Digitized by Google

PLOTINI
DIVINI ILLIVS E PLATONICA FAMILIA PHILOSOPHI, de rebus philosophicis libri LIIII. in enneades sex distributi,

A

MARSILIO FICINO FLORENTINO E GRAECA LINGVA IN LATINAM VERSI, ET AB EODEM doctissimis commentarijs illustrati.

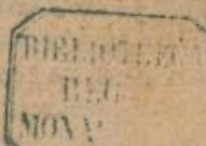

Apud Salingiacum IOANNES SOTER excudebat, Anno M. D. XL.

Cum Gratia & Priuilegio Imperiali in sexennium

MARSILII FICINI FLORENTINI IN PLOTINVM AD MAGNANIMVM LAVRENTIVM MEDICEM PATRIAE SERVATOREM,

PROOEMIVM.

AGNVS COSMVS SENATVSCONsulto patriæ pater, quo tempore concilium inter Græcos atq; Latinos sub Eugenio Pontifice Florentiæ tractabatur, philosophum Græcum nomine Gemistum, cognomine Plethonem, quasi Platonē alterum de mysterijs Platonicis disputantem frequenter audiuit. E cuius ore feruenti sic afflatus est protinus, sic animatus, vt inde academiam quandam alta mente conceperit: hanc opportuno primū tempore pariturus. Deinde dum conceptum tantum magnus ille Medices quodā modo parturiret, me electissimi Medici sui Ficini filium, adhuc puerum, tanto operi destinauit: ad hoc ipsum educauit indies. Operam præterea dedit, vt omnes non solum Platonis, sed etiā Plotini libros Græcos haberem. Post hæc aūt anno millesimo quadringentesimo sexagesimotertio, quo ego trigesimum agebam ętatis annum, mihi Mercurium primo Termaximum, mox Platonem mandauit interpretandum. Mercurium paucis mensibus eo viuente peregi. Platonem tunc etiam sum aggressus. Etsi Plotinum quoq; desiderabat, nullum tamē de hoc interpretando fecit verbum: ne grauiore me pondere semel premere videretur. Tanta erat viri tanti erga suos clementia, in omnes tanta modestia: itaq; nec ego quidem quasi nec vates aggredi Plotinum aliquando cogitaui. Verum interea Cosmus, quod viuens olim in terra reticuit, tandē expressit, vel potius impressit ex alto. Quo enim tempore Platonem Latinis dedi legendū, heroicus ille Cosmi animus heroicam Ioannis Pici Mirandulæ mentem nescio quomodo instigauit, vt Florentiam, & ipse quasi nesciens quomodo, perueniret. Hic sane quo anno Platonem aggressus fueram natus, deinde quo die, & ferme qua hora Platonem edidi, Florentiam veniens, me statim post primam salutationem de Platone rogat: huic equidem Plato noster inquam hodie liminibus nostris est egressus. Tunc ille, & hoc ipso vehementer congratulatus est: & mox nescio quibus verbis, ac ille nescit quibus, ad Plotinum interpretandum me non adduxit quidem, sed potius concitauit. Diuinitus profecto videtur effectum, vt dum Plato quasi renasceretur, natus Picus heros sub Saturno suo aquariū possidente, sub quo & ego similiter anno prius trigesimo natus fueram, ac perueniens Florentiam quo die Plato noster est editus, antiquum illud de Plotino herois Cosmi votum mihi prorsus occultum, sed sibi cælitus inspiratum, idem & mihi mirabiliter inspirauerit. Quoniam vero nunc circa philosophandi officiū, diuinam attigimus prouidētiam, operæpretium videtur, vt eum paulo latius prosequamur. Non est profecto putandum acuta & quodammodo philosophica hominum ingenia vnquam alia quadam esca, præterquàm philosophica ad perfectam religionem allici posse paulatim, atq; perduci. Acuta enim ingenia plerunq; soli se rationi cōmittunt, cumq; à religioso quodam philosopho hanc accipiunt, religionem subito communem libenter admittunt. Qua quidem imbuti ad meliorē religionis speciem sub genere comprehensam facilius traducuntur. Itaq; non absq; diuina prouidentia, volente videlicet, omnes pro singulorum ingenio ad se mirabiliter reuocare, factum est, vt

pia quædam philoſophia quondam & apud Perſas ſub Zoroaſtre, & apud Aegyptios ſub Mercurio naſceretur, vtrobiq; ſibimet cōſona. Nutriretur deinde apud Thraces ſub Orpheo atq; Aglaophemo. Adoleſceret quoq; mox ſub Pythagora apud Gręcos & Italos, tandem vero à diuo Platone conſummaretur Athenis. Vetus autem Theologorum mos erat, diuina myſteria cum mathematicis numeris & figuris, tum poeticis figmentis obtegere: ne temere cuilibet communia forēt. Plotinus tandem his Theologiam velaminibus enudauit, primusq; & ſolus vt Porphyrius Proclusq; teſtantur, arcana veterum diuinitus penetrauit: ſed ob incredibilem cum verborum breuitatem, tum ſententiarum copiā, ſenſusq; profunditatem, non translatione tantū linguæ, ſed commētarijs indiget. Nos ergo in Theologis ſuperioribus apud Platonem atq; Plotinum traducendis & explanandis elaborauimus, vt hac Theologia in lucem prodeunte, & poetæ deſinant geſta myſteriaq; pietatis impie fabulis ſuis annumerare: & Peripatetici quàmplurimi, id eſt philoſophi pene omnes admoneātur, non eſſe de religione ſaltem communi, tanquam de anilibus fabulis ſentiendum. Totus enim ferme terrarum orbis à Peripateticis occupatus in duas plurimum ſectas diuiſus eſt Alexandrinam & Auerroicam. Illi quidem intellectum noſtrum eſſe mortalem exiſtimant, hi vero vnicum eſſe contēdunt: vtriq; religionem omnem funditus æque tollunt, præſertim quia diuinam circa homines prouidentiam negare videntur, & vtrobiq; à ſuo etiam Ariſtotele defeciſſe. Cuius mentem hodie pauci præter ſublimem Picum Complatonicū noſtrum ea pietate qua Theophraſtus olim & Themiſtius, Porphyrius, Simplicius, Auicenna, & nuper Plethon interpretantur. Si quis autem putet tam diuulgatam impietatem, tamq; acribus munitam ingenijs ſola quadam ſimplici prædicatione fidei apud homines poſſe deleri, is à vero longius aberrare, palam re ipſa proculdubio cōuincetur: maiore hic admodum opus eſt poteſtate: id autem eſt vel diuinis miraculis vbiq; patētibus, vel ſaltem philoſophica quadā religione philoſophis eam libentius audituris, quandoq; perſuaſura. Placet autem diuinæ prouidentiæ his ſeculis ipſum religionis ſuæ genus autoritate rationeq; philoſophica confirmare, quoad ſtatuto quodam tempore veriſſimam religionis ſpeciem, vt olim quandoq; fecit, manifeſtis per omnes gentes confirmet miraculis. Diuina igitur prouidētia ducti diuinum Platonem & magnum Plotinum interpretati ſumus. Platonem quidem ipſum miſimus ad te iandiu, vt apud eum aliquando reuiuiſceret, in quo reuixit Coſmus, atq; renatus adoleuit ad votum, & feliciter floret adultus. Plotinum vero nunc & ſi iure miſſuri ſumus, non tam mittimus quidem quàm ſpectamus ad tuas ædes vltro & alacriter properantem, tanquam ab ipſo Platone, velut ferrum à lapide quodam Herculeo raptum, vt penes te Magnanime Laurenti vnice literatorum Patrone vnà cum Platone ſuo feliciſſime viuat. Audi ergo feliciter Plotinum de omnibus philoſophiæ myſterijs apud te cum Platone loquentem: ſed antequàm hunc auſcultes, Porphyrius pius eius diſcipulus tibi auſcultandus erit, vitā, mores, geſta magiſtri, & breuiſſime ſimul & veriſſime narrans. Cuius hiſtoriam Angelus Politianus noſter alumnus tuus, acerrimo vir iudicio tam oratoriam quàm philoſophicam eſſe cenſet: propterea tibi admodum placituram. Deniq; non ſolum audi feliciter, ſed etiam feliciſſime viue. Et quantum nos amas dilectiſſime Laurenti, tantum precor noſtrum ama Valorem, Philippum inquam Egregium Virum, & Platonicæ ſapientiæ ſtudioſum, & te ardenter amantem.

PLOTINI

PLOTINI VITA COMPOSITA A' PORPHYRIO DISCIPVLO SVO, TRADVcta uero à Marsilio Ficino Florentino.

Plotinus delicias & inanem gloriam uitamq; contemnebat, obiit angina, apparuit draco.

PLOTINVS PHILOSOPHVS NOSTRO SECVLO singularis, pudore quodam affici videbatur, quod anima eius in corpore esset. Cum igitur sic esset affectus, nimirum neq; vnde genus duceret, neq; quibus esset ortus parentibus, neq; etiam qua patria oriundus, æquo animo narrabat. Idem tantopere indignabatur effigiem corporis tradere pictoribus & plastis exprimendam, vt cum Amelius obsecraret, vt imaginem suam permitteret effingi: quasi vero inquit, non satis hanc imaginem ferre sit, quam natura nobis ab initio circũdedit, etiam censes imaginis huius imaginem diuturniorem insuper posteris, vt opus spectaculo dignum relinquendum. Cum igitur id sedulo denegaret, renueretq; sedendo pictoris operam expectare: Amelius amicum nomine Carterium pictorem suis temporibus optimum Plotini scholas ingredi iussit, licebat enim cuilibet cœtibus ibi disputantium interesse. Pictorem igitur assuefecit Amelius longa quadam attentione concitatiores ex intuitu imagines mente concipere. Deinde dum & Carterius ex imagine memoriæ cõmendata similitudinem rite referret, & Amelius simul lineamenta ad consequendam similitudinem emendaret, pictoris huius ingenio simulacrum reddidit Plotino nesciente simillimum. Proinde cum sæpe colico vexaretur morbo, semper clysteres renuit, negans decere senem curationes eiusmodi: neq; theriaca antidota vnquam accepit, cum nec ex animalium quoq; mansuetorum corporibus capere escam se diceret. Abstinebat & balneis, frictionibus autem domi quotidie vtebatur. Cum vero ingrauescente supra modum pestilentia qui perfricabat eum, é vita iam decessissent, ipse autem curationes id genus omnino neglexisset, paulatim in anginam incidit: quod sane malum olim me præsente nullum sui vnquam dedit indicium. Cum vero discessissem vsq; adeo morbi huius pestis inualuit, quemadmodum postea redeunti mihi amicus Eustochius retulit, qui Plotinum vsq; ad obitum non deseruit, vt raucedine nimia clarus atq; canorus ille vocis rotundę vigor omnis abiret, caligaret & visus, manusq; & pedes vlcerarentur. Quamobrem cum amici eum non amplius salutarent, propterea quod ipse omnes ore proprio appellare consueuerat, ex vrbe discessit. Profectusq; in Campaniam, deductus est in agrũ Zethi veteris amici sui vita iam functi. Necessaria vero illi ex rebus hæredibusq; Zethi suppeditabantur, atq; etiam ex Minturnis à Castricij agris affereban tur: Castricius enim prædia Minturnis habebat. Cum vero morti Plotinus appropinquaret, quemadmodum nobis Eustochius retulit qui Puteolis habitabat, ac ferme tardius ad eum accesserat: adhuc te inquit expecto, atq; equidem iam annitor, quod in nobis diuinum est, ad diuinum ipsum quod viget in vniuerso, redigere: spiritumq; his verbis emisit. Interea draco sub lecto in quo iacebat ille pererrans, mox in parietis foramen se prorsus occuluit. Agebat vero tunc Plotinus annos, vt retulit Eustochius, sex atq; sexaginta, secundo Claudij imperatoris anno iam peracto. Quo vero tempore Plotinus ex hac vita migrauit, ego quidem Porphyrius in Lilybæo versabar: Amelius autem in Apamea Syriæ, sed Castricius erat Romæ: solus deniq; Eustochius aderat. Iam vero si computemus à secundo Claudij imperatoris anno, exactos iam annos sex atq; sexaginta, natiuitatis illius tempus cum tertiodecimo Seueri imperatoris anno concurrit: ipse vero neq; quo mense neq; q̃ die natus esset cuiquã declarauit. Quippe cum nequaquã decere putaret, natalem eius sacrificijs conuiuijsq; celebrari: quamuis ipse in Platonis Socratisq; quæ traduntur natalibus, & sacris operaretur, & conuiuio amicos exciperet, vbi sane oportebat amicos omnes, quicunq; possent, orationem quandam rite conscriptam in cœtu omnium qui concurrerant, recitare. Quæ vero de vita sua ipsemet in confabulationibus nostris sæpe narrauit, talia sunt.

De educatione Plotini & disciplina sub Ammonio & condiscipulis eius, & quo tempore.

REferebat igitur se dum octauum ageret ætatis annum, ac iam ad literaꝝ accederet præceptorem: adhuc tamen solitum ad nutricem diuertere, sugendiq; lactis auiditate nutricis nudare papillas. Cum vero quandoq; sibi obijceretur, quod puer esset molestus, pudore cohibitum destitisse. Post hæc cum octauum atq; vigesimum ætatis annum iam impleret, se philosophię amore vehemẽter accensum, commẽdatum fuisse ijs qui tunc Alexandriæ

excellentiores habebantur: sed tandem ex eorum scholis tristem admodũ mœstumq; discessisse, & amico cuidam mœroris sui causam declarasse. Qui suæ mẽtis affectum plane cognoscens, ad Ammonium, cum nullum adhuc periculum fecisset adduxerit. Deinde cum Ammonij scholas ingressus audisset illum, amico dixisse: Hunc ipsum ô amice quærebam. Ex eo igitur die annos vndecim sedulus audiuit Ammonium, tantumq; in ea philosophia profecit, vt philosophiæ insuper in qua Persæ se exercebant, facere periculum se affectauerit: atq; etiã sapientiam præcipue apud Indos probatam prosequi constituerit. Igitur cum Gordianus imperator profecturus esset in Persidem, bellum populis illaturus: Plotinus exercitui se adiunxit, quasi annos iam ætatis agens nouem atq; triginta. Sed postquam Gordianus circa Mesopotamiam interemptus esset, Plotinus vix aufugiens in Antiochiam sospes euasit. Deinde imperante Philippo Romam venit quadragesimum iam natus ætatis annũ: cum vero Erenius & Origenes & Plotinus olim inter se constituisset, ne Ammonij dogmata ederent, quæ audita ab eo tanquam in primis purgata præcipue comprobauerãt: Plotinus quidem stetit promissis familiariter quidem nonnullos excipiens salutantes. Instituta vero Ammonij secreta integraq; conseruans: Eremnius autem primus pacta dissoluit, & Origenes anticipantem Eremnium est deinde sequutus. Scripsit vero nihil, præter quendam de dæmonibus librum: atq; sub Galeno librum, in quo Regem solum effectorem esse probabat. Plotinus autem à scribẽdi studio diutius se continuit, solum vero quæ ex Ammonij cõsuetudine olim acceperat suis colloquijs inserebat: atq; ita integros annos decẽ perseuerauit: colloquio quidẽ nonnullos admittens, scribens vero nihil. Sed quoniã permiserat vel inuitauerat familiares suos pro arbitrio eum interrogare, idcirco Amelius ait: Ludum illum confusionis cuiusdam fuisse plenum, atq; nugatum. Hic sane Amelius accessit ad eum, Romæ trienniũ iam agentem, anno Philippi imperatoris tertio, perseuerauitq; apud illum vsq; ad primum Claudij imperatoris annum. Atq; ita integros cum eo vixit annos quatuor atq; viginti. Hic cum primum se contulit ad Plotinũ, eo duntaxat habitu prẹditus erat, quem ex Lysimachi familiaritate conceperat, tolerãtia vero laboris omnes condiscipulus superabat: propterea quòd omnia ferme Numenij dogmata scripserit & attulerit, plurimaq; memoriæ commendauerit. Qui ex ipso audiendi studio commentariola quædam scholastica congerens, centum ferme ex his libros composuit, quæ Iustiliano cuidam Hesychio Apamensi adoptiuo filio dono dedit. Decimo autem Galeni imperatoris anno ego Porphyrius è Græcia vnà cum Antonio Rhodio Romam veniens Amelium reperi, octo & decem iam annos Plotino familiariter vsum: nihil tamen adhuc ausum scribere, præter quædam vt dixi commentariola, quæ nondum in numerum creuerant centenariũ. Proinde Plotinus decimo Galeni imperatoris anno, fermè iam nouẽ & quinquaginta annos agebat. Ego vero Porphyrius cũ primum huic adhæsi, triginta tũc annos impleuerã. Plotinus quidem primo Galeni imperatoris anno se ad scribẽdas conuertit, qualescunq; inciderint quæstiones, ac decimo eiusdem anno, quando ego Porphyrius Plotino sum cognitus, scripserat iam vnum vigintiq; libros: quos quidem traditos paucis deprehendi, nondũ enim facilis erat editio, neq; quiuis eius conscius erat: neq; enim facile neq; temere aliquid edebatur: sed illi duntaxat accipiebant, qui essent maturo quodam iudicio comprobati. Scripta vero hæc iam erant, quæ dicam: quæ cum ipse nequaquam certis titulis inscripsisset, alius aliter libros inscripserat. Inscriptiones igitur quæ magis obtinuerunt, eiusmodi sunt.

Quæ Plotinus scripserit, quo ordine, quo tempore.

De pulchro.
De animi immortalitate.
De fato.
De essentia animæ.
De intellectu & ideis & ente.
De animæ descensu in corpora.
Quomõ à primo fit quod est post primum, atq; de uno.
Vtrum omnes animæ una sint.
De ipso bono uel uno.
De tribus principalibus substantijs.
De generatione & ordine eorũ quæ sunt post primum.
De duabus materijs.
Considerationes uariæ.
De circulari motu cæli.
De suo cuiusq; nostrum dæmone.
De rationali exitu.
De qualitate.
Vtrum singularium etiam sint ideæ.
De uirtutibus.
De dialectica.
Quomodo anima inter essentiam indiuiduam, & diuiduam media esse dicatur.

Hi ergo libri vnus atq; viginti, quando eum primo conueni, scripti iam erant: quãdo & Plotinus nonum & quinquagesimum annum ætatis agebat. Ego autem & hunc ipsum annum, & insuper quinq; deinceps cum Plotino versatus sum. Quinetiam aliàs paulo supra decennium Romam veneram, quo tempore Plotinus otiosus ducebat æstates. Quamuis confabulantium consuetudinem maxime deuitaret. In his autẽ sex quos modo dicebã annis quęstio-

nes mul

nes multæ in disputando discussæ sunt diligẽter. Ideoq; Amelio meq; simul hortantibus, scripsit libros de eadem quæstione duos, probans vnũ & idem vbiq; totum simul adesse. Scripsit deinceps duos insuper alios, quorum alter quidem asserit, quod est superius ente non intelligere. Alter vero distinguit quid primo intelligat, quid've secundo. Scripsit etiam librum:

De eo quod est in potentia, quod'ue existit in actu.
Item quomodo incorporea minime patiantur.
Primum de anima.
Rursus de anima secundum.
Deniq; de anima tertium, uel quomodo uideamus.
De contemplatione.
De intelligibili pulchritudine.
Quod intelligibilia non sint extra intellectum, & de intellectu atq; bono.
Contra Gnosticos.
De numeris.
Cur quæ procul uidentur exigua uideantur.
Vtrum in longitudine temporis felicitas consistat.
De mixtione per omnia.
Quomodo idearum extitit multitudo atq; de bono.
De uoluntario.
De mundo.
De sensu atq; memoria.
De generibus entis primum.
Secundum de generibus entis.
De generibus entis tertium.
De æternitate & tempore.

Hi ergo libri quatuor & viginti quos in sex illis annis quos cum eo vixi conscripsit, assumens videlicet ex occurrentibus quęstionibus occasionẽ opportunitatemq; scribendi, quem admodum ex capitibus vniuscuiusq; libri significauimus. Hi inquam libri vna cũ viginti & vno, quos antequam accederem composuerat: summatim quinq; super quadraginta conficiunt. Quo vero tempore in Sicilia vitã agebam, quo perueneram circa quintum decimumq; Galeni imperatoris annum, Plotinus libros quinq; composuit, & ad me in Siciliam misit:

De beatitudine.
De prouidentia primum.
De prouidentia secundum.
De substantijs cognoscentibus, atq; illis superiore.
De amore.

Hos itaq; libros misit ad me primo Claudij imperatoris anno. Inter initia vero anni secundi, quando & paulo post ex hac vita migrauit, hos præterea misit:

Quæ sint mala.
Vtrum stellæ aliquid agant.
Quid homo, Quid animal.
De primo bono, cæterisq; bonis.

Hi vero libri vna cum quinq; & quadraginta primo tempore scriptis, atq; secundo quinquaginta & quatuor computantur. Quemadmodum vero conscripti sunt, alij quidẽ in ætate prima, alij vero in ipso vigore vitæ, alij deniq; defesso iam corpore: sic fermè libri vim similem ipsi declarant. Primi nanq; vnus atq; viginti, si cum proximè sequentibus conferantur, leuiorem vim habere videntur, nondum satis constans robur habẽtem. Qui vero medio tempore compositi sunt, virtutis florem præferunt ad summum vsq; vigentem. Talesq; sunt quatuor & viginti: exceptis quibusdam paucis, perfectissimi. Vltimi deniq; nouem remissiorem iam referunt facultatem, idq; postremi quatuor magis quàm antecedentes quinq; declarant.

Auditores Plotini. Et quantum sit salubris abstinentia.

Auditores quidem multos habuit, imitatores autem & gratia philosophiæ valde familiares, Amelium Tuscum, & alios. Sed Amelio huic proprium nomen Gentilianus extiterat. Ipse vero se per literam R. Amerium nominari maluit, ab Ameria, q̃ Amelium ab Amelia. Item Paulinum Scythopoliten medicinæ admodũ studiosum, quem disciplinarum, & vt ita dixerim auditionum plenum Amelius Miccallum appellabat. Præterea Eustochium Alexandrinum etiam medicum, qui sane prope postremum ætatis tempus Plotino notus perseuerauit, diligenterq; Plotinum ad mortem vsq; curauit: solisq; Plotini institutis incumbẽs legitimi philosophi habitum induit. Versabatur quoq; cum eo Zothicus criticus homo & poeticus, qui & Antimachi opera emendauit: Atlãticamq; historiam ritu valde poetico in carmina transtulit. Post hæc in caliginem incidit oculorum, & paulo ante Plotini obitum decessit è vita. Paulinus quoq; diem obijt ante Plotinum. Pręterea familiaris admodum Plotino Zethus erat, genus ex Arabia ducens: qui & vxorem duxerat filiam Theodoxij, quondam familiaris Ammonij. Erat & hic medicinæ peritus, Plotinoq; dilectissimus: quem Plotinus ciuilium gubernaculorum momenta gerentem inde reuocare admodum contendebat, eoq; familiariter vtebatur: adeo vt in agros eius secederet ad sextum lapidem ante Minturnas, quos Castricius possederat cognominatus Phirmus, vir profecto omnium ętatis nostræ bonarum artium studiosissimus, obseruatorq; Plotini & Amelij seruili etiam obsequio cultor: mihiq; Porphyrio cunctis in rebus non aliter quàm legitimo fratri deditus. Hic & si ciuilem elegit vitam, Plotinum tamen in primis venerabatur. Senatores quinetiam non pauci Plotinum sedulo audiebant: inter quos Marcellus Orontius philosophię diligentissime incubuit, maximeq; profecit.

Similiterq; Sabinillus, ac pariter ex eodem senatu Rogatianus: qui vsqueadeò ab hac vita animum segregauit, vt & bonorum suorum curam neglexerit, & seruos omnes expulerit, respuerítq; dignitates. Iam vero prætor proditurus lictoribus iam astantibus, neq; prodit, neq; vllam habuit publici muneris ratiõem, neq; lares proprios habitabat: sed quosdam amicorum familiariumq; conueniens, apud eos cœnabat & dormiebat, cibumq; indies vnicum assumebat. Qua quidem negligentia vitæ extremaq; incuria factum est, vt cum acriter podagris antea vexaretur, neq; progredi posset, nisi vectus sella, robur tandem inde resumpserit. Itẽ cùm manus ante extendere non valeret, tamen adeo conualuerit, vt his expeditius vteretur, q̃ qui artificia manibus quotidie tractãt. Hunc ergo Plotinus imprimis complectebatur mirisq; laudibus extollebat, proponebatq; tanquam insigne philosophaturis exemplum. Aderat & Alexandrinus Serapion, hactenus quidem rhetor, deinde vero disputationibus quoque deditus philosophicis: nec dum tamen auaritiæ fœnoris que vitio se absoluens. Habuit præterea me Porphyrium patria Tyrium inter amicissimos numeratum, quem instituit sua scripta corrigere.

Mira componendi celeritas in Plotino, nunquã interrupta mentis intentio, negligentia characterum.

CVm enim aliquid ille scripsisset, quod scripserat respicere bis minime tolerabat: sed neq; etiam semel legere atq; percurrere, propterea quod visus ei nõ satis sufficeret ad legendum. Dum vero scribebat, neq; belle quidem literas figurabat, neq; exacte syllabas distinguebat, neq; vllam orthographiæ diligentiam adhibebat: soli videlicet intelligentiæ studens, atq; ob id quod omnes admirabamur id agere ad finem vsq; vitæ perseuerauit. Cum enim totam quandam à principio ad finem dispositionem intelligentiæ, semel penes se concepisset, deinde scriptis quæ conceperat iam mandaret, connectebat prorsus ita scribẽs quæ in animo disposuerat, vt ex libro quodam ante oculos posito scripta traducere videretur: nempe nonnunquam cum suorum quopiam verba faciens, & quæ ad commercia pertinẽt humana componens, interea tamen ab instituto mentis actu minime discedebat, vt simul & necessarium curaret amici negotium, & cunctorum quæ in excogitatione conceperat intelligentiam perpetuam conseruaret. Cum igitur qui allocutus eum fuerat iam abijsset, non repetebat scripta, quoniam ad repetendum visus (vt diximus) minime suppetebat: sic tamen deinceps sequentia contexebat, quasi ne minimum quidem temporis institutum prius intermisisset, dum audiret & tractaret humana. Simul igitur secum erat atq; cum alijs, intentionemq; mentis ad se conuersæ nunquam intermittebat, nisi forsan dum dormiret: quamuis & somnũ ab eo procul excusserit, tum cibi parcitas, sæpe enim pane etiam abstinebat, tũ assidua quædam conuersio ipsius ad mentem.

Mulieres quoq; discipulæ Plotini eius sanctimonia fretæ. Hic & pupillorum tutor diligens & iustus arbiter causarum.

AVdiebant Plotinum etiam mulieres nonnullæ admodum suæ sapiẽtiæ deditæ, quarum in numero erat Gemina, in cuius etiam laribus habitabat. Item Geminæ huius filia nomine similiter Gemina. Amphiclia q̃q; Aristonis filia, & filij Iablichi vxor: multi quinetiam viri, multæ & mulieres generis nobilitate pollentes cum morti iam propinquarent, filios suos tum mares tum fœminas vnà cum omni eorum substantia Plotino tanquam sacro cuidam diuinoq; custodi tradebant atq; commendabant. Quocirca Plotini domum plenam iam puerorum virginumq; videres. Inter quos erat & Potamon, quẽ Plotinus diligenter educans etiam quoties aliquid foret commutaturus, auscultabat attentus. Neq; tædebat eum pupillorum procuratores audire administrationis rationes sæpe reddentes, diligentemq; adhibebat parsimoniæ curam, affirmans quandiu nondum philosopharentur, sua illos bona possidere & prouentus accipere absq; detrimento debere. Et quamuis tot pupillis necessaria vitæ summa cum diligentia procuraret, nunquam tamen dum vigilaret, intentionem animi in mentem conuersi vel paululum remittebat. Erat & mansuetus admodum, & omnibus pro arbitrio qui ei quoquo modo adhærerent, expositus. Quamobrem cum Romæ annos sex & viginti integros habitasset, plurimorumq; arbiter mutuas controuersias diremisset, nullum tamen ciuium vnquam habuit inimicum.

Plotinus magorum maleficia superauit. Dæmonem suum diuinum uidit. Paucis indiciis mirabiliter diuinabat.

EX eorum vero numero qui sibi philosophiæ studium vendicabant, Alexãdrinus Olympius Ammonij ad breue discipulus, vtpote qui principatum philosophia sibi cuperet ar-

ret arrogare, & ipse despiciebat Plotinum & despectum reddere apud omnes moliebatur, animoq; tam infenso maleficijs Plotinum inuasit, vt magicis quibusdam machinamentis side rare illum contenderet. At postquam suos in seipsum conatus reflecti persensit, contubernalibus inquit, Plotini animam tam ingentem habere potentiam, vt ictus directos in eum, statim in maleficos retorqueret. Iam vero Plotinus cum primum maleficia Olympius ille machinaretur, animaduertit, aitq; suis: Nunc Olympio corpus marsupiorum more contrahitur, membraq; inter se corporis omnia conteruntur. Quamobrem postquam Olympius sæpe suo discrimine esset expertus, se ictus suos, Plotino in eum repellente recipere, tandem à maleficio destitit: & profecto Plotinus ipsa quoque natura ab initio maius aliquid præter cæteros possidebat. Aegyptius enim quidam sacerdos Romam profectus, perq; amicum quendam Plotino subito notus, cum exoptaret suam Romæ sapientiam ostentare, suasit Plotino vt secum accederet familiarem sibi dæmonem eo aduocante protinus inspecturus, cui facile Plotinus est obsecutus. Acta vero est in æde Isidis dæmonis inuocatio, solum namque hunc locum Romæ purum ait Aegyptium inuenisse. Sed cum in aspectum proprium ipse dæmon accerseretur, pro dæmone deus accessit, qui sane non esset in genere dæmonum: sic ergo repente Aegyptius exclamauit: Beatus es ò Plotine, qui habeas pro dæmone deum, neque ex inferiori genere sis ducem sortitus familiarem. Narrabat vero non licuisse tunc quicquam interrogare, neque diutius videre præsentem: quippe cum communis quidam ibi contemplator amicus, aues quas manu tenebat, custodiæ gratia suffocasset, siue inuidia ductus, siue mè tu perterritus. Cum igitur ex diuinorum ordine dæmonum familiarem sibi Plotinus haberet, merito & ipse semper diuinum suæ mentis oculum ad illum sublimius erigebat. Quam etiam ob causam de suo cuiusque familiari dæmone librum deinde composuit, vbi sanè conatur causas de familiarium numinum differentia diligenter afferre. Præterea cum Amelius sacrorum obseruator esset, atque per calendas sacra faceret, & quandoque Plotinum rogaret illuc secum accedere: illos inquit Plotinus decet ad me, non me ad illos accedere. Qua vero mente tam excelsa de se loqueretur, neque intelligere ipsi potuimus, neque ausi fuimus interrogare. Erat in cognoscendis moribus sagacissimus. Itaque cum mulieri nomine Chione penes ipsum vnà cum filijs habitanti, castamq; agenti viduitatem, pretiosum monile furto subreptum fuisset, omnesq; serui atque domestici in Plotini aspectum accersiti venissent, singulos Plotinus intuitus selegit quendam, aitq;: Hic monile subripuit. Verberatus ille diu quidem negat, sed denique confitetur, furtumq; restituit. Similiter quales singuli apud illum versati pueri futuri essent, mirifice prædicebat: Velut de Polemone prædixit, ad amorē hic procliuior erit, nec ad ætatem maturam perueniet, atque ita contigit. Ego quandoque me ipsum interimere cogitabam, quod mirabiliter ille persensit, mihiq; domi deambulanti protinus adstitit, aitq;: studium nunc istud ò Porphyri tuum, non sanæ mentis est, sed animi potius atra bile furentis: itaque Roma abire me iussit. Huic ergo parens in Siciliam sum profectus, præcipue cum audirem Probum quendam elegantem virum circa Lilybæum habitare. Quo quidem factum est, vt hac perturbatione animi liberarer, sed interea impedirer vnà cum Plotino vsque ad eius obitum vitam ducere.

Platonopolim ædificare uoluit, disputator acer, formosus, amabilis, in dictionibus negligens, sensu profundus, Platonica cum Peripateticis abunde coniunxit.

PRoinde Galenus imperator vxor'que eius Salonina Plotinum honorabant, maximeq; colebant. Hic igitur eorū beneuolentia fretus orauit, vt dirutā quandā olim in Campania ciuitatem philosophis aptam instaurarent, regionem'que circunfusam culturæ ciuitati donarent, concederent'que ciuitatem habitaturis Platonis legibus gubernari, atque ipsam ciuitatem Platonopolim appellari. Pollicebatur se illuc habitatum vnà cum amicis omnibus profecturum, quod facile philosophus ad votum impetrauisset, nisi quidam imperatoris familiares inuidia, vel indignatione, vel alia quadā iniqua de causa acriter obstitissent. Erat in disputationibus strenuus ad dicendum, ad inuentionē solers, ad opportuna percipiēda promptissimus, sed forte in nonnullis dictionibus aberrabat: non enim pronuntiabat meminisse, sed menimisse, similiterq; alijs quibusdam dictionibus abutebatur: quod quidem vitium in scribendo etiam sequebatur. Præterea inter loquendum mens emicabat foras, lumen intimum ad vultum vsq; diffundens, amabilis quidem erat aspectu, sed dum disputaret pulchrior admodum videbatur. Tūc sane tenuis quidam sudor, velut ros è facie distillabat, tunc benigna mansuetudo fulgebat, tunc ad quæstiones & excipiendas placida lenitas apparebat, & dissoluendas robustus admodum vigor demonstrabatur. Iam vero cum

ego Porphyrius triduo eum interrogarem, qua conditione potissimum anima cum corpore coniungatur, ille in demonstrando perseuerauit. Quando etiam quidam nomine Thaumasius scholas ingressus communia tractaturus, præfatus est optare se Plotini sententias in scriptis exponendis audire: Porphyrio vero interrogante atque respondēte disputationem eiusmodi minime tolerare. Sed Plotinus obiecit, nisi dubitationes interrogante Porphyrio dissoluamus, commentari oratione perpetua quicquam in librum aliquem non valebimus. Scribit autem intentissimo quodam acumine, & intellectu multiplici: est quidem breuis, sed sensibus vbique pluribus quàm verbis abundans. Multa numine afflatus effundit, sæpe ex ipsa re qua de agit mirifice patitur: neque tam simplici disciplina loquitur, quàm animo ad rem ipsam ardenter affecto. Inserta sunt libris eius latentia dogmata Stoicorum Peripateticorumq; similiter: præsertim vero sententiæ Aristotelis post physica congestæ illic frequentius insunt. Latuit eum nihil omnino quod ad geometriam, arithmeticam, machinariam, perspectiuam, musicam pertineret, quàmuis nunquam se promptum ad hæc opere exequenda reddiderit. Legebantur in scholis ipsi commentaria Seueri, Chronij, Numenij, Caij, Attici philosophorum Platonicorum: item Peripateticorum, Aspasij, Alexandri, Adrasti, & quotcunq; sorte inciderint commentaria, sed nihil ex his tractu continuo dicebatur. Erat enim proprius suiq; iuris, & ab his in contemplatione diuersus: in rebus vero discutiendis intellectum ferebat Ammonij. Lectione quàmprimum euadebat imbutus, paucisq; profundæ contemplationis intelligentiam afferens exsurgebat. Cum liber Longini ex Phylarcheide principijs lectus esset: Literarū quidem studiosus, ait, est Longinus, philosophus vero nequaquàm. Cum Origenes aliquando venisset in scholas, Plotinus statim genas rubore suffusus assurgere voluit, sermonem vero ab Origene continuare rogatus, respondit, studium loquendi cessare, quando qui loquitur animaduertit se ad illos qui idem ipsi nouerint verba facturum: atque ita cum pauca quædam disseruisset, inde surrexit.

Celebrabat Platonis natalem, erat omnium pudicissimus.

CVM in Platonis natalibus poema de connubio sacro recensuissem, & quidam præsens obijceret Porphyrium insanire: quippe cum multa illic diuino quodam afflatu secreto'que mysterio dicta fuissent, Plotinus palàm cunctis audientibus ait: Demonstrasti simul poetam, philosophum, sacerdotem. Legit quandoque ibidem orator Diophanes defensionem pro Alcibiade, in Platonis Symposio debacchante, decere probans virtutis addiscendæ gratia amatori seipsum exponere, hanc ipsam demonstraturo, etiam si congressum Venereum affectauerit. Inter legendum vero Plotinus surrexit sæpius tanquàm ex eo cœtu subito discessurus, veruntamen se continuit: mox vero cœtu soluto, mihi mandauit imprimis, vt refellerem oratorem. At cum Diophanes ille librum mihi legendum concedere nollet, memoriæ viribus argumenta recolui. Scripsi contra, eisdem mox audientibus retuli, tanta Plotinum affeci lætitia, vt in ipso conuentu continuo sæpe repeteret: sic feri, siquidem ita viris lumen eris. Eubulus Platonis sectator scripsit Athenis, scriptaq; misit Romam de quibusdam Platonicis quæstionibus. Plotinus autem hæc mihi tradi iussit, meq; considerare singula, eiq; referre. Operam dedit astronomiæ regulis, quàmuis more non admodum mathematico, astrologorū vero iudicijs incubuit diligētius. Cumq; illorum prædictiones non esse fide dignas deprehendisset, non piguit eum sæpe in scriptis suis illorum præsagia confutare.

Scripsit contra quosdā Christianos hæreticos, & suis contra eosdem scribi mandauit.

ERant Christiani eo tempore multi, cum alij, tum ex antiqua philosophia egressi hęretici, Adelphij, Acyliniq; sectatores, qui Alexandri Lybici, Phylocomi, Demostrati Lydi, plurimos libros circunferebant, & reuelationes quasdam Zoroastris, Zostriani, Nichotei, Allogenis, Messi, aliorumq; eiusmodi palam ostendentes, & deceperunt multos, & ipsi decepti iam fuerant: afferentes Platonem intelligibilis essentiæ profundum minime penetrasse. Quamobrem Plotinus multas in disputationibus suis in eos argumentationes intulit, scripsitq; contra eos librum, quem contra Gnosticos nos inscripsimus, nobisq; reliqua discutere & iudicare commisit. Amelius autem libros quadraginta composuit, contra librum Zostriani. Ego vero Porphyrius argumentationibus multis ostendi librum Zoroastri ab illis inscriptum, adulterinum, nouumq; esse, & ab eis confictum, qui struebant hæresim: vt institutiōes suæ, esse Zoroastris veteris crederentur.

Plotini sensa pauci admodum penetrabant, testimonia Amelii unà cum Porphyrio de excellentia librorum Plotini.

PLerique Græcorum Plotinum falso criminabantur, quasi inuenta Numenij sibi clam vsurparet: quam sane calumniam Tryphon Stoicus & Platonicus Amelio nũciauit. Hinc librum scripsit Amelius, quem nos inscripsimus de differentia doctrinæ Plotini ad Numenij disciplinam, Amelius autem librum mihi dicauit, meq; in ipsa inscriptione basilea, idest regem cognominauit, id enim mihi nomen erat. Et patria quidem lingua nominabar Malcus, quo nomine vocabatur & pater, Malcus autem in græcam translatus linguam rex appellatur. Quocirca Lõginus vbi dicauit scripta de conatu Cleodamo mihiq; Porphyrio sic est exorsus: ò Cleodame atque Malce. Amelius autem nomẽ ipsum interpretatus, sicut Numenius Maximum appellauit Megalum, sic Malcum cognominauit regem. Amelius basileo, idest regi salutem. Certe scio me nunquam vocem fuisse emissurum inclytorum virorum causa, qui vt iam diuulgatum esse ais, amici nostra dogmata in Apameum Numenium referunt. Constat ẽnim id ex dicendi loquendiq; propria apud ipsos & qua gloriantur, modestia proficisci, nũc quidem meras nugas, nunc vero suppositicium vocantibus. Rursus quasi vilissima quędam supponat, accusant: & mendaci duntaxat dicacitate in eum perperam inuehuntur. Cum vero tu occasione hac vtendum censeas, cum videlicet vt quæ nobis videntur ad reminiscendum promptiora reddamus, tum etiam vt in amici gloriã: præsertum qualis est magnus admirandusq; Plotinus, quãmuis nolim decantata mysteria plenius cognoscantur, morem tibi gerendum existimaui, iamq; tibi reddo promissa, triduo quod scis à nobis elaborata. Decet vero scriptis te nostris ignoscere, vtpote quæ non sint compositionum illarum comparatione vel composita vel electa: sed ex veteri congressu repetita, & vt quæque prima succurrebãt, sic impræsentia disposita sunt. Eoq; magis danda mihi venia est, quòd viri illius consiliũ, qui à nonnullis in iudicij nostri consensionem est adductus, haud facile deprehendi potest, propterea quòd aliàs aliter de rebus eisdem, vtcunque placuerit, verba faciat. Ego aũt certò scio, te benigne prorsus emendaturum, siquid præter familiarem Plotini nostri characterem hic à nobis fuerit obsignatum. Iam vero compulsus videor, vt est in Tragœdijs tanquam negotiosus homo, ideoq; ab ipsa nostri ducis doctrina distantior, emendatoris subire iudicium atq; retractare. Tantum videlicet apud me potuit ardens tibi gratificandi voluntas. Vale.

Confirmatio superiorum.

HAnc equidem epistolam afferre sum adductus, non solum vt fidem faciam, nonnullos illius temporis illo etiam viuente suspicatos fuisse, Plotinum inuentis Numenij superbisse, verumetiam quia nugatorem amplum existimauerint atq; contempserint. Ob eam scilicet causam, quoniam eis dicta nequaq̃ intelligebant. Ipseq; Plotinus ab omni sophistica ostentatione, fastuq; erat alienus: in ipsisq; disputantium cœtibus non aliter q̃ in familiaribus colloquijs se gerere videbatur, neque propere cuiquam necessarias argumentationum vires aperiebat in eius sermone latentes. Mihi quoque Porphyrio idem contigit, cum primum audiui Plotinum. Quapropter eum contra scribendo prouocare tentaui, conatus ostendere, ea quæ intelliguntur extra intellectũ existere. Ille vero cum Amelio mea scripta legere præcepisset, illeq; iam perlegisset, subridens ait: Tuum esset Ameli dubitationes istas dissoluere, in quas ille ob quandã nostræ sentẽtiæ ignorantiã incidit. Postq̃ igitur Amelius librũ non paruum aduersus obiectiones meas composuit, egoq; scriptis eius iterum contradixi. Rursusq; mihi rescripsit Amelius, tertio iam gradu vix tandem Plotini mentem auspicatus, mutaui sententiam: ideoq; palinodiã rescribens in conuentu omnium recitaui. Atq; in posterũ Plotini libros fide dignissimos iudicaui, & præceptorẽ ipsum omni studio prouocaui, vt sentẽtiam suam articulatim distingueret, latiusq; describeret: quinetiã hinc factũ est, vt ille Amelium quoque ad conscribendum valde propẽsum effecerit. Quid vero Longinus senserit de Plotino per ea maxime quæ ego ad eum scribens significauerã, declarabit pars epistolæ hoc ad me tenore perscriptæ. Cum enim operæpretium iudicaret, me è Sicilia ad eum in Phœniciam proficisci, librosq; Plotini mecum afferre, sic ait.

Testimonia Longini de excellentia librorum Plotini.

TV quidẽ ista qñ tibi placuerit ad nos mittito, imò vero fer to tecũ. Equidẽ nõ facile obsecrare te desinã, vt iter ad nos omni prorsus itineri anteponas: etsi nõ ob aliã causam, qđ em̃ nouæ apud nos sapiẽtiæ sperãs venias nescio, saltẽ propter antiquã consuetudinẽ, aerisq; salubritatẽ imbecillitati corporis de qua quereris cõferentẽ. Quod si forte aliud quid dam putes assequi, apud me tamen ne noua quidẽ speres, nedũ antiqua, quæ plurimum perisse

risse

visse dicis. Iam vero transcriptorum tanta hic est penuria, vt per deos totum id tempus, quæ deerant Plotini instaurans, vix horum inuenerim subscriptorem, dum à ministerijs eum consuetis abduco, huic autem vni incumbere iubeo. Tot equidem libros illius iam habeo, vt videar iam omnes habere, postq̃ nunc abs te missos accepi, sed non perfecte me habere profiteor. Hi nanque libri non mediocriter sunt mendosi, etsi Amelium amicum nostrum putaueram errata passim exscriptorum emendauisse: illi tamen alia magis curæ fuerunt, quàm sedulitas emendandi. Quamobrem qua ratione his libris vtar minime habeo, quàmuis supra modum affectem, quæ Plotinus de anima atque de ente scribit considerare: sed hi potissimum libri sunt exscriptorum vitio deprauati. Quocirca percupio libros abs te eosdem summa diligentia scriptos accipere, vt tantum perlegam, inde meos emendãs, mox vero restituam. Sed rursus idem, quod dixi ab initio, repetam. Ne mittas quidem, sed ipse tecum afferens, huc accedas: neque hos tantum afferas, sed siquid insuper reliquum est, quod Amelium aufugerit: quæ enim ille huc aduexit, summo studio exquisita possideo. Cur enim non summa cum diligẽtia viri illius scripta omni prorsus honore ac veneratione digna perquiram? Hoc equidẽ tibi tum præsenti, tum procul absenti, tum habitanti Tyrum semper significaui: me scilicet non multa admodum Plotini librorum argumenta capere. Ipsam vero scribendi formam, intelligentiarumq; frequentiam, & quæstionum dispositionem admodum philosophicam me amare supra modum atque venerari: atque equidem iudico debere veritatis indagatores Plotini libros cum præstantissimorum duntaxat operibus comparandos adducere.

Confirmatio superiorum.

IN superioribus enarrandis iccirco fui prolixior, vt demõstrarem quid iudicauerit de Plotino vir ille iudicio seculis nostris acerrimo, qui fermè sui temporis omnia scriptorũ opera discussit atque redarguit: quàmuis & hic ab initio aliorum adductus inscitia Plotinum diu contempserit. Putauit autem Plotini opera quæ acceperat ab Amelio fuisse transcriptorum vitio deprauata, propterea quòd consuetam viri illius elocutionem nequaquàm intelligebat: siqua enim alia, certe quæ penes Amelium erant, emendatissima erant. Quippe cum ex libris ipsa Plotini manu scriptis exscripta fuissent. Proinde operæpretium est referre quę in opere ipso Longinus scripsit de Plotino Amelioq;, & cęteris sua tempestate philosophis. Vt certius nobis constet quam potissimum de illis sententiam tulerit vir elegantissimus atq; ad ingenia arguẽda promptissimus. Inscribitur sane liber, De fine ad Plotinum Gentilianumq; cognomento Amelium, cuius quidem proœmium est eiusmodi.

Testimonia Longini ad idem.

CVm multi temporibus philosophi nostris extiterint ô Marcelle, maior profecto eorum numerus in primis extitit nostræ ætatis annis: præsens nanque tempus quàm paucos habeat dicere minime licet. Sed dum essemus adolescentuli, non pauci philosophiæ studijs excellebant, quos quidem omnes videre nobis contigit, quoniam à teneris annis multas passim regiones vnà cum parentibus peragrauimus. Vbi profecto data mihi occasio fuit, qua illos qui adhuc in vita supererant, conuenirem, cum apud multas gentes & vrbes in eundem cum illis locum sæpe concurrerem: sed ex eorum numero alij quidem sententias suas literis commendarunt, scribendo posteris profuturi. Alij vero satis sibi factum existimarunt, si præsentes familiaresq; consilij sui participes effecissent. In primo igitur genere fuerunt Platonici quidem Euclides & Democritus, & Proclinus, qui in Troade habitauit. Præterea & qui etiam nunc Romæ viuunt, Plotinus & Gentilianus Amelius Plotini familiaris. Stoicorum vero Themistocles atque Phebion: & qui vsque ad externum diem florebant Amnius atque Medius. Ex Peripateticis autem, Heliodorus Alexandrinus. Sed in secundo genere Platonici quidem Ammonius atque Origenes, quibus cum nos diu versati sumus, viris profecto interuallo non paruo sui seculi philosophos intelligentia superantibus: item qui Athenis successores, Theodotus atque Eubulus. Iam vero siquid ab aliquo eorũ scriptum est, quemadmodum ab Origene liber aliquis de dęmonibus, atque ab Eubulo expositio quædã in Pilebum atque Gorgiam: atque de his quæ Aristoteles Reip. Platonis opponit, & quibus hæc rationibus confutentur, hæc sane parui momenti sunt, si cum ratiõibus, quas illi voce exactius assignare solebant, conferre volueris. Neque enim serio quodam studio scripsisse videntur, neque scribendi munus tanquàm præcipuum apud se officium elegisse. Præterea è Stoicorum numero Herminus atque Lysimachus, & qui Athenis egerunt, Athenæus atque Musonius. Sed inter Peripateticos Ammonius atque Ptolemæus, disciplinarum ambo profecto maxime omnium suo tempore pleni, pręsertim Ammonius: nullus enim ad disciplinarum illius copiam prope accessisse videtur. Nihil tamen artificiosum admodum cõstruxerunt, sed poemata quædam, demonstratiuosq; sermones. Quæ quidem scripta nolentibus autoribus

seruata

struata apud posteros arbitror neq; em existimo illos exoptauisse per libros eiusmodi posteris innotescere, cum neglexerint scriptis exactioribus suā commendare sententiā. Eorū igit qui scripserunt, alij quidē nihil vlterius cōposuerunt, q̃ collectionē aut transcriptionē quandā eorū quæ antiquiores iā cōposuerūt. Sicut Euclides, & Democritus, & Proclinus. Alij vero exigua valde ex antiquorū historia memoriæ cōmendantes, secundū eosdē locos, atq; illi libros cōponere sunt aggressi, velut Amnius, & Medius, atq; Phebion. Hic sane ex ipsa orationis dispositione magis q̃ ex solo mentis conceptu gloriā sibi censuit comparandā. Quibus Heliodorū quoq; adnumerare licet, qui & ipse prçter illa quæ ab antiquioribus audita fuerāt, nihil plus omnino ad distinctā orationis structurā contulisse videtur. Plotinus aūt & Gentilianus Amelius propositionum copia referti sunt, quas studiose pertractant, scribendiq; munus serio elegerunt, proprio quodā more contēplationis vtentes. Et Plotinus quidē vt videtur, principia Pythagorica simulatq; Platonica, tertius q̃ priores exposuit. Et profecto Numenij, Chronij, Moderati, Thrasylli scripta, vbi Plotinus de eisdem scribit, nulla ex parte prope ad exactā diligentiā eius accedunt. Amelius aūt vestigia quidē Plotini obseruare constituit, multaq; illius inuenta sectaē. Verū dum in rebus explicādis prolixior est, & interpretatiōis ambitu latiore vagaē, contrariā Plotini induit formā: horū vero dūtaxat libros cōsideratione dignos existimamus. Cur em̄ cęteros quispiā sectari contēdat, dimittēs interea illos inuestigare à quibus hi accipiētes hæc suis literis mādauerūt, ipsiq; nihil his adiūxerunt, ac nedū præcipua rerū capita, sed nec argumentū quidē vllū: nihil igit vlterius curauerūt, q̃ quę plurimorū fuerāt cōgregare, vel multa discutiēdo eligere meliora. Iā vero per alia etiā effecimus idē, quemadmodū vbi Gētiliano quidē de iustitia apud Platonē positā cōtradiximus. Et vbi Plotini librū de ideis tractantē cōsiderauimus: communē ꝓfecto nostri illorūq; amicū Tyriū dico Basiliū, qui & ipse nō pauca Plotinū imitādo tractauit, atq; Plotinū ipsum magis q̃ viā regulāq; nostrā probās, libri cuiusdā cōpositione conatus est opinionē de ideis Platonicā veriorē esse q̃ nostrā: hūc in quā rescriptiōe quadā opposita, mediocriter arguisse videmur, vt qui nō recte sentētiā mutauerat. Nos ꝓfecto in his opiniōes horū virorū nō paucas agitauimus. Sicut in epistola etiā ad Amelīū, in magnitudinē libri producta, respondēte vero ad nonnulla, quæ ille Roma ad nos miserat atq; scripserat: quā ipse epistolā de more Plotinicæ philosophiæ inscripsit. Nos aūt communi duntaxat inscriptione libri contēti fuimus, librum ipsum ad Amelij epistolam inscribētes.

Longinus iterum de præstantia Plotini.

IN his ergo Longinus confessus est omnibus sui seculi sapientibus, Plotinū Ameliūq; propositionū quæstionūq; copia prçponendos: rationeq; contēplationis sibi ꝓpria potissimū eos vti. Neq; instituta Numenij vindicare sibi, ea'ue colere, sed Pythagoreorū mysteria Plotinū sectari cōstituisse, sed opera Numenij, Chronij, Moderati, Thrasylli operibus de rebus eisdē Plotini quantū ad absolutā pertinet rationē, inferiora esse censenda. Proinde cū dixisset, Ameliū per Plotini quidē vestigia ꝓgredi, sed nimia quadā expositiōis ꝓlixitate in oppositū Plotini deduci, mox mei memoriā fecit, Plotini familiaritatē nuper adepti, atq; : Cōmunis aūt nr̄i illorūq; amicus Tyrius ille Basilius, nec ipse quidē pauca ad exemplar Plotini tractauit atq; cōposuit. In his sane verbis reuera Lōginus indicat percępisse, me diligētissime deuitasse Amelianas ambages à philosopho nimiū alienas, atq; in scribēdo Plotini formā fuisse cōplexum. Satis est ergo vir tātus, iudicioq; primus, hactenus in testimoniū nobis adductus scribēs talia de Plotino. Iā vero si tūc ad eū q̄n me aduocauit accedere potuisse, ꝓfecto nunq̃ cōtra referri pūsset illa, quæ scribere prius est aggressus, q̃ doctrinā ipsam diligēter examinasset. Sed quid nam mihi nūc expedit, vt Hesiodi more loquar circa quercū petrāq; loqui? Nempe si oportet sapientū testimonijs vti, quis nā deo sapiētior esse potest? Deo inquā qui vere de seipso dixit: Noui equidem arenæ numerum, marisq; mensuram: intelligo mutum, audio non loquentē. Apollo sane, cum interrogasset Amelius, quo nam Plotini animus emigrasset, qui & Socratem virorū omnium sapientissimū iudicauerat, quanta rursus & qualia de Plotino cecinit audi.

Testimonium Apollinis de diuinitate Plotini.

IMmortalē aggredior resonare carminis hymnū, ob amicū suauē, mellitissimos contexēs vocalis cytharæ modos, aureo pectine: sed & Musas aduoco, vt cōmuni voce concinant Omnisonis modis, & omnifarijs harmonię viribus: qualē statuisse chorū ob Aeaciden ferunt immortaliū furoribus, & Homericis cātibus. Sed eia Musarū sacer chorus, canamus in vnū conspirātes, vniuersi terminos cātus, in medio aūt vestrū ego Phœbus intōsus. Genie, vir prius, at nūc genij cōsortio diuiniori accedēs, solutus humanæ iā necessitatis vinculo, & ex mēbrorū ꝓcelloso turbine, mēte robust⁹ ad exors alluuiōis litt⁹ enatas festinās, ꝓcul à nefariorū turba, vt insistas ai puri rectissimā viā, vbi dei resplēdet fulgor, vbi fas puro in loco, ꝓcul à nefasto scelere. Et olim quidē saliēs vt amarā deuitares vndā sanguisugę vitę, tristisq; vertiginum,

ginum, fluctibus in medijs: surdoq; tumultu frequenter a dijs apparuit tibi ex proximo signum frequenter tuæ mentis conectus obliquis tramitibus ferri cupientes, suis immortales viribus ad recti cursus gyros, æternamq; viam sustulerunt: crebros scilicet luminum radios tuis oculis inter obscurissimas tenebras ostendentes. Nec oculos plane tuos fallax occupabat sopor, sed a palpebris excussa graui macula caliginis, dum fluctibus ferebaris, multa oculis & venusta contemplatus es, quæ nemo facile vidit eorū hominum, qui sapientiæ fuerunt indagatores. At nunc vbi solutus inuolucro es, & animę genialis signum deseruisti, ad concilium geniale contendis, quod amœnis interspirat auris. Vbi amicitia est, vbi cupido visu mollis, puræ plenus lætitiæ, & semper riuis ambrosijs irrigatus adeo, vnde sunt amorum retinacula, & dulcis spiritus, & tranquillus æther aurei generis magni Iouis, vbi agitat Minos & Rhadamāthus fratres: vbi iustus Aeacus: vbi Plato, sacra vis: vbi pulcher Pythagoras, & quicūq; chorum statuerunt amoris immortalis, quicunq; genus commune cum beatissimis genijs sortiti sunt: vbi animus inter mensas lætitia fert per hilarescit. Ah beate q̄ multis exantlatis laboribus ad castos genios abisti, ad vitam stabilissimam prouectus. Sistamus carmen, & orbem chori volubilem, Plotini Musæ gaudentes: at aurea mea cythara hæc habuit quæ diceret, æuū bene agenti.

Summa superioris oraculi.

IN hoc oraculo continetur, Plotinum fuisse bonum & mitem & mansuetū imprimis atq; suauem: qualem & nos extitisse vera experientia comprobauimus. Rursus vigilem extitisse, puroq; semper animo ad diuinum ipsum sursum erecto: quod quidem animo toto ardenter amauit. Item cūctis viribus studuisse ex amara ructæ huius vitæ vnda prorsus emergere. Hac igitur ratione hoc beato lumine cum sępe seipsum attolleret tota mente ad primum deum mente superiorem, perq; gradus omnes in Sympolio a Platone dispositos ascēdere, ad diuina ipsi protinus coruscauit deus ille, nec formam nec ideam aliquam habens, sed super intellectum vniuersumq; intelligibile in seipso consistēs. Cui & ego Porphyrius semel appropinquaui, fuiq; cōiunctus, cum annum ætatis octauum & sexagesimum iam implerem. Apparuit ergo Plotino finis ille q̄ proximus, finis nanq; Plotino signūq; erat, quo aciē mentis intēderet propinquare, coniungiq; ipsi deo, omnibus vbiq; præsenti. Quater autem dum cum ipso versaret, hunc finem est assecutus, non potentia dūtaxat inquam, sed actu quodā ineffabili cōsecutus. Præterea subdit oraculum, deos sæpe Plotinum circunuagantem apprehendentes, in tramitem rectum direxisse, dum vberrimos luminis diuini radios, oculorum eius luminibus benigne porrigerent, vt vere dictum sit Plotinum cōtemplatione intuituq; diuinitus rutilante libros suos composuisse. Iam vero ex intuitu intrinsecus vigilante inspexissę dicitur ab oraculo multa suis oculis atque pulcherrimā: quæ quidem non facile vllus philosophiæ professor inspexerit. Contemplatio nanque hominum humana quidem rursum contemplatione præstantior esse potest, sed ad diuinam comparata nostram, gratiosa quidem esse potest: non tamen valet penetrare profundum, quo superi penetrant. Hactenus ostendit oraculum, qualia Plotinus dum esset corpore circunseptus peregerit, & quæ fuerit cōsecutus. Post hæc vaticinatur Plotinum solutum corpore ad cœtum peruenisse beatum, vbi regnat charitas suaue desiderium, lætitiaq; & amor deo coniunctus. Præterea constituros esse iudices animorum, Minoen, Rhadamanthum, Aeacum, dei filios, ad quos ire Plotinum nō quidem vt iudicaretur sed vt conuersaretur: quibus cum alij quoque dij optimi conuersantur. Vbi etiam Plato & Pythagoras cæteriq; vitam agunt, quicunq; firmiter immortalis amoris chorū cōstituerunt: ibidem dæmones felicissimos suam habere progeniē. Item vitam illic agere festiua viriditate, gaudioq; plenissimā, talemq; perseuerare factum diuina largitate beatum.

Dispositio librorum Plotini per materias digestas ordine.

HActenus historico more de vita Plotini sit dictum. Quoniam vero Plotinus nobis cōmisit, vt ordinem emendationemq; librorum suorum curaremus: ego aūt & illi viuēti promisi, & cæteris pollicitus sum efficere. Imprimis quidem operæpretium fore censui, ne libros permitterem ita iacere permixtim, sicut deinceps sunt temporis successione cōpositi: sed quemadmodum Apollodorus Atheniensis Epicharmi comœdias in volumina decē collegit. Et Andronicus Peripateticus Aristotelis & Theophrasti libros distribuit in tractatus, suppositiōes in vnū proprias colligēs: sic & ego quatuor & quinquaginta Plotini libros in sex enneades sum partitus, occasione perfecti numeri senarij, scilicet & nouenarij gaudēs. Vnicuique vero enneadi, i. nouenario, propria tribuens, ita simul cognata cōgessi, priora semper in ordine numeri proposita quæ sunt leuiora constituens.

Prima igitur Enneas materias præcipue morales continet.

Quid animal, quid homo. *De pulchro.*

De virtu

De virtutibus.
De dialectica.
De beatitudine.
Vtrum beatitudo in temporis productione consistat.
De primo bono cæterisq; bonis.
Vnde mala.
De rationali exitu ex hac uita.

Prima igitur vt dixi enneas hæc continet, morales positiones potius comprehendens. Secunda vero naturalia colligit, quæ mundi sunt, quæ'ue ad mundum attinēt in se complectēs, hæc vero sunt:

De mundo.
De circulari motu.
Vtrum stellæ aliquid agant.
De duabus materijs.
De eo quod in potentia est, & quod in actu.
De qualitate & specie.
De mixtione per omnia.
Cur quæ uidentur procul, exigua uideantur.
Contra putantes mundi opificem esse malum, mundumq; malum.

Tertia quoq; enneas, quæ mūdi sunt continēs, cōprehendit ea q̄ circa mundū cōsiderantur.

De fato.
De prouidentia primum.
De prouidentia secundum.
De eo qui nos sortitus est dæmone.
De amore.
Quòd incorporea minime patiantur.
De æternitate ac tempore.
De natura contemplationeq; & uno.
De diuersis considerationibus.

Has vtiq; tres enneades in vno corpore nobis placuit collocare. Iā vero in tertia enneade cōnumerauimus materiā de dæmone nos sortito, quoniā de eo cōmuniter pertractatur. Atq; est eiusmodi propositio siue quæstio illi cōsiderationi conueniēs, quæ hominū genituras inquirit: similiter & de amore locus hic quoq; patet. Tractatū vero de æternitate ac tēpore propter illa quæ de tēpore disputantur hic rite posuimus. Præterea disputationē de natura & contemplatione & vno, propter ipsam de natura inscriptionē hic placuit numerare. Quarta post hæc enneas post libros de mundo, libros de anima comprehendit, hi vero sunt:

De essentia animæ primus.
De animæ essentia secundus.
De dubijs animæ primus.
De dubijs animæ secundus.
De dubijs animæ tertius, uel de uisu.
De sensu atq; memoria.
De immortalitate animæ.
De animæ descensu in corpora.
Vtrum omnes animæ una sint.

Quarta igitur enneas omnes de anima suas materias habuit. Quinta vero habet quidem de intellectu, habet etiam vnusquisq; liber nonnihil de eo quod est intellectu superius, ac etiā de intellectu qui animæ inest, atq; de ideis. Hæc igitur habet:

De tribus substantijs principalibus, siue principij rationem habentibus.
De generatiōe & ordine eorū quæ sunt post primum.
De substantijs cognoscentibus atq; superiore.
Quō à primo fiat quod est post primum, atq; de uno.
Quòd intelligibilia non sint extra intellectum, atque de bono.
Quomodo quod est superius ente nō intelligat, quid'ue primo sit intelligens, quid'ue secundo.
Vtrum singularium etiam sint ideæ.
De intelligibili pulchritudine.
De intellectu ideisq; & ente.

Quartam igitur enneadem atq; quintam in corpus vnum redegimus, sextam vero enneadem in vnum aliud corpus cogere placuit, vt scripta Plotini omnia in tria corpora redigant. Quorum primum quidem tres continet enneadas. Secūdum vero duas. Tertium deniq; vnā. Libri vero tertij corporis, sed enneados sextæ ita sequuntur:

De generibus entis primus.
De generibus entis secundus.
De generibus entis tertius.
Quod unum idemq; simul ubiq; sit totum, primus.
Quòd unum idemq; simul ubiq; sit totum, secundus.
De numeris.
Quomodo idearum extitit multitudo, atq; de bono.
De libertate uoluntateq; unius.
De bono uel uno.

Libros igitur quatuor & quinquaginta in sex nouenarios ita disposuimus, inseruimus autem in libros quosdam absq; certo ordine commentaria, quoniam amici qui nos vrgebant ad commentandum, ea potissimū exigebant à nobis exponi, quæ maxime declaratione apud illos egebant. Quinetiam capitula omnium secundum editionis librorum tempora fecimus, præter q̄ de pulchro, nam deerat hic nobis notitia temporis. Verum in hoc non capitula solum, secundum vnuscuiusq; libri modum exposita sunt, verumetiam argumenta quæ sunt capitulorū more connumerata. Nunc vero libros singulos percurrentes, puncta etiā signaq; adhibere conabimur: & siquid vsquam in dictionibus erratum fuerit emendare, ac siquid aliud nos moueat, opus ipsum significare, poteft.

MARSI-

MARSILII FICINI FLORENTINI AD AVDITORES IN LECTIONEM PLOTINI ET SIMILITER AD LECTORES, EXHORTATIO.

RINCIPIO uos omnes admoneo qui diuinum audituri Plotinum huc acceditis, ut Platonẽ ipsum sub Plotini persona loquentem uos audituros existimetis. Siue enim Plato quondam in Plotino reuixit, quod facile nobis Pythagorici dabunt: siue dæmon idem Platonẽ quidem prius afflauit, deinde uero Plotinum, quod Platonici nulli negabunt, omnino aspirator idem os Platonicum afflat atq; Plotinicum. Sed in Platone quidem afflando spiritum effundit uberiorem, in Plotino autem flatum angustiorem, ac ne augustiorem dixerim, saltem non minus augustum, nonnunq̃ fermè profundiorem. Idem itaq; numen per os utrunq; humano generi diuina fundit oracula, utrobiq; sagacissimo quodam interprete digna, qui ibi quidem in euoluendis figmẽtorum incumbat inuolucris: hic uero tum in exprimẽdis secretissimis ubiq; sensibus, tum in explanandis uerbis quàmbreuissimis diligentius elaboret. Mementote præterea uos haudquaquàm uel sensu comite, uel humana ratione duce, sed mente quadam sublimiore excelsam Plotini mentem penetraturos. Profecto (ut Platonicè loquar) cæteros homines rationales animos appellamus, Plotinũ uero non animum, sed intellectum. Sic omnes eum philosophi suo seculo præsertim Platonici nominabant. Atq; utinam in mysteriis huius interpretandis adminiculum Porphyrii, aut Eustochii, aut Procli, qui Plotini libros disposuerunt atq; exposuerunt, nobis adesset. Spero tamen, id quod admodum felicius est, diuinum auxilium in traducendis explicandisq; diuinis Plotini libris Marsilio Ficino non defuturum. Sed iam cęlestibus hinc auspiciis & nos ad transferendum primum Plotini librũ, & argumento breuiter exponendum, reliquosq; deinceps feliciter accedamus. Et uos Platonem ipsum exclamare sic erga Plotinũ existimetis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi undique placeo, ipsum audite.

ARGVMENTVM MARSILII FICINI FLORENTINI IN PRIMVM LIBRVM PRIMAE ENNEADIS Plotini Platonici.

Anima rationalis media est inter formas diuinas atq; naturales, neq; inest corpori, sed adest: & uitam ex se propagat, quæ inest corpori, ex qua & corpore fit animal unum compositum. Caput I.

PEROPPORTVNE PRIMVS HIC OMNIVM NObis occurrit liber. In quo nos ipsos velut in speculo contemplemur, ne tanquàm nimium curiosi aliena prius quàm nostra quæramus. Docebit enim nos, id est hominem verum, atq; hoc ipsum quod ipsi proprie sumus nõ esse corpus: quia hoc vtimur vt instrumento. Non esse vitam omnino corpori propriam & addictam: quoniam hæc nobis cum brutis est cõmunis: & quia sæpe huic ipsa ratio per quam ipsi sumus aduersatur & imperat. Non esse quiddã ex corpore & propria eius vita compositũ: eisdem omnino de causis quas hic assignauimus. Hoc enim esse animal nõ deniq; ex anima rationali & viuente irrationali coniunctum: quoniam ex indissolubili & dissolubili vnum confici nequeat. Sed hominem esse animam, id est substantiam incorpoream rationalem, ex diuino quidẽ intellectu existentem, in se vero consistentem: corpori autem non inhærentem, sed potius assistentem: atq; ipsa sui præsentia, vitam hanc in corpore producentem, ex qua & corpore compositum animal appellatur. Animam vero nostram corpori quidem adesse, sed nõ inesse, sic breuiter ostẽdemus. Tria formarum genera sunt: infimæ quidem formæ sunt naturales, supremæ vero diuinæ, mediæ autem rationales animæ. Naturales formæ, vt elementorum atq; mixtorum dicuntur & adesse materiæ, quantum eam afficiunt, & in eam nonnihil efficiunt. Dicuntur & inesse materiæ, quantum vnà cum ipsa formæ similiter patiuntur. Sed formæ diuinæ. i. diuinus intellectus mundi artifex, rerumq; ideæ. i. primi diuinæ intelligentiæ actus & exemplaria rerum neq; materiæ insunt: alioquin ne fingi quidem posset quicquàm à materia separatũ: rursus neq; materiæ adsunt. Non dico procul esse à materia secundum locum, nam proculdubiò sunt vbiq;: sed non adesse secundum vllam naturæ cognationem affectumq; aliquem ad materiam. Quis enim intellectũ diuinum non animaduertat ab omni materiæ commercio esse secretum? Quando & intellectus humanus non aliter actionem intelligentiæ propriam q̃ seipsum à materia segregando expedire possit atq; perficere. Inter formas igitur naturales quæ materiæ adsunt simul & insunt: ac formas omnino diuinas, quę neq; insunt neq; etiã adsunt, extare oportet mediam formæ naturam: quæ materiæ non insit quidem, ne cum materia patiatur: ne patiendo cum ea, imperfecte agat in eam: ne imperfecte agendo, vsq; ad vitę vigorẽ hanc ipsam formare non possit. Adsit autem materiæ. i. naturali prouidentia faueat & foueat quodam affinitatis amore: fouendo formet atq; viuificet: viuificando humanum pariat animal, homini id est animæ subditum generanti. Talem esse rationalem animam perspicue constat: nõ inesse quidem apparet, ubi corpori repugnat & imperat: apparet etiam & adesse, vbi corporis coniugium naturaliter amat. Habet aliquid proprium, vbi ratiocinatur, id est motũ quodam & tempore ab effectu ad causam argumentationibus suis ascendit iterumq; descendit: & vbi proposito fine & viarum inuenta diuersitate, de illarum electione consultat: Tota quidem hæc facultas, ratio, cogitatio, consultatio, maxime hominis propria nominatur: Habet iterum aliquid cum intellectu diuino quasi commune, intellectum. s. nõ discurrendo, sed intuendo veritatem assidue contemplãtem: cuius quidem intuitu stabili, vaga rationis discursio regitur: illinc exordiens, illuc deniq; desinens. Habet & aliquid quasi commune cum bruto, imaginationem. i. sensum animæ intimum atq; simplicem, sensuumq; sequentium iudicem. Proinde ipsa vis media quæ discurrit, qua ratione discurrit cogitatio simul ratio, consilium nominatur: qua vero discurrendo exordia sumit ab intellectu, intelligentia, sapientia, scientia dicitur: sed qua ab imaginatione cursum inchoat, coniectura, fides, opinio nuncupatur. Hæc substantia his tribus prædita viribus, anima proprie à Platonicis nominatur: & quatenus sic affecta est, vt vitam quandam in corpus effundat humanum, nominatur & homo. Est autem hæc anima proprie. Vita vero hinc effusa proprie animatio & viuificatio dici debet. Communi tamen licentia freti, illam quidem animam dicemus primam, hanc vero secũdam: atq; à prima eiusq; viribus secundã viresq; eius oriri. In prima quidem ab intellectu ratio, à ratione imaginatio;

à

ginatio proficiscitur. In secūda vires quoq; tres præcipuæ sunt, imaginatio. i. cōmunis quidā sensus: deinde sensus exterior in partes quinq; diuisus: postremo potentia genitalis, quæ & natura vocatur, generationis, augmenti, nutritionis origo. Imaginatio quidem in anima secunda atq; animali: ex ea enim & corpore animal fit humanū, repręsentat primæ animæ intellectum: sensus exterior, rationem: natura deniq; vegetalis, imaginationem primę animę refert. Imaginatio rursus quæ animæ prioris est infimū, discreta dicitur phantasia, & nonnihil de particulari substantia iudicat, ac propius sequitur rationem. Imaginatio vero quæ sequētis animæ animalisq; tenet summū, confusa dici phantasia solet, & accidētia solum percipit, plurimumq; instinctu ducitur naturali. Proinde sensus omnis in hoc animali, & ad externa sensibilia pertinet, & ad passiones corpori ab externis illatas: quas persentit proxime, proprieq; corpore patiēte compatitur. Sensus autem. i. imaginatio superioris animæ, non ad sensibilia, sed ad subiecti animalis sensus sese dirigit: nō passiones corporis proxime sentit, sed cō passiones sensuum statim animaduertit, & omnino circa imagines, actiōes, passiones sensus inferioris versari solet: neque perniciosam inde suscipit passionem, sed affectu quodam erga illū paterno sæpissime tangit. Hactenus cōmunis quædā in totū librū argumēti sit forma.

Diuisio libri in partes XIII.

Diuidimus autem librum totum in capita vel capitula tredecim: sed vsq; ad septimū inquirit tantum: in septimo quæstiones incipit definire: sed deinceps inuestigat pariter & definit. In primo igitur capitulo vbi perturbationes sint, primum instituit indagandum. Secūdo, vbi actiōes effectusq; eas præcipue comitātes. Tertio, vbi cogitatio & opinio. Quarto, vbi intelligentia. Quinto, quid sit hoc ipsum quod de his cōsiderat. Sexto, quod & primū esse vult, vbi sit sensus. Quærens autem vbi hæc & cuius sint, interrogat, nūquid animæ simplicis, an animæ vtentis corpore, an cuiusdam ex vtrisq; commixti, an forte misturæ. Inquisitio vero hęc & sequentes eo tendunt, vt quid homo sit, quid animal, tandem inueniatur. Hoc igitur est libri propositum, hic & ordo.

PLOTINI ENNEADIS I. LIBER I.

QVID ANIMAL, QVID HOMO,

Marsilio Ficino Florentino interprete.

Quærit utrum perturbationes, sensus, opiniones, cogitatio, intelligentia, sint animæ solius, an animæ utentis corpore, an compositi, an misturæ. CAP. I.

OLVPTATES ET DOLORES, TIMORES item atq; audaciæ, cupiditates & fugæ atq; cruciatus cuius nam sunt? Nunquid ipsius animæ tantum, an animæ potius utētis corpore, an tertii cuiusdam ex utrisq; compositi? Dupliciter autem & hoc accipi potest. Aut. n. ipsum quod est mixtū siue mistura, aut aliud quiddam ex ipsa mixtione proueniens. Similiter & de illis quæ ex his passionibus fiunt & aguntur atq; putant. Rursus de cogitatione & opinione quærendum est, utrum eorundem sint quorū & passiones: an alia quidem sic, alia uero se aliter habeant. Præterea de intelligentia perscrutandum est, cuius sit & qua rōne se habeat. Atqui & de hoc ipso quod considerat præstatq; circa hęc inquisitionem atq; iudicium, quid nam sit. Et primum quidem sentire cuius sit potissimum. Hinc. n. uidetur exordiendum, quādoquidem passiones ipsę uel sensus quidam sunt, uel saltē absq; sensu non fiunt.

Idem est anima rationalis, atq; ipsa natura rationalis animæ: quæ et si separata est secundum esse à corpore, producit tamen uitam coniunctam corpori in uno animali esse. Ideo Plotini opinio inter Alexandri & Auerrois opinionem media est. Cap. II.

In secun-

IN secundo libri capite sic exorditur: Si anima sit forma simplex in se consistens, eam neq; passiones vllas, neq; ea quæ passiones vel antecedunt vel sequũtur, suscipere. Sin autem sit vel quiddam ex materia formaq; compositum, vel forma quædam propria pars compositi, eam facile talia suscepturam. Vbi notabis quod ait: Si aliud anima sit, aliud ipsum esse animæ: legi posse, non solum ipsum esse animæ, sed etiam ipsum esse animam: atq; idem prorsus apud Plotinum significare. Anima quidem significat animã hanc quodammodo demonstratã vel euentu compertã: quę qualiscunq; sit, alicubi vel aliquãdo præsens adest. At ipsum esse animæ, vel ipsum quod est esse animã, significat animę naturã, vt ita dixerim, specialem: in qua quidem nec vlla ad integrã animæ essentiã necessaria desint, neq; sit aliquid superuacuum. Vult autem esse idem, quod in libro de voluntate dei declarat, dicens: Idem est anima, atq; ipsum quod est esse animã. Siquidẽ anima est forma simplex, neq; de alio dicitur. Quasi dicat: neq; circa compositum, neq; circa formã compositi propriã, quę & ipsa quodammodo compositum quiddã esse videtur: dici debere, idem esse rem hanc, ipsumq; rei esse, vel ipsam rei huius essentiã. Aliud enim est hic homo, aliud ipsa humana natura: ipsi nãq; naturæ neq; quicq̃ deest perfectionis humanæ, neq; superuacuũ aliquid accidit: sed in hoc homine & sunt quædã homini minime necessaria, & (vt Platonice loquar) quia insunt quædã ab homine nimium aliena, iccirco hic homo ab ipsa idealis rationis integritate degenerat. Formę autem à materia separatę quæ & simplices sunt, & in seipsis existunt, nihil idealis rationis amittunt, nihil subeunt alienum. Talem esse rationalis animę substantiã arbitratur: quod in libro de animæ immortalitate demonstrat, & in libro de beatitudine significat, dicens: Animã non esse compositi partem, testatur ipsa eius à corpore separatio. Tu vero separationem intellige duplicem: Vnam per moralem philosophiã, qua se à perturbationibus corpori seruientibus segregat: alteram per contemplatiuã, qua se à sensibus & imaginatione seiungit. Profecto anima quia non sit pars compositi, ideo in seipsam primasq; causas conuerti potest: & composita quælibet vsq; ad partes simplices, & illas iterum ad simplices formas in seipsis iam existẽtes rite resoluere. Hanc Plotini sententiã inter Alexandrum & Auerroem esse mediã, est compertum. Alexander enim intellectualem naturã esse posse vitam corporis propriam confitetur. Auerrois autem neq; vitã corporis esse concedit, neq; vllam corpori vitã infundere. Plotinus deniq; intellectualem naturã esse quidem vitã corporis familiarem negat: concedit tamen, familiarem quandã sua præsentia vitam in corpore propagare, ex qua & corpore non homo, sed animal conficiatur humanum. Tu vero quid homo, quid animal, non in hoc tantũ libro, sed in libro etiã, Quomodo idearum extitit multitudo, inuestigare memento. Vbi dicit: Sensus vel speciem, vel corpus impassibile percipit: vtraq; opinionem de sensu complectitur: Nam alij sensum accipere volunt incorporeas duntaxat imagines: alij res quasdam corporeas quidem, tales tamẽ, vt vbi suscipiunť à sensu, modo sit recte iudicaturus, neq; ipsæ interim patianť, id est, ex eo quod sunt transmutenť à sensu, neq; sensus ab illis similiter patiať.

Si anima non est forma simplex in se existens, suscipit passiones: si autem est talis forma, non suscipit. CAP. II.

PRimum aũt de anima cogitãdum est, utrum aliud quidẽ sit anima, aliud uero animę esse. Si enim aliud sit, compositũ quiddã est anima: neq; absurdũ erit ipsam species iã aliaq; suscipe & talia quędã passiones eius existere, si modo ratio id permiserit, & omnino habitus affectionesq; meliores atq; peiores. Si uero idẽ est anima & animę esse, species utiq; quædã erit anima actiones eiusmodi nõ suscipiens; quas ipsa alteri infert: In seipsa uero actionẽ habẽs sibi cognatã, quamcũq; ratio demonstrauerit. Sic enim uerum erit dicere eam immortalẽ. Siquidẽ oportet quod immortale & incorruptibile est impatibile quoq; esse: alteri q̃dem suiipsius nonnihil impertiens, ipsum uero ab alio nihil accipiens, nisi quantum à superioribus acceperit quicquam à quibus profecto præstantioribus minime segregatur. Quid igitur tale quiddam metuat, quippe cum exteriorũ nihil accipiat: illud certe metuat quod & potest pati. Neq; rursus audebit. His enim adest audacia, quibus quæ sibi forent metuenda, nondũ accidunt. Cupiditates præterea quę per corpus explentur, euacuato uideli-

cet corpore uel impleto non huius essentię sunt, sed alterius quod euacuari impleriq; possit. Quo autē pacto appetet mistionem? Nonne quod essentiale est permanet semper immixtum? Rursus quonam modo introducere sibi aliud affectabit? Sic enim nō esse studeret. Cruciatus quoq; procul abest. Dolor uero atq; tristitia qua ratiōe & qua de re ibi esse potest? Sufficiens enim id quod simplex in essentia, quale est in sua essentia permanēs: Num delectatur nuper aliquo accedente? nullo profecto, neq; etiā accedente bono. Quod enim est, est & semper: quin etiam neq; sentiet. Rursus neq; circa ipsum cogitatio erit neq; opinio: sensus enim uel speciei uel impatibilis corporis perceptio est: cogitatio aūt & opinio ad sensum uergunt. De intelligentia uero considerandum quodammodo, nunquid hanc ipsi concedere debeamus: ac de uoluptate pura, num circa ipsam quatenus permaneat sola, contingat.

Anima rationalis et si in seipsa consistit, quodammodo tamen uergit ad corpus: quod intellectuali substantiæ minime conuenit. Cap. III.

QVoniam vero animā significauerat in seipsa consistere, ne quis putet propterea nihilo à mente differre: adiungit, animā etsi existit in se sicut & mens, tamen fouere corpus, & fouendo formare atq; vita replere, quod sanè mens ipsa non efficit. Deinde animā ait viuificato iam corpore vti velut instrumento quodā, naturali scilicet & coniuncto. Post hæc inuestigat, nunquid dum corpore vtitur vt instrumento, inde sensus passionesq; suscipiat: paulatimq; eò declinat, vt non suscipiat: quia videlicet vtatur corpore non tanq̄ innitens corpori, sed tanq̄ regens. Tum vero significat animā & natura esse à corpore separabilem, & per philosophiā id re ipsa potissimū comprobari. Demum quærit, Si quo modo coniuncta sit corpori, quomodo coniungatur: Nunquid tanq̄ quędā corporis temperatio: an, quia ipsamet per corpus totū sese propaget: aut, quia sit forma in corpore iacens: aut species illi pręsidēs. Aut partim quidem separata, quatenus vtentis vicem gerit: vt rationalis anima: partim coniuncta, quatenus est instrumentū viuum vtenti subiectum, id est vita ratione carens, animalq; ex ipsa simul & corpore constitutum. Debet vero philosophus & instrumētum hoc ad vtentem conuertere rationem, vt ei libentissime pareat, & rationem ipsam etiā ab hoc vsu reuocare, quoad fieri potest ad contemplandum.

Anima & in se uiuit, et uiuificat corpus: eoq; utens ut instrumento, non subditur corporis passionibus. CAP. III.

VEruntamen in corpore ponere eam oportet, cum sit anima, siue super hoc, siue in hoc esse dicatur, ex quo simul atq; ex ipsa animal totum est appellatum. Vtens itaq; corpore ut instrumento, non cogetur corporeas suscipere passiones, sicut neq; artifices passiones instrumentorum. Sensuum autem forte necessario: siquidem instrumento oportet uti animam, per sensum passiones illatas extrinsecus cognoscentem: uti namq; oculis, uidere est. Sed & offensiones quæ circa uisionē fiūt, illi accident. Igitur & molestiæ atq; dolores, & omnino quodcunq; accidit circa corpus: quapropter & cupiditates, anima uidelicet curante proprium instrumētum. Verum quonā pacto à corpore in ipsam passiones ingredientur? corpus quidem alteri corpori tradere sui aliquid poterit: at corpus animæ quomodo? Hoc enim perinde se haberet, ac si patiēte alio aliud pateretur. Quatenus enim hoc quidē est utens, illud uero quo utitur, est utrunq; seorsum. Separat itaq; ille qui utentem tradiderit animā. At uero antequam per philosophiā separet ipsam, quomodo se habebat? An forte miscebatur? Quod si miscebatur, uel permixtio & temperatio quædam

erat, uel tanquàm diffusa & explicata per corpus, uel tanquàm species minime separata, uel tanquàm species attingens ut gubernator: uel partim quidem separatum, quod uidelicet est utens, partim uero mixtum quodcunq; ipsum est in ordine eius quo illud utitur, ut philosophia & hoc côuertat ad utens, & utens abigat inde, nisi quantũ summa cogat necessitas, adeo ut quo ad fieri potest ita se habeat, ac si non semper utatur.

Animam non commisceri corpori, ratio duplex ostendit. Cap. IIII.

IN quarto libri capite hos modos exequitur, dicens: Si anima sit mistura quędã vel forma in corpore iacens, sicut non ipsa erit proprie, sed compositum ipsum erit: ita neq; sentiet, vel aget, vel patietur, sed compositum: ipsa vero, vt ita loquar, compatietur. Sin autem sit essentia, suum in se esse possidens, non mixta, non iacens, sed & sua tantum largitate explicãs se per corpus, & præsentia sola viuificans, nullas vnq̃ corporis passiones admittet: fermé sicut neq; lumen aeris passiones. Iam vero non esse commixtã corpori, & ideo neq; iacentem, duplici ratione demonstrat. Prima: Si anima quæ est ipsum corporis viuificãdi principium, corpori misceretur, prorsus inficeretur tanq̃ deteriori permixta, caderetq; à vita eo ipso tẽpore, quo viuificatura foret: quãobrem non perfecte viuificaret atq; formaret. Vita sané corpori iam viuenti permixta, non tam vita q̃ viuificatio quædã est, in eo per modum passiõis accepta: per modũ vero actionis ad vitã ipsam pertinet separabilẽ: Sicut forma quælibet in materia formatio quædã est passioq; materiæ ex efficaci quadã formæ separatæ actiõe depẽdens: & lumen in aere potius illuminatio quædã est q̃ lumen: Igitur perfecte viuificare formareq; corpus, neq; est officium imperfectæ huius vitę iacentis in corpore, neq; puri insuper intellectus: est igitur animæ intellectualis rationalisq; officium. Secunda ratio: Non commiscentur in vnum nisi quæ & in communi materia inter se conueniunt, & genere congruũt: anima vero, præsertim intellectualis, magis à corpore distat, q̃ ab albedine linea: at hęc duo minime commiscentur: ergo neque anima corpori permiscetur.

Anima non miscetur, neq; inest corpori, sed adest toti, ideo non suscipit paßiones. Atq; etiã si misceretur uel inesset, non ipsa proprie sentiret uel pateretur, sed compositum. CAP. IIII.

POnamus ergo animam esse mixtã. At si mixta fuerit, illud quidem quod deterius est, id est corpus, euadet melius: Illud uero quod melius, scilicet anima, euadet deterius: Et corpus fiet melius, uitam participando: anima autẽ peior, participando mortem coditionemq; irrationalem. Quod autem quoquo modo orbatum est uitã, quonam pacto interim pro additamento suscipit sensum? Cõtra uero ipsum corpus uitam nanciscens, sensum eiusq; passiones accipiet: hoc ergo & appetet. Hoc enim & his quæ appetit, potietur, sibiq; metuet: hoc etiã interdum non adipiscetur iocunda atq; dissoluetur. Quærendum uero de mixtionis modo, ne forte id fieri nequeat: perinde ac si quis dixerit, misceri albedini lineam, naturã diuersam ualde diuersæ. Quod si dicatur anima diffusa & explicans se per corpus, non ex hoc eueniet, ut anima simul cum corpore patiatur. Sed potest quod diffusum est per aliud, impatibile permanere? Atq; fieri potest, ut anima corpori se insinuans, eius nõ suscipiat passiones? sicut & lumẽ, præsertim si ita sit per totũ; quasi se passim porrexerit atq; protederit. Nõ igiť ex eo accipiet corporis passiones, quod diffundiť atq; explicatur in corpus. Sed nunquid ita est in corpore, ut forma est in materia? At uero ut forma separata erit: siquidem essentia est, atq; potius erit uelut utẽs. Sin autem sicut figura est in securi, figura inquam in ferro, & utrũque simul coniunctum, id est securis faciet quæcunq; faciet, scilicet ferrum sic figuratum, per figuram tamen: Magis utiq; corpori communes dabimus passiones: corpori inquam tali, scilicet naturali, instrumentis prædito, potentia ui

tam habenti. Etenim absurdum ait dicere animā texere, sic & appetere atq; dolere: sed animal potius hæc pati uel agere, dicendum putat.

Nisi cognoscatur quomodo anima coniungitur corpori, non cognoscetur quæ actiones uel passiones sint animæ propriæ, & quæ compositi. Cap. V.

QVoniā opinionem Aristotelicā tetigit, dicentem: passiones & affectus non tam esse animæ q̄ animalis: cursim ostendit, esse difficile dictu, quomodo hæc coniuncti vel communis, idest totius sint animalis. Siue enim dixeris, per sensum hæc à corpore in animam atq; in totum progredi, nondum patuit quid cuius'ue sit sensus: Siue ab anima per opinionem vel iudicium quoddā in corpus totumq; descendere, nondum constitit, quid'nam cuius'ue opinio sit. Item appetitus boni communis, scientiæq; & gloriæ sempiternæ, animæ solius esse potest. Rursus opinio mali non necessario dolorem agit, scilicet in corpore tali atq; viuente: Sic neq; opinio vel contemptus, iram vel alicuius boni concupiscentiā in tali corpore necessario prouocat. Proinde si dicantur perturbationes esse ipsius concupiscendi & irascendi potentiæ: hanc vero vim in composito esse fundatā, atq; ita perturbationes esse compositi: hoc insuper Plotinus similiter agitat. Deniq; si afferāt Peripatetici, Affectus eiusmodi tum ad vim concupiscendi & irascendi, tum ad coniunctum, sed aliter atq; aliter pertinere: hoc similiter adducit in dubium, significans ambiguitatem eiusmodi ex eo potissimum nobis accidere, quia nondum quomodo anima corpori coniungatur, & quomodo animal compositum fiat, compertum satis habemus.

Difficile dictu est, quomodo perturbationes ad compositum potius quàm ad partem alteram referantur. Quia nondum quomodo compositum fiat, est manifestum. CAP. V.

ANimal aūt dicendum est uel corpus tale uel cōmune, uel aliud quiddam tertium ex ambobus confectū. Quomodocunq; uero se habeat, uel impassibilem oportet animā custodire, cū sit ipsa alteri causa passionis, uel ipsam quoq; compatientē. Ac si ita, aut eandem passionem, aut quādam similem sustinere. Veluti aliter animal quidem appetere, aliter uero concupiscendi naturam, operari uel pati. Corpus quidem tale in sequentibus uidetur considerandum. Coniunctum uero quomodo accidit molestia affici? Nunquid corpore quidem sic affecto & usq; ad sensum passione progrediente, sensu uero in animam desinente? At nondū manifestum quomodo fiat sensus. Sed num quando dolor principium accipit ab opinione atq; iudicio, quasi aliquod malum adsit uel sibi uel suorum alicui? Deinde hinc permutatio molesta in corpus, & omnino in totum animal se propagat. Veruntamen neq; dum constat cuiusnam sit opinio: num animæ, an coniuncti. Item opinio circa malum non habet doloris necessario passionem. Fieri enim potest, ut præsente opinione mali nō accidat dolor: neque ira, præsente opinione contemptus, neq; appetitus ipsa boni opinione præsente. Quonam igitur modo hæc communia sunt? Num quoniā concupiscentia est ipsius concupiscendi naturę: Et ira similiter irascendi: Et omnino ipsius appetendi uirtutis est omnis ad aliquid impetus? Sed neque adhuc ita communia erūt: sed solius animę, aut corporis potius: quia oporteat sanguinem uel bilem inflammari: & corpus certa ratione affectum concupiscentiam incitare: ut in Venereis accidit. Appetitio uero boni non est communis passio: sed animæ sit, sicut & alia, neq; omnia esse ipsius communis permittit ratio. Sed quando quis cupit Venerea, erit quidem homo appetens, erit & alio modo appetens etiam uis appetendi. Sed quomodo? nunquid homo quidem dabit principium appetendi, comitabitur uero concupiscendi potentia? Verum quonam pacto appeteret homo, non excitata cōcupiscendi potentia? Nunquid uero exordietur appetendi natura? Verum

quomodo

quomodo incipiet, corpore non prius sic affecto?

Si dicatur, animam rationalem esse compositi animalis partem, dubia non soluentur. Cap. VI.

IN sexto capitulo solutionẽ ad præcedentia dubia Peripateticã adducit in medium. Aiunt enim: Cum in animali ipsum esse sit non partis, sed totius: merito ad totum actiones passionesq; proprie pertinere: ita videlicet, vt anima quidem & animalis potentia id sit, quo animal agit: animal autem sit pręcipue quod agit & patitur. Plotinus id forte manifestum in actionibus passionibusq; in externã materiã transeuntibus esse concedet: At vero circa sensum qui intrinsecus est, & circa vitam quæ est intima, dubitãdum ait, cur non anima sentiat atq; viuat. Tota vero eiusmodi controuersia, vt dicebã, eo tendit, vt intelligamus ambigua declarari non posse, nisi constet prius, quomodo anima se habet ad corpus, corpusq; ad animã: quid'ue perseueret simplex: quid autem & quomodo componatur. Hactenus, vt in principio dixi, quæritur tantum, nihil autem interea definitur.

In dubiũ trahitur, utrũ uerũ sit quod fertur: Animã & uim animæ esse quã animal sentit, & agit, & patitur. Animal uero non animã uel eius uim hoc ipsum esse, quod sentit agitq; uel patitur. CAP. VI.

SEd forte præstat dicere uniuersaliter, ex eo quod adsint potentiæ, illa quæ eas habent per ipsas agere: ipsas uero immobiles esse; possessoribusq; suis uim agendi præbere. At si ita est, patiẽte animali, necesse est causam uiuendi coniuncto dantem uiuere atq; pati, impassibilem esse: cum passiones & actiones sint habẽtis. Sed si ita, uiuere quoq; omnino non erit animæ, sed coniuncti: aut uiuere coniuncti non erit animæ. Item neq; sentiendi potentia, sed id quod eam possidet, sentiet. Verum si sensus qui motus est per corpus ad animam usque peruenit atq; desinit, quomodo non sentiet anima? An uirtute sensuali præsente, ex eo quod adsit sentiet? Sed quidnam sentiet? num coniunctum? Sed si potentia non mouebitur, quomodo iam coniunctum, si neq; anima neq; uis animæ ad hoc ipsum connumeretur?

Anima rationalis in se consistit, actionesq; rationales proprias habet, & sensum quendã passionis expertem. Producit aũt in corpore uitã irrationalẽ, cuius sensus circa corporis passiones uersatur. Cap. VII.

IN septimo capite paulatim incipit definire, sententiãq; propriã affert. Quam esse præcipue veram ex eo patere vult, q; non aliter q̃ hac posita, dubitationes de anima solui possint. Et profecto nisi quis ita distinguat, difficillime assignare poterit rationes, partim diuinitatis nostræ, partim eorum quę à diuinitate in nobis aliena videntur. Neq; Platonis tãtum & Pythagoræ hæc sententia est, vt ex Timæo patet, atque Aegyptiorum, quod docet Iamblichus: verum etiã Aristotelem ita sensisse Themistius asserit. Hæc autem sententia est: Duas in nobis esse vitas, quarum secunda sit à prima, eiusq; imago: sed prima in se subsistens, secunda inhærens corpori: prima sit totum in se quiddã, secunda sit pars compositi, scilicet animalis huius, quod primæ subest vitæ. Esse quandã inhærentem corpori vitã nemo dubitat: pręesse vero alterã huic in se subsistentem, ratio probat, vitã asserens in alio iacentem velut imperfectã à perfecta vita pendere. Sic & intellectum in anima situm, ab intellectu in seipso vigente: ac bonum in intellectu, ab ipso bono in se consistẽte, manare. Proinde intellectuale bonum ab ipso simpliciter bono non tantum fieri, sed etiã conseruari, neque inde secerni. Similiter intelligentiã infusam animæ ab intellectu puro & fieri & seruari, neq; inde disiungi. Eadem ratione vitam siue animã corpori mancipatã produci seruariq; à vita, idest anima semper in se manente, eiq; contiguã permanere, ac velut solis radium inde quidem suo soli continuari, hinc vero contingere subiectum atq; formare. Quãobrem vita prima quasi forma quædam est animalis: secunda vero forma corporis naturalis instrumentis præditi ad animalis vsum accõmodatis, quod & Aristoteles ait. Et postq̃ animã appellauit formã siue actũ, subiunxit, aliter esse actum intellectualem animã, aliter vero aliam. Sed vt redeamus ad nostra: Hac Plotinus distinctione proposita, sensum quidem cũ passione tribuit animali: sensum vero animæ accommodat passionis expertem. Rursus eidem animæ, rationis discursiones assignat, siue declinent ad sensum, siue surgant ad intellectum. Reliqua vero huius capituli per se diligenter consideranti patebunt.

Anima rationalis in se existens, præsidet animali humano ab ipsa genito. In illa est sensus sine passione atq; ratio: in hoc autem sensus cum passione. CAP. VII.

Ed ipsum coniunctum esto ipsius animę, ex eo uidelicet quod illic adest: ipsa anima cū sit talis nō tradente seipsam in coniūctum uel in alterā eius partē, sed cōficiente ex corpore tali, atq; quodā uelut lumine ab ipsa tradito, animalis naturā; aliud aliquid existentē: cuius quidem sit sentire, & cæteræ animalis quas narrauimus passiones. Sed quomodo nos sentimus? Forte quoniam à tali uiuente non segregamur. Etsi alia præstantiora ad totam hominis essentiam ex multis cōstitutam nobis adsunt. Vim aūt animę sensualē, nō sensibilia quidē, sed eorū imagines per sensum aīali impressas oportet percipere. Intelligibiles. n. quodāmodo hæ sunt species. Quapropter sensus exterior huius sensus simulacrū est, hic uero in essentia uerior est: quippe cū imaginū tantū sit absq; passione perceptio. Ab his utiq; speciebus, à quibus anima iam accipit sola uiuētis imperium, opiniones & cogitationes intelligentiæq; proueniūt. Vbi maxime nos sumus. Quæ uero antè hæc nostra sunt: Nos autem sumus quod est deinceps, animali desuper præsidentes. Prohibebit tamen nihil, uniuersum hoc, animal appellare. Sed quod inferius est, dicere mixtum: quod reliquum est, homo est uerus. Quantum uero inferius est, partim leoninū, partim brutū, omnino multiplex nominatur. Concurrente enim homine unà cum anima rationali, quādo ratiocinamur, nos certe ratiocinamur: propterea quod rationis discursus animæ sunt actiones.

Anima rationalis copulatur per intellectum suum menti diuinæ, per illam deo: Sic & irrationalis uita animæ rationali subnectitur. Intellectus autem & proprius est, & communis. Cap. VIII.

OCtauum vero caput inquirit, quomodo anima ad omnia tum superiora tum inferiora se habeat: sed primo, quo pacto ad intellectum diuinum, animarum rationaliū patrem, qui sic fermè præsidet animæ, sicut hæc animali. Scito autem ipsum vnum siue ipsum bonum, quod & summus est deus, nullum habere respectum: Intellectum vero boni filium, apud Plotinum duos saltem respectus habere. Primum, prout est ab vno, atque ita & ipsum esse vnum: Secundum, prout existit in se: itaq; in multitudinem idearum deriuat, quas tamen omnes actu vnico simul habet & conspicit. Animā deinde tres iam habere respectus: Ab intellectu enim cognoscendi vim habet: sed hæc ipsa vis vt proxime ex intellectu pēdet; ipsa quoq; est intellectus, semperq; patri continua: sub illius forma actuq; semper cūcta simul intelligit. Vt autem pro natura animæ capitur, iam tempore quodam, & à potentia in actum successione discurrit, Ratioq; & cogitatio nūcupat: sicq; rerū species videt inter se distinctas habere. Deniq; vt vergit ad animal, ex vniuersalium ratione ad particularium imaginationē iam descendit. Sed hæc animalis vita quatuor respectus subire videtur: Prout enim ab anima, velut imago à substantia pendet, imaginationem habet: prout in se aliquid est, in sensuum multitudinem deriuatur: quantum regit corpus, vitalem vim exercet: quantum adhæret corpori parsq; animalis euadit, passionibus obnoxia redditur. Vita igitur hæc est forma corporis, anima vero potius animalis est forma: intellectus forma animæ: deus quodammodo ipsius intellectus est forma: semperq; deinceps gradus inferior sub actu sup̄ioris gradus quasi formæ consistit & agit. Proinde intellectus ipse diuinus tum communis aliter, quantum ipse indiuiduus totusq; est vbique: tum proprius, quātum à singulis animabus singulis quoq; proprijsq; modis accipitur. Vnde & diuersi apud alias animas modi ratiocinādi sequūtur: modi quoq; imaginādi diuersi. Intellectum vero qui iam est forma quædā in anima, non solum præsidens sed & insita, nemo dixerit esse cōmunem. Oculi sane multi multas referūt animas. Multi prętereà visuales radij oculis naturaliter insiti, varios intellectus animabus naturaliter insitos repræsentant. Vnum vero commune solis lumen vbiq; præsens intellectum præfert diuinum, animarū intellectuumq; patrē. Lux tādem vna solis in ipso sole consistēs, ipsum bonum mentis patrem nobis ostendit. Intellectus igitur animabus ingeniti, etsi non vnus sunt intellectus, sunt tamen vnum, scilicet vnum secundum esse intellectuale, redditum actu intelligens ab vno mentis illius lumine: in quo velut in communi forma obiectoq; sunt vnum, q̄uis etiā sint pro animarū multitudine multi, Sicut etiā & visuales radij seu visus pro

numero oculorum numerati sunt, neq; sunt vnus, sunt tamen vnum in vno lumine inuicem concurrentes. Maxime vero viderentur vnum, si in seipsis extarent, sic ab oculis expediti, sicut intellectuales animæ restant à corporibus absolute. Hanc Platonis & Plotini sententiam Themistius Aristoteli & Theophrasto accõmodare videtur, & Auicenna Algazelesq; sequũtur. Alexander autem in hoc conuenit cum Plotino, quod præter vnum intellectum multos quoq; nobis attribuit: discrepat vero, quod hos multos asserit esse mortales. At Auerrois cũ Plotino consentit, intellectum omnem asserens mortalem: dissentit vero, dum vnicum nobis assignat. Tu vero accipe ab Alexandro quidem numerum intellectus humani, ab Auerroe vero immortale omnis intelligentiæ munus, integrãq; habebis Plotini nostri sententiã. Proinde scito de natura intellectus maxime omnium credendum esse Plotino, quem semper intellectu vixisse vita eius & gesta scriptaq; testãtur. Id vero nunc admonuisse volo, ne te Alexãder Auerroisq; perturbet. Concludit tandem, nos, idest hominem, esse proprie animã discursu vtentem rationali, siue per vniuersalia discurrat, siue per singula. Quę vero superiora vel inferiora sunt ratione, esse nostra: illa quidem, quia nos semper inde pendemus: hæc aũt, quia ex nobis ipsa dependent. Subdit Platonis more, naturã quidem intellectualẽ, tum pręsidentem nobis, tum insidentem, indiuiduã esse: vitã vero ad corpus vsq; diffusam, dici diuiduam. Quia q̃uis vna totaq; sit in quolibet mẽbro, tñ afficit ad diuersa, varioq; modo viuificat varia, atq; in multis siue membris vehiculis'ue simul, siue corporibus successione viuificandis, anima rationalis nõ cõficit ex se & corpore vnũ, sed ex corpore & vita quadã illi tributa q̃si quadã animæ ipsius imagine. Deniq; docet aliã animę vim deinceps ab alia dependere.

Anima rationalis per intellectum suum quasi caput, intellectui diuino coniungitur, per hunc deo. Item per imaginationem suam coniungitur animali suo, per hoc corpori. Verũ & si cunctæ animæ ad communem rediguntur mentem, quia tamen proprijs singulæ modis accipiunt, & illa uidetur propria fieri, & animæ alios sibi proprios intellectus inde reportant. CAP. VIII.

AD intellectũ uero quomodo nos habemus? Intellectũ dico, nõ habitum quendã quem ab intellectu habeat anima, sed intellectum ipsum: forte & hũc super nos habemus. Habemus aũt aut communem aut propriũ: forte & communẽ omnium atq; propriũ. Communẽ quidẽ, quoniã impartibilis & unus & ubiq; idẽ: propriũ uero, quoniã unusquisq; ipsum in anima prima totũ habet. Habemus igitur & species duplici ratiõe: in anima quidẽ uelut explicatas atq; segregatas, in intellectu uero simul omnes. At deũ quomodo habemus? Forte tanq̃ intelligibili naturæ ueræq; essentię incubantẽ. Nos aũt inde tertios ex indiuidua (ut Plato inquit) natura superna, & ex natura circa corpora diuisibili: Quã oportet intelligere sic diuisibilẽ circa corpora: Quoniã dimensionibus corporis seipsam tradit, quatenus unũquodq; sit uiuẽs, quãdo & in toto & uniuerso una existit. Quinetiã apparet adesse corporibus, illustrãs illa uiuẽtiaq; efficiens, nõ ex seipsa inquam atq; corpore, sed manẽs quidẽ ipsa, sui uero simulacra exhibẽs, sicut in pluribus speculis uultus imaginẽ. Primũ uero simulacrũ sensus est, qui in ipso communi uiget: Deinde ab hoc rursus omnis alia species animæ dicitur alia semper ab alia, desinitq; usq; ad generandi & augendi naturam, ac usq; ad alterius operis effectionem præter ipsam uim facientem, conuersa uidelicet ui faciente ad opus efficiendum.

Peccandi causa est in anima irrationali nostroq; animali, in anima uero consensio. Item rationalis circuitus medius est inter quietem motumq; rectum. Rursus quomodo intelligentia & ratio se habeant inuicem, atq; ad imaginationem. Item allegoria de Adam & Eua. Cap. IX.

SVperiores vero distinctiones nos in nono capitulo docent, principium quidem peccatorum esse in animali, medium vero in ipsa imaginatione superioris animę, quando videlicet animalis incitamentis obsequitur, anteq̃ ratio, vtrum prosequendum sit an fugiendum, perspicue iudicauerit. Hinc homo interior de homine exteriore cõqueritur: Sentio aliã legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem. Sed & ipsa ratio cum etiam circa res agendas versetur, debuisset iandiu imaginationẽ suã sic instituere

tuere, vt minus temere properaret, animalq; domare: ipsaq; seipsam ad intellectum direxisse prius ac formauisse: Qui sane intellectus circa singula quæ aguntur se minime versat: ideoq; omnino est procul à culpa. Sed nos, idest per rationalem vim actionemq; definiti aliquãdo peruenimus ad intelligibiles idealesq; rationes speciesq; rerum: quę prius in mente diuina sunt, deinde sunt & in nostra, plurimũ vero ad eas minime surgimus: tunc aũt in ratione nostra tãtum potentia sunt, sed in vtraq; mente sunt semper in actu. Dixit rationis discursiones nobis idest animæ, esse maxime proprias: Quoniã cum media sit inter diuina quæ semper manent, atq; naturalia quæ lapsu quodã motuq; recto à seipsis quasi digrediuntur, merito motum discursionemq; circularem habet inter motum rectum statumq; proprie medium. Intelligentia etiã animæ propria dicitur, non tam q ex natura sua sit, q̃ q intelligat absq; corporis instrumento: Sic anima etiã sine illo ratione discurrit. Sed hoc saltem interest, quod discursio argumentatioq; etsi non fit per corporis instrumentum, imagines tñ sensibilium aliquas ferè semper ante oculos habet: motus enim naturaliter ad talia labitur. Intelligentia vero neque corporis vtitur instrumentis, neque tales spectat imagines. Ratio quinetiam quando ad intellectum penitus se conuertit, vniuersalia sine particularium imaginibus intuetur. Sed de his in Theologia nostra latius disputamus. Dum vero hic verbis Aristotelis vtit, significat Aristotelem in his à Platone minime dissidere. Addit, rationis discursum inter intellectũ imaginationemq; versari, neque corporis passiones attingere, sed quasdã imagines passionũ suo quodã sensu, idest prima imaginatione versare. Item rationem siue cogitationem esse quendam intelligentiæ actum. Est enim cogitatio vera, intelligentia quædã latius explicata, & modo intellectum attingens, vniuersales species intuet: modo ad imaginationem vergens, perq; ipsam ad animal vniuersales species ad particulares vsque deriuat: modo has cum illis comparans, quo consentiant quo'ue dissentiant, discernit & iudicat. Ac si exordiatur ab intellectu, atque inde discedat, tunc ab vniuersalibus descendit ad singula componendo: Sin autem ab imaginatione sumat occasionem altiusq; resurgat, à singulis ascendit ad vniuersalia resoluendo. Hunc denique ordinem obseruabis in anima, vt eam habere memineris species in mẽte & vniuersales & stabiles: at in ratione species quidem vniuersales, sed quodammodo mobiles: in imaginatione vero particulares iam atque mutabiles. Concludit, passiones perturbationesq; & causas peccatorum proprie in animali consistere: in anima vero horũ animaduersionem & quandã sæpe consensionem: Tu autem in Plotini verbis allegoriam animaduerte Mosaycã, personas videlicet duas, idest hominem ipsum quasi Adam, & humanum animal inde tractum atque degenerans quasi Euam. Adde & tractum ex anima dormiente: hęc enim tunc animal ex se propagat, quãdo ex pristina penes deum vigilia ad naturalia labens diuinorumq; oblita iam dormit & somniat. Itaque tunc vitã corporeã generat quasi Euam. Considera & hanc primo peccantem, illum deinde consentientem: sed intellectum illi quasi angelum præsidentem & mox increpantem, & angelo deum. Ac denique duo in carne vna considera, idest duas quasi in eodem corpore animas. Sed ita Moysen Plotinus Origenesq; & Ammonius intellexerint. Pergamus ad reliqua.

Causa peccatorum est in animali, in anima uero consensio: cuius propria est intelligentia quædã; præcipuè cogitatio, quæ non agunt per corporis instrumentum. CAP. IX.

ERit igitur nobis natura illius animæ extra malorum causam, quodcũq; homo facit & patitur: circa enim ipsum animal commune hæc sunt, cõmune inquam ut est dictum. Verum si opinio cogitatioq; ipsius animæ sunt, quonã modo erit extra peccati culpam? Falsa enim opinio sæpe est, multaq; per ipsam aguntur mala. Forsitan aguntur à nobis mala, à deteriore nostro uidelicet superatis. Multa enim nos cupiditati, uel iræ, uel malo simulacro concedere cõsueuimus. Ipsa uero quæ falsorum cogitatio dicitur, quæ & phãtasia est, sæpe deliberãtis iudicium non expectat, sed prosequimur peioribus obsequẽtes: sicut sensui accidit, priusquã cõsiderandi uirtute discernas falsò uidere, per communem uidelicet sensum. Intellectus uero an attigit? Fortè nõ: quapropter innocẽs remanet. Fortè uero sic dicendũ, nos uel attigisse intelligibile ipsum, quod in intellectu est, aut non: uel id quod in nobis: possibile enim est habere, neq; habere, præcipuum atq; promptum. Distinximus utiq; communia

atq; propria ex eo, quòd alia quidem corporea sunt, neq; sine corpore fiunt; alia uero non indigent corpore ad agendum, ideoq; animæ propria iudicamus. Et cogitationem quę discretionem iudiciumq; imaginum à sensu prouenientium agit, species iam spectare, & quodam quasi sensu prospicere: Cogitationem inquam præcipue ipsius ueræ animę propriam. Intellectionum enim actus est cogitatio uera, ac sæpe externorũ ad interna similitudo quædam atq; communio. Nihilo igitur minus anima in seipsa ad seipsam inconcussa manebit: permutationes autem perturbationesq́; in nobis fient ab his quæ subiuncta sunt, & ab his passionibus, quæ pertinent ad commune, quodcunq; id sit, ut dictum est.

Quomodo animal in nobis ad animam se habeat: & utrum uita illa pereat. Cap. X.

CApur libri decimũ docet, quæ animalis nostri propria sunt, ad nos quodammodo etiā pertinere. Item, in anima rationali esse virtutes ratione quæsitas: in animali, virtutes consuetudine comparatas. Rursus, vitam ab anima rationali tributam corpori, dissoluto corpore non extingui: sed animam suam fermè ita sequi, sicut lumen suam videtur sequi candelam. Idem senserat & Numenius.

Quæ animalis nostri propria sunt, quodammodo etiam ad nos pertinent: & uita animalis non extinguitur, sed animam sui causam comitatur. Item uirtutes intellectuales sunt in anima, morales in animali. CAP. X.

VErum si nos anima ipsa sumus, hæc uero nos patimur, hęc certe anima patietur, & rursus faciet quæ nos facimus. Forte & cõmune diximus esse nostrum, præsertim antequàm separemur: quoniam & quę patitur corpus nostrum, nos perpeti dicimus. Duobus ergo modis nos dicimur, uel bruto nobis annumerato, uel quod super hoc extat. Brutum uero est uiuificatum corpus: Verus autē homo est alius ab his purus, uirtutes quæ sunt in intelligentia possidens, quæ in ipsa anima separata fundantur: Separata inquam, & separabili etiam quatenus hic est: siquidem & quãdo ipsa omnino abest, illa etiā quæ ab ipsa emicat, abit eam comitans. Virtutes aũt quæ non prudentia, sed consuetudine quadã exercitationeq; prouenerunt, communis ipsius esse uidentur. Huius enim sunt & uitia: quoniam & inuidiæ, & æmulationes atq; misericordiæ. Amicitiæ autem cuius'nam sunt? Forte partim ad id commune, partim ad interiorem hominem pertinent.

Quomodo anima se ad intellectum habeat, per quem scilicet semper intelligit, quamuis ratio id non semper animaduertat. Item de pueris atq; brutis. Cap. XI.

POstq̄ in superioribus disseruit quomodo nos ad animal, quod infra nos est, habeamus: nunc in vndecimo capite quomodo ad intellectum, nobis, idest ratione superiorem. Ait ergo, intellectum quidem nostrum agere semper in se circa diuinũ, & intellectione perpetua intelligibilia semper omnia contueri: quod quidem Aegyptiorũ inuentum fuisse, Iamblichus asserit: quamobrem in pueris etiā idem agere. Arbitror vero Plotinum illud sic accepisse: Paruulorum angeli semper vident cælestis patris faciem: nam & Ammonius, atq; Origenes more Platonico sacras literas interpretari solebant. Inquit autem, in pueris animalis vires idemq́; ministerium superioris etiam animæ imaginationem plurimum occupari: minimas autem rationis scintillas in hæc emicare, vtpote quæ ad opposita conuertantur. Subdit, rationis actum ab his vacãtem circa intellectum interim operari: quippe cum vis adeò efficax omnino vacare non possit. Verũtamen neque actum intellectus circa intelligibilia, neque rationis actum circa intellectum tunc à nobis agnosci: Quoniā imaginatio superioris animæ propria, cuius ministerio fit in nobis animaduersio, cum sit cõuersa penitus ad oppositum, non suscipit intelligentiarum vllas imagines, quas ad rationis oculos speculi more reflectat

flectat: quibus ita reflexis ratio solet, ideoq; & nos solemus actiones intelligentiæ atque rationis animaduertere. Appellat autem imaginationem hãc in nobis medium: Est enim inter rationalia nostra & irrationalia medium, & quasi medium vtrinque imagines accipit. Quandoque etiam rationem nuncupat medium, est enim animę medium: imaginatio vero est medium aggregati, quãdo scilicet aliquid ex homine animaliq; fingimus congregatum. Per hęc autẽ duo media fieri animaduersio solet. Imaginatio enim quasi reflectit imagines, ratio vero reflexionem sagaciter apprehendit. Proinde post quæstionem de pueris, merito de brutis inquirit, quasi de rebus quantum apparet propè similibus. Vult sanè, vbicunque est vita sic vnitá corpori, vt ex ea & corpore vnum cõmune animalis esse resultet, adesse insuper oportere vitam in seipsa manentem, cuius virtute altera vita quasi viuificatio quædã suppeditetur continueq; seruetur, sicut motio à motore, lumenq; semper à luce subgeritur: Quoniam in vnoquoque genere imperfectum continue à perfecto dependet. In brutis igitur minus sagacibus vitam ab ipsa sphæræ anima, sicut & plantis opinatur infundi. Bestijs vero perfectioribus & nonnihil præferentibus rationis, non ab anima tantum sphęræ q̃uis rationali, sed & ab alia quadam etiam rationali magisq; propinqua vitam suppeditari. Quę quidem anima cum ab intelligibili mundo longius iam cogitatiõe affectuq; quasi discesserit, atque ita deliquerit multumq; rationis amiserit, accommodatá iam dicitur ad vitam animali minus rationali subministrandã: Sed ipsa interim dicitur esse præsens, neque tamen adesse: præsens quidem, quantum præstat vitam: adesse vero nequaq̃, quia non exequitur ibi consuetum rationis officium, q̃uis in supernis intelligẽtiam exequatur: atq; ipsa animæ rationalis substãtia in se consistit, neq; fit pars compositi. Quod vltimũ & Proclo placuit, & ante Porphyrio, neganti rationalem hominis animã fieri propriã bruti animã: concedenti tamen, sagacium animalium animas nonnihil rationis habere, semperq; viuere. Idem quoque tentauit & Origenes. Nempe cum audiret dæmones tum hominibus frequẽter insinuari, tum in porcos aliq̃n mitti, ausus est & animas hominum in animalia mittere forte purgandas. Sed hæc ipsi viderint. Animaduertendum vero, Plotinum hic suum hac in re iudicium temperare, cum dicit: Si sunt animæ nostræ in brutis. Item vbi dicit: Vt fertur, scilicet ab Aegyptijs. Rursus dum addit, quæ peccauerunt: quasi dicat, purgatorij loco. Denique cum negat eam fieri propriam bruti formam, partemq; compositi. Sed opinionem hanc in sequentibus emendabimus: & omnino quomodo Platonica dicta purganda sint, in libris Theologiæ nostræ, præsertim vltimis, declarauimus.

In pueris regnat animal & imaginatio animæ. Intellectus & ratio altius occupantur: Item uita brutorum propria ex anima pendet rationali, uel nostra uel alia. CAP. XI.

Quandiu autem pueri sumus, operantur quidem quæ in composito sunt, pauca uero à superioribus ad ipsum usq; refulgẽt: quãdo autem ociantur quo ad nos, ad superiora interim operãtur: in nos sane agunt, quando ad medium usq; procedũt. Quid ergo? nonne id etiam quod ante hoc est nos sumus? Veruntamen aduersionem oportet fieri. Non enim quęcũq; habemus, his assidue utimur. Sed quãdo medium uel ad superiora, uel ad contraria uertimus, uel quodcunq; à potentia uel habitu in actum producimus. Bruta uero quomodo animal habent? Forte si in ipsis animæ sint humanæ (ut fertur) quæ peccauerunt, non brutorum fit hoc, quantum separabile est, sed præsens illis nõ adest: sed sensus ipsius communio simulacrum animæ habet unà cum corpore. Corpus inquam tale, ueluti quale factum ipsius animæ simulacro. Sin autem anima hominis nõ est ingressa, illustratione quadam ab ipsa totius anima, animal tale producitur.

In anima rationali neq; proprie peccatũ est, neq; pœna, sed in uita irrationali, quæ est imago animæ: quæ anima hinc abeũte q̃uis nõ sit ulterius imago, est tamẽ quidã uitalis actus animæ radicitus insitus. Cap. XII.

Capitulum duodecimum circa dicta dubitationes mouet, soluitq; dicẽdo, in ipsa animæ essentia propria, neque peccatum esse, neque pœnam: quia sit forma simplex in seipsa consistens, è proprio statu minime cadens: sed in vita potius inde manãte, & in animali proprie, quod ex hac vita corporeq; componitur. Ait vero, alibi peccare animam, alibi non peccare. Peccare quidem, idest intentionem ad superiora prius conuersam aliquanto remittere

tere: non peccare autem, idest neque amittere naturalia, neque alienā intus admittere. Tum vero declarat, quomodo animalis generatio fiat, idest quando in corpus certa conditione iam affectum vita quædam resultat ab anima: atq; esse naturale aliquid, neq; peccatum. Neq; sic animā proprie cadere, sed annuere atque fouere. Prçterea vitam hanc quæ est & actus & imago quædam animæ, quando hinc abit anima, non perire, quantum est actus animæ, sed desinere vlterius imaginem esse: Perinde ac si à vultu imago fiat in speculo, atq; discedentē vultu restet quidem actus quidam, in vultu, vigorq; emicans imaginis efficax, sed non restet imago. Tunc vero hic actus animæ desinit esse imago, quando & deest præparatum corpus ad imaginem resultandam, & anima ad intelligibile tota conuertitur: neq; tū actus eiusmodi cessat quantum est vitæ vigor, sicut & amputata manu non desinit ipse viuificus actus, qui & manum iterum si instauretur, est æque recturus, sicut in repullulantibus capillis apparet. Memento Numenium Plotinumq; putauisse, nihil vsquam vitæ perire: quia vita sit quidam æternitatis, idest primæ intelligentiæ splendor, & indissolubile vinculum vniuersi.

In eßentia animæ neq; peccatum est neq; pœna sed in animali ab ea genito. Generatur autem per uitalem actum animæ uergentis ad corpus. Qui actus suam animam comitatur aßidue, tanquàm uigor: etiam quando nulla eius imago apparet in corpore. CAP. XII.

Ed si anima non est peccatrix, quomodo iudicia atq; pœnę? At hic sermo ab omni sermone dissentit, dicēte ipsam peccare & purgari, pœnasq; apud inferos pendere, atq; per corpora trāsmigrare. Adhęrendū ergo utri libet sermoni. Forte uero quispiā reperiat, quomodo inuicē non repugnent. Qui enim tradit animam nō peccare unum quiddam simplex omnino ponit, idem accipiens animā atq; animā esse. Qui uero eam peccare dicit, cōiungit ipsi & cōflat alterā insuper animę speciē, passiones graues habentē. Compositū igitur quiddā ex omnibus anima ipsa fit, & patitur utiq; secundum totum, peccatq; compositum: Atq; id est quod pœnas dat ipsi, nō illud. Hinc ait Plato: Videmus enim eā; quemadmodū enim qui marinum aspiciunt Glaucū. Oportet aūt siquis uelit naturā eius inspicere, adiuncta secernere, atq; philosophiā eius cōsiderare, quæ attingat, & quibus cognata existens, id quod ipsa est, existat. Alia ergò uita, & actiōes aliæ; & quod punitur, aliud. Seuocatio uero & separatio nō solum ab hoc corpore, sed ab omni adiūcto esse debet. Etenim in generatione fit adiunctio, uel omnino generatio ulterius animæ speciei esse uidetur. Quod uero quæritur, quo'nam modo generatio fiat: Responsum fuerit, quod uidelicet anima descendente, atq; tunc alio quodam ab animo facto atq; deueniente in ipsa animæ ad corpus inclinatione quasi quodam nutu. Nunquid ergo dimittit sumulacrum? Item ipsa inclinatio siue nutus quo pacto non est peccatum? Sed si annuere est illustrare id quod est inferius, certe nō est peccatum, sicut neq; umbra: causa uero eius id est quod illustratur: nisi enim hoc esset, quo illustraret anima, non haberet. Descendere igitur & inclinari siue annuere dicitur ex eo, quòd illuminatum ab ea ipsi connectitur. Dimittit ergo simulacrum nisi sit proximum quod suscipiat. Dimittit uero non ex eo quod discindatur, sed ex eo quòd hic non sit amplius. Non amplius autem est hic, si illuc sursum tota respiciat. Separare uero uidetur poēta hoc in Hercule, demittens simulacrum eius ad inferos, ipsum uero inter deos annumerans. Vtrūq; ergo uerbis obseruat, & quòd inter deos, & quòd apud inferos diuersetur. Diuisit igitur. Forte uero sic sermo probabilis erit: Quoniam uirtutem actiuā habens Hercules, atq; existimatus propter pro-

bitatem esse deus: quippe cum actiuus esset, non autem contẽplatiuus: alioquin totus apud superos esset, nimirum & apud superos quidem est, & aliquid eius interim est apud inferos.

Anima rationalis per se ratiocinatur, nõ per corporis instrumentũ. Intelligit quoq; per intellectũ propriũ, Intelligit etiã per communẽ, qui quasi forma quædam est proprij cuiuslibet intellectus. Cap. XIII.

Capitulum XIII. declarat quod vltimum penè fuerat in quęstione propositum scilicet quidnam sit quod de his considerat in pręsentia. Asserit autem non compositum quiddam de his in præsenti considerare per animã quasi partem, sed animã ipsam in se existentem talia meditari Ergo neque mutato corpore similiter permutari, sed motum eius esse suum essentialisq; vitę actum, vel vitalem & perennem essentiæ actum. Subdit: Sicut consideratio rationalis est nostra, idest animę propria, neque per corpus exacta: sic intelligentiã esse animę propriam: quoniã videlicet anima intellectualis sit, adeo vt intelligentia in anima sit vita, vitęq; animæ summitas, quæ quidem ipsa est pars nostri, agitq; in nos, idest in rationem nobis maxime propriam, sicut communis intellectus agit in nostrum. Hic nota vitam in rebus vbiq; mentis splendorem penè vltimum esse: summã vero mentem esse gradum vitæ supremum. Hinc propheticum illud: Intellectum da mihi & viuã. Addit, animã tum per intellectum proprium intelligere, tum per communem atq; diuinum, rationemq; anniti ad intellectũ nostrum, nostrum denique ad diuinum: & vtrunq; quidem esse nostri partem, sed aliter atq; aliter. Nostrum quidem esse nostri partem, quia quodammodo sit apex animæ: diuinum vero quodammodo videri partem, quoniã intellectus noster diuino tanq̃ formæ velut quædã materia subditur, perq; ipsum intelligit atque ipsum: per quã sanè communem omnibus formã, intellectus singuli etsi non vnus, sunt tamen aliquid vnum: atque ita ille pars nostri esse videtur tanq̃ forma, forma inquã nostris intellectibus exhibens esse ipsum intellectuale, intelligens'que in actu. Huc tendit propheticum illud: Dominus pars hæreditatis meæ. Quæcunque in hoc commentario prętermisimus, partim per se ipsa patere diligenter considerãd possunt, partim in sequentibus latius exponẽtur, partim in Theologia nostra, & in argumẽtis in totum Platonem iam editis explanauimus. Tum vero de intellectu quo modo noster sit, & vtrum sit pars nostri nec ne, in libro tertio enneados quintæ, cognosces.

Non compositum, sed anima ipsa ratiocinatur atque intelligit, tum per intellectum propriũ, tum etiam per communem. CAP. XIII.

Vod uero de his cõsiderat, nos'ne sumus an anima? Forte nos: sed per animam. Per animam uero quo pacto? Nũquid aliquis eam habendo considerauit: an anima ipsa potius. Nõ ergo mouebitur. Vel motum concedere & oportet talem, qualis non est corporum, sed est ipsius uita. Præterea intelligentia sic est nostra, quoniam intellectualis est anima: Atq; hęc ipsa intelligẽtia uita melior extat, tum quãdo anima intelligit, tum quando intellectus in nos agit: pars enim & hic est nostrum, ad ipsumq; ascendimus.

in librum de Virtute, ARGVMENTVM.

Summa totius libri: Studendum est, hinc fugiendo per uirtutem deo similem fieri.

Libri huius, Finis quidem est, animum deo fieri similem. Materia vero virtus, per quam similitudo eiusmodi comparatur. Forma denique libri est, distributio eius in septem capita: & in primo, exercitatio quædam ad virtutem inueniendam: in sequentibus, inuentio eius, & definitio atque distributio. Caput primum ab aurea Platonis nostri sententia exorditur in libro de Scientia, id est Theæteto posita: Vt deuitemus mala, hinc protinus fugiendum. Fugere vero hinc, est deo similem fieri. Deo similis animus fit virtute. Sed ne quis erret circa finis cognitionem, disputat, non ex eo animū deo per virtutem fore similem: quia videlicet sicut in animo, sic in deo sit virtus: sed quia deus est virtutis principium & exemplar, & ipsa virtus: deus inquam mens diuina, mundi artifex, ipsiq; mundo & eius animæ præsidens. Et q̄uis inter principia disputandi annuat animum virtute fieri similem mundi animę eiusque menti, quod & verum est: tamen progrediente disputatione asserit, finem similitudinis huius altius se extendere, ad diuinum scilicet intellectum. Atque ad hunc finem velut quartum gradum, vbi virtutum sunt exemplaria, tribus gradibus animum peruenire: Virtutibus primo ciuilibus: secundo, purgatorijs: tertio, animi iam purgati. Atque hæc libri totius est summa.

Quamuis animus per uirtutes deo fiat similis, tamen deus non habet uirtutem, sed est uirtutis exemplar: & quæ uirtus in anima est qualitas, penes deum est essentia. Item confirmantur hic ideæ. Cap. I.

IN primo capite primum quidem ait: Siqua ex humanis virtutibus insit deo, probabilius adfore prudentiam & iustitiam, quàm cæteras quæ circa perturbationes versantur. Deinde nullas inesse humanas ait atque ciuiles, earumq; interim definitiones à Platone in libris de Republica positas affert. Interea tamen per illas nos diuinā quandā consequi similitudinem confitetur. Negat tamen consequentiā illā, qua fortè quispiā niteretur, scilicet: Animus per virtutes deo fit similis, ergo deus virtutem habet. Negat quoque distinctionem illā, qua quis deum dicat virtutes quidem habere, sed in quadā superioris specie. Obijcit enim: Si animus concedatur assimilari deo, & si non virtutes similes, sed longe dissimiles in deo sint, concedi etiam posse, assimilari deo nullas habenti virtutes. Profecto q̄uis per præsentiā luminis aer calorem suscipiat, tamen sol vnde manat lumen, calorem nullum accipit nouum: neque ignis calefit propterea, quod ex eo aliquid calefiat: & tamē hæc illis similia fiunt. Sic animus à deo virtutem habet, per quā deo fit similis: neque tamen deus virtutem habet. Neque obijciat quispiā: Sicut in aqua calor est aduentitius, in igne natiuus: sic in anima peregrinā esse virtutem, sed in deo naturaliter insitā: adeo vt virtus quidē vtrobique sit, sed in deo pręstātior. Virtus enim necessario & alicuius est, & in aliquo, in quo quasi subiecto ipsa sit quasi forma: nihil autem eiusmodi est in deo. Sanè munus quod à deo animus accipit, nihil eiusdē naturæ seruat in animo cuius est apud deum: ibi enim est ipsa dei essentia, hic autem quædā quasi qualitas in essentia. Illic igitur est exemplar atque principium, hic effectus quidā imaginarius. Imago vero etsi repræsentandi officio fungitur, nihil tñ eiusdem naturæ conseruare videtur. Hic enim virtus dispositio & compositio quædā est: ibi nihil est tale, sed certa quadā dispositione animus refert ideam, sicut domus intelligentiā architecti. Multorum sanè philosophorum sententia est, quæ in ordine corporum alicubi sunt accidentia, nusquā in eodem ordine, scilicet corporali, esse posse substātias. Itaque calorem & lumen quæ in aqua sunt accidentia, non esse vel in sphæra ignis vel in cælo substantias: sed hic quidem qualitates mobiliter contingentes, illic autem qualitates, vt ita dicā, essentiales penitusq; immobiles. Hinc argumentabuntur Platonici: Quæ ab imperfecto proficiunt ad perfectius, tādem eadem virtute perfici qua profecerāt, atq; ad perfectissimū peruenire: cuius videlicet virtute quicquid non est perfectissimum, quasi indigens regatur ac penitus absoluatur. Formarum ergo cōditionem quę à qualitate mobiliter contingente ad immobilem qualitatem proprietatē q; prorsus essentialem perducta est, tandem ad formas quæ iam essentiæ non in essentia sint, perduci. Eiusmodi vero in re incorporea imo rem incorporeā tantum esse posse, nihilq; aliud q̄ naturalium formarum ideas existere. Vbi calor & lumē, & reliquæ formæ essentia sint & esse, ipseq; actus essentiæ: ibidem animæ est idea, & animæ perfectæ idea perfecta. Igitur & idea uirtutum, quibus anima ipsa perficitur, virtute videlicet illinc & naturaliter insita & continue conseruata: q̄uis & alio modo ibi sint ideæ virtutum, quemadmodum in sequentibus apparebit. Est autem virtutis quidem exemplar in deo, ipse scilicet deus: forma vero quędā virtutis in ipsa rationalis animæ substantia: imago autem virtutis in anima rationis experte. Præterea in anima nostra uirtus est qualitas aduentitia: in animabus superioribus ingenita qualitas & immobilis; in diuina mente virtus est ipsa mentis essentia actusq; essendi.

PLOTINI ENNEADIS I. LIBER II. DE VIRTVTIBVS.

Anima per uirtutem quasi per imaginem fit similis deo exemplari uirtutum. CAP. I.

VM mala hic sint, & circa hunc locum necessario reuoluantur, uelit autē anima fugere mala, hinc est proculdubio fugiendum. Quæ nam igitur fuga? Deo inquit Plato similem fieri. Hoc autem fiet, si iusti & sancti cum prudentia efficiamur, & omnino cum uirtute uiuamus. Si itaq; uirtute assimilamur, num ergo uirtutē habenti? Atqui cui'nā deo? Sed nunquid illi deo qui magis uideat hæc habere? Nēpe animæ mūdi & intimo ipsius duci, cui mirabilis inest prudentia. Sanè probabile est nos hic uiuentes, huic similes fieri. Forte uero primo ambiguum est, num huic omnes adsint, ueluti temperatum atq; fortem esse, cui nihil terribile est. Nihil enim ab externis accidit, neq; accedit iocundum quicquàm: cuius cupiditas lacessat absente illo ad hoc ut habeat uel apprehendat. Si autem & ipse intelligibilia sic appetit, ut & animæ nostræ, patet nobis quoq; inde decus uirtutesq; contingere. Nunquid & ipse has habet? Forte non probabile est uirtutes ciuiles habere, uidelicet prudentiam circa uim consultandi, & fortitudinem circa iracundiæ impetum: Temperantiam uero in consensione quadam & concordia naturæ concupiscentis ad rationem: Iustitiam pręterea propriam uniuscuiusq; horum actionem, in eo quod est ducere atq; duci, consentientem. An forte non secundum ciuiles assimilamur, sed secundum maiores eodem nomine præditas? Verum si secundum alias, num secundum ciuiles nullo modo? Vel forte à ratione alienum est, nullo modo per has assimilari? Hos enim diuinos quoque fama prædicat, & quodammodo assimilari dicendum: secundum uero maiores, similitudinem fieri: sed utroque modo contingere uidetur, deum uirtutes habere, & si non tales. Siquis ergo concedat, quàmuis non tales, tamen assimilari posse, aliter nobis ad alias nos habentibus, nihil prohibet nos uirtutibus nostris assimilari non habenti uirtutem, similitudine uidelicet ad uirtutes minime pertinente. At quomodo? Ita: siquid caloris præsentia calefit, an necesse est illud quoque unde uenit calor, calefieri? Et siquid ignis præsentia calidum èst, nunquid necesse est & ignem ipsum ignis præsentia incalescere? Sed primum quidem dicet aliquis: & in igne esse calorem, sed innatum, ita ut ratio inde ducatur analogiam sequens, uidelicet uirtutem esse animæ aduentitiam: illi uero unde per imitationem habet, esse innatam. Ad rationem uero quæ ab igne ducebatur, respondebit aliquis, illi adesse uirtutem, uirtutem inquam uirtute maiorem. Sed si illud cuius fit particeps anima, esset idem illi à quo habet, sic oportebat dicere: Nūc autem alterum quidem illud, hoc uero est alterum. Neq; enim sensibilis domus eadem est intelligibili, quàmuis similis. Etenim ordinem ornatūq; domus sensibilis accipit: in ipsa uero

ratione non est ordo, neq; ornatus, neque commensuratio. Sic igitur cum ornatum & ordinem & consensionem participemus inde, atque hæc apud nos ad uirtutem attineant: quæ uero illic sunt, consensione, ornatu, ordine non indigeant: nimirum illic non erit uirtute opus: sed nihilominus similes illis per uirtutis præsentiam euademus. Hæc utiq; sic dicta sint ad id potissimum ostendendum, quòd non necessarium sit ibi quoq; esse uirtutẽ, ex eo quòd uirtute nos illis assimilemur. Oportet autem non cogere tantũ, uerum etiam suadere.

Quomodo animus per uirtutem deo similis fit. Et quomodo uirtus ciuilis, purgatoria, purgati animi, exẽplaris, inter se distinguuntur: ac de motibus animi primis atq; secundis. Cap. II.

CApur libri secundum, definitiones virtutis virtutumq́; aggreditur, ad eundem scilicet finem quem dicebamus, vt rationem similitudinis nostræ ad deum cognoscamus, & cognitam comparemus. Principio modos præcipue duos similitudinis affert, hunc in modum. Quando duo quædã sub vno principio constituta qualitatem ab eo vtraq; capiũt, specie vel genere conuenientem, vt duo quædam alba vel saltem colorata, tunc sicut hoc illi simile est, ita vicissim illud huic simile dicitur. At cum duo diuersa sunt genere vel plusq̃ genere, & hoc ėst ab illo atq; sub illo, sicut imago quædã à substãtia, ceu siqua fiat in speculo, tunc imago similis quidem est exemplari absque vlla naturę eiusdem communione. Neq; tñ exemplar vicissim imagini simile dicitur. Hac vtiq; cõditione animus deo fit similis per virtutem, quatenus accipit inde virtutem, quæ est diuini exemplaris imago. Post hęc autẽ virutes definiendo distinguit. Tu vero ad hæc intelligẽda, qui motus in nobis primi sint intellige, qui'uẽ secundi: Primi nãque motus sunt subiti quidam impetus in animali nostro ab externis impulsibus agitati per sensum animalis & naturalem suę imaginationis instinctum, priusq̃ anima rationalis de his ratione consultet, vel imaginatione forsan animaduertat, vtrum prosequendum sit, an potius fugiendum: siue terrores hi sint, siue incitamenta quædam. Secũdi vero motus vel in prosequendo vel in declinãdo positi sequuntur vel superioris imaginatiõis animaduersionem, vel etiam consilium rationis: siue sit temerarium siue maturum. Virtus igitur quæ secundos amputat motus circa sensibilia declinantes, ciuilis cognominat, siue fortitudo siue temperantia sit, seu prudentia hucusque consultans, siue iustitia ita conuersans: satis enim hucusque factum à ciue putamus. Virtutes autem quæ secundos motus non solũ amputant sed extirpant, purgatoriæ nominantur. Deniq; virtutes quæ secundas perturbationes iam domuerunt, atq; insuper primos impetus vel eradicant, si modo fieri possit ab homine, vel saltem ratione aliqua & assuetudine moderantur, purgati iam animi sunt. Harum ergo virtutum quę sunt in genere triplici, in deo exemplaria sunt, virtutes vero nequaq̃: non enim ibi sunt motus atq; negotia, in quibus virtutes nostræ versantur. Per hos ergo tres gradus vnà cum Paulo à claritate in claritatem à domini spiritu tracti in eandẽ imaginem transformamur, idest virtutes nostras velut imagines diuino exemplari illuc ita profecti adhibemus atq; reformamur. Quod & Plotinus quasi Paulum imitatus in sequentibus declarabit. In hoc autem secũdo libri capite ciuilium tantum virtutum officium peragit, quas appellat moderationes quasdã atq; mensuras, tum quãtum spectat ad affectũ, tum quãtum ad opinionem rectam, pro prudentia loco scientię constitutam. Subdit, materiam cum sit suapte natura mensuræ moderationisq; totius expers, esse deo omnium dissimillimã: similem vero eatenus apparere, quatenus inde mensuras & species accipit. Cumq; hęc à deo naturaliter remotissima, possit tamen hac conditione aliquantum deo similis apparere: mulo magis animam deo natura propinquiorem vult per ciuiles etiam virtutes eam velut materiam determinãtes atq; moderantes, diuinã quandam similitudinem comparare: q̃uis deus neque mensuram habeat, neq; speciem. Tu ergo quod dicitur, neq; speciem, de ipso patre intellige, super speciẽ atq; formas existere: de intellectu vero eius filio intellige, non habere speciẽ ab essentia suà distinctam, sed ipsum esse speciem ipsam formarumq́; omnium plenitudinem, de qua omnes accipimus, quatenus proficimus ad virtutem inde nobis illuc conuersis infusam, per quam dedit nobis potestatem filios dei fieri. Adeo vero sic animus deo fit similis, vt si quis animum sic affectum penitus introspexerit, opinaturus sit, deum protinus se videre. Tu vero in hoc capitulo quod legis, meliori nostro idest rationi: potes etiam legere, meliori quodã, idest vel meliorẽ opinionem introducendo, vel virtute superioris ita proficiendo. Item vbi ait, totũ dei hoc sit, idest talis animi cõstitutio vel sit tota diuinitas atq; ecõuerso, vel ad deũ tota pertineat. Eadẽ sępe apud Plotinũ oratio, quod Porphyrius confitet, plures æque sensus admittit:

Anima per uirtutes ciuiles quasi mensuras formasq; eius propius ad diuinam similitudinem accedit, q̃ materia naturales formas accipiendo.

CAPVT II.

Rimo igitur accipiendæ sunt, per quas fieri similitudinem dicimus, ut idem ipsum inueniamus, quod apud nos quidem imitatio existens uirtus est: ibi uero uelut exemplar extat, neq; est uirtus, significantes geminam esse similitudinẽ: Quarum una quidem naturam eandem in rebus similibus exigit, quotcunque æqua mutua'ue ratione ab eodem similes fiunt: in quibus autem hoc quidem assimilatur ad alterum, alterum uero est primum, neq; ad ipsum conuertitur, neque simile ad ipsum dicitur: hic similitudinem alio modo oportet accipere, non eandem speciem, sed alteram potius requirentes: siquidem secundum alteram rationem fit similitudo. Quid'nam igitur est uirtus, & uniuersa simul, & quęlibet? Manifestior uero sermo erit in qualibet: Sic enim & ipsum commune, secundum quod uirtutes sunt omnes facilius apparebit. Ciuiles sanè uirtutes quas modo dicebamus, exornant quidem uerè, ac nos meliores efficiunt, cupiditates & omnino perturbationes cæteras moderantes, opiniones'que falsas meliori modo auferentes, propterea quòd definiunt, atq; extra immoderata & indefinita animum collocant, modumq; ipsę suscipiunt. Forte uero mensuræ in anima quasi materia, mensuræ quæ illic est similes fiunt, uestigiumq; optimi, quod illic est obseruant. Quod enim omnino immoderatũ est, cum sit ipsa materia, est omnino dissimile. Quatenus uero accipit speciem, eatenus illi speciem non habenti fit simile. Magis autem quæ sunt propinqua participant. Anima uero propinquior cognatiorq; est quàm corpus, ideoq; magis particeps illius euadit: adeo ut fallat deus apparens suspicionemq; inducens, ne totũ dei hoc sit. Sic igitur hi similes fiunt.

Intelligere secundum analogiam quandam de intellectu diuino dicitur, atq; de animo. Item agitur & de sermone seu uerbo in uoce, in animo, in mente.

Caput III.

POst ciuiles virtutes in tertio libri capite maiores aggreditur, definitq; proprie quidẽ purgatorias, communiter autem unà cum his virutes etiam animi iam purgati. Ostendens interea ciuiles dici potius debere dispositiões ad virtutem q̃ virtutes, similiterq; per illas ad similitudinem nos diuinam disponi potius & parari, quam effici similes. Præterea neq; has quidem esse vult in deo: quoniam affectiones & qualitates, siue restitutiones quædam animæ sint, qualia in deo esse non possint. Rursus prudentiam à qua ducuntur, esse intelligentiam quãdam in discursione positam temporali, qualis apud deum intelligentia esse nequeat. Tum vero tam deum q̃ animam communi quadam appellatione intelligere dicimus: neq; id quidem appellatione duntaxat æquiuoca, vel fortuita, vel minime competenti: neq; rursus vniuoca ratione, per quam eadem vel specie vel genere sit vtriusque intelligentię definitio: sed ea videlicet conditione, quoniam intelligentia hæc in animo velut posterius aliquid & imago fit atq; seruatur ab intelligentia dei velut exemplari superius admodum constituto, ad quod etiam repræsentando refertur: quæ sanè conditio solet analogica nominari. Comparat deinde analogiæ modo hunc in modum: Sicut se habet sermo in voce ad sermonem, ut ita dicam in animo, sic & sermo in animo qualiscunq; sit ad sermonem, vt ita loquar, in mente. Potes vero tu vbi sermonem dicimus, rationem quoq; verbumq; dicere. Verbũ hoc in voce imago est & interpres verbi quod est in animo: verbum animi imago & interpres verbi ipsius in mente. Mentem deniq; Plotinus alibi dicit esse imaginem verbumq; dei, quem etiam appellat mentis & intelligentiæ patrem. Hic sanè atq; Origenes, & vt arbitror, vtriusq; præce-

pror Ammonius, Intellectum diuinum filiumq; sic se habere ad patrem deum, idest ad ipsum bonum existimabant, sicut lumen ad lucem. Spiritum quoq;, idest mundi vitam, sic ad intellectum, sicut se habet calor ad lumen. Iam vero etsi inter hos tres essenualem quandam differentiam afferre videntur, in cæteris tamen tantam in eis vnitatē esse probant, vt nulla possit singularior cogitari. Hactenus philosophorū ea præsertim tempestate ingenia processerūt. Sed horum iudicium ad sanctorum, deinde patrum concilia referendum. Verum ita iam capitulum concludamus. Sermo in voce indiget aere, quo animi sermo nō indiget. Item in plures diuiditur partes, longioraq; tempora q̄ animi sermo: ipse vero sermo animi transigitur tēpore: mētis autem sermo, siue ratio, seu verbum, tempore nullo distrahitur. Item ratio hæc siue notio mentis sæpe per vnam formam actumq; vnum implet, quod animi sermo siue ratiocinatio per formas actusq; plures peragere cogitur. Deniq; ipsum bonū omnes iam formæ & intelligentiæ limites supereminet: ex quibus apparet, à multitudine atq; indigentia gradatim ad vnitatem sufficientiamq; maiorem deinceps maioremq; procedi.

Definitiones uirtutis purgatoriæ, animiq; iam purgati communes: & comparationes quædam intelligentiæ nostræ ad diuinam longe superiorem.

CAPVT III.

AT quoniam similitudinem aliam esse significat, quæ ad maiorem uirtutem attineat, de illa dicendum. Qua in re manifestius erit, & quæ sit ciuilis uirtutis essentia, & quæcunque sit per essentiam excellentior, atq; omnino aliam præter ciuilem esse constabit. Plato itaque cum dicat similitudinem ad deum esse quandam ab inferioribus fugam: præterea uirtutibus quæ conueniunt ciuibus, non simpliciter uirtutum, sed uirtutum ciuilium nomen attribuat, & alibi omnes uirtutes purificationes appellet, planè uidetur duplices ponere, ipsam'que ad deum similitudinem non per ciuilem consummari uirtutem. Quomodo igitur purificationes has appellamus? Item quomodo purificati prorsus assimilamur? Forte, quoniam mala quidem est anima, si commixta sit corpori, simul'que cum ipso patiatur, & per omnia cum illo opinione consentiat: Erit uicissim bona uirtute'que prædita, si neque ita consenserit, sed sola egerit: quod quidem intelligere est atque sapere: neque compatiens fuerit, quod est temperatum esse: neque secessum à corpore metuat, quod est esse fortem: ducat autem ratio atque mens, cætera uero minime reluctentur, quod quidem erit esse iustum. Hunc sane animi statum in quo intelligit, & ita procul à perturbatione uiuit, si quis similitudinem ad deum dixerit, non aberrabit: Purum enim est diuinum: Et actio talis, ut quod ipsum imitatur, sapientiam habeat. Quid ergo? Nonne & ipsum sic afficitur? Forte uero nec afficitur quidem: ad animam uero affectio siue dispositio pertinet: atque anima aliter quàm deus intelligit. Eorum uero quæ ibi esse dicuntur, partim aliter quàm hic sunt, partim nullo modo sunt ibi. Rursus igitur intelligere æquiuocum est nullo modo: sed illud quidem est primo: hoc autem ab illo procedens se aliter habet. Vt enim sermo qui est in uoce, imitatio est eius qui est in anima: ita qui in anima eius qui in superiori manet. Sicut ergo sermo in prolatione ad sermonem animæ comparatus diuisus est: sic qui in anima ad superiorem diuisus est ipsius interpres. Virtus autem animę est, mentis uero nequaquàm, neque eius quod est mente superius.

Anima neq; est ipsum bonum, neq; ipsum quod dicitur proprie boniforme. Item quibus gradibus participentur ideæ. Rursus probatio idearum, & de diuinitate animæ. Et quomodo formæ rerum sunt in mente diuina, quomodo in nostra, quomodo in ratione atque imaginatione. Cap. IIII.

A Virtutibus quæ purgant adhuc, ad illas quæ in animo sunt purgato iam transiturus, ait ipsum puritatis effectum esse purgationis finem: hasq; virtutes tanquam fines esse præstantiores, summumq; gradum virtutis humanæ, ac præcipuum proximumq; diuinæ similitudinis susceptaculum. Neq; enim puritas hęc per purgationis ministerium restituta, ipsum est animę bonum: non enim seipso contentus est animus tanquam fine, cum habuerit aliunde principium. Nempe natura hęc quæ per purgationem est ab alienis & malis liberata, bonum ipsum esse non potest: alioqui non fuisset obnoxia malo. Quinetiam neq; est ipsum quod dicitur à Platonicis boniforme: illud enim est quod primo semper æque boni ipsius est particeps: natura vero huiusmodi purgationis egena non æque semper, ideoq; nec primo est boni particeps. Ordo nanq; bonorum ab eis quę vel non semper vel non æqualiter boni participant, ad illud, quod semper æque participat, ab hoc tandem ad ipsum simpliciter per se bonum nullius participatione bonum necessario surgit. Sic igitur ab anima ad intellectum, ab hoc ad ipsum bonum fit ascensus, sicut à formis caducis quę ab elementali materia participantur inęqualiter & aliquando ad formas quæ in cælesti materia semper participantur æqualiter, & ab illis deniq; ad formas ascenditur, quæ in cælo intellectuali, non per participationem aliquam sunt in alio, sed ipsum iam sunt intellectuale cælum, simplex & vniforme, ac pariter omniforme: prima tamen & æqua & sempiterna participatione bonum, quod & proprie dicitur boniforme, boniq; ipsius splendor æternus. Cum enim effectus à causa primo similior, deinde paulatim prodeat dissimilior, merito ab ipso bono simplici ęternoq; prius dependet, quod semper eius æque est particeps, deinde quod inæqualiter aliquando particeps. Tum vero significat diuinitatem animæ, vbi ait: Malum animę est, alienis idest caducis hęrere: bonum vero, adhęrere domesticis atq; cognatis. Cum igitur bonum, idest vita libera passionibus & integra veritas, vigor solidus, plenum gaudium, tunc solum contingat animo, quando diuinis adhęret: constat eum inde proxime natum. Hinc illud: Mihi vero adhęrere deo, bonum est. Iam vero cum animus sola purgatione, idest in naturam suam restitutione subito conuertatur ad ipsum bonum, & sola conuersione subito potiatur, patet naturam eius esse diuinam. Profecto & noster animus vehementius ad bonum afficitur, quàm ad verum: Verum enim appetit tanquàm bonum. Et ipsum bonum potentius est quàm verum, cum & ipsa potestas ad bonum pertineat potius quam ad verum. Cum igitur animus discussis quandoq; errorum causis verum subito consequatur, nimirum & purgatus à malis assequitur continuo bonum. Post hęc ait ipsam puri iam animi ad ipsum bonum conuersionem esse virtutem animæ, idest virtutis gradum Tertium, animo purificato conuenientem. Subdit, multo magis virtutem esse, quod animus ex conuersione consequitur: virtutem iam significat exemplarem, ad quam animus per tres gradus iam dictos ascendit, iam inde formandus. Et profecto quemadmodum tres sunt gradus, ita tria exemplarium virtutum genera. Primum, vbi animus imaginationem suam conuertit ad rationem suam, melius ibi vel inde formandam: secundum, quando rationis formulas traducit ad formas intellectui proprio insitas, vt melius ibi cognoscat: tertium, vbi intellectum proprium diuinæ menti prorsus accommodat, ideisq; diuinæ mentis propriam conformat intelligentiam. Hoc autem contactu quodam efficit sempiterno. Ex quo fit, vt possit in tempore & rationem intellectui suo, & imaginationem rationi proprie conformare. Esse primas omnium formas in vno, scilicet intellectu omnium effectore, significat formarum congregatio naturalium in vna omnibus subiecta materia. Esse ibi quoquo modo distinctas, ostendit formalis naturalium formarum inter se differentia, quæ neq; ex materia est informi, neq; casu, cum semper ordinatissima sit: neq; ex vna quadam inter has specie formæ: quoniam ad vnum omnibus communissimum ordinatur. Cum ergo formalis cunctarum distinctio formarum ex vna forma omnium effectrice procedat, necesse est ibi rationem distinctionis inesse, per quam ibi sint formæ quadam inter se ratione distinctę. Est ergo intellectus ille & vniformis simul & omniformis. Sed ibi cum maxima quoq; sit vnio, nimirum formarum vna omnium est essentia, rationesq; diuersæ. Sed in quolibet intellectu post illum formæ sunt contactus quidam essentiales idearum sempiterni ac penitus intimi. Ex quo, quidem contactu deinceps in anima, idest in facultate rationali formulæ idearum quasi ex coitu illo conceptæ insitę quidem semper, sed ex habitu in actum atq; vicissim tempore transeuntes: suntq; vniuersales formulæ, & de vnoquoq; quid sit & propter quid, designantes. Ex his præterea formulæ in imaginationem aliæ profluunt, propius iam ad singula declinantes, quæ de vnaquaq; re potius quale quam quid ostendunt: ac si quale quid, non tamen propter quid sit, aperiunt. Tu vero vbi Plotinus negat alibi figuras rerum ab anima suscipi: ne sibi in hoc libro repugnet, intellige,

telligе, non imprimi figuras in anima à rebus inferioribus, & accedere nuper iterumq; recedere penitusq; deleri: istæ nanq; formæ quas ex fonte haurit intimo, sunt quasi ipsa natura animæ siue vis animæ naturalis, neq; aduentitium aliquid & appositum. Procedit enim & anima ab autore naturæ suæ, & vis eius alia prodit ab alia naturali semper suo munere prædita. Memento Plotinum hic agere proprie de intellectuali animæ bono: finemq; virtutum putare, vt anima vniuersus inde mundus intellectualis euadat, cuius mundi finis est ipsum simpliciter bonum. Sicut enim super animã quasi corpoream est ipsa simpliciter anima: ita & super intelligẽtiam animalem est ipse simpliciter intellectus, ac super intellectuale bonum ipsum bonum simpliciter extat. In verbis autem exponendis, vbi dicit figuras vel formas impressas accommodari oportere exemplaribus suis in actum iam eductas, & illuminãti subdere: intellige, formulas imaginationis formis rationis rationiq; subdendas. Item formulas rationis intellectui proprio formisq; ipsius, siue formationibus potius adhibendas: hic enim semper est diuina mente formatus. Vbi ait, intellectum non esse animæ alienum: intellige, quia proprium habet sibi insitum: & eius proprius intellectus est semper diuino coniunctus, & proprio quodam sibi modo coniunctus. Esse vero formas animo naturaliter insitas, & intellectum nostrum semper confirmari diuino, satis in Theologia probauimus.

Puritas quærenda est, ut purgatus animus conuertatur ad proprium intellectum, & ab hoc ad diuinum, ut inde uirtutibus exemplaribus reformetur. CAP. IIII.

Værendum uero, nũquid purificatio sit idem atq; eiusmodi uirtus: an præcedat quidem purificatio, uirtus uero sequatur. Et num in purificando, an potius in purificatione iam cõsummata consistat uirtus. Imperfectior est utiq; uirtus adhuc in purgando laborans: nam huius finis est illa, quæ iam purgauit: Verum purificatum esse, est alieni omnis ablatio. Bonum aũt præter hoc ipsum aliud quiddam esse uidetur. Forte si ante puritatis iacturam bonum erat, purificatio ipsa sufficiat. Sed sufficiet quidem purificatio: reliquum uero erit bonũ non ipsa purificatio. Tum uero quærẽdum est quid sit id reliquum. Forte enim natura residua non est bonum, alioquin nunquàm fuisset in malo. Num ergo boniformem dicere licet? An potius nequaquàm sufficiẽtem in eo quod uere bonum est permanere; Natura enim ad utrunq; uergit. Bonum igitur ipsius est, adhærere cognato: malum uero, contrariis. Oportet ergo purgatam hærere, hærebit autẽ conuersa. Num igitur post purgationem conuertitur? uel post purgationem iam cõuersa est? Hoc igitur eius est uirtus: imò quod ex conuersione consequitur. Quid hoc igitur? Visio figuraq; rei perspectæ impressa & agẽs, quemadmodum circa uisibile uisus. Non ergo hęc habebat, neq; reminiscitur. Vel forsan habebat, non agentia tamen, sed iacẽtia potius & obscura: Vt autem illuminentur, animusq; tũc insita hæc agnoscat, admouere oportet illuminãti. Habebat autem non ipsa, sed figuras ueris rebus, quarum figuræ sunt, prorsus accõmodare. Forte uero sic insuper habere putatur: quoniam intellectus non est alienus, ac maxime non alienus, quando ad ipsum respicit: alioqui etiam præsens est alienus. Quoniam & scientiæ, si nullo modo illis utamur, sunt alienæ.

In imaginatione animæ rationalis propria, sæpe incitãtur imagines secundum primos motus imaginationis, quæ est in animali priusq̃ ratio consultet uel animaduertat. Cap. V.

ANimi purgati virtutes ordine satis manifesto definit. Quod hic phantasiam appellat præfiguratam, intellige ex primis incitamentis sæpe in nostra etiam imaginatiõe imagines aliquas incitari, procliues ad sensus anteq̃ ratio satis animaduertat.

Animi purgati uirtutes definiuntur, earumq; traduntur officia.

CAPVT V.

Cæterum

Aeterum quatenus procedat purgatio, supereſt dicendum: ſic enim patebit cui potiſſimum deo ſimilis eademq́; fiat. Hoc autem eſt maxime quærere, quatenus poſſibile ſit purgare irã & cupiditatem, uoluptatem & dolorem, atq; ſimilia, & animum à corpore ſeparare. A' corpore quidem ſeparare, id eſt forte animum quaſi à locis ſeipſum diuerſis colligere, omnino à perturbationibus ſegregatum, efficientemq́; ut neceſſariæ uoluptates ſenſus quidam ſint duntaxat, & quædam quaſi medelæ ſedationesq; laborum ſiue languorum, ut interpellatio nulla contingat. Dolores autem auferentem, ac ſi nequeat, moderate ferentem: & quia non ſimul doleat, eos comminuentẽ: Iram uero tollentem quoad poteſt è medio: ac ſi fieri poſſit, omnino: ſin minus, ſaltem non ſimul iraſcentem. Dabit ſanè operam, ut alterius ſit iraſci, uidelicet inconſulto atq; ſubito: inconſultum uero id ſubitumq́; etiam ſit perpaucum atq; debile: Timorem præterea expellet omnino: nulla enim de re metuet. Motum uero ſubitum expellet, niſi quatenus admonitionis loco ſit. Cupiditatẽ uero turpium proculdubio non habebit. Eſculentorum quoq; & poculorum ad remiſſionẽ doloris ipſe animus non habebit, neq; Venereorum etiam: ſin aũt habuerit, naturalium dũtaxat (ut arbitror) ita tamen ut neq; inconſultũ hęc habeant impetum: Quod ſi habeant, quatenus cum phantaſia ſolum, hac quoq; præfigurata. Omnino autem ipſa ab his omnibus erit pura, uoletq́; etiam irrationale purum efficere, adeo ut ne commoueatur quidem, aut ſaltem quàmminime: commotionesq́; illius ſtatim ipſa propinquitate ſedari queant: perinde ac ſi quis ſapienti propinquans, ipſa propinquitate aliquid ab ipſo percipiat: uel ſimilis illi factus, uel reueritus, ut nihil audeat facere eorum quæ bonus non auſit. Non ergo erit pugna. Sufficit enim ratio præſens, quam deterius illud uerebitur, adeo ut ſibi ſuccenſeat, ſiquo pacto commotũ, quietem domino pręſente non egerit, ſuamq́; inconſtantiã increpet.

Sapiẽtia in mẽte diuina, eſt quaſi tactus: in noſtra mẽte, quaſi cõtactus: in ratione, quaſi figura uiſibilis. VI.

COnfirmat finem animæ non eſſe innocentiã, ſed fieri deum. Aitq́; illum in quo ſoli iam primi reſtant motus deum quendam eſſe ſimul & dæmonem: dæmones enim nonnullis tanguntur affectibus. At illum in quo etiam primi motus iam cõſopiti uidentur eſſe, duntaxat deum, ideſt intellectualem prorſus animum, ex eorum numero, qui diuinã mentem proprie comitantur. Subdit, animum quando ad ſe conuerſus eſt omnino, purgatione videlicet præcedente, eſſe talem, qualis ex diuina mente proceſſerat: ac ſubito ibidem eſſe penitus reſtitutum. Nam & olim huc profectus, nõ omnino inde diſceſſit. Siquidem & ratio intellectui ſuo duciq; proprio pro arbitrio hæret, & intellectus cum diuina mente naturaliter copulatur. Poſt hæc exemplares definit virtutes, quatenus quodammodo nobis accommodantur: nam quatenus ſunt in mente diuina, exemplaria quidem ſunt, ſed non virtutes. Vbi vero ait, ſapientiam in anima quidem eſſe inſpectionem eorum quæ poſſidet intellectus: intellectum vero ſapientiam tactu quodam habere. Intellectum hic ſubintellige duplicem, noſtrum videlicet & diuinũ. Et ſapientiam in diuino tactũ dici, ideſt non imaginis cuiuſdã, ſed rei ipſius poſſeſſionem ac potius exiſtentiam. In noſtro autem intellectu potius appellari cõtactum, ideſt realem, vt ita dixerim, copulam, non imaginariam notionem. In natura enim rationali quæ proprie anima nuncupatur, imaginaria magis poſſeſſio eſt: in intellectu autẽ, vt ita loquar, ſubſtantialis: ſed hæc poſſeſſio primo quidem eſt in mente diuina, deinde traducitur & in noſtram.

Confirmat uirtutis finem eſſe deo frui: & exemplares definit uirtutes à nobis denique comparatas.

CAPVT VI.

Eſt igi

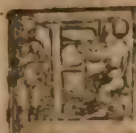
St igitur nullum talium peccatũ, sed correctio homini eiusq́; officiũ: Studium uero ipsum atq; uotum, non extra peccatum esse, sed esse deum. Si ergo talium aliquid inconsulto tantum fiat, deus quidem erit talis atq; dæmon, existens geminus, imò potius alium secum habens uirtute alia præditum: sin uero nihil, deus solũ: deus inquam ex eorum numero qui primũ sequuntur: ipse enim est qui processit inde. Et si secundum seipsum fiat, qualis uenit, ibi est: intellectui uero cohæret huc profectus, & hoc insuper ipsi assimilabit pro eius potẽtia: adeo ut (si fieri possit) uel non cõmoueatur, uel non agat quicq̃ ex his quæ domino minime placent. Quęnã igitur quælibet huic est uirtus? Sapientia quidẽ inspectio est eorũ, quæ possidet intellectus: intellectus aũt tactu quodã habet. Duplex aũt est utraq;: Altera quidem in intellectu existens: altera uero in anima: & ibi quidẽ non uirtus, in anima uirtus. Ibi ergo quidnã est? Actio ipsius atq; quod est: hic uero quod in alio, inde uirtus: Neq; enim ipsa iustitia & ipsa temperantia, atq; quælibet similis proprie uirtus est, sed uelut exemplar. Quod uero ab ipsa in anima fit iam est uirtus, alicuius enim uirtus est: ipsum uero unumquodq;, suiipsius est, non alicuius alterius. Iustitia uero siquidem proprii muneris actio est, num ergo semper in multitudine partium? imò in multitudine, quoties multæ sunt partes. Simpliciter autẽ proprii muneris actio est, etiam si unius extiterit. Vera igitur ipsa iustitia unius est ad seipsum, in quo nõ aliud est atq; aliud. Quapropter & ipsi animæ iustitia maior est se ad intellectũ agendo dirigere: Tẽperantia uero intima ad intellectum cõuersio: Fortitudo habitus passionis expers per similitudinem eius ad quod suspicit, extra passionem naturaliter cõstitutum. Anima uero ex uirtute superat passionem, ne unà cum deteriori socio patiatur.

Intellectus diuinus primo, est ipsa quæ habet: noster intellectus secundo, est ipsa quæ habet. Ratio non similiter est quæ habet. Item comparatio hic fit uirtutum, & præcepta nonnulla traduntur. Cap. VII.

EXemplares virtutes accommodatas animo ordine quodam correspõdente diuinis accommodat exemplaribus, & quid cuiusq; virtutis exemplar sit in deo, declarat: & quo pacto exemplares virtutes in animo diuinis virtutum exemplaribus rite respondeant. Atq; vbi ait, animam non similiter atq; intellectus hæc ipsa esse quę habet, animam intellige potentiam discurrentem: in qua aliud est essentia, aliud sunt formæ vel imagines, aliud habitus atq; actus. At in mente diuina essentia in actum est ab æterno redacta, ipseq; essentialis actus implet omnia quæ per addicamenta quædam in anima peraguntur. Quinetiam intellectus noster quodammodo est quæ habet, vt ex Plotini mente loquar: Est enim æterno inuimoq; cõtactu redactus in actum idearum omnium, in quarum actum diuina mens prodijt ab æterno. Post hæc comparat quodammodo virtutes inuicem, & quædam præcepta tradit, vel dubia soluit. Ait ergo: Quæ consummatam antecedunt animi puritatem, esse vias ad virtutem potius quàm virtutem. Item neq; etiam puritatem censeri virtutem, nisi referatur ad deum & imitandum & pro viribus consequendum. Rursus in inferioribus virtutum gradibus non esse superiores nisi per imaginem: in superioribus autem inferiores per exemplar virtutemq́; contineri. Item vbi mutantur principia, species quoq; mutari virtutum. Principia inquam duo, scilicet & finem virtutis cuiusq; propriũ, & regulas suas atq; leges ad quas formatur. præsertim vbi mutantur principia prudentiæ, quæ aliarum virtutum regula iudicatur. Ex quo fit, vt in alia specie sit ciuilis temperantia, in alia purgatoria, in alia quoque purgata, in alia exemplaris, cæteræq; similiter. Concludit deniq;, finem virtutum omnium communem atq; præcipuum non esse in rebus externis, non in virtute, non in animo, sed in deo. Qua quidem conclusione nihil sanctius dici potest, quę & diuinam nobis testatur Plotini nostri virtutem.

Exemplares uirtutes nobis accommodatas certo quodam ordine diuinis accomodat exemplaribus,

definiens exemplaria. Deinde uirtutes inter se comparat. Soluit dubia. Diuinium uirtutis finem comprobat. CAP. VII.

Onsequuntur igitur inuicem hæ uirtutes in anima, quēadmodum & in intellectu quæ ante uirtutem sunt exēplaria. Etenim intellectio ibi scientia est atq; sapientia: ad seipsum uero cōuerti, temperantia est. Proprium autem opus propriorū actio dicitur atq; iustitia. Fortitudinis deniq; loco ipsa à materia segregatio, puraq; in seipso permansio. In anima ergo intuitus in intellectū sapientia est, atq; prudentia uirtutes eius: non enim anima similiter atq; intellectus hæc ipsa est, quæ habet. Cæteræ item uirtutes ratione simili consequuntur: similiter quoq; purificatio. Necesse uero est, siquidem uirtutes omnes purificatiões quædam sunt, in purificatione quadam completa consistere: alioqui nulla perfecta foret. Præterea quicūq; maiores habet, minores quoq; potentia habeat necesse est: qui contra minores, non necessario & maiores: pręcipua quidem hæc est uiri uirtute prædici uita. Vtrum uero actu habeat minores uel maiores, an alio modo, sigillatim considerare decet, ceu prudentiā. Si enim aliis utatur principiis, quomodo amplius manet illa? ac etiā si minime operetur? Item si hæc quidem natura eatenus procedat, illa uero eatenus: & temperantia illa moderans, hæc uero penitus auferēs. Idem quoq; de aliis omnino mota prudentia. Forte uero uidebit quantum ipsæ penes se habeant. Forsan & quandoq; circunstanti quadam conditione uel forte per quasdam illarum aget: in maiora uero ascendens principia, aliasq; per illa mēsuras agēs, per eiusmodi regulas operabitur: ueluti temperantiam non in mensura illa ponens, sed omnino se pro uiribus separans, prorsusq; agens nō boni hominis uitam, quam ciuilis probaret uirtus: sed hanc quidem dimittens, aliā uero. s. diuinam eligens. Ad deos enim non ad homines nobis est similitudo proposita. Similitudo uero nostra ad homines bonos, est perinde, ac si imago assimiletur imagini, cum ab eodē utraq; producatur: sed illa ad aliud uelut exemplar similitudo perficitur.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE TRIPLICI REDITV ANIMAE, AD

diuinum preludium: in quo de Trinitate producente, conuertente, perficiente, & de nouenario in diuinis numero agitur.

ARGVMENTVM.

Vi hunc librum de Dialectica inscripsere, à præstantiore eius parte nuncupandum iudicauerūt. Quanq̄, vt arbitror, rectius admodum inscripsissent, si de animorum reditu ad diuinum, appellauissent: hoc enim est maximum imo totum libri votum, hoc primo proponitur perquirendum, hoc in omni disputationis parte tractatur. Quoniā vero hic Plotinus ternario gaudet, triplici nos ad deum tramite ducens, iuuat quasi prælud io quodam per ternarium paulo liberius peruagari. Superiora vniuersi principia producunt quæ sequūtur, producta reducunt, reducta perficiunt. Dum producunt, largiunt esse: dum conuertunt, esse conseruant: vbi perficiunt, in melius esse reformant. Ab his autem effectibus quasi concretis ternario numeratis ad absolutam & trinam ascendimus trinitatem, scilicet productoriam, conuersoriā perfectoriam. In productoria trinitate primum, est ipsum bonum: secundum, intellectus boni filius: tertium, anima vitaq; mundi, quasi diuinæ intelligentiæ spiritus. Quomodo hi tres vno quodam omnia consensu producant, sæpe alibi disputabitur. Sequitur trinitas conuersoria

siue ad

siue ad supera reductoria: in qua primum Mercurius tenet gradum, animos per rationem ad sublimia reuocans: secundum Venus, per visum alliciens ad superna: tertium Phœbus, idem efficiens per auditum. Etsi vnusquisq; trium ad omnia nos supera cōuocat, Mercurius tamē ad ipsum præcipue bonum, Venus ad intellectum, in quo prima pulchritudo coruscat: Phœbus ad animam, ad quam potissimum pertinet harmonia, vt in Timæi compendio & in Theologia latius pertractauimus. Singuli vero planetæ tres, tum intellectu suo in nostram rationem agunt, tum animali virtute in imaginationem, tum corpore in corpus ad idem alliciendo. Cuncti deniq; tres ad Saturnum planetam primo ducunt intelligentiæ ducem: deinde ad Saturnum planetam intelligentiæ patrem intellectumq; primum: demum ad ipsum bonum patremq; Saturni. His autem ad idem officium Mercuriales, Venerei, Phœbei dæmones, & deniq; Saturnij dæmones similiter subministrant. Reliqua est perfectoria trinitas, in nouenariū similiter distributa: Animus enim siue ad ipsam mundi animā redigatur, siue altius ad mentem mundi reginam, siue excelsius ad ipsum bonum intelligentiæ patrē; ipsum profecto patrem agnoscit vt principium omnium & medium atq; finem, quod in quarto Legum planius aperitur: Mentem quoq; diuinam vt essentiam, vt vitam, vt intellectum: Animam deniq; tanquam vitam, tanquam motum vt rationem, eamq; describit vitam, mobilem, rationalem. Singula rursus quæ reperit in sequentibus, singulis quæ superioribus insunt proportione quadam qua potest accommodat. Rationem igitur in anima ad intellectum refert in mente regnantem, atq; ad finem circa bonum consideratum. Motum similiter animę ad uitam mentis, mediumq; apud ipsum bonum. Vitam deniq; animæ ad mentis essentiam, & ad ipsum vniuersi principium. Sed missas iam trinitates alias in præsentia faciamus. In hoc enim libro de trinitate potissimum agitur conuertente, atq; plurimum quo pacto ad diuinam mentem animus reuocetur, quatenus vt intellectus & intelligibile aliquid cogitatur, inde nanq; ad bonum ipsum subito peruenitur. In hoc aūt intellectu comprehenduntur ideæ, quas etiam numeros quosdam alibi Plotinus appellat. Ad has itaq; animus aduocatus in vnaquaq; considerat trinitatem: Nam vt veritatem, vt concordiam siue commensurationem, vt pulchritudinem contemplatur, quod in Philebo Plato disserit, ad veritatem Mercurius, ad concordiam Apollo, ad pulchritudinem Venus adducit. In veritate animus cognoscit naturæ perpetuam firmitatē: item puritatem aliena minime capientem: rursus integritatem nunquam propria dimittentem. Concordiam quoq; numero similiter ternario contēplatur, quatenus idea quælibet conuenit ipsa secum, consentit superioribus, necnon inferioribus cōgruit. Pulchritudinem quoq; ternario: Nam idea vera concors, pulchra nobis occurrens tanquā Venus tribus stipata gratijs, aggreditur animum admiranda, vt amanda congreditur, ingreditur vt iocunda: atq; ita trinitas idealis in nonarium rite producitur. Similiter conuersoria ad ideam trinitas in nonarium deriuatur. Quoniam Mercurius non solum propria ratione conuertit, sed & in hoc officio conuenit partim cum Venere, partim etiam cum Apolline. Eadem ratione Venus & proprie reuocat, & consentit aliter cum Mercurio, aliter cum Apolline. Apollo tandem & proprius est, & hinc quidem cum Mercurio, inde vero cum Venere congruit.

Trinitas perfectoria.

Quod finis animi sit ultra naturam intellectualem ad ipsum bonum. Cap. I.

Diuiditur vero liber in capita tria, sicut & tres sunt ad diuinitatē vię. Tertiū vero caput tanquam potissimū in tria rursus capita distribuitur. In primo capite mox finē quo tādem perueniendum est, describit. Annuens animum nō in bono quodam intellectuali siue intelligibili, quod ferme est idem, sed in ipso simpliciter bono summoq; principio denique conquiescere. Eatenus enim procedit appetitio boni, quatenus appetendi boni procedit inuentio. Sed quemadmodum sagacissimi canes virtute olfactus inueniunt quod nondum vident oculis, neq; forte visuri sint: sic animus mirabili quadam naturæ intellectu superioris sagacitate bonum esse vaticinatur, omnes intelligentiæ oculos supereminens. Nempe sicut sensu nihil supra sensibile reperimus: ita neq; intellectu super intelligibile quicquam. Sed quemadmodum intellectu sensibus superiore intelligibile super sensibile reperimus: ita virtute quadam animę intellectu superiore ipsum simpliciter bonum superintellectuale vel intelligibile bonū auguramur pariter & optamus. Iam vero cum semel bonum ipsum dixeris, addere mox intellectuale siue intelligibile, nihil aliud est, quàm boni aliquid dicere: siue quiddā bonum vel in intellectu iacens, vel saltem ad ipsos intelligentiæ limites coartatum, vel intellectuali quadam proprietate signatum. Super hoc aūt velut imperfectum & angustum atq; dependens, est ipsum simpliciter in se absq; limite bonū: cuius quidē amplissima facultate sit & bonū intellectuale, & nō intellectuale bonū: sit & bonū nō sensibile & sensibile bonū. Ad hæc enim velut inter se opposita ipsum simpliciter absolutumq; bonum vndiq; se diffundit, quod tanquā vltimum desiderat animus: quo fruitur non per quandam quasi imaginariam intelligentiæ perceptionem: sed per verum quendam virtutis intellectu superioris substantialemq; conta-

Animus ubi conquiescat

ctum: vbi non videt solum,sed gustat etiam atque tangit quàm suauis sit dominus. Hanc Dauid(vt arbitror)Magnam dulcedinis multitudinem penes deũ appellat,intelligentiæ prorsus absconditam. Quoniam vero ipsum simpliciter bonum super cognitionẽ est, ac super cognoscibile bonum: idcirco affectus ipse naturæ ad cognitionem quidẽ rapit,non tamen velut ad summũ. Alioqui & accidens foret substantiæ finis,& nulla cognitio nos offenderet,& sæpe imaginaria quædã boni figura cognitioni quomodocunq; se offerens satis naturæ desiderio faceret. Affectat ergo natura cognitionem,non cognitionis duntaxat gratia,sed vt per illam quærat,inueniat,apprehendat quomodocunq; bonum:cuius quidem boni non tam propriũ est cognosci siue cognitio,quã re vera congruere,conferre,suauiter recreare, iuuare. In quo sanè statu tanquam intellectu & intelligibili longe præstantiore, animus tanquam in fine omnium vltimo per naturam intellectu superiorem deniq; conquiescit. Affectum eiusmodi Paulus apostolus amorem vocat sensus intelligentiæq; limitibus altiorem. Satis hactenus de fine sit dictum.

De mundo intelligibili & sensibili,& de triplici uia ingenioq; ad intelligibile.

PErgamus iam ad vias,atq; ad illos qui per has vias ad hunc finem facilius vel progrediantur ipsi vel perducantur. Duos Platonici præcipue mundos ponunt: Primum intelligibilẽ, scilicet diuinam mentem mundi huius principium & exemplar:secundum sensibilem, hunc scilicet sensibus manifestum,diuini exemplaris imaginem. Animam Plotinus nostrã existimat per intellectum quidem esse semper in illo:per vegetalem vero naturam quodammodo esse semper in isto: sicut & radius solis hinc quidẽ terram, inde vero solem simul attingit. Per naturam vero mediam in motu primo,ideoq; perpetuo,& ideo circulari positam,perpetuas agere vices & alio quidem seculo in mundo intelligibili,alio vicissim in sensibili viuere. Neq; id proprie fieri mutatione locorum: sed quando & imaginatio ad rationem,& ratio ad mentem tota conuertitur,tunc animum dici ad mundum intelligibilem ascendisse: at cum & ratio ad imaginationem suam,& imaginatio hæc ad inferiorem scilicet animalis vel geniti vel iam generandi imaginationem sese flectit,tunc lapsus in mundum sensibilem iudicatur. Animas ergo triplices esse tradit: Alias in superiori mundo semper, quales sunt sphærarum stellarumq; & dæmonum superiorum animæ:alias in mundo inferiori tantum,quales sint vegetationi tantum & sensui passionis addictæ: medias autẽ idest rationales, siue nostræ sint siue inferiorum dæmonum,sempiternas hinc illuc atq; contra peragere vices. Proinde animas nostras in mundo superiori alias attentius,alias remissius contemplari vel affici: Quemadmodũ & in hoc mundo alias ad hæc magis,alias minus videmus affectas. Iam vero quę illic propensius operantur,vel omnia ibi diuina vel plurima contemplari. Tales igitur animos quando certis temporum curriculis iam peractis paulatim ad sensibilia relabũtur, diutius adhuc ad diuinorum reminiscentiam promptos perseuerare. Et qui inter promptos omnium promptissimi sunt,philosophico censeri ingenio præditos: qui secundo gradu sunt prompti,ingenio potissimum amatorio: qui deniq; tertio,ad musicam aptiores: qui enim per tactum gustũ & olfactum quodammodo corporeos rebus admodum corporeis mancipati sunt, ab illo prorsus incorporeo mundo remotissimi iudicantur,vtpote qui non nuper ex illo in hunc descendisse,sed aliunde huc transmigrasse potius videantur. At vero ingenium philosophicum dum ratione rerum naturalium rationes indagat,quæ ab ideis potissimum deducuntur,diuinas auspicatur ideas. Proinde visus atq; auditus proximi rationis nostræ ministri merito iudicantur:quia & minus corporei sunt,& circa res minus quodammodo corporeas versari videntur:& quæ oculis & auribus offeruntur,exactissimum quendam ordinẽ manifestius prę se ferunt:Quamobrem facilius ex his duobus sensibus quàm ex aliis ad intellectum intellectualesq; rationes,vnde omnis ordo disponitur,prouocari solemus. Sic itaq; dum ratio ad diuinorum properat sapientiam,visus interea vtcunq; potest inuentionẽ menti suppeditat,auditus suggerit disciplinam: Quapropter & triplici ad diuinitatem calle procedimus,ratione, visu,auditu. Et tres animorũ naturæ illuc promptius euehuntur, tum philosophica dedita rationi,tum oculis amatoria,tum auditui musica,Quod Plato in Phædro ac Phędone testatur.

Mundi duo. — *Animæ triplices.* — *Triplici ad diuinitatem calle proceditur.*

De tribus contemplationibus in mundo intelligibili,& tribus deinde ingenijs.

PRæterea in mundo diuino tria potissimum cogitantur,species & numerus,atq; modus. Nã & mens ipsa diuina prima species est,& quælibet idea species siue forma. Certus illic est numerus tum formarum,tum in unaquaq; forma eorum quæ sunt propria formæ. Certus est & modus,siue mensura virtutis & proportio quædam, tum formarum in se vel ad formas, tũ ad numeros numerorum. Etsi tria hæc ratione quadam inter se distinguuntur,in ipsa tamen specie siue forma & numerus continetur & modus,sed ratione formali. Item in numero tũ forma est,tum modus,conditione quadam præcipue numerosa. In modo rursus atq; mensura similiter tam forma est quàm numerus,proportione vt ita dixerim mensurali. Quamobrem

In diuino mundo tria cogitantur.

vero animi diuinorum contemplatores quamuis singuli cuncta conspiciant atq; ament, alii tamen tam cognitione quam affectu ad speciem ipsam mox duo reliqua referunt: alii vero ad numerum simili ratione: alii tandem ad ipsum modum atq; mensuram. Ex primis quidem ingenium prouenit philosophicum: ex secundis vero musicum: ex tertiis neq; inferioribus amatorium. Tametsi tria hæc ingenia sic ferme inter se coniugata sunt, quemadmodum species numerusq; & modus inuicē connectuntur. Philosophus igitur in excogitandis numeris atq; mensuris speciem ipsam atq; naturam potius admiratur: Musicus autem in naturis & modis atq; mensuris ad canoros numeros vehementer afficitur: Amator deniq; modum ardenter in omnibus mensuramq; sectatur. Omnes summatim tres Plotinus ait ad sublimem pulchritudinem eleuari, idest ad diuinam mentem, quæ prima pulchritudo est, ipsius boni splendor æternus, in qua tum species, tum numerus, tum modus, quasi Gratiæ tres semulcem complectentes, ad integram pulchritudinem plenamq; gratiam æque conducūt. Item alium inquit aliter atq; aliter excitari. Rursus postquam ad diuinam mentē, qui & mundus intelligibilis est, surrexerint, ibi per omnia idearum genera suo quodam ordine progredi. Tandem ex eo mundo egredi ad ipsum bonum, quod mundi illius principium sit & finis. Post hæc qua ratione ingenium musicum illuc tum natura vergat, tum arte feratur, explanat. Natura enim ad pulchritudinem est propensum, ita videlicet, vt per pulchras voces ad proportionis pulchritudinē numerosam præcipue conciretur. Hic ergo docendus est, id ipsum quod in vocū modulis admiratur, non esse vocalem similem'ue materiam: alioquin vbiq; omnesq; sibi soni æque placerent: sed proportionalem potius numerosamq; rationem, quæ quasi forma quędam est in vocis soniq; materia. Quamobrem si quo pacto inde segregari materia possit, talisq; forma vel in seipsa vel in mente restare, forma tunc sola placeret: placeretq; magis, quoniam perfectior ibi proportionis numerosæ ratio foret & absolutius vnum, cuius gratia & proportio placet. Ducendus igitur à pulchra voce ad pulchritudinē quę existit in voce. Hinc rursus ad ipsam quę in quadam penes rationalem animam proportione consistit. Deinceps ab hac & illa proportione quæ sunt aliquid pulchrum vel pulchritudo quædam, ad ipsum huius ordinis pulchrū ipsamq; pulchritudinem idest ideam. Atq; ad ideam primò pulchritudinis numerosæ atq; vocalis: deinde ad simplicem pulchritudinis rationem: demum ad ipsum bonum ex quo pulchritudo, idest splendor ipsius & gratia ferme sic emicat, sicut ex intima sanitate externa formositas, atq; ex intimo ex intima luce lumen.

Musicus quomodo ducendus.

PLOTINI ENNEADIS I. LIBER III.

DE TRIPLICI AD MVNDVM INTELLIGIBILEM ASCENSU, scilicet per Musicam, per Amatoriam, per Philosophiam.

Ingenium Musicum à proportione in uoce reducendum est ad proportionem pulchritudinemq; in mente.

CAPVT I.

Quæ'nam ars uel introductio uel studium nos quo cundum est reducit? Quod enim ad ipsum bonū primūq; principium perueniendum est, concessum sit ex multisq; demonstratum. Et profecto eiusmodi demōstratio reductio quædam extitit. Sed quem'nam oportet esse hominē illuc reducendum? Atqui eum qui omnia uel plurima uidit, ut ait Plato: qui in prima genitura in uirum futurum philosophum, musicum'ue aut amatorem, descēdit. Profecto philosophus natura, & musicus, & amatorius reducendi sunt. Sed quis'nā modus? Nunquid his omnibus unus & idem, an potius proprius singulis adhibendus? Est utiq; omnibus processio duplex: altera quidem proficiscentibus, altera uero ad supera iam profectis. Prima quidem ab inferioribus ascendit: secunda uero illorum est, qui iam in loco intelligibili sunt, ibiq; fixere uestigia: oporteatq; eos ultra progredi, donec ad summum usq; processerint. Qui certe finis tunc itineris contingit, quando quis ad summū intelligibilis mundi peruenerit.

Processio ad superiora duplex.

uenerit: Sed processio quidem hæc in præsentia maneat. De ascensu & reductione prius conandum est dicere. Primo quidem distinguẽdum est nobis inter hos uiros, exordium à musico facientibus, quis nam sit natura. Ponendum sanè ipsum facile mobilem, & qui uelut admirabundus propensior sit ad pulchrum, sed non satis à seipso moueri possit: facile uero ab his quæ occurrunt quasi figuris incitari queat: Et sicut timidi strepitu, sic ille sonis harmonicis concitetur, pronusq́; sit ad pulchrum: quod apparet in sonis: & fugiat ubiq; dissonantiam, quod'ue unum non est in cantibus atq; numeris: numerosum uero concinnũq́; sequatur. Quamobrem post sensibiles eiusmodi sonos, & numeros, & figuras, sic ducere hunc oportet, uidelicet separando materiam in qua proportiones earumq́; cõparationes sunt, atq; ad pulchritudinem quæ in his est reducendo. Præterea docendo illa, ad quæ uelut admirabundus uehementer afficitur, non hæc esse, sed intelligibilẽ potius harmoniam: & quod in ipsa pulchrum, & omnino ipsum pulchrũ, non aliquod pulchrum tantũ. Deniq; philosophię rationes ad hæc adhibendo, per quas ad fidem perducatur eorum quæ ignorat, cum tamen habeat. Quæ uero rationes sint, in sequentibus declarabimus.

Musicus quo modo ducendus.

Philosophicum, Musicum, Amatorium ingenium facile concurrunt. Cap. II.

IN secundo libri capite ait, musicum sępe cum amatore, & vtrosq; cum philosopho conspirare. Nec immerito: Proximi enim & situ & motu horũ adspiratores sunt Sol, Mercurius atq; Venus. Proximi rursum auditus & visus, & imaginatio seruiens rationi. Item qui pulchrum naturaliter amat qua ratione pulchrum, id amat vbiq;, siue in vera rei cuiuslibet ratione, sicut philosophus: siue in his quæ spectantur, sicut amator: siue in his quæ audiuntur, vt musicus. Reliqua huius capitis omnia in conuiuio de amore latissime pertractamus.

Ingenium amatorium reuocandum est à pulchritudine corporis ad pulchritudinem morum, deinde scientiarum, deinde mentis. CAP. II.

AMatorius autẽ in quem forte musicus incidit, atq; incidens uel permanet ibi uel præterit, memor est quodãmodo pulchritudinis: sed quia seorsum est ab ipsa, nõ potest perdiscere: perculsus autem à pulchris, quæ aspectui patent, circa ipsa uehementius concitatur. Docere itaq; hunc oportet, ne circa corpus unum quasi cadens pronior reuoluatur, sed ad omnia ratione persuasus rite se cõferat corpora: considerans quod in cunctis est idem, & animaduertẽs ipsum à corporibus esse diuersum, & aliunde procedere aliisq; magis inesse: qualia sunt pulchra studia legesq; pulchræ: circa enim hæc amatoris studium ad res incorporeas amandas iam assuescit. Ostendendũ præterea in artibus etiam & sciẽtiis & uirtutibus pulchritudinem esse, ac pulchritudinem in cunctis unam, quo'ue modo adueniat. Deniq; à uirtutibus ad intellectũ atq; ipsum ens perueniendum est, ibiq́; iter ad sublimia peragendum.

Amator quo modo docendus.

Ingenium philosophicum magis solutum est quàm alia ingenia, & solo indiget duce per mathematicam disciplinam ad sapientiam metaphysicam. Cap. III.

TErtium libri caput philosophantis ingenium educationemq́; describit. Hoc vtiq; sicut & amatoris musiciq́; ingenium ad pulchritudinẽ est natura propensum. Sed hoc interest, quod musicus & amator pulchritudinem venantur in corpore: qui vero natura philosophus est, videtur quodammodo solutus à corpore: quoniam & moderatiores habet affectus, & semper tum resoluendo particularia in vniuersales redigit notiones, tũ argumentando separatas causas inuestigat: Quamobrẽ non eo quidem indiget quia materiã soluat, sed qui soluto iam volantiq́; ingenio demonstret finem viasq́; certiores ostendat. De hoc autẽ in

genio, & quibus disciplinarum gradibus sit ad sublimia perducendum, in quinto, sexto, septimo de Repu. satis agitur: Quemadmodum scilicet moribus instituitur, & mathematicis instruitur disciplinis quodammodo à materia separatis, atq; ad metaphysicam deniq; perducitur facultatem.

Ingenium philosophicum natura solutum est à materia, ac solo indiget duce ad diuinam pulchritudinem per certos disciplinarum gradus. CAP. III.

PHilosophus autem natura promptus est & uelut alatus, neque indigens separatione, quemadmodum hi quos paulò ante memorauimus, ad supera uidelicet concitus: ambigens aūt, ideoq; duntaxat indiget demonstrante. Quamobrem operępretium est demonstrare imprimis ac ducere hominem natura duci uolentem atq; iamdiu solutum: adhibenda ergo sunt mathematica, quibus incoporea cogitare & credere consuescat. Facile nanq; percipiet: quippe cum discendi sit auidus, & ingenium naturali uirtute generosum ad uirtutum perfectionem oportet perducere: postq; mathematicas rationes dialecticas tradere, ac dialecticum prorsus efficere.

Metaphysici officium est per omnia entia proficisci diuidendo, componendo, definiendo, demonstrando: ac deniq; ultra entia progredi. Item quæ sint entia, quæ infra entia, quid deniq; supra. Cap. IIII.

MEtaphysicæ apud plerosq; Peripateticos subiectum est ens ipsum qua ratione ens, sub ipsa eius apud illos amplissima notione: in qua sane ad entia omnia est, tum à materia separata, tum materiæ coniuncta, commune. Tametsi apud Platonicos metaphysicæ subiectum latius esse videtur, scilicet aut ens atq; non ens, aut ens saltem sibi competenti habitudine præditum: habitudine inquam tum ad id quod est superius, tum ad id quod inferius ente. Superius quidem est ipsum vnum atq; bonum, quod entis principium est et finis. Inferius autem forma quælibet in materia transmutabilis ipsaq; materia. Sed forma hæc est entis imago, materia vero ipsius entis est vmbra. Entia quidē vera Platonici nominant substantias, in quibus vel non est vel non regnat procliuitas ad non esse, quod est entis oppositū. Vel non est inquam sicut in substantiis à materia separatis vel etiam separandis: Vel non regnat inquam sicut in mundi sphæris, in quibus perfectio formæ semper defectū materiæ superat. Per hæc omnia facultas progreditur metaphysica, quam Plato nominat dialecticam, logica vtentem vt instrumento. Logica enim circa dictiones, conceptus, propositiones syllogismosq; versatur. Metaphysica vero circa res ipsas logicis interea machinis vtens. Metaphysici vero officium est resoluere, diuidere, componere, definire, demonstrare, idq; agendo per omnia entia progredi, præcipue vero ad incorporea, quoniam re vera sint entia: deinde ad ipsum vnum horum principium atq; finem: post hæc processum entium contueri à summo ad imum, iterum per omnes gradus entium redeundo: demum redire ad summum, ibiq; quiescere. Inter hæc autē quo pacto Platonica diuisio fiat in tribus Plotini libris de generibus entis: item in Parmenide, Sophista, Politico, Philebo cognoscere potes.

Metaphysicæ subiectum quod.

Metaphysici officium.

Dialectica, id est metaphysica totam entium latitudinem contemplatur, atque ultra progreditur, & logica utitur ut instrumento. CAP. IIII.

QVæ nam est dialectica? quam oportet etiam prioribus adhibere. Est utiq; habitus qui ratione de unoquoq; potest dicere quid sit unūquodq;, & quo ab aliis differat, quo'ue cōueniat. Pręterea quomodo & ubi sit quodlibet: & si est, q̄d est: atq; entia quot sint: & nō entia rursus, sed ab entibus alia. Eadē hæc & de ipso bono disputat & de nō bono, & de his quæcūq; sub bono & quæ sub boni cōtrario. Itē quid sempiternum, quid'ue non semper. De omnibus inquam non opinione, sed scientia tractans, ab errore qui circa sensibile accidit uacans, intelligibili prorsus adhæret, circaq; ipsum diligenter agit, falso posthabito: nutriēs animam in ipso ueritatis campo, freta uidelicet distinctione Platonica ad discretionem idearum specierumq;, & ad quodlibet definiēdum, & ad prima genera, & quę

Dialectica quid, & circa quæ uersetur.

 ex illis

ex illis sunt intellectuali texens & complicans ratione, quousq; per intelligibile totum progrediatur: Ac rursus resoluēs in illud ad quod processerat ab initio. Tum demum quietē agens, utpote quæ quatenus illuc peruenit, quietem assequitur: haud ulterius circa plurima satagens, sed in unum redacta prospicit eam quæ logica nominatur, circa propositiones syllogismosq; occupatam, perinde ac si scribendi notitiam alteri cuidam arti concedat: Quorum quędam necessaria, & artem antecedentia censet, iudicat uero ipsa sicut & cætera: & alia quidem eorum utilia, alia superflua putans, & ad facultatem appetentem hæc pertinentia.

Metaphysicus habet principia innata quidem in intellectu, sed in rationem edit in actum, & per regulas ueritatis redarguit sophismata, ac regulas logicæ tenet. Cap. V.

QVintum libri caput docet intellectum ipsum qui semper existit in actu, similiterq; scientiarum omnium principia possidet, hæc rationi ad ipsum conuersæ aliquādo tradere, per quæ fit animus metaphysicus, dū ratio intellectu formatur & consummatur in ipsum. Præterea metaphysicum per ipsam ueritatis regulam mendacia sophistarumq; cauillationes deprehendere inquit atq; redarguere: Minutas autem & quasi literarias logicæ regulas haud attente admodum meditari. Verumtamen quia & ipsos animorum motus, & rerū inter se consensionem dissensionemq; tenet, ideo propositionum uires atq; affirmationum negationumq; congruitatem rite discernere.

Metaphysicus accipit ab intellectu principia, & per regulas ueritatis tum redarguit sophismata, tum logicæ regulas comprehendit. CAP. VI.

T unde principia hæc habet sciētia? Intellectus forte principia dat perspicua, si qua anima possit accipere. Deinceps uero anima componit copulatq; & diuidit quousq; ad perfectum peruenerit intellectum: Est enim hęc, ut ille ait, purissimū intelligentiæ atq; prudentiæ siue sapientiæ. Necesse est igitur cum sit habitus præstantissimus eorum qui sunt in nobis, circa ens, præstantissimumq; uersari. Prudentiam quidem siue sapientiā circa ens, intellectū uero circa id quod ente superius. Quid igitur philosophia? præstantissimum proculdubio. Sed nūquid idem philosophia atq; dialectica? Profecto philosophiæ pars præstantissima dialectica esse uidetur. Non enim existimandum est hanc esse philosophi instrumentum: Siquidem non nudas propositiones respectusq; continet, sed circa res ipsas uersatur, & quasi materiam habet entia: uia tamen ad ipsa progreditur, res ipsas unà cum notionibus habēs. Mendacium uero & sophisma accidenti quodam respectu cognoscit, alio uidelicet hoc inferente, ipsa iudicans ut alienum, cognoscens mendacium per uera quę possidet, quoties quis illud obiicit quasi sit præter regulam ueritatis. Quod ergo ad propositionem proprie spectat, ferè non nouit, literæ enim sunt: Cognoscens autem uerum, cognouit ipsum quod propositionem uocant: cōmuniterq; cognouit animæ motiones. Quod ponit, quodue aufert, ac siue id aufert quod & ponit, siue aliud. Item utrum alia, an potius eadem inter se afferantur, quasi more sensus attingens: alteri uero facultati hæc plurimi facienti concedens exactam in iis diligentiam.

Philosophia
Dialectica.

Omnes facultates à methaphysica principia trahūt, sine qua & sciētiæ nō sunt, & mores sunt imperfecti. VI.

AIt insuper in capitulo sexto, cæteras facultates tum mathematicas tum physicas, tum morales à metaphysica principia sumere. Item metaphysicā inmateriales omnino uniuersalesq; admodum morū leges habere, quas velut geometra prudentiæ velut archi-

tecto

tecto tradit: prudentia vero virtutibus aliis quasi in ædificando ministris. Concludit, virtutes alias esse sine sapientia imperfectas, atq; vicissim. Sapientiam enim reliquamq; virtutem simul ferme pariter coalescere: Naturaliaq; in animo virtutum exordia, accedente sapientia in virtutes perfectas euadere, siue sapientia ante alias oriatur, siue contra. Nam vndecunq; inceperis, virtus altera conducit ad alteram. Deniq; exordium naturale in natura rationali ad sapientiam vel prudentiam est oculus imperfectus: sed ille quidem dexter, hic vero sinister. Naturale rursus ad alias virtutes exordium, mos quidam dicitur imperfectus: Vtriusq; vero virtutum generis principium ab his maxime trahitur, quæ in mente vel ratione vel etiã imaginatione naturaliter possidemus.

Metaphysica dat regulas cæteris facultatibus tum speculatiuis tum moralibus, atq; sine illa & scientiæ non sunt, & mores sunt imperfecti. CAPVT VI.

Ars igitur hęc est honoranda. Habet enim philosophia alias insuper facultates: Nempe naturã etiam speculatur, auxilium à dialectica sumens: quemadmodum etiam arithmetica cęterę artes utuntur, ipsa uero principia propius trahit à dialectica. Facultas quoque de moribus similiter contemplatur quidem inde, adiungit uero habitus exercitationesq́;, à quibus habitus ipsi proficiscuntur. Rationales quoque uirtutes habent habitus, & tanquam propria iam quæ inde ducunt: etenim cum materia habent plurima. Et alię quidem uirtutes ratiocinationes habent in passionibus propriis atque insuper actionibus. Prudentia uero est præcipua ratiocinatio quædam, & circa magis uniuersale uersatur. Considerat etiam nunquid in præsentia cohibendum sit abstinendúmque, an in posterũ, an omnino melius aliud: Et quę uicissim consequantur, quæ non, animaduertit. Dialectica uero & sapientia etiam uniuersali immaterialiq; ratione omnia in usum prudentiæ profert. At utrum possint inferiora esse sine dialectica atquæ sapientia, quęri potest. Forte admodum imperfecte. Fieri uero potest, ut absque iis ita sit sapiens atq; dialecticus. Vel non utiq; sic contingit: sed uel prius uel simul coalescunt. Et forte aliquis naturales uirtutes habebit, ex quibus & perfectę fiunt, adhibita uidelicet sapientia. Post naturales ergo sapientia prouenit, deinde mores perficit: Vel potius existentibus naturalibus concrescunt iam ambo, simulq; tandem perficiuntur. Aut forsan anticipans altera alteram perficit: omnino enim naturalis uirtus imperfectum habet oculum atq; morem: & principia plurimum ab iis quæ habemus utrisq; contingunt. Prudentia.

MARSILII FICINI FLORENTINI

IN LIBRVM DE FELICITATE, ARGVMENTVM.

Summa totius libri. Beatus est qui sola mente uiuit.

Librum de felicitate ab ea sententia in qua omnes consentiunt, exorditur: Felicitatem sane omnes esse bene viuere prædicãt. Quoniam vero quid vita sit, & quid bonum prorsus ignoranę: ideo quoties definiunt bene viuere, toties errare coguntur. Quorum errores Plotinus in primo & secundo libri capite deprehendit: nos videlicet admonens, vt ab ipsa diffinitiõe disputationis initium faciamus. Itaq; in tertio libri capite vitam, & bonũ felicitatemq́; describit. In quarto dubitationes obiicit atq; soluit, quærens vtrum homini beata competat vita: Item qua ratione rursus vtrum impediri queat: Interea significans impediri non posse. In sequentibus deinde capitibus similes quæstiones adducit, ac deniq; soluit: Ex omnibus videlicet comprobans eum duntaxat esse beatum, qui sola mente viuens totus iam sit intellectus, nulla ex re alia pendens, quàm ex intellectu diuino, ipsoq; bono rerum omniũ principio atq; fine. Hoc libri totius est institutum.

Variæ opiniones, quid sit bene uiuere. Cap. I.

PRimum itaq; caput per ambages versat eos, qui ignorantes quid ipsa vita sit, quid ipsum bonum, bene viuere interim definire contendunt, dicentes videlicet, bene viuere est vitam sine impedimento transigere. Item, bene se habere. Rursus, proprium opus perficere. Præterea finem consequi ab appetitu naturaliter exoptatum. Dehinc tranquille viuere. Deniq; secundum naturam. In his itaq; omnibus eo deducit veræ definitionis ignaros, vt abiectissimis quibusq; bestiolis, imò etiam plantis diuinum beatitudinis donum concedere compellantur: & quibus minimum inest vitæ, felicitatem, id est summum vitæ tribuere.

PLOTINI ENNEADIS I. LIBER IIII. DE BEATITVDINE.

Variæ opiniones, quid sit bene uiuere, quibus'ue conueniat. CAP. I.

CVM Bene uiuere atq; felicem esse in eodem constituamus, nunquid hoc cæteris quoq; animantibus concedemus? Si enim datur ipsis, qua ratione nata sunt sine inpedimento uitam transigere, quid prohibet illa etiam bene, id est feliciter uiuere? Etenim siue quis bene uiuere posuerit in bene se habendo, siue in opere proprio perficiẽdo, secundũ ambo cæteris quoq; animalibus competet. Nam & bene se habere possibile erit & ipsum etiam opus naturale perficere: Veluti musica animalia quotcunq; & in cęteris bene se habent: Et sicut naturaliter apta sunt, canunt: & hoc pacto fieri posse uidetur, ut uitam optabilem consequantur. Quinetiam si finẽ quẽdam felicitatem esse ponamus, quod quidem extremum est in appetitu naturæ, hoc quoq; pacto illa fore felicia confitebimur, uidelicet quando ad extremum peruenerint: quo cum processerint, sistit in ipsis natura motum, quæ totam uitã ipsis iam peregit, & à principio ad finem usq; prorsus inpleuit. At si quis moleste ferat in bestias transferri felicitatem, fore asserens, ut ita uel abiectissimis conueniat, & plantis insuper, ipsis quoq; uiuentibus uitamq; ad finẽ proprium perducentibus: absurdus ille quidem uideri poterit, dicens non posse cætera animalia bene uiuere: Quoniam ipsi non multi pretii uideantur esse cẽsenda. Plãtis aũt cõcedere nõ cogitur quod cũctis dat animalibus propterea quòd sensu careant. Neq; forte deerit qui plantis quoq; tradat felicitatem: siquidem & uiuere illis adest. Viuere autem partim quidem bene cõtingit, partim uero contrà: sicut & plantis datum est, ut bene se habeant, ferantq; fructum atq; non ferant. Proinde si uoluptas est finis, & in hac uiuere bene consistit, absurdus erit qui bene uiuere brutis abstulerit. Quod si tranquillitas erit finis, similiter accidet. Item si secundum naturam uiuere, esse dicatur ipsum bene uiuere, idem sequi uidebitur.

Sicut in primo, sic in secundo falsas opiniones agitat, & ex eis ueri aliquid eligit. In quo nota de sensu in animalibus atq; plantis. Cap. II.

IN secundo libri capite dum idem fermè efficit quod in primo, tentat interea ex aliorũ erratis siue dubijs nonnullas ad veram beatitudinem inueniendam coniecturas passim aucupari. Dixerant autem felicitatem esse affectionem quandam naturæ, secundum quam aliquis bene se habere dici solet. Post hæc nõnulli inter eos negant inesse plantis felicitatem, quamuis animalibus cunctis attribuant. Hinc Plotinus ait: Qui negant felicitatẽ plantis, quia non sentiant: videntur etiam quibusdam animalibus negaturi id est ostreis & similibus, quæ vix sentire videntur: ac fermè eodem modo sentire perfectiores plantas Pythagorici putauerunt, vt summus in plantis gradus cum animalium infimo congruat. Quinetiam in plantis est discretio sexus, & prope sitæ cõiuges plantæ fœcundius pullulant, & nescio quo sensu humorem

morem versus vergunt atq; calorẽ, & violentius amputatæ vel tractatæ siccantur: Sensum vero duplicem esse putamus: inferiorem quidem, quo non natura rei vel qualitas ulla discernitur, sed affectio quædam tantum inde illata sentitur: qui & stupidus sensus est velut in dormientibus plantisq; conueniens: Superiorem vero qui & naturam qualitatemq; persentit, animalium solummodo proprius. Sed vt redeamus ad illos qui affectionem quandam siue habitum corporeæ præsertim naturæ conuenientem felicitatem esse dicebant, illi profecto non recte adimebant felicitatem plantis, quia non haberent sensum: quoniam eiusmodi habitus similiter est etiam ante sensum. At si dicant summum bonum non in tali quodam habitu, sed in sensu & cognitione consistere, inde protinus refellentur: quoniam si ipsa propria boni ratio in sensu comprehendatur, certe quicquid & quomodocunq; sentiatur, bonum esse probabitur. Contra vero contingit: sæpe enim sensus actionem & huiusmodi cognitionem respuimus, quando vel esse animaduertimus, vel timemus nobis fore molestam. Proinde si rursus addiderint mixtum ex habitu eiusq; perceptione summum bonum esse, iterum conuincentur: Quia si indifferens aliquid ad ipsum bonum cum altero ad idem indifferente iungatur, non ex ambobus bonum ipsum conficietur. Si ergo concedant utrunq; ad bonũ se indifferẽter habere, summum ex eis bonum minime resultabit. Forte vero dicent, certum quẽdam habitum esse summum bonum. Sed quando cognoscitur esse præsens. Ad hęc ita Plotinus argumentatur: Bene viuere alicui competit, non ex eo solum quod tale quiddam adesse cognoscat, sed ex eo potissimum, quod vere iudicet esse bonũ: sic enim duntaxat vere fruetur tanq̃ bono. Iudicare vero de natura & ratione boni, nõ sensus iam officium est, sed rationis atque mentis. Non ergo vel habitus voluptarius, vel sensus eiusdẽ, sed ratio atq; mens causa est bene beateq; viuendi. Profecto affectio naturæ corporeæ consentanea, siue voluptas eiusmodi aliquid est rationis expers. Hoc autem ipsu & ratio & mens velut iudex & auriga præstantior est. Si præstantior est, ergo naturalis præcipuaq; ipsius actio ad præstantiorem dirigitur finem. Quinetiam qui animalibus omnibus vel etiam plantis attribuunt bene viuere, hi certe dum addunt, hæc bene viuere, quando certo modo affecta perfectius viuunt, vaticinari videntur, sensualem vegetalemq; vitam, non quatenus simpliciter talis est, sed qua ratione aliquando melius viuit, bene viuere: quasi super talem vitã non semper perfectam, imò & semper imperfectam, sit alia quædã semper perfectissima vita. Qui ergo circa perfectius viuens scilicet rationale felicitatem ponunt, rectius iudicant. Sed virtus ipsa rationalis non ideo necessaria est ad beatos efficiendos, quia comparet quæ primis naturę corporalis incitamentis necessaria sunt: nam & sine hac vel cõparari vel adesse possunt. Item sic natura rationalis seruiret tantum inferiori naturæ, quod est absurdum. Oportet enim naturam superiorem habere etiam superius officium atq; proprium, ad superiorem finem proprie sibi conducens. Et sicut natura corporea sensualisq; suum quandoq; finem consequitur, sic illam assequi suũ, neq; perfectionem eius consistere in eo quod circa imperfectiora versetur, sed circa perfectiora in super quàm ipsa ratio sit: Quicquid enim perficiendum est, virtute & adeptione cuiusdam ipso perfectioris tantum perfici potest. Deniq; cum natura rationalis rebus corpori consentaneis impleri nunquam possit, neq; vnquã in talium possessione quiescat, constat ipsam in alio atq; præstantiore ordine collocari, & aliunde scilicet ex alto perfici fieriq; beatam.

Falsas opiniones agitat, atq; ex eis ueri aliquid excutit, inquirendo, utrum bene uiuere conueniat rationali tantum, an etiam bruto, an etiam plantis. CAP. II.

Qvicunq; uero plantis adesse negant felicitatem quia non sentiant, uidentur etiam neq; cunctis eam animantibus tradituri. Si utiq; sentire hoc esse dicunt, scilicet affectionem non latere, oportet ipsum bonum affectionem ipsam esse, ante id ipsum quod dicitur non latere, ueluti secundum naturam se habere, etiamsi latuerit: & proprium esse, etiamsi nondum proprium esse cognoscat. Quinetiã esse dulce: oportet enim ante quàm dulce id esse percipias. Quapropter cũ id sit bonum, atq; adsit quod ipsum habet, iam bene se habet. Itaq; quid nã sensum oportet adiungere? nisi forte non in pręsente quadam affectione uel constitutione bonum collocent, sed cognitione potius atq; sensu. At uero sic sensum ipsum sensualisq; uitæ actionem dicent esse bonum, ideoq; quodlibet percipientibus bonum adesse confitebuntur. Sin autem ex ambobus

bobus bonum conſtitui dicant, uelut certæ cuiuſdam rei affectionis'ue perceptione: Quoniam pacto cum utrunq; ſit indifferens, quod ex ambobus cõſtat, bonum aſſerunt? At ſi bonum quidem affectionem talemq; ſtatum eſſe bene uiuere dicant, quando quis bonum præſens ſibi cognoſcit, interrogare eos expedit: Vtrũ cognoſcens præſens hoc eſſe pręſens bene uiuat? An noſſe oporteat, non ſolum eſſe dulce, ſed hoc ipſum eſſe bonũ. Verum ſi noſſe oportet eſſe bonum, nõ ſenſus ipſius iam id opus erit, ſed uirtutis cuiuſdam ſenſu pręſtantioris. Non ergo uoluptate perfuſis bene uiuere competet, ſed ei qui cognoſcere ualeat uoluptatem eſſe bonum. Atq; ita bene uiuendi cauſa non uoluptas erit, imò quod iudicare queat uoluptatem eſſe bonum. Et id quidem quod iudicat, eſt affectione & paſſione pręſtantius: Eſt enim ratio uel intellectus, uoluptas uero paſſio. Nullo autem modo quod irrationale eſt, ratione eſt excellentius. Quomodo igitur ratio ſeipſam dimittens aliud ponet in oppoſito quodam genere conſtitutum ſeipſa præſtantius eſſe? Sed uidentur quicunq; plantis attribuunt, & quicunq; ſenſu tali, bene ſe habere, latere ſeipſos, dum bene uiuere tanquã maius aliquid quærunt, ipſumq; quod melius dicitur, in uita integriore quodammodo collocant. Rurſus quotcunq; in uita rationali eſſe dicunt, non autem in uita ſimpliciter, neq; etiam ſi fuerit ſenſualis, recte forſan dicere poſſent. Quam uero ob cauſam ſic & circa rationale animal ſolum felicitatem ponũt, interrogare eos oportet, nunquid rationale adiungitis? quoniam ratio ſolertior ſagaciorq; ſit, atq; facilius prima ſecundum naturam inueſtigare compararéq; poſſit. Nunquid etiam ſi neq; ſagaciter inueſtigare neq; aſſequi ualeret? At uero ſi propterea ipſam duntaxat inueniendi potentiam magis id dicatur, aderit felicitas etiam ratione carẽtibus: ſi modo abſq; ratione prima ſecundum naturam naturaliter aſſequantur. Itaque miniſtra erit ratio, nec ullo modo propter ſe eligenda; neq; rurſum perfectio eius, quam dicimus eſſe uirtutem. Sin autem dicatis non habere dignitatem propter prima naturæ, ſed propter ſeipſam eſſe colendam, dicendum ſupereſt nobis, quidnam ſit aliud eius opus, & quæ natura, quid'ue ipſam perfectã efficiat. Perfectam ſanè euadere eam oportet non ob ipſam circa hæc inſpectionem, ſed in alio quodam perfectionẽ eius conſiſtere, aliamq; ipſi ineſſe naturam: neq; in numero eſſe horũ ſecundum naturam primorum, neq; ex quibus prima huiuſmodi componuntur, neq; omnino huius generis eſſe, ſed horũ omnium præſtantiſſimã: Alioqui quomodo ſit uenerãda, illos aſſignare poſſe non arbitror. At uero hi quidẽ quouſq; naturam his inueniant meliorem, circa quæ nunc immorantur, permittendi ſunt ibi trahere moras ubicunq; libuerit, ambigentes quidnã ſit bene uiuere, quibus ineſſe poteſt & quo pacto, & in quibus horum ualeat reperiri.

Vna uita eſt ſumma, ſcilicet intellectus ſummus. Aliæ per multos gradus inde dependent. Cap. III.

TErtium libri caput iam definit, aſſerens ſi in omnibus quæ uiuere dicuntur eadem eſſet ratio & æqua uitæ conditio, omnia æque ad beatam uitam aliquando peruentura: ſed cum non ita res ſe habeat, imò uero uita uera ſit intellectus, aliæ uero imagines uitæ ſint, in eo ſolum uitam eſſe beatam, in alijs aũt uideri quaſdam felicitatis imagines: Rationem quoq; eſſe intellectus imaginem. Ergo qui in ea felicitatem collocant, rectius quidem quàm cęteri ſentiunt, ſiquidem ratio eſt proxima menti: non tamen rectiſſime iudicant. Cum enim

ratio versetur in motu,non proprie ad eam pertinet finis vltimus,qui tanquã summa quies diuersus admodum est à motu.Praeterea vita beata est ipsa vita & absolutissima vita.Qui vero dicunt felicitatem non esse simpliciter vitam,sed quendam rationalis vitae habitum, primo quidem negant vitam beatam esse ipsam vitam,deinde in accidentali quadam qualitate eam collocant:rursus in discursione:quae dum semper versatur in motu,nunquã est vita penitus absoluta.Concludit ergo Plotinus, beatam vitam circa aliam vitae speciem esse ponendam:aliam inquam à sensuali,aliam quoq; à rationali.Sed interim corrigit seipsum, quod dixerit,speciem: Non enim vult intellectum ipsum in eodem genere cum planta vel sensu vel ratione connumerari,& quasi speciẽ quandã vnà cum his per differentias speciales ex aequo distribui:sed ipsum intellectum esse ipsam vitam,viuentium omniũ principium & exemplar: caetera vero viuentia per diuersos gradus inde manare, rationale primum, deinde sensuale, deniq; uegetale:ea tamen connexione, vt in animali rationali sit etiã nonnihil intellectuale: rursus in sensuali rationale nonnihil: item in vegetali aliquid sensuale: deniq; in mistis vitale aliquid atq; vegetale:sic enim & principij foecunditas declaratur,& sequentium seruat conditio,& vniuersum vndiq; perfecte connectitur. Sed iam ad ipsam vitam mentemq;, vitamq; beatam dispositis gradibus ascendamus. *Intellectus.*

Idem est prima essentia, prima uita, primus intellectus.

IN ipso rerum ordine cernimus essentiam anniti ad vitam, quatenus quicquid est,ad motum generationemq; inclinatur:motus vero & generatio vitale aliquid prae se ferunt. Itẽ vitam ad cognitionẽ anniti,quatenus quod viuit in se formas generat, qua in re cognoscentem imitatur naturã,quae in se formas concipit cognoscendo.Hinc patet,vitam esse perfectionem essentiae,cognitionem vero vitę perfectionem.Quanq̃ totum hoc sub ratione vitae considerari potest.Videtur enim & essentia esse quaedam vita nascens & cognitio, pręsertim intellectualis esse vita prorsus adulta. Videmus pręterea horum trium vestigia quędam per omnia quę sunt extendi,vbiq; enim sub ratione formae essentiae vestigiũ reperitur:siquidem vnumquodque per formam esse videtur.Item sub eadem ratione vitae vestigium,siquidem per formam inclinatio fit & motus atq; generatio.Rursus eadem ratione vestigium apparet intelligentiae : quippe cum per formam vbiq; sit ordo , proprium intelligentiae signum. Cum ergo per vnum aliquid idest per formã tria haec per omnia porrigantur , necesse est vnam esse primam omnium formam,quae quidem ipsamet sit essentia prima, & vita similiter, & intelligentia prima.Nam iccirco per vnum formae munus tria haec per omnia protenduntur,quia vna super omnia extat forma,tria haec in seipsa cõplectens. Iam vero quod prima forma sit essentia prima,ex eo patet,quòd per formam essentia passim & esse producit:atque vbi plus formae,ibi maius est munus essendi.Item quòd eadem prima sit & perfectissima vita necnon perfectissimus intellectus inde conijcimus,quòd & vita essentiae,& intellectus vitae perfectio est.Igitur cum summa perfectione essentiae summa concurrit vitae intellectusq; perfectio, praesertim cum essentia perfectissima proprium actum habeat perfectissimũ, vita vero sit actus essentię:item absolutissima vita perfectissime moueatur:id vero nihil aliud sit, q̃ per intelligentiam in se reuolui.Proinde quemadmodum in mundo sensibili,qui mundi intelligibilis est imago,essentia quasi materia per vitam formatur, & vita similiter per intellectũ, siue qualemcunq; cognitionem quae intelligentiam repraesentat: sic in mundo intelligibili intellectus quidem est actus quidam vitae, vita vero est actus essentiae. Quoniam vero tria haec apud nos formali quodam ordine inter se distinguuntur,iccirco ratione quadam distinguuntur:& ibi vbi prima forma totius formalis ordinis principium est & exemplar & finis. Distingui vero haec & ibi quodammodo coniectamus ex eo,quòd apud nos etsi tria illorum vestigia sunt vbiq;,in rebus tamen quae pleriq; esse tantum dicunt,expressius essentiae quã vitae vel mentis apparet indicium.In his autem quae solum dicuntur viuere,certius vitae quàm mẽtis vestigium nobis occurrit. Et quoniam essentia illic quoq; velut informe quiddam videtur si comparetur ad vitam, & vita similiter si comparetur ad mentem, informe vero seipsum formare non potest,iccirco super ens ipsum in quo tria haec cogitantur,regnat ipsum vnum atq; bonum: cuius virtute & essentia in melius proficit, dum prodit in vitam: & vita in melius,dum in mentem prorsus absoluitur. Haec itaq; mens est vita beata,idest vita ipsius boni vigore ad summum suę naturę appetitionisq; perducta,reflexa in se, conuersa in ipsum bonum,atque exuberante illinc bonitate repleta : ipsum vero bonum ac simpliciter vnum, non est essentia. Vita intellectus,per modum formae sed excellentius admodum,idest per causae rationem.Quod autem proximè sit sub bono, tria hęc est per formã : anima deinceps tria haec est participatione vera. Quod autem animae rationali subijcitur,participatione quadã imaginaria tria haec esse censetur : Sicuti lux,lumen,splendor in caelo quidem inuisibili sunt, per causae rationem, in caelo visibili,per modum formę:in aethere,participatione vera,subinde vero

Essentia ad uitã, uita ad cognitionẽ annititur.

Vita essẽtiae intellectus uitae pfectio ẽ atq; actus.

Procli error. de vero conditione prorsus imaginaria. Proclum vero tria hæc volentem tres esse substantias, & essentiam quidem vita superiorem, vitam vero mente præstantiorem, non facile cõprobamus: Sic enim oporteret & horum vestigia similiter se habere, scilicet quod solum est, excellentius esse viuente: rursus quod est viuitq; duntaxat, esse intelligẽte præstantius. Nos ergo dicemus, nobiliores huius substãtię dotes paucioribus cõuenire: minus vero nobiles competere pluribus: multa enim perfectaq; in rebus exigitur pręparatio ad donum præstantius capiendum.

Ipse intellectus est summum vitæ.

Vita quid. Vitam communi notione describimus primum quendam essentiæ esseq; ipsius exitum in actum eius: atque ipsum primum eius actum & quasi motum intimũ & perennem omnium principium motionum: quo efficitur, vt actus motusq; vbique sit vitæ vestigium: ac perfectior motus & actus, sit expressius vitæ perfectioris indicium. Cum vero summus vitę gradus ille sit, in quem veluti finem motus omnis vniuersi contendit, intellectum ipsum esse summam vitam ex eo conijcimus, quòd vniuersus mũdi motus in formam intellectualem deniq; desinit, exordiens quidem generationem à formis elementorũ, deinde ad mistorum formas, subinde plantarum, dehinc animalium, denique proueniens ad ipsam hominis formam intelligentiæ iam participẽ. Similiter in ipsa generatione hominis in matrice à forma misti ad quandam plantæ formam, ab hac ad sensualem, ab hac ad intellectualẽ fit processus. Mitto quòd vniuersus mundi motus totaq; generatio ad communem totius ordinem & pulchritudinem proficiscitur, quę quidem certa in rebus est intellectus imago. Idem quoq; artes imitari conantur: inchoantes quidem opus ab instrumentis atq; materia, desinentes deniq; in artificiosam formam intellectualis artis imaginem. Cum itaque finis vltimus in ordine motionum quasi vitarum appareat intellectus, quis non videat summam vitam intelligentiam esse summam, ipsamq; mentem esse efficientem & exemplarem causam vniuersi? Quippe cum mentis ipsius virtute omnia velut ad finem, ad ipsam mentis similitudinem, pro viribus redigãtur. Hęc igitur ipsa vita est. Nulla vero præter hanc est vita simpliciter, sed quædam potius participatio vitæ: cuius imago quædam est vita rationalis: vitæ vero rationalis imago est vita quę dicitur sensualis: huius autem vegetalis vita similitudo videtur: vegetalis denique vitę vestigium est forma quælibet in materia, dum inclinatur & inclinat ad motum, dum generat quasi more viuentis, dum rarefacit atque condensat, in quibus augmenti apparet & decrementi conditio. Fit ergo descensus à substantia vitæ ad imagines deinceps alias atque alias & vestigia vitę: perinde ac si artifex ipse viuens suijpsius statuam simillimam fabricet, & hanc deinde referat in pictura, pictamq; imaginem speculo rursus obijciat, vnde vltima quædam appareat specularis imago: solus hic artifex homo est, nulla vero imaginum erit homo. Solus similiter intellectus est vita: quæ vero inde posterius deinceps posteriusq; fiunt, imagines quædam vitæ potius q̃ vitæ censentur: non solum quia lõgo quodam interuallo ab ipsa vita degenerant, sed quoniam nonnihil morti simile habere videntur admixtum, dum & in aliquo vitæ gradu deficiunt, & priuationem quandam subeunt à potẽtia in actum, atque vicissim tempore transeuntes & ignorantiam obliuionemq; patiuntur. Proinde quò motus exterior est, eò iudicatur & vita iam facta debilior, quasi ab ipso suo fonte digrediens. Elementa quidem & mista mouentur extra, & in separata solum materia generant: plantæ vero iam mouentur intrinsecus, & in coniuncta materia gignunt: sensualis dehinc animalium virtus præter eiusmodi genituram formas imaginando concipit in seipsa: rationalis deinde virtus non quemadmodum imaginatio suæ conceptionis initia mutuatur à sensibus, sed ex semine iam intimo contrahit, conceptumq; suum animaduertendo complectitur: ipse denique intellectus ita iam gignit in se, vt se quodammodo appareat genuisse: in quo enim esse, viuere, intelligere, re ipsa sunt vnũ, hic dum intelligit semetipsum, interim nescio quid essentiale atque vitale in seipso gignere, vel expedire, vel cõseruare videtur. Ex his omnibus colligere possumus, intimam maxime perfectamq; motionem generationemq; in mente vigere, ideoq; perfectissimam esse vitam. In mente inquã diuina, primo atque per se: in nostra vero proxime atq; per ipsam. Beatam itaque vitam esse putamus, non vitam quidem talem aut talem, quasi additamenti alicuius egenam, sed vitam ipsam summo viuendi gradu vigentem: vitam inquã, idest actum essentiæ primæ directum naturaliter in ipsum bonum, atque ita perfectum: atq; in hoc ipso perfectionis gradu simul & intellectum fieri cogitamus, vitamq; ipsam ipso intellectu prorsus absolui. In hoc autem intellectu idẽ est viuere, intelligere, velle, q̃uis in natura rationali aliud sit viuere, aliud cogitare, aliudq; eligere. Sicut & in cælesti lumine idem est lucere, micare, calere: q̃uis in nostro hoc aeris lumine aliud sit fulgere, aliud refulgere, aliudq; feruere. Quæ enim natura inferior per diuersa facere cogitur, eadem per vnum explet natura superior. Quemadmodum quæ instrumẽtis quinque sensus exterior agit, eadem uno quodam

Beata uita quæ sit.

dam

dam imaginatio peragit. Et quę pluribus ſingulisq́; formis imaginatio machinatur, ratio vnà quadam vniuerſali ſpecie colligit: poſtremo quæ ratio percurrit actu multiplici, intellectus vno ſtabiliq́; conſequitur actu, imò actu perpetuo poſsidet. Huius itaq; viuere eſt intelligere, huius intelligere velle, vel ſiqua forſan in voluntate diſtinctio fit, eodem tamen naturę ſuæ (vt ita loquar) inſtinctu, dum ad bonum nititur, naturaliter velle dicitur: dum aſſequitur bonum, dicitur intelligere: rurſus dum bonum conſequutus amplectitur, velle iterum iudicat. Hæc vita prima primaq́; mens paterno ſemper bono perfruens, beata vita cenſet. Hinc quoq; mens quælibet perpetuo fit beata, menti primæ, ac per illam bono ſemper inhærens. Hinc & ratio toties euadit felix, quoties ſuæ menti, perq́; ſuam diuinæ menti coniungitur.

Si eadem ratione gradusq́; perfectione uiuerent omnia, ſimiliter poſſent omnia bene uiuere: ſed uita ipſa eſt ipſe intellectus. In alijs aũt uiuere diſtat ab intellectu, ideſt ab ipſa uita plusquã genere. III.

Os uero ab initio reſumamus quid nam felicitatẽ exiſtimemus. Profecto cum felicitatem in uita conſtituamus, ſi uiuere uniuocum putaremus, omnibus animalibus felicitatis facultatem tribueremus: Bene autem uiuere actu illa opinaremur, quibus unũ idemq; adeſſet: cuius animalia omnia naturaliter capacia eſſe ualeant. Neq; ſic rem huiuſmodi partiremur, ut rationali quidem facultatem huius concederemus, irrationali uero nequaquã: Vita enim eſſet ipſum cõmune, quod quidem eiuſdem capax ad beatitudinem cõſequendam eſſe deberet, ſiquidẽ in uita quadã beatitudo conſiſteret. Quapropter & qui in uita rationali beatitudinem fieri dicunt, non in communi uita ponẽtes, non ſatis ut arbitror aduertunt ſe felicitatem ponere non eſſe uitam. Qualitatem uero rationalem potentiam, circa quam felicitas conſiſtit, dicere compellentur. At ſubiectũ apud eos uita rationalis exiſtit: Nam circa totum hoc felicitas ipſa uerſatur. Quamobrem circa aliam uitæ ſpeciem ponenda uidetur. Dico aũt non tanquàm alię ſpecies aduerſus rationem diſtinguantur ex ęquo, ſed quemadmodum dicere conſueuimus, hoc quidem prius, illud uero poſterius eſſe. Cum igitur multifariam uita dicatur, differentiasq́; habeat ſecũdum prima atq; ſecunda, & deinceps: & uiuere æquiuoca ratione dicatur, aliter quidem de planta, aliter uero de bruto, & plenitudine atq; exiguitate differentiã habeant, certe proportione quadã analogica tam bene uiuere quàm uiuere de his omnibus dicitur. Atq; ſi alterum uiuens uiuẽtis alterius ſimulacrum eſt, ſimiliter & alter bene uiuendi habitus alterius bene uiuendi ſimulacrum iudicari debet: Sin autem cuicunq; ſatis adeſt uiuere, hoc autem eſt quod nulla ex parte à uita deficit, felicitas competit, certe ſoli ſufficienter uiuenti felicitas aderit, huic enim adeſt & optimum: ſiquidem in ipſo entium ordine optimum eſt quod uere eſt in uita, ipſaq́; eſt uita perfecta. Sic enim neq; aduentitium erit ipſum bonum, neq; aliud quicquàm aliunde adueniens efficiet ut ſubiectum collocetur in bono. Quid enim perfectæ uitæ ad hoc ut optima ſit eſt addendum: Siquis uero ipſam boni naturã dicat addendam, proprius quidem ſermo nobis erit: neq; tamẽ cauſam, ſed quod ineſt nobis inquirimus. Sæpe quidem dictum eſt, perfectam ueramq́; uitam in illa intellectuali natura uigere, alias uero imperfectas eſſe uitęq́; imagines, neq; perfecte uiuere neq; pure: rurſus neq; uitas magis eſſe quàm non uitas. Et nunc ſummatim dictum fuerit, quatenus omnia uiuentia ex uno principio uiuunt, neq; alia ęque uiuunt, nẽceſſario ſequi, ipſum uiuẽdi principiũ primam uitam perfectionemq́; eſſe.

Vita multifariã dicitur.

Rationalis natura potest consequi uitam beatam, quando scilicet intellectu formatur & agit. Cap. III.

CVm igitur vita beata sit perfecta vita, perfecta vero vita sit intellectus verus actuque perfectus, Quæritur deinceps, vtrum homo idest anima rationalis sua ipsa rationali potentia, hanc mentem, hanc vitã consequi possit? Huic igitur quæstioni in quarto libri capite respondetur: aliquando consequi posse. Quod quidem in Theologia & in libro de mente latius aperimus. Vis hæc rationalis duos præcipue habet actus, intuitum scilicet atq; argumentum. Intuitu quidem formas à materiæ conditionibus resoluit & abstrahit, atq; à singulis imaginationis formis ad vniuersales se recipit formas: rursus ad vniuersales magis, donec ad communissimas perueniat formas ipsius iam intelligentiæ proprias, vbi finem facere videtur in mente, à qua etiam argumenti virtutem ducit, dum principales scientiarum artiumq; regulas intellectui naturaliter insitas sibiipsi præscribit tanquàm argumẽtandi principia. Sic itaq; & intuendo finem sistit in mente, & argumentando trahit à mente principium. Et merito, quoniã velut posterior naturaliter inde dependet. Finis itaq; rationis est pro viribus mente potiri. Hinc ergo quotidie nititur, quantum nõ impeditur, magis gradatim magisq; mente formari. Cum vero potentia hæc tanquàm speciei huic naturalis non sit inanis, mentẽ quandoq; assequi potest: eandemq; virtute deniq; perfici, qua & quotidie proficit. Cum vero potentia rationalis ad ideales intelligentiæ formas & regulas iã processerit, tũc velut materia quædam ipsa mente formabitur quasi forma, & sub mentis actu iam aget, atq; ita demum illius vita viuet, viuetq; beata Quod si hac in vita tanquàm occupata diuersis acquirere nequit, adipiscetur in altera: & ille citius consequetur, qui se ad id propensius comparauerit. In Plotini verbis notabis intellectum quendam esse intimam propriamq; ipsius animę partem. Ac prius quàm ratio tota conuertatur ad mentem, adhuc in anima esse intellectum atq; rationem, tanquàm duas animæ partes. Postquàm vero conuersa fuerit, intellectum non amplius esse partem, sed animum ipsum esse tunc intellectum, qui certe animus non prius est felix, nisi totus actu intellectus euadat. Fermè sicut sublimis aer sub sphæra ignis est igneus, agitq; vt ignis. Quinetiam neq; homo est, nisi intellectum saltem habeat in potentia. Quod quidem propter animalia bruta dictum arbitror, in quorum imaginationibus siqua vis argumentatrix inest, nequit tamen mente formari. Cum enim propriæ mẽtis formæ stabiles omnino & cõmunissimæ sint, merito imaginatio bruti per formas suas & particulares tantum & mobiles nunq̃ potest mente formari: Ratio vero per formas suas quamuis quodammodo mobiles, tamen vniuersales, potest ad intelligentiæ formas quandoq; produci. Post hæc disputat eiusmodi felicitatem propter curã animalis eiusq; incommoda minime perturbari: quippe cum animus sic affectus animal non esse sui partem existimet, sed aliquid vel ex eo factum vel suæ prouidentiæ commendatum. Affirmat autem inter hæc Plotinus, animum sic affectum sibimet bonum existere, scilicet per intellectualem formam quam nuper rationalis animus est indutus, indutus inquam sub intellectu proprio: quemadmodum & proprius intellectus ab initio diuinum induitur intellectum, atque omnino per intellectum & proprium & diuinum animus ipso bono perfruitur. Quod quidem in se simpliciter bonum est, in intellectu vero essentiale, vitale, intellectuale, intelligibile bonum.

Rationalis uis duos actus habet.

Rationis finis quis.

Homo potest uitam beatam assequi, quatenus consequitur intellectum, scilicet quod actu totus animus fiat intellectus. CAP. IIII.

SI igitur homo potest uitã perfectam habere, certe homo hãc habens est beatus: alioqui diis tantum felicitatem attribuemus, si solis eiusmodi adest uita. Quoniam uero fatemur hominibus quoq; posse inesse felicitatem, quonam pacto id sit, nobis est cogitandum. Dico autem ita: Quod homo perfectam uitam habeat, non quidem si habeat sensualem solam, sed rationem quoq; intellectumq; uerum, ex aliis potest esse perspicuum. Sed nunquid ipse tanquàm alius existens, id tanq̃ aliud habet? Aut certe omnino nõ est homo, nisi hoc uel potentia habeat, uel actu, qualẽ dicimus esse felicem? Sed nunquid tanquam eius partem id in ipso ponemus? dicemusq; perfectam uitæ speciem esse? Aut certe alium quidem hominem uelut partem id dicemus habere, potentia quadam habentem: Illum uero felicem, qui iam id actu existit, ad idq; peruenit, ut unà cum hoc sit idem. Circunstare uero ipsum iam cętera,

quæ

quæ quidem aliquis non tanquam partes ipsius asseuerabit, eo nolente uidelicet circunstantia: Ipsius uero iam essent, si uellet esse connexa. Huic ergo quidnam est bonum? Forte ipse sibimet per id quod possidet. Quod aũt superius extat, causa eius est quod uiget in ipso: atq; illud quidem aliter in se bonum est, alteri uero aliter adest. Testimonium uero hinc haberi potest, quòd qui sic est affectus, nihil ultra desiderat. Quid enim quærat? Deteriorum quidem nihil: optimo autem est coniunctus. Qui igitur ita uiuit, uitã habet sufficientem: ac si uirtute sit præditus, sufficiens ad felicitatem & ad boni possessionem erit: nullum est enim bonum quod non habeat: quod autẽ quærit tanq̃ necessarium quærit, non quidem sibi, sed suorum alicui: corpori quidem annexo quærit: Et si corpori uiuenti, certe quæ ad ipsum pertinẽt, nõ quæ interioris sunt hominis propria, profecto hæc planè cognoscit, atq; ita dat quæ tribuit, ut nullo modo à uita sua desciscat. Quamobrem in fortunis aduersis nihilominus beatus erit: permanet enim quemadmodum eiusmodi uita. Præterea in domesticorum amicorumq́; obitu quid sit mors nõ ignorat. Ipsi quoq; qui talia patiuntur si probi sint, idem planè nouerũt. Familiares autem atq; necessarii id patientes si quã molestiam afferant, nõ ipsi inferunt, sed ei potius quod in ipso est mẽte captum, cuius quidem molestias proprias felix animus non accipiet.

Quæ Peripatetici obijciant. Cap. V.

QVintum libri caput summatim enumerat quæ huic felicitatis definitioni sit Peripateticus aliquis obiecturus, & quæ ad felicitatem necessaria uideantur numeraturus. Inter hęc notabis magica ueneficia in corpus & animam posse nonnihil, quod & Porphyrius asserit, præsertim in animas quodammodo debiles, idest imaginationi addictas, nec intellectu uelut Palladis clypeo hastaq; munitas. Sed de ueneficijs fascinationibusq́; satis in Theologia & Conuiuio de amore tractamus.

Enumerat, quæ Peripatetici huic definitioni felicitatis obijciant. CAP. V.

DOlores autem corporis & morbi, & quæ omnino actiones impediunt, quidnam poterunt? Quinetiam si per hæc sibi minime constet, quid dicẽdum? Id enim ex ueneficiis & morbis quibusdam fieri potest. Quo nam pacto in his omnibus bene uiuere felixq; esse poterit? Inopem quidem & abiectam fortunam missam in pręsentia faciamus. Quamuis & ad hęc aspiciens aliquis, nobis forsitan aduersabitur, Priamiq; calamitates contra adducet in mediũ: hęc enim & si ferat, ac facile ferat, nõ tamen pro uoto eius eueniunt. Oportet aũt uitã felicẽ ad uotũ esse: Quandoquidem probum hominem non esse solum animam talem dicent, sed hominis ipsius substantię corporis naturã annumerari. Facile uero hoc diceret aliquis accipere, quousq; corporis passiones ad ipsum animum transferantur: rursusq; corporis gratia hominem singula uel prosequi uel declinare. Proinde cum uitæ felici uoluptas necessaria sit, quonam pacto angustus & doloribus circunuentus felix erit? etiam si bonus sit is, quem aduersitas eiusmodi presserit? Atqui diis quidem perfectus ipse mentis solius habitus felix atq; sufficiens: hominibus autem quorum animis deterius aliud est adiunctum, circa totum compositum est quærenda fęlicitas, non autem circa alteram duntaxat partem quamuis præstantiorem: quæ quoti- *In homine circa totum compositum quærenda felicitas.*

es altera male se habet, necessario officia sua exequi prohibetur: alioqui corpus uel corporis sensum oportet abiicere, atq; ita ad felicitatem nobis sufficientiam quærere.

Finem ultimum esse bonum unum, scilicet summum intelligibile, uel plus quàm intelligibile. Cap. VI.

Felicitas in quo ponẽda.

AD hæc in capite libri sexto respondet: Si felicitatem in rerum humanarum prosperitate & trãquillitate quadã eiusmodi poneremus, sequi quæ à Peripateticis obiecta sunt, scilicet non esse felicem cui aduersa cõtingant. Cum vero beatam vitam in ipsa primi diuiniq; boni possessione ponamus, nec reliqua præterea quæ dicuntur bona huic censet annumeranda, neq; horum contraria felicitatem putat nobis adimere, modo interim ab ipsa diuinitate minime discedamus. Cui quidem quandiu coniunctus est animus, æque beatum dicit, etsi corpus interea doloribus torqueatur. Id equidem Plotinum arbitror non tam Stoicorum verbis quàm Christianorum martyrum suo seculo frequentium opera didicisse. Tum vero negat felicitatem in accumulatione quadam maiorum minorumq; bonorum esse ponendam: quæ quidem ipse minora quæ dicuntur bona potius necessaria nominat. Deus profecto naturæ author nostrum animal idest corpus viuẽs tanquàm imperfectius aliquid subesse animæ voluit: dehinc in anima imaginationem subdidit rationi, rationem menti, mentem denique sibi. Eadem ratione bonum finemq; proprium animalis fini bonoq; animæ seruire constituit, atq; in anima proprium imaginationis finem fini proprio rationis, item familiarem rationis finem fini mentis seruire præcepit. Qui sane quemadmodum proprius est intelligentiæ finis, sic & finis sequentium est communis finiumq; finis. Quamobrem rationalis animæ finis non ex diuersis bonis componitur, sed est ipsum intelligentiæ bonum, ad quod velut ad finem bona sequentia referuntur: præsertim cũ animus tũc solum beatus existimetur, quando non vlterius in plura distrahitur, sed demissis vel certe remissis admodum cęteris viribus & officijs, totus iam est translatus in mẽtem: ideoq; totum animi bonum est vnum ipsum intelligentiæ bonum. Tunc & reliqua quæ bona dicuntur si eligit, non propter ipsa, sed quasi quædam remedia eligit, vt omnia inde pro viribus vitentur incommoda, quę forte animum ad inferiora curanda distractum adducere videantur, vt interim circa diuinũ bonum remissius operetur. Ait præterea vltimum finem maximeq; omnium expetendum, oportere non solum esse maximum in se bonum, sed animo etiam præ cæteris intimum: Sic enim bonũ maxime prodest, si summopere sit intrinsecum, atq; ita maximum est animo bonum: atq; vicissim quod maximum in se bonum est, si modo id animus noster auguretur, fit prę cęteris intimũ: tum quia & ipsum efficacissime rapit & penetrat, tum quoniam animus vehementissime ad id afficitur. Tale vero est solum intelligibile & plusquàm intelligibile bonum: cætera enim quæ dicuntur bona, vel etiã extra animal nostrum sunt, ceu diuitiæ, honores, imperia: vel in animali nostro, sicut sensuum voluptates: vel etsi sunt in anima, tamen externa prospiciunt, vt imaginationis oblectamenta, spesq; rationis occupatæ rebus agendis. Vel si nõ externa respiciunt, sunt tamen (vt ita loquar) imaginaria, perpetuoq; versantur in motu, vt rationis speculantis discursiones atq; conceptus. Solum vero quod super rationis motum extat bonum, & menti est penitus intimum, & (vt ita loquar) solidum ac stabile simulq; totũ: id ergo & maximum in se bonum est, & maximum animo bonum.

Animæ rationalis finis

Respondet obiectionibus, quòd finis ultimus sit bonum simplex, scilicet intelligibile: cætera uero non finis, sed ad finem. CAP. VI.

AT si felicitatem in non dolendo, & non ægrotando, & non periclitando, neque in magnas aduersitates incidendo ratio collocasset, nemo felix contrariis imminentibus esse posset. Sin aũt in ipsa ueri boni possessione id positum est, quid nam oportet hoc prętereuntes & quod propterea accedit prospicientes, iudicare felicem, alia insuper quærere, quæ in felicitate minime numerantur? Si enim felicitas esset bonorum simul ac necessariorum accumulatio, siue bonorum maiorũ atq; minorum, quæ non modo necessaria sed etiam bona dicantur, hæc insuper oporteret adesse. At si finem esse unum aliquid, non autem multa oportet: alioqui non finem sed fines homo quæret: illud cõsequi oportet solum, quod ultimum est atq; præstantissimum, quod'ue intimum sibi fieri anima quærit.

quærit. Inquisitio uero hæc atque uoluntas non eò tendit, ut in hoc minime sit: incommodorum enim declinationem haud præcipuo naturæ uoto eligit, sed præsentia solum fugit rationis discursio atq; propellit: aut etiam commoda quęrit adiungere. Ipsa uero appetitio principalis ad id quod optimum est dirigitur: quo præsente, impletur & conquiescit. Atq; hæc uita est quæ uoluntate præcipua exoptatur. Necessariorum uero aliquid adesse, nō uoluntas erit, si proprie ac pręcipue, nec per abusum nomines uoluntatem: quandoquidem & hæc adesse existimamus oportere: Quoniam uidelicet à malis pro uiribus declinamus, neq; tamen hoc ipsum declinationis officiū est principaliter exoptādum: optabilius enim est declinatione hac nequaq̃ indiguisse. Testantur autem hoc eadem ipsa cum adsunt, uelut sanitas & indolentia. Quid enim horum mirifice animum ad se adducit? Præsens nanq; sanitas & indolentia negligi consueuit: quæ uero præsentia nequaq̃ habent blandam ad se animi conuertendi uirtutem, neq; ad felicitatem nobis quicq̃ addunt: absentia uero propter contrariorum offendentium præsentiam requiruntur, rationi consentaneum est, necessaria potius quàm bona censere. Neq; igitur fini uidentur annumeranda, sed & absentibus ipsis eorumq; cōtrariis imminentibus finis integer est seruandus.

Felix unicum bonum bonum uult, cætera propter ipsum eligit. Cap. VII. & VIII.

IN capite libri septimo confitetur felicem eligere commoda potius quàm opposita: & cōmoda non propter ipsa, sed vt deuitentur incommoda. At vero incōmoda procul abesse malle, non quia cum accidunt esse felicē é medio tollant: sed quia & esse potius auferant: quanq̃ hoc deinceps nihilipendit, & contemplationis studium interpellare contendant. Cōcludit, beatum diuinitate plenum cætera omnia nihilipendere: ideoq; ex ipsis nullam in partem é suo statu posse deflecti. Idem in octauo capite peragit.

Felix bonum intelligibile solum uult: ab alijs uel bonis uel malis non dependet. CAP. VII.

QVam igitur ob causam felix appetit hæc adesse, & contraria respuit? Fortè dicemus, nō quia ad beatum esse, sed ad ipsum esse potius aliquid conferant: contraria uero horum uel ad nō esse deducant, uel quoniam uirum fine potitum occurrentia interpellent, non auferentia finem. Sed quoniam qui optimo fruitur, ipsum solū optat habere, aliud uero quicq̃ unà cum ipso nequaq̃. Quinetiam si occurrerit aliud, non aufert quidem finem qui uel hoc præsente nō abest. Omnino autem non si quid accidat felici quod nolit, propterea ulla ex parte à beatitudine decidit: alioqui quotidie permutabitur, à felicitateq; excidet: ueluti si filium amittat, uel iacturam quādam supellectilium patiatur. Profecto innumerabilia sunt quæ præter sententiam accidentia nihil finis pręsentiæ detrahant. At dicunt, magnas aduersitates non quaslibet mutare felicitatem. Sed quid nam erit humanorum adeò magnum, quin ab eo despici queat, qui ad altiora his omnibus sese contulit, neq; ab inferioribus ullis ultra dependet? Cum enim prosperitates quidem qualescunq; adsint nō magnas existimet: sicut regna & ciuitatum gentiumq; imperia, constitutionesq; urbium, uel si ab ipso fiant: cur nam dominationis uel patriæ iacturam graue malum existimabit? Sin autem malum ingēs aut omnino malum eiusmodi quicquàm esse censeat, ridiculus erit habendus: neq; amplius erit probus, ligna & lapi-

Ad altiora qui se contulit, humana omnia quantumuis magna, facile despicit.

des,& per Iouem mortes mortalium magnum quiddam dicens: quem cen ſemus debere mortem prorſus exiſtimare eſſe uita corporea meliorẽ. Ipſe autem ſi immoletur, num putabit malum ſibi mortẽ, propterea quòd iuxta aras ſit iugulandus? Quod niſi condatur, omnino tam ſuper quàm ſub terrã corpus diſſoluetur. Nunquid etiam multifaciet, quòd tenui ſumptu ignobiliterq; ſepeliatur, altiori monumẽto dignus minime iudicatus? Omnino uero puſillanimis eſt, talia multifacere. Præterea ſi captiuus ducatur, aderit ſoluendi facultas, ſi non detur ibi eſſe felicem. Sin autem domeſtici eius captiui ducantur, ſicut tractæ neptes & filiæ, num minus felix erit? Quid ergo dicemus, ſi decedat è uita nihil talium intuitus: nunquid è uita tali quadam opinione migrabit, perinde ac ſi hæc accidere nequeant? Sed ita putãs foret abſurdus. An non igitur opinabitur fieri poſſe, ut ſui fortunis talibus opprimantur? Nunquid ergo ob hanc ipſam opinionem quaſi ſit euenturum felix minime ſit futurus? Imò etiã opinatus ita, felix eſſe poterit? Quapropter etiam ſi acciderit in præſentia: cõſiderabit enim eam eſſe uniuerſi naturam ut talia ferat, atq; ſequi oportere. Multi quinetiam in captiuitatẽ ducti, melius agent. Præterea in eorum arbitrio eſt, qui uincti ſunt, ſe ſoluere. Quod ſi permaneant, uel quadam ratione manebunt: atq; ita nihil admodum graue fuerit uel abſq; ratione. Tum uero non decet ut ipſi ſibimet perturbationis cauſa ſint. Sanè uir probus neq; unq̃ propter ſuorũ inſcitiam malo premetur, neq; in aliorum fortunas ſiue aduerſas ſiue proſperas traducetur.

Beatus bonum intelligibile ſeruat integrum in quolibet ictu fortunæ. CAP. VIII.

Vando uero dolores eius uehementes ſunt, quatenus poterit ferre, feret: ſin autem uehementer exceſſerint, efferent. Neq; miſerabilis erit poſitus in doloribus, ſed ipſum ſuum lumẽ in ſuis penetralibus, uelut facula quædam in Pharo fulgebit aſſidue, etiam dum extrinſecus uenti perflant turbine procelliſq; fremẽtes. At ſi minus ipſemet ſibi conſtet, uel ſi fortè protendatur dolor adeò uehemẽs, ut fermè iam enecet, quid dicemus? Profectò ſi protendatur, quid oporteat facere conſultabit: non enim in his liberum aufertur arbitrium. Noſſe uero oportet, non qualia cæteris ſingula, talia uiris uirtute præſtantibus apparere: neq; rurſus ſingula uſq; ad hominis intima peruenire: neque alia quidem, neq; cruciatus, neq; dolores: neq; rurſus quando alii anguſtiis opprimũtur: alioqui foret hæc quędam animę noſtrę debilitas. Quod quidem perſpicue tunc apparet, quando operæpretium ut hæc nos lateant fore cenſemus. Similiter quoq; ſiquando præſtare putemus, imminẽtem mortem nos latere. Præterea cum aliena incommoda latere nos cupimus, non illis iam, ſed nobis ipſi proſpicimus, ne moleſtiis ullis afficiamur. Id uero totum noſtræ imbecillitatis eſt uitium, quam propulſare procul oportet: neq; imbecillitati cedentes, formidare nequid moleſtiæ accidat. Si quis autem obiecerit, nos ita natura inſtitutos, ut domeſticorum caſibus doleamus: is intelligat, primum quidem non omnes ſic affectos eſſe: deinde, uirtutis officium eſſe, cõmunem naturę conditionem ad id quod melius eſt perducere, atq; ad honeſtius aliquid præter uulgi ſententiam: honeſtius autem eſt, nequaq̃ his con-

Viris uirtute præſtantibus aliter ſingula q̃ cæteris apparẽt.

Virtutis officiũ eſt, naturæ conditionem ad meliora perducere.

cedere

cedere, quæ communi naturæ grauia esse uidetur. Non enim quasi rudem »
esse decet, sed tanquam strenuum certatorem, fortunæ ictus uiriliter propulsan »
tem: quippe cum cognoscat communi quidem naturæ talia displicere, suo »
autem ingenio perferenda, non tanquam re uera grauia, sed uelut pueris terribi »
lia. Hæc igitur num uoluisset? Fortè quidem nolebat: quando tamen acci- »
dunt, uirtutem his opponit, per quam animus haud facilè permutetur atq; »
patiatur. »

Est in mente sapientia æterna: ad quam cum attingit ratio, animus est beatus. Cap. IX.

IN nono capite iterum dubitatur vtrum qui beatus iam definitus est, perseueret beatus, si quo grauissimo morbo aut maleficio phrenesim patiatur. Respondetur: perseuerare beatum, quasi dormiat quidem & somniet imaginatione, vigilet tamen & perfecte agat tum mente, sicut & de omni anima dictum est: tum vi rationis superiore, quæ & contemplatiua ratio dicitur, & quodammodo intelligentia quædam, quæ in beato iam mente formata est, & vt mens operatur, idq; videlicet secundum vniuersales tum rerū species, tum rationis actus. Non enim adeò perfecte formata est secundum singula, magis enim à mente distant. Quinetiam reliqua rationis virtus, quæ in agendo magis posita est, etsi in phrenesi distrahatur aut vacet, tamen paratissima est post phrenesis impetum ad superiorem rationis vim mentemq; reflecti. Post hæc cognitionem æternam à temporali distinguit: quod nobis sic videtur altius repetendum. Cum in prima essentia viuere quidem sit intrinsecus agere, intelligere vero agere in seipsam suiq; noticia in se reflecti, qui sanè actus nullo modo vergit ad corpus, merito eousque naturam intellectualem extendi putamus, quousque cognitio sui & quædam à materia segregatio. In natura ergo rationali quamuis aliquando, imago quædam mentis soleat appellari, tamen quodāmodo natura intellectualis apparet. Ratio enim & seipsam animaduertit, & sæpe formas à cōditionibus materiæ separat. Tres itaque intellectualis naturæ sunt gradus: Intellectus scilicet ipse communis, intellectus animæ proprius, atque ratio. Tres quoq; sunt naturę intellectualis imagines: prima, sensus: secunda, vis vegetalis: tertia, forma corporis. Sed de imaginibus alibi. Iam vero in intellectu primo intelligere est ipsum esse: in secundo, intelligere est quasi esse, & (vt ita loquar) existere: Est enim agere, agere inquā actu quodam essentiali & intimo atque perpetuo, fermè sicut in luce lucere siue micare. In tertio denique intelligere est argumentari: id autem est mobiliter operari, fermè sicut in lumine refulgere. Merito inter intelligere, quod est esse simpliciter nullaq; participatione, sed penitus per essentiam, atque intelligere quod est mobiliter agere, medium est intelligere, quod est agere penitus immobiliter. Et prima quidem intelligentia est per essentiam: secunda, per participationem quidem, sed prorsus immobilem: tertia denique participatione fit mobili. Sicut & sphæra ignis, essentia calet: supremus aer, feruet inde participatione perpetua: inferior aer calet participatione mutabili. Esse vero proprium in anima intellectum stabiliter operantē, non solum ratio hæc nobis ostendit, sed hinc insuper confirmatur, quòd rationalis natura quasi potentia quædam est quodammodo patiens, dum motu formatur, atque ex otio prodit in actum: quem plerique intellectum passibilem vel formabilem nominabunt. Oportet ergo hūc intellectum velut ex se imperfectum ab alio quodam perfectiore qui semper in actu sit, ex potentia in actum vicissitudine perpetua duci. Neque intellectum communem tantum oportet sic esse semper in actu, sed intellectum etiam animæ proprium: Neque naturæ rationali desit efficax intelligentiæ suæ & intimum sufficiensq; principium: cum neque vegetali naturæ desit vegetationis suæ ratio seminalis, quæ quidem intimum est & efficax & continuum generandi principium. Sicut ergo vniuersalis natura, idest tota vniuersi seminaria ratio præest particulari naturæ, idest suæ cuiusque viuentis seminarię rationi, hęc vero perpetuo pręsidet mobiliq; generationis officio: sic intellectus communis, & agens, intellectui proprio rursus agenti: hic autem rationi quasi iam patienti, vt inter agens commune patiensq; proprium rite proprium agens medium sortiatur. Hinc itaque fit, vt animus ad summum quandoque in se reuocatus, inueniat statim nondum inuenta, & sæpe vaticinetur, & opera omnibus miranda perficiat: quippe cum subito in mentem propriam reuertatur, quæ diuina quadam virtute pollet, cui omnia patent. Sed de his in Theologia latissime disputamus. Ad hunc vtique intellectum velut ad tertium, scilicet intellectuale cælum super cęlum imaginale atque rationale Plotinus forsan diceret Paulum ascendisse, & Moysen in hunc montem, & eiusmodi angelum prophetis plurima nūtiasse. Neque enim decere ad nos descendere numina, neque oportere animum diuina visurum loca mutare: satis enim esse ad mentem & diuina conuerti. Sed hęc ille viderit.

Intellectualis naturæ gradus & imaginationes tres.

Intellectus passibilis siue formabilis.

Confirmãtur superiora,q; in omni mēte sapiētia sit æterna. Et quomodo rationalis natura ad hanc ascendat.

ANimus sæpe vel intuendo vel argumentando multa considerat, non solum esse sempiterna, sed qua etiam ratione sint sempiterna: ipsiusq; (vt ita dicam) sempiternitatis propriã concipit rationem. Maioris vero ad sempiternitatem momenti est ratio ipsa quàm modus. Cum igitur tanta sit virtus in animo, vt res sempiterna ac sempiternitatem ipsam sempiterna cogitet ratione, multo magis ea est in animo virtus, quę res sempiternas modo quodam sempiterno, idest sempiterne semperq; consideret. Sic igitur super imaginationis actũ qui est mobilis circa mobilia, extat rationis actus qui est circa immobilia mobilis: super hũc actus intelligẽtiæ circa immobilia prorsus immobilis. Vt sicut actus animę in melius perficit, sic perficiatur in optimum. Dic age, vnde nam ratio nostra vim habeat, vt dum à singulis formis ad vniuersales seipsam recipit, ipsas interim formas ab hoc vel illo loco, motu, tempore soluat? nisi insita quadam & prę sidente sibi virtute: cuius actus non à loco tantum, sed à motu etiã atque tempore sit solutus. Alioqui ipsa duntaxat ratio dum mobiliter & temporaliter agit, nunq̃ formas posset actu suo à motu ac tempore soluere. Virtutem dixi insitã: Nam etsi quis rationem obijciat sub intellectu communi hoc efficere, cogetur attamen cõfiteri, certũ quendam actum nõ absq; certa quadam virtute posse pręberi: siquidem talis actio talem sequitur facultatem. Atque ideo vim quandam stabiliter operantem ab intellectu communi pręfici rationi, per quam etsi mobiliter, ipsa tamen ad immobilia se conuertat. Ipsam vero vim stabilem nos intellectum proprium nominamus, cui necessarium est communissima certissimaq; scientiarũ artiumq; inesse principia, & ipsa quoque exemplaria rerum, vt ratio ibi possit discursiones argumentandi fundere, resq; & opiniones veras bonas'ue ab oppositis rite discernere, ac per vim intellectus illius omnia semper subito contuentem, ipsa quoque nõnunquã aliquid subito intueri. Cum dicimus intelligibilia inesse intellectui, sic accipe, vt intellectus sit ipsum intelligibile. Sic enim habet ordo: Sensus quidem nec est, nec habet sensibile, sed vertit se foràs ad illud: cogitatio vero etsi non est cogitabile, habet tamen intrinsecus: intellectus denique tanq̃ ratione præstantior, non habet tantum intelligibile, sed existit. Vbi vero ait, Sapientiam felicis animę sitam esse in essentia quadam, imò potius in essentia: significat actum ipsum intelligendi existere ipsum esse, tum in proprio intellectu, qui est essentia quædam: tum in intellectu communi, qui est ipsa essentia. Addidit autẽ potius: quoniam actus intellectus proprij ab actu communis fit atq; seruatur. Proinde sicut in lumine idem est esse lumen atque lucere, q̃uis non sit idem esse lumen & resplendere atque calere: sic in anima intellectuali idem est intellectualem esse atque intelligere: licet non idem sit esse & ratiocinari atque imaginari. Sed memento ex Plotini mente ponendam esse inter intellectum imaginationemq; geminam speciem rationis: alteram quidem speculatiuam, surgentem ad intellectum: alteram vero actiuam, ad imaginationem potius declinantem. Alioqui quum non possit per ipsum intellectũ dũtaxat esse alter beatior altero, oibus per ipsum similiter semper agentibus, non erit hic felicior illo: nisi quia in hoc speculatiua ratio naturaliter intellectui proxima in mentẽ penitus est cõuersa. Quod tamẽ de actiua similiter nõ licet dicere, quia & remotior est à mente & in labore posita, & quodãmodo seruit externis. Differre vero rationes eiusmodi specie, patet non solum, quia speculatiua naturæ opera propriæ, actiua hominum opera cogitat: sed etiam, quia raro admodum & fortè nunq̃ concurrit in eodem ingenio naturalis vtriusque dexteritas.

Intellectus proprius.

Gemina inter intellectũ imaginationemq; rationis species.

Rationes eiusmodi quomodo differant.

Beatus rationis suæ superiorem oculum æternæ iam affixit intelligentiæ: unde beatus est, etiam si inferior rationis oculus prospiciat alia. CAP. IX.

SEd quando sibi minime constat uel morbis uel magorum artibus obrutus, quid nam dicemus? At si concesserint ipsum eo in statu uirtutem propriam retinere ac ueluti dormientem, quid prohibet esse felicem? Quoniam neque in somnis illi felicitatem adimunt, neq; momenti ullius tempus id æstimant, quo minus per omnem uitam felicem esse confiteantur. Sin autem probum esse negent, haud amplius de probato uiro uerba faciunt. Nos autem concedentes esse probum, utrum semper sit felix, quatenus probus est, quærimus. At sit uirtute præditus, aiunt, neque tamen id sentiens neque secundum uirtutem agens. Quomodo ergo felix erit? Verum etsi non sentiat se esse sanũ, nihilo

nihilominus sanus erit. Rursus si nō aduertat se esse pulchrum, non minus erit pulcher. Si autem sapientem se esse non sentiat, minus'ne erit sapiens? Sed fortè quis dixerit, sapientiæ quidem oportere suiipsius sensum animaduersionemq; inesse: sapientiæ nāq; in actu suo positæ adesse felicitatem. Cæterum si sapientia eiusq; actio aduentitia foret, eiusmodi sermo nōnihil forte conuinceret: Sin autem substātia sapiētiæ in essentia quadam, imò potius in essentia sita est, neq; perit hæc ipsa essentia in dormiente, uel in eo qui sibimet constare uel conscium esse, negatur: Atq; est ipse essentię actus in ipso: talisq; actus perpetuo uigilans, nimirum tunc etiam ipse probus, qua probus, uel si dormiens infimusq; sit, aget. Latebit autem actus eiusmodi non ipsum totum, sed partem potius aliquam: Quemadmodū & uegetali actu uigentem, nō transmigrat in reliquum hominem talis actionis animaduersio per ipsam sentiēdi naturam. Quod si idem penitus atque uegetalis nostra uirtus essemus, proculdubio agente illa nos ageremus: at uero id minime sumus, sed ipse intelligentis ipsius actus: quapropter agente illo, nos agimus. *Obiectio.* *Responsio.*

Neq; omnes animaduertunt mentem suam semper agere circa diuinam, neq; beatus semper animaduertit rationem suam superiorem agere circa mentem. Cap. X.

ETsi in beato ratio speculatrix sub forma iam actuq; mentis agit, non tamen ita se agere semper animaduertit, sicut neq; alij mentem nostram agere circa diuinam mētem semper agnoscunt. Sicut enim in animali nostro secundum vim vegetalem viuere fermè idē est atque vegetare, idest nutrire, augere, generare, seruare: neque tamen agnoscimus hanc vim hæc agere, & quomodo talia peragat: quia videlicet nulla actionis huius imago ad imaginationem peruenit animalis aut nostram: ita & in nostra mente idem viuere est atque intelligere: neque tamen actionem eius æternam animaduertimus, nisi quando quædam eius imago in nostra imaginatione concipitur. Iam vero neque beatus semper agnoscit speculatricem in se rationem vnà cum intellectu suo circa diuinam mentem iam agere: Quoniam actionis eiusmodi nō semper in imaginatione sua imago formatur, per quam admoneri solet animus, quid potissimum vis in eo vel inferior vel superior agat. Hic nota pertinere ad intellectum nostrum cognoscere semper actu: ad rationem vero nostram, quodāmodo recolere cognita, dum circa formas excogitandas ex habitu transit in actum atque vicissim: ad imaginationem denique attinere, quodammodo discere noua. Hæc enim si à ratione diuertēs ad animal se conuertit, quid videat quid ue audiat animal, statim animaduertit: quid vero ratio interim vel intellectus agat, non agnoscit. Atque vicissim siquando vacans ab animali ad rationem tota conuertitur, tūc per hanc ipsam imaginationem animus rationem aliquid agere iam persentit. Quòd si ratio conuertatur in mentem, quod accidit in beato, tunc sanè & rationem circa mentem nostram, & nostram mentem circa diuinam vigilare animus statim animaduertit: Quoniam in nostra imaginatione ab animali vacante, nihilq; illinc corporeum machinante, imagines quædam velut in speculo ab ipso mentis rationisq; actu prorsus apparent, per quas admonetur animus in ratione, scilicet vel speculatrice vel actiua, tum intellectum tum rationem speculatricem agere. Tu vero memēto, in ipso intellectu sicut idem est viuere atque cognoscere: sic idem esse cognoscere penitus & agnoscere, idest, quod ipse cognoscat animaduertere. Sed in ratione quoniam non idem est omninò viuere atque cognoscere: siquidem illud æternū est, hoc vero perpetuo permutabile: merito neque idem est cognoscere, quod'ue cognoscat vel agat, agnoscere. Ex quo sequitur, vt agnitio hic cognitionem sequatur tanq̄ posterius aliquid, & forte quadam consequens atq; comitans, faciatq; sæpe, vt distractione quadam animi prior actio sit aliquanto remissior. Nō igitur ab re Plotinus ait agnitionem animaduersionemq; eiusmodi per consequentem posterioremq; facultatem formamq; peragi. Facultatem vero posterius comitantem, imaginationem ipsam esse non dubitamus Formam similiter quæ priorem comitetur formam, imaginē appellamus. Sint ergo naturales formæ in mēte vel ratione, q̄uis ibi quidem æternæ, hic vero perpetuæ. Sint igitur aduentitiæ in imaginatione formæ formarum imagines naturaliū, per quas velut res nouas animus velut admirabundus attendat animaduertatq; quid in ratione agatur & mente. Profectò sicut oculus facie continetur, sic ratio mente: atque sicut oculus *Ad intellectū nostrū, rationē, imaginationem quid pertineat.* *Imaginatio, Imago.*

culus nec videt faciem, neque motum eius aduertit, nisi quando in speculum certo modo nobis oppositum lineares faciei radij diriguntur, atque inde per similes angulos reflectuntur ad oculum, & speculum ita ostentat imaginem, siquam modo habet imaginem: Simili quodam pacto ratio velut oculus neque videt mentem, neque agere illam animaduertit, q̃uis semper agat: nisi actus eius agat nonnihil in imaginationem aliunde diuersam, illuc vero cõuersam: quo quidem actu ab imaginatione in rationem resultet superioris actionis imago. Hic notabis primo quidem vbi Plotinus ait, nos non esse vegetalis facultatis actum, sed esse potius actum intelligentiæ: id potissimum in beato esse verum. Verum quoque in quolibet animo, quem intellectui coniunctiorem quàm animali Plotinus existimat. Deinde vbi ait, actum intelligendi tunc esse absque phantasia, quando nulla inde in hac imago fit atque resultat: non intelligentiam puram à phantasia, sed phantasiam ab intelligentia dependere: q̃uis rationalis intelligentia, idest cogitatio ratioq; mobilis à phantasia sæpius excitetur, præsertim actiua ratio, quam solam phãtasia semper egere Aristoteles ait, quemadmodum & Themistius atq; Simplicius prudenter interpretantur. Denique Plotinum scito annuere, dum quædam Aristotelis verba recenset, hanc illius de mente fuisse sententiam, vbi in tertio de anima scribit, intellectum intelligere semper, & intelligentiam eius esse substantiam, vereq; immortalem existere. Non enim adeo vera est in virtutibus inferioribus immortalitas: Nam & siquæ perpetuæ sunt, tamen versantur in motu. Quod autem reminisci nos idest rationalem vim post obitũ negat, Plotinus alibi diligenter examinabit. Denique memento Auerroem etsi non idem, tamen simile aliquid induxisse, vbi ait intellectum nostrum intelligentiam duplicem in se habere: alteram æternam, alteram temporalem: illam quidem per suum esse, hanc vero per nostras imagines exercere. Ac nos illam nunquàm animaduertere, quia nihil cum imaginatiõe nostra communicet: hanc autem agnoscere, quoniam illius formæ cum imaginatiõis nostræ imaginibus cõgruant: Cumq; intellectum ponat in eadem substantia geminum, scilicet formatorem atque formabilem, ait formabilem hunc intellectũ, quid agat ille formator, non prius per nos agnoscere, quàm ipse per nos fit illo perfecte formatus: tunc demum & simul cum illo in nobis fore felicem. Sed mittamus Auerroem. Nam & Plotinum ipsum hac in parte Porphyrius & Proclus obmiserunt, non probantes intellectum animæ nostræ ita semper agere, vt Plotinus ait: & nos in superioribus non tam approbantes, quàm interpretantes exposuimus. Satis vero stabilitatis & excellẽtiæ esse in mente nostra putandum est, si essentia & formæ rerum insitæ scientiarumq; principia maneant. Hucusque decem complentur libri capita: reliqua vero sex eiusdem capita diligenter consideranti patebunt. In ijs quæstiones mouet & soluit: tacitis quoque respondet obiectionibus: Et vbique beatum confirmat, non aliunde quàm ex mente deoq; pendere.

Intellectus nostri intelligentia duplex.

Quare lateat hominem intelligentiæ suæ actus æternus, & quomodo possit animaduerti. X.

LAtet uero forsitan propterea, quòd non peruenit ad uim aliquã persentientem. Nam per sensum quendam quasi circa hæc medium agere quoq; ad hæc oportet: Ipse uero intellectus cur nõ agat? Rursusq; circa ipsum anima sensum animaduersionemq; præcedens. Oportet enim actionem aliquam ante animaduersionem esse: siquidem idem est intelligere atq; esse. Videtur autem animaduersio esse fieriq;, quando intelligentiæ actus reflectitur, & quando quod agit secundũ animæ uitam quasi iterum repercutitur, uelut aliquid in speculo circa lene nitidumq; quiescens. Vt enim in eiusmodi rebus quando adest speculum, fit simulacrum: quando uero non adest, uel non rite se habet, actus quidem cuius erat simulacrum adest, simulacrum uero abest: Sic & circa animam quando quietem agit, quod tale est in nobis, ut in eo imaginationes siue notæ quædam cogitationis intellectusq; refulgeant: tunc introspiciuntur imaginationes eiusmodi, & modo quasi sensibili iam agnoscitur unà cum cognitione priorum intellectum cogitationemq; agere. Cum uero id confunditur, propterea quod perturbata sit corporis harmonia, tunc absq; simulacro cogitatio intellectusq; intelligit, ac sine phantasia tunc agitur intellectio.

ctio. Quapropter eiusmodi quodam pacto considerari potest cum phantasia intelligentiam fieri: cum tamē intelligentia phantasia minime sit. Multas utiq; reperiet quis etiam uigilantium speculationes actionesq; honestas, in quibus constituti speculari nos & agere non aduertimus. Non enim necesse est legentem quod legat agnoscere, præsertim quando attentione maxima legit: neq; qui fortiter agit necessario cognoscit se fortiter agere, aliaq; permulta similiter, adeo ut animaduersiones uideantur actiones quas comitātur, debiliores reddere: Ipsæ uero cū solæ sunt, tūc puræ sunt, plusq; actiōis & uitæ habere uidētur. Iā uero cū probi uiri in eo statu uiuūt, eos magis uiuere constat: quippe cū uita eo in tempore nō in sensum diffusa sit, sed in seipsam eodem tenore collecta.

Beatus maxime omnium uiuit: quoniam uita eius est tota simul in eo quod optimum est unita, neq; externa prospicit ut optanda uel metuenda Cap. XI.

T siqui obiecerint, uirum huiusmodi ne uiuere quidē, profecto nos ipsum uiuere affirmabimus: latere autem illos huiusmodi felicitatem, sicut & uitam. At nisi crediderint, æquum censebimus, ut concedentes eum uiuere probumq; esse, hoc pacto utrū beatus sit perquirant: ne forte detrahentes ei uitam, utrum bene uiuat inquirant. Neq; rursus hominem tollentes de medio, iam de hominis felicitate deliberent. Demum neq; cum probum concesserint ad intima esse conuersum, mox eum in actionibus quærant externis, uotumq; eius in extrinsecis esse positum arbitrentur: alioqui neq; substantia ulla felicitatis erit, si uotum eius ad externa posueris, probumq; talia quædam dixeris affectare. Optat profecto omnes homines bene uiuere, nullisq; malis quenquam affici: ueruntamen si hęc ad uotum non succedant, nihilominus beatus erit. Siquis autem eum deceptum iri & à ratione aberraturum dicat, si modo talia uelit, quandoquidem impossibile sit non esse mala: is profecto concedet nobis uoluntatem eius ad intima conuertentibus.

Beatus non eget uoluptate aliqua extra mentem: summus enim actus intelligentiæ, est summa uoluptas. CAP. XII.

T si uoluptatem in hoc uiro requirant, certe nō intemperatum neq; omnino corporis uoluptates exquirēt: fieri enim nō potest ut hęc adsint, quin felicitatem contaminēt: neq; rursus affluētior lætitiæ motus. Quā ob rem causam eiusmodi quædam exposcent: sed eas duntaxat uoluptates, quæ ipsius boni præsentiam necessario comitantur, neq; in motu sunt positę, neq; nuper adueniunt: Iam enim adsunt bona, adest & ipse sibi, permanetq; uoluptas serenitasq; sua. Serenus autem semper est probus, statusq; eius quietus affectioq; sufficiens, quam nullum omnino eorum quæ mala dicuntur, si modo probus ille sit, perturbat. Siquis autem aliam uoluptatis speciem in ipsa probi uita requirit, non iam probam amplius exigit uitam.

Actus uel æternus mentis, uel perpetuus summæ rationis circa mentem, in beato non impeditur externis. CAP. XIII.

Neq;

NEq; uero actiones eius ob fortunam prorsus inpedientur, sed aliç potius in fortunis aliis erunt: omnes autem honestç similiter, atq; tunc forsan illæ honestiores, quæ circunstantia rite componunt. Actiones uero in contemplatione positæ, siquæ circa singula uersantur, forsan tales erunt quales cum ille iam quæsiuerint & considerauerint, proferet. Sed maxima doctrina expedita semper est penes illum, idq; magis, etiam si in Phalaridis tauro sit collocatus. Quod quidem stulte iocundum dicitur, bis ter'ue pronuntiatum: Ibi enim quod ita pronuntiat, hoc ipsum est quod in crutiatu est positum: hic autem quod quidem dolet, aliud: hoc uero est aliud quod secum habitans, quatenus ita secum necessario habitat, nunquam ab ipsa totius boni contemplatione deficiet.

Homo, est solus rationalis animus: homo beatus, est animus qui iam intellectus euaserit: ideo quæ ad sensum pertinent, beatus nihilipendit. CAP. XIIII.

HOminem uero præsertim probum, non esse quiddam ex anima corporeq; compositum, testatur etiã ipsa à corpore separatio, contemptusq; eorum quæ bona corporis apellantur. Ridiculũ autem foret, siquis dixerit felicitatem ad id quoq; quod in nobis est animal, pertinere: quippe cum felicitas uita sit bona, quç quidem in anima ipsa consistit, cum hæc scilicet uita bona actus sit, neq; tamen totius animæ. Non enim uegetalis, adeo ut & corpus attingat. Non enim felicitas in magnitudine bonoq; corporis habitu collocatur, neq; rursus in perspicacia sensus: quandoquidem nimia corporis sensuumq; prosperitas, grauans animum hominem ad se detorquet. Decet autem uicissim compensatione & diuersione quadam ad optimum potius conferente quodammodo corpus attenuare, ut appareat hominem ipsum ab externis esse diuersum. Homo tamen ille ex eorum qui inter nos sunt numero, esto & formosus, & magnus, & diues, hominum quoq; omniũ dominus, utpote qui regionis huius ciuis » habetur: Neque illi ab his decepto est inuidendum. Circa uero sapientem » ipsum talia quædam fortè neq; ab initio sunt: ac si adsint, comminuet ipse, si » modo seipsum colat, luxumq; & dotes corporis per negligentiam atteret, de» ponet & principatus. Prçterea sanitatem corporis ita curabit, ut morborum » haud omnino imperitus esse desideret, similiter quoq; dolorum: imò & nisi » acciderint in iuuentute, uolet discere: in senio uero neq; hisne q; etiam uolu» ptatibus perturbari uolet, neq; à re ulla corporea siue iocunda siue molesta, » ne uidelicet ad corpus declinare cogatur. In doloribus uero positus, præsen» tem sibi sufficientemq; ad hæc uirtutem his opponet: atq; ita se comparabit, » ut neq; in uoluptatibus prosperaq; ualetudine & uacatione laborum, beati» orem esse se censeat: neque in eorum oppositis, minus existimet se beatum: » cum enim priora illa felicitatem non augeant, certe neque eorum contra» ria minuunt.

Ei qui bonum intelligibile possidet, nihil addi potest boni bonorum aliorum præsentia: nihil demi boni, oppositione malorum. CAP. XV.

Quòd

Vod si duo sapientes sint, quorum alter quidem habeat quæcunq; naturæ consentanea iudicantur, alter uero contraria: nunquid pariter dicemus fore beatos? Dicemus utiq;, si modo ęque sapiētes sint. Nempe si alter pulchro sit corpore, cæteraq́; possideat omnia, quæ neq; ad sapientiam, neq; omnino ad uirtutem, neq; ad eius quod optimum est contemplationem, neq; ad uitam optimam conferant: nescio quid plus ob hæc momenti reportet: quandoquidem neq; etiam qui talia possidet gloriabitur, quasi eo qui hæc non possidet, sit beatior. Quinetiam neq; ad ipsum tibicinis finem horum copia conferet. At nos ex infirmitate nostra felicem consideramus, grauia horribiliaq́; iudicātes, quæ beatus ipse non iudicat: alioqui nondum sapiens, nondum beatus erit, nisi prius eiusmodi imaginationis fallacias omnes à se fugauerit, et quasi omnino iam factus alter, sibiipsi confidat tanquàm nihil mali passuro: Hoc enim pacto in omnibus uiuet intrepidus. Siquid uero metuat, nondum est uirtute perfectus, sed dimidiū duntaxat habere uidebitur: Iam uero improuisos & qui ante iudicium accidunt metus, siquando aliis intento acciderint, sapiens propulsare conabitur, atq; coniunctum sibi sensum quasi puerum dolore commotum, uel minis, uel ratione compescet, comminatione inquam nō perturbante: perinde ac si puer maiorem quendam reueritus, statim coerceatur. Neq; tamen ob hæc uir talis ab amicitia erit & gratitudine alienus: talis enim est sibiipsi atq; suis. Cum igitur quæ & sibi, eadem amicis attribuat: amicus erit pręcipue, simulq́; mente uiuet.

Felix quomodo considerandus.

Vir sapiens & qui beatus futurus sit, solum se confert ad mentem, solum pendet ex deo: cætera uel contemnit omnino, uel sine perturbatione gubernat. CAP. XVI.

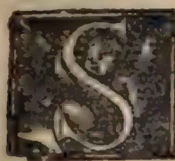Iquis autem probum uirum in hac excelsa mente non constituerit, sed fortunę ictibus subiugauerit, eiq́; ab his timuerit, is certe non qualem nos esse oportere censemus, probum uirum adducet in medium: Sed mediocrem quendam atq; ex bono maloq́; permistum, mediam quoq; uitam agentem ex bono simul & malo compositam, qualem utiq; neq; reperire facile est, neq; si reperiatur, erit felicis nomine dignus: quippe cum nihil habeat magnum, uel ad sapientiæ excellentiam, uel ad boni pertinens puritatem. Non est igitur felicitas in uita coniuncta. Recte enim Plato petendum desuper summum bonum iudicat, ad ipsumq́; ei respiciendū, qui sapiens sit beatusq́; futurus: studendumq́; ad similitudinem illius accedere, illiusq́; uita uiuere. Id ergo solum ad finis ipsius perfectionem est habendum: cætera uero uir sapiens quasi quasdam loci mutationes existimabit, nullum ex locis ad felicitatē suscipiens incrementum. Sed quasi coniectans alia insuper quæ circunstat, uelut si uel hic & ita, uel ibi & aliter disponantur. Attribuens quidem huic quodcunq; necessitas postulat, & facultas præstat: ipse uero uiuens alius, non impeditus coniunctum sibi dimittere: naturæ quoq; suo tempore concessurus, idq́; facile dimissurus: Potest quoq; de hoc pro arbitrio consultare. Quamobrem huius officia partim quidem ad felicitatem conducent, partim uero neq; finis, neq;

Summum bonū desuper petendum.

omnino suiipsius gratia suscepta erũt, sed eius duntaxat quod est adiunctũ: quod quidem curabit quandiu poterit atq; sustinebit. Quemadmodũ si lyrã musicus quandiu uti ualeat, curet: cum uero inutilis sit, uel mutet, uel usum omnino lyræ dimittat, actionibusq; circa lyram prorsus abstineat, officium ipse absq; lyra aliud habens: itaq; iacentem prope despiciat lyram, ipse absq; instrumenti ministerio cantans. Neq; tamen huic ab initio quidem instrumentum frustra tributum fuit: quippe cum sæpe iam ipso fuerit usus.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, VTRVM FELICITAS AVGEATVR TEMPORE, COMMENTARIVS.

Quid æternitas: quid beatitudo. Quomodo mentes omnes, æternitate fruantur in æternum: Rationales uero naturæ, aliquando: & hæ quandiu fruantur, stabiliter agunt. Cap. I.

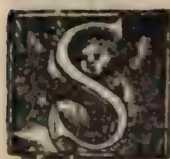

Vper ipsum ens Platonici ipsum collocant essendi principium, nominant'que ipsum vnum atque bonum. In ente autem primam essentiam, primam vitã, mentemq; primam cogitãt. Vitam vero illam tum æternam, tum beatam, sed diuersa ratione possumus nominare: Est enim vita primus, intimus, perpetuus actus essentię. Quatenus ergo actus eiusmodi essentię suę simul totus affigitur, & essentia ipsi simul vni semper inniti, æterna vita, imò æternitas ipsa vocatur. Qua tenus autem actus idem nusquàm à suo fonte digrediens ad interiora reflectitur, ipsa mens appellatur: quæ sic protinus coniuncta bono, vita beata, imò beatitudo merito nuncupatur. Hac mente, hac æternitate, hac beatitudine mentes omnes quia fruunt proxime, ideo in æternum: Naturę vero rationales quoniam sequenti potiuntur gradu, ideo æternitate beatitudineq; huiusmodi potiuntur quidem, sed (vt Platonice vel potius Plotinice loquar) non æterne fruuntur: aliàs itaque beatæ sunt, aliàs iterum non beatæ. Veruntamen dum beatæ sunt, non mobiliter amplius, sed stabiliter agunt. Cum enim prima æternitas beatitudoq; re ipsa sint vnum, rationales naturæ quatenus beatitudinem, eatenus æternitatem similiter consequuntur. Cum vero æternitatis maxime proprium sit ipse status, nimirũ quan diu tanq̃ felices potiuntur æternitate, immobiliter agũt, cunctasq; simul actionis dotes vnico velut intuitu complectuntur. Vt autem propria quandoque sententia loquar, non potest animus æternitate frui, nisi fruatur æterne. Itaque cum primum attingit æternitatis statum, illic positus extra tempus & motum adeo stabiliter agit, vt nulla ex parte inde amplius dimoueri queat. Hac sententia nostra semel posita, interpretationem Platonicã prosequamur.

Vita quid.

Aeternitas.

Beatitudo.

Rationalis natura seculis admodũ lõgioribus fœlix uiuit in sphæris sublimioribus, q̃ infœlix circa terrã. II.

PRoinde animas hominum in terra vel aere crassiore viuentes plurimum nõ esse felices, sed miseras arbitrantur, in loco scilicet peccati pœnæ purgatorij constitutas. Tunc vero omnes fore beatas, cum hinc ad puras iam sphæras ascenderint, cum corpore puro, vel ad sublimiorem aerem, vel ætherem atque cælum: tunc enim ob prosperitatem corporis atque loci, facilem corporis prouidentiam à diuina contemplatione minime distrahi. Iam vero quantò maior est in sphæris sublimioribus quàm inferioribus virtus & amplitudo, quantò & præstantior virtus animę ibi quàm hic viuentis, tantò diuturniorem animas putant illic quàm hic vitam agere: ideo'que tantò diutius felices esse quàm miseras: quod in Phedone testatur Plato, vbi de longæuis agit, & Olympiodorus comprobat. Accedit ad hęc, quòd quantò mens quę ad sublimia tollit potentior est, quàm imaginatio animalis quę ad opposita vergit: tantò longior est vita rationalis animæ per mentem iam ad sublimia eleuatæ, quàm vita eiusdem per imaginationem ad inferiora deflexæ. Præterea mens ex identitate statuq; solum constat: ideo semper in eodem stabiliter agit. Imaginatio ex oppositis: iccirco semper varias fingit imagines. Rationalis vero facultas ex cunctis componitur: nam in ea idem cum diuerso, status cum motu concurrit: quapropter & mobiliter & stabiliter operatur, & varia versat, & rursus recolit eadem. Quò vero præstantior est natura identitatis atque status, quàm natura diuersitatis & motus, eò diutius animus in æternitate viuit, cũ ad ipsam conuersus fuerit, quàm in tempore in tempus quandoque prolapsus. At quoniã in hac vita id minus impletur, necessario cõpẽsatur in altera. Profecto si purus intellectus nullo modo declinat ad corpus: vita vero expers intelligẽtię, tota declinat: seq putãt, vt intellectualis anima qua parte intellectualis est, nunq̃ inclinet ad corpus: q̃ vero parte nõ est naturalis intelligentiæ cõpos, flectatur ad corpora. Item, si rationalis aĩa verũ est inter æterna & tẽporalia mediũ, & indissolubile vinculũ vniuersi, quod in Theologia sæpe probamus: cõsequens esse volũt, vt nunq̃ vel hinc vel inde tota discedat, sed simul vtraq; tenẽs, ambo in se cõpetẽti

proportione conciliet. Quamobrem per intellectum, in æternitate vigilat semper: per vim viuificam quoquo modo semper agit in tempore: per imaginationem naturæ viuificę proximam, plurimum versatur in tempore: per rationem tanq̃ menti propinquam, viuit in æternitate q̃plurimum: per imaginationem alteram mox subditam rationi, pares inter vtrunque vices alternat: & modo æternorum, modo temporalium nobis imagines offert. Verũ quandiu ratio felicem vitam ducit, tandiu & imaginatio: etsi temporalium interdum simulacra felices tamen imagines adducit in medium. Deniq; (vt summatim dicam) si ex vniuerso mundi circuitu, quem triginta sex milibus annorum compleri quidam putant, tercentum annis, diuerso tamen tempore, animus tanquàm exul hic habitet, vicissim tribus saltem annorum milibus patrias sedes colere putant. Eosq; animos & hic breuius adhuc, & illic longius habitare: qui vel ab initio præstantioribus tum stellis accõmodati, tum dæmonibus fuerint commendati, vel ipsi efficaciori virtute muniti, caduca contempserint, æterna coluerint. Neque animos duntaxat humanos, sed dæmonicos etiam multos, tum aereos, tum æthereos, mutare corpora gradusq; felicitatis existimant. Sed illos vsq; ad crassum aerem tantum, nostros autẽ animos vsque ad terrenum corpus descendere, & vtrosque animos in altioribus regionibus vitam feliciorem agere, & admodum longiorem. Sed de his alias.

Quomodo rationalis natura formatur propria mente: & quomodo mens propria, mente communi. III.

Fieri quoque potest vt ratio hac in vita prę cęteris se à materia imaginationeq; segregãs infima, reuocansq; ad mentem, quodammodo illam alterius vitę degustet felicitatem: & profecto quatenus ea potitur, vtpote quę iam intellectu formata est, ęterno quodam pacto, idest stabili, totoq; simul actu, sua hac felicitate perfruitur. Id autẽ fieri quandoque posse atque debere, sic rem altius repetendo probamus. Quòd duo quædam difficile consentiunt in vnum, in causa sunt vel dimensiones vtrinque solidæ nimium, vel dimensiones etiam qualescunque, vel repugnantes insuper vtrinque formæ. Ferrum conflatur in ignem, etsi tam soliditas ferri quàm frigiditas eius impedire videtur: atque ita conflatur, vt ferrum igne formatum iam agat vt ignis potius quàm vt ferrum, idest caleat luceatq;, calefaciat atque illuminet. Facilius autem aer ignitur, vbi nec densitas molis, nec tanta diuersitas qualitatis amplius impedit. Facilius idem aer sub sole fit lucidum, cum nulla in lumine dimensio coitum vtriusque retardet. Facilius etiam atque arctius corpus naturaliter pręparatum formatur ab anima, per eamq; iam agit vt viuens: Facillime tandem anima formatur ex mente arctiusq; coniungitur. Cum enim formæ proprium sit formare perficereq;, & sibi materiam propriam deuincire: nimirum quò præstantior forma est eò facilius atque coniunctius subiectam sibi accommodatamq; materiam format atque deuincit. Anima igitur absolutius mẽte formatur quàm corpus anima: quantò videlicet & forma perfectior mens est quàm anima, & subiectum perfectius anima est quàm corpus. Cum igitur diuina mens vbique sit, atque animæ rationalis essentia perpetuo illinc influxu fiat atque seruetur, ideoq; perpetuo essentię ipsius instinctu conuertatur ad mentem, nihil prohibet animam ita pendentem & ita conuersam semper inde formari. Quoniam vero formatio hæc tum per essentialem animæ instinctum, tum per essentialem mentis actũ efficitur, merito essentialis vndique formatio est: adeo vt quemadmodum in mẽte idem est essentia quod intellectus, idem rursus esse quod intelligere: sic in anima idem fiat intellectus quod eius essentia: idem quoque intelligere fiat quod & esse: Prę sertim quoniam intellectus ipse diuinus ipso prorsus intelligentiæ actu format animam. Formari aũt actu intelligendi nihil aliud est, quàm intelligere: sicut & actu videndi formari iam est videre. Vel saltem sicut in aere simul est omnino fieri lucidũ atq; lucere, & in corpore sub anima simul est viuum fieri atque viuere: sic in anima essentiali ratione intellectualem fieri simul est atque intelligere. Nihil enim aliud est animam intellectu perfecte formari, quàm sub intellectus forma esse, sub intellectus actu agere. In ipso vero intellectu forma ipsius idem est & actus. Anima igitur cum primum sub forma intellectus existit, etiam sub intellectus actu iam agit ac prorsus intelligit: Hinc illud Iamblichi ex mente Aegyptiorum dictum: Animæ intellectualis esse est intelligere deum atque diuina. Sicut enim temporario quodam actu percipimus temporalia: sic æterna vereq; existentia æterno similiter essentialiq; actu assidue contẽplamur. Hæc ille. Sed de intellectu satis iam atq; nimium.

Cur in unum difficiliter cõsentiunt quædam.

Formari qd

Natura rationalis & potest & debet formari quandoq; mẽte & tunc actu unico possidet omnia. Ca. IIII.

Facultatem quoque rationalem posse fermè similiter intellectu quandoque formari, eędem nobis indicant rationes, præsertim cum in eadem qua & intellectus essentia sit: debere vero ostendimus alibi, ne naturalis appetitio sit inanis: & cum in omni natura rationali sit sempiternus ad intelligẽtiam appetitus, omnem Platonici volunt quandoque ad felicem intelligentiam peruenire: ac si inde discesserit, iterum posse reuerti, eoq; seculo quandiu agit vt mens viuit'que beata, æternam mentis intelligentiam imitari: vt simul actu cuncta

conspiciat, siue id in hac vita degustet, siue potius vescatur in altera. Intellectum quidem ipsum ita simul vniuersum rerum ambitum contueri, sicut oculus sphærulam quandam conspicit simul totam. Rationem vero nondum cōuersam ad intellectum, ita res per partem deinceps atque partem aggredi. Sicut cæci hominis tactus in digito eādem sphæram paulatim attrectando iudicat esse sphæram, quam oculus subito iudicauit. Rationem denique iam cōuersam ita cuncta vnà cum mente complecti omnino putamus, sicut hominis videntis manus ab oculo recta, sphærulam toto pugno complectens, subito sphęram esse perpendit. Iam vero animus sic affectus tantum momēto cognoscit & possidet, quantum longo tempore alter. Huic simile propheticum illud: Dies vna in atrijs tuis domine, plus q̃ mille aliorum anni.

Quis beatus sit, & quomodo beatitudo consistit in quadam præsentis boni possessione cui prorogatio temporis per se nihil addit præteriti aut futuri ratione, sed tantum ratione præsentis. Cap. V.

FElicem ad summum putamus eum, qui cuncta iam vera cōspicit, cunctisq; potitur bonis: sed vera simul omnia videt in vna forma veri, idest mente diuina, cunctis similiter bonis fruitur in vno fonte bonorum, idest ipso bono. Cum igitur per vnam formam, per vnum fontem & vera conspiciat & hauriat bona, nimirum vno intuitu vera contuetur omnia, vno similiter haustu cōbibit oīa bona. Quisquis huc nōdū est prouenit nōdū felix ad summū: q vero peruenit hucusque, iam nequit ob solam temporis longitudinē fore felicior. Sed esto in hoc quidem animo eiusmodi felicitas annua, in illo vero diurna: nūquid hic est beatior illo? Non certe eo ipso die quo est & ille beatus, vterque enim tunc pariter omnia possidet: reliqs vero diebus non est alter felicior altero, imò vero alter quidem beatus est, alter non amplius est beatus. Comparemus deinde inter se felicitatem annuam atque diurnam: nūquid annua maior vel magis felicitas quàm diurna censetur? Diuturnior certe vel longior tempore, non tamen ingentior gradibus, sicut & calor quidam annuus esse potest: neque tamen gradu feruentior calore diurno. Sed nonne magis expetenda nobis est annua felicitas quàm diurna? Est proculdubio. Sed diuturnitas illa temporis non propter seipsam magis expetenda est, alioqui diuturnam quoque febrem potius quàm breuem eligeremus. Imò propter ipsam felicitatem, neque vicissim: ipsum nanque bonum ad qualitatem potius quàm ad quantitatem pertinere videtur. Iam vero animus quantitatem propter bonum expetit: ac si cum bono cōiuncta sit, quò maior quantitas est, eò magis appetit: si cum malo, quò maior, eò minus eligit. Cur nam igitur annuam cum felicitate vitam potius quàm diurnam eligendam nobis existimamus? Certe non propter temporalem ipsam successionē, quæ longior fit in anno: nam nec in diurna quidem felicitate propter similem successionē malumus diem integrum quàm horam esse felices. Ipsum nanque præsens in felicitate penitus exoptamus: hoc enim est duntaxat, & nos esse quærimus, dum quærimus esse felices. Optamus quidem in primis idem hoc præsens figi, prorsusq; manere, quod quidem æternitatis est proprium: cuius fruitione beati sumus, quo & per intellectum assidue fruimur, & quādoque per rationem intellectu formatam. Quòd si diffidamus ipsum præsens nobis idem firmiter posse consistere, secundo iam gradu eligimus præsens aliud momentum, iterum aliud aliud'que succedere, semper ad ipsum præsens potius quàm ad successionem, affectum & intuitum dirigentes: siquidem in ipsa successione semper privationis & mali aliquid est ammixtum. Quod quidem nobis ostendit, nos quandiu in hoc motu viuimus, reuera beatos esse non posse: quàuis quatenus propè ad æternitatē accedimus, eatenus beatitudinis aliquid degustamus. Hoc Plotinus decem huius libri quæstionibus agit. *Quæstio Prima.*

VTrum felicitas tempore augeatur. Concludit, Felicitatem in quadam affectione siue dispositione vitæ consistere, per quam aliquis re ipsa bene se habeat: hanc vero esse pręsentem, cui præteriti recordatio nihil addit.

PLOTINI ENNEADIS I. LIBER V.
VTRVM BEATITVDO TEMPORE SVSCIpiat incrementum.

QVærendum est, Nunquid felicitas tempore suscipiat incrementum: cum beatum esse, semper secundū præsens accipiatur. Profecto neq; felicitatis præteritæ recordatio momenti quicquàm habet: Neque in dicendo, sed in affectione quadā beatitudo cōsistit. Affectio uero in qualitate præsenti posita est, actio quoq; uitæ.

Quæstio

Quæstio II.

CVm omnis homo semper viuere appetat, Vtrum perseuerãtiam hanc perpetuam assequi sit beatitudo præcipua? Concludit, Felicitatem hac successione perpetua non augeri: alioqui non virtus, sed tempus metietur felicitatem. Neque vnquàm felicitas vel apud deos erit absoluta, quia semper sic augebitur. Confirmatur idem: Quoniam appetitus naturalis optat proprie quod & consequi potest: solum vero quod præsens sit assequitur, quandocunq; assequatur: ergo non appetit quod nõ est, sed quod est duntaxat. Præsens vero solum existit, sed præteritum non est amplius, futurum nondum est: solum igitur appetit præsens: atque mauult hoc ipsum præsens figi penitus idemq; manere, quàm aliud huic succedere.

AT si quis ex eo quòd uiuere atq; agere semper appetimus, id assequi, felicitatem potius esse dicat, sic est respondendum. Primo quidem si ita sit, felicitas crastina maior erit, & quæ deinceps, semper antecedente maior: neq; felicitatẽ uirtus ipsa ulterius metietur. Deinde dii quoq; feliciores nũc erunt quàm cõsueuerint. Neq; dum perfecta felicitas erit neq; esse perfecta poterit unquã. Preterea appetitus uoto potitus presens aliquid est adeptus, semperq; ad ipsum præsens annititur: & quandiu est, ita semper esse in felicitate requirit. Appetitio uero uiuẽdi esse perquirens, præsens quiddam proculdubio quærit: siquidem esse in præsenti est positum. Quòd si futurum & quod deinceps sequitur appetat, quod habet iam quod'ue est, desiderat: non quod præteriit, neq; quod est futurum, imò quod iam est, id existere: nõ sempiternam protractionem siue processionem quærẽs, sed quod iam præsens adest, id adesse.

Quæstio III.

VTrum qui diutius contemplatus est, sit felicior? Concludit, Si semper eadem quæ perspicaciter vidit, nihil diuturnitate ad felicitatem profecisse: si denique plura meliusq; nouit, nõ ante, sed tunc demum fuisse felicem.

QVid ergo dẽ illo dicemus qui plurimum tempus uixit felix? idemq; spectaculum diutissime est intuitus? Profecto si longiori in tempore perspicacius uidit, plus aliquid ipsi longitudo temporis attulit: sin autem uniuerso in tempore uidit similiter, certe nihil proficit, & qui semel est intuitus, æque reportat.

Quæstio IIII.

VTrum diuturnior delectatio beatitudinem augeat? Concludit, Si voluptas hic significat motum quendam siue actum ab ipso intelligentiæ actu distinctum, non esse cum felicitate connumerandam: sin autẽ significat ipsummet intelligentiæ actum ab omni impedimento liberum, sicq; expeditum iam, absolutum nobisq; gratum, tũc solum animum esse felicem, quando intelligentia talis est, nihilq; per tempus ei maius afferri: presertim cum iam sit in æternitate potius quàm in tempore. Voluptatis quoque motum, solum propter id quod in eo præsens est, optari.

AT dixerit quispiam, alterum esse diutius oblectatum. Sed hoc in felicitate connumerare non licet, nisi forte quis uoluptatem nominet actionem intelligentię expeditam: hic enim idem quod nos quærimus, dixerit. Proinde uoluptas longior, semper præsens habet solum: quod autem ex ea præteritum dicitur, iam prorsus euanuit.

Quæstio V.

VTrum qui per totam vitam est felix, sit illo felicior, qui solum in parte vitæ sit felix? Concludit, Si secundum eandem vitæ partem inter se comparentur, pariter esse felices: si secundum alias, alterum esse beatum, alterum non beatum.

CAeterum quidnam dicemus, Si alius quidem ab initio ad finem usq; beate uixit? alius autem in posterum tantum? alius deniq; olim felix, iam

felix esse disserit? Nunquid pariter esse felices? Profecto huiusmodi comparatio non inter eos qui omnes felices sint, efficitur: sed in ipsa quidam nõ felices, scilicet quando non sunt felices, cum felici aliquo conferuntur. Si quid ergo plus possidet, id certe possidet quantum felix, aduersus homines non felices: cui quidem id contigit, ut præsenti quodam alios superaret.

Quæstio VI.

CVm miser longiore tempore miserior fieri videatur, cur non & felix simili ratione felicior? Concludit, Malum ipsum quia circa subiectum natura passioni obnoxium & debile accidit, ideo cõtinue illud magis inficere. Quod quidem subiectum si semper permaneret idem, neque detrimentum maius accideret, solum in iudicio mali præsens ipsum perpẽderetur: sin autem sic in angustia perseueret subiectum, vt in eo malum augeatur, tunc miseria grauior iudicatur, non tam quia longius sit tempus, quàm quia ingentior mali gradus accesserit. Felicitas autem summa certum quendam possidet terminum, idest gradum in bono summum. Item terminum semper habet eũdem, scilicet ipsum summum: neque maiorem videlicet neque minorẽ quàm primum, scilicet & quãdiu est felicitas: alioqui non est summa felicitas. Denique mali habitus est in tempore temporarioq; subiecto, cui diuersitas accidit: Felicitas autem in æuo subiectoq; æterno, cui quidem ipsa (vt ita dixerim) identitas statusq; proprie cõuenit. Conuenit etiam parti rationali iam factæ felici status illic æternus: alioqui nec facta felix fuerit, nec secura viuet, si illinc se putauerit discessuram.

QVid ergo, Miser nõne longiore tempore fit miserior? Et alia quotcũq; molesta, nonne tempore longiore maiorem afferunt calamitatem: uelut angustiæ molestiæq; diuturnæ, ac cætera generis eiusdẽ? Quod si hæc ita tempore malũ augent, cur nõ & opposita augent quoq; felicitatẽ? Forte uero circa molestias & angustias licet dicere, augmentum tẽpore fieri, ut in morbis: morbus enim efficit habitus, corpusq; ipsum tẽpore magis inficit. Alioq si maneret idẽ, neq; maius accideret detrimentũ: hic quoq; præsens ipsum semp esset, quod molestũ: Nisi qs præteritũ annumerarit, respiciẽs uidelicet in id quod actũ est, atq; quod manet, adeo ut in habitu quoq; miseri malũ in tẽpus ꝓducti⁹ augeat, adaucta uidelicet prauitate in eo quod ꝑmanet quatenus ꝑmanet. Quapropter miseria maior nõ productiore tẽpore, imò uero maioris gradus adiũctione prouenire uidet. Plus aũt ipsum simul forsitan nõ existit. Neq; omnino plus est dicẽdum, dum quod non est ei quod est simul annumeratur. Ipsa uero felicitatis natura certum quendam semperq; eundem possidet terminum. Iam uero si & hic ex ipsa temporis longitudine profectus adueniat, adeo ut uirtute proficiendo felicitate quoq proficiatur, non diuturnam quasi multos per annos dinumerantes probamus felicitatem: imò eam quæ magis tunc facta dicitur, quando magis existit.

Quæstio VII.

CVm in tempore connumeremus prǽteritum & futurum vnà cum præsenti, atque ita plus temporis spatium appellemus, cur non ita in felicitate facimus? Cõcludit, Licere nobis in longitudine temporis non ens cum ente connumerare: siquidem ratio ipsa temporis in numero quodam fluxuq; uersatur. Numerantur autẽ etiam quæ non amplius sunt, sed quæ iam diu præterierunt. Item in omni fluxu ens quasi cum non ente coniungitur: siquidem momentum prǽsens quod ens quodammodo dicitur, inter prǽteritum quod non est amplius, & futurum quod nondum est, medium incidit. Negat autem in ipsa felicitatis natura idem fieri. Siquidem ratio eius in vita præsenti & actu stabili æternitatis munus quodammodo iam cõsecuto consistit. Alioqui si adhuc quodam motu temporeq; discurrit, nondum est habitus absolutus, nondum animus consecutus est finem. Cum ergo felicitatis ratio prǽsens ipsum statumq; includat, nimirum computationem à se temporariam procul excludit. Iam vero cum æternitas sit primæ essentiæ ipsiusq; entis vita, siue in prima mente sit, siue iam alicui menti

communicata

communicata, nullo modo aliquid non entis admittit: temporalem itaque fluxum à se prorsus expellit. In vita igitur æterna actus est vnus & stabilis: sed in tempore siue penes animã siue deinde in corpore actus & multi sunt, & fluxu quodam sibijnuicem succedentes. Sicut in medio circulo punctum est vnum atque stabile, à quo diuersa ad circunferẽtiam per longitudinem linearem producũtur puncta mobilia, vbi videtur & vnum in plura dispersum, & status iam progressus in motum. Summatim concludit, beatam vitam esse vitam optimã. Hanc vero esse vitam ipsius entis, siue (vt dixi) in communi mẽte per seipsam sit, siue in sua cuiusque mente semper inde communicata, siue in facultate rationali, inde rursus communicata quandoque. Et vbique æternam seruare conditionem, prę sertim cum optimus vitę gradus, qui & finis rationem habet, non in motu amplius, sed statu sit positus. Denique ipsum pręsens æternitatis non esse idem quod & temporis præsens: Nam in tempore multa pręsentia indiuiduaq; momenta sic se habent, vt aliud sit extra aliud. In æternitate vero pręsens est vnicum, omnia præsentia temporis simul includens. Sicut & signa in circunferentia multa inter se distantia, vnicum vero in medio signum, cuncta linearum à circunferentia venientium signa concludit.

CAeterum, cur nam si præsens solum spectare oportet, neq; connumerare peracto, non in tempore quoque idem facimus? sed præteritum præsenti connumerantes plus temporis spatium appellamus? Cur non igitur, quantum tempus est, tantam quoq; esse dicimus felicitatem? Forte enim secundum temporis ipsius diuisiones beatitudinem partiri licet: nam si solo præsenti metiamur, indiuiduam faciemus. Forsan uero haud absurdum fuerit numerare tempus etiam nondum existens: Quippe cum eorum etiam quæ præteriere, neq; sunt amplius, numerum computamus: ceu numerum defunctorum. Felicitatem uero iam præteritam nec amplius existentem, siquis uelut præsentem præsenti plurem dixerit, aberrabit: Beatitudinẽ nanque contigisse censeret. Tempus autem longius ultra præsens nihil aliud, q̃ nondum esse, dicendum est. Omnino autem temporis interuallum productum lõgius dispersionem alicuius unius, quod in præsenti est, quodammodo machinatur. Quapropter recte dicitur æternitatis imago, dispersione sua id quod in æternitate permanens est, disperdere cupiens. Ideoq; si ab æternitate permanens ipsum tollatur, fiatq; temporis, protinus euanescet, eatenus uidelicet saluum, quatenus quodammodo in æternitate seruatur: euanescens uero, si totum fiat in tempore. Si ergo felicitas in uita bona consistit, certe uita ipsa bona in uita existentis siue entis ipsius est collocãda: hęc enim optima est. Non ergo tempore numeranda est, sed ęternitate censenda. Id uero neq; plus est neq; minus, neq; longitudine quadam constat, sed in eo quod & hoc ipsum & indistans & præter tempus existit. Quamobrem neq; existens non existenti in unum decet coniungere, neq; æternitati tempus, neq; quod in tempore sempiternum, æternitati: neq; quod indistans, in diuersa protendere. Imò id omne siquando acceperis, totum accipiendum. Quando inquam acceperis non indiuiduum quiddam temporis proprium, sed æternitatis uitam, non ex temporibus multis coaceruatam, sed ab uniuerso seculo simul totam.

Quæstiones reliquæ tres.

QVæstiones reliquę tres facile tum per se, tum per superiores intelliguntur atque soluũtur. Ex omnibus tandem colligitur, vitam perfecte beatam, esse vitam non actionibus exterioribus occupatam, sed in ipsa mente collectam. Non quidem ex multis intelligentiæ actibus, siue præteritis siue præsentibus congregatam, sed intẽtam prorsus in vnũ, præsentem, stabilem proprię mentis actum: actum inquam mente diuina formatum, per q; diuinam mentem ipso super mentem bono fruentem.

Quæstio VII.

SIquis autem dixerit, præteritorum memoriam in præsenti manentē aliquid plus afferre ei uiro qui plus tēporis in beatitudine uixit: interrogandus erit, quidnam de memoria ipsa significet? Vel enim sapientiæ memoria iam præteritę hic significatur: quapropter sapientiorē hunc appellaret, neq; seruaret propositū: uel memoria uoluptatis: perinde ac si oblectationibus multis beatus indigeat, neq; præsenti gaudio sit contentus. Præterea quidnā iocunditatis affert uoluptatis actæ memoria? ceu siquis se obsonium heri cū uoluptate gustasse meminerit. Ac si ante decennium, magis adhuc deridendus erit. Similiter quoq; si anno pręterito sapientiam se habuisse meminerit.

Quæstio IX.

SIn autem bonorum honestorum'ue sit recordatio, cur non aliquid conferat? At istud hominis est bonis honestis'ue in præsenti carentis: atque propterea quod nunc minime habeat, quærentis eorum quæ præteriere memoriam.

Quæstio X.

AT enim longum tempus multis præclarisq; actionibus præbet occasionem. Qua quidem priuatus erit, qui felix breui tempore uixerit. Ad hæc utiq; dicendum est, omnino felicem non ob præclaras actiões atq; multas: alioqui quisquis felicitatem ex multis tam temporibus quàm actiōibus dicat accumulandam, ex his quæ non amplius sunt, sed ex transactis atq; uno quodam præsente, felicitatem coaceruabit. Quamobrem in pręsenti quodā beatitudinem collocauimus. Deinde quæsiuimus, num idq uod magis dicitur, in quodam pluri consistat: atq; ita maior quoq; contingat felicitas. Hoc ergo quærendum: nunquid temporis multi felicitas in eo duntaxat excellat, quod actionibus multis abundet. Primo quidem fieri potest, ut qui actionibus nullis incumbit, sit beatus. Neq; minus quidem, imò uero magis eo, qui actionibus fuerit occupatus. Deinde actiones non ex seipsis bonum afferūt, sed affectiones ipsę actiones efficiunt bonas. Iam uero sapiens bono potitur etiam agens, nō quia uidelicet agat: neq; ex his quæ accidunt, sed ex eo quod possidet. Quandoquidē & salus patriæ potest uel à prauo aliquo peruenire: Ipsa quinetiam in patria seruanda iocunditas etiam aliud agente percipi potest. Itaq; nō hoc est, quod felicis efficit uoluptatem: imò uero habitus ipse & uoluptatem eiusmodi parit, & præstat felicitatem. Ac siquid contingit iocundum, per seipsam facit eiusmodi. In actionibus autem externis felicitatē ponere, nihil aliud est, quàm in his quę extra uirtutem sunt, & extra animam collocare. Ipsa enim propria animi actio consistit in sapientia, adeo ut in seipso sic agat: idq; est feliciter agere.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE PVLCHRITVDINE.

ARGVMENTVM.

A prima essentia, uita, mente, emanant influxus per omnia tanq̃ radij, uoces, uerba, per sex gradus.

INfluxus quidam ab ipso ente per omnia passim entia manant: Sed qua ratione in ipso essentia est, pręcipue per modum solaris radij profluunt: qua vero illic est vita, per modum soni & vocis erumpũt: qua denique ibidem est intellectus, in modum significantis verbi feruntur. Et qua velut radij quidam sunt, visum mouere videntur: qua vel voces aut soni, pulsare aures: qua tanq̃ verba, potissimum animos prouocare. Vbique vero tanquàm pulchra quædam siue pulchritudines aliquæ nobis occurrunt: nam ab ipsa pulchritudinis ipsius forma proueniũt. Cum vero ipsam pulchritudinem nominamus, per modum quidem formæ, idest tanquàm formalem pulchritudinem ipsum ens proprie intelligi volumus: Sed per modum causæ, idest tanq̃ pulchritudinis ipsius causam, bonum ipsum volumus cogitari. Bonum nanque lucem ipsam siue fontem pulchritudinis emicantis & inde fluentis esse putamus: Pulchritudinem vero splendorem ab ipsa boni luce manantẽ, idest ipsum ens ab ipso vno bonoq; dependens. Ab ipso rursus ente, sicut dicebam, influxus per omnia velut radios, voces, verba, proficisci non dubitamus. Influxus eiusmodi primo quidem sunt in ipsa diuinæ mentis idea: secundo, in qualibet inde mente suscipiuntur, per vniuersalem vero prouidentiam in ipsa mũdanæ animæ mente: tertio, in eiusdem animæ ratione: quarto, in eius imaginatione præcipua: quinto, in imaginatione sequẽte: sexto, in vegetali virtute, quæ & vniuersalis natura vocatur. Hactenus idealem quandam in se retinent rationem: hactenus enim viui sunt & efficaces & fœcundi atq; sempiterni. Sunt enim in hoc vltimo diuinorum gradu seminariæ rerum omnium rationes, quibus ipsæ rerum species propagantur. Cum enim prima vita primaq; omnium formalis ratio in ipsa prima essentia sit essentiæ vniuscuiusq; principio, in quo principio & ratio & vita erat: merito, quatenus influxus inde manantes vitam simul rationemq; formalem in se puram & integram efficacemq; conseruant, eatenus essentiales, ideales, diuini cognominantur. Tantum vero munus etiam in natura, idest vegetali animæ virtute conseruant: ideo in hoc sexto die opera dei propria finem accipiunt. Subinde vero influxus illi materiam subiectam animæ pulsant: Sed cum neq; vltra progredi valeant, neq; in ea insuper velut proxima nihilo, ipsam veræ essentiæ vitæq; retinere naturam, ex formis in imagines iam euadunt: imagines inquam verisimiles verarum diuinarumq; formarum. Quæ quidem sub genitali animæ ipsius natura in materiam prorsus agente, resultant ab ipsa materia patiente: & tanquàm à speculo per modum radij repercussæ, & tanquã à fornice reflexæ per modum vocis, & tanq̃ à planiori aliquo pariete per modum verbi redditę velut Echo. Huic autem infimo gradui formalis effluxus Luna fauere videtur generationis vltimæ domina: Rationibus autem seminarijs in natura vigentibus fouentibusq; materiam, Venus: Eisdem vero in imaginatione inferiori properantibus ad motum, Mars: Eisdem rursum in superiori imaginatione regnantibus, Sol: Sed in ratione vigentibus, Mercurius: At in mente animæ dominantibus, Iupiter: In mente denique diuina quiescentibus, Saturnus. In quo quidem septimo gradu tanq̃ Saturni die mundi opifex conquiescit, idest in ipsa idea sibi penitus intima. Non enim, hanc ad alia quę inde fiunt, sed alia ad hanc refert velut exemplar.

Bonum. Pulchritudo

Ipsa pulchritudo formalis est ipsa mens, cuius illecebris admiscetur admiratio, uis, diffusio, uoluptas.

EXemplar hoc quoniam omniformis formarum omnium ratio est, ideo forma speciesq; prima & vniuersa censetur. Et iccirco prima est pulchritudo formalis: vnde & pulchritudinẽ vbique cum formam, tum speciem appellare solemus, pulchrosq; formosos: cuius oppositũ deformitatem dicimus & deforme. Ex quo patet, materiam natura sua prorsus informẽ, merito deformitatem ipsam esse censendam. Sed de hac aliàs. Ipsa vero pulchritudo formalis oritur quidẽ cũ essentia prima: adolescit autem, dum essentia prodit in vitam: adulta deniq; iudicatur, vbi vita completur in mentem: nam per ipsum mentis actum essentialis vitæ perfecte formatur, ac forma omniformis euadit. Quamobrem in ipso rerum ordine ibi plurimũ pulchritudinis est, vbi plurimũ est & mẽtis: siue natura quædã mẽtis adsit, siue artificiũ eius proprium, siue vestigium aut indicium. Atque id omne illic vehementius mouet, vbi viuacius nobis occurrit. Vera enim pulchritudinis ipsius forma, est ipsa vita per actum mentis penitus absoluta. Proprium vero pulchritudinis est, allicere simul & rapere: Vnde Gręcè καλὸν quasi prouocans appellatur. Et quoniam pulchritudo intellectuale munus existit, ideo solos allicit cognoscentes: cognoscentes inquam siue intellectuali aliqua ratione, siue visu, siue auditu ministris plurimum rationis. Miscetur autem illecebris pulchritudinis admiratio & vis

Pulchritudinis forma & proprium.

quædam

quædam acrior, desiderantemq; diffundens. Tu ergo memento quod in Theologia proba-
mus, omnia quidem appetere bonum, non omnia pulchrum: sed eos duntaxat, qui iudicium
quoddam pulchritudinis habent: atque hos quidem semper appetere bonum, non tamẽ sem
per pulchritudinem affectare. Cum igitur appetitus tractusq; ad bonum communissimus
perpetuus'que sit, consequens est, ipsum bonum esse communissimum omnium principi-
um atque potentissimum: pulchritudinisq; ipsius formam esse bono quamproximam. Et
quoniam à pulchritudine & ad pulchritudinem prouocatio quasi nouum quiddam est, quip
pe cum & quibusdam tantum & quandoque & post naturam cognitionemq; cõtingat, me-
rito admiratio quædã pulchritudinis illecebris admiscet, item & violentia (vt ita dixerim)
aliqua: quamuis enim appetitus boni, qui communis est atque perpetuus, naturę sit intimus,
trahatq; ab intimis: tamen appetitio pulchri quasi ab extrinseco rapit, cognitionem necessa-
rio sequens: ideoq; cum minus sit naturalis, nonnihil violentũ habere videtur. Denique quo
dammodo diffundit amantẽ: Nam cũ semel hũc sibimet surripuerit, nõ statim restituit redin-
tegratq; in vnum, cum trahat extrinsecus: & cum per cognitionis modum, qui in discretione
versatẽ, rapiat, ideoq; diffundat. Denique amatorius affectus siue lenior sit siue acrior, semper
cum voluptate mouet. Quemadmodum non solum in dulci sapore grauiq; sono, sed etiam in
sapore quodam acri vocibusq; acutis est oblectatio quædam. Voluptate animum affici com
pertum habemus, quando re quadam sibi congrua tangitur, duciturq; ad bonum. Pulchritu-
do vero vbicunque nobis occurrat, accedit vt congruẽs, & iccirco placet atque probatur:
quoniam ideæ pulchritudinis nobis ingenitæ respondet & vndique conuenit. Rursus ani-
mum suapte natura semper ducit ad bonum: Nam & participatio pulchritudinis apud nos
ad intellectualem eiusdem aduocat formam, perq; ipsam ad ipsum denique bonum: sicut &
splendor ad lumẽ & lumen perducit ad lucem. Verum satis sit hactenus pulcherrimum Plo
tini de pulchritudine librum liberioribus (vt ita dixerim) pedibus percurrisse. Deinceps no
uem huius libri capita nobis ordine repetenda, & hæc quoque cursim: nam de his in Conui-
uio de amore latius disputamus.

Pulchritudo est gratia quædam, quæ magis est in his quæ uidentur q̃ quæ audiuntur, magis etiam quæ cogitan tur: neq; est proportio. Cap. I.

Pulchritudinem esse gratiosum aliquid, siue gratiam quandam allicientem nos per vi-
sum, vel auditum, vel rationem, communi notione concipimus. Quæ profecto quãtum
in rebus quæ videntur, audiuntur, cogitantur, inest, pulchritudo vocatur, ac tres nobis
gratias repræsentat: Quantum vero in visu, auditu, ratione consistit, delectatio nominatur
atque voluptas, voluptas inquam decora. Rem enim decoram per se proprie sequitur & de-
cora voluptas. Hanc sequitur appetitus quoque decorus, ipse scilicet amor: perturbatio ve-
ro turpis alijs forte accidit. Primum itaque caput inquirit, quid nam potissimum gratia hęc
pulchritudoq; sit, quid'ue non sit assignat. Significat interea tum pulchritudinem magis eti-
am ad visum pertinere, quàm auditum: Quia videlicet visus & lumen similiora intelligen-
tiæ sunt quàm auditus & sonus: tum habitus animi pulchriores esse quàm corpora, quę for
mosa dicuntur & voces, quia & menti similiter cognatiores sunt: & ipsi habitus animi tam
in moribus quàm in doctrinis non solum pulchri, sed etiam pulchritudines quædam rite dici
possunt: Sunt enim formæ, formæ inquam menti propinquæ. Voces autẽ & corpora pulchri
tudines appellari non possunt. Pulchritudo enim quamuis non debeat nunc pulchra nunc
non pulchra vocari, corpus tamen idem hodie pulchrum, cras autem leui mutatione facta,
non pulchrum: Similiter & vocis materia fermè eadem, mutata proportione, ex pulchra fit
turpis. Veruntamen quamuis pulchritudo magis ad ea quæ spectantur, quàm quæ audiun
tur: rursumq; magis ad illa quæ cogitantur attineat, inuestigandũ tamen, vtrum aliquid his
omnibus sit commune: quid'ue id ipsum sit, quo hæc omnia pulchra vocãtur. Sed primum
id in corporibus quæ videntur indagat, quasi manifestius ita futurum. Principio commu-
nem de his opinionem confutat dicentem, corporis pulchritudinem esse proportionẽ quan-
dam partium inter se & ad totum vnà cum coloris concinnitate. Idq; quatuor confutat ar-
gumẽtis. Primo quidem, Si pulchritudo ipsa proportio siue commensuratio quædam est, cer
tè res solum composita est: nulla ergo res simplex, quamuis gratiosissima sit, pulchra dicetur.
Secundo rursus, Si compositum duntaxat pulchrum est, nulla partium præsertim simplici-
um, erit pulchra, imò uero nulla partium: quippe cum in proportione duntaxat ad aliud
commensurata, pulchritudo ponatur: Ex quo sequetur, ut ex rebus non pulchris pulchrum
efficiatur. Compertum tamen habemus, ex rebus omni carentibus gratia, nihil vnquam con
fici gratiosum. Tertio, Facies eadem, sæpe eadem figuræ proportione manente, modo pul-
chra nobis occurrit, modo non pulchra: quasi aliud quidem commẽsuratio sit, aliud pulchri-
tudo. Quarto, Necessarium est pulchritudinem in corporibus pulchritudinem nobis referre

superiorum,

Appetitus tractusq; ad bonum, communissimus.

Pulchritudo.
Delectatio & voluptas.
Amor.

superiorum. Oportet ergo pro viribus hanc illi prorsus accommodare, ita tamen, vt excellẽtiori admodum ratione illis insit quàm in corporibus. Quo autem pacto cõmensuratio quędam ibi sit, scilicet in animo vel intellectu, facile assignari non potest. Et in animo quidem quomodo mores & scientiæ sint commẽsurationes quædam siue proportiones, si Plotinum sequimur, intelligere non valemus. Non enim coaceruari vult in animo ex figuris actibusq́; complurimis habitus vnquàm aliquos, qui vel morum vel scientiarum habitus appellẽtur: sed moralem quidem virtutis actum simplicem elucere, cum primum contingentium vitiorum nubes excutiuntur: formam quoque scientiæ simplicem, expulsis tandem falsis opinionibus, rutilare. Animam nanque quodammodo esse omnia: atque tunc potissimũ rem ipsam scire, quando argumentationibus excitata iam actu res ipsa fit, quæ erat & prius: sed potentia quadam viq; fœcunda. Sed de his opportunius alibi disputabitur.

PLOTINI ENNEADIS I. LIBER VI.
DE PVLCHRITVDINE.

Pulchritudo est in his quæ uidentur, quæ audiuntur, quæ cogitantur: neq; est proportio. Ca. I.

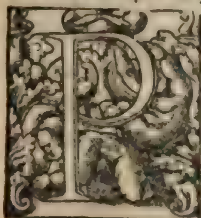

PVlchritudo est in aspectu plurimũ. Est autẽ in auditu secundũ uerborum cõpositiones, musicam quoq; omnẽ: nam cantus & numerosi concentus pulchri sunt. Præterea si à sensu ad id quod supra sensum est ascendamus, inueniemus studia quoq; & officia pulchra, & actiões, & habitus atq; scientias, uirtutumq́; pulchritudinem. Vtrum uero & super hæc ulla sit pulchritudo, res ipsa procedentibus declarabit. Quid igitur est quod efficit, ut corpora pulchra uideantur: atq; auditus uoces approbet tanquam pulchras, & quæcunq; deinceps ad animam attinent? Quo nã igitur pacto pulchra hęc omnia fiunt? Nunquid una quadam atq; eadẽ pulchritudinis ratione pulchra sunt omnia? aut aliud quiddam est pulchritudo in corpore, in alio uero aliud? Rursus quæ nã hæc sunt, si duo sunt? Quid'ue id existit, si est unum? Quædam enim proculdubio nõ ex ipsa subiectorum natura sunt pulchra, uelut corpora, sed participatione potius aliqua: quædam uero pulchritudines quædam ipsa sunt, ut uirtutis ipsius natura. Corpora quidem eadem alias quidem pulchra, alias uero non pulchra uidentur: quasi aliud sit esse corpus, aliud esse pulchrum. Quid ergo id est potissimũ, quod pulchra corpora sua præsentia facit? Imprimis enim id est nobis considerandum. Dic age, quid potissimum spectantium allicit oculos, conuertitq; ad seipsum atq; rapit, spectantemq́; delectat? Si enim id inuenerimus, forsan quasi scala ad cætera prospicienda uti poterimus. Tradunt enim fermè omnes, commensurationem quãdam partium & inuicem & ad totum unà cum coloris gratia, pulchritudinem pertinentem ad oculos procreare: atq; in eo pulchritudinem omnium esse sitam, ut moderata commensurataq́; sint. Sed apud eos qui id opinantur, nihil simplex, solum uero compositum necessario erit pulchrum: ipsumq; totum formosum erit, partes uero singulæ nullam habebunt propriam pulchritudinem: solum uero quatenus ad totum conferunt, pulchra dicentur. Quamuis oporteat, si modo puchrum est totum, partes quoq; esse formosas. Non enim ex turpibus cõstat pulchrum. Oportet autem partes omnes pulchritudinem accepisse. Colores insuper pulchri, sicut & ipsum solis lumen, cum simplicia sint, neque ex commensuratione habeant pulchritudinem, apud illos exclusa à pulchritudine

chritudine relinquentur. Aurum quoq; quonam pacto illis erit pulchrum? Coruſcatioq; nocturna, ſiderumq́; ſpectaculum? Similiter in uocibus, quod ſimplex fuerit, id erit à pulchritudine alienum: quamuis tonus quilibet in his cantibus qui ex toto pulchri ſunt, ſit ipſe pulcher. Proinde quando eâ dē proportione manente facies éadem aliàs quidem pulchra, aliàs uero nō pulchra uidetur: nonne aliud in eo quod commenſuratum eſt, pulchritudinē oportet dicere, commenſurationem uero aliud? Ipſumq́; commenſuratum propter aliud eſſe pulchrum? Si autem illi ad ſtudia pulchra pulchroſq́; ſermones ſe transferentes, menſuræ proportionem in his etiam in cauſa pulchritudinis aſſignauerint: quænā dicetur in ſtudiis pulchris, uel legibus, uel diſciplinis ſcientiis'ue commenſurata proportio? Quinetiam ſpeculationes ipſæ quonam pacto inuicem cōmenſuratæ dicentur? Quod ſiquis id ipſum aſſignet, quoniam uidelicet concordes ſunt: dicemus utiq;, malorum quoq; conſenſionem quandam eſſe atq; concordiam. Duo nanq; hæc inter ſe conueniunt ut fertur, uidelicet & temperantiam eſſe ſtoliditatem, atq; iuſtitiam eſſe inſcitiā generoſam. Pulchritudo itaq; animæ eſt uirtus omnis: atq; hæc ipſa ſpecies ſuperioribus eſt admodum uerior. At quonam pacto hic commenſuratio erit? neq; enim qualis in magnitudine, neque qualis in numero. Atqui cum plures ſint animæ partes, in quali nam ratione cōpoſitio uel temperatio partium uel ſpeculationum ſita erit? Deniq; pulchritudo intellectus ipſius uidelicet ſegregati ſoliusq́; ſecundum ſe, quidnam erit?

Virtus animæ pulchritudo.

Pulchritudo in corporibus, eſt abſoluta perfectio gratiaq́; formæ præcipue: quæ & materiæ formiſq́; in ea alijs dominatur, & expeditam artis rationiſq́; diuinæ uictoriam ſuper materiam refert, & ipſam perſpicue repræſentat ideam. Cap. II.

Pulchritudo in corporibus quid.

CAput ſecūdum ſcrutatur, quid ipſa ſit in corporibus pulchritudo. Aſſeritq́; eſſe aliquid primo aſpectu prompte ſe offerens. Cum enim pulchritudo & in mūdo intelligibili formarum intelligibilium forma ſit, & in corpore ſimiliter ſit forma formarum, merito & illic intellectum, & hic viſum primo & prompuſſime mouet: quod Plato teſtatur in Phædro. Subdit Plotinus, animum vehementer & reſpuere turpe, & aſciſcere pulchrum: Nec iniuria. Turpitudo enim eſt tetra quædā mali facies: Pulchritudo vero facies blanda boni. Præterea rationalis aīa proxime pēdet ex mēte diuina, & pulchritudinis ideā ſibi illinc impreſſam ſeruat intus: Cui quidem congruit, tanquàm ſibi patriq́; cognatū libēter amplectitur. Cōgruit autem ea in corporibus forma, quæ ad ipſam ideæ normam examuſſim compoſita eſt, dum ratio ſeminalis, quæ in natura eſt corporum formatrice, materiæ plurimum dominat̄, formāq́; in ea reddit materialem quidem minime, maxime vero formalem. Profecto quemadmodum accipimus ex Timæo, Intellectus ipſe diuinus pater eſt formarum, materia mater. Sed ratio fomesq́; formarum in natura vigens, rite paternum ſemen & efficax nominari poteſt: Forma vero inde genita, proles. Formoſitas autem nihil aliud eſt, quàm ipſa prolis huius indoles, expreſſius referēs patris effigiem: Deformitas contrà, tum deficientis formæ diſſimilitudo quędam ad patris formam, tum ipſa materia defectus huius origo: præſertim quando caſu quodam impediente ſubiectum à ratione formante minime ſuperatur, ideſt, formātis actum vel non ſuſtinet, vel ineptiſſime ſuſcipit. Proinde in quolibet elemento etſi formæ accidentales ſunt multæ, vna tamen eſt forma ſubſtantialis atque præcipua. Similiter in rebus mixtis, ceu lapidibus atque metallis, ſi plures formæ ſubſtantiales ſint virtute, vna tamen principalis actu eſt atque communis. Sic in plantis & animalibus, ſi multæ in ſingulis formæ ſubſtātiales ſint actu quodam, vna tamen eſt actu præcipuo pluribus imperans. Vbique vero formoſitas eſt abſoluta quædam perfectio ſiue gratia, & quaſi flos quidam ipſius formæ præcipue formis alijs dominantis. Eſt itaque diuinum & imperioſum aliquid: quia & imperium regnātis formę ſignificat, & artis rationiſq́; diuinę victoriam refert ſuper materiam, & ipſam perſpicue repræſentat ideam.

Formoſitas.

Pulchritudo in corporibus eſt flos formæ materiam ſuperantis, propter imperium idealis ratio-

nis ſupe

nis super materiam. CAP. II.

R Epetamus iterum à principio quærẽtes, quid nam sit ipsa in corporibus pulchritudo? Principio quidem est quiddam primo intuitu sensui se patefaciens: idq; animus apprehendens familiariterq; agnoscens suscipit, & quasi accommodatissimum approbat & amplectitur. At uero in turpe incidens, sese recipit, & uelut abhorrens ob discordiam respuit ut alienum. Existens nimirum anima id quod naturaliter est, ac prope & secundum essentiam in rerum ordine pręstantissimam, quandocunq; aspexerit cognatum quiddam, cognatiq; uestigium, congratulatur & stupet, refertq; in seipsam, suiq; recordatur atq; suorum. Quæ nam igitur similitudo his quæ apud nos pulchra uidentur, ad illa quæ super nos sunt pulchra? Etenim siqua similitudo est, similia quidem sint. At quo nam pacto pulchra simul & hæc & illa? Participatione utiq; speciei nostra hæc dicimus esse pulchra. Omne nanq; informe aptum natura ad formam ac speciem capiendam, quatenus rationis & speciei est expers, turpe est, atq; à diuina ratione semotum: idq; omnino turpe est, quod omnino semotum. Turpe quinetiam quod à forma rationeq; minime superatur, materia uidelicet formationem integram minime sustinente. Accedens itaq; species, id quod ex multis partibus unum est compositione futurum, simul ordinat, conciliatq; inuicem, atq; ipsa consensione cõficit unum, quandoquidem & ipsa erat unum, ideoq; unum oportuit esse formatum, quatenus quod ex multis componitur, unum effici potest. Fundatur ergo pulchritudo in ipso, quando in unum fuerit iam redactum, atq; seipsam partibus totisq; impertit. At quando species unum quiddam similibusq; partibus constitutum nanciscitur, se ipsam & idem tradit in totum. Aliquando enim exempli gratia, toti se ædificio simul partibusq; communicat, aliquando uero unico lapidi. Et tunc quidem id arte fit, aliàs uero fit natura. Hac itaq; ratione formosum corpus efficitur, communione uidelicet rationis à diuinis desuper uenientis.

Pulchritudo (margin)

Corpus qua ratione formosum fiat. (margin)

Pulchritudo in corporibus est expreßior ideæ similitudo: ac si subtrahatur materia, est ipsa idea. Item pulchritudo cuiuslibet speciei iudicatũ ab animo p insitã sibi formulã ipsius ideæ, ad quã est species instituta. III.

QVis nam pulcher homo? aut leo pulcher? aut pulcher equus? Certè qui pręcipue ita formatus, ita natus est, vt & diuina mens instituit per ipsius ideam, & natura inde vniuersalis seminaria virtute concepit. Iam vero illius ideæ formulam anima nostra in mente habet ingenitam: Habet & in natura propria seminalem similiter rationem. Igitur naturali quodam iudicio de homine, vel leone, vel equo, cęterisq; iudicare solet. Hunc quidem pulchrum, non esse illum vero pulchrum: quia videlicet hic prorsus à formula & ratione dissentit, ille vero consentit. Atque inter pulchros, hunc illo pulchriorem esse: quia hic cum formula rationeq; magis quàm ille consentit. Et profecto cum naturale subitumq; de his iudicium nequeat commodius expediri quàm per formulas rationesq; nobis innatas, probabile est, diuinam prouidẽtiam omnia quàm optime disponentem eiusmodi nobis ab initio quasi characteres impressisse. Dum vero de pulchritudine iudicamus, id præ cæteris pulcherrimum approbamus, quod animatum est atque rationale: atque ita formatum, vt & per animum satisfaciat formulæ pulchritudinis quam habemus in mente: & per corpus rationi pulchritudinis seminali respondeat, quam in natura secundaq; anima possidemus. Forma vero in corpore formoso ita suæ similis est ideæ, sicut & figura ædificij in materia similis exemplari in architecti mente: & oratio in voce, orationi quæ est in animo similis. Itaque si homini materiam quidẽ detraxeris, formã vero reliqueris, hęc ipsa quæ tibi reliqua est forma, illa ipsa est idea, ad quam est homo formatus. Sicut si vel ædificio materiam suam sustuleris, interim figura relicta: Vel si orationi aerem fractũ dempseris, significatione seruata, certe & ibi figura restãs

f nihil

nihil aliud est, quàm exemplar ipsum in architecto cõsistens: & hic conseruata significatio nihil aliud, quàm loquẽtis ipsius excogitatio. Vnde qui significationẽ eiusmodi colligit, mẽtẽ loquẽtis habere dicitur, atque commentari. Itaque & nos debemus in rebus pulchris materiam quidem posthabere, formas vero seligentes & ordinem, ideas in his rerum auspicari, & artem mentemq; commentari diuinam. Existimat autem pulchritudinem corporis ex formis compositi in eo consistere, vt & singulæ in eo formæ informitatem materię superent, & forma communis omnino formas singulas antecellat. Corporis vero simplicis pulchritudinem, in quo vnica substantialis forma est actu, vt auri vel argenti similiumq;, in maxima luminis portione sitam esse. Lumen profecto esse vult ignis, idest cęli formam, quæ sit imago quædam uitæ cęli, adeo ut quod in cælesti uita intellectuale inest, sit in cęlesti corpore luminosum. Item lumen sub luna, esse formæ idest luminis cælestis actum, & (ut ita loquar) imaginem. Vnde patet quãta sit cæli uirtus, cum formę ipsius imago res omnes apud nos efficiat & conseruet. Ignẽ quoque sub luna esse igneum vel ignitum corpus potius, quàm purum ignem existimat. Veruntamẽ quia cęlo similius est, existere lucidum, & quasi formam corporum aliorum, incorporeisq; propinquum, ideoq; pulcherrimum, eiusq; participatione cætera pulcherrima fieri, pręsertim quæ lumen inde reportant. Talia vero sunt, quæ vel minimum terræ habent, vel naturam maxime tẽperatam. Quod enim vel maxime terreum est, vel minime temperatum, quasi à cęlo longe diuersum, ineptissimum est ad lumen lucidumq; colorem quasi cęleste aliquid capiẽdum. Quod autem in corporibus quæ pulchra videntur dictum est, similiter se habet in his quæ audiuntur: vt pulchra, siue sit vna vox, siue grata quædam compositio vocũ. Et sicut formæ visibilis pulchritudo ab ideali & seminaria ipsius ratione procedit, sic vocis cõcentusq; pulchritudo cum ab ipso spiritu, cum ab harmonica mentis conceptione perficitur. Et vbique formositas est, imperium formæ super subiectum: formaq; corporea, à forma incorporea proficiscitur.

Corporis cõpositi atq; simplicis pulchritudo in quo cõsistat.

Animus per innatam sibi formulam pulchritudinis agnoscit pulchritudinem in corporibus: Quæ foret ipsa idea si auferretur materia. Ac siue sit in simplici siue composito corpore, prouenit ex uictoria diuinæ artis in materiam. Cap. III.

Ognoscit autem ipsam uis quædam ad eam instituta, qua nihil ualidius ad propria iudicanda, quando & alia anima in iudicando concurrit. Forsan uero & hæc ipsa dicit, uidelicet speciei quę penes ipsam est accommodans, eaq; freta ad iudicãdum, quemadmodum ad recti iudicium regula uti solẽt. At quonam pacto quod in corpore est, ei quod super corpus est congruit? Dic age & quomodo extrinsecũ ædificium ædificii formæ, quæ in mente est, architectus accommodans pulchrum esse iudicat? forsan quia si lapides tollas è medio, ædificiũ quod erat extrinsecum, nihil aliud est quàm intrinseca forma, diuisa quidem per externam materiæ molem: indiuidua uero existens, etsi apparet in multis. Quando igitur & sensus speciem, quæ est in corporibus aspicit colligantem superantemq; contrariam naturam quæ est informis, atq; formã decenter in formis aliis emicantem, tunc congregans simul totam, quæ passim dispersa uidebatur, refert ad se, atq; ad formam quæ intus est impartibilem introducit, redditq; intimæ formæ consonam & congruam & amicam. Quemadmodũ probo uiro uirtutis indoles apparens in iuuene iocunda cõtingit, propterea quod ueræ uirtuti quæ intus est cõsonat. Pulchritudo uero coloris simplex prouenit ubi formatur superaturq; quod est in materia tenebrosum præsentia luminis: quod quidem incorporeum & ratio quædam est & species. Quapropter & ignis ipse præter cętera corpora pulcher, quoniam si cum elementis aliis conferatur, speciei obtinet ordinem. Nempe & cæteris eminentior est, & omnium subtilissimus: quasi incorporeę iam naturæ propinquus. Atqui solus ipse non suscipit alia, cum tamen ipsũ alia capiant. Calefiunt nãq; alia,

Ignis præstantia.

alia, ipse uero nō suscipit frigus. Prętereà colorem ipse primus habet, cætera uero ab hoc speciem coloris accipiunt. Emicat igitur atq; fulget quasi sit species. Quando uero subiectum nō superatur, uelut luminis exigui particeps, haud ultra prouenit pulchrum, utpote quod coloris speciem non accipit totam. Proinde harmonias quæ sunt in uocibus, aliæ quæ latent in anima faciunt, & ad sensum usq; producunt: atq; ita faciunt, ut anima percipiat pulchri notitiam, idem in alio demonstrantes. Competit uero harmoniis quæ sentiuntur, ut numeris mensurentur, non in omni ratione numeri seu uocis, sed in ea duntaxat, quæ ad effectiōem speciei uictoriamq; eius obtemperat. Sed hactenus de pulchris quæ sunt in sensu sit dictum, quæ tanquā imagines umbræq; in materiam effluentes ipsam exornauerunt, ammirationemq; sui occurrentes sensibus concitant.

Pulchritudo quæ uidetur, mentis pulchritudinem repræsentat: pulchritudo quæ auditur, refert animæ pulchritudinē. Itē nemo de mētis & animæ dulchritudine loqui aut debet aut potest, nisi eā ipse poßideat. IIII.

DVplex pulchritudo est, incorporea scilicet & corporea. Et quemadmodum corporea rursum est duplex, altera quidem in his quæ videntur, altera vero in his quæ audiuntur: sic & incorporea duplex, altera in intellectu, altera est in anima. Intellectualis lucis pulchritudo præcipue ab ea quæ videtur in lumine velut imagine nobis repræsentatur: Pulchritudo rursus animę in harmonia quodammodo constitutę, ab illa quæ auditur, harmonica pulchritudine tanquàm imagine rite refertur. Omnino vero quemadmodum nemo de corporea pulchritudine loqui potest, nisi eam sensu cognouerit: sic neque de incorporea, nisi eam perceperit animo. Sed corpoream cogniturus, extra se fertur: percepturus autē incorpoream, intra se referatur oportet. Reuocatus autem ad se, non percipiet eam, nisi possideat. Esto itaque pulcher & intellectu & anima, priusquàm de incorporea pulchritudine audeas disputare. Memento, si delectaris sensibili pulchritudine, quę insensibilis pulchritudinis est imago, multò maiorem percepturum te voluptatem, quando ipsam animi mentisq; pulchritudinem cognoueris, imò quando possederis. *Pulchritudo duplex.*

Oportet animum fieri pulchrum, si intellectualem sit pulchritudinem cogniturus. Quæ tanto magis fruentem delectat, quàm corporea pulchritudo, quanto & forma illa hac perfectior est, & intellectus perspicacior sensu, & poßeßio nobis interior. CAP. IIII.

AT uero pulchra quæ his superiora sunt, oculisq; minime patēt, sed animus ipse absq; instrumentis cernit atque pronuntiat, ascensu quodam contēplari debemus, sensum in infimo relinquentes. Quemadmodum uero pulchra quæ sensibus offeruntur uerbis exprimere non potuissemus, nisi uidissemus aliquando, & tanquā pulchra percepissemus. Quo quidem munere orbati sunt, qui cæci nascuntur: Sic neq; de officiorum & scientiarum cæterorumq; eiusdem generis pulchritudine possumus eloqui, nisi hęc ipsa possideamus. Similiter neq; de fulgore uirtutis, nisi quodammodo excogitauerimus, quàm pulcher sit iustitiæ & temperantiæ uultus, qua'ue ratione neq; hesperus neq; lucifer adeo speciosus. Quinimmo eo duntaxat hęc oportet uidere, quo animus ipse talia intuetur. Præterea uidentes admodum oblectari & affici uehemēter, multoq; magis quàm corpoream pulchritudinem admirari, utpote qui uera iam attingamus. Tales inquam affectus oportet circa pulchrum quodlibet excitari, admirationem uidelicet stuporemq; suauem, desiderium quoq; atq; amorem concitationemq; iocundam. Eiusmodi quædam etiam circa ea quæ nō uidentur animæ patiuntur. Omnes quidem (ut ita dicam) magis autem quæ

sunt ad illorum amorem propensiores. Sicut & circa corporis pulchritudinem accidit: Omnes enim æque uident, non tamen incitantur æque, sed maxime omnium amatores.

Materia deformitatem quidem habet naturalem, formositatem uero peregrinam: sed anima turpitudinē quidem aduentitiam, pulchritudinem uero natiuam. Item pulchritudo diuinæ mentis est ut lumen: pulchritudo mentis humanæ, scilicet in uirtute intellectuali, est ut color aliquis lucidissimus: pulchritudo animæ, scilicet in uirtute morali, est quasi figura. Cap. V.

CVm pulchritudo, idest formositas sit flos ipse & uigor & gratia formę, certe materia sicut est informitas ipsa, sic est & ipsa deformitas. Huic ergo deformitas quidem est naturalis: pulchritudo uero fit peregrina, quatenus materia formam accipit aliūde: Sed animæ contrà pulchritudo quidem natiua est, quoniā suapte natura est uera forma, idest actus aliquis in se consistens: nam reliquę formę sub anima, formationes quędā potius sunt quàm formę, idest actiones animę in materiam, ac uicissim materię passiones. Animę igitur formositas quidem est naturalis, deformitas aduentitia. Sicut enim materia dum formale nonnihil mutuatur ab anima, fieri formosa uidetur: ita uicissim anima dum informe aliquid accipit à materia, fit deformis. Accipit autem quatenus & affectu corpori cedit, & cognitione concedit. Non ergo noui muneris comparatione quadam animus euadit pulcher, sed purgatione sola qua in pristinam restituatur naturam, in qua sua ipsum formauit idea intellectusq; diuinus: cuius quidem pulchritudo est quasi lumē: intellectus uero nostri pulchritudo inde manans, intellectualis uirtus cognominata, est quasi color aliquis lucidissimus: sed pulchritudo moralis hinc & inde profecta, est quasi figura.

Pulchritudo in animo naturalis tunc nobis effulget, cum primum aduentitiam deformitatem, idest affectus ad materiam seperauerimus. CAP. V.

Aeterum circa amatorios affectus qui super sensum assurgūt, sciscitari licet hunc in modum. Agite quid nam patimini circa decora studia & officia, & modos honestos temperatosq; mores, & omnino erga uirtutis opera affectionesq; & habitus & pulchritudinem animorum? Quid inquam patimini quando uos intus intuemini pulchros? Et quo pacto (ut ita dixerim) debacchamini atq; concitamini? Affectatisq; uobiscū congredi, uos ipsos seorsum à corporibus colligentes? Afficiuntur enim sic amatores ueri. At uero quidnam est id, erga quod ita prorsus afficiuntur? Non est figura, non color, nō magnitudo, sed erga animum ipsum coloris omnis expertem, similiterq; temperantiam possidentem à colore semotam, reliquumq; uirtutum splendorem, quoties uel in uobismet intuemini, uel in alio contemplamini animi amplitudinem, & iustum morem puramq; temperantiam. Præterea fortitudinem generoso uultu uerendam. Pudicitiam deniq; honestatemq; uenerabilem, habitu quodam intrepido & tranquillo serenoq; incedentem, atq; hæc diuinam mentē desuper collustrantem. Hæc igitur amantes, qua nam ratione pulchra esse dicimus? Sūt enim atq; apparent: neq; qui aspicit unquam aliud esse dicet, quàm uere existentia hęc esse. Sed quid nam uere existentia? Forte pulchra. At enim adhuc desiderat ratio scire, quid nam hęc existentia, ut anima amabilis sit, efficiunt. Quid in uirtutibus cunctis decorum quasi lumen. Vis 'ne contraria sumens, quę uidelicet in anima turpia sunt, contra conferre? Forte enim si cognouerimus quid & qua de causa turpe sit, ad id quod quęrimus conferet. Esto itaq; turpis anima, quæ intemperans est atq; iniusta, cupiditatibus multis abundans & perturbatione quàmplurima, ob timiditatem uexata timoribus, ob animi ipsius angustiā auaritiamq; laborans inuidia, nihil unquàm nisi

nisi mortale abiectumq; cogitans, obliqua semper animo uersans, impuris uoluptatibus mancipata, uitam agẽs ei propriam, quodcunq; id sit quod ipsa per corpus patitur, turpitudinem per ipsum subiens quasi iocundam. Atqui hanc ipsam turpitudinem nonne animæ sub aduentitiæ pulchritudinis prætextu tanquàm aduentitium malum dicemus accidere? Quæ quidem graui cum detrimento eam reddit impuram, multæq; prauitati permixtam: neq; uitæ ulterius, neq; sensus puritate præditam, sed permixtione mali uita exigua iam utentem, plurima confectam morte, haud amplius quæ sunt uidenda uidentẽ, neq; permissam amplius habitare secum, propterea quòd ad externa semper & infima obscuraq; rapiatur. Impura profectò sic euadens, passim'que ab iis raptata, quæ sensibus incidunt, plena uidelicet corporis labe. Nempe cum materiæ plurimum se dediderit, materialemq; naturam in se contraxerit, nimirum ob eiusmodi commistionem in deterius prolabentẽ, iam fermè speciem suam in speciem alteram commutauit: perinde ac siquis limo cœnoq; prouolutus, haud ulterius priorem præferat pulchritudinem: id uero uideatur esse, quod à limo in seipsum cœnoq; cõtraxit. Huic sanè turpitudo accessiõe quadam alienæ naturæ accidisse uidetur. Quòd si priorem recipere cupiat pulchritudinẽ, operæpretium erit infecta diluere, ipsaq; purgatione rursum esse quod erat. Quamobrem si animam mistione, confusione, commercio cum corpore atq; materia turpem dicemus euadere, rectè (ut arbitror) asseremus. Est enim hæc animæ turpitudo, scilicet non esse puram atq; synceram. Quemadmodum & auro accidit turpitudo, si glebis terreis offundatur: quas siquis excusserit, purum subito restat aurum, idq; iam pulchrum, cum ab alienis fuerit segregatum, sua uidelicet ad pulchritudinẽ puritate contẽtum. Eadem ratione animus ab his cupiditatibus segregatus, quas nimio corporis cõmercio in se concepit, à cæterisq; perturbationibus liberatus, deletis iam maculis, quas corporea familiaritas prius inusserat, atq; ita solus sibi relictus, proculdubio turpitudinem omnem ab aliena natura prorsus imbibitam expurgauit.

Animæ turpitudo.

Virtus & pulchritudo in animo est naturalis, atq; est ipsa sua puritas animo restituta, sic illico & pulchritudine diuinæ mentis effulgens, & ipso bono felicißime fruens. Item prima forma, prima mens, primum ens, est idem.

Cap. VI.

ANtiquum oraculum & à Platone in Phedone, & à Plotino hic adductum, tradit virtutem omnem tam intellectualem quàm moralem esse purificationem quandam atque puritatem. Quod de pulchritudine quoque sub virtutis nomine dictum puta. Quasi virtus pulchritudoq; animo sit natiua: turpitudo vero & prauitas peregrina. Animus itaq; à corporeis sordibus expurgatus, non solum pulcher fit, sed etiam pulchritudo, idest forma per se existens, idealisq; ratio quędam & diuini vultus expressio: quando videlicet ex animo rationali intellectualis & intellectus euadit. Prima nanque formositas est secundum formã, vbi est prima forma: forma vero prima, est intellectus. Forma enim prima vniformis esse debet atque omniformis, & reliquarum origo formarum. Sicut materia prima est prorsus informis receptaculumq; formarum. Talis autem solum intellectus primus esse potest, qui etiam est ens ipsum primum. Si enim vbique fit esse per formam, certe ens primum cum prima forma conspirat. Præterea sicut in materia naturale malum cum naturali deformitate cõcurrit, sic in primo ente, in prima mente, natiuum bonum, idest boniforme cum natiua formositate congreditur. At super ens & mentem ipsum bonum siquando ipsa pulchritudo dicitur, tanquam fons pulchritudinis intelligitur, ex quo intellectus tanquàm prima forma pulchritudinis effluit: Sed ab intellectu anima velut prima pulchritudinis participatio nascitur: cætera vero

sub anima secundam pulchritudinis participationem, tertiamq; deinceps ab anima nanciscuntur. Denique animam ipsam esse natura pulchram atque diuinam inde cõcimus, quod in corporibus ibi præcipue pulchritudo refulget, vbi seminaria virtus animæ siue in vniuersa natura, siue in natura qualibet sigillatim subiectum sortitur obediens.

Anima tunc solum uirtutem pulchritudinemq; habere uidetur, cum restituta est in propriam puritatem: tunc enim maxime fulget intellectuali lumine, quod est ei maxime proprium: tunc & maxime species est, & ipsa iam pulchritudo, deoq; persimilis. CAP. VI.

Rofecto quemadmodum oraculum tradit antiquum, Temperantia fortitudoq; & ipsa prudentia, & omnino uirtus omnis est purificatio quædã. Quapropter sacra mysteria recte quamuis per obscura uaticinantur, animum nõ purgatum apud inferos in cœno iacere. Impurum nanq; ob prauitatem cœno est amicum: quemadmodum sues corpore sordidi sordibus delectãtur. Quidnam aliud uera temperantia est, quàm corporeis uoluptatibus non indulgere? sed eas tanquàm quæ neq; puræ neq; puri sunt, procul effugere. Fortitudo uero, non metuere mortem. Mors nanq; est quædam animæ à corpore separatio. Id uero non metuit, qui solus esse desiderat. Præterea magnanimitas rerum mortalium est contemptus. Prudentia deniq; intelligentia est, inferiora declinans, animumq; erigens ad superna. Anima igitur iam purgata species ratioq; euadit: ac penit° incorporea intellectualisq, ac tota diuini, unde fons effluit pulchritudinis, cognataq; omnia talia. Quamobrem anima redacta in intellectũ pulchritudine mirifice proficit. Intellectus autem & quicquid ab intellectu manat, non alienum sed proprium fit animæ decus. Quippe cum tunc solum uere sit anima. Recte itaq; dicitur bonum pulchrumq; animæ in eo consistere, ut deo sit similis: quoniam hinc decor animæ prouenit, sorsq; existentium altera. Quinimmo id quod & ens & entia dicitur, ipsa est pulchritudo: diuersa uero natura est turpitudo, primumq; malum: ideoq; illud idem bonum atq; pulchrum. Forte uero & idem ipsum bonum ipsaq; pulchritudo: Quamobrem simili quadam uia quærendum est pulchrum atq; bonũ: simili quoq; turpe atq; malum. Primoq; gradu ipsa pulchritudo collocanda est, eadem uidelicet atq; ipsum bonum, à quo manat proxime intellectus tanq̃ pulchrum: Anima uero intellectu pulchrum. Sed alia ab anima formante iam pulchra, siue in actionibus, siue in studiis officiisq; uersentur. Iam uero corpora quæcunq; pulchra dicuntur, talia efficiuntur ab anima: quæ quidem tanquàm diuinum aliquid & ipsius portio pulchri quæcunq; attigerit superaueritq;, reddit pro naturæ capacitate formosa.

Temperantia quid. *Fortitudo.* *Magnanimitas.* *Prudentia.* *Animæ bonũ in quo consistat.*

Quomodo dij à dæmonibus distinguantur. Quomodo corpora deorum & dæmonum uideantur. Item sex differentias esse inter aspectum deorum & spectacula dæmonum. Conclude, si optas diuinam pulchritudinem cõtemplari, esto pulcher atq; diuinus. Cap. VII.

Caeterum nihil opus est prolixius Plotini mentem interpretari, quoniam quàm diuine loquitur, loquitur autem diuinissime, tam etiam perspicue loquitur, contendens vbiq; animũ non tam ad pulchritudinem intuendam perducere, quàm possidendam. Quod autem de deorum dæmonumq; aspectu breuiter innuit, sic intellige: Deos significat sublunares, dæmonesq; similiter, & qui corpora inuisibilia naturaliter habeant, sintq; benefici, & non nunquàm suo quodam erga nos beneficio se nostris oculis patefaciant. Deos hic à dæmonibus ita distingue: In ipso quidem deorum deo prouidentia est vniuersalis omnino: Nam & omnibus & omnia prouidet atque largitur, vniuersalis etiam quodã modo in mente diuina & anima mũdi: In dijs vero sequentibus siue inuisibiles sint seu visibiles, proudẽtia quodammodo

Dij à dæmonibus quomodo differãt.

dammodo etiam vniuersalis est, sed conditione quadam particulari. Aut enim rebus omnibus munera dant, sed munera quædam: aut dant quidem omnia, sed quibusdam. In dæmonibus autem prouidentia & particularis est, & conditione rursum particulari: Nam & certa quædam munera tantum & certis quibusdam rerum generibus regionibusq; distribuunt: neque sicut dij sunt ab omni passione vel solicitudine vel affectu penitus segregati: nam ad hęc ipsa quę curant, quodammodo declinare videntur. Adde pręterea, quòd vnumquenque deorum, siue cęlestium siue subcęlestium, dęmones multi sequuntur vt ducem. Sed quo nam pacto qui natura inuisibiles sunt, videtur? Non enim puto deum aut dęmonem, vt à tuis oculis comprehendatur, tenue nimium rarumq; corpus suum necessario in angustius aliquando cogere, sicq; oculorum tuorum radios ad te reflectere, aut saltem ita quodammodo terminare. Non enim passione sua interueniente à te perspici volunt: sed forsan præpotenti quadam virtute mouendi visuales oculi tui radios ad te repellere, vel in se terminare, atq; ita tibi se notos efficere. Sed de visu ex mente Plotini alibi disputabimus. Potes & tu aliter eos cernere non extimo quidem visu, sed intimo quodam atq; cælesti: si quando ad hunc ipsum vndiq; te collegeris. Quæ vero differentiæ sint inter deorum dæmonumq; formas, siue æthereæ sint vtræque, siue igneæ sint vel aereę, Iamblichus ex mente Aegyptiorũ sic breuiter aperit: Species quidem dei cuiuslibet simplex figura modoq; nobis offertur, dæmonis vero multiplex. Dei rursus species mutabilis, dæmonis autem cita varietate mutabilis. Item dei forma veneranda simul atque propitia prorsus'que benigna: dæmonis non reuerenda solum, sed verenda. Pręterea diuinum spectaculum mundum subito totum implere videtur: dęmonicum certo loco se monstrat. Rursus diuina (vt ita dixerim) coruscatio ictu etiam intelligentię velocior est, agitq; celerius: dęmonica velox quidem, sed mentis velocitatem non satis exuperat. Denique quãta vel qualis vel cuiusmodi forma pulchritudoq; dæmonis tibi occurrerit, quodammodo exprimere potes, dei vero nequaq̃. Quàm vero venerãda, quàm gratiosa sit vtraque, Plotinus ipse, q̃uis non explicet, tamen quandoque etiam ipso sensu percepit: quod quidem Porphyrius qui forte interfuit, in Plotini vita testatur. Librum denique totum ita conclude. Sicut oculus vt solem videat, debet esse fieriq; solaris: sic tu vt ipsam suscipias pulchritudinem, quæ diuinus ipse intellectus existit, dimitte materiam, dimitte sensum, dimitte rursus & rationem. Intellectualis esto: atque intellectus primo tuus, deinde diuinus. Tunc demum sicut oculus aquilinus in cęlum volando sublatus, splendorem solarem atque cælestem penes solis lucem intimam circunfusum, velut vnam cum ipsa luce simul pulchritudinẽ contuebitur: sic & ipse per intellectum tuum ad diuinum intellectum iam progressus, mira prorsus idearum serie coruscantem, atque ex paterna boni ipsius luce manãtem primo quidem aspectu, intellectualem splendorem paternę luci continuum, velut vnum idemq; conspicies. Mox vero lucem quidem animaduertens esse penitus vniformem, splendorem vero quodammodo multiformem. Item lucem quidem effundere, splendorem vero effundi: profecto discernes (vt Platonice loquar) ipsam mentem, formam ipsam pulchritudinis esse, ipsum vero bonum mentisq; patrem esse pulchritudinis genitorem. Sic & in patre filium admiraberis, & patrem amabis in filio, mutuoq; vtriusque amore gaudebis.

Inter deorũ dæmonumq; formas quid intersit.

Animus affectibus ad materiam quasi nubibus procul expulsis ad intellectualis pulchritudinis lucẽ extemplo conuertitur: atq; ea ibi uoluptate perfunditur, quã exprimere nequeas. Tum uero in hac luce reperit ipsum bonum, eoq; illic impletur gaudio, quod etiam nequeas intelligere. CAP. VII.

Scendendum itaq; rursus ad ipsum bonum, quod anima omnis appetit. Siquis aũt nouit ipsum, nouit, quod dico, quo pacto sit pulchrum. Appetibile quidem est tanquàm bonum, ad idq; appetitio tendit. Sequuntur autem ipsum qui ad superiora conscendunt, conuertunturq; ad ipsum quatenus exuunt quæ induerant descendendo. Quemadmodum qui in sancta sanctorũ penetrant, purgantur prius exuuntq; uestes, nudiq; procedunt, quousq; progrediens aliquis dimissis omnibus alienis à deo, seipso tantum diuinum ipsum inspiciat solum, syncerum & simplex atq; purum, à quo cuncta dependent, ad quod respiciunt, & sunt & uiuunt atq; intelligunt: Causa enim est uitæ & mentis atq; essendi. Id igitur quisquis uidet, quanto pròh Iupiter ardet amore, quanto desiderio flagrat in unum congredi uehementer affectans: Quàm mirabiliter uolupta-

tem cum stupore commiscet. Sic profecto natura comparatum est, ut qui nondum uidet ipsum, appetat tanquàm bonum. Qui uero iam uidet, oblectetur uelut pulchro, ammirationeq; cum uoluptate pariter impleatur, salutari quodã stupore pulsetur, uero summoq; afficiatur amore: acres affectus aliosq; amores irrideat: quæ prius habebantur pulchra, contẽnat. Quod quidem fermè his quoq; contingit, qui cum obuias habuerint deorum uel dæmonum formas, cæterorum deinde corporum formas nihilipendũt. Quidnam igitur acturum putamus eum, qui pulchrum ipsum fuerit contemplatus? Ipsum inquam in seipso purum, neq; carnibus neq; alio corpore prægrauatum, neq; terra neq; cælo comprehensum, ut uidelicet existat purum. Etenim aduẽtitia sunt hæc omnia atq; mista: ideoq; nec prima, sed ab ipso procedũt. Siquis ergo illud quod præbet quidem omnibus munera, manetq; interim in seipso dum tradit, nec quicquàm ab alio recipit, quãdoq; intueatur, in eius intuitu permanens, adeoq; fruatur ut similis ipsi fiat, quo nã pulchro ulterius indigebit? Id nanq; cum pręcipua primaq; ipsa sit pulchritudo, amatores suos pulchros efficit & amabiles. Vbi profecto maximũ extremumq; animabus propositum est certamen: Cuius gratia prorsus elaborandum, ne forte relinquamur optimæ contemplationis expertes. Quam quisquis assequitur, euadit felici uisione beatus. Contrà uero qui non consequitur, est infelix. Non enim miser est qui colores pulchros & formosa corpora nõ consequitur: neq; qui à potentia & principatu regnoq; excidit: sed qui huius solius caret possessione. Pro qua certe sola regna imperiaq; terræ totius & maris atq; cœli oportet abiicere, si relictis his omnibus atq; spretis, ad ipsum quis conuersus intueatur.

Animi pater quidem est intellectus ipse diuinus: Patria uero, intellectus illius pulchritudo, miraq; series idearum: ad quam redit, cum primum uidet. Videt autem eam subito, cum inferiora non uidet amplius, uel externo uel intimo sensu.

CAP. VIII.

Vis itaq; modus? quæ machina? quæ ratio? qua quis inęstimabilem pulchritudinem contempletur, pulchritudinem inquam in sacris adytis constitutam: neq; prodeuntem foras, nequis prophanus inspiciat. Ingrediatur ergo atq; progrediatur quicunq; potest in intima, extra relinquẽs intuitum oculorum, neq; solita spectacula sensuum ulterius à tergo respiciens. Oportet enim hanc intuentem nihil penitus corporeæ pulchritudinis ultra spectare, sed cognoscentem corporea hæc esse imagines uestigiaq; & umbras, ad illud omnino cõfugere, cuius hęc simulacra sunt. Siquis enim ad hæc proruat quasi uera capescens, quæ tamen uelut formosę imagines apparent in aqua, idem proculdubio patietur, quod (ut fabula tradit) ille perpessus est, qui umbram captare contendens, in aquã sese mersit atq; disperiit. Simili nanq; pacto qui formas corporum amplexatur, neq; inde discedit, non tam corpore quàm animo in profundum tenebrosum mentiq; horrendũ pręcipitatur: ubi & apud inferos cæcus & hic manens, utrobiq; uersabitur inter umbras. Hic igitur uerius admodum aliquis proclamabit: Abeamus hinc amici in patriam dulcem confugientes. Quænam igitur fugiẽdi ratio? & qua uia ueneficia Circes Calypsusq; deuitabimus? Quod

quidem

quidem licet perobſcura Vlixis ſignificat fabula: quæ illũ fingit manere nolentẽ, quamuis ſpectacula illi oculis iocunda occurrerent, & cætera quæ ſenſus oblectant, promitterentur. Patria uero noſtra ibi eſt, unde uenimus, ibidem quoq; pater. Quæ nam igitur claſſis & quæ fuga? Haud ſanè pedibus eſt fugiendum. Pedes enim ab alia paſſim in aliam ferunt terram. Neq; rurſus equos ad uehendum, neq; naues ad nauigandũ huius gratia parare debemus. Imò uero hæc cuncta dimittere, neq; proſpicere quidem. Sed uiſu corporis » clauſo alterum pro hoc uiſum aſſumere atq; ſuſcitare: quem habent quidem » omnes, utuntur uero perpauci. »

Oculus animæ intimus, eſt ratio contemplatrix: intellectus autem animæ proprius, eſt huius oculi lumen: intellectus uero diuinus, eſt luminis huius lumen ipſum deniq; bonum, eſt lux paterq; luminũ. Anima igitur cum oculum ab exterioribus prorſus auertit, ſubito ad intima conuertit lumina atq; lucem, euaditq; non ſolum luminoſa, ſed lumen.

CAP. IX.

QVid nam igitur intimus ille oculus inſpicit? Profecto ſubito experrectus haud ualde lucida poteſt aſpicere. Aſſuefaciẽdus igitur animus primo quidem ſtudia pulchra conſiderare, deinde opera pulchra: opera inquam non quæ fiunt ab artibus, ſed quę à uiris probis aguntur. Poſthæc eorum animum qui talia gerunt debes inſpicere. Quo nam igitur pacto qualis ſit animi boni decus inſpicies? Age te reuoca in teipſum, atq; contemplare: ac ſi nondum te cognoſces pulchrum, ſtatuarium imitabere. Hic enim ubi ſtatuam optat pulchram, partim quidẽ abſcindit, partim quoq; dirigit & expoliturus abradit, partim leuigat & abſtergit, donec faciem in ſtatua exprimat ſpecioſam. Ita & tu tolle ſuperuacua, obliqua dirige, obſcura purgando colluſtra: neq; deſinas circa ſtatuam tuã elaborare, quouſq; diuinus uirtutis fulgor tibi ſubrutilet, quoad temperantiam cernas firmiter in maieſtate pura ſanctaq; ſedentem. Si hoc ipſum euaſeris, atq; ipſum ſimulq; teipſum inſpexeris, ac purus iam habitaueris ipſe tecum, nihil uidelicet habens impedimenti quo minus ſic unus efficiaris, neq; rurſus habens aliud quicquàm tecum intus admiſtum, ſed totus ipſe uerum ſolumq; lumen, lumen inquam non magnitudine menſuratum, non coarctante figura aliqua circunſcriptum, non magnitudine tumidum licet immenſum: ſed immenſurabile paſſim tanquàm omni menſura maius, omni quantitate præſtantius. Si teipſum inquã id factum uideris, uiſus ipſe iam factus, atq; teipſo fretus, eoq; progreſſus ut duce amplius indiceq; non egeas, fige iã prorſus intuitum. Solus nanq; hic oculus ingentem inſpicit pulchritudinẽ. At uero ſi forte oculus uel ſordibus infectus necdum purgatus, uel ignauia debilis in ſpectaculum lucidiſſimum intendatur, caligabit protinus nihilq; diſcernet, uel ſi pręſens quiſpiam ſpectaculum, quod alioqui cerni ualeat, demonſtrauerit. Oportet enim uiſurum uidendo cognatum ſimilemq; prius efficere, quàm ad ſpectandum adhibeatur. Neq; uero oculus unq̃ uideret ſolem, niſi factus ſolaris eſſet. Neq; rurſus animus niſi factus ſit pulcher, ipſam pulchritudinem intuebitur. Efficiatur ergo diuinus ſiue deiformis quilibet atq; pulcher, ſi modo deum ſit & pulchritudinem inſpecturus: Sic enim primum aſcendet in mentẽ, ibiq; pulchras omnes ſpecies contemplabitur, atq;

affirmabit pulchritudinem illam ideas esse. Cuncta nanq; his pulchra sunt, genituris uidelicet mentis eiusq; substantia. Quod autem his superius est, dicimus ipsius boni naturam pulchrum circa se effundentem: Quapropter ratione quidem eloquutioneq; integra id primum occurrit, diciturq; pulchrū. At si intelligibilia ipsa distinxeris, pulchritudinē quidem intelligibilem esse dices habitaculum idearum: ipsum uero bonum quod superius est, fontem principiumq; pulchri: Vel fortè in eodem ipsum bonum primumq; pulchrū pones, præter id quod ibi pulchrum.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE BONO PRIMO ET ALIIS BONIS. SVMMA.

Ipsum bonum est super essentiam, uitam, intellectum.

IN uniuerso rerum ordine nulla essentia in seipsa quiescit, sed omnis naturaliter atque semper tota virtute sua nititur ad agendum: idq; naturale propriumq; munus essentiæ omnes non aliunde quàm à prima essentia sortiuntur. Quoniam videlicet ipsa fermè simili quodam nixu prodit in actionem. Prodit autem essentia quælibet atque ipsa essentia in actionem vt melius inde se habeat. Neque hęc igitur quęlibet, neque illa est ipsum bonum: cum & non quiescāt in seipsis, & in melius agendo proficiāt. Melius enim se habet essentia si agat quàm si non egerit. Neque rursus ipsa eius actio est ipsum bonum summusq; essentiæ finis: nam ab essentię virtute dependet: essentia vero actioq; simul pendet ex bono. Cum ideo semper agat, vt melius agendo se habeat, neque aliter se habeat melius quàm ad bonum semper agendo: Nam & bene se habet primum, cum & ipsa & eius actio procedit à bono: & rursus benè meliusq;, cū ad ipsum bonū se toto nixu conuertit. Iam vero ex eo quòd essentia eiusq; actus, id est vita & intellectus ipso bono tanquàm fine perficiuntur, conjectare possumus ab ipso bono tanq̄ principio effici. Vnde enim efficitur vnumquodque, inde rursus ibidemq; perficitur Testatur hoc & humana natura: nō enim esse atque viuere per se ac simpliciter homines appetunt, sed vt bene sint beneq; viuant. Quasi hæc ipsius boni duntaxat gratia concupiscant: ipsumq; boni munus tum essendi tum viuendi muneri naturali quodam iudicio præferant. Sicut enim esse viuereq; nonnunq̄ respuunt, non quidem simpliciter sed mali ipsius gratia, id est ne sint viuantq; pessime: sic eadem rursus adsciscunt gratia boni, idest vt bene sint viuantq; quamoptime. Intima igitur essentiæ actio, siue vita, siue motio, siue cognitio nuncupetur, non per se quidem bonum est: Nam si forsan vel ex malo pēdeat, vel etiam casu quodam vel errore labatur ad malum, est proculdubio malum: per superius igitur aliquid exsistit fitq; bonum. Quantum scilicet & à bono naturaliter procedendo, habet aliquid ipsi bono simile, & ad bonum idem rite se conuertendo, simile quiddam rursus efficitur. Conclude igitur, Sicut essentiæ singulę ad bonum suum singulatim sese habent, sic ipsam quoque essentiā ad ipsum bonum se prorsus habere: atque omnino & bonum hoc huic essentiæ appetenti, & ipsum bonum ipsi essentię similiter anteponi. Esse vero ipsum bonū ipsumq; vnum penitus idem: item, ipsum vnum essentia superius esse, opportunius alibi disputabitur. Sed hęc hactenus huius libri sit summa. Agit vero de bono cursim, & quasi argumētū pręparās libris suis, in quibus de bono diligentissime disputat. Huius itaque libri vel argumenti tria sunt capita. In primo probat ipsum bonum esse ad quod feruntur quidem omnia, ipsum vero fertur ad nullum. In secundo, quomodo ad ipsum alia ferantur atque referantur. In tertio, tres quæstiones circa superiora mouet & soluit.

Bonum unicuiq; proprium est actio naturalis expedite directa ad ipsum uniuersi bonum, quod est principium omnium atq; finis. Cap. I.

Actio rei unicuiq; bonū

IN primo capite tradit actionem vnicuique bonum quiddam esse. Actionem inquam nō simpliciter, sed duplici quadam conditione. Prima quidem est, Vt sit actio naturalis, idest non violenta, non fortuita. Secunda, vt nulla ex parte deficiat, idest neque sit debilis, neque sit obliqua, sed potēter & rectè feratur ad finem. Sed cur nam actio talis est bonū? Quia videlicet iccirco naturalis est, quoniā ab ipso bono inserta est autore naturæ. Item quia dum rite tendit in finem, necessario fertur ad ipsum bonū: hoc enim velut omnis naturę principium, omnem quoq; naturam velut ad finem instituit ad seipsum. Inter hęc significat quæ sunt infra rationalem animam, proprie quidem ad propria quædam bona natura duci: ad ipsum vero

vero primum summumq; bonum non perduci quidem proprie, sed in bonis proprijs consequendis quandam ipsius similitudinem reportare. At animam quę per intellectum & rationē potest communem totius entis cōcipere notionem, ipsiusq; boni fontem augurari, merito & ad ipsum bonum primum atque summum posse proprie tum continue proficisci tum deniq; peruenire. Sed vt quid sit ipsum bonum intelligatur, duo potissimum prius intelligēda sunt. Primum quidem, esse aliquod rerum principium, idq; vnum existere. Secundum vero, ipsum met omnium esse finem. Sanè in Theologia nostra id totum multis argumentis asserimus, cōcludimusq;, nisi primum summumq; principium detur, sed de alio in aliud deinceps absque fine aliquo procedatur, quicquid reperias, ab alio dependere: ideoq; suapte natura mutabile esse atque vacillans: neque fore quicq̄ stabile rerum nutantium fundamētum fixum' ve cardinem mutabilium: atque iccirco nullam in rebus stabilitatem fore, nullum ordinem, nullā vnionem, nullamq; concordiam. Quoniam vero res omnes stabilem quendam ordinem perpetuo seruant, atque in vnam vniuersi operis formam & ad vnum communemq; vniuersi finem vbique conducunt, constat summum aliquod omnium esse principium vnicūque existere. Id vero & omnium esse finem ex eo patet, quòd principium summum cum à nullo dependeat, neque ad aliud aspicit aut agit, neque ad alium finem quàm ad seipsum cuncta constituit. Principium igitur vniuersi atque finis est idem. Id autē nihil aliud est, quàm ipsum bonum. Si enim summum est principium, ab eo certe fiunt, seruantur, perficiuntur, restituuntur omnia: Ergo summum est omnium bonum. Item, si est finis omnium summus & vltimus, sequitur vt ipsum sit, cuius gratia singula semper agunt. Omnia vero boni ipsius gratia agunt quicquid agunt. Vtrinque igitur satis constat ipsum omnium bonum esse idem, quod & omnium est principium atque finis. Confirmatur idem ex eo, quòd nullū potest munus rebus melius exhiberi, quàm quod à summo principio traditur. Nullum rursus donū melius, quàm quod ab ipso bono præbetur. Vnde patet, idem esse principium omnium atque bonum. Patet idem esse finem. Omnia enim q̄optime afficiuntur in principio suo, omnia rursus q̄optime in fine exoptato se habent. Denique cum singula vnde processerunt, illuc & appetendo pro viribus conuertantur, omnia vero sic conuertantur ad bonum velut ad finem, patet à bono omnia tanq̄ à principio processisse. Cætera quidem actione quadam bona censentur, actione inquam duplici, tum qua fiunt ab ipso bono, quæ quidem nihil aliud est, quàm illinc quidem ipsum bonum, hinc vero ipsa rerum inde factarū essentia actusq; vitalis: tum etiam qua ferūtur ad bonū: hæc autem est appetitio, inclinatio, motio, generatio. Ipsum vero principium omnium atque finis, non actione prorsus vlla bonum est, sed ipsa eius prima simpliciq; natura. Sicut & prima lux siue caliditas non alio q̄ seipsa lucens atque calens. Non actione inquam vlla, quia neque extrinseca: nō enim versatur circa aliud, vel acquirit aliquid aliunde. Nō rursus intrinseca, quia nullo vel essentiali, vel vitali, vel intellectuali actu bonum est. Primo quidem, quoniam si super essentiam est, quod & probauimus, multo magis super & ante omnes eiusmodi actus est, qui sequuntur essentiam: secūdo, quoniam alia est ipsa boni ratio, alia vero essentiæ: hæc enim propter aliud, id est propter bonum expetitur: ipsum vero bonum duntaxat propter seipsum. Rursus alia boni ratio, alia vitę atque intellectus. Nam ipsum bonum necessitate propria simpliciter exoptatur: vita vero & intellectio ea dūtaxat cōditione eligenda censentur, si bona felixq; sit, si bene viuas, si bona intelligas, si ipsum intelligere sit tibi bonum: alioqui aliquando respuentur. Ipsa vero boni natura respui nequit ab vllo. Præterea boni ratio munusq; per omnia propagantur: ratio autem vitæ, intelligentiæq; natura, per omnia protendi non possunt. Cum igitur natura boni tum alia tum prior superiorq; sit quàm natura essentiæ, vitæ, intelligentiæ, certe nullo prorsus horū actu, sed seipsa dūtaxat est bonum. Quamobrem in capitis huius calce ipsum bonum centro ac soli, cætera vero circunferentię lineisq;, item lumini radijsq; comparat. Quoniam illud quidem simplex stabileq; permanens cuncta producit: reliqua vero multiplicia & quodammodo mobilia per naturalem appetitum circa ipsum continue reuoluuntur. Sed de hac comparatione deq; ipso lumine alibi diligentius.

Vnū aliquod est rerum principium.

Principium illud omniū est finis.

PLOTINI

DE PRIMO BONO ATQVE ALIIS BONIS.

Proprium unicuiq; bonum est appetendo & agendo conuerti ad ipsum uniuersi bonum: ipsum uero bonum non actione ulla, sed seipso bonum est. CAP. I.

AN potest quispiam aliud suum cuiq; bonum dicere præter naturalem uitæ actiõem? Ac siquid componatur ex multis, huic bonum esse, ipsam eius, quod est in eo melius, actionem propriam semper naturæq; cõsentaneam, & nulla ex parte deficientem. Animæ itaq; actio secundum naturam ipsius est bonum. Quod si ad optimum insuper agat, siquidem ipsa sit optima, nõ solum quo ad ipsam spectat id bonum est, uerumetiam simpliciter existit bonum. Siquid igitur ad aliud quicquàm minime agat: Quippe cum ipsum sit omnium præstantissimum superq; omnia, ad ipsum uero agant cætera, constat id ipsum esse bonũ, cuius uirtute cætera quoq; boni participia sunt. Cætera uero duobus præcipue modis ita bonum habent: tum quia illi similia facta sint, tum quia operentur ad ipsum. Proinde si appetitio actioq; ad optimum est bonum, consequens est ipsum bonum ad aliud non aspicere, nihilq; aliud exoptare: Esse uero fontem quietumq; omnino principium omnium secundũ naturam exordium actionum, quod quidem cętera ad sui similitudinem efficit bona. Efficit inquam non actione aliqua circa illa: illa enim circa ipsum agunt. Id itaq; constat, neq; intelligẽtia, neq; actione prorsus ulla, imò seipso tantum bonum existere. Etenim quia super essentiam extat, rursus super actionem & intellectum intelligentiamq; existit. Quinetiam id ipsum bonũ oportet asserere, ad quod omnia referuntur: ipsum uero ad aliud non refertur. Sic enim illud quoq; uerum esse cõstat, ipsum bonum esse quod omnia appetunt. Oportet itaq; ipsum firmiter permanere, & ad seipsum cuncta conuertere: quemadmodum reuoluitur circulus circa centrum, à quo lineæ singulæ producuntur. Exemplo nobis ad id sol esse potest, qui quasi cẽtrum est ad lumen, quod ab ipso dependet simul ad ipsumq; annectitur: ideoq; unà cũ illo existit ubiq;, nec ab illo alicubi separatur. Ac si separatum uolueris in partem alteram, penes solem interea uiget lumen.

Quæ sunt infra animam, non habent ueram unitatem, essentiam, speciem, ideoq; nec bonitatem ueram. Anima uero & superiora habent illa tria uera, & hanc ueram. Cap. II.

IN secundo capite traditur, alia ad ipsum bonum aliter atque aliter appetendo conuerti. Quæ sunt infra animam, vitam ab anima cupiũt: ac siqua vi disiungantur à vita, vix quidem & cum dolore aliquo sciunguntur, & vtcunque possunt, coniungi iterum annituntur: quod quidem in partibus plantarum animaliumq; manifestius perspicere licet. Hęc sanè dum vitam ab anima omni studio capiunt, interea proficiscuntur ad bonum. Nam in melius proficiunt, dum animæ quæ ipsi bono propinquior est, propinquant. At anima per intellectũ pergit ad ipsum bonum. Nam per id quod in ipsa summum est, rite surgit ad vniuersi summum. Et animæ rursus inferiores per sensum quidem aliæ, per imaginationem aliæ, nostræ tandem per rationem, bonum sibi prospiciunt. Sensus vero intelligentiæ vestigium est: Imaginatio rursus, intelligentiæ imago confusa: Ratio tandem, eiusdem est imago distincta. Proinde omnibus boni aliquid est insertum: nec iniuria, cum bonum ipsum omnium sit principium. Tria vero potissimum in rebus boni ipsius dona conspiciuntur. Primum quidem est vnitas: secundum vero essentia: tertium denique species. Sed quare vnitas primum? Quoniam ipsum bonum ipsumq; vnum est penitus idem. Nihil enim vnitate simplicius cogitari potest.

Boni in rebus dona tria.

Nihil rursus & ipsa bonitate simplicius: cum nihil sit ipsa prius, quæ sola omnium est principium. Mitto, quod sicut dispersione in multitudinem omnia pereunt, sic vnione seruātur, & seruata inde perficiūtur. Cū igitur omnia vnitate seruētur & proficiscātur in melius, idq; ipsum sola bonitate fieri possit, consequens est, idem esse vnitatem primam atque bonitatem. Sequitur donum boni secundum, idest essentia, quæ necessario est post vnum. Ipsum nanque vnū nullam in se multitudinem compositionemq; admittit: essentia vero & ens admittunt. Nā etsi natura prohibet aliquid simul & ipsam vnitatem existere, & multitudinem in se habere, nihil tamen prohibet ens aliquid essentiamq; censeri, q̄uis componatur ex pluribus. Cum igitur ipsum vnū sit ente essentiaq; simplicius, necessario est & prius atque superius. Et merito quidem vnitas ponitur primum summi principij munus, essentia vero secundum: latior enim est in rebus vnitas quàm essentia. Esse nanque non reuera materiæ priuationiq; conuenit. Quæ enim forma carent, in qua esse consistit, esse merito carent. Potest tamen & vna materia dici licet informis. Dici potest & vna priuatio cæcitas, sicut & visus est habitus vnus. Potest & materia dici quodammodo bonum, quatenus & ipsa bonū appetit, & processit à bono. Neq; quicq̄ prohibet eam quodammodo iudicari bonum, licet hæc apud Plotinum sit ipsum malum. Nam etsi bonum ipsum in se nihil admittit mali, tamen ipsum malū, si modo de malo fas est ipsum dicere, cogitur sub immenso boni ipsius imperio concupiscere bonum, cognominariq; bonum. Tertium boni munus species est. Hæc enim est quædam determinatio, siue distinctio, siue actus essentię. Tu vero hic dum audis vnius boniq; donū latius propagari quàm entis & essentiæ munus, conclude, ipsum vnum atque bonum ente superius esse. Cæterum qualis est in rebus vnitas, essentia, species, talis & participatio boni. Profecto in mente prima in mentibus alijs, in animabus præditis ratione vera est participatio boni: quia vera vnitas, essentia, species. Vnitas enim in eis etsi multitudinem quandam habet admissam, verum ibi tamen cōficit vnum, quia superat multitudinem, vnumq; inde indissolubile reddit. Est igitur ibidem & essentia vera, cum aliquando non esse non possit. Vera quoque species cum forma ibi nequeat in aliquid informe resolui. In rebus autem inferioribus anima & vnitas sæpe à multitudine superatur, ideoq; plurimum dissolui possunt, & in essentia priuatio quædam inest, & lapsus aliquis ad non esse: & forma cum subiecto miscetur prorsus informi in ipsumq; delabitur. Quamobrem non verum in his est vnum, non vera essentia, non vera species atque forma: nec igitur vera, sed imaginaria quædam portio boni.

In omnibus est aliquid ipsius boni, idest unitas, essentia, species, & ubi hæc tria sunt uera, ibi quoq; uerum bonum, ubi autem imaginaria, imaginarium. CAP. II.

Lia uero omnia quo nam pacto ad ipsum referūtur? Profecto inanimata ad animam reducuntur: anima uero ad ipsum bonū per intellectum. Habet autem quodlibet ipsius aliquid, quatenus unum quodammodo & ens est unumquodq;, speciei q; particeps. Qua igitur ratione horum est particeps, eadem quoq; boni: quapropter est simulacri particeps. Ea enim quæ participat, simulacra entis uniusq; censentur. Species quoq; similiter. At in anima prima intellectui proxima uiuere est ueritati propinquius, boniq; formam sortitur per intellectum. Sortitur inquam, si ipsum suspiciat bonum. Intellectus autem post ipsum bonum sedem obtinet. Quamobrem uita illis, quibus uiuere datum est, bonū est iudicanda: similiter intellectus quibuscunq; intelligentia conuenit. Itaq; ubicunq; uita unà cum intellectu uiget, dupliciter adest bonum.

Sicut uita non est per se simpliciter bonum, imò si dirigatur ad summum principium, est bonum: sin ad materiam, est malum: Sic mors non est per se simpliciterq; malum, imò si animam separet à malo, idest à materia, est bonum. Cap. III.

TErtium caput tres adducit in mediū quæstiones. Prima quidem est eiusmodi: Si vita bonum est, nunquid cuilibet & quomodolibet viuenti viuere bonū est? Non certe, quia vita ipsa non est per se primum simpliciterq; bonum: sed quatenus potenter & directe ad ipsum primum consurgit bonum, eatenus quoque euadit vita perfecta: at sicubi claudicat & oberrat, dum ab ipso cadit bono, simul à perfectione vitæ degenerat. Hinc illud Democratis. Viuere imprudenter, intemperanter, impie, nō tam male viuere est, quàm diu mori. Secūda quæstio. Cum vita nobis quatenus cum mortali miscetur, atque inde turbatur, malū quid-

dam euadat animæ;quamuis sit corpori bonum & vniuerso:Nonne mors est malum?Quandoquidē quod est mortale sua propinquitate vitam efficit malam.Respondendo quærit,cuinam mors sit malum. Certe malum cum vel sit accidens, vel etiam accidente debilius, ideoq; in se consistere nequeat,alicui necessario accidit:Non autem accidit ei quod nullo modo subsistit,vel quod natura possit absque vita consistere. Non accidit rursus animæ,si sit immortalis:& quomodocūque aliter accidat,proderit animæ,sempiterne actiones proprias absque impedimento corporis perfectius editurę.Sin anima post obitum corporis non tam proprias peragit actiones quàm communes,quasi animę mundi collega,multo minus illic cum vniuersa vita iam viuenti mali quicquàm accidere poterit. Contra vero,animæ vel hic vel apud inferos grauiter perturbationibus ægrotanti,mors quidem potius optanda est,& vita malum. Hic soluitur illa quæstio, Vtrum animæ ad summum miseræ mori quàm viuere malint, Idq; proculdubio natura docet,qua monente grauiter cruciati amittere sensum malūt,quàm diros sentire dolores. Denique cum anima propriam habeat vitam,sitq; per essentiam suam vita quædam in seipsa viuens, neque aliunde mutuatur vitam, neque subit mortem.Si quis tamen viuere quidem definiat,Coniungi corpori:Mori vero,à corpore separari,animæ hac significatione continget vtrunque:sed neutrum eius substantiā proprie permutabit. Tertia quæstio: Si bona vita est,cur non & mors est malum? Respondet: Mortem quidem non simpliciter esse malum,quoniam non simpliciter sit vita bonum. Vita enim motioni cuidā similis iudicatur.Motio vero qualiscunque sit,ab ipso termino in quem proprie tendit, denominari debet.Itaque quatenus motio ipsa vitalis ad malum, idest, ad materiam forte delabitur, eatenus iudicatur & malum: quatenus autē ad ipsum bonum, idest ad summū vniuersi principium sese dirigit, eatenus bonum esse censetur.

Tres quæstiones mouet de uita & morte,easq; soluit, quod uidelicet neutrum sit per se simpliciter bonum aut malum,sed potius conditione quadam. CAP. III.

Vod si uita bonum est,forte id uiuenti cuilibet competit. Imò uero non competit. Prauo enim uita claudicat,nō aliter quàm oculo non pure uidenti : quippe cum opus proprium minime peragat.Proinde si uita nobis quatenus mista est,bonū est, cur non mors sit malum?Sed cuinam malum?Malum nanq; alicui oportet accidere. Quod uero mortuum dicitur,non est amplius : Aut si est, uita carens, neq; sic lapidi malum:At si est uita animaq; post mortem, iam utiq; erit bonum,quanto magis actiones suas absq; corpore peragit. Quod si totius animæ comes euadit,quidnam illic uiuenti malum accidere poterit? Iam uero quemadmodum penes deos bonum est sine admistione malorum,ita penes animam nihil omnino malum est,modo suam seruauerit puritatem:quam nisi seruarit,non mors quidem illi,sed uita malum. Præterea si apud inferos pœnæ luuntur, rursus uita illic animæ malum:quoniam non uita solum. Verum si uita est animæ corporisq; copula,mors autē horum solutio, utrunq; anima suscipere poterit. At si bona uita est,cur & mors non erit malum? Sed certe bona quidem uita est,quibus adest bonum, non quidem ratione copulæ,sed quoniam malum uirtute propulsat:Mors uero magis bonum. Summatim uero dicendū,ipsam in corpore uitam ex se quidem esse malum:Sed animam per uirtutem in bono constitui:non ut seruat uiuificatq; compositum,sed iam seipsam à corporis commercio segregat.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, QVAE SINT ET VNDE MALA. COMMENTARIVS.

Summa libri. Et quæstiones quatuor de bono & malo. Cap. I.

Liber in hoc totus versari videtur, vt mala pro viribus deuitemus, consequamur bona, idest materiam fugiamus, sequamur res diuinas à materia separatas. Cognoscamus ipsum vniuersi principium esse ipsum bonum: sed vniuersi postremum, idest materiam, esse ipsum malum. Et quomodo nobis malum, & qua ratione tandem deuitare possimus. Primum libri caput quæstiones mouet: Quæ nam mala sint, & vnde proficiscantur. Vt autẽ hoc inueniat, quæ bona sint, inquirit: vt hoc rursus, quid ipsum bonum sit, quid ue malum aggreditur, indagandũ. Quærit &, quomodo cognoscamus malum: Cum propter informitatẽ sit ab ipsa cognoscentis animi forma penitus alienum. Ac docet, informitatem mali per ipsam boni formã lucemq; discerni. Quęrit deniq;, quo pacto malum sit bono contrarium. Vtrum videlicet, tanquàm vniuersi vltimum, vniuersi primo: summæq; copiæ, penuria summa. Quod autem inquit, vim cognituram esse rei cognoscendæ persimilem: intellige, tum ipsa natura, tum nouo quodam effectu similem. Nulla enim ratio est, cur visus lumen potius quàm vocem appetat & cognoscat: nisi quia cum hoc potius naturaliter congruit, quàm cum illa: & huic se potius quàm illi conformat. Quoniam vero sensus in rebus percipiendis externa rerum tantum videtur attingere, intellectus autem etiam intima penetrare: constat intellectum cum intelligibili magis atq; diuino, quàm sensum cum sensibili & caduco congruere. Vnde certius argumentum nobis haberi potest, intellectum esse diuinũ, quàm sensum esse caducum. Præterea quod ait, perfecta præcedere necessario imperfecta: ac speciem esse priuatione priorem. Caue ne id intelligas in nostro hoc generationis ordine, in quo res primum inchoatæ imperfectæq; sunt, deinde paulatim formam perfectiorem adipiscuntur. Sed id accipe prorsus in ordine rerum causarumq; & gradibus vniuersi, vbi quicquid imperfectum est, cum per seipsum esse seruariq; nequeat, à superiori dependet atq; perfectiori: quod quidem per seipsum sit atq; seruetur. Quod sanè cum actus in se formaq; sit & species, merito informe subiectũ et impotens se formare, competentibus gradibus perducit ad formas. Quoniam vero agens per suam agit naturam, ideoq; sibi similem reddit effectum, atq; ipsum subiectum sub agentibus superioribus ad formam actumq; perducitur, coniectamus superiores causas, formas in se actusq; existere.

PLOTINI ENNEADIS I. LIBER VIII. QVAE ET VNDE SINT MALA.

Quæstiones quatuor. Prima, quæ & unde mala. Secunda, quæ bona, quid bonum ipsum, quid malũ. Tertia, quomodo cognoscamus malum. Quarta, quo pacto malum bono contrarium. CA. I.

Qvicunque perquirunt unde mala siue circa res siue circa aliquod rerum genus inciderint, conueniens inuestigationis exordium facient, si prius quidnam est malum & natura mali proponãt. Sic enim, unde nenerint, ubi fundentur, cui accidant, apparebit: atq; omnino sicubi sunt in rerum natura cõstabit. Cæterum dubium est, qua nam potissimum ex uiribus quæ nobis insunt, mali naturam percipiamus? Quippe cum cognitio singulorum per similitudinem quandam perficiatur? Intellectus nanq; & anima cum species quædam sint, species quoq; cognoscunt, speciesq; naturaliter appetunt: at uero malum nemo sub speciei ratione potest effingere, cum in quadã boni totius absentia cogitetur. Quod si quia contrariorũ eadem scientia est, & bono contrarium est malum, ideo eadem boni maliq; notitia erit: profecto necessariũ est cognituros mala, discernere bonum. Quandoquidem præstantiora rite deteriora præcedunt: Ac species antecedunt ea quæ non species, sed priuationes potius iudicantur. Quæstione rursus dignum est, quo nam modo bo-

num ſit malo contrarium. Forte enim, quoniam illud quidem primum eſt, hoc uero poſtremū: aut certe illud uelut ſpecies, hoc ceu priuatio. Sed de his opportunius in ſequentibus.

Vniuerſum habet principium & finē, idq; ipſum bonum eſt. Item intellectus tam humanus q̄ diuinus eſt ſemper in actu, q̄uis ratio ex potentia progrediatur in actum. Cap. II.

IN ſecundo capite ſignificat quid ſit ipſum bonum, & quouſque pura procedant bona, deſignat. Bonum eſſe ait vniuerſi principium atque finem: vbi bonum quidem dicit ex nullo pendere, ex ipſo autem omnia dependere. Item eſſe menſuram omnium atque terminum. Tu vero memento, vbicunque partes finem ſuum, ideſt naturalem conſequuntur perfectionem, ibidem & totum cui partes ſeruiūt, finem conſequi ſuum. Oculi cum perſpicue vident, manus cum prompte quid apprehendūt, pedes cum expeditiſſime gradiūtur, fine proprio potiuntur. Multo vero magis & totū corpus quandoq; perfectione fruitur naturali. Quēadmodum vero hac ipſa in re partes corporis ſe habent ad corpus totum, ſic & vitæ humanæ partes ad totam. Partes vero vitæ electiones & facultates arteſq; omnes in præſentia dicimus. Electiones arteſq; ſingulæ extremum quiddam habent, quæ rite perficiuntur, vltra quod nihil amplius exigunt. Sic medicina ſanitatem, ſic res militaris victoriam habet extremum. Quemadmodum vero vitæ partes fines proprios conſequuntur, ſic & multo magis tota denique vita ad vltimum quiddam ſpectat commune bonum, quo tandē perficiatur, vt tota vita partibus ſit perfectior. Similiter vt in homine, in cęteriſquoq; animaliū rerūq; omnium ſpeciebus licet argumentari. Appetitus enim naturalis eſt neceſſaria quædam naturæ inclinatio ab indigentia quadam annitens ad plenitudinem. Plenitudo vero ac finis vltimus idem. Si nuſquàm vltimus appetitioni præſcriptus eſt finis, ſed à fine in finem natura ſine fine progreditur, nunq̄ ſatis impleri poteſt: fruſtra igitur conatur impleri, imò neque conabitur quidem vllo modo. Nulla enim rerum ſpecies ad id quod penitus impoſſibile eſt, mouetur. Siquidem naturaliter moueri, eſt à naturali potentia in actum progredi paulatim. Quæ ſane progreſſio naturalis qua facultate gradatim proficit, eadem quandoque perficitur finem vltimū aſſecuta: alioqui & natura paſſim fruſtra contenderet, & autor ipſe naturæ temere illam fruſtraq; moueret. Proinde ſi rerum ſpecies quę partes ſunt vniuerſi perfectione propria non fraudantur, multo minus ipſum vniuerſi conatum fortuna fruſtratur. Hoc enim & ad finem contendit communem, quādo & partes ad fines proprios fini ſeruientes communi, aſſidue ducit. Et finem vltimum adipiſcitur, ne forte totum ſit partibus imperfectius: ſiue poſtremum eiuſmodi finem mundus aliquando ſit adepturus, ſiue in præſenti ſemper habitu dicatur adeptus. Si autem nullus ſit finis optimus, ſed abſque fine procedere fingatur in meliorem, certe cum infinitos gradus pertranſire non poſſit, ad optimum nunq̄ poterit peruenire. Quare, quod dictu nefas eſt, vniuerſum hoc, optima proculdubio forma conſtructum, ad finem optimum fruſtra contendet. Finis autem & habitus optimus vniuerſi in eo conſiſtit, vt principio & autori ſuo vndique conformetur. Quòd enim congeries hæc in mundo rerum tam diuerſarum & inter ſe repugnantium, tum in vna communi totius forma cōueniat, tum ad vnum finem communeq; bonum rite conducat, non ab ipſa diuerſorum natura procedit, ſed ab vna potius ſuperioris fabri forma atque voluntate. Mundus autem ſicut ſub autoris ſui forma formatur velut principio, ſic in eadem velut fine reformatur ſemper atque conformatur. Hūc omnium autorem Plotinus nominat ipſum bonum: quoniam eodem vniuerſum hoc & affectum ſit & perfectum. Hinc menſuram omnium appellat & terminum. Quemadmodum & Plato nominat in Philebo. Metiſ omnia deus vt principium: terminat idem omnia tanq̄ finis. Si deus omnium menſura eſt, certe rerum ordo non aſcendit à principio in principium abſque quodā omniū primo principio: quod quidem foret per principia temere abſq; vlla principij ratione vagari. Principij nanque ratiò eſt, vt ſit primum. Per deum ſanè velut menſuram perpendimus intellectum eſſe anima meliorem, & animam corpore: quoniam ille hac, & hæc iſto ſit deo tanq̄ ſummo bono propinquior. At vero ſi nuſquam prima ſummaq; conſiſteret bonitas, ſed per gradus procedere quis fingatur innumeros, nuſquā profecto erit ratio vlla menſuraq; & regula, per quam alijs alia præferantur: nec enim alia magis alijs menſuræ propinquabūt & congruent. Sit ergo deus principium, ſit menſura: præterea ſit & terminus omnium, quia finis: terminus inquam qui & terminet ſubiecta formis, & formarū motus ſuis denique finibus: ne forte de fine in finem abſque fine natura pererret, quod quidem nihil aliud foret, quàm per fines ſine vlla finis ratione vagari. Ratio vero præcipua finis eſt, vt ſit vltimum & extremum. Poſt hæc autem ſecundo gradu bonorum eſſentiā collocat, & in eſſentia mentem. Tertio ſubinde gradu animam, & in anima vitam. Hęc omnia dicit eſſe bona, quia ſint ab ipſo bono: & quia circa bonum agant, virtute boni. Vult & quarto

bonorum

bonorum loco censeri eas duntaxat corporum formas, quæ nunquam desciscant ab anima, quæ & ipsa nunquam desciscat à deo: talia vero sunt cælestia corpora, similia've cælestibus. Ad hęc differentiam ponit inter diuinum intellectum atque rationalem: quod videlicet diuinus ipse sit omnium plenitudo, rationalis autem inde conetur impleri. Tu igitur dum hic audis intellectum nostrum quasi vacuum dici, ne simplicem intellectum nostrum diuino semper impletum sed intellectum nostrum rationalem, idest vim animæ per vniuersales species discurrentem, accipe. Quæ sanè vis quodammodo est potentia intellectus, intelligibileq; potentia: proditq; in actum virtute intellectus superioris, qui semper existit in actu: Intellectus inquam tum diuini tum nostri virtute. Sicut enim quod est omnia simpliciter in potētia, fit actu omnia per id quod est simpliciter actu omnia, ceu materia per diuinam mētem: Sic oportet & hanc vim, quæ humanus intellectus est in potētia, fieri humanum intellectum in actu, per intellectum quoque humanum semper in actu vigentem. Quemadmodum & hic homo in actu viuens genitus est non solum ab vniuersali natura, quæ rationes animalium omnium seminales habet in actu regnantes, verumetiam à natura propria, idest humana, rationem hominis seminariam possidente iam actu vigentē: id enim per sectorum generatio postulat: Atque hæc est vbique Plotini sententia. Subdit, intellectum diuinum sic omnia in se habere, vt ipse sit omnia. Quod quidem tu hoc exemplo sic accipe. Si vasa omnia figurarum inter se diuersarum mergantur in mare, aqua protinus implebit omnia, & implendo totidem similesq; figuras assumet, quot implebit & vasa. Eiusmodi vero figuræ non aliud quàm aqua maris erūt, aliter se aliterq; accommodās. Sic intellectus est omnes species, quas cogitatur habere: ac multo magis ipse suæ species est, quàm maris aqua figuræ: tum quia nulla ibi nouitas, nulla dimēsio, nulla distātia impedit vnionē: tū quia nec ab alio nec in alio sicut aqua, sed à seipso & in seipso species induit, aut edit, aut prorsus existit. Quo vero modo in mēte species inter se distinguātur, & tamen in vnaquaque sint omnes, alibi sæpe tractabimus. Subdit, quod sit mentis diuinæ particeps, non omnes species habere simul in actu vigentes: id tu vim intellige rationalem, quæ solet diuinæ mentis aliquando fieri particeps. Ipsa enim intellectualis natura etiā in nobis non fit aliquando particeps, vt vult Plotinus, sed semper diuinæ mentis est compos. Prętera diuinam mentem appellat primum boni ipsius actum essentiamq; primam. Non enim vult vllum esse actum in deo per quem aliquid deus agat: alioqui eiusmodi actū ab ipsa dei substantia saltem ratione quadam discrepaturum. A'prima tamen vnitate omnem prorsus differētiam, omnem numerum abesse debere Ipsum igitur dei actum esse existimat extra deum, sicut & lumen extra lucem. Ac tantæ deum esse virtutis, vt actus eius non sit vel motio vlla, vel accidens: sed substantia & essentia prima: idemq; ibi sit & actus & actum. Idest, ipsa sit essentia rerum omniū fons plenissimus: vt dum vnum à diuina vnitate videtur fieri, cuncta simul efficiantur in vno. Merito nanque ab vnitate, quæ est super omnia, & æque omnia respicit, proxime fit hoc vnum, quod est pariter omnia. Actum denique ipsius essentiæ circa deum esse vult vitam eius: vitæ vero absolutionem esse mentem. Subiungit, animam scilicet puram per mentem, tum suam quasi oculum, tum diuinam quasi lumen, ipsam inspicere boni lucē. Et hucusque mali nihil accidere. Quòd si vel anima vel ipsa natura hic descendēdi sisteret gradum, nihil mali futurum. Veruntamen ipsa naturæ fœcunditas efficit, vt multi præterea sub ipsa anima ipsaq; natura sint rerum gradus. Quoniam vero gradatim descendēdo paulatim portio boni minuitur: effectus enim causas æquare nō possunt: tandē ex minori bono deuenitur in malum. Quòd autem cūcta circa deum esse dicit, idest à deo pariter & ad deum. Item primos præcipue rerum ordines, idest ideas circa deum, à quo in mentem veniunt, & in quem reflectuntur à mente. Secundos vero, idest notiones rationales circa secundum, idest intellectum, à quo in animam effluunt refluuntq; similiter. Præterea tertios, idest seminarias rationes circa tertium, idest animam à qua profluunt in naturam, à qua refluunt rursus in animam. Denique quartos intelligi vult circa quartum, idest naturales formas circa naturam, à qua labuntur in materiam, & in quam pro viribus relabuntur. Totum hoc inquā alibi plenius & diximus & dicemus.

Descriptio boni, & quousq; bona sint pura: et quomodo intellectus proxime fruatur bono, anima uero per intellectum. CAP. II.

IN præsentia uero nobis dicendū est, quæ sit boni natura, quantum præsens disputatio postulat. Est autem hoc à quo omnia pendent, quod'ue omnia appetunt, accipientia ab ipso principium, eiusq; penitus indiga, ipsum uero nullius egenum: Ipsum sibi sufficiens, nihil penitus appetens: Mensura omnium atq; terminus: Ex

ſeipſo producens intellectum, eſſentiam, animam, uitam: Rurſus actionem circa intellectum. Hucuſq; pulchra ſunt omnia: ipſum uero ſuper pulchrũ, & ſuper ea quæ ſunt optima: In mundo regnans intelligibili, qui ſane intellectus eſt. Intellectus inquam non qualem quis forte putaret, exiſtimans ſimilem eſſe horum, qui apud nos intellectus eſſe dicuntur, qui ex propoſitione impleri ſolent: & quæ dicuntur, percipere poſſunt. Itẽ ratiocinantur, quid ue ex quoq; ſequatur, excogitant. Et res per conſequentiam ſpeculantur, utpote qui antea non habuerint: ſed antequàm diſcerent, uacui fuerint: quamuis tunc etiã intellectus extiterint. Intellectus ille inquam non eſt talis. Sed habet omnia: Eſt omnia: Secum habitat: Sibi prorſus unitus: Habet cuncta, nõ habens. Non enim ea poſſidet tanquàm alia, nec ipſe exiſtit alius. Neq; quę ſunt in eo, ſingula ſegregãtur à ſingulis: imò uero quodlibet eſt uniuerſum; & ubiq; totum. Neq; tamen confunduntur cuncta, ſed rurſus ſingula diſcernũtur. Quod ergo huius fit particeps, nõ ſimul omnia, ſed quod poteſt, participat. Eſt item primus actus illius, primaq; eſſentia, illo uidelicet in ſe ipſo manente. Agit ſane circa illum tanquàm circa illum uiuens. Proinde anima extrinſecus circa hunc ſe uerſans, ipſum circũſpicit. Quinetiam intima eius inſpiciens, per ipſum uidet & deum: atq; hæc eſt illæſa felixq; deorum uita, à malis omnino ſemota. Quod ſi hic ſiſteret natura gradum, nuſquàm foret malum. At uero ſunt prima bona, ſunt & ſecũda, ſunt quoq; tertia, cunctaq; circa regem uniuerſorum: ipſeq; rex bonorum omniũ cauſa eſt, & illius gratia omnia Deniq; circa ſecundum ſecunda ſunt, & tertia circa tertium.

Quid ſuper ens. Quid ens uerum. Quid non uerum ens. Quid uerum non ens. Quouſq; bona. Vbi primũ mala. Et quot modis mala dicantur. Et rationes multæ, quòd ſit materia. Cap. III.

Caput tertium diſputat, quid malum, quot mala, vbi ſint mala. Malũ eſſe negat in eo q̃d entia ſupereminet, id enim eſt ipſum bonũ: quod quidem hinc eſſe cognoſcitur ſuper entia, quòd ipſa appetendi natura electioq; non ſolum eſſe deſiderat plurima, ſed multa etiam optat non eſſe, nõ fuiſſe, non fore: eligit autem ſemper ſub ratione boni. Ex quo patet, appetibilis, ideſt boni ſortem non adeſſe ſolum, ſed ad non eſſe etiam pertinere: ideoq; ipſum bonum ente communius ſuperiusq; exiſtere. Quoniam vero eſſentia primum boni ſuſceptaculum eſt, ideoq; per ipſam bonum deriuatur in alia, ſequitur vt quouſque vera eſſentię participatio ſe extendit, eouſque vera quoque boni portio protendatur, neque hactenus mala ſint: ſicut quatenus verus viget calor, inde frigiditas abeſt. At vera eſſentiæ portio vſque ad ipſas ſphęrarum mundi ſubſtantias ſe extendit, in quarum eſſentijs priuatio nulla deprehenditur, in his ergo mala eſſe non poſſunt. Quicquid vero inter compoſita quandoque diſſoluitur, non vere ens appellatur Quoniam & ipſum eius eſſe anteceſſit diuturna priuatio, ſimilisq; ſuccedit, & ipſius eſſe ductus dum motu temporeq; tranſigitur, quantum ad eſſe proprie ſpectat, indiuiduum habet præſens: quantum ad non eſſe pertinet, longum præteritum patitur & futurum. Eiuſmodi ergo compoſitum, cui priuatio multa eſſendi miſcetur, ita dicitur nõ vere ens, ſicut non vere calidum, in quo ad minimum caloris plurimum frigoris adhibetur. His igitur malum accidit, quoniam non vere ens, dum ab eſſentia prima nimium decidit, ideoq; ab ipſa boni ſorte delabitur, interea pręcipitatur in malum. Ipſum vero malum eſt quod longiſſime diſtat à bono, ideſt informis ipſa mundi materia: Secundo loco, malum forma vel qualitas patitur in materia iacens, quæ & quædam materiæ paſſio vel affectio exterius agitatæ vocatur. Tertio loco, malum admittit anima, quatenus affectu quodam acriori ad materiam inclinatur. Sed hoc intereſt, quòd materia quidem dici quodammodo poteſt ſubſtantia mali: compoſita vero ex materia formaq; caduca pati in ſubſtantia malum: anima denique non in ſubſtantia, ſed in qualitate quadam & accidente malum accipere. Inter hæc Plotinus ipſum quod non ens appellatur, tribus accipit modis. Primo quidem omnino non ens, ideſt nihilum: ſecundo, vere non ens, ideſt materiam mundi primam: tertio non vere ens, ideſt formam materiæ inhęrentem, compoſitumq; caducum, item proprietates huius & accidentia

dentia. Atque vbi vniuersum sensibile appellat ens non verum, intelligit pręcipue omne sub luna compositum. Quod omnino sensibile, idest omnibus sensibus perceptibile dicitur. Entis quidem imaginem vult esse formam ab idea pendentem eamq; referentem: Vmbram vero entis, materiam, quę non ab idea quantum idea est, dependet, sed quãtum essentia formabilis per ideas: Item non repræsentat ideam. Nullus enim materiam introspiciens propriam alicuius ideæ faciem suspicabitur. Ait materiam non ens iudicandam. Non quidem sicut nihilum, sed sicut nonnihil à primo ente maxime distans. Ait & formam compositumq; non eo solum spatio ab ente primo distare, quo status ille atque motus, qui in primo ente ponũtur, sed multo maiore. Quo vero modo in ipso ente sint illa quinque, essẽtia, motus, status idem, alterum, alibi disputabimus. Et profecto illic neque motus est ipsum ens: alioqui nullus erit status in rebus: neq; status rursum est ipsum ens, alioqui nihil vsq̃ mouebitur: sed differẽtes entis proprietatis & actus. Sed missa in præsentia facit entis ipsius propria. Accedit autẽ ad quædam non entis, idest materiæ propria, quæ quidem opponũtur illis, quę ipsius boni propria numerauit. Ideoq; hanc tanq̃ a bono longissime discrepantem, malum ipsum iudicat nominandam. Ipsum quidem bonum mensura est: materia vero, (vt huius verbis vtar) immẽsuratio dicitur. Item bonum terminus, materia infinitũ. Præterea hoc informe, illud vero formator: hoc egenum, illud contra sufficiens, & quę sequuntur Atqui quemadmodum illa boni propria quatenus sunt intra bonum, idem inter se sunt, ipsumq; sunt bonum: quatenus autem ad sequentia referuntur, inter se differre videntur. Sic & materiæ propria, qua quidem ratione in materia sunt, vnum sunt ipsaq; materia: qua vero ad superiora spectant & comparantur, diuersa cẽsentur. Perinde atque linearum signa, quæ in centro sunt vnum, sunt in circunferentia multa. Tum vero in rebus inter deum materiamq; cõpositis, est infinitudo quędam & terminus: est informitas & formositas. Neque idem est res ipsa composita, quod & alterutrum horum oppositorum: alioqui aut res ipsa nõ haberet vtrunque, aut saltem alterutrum esset vtrunque. Si enim hæc ipse terminus sit, non habebit infinitatem: sin infinitas fuerit, terminum non habebit. Si denique res hæc per se & hoc & illud fuerit, certe idem vtrũq; restabit. Quod vero terminus & forma sit infinitas informitasq; opposita, rerum natura nõ patitur. Sed quoniam mista omnia ex oppositis tanq̃ non integerrime talia, reducenda sunt ad simplicia, taliaq; q̃ maxime: ideo super formam & terminum quæ sunt in alio mistaq; sunt oppositis, ascendendum est ad formam & terminũ, quæ sunt in seipsis atque purissima. Rursus præter informitatem infinitudinemq;, quæ sunt in alio oppositisq; coniuncta, ad ipsam informitatem infinitatemq; descendendum in seipsa simpliciter subsidentem. Proinde vbi Plotinus ait: Quod accidit alijs prius aliquid ipsum esse debere quàm accidat: Non dixit, prius ipsum in se vel per se extare q̃ accidat ne forte accidens crederes esse substantiam. Tu vero hinc memento, calorem qui aliquando contingit aquæ, quoniam & in alio est, & ex accidenti competit, reduci ad calorem ignis: qui quamuis sit in alio, non tamen ex contingẽti adesse dicitur, sed natura. Hũc denique calorem redigi ad ipsam caloris ideam, quę & per se iam & in seipsa consistit. Sic itaque sicut quod per accidens est, ad illud quod secundum naturã inest, refertur: ita quod in alio iacet, ad illud quod in seipso consistit. Denique memento mala rerum formis accidere, neque casu duntaxat, continue nanque perpetuaq; serie veniunt: neque ex ipsa natura formæ, quæ tãdem prouenit à prima forma, idest à mente diuina, ea videlicet ratione qua mens conuersa est in bonum. Quamobrem & ab extrinseco scito cõfluere mala, & illo quidem principio quodam determinato: non certe principio velut forma siue formali quodam, igitur à materia: primum igitur materia malum, sicut & bona à principio rerum primo: illud igitur ipsum bonum. Superiora sic iterum confirmantur. Videmus in rerum ordine singula ex potẽtia quadam actuq; componi, idest ex natura formabili actuq; formali cõstitui. Et quæ media rerum tenent, ex vtrisque oppositis æqua portione rite commixta: sed supra medium ordinis vniuersi, formabilem potentiam ab actu formali magis gradatim magisq; excedi: infra vero medium, vicissim actum quidem decrescere, crescere rursus potentiã patiendi deformemq; naturam. Quamobrem & augmentum ipsius actus per gradus ordinatissimum ad actum denique summum peruenit atque purum, & decremẽtum eius ad minimum paulatim actum formæ descendit. Cui mox succedit summa quædam informitas & infinitas patiensq; omnino natura formis desuper venientibus, quasi mensuris & terminis semper exposita. Sed hic interim animaduerte: Sicut ordinis huius descensio vltra minimam formam deuenit in materiam: sic ascensionem vltra summam formam, idest essentiam mentemq; primam ad ipsum progredi bonũ. Vicissimq;, sicut super ens existit aliquid, idest ipsum bonum, ita subeunte subsidere nonnihil, idest ipsum malum, medium inter ens & nihil, bono prorsus oppositum. Medium nanque inter ens & nihil siue non ens, materiam Platonici ponunt, quę & non ens dicitur, & non nihil. Quæ quidem velut communis potentia origine qua-

dam & generationis ordine vniuersum antecedit mundi actum, sicut & potētiæ passim propriç actus proprios similiter antecedunt. Cum vero ob extremum virtutis defectum materia semper egeat sustentaculo, neque fundamento vsquàm inferiori possit inniti: nihil enim est inferius illa: nacta est tantum desuper sustentaculum ex quo pēdeat, idest naturam, sicut & natura similiter animam. Materia quidem ab essentia naturæ dependet, & ab ipsa mētis essentia. Formæ vero in materia genitæ ab ipsis naturæ seminibus ac mentis ideis, materia videlicet sicut vmbra tum intellectualis essentiæ tum naturæ, formæ autem vt imagines ipsius mentis & seminum. Sustineri vero videtur materia desuper fermè in suspendiculi modū, sicut ferrum à superiori magnete suspensum.

Malum non est in his quæ uere sunt, sed in his quæ aut non uere sunt, aut ad illa quæ non uere sunt. inclinantur. Item descriptio mali idest materiæ per opposita bono, idest primo rerum principio. III.

I hæc entia sunt, atq; hoc est quod super entia, malum certe in entibus nusquā erit, multoq; minus in eo, quod entia superemi net: bona enim hæc omnia sunt. Reliquum est igitur, sicubi malum est, in his quæ non sunt, reperiri, quasi quandam non entis speciem. Et circa aliquid eorum quæ non enti miscētur, uel quomodocunq; habeant cum non ente commerciū. Non ens inquam, haudquaquàm omnino non ens, sed tantum ab ente diuersum. Non sic uero non ens, ut motus atq; status, quæ circa ens esse dicuntur: sed tanquàm entis imaginem, aut etiam ab ente remotius. Id autem est sensibile uniuersum, & quotcunq; sunt circa sensibile passiones, uel aliquid iis posterius & quasi iis accidens, uel horum principium, uel eorum aliquid quæ id ipsum complent, tale quidem, quale iā dicam. Licet enim id cogitare quasi quandam immoderationem, si ad mensuram referatur: infinitum quoq;, ad terminum: informe rursus, ad formatorem: item semper egenum, ad sufficiens: semper indeterminatum, nusquam omnino quiescens, omnia undiq; patiens, insatiabile, extremam prorsus inopiam. Neq; talia huic accidunt, sed tanquàm ipsius essentia esse uidentur. Quinetiam quancunq; ipsius uideris portionē, inuenies in qualibet hæc cuncta summatim: cætera uero quæcunq; id participant, eiq; assimilantur, mala quidem fieri, neq; tamen ipsum esse malum. Itaq; cuidam fundamento hæc insunt, non alia quædam ab ipso, sed ipsum. Etenim si alteri malum accidit, oportet aliquid prius ipsum esse, etiamsi nulla id essentia sit. Vt enim bonū alterum quidem ipsum existit bonum, alterum uero quod aliis accidit: sic & malum hoc quidem ipsum malum est, illud autem secundum hoc accidit alteri. Quænam igitur immoderatio (dicet aliquis) nisi in eo quod immoderatum? Quæ rursus mensura, nisi in re mensurę participe? At quemadmodum mensura quædam est in nulla re mensurata: sic & immoderatio extra subiectum immoderatum. Si enim sit in alio, aut erit in eo quod immoderatum est: sed nō eget hoc immoderatione, cum sit ipsum immoderatum. Aut erit in re moderata: uerum nequit quod moderatum est, quatenus moderatum, immoderationem subire. Profecto oportet esse aliquid secundum se infinitum atq; informe suapte natura, taleq; per singula, qualia in superioribus cōmemorauimus describentia mali naturam. Præterea siquid præter illud est tale, uel ipsum habet admistum, uel saltem quoniam ad id spectat, euadit tale, aut quoniam cuiusdam talis est causa. Quamobrem naturam figuris, speciebus, formis, mensuris, terminis subditam, ornamētoq; præditam alieno,

nihil

nihil præterea boni ex se possidentem. Simulacrum rursus si cũ entibus conferatur, quinetiam mali ipsius essentiam, siqua modo esse potest essentia mali, hanc inquam ratio primum esse malum, & per se malum rite conuincit.

Gradus malorum tres. Quomodo in anima malum. Quomodo materia nihil habet boni. Cap. IIII.

IN quarto capite malorum gradus prosequitur: In primo gradu materiam ponens. In secundo corpoream materiæ formam, quam non esse formam veram & hic Plotinus breuiter indicat, & nos in Theologia latius demonstramus. In tertio vero statuit animæ malũ, dicens animã ipsam nõ esse per se malam: alioqui & omnis anima foret mala, & ab initio mala foret, & semper. Existimat secundam animam, idest vitam ab anima prima quandoq; accommodatam corpori, statim in ipso accommodationis initio fieri prauam. Cum enim sic alligetur corpori, vt ex ea & corpore vnum animal componatur, merito à materia mox inficitur, adeo vt & passionibus fiat obnoxia, & motus immoderatos more corporis subeat in excessum atque defectum. Talem vero fieri omnem eiusmodi vitam Platonici putant: posse tamen & hanc vix tandem aliquando temperari. Sed ante moderationis effectum, & passiones illas esse inuoluntarias arbitrantur: quia videlicet naturales & superiorem quoque animam: quia scilicet libenter cum inferiore consentiat: falsas inde opiniones accipere, quibus parum considerate iudicet, & vera bona sibi quoque fore vel mala, quęcunque inferior anima naturali quodam impetu prosequitur aut fugit. Sicut igitur inferior anima impetu naturali mala fit, sic superior amore, consensione, opinione fit mala. Sed inter inferiorem hanc vitam atque formam corpoream hoc interest, quòd forma hæc passio quædam est materiæ, vita vero actio potius est vel actus animæ. Ideo formæ quidem malum insanabile est, vitæ vero sanabile. Vbi vero materiam ait boni nihil habere, intellige, nihil formalis, intrinseci, absoluti boni. Cum enim primus boni ipsius effectus sit formale aliquid, idest diuina mens, forma formarum, merito vbi deest natura formalis, deest intrinseca natura boni. Sed materia quia primum subiectum est, æque ad omnes formas expositum, nullã sibi propriam vendicat formam, nihilq; formale: huic ergo nihil formalis, intrinseci, absoluti boni proprium est. Neq; tamen huic deest appetitio boni. Est enim materia indigentia summa, ad formalem copiam capiendam naturaliter paratissima: igitur hanc naturaliter appetit: igitur affectat bonum. Appetitio hæc bonum quodammodo dici potest: nõ quidem absolute, sed quoniam spectat & cõducit ad bonum, ad bonum inquam extrinsecum. Quod enim accipitur, nunquam euadit materiæ proprium. Proinde principium efficax, vnde appetitus motusq; materiæ ad bonũ efficitur, non est in ipsa materia: nulla enim efficacia est, vbi nulla forma, sed in natura tanq̃ instrumento dei. Neque tamen appetitus motusq; eiusmodi dicitur violentus: nam ad hũc tractum materia nedum resistat, sed & paratissima est, & q̃libẽtissime patitur, facillimeq; formatur. Denique ipsa materia quoniam est informis, est mala: imò quia est informitas, est ipsum malum. Dici tamẽ quodammodo bona potest, quatenus formabilis est à bono. Quoniam vero sæpe formam nominat terminum & mensuram, scito terminum appellare, quia naturam materiæ ad speciem quamlibet æque indifferentem certis quibusdam speciei limitibus terminat, vt per hominis quidem formam, speciem hominis sortiatur: per equi vero formam, ad equi speciem cõtrahatur. Mensuram rursus nominat, quia materia suapte natura nullam habet propriam magnitudinem vel figuram, sed certa quadam forma dum ad certam speciem eam terminat, propriam quãdam magnitudinem figuramq; requirit. Sicut autem corporea forma mensura est terminusq; materiæ: sic intellectualis forma mensura est ac terminus animæ. Ipsum vero bonum mẽsura est terminusq; mentis & omnium. Anima denique quæ per omnes sui vires in mentem conuersa, eius mensura terminoq; componitur, nihil mali accipit aut prospicit. Quæ vero à mente digressa materiam versus inclinatione progreditur, iam malum prospicit, & quasi quodam intuitu fascinatur. At postq̃ seminariã naturæ suæ virtutẽ quasi animæ superioris imaginem materiæ prorsus infudit, malum iam dicitur attigisse. Vbi tandem habitum iam concepit, per quem materiali corpore patiente compatiatur atq; consentiat, iam tactu venefico languere videtur.

Gradus malorum tres. Quomodo in anima malum. Quomodo materia nihil habet boni. IIII.

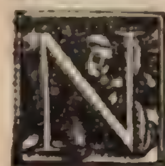

NAtura corporum quantum est materiæ particeps, malum quidem est, & si nõ primum: habet enim speciem quandam, quamuis non ueram: Priuatur & uita: Corruptionem infert inter corpora mutuam, concussionemq; ex ipsis inordinatam. Impedimenta quinetiam animæ ad actionem propriam affert. Præterea perpetuo

fluxu

Malorũ gradus tres.

fluxu aufugit essentiam, ideoq; secundum obtinet mali gradum. Anima uero secundum se mala non est, neq; omnis anima praua. Sed quæ nam praua? illa uidelicet, ut inquit Plato, quæ seruit illi, cui prauitas animę naturaliter inesse potest: quasi irrationalis animę species malum subeat, immoderationē, & excessum atq; defectum. Ex quibus intemperantia & timiditas, aliaq; animæ prauitas uelut passiones inuoluntarię oriuntur. Ex quibus & opiniones falsę, per quas bona uel mala quis putet, quę prosequitur aut fugit. Verum quid nam prauitatem hanc adducit? Et quomodo in principium illud causamq; redigere poteris? Primo quidem dicetur animam eiusmodi non esse extra materiam, neq; secundum seipsam talem esse: itaq; immoderationi miscetur speciei q; ornantis & moderantis expers euadit: corpori nanq; materiam habēti immergitur. Præterea si uis rationalis offenditur, discernere prohibetur perturbationibus offuscata, & materiæ tenebris obruta, utpote quæ annuendo prolabitur in materiam, & omnino non ad essentiam, sed ad generationē spectat: cuius origo est natura materiæ, usqueadeo mala, ut illud etiam quod nondum est in ea, solum uero eam prospicit, suo impleat malo. Cū enim boni omnino sit expers, boniq; priuatio sit purusq; defectus, nimirū quicquid quomodocunq; attingit eam, sibi simile reddit. Perfecta igitur anima uergensq; ad mentem, semper pura est, procul à se materiā eliminās, & omne interminatum, immoderatum, malum: neq; his propinquat, neq; prospicit quidem. Quamobrem pura permanet, intellectu prorsus determinata. Quę uero munus id nō sustinet, sed ex seipsa progreditur in gradu quodam existens neq; perfecto neq; primo, uelut illius imago ob ipsum defectū, quatenus deficit, indeterminata sorte repletur, tenebrasq; prospectat, iamq; habet materiam, in illud aspiciens quod non cernit, &, ut dici solet, tenebras aspicit.

In quo defectu consistat malū. Quomodo materia sit ipsum malū. Quomodo fiat malū in anima. Ca. V.

CApui quintum quæstiones duas inducit & soluit. Prima quæstio est eiusmodi. Dictum est, vim rationalem imperfectiorem mente, eiusq; imaginem esse: similiter vim naturalē rationali imperfectiorem eiusq; imaginem. Nūquid ergo defectus eiusmodi vel ibi vel hic est malum? Nequaq̄. Nempe non in quouis defectu boni consistit malum: quando scilicet aliquid ab alieno superioriq; bono superari deprehēditur, eiq; cedere Nam hi sunt certi bonorum gradus prouidentia diuina dispositi. Sed malum in proprio quodam defectu versatur, quando aliquid bono aliquo speciei suæ vel singulari munere videtur orbatum. Summum vero malum in vniuerso defectu perpenditur, quod quidem omnis speciei bono suapte natura caret, omniq; intus formali dono priuatur. Qualem dicit esse materiam, quæ nullā boni habeat portionem, scilicet intus & propriam. Cum enim ipsum ens primo bonum intus accipiat, tanq̄ ipsi bono q̄proximum, merito intrinsecum rebus bonum per munera ipsius entis, scilicet per essentiam & esse tribuitur. Materia vero neque proprium habet esse, cum non sit forma, vel propriam habeat formam: Est ergo per esse substantialis formæ, sicut accidentalis forma est per esse substantiæ, neque rursus habet essentiam. Cum enim prima essentia sit aliquid in se formale, præsertim si ad alias essentias comparetur, iure materia quæ nihil est formale, non etiam est essentia, veruntamen est aliquid essentiæ quodammodo simile: q̄uis ipsius esse simile nihil habeat. Proinde in quo est defectus aliquis qualiscunque sit, id non est ipsum bonum: vbi defectus à proprio quodam bono cadens, ibi iam malum aliquod: vbi defectus omnis, ibi malum ipsum, id autem est materia. Defectus autem à proprio bono degenerans, in quo est potentia & procliuitas in malum aliquando cadens, deterior defectus est q̄ simplex alicuius boni defectus: in hoc enim cōsistit minus bonum, in illo vero malum. Nam procliuitas illa præsertim iam inclinans, vergit ad ipsum malum, quod quidem ante procliuitatem iam est malum: & ipsa procliuitas in animo pronior quādoque facta, iam est mala, an-

tequàm

tequàm præcipitandi habitus confirmetur. Iam vero primum animæ malum, non est vitiosus hic habitus aut ille, sed ipsa procliuitas propensior ad materiam: ipsaq; materia circa quā versatur: vel eam quibusdam sui partibus attingendo, scilicet natura viribusq; naturæ ministris: vel eam aspiciendo, scilicet quodam tum consilio rationis materiam eligente, tum imaginationis superioris imperio: vel in materiam corruendo, scilicet imaginationis inferioris affectu: vel denique patiendo, scilicet infimo sensu. Profectò cum omnia secundum aliquid talia, iudicentur talia, quatenus ad ipsum tale simpliciter referūtur, merito Plotinus omnia per relationem aliquam ad materiam quæ ipsum malum est, mala perpendit, tum in anima, quod iam dictum est, tum in corpore atque fortunis, quod deinceps ostendit, vbi secundam quæstionem mouet & soluit. Concludit ex his, Animam non esse mali principium: quia videlicet nō sit ipsa natura mala: cum intellectualis natura sit, atque ipse intellectus sit ipsi bono q̄ proximus: quippe cum ad ipsum bonum & intellectus proxime & per intellectum anima conuertatur. Hic innuit, animas non tam certo proposito quasi rebelles à deo deficere, quàm ex quadam potius consequentia contingēti, quatenus scilicet ad materiam & materiale qddam afficiuntur, ex quo latenter animus auertatur à deo, dū libenter conuertitur ad oppositum. Nempe si in hoc nostro malignitatis loco animus non discedit à maiori bono in malū præcipuo quodam proposito, sed sub specie boni, multò minus extra id corpus viuens, manifestum malum bono manifesto præponit. Initium itaque mali animæ vult esse per accidēs, quatenus ad aliquid minus bonum, idest ad ipsum generationis ministerium propensius inclinatur. Sed clam interea malum subrepit, quod & aliquando nolentem detinet animā: tum quia ineuitabili mox impetu fati pulsatur, & diutius interdū carcere clauditur: tum quia nescit ab initio quid quantum'ue damni sequatur ex affectu & habitu circa corpus. Solos autē Plotinus eos existimat animos mala quodammodo vitaturos, qui anteq̄ corporeus habitus confirmeē, discrimine cognito in mentem se omnino receperint. Quoniam vero non omnes praui sunt, & praui quidam emendari aliquando possunt, patet prauitatem tum non inesse natura, tum non esse ipsum malum existimandam. Concludit denique, animum deuitare vel repellere superareq; prauitatem ex materia pullulantem, vel ad materiam proruentem, ea tantum natura, quę inest animo à materia segregata, ideoq; diuina. Et q̄uis diuina sit, quia tamen est proxima naturalibus, sensim admittit malum. Nō autem sicut corporea forma, quæ ideo cadit à proprio bono, quia tum materiæ inhæret, tum contrariæ formæ miscetur, ideoq; malum eius sequitur & interitus: sed ideo animus à proprio quodam bono degenerare, malumq; videtur admittere, quia nimium init cum natura inferiori commercium. Ex huiusmodi vero contubernio solicitudo potius & impedimentum melioris officij sequiē, q̄ pernicies.

In quo defectu consistat malum. Quomodo materia sit ipsum malum. Quomodo fiat malum in anima. CAP. V.

Aeterum si boni defectus causa est ut anima uideat tenebras, eisq; mergatur, malum animæ erit in defectu tenebris'ue situm, idq; malum erit primum. Secundum uero sit tenebrositas ipsa, maliq; natura, non in materia primum, sed etiam ante materiam: aut certe non in quouis defectu, sed in defectu uniuerso consistit malū. Quod igitur parum à bono deficit, nondum est malum: potest enim pro natura sua esse perfectum. Imò quod penitus deficit, qualis est materia, id re uera malum est, nullam boni possidens portionem. Materia sane neq; esse habet, cuius munere bonum habere potuerit: sed esse de ipsa æquiuoce dicitur. Defectus igitur sortitur, ut non sit bonum: defectus autem uniuersus sortitur, ut sit ipsum malum. Defectus uero medius est, posse in malum cadere: quod iam est malum. Vnde oportet malum excogitare, nō hoc quidem malum, uelut iniustitiam uel aliam quandam prauitatem, sed illud quod nondum horū quicquàm est. Sed hæc quasi illius species sunt, additamentis quibusdam distinctę, uelut in anima quidem prauitas: rursusq; huius species, uel secundum materiam circa quam est, uel secundum quasdam animæ partes, uel ex eo quod partim quidē aspicit, partim uero prorumpit, partim deniq; patitur.

patitur. Siquis autem extra animam quoq; mala posuerit, quærendũ est, quo modo ad naturam illam mali reducat, ceu morbum, deformitatem, paupertatem. Forte uero morbum dicent esse defectum aut excessum in corporibus compositis ex materia, ordinem & mensuram non sustinentibus: Deformitatem uero esse materiam forma minime superatã. Paupertatem deniq;, egestatem, priuationemq; eorum quibus egemus ob materiam cui coniungimur sic natura institutam, ut ipsa sit indigentia: Proinde si hęc recte dicuntur, non est dicendum, nos malorum esse principium, quasi ex natura propria mali simus; sed ante nos hæc esse. Quæ uero homines occupant detinere nolentes: attamen pręstari malorum animi fugam, animis uidelicet id potentibus: non omnes autem posse. Positio uero materiæ corporum naturæ præsentis malum est: neq; enim ipsum malum est prauitas hominum, quandoquidem non omnibus inest hominibus: datur enim eius superandæ facultas. Pręstantiores certe sunt, quibus id quoq; non accidit. Superant deniq; eo quod in ipsis est à materia segregatum.

Quomodo aliquid bono sit contrariũ idest materia. Quomodo formæ à materia separatæ sint cõtrariæ. VI.

SExtum caput exponit, quid sibi Plato velit, vbi ait in libro de scientia, Mala omnino deleri non posse. Esse nanque necessario aliquid subcontrarium bono. Ipsaq; mala in mortali natura versari. Inter hæc intellige, non esse quicquàm proprie ipsi bono contrarium, quasi id in eodem genere contra bonum ex opposito diuidatur. Principium nanque rerum cũ nullo potest in eodem genere conuenire, et à nullo per differẽtias sibi additas discrepare. Sed dicitur aliquid subcontrarium bono, idest sub boni imperio collocari aliquid ab eo maxime distans, ac penitus dissimillimum, idest infimam mundi materiam. Præterea docet in cæteris quidem contrarijs non esse necessarium, vt si vnum extat, mox extet & alterum. At vero si ipsum bonum est, necessario eius subcontrarium prouenire: idest, si primum est vniuersi principium, necessario datur gradus quidam infimus vniuersi. Inter hæc contrarietatem accipit aliter quàm plerique eam definientes repugnãtiam quandam duarum in eodem genere qualitatum. Vnde sequeretur, substantias sibi inuicem non esse contrarias, & quæ cõtraria sunt, in eodem genere collocari. Hic enim contrarietatem esse vult distantiam rerum vndique maximam opposita facientem, ferentemq; opposita. Sic itaque materia erit subcontraria deo. Hæc enim, non est essentia, ille vero essendi principium: hęc malorum origo, ille bonorum: hęc rursus informitas deformitatisq; causa, ille principium est formarum. Multoq; magis hæc duo inter se contraria sunt quàm calor atque frigus & similia: hæc enim in nullo cõueniunt, cætera vero in genere & materia congruũt. Subdit, ignem & aquam si speciem forte suam seruarent illis subducta materia, inter se adhuc contraria fore, scilicet essentiam aquæ, ignis essentiæ. Tunc enim in his calor & frigus non modo proprietates quædam essentiales, sed etiam quodammodo essentiæ forent, siue actus essentiæ, maximeq; inter se distantes cõtrariorumq; causę vniuerso. Item nulla tunc alterius portio propria foret in altero, cum communis sit illis materia defutura. Rursus duo hęc se totis inter se discrepabunt, & ipsa (vt ita loquar) alteritate distabunt.

Quomodo aliquid bono contrarium sit, idest materia. Quomodo formæ à materia separatæ, sint contrariæ. CAP. VI.

OPeræpretium est intelligere, qua ratione potissimum à Platone dictum sit, mala omnino deleri non posse, sed ex necessitate uenire. Neq; apud deos esse, sed apud mortalem naturam inferioremq; hunc locum assidue circunuolui. Nunquid igitur ita dictum est, quoniam cęlum quidem semper liberum sit à malis? Quippe cũ ordine perpetuo moueatur, & ornamento feratur: neq; iniustitia neq; iniquitas alia ibi sit: neq; cœlestia sibi inuicem iniuriam inferant, ornata moderatione perducta: in terra uero iniustitia ordinisq; expers sit iniquitas. Hęc enim

est natura mortalis,locusq; inferior. Verum quod inquit, hinc aufugiendū esse,nequaquàm de terrenis locis est dictum. Fuga enim est inquit,nō à terra discedere, sed hominem etiam in terra uiuentem iustum & sanctum unà cum prudentia fieri: perinde ac si dicatur,aufugiendam prauitatem esse:qua si mala homini sint tum prauitas,tum quæ ex prauitate nascūtur. Tum uero cum Theodorus diceret,posse mala de medio tolli,si modo quæ dicat hominibus persuaserit: Socrates fieri id posse negauit: Mala enim ait necessario euenire. Quippe cum necessarium sit aliquid bono subcontrarium esse. At uero qua ratione fieri potest,ut humanum malum,idest prauitas,ipsi bono contrarium sit? Nempe contrarium hoc est uirtuti. Virtus autem nō ipsum bonum est,sed quoddam bonum,quod quidem efficit, ut materiæ dominemur. Ipsi autem bono quomodo aliquid contrariū erit? Non enim est quale. Prçterea quid nam cogit ubiq;,si alterum contrariorum extat,alterū rursus extare? Verum esse quidem possit,atq; sit contrarium: quandoquidem & contrarium eius existat:uelut existente sanitate, potest & morbus esse: neq; tamen necessario prouenit. Forte non putat Plato in quolibet cōtrariorum ordine eiusmodi necessitatem esse ueram,sed in ipso boni contrario. At si ipsum bonum essentia est,uel potius super essentiam,quidnam potest ei esse contrarium? Quod igitur nihil essentiæ sit contrarium, id in singulis essentiis per inductionem satis est manifestum. Vtrum uero ipsi simpliciter essentię contrarium aliquid sit, nondum est demonstratum. Sed quidnam ipsi uniuersali essentiæ contrarium esse poterit, atq; omnino primis uniuersi principiis? Forte uero ipsi quidem essentiæ erit cōtrarium,nō essentia. Boni uero naturæ contrarium, siqua est mali natura atq; principium. Principia enim utraq; sunt,id quidem bonorum,illud uero malorum: atq; omnia quæ in alterutra natura sunt,inter se contraria sunt. Quo circa & ipsa tota contraria,magisq; contraria sunt quàm cætera. Alia nanq; contraria,uel in eadē specie, uel in eodem genere collocantur: & in quibuscunq; sunt, communi quodam conueniunt. Quæ uero sunt seorsum,atq; ita se habent, ut quæ naturam implent alterius, contraria sint eorum,quæ naturā alterius implent, quid nam prohibet maxime inter se esse contraria? si modo contraria sunt, quæ interuallo à se inuicem longissimo distant. Termino sane atq; mēsurę & cæteris quæ diuinæ naturæ sunt propria,contraria sunt infinitudo immoderatioq;,& reliqua quotcūq; in natura mali esse dicuntur. Quapropter uniuersum est uniuerso contrarium. Alterum profecto esse fallacissimum habet, ac primo uereq; falsum atq; mendacium: alterius aut esse est uere esse: itaq; illius falsitas huius ueritati repugnat. Rursus quod secundū illius essētiam est,ei quod secundum huius essentiā est opponitur. Quas ob res satis constat, non ubiq; uideri uerum, nihil essentiæ contrarium esse: quoniam ignem & aquam confiteremur esse contraria,etiamsi non subesset illis communis materia,in quibus calor,frigus,humor,siccitas,accidentia sunt. Si aūt in seipsis essent sola,essentiam ipsorum absq; communi subiecto complentia,tunc quoq; contraria forent,essentia uidelicet essentiæ. Quæ igitur segregata

Fuga.

Essentiæ an aliquid sit contrarium.

gata inter ſe ſunt omnino, communeq́; nihil habent, ac interuallum habent quamplurimum, in ipſa ſui natura contraria ſunt: quandoquidem contrarietas non fit qua ratione quale quiddã ſint, neq; omnino ſecundum quoduis rerum genus, ſed qua plurimum inter ſe diſtant: item, qua ex oppoſitis conſtituuntur, & contraria faciunt.

Quomodo ſi bonum eſt, neceſſarium ſit eſſe malum: & quomodo uniuerſum ex materia conſtat & forma, ex mente atq; neceſſitate. Cap. VII.

POſt hęc in ſeptimo capite monſtrat, cur neceſſarium ſit, ſi bonum eſt, fore malum. Profecto mundanum opus ab ipſo deo factum, nunquàm pręſenti effectu actuq́; factum eſſet, niſi fieri potuiſſet. Duo igitur cogitantur, tum potentia, tum actus eſſendi: quæ quidem inter ſe cõtraria, ideſt oppoſita ſunt. Nam & qua ratione actu iam exiſtit, nequit vlterius effici: & qua ratione fieri poterat, nondũ erat in actu. Item potentia quidem eiuſmodi terminus eſt à quo: actus autem terminus eſt in quem effectio mundi progreditur. Actus quidem exiſtit iam in potentia mundi: potentia vero non in actu quidẽ, ſed potius eſt ſub actu: atque ita hæc hunc ordine quodam antecedit rationiſq́; diſcurſu: ſicut in qualibet rerũ apud nos genitura, potentia hęc aut illa naſcendi actum proprium & pręcedit tempore, & in actum procedit in tempore. Si quæras de prima naſcituri mox mundi potentia quid nam fuerit, reſpondebo: neque prorſus aliquid extitiſſe, iam enim fuiſſet in actu: neque rurſus omnino nihil: non enim aliquid fundatur in nihilo. Dicam ergo fuiſſe nonnihil, ipſam inquam exiſtendi potentiam atque materiam. Non inquam in deo fundatam, deo enim nihil accidit; non fundatam rurſus in nihilo, ſed ipſum potius fundamentum. Non quidem in ipſa diuini architecti intentione primum, ſed potius vltimum. Primum nanque ideſt præcipuum in ipſa dei ſentẽtia, eſt forma mundi, poſterius vero materia, ſub mundi forma ſe occulens. Viciſſim vero in operis expeditione primum eſt materia, ſubſequens vero forma. Conſtat igitur vniuerſum (vt Plato inquit) ex mente, ideſt actu formali, qui ſanè eſt in diuinæ mentis voto præcipuum, mentiſq́; imago. Item ex neceſſitate, ideſt materia, quæ non tam intentione propria q̃ neceſſaria quadam conditione ad hoc opus accipitur. Si igitur eſt ipſum bonum efficaciſſimũ omniũ, neceſſario Plotinus vult opus inde ſequi mundanum. Si mundus eſt, neceſſario eſt materia, quæ malum eſt. Si ergo bonum eſt, ſequitur neceſſario malum. Præterea bonum ipſum cum inęſtimabilem habeat efficaciam, vim ſuam effectumq́; longiſſime latiſſimeq́; diffundit. Si lõgiſſime porrigit, certe graduum deinceps innumerabilium ſeries efficit, vt gradus vltimus velut maxime diſtans ſit primo, ideſt bono contrarius, ideſt omnino diuerſus atque diſſimillimus: erit itaque malum, malum inquam ſimpliciter atque commune. Item ſi latiſſime vim diffundit, plurimi per latitudinem rerum gradus efficiunt, vt aliquis ſit ab aliquo diuerſiſſimus, ſæpeq́; reuera contrarius: atque malum non quidem ſimpliciter malum, ſed potius inuicem. Si ergo bonum eſt, cõſequenter tum in longum denique ſurrepit ipſum malum, tum in latus quædam inter ſe mala contingunt. Inæſtimabilem ipſius boni fœcunditatem neceſſario bonum ſequitur iterum fœcundiſſimum, & huius deinceps fœcunditatem fœcundum aliud rurſus & aliud. Cum vero ſemper effectus in bonitate cauſæ cedat, cõtinue magis ſuboritur comminutio boni, hãc vero ſubſequitur denique malum. Effectus itaque boni & bonus eſt, quoniã eſt ex bono: & minus bonus, quoniam extra & infra bonum: & denique malum patitur, poſt boni longiſſimum detrimentum. Quoniam vero materia eſt ipſum malum, atq; ex hac totus mundus compoſitus eſt, ideo in qualibet mundi particula latet malum, q̃uis in ſphæris mundi ſublimioribus ſoliti effectus mali non ącidant: quippe cum ibi defectus materiæ perfectione formæ nimium ſuperetur: nonnihil tamen mali ſimile præ ſe ferre videtur cõtinua quædam priuatio, quam ſecum affert perpetuus mundi motus in præteritum ac futurum. Materia quoque cęli ob potentiam eius ad formas omnes indifferentem ſubſtãtiales formas aliquando commutaret, niſi mira quadam præſentis formæ virtute tanq̃ freno quodam cohiberet: cui quidem freno iam manſuefacta cedit, forte non tam quia ſimpliciter materia eſt, quàm quia talis formæ materia. Hanc ob cauſam Plato in Timęo ſphęras mundi ſtellaſq́; inquit diſſolui poſſe, ſcilicet ex natura materiæ, niſi virtute diuina, ideſt mira bonitate formę connecterentur. Formæ itaque ſeparatæ diſſolui non poſſunt. Nam etſi hę quoque benefico ipſius boni munere conſeruantur, tamen hoc ipſum boni munus forma eſt, qua quidem dum ſeruatur forma quęlibet à materia ſegregata, videtur interim ſeipſa ſeruari, cũ ipſa reuera ſit forma. Si quis autem ambigat, cur corpus humanum forma ſua, ideſt anima quæ diuina eſt, non ſeruetur indiſſolutum, audiat Moyſen docentem, contineri quoque id corpus indiſſolubile poſſe, ſi modo & anima ſuam ſeruet diuinitatem, quod & Perſarum magi ſecuti, promit.

ti, promittunt perpetuam corporis sanitatem animo pristinam sanitatem suam recipienti.

Aeterum cur si bonum est, necessarium sit esse malū? Nunquid propterea, quòd necessaria est uniuerso materia? Ex contrariis enim uniuersum hoc necessario constat: alioqui non foret, non existente materia. Mista est igitur huius mūdi natura ex necessitate simul atq; mente. Sane quæcunq; in hunc mundum à deo proueniunt, bona sunt. Mala uero ex antiqua natura, inquit Plato: significans uidelicet subiectam materiam, nondum exornatam, si modo eo in gradu prospiceretur. Sed quomodo naturam dicit mortalem? Quod enim dixit circa hunc locum mala reuolui, designare concedatur uniuersum. Num forte per illud confirmatur quod in Timæo inquit, Sed quoniam estis geniti, immortales quidem nō estis: neq; tamen unquam soluemini, mea uirtute seruati. Quod si ita sit, recte diceretur mala deleri non posse. Qua igitur uia quis mala uitabit? Non loco fugientem ait deuitaturum, sed uirtutem potius comparantem, seq; ipsum à corpore semouentē: sic enim se à materia segregabit: quippe cū hærens corpori, hęreat & materię. Separare uero uel non separare quo modo se habeat, ipse aperit. Esse præterea penes deos significat in mundo intelligibili esse: illic enim sunt immortales. Licet hac insuper ratione necessitatem mali considerare. Nempe cum bonum non maneat solum, nimirum necesse est digressione quadam ab ipso procul tandem accidere malum. Vel siquis ita malit dicere, uidelicet perpetua quadam subiectione atq; distantia ultimū prouenire, ultra quod aliud quicquàm fieri nequeat, idq; ipsum esse malum. Necessitate uero esse aliquid post ipsum primum, ideoq; & ultimū: hoc autem materia est, nihil amplius habens primi. Atque hæc est mali necessitas.

Quomodo materia sit causa mali, primo quidem formis suis, deinde animo. Item quòd omnia bona ad unū bonum, omnia mala ad unum malum denique referantur. Cap. VIII.

Dubitat autem in octauo libri capite, utrū materia sit causa in animo tum inscitiæ tum prauitatis, an potius forma quędam complexioq; formarum. Respondet mox: Si forma corporea qualiscunque dicatur, sit mali in animo causa, propterea causam esse mali, quoniā forma hęc materiæ addicta est ac prorsus materialis effecta, nec vera sit forma sed imago quædam formæ passioq; materię. Cum regionem sub cælo mobilem instabiliter quasi per se vacillantem necesse sit regi duciq; à regione cælesti, mobili quidem, sed stabiliter mobili, idest perpetuo eodemq; semper tenore volubili. Rursus cœlestem regionem motui subiectam, quasi nondum perfectam à superiori prorsus immobili gubernari, merito inferiores in hac nostra materia formas ad formas quæ sunt in cælo reducimus, & cælestes iterū formas ad illas quæ sunt in ipso cæli fabro duceq; referimus. Neq; aliud ibi sunt hæ formę, quàm ipsa fabri ducisq; intelligentia, ideoq; in seipsis existere iudicantur. Formæ quidem sub cælo à cælestibus longe degenerant: illic enim purę sunt & integræ, efficaces, passionis expertes, neq; pugnaces: hic autem commistione aliqua inquinatæ, mancæ, inefficaces, innumeris subditæ passionibus: & siquid agunt, ad perniciem inter se pugnantes. Veruntamen hæ cū cælestibus tum in ipso corporeo genere, tum in materia motuq; congruunt. Hæ igitur à formis penitus incorporeis & procul à materia omniq; motu in se consistentibus multo magis degenerant q̄ à cælestibus, usq; adeo ut si sublimes illæ sunt formæ, hæ iam deformes quædam notæ sint, vel exigua valde incertaq; formarum vestigia in materia prorsus informi: materia inquam iam ita superanti formas, sicut & in cælo formæ superant cōiunctam sibi materiam, & super cælum formæ materiam omnem à se procul eliminant. Age rursus lucem in seipsa considera, & in ea vires omnes gradusq; colorum, qui tamen in ipsa luce nihil aliud sint quàm ipsa. Animaduerte subinde colores in herbas traductos. Cognosces subito, quàm longe colores qui his materijs insunt ab illis decidant, qui in luce imò in seipsis existunt. Mitto quòd Iri colores

 obumbrari

obumbrati iam sunt, & contraria tum luci tum sibi inuicem natura polluti. Nonne vides eos inefficaces sic euasisse, vt abeunte luce nihil agant, forteq; sint nihil, adeo vt dum præsente luce videntur existere, hoc ipsum esse ipsius forte sit lucis: certe hoc ipsum agere oculosq; mouere, sit lucis in eis agentis. Talem vero formarum nostrarum ad diuinas comparationē esse memento. Materia enim formas omnes in ipsa iacentes multo magis inficit informitate sua, q̄ subiectum frigidum calorem debilem accedentem. Maior nanq; diuersitas est inter formam atq; informe omnino subiectum, quàm inter formam quamlibet & subiectū quomodolibet iam formatū. Si ergo non est calor verus qui mistus est frigido, certe non est vera forma quę immersa est subiecto prorsus informi: siue (vt verius loquar) informitati. Accipe colores quatuor, album, croceum, & viridem, & rubentem: misce cuilibet horum quemlibet, nō tantum quemuis inficies mutua mistione quantum si quemlibet horum nigro miscueris: nigredo vero ad reliquos comparata colores, materiam ubi referat ad formas similiter comparatā. Memento præterea formas in materia, quia factæ materiales sunt, egenas euadere, ac periculis subiacere, ideoq; inuicem ad perniciem concertare: vt alieno videlicet detrimento vtcunque possunt alantur, & tutiores sint extincto cōtrario. Separatas vero à materia formas quamuis admodum inter se diuersas, tamen inter se nullo modo pugnare. Generant tamen in vniuerso contraria: idea quidem ignis, ignem: idea rursus aquæ, generat aquam. Quod enim inter differentes ideas est inconfusa vniuscuiusq; proprietas, hic repugnātia fit hostilis. Conclude tandem, formas in materia penitus obumbratas fieri vsqueadeo languidas, vt materiæ veneficio ægrotantes veneficę quodammodo sint & animo nimium propinquanti. Qua vero ratione pro humorum diuersitate diuersa hominum sint ingenia diuersiq; mores: & virum & quomodo superari hæc incommoda temperari'ue possint, in Theologia sæpius disputamus, vbi etiam non veras esse in materia formas frequenter asserimus. Vt autem quę Plotinus de bono maloq; & boni maliq; gradibus & in superioribus & hic adducit, summatim teneas, ita considera. Diuersa bona in quocunque rerum genere sint, communi vocamus appellatione boni: neque id quidem casu, sed certa quadā conditione ad hoc adducti. Vnam itaque in cunctis communem sortem vaticinamur, non vnam specie aut genere. Nam in omnibus generibus q̄uis diuersis, bonum cōspicimus atque nominamus: Vna est igit' hęc appellatio, ob quādam ad idem ordinis vnionem, scilicet quoniam ab eodem principio sunt, eiusq; aliquid habent, & ad idem velut finem feruntur & conferunt. Similiter per omnia genera malum aliquod reperimus, cunctaq; mala eodē mali nomine non casu sed certa ratione notamus. Neq; id verius fieri potest, quàm si ad vnū summopere malum omnia referamus, scilicet quia vel inde contingant, vel illius aliquid habeant siue similitudinis siue inclinatiōis, siue naturę: vel quia illuc ferātur & ferant. *Ipsum bonū, gradus summus: ipsum malum, gradus ultimus.* Ipsum quidem bonum summus est vniuersi gradus: ipsum ergo malum, gradus sit vltimus omnium. Neque vero decet mala dijudicare solum per discessum ab ipso bono atque distantiam, imò multo rectius per accessum ad ipsum malum. Non enim quicquid statim à primo distat, mox iudicamus malū: sed longo post interuallo mala deprehendimus, quæ per accessum ad vltimum deformia iam perniciosaq; sunt. Valde enim probabile est, quę propinquiora sunt ipsi bono quàm ipsi malo, bona censeri: quę vicissim propinquiora malo, mala putari. Sin autem absque fine aliquo descendatur, nusquàm erit infimū, & ab ipso bono maxime distans: quo posito liceat aliquid huic propinquius existimare quā bono, aliudq; alio propinquius huic vlla ratione perpendere. Referre autem malorum iudicium solum ad quandam à bono distantiā, perinde se haberet, ac si quis ad ipsam à malo distātiam bonorum omne iudicium referat.

Biiciet forte quispiam, non propter materiam nos fieri malos: neq; enim ignorantiam, neq; prauas cupiditates ob materiam proficisci. Atqui si ob prauam corporis affectionem quis aberret, non materiam, sed formam affectus cuiuslibet esse principium: uelut calorem, frigiditatem, amarum, salsum, reliquasq; humorum species: Præterea repletiones uacuitatesq;: Repletiones inquā nō quaslibet, sed talium quorundam repletiones, & omnino tale quiddam esse, quod differentiam facit concupiscendi. Ac si uis opinionum quoq; fallentium discrepantiam, quo appareat formam potius quàm materiam esse malum. Verū hoc quoq; pacto nihilomninus compelletur, malum esse materiā confiteri. Nempe quæcunq; facit qualitas in materia iacens, haudquaquam seorsum

existens.

existẽs efficit: quẽadmodũ neq; figura securis absq; ferro secat. Pręterea formæ quæ in materia sunt, nõ eædẽ sunt, quæ essent, si in seipsis existerent: sed rationes quædam materiales sunt in materia iam corruptę, naturęq; materialis plenæ. Neq; enim ignis ipse, scilicet separatus urit: neq; aliud quicquã eorum quæ in seipsis existunt, talia facit, qualia formæ iam in materia factæ dicuntur efficere. Materia siquidem cũ eius quod apparet in ea sit domina, deprauat ipsum atq; dissoluit, suam uidelicet naturam adhibẽs illi contrariã: non inquam calido frigus admouens, sed speciei caloris suam speciei obiiciens orbitatem, & formæ informitatem: excessum quoq; atq; defectum opponens moderatæ naturæ, quousq; tandem efficiat, ut forma non amplius sui iuris, sed materiæ prorsus euadat. Quemadmodũ in animalibus nutriendis quod intus assumitur haud ulterius quale influxerat, permanet: sed in cane fit canis sanguis, & omnino caninũ: humoresq; omnes pro natura accipiẽtis euadunt. Quamobrem si corpus causa est malorum, hac quoq; ratione materia malorum causa iudicatur. Dixerit forte aliquis, oportere talia superare. Verum haud purum est quod superare queat, nisi fugiat. Iam uero uehementiores cupiditates certa quadam corporum complexione proueniunt: aliæ quoq; aliorum cupiditates: adeo ut non facile quilibet superare possit. Quid uero, quod alii quidem obtusiores sunt ad iudiciumq; inepti: utpote qui natura sint frigida, ad motumq; inepta: alii uero contra effrenata quadam leuitate feruntur. Testantur hæc nostri habitus pro temporũ diuersitate diuersi. Pleni enim cum sumus, aliter cupimus atq; cogitamus, uacui uero aliter. Quinetiam aliter quidem repleti, aliter affici consueuimus. Deniq; ut summatim dicam, primo quidem malum sit, quod omnino mensurę est expers. Quod autem in natura mensuræ prorsus experte fit aut existit, uel similitudine, uel participatione, secundo loco sit malum, propterea quod ipsi acciderit. Rursus primo quidem malum sit tenebrositas, sequenti autem gradu similiter sit tenebrosum. Tum uero prauitas cum sit inscitia immoderatioq; in anima, secundum obtineat mali locum, neq; sit ipsum malum. Quippe cum neq; uirtus sit primũ bonum: sed quatenus uel similis uel particeps boni ipsius euadit, bona censetur.

Quomodo quod est informe cognosci poßit ab anima, quæ est forma, & per formas solet cognoscere. IX.

QVæris in capite nono, quomodo quod informe est, cognoscatur: cum & virtus cognoscendi sit forma, & ipsa per formam actura sit, & obiectum per formam virtuti sit occursurum. Respondet, per lumen cognosci tenebras, idest fingẽdo quidem totum lumẽ abesse extremas tenebras cogitari: fingendo vero deesse hic luminis partem, quam alibi videamus, agnosci aliquid tenebrosum. Similiter omnem formam auferendo, animũ vaticinari materiam: sed formas auferendo nõnullas, aliquid cogitari deforme. Sed mirum hic aliquid accidit. Sicut enim neque sine luce videmus quicquàm, neque in luce tenebras: ita neq; sine forma quicq̃ intelligimus, neque per formam vel in forma materiam. Animus denique sicut ipsum bonum supra lumen intellectuale cognoscit, sic materiam infra lumẽ eiusmodi fingit. Cognitio autem vtraque vaticinium potius quàm ratio nuncupanda videtur.

QVo nam igitur hęc nouimus? Ac primo quidem quo nam nouimus prauitatẽ? Virtutem quidem mẽte atq; prudentia, se nanq; cognoscit. At uero quomodo prauitatem? Nunquid quemadmodum regula quadam rectum discernimus à non recto: sic &

uitium tanquàm uirtuti non congruens? Sed nunquid uitium cognoscimus ipsum aspicientes? Profecto integrum uitium nequaquàm aspicientes animaduertimus, nam est infinitum: itaq; ablatione quadam dum uidelicet dicimus, uirtutis omnino nihil habere. Vitium uero non integrum ex hoc pensitamus, quo deficit à uirtute. Partē ergo uidentes, parteq; pręsenti quod abest reliquum suspicantes, quod quidem in tota specie continetur, hinc uero abest, hac ratione uitium iudicamus in ipso indeterminato, quod est priuatum derelinquentes, atqui in ipsa materia quasi deformē faciem intuentes: quippe cum ratio ibi non dominetur, neq; possit materiæ turpitudinē operire, nimirum deformitatem ex quodam speciei defectu excogitamus. At uero quod nulla ex parte nactum est speciem, quo pacto cognoscimus? Forte omnino speciem adimentes, totum id quod residuum est, cui non insunt species, asserimus esse materiam: ipsiq; interim informitatem quandā intra nos admittimus, dum uniuersam speciem auferimus, si modo simus materiam inspecturi. Quapropter hic intellectus fit alius, ac fermè non intellectus, dum quæ sua non sunt, audet inspicere. Quemadmodum oculus diuertens à lumine ut uideat tenebras, & non uideat: propterea quòd ut tenebras uideat, relinquit lumen. Neq; enim unà cū lumine tenebras uidere potest: neq; rursus absq; lumine uidere potest quicquam. Quo uidelicet illi cōtingat, ut quoad potest fieri, uideat. Similiter intellectus in penetralibus suis proprium lumen occulens, & quasi extra se progrediens, in illa quæ ab ipso aliena sunt, abit: nec interea proprium lumē admouet: ideoq; contrariam naturę suæ subit conditionem, ut quod sibi contrarium est, inspiciat.

Vitium quomodo animaduertimus.

Quòd materia sit mala, non quia qualis sit, sed quia non qualis: sic deus est sine qualitate bonum. Item materiam esse prorsus informem. Et quid sit forma. Cap. X.

POst hęc autem in reliquis libri capitulis quęstiones mouet & soluit. Quęstio prima in capitulo decimo, Vtrum materia si non sit qualis, possit esse mala. Solet enim ad qualitatis genus virtus & vitium, bonitas & malignitas pertinere. Respondet: Quæ mista sunt ex subiecto quodā atq; forma, ita solere vel bona vel mala censeri. At vero quæ simplicissima sunt, nō ita, sed aliter iudicari. Sic ipsum rerum principium quando vel dicitur bonitas, non est qualitas: vel quando dicitur bonum, non est quale: ipsum enim est ipsa bonitas, non qualitate solum, sed substantia essentiaq; superior: sic rerum vltimum, idest materia, vbi malignitas appellatur, non est qualitas: alioqui & in subiecto alio foret, neque sic foret vltimum, & per naturam formalem nonnihil boni formalis haberet. Item vbi denominatur mala, nō ita cognominatur, quia ipsa sit aliquid ex subiecto & qualitate compositū: alioqui neque esset vltimum, posset enim in simpliciora resolui atque subiectum. Et ipsa eius qualitas neque cū quibusdam alijs potissimum congrueret qualitatibus, alioqui materia nō foret ad quaslibet capiendas ęque parata. Neque etiam esset qualitas pariter ad omnes qualitates indifferens: nam sic quidem & ipsa iam ad naturam sortemq; materiæ traheretur: & siquid forte formale iudicaretur, saltem id insuper sequeretur, vt quod omnium subiectum dicitur sit adhuc ex forma & subiecto compositum. Oportet tamen ne in infinitum sit processus, ad subiectū simplex & informe penitus deuenire. Materia igitur non quia qualitatem habeat, sed quia non habeat, malum existimatur. Si ergo qualitas quandoque bona dicitur, nō quia sit qualis, sed quia qualitas: sic materia mala, non quia qualis, sed quia materia, nullam in se possidens qualitatē. Qualitas enim & forma in subiecto nihil aliud est, quàm mensura determinatioq; subiecti & expressio quædam ab ipso bono per formam primam, idest per mentem quasi per sigillum suum impressa, referens ipsum bonum. Materiam vero fingere possumus nōnihil ab ipso bono etiam pendens per quendam processionis potius quàm conuersionis modum, nec dum ab ipso bono respectum, nec sigillo quasi peculiare aliquid obsignatum. Sic ab ipsa cōmuni cælestis naturæ virtute regitur quicquid sequitur, vsque ad centrum terræ inde depēdens. Sed communis ipsa cęli natura per lumen velut sigillum sibi simile propriumq; nihil vltra terræ

Qualitas et forma in subiecto qd sit.

era terræ ſuperficiem exprimit, nihil ſibi ſimile format. Quod ergo ſubſequitur, eſt informi materię ſimile: quod autem ſuperius extat, eſt ſimile formis atque formoſo. Et ipſum quidem lumē intellectū ubi diuinū referat: ipſa vero ſimplex priorq́; cęli natura, referat ipſum bonū.

Actenus de his ſatis fuerit dictum. Cum uero materia omnino qualitatis ſit expers, qua nam conditione dicitur eſſe mala? Forſan qualitate uacua dicitur, quoniam nullam ex ſeipſa poſſideat qualitatū quas ſuſceptura eſt, in ipſa uelut in ſubiecto futuras. Neq; tamen ita dicitur eſſe non qualis, quaſi naturam habeat nullam. Quod ſiquam naturam habet, quidnam prohibet quo minus naturam hāc malam eſſe dicamus? Neque ſic inquam malam, quaſi quadam præditam qualitate. Quandoquidem id ipſum quale eſt, cuius præſentia aliud quoq; quale denominatur. Quale igitur accidens eſt, iacetq́; in alio: materia uero non eſt in alio, ſed eſt ſubiectum circa quod accidens omne uerſatur. Cum itaq; quod quale dicitur, naturam habeat accidentis, nimirum materia id nequaquàm ſortita, dicitur eſſe non qualis. Quinetiam ſi qualitas ipſa eſt nō qualis, quonam pacto materia non ſortita qualitatem, poterit dici qualis? Recte ergo dicetur & non qualis ſimul & mala. Non enim eò quòd qualitatem habeat mala cenſetur, imò ex eo potius, quòd nullam habeat qualitatem: ne ſi foret ſpecies, forte quodammodo quidem mala foret, non tamen contraria ſpeciei natura.

Vtrum malum ſit priuatio ſumma: & utrum eſſe per ſe & in ſe poßit. Reſpondetur diſtinguendo. XI.

QVæſtio ſecunda in vndecimo capite ita quęrit. Cum priuatio ob defectum in ſe eſſe nō poſſit, ſequitur vt extrema priuatio ob extremum defectum minime omnium per ſe & in ſe poſſit exiſtere. Quonam igitur modo aut ipſum malum ſumma priuatio eſt: aut ſi eſt eiuſmodi, quo nam pacto per ſe vel in ſe cōſiſtit? Reſpondemus ad hęc: priuationē ſummam, ideſt formarum omnium puram vacuitatem, neque in alio eſſe poſſe, alioqui nō foret illic extrema vacuitas: neque reuera in ſe, quia videlicet à nullo depēdeat: ſed quoniam à nullo tanq̄ ſubiecto quodam ſuſtineatur. Itaq; nemo dicat vel animam vel in anima eſſe primū ipſumq; malum: alioqui nō foret in anima intellectus, non vita, non eſſentia, nec anima ipſa foret amplius anima.

Erum contraria ſpeciei uniuerſæ natura priuatio eſt: priuatio autem ſemper in alio, in ſeipſa uero non eſt ſubſtantia. Malum igitur ſi eſt in priuatione ſitum, certe in eo quod ſpecie priuatū eſt, erit malum: itaq; per ſeipſum eſſe non poterit. Si ergo in anima erit malum, priuatio in ea malū & prauitas erit: nihilq́; extrinſecus oportebit accipere, unde in ea ſit malum. Quoniam & aliæ rationes materiam penitus auferunt. Hæ uero neq; ipſam quidem cum ſit, putant eſſe malam. Nihil igitur eſt aliunde quærendum quaſi malum. Sed qui malū in anima collocat, ita collocet, ut ſit abſentia boni. At ſi priuatio ſpeciei cuiuſdam eſt ſpectantis ad eſſe, atq; boni priuatio eſt in anima, quæ quidem prauitatem in ea ſua quadam efficit ratione, conſequens eſt, ut anima nihil habeat boni. Iam igitur neq; habebit uitam, etiam dum eſt anima. Quod ſi uita caruerit, anima erit inanimis. Itaq; etiam dum anima erit, non erit anima. Habet igitur ſua ratione uitam. Quamobrem priuationem boni ex ſeipſa nō habet. Eſt igitur boniformis, utpote quę bonum aliquod habeat ueſtigium intellectus. Neq; ex ſeipſa malum. Neq; igitur primo malum eſt. Neq; rurſus quod eſt primo malum, eſt animæ accidens: quippe cum ab ea non abſit omne bonum.

Vtrum ipsum malum non sit purum malum, sitq; in anima. Respondetur, esse purū, neq; in anima. XII.

QVæstio tertia in capite duodecimo tentat, vtrum liceat ipsum primumq; malum iudicare non purū vndique malum, atque ita in anima collocare. Respondeo, primum summumq; malum apud Plotinum intelligi extremam formarum vacuitatem, quę quātum ad formas pertinet, sit & pura vacuitas primaq; materia. Quæ quidem si quid formale haberet intrinsecus, nō esset materia vera, sicut neque vera forma est, quæ materiale aliquid in se admittit. Rursus, si non est vera materia, si qua intrinsecus formalis euaserit: ita neq; vera forma quæcunque materialis euadit. Prętertim quia si materia dum fingitur in melius, id est formalem traduci sortem, desinit esse vera: multo magis forma vera cessat existere forma, dum in deterius, id est in materiam iam transfertur. Vt igitur à non vero perueniamus ad verum, oportet tum ad formas supra materiam puras ascendere, tum ad puram infra formas materiam deuenire. Quamobrem materia semper est pura vacuitas. Nam & dum formas omnes videtur habere, nullas habet: tum quia nō vere sunt eiusmodi formę, tum quia neque vllam sibi propriam contrahit, neque seruat inde vestigium, & forsan speculi more, quę non habet, ostentat habere.

Vid ergo si quis nō uniuersam priuationem boni, prauitatem, malumq; in anima: sed quādam boni priuationem esse dixerit? Profecto si ita se res habeat, partim quidem habens, partim uero carens mistum habebit sensum, neq; purum malum. Atque ita nondum primum purumq; malum nobis erit inuentum. Et bonum quidem animæ in ipsa sui erit essentia: malum uero accidens quoddam esse censebitur.

Vtrum ipsum malum sit impedimentum in anima. Respondetur, Extra animam esse primum malum, & primum bonum. Et animam per quatuor gradus descendere in malum, scilicet materiam. Cap. XIII.

QVæstio quarta in capite decimotertio, Vtrum primum malum sit ita ponendum in anima, vt malum hoc non tam priuatio sit quàm impedimentum ad bonum proprium cōsequendum. Negat impedimentum eiusmodi, scilicet vitium esse primum malū: tum quia propterea dicitur malum, quòd impediendo bonum deducit ad malum: non est igitur primum malum. Item sicut virtus non est summum bonum, ita neque prauitas summum malum. Virtutem vero non esse in bonitate primum summumq;, patet, tum quia & in labore versatur, & appetitum naturæ non implet: tum quia à potentia quadam otiosa prouenit in effectum, cursuq; temporis à minori pergit in maius: tum quia compositionem in se aliquam admittere potest. Hæc autem in ipsum simpliciter bonum cadere nequeūt. Sicut ergo ipsum bonum est virtute præstantius, sic ipsum malum est inferius vitio, longeq; deterius. Profecto animæ malum est ad materiam se deflectere, quam Plato in Theetheto nominat dissimilitudinis regionem, scilicet diuinitati vndique dissimillimā. Delabitur autem in letheum hoc profundum per gradus quatuor quasi flumina quatuor. Primo quidem gradu, hanc corporis fabricam imaginaę attentius: secundo, affectat ardentius: tertio, iam coniuncta fabricat: quarto, coitus eiusmodi voluptatem ducit in habitum. Hactenus per flumina quatuor ad inferos animus pręcipitari videtur ita pręcipitatus rursus ibidem per quatuor quoque reuolui: quādo videlicet iudicium imaginatione penitus obcęcatur. Item affectus ex humano fit ferinus. Hinc coitus eiusmodi cum corpore corpoream reddit animam. Denique habitus animū corporis commercio detinens, fit penitus indelebilis: nisi forte diuinitus deleatur. In quo quidē gradu animus à Platone dicitur, postq̄ delapsus ad inferos fuerit, dormitare.

Anima quatuor gradibus ad materiam delabit

Animus quādo dormitat

Isi forte malum huic impedimentum esse dicatur, quemadmodum oculo ad uidendum. Quod si ita sit, certe malum eius causa erit mali: atq; ita causa, quasi aliud quiddam sit ipsum malum. Si igitur uitium impedimentum animæ sit, certe uitiū non malum ipsum erit, sed causa mali. Etenim uirtus non est bonum, sed uelut conferens. Quod si uirtus non est bonum, neq; uitium ergo malum. Proinde uirtus neq; est ipsum pulchrum, neq; ipsum bonum. Similiter ergo neq; uitium est ipsum turpe, aut ipsum malum. Diximus uero uirtutem non esse ipsum pulchrum, neq; bonum ipsum: quoniam ante eam & super eam extat ipsum

pulchrum

pulchrũm ipſumq; bonum: iccirco participatiõe quadam uirtus bonum pulchrumq; cenſetur. Quemadmodum igitur animo à uirtute ſuperius aſcendenti ipſum pulchrũ bonumq; occurrit: ſic & à prauitate inferius deſcendenti malum ipſum fit obuium, dum uidelicet à prauitate facit exordium: atque inde iam intuetur malum, ſiquis modo eſſe poteſt mali ipſius intuitus. Deniq; cum iam deſcenderit, ſubit malum. Proruit uero penitus in ipſam diſſimilitudinis regionem, ubi merſus in eam iam in cœnum tenebroſum dicitur corruiſſe. Quandoquidem ſi anima in uniuerſam omnino corruat prauitatem, nõ amplius prauitatẽ habebit, ſed naturam aliam ſubibit deteriorem. Prauitas enim adhuc humanum quiddam eſt, cuidam permiſta contrario. Moritur ergo uitioſus homo ea uidelicet cõditione, quà mori poteſt anima. Mors autem animę eſt, & dum corpore mergitur, in materiam labi, ipſaq; repleri. Et poſtquàm depoſuit corpus, eodem luto reuolui, donec tandem ad ſuperiora recurrat, atq; à cœno ſurſum tollat aſpectũ: alioqui hoc ipſum fuerit, quod dicitur, animam delapſam ad inferos, dormitare.

Homo uitioſus, et anima quomodo moriuntur.

Quomodo malũ in animo ſit debilitas, & qualis debilitas, & quomodo à materia. Quomodo anima corpori cõiuncta ſit, quomodo ſeparata. Quomodo materia dependet ab anima, & quomodo etiam deſuper. Ca. XIIII.

QVinta quęſtio in capite decimoquarto inueſtigat, Vtrum malũ quod ſit in anima, ideſt vitium, ſit imbecillitas. Idq; concedit, dicens ſimilem quodammodo in animo atque in corpore debilitatem fieri, ſed non eandem: horum enim vtrunque tunc debile dicitur quando & facile patitur aliunde, & ſua difficile peragit. Sed debilitas in corpore quidem fit duplex: aut cum amittit ſuum, aut cum alieno grauatur. In anima vero ſolum ex alieno quaſi pondere debilitas accidit. Accipere autem dicitur alienum, quatenus materiam ſibi quaſi extrinſecus vbique pręſentem aliquando intromittit. Præſentem dico, quoniam vbicunque anima eſt, ibidem eſt materia. Extrinſecus inquã, quoniam & materia quaſi extra pendet ab anima, & anima nullo modo reſidet in materia, ſed in ſeipſa, dum pendet inde materia. Hæc ipſa materia, tum quia inde extat, tum quia prorſus egena, tum quia inde ſicut ferrum à magnete quodammodo trahitur, affectare videtur in animã penetrare, ibi videlicet formis perficienda. Perinde ac ſi nubes aliqua proprio quodam flatu, ſiue tracta lumine ſe lumini ſubigat, atque inde ruborem accipiat velut formam: tunc ſane lumẽ non tam in nube quàm in ſe videtur exiſtere, ſed rubor in nube. Neque diuiditur ibi lumen vt pars quidem vna in ſe ſit, alia ſit in nube: ſed lumẽ in ſe totum prorſus exiſtit, vis autem actuſq; eius in nube fit rubor: qui quoniã pro inferiori nubis natura ſuſcipitur, debilior admodum eſt quàm lumẽ: ipſumq; donum luminis quantum ad noſtrum ſpectat intuitum, offuſcare videtur. Nubes eiuſmodi materia ſit, lumen vero ſit anima, rubor autem ſit vita quædam vel forma iam infuſa materiæ. Quæ quidem vita quia non pro ipſa animæ amplitudine, ſed pro anguſta potius materiæ capacitate ſuſcipitur, exigua quædam euadit debiliſq; vita, ac tum inefficax ad agendũ, tum obnoxia paſſionibus: q̃uis interea intellectus in anima fulgeat deſuper, ſicut & lumẽ ſplendet deſuper, dum & rubor eius in nube ab ipſo ſplẽdore degenerat, & nubes ſpectaculum ipſum nobis veri luminis aufert. Memento Plotinum & hic & alibi nobis innuere materiam à natura, ideſt ab infima virtute animæ generari. Ab anima inquam ſiue patiente, quẽadmodum alicubi legitur, ſiue præſente, quod rectius legi puto. Anima enim nihil nõdum nata materia patitur: niſi forte pati quis intelligat, animam quodammodo etiam qua parte afficitur ad aliquid generandũ. Cum igitur naturalia diuinis ſubijciantur, probabile eſt, ab vltimo diuinorum, ideſt natura naturalium genitrice, generationis ipſius ſubiectum ideſt materiam dependere. Et ſicut propriæ naturæ quęlibet ſubiecta propria operum, ideſt certo modo diſpoſita faciunt: ſic & naturam communem cõmune ſubiectum, vt architectus idem qui conſtruit ędificium, etiam iaciat fundamentum. Quòd ſi materiam ſuperius etiam quàm à natura prouenire conuiceris, concedemus: ſed hac duntaxat conditione, vt ſubiectum hoc formis omnibus communiſſimum dependeat quidem proxime à natura, quantum hęc ipſa natura nondum formata, cogitatur, ſed rationibus formanda ſubijcitur: deinceps ab ipſa mentis eſſentia veniat, quantum eſſentia illa formabilis eſt ideis: denique à ſummo rerum principio deducatur, non proprie qua ratione illud bonum ipſum eſt, ideſt ſeſe abunde communi-

Corporis & animæ debilitas.

Obiectio.

cans: ſed

cans:sed potius qua illud est ipsum vnum,idest ab omnibus mirabiliter segregatum. Sic ergo materia egena penitus & informis euadit,ab omnibus omnino muneribus segregata. Sic rursus materia vnum aliquid potius quàm bonum denominatur: & vnitatem quidem habet intrinsecam,bonitatem vero extrinsecus apparentem. Omnino vero cum effectus omnes principij summi cum ab ipso sint, cum extra infraq; ipsum existere compellantur, certe quantum ab ipso sunt,formas inde actusq; reportāt. Quantum vero extra ipsum inferioresq; sunt,materialem (vt ita dicam) in se sortem quandam patiuntur admistam,boniq; minoris conditionem: ac denique in materiam extremum omnium infimumq; subiectum desinunt originemq; malorum. Iam vero anima cum materiam generat,nondum mala est,sed bona: necdum debilis,sed fœcūda,ideoq; generare potest. Verum cum factam iam materiam nimis amplectitur, hinc quasi onere debilior euadit atque deterior: vt autem materiā amplectatur,tum egestas appetitioq; materiæ,tum animæ fœcunditas efficit. Igitur hæc ipsa complexio quantū ex animę fœcunditate contingit, bona est quodammodo, bonaq; producit,vitam scilicet aliquam atque formas:quantum vero ex quadam materiæ procacitate conflatur,mala est paruq; mala idest vitæ debilitatem, cognitionis impedimenta, innumeras animi passiones.

Ixerit forte quispiam,prauitatem esse debilitatem animæ. Malam nanq; animam facile admodum & à quolibet pati atq; moueri,& in malum omne transferri,ad libidines pronam,præcipitem ad iras atq;inducias, leuissimis imaginationis indiciis incōsiderat ecedentem: non aliter quàm quæ uel natura uel arte facta sunt debilissima:hæc enim à uentis turbinibusq; facile corrumpuntur. Operæpretiū uero est ab eo qui ita dixerit,sciscitari:quæ nā & unde animæ sit imbecillitas? Neq; enim qualis in corporibus,talis omnino est in anima imbecillitas: sed quemadmodum ibi debilitas est,nō ualere opus proprium exequi,ac etiam, facillime pati:ita fermè & hic similitudo quædam proportionis,apellationē debilitatis induxit. Nisi forte materia eadem causa debilitatis sit utriusq;. Verum ratione propius accedendum perscrutandumq;, quænā huius causa sit, quod in anima infirmitatis nomen accepit. Neq; enim natura quædam uel densa,uel rara,uel extenuata,uel pinguis,uel morbus aliquis,uelut febris infirmam reddit animam. Præterea necesse est eiusmodi debilitatē animæ uel in animabus à materia penitus segregatis,uel in cōiunctis esse,uel in utrisq;. At si in segregatis non est debilitas,puræ nanq; sunt omnes,&(ut dicitur) alatæ atq; perfectæ,actionemq; suam peragunt expeditam. Reliquum est, in animabus quæ ceciderunt, esse debilitatem: siquidem nec puræ sunt, nec expiatæ. Harum uero debilitas non est alicuius ablatio,sed alieni pręsentia:uelut pituitæ aut bilis,in corpore. Proinde si causam ob quam anima cadit plane recteq; comprehendamus,compertum iā nobis erit quod quęrimus,quę uidelicet sit debilitas animæ. Est sane in ordine rerum materia, est & anima, ac ueluti utriusq; locus unus Non enim seorsum est materiæ locus,seorsum insuper locus animæ:perinde ac si materiæ locus sit in terra,animæ autem in aere. Sed locus animæ qui dicitur à materia separatus,significat non esse animam in materia. Hoc autem indicat eam materię non uniri. Id rursus ostendit non fieri unum quiddam ex anima simul atq; materia. Hoc demq; innuit,non esse animam in materia quasi subiecto:atq;id ipsum est,quod dicitur, animam esse à materia separatam. Vires autem animæ multæ sunt. Habet enim principium anima in se,mediaq; iterū,& postrema Materia uero præsens affectat,& quasi procax efflagitat,intrò cupiens penetrare. At locus totus est

tus est sacer, nihilq; est expers animæ. Illustratur ergo materia sese illi subiiciens, neq; tamen id à quo illustratur comprehendere ualet: illud enim eã quamuis præsentem minime sustinet: Quoniam neq; etiam uidet ob prauitatem. Illustrationem uero lumenq; inde prouenieus materia obscurat per mistione, redditq; debile. Quippe cum ipsa generationem adhibeat, occasionemq; ut in ipsam fiat introitus. Nunquam enim accederet anima, nisi præsente materia: atq; is est animæ casus, in materiam ita labi, debilemq; euadere. Quoniam non omnes animæ uires ad agendum adsunt, cum materia adesse prohibeat, propterea quòd locum quem continet ipsa, comprehendit, & quasi cõtrahi eam efficit. Quod autem inde surripit quasi furto, reddit malum, donec illinc ualeat aufugere. Materia igitur & debilitatis & prauitatis animæ causa est: quare ipsa prius est mala, primumq; malum. Etenim si anima ipsa materiam genuit patiens siue præsens, ac si communicauit cum ipsa, euasitq; mala: certe materia in causa est præsentia sua: Neq; enim anima accessisset ad eam, nisi generationem eius præsentia adsumpsisset.

Probatur materiam esse scilicet prorsus informem. Item esse in mundo malum, esse bonum. Quomodo malũ fiat in anima. Quomodo materia intus mala, sed extra est adoperta bono. Cap. XV.

QVæstio sexta in capite decimoquinto dubitat, Vtrum in hoc summi boni regno tã bono tamq; formoso esse queat materia prorsus informis, ac malum omnino deforme. Oportere vero materiam esse, nos in superioribus & in Theologia probamus, & alibi cum Plotino iterum comprobabimus, atque sic in præsentia breuiter confirmamus. Operum singulorum formæ siue arte siue natura fiant, in materias vbique proprias resoluũtur: quę quidem materię quantum ad formas postea comparandas pertinet, sunt informes, ꝙuis formam habere aliam possint: vniuersi igitur mundani operis forma, quæ forma est vniuersa, in materiã redigitur prorsus informem. Ac si fingatur materia hæc de qua fit vniuersum, aliquam adhuc præter mundanam habere formam. Forma saltem eiusmodi in materiam per se omni forma carentem denique deducetur: Nisi quis forte sub forma hac aliam rursusq; aliam absque fine subesse confingat: quod quidem fieri nequit, tum quia cum forma quęlibet subsequens loco materię alia sit forma deterior: certe processio hęc paulatim deficiens in deterius in infinitum perdurare nõ potest: tum quia si nusquàm prima forma nec vsquàm materia prima daretur, nusquàm operi daretur exordium, imò materiarũ formarumq; turba innumerabilis operis construẽdi principio, fini, ordini, vnioni prorsus aduersaretur: tum quia materia cum ob defectum proprium seipsam formare nõ possit, ideoq; formetur ab alio, terminum vtrinque formarum, tum primum tum vltimum à superiori quodam formatore sortitur. Tum denique cum ad principium vniuersi primum finemq; vltimum veniatur, merito non licet per materias atque formas, quæ ab efficiente principio ad finem certum perduci solent, absque exordio terminoq; procedere. Itaque vniuerso formarum ordini subest materia per se prorsus informis: subest itaque malum bonis, quod quidem necessario sequitur boni defectum. Boni vero defectus minorem boni gradum necessitate consequitur. Bonum deniq; minus, boni ipsius effectum proculdubio comitatur. Sicut igitur ex ipso bono malum tandẽ necessario sequitur necessitate naturæ: sic vicissim si malũ tollas, necessario, scilicet necessitata consequentiæ tolles & bonum. Si nihil vsquàm tanꝙ bonũ aut malum nobis occurrat, sed omnia indifferentia sint vt quidam somniant, nunꝙ vel prosequendo vel fugiendo mouebitur appetitus. Cessabit & sensus, qui huius ministerij gratia est à natura tributus. Cessabit & intellectus. Sicut enim bono sensibili seruit sensus: sic intellectus intelligibili seruit bono. Ex quo etiam patet, ipsum simpliciter bonum esse intellectu pręstantius: quandoquidem bonum quoque intelligibile quodammodo est intellectu superius. Cum igitur in ipso rerum ordine videamus plurima partim bona partim mala, quæ hinc quidem probes, inde nõ probes: item alia meliora, alia rursum deteriora: necessarium est cõposita hæc ad simplex primumq; bonum, ad simplex primumq; malum rite resoluere. Post hęc autem confirmat iterum animæ malum aliunde contingere, atque id videlicet ex materia. Quippe cum corporis gratia solũ animus patiaẽ, corpori metuit, corpori cõcupiscit, corporis causa dolet, impulsu corporis imaginatiõe turbatur, dũ turbatur imaginãdo falsas cõbibit opiniones. Deniq; malum animæ

animæ sic accedit extrinsecus, sicut extrinsecus accidit materiæ bonum. Rursus animæ bonum intrinsecus oritur ex intellectuali animæ forma, sicut & materiæ malum latet intrinsecus, ex ipsa intellectualis formæ imaginisq; vacuitate proueniens.

Iquis autem materiam esse negauerit, monstrandum erit illi ex disputationibus de materia tractantibus, quàm necessarium sit esse materiam. Multa enim illic in hanc sententiam adducunt. Præterea siquis malum in ordine rerũ esse omnino negauerit, bonum quoq; tollere compelletur: Et quicquid usquàm est appetendum, ipsumq; appetitum: item declinationem, atq; rursus intelligentiam. Appetitus enim boni est, declinatio uero mali. Intelligẽtia deniq; & prudẽtia boni simul est atq; mali, ipsaq; in bonorum numero collocatur. Oportet igitur esse bonum: rursusq; bonum purum, nec non mistum ex bono atq; malo. Itẽ quod plus mali participat, ad id iam declinare, quod est totum malum: quod uero minus habet mali, hoc ipsum quod minus habet, ad bonum spectare. Iam uero quidnã animæ malũ erit? Et cui nam animę? nisi naturam attingat deteriorem. Alioqui neq; cupiditates, neq; dolores, neq; irę, neq; timores exorirentur. Et enim timentes composito metuunt, ne soluatur: rursusq; dolores & cruciatus ubi compositum dissoluitur, oriuntur. Præterea concupiscentiæ inolescunt, ubi aliquid compositionem ipsam disturbat, uel nequid perturbet insurgunt, quasi remedio consulentes. Phantasia uero impulsio quædam est uiuẽtis irrationalis ab externis illata. Suscipit aũt impulsionem per ipsum quod non est impartibile. Opiniones deniq; falsæ, animæ extra ipsum uerum positæ, accidunt. Extra uero ponitur, eò quòd nõ est pura. At uero instinctus ad intellectum uergens, aliud quiddam est. Oportet enim intellectui duntaxat hęrere, atq; animam in eo locatam firmiter permanere, neq; ad id unquàm quod est deterius, declinare. Malum uero non solum malum est, ob ipsam boni potentiam atq; naturam: quoniam occurrit ex necessitate pulchris quibusdam uinculis cõprehensum atq; opertum, instar eorum qui catenis aureis uinciuntur: ne palam in conspectum deorum prodeat, ne'ue homines nudum malum semper ante oculos habeant: & si quando quoquomodo uideant, tunc pulchris ipsius boni simulacris in boni memoriam reuocentur.

Bonũ necessario est.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, DE EDVCTIONE ANIMAE À CORPORE, ARGVMENTVM.

Trum quandoque liceat animam vi à corpore soluere nec ne, quidam inter se Platonici litigant, & vtrinque pro causa sua patronos adducunt Platonẽ atq; Plotinum. Præcipue vero duo, Olympiodorus atque Macrobius dissidere videntur. Macrobij quidem parti fauent argumentationes quædam Socratis in Phedone pluresq; Plotini. Argumentatio Socratis autoritate potissimum Orphica nititur. Orpheus sub vniuersali prouidentia Iouis, idest animæ mũdanæ Dionysii collocat prouidentiam, idest naturam, cui Titanes, idest dæmones subministrẽt. Qui persuasi à Iunone, idest processionis generationisq; cura laniare Dionysium singũtur: quia commune illius in cunctis æque gignendis & mouendis officium differentes, inter se partiuntur in sortes, rerumq; species ad singula generando deducunt. Fingit prætetea Orpheus Titanas quia laniatum Dionysium deuorauerint, fulminatos, idest à Ioue ad alta cõuersos, atque homines ex illorum incendio genitos, idest eorum diuino ministerio procreatos. Et quia homines geniti sint ex Titanibus, qui Dionysii corpore nutriti fuerant, ideo eos nominat Dionysiacos, quasi

Dionisiaci.

quasi quædam Dionysii membra sint ex Titanibus germinantibus inde repullulantia, adeo vt & corpus humanum sit pars Dionysiaci idest mundani corporis: & humana natura vitaq; sit portio quędam naturæ vitęq; illius. Et siquid in nobis propriæ formę inest munerisq; proprij, quod & prorsus existit, debeat obtemperare communi. Quamobrem Dionysii, idest vniuersalis naturę prouidentia custodiri, debemus in hac custodia permanere: neque antequam deus iubeat, hinc abire. Item seruare quod accepimus inde, quatenus accepimus conseruandum: neque dissoluere quod deus ipse ligauit, neque vim ipsi dei mēbris inferre. Hanc Orphicam sententiam Socrates in Phædone primo quidē adducit, deinde Philolai Pythagorici autoritate confirmat. Ait enim Philolaus: Ne diuidas in via lignum, idest, ne diuidas corpus ab anima, in ipso vitę spatio viam adhuc ad finem habente. Rursum cum in sacrum perueneris, ne spectes à tergo, idest vitam summum contemplationis iam adeptam, ne iterum ad inferiora deflectas. In primo quidem pręcepto iubet, vt quemadmodum natura corpus animę alligauit, ita permittas naturę soluendum corpus ab anima. In secundo vero præcipit, vt sicut voluntas nostra ligauit intentionem animę corpori, ita intentionem hanc voluntas soluat à corpore, & solutam semel non permittat vlterius alligari. Hæc autem Pythagorica Platonicaq; mysteria Plotinus sequitur, primam clausulam texens carmine Zoroastris, atque ita confirmat: Anima tāquàm diuina debet diuinorum more dignitatem quidem propriam retinere, atque interea nulla inuidia vel perturbatione alia prohibere, quò minus quod ei subest, idest corpus, nonnihil ab ipsa muneris, idest vitę aliquid vtcunque potest accipiat. Anima igitur in seipsa permaneat, nec vlla vnquàm perturbatione socium suum corpus à se disiungat. Nam eadem perturbatione mox vel circa corpus idem vel circa simile quiddam reuolueret. Quoniam & motus ipse trahit ad corpora, & perturbatus motus ad corpora inferiora pręcipitat. At si anima secum pro viribus habitet, nec interea inuideat qualemcunq; corpori vitam, expectetq; donec ipsum corpus defectu duntaxat proprio vitam amplius acceptam conseruare non possit, ipsa profecto nullo in se distracta motu, nulloq; inferius impetu rapta in seipsa penitus extra corpus extabit, non amplius de corpore hoc in illud oberrans, sed de animali in intellectualem iam translata naturā. Interrogat post hęc Plotinus quomodo corpus desciscat ab anima. Respondet hunc in modum: Quando corpus certam quandam amittit proportionem, per quam sub anima vitam sibi cōciliabat, tunc ab anima deficit. Sicut lignum aliquod solidum virideq; cui ex speculo concauo ad solis radios flamma quædam per oleum adhibita fuerat, interdum oleo iam cōsumpto, mox amittit & flammam: lumen vero solis sicut anima remanet in seipso. Vniuersalis profecto natura in seminalem hominis generandi materiam vniuersalis causæ more magis prius, diutius agit quàm particularis hæc humana natura. Natura enim hæc propria, scilicet virtus humana, agit in ipsa communis naturæ virtute: ac natura vicissim vniuersalis ad humani operis huius proprietatem, à propria hominis natura dirigitur. In fœtu igitur huius hominis nasciturі natura vniuersalis per propriam parentum directa naturam, agitat materiam seminalem atque format, proportione quadam humorū & qualitatum vitaliq; vi afficiens, per quam velut escam fœtus, vitam quādam ab anima rationali iam pręsente sibi conciliat, perq; vim eandem retinet & eandem. Retinere autem posse ad certum spatium fermè est ab initio datum, quatenus videlicet vis illa conciliatrix viget in corpore. Quæ quidē iccirco ab vniuersali natura inserta est, vt ad hunc temporis cursum congruum vniuerso, vita illic hominis prorogetur. Siquis interea virtute hac per se vlterius regnatura, seruaturaq; adhuc in corpore vitam, vinculum hoc violenter abrumpit, quantū in se est, consilium vniuersalis naturæ frustratur, dum medium naturę intercipit cursum, certo quodam ordine vlterius percursuræ. Peccat igitur in Dionysium deum, idest in ipsam vniuersi naturam, & in Iouem mundi animam, communem scilicet communis naturæ rectorē. Peccat & in Saturnum, idest diuinam mentem, quę animum nostrum iubet esse tranquillum. Hic vero contrà perturbatione aliqua concitus sæuit in corpus, vel saltem dum circa ministerium eiusmodi occupatur, à simplici & excelsa contemplatione distrahitur. Peccat rursus in Cælium Saturni patrem, idest in ipsum bonum, dum corpori sibi commēdato corporeum inuidet bonum. Peccat denique in seipsum, tum quoniam animal hoc anima fabricauerat, ac subinde hanc suam fabricam diruit, nondum proprio vitio ruituram: tum quia longo nobis tempore opus est ad expurgādas ab animo vitiorum maculas à teneris annis inustas, vt purus decedat à corpore, purumq; sic deinde vitæ statum adipiscatur. Nemo itaque debet spatium sibimet adimere, quo purgare animum & probare magis magisq; possit, moraliq; virtute & disciplina proficere. Tradūt enim antiqui Theologi in arcanis de animę reditu, Animos in hac uita peccantes eorū esse persimiles qui super solum æquale ceciderint: quibus denuo absque difficultate præsto datur surgendi facultas. Animos autem qui ex hac vita delictorum sordibus grauati recesserint, his potius comparandos, qui in abruptum ex alto præcipitiq;

Philolai Pythagorici symbola.

delapsi, facultate careant resurgendi. Monent itaque concessis vitæ spatijs vti, ne desit perfectæ purgationis occasio. His ergo Platonis Plotiniq; rationibus Macrobius persuasus, sic viri usque mentem interpretatur, vt nulla conditione cuiquã cõcessuri sint, sibimet manus inferre. Idem Porphyrius in libro de abstinentia sentire videtur. Easdem Olympiodorus rationes intelligit atque comprobat. Sed ex eorundem verbis & hic & alibi vult id aliquando posse permitti. Ad id vero conuincendum adducit in medium verba quædam Socratis in Phædone, primum quidem quod inquit: Philosophus vim sibi forte non inferet. Vbi hoc ipsum forte dixit, suspicionem reliquisse videtur, id quandoque licere. Deinde quod subiunxit hunc in modum: Philosophi non debent sibi mortem consciscere, nisi deus ingentem necessitatem iniunxerit, qualem mihi in præsentia intulit. Quasi dicat: Philosophus in simili quadam constitutus necessitate, iure se inde obitu potest eximere. Adducit rursus Platonis testimonium in Republica, vbi permittere videatur homini diuturno incurabiliq; morbo prorsus oppresso se hinc absoluere, propterea quod sit inutilis ciuitati: oportere enim ciues (ait) non sibi, sed ciuitati viuere. Item subiungit Platonis in Legibus testimonium, dicentis hominem insanabili scelere comprehensum, velut libidine in matrem, vel concupiscentia sacrilegij, vel impetu simili, quem videat cohiberi non posse, decere seipsum hinc è medio tollere. Similiter nonnulla Plotini verba Olympiodorus accepisse videtur: Primum quidem vbi ait Plotinus: Siquis insaniam persenserit imminentem, eliget tunc hoc ipsum, non tanquam per se expetẽdum, sed hac conditione necessaria eligendum. Hoc ipsum Olympiodorus accepisse videtur, quasi dicat animũ hinc abigere potius, quàm cum insania viuere: qua quidem perseuerante, neque viuat homo, sed brutum neque vlla proficiendi detur occasio. Confirmabit hæc insuper aliquis per id quod Plotinus ait in libro de beatitudine hũc in modum: Si vir felix captiuus forte ducatur, parata via est ad exitum, si non datur ibi felicem viuere. Poterit ad hęc ita Macrobius respondere, Principio quidẽ Platonem ea dictiõe, forte (vt solet) modestiæ gratia vsum. Deinde quod ait, Nisi necessitatem deus iniunxerit: Tunc dicet licere philosopho non necare seipsum, sed è pluribus cædis conditionibus in sua opinione positis, quam malit eligere. Prępterea Platonis verba in Republica & Legibus sic exponet: vt Plato non tam sui cuipiam cædem permittere velit, quàm & ad ingentem charitatem patriæ prouocare, & ab impio scelere acriter reuocare. Plotini quoque verba sic accipiet, vt in libro de beatitudine soluat felicẽ hominem è compedibus, mentem potius à sensibus reuocando, quàm à corpore vitam. Denique quod hoc in libro ait: Tanq̃ necessarium eligendum: exponet aliquis, scilicet insaniã perpeti, tanq̃ rem necessario perferendam potius, quàm vim inferre naturæ. Confirmabitur hęc sententia rursus Plotini verbis in fine disputationis contra Gnosticos: vbi prohibet, ante naturale tempus hinc exire. Afferet contra hæc rursum Olympiodorus, extorqueri sic nimium Platonis Plotiniq; verba: imò vero decere pro salute patriæ pro honestate, pro veritate seruãda, certam subire mortem vel propria manu. Item inedia quandoque animam à corpore segregare potius, quàm permittere vt per insaniam diuturnam morbumq; penitus insanabilẽ inutiliter imò cum detrimento sui cæterorumq; & procul ab omni rationis officio viuat. Sic enim quàmuis aliquis inferioris naturæ ordinem non sequatur, superioris tamen ordinem secuturum, semper autem imperfectiori perfectius, & id quidẽ non impetu, sed consilio pręferendum. Hæc illi vltro citroq; afferunt, & adhuc sub iudice lis est.

PLOTINI ENNEADIS I. LIBER IX.
DE EDVCTIONE ANIMAE A' CORPORAE.

Nemo extrudat per uim è corpore animam, ne forte exeat in locum similem migratura: alioqui exibit corporei nõnihil deferẽs, quo per similia emigrabit. Emigrare enim est à loco in locum alium pertransire. Sed expectare debet quoad corpus totum ab anima ipsa deficiat: quando transmigratiõe non indiget anima sed extra est omnino. Quo igitur pacto corpus ab anima deficit? quando uidelicet nulla uis animæ amplius in ipso ligatur. Quippe cũ corpus iam ipsam ligare non possit, perdita uidelicet harmonia, quam olim habens, habebat & animam. Quid ergo, siquis det operam ut corpus dissoluatur ab anima? Verum sic uim inferret; neq; corpus tunc dimitteret animam, sed ipsum anima destitueret.

destitueret. Accedit ad hæc, quòd quando quis dissoluit corpus, non est à passione liber: sed uel angustia, uel dolore, uel ira compellitur. Nihil uero eiusmodi est agendum. At si insaniam quis persenserit imminentem, quidnam aget? Forte uero id probo non accidet. Quod si acciderit, reponendum erit in eorũ genere, quæ necessaria nuncupantur: atq; ob ea quæ circunstant, non autem simpliciter eligẽda. Etenim uenenorum excogitatio ad exitum animæ compellentium, forte non expedit animæ. Atqui etsi fatale tempus unicuiq; datum est, ante ipsum haud feliciter id fiet, nisi (ut diximus) id tanquàm necessarium habeatur. Si deniq; qualis quisq; exit, talem ibi quoq; retinet ordinem, non est è corpore animus extrahendus, cum adhuc proficiendi esse possit accessus.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRUM DE CAELO, COMMENTARIA.

Summa totius libri.

Disputatio Plotini de Cælo octo habet capita. In primo quidem & secundo dubitationes nonnullas mouet, & interim adducit quædam soluendis quęstionibus conferentia. In tertio dubitationes resumẽs dubia paulatim incipit enodare, similiterq; in cęteris: summatim'que concludit ex omnibus, cęlum esse ignem, & hunc quidem purum atque solum. Cuius forma sensibilis sit: primo quidẽ lumen, deinde vero calor innoxius & vitalis. Sed geminam hanc formam vult ab insensibili proficisci eiusdem cęli forma: calorem quidem à vita, lumẽ ab intellectu. Esse huius substantiam sempiternam, motumq; perpetuũ. Immortalitatis huius causam esse vult, vitam illam intellectualem, idest animam eius à diuinitate nunquàm digredientem. Ipsam vero corpoream cæli naturã quàmuis non sit immortalitatis propriæ causa, tamen accommodatione quadam ad perseuerantiam conferre perpetuam, dum conseruanti semper causæ apte, opportune, libenter obtemperat. Hęc hactenus totius libri sit summa.

Mundus quoniam est corporeus, neque ex se est, neque per se sempiternus, sed per causam penitus incorpoream. Cap. I.

PRincipio igitur mirari videtur, quo pacto mundus cum sit corpus, esse valeat sempiternus, quemadmodũ sapientes plurimi consenserunt. Neq; enim potest vniuersum corpus hoc per se esse perpetuum: quãdoquidem neq; per se esse potest, quod satis in Theologia probamus. Neq; facile conuincitur, quomodo per aliam sit causam sempiternum, præsertim sub eiusdem singularitate substantię, quod dimensione motioneq; sua videri potest, diuisionẽ deniq; mutationemq; substantiæ subiturum. Vna præterea totius mundi materia est. Vnius enim opificis est opus unum. Vnum inquam per vnam materiam atq; formam, & vndiq; sibi consentiens atq; compatiens: quam quidem agendi patiendiq; omnium inter se communionem vnitas ipsa formæ ac materiæ conficit. Deniq; cum ipsa natura materiæ sit prorsus informis, atq; per formas distinctio fieri soleat, nulla videtur ratio, cum à materia vsquàm materia distinguatur. Materia vero quoniam infimum omnium est subiectum, omnino informe, formarum omnium etiam inter se repugnãtium pariter auidum, est perpetuo permutabilis. Quamobrem sicut sub luna, sic & in cælo potentia quædam ad mutationem formæ semper in materia latet, cum eadem sit vbiq; materia. Quod quidem ita conijcimus. Cum motus qui viget in anima sit motus primus, ideoq; ibi sit actio: motus aũt in corpore sit secundus, ideoq; passio, nimirum passio hæc corpori minatur interitum: præsertim quia motus in anima tanquàm in re indiuidua non tendit ad dissoluendum: in corpore vero velut diuiduo quodammodo tendit. Neq; licet alicui more Auerrois, dimensiones in cælo sine materia ponere. Nam si formæ omnium primæ, idest ideales quasi materiale nonnihil habent adiunctum, formabilem inquam mentis essentiam, multo magis formæ omnium infimæ, idest dimensiones materiale aliquid, imò prorsus materiale vbiq; secum habent: Ac si formæ substantiales in subiecto ponuntur, multo magis indiget subiecto dimensio, quæ potius accidentalis est ac prorsus inefficax. Iam vero neq; forma quælibet corporalis est aliud quàm materiæ passio, dum materia hæc afficitur aliunde: neque dimensio rursus aliud quàm materiæ ipsius extensio, dum ab eodẽ extẽditur, à quo formatur, vt distinctius vberiusq; formari queat. Est igitur funda-

 mentum

mentum mundi materia simul atque dimensio: à materia quidem mutabile, à dimensione diuiduum, ab vtroque inefficax & passiuum, necessarioq; aliunde dependens. Mundus igitur non est facultate sui corporis propria sempiternus, sed tum ab anima velut à causa immortalitatis intrinseca, tum à voluntate diuina velut ab extrinseco principio atque fine. Si in deo consideratur natura eius in actu semper eodem existens ac penitus immutabilis, mundus videtur inde fuisse semper & fore. Hinc Mercurius & Plotinus, quia diuinorum esse sit idem atq; agere, & actionem illam statim sequatur effectus, mundum omnino iudicant sempiternum. Sin autem consideratur libera in deo volūtas, atque hæc mundi principium iudicatur, quod Mercurius, Plato, Plotinus existimant, videtur mundus à deo nouus sine nouitate diuinæ naturæ, sine voluntate noua fieri posse. Sic ergo Plutarchus, & Seuerus, & Atticus, nouum mundum existimant, hoc sensu Timæi Locri dictum accipientes, vbi ait: Deus animam mūdi creauit, suo corpore priorem tum potestate tum tempore: Vnde Plato etiam in Timæo dicit, animam mundi corpore suo priorem tum virtute tum generatione creatam. Quanquàm hęc Timæi Platonisq; verba Plotinus & Porphyrius Proclusq; & alij sic exponunt, vt tempus & generatio quibus anima pręcedit corpus, non sit extrinsecum interuallum, sed vt successio quędam in anima in ipsa formarum discursione antecedat origine mundi motum, vt hic sit motus ab illo, atque ille sit seculum seculorum. Mitto nunc opinionem Heracliti: Quodlibet mundi corpus etiam sphęrarum stellarumq; effluere semper atque refluere: ideoq; vel desinere vel perpetuo renouari: quod & Plato tetigit, vbi mundum ait fieri quidem semper, esse nunquā: & Plotinus hic & Proclus in Timæo: quod & Plethon nō negat esse probabile, nosq; idem in Theologia fieri posse probamus. Quòd si ita vniuersum mundi corpus fluat semper & refluat, animæ vero substantia maneat, non immerito sic quoque anima tempore generationeq; prior erit nouo quolibet mundi corpore, si mundus semper fiat ex vetere nouus. Hinc fortè Propheta & Euangelista dicit: Vidi cælum nouum & terram nouam. Item Euangelista: Mundus quidem transit. Sed redeamus iam ad Plotinum. Cum eadem sit in cælo quæ & sub cælo materia, quærit Plotinus, Vtrum cælestia sicut & alia permutentur, ac species quidem sphæræ stellæq; cuiuslibet semper maneat, dum singularis cuiusque natura permutetur paulatim & quodammodo renouetur, quasi sicut accidit infra lunam. Ad hæc si quis respondeat, Vniuersum ob id esse perpetuum, quòd neque ex eo quicquàm effluere neque influere possit, cū omnia complectatur: is quare sphęræ quælibet & stellæ sempiternæ sint, nondum satis inuenerit: non enim sphęra & stella quælibet omnia continet: Sed neque etiam sufficientem æternitatem toti mundo tradiderit. Poterit enim forsan adhuc mundus etsi non extra, tamen intra se adeo commutari, vt quasi animalium nostrorum more singularem sæpe substantiam mutet, dum tamen speciei suæ naturam retineat sempiternam. Denique dubitatio restat, Vtrū vel totum hoc vel saltem cęleste aliquid sit sempiternū: & quam ob causam, & cur in cęlo species simul & indiuiduum, sub cælo autem duntaxat species ipsa maneat, dum singula permutantur.

PLOTINI ENNEADIS II. LIBER I.
DE CAELO.

Quærit utrum cælum sit sempiternum, tam in qualibet singulari eius substantia, quàm in specie. CAP. I.

Vm mundum corpus habentem fuisse semper ac fore dicamus, si perpetuitatis huius causam diuinæ uoluntati attribuamus, primo quidem uerum forte dicemus, nihil tamen perspicuum afferemus: deinde cum elementorum mutua commutatio animaliumq; terrenorum interitus sempiternam interim retineat speciem, ambiguum erit, num forte similiter fiat in uniuerso. Quasi diuina uoluntas id possit uidelicet subterfugiente semper fluitanteq; corpore, speciem alias alius eandem imprimere: adeo ut non numero, sed specie unum perpetuo maneat. Nec iniuria dubitatur quā ob causam alia quidem in mundo solam speciem habeant sempiternam: quę

uero

uero in cælo ſunt, ipſumq́; cælum per ſingula quoq; ſemper manere dicãtur. Si aũt ex eo quòd mũdus in ſe omnia complectatur, neq; ſuperſit quicquàm in quod aliquando ualeat permutari, neq; rurſus in hunc externum aliquid quo diſperdatur incidere queat: perpetuitatis eius cauſam adducamus, toti quidem & omni cauſam ſalutis æternæ congruam aſſignabimus. Sol aũt ſtellarumq́; reliquarum ſubſtantia cum ſingula partes quædam ſint, non autem totum & omne, nõdum ab eiuſmodi ratione certam reportabit fidem, quòd in omne tempus ualeat perdurare. Sed quemadmodũ igni cæteriſq; talibus conuenit ſecundum ſpeciem tantum perſeuerare, ſic & iis conuenire uidebitur, imò uero etiam uniuerſo. Nihil enim prohibet & ſi ab extrinſeco non lædatur, partibus tamen ſe mutuo deſtruentibus interitum perpeti ſempiternum, & interea eandem ſibi ſpeciem conſeruare: atq; fluente ſemper natura ſubiecti ab alio quodam ſuſcipere ſpeciem, fieriq; idem in uniuerſo hoc animali, quod & in homine & equo cæteriſq; efficitur. Semper enim homò eſt & equus, quàmuis non idem. Non igitur aliud quidem in mundo ſempiternum perſeuerabit, ſcilicet cælum, aliud autem uidelicet terrenorum genus interitum patietur: ſed ſimiliter omnia ſe habebunt, ſolo autem ſpatio temporis diſcrepabunt: ſint enim diuturniora cœleſtia. Si igitur hac conditione ſempiternũ tam in uniuerſo quàm in partibus eius acciperemus, minor opinionem hanc ambiguitas ſequeretur: imò uero omnis procul aberit dubitatio, ſi diuinam uoluntatem ſufficientem eſſe demonſtrauerimus, & ſi ita taliq́; pacto ad uniuerſum perpetuo continendum. At ſiquid in mundo perpetuitatem in ſubſtantia inſuper propria poſſidere dicamus, reliquum erit, ut demonſtremus nunquid diuina uoluntas id poſſit efficere. Perſeuerabit etiã dubitatio, cur nam alia quidem ſpecie ſimul & numero, alia uero ſpecie tantũ ſempiterna permaneant. Quinetiã partes quæ in cælo ſunt, qua ratione eędẽ perpetuo ſint: quandoquidem ſic & omnia futura ſint eadem.

Anima quidem cauſa eſt, ut cælum ſit immortale: cælum uero ad hoc animæ non repugnat. Cap. II.

IN ſecundo itaque capite dubitat idem, innuens vbique mundanum nihil ſuapte natura perpetuum poſſe manere: vt memineris omnia hæc aliunde fieri atque ſeruari. Quòd autem Peripatetici dicunt, ſempiternum eſſe cælum, quia ſit quintum corpus præter quatuor elementa, hic præterit negligenter. Eo enim ipſo quòd corpus eſt, cum neque per ſeipſum ſimpliciter ſit, certe neque eſt per ſeipſum ſemper, præſertim cum ſua ſit natura diuiduum atque mutabile. Denique ſignificat immortalis vitę cauſam eſſe cælo animam ipſam, quę & ſimpliciter eſt vitæ cauſa: ſed ad immortalem vitam etſi non efficiendam, ſaltem ſuſcipiẽdam cæleſte corpus & vniuerſum eſſe naturaliter præparatum, aut ſaltem quò minus accipiat minime repugnare.

Similiter dubitat, & tentat uiam ad reſpondendum. CAP. II.

I opinionem hanc admiſerimus, dixerimuſq́; cęlum quidem & cæleſtia omnia ſecundum ſingularem cuiuſq; ſubſtantiam ſempiternã habere perſeuerãtiam: quæ uero ſub luna ſunt, idipſum duntaxat ſecundum ſpeciem poſſidere, demonſtrandum erit, quomodo poſſit quod habet corpus, eandem ſemper ſub ſingulari proprietate ſeruare naturam, cum ipſius corporis natura continue perfluat. Vetus enim hæc ſententia eſt, cum aliorum qui de natura diſputauerunt, tum Platonis ipſius, non ſolum circa alia, uerumetiã circa cæleſtia corpora fluxum eſſe perpetuum. *Perpetuus circa corpora fluxus.*

perpetuum. Ait enim: quo nam pacto cum corpora sint atq; uisibilia, naturam immutabilem semperq; eandem conseruare ualebunt? unà cum Heraclito hac in re consentiens dicente, ipsum quoq; solem assidue fieri. Apud Aristotelem quidem haud admodum id difficile fuerit, si quis suppositiones eius de quinto corpore iam concesserit. Apud illos autem qui id minime ponunt, qua nā ratione cæleste corpus sub singulari proprietate substantię esse poterit sempiternum? Cum tamen penes illos ex eisdem elementis cælum constituatur, ex quibus etiam illa quæ hic sunt animalia. Præterea multo etiam magis dubitādum uideris de sole & cæteris quæ in cælo sunt partibus. Profecto cum omne animal ex anima naturaq; corporis componatur, necesse est cęlum siquidem semper idem numero fuerit, uel secundum utrunq;, uel secundum alterutrum eorum quæ in ipso sunt, scilicet uel per corpus uel per animam idipsum habere. Quicunq; igitur quòd sit incorruptibile attribuit corpori, nihilo ad id anima indigebit: nisi forte ad hoc unum, ut semper anima sit cū corpore ad animal ipsum constituendū. Ei uero qui corpus quidē ex seipso posuerit corruptibile, animæ autem æternæ salutis causam attribuerit, conandum erit ostendere, ipsam quoq; naturam corporis eiusmodi constitutioni perseuerantiæq; minime repugnare. Quippe cum in his quæ natura constituuntur, nihil sit dissonum: sed ipsam quoq; materiam ad effectus ipsius intentionem esse oporteat prorsus accommodatam.

Causæ quibus mundus sit sempiternus, atq; elementorum quatuor distributio. Cap. III.

SEd in tertio quærit, quomodo corpus hoc conducat ad statum, quod naturaliter inclinatur ad motum. Respondet autem, quia non extra profluit, sed refluit intrò, ideirco perpetuę in eiusmodi motu perseuerantiæ non repugnare quidē, imò conducere. Quòd si q̄dlibet animal quandiu uiuit dicitur esse idem: propterea quòd sub eadem anima fermè similis natura & figura seruatur, quàmuis inde quotidie fiat effluxus: multo magis & mundus permanere idem in substantia dici potest, quādiu sub eadem anima figura eadem perseuerat, cū nihil profluat extrà, etiam si quis fingat in qualibet mundi parte effluxu vicissim atque refluxu substantiam propriam commutari, dum videlicet neque quicquàm extra totum fluit, neque influit aliunde. Sic ergo totum mundi corpus ad sempiternam perseuerantiam conferre videtur. Videntur ad eandem partes quoque conducere: nam ipsę etiam elementorum sphæræ mole sua saltem permanent & figura. Conducunt ad idem quatuor ipsæ elementorum sedes singulæ seorsum in mundo dispositæ, ad quas natura duce diffugiunt, adeo vt elementa quàmuis contraria, tamen ita secreta nunq̄ inuicem se disperdant atque confundant. Esse vero quatuor elementa mundi, & ignem purum esse cęlum & qualis ibi sit ignis, in Compendio Timæi, & in Theologia libro IIII. & iterum XIIII. abunde tractamus. Cum igitur ignis plurimis à terra qualitatibus distet, merito àb eadem distat loco q̄plurimum. Sicut igitur in sphęra mundi terra in medium cogitur: sic in ambitum totius extimum ignis extenditur. Ac si terra est semper stabilis, ille profecto maxime distans semper est mobilis: nullus autem in rectū motus sempiternus est: ignis ergo natura sua mobilis est semper in orbē. Denique si igni propria sunt, maxima à terra distantia, & perpetuus circuitus atque lumen, est proculdubio cælum. Proinde sicut ipsa mundi natura virtusq; sub causa quadam superiore terminata est: sic & amplitudo eius atque figura, quę ab inuisibili mentis & animę circulo coacta similiter est in circulum. Sic & figura sibimet æqualior & similior, est item capacior aptiorq; ad motum. Ignis igitur dum videtur ascendere, imò dum seipsum vndique à medio porrigit, cogitur alicubi sursùm, idest per ambitū sistere gradum, ibiq; in circum protendi atque reuolui, vt figura motuq; referat causę suę circuitum. Figura quidem circuitum in essentia causę consistentem, motu vero circuitum in causę actione per actum. Conducit autem ignis ad mundi ambitus faciendos propter naturam eius amplificabilem: facultatem vero amplificabilem sibi vēdicat vis ignis admodum efficax, naturaliter rara, lucida, mobilis, à resistente & cohibente soliditate admodum aliena. Soliditas vero maxima, quę terræ propria est, amplificationi obstat q̄ maxime. Vnde, terra confert ad mundi medium faciendum: aer vero & aqua tanq̄ per natu

tam media, medium compleuerũt. Nemo vero diffidat, ignem quia maxime cedat, ideoq; pa
ti facillime videatur, conficere cęlum passionibus nullis obnoxium. Quod enim agilitate mi
rabili cedere videtur ad summum, dum diuidi videtur, penetrat atq; diuidit, & omnem ictũ
protinus aufugit. Memento deniq; diuinam mentem formas in opere suo plurimas voluisse:
tum quia & ipsa est omniformis, tum vero vt ex multis, non materijs dico, sed formis opus
vnum maxime formale summatim conficeretur. Voluisse in hoc formas longe inter se natu
ra distantes, vt ex earum conflatione varij admodum formalesq; rerum gradus in longo spa
tio coalescerent. Cogita igitur hæc tum raritate tum qualitate inter se diuersa simul ab ipso
facta. Hæc ergo repente se fugant inuicẽ atq; fugiunt. Tunc subtilissima quæq; prius citiusq;
effugiunt, tum quia ad motum penetrationemq; agiliora sunt, tum quia liquidiora super soli
diora commodius possunt enatare quàm contra. Sic rerum protinus est facta distinctio, consi
lio videlicet autoris obediẽte materia. Sed interim spiritalis subtiliorum portio intra densissi
ma quæq; est vbiq; seruata, non tam densitudine coercente, q̃ ipsa totius anima suum vbiq;
spiritum continente, animabusq; cæteris ad idem spirationis officium conspirantibus.

Cælum est spiritus & flatus & verbum animæ mundanæ, atq; est vbiq; quamuis occultum.

Latius hic nos spiritus eiusmodi prouehit. Principio cælestis anima non coniungitur cæ
lo quasi iam facto, sed ipsa potius fœcunditate sua, quæ & superior est & proxima cælo
adhuc inde futuro, parit vbiq; cælum, dum ipsa tanquam maxime viuens spirat vbiq;.
Sed quidnam spirat? Vitalem scilicet flatum atq; sensualẽ: non qui necessario sentiatur ab alijs,
sed quo ipsa tum viuificet tum sentiat alia. Flatus eiusmodi quoniam prodit ex anima, imita
tur & virtutem animæ penetrantem, quatenus ipse penetrans vniuersum omnibus est infu
sus. Hinc illud: Spiritus intus alit. Imitatur rursus & virtutem animę continentem, quatenus
ipse suo quodam (vt ita loquar) visco, velut oleum super alia natat & ambit. Huc forsan ten
dit & illud: Spiritus dei ferebatur super aquas, vel incubabat aquis, fouens videlicet materi
as per se frigidas, quę ipso vitaliter q̃uis occulte calent: atque hinc calefaciendi vim sortiun
tur q̃uis occultam. Hoc flatu, hoc animæ primę verbo (quantum Platonice loqui licet) factũ
est cælum, imò eiusmodi spiritus est ipsum cęlum. Spiritus idest ignis, tãtò saltem nostro hoc
igne subtilior atque efficacior, quantò noster ignis acutior & valentior aere: Spiritus hic qua
si visus quidam est tactusq; naturę, nullam habens ad visum tactumq; nostrum proportionẽ.
Est & ipsius animæ verbum iam extra prolatum. Primum enim animæ verbum est in men
te, simplex omnino: secundum in ratione, iam ibi distinctum: tertium in imaginatione natu
raq;, motum iam affectumq; accipiens: quartum in prolatione, idest cęlum admittens iam vnà
cum motu dimensionem. Magnitudo siquidem virtutis in anima in viribus eius inter se lon
ge distantibus magnitudinem dimensionis facit in cælo. Motio animæ, facit in cælo motum:
affectus, efficaciam ad effectum. Virtus quidem rationalis alias gignit formas in cælo: intelle
ctualis autem claritas præstat lumen. Est ergo cælum quasi spiritus efflatus, ex ore diuinioris
animę, ideoq; omnia viuificans atque nutriens. Est iterum quasi oculus quidam visusq; animę,
quo sæpe affectus animæ nobis & consilium indicatur: cuius radijs & intuitu omnia coale
scunt. Lumen in cęlo quantum est in perspicuo, intellectum animæ repræsentat: quantum in
motu, lætitiam. Solum quidem lumen est intelligentiæ ipsius imago: cæterę vero formæ, siue
in cælo sint, siue in alijs sint per cælum, alias ideas referunt in ipso intellectu conceptas, quæ
ita per intelligentiam illic concipiuntur & discernuntur, sicut per lumen hic cęteræ qualita
tes. Et sicut per totum mundum intelligibilem est idem actus intelligentiæ, ita per hunc to
tum perspicuus quidam lucidusq; spiritus, illius imago, formas passim efficiens atque discer
nens sicut ille. Hinc Iulianus Platonicus ait ex Theologia Phœnicum, diffusam esse per vni
uersum & omnibus insitam, naturam quandam tralucidam atque lucentem in seipsa quasi
ex diaphano & lumine temperatam, neque mixtioni vnquam alienæ, neque passionibus vl
lis obnoxiam: quæ sanè sit actus quidam purę intelligentię, purus quidem, sed quodammodo
extra procedens, habeatq; inuisibile lumen & incorporeum luminis huius visibilis quidem,
sed incorporei causam. Hęc ille. Eiusmodi fermè lumen anima mundi sub actu mentis primæ
propria mente conceptum parit in natura sua, ibiq; cum motu copulat & affectu, atque inde
quasi spiritum foras efflat, & iam dimensione protendit, neque dispergit tamen, sed suo quo
dam circuitu in orbem penes se cohibet: & quatenus ipsa se fundit, eatenus circũfundit: atq;
promit origine prima cõtinuum quasi spiritum vnum spirantis vnius. Sed alię animam hanc
subinde comitantes animæ, sua quæque similiter spiritali virtute spirantes in spiritum hunc
iam vbique vigentem, singulæ ad intimi proprij; circuitus formam redigunt & figuram.
Quamobrem aliæ deinceps alibi inter se distinguuntur sphærę, sic fermè dispositæ situ, sicut
spirãtes animæ dispositæ sunt natura. Sed cunctæ semper animæ in communi perpetuaq; pri
mæ animi spiratione conspirant. Eiusmodi vero spiritales orbes prope mundi medium angu

Animæ verbum quadruplex.

stia situs densiores euadunt, & densiora rursus circa se generant: & qui densissimus est, orbi terræ restat infusus: at si comparetur ad terram, tenuis admodum iudicabitur, & ad motum agilis, ac densa viuificans. Ne quæras igitur, quam ob causam ad medium densa descendant. Hæc enim ideo densa sunt, quoniam ab initio sortita sunt medium. Rursus quantum rarefactio & cōdensatio in gignendis inuicē valeat elemētis cōsidera: ne forte neges, pro varia primi spiritus densitate, varia præter ipsum elementa contingere. Sed interim memento, raritatem & densitatem in rebus generandis idearum actionibus formationibusq; seruire. Conclude, animalem quendam spiritum semper ab anima mundi quasi interioris vitæ propaginem pullulare: ignemq; hunc esse, & quasi animale lumen ipsum in dimēsiones iam porrectum, spiritum actu lucidum, potentia calidum, generationis omnium vbique fomitem: cælum inquam non circunfusum solum, sed etiam cunctis infusum, cęlumq; cęlorū. Flatum diuinioris animę, sub forma quadam animæ proxima, idest cęlesti, idest ignea: hoc est, tralucida, lucida, calida protinus euolantem, mox in aerem aliquanto dissimiliorem animę tumescentem, subinde in aquam terramq; compactum. His autem tribus cęlestem spiritū passim inesse effectorem omnium atque seruatorem: proximum quidem flamen & velamen animæ, & omnium alimentum. Vbicunque igitur alia sunt, ibidem cęlestem subesse spiritum: non tamen vbicūq; hic est, alia statim adesse. Sic itaque cęlo proxime reguntur omnia, ipsa inquam cæli substātia non solum virtute cęlesti, quę suam vbique substantiam necessario postulat. Sic etiam sub terra quædam quasi cęlestia generantur. Sic solo calore viuunt omnia, & occulto quodam calore viuunt quæ manifestus calor destituisse videtur. Sic vbi extremum apparet frigus, ignis accenditur, & in frigidorum collisione mutua procreatur, cęlo videlicet procreante. Similiter in quolibet animali anima continue profert spiritum membris quidem cunctis infusum, sed alicubi etiam solum, alicubi vero humoribus, alibi membris insuper inuolutum. Sed animæ particulares spiritū hunc qui vapor sanguinis est, quo regunt corpus ex sanguine calefacto producunt: spiritum vero cęlestem rationales animæ quo quasi proxime se inuoluūt, ab ipsa cęli substantia vbique præsente suscipiunt, quem Plotinus alibi confitetur accipi etiā ab anima terræ, quo & hic nostras inuolui Aristotelem etiam putauisse testis est Plutarchus, Ioānes Grammaticus & Proclus atque Plethon. Ex quo patet, vbique cęlum esse, vt & totum singulaq; perfecte continuataq; serie ac mira facilitate regantur à cęlo: & animę rationales vbicunque cęleste corpus accipiunt aut possident, in loco cęlestibus naturali habeant atq; possideant. Verum cęlestis hic ignis, de quo ille inquit, Igneus est ollis vigor & cęlestis origo, quāuis cunctis infusus, nullis tamen est mixtus, quandō neque visibile lumen inde procedens alicubi commiscetur, neque manifestus ignis facile patitur mixtionem. Est autem cęlestis ignis, solus purusq; ignis, neque vim patiens, neque inferens: mirifice lucens, sed super aspectum: suauissime calens, si quo modo tangatur. Manifestus autem ignis atque comburēs non ignis est purus, sed ignitum potius elemētum: qui tamē quod facilius quàm alia generetur, generetq; & amplificet semetipsum, & longissime luceat, & ad se omnia trahat, & nascatur vbique, totum habet à cęlo quod viget vbique. Hinc Theophrastus integro libro ignis potētiam admiratur. Hinc forsan est ille spiritus quem Aegyptij rebus infusum omnibus appellant naturalium genitorem. Maxime vero qualis sit hic spiritus apparebit, si quis finxerit, quod & forte licet, non multas esse cęlorum sphęras, sed vnicam, tum implentem omnia, tum etiam circunfusam, quæ motum illum habeat quem primi mobilis esse volunt. Stellę vero omnes tum huius motu ducantur, tum etiam propria progressione percurrant, cedente vbique sine vlla offensione cęlo, si modo cessione sit opus. Sic potissimum stellę habere vitas proprias videbuntur, si animalium more progrediantur, non plantarum modo figantur: sic & præter illarum animas vnica erit sphæræ totius anima. Ego vero hæc forte defenderem vt probabilia, nisi me magnorum virorum autoritas contineret.

Celorum sphera an vnica.

Cælum est imago animæ: & singula quæ sunt in cælo, singula referunt quæ sunt in anima.

SEd rem omnem ab alio rursus principio repetamus. Si cęlum quod totum implet mundum in forma sua motu'que procul ab extēsa materia cogitaueris, ipsam proculdubio mundi animam cogitabis: cuius cęlum quidem imago est, reliquum duntaxat est vmbra. Illa igitur cęlum est indiuiduum, cęlum vero est anima iam extensa. Redde itaque tanquàm ab imagine ad exemplar singula singulis: illa quidem est forma simplex, hoc similiter corpus est simplex: illa nō habet partes, hoc nunq̄ separatur in partes: illa vnico actu, idest animaduersione sui pręcipuum complet officium: hoc perpetua in seipsum conuersione omnia peragit. Anima rursus immutabilis est essentia, q̄uis mutabilis quodammodo sit quadam discursionis sphęricę mutatione formali. Cælum similiter substantia non mutatur, dum actione reuoluitur: anima semper similiter agit, atque in ipsa etiam formarum suarum dissimilitudine reuolutionum vices restituit similes. Cęlum quoque mouetur immutabiliter: ac dum configurationes

ones quasdam & extrinsecos habitus commutare videtur, interea centrum circunferentiamq; conseruat: eisdemq; curriculis temporum & repetit eadem, & similia recreat. In anima prius est intelligentię lumen, deinde quasi calor est voluntatis affectus. In cęlo lumen pręcedit vbique calorem. Et quemadmodum ibi volūtas quasi est ipsemet terminus intellectus, & intelligere velle: ita & hic calor quasi quidam lucis est terminus, & lucere calere: sed quàm pure lucet & late, tam calet innoxie. Hinc itaque fit, vt in materijs cęlo similibus, idest diaphanis & tralucidis calefactionem præcedat illuminatio: in opacis vero vicissim: has enim calefieri oportet prius & calore purgari, & quasi tralucidas effici quàm lucidę fiant. Ignis autē huius cęlestis & occulti vbiq; vigētis, & actus quidā manifesti sunt stellarū radij, & imago quędā est æther, idest sublimis ille lunę proximus aeri, igneus inquā aer. Solū nāq; cęlū solus est ignis, reliqua dicūtur ignita. Sed cęlū & aer, pręsertim ille sublimis, vbi vel nihil vel minimū quidem est solidi resistentis, latitudinis vero plurimum, lucet purius caletq; suauius. Aqua vero & terra terrestriaq; calefacta quidem violenter, calefaciunt violenter. Quoniā vero ignis apud nos accensus cælo similius adhuc est quàm reliqua, iccirco luminis quod incorporeum quiddam est, factus est particeps & omnium potentissimus, & quasi sit viuens motu perpetuus, diuidens omnia non diuisus, omnia in se prorsus assumens, alienam fugiens mixtionem: & subito cum expeditur, in cęlestem fugiēs ignem vbique latentem. Hinc forte veteres adducti, ignem verebantur extinguere, ne naturæ cælitus viuæ vim viderentur inferre. Proinde sicut ignitę materię in ipsum ignis actum formamq; subito conuertuntur: ita & hic ignis hinc refugit in cęli formam, & forma cęli in formam actumq; vitæ semper conuersa censetur: materia vero cæli conuersa videtur in formam. Profecto quemadmodum in vapore quodam ardente ceu cometa, ipsa vaporis materia adeo redacta est ad proprium ignis actum, vt nulla iam appareat ibi conditio vel actio nisi ignea: sic forma cælestis vsqueadeo materiam suam superat & absorbet, vt nulla materiæ manifesta conditio videatur. Id itaque plerique volunt, quando cælum aiunt carere materia, idest manifestis passionibus conditionibusq; materiæ. Similiter qui aiunt, cæleste animę nostrę vehiculū expers esse materię, quod Iamblichus & Proclus arbitrantur. Iam vero cum natura formæ denique sit potētior quàm materia, merito sicut formarum infima, idest quantitas, sic in materiam absorbetur, vt ipsa videatur esse materia, agatq; nihil, & infinitam patiatur diuisionem: imò nihil aliud sit, quàm passiua quędam materię ipsius extensio: sic forma formarum corporalium pręstantissima, idest cęlestis, materiā suā occupat penitus atque occulit, totumq; ibi resultat vt forma: forma inquam corporea, sed ita corporea, vt sit quasi non corpus, & incorporeę vitę occultiorisq; virtutis quasi coruscatio quędam foras emicans, pręsertim per cęli oculos, idest stellas. Non igitur iniuria Iamblichus ait cæleste corpus sic in vitam esse redactum, vt ipsa sit vita, & natura iam quodammodo incorporea, hoc tantum corporis habens, quòd partes à partibus distare putātur. Sane sicut in nobis corpus hoc tractabile multum ab anima discrepat, sed spiritus ipse quem multi vaporē sanguinis subtilissimū nominant, est quasi anima quædā, ita vt Epicurei & alij quidam vicinitate decepti, hunc esse animam iudicarēt: sic reliquum mundi corpus ab ipsa mundi anima discrepat manifestius: sed natura cęlestis vbique vigens quidam scilicet omnia fouens spiritus almus, sic Stoicos & Stratonem propinquitate fefellit, vt diuinam animam deumq; esse putarent. Rectius admodum Platonicus ille Maro iudicauisse videtur. Cum enim dixisset, Omnia spiritus intus alit, vt spiritus per se dissipabilis & fortuitus à natura stabili ordinatriceq; regeretur, adiunxit: Totamq; infusa per artus Mens agitat molem. Et cum nominauit artus & membra, mundum esse animal vnum significauit, vno quodam vbique spiritu viuens, vna similiter intelligentia rectum, rectum inquam facillime atque semper. Nam & spiritus ille quantò per puritatē est vicinior animę, tantò facilius diutiusq; animæ ad perseuerātiam ordinemq; obtemperat: & reliquum corpus spiritu facile penetratum inde fulcitur, atque ipsum naturali loco digredi nescit, dum anima longe præpotens suis quæque locis digerit atque continet, motuq; suo motus omnes anticipat, & ad reuolutionis suæ normā certis singula locis temporibusq; reuoluit.

Mundus etsi perseuerantia dicitur infinitus, non tamen virtute, magnitudine, numero, est infinitus.

VNiuersum igitur per tempus permanet infinitum, quis ipsum magnitudine nō sit infinitum. Si enim ipsa mundi anima æternitati, idest diuinę menti quàmproxima est, ideoq; æterna est, atque essentiali vita viuificat, certe & ipsa vitam suggerit semper, & corpus inde suum vitam continue haurit sempiternam. Præterea si anima semper conformat hoc ipsis diuinę mentis ideis, certe sicut species rerum omnes conseruat idearū instar immobiles, idest singulis continue commutatis: ita & totum hoc opus exemplaris totius instar indissolubile continet. Sicut enim quęlibet in vniuerso rerum species ad suas referūtur ideas: sic totum hoc ad totum refertur exemplar. Mutātur vero hic sub specie singula ob vicissitudinem quandam seminalium rationum, quæ in natura & imaginatione quadam coniuncta naturę

penes animā mundi peragitur, motu interim cælesti ad idem assidue cōferente. Conseruatur tamen eadem vbique species, ob æternā perseuerantiā idearū in mente formarūq; similiū in anima quoque vigentium, adiuuāte ad idem simili semper restitutione cælesti. Mundum vero q̄uis tempore infinitum, non tamē vel numero vel magnitudine infinitum, sic breuiter cō iectamus. Quadruplicem cogitamus infinitatem: Primam virtutis simul atque perseuerātię, in deo pręcipue summo: secundam, perseuerantię saltem in diuinis operibus inde perpetuo permanētibus: tertiam, numeri: quartam denique molis. Infinitas quidem numeri perpetua quadam rerum singularum successione paulatim prouenire videtur, nunquàm tamen actu simul existere. Nam & ipsa speciei vnitate tanq̄ termino definitur, & multitudo innumerabilis actu nullum suscipit ordinem: omnia tamen sub primo tum communi omnium, tum proprio aliquorum principio ordine quodam definiūtur. Quòd si non est turba ordinis expers in rebus infimis, multo minus reperitur in summis, vbi summus est ordo: quamobrē neque sunt innumerabiles mundi, neque mundi partes vnius innumeræ. Tum vero infinita moles longius distat à mente diuina quàm numerus infinitus. Cum igitur diuina mens innumerabilem numerum minime velit, multo minus molem patietur immensam: alioqui nullum hæc ordinem à deo terminumq; acceperit. Neque vero fingere licet molem corpoream ex seipsa prorsus existere, vel ex causis pluribus inter se omnino diuersis: quod in Theologia sæpius confutamus. Neque sub vna omnium causa opus esse non vnum, neque mundos plures aliū distinctum ab alio: id enim refellimus in Timæo. Neque rursus vnius mundi molem prorsus immensam: alioqui vel in plura membra diuideretur, vel vnica passim moles existeret. Si in plura innumerabiliter secaretur, nulla foret vsquàm molis infinitudo, sed numeri: neque foret opus vnum vel ordinatum, sed disgregatum prorsus atque fortuitum. Sin vnica foret immensaq; moles, varietas omnino rerum nulla restaret, & hæc ipsa moles ordinem non acciperet vel figuram. Ac si fingatur eiusmodi machina per immēsum vndique ambitum versus excrescere saltem versus medium, si quod fingi medium possit, paulatim redigitur in angustum. Igitur si moueatur, circuli in ea mole signati innumerabiles ita se habebunt, vt circa medium semper alius alio tardius reuoluatur: versus ambitum vero vicissim alius alio continue velocius agitetur: itaque inde quidem in tarditatem infinitam, hinc in velocitatem similiter infinitam motio peruagabitur. Hinc ergo immensæ molis circuitus momento complebitur: inde ne mouebitur quidem, imò nullus erit motus. Nam infinita tum velocitas tum tarditas concurrere demum videtur in statum. Obijciet & alius aliter. immensum fore vndiquē spatium tum totius tum partium ad partes, quæ per lineas à medio productas in longum, continue latiores & distantiores euadunt: itaque neque peragi vnquàm spatium vel partium vel totius: ideoq; frustra moueri, imò neque moueri. Quid plura? Mundanam molem habere in se membrorum distinctionem ipsa palam formarum differentia, repugnantia qualitatum, motionum oppositio manifesta declarat. Non esse machinam hanc immensam, ostēdit tum vniuscuiusque reuolutionis terminus, tum definitus ordo totius. Esse in summo sphæricam, interiores eius sphæræ demonstrant, amplissimam videlicet imitantes. Cunctas ab vna causa inter se connecti, mira discordium rerum concordia probat. Vna denique vita viuere spirituq; afflari, discimus ex mutua quadam agendi patiēdiq; communione, per quam & inferiora facile à superioribus dona vbique suscipiunt, & superiora videntur inferiorum preces audire, votisq; prospicere: & à qualibet mundi parte q̄uis longe distante, in quamlibet rite paratam sæpe motio resultare.

Infinitas quadruplex.

Respondet cælum esse sempiternum, tum animæ tum corporis beneficio. CAP. III.

Vo igitur modo materia corpusq; uniuersi ad immortalitatem mundi conducet, cum perpetuo fluat? An forte ob id conferre dicemus, quod non effluat extrà. Si igitur in seipso, non autem à seipso fluit, nimirum permanens idem nec augetur, neq; minuitur, neq; igitur consenescit: operæpretium est contemplari terram in eadem semper figura moleq; permanentem, aerem quoq; nunquàm deficientem, aquamq; similiter. Atqui quod commutatur in ipsis totius uiuētis naturam non permutat. Nam & in nobis dum partes assidue permutantur effluuntq; forás, diu quilibet interea uiuit: ubi uero extra nihil exhalat, natura corporis non dissentit ab anima, quo minus unum ex utrisq; conficiatur animal semperq; per-

perq; permaneat. Conducit ad hoc ipsum ignis, acutus quidem & uelox, quatenus non quiescit in terra: quemadmodum & terra, quatenus non quiescit in alto. Postquàm uero ignis ad alta conscendit, ubi sistere transitum oportet, nimirum torpere nō debet. Neq; enim existimandum est, sic cum se habere in sede propria collocatum, ut ipse minus quàm alia amplificationem suam undiq; quærat. Ad superiora quidem nequit ascendere, nihil enim superius extat: ad inferiora uero ferri natura non patitur. Quamobrem reliquum est, ut ductu facilis sit in amplum, tractuq; naturali ab anima perducatur ad uitā: ideoq; in pulchra admodum regione in ipsa uidelicet anima moueatur. Siquis autem forsan metuat ne ruat ignis, is etiam inueniet unde cōfidat, si modo considerauerit quemadmodum illic circuitus animæ inclinationem omnem præuenit, circunducens fortiter atq; sustinens. Sin autem nihil penitus ad descensum naturaliter habet momenti, certe quo minus ibi maneat, non repugnat. Partes quidem quæ sunt in nobis in nostram compositæ formam, cum constitutionem suam continere non possint, appetunt partes insuper ab aliis mutuari, quibus in suo habitu conseruentur. At si è cælo nihil defluit, nullo prorsus opus est nutrimento: sin autem defluit inde aliquid & extinguitur, ignem oportet uicissim alterum illic accendi. Quod siquid habet ab alio quod decidat inde, oportet & aliud eius uice suppleri: uerum ob id non manebit idem animal uniuersum, si & ita res ipsa se habeat,

Confirmatur cælum esse sempiternum, primum animæ, deinde quodam corporis beneficio. Cap. IIII.

IN quarto libri capite dubia reijciens insequentia immortalitatē cæli tū ratione animę, tū ratione corporis comprobat. Nempe ordinis corporei summitas, idest cęlum cum incorporea natura diuinorum vltima, idest anima ita conspirat, vt dissolui non possit. Sicut & summus aer tangens ignem, est semper ignitus. Ipsaq; animę vita cum proxime ab æternitate pendeat, neque inde discedat, est æterna. Atque cum ipsa ob naturalem propinquitatem sit vinculum temporalium, quod in Theologia monstramus, merito quæ mox deuincit, æterne conglutinat. Item cum iam tot seculis in hac mole regenda mouendaq; defatigata nō fuerit, quod ostendit idem tenor agendi, nunquàm defatigabitur: pręsertim cum neque ipsa per violentiam agitet corpus, naturaliter ad motum ita libratū, neque huc aliunde violentiā possit inferri, neque partes mundi conterantur, sed inuicem committentur. Denique si anima per æternam ipsius vitam, cuius natura est semper viuificare, mūdo semper pręstitit vitam, pręstabit & semper. Neque pœnitebit vnquàm animam diuinissimam bene fecisse mūdo: quasi vel peccauerit cum incepit benefacere: vel sit peccatura, cum desinet: quod in libro contra Gnosticos hæreticos confutauit. Quod autem de igne partim Aristotelica partim propria sententia dicit, sic accipito: Ignis hic noster edacitate quadam omnem subito materiā deuorat, mox inde luxurians euomit flammam quasi feruorem, qua etiam longius consumit obiecta. Cum enim ignis ob naturam tenuem, amplificabilem, mobilem, inter aliena positus atque permixtus facile dispergatur ne mox intereat, natura sibi tributum est, vt facile propinquātia deuoret. Rursus ne tanquàm potētissimus omnia perdat, datum est vicissim, vt citius extinguatur. At vero ne desit mundo natura tam nobilis, factum est, vt passim omnium facillime recreetur, citoq; ex minimis excrescat in amplum. Ignis vero cælestis consumit nihil: quia nec ipse consumitur, quia minime dissipatur: quoniam neque locum aliquando suum mutat, neque vnq̄ à vita deseritur.

Iterum ratione animæ atq; corporis mundum ostendit esse perpetuum. CAP. IIII.

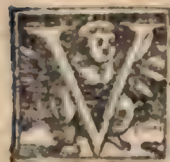
VEruntamen hoc ipsum iam non tam quoad quæsitum, quàm quoad seipsum spectat, uidetur seorsum considerandum, an aliquid exhalet inde: ideoq; cælestia nutritione quadam, & si non proprie dicta uideantur egere: An forte quo ordine illic semel disposita sunt naturaliter conquiescant, neq; defluxum aliquem patiantur.

Item

Item nunquid ibi sit solus ignis, uel potius ignis quidem sit quamplurimus cætera uero illic elementa ab igne penitus superante & attollantur in altum, & per sublimia transferantur. Siquis enim adiunxerit potissimam causam, scilicet animam unà cum corporibus adeo puris omninoq; melioribus: quandoquidem & in cæteris animalibus natura pro membris principalibus eligit meliora: is certe solidam de immortalitate cæli sententiam in medium adduxisse uidebitur. Recte enim & Aristoteles ait, flammam esse feruorem quendam, & ignem uelut ob satietatem iniuriosum atq; luxurians. Ignis autem cælestis æqualis est atq; quietus, naturæq; astrorum accommodatus. Quod uero maximum est, cum anima optimis proxima mirabili potētia prædita sit, qua nam uia quicquàm eorum quæ in ea semel posita sunt, hāc ipsam uersus interitum subterfugere poterit? Siquis autem animam ex deo manantem nō iudicauerit omni uinculo fortiorem, is profecto causam omnia cōtinentem ignorare uidebitur. Absurdum certe est opinari animam quæ ad tempus cælum continere potest, non etiam id semper efficere: perinde ac si per uiolentiam continuerit, quod'ue naturæ consentaneum est, aliud quicquàm præter hoc ipsum sit, quod in uniuersi natura situm est: atq; in his quæ pulcherrime disposita sunt consistit. Item quasi quicquàm possit ui quadam illata constitutionem mundi dissoluere, ac ueluti regnum & principatum animę naturā labefactare. Proinde hoc ipsum quòd nunquàm mundus inceperit (alioqui absurdum fuerit) de futura eius perseuerantia facit fidem. Quid enim in causa esse potest, ut mundus aliquando desinat. Non enim elementa mundi instar lignorum reliquorumq; talium conteruntur. Cum igitur semper manent, nimirum manet uniuersum. Manet quinetiam si continue commutantur, nihilominus permanet uniuersum, quippe cum mutationis causa perseueret. Mutationem uero mundi futuram aliquando ob quandam animę pœnitentiam opinari, uanum esse alibi demonstrauimus: præsertim cū gubernatio mundi procul ab omni labore & detrimento sit posita. Quinetiam si quando corpus totum disperdi queat, nihil tamen ex hoc animæ accidet alienum.

Cur cælestia tum secundum speciem tum secundum indiuiduum maneant sempiterna: composita uero solum secundum speciem. Item de geminis animabus. Cap. V.

CApui vero quintum significat pro ipso mundi partium've eius opifice non modo iudicandum esse intellectum primum, sed etiam mundi animam animasq; sphęrarum, quatenus & intellectuales sunt omnino, & proxime semperq; velut collegę ad opus hoc vnà cum intellectu primo cōsentiunt. Significat rursus, si corpora composita proxime ab ipsa cuiuslibet cęlestis animę substantia fierent, indissolubilia fore: ibi enim & substantia & actio idest intelligentia, manet: à causa vero penitus stabili, stabilis fit effectus. Quoniam vero talis quælibet anima aliam ex se vitam quasi animam imaginemq; sui foras effundit, insinuatq; materiæ, vnde iam eiusmodi vita fit debilis: iccirco vita hæc cælestia quidem & simplicia corpora semper indissoluta conseruat, vtpote quę conciliationi perseueranteq; repugnare minime videantur: composita vero aduersus repugnantium impetus coercere non potest. Hic notabis, sphęras quidē cælestes tum toto permanere, tum partibus: sphæras autem alias simplices non omnibus iam vndique partibus, sed toto manere. Composita denique neque toto neque partibus permanere debere. Neque obijciat aliquis, in animalibus pręsertim rationalibus, restāte post obitum anima primaq; materia, partes animalis apud Platonicos restaturas. Nam & anima hæc nō tam pars quàm causa est animalis: & materia prima subiectum est potius in quo fit animal. Fit inquam proprie ex propria quadam materia ad propriam formā

iam

iam prorsus accommodata. Vbi vero dicit, quæ sunt infra cælum, non esse cæli partes: intellige infra, non tam loco quàm ordine: cælum enim & si vbiq; viget, nusquàm tamen à seipso se iungitur. Vbi ait, cælum vsque ad lunam protendi: intellige, vsque ad lunarem conditionem. Sors nanque lunaris est in cœlestis dignitatis gradibus vltima. Regionem enim super lunam antiqui totam solarem nominant, sequentem vero lunarem. Declarat denique, in fœtu hominum in matrice iam figurato infundi vitam ab animabus sphærarum animaq; totius ad idẽ, scilicet ipsa matris anima simul cum virtute paterna interim conferente, per quam vitam velut escam rationalis anima trahatur ad corpus, ipsamq; ad se vitam quodammodo contrahat, subq; actu conseruet ducatq; suo, si quando desinat, iterum genitura. Ibi quidem esse simpliciter animal per modum formæ dat inferior anima: esse vero ratiõale animal, superior ipsa largitur, parum admodum modo formæ ad esse conducens, & id quidem ex rationali potentia siue actu: quoniam non ad ipsum simpliciter esse ratione formæ, sed ad esse tale conferre videtur: atque eatenus ad esse tale, quatenus ad esse simpliciter altera confert. Dici vero fortasse potest per modum efficientis, ad esse conferre.

Solaris & lunaris regio.

Soluit dubium, Cur cælestia maneant potius quàm subcælestia. CAP. V.

T cur nam partes in cælo consistunt? Elementa uero apud nos & animalia minime? Forsan (ut inquit Plato) propterea, quod illa quidẽ ab ipso deo sunt facta: sed hæc apud nos animalia à diis deo genitis sunt effecta. Facta uero ab ipso deo nefas est interire. Id autem idem est ac si dicatur, proximam post mundi architectum animam esse cælestem, nostrasq; similiter: ab ipsa uero cælesti imaginem quandam produci, ac uelut à superis defluentem terrena animalia facere. Cum igitur imaginaria hæc anima superiorem pro uiribus imitetur, neq; tamen omnino id assequi possit, propterea quod deterioribus ad opus suum utatur corporibus, locoq; rursus deteriori, eaq; in unum conciliare contendat, quæ uix congrediuntur, & congressa in unum inuita manent, nimirum animalia hæc non semper uiuere possunt: & corpora hæc haud similiter ualida potestate tenentur, quippe cum alia his anima proxime dominetur. Proinde si totum cælum perseuerare debet, eius quoq; partes scilicet stellas oportet perseuerare: alioqui quonam pacto maneret, nisi illæ similiter perdurarẽt? Quæ enim sunt infra cęlum, non amplius sunt cęli partes: alioqui non usq; ad lunã duntaxat cælum protenderetur. Nos autem formati ab anima quæ à diis cælestibus tradita est, ipsoq; cælo secundũ illam corporibus cohæremus. Alia nanq; anima per quam ipsi sumus, non ipsius esse, sed bene esse causa est: accedit enim facto iam corpore, parum ratione simul ad esse conducens.

Singula elementa in seipsis pura sunt. Cælum est solus ignis. Item de metallis atq; dæmonibus. Cap. VI.

SExtum caput dubitationes iterum duas adducit: Vtrum solus in cælo sit ignis, & vtrum inde defluat aliquid. Primam quidem soluit in hoc sexto simul & septimo, alteram in octauo. Esse in eo ignem simulq; non terram dico, imò soliditatem quandam vel resistentiam siue consistentiam quasi terream, Timęus existimat, vt per igneam quidem claritatem videri, per soliditatem vero quasi terream tangi possit. Sed à quonã ita sentiri? Non ab aliĳs pręcipue. Non enim totus mundus est partium particulariumq; gratia constitutus, cum sit horũ omnium perfectissimus atque finis. Sed vt primũ posset à seipso sentiri. Cum enim animę mũdanæ prius quodammodo natę corpus subiungeretur quasi propago, probabile fuit tale fore, vt cognatissimum animæ foret atque notissimum. Cognosci vero corpus proprie cognateq; & sub ipsa corporis conditione, nihil est aliud quàm sentiri. Corpus itaque cæli tũ ex igne lucem est adeptum, vt ab anima sua per modum intelligentiæ sentiretur, quod est videri. Habuit quoque ex soliditate vel consistẽtia quasi terrea resistentiam quandam, vt per modum essentialis vitę iterum sentiretur, quod est tangi, scilicet à seipso primũ, consequenter ab aliĳs. Quinetiam neque videri posset per lumen, nisi soliditas quoque subesset visuales quodãmodo radios repercutiens: neque tãgi per soliditatem, nisi igne rursus viuificaret. Significat inter hæc

Sentiri. Videri. Tangi quid.

effectam idest colorem præcipue clarum cæteris adhibere per quæ videantur, quis seipsum
non admisceat illis Præstat quidem humidioribus magis lumen atq; nitorem tanquam cęlo simi
lioribus, siccioribus vero calorem: & hunc quidem iam edacem, talem siccitate, angustia, vi
olentia factum. Hactenus terram esse hoc ipsum quod est, absque intima ignis, aeris, aquę cō
mixtione monstrauimus. Aquam rursus sine participatione terræ posse aquam esse per simi-
lia patet. Aqua sane cum ad terrenam cogitur densitatem, desinit esse iam aqua, fitq; crystallū
postquam videlicet nouam acceperit substantialemq; formam, nam ante fit glacies. Terra igitur
non efficit eam esse aquam, sed potius esse non aquam. Aerem rursus non esse terrę participē
deprehendet quisquis cōsiderauerit nihil esse mollius, cedentius, penetrabilius aere: nihil ve-
ro ad hęc ineptius esse quam terram. Non igitur vt aer ipse sit aer, terra facit, cum proprietatem ha
beat repugnantem. Quòd si inferiora seorsum ab alijs ipsa per se sunt aliquid, multo magis
ignis mixtionis impatiens, & omnium præstantissimus idest cælum, neque indiget terra, vt
dimensiones inde continuitatemq; acquirat: nam ob naturam suam in materia efficacissimā,
materiam ipse suam mirum in modū in dimensiones amplificat. Item cum mixtionem mini-
me patiatur, continuitatem suam ipse sibi conseruat. Resistentiam vero quandam & consistē
tiam, quam soliditatem in eo vocant, neque propter terrā, neque ob trinā dimensionem sim
pliciter habet, sed per quandam sibi propriam alicubi densitatem, qua nō solum repercutiat
radios oculorum, sed etiam superiorum vires inferioribus magis cognatiusq; accommodet.
Nihil vero terrenū cęlestibus subesse luminibus patet: quia nusquàm in cęlo videtur eiusmo
di rubor, qualis in colore nubium, quæ terrenum aliquid habēt: sed talis potius, qualem vel
flamma frequentior, vel congregatus croci pallor reddere solet. Soliditatem sane quocūque
modo resistētem Plotinus aliter esse vult in terra, in alijs aliter. In terra quidem vnà cum aspe
ra quadam siccaq; duritia propria terræ quatenus maxime distat à cælo lenissimo quidem o-
mnium & agillimo. Alibi rursus proprio quodam pacto. In igne nimirum esse suam solidita
tem non per terram, sed per solam alicubi sibi propriam densitatem: sicut in aqua sæpe non
per terram, sed per propriam cohærentiam coitumq; crystallum fiat atque metallum scilicet
aurum. Quod hic existimare uidetur non esse terræ particeps, sed ex aqua tantum fieri mo
re crystalli, sed arctius in se coacta, in qua sit uiscus aliquis oleo similis. Vnde contingat vt au
rum tum propter arctissimam concretionem indissolubile sit, tum propter viscosum humorē
fundatur ad ignem atque liquescat: tum quia non est terræ particeps, rubiginem non obdu-
cat: fulgorem vero sortitur à specie ideaq; solari. Argētum ferme similiter se habere, nisi quòd
lunam potius sequitur. Soli enim aurū attribuunt autores Alchimię, argentum vero Lunæ,
Saturno plumbum, stannum Ioui, Marti ferrum, æs Veneri, Mercurio argentum quod nomi-
nant viuum. Hanc vero distributionem in præsenti magis approbo quàm illam quam in Cō
pendio Critiæ sum secutus. Videtur vero Plotinus hanc de metallis opinionem ex Timæo po
tissimum accepisse, vbi metalla nominantur concretæ fusilesq; aquę, & aurum ex aqua inter
adamantinas venas compacta velut florem emergere dicitur. Additur æs quia sit terræ par-
ceps in rubiginē vetustate conteri, dū terra secernitur. Plato igitur etsi videtur terræ nihil in
auro similiter & in argento ponere: potest tamen probabiliter ex aliorū sententia sic intelligi,
vt quod terrenum est in auro, sit adeo cum elementis alijs temperatum & exacte commixtū,
vt secerni ab alijs nunquam possit. Dicatur autem & aurum & omne metallum aqua ab humore
quodam glutinoso, ex quo velut ex matre metalla omnia fiunt, quod & primum occultūq;
argentum viuum nominant, quod à sulphure quasi metallorum patre coqui formariq; pu-
tāt: atque inde metalla omnia fieri, eaq; diuersa, quatenus in eiusmodi coitu plus est alterius
vel alterius, & prout hoc duorum aut illud est ibi purius vel impurius, ac prout minor maior've
sit coctio. Duo igitur hæc in auro esse purissima, æqualissima, contemperata, commixta sum-
mopere, ferme similiter in argento In cæteris hęc longe aliter se habere. Metalla quidem ad i-
gnem omnia liquefieri, quoniam mater eorum sit humor multus & oleosus atque viscosus.
Saxa vero non liquescere, quoniam terræ plurimum habeant, humorem tamen non habeāt
adeo pinguem, nec instar olei glutinosum. Sic exponere Platonem possumus. Et vbi Plotinus
ait: Aurum cum sit aqua, cogi in se sine terra, sic accipi potest, idest cum ad ignem funditur ve-
lut aqua, iterum ab igne remotum in se sine adiunctione terræ concrescit. Sed hæc vtcunque
quis vult accipiat. Ad institutum denique reuertamur. Si condensatio sola in humore vel cō-
ficit crystalli, vel reficit metalli formam, cur non anima quasi gluten continuet ignem sibiq;
connectat, & sub vitæ forma contineat. Iam vero sunt & ignea dæmonum corpora, non per
terram, non per concretionem quasi gelu coacta, sed per virtutem animę connectentē in pro
priam cohibita formam & sphęricam redacta figurā. Sunt enim supra nos dæmones in sua
quique sphęra quasi stellæ, quamuis plurimum nobis occultę, figuramq; naturaliter orbicularē,
per interiorē mentis orbem conferente ad idem affectu locoq; in suis corporibus exprimūt:

quāmuis quascunque libet figuras sæpe nobis ostendāt, dum vel materiam sui corporis agi lem modis facile varijs transfigurant, & mox in priorem formā facillime refigurant: vel per imaginationis affectusq; vehementiam, prægnantium instar in teneriori corpore quaslibet formas effingunt. Mitto quod sæpe non tam propriū corpus mutant, quām imagines in nostra imaginatione varias suscitant. Quamuis autem dæmones proprie animalia sint aeria, tamen & igneos & aqueos sæpe cognominant. Tres enim proprie sunt ordines dæmonum, tribus plagis aeris assignati. Primi sublimem colunt aerem lunæ proximum, cæli caloreq; otuq; & luce calentem atque lucentem, quem ignem ætheremq; appellant: secundi, medium: tertij tercium. Summus aer, nominatur igneus: medius aer, aerius: infimus aer, est aqueus. dæmonesq; similiter. Aeri rursus ita distributo præest (vt aiunt) aerea quædam astrorum triplicitas. Summo quidem aeri, Gemini: medio, Libra: Aquarius, infimo. Similiterq; dæmonibus. Hos antiqui nonnunq̄ appellant deos: non quidem simpliciter, sed diuinos dæmones. Sicut & animalia similia in cælo quidam appellant dæmones nō simpliciter, sed dæmonicos deos. Arbitror equidem cælestes dæmones non esse in stellarum fixarum, sed planetarum regione quasi comites planetarum stellas, ac proportione seruata sequi stellarum planetarūq; motus: similiterq; dæmones in aere puro cælestem choream competēti progressione complere. Forte enim sicut dæmones, sic stellas planetasq; proprijs per cælū motibus more animaliū gradi quis putabit.

Solum in cælo esse ignem, & quodlibet in se purum esse: sed in quolibet esse qualitates quasdam etiā aliorum. CAP. VI.

Deinceps considerandum restat, utrum solus in cælo sit ignis: & nunquid inde defluat aliquid, unde indigeat nutrimento. Cum igitur Timæus mundi corpus ex igne primum terraq; componat, ut per ignem quidem uideri, per terram uero solidum esse tangi'que ualeat, consentaneum esse uidetur, ut & astra non totum quidem, sed plurimum habeant igneum: quandoquidem astra soliditatem habere uidentur. Forsan uero recte se id habebit: quippe cum Plato sententiā hanc probabili & apparenti ratione confirmet. Nempe ab ipso sensu tum per aspectum, tum per tactum, plurimum uel totum igneum apparet habere: Per ipsam uero rationem considerantibus, terram insuper habere putabitur: siquidem solidum absq; terra esse non possit. Sed cur nam aqua & aere indiget? Absurdum enim uideri potest in igne tanto esse aquam. Aer aūt si illic insit, in naturam ignis subito permutabitur. Verum si solida duo rationē habētia extremorū, duobus indigent medijs, ambiget forte quispiā, nūquid in rebus etiam naturalibus res ita se habeat: quandoquidē terrā quis aquę permisceat, nullo ad hæc concilianda medio indigens. Quod si dixerimus terræ & aquæ inesse iam reliqua, nonnihil forsan afferre uidebimur. Sed obiiciet alius, reliqua illa ad duo concilianda minime conspirare. Veruntamen dicemus iam inuicem colligari, quoniam utrunq; possideat omnia. Cæterum considerādum est, an absq; igne terra uideri non possit, & rursus sine terra ignis solidus esse nō ualeat. Si enim ita natura sit institutū, forsan nihil in seipso suā habebit essentiā, sed erunt cuncta cōfusa. Appellabitur autē quodlibet ex eo quod præualebit in ipso: siquidem aiunt terrā absq; humore sibimet cohærere nō posse: aquæ nanq; humorem terrę glutinum esse. Verum si & ita id concesserimus, attamen absurdum fuerit, dicere quidem quodlibet aliquid esse: neq; tamen in seipso constitutionem sibi ipsi suppeditare, sed duntaxat unà cum cęteris, ubi uidelicet nullum in se aliquid sit futurum. Quo enim pacto terrę natura erit, atq; ipsa essentia terræ? cum nulla terræ portio sit id ipsum quod

terra est, nisi & aqua insit ibi pro glutino. Præterea quid nam ibi conglutinabit, ubi nulla sit magnitudo, quam ad proximam partem continuatione connectat? Si enim quantalibet terræ ipsius fuerit magnitudo, licebit terram suapte natura sine aqua consistere: alioqui nihil amplius erit quod ab aqua cõglutinetur. Item terræ moles quidnam ad hoc ut sit, aere indigebit? aere adhuc manente antequàm transmutetur? Igne uero terram ad hoc ut terra sit, egere non est dictum: sed ad hoc ipsum ut & hæc & alia spectari possint, igne indigere concessum. Rationi nanq; consentaneum est, concedere aspectum à lumine fieri: neq; enim uideri tenebras: sed non uideri dicendum, quemadmodum silentium non audiri. At uero ignem inesse terræ nequaquàm necessarium est, sufficit enim lumen: siquidem nix & frigidissima multa absq; igne sunt lucida: quamuis dixerit aliquis affuisse illic ignẽ: & illa antequàm discederet, colorasse. De aqua insuper est ambigendum: An nequeat esse aqua, nisi terræ sit particeps. Aer item qua nam ratione terræ particeps appellabitur? cum sit mollissimus, & penetrantibus quàm facillime cedat. De igne autem dubitatur, num ipsi opus sit terra, quasi uidelicet continuitatem ex seipso non habeat: neq; trinam dimensionem, quatenus corpus est naturale. Soliditas uero in ipso non per trinam dimensionem, sed per quandam repercussionem forte ponetur. Durities autem aspera tantum conuenit terræ, quandoquidem densitudo auro, quod aqua est, competit non ob terram quidem, sed propter densitudinem glutinumq; concretum. Proinde ipse quidem in seipso ignis cur non præsente anima se cum ipso ad animæ potentiam connectatur? Sunt enim & ignea dæmonum animalia. At ita immutabimus id quod dicitur uniuersum animal ex uniuersis esse compositum. Forte uero quis animalia terrena composita sic esse concesserit. Terram uero in cælum attollere, contra naturam esse dicet: contrariumq; his, quæ in naturę ordine disponũtur. Iã uero nulla ratione uideri probabile, ut celerrimus cęlestium cursus terrena in se corpora perferat. Deniq; terram nitori splendoriq; cælestis ignis impedimento futuram.

Cælum est solus ignis. Item quodlibet elementum est alicubi in se purum, q̃uis in quolibet sint qualitates quædam etiam aliorum. Item cælum est ubiq;. Item qualis sit Ierusalem illa cælestis. Cap. VII.

SEptimum caput respõsionem ad dubium superiorem confirmat autoritate Platonica: Cęlum scilicet esse purum ignem. Et quodlibet elementum alicubi esse purum, scilicet id ipsum quod est etiam sine alijs esse: q̃uis inuicem suas dotes quasi ab extrinseco mutuentur & mutuent. Item in quolibet elemento esse, non dico ipsam aliorum naturam, alioqui cõfusa prorsus omnia forens: sed qualitatem quandam aliorum elementorũ qualitatibus quodammodo similem. Cum enim mundus sit animal vnum, vna vbique primum anima viuẽs vnaq; materia factum, necessario membrum quodlibet ob eiusmodi vnionem habet aliquid commune cum alijs, & aliorum qualitatis est particeps. sicut in corpore humano apud medicos est compertum: sic cælestis ignis non terram, non aerem, non aquam, sed consistentiã vel aliquam resistentiam habet terræ quodammodo similem: item facilem liquiditatem siue agilitatem aeri congruam: denique lenem blandamq; & lubricam æqualitatem aquę persimilẽ, cæteraq; similiter reliquorum aliquid possidere: neque tamẽ ea mixtionis ratione confundi, in qua ipsum totum soleat cum toto misceri: nec qualitates tãtum quædam, sed ipsæ quoque naturę materięq; conflari. Sic Plato vbi ait in Timęo, Accendit deus lumen circa secundam à terra sphęram, declarauit esse in cælestibus solum ignem, & ex ignis qualitatibus solũ lumẽ, lumen inquam solũ, idest primum atque præcipuum: sub hoc enim ibi sunt cætæræ quæcunque ibi sunt qualitates, scilicet calor vitalis & blandus, in quo actio motrix omnium & for-

matrix. Ac dū Plato dicit lumen, corpus ipsum solis intelligit, per se lucens, lumine scilicet ma
nifesto, per lucem videlicet intimā, quæ alterius generis est à lumine, quod inde velut imago
solis per omnia manat. Sed & lux eius intima rursus ab incorporea luce proxime micat: ali-
oqui nec ipsa incorporea foret, nec lumen inde manās incorporeum esse posset. Quod enim
incorporeum est, in corpore siue circa corpus quale lumē existit, ab incorporeo fit, quod in
seipso consistit. Lumen vero non esse corporeum patet, quia totum subito prorsus illuminat
& sine offensione totum implet, pluraq; in vnum statim absque resistētia lumina coeunt, nec
sordibus inquinantur. Item solis lumen nullius subiecti fit proprium: in nullo enim restat ad
tempus: nec propriam elementi qualitatem in subiecto requirit vt adsit, sed puritatem cælo
animæq; persimilem: idemq; lumen absque collisione, cōdensatione, rarefactione, mora, tam
facile per spatium se fundit amplissimum, quàm refundit se protinus in angustum. Sic ergo à
carbone ad flammam ascenditur, iam à crassiore materia discedentem: à flamma rursus per-
uenitur ad lumen, quod tenuem quoque relinquit materiam. Non enim iam infundit in ma-
teriam, sed funditur potius per materiam. Demum ab hoc lumine quod videtur, proceditur
ad cælestis animę lumen: cuius vigore motuq; & materia dimensione protenditur, & per di-
mensiones eius lumē effunditur, perinde ac si à scintillæ cuiusdā rotatu orbis statim lucidus
emicet. Sed de hoc in Theologia satis. Quòd autem solis globum proxime collocat super lu-
nam, non solum Platonis opinio est, sed Aristotelis Aegyptiorumq; & multorum insuper tum
antiquorum tum etiam posteriorum philosophorum. Magnam esse distātiam inter Saturnū
& Iouem, & inter Iouem atque Martem patet ex eo quòd Saturnus circulum suū peragit an-
nis triginta, Iupiter duodecim, Mars vero duobus. Magnum quoque interuallum esse à Mar
te ad planetas qui anno percurrunt, similiter est manifestum. Magnum denique inter hos atq;
Lunam, quæ mēse cursum implet, plane compertum habemus. Cum igitur Sol & Mercurius
atque Venus annuo tempore reuoluantur, ideoq; inter se sint proximi, quęritur quis horum
trium sit Lunæ propinquior. Probabile quidem est, illum esse propinquiorem, in cuius sphęra
longior est diameter, vnde maxima distantia sit ad Lunam: longiorem vero esse in sphęra So
lis verisimile est, vt grandiori planetæ magis accommodetur. Verum quid de his Mathemati
ca ratio velit, satis alij pertractarunt. Physica certe ratio postulare videtur, vt fons caloris &
fons humoris, scilicet vitalis, idest Sol & Luna proxime coniungantur super hanc mundi pla-
gam generationi dicatam, quæ imprimis humorem velut materiam & calorem exigit quasi
fomentum. Pręterea Sol & Luna contigua possident domicilia: Luna cancrum, Sol vero leo-
nem. Exaltationes quoque contiguas: Luna taurum, Sol arietem. Iure igitur sphęras quoque
contiguas habent. Hoc deniq; ordine Mercurius inter planetas quasi sapiens medium obtine
bit, & merito, cum debeat in omnes æque conuerti & facile conformari, vt celerius omniū
actiones expediat. Siquid insuper oculis credendum foret, dicerem Solem ac Lunam propte
rea q nobis vtrique sunt proximi, maximos apparere. Vsus vero declarare videt propinqui
tatem, propterea q manifeste nos agant q̄plurimū, adeo vt reliqua ad hæc comparata ferè
nihil agere videantur. Denique Luna quę tanq̄ stellarū infima sola lucem non possidet mani
festam, merito sola est sub Sole ac proxima Soli, vt à lucidissimo manifestum lumē commodi
us mutuetur. Mutuatur autem speculi more similiterq; reddit lucis imaginem. Appellant au
tem cæleste corpus album, idest luminosum: ac dum album dicunt, significant nitidissimum:
quod enim est inter colores albedo, id plane est ibi nitor. Per hęc innuit, formam palloris aut
ruboris nō esse quidem in stellis, sed ob vapores quosdam nobis ita videri. Scimus enim ignis
lumen quo purius est, eo esse nitidius: cōtra vero rubet in materia crassa, pallet in media, sed
in tenuissima nitet. Subdit vrentem flammā nec in cęlestibus esse, nec ad cælum vsque percur
rere: sed vel extingui vento: vel si sit in materia sicciore atque tenaci, in fulgure reflecti deor-
sum: vel si altius insuper euolauerit, creare cometas: sin autem diutius ibi flāma restiterit, am-
plificari per ætherem, mitioremq; euadere, lumenq; à cælo sortiri. Post hęc totum cælum dicit
esse lumen, q̄uis ob tenuitatem nostris oculis inuisibile: in quo tamē stellarum lumina propter
densitatem aliquam apparere. Lumen profecto purum prorsus videri non potest, sed mixtū,
vel sub cælo materijs alienis, vel in cęlo soliditati cuidam & resistentię quasi terrenæ. Non di-
co soliditatē in cęlo more quorūdā, quę tangēti resistat, hęc enim reuera est propria terræ, sed
quę radios vel congreget, vel reflectat. Protenditur vero lumen hoc etiam inuisibile, vt in X.
de Republica traditur per mundum vndique vniuersum, quasi mundanę animę visu, quo su
um id totum cernat, & tangat, & foueat. Putant Platonici sphęram quoque Solis esse suæ ani
mę visum, & alias item sphęras globosq;, visus aliarum cęlestium animarum. Vnde videmus
in omnium oculis nihil aliud visum esse quàm radium, & oculorū figuras qualitatesq; esse cę
lo simillimas: quod vt videt esse lumen vel luminis apprime particeps, idest colores. Sed stel
læ planetęq; oculi sunt non visuales tantū, sed visibiles, quibus & animalia videāt atq; inde re
gantur.

gantur: nam per radios densiores virtutes eorum nobis magis accommodantur. Sphæræ vero reliquæ oculis sunt inuisibiles, oculis dico terrenis: nam æthereis oculis, idest sensu qui in nostro viget æthereo corpore, perspici possunt. Esse vero lumen hoc occultum, siue ignem spiritumq; vitalem diffusum per vniuersum Plato comprobat in Timæo. Vniuersæ (inquit) naturæ circuitus cum circulari ambitu suo reliqua rerum genera sit complexus, secumq; ipso congredi studeat, constringit omnia, locumq; vacuum relinqui nusquam patitur: quocirca ignis per omnia maxime penetrauit: deinde aer, vtpote qui igni tenuitate sit proximus, & alia simili ratione deinceps. Hic existimare videtur, primam ipsam ignis occulti naturam aspiratiōe quadam mundanæ animæ prodijsse, atque ab intimo circuitu animæ in circulum prosiliisse, cuius virtute elementa reliqua coaluerint, quæ mox ignis ipsius ambitu cōprehensa & quasi cohibita, vacui nihil intra se reliquerint. Item cum ignis ille amplificatus in orbem cuperet, tum intus vbique secum ipso congredi, tum nihil vsquàm relinquere vacuū, penitus omnia penetrasse minime penetratum. Subinde aerem penetrauisse similiter aquam: aquam denique terram, adeo vt si à centro gradatim medios per orbes ascendas, vbi terra est, sis tria reliqua reperturus, præsentia sibijnuicem potius quàm confusa: deinde vbi aqua, ibi cætera duo: vbi aer, illic & ignem. Sic quatuor elementorum orbes inter se comparantur, vt angustissimus orbis sit terrenus: latior aqueus tum implens intrinsecus terram, tum terræ superficiem supereminens. Aerius quoque terra similiter & aqua sit latior. Igneus denique ratione simili omnium sit latissimus, cūcta tum extra fouens, tum intrinsecus alens. Hunc igneum spiritum & vitalem Arnaldus & Raimundus putantes rebus omnibus insitum, & quintam appellantes essentiā, diligentissime perscrutantur, quibus machinis ab aliena materia separent, & segregatum qua potissimum custodia sibi conseruent ad vsus vt sperant omnium saluberrimos. Mitto quod sperant, si hunc ex vino tanquàm valde cælesti diligenter acceperint, eum se adhibituros auro cælesti quàmmaxime, quem mox aurum combibat vt cognatissimū, semperq; retineat, fiatq; potabile. Sed hæc illi viderint. Equidē certo scio, nisi spiritus eiusmodi rebus omnibus insit, non posse multos præstare quæ pollicentur: neque verum esse Platonicum illud, Posse scilicet mundi vmbilicum esse ignem. Probabile quidem est centrum cardinemq; vniuersi non fecem esse terrenam, sed potius ignem. Quod rursus scribitur in Phædone, vbi de mōtibus nubes superātibus agitur, scilicet terram puram in puro iacere cælo, in quo sunt astra, verum esse non potest: nisi vel cælum illic aeri puro sit infusum, vel solum ibi sit cælum, quasi vnicus sit orbis super nubes. Sed orbis vnitatem in præsentia dimittamus. Forsan vero summus ille Theologus vbi ciuitatem inquit cælestem habere duodecim fundamenta, ciuitatem intelligit vitalem hunc spiritum vbique regnantem: Fundamenta vero duodecim, sphæras mundi duodecim, octo scilicet cælos super ætherem, rursusq; cælos quatuor per ætherem, scilicet aerem, aquam, terramq; suffusos. Describit & portas duodecim, tres ab oriente, tres itē ab occidente, tres à meridie, tres rursum ab aquilone: vt quatuor signorum ostendat triplicitates: quarum vna sit orientalis, idest ignea, arietem, leonem, sagittariū continens: alia rursum occidentalis, idest aeria, comprehendens libram, & geminos, & aquarium: alia item meridionalis terrea, taurum & virginem habens & capricornum: alia demum septentrionalis, pisces & cancrum scorpiumq; complectens. Proinde vbi totam ciuitatem ait factā ex auro puro, fulgorem hunc igneum per omnia vult esse diffusum. Addit, hoc aurum esse simile vitro puro atque perlucido, idest diaphano simul atque lucenti. Si enim aut vitri perspicuitati peruiæ lucem quasi propriam adhibueris, aut auri naturali fulgori perspicuitatem adiunxeris velut propriam, habebis iam cæli substantiam, quæ quidem est vbique tralucida simul & lucida, etsi nobis non apparet vbique. Vbi vero Theologus addit lapidum pretiosorum varietatem stellarum significat lumina, vel apparentium nobis, vel non apparentium. In qualibet enim supra nos sphæra mundi suæ quædam stellæ sunt magnitudine potentiaq; mirabili, quàmuis non vbique conspicuæ. Totum vero in seipso lucere necessarium est, si cælum est vbique, si lux est propria cælo, si lux est qualitas præstantissima reliquarum origo formarū. Quod aūt diuersis in stellis aliter aliterq; fulgeat, non alia quidem & alia mixtione contingit, sicut in coloribus nostris accidere solet, sed proprijs quibusdam raritatis, densitatis, distātiæ gradibus. Sic & croci color congregatus quidem rubet, diffusus vero pallet, diffusissimus denique nitet. Mitto quantum in his è longinquo & per media diuersa nos fallat aspectus. Sed præter lumina cælestibus adde virtutes quoque diuersas, ex quibus & colores ibi varij & actiones inde proueniant, non quales ab elementis, sed proprietate quadam occultiori, scilicet speciali fermè quali ferrum trahitur à magnete. Nam quæ apud nos sic agunt, agere dicuntur virtute cælesti.

Confirmat idem autoritate Platonica. CAP. VII.

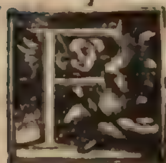

Orte operæpretium est audire Platonem dicentem, oportere in uniuerso esse tale quiddam solidum quod uidelicet sit resistens, ut terra in medio collocata fundamentum sit omnibus per eam incedentibus stabilissimũ. Animaliaq; terrena necessario talem quandam habeant soliditatem. Terra uero hoc ipsum quòd continua sit, ex seipsa possideat: illustretur autẽ ab igne, particeps quoq; sit aquæ ad ariditatem nimiam deuitandam: habeat insuper facultatem, qua non prohibeantur partes eius cum partibus conspirare. Aer deniq; terræ molem quadam leuitate suffulciat. Meminisse uero oportet, terram non ita misceri igni sublimi, ut in ipsa stellarum compositione connumeretur: sed cũ in uno mũdi corpore singula collocentur, nimirum & ignem aliquid habere terreni, quemadmodum & terra ignei aliquid habet. Ac summatim singula habere aliquid singulorum non adeo quidẽ, ut quod dicitur alia possidere, ex utrisq; constituatur, uidelicet ex seipso atq; ex eo cuius est particeps: imò in ipsa mũdi communione rite situm non tam alterũ quàm alterius nonnihil accipiat. Velut non ipsum aerem, sed aeris ipsius liquiditatẽ. Sic & terra nõ tam ignẽ, quàm igneam claritatem. Mixtio autem ipsa adhibet omnia, & utrunq; constat in unum: non terram quidem tantum, atq; naturam ignis, uel ignem tantum, atq; terræ naturam, uidelicet soliditatem quandam densitatemq; eiusmodi. Testimonium his Plato ipse perhibet dicens: Accendit deus lumen circa secundam à terra sphæram. Solem certe significans, quem alibi nuncupat splendidissimum eundemq; nitidissimum. Quibus in uerbis omnem à nobis opinionem abigit, suspicantem aliquid illic esse aliud præter ignem. Significat quoq; nullam adesse ignis aliam qualitatem præter lumen, quod quidem esse ait à flamma diuersum. Calorem uero lenem tantum atq; suauem. Item lumen hoc esse corpus: Emicare autem ab ipso lumen æquiuocum, quod esse dicimus incorporeum, quod quidem ab illo lumine pendet, ex illo micans quasi flos eius atque nitor: quod utiq; uere dicitur corpus album existere. Nos autem quod terrenum dicitur in deterius accipere consueuimus. Quippe cum Plato terram pro soliditate quadam accipiat. Nos uero unum aliquid tantum terram appellare solemus, cum tamen ille differentes in terra consideret qualitates. Cum igitur talis ignis purissimum præbeat lumen, ipseq; in sede sublimi resideat, ibiq; naturaliter habitet, non est putandum nostram hanc flammam superioribus esse permixtam: sed ad certum spatium percurrentem prorsus extingui, aere quamplurimo uidelicet occurrente. Procedentem uero sæpe cum terra deorsum præcipitari: quippe cum superius transcendere nequeat: sed subsideat infra lunam, ubi aerem extenuat proximum: ac si maneat ibi flamma, certe facta subtilior, euadit & mitior: splendoremq; habet, non quoad feruorẽ spectat, sed quatenus à superiori lumine perlustratur. Lumen uero cæleste partim quidẽ uaria ratione distributum est in stellis, in quibus tam colorũ quàm magnitudinũ differentia discrepat: partim uero in reliquo præter stellas cęlo simili ratione uiget. Et si oculis nõ apparet propter corporis tenuitatẽ perspicuitatẽq;

aspectui

aspectui minime resistentem, quemadmodum in aere quoq; puro cõtingit. Accedit ad hæc interualli etiam longitudo.

Confirmatio cælum esse tum ex anima, tum ex corpore sempiternum: & quàmuis sit ignis, tamen in orbem natura moueri. Cap. VIII.

Octauum caput dubitationi respondet quærenti, Vtrum cælo quicq̃ defluat aut influat. Respondet, effluere nihil. Nam & anima suum vbique continere spiritum potest. Et spiritus libenter obtemperat animę: neque in hoc velut potentissimum inferri aliũde violentia potest: omniaq; prius est in se conuersurũ, q̃ ipsum conuertatur in aliud. Cum igitur nihil defluat inde, merito nihil oportet affluere quo seruetur. Neq; licet fingere cęlum esse aliud præter ignem, vt circuitus ei sit naturalis. Circuitus enim naturalis est omni corpori sphęrico in suo loco posito quoties moueatur. Rectus vero motus aut violenta quædam è naturali loco deturbatio est, aut subitus in locum reditus naturalem. Inter hęc vbi ait potissimam ignis actionem calefactionem esse, intellige ignis elementalis commixtiq; actionem. Nam pręcipua cælestis ignis actio ea est, quę pręcipuam actionem cęlestis animę refert, idest intelligẽtiam: eiusmodi vero illuminatio est. Postremo in fine libri notabis, naturam in rebus sub luna compositis quasi vel debiliorem, vel in loco debiliori, vel inter debiliora non conseruare perpetuam in singulari composito vitam, imitari tamen per continuam generationis successionem, qua seruat speciem, quoad potest cęlestem virtutem, quę speciem simul indiuiduaq; conseruat: conseruat inquam procul à substantiali motu, neq; tamen seorsum à motu locali. Sola enim intellectualis natura omnem à se motum procul expellit.

Quod cælo nihil effluat, nihil influat. CAP. VIII.

Vm itaq; tale lumen uigeat in excelso, ubi est naturaliter constitutum, purum uidelicet in sede purissima, qua'nã uia potest defluxus inde ullus accidere? Neq; enim natura talis tamq; sublimis sua sponte defluit: neque rursus est ibi quicquàm, quo impellente deorsum præcipitetur. Adde quòd omne corpus longe se aliter habet, quando animæ coniunctum est, quàm si esset ab anima separatum: corpus uero cæleste nullo modo est ab anima destitutum. Item quicquid propinquat cælo, aut aer est aut ignis. Primo quidem si aer est, non uideo quo pacto agat in cælum: deinde si est ignis, nequaquàm ad id congruit, tangitq; cælum ut agat in ipsum. Accedit quòd repente ad cælestem permutatur naturam prius quàm cælum patiatur ab ipso: item & magnitudine admodum minor est, & robore longissime cedit. Præterea ignis actio potissima est calefactio. Oportet autem quod calefaciendum est, non esse calidum ex seipso. Siquid uero dissoluatur ab igne, calefieri omnino prius oportet, atque in ipsa calefactione ex naturali eius habitu dimoueri. Quamobrem nullo prorsus alio corpore ad id opus est cælo, ut suam seruet naturam: neque rursus ut circuitus eius sit naturalis, quamuis nondum de hoc sit demonstratum: Neque in rectum uergit cæli motio naturalis: nempe uel quiescere uel reuolui natura propria cælestia iubet. Reliqui uero motus ad uiolentiam pertinerent: neque igitur alimonia cælestia indigent. Proinde non decet ex nostrarum rerum conditione sublimia iudicare: quippe cum neque animam prorsus eandem habeant continentem, neque similem regionem, neque illic ea sit causa, ob quam inferiora composita continue profluentia nutrimento indigere coguntur. Absit ergo permutatio ab illis ea, quæ in his corporibus dominans ex habitu naturæ deturbat: quippe cum alia quædam his natura præsideat, quæ propter debilitatem in ipso

suo

suo esse continere non potest. Imitatur tamen in eo quod generari est atque generare naturam quoad potest superiorē: De qua dictum est alibi, nō posse & ipsam eodem prorsus modo, quo intelligibilia, se semper habere.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE MOTV CAELI, COMMENTARIA.

Summa libri.

Cælum mouetur ab anima propria, rationali, intellectuali: & in orbem agitur, quoniam anima & intellectus in seipsis circuitus agunt.

Moueri cælum non à natura quadam tanquàm elementali vel simili, sed à vita, non à vita quidem externa, sed interna per quam cælum viuat, vita inquam rationali, imò etiam intellectuali. Item cur moueatur in orbem, atque quo pacto, & Plotinus in præsentia disputat, & nos in Theologia latius pertractamus. Satis igitur nunc fuerit breuiter attigisse. Cælum viuere demonstrat materia formaq; illius, viuentium omnium præstantissima: motus maxime sibi naturalis & intimus, nunq̄ deserens semetipsum: actio perpetua naturaliter cūcta viuificans. Itē rationali vita cęlum viuere, ordo in motibus rebusq; omnibus inde genitis mirabilis indicat. Rursus intellectuali virtute vigere declarat constantia in rebus motibusq; tam diuersis efficiendis semper immobilis. Neque igitur vel temerario quodam casu opus tam miranda perpetuaq; ratione dispositum agi moueriq; putabis. Vel forte ratione quidem agi regiq;, sed quasi cæca quadam tācum nudaq; ratione naturę. Quemadmodum à vegetali virtute per seminarias rationes tum in animali membra, tum partes in plāta formantur. Eiusmodi enim ratio naturalis duntaxat irrationalis (vt ita dixerim) est & cæca, cum nullam sui ipsius habeat rationem neque seipsam aliquando se animaduertendo possideat. Tanq̄ igitur imperfecta regitur à ratione quadam perfectiore, quæ in virtute animę viget si opus sit rationaliter discurrente. Atque hęc rursus velut mobilis à perfectissima regitur, quæ in mente regnat immobilis. Illa tādem ratio est verbumq; dei, quo tanq̄ primo quodam cardine cælum agitatum simul est atque firmatum. Sed iam redeamus ad animam. Anima mūdi mater, ex intellectu diuino mundi patre per intellectum prægnans, mundum per rationem concipit in natura. Ex naturali denique fœtu dum ad partū confert, imaginatio quædam affectusq; simul mundus nascitur imago mentis, rationis expressio, vitę propago necessario viuens. Hinc Orpheus Iouem mundi fabrum & masculum appellat & fœminam. Plato etiam mundi architectum alicubi mentem intelligit simul & animam, tanq̄ patrem simul matremq; mundi. Animā esse quinque rerum generibus constitutam, & qua ratione, in Theologia Timæoq; diximus, & dicemus, essentia videlicet, & eodem & diuerso, statuq; & motu. Essentiam igitur animæ mundi essentia refert, ipsum quoque animæ idem, eadem in mundo materia communis & forma. Rursus diuersum animæ repræsentat hic materiæ huius extensio, distinctioq; formarum. Motum animæ similiter mundi motus. Animę quoque statum mundi status in motu. Cum enim mundi motus sic stare debeat, vt neque substantiam mutet, neque naturalem relinquat locum, merito reuoluitur circa idem. Ita prorsus etiam dum mouetur, minime discedit à statu & reuolutionē animæ repręsentat. Anima enim exordiēs à bono simul atq; intellectu, ad idē rursus per intellectum volūtatemq; reuoluitur. Ac si ratione discurrat, ad easdem formas vnde discurrere cœpit, per easdem denique redit. Genitalis quoque natura imaginatioq; naturæ comes, sic ex potentia in actum in se rerum motionumq; generandarum semina promit, vt & ordinatissima perpetuaq; successio fiat, & tandem ad eadem vel similia certis temporum curriculis redeatur. Hanc reuolutionem tam facile saltem mundi reuolutio sequitur, quàm facile motio formatioq; in spiritu nostro sequitur efficacē naturæ præpotentis instinctum, similisq; imaginationis affectum. Hæc autem libri totius est summa.

Cælum dum mouetur in circum, quantum potest in qualibet sui parte fit totum, atq; ita vbiq; totam assequātur animā. Manet aūt per indiuisibile centrum, sicut anima manet per intellectū atq; substantiā. Cap. I.

TRadit vero Plotinus in capite libri primo ex Platonis nostri sententia, cęlum moueri per orbem, quoniam intelligentiam imitetur: proxime quidem intelligentiam cælestis animæ, altius insuper diuinę mentis intelligentiam. Hæc enim primus circuitus est, tum à bono retortus in bonum per ipsam boni lucem, tum ex intellectu in eundem intellectum per formas proprias reuolutus. Circuitus ergo & in anima fit virtute mentis, & in cælo mentis imitatione paragitur. Sed in mente quidem & quauis intelligentia momento fit æterno. In discursione vero animæ propria saltem particulari, fit tempore. In cælo tandem non tempore tantum, sed loco etiam cogitur indigere, qualiscunque sit locus. Quęritur autem quidnam

edat

edat eiusmodi motum. Non corpus ipsum cæli: corpus enim qua ratione corpus, nihil agit: anima igitur motum ex se producit in corpus. Neq; tamen generis eiusdē est motus in anima simul & corpore. Nam & in corpore nostro spirituq; per voluptatem quidem fit dilatatio, cōtractio per dolorē ad quendam animi motū, qui neq; dilatatio neq; contractio in animo tanq̃ in diuiduo esse potest. Est autē anima scilicet secunda ex qua fit proxime motus ita quasi cōtinua corpori, vt ex ea & corpore animal vnum scilicet cælum efficiat: ac dum ipsa quodā motu formali, idest ab actu quodā formę in aliū formę actum affectūq; voluit iterumq; reuoluit, interim cęlum motu quasi locali aliter & aliter figurat. Si ergo staret anima, staret & corpus: q̃uis ad motū animę corpus aliter moueat. Iam vero corpus qua corpus est, quatenus per diuersas dimēsionis partes extenditur, id nactum est, vt per diuersas quoq; partes tēporis perducatur: haberet etiā vt traheret in rectū, atq; ita forsan dissiparet, nisi in figurā sphęricam fuisset ab anima intellectuali redactū, vnde factum est ad circuitū natura propēsum. Itaq; corpus cęli cogita quasi spiritū ab exspirante anima prosilire velut in rectū, dispersioni sic prorsus obnoxiū, sed vicissim anima respirante protinus cohiberi: atq; cum flante anima quiescere nequeat, in orbem circa animā, imò intra animā nessario retorqueri. Huius ergo motū nō omnino localem esse memento: locum enim quē nactum est ab initio, nunq̃ mutat: neq; totū hinc illuc aliquando transit, sed partibus quodāmodo transeuntibus totum interea conquiescit. Motus ergo circularis cęli localis est per accidens, idest secundū sui partes pertransit loci partes per accidens, idest non ex proposito animæ principali. Quid nam est principale propositum animæ simul, & præcipuus corporis huius instinctus? Motus certe in anima est transitus quidā de alio semper in aliud. Cum enim pars eius inferior nō sit adeo potēs, vt sicut superior cuncta simul in se promat in actum, velit autē in actum sua omnia promere, successione perpetua facit quod semel cōsequi nequit. Cum vero terminatæ sint species actuū, omnes postremo cōsumat: sed cunctas adhuc similiter appetens, vicissim replicat omnes, idq; q̃celerrime peragit, vt ipsa resumendi celeritate videatur quasi nondum amisisse. Eadē ratione atq; similitudine cęlum configurationes omnes perpetua successione vicissitudineq; commutat. In hoc itaq; tum animę tum cęli nixu pręcipuū votum non est transire: sed semel quoad fieri possit actu cuncta complecti: ac si pertranseant q̃primū transacta resumere, actūq; cunctorū continuare. Est igit animæ motio vitalis sentiens, excogitans: sed ita simul, vt affectet omnes viuendi, sentiendi, cogitandi actus & formas simul habere, & absolute omnes animaduertere. Item similiter per totam se cōuiuere simul vndiq; sua mutuo omnia persentire, simul quoq; cognoscere, vt vbiq; totius sit vita, sensus, conscietia sui, non extra sed intra procedens. Similis huic fit motio cęli. Finge spatiū quoddam æquale cęlo, in quo rotetur: siue spatium hoc sit aliud præter cęlum, siue potius id ipsa sit cęli natura: idq; spatium sicut & cęlum in centū diuide portiones, à circūferentia scilicet ad medium productas in longū, lineis vndique designatas, ab amplo videlicet in angustum paulatim ordine desinentes. Hoc itaq; tanq̃ fundamentū naturā, vt suam cęlum se toto totū appetit possidere. Se toto inquam, idest cūctis vndiq; partibus suis vnāquanque partem eius attingere. Nequit aūt contingere simul, id enim spatij protensio prohibet: properat itaq; celeriter succedēdo per omnes sui partes mox partes eius attingere singulas, vt totum vbiq; toto naturali spatio, imò tota sui natura pariter perfruatur. Atq; hoc est quasi cōmunis & mutua vbiq; conspiratio vitæ, & quasi quędā intimi sensus cognitionisq; cōmunio. Iam vero & ita videtur animā quę per hoc ipsum spatium tota est simul vbiq; pro viribus imitari, dum ipsum quoq; q̃celerrime vbiq; fit totum, totamq; vbiq; sic assequitur animā, motu scilicet quodā animā quę mouetur, mouetur inquā anima non solū formali intimoq; sicut dixi motu, sed quodāmodo etiā motiōe locali, quatenus ipsa nō residet in angusto, sed per totū vndiq; spatiū se diffundit. Non enim posset corpus & extēsum & mobile aliter vita formare, q̃ sui quadam diffusione motuq;: est enim vita coporis motio quędam. Nam & corpus solidum viuit eatenus, quatenus per ipsum spiritus se diffundit & agit, & spiritus ipse viuit, quatenus per ipsum similiter anima se propagat. Quod igitur in animali siue particulari siue mundano præcipuum est, idest anima, connectit reliqua idest spiritum suum proxime, idest cælum: connectit inquā tum sibimet animæ, tum sibijpsi cęlum: per cælū quoq; velut spiritum connectit similiter reliqua insuper elementa simul & mixta. Vult autem Plotinus circuitum igni ex prouidētia, natura, necessitate competere. Mens enim diuina præuidēs ignem fore corpus, & corpus quia per substantiam in partes extenditur extra partes, ideo per actionem in momenta secundum prius atque posterius processurum, quodquidem est moueri: & id quidem ex prima corporis natura recte moueri: & iccirco igneū corpus dissipabile fore cognoscens, merito vt caueret interitum, primę corporis naturę, idest dimensioni naturaliter mobili mox quasi secundam adiunxit naturam, idest sphęricam dimensioni figuram. Tota igitur igni natura à prouidentia tributa est per primā, siquando extra naturalem

locum

locum fuerit cõstitutus, recto velut breuiori tramite sedẽ propriam repetit per secundam simul & primã, postq̃ in sedem propriã se recepit, libentissime conquiescit. Cum vero dum in loco proprio permanet, permaneat etiã in natura, quę quidẽ est moueri, merito illic quiescit in motu. Quod sane nihil est aliud, q̃ circa idem centrũ ambitũq; reuolui, conferẽte videlicet ad hoc tum hac ipsa natura quę est moueri, & in loco proprio in motu quiescere, tũ etiã circulari figura. Ad idem præterea confert ipsa necessitas, naturã & prouidentiã sequens: nempe cũ ibi quoq; moueri appetat naturaliter: vel etiã si forte velit in rectũ ex natura videlicet prima, neq; tñ possit in rectũ, per eadẽ necessitate relabit. In rectũ inquã non posse: neq; enim dat eiusmodi spatiũ infinitũ. Nam in eiusmodi spatio in rectũ sparso per partes extra partes naturalis paulatim spatij virtus debilitata per immensum vigere non potest. Neq; putãdum est per certũ quoddã spatiũ in longũ recte productũ corpus cæleste vices hincinde repetere. Oppositi enim motus illi inter se forẽt, ideoq; inter illos vndiq; media quies interueniret. Primus itaq; motus non vniformis perpetuusq; foret, sed difformis statim & interruptus. Ignis ergo cęlestis in loco proprio positus perfecto semper perpetuoq; orbe rotat: pręsertim quoniã moueri huic in loco non est aliud q̃ in seipso moueri. Partes enim vniuersi corporis in alio præter seipsas loco sunt: vniuersum vero corpus pręcipue per extimũ eius ambitũ loc[us] est vniuersus. Quemadmodũ singuli quidẽ motus in tẽporibus certis aguntur. Primus aũt vniuersusq; motus idem fermẽ est atq; tempus, sicut & status primus, æternitas. Proinde q̃ in hoc orbe perfecto continuoq; & perfecte moto per orbẽ aliquid ipsius maneat, inde patet, quia neq; quicq̃ rectę motionis habet, neq; totũ ipsum aliunde mutat locũ. Item non posse aliquã huius orbicularis & solidæ dimensionis partẽ quę dimensionẽ habeat permanere, dum tota mouet, cõstat ex eo, quod motu non frangit, sed vbiq; permanet integra simul atq; continua. Hoc ipsum ergo q̃d manet in orbe, dũ agitat, est indiuiduũ: & id quidẽ orbis est mediũ. Nam cum mediũ versus crescat tarditas paulatim, constat ipsum mediũ penitus cõquiescere. Ac si fingas dimẽsionem aliquã in medio positã esse centrũ, certe hæc cum cõprehendat in sphæra, sphærice figurabit. Tũ vero querã: Vtrũ sphęrula hęc tota maneat nec ne. Si totã dixeris permanere, vniuersus iam fractus est orbis. Sin per circunferentiã quidẽ volui, per centrũ vero quiescere, de centro rursus interrogabo. Si diuisibile dixeris, redibit quęstio prior, atq; infinite cogeris errare, neq; mediũ inuenies vnq̃. Sin indiuiduũ confiteberis, fatearis oportet solum indiuisibile aliquid in sphęra continua quietẽ agere: idq; nõ tam signũ esse aliquod atq; punctũ, quàm ipsum sphęrę cor animęq; virtutẽ, aut ipsam potius animã. Cum vero ad hoc indiuiduũ quasi viuificum fundamentũ totus orbis naturali desiderio properet, neq; ad indiuiduũ cogi velit ne naturalẽ perdat figurã, merito circunuoluit: sic enim per omne punctũ lineamq; in sphæra signatã tota sphęra se inserit paulatim, vt sic saltẽ quasi videat indiuidua fieri, & tota vbiq; sicut & anima: atq; vndiq; tota totam animã contueri. Iam vero non negabis vt arbitror totum hoc viuere, dum considerabis in huius aluo huiusq; virtute minima quęq; viuere. Si aũt totũ viuit, viuit maxime cælum, quod pars totius maxima est, & totum. Quod si cælum vitę diuinioris dixeris instrumentũ ad viuentia generanda, confiteberis adhuc naturale hoc & proximũ vitæ diuinioris quasi genitale (vt ita dixerim instrumentũ, vita iam propria viuere, cuius fomento, in cuius vtero in vitam omnia coalescũt: siquidẽ non aliter quàm per hoc iam factum inde viuũ, in reliqua beneficiũ viuendi traducitur. Vita hęc cęlo propria, est ipsa cæli & vniuersi natura, per quam cęli motus velut primus & naturalium motionum ductor est maxime naturalis & intimus, voluntariusq; quàm maxime, vt tam libenter cælum ita moueri velit, quàm studiose vel vita superior vel propria cæli vita cum superiore consentiens, mouere decernit. Hinc fit, vt motio hæc facillima sit atq; perpetua, tum quia in sphæra eiusque motu quodcunque signaueris quasi finem, erit similiter vt principium: tum quia virtus actusq; mouendi in anima, est ipsamet naturalis animæ vita. Hac itaque vita, hac anima quæ vbique tota est, & quasi moueatur reddit totam se vbique præsentem: sicut in momento lumen: cælum quoque vtcunque potest reuolutione duntaxat vbique fit totum, perq; motum fruitur anima mobili, neque assecuturum est quam sequitur animam, aliquãdo aliter quàm momento quolibet assequatur. Itaque ad animam imò etiam intra animam suo quodam pacto perpetuo reuolutam cælum suo quoque modo sempiterne cõuoluitur. Sic & totus orbis per quaslibet sui partes quibuslibet fruitur sui spatij naturæq; partibus, & quælibet sphæra minor per totum vndique conuexum toto superioris concauo assidue fruitur, dum reuolutione perpetua cunctas sui partes ad partes amplioris singulas adhibet, idq; semper agit amore. Sic & ampliores orbes per omnes sui plagas quaslibet inferiorum plagas aspiciunt atq; fouent. Sic tandem variatis superne motu figuris, apud nos variantur & formæ, multiplicanturq; singula: & per similes reuolutionum reditus similibus apud nos redeuntibus, cunctę rerum species conseruantur.

Ignis motus

PLOTINI ENNEADIS II. LIBER II.

DE MOTV CAELI.

Motus cæli fit ab anima intellectuali, & fit in circulũ: tum quia & anima & intellectus circuitũ quendã in seipsis faciunt, tũ quia ad circuitum confert circularis figura cæli. CAP. I.

Vare cælum mouetur circulo? quia mentem imitatur. Sed cuius nam est ille motus? animæ'ne an corporis? Quid ergo? num quoniam anima in sphæra est: atque hęc circa ipsam procedere properat? Item nunquid est in ea quasi non continua: an potius ita ut ipsa mota cõmoueat? At forsitan oportebat animam commouentem haud ultra mouere, sed iam mouisse. Id autem est efficere potius ut permaneat, neq; agitare semper in gyrum. Forte enim & ipsa stabit: aut si moueatur, nõ tamen loco mutabitur. Quo igitur modo mouet loco, cum ipsa modo quodam alio moueatur? Forsitan circularis motus non uideatur alicui esse localis. Quod si secundum accidens sit motus eiusmodi, qualis nam igitur per se est hic motus? Profecto conspiratio quædam in seipsam consentiens, suorumq; cõscia atq; uitalis, nec extra ullo modo uel usquam nec aliò uergens, in qua oportet cuncta comprehendi. Quod enim in animali principale est, comprehendit in se cuncta, & conflat in unũ. Non complectetur autẽ uitaliter si quiescat: neq; cum habeat corpus interiora seruabit. Etenim uita corporis est motio quædã. Quod si motus eiusmodi etiã sit localis, utcunq; poterit agitabitur: neq; tanquàm anima solũ, sed tanquàm corpus animatum atq; uiuens: Adeo ut agitatio talis ex motiõe corporea simul & animali sit mixta. Quippe cũ corpus quidem suapte natura feratur in rectum, anima uero contineat: atq; ita ex utrisq; conficiatur motio quędam, in qua ferri simul sit atq; manere. Si autem circuitus motio corporis esse dicatur, quo nã modo rite dicetur? cũ omne corpus uel ipse ignis recta motione feratur. Forte uero dicendũ est uia recta procedere, donec eò perueniat, ubi esse est naturaliter institutũ. Vt enim ordine institutũ est, ita uidetur & manere secundum naturã, & ferri in quod est ordinatũ. Cur nam igitur non quiescit ignis, postquàm fuerit sedem propriã consecutus? Nunquid quoniam ipsa natura ignis est in motu uersari? Itaq; nisi uoluatur, nimirũ distractus in rectũ protinus dissipabitur. Restat igitur ut agitetur in orbem. At uero id iã est prouidentiæ munus. Esto id quidẽ: Nam & ipse ignis in seipso est ab ipsa prouidẽtia positus. Quapropter si ibi fiat, ex se circulariter reuoluetur. Aut forsan si rectũ cupit motum, ubi non habeat ultra locũ ad quẽ feratur, necessario quasi circumlabens, quibus in locis potest, iam reuoluitur: nullus enim huic ultra seipsum patet locus, hic nanq; est locus extremus. Itaq; circũcurrit ea in sede quã possidet, imò ipse sui ipsius est locus, sic naturaliter institutus, nõ quidẽ ut maneat, sed feratur. Proinde in circulo centrũ quidẽ natura quiescit: exterior uero circũferentia si quiescat, centrũ erit ingẽs. Potius igitur aderit circa cẽtrũ, corpori uidelicet uiuẽti atq; naturaliter se habẽti. Sic enim ad ipsum medium nutu cõtinuo cõspirabit: nõ uidelicet considẽdo, alioqui

orbem perderet: sed quandò id nō ualet, saltem circumuagādo: hac enim ratione duntaxat appetitū prorsus explebit. Quòd si anima circūuoluat nunq̃ defatigatur: neq; enim uel ipsa trahit, uel corpus pręter naturā agitur: id nāq; ipsum natura est, quod ab anima uniuersi est ordinatū. Præterea mundi anima ubiq; existens non diuisa per partes, sed ubiq; tota, dat & cælo ut & ipsum quoad potest sit ubiq;. Potest aūt duntaxat ex eo quod pertrāseat progrediaturq́; per omnia. Quiesceret sane ipsum, sicubi quiesceret anima, cū tādē ad animā peruenisset: Nūc uero cū anima ipsa quā appetit, totā se per totū fundat, nimirū ipsum quoq; passim sequitur animā. Quid igitur an nunq̃ animā assequetur? Forsan uero sic eā semper assequitur, imò ipsa potius cælū ad se semper agēs, semper agēdo mouet & semper: nō alio quidē mouēs, sed ad seipsam & in eodē: non quidem in rectū, sed circulo ducēs: ideoq; tradit illi, ut quocunq; peruenerit, ibi reperiat ipsam. Quodsi quieuerit anima, tanquàm hac duntaxat illic manente, ubi quodlibet requiescit, conquiescet & cælum. Si ergo non alicubi tantum est anima, sed ubiq;, nimirum per omnia moueatur cælum: cumq́; non feratur extra, merito retorquetur in orbem.

Anima rationalis libero motu mouetur, irrationalis sequitur uniuersum. Item in uniuerso circumferentia desiderat centrum, eoq; fruitur per circuitum. Item ex circuitu animæ mentisq; circa deum prouenit in cælo circuitus. Cap. II.

IN secundo capite quæstiones circa superiora mouet & soluit. In prima quæstione notabis, cælum quidē per omnia esse diffusum, corporaq; omnia vel proprias cęli partes esse, vel partibus eius annexa, ideoq́; cæli tractu moueri. In quæstione secunda considerabis, omnem rationalem animam existere aliquid in se totum, nec esse vniuersæ animæ partem. Quod quidem præcipue patet ex tribus: Primo, quia nulla pars toti continua motu proprio reflectitur in seipsam: nulla rursus toti æquare se potest: nulla denique toti repugnat. Anima vero rationalis in seipsam suipsius animaduersione conuertitur: Ordinem vniuersi metitur ipsumq́; transcendit, ad causam vniuersi procedens: Seipsam aliter sæpe ducit quàm trahat natura totius, siue surgat in melius, siue labatur in peius. Quod autem apud nos est siue corpus siue vita propria corporis, pars quædam est mundani corporis mundanæq; vitæ, ideoq́; plurimum tractum sequitur vniuersi. In tertia quæstione tractatur, mūdi corpus iccirco perpetuò peruagari, vt pro viribus vbique sit totum, sicut vbique tota simul est anima, & vbiq; similiter anima perfruatur. Hinc conclusiones quędam in medium adducuntur. Prima eiusmodi: Cum potestas animæ scilicet vitalis in centro mundi velut in animalis corde maxime vigeat, atque inde per totum vndique se diffundat, merito corpus hoc mundanum vitæ cupidum circa medium sese versat, ad idem videlicet ab anima ductum: sic enim ad quaslibet lineas à circunferentia deductas ad centrum sese totum conferens, per easdem centrum vndique videtur attingere. Neque vero iniuria à centro fit tum molis extensio tum propagatio vitæ: hoc enim est necessario primum: quoniam indiuiduum est ac prorsus immobile. Vnumquodque vero prius in se hoc ipsum quod est cogitatur esse, quàm extendatur: atque quod est indiuiduum atque stabile, diuidua omnia mobiliaq́; præcedit. Secunda conclusio: Sicut in corpore mundi medium est à quo cætera pendent, sic in anima medium est intellectualis ipsa substantia, à qua tum reliqua virtus omnis, tum vita secunda procedit. Atque sicut in anima quod reliquum est circa præcipuum eius velut medium retorquetur: sic tota machina circa centrum. Vbi notabis, ipsam cæli substantiam non minus, immò magis in centro ac penes ipsum, quàm in circunferentia esse ponendam. Conclusio tertia: Sicut corpus circa animam, sic anima voluitur circa deum: voluitur inquam, tum perpetuo quodam naturali'que instinctu, quàmuis nobis occulto: tum meditationis studio & amore: tum vero & si non quælibet anima permanet penes deum, quælibet tamen certo circuitu quandoque redit ad deum. Item siqua non possit vnico, vel intuitu contueri, vel tactu tangere deum, saltem intuitu tactu'que multiplici vicissim se versat in deum. Post hæc quæritur, Vtrum idem rationales animæ omnes efficiant. Respondet statim, omnes semper efficere. Omnes enim perpetuo quodam intelligentiæ actu, quàmuis nobis occulto, diuina mente deoq́; fruuntur: omnes rationali quadā discursione idem vel agunt, vel agere moliuntur.

Hic autem

Hic autem animaduertes omnem actum ab alio termino in alium procedentem, etiam si fiat subito ac sine medio, motum posse vocari. Sic intelligentiam ex mente diuina procedentem in ipsum deum, motum & circuitum quodammodo nominabis. Actum vero ab alio in aliud subito quidem sed per medium procedentem, motum nomine magis proprio poteris appellare: hoc inquam motu intellectus animę per diuinum intellectum quasi medium vertitur circa deum. Actum denique ab alio in aliud tum per medium tum tempore transeuntem, nomine maxime proprio motum rite vocabis. Hoc rationalis natura circuitu tum in se voluitur circa formas, tum ex se ad intellectum suum, perq; hunc ad diuinum, perq; diuinum se vertit ad deum. Quęritur deinde, utrum corpora nostra sic ad reuolutionem animę nostrę, sicut mūdi corpus ad animę suę ambitum reuoluātur. Respondetur: Corpus quidem solidum & compositum id minime facere: quia potius moueatur in rectum, tum quoniam quę in eo sunt, extra locum sunt posita naturalem, tum quoniam ob indigentiam trahitur ad externa. Corpus vero cæleste quod est in nobis occultum, orbicularem sui figuram ad figurā terreni corporis cui insinuatum est ab initio redegisse, cum hinc exierit eam subito recepturū: interea vero orbicularem motum quodammodo impediri. Posse quinetiam tentari pro viribus atque agi, quatenus fert corporis terreni figura. At cum primum anima terrenum exuit corpus, q̃libet animæ nutu corpus illud agillimum similiter agitari. Est enim quasi quidam animæ oculus: sed facilius animę nutu rotatur, quàm oculus noster visualis virtutis aspectu. Subdit, deū cunctis inesse velut centrum, suaq; velut esca mentes & animas ad se prorsus allicere. Atque has quidē non tam notitia quàm affectu se vertere circa deum, eodemq; affectu pro viribus ad idem couertere corpus. Non enim notitia, sed affectus est mouendi principium: illa enim quasi imaginaria, hic autem substantialis potius esse videtur. Illa rursus in se potius requiescit: hic vero transfertur ad aliud. Inter hęc si de motu stellarum quæsiueris, Plotinus cum Platone respondet, eas non tantum à sphæra moueri, verumetiam proprio circa suum centrum motu versari: quoniam quæ quasi seiunctæ propriam substantiam vitamq; possident, motum quoque proprium habeant. Moueri quidem stellæ globum ad animæ motum, ita vt quemadmodum anima circuit circa deum, sic & globus circa suam animam reuoluatur. Vbi dicit animam deo fruentem gaudio protinus exultare, significat globum ibi cęlestē non tam animę cupiditate quàm gaudio volui: sicut & animi nostri gaudio spiritus dilatātur, mēbraq; gestiunt. Quòd autem dicit circuitum ibi fieri non consilio sed necessitate naturæ, intellige tum ipsum bonum necessario quodam tractu rapere animas intuentes. Quoniam ipsum bonum quod omne bonum est, in quo omnis volendi ratio cōtinetur, nolle non possit, tum quoniam animæ id intuentes non consultent. deinde vtrum eligant nec ne, & vtrum sit corpus aliter ue moueant, sed primo subitoq; instinctu appetant, gaudeantq; & moueantur & moueant: præsertim quoniam in qualibet mēte idem est esse naturale suum atque intelligere: idem ferme intelligere quod & velle. Similiter in vegetali natura quæ ibi mentem sequitur, idem est viuere, viuificare, mouere: triaq; hæc tria illa necessario comitantur.

Soluuntur quæstiones: Quomodo moueatur anima & corpus hominis: rursus, quomodo cælum in circulum. Cap. II.

Aetera uero qua nam ratione mouentur? Profecto non quòd quodlibet est totum, sed pars unumquodque & proprio loco contentum. Cælum uero totum est ac ueluti locus, neq; quicquàm prohibet: ipsum enim est uniuersum. Quo igitur modo mouentur homines? Forte qua ratione à toto dependent, pars est unusquisque: qua uero ipsi nos sumus, quilibet totum est proprium. Item si ubicunque sit corpus reperit animam, quidnam cogitur peruagari? Forte quia neque solum alicubi uiget anima, neque solum alicubi eam assequi corpus affectat. Si autem potestas animæ circa medium uiget, hac etiam ratione fit motus in circulum. Medium uero non eadem ratione in anima, qua & in corpore est ponendum: sed in anima quidem medium est, à quo alia dependet uita: in corpore uero medium est conditione locali. Quamobrem proportione quadam medium hic esse oportet: ut enim ibi, ita & hic medium esse debet: Quod quidem duntaxat medium est corporis atq; huius quidem sphæ-

rici:nam sicut illud, ita & hoc circa seipsum. Quod si ita est, anima rursus reuoluitur circa deum, affectatq; complecti, & utcunq; potest circa ipsum se se habet, cuncta enim à deo dependent. Quoniam uero non permanet penes ipsum, saltem se uersat circa ipsum. Cur nam igitur non omnes id efficiunt? Imo uero quælibet ubicunq; est, id agit. Sed cur nam corpora quoque nostra idem minime faciunt? Quoniam uidelicet adiunctum est quod recta motione progreditur: & impetus insuper ad alia uergunt. Quod rursus sphęricum est in nobis, in orbem facile retorqueri nequit. Terrenum nanq; iam euasit. Ibi uero consequitur quod tenue est & facile mobile. Qua enim ratione quiescat non satis uideo, quocunq; motu anima moueatur. Forte in nobis etiam spiritale corpus quod circa animam est diffusum, efficit idem. Si enim est deus in cunctis, oportet animam cum illo cõgredi cupientem, sese fundere circa ipsum: nõ enim est duntaxat alicubi. Proinde Plato stellis nõ solum attribuit motum unà cum toto orbicularem, uerumetiã singulis motionem circa cẽtrum proprium reuolutam. Quilibet enim globus ubicunq; est, deum quodammodo circumplectens prorsus exultat, non utiq; consilio quodam, sed naturali quadam necessitate commotus.

Quot uires sint in anima mundi: & quomodo ad orbem superiorum inferiores orbes mouentur, atq; ad circuitum infimæ cælum denique circuit. Cap. III.

TErtium libri caput hunc in modum superiora confirmat. Anima prima in mundo tanq̃ animali suo regnans, vitalem quidem virtutem à centro velut corde per totum propagare videtur. Sensualem vero motricemq; à sphæris superioribus velut à capite inchoans cæteris inde communicare, rationem exercere in se, mẽtem in mente diuina: quod quidem mysterium ab Orpheo videtur acceptum. Iam vero quemadmodum sphęram videmus superiorem continere inferiorem atq; mouere, sic animę mundanę substantia vitam corpori suo communicatam complectitur atque circunducit. Similiter vires in ipsa substãtia vires in hac vita conuoluunt. Est in ipsa substantia intellectus ratio, imaginatio prima, quæ sensus primus est & communis, & omnis: quæ rationi coniuncta sępe nominatur opinio: sicut & ratio imaginationi cõiuncta, vicissim opinio nuncupatur. Hæc ratio, hęc imaginatio suapte natura tales sunt, vt officia sua discurrẽdo tempore transigant, nisi mente corroboratæ regant. Suos tñ q̃uis momento circuitus agunt, sicut & radius visualis & quilibet momento fermè eodẽ foras emicat atq; reflectit. Ab hac igit animę mundanę substantia, quæ natura sua dignitate naturę separata est à corpore, non aliter mundanũ corpus alit atq; ducit q̃ per vitã (vt diximus) inde corpori prorsus addictã: quę quidẽ vita à superiori substantia quantũ substãtia est, habet vt alat, moueatq; alendo. Quantũ vero illa substantia est cognoscens, habet rursus vt imaginando cognoscat. In hac itaq; vita officiũ geniturę ita cum imaginatione cõcurrit, vt sese mutuo moueant. Sicut ad geniturã parata est, sic prorsus imaginat: sicut vicissim imaginat, ita fit promptior ad gignendũ. In nobis quidẽ virtus eiusmodi neq; paret superiori virtuti nostrę, eãq; latet agendo siquidem non tam indè quàm à mundi natura dependet, tum quia cum anima nostra primum descendit in corpus, corpus iam alia vita viuit, tum quia hæc vita corporis, etiamsi ab anima nostra dependeat, cum tñ euadat propria corpori, corpus vero nostrũ sit pars corporis vniuersi, merito & ipsa vitã sequit vniuersi. At vero in mundi vita & natura comitat imaginationẽ sibi coniunctã, atq; vicissim: & vita hęc cum virtute simul vtraq; ex animę substantia prodit, & micat ex animę viribus, atq; inde mouet. Sed quoniã vita hæc singula genitura est, imaginat & singula: atq; vt ipsum vniuersi ordinẽ rite queat imaginari, ducitur ab imaginatione priori rationaliter singula cogitante, vtpote quę proxime sit rationi coniũcta. Ratio vero vniuersa vicissim cõtuet & singula. Intellectus deniq; in vniuersis singula cõprehendit. Quamobrẽ cęli motus in orbẽ sequit suę vitę motũ, quatenus eiusmodi vita à superiori virtute substãtiaq; velut orbe cõprehendit & retorquet in orbẽ. Siquidẽ in qualibet sphęra corporea, quęcũq; pars toti cõtinua moueat, secũ trahit & totã, dũ partes quidẽ anteriores motu propellit, & posteriores interea trahit: itaq; & sphæra nimirũ superior motu suo vibrat inferiorẽ. Deniq; sicut dum animus noster lętatur, suoq; modo mouet opinione boni subito corpus præsertim spiritus suo etiam modo, quàmuis alio, scilicet locali mouetur:

sic & genitalis in mundo vita per imaginationē suam ab imaginatione rectam superiore bono fruens atque gestiens & exultans, corpus subito suum concitat ducitq; tripudio. imaginatio quoque superior tum à ratione directa in bonum, tum ipsa bono iam reperto congratulans exultatione mouetur: cumq; circa bonum se versare desideret, ipsumq; bonū sit vbique, nimirum choream agit vbique. Similiter agit & ratio ad bonum intellectu directa. Similiter intellectus bono proxime concitus. Sed quoniam bono proximus est, neque dum agit ad ipsum formali quopiam indiget medio, multoq; minus medio temporali, iccirco dum mouetur, idest agit circa bonum, dicitur & pariter cōquiescere. In quo certe primus esse status existimatur, per quem consistit in primo: & iccirco quæcunq; dum mouentur, stare simul dicuntur in motu, quod est orbe moueri, id muneris ab intellectu nacta censentur. Sed argumentum iam hac animaduersione conclude, vt memineris substantiam & virtutem animæ superiorem, si cum inferiore vita virtuteq; comparetur, tum centrum tum circumferentiam iudicari. Centrum quidem quantum superior hæc stabilior est, atq; simplicior ab hac reliqua prodit, ad hanc appetitu reuertitur: circunferentia uero quantum superior, proculdubio multis inferiorem gradibus virtutis excedit. Quo quidem virtutis excessu velut ambitu quopiam ampliore inferiorem illam velut angustiorem supereminet & complectitur, atq; conseruat & ducit pariter atq; reducit.

Confirmantur superiora: quoniam anima mundi per superiorem eius uim in orbem retorquet inferiorem, rursusq; per inferiorem rotat cælum. CAP. III.

IDem hac insuper ratione consideretur. Postrema quidem uis animæ à terra exordiens sese fundit per uniuersum. Vis autem animæ sensualis, & quæ opinantem possidet rationem, penes superiora uiget in sphæris, incubans inferiori potentiæ, atq; ex seipsa uim huic porrigens uitalem magis atq; uiuificam. Agitatur igitur hæc ab illa circulariter complectente totiq; insidente, quantum ipsius recurrit in sphæras. Itaq; cum illa hanc circulo comprehēdat, merito hęc connuens reflectitur in seipsam: huius uero reflexio corpus unà cui est infusa, contorquet. In sphæra enim quantacunq; pars moueatur, si modo permanens moueatur, sphæram in qua est necessario cōcutit, unde motus sphęræ procedit. In nostris enim corporibus quando mouetur animus, & si longe aliter moueatur, uelut lætitia gestiens opinione boni, motus inde corporis etiam localis efficitur. Illic igitur anima euadens bono proxima, effectaq; sensu sagacior, mouetur circa bonum, corpusq; pro natura sua secundum localem concitat motionem. Sensualis uirtus à superiori rursus concita, ipsaq; suum percipiens bonum secumq; congratulans id prosequitur, cumq; id ubiq; sit, merito se per omnia confert. Intellectus autem quidnam agit? Sic certe mouetur. Manet enim simul atq; mouetur: nam reflectitur in seipsum. Ratiōe itaq; simili uniuersum circulo mouetur simul & permanet.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, VTRVM STELLAE ALIQVID AGANT, COMMENTARIA.

Summa libri.

Species & singula in speciebus generari precipue à uirtutibus seminalibus in speciebus & singulis, cælestia uero materiam aliter aliter'ue disponere.

POrphyrius in vita Plotini scribit, eum cum diligentem operam Astrologiæ dedisset, deprehendisse, astrologorum iudicijs non esse credendum. Eaq; tum sermone tum literis sæpe confutauisse. Quod quidē in libro de Fato atq; in libris de Prouidentia fecit. Sed in hoc denique libro, vtrum stellæ aliquid agant, diligentius effecisse videtur. In quo sane Plotini cōsilium est, imprimis asserere, quæcunq; natura gignuntur atq; mouentur, præcipue fieri atq; ducitum à se-

minarijs rationibus vniuersæ naturę, tum à rationibus plurimũ seminibusq; proprijs vniuersę naturæ minime dissonantibus: Ideoq; disputat, neque stellarum influxus naturasq; duntaxat tanq̃ nimis vniuersales, neque præsentes cælestium inter se habitudines, velut mobilissimas rursusq; communes singula hæc proprie facere, sed interdum forte significare: & id quidem ita, vt ex indicijs valde communibus atque confusis cõiectura sit fallax, & iudicium cõtingat incertum. Oportet profecto tum cõmunia distingui per propria, tum mobilia regi ducięq; per firma: aut saltem per firmiora quędam, ne passim res casu contingant. Fatetur autem per quotidianum concursum cælestium inferiorumq; causarum, res dum sunt qualitate mutari, non specie: similiter quoque per artem atque vsum. Rerum vero nostrarũ causas partim in superiora, partim in ea quę circa nos sunt, partim in cõsilium & vsum occasionemq; refert. Existimat præterea, sicut corpus ab anima regitur, sic animam ab intellectu regi posseq; hanc intelligentiæ munere à communibus fati fortunęq; impulsibus liberari.

Natura planetarum nõ est malefica, neque mutabilis mutatione loci. Neque ex eorum radijs & motibus naturalia præcipue generantur, sed ex proprijs ubique naturis & communi natura. Cap. I.

In primo igitur capite narrat quemadmodum astrologi nõ omnes inquam, sed multi putant à viribus motibusq; stellarum & significari & fieri singula, tum ad externa, tum ad corpus, tum ad animum actionesq; animi pertinentia, siue bona honestaq; sint, siue mala rursus & turpia. Tu vero memento, non autores quidem ipsos astrologiæ pręcipuos hęc tradere, sed plebeios quosdam astrologos astronomię prorsus ignaros talia diuulgare. Animaduerte præterea Plotinum statim à principio forsan gratia disputandi concedere, significari quædam motu cælesti non omnia: fieri quoque inde multa, non omnia: & quæ significantur vix posse discerni. Inter hæc dum narrat, in duobus deridet astrologos. Primo quidem quod aiunt, stellas pro mutatiõe locorum & aspectuum mutare naturas. Qualis certe mutatio nec in rebus quidem terrenis quę mutabilissimę sunt, ex sola mox mutatione locorum atque intuendi diuersitate solet accidere. Secũdo quod aiunt, stellas & quæ optimę sunt, effici malas: & quę benefico funguntur prouidentię munere, hominibus innocentibus sæpe nocere. Detestatur imprimis, quod cum stellæ omnes animatæ sint, & intelligentia præditæ deoq; obsequantur ad nutum, quod Ptolemęus ipse fatetur, alias tamen bonas, alias vero malas appellare non dubitent. Item quod planetas etiam quos appellant malos, tamen afferant sæpe bona largiri: ceu Saturnũ quidẽ & nonnũquam stabilire bona quę tribuuntur ab alijs, & ipsum in æde vel exaltatione sua positum prodesse Saturnijs. Et Martem animi magnitudinem fortitudinemq; pręstare: & cum alijs noceat, parcere suis. Deridet iterum, quod planetas quos appellant bonos, nocere aliquando fateantur, scilicet & Venerem Mercurio mixtam obesse prudẽtiæ: & Iouem Marti coniũctum tyrannidem constituere. Tum vero planetas sic aiunt vel se vicissim aspiciendo vel non aspiciendo mutari, vt mirum sit res æternas vsqueadeo ex actu tam exiguo permutari. Sic opinantur Lunam si Mercurium aspicit, appetitum prębere rationis legibus obsequentem: si non aspexerit, concupiscentiam effrenatam, pręsertim si Venerẽ aspiciat interim aut Martem. Deridet quod Mercurium dicãt dum aspicit Saturnum aut Martem, Martium Saturniumq; euadere: mox aspiciendo Iouem, effici Iouialem: quasi chamęleontis instar nihil habeat proprię constantisq; naturę, cum tamen res apud nos nulla adeo sit incerta prorsusq; mutabilis. Miratur præterea, quo pacto verum sit quod tradunt, intuitum quoque inter se planetarum adeo instabilem esse, vt quoties alia se figura conspiciunt, intuitus ille cogatur mutare naturam. Quanta certe mutatio ne in nostro quidem intuitu prouenit, dum nos mutuo nunc ex alio, mox ex alio situ conspicimus. Concessurus tamen videtur, propter varios aspectus siderum, etsi minus in illis, tamen in rebus naturalem aliquam varietatem posse contingere: quod inquirimus in libro de Vita. Denique quod volunt ex cunctorũ cęlestium radiorum confusione formam virtutemq; in radijs ipsis simul iunctis effici nouam eamq; aliter & aliter differentem pro diuersitate temporum & locorum: quemadmodum ex diuersis simul liquoribus forma fit vna. Id Plotinus iccirco damnare videtur, quod radij neque corpora sunt sicut liquores, neque qualitates in corporibus sicut naturę liquorum. Sed actus quidam stellarum vitales atque sensuales, ceu visuales quidam radij ex stellis velut ex Argi cęlestis oculis emicantes & conspicientes mirabiliter omnia, qui in nullo foris subiecto qualitatum more suscipiuntur: ideoq; neque inficiuntur inde, neque è priori habitu permutãtur; neque igitur in communem cunctis formam aliam commutantur. Sicut neque & radij visuales animalium multorum nocte videntium, vel subiecto alicui redduntur proprij, vel multi in vnã formam inuicẽ confunduntur. Sed quamuis Plotinus astrologos huiusq; nõ probet, probabit tamẽ forte si dixerint, ex radijs passim diffusis, etsi nulli vsquam subiecto proprijs, qualitates tamen iam proprias procreari, sicut ex lumine calor, easq; in vnam in subiecto redigi

digi formam. Atque sicut in commixtione liquorum tantò citius noua fit forma, quantò potẽtior est causa quę commiscet, ita subito ex communi radiorum concursu subiectis tribui qualitates, easq; in vnum conciliari: quia & causæ ingentes sunt atque potentes, & motus efficacissimus atque celerrimus. Concedet quidem Plotinus qualitates in formam vnam eiusmodi concurrentes ab vna quadam causa stabili prorsus & vbique vigente perduci, virtute videlicet seminaria, quę viget in mundi vita, ne vel fortuito vel instabiliter perueniatur ad vnum Radios autem aliter vel aliter confluentes, aut materiam aliter aliter've afficere, aut agẽtem causam, idest seminariam rationem ad effectum proprium prouocare. Neque posse tamẽ ex radiorum confluxu, qui alio momento semper est alius, nouam formam ex pluribus effici, quę certo indiget tempore, sed forsitan inchoari, talemq; perfici: nõ qualis dũtaxat est ille cõfluxus, sed qualis etiam pręcedens materię dispositio: ac denique qualem pro eiusmodi conditione decernit ratio seminalis tum proprię tum vniuersę naturę. Denique quomodocũque se res habeat, de futuris difficile admodum iudicabitur. Nam si nobis occultum est quid noui ex commixtione naturalium oriatur quę quotidie pertractamus, multo nimirũ occultius erit, quid nouę communionis & formę radiorum iactu conficitur. Profecto cum fateãtur ex duorum cęlestium radiorum coitu aliud quàm ex vnius tantum radij iactu confici, fatentur & proculdubio ex quadam planetarum omniũ copula aliud effici quàm è duobus, itaq; & aliud longe diuersum ex omnium stellarum confluxu contingere. Sed quanto plures ad agendum causę confluunt, tanto iudicium difficilius: quia neque causę omnes comprehendũtur, neque si comprehendantur statim perpenditur quid noui præterea conficiatur ex cunctis: pręsertim cum ad iudicandum non tantum cælestium sed etiam elemẽtalium causarum rerumq; contingentium confluentiam oporteat circũspicere, quod etiam Ptolemæus fatetur & præcipit.

PLOTINI ENNEADIS II. LIBER III.

VTRVM STELLAE ALIQVID AGANT.

Narrat opiniones astrologorum de motibus & uirtutibus planetarum. CAP. I.

Tellarum motum circa unumquodq; significare quidẽ futura, non autem facere omnia, ut opinantur multi, alibi diximus, persuasiones aliquas adducẽtes. Dicendum autem & impræsentia exactioribus iam & pluribus argumentis: nõ enim parum refert hoc uel illo modo de his opinari. Tradunt astrologi multi, planetas suis motibus facere non solum cætera, uelut inopias & diuitias ualetudinemq; prosperam uel aduersam, uerumetiam turpia atq; pulchra, atq; id quod maximum est, uitia insuper & uirtutes. Item singulas in temporibus singulis actiones ab his orientes, perinde ac si aduersus homines sint irati, in his uidelicet, in quibus homines ipsi iniuriam nullam inferunt, utpote qui tales sunt, quales à planetis fuerint instituti. Addunt præterea, illos quæ bona dicuntur afferre, non propterea quòd diligant accepturos, sed quoniam ipsi pro diuersitate motus atque loci uel benẹ uel malẹ prorsus afficiantur. Rursus adducantur mutare sententias pro mutatione cursus, diuersiq; à seipsis euadant, quando uel sunt in angulis, uel quando declinant. Quod uero maximum est, cum dicant alios quidem inter illos esse malos, alios uero bonos, nihilominus tum malos sæpe bona largiri, tum bonos nonnunquam euadere malos. Adiungunt, planetas quando mutuo se conspiciunt, alia: quando nõ conspiciunt, alia facere, quasi sui iuris minime sint, sed aspiciendo quidem alii, non aspiciendo aũt alii fiant. Postremo planetam cũ certũ

aliquem intuetur, euadere bonū: cum uero intuetur alium, repente mutari. Afferunt quinetiā eos aliter cōtueri, si certa quadā figura fiat intuitus: aliter aūt, si intuendi figura mutetur: deinde ex cunctis unà inuicē conspirantibus aliam confici mixtionem: quemadmodum ex liquoribus uariis diuersa quædam præter mixta singula mistura conflatur. Cum hæc igitur hunc in modum & alia similiter opinentur, operæpretium est de singulis accurate disserere. Conueniens autem exordium erit huiusmodi.

Quomodo cælestia significent etiam quæ non faciunt. Cælestia sunt animata. Multa sunt quæ non possunt cælestibus corporibus motibusq; fieri. Cap. II.

IN secundo capite tractat, à cœlestibus non omnia fieri. Siue enim inanimata sunt, nō facere quæ ad animam proprie pertinent: siue sint animata, diuina videlicet anima, non facere mala. Esse quidem animata cælestia, autores nobis Astronomiæ concedunt, præsertim Ptolemæus & Albumasar atque Zaeles. Quod & Hali cōfirmat, deridens illos ex sententia Ptolemæi, qui diffidūt cælestia viuere, propterea quod non more animalium nostrorum vagabūda pererrēt. Ait enim vnà cum Ptolemæo, animalia cælestia optimum tenorem motus semel electum perpetuo conseruare. Similiter Aratus atque Manilius arbitrantur. Intelligebant arbitror illa, si modo in animam agant, nō posse in illam agere, nisi per animam, & eam sane superiorem. Rursus si per illa nobis significentur aliqua quæ ad causam corpoream referri nō possunt, non aliter id fieri posse, nisi in cælestibus animis descripta sit rerum series futurarū, quam nobis quandoque stellarum quasi oculorum nutibus explicent. Quam Plotinus explicationem, siquando fiat, in multis etiam fieri opinatur: quorum nō stellæ, sed nos nostriq; causa futuri sumus. Neque vero vbi signa sunt, continuo sunt & causæ: sicut neque propitius paterni oculi nutus in filium beneficij causa est futuri, sed signum. Sic ergo quādo per Mercurium certo modo positum astrologi natum sapientem fore prædicunt, corpus ipsum planetæ non est causa sapientiæ. Quod enim non facit animum, neque rursus sapientiā efficit animi propriam: sed & velut in causa simul atque signū nobis indicat corpus nascentis fore ad obsequium sapientiæ temperatum. Et tanq̄ signum portendit animum (vt Platonice loquar) in corpus eo tempore descendentem, familiarem esse Mercurialis animi atque numinis, & Mercuriali quodam vel simili dæmone gubernari. Porphyrius quidem ait, qualem quis dęmonē nactus fuerit, cogniturū, si figuram suæ generationis agnouerit, & quis in ea dominator extiterit. Qui vero præcipuus sit dominus in figura, etsi nonnulli cognituros se profitētur, Porphyrius tamen in Quæstionibus ad Anebonem Chęremonis astronomorumq; aliorum testimonio esse dicit incertum. Siqui vero negent corpora cælestia viuere: fateri cogentur corporeas eorum naturas non aliter aliquid apud nos efficere, quàm elementalium corporum ministerio. Ideoq; solas corporū qualitates afferre vltra, vero nequaquàm. Sed neq; etiā omnes corporum qualitates: Sicut enim in arte forma operis artificiosa, & si fieri videtur per instrumentū, efficitur tamen ab artificiosæ intelligentiæ forma, quàm solam & imitatur: sic & formæ rerum naturalium plusquàm artificiosa ratione dispositæ, non tam cælestium corporum vel moles vel qualitates, quàm animorum cœlestium notiones imitantur atque sequuntur. Iam vero nec calor in animali cibum redigit in vitæ formam, quantū calor est, cuius officium est dissoluere, sed quantum ductus à vita, neque calor humorq; in mundo vel alia qualitas certo quodam ordine opus ad finem peragunt electissimum, quatenus vel suapte natura vel cælestis molis trahuntur impulsu: Sed quatenus ab ipsa motorum cælestium ratione in se & inter se temperantur & ad præscriptum finem commode diriguntur. Quamobrem Plotinus ait: singulorum cælestium defluxum eundem esse scilicet & qua ratione corpora sunt, esse vbique corporeum: & qua ignea calore fouentem. Quamuis aliæ præterea stellæ cum calore adducant humorem, aliæ raritatem, aliæ aliquam densitatem, aliæ celeritatem, aliæ firmitatem, cæteraque similiter. Hinc ergo & communi conditione stellę omnes quodammodo calefaciunt: & ratione propria quæ humefacit, & quæ rarefacit, humefacit semper vel rarefacit, quamuis quicquid inde vel communi vel propria fit ratione, magis minus ue alibi fiat & alibi: Non alia igitur inde varietas prouenit quàm in quibusdam materiæ qualitatibus accidentibusq; duntaxat & gradibus accidentium. Varietas autem figurarum specialium que formarum atq; uirtutum non erit præcipue ex naturali intentione cælestium: Sed quantum ad illa pertinet casu continget: aut saltem dabitur aliunde. Quod enim artificiosa fit ratione solū ab arte fit & ratione viuente: præsertim si viuat & ipsum. Neq; vero concedemus astro-

logis

logis siqui dicant: stellarum quidem fixarum corpora speciales rerum tradere differentias. Planetarum vero quotidianas constitutiones afferre differentias singulares: etiam si animã cælestia nullam habeant. *Stellarum* nanque fixarum corpora largiri quidem possunt, alias passim corporum qualitates, sic vniformes, quemadmodum & ipsa sunt vniformia. Figuras vero proprias speciebus ordinemq; ad finem ita demum tribuere possunt, si animam habeant atque mentem. Præsertim quia in multis herbarum lapillorumq; speciebus pretiosorũ vires quędam singulares insunt: quibus mirabiliter agant in spiritum, per'que spiritũ dotes quoque animo miras videantur afferre. Tantum vero muneris nequeunt corpora hęc à corporibus duntaxat cælestibus: sed ab eorum animis accepisse. Iam vero ipsa stellarũ corpora multo minus eas nobis differentias inferre possunt, quæ ad artes & fortunas & necessarios pertinent. *Sicut* enim nulla tui corporis natura fit, sic & cælestis corporis nulla natura, vt theologus sis potius quàm orator, & certo tempore prętor inscius designeris, & patrem talem habeas aut fratrem. *Sed* horum causas alibi prorsus inuestigare compellimur. Deniq; stellæ omnes & à rebus infimis lõge segregatæ sunt, & inter se valde diuersę: & quicquid inde hucusque diffunditur, accidens esse videtur. Quoniam vero ad generandã apud nos substantiam substantiali opus est causa, & ad perfecte generandam causa proxima, & ad viuam omnino viuente. Item ad concilianda in vnum agentia inter se diuersa duce communi, nimirum existimamus vitam vnam vbique regnare, pręcipue facientem omnia, atque ad id cælestibus & terrenis instrumentis vtentem.

Si stellæ inanimatæ sunt, non faciunt nisi corporea: si animatæ, non faciunt mala. CAP. II.

Rrincipio considerandum est, utrum cælestia sint animata, uel contra. Si enim quæ ita feruntur anima careant, nihil aliud præter caliditatem & frigiditatem atque similia quædam adducere poterunt, si modo stellas ullas esse frigidas concesserimus. Iam igitur usque ad corporum nostrorum naturas tantum actiones suas & munera propagabunt: quippe cum corporeus duntaxat impulsus in nos inde proueniat, adeo ut neq; etiam multa inde corporum diuersitas accidat, quandoquidem defluxus idem sit singulorum: atque simul in terra commisceantur in unum, ubi solum pro uarietate locorum diuersitas orietur, diuersitate uidelicet nata ex eo, quòd aut propinquius aliquid aut remotius exponatur ad influxum sic aliter capiendum. Eadem quoque ratio erit, si frigus inter hæc admittatur. Sapientes autem & ignorantes, item alios quidem grammaticos, alios autem rhetores, alios citharœdos, cęterisq; artibus discrepantes: item alios quidem diuites, alios uero pauperes qua ratione faciant, minime uideo. Similiterq; & alia quæ nullo modo ex ipsa corporum mixtione causam per quam fiant, habere possunt: ueluti quòd talem habeas fratrem, talem & patrem atq; filium & uxorem. Postremo quòd aliquando prospere tibi res succedant, & nũc dux exercitus designeris regnoq; potiaris. Sin autem animata cælestia sint, agantq; cõsilio, dic amabo quid nam iniuriæ à nobis acceperint, unde nobis sponte quotidie noceãt: præsertim cum & in sede diuina collocata, sint & ipsa diuina. Non enim illis hæc accidunt, quorũ causa homines mali fiunt neq; omnino ex humana siue prosperitate siue aduersitate boni quicquàm uel mali illis accedit.

Planetæ non mutant naturam loco, neq; mali fiunt. Item confutantur quæ astrologi dicunt de angulis, domicilijs, proprietatibus planetarum. Item tractatur, quomodo significatio fiat, iudiciumq; fallatur. Cap. III.

CApur tertium eadem ita prosequitur. Admittent forsan astrologi planetas quidem viuere, nec malos esse natura, sed ex quodam signorum gradu, & quadam inter se conspiciendi figura sæpe maleficos effici, atque vna cum loco mutare naturam. Id autem quinque de causis improbatur. Prima: quoniam gradus ille signorum saltem, & ille iterũ

quisic

qui sic aspicit foret natura malus, si planeta vel in eo gradu positus, vel planetam illum aspiciens malus euaderet: hunc tamen fatentur nullum cœlestium naturaliter esse malum. Secunda: Si gradus figuraq; eiusmodi malum natura in se haberet, planetæ omnes in eo gradu eaq; figura constituti mali similiter redderentur, quod tamen astrologi non concedent. Tertia, nēpe quærendum est, quo pacto possit planeta hic aut ille in diuersis gradibus diuersus euadere, adeoq; diuersus, vt sit maleficus. Primo quidem planeta nullus est in gradu zodiaci, sed lōgissime distat, vt etiam si forte noxius foret ille gradus, planeta non adeo illinc infici possit. Deinde vbicunque sit, est in cœlo. Cælum corpus est optimum, diuinitati q̄proximum: itaque pars vnaquæque cæli optima est prorsus atque diuina. Quarta: Cum cælum sit plurimum vniforme, motusq; localis non necessario terrenum mobile soleat natura mutare, ridiculum est planetam in alia rursusq; alia cæli plaga aliam subire naturam: præsertim & subito cum sit substantia potens atque sempiterna: & in malum, cum vbicūque sit, necessario sit in patria viuente diuinitus. Quinta: Absurdum quoque dictu est, quod aiūt planetam cum est in angulo, aliam habere naturam, aliam cum declinat ab angulo. Eodem nāque tempore planeta idē nobis est angularis, longinquis vero nationibus est declinans, atque econuerso: diuersas igitur eodem tempore naturas haberet. Quatuor astrologi fingunt angulos in figura cælesti: in oriente, in occidente, in medio sursum cœlo atque deorsum. Atque angularem planetam dicunt, quando ad quinque vel saltem ad tres vtrinque signi gradus tenet angulum, vtputa ipsum orientis punctum, vel occidentis, vel medij vtrinque cæli: ipsum inquam punctum, aut certum spatium prope punctum: mox vero cum inde progreditur, cadere ab angulo dicunt. Martem præ cæteris horrent in angulis, præsertim in occidente. Saturnum quoque non eligunt angularem: Cum eīm noxios opinentur, ne potentiores sint, non censent in angulis collocandos, nisi forte Saturnus in ascendēte aquario sit domicilio suo, vel libra exaltatione sua, præsertim in natiuitate diurna. Saturnum igitur in duodecima figuræ domo, Martem vero in sexta constituunt. Nominant vero duodecimam cæli plagam, quæ partem antecedit orientalem, ipsamq; duodecimam volunt esse cadētem, cum tamen reuera surgat in altum. Sextam vero nominant quæ videtur ab occidentis angulo cadere. Mitto nunc alia. Sed quod Saturnū quidem in duodecima, Martem vero in sexta constituunt, sibimet repugnare vidēt: sic enim eos inter se oppositos faciunt, quorum oppositionem solent acriter detestari. Adde, quod ita sextam domum, qua morbi significantur, tum oppositione Saturni, tum præsentia Martis infestant, vt morbi omnes sint incurabiles. Omnino vero cum à fortissimo ad debilissimum absque medio transire ratio non permittat, nemo dicere audeat, planetam si in angulo sit fortissimus, mox fore post angulum debilissimum. Prœterea cum sidus quo diutius agit in nos, eo & absolutius agat. Signum vero quod duodecimū nominant diutiorem super nos moram, quā ascendens angularis particula traxerit, fateri cogentur magis in nos agere quàm ascendens scilicet angularis, quod tamen fateri non solent. Rursus cum planetam vel signum in medio cælo Ptolemæus dicere soleat potentissimum, quo nam pacto Zaelis illud verum erit? scilicet ascendēs esse fortissimū, quod procul distat à medio. Quinimo duodecima cæli plaga simul atque vndecima, quæ inter ascendens mediumq; cœlum mediæ sunt, videbuntur forte potentiores quod propinquiores sunt medio, si modo medium sit fortissimum. Prœterea cum lumina dicant in duodecima & octaua terræ simul & aquæ vaporibus offuscari, & iccirco debilitari: ita enim octaua ferme est occidenti, sicut duodecima orienti propinqua: dicere etiam cōpelluntur multo magis in angulis orientis & occidētis obtenebrari, magisq; terrenis passim obstaculis impediri. Sed neque vnquàm assignare rationem poterunt cur angulum quemlibet plurimi faciant qui & fugacissimi sunt, & vix ad nos pertinere videntur: cœteræ uero partes ad nos diutius attinent: triginta enim gradus quælibet occupat. Quid vero? quod cum angulos admirentur, planetas interim quos putant esse beneficos, alibi quàm in angulis gaudere confirmant? Solem in nona, Lunam in tertia, Iouem in vndecima, in quinta denique Venerē. Nonam vocant quæ cæli medium ad nos super terram prope præcedit, aliquantulū versus occasum. Vndecimam, quæ medium mox sequitur versus ortum. Tertiam, quæ cœli medium ad nos sub terram ad ortum prope præcedit. Quintam, quæ medium è vestigio sequitur, & occasui propinquior est quàm medium. Nonam quidem, magnæ religionis ædem. Tertiam vero minoris appellant, & deum atque deam, neque tamen sunt angulares. Vndecimam spei & amicitiæ fundamentum. Quintam gaudij sedem atque filiorum. Mitto quod dum Solem quidem in nona, Lunam vero in tertia gaudere volunt, interim oppositos faciunt, oppositionē vero formidare consueuerūt. Mitto quod cum Mercurium dicant gaudere ortu potius q̄ occasu, Venerem vero vicissim occasu potius quàm ortu lætari, gaudere simul eos ac mœrere pariter fatebuntur. Nam planeta dum alijs hominibus oritur, alijs occidit, atque econuerso. Cum orientis angulum esse vitæ incipientis angulum arbitrentur, vitæq; mors sit opposita,

Anguli in figura cælesti quatuor.

cur

cur non angulum occidentis orienti oppositum morti designant? Huic enim assignant octauam sedem occidenti propinquam, eamq; Saturno committũt. Sed cur etiam primam domũ vitæq; originem Saturno cõmendant? quasi in manu eius sit mors pariter atq; vita. Sed video quo confugient. Saturno planetarũ primo primã attribuent domũ, Ioui planetarũ secundo secundam, ascendenti in oriente signo e uestigio succedentẽ, Marti tertiã, quartã Soli, Veneri quintã, Mercurio sextã, septimã denique Lunę, idest signum in occidente locatũ. Rursum igitur à Saturno exordium planetarum repetent in octaua. Sed cum iterũ post Saturnũ nonã Ioui tribuerint, Marti decimã, Soli vndecimã, Veneri duodecimã, nihil iam erit reliqui quod Mercurio Lunæq; successione simili dedicent. Quorũ tamen duorũ effectus manifestissime omnium post Solem apud nos apparent: nisi forsan ascendẽs iterũ sicut Saturno, sic Mercurio Lunæq; accommodent: quod fingentis erit potius quàm docentis. Proinde cur ætates hominis iam nati non eodem tenore designant? Nempe ordine conuerso. primã Lunæ, secundã Mercurio destinant, similiterq; deinceps. Verum enimuero hæc omnia per bella sunt, ac penitus arbitraria nullis omnino rationibus confirmata. Similiter arbitrariũ est quòd Mercurium quem facile ad malum sicut ad bonum conuerti putant, in loco vitæ exordientis velut in gaudio collocant: cur non Solem potius, aut Venerem aut Iouem? Cur item Mercurium & rationis autorem simul & ad malum adeo lubricum arbitrantur? Sed frustra ab ijs rationẽ diutius hac in re vel illa requiro, qui nulla vnquàm ratiõe sępissime vero similitudine quadã imaginaria & inani cõparatione nituntur. Quis nõ videat eos inepte nimiũ comparare? cum Saturnũ quia sit altissimus planetarum, significetq; tenebras & absentiam, signo accõmodent ascendenti. Nam & propter altitudinẽ conuenit ei mediũ cælum potius quàm ascendẽs: & propter tenebras & absentiã cum Saturno congruũt potius signa sub terra quàm è terris ascendẽs. Iam vero puerile nimiũ est, Saturnũ iccirco portendere nobis rei alicuius absentiã, quia ipse sit distãs, perinde ac si Luna stulticia simili referat rem præsentẽ quia propinqua, medijq; planetę gradu simili medias. Neq; minus insanũ est, tenebras assignare Saturno, qui innumeris ingentibusq; stellis ꝙ proximus, mira necessario cunctarum luce coruscat. Potius vero fatendũ est, oculum in eius lumine iudicando decipi, ꝙ minus lucere Saturnũ. Summatim vero in omnibus (vt dicebam) ad inanem mox similitudinẽ confugiunt, nulla causarum habita ratione. Cur nam ascẽdens ab oriente sidus principiũ vitæ significat? Quia simul & è tenebris terrę sidus emergit, & è tenebris alui natus egreditur. O vanum prorsus machinamẽtum. Similiter dicet aliquis: Pater nunc egrediens ciuitate filium significat domo simul egredientem, atque insuper filio conducit egredienti. Verum si quid ita significandum sit, sidus illud potius quod tunc ascẽdit cum primũ viuere incipit fœtus in aluo, significet vitam vitæq; principium: quod neque obseruant, neque obseruare vlla ratione possunt. Cur item media cæli regio portendit nascentibus dignitatem? Num quoniam altissima sedes dignitatis significat altitudinem? Sic & domicilium quartum, quia sit angulus subterraneus, somniant thesauros sub terra latentes significare. Si adeo hac ficta similitudine delectantur, coniugium quoque per coniunctum ascẽdenti signum describere debuerunt, quod tamen per septimum prænuntiant longe ab ascendẽte remotum. Sed quid nam occidenti cum oriente coniugij? Quoniam (inquiunt) e regiõe vtrinque radij coniunguntur. Sit ita sane. Verum cur etiam ꝑ septimã hanc domum inimicos significat manifestos? Planetas aiunt ascendenti propinquiores iuuenilem ætatem regere, remotiores vero senilem, sane nimium pueriliter. Quasi localis hic transitus velut chorea ludentiũ repente per actus efficiat, vt hi quidẽ dominẽtur prius, illi vero differãt, & tunc demũ agant, quando iam sunt à priori habitu remotissimi. Dicant præterea quandoquidem similitudini studeant, cur nam duodecima plaga in quã ad lucem peruenit ascendens, significet carcerem & occulta, potius quàm secunda, ex qua velut è tenebris est emergẽdum. In omnibus denique similiter ita delirant, coguntq; cæteros vel credentes illis vel cum eis diutius disputantes ferme similiter delirare. Quod Albumasar vel inuitus ostẽdit: vbi enim causas, cur ita duodecim domus vnà cum officijs suis distribuantur, assignare contendit, ait inter se astrologos dissidere, & alios longe aliter designare. Tum vero in rationibus assignandis, quibus talia signa talium planetarum domicilia sint, inter se longe dissentiunt: Aliter enim antiqui, aliter Ptolemæus, aliter Amon, aliter Hermes assignat: quia videlicet figmẽta sunt potius quàm rationes. Albumasar Iouem tradit significare diuitias, Mercurium sapientiam: quoniam vero harum rerum cupiditates oppositæ sunt, ideo ambas Iouis Mercurijq; domos oppositas esse, scilicet virgini pisces, geminis sagittarium. O Albumasar, si ita distribuere placet, cur nõ etiam Veneris domos atque Mercurij inter se opponis? cum libido Venerea Mercurialisq; cõtemplatio multo magis opponantur quàm quæ diximus. Sed inuicem consonantes esse fateris, libram geminis, virgini taurum, item cum Iouialis æquitas & violentia Martialis maxime

inuicem

inuicem aduersentur, cur non & horum sedes pugnare concedis, sed omnino congruere? Arietem sagittario, piscibus scorpionem. Proinde vbi alias terrę plagas alijs signis ascribunt, incerta opinione feruntur. Non enim ita distribuunt, quia signum ad perpendiculum super talem transeat regionem: quia si ita sit, cancer nihil in Europa significabit, quippe cum tota existat vltra cancrum, vergens ad aquilonem, neque etiam ob aliquam concordem proprietatem. Virginem enim signum esse frigidum aiunt, præesse tamen Hispaniæ iudicant, calidæ regioni. Simili quadam temeritate membris signa præficiunt: nam & calida frigidis sępe prę ponunt, & frigida calidis. Coniungunt quoque planetis eisdem significata inter se nimium repugnantia. Saturnum vnius dei cultum & voracitatem significare volunt: Iouem pietatem & coitus intemperantiam: Mercurium sapiētiam & oracula prophetarum, atque insuper oblectamenta superflua. Mitto quàmplurima temeritate simili diuulgata, vtputa Saturnum pluuiam designare, quem tamen siccum esse fatentur: item masculinum cognominant, quem aiunt esse frigidum: denique portendere tarditatem, videlicet quoniam ipse sit tardus, qui certe est pro longitudine spatij velocissimus. Quid vero quòd caput draconis somniant atque caudam? Hæc enim solum imaginaria sunt. Caput quidem cogitatur linea quædam imaginaria in animo nostro relicta ex motu Lunę à meridie in aquilonem: quod quidem fingi potest in quolibet zodiaci gradu: & vbi nunc caput fingitur, ibi aliquādo fingetur & cauda. Quid nā imaginaria illa poterit linea? Cum inde Luna discesserit, cur cauda mala potius est quàm caput? Cur cauda est frigida atque fœminina, cum aquilonaris plaga sit meridiana frigidior: atque ita caput in quo Luna declinat ad aquilonem, frigidum potius debeat esse quàm calidum, cauda uero contrà. Apellant planetam retrogradum quādo in inferiori sui epicycli parte ad occidentem vergit: directum vero, quando in superiori epicycli parte pergit ad orientem. Ex hac similitudine somniant retardari negocia hominum atq; rursus accelerari, quasi non æque naturalis sit motus vterq; planetis. Proinde dicere solent: quia Taurus aut Leo tales in se vires habent, ideo qui sub his nascuntur sideribus, naturam similē sortiuntur: Tametsi hæc animalia falsò finguntur in cęlo, neq; ibi eiusmodi figura vel natura similis est atque in nostris tauris & leonibus. Taurum antiqui inter sidera collocarunt in Iouis honorē, quia in bouem sit fabulose conuersus. Leonem Hercules occidit ingentem, eum (vt fertur) inter signa constituerunt. Arietem signorum caput designauerunt, propter Iouem Ammonem, cuius in capite arietis cornua prisci fingebant. Post arietem mox taurum effinxisse ferūt, quia tunc terra arabilis esset aptaq; culturę. Geminos, quia tunc germinando omnia geminantur. Cancrum nominauisse, quia inde Sol cancri more regreditur. Leonē vero, quia Sol ibi vehementissime calefacit. Virginem, quia terra tunc exusta Solis ardoribus nihil pariat. Libram, quia Sol tunc noctes diebus adæquat. Scorpium, quoniam tunc aer primo frigore pungit. Sagittarium, propter vehementioris iam frigoris ventorumq; aculeos, cætera que similiter. Quid ergo stultius, quàm certas animalium naturas propriosq; euentus hominibus sub hoc signo vel illo nascentibus aut agentibus attribuere? cum nihil eiusmodi sit in cælo, sed lōge diuersa ratione confictum. Non dabis igitur medicinam ascendente tauro vel capricorno: quoniam cum hæc animalia ruminent, potio vomitum concitabit. Quasi vero capra ruminans sit in cælo, ac non potius capricornus ibi sit fictus: quia Sol inde in morem capræ incipiat rursus ascendere. Et post hæc aquarius atque pisces: quia tunc vberiores pluuiæ profunduntur, & tunc pisces maxime generantur. Fabricabit ergo quispiam piscis imaginem in argento, cum fuerit Luna sub piscibus ascendentibus, capturus pisces ad votum, confisus videlicet falsa figura piscium in cælo fictaq; natura. Sed vt ad Plotinum tandem regrediamur: Cælestia quidem corpora vult anima duci: animam vero viuere prorsus intellectu diuino, neq; affectum ad inferiora vllum habere. Quandoquidem neque corpora quidem illa rebus inferioribus vel indigent vel turbantur. Neque igitur vel dolore vel noua vnquam lætitia tangi, neque odio malefacere cuiquam, neque simpliciter malefacere, neque electione significare nobis siqua significent: sed forte ad illorum choream seipsa cōtentam significationem nobis aliquando consequi. Si enim aues nobis natura locoq; propinquiores nulla nobis electione significant, (si forte aliquid est in augurio veri) sed ad earum volatum atque garritum agentem sua interim significatio nostra contingit, multo minus astra portendere nostra deliberant. Profecto Ni frustra augurium vani docuere parentes, cultu duntaxat dæmonum auspicia, auguria, aruspicia, exta constabant. Dæmones enim aeris caliginosi rectores quondam cultores suos hac vel diuinatione vel fallacia potius detinebant. Verum siqua ad siderum motus futurorum coniectura cōtingit, vbi nam sunt pręscripta futura, ad quorum pręscriptionem talis aut talis consequatur vel comitetur constitutio cæli? Profecto præscripta sunt in cælestibus animis, cælestem idest suam mouentibus faciem, vultibusq; suis aliter atq;

aliter indicantibus cogitata. Sed in eorum mentibus notę sunt æternæ, non eorum tantũ quę ipsi vel per se vel per cælestia facturi sunt, sed eorum etiam quæ causæ quoque elementales consequẽter facturæ sunt suapte natura. Atque eorum insuper quæ rationales animæ animorum germanæ cælestium communi vel natura vel sorte vel cõsilio sunt acturæ. Communi inquam, quia non sunt hæc in illis pro inferiorum conditione designata per singula & vsque ad minimum distributa: sed pro communi illorum prouidentia disposita summatim per capita rerum, quæ deinceps per proprias inferiorum naturas, affectus, occasiones, consilia, diuiduntur vlterius, & in qualitatem quodammodo aliam deducũtur. Quamobrẽ singula prorsus inde pro comperto sciri non possunt, sed plurimum communia quædam, quod & asserit Ptolemæus. Proprias vero signorum conditiones in singulorum naturis imaginationibusq; oportet inspicere. Itaque & inde simul & hinc indies eiusmodi aucupari præsagia (vt Origeni Porphyrioq; credamus) non hominum est, sed dæmonum: dæmonum inquam sagaciorũ. nam plerosque circa hęc dæmones coniectura sæpe falli putant, nobisq; mentiri. Quibus ergo de rebus é cęlo nobis significatio fiat, astrologi veteres dubitarũt. Itaq; Albumasar vbi de iudicijs agit, nonnullos inquit astrologos arbitrari, planetas de rebus tantũ vniuersalibus signa præbere, scilicet de elementis rerumq; naturalium speciebus. At vero de singulis & singulorum partibus atque actibus scilicet moueri, quiescere, similiaq;, nihil penitus demonstrare. Alios autem putare stellas ostendere tãtum quæ necessaria sunt, scilicet ignem quidem calidum esse, aquam vero frigidam: non tamen quæ sint contingentia, scilicet homo loquitur aut tacet. Alios denique opinari planetas portendere tantum mutationes temporum, & quatenus per eas corporibus accidat. Addit Albumasar, omnes posteriores astrologos sequi veteres, nec vlla veterum dicta intentioni huic scilicet iudicandi conducere: quoniam dicerent impossibile fore sapientibus etiam astronomis quicquam de iudiciorum scientia inuenire. In his Albumasar fatetur iudiciorum causas regulasq; nondum inuentas, qui & Ptolemæo fuit longe posterior, & in iudicijs ipse nullam affert in medium rationem, sed pueriles tantum similitudines. Ptolemęus quoque in libro de iudicijs exiguum quid veritatis esse in iudicijs innuit, dicens: Etsi contingat prædictionem maiori ex parte nos fallere, tamẽ operæpretium fuerit, hæc subtiliter indagare, propterea quod veri aliquid inest.

Stellæ non mutant naturam motibus, locis, aspectibus. CAP. III.

Icent fortasse stellas non sponte talia facere, sed locis figurisq; coactas. At enim si compulsæ facerent, oporteret omnes dum in eisdem locis figurisq; sunt, eadem facere. Nunc autem quid differens hic planeta patitur, dum per gradum hunc aut rursus per illum zodiaci circuli transit, quid'ue differens ille? Neq; enim in ipso zodiaco est, sed sub ipso longissime distans, & per qualemcunque portionem transeat, similiter est in cælo. Ridiculum nanque est, secundum quamlibet cæli portiunculam quam percurrit, planetam alterius fieri alteriusq; naturæ, aliaq; rursus & alia exhibere: item aliam habere naturam cum exoritur, atq; est in angulo, aliam cum declinat. Non enim tunc quidem gaudet quando est in angulo, tunc autem dolet aut torpet, quando declinat: neq; rursum sæuit quando exoritur alius, mansuescit uero cum inclinatur. Vnus uero inter eos cum inclinatur melior. Est enim continue quilibet aliis quidem angularis, aliis uero cadens: item cadens aliis, uicissim aliis angularis. Neq; tamen eodem tempore delectatur & mœret, & irascitur atq; mitigatur. Quod autem aiunt, alios quidem occasu, alios contrà ortu gaudere, uidetur absurdum: sic enim accideret, eundem oblectari simul atq; mœrere. Præterea cur nam illorum mœror nobis inferat malum? At enim neq; dolere, neque pro tempore delectari eos est concedendum: imò semper esse tranquillos, bonis gaudentes præsentibus, & quibus ipsi fruantur, & quæ prospiciant. Nempe

uita illic sua cuique in seipso consistit, ipso'que actu suum possidet bonum. Id autem non uergit ad nostra. Nimirum uiuentium illorum quæ nullum nobiscum commercium habent, opus non præcipue, sed potius consequenter, imò uero nullo modo ad nostra declinat. Siquidem tanquàm auibus penes augures, sic & illis accidit futura portendere.

De quinque aspectibus planetarum, & quomodo in his errant astrologi, & in cælestium qualitatibus actionibusq; falluntur. Cap. IIII.

POst hæc descēdit ad amores & odia planetarum, & aspectus quodammodo & effectus. Prolixum foret nimisq; absurdum narrare amores inter se & odia planetarum. Et quod turpius est recensere, quemadmodum hic quidē amat illum, ille vero non redamat hūc, sed potius odit. Quasi vero non omnes cognati sint & optimi tanquàm in regione vniformi diuinaq; collocati. Nempe cum similitudo in rebus nostris mutua amorem ęqua vtrinque ratione procreet mutuum, multo magis charitatem mutuam procreat in cælestibus, vbi arctior similitudo viget & copula. Vt autem quæ de aspectibus loquitur planius cognoscamus, meminisse oportet, astrologos aspectus quinque sic afferre, vt coniūctio quidem sit, quando planeta ad perpendicularem ferme lineam planetam subit: oppositio vero, quando maxime distant: ceu si alter in ariete sit, alter vero in libra septimo ab ariete signo. Sextilis autem aspectus, quando sexta inter hunc & illum duodecim signorum portio cadit, idest duorum mensura signorū vt si Sol in medio Ariete: Luna in medijs Geminis videatur: Vel ille in Arietis principio, illa in principio sit Geminorum. Cadit enim inter hunc & illam Taurus quidem totus: & pars insuper arietis atque geminorum. Aspectus deinde quartus, vbi quarta zodiaci pars inter hunc cadit & illum, idest signa tria, ceu quando Sol in medio ariete, Luna in medio cancro, vel vt diximus. Nam tria inter Solem Lunamq; signa videntur, taurus integer atque gemini, partes'que insuper arietis & cancri. Tria vero signa quartam duodecim signorum possident portionē. Trinus aspectus, quādo similiter quatuor intersunt signa, quę est pars zodiaci tertia, ceu si Sol sub ariete sit, Luna similiter sub leone. Ptolemęus causam cur tot solum sint aspectus, hanc esse dicit: Quia ex duodecim signis fieri figura potest sex angulos habens, vt in quolibet latere signa sint duo: vbi aspectus anguli vnius ad alterum sextilis erit, sextam continens figurę partem. Potest etiam describi figura quadrāgularis, item triangularis: in illa quadratus, in hac trinus surget aspectus. Non potest autem figura quinque angulos habens ex integris signis duodecim fieri. Verum aliter pręterea fieri aspectus posse videntur. Nam tercentum & sexaginta gradus sunt in zodiaco, qui in partes quinque diuisi, figuram conficient quinque angulos possidentem. Eodem'que modo angulus aspiciet angulum, quo in trigono aspectu fit atque tetragono: igitur pentagonus ibi potest aspectus considerari. Rursus ex gradibus zodiaci cunctis fieri figura potest octo angulorum, aut nouem, aut decem: atque ita erit illic aspectus octauus, & nonus, & decimus. Quamobrem aspectus quinque solos afferre, fingentis est potius quàm vere dinumerantis. Continuus profecto est orbis ipse zodiaci, vbique stellæ & signa inuicem signis inserta: vt non solum per signa duodecim quasi sint inter se secreta facere possimus aspectus, sed per gradus vbique zodiaci. Proinde si vere loquimur, nō dicimus sidus hoc illud aspicere vel planetam planetam, ob aliam rationem, nisi quia hoc radios iacit in illud. Quęlibet autem stella radios iacit in quamlibet: quælibet igitur vbicunque sit, quamlibet intuetur: atque ex huiusmodi radiorum intuitu attingit magis aspicitq; proximam quàm remotam: quod quidem in candelis patet accensis. Nemo itaque dicat, signum hoc nō aspicit proximum, sed spatio certo remotum: & stella non proximam aspicit, sed remotam. Hæc enim opinio imò hic error inde cōtingit, quòd cælestia quidam metiuntur imò mentiuntur ex nostris. Solet enim homo in chorea propinquum sibi ad latus hominem difficilius intueri quàm separatum. Quoniam caput non vndique habet oculos, quibus æqua facilitate conspiciat vndique. At in cęlesti facie quęcunque sunt, sunt oculi: & oculus quilibet totus est oculus, totus vndique visus. Aiunt aspectum quidem sextilem esse mediocris amoris, trinum vero perfecti. Aspectum rursus quadratum odij mediocris, oppositum vero summi. Cōiunctionem cum bonis bonam, malam vero cum malis. Atqui causam ob quam aspectus alius ab aspectu in bono differat, aut malo, solum ex figura vel numero assignare non possunt. Bonum enim malum'ue non ad quantitatem pertinet, sed qualitatem. Præterea non ad figuram vel numerum actio pertinet aut passio, sed ad formas & qualitates. Has vero figuræ quædam vel numeri vel consequuntur vel comitantur. Neque rursus licet dicere arietem esse qualitate quadam cancro contra-

rium:

rium: ideoq; quadratum ex hoc & illo contuitum planetarum esse contrarium & hostilem: nulla enim sunt in cælo contraria, vbi non pugna, non transgressio, non interitus. Imò vero si figuræ quæ sunt in opere quodammodo inter se repugnantes in artificis animo non repugnant: Si formæ naturales inter se pugnaces in contemplatoris mente non dissident: Si membra inter se aduersa non aduersantur in semine: certe in cælo non dissident inter se virtutes harum efficaces formarum, quæ certant in viliori materia, non potente videlicet conciliare quæ capit. Iam vero non solum non dissonat cancer ab ariete, sed consonat: partes enim vtræque sunt corporis plurimum vniformis, & suapte natura quæ apud nos dissonãt harmonice temperantis, neque minus in cælo quàm in musico cantu inter se omnia consonant. Sic & nobis forsitã excogitare licebit humanam Musicam ex harmonia cælesti. Cælum nãq; Pythagorici dei lyram appellauerũt. Coitum igitur planetarum apud nos octauæ vocis consonantia referat: hæc enim cum prima coire videtur. Oppositionem vero cęlestium quę fit in septimo, vox quoque apud nos septima similiter omnium dissonantissima, repręsentat. Sextilem aspectum, qui fit in tertio signo, vox tertia: quadratum, quarta: trinum qui in quinto fit, quinta. Sicut ergo in consonãtia nostra inde pendente quarta vox vel interdum septima, quæ per se dissonarent, tamen vnà cum cæteris ad gratiam consonantiæ conferũt: sic & multo magis in harmonia cælesti aspectus omnes ad absolutam concordiam necessarij iudicantur. Hinc fit vt sapientiores astronomi quartum aspectum adiũctum vel sextili vel trino, nõ solum non horreant, sed exoptent. Fit etiam vt per septenarios vel dierum in morbis, vel annorum in vita, quibus quadraturæ vel Lunæ vel Saturni mox veniunt, mutationes in nobis non semper in peius, sed in melius quandoque contingant. Interea ridere iuuat astrologos, qui cum cancrum dicant magis quàm libram arieti qualitate contrarium, aspectum tamen oppositum, qualis ex libra resultat ad arietem, magis quàm quadratum detestari consueuerunt. Sed quid cancrum garriunt frigidum atque humidum? in quo Sol constitutus, calorem nobis exauget? Quid calidum sagittarium? sub quo Sol terras à frigore vel imbribus non tuetur. Ex quo patet, ex accessu Solis potius atque discessu, quàm ex siderum qualitate calorem & frigus intendi vicissim atque remitti. Neque nobis obijciant Lunam vel Mercurium in alio atque alio signo aerem qualitate mutare: quia videlicet ibi alia sit & alia qualitas. Nam primo quidem non vbique id efficiunt: neque enim vel æstus inde Scythis oritur vnquàm, vel frigiditas & humiditas Indis. Deinde etsi forte mutent, non statim conuincitur esse illic eiusmodi qualitates inter se æque pugnãtes: alia enim virtute longeq; à nostris diuersa hęc inde proueniunt. Nonne tum ex varijs affectibus animæ, tũ ex contractione & dilatatione quadam spiritus, contrarię statim oriũtur in corpore qualitates? quæ non sunt in animo spirituq; vel contrariæ vel qualitates. Ex lumine nimium repercusso fit æstus, qui non existit in lumine. Ex lumine liquor in cera simul fit citasq; in luto: neque tamen in lumine sicca est vel liquida passio. Item certa stellarum positione siue impulsione in terris eleuantur vapores & venti, neque tamen illic aut venti perflant, aut vapores obnubilant. Quòd autem virtutes in cælo valde ab his quę pugnant in elementis alienæ sint, coniectamus ex eo, quòd omnibus in rebus quæ ex elementorũ qualitatibus commiscentur, insunt mirificæ quædam vires & præter & super naturas elementorum, quas speciales proprietates appellant, speciebus his cęlitus attributas. Mitto cætera, innumerabilia enim sunt. Sic magnes polum suum sequitur Arcticum, ferrum vero magnetem. Sic paleæ succinum. Hoc vero polum fortassis antarcticum. Per tales ergo virtutes quales hæ sunt, & quales in scamonea purgant bilem, & in helleboro contra bilem Albumasar probat præcipuas cælestium actiones expleri. Siue fixę virtutes eiusmodi sint in stellis, siue quotidianis earum aspectibus ab eis sibijnuicem comparẽtur, atq; inde ad inferiora mittantur. Merito igitur Albumasar & Albius Ptolemęum vbique reprehẽdunt, quòd qualitates stellis elementales & inter se repugnantes sæpe tribuerit: probantq; non esse tales in cælo naturas. Mitto nunc, quòd non solum ij quos dixi à Ptolemæo dissident atque alij, sed Ptolemæus ipse dissentit ab alijs, vbi de terminis loquitur planetarum, narratq; alios etiam inter se dissidere. Aegyptios enim à dominis domorum maxime solitos accipere terminos. Chaldæos autem à dominis triplicitatum: idq; latissime confutat. Mitto quòd in aspectibus exaltationibusque dissentiunt. Ptolemæus enim à signo simpliciter ad signum: alij quidem à gradu metiuntur ad gradum. Exaltationes quoque planetarum Ptolemæus in toto quodam signo putat accipiendas. Alij vero nonnulli à certo quodam spatio signi. Similiter de significatore vitæ & de annorum datore dissentiunt. Redeo parumper ad qualitates. Cum Martem esse igneum arbitrentur, cur non in piscibus cadere tradunt potius quàm in libra? An quia libra maxime distat ab ariete domicilio Martis. Sed profecto maior est distantia naturæ quàm situs. Magis itaque discrepant ab ariete pisces (vt aiunt) a-

Cælum lyra dei.

quel, quàm aerea libra. Cur nam in libra volunt exaltari Saturnum, quem terreum esse putant? Prolixum foret eiusdem generis cætera recensere. Redeamus iam ad Plotini conclusionem. Refert quidem primum, Astrologos arbitrari, vnamquanque per se stellam suum aliquid agere: ex cunctis vero inuicē conspirantibus nouum aliquid præter ea confici. Ex quo patet, ex his quid potissimum proueniat, iudicare neminem perspicue posse. Deinde significat, Astrologos non habere modum, quo planetæ agant quæcunque dicũtur efficere. Neque enim vel proprio quisque, vel communi cuncti consilio indigent ad agendum: Siquidem naturales infra Lunam causæ natura sua sufficiunt ad agendum: neque consilium exigunt vllum vltra naturam. Neque rursus cum stellæ faciant hæc more naturæ, aliter vel alia faciunt quàm fieri possit tenore naturæ, quàmuis præstantius atque præstantiora faciant, videlicet præstantiore natura. Non ergo prophetas efficiunt, non miracula, quæ fieri debent diuinitate: non theologos, non geometras, qui mente fiunt & arte: non diuites, non reges, non his oppositos: qui prudentia, occasione, fauore fiunt, vel impediuntur oppositis.

Astrologi non uere aßignant planetarum aspectus. CAP. IIII.

Ræterea absurdum esse uidetur, hunc quidem planetam huius aspectu congratulari, illum uero conspectu illius offendi. Quæ nam inter illos & qua de re potest esse discordia? Deinde quam ob causam aliter sese habent cum aspectu trino se contuentur, aliter autem cum auerso uel quadrato respiciũt? Item cur nam sic quidem & hic cõfiguratus aspicit: procedens uero ad signum deinceps positum & propinquius, negatur aspicere? Omnino autem quis esse poterit modus ad illa quæ inde fieri dicuntur efficienda? Et quo pacto illorũ quilibet seorsum suum aliquid agit, cũcti uero simul quiddam ex omnibus aliud? Non enim inter se quasi consulto conuenientes, quæ deliberarunt in nos exequuntur, remittens unusquisq; ex officio suo nonnihil, neq; rursus alter alterius munus illata ui prohibet: neq; etiam alter cedit alteri, persuasus alteri suum officium tradere. Postremo quod aiunt, alium quidem in huius sedibus positum oblectari, contra uero alterum in ipsius sede receptum: Perinde se habere uidetur, ac siquis cum duos quosdam inter se amicos esse concesserit, deinde tamen asserat alterum quidem diligere alterum, uicissim uero alterum habere odio alterum.

Errata astrologorum de Saturno, & Marte, & Luna. Cap. V.

IN capite libri quinto errores astrologorum prosequitur latius & insequitur. Saturnum tradunt quia sit frigidus, obesse naturæ: ideoq; separant ab ascendente (vt aiunt) vitæ principio: atque vt inde maxime separent, stulte nimium in duodecima collocant. Quæ quidem sedes etsi quodam illorum computãdi more videtur à prima omnium remotissima, reuera tamen est proxima. Est enim orienti continua sursum, quod ve ascendit sidus, mox properat in duodecimam. Itaque Saturnum in septima tanquàm omnium distantissima probabilius collocassent. Sed ne id quidem volunt, ne nascentibus opponatur. Sed in vtroque sibimet repugnare videntur. Nam Saturno & ascendens alia ratione solent accommodare, & primi conceptus exordium. Præterea dicunt Saturnum Martemq; tum coniunctos tum oppositos inter se nobis obesse. Rectius forte dixissent, ita maxime Saturni frigiditatem calore Martis, huiusq; feruorem illius frigore temperari. Adiungunt, Saturnum quidem si die nascentibus sit super terram, aut prope orientem, diurno calore temperatum, tunc propitium nobis euadere. Atque tiam si sic ascendat, præcipue in aquario, non obesse naturæ. Martem vero tanq̃ igneum esse in nocte ponendum, siue sub terras, ne calore Solis feruescat vehemẽtius. Atqui in hoc similiter, vt sæpe delirant. Cũ enim vmbra terræ, vnde nox prouenit, vix ad Lunam vsq; perueniat, omnia omniũ supra Lunã stellarũ lumina cõtinue se nullo interueniente contin

te contingūt: similiterq́; semper in die sunt, nunq̄ vero sub nocte. Maxime vero omniū ab vmbra & frigiditate, quæ duo terræ propria sunt, saturnus separatus existit, vt nihil absurdius videatur, quàm hunc obscurum frigidumq́; vocare. Preterea concursum Lunę cum Saturno vel Marte vituperare solent: quanquàm si vel plena lumine Saturnum subeat, vel vacua Martem, damnare non audent. Nam si plena coeat cum Saturno, tum hanc illum suo fouere lumine, tum illum non frigefacere plenam. Contra vero si plena Marti se subdat, aduri inde simul atque comburere: si vacua, temperari vicissim atque temperare. Hic quoque vt alibi audentius errant. Primo quidem, neque se cęlestia tanquàm concordia semper, comburunt vnquā vel frigefaciunt. Deinde si id forsitan concedatur, contra foret agendum. Luna enim cum semicirculo ad nos spectante plena est, interim est altero vacua, atque vicissim: ideo vt incommodum illud deuitaretur, subijcere hanc potius Saturno debebant, quando nobis est vacua, tunc enim offert illi se plenam. Marti vero quando nobis est plena: nam tunc ostendit illi se vacuam. Inter hæc expedit admonere, multas in codice Græco clausulas videri trāspositas, verbaq́; sæpius permutata: hæc equidem diligenter pro viribus emendaui, vatis (vt ita dixerim) potius quàm interpretis officio fretus. Quæ igitur mox in textu sequuntur, sensum duplicem admittere possunt. Aut enim significant, Saturnum non admodum opitulari nobis interdum, quia sit procul: ideoq́; Lunam saltem esse tunc oportere erga nos plenam, vt saltem illa nos adiuuet. Aut potius significant, Saturnum non opitulari Lunæ, quia sit procul à Luna: neque illam illi vicissim siquando vacua sit ad illum: ideoq́; oportere hanc illi se porrigere plenam: satisq́; nobis tunc illam facere suo erga nos orbe dimidio, quàmuis erga nos vacuo, item quàmuis saturnus sit procul à nobis. Primus quidem sensus verba manifestius sequi videtur, quæ vereor esse peruersa: neque enim antecedentibus neque sequentibus Plotini dictis sententijsq́; conuenire, sed potius repugnare videtur.

Quòd in cælo sit tantum lumen & calor & humor, frigus autem & siccitas circa centrum: nec aliquid cælestium per se frigus afferat, uel siccitatem, uel aliquid uitæ noxium.

CVm cælum ipsi vitæ sit proximum, ideoq́; q̄maxime viuens maximeq́; viuificum, putandū est per se primoq́; calefacere atque humectare. Duo enim hæc proprie conducunt ad vitā: nunquàm vero per se frigefacere vel exsiccare, quæ suapte natura sunt contraria vitæ: atq; si conferant, ex accidenti quodammodo conferunt. Frigus quidem, ne nimium calor excrescens repente, dissoluat humorem: siccitas autem; ne nimium diffluat humor. Hæc autem duo satis nobis suppeditantur à terra. Id autem inde insuper confirmabitur, si verum fuerit quod plerique putant. Sicut mors nihil aliud est quàm priuatio vitæ: ita frigus & siccum mortiferas qualitates non aliud esse quàm caloris & humoris priuationes: quod alibi Plotinus ipse significat Probabile quoque est, sicut tenebræ in longissima à cęlo distantia luminis tantum priuatione contingunt: ita frigus & siccitatem ex nimia à cælo distantia propter caloris humorisq́; absentiam forte contingere. Totum vero cælum esse calidum patet, quia totum est ignis. Totum iterum esse ignem, ostendit sublimitas, mobilitas, lumen, calor vel occultus omnia fouens. Calor autem amplissimus spatio nullam patiens violentiam, familiarē habet humorē. Profecto in anima cæli tria potissima sunt, vita & intellectus, & motus. Est enim anima vita quædam & intellectualis & mobilis: totumq́; hoc est vnum. Quod igitur est in anima vita, in cælo calor existit. Quod rursum illic intellectus, hic est lumen. Quod tandem illic motus vitalis est, hic vitalis est humor. Itaque non aliud humor est quàm agilitas (vt ita loquar) ad motum. Ignis ergo cælestis non solum calidus dici potest, sed insuper humidus, idest liquidus, fluidus, agilis atque lubricus, & lenis & blandus. Siquidem in siccitate rigiditatem asperam intelligimus, qualem etiam frigiditas vehementior infert. Quamobrem nihil aliud est in cęlo nostris vllo modo qualitatibus simile, nisi calor, humor, lumen. Lumen inquam illic est intelligentię loco: calor illic efficacia vitę: humor, vitę motus & pabulum. Nec aliter ibi calor ille sentitur quàm tanquàm fauor, fomentum, recreatio, vigor: nec aliter humor, quàm vt augmentum & amplificatio agilitasq́; suauis. Inde hæc & similia quędā apud nos sunt. Illi rursus calori humido humoriq́; temperate calenti, similis est quodammodo spiritus & calor humorq́; vitalis, vel manifestus in animalibus, vel occultus in plantis, passim à cælo insitus, à cælo inquam omnibus insito. Siccitas autem atque frigus rebus nostris hinc certe non inde contingit. Siccitas quidem ob ipsam loci huius angustiam densamq́; naturam, asperam, resistentem, percutientem, formationi motuiq́; ineptam. Frigus autem ob distantiā tum per naturam à toto cælo, tum per situm à stellis q̄maximam. Quantum igitur ad frigus pertinet, Auerroem valde probamus dicentem: Cęlestia nulla frigus inferunt, sed calorem omnia: quæ vero dicuntur afferre frigus, ea sunt quæ calefaciunt minus. Hæc ille in libro de Cælo ex sua Aristotelisq́; sententia. Abraham Auenezra appellat Saturnum frigidum qui calorem affert nostro remissiorem. Cælum itaq; totum est calor lucidus humens, idest vita quę-

dam efficax cum fauore amplificabilis, agilis atque formabilis: formabilis inquã facile per humorem tralucidum ab archetypo, rursus per calorem lucidum inferiora facile formans. Sed alicubi est in cælo plus caloris aliquantulum quàm humoris: alicubi vero vicissim, alicubi portio est ęqualis vtrinque luminisq; similiter. Atque horum trium diuersa inter se proportione sunt ibi diuersa, quemadmodum hic ex varia caloris humorisq; mixtiõe passim sub cæli radijs varia coalescunt, siccitate interim atque frigore magis minus'ue forsan impediente, vel etiam adiuuante nõnihil. Meminisse vero oportet, calorem humoremq; cælestem esse à nostris genere longe diuersum, multo etiam magis quàm vel calor naturalis in viuo ab ardore fornacis, vel ab hac ipsa flamma ipse Solis tepor in amplo: ex quo tamen in concauum quandoque coacto in materia dura in materiam siccam flamma prorsus accenditur. Denique humor est in cælestibus non destillans, calor quoque non edax. Humor ab humore aereo saltẽ tantum differens, quantum aereus humor ab aqueo. Temere igitur in cælo fingitur frigus, & siccum siue dura soliditas: quippe cum dum à terra sursum ascenditur, siccitas fugiatur & frigus omnisq; duritia, ac perueniatur mox in humorem & lenitatem, simulq; in auspicium blandi caloris ex lumine. Frigidum igitur atque siccum simul & durum ex naturali & extrema ad cælum distantia prouenit: & interea quæ media sunt ad cęli similitudinẽ humida sunt atque tralucida facileq; mobilia. In cælo autem maxime mobili nihil est frigoris atque sicci, nihil duri motũ impedientis & lumen. Siquid vero fingi sub cælo potest simile substantię cęli tractabile manibus oculisq; conspicuum, id argentum viuum esse videtur: in quo calor vegetus cum humore multo quidem sed tenaci, motum procreat inquietum. Si rursum subtiliorem & tralucidam huic adhibueris lucidamq; naturam, habebis & cælum. Quod quidẽ non esse durum ex eo confirmari videtur, quòd inter physicos & astronomos in eo duritiam asserentes, vbi de circulis, centris, distãtijs, motibus disputant, multiplex & insolubilis orit con trouersia. Physici quidem astronomos criminantur, quòd impossibilia fingãt: astronomi physicos, quòd rationes de his nequeãt assignare. Mitto quomodo theologi corpora gloriosa cęlis inserant, nisi cesserint. Mitto vehicula apud veteres animarum. Facilitatem vero cedendi subito coniunctã redi ui, vbi nulla naturalis substantiæ, vel qualitatis, vel ordinis inde permutatio sequitur, malam appellare non decet. Sed ad alias cælestiũ qualitates iã redeamus. Etsi nihil est ibi frigidum aut siccum, stellam tamen quæ calefacit minus, frigidam appellamus. Forsan & quia dum illa meatus nostros radijs tepentibus aperit, facilius ingreditur terrena frigiditas. Siccam quoq; stellã quę humefacit minus, possumus nuncupare. Forte & quoniam humectando parum, sępe pabulum suggerit igni, inde materiã feruentius siccaturo. Calefaciunt autem omnes vbiq; stellę, non motu tantum, sed etiã ipsa natura, natura præcipue luminis. Quod probat & Auicenna dicens, vbi plus est luminis, etiam plus esse caloris. Hinc Hippocrates ait, aerem nocturnum stellarum luminibus subtiliorem fieri, & calidum aliquantum generationiq; & vitæ accõmodatum. Aristoteles etiam vbi de partibus animaliũ disputat ait, noctes in plenilunio esse calidiores propter Lunę lumẽ. Luna quidẽ minime calida est, humida multum. Quæ si ideo duntaxat dicatur nõ calefacere quia tardius q̃ Sol moueatur, deberet forsan tarditatem motus cum propinquitate ad nos quodãmodo compensare: ideoq; quodammodo sicut Sol calefacere motu. Item si stellæ fixæ q̃uis velocissime moueanť, tñ dicantur non calefacere motu, quia maxime distent, deberent forsan distantiam cum motu celerrimo compẽsare, & iccirco similiter calefacere. Verum si motus ipse simpliciter causa sit caloris: nec motus vllus calorem extinguet & flammã: ac saltem velocior quidẽ vehemẽtioris, tardior vero tepidioris erit origo. Rursum si nõ motus ipse simpliciter calorẽ gignit, sed certa velocitas: primo quidem reuera non video, quid nam distãtia valeat vel propinquitas, dummodo motus ipse sit velox. Deinde hic satis patet caloris effectum in aliam præter motũ causam referendum. Et merito: quoniam motus siue sit voluntatis, exigit ante se imaginationis formam atq; naturæ: siue sit naturalis inclinationis, naturæ formam exigit pręcedentem. Non ergo motus ipse calorem aliam'ue generat formam: sed forma quandoque per motum talisq; forma talem: quàmuis forma prior sit natura præstãtior Denique quis nam asserat localem motum, qui & omni forma deterior est atque pertinet ad externa, suapte natura generare calorem. Profecto vel excutit calorem sępe latentem, vel ex durorum collisione corporum medium confringit aerem, solumq; rarefacit. Sic extenuatus aer ad competentẽ ignis conditionem ab idea seminaliq; ignis ratione quasi fomite, formam ignis induitur. Luna igitur calefacit minus quàm Sol, quia calida minus. Superiores stellæ minus quoque quàm Sol, quia vel calidæ minus, vel minores Sole, vel longe distantiores, vel inter se admodum separatæ. Videtur autem Sol secundum accidens exsiccare: non quia in eo sit vel sicca natura, vel vis aliqua desiccandi: alioqui nec omnia naturaliter augeret, imò ignis more minueret. Sed quoni-

quoniam radij Solis vel in concauis nimium duris nimium coarcentur, vel ex directo percu tientes fortius ad nos reflectantur: tunc enim vis per eiusmodi violentiam noua contingit. Omnino vero quia radij tanquam immateriales liquidissimi, immaculati, neque collidũt vel confringunt proprie, neque confringuntur: sed vel congregantur, vel e regione redduntur, apparet calorem illis inesse natura, qui congregatione propria intendatur ac vehementius agat. Luna quoque frigus ex accidenti videtur afferre: quia & meatus lumen eius nostros aperiat, & nocturnũ interim frigus extenuet. Quo fit, vt frigus inde subtilius per patefactos aditus liberius intret. Frigoris quidem natura est interimere atque comprimere. Lumen vero Lunæ gignit prorsus & auget, vtpote quod habet cum humore calorem. Similiter Solis lumen ex accidenti causa frigoris est nonnũquàm, siue naturalem corporis nostri calorem foras prouocet, siue post calorem Solis mox calori vẽtoq; corpus exponas. Saturnum prę terea nefas est frigidum vllo modo, & propterea mortiferum appellare: nihil enim in igne tanto tamq; vitali vel vllo modo frigidum vel letiferum esse potest. Satis esto, apud Saturnum ab humore vinci calorem. Cumq; talis sit & à nobis insuper remotissimus, parum admodum caloris afferre, humoris quoque non multum: quia præter hæc duo vis est in eo naturaliter cõtrahendi, sistendi, continendi, cogendi. Vnde quàmuis exsiccet nunquàm, sicut neque Luna, videtur tamen quodammodo desiccare, dum in seipsum cogit humorem: sicut & Luna dum decrescit lumine vel descendit. Difficile vero Saturnum esse humidum negare possunt, vbi aiunt illum sæpe pluuias augere, & fluxum alui citare. Pestiferum vero hunc appellare non licet: quippe cum prouidentia cuncta disponens sphęra tam ampla hunc honorauerit, proximumq; vitalibus stellarum innumerabilium radijs esse voluerit. Mitto quòd theologi veteres mentem ipsam attribuere Saturno, ipsiq; menti vitam primam æternitatemq; dicauerunt. Nõne cum hoc astrologi ascendens computant vitæ principium? Nonne primum conceptionis mensem Saturno commendant? Nunquid à mortifero vitam auspicari decebat? Quid ergo? Primum ei mensem iccirco committunt, vt sicco frigore suo cogat semen, sistatq; ne diffluat. Sistit profecto, cogitq; non frigida potestate vel sicca: alioqui exordium vitæ peteretur à cõtrario vitæ. Sed mira quadam contrahendi & colligendi & continendi virtute: multa enim sunt quæ lac aliosq; liquores alia cogunt virtute quàm frigida. Itaque Saturnus non frigiditate vel siccitate cõglutinat: alioqui statim ab initio semen redderet generationi vitęq; prorsus ineptum: sed virtute potius à circunferentia ad centrum omnia redigente, nec modo frigoris, sed more manus & pugni, vel natura coaguli arctius comprimente. Sicut & Mars vicissim ad circunferentiam à centro protendit. Quod autem natus octauo mense non viuat, si modo ita semper accidat, accidit enim aliter in Aegypto & alicubi apud Gręcos, causa erit nõ frigiditas siccitas've Saturni, sed violentia quædam aliunde tunc illata, quæ nasci eo tempore compellit eum, quo adhuc Saturnus in visceribus detinebat. Non enim dum hic retinet, nascitur aliquis, nisi violenta nimium causa expulsus ex aluo. Nam & Peripatetici mediciq; aliunde quàm à Saturno rationes assignant. Et astrologi tradunt in regionibus Indiæ Saturno subiectis vitas esse longissimas. Sed nonne ex accidenti saltem à Saturno siccam frigidam'ue naturam nonnunquàm euenire dicemus? Tunc ita forte videri, siquando Saturni radius in frigida & sicca materia capiatur: eam enim & per se paulum calefacere potest vel humefacere. Et sistit nimium: vnde cogitur materia gelu. Sed tum in humidiore, tum vel maxime in calidiore quàmplurimum conferre videtur. Nam & humore suo temperat caloris excessum, & ipsa conglutinandi virtute cohibet humoris effluxum. Mars vero contrà, in materia frigidiore vel humidiore moderatur effectum: calidiorem vero præcipitat, non tam in caloris excessu, quàm vigore mouendi. Sed quoniam de seminali nunc materia fecimus mentionẽ, operæpretium est admonere, vim in fœtu Solis & Lunæ vniuersalem esse in calorem humoremq; vitalem. Vim Saturni esse, seminalem materiam colligere penitus atque firmare. Iouis officium, mouere deinceps intusq; fouere. Martis actio, ad externa mouere. Mercurij munus, figurare ad sensum spiritus atque membra. Veneris ministerium, ad effectum & propaginẽ omnia conformare. Hæ vero sunt dotes pręcipue pertinentes ad corpus, ex planetarũ signorumq; corporibus ex eorum iterum animabus in nostris animis. A Saturno cõtemplatio cautioq; & conseruatio diligens augetur. Ab Ioue ciuilis & prudens potissimũ gubernatio. A Marte magnanimitas malorũ iniuriarumq; expultrix. A Mercurio inquisitio quælibet & expressio. A Venere charitas & humanitas. A Sole honestatis cura pudorq; & gloriæ studium verioris. A Luna denique rerum vitæ necessariarum cura, & prouidẽtia diligens. Sed nequis nos forte damnet, planetas sic ordine Platonico disponentes: Memẽto diuinam prouidentiam statuisse Solem per latitudinem zodiaci minime peruagari: tota enim huius euagatio sub vnius portionis æstimationem venit. Quoniam vero sol planetas sibi nimium & altitudine

Planetarum vires.

Planetarum dotes.

& latitudine propinquantes forte confunderet, & virtutis excellentia penitus occuparet: ideo decretum est, Lunam atque Venerem, quarũ medius Sol incedit, latius euagari: nam ad duodecim ferè portiones peruagari veteres voluerunt. Mercurius tanquàm remotior à Sole quàm Venus, angustiori se peruagatione defendit: nam ferè ad portiones octo percurrit. Mars & Iupiter ad quinq;. Saturnus vtpote remotissimus, ad tres in latũ portiones excurrit. Sic eorũ opinio confirmatur, qui Veneri Mercuriũ anteponunt. Quanquàm & qui contrà faciunt, ordine signorum se defendunt. Sicut enim domus procedunt, ita planetas disponi volũt. Cancer ergo primam ponit Lunam: leo, Solem secundum: virgo, Mercurium tertium: libra, Venerem quartam: scorpius, quintum Martem: sagittarius, sextum Iouem: capricornus, Saturnũ septimum: deinde versa vice ponuntur. Sed hæc illi viderint.

Compositiones in naturis planetarũ, ac diuersæ vires & actiones, & ex cunctis mira cæli contẽperatio.

SEd redeo ad Plotinum. Cum asserat omnia in cælo calere, frigere nihil, & tamen in quibusdam magis minus'ue temperari calorem, videtur humorem illic cum calore coniungere, cuius commixtione temperatio fiat. Non enim illic calor frigiditate reprimitur, neque seipso insuper refrenatur, neque merus ibi regnat atque solus: alioqui non alibi magis quàm alibi dominabitur. Humor igitur illic, idest lenis & agilis teneritudo quędam, & velut vncta liquiditas & alma fœcunditas: humor inquam huiusmodi ibi tum calorem alit vt nectat, sicut calor alit lumen velut ambrosia: tum coercet incendium, ne vel ex incendio calor insuper ipse perdatur: tum collisionem sphærarum mutuam prohibet, alioqui ex rapidissimo motu futuram, sphærasq; & alia protinus exusturam: tum denique motus radiosq; lenit & mulcet, quò blandius inferiora contingant. Hæc omnia perficit humor, humor inquã familiari calori suo adeo necessarius, vt nunquàm destillet inde vel diffluat, vel calorem ipsum obtundat & suffocet. Profectò sicut in anima vitalis motus ab animali vita, hæc autẽ ab intellectu depẽdet & seruatur, atque vicissim: sic in cælo liquiditas à calore, calorq; à lumine: ita igitur vel exempli causa compone cælestia. In Saturno calorem valde superat humor: in Marte, longe calor humorem. Iupiter, horum medius calorem quasi pariter cum humore contẽperat. Marti deinceps, vt more Platonico digeram, succedit Mercurius referens Saturni naturam. Huic Venus quasi mixtionem Iouiam repræsentans: Dico autem quasi, propter eorum opinionẽ qui putant Iouem quidem declinare aliquantulum ad calorem, Venerem vero potius ad humorem: sed ex ambobus temperiem confici perfectissimam. Sol deinde sicut & Mars calore valde vincit humorem. Luna tandem quemadmodum Saturnus atque Mercurius, plus admodum humoris possidet quàm caloris. Sed horum trium humor ita seinuicẽ habere videtur: Saturni quidem humor semper recurrit ad centrum: Lunæ vero ad circunferentiam potius lumine crescente dilatat: Mercurij denique mediocriter facit vtrunque. Sed vt Lunam repetam, hanc cum decrescit lumine, astrologi doctiores aiunt non minuere quidem humoris substantiam, sed ad centrum potius cohibere, sicut crescẽdo dilatat: quod apparet in mari, cuius dilatatur etiam amplitudo, dum Luna medium cęlum petit ab oriente: dum vero à medio ad occasum tendit, refluit in angustum. Neque interim verisimile est, tam facile', tam subito per substantiam augeri vel minui. Præterea calor Solis & Martis differenti conditione mouẽtur & mouent: Martis quidem velut in pyramidem, Solis in orbem. In duobus igitur, idest Ioue simul & Venere quasi par est humoris portio atque caloris. Sed enim cũ in duobus vicissim, idest Sole Marteq; longe calor exsuperet: cur nam tria sunt, Saturnus scilicet & Mercurius atque Luna, in quibus humor excedat? Quia & calor efficacior est quàm humor, & Solis Martisq; simul moles est ingens: ideo iure coniuncti duo eregione trium opera temperantur. Tanta quinetiam caloris est efficacia in humorem, vt faber ipse mundi voluerit in ipsis sphærarũ molibus quæ stellas continent, humorem librata portione superare calorem, vt portione saltem quasi pondere, naturam humor suam ad efficaciam caloris adęquet. Hac itaque ratione sphęræ omnes supra terram aquæ vocantur. Atque sicut mare ad terram aqua est & liquor: sic aer est humor ad mare: sic Lunæ circus est liquor ad aerem: sic superiores ad hunc & ad se deinceps habere videntur, vt superiora semper inferiora foueãt & feliciter alant. Sunt igitur aquæ sub firmamento. Sunt & in firmamento, tum in ipsa firmamenti temperie, tum in stellis firmamento nitentibus, eaq; inuicem qua planetæ proportione compositis. Sunt & aquæ super ipsum etiam firmamentum quas & astronomi posuerunt, vt motus omnino simplex duplicem & oppositum firmamenti motum regat & ducat. Super has item aquas ignẽ Theologi posuerunt, idest empyreum cælum amplius crystallino. Atque hoc fortassis est lumen quod apud Moysen deus ante Solem & Lunam & stellas accendit. Cęlum hoc ea ratione crystallinum præcedere iudicatur, qua & status motum, & calor humorem. Sed nunquid in empyreo calorem comitatur & humor? Comitatur quidem, sed absorptus in ipsum. Nũquid rursus in crystallino calor comitatur humorem? Comitatur sane, sed tractus ad ipsum.

ita deinceps paulatim crescit humor in sphęris, donec sub media tandē aeris regione humor & velut superfluus & tanq̃ à calore iam alienus diffluat & spargatur. Superius autem vsque adeo est alter alteri necessarius atque domesticus, vt & humor calorem nutriat atque moderetur, & calor humorem foueat atque conseruet. Vtroque vero custoditur & lumen. Sed vbi plus est caloris, ibi lumē est efficacius & oculis admodum manifestius. Vbi vero humor abūdat, lumen & minus est efficax, & albedinis instar quasi spargens intuitum, minus sese oculis offert. Interea meminisse te volo, lumen & calorem in stellis humidioribus, etsi quantum ad stellam solam pertinet, nos minus afficiat, tamē paulatim deinceps afficere plurimum atque diutius, nisi forte aliunde superuacuus affluat humor ab initio siue frigus: tum quia non fiat in materia resolutio cita: tum maxime, quia cum hæc stella eiusdem fermē temperationis sit atque sphæra qua regitur, nimirum vnà cum propria sui dote contrahit ad nos abundantius sphæræ totius influxum: atque ita quantum cæteræ propria sunt virtute potētes, tantum hæ prępotētes virtute communi: maximæ vero stellæ quæ in sphæris sunt amplioribus. Semper enim circus amplior tanq̃ continens & ducens pręstantior est, virtutemq; suę stellę mirabilem inserit, sed occultam. Sed vt ad Plotinum regrediamur: Mars quidem non nocet caloris acumine, sed humidiorem materiā temperat. Neque etiam Saturnus est noxius: sed quoniam remotissimus est, iccirco influxus eius quasi peregrinus nobis, cum non facile congruit pręsertim iuuenibus, nisi vel cęteris luminibus rite commisceatur, vel ipse in sidere sedens humano, in quo vel habeat domicilium vel exaltetur quodāmodo sit operis autor. Neque Mercurius sit aliquando malus: sed cum sit medius omnium, facile omnibus fit persimilis. Denique sicut in animali singula membra q̃uis qualitate diuersa, & inuicem & toti conducūt ad bonum: sic in cælo, quod communi etiam vita viuit, Sol quasi cordis obtinet locum: Mars, fellis: Iupiter, iecoris: Venus & Luna membrorum (vt ita dixerim) genitaliū: Mercurius linguæ vultusq;: Saturnus capitis atque splenis & stomachi. Stellæ fixæ vicem referunt oculorum: & quæ diuersa videntur, conferunt ad temperiem. Dixi equidem vniuersum vita quadam communi vigere, per quam omnia mundi membra vicissim passione communicāt, id est ab alio in aliud facile transfertur influxus, & occultus passim excitatur sensus & incitatur affectus. Quando vero communem dico vitam, vnà cum Plotino irrationalem intelligo vitam, ab anima mundi vniuerso tributam, in cuius communione in omnibus quędam actionis & passionis consensio nascitur. Sed huic vitę non confusas sed coniunctas esse volumus similes quoque stellarum & dæmonum hominumq; vitas, quasi varias membrorum vitas cum communi totius animalis vita penitus conspirantes. Vt non mirum sit hæc inuicem per proportionem quandam fieri signa, id est ex aliis mundani animalis membris simili proportione quæ in nobis indicia nonnulla præberi ad aliorum iudicandos effectus.

Errant circa naturas planetarum. CAP. V.

Radunt uero quendam ex illis frigidum, etiam procul à nobis positum magis nobis bonum, in ipso uidelicet frigido malum ipsius aduersum nos collocantes: & si oportebat in oppositis zodiaci signis bonum nobis existere. Ferunt insuper planetam frigidum oppositū calido, ambos euadere graues: quanquàm oportuit ex hoc temperantiam fieri. Præterea alium quidem delectari die, fieriq; diurno calore propitium: alium uero utpote igneum, nocte gaudere: perinde acsi nō perpetuus ibi sit dies, id est lumen: uel alter occupetur nocte, cum tamen ab umbra terræ sit remotissimus. Quod uero aiūt, lunam lumine plenam huic congredientē, fieri bonam: uacuam uero lumine, malam: si modo tale quiddam concedendum sit, contrà dicendum. Cum enim uersum nos plena est, tunc illi super eam incedenti, uacua, altero uidelicet semicirculo: cum uero erga nos minuitur, illinc impletur: quapropter contraria oportuit facere diminutam, uidelicet cum lumine illud aspicientem. Itaq; penes ipsam nihil interest quomodocunq; se habeat, cū semper sit ex dimidio plena: at penes illum forsitan interest, quem inde calefieri tradunt. Verum calefiet forsan, si luna erga nos sit luminis expers: erga alterū uero existens bona, dum orba

lumine

lumine dicitur, plena interim est ad ipsum, ad nos aũt uacua. Proinde quando ille non adiuuat, propterea quod sit procul, deterius se habere uidetur: quando uero plena est, sufficit eo quòd inferius, & si ille sit procul. Cum autẽ ad ipsum igneũ orba lumine est erga nos, bona esse uidetur: per se enim sufficit potestas illius, utpote quod feruẽtius est, si ad alterum comparetur. Corpora uero uiuentium inde currentia magis minusq; inter se sunt calida, nullum autem est frigidum, quod quidem locus ipse testatur. Præterea quem uocant Iouem, bene temperatus est igne, similiter quoq; lucifer: quapropter & similitudine quadam cõcordes esse uidentur. Quo ad ipsum uero spectat, qui dicitur igneus, ad temperationem quandam conferre putandum. Quo ad Saturnum deniq;, eo quòd procul, aliene se habere dicendum. Postremo quod aiunt, Mercuriũ ad omnes indifferentẽ, intelligendum est, facile cunctis persimilem fieri. Omnes autem conducunt ad uniuersum: Itaq; inter se ita se habent, ut expedit toti. Quemadmodum in uno uiuente partes singulæ dispositæ sunt, huius enim gratia potissimũ sunt appositæ, ceu bilis & toti & parti proxime confert. Oportuit enim animum excitare, neq; permittere uel totum uel partem proximam iniuriis affici. Quinetiam in uniuerso tale quiddam oportuit esse, & aliud insuper ad suauiorem temperiẽ adhiberi, alia uero uelut oculos esse, & omnia irrationali ipsorum uita inuicem compati: sic enim unum est totum, & harmonia totius una. Hæc igitur quomodo nõ signa quædam erunt per proportionem quandam considerata?

Indicia quinque, quòd stellæ non omnia faciant. Cap. VI.

CAput sextum indicijs quinque confirmat, stellas non omnia facere. Primum, constat sane tum dignitate naturæ, tum sublimitate loci, tum amplitudine potestatis quamlibet stellarum vel minime bonam, viro vel optimo meliorem prorsus existimandam. Quamobrem scelera quæ vir optimus non patraret, stellæ minime perpetrant: presertim quia cælestia omnia viua diuini artificis sunt instrumenta. Quod & asserit Ptolemæus, & ratio docet: tum quia per illa hic singula tam artificiosa ratione formantur, vt ars quidem omnis hęc pro viribus imitetur, sed nulla vnquàm assequi possit: tum quia cælestia quàmuis tanta potestate prædita sint, nunq̃ tamen liberius peruagari videntur, sed instrumentorum conditione certo quodam tractu ac limite ad præscriptum directa finem ducuntur, per eadem semper & similiter reducuntur. Quicquid igitur per cælestia diuini artificis instrumenta peragitur, ab ipso deo pręcipue prouenit. Cum vero à summo bono malum ab ordine cadens fieri nequeat, certe quod astrologi quidam garriunt, per Martem Veneremq; in ariete vel tauro coeuntes nunq̃ apud nos adulteria committuntur. Indicium secundum: Cum diuina quidem cælo superiora neque natura neque modo mutentur: quę vero inferiora sunt cęlo mutentur vtrisq;, consequens fore videtur, cælestia tanq̃ media etsi modo quodam semper mutari videntur, nunq̃ tamen natura mutari. Delirat ergo qui dicit, planetas hac hora ex hoc ipso conspectu talem sortiri naturam: hora vero sequenti naturam rursus aliam ex alio conspectu subire, similiterq; deinceps: neque terminum vel naturę suę proprium, vel ad alios in tempore certum prorsus vllum habere, sed more chamęleontis semper ad obiecta mutari. Tertium: Stellę sunt à nostris admodum separatę, sunt communissimę causę, sunt natura & numero terminatę. Influxus quoque stellarum quacunque ad nos cęlestium motionum constitutione mittantur, communiores ad nostra veniunt atque definiti. Incerta igitur effectuum multitudo & infinita diuersitas nequit ex illis sine medio peragi, sed inter cęlestia inferioresq; effectus oportet causas occasionesq; cadere medias, tum magis natura diuersas, tum forte quotidie varias, quibus ad minimos quosque & innumerabiles descendatur effectus. Stellæ igitur neque cõsilio terrenis minima quęque disponunt, alioquitanta forent solicitudine miseræ: neque naturali conditione mox ex cõmunissima ipsarum natura ad distinctissima quęque descendũt. Quartum: Solent astrologi dicere, Planetam in certo signi termino positum, nõnulla promittere quæ nõ antea pręstet quàm vel ad eundem terminum reuertatur, vel totidẽ anni pręterean-

ant,per quot gradus ascenderit. Item quod promisit non prius absoluere, quàm signum idem in natali reuolutione nobis rursum ascenderit: & quot ab initio gradibus nobis ascẽderat, annis totidem in natali reuolutione ascendere rursus. Præterea planetas singulos aliasq; stellas prout alibi vel alibi nascentibus imminent, effectum magis minus've differre. Totũ quidem hoc hominis est pro arbitrio numerantis ac fingentis potius quàm docentis. Etsi planetam probabilius fingere licet, quando redit ad idem facere similiter idem: tamen quod facere primo non potuit, efficere secundo non poterit: neque plane perspicio, cur nam ex prima positione non faciat quæ fortior admodũ in nobis est secunda. Quod item de dilatione simpliciter dicitur ad agendum, penitus est confictum. Nam si causa ipsa dum præsens est non efficit, multo minus peragit absens. Afferent forte certam huius causæ vim eousque seruari. Ego vero vbi seruetur exquiram. Aut enim in causis nobis propinquioribus, aut in materia, aut vtrobique seruatur. Esto igitur ita seruetur. Ita certe seruata, pro eorum quæ seruant cõditione seruatur, atque ad ipsorum naturam trahitur paulatim, & pro eorum distinctione distinguitur. Quod ergo denique fiet, sub proprietate nostra potius quàm communi cõtinget. Quintum, quemadmodum in Theologia probauimus ac rursus alibi repetemus, Omnis causarum turba ex vna primaq; dependet causa, adeo vt inde sit & seruetur atque ducatur, alioqui diuersitas causarum non conducet ad vnum, nisi & deducatur ab vno. Quæcunque igitur fiunt, desuper tanquàm à summo bono pendentia, & ordinatissime fiunt & optima veniunt. Nemo igitur stellas vel solas omnia vel mala etiam facere audeat confiteri.

Errant circa planetarum actiones. CAP. VI.

PRæterea quòd aiunt, Martem aut Venerem certo modo dispositos adulteria procreare, ualde à ratione dissentit: quippe cum id non aliud sit, quàm illos humanæ intemperantiæ more, mutuam auiditatem indigentiamq; suam ardenter explere. Proinde quod dicunt, quando certa se conditione conspiciunt, gratum esse cõspectum: terminum uero illis penitus esse nullũ, nulla cõcedendum ratiõe uidetur. Item cũ innumerabilia animalium milia continue sint atque nascantur, quo nam pacto unicuique semper singula perficiunt? Afferunt & gloriam & diuitias? Faciunt pauperes atq; incontinentes? singulasq; singulorum efficiunt actiones? Quæ nam illis eiusmodi uita foret? aut quomodo tot tamq; diuersa cõficere possunt? Perabsurde quoq; dicitur, illos expectare signorum rursus ascensiones & reditus, & tunc demum institutum officium cõsummare; & quot partibus ascendit quodlibet, totidem esse ascensionis siue reditus annos: & quasi digitis computare, quando facturi sint, neq; licere illis ante id tempus efficere. Postremo nulli prorsus uni gubernationis autoritatem ascribere, sed his attribuere cuncta: quasi nõ unus quidam pręsideat princeps, à quo dependeat uniuersum, distribuente uidelicet unicuiq; munera propria naturaliter peragenda, in quibus deinceps similiter coordinata sunt omnia: id certe hominis est & soluentis ordinem, in quo ipse cõnumeratur: & ignorantis uniuersi naturam, principium habentis causamq; primam, per omnia uim suam penitus propagantem.

Indicia quinque, quòd stellæ significant potius nostra, quàm agant. Cap. VII.

PLotinus & Origenes condiscipuli sub Ammonio Alexandrino ac semper amici, hac in re sicut in plerisque consentiunt, Stellas neque omnia facere, neque vbi agunt omnino peragere: item multa significare, quæ ipsæ non faciant. Non omnia inquam facere, ne si mala fecerint, vel deus non prouideat, vel sit iniustus, stellæq; simul iniustæ. Neque rursus omnino, ne si ad exactissimum ipsæ singula peragant, naturalium rerum actio vacet, & liberum cesset arbitrium. Simili quoque consensu frequentem stellis significationẽ vel vbi non agant, libenter iccirco concedunt: quoniam ex hoc diuina prouidentia maxime confirmatur. Neq; enim possent in præsenti hac vniuersi facie præferri indicia pręteritorum atque futurorum, nisi res passim rebus, tempora temporibus certo quodam & consequenti ordine necterẽtur.

Ex quo

Ex quo perspicue patet, nõ incerto quidẽ casu cuncta vagari, sed ratiõe quadam & prouidẽtia regi. Si perpetua consideres stellarũ lumina & accessus ad nos atq; recessus, cõcedent Plotinus & Origines ex his tantũ apud nos effici, quantũ ordine naturali procedit, & ad corporũ spectat affectiones & id quidẽ cõditione cõmuni, quæ per propinqua nobis valeat permutari: si spectes iterũ situs stellarũ quotidianos mutuosq; aspectus scito ex his apud hos philosophos nostra potius significari q̃ agi. Quod quidem Origenes in cõmentarijs Geneseos, vbi dicitur, stellas fuisse factas in signa: & Plotinus hic, simul & in libro de Fato quinq; potissimũ argumentantur indicijs. Primũ, nõ potest quòd posterius est, efficiẽs causa præcedẽtis existere. Astrologi vero ex natiuitatis hora nõ solũ quæ euentura sunt nato, sed quæ iã euenerũt, iudicare promittunt. Verũ masculus sit an fœmina. Vtrum mancus an integer. Imò vero & altius in hodierna stellarum positione multa nobis aperire præterita profitentur, quæ non natiuitatem solum, sed nati conceptionem etiam antecesserint, parentum & auorum naturas atque fortunas: fratrum quoque, maiorum atque reliquorum nobis necessitudine coniunctorum. Ad hæc autem quasi priora non potest causa esse cæli figura posterior: sed esto signum, siquid modo declarat. Quòd siquis concedat præterita quidem ex his tantum repræsentari, futura vero insuper effici, is cogetur nobis ostendere differentiam & discriminis huius causam assignare, Cur nam, si ad præterita figura præsens causa non est, ad futura sit causa. Ac si positio Martis in quarta demonstrat & parentes cito mori, & natum patrimonium dissipare: sicut neque positura hæc parentes necat, ita neque dilapidat patrimonium. Iam vero & futura quædam per hanc astrologi prædicere pollicentur, quorum figura hæc causa esse non potest, scilicet vxoris & fratrum & amicorum sortes: quæ suas non in hac figura, sed alibi causas habent. Denique per præsentem cælestium habitudinem, quæ post annos triginta contingent, si modo portendi possunt, perfici certe non possunt. Merito igitur plerũque dicunt, natus hic ipse sibimet causa erit incommodorum suorum, alius commodorum. Secundum indicium: Si patibulo moriturum aliquem dixerint non à natiuitate sua id solummodo, verum etiam parentum, fratrum, filiorum aliorumq; necessariorum: imò vero etiam ex natiuitate necantium intelligi posse putãt. Siqua vero patibuli huius causa est, vel vna est: vel si plures, certe coniunctæ sunt, & in ipso: vbi vero in diuersis hæc dispersa sunt, non causæ sed signa videntur. Denique si per cæli in natiuitate figuram fatum pueri iam pridem facti prædicitur, hæc ipsa figura fatum non efficit, sed declarat: sicut & puer non tũc efficitur, sed declaratur effectus. Sed & ante conceptionem fatum Platonici dicent fuisse conceptum, quando videlicet anima corpus elegit. Indicium tertium: Cum multæ prauidendi rationes esse putentur, oraculum, augurium, aruspicium, interpretatio somniorum, medicorum agricolarumq; præsagia, omen, physiognomia, in quibus omnibus signa perpenduntur non causæ futurorum, cur nam in sola figuræ cęlestis inspectione non indicium tantum putant esse, sed causam? An videlicet nobis est illa figura superior? Sed auiũ quoque volatus & tonitru superiores sunt: neque tamen per hæc vt per causas, sed tãquàm per indicia solent aucupari futura. Denique quid & quomodo efficientis ad hæc causæ sit in cælo, iam constitit. Nonne & deus mentesq; diuinæ superiores sunt? Oracula tamen & prophetarum verba diuino afflatu pronuntiata, vel scripta futurorum prodigia nõ causę iudicantur. Similiter poterit & cęli facies esse liber, in quo figuræ scriptę diuinitus prçferant ventura, non agant: prçsertim si consideratione cęlestium corporum prçnoscantur ea quæ fieri nequeunt corporalis illius naturæ tenore, scilicet certę certis temporibus hominum dignitates atque depressiones, inuentiones thesaurorum, cogitata consiliorum, mutationes fortunęq; proprię atque nostrorum. Indicium quartum: Si per præsentem stellarum constitutionẽ vel immania scelera, vel opera diuinitatis propria portenduntur, probabilius valde dicetur, stellas vtraque potius declarare, quàm vel cũ optimæ sint, pessima perpetrare: vel cum sint corpora, incorporea facere, & quæ vel contra vel supra naturam corpoream sunt, efficere. Indicium quintum: Interrogationes quę quotidie apud astrologos fiunt, siue de prçteritis nunquid talia facta sint, vel de futuris nunquid fient, vel de prçsentibus vtrum fiant, de rebus & alienis à nobis & longe distantibus, confirmant, quicquid ex præsenti interrogationis hora respondetur, non per causam responderi, sed signum. Superiora hinc iterum confirmantur, quòd omnium quæ nobis accidũt fiunt've à nobis, manifestas sufficientesq; apud nos causas reperimus: in propria generis nostri natura, in consuetudine, affectu, consilio, actione, occasione, concursu circunstantium causarũ, neque vnquàm sine his causis è cælo fit aliquid vt nil opus sit horum in cęlo causas perscrutari, quę sępe in terra patent, neque tamen inueniuntur in cęlo. Atqui si præsentes semper in horas cęli figuras aliquid in nobis facere concedamus, ad affectiones corporum primos'que impetus tantum pertinere dicemus: atque id parui esse momẽti, siquidem per causam agitur momentaneam: rursusq; pro natura propria suscipi, & ad nostra quasi firmiora mutari. Ex eo autem

eo autem quod constitutio siderum non quæcunque significat, efficit: propria diuinitatis, & naturæ, & artis actio confirmatur. Siue igitur Iouis & Saturni coniunctio nouam portendit religionem, potest nihilominus vel vera interim religio à deo perfici, vel ab homine falsa confingi: Siue per cælestes motus quæ infra lunam natura contingunt, aliquando designentur: nihilominus natura talia facit & efficit tenore naturæ. Siue per eosdem motus portendantur actiones humanæ, consilio tamen humano & pro arbitrio nostro procedunt, signaq; interdùm vana fiunt, quando efficiens causa ipse causam permutat significantem. Proinde quod Plotinus & Origenes aiunt, futurorum quasi literas in cælo vel scriptas esse ab initio, paulatimq; explicari, vel perpetuo scribi: intelligunt stellas figurasq; tum cōfectas ex stellis, tum imaginarias: item signorum gradus partesq; minutas, denique planetarum aspectus & motus, & quæ consequuntur hæc vbilibet vel comitantur. Tu vero cælum hic intellige vniuersum: est enim vbique cælum. Et Timæus cælum nominat vniuersum. Supra Lunam quidem sicut rerum inferiorum causæ sunt communes, ita & communia signa: infra Lunam vero sunt causæ propriç, quibus cognitis communia in propria deriuantur indicia, totum'que hoc quasi animalis vnius corpus existit. Oportet igitur in mundano hoc animali tum supra Lunam tum infra circunspicere cuncta atque inuicem pensitare. Sicut enim diuersa inter se agentia sunt, tum suprà tum infra, tum superiora ad inferiora nonnunquàm: sic & signa passim inter se sunt sæpe diuersa: quemadmodum in quolibet animali tum naturæ inter se contrariæ sunt tum membra diuersa, tum in aliis ad alia repugnantia signa. Iubet itaque Rasis physiognomum non vni credere signo, sed cuncta comprehendere inuicemq; librare: atque vbi contraria sunt, sequi plura simul atque certiora. Idem obseruare debet in mundo diuinaturus ex mundo: quem in iudicando cautum esse debere, Aristoteles in libro de Somno & vigilia his admonet verbis: Sæpe sunt in corporibus signa etiam cælitus velut imbrium & ventorum: neque tamen euenit significatus euentus, cùm motus hoc alius vehementior accidit. Quamobrem diuinationem eiusmodi Origenes atque Porphyrius hominibus abstulerunt, concessere dæmonibus, quibus pateat cælestis liber ille legendus. Non dæmonibus inquam æque omnibus. Nam Porphyrius in libro de oraculis postquàm probauit quæcunque dij oraculis fatalia nunciant, stellarum obseruatione prædicere: subiungit, deos quoque sæpe mentiri, atque exquisitam futurorum cognitionem non hominibus solum, sed multis etiam deorum esse prorsus incertam: & quibus deorū innotescere potest, non qualibet hora ad plenum esse perspectam. Sic itaque dæmones quātum spectat ad præsens disponere libet. Aetherei dæmones aerem colentes sublimiorem, cælestia magis quàm terrena contemplantur ostenta. Aquei vero dæmones, aerem scilicet infimum habitantes, ex nostris magis quàm ex cçlestibus rerum argumenta venantur. Medij denique, commodius vtrobique signa conspiciunt: ideo vaticinio apud nos sunt admodum aptiores. Ab his vtique Origenes ait homines nonnunquàm accepisse præsagia. Veruntamen siue ab his acceperint, siue obseruatione didicerint, confusa prospicere, & caligine quadam hallucinari.

Multis de causis iudicium de futuris est difficillimum.

QVòd autem nec homo nec dæmon sola inspectione cælestium minutissima quçque apud nos perspicere valeat, hunc in modum argumentamur. Sicut quælibet natura cçlestis terrena qualibet natura communior est, ita quilibet cæli motus terreno quolibet est motu communior. Non possunt igitur è cælo ad terram ad minutissimum quodque reddi singula singulis: neque igitur possunt hic minima quæque perspicue inde discerni. Semper enim cælestis motio quasi communior, ad plures hic est motiones indifferens: vt nisi præter cælum insuper hæc nostra conspexeris, perpendere nequeas qua potissimum conditione hic cælestis motio capiatur, & verā potius in partem definiatur. Suspice si placet in tua genesi cæli figuram, definitas quasdam & numero paucas in ea notas inspicies, quibus communes quosdam & paucos in te notare inde queas effectus. Motus itaque tuos omnes, qui non in tota solum vita, sed anno quolibet atque mense innumerabiles sunt, nunquàm potes inde perspicere: nec etiamsi quolibet anno reuolutionem tuæ natiuitatis euoluas, neque rursum si quotidie diligenter obserues. Mitto in præsentia, quid dæmones possint, homines certe non possunt. Sapiens nemo negabit, stellas omnes quæ nobis innumerabiles sunt, ad effectum quemlibet conferre nonnihil, ex earumq; confluxu commune aliquid, & id quidem pro natura loci & materiæ confici. Astrologi vero stellas tantum mille viginti que & duas, vel ad summum, super mille quatercentum septuagintasex duntaxat obseruant. Quo fit vt cum minorem causarum numerum teneant, atque eas nondum perfectissime calleant, absolutā effectus conditionem iudicare non possint, præsertim cum super planetas stellæ sint quàmplurimæ, tum magnitudine tum splendore mirabiles: sint etiam innumerabiles in orbe lacteo oculis omnino nostris occultæ. Planetas vero ad stellarum aspectus aliter atque aliter affici, ne-

Cælum, vniuersum.

Stellarum numerus.

gare ex eorum doctrina non poterunt. Mitto quòd Phauorinus philoſophus non ſolum a-
lias ſtellas præter notas exiſtere, verumetiam planetas alios diſputat eſſe poſſe ignotos, vel
propter ſplendoris copiam, vel propter exſuperantiam altitudinis: ſine quorum obſeruati-
one haberi forſan perfecta rerum noticia nequeat. Ad hæc ſiquis obijciat, ſtellas quidem he-
miſphęrij noſtri agere in hominem ſub hoc ipſo horizonte naſcentem, in alios aliàs. Reſpõde
mus, ſtellas vbicunque ſint, omnes in ſeſe inuicẽ conijcere radios, terrę umbra hoc nunquàm
impediente, eosq́; vndique ad nos vſque traijcere. Item paucas admodum hemiſphęrij ſtellas
hominibus eſſe notatas. Imò etiam ſi ſtellarum numerus ad minimum computatus eſſet, vir-
tus certe non omnis adhuc eſt nota. Imò nec deprehenſæ adhuc ſingulæ motiones, nec ocu-
lo, nec inſtrumento, nec ætate ad omnes ſufficiente. Quid? quod difficillimum creditu eſt Mer
curij magnitudinem, altitudinem, motionem, ad vnguem eſſe perſpectam: Siquidem & rariſ-
ſime videtur, & tunc obſcure ſe obijcit, ac fere momento, neque diligentiam ſuſpicientis ex-
pectat. Cum ergo quid ſit, quid fiat in cælo nondum perſpectum ſit, nimirum neque etiã quid
fiat è cælo. Pręterea non ratione aſtrologi, ſed experientia & vſu nituntur. Experientia vero,
niſi cuncta quę vtrobique circunſtant ſimilia ſint, ſæpiſſime fallit. An vero quia naſcente Ro
mulo Mars in ariete angulum orientis habebat, talia geſſit, ſtellis videlicet humano notis in-
genio fermè ſic eo tempore concurrentibus. Quoniam igitur talis ſub tali quondam cælo Ro
mulus extitit: nunquid & Hannibal, cui Mars quoque aſcendit in ariete, eundem omnino con
ſequetur euentum? Nequaquàm. Quoniam etſi fingas planetas inſuper omnes ſimiliter in v-
troque diſpoſitos, aliæ tamen ſtellæ firmamentiq́; partes non eodem quo olim habitu ſeſe ha-
bent. Signa enim oculis quodammodo manifeſta à Romulo ad Hannibalem ſitum ad ortum
iam mutauerunt, dum ſub ſignis occultis ſtabilioribusq́; currentia, gradum annis centum v-
num peragunt: quo quidem in tempore ſignorum poſitio permutatur, ſidusq́; viſibile ad oc-
culta ſigna aliter aliterq́; ſe habens, nimirum alia quoque facit & alia. Nam & aſtronomi cõ
fitentur, ad inuiſibile ſignum omnia referenda. Forſan enim aries manifeſtus qui tunc cum
ariete concurrebat occulto, nunc cum tauro cõgruit, aut ſaltem cum alio arietis illius gradu
ſiue minuto: ſic & cætera ſigna ſignis aliter ordine conſequenti reſpondent. Vnde ſi ſigna vi-
ſa per ſigna permutant, planetæ quoque per ſigna commutant. Quandiu vero mundus cu
currerit, & quo habitu ſigna hæc comparent ad illa, ne ſuſpicari quidem homini licet. Quan
tum vero diuerſitas circa octauam ſphæram valeat, ex eo perſpicimus, quòd multis iam an
norum milibus planetæ frequentius inter ſe reuertuntur ad idem. Nequedum tamen ſimiles
omnino reuertuntur effectus. Nondum priſtina mundi facies renouatur. Non redeunt impe
ria eadem & ibidem. Non leges ſimiles atque mores. Diuerſitatem autem octauæ ſphęræ di-
cimus non ſolum quæ fit ab occaſu ad ortum, ſed etiam acceſſum eius atque receſſum, per
quem imagines alijs ſeculis ad ſeptentrionem accedunt, alijs ad meridiem. Non poſſunt igi-
tur aſtrologi certas pro experientia confirmanda regulas poſuiſſe, dum de hominibus tem-
pore diuerſo naſcentibus, ſimilemq́; tamen quodammodo quarundam ſtellarum habenti-
bus poſituram, ſimiles opinarentur effectus. Non prius enim eadem prorſus vniuerſi facies
reuertetur, quàm annorum triginta ſex milia conſummentur. Accedit ad hæc, quòd quem-
admodum regulæ medicorum aliter alibi ſunt obſeruandæ, ſi modo futuræ ſint ſalutares:
ſic & aſtrologorum regulæ mutationem ſub regionibus diuerſis admittunt. Non enim po-
teſt obſeruationis Chaldęorum ratio conſiſtere, ſiquis ſub diuerſis cęli regionibus vti eadem
ratione voluerit. Eædem nanque ſtellæ ſicut non vbique pruinas cient, ſimiliter vel calores
ventosq́; & pluuias, ſed mutant & variant, tempeſtatesq́; eodem tempore alibi placidas mo-
uent, alibi violentas, alibi nullas: Cur non euenta quoque humanarum rerum alia Chaldęis,
alia Getulis & Scythis efficiunt? Profecto ſicut ſub alio curuamine cæli alius eſt corporis habi
tus: ita in cæteris omnino rebus humanis non idem prorſus conijcere potes, ſi ſtellas ex qua
cunque terra conſpexeris. Sed eſto: obſeruent in ſingulis aſtrologi regionibus quid potiſſi-
mum certis ſeculis fieri è cælo conueniat, quod ad hunc vſque diem rite nullus obſeruat: Fi-
guram certe cæleſtem quam deſtinare fatalem vnicuique ſolent, ad ſummum explorare nõ
poſſunt. Primo quidem cum naſcentis fatum non à figura propria tantum, ſed parentum at-
que auorum figura ſimul & proauorum, & ab ipſo nuptiarum tempore dependere conce-
dant: neque tot configurationes explorare licet, neque fatales nati cauſas tam late diſperſas
& ſigna diſtracta colligere datur, neque ſicubi ſibimet aduerſentur momenta rerum grauio
ra perpendere. Ac ſiquis iſta comprehendat, non tamen ex his duntaxat omnem in nato vi-
debit euentum. Veniunt enim, aiunt, ſæpe vniuerſales cauſæ tam potentes, vt propria cuiuſ-
que permutent in deterius videlicet aut melius. Sed redeamus ad figuras quodammodo per-
tinentes ad natum. Ptolemæus in Quadripartito inquit: Breue tempus maximam in re ipſa
mutationem facere, ideoq́; difficile admodum eſſe iudicium. Hinc & Albumaſar in libro de iu

dicijs, necessarium, inquit, est ad iudicium, qualibet hora optime callere planetarum cursus,
& gradus atque minuta signorum tenere certissime. Profecto signa sex à cancro exordientiā
quia recta procedunt, horas duas vel paulo plus occupant ascendendo: sed reliqua quę à ca
pricorno incipiunt, quoniam exoriuntur obliqua, citra duas horas ascendunt. Diuidenda
igitur hora est vtrobique, partesq; horæ partibus signi distribuendæ. In rectis quidē gradus
quisque signorum quintamdecimam fermè exigit horæ partem, in obliquis fermè vigesimā.
Verum sicut in signis triginta sunt gradus, & in quolibet gradu sexaginta minuta, & in quo-
libet minuto sexaginta secunda: ita partem horæ vtrobique vel quintamdecimam vel vige
simam necesse est in partes sexaginta & iterum sexaginta similiter distribuere, & singula sin
gulis prorsus accōmodare. Cum igitur asserant (vt & Origenes inquit) Astrologi, non solum
gradus, sed & minuta minutorūq; minuta necessario cognosci debere, in quibus planetę sint,
& quæ ascendant siue descendant: Nam in minimo maximum esse discrimen, quod & Nigidi
us in voluenda figuli rota monstrauit: quis nam minutias eiusmodi deprehēdere potest. Iam
vero cum vt plurimum media signi pars vnam ascēdendo occupet horam, quo nam pacto
minutum ascendentis inuenies, cum tam minutam diuisionem temporis nequeas obseruare?
Scire nanque expedit, non solum quota hora, sed etiam quotis minutis horæ minutorumq;
minutis ex vtero sit puer effusus. In piscibus vero atque ariete propter obliquam horum a-
scensionem: hora enim & tertia horę parte ascendere pene videntur, minimam temporis par
tem magnam mutationem afferre non dubitant, vt vel vigesima horæ vnius pars gradum
ascendentis immutet. Quoniam igitur asserunt tempus vel exiguum quod cadit inter nati-
uitatem vel geminorum vel duorum quorumlibet hominum, ex diuersis quidem parētibus,
sed eadem pene temporis parte nascentium, diuersitatem afferre, quæ inter illos effectu de-
prehenditur: ideo sic eos Augustinus interrogat: Aut illud exiguum interuallum exiguam in
ter illos discrepantiam affert, aut magnam: Si exiguam dixerint, obijciemus Iacob & Esau gē
minos, sine interuallo temporis editos, in magnis fuisse dissimiles: si magnam, cum illæ minu-
tiæ nullo possint instrumento deprehendi, scilicet secunda, tertia, quarta, certe iudicare non
possunt. Magnam vero afferre in meis necessarijs sum expertus. Natæ sunt in familia nostra
geminæ sine interuallo sorores: alteram post hebdomadas septem, proprius interemit mor-
bus: alteram post septem menses nutrix inscia suffocauit. Nati sunt & gemini similiter: alte-
rum intra paucos dies ignis occidit, alterū aqua post annos quatuordecim suffocauit. Nati
sunt & in vicinia mea sine intermissione gemini, qui adulti iam sunt, & corporibus, ingenijs,
casibus diuersissimi. Mitto quàm diuersa sit sors brutorum unà nascentium plurimorum; præ
sertim vbi simul fouentur in ouis. Profecto si tam paruum atq; rapidum est momentum tem
poris, in quo nascens homo accipit fatum, vt in eodem illo puncto sub eodem penitus circu
lo cæli plures simul vix ad eandem competentiam nasci queant: ac si iccirco gemini quoque
non eadem vitæ sorte sunt, quoniam non eodem momento sunt orti: respondeant quæso, vt
cum Phauorino interrogem, cursum illum temporis transuolantis, qui vix cogitatione animi
comprehendi potest, quo nam pacto deprehendant? Cum in tam præcipiti cæli vertigine mi-
nima quęque momenta ingentes dicant mutationes afferre. Iam vero maior mora est natiui
tatis in vno, quàm inter geminos mox sibi succedentes in partu. Si igitur in ictu quodam o-
culi cælestis constitutio permutatur & fatum, necesse iam erit, vt totidem fata dicant, quot
sunt & nascentia membra. Hic quoque peropportune quęritur, vtrum fati series explicetur
quo primum momento incipit egredi puer ex aluo? An potius quo iam medius exit? An for-
te cum totus? Nam & in hoc inter se dissentiunt. Verum altius ab exordio fœtus repetēda res
esse videtur. Etsi nonnulli ipsam tunc cæli figuram inuenturos se profitērtur, atque id quidem
ex figura natiuitatis, tamen cum hanc incertam habeant, nimirum & illam multo magis in-
certam. Sed condonemus eis, vt hanc compertam habeant: quibus tandem regulis ex hac il
lam aucupari poterunt? Dicent forte nonnulli, gradum Lunæ in natiuitate ascendentis gra-
dum in conceptu fuisse, ac vicissim gradum ascendentis in ortu gradum extitisse Lunæ, cum
fœtus conciperetur in vtero. Sed neq; hoc cōpertū firmiter esse potest, imò vero arbitrariū est
omnino. Iam vero & alij aliunde quærunt, atque vt refert Iamblichus, alij quinque ad id legi
bus vti solent, alij paucioribus, alij vero pluribus. Porphyrius autem id astronomis etiam cō-
cedentibus ait esse prorsus incertum. Sed esto reperiat forte quispiā primordia fœtus: Quæ-
rimus, vtrum prima illa temperatio cęli, quando primum inchoabatur opus humanum, solū
conducat ad opus, an & reliquæ deinceps harmoniæ cælestes, quæ sicut & prima momen-
tanea fuit, momentis singulis variantur. Si prima solum dicatur efficere, mirum est momen-
taneam cæli figuram diuturnum opus absoluere, & cum iam amplius non est, continue fa-
cere. Sed afferent ex prima figura vim quandam in fœtu relictam quasi superstitem & agen

tem. Sit ita sanè, q̃uis etiam sit adeo mirum: at certe quæ continuo deinceps figuræ sequuntur, num agunt in fœtu nihil, imò & agunt hę quoque, & suas notas inurunt? Et quanquàm pro natura prioris excipiantur, influunt tamen etiam pro natura sua, ac paulatim priora permutant, confundunt indicia iudicia fallunt. Maxima vero & antecedentium permutatio fit, & sequentium inchoatio, cum primum corpusculo fœtus iam ad animam præparato influit anima: quod sane momentum vel dęmonibus est incertum. Iamblichus ex mente Platonis probat sortem ducemq; vitæ dæmonem animæ tribui etiam ante cõceptionem ab vniuersali totius mundi dispositione, prout anima cum primum apperit corpus se habet ad vniuersum, atque econuerso. Id ergo tempus primo scire oporteret atque perpendere: quod sola inspiratione diuina putat posse comprehendi. Præter hæc insuper in iudicandis hominũ effectibus siqua tempora obseruanda sunt, quinque obseruanda videntur. Primo quidem serendi tempus, quando semen iacitur in matricem: huius iactus conditio sequitur voluntarium parentum motum, & ipsam præsentem vtriusque naturam, imaginationemq; comitantem potius q̃ præsentem constitutionem cæli. Principium enim motus fuit vtriusque voluntas. Sors vero in eiusmodi motu potissimum pro eorum natura & imaginatione contingit, interea nonnihil fauente cælo. Quantum imaginatio possit apparet in auiditate prægnantium, & in animalibus quæ alba nascuntur ex genitoribus imaginantibus alba, sicut de pauonibus fertur. Secundo, tempus quo cessante iam motu prędicto semen in matrice collectum firmumq; iam ex eo quod erat incipit permutari, & forsan primo conglutinari. Exordium & sors conglutinationis actionisq; eiusmodi sequitur conditionem seminis & parentum magis quàm cęli: quia admodum materiale est quod efficitur, & id quidem erat nuq; pars parẽtum: pars vero propinquum propriumq; suum sequitur totum. Vnde videmus ex tali specie indiuiduoq; talem speciem & indiuiduum eiusmodi semenq; coalescere: confert tamen interea cælum. Tertio, tempus quo primum fœtus formatur in vitam: idq; fieri aiunt secundo mense, quo potissimum Iupiter agit. Verum incertum est vtrum adsit vita, cum primum sui mensis impleuerit medium, an aliquot pôst dies, cum ad quadragesimumnonum à conceptione diem peruenerit: quia natura frequẽter in rebus nostris septenario gaudeat. Et omnino an fiat aliter, est obscurum. Forte enim sicut in nono mense, quem Ioui rursus attribuunt, non similiter in lucem omnis editur infans: ita neque pariter in secũdo vitam quilibet accipit. Nam & fœminas nõ similiter atque mares accipere, compertum esse ferunt. Sic & mares inter se & fœminas probabile est non eisdem interuallis accipere. Quid? quòd rationalem animã descendere alij forte dicent, non mense Iouis, in quo vim vegetalem tribui dicẽt: non mense Martis, in quo vim potius sensualẽ, sed mense Solis, aut forte Mercurij. Sed opinionibus his omissis, consideremus simpliciter propriæ vitæ principium. Auspiciũ vitę ab hoc die & hora maxime ducitur. Nã à conceptione auspicium potius essentię fuit & molis: hactenus nõ alia vita vixit q̃ parentũ, parsq; alterius extitit: nunc vero propriam sibi vendicat vitam, fitq; iam totum, motuq; mox proprio vtitur. Eiusmodi ergo vita vitam iam exteriorem, idest vniuersi secuta videtur, mẽtem've diuinam. Sors quoq; vitæ in corpore inquã, sequitur maxime præsentem cæli cõstitutionem. Deinde etiam corporis habitum: pręsentem dico habitum: aliud enim iam est q̃ in cõceptione fuerit. Et merito sicut quod erat materiale magis, materialẽ magis causam sequebatur: ita quod maxime est fitq; formale, causam imprimis formalẽ, idest cælestẽ & supercælestẽ, præcipue sequitur. Quarto, tẽpus quo adultus infans in vtero se à maternis vinculis absoluere toto impetu nititur. Solutionis eiusmodi sors sequitur primo quidẽ præsentem virtutem pueri ac matris conditionẽ, deinde cæli habitũ magis minus've ad id conferentẽ. Quinto, tẽpus quo solutus omnino puer erumpit ex aluo. Erumpentis quidẽ conditio pręcedentẽ conditionẽ sequitur annitẽtis. Qualis autem futura sit huius cõditio, qui ex aluo iã prodijt, si modo iudicatur ex constitutione cælesti qua prodijt, nõ tanq̃ ex causa, sed velut ex signo perpenditur: probabile enim esse dicent, præcedentẽ cæli prosperitatẽ ad consequentẽ cæli perduxisse prosperitatem. Sed memento sortem omnino perpendi non posse, tum quia ignorantẽ tẽpora, tũ quia ignorant & causę quot quales've sint, tũ quia nesciũt quid potissimũ ex omniũ concursu conflet. Concursu inquã tum pręsentiũ inter se tum consequentiũ cum pręcedentibus causarũ: aliud enim stellarũ agmen fuit quo primũ tẽpore conciperetũ homo, aliud postea cũ infunderetũ anima, aliud cũ ederetũ in lucẽ. Quòd si alius atq; alius stellarũ situs & ductus differentes promittit fortunas, quis nã fortẽ in iudicando ex his potissimũ eliget? Quis nam in quauis temperatione cæli perspiciet quantum boni vel mali hinc aut inde ex diuersorum comparatiõe afferatur, auferatur, augeatur, minuatur? Quid denique noui ex omnium mixtione confletur, in qua vim maximam esse non dubitant? Nam & aspectus qui forsan per se dissonare putantur, coniuncti tamen cum consonantibus concentum conficient gratiorem. Cum vero ex omnium mixtione dico, non lumina tantum cælestia, sed etiam inferiorum

vires materiamq; & locum ad misturam talem arbitror conferre q̃plurimum. Quæ quidem omnia certe complecti, diuinitatis est proprium. Hinc Isaias ait: Dicite mihi ventura, atq; ego vos deos dicam. Hinc Plato deo quidem scientiam tribuit, nobis opinionem. Hinc Ptolemęus iudicia de futuris inter necessarium & contingens ait media cadere: neque pro certo aliquid proprieq; comperto affirmari debere. Hinc Auicenna in Metaphysicis negat astrologis esse credendum: quia neque cuncta cælestia teneant, neque naturas inferiorum ad iudicium necessarias: neque nitantur demonstratione, sed experientia quadam vel vaticinio, probationibusq; oratorijs atque poeticis. Humanum nanque ingenium tum causarum numerus & qualitas latet, tum experientia fallit, tum signa decipiunt. Sanè cum multæ sæpe ad idem cõcurrere causæ possint, vix discernitur à qua potissimum causa effectus talis talis'ue prouenerit. Preterea experimentum non est simile, nisi in materijs temporibusq; omnino similibus. Auget quoque in iudicando fallaciam: quòd frequenter eiusdem effectus ob causas differẽtes multa sunt & dissimilia signa: atque vicissim dissimilis nonnunq̃ euentus quodammodo signa similia. In diuersis postremo temporibus rerum variãtur indicia. Sic astrologus saltem quolibet anno reuolutionem cogitur obseruare. Sic medicus quauis hora ægrotantis accidentia circunspicere, futurum prędicturus euentũ. Similiter auspex & aruspex, siquid in hoc est veri, ostenta passim & omina singulis aucupari momentis. Similiter & physiognomus, si quid modo in hoc est veritatis, singulis ætatis humanæ septenarijs argumenta valetudinis motumq; perspicere. Sicut enim septimo quoque die in ægrotantibus noua potissimum captantur indicia: ita septimo quoque anno noua quędam accidentia & lineamẽta nouę figurę, noui colores & gestus, vel suboriuntur nobis, vel saltem apertius demonstrantur. Sed memento, quocunque modo vel ritu circa futura, vel quomodocunque abstrusa hominibus vera dicantur, id sępe casu cõtingere, apud eos pręsertim qui plurima dicunt. Sæpe etiam quod & huic simile est, id euenire, quia multa sunt in vita omnibus fermè communia, multisq; vndique modis quotidie contingẽtia: nonnunq̃ quòd vel casu vel arte videtur esse perspectũ, instinctu potius naturali siue dęmonico siue diuino fuisse prolatum. Naturali inquam instinctu, quando natura in nobis sic tẽperata est, vt ab vniuersali natura facile moueatur. Dęmonico, quãdo imaginatio sic est affecta, vt opportune pulsetur à dęmone. Diuino quando ratio vel intelligentia ita se habet, vt accõmodatissime tũc diuinę mẽti subdatur, etiamsi id nos lateat. Quinque sunt igitur prędicendi modi: arte, casu, natura, dęmone, deo. Hinc efficitur, vt plerią, vel inertes vel minus in artibus eruditi, pręsagio doctiores excellant. Hinc Porphyrius antequàm narraret Plotinũ vaticinio Socratis instar mirabiliter polluisse, ait eum aliquid ipsa natura mirabile pręter cęteros homines habuisse: nec solum dęmonem, sed & deum habuisse magistrum. Hinc astrologicum illud iudicium ex stellis non solum fit per earum inspectionem, sed etiam ex ipsius natura qui iudicat. Hinc Ptolemęus: Iudicia huius ambigua sunt ei, qui rerũ naturas stellasq; considerat: illi vero qui ex meliori parte futura cognoscunt, propinquiores sunt veritati, propter vim animæ in eis dominantem, q̃uis non multam huius artis peritiam habeant. Concludit tandem: Si agricultores ac medici in re certiore sępius prædicendo falluntur, cęteros prędictores sępe falli: quã fallaciam doctissimi quique astronomi deprehendentes, iudicia neglexerunt. Mitto cęteros mihi etiam notos. Paulus Florentinus astronomus singularis hęc ridere solebat, qui & annos vitæ quinque super octoginta impleuit: suam tamen genesim diligentissime contemplatus, nihil ad ætatem conferens longam potuit inuenire. *Prædicendi modi quinq;*

Quanta sit rerum in vniuerso communio: & quomodo in rebus sint latentium indicia quædam.

QVàmuis autem futurorum atque latentium iudicium sit fallacissimum: etsi quando veridicum est, sępius naturali, dęmonico, diuino quodam instinctu quàm arte procedat: tamẽ insita rebus sunt quędam indicia rerum, quibus admonitus natura sagacior animus sua iam vel altiori explicat facultate, quod indicia leuiter admonent. Esse vero signa vicissim ad res indita rebus, Plotinus ab ipsa vult cũctorum communione naturę, ex qua tum res alia euentum significat alium, tum res altera mutuo significat alteri, similiter in mundo, similiter & in nobis. Profecto si in rebus perfecte mixtis, quod elemẽtum est in quolibet, multo magis in animali, quod ita fermè compositum est ex membris, sicut ex elementis conflatur & mixtum, in quolibet membro sunt cuncta. Compositum enim quod natura melius est, nimirum est & meliori ratione compactum. Compositum vero nullum natura est perfecte connexum, nisi sicut in toto sunt partes, ita vicissim in partibus sit & totum. Nõ est autem totum in partibus, si per aliquam vel aliquas duntaxat partes partibus alijs insit: imò si per cunctas omnino partes in parte sit qualibet, idest si in quauis partes sint omnes. Accedit ad hæc, quòd in genitali animę facultate ita simul totus est homo, vt in quolibet membro sit totus. Similiter in virtute seminis formatrice vbicunque membrum aliquod cogitatur, simul & reliqua consequũtur:

hactenus nulla est inter membra loci distinctio, sed rationis. Cum igitur animal oculis manifestum sub hac vnionis conditione tum ex anima tum ex semine pullulet, cōsequens est, vnionem quodammodo similem inde suscipiat. Quamobrē etsi alibi caput esse videtur, alibi rursum manus & pedes, communi tamen participatione quadam forte sunt in omnibus omnia. Sic in cerebro aliquid est cordis & iecoris: sic in corde iecoris nonnihil & capitis: sic in iecore sit vicissim: in vultu, manus & pedes: in manibus forsan, & vultus & pedes: in pedibus forsitan vultusq; manusq;. In quolibet itaque membro sicut aliquid naturaliter est aliorū, sic præter indicia propria, aliorum quoque nonnunq̄ indicia latent. Tu ergo postq̄ frontem imprimis & oculos præcipue fueris contemplatus, omnia passim circunspice signa: quod enim alicubi vel telatet, vel propter impedimentum minime prodijt, forsan inuenies alibi. Animal simili ratione mundanum ex anima quondam sua, ex suo semine pullulauit, ea videlicet ratione, vt in quolibet eius membro sit totum. Sic in qualibet sphæra suo quodam pacto sphęrę sunt omnes, stellæ in quauis stella sunt cunctæ, in animantibus animantes, mixta in mixtis omnia latent adeo, vt facile tum ex omnibus in omnia fiat influxus, tum fermè in singulis prę ter propria signa, indicia quædam ad reliqua lateant. Mitto quòd in Saturno non solum natura quædam est Mercurij atque Lunæ, sed etiam reliquorum. In Ioue non modo natura Veneris, sed insuper aliorum: in Sole Martis atque cunctorum. Mitto quòd similiter in nobis ad caput pulmones referuntur & stomachus, reliqua'ue deinceps: ad cor spiritus atque bilis & reliqua: ad iecur sanguis & genitalia membra, & cætera cōsequenter. Collige tandem: Sicut in corpore nostro partes partibus obsecundant ad officium prorsus & forsan ad argumentum: ita totum mundum cuius pars est corpus humanum, suis passim indicijs ad nostra cōducere. Sicut enim in nobis omnia membra virtutem vnam sequūtur genitalem atque formatricem, quæ in ipsis etiam conseruatur: sic omnia corpora vnà cum eiusmodi virtutibus ipsum vniuersi corpus similemq; virtutem eius pariter comitantur: vt nihil fortasse sit mirū, ex vniuerso signa nobis accommodata percipi posse. Sed ea quidem vt inde præstantur, communiora videtur, in nobis autem ad humanam accedunt proprietatem: inde enim ad omnia quodammodo pertinent, apud nos trahuntur ad hominem. Verum sicut in cęlo designata nō semper eueniunt, obstante nonnūquàm vel diuersa causa vel aduersa materia: ita signa nobis indita fraudantur euentu, causis videlicet alijs vel palam vel clam repugnantibus impedita. Quamuis enim causæ indicationesq; in nobis homini magis propriæ sint, plerunque tamen incertissimæ sunt: tum quia multiplices nimium iam euaserunt, ac propria turba & oppositione confusæ: tum quia nostra materia non solum q̄plurimis est subiecta, sed instabilis & impedita sępius atque fallax: tum quoniam nostrorum similitudines imaginatiōesq; reliqua sæpe confundunt: tum denique, quoniam animæ virtus tam naturalis q̄ acquisita, sępe multa permutat. Sed quoniā ad animā peropportune peruenimus, notare in verbis Plotini debemus, non vna tantum anima omnia viuere. Siquidem ait: Si membra nostra vires & actiones singula proprias habent, cum tamen non tota quædam sint sed partes, multo magis eas habere animalia quæ in mundo rationalia sunt, quoniam & maiora sunt, & non partes solum, sed insuper sunt & tota. Vnde patet præter commune fatum his munera quædam vel in dispensatione fatali vel præter fatum propria conuenire. Confirmat denique, in vniuerso non fortuitam congeriem peruagationemq;, sed perpetuam rerum motionumq; seriem esse naturali & diuina quadam arte dispositam, propterea quòd ad certum finem singula dirigantur, & cuncta conferant ad communem, & consequens vbique successionis ordo semper agatur similiter atque repetatur.

Significationes stellarum fiunt propter mirabilem rerum in mundo connexionem. Cap. VII.

Aeterum si stellæ futura portendunt, quēadmodum & alia multa futurorum signa obseruare solemus: Quid nam hęc omnia facit? & qua ratione ordo seruatur? Nisi enim certo quodam ordine procederent, singula significari non possent. Sint igitur tanquàm literæ in cælo, quæ uel scribantur assidue, uel iam cōscriptæ perpetuo explicentur, aliud quoddam opus efficientes, unde significatio rerum ab ipsis facta sequatur: quemadmodum in uno uiuente ab uno principio, ab alio membro aliud iudicare quis potest. Etenim mores quoq; quis potest conijcere, uel oculos uel aliam corporis partem rite considerans: pericula quin etiam deuitationesq; periculorum. Partes quidem hæc nostri sunt corporis,

Stellæ literæ sunt in cælo.

partes quoq; mundi nos sumus, aliis igitur alia seruiunt. Plena uero omnia sunt signorum: & sapiens aliquis aliud argumentatur ex alio: multa quinetiam quotidie consueta, nota sunt omnibus. Quis nam igitur omnium est mutuus ordo? Sic enim consentaneum est in auguriis ualere præsagium: imò & in cæteris animalibus, ex quibus singula præsagimus. Oportet igitur cuncta simul ordinata esse, deincepsq́; pendere. Non solum enim in quolibet eorum quæ optime sunt connexa, una conspiratio uiget: uerumetiam multo magis & prius in uniuerso: ubi necesse est ex uno principio, animal ipsum multiplex unum fieri, unum inquam ex omnibus constitutum. Et quemadmodum in unoquoque pars quælibet proprium habet opus: sic & in uniuerso singula opera singula sortiuntur: multoq; magis propterea, quòd hæc non solum partes sunt, sed tota etiam sunt atq; maiora. Progreditur igitur unumquodq; ab uno principio, munus proprium peragens: alia uero aliis ubique conducunt. Nihil enim usquam ab ipsa totius forma seiungitur, aguntq́; inuicem atque patiuntur: & accedit ad quodlibet aliquid, quo uel adiuuetur, uel offendatur. Procedunt autem non temere, neq; utcunq; contingit: etenim aliud quiddã ex his efficitur, aliudq́; naturaliter deinceps aliudq́; consequitur.

Quæ sint principia rerũ, & quomodo anima nostra etiã habeat principij rationẽ: super fatũ, cedat fato: puniatur lege diuina. Item quomodo possit mirabilia facere, & corpus etiã à fato quodãmodo liberare. Ca. VIII.

TRia sunt potissima mundi principia, bonum, & intellectus, & anima. Mũdus itaque sub bono institutus ad bonum, intellectuali animaliq́; ad id prouidẽtia ducitur. Animæ rursus omnes quæ per intelligentiam & rationem tum in seipsis efficiunt orbes, tum animę mundanæ orbes & imitantur & assequuntur, ipsæ quoque principij rationem habere putantur: præsertim quia velut collegæ ad ipsam dispẽsationem mundi recipiuntur: quàmuis officium ipsum, quod anima mũdi reuolutione vnica peragit: reliquæ rationales animę multis quoad possunt reuolutionibus impleant. Rationalis igitur anima non solum in mundi chorea ducitur, sed & ducit. Exorditur enim opus proprium velut agens, quando ex seipsa tum ad intelligibile contemplandum, tum ad sensibile gubernandum, rite procedit. Rite inquam progreditur ad sensibile, quando ad hoc ita se gerit, vt huius gratia intelligibile minime prætermittat: hoc autem est rectà procedere. Si enim ad finem illum proprie tendit, quorsum prouidentia prorsus intendit. Per obliqua vero præuaricatur, quoties sensibile bonum intelligibili nimium anteponit. Videtur autem hic Plotinus more Platonis per nomen recti atque obliqui tangere vim rectitudinis in mensuris. Recta quidem columna grandia sustinet pondera: non recta vero frangitur aut cadit. Radij perpendiculo recti dum videntur repercuti, non per diuersa labuntur, sed redeunt ad seipsos: & cum ex aere facili in difficultatem aquæ merguntur, non franguntur quidem, sed rectà procedunt, neque à tenore detorquentur incepto. Obliqui vero, & in solidis à se discedunt, vbi reflecti coguntur: & in liquidis descendentes ex aere vel econuerso, franguntur. Hęc tu singula ad animi rectitudinẽ vel obliquitatem rite admodum transferre potes. Ego iam redeo ad inceptum. Nempe interim prouidentiæ diuinæ iudicium animam deteriori se conformantem, in deterius iure transformat. Ad quem sane in ordine gradum prouidentia, etsi non primo, tamen consequenter intenderat, vt quisquis ex primo digreditur, in secundum iure progrediatur. Et anima quæ libera quodammodo fuerat hactenus, deinceps quasi serua infelixq́; sequatur illa quæ ardentius adamauit, quoad ab amoris ardore se soluat. Iudicium vero diuinum nusquàm vel abest, vel effugitur vnquàm. Eiusdem nanque præpotentis prouidentiæ lege, qua sua cuique naturalibus vbique rebus accommodantur, animabus quoque consentanea, & sua quibusque redduntur. Huic autem prouidentiæ legi ad tria potissimũ stellæ seruire videntur. Primo quidem vniuersum hoc ita fermè pulchrum efficiunt, sicut stellis diuina mens idealibus pulchrum prius excogitauit. Secundo, ad effectus conferunt naturales, quos stellarum radijs manifeste foueri videmus. Tertio, dæmonibus hominibusq́; dæmonicis signa futurorum latentiumq́; indicia præstant: quæ si dicantur portendere cuncta quæ in mundo sensibili oriuntur: cuncta intellige notione communi: cuncta pręcipue quæ sic sensibili ratione procedunt.

Cuncta denique dæmonibus potius quàm hominibus: illis enim cæleste volumē deus legendum proposuisse videtur. Quòd siquid inde ad nos vel per instinctum vel per argumentum & ostenta transfertur, patet id quoque factum institutione diuina. Ac si non frustra inde sumus admoniti, constat nos tum mala plerunque vitare, tum bona quæ præmonstrantur nostra etiam industria consequi posse. Hinc Albumasar contra illos qui dicunt inutilem esse scientiam futurorum, sic ait: Poterit sibi forsitan præcauere mutando locum in quo futura est pestis: poterit etiam aliquando totum à se repellere ac præuidens futuram infirmitatem vel inuasionem hostium & similia deuitare. Hinc etiam Ptolemæus ait: Sapiens dominabitur astris, quatenus admonitus potest imminens declinare discrimen. Itē sapiens adiuuabit opus astrorum, sicut agricola prudens naturalem terræ virtutem: quatenus bona nōnunquam cælitus indicata ipse sua industria peragit. Sicut enim se habet agricola prudens ad terram atque cælum, sic ad vtrunque medicus atque prudens. Sicut ergo & quæ natura inchoauit, agricola perficit: & quæ vicissim exorditur agricola, cælum prorsus absoluit. Item mutat agricola multa præter cæli Solisque naturam: & quædam tum ab ariditate sæpius irrigādo, tum à frigore protegendo, tum à casu fulciendo defendit: Ita medicus atque prudens sigillatim erga cælū corpusque nostrum se gerere potest. Quantum vero ad hæc medicinæ diligentia valeat, compertū habeo & sæpe aliàs, & in puero qui natus octauo conceptionis mense, nocte sub Saturno stationario statione prima, in Sagittario ascendente, semianimis profecto, & vix vt videbatur victurus ad triduum: tamen diligentissime curatus à nobis paulatim recepit vires, & iam plures annos impleuit. Mitto quot modis fouerim nato cor, cerebrum, & iecur & stomachum, rebus tum ipsi tum nutrici & extra & intus adhibitis: obseruans interea feliciores in adhibēdo dies & horas. Existimat vero Plotinus rationalem animam non artibus eiusmodi tātum corpus suum & sibi commendata frequēter à communi sorte defendere: verumetiam instar cælestium animarum imperium exercere posse nonnunquam in inferiores mundi materias, vtpote quæ germana sit cælestium animarum, atque ita cuncta faciat tanquàm habens quandam principij rationem: quando vero id possit & quomodo possit, in Theologia latius disputamus. Mitto quid per magiam valeat astronomicam & physicā. Quomodo vires astrorum mirificas certis imaginibus hauriat: & quemadmodum in speculo sæpe concauo solis radios congregat, vnde lignum eregione positum reflectit atque comburit, & nonnunquàm excæcat intuentes: Sic in materijs quibusdam tum natura tum arte paratis ad stellas certos stellarum radios concipiat & influxus, quos & seruare sibi, & contorquere possit in alios. Quod Olympum Alexandrinum Porphyrius narrat efficere solitum. Vbi & Plotini animam tanta inquit virtute pollere, vt stellarū aculeos in se coniectos aliorsum detorquere valeret. Posse vero fatalem sæpe sortem cælitus imminentem frangi, Iudæi per sapientiam Cabalisticam & intimum sacrarum literarum spiritum confitentur. Iamblichus per efficacem deorum sublimium cultum. Porphyrius per magicam sapiētiam Apollinis oraculo teste. Ait enim in libro de oraculis: Cum quæreret aliquis cur ineptus ad rem quampiam fuisset ab Apolline iudicatus, quid've faciendum foret vt quasi aptus susciperetur, respondit oraculum: Eum fatorum vi impediri, quam magicis artibus effugere poterat. Vnde aperte patet, magicam hominibus artem diuinitus esse concessam, vt aliquo modo fatum repellerent. Hæc Porphyrius. Posse vero per magiam valetudinem animi corporisque curari, & immortalitatem denique comparari, in Charmide Plato significat, temperantia præsertim per virtutem sapientiæ comparata: nam ab animæ sanitate sanitatem corporis proficisci, magorum testimonio comprobat. Sed audiamus Zoroastrem diuine canentem: Si ardentem ad pietatis officia mentem prorsus intenderis, labile quoque corpus seruabis. Hinc traditū est Pythagoricos sacris consueuisse carminibus morbos animorum corporumque expellere. Si tantam habet animus potestatē, quid mirum naturaliter esse liberū à seruitute fatali? donec ipsemet corpus vltra prouidentiæ modum amore nimio complectatur. Nam deinceps & animus obsequitur corpori, & corpus seruit legi fatali, quoad animus iterum amorem à corpore conuertat ad mentem. Vnde primo quidem seipsum à fato eximit fugiendo: deinde & corpus, vtpote qui iam corroboratur ex mente à fato plerunque defendit: tum occulta quadam virtute germana cælestibus, tum arte nonnunquam diuinitus patefacta. Conclude capitulum, Stellas plurima significare, non facere. Non ergo diuitias facere vel inopiam, quæ nobis ex diuersarum apud nos causarum cōcursu & occasione contingunt. Non virtutes, quæ in sensu fiunt à ratione, in ratione perficiūtur ex mente. Non vitia, quorum nulla proprie causa est efficiens, sed forte deficiens: quatenus videlicet & sensualis vita à ratione deficit, & ratio à mente degenerat. Contingere quidem ex stellis defectu quodam materiæ potest in corpore viuo incitamentum aliquod vitiorum: vitij vero hinc concipiendi occasionem præstat animæ superioris amor ad animal: quæ quidem anima alioqui eatenus libera viuit à fato, quatenus menti dedita, per mentem suam cum prima diui-

Medicinæ diligentia quantum valeat.

ma diuinæ mentis lege consentit. Hinc propheticum illud: Anima mea in manibus meis semper, quando legem tuam non sum oblitus.

Anima mundi est principium rerum naturalium. Animæ omnes rationales habent arbitrij libertatem. CAP. VIII.

Am uero & anima dum munus proprium exordiēs agit: anima enim cuncta facit, habens principii rationem plurimum recta procedit. Quod si aliorsum adducta præuaricetur, iudicio quodam cursum eorum sequitur quæ efficiuntur in mundo, nisi forte soluatur. Permanet enim iudicium ipsum semper: quippe cū uniuersum ordine potentiaq; dominantis regatur atq; dirigatur. Seruiunt huic conferuntq; stellæ, ceu partes cæli non paruæ, tum ad decoram totius formam, tum etiam ad significationis officium: portendunt itaq; omnia, quæcunq; in mundo sensibili oriuntur: faciunt uero alia quæcunq; faciūt, manifeste. Nos autem animæ opera secundum naturam agimus, quandiu in ipsa totius multitudine minime aberramus & labimur. Aberrantes autem damus iudicio pœnam, uidelicet tum ipsum erratum, tum deteriorem quandam sortē nobis in posterum prouenturam. Diuitiæ igitur & paupertas externorum concursu contingunt. Virtutes autem & uitia quomodo? Virtutes quidem ob id quod in anima est antiquius atq; præstantius: uitia uero ex commercio quodam animæ ad externa. Sed de his alibi dictum est.

Quomodo anima rationalis non subest fato, irrationalis uero subest. Quomodo uita corporis nostri propria, dependet à uita cælestium & ab anima nostra. Item in omnibus cælestibus animas esse geminas. Itē de dæmonibus & unde mala contingant. Cap. IX.

SVperioribus vero quibus asseritur, stellas non omnia nobis efficere, quamuis multa significare possint, obijceret forte quispiam verba Platonis in Republica præsertim atque Timæo. Ait enim in Republica, sub fatalibus Necessitatis deæ filiarumq; eius Parcarum reuolutionibus, animas in corpora proficisci. Ait & in Timæo, vitam nobis corpoream à stellis infundi: quibus in verbis videtur nos cælo subijcere. Respondet ad prima: Animas quondam vitam hanc viuendiq; formam elegisse sponte, priusquàm in corpus venirent sub reuolutione fatali, ideoq; pristinam virtutem suiq; rectricem autoritatem non tam amisisse, quàm ad tempus intermisisse. Quam denique cum partim ipsæ decreuerint, partim fuerint adiutæ diuinitus, partim admonitæ legibus, recipere possint. Respondetur etiam ad secunda: Sicut in Timæo vita nobis corporea datur à stellis, ex qua perturbationes exoriuntur: sic ab intellectu diuino intellectualem animum procreari huius vitæ rectorem, qui sicut dum nimium vitam hanc amat in hoc mundo, seipsum vnà cum hac perdit in fato. Sic eandem amando q̃ minime, interim super fatum in æternitate se recipit. Posse vero animam rationalem fato se mancipare atque vicissim emancipare, docet Zoroastris sententia, ita præcipientis: Ne tu augeas fatum. Vbi Plotinus ait, nos, idest ipsum hominem esse animum ipsum rationalem, qui naturali iure præsideat animali, subiunxit: cauendum esse, ne forte nos efficiamur hoc animal. Existimat enim per consummatum imaginationis affectusq; cōsensum, fieri posse viuēs vnum ex animo simul & animali: quando videlicet vtrunque imaginatur idem atque similiter, atque ad idem similiterq; afficitur: fermè quemadmodum ex igne ac ligno fit vnum, cōmunione luminis & ardoris. Subiungit rursus, in animali, idest animato corpore naturā corporis præualere. Ibi enim corpus est verum corpus: quia formale q̃ maxime, & ad summum corporalis formæ perductum: vita vero eius propria, non est anima vera nō vera vita: quia corporea multum, quia fermè vltimum tenet in ordine vitæ. Sicut ergo vita hæc agit in corpus naturaliter id formando: vel potius agitur in corpore, dum hoc ea formatur ex alto: sic & corpus quodammodo agit in vitam, dum hanc ipsam sibi conformat. Quamobrem sicut in corpore quatuor potissimum alterationes esse videntur per calorem & frigus, per humorem & siccitatem: sic in vita corporea perturbationes præcipue quatuor oriunt. Item quod est in corpore dilatatio vicissim atque contractio, id in vita corporis voluptas & dolor. Verum quemadmodum rationalis animus per imaginationem affectumq; cum animali comunictus, huius passionibus tangitur, & fatali sorte pulsatur: sic cum demum sibi animal hoc ra-

tionis

tionis legibus subiugauerit, primum quidem seipsum à perturbatiōibus fatoq; resoluit, dum aliud quidē se, aliud animal esse cognoscit, ideoq; fatū ad aliud pertinere. Deinde animal hoc sibi naturaliter commendatum ab atrocissimis nonnunq̄ vulneribus fati vel fortunæ defendit. Vbi vero Plotinus ait, è geminis hominum animabus superiorem quidem mitti ab intellectu diuino, inferiorem vero à dijs qui perferunt infundi: intellige hic deos esse animas sphærerum stellarumq; cum anima mundi consentientes: omnes enim moueri dicuntur siue locali quodam motu, siue formali ferātur. Sed quo nam pacto ex omnium conspiratione vita redundat in corpus? Num sicut ex pluribus concinentibus concentus vnus sub concauo reboat. Rursumq; sicut è lampadibus multis communis quidam fit splendor in aula? Non sic omnino. Hic enim & concentus & splendor coitu quodam vnum potius est quàm forma. Anima vero quæcunque sit, simpliciter substantia est, formaq; animalis vnius vna: etsi ad præstantiorem animam comparata quasi accidēs iudicatur. Quo igitur pacto? Forte quemadmodum ex pluribus intra nos vocalibus instrumentis ab imaginatione vna vox vna prodit significatione distincta: rursumq; sicut ex vno Sole lumen vnum per vitra varijs infecta coloribus penetrans, nō in multa lumina subinde desinit, sed in vnum quàmuis variorum colorum virtute formatum: ita fermè vna quædam vitæ forma virtute multiplex resultat in corpore, vna videlicet ex vna mundi vita, virtute quoque multiplex ex multarum præter hanc animarum ad spirandam vitam communione. Character vero animali maxime proprius plurimū in spiritu ab anima generantis imprimitur: cuius quidem proprietate vel cunctorum spiraculum ad familiarem redigitur animam, vel corpus saltem tali quadam potissimum anima fit animabile. Vitam quidem infundi nobis posse ab anima animabusq; communibus absq; animæ propriæ beneficio coniectare forsan posset aliquis ex animantibus quæ sponte nascuntur, & quæ ex ouis absque animalis sui fomento. Contrà vero oportere animam nostram videlicet superiorem vnà cum superioribus ad spirandam animam conspirare, ratio dictare videtur: tum quia humanum animal est perfectissimum patetq; rationi, tum quia sicut plurimum naturæ communes per proprias definiūtur naturas ad effectus in natura proprios absoluendos, sic ad propriam vitam, si modo perfecta pro viribus distinctaq; futura sit, præter communes animas, officio proprie quidem, quàmuis superioris animæ opus esse videtur. Ergo dicere quis forte poterit, alicubi præter communem influxum, accedere proprium, alicubi vero nequaquam. Et ibi quidem humanum animal esse perfectius & rationi magis obtemperans, hic vero minus: vbi videlicet rationalis anima corpus aliunde iam reperit viuū. Mitto quòd si forte ad corpus ita viuens rationalis anima non accedat, brutū animal sub hominis figura nascetur, eritq; anima monstrum, sicut quandoque corpore monstra nascuntur. Quòd ergo Plotinus alibi secundam inquit vitam à prima nostraq; manare, alibi aliunde, potes vt diximus intelligere. Memento vero quæ Plotinus de geminis disserit animabus confirmari ab Iamblicho ex mente Mercurij. Vbi addit, superiorem in nobis animam quoniam à summo intelligibili fiat, habere in mundana vim opificiam, ac vim qua mundum transgrediatur, & à fato se soluat & sua, præsertim dijs adiutam. Atque hanc solutionem quatenus fatalem ordinem videtur transgredi, eatenus in ordine prouidentiæ contineri. Proinde vbi Plotinus animam alteram distinguit ab altera, inquit: quæcunque sunt inferioris animæ ministeria, esse corporea: quoniam omnes huius affectiones & motiones incitantur à corpore, corpori seruiunt, motionem corporis comitantur, atque vicissim: officium vero animæ alterius, quæ extrinsecus extat, esse seipsam altius eleuare. Hoc tu in loco animaduerte Plotinum legitimo sensu Aristotelicum illud interpretari, Intellectus venit forinsecus: intellectus, idest superior anima: non intellectus interpretatione Auerrois, vnicus, sed vnaquæque intellectualis anima. Forinsecus item, idest non à seminali spiritu vel calore, non à vita hac intima mūdi: sed à mente diuina, quæ quasi exterior, idest non coniuncta velut forma omnibus dominatur. Hinc efficitur, vt intellectualis anima tum cogitatione tum etiam voluntate possit quæ super corpus & naturam & corpoream vitam sunt, pro arbitrio petere, atque corpus, naturam, fatum, quoties omnino decreuerit, superare. Quatenus enim à tēporaneis segregatur, eatenus æternis coniuncta, vnà cum his quodammodo temporaneis dominatur. Vtrunque vero fit tum cogitatione, tum maxime volūtate. Sicut enim temporalibus, sic & æternis nō tam illa considerādo quàm amando coniungimur. Et merito: quoniam consideratio potius manet intus, amor autem in amatum conuertit amantem. Sic & materia quæuis ad ignis naturam peruenit, calorē potius subeundo quàm lumen. Ex eo itaque maxime fit anima tum æternorum compos, tum vnà cum illis aduersum temporalia dominatrix: quòd illa & amat ardenter, & amando pro viribus imitatur in vita, & imitata viuendo consequitur, & consecuta rursum autoritate operis imitatur. Hic tādem stupenda in corpus opera præter consuetum fati tenorem quandoque proueniunt: quo in statu anima in fato computatur vt agēs,

neque

neque tam fatalem frangit seriem, q̃ sibi vendicat. Nam & hoc quoque in prouidentiæ legibus, vnde depēdet fatum, inuenias designatum. Ergo si artificiosæ intelligentię beneficio per artem scilicet imaginum atque medicinæ animus in fatali cohorte nonnunq̃ velut collega actorq; recipitur, multo magis id vel diuinioris intelligentiæ vel potissimum voluntatis ardore consequi potest. Voluntatis enim actus efficacior est quàm cognitio atque liberior, & actionis principium, mediumq; & finis. Ideo mera quidem cogitatione fit nihil, mero autem affectu vel occulto & naturali plurima fiunt. Est autem appetitio naturalis quæ voluntatem vtcunque potest æmulari videtur, assidua & imaginatione prior & naturalior, substantiæ'que propinquior. Efficaciam vero artis in fato in superioribus quidem tetigimus, sed alibi demōstrabimus. Verum vt ad superiora iam redeam, Animus quidē in quo animal ratione formatur, ratio vero mēte, mens deniq; deo viuit in prouidentia super fatū. In quo vero vicissim formatio fit, sub prouidentiæ iudicio viuit in fato, neque vt agens, sed velut patiens in fatalium numero computatur. Siquid ergo huic portendatur ex stellis nimirū ex eisdem effici potest simpliciter vt portenditur, nihil ad hęc animo resistente: ac si mala fiant, nō ex alto mala mittuntur, sed in infimo mala resultant. Ait vero Plotinus, animam in nobis inferiorem, esse partem quodammodo vniuersi: quoniam & ab vniuersa depēdet anima, & communem sequitur eius instinctum: fermè sicut & nostrum corpus membrum est quodāmodo corporis vniuersi. Animal itaque nostrum mundano connectitur animali, & inde conficitur. Veruntamē superior in nobis anima plurimum vnà cum mundana cæterisq; mundanis ad inferiorem in nobis vitam cōcurrit efficiendam, quæ quidem neque fit à matris anima: Sicut enim maternum semen nascituri corpus nequit efficere, ita nec materna similiter anima potest animam procreare. Neque rursum anima nascituri vel fit ab anima patris tunc procul absentis: vel ab ipsa seminis virtute procedit, quæ & inferior est, & accidens. Reliquū est igitur, vt à mundi anima procreetur, concurrentibus videlicet cælestibus animabus: concurrente & plurimum superiore nascituri hominis anima, siquidem fœtui viuificando iam adsit. Sicubi vero Plotinus ait animā rationalem ad ipsum animalis esse non conferre vel minimum, non efficientis quidem, sed formæ modum negat. Quamuis enim erga animal sit in causa vitæ, non tamen est propria forma corporis: etsi forma quandoque dicitur animalis ad bene esse conferens animali. Qualis præterea in nobis ex animabus geminis & corpore conspiratio est, talem in ipso mundo, in sphæris, in stellis esse iudicat. Vbique enim intellectualis anima regit corpus per propinquiorem corpori vitam ex anima profluentem. Nam quātum intellectualis est, separata & superiora petens, nimium distat à corpore: corpori vero per aliquid appropinquat, quod in ipsa vel ex ipsa iam ab intellectu degenerat. Ex ipsa dico: quoniam si natura elementalis velut ignis subiecto propinquans, non solum substātiam illi suam admouet, sed aliquam sibi similem inserit qualitatem: multo magis anima tanq̃ natura potentior, vitalis substantiæ suæ præsentia vitalem quandam infundit corpori facultatē. Sint ergo in mundo, in sphæris, in stellis animæ passim geminæ: Primæ, angelorum vbique bonorum locum teneant atque deorum: sequentes vero, angelorum qui ceciderunt in corpora, dæmonumq; vicē gerere iudicentur. Angeli omnes eiusmodi primum, idest animæ mundanæ angelum comitantur deo semper hærentem. Dæmones similiter omnes eiusmodi, primum, idest mundanæ animæ dæmonem à deo longius discedentem, corporiq; penitus incumbentē vbique sectantur. Angeli rursum ad incorporea, dęmones ad corporea vergunt plurimum, animasq; alliciunt: ideoq; angeli à fato soluunt animas, dæmones autem eas fato deuinciūt. In dæmonibus positum est propinquum corporei mundi huius imperium. Vnde fit, vt si hinc ad angelos cōparatio fiat, mūdus hic iure dicatur positus in maligno. Hinc & facile Manichæorum est error exortus. Proindeq; sicut intellectum nostrum asserit diuinis semper incumbere, q̃uis ratio interim occupetur humanis: ita rationem totamq; superiorem in cælestibus animam affirmat diuinorum contemplatione perpetua perfrui, dum inferiores cælestium animę corpora regūt, imaginantur & corpora. In his ergo affectus esse dæmonicos arbitratur. Affectus quidem diuini sunt in primis, humani sunt in nostris, ac sæpe ferini. At vero illic dæmonici quales sunt? Finge sapientem assidue diuinis contemplationibus occupatum, sed in eo interim in vegetali natura vigere affectum ad corporis alimoniam: subrepere nonnunq̃ pruritum famis in stomacho, naturalem generandi libidinem titillare: sed sapientis animi rationem separatis interea deditam, affectus eiusmodi nequaq̃ animaduertere: imaginationem quoque vix stupideque sentire: ferme sicut in eo solet accidere, apud quem in somno hæc fere absque insomniis incitantur. Tales itaque sint affectus ad hęc in cęlo dęmonici. Nihil ergo ex prioribus animabus mali prouenit aut vilis, ex sequentibus autem non mala quidem reuera, sed vilia quædam minusq; bona sequuntur. Quatenus ex illis tum in corporibus minus interdum ordinatæ mutationes eueniunt: tum in animabus natura corpori mancipatis, incitamenta frequenter sub-

ter sub-

ter ſuborluntur,per quę etſi animæ non iniquæ neceſſario fiant,licẽtius tamen corporis incitamentis indulgeant,aut ſaltem corpus & propẽſius foueãt,& accuratius quotidie curẽt. Ait autem ſuperiores ſtellarum animas nõ eſſe huius vniuerſi partes.Cum enim ad intellectualem mundum omnino conuerſæ ſint,illius potius dici partes poſſe videntur. Inferiores verò ſtellarum animas vniuerſi huius partes appellat,quoniam mancipatę ſunt mundi corporibus: quæ cum ex eadem inter ſe materia ſint,& ſub eadem communi totius forma, vniuerſi partes eſſe putantur. In hac ergo communi mũdi materia ſimul & forma animæ omnes eiuſmodi in vnum opus tum inter ſe tum cum anima mundi vbique conſpirant, communiq́; inter ſe ſenſu quàmuis occulto,& latenti quadam compaſſione communicant: tum vero quæcunque ab ijs opera fiunt,ſigillatim mundi partes exiſtunt,vel ad partes attinent atque totũ. Nihil vero ab ijs alicubi prouenit à naturali mundi huius conditione ſecretum. Faciunt autem quicquid agunt,fermè ſic animali natura,ſicut natura elementali elementa,& vegetali plantæ animaliaq́;,nulla prorſus electione.Cum enim aliud electio ſit quàm vita, ſitq́; vita poſterior:ſi inferiorum vita per ſe ſine electionis officio ſua peragit,multo magis vita ſuperiorum per ſe ſua prorſus abſoluit. Siqua vero illic intellectualis & rationalis electio eſt, nõ miniſterium quidem hoc,ſed officium ſuperius eligit: atqui & ante electionem illam forſan aliquid intus ex vita priori abſque electione procedit.Omnino vero abſque vlla neceſſitate cõſilij etiamſi quædam opus imaginatio comitetur, & ab anima illic prima, ſecunda procedit, & à ſecunda ſimiliter virtus ſingularis in corpore,& à corpore lumen,& in lumine virtus inferiora generans atque gubernans. Multis itaque gradibus à mundo intelligibili diſtant,quę hoc in mundo quotidie generantur & accidunt, vt mirum videri non debeat,noſtra hęc non ad ſummum ordinatiſſima,non feliciſſima prouenire. Talia nanque ſuccederent, ſi ab intellectu diuino,aut ſaltem ab intellectualibus animabus proxime fierent. Nunc vero ex corporibus irrationali viuentibus anima,perq́; vires à corporibus emanantes agũtur. Siquid igitur occurrit in mundo quod moleſtum ſit,quod laborioſum,quod non probes,memento id totũ à fœmina nobis accidere,ideſt ab anima corpori mancipata,à materia corporis, à contrarietate rurſus elementalium qualitatum.

Anima quæ in nobis dependet è cælo,ſubeſt fato: quæ uero datur nobis à deo,liber a eſt à fato, & nos liberare poteſt. CAP. IX.

N præſentia uero operæpretium eſt in memoriam reuocare,fuſum illum quem apud antiquos Parcę contorquent, per quem Plato ſignificat quod in mundi circuitu erraticum dicitur, uel non erraticum. Hunc apud eum Parcę ac Neceſſitas parcarum mater torquent, & in cuiuſq; generatione conuoluunt: atque per hunc circuitum reuolutionemq́; in generationem prodeunt quæcunq; gignuntur. In Timæo quoq; artifex mundi deus,tradit animæ ipſius principium: dii uero qui perferuntur, graues neceſſariasq; adhibent paſſiones, iras, libidines, uoluptates,dolores,aliamq; animæ ſpeciem, ex qua perturbationes eiuſmodi oriuntur. Hæc utiq; Platonis uerba ſtellis nos deuincire uidentur,animas uidelicet ab illis accipientes: item nos huc labentes,neceſſitati ſubiicere. Ab eiſdem quoque mores habere dicit,atque ſecundum mores etiam actiones & paſſiones à paſſiuo quodam habitu procedentes. Quare perquirendum eſt, quid nam nos præterea ſimus. Forte uero reliquum eſt, quod ipſi reuera ſumus: quibus & natura dedit ut paſſionibus dominari poſſemus. Etenim præter id quod ob ipſam naturam corporis his malis circunuenti ſumus, deus uirtutem largitus eſt à ſeruitute penitus liberam: Non enim uirtute nobis opus eſt in tuto quodam ſtatu poſitis, ſed quando abſente uirtute diſcrimẽ in malis imminet. Quamobrem fugere hinc oportet,noſq; ipſos ab his quæ in generatiõe adiuncta nobis ſunt,ſegregare. Dandaq; opera eſt,ne id ipſum forte ſimus quod compoſitum eſt, corpus uidelicet animatum, in quo natura

Neceſſitas Parcarum mater.

tura corporis magis præualet, uestigium quoddam animæ nacta, adeo ut uita ipsa communis corporis sit potissimum: quæcunq; enim huius sunt, corporea sunt. Ad alteram uero animam quæ extrinsecus extat, ascensus pertinet ad sublimia, ad pulchrum scilicet atq; diuinum: quibus nihil alicubi dominatur, imò uero animus pro uiribus utitur, quo id ipsum euadat: atque secundum hoc ipsum uiuit, quando in seipsum se recipit. Quicunq; uero animæ sic institutæ sit expers, iam uiuit in fato. In hoc autem uitæ habitu stellæ homini non solum significant, uerumetiam ipse sit tanquam pars uniuersi, totiq; cuius ipse pars est, non iniuria seruit. Quilibet enim est geminus, partim quidem ambo in se comprehēdens, partim uero ipse quod est existens. Totus quoque mundus partim quidem compositum quiddam est, ex corpore simul atque anima quadam corpori mancipata: partim uero ipsa totius anima, quæ non inest corpori, imprimit autem uestigia quædam in eam quæ iacet in corpore. Sol quinetiam atque cætera similiter duplicia sunt. Et altera quidem anima quæ pura est, praui aut uilis nihil afferunt. Quæ uero ab illis fiunt per uniuersum, quatenus partes sunt uniuersi, uidelicet tum quia corpus, tum quia animatum corpus sunt, tanquàm partes quædam prodeunt, interim electione stellæ ueraq; ipsius anima ad id quod optimum est spectante. Consequuntur autem ad hoc ipsum cætera: imò uero non tam ad hoc ipsum, quàm ad illa quæ sunt circa ipsum: quemadmodum ex igne fiunt multa calore passim inde diffuso, & siquid ab alia anima in aliam profluit eius cognatam. Molesta uero siue difficilia atque auersa propter mixtionem quandam in mundo nascuntur. Mixta enim est huius mundi natura, àc siquis separabilem eius animam quodammodo seiungat ab eo, residuum uidebit non esse magnum. Mundus enim ita demum deus est, si modo illa separabilis anima in eius substantia numeretur. Reliquum nanq; est dæmon, quem Plato magnum dæmonem appellauit: affectus quoque in eo dæmonici sunt.

Quæ à stellis fiant, quæ non, & quomodo significatio fiat. Quo instinctu anima corpus ingrediatur: quo fato, & quomodo ante fatum corpus amat. Cap. X.

Decimum caput mundo & sphæris & stellis ita compositis prosequitur significandi agendiq; sortem, docens à stellis earumq; moribus, quatenus in eis corporea uita duntaxat consideratur & corpus, fieri quæ naturaliter generantur. Neque proprie fieri hęc à primis stellarū animis omnino ad separata tendētibus: neq; hic à stellis omnia fieri. Nō enim quæ corporeā uitā superant, effici posse à stellarum corpore uitaq; corporea: nō rursus quæ cōsilio & arte uel occasiōe fortuita nobis agūtur, illinc peragi. Vnde quicquid agitur per corporeas agitur qualitates, ducitur q; tenore naturæ. Non denique quicq̄ reuera malum per diuinorum instrumenta committi: Faciant ergo stellæ non omnia, sed solum quæ mūdani corporis sunt passiones & motus, & quæ ex his necessario generantur. Faciant autem hæc conditione communi: conditio nanque propria ad causas rerum propria pertinere uidetur. Significent quoque multa, neque tamen pariter omnia: probabile enim est, si plurima stellarū efficientiam superant uel effugiunt, nonnulla quinetiam earum significātiam superare. Probabile rursus, & quæ per communes causas portenduntur communi tantū conditione portendi. Animam vero ad corpus hoc accedere Plotinus existimat, non certa quadam siderum constitutione coactam. Siquidem ante quamlibet nouam cæli figuram in antiqua ipsius animæ natura est animare corpus. Est & supergredi corporeum temporaleq; fatū Omnis enim anima quæ rationis sibi naturalis officio potest totam naturam corpoream in essentiam incorpoream, totumq; tempus in æternitatem resoluere tanquàm in principium atque finem, nimirum & ante & post quodlibet corpus & tempus, corporeamq; & temporalem quamli-

bet motionem existere potest. Nō igitur positio siderum animam impellit ad corpus, sed primum quidem ad hoc adducit naturalis quædam ad hoc animæ cura: deinde affectio quædã ex antecedētibus actionibus acquisita: postremo, rationis electio cum natura tandem & affectione consentiens. Natura quidem & affectio tunc potissimum vergit ad corpus, cum opportunius consonat vniuersæ naturæ, neque tamen vi cogitur consonare, sicut & saltantes in tripudio cum cantu consonant atque sono: neque tamen necessitate sunt, sed voluntate concordes: talem vero potius aut talem vitæ formam accipere, in ipsa animę electione consistit. Sed vtcunque id fiat, passio vel affectus ingens quo anima inclinatur ad corpus, non à sideribus irritatur, sed exorditur ab anima. Quo vero tempore nouum corpus ingreditur, ex pręsente siderum positura fortunam hanc aut illam sortiri putatur, electæ iam vitę vtcunque potest aliter & aliter accidentem. Tunc ergo pręsens siderum harmonia in nobis efficit aliquid, suo videlicet ministerio conferens ad eam vitæ sortem implendam, quæ maxime congruit vniuerso. Quælibet enim indies configuratio cæli pars est harmoniæ totius, & vt pars obsecundat vniuersi naturæ, cum qua simul cōgruit vnaquæque natura, & corporea simul & animalis. Quamobrem ab ipsa mundi natura simul cum propria vniuscuiusque natura res singulæ peraguntur. A motu vero & figura cælestium aliter & aliter quodammodo disponuntur, atque ex quadam ad naturam concordia portenduntur. Quoniam vero ad quemuis effectū naturæ proprię vnà cum vniuersa natura concurrunt, idcirco de euentus proprietate obscure admodum per indicia iudicatur.

Stellæ non faciunt nisi corporea: anima uero per se uenit in fatum atq; fortunam. Ca. X.

Vod si res ita se habet, nunc quoq; concedenda significatio est. Effectiones autem neq; omnino neq; totis ipsorum concedendæ uidentur: sed & quatenus totius passiōes sunt, & quatenus reliquum est ipsorum. Admittendum rursus, animam etiam antequàm in generatiōem perueniat, labi ferentē aliquid ex seipsa: neq; enim deueniret in corpus, nisi passiuū aliquid, & id quidem ingēs, haberet. Admittendū fortunas ingredienti corpus accidere, hoc ipsum uidelicet, quòd secundū uniuersi cursum ingredit. Admittendū postremo, mūdi cursum sic efficere, ut cōducat simul in opere, & impleat ex seipso, quæ ab uniuerso sunt peragēda: quippe cū quæ in ipso uniuersi sunt cursu, partium ordinem sortiantur.

Quæ hic mala contingunt, non mittuntur è cælo mala. Cap. XI.

CApur vndecimum dignitatem cæli tuetur in omnibus quæ inde fieri vel significari dicuntur, ex eo, quod quæ hic inde fiunt, nec talia ibi sunt, nec talia in se veniunt, qualia hic subinde resultant. Ignem hunc nostrum dices ab igne cęlesti quodammodo procreari: hic tamen ab illo adeo diuersus est, vt nihil perseuerantius illo, nihil vicissim hoc instabilius, qui vix momentū sine alieno pabulo permanet: nihil salubrius illo, nihil pestilentius isto, qui omnia rapacissime deuorat. Mitto quòd ille ferè totus est lumen, hic ferè totus est fumus. Profecto quantum ad ignis appellatiōem pertinet, poteris forsitan intelligere quicquid ex igne cęlesti datur, esse in se aliquid igneum, sed apud nos degenerans exile resultare. Potes & aliter Plotini verba contexere, vt ignea intra nos natura degenerans à cęlesti simul cum hac nostra affectione ad diligendum, etiam à cęlesti beneuolentiæ ratione longe deficiente, citet sæpe libidinem minus honestam, & hoc quantum ad naturam spectat concupiscendi. Mox adducit exemplum ad naturam iracundiæ pertinens, deinde ad rationem in actione positã, denique ad rationem quodammodo contemplantem, vt ostendat vbiq; aliter in nobis accipi, quod à cælo aliter est tributum. Sic Venus necessariam vel suppeditans vel augens charitatē, sæpius incusatur quasi libidinosos effecerit, cum tamen per eam oblata charitas in libidinem apud nos euadat lasciuiorem. Sic Mars quòd vel indomitus ferociores effecerit, vel mansuefactus timidiores: ita Sol & Iupiter, quòd ambitiosos & vanos: ita Mercurius, quòd astutos nimium atque seductores: ita Saturnus, quòd segregatiores atque tardiores: cum tamen & Mars magnanimitatem, & Iupiter atque Sol studium honestatis, Mercurius industriam, Saturnus contemplationem & grauitatem præstare voluerint: nos autem hæc vel natura vel consuetudine deprauata contaminauerimus. Inter hæc autem animi dotes non à motibus vel corporibus planetarum, sed ab eorum animis vel dari vel augeri vel foueri memēto: mala vero neque ab animis neq; à corporibus cælestiū nobis inferri: nefas enim dictu est, stellas vllas reguli serpētis more, nobis aspectu nocere. Pium vero credere, stellas naturaliter

omnes

omnes struthij more radiorũ intuitu cuncta fouere, perinde atque in animali ipsa totius mẽbrorumq; principalium vita membra omnia fouet & adiuuat. Sic Solis lumen suapte natura confert ad vitam atque sensum, q̃uis interdum ob subiecti debilitatem humoris've defectum videatur obesse. Sicut & calor iecoris stomachum naturaliter adiuuat: sed eum in quo vel parũ sit humoris, vel liquidi nutrimenti quàm minimũ, nonnunquàm forte debilitat. Videtur itaque falsò vel Mars furorem, vel contrà stuporem siue pauorem adduxisse Saturnus. Deme nimium bilis excessum, tolle copiam atræ bilis, neque Martis aspectus, neque Saturni furibundum faciet aut stupidum atque pauidum. Ea rursus in Martem atque Saturnum calumnia quòd infortunatos faciãt, contingit ex eo, quòd Saturnij cum vel contemplatores sint, externa negligant: vel ad expeditionem sint tardiores, præsertim si in frigidiore materia illius influxum acceperint: quo fit, vt opportune nihil aggrediantur. Martij contrà, si in calidiore materia susceperint Martis instinctum, præcipiti omnia motu perturbant. Forte etiam Saturnij dæmones tanquàm contemplatores, si eis commẽdati simus, nostra negligentius agũt: Martij vero dæmones suorum animos importunius vrgent. Proinde quantum natura differt inferior à superiori natura, tantum discrepat suscipiendi conditio. Sic ergo virtutem Saturni continentem atque sistentem materia sæpe inferior quãdo calore deseritur, conditione quadam excipit compacta nimium gelu've concreta. Sic vim Martis motricem, subiectũ aliquãto calidius per inflammationis concitationisq; suscipit impetum. Quid plura? Quis non intelligat & blãdum cæli calorem euadere apud nos edacem, & humorem cælitus almum apud nos fieri suffocantem ac protinus diluentem? Vt ergo summatim dicam: Sicut se habet cælũ nobis conspicuum ad intellectuale cælum, sic tractabilis hæc nostra regio ad visibile cælum. Formæ rerum in cælo intelligibili à materia, dimensione, motu sunt liberę: in cęlo autem visibili tria hęc necessario subeunt. Sed ibi materia quidẽ est procul à passione: dimensio quoque sine diuisione: motus similiter seorsum à transgressione ordinis & transmutatione substantię. In regione denique nostra res tria hæc naturaliter patiuntur. Ergo quod in primo cęlo est integra participatione vndique bonum, in cęlo secundo fit minus bonum, in nostra regione iam malum. Nemo igitur malum cęlestibus imputet. Sicut enim quòd loquaris, quòd eas, habes ab anima & virtute motrice: quòd autem inepte loquaris & eas, à vitio linguę vel pedis. Sic quicquid ex anima corporeq; cęlesti ad te demittitur, ordine recto procedit, sed in te sępe claudicare compellitur. Id vero totum vnà cum Plotino & Iamblicho ita concludimus. Quinque de causis munera cęlitus attributa degenerãt. Prima quia quod prodit ex causa pręsertim superiore, eo ipso quòd exit, etiam deficit inde. Secunda, quoniam dum id accipitur in viliore materia pro vilitate materię capitur. Tertia, cum accipientis natura longe diuersa sit, iure quod accipit non deterius tantum reddit, sed nimium ratione diuersum. Quarta, dum subiectum pręter cęleste munus varia insuper capiat aliunde, cum inter se repugnantia, tum à cęlo diuersa, merito non solum inficit cęleste donum, sed valde confundit, redditq; secum passionibus frequenter obnoxium. Quinta, quoniam ex omnibus inter se confusis resultat nouum aliquid priori origini dissimillimum, omnino vero inferioris naturę debilitas obnoxia passioni sępe bonum cęleste non sustinet, & competenti ad illud proportione carens ęgre patitur, sub eo etiam quod salubriter agit.

Munera cælitus tributa quinque de causis degenerant.

Quæ hic contingunt mala, non mittuntur è cælo mala. CAP. XI.

Eque uero latere nos debet, quod à cælestibus prouenit, non tale prorsus euadere in his quę suscipiunt, quale à superis proficiscitur. Velut si ignis in nobis à cælesti longe degenerans, & affectio propensa ad diligendum apud nos debilior facta, amorem peperit non honestum. Sic animositas ubi forte præter modum accidit ad fortitudinem necessarium, excandescentiam & furorem procreat uel segnitiem. Sic honoris ueri honestatisq; studium appetitum eorum affert quæ pulchra & honesta uidentur. Sic mentis defluxus gignit astutiam: astutia enim mentem æmulatur, quod uult, assequi non potẽtem. Hæc itaq; singula cum apud superos mala non sint, apud nos mala cõtingunt. Quæ enim inde prouieniunt, neq; eadem sunt atq; illa, neq; etiam permanent qualia prouenerũt, corporibus uidelicet mixta materiæq; & inuicem.

Quæ hic generantur, naturam propriam magis habent ex causis proprijs quàm ex cælestibus. Cap. XII.

DVodecimum caput ostendit varios è cælo venientes influxus in vnum apud nos confluere, q̃uis aliter alibi: & ex eo cōfluxu quicquid sub illo gignitur, aliquid reportare. Profecto quod nascitur, ex communi quidem cæli fauore cōmuniter adiuuatur ad ortum. Vt autem oriatur homo vel equus, nec ex communi influxu nanciscitur, qui omnibus æque fauet: neque ex hoc aut illo sortitur influxu: sub quolibet enim homines pariter nascũtur & equi. Homo igitur prouenit, quia ex homine nascitur & equus, quoniã fit ex equo. Vt autem homo sit talis, ceu sanguineus vel cholericus magis minus've, pulcher, procerus vel breuis, & reliqua, partim quidem habere videtur è cælo, ex parentibus certe quàmplurimũ. Quod Ptolemęus confitetur effectu cōpulsus. Vnde prohibet, ex solo cælestiũ intuitu iudicare de nato: iubet autem parentum eius & nutrimęnti & loci naturam & consuetudinem diligenter considerare. Mitto inpręsentia quantum varietatis imaginatio generantium filijs afferat. Certe ad ipsam substãtię naturalisq; qualitatis proprietatem natura tum speciei tum indiuidui generantis multo plus valet quàm cælestis influxus, quod manifesta in omnibus experientia docet, ex ipsa pręsertim similitudine, qua nascens generantis speciem refert simul atque personam. Communes itaque cælestesq; causæ plurimam circa communissimas conditiones autoritatem habent: propinquę vero propriæq; causæ circa proprias plus admodũ proculdubio possunt, præsertim quoniam quæ à superioribus causis afferuntur pro natura subiecti lociq; & pro determinatione causarum propinquiorum accipiãtur, & in formam aliam transmutentur. Hinc Ptolemæus ait, teste etiam Aristotele, cælestes effectus ob materiam naturamq; inferiorum posse mutari, neque ineuitabiliter euenire. Homo igitur velut à causa fit ex seminaria hominis ratiõe, quę quidem est in anima naturaq; propria, regiturq; sub ideali hominis ratione, quæ in natura animaq; communi vigens regitur tandem ab ipsa diuinę mentis idea. Dum vero ex ipsa virtute seminis concipitur homo, interea potest vel è cælo vel ex propinqua siue circumstanti materia vel impedimentum aliquod afferri vel adiumẽtum, quo nasciturus aut deteriorem inde aut absolutiorem accipiat qualitatem. Prodit tamẽ plurimum similis generanti, specie semper & persona frequenter. Cum vero impedimentum vel ex cælo vel ex materia contingere possit, maius admodum est quod accidit ex materia: nam manca quædam sæpe producit. Maximum vero quod imaginatione cõtingit: hæc enim monstra proferre solet. Si ergo maius impedimentum ex materia, & loco, & causis prope nos circunstantibus aduenit, nimirum & hinc potissimum prouenit adiumẽtum. Et omnino nullus cælestis influxus, sed ratio seminalis autoritatem possidet generandi. Nam & vbi sponte sub sole pariter & humore animantes exoriri videntur necessario ex seminali virtute, quam vita mundi possidet, oriuntur: quod in Theologia latius declaramus.

Res generantur præcipue à seminalibus naturæ rationibus, cælestis influxus materiam disponit.

CAPVT. XII.

PRæterea quæ inde ueniunt, in unum congrediuntur: atque ex hac commixtione quodlibet genitum contrahit aliquid. Vnde & quod est, existit, & tale quiddam euadit. Non enim equum facit cælestis influxus, sed dat equo nonnihil: nam & equus ex equo, & homo ex homine generatur, Sol autem ad hanc formationem ut adiutor accedit. Homo uero fit ex seminaria hominis ratione, ita tamen ut quod externum est, uel impediat uel conducat. Prouenit enim similiter filius parenti congruens, sed & sępe in melius, & nonnunquàm accidit in deterius, nunquàm tamen abducitur ab ipso subiecto. Nonnunquàm materia præualet potius quàm natura, adeo ut effectus non proueniat absolutus, quando uidelicet à materia species superatur.

Ex uita mundi communi eiusq; rationibus seminalibus simul & à rationibus cuiusq; proprijs omnia generantur. Item præter actionem animæ mundi communem sunt in plerisq; propriæ actiones: influxus uero cælestiũ motionum quasi extrinsecus uidentur accedere. Cap. XIII.

QVoniam ad rerum causas tum communes tum proprias iam descenderat, iccirco in tertiodecimo libri capite principia rerũ rite prosequitur. Sicut igitur in omni viuente, sic in mundo tanq̃ animali q̃ maximo à seminali ratiõe, quæ est in vegetali virtute aiæ, naturaliq; spiritu & vitali formatur totũ corpus sub forma totius: formãtur & mẽbra proprijs membro-

membrorum formis: conformantur & singula tum mutua inter se communione, tum ad totius formam & finem relatione. Cum igitur in ipsa totius forma contineantur formaliter omnia, in formis vero singulorum non comprehendantur formaliter alia, q̃uis participatione quadam videantur adesse, merito quicquid agitur vel agit patitur've in mundo, tanq̃ familiare propriumq; ipsius ipsi conducit ad bonum: non tamen quicquid ex parte accedit ad partem, venit æque domesticum. Quod enim à parte mũdi venit ad partem longe vel situ vel natura distantẽ, tanq̃ alienus videtur offendere: quod venit, aliter adiuuare. Cuncta vero quicquid in se inuicem agant, semper præter id quod in se consistunt, quod've agunt propria facultate, proculdubio ad communem totius vitæ spiritum vbique conspirant. Quamobrem de agentibus ita distingue: Quæ in viuente hoc mundi corpore præter exiguum quoddam communis vitæ vestigium nihil vitæ propriæ possident, non proprie quidem agentia sunt, sed agentium instrumenta, ipsius scilicet mundi principaliumq; partium mundanarum. Neq; id quidem iniuria. Naturalis enim actio pendet ex motu, principium vero motionis est vita. Vita nãque sicut est primus, intimus, perpetuus essentiæ motus, sic est principium cuiuslibet motionis: sic est & naturalis actionis origo. Quibus ergo propria vita deest, nimirum & motio abest & actio propria: vbi ergo agere videntur, aguntur. Sic grauia leuiaq; & calefacientia & similia, trahuntur ad motiones & actiones ab ipsa mundi vita, nõ aliter quàm à magnete ferrum: & calor vel humor in animali à vitali virtute ducitur atque trahitur. Quæ vero vltra communem mundi vitam nacta sunt aliquod vitæ propriæ donum, hęc motionis actionisq; quasi propriæ nonnihil habere videntur. Sed viuentia hæc ita distingue: Cum viuentibus omnibus principium motus insit, ad motiones inquam inter se differentes indifferens: aut ad certam motus conditionem determinatur ab alio, aut potius ex seipso. Ab alio quidẽ plantæ scilicet ab vniuersa natura & à quotidiana quadam indigentia, opportunitate, occasione, concursu circunstantium causarum. Ab alio rursum bruta scilicet ab eorum occursu quæ sentiuntur, dum imaginationem huc vel illuc impellunt, necessitati naturæ præterea seruientem. Animal vero rationale intimum motionis suę principium sæpe ad certos motus sua quadam per se concepta notione & electione definit: & quò magis incedit intelligentia, eò magis in agentium ordine computatur, & à patiẽtibus segregatur. Vtraque vero animalia, scilicet & rationem habentia & carentia ratione, tanq̃ partes quædã mundi ad decus mũdi conducunt. Animalia rursus ita distingue: Animalia quidem cælestia atque æthereal simpliciter agere potius quàm pati dicuntur. Bruta vero minimum rationis habent, plurimum passionis. At aerei dæmones hominesq; medium ferme inter actionem obtinent atque passionem. Ex tribus his generibus animalium animalis mundani decus officiumq; expletur. Et summum quidem genus ita se habet in mundo, sicut in nobis intelligentia: mediũ vero quẽadmodum ratio siue vniuersalis siue particularis in nobis: infimum denique, sicut quod infimum in nobis existit. Vbique autem in vniuerso superiores sphærarum stellarumq; animæ vniuerso præstantiora præbent, quàm animæ earundem inferiores: dicunturq; à Platone Iouis, idest intelligentiæ mundanæ collegæ. Omnino vero quicquid vsquàm est in mũdo, quodammodo viuit, seu vita propria, siue communi: non minus quàm quicquid est in quolibet animali. Viuunt inquam, & viuentia fiunt omnia, secundum vitam dico corpoream, principaliter quodam mundanæ animæ beneficio. in cuius seminaria ratione rationes omnes viuentium continentur. Et vbique ratio seminalis in anima vigens, tum in anima communi, tum in propria quauis, præcipuum est motionis & generationis formationisque principium. Quod enim in rebus speciales quędam virtutes insint, quæ ad causas elementales referri non possunt, non euenit simpliciter ex confluxu multorum: alioqui vel casu contingerent, vel firmæ non forẽt. Prouenit igitur ex animali seminariaq; ratione. Sic Pæonia suspensa collo caducis opitulatur. Polypodium atram bilem purgat. Corallus timorẽ pellit. Laurus pellit fulgur. Torpedo piscis stupefacit hominem etiam virga tangentem. Echineus pisciculus sistit nauem. Iam vero speciales eiusmodi vires illinc existunt, vnde sunt species. Referuntur autem variæ species naturalium non solum ad differentes dæmones atq; stellas, sed etiam ad ipsas seminarias rationes in ipsa mundi vita vbique regnantes. Circa enim quamlibet speciem ad ipsius effectum agentia passim multa concurrunt, quæ nunq̃ communi firmoq; ordine ad vnum rite conducerent, nisi vno quodam duce regerentur vbique præsente. Profecto sicut species complurimæ rerum ad genera quædam, & hæc tãdem ad vnum vbique genus: sic agentia multa gradatim ad vnum vbique agens necessario rediguntͤ. Agẽtia inquam: siue tanq̃ instrumenta, vt corpora inferiora ad superiora, illa fortassis ad Solem beneficio luminis vbique præsentem: siue tanq̃ agentia principalia, velut animæ rationales inferioris ordinis ad rationales superioris ordinis animas, & illæ tandem ad vnam vbique pariter dominantem. Tantam vero in animali natura eiusq; rationibus seminarijs esse vult

potestatem, vt nullam vel ingẽtem mundi partem & motionẽ posse putẽt eas ex ordine suo penitus deturbare, quo minus ex specialibus rationibus certę rerũ species proprietatesq́; ita proueniant. quemadmodum & totius naturæ animalis ordo præscribit, & natura quælibet illius pedissequa rite prosequitur. Quid ergo stellæ? quid earum quotidianus motus efficiet? Certe nec faciet species, neque mutabit, neque earum euentus detorquebit à specie: sed qualitatibus forte quibusdam in deterius melius'ue afficiet, siue secundum corpus, siue secundũ animam corpori prorsus immersam, siue secundum actiones quasdam, quibus explendis superior anima indiget instrumentis. Id vero totum cælestis influxus ex accidenti quodam dicitur agere. Quia tum ex opportunitate quam nanciscitur ex inferiorum concursibus agit, tum non agit proprio tenore desormia, tum non mouet animam, nisi forsan moto per cælũ corpore anima vel per accidens moueatur, vel motioni consentiat. Siquis autem propter monstrosos interdum fœtus dubitet vel rationes seminarias, vel species permutari, animaduertat semper in eis partem præcipuam & radicem speciei proprię conseruari: quàmuis vel adiunctum sit aliquid vel ademptum. Adiunctum inquam vel ademptum, non tam influxu cælesti, quàm vel materię lociq́; imaginationis'ue vitio, vel concursu quodam fortuito diuersorum. Conseruatur autem principale semper, aut certe quàmplurimum: quia principale cõtinuumq́; illic agens est ratio seminalis: qua quidem sublata res casu potius quàm natura cõtingerent. Quam esse necessariam etiam in his quæ sponte nasci videntur in Theologia probamus. Cum enim hæc sic artificiose formentur, sic vita sensuq́; donentur, sicut illa quæ propagatione gignuntur, certe hæc sicut & illa à viua occulti seminis ratione formantur. Quæ vbique in vita mundi regnans, materiam passim opportune paratam & artificiosissime simul & citissime format, vtpote quæ potestatem habet excellentissimam atque diuinam, per quã ex vilissimis agit momento pulcherrima, dũ & agẽtia inter se diuersa ad vnum dirigit finẽ, & generales influxus ad speciales & proprios pro affectione materiæ distinguit effectus.

De communi mundi uita & actione. Item quæ uiuunt propria uita, actiones proprias habent.

CAPVT XIII.

Portet deinceps quando alia quidem à motu mundano fiunt, alia uero nequaquàm, distinguere iam & diiudicare atque explicare, unde omnino re uera sint quælibet. Principium igitur erit eiusmodi. Anima totum id ratione gubernat, quemadmodum in quolibet animali ipsum uitæ principium, à quo singula uiuentis membra formantur, & ad totum cuius partes sunt, ordinantur: in toto quidem sunt omnia, in partibus autem tantum duntaxat quantum est unumquodq́;. Quæ uero accedunt extrinsecus, partim quidẽ naturali appetitui aduersantur, partim uero consentanea sunt, ipsi tamen toti cuncta tanq̃ ipsius membra undiq́; cõcinunt: naturam quidẽ nacta quam possident, simul'que implentia impetu proprio totam uniuersi uitam. Quæ igitur inanimata sunt in mundo, omnino aliorum sunt instrumẽta, & quasi ab extrinseco impelluntur ad actionem: quę uero animata sunt, si ratione carent, motum indeterminatum habent: quemadmodum equi trahentes currum priusquàm auriga præscribat eis cursum: quippe cum quasi flagello quodam agantur. Rationalis autẽ animantis natura ex seipsa aurigam habet. Quod si hunc peritũ habeat, plurimum fertur in rectum, neque ut fieri solet casu uagatur. Vtraq́; uero sunt intra mundum, ad totumq́; conducunt: & quę inter hęc maiora sunt graduq́; præstantiora, multa magnaq́; faciunt, ad ipsamq́; totius uitam undiq́; conferunt, ordinem agendi potius quàm patiendi sortita. Multa uero in patiendo uersantur, exiguam uim habentia ad agendũm. Horum uero media patiuntur quidem ab aliis, agunt autem frequenter in alia, utpote quæ agendi & faciendi principium habeant in seipsis. Quamobrem totus mundus uita fit uniuersa atque perfecta, dum quæ optima sunt agũt & optima, quatenus est

in

in quolibet optimum. Quod quidem ipsi totius duci quasi collega est adhibendum, ceu commilitones exercitus duci, qui à Platone dicuntur sequi Iouem in naturam intelligibilem incedentem. At uero quę in inferiori naturę gradu sunt constituta, secundum uniuersi locum obtinent, talia'que fermè sunt, quales in nobis secundæ sunt animæ uires: cætera quoq; similiter perinde se habent, atque partes in nobis ultimæ: neque enim in nobis omnia æqualia sunt. Viuentia igitur omnia sunt uel fiunt secundum totam uniuersi rationem, & quæ in cælo sunt omnia, & quæcunque per totum distribuuntur. Neque pars ulla etiam ingens potentiam habet, uel ad rationes mundi seminarias ex suo ordine deturbandas, uel ad res quæ secundum eiusmodi rationes proficiscuntur è sua specie permutandas. Et quàmuis mutationem quandam tùm in melius tum in peius possit afferre, non tamen à natura propria extrudere potest. Facit uero deterius, uel secūdum corpus, debilitatem inferens: uel secundum animam, quatenus uidelicet ex accidenti quodam prauitatis causa fit in anima illa compatiente, & à superiori tradita inferiori: uel quando corpore male composito impedimentum affertur ad actionem animę per corpus explendam: ceu si lyra non ita composita tēperataq; sit, ut queat perfectam suscipere harmoniam ad musicos tonos perficiēdos.

In singulis quæ hominibus accidunt, sufficientes apud nos præter cælestes motus causas reperimus. XIIII.

HActenus cælestes influxus in rebus quæ ad corpus & animam pertinent, nōnnullum autoritatis habere disseruit: deinceps parum insuper valere declarat ad illa quæ nominantur externa. In omnibus vero summatim causas sub cælo sufficientes manifesta ... adducit in medium, siue determinatæ rerum causæ sint, siue occasiones quædam ex multorum concursibus contingentes, siue artes & electiones humanæ. Inter hæc nota generantium naturam & qualitatem loci atque nutrimenti plus admodum valere ad corporis valetudinem quàm communes & remotas & momentaneas cælestium motiones. Per has igitur significari potius interdum illa quàm effici, quę ex causis propinquis sufficienter agūtur. Ait præterea mutuam consequētiam rebus inesse per quam mutua præstare indicia possint. Præstare inquam, quantum ad ipsam pertinet vniuersi connexionem, & apud illum dūtaxat certe significare, qui omnia circunspiciens, omnium conspiciat consequētiam. Tum vero in homine generando rationem virtutemq; seminalem esse dicit causam principalem, imò vero totam causam ex propinquo. Quòd enim certæ species ex certis seminibus modis'què proprijs oriantur, neque confusio fiat inuicem neque transgressio, totum in seminalibus consistit naturis, declaratq; totam eas autoritatem generationis habere. Vbi si nihil impedit, fœtus ad rationis seminariæ normam rite formatur. Impedire vero dicitur, quòd non absolutam exprimi sinit seminariæ virtutis imaginem. Id autem impedimentum non tam ex motibus propriè planetarum tanquàm remotis & momentaneis, quàm vel ex vitio matris, vel ex aeris qualitate conceptui dissonante, procedere iudicat.

Assignat causas rerum humanarum præter stellas, etiam ubi significantur à stellis. Ca. XIIII.

DE paupertate uero atq; diuitiis, & gloria, & imperio, quid nam dicendum? Forte si diuitiæ à parentibus prouenerunt, cælestia diuitem futurum significarunt: Quemadmodum & generosum, qui ex genere trahit gloriam, duntaxat declarauerunt. Vbi autē diuitiæ uirtutis præstantia comparatæ sunt, si corpus ad idem uires suppeditauit, profecto qui uires corpori præbuerunt, ad diuitias conferunt cumulandas. Parētes quidem primum: deinde, siqua regio cælum habet propitiū: accedit & salubris terræ fertilitas. Sin autē uirtus absq; beneficio corporis pecunias auxit, uirtuti hac in re soli plurimū tribuendum, & quotcunq; diuina

quadam sorte ex his quæ uicissim commutantur rependunturq́;, contigere. Vbi uero homines dedere diuitias, siquidem boni sunt, ad uirtutem quoq; similiter harum causa referenda: si uero praui, sed tamen iuste dederunt, existimandum est ex quodam quod in eis agit optimo, id beneficii prouenisse. At si malus sit qui diuitias congregauit, iudicãdum est præcipuam esse causam, prauitatem, & siqua fuit causa prauitatis. Assumendi præterea sunt similiter in ordine causarum siqui diuitias contulerunt. Proinde si laboribus (sicut in agricultura contingit) bonorum copia prouenit, in agricultorem causa referenda, necnon in soli fertilitatem cæliq́; clementiam. At si thesaurum reperit, putandum est aliquid ex uniuerso ad id concurrisse. Neque mirum est, si hæc quibusdam significantur indiciis: omnia enim omnino inuicem consequũtur, ideoq́; possunt passim significari. Siquis proiecerit diuitias, ipsemet causa est: si surripiantur, raptor causa est: si naufragio facta est iactura, multa quæ confluunt causam damni dederũt. Glória uel iuste habetur uel iniuste: si iuste, tum officiis, tum existimantium æquitate comparata est: si iniuste, ex honorantium iniustitia proficiscitur. Eadem est de imperio ratio: aut enim honeste possidetur, aut contrà. Et alterum quidem ex eorum qui elegerunt æquitate, causam habet, uel ad eum pertinet qui id aliorum concursu amicorumq́; fauore est consecutus, uel quomodocunque aliter id se habeat. Matrimonium procreat uel electio, uel contingentia concursusq́; ex omnibus. Generatio filiorum hæc sequitur, atq; uel secundum seminariam rationem fœtus nullo impediente formatur, uel euadit deterior aliquo intus impediente, uel concipientis uitio, uel continentis dispositione cõceptui huic aduersante.

De fato & fatis, & quomodo anima priusquàm fato tangatur, tangitur amore corporis. De dæmone uitæ duce. De liberatione à fato. De principijs entium. Quomodo anima nostra etiam habeat principij rationẽ. XV.

Fatũ uniuersum quid. Postquàm quid fati pars, idest ipsa tantum indies reuolutio cæli valeat explicauit, iam quid totum fatum valeat, explicat. Est autem fatum vniuersum, tota mobilium omniũ series causarum, siue animales causæ sint, siue corporeæ, seu superiores, siue inferiores. Cum igitur consequens deinceps mobilium causarum connexio fatum sit, nimirum rationalis anima quatenus ab intellectuali stabilitate digrediens latius explicatur in motum, eatenus fati laqueis implicatur: contrà vero, dum totus animus stabili prorsus intelligentia viuit, nullis fati retibus irretitur. Cogita igitur rationalem in anima facultatẽ, postquàm diu quondam vixit in mente, tandem nouo quodam motu vergere ad naturam sub se vegetalem, imaginationemq́; quodammodo naturæ coniunctam. Quando videlicet in natura imaginationeq; eiusmodi affectus ad corpoream mobilemq́; vitam acrius inualescit: tunc animus nouo quodam sui motu propensius ad mobilia vergens, atque ita mobilem vitam eligens in fatũ inde prolabitur, quodammodo etiam antequàm terrenũ corpus ingrediatur, & priusquàm id corpus concipiatur in vtero. Forte enim subito corpus subit aereum, ea potissimum sorte fatali, quam & ipse pauloante partim elegerat, & partim harmonia totius & tunc ita, & nunc potius ita sonans accommodauit. Dæmonem vero vitæ ducem tunc primum sortitur, cum primum eiusmodi vitam affectauit simulq́; elegit. Similiter quando deinceps terrenum corpus affectat & eligit, tunc vitę formam partim pro electione, partim pro harmonia cęli dum eligit ac dum ingreditur regnante sortiri putatur, similiterq́; in his à dæmone duci. Dęmonem vero dari nobis Aegyptij volunt ab ipso dæmonum pręside deo ad electę iam vitę normam, atque ad consonantiam vniuersi electionis tempori concinentem: non ab astro quodam, nõ à planeta vt putat Porphyrius, qui in ipsa generationis figura plus possit: ideoq́; proprie dæmonem, quoniam ad concentum mundi tribuitur, fato animam (vt ita loquar) accommodare. Quia vero datur à deo & ad animæ ipsius electionem, daturq́; diuinus à fato rursus quodammodo animam liberare: animã inquam in dæmonem, perq́; dæmonem in deũ quandoq;

conuer-

conuersant: iccirco Pythagoricus ille cantus orat iouem, vt vel ipse nos ab his malis absoluat, vel saltem quo dæmone vtamur, ostendat. Respondet denique solutionem sperandam esse per diuinitatem quandam nobis insitam, nobisq; malorum remedia suggesturam. Imprimis autem memoriæ commendabis, primo quidem vitæ sortem formamq; viuendi non à fato, sed ab affectione & electione animæ exordiri, perq; acceptum mox dæmonem quodammodo expediri. Secundo, sortem formamq; vt dixi viuendi accipi siue peragi vel compleri quodammodo etiam à tota dispositione mundana, quæ concurrit vndique: tum quando anima corpus affectat & eligit, tum quando corpus ingreditur. Tertio, dispositionem vitę non talem duntaxat fore qualem sola cælestia forte decernerent, sed qualem potius inferioris materiæ præparatio, & locus, & natura parentum imaginatioq;, & cętera quæ circunstant vnà cũ cælestibus coniuncta conficiunt. Quarto, ex his omnibus sequi, vt multi sub eadem omnino cæli dispositione nascentes, dissimilem sortiantur euentum: quoniam & altius ante natiuitatem, vel etiam ante conceptionem trahuntur fati primordia, & pro inferiorum concursu expletur fati conditio. Quinto, neminem posse vel superiora suspicere, vel hæc omnia intueri, vel hæc vnà cum illis rite complecti, vel quid ex eorum complexione velut ex causa sequatur perfecte cognoscere. Sexto, iudicium per signa prorsus inde confundi, quod ex diuersis sortis nostræ primordijs causisq; inter se oppositis rebusq; contrarijs compluri-ma inter se discrepantia trahuntur indicia, imò & ex alijs quasi vestigijs alia confunduntur, vt vere iudicare de sorte, sit sortis potius cuiusdam quàm scientiæ. Post hęc autem Lachesis quidem nomine sortes formasq; viuendi dicit significari. Nomine Clotho conuolutionem earum euolutionemq; ostendi per vniuersum. Atropos denique necessarium huius explicationis effectum. Necessarium inquam, quatenus consistit in natura fati, & quantum huic anima cedit. In fato inquam, quia fatorum regnum Plato proprie ponit in cælo: ideoq; ibidẽ inter ipsa cælestia euentus semper est necessarius. Acsi cælestium concentui inferiorum quoque inter se confluentia penitus consonet, necessario proueniret & hic fati decretum. Sed fortasse non consonat. Forte enim accidit inferiora & ita intra se confluere, & ita rursum congredi cum cęlestibus. Hic ergo quispiam fortunam cũ fato miscebit. Præterea siquãdo & cælestia & inferiora corpora ad eundem conspirent euentum, ideoq; euetus quantum est in hac corporum omnium conspiratione ineuitabilis videatur, & fortuna iam fatis seruiente fatalis: tamen vbi ius habet animus, in quo motus est primus ac liber, non necessario prouenit homini quod mundo necessitas destinabat. Nam sicut in cælo fati regnum duntaxat, sub cælo autem fortunæ insuper potestatem plerique collocant: sic in ratione æque per opposita discurrente consilij & electionis arbitrium collocabũt. Sic Plato virtutem animi vel in fato semper liberam confitetur. Fatetur & Ptolemæus fortunæ consilijq; occursu cæleste decretum posse mutari. De Necessitate quidem tribusq; Parcis in Commentario decimi de Republica satis diximus. Nunc censemus considerandum quod mox Plotinus adducit: Alios quidem homines fieri tales, scilicet vel natura, vel vsu, vel vtroque, vt trahãtur illecebris vniuersi: alios vero tales, vt inde quandoque se retrahant. Fiunt vero natura tales, tum animo per priorem electionem atque vitam, tum corpore per causas naturales. fiunt quoque tales ex vsu. Quod autem ait, plerosque à mundo more quodam magico fascinari: declarat, animam nõ alio hamo, quàm amore vel naturali vel nouo, atque esca voluptatis illaqueari. Declarat & ipsam vniuersi naturam quasi magam corporibus omnibus non solum pulchram formam, sed vitam etiam quandam inseruisse: qua forma tanquàm ideæ simili, qua vita ipsi animæ quasi cognata anima velut esca quadam alliciatur, inferioribusq; pellecta prouideat. Significat interim animos ob intellectualem naturam corpore toto corporea'que vita superiorem possẽ quandoque se contemptis mundi huius illecebris à fato resoluere, quo non aliter quàm illecebris detinetur. Hinc vero se soluit, quatenus mundum amat superiorem: quem amando, in pristinam præcipuam'que naturam animus suam reuertitur: in mentem dico vel in rationẽ mente formatam. Profecto cum omnia etiam naturalia propriam habeant in se naturam & actionem præter conditiones quotidie acceptas extrinsecus, multo magis id muneris possidet anima, quæ habet principij rationem. Principij dico rerum naturalium atque mobilium, ab anima enim natura motusq; dependet. Ab anima dico intellectuali: principium enim sub bono rerum efficiens est intellectus, sub quo intellectualis anima principium est efficiens, & quasi iam formãs. Anima quidem vniuersi naturalium omnium principium est summatim, aliæ quodammodo sigillatim: illa rursus omnium in vniuersi forma, aliæ omnium in formis partium vniuersi. Omnis ergo rationalis anima prout habet principij rationem, sicut format hoc corpus, ita quodammodo potest, saltem aliter, alia: tum vero quemadmodum vt principium format ducit'que id corpus & tantum, sic non alia solum, sed & maiora potest, dummodo

dummodo similiter afficiatur ad illa: ceu anima cubitale corpus viuificans, potest similiter & tricubitum. Sed hæc in Theologia latius explicamus. Quantum vero ad principium spectat, animaduertendum est ipsam entis naturam considerari, vel prout est in actu primo per formam, vel prout in actu secundo per motum. Vbi vero nõ reperitur proprie motus pro actu secundo, qui & actio est, ibi ipsum esse formę locum obtinet actionis, ac motus quodammodo dicitur. Sed cõsideremus ens aut in actu per formam simpliciter, aut in actu per motum. Primo quidem modo entium principium est intellectus: secundo autem modo eorundem principium anima iudicatur. Intellectus igitur entis principium est, qua ratione ens est actuale vt ita dixerim aliquid & formale: anima vero entis principium est, qua mobile: ac si principiũ est formarum, earum præcipue origo est, quæ motu proueniunt: aliarum vero si est principium, nõ tam vt animalis est id habet, quàm vt intellectualis existit. Ipsum autem vnum bonumq́; intellectu superius principium est entium atque finis, quomodocunque ens ipsum accipiatur, siue in potentia quadam, siue in actu: seu in actu primo siue secundo, siue nondũ mobile, siue iam mobile. Præcipue vero principium est entis & finis, qua ens vnum est & bonũ: potissime quoque principium entis, vt & ipsum & ens est vnum: finis eiusdem, vt & ipsum & hoc est bonum. Sed de hoc alibi. Redeamus ad animam. Solemus argumentari, rationalem animam esse essentiam, scilicet formam ac speciem in se firmiter consistentem, suumq́; esse atq; existere in se prorsus habentem, ex eo quòd appetitiones actionesq́; quasdam proprias habeat tum segregatas à corpore tum corpori frequẽter oppositas. Plotinus vero vicissim hic velut ratum accipit, animam essentiam sic existere. Per hoc autem argumentatur, eam munera quædam propria possidere. Sed vnde nam id habet ratum? Ex eo forsan, quòd est principium entis mobilis ordinate ac perpetuo mobilis. Est igitur essentia fixa: ac si mobilis, ex se mobilis, propriaq́; vita viuens, sicut proprio motu & intimo mobilis: vita enim motus & actus est intimus. Quamobrem si anima quasi mouetur interdum ab externis atque formatur, iccirco contingit, quoniam ipsa iam sponte cessit ceditq́; corporibus. Sed ipsa interim propriã habet, firmamq́; tenet in essentia formam simul & esse: siquidem ab initio naturaliterq́; ad corpus, non vt mobilis atque patiens, sed vt motor accessit & agens. Quomodo autem anima etiam nostra sit principiũ motus, & in ratione principij sit animæ mundanæ collega, in Theologia probamus. Nunc vero concedamus, animam in officio motionis æque fermè cum cælestibus conuenire, quæ cum eisdem in superiori officio, idest contemplationis munere conuenit, quo & transcendit motum ad æterna resurgens. Cõcludit postremo Plotinus, nostrum animal ex animali mundano pendere, scilicet ab initio, quemadmodum alias declaraui, & quotidie plurimum. Verum sicut & quotidie etiam ex anima nostra dependet: sic ab initio à nostra quoque pendebat: atque vicissim, sicut ab initio, sic & indies. Tale igitur plurimũ in nobis est animal, quale animal est mundanum, scilicet animam habens corporis vsui naturaliter consulentem, & cum corpore simul agentem, & in nobis saltem quodammodo patientem. Item quotidie in nostrum animal instinctus quidam mundani mirabilesq́; resultant pro diuersa dispositione mundi, tum dormientibus tum etiam vigilantibus. Et hoc animal mũdano sæpe consentit & compatitur animali. Nisi quatenus anima in nobis superior huius quoq; domina, hincq́; separabilis & animę mundanę germana, animal hoc aliter mouet & sistit. Hęc enim & separata est ab initio per essentiam atque esse, & separari etiam magis studio potest per oppositum affectum simul & actum, actionesq́; proprias habet. Ac si animal sibi commẽdatum mansuefacere potest & ad se ita conuertere, quod alibi Plotinus ait: potest etiam id nõ nunq̃ virtute mirabili ab his malis eruere, sicut & ipsa se eruit, dum quę ad animal pertinent, tanq̃ aliena nonnunq̃ nihilipendit.

Anima priusquàm subeat fatum, appetit corpus. Quid fatum, quid fortuna. Anima proprium habet esse, quo etiam in fato habet propriam actionem, & potest à fato se soluere. CAP. XV.

PLato cum ante mundani fusi circuitum sortes quasdam electionesq́; simul adiuuantes in medium adduxisset, deinceps uires sortes'ue in ipso fuso descripsit, quibus quæ electa fuerant, consummentur: quandoquidem & dæmon ad eadem implenda cõfirmator accedit. Sortes uero quæ nam sunt? Forte per sortes significatur dispositio uniuersi, qualis tunc erat, quando animæ aggressæ sunt ingredi corpus. Item significatur in hoc & eiusmodi corpus ingredi, & sub talibus quibusdam parentibus: præterea in tali quadam regione nasci, quod'ue summa

tim

tim dicebam, concursio externorum. Cuncta uero simul facta, & quasi conuoluta per unam parcarum Clotho nominatam, tam in cunctis quàm in singulis demonstrantur: Lachesis autem sortes ipsas adducit in mediũ: postremo Atropos efficit necessario, ut cõcurrentia hæc omnia peragantur. Inter homines autẽ alii quidẽ ita fiunt, ut quasi ab uniuerso externisq́; fascinati, uel in paucis uel in nullis sint sui iuris, alii uero dominãtur externis, attollẽtesq́; ad sublimia caput, nimirũ id quod optimũ est in anima antiquitatemq́; ipsius essentiæ seruant. Non enim existimandũ est animam esse talẽ, ut ipsa duntaxat qualemcunq; ab externis acceperit passionem, talẽ reportet naturã, perinde ac si naturã propriam non possideat. Sed oportet ipsam multo prius q̃ alia, utpote quę principii habeat rationẽ, multas merito uires proprias ad naturales actiones explendas habere. Fieri nanq; nõ potest, ut cũ essentia sit, nõ possideat insuper unà cũ esse appetitiones & actiones, facultatemq́; ad bene uiuendũ. Quod igitur coniunctũ est, ex ipso naturę coniuncto dependet, taleq; euadit, & tales nanciscitur actiones. Anima uero siqua seiungitur, seiuncta nimirum & propria peragit, passionesq́; corporis nõ esse suas existimat, quippe cũ iam aliud quiddã se existere, aliud esse uiuũ corpus animaduertat.

De duabus animabus in nobis. Item quomodo à communi seminario mũdi omnia generentur, & quomodo in eo cõprehendantur. Et quę gignuntur, tũ semel exeundo degenerent, tũ per secula deficiant à primordijs. XVI.

Postquàm in superioribus & quę non veræ sint rerum causæ demonstrauit, & quæ sint veræ quodammodo designauit, in tribus iam sequentibus libri capitibus quæ sint causæ veræ definit. Tu vero in primis vbi dicit, Quod inseparabile est quando est in corpore: nota forte Plotinum velle, vitam corpori dedicatam, quam sępe animam secundam nominat, inseparabilem esse à corpore, idest inseparabiliter agere, idest singula simul cum hoc corpore videlicet dum est in eo. Veruntamen posse eãdem vnà cum superiori anima hinc abire. Nam & ab ea pendet velut actus eius assiduus: q̃uis hic actus per actum animæ mũdanę corpori coniungatur, sicut radius visualis per radij Solaris actũ aeri se insinuat. Atque sicut neuter radius euanescit apud Plotinum, sed vterque in fontem proprium replicatur: ita & actus vitalis vterque, tum communis ab anima mundi, tum proprius à nostra redit in suum. Neq; forte prohibet vnionem vitæ vnitatemq́; animalis eiusmodi vitæ duplicitas: cum altera quidem communis sit, altera propria: & quę propria est, naturaliter cũ cõmuni conspiret ad idẽ, tum ad propria illam determinans, tum ab illa rursum adiuta, ad opus proprium communi totius operi consentaneum. Sed de hoc alibi diligentius. Pręcipuas naturaliũ causas esse vult seminales earum rationes in vegetali animæ mundanæ natura, quibus semper ordine certo respondeant seminales in speciebus singulis rationes. Sed quo nam pacto ex vniuerso seminario mundi omnia pullulent, multis quæstionibus perscrutatur. Principio quærit, nunquid anima mundi singula faciat, quasi recta quadam successione, scilicet in ordine graduum occasionumq́; temporalium prius quidem elementa secundum originem, deinde quæ ex his componũtur. Item hominem primum secundum dignitatem, deinde bruta: Vtrum inquam hæc faciat eisq́; prouideat vsque ad species duntaxat rerum, earumq́; propaginem & salutem quæ vero singulis indies accidant, non attendat. Quęstio secunda, Vtrum anima etiam singulorum quæ indies singulis accidunt, propterea causa sit, quòd quæ generantur ab ipsa, deinceps agant & quæ sequuntur: quasi sic anima mundi dicatur contingentia quælibet etsi non per se, tamen per medias vbique causas agere. Quęstio tertia, Num anima in seminalibus penes se rationibus præscriptas habeat singulas singulorum actiones atque passiones, nihilq́; casu contingat, sed omnia fatali necessitate ducantur. Quarta quæstio, Si anima sic in se singula continet, vtrum rationes animæ seminales hæc efficiant, an solum vel ipsę cognoscãt, vel per eas anima ipsa cognoscat: adeo, vt ita quotidie circunspiciat non solum res singulas quæ quodammodo generantur ab ipsa, sed etiam actiones passionesq́; earum omnesq́; euentus, dum videlicet pręsentia omnia comprehendens, quicquid ad illa sequitur quasi argumẽtando concludit: siue complurima in antecedentibus simul quasi præsentia cõtempletur, siue nunq̃ summatim sequẽtia complectatur, sed singula semper in horas prosequi compellatur.

Quæstio quinta, Vtrum animã mundi nefas omnino sit adeo solicitam ponere: sed putãdum sit potius, in eius notionibus hæc omnia semel esse præscita, aut etiã in rationibus seminalibus destinata. Sexta quæstio, Vtrum vitia defectusq; naturarum ex rationibus naturæ seminalibus destinari & fieri possint. Forte nanque & quæ sigillatim mala videtur ad bonum vniuerso conducunt. Soluit denique quæstiones, negans in rationibus rerum naturalium seminalibus quicquàm in actu contra naturæ ordinem contineri, sicut neque in rationibus artis, quatenus tales sunt, præter artem aliquid continetur. Quicquid igitur formale in rebus est atque formosum, in rationibus per se continetur, & ab eis proprie proficiscitur. Quicquid vero deforme contingit, id ex informi materia primum, vel ab eis quæ hac infecta sunt consequẽter euenire videtur. Sed quid nam sibi vult quod ait, rerum defectus non secundum actum, sed secundum potentiam in rationibus contineri? Certe non secundum actum, quoniam non efficiuntur inde defectus: Quoniam nulla est ibi propria forma defectus, sed ibi saltem secundum potentiam esse dicitur: quoniam ex integra forma velut exemplari coniectari potest, quo pacto quo've gradu aliquid inde deficere possit. Quæ igitur mala vel minus bona sunt, præscita quidẽ illic esse possunt, prædestinata nõ possunt: quicquid enim determinatur inde, definitur ex forma: quod vero fit inde, nõ tale prouenit in materia, quale possidetur ab anima: sed & quoniã extra fit degenerat, quoniã in materia fit informi, fit deforme, ac rursum diuersorũ mixtiõe cõfunditur. Anima igitur eousq; agit per rationes, quousq; res formositate cõgruunt rationibus, q̃uis vlterius etiã, id est deformitatẽ conijcere possit: generatim quidẽ intelligentia, sigillatim vero ratione vel imaginatione quadã naturæ coniuncta: sed in ea quoque non tam discurrendo per singula, quàm summatim. Ait vero & hic, formas in materia à formis naturæ deficere concussione quadam, id est, tum quia extra rationes discedere videntur ab eis, tum quia informi materia deformes euadũt, tum quia miscent oppositis, tum quoniam paulatim à pristina dignitate degenerãt. Naturalia vero paulatim degenerare per secula, Plotinus in superioribus ait, & Plato in Politico, Protagora, Critia, Menexeno: nosq; ibidẽ causas assignauimus, & hic ita breuiter assignamus. Degeneratio rerum quædam est diuturnior ab initio, scilicet mundani circuitus ad finem vsque se porrigens: quædam diuturna minus ab ingenti terrarum illuuione ad illuuionem alteram perseuerans. Cogita igitur signa duodecim, quæ in firmamento videntur signis subesse duodecim in nona sphæra signatis. Quã Plato sphæram etsi non manifeste posuit, posse tamen existere cogitauit, quãdoquidem esse posse non negat. Respondebant itaque quondã signa vndique signis, aries arieti, taurus tauro, gemini geminis, cancro cancer, leo leoni, virgini virgo, libræ libra, scorpius scorpioni, sagittarius sagittario, capricornus capricorno, aquarius aquario, pisces denique piscibus. Tũc felix auspicium fuit seculi seculorum, tandiu felix, quandiu eisdem eadem congruebant. Transgressus autem est deinde per motum ad ortum aries arietem, sequentiaq; transgressa sunt reliqua consequenter. Naturales interea res simili quodam gradu degenerare cœperũt: Quanquam etiam quibusdam seculis pristini vigoris nonnihil ad tempus recipere posse videntur, quando signa hæc, etsi non ad illa prorsus eadem, saltem ad similia veniant: aries ad leonem aut saltem ad geminos, vel leo ad sagittarium vel ad libram, gemini ad libram, vel libra ad aquarium, cæteraq; similiter: aut saltem aspectus illic orianĩ, quos astronomi tradunt magis esse concordes. Conferunt interea magnæ quædam planetarum coniunctiones, q̃uis & vicissim nonnunquàm nocere contingat. Similiter ad rerum mutationes conducit motus imaginum per accessum ad meridiem atque recessum, multis seculis restitutus. Verum non prius pristinam res felicitatem recuperabunt, quàm eadem reuertãtur ad eadem. Motus quidem signorum nobis manifestorum ad ortum vergens, annis centum gradum vnum præterit signorum superiorum: annorum itaque trigintasex milibus explebitur seculum seculorum. Interea seculi altera quædam fit mutatio, quando tellus vel aquarum illuuione diluitur, vel flammarum incẽdio deuastatur. Siue igitur post aquas Solis calor præpotens humoribus incumbat, siue post incendia vicissim imber exuberet, terra mox vtrobique calore & humore fœcundior pulcherrima parit, donec ob siccitatem sterilior indies euadens, minus pulchra parturiat, redeatq; tandem remedij gratia illuuium simile vel incendium. Memento vero cælestium motiones & situs non tam ad ipsam formarum generationem, quæ proprie fit seminalibus rationibus, quàm ad materiam pertinere aliter vel aliter disponendam. Tertia degenerandi causa est præsertim pertinẽs ad humana: quòd in ipsa nouitate mundi, siue per creationem fiat nouus, siue per exitium prius nouus effici videatur, homines superiorum numinũ quasi pastorum sedula prouidentia gubernantur. Debiles enim nudiq; natura & arte rudes superiorum prorsus indigent gubernaculis. Prouidentia vero in rebus necessarijs sua nunq̃ deserit: vnde factum est, vt & natura in necessarijs non deficiat. Quapropter in corpore animalis pro maiori membri alicuius necessitate magis natura laborat. Igitur res humanæ diu

quondam

Degenerationis rerũ causæ.

quondam omnino recte diuinitus, nimirum diuinius procedebant. At cum primum humanum ingenium tempore satis excultum, minus indigere uisum est assidua solicitudine dęmonum, cœptum est gubernari negligētius à dęmonibus, seu mauis angelis. Vnde humanę res in deterius quotidie dilabūtur, donec incurabilis per se morbus humanus necessariam ad se curam prouocet diuinorum. Qua vero ratione ex varijs etiam degenerantiū gradibus mundus cōtinue fit vel ex aliqua partiū deformitate formosior, alibi satis, & diximus & dicemus.

Vtrum anima mundi, dum omnia seminalibus generat rationibus, interim imaginatione per singula distrahatur. CAP. XVI.

AEterum quidnam sit mixtum, quid'ue non: quid item separabile, & quid inseparabile: quando sit in corpore, & omnino quid animal: quærēdum est nobis deinceps, exordiū alterum facientibus: non enim omnes idē de hac re senserunt. In præsentia igitur repetamus, quod in superioribus quærebamus, quemadmodum uidelicet anima per seminariam rationem omnia gubernāte ordo rerum progrediatur. Nunquid ergo singula quasi recta quadā successione anima facit, scilicet hominem, deinde equum aliudq; animal, ferasq; dēs? Prius autem ignē atq; terram, deinde concurrentia hæc omnia uidēs, inuicemq; uel interimentia uel adiuuantia, complicationem ex his omnibus factam summatimq; accidentia solum conspicit. Quæ uero deinceps his sigillatim cōtingere consueuerunt, nequaquam animaduertit uel agit: sed duntaxat aīalia rursus priora regenerat: & quæ genita sunt, passionibus mutuo inter se inferendis subiecta relinquit. An dicemus animam effectuum etiam ita prouenientium causam esse? propterea q̄ quæ ab ipsa gignuntur agunt, & quæ sequuntur. Num forte seminalis animæ ratio in se etiam cōtinet hoc tale quiddam, sigillatim talia quædam facere, & talia pati? Atq; ita neq; temere neq; ex contingenti horum aliquid accidit, sed ita necessario prouenit. Quod si ita est, num ratiōes ipsæ hæc agunt? Vel potius rationes nō tanquam agentes sunt, sed ueluti cognoscētes: imò uero anima eiusmodi rationes cōtinēs genitales, cognoscit quæcunq; ex omnibus operibus suis proficiscuntur? Eisdem nanq; concidentibus atq; circūstantibus eosdem oīno effectus fieri consentaneum est. Quę quidem comprehendens aut præuidens anima, in his illa etiam quæ sequuntur determinat atq; connectit. Præcedentia igitur & sequentia prorsus aīaduertit & curat, rursusq; in illis etiam quæ deinceps præcedētia & quę sequentia quasi ex præsentibus contuetur. Vnde forsan deteriora fiunt cōtinue quę sequuntur: ceu homines alii quondam, nunc autem alii, dū interea perpetua quadam distantiæ degenerationisq; necessitate rationes passionibus materię cedunt. An igitur contuetur alia semper & alia, subsequiturq; assidue singulas suorum operum passiones, ac talem agit uitam? Neq; unquam ab instanti singulorum opum suorum cura fit libera, neq; imponit præscriptum operi suo finem: utpote quæ non semel excogitauerit qua ratione opificium suum semper recte progrediatur: sed similis sit agricultori, qui non solum serit & plantat, sed assidue corrigit & instaurat quæ hyemales imbres, uel frigora, uel uentorum turbines deuastarunt. Verum si hæc absurda sunt, forte dicendum erit, hæc iam esse præscita, aut etiam in rationibus destinata, interitus uidelicet & effectus uitio procedentes. At uero si res ita se habeat, dictu

 ri sumus,

ri ſumus,& rationibus ipſis etiam uitia prouenire. Et ſi in artibus artiumq́; rationibus nullus eſt error,neq; quicquā artis expers,neq; rei artificioſæ deſtructio:Reſpondebit ad hæc aliquis, nihil uniuerſo malum ac præter naturam accidere:ſed quod uidetur deterius, etiam fore melius concedendum. Quid ergo? ſi etiam quod deterius eſt uniuerſo conducat, neq; oporteat oīa eſſe pulchra? Quandoquidem contraria etiam ad perficiendum conferunt uniuerſum,neq; abſq; his mundus eſſe poteſt:ſiquidem & in ſingulis uiuentibus natura ſe ſimiliter habet. Profecto quæ meliora ſunt,ratio ipſa neceſſario adducit & format:quę uero minus bona ſecundum potentiam quandam iacent in rationibus:ſecundum uero actum in his quæ gignuntur. Itaq; animæ nihil iam opus eſt ultra facere,rationes'ue ſuſcitare:quippe cum materia iam concuſſione quadam rationum à præcedentibus uenientium, quæ penes ipſam ſunt,reddat deteriora:rurſusq́; nihilominus ad meliora concipienda rationibus ſuperetur. Quapropter unus ex cūctis decor efficitur, dum ſingula aliter ex materia ipſa reſultant, aliter in rationibus ipſis continentur & fiunt.

Rationes naturæ ſeminales non ſunt notiones,quamuis in natura fiant à mente. Item degenerāt in natura primum à mente,deinde in materia deficiunt à natura. Rurſus quale futurum ſit animal mundanum, ſi ſublata ratione conſideratur. Cap. XVII.

RAtiones vero ſeminales ſicut in qualibet anima non ſunt notiones quædā:alioqui cognoſcendo continue generarent,& generando cognoſcerent: ſic neque in anima vniuerſi,cuius vita eſt vita qualibet efficacior:adeoq́; ſimplici vitæ virtute poteſt abſque notionis auxilio generare.Primo quidem rationes eiuſmodi intelligentiæ non exiſtunt. Intelligentia enim & ſeipſam,& ſi opus ſit rem intelligendam ſegregat à materia.Vis autem efficax qualis eſt ſeminis naturalis, cum in materia duntaxat generatura ſit, materiam in primis aggreditur,penitus'que ingreditur. Deinde neque ratiocinationes ſunt:hæ nanq; quaſi accidentales,& imaginariæ ſunt:ideoq́; ſubſtantialia & vitalia facere nequeunt. Facere vero more artis ſolent extrinſecus, externorum'que inſtrumentorum amminiculo, & imaginaria quædam.Rationes vero ſeminales intrinſecus agunt:perq́; ſeipſas ac per inſtrumenta cōiuncta more cuiuſcunque naturæ: faciuntq́; ſubſtantias. Præterea neque imaginationes ſunt:hæ nanque vt in nobis apparet abſque affectus efficacia in corpore nihil efficiunt.
Quinimo neq; affectus imaginationi ad formas ſufficit generandas:ſed ad motum forte localem.Nam ex imaginatione affectu corroborata localis è veſtigio motus in ſpiritu fit & corde.Ex hoc motu deinceps qualitates, quæ iandiu ſunt in corpore iam excitantur, vnde vel aliam inſuper faciunt qualitatem vel paſſionē:ſimiliter in anima mundi imaginatio non formas quidem primo rerum generat:quippe cum ipſa magis ac etiam q̄ ratiocinatio imaginarium quiddam eſſe videatur.Sed cum affectu coniuncta ad localem motum mundi cōducit. Ante quem motum formæ rerum in mundo iam exiſtunt, ibi videlicet iandiu genitæ virtute mundi genitali,per ſeminales ſcilicet rationes. Quamobrē ex rationibus eiuſmodi naturæ huic infuſis primæ rerū formæ procreātur in mundo.Subinde vero ex imaginationibus ſpectantibus ſingula generāda,per motus quodammō ſingulos,quotidiani motus, & ſinguli fiunt.Quibus formæ rerū ad alterationē mutuā concitantur,qua quidē alteratione perpetua materia paſſim ad nouas quotidie formas à rationibus ſuſcipiendas rite paratur.Comites ergo in anima quidē imaginatio naturaq́; ſunt,comites ſimiliter in vniuerſo alteratio ſemper atq; generatio.Nec iniuria natura genitrix ſingulorum imaginationem comitatur atque viciſſim,quæ ſe per ſingula diſtrahit:neque tamen rationem proximæ quæ ad vniuerſalia denique refugit,neq; intelligentiā,in vniuerſalibus ſemper perſeuerantē:ac ſi intelligentia,ſiue ratio ſingula perſpicit,conſequenter id agit. Præcipuum vero habet interim ad vniuerſalia ſtudium.Generatio igitur vel alteratio atque motio quæ duntaxat eſt ſingulorum,poſt naturam mox eſſe videtur imaginationi propinquam:circa ſingula ſolum,& præcipue ſe verſanti.Omnino vero cum generatio ſit prorſus circa materiam, ſi inuenturi ſimus virtutem proximæ generantem deſcendere cogimur infra virtutem quamlibet cognoſcentem Quęlibet enim cognoſcendi virtus formam & actionem qua cognoſcit habet à materia ſeparatam.

Quemad-

Quemadmodum igitur quod in summo suspsius est lumen, & in medio splēdor, id in infimo sui fit calor: atque vt calor generat, non vt splendor nec vt lumē. Sic anima quæ in suo quodam summo intellectualis existit, in medio vero discurrens, in infimo denique vitalis tātum atque viuifica: non vt intellectualis, nec vt discurrens: sed vt vitalis generat atque viuificat. Et si quæ facit, interea & cognoscit: non tamen quia cognoscit, sed quia ita se habet, & ita potest, & ita afficitur naturaliter: ideo sic & talia facit. Dixi equidē non quia cognoscat, cognitione inquam aliqua præter essentiam. Nam in ipso eius summo idem est intelligere quod & esse. Ideoq; essentiali hac vitaliq; intelligentia per essentiales idealesq; notiōes naturaliter formas, id est, seminales ratiōes efficit in natura: sicut natura per eas in materia formas effingit. Sicut ergo ex circulo qui iactu lapilli fit in aquā mox alter circulus oritur, deincepsq; similiter: sic ex orbe quodam ideali diuinæ mentis pendet fermē similis orbis in animæ mundanæ mentem: hunc vero mox in naturam, ex natura similiter in materiam. Vt igitur formulę ab animæ intelligentia impressæ in naturam animæ genitalē, essentiales sint efficacesq; & substantialia faciāt oportet, & formas tum in diuina mente, tum etiam in animæ mente ita essentiales existere, vt ibi ita sit idem intelligere quod & esse, atque etiam intelligere quod intelligendo formare naturam: sicut in natura idem est esse atque viuere, & quodammodo idē materiam viuificare quod viuere. Sed quæritur nunquid animalis intelligētia naturam formet rationali vel imaginali quadam discursione: sicut artifex sæpe materiam nequaquam, nanq; & ars perfectissima non consultat vlterius, sed agit iam more naturę, quam iam assequitur, hactenus quoad potuit imitata. Præterea si qua cogitationis discursione naturam formarē statuerit, iam formas efficiēdas ad alias retulit vt exemplar firmumq; spectaculum, in quod aciem vagabundæ rationis intendat: circa quod stabile discursio peragatur, ad quod cōparare queat inuenta. Quærimus igitur vtrum spectacula quædam externa prospiciat, an firmas eiusmodi formas habeat intus. Non externa quidem atque corporea: hæc enim nōdum existunt adhuc per naturam videlicet generāda, per naturam inquam adhuc intellectu formandam, formas ergo possidet intus. Quod vero intrinsecus & naturaliter possidetur, nō est peruagatione quærendum: si ergo natura absque vllo consilij ministerio materiam continue format: multo magis mens naturam sibi coniunctam format absque cōsilio atque vicissim. Conclude ipsam per momentaneos actus discursionem esse vbique aliquid præter essentiam & accidentale quiddam coruscationum instar: deinceps dum apparet per partes subito euanescens: itaque non posse per se firma & substantialia facere, sed ad effectionem eiusmodi opus esse firma & essentiali naturæ alterius efficacia: sic non solicitudine, nō labore, sed indefessa facilitate: tum naturalia ab ipsa natura, tū naturæ semina ab intelligentia pullulabūt. Conclude rursum, sicut in cœlo natiua lux caliditasq; stabilissima permanet, dum configurationes indies circuitu commutantur: sic in vita mundi intelligentiam & naturam in suis rationibus permanere, stabiliterq; per eas efficere, etiam si quis illic vel vniuersalis vel particularis discursus agatur. Cum vero anima mundi secunda, id est, vita quædam per se irrationalis ab intellectuali mundi anima corpori mundano tributa, sit vltimum vestigium diuinorū: similiterq; semina velut vltima quædam vestigia possideat idearum, nimirum & mundus ex hac vita corporeq; compositus longe à diuinitate degenerat. Et sæpe tum semina sua impediri videntur in opere, tum animal eiusmodi ad superiora collatum videbitur imperfectum.

Quamuis enim perpetua quadam intellectualis animæ suæ præsentia mundanum hoc animal mansuetum atque beatum dici possit: tamen quoniam aliud & posterius est hoc animal quām intellectualis anima, cogitare licet animam ipsam ab animali seiunctam. Quod Plato in Politico, in Timęo, in Legibus cogitauit. Dic age quale mox futurum sit vastū hoc animal atque robustissimum sublatis intelligentiæ frenis? Ferrum quidem & si nūc ignitum, aerem quidem & si nunc luminosum: tamen appellare possumus natura frigidum, & obscurum: nā & ferrum paulopost frigiditatem suam, & aer obscuritatem mox manifeste declarat. Tali quadam conditione Plotinus mundanum hoc animal quasi ferox videtur effingere. Finge & tu sapientem si placet virum corpore nimiū cholerico vel melancholico. Introspice corporis habitudinem, inspicies animal hoc sub animo sapiente quasi frenis cohibitum quietem agere, mansuetumq; videri: sed interim paratissimum ad excandescentiam atque mœrorem, ac si sanguineum fuerit ad libidinem: quam quidem affectionem & si vigilando vix, facilius tamen in somnijs indicat. Tale ferme animal finge mundanum ex igne tanquam bile propensum ad iracundiam atque superbiam: ex terra velut ex atra bile pronius ad mœrorem, ex aere quasi sanguine ad lasciuiam & libidinem, ex aqua tāquam pituita procliuius ad torporem, ex materia prima, quæ quasi fex quædam est naturalibus subsidens, tibi occurret amarum pariter atque acre. Fex enim ob siccitatem frigiditatemq; & amara & acida cogitatur. Videbitur ergo hoc animal tum ex viribus grandioribus ferocissimum: tum ex materia in-

ops, & pusillanime nimis, & inuidum, & de vilitate ac mutabilitate propria querulum. Denique mirari iam desines ex animali sic affecto in quo nō omnia fiūt ad votum, multa etiam accidere alijs præter votum.

Vtrum seminales rationes sint intelligentiæ uel quælibet notiones. CAP. XVII.

QVærendum uero, utrum seminales hæ rationes quæ animæ insunt, intelligentiæ sint. At enim quonā modo per intelligentias faciet? Ratio enim in materia facit: & quod naturaliter efficit, neq; intellectio est, neq; uisio, sed uis quędā materię agitatrix haud sane cognoscens, sed agens tantum, uelut formam figuramq; in aqua: quem admodum ex circulo quodam aliunde facto redundat circulus alter. Quippe cum naturalis potentiæ atq; genitalis officium sit efficere, si modo præcipua potestas animæ ad id conducat: quatenus materialem genitalemq; animam mouet & format. Sed nunquid mouet & format quadā rationis discursione? At si rationali discursu id egerit, iā referet. Nunquid ergo in aliud quoddam? an potius in ea quæ sunt in ipsa? Verum si in ea quæ insunt, nihil opus est rationis discursione: non enim hæc mouendo formabit, sed quod in ipsa continet rationes: id nanq; potentius est, atq; ad agendum in anima efficacius: quamobrem secundum species efficit. Oportet igitur & animā ipsam ab intellectu accipientem species tradere. Intellectus enim eas animæ uniuersi largit, anima uero intellectui proxima, ex se tradit animæ quæ post ipsam sequitur illustrās eā atq; formās. Hæc aūt tanquam superioris ordine ducta species facit: facit autē alias quidē expedita alias impedita, atq; idcirco deteriores. Cum igitur potentiam susceperit ad agendum, rationibusq; non primis imbuta sit, non solum quatenus acceperat agit: sed fit etiā ex ipsa nonnihil, idq; proculdubio fit deterius. Et uiuens quidem, uiuēs autem iam imperfectius, suamq; uitam grauiter ferēs quasi sit deterrimum, & difficile, & agreste: compositumq; ex deteriori materia quasi fece quadam præcedentium subsidente, quæ quidem amara est, facitq; amara: & talia quædam ipsa quoque inferet uniuerso.

Vnde mala. Vnde omnia. Tres sub bono totius artifices. Mundi quatuor. Cap. XVIII.

IN vltimo libri capite primo quidem breuiter prosequitur malorū causam ex præcedentibus orientē: deinde causas vniuersi cōprehendit. Causa vero malorū, altera consequentiæ ratione, altera ratione finis cōsideratur. Nam sicut ad bonum maius consequitur minus bonum: rursumq; ad minus longo ordine minimum, sic & ad minimum mala contingūt. Præterea sicut in concentu musico quarta vox, imò & secunda & septima quæ seorsum nō consonarent, unà cum consonantibus gratiorem cōficiunt consonantiam: sic in ordine rerū minora bona cum maioribus, minima cum minoribus, mala cum minimis bonum totius commune reddunt admirabilius. Quid vero? Quod quæ in hoc aut ad hoc mala videntur eadem in illo aut ad illud esse bona reperias. Cuncta denique ad commune conducunt vniuersi bonum. Post hæc tres mundi ponit artifices. Primum quidem intellectum diuinum. Secundum vero intellectum animalem animam'que intellectualem. Tertium animæ huius imaginem, id est, vitam inde corpori dedicatam. Qua in re teste Proclo Porphyrius cum Plotino consentit. Sed cur ipsum bonum non vocat artificem? Quoniam in artifice operum exemplaria sunt. At in ipso bono cum sit Vnitas simplicissima exemplar mundi quod est multiplex collocare non audet. Sed ipsum bonum Plato Plotinus'que nominant, tum artificis mūdani patrem, tum mundani operis finem. Quasi filius amore paterni boni prægnans mundum procreet gratia boni, & conformet ad bonum. Ipsum itaque bonum intellectualem generat mundum. Hic vero procreat animalem, hic similiter naturalem; naturalis vero corporeum. Alius autem sic ferme ex alio profluit: sicut in aqua circulus dependet à circulo. Et sicut ex luce lumen, ex lumine splendor, ex splendore calor, ex calore generatio prouenit.

prouenit Intellectus quidem in intellectuali anima procreāda nullo modo discedit à patre: imò per coniunctionem ad patrem potestatem habet creationis & actum. Similiter intellectualis anima quatenus incumbit intellectui summo, abundat inde & exundat in alteram. Altera rursus, id est, vita corporea quatenus dependet ex anima cuius est imago, impletur seminibus: simulq; formis implet huius mundi materiam. Ipsum quidem bonum excedit statum. Status enim in bono fit atque gratia boni: intellectus autē ipse status existit, intellectualis anima primum stabile iudicatur. Vita vero huius imago stabilis quidem est, quantum exsistit inde: mobilis vero per accidens quatenus corpori proprie mobili copulatur. Appellat vero Plotinus vitam eiusmodi mundum proprie seminarium, quem veteres appellarunt imaginem, quæ semper in assimilatione versetur: hæc enim non tam anima quàm animæ imago vocatur. Quantum enim accedit ad materiam alienam ab intellectuali fonte, tantum ab anima intellectuali degenerat. Semina quoque in ea non tam rationes sunt quàm imagines rationum. Si enim ratio proprie secūdum formam in anima intellectuali consistit, merito in vita inferiori tantū est rationis imago. Quis enim uerā nominet rationem quæ sui ipsius ignara, nullā sui habeat rationem? Hæc itaque vita imago quædam est, imaginū solummodo plena: imago hæc semper est assecuta similitudinem exemplaris, ac semper assequitur. Rursum & semper est ficta, & perpetuo fingitur: qua videlicet ratione actus ipsi seminum aliter temporibus alijs vigere videntur, semper tamen congruunt exemplari: qua rursus quasi vna cū mundi corpore vita voluitur, quia denique simul cum reuolutione cælesti aliter aliterq; & mens afficitur, imaginaturq; & extra alijs quodammodo semper figuris induitur. Forte etiā Plotinus his verbis sententiam Heracliti tangit atque Timæi dicentium, mundum hunc oculis manifestum esse quidem nunquam, sed perpetuo fieri. Omnino vero sicut sub sigillo figuratur aqua, neque figura restat remoto sigillo, ideoq; figura non tam semel facta videtur, quàm fieri semper: præsertim si iugiter subterfluat aqua: sic fermè se habet & materia ad naturā, & natura rursus ad animam intellectu fœcundam. Eatenus autem mundum hunc fieri Plotinus vult, vel esse: quatenus & imago animæ fluit ab anima, & anima prodit ex mēte, ac mēs generatur ex bono & bonum denique quādiu hoc ipsum est quod bonum. Intellectus deinceps quandiu id ipsum quod intellectus existit. Quibus ita manentibus, sequētia naturaliter inde semper aut maneant aut profluant, quemadmodum & lumen ex sole, & deinceps ex lumine lumen. Nos autem circa hęc pro religione dicere possumus, si in diuinis consideremus æternitatem: sic mundi processionem inde æternam iure videri. Si autem voluntatem, eo termino procedere mundum, quo decreuerit diuina voluntas: cuius arbitrio sicut est in mūdo terminus virtutis atq; magnitudinis, sic exordium & extremum.

Vnde mala, & quæ sint causæ uniuersi, & quomodo. Cap. XVIII.

Nunquid ergo mala quæ in mundo fiunt, necessario fiunt: propterea quod præcedentia consequūntur? Forte etiam quia nisi hæc essent, imperfectum foret & totum. Plurima nāq; malorum uel cuncta potius quandam toti prēstant utilitatem, quemadmodū uenenosa, quamuis plurimorum usus & ratio lateat. Iam uero prauitatē quoque ipsam multa constat utilia continere, multaq; reddere pulchra, pulchritudinis artificiosæ more. Suscitat sæpe homines ad prudentiam, neq; securiori licentia torpere permittit. Si hæc igitur recte dicta sunt, animam totius oportet assidue optima contemplari, ad naturam intelligibilem deumq; surgentem. Cumq; ipsa impleatur plenaq; iam sit, exundare deinceps in simulacrum suum atq; postremum, idq; infimum quendam esse factorem: quam obrem hic iam effector est ultimus. Huic uero præsidet quod primo in anima impletur ab intellectu. Cunctis deniq; præsidet intellectus artifex, uniuersi, qui sane & animæ sibi proximæ formas infundit, quarum uestigia imprimuntur in tertia. Merito igitur mundus hic appellatur imago, quæ semper in assimilatione uersatur. Consistit utiq; primum atq; secundum, consistit quoq; tertium, sed in materia: ideoq; tanquam ex accidente fit mobile. Quandiu enim intellectus est atq; anima, tandiu in hoc animæ simulacrum

 seminales

seminales effluunt rationes, quemadmodum quandiu sol ipse uiget, omnia ab eo lumina profluunt.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE MATERIA, COMMENTARIA.

Summa libri.

QVoniam Plotinus neque formosius neque clarius neque distinctius vsquam loquitur, quam vbi de informi & obscuro & indistincto rerum subiecto disputat: idcirco liber hic de materia disputans non tam commentaria exacturus videtur à nobis quàm admonitionibus quibusdam fore contentus. Probabit igitur in vtroque mundo tam intellectuali quàm corporeo suam quandam esse materiam & vtrobique sub omnibus vnam: atque hanc tantum ab illa distare, quantum forma differt hic mundus ab illo. Confutabit opiniones de materia falsas, confirmabit diligentissime veras. Concludet materiam quidem vtrobique esse infinitatem quandam, id est, naturam siue potentiam nullum formæ terminum suis visceribus includentem: sed aliunde duntaxat terminabilem, aliunde formabilem. Materiam rursus in mundo diuino esse ens quidem, sed actu intellectuali formabile: materiam vero in mundo sensibili non re vera ens iudicari, sed entis illius vmbram: formis naturalibus tanquam illius entis imaginibus capiendis perpetuo subditam.

Diuersæ opiniones philosophorum de materia, & quod materia quædam sit etiam in rebus incorporeis. Cap. I.

IN primo capite descriptionem materiæ ponit valde communem, per relationem scilicet ad formas. Qua omnes materiam esse formarum susceptaculum consenserunt. Sed aliter alij quæ sequuntur expedierunt, Stoici, Cynici, Cirenaici supra corpus nihil excogitantes, materiam duntaxat esse substantiam voluerunt: formas vero nihil aliud esse, præter quasdam materiæ passiones: ipsamque materiam esse corpus trina dimensione porrectum. Quos in primis Theologiæ libris latissime confutauimus. Pythagorici vero & Platonici atque Peripatetici supra corpus aliquid cogitantes materiam quoque cogitare potuerunt esse nõ corpus. Ideoque in rebus etiam incorporeis materiam quandam intellexerunt. Sicut enim formale aliquid ponunt in corporibus atque diuinum: sic quodammodo concedunt materiale aliquid in diuinis, vt aptius accommodentur hæc illis, & ab eorum ordine existat hic ordo. Excogitamus enim naturam corpoream ab animali natura, animalemque ab intellectuali deductam, & similis quadam proportione compositam. Compositionem vero in corporibus perfectissimam esse compertum habemus, quæ ex materia formaque conficitur. In hac enim sola est vnio maxima, siquidem & materia est aliquid formæ, & forma vicissim aliquid est materiæ: immò & materia quasi forma est in potentia, & forma quasi materia est in actu. Itaque similis hic vnio est atque in Diapason consonantia, ex dupla proportione nascente. Vbi vox acuta cum graui quasi forma cum materia coit in vnum. Si qua igitur in animali & intellectuali natura compositio est, quæ certe est, cum post vnum ipsum existat: certe compositio est eiusmodi, in qua sit & forma, & insuper aliquid quasi materia. Qua quidem de re in decimoseptimo Theologiæ libro, & in commentarijs in Philebum latius disputauimus.

PLOTINI ENNEADIS II. LIBER IIII. DE MATERIA.

Mouet dubia de materia, vtrum sit in corporibus tantum, an etiam alibi. CAP. I.

Mnes quidem materia disputant si modo in notitiam ullam huius naturæ peruenerint, communi descriptione eam subiectum quoddam & susceptaculum specierum esse asserũt: atque hactenus consentire uidẽtur. Quid aũt sit hec ipsa subiecta natura, & quo pacto, & quæ suscipiat, inquirẽdo dissentiunt. Profecto quicũque res ipsas corporas solũ esse putãt, essentiamque in his cõsistere, unã in his materiã esse dicũt: quæ quidẽ elementis subiecta sit, ipsaque sit essentia: cætera uero omnia quasi materiæ passiones, esseque hæc materiam ipsam sicut sit affectam, atque esse sic

etiam elementa. Audent quin etiam ipsam ad deos usq; protendere, deniq; illum summum ipsorum deum materiam hāc existere, certo modo sese habentem. Tradunt præterea ipsi corpus, dicentes eam esse corpus uacuū qualitate: tribuunt insuper magnitudinem. Qui autem incorpoream admittūt essentiam, & ipsam materiam non unam tantum ipsorum aliqui ponūt, sed alteram quidem & ipsi corporibus esse subiectam aiunt, de qua priores illi loquuntur. Alteram tamen in rebus intelligibilibus prioremq; esse materiā, speciebus quæ sunt illic, incorporeisq; essentiis subditam.

Quod non sint principia plura æque prima, & quod materia sit à deo. Cap. II.

IN secundo capite quærit utrū ulla sit materia in intellectuali natura & quinque rationes adducit, quibus ibi non esse materia videatur, quas in sequentibus cōfutabit. Tu vero inter hæc notabis esse non posse principia plura omnium æque summa, id nos quantum cōmuniter ad principia pertinet satis in Theologia monstramus: quantū vero ad deum pertinet & materiam, quod æque principia esse non possint, hic attende. Atticus eiusq; sectatores & quodammodo etiam Plutarchus materiam posuerunt non aliter ex seipsa ab æterno fuisse, atq; artificem mundi deum, & illam quidem viuam, sed vacuam ratione, ideoq; per se inordinate agitatā. Demum vero rationem diuinitus accepisse, vnde formari moueriq; cœperit ratione, mundumq; sic fuisse aliquando constitutū. Qui & antea fuerit anteq̃ redigeretur in chaos, at vicissim in chaos sit aliquando rediturus, à deo quondam reformatus, & à deo iterum reformandus. Hi sane in hanc sententiam inciderunt, quia verba Platonis in Timęo atque Politico non aliter q̃ auribus sonant accepisse videntur, hos abunde Porphyrius confutat in Timęo. Sed ex multis quæ adducit in medium tria duntaxat argumenta in præsentia referenda sunt, quibus confutatur materiam instar dei ex se prorsus existere, quasi duo hęc æqua omnium principia sint veluti è regione sibi inuicem occurrentia. Sic igitur ait: Si neque deus ex materia, neque materia existit ex deo, sed ambo æque principia sunt, quęrimus quę nam his differentię causa sit, qua ita differunt, vt deus quidem sit bonus & agēs materia vero mala sit atque patiens. Causa quidem differentię huius neque ex alterutro est ad alterum, cum neutrum deriuetur ab altero, neque rursum ex tertio quopiam ad vtrūque: quippe cum nihil superius sit ipsis. Cum igitur differant quidē inter se omnino, nec vlla sit ratio & causa differentię, casu differunt, concursus ꝑ principiorū taliū irrationali sorte cōtingit. Casu certe debuit esse ideo, casu accidit esse principia: horum nanque concursus ad hoc ipsum quod æque principia sint, causam non habet vel ex alterutro ad alterum, vel ex tertio quodam determinata, ergo casu concurrūt, itaque post hęc cōcurrent omnia casu. Pręterea si deus aptus est ad materiam exornandam, materia vero apta vt exornetur à deo, quęrimus vnde nā eis hęc mutua sit aptitudo. oportet enim esse aliquid quod inter se rite conciliet: nam cum hęc quidem inter se discrepantia & opposita sint, nunq̃ ex seipsis ad congressum apta reddentur, non à tertio quidem dices conciliari: nec ego fortunam admitto conciliatricem. Denique cū materia non sit ex seipsa ad bene esse sufficiens, sed ad hoc deo prorsus indigeat: deus autem & ad esse & ad bene esse sibi sufficiat: quis non videat deum superiorē esse materia, ipsamq; materiam sibimet ad esse nullo modo suppetere, alioqui ad bene esse sibi quoque suppeteret. igitur ab eodem effici deo, à quo perfici non negatur.

Rationes probantium in mundo intelligibili non esse materiam. CAP. II.

QVamobrem de hac ipsa prius est perquirendum, an sit, quid sit, & quo pacto. Si autem materiam esse oportet indefinitum aliquid & informe: in rebus uero incorporeis utpote optimis nihil indefinitum est, nihil informe, non erit ibi materia. Præterea si quodlibet illorum est simplex, nequaquam materia indiget, ex qua & alio quodam addito compositū quoddam efficiatur. Rursus in his quæ gignuntur atq; sub his quæ ex aliis alia gignunt opus est materia; illis autē quæ non gignuntur minime. Siquidem in rebus sensibilibus materia ex ipsa generatiōe mutuaq; permutatione uidetur inducta. Deniq; unde nā materia apud illa processit & substitit? si n. facta est, certe est ab aliquo facta: sin aūt sempiterna est, plura

principia sunt, atq; ea quæ prima sunt omnium secundum contingentiam sunt. Ac si species illic accedit, quod ita componitur erit corpus: itaq; corpus illic insuper erit.

Quomodo deus sit infinitus, & quomodo sit in rebus omnibus post deum infinitudo quædā quasi materia, & quomodo diuersa sit compositio in rebus incorporeis atq; corporeis. Cap. IIII.

Rationes vero negantes in mundo incorporeo esse materiam, soluit in capite tertio. Ipsum bonum sæpe dicitur infinitum, quia neque ex partibus constituitur quarum alia terminetur in aliam, neque desuper superatur, neque subiecti alicuius limitibus coercetur, neque terminum potestatis admittit: vnde neque patitur perseuerantiæ terminum. Dicitur & infinita materia, non quidem velut superans terminos sicut deus, sed tanquam terminis indigens, eosq; ab alio postulans. Rursum bonum ipsum dici solet informe, quia forma superius. Informis quoque materia, quia forma deterior, neque tamē omnino nihilum, siquidem ordo formarum sicut superne non in nihilum desinit, sed in actum omnino purum, effectoremq; formarum: sic ex infimo desinit proxime non in nihilum, sed in potentiam similiter puram, capacemq; formarum. Potentiam eiusmodi subesse cogitamus non in mundo corporeo tantum formis corporum, sed in mundo etiam incorporeo formis ibi subditā incorporeis. Hanc ibi per se appellamus indefinitam, neque ibi id nomen horremus, cum & obedientissima sit formatori, & semper ex toto formata: sic affectionem irrationalis animæ laudare solemus, quando rationali se præbet rite formandam. Laudamus & rationalem, quando similiter mente formatur. Compositio quoque aliter ibi atque apud nos esse censetur: hic forma sæpius materialis efficitur, ibi vero contra semper materia fit formalis. Præterea compositionem illam ibi merito damnaremus, in qua ex partibus forma quædam post partes exoriretur, sicut plurimum in corporibus fieri consueuit. Quod autem ibi sint plura quæ non tā faciant vnum quàm sequantur vnum, damnare non decet. Materia quidem illic & forma nō tertiam rem efficiunt, neque forma sic proprie ad materiam comparatur, sicut habitus ad potentiam, vel qualitas ad subiectum: sed sicut actus ad habitum, & actio rursus ad qualitatem: ideæ illic non constituunt mentem quasi partes, sed actus quidam mentis existunt, in quos ipsa mens prodiit ab æterno. Illic ergo forma non tam accedit materiæ, quàm ipsamet materia est in actum æterne procedens. Proinde sicut totius forma viuentis est vna, in qua plures formę partium continentur: sic & virtus seminalis est vna totius, sed in ea virtutes sunt plures membrorum multiplicium formatrices. Interea vero aliter corpus, aliter seminaria virtus composita est: nam in corpore ex particularibus formis fit forma communis, in virtute vero genitali forma totius in formas partium propagatur. Hic ergo non tam fit vnū ex multis, q̄ multa propagantur ex vno: alioqui in corpore multa nunquàm rationabiliter perducerentur ad vnum, nisi in ratione seminali vnum multa præcederet similiterq; in mente. Qualē sane compositionē neque in anima, neque in mente reprobare debemus. Tu hic interim vbi Plotinus de compositione eiusmodi loquitur, sensum eius specta, nō verba. Innuit super vim genitalem esse mentem, eamq; similiter ferme compositam. Cum enim vis eiusmodi non tam in seipsa concipiat, quàm in materia pariat, neque tam in se sit & agat, quàm in materia & circa materiam: patet eam circa alia pendentem, nimirum ab alio quodam superiore, idest intellectu pendere, atque inde non solum existere semel more substantiæ, sed more imaginis assidue conseruari, multiplicemq; formarum rationem ac vim à multiplici illius intelligentia q̄uis quodammodo mobilem ab immobili mutuari. Concludit denique quod locum materiæ tenet in mundo diuino, nunquam formas iccirco mutare, quoniam simul habeat omnes: simul inquam, tum in eodem æui momento, tum in eodē (vt ita dixerim) sui signo: quo factū est, vt tota vbique sit omnium possessione quieta. Præterea cum ipsa materia propter extremam inopiam & inexplebilem appetitum apud nos dicatur mutabilitatis origo, merito hic talis est, vbi formę materiales euadunt: ibi vero non talis, vbi materia penitus est formalis. Neque vero ex eo quòd simul tempore materia illic est & forma, minus ob hoc ibi ordo est (vt ita loquar) originis, quo materia formam antecedere cogitetur. Ordo enim certe aliud est q̄ tempus, & tempore prius: nam tempus ordinem in motu à priori in posterius exigit. Potest igitur in supernis esse ordo quidam originalis huius ad illud, velut materię cuiusdam ad formam: sicut in sole ordo substantiæ ad lucem animaduertitur nullo interueniente temporis interuallo. Neq; rursum quia materia apud nos corporea videatur, horrere debes apud superos materiæ nomen. Nam & in corporibus cum & formas corporum & dimensiones præcedat origine, neque corpus ipsa est, neque re vera corporea iudicatur.

Soluit argumenta probantia non esse in intelligibili mundo materiam. Cap. III.

Rincipio dicendum est, non ubiq; quod indefinitum est, esse penitus contemnendum, neq; quod in ipsa sui notione sit informe, si modo seipsum superioribus & optimis sit præbiturũ: quemadmodum & anima suapte natura ad intellectum rationemq; se habet, quæ quidem ab his formatur, & in speciem perducitur meliorem. Accedit ad hæc quòd in rebus intelligibilibus quod compositum dicitur, se aliter habet, neq; certe sicut corpora: quandoquidem & rationes ipsę compositę sunt, atq; actu compositũ quoddam faciunt, ipsam scilicet naturã quæ agit ad speciem. Si autem fertur ad aliud, nimirũ & depẽdet ab alio multoq; magis: item materia eorum quæ gignuntur, aliam semper & aliã habet speciem. Sempiternorũ uero materia eadẽ semper possidet idem: ferme uero hęc apud nos materia contra se habet atq; illa: hęc enim per partes & alterne fit omnia, in singulisq; tẽporibus singula: ideoq; nihil usquã permanet, dũ alia ab aliis extruduntur, iccirco nihil semper est idem. In superis aũt materia simul est cuncta: cumq; iam cuncta possideat, nõ habet omnino in quod ualeat permutari: nunq̃ igitur materia illic est informis, quando neq; informis unquàm est materia nostra, sed & in hoc aliter hæc atque illa se habet. Quod insuper dicebatur, utrum sempiterna sit an genita, tũc demum nobis erit perspectum, postquàm quid ipsa sit ostenderimus.

In mundo intelligibili esse aliquid materiæ simile, & de ideis. Cap. IIII.

IN capite quarto probat in mundo intellectuali esse nonnihil materiæ quodammodo simile. Ratum quidem haberi vult illic ideas existere, quod in Theologia nos abũde probamus. Profecto ex eo quòd plures in mente sunt species, constat mẽtis essentiã quę vnius mentis est vna, aliud quiddam pręter ideas existere, ideoq; idealibus formis subesse quasi materiam. Esse vero differentes inter se rationes ibi formales patet, quia inde .i. ex prima forma formarum origine, formalis in ordine rerum distinctio prouenit, non autem ex informi materia: non rursum casu ordinis omnis experte, non denique ex diuersis agentibus, nisi vno quodam ducti duce dirigantur ad vnũ. In ipso aũt duce tanq̃ vniformi simul & omniformi mente rerum omnium ad necessariũ vniuersi ordinem pertinentiũ, & destinata vnio est & descripta distinctio. Sed quonam pacto? Hoc aũt alibi dictum est, atque dicendum. Nunc animaduerte Plotinũ, ideas menti non tanq̃ tabulę picturas ascribere, sed tanq̃ generi species adhibere, alioqui non tã vnio illic q̃ congregatio & aggregatio foret. Vna igitur ibi intellectualis natura est, quam intellectualitatem (vt ita dixerim) aliquis appellabit, in qua omnes species .i. ideę conueniunt tanq̃ generali natura. Differũt vero inter se per varios intellectualitatis siue intelligentiæ modos, non tamen (vt ita loquar) notionales, sed etiã efficaces, seminariæ virtutis instar. Formales aũt eiusmodi modi differentiæq; velut formæ quędam particulares accedunt ad naturam ipsam intelligentię generalem, ad species ideales concipiendas. Dialectica vero quæ genus (vt ita dicã) illud in species digerit, nõ externa sed intima est, nõ quęsita sed naturalis: ibi enim quod distribuit vitalis essentia est quasi animal, in quod distribuitur sunt ideę velut animalia quędam. Quod verò distribuit, est ipsa intelligentię virtus roborata bono, quasi virtus concipiendi viro. Quod si proprietates ibi variæ, quia distinguũt in actumq; edunt absolutissimum, quasi formę sunt, certe natura ipsa communis ad has sicut materia sese habet. Sic itaque mundus corporeus superioris imago est, incorporeum mundũ referens velut exemplar, si multiformis referatur ad multiformem, si materia hęc referatur ad illam. Sed in hoc partes quidem sunt in toto, non totum partibus inest: illic autem tota intellectualis illa natura in qualibet continetur idea, sed aliter atque aliter, vt alibi declarabitur. Tum vero si mundum illum seces in partes postea inter se disiunctas, eandem habebit materiam quam & noster: sectio enim est huius nostræ materiæ passio. Sed nota materiam proprie quantam admittere sectionem, neque materiam, si expers sit quantitatis admittere: neque quantitatem rursus id passuram, si à materia procul fuerit patiente primo. Sic ergo materia quanta secatur potius quàm quantitas vel materia sola: sin autẽ quodlibet eorum quæ illic concipiuntur vt multa intra seipsum reliqua cõplectatur, adeo vt totũ

ipsum

ipsum nusquàm videatur per sectionem fuisse disiunctum, materiam quidem hanc nostram illic esse negabis. Sed aliquid interim inuenies illic quasi materiam cum multa primo intuitu contemplatus, mox sub multis inueneris vnum. Offert quidem primo se tibi vt multiplex atque multiforme: prius enim in notitiam formale venit vt mouens, quàmuis ibidem origine quadam ipsum materiale sit prius: quo rursus materiali prius est ipse boni ipsius actus, quo hoc materiale fit actu. Iam vero cum esse simpliciter antecedat esse hoc, & esse tale, merito prius & ibi consideratur esse, quàm esse multiplex atque formale.

Probat esse in intelligibili mundo materiam. CAP. IIII.

Rincipio cum alibi ideas esse fuerit demonstratum, admittentes impræsentia ideas esse, ad institutum progrediamur. Profecto si plures ibi sunt species, commune quiddam in ipsis esse necessarium est: rursusq; propriũ, quo aliud ab alio distinguatur. Hoc utiq; proprium, atq; hæc separans differentia, forma certe est propria. Quod si illic est forma, est insuper & formatum, circa quod differentia est: subest itaq; materia quæ illam accipiat formam, perpetuoq; subiectum. Præterea si intelligibilis illic mundus existit, hic uero noster illius est imitatio, atq; componitur ex materia, illic quoq; oportet esse materiam: alioqui quanam ratione mundum ornatumq; appellabis, nisi speciem siue species contempleris? Quo autem modo contuebere speciem, nisi id quoq; in quo species est comprehendas? Indiuisibilis quidem prorsus est ubiq; mundus ipse superior, & quadam rursus conditione diuiduus. Ac si partes eius inter se dispersæ sint, sectio ipsa atq; dispersio est quædã materiæ passio: ipsa enim est propriè quæ passa dicitur sectionem. Sin autem quæ multa illic sunt, unum ens impartibile sint, nimirum multa illa in uno existentia, in uno illo sunt ceu materia: ipsaq; ipsius sunt formæ. Vnum nanq; ipsum quod est uarium considerandum, imprimis est uarium atq; multiforme: considerandum rursus uelut informe antequàm uarium. Si enim cogitatione illinc abstuleris uarietatem, formas, rationes, intelligentias, proculdubio quod hæc antecedit informe indefinitumq; occurit, nihilq; apparet eorum, quæ penes ipsum in ipsoq; sunt.

Confirmatio superiorum de uirtute mentis penetratiua & resolutiua, quæ similitudo sit materiæ inferioris ad superiorem, & quæ dissimilitudo, & quomodo constituatur ex alteritate & motu. Cap. V.

IN quinto capite soluit quæ dictis obijci possent simulq; dicta confirmat, admonẽs ne ob hoc neges in supernis esse aliquam materiam, quod essentia illic suas semper habeat formas, simulq; sit vnum: quando & apud nos materia semper & formata est, & cum forma conficit vnum. Neque mirum est ibi latere materiam, si & hic semper materia latet. Hanc ibi intellectus excogitat, hanc & hic resoluendo inuenit intellectus. Profecto intelligentiæ virtus, vtpote quæ efficacissima est, ignis instar naturaliter omnia penetrat & resoluit: & quia similiter simplicissima, quiescit nunquàm, donec ad simplicissima resoluendo peruenerit. Hæc in naturalibus resoluendis quod sub rationibus rerum formalibus tanq̃ minime ens latere coniectat, dicit esse materiam quasi profundum: rationem vero formalem esse dicit sublimitatem: quę autem circunstant, quasi inter sublime collocat & profundum. Si quando vero rationes rerum formales omnino segregatas à materia videris, & tamen efficaciam suã ad materiam conuertẽtes, has ipsas in natura videbis ipsamq; naturam. Si præterea formales eiusmodi rationes non solum segregatas, sed suam ad se efficaciam conuertẽtes excogitaueris, mentem protinus contemplabere: mens enim diuina est vniuersi ratio exẽplaris & efficax per conuersionem ad se cognoscens omnia simul & faciens. Tum vero mens quælibet inde nata rationum est plena formalium, aspicitq; formas in rebus formalesq; ratiões, velut quosdam diuinæ intelligentiæ radios, suis quoque rationibus congruentes. Sicut igitur oculus sole creatus, atque solaris in solari lumine solares vbique spectat colores, quod'ue sub eis latet appellare admonet tenebrosum, sic intellectus quilibet diuina mente creatus atque inde imbutus

imbutus luminibus idearum,ideales similitudines in rationibus rerũ formalibus semper aucupatur,& libenter agnoscit:atque sub formis velut quibusdam intelligentiæ diuinæ luminibus vaticinatur, latere materiam velut in rebus infimum, & quia per se formarum tanquam idealium radiorum expers,ideo tenebrosum.Materiam vero corporum cum illa incorporei mundi materia,non genere quidem conuenire memento, sed habitudine quadam. Similiter enim vtraque tum ad formas suas,tum ad ipsum vnum se habere videtur:vtraque ferme similiter per formas suas definitur in actum,vtraque quasi similiter refertur ad vnum.Siquidem eodem inde modo dependet,scilicet per merum processiõis modum euestigio super nihilum,per modum indeterminati determinabilisq; cuiusdam communicant rursus inter se nõ nihil materia hæc & illa.Sicut enim hæc dona quædam incorporeæ naturæ sortitur,sic & illa vicissim tum in mente habet ideales corporũ rationes,tum in anima præter rationes eiusmodi subit & motiones & affectus quosdam ad materiam hanc velut passiones: quæ rursus & hic & ibi formarum locum tenent,similiter ferme & materias suas spectant & vnum. Nã ab vno conuersionis & aspectus & termini modo dependẽt,& materias vtrobique suas terminare videntur.Differunt vero formæ mundi huius ab illis,quoniam hæ quidem ab anima proximæ fiunt,illæ ab intellectu vel deo.Differt & materia hęc ab illa,quoniam hęc quidem profundum est imaginum,illa vero formarum est profundum,quarum hę videntur imagines. Sicut igitur forma illic vera res est, sic & materia est essentia: sicut hic forma est imago formę,sic & materia hęc essentię est imago: atque tantum abest quòd materiam hanc appellet essentiam,vt illam quoque vix audeat essentiam appellare,videlicet si ad sequentem per sectionem essentię comparetur.Post hęc obseruabis,mundum intelligibilem esse quidem semper,sed existere semper ex bono,ferme sicut lux illa coniuncta soli, immobiliter est ex sole. Mundum vero sensibilem non tam esse vel existere, quàm fieri semper ex illo, sicut ex sole mobile,vt aiunt,in aere lumen:quę autem sunt infra lunam,aliquando fieri.ille itaque mundus totam implet æternitatem,hic totum tempus:quę vero subijciuntur lunę partem temporis explent.Consideramus in mundo intelligibili essentiam vt formabilem, seipsam præcedere vt formatam,ordine quodam dico,non tempore.Formam vero eius esse plenitudinem ac seriem idearum consideramus, & illius mundi patrem tanquàm vnum & tanquàm bonũ: in vnitate eminentissimam simplicitatem,in bonitate fœcunditatem prorsus communicabilem.Ab vnitate mirabiliter ab omnibus segregata cogitamus pendere, quod in mundo intelligibili est loco materię solitarium indefinitumq; adhuc, & à formis sequentibus segregatum. A bonitate vero quod est formale iam a que exuberanti illius communicatione fœcũdum.Penes mundi illius patrem, vnitatem & bonitatem sola relatione distinguimus, sed in mundo illius filio, essentiam formabilem ab ideali forma, formasq; inter se ideales distinguimus ratione formali.In mundo autem sensibili ad formalem distinctionem desuper venientem accedit materialis & localis temporalisq; distinctio. Materia in hoc illius materiã sequitur,forma formam,sed ad illam rursus materiam redeamus.Post quàm posuimus ipsum vnũ, cogitare solemus nonnihil inde pendere, quod non sit ipsum. Hoc ergo & quia pendet inde, non est ipsum,& quia non est ipsum vnum,vicissim pendet ex vno.Pẽdere quidem inde modo quędã esse videtur:non esse vero ipsum,esse videtur alteritas atque diuersitas.Duo igitur hęc seinuicem consequuntur,quis ratio non sit eadem vtriusque:non enim vbique quicquid non est aliquid statim pendet ex illo. Tum vero materia rationẽ quidem formalẽ vel idealẽ nullam habet,sed duntaxat materialem Ratio vero hęc hoc ipsum pręcipue cogitatur scilicet pendere inde,nec illud esse,atque econuerso: hanc ob causam Pythagorici materiam binariũ nominabant.Sicut enim binarius est primus à numerali vnitate processus,sic superioris mũdi materia prima est à diuina vnitate processio,constat etiam quodammodo geminis elemẽtis qualiacunque sint, scilicet dependentia negationeq; simul tanquàm motione alteritateq; prima. Quicquid autem his adiunxeris iam est formale, idq; materia reportare videtur per appetitum illuc vnde processerat conuertentẽ:qui sane appetitus ternarium iam implere videtur.Quamuis autem materia per se careat efficacia formæ,non tamen conuersione caret, si modo conuersio ipsa sit appetitio:quippe cum appetitio egestatem sequatur materię propriam. Quod vero per appetitum hunc acquiritur, implet iam quaternarium qui propriè spectat ad formam.Post hunc quinarius sequitur ad actionem præcipue pertinens,senarius ad finem intimum actionis,septenarius ad externum finem actione superiorem.His certe numeris consummatur superior mundus,& in agente quiescit:eisdẽ absoluitur & inferior, & agit in superiore quietem. Sed ne forte dicta te turbent, memẽto vbi iam est ens aliquod actu, considerari formalem eius idealemq; rationem, qua hoc est ipsum quod esse censetur priusquàm prout sit ab alio,vel non sit aliud.Ipsa vero materia, quia ratione formali idealiq; caret,cogitari prius tanquàm aliunde pẽdens,& tanquàm non illud vnde pẽdet,ꝙ sub ratione

quapiam absoluta: nam & hæc ipsius ratio est, ipsa videlicet dependentia ipsaq; negatio, ideoq; omnium vilissimum existimatur. Quod igitur Plotinus ait, materiam motione alteritateq; conflari, quemadmodum diximus intelligere potes. Potes & aliter intelligere, nempe ex eo quòd in re quapiam motus est, cognoscitur conditionem eius nondum determinatá perfectamq; existere: alioqui nihil vltra requireret. Conditio vero indeterminata & imperfecta proprie pertinet ad materiam: quinetiam ex eo quod in re aliqua est alteritas & diuersitas, si modo illic sit vnio vera, est aliud quidem loco actus & formæ, aliud vero loco potentiæ atque materiæ: imò & esse alterum quàm illud, est non esse illud. Hoc ipsum vero quod dicitur non esse illud tanquàm ad negatiuam indeterminatam'que conditionem vergens pertinet ad materiam.

Soluit quæ obijci possent superioribus, & dicta confirmat. CAP. V.

SI autē ex eo quòd essentia eiusmodi semper hæc habet, simulq; ambo sunt unum, dicatur non esse ibi materiam, sequetur ut neque etiam hic sit materia corporum: nunquàm enim materia hæc est absq; forma, sed semper totum corpus, nihiloq; minus est compositum, atq; intellectus duplicitatem inuenit: hic enim diuidit quousque ad id quod simplex est peruenerit, quod uidelicet ulterius resolui non ualeat. Quatenus uero referri in aliud potest, in eius profundum penetrando progreditur: profundum deniq; uniuscuiusq; est materia: quapropter materia omnis est tenebrosa, quoniam ipsa ratio lumen est, & ipse intellectus est ratio. Itaq; rationem in unoquoq; perspiciens, id quod inferius est, quasi sub lumine obscurum esse coniectat: quemadmodum oculus cum sit luminosus, in lumen aspiciens, simulq; in colores qui lumina quædam sunt, adducit ut dicas ea quæ sub coloribus latēt, obscura materiliaq; restare, coloribus adoperta. Veruntamen longe discrepat quod tenebrosum rebus intelligibilibus, quod'ue rebus sensibilibus subesse coniicimus, tātoq; differt ab hac materia illa, quanto species inhærens illi à specie quæ huic inhæret est differēs: diuina enim materia accipiens quod eam terminat, uitam determinatam intellectualemq; nanciscitur. Hæc autem determinatum quidem aliquid fit, neq; tamen uiuēs, neq; intellectuale quicq̄, sed uita uacuum quiddam quàmuis ornatum: forma quinetiam hæc imaginaria est, ideoq; imaginarium est subiectum. Illic autem & forma uera res est, & subiectum consequēter essentia uera. Quamobrem qui materiam essentiam esse dicunt, si modo de illa loquuntur, existimandi sunt recte sentire: quod enim illic est subiectum, essentia est, imò uero unà cum eo quod est in ipso consideratum: essentia enim re uera est id totum iam luminosum. Quòd autem quæritur utrum intelligibilis illa materia sempiterna sit nec ne, perinde se habet ac si quis percontaretur an ideæ sint sempiternæ. Genita quidem illa sunt qua ratione principiū habent: ingenita uero propterea quòd non tempore habēt principium, sed sunt semper ab alio, non quasi quæ fiant inde semper ut hic mundus, sed existentia semper sicut ille mundus. Etenim quæ illic alteritas est, materiā semper efficit, hæc enim principium est materiæ, primaq; motio: quapropter & hæc dicta est alteritas, quoniam motio & alteritas inde sunt simul exortæ. Indeterminata uero & motio est & alteritas, quæ à primo dependent, egētq; illo quo terminentur: terminantur autem quando conuertuntur ad ipsum. Ante uero indeterminatum, id est materiaq; & alterum, atq; nondum est bonum, sed

num,ſed quiddam boni lumine uacuum. Si enim à bono lumen emicat, nimirum quod capit lumen,anteq̃ capiat non habet lumen, & quatenus habet ipſum quidem uelut aliud, illud habet ut aliud: ſiquidem lumen ipſum procedit ab alio. Hactenus de intelligibilis mūdi materia forte ulterius q̃ diſputatio hæc exigebat,fuerit diſputatum.

Probatur in corporibus eſſe materiam. Cap. VI.

CApue ſextum argumentis quatuor oſtendit in corporibus eſſe materiam. Primum ex commutatione elemētorum mutua,quæ nec ex nihilo facit aliquid, neque quicquàm deducit in nihilum:ideoq; neceſſe eſt vtrinque materiam formarum mutationi ſubeſſe: Secundum ex quadam diſſolutione compoſiti, tertium ex reſolutione ad extremum vſque redacta,quartum idem ex elementorum natura cōfirmat.Profecto cum ex aqua fit aer,formæ quædam ibi mutantur, neque totum quicquid erat in aqua perit, ne aliquid deducatur in nihilum,cum naturæ intentio non ſit ad malum, ne'ue alioqui cogatur aer ex nihilo fieri. Cum enim non quodlibet fiat ex quolibet,multo minus aliquid naturaliter fit ex nihilo. Reſtat igitur aquæ aliquid,quod aquæ formam exuens,viciſſim aeris induat formam,ſitq; cōtinue motioni ſubiectum, quam neque quod abit, neque quod accedit ſuſtinere poteſt,& tamen mutatio tanquàm accidens debiliſſimum indiget fundamento. Verum ne neges naturalibus formis ſubeſſe materiam, memento formam cum ſit principium actionis actum quendam merito iudicari:actum vero qua ratione actus, cum proprie agat, pati non poſſe. Cum igitur naturalia inuicem patiantur, conſtat præter formas quibus agunt,materiam,id eſt eſſentialem potentiam qua patiantur habere, & hanc ſubeſſe omnibus vnam,vt facilius compatiantur inuicem,atque commutentur.Sed hæc quidem nos ſimili quadam via in Theologiæ quinto probamus,& noua hic ratione ſic iterum confirmamus.Corpus ſicut apud mathematicos in terminos quaſi externos definit,ſcilicet in ſuperficies duas,alteram profunditatis,alteram altitudinis,quę neque corpora ſunt,& aliud certe ſunt quàm nihilum, ſic apud phyſicos in terminos finitur internos,qui neque corpora ſunt,neque etiam nihilum,ſcilicet ex alto in formam,ex infimo in materiam.Decet enim entium ordinem in deſcenſu anteq̃ deſinere cogitetur ad nihilum,quod extremum videtur externum, finiri in terminum quendā ſibi coniunctum.Id aūt eſt non actus aliquis entium,nam infra quemlibet actū ſubeſt quod fieri, & quod pati poſſit ab actu: eſt igitur extremum hoc potentia capax actuum atque patiens.Potentia vero ad entia vel ad eorum actus,non quidem omnino nihilum,ſed entiū potius infimum iudicatur.Infimum hoc velut indefinitum,terminosq; ab alio expetens,refert mundi ſuperioris infinitatem atque materiam.Infinitatem etiam in quolibet intellectu,infinitatem rurſus in anima mundi & in ipſa natura, quam teſte Iamblicho materialē vbique infinitatem Ægyptij ſapientes ipſam (vt eius verbis vtar) eſſentialitatē nominant, per quā ipſum vnum materiam producit in corpore,atque vt concedit & Proclus ad hoc ipſum etiā agente natura,quod & alibi declarauimus.Deniq; cum ad ideales rationes referri per ſe non poſſint niſi formalia, ideoq; materiæ non ſit idea, conſtat eam mundano operi neceſſariā ab aliquo ſaltem ſuper ideas & opificem idealem principio originem primam ducere, ab ipſa ſcilicet eſſentia eiuſdem opificis,quatenus ordine quodam ideas & proprietatem opificeam antecedit,ac tandem ab ipſo ſuper eſſentiam vno, quatenus ſimpliciſſimum eſt & mirabiliter ab omnibus ſegregatum. Sed & hoc ipſum vnum non modo per eſſentiam adhuc formabilem in opifice,ſed etiam per formabilem eſſentiam in mūdi anima & natura per continuatam ſeriem producere materiam iudicatur: materiam inquam velut vnum inferius non ſolum illis quæ ſunt,ſed his etiam quæ gignūtur,ſicut & ipſum vnum eſt vtriſque ſuperius. Sic in Parmenide quæcunque de ipſo ſimpliciter vno propter excellentiā eius rite negantur, de vno interim quod eſt in his quæ vere ſunt,per formalem affirmantur proprietatem, & interea de vno quod eſt in his quæ gignuntur,partim ſecundū formam, partim ſecundū participationem affirmari videntur.Sed eadem rurſus de materiali vno omniū infimo tanq̃ per oppoſitum reſpondenti primo,ob defectū negantur extremū: adeo vt nihil reperiri queat (vt ita dicā) primo ſimilius vni q̃ poſtremū hoc vnum,ſi modo per diſſimilitudinē cogitetur aſſimilatio,& per negationē cōparatio fiat, infinitusq; defectus ad infinitū referatur exceſſum.

Probat in corporibus eſſe materiam primam. CAP. VI.

DE ſuſceptaculo uero corporum deinceps ita dicatur. Principio ꝙ oporteat corporibus aliquid eſſe ſubiectū,quod aliud quiddā ſit pręter corpora,mutua elementoꝝ cōmutatio nobis oſtēdit.

Quod enim trāſmutatur, nō oīo corrūpitur, alioqui eſſentia quędā in nō ens penitus euaneſceret, neq; rurſus quod fit, ex eo quod nullo modo eſt, efficit. Sed cōmutatio quædā ex ſpecie altera fit in alterā, permanet aūt quod genitæ rei ſpeciē induit, dū exuit alterā. Cōſtat hoc inſuper ex interitu, hic enim pertinet ad compoſitū: quod ſi ita eſt. ex materia & forma eſt unūquodq; caducū. Inductio quoq; teſtat, quod diſſoluit eſſe compoſitū: reſolutio rurſus idē nobis oſtēdit. Veluti ſi phyala reſoluatur in aurū, aurū uero reſoluatur in aquā, aqua deniq; ſimili ratione cum perit proportionale aliquid exigat. Pręterea neceſſe eſt elemēta uel ſpeciē uel materiā primā eſſe, uel ex materia ſimul ſpecieq; cōſtare. Speciē quidē eſſe impoſſibile eſt, quo enim pacto ſi abſq; materia ſint, molem magnitudinemq; habebunt? Sed neq; etiam prima materia ſunt, quoniam diſſoluuntur. Itaq; ex materia ſimul & ſpecie cōponuntur. Ac ſpecies quidem ad qualitatē ſpectat & formam, materia uero pertinet ad ſubiectum: & id quidem quia non ſit ſpecies, non terminatum.

Opiniones falſæ de materia confutantur. Cap. VII.

OPiniones quatuor de materia falſas in ſeptimo capite reprobat: Primo quidē Empedoclis, materiā & compoſitionis primā, & reſolutionis vltimā, putantis quatuor elementa. Quod ideo falſum eſt, quoniā elementū diſſoluitur, materia vero nequaq̄ quod ſatis in Theologiæ quinto probamus. Secūda vero quæ Anaxagoræ ſolet aſcribi: ferunt enim nonnulli, ſi credere fas eſt, Anaxagorā poſuiſſe duo principia rerum, intellectū. ſ. & materiā, quæ neque ab intellectu ſit, neque ab eo nouas accipiat formas, ſed ipſa in ſe cunctas habeat ſed confuſas, diſcernantur aūt per intellectum. Verum in miſtura eiuſmodi formæ omnes imperfectæ ſunt & inuicē impeditæ: eſt & imperfecta materia, quæ ſua expedire nō valet. Cum igitur eſſentia hæc imperfecta ſit, ideoq; nec per ſe, ſed per participationē quādā habeat eſſe, ſequitur ſuper hanc eſſentiam eſſe perfectā, neque ſimili conditione confuſam, ne rurſum ſuperiori quodā indigere cogatur. Iam vero hæc intellectualis opificis eſſentia eſt ſuperior q̄ materia, vt dominari materiæ poſſit, ac dominādo perfecte formare. Multo vero imperioſius & facilius & exactius mou . bit materiam, artificioſiusq; formabit, ſi formas ipſe in ſe pręſcriptas habeat, & imprimat in materiam per ſe prorſus informem: ideoq; ad omnia mira facilitate cedentē, q̄ ſi informis ipſe caſu materiā tractet, & in diſcernēdis cōfuſis quaſi quadā forte laboret. Cōfutat poſt hæc Anaximenis vel Anaximandri (vt fertur) opinionē, eſſe dicētis materiam infinitū. Si infinitū hoc appellant quod nequeat pertranſiri aut hoc primo & per ſe & in ſe infinitū erit, ideſt ipſa formalis infinitudo aut quaſi accidēs erit in alio. Non primo vtique modo, quod enim ſic eſt infinitū, ex toto eſt ſigillatim pariter infinitū: atque ita in corpore non eſſet totū parte maius, neque pars à parte differens vel à toto. Non etiā ſecūdo modo, ſic enim illud cui accidit infinitū per ſe ante hunc acceſſum non foret immenſum, itaque non caperet infinitum: & quicquid ſit nō eſt materia id quod accidit, quoniā eſt in alio. Non rurſus materia eſt illud cui id accidit, ſi non ſit infinitū ex opinione iam poſita, neque totum hoc compoſitū eſt prima materia, quia non ſimplex, ſed in prius aliquid reſolubile. Tum vero refellit Democritum ponentem pro materia rerum atomos, ideſt corpuſcula quædam indiuidua prorſusq; diſiuncta. Sed neque corpus aliquod indiuiduum eſt, neque ex indiuiduorum numero magnitudo concreſcit, neque ex diſcretis viſcoq; carentibus continuitas humorq; corporum coaleſcit, neque ex vita carentibus vita creatur, neque ex caſu fit ordo perpetuus ad intelligentiam pertinens atque artem, neque ars vel naturalis vel quæſita ex materiis continuitatem naturaliter fugientibus aliquid vnquàm conficere poteſt.

Confutat opiniones falſas de materia. CAP. VII.

PRoinde contra Empedoclē pro materia elementa ponentē, elementorum corruptio ipſa reclamat. Anaxagoras autē miſturā quandam inducens uelut aquā, dicēſq; hanc non aptitudinem quandā habere ad omnia, ſed actu omnia continere, profecto intellectum quem introduxerat tollit è medio: quippe cum non eum dicat formā ſpeciemq; tribuere, neq; priorē eſſe materia, ſed cum materia ſimul.

Impoſſi-

Impossibile quidē est simul esse: si enim mistura ipsius esse est particeps, certe ens ipsum antiquius est. Quod & si ipsum ens mistura quædā est, alio quodā his opus est tertio: quamobrē si necesse est rerum artificem esse priorem, quid nam oportuit species secundum exigua in materia esse? deinde intellectum inextricabili negotio confusa discernere? cum liceat materiæ siquidem sit non qualis, imprimere qualitatē, atq; formam per totam extēdere. Postremo qua ratione fieri possit, ut in quolibet omnia sint, profecto non uideo. Qui aūt infinitum materiæ loco ponit, quid hoc ipsum sit debet exponere. Ac si ita infinitum est, ut id pertransire quis nequeat, meminisse oportet, nō posse eiusmodi quicq̃ in rebus existere: neq; si ipsum per se & in se infinitum sit, neq; si in alia sit natura quasi cuiq̃ corpori accidens. Profecto neq; ipsum in se immensum, quoniā pars quoq; eius necessario foret immensa, neq; infinitum accidens alteri, quoniam illud cui accidit suapte natura infinitum minime foret, neq; simplex, & profecto neq; materia, sed neq; atomi etiam materiæ ordinem sortientur, quæ quidem nihil sunt omnino. Omne enim corpus est per omnia diuisibile. Refellitur quoq; idem ex ipsa corporum continuitate atq; humore: rursus ex eo quòd absq; mente & anima singula esse nō possint, quam ex atomis componi natura non patitur. Item quia nulla prorsus natura præter atomos adinuenta potest quicq̃ ex atomis fabricare: quandoquidem nullus artifex ex materia non continua conficere quicq̃ ualet. Quamplurima præterea aduersus opinionem hāc dici possent dictaq; sunt: quapropter superuacuum est in his diutius immorari.

Materia non est quantitas, nec habet propriam quantitatem. Item quòd ratio formalis trahit secum quantitatem certam, non econuerso. Cap. VIII.

DE hac ipsa materia quæ mundi vnius est vna, est & continua .i. vbique per se tota, neq; similis atomis disgregatis, est & formarū omnium expers: inquirit quid non sit præcipue, vt siquid modo sit, ita demum quid sit potissimum cognoscatur. Principio non est corpus si caret forma, si corpus resoluitur in materiam, si materia prorsus eadē quasi corpora penetrat, non habere hanc si modo prima materia est, neque materia quædā, sed simpliciter proprias qualitates, & ego satis alibi, & Plotinus hic perspicue tractat. Denique q̃to agēs ipsum prius est, tanto ei subest & materia prior, sicut naturæ quę prior est arte subijcitur materia prior: artifici ergo diuino tanq̃ primo subditur materia prima, ergo prorsus informis, si cui ille est omniformis. Quoniam vero quantitas parum admodum formalis est, & materiæ instar inefficax, patiensq; q̃plurimum, ideoq; difficile discernitur à materia: iccirco diligentius & hic & in sequentibus perscrutatur, vtrum materia vel sit quantitas, vel propriam saltem habeat quantitatem. Non habere quidem propriam quantitatem patet, quoniam indifferenter se habet ad magnum atque paruum, & quia alioqui quanta foret. Cum vero aliud sit quantitas, aliud vero quantum, sitq; quantum duplex aliquid: materia si quanta fuerit, cōpositum aliquid iudicabitur, atque ita in prius aliquid resoluetur. Itaque non erit materia prima: quam vt prima sit materia, primumq; formabile, primumq; patiens, oportet sic penitus formarum esse vacuam, sicuti necesse est autorem formarum primum esse plenū. Qui nō ex formis omnino nullis facit in materia formas, sed obsignatoris more, modoq; sigilli, quas ipse formas habet quodammodo exprimit, & imprimit in materiam. Cum formas dico etiam intelligo quantitatem per quam velut formale quiddam, sic materia fit diciturq; quanta, sicut & qualis per qualitatem. Sic igitur formarum autor perfecte formabit (vt diximus) si materiæ penitus dominabitur: ita dominabitur, si ipse quidem formas habeat omnes, sed materia nullas: vt materia ita prorsus egena vehementius appetat, quod'ue porrigit, asciscat auidius. Item vt ille omnium sit artifex non quorundam, sitq; artifex communis & primus. Item ne illa aliquando propriam qualitatem, si quam habuerit, opponat artifici qualitatē aliam præbituro. Ne'ue si habuerit propriam quantitatem siue figuram, resistat artifici aliam impressuro, aut saltem cogat illum pro modo sui potius quàm pro illius autoritate tribuere formas.

Iam vero cum ille primo det quæ tribuit tradat'que materiæ vacuæ, merito nec vllum habet obstaculum, neque qualitatem affert necessario pro qualitate præterita: neque rursus pro quantitate, siquidem ipsemet primam tribuit quantitatem. Tu vero de communi rerum artifice naturaq; communi & formatione rerum prima potissimum hæc dicta putato. Memento præterea communis artificis voluntatem non casu quodam concurrere cum certa materiæ magnitudine, atque vicissim adeo, vt ita formæ modus quantitatis modum sequi cogatur. Si enim casu fit ille concursus, fortuna erit ordinis fundamentum. Id'que quod in rebus est per accidens erit eo ipso quod per se est prius atque superius. Neque rursus existimes autorem primum in actione præcipua, ex quadam materiæ quantitate pendere, multo'que minus ex certa figura alioqui actiones multas impeditura. Sed scito cum artifex ipse antecedat ordine & potestate materiã, summa libertate materiæ dominari, & in formanda minime laborare, ne transgressio vnquàm contingat in opere. Ideoq; pro natura, pro ratione, pro voluntate sua potius quàm pro quantitatis alicuius modo mouere primum, & formare materiam. Cum enim non per quantitatem, sed per efficacem formam moueat atque faciat, merito actioni suæ primum in materia respõdet eiusmodi forma, formamq; subinde quantitas comitatur: dum videlicet ad formalis actionis impetum, formæq; efficacis ingressum materia mouetur atque protenditur: extenditur inquam, eatenus proprie, quatenus tum agitat eam formæ penetrantis impetus, tum ratio idealis ipsa præscribit, tum denique ratio formalis vel seminaria exigit. Nec immerito ad certam speciem certa consequitur quantitas vel figura potius quàm econuerso: duo enim hæc velut minus perfecta ex specie tanquàm perfectiori dependent, & tanquàm non efficacia formæ seruiunt efficaci, ipsiusq; formæ ratione comprehenduntur & fiunt. Neque diffidas quantitatem specie contineri, est enim quantitas forma quædam, ac tanquàm aliquid formale minus in specie velut magis formali continetur, & velut illic implicata mox in materiam explicatur. Hinc fit vt certæ viuentium species certas habeant magnitudines & figuras. Pertinere autem quantitatem ad formam, neque esse materiam ex eo patet quód quantitas vbi metitur & numerat, rationem habet determinantis: materia vero pura determinabilis tantum esse censetur. Mitto quantum adducantur passim formæ rerum vel inter se differre, vel permutari sæpe pro modo mutationeq; quantitatis atque figuræ, quod sane nunquàm adduceret materia pura. Taceo nunc effectus occultos qui certis ex figuris & numeris in corpora sæpe nostra animos'ue resultant. Certe ante esse quantum ponitur esse simpliciter, nũquam enim aliquid esset quantum, nisi simpliciter esset: est autem simpliciter etiam si non sit quantum. Quando igitur ipsum simpliciter ens quod antecedit esse quantum, primo cogitatur extendi: tunc primum quantitas oritur ipsa, scilicet entis extensio. Hæc ipsa entis portio quæ protenditur, materia est iam corporea facta, extensio vero quantitas: extensio quidem subiecto indiget. Siquidem est accidens & passio quædam formalem entis actum necessario sequens. Iam vero cum aliquid extendatur, neque tamen ipsa extendatur extensio, hoc ipsum quod protenditur materia est extensioni subiecta, extensione necessario prior, nisi enim quodammodo sit, protendi non valet. Neque vero suspicari licet quantitatis subiectum esse formam, quælibet enim alia forma tanquàm incomparabiliter efficacior quantitate non subit, imó subigit quantitatem. Denique quód in mundo intelligibili copia virtutis est, potestas'que per omnia præsens, & inferioris excessus, per quantitatem velut illius imaginem in sensibili mundo refertur. Quód autem illic virtutis copiæ velut materia subest, per materiam hanc referri videtur. Cum igitur non ad idem spectent quantitas atque materia, neque esse eadem iudicantur. Sed quis non videat & numeros in rebus etiam á materia segregatis existere? & puncta lineasq; imó & superficies neque materiam esse, neque necessariam habere materiam. Conclude quantitatem cum sit formale aliquid ex agente potius quàm ex materia dependere: cumq; sit inter formalia minimum, merito sic vbique tribui, vt forma præstantior exigit.

Quid non sit, quid ue sit materia, id est quód nullas habeat formas, & quomodo ad formas se habeat. CAP. VIII.

QVænam igitur est hæc quæ una continua, qualitatis expers esse dicitur? Principio hanc non esse corpus, si modo qualitatis est expers, est manifestum, alioqui qualitatem est habitura. Cum uero dicamus hanc ipsam omnium sensibilium esse materiam: non autem quorundam quidem materiam esse, quorundã uero speciẽ, ceu lutum solemus

dicere penes figulum quidem materiam esse, simpliciter autem non esse materiam. Cum inquam non ita de ipsa mundi materia distinguamus, sed ad omnia simpliciter referamus: nimirum nihil prorsus eorum quæ in ipso sensibilium genere percipiuntur, ipsi secundum naturam suam attribuemus. Si ita est præter alias qualitates uelut colores, calorem, frigus, neq; etiam leuitatem, neq; grauitatem, neq; densitatem, neq; raritatem, neq; figuram, materiæ debemus ascribere, igitur neq; etiam magnitudinem. Aliud nanq; est ipsa magnitudo, aliud uero magnum: rursus aliud figura, aliud figuratum. Oportet uero ipsam nihil esse compositum, sed simplex, & unum quiddam suapte natura: nam ita demum omnium erit uacua: & qui ei traditurus est formam, tradet eam uelut aliud quiddam existens præter materiam. Magnitudinem quoq; & omnia ex his quæ sunt, uelut offerens & afferens largietur: alioqui materiæ ipsius magnitudini seruiet, opusq; faciet non quantum ipse decernit, sed quantum ipsa materia capit. Quod autem nonnulli ferunt artificis uoluntatem cum ipsa materiæ magnitudine congredi, uidetur esse figmentum. Si autem efficiēs causa materiam antecedit, sic prorsus materia se habebit, ut uult efficiens, ductuq; ad omnia facilis, igitur & ad magnitudinem. Sin autem habeat magnitudinem, habebit quoq; figuram: quapropter difficilius etiam elaborari poterit ab artifice: ingreditur igitur materiam species omnia secum afferens. Species uero omnis continet magnitudinem, & omnino quantitatis modum unà cum ratione, atq; sub ratione: iccirco in singulis rerum generibus quantitas unà cum specie designatur. Alia nanq; præscripta est hominis magnitudo, auis alia: profecto absurdum foret aliud esse certæ auis propriam quātitatem adducere, q̄ eiusdem propriam imprimere qualitatem. Neq; enim dicendum est qualitatē quidem esse rationem quandam, quantitatem uero non esse speciem, cum mensura quædam numerusq; existat.

Confirmatio superiorum. Cap. IX.

VErum ne forte mireris quātitatem nullam in ipsa ratione materiæ contineri, materiāq; ex se non esse quantam. Memento cum res præter quantitatem multæ sint ut substantiæ & qualitates atque similia, merito rationem entis à ratione quantitatis esse diuersam & communiorem atque priorem: ideoq; multa & esse & intelligi posse etiam si non existant, nec intelligantur esse quanta. Sic nec anima quanta est quæ generat quantitatē, neque materia quanta quæ præcedit corpora, neque quantitas ipsa quanta, ne abeatur in infinitū. Siquidem quantum, quantitate fit quantum, sicut aliquid qualitate fit quale, ex quo etiam confirmatur quantitatem aliquid esse formale: sic ergo corpus viuens naturali colore fit coloratum, neque tamen color ipse est coloratus. Neque rursus seminaria ratio, quæ naturalem in animali colorem creat, est color: similiter neque quantitas & figura viuenti congruens, quanta vel figurata est, neque seminaria virtus quantitatis eiusmodi figuræq; fabricatrix, est quantitas aliqua vel figura. Tum vero sicut accedens qualitas ad materiam nondū qualem reddit subito qualem: sic & quantitas accedens ad eam nondum quantam simpliciter reddit quantam. Neque tu cogitare debes materiam in primo quantitatis aduentu in amplius ex angustiori protendi: angustia enim & amplitudo modi quidam sunt existentis iam quantitatis. Ante vero primum quantitatis accessum, neque quantitas in materia est, neque igitur ibi modi sunt quantitatis: atqui & ipsa formalis ratio quantitatis neque magna est, alioqui non congrueret paruis, neque rursum parua, alioqui magnis seipsam accommodare non posset. Similiter & materia neque tanta est proprie, neque tanta ut æque sit ad omnes quantitatis modos subeundos indifferens: neque rursum quanta simpliciter, ne quid ita in se formale possideat sitq; composita.

Quòd materia nullam habeat quantitatem. CAP. IX.

Erum qua nam ratione rem aliquam quis apprehendet, quæ nullam prorsus habeat magnitudinem? Forte uero, quodcunq; non idem est quod quantum: non enim idem est ens & quantum, nam & alia præter quantum multa sunt. Omnino autem incorpoream naturam omnem ponere debemus à quantitate remotam: incorporea uero & materia est. Quinetiam ipsa quantitas non est quanta, quātum enim est quod quantitatis est particeps: quapropter ex hoc quoq; manifestum est quantitatem speciem quandam esse. Quemadmodum igitur albedinis præsentia fit aliquid album, quod autem albedinem facit in animali coloresq; uarios, non est color uarius, sed uaria quædam ratio: sic quod facit quantum non est quantum aliquid, sed quātum ipsum, uel quantitas ipsa uel ratio quantitatis effectrix. Accedens igitur ipsa quantitas in materiam, nūquid materiam in amplitudinem explicat & extendit? nullo modo. Neq; enim in angustum coacta fuerat: imò uero magnitudinē quæ prius non erat affert, sicut & qualitatem quæ ante non erat adducit.

Quomodo materia cognoscatur, cum sit informis. Cap. X.

Dubitatur igitur quomodo cognosci materia possit, cum formis careat omnibus, oporteat autem cum rem cognoscendam cognoscentes mouere per formam, cum cognoscētes per formam ipsi rei cognoscendæ consentaneam agere circa ipsam. Cum igitur per formas cognitio fiat, videmur consequenter cogitaturi formalia, non informia, nisi forsan animo moliamur formas omnes ex animo segregantes, coniectare nonnihil in rebus à formis similiter omnibus segregatum. Sed interim dum molimur, forma quadā certe molimur, ideoq; inuiti molimur & formam, quàmuis vt putamus informē, dum videlicet pro viribus cogitamus indefinitam, atque sub eiusmodi forma suspicamur indefinitam quoq; materiā: sic igitur indefinitate quadam conceptionis nostræ indefinitatem materiæ cogitamus. Cōducit ad idem indefinitas quædam quasi materialis sub animi forma naturaliter actuq; latens. Si fingatur circulus infinitus, ratio quidem definitioq; circuli finita erit & certa: iactus autē oculi vel similis imaginationis per circulum infinitum, infinite vagabitur. Similiter si quis omnibus sublatis formis intuentis oculi more intendat pro viribus animi aciem in materiam, nihil prorsus inspiciet, sicut nihil inspicit oculus luminibus & coloribus vbique sublatis: sed hic animus coniectat interea subtracto lumine subesse corpus obscurum, nunquid & ibi formis ademptis subesse conijcit rem informem: conijci quidem vtrunque potest, verum eiusmodi coniectura neque legitima ratiocinatione, quæ solet ductu mentis rationisq; idealis ex formis concipere formas. Neque legitima rursus imaginatio, quæ solet formas vel ex mente vel ex sensibus intueri: coniectio itaque circa materiam ex spuria ratione & adulterina rursus imaginatione miscetur. Sed eiusmodi quidem indefinitas animi circa indefinitatem materiæ suspicandam, habet interim aliquid definiti quatenus & per formas agit, & definit aliquid de materia, neque proprie tamen intelligit: intellectio enim est idearum vel saltem idealium contemplatio. Neque rursum ratiocinatur proprie: ratiocinatio enim est collectio quædam. Hic vero non tam colligit quàm dispergit, dum omnia de materia negat, ac si quid affirmat interea negata confirmat. Dum enim affirmat materiam esse formarum omnium susceptaculum, confirmat interim eam per se prorsus informem. Et quoniam anima vtpote quæ species est, & essentia vera, horret informia & odit essentiæ casum: iccirco dum de materia negat formas & essentiam atque esse, interea eam ad hæc omnia refert, & sicut negando prius, ita deinde referendo cognoscit. Similis in hoc esse videtur cognitio infimi rerum & cognitio summi, & vtrunque (vt ita dixerim) ignorando cognosci. Tu vero vbi Plotinus ait, simili cognosci simile, intellige vim aliquid cognituram, tum ante cognitionem esse quodammodo illi cognatam, tum in ipsa cognitione formam illius edere vel subire conditionem. Conclude rursus, vbi cognitio est efficacior, ibi similitudinem esse maiorem. Et quoniam intelligentia ratio'que non solum sicut sensus rem attingit extrinsecus, sed etiam efficacissime penetrat: iccirco hanc rationibus æternis cognatiorem existere quàm corpori sensus.

Vtrum & quomodo cogitari materia posit, cum careat quantitate & omni forma. CAP. X.

Vid ergo? intelligam ipsum expers magnitudinis in materia? Quid autem? intelliges quoquo modo informe? Et quænam intellectio quis'ue cogitatiõis intuitus? Forte indefinitas ipsa. Si enim simile simili quodam attingitur, ergo & ipsa indefinitate indefinitum quoq; percipitur. Ratio quidem circa indefinitum esse definita potest. Intuitus autem in ipsum indefinitus euadit. At si quodlibet ratione intelligentiaq; cognoscitur: Hic autem ratio quidem dicit de ipsa quæcunq; dicit. Quæ uero intelligentia esse studet, nequaquam intelligentia est: sed uelut orbitas quædam intelligentiæ, profecto imaginatio circa materiam non legitima est, sed spuria: partim ex altera non uera, partim cum altera ratione composita. Ac forsan huc Plato spectans ait materiam adulterina percipi ratione. Quænam igitur ipsa animæ indefinitas est? Nũquid inscitia integra uelut absentia? Forte potius in quadam negatione cum affirmatione quadam, infinitum cõsistit: sicut oculo obscuritas est, tenebrarum, quæ quidem omnis inuisibilis coloris materia est. Sic igitur & anima auferens quodcunq; est in genere sensibili quasi lumen, neq; ualens quod residuum est terminare, similis euadit oculo in tenebris constituto. Idem quodãmodo tunc effecta ei quod quasi uidet? An igitur uidet? Forte tanquam nõnihil, figuræ, coloris, luminis expers: præterea nullam magnitudinem habens, alioqui in speciem iam redigeret. Quando igitur nihil prorsus intelligit, nõne eadem illa est atq; hæc animę passio? Nequaquam. Quando enim nihil intelligit, dicit nihil: imò uero nihil patitur. Quando uero materiam cogitat, talem patitur passionem, qualem si quandam informis rei recipiat formam. Siquidem & quando quæ formata sunt, quæ'ue magnitudinem habent, intelligit, tanq̃ compositum quiddam cogitat. Quasi enim distincta uel colorata, & qualitatibus insignita cõsiderat. Totum ergo quiddam intelligit, ac simul ambo, atq; perspicua quidem intellectio siue sensus fit inhærentium: umbratilis uero fit informis subiecti suspicio. Neq; enim species est. Quando igitur in toto atq; composito subiectum unà cum his quæ insunt, accipit: si resoluat & separet consequentia, tunc residuum quod relinquit ratio, uelut tenue quiddam tenuiter suspicatur, obscureq; obscurum, & intelligit non intelligens. Et quoniam nec ipsa materia informis permanet, sed in rebus formatur assidue: idcirco & anima repente ipsi rerum adhibet speciem indefinitatem ęgreferẽs, perinde ac si metuat, ne extra rerum ordinẽ corruat, neq; tolleret in eo quod non est diutius immorari.

Materia nec est quantitas, nec habet propriam quantitatem. Item susceptio formarum non ratione quantitatis, sed ratione materiæ. Item forma præcedit quantitatem. Cap. XI.

PRoinde materiã nõ esse q̃tum aliquid cõfirmat contra dicentes nõ esse aliã in rebus materiã prętер dimensionẽ qualitatibus subditã, quemadmodũ in cęlo ponere videt Auerrois. Plerique considerantes dimensionem, tum inefficacem esse, tum ad capiendum accommodatam, qualẽ esse materiam arbitramur: dimẽsionem putauerunt ipsam esse materiam. His autem respondet Plotinus probans dimensionem non esse necessariã ad ipsum acceptionis effectum, quandoquidem mens & anima sine dimensione res capiant. Præterea cum

ipsum simpliciter ens antecedat esse quantum, merito quantitas posterius ad ens accedit. Quo fit vt quantitatem sine priori quantitate recipiat. Similiter materia sine quantitate prę cedente suscipit quantitatem. Ergo & quod recipiat alia, habet non quia quāta: sed quia materia. Quippe cum ipsa materia primum fuerit susceptaculum. Contingit autem materiæ formas in dimensione recipere, quoniam sicut formas, sic & dimensionem accipit: ac producto spatio protenditur in ea simul & qualitas, contracto vero contrahitur: iā vero in ipsa intentione naturæ prior esse videtur species, primaq; speciei proprietas, quàm eius quantitas vel figura: ideoq; sic naturaliter instituta materia est, vt potissima præparatio eius ad speciem sit potius quàm ad aliquam quantitatem. Materiam dico simplicem atque primam. Nam secunda materia iam certo modo ad speciem aliquam præparata, magnitudinem ei conuenientem iam cœpit accipere. Sed & ante magnitudinem certe quandam subijt qualitatem futuræ cōgruam speciei. Cuius quidem qualitatis virtus magnitudinem & figuram paulatim accommodat speciei. Certā igitur forma quantitatem certam quodammodo antecedit, ac si fingas quantitatem saltem interminatam certas pręcedere formas: fingemus & nos similiter interminatam quantitatem ab interminata quadam forma præcedi, cuius efficacia in quantitatē materia protendatur: sic vtrique imperium actionemq; separatæ formę super materiam mox in materia forma sequetur antecedens videlicet quantitatē longius à separata forma distantem. Tum vero cum agere & mouere qualitatis sit propriū non quantitatis, merito non q̄titas qualitatem: sed contra qualitas quantitatem agit & mouet trahitq; secum: sic igitur non magnitudo facit calidum, sed calor extendit in magnum: non paruitas reddit frigidū, sed frigus cogit in paruum. Quid plura? Virtutes vtrique seminū absque magnitudine propria certas destināt magnitudines nascituris. Quibus ipsa sua species statim adest, eadēq; semper, nō statim magnitudo debita vel figura. Hæc enim per virtutem speciei temporibus certis ex potētia speciei paulatim procedit in actum. Quamobrē materia formam suscipit ob hoc ipsum quia materia est arti subdita naturali, formamq; in primis suscipit ex agente forma. Non igitur quia sit moles accipit formam, sed quia materia sit formabilis: suscipit vero formam modo corporeo, quia materia fit interea moles, dum & virtute & gratia formæ quantitatem excipit formæ conuenientem. Atqui nisi molem habuerit, adhuc suscipiet qualitatem, quamuis nondum corpoream. Sicut enim in eodem spatio in se inuicem multæ sunt qualitates, spatio eas minime distrahente: sic etiam nisi spatium fuerit, esse simul, multoque magis simul in materia poterunt. Materiam plerique tanquam spatium cogitant, & id quidem vacuū & immēsum. Quoniam animus cum aciem in hanc intendit, nequit in signum aliquod se dirigere: alioqui formam illic aliquam cogitaret, nusquam ergo sistit intuitum. Ideoq; circūuagus hac & illac distractus per interuallum videtur vacuum peruagari, ac rursus immensum. Si enim vel cētrum vel circūferentiam vel aliter lineas designauerit, formas excogitare cogetur. Re uera enim sicut spatium ipsum sine alio quoquā spatio capacitas est ad alia: ita materia sine spatio proprio capacitas est ad spatium. Et quamuis ipsa quoque ita per se magnitudine careat, sicut & species ideales: tamen nulla species apparet spatium cōtemplanti, quoniam formam sibi propriam ipsa definit, indiuiduamq; conseruat. Materia vero videtur spatium, quoniam & spatio subest & nullum sibi signum ipsa definit, & nunquam secum ipsa quiescit: sed dum species induit varias semper exuitq; vicissim, nimirum ad formarū cursum sic ipsa currere nobis videri solet, sicut ad nauis motū litus ipsum nautis moueri videtur. Qui vero sub longo variarum ductu formarum tractum interea materiæ cogitat: merito materiam velut spatium, & id quidem mobile cogitare compellitur.

Quod materia non sit quantum aliquid. CAP. XI.

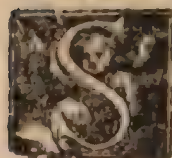
Ed cur nam alio quodam opus est ad corpora cōponenda prę ter magnitudinem oēsq; qualitates? An forte opus est eo quod suscipiat omnia. Non igitur id erit moles. Si enim moles esset, foret & magnitudo. At enim si expers est magnitudinis, forsan ubi cætera suscipiat non habebit: siquidem magnitudine carens quidnā conducet? Si neq; ad speciem & qualitatem, neq; ad distantiam & magnitudinem conferat. Quæ quidem ubicunq; sit, corporibus ab ipsa materia uidetur accidere. Omnino autem sicut actiones, effectiones, tempora, motus: quāuis suspicionem in se materiæ nullam habeant, sunt tamen in ordine rerum: ita neq; prima corpora necesse est habere materiā, sed tota sigillatim id ipsum quod

quod ſunt exiſtere: exiſtentia quidem magis uaria mixtione ex pluribus ſpeciebus conſtitutionũ habentia. Nomen igitur id materiæ quod carens magnitudine dicitur, uanũ eſſe uidetur. Cæterum nequaq̃ neceſſariũ eſt, ſuſcipiens quodlibet, eſſe molē ſiue dimēſionem, niſi forte adſit iam magnitudo: quandoquidē & anima capiens omnia, ſimul omnia poſſidet. Quod ſi ei contingeret magnitudo, merito haberet in magnitudine ſingula. Materia uero ob hoc ipſum in ſpatio quodam, quæ accipit, excipit, quoniam ſpatium quoque ſuſcipit. Quemadmodum animalia & plantę dum magnitudine protenduntur, productionem interea qualitatis accipiunt. Vbi etiā quantitate contracta, qualitas quoq; contrahitur. Siquis autem ex eo ꝙ in rebus eiuſmodi præcedit aliqua magnitudo formatori ſubiecta dixerit ſimpliciter exigi magnitudinē, non recte utiq; dicet. In his enim conficiendis non ſimpliciter ipſa materia, ſed talis rei materia cogitatur: ipſam uero quæ ſimpliciter materia eſt, oportet magnitudinem quoque ab alio quodam accipere. Itaq; non oportet id eſſe molem quod eſt ſpeciem ſuſcepturum: Imò uero dum fit moles, qualitatem quoq; aliam ſuſcipere. Et uiſum quidem imaginemq́; molis habere, utpote quæ cum prima ſit aptitudo quædam eſt ad illam. Fingitur autem quaſi moles quædam ſiue dimenſio uacua: idcirco nonnulli materiam idem eſſe atque uacuum tradiderunt. Imaginationem uerò dimenſionis inquam, quoniam animus cum nihil determinare ualeat quando inſpicit in materiam per indefinitatem ſeſe fundit, neque circunſcribens, neque in ſignum ſe alicubi dirigens, alioqui iam aliquid definiret. Quamobrem neque magnum aliquid ſeorſum dicendum eſt, neque paruum rurſus id ſubiectum: ſed magnum atque paruum. Atque ita moles & ita magnitudine carens, quia uidelicet ſit materia molis. Ac ſi in anguſtum contrahatur ex amplo, & uiciſſim ex anguſto protendatur in amplum, quaſi molem percurrit: indefinitasq́; ipſius eſt eiuſmodi moles. Capacitas inquam magnitudinis in ſeipſa, in imaginatione autem eo modo quo diximus. Etenim cætera carentia magnitudine, quæ quidem ſpecies ſunt, ita ſe habent, ut quodlibet ſit definitum: ideoq́; nulla in illis molis ſuſpicio cadit. Materia uero cum indefinita ſit, & nunquam penes ſeipſam quieſcat: ſed huc atq; illuc in omnem ſpeciem transferatur, paſſimq́; lubricitate mira in quælibet deriuetur: nimirum euadit multa, ob ipſam uidelicet per omnia deductionem atq; genituram. Hac conditione naturam quandam molis dimenſionisq́; nacta uidetur.

Confirmantur ſuperiora. Cap. XII.

AVdiſti iam ſæpius omnes rerum naturalium formas eſſe ſecundum ſeminarias rationes in ipſa animę mundanæ natura. Et quoniam ibi nulla dimēſio eſt, quaſlibet in quaslibet, & vbiq; ſimul cunctas exiſtere: talemq; ſeriem mundum ſeminarium & animalem, & incorporeum appellari. Finge itaque dimenſionem aliquando illic oriri. Subito naturam in longum latumq; & profundum amplificata, protendentur & formæ, & quæ prius in natura ſine ſpatio fuerant incorporeæ deinde in natura eadem nacta ſpatium, corporeæ iam euadent locis'que inuicem ſeparatæ. Talem vtique mundum hunc corporeum cogita ex incorporeo propagatum, ſola forſan accepta dimenſione. Subtrahe ſi placet dimenſionem, ſeminales adhuc formæ reſtabunt: quæ dimenſionem quondam in natura præceſſerant. Sed mundus interim ex corporeo viciſſim euaſerit incorporeus ſola forſan dimenſione ſublata. Verum admonuiſſe te volo quæ iam natura eſt in ſeminario mundo euadere in hoc

corporeo

corporeo mundo materiam. Sic enim ille in hunc propagari posse videtur, si statim ex natura materia pulluletin qua duntaxat oriri dimensio possit naturæ præpotētis imperio. Quā quidem dimensionem ad corpora conferre putamus, non quia ipsa sit materia corporum. Quorum eadem certe materia est, quæ est etiam sub dimensione dimensionisq; materia. Neque rursum dimensio necessaria est, vt simpliciter formæ sint: quæ etiam sine illa & ante illā in materia esse possunt. Sed forsan necessaria est, vt quæ simpliciter formę sunt, aliquādo corporeę fiant. Quod enim formæ sint habent quoniam ex seminario sunt in materia: quod autem corporeæ sint ex eo sortiuntur quòd in materia sunt extensa. Huc illud Plotini tēdit: Formæ non circa magnitudinem proprie, sed circa materiam oriūtur. Nam & magnitudine dēpta, formę restare possunt, forsan in seminalibus rationibus: forsan etiam in ipsa materia, q̄uis non corporeo modo. Id insuper illorum sententia confirmatur, qui disputant in formæ substantialis aduentu totum vsque ad materiam primam ibi resolui, vt forma substantialis actusq; simpliciter in ipsa substantiali simpliciterq; potentia fiat. Talem itaque formam ante quantitatē quę est accidēs volunt adhærere materiæ. Ac si quantitas ibi pręcesserit, tunc saltē substantialem formam transgredi limitem quantitatis: nudoq; materiæ gremio seipsam prorsus insinuare. Ob hanc forsitan rationem formas nonnulli substantiales esse indiuisibiles arbitrantur, quoniam nulla intercedente quantitate materiæ penitus se infundant: quas tamē dimensio comitetur, quæ formas præcedat accidentales, itaque has tantum efficiat diuisibiles. Videtur id tetigisse Plotinus vbi ait: Si forma scilicet substantialis necessario in dimensione foret, subtracta hac, penitus perituram. Posse tamen formam ibi remanere quamuis indiuisibilē, siue in materia proprie, siue in natura fundetur. Sed in materia forsan restare pōt indiuisibilis. Nam prius etiam cogitatur esse quàm protendatur. Mitto quòd quantitate diuiti⁊ etiam permutata forma remanet eadem, non tamen eadem remaneret commutata materia. Ex quo patet, formam non circa quantitatem fieri: sed circa materiam. Commiscentur autem facile multa corpora in corpus vnum, quoniam in eadem materia congruunt ad omnia æque parata, omnium pariter auida: neque dimensionem habente suapte natura, per quam distare inter se multa coguntur. Iam vero cum dimensio quodammodo corporum impediat vnionem, materia vero conciliet: constat & aliud dimensionem esse, aliud vero materiam, & materiam ipsam neque natura sua dimensionem habere, neque formas dimensione suscipere, sed potius semetipsa: præsertim quia prima suscipiendi ratio in eo cōsistit, quod est primū omnium susceptaculum. Id profecto maxime omnium capax esse videtur, quod potest vbique omnia simul accipere: dimensio vero facit, vt nequeant simul omnia capi; imò vt seorsum singula disponantur. Proinde materiam non esse dimensionem sic iterum cōfirmamus, si dimensio sit, ipsa materia erit omnium fundamentum, eritq; substantia. Cum vero quantitas vbique sit accidens, non potest penes infimum rerum gradum quantitas esse substātia, q̄uis quæ apud nos accidentia sunt, quodammodo in superioribus substantiæ iudicentur. Præterea sicut ad mutationē qualitatis, sic & ad quātitatis mutationem non necessario substantia permutatur, ex quo patet vtrunque esse pariter accidens. Hanc ob causam vbi rem ipsam definis, non soles quanta sit definitione decernere: quasi quantitas ad rationem formalem nō vt pars attineat, sed accedat vt accidens: neque vero minus quātitas quàm qualitas, imò magis contingens esse videtur. Siquidem qualitas per efficaciam & actum & proprietatem magis videtur cum formali ratione congruere Quamobrem si quantitas non est substātia nimirum nec est ipsa materia, quæ quidem cum omnium sit subiectum, merito tanquam substantia iudicatur: Sed quis non videat quantitatem non esse materiam? Modo cogitet materiam prorsus indefinitam, statim per quantitatem sicut per qualitatem determinari, scilicet quanta proprie sit & qualis. Quod si dimēsionem in se indeterminatam accipias, adhuc materiam illa determinat, saltē ad hoc ipsum, vt nō solū materia sit simpliciter, sed etiā vt in longū & profundū protendatur, & amplū, vt occupet locū, vt sit diuisibilis, vt tot in se habeat partes, vt pars à parte sit differēs, vt pars terminetur ex parte, vt partes terminētur ad totū, vt habitudo sit inter se partiū & ad totū. Deniq; dimensionē interminatā materiæ dare, nihil est aliud q̄ confiteri materiā ad dimensionē quālibet se indifferēter habere, sicut ad quālibet qualitatē. Sicut ergo conceditur qualitate carere: similiter carere dimensione cōcedes. Neque vero quisquam negare debet esse materiam, quòd à nobis inuisibilis & indiuisibilis iudicetur. Nam & quātitas si in seipsa sine qualitate cōsideretur inuisibilis erit, & qualitas vicissim accepta procul à quantitate statim erit indiuisibilis. Sunt tamen aliquid, quamuis accidētia sint. Materiæ igitur quæ substantiæ modo talia sustinet, non est omnino figmentum, tum vero quamuis nullo sensu percipiatur, nihilominus aliquid est ponenda, nam & naturam ipsam atque mentem esse aliquid affirmamus, quamuis sentiri non possunt. Materiam vero & si non sensu, tamen ratione cognoscimus. Etsi rursum non ratiocinatione quadam intelligentiæ plena, id est

idealibus

Idealibus fundata formis, tamen argumētatione partim negante formas, partim ad formas materiam referente. Possunt quinetiam hic verba Plotini sic accipi: Materiam scilicet cognosci ratiocinatione quadam, nō ratiocinatione inquā ipsius vacui, sed vacuo modo, quasi prohibeat materiam dici vacuum ipsum, vel nihil & vanum: concedat tamen eam vacuo quodam pacto cognosci, idest vacuam formis eam excogitando. Cum vero probatum sit materiam nec esse quantitatem, nec suapte natura quantitatem habere vel qualitatem: constat eam nec esse corpus, nec rursum esse (vt ita loquar) corporeitatem, si corporeitas accipiatur pro forma quadam dimensioni commixta, alioqui materia foret corpus. Neq; rursum si corporeitas ipsa accipiatur pro ratione ideali vel seminali corporis effectrice: hæc enim à materia lōge diuersa est, in anima enim & mente consistit. Nemo vero dicere debet corpus sine materiā esse posse, propterea quòd actio corporis sine materia videatur existere. Actiones enim nec more corporum componuntur, nec alię de alijs generantur vt corpora: vicem vero materiæ gerit ad illas ipsa agentis patientis've substantia quæ componitur ex materia.

Susceptio formarum non fit ratione quantitatis, sed ratione materiæ differentis à quantitate.

CAPVT. XII.

CONferunt igitur spatia corporibus, species enim corporum in dimensionibus fiunt. Non tamen circa ipsam magnitudinem quasi subiectum efficiuntur, imò uero circa ipsum quod fit quantum. Si enim circa magnitudinem ipsam potius quàm circa materiam orirentur, similiter utique magnitudine subsistentiaq; carerent, uel rationes tantum essent: hæ uero circa animam uersantur, ideoq; non essent corpora. Oportet igitur hic circa unum multa uersari, unum inquam quod fit quantum, id autem aliud quàm magnitudo esse debet. Quoniam quæcunque miscentur, ex eo quòd materiam habeant, in idem congrediuntur, neq; alio egent circa quod fiant. Quodlibet enim eorum quæ commiscentur concurrit suam secum eandemq; materiam afferens. Opus est tamē simul etiam receptaculo quodam, id est, uase uel loco. Locus autem materia corporibusq; posterior est: quapropter corpora prius materia indigent. Neq; uero propterea quòd actiones & effectiones immateriales sint, conuincitur etiam corpora esse absq; materia. Hæc enim composita sunt, actiones uero nequaquam, ipsaq; materia subiectum præbet agentibus, quando agunt, in ipsis uidelicet permanens. Neq; tamen in actionem exhibet semetipsam, neq; enim agentes ipsi id quærunt, neq; actio altera permutatur in alteram, quo necesse sit ipsis inesse materiam, sed agens ipse ex alia actione pertransit in aliam, adeo ut consentaneum sit eum actionibus esse materiam. Est igitur materia necessaria tum qualitati, tum etiam magnitudini, ideoq; corporibus: neq; nomen est uanum, sed subiectum aliquod est, quamuis inuisibile & magnitudinis expers: alioqui qualitates etiam & magnitudinem simili ratione esse negaturi sumus. Horum nanq; quodlibet si in seipso tantum accipiatur, nihil esse dicetur. Sin autem hæc sunt, & si horū quodlibet est tenuiter multo magis materia quoq; erit: quamuis non sit perspicua, perceptibilis quidē non sensibus. Neq; enim oculis, incolor nanq; est: neq; auditu, caret enim sono: neq; uel olfactu uel gustu, humorem nanq; uaporemq; non habet. Sed nunquid tactu? Neq; hoc quidem, quoniam nō est corpus: corpus enim tactus attingit, percipiens uel densum esse uel rarum, aut molle aut durum, siue humidum siue siccum: horū uero nihil est materiæ propriū. Materia igitur non sensu, sed rōne coniici pōt: non ratione inquā intellectu plena, sed uacua. Ideoq; ratio

hæc adul-

hæc adulterina uocatur. Proinde neque corporeitas ipsa est materiæ propria: siue enim corporeitas sit ratio quædam sane differēs à materia, nimirū materia aliud quiddam est quàm illa: siue iam in efficiēdo quasi commixta proculdubio iam erit corpus, neq; amplius materia solum.

Materia nec est qualitas, nec habet propriam qualitatem. Cap. XIII.

QVemadmodum in superioribus ostēdit materiam nec esse quantitatem nec quantam, sic in præsentia nec qualitatem esse neque qualem: absurdum enim dictu est subiectū omnium esse qualitatem, cum in subiecto esse sit proprium qualitatum. Præterea siue id subiectum natura quædam definita certaq; dicatur, materia quæ necessario indefinita est, esse non poterit: siue incerta & indefinita natura, tunc materia quidem erit qualitas vero nequaquam. Qualitatis enim proprium est determinare aliquid atque discernere: obijciet aliquis materiam vel esse vel habere qualitatem ex eo quòd omnibus aliorum careat qualitatibus, quasi hæc ipsa priuatio sit proprietas qualitasq; materiæ, per quam à cæteris differre putetur. Concedemus autem hāc ipsam qualitatum vacationem proprietatem esse materiæ. Sed eam interim qualitatem esse negabimus: magis enim diuersa est qualitatis priuatio qualitati, quàm quantitatis vel substantia. Si igitur priuatio qualitatum qualitas appelletē, multo probabilius substantia vel quantitas poterit qualitas nominari. Præterea stultum dictu est aliquid fieri quale non ab ipsa qualitatis natura: sed ab opposito qualitatis, id est, ab ipsa qualitatum priuatione. Sane cum dicunt materiam ob hoc ipsum quòd ab aliorum qualitatibus altera est, siue diuersa, esse qualem: nunquid materiam tunc tanquam alteritatē esse volunt? Si ita putant, non erit vt qualis: sicut neque qualitas qualis esse censetur. An forte materiam tunc esse volūt tanquam aliquid alterum? Si ita putant, certe sicut alteritate est altera: sic etiam qualitate qualis. Qualitate inquam alia præter se natura: erit igitur alia quędā qualitas per quam qualis materia fiat, si sit alio qualis, non est materia qualitas. Tum vero sicut alicuius qualitatis priuatio non est qualitas illa, sic omnium orbitas qualitatum nulla qualitas est iudicanda, neque rursum qualis: siquidem qualitatibus vndique vacat. Item sicut negatio non est affirmatio, sic priuatio nō est qualitas. Ita enim priuatio in negando, sicut qualitas in affirmando consistit. Rursum non omnis proprietas esse qualitas iudicanda est: sicut enim opponitur qualitati priuatio, sic & horum proprietates inter se opponūtur. Atqui sicut est aliquid proprium affirmationis & qualitatis, sic & aliquid negationis & priuationis est proprium: neque tamen id qualitas erit, sed oppositum potius qualitati. Accedit ad hæc quod sicut proprietas qualitatis non est materia, sic proprietas materię non est qualitas, sed priuatio qualitatis: per quam sane priuationem si quis dixerit materiam esse qualem non minus errabit, quàm qui dicat materiam ob priuationem magnitudinis esse magnam. Iam vero si materiæ proprietas foret aliquid ipsi materię velut appositum, absolute nimirum se haberet vt qualitas. At vero materiæ ipsius proprietas ipsamet materia iudicatur: sicut & de principio rerum existimare solemus. Materia igitur non per aliam proprietatem quàm per seipsam ab alijs diuersa censetur. Est igitur materia quodammodo ipsa diuersitas seu mauis alteritas, alioqui non seipsa quidem diuersa foret, sed ipsa præter se diuersitate diuersa. Diuersitas vero hæc quasi duo potissimum significare videtur, scilicet & communem aliorum negationem per quam in nulla cum illis generali ratione conueniat, & vniuersalem potentiam capiendi, ad alia seipsam naturali quadam habitudine referētem. Vtrinque sane materia perpēditur esse diuersitas, tum quoniam alia nimium de ipsa negantur, tum quoniam naturaliter refertur ad alia. Sic enim necessario & aliud est quàm illa, & vt actibus potentia illis opponitur. Conclude igitur in præsentia ipsammet materiam esse suipsius proprietatē, esse vero proprietatem hanc, scilicet quòd aliud sit quàm alia, id est, quòd neque sit alia neque quicquam alijs simile. Cætera enim quadam inter se vel communione vel similitudine congruūt. Materia vero est penitus segregata, sicut & primum principium segregatum. Cætera rursum præter id quod vel inter se vel à materia diuersa sunt, existunt aliquid secundum speciem in seipsis. Materia vero nō per aliud quidem est, per aliud vero diuersa est: sed potius est ipsa diuersitas, siue mauis aliquid ab aliorum communione omnino secretum. Quoniam vero Plotinus metuit ne pronuntiando de materia singulari numero vel diuersitatem vel aliud, materia definitum aliquid & formale nobis appareat: ideo monet numero plurali dicendum materiam esse alia siue diuersa, vt per hoc infinitatem eius magis excogitemus.

Materia nec qualitas est, nec habet propriam qualitatem. CAP. XIII.

Si autem

I autem qualitas quædam dicatur rerũ esse subiectum, quæ quidem communis sit omnibus elementis: primo exponendũ erit quæ nam sit eiusmodi qualitas: deinde quonã mõ qualitas possit esse subiectũ: item quo pacto in eo ꝙ magnitudine caret, quale quiddã percipiatur, neq; materiam neq; magnitudinem possidens. Postremo siue qualitas hæc definita sit, quomodo poterit esse materia? Siue quoddam indefinitum nequaquam erit qualitas, sed subiectum potius, & materia iam ipsa quam quærimus. At obiiciet forsan aliquis, nihil prohibere quo minus materia expers quidem sit qualitatis quatenus suapte natura nullã aliorum participat qualitatem, sed ob idipsum quòd nullam participat aliorum iam esse qualem, quasi proprietatem eiusmodi possidentem per quã ab aliis differat, uelut illorum priuatio quædam. Etenim qui priuatus est quodãmodo dicitur esse qualis, sicut & cæcus. Si igitur horum priuatio est circa materiam, quidnam prohibet eam esse qualem? Si autẽ & omnino priuatio est circa ipsam, ex hoc etiam magis id sequetur: siquidem priuatio est quale quiddã. Cæterũ qui talia diceret quid nam aliud q̃ qualia & qualitates efficit omnia? adeo ut & quantitas futura sit qualitas, similiterq; essentia. Quod si quale est horum quodlibet, nimirum qualitas adest. Ridiculum uero est fateri, quod quale fit, non tam à quali quodam fieri, quàm à quodam, quod alterum sit à quali. Quod si dicatur idcirco id fieri posse, quoniam idipsum quod dicitur alterum sit quale, quærendum erit: utrũ quod alterũ dicitur, sit alteritas ipsa. Quod si ita sit, non erit ut quale, quandoquidem neq; qualitas ipsa fit qualis. At si dicatur solum alterum, respondebitur: non seipsa, sed alteritate fieri alterum, atq; idem identitate. Sed neq; priuatio qualitas est uel qualis, imò uero uel qualitatis uel alterius orbitas: sicut silentium uocis, uel alterius cuiuscunq; uacatio: priuatio enim negatio est, quale uero in affirmatione cõsistit. Accedit ad hæc quòd proprietas materiæ non est forma, proprium nanque eius est, neq; qualẽ esse, neque speciem possidere. Absurdũ est autem ob hoc ipsum quod non sit qualis, eam qualem denominare. Perinde enim id se habet, ac si dixeris, qua ratione magnitudinem nullam habet, eadem quoq; magnitudinem possidere. Quamobrem proprietas eius est nõ aliud quiddam quàm quod est ipsa: neq; ipsi proprietas est apposita, imò potius in habitudine quadam ad alia proprietas ipsa censetur. Quoniã uidelicet materia aliud est quàm illa: & alia quidem non solum alia sunt, uerumetiam quodlibet eorum aliquid est ut species: materia uero congrue admodum dicetur solum aliud esse. Forte uero conuenientius plurali numero esse dicetur alia. Ne forte singulariter pronuntians hoc ipsum aliud materiam iam determines. Sed potius pluraliter alia nominando, naturam eius ostendas indefinitam.

Materia est idem omnino atq; priuatio formarum omnium, si priuatio significat infinitatem quandam formalemq; potentiam. Cap. XIIII.

HActenus tractatum est quomodo materia potissimum ad illa se habeat quę remotiora sunt ab ea, scilicet ad qualitatẽ & q̃titatem. Deinceps quo pacto ad ea quæ propingora sunt comparetur, videlicet ad priuationem & infinitum. Sed de priuatiõe prius. Discutit ergo Peripateticum illud: materia & priuatio, sunt quidẽ subiecto siue re ipsa vnum,

ratione autem duo. Cum diceret Peripateticus, duo hæc esse ratione, rationes in primis, idest, definitiones duas assignare debebat, vnam quidem priuationis, alteram vero materiæ propriam. Quod quidem nisi fiat quòd sint ratione duo conuinci non poterit. Quod si duæ adducantur diffinitiones in medium, quæremus vtrum ita se habeant, vt neutrum duorum in alterius diffinitione ponatur: si fiat ita non erunt subiecto siue re ipsa vnum, an potius vtrunque in vtriusque diffinitione locetur, sicut de naso simo dici solet ab ipso simo. Si ita, adhuc res duæ sunt, nasus scilicet atque simitas: an forte vnum aliquid eorum in alterius diffinitiõe sit, neque vicissim sicut calor in definitione ignis: neque contra. Si ita dicatur etiam res duæ sunt, subiectum atque qualitas. Post hæc discutit vtrum materia & priuatio res vna dicatur propterea quòd priuatio nihil rei materiæ insuper addat, sed cętera de materia neget. Sic autem erit ambiguum quomodo rationes duo sint, altera quidem ad subiectum, idest, materiam pertinẽs altera vero ad relationem quæ priuatione fit ad cætera. Probabile profecto est nõ solum priuationis, sed etiam subiecti rationem ad alia ritè referri. Quæ supra materiam sunt, non solum referuntur ad finem, sed etiam id habent vt fines sint aliquorum. Cum vero materia sola nullius sit finis, cui quicquam naturali ordine seruiat, sed ipsa duntaxat seruiat omnibus: ac totum quicquid est vacuum quidem sit, munere finis: vndique vero ad finem naturaliter institutum & egenum finis semper & cupidum, merito dictum est naturã eius ad alia ipsa sua ratione referri. Vt quemadmodum in summo rerum tota finis ratio est, sed non ad finem: ita vicissim in infimo, finis quidem ratio nulla sit, sed omnis ad finem. Noli hic interim relatiões dialecticas somniare. Naturæ nanque ipsius relationem hic intelligi volumus prouidentiæq; diuinæ. Nihil vero à materia est alienius quàm relatio logica. Hæc enim vel in opinione vel in re quapiam velut subiecto fundatur. Materia vero contra subiectum est duntaxat & fundamentum. Præterea probabile est hic priuationis nomine relationem quandam significari, id est, indefinitatem subiecti huius, & indigentiam ad alia naturaliter institutam cupide'que vergentem. Ideoq; non facile quis discernat quomodo duæ quædam sint rationes: vna quidem priuationis, altera vero materiæ. Non solum enim re, sed etiã ratione sunt vnum. Nemo vero dixerit materiam eo modo priuationem, quo priuationes alias solemus dicere, id est, defectus aliquos in subiectis: materia enim ipsa omnium est subiectum. Nullus iterum materiam priuationem putet vt nihilum. quando enim corpora vel ex materia componuntur, vel in materiam resoluuntur, longe abest, vt vel de nihilo fiant, vel deducantur in nihilum.

Vtrum materia sit priuatio, uel priuatio de materia prædicetur. CAP. XIIII.

Verum quærendum iam est utrũ materia sit ipsa priuatio, an potius priuatio de materia prædicetur: qui igitur materiam priuationemq; dixit unum esse subiecto, ratione autem duo, docere debebat, quam potissimum utriusq; rationem adducere deceat. Materiæ quidem rationem, quæ definiat ipsam nihil priuationis attingens, priuationis quoque similiter. Vel enim neutrum in alterius est ratione, uel utrunque in utriusque: uel alterum in alterius tantum; quodcunque sit illud. Si igitur utrunque seorsum definiatur, neutrum'que exigat alterum: duo erunt ambo, atque materia erit alterum quàm priuatio, quamuis accidat ei priuatio. Oportet autem in definitione alterius, alterum ne potentia quidem perspici. Si autem ita se habeant, ut nasus simus atque simum. Sic etiam duplex est utrunque atque duo. At si perinde se habet ac ignis atque calor, uidelicet cum in igne quidem calor sit, in calore autem non necessario ignis accipiatur, atque materia ita sit priuatio, ut ignis est calidus, certe priuatio erit materiæ species. Subiectum uero aliud, quod quidem oportet esse materiam: itaque neque hac ratione erit unum. Cæterum nunquid ita unum subiecto sunt, duo autem ratione, quasi priuatio non designet ad esse quicquam, sed potius non adesse. Atque ita priuatio entium negatio sit: ceu si quis dicat non ens. Negatio enim nihil adiungit, sed non esse dicit: atque ita priuatio erit tanquam non ens. Si igitur ita non ens dicatur, quia

tur, quia uidelicet non sit ens, sed aliud quiddam: an sic duæ quædam rationes erunt? Altera quidem subiectum spectans, altera uero priuationem? Significans quãdam ad alia habitudinem, uel potius ratio quidem materiæ ad alia respicit, subiectiq; ratio prorsus ad alia? Ratio autem priuationis si indefinitatem eius ostẽdit forsan naturã eius attinget: hoc forsan excepto quod dicitur utrunq; unum esse subiecto, ratione autem duo. Sin autem ex eo ꝙ indeterminatum quiddam est indefinitumq; & informe, idem est atq; materia, quo nam pacto adhuc duæ rationes erunt?

Infinitudo non accidit materiæ, sed est ipsa materia. Cap. XV.

HAEc vero priuatio quæ infinitudo dicitur vel infinitas; id est, aptitudo tantum per se formabilis, nullosq; per se formales in se fines possidens: hæc inquam infinitudo nõ accidit quidem materiæ, sed est ipsa materia. Considera rationes & numeros, rationes inquam formales ex seminarijs idealibusq; rationibus dependentes. Numeros inquam tũ eiusmodi rationum, tum proprietatum quæ sunt in ipsis, tum graduum virtutis earum, tum differentiarum inter ipsas. Rationes quidem finiunt, & ordinant finiendo. Numeri vero ordinãt, & finiunt ordinando: item rationes viresq; formarum, tũ genera quasi materias in species terminant, tum vagum materiæ appetitum terminant ad effectum. Numeri quoque ordinant finiuntq; rerum seriem quasi subiectam sibi materiam: vires item & motus definiunt qualitatum, atque per illas materiam quoque terminare videntur. Cũ igitur rationes eiusmodi numeriq; finiant, certe subest eis quod finiatur ab ipsis: id vero primum est ipsa materia, nam et composita per hanc habent, vt finiri debeant aliunde: & natura vel anima vel mens per suã quandam materiam habent, vt formarum terminis egeant. Materia igitur cum sit hoc ipsum quod aliunde finitur, nimirum suapte natura est infinitũ: sicut quod aliunde illuminatur est per se tenebrosum. Alicubi ergo re vera imò vbiq; subest infinita natura, imò vero infinitas ipsa. Sicut enim res infinita respondet finitæ, sic & fini respondet infinitudo. Fini inquã substantiali, substantialis infinitudo non ficta: infinitudo inquam non in alio, sicut & finis terminusq; primus non est in alio. Siquis vero dicat infinitatem hanc non esse materiam ipsam, sed ipsi prorsus accidere, cogetur fateri infinitatem nõnihil in se habere formale: siquidem sit in subiecto, subiectumq; sub tali quadam conditione determinet: quod certe contra naturam infinitatis esse videtur. Iam vero infinitas ipsa non est ratio vlla formalis, extrema enim est formabilitas, in qua siquid proprium sit formale, ex ea saltem parte non est formabilis. Veruntamen vt ad summum formatorem spectet, omnes tribuere formas, oportet subiectũ huic proportione respondens nullam prorsus habere. Præterea si materia per se infinita est, nõ oportet infinitatem huic accidere: si in terminata dicatur nõ est materia prima. Denique si materia fingatur velut formalis quidam terminus, illiq; accidere infinitatem, id est, aptitudinem duntaxat formabilem, perdetur subito siquid formalis fingitur in materia. Nihil enim actu formale sub extrema formabilitate relinquitur. Quod autem corporei mundi materia sit infinitas, confirmatur ex eo quòd materia quoque incorporei mundi est infinitas. Nõ enim illi accidit infinitudo, quicquid enim est in ipsa finis existit: ex illa vero hæc pendet per similem infinitatis modum. Cogita igitur illic ipsum simpliciter vnum vno ente superius, considera in vno ente infinitatem, id est, potentiam ab ipso vno formabilem: quę quidem quatenus in terminos illic formales extenditur, potentia & infinitas nominatur: quatenus in perseuerantiã extra durationis terminos ducitur, nominatur æternitas: illa quidem infinitudo quodammodo secundum defectum sic appellata, sequitur infinitatem vnius secundum superemınẽtem excessum excogitatam. Et quatenus excedit altera, eatenus fermè succedit & altera, quasi per relationẽ opposita primæ. Subinde vero ab infinitate quæ illic formabilis est, ipsa mundanę materiæ exorditur infinitas: ita sub natura formabilis, sicut illa sub bono. Hæ vero infinitates hic inductæ non conueniunt genere, sub quo per differentias discrepent speciales. Atqui & vtraque simplicissima est, & hæc dum pendet ex illa, tum in referẽdo illam cõgruere cum ipsa videtur; cũ quia nox est illa, neque ad formas similes instituta, differre nimirũ iudicatur ab illa, non quidem per differentiam sibi additam, imò seipsa: vel insuper quia nõ ad similes nata est formas, sed hoc etiam est seipsa differre. Quoniam vero potentia illa formabilis, & si ad ideas quasi materia est, tamen in seipsa, & ad nostra censetur vt forma. Idcirco nõ adeo iudicatur indefinita sicut materia corporum, præsertim quia formabilis illa natura semper similiterq; est ad actum formæ redacta: hæc vero redigitur paulatim, actusq; disperdit: sit quoque illic materia illa formalis, hic vero vicissim forma materialis euadit. Cõditio igitur indefinita in

finita in hac reperitur magis quàm in illa. Conditio vero termini ibi superat, hic necessario deficit. Proinde si compositum ex materia formaq; consideres, dices hoc quodammodo infinitum, scilicet ratione materiæ: non tamen dices hoc infinitum, esse ipsam infinitatis naturam. Quæ quidem dicitur esse ipsius infiniti, qua ratione est infinitum: hoc enim pertinet ad materiam. Cum vero hanc ipsam materiam quasi seorsum considerans, dicis hoc infinitum, idem profecto est infinitũ hoc, ipsaq; infinitas, quam modo appellabamus ipsum infiniti esse, quatenus infinitum. Tu vero cum de materia dicis hæc est ipsa natura infinitatis, siste hucusque gradum, neque addas: hæc est ipsa infinitatis ratio. Ratio enim siue formã significet, siue definitionem ideoq; & terminum, non conuenit deformi & indefinitæ materię. Item cum dicis infinitum hoc & ipsum naturale infiniti esse, idem est: caue ne sub hoc essendi nomine intelligas aliquem indefinitæ illius essentiæ terminum siue actum siue modum. Tria enim hæc ad rationem pertinent, id est, ad rationem idealem & seminariam & formalem atque formam. Nulla vero eiusmodi ratio conuenit ipsius infiniti naturæ, quam si tu definire coneris, & frustra conabere: eam enim amittes definiendo, & cogeris dũtaxat per habitudinem ad terminos, quos nondum habet infinitudinem definire; vbi infinitudo non tam habet rationem ad se & intrinsecus pertinentem quàm extrinsecus ad aliaq; spectantem: quod quidem vere est infinitum esse. Siquid enim in hac ita suum ponas, vt nõ referatur ad aliud, hoc ipsum quod non erit ad finem, erit finis: finis autem repugnat infinitati. Materiam igitur existimabimus infinitam, non quidem definientes intrinsecus, sed ad rationem ipsam extrinsecus referẽtes. Ad rationem inquam (vt sæpe diximus) idealem, & seminariam, & formalem. Cui quidẽ velut fini & finienti materiam opponimus velut ad finem & indefinitam atque finiendam: opponimus inquam hoc illi, simplicissimum simplicissimo. Vnde recte concludimus, sicut ratio ipsa non alia dote, sed seipsa ratio est, & finis & forma: Sic materiam non alio addito, sed natura sua esse prorsus indefinitam. Quicquid enim addideris erit finis, eamq; definiet.

Quomodo materia dicatur indefinita, siue indefinitas, uel priuatio.

CAPVT. XV.

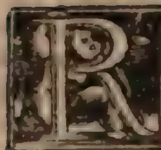

Vrsus perscrutandum est, num secundum accidens ipsum infinitum interminatumq; in alia sit natura, & quomodo accidens, & nunquid priuatio accidat. Profecto si quæcunq; numeri rationesq; sunt, extra infinitatem sunt, quippe cũ termini ordinesq; sint, atque ipsa ordinatio ab his descendat in alia: ordinent autem non ordinatum quidem neque ordines: sed aliud quiddam præter ordinantem sit ordinatum, terminus autem & finis & ratio ordinet: profecto necessarium est, ut quod ordinatur & terminatur suapte natura sit infinitum. Ordinatur autem materia, aut etiam quodcunque non est materia, ex eo quòd uel participat eam, uel materiæ sortitur conditionem. Itaque necesse est infinitum ipsum esse materiam: non tamen id ita dicendum est infinitum quasi secundum accidens, atque ex eo quòd materiæ accidat infinitum. Nam primo quidem quicquid alicui accidit rationem esse quandam oportet. Infinitum uero non est ratio: deinde cui nam existenti accidet infinitum? Nunquid termino atque terminato? At enim materia neque terminatum quiddam est neque terminus. Item infinitum accedens ad terminatum eius perdet naturam, non igitur infinitum accidens est materiæ: ipsa igitur est infinitum. Quandoquidem & in mũdo intelligibili materia ipsum est infinitum, quod quidem forsan genitum est ex ipsa unius infinitate, siue potentia, siue æternitate, adeo ut in ipso uno non sit infinitudo: sed ipsum sit infinitudinis autor. Qua nam igitur ratione & ibi & hic est infinitum? Forte duplex est infinitum. Sed quo nam differunt? Nempe tanquam exemplar atque imago. Nunquid igitur id quod apud nos est minus est infinitum?

Forte

Forte uero magis: quatenus enim simulacrum ab existentia ueritateq; deficit, eatenus magis est infinitum: infinitudo enim magis est in eo quod minus est terminatum. Quod autem minus est in bono, magis est in malo. Quod igitur illic est, utpote quod magis existit ens, uelut imaginarie est infinitum. Quod autem hic ens minus, quatenus ab ipso esse ueritate'que cadit, atq; in naturam imaginis labitur, uerius est infinitum. Proinde an idem est infinitum atq; infinito esse? Forte ubi ratio est atque materia, alterum est utrunque: ubi uero materia tantum, uel idem dicendum est, uel omnino, quod quidem & rectius se habet, non est ibi ipsum esse suum infinito assignandum: alioqui ratio quædam erit, quæ tamen in infinito nulla est, si modo futurum sit infinitum. Dicendum igitur materiam ex seipsa infinitũ esse oppositione quadam ad rationem. Etenim sicut ratio non existens aliud quicquam ratio est, sic & materiam oppositam rationi secundum infinitatem, dicendum est ita infinitum esse, ut non aliud pręterea sit quàm ipsa materia.

Solutio quatuor quæstiones de materia circa alteritatem, priuationem, infinitum, malum. Cap. XVI.

CApat libri ultimum quatuor de materia quæstiones mouet & soluit, circa alteritatem priuationemq; & infinitum atque malum. Tu vero inter hæc nota alteritatem ipsam siue diuersitatem esse communem ad formalia simul atque materiam. Vtrobique enim est atque inter vtraque. Materia igitur idem est quod alteritas, non quidem simpliciter, sed alteritas ab illis quæ vere sunt, id est, rationibus idealibus longissime distans. Quæ si propterea dicitur quandoque non ens, quod ab ente primo longissime distet: interea ens quoddam dici potest, id est, aliquid à primo longissime segregatum. Similiter quoque priuatio dicitur non simpliciter quasi nihilum, sed extrema ad primum ens oppositio & ad ideales quæ in ipso sunt rationes. Non igitur eiusmodi priuatio perditur, id est, eiusmodi natura materiæ formabilis aliunde, quando suscipit formam sed permanet eiusmodi semper subiecta natura, perpetuoq; vel formas vel formarum modos alternat, vicissimq; formatur. Si materia infinitum quantitate foret quando acciperet terminum, naturam prorsus amitteret. Cum vero per formabilitatem sit infinita, quo magis formatur, eo magis formabilitatem exercere videtur, proprioq; subiecti formabilis officio fungi. Proinde cum acceptis bonis, id est, formis adhuc restet informis, propterea quòd nullam per se sibi propriam contrahat, formarumq; iacturæ sit prona, merito adhuc dicitur esse malum. Denique tres hic gradus considerabis. Primum quidem ipsum vnum ente superius, secundum vero ens ipsum, in quo entis materia ponitur, quam etiam ens iudicari nil prohibet: tertium corporei mundi materiam, quæ cum per extremum gradum sit inferior ente, hac utique conditione solet appellari non ens: non dico nihilũ, sed quasi non ens: si ad entis ipsius veri pulchritudinẽ comparetur. ab ipso enim ente primo vsque ad naturam vera entia omnia iudicantur. Formæ vero corporum quæ à natura in materia fiunt entia non vera: materia denique verum non ens, quia videlicet non solum ab entis ipsius natura, sed etiam ab eius imagine cadit, qualis certe imago in formis naturalibus reperitur. Materia enim neque ens verũ est, neque imaginis more ipsum alicubi repræsentat.

Quæstiones de materia circa alteritatem, & priuationem, & infinitum, & malum.

CAP. XVI.

AT nunquid materia idem est atque alteritas? Forte non idem alteritati simpliciter, sed alteritatis parti uidelicet oppositę ad ipsa quæ præcipue sunt, quæ quidem rationes existunt. Quapropter & quod ita non ens dici ens quoddam potest, atque priuationi idem: si modo priuatio oppositio quædam sit ad illa quæ in ipsa ratione consistunt. Nunquid igitur priuatio disperdetur accedente illo cuius dicitur esse priuatio? nequaquam. Susceptaculum enim ipsius habitus, non est habi-

tus, ſed priuatio. Item ſuſceptaculum termini neq; terminatũ quiddam eſt, neq; terminus: ſed infinitum, quatenus infinitum. At quo nã pacto fieri poteſt, ut accedens terminus naturam ipſam infiniti non deſtruat? Præſertim cum infinitum hoc ſecundum accidens non dicatur. Forte ſi infinitum hoc infinitum quantitate foret, diſperderet. Nunc autem non ita fit, ſed cõtra in eſſe conſeruat: ad quod enim natura fuerat inſtitutum, in actum perfectionemq; producit, ceu quod nondum ſatum fuerat quando ſeritur: atq; uelut fœmina cum potitur maſculo. Tunc enim fœminea natura nõ perditur, ſed magis effœminatur, ſcilicet idipſum quod eſt, magis efficitur. Sed nunquid materia bonum nacta, malum eſt? Forte ob hoc quoniam iam indiguit, neque enim habebat. Etenim quod indiget aliquo, idq; nãciſcitur, medio quodam pacto ſe habet bonum inter atq; malũ: ſi modo ęque ſe habeat ad utrunque. Quod autem habet nihil utpote inopia preſſum, imò uero cũ ipſa inopia ſit neceſſe eſt eſſe malum. Non enim uel diuitiarum uel roboris hæc eſt inopia, ſed inopia quidem ſapientię: inopia & uirtutis, pulchritudinis, ualoris, formæ, ſpeciei, qualitatis. Quid nam igitur prohibet, quo minus deforme id ſit, & omnino turpe omninoq; malum? Materia uero apud ſuperos ens dici debet, quod enim ſuper ipſam extat, ſuperius ente cenſetur. Apud nos uero quod eſt ſuper materiam ens exiſtit. Quapropter cum de hac non ens dicitur, intelligitur alterum ens ad ipſius entis pulchritudinem.

Quamuis de materia non dicatur ens uel eſſentia uel eſſe proprie, tamen non debet dici nihilum, ſed aliquid & id quidem modo ſubſtantiæ. Cap. XVII.

APud Peripateticos quidem ſiquis materiam non ens diceret, hanc omnino diceret nihilum. Sed apud Platonicos qui ipſam vnius naturam latius quàm naturam entis longius; ſurſum deorſumq; protendunt, quamuis materiam dicas non ens, non tamen habes eam pro nihilo, ſicut neque pro nihilo habes ipſum bonum: quamuis non ens iudicetur. Sed illud quidem ita non ens, vt ſit ſuperius ente: hanc autem non ens, ita vt ſit inferior ente. Sicut vero deus ſummus apud pleroſque dicitur purus actus, cui non ſubeſt propria formabiliſq; in deo potentia: ſed quaſi eiuſmodi potentiæ loco, illi reſpõdent actui potentię reliquorum: ſic cum materia ſit potentia pura, cui non reſpõdet in ea proprius actus, ſaltem pro hoc ipſo actu cæterorum actus reſpondere videntur. Quamuis autem vbi actum proprio nominę nuncupamus, quia formalem vigorem ſignificet, eum materiæ proprium minime concedamus, tamen vbi actus ſignificaret nonnihil in ſua dependente natura quodammodo prę ſens atque firmum, firmam huius naturæ ſiue quaſi præſentiæ ueritatem quaſi actum quendam materiæ tribuere non verebimur, appellabimuſq; quodammodo ipſum eſſe materiæ. Qui ſane actus quod'ue eſſe non prohibet materiam puram dici potentiam. Præſens nanq; & firma materialis potentiæ Veritas eam efficit verius purius'que & firmius eſſe potentiam. Neque tu potentiam hanc aliarum debes conditione perpendere. Cæteræ nanque potentiæ ſunt in ſubiectis: hæc omnium naturalium eſt ſubiectum. Eſt ergo potentia hæc (vt ita dixerim) ſubiectalis atque ſubſtantialis. Addam eſſentialis, ſi modo infra entis limites nominari eſſentia poſſit. Sic enim diceremus materiam vel eſſentiam potentialem, vel potentiam viciſſim eſſentialem. Merito enim potentiæ & actus in rebus accidentales & iacentes in alio, ſicut redıguntur in actum primum præexiſtentem, ſic in primam potentiam ſubſiſtentem. Cuius quidem eſſe ſit forte ſubeſſe, ſicut & materialis formæ eſſe forſitan eſt ineſſe. Sed hic præterea theologi nonnulli dicent ipſum ſimpliciter eſſe antecedere naturaliter ſiue ratione quadam & ordine eſſe ſic aut aliter, aut hię aut ibi. Ideo'que neque formam ineſſe poſſe, niſi prius ſit ſimpliciter in ſeipſa: neque materiam recte intelligi poſſe ſubeſſe, niſi intelligatur quodammodo prius ſimpliciter eſſe: quod quidem eſſe primum appellant eſſe eſſentiæ, cui mox addunt eſſe exiſtentiæ. Per primum quidem aiunt rẽ eſſe in ſua eſſentia atq; ex ipſa: per ſecundum vero rem aiunt eſſe in effectu rerumq; ordine, & aliunde pendere. Quamobrẽ

concedent

concedent materiæ primum esse per se, secūdum vero per formam. Forte verò Platonici quidam etiam primum esse materiæ auferent, præsertim vbi Plotinum audiunt prohibentem assignari ipsum esse materiæ. Sicut ergo Theologi multi in primo rerum principio esse ponunt sine essentia, sic & hi materiam quasi essentiam sine esse putabunt, neque tamen nihilū, sed aliquid appellabunt: nam & Plotinus materiam imaginem appellat essentiæ. Sicut ergo res aliæ suas habent imagines, quæ quidem q̄uis res ipsæ non sint, sunt tamen aliquid: sic & imaginem essentiæ quamuis non veram essentiam, tamen nōnihil & aliquid nominabimus. Quamuis aūt materia dici possit vnum & nonnihil & aliquid, negare tamen solent ipsam proprie aliquid esse, ne forsan animus dum audit aliquid, suspicetur aliquid esse formale, sicut plurimum cōsueuit: quippe cum ipse sit forma, atque ex formis incitetur ad cogitandū, cogitetq; per formas. Reuera tamen materia iudicatur re ipsa nonnihil & aliquid quasi substātiale, vnde Plotinus in superioribus ait, materiam esse corporibus necessariam, neque vanum nomen esse, sed subiectum aliquod quamuis occultum, multoq; magis subiectum hoc quàm quantitates qualitatesq; subsistere. Quod & Timæus indicat vbi ait, ante mundū fuisse architectum mundi velut patrem, & materiam sicut matrem: materiamq; appellat subiectum, & susceptaculum atque locum. Ex quibus verbis apparet, materiam rem esse præter conceptus & relationes nostras corporibus subsidentem. Quod Peripatetici quoque confirmant, vbi substantiam distribuunt in materiam & formam atque compositum: quāmuis autem materiam substantiam nominemus, quia subsistat corporibus, neque iacet in alio, putamus tamen eam desuper perpetuo dependere, adeo vt nihil in ea vigoris sit ad se conseruandam. Depēdet igitur tum ab ipsa natura quasi neruo quodam inde deuincta, quinetiam per formas à natura in materiam continue iactas, quasi per neruos assidue colligatur. Ipsa vero formam sustinet modo profundi, atque dum cadit ab ente, idest à natura quę verorum entiū infimum est, interea subest vt fundamentum imaginibus entis, formis scilicet naturalibus. Quamobrem etiam si apud quosdā materia dicatur habere quasi esse in se suæ essentiæ proprium, quod quidem in ea antecedat esse formale atque existere, tamen primum quoque esse illi tributum conseruatur, ipsi ab ipsa natura semel sicut à formis corporum, conseruatur esse secundum atque existere, sed vicissim ab alia deinceps atque alia: quasi natura varios in horas applicet neruos, per vices ad materiam sibi cognatiuus vinciendam. Sed finem iam disputationi huic imponamus, nam in libro etiam vbi Plotinus disputat incorporea nihil pati, & alibi multa de materia tractabuntur.

(•)

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, DE EO QVOD IN POTENTIA, & de eo quod in actu. COMMENTARIA.

De eo quod in actu, & quod in potentia. Item de actu & potentia. Item de metallis atq; lapidibus.
Caput I.

Liber de potentia & actu & summatim confirmat quæ in libro de materia dicta sunt & per illa planius intelligitur. Distribuitur autem in capita quinq;. In primo notabis post dubitationes quasdā quicquid esse dicitur in potentia referri ad aliud necessario. Ad illud quod inde fit, vel est in actu. Item potentiam proprie referri ad actum. Rursum in eo quod in potentia est ad aliquid quandoque remanere substantiam, nouo quodā adueniente quandoque mutari: siue ad melius siue ad deterius mutatio fiat. Considerabis præterea non esse potentiam in mundo intelligibili ad nouum actum vel edendum vel comparandum: alioqui siue nunquàm perueniatur ad actum, frustra esse in potentia iudicabitur, siue quandoque perueniatur, erit in æternis mutatio temporalis. Ergo ne hæc sequantur absurda, omnis ibi potentia ad totum omnino suum actum est ab æterno redacta. Subinde animaduertes potentiam faciendi non esse dicendam in potentia esse, potentiam vero patiendi dici posse

in potentia esse. Obseruabis denique Plotinum hic quod & bis alibi iam aperuit putare metallum aquam esse concretam, siue putet quasi simpliciter aquam modo crystalli, siue plurimum esse aquam. Physicorum nanque sententia est, in componendis mixtis calorem & frigus tanquam agentia potius accedere quàm vt materiam. Non enim facile ob vehemētiam suam commisceri posse, siccum vero & humidum sub his esse materiam. Vbi sane siccum præualet humido concrescere saxum, vbi vero siccitatem humor excedit fingi metallum Quod propter humoris exuberātiam liquefiat ad ignē, quā liquefactionē siccitas in saxo ꝓhibeat.

PLOTINI ENNEADIS II. LIBER V. DE EO QVOD IN POTENTIA, & de eo quod in actu.

Quod dicitur esse in potentia, refertur ad illud quod in actu, ipsa potentia refertur ad actum.

CAPVT I.

Dici solet aliquid in potentia, aliquid rursus in actu, aliquid etiam in rerum ordine esse actus. Considerādum igitur quid nam sit quod in potentia, quid'ue quod in actu, & nunquid idem sit omnino esse in actu, atq; ipse actus. Item si quid est actus, num sit etiam & in actu, an potius utrunq; sit differens, adeo ut quod actu est, non necessarium sit actum quoq; existere. Esse igitur in genere sensibili aliquid in potentia perspicuum est, utrum omnino & in genere intelligibili aliquid in potentia sit, est inquirendum, an forte ibi solum sit quod est in actu. Et si quid forsan ibi sit in potentia, num in potentia solum semper, siquidem sit & semper, neque unquàm procedat in actum, propterea quod tempore minime peragatur. Verum primo exponendum est, quid sit quod esse dicitur in potentia: siquidem quod in potentia est, non simpliciter est dicendum: Non enim fieri potest, ut quod in potentia dicitur, ad aliud quicquam minime referatur, sicut æs potentia dicitur ad statuam faciendam: alioqui si neq; quicquam ex ipso, neq; in ipso faciendum foret, neq; futurum esset aliquid ultra id quod erat, neq; possibile foret aliquid ultra fieri, esset utiq; quod erat tantum. Quod autem erat iam & aderat, neq; futurum erat quicquam. Quid nam igitur posset aliud præter id ipsum præsens? itaq; dici non poterat in potentia esse. Oportet igitur quod est aliquid in potentia & iam aliquid actu, ex eo in potentia dici, quòd aliquid præterea aliud fieri possit, siue quodāmodo ipso priori manente, siue præbēte seipsum ei quod inde fieri potest; adeo ut quod prius fuerat pereat. Aliter enim æs est in potentia statua, aliter aūt aqua est in potentia æs, & aer similiter ignis. Quod igitur sic in potentia est, nunquid etiam esse potentia quædam dicitur ad futurum? Ceu si æs dicatur potentia quædam statuæ, forte si potentia secundum effectionem accipiatur, nullo modo ita dicendum. Non enim potentia secundum effectionem considerata esse dicitur in potentia. Sin autem quod in potentia est non tantum ad id quod in actu est referatur, sed ad ipsum quoq; actū, erit utiq; & potentia impotentia. Rectius autem atq; apertius referre quis potest, quod quidem in potentia est, ad id quod est in actu, ipsam uero potentiam ad ipsum similiter actū. Sane quod est in potentia eiusmodi est uelut subiectū quod-

dam

dam passionibus atq; formis & speciebus, quas suscepturũ est suapte natura, uel etiã ad consequẽdas properat, & partim quidẽ ad melius, partim uero ad deteriora peremptoriaq; eorum, quorum quodlibet aliud quoq; est in actu.

De duabus materijs, & actu, & potentia, tum in corporibus, tum in anima. Cap. II.

IN secũdo capite materiam duplicem obseruabis, primo quidem compositam naturalẽq; ad formam artis acceptam quando ex ære fit statua: secundo materiam quoque naturalem, sed simplicem & acceptam mox ad formam similiter naturalem ut quando ex aqua fit aer. In primo quidem quod esse dicitur statua in potentia, æs ipsum est: cui quidem opponitur quod dicitur actu statua, quod neque æs est, neque fabricata in ære figura, sed quoddã ex utrisque compositum. Compositum hoc ut actu existens, opponitur quidem æri quatenus erat hoc in potentia, neque sic prædicatur de ære, non igitur æs statua fit, sed ex ære fit statua. Hic certe quamuis materia eadem, idest ipsa æris substantia maneat sub figura, tamen aliud quiddam est quam figura atque compositum. Multo itaque magis materia diuersa est à forma atque composito, ubi in aduentu nouæ formæ & ad generationem noui compositi necessario prioris cõpositi substantia permutatur, ut quando ex aqua fit aer. ibi enim subest materia prima, in qua nihil est formæ, ut merito dici possit esse nihil in actu. Materiæ vero secundæ tanquam compositæ aliquid formæ possident, adeo ut dum aliud in potentia sunt, secundum aliud sint in actu. In superioribus igitur, quoniam ex materia præcedente, & ex forma adueniente fit aliud quiddam, idest compositum, idq; non est idem quod & materia vel etiam forma, merito aliud quidem dicitur quod est in potentia, id est materia, aliud vero quod existit actu, idest compositum. At vero in animo non ita dicendum esse videtur. Quando enim animus acquirit habitum, non euadit ex animo atque habitu composita quædam essentia tertia. Idem igitur animus qui dicebatur potentia sciens, mox dicitur actu sciens. Fit autem actu sciens, non qua ratione fuerat inscius, sed qua rationalis & docilis: nempe cum iam est actu doctus, adhuc seruat aptitudinem ad scientiam, sed non seruat inscitiam. Sed aliter in potentia est ad habitum comparandum, aliter habitu comparato in potentia est ad actum. Quod autem non qua ratione ignorans est, doctus euadat, patet quoniam nõ quilibet ignorans facile doctus efficitur, sed qui est aptus: neque ad habitũ priuatio confert, sed potentia. Conclude ubique quod in potentia dicitur esse subiectum, quod vero in actu, compositum vel quasi compositum: formam vero in subiecto nominari actum, non quidem simpliciter sed subiecti. Denique præter formam vel habitum, qui est forma quædam, nominari etiam actum actionem ipsam, quæ à forma vel habitu prouenit. Actionem vero actũ potissime nuncupari, quoniam & manifestior est, & huius gratia forma vel habitus comparatur, & tota vis formę vel habitus ad actionis producitur efficaciam. Rursum hic obserua actum, qui est forma vel loco formæ, quoniam ad subiectum accedit, velut adhuc informe atque impotens, indigere quodã exterioris causæ beneficio, actum vero qui actio est, ex ipsa formę vel habitus potestate prodire.

Vbi ex potentia & actu fit tertia res composita, subiectum quidem esse dicitur in potentia, compositum uero in actu. Sed forma dicitur actus, non simpliciter sed subiecti. Vbi uero non fit res tertia, idem quod dicebatur in potentia, mox dicitur in actu existere. CAP. II.

DE materia uero perscrutandum est an aliud quiddam existens actu sit insuper in potentia ad illa quibus ipsa formatur uel potius nihil in actu, atq; omnino & alia quæ dicimus in potentia uidelicet accipientia speciem atq; manẽtia eadem in actu fiunt. Forsan uero ipsum quod est in actu de statua dicetur: ita uidelicet, ut ipsum quod est actu statua, opponatur ei quod sit in potentia statua. Neq; tamen ipsum quod est in actu, prædicetur de illo de quo ipsum quod in potentia statua dicebatur. Si itaque sic, neque id quod in potentia fit quod in actu, sed ex illo quod in potentia prius erat fit quod posterius est in actu: etenim ipsum quod in actu existens dicitur, compositum ipsum est, non autem materia. Reliquum uero est quod species est in ipsa, atq; id quidẽ ita se habet, si altera quædã fiat essentia, uelut ex ære statua: altera enim essentia statua est uelut coniunctũ. In illis

autem

autem quæ nullo modo permanent, manifestum est illud quod in potentia dicitur, alterum penitus esse. At quando qui potentia grammaticus est, euadit actu grammaticus: hic illud quod in potentia cur non idem sit, atque id quod existit actu, idem nanque Socrates & qui sapiens potentia & qui actu sapiens. Nunquid igitur & qui ignorans est, est & sciens? Potentia nanq; sciēs erat, imò uero secundum accidens homo inscius fit sciens: non enim qua ratione inscius, est in potentia sciens, sed accidit ei ut inscius esset. Anima uero secundum seipsam existens apta, in potentia perdurat etiam quatenus est sciens, seruatq; adhuc quod dicitur in potentia, adeò ut qui iam est grammaticus, non desinat potentia esse grammaticus. Neq; forte quicquam prohibet aliter id atq; aliter se habere, illic enim in potentia solum dicitur, hic aũt in potentia speciem iam habente. Si igitur quod in potentia dicitur est subiectum, quod autem in actu est coniunctum uelut statua, species quę fit in ære quomodo nuncupabitur? Forte non alienum est actum cognominare secũdum quem in actu est subiectum, non autem in potentia solum, cognominare inquam formam speciemq; non simpliciter actum, sed potius huius actum. Quoniam & actum quendam alium ratione magis præcipua possumus nominare, actum uidelicet oppositum illi potentiæ quę educit in actũ. Quod enim in potentia dicitur, ab alio id ipsum accipit quod fiat in actu. Potentia uero illa per quam aliquid agi potest, ex seipsa edit actum sibi quodãmodo oppositum uelut habitus, & qui secundum illum actus dicitur, fortitudo scilicet atq; fortiter agere. Sed de his hactenus.

Quomodo aliter se habet potentia & actus sub cælo atq; in cælo, & rursum in mũdo intelligibili. Ca. III.

POst hæc autem prohibet in mundo intelligibili aliquid esse in potentia iudicari, in potẽtiã inquam quæ & vergat ad nouum actum, & res quædã naturaq; alia sit quàm actus. Dicit autem quæcunque ibi potentia fingatur, rem ipsam non solum esse semper in actu, sed actum quoque existere. Tum quoniam quę ibi quasi materialis potentia ponitur est forma quædam, ideoq; & actus: tum quia potentia hæc & actus quem aspicit non duę sunt naturæ sed vna. Neque tamen debemus ex eo quòd materia illa eandem semper habet formam, dicere idem prorsus existere: nam & si deus in materia corporis formam in æternum continuaret, adhuc forma foret aliud quàm materia, sicut euenire in cælestibus arbitramur. Rursus quemadmodum in eo qui iam didicit, non perit ipsa discendi potentia, non enim per doctrinam aufertur potentia docilis, sed perficitur: sic in mundo intellectuali vnà cum actu formali latet etiam potentia quædam, quàmuis neque per hanc dicatur illic esse aliquid in potentia, neque hæc alia substantia sit quàm actus, sed sola differat ratione. Profectò quẽadmodum Aristoteles materiam & formam sub Luna duas esse naturas voluit, duasq; substãtias: in cælo autem fortasse vnam esse corporis illius naturam, quæ sit loco materiæ vel subiecti ad lucem suam, quæ lux non sit alia quædam natura præter naturam illius corporis, sed sit illius naturæ proprietas atque actus: ita Plotinus existimat de materia & forma in mũdo corporeo atque incorporeo, hic enim duas esse naturas, ibi vnam. Atque hic quidem ita differre, sicut lumen diffusum per aerem quasi forma, ab aerea materia differt: ibi vero vel sicut rutilatio quædam à lumine, & lucere à luce, vel saltem sicut lumen à flãma. Lumen enim in aere alia est natura quàm aer, in flamma vero non aliam adiungit naturam, sed proprietas quędam est, actusq; flammæ perennis. Sicut ergo lumẽ hoc quasi forma & actus est ad flammam quasi potentiam, ita ferme quod formale, ad id quod materiale in mũdo intelligibili ponitur, se habere videtur. Qualis ferme distinctio inter concauum & conuexum protinus apparebit, si superficiem sphæricam considerabis, cui nulla sit subiuncta profunditas. Tunc enim concaua & conuexa conditio neque loco subiecto've different, neque natura, sed sola forsitan ratione: vnica enim superficiei natura ad illa quidem quæ sint extra circulum conuexa, videbitur: ad interiora vero concaua iudicabitur, sicut & intellectus atque voluntas in animo differunt. Sed vt summatim dicam in toto hoc mundo corporeo materia & forma duæ

sunt

sunt naturæ, sed præter cælum forma est pro natura materiæ, in cælo materia vicissim pro natura formæ: in mundo autem incorporeo materia quidem est essentia & natura formæ, forma vero est esse, actusq; materiæ. Rursum materia nec ad formam in potentia ibi est, neq; potentia est ad formam, sed est potius ipsa potentia formæ. Forma vero non est actus aliquis in materia siue potentia, sed ipse potius potentiæ actus. Quoniam vero vbi mundum intelligibilem nominat, non diuinum tantum intelligi vult intellectum, sed omnes insuper intellectus, & animas intelligentiæ compotes, ideo animam quoque intellectualem negat esse ad nouum aliquid in potentia. Sed esse ait ex parte quidem vegetali, potestatem animalis procreatricem: ex parte vero rationali potestatem scientiæ productricem. Tum vero subdit quamlibet, tum ideam, tum rem à corpore separatam esse totum quicquid est in actu, atque actum, quia totum species sit & forma ab æuo penitus absoluta. Hic & tu notabis, non solum vbi aliquid in potentia est ad futurum, opus esse superiore quodam, quod totum possideat præsens, atque ita quod deest adhibeat indigenti, sed etiam vbicunque potentia & actus sunt duæ naturæ opus esse superiore quodam, etiam si potentia perpetuo sit sub actu. Natura enim in se formabilis, tantum ad formalem naturam non perducitur, nisi alicuius naturæ vnius & simplicis beneficio: nam super compositum ex duabus naturis extat natura simplex actu perpetuo fungens Quæ quoniam suum ipsa semper ex se edit actum, merito nuncupatur & actus. Proinde vbi ait animam scilicet intellectualem esse in mundo intelligibili, irrationalem vero in materia, animaduerte ita illam à mundo intelligibili distinctam esse natura quamuis actione coniunctam, sicut hæc diuersa natura est à materia, quamuis affectu & effectione congrediens. Quæ quidem non est actus materiæ, sed superioris quidem animæ actus in materiam, & quasi forma materię. Prima quidem anima actus præcipue dicitur, quoniam non solum nihil noui naturę ipsius accedit, siue recedit, sed etiam suum in se exerit actum, ac per intellectum æterna fruitur actione: per vim vero discurrentem nihil concipit ab externis, sed parit potius in seipsa. Anima quoque secunda & si videtur actiones varias permutare, tamen quantum in se est, vno quodam actu vel saltem vigore viuificandi materiam format influētem atque refluentem. Sicut ignis eodem feruore diuersa comburit perinde ac si quis eodem sigillo subterfluentes vndas sedula successione figuret. Mitto quod aliqui disputant continuo quodam vnoq; cognitionis & voluntatis actu animam semper modo hęc, modo illa, prout in actum hunc animę incidunt, percipere atque velle. Ceu si quis eodem ad tempus intuitu oculis prorsus inconniuentibus plura è conspectu non solum continuata semel, sed etiam deinceps è vestigio procedentia cernat. Post hęc quæ de ideis significat, dicens omnes esse vitas & actus, alibi tractabuntur. Essentiam certe primam in qua sunt ideę, memento hoc ipsum quod est esse vitam: vita enim non accedit ad illam, sicut ad essentiam corpoream extrinsecus velut forma, sed prodit intrinsecus velut actus. Perfecta igitur essentia illa est, & vita perfecta. Itaque per modum perfectum est in actu, quod igitur illic est in actu existit & actus. Sicut vero essentiæ intimus actus est vita, sic vitæ intimus actus est intellectus. Ex vita quidem illa prodit anima vera, ex illo rursus intellectu emicat in animam intellectus.

In mundo intelligibili non est aliquid ad aliud in potentia, quàmuis sit ibi potentia quædam, sed ita semper in actu, ut totum dicatur actus existere. CAP. III.

Cuius autem gratia hæc prædicta sunt impręsentia nobis est explicandum. Huc itaq; tendebant omnia, quo plane consideraremus quo nam pacto in mūdo intelligibili ad ipsum quod est in actu sit dicendum: atq; utrū ibi solū sit quod dicitur esse actu, an etiam unumquodq; sit actus, ac si omnia ibi sunt actus, qua nam ratione sit ibi quod esse in potētia nominatur. Profecto si ibi neq; materia est in quā id ipsum consistit, quod esse dicitur in potentia. Neque quicquàm illorum aliquid quod non iam sit est futurum, neq; permutatur in aliud, neque manens ipsum ex se generat aliud, neque à seipso digrediens tradit alteri ut ipsius sit uice, certe non erit illic quod esse dicitur in potentia, ubi entium regnum non est temporalium, sed æternorum. Si quis igitur ponentes in intelligibili mundo materiam percontetur, quomodo possit ibi esse materia, si non sit ibidem secundum materiam illam quod esse in

potentia iudicatur. Etenim si alio modo ibi sit materia, attamen in quolibet aliud quidem tanquàm materia erit, aliud tanquàm species, aliud uero coniũctum, quid nam respondebunt? Forte quod ibi materia dicitur speciem esse, quando & anima species quidem est in se, aliud uero materia. Num igitur ad illud in potentia est? nequaquàm: species enim est ipsius, neq; species in futurum, neq; aliter quàm ratione distinguitur, atq; ita materiã habet quasi duplex consideratum. Sed ambo una natura. Quemadmodum & Aristoteles quintum corpus immateriale corpus asseruit. At uero de anima quid dicemus? In potentia enim animal est, quando nondum natum est animal, sed nasciturum. Item in potentia musica est, & alia similiter, quodcunq; efficitur aliquando neq; est semper. Quapropter in genere intelligibili sic erit quod in potentia dici solet. Verum anima non est hæc in potentia, imò uero anima horum est potestas. Quod autem in actu esse nominari solet, qua nam ratione apud superos esse potest? Nunquid sicut statua uelut compositum est in actu, sic & ibi, quoniam intelligibile quodlibet suam possidet speciem, uel potius quoniã quodlibet species est, atq; ipsum quod est, species est perfecta. Intellectus enim nequaquàm ex potentia quæ intelligere possit in actum prodit intelligendi: alioqui alio quodam priore opus huic esset quod ex potentia non prorumpat in actum, sed totum iam possideat in seipso. Quod enim in potentia est exigit alterum, quo accedente perducatur ad actum, ut aliquid tandem fiat in actu: quod autem ipsum à seipso semper ita se habet, est actus. Itaq; omnia prima actus existunt, habent enim quicquid oportet habere, atq; id quidem & à seipsis & semper. Iam uero & anima ita se habet, præcipue quæ non in materia est, sed in intelligibili mundo: atqui & quæ in materia est, actus est alius, scilicet uegetalis, actus enim & ipsa hoc ipsum quod est existit. Sed enim in actu sint omnia, atq; ita: nunquid etiam actus sunt omnia? & qua ratione? Nempe si recte dictum est intelligibilẽ naturam esse peruigilem & uitam, optimamq́; uitam, optimi proculdubio ibi sunt actus. Ideoq́; & in actu & actus ibi cuncta consistunt, & uitæ sunt omnia: locusq́; ille locus est uitæ, principiumq́; & fons animæ ueræ atq; mentis.

Materia non est aliquid actu. Cap. IIII.

QVæris in capite quarto, utrum materia prima sit aliquid actu, atqui expedit primum non esse aliquid eorum, quæ super illam sunt omnino, quæ sunt entia vera, Neque aliquid rursus eorum, quæ generantur in ea, quæ entia sunt non vera. Dubitat interea, nunquid ipsa possit aliud quiddam esse actu, non certe aliquid super ens, non rursus ens verum, non iterum ens apparens, quid ergo? Nunquid materia aliud adhuc inferius erit in actu? certe nihil. Cum enim à tota entis natura & appellatione deficiat, ideoq́; non habeat esse, nimirum nec esse habet in actu.

Materia prima non est aliquid in actu. CAP. IIII.

CAetera quidem omnia quæcunq; aliquid in potentia sunt, id habent, ut etiam in actu aliud quiddã sint Quod quidem cum iam sit, uergatq́; ad aliud, esse in potentia iudicatur. At uero materiã ipsam quam esse entia omnia in potentia iudicamus, qua nam cõditione esse actu entium aliquid possumus affirmare? alioqui non iã entia cuncta in potentia foret. Si igitur entium nullum est, necesse est neq; ens quidem ipsam esse. Itaq; cum nullum sit entiũ, quomodo aliquid actu esse poterit?

terit? forsan uero nullum est horum quæ in ipsa fiunt. Quid tamen prohibet hanc aliud quiddam esse? siquidem neque omnia entia in materia sunt. Profecto si nihil sit eorum quæ sunt in ipsa, hæc uero sint entia, non ens dicetur: item quatenus informe aliquid cogitatur, non est species. Neque igitur in illis quidem uelut ens numerabitur: ergo & hac insuper ratione non ens iudicabitur. Cum igitur ad utraq; comparata non sit ens, plus nimirum non ens censetur. Si ergo aufugit quidem uerorum naturam entium, neq; tamen id assequi potest ut ex horum numero sit, quę falso esse dicuntur, quandoquidem neq; imago quidem rationis est, sicut hæc esse traduntur, in quo nam essendi genere hæc apprehendi poterit? quod si in nullo, quid nam actu esse ualebit?

Confirmat superiora. Cap. V.

AMbigit iterum in capite quinto, si materia nihil est in actu, quo nam pacto de hac ipsa loqui possimus, & quæ dicta sunt disputando confirmat. Iam vero materia iccirco entium materia nominatur, quoniam ad illa vel ad illorũ accipiendas imagines est in potentia, siue potius est ipsa potentia inde formabilis. Siquidem in qualibet arte materiam sub artifice nominare nihil est aliud quàm aliquid introducere, nihil habens artificiosum, sed potens omnia capere. In natura vero materiam subijcere rerum omnium architecto, non tam est afferre aliquid, quod ad formas sit in potentia, quàm formabilem prorsus afferre potentiam. Potentia eiusmodi & si censetur ordine quodam effectum formæ præcedere, tamen quoniam ipsa huius potentiæ ratio nihil est aliud quàm formabilitas, necessario dependet ab actu formæ. Vbi & si dum forma adhuc futura videtur, iam videatur ipsa potẽtia pręsens expectans videlicet effectum formę, tamen ipsa quæ dicitur potentiæ ipsius præsentia, nihil est aliud quàm possibilitas (vt ita dixerim) & formæ futuritas, & vt aliquis finxerit confusa quædam inchoatio formæ. Iam vero si formam compares ad efficientem causam, quod formæ futurum est, dependet à præsentia causæ. Sin autem materiam conferas ad ipsam formæ naturam, quicquid præsentiæ fingitur, in materia dependet ab ipso formæ futuro, imò & iam præsenti. Siquidem in ipsa ratione materiæ includi forma videtur, dum tanquàm formabilitas definitur. Item si referas infimum hoc ad vniuersi supremum, dicasq; sicut illud actus est purus formator omnium, ita & hoc puram esse potentiam sub omnibus duntaxat formabilem, tunc sane si quid illi supremo potentiæ formabilis adhibueris, illius mox sustulisti naturam: quicquid rursum actus alicuius huic infimo velut proprium dedicaueris, huius quoque naturam subito perdidisti. Siquidem huius esse iudicatur in potentia esse huius actus propriæ formabilitas. Huius præsentia nihil aliud quàm formæ futuritas. Est autẽ materia sic ab entis natura secreta, vt neque adhæreat enti velut eius proprietas aut passio, neque ens repręsentet velut imago, neque sub illius imagine sic imprimatur vt afficiatur inde, contrahatq; vestigium aut seruet, semper vtique actus quoslibet naturaliter exuens, possibilitatem vero conseruans. Duntaxat ibi succurrens, vbi verorum entiũ gradus est vltimus, id est ipsa natura, & ibi quidem subsidens imaginibus entium, neque familiare quicquam sibi inde reportans. Nihil autem dici de ea potest quasi ad entia pertinens, nisi quod sit vmbra naturæ: cumq; ita longius ab ente distet quàm entis imago, nullo modo vel ens vel esse debet existimari. Iam vero de ente contra atque de non ente iudicare debemus, ens quidem in actu plus habet entis, quàm entis in potentia. Vicissim ergo quod dicitur actu non ens, minus habet entis, plusue non entis quàm quod non ens in potentia nominatur. Cum igitur materia à prima essentia & veritate vltra quàm cogitari possit remotissima sit, ideoq; ipsa sit falsitas, verumq; ita non ens, si hanc fingas in actu suo magis eam non ens asseuerabis. Et quanto verius erit materiam appellare possibilitatem, tanto falsius erit eandem actum existimare, atque econuerso. Conclude librum hac sententia, veritas ipsa etiam falso vim præstat, alioqui nisi verum esset id esse falsum, non foret falsum, atque quo verius falsum est, siue quo verius est, hoc est falsum, eo est proculdubio falsius: Sic ergo quo materia verior est materia, id est qua verior ad entia possibilitas est, eo falsior actus atque vicissim.

Confirmat superiora, & concludit esse materiæ nihil aliud dici debere, quàm in potentia esse.

CAPVT V.

Cæterum

Aeterum si ita est quomodo de ipsa loquimur? & qua conditione entium materia iudicatur? forte quoniam in potentia. Nonne igitur quoniam iam in potentia, iam & est, qua ratione in ea futurum consideratur. At enim esse ipsi solū est id ipsum quod futurum promittitur: quippe cum esse ipsius in illud quod erit referatur atq; differatur. Quod igitur in potentia est non quidem aliquid, imò cuncta, neque secundum seipsum ens aliquod est, sed ipsum quod est materia est, merito non est in actu. Si enim aliquid sit in actu, id ipsum quod in actu est, nō erit materia: non igitur omnino materia erit, sed tanquàm æs se habebit. Iudicabitur igitur id non ens, non tanquàm alterum ab ente quicq̃ uelut motus: hic enim adhæret enti utpote qui ab ipso est, atq; in ipso. Hæc autem est quasi reiecta ac penitus segregata, neq; permutare seipsam ualet, sed quod ab initio erat, erat autem nō ens, itá sese semper habet. Sed neq; ab initio erat actu quicq̃, utpote ab entibus cunctis ualde deficiēs: neq; etiam facta est quicquā, nam quæ subinducere perpetuo studuit, ab his colorari nunquàm potuit, sed assidue remanet uergens ad aliud in potentia se habens ad ea cōtinue quæ sequuntur. Cumq; ubi entium ordo desinit hæc iam appareat, atq; ab his quæ post ipsam fiunt coerceatur, nimirum illorum simul atq; horum extremitas subsidet, & cum sub utrisq; coerceatur in actu quidem est ad neutrum. Solum uero residet in potentia, relictaq; est debile quiddam & umbratile simulachrum formari non ualens. Nonne igitur in actu simulachrum est? nōne igitur in actu falsitas est? Id uero idem est atq; reuera falsitas, atq; id enter, id est reuera non ens. Si ergo in actu non ens, magis itaq; non ens, atq; non ens enter. Longe itaq; abest, ut hoc in actu sit aliquid entium, quod in ipso non ente suam retinet ueritatem. Quamobrem si ipsum oportet esse, oportet ipsum in actu non esse, ut id quod est uere esse deuitans, in ipso nō esse suum habeat esse: quandoquidem si ab his quę falso sunt abstuleris falsitatem, repēte quamcunq; habuerant essentiam abstulisti. Similiter si illis quæ in potentia esse essentiamq; habent introduxeris actum, simul substantiæ suę causam sustulisti, propterea quòd eorum esse erat in potētia esse. Itaq; si oportet materiam incorruptibilem cōseruare, necesse est eam seruare materiam. Oportet igitur, ut apparet, eam dicere solùm in potentia esse, ut id ipsum quod est permaneat, aut rationes eiusmodi accurate discutere.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, DE ESSENTIA ET QVALITATE. COMMENTARIA.

De essentia quomodo constituatur ex ente, motu, statu, eodem, altero, & quæ ibi sit distinctio: & de forma substantiali, & ratione formali, & de accidentibus. Caput I.

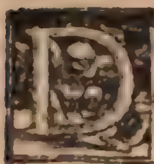
Isputationem de essentia & qualitate rite admodum à prima exordimur essentia. Illic igitur ab ipso simpliciter vno procedit, & vnum non quidem simpliciter, sed vnum ens, vnum quidem qua ratione fit ab vno, ens autem qua ratione sub vno. Quoniam vero entis ipsius origo est processio quædam, non iniuria iam natum in perpetua quadam processione versatur, processione inquam intima. Progressio enim intima fœcunditatem ibi significat, sed indi-

ſed indigentiam externa ſignificaret. Proceſſionem eiuſmodi motum quendã nominare ſolemus, quem non localem dicimus, ſed quaſi vitalem. Si motus ibi eſt vllus, eſt inſuper & diuerſitas, quam alteritatem diſputationis gratia nominari concedes: in omni ſiquidem motione ab altero termino in alterum terminum pertranſitur. Iam igitur ipſi enti motum alteritatemq́; adhibuimus. Quoniam vero proceſſio eius neque à natura diſcedit ſua, ideoq́; nec in naturam alteram tranſmutatur, merito ſtatus & identitas illic agnoſcitur. Siquidẽ dum non diſcedit, permanet: ac dum non tranſmutatur in aliud, permanet idem. Totam vero hãc entis ipſius progreſſionem, & in progreſſione ſtabilem identitatem, appellamus eſſentiam, ab entitate denominatam. Simili quodam pacto in ſequenti quauis eſſentia hæc quinque reperiuntur: ens, motus, alteritas, ſtatus (vt ita dixerim) & identitas: nam & quælibet eſſentia etiam quæ procedit extrinſecus, ante proceſſionem externam ſimili quodã pacto procedit intrinſecus. Hæc rurſum quinque in ipſa rei cuiuslibet ratione formali, quæ definitione comprehẽditur, poſſumus deſignare, in ea enim genus & differentiam ponimus. Genere quidem res definita quatenus cum alijs conuenit, cæteris eſt quodammodo eadem. Differentia vero quatẽnus ab alijs diſcrepat, altera eſt ab illis, atque eadem interim ſibijpſi. In hac autem principali eius eſſentia per genus & differentiam deſignata, naturalis & propria eius permanet virtus, qua & res ipſa duratione permanet, & ſuam ad agendum continuat efficaciam. In hac ſtabilitate non ſolũ elucet ſtatus, ſed motus inſuper emicat, ipſa ſcilicet vel inclinatio naturalis vel dexteritas ad agẽdum. Hæc omnia in definitione cõprehendi videntur, quàmuis alia forſan alijs manifeſtius. Proinde quinque à nobis enumerata, multo magis cum eſſentia q̃ inter ſe conueniunt: nam ex ipſa eſſentia potius quàm ex ſeinuicem pullulant. Primo quidẽ motus atque alteritas ſic ab ipſo ente differunt, vt proceſſus à termino, à quo proceditur. Status item identitasq́; cum motui alteritatiq́; opponantur, aliud ſunt quàm ens, quod quidẽ eiſdem non ſic opponitur. Eſſe iterum aliud motum quàm ſtatum, & identitatem quàm alteritas nemo dubitat: ſiquidem opponuntur. Motum quoque ab alteritate differre conſtat ex eo, quod ſtatus quoque eſt aliud quàm idẽtitas, poteſt enim aliquis ſic in diuerſitate ſicut idẽtitate manere, non tamen hæc adeo ab eſſentia differunt, quodlibet enim eorum eſt eſſentia quàmuis aliter atque aliter, præſertim ſi ex fundamento conſiderentur: nam in fundamento eodem formalibus inter ſe rationibus differunt: Quamuis autem motus quodammodo dicatur eſſentia, non tamen econuerſo eſſentia ipſa ipſe motus exiſtit, alioqui ſtatui minime conueniret: neque rurſum eſſentia eſt ſtatus, ſic enim motui non congrueret. Similiter de altero & eodem licet argumentari. Vna igitur eſſentia ſit, in ea ſint & multa: quę non tam multæ ſint eſſentiæ, quàm (vt ita dixerim) eſſentialia multa. Eſſentiales inquam rationes, & proprietates & actus, ferme ſicut in igne lux, calorq́; & leuitas: atqui vt quidam putant neque hæc neque illa, tanquàm in ſubiecto qualitates ſunt, ſed tanquàm actus quidã in agente principio, ex eodem penitus prodeuntes. Profecto cum prima eſſentia tanquàm forma prima efficaciſſima ſit, nimirum innumerabiles ferme vires eſſentiales, & actus ex ea pullulant, & in eam, ratione inter ſe formali & efficacia differentes: ibiq́; omnes tanquam differẽtiæ quædã ſunt, quæ ſub vna eſſentia videntur eſſentiam conſtituere, dum eſſentiales ſpecies ibi conſtituunt. Neque vero miraberis illic eſſe plura, quę quidem inter ſe diuerſa ſint formaliter, q̃uis fundamento ſint vnum, ſi conſiderabis quàm variæ ſint membrorum ſeminariæ rationes in virtute ſeminis vna: & quàm variæ vires in anima ex anima germinantes omneſq́; ſimul, itẽ quantum lineæ extra centrũ inter ſe diſtent, quæ tamen in centro non diſtãt. Cogitabis ſanè circulum, vt vnum aliquid, in cuius centro velut eſſentia & fundamẽto lineæ vnum ſint, per ambitum vero quaſi per formam multæ ſint atque diſtantes: ſimiliter primam finges eſſentiam. Quantum vero quæ in cauſa ſunt coniuncta, ſint in effectu diſcreta, nemini dubiũ: nam quæ in cauſa non ſolum ſunt ſitu ſimul & tempore, ſed eſſentia inſuper vna, in effectibus prę ter locorum diſtantiam & temporum interualla, eſſentijs inſuper diſtinguuntur. Eſſentia nãque debilior non ita ſicut prima poteſt eadem plurimis ſimul ſuppetere viribus, quæ multis inſunt formis, neque ſufficere pluribus actionibus, quę varijs proficiſcuntur ex formis. Memento vero quæ hic de eſſentia, & illis quinque dicuntur, tentari potius q̃ abſolui, de his enim in libris de generibus entis diligentius pertractabitur. Memento inſuper nullas in rebus diuinis qualitates proprio nomine poni debere: Quæ enim ibi qualitates apparent, ſunt & differentiæ ſpeciales, quibus neceſſario ſpecies ipſæ conſtituuntur atque diſcernuntur, & intimi perpetuiq́; actus eſſentiæ. Apud nos quoque differentias ſpeciales, ſimileſq́; actus, nõ debere qualitates cognominari. Qualitates enim ſunt, quæ ſpeciali naturæ accedunt in ſe iam abſolutæ: ſiue accedant inſeparabiliter, vt proprietates quædam ſpeciem vel indiuiduum comitantes, ſiue ſeparabiliter adueniant, vt quæ accidentia communia nominantur. Atque hęc quidem eſt appellatio recta, quamuis nonnunq̃ concedatur, primas illas differẽtias & pro-

prietates intimas appellari qualitates quasdã essentiales. Vbi vero recte nominibus vtimur calorem in aqua appellamus qualitatem atque passionem. Item calorem sensibus manifestũ in ignis mole, etiam qualitatem scilicet propriam atque actum. Virtutem vero calefactoriã siue caloris genitricem, quæ in natura ignis substantiali & quodammodo in definitione comprehenditur, non qualitatem, sed qualitatis productricem cognominamus. Existimandũ est igitur quicquid in ipsa ratione comprehenditur, substãtiale siue essentiale prorsus existere. Ipsam vero rationem hic triplicem intelligimus: primo quidem idealem in mente, secundo seminalem in natura, tertio formalem vbicunque sit, quę. s. definitione perpenditur. Cui quidem in rebus naturalibus respondet substantialis forma, specialisq; in materia sua, in cuius virtute propriarum qualitatum consistit origo. Effectus autem sensibus manifesti, tanquàm qualitates accipiunt, quæ in rationibus ipsis substantialia sunt. Hinc Plato in epistolis ait, nos in definiendo delinquere, quoties quid substantiale sit in rebus definituri, aspicimus in ea, & adhibemus ea, quæ sensibus nostris occurrunt, hæc enim omnia sunt accidentia. Nã substantia nõ tam sensu percipitur q̃ ratione perquiritur, & cum substantialis forma non necessario innitatur dimensioni, plerique hanc indiuiduã putant, & ad genus intelligibile redigunt. Quæ vero sensus palam attingunt, non essentias esse Plotinus ait, sed passiones materię ab efficacia essentialis formæ prouenĩẽtes, atque ita sensum inde pati quodãmodo: rationẽ vero argumentari. Nemo itaque debet in aquæ diffinitione inserere frigus hoc, vel liquorem sensibus manifestum: cum quia frigidum atque liquidum, quale corpus hoc sit designant, non quid sit definiunt: cum quia etiam si calefiat aqua est. Ac si concreta gelu liquida nõ appareat, adhuc est aqua. Præterea quod ex pluribus qualitatibus congregatur non est substãtia vel essentia, vel ratio essentialis existimandum. Vna enim vnius est forma, ratioq; formalis accidentium cumulum antecedens. Absurdum vero est propriam ipsam rei naturam ex pluribus simul congerere qualitatibus, præsertim vbi quælibet earum seorsum sit cõmunis: alioqui ex illis quæ neque essentia sunt, & inferiora sunt nimium quàm essentia, cõficeretur essentia. At siquis interroget quomodo prima illa omnium essentia componatur, primo quidem respondetur, non oportere idem prorsus existere quod constituitur, atque illa ex quibus dicitur constitutum. Deinde non iniuria illam essentiã nominari, quę conficiatur ex ente, quod quidem ibi sit primum atque simplicius, cui dum adiunguntur actus ipsius varij, per quos differentiæ quędam intus suboriuntur, consummatur essentia, non quidem primo perfectior ente, scilicet quatenus essentia est: quippe cum ita sit processio quædam entis siue discessio interim ab vnitate prima sui, ipsum vnum præcipue referente, partibus'que quibus componitur egeat, si modo ibi compositio proprie dici possit. Hactenus de essentia ita sit dictum ad ens vnumq; collata, quomodo autem ad vitam comparetur & mentem, alibi requirendum.

PLOTINI ENNEADIS II. LIBER VI. DE ESSENTIA ET QVAlitate.

Mouet dubia de essentia & qualitate, ac tentat solutionem. CAPVT I.

NVNQVID ens est alterum quàm essentia, atque ens quidem etiam seclusis aliis dicitur. Essentia uero est ens unà cum aliis simul adiunctis, uidelicet motu, statu, identitate, alteritate, atque hæc essentiæ sunt elementa. totum igitur est essentia. Quodlibet autem illorum aliud quidem ens, aliud uero motus, alia'que similiter: motus igitur ens est per accidens. Sed nunquid etiam per accidens est essentia? an forte, essentiam complens, quin potius & ipse est essentia, atque omnia quæ in diuinis sunt essentia sunt. Cur non igitur & apud nos ita se res habet? Forte sic est ibi, quoniam cuncta sunt unum, hic autem cum simulachra discreta iam sint, hoc quidẽ aliud, illud uero est aliud. Quemad-

Quemadmodum in semine quidem simul omnia sunt,& quodlibet omnia, neq; seorsum manus,caput'ue seorsum.In effectu uero inter se discernuntur, non enim uera sunt,sed simulachra. Qualitates igitur ibi num esse dicemus essentias? quæ quidem circa essentiam uel circa ens differentiæ sunt. Differentias inquam esse dicemus efficientes ut essentiæ inter se alteræ sint,atque omnino sint essentiæ? Forte id dictu non est absurdum,sed absurde id diceretur de his quæ apud nos sunt qualitatibus, quarum aliæ quidem essentiarum differentiæ sunt,ut bipes,& quadrupes. Aliæ uero nequaquàm sunt differentiæ, & ob hoc ipsum solum qualitates esse dicuntur, quanquàm idem tum differentia uideri potest,ubi complet essentiam,tum minime differentia in alio essentiam ibi non implens,quemadmodum albedo in cygno uel cerussa naturam complet: in homine autem duntaxat est accidens. Aut albedo quatenus in ratione est, non qualitas est sed implens, quatenus uero in superficie qualitas. Forte uero quod quale dicitur distinguendum est, adeò ut aliud quidem essentiale sit, existens uidelicet proprietas quædam essentiæ, aliud autem sit solum quale, secundum quod essentia qualis denominatur: ubi hoc ipsum quale diuersitatem permutationemq; essentiæ non inducat, neq; dimoueat ab essentia. Sed cum essentia iam sit, plenaq; sit, dispositiõem quandam extrinsecus afferat, atque post ipsam rei essentiam additamenti nonnihil adhibeat,siue circa animam id siue circa corpus efficiatur. Proinde ut dixerit aliquis, albedo uisibilis in cygno non complet essentiam, esse nanque cygnus potest minime albus. At uero in cerussa albedo complere essentiam dicitur, similiterq; calor in igne. Quod si quis præterea dixerit ignitatem(ut ita dixerim)essentiam esse, & de cerussa similiter: ueruntamen ignis huius uisibilis ignitas est caliditas essentiam complens, similiterq; in cerussa est albedo. Eædem itaque res complebunt essentiam, neque qualitates erunt, rursusq; non complebũt, & qualitates erunt, & si absurdum est ubi complent quidem esse aliud dicere, ubi uero non complent, insuper aliud, cum tamen eadem sit natura. Forsan uero dicendum est rationes quidem ipsas quæ hæc efficiunt, totas essentiales existere. Hos autem effectus illa quæ in rationibus ipsis substantialia sunt, non iam ut substantialia, sed ut qualia reportare:atq; hinc fieri ut semper in eo quod quid est assignãdo peccemus, in ipsa inquisitione substantiæ prȩuaricantes, atque labentes in qualitatem. Neq; enim esse censendum est ignem hoc ipsum quod appellamus ignem quando aspicimus qualitatem, imò uero ipsum essentiam esse. Quæ autem nunc aspicimus, aspicientesq; pronuntiamus, nos ab eo quod quid est procul abducere,& quale quiddã recte in genere sensibili designari, nihil enim horum essentiam esse, sed essentiæ passiones. Vnde & illud quæritur, quomodo ex non essentiis conficiatur essentia. Diximus itaque non oportere quod fit idem esse atq; illa ex quibus conficitur: nunc autem dicendum est, neque etiam id quod fit essentiam esse. At quomodo illam quam illic essentiam nominauimus, ex non essentia dicimus constitutam? Essentiam dicemus illic principalius puriusq; ens habentem esse essentiam, uelut in

entis ipſius differentiis conſtitutam. Potius autem cum actionum additamento eſſentiam nominatam eſſe cenſebimus, quæ quidem entis perfectio uideatur. Forſan uero ex adiunctione facta iudicanda ſit indigētior: quippe cū à ſimplicitate degeneret, & ab ipſo iam ente declinet.

Quid ſit proprie in rebus eſſentia, quid præterea qualitas. Cap. II.

IN capite libri ſecundo quid qualitas ſit inquirit, atque verum vllo modo ad eſſentialem pertineat rationem. Confitetur autem non ad eſſentiam ſimpliciter acceptā, ſed ad talem eſſentiam attinere: Si enim definias eſſentiam ignis tanquàm calefactiuam, merito inſeres ibi calorem, ſed forte ibi calor interea deſinet proprie qualitas nominari. Sin autem abſolutam definias ignis ſubſtantiam, quæ ſubſtantiam antecedit talem non manifeſte interpones ibi calorem: ſubſtantiam vero ignis non corpus tantum eſſe vult, ſed corpus certa in ſpecie collocatum. In cuius quidem eſſentia præcipuum ſit ſubſtantialis forma occulta ſenſui, & occultis prædita viribus, ſecundum vero ſit materia ſua. Primum vero locum tenet forma, quoniam hæc rem in ſpecie collocat, & dat eſſe materiæ: vocat vero ſubſtantialem formam ſæpe hic & alibi rationem, quia in primis rationi ideali ſeminariæq; reſpondet, perq; ipſam res ipſa tum intelligitur, tum præcipue definitur, & quia proprie ratione cognoſcitur. Tangit interea nonnullorum opinionem dicentium, quæ occurrunt ſenſibus qualitates, non eſſe firmum in ſe aliquid, ſed plerūque paſſiones quaſdam ſuppoſitorum vel oppoſitorum, illatas ab actionibus ſubſtantialium formarum vbique latentium. A quibus quicquid emicat aſſidue in materiam propriam eſſe formarum eiuſmodi actus & actiones, vt calor & lumen leuitas'que in igne. Quicquid autem inde tranſit in materiam alienam, paſſiones exiſtere, ſicut ab igne calor in aquam. Repetit inter hęc quæ rei ipſius eſſentiam neceſſario complent non debere illic qualitates denominari, ſiue eſſentiam talem compleant, ſicut calor eſſentiam calefactoriam, ſiue eſſentiam ſimpliciter, ſicut differentia ſpecialis vel prima virtus in igne antecedens quoque calorem. Subiungit, neque triangulum, neque triangularitatem ipſam in triangulo qualitatem, id eſt accidens eſſe, ſed ceræ vel chartæ triangularem fieri, qualitatis more contingere. Concludit qualitatem proprio nomine acceptam cōtingere poſt ipſam ſimpliciter eſſentiam iam abſolutā, ſiue qualitas ſeparabilis inde ſit, ſiue rurſum inſeparabilis. Hæc confirmari videntur ex eo quòd Theologi nonnulli de eſſentia diſputant, vel natura, quam nominant quidditatem, rationem'ue formalem, quatuor enim circa ipſam ſigna conſtituunt. Vt ecce in primo ſigno homo eſt animal rationale terrenum, quæ quidem ratio formalis eſt hominis. In ſecundo adhibentur huic rationi negationes omnium eā proprie conſequentium: negationes inquam rationibus formalibus innitentes, vt homo neque riſibilis eſt, neque non riſibilis, neque docilis, neque non docilis. In tertio ſigno adiūguntur homini proprietates eius, vt homo eſt docilis atque riſibilis. In quarto ſigno communia confluunt accidentia. Opportere autem ante cōmunia eſſe vnicuique propria, patet ex eo quòd mobilia firmis neceſſario innituntur. Propria inſuper, ſiquidem plura ſint, rediguntur ad vnum maxime proprium. Hoc iterum ſi more qualitatis adhibet eſſe tale vel tale, etiam ſi tribuat id aſſidue, in ſubſtantialem reſoluitur formam, quæ tanquàm perfectior exhibet ſimpliciter eſſe. Quod quidem antecedit eſſe tale, ſicut ipſa potentia ſimpliciter, talem potentiam antecedit. Hucuſque ſit comitantium in eſſentiam reſolutio. In ipſa quoque eſſentia, eſſentialis virtus naturaliter inſita reſoluitur in eſſentiā, quā licet cogitādo virtuti præponere, à qua quidē virtute paſſiones propriæ oriunt, poſt hæc cōmunia plurimū aliunde contingūt.

Quid ſit qualitas, & utrum ad rationem eſſentialem ullo modo pertineat. CAP. II.

VErum de qualitate quid ſit omnino conſiderandum eſt, forte enim quando quid ſit cognouerimus, dubitationes eiuſmodi propellemus. Principio perquirendum eſt, num exiſtimandum ſit aliquid idem aliàs quidem eſſe ſolummodo qualitatem, aliàs autem eſſentiam quoque complere, adeò ut nequaquàm durius contendamus ad id conuincendum, quo qualitas ſimpliciter eſſentiam compleat, ſed eſſentiam potius talem. Oportet igitur in tali quadam eſſentia eſſentiam eſſe, & quicquid eſt antequàm ſit talis. Quid ergo? num in igne ante talem eſſentiam ſimpliciter eſt eſſentia? Forte hinc ſequitur ut ſit corpus. Ipſum itaque genus quod eſt corpus eſſentia erit, ignis autem

corpus erit calidum,neq; totum id erit eſſentia,ſed ita calor erit in ipſo, quẽadmodum in re figura ſima. Quamobrem ſi auferatur calor & ſplendor & leuitas,quæ uidentur eſſe qualia,& tollatur oppoſitio,relinquaturq́; quod dicitur trina dimenſione porrectum atq; materia, idipſum quod reſiduum eſt, erit eſſentia:at id ueriſimile non uidetur,ſpecies enim magis eſſentia eſt. Sed nunquid ſpecies qualitas eſt? Forte non qualitas,ſed ratio ſpecies ipſa eſt. Quod igitur ex ratione ſubiectoq́; conſtat quid nam eſt? Non enim id quod uiſibile occurrit atq; urens. Id autẽ quale eſt,niſi quis forte dicat combuſtionem ipſam eſſe actum ex ratione manantem:atq; ita & calefacere,& albeſcacere,& eiuſdem generis alia eſſe actiones affirmet:itaq; ubi collocemus qualitatem,nequaquam inueniemus. Forſan uero eas non debemus dicere qualitates quæcunq; eſſentias complere dicũtur:ſiquidem actiones uel actus ſunt earum à rationibus eſſentialibusq́; potentiis orientes, ſed eas duntaxat quæ extra totam eſſentiam ſunt:quæ non alicubi quidem qualitates,alicubi uero non qualitates apparent,atq; ſuperuacuum aliquid poſt eſſentiã uidẽtur afferre, ueluti uirtutes & uitia,pulchritudo atq;turpitudo & ualetudo diſpoſitioq́; figurę uel ſitus. Triangulus uero atq;quadrangulus ſecundum ſeipſum non eſt quale,ſed hoc ipſum quod eſt triangulare fieri, quatenus ita formatur,eſt quale dicendum. Neq; triangulitatem,ſed formationem totius qualitatem poſſumus appellare: poſſumus & artes & aptitudines ſtudiorũ. Itaq; qualitas erit diſpoſitio quædam in eſſentiis,quæ iam ſunt:ſiue aduẽtitia hæc ſit ſiue ab initio comitans. Quæ quidem ſi etiam non comitata fuiſſet nihil minus habuiſſet eſſentia : licet hanc dicere partim quidem facile mobilem, partim uero difficile,ut duplex eius ſpecies uideatur: altera quidem ſtabilis, altera uero mobilis.

Superiora confirmat. Cap. III.

CApuт tertium ſuperiora confirmat atque concludit,qualitatem vbicunque ſit eſſe paſſionem quandam ſubiecti ab occulta quadã eſſentiæ virtutisq; eſſentialis efficacia dependentem. In ipſis autem rerum eſſentiis rationibusq; formalibus loco qualitatũ eſſe differẽtias ſpeciales.proprietatesq; (vt ita loquar,) eſſentiales, quibus ſpecies ipſę rerum tum in ſeipſis conſtituuntur,tum ab aliis diſtinguuntur: quæ quidem & actus quidam eſſentiales ſunt,præſertim in eſſentiis à materia ſeparatis. Subiungit rationem ipſam, ſcilicet tum ſeminariam,tum formæ ſubſtantialis efficaciam , propagare ex eo quod in ipſis eſt proprium, & nobis occultum, manifeſtas ſenſibus in ſuperficie qualitates : & vbi ait calorem igni innatũ nõ eſſe qualitatem,ſed ſpeciem actumq; ignis,in primis intellige calorem,tum formam ignis ſubſtantialem,tum ipſius proprietatem,ex qua calor manifeſtus exoritur, qui non tã in ipſa ignis forma,quàm in aliquo ſubiecto ſuſcipitur. Inter hæc vbi ait,in qualitatũ principiis exẽplaribusq; eſſe actus quoſdã loco qualitatum, quæ palam in ſubiectis apparẽt, potes etiã ita legere:qualitatum principia exemplaria actus ſunt eorum,quibus primo inſunt. Neque rurſum abſurdum fuerit, vbi ait naturam quidem eſſentiæ inſitam,eſſe ſpeciẽ ipſius aut actũ:ſed affectionem in aliud tranſeuntem dici potius qualitatem,dictum eiuſmodi dupliciter intelligere:primo quidem(vt diximus) ſcilicet proprietatem in ſpecie ipſa latẽtem eſſe ipſius differentiam atque actum,apparẽtem vero in materia qualitatem. Deinde rurſum affectionem huic ſpeciei propriam, in materia propria vigentem aſſidue, ſicut calor in igne,non tã qualitatem,q̃ actum ignis exiſtimandam,qualitatem vero præcipue quando tranſit in aquam.

Qualitatem manifeſtam,eſſe paſſionem ab actione uirtutis occultæ. Item quod ineſt prorſus eſſentiæ ſuæ,eſſe ipſius actũ & proprietatẽ ſpecialẽ,quod ab eſſentia diſtat eſſe qualitatẽ. CAP. III.

Lbedo igitur in re apparens dicenda est non tam qualitas esse, q̄ actus quidam ex potẽtia albefaciendi procedens. Illic aũt dicendum est, omnes quæ qualitates nominantur esse actus. Qui tamen ab opinione nostra qualitatis nomen accipiunt, propterea φ quælibet sint proprietates quasi distinguentes essentias inter se atq; ad seipsas proprium habentes characterem. Quoniã igitur discrepat qualitas quę illic est à nostris, actus enim hæ quoq; sunt. Forte quia non ostendunt quale quid sit, neq; discrepantiam subiectorum, neq; characterem: sed duntaxat ipsam quæ qualitas dicitur quæ quidem illic est actus. Quapropter quando proprietatem habet essentiæ, inde proprie constat nõ esse qualitatem: quando uero ratio quod in his proprium est secernit, non inde auferens uel decerpens, sed magis accipiens generansq; aliud: procreat quale, quasi partem essentiæ capiens sibi in superficie apparentem. Quod si ita est, nihil prohibet calorem igni innatum esse speciem aliquam actumq; ignis, neq; ignis qualitatem. At tunc demum qualitatem, quando in alio quodam accipitur: ubi non amplius sit essentiæ forma: sed uestigium tantum, & umbra atq; imago, relinquens illam ipsius essentiam, cuius est actus. Quotcunq; igitur accidũt, neq; actus neque species essentiarum sunt: præbent autem formas duntaxat quasdam per quas subiecta qualia faciunt, uelut habitus dispositionesq; siue affectiones aliæ à subiectis, dicendæ sunt qualitates. In quarum principiis exemplaribusq; actus sunt, quæ in his subiectis qualitates cognominantur. Nec idem fit alicubi quidem qualitas, alicubi uero non qualitas: sed quod ab essentia desertum est, euadit qualitas. Quod autem cum essentia permanet nimirum essentia uel species uel actus existit. Nulla enim natura eadem est prout in suo fonte est: & prout in alio, ubi à sua origine iam destituta dignitatem speciei actusq; non retinet. Veruntamen quod nullius aliquando species est, sed accidens: semper pure iam qualitas est, solumq; qualitas.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, DE PERMIXTIONE PER TOTA, COMMENTARIA.

Quomodo in numeris atq; in natura compositio fiat atq; commixtio. Item de tribus opinionibus mixtionis. Cap. I.

Qvemadmodum in numeris aliud quidem est adiungere, aliud autem multiplicare: sic in rebus naturalibus aliud est componere, aliud commiscere. Profecto simili quadam proportiõe, sicut in numerorum ordine additur vnitas vnitati, fitq; binarius: sic in natura additur materiæ forma, fitq; corpus. Ibi rursum vnitas numero ad ternarium procreandum. Hic similiter adiungitur virtus corpori, ad motum efficiendum, fitque corpus mobile. Illic iterum apponitur numero numerus, vt binarius binario, vnde fit quaternarius: aut etiam quaternario ternarius admouetur ad septenarium componẽdum. Simili quodam pacto & in natura corpus iam mobile factũ ad corpus aliud æque mobile se confert atque vicissim: vnde corpora corporibus sicut numeri numeris componuntur. Proinde sicut in numeris præter adiunctionem multiplicatio fit, sic vltra compositionem vel appositionem fit in natura commixtio. Quaternarium vides adiunctione creari, vbi duo dicis atque duo, vides in eodem cõmixtionem, vbi ais bis duo conficiunt quaternarium. Rursum nonarium cernis adiunctione creari, dum quinario quaternarius additur. Reperis in eodem commixtionem dum dicis ter tria nouem. Similiter vel admouetur, & quodam-

quodammodo etiam infunditur corpus corpori, vel in vnum penitus cõfunduntur. In quã quidem confusione non licet in alijs corporis commixti partibus aliud hic aliud ibi discernere, sed cuncta continentur in singulis, & ita in quolibet cõcluditur vniuersum: sicut vbi numerum multiplicas, puta ternarium in qualibet vnitate parteq; ternarij totum ternariũ comprehendis, alioqui ter tria computare non posses. Tum vero sicut in numeris, quicũque multiplicatione conflatur, etiam adiunctione conficitur, neque vicissim: sic in natura vbicunque fit rerum exacta commixtio iam & compositio contingit, neque fit e conuerso. Omnino igitur sicut in numeris negare non potes eiusmodi conflationem fieri, in qua totum contineatur in qualibet parte sui ad nouam inde formam numeri procreãdam, vt ternarius totus in qualibet sui parte multiplicatus ad ipsam nouenarij formã: ita similem in natura commixtionem negare non debes. Nam & in natura & in numeris eiusmodi fit cõflatio, quia talis est in natura vitali, atque in ipsa ideali vita, mutua seminalium vel idealium conspiratio rationũ.

Plotinus igitur id in pręsentia tractaturus, tres adduxit opiniones: Primam eorum qui in corporibus inter se conciliandis, neque materias neque qualitates penitus cõmiscebant, sed apponebant materias materijs, qualitatesq; similiter qualitatibus, quam quidem opinionem continuo respuit. Secundam eorum, qui quamuis materias non commiscerent, sed potius admouerent: qualitates tamen inuicem confundebant. Horum sententiam probabiliorem esse declarat. Tertiam, postremo putãtem tum materias materijs, tum qualitates qualitatibus exactissime posse conflari: admittit etiam vt probabilem. Principio in Oxymelle vsqueadeo acetum cum melle miscemus, vt nulla relinquatur in hoc composito portiuncula, quę non habeat vtriusque saporem. Ex quo refelluntur illi, qui sola quadam appositione considerent, perinde ac si integra panici grana, cum integris milij granis congregarentur. Confundẽt alij pariter vtriusque grana, dicentq; granis vtrinque ad minimas naturæ suæ particulas iam cõtritis, propinquare quidem particulas singulas vtrinque singulis: sed non omnino cõfundi materias, quamuis confundantur inuicem qualitates. Nam vbique in quolibet milij minimo esse quendam panici saporem, atque vicissim. Alij vero vino ad hæc adhibito conterent diligẽtius, ideoq; exactius commiscebunt, adeo vt penitus non contritæ solum, sed etiam liquefactę materiæ non iã apponantur vlterius, sed nihilo prohibente penitus confundantur: ibiq; posthac singulorum trium vbique sint nõ qualitates solum, quod sensus ipse declarat, sed materiæ quoque conflatæ. Concludent talia quędam à natura multo perfectius, quàm ab arte posse conflari: materias non alienas, sed suas: non interdum, sed ab initio semper: non extrinsecus, sed intrinsecus temperante. Plotinus autem pro sententia prima rationem adducit nullam. Tres vero pro opinione secunda. Prima ratio est eiusmodi. Duo corpora in eodem loco penitus inuicem æquari non possunt, nam si eodem in loco penitus esse debeant, oportet illa primum in partes diuidi: deinde partes vicissim suas partibus adhibere. Quæ quidem partes si indiuisibiles sunt, iam corpora illa ad indiuidua sunt resoluta: & quoniam ex eisdem composita fuerant, in quæ dissoluuntur: sequitur vt ex indiuiduis quibusdam ipsa corporum magnitudo concreuerit. Quod ideo fieri nunquam potuit, quoniã indiuidua congregata simul nullam cõficiunt magnitudinem: sin autẽ partes illæ corporum diuisibiles fuerint, quælibet per se erit corpus, situmq; proprium seorsum habebit ab alijs: itaque non erunt corpora duo prorsus in eodẽ loco, imò multis in loculis corpuscula multa. Secũda ratio, quando duo corpora commiscentur, semper ferme maiorem simul locum occupãt quàm alterutrum. Ex quo apparet non fuisse dimensiones vtrinque penetrãtas ad summum. Tertia ratio, quando corpus longe minus insinuatur longe maiori, non potest minus ipsum cũ maiori prorsus æquari. Quod si quis obijciat, locum aliquando post duorum commixtionem non occupari maiorem: respondebunt, aerem illic ẽgredi qua nouum corpus ingrediatur. Pòst hæc pro opinione tertia dicitur sudorem ex toto corpore penitus extillare, neque vllam ibi fieri fractiõem: Sin autem aduersarij dixerint, meatus à natura illic institutos, per quos absque scissura sudor efflueret: respondebunt alij per laminas sæpe corneas vel eburneas arte tenues: ac etiam per membranas admodum densas oleum penetrare, ac prorsus implere, neque augere molẽ, neq; discindere. Tum vero materias omnino inuicem coæquari, inde probabunt quòd sæpe post earum commixtionem moles prior non videtur excrescere. Obijcient iterum aduersarij, corpora duo non posse absq; incisione ad summum se inuicem penetrare, ac si exactissime penetrando se inuicem exactissime secent, omnino disperdi. Sæpe vero priorem nõ augeri locum, quia subtiliorum comitetur interim exhalatio. Respondebũt opinionis tertię autores, etiam vbi post mixtionẽ locus amplior exigat, defendi exactissimã illic fuisse misturã. Quid enim mirum sit illic magnitudinem augeri? vbi ex conflatu multorum virtutes quoque multæ coaluerunt? Forte enim priorem non funditus perire dimẽsionem, sed è pluribus qualitatibus aliã coalescere, & è pluribus dimensionibus aliã cõcrescere magnitudinẽ. Ad hæc obijcient,

nullum

nullum posse augmentū fieri, si non ponantur materiæ iuxta materias: vt linea lineæ per longum addita, sed sibi inuicē inserantur, & linea prorsus infusa lineæ, siue ex termino inseri funditus, siue ex latere conseri fingas. Item vbi constat commixtionem fuisse completam, intelligi non posse, quomodo minimum corpus ibi adæquet maximi quantitatē. Respondebunt: vel corpus minimum eatenus misceri cum maximo, quatenus potest. Vel etiam posse per totum sese diffundere, quando scilicet quantitas prior extenditur. Dicent enim forsitan: extensionem non esse ipsam proprie quantitatem, sed quātitatis passionem atque modum. Itaque quantitatem eandem quasi materiam varios extensione modos accipere. Responsionē eiusmodi Plotinus ait non esse tutam, vbi assignatur ab illis, qui plura corpora dum miscētur, seruare dicunt prioris substantiæ formam & qualitatem. Tunc enim minimum corpus dū priorem seruabit, formam forsan non poterit ad maximi modum funditus quantitate protendi. Sin autem aliam acceperit formam, nihil mirum & aliam accipere quātitatem: sicut quando ex aqua fit aer.

PLOTINI ENNEADIS II. LIBER VII. DE PERMIXTIONE PER tota.

Narratio opinionum trium de mixtione, & rationes earum. CAP. I.

Onsiderandum est de illa corporū permixtione, quæ per tota corpora fieri dicitur, utrum fieri possit, ut alter liquor ita cum altero liquore commisceatur, ut totus perfundatur in totum, siue uterq; per utrunq;, siue alter tātum per alterum penetret: nihil enim interest utro id modo fiat. Principio qui permixtionē in quadam appositione collocant quasi admisceant potius q̄ permisceant, dimittendi uidentur. Siquidem oporteat permixtionem reddere totum in singulis partibus quàm simillimum, adeo ut uel minima quæq; particula ex illis quæ permixta dicuntur conficiatur. Quicunq; uero qualitates solas omnino commiscent, materias uero corporis utriusq; apponunt, atque per ipsas undequaq; qualitates utriusq; perducūt: forsan persuadere possent, ex eo quòd reprobari forsan liceat permixtionem illam quæ per tota fieri dicitur. Item ex eo quòd alioqui contingeret magnitudines molium in sectiones penitus pertransire, si nullum prorsus interuallū in alterutro corporum relinquatur: quandoquidem continua diuisio fuerit, ex eo quòd alterum toti penitus se insinuet alteri. Præterea ex eo quoq; persuaderent, quòd sæpe quæ mixta sunt, maiorem simul quàm alterum è duobus occupant locum, tantumq; locum quantum si cohæserint, ab utrisq; locus impletur. Atqui si totum per totum prorsus ingrederetur, aiunt oportere locum alterius eundem permanere atq; prius in quem alterum sit coniectum. Vbi autē locus duo comprehendens mixta amplior non euadit, adducūt in causa exhalatiōes quasdam aeris, quarum uice alterū est ingressum. Deniq; pro sua opinione adducunt, quādo minus corpus maiori se inserit. Interrogāt enim quomodo fieri possit, ut minus hoc adeo extendatur, ut per totum maius sese effundat. Alia præterea multa similiter in medium adducere solent. Qui autem permixtionem per totum utrunq; corpus inducunt, uidētur posse dicere distribui quidem corpora, neq; in sectiones absumi, etiā ubi permixtio per tota conficitur. Quandoquidem & sudores sectiones non inferant corpori, neq; rursus ibi aliquid perforetur. Iā uero & si quis obiecerit, nihil prohibere

hibere ita naturam instituisse, quo sudor facilius exudaret: attamen addent in artificiis quibusdam quando tenuia continuaq; sunt, uideri ea sæpe per totum humore madentia instillantiaq;, atq; in alteram partem humorem inde transfluere. Atuero cum hæc corpora sint, haud facile intellectu est, qua ratione fieri possit, ut alterum absq; incisione pertranseat alterum. Sin autem per totum mutuo diuidant, proculdubio se mutuo destruent. Deinde quando aiunt, sæpe ex duorum corporũ congressione in mole non fieri augmentum: concessuri uidentur aliis exhalationes aeris in causa assignare. Sed ad locorum augmentum difficile quidem, nihil tamẽ prohibet dicere, ubi utrunque corpus mutuo insinuatum est, magnitudinem quoq; unà cum cæteris qualitatibus necessario augeri. Neq; enim hanc ipsam perdi, quemadmodũ neq; cæteræ qualitates: & quemadmodum alia ibi species qualitatis prouenit ex utrisq; commixta, sic & aliam magnitudinẽ ubi profecto mixtura ex utrisque conficit magnitudinem. Verum hic forsan aduersum hos sic alii dicerent: si materia materiæ adiacet, molesq; moli: quam comitatur & magnitudo, pro nostra opinione istud adducitis. Sin autem materia unà cum magnitudine quæ & prius erat in ipsa, per totam alteram molem ingrediatur, sic utiq; fiet, nõ perinde ac si linea deinceps lineæ iuxta terminos ipsarum punctis coniungatur, ubi potest fieri augmentum: sed illo inquam potius modo fiet, ueluti si ita inseratur linea lineæ, ut nullum proueniat incrementũ. Postremo cõtra hos afferebatur, impossibile uideri, minus corpus per totũ maius se porrigere, præsertim minimum quodq; per maximũ: ubi uidelicet cõstet mixtionem esse peractam. Profecto ubi non satis exploratum est, talia simul omnino confundi, licet obiicere, minimum per totum maximum nõ percurrere. Vbi uero euidenter id sit compertum, assignari poterunt quædã molium ipsarum extensiones, quamuis non satis probabilia dicant qui molem quamminimam in molem amplissimam protendere moliuntur, præsertim cum magnitudinem corpori tribuant ampliorem: neq; tamẽ ipsum ita transmutent, sicut si ex aqua aer efficiatur.

Discussio opinionum de mixtione, in qua uidetur approbare in mixtione perfecta totum corpus utrinq; confundi per totum. Cap. II.

IN secundo capite tentat quid potissimum in his dubitationibus sit dicendum. Primo quidem uidetur concedere liquidum corpus per aliud tum materia, tum qualitate penitus ingredi: sicut per bombycem aqua. Atque post per eiusmodi mixtionem ibi magnitudinem æqualem esse atque prius: præsertim vbi ingrediente liquore subterfluit aer. Posse etiam magnitudinem augeri, vbi alterum alteri sit prorsus imbibitum. Quid enim mirum? si hoc ex illo nouas accipit qualitates, nouam interim accipere magnitudinem. Atque sicut per totum accipit qualitatem: ita dimensionem illius penitus intromittere, atque inde concrescere? Sed cum qualitas qualitati potius aduersetur, quàm vel qualitas quantitati, vel q̃litas q̃titati merito in mixtione prior aliqua qualitas vel transit in nouã, vel obscuratur: quantitas aũt magis permanere uidetur: quo vero exactior sit permixtio, eo magis formę priores sequenti formæ concedunt. Quod quidem & arte perficitur & natura: forsan vero dimẽsio absque sectione dimensionem ingredi põt, sicut & qualitas qualitatẽ, & materia sæpe materiã. Nihil enim hãc prohibet penitus ingredi, cũ suapte natura sit incorporea: vbi aũt impeditur ingressio, non qua ratione ibi dimẽsio est, impeditur: sed qua densitas duritiaq; resistens. Hæc enim est quæ proprie nescit cedere, ideoq; intromittere vel ingredi nescit. Aliud vero esse duritiam, aliud dimensionem nullus ignorat. Impediri aũt ingressio solet non solum à qualitate dura, sed ab hostili etiam qualitate; vbi vero neutra sit, impediri non solet introitus.

Hæc vna

Hæc unà cum Plotino tentauisse potius quàm absoluisse sufficiat. Nam & aliquis forte dixerit, quando corpus hoc in illud prorsus infunditur, fitq; interim alteratio, si magnitudo non crescat, priorem desinere dimensionem, unà cũ propria forma dum fit utraque noua. Ipsam nanque dimensionem in rebus esse distantiæ causam, & idcirco quatenus duæ quædam in aliquo dimensiones existunt, illic esse horum ad illa distantiam molemq; protendi. Quod quidẽ & Plotinus hic forte significauerit, dicens materiam suapte natura nõ respuere mixtionem, præsertim quando neque propriam quãtitatem habeat, neque ullam reijciat quantitatem. Et quando reperit corpus aliud penetrare per aliud: non dimensiones reperit, sed qualitates atque materiam. Veruntamen non uidetur existimare impossibile inter corpora ualde liquida dimensionem absque fractione penetrare dimẽsionem, quippe cum fractio inter dura fieri soleat. Concedet & forsan flammam similiter penetrare ferrum, simulq; prorsus æquari.

Corpora in mixtione, tum per molem, tum qualitatem corporibus penitus commisceri.

CAPUT II.

HOc autem ipsum inquisitionem propriam exigit, quidnam contingat, quãdo quæ fuerat moles aquæ, fit aer. Quo uidelicet modo amplior in eo quod gignitur moles efficiatur, impræsentia uero hæc hactenus pauca è multis: quæ pro utraq; opinione adduci solent, dicta fuerint. Nos autem his in rebus inuestigemus, quid sit potissimum asserendum: utra opinio rationi magis consentanea sit. Et nunqd alia quædam sententia præter dictas appareat: principio, quando per lanam fluit aqua, aut lana uel papyrus aquam quam ebibit extillat: cur non totum aquæ corpus per ipsam effluendo pertransit? Aut etiam quando nõ effluit, quo pacto materiam materiæ cõiungemus, molemq; moli? Num qualitates solas confundi inuicem concedemus? Sane non extra bombycem aquę materia illic apponitur, neq; in quibusdam duntaxat interuallis: tota enim madet, nec usquam materia est uacua qualitate: quod si ubiq; materia est unà cũ qualitate, nimirum per totam bombycem est aqua: aut si nõ sit ibi aqua, sed qualitas aquæ, quærendum est, ubi nam ipsa sit aqua. Quidnam igitur prohibet, quin eadem ibi sit moles? Forte quod adductũ est extẽdit bõbycem. Accepit enim ab eo quod ingressum est magnitudinẽ. At si accepit, moles quædam est addita: sin autem addita est atq; apposita, nequaquam in altero imbibita est: oportet itaque in alio atq; alio situ materiam esse. Forte etiam nihil prohibet, quemadmodum ab altero corpore alterum accipit qualitatem, sic etiam accipere magnitudinem. Sane qualitas differens cum qualitatę cõgrediens ob idipsum quod cum altera iã conflata est, nequaquã permanet pura, neq; quæ erat est omnino: sed iam deleta uel obscurata. Magnitudo uero cõcurrens cum magnitudine nõ deletur uel obscuratur. Ad id autem quod dicitur corpus progrediẽs per corpus, sectiones prorsus efficere, quo pacto dicatur aliquis obiicere potest, quandoquidem & nos qualitates per corpora se propagare concedimus, neq; tamen facere sectiones. Sed forsan nõ facerę dixerit quispiam quoniam incorporeæ sunt: at uero si materia ipsa quoq; incorporea est, sicut incorporeæ qualitates, quidnam prohibet paucas quasdã qualitates unà cum materia penitus per corpus aliud penetrare? Solida uero nõ penetrare, quoniam tales habeant qualitates, ut penetrationem ipsam impediant, uel forte multas simul qualitates non posse dicemus unà cum materia id efficere: uerum si multitudo qualitatum dẽsum corpus efficeret, multitudo utiq; causa foret. Sin autem densitas propria quædam qualitas est, sicut &

corporeitas

corporeitas ipsa est propria qualitas, forte neq; qualitates qua ratione qualitates sunt, conficient mixtionem, sed qua certę quædam sunt qualitates. Neque rursus materia qua materia est respuet mixtionem, sed qua cum tali quádam est qualitate. Idq; præsertim si nullam habeat magnitudinem, uidelicet ut neq; propriam sibi uendicet, neq; uenientem ullam natura reiiciat. De his itaq; hactenus sic fuerit dubitatum.

Quid corpus quid corporeitas: ac de ratione ideali, seminali, formali. Cap. III.

Corpus quidem naturale definit in capite tertio, substantiam tribus dimēsionibus qualitatibusq; affectam, corporeitatem vero rationem quandam effectricem dimensionū & qualitatum. Rationem sane hic accipit tum seminariam in natura, tum formam substantialem in materia, in cuius virtute specifica familiares speciei suæ dimensiones qualitatesq; continentur. Quas in ea contineri voluit, vbi ait: corpus est compositum ex materia atque ratione. Ait inter hæc in definitione quidem substantiæ naturalis comprehendi materiam. In definitione vero substantialis formæ materiam non includi, quoniam non ex materia pullulat, sed à ratione imprimitur seminali. Tangit & triplicem rationem. Summam, & idealem in intellectu, quæ ipse est intellectus, cuius neque esse neque actio sit in materia. Secūdam vero seminalem in animæ ipsius natura, cuius non tam esse, quàm actio in materia sit. Tertiam formalem, id est, substantialem corporis formam, cuius & esse & actio simul est in materia. Potest tamen intelligi quodammodo absque adiunctione materiæ, quoniam cum non prodeat ex materia, sed ex causa potius separata: videtur in ipso primo prodeundi gradu rationem in se aliquā habere formalem, in qua possit prius quàm applicet se materiæ cogitari. Hinc forsan confirmari potest quod plerique disputant, formarū distinctiones & gradus ex materia minime proficisci, sed omnia hæc tanquam formalia ad virtutem formæ reduci, sicut materiales conditiones ad materiam redigūtur.

Quomodo definiatur corpus atq; corporeitas. CAP. III.

Voniam de corporeitate fecimus mentionem, perscrutandum est utrum ipsa corporeitas sit quiddam ex cūctis compositum, an potius sit species & ratio quædā, quæ infusa materiæ corpus efficiat: profecto si corpus est hoc ipsum ex cūctis qualitatibus unà cum materia congregatum, id utique corporeitas erit. Atqui si ratio est quæ accedens efficit corpus, nimirum ratio complectens cunctas continet qualitates. Oportet autem eiusmodi rationem, si non est omnino qualis ratio definiens quid res quæq; sit: sed ratio rem ipsam faciens nequaquam intus complecti materiam, sed potius circa materiam rationem esse, atq; infusam facere corpus. Esse præterea corpus materiā simul rationemq; infusam, ipsam uero rationem cum sit species, cōsiderari posse absq; materia nudam: uel si quàm maxime inseparabilis sit à materia. Ipsa uero ratio separata alia est atque in mente. In mente inquam, quoniam & ipsa mens est. Sed de his alibi.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, DE VISV, VEL QVARE REMOTA PROcul à nobis parua uidentur.

COMMENTARIA.

Rationes aliorum duæ, & Plotini duæ, cur remotiora uideantur minora. Cap. I.

Quæruntur in hoc libro duo. Primum cur obiecta ab oculis remotiora, soleant videri minora. Secundum, quam ob causam duo quædam remotissima à nobis spectacula & inter se distantia, puta stadio, videantur minori etiam inter se spatio distare quàm stadio. Item minus à nobis distare quàm distent. Ad hæc nonnulli responderūt: lumen ipsum quo videmus, quo magis ab obiecto veniens propinquat oculo, eo magis accommodare seipsum ad oculum atque pupillam: sicut & corpora liquida sese locis accommodant. Hæc responsio ita demum proprie valet, si lumen de quo loquitur, sit radius visualis

missus ab oculo, iterumq; ab obiecto reflexus ad oculum. Sic enim forte naturali quodā vigore paulatim ad quantitatem suæ originis reuertetur. Sunt enim qui dicant lumen hoc ab oculo procedens pyramidali figura rem videndam attingere, perq; illam subito dilatari: & ab ea rursum quasi ex base pyramidalem versus oculum figuram reficere, tāgereq; cono pupillam oculi similiter natura pyramidalis. Ex corū ergo sententia responsio eiusmodi proprie fortasse valebit, nam & communiter valere aliqui forte dicent: quoniā luminosum primum, id est, sol, lumen quidem effundat circum ex tota circunferentia sui. Sed huius vndiq; colligat se in conum, ne extra suum fontem profluens euanescat, sic etiam potentius aget, & totum facilius erit vbique. Ac dum totā basis coarctatur in conum, sol totus omnisq; virtus eius per angulum aderit, agetque vbique, poteritque ita in angulo tota eius magnitudo videri: sic etiam cum in sole centrum & circunferentia sit, ipsum eius lumen quatenus à toto solis effluit ambitu, circunferentiam imitatur, quatenus autem colligitur in angustum, imitatur & centrum: hinc fieri dicent, vt ex quolibet illuminato corpore lumen eadem quasi figura sese ad alia & ad oculos colligat: hactenus quidem sit responsio prima. Respondent iterum alia ratione Formam quidem rei videndæ in ipsa re materialem habere naturā. Sed inde spiritali susceptam lumine, materiam exuere subito, & spiritali quadā ratiōe venire, quāuis ad longum seruare proportionem quandam ad propriam materiam videatur. Sed cum primum incipit proportionem quoque hanc amittere, videri minorem: ac denique omni ad materiam propriam proportione consumpta oculis non vlterius apparere: sicut neque videtur oculis ipsæ formarum naturalium rationes, formales, seminariæ, ideales. Hæc sint ex aliorum opinione responsa. Quæ sane opinio quæve responsa quantum habeant veritatis, alibi prehendetur. Post hæc sequitur ad idem propria Platoni responsio. Profecto quanta sit tota rei dimensio, tunc plane metimur, quādo singulas gradatim eius partes perspicacius intuemur. Cum igitur vbi procul posita res est, particulæ nos plurimæ lateant: merito totius mensura nos fugit, minorq; videtur. Præsertim quia luminosa qualitas vtpote quæ & efficacior est q̄titate, & propria visui, efficacius prius've quàm quantitas sese oculis obijcit. Qualis ergo res ipsa sit, primo videmus: quanta vero, secundo. dum videlicet perspicimus qualitatem. Cū igitur visualis radius in rem à nobis effusus, & longiori tandem progressione debilitatus, qualitatem scilicet colorem luminosamq; naturam discernat minus, merito quantitatem quoque confuse metitur. Iam vero quod est in forma substātiali perfectius atque imperfectius id in accidentali forma intensius & remissius, idem in quantitate maius atque minus. In motu velocius atque tardius, in tēpore diuturnius atque breuius. Cū igitur ipsum maius minusq; proprium quantitatis proportionem quandā habeat cum eo quod est intēsius & remissius qualitatis, cumq; ipsa quantitas in notitiæ ordine qualitatem sequatur: nimirum vbi visus sub remissiori gradu percipit qualitatem, interim sub minori mensura percipit quātitatē. Inter hęc memineris colorem esse proprium visus obiectum: vocem similiter proprium auditus obiectum. Item vehementiam potestatemq; coloris ad visum proprie pertinere, vigorem quoque vocis similiter ad auditum. Magnitudinem vero pluribus percipi sensibus, eamq; esse nō tam ipsam rei sensibilis efficaciam, quàm eiusdem diffusionem quādam per multitudinem atque locum: & hanc non primo quidem, sed per ipsam nobis qualitatem & efficaciam innotescere. Quo fit, vt vbi minus patet qualitas, interim quantitas delitescat. Tribus autem potissimum hæc indicijs confirmantur. Primum est ejusmodi. Si colles variarum rerum formis plenos inspexeris, eas ibi formas plane conspiciens magnitudinem regionis ipsius rectius metieris, q̄ si formas eiusmodi nequaquā intuearis, quasi per formas pateat magnitudo. Secundum: tabulam aspice prope positam, varijs figuris impressam, nisi figuras inspexeris sigillatim, non tantam iudicabis tabulæ magnitudinem, quantam si perspicue omnes sigillatim conspexeris atque summatim. Tertium, Si in parietem viridi tantum colore depictum aciem verteris, nō tantus tibi paries hic occurret, quantus si pluribus fuerit coloribus insignitus. Vix enim dimensionis partes inter se discernere potes, vbi formarum varietas non distinguit: sed à qualibet dimensionis parte repente prolaberis, nisi differentia qualitatis sistat intuitum. Per hęc responderi potest quæstioni secundæ, quàm videlicet ob causam ædificia in opposito colle nobisq; remotissimo sita, & inter se distantia stadio, distare etiam minus appareāt. Item quod si centum à nobis stadijs separata sint, breuiori etiam interuallo à nobis videantur abesse: vbi enim confusius formarum cernimus varietatem, nimirum nec quantitatem interualli discernimus.

PLOTINI

PLOTINI ENNEADIS II. LIBER VIII.
DE VISV, VEL QVARE PROCVL à nobis parua uidentur.

Rationes aliorum duæ, & Plotini duæ, cur remotiora uideantur minora. CAP. I.

Vare quæ procul à nobis sunt, minora uidētur: & quæ lōgō spatio separata sunt, paruo distare spatio nobis apparent? Quæ uero prope nobis occurrunt, quanta sint apparent, & quantum habeāt interuallum? An minora quidem uidentur aspicientibus quę sunt procul, quoniā lumen ad uisum & ad magnitudinem pupillę quodammodo desiderat colligi. Et quatenus rei uisibilis remota materia est, eatenus species quasi sub mera solaq; speciei forma peruenit. Atqui & quātitas & qualitas species quædam est, atq; ita quasi ratio huius sola peruenit. An forte etiam quia quāta sit magnitudo sentimus in quadam secundum quamlibet partem gradatim facta discursione. Adesse igitur hanc oportet, atq; adesse prope ut quāta sit cognoscatur. Num & quia secundum accidens cernitur magnitudo, cum color primo cernatur? Cominus itaq; quātum coloratum est discernitur, eminus autem duntaxat coloratum esse: partes uero secundum quantitatem cō distributæ non exactam quantitatis notitiam afferunt, quādo & colores ipsi debiles tenuesq; ueniunt. Quid ergo mirum? si etiam magnitudines quemadmodum & uoces apparent minores, quatenus earum species exilis ac debilis aduenit: nempe ibi quoq; speciem auditus affectat, magnitudo uero ex accidenti percipitur. Verum quantum ad auditum spectat, si magnitudo sentitur secundum accidens, cui nam potentiæ patet primum magnitudo quæ est in uoce, quemadmodum apparet tactui quod est uisibile. Aut certe quod apparet magnitudo auditus percipit, non secundum quantum, sed secundū magis ac minus. Neq; secundum accidens, ubi uidelicet percipit tāquam uehemens: sicut & gustus dulcedinis uehementiam non per accidens percipit. Principalis autem & proprie dicta magnitudo uocis protensio quædam est in quantum: hanc uero secundum accidens ex ipsa uehementia designari cō tingit, ueruntamen non exacte: uehementia sane cuiusq; naturæ idem est atque ipsa natura. Progressio uero in multitudinem secūdum protensionem in omnem locum, qui impletur, considerat. At enim non parui colores sed debiles sunt, magnitudines uero paruæ: forte uero utrisq; cōmune est quod minus esse in eo quod est dici solet, color quidem id quod minus dicitur, habet in eo quod debilis ac caducus. Magnitudo autem, idest dimensio ipsum quod minus dicitur, habet in eo quod parua: nempe magnitudo colorem sequens cōsequenti quadam proportione minuitur, manifestior autem in spectaculis quæ uaria sunt fit eiusmodi passio. Qemadmodum in spectaculo montium habitationes multas arboresq; habentium aliaq; permulta. Quorum quodlibet si perspicitur, efficit ut ex inspectis singulis totū metiri possis. At ubi species ex singulis non accedit, oculus non habet, quomodo quan

 tum sit

tum sit totum cognoscat, metiens uidelicet secundum unamquanque speciem suppositam magnitudinem. Quoniam & quæ prope sunt, quando sunt uaria: intuitus autem simul in cuncta repente se uertit, adeo ut non omnes species discernantur, solent minora uideri pro rara ratione, quatenus uidelicet species quælibet contuenti defraudat. Sed quando species singulæ perspicue discernuntur, tunc recte magnitudinis mensura censetur. Quæcunque uero magnitudines ex uno colore uniformes occurrunt, quantitatis iudicium maxime fallunt. Quippe cum uisus non facile possit per partes discrete metiri. Sed in metiendo secundum partem ultra repente labatur, nõ habens uidelicet qua differentiæ uia in singulis partibus progressum sistere possit. Prope autem situm esse uidetur, quod longe remotum est. Quoniam medium spatium secundum eandem causam quantum est colligi solet. Quod enim est propinquum, quantum sit non latet, easdem ob causas. At ubi uisus non discurrit, distantiæ longitudinem qualis est secundum speciem, nimirum neq; quantum sit magnitudine metiri potest.

Quod non propter minores angulos uideantur minora quæ remotiora sunt.

Cap. II.

IN capitulo secundo responsionem ad hæc illorum confutat qui putãt ab obiecto visibili per lineas radiorum pyramidalem ad oculum protendi figuram, & cono quodam pupillam attingere. Et quanto remotius est obiectum, tanto gradatim acutiorem effici conum: itaque dum breuiori paulatim angulo rem perspicimus, breuiorem quoque magnitudinem coniectare. Præcipue quando eousque processum est, vt angulus ipse iam pupilla sit minor. Quid ad cætera sit dicendum, vnà cum Plotino alibi disputabimus. In præsentia vero potissimum id respuitur, quod aiunt idcirco minus videri corpus, quod minor iam euaserit angulus quàm pupilla. Ratio enim hæc ibi concedet alia quædam insuper tunc à pupilla videri, quando res vna pupillam angulo suo implere non possit. At enim vbi obiectum est adeo ingens, vt nihil vno intuitu conspici possit vlterius, tunc etiam minus quàm sit apparet: quamuis angulus quo videri dicitur, non minus euaserit quàm pupilla. Toto nanque visu conspicitur hemisphærium, quod vsqueadeo pupillam impleat, vt nihil præterea conspicere queat. Quod igitur minus quàm sit putetur, non ex eo continget, quòd per breuiorem angulum quàm sit pupilla cernatur. Inter hæc animaduertes indicium, quo confirmes secundũ Plotinum non formam obiecti ad oculos peruenire, sed oculi radium ad obiectum. Visio nanque velut actio quædam ad ipsum modum visualis formæ peragitur. Si igitur obiectum ad pupillæ (vt aiunt) se angustiam conformaret, non grandius vnquam quàm sit pupilla iudicaretur: nunc vero longe grandius iudicatur, quoniam radius visualis extra porrectus, per ipsam rei magnitudinem se diffundit. Sed profecto negare non possumus, radios à corporibus luminosis pyramidali quadam figura ad oculos peruenire, atque cũ hac ipsa figura spiritalem saltem qualitatem rei, vel virtutem aut actum ad nos vsque perferre. Vicissim quoque ab oculis emitti radios testatur radialis natura visus præcipue in animalibus nocte videntibus, Quod've alij cominus vidẽt, eminus alij: nec videmus admodũ rara, neque nebulas valde proximas, quia non terminant potẽtes adhuc radios oculorũ. Mitto quid & homines & animalia quædam intuitu oculorum extra conficiant. Denique plus luminis necessarium est prope obiectum quàm prope oculum. Vbi enim radius noster emittitur, validus est: nec insuper expedit lumine hic vberiore spargi, sed penes obiectum iam debilis lumine multo fouetur, eodem per obiectum protinus diffundendus. Probabile enim videtur visualem oculi radium protendi per pyramidalem occurrentis luminis latitudinem, eiusdem luminis adminiculo, versus rei videndæ latitudinẽ: quatenus videlicet progredi valet, & quando sic terminatur, peragi visionis effectum. Vtriusque vero scilicet radij visualis atque luminis vberioris commercio quodam confici visionem Plato in Timæo & Galenus Chalcidiusq; ibidem docent, & perspectiuæ confirmant. Lumen vero dictum vel radio visuali est ingenitum, vel foris adhibitum.

Quod non propter minores angulos uideantur minora quæ remotiora sunt.

CAP. II.

Quod au-

Vod autem dicitur à nonnullis, quæ procul distant idcirco uideri minora: quoniam per minores uisionis angulos uideantur dictum est & alibi, esse falsum, & impræsentia sic est confutandum. Profecto qui ait per minorem angulum obiectum uideri, minus relinquit reliquum uisum, siue angulum aliquid extra uidētem: uidelicet uel aliud quiddam uisibile, uel saltem nonnihil extrinsecus uelut aerem. Quando igitur nihil relinquit, ex eo quòd mons sit ingens, sed uel adæquat, neq; aliud quicquam uisu percipi potest. Quippe cum ipsius spatium accōmodetur obiecto, uel etiam superexcedat obiectum utrinq; uisionis intuitum. Quidnam hic aliquis respondebit? Quandoquidē obiectum ipsum multo minus quàm sit appareat, & omni uisu cōspiciatur. Quod si in cælū suspiciat, proculdubio id quiuis intelliget: nam alioqui non posset quisquam uno quodam ictu totum simul hemisphæriū contueri, neq; intantum aspectus diffundi, eousq; prorsus extentus: ueruntamen si quis id affectauerit detur. Si igitur omnis quidem uisus comprehendit totum, est autem in cælo magnitudo longissime amplior apparente, qua nam ratione quis causam assignabit, ob quam adeo minus appareat: per illos minores angulos, quos in causa esse, ut remotiora nobis minora uideantur, affirmare consueuerunt.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, CONTRA GNOSTICOS, COMMENTARIA.

Vnum bonumq; idemq; est & omnium primum. Item tria sunt principia: ipsum bonum, mens, anima.

Cap. I.

PLotini mentem non fuisse à Christiana lege penitus alienam ex eo conijcere possumus, quòd cū Ammonij semper Christiani discipulus fuerit, & Christianissimi Origenis semper amicus: Cōuenisse dicitur vnà cum Origene atque Heremnio, se nunquam ab institutis Ammonij discessurum, idque sicut promiserat seruauisse. Præterea gentilium deorum cultum alto animo aliquando contempsisse, Amelio ad hūc exhortante, Porphyrius ipse discipulus eius est testis. Denique ab hæreticis multis Platonem suum partim deprauantibus, partim etiam contemnentibus, frequentius irruatus: respondet quidem latissime, nihil tamen in respondendo commune Christianis inseruit, sed propria duntaxat ad hæresim: cum alioqui impune in Christianos inuehi ea tempestate liceret, & offerretur occasio. Qui vero fuerint huius hæresis autores, quid'ue profiterentur hæretici, qui Gnostici nominabantur similes Manichæis, recenset in describēda Plotini vita Porphyrius. Ex eorum certe opinionibus constat eorum hæresim quamuis Christum colerent, non minus tamen à communi Christianorum sententia, quàm à Platonicis dissentire. Sed quātum ad institutum nūc opus pertinet, hæc sunt illorum errata præcipua: Super ipsum vnum bonumq; ne scio quid somniabant. Intellectus præterea separatos ineptissime distinguebant, inter intellectum & animam medium aliquid inserebant. Animam deprauatam fecisse putabant mundū à malo principio malum. Non esse quicquam ipso bono siue bonitate, item ipso vno siue vnitate superius prius'ue sic ostenditur. Principio meminisse oportet, quod non est primum, nō esse simplex. Atque è conuerso quod non est simplex, nec esse primum. Si qua enim res nō sit omnium prima, certe dependebit ab alia, ideoq; duo quædam erūt in ipsa scilicet tum aliquid causæ, tum aliquid insuper proprij à causa differēs. Itaque dum non est prima, merito nec potest esse simplex. Rursum si qua res non sit simplex, habebit in se necessario & hoc & illud. Quæremus igitur, vtrum hoc ab illo sit tantum an vtrunque pariter ab vtroque, an neutrū à neutro: an à tertio quopiam sit vtrunque. Si respondeas hoc ab illo pendere, illud certe erit primum, hoc vero secundum: neque licebit dicere compositum hic aliquid esse primum. Neque rursum licebit dicere vtrunque fieri pariter ab vtroque, alioqui idem aliquid comparatum ad idem, erit & causa & effectus, & prius atque posterius. Sin autem dixeris, vtraque à tertio quodam fieri, nō hoc quidem compositum, sed tertium illud erit primum atque principium. Nefas est insuper duo quædam in supernis ponere, quorum nec alterum sit ab altero: nec

rōnē: nec à tertio sit vtrunq;,alioqui nulla determinata causa rōne q; coibunt,sed forte cōtinget. Temerarius vero casus in supernis esse non pōt,alioqui nullus foret in sequētibus ordo:quā obrē sicut dicimus quod nō est primū,nō est simplex:sic & dicimus, quod nō est simplex,nec esse primū: quo igit aliquid prius est,eo simplicius atq; vicissim:quod itaq; primū est, simplicissimū est atq; vicissim.Quocirca & ipsa(vt ita dixerim)primitas est ipsa simplicitas atq; contra.Cū igitur summū in simplicitate teneat vnitas atq; bonitas,vtrunq; certe & idē est,& primum omnium atque principium.Bonitas sane simplicissima est,alioqui cōponeretur ex pluribus:ideoq; indigeret partibus atque cōponente,itaque per se sufficiēs minime foret.Oporret tamen bonitatem ipsam non solum esse sufficientissimam,sed ipsam esse sufficiētiam.Hæc enim appetitur tanquam bonum:ipsum itaque bonum cum sufficientissimum sit,est etiā simplicissimum.Est itaque primum,præsertim quia si non sit primum, quod erit ipso bono superius,erit & melius bonitate,tametsi nihil bonitate melius fingi possit,qua sola melius fit quicquid est melius.Tum vero quęrimus,vtrum ipsum bonum appetat illud, quod ipsi forte prę ponitur nec ne:si nō appetit,mirum est effectum non appetere causam à qua perficitur.Si appetit,rursum mirabile est,ipsum bonum aliquid extra se cōcupiscere : cum in bonum omnis desinat appetitus.Præterea de rebus alijs similiter percontamur,vtrum vltra boni limites appetāt quod bono fingitur esse superius nec ne:nefas quidem est omnia primum principium nō appetere.Nefas est iterum appetere aliquid vltra bonum.Ex omnibus his colligitur ipsum bonum esse simplicissimum omnium atque primum.Vnitatem vero siue ipsum vnū esse simplicissimum nemo dubitat.In omni enim essentia vel esse vel fingi compositio numerus've potest,in sola vnitate non potest:alioqui non foret vnitas ipsa,sed vnum aliquid atque multitudo.Diuisio quinetiam vnitati contingere nequit,si quis enim hanc diuidere moliatur, non diuidet quidem,sed repetet vnitatem:lignum certe vnum secas & maius lignum in ligna minora,vnitatem vero quæ cogitabatur in ligno,in nullas vnitatis partes diuidere potuisti.Alioqui forent vnitate minores.Sed vnitatem ita multiplicasti,siue potius propagasti: vt quæ in vno prius erat,subinde foret tota eadem in duobus.Cum igitur vnitas simplicissima sit atq; prima,merito est idem atque bonitas,ne forte sint prima rerum principia duo & inuicē fortuna concurrant,& ante vnitatem sit binarius. Dum vero dicimus bonitatem & vnitatem esse penitus simplicissimam non intelligimus rem quandam simplicem,vel quę sit in aliquo, vel ex qua aliquid componatur.Si enim sit in alio, neque seipsam valeat sustinere,certe depēdebit ab alio.Si rursum ex hac aliud componatur,nequaquam perfecta res erit,sed contendet vlterius,& in formam actumq; compositi redigetur.Ipsum itaque bonum,ipsum've vnū idem est omnino & simplicissimum atque primum, nec in aliquo residens.Neque itaque cōsideratum,vt aliquid in se prius sit,deinde sit bonum atque vnum.Alioqui ibi alterum accedet alteri,eritq; prius aliquid imperfectum,fietq; cōpositio.Primo igitur & simplicissimo mētis intuitu ipsam bonitatem siue vnitatem contemplari debemus, non aliquid de aliquo prędicantes, sed primo totoq; mentis ictu simplicitatem ipsam percipiētes.Quoniam vero post hæc Plotinus de tribus agit mundi principijs,scilicet ab ipso bono & mente prima & anima prima:meminisse debemus vbi communia mūdi principia perscrutamur, imprimis quę sint præ cæteris in mundo communia contemplari debere.Est autem vbique omnium communissimum vnitas,nixusq; ad bonum.Id nanque munus ad res etiam nondum formatas extenditur.Secundo cōmunitatis originis've gradu forma est ordo've formalis.Gradu denique tertio ponitur motus ipse vitalis.Cum vero munus quo communius est, eo ad priorem pertineat causam:merito prima omnium causa est ipsum bonum,siue vnum,vnde & quo dependet vnitas nixusq; ad bonū.Secunda vero rerū causa mens est prima,ad quā spectat ordo formalis.Tertia est aīa prima,qua oīs vbiq; vitalis motio regit. Cum igitur vniuersum cōspiciamus, & formarū ordine formosissimū,& vitalibus vbiq; motibus efficacissimū, merito vbiq; mentem regere,vbique animam spirare putamus.Et quoniam tum formarum ordo gratia boni conspirat in vnum,tū vitalis motio contendit ad bonū, haud ab re tum mentem quæ sic ordinat omnia,tum animam quæ sic omnia mouet ab ipso vno bonoq; volumus dependere.Sic igitur vniuersum hoc corporeum,& ab alio mobile ad animā primo redigitur per se mobilem,motu proprio cuncta mouentē.Hæc ad mentem omnino stabilem, statu proprio cuncta ducentē.Sed vtraque scilicet & mens & aīa refertur ad bonū, & cuius gratia tū mēs stabiliter tum aīa mobiliter mouere videt,& in quo mēs ipsa quiescit,& circa quod anima se reuoluit Nempe siue anima moueatur,& moueat,mouetur ac mouet ad bonū. Siue mens quiescat & firmet,certe quiescit & sistit in bono. Hinc & oībus est natura tributū, vt sicut mouentur ad bonum,sic & in bono quiescant. Et profecto quemadmodum ipsum bonum aliud quiddam est præter illa quæ mouētur ad ipsum,& præter motum:sic & aliud est præter illa quæ in eo stant & præter statum,alioqui in seipsis ab initio quieuissent. Post ipsum bonum mens

proxime

proxime sequitur, mentem anima proxime comitatur. Cum enim omne agẽs agat ad bonũ; mens quæ dum agit ad bonum stabiliter agit, & in seipsam agendo reuoluitur bono q̃ proxima iudicatur. Anima vero quæ & per essentiam manet, & iterum agẽdo ex seipsa mouetur; & post progressionem reficit orbem. menti q̃ proxima est omnino stabili, & in seipsam omnino conuersę. Sed quis non videat animam semper ac veræ intelligentiæ compotem, esse intellectui primo quãproximam. Quòd igitur in mundo sit motio & actio quęuis ad vitam denique conferens procedit ab anima: q̃ autem eiusmodi motio ordinata sit atque stabilis & in orbem restituatur, & formas exprimat sortitur à mẽte. Quòd denique tum motioni certus vbique præscriptus sit finis, tum formæ passim aliæ conducant alijs, est ab ipso bono tributum. In cælo quidem essentia, lux, mobilitas: bonum, mentem, animam repræsentant: sub cælo autem causa finalis bonum, formalis mentem, efficiens animam referre videtur. Quoniam vero de tribus omnium principijs & passim in argumentis in Platonẽ & in Theologia latius disputamus, hæc breuiter attigisse sufficiat. Post hæc autem confutat eos qui diuina inter se distinguunt, vel quoniam alia sint in potentia, alia sint in actu, nihil enim in æternis est in potentia. Vel quoniam intellectus alius quidem maneat, alius moueatur: non enim in intellectu est motus vllus, sed primus in anima motus. Vel quoniam intellectus hic quidem substantiam quandam intelligat, siue suam, siue etiam alienam: ille vero actionem duntaxat alterius intellectus, quam alter ille cuius est actio non intelligat. Distinctio sane eiusmodi in animarum natura non diuidit substãtias animarum: siquidem animus idem qui vel se vel aliud quoduis intelligit, sæpe se intelligit intelligere: ergo & multo minus ita substantiæ mentium diuiduntur, & multo magis mens eadem vtrunque explere potest. Iam vero concedimus ipsum simpliciter intelligere ratione quadam ab ipsa intelligẽtię animaduersione differre: nã illud quidem habet essentiã aliquam pro obiecto, hæc aũt pro obiecto actionẽ spectare videtur, & in nobis non semper qui cognoscit, is agnoscit etiam se cognoscere. Veruntamen mẽs quælibet à corporis commercio separata adeò intelligit expeditè, vt quatenus intelligit aliquid, eatenus intelligere se prorsus agnoscat: præsertim cum ea ibi sit intelligendi conditio, vt mens ad intelligendum suam spectet essentiam. Si enim ibi perfecta intelligentia est, intelligibile habet intimum atque certissimum, minimeq; depẽdet, ita vero fit maxime, si pro obiecto suam spectet essentiam. Dum vero suam essentiam intuetur, in suo esse intellectuali & in actu intelligentiæ perpetuo positam, cognoscit se esse essentiam intellectualem ac semper intelligentem. Quatenus igitur intelligit se, eatenus se intelligit intelligere, pręcipue quoniam sicut idem est in luce lucere, quod & esse: sic idem in ipso intellectu esse, quod intelligere. Dum ergo se esse cognoscit, etiam intelligere se prorsus agnoscit: quamobrem intellectus quilibet absolutus sicut semper intelligit, ita quòd intelligat, ipse semper animaduertit: præsertim cum nulla exterior occupatio ipsum ab ipsa sui animaduersiõe diuertat. Est autem illic actus idẽ intelligentiæ, quo & simpliciter intelligit aliquid, & quo illud se intelligere semper agnoscit. Si enim actus eiusmodi ibi distinguas, iam dicemus & actum tertium similiter & quartum, & infinite deinceps ibi distingui, quatenus per sequentem actum innumerabiliter intelligere fingitur præcedentem. Nefas autem philosophi putant infinitos actus & hos quidem superfluos illic in præsentia ponere, præcipue si per illos infinitæ illic substantiæ multiplicari dicantur. Inter hæc ipse notabis, Plotinum in mentibus beatis animaduersionem essentiæ actionisq; suæ perpetuam ponere, eodemq; actu & intelligentiã & agnitionem intelligẽtiæ essentiæq; expleri. Quòd sicubi dixerit, simplicem ipsum primumq; intelligentiæ actum animaduersione distrahi: expone scilicet quando animaduersio est actio re ipsa ab intelligentia differens, & quando fit animaduersio ministerio quodam imaginationis, ab intellectu nimiũ differentis, atque ad aliena interim distrahentis. Refellit subinde quòd aiunt, inter ipsam mẽtem atque animam esse mediam substantiam quãdam, quam rationem quidem ipsam intellectualem appellant. Animamq; vero dicunt ab hac suscipere rationem, sic enim anima nulla veram habebit intelligentiam atque perpetuam: vera nanque perpetuaq; intelligentia est vel in ipsa mente, vel in eo quod proximè mentis est particeps. Animã vero ex eorum opinione nõ primo quidem gradu, sed secundo intelligentiæ nonnihil acciperet, & imaginem illius potius q̃ naturam. Atque ita neque seipsam animaduertet, quod est naturæ intellectualis officium, neque intellectus alicuius substantiam excogitare poterit à naturis sequẽtibus absolutam, neq; rei cuiusquàm formalem comprehendere rationem, aut definitionem ipsius veritatis amplecti, talia enim ad mentem proprie pertinent.

PLOTINI ENNEADIS II. LIBER IX.
CONTRA GNOSTICOS.

Tria tantum principia sunt, ipsum bonum, mens, anima. CAP. I.

Voniam ex aliis disputationibus nobis constat ipsius boni naturam esse simplicem atq; primam, nisi enim prima esset, simplex esse non posset, constitit & in seipsa nihil habere, sed unum esse duntaxat, atq; etiam ipsius quod dicitur unum eandem esse naturã. Etenim hæc non prius quidem aliud quiddam est, deinde insuper unum, neq; ipsum bonum aliud quiddã est, & præterea bonum. Cum in quam ita sit, nimirum quando dicimus unum, & quando dicimus ipsum bonum, intelligendum est unam nos eandemq; naturam significare, adeo ut nihil de illa prædicemus omnino: sed nobis ipsis potius illam quoad possumus designemus. Atqui & primum iccirco dicitur, quoniam simplicissimũ: item seipso sufficiens, quoniam non constat ex pluribus: alioqui in ea ex quibus componitur referretur. Rursus non est in alio, quoniam quicquid est in alio, est & ab alio. Itaq; si neq; ab alio neq; in alio, neq; ulla in eo est compositio, necesse est eo nihil esse superius: quamobrem non est conandum in alia principia se cõferre. Sed hoc proposito intellectum deinde, quod'ue primo intelligit, mox animam post intellectum collocare debemus, hic enim naturalis ordo est: ideoq; neq; his plura neq; pauciora in genere intelligibili decet connumerare, nempe siqui pauciora ponant, uel animam & intellectũ, omnino idem esse dicent, uel intellectum idem prorsus atq; primum, hæc autem inter se esse diuersa, sæpe est demonstratum. Reliquum uero est impræsentia perscrutari, si plura quàm hæc tria sint, quæ nam præter has naturæ sint, profecto cum ipsum uniuersi principium, ita ut modo dicebamus se habeat, nemo principium ullum simplicius & excelsius poterit inuenire, nõ enim principium quidem alterum in potentia, alterum in actu audebunt ponere. Ridiculum nanq; est in his quæ in actu & absq; materia sunt, per distinctionem quandam potẽtia actuq; distributam naturas plures inducere. Sed neq; etiam in sequentibus commẽtari licet, intellectum quidem alterum in quiete quadam positum, alterum uero uelut in motu. Quæ nam intellectus quies? quis'ue motus atq; progressio siue prolatio? Rursus quod huius otiũ, quod'ue opus alterius? est enim sicut est intellectus eodem modo in actu stabili constitutus. Motus autem uel ad ipsum uel circa ipsum iam animæ est officium: atqui & ratio ab intellectu in animam usq; procedens animam reddit intellectualem, neq; aliam quandam adducit naturam intellectus & animæ mediam. Proinde neque ob id intellectus decet plures inducere, quod alius quidem intelligat, alius autem intelligat alium intelligere. Etenim si in his aliud est simpliciter intelligere, aliud autem intelligere quod intelligat: absque controuersia tamen unus ibi uiget intuitus, quem actiones propriæ minime latent: absurdum nanque est, aliter de uero intellectu sentire.

Sed ipse

ſed ipſe prorſus erit qui intelligit, & qui intelligit quòd intelligat, alioqui hic quidem eſto ſolum intelligens, ille uero animaduertens hunc intelligere, ubi uidelicet alius quidam intelligat, potius quàm qui animaduertit. Quòd ſi dixerint duo hæc excogitatione quadam inter ſe differre, primo quidem non poterunt ſubſtantias ibi plures adducere, deinde operæpretium eſt conſiderare, nunquid ulla excogitatio uel commentum potius admittere poſſit intellectum duntaxat intelligentem, neq; tamen animaduertentem ſe intelligere. Quod quidem ſi nobis accidat, qui circa impetus & conſilia ſemper incumbimus, etiam ſi moderate ſtudioſi & probi ſimus, cauſam crimenq; inſipientiæ nobis afferet. Iam uero quando intellectus ille uerus in intelligendo intelligit ſemetipſum neq; extra intelligentem intelligibile ponitur, ſed intelligens ipſe ipſum intelligibile eſt, neceſſario in intelligendo habet ſeipſum, uidetq; ſeipſum. Se uero uidens profecto intelligentiæ non expertem, ſed intelligentem uidet: quapropter in ipſo primo intelligendi actu habet & quod intelligat & quod intelligere ſe intelligat, tanquàm unum prorſus exiſtens, neque ullo excogitationis figmento, quod unum eſt, ibi fit duplex. Ac ſi ſemper id ipſum quod eſt intelligit, quis nam locus illic commento datur, ſeparanti quod eſt ſimpliciter intelligere, ab eo quod eſt animaduertere quod intelligat. Quod ſi tertium commentum inſuper quis attulerit, ultra illud quod dicebat intelligere quod intelligat, iam ulterius fingens intelligere quod intelligat intelligere, iam prorſus quod in hac opinione abſurdum eſt clarius apparebit, neq; quicquàm prohibebit quo minus in infinitum ita uagemur. Quòd autem rationem quandam adducunt in medium ab intellectu manantem à qua deinceps alia quædam ratio fiat in anima, ut uidelicet illa ratio inter intellectum animamq; ſit media, cogit animam carere intelligentia, ſiquidem non ab ipſo intellectu, ſed ab alio quodã medio accipiat rationem: iccirco non rationem ipſam habebit, ſed quandam rationis imaginem. Deniq; neq; intellectum ipſum cognoſcet, neque quicquàm prorſus intelliget.

Prouidentiæ modi diuerſi ſcilicet in principijs tribus, deinde in ſtellis, tertio in dæmonibus, quarto in hominibus. Cap. II.

IN ſecundo igitur capite colligit tria rerum principia, ipſum ſcilicet bonum & eius filium intellectum, ex paterna luce luminis more manantem, atque inſuper mundi animam ex intellectu diuino velut ſpiritum per omnia profluentem: ſed ea conditione inferioribus prouidentẽ, vt interim à diuinis nulla ex parte declinet. Sed quò artius diuinis inhæret, eò potentiorem fœcundioremq; ait ad ſequentia reddi, & quaſi iam inde prægnantem ſequentia parere. Ad hęc tria principia vniuerſalis prouidentia pertinet, qua & omnibus & omnia prouident. Minus vero vniuerſalis ad ſphęrarũ ſtellarũq; animas, harũ enim quælibet prouidet quidẽ omnibus, ſed non omnia: nã vnaquęq; propria tribuit, q̃uis cunctis. Minus etiã vniuerſalis in dæmonibus eſt prouidentia: quilibet enim certa quędam curant genera rerũ, quibus & quædam propria tribuunt. Particularis etiã in animabus noſtris ad inferiora prouidentia eſt, atque impenſiori etiam ſolicitudine, quã dæmones propria curant, vt ſi ulli liceat humanã prouidentiã cum animę mundanę prouidẽtia cõparare. Cũ enim & anima prima potentiſſima ſit, & prouidentia eius vniuerſalis, extra quam nihil eſt, quod eius repugnet officio, non iniuria Plotinus ait, hanc dum prouidet neque laborare, neque minus eſſe beatã. Animam vero noſtram vſqueadeo regendis corporibus occupari, vt à ſuperioribus quandoq; diſcedat. Diſcedat inquã per infimã ſui partẽ primo. i. per imaginationẽ eiuſq; affectum propẽſius ad inferiora vergentẽ. Quę quidẽ ad hęc ſecũ ſubinde trahat partẽ animę mediã, cuius proprium eſt ratione diſcurrere, Intellectum vero quem & animæ partẽ nominat cõfirmat

(vt ſępe

(vt sæpe solet) diuinam intelligentiam intermittere nunq̃. Videtur autem hæc de intellectu
sententia non Plotini solum, sed Ammonij quoque præceptoris eius Alexandrini fuisse, quē
Plotinus in omnibus dicitur prosecutus. Accepimus & alios quosdam auditores Ammonij
in eadem sententia permansisse, quam & Iamblichus inter Aegyptiorum dogmata cōnume-
rare videtur. Notabis interea animam nostrā, quamuis particularis anima nominetur, quia
particularem habeat prouidentiam, nullo tamen pacto esse mundanæ animæ partē. Rursum
animam nostram ideo in regēdo corpore solicitari atque laborare, quoniam neque summū
tenet animæ gradum, quem obtinuit anima mundi, neque permanet in summo tota, cum in-
ferioribus prouidet. Eā sane particulariū animarū conditionē esse putat, vt per vices hoc aut
illud agant, quantum videlicet ad rationem imaginationemq́; pertinet, quātum vero spectat
ad intellectum nullas agere vices. Quemlibet enim intellectū esse in æternitate penitus con
stitutum: siquidem in proprietate animæ subinde sequente primus est motus, primūq́; tēpus.

Confirmat superiora. Item quòd diuerso modo anima mundi & anima nostra prouideat. CA. II.

IGitur neq; iis plura in mundo intelligibili, neq; excogitationes illic superuacuas quas non admittunt ponere decet, sed intellectum unum eodem modo se semper habentem, prorsus indeclinabilem, qui & patrem suum pro uiribus imitetur. Animam uero nostram parte quidem sui penes illam uiuentem, parte uero ad hæc nostra uergentem, parte deniq; in medio collocatam. Cum enim una in pluribus potentiis natura sit, aliquando totam unà cum optimo sui atq; uniuersi ad superiora se conferre: aliquando uero quod est in ipsa deterius, tractum ad inferiora, unà secum medium quoq; contrahere. Totum uero ipsius non licere ad inferiora unquàm præcipitare, atq; eiusmodi passionem ob id accidere animæ, quòd in optimo uniuersi non constitit. In quo quidem anima illa consistens quæ non est pars, & cuius neq; nos quidem partes sumus, tradidit uniuerso mundi corpori munera pro suscipiendi potētia, ipsaq; interim procul ab omni solicitudine uiuit, nulla uidelicet consultatione gubernās, neq; quicquàm corrigens curiose, sed ex ipso suo intuitu ad superna mirabili potentia totum ornās. Quò enim magis in suo se figit intuitu eò pulchrior atq; potentior, atq; hinc desuper hauriens in inferiora transfundit, & tanq̃ diuinitus semper illustrata perlustrat.

Mundum non fuisse aliquando nouum, ex noua quadam animæ prauitate, neque aliquando periturū. Cap. III.

FRustra igitur fingebant hæretici animam primam aliquando à diuina beatitudine recedisse, atque ita ad deteriora degenerantem fabricauisse mundum. Temere nimium mū do propterea dabant initium, quòd faber eius nuper esset permutatus in malum. Satius
admodum erat dicere, mundum ex anima semper naturali quadam necessitate perductum:
quemadmodū & forma corporis à vegetali virtute, & calor lumenq́; ab igne. Videmus enim
perfectissima quæque in naturali largitate semper agere, neque ex inopiæ malo; sed potius
ex copiæ bono. Quòd si semper agunt, illa etiam quorum virtus & actio ad quædam tantū
determinata est, vt elementum quodlibet & compositum, multo magis tria illa principia re-
rum, quorum virtus est communis ad omnia semper agunt. Præstat itaque dicere mundi fa-
brum æterna bonitatis copia ab æuo mundum progenuisse, quàm noua prauitate nouum.
Profecto si principiorum naturam in actu semper absolutam consideramus, atque sic opus
ad eam conferimus, opus inde sempiternum sequi videtur: quamuis si ad ipsam diuinæ bo-
nitatis vel intelligentiæ voluntatem respexeris, mundum valeas tum sine noua fabri prauita
te, tum sine diuini consilij nouitate nouum excogitare. Sane cum in diuinitate natura sit idem
atque voluntas, neque voluntas naturæ aufert quod proprium est naturæ, neque natura
proprium voluntatis adimit voluntati. Tum vero confutat quòd putabāt mundum aliquā-
do periturum: sola enim quæ resolui in aliquid possunt interire posse videntur, natu aliquid
in nihilum euanescere bonitas ipsa naturæ non patitur, quandoquidem neque patitur alicu
bi vacuum. In quid ergo mundus resolui potest? nunquid in materiam? Esto sane, sed ita de-
mum quærimus, nunquid materia illa formam habeat nec ne. Si habet, adhuc erit id compo-
situm in materiam resolubile, tunc illa neque in nihilum euanescere potest; neque informis
perseue-

perseuerare, esse enim dat vbiq; per formã. Ac si finxeris eã sine formã manere, tũc alibi quidem materia erit, alibi vero diuina quasi limitibus inde disiuncta, quãdoquidem nihil ex illis emicet in materiam, non igitur erunt vbique diuina. Quod dictu nefas esse in Theologia probauimus, & alibi comprobabimus. Neque licet fingere materiam in nihil posse resolui: quippe cum nullum agens ad resoluendum contẽdit simpliciter vt resoluat, sed vt se augeat vel propaget: id vero ex aliquo duntaxat & in aliquid fieri potest. Præterea si materia redigatur in nihilum, constabit sane materiam ab initio necessitatem à nullo præcedente subiecto, vnde fieret habuisse, cum ita nullum aliquãdo subiectũ præcesserit, sicut denique sequitur nullum. Extitit igitur ab initio quadam consecutionis necessitate, ex superiore efficienteq; causa, eadem igitur consequentiæ necessitate semper erit.

Mundum fieri non à casu animæ, sed à potestate eius in diuinis penitus consistente, ideoq; sempiternum esse. CAP. III.

Emper igitur illustrata lumẽq; possidẽs sempiternũ, deinceps ad inferiora traducit. Hęc aũt hoc lumine semper & continẽtur & uirẽt, uitãq; inde pro sua quęq; capacitate suscipiũt, perinde ac si igne quodã medio alicubi posito calefiãt inde quæcũq; calefieri possint, & si ignis in mẽsura quadã est coarctatus. Quãdo uero potẽtię non coarctatæ mensura, uniuerso nõ desint, qua nã ratione fieri potest, ut existãt quidẽ hæ potẽtiæ? Nihil aũt sit alicubi quod earũ sit particeps? Profecto necessariũ est unumquodq; aliquid de suo cæteris elargiri, alioqui neq; bonum ipsum erit bonũ, neq; intellectus ipse intellectus erit, neq; anima rursus erit anima, nisi post illud quod primo uiuit, uiuat & aliud consequenter q̃diu uiuit & primũ. Quamobrẽ necesse est omnia post primum deinceps semperq; esse, & quædã in generatione uersari, propterea quòd aliũde dependeãt. Nõ igitur facta sunt aliquãdo, sed fiebãt & fiẽt, quorcũq; in generatiõe uersari dicuntur, neq; etiã corrũpentur iis exceptis quæ habẽt in quæ dissoluant: quod autem nihil in quod resoluatur habet, interire non poterit. At si quis in materiã dixerit resoluendũ, respondeat cur nõ similiter & materiã resolubilem esse cõcedat: quòd si materiã insuper fateatur, quæremus, quæ nam fuerit necessitas ut fieret? Ac si dicant necessariũ esse deinceps consequi, asseremus & nunc esse similiter necessarium. At si relinquatur sola, sequetur ut diuina nõ ubiq;, sed quodã in loco determinato sint ueluti quodam limite segregata. Quod si id fieri nequeat, consequens est, ut perpetuo collustretur.

Faber mundi non inclinatione, sed consistentia fecit mundum. Cap. IIII.

Eprobat iterũ quod aiunt, animã primã nõ ex eo q̃ in sua dignitate maneret, sed quia degenerauerit mundũ procreauisse, sed anteq̃ confutationes Plotini prosequar, recensere iuuat Porphyrij verba in eandẽ sententiã ex libro eius vias ad intelligibile demõstrante, sic igit̃ ait: nulla substantiarũ quæ vniuersę sũnt atq; perfectę ad suã conuertit̃ genitu rã. Oẽs aũt perfectæ substãtiæ ad generãtia potius redigunt̃, & id quidẽ ad corpus vsq; mundanũ: q̃ sane cũ sit p̃fectũ ad animã est redactũ. Animã inquã intellectualẽ, ideoq; circulo voluit: anima vero mũdi ad intellectũ attollit̃, intellectus aũt erigit̃ ad principiũ. Subdit vero paulo post: In substãtijs vero particularibus, & ad multa labi potẽtibus, inest p̃cliuitas deflectẽs ad gęnituras, ideoq; in his delictũ dicit̃ accidisse, in his infidelitas est dãnata. Has igit̃ contaminat ipsa materia, p̃pterea q̃ ad hãc deflecti possint. Cũ tñ interea se ad diuinũ valeãt cõuertisse: quamobrẽ p̃fectio quidẽ à prioribus secũda substituit, conseruãs eadẽ ad priora cõuersa. Defectus q̃q; alicubi priora quædã etiã ad posteriora deflectit, efficitq; vt hæc ipsa diligãt, à superiore interim diuertẽtia. Hæc ille. In quibus cõfirmat dæmones q̃sdã vel animas hominum à diuinis degenerando corpora fabricare, mundum vero ab anima quadam diuina & in diuinis perseuerãte fuisse constructum. Tantum enim tam pulchrum, tã diuturnum opus efficere, ac sine transgressione ducere, tamque mirabili ratione mouere, non est potestatis aliquando inclinantis, sed in optimo semper habitu consistentis, facientisq; fabricam, non

tam vt

tam vt optima videatur, quàm quia naturaliter ipsa sit optima. Quòd si optima est illa potestas, vt ex motu apparet, infatigabilis nunquàm quod optime fabricat, vel ob pœnitentiam destruet, vel ob defatigationem desinet conseruare. Dicere vero mundana institui male, atque hinc argumẽtari mundi naturam esse malam, & autorem huius malum, hominum est vel iniquorum, vel penitus ignorantium. Sculptorum quoque est opinari potestatem illam vt agat indigere consilio: si enim in natura ipsius erat vt gigneret, cõsilio ad hoc nullo prorsus indiguit. Sin opus consilio fuit, non erat prima illa potestas naturaliter sufficiens ad generationis effectũ. Nulla igitur natura, nullaq; potestas per se poterit aliquid generare vel facere.

Confirmat superiora, probans mundum nec esse malum, nec à malo. CAP. IIII.

I autem dixerint animam quasi iam confractis alis prolapsam fecisse mundum, obiiciemus ipsam mundi animam id pati non posse. At si animam aliquando præuaricatam adducant in medium, exponere compellendi sunt prębaricationis errorisq; causam. Præterea quo nam tempore aberrauit? nam siue ab æterno, profecto secundum eandem rationem adhuc permanet in errore: siue incepit aliquando, perquirendum est, cur non ante id temporis aberrauerit. Nos autem inclinationem animæ effectricem mundi esse putamus, imò habitum potius minime inclinatum: si autem inclinata est, profecto ex eo quòd eorum quæ illic sunt iam est oblita. Quòd si oblita est, qua nã facultate fabricat uniuersum? atqui & unde facit? an forte ex his quæ illic inspexerat? Sin autem eorũ memor facit non omnino inde diuertit, non enim tenuiter habet, si non magis inclinatur illic ne obscure uideat. Cur enim noluerit continuo regredi quorumcunq; memoriam retinens. Pręterea quidnam ex mundi effectione sibi prouenturũ excogitauit? Absurdum nanq; dictu est, ut honoraretur mũdum progenuisse, eorumq; hæc opinio est, qui sculptorum nostrorum affectus ad superos transferunt. Quoniam & si cogitatione fecit, neq; in natura eius erat ut faceret, ad potentiam tamen pertinebat efficere, quo nam pacto mundum hunc effecit? præterea quãdo nam ipsum destruat? Siue enim iam pœnituit effecisse, quid differt? siue nondum pœnituit, neq; pœnitentia unquàm afficietur, utpote quæ iã assuefacta est, tẽporisq; diuturnitate indulgẽtior operi iam effecta. Sin autem expectat animas singulorum, iandiu oportuit haud ulterius in generationem iterum aduentare, animas uidelicet non ignaras malorum, quæ ipsas in priori generatione presserunt: quapropter iã diu descendere desiuerunt. Proinde quòd mundum male institutum esse aiunt, ideoq; multa in eo aduersa molestaq; accidere, non est admittendum. Hæc enim sententia est maiorem mundo arrogans dignitatem: siquidem iu dicent eũdem hũc atq; intelligibilem esse, quasi hic nõ sit illius imago. Tum uero quæ nam pulchrior illius imago fieri potuit? Quis enim ignis alter imago melior intelligibilis ignis quàm noster hic ignis esse potest? Item quę terra præter hãc post illam terram? & quæ nam sphæra perfecta magis atq; ueneranda, ac motibus ordinatior post illam intelligibilis mundi in seipso cõplexionem? Deniq; sol post illum alter superuisibilem hunc solem, quis nã possit effingi?

Neq; animam esse corpoream, neq; mundum fuisse à malo principio constitutum. Cap. V.

REdarguit præterea quòd dicebant mundi fabrum animam qua viuit mundus ac mouetur, ex elementis mundi composuisse, quæ corporea sit & irrationalis atque mortalis. Primo quidem nefas est, vniuersum habere animam nostra deteriorem, deinde ani-

mam componi ex elementis quasi posteriorem. Quę tamen tanquam virtus repugnantium copulatrix prior esse debet & simplicior atque constantior. Denique natura ex elementis cōposita, neque quicquam efficit nisi corporeum, neque reflectitur in seipsam. Deridet insuper quod se fore beatos putent, quando exemplari mundi fruantur, cum tamen opificium hoc ad exemplar eiusmodi constitutum detestari minime vereantur: præsertim cum dicant, mūdi fabrum tunc primum mundi exemplar excogitasse, quando ad deteriora se vertit. Addebant fabricauisse mundum ad animas custodia coercendas, quod est frustra tentatum. Quod vero curam eiusmodi illum putabant habere de mundo, quæritur utrum curaret id ante mundum, an mundo iam facto cœperit deinde curare. Si prius, frustra saltem curauit, vt diximus: sin autem post mundum, tunc forsan vel mundi dispositionem accepit ab ipsa mundi specie, hanc à materia segregando, aut ab animabus. Quod si ab ipsa mundi specie ille percepit curandi conditionem, poterant & animę per se similiter percepisse: sin autem ab animabus, ridiculum dictu est, imò & vtrunque ridiculum. Vbi vero de coercendis dicitur animabus, opinio tangitur, quam & tetigit Origenes: quòd videlicet spiritus omnes ab initio sint æquales, sed propter diuersos voluntatis motus magis minus'ue aut conuersos ad deū, aut diuertentes ab eo, tum spiritus varios in se gradus acceperint, tum corpora mundi differentibus constituta sint gradibus, tum denique spiritus alij alijs sint addicti corporibus. Cuius opinionis error inde conuincitur, quòd tota dispositio mundi in ipsa graduum distinctione consistens, cum sit maxime formale finaleq; & optimum in vniuerso, merito primum est in ipsa primi agentis intentione, non igitur ex meritorum diuersitate contingit: præsertim quia si naturæ rationales ab initio æquales erant, alia non dependebat ab alia. Casu igitur obtigit variarum concursio voluntatum, casu igitur ordo tum in spiritibus, tum in mūdo deinde. Item cum differentiæ speciales & species in rebus quidem inferioribus naturales essentialesq; sint, nefas dictu est, esse accidentales in superis. Essent autem accidentales, si non fuissent ab initio, sed per liberos voluntatum motus postea contigissent: tametsi difficillimum est assignare cur modis tam diuersis mota sint spiritus tam æquales. Qui certe si ante voluntatum momenta erant multi, neque tamē per quantitatis diuisionem ita distincti, neque per vllum adhuc ibi accidens discrepantes. Ergo per formalia & essentialia quædam inuicē differebant, quatenus aliquid erat in aliquo, quod nō erat in alio. Qualis distinctio sine graduū diuersitate esse non potest, cum ad priuationem [illegible] redigatur & formam. Ante igitur motionū varietatem varietas inerat naturalium. Sed de his opportunius alibi.

Neq; animam esse corpoream, neq; mundum fuisse à malo principio constitutum. CAP. V.

Mnino uerò absurdum est cum ipsi corpus habeant quēadmodum habent homines, & cūpiditatem, doloresq;, & iras, potentiam tamen ipsorum non paruifaciant, sed asserant licere eis intelligibile ipsum attingere. At uero in sole non esse potentiam à passione remotiorem, siquidem in maiori ordine stabilitateq; cōsistit, neq; sapientiam habere præstantiorem quàm nos qui nuper nati sumus, innumerisq; fallaciis impedimur assequi ueritatem. Neq; uero decet animam duntaxat nostram immortalem diuinamq; asserere uel ignauissimorum hominum, totum uero cælum stellasq; uitæ immortalitate carere, cum ex rebus longe pulchrioribus purioribusq; constent: præsertim cum suspiciamus quicquid ibi est, ordinatissimum esse atq; pulcherrimum. Pręcipue cum ipsi confusionem quæ circa terrena uersatur criminentur, quasi anima immortalis deteriorem hunc locum eligat studiose, eligat inquam mortali animæ præstantioris illius obsequi. Absurda est insuper penes eosdem alterius huius animæ introductio, quam ex elementis compositam arbitrantur. Quo enim pacto compositio ulla ex elemētis uitam aliquam habere potest? Horum nanq; mixtura uel calidum, uel frigidum, uel mixtum facit, aut siccū, aut humidum, aut quandam ex his compositionem. Præterea quomodo anima est uirtus elementa connectens, si quidem ex illis cōflata sit atq; posterior. Postremo quando animæ adiungunt animaduersionē atq; consilium,

aliaq; permulta percõtari quis poterit qua nam ratiõe talia possint animæ assignari. Cæterum cum mundanũ hoc opificium minime uenerentur, neq; terram hanc honorent, nouã sibi terrã asserunt reseruari, in quã hinc deniq; sint ascensuri: hanc uero esse ipsam mundi rationẽ atq; exẽplar. Verum cur nam operæpretiũ sit, eos in exẽplari mũdi quẽ odio habent, illic habitare? Itẽ unde nam hoc exẽplar? Id enim apud illos tunc emicat, quãdo qui concipit hoc exẽplar, ad hæc nostra iam declinauerit. Si igitur in ipso efficiente multa est mundi cura ad alterũ uidelicet mundum efficiẽdum, ultra intellgibilẽ quem possidet mundum, cur nam id illi expediebat? Et si ante mundum id iam curabat, cuius nam id gratia decernebat? Forsan ut animæ ipsæ custodirentur. Qua igitur ratione custoditæ non sunt? Vnde frustra factus est mũdus. Sin aũt post mundũ ex mundo uidelicet accipiens quasi expilans materiæ speciẽ, sufficiebat peritia ad custodiã animabus expertis. Si aũt mũdi speciẽ in animabus accipiendã existimant, quæ nam hæc loquendi nouitas est?

Opifex mundi est primus intellectus per animam: Item tria sunt principia, bonum, mens, anima: item primus intellectus & primum intelligibile idem. Cap. VI.

VEtus erat opinio, formas in materia resultare ex quadã impressione à formis effecta diuinis, dum materia influxũ idearum quasi speculi more repercutit. Ideoq; pro veris idearum formis verisimiles reportare, vel reddere, vel simulare. Itaq; animas fallere à superno iam mundo prolapsas, donec pœnitentia tandẽ affectæ, ex hac quasi colonia vel exilio in patriam reuertantur. Veterem hanc sententiam vsurpantes hæretici, eiusmodi passiones animæ quibusdam substantiarum nominibus inepte nimiũ obtegebant. Post hæc obseruabis antiquos inter Christianos hæreticos, transcorporationem animarũ à veteribus accepisse. Sed arbitror illos ex homine in hominem tantum siue terrenum siue aereum, non aũt in bestias animam hominis traduxisse, sic enim & doctores Hebræorum accepisse traduntur. Verba quoque de opificio mũdi hos Plotinus iudicat peruertisse: siquidem tanq̃ tres substãtias accipiunt tria verba Timæi, quibus tamen tres eiusdem substantiæ proprietates apud Plotinum significantur, videlicet vt idem ipse deus mundi faber excogitauerit, i. decreuerit, & naturaliter decernendo peregerit tot in mundo rerum species, quot intellectus ipse suus in ipso suimet viuẽte, id est in sua essentia viua contẽplaretur ideas: at hæretici dicebãt ipsum viuens esse ens ipsum intelligibile, primum omni superius intellectu. Qui vero contemplatur ideas in ipso, esse primum formaliter intellectum: qui aũt excogitauit efficere, esse animã primam, & hanc consilio quodã facere q̃uis malo, postquàm. s. à supernis degenerauit: Plotinus autem idem esse intelligibile primum, intellectumq; primum ita probabit. Primus intellectus cum perfecto intelligat modo, intimũ habet intelligibile: ipse igitur intelligitur à seipso tanq̃ ipsemet intelligibile ipsum sit, sicut est intellectus. Item quod primum perfectumq; intelligibile est, perfecto modo intelligendum est. Perfecta vero ratione intelligitur, si intelligitur à seipso. Siue igitur intellectum spectes, mox intelligibile consequitur intimum: siue cernas intelligibile intellectus statim intimus comitatur: & merito, quoniam lõge maior proportio est intelligibili ad intellectum atque vicissim q̃ visibili sit ad visum. Intellectus enim rem ipsam intelligendã penetrat, & diuidit, & definit, quod circa sensibile nullus efficit sensus. Cũ igitur mirifica sit inter ipsum intelligibile intellectũq; proportio; merito qua via huc vsque peruenit aliquid, vt summũ intelligibile sit, eadẽ cõsequitur, vt summus sit intellectus atq; vicissim. Hũc vero Plotinus mũdi artificẽ primũ esse putat, neq; tamẽ animã primã ab opificis munere vult excludi, sed negat eã cõsilio mundũ facere, & solicitudine ducere: alioqui neq; substãtia mũdani operis cõsistere, nec ordo perseuerare posset, si mobili quadã artificis actiõe præsertim laboriosa fieret atque moueretur. Multo magis insuper detestatur, q; opificẽ animã dicãt esse mẽtis expertẽ, & perturbationi subiectã, animabusq; nostris deteriorẽ. Cum in hoc opificio nihil insipienter agatur, nihil appareat perturbatũ: proinde distribuit principiorũ ordinẽ hunc in modũ. Absolutissima dei vnitas vel simplicitas cũ adeo supereminea omnia, vt neq; similitudinem, neque respectum prorsus illum ad aliquid habeat, ideoq; nec prius hoc quàm illud aspiciat, certe aut nihil efficit, aut omnia simul. Sed enim summa bonitas super omnia, merito mox efficit omnia, summa vnitas statim efficit vnũ. Quod igit inde proxime manat. s. ab vnitate quæ super omnia est, nimirũ est vnũ omnia, vnũ. s. ens, & vna cũcta. Hoc ipsum intelli-

gibile

gibile est, quod est intelligibilia cũcta. Hic primus est intellectus, qui & omnes est intellectus, intellectus inquam absoluti omnesq; ideæ. Hic mundus intelligibilis est ab vno super omnia genitus, vnum omnia. Hinc nascitur anima prima iam vnum & omnia, quodammodo videlicet mobiliter intus explicans, quæ primus stabiliter complectitur intellectus. Sequitur deinde mundus ex intellectu per animam, non tam vnum & omnia, quàm ex omnibus vnum: nempe & in mente & in anima præcedit ipsa sua vnitas multitudinem. At in mundo corporeo formarum vnitas quodãmodo multitudinem sequitur. Potes tamen ita colligere, omnia quidem mundi membra membrorumq; naturas ad vnam animæ mundanæ naturã quasi ducem, omnes animas ad vnam mundi animam velut principem, omnes intellectus qui animabus insunt ad vnum intellectum super animas existentem, quasi oculos ad solis lumen: intellectum denique purum ad paternam lucem atque bonitatem. Inter hęc obseruabis quos plerique intellectus ponũt à corporibus absolutos, Plotinum ponere intellectus tantum in animabus, quos intellectus animales, & animas intellectuales appellat. Qui sane intellectus iccirco iudicari possunt à corporibus expediti, quoniã & si in animabus sunt, non tamen sunt in corporibus, quandoquidem neque animæ vere corporibus insunt, & intellectus eiusmodi nullum cum corpore commerciũ habent. Et vt Plotinus sępe confirmat, semper secundum actum sunt cum diuina mente coniuncti. Ab hac vero sententia vix dissentire videtur Theologorum apud Græcos Christianorum sententia, angelis corpora tribuẽs. Vbi vero Plotinus concedit quidem in inferioribus multiplicare quàmplurimum, Prohibet autem multiplicationem in superioribus similem introducere. Intellige prohiberi multiplicationem illic, quæ per minima & quasi superuacua, & disiunctim fiat, quemadmodum apud nos fieri solet. Non autem quæ vel in species, vel in necessaria fiat, vel summatim colligatur in vnum: proprie vero vetat multiplicare principia rerumq; capita. Quod autem plures intellectus esse velit, ostendit vbi ait intellectus esse summas animarum rationalium partes, ipsasq; animas differre inter se passionibus & naturis.

Anima mundi alligat sibi corpus suum, & per hoc quasi alias animas. Item quomodo etiam anima propria det corpori uitam. CAP. VI.

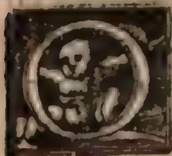

Vid præterea dicam de cæteris substãtiis quas inducunt: cognominantes tum trãsmigrationes, tum simulacra repercussa, tum pœnitentias. Si enim talia quædam esse passiones animæ nolũt, quando scilicet afficitur pœnitentia, item repercussa simulacra quãdo uelut imagines entiũ, sed nõdũ ipsa entia cõtẽplatur, profecto id totum uaniloquium est confirmãdæ sectę gratia introductũ. Atqui cum antiquã Græcorum sapientiã non attigerint, figmẽta eiusmodi cõmentantur. Sane ueteres Gręci & rectè nouerũt, & sine tumiditate iactãtiaq; descripserũt quasdã ex spelunca quadã ascẽsiones, animasq; inde paulatim in ueriorẽ contemplationẽ progredientes. Compertũ habemus eos pleraq; à Platone surripuisse & quęcũq; innouãt, quo philosophiam propriam asserant, à ueritate procul errare: nempe iudicia pœnæ apud inferos, flumina, transmigrationes in corpora uaria à Platone accipiuntur. Item quòd in mundo intelligibili multitudinem ponunt uidelicet ipsum ens, & deinde intellectũ, & post hæc opificem alium, ipsam scilicet animam sibi ex Timæi uerbis usurpauerunt. Sic enim in Timęo scribitur à Platone: Quatenus igitur intellectus ideas existentes in eo quod uiuens ęst, intuetur, eatenus atq; totidem architectus mũdi cogitauit in mundo comprehendi. At illi Platonem nequaquàm intelligentes numen quoddam existimauerunt in quadam quiete in se omnia continere. Intellectum uero sequentem quæ sunt in illo suspicere, alium autem excogitare. Sæpe uero apud eos id quod excogitare dicitur, anima est artifex uniuersi: talemq; apud Platonem mundi artificem esse putant, nulla ex parte intelligentes, quis mundi sit opifex, quæ'ue opificii ratio. Multa præ-

terea in Platone interpretando mentiri deprehēduntur, opinionesq; eius in deterius detorquere: quasi uero ipsi tantum naturam intelligibilem fuerint consecuti. Plato autem cæteriq; beati uiri assequi non potuerint. Tum uero ex eo quòd intelligibilium multitudinem nominant, uideri palam confidunt, ad summum intelligibilium peruenisse, cum tamen ex ipsa multitudine naturam intelligibilem in similitudinem deducant sensibilis deteriorisq; naturæ. Decet profecto naturam intelligibilem in numerum quoad fieri potest minimum quasi colligere: atq; ipsi quod est primum attribuere cuncta, neq; ulterius intelligibilia numerare: quippe cum illud omnia sit, & intellectus primus & essentia prima, & quotcunq; alia pulchra post primā naturam considerantur. Speciem uero animæ tertiam collocare. Præterea differentias animarum in passionibus uel natura decet inuestigare, nec ulla in re in uiros diuinos cauillari, sed antiquorū mysteria benigne interpretari, accipientes ab illis quæ recte dicunt, immortalitatem animæ, intelligibilem mundum, deum primum: item animam oportere commerciū corporis aufugere. Rursus separationem animæ à corpore nihil aliud esse quàm à generatione ad essentiam se conferre. Hæc utiq; à Platone tractata, siquidem ita perspicue dicant, recte faciunt, quibus uolentibus dissentire nulla inuidia, dicentium nefas esse cauillationibus conuiciisq; in Græcos sua dogmata audientibus confirmare. Quinimò demonstrandum est sua recte se habere, quotcunq; præter illorum opinionem propria inuenerunt, disserendumq; benigne integritateq; philosophica ipsas eorum opiniones adducere decet. Et in quibus aduersantur, iuste spectare uerum, nec ullo popularem approbationem aucupari uiros illos uituperando, qui à uiris nō mediocribus iam multis sunt seculis comprobati. Omnino uero ridiculum est profiteri se illis esse præstantiores, nēpe quæ de ordine intelligibili ab antiquis tradita sunt, multo melius erudítiusq; dicuntur, facileq; cognoscentur ab illis, qui fallacia passim homines inuadente decepti minime fuerint. Profecto rebus quas deinceps hi ab illis acceperunt, adiunctiones quædam nullo modo conuenientes annexæ deprehenduntur, sane in quibus aduersari contendunt, generationes corruptionesq; multiplices afferunt. Præterea uniuersum hoc incusant, commerciūq; animæ cum corpore criminantur, ipsumq; qui totū disponit mundū uituperant. Atq; in idē omnino architectū mūdi animāq; reducūt, cui quidē passiōes easdē, quas & particularibus animalibus attribuūt.

Anima mūdi alligat sibi corpus suū, & per hoc quasi alias aias. Itē quō etiā aia ppria det corpori uitā. Ca. VII.

Reprobat iterū q animā genitricē mūdi dicāt animæ nr̄æ more in hac fabrica laborare, & ab ipso contēplationis officio distrahi. Ait enim: Cū tota machina sit animę mūdanę subiecta, nihil illi resistere, nihil effluere ppriū, nihil alieni cōtingere. Itē totā corporum molē ab ipsa aia per infusam uitā, tū inter se colligari, tū aię deuinciri, prsusq; subesse. Animā uero nostrā ad corpus accedere, quasi q̄ddā hactenus mūdi membrū, atq; iā inde quodāmodo uiuēs in gremio totius aiæ, sic illi fermē connexū, sicut fœtus in aluo. Itaq; uenientē extrinsecus aiam alligari aiali quasi iā facto, neq; penitus dominari. Aiam uero mūdi sibimet aial generare, ipsumq; sibi potius, q̄ se ipsi ligare: ideoq; nihil in animalis passionibus aliq̄n compati. Quod enim tanq̄ deterius est, præstātiori connexū pati quidē solet, si patiat illud, neq; tamē fit ecōuerso. Tu uero memento, q̄uis anima nostra nanciscatur corpus iā uiuū, nihil tamen prohibere, hanc quoq; adhibere corpori uitam, ceu lumini lumen. Hic enim uita prior ad actum & proprietatem uitæ post uenientis facile trahitur. Hæc enim est in proprio corpore

potior,

potior, atque si ad alteram comparetur, quasi substantiale quiddam ad aliquid accidẽtale se habere videtur. Concludit denique vniuersum vbique bene disponi, ad bonum videlicet cõmune perductum. Siquid vero incommodi interea partibus quibusdam accidat, inde cõtingere quod infirmitate sua vel ipsum totius ordinem rite sequi, vel impetũ sustinere aut deuitare non possint. Animaduerte vero in comparatione Plotini intellectualem animam posse tum ipsam ordinem fatalem effugere, cum à superiori principio pendeat: tum etiam ordini huic libenter ac diligenter obsecundare, tum denique hoc sibi commendatum corpus ita cũ hoc ordine conformare, vt quandoque deuitet incommoda.

Quanto facilius anima mundi regat mundum quàm anima nostra corpus nostrum, & quàm bene mundus disponatur. CAP. VII.

Dictum est alibi hunc mundum neq; incepisse unquàm, neq; desinere, sed esse tandiu quandiu sunt & diuina: quòd præterea cõmercium animę nostræ cum corpore non sit animę melius, etiã ante illos est dictum. Animã uero totius à nostra accipere atq; censere perinde se habet, ac si quis in ciuitate bene instituta accipiens figulorum uel fabrorum ærariorum genus totam uituperet ciuitatem. Operæpretiũ uero est considerare, q̃ differenti ratione anima mundi gubernet: nempe non idem modus est, neq; tanq̃ alligata gubernat: nã præter cæteras differẽtias quę alibi enumeratæ q̃ plurimæ sunt, illud quoq; cõsiderare decebat, nos quidẽ ligari à corpore, utpote uinculo iam effecto. In uniuersa uero anima natura corporis iam ligata, alligat quicquid apprehenderit. Ipsa uero totius anima haudquaq̃ ab his quæ ligat ipsa ligatur: ipsa enim tanquàm domina præbet exordium, iccirco neq; ab ipsis, neq; cum ipsis patitur, nos autem horum domini minime sumus. Quantum uero ipsius ad diuinum quod superius est, erigitur, integrum simplexq; manet, nec impeditur. Quantum autẽ eiusdem tradit corpori uitam, nihil ab ipso reportat: cõmuniter enim quod est in alio, eius in quo est necessario accipit passionem. Hoc autem ulterius sui aliquid tradit illi, quod uitam propriam possidet: ueluti si quid alicui sit insertum, patiente quidem eo, in quo est, compatitur. Ipsum uero si quando exaruerit, permittit illud suam uitã habere: quandoquidẽ neq; extincto hoc qui in te est igne, totus ignis extinguitur. Quinetiam neq; si totus ignis extinguitur, anima illa quicq̃ patitur, sed ipsa corporis constitutio. Atqui etiam si posset per reliqua mundus aliquis esse, nulla tamen de hoc cura illi animæ foret, quoniam neq; constitutio ipsa similis est mundo, atq; cuilibet animali. Sed ibi quidem quasi imminet consistere iubens, hic autem elementa quasi subterlabentia secundo quodam uinculo in priorem ordinem redigantur. At uero illic non habent quo diffugere possint: neq; igitur intus continere necesse est, neq; extrinsecus coercendo ad interiora retrudere, sed ubicunq; ipsius natura ab initio uoluit, ibi naturaliter singula permanent. Siquid autẽ eorum naturaliter moueatur, illa interim patiuntur quorum naturis motus eiusmodi minime congruit. Ipsa uero quæ natura mouentur, rite feruntur: utpote quæ uniuersi sunt membra. Nonnulla uero hinc perimuntur, quippe quæ totius ordinẽ sustinere uel declinare non possint: ceu si chorea ingẽs agatur ordine, atq; in medio eius ductu testudo comprehẽsa alicubi pessundetur, cum chori ordinem effugere nequeat. Attamen si ordini choreæ seipsam annecteret, nec ipsa quidem ab his aliquid pateretur.

Faber mundi non mutatione sui, sed potestatis naturalis copia fecit mundũ tanq̃ dei statuam. Cap. VII.

QVando interrogantur hæretici quã ob causam mundi faber construxerit mundum, respondent: quoniam à contemplatione cecidit, ac velut ambitiosus ad agendum se contulit atque imperandum. Præstabat asit naturalem assignare fœcunditatem q̃ volũtatis iniquitatem, atque ita interrogantibus respondere: Sicut calor qua ratione calor, naturaliter calefacit, & lux qua lux, illuminat naturaliter: & similiter vita viuificat. Sic potentissimum illud agens potestatis suæ naturalis præsentia facit. Omnino vero contra religionem omnem atque philosophiam esse videtur quod dicebant hæretici, opificem mundi prius in se formaliter permutatumq̃ faceret mundũ. Atque facultatis opificis quæ sempiterna est, imò idem est ibi quod sempiternitas, initium aliquãdo contigisse, quando scilicet opifex ille propter lapsum à melioribus factus est impotentior. Est & contra religionem vituperare mundum tanquàm malum. nam & in Genesi Moyses ait, tum singula in mundo bona, tum cuncta valde bona mundi artificem effecisse. Huc tendit & illud: Cœli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annuntiant firmamẽtum. Sic itaque magnitudo, potestas, & motus vniuersi, mirabilem diuinitatis potestatem nobis ostendit, ordo mirificus sapientiam: præsertim in tãta rerum varietate seruatus. Vsus quoque ad optimum vbique conducens, declarat proculdubio bonitatem. Potestatem inquam & sapientiam, & bonitatem, non solum quæ sit in opifice, sed quæ communicata etiam sit opificio: alioqui non possemus opificij huius contemplatione, talia de opifice iudicare. Quamobrem satius admodum foret vniuersum hoc Platonico more quasi dei statuam honorare, & quæ in eo excellentiora sunt, tanquàm certiores statuas idearum, q̃ hæreticorum more vituperare. Impium enim esse Platonici iudicant statuas dei viuas ab eodem fabricatas, positasq; in templo mundano ad cultum legitimum omnibus demonstrãdum despicere, nedum criminari. Nam & quid sibi velit illud, in sole posuit tabernaculum suum, non est negligendum. Non solum itaque mundus diuinam mentem dissimiliter imitatur, vt heretici ferunt, sed imitatur quoque similiter. Dissimilis quidem imitatio intelligitur, vbi per oppositionum vices fit cõparatio, Sicut illud immateriale, indiuisibile, immobile, ita hoc vicissim materiale, diuisibile, mobile: igitur sicut illud bonum est, id ita malum. Est autem in mundo erga diuinam mentem per similia insuper imitatio quædam, quatenus opus hoc repræsentat essentiam illam, vitam, intelligentiam, ideas, imò & vnitatem ipsam atque bonitatem: igitur & hoc est bonum tanquàm imitatio boni. Emanare vero hoc inde Plotinus existimat naturali quadam bonitatis illius exuberantia, sed causam adæquare nõ posse. Terram post hæc plenam esse inquit immortalium animalium, similiterq; spatium vsque ad cælum, multoq; magis & ipsum cælum. Immortales in terra sunt animãtes, vltra ipsam terræ animam, saltem animæ nostræ cælestibus hic etiam coniunctæ corporibus, vt prætermittam quod Orphici terrestres etiam dæmones introducunt. Immortales in aere pariter atque æthere sunt dæmones, saltem quantum spectat ad cæleste illorum corpus. In sphæris quoque cælorum omnibus immortalia diuinaq; sunt animalia, ipsæ scilicet stellæ. Sunt & qui in orbibus planetarum vltra planetas in quolibet ponãt dæmones quasi stellas ita suo planetæ subiectos, sicut in firmamento à maioribus reguntur stellę minores. Mitto quod ideę cunctę sunt vbique, quas solent animalia intelligibilia nuncupare. Quamlibet denique intellectualẽ substantiam vbique similiter esse posse in Theologia tractamus, & tractabimus alibi. At si quis conuicerit hominũ atque etiã dæmonũ animas posse quãdoq; vehiculũ cęleste deponere, ex quo animal eiusmodi nõ sit immortale. Primo quidẽ dicimus, nõ facile istud admitti, deinde si admittat, depositionẽ eiusmodi corporis haud proprie mortẽ esse dicendã, quia nec fatali naturali'ue cursu, nec violẽtia foris illata vel intus accidat, sed facili quadã quasi depositiõe vestis atq; volũtate. Deniq; si cũ terrena concedãt viuere, forsan negent cælestia viuere, audiant Theophrastũ dicentẽ nõ esse philosophũ qui neget cęlestia viuere. Sin vero cęlestia ratione priuẽt, q̃ mirabili ratione semper incedũt, animaduertãt quãdoq; se esse vel oculorũ vel rationis expertes. Si negent mundũ esse à bono, audiant mundũ ita his reclamantẽ: Cũ assidue vos ordine meo ad diuinam prouocem sapientiam atque vitam, scitote me ex diuinitate pẽdere.

Mundus non errore, sed naturali potentia factus est, & bonus, quia diuinitati similis, quamuis nõ æqualis. CAP. VIII.

QVod autem quæri solet, quam ob causam fecit mundum? idem est ac si quæratur, quare est anima? & quare ipse opifex fecit? Quod primo quidem eorum est, qui sempiternitatis ipsius principium apprehendere moliuntur. Deinde putant opificem mundi cõuersum, permutatumque ab aliquo in aliquid euasisse causam fabricandi. Docendi itaque

sunt,

sunt, si modo dociles se præstiterint, quæ horum natura sit, ut desinant aliquando quæ sunt ueneranda uituperare: quæ quidem propensius detestatur, cum tamen magnopere deceat uenerari. Et quis nam dispositionem mundi iure uituperet? quæ quidem in primis magnitudinē intelligibilis naturæ demonstrat. Si enim ita processit in uitam, ut uitam non habeat indistinctā atque confusam, qualia sunt quę in mundo sunt minima, quæ copia mundanę uitæ assidue die nocteq; gignuntur: sed est continua perspicuaq; & multa & ubiq; uita sapientiam inæstimabilem præ se ferens, quid nam prohibet statuam manifestam deorum intelligibilium & pulcherrimam affirmare? Quod si mundana hæc statua dum supernum imitatur exemplar, nō est idem, profecto hoc ipsum naturaliter habet, alioq imitatio eius minime foret. Quod autē obiiciunt, dissimiliter imitari, falsum est: nihil enim prætermissum est eorum, quę pulchra naturalisq; imago posset habere: siquidem necessarium erat, imitationem hanc extare, neq; tamen ex quadam cogitatione artificiosaq; cura. Neq; enim fieri poterat, ut ipsum intelligibile esset in uniuerso postremū, quippe cū actum eius esse geminum oportuerit, alterum quidem in seipso manentē, alterū uero in aliud prodeuntē. Oportuit igitur post ipsum aliud insuper esse. Solum nanq; quod oīm infirmissimū est, ibi se habet, ut nihil ipsius ad inferiora descendat, potestas uero mirabilis ita uiget. Quapropter & opus inde semper emicuit, ac si mundus alter est, hoc melior, quis nā ille? Quod si necesse est mundum esse, neq; tamen est alter: solus hic est, qui superioris imaginē imitando conseruat. Terra quidem tota uariorū animaliū plena est atq; etiam immortalium, & usq; ad cælum horum plena sunt omnia. Stellæ uero & quæ inferioribus insunt sphæris, & quæ in suprema micant, cur dii non sint cogitari non potest. Quippe cum mirabili ordine ferantur, ornatuq; præcipuo circūcurrant. Quid enim in causa esse possit, ut uirtutē non habeāt, quid ue illis impedimēti ad uirtutē consequendam: non enim ibi hæc sunt, quę terrenos efficiunt malos: neq; in corporibus illis uitiū est, quale hic quod perturbatur atq; cōturbat. Præterea quidnā uetat superos qui in perpetuo uiuūt ocio, intelligere, atq; mēte deū cæterosq; intelligibiles deos accipere: forsan sapiā nobis prēstantior q̄ illis adest. At hoc nemo unq̄ nisi insanus admiserit. Quandoquidem aīæ si huc compulsę à mundi anima descenderunt, quomodo præstantiores sunt cum uim patiantur. Sane in animabus quod superat præstātius est & melius: sin aūt huc sponte uenerūt, cur nā huic regioni detrahitis, in quā sponte uenistis? Præsertim cū & abire permittat, si cui non placeat habitare. Iam uero si tale est hoc uniuersum, ut liceat in eo & sapientiam cooperare: & hic habitantes ad supernorum similitudinem uiuere, proculdubio idipsum testatur mundum desuper dependere.

Gnosticorum errores non minus Christianis quàm Platonicis aduersantur. Cap. IX.

IN sequentibus vero dum confutat ineptas hæreticorum criminationes in mundum, animaduertit in mundo esse tres præcipue gradus. In primo poni sphærarum stellarumq; motores. In secundo sphæras. In tertio composita infra lunam. Ac sine graduum horum distinctione mundum non esse pulchrum. Similiter tres humanæ vitæ gradus. sunt enim diuini homines, sunt humani, sunt & quodammodo bruti. simili rōne diuersitas apparet in ciuitate etiā rectissime constitutā. In eiusmodi vero distinctione & ordine pulchritudinē rū vitæ

rū ciuitatis esse memēto. Notabis interea cælestes deos inferioribus singula prouidere: ac dæmones sub luna plurimos esse bonos, hoībusq; meliores: cōcedi tamen dæmones aliquos esse malos. Scito præterea tam stultam fuisse in Gnosticis hæreticis arrogantiam, vt nullam dicerent virtutis speciem esse posse, nisi in eis qui eandem hæresim sectarentur. Item malos esse hic dæmones & angelos omnes: rectores quoque sphærarū cælestium esse prauos: ipsamq; totius mūdi vitā. Deniq; nullū vsquā numē honorādum quoquo modo esse vel inuocandū, sed primum tantum sine medio exorandum: atque ad id quidem impetrandum solam hæresis suæ professionem & verba quædam ritusq; sufficere. Neque necessariam ad hoc esse exactam vitæ morumq; puritatem. Denique pessimum quēque hæresis sectatorem vniuerso meliorem esse censendum, vt non mirum sit Plotinum his etiam acrius indignari. Notabis denique sicut maxima nobis potentia solis elucet, si conuincamus ab eo solaria esse q̄ plurima, id est, omnium vbique lumina: sic mira dei potentia fulget, si ab vno dij multi fiant atque dependeant: deos post hæc ait, tum quæ deo superiori, tum quæ ipsis placent, hominibus inspirare. Deos hic accipe tum stellarum animas, tum dæmones bonos. Stellarum enim ait quæ à mente animæ mundi, menteq; diuina, decreta sunt, dæmonibus: hi nobis inspirant. Tu vero dū Plotinus inuehitur latius in hæreticos, memento neque legitimum Christianorum genus hic attingi, neque ipsam Christi personam. Quoniam Gnosticorum errata nō minus à Christo sunt quàm à Platonicis aliena. Et profecto si Porphyrius qui causam suscepit contra Christianos Christum oraculis confirmantibus iudicauit sapientem & pium atque beatum, merito Plotinus qui solum contra quosdam hæreticos agit, Christum à maledictis censet excipiendum. Nec iniuria illos insequitur, qui asserebāt mundum esse natura malum, atque à malo, animas nostras esse mundi anima meliores. Fieriq; etiam meliores angelis: & id quidem absque labore vllo & purificationis officio, sola scilicet hæresis illius confessione, & quibusdam ritibus, & certa quadam pronunciatione verborum, neque licere cuiquam aliter fieri bonum. Denique deum ipsum solius humani generis curam habere, totius vero mundi rerumq; mundanarum prouidentiam apud deum esse nullam. Quæ quidem Christianæ legi nō minus quàm Platonicis aduersantur, nam siue Paulum audias ad Romanos, deum disces non vnius tantum, sed omnium esse gentium: siue euāgelium, cognosces deum vniuerso vsque ad minima prouidere. Item confirmari propheticum illud: Omnes videlicet posse dici deos, ac filios excelsi omnes. Et vnà cum Propheta præponi angelos animabus, arrogantiam maxime omniū extirpari: solo spiritu & veritate deum adorādum. Sola morum puritate feliciter promerendum, & id quidem munus laboriosissime comparari.

Omnia iuste dispensantur in mundo, bonaq; in eo sunt numina, & ipse bonus est, ac deus totius curam habet.

CAP. IX.

I quis autem de mūdi sorte queratur diuitiarum paupertatisq; gratia, culpans uidelicet, quòd ęqualis in his distributio nō contingat, hic prorsus ignorat probum uirum æqualitatem in his rebus nequaquam exigere: neq; arbitrari homines plus habētes pecuniarum, habere plus boni, neque iudicare domināntes plus quàm priuati habeant, possidere, sed harū rerū studiū aliis consulto cōcedere: nouit profecto uir probus geminā hic esse uitā. Alteram quidem proborū, alterā uero multorū, proborumq; uitā ad summū gradū supremamq; naturā erigi, eorum uero uitam qui humiliores sunt similiter esse duplicem, ut altera quidē uirtutis memor merito alicuius boni sit particeps, altera uero sit uelut turba uilis atq; mechanica honestioribus uiris necessaria subministrans. Si aūt uel committitur homicidium, uel ob infirmitatem animus à uoluptatibus superatur, nihil mirum uideri debet, hic esse peccata non quidem in mente, sed in animabus tanquam in pueris atq; quibusdam citra pubertatem adolescentulis. Quòd si eiusmodi sors exercitatio quædam sit uincentium atq; uictorum, hac quoq; ratione recte se habet. Sin autem patiaris iniuriam, nihil inde immortali est graue futurum. Rursus si occidaris, quod & optabas habebis: si uero adhuc talia damnas, nihil te in hac urbe moras trahere cogit. Cōstat præ-

stat præterea iudicia pœnasq; hic esse. Quò fit ut iniustum sit, ciuitatem hãc criminari unicuiq; pro dignitate distribuentem, in qua honorat uirtus, prauitas meritum reportat dedecus. Neq; solum statuæ hic sunt deorũ, sed ipsi quoq; dii ab alto prospiciẽtes, qui facile apud homines (ut fertur) culpas euadunt atq; deuitant, omnia à principio ad finem ordine perducentes: sortẽq; unicuiq; congruam secundum uitarum uicissitudines distribuẽtes. Sortem inquam opera præcedentia consequentem. Quam quidem sortem quisquis ignorat, maxime omnium temerarius rudisq; in rebus diuinis euadit. Oportet autem uiribus cunctis contendere, ut optimus tandem efficiaris: neq; putare te solum fieri posse optimum, alioqui nondum optimus esses. Verum cum alios quoq; hoĩes optimos esse tum etiã dæmones esse bonos. Multoq; magis deos qui mundũ hunc habitantes superiorẽ suspiciunt mundũ. Horũ uero oĩm maxime totius huius mundi ducẽ animã beatissimã. Hinc & deos intelligibiles colere, præter cunctos deniq; & in cunctis magnum ibi regem omnium uenerari. Quem quidem in multitudine deorum potissimum excellentiam suam demonstrare proculdubio censeamus: nõ enim in unicum duntaxat rem omnẽ repente contrahere, sed explicare tantã diuinitatis amplitudinem, quantam explicauit ipse, eorum munus est, qui dei ipsius potentiam cognouerũt: quatenus uidelicet unus ipse, qui est permanẽs efficit multos, qui ab ipso cuncti dependeãt: quippe cum per ipsum ab ipsoq; sint: atqui & hic mundus per illũ est, & illuc suspicit totus: suspicit & totus & quisq; deorum, qui hominibus dei decreta prænuntiant, & quæ ipsis placent, oraculis responsisq; declarant. Quòd si sequentes hi dii non idẽ sunt, quod & primus deus, profecto hoc ipsum naturæ consentaneum est. Sin autem superiora despicere libet, teq; ipsum quasi non sis deterior, magnifacere: memẽto primũ quidem quãto quis melior est, tanto erga cæteros cum hoĩes tum superos benigniorem esse atq; modestiorem: deinde oportere dignitatem suam moderate seruare, procul ab omni acerba rusticitate remotũ, eatenus se attollentẽ quatenus natura nostra progredi potest, atq; existimantẽ cæteris quoq; aditum ad deũ patere, neq; uelut in somniis peruolantẽ, solum se deo proxime subdere: imprimisq; cauere decet, ne seipsum ea etiam facultate priuet, quantacunq; animo nostro ad hoc data est, ut deus efficiatur. Potest autem quatenus mens ipsa ducit, mentẽ uero transcendere nihil aliud est quàm ab ipsa mente iam cadere. Credunt autem homines stulti uerbis eiusmodi, cũ primum audiunt: eris tu quidem omnibus nõ tantum hominibus, sed diis quoque præstãtior. Multa enim regnat in hoĩbus arrogantia, & qui antea modestus erat, humilisq;, & simplex: confidentius iã effertur, quãdo audit: Tu quidem es dei filius. Cæteri autẽ quos hactenus admirabaris, non sunt dei filii. Sed neq; etiam quę ipsi ritu maiorum colunt, dei filii sunt. Tu uero absq; controuersia uel labore es ipso cælo præstantior. Accedit ad hæc quod idem alii quoque conclamant. Ceu si quis numerare nesciens in multorum turba numerare similiter nescientium audiat alicunde magnitudinem suam cubitos mille prorsus implere. Quid nam? si mille cubitũm se existimet? cæteros

 autem

ante quinq; cubitos non excedere. Nesciat quidem qui, quot'ue sint ii numeri: hinc tamē imaginetur numerum quo ipse superat, esse quàmplurimum. Confitentur præterea deum humanarum quidem rerum curam habere, totius autem mundi in quo sunt homines nullam. Sed cur nam mundū negligit? si enim ideo negligit, quoniam non tantum habet otii, ut prospiciat uniuersum: nimirum neq; fas est ipsum inferiora curare. Item dū prospicit homines, cur non & quæ circūstant interea conspicit? atq; ita mundum in quo sunt homines. Sin autem non aspicit extra, ne mundum uideat, neq; etiā uidet homines. At dicent illo homines non egere, attamen mundus indiget. Quin etiam nouit eius ordinem, & qui sint in ipso, qua conditione in eo sint, & quo pacto sint ibi. Proinde quicunq; inter homines deo sunt amici, quæ à mundo contingunt æquo animo tolerantes, quicquid ex ipso omnium motu necessario prouenit, recte ferunt: neq; id quidem iniuria. Non enim ad suum cuiusq; uotum, sed ad totum ipsum spectare decet, honorantem singulos pro dignitate, eoq; pro uiribus contendentem, quo omnia quæcunq; possunt natura contendunt: existimantem rursus multa esse, imò uero omnia quæ illuc annitantur & quę consequuntur, esse beata. Nonnulla uero quoad sua fert natura, conuenientem sibi sortem assequi. Profecto uir probus non sibi soli arrogat felicitatis consequendæ potentiam: non enim ex eo ꝙ profiteatur aliquid possidere, iam possidet. Quin & multa pleriq; nō habere se cognoscentes, habere se iactant: atq; etiam non habentes opinantur habere, soliq; possidere: cum tamen ipsi soli sint qui non possideant.

Quantum errent qui dicunt mundi fabrum errore quodam fecisse mundum atq; malum.

CAPVT X.

Lia præterea multa, imò uero omnia quis discutiens abunde facileq; inueniet, qua ratione sigillatim qualis sit illorū sermo demonstret. Non possum equidem pudore non affici amicorum quorundam gratia, qui antequam familiaritatem nobiscum inirent, in sermones eiusmodi inciderūt: in quibus adhuc nescio quomodo perseuerant, quamuis non pudeat eos: sed impensius studeāt, ut opiniones suæ ueræ proculdubio uideant. Vel etiā ipsi rem ita se habere existimāt: nos autē ad notos tātum uerba facimus, ad multos autem qui illos audiūt minime: nihil enim suadendo proficeremus, persuadere conantes, ne ab illis se peruerti permittant: demonstrationes quidem nullas in medium afferentibus, qua enim ratione ualeant? Sed pertinacius se iactantibus. Cū alter quidam sit modus, quo quis scribens eos refellat, q non uerentur circa præclara uerissimaq; priscorum diuinorumq; uirorum mysteria cauillari. Quamobrem illū discussionis modum missum impræsentia faciamus. Qui enim quæ modo dicta sunt perfecte comprehenderint, plane qualia sint & reliqua poterunt iudicare. Mitto & impræsentia dictū illud absurditate omnia superans, si modo absurditatem conuenit hanc appellare. Aiunt enim animam atq; sapientiam quandam ad id quod inferius annuisse, siue nutum hunc inchoauerit anima, siue sapientia nutandi causa fuerit, siue ambo idem esse uelint. Alias

utiq;

utiq; animas condescendisse ferunt, & sapientiæ membra, easq; ingredi corpora uelut humana. Cuius autem gratia animæ collapsæ sunt, illam rursus tradunt minime labi: quasi non annuerit quidem sed tantum tenebras illustrauerit. Deinde hinc simulacrum in materia resultasse, deinceps simulacri simulacrum hic formantes per materiam siue per materialitatē, siue quomodocunq; nominare uelint aliud quidem hoc dicentes, aliud uero illud, aliaq; multa nomina obscuritatis gratia confingētes, eum sic qui apud eos mundi opifex nominatur efficiunt. Atq; desciscentem à matre fingentes mundum ab ipso deducunt ad extrema simulacrorum: ut qui hæc scripsit mordacius etiam conuiciaretur.

Refellit quod dicebant, illustrationem ab anima in materiam fecisse aliam animam, & illam fabricauisse singula. CAP. XI.

At uero si anima illa non cecidit, sed tenebras illustrauit, quomodo recte dicetur inferius annuisse? Nō enim ex eo quòd aliquid quasi lumen effluxit ab ipsa, iam dicenda est annuisse, nisi aliud quidem quodammodo inferius positum sit: hæc aūt ad id quasi de loco ad locum translata descenderit, factaq; propinquior illustrauerit. Si autem in seipsa permanens lumen effudit, nihil in hoc familiarius operata: cur nam sola anima illustrauit, non autem illa etiam quæ in ipso rerum ordine potentiora sunt q̄ anima? Quòd si dicant animam ex eo quòd rationalem mundi notionem in se comprehēderit potuisse ex ipso rationali discursu illuminare: quidnam prohibet quo minus, cum primum illuminauit, simul quoq; mundum effecerit: cur simulacrorum genituram ulterius expectauit. Deinde rationalis ipsa mundi notio, quę ab illis terra peregrina hospitalisq; dicitur, facta à maioribus ut ipsi ferunt, haudquaquā effectores deorsum coegit annuere. Præterea quænam ratio est per quam materia illustrata nō corporum naturam, sed simulacra faciat animarū? Iam uero animæ simulacrū nihil uel tenebris uel materia indigere uidetur. Sed si quid fiat, mox factum comitabitur effectorem, secumq; manebit annexum. Item quod primum infunditur in materiam, utrum essentia est, an potius (ut eorum uerbis utar) excogitamen? Si enim est essentia, quænam differentia erit inter hoc & illud à quo manauit? Sin autem altera est animæ species, siquidem superior rationalis sit: forte hæc uegetalis est atq; genitalis. Quod si ita sit, quomodo uerū erit, ut honoraretur effecisse mundum? Et quo pacto per audaciam superbiamq; fecit. Atq; omnino quod dicitur per imaginationem quandam? multoq; magis quod per rōcinationem fecisse dicitur sic est confutatū. Quid'ue rursus oportuit effectorem ex materia simulacroq; intus efficere. Sin autem dicatur quod primum infunditur esse excogitamē: primo quidem interpretandum erit, ubi nomen eiusmodi sit deductum. Deinde qua ratione, id est, nisi excogitamini huic dederit efficiendi uirtutem. At uero quo nam pacto penes figmentum hoc uigebit effectio. Dicent utiq;, hoc quidem prius fieri, aliud uero deinceps. Verum id sua quadam licētia dicent. Cur autem primo quidem ignis, deinde cætera?

Confirmatio

Confirmatio superiorum. Cap. 1.

IN capite iterum duodecimo planius quoque perspicies, nõ Christianã legem vlla ex parte, sed superbissimam Gnosticorum hæresim improbari, falsos Zoroastris libros fingentium, philosophiæ summum profitentium: Platoni se arrogantius in sapientia præponentium. Quibus etiam decepti fuerint philosophantium multi familiariumq; Plotini antequam Plotino familiariter vterentur. Quid vero dicam? Vbi hæreticum illud stultissimumq; deridet, ipsum mundi fabrum appellant sapientiam simul & animam: sapientiam quidem, quatenus ante intellectu uiuebat. Animam vero, quatenus est inclinatus ad fabricam. Ambigunt insuper, vtra vis eius prius ad mundi fabricam declinauerit. Addunt cæteras animas cõsequenter tunc ad corpora descendisse tanquam huic fatali lege connexas, ac simul annuisse corporibus sapientiæ membra, id est, dæmones. Tum vero fabrum infudisse materiæ nonnihil imaginarium, atque deinceps ex hoc imaginario materiali, imaginarium aliud adhuc vanius resultasse tanquam remotius à substãtia & forsan adhuc aliud, id que extremum esse mundũ: Vt conuincat id totum esse vanissimum.

Refellit eadem & probat mundum factum esse simul totum. CAP. XII.

SImiliter quærendum est, qua ratione simulacrũ illud nuper genitum aggrediatur effectionem recordatione quadam eorum quæ antea nouerat. Non enim erat omnino quo posset cognoscere, neq; etiam erat illa quam illi suam matrem esse dicũt. Accedit ad hæc quòd illi hunc in mundum nõ tanquam animarum simulacra quædam, sed tanquã ueræ animæ descenderunt, & tamen uix inter illos unus & ad summum duo ex mundo commoti, seq; in memoriam reuocantes, uix tandem nonnihil eorum quæ uiderant animaduersione resumunt. Nonne igitur supra modum mirabile est uel simulacrum hoc etiam si (ut aiunt) tenuiter attamen statim genitum excogitare superna, uel etiam eius matrem eadem suspicari, quæ simulacrum est prorsus materiale. Neq; solum illa considerare, & mundi huius illiusq; accipere notionem, sed etiam comprehendere ex quibus efficiatur. Vnde nam primo ignem fieri cogitauit, existimãs oportere id fieri primum. Cur non similiter aliud? Sed si potuit facere ex eo quòd notio eius insignita est igne: cur nõ insignita mũdo? Prius enim oportuit insigniri toto, mundum simul totum effecit. In ipso nanq; excogitato totius signaculo illa quoq; sunt cõsignata: ita certe naturalius iudicabitur effecisse. Neq; putãdum est artificum more fabricauisse, quippe cum artes sint & natura & mundo posteriores. Quandoquidẽ quæ in singulis quotidie speciebus naturaliter generantur, non ita fiunt, ut primo quidem fiat ignis, deinde reliqua sigillatim, deniq; mixtura cunctorum, imò uero totius simul uiuentis configuratio necessariam membrorum ad totum complectens connexionem, in menstruis coalescit. Quidnam igitur obstat, quin in ipso rerũ ordine materia simul insignita sit totius mundi figura: in qua quidem figura & terra & ignis & cætera connexa necessario fuerint, forsan illi ita mundũ procreauissent, utpote qui meliorem nacti sint animam. Faber uero mundi ita mundum facere nesciebat, quanquam prouidere magnitudinem cæli, certamq; mensuram, obliquamq; signorum texturam, & motus sub illis actos: & terram, atq; ita hæc omnia præuidere, ut singulorum ratio per quam ita se habeant, teneatur: non simulacri unius est munus, sed alicuius potius potestatis, quæ proficiscatur ab optimis. Quod quidẽ ipsi quoq; uel inuiti confitebuntur: illustratio enim illa diffusa per tenebras diligenter examinata faciet, ut

ciet, ut ueras mundi causas fateant. Quid enim oportebat illuminare, si non oportebat omnino. Vel enim secundum naturam, uel præter naturam erat illa necessitas: uerum si secundum naturam, certe ita esset & semper. Sin aūt præter naturam & superioribus illis præter naturam aliquid accidit, procul dubio ante hunc mundum mala fuerunt. Neq; hic mundus malorum causa est, sed superiora sunt huic causa mali: neq; malū animæ ex hoc accidit mundo, sed potius mundo huic ab anima. Atq; ita ratio rite discurrens mundum hunc rediget in suprema: uerum si materiā quoq; esse mali causam dixerint, unde nam; materia prodiit? Anima nanq; ad inferiora uergens tenebras (ut aiunt) quæ iam erant, uidit atq; illustrauit. Vnde nam igitur dicemus tenebras prodiisse? Si dicant animam ad inferiora uergentem eas in medium attulisse, sequetur antequàm inclinaretur anima, tenebras non fuisse: atq; ita inclinationis causa non in tenebris, sed in ipsa natura animæ cōstat. Id autem nihil aliud est, q̄ causam ex præcedentibus necessitatibus assignare. Quapropter in ipsa rerum principia eiusmodi causa referetur.

Vita quæ in corpus pendet ex anima, ut actus animæ est immortalis. Cap. XIII.

Obseruabis in capite decimotertio uitam irrationalem quæ ex substantia rationali dependet uelut imago eius & actus, nullo modo sustineri à materia: neque subiecti alicuius fieri qualitatem, sed solum existere ex anima, & quasi emicare, sicut radius uisualis ex oculo animalis nocte uidentis. Cui etiā si non contingat extingui, contingit tamen non emicare aliquando uel emicare, & solo pendere ex oculo.

Non fieri à cælo mala, & omnia mundana naturaliter esse bona, quamuis non æque inter se bona, nec æqualia diuinis. CAP. XIII.

QVi ergo naturam mundi uituperat, quod agit prorsus ignorat, neq; quò eū temeraria arrogantia sua deducat intelligit. In hoc autem errant plériq;, quia nesciunt perpetuum ordinem à primis per media ad tertia, atq; ita semper usq; ad extrema necessario descendentem, neq; cōsiderant non decere uel inferiores incusare suprema uel supremorum subsequentia improbare. Sed oportere uniuersi naturæ æquo animo semper obtemperare, seq; ipsos ad superiora conferre: spernentes omnino tragicos terrores, quos nonnulli mortalibus ex mundi sphęris incutiunt: quæ tamen salutaria omnia hominibus afferūt. Quid enim hę in se continent metuendum? quo plerisq; perterrere debeant homines rationum imperitos & doctrinarum rectæq; cognitionis expertes. Quāuis enim ignea sphærarum corpora sint, non tamen timēda sunt, quippe cum ad uniuersi terræq; bonum accommodatissimæ sint. Decet autem animas illarum considerare, penes quas illi magni pretii censeri se putāt: & si illarum corpora magnitudine pulchritudineq; nostra hæc mirifice antecedunt, atq; ad illa quæ naturæ gignuntur efficienda conferunt, & seruanda conducunt: alioqui quandiu prima sunt, sequentia hæc non fierent. Complet utiq; uniuersum, membraq; sunt totius ingentia. Quòd si homines præ cæteris animantibus honorandi sunt, multo magis illa, quæ quidē non tyrannidis exercendæ gratia sunt in mundo, sed ornamentum ordinemq; efficiunt. Quæ uero fieri dicuntur ab illis, significari ab eis potius quàm fieri, est iudicādum. Prouenire autem quæ fiunt differentia etiam fortunis: non enim fieri potest, ut eadem

proueniant circa singulos, tum generationis temporibus, tū diuersitate locorum, tum affectionibus animorū inter se longe distantes. Nec rursus exigendum est, ut oēs in mundo sint boni: neq; si id fieri nequeat, repente mundi ordinem incusare decet, neq; requirere rursus, ut inferiora hæc nihilo à superioribus differant. Neq; censere id esse malum, quod ad prudentiā est ineptius, minusq; bonum: deincepsq; procedēdo semper in minus. Perinde ac siquis naturam asserat esse malam, propterea quod ipsa non sit sensus: similiterq; sensuale malum esse, quoniā non sit ratio. Alioqui apud superos quoq; mala esse fateri cogētur: etenim illic anima est inferior mente, atq; mens est inferior alio.

Penes intentionem ipsius naturæ totum prius est quàm partes operis, ac totum simul inchoatur. Cap XIIII.

IN quartodecimo capite notabis, quoniam natura per formam agit, agitq; toto formæ totius impetu, ad totam penitus propagandam: ideo primum in ipsa naturalis agentis intentione formam esse totius & integram: Itaque totam unà cum partibus quodammodo cunctis ex vigore intus agente funditus inchoari. Sic inchoantur plantarum & animaliū species, sic ex diuina causa totus simul mundus effluxit.

Refellit quod dicunt certo uerborum sono supera flecti, & morbos esse dæmonia; & hæc expelli quibusdam uerbis & ritibus absq; uirtute. CAP. XIIII.

MAxime uero hinc rursus efficiunt, ut superna inuiolata non uideantur, quòd cantilenas quasdam componūt ad illa pro arbitrio commouenda, non corpora solum & animas, sed etiam his superiora flectenda. Verum per hæc quidnā in his efficiunt? Respondebunt, se fascinationes & delinimenta persuasionesq; componere, adeo ut & uerba exaudiant, atq; trahantur. Siquis uidelicet nostrum artificiose admodum nouerit talia quædam pronuntiare, & certa quadam ratione cantus sonosq; edere, atq; aspiramēta uocis & sibila: & quæcunq; alia apud eos scripta sunt uirtutem magicam continere. Quod si id dicere nolint, imò uocibus incorporea quædam significare, sequetur ut dum suam artem reddere uolunt honestiorem, interim etsi minus aduertant, gloriam suam è medio tollant: gloriantur præterea se morbos expellere. Quod si per temperantiam rectam'que uitæ regulam facturos id se pollicentur, recte utique & philosophorum more loquuntur. Nunc autem cum morbos dicant esse dæmones, eos'que uerbis expellere: id'que professi diuulgent, uulgo præstantiores habentur, Consueuit enim uulgus magorum uires nimium admirari. Prudentibus tamen uiris nequaquam persuaderent morbos humanos causas non habere: uidelicet ex laboribus uel saturitate, uel indigentia, uel putrefactione quadam prouenientes: & summatim à mutationibus quibusdam uel intrinsecus uel extrinsecus orientibus. Declarant hoc nobis curationes ipsæ morborum: siquidem ex fluxu uentris & pharmacis morbus per inferiora solet educi, Quinetiam misso sanguine atque ieiunio sæpe curatur. Forsan exuriente tunc dæmone, atque ita efficiente pharmaco, ut dæmon liquefiat atque tabescat. Si quando uero quis subito conualescat, aut prodeunte aut intus manente dæmone id efficitur. Quòd si etiam permanente, cur regnante adhuc intus non ægrotat? Sin autem foras abiit, quidnā in causa fuit: nam quid ipse passus est? nunquid quoniā morbo nutriebatur?

Erat igitur morbus aliud quiddam quàm ipse dæmon. Præterea si nulla etiã causa existente dæmon ingreditur, quare non semper ægrotat? Sin autẽ præsente causa solum, quid nam ad ægrotandum opus est dæmone? Ipsa enim causa febrem sufficientet potest accendere. Ridiculum uero est cum primũ accidit causa, repente adesse dæmonem quasi sedulo ad id paratum. Cæterũ quo pacto & cuius gratia talia iactantur ab illis, compertum satis habemus. Huius enim non minus quàm alterius gratia de his dæmonibus modo fecimus mentionem: cætera legentibus uobis consideranda relinquo. Illudq́; in primis ubiq; animaduertẽdum, nostræ philosophiæ genus rite perceptum, præter omnia reliqua bona morum simplicitatem unà cũ intelligentiæ puritate complecti. Neq; inanem iactantiam sequi, sed elegantiæ diginitatem. Animositatem præterea cum ratione tutaq; cautione & circũspecta prouidentia continere. Reliqua uero ad id comparata, idq́; uicissim ad reliqua contraria prorsus ex partibus singulis apparere: nihil enim ultra dici põt. Nos uero ita de illis loqui decere uidetur.

Cælum calere quidem & calefacere, non tamen urere, nec obesse. Cap. XV.

IN capite quintodecimo memento cælum calere quidẽ & calefacere, sed non vrere: quod addebant hæretici. Si in omni viuente corpore vnà cum ingenita vita cõgenitus est & calor, corpus certe primo viuens calet & primo, & calefaciendo cuncta viuificat: atque cũ augeat & foueat omnia nihil vrit. Quod quidem calefaciat, non motu solum, sed natura patet: quia diffusis sine motu per omnia radijs calefaciet, & sola radiorum in seipsos multorũ collectione etiam si collidatur, nihil vehementius calefaciet: non tamen naturaliter vrit, alioqui tum magnitudine sua, tum celeritate motus totum reliquum repente consumeret. Quod autem ignes accendantur in alto, non ab æstu cæli, sed forsan ex aeris illius angustia prouenit, in quo calor ex calore motuq; cæli leuiter primum accẽsus, euadit paulo acrior angustia loci. Cui cum se applicat subtilis vapor & siccus atque sulphureus, fit feruor longe vehemẽtior in vapore: vbi etiam ex motu vaporum concutiente calor intenditur. Veruntamen plus adhuc est ibi luminis quàm caloris. Fulgur autem ab inferiori sede ex causa violentiore demittitur. Post hæc notabis, cum cælestium natura generet omnia, & viuificet, & conseruet eã naturaliter esse bonam. Tum vero quæ iniqua censentur, inde significari, non fieri. Denique quæ apud nos sub communi cælestium influxu fiunt, effici inter se differentia, tum propter species differentes, cum propter varias fortunas singulis contingentes. Varias inquam prout pertinet ad anni tempora, locaq́; diuersa, affectionesq́; animorũ. Hæc ergo non ex cælo existere differentia, sed quod datur cælitus influxu communi propter hæc accipi differenter. Gradus vero bonorũ à maiori in minus per ipsam boni latitudinem procedẽtes, nefas est, tanquam malos vituperare, atque hinc improbare ipsam vniuersi naturam. Ridiculum quoque ex eo quòd progredientibus ordine rebus interim mali aliquid subrepat, principium interre maleficum: quasi malorum sit efficiẽs causa potius quàm deficiẽs, ac proposito quodam comitantur potius q̃ forte contingant. Profecto dum intentione naturæ ab ipso rerum principio procedentis, certę generantur formæ: ideoq; bona fiunt, consequenter formæ aliæ cedunt, quod malum esse videtur. Cum igitur eodem motu quo per se fit bonum, per accidens contingat & malum: nemo debet ob differentiam bonorum atque malorum contraria quædam principia ponere: ac præter principium bonum introducere malum. Multoq́; minus per naturã primã essentiaq́; malum, alioqui essentia & esse erit malũ: appetitur tanquam bonum, & oppositũ eius respuitur velut malũ. Præterea principiũ agit sequẽtia quatenus est efficax & in actu, agitq́; per formã: hæc vero sunt bona, non est igit ipsum malũ: neque facit per se mala, sed similia sibi, idest formalia, ideoq́; bona. Malũ vero ad formæ priuatiõem attinet, quæ accidit non intenditur. Per hæc igitur & Gnosticorum & Manichæorum confutatus est error.

Quàm noxia sit moribus opinio uituperans totam mundi naturam atq; uitam & quicquid in mundo gignitur, aut etiam ab hominibus agitur. CAP. XV.

IMprimis aũt nos latere nõ debet quid pariãt in audientiũ animis sermones eorũ, qui mundũ & quæ in ipso sunt, despicere persua-

dent. Duplex profecto est electio sectaq; de fine: Vna quidē in uoluptate corporis finē collocat, altera uero honestatē uirtutemq; anteponit. Cuius quidē appetitio ex deo pendet, in deumq; refertur: idq; qua rōne fiat, alibi contemplandū. Epicurus quidē cū prouidētiā sustulisset: quod reliquū est uoluptatem oblectamentaq; sequi præcepit. Gnosticorum uero sermo insolentius etiam dominationem autoritatemq; prouidentiæ propriam, ipsamq; prouidentiam culpans, & quæ hic sunt leges omnes, atq; uirtutē multis sęculis cōprobatā honore priuans, & ridiculam existimans temperantiam: nequid boni apud nos esse appareat, extirpat temperantiam, & iustitiam moribus insitam ratione exercitationeq; comparandam. Atq; omnem prorsus uiam, qua quis uirtutem cōsequi possit, adeo ut nihil aliud illis reliquum sit, quàm uoluptatem sequi, propriisq; rebus duntaxat incumbere, desertaq; generis humani communione proprię solum utilitati studere: nisi forte quis suapte natura sermonibus eiusmodi sit præstantior: nam corū quæ apud nos bona honestaq; censentur, nihil apud illos bonū existimatur: sed aliud quiddā quodcunq; illi aliquando prosequantur. Quanq̃ decebat eos qui iā nouerint, hinc iam prosequi: sequentes autem prima hæc nostra corrigere ex diuina natura ad hæc accedentes. Illius nanq; naturæ duntaxat quæ uoluptatem corporis negligit est, quid bonum honestumq; sit intelligere: qui autē uirtutis expertes sunt omnino, nullo modo ad superna accedere poterūt. Testimoniū id quoq; his adhibet, quòd nullum faciunt de uirtute uerbum, sermonemq; omnem de his quæ ad uirtutem pertinent, omnino demittunt. Neq; definire studēt, quid uirtus & bonū, quot'ue sint, & oīno quæcunq; tam præclara q̃ multa priscorum disputationibus continentur. Neq; rursus ex quibus acquirantur bona atq; possideātur: neq; quo pacto animus excolatur atq; purget. Quod enim solent dicere ad deum aspice, nihil prodest omnino, nisi quo pacto inspecturus sis perspicue doceant. Nam nihil prohibere quis dixerit, qn aliquis aspiciat quidem, nulla tamē abstineat uoluptate, neq; cohibeat iram. Atq; commemorans duntaxat ipsum dei nomen, succūbat interim perturbationibus omnibus, neq; eas propulsare contēdat. Virtus profecto per prudentiam acquisita ad summumq; progressa deum nobis ostendit. Si quis autem absq; uera uirtute pronuntiat deum, nihil habet aliud præter nomen.

Oratio non adoratum deum numenq; mutat, sed adorantem. Cap. XVI.

CApUt decimumsextum deridet hæreticos quòd putent verbis ritibusq; humanis é suo habitu flecti cælestia corpora animasq; cælorum numinaq; cælo superiora. Item quòd omnem orationis vim in vocum modulis, & odoribus, characteribusq; constituant. Præterea quòd morbos omnes nihil velint esse aliud quàm dæmonia. At euangelica doctrina deum in spiritu & veritate præcipit adorari, neque deum mutari vult, sed adorantē. Multosq; curat ægrotantes non occupatos à dæmone.

Non adoratio, sed uirtus impetrat à deo diuinum munus, Cap. XVII.

MVnus prouidentiæ proprium elucet in optima vniuersi dispositione, & in optimo mūdani opificis habitu. Totum hoc stulte nimium auferebant hæretici, dum in mundi dispositione vituperanda, dominum autorem'que prouidentiæ incusabant. Iā vero vt conuincerent nihil esse in mundo boni, dicebant nullas vel naturæ vel hominum leges esse bonas: & quæ virtutes dicuntur nihil esse. Neque ipsi de virtutibus aliquid loquebantur, neque de purgandis animis pensi quicquam habebant. Prædicabant enim si quis duntaxat cogitaret deū, certisq; apud eos precibus inuocaret, oīa prorsus impetraturū, etiā si per-

turbationes

perturbationes sensuum nullas expellat. Quibus certe nihil ab euangelica doctrina est alienius. Non enim qui dixerit domine domine, & quae sequuntur. Memento vero quod ait: absoluta virtus deum nobis ostendit. Sicut enim perceptio caloris ignei ad summum perducta, materiam lumine protinus implet, facitq; ignem, sic etiam ipsa per virtutem imitatio dei, animũ tandem diuinum efficit atque deum: animusq; ita seipsum videndo, videt & deum.

Platonici facilius admittunt dogmata Christianorum quàm Gnosticorum. Cap. XVIII.

FAc age, Plotinum à graecis Christianis audisse, ab Ioanne Damasceno praesertim, vltimum quendam ordinem angelorũ defecisse à deo: corporibusq; ex aere crassiore post haec inclusos, nõ reprobabit haec, sed Platonicis prorsus accõmodabit. Quod quidem Christianae legi non repugnare Romanus tradit Egidius. Non potest autem nõ acriter indignari, cum audit totum mundum ab angelo quodam pessimo pessimum fuisse creatum. Item quòd profiteantur haeretici se numinibus caelo superioribus acceptissimos esse: dum caelorum rectores qui ab illis dependent, suntq; simillimi, tanquam malos acriter detestantur, totumq; mundũ ordine dispositum diuinissimo execrantur vt malum, ac deum praedicant solius hominum generis curam habere. Totum vero mundum in quo est homo, cuius ordini connectuntur humana, ne prospicere quidem: quae adeo ridicula sunt, vt absurditate sua satis redarguantur.

Qui dicunt nullum in corporibus mundi numen esse bonum, peruertunt ordinem uniuersi, & sibi adimunt media, quibus ad superiora possent commodius peruenire. CAP. XVI.

NEmo putet ex hoc ipso bonum se euasurum, quòd despiciat mundum, deosq; qui in mundo regnant, caeteraq; mundi bona atq; praeclara. Etenim malus omnis imprimis id habet, ut despiciat deos: neq; prius aliquis totus est malus, quàm despiciat superos: ac si nondum in aliis omnibus malus sit, ex hoc tamen uno in cunctis malus euadit. Proinde quòd aiunt se deos intelligibiles colere, consentaneum siue cognatum nihil habet. Qui enim aliquid amat, quicquid eius quod amat cognatum est, dilectione prosequitur: nam & filios diligis, quorum patrem amas. Anima uero omnis patris illius est filia, atq; animae in mundi sphaeris sunt intellectuales atq; bonae, cognataeq; supernis multo magis quàm nostrae. Quo enim pacto hic mundus ab illo segregatus esset, quoue modo & dii qui sunt in mundo? Sed de his quidem in superioribus quoq; diximus. Nunc autem affirmandũ est, eos qui superiorum numinum cognata despiciũt, neq; numina quidem illa cognoscere, sed uerbis duntaxat apprehendere. Quinetiam quòd aiunt, prouidentiam ad haec omnia uel etiam ad aliquid quodcunq; sit non peruenire, quomodo potest esse pium? Item quomodo ipsis omnino consentiēs? Ferunt enim hoim̃ duntaxat curam esse deo. Vtrum uero hominum dum illic sunt solummodo, uel etiam in terra uiuentium. Si enim illic, quomodo descenderunt? si autem & hic, quõ sunt adhuc in terra? Rursum cur non sit & hic deus. Vnde enim cognoscet hic eos esse? Et quomodo cõpertum habet quòd hic uiuentes deficientesq; ab ipso facti sunt mali. Quod si cognoscit animos nondum malos, nimirum & malos iam factos animaduertit, ut hos ab illis discernere ualeat. Itaq; omnibus aderit, eritq; hoc in mundo, quacunque ratione adsit. Quapropter eius particeps erit mundus. Sin autem abest à mundo, à uobis quoq; aberit: nihilq; uel de ipso uel de his quae post ipsum loqui ualebitis. At siue quaedam uobis illic prouidentia fauet, siue quodcunque uelitis, certe & hic mũdus illinc similiter habet, neq; destitutus est à deo, neq; unquam destituetur. Multo enim magis uniuersorum quàm partium curam deus habet, magisq; totum quàm pars mũdi diuinitatis est particeps.

Atqui & uniuersi anima à deo curatur magis atque exornatur. Declarat hoc ipsum esse mundi esseq; sapientem. Et quis nam eorum qui stulte superbiũt, tam ordinatus est atque sapiens, quàm uniuersum? Immo uero ridiculum est prorsusq; absurdum in comparationem hæc adducere. Et quisquis aliter quàm disputandi gratia comparat, ab impietate alienus esse non potest. Nempe de his ambigere, nequaquam prudentis est: immò cæci cuiusdam potius, & omnino neque sensum habentis neque mentem, proculq; ab ipsa intelligibilis mundi cognitione remoti, quippe cum hunc mundum minime uideat. Quis nam uir musicus erit, qui cum intelligibilem comprehenderit harmoniam, non deinde commoueatur, cum harmoniam sentit in uocibus resonantem? Aut quis geometriæ numerorumq; peritus, qui ubi conspiciat spectaculum congrua proportione compositum, non admodum delectetur? Siquidem haudquaquam similiter conspiciunt eadem, uel in descriptionibus ipsis atque picturis, qui per artificiosos oculos contuentur. Sed animaduertunt imitationem quandam in eo quod sentitur, illius quod est in intelligentia positum. Itaque quasi stupent, in uerique memoriam reuocantur. Ex qua quidem affectione amores insuper oriuntur: at uero qui pulchritudinem in uultu cernit aptius refulgentem, ad intelligibilem eleuatur. Ille igitur animo erit prorsus ignauo, neque ad aliquid unquàm aliud incitabitur, quisquis uidens cuncta in hoc mundo præclara spectacula, absolutumq; ordinem ex perfecta mensurarum proportione compositum, ac speciem in stellis quamuis longe remotis mirifice resplendẽtem, hinc non admiratione intentissima contempletur & colat, qualia uidelicet à qualibus proficiscantur admirans: alioqui neq; hæc considerauit, neq; illa cognouit.

De mundo animali, dæmonibus, pulchritudine. Et quod pulchritudo procedit ex bonitate, atq; est signum bonitatis. Cap. XIX.

Segrega si potes à mundo dimensionem atque materiam: relinque cætera, sphæram habebis intelligibilem, id est animalem atque multiplicem. In qua quidem anima prima congruens vniuerso secundum uirtutem, orbis amplior erit. Orbes subinde uelut uirtute angustiores, reliquæ per ordinem intellectuales animæ: sic alia ferme potentia complectens aliã, sicut in his quæ uidentur, orbis alius amplectitur alium. Sed in animali mundo quia nulla dimensio distrahit, quodlibet passim totum in toto quolibet reperitur. Est autẽ ibi motus atque circuitus, qualis intellectuali animæ conuenit. Dimensio vero non actu quidem, sed potẽtia quadam actui proxima. Nam ex uirtute animæ protinus processura est corporis species, certam ab anima in materia exigens quantitatem atque figuram. Et quatenus se extendit potestas animæ processoria, eatenus pro uiribus extenditur in corpore quantitas. Profecto si quis inspexerit intimã animæ motionem, uidebit & formalem ibi diuersitatem: & propter motũ temporale ab alio quodam actu in alium interuallum. In hac ergo diuersitate, in hoc animalis circuitus interuallo, incipiet iam dimensionem futuri corporis orbisq; suspicari: sicut aliqs ex crebro quodam scintillæ vibratu orbem continuum suspicatur. Est autẽ vniuersum illud sphæricum animarũ, ex intellectualibus quibusdã facultatibus stabile, quasi centris polisq; quibusdam: ex sequentibus vero potentijs mobile. Ex illius autẽ status motusq; vigore sic mundus corporeus, & consistit atque mouetur: ex cuius perspicua miraq; pulchritudine decet naturalem ipsius & intimam bonitatem existimare, atque ex his duobus pulchritudinem & bonitatem animæ coniectare. Proinde vbi ait dæmones sentiri posse, atque esse pulcherrimos, intellige sentiri quidem posse, quemadmodum in libro de pulchritudine diximus. Pulcherrimos insuper esse, quos magnus Basilius bonos nominat angelos: habẽtes corpora partim ignea partim aerea, lucida pulcherrimaq;: sicut significauerit Dauid, dicens angelos dei ministros esse spiritus atque flammas. Sic ergo putat Basilius, angelos commodius mutare locum, quiescere, ministrare ac sine fallacia sensibus se offerre: eandem Psellus asserit apostoli Pauli

fuisse sententiam. Hac itaque ratione siue dæmones bonos siue angelos nominare mauis, sunt in corporibus benefica numina, honore cultuq; aliquo digna, ex Platonicorum sententia simul & Christianorum, contra sententiam Gnosticorum. Qui dum benefica ex mundo numina tollunt, peruertunt ordinem vniuersi, & ea sibi adimunt media, per quæ summis coniungi commode possent. Summatim vero quæcunque sunt extrinsecus reuera pulchra sunt, & naturaliter intus bona: siquidem ex intimæ formæ perfectione atque victoria seminarij rationis super materiam, prouenit externa formositas. At si deficit species intima, tunc res ipsa & diminuta est in inferioribus, idest intimis, & deficit à melioribus, idest ab illis quæ sunt in gradu præstantiora, nec absolute pulchra est, sed pulchritudine mutilata. Vnde Porphyrius dæmones quorum animi sunt iniqui, corpora quoque dicit habere deformia, quorum vero probi sunt animi, corpora insuper esse formosa. Et Origenes ex luce ordineq; cœlestium argumentatur spiritus illis inesse deo propinquiores, lucidæq; intelligentiæ compotes, atque vna cum Apostolo Paulo spiritus à deo longe degenerantes corporibus ex aere caliginoso concretis includit. Profecto si corpus dependet ex anima, nimirum talis quædam corporis dispositio à tali quadam affectione animæ prouenit, siue naturali, siue more naturæ per habitum iam contracta, siue affectu & inclinatione propensius quandoque concepta: præsertim quando corpori primordia dantur, & quandiu insuper incrementa. Corpus itaque pulchrum signum est animæ pulchræ, idest harmonicæ geminus atque lucentis, & omnino bene concinneq; se habentis quorum spectat, tum ad cogitationem imaginationemq;, tum ad affectum seminariamq; naturam. Turpe vero corpus est animæ incompositæ signum, & in habitum vel affectum dissonum iam prolapsæ. Cum ergo mundus pulcherrimus sit, pulcherrima simul & optima est anima mundi, similiterq; sphærarum animæ omnium atque siderum. Apud nos quidem potest forte, sed raro in corpore formoso esse anima impræsentia non formosa, quoniam anima quæ ab ipsa conceptionis initio formosa fuit, postea paulatim deformis euasit: sed omnino pulchra erat quondam, quando elegit corpusq; pulchrum corpus effingere, sub pulchro sidere serioq; dæmone. Potest quinetiam esse anima pulchra interdum in corpore non formoso: vel quia quæ quondam pulchra non fuit, pulchra tandem euasit: vel quoniam sæpe animæ pulchræ molienti formosum corpus effingere, impedimentum quoddam ex his quæ circunstant, & quæ confluunt, contigit vel contingit. At animæ mundi neque accedit quicquam, neque recedit, neque obstat impedimentum, nihil enim vniuerso tale potest accidere.

Super mundum corporeum est mundus animalis, mobilis quodammodo & dimensiones corporum suæ virtutis magnitudine possidens, & producens mundum hunc ipse suæ virtutis stabilitate, & pulcherrimus ipse pulcherrimum. CAP. XVII.

Tsi forte ad odium corporis prouocati sunt à Platone ubi de corpore queritur, quod impediat animam, & ubi totam corpoream naturam longe inferiorem anima iudicat, oportebat tamen naturam corporis intelligentia segregãtes inspicere reliquum intelligibile uidelicet sphæram in se mundanam speciem cõplectentem, animis in ordine absq; corporibus magnitudinem sub ratione intelligibili dantes, atq; in distantia producentes, adeo ut eius quod gignitur magnitudine ad rationem impartibilem exemplaris pro uiribus adæquatio fiat. Quod enim illic est uirtute magnum, hic mole magnum euadit. Ac siue agitatam illic ipsam sphæram considerare uoluerint à diuina potentia circunductam continente totius sphæræ principium mediaq; & finem: siue cõsistentem quasi nondum quicq̃ aliud gubernantem, profecto sic rite ad excogitandam animam, quæ mundum gubernat accedent. Ac si deinceps animæ corpus annectãt, non ita uidelicet, ut hæc aliquid patiatur, sed aliquid potius alteri largiatur, propterea quod nephas sit esse penes deos inuidiam, quo minus singula inde pro facultate percipiant, recte admodum de mundo sentire iudicabuntur. Ingentem ex eo potentiã in mundi anima cogitãtes, quod naturã corporis per se minime pulchram pro ipsius capacitate participẽ pulchritudinis efficit: quæ quidem pulchritudo animas ad se rapit quasi diuinas. Nisi

tius. Nisi forsan illi dixerint suos animos ab hac minime incitari, neq; differenti ratione corpora turpia formosaq; spectare. Quod si id amittatur, sequetur etiam, ut neq; erga turpia atq; honesta studia differenter afficiantur: neq; doctrinas pulchras cęteris anteponant, neq; ergo contemplationem ipsam, neq; igitur ipsum deum. Etenim hæc propter prima sunt bona uel pulchra: si igitur hæc bona pulchra'ue non sunt, conijcimus neq; illa quidem esse bona uel pulchra, itaq; post illa iam hæc bona pulchra'ue censentur. Proinde quoties aiunt hanc se pulchritudinē nihilipendere, si formam in pueris mulieribusq; contemnant, ne libidini pareant, recte uriq; faciunt. Veruntamen nos latere non decet eos nequaquam gloriaturos, si turpe aliquid nihili penderent. Sed hoc ipso iam gloriari, quod spernant quod prius concesserant esse pulchrum, ipsiq; affecti quodammodo fuerint. Præterea non eandem esse pulchritudinem in parte atq; toto & omnibus atq; uniuerso. Deniq; multa esse adeo pulchra in rebus etiam quæ sentiuntur, particularesq; sunt, uelut in ordine dæmonum, ut horum autorem sæpe hinc admodū admiremur, facileq; hæc ab eo facta credamus, atq; hinc autoris inæstimabilem pulchritudinem laudare possimus, si modo his quidem nequaquam irretiamur, sed ab his ad illa uolemus, neq; opera hæc illius uituperemus. Profecto si interiora quoq; sicut exteriora pulchra sunt, cōsentire inter se affirmare debemus: sin autem interna mala sunt, in melioribus diminuta fuisse. Sed certe fieri nequit, ut quod est extrinsecus re uera pulchrum, intrinsecus sit deforme: etenim quod extrinsecus pulchrum est omnino, eo quod est interius superante fit tale. Qui uero dicuntur aspectu quidem pulchri, intus uero turpes, falsam quoq; habent extrinsecam pulchritudinem. Quod si quis obijciat se uidisse formosos quidem corpore, animo tamen turpes, arbitror equidem nō uidisse, sed alios quosdam pulchros existimare. Ac si forte uiderit, assero turpitudinem aduentitiam illis esse natura pulchris: multa enim apud nos sunt ad finem consequendum impedimenta. Toti autem mūdo, aspectu pulcherrimo, quid impedimēti esse potuit, quo minus intrinsecus quoq; sit pulcherrimum? tum uero quibus perfectionem ab initio natura nō dedit, iis forte accidit ad finē minime peruenire, ideoq; praua fieri possunt. At uero mundo non contigit, ut aliquando quasi puer esset, atq; nondum perfectus, neq; tanquam ulterius progredienti mundo noui quicq̄ coaluit, corporiq; eius est appositum. Vnde enim id fieri potuisset; quippe cum omnia iā habuerit, sed neq; eius animæ subiunctum quicq̄ licet fingere. Ac si forsan id Gnosticis quis concesserit, non tamen mali quicq̄ licebit admittere.

Anima nostra quia est soror animæ mundi, potest & fatalia superare, & ad illius beatitudinem peruenire. Cap. XX.

VBi ait animam nostram esse sororem animæ mundi, atque cælestium animarum, meminit animam intellectualem neque esse partem, neque prolem mundanæ animæ cælestium'ue animarum. Item posse quandoque ad earum beatitudinem peruenire, fieriq; illarum quodammodo in mundi gubernatione collegam. Præterea posse nonnunquam quando se recipit in seipsam fatales ictus aut minuere, aut etiam deuitare. Denique non licere ex hac mundana custodia vinculis vi solutam abire, ac multo minus fas esse cælestes sphæras, vel animas incusare.

Non debet uituperare opificium mundanum & eius opificem; neq; ui hinc abire, licet tamen & ferre fatalia, & insuper moderari; datur quoque ad uitam mundanae animae & illius beatitudinem peruenire. CAP. XVIII.

Icent forte, sermonibus quidem suis effici, ut corporis commercium fugiatur, atq; odio admodum habeatur, nostros uero sermones animam in corpore detinere. Id autem persimile est, ac si duo quidam domum eandem habitent pulchram, & alter quidem constitutionem & apparatum domus, autoremq; uituperet, nihilominus tamen ibi permaneat: alter uero nequaquam uituperet, sed domicilii fabrum artificiosissime construxisse dicat. Expectet uero tempus quandiu habitat, quo inde sit abiturus, utpote qui tunc habitaculo ulterius nō indigeat. Ille uero sapientior & ad exitum paratior ob hoc uideatur, quòd nouit dicere aedificium ex lapidibus inanimatis lignisq; esse constructum, & ab aedificio uero procul abesse, ignorans plurimum interesse necessaria tolerare, uel minime ferre: siquidem ab aedificio quod pulchrum existimat non moleste discedet, si pulchritudinem lapidum diligat moderate. Manendum est sanè dum corpus habemus in domiciliis, quae ab anima bona nostraq; sorore sunt fabricata, potestatem habente quàmplurimam, per quam fabricet absque labore. An uero illi homines etiam pessimos quotidie fratres appellare dignantur: Solem uero caeteraq; caelestia appellare fratres penitus dedignantur: quinetiam mundi totius animam ore prorsus insano à fraterno consortio segregant. Et profecto quandiu praui sumus, nefas est nos cum superis affinitate coniungere, sed tunc demum cum boni sumus, neq; sumus corpora, sed animae in corporibus, atq; ita in ipsis habitare potentes, ut quàmproxime ad illam habitandi rationem accedamus, qua mundi anima totum habitat corpus. Id autem est è suo gradu non deiici, neque externis illecebris indulgere, neque duris frangi. Illa quidem anima non pulsatur, neque enim est unde pulsetur. Nos autem hic habitantes uirtute, ictus possumus propulsare, adeo ut animi magnitudine atque robore alii quidem ictus leuiores fiant, alii uero minime tangant. Cum uero ad id quod pulsari nequit proxime accesserimus, tunc demum mundi stellarumq; animam imitabimur. Item cum similitudinem proximam adepti fuerimus, in idem denique conspirabimus. Tum uero eadem nobis spectacula offerentur, quae & superis ab initio adsunt, & nobis non desunt, uidelicet tum natura bene institutis, tum studio praeparatis. Siqui uero se iactent quòd soli diuina ualeant cōtemplari, nihil ob hoc plus habent facultatis ad contemplandum. Sed neq; etiam ob hoc ipsum, quòd glorientur se quidem per obitum è corporibus abituros. Animabus autem mundum semper gubernaturis nunquàm id licere, hi nanq; id aiunt imperitia quadam, quid sit quod extra dicitur ignorante, quinetiam nesciente qua ratione totius anima tota gubernet inanimatū. Data est ergo facultas per quā nō indulgeamus corpori, sed puri quādoq; efficiamur. Contemnamus mortē, superiora intelligamus, intellecta sequamur: caeteris qui consequi possunt, semperq; sequūtur, nequaq̄ inuideamus,

&quasi

& quasi nequeant detrahamus, neq; unquàm patiamur idem, quod & plerique putantes astra non currere, propterea quòd sensus eis nuntiet illa quiescere. Ob id enim & ipsi non putant astrorum naturam, ea quæ sunt extra suspicere, quoniam ipsi non uident ipsorum animam extrinsecus existentem.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE FATO, COMMENTARIA.

De æternis & actione illorum. De causis eorum quæ fiunt. De quatuor opinionibus circa fatum. Caput I. & II.

IN ordine rerum alia quidem sunt dũtaxat, alia insuper fiunt. Item quæ solum sunt, aut principia sunt, aut ex principijs. Rursum quę fiunt, aut semper fiunt, aut aliquando. Res quidẽ quæ primæ sunt, quatenus primę sunt, in alias causas referri non possunt. Quod enim simpliciter primum est, simpliciter quoque non habet causam: quod vero est in aliquo genere primum, causam in eo genere nullam habet. Itaque in genere mobiliũ, ipsum per se mobile, quia primo mobile est, non habet superiorem causam, per quam sit mobile: per quam vero intellectuale sit, aliquam habet. Primus similiter intellectus non proprie per superiorem causam est intellectus, sed quòd exist at vnum aliquid atque bonum, ex superiore causa possidet: ipsum vero bonum ex nulla causa quicquàm habet. Quæ igitur inter æterna existunt à causa, essentiam quidem habent ab illa, quam esse perpetuo comitatur & actio: quæ quidem actio siue actus (vt ex Plotini sententia loquar) idem ibi est atque esse. Profecto vbi actio trãsit extra, proculdubio aliud est quàm esse. Item vbi actio etiam quæ manet intus, ab aduentitia forma procedit, aliud etiam est quàm esse. Vbi autem & intima est & perpetua, & à forma solum essentiali, idem nimirum est quòd esse, vel saltem quod existere dicitur: nam & ab illa & in illa eadem forma est esse, tunc à qua prouenit, & in qua residet actus: sic calefactio quidem ex igne in aquam procedens, proculdubio aliud est quàm ignis esse. Rursum calere in ferro ignito, aliud est quàm esse ferri, quoniam à forma fit aduentitia: sed in igne calere, nihil aliud est quàm esse ignem. Quoniam igitur in substantijs prorsus æternis nulla est aduentitia forma, ideoq; ab eadem & in eadem naturali forma est agere à qua & esse, atque tam proxime, merito idem est agere, quod & esse. Nam esse dicimus actum essentiæ essentialisq; formę: qui sanè actus intimus est, & actio penitus intima. Hanc ob causam cum in anima vita non sit aduentitia forma, viuere est esse animæ. Similiter in ipso intellectu, intelligere ab intellectuali forma naturaliter micans, intellectus ipsius est esse: præsertim quoniam intellectio est actio prima, ideoq; cum perfectissima sit & intima, ab esse non distat. Hanc vtique primam Platonici ponunt, qui actionem proprie in ipso bono non ponunt, cum omnis actio sit circa bonum. Hactenus de his quæ proprie sunt, sit dictum, quæ quidẽ nec volumus esse sub fato, nec in fato. Quæ vero fiunt, si aliquo in tempore fiunt, fato subiecta putamus: si fiunt semper, idest si perpetuo reuoluuntur non tam sub fato, q̃ in fato locamus. Summatim vero actionem omnem in motu quomodolibet positam, tanq̃ nõ omnino perfectam, referre debemus in causam, & illam quidẽ deniq; permanentẽ. De eo quidem quod mouetur ab alio, non est dubium, motum act. õemq; eius ab alio proficisci. Quod insuper ex se idest natura sua mouetur, quod mobiliter agat habet suapte natura, quòd autem simpliciter agat atque sit, aliunde sortitur. Actio enim mobilis cum imperfectior sit quàm stabilis, significat essentiã in qua est ab alio proficisci: atque eiusmodi actio à stabili quadam eiusdem essentiæ potentia regitur: nempe cum motio velut accidens quiddam indeterminatum sit, & indigum, priuationemq; & dispersionem patiatur admixtam, merito maxime pendet. Quamobrẽ ex subiecto in quo est, & efficiente virtute, ex qua editur, & ex fine cuius gratia fit, & occasione quadam incitante dependet. Nemo itaque somniet inclinationem quãdam incursionemq; atomorum, vel repentinam alicuius corporis motionem, vel similem inclinationem animæ à nulla causa depẽdentem rebus dedisse principium, sed omnem eiusmodi vel actionem vel passionem existimet à causa quadam superiore productam, vel etiam à circunstantibus incitatam. Cum igitur quicquid aliquando fit, à causa fiat, causas in plerisque propinquas & manifestas habemus. Vbi vero causæ propinquæ non satis patent, vel non sunt ad effectum sufficientes, remotiores merito causas perscrutamur: præsertim quando sub eadem propinqua causa imminente effectus in alio quidem sequitur, in alio vero non sequitur: & quando ex operibus hominum similibus similia cuilibet non eueniunt. Item vbi fortuna rerumq; concursus præter actionum

actionum merita fauet, atque contra. Denique ingeniorũ & morum fortunarũq; diuersitas, quæ ex causis nobis notis esse tanta non potest, occultiores superioresq; causas indagare cõpellit. In causarũ vero occultarũ inuestigatione suborta est inter philosophos opinio fati. Fatũ quidem communi quadã notione definiunt, necessitatem quandam desuper rebus illatam. Cum igitur quatuor precipuę sint sententiæ de principiis, nimirum opiniones quatuor sunt de fato: alii enim necessitatem rebus inferri à corporibus quibusdã quæ sint principia rerũ iudicauerũt: siue ab atomorũ concursionibus, vt Democritus: siue ab aliorũ quorundã corporum naturis & motibus inferatur, vt Thaleti Anaximeni Anaximãdro placuisse ferunt. Alij principium cunctis vitale arbitrantur infusum, à quo passim necessitate fatali singula moueantur, quod nonnulli Stoici voluerunt. Sunt & qui inter Astronomos reuolutionem cælestium esse rerum principium arbitrentur & fatum. Neque desunt inter Physicos atque Metaphysicos, qui singula quotidie fieri putent à serie quadã connexioneq; cunctarum inuicẽ causarum siue cęlestiũ, siue superiorũ, siue rursum inferiorũ, atque inde fatũ omnibus imminere. Siue congeries eiusmodi causarum principium habeat vnum, siue non habeat.

PLOTINI ENNEADIS III. LIBER I. DE FATO.

Alia sunt, alia fiunt: quæ fiunt, à causa fiunt, ac præter causas propinquas sæpe remotiores inuestigare compellimur. CAP. I.

ORDO eorum quæ sunt & quæ fiunt, eiusmodi esse debet, ut uel tam quæ sunt, sint per causam, quàm quæ fiunt, fiant quoq; per causam: uel utraq; sine causa, uel in utrisq; partim quidẽ absq; causa, partim uero ex causa. Vel quę fiunt quidẽ omnia ex causa ueniant: quæ uero existũt, partim causam habeant, partim uero non habeant. Vel existentium nullũ in causam referatur, aut uicissim existentia quidem omnia sint ex causa. Quæ uero fiunt, partim quidẽ hoc modo, partim illo, uel eorum nullum à causa ueniat. Principio in ordine rerũ semp. ternarũ, quæcũq; primæ sunt, ob idipsum quòd primę sunt, in alias causas referri nõ possunt: quęcũq; uero pendẽt ex primis, esse ab illis accipiãt. Actiões quoq; singulis rite distribues, si referas in essentias. Id enim est illorũ esse, actũ uidelicet eiusmodi edere. In eorum uero genere quæ fiunt, uel quæ semper quidem sunt, non eundem tamen semper producunt actum, omnia prorsus fieri secundum causas affirmandum. Fieri uero aliquid sine causa nullo modo debemus admittere, patefacientes uidelicet aditum, uel inclinationibus incursionibusq; uanis, uel repentinæ corporum motioni nullo præcedente duceq; prodeunti, uel impetu animæ temerario atque subito, nullo uidelicet animam incitante ad aliquid agendum eorum quæ antea non agebat: forte uero ex hoc ipso maior animam astringet necessitas, quòd sui ipsius minime sit. Feratur autem eiusmodi motionibus præter uoluntatem atq; causam propriã incidentibus: aut enim uolendum aliquid animam incitauit, siue id extra sit, siue sit intus, aut concupiscendum aliquid prouocauit: alioqui si nihil prosequendum mouisset, nullo prorsus modo usquàm mota fuisset. Cũ uero secundũ causas fiat omnia,

propin-

propinquas quidē singulis causas facile possumus inuenire, effectusq; in eas reducere: uelut eundi in forū causa propinqua est existimatio per quā decernimus quendā inueniendum, uel debitū exigendū, atq; omnino eligere hæc aut illa & prosequi. Deniq; similium causa est opinio, in qua cuiq; uideatur talia quædam esse efficienda: & nonnulla quidem in artes referimus uelut causas, ceu conualescentiam in medicinam atq; medicum: & diuitiarum nuper accumulatarū causam in thesaurum sorte repertum, uel largitionem ab aliquo factam, uel labores, uel quæstuariam artem. Similiter pater est filii causa, & si quid præterea conducit extrinsecus ad liberos procreandos, dum uidelicet aliud procedit ab alio. Velut tales quidā cibi, uel aliquanto priora remotioraq; ad generandos filios conferentia, ceu fœmina ad fœtum partumq; aptior, & omnino referimus in naturam.

Quia causæ sæpe e propinquo sufficientes non sunt, ideo superiores causæ indagantur. Vnde nascitur opinio de fato in quatuor sententias distributa. CAP. II.

HVcusq; uero progressum subito conquiscere, neq; uelle ad superiora procedere, pigri forsan hominis uideatur, eiusq; qui iuris ad sublimes causas ascendentibus aures non præstiterit. Quid enim in causa est, ut iisdem prouenientibus uelut apparente luna, alter quidem rapuerit, alter uero minime. Atque similibus uenientibus à continente cælo uel aere, alter quidem ægrotet, alter uero nequaquàm. Quinetiam ex eisdem operibus hic diues euadat, at ille pauper. Præterea uarii ingeniorum modi, moresq; differentes, & fortunæ diuersæ nos admonēt, ut remotiores causas perscrutemur. Itaq; cum philosophi nunquàm in propinquis causis conquiescere uellent, quicunq; principia corporea posuerunt, uelut atomos earum motu impulsibusq; & complicationibus mutuis singula facientes, dixerunt ea conditione fieri, atq; se habere singula, quà illa principia coeunt, faciuntq; atque patiuntur: nostros quoque impetus affectionesq; tales esse, quales illa faciunt. Hi ergo necessitatem hanc in principiis, & in iis quæ sunt ab illis passim rebus inducunt, & quæcunque alia quis corpora esse principia dicit, ab eisq; omnia fieri, is nimirum necessitati cuidam in his fundatæ, seruire omnia putat. Alii uero ad ipsum uniuersi principium ascendentes, ab ipso cuncta deducunt, atque causam hanc primam per omnia se diffundere, neque mouere solum, uerumetiam singula facere arbitrantur. Quam quidem & fatum uocant, fatum existimantes causam potentissimam cuncta mouentem, non modo cætera quotcunque fiunt, sed cogitationes quoque nostras ex ipsius motionibus proficisci, non aliter quàm in animali partes singulæ moueantur, non quidem à seipsis, sed ab eo quod in quolibet animali obtinet principatum. Alii præterea totius mundi circuitum omnia complectentem, motuq; singula facientem, atque habitibus cōfigurationibusq; stellarū, tam errantium quàm non errantium mutuis peragentem fatum iudicant, & prædictionibus per cælestia factis freti, singula inde fieri arbitrantur. Posset insuper aliquis alia quadam ratiōe describere fatum, dicens id esse complexionem mutuam causarum, seriemq; connexam

desuper

deſuper emanantem, per quam poſteriora ſemper prioribus obſecundent. Atque hæc ipſa poſteriora in præcedentia reflectantur, utpote quæ per ipſa fiant, & abſq; ipſis effici nequeant: quo efficiatur, ut antecedentibus ſemper ſequentia ſeruiant. Si quis autem bifariam hos diſtinxerit, à ueritate forſan non aberrabit: nempe alii quidem cuncta ab uno principio dependere putabunt, alii uero nequaq̄, de quibus in ſequentibus diſputabitur. Impræſentia uero primum quidem cum primis diſputare debemus, deinde & aliorum dicta deinceps conſiderare.

Neque cogi, neq; fieri à corporibus omnia, neq; fatum neq; præſagium fore aliquid, ſi principia rerum fuerint contingentia. Cap. III.

Corporum naturam ab incorporea cauſa proficiſci, & ab vna tandem omnia omnibus prouidente, in Theologia ſatis oſtendimus: rurſum communem corporum pulchritudinem in ordine & modo ſpecieq; conſiſtere. Atque hæc tria & ipſam pulchritudinem eſſe aliquid incorporeum in libro de Amore probauimus. Atomorum quidem motum carere ordine Democritus ipſe fatetur, vnde non facile poteſt ſummum ordinem vniuerſi ex rebus duntaxat deterioribus ordine producere atque ſemper continuare. Omniū inſuper corporum molem qua ratione corporea eſt, ordinē nō ſeruare ex eo patet, ꝙ ordo, modus, ſpecies, pulchritudo, in ipſa mundi mole præſtātiora ſunt quàm ipſa moles, ſuntq; inſuper incorporea. Quamobrem à præſtantiori quadam incorporeaq; natura & rationali atque viuente propagantur in corpus: id'que proxime anima eſt corporum agitatrix, item'que mens & ipſum bonum, vniuerſi principium atque finis. Ordo igitur ipſe & ratio vnde ordo, & anima in qua ratio, non ſequuntur corpora, ſed præcedunt. Iam vero quicunque res omnes ex inordinato corporum motu deducunt, nō poſſunt fatalē rebus afferre neceſſitatē. Quinimo expertem ordinis contingentiam principijs introducere, nihil aliud eſt quàm à rebus excludere fatum: ſic enim nulla res omnino determinate neceſſarioq; prouenietq; ſi nullus fuerit ordo, ex quo aliud deinceps cōſequatur ex alio. Nunc vero quod factum eſt, ſaltem poſtquàm factum eſt, dicitur neceſſario factum: quia videlicet dum impræſentia fiebat, quadam neceſſitate fiebat. Atq; hæc omnis ſiue circa præteritū, ſiue circa præſens cōditionalis neceſſitas ex ſuperiori quadam natura procedit, quæ ſimpliciter ſit ipſa neceſſitas, vnde conſtat non fortunam in principijs, ſed neceſſitatem potius eſſe ponendam. Mitto quòd ſi nullus in rebus ſit ordo, in quo aliud proprie ſequatur ex alio, nulla futurorum recta prędictio eſſe poterit, ſiue ex arte fieri ſoleat, ſiue inſtinctu aliquo naturali, ſiue quodam afflatu diuino. Præterea ex atomis alijs'ue corporibus non poteſt in animā ea vis & motio prouenire, qua vitali & ſenſuali vigore ex ſe mouetur & mouet: qua tam repente, tamq; artificioſe imaginatur tam varia: qua genus corporeum contemplando & amando tranſcendit: qua perturbationibus corporis aduerſatur: qua aliæ animæ ad alias diſciplinas, & has quidem incorporeas ſunt aptiores: qua denique tanquàm liberæ & ſui iuris agunt, libertatemq; à neceſſitate diſcernunt. Animam vero habere aliquam libertatem in Theologia latius diſputamus.

Neque cogi, neque fieri à corporibus omnia, neque fatum, neq; præſagium fore aliquid, ſi principia rerum fuerint contingentia. CAP. III.

Mpoſſibile certe eſt & abſurdum corporeis cauſis cuncta committere, ſiue atomis, ſiue elementis, motioniq; corporum inordinate, ordinem & rationem & animam ducem ſubdere. Maxime uero impoſſibile eſt ſubiicere atomis, & de his quidem refellendis rationes multæ ueræq; traditæ ſunt. Si quis autem principia poſuerit talia, neq; ſic tamen neceſſarium eſt, uel neceſſitate quadam per omnia, uel alio quodam pacto inde fatum ſequi. Pone primum atomos eſſe. Hæ igitur mouebuntur partim quidem deorſum, ſi modo quicquàm ſit deorſum, partim uero è tranſuerſo, utcunque contigerit aliò uidelicet aliæ: nihil utique omnino, ordine ſcilicet non exiſtente. Id ipſum uero factum, quando factum eſt omnino. Quamobrem neque prædictio, neque uaticinium

prorſus erit, neque præſagium ullum ex arte. Quo enim pacto in rebus inordinatis ars ulla eſſe poteſt? neque ex oraculo inſpiratione'que diuina, uel mentis inſtinctu, nam in his quoque oportet futurum iam eſſe determinatum: & corporibus quidem accidet ab atomis pulſantibus pati quæcunque atomi ferant ex neceſſitate. Animæ uero actiones & paſſiones quibus nam motibus atomorum aſcribere poteris? Qui nam impulſus ſiue per deſcenſum, ſiue per qualemcunque incidentiam atomorum, faciet in anima tales quoſdam rationis diſcurſus, uel tales impetus? Aut omnino diſcurſiones uel impetus, uel motus, neceſſario prouenire, uel quomodocunque etiam prouenire. Præterea quando animus perturbationibus corporis aduerſatur, quid nam atomi ad id conducunt? Dic rurſus per quas differentias atomorum homines compellantur, ut alii quidem geometræ ſint, alii arithmetræ, atque aſtronomi, alii ſapientes. Omnino uero libertas arbitrii opusq; noſtrum tolletur è medio, atque id inſuper quod eſt animal eſſe: feremur enim quocunque corpora trahant, ita ut inanimata corpora nos impellentia. Eadem ſimiliter illis obiici poſſunt qui alia corpora eſſe omnium cauſas arbitrantur: quod'ue præterea calefacere, frigefacere, diſſoluere nos, & quæcunque illis infirmiora ſunt poſſunt. Actiones uero quales parit anima ab his fieri nequeunt: ſed has oportet ab alio quodam principio fieri.

Non eſſe in uniuerſo tantum unum agens. Cap. IIII.

NEque rurſum exiſtimandum eſt, mundum ſic vnum duntaxat animal eſſe, vt in eo nõ ſit anima niſi vna, vnicumq; corpus. Et omnes vbique motus pariter & effectus opera tantum eiuſdem animæ ſint neceſſario procedentia: nullaq; ſit alia præter eam cauſa, nullum denique agens. Sic enim & ordo tollitur cauſarum, in quo fatum conſiſtere cõmuniter arbitrantur, & dignitas mundo ſumma detrahitur, ſi vnicum in eo ſit agens atque mouẽs, cætera patiantur tantum atque moueantur. Perfectio enim mundi potiſſimum in eo conſiſtit, vt vniuerſum hoc maxime formale ſit & agens, in eoq; ſit formarum & agentium ordo quàmplurimus. Præterea cum tota primi agentis natura ſit ipſa efficacia prorſus immenſa, res plurimas efficaces ideoq; agentes ex ſe propagat, quandoquidem & ignis agens agentem generat ignem. Item primus ipſe motor quæcunque ſolus agit & mouet, quàm optime peragit. Multa vero paſſim præter ordinem exactiſſimum atque optimum, quantum in ſingulis eſt naturis, videntur accidere: ex quo patet, naturis ſequentibus munus ad agendum proprium non deeſſe. Denique intellectualis anima dum ad ſe conuertitur, dum viciſſim in oppoſitas conſultando ipſa ſe diſtrahit coniecturas, dum opera naturæ imitatur, emendat, inſtaurat, dum alias quidem recte progreditur, alias vero præuaricatur, dum & corporum & animarum ſupergreditur ordinẽ, profecto declarat nec eſſe ſe animalis vniuerſi partem, nec illi neceſſario ſubditam.

Non eſſe in uniuerſo tantum unum agens. CAP. IIII.

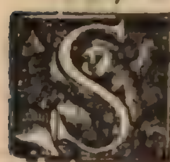

SEd nunquid una quædam anima per cuncta diſcurrens ſingula peragit? adeo ut quodlibet ceu pars perferatur illuc quo ducit totum? Ferantur autem inde cauſæ conſequentes neceſſitate? atq; continuam horum omnium connexionem, fatum appellare debemus? Perinde ac ſi in planta habente principium à radice, aliquis plantæ fatum dicat diſpoſitionem ab ipſa radice per omnes plantæ partes quaſi gubernando diffuſam, conſpirationemq; mutuam, & actionem, & paſſionem una diſpenſatione contentam. At uero nimius hic neceſſitatis exceſſus, fati'que eiuſmodi conſtitutio ipſum fatum ſeriem'que cauſarum, &

-catū complexionē funditus aufert. Sicut enim in partibus nostris à nostro principali motis, absurdū est dicere secundū fatalem seriem agitari. Non enim aliud quidē est quod tradit motū, aliud uero quod accipit ipsum quoq; proprium quendam habens impetū, sed primum illud est quod crus etiam mouet. Eodem modo si & in uniuerso unum erit omne faciens atq; patiens, neq; aliud prorsus ab alio secundum causas continue reductas in aliud, certe non erit uerum, omnia secundum causas fieri, sed erunt omnia unum. Quapropter neq; nos ipsi nos erimus, neq; nostrum opus ullum, neq; ipsi ratiocinabimur: sed alterius cuiusdā ratiocinatio erit, alterius quoq; cōsilium. Neq; agemus ipsi quemadmodum nunc, neq; pedes calcitrant, sed nos per pedes tanquàm partes nostras dicimur calcitrare. Oportet tamē quemlibet nostrū id proprie quod est existere, actionesq; & cogitationes esse nostras: & uniuscuiusq; uel honestas uel turpes actiones ab ipso unoquoq; procedere, neque decet uniuerso actiones turpes ascribere.

Neq; nos à cælo cogi, neq; cætera à cælo tantum, & necessario fieri. Cap. V.

TErtij fatorum assertores sunt astrologi, non omnes inquam, sed plures: idq; fatum esse dicunt, quòd suus cuiq; astrorum conspectus necessitate decernit. Destinari vero inde suam cuique sortem ex eo confirmant, quòd astrorum obseruatione singulis ventura prænuntientur. Præterea quod ex accessu & decessu & habitudine luminum in corporibus mutationes multæ contingant. Plotinus autem nullo pacto ferre potest hominem in singulis motibus radiorum confluxu cælestium necessario agitari: quia neque corpus humanum pars mundi continua est, neque anima hominis pars animæ mundi, neque à mundi anima procreatur. Habet ergo corpus humanum præter figuram propriam, motorem quoque intra se proprium, propriumq; progressum. Motorem inquam intellectualem, qui sane per intellectualem naturam transcendit corpus vitamq; mundi: quippe qui non sit pars vniuersi, sed ipse in se aliquod vniuersum. Cumq; omnis motio sit gratia boni, animus vero noster communem ipsam totius boni simpliciter teneat notionem, in hac autem bona singula comprehendantur, merito motus animi non ad hoc aut illud tanquàm bonum necessario destinatur, sed ad quodlibet pro coniecturarum varietate æque conferre se potest. Iam vero longa in singulis consultatio, ac per opposita vicissim pensitatio diligens, & exacta quædam electio, & mox ad coniecturas alias retractatio, declarat animum non ferri natura quadam vel more vel instinctu naturæ, sed vniuersali potius liberaq; mouendi & agendi facundia. Cum igitur propriam naturam & efficaciam habeamus, ideoq; propriam insuper actionē, merito non solum sub cælesti patimur actione, sed cælestem quoque influxum pro efficaci proprietate suscipimus, ipsiq; aliquid inde proprium agimus: iterumq; aliquid mera nostra proprietate peragimus. Mutatur etiam cælestis influxus circa nos ex natura locorum; nam & sub exigua climatis cuiusque particula, vbi etiam stellarum influxus est idem, eodem momento & semper diuersa nascuntur atque contingunt pro diuersitate situs, & terræ, aerisq; & aquæ & ventorum, atque vaporum, morumq; & legum. Præterea similes plerunque filij sunt parentibus & nutricibus in quacunque hora nascantur & nutriantur, vtpote qui plus admodum à suis, quàm ab hora suscipiant. Atque etiam si ob communem loci & generationis nutritionisq; naturam forma inter se sint similes, sæpe tamen plurimum moribus & ingenio differunt: quippe cum diuersitas animorum tum ingenio tum moribus differens aliunde insuper quàm ex his corporeis causis oriatur. Denique vbi animus incitamentis corporis aduersatur, idq; facit tranquillitatis & intelligentiæ gratia, declarat se & operari libere, & à corpore proprio non dependere, neque igitur à cælesti corpore. Quod quidem per nostrum corpus solum agere nos posse videtur, Corpori vero nostro mentis tum virtute, tum gratia possumus reluctari, vitamq; eligere menti consentaneam, quàmuis corpori noxiam. Ac sæpe dum similis permanet natura & incitatio corporis, quædam dissimilia inter se quandoque solemus eligere pro coniecturarum duntaxat varietate. Atque etiam vbi euasit natura corporis iam dissimilis, similia nihilominus eligere consueuimus, si ratio similis persuaserit, vtpote qui tunc non tam ex influxu corporeo, quàm ex intelligentiæ rationisq; affluentia pendeamus. Quòd autem nonnulli tradunt, nostra hæc à stellis effici, quia significentur ex stellis, confutatum est alibi etiam diligentius: tu vero ita conclude. In quolibet mo-

mento ac etiam in eodem stadio quàmplurima simul nasci possunt: inter se diuersa non solum singularibus accidentibus, uerumetiam specie atque genere. Quibus etiam diuersa ualde sors obtigit, quasi non ab hora duntaxat natura rerum & fortuna trahatur. Quod quidem hinc etiam confirmatur, quòd quàmplurimi sæpe eodem communiq; exitio simul pereunt, neque tamen vel eadem hora sunt nati, vel simul ad locum ex ... ij confluxerunt.

Neque nos à cælo regi, neque cætera à cælo tantum, & necessario fieri.

CAP. V.

Orte uerò non ita singula peraguntur, uerum circuitus cælestium cuncta gubernans, astrorumq; motus singula ita dispo- nunt, prout se mutuò inter se habent, secundum meridianum tempus atq; situm, & ortus, & occasus, atq; congressus. Ab his utiq; præsagientes prædicunt de his quæ circa uniuersum, & quæ circa quemlibet futura sunt, neque solum qualis fortuna, sed etiam qualis ferme cogitatio sit futura. Videre licet alia quoque animalia plantasq; ab ipsa illorum consensione tum augeri, tum minui, tum cætera ab illis omnia perpeti. Regiones quinetiam in terra inter se differre secundum habitum quendam ad uniuersum, præcipue uero per aspectum ad solem. Sequi autem loci naturā apparet nō solum plantas & bruta, uerumetiā hominum species, & magnitudines, & colores, iras, cupiditates, studia, mores. Itaque omnium autoritas penes ipsum consistere uidetur uniuersi circuitum. Ad hæc igitur primo dicendum est, hunc quoque sermonem quàmuis alio quodam pacto, superioribus omnia nostra subiicere, uoluntates, passiones, uitia, impetus. Nobis autem nihil assignare nostrum, sed nos existimare tanquàm lapides agitari, potius quàm tanquàm homines quoddam ex nobis nostra'que natura proprium munus habentes. Veruntamen concedere decet nostrum nobis opinariq; præterea peruenire quædā ab uniuerso usque ad nostra, quæ iam per se aliquid sint, nobisq; propria. Sane distinguendum est, quæ nam ipsi nos agamus, quæ'ue necessario patiamur, neque cælestibus omnia concedenda: existimare debemus à regionibus aerisq; circunfusi diuersitate multa nobis accidere, uelut in corporis complexione frigus atque calorem, accidere quoque ab eorum qui gignuntur conditione. Nonne parentibus plurimū nati similes oriuntur: tum forma atque figura, tum quibusdam animæ irrationalis affectibus. Quinimò sæpe similes forma sunt ob communem loci naturam, quę plurimam tamen habent in moribus & cogitationibus differentiam, quasi hæc ab alio quodā principio oriantur. Præterea repugnantia rationis aduersus complexionē corporis atq; libidines ad hæc similiter refellē da cōducit. Sin aūt ex eo ꝙ habitudine stellarum suspicientes singulis futura prænunciant, ab illis quoq; fieri opinentur: perinde id se habebit, ac si aues eorum quæ significant causæ forent: similiterq; si omnia quorum inspectione uates præsagiunt, facere etiam quæ significant dicerentur. Item ex his eadem perfectius considerare licet, quæ nato prædicit astrologus, suspiciens stellarum dispositionem quando nascitur constitutam: quæ quidem si dixerint non significari tantum à præsenti dispositione sed fieri, sæpius mentientur: nempe quando de generosa stirpe iudicant dicentes, natum ex nobi-

ex nobilibus patribus uel matribus ortum, quo'nam pacto licet dicere, hinc illa fieri quæ parentibus inſunt prius quàm talis ſtellarum ueniat diſpoſitio, cuius contemplatione prædicunt? Etenim parentum quoq; fortunas à filiorum generatione declarant. Rurſus futuras filiorum conditiones atq; fortunas, ab ipſis parentibus circa illos, qui nondum ſunt nati, portendunt. A fratrum quoq; genituris ſępe fratrum mortes. Item ex mulieribus uirorum ſortes, uiciſſimq; ex his illa diiudicant. Qua nam igitur ratione ſtellarum diſpoſitio cuiuſq; propria facit ea, quæ iam ex patribus certa quadam coditione futura dicuntur. Aut enim priora illa ſunt efficientes cauſę, aut ſi illa cauſæ nō ſunt, neq; hæc etiam cauſæ erunt. Quinetiam filiorum forma parentibus ſimilis teſtatur pulchritudinem deformitatemq; ab ipſa ſtirpe, non ab aſtrorum motibus proficiſci. Probabile eſt inſuper eodem in tempore animalia omnigena hominesq; ſimul oriri, in quibus eadem omnino oporteret accidere, quibuſcunq; ſtellarum eadē diſpoſitio imminet. Quo igitur modo homines ſimul & cætera per eaſdem cæli figuras exoriuntur?

Quomodo ſingula generentur à naturis proprijs conferente cælo. Quomodo cæleſtia ſignificent dæmones, cognoſcant, atque exequuntur. Cap. VI.

IGitur quemadmodum alibi diſputauimus in propria generatione rerum cauſæ inferiores tanquàm proximæ atque propriæ poſſunt quàmplurimum. Itaque hic homo naſcitur, ille equus, non quia tunc naſcatur aut aliàs, ſed quoniam hic ex homine, ille fit ex equo. Similiter quòd homo hic ita naſcatur, affectus ex certa parentū affectione procedit, potius quàm ex quadam cæleſtium habitudine, exteriore, communi, accidentali, ac potius momentanea. Conducit tamen ad id cęleſtis influxus, vel ad efficaciā, vel ad qualitatē generandi bus, ac genitus adhibendā valde communē, & hāc quidem corporeā, quoniam à corporibus fit in corporibus, atque hæc etiam pro ſuſcipientium & loci conditione ſuſcipitur. Dotes aūt animi quæ non obſequuntur corpori, neque ſequūtur ex corpore, ſpectantes videlicet ad incorporea nequeunt à corpore cæli in animum proficiſci, neque per corpus noſtrū, & multo minus ſine corpore noſtro. Induſtria igitur rationes rerum incorporeas ſagaciter inueſtigans, non corpus cæli ſequitur, ſed incorpoream mētis humanæ naturam, quæ forte ad hæc adiuuatur ab ipſis ſiderum animabus, mentibusq; earum, contemplatorum dæmonum miniſterio. Quòd aūt ſtellæ natura diuinæ ex motu locali naturam quotidie mutent, & in malū aliquando, nefas eſſe dictu alibi demonſtrauimus. Diximus etiam, vbi mala & incōmoda ordinisq; expertia obſeruatione cæleſtium portenduntur, hæc non ab illis fieri bonis videlicet atque ordinatis. Sed ita ſignificari ſicut auium volatu garrituq;, alijs'ue portentis ſignificari dicuntur multa, non fieri. Quæ quidem ſignificandi facultas, in mutua quadam rerum connexione conſiſtit. Quæ ſigna quam'ue connexionem, non homines, ſed dæmones ipſi cognoſcere poſſunt. Quod Origenes diſputat, & Plotinus hic innuit, vbi ait: qui videlicet literaturā eiuſmodi nouerint: & Plato his verbis in Timæo ſignificat, quid fiat vel ſignificetur ex cæleſtium habitudine, tentare vanum eſt ſine diligēti ſimulacrorum illorum inſpectione. Omnia vero illa perſpicere non noſtrum eſt, ſed dæmonum: nobis enim nec ætas, nec oculus, nec ingenium ſuppetit. Quemadmodum vero dæmonum præcipue munus eſt, cæleſtia ſigna tenere, nobisq; ſuggerere, ſiue dormientibus ſiue etiam vigilantibus: ita etiam illorum eſt ſæpe quæ cæleſtia portenderunt, certis ſubinde temporibus exequi. Dæmonum quidem meliorum meliora, deteriorum vero deteriora. Per hos itaque poſt longa curricula temporū expleri poſſunt, quæ cæleſtiū ille habitus, qui iandiu prorſus euanuit, ideoq; nec agere quicquàm poteſt, quandoque fore ſignificauit. Neque tamen dæmones ita nos mouent, quod Plato ait, vt neceſſitate compellant, modo enim imaginario ſępius quàm corporeo ducunt: tametſi agunt in nos non electione ſolum, verumetiam quadam proprietate naturę, ſicut & ſtellę oculis apparentes. Agunt inſuper in inferiora ſuis quibuſdam motibus & aſpectibus, quatenus ſtellarum choreas comitantur: ſed quoniam proprij muneris aliquid adhibent, cęleſtium in nobis actio iudiciumq; cōfunditur. Hac itaque ratione quæ ſtellę viſibiles portenderunt, inuiſibiles ſubinde ſtellę, ideſt dæmones partim nobis ſuggerunt, partim pro viribus exequuntur, hinc illud Platonis: Animas in generationem labentes ducunt dęmones electę

Iam vitę sortisq́; fatalis executores. Dęmones quidem Saturnij Saturnias regunt animas, & Saturnia munera peragunt. Iouij similiter Iouias atque Iouia, cęteriq́; similiter. Cumq́; sicut homines in qualibet regione partim Saturnij, partim Iouiales sunt: sic & dęmones similiter varij in qualibet sphęra mundi versentur. Meliores quidē inter Saturnios, meliora Saturni munera: deteriores vero inter eosdem, deteriores sub eodem euentus peragere solent, eodemq́; pacto Martij, cęteriq́; similiter. Vbi vero Plotinus ait: Quotidianas cęlestium motiones pręter communem mundi salutem, esse insuper vtiles, vbi potentibus intelligere futura significāt, ostēdit significata posse vitari, si mala sint: sin bona, iterum adiuuari, multo magis quàm medicus possit ad signa quæ sunt in nobis, valetudinem adiuuare. Alioqui & in Astrologia, & in medicina signorum obseruatio foret inanis, ac deus qui signa pręscripsit in cęlo, inferiorū saluti prospiciens frustra pręmonuisset.

Singula hic à naturis proprijs, magis quàm à cælo propriam in generatione accipiunt qualitatem, quàmuis à cælo significentur. CAP. VI.

SEd profectò singula secundū naturas suas fiunt: equus quidem quoniam ex equo, homo autem quoniam ex homine nascitur. Quinetiam talis uel equus uel homo, quoniam fit ex tali. Conducat ad idem quoq; cęli motus, concedens tamen genitoribus genitisq; quàmplurimum. Tradant uero cælestia quantum ad corpus spectat multa & hæc quidem conditione corporea, colores, frigora, complexiones corporum consequentes. At quo nam pacto mores & studia præsertim quæcunq; non uidentur corporum complexionibus obsequi: ceu quòd aliquis sit grammaticus, uel geometra, uel aleator, talisq́; rei aut talis inuentor. Iam uero prauitas morum quomodo à cælestibus qui dii sunt, hominibus dari potest? Et omnino quotcunque dare dicuntur mala, ipsi uidelicet facti mali, propterea quòd occidant, uel sub terram ferantur, quasi diuersum aliquid patiantur, si nobis occiderint, non autem semper per cælestem sphæram circunferantur, & quantum in se est, terram eadem ratione respiciant. Neq; etiam dicendum est, deorum alium dum alio atq; alio situ aspicit aliū, meliorem deterioremúe euadere, adeo ut affecti bene, nobis etiam benefaciant, male uero affecti noceant. Præstat uero dicere, cælestia pro uniuersi salute percurrere, sed interim ad alium quendam usum conducere, quo scilicet qui illa suscipiunt quasi literas, qui uidelicet literaturam eiusmodi nouerint, futura legant, ex ipsis figuris comparatione quadam analogica indagātes significatum. Quemadmodum si quis dixerit, auem per sublimia peruolantem actiones quasdam sublimes significare.

Qui necessariam rerum seriem introducunt, ineuitabiliter singula peragentem, auferunt tum infimis contingentiam, tum consilio libertatem. Cap. VII.

QVarta de fato sententia quam sucipimus pertractandam, vnà cum secunda sententia conuenit in eo quòd ab vno quodā vitali principio cunctis infuso, singula per rationes seminales existimat generari, quod est potissimum à Stratone probatum. Dissentit vero in eo quòd non solum eiusmodi vitale principium esse efficax arbitrantur, sed multa pręterea sub eo aliquam agendi efficaciam possidere: ita tamen, vt non aliter agant q̄ à primo trahantur. Addunt causas sub his alias deinceps aliasq́; subinde consequi, atque ita cōnecti, vt & à prioribus sequētes necessario deducantur atq; ducant, & quicquid agunt necessario facere: quicquid inde fit, necessario fieri. Atque ad omnem vbique euentum cunctas inuicem q̄uis aliter alibi conspirare, quę maxime videtur sententia fuisse Chrysippi. Mitto impręsentia quòd hæc opinio rebus aufert contingentiā, quam saltē circa infima mundi doctissimi quiq; arbitrantur accidere. Id aūt imprimis Plotinus detestare videt, quod rationalē animā electiōis libertate & actiōis autoritate proculdubio priuāt, si modo verū sit quòd aiunt actionē qualibet animæ ab impetu quodā, & impetū ab imaginatione, & imaginationē à pręsenti

rerum ſerie vel in nobis vel circa nos agente neceſſario proficiſci. Quàm vero turpe ſit intellectualem animam, incorporea à corporibus ſegregantem, illaq; his præponentem, corporum neceſſitati ſubijcere, in Theologia ſatis oſtendimus. Non incitari autem à cęlo quemlibet animi motum, Zael & Meſadach & alij, vbi de interrogatione loquuntur, oſtendunt. Aiunt enim interrogationem tunc & iudicium duntaxat habere effectũ, quando interrogans vehementiori quadam ſolicitudine quęritat, quaſi tunc ſolum moueri cælitus videatur. Sed quando interrogatio non eſt ſolicita, fallaciſſimum eſſe reſpõſum, quaſi tunc interrogator non moueatur à cælo. Quid plura? Studium & induſtria contradicendi fato, nobis non datur à fato. Cultus ſupercæleſtis dei in cauſam cælo ſuperiorem poſtremo reſoluitur.

Qui neceſſariam rerum ſeriem introducunt ineuitabiliter ſingula peragentem, auferunt tum infimis contingentiam, tum conſilio libertatem. CAP. VII.

Eliquũ eſt conſiderare opinionem dicentem cuncta ſimul implicari atq; connecti, unde ſingulis cõditio aſſignatur: ponentẽ quoq; principiũ unum à quo per rationes ſeminales ſingula generentur. Eſt autẽ hæc opinio illi perſimilis, quæ dicit omnem habitum atq; motum tum noſtrum tum uniuerſum ab anima uniuerſi procedere. Et ſiquis uelit nobis & ſingulis condonare, ut nõnihil à nobis ipſis efficiamus: habet tamen omnino omnium neceſſitatẽ. Sane omnibus unà cauſis comprehenſis impoſſibile eſt unumquodq; non effici. Nihil enim præterea reliquum eſt, quod uel prohibere queat, uel aliter fieri forte compellat: ſiquidem cuncta comprehendãtur in fato. Cum uero talia ſint ut ab uno principio profluant, nihil iam nobis aliud reſtat, niſi ut feramur quocunq; nos illa compulerint. Nam & imaginationes cauſas ſequentur antecedentes, & impetus imaginationes comitabuntur: arbitriiq; libertas nomẽ erit inane. Nõ enim ex eo quòd ipſi nos aliquid impetu quodam aggredimur, arbitrii plus habebimus: quippe cum impetus omnis ab antecedentibus incitetur, iusq; noſtrum erit tale, quale animalium reliquorum infantiumq; atq; furentium cæcis quibuſdam ſtimulis diſcurrentium: nam & in his ſunt impetus. Et per Iouem ſimilis fermè impetus eſt in igne, atq; in omnibus quotcunq; conditioni propriæ ſeruientia, ipſius inſtinctu præcipitantur. Id autẽ omnes perſpicue contuentes non ambigunt: uerum alias quaſdam huius impetus cauſas indagantes in hoc quaſi principio minime conquieſcunt.

Quomodo anima ſit ſuper fatum, in fato, ſub fato. Cap. VIII.

COmmunis de fato philoſophorum opinio eſt, eſſe neceſſitatem quãdam ex corporearũ cauſarum conſpiratione rebus illatam. Cum vero & corporum motus ab anima, & ordo corporaliũ formarũ ab intellectu proueniat, merito intellectualem animã à neceſſitate, quæ ex motu & ordine vel ſerie corporali ſolet inferri, exiſtimamus naturaliter eſſe ſolutam, tãtumq; abeſſe, quòd ſubijciatur fato: vt etiam ipſa ſit ipſius fati principium, ſiquidem fatum ſit corporea ſeries, hæc aũt ab anima intellectuali dependeat. Ab aïa inquã vniuerſi, ſeries cõmuniter vniuerſa. Ab aïabus quoq; cęteris ſimili quadam intelligentia præditis, ſeries alibi, paſſim alibiq; propria. Duo ſunt igit̃ in fato genera cauſarũ: cauſæ inquã animales velut fati principia, id eſt animæ ſeſe corporibus regendis accõmodantes: cauſę iterũ corporales tãquam complentia fati. Eſt ordo præterea triplex, tũ corporum omnium ad primum corpus, tũ animarũ ad primã animã, tũ corporũ ad animas, perq; animas ad animã primã per quãdam intellectualẽ ad intellectum primũ: atq; ita ſeries vniuerſa fatorũ ad diuinã tandẽ redigit̃ prouidentiam. Si igit̃ anima extra corpus ſit omnino, ſimiliter eſt extra fatũ. ſi ſit in corpore, quatenus indulget corpori naturaliter patiẽti ſub fato, ipſa quoq; eatenus in fato patit̃. Sin autẽ pro viribus ſe à corpore ſegregat, ſolamq; huic uim accommodat vegetalem, in fato duntaxat cõputatur vt àgens, agit tamen pro conditione fortunæ. Et nonnulla quidem ipſa vel naturali facultate permutat, vel arte quadam emendat & corrigit, vel magnanimitate facillime tolerat. Quòd autem anima eatenus fatum ſubeat, quatenus ſe immergit in corpus, oſtendit

Timæus dicens, animas tunc primum leges didicisse fatales, cum sunt coniunctæ vehiculis. Hinc enim fati trahuntur exordia. Sed interea quòd libero motu & fatũ adeant, & deinceps quandoque se soluere possint, declarat quod ait Plato & in Timęo, & in decimo de Repu. De um docuisse animas tum fatales leges, tum rationem iuris diuini pariter & humani, vt extra culpam deus existeret: & addit, virtutem rationemq; liberam esse.

Quomodo anima sit super fatum, in fato, sub fato. CAP. VIII.

QVænam igitur alia præter has restat causa, quę accedens nihil relinquat extra causam: consequentiam rerũ ordinemq; conseruet, nos aliquid esse permittat, prædictiones uaticiniaq; non tollat. Animã itaque oportet, quæ aliud principium sit, rerum ordinibus inserentes: neque uniuersi tantum, sed etiam cuiuslibet animam unà cum totius anima, utpote quæ principium sit non paruum cuncta contexere. Cum uidelicet anima non sicut cætera ex seminibus oriatur: sed in causarum generationem præcedentium, ordine collocetur. Quamobrem quando à corpore semota uiuit, maxime suiipsius domina est atq; libera, & extra mundanæ causæ potestatẽ. At infusa corpori, haud amplius in omnibus dominãdi autoritatem habet uel libertatem, utpote quæ unà cum aliis iam fuerit ordinata: fortunæ uero, scilicet ea quę circũstant, quibus cum concidit profecta in medium, possunt q̃ plurimum, usqueadeo ut anima propter circunstantiam faciat multa: quædam uero quodam imperio quocunq; decreuerit agat. In pluribus sane dominatur anima, si melior sit: in paucioribus uero, si peior. Aut enim complexioni corporis obsequens concupiscere uel irasci compellitur, aut paupertati succumbens euadit humilior, aut admirata diuitias iam tumescit, aut exultans imperio tyrannidem iam exercet. Anima uero bonitate naturæ freta, si in eadem inciderit, his repugnat atq; dominatur, potiusq; permutat ipsa q̃ permutetur. Et partim quidem mutat, partim absq; culpa permittit.

Quomodo anima in fato sit ut agens, quomodo ut patiens: item de contingentia rerum. Cap. IX.

AD illos autem qui dicebant, quicquid fit, ideo necessario & ineuitabiliter euenire: quia cunctæ simul causæ connectũtur. Positis autem omnibus vndique causis effectus necessario sequitur, iam sic obijcitur. Etiam si nobis id concedatur, autoritatem tamen suam potest animus retinere. Nam & ipse est in ordine causarum, tũ naturalium, quatenus per vim vegetalem non patitur: sed agit in corpore, tum earum quæ voluntate faciunt: ideoq; ex se libereq; mouentur. Quando igitur animus linguam brachiumq; mouere decreuit, necessario fit motus in membro: si modo causæ cunctæ concurrant, vnà cum electione videlicet atq; proposito, singula quæ circũstant, id est, quæcunque sunt præter animum, quorum concursus hic fortuna vocatur: scilicet vt & membra sint apta, & nihil obstet. Annumeratur etiam inter externas causas, quæ fortunæ nomine designantur, si quid ex vniuersi motu vnà cum sequentibus causis conducit ad opus. Opus itaque tunc necessitate procedit, non tamen animus tanquam compulsus mouetur ad opus, si neque incitamentum ex corpore surrepẽs sequitur eligendo, neque externum cogitat circa corporea commodum vel incommodum. Neque omnino spectat externa, neque falsa opinione decipitur: sed intelligentiã rationemq; certam & passionis expertem habet ducem, atque ad ipsius optimum habitum velut ad finem omnia dirigit. Ex eo certe quòd sapiens animus ad se velut ad finem dirigit actiones, constat ipsum non externum sed internum actionis principium possidere. Hactenus agere animus iudicatur, quia per formam sibi propriam & intimam & præcipuam, & suipsius gratia operatur. Quando vero vel ipse ex se prius degenerans, vel ignorans, vel extrinsecus incitatus, & instigatus à corpore aggreditur aliquid aliorsum spectans quàm ad animum, non tam agere quàm pati censetur. Agit autem maxime, vbi non solum ex se & sui gratia operatur, sed etiã in seipso per se solum sine instrumentis agit, id est, munus contemplationis exercet. Vbi vero vel voluptuosam viuit vitam sine moderatione, vel actiuam sequitur sine prudentia, grauissime seruit & patitur. At quoties actiuam cum prudentia partim quidem agit ipse, partim vero agitur: quatenus & ab externis incitatur ad motum, & pro cõditione circũstantium exequitur

quitur ministerium. Memento vero Plotinum hic concursum rerum quæ nos prope circunstāt, quem fortunam nominat existimare, non necessario vbique in fata cęlestia redigendū: ita vt disponatur ad vnguem, quemadmodum ex se cælestia digerunt, nō enim tam exactus in his quàm in illis est ordo, neque firmitas ęqua, neque concordia similis. Hinc illud Plotini. Effectus apud nos cælestium procausarum inferiorum conditione contingunt: item naturales effectus similitudinem cum causis propinquis longe maiorem habent quàm cū remotis. Rursum cælestium aspectus plerunque non tam causæ sunt quàm signa, propterea cum quadam conditione loquitur, vbi ait: Et si quid præterea ex cælestium motione conducit ad opus. Denique mutari ordinem inde huc forsitan prouenturum, diligentia nonnunquam humana virtuteq; animi posse putat.

Quomodo anima in fato sit ut agens, quomodo ut patiens. Item de contingentia rerum. CAP. IX.

NEcessaria itaq; sunt quæcunq; proposito simul atq; fortunis comprehensa conficiuntur. Quid enim præter hæc esse queat? Cunctis autem unà causis comprehensis omnino omnia fiunt, inter illa quæ sunt extrinsecus cōnumeratur & si quid ex uniuersi motu unà cū sequentibus causis conducit ad opus. Quoties igitur anima ab externis iam mutata agit aliquid & aggreditur, quasi cæco utens motu, neq; actionem neq; affectionem eiusmodi uoluntariam liberamq́; appellare debemus: similiter quando ipsa ex seipsa peior existens non rectis ubiq;, neq; principalibus motionum exordiis utitur. At quoties rationem puram & passionis expertem tanquam proprium ducem habens aggreditur, hanc solam aggressionem iudicare debemus in nostro arbitrio sitam esse, uereq; liberam: idq; opus nostrum existere. Quod quidem non aliūde ducitur, sed intrinsecus ab anima pura: anima inquam à primo præcipuoq; & proprio progressa principio, neq; propter ignorantiam aberrante, uel à uiolentia libidinum superata. Concupiscentiæ nanq; uehementius animam occupantes ducūt atq; trahunt, neq; permittunt ulterius penes nos actiones esse, sed passiones.

Natura intellectualis agit libere, sed eius effectus aliquando impeditur in ratione. Cap. X.

COncludit igitur neque res agitari casu, sed esse in rebus ordinem per causas consequentem: vnde res artificiose fieri significariq; possint. Neq; rursum omnia semper externa necessitate pulsari siquidem oporteat non solum esse quæ extrinsecus, sed etiam quæ intrinsecus moueantur. Et quæ intrinsecus partim quidē à determinato quodā instinctu naturæ, partim vero ab absoluto & amplo liberoq; principio. Alioqui ordo mobiliū aut nullus erit, aut non redigetur ad summū: & quæ mobilia sunt per aliud ad ipsum quod per se mobile est, quod tamē oportet esse, minime referētur. Quod enim fertur solū instinctu naturę non seipsum mouet, sed vel impellit ab imprimēte naturā more sagittæ, vel trahitur à cognato, sicut à magnete ferrū. Quamobrē intellectualis anima cū optima quadā, id est intellectuali ratione sit omnia: ratione inquam vniuersali prorsus & absoluta quæcunque promit ex intellectuali principio agit ipsa, non patitur: sapientia enim intellectualis apud Plotinum & magnos plerosque philosophos causam non habēt externam ex occurrentibus videlicet incitantem: sed intus ab æuo lucet & micat intrinsecus, hucusque nullo prorsus impediente. Emicat quoque in rōnem intelligentiæ proximā, & vtentem intelligentia; quoties non impedit. Impeditur autem tum communiter ob elsti actionem quandam animæ circa plurima, tum proprie in quibusdam qui vel nascuntur insani, vel fiunt. Et hoc quidem tribus præcipue modis. Nam aut hebetes vel obliuiosi, aut stolidi, aut furiosi sunt. Huius insaniæ causa est tū sensualium instrumentorum ineptitudo, tum eleuatio vaporum, tum vehementior imaginationis intentio, qua rationis remittitur actus, tum naturæ occupatio nimia circa morbi curā, tum denique occupatio quædam dæmonica. Forsan vero sicut inmanes in morbus actiones à nobis instigatione dæmonum infimorum procedere solent: sic insania fit plerunque mira quadam machina dæmonum. Qui sicut vapores humorum sensibilesq; imagines ad incitamenta concitant vitiorum: sic & vapores in corpore & imagines in phantasia nonnunquam prouocant, ad eam incitādam, ac penitus roborandā, vt inde ratio vel remittatur vel illudat. Fieri vero insaniā à dæmonibus humores mirabiliter irritātibus Serapio & Auicēna

maioresq;

maioresq; non negant. Et Euangelium vbique testatur: vbi dum sanatur correpti dæmone, curantur insani. Non enim verisimile est animam diuinitatis participem vel tã scelerate peccare, vel adeo insanire, nisi natura id insuper dæmoniaca moliatur. Ideo forsan in secundo capite dixit, ingentem ingeniorum morumq; diuersitatem non esse à manifestis tantum causis atque propinquis. Idcirco Paulus apostolus inquit: nobis non esse certamen duntaxat aduersum corpus, sed aduersum dæmones caliginoso huic aeri destinatos. Prospera igitur vel dispositio humorum ac membrorum, vel stellarum positio non efficit sapientiam: sed significat sapientiæ vsum ab opposita dispositione vel positione nõ impediri. Quo quidem impedimento nobis sublato per seipsum foras emicat sapientiæ lumen. Quæ vero de dæmonibus diximus, sic à Porphyrio in libro de oraculis confirmantur: sunt inquit corpora hominum maligni plena dæmonibus, præsertim illorum qui epulis delicatioribus viuunt: comedentibus enim nobis adueniunt & inhærent corpori. Idcirco ieiunium & castitas maxime laudantur: non quia proprie Deus bonus ita placet, sed vt recedant illi qui sanguine & immunditia gaudẽtes, vt his ipsi quoq; fruant, corpora voluptuosorũ ingrediuntur. Constat enim vehementẽ caducarum rerum cupiditatem & libidinosi spiritus impetũ non aliunde quàm ex malignorum dæmonum præsentia nimium inualescere. Quare cum appetitio vehementius inflammata est, & voluptatis ardor animum sic exagitat, vt omnis cogitatio ad exteriora vagetur: tunc huiusmodi dæmones præsentes esse cognoscito. Quorum præsentia facit, vt spiritus naturaliter auidus in nobis excrescat. Hæc ibi. Quæ & in libro de abstinentia eisdem pene comprobat verbis.

Natura intellectualis agit libere, sed eius effectus aliquando impeditur in ratione. CAP. X.

Ratio tandem summatim iam cõcludit, omnia quidem secundũ causas significari atq; fieri. Causas uero geminas esse, partim uidelicet ad animam, partim ad circũstantia pertinentes: item animas inter agendum, si secundum rationẽ rectam agant à seipsis omnia facere, cætera uero facere uelut impeditas opus propriũ exeq, ideoq; pati magis quàm facere. Quapropter quòd anima prudentia caret, alias esse causas est putãdum, taliáq; agere secundum fatum, recte forsitan diceretur: præcipue penes illos qui putant fatum causam externam esse. Optima uero quæq; à nobis ipsis agi censendum est. Optimæ nanq; naturæ sumus, quãdo soli sumus. Deniq; iudicare decet probos quidem agere, atq; ex seipsis libere honesta facere: alios autem quatenus respirauerint, expeditiq; iam fuerint, eatenus libere honesta similiter agere. Nec aliunde nancisci sapientiam quoties sapiunt, sed cum primum non impediuntur uti sapientia, sapere.

MARSILII FICINI FLORENTINI SVMMA DE FATO.

Quod non omnia fatali necessitate proueniant. Cap. I.

QVONIAM vero desideras Laurenti seorsum quid de his Marsilius Ficinus sentiat intelligere, rem ipsam ab alio rursum exordio repetam. Ipsum bonum omnibus prouidere constat ex ordine rerum omniũ ad certum finem mirabiliter instituto. In quo quidẽ ordine & singula vbique ad bonum proprium diriguntur, & cuncta simul ad bonum commune conducũt. Et si mirum videri potest, ipsum bonum in ordine prouidentiæ suæ permittere malum. Satis tamen constat, id sæpe permittere videlicet gratia boni: dum rerum præsentium permittit interitum, vt infinitæ deinceps nouarum formarum facies generentur. Quas quidem existere simul, neque formarum repugnantia patitur, neque locus admittit. Cum vero deus sit bonitas ipsa simpliciter, non tamen simpliciter sit ipsa necessitas: sed quantum spectat ad bonum, magis videtur (vt ita dixerim) opponi malum deo quàm contingentia. Itaque si permittit malum, nimirum contingentiam quoque permittit. Veruntamen sicut malum vbique reducit in bonum, ita contingens passim in necessarium redigit. Quicquid enim dum futurum erat, fore

contingere

contingere poterat atq; nõ fore,id totũ & dũ iam est,necessarium est existere.Et cũ præterijt, necessariũ præterijsse.Et collectis per conditionẽ vndiq; circũstantijs ex contingẽti plerunq; necessariũ videt̃ euadere. Proinde nõ est putandũ necessitatis oppositũ secundũ formalẽ rationem esse ipsum quod dicitur impossibile:in ipso enim formali necessitatis opposito nulla debet includi necessitas.Hæc tamen in eo quod impossibile est includitur, impossibile enim est quod esse non potest;quod vero nequit esse,necessarium est non esse.Item in ipso necessario impossibile videt̃ includi:quod enim necessarium est existere,impossibile est non esse. Verum igitur oppositum necessarij est contingens:sicut enim ipsa necessarij ratio ad esse tantũ vel non esse solum definita est:sic vicissim ratio contingentis ad esse vergit pariter atq; non esse. At vero inter necessarium id've quod pariter contingit vtrinq;,medium videtur esse cõtingens vt plurimum.Cuius quidem oppositum rarius accidit:sic itaq; humanam speciem esse necessarium est, hominem vero hũc & illum moueri vel quiescere pariter accidit.Hominis manum habere digitos quinq; contingit vt plurimũ,rarius aũt sex habere vel quatuor.Esse aũt ipsum æque ad vtrunq; contingens rerum ordo requirit,vt si datur necessariũ, detur & ipsius oppositum:in qua quidem oppositione propria ipsius quod dicitur ens distinctio reperitur.Sic ergo si dandum est oppositum necessario, ratione formali, extare oportet ipsum pariter ad vtrunq; contingens.Rursum si dandum eidem est oppositum ratione materiæ,dicemus ei quod esse necessariũ est opponi quod impossibile sit existere.Inter hæc vero medium possibile collocabimus:id autem est contingens,tum sæpius quod necessario potius appropinquat,tum rarius quod declinare videtur ad impossibile,cũ indifferenter esse vel non esse contingens,quod sane concedendum est tanquam verum & æque distans hac rõne mediũ inter necessariũ esse,atq; impossibile fore.Nascit̃ vero contingẽs ipso rerũ ordine per gradus cõtinue plurimos descẽdente.Quo quidẽ in ordine quæ propinquiora sunt primo penitus immobilia sunt ipsi videlicet intellectus.Animę deinde tanq̃ paulo remotiores motu tantum formali mouentur substantiã non mutante.Cælestes subinde substantiæ dum ipsæ quoque permanent,locali interim quodam motu voluuntur,& formali rursus quatenus configurationes quasdam vicissim orbe commutant.Sed mouẽtur(vt ita dixerim)immobiliter. Quatenus eodem semper ordine necessario reuoluuntur. Ad hæc autem consequens est, vt quæ sub cælo sunt iam mobiliter moueantur:in hac sane vaga motionum sorte nascitur contingentia.Dum quæ ita mouẽtur à proprio nõnunq̃ solitoq; ordine digredi & præuaricari videtur,q̃uis communem ordinẽ vniuersi tandẽ transgredi nequeant.Cum enim per plurimos deinceps agentiũ gradus & virtus efficax minuatur, & cõplurima tandem repugnantiũ formarum confluat multitudo:nimirum sequitur,vt propria quæq; natura ab officio quandoq; deficiat,dum paulatim dum debilitata virtus aliquando diuersorum occursu facilius impeditur:sic itaque seminaria plantę animalis've natura prolem suam neque parit semper neque opportune parit vbiq;,neque perfectã.Quãuis igitur q̃tũ ad naturã cęlestẽ pertinet rẽ procul dubio necessariã,absoluta proles hæc vel plãtæ animalis certis foret tẽporibus prouentura. Contingit tamen interdum non euenire,vel non prouenire perfectam.Quando scilicet natura generantis propria vel intrinsecus deficit,vel impeditur extrinsecus.Sæpe quidem præsens dispositio cæli certam quandam in hac materia qualitatem iamiam productura videt̃, At diuersa materiæ qualitas ex propinquis causis conditionibusq; contracta effectum cæci aliter aliter've permutat.Neque nobis obijciat aliquis hanc quoque materiæ qualitatem idcirco à cælestibus euenisse,quia propinquæ causæ à cælestibus moueantur. Esto moueantur quidẽ, sed pro natura sua:neq; enim vel deus dũ per cęlum agit inferiora,aufert sua munera cælo:vel cælũ cũ per causas inferiores agit in nostra,interim proprias naturalesq; his causis vires actionesq; subducit.Cũ igit̃ effectus vniuscuiusq; forma simul atq; conditio pro affectione materiæ soleat prouenire:ipsaq; materiæ huius affectio à cęlestibus quidẽ cõmuniori quodã pacto, à propinquioribus vero causis nõ penitus proprio fiat:sequit̃ vt propria effectus terreni cõditio talis proueniat potius,qualẽ causa propinqua materiã afficiẽdo reqrit,q̃ qualẽ tentare vel inchoare causa remota videt̃.Non enim si causa remota necessaria est, mox euẽtus inde omnis prouenit necessarius,nisi etiam causa propinquior necessaria fuerit. Iam vero manifestum est,quod sæpe iam dicimus effectus singulos causis vbiq; proprijs similiores euadere quàm remotis:vt plantæ & animalia quęlibet,non tã cælestibus similia iudicantur, q̃ proprijs genitoribus & seminibus vnde nascuntur. Ex quo patet, effectus eiusmodi naturã sortemq; suorum seminum sequi,potius q̃ cælestium. Ac pro conditione familiarium causarum,rerumq; omnium circunstantium,quę omnino mutabilis est,mutabiliter euenire: non necessario pro conditione cælestium.Et merito,quorum natura non necessario suum retinet esse,sed ab eo deficere potest:eorũdem quoq; virtus non necessario agit,sed interdũ cadit ab actione.Quamobrẽ quæ necessaria fore forsan iudicarentur ex cælo, eadẽ apud nos ex hac materia

materia regioneq; contingenter eueniunt. Materia inquam, quoniam omnium æque formarum semper est auida. Regione inquam, quoniam innumerabiles hic & inter se pugnātes cōfluunt qualitates. Influxum ergo cælestem proprio quodam ordine quandoque ad certū aliquid processurum, tum materia hæc aliorum quoque auida, facileq; capax & cōfundit cum alijs & perdit, subinde aliud receptura: tum regio plena discordium qualitatum commiscet protinus atque transformat, vt vix certum aliquid hic cælitus oriatur: & vix quale sit nasciturum valeas coniectare, nisi forte circunspexeris vniuersum: vt quot quales've tum ex alto, tum è medio, tum ex infimo causæ conditionesq; quolibet momento confluant, quid've rursus & quale consurgat ex cūctis perpēdere possis. Proinde si natura corporea quæ & manifestius corpori cælesti subijcitur, & ad vnum quiddam potissimū determinata videtur nō necessario cælestes admittit influxus: tales dico prorsus, quales mittūtur è cælo, multo minus rationalis anima, cuius notio motioq; & intima & latissima est, & sæpe genus corporale trāsgreditur, corporiq; repugnat, cælestem instinctum necessario sequitur: cui sane frustra natura dedisset, vt quotidie consultando possit pro cōiecturarum diuersitate plura inter se opposita in consultatione proponere, nisi posset ad vtrūlibet eligendo seducere. Nō posset autem ad vtrūlibet se conferre, si certa quotidie constitutione cæli compelleretur ad certū. Accedit ad hæc, quòd cum diuina prouidentia permittat in rebus naturalibus quandam ad vtrūlibet contingentiam, ex earum defectu nascentem: multo magis in agentibus voluntarijs vbi hæc ex perfectione oritur permittit eādem. Quæ profecto magis admodum horum propria est: quippe cum illa quidem ex impressa tantum forma, hæc autem ex concepta insuper notione moueantur & agant. Adde quòd omnis cælestis instinctus quatenus è cælo est proximo diuinæ prouidentiæ instrumento, atque inde mirabiliter ordinato ad optimum semper certoq; ordine ducit. Quod igitur absque ordine recto sæpe vagemur, & ab optimo sæpius aberremus, non à cælo quidem, & multo minus à motore cæli, sed à propria nostri generis, aut moris, aut fortunæ conditione cōtingit. Iam vero si generis nostri morisq; proprietas cælestem influxum ex ordinato bonoq; in oppositum peruertere potest, multo facilius ex qualibet alia qualitate in aliam sæpe conuertere. Dedit natura communis per grauitatem grauibus vt descenderent: descendent igitur omnia grauia quodam naturæ cōmunis impulsu, nisi forsan impediantur. Impediri vero proculdubio possunt, ne moueantur: sæpe etiam incitari, vt rapacius quàm natura ferat præcipitentur, tum vero pro diuersitate figuræ siue naturalis, siue artificiosæ aliter per decliuia, aliter've descendent: aliter enim sphæra, aliter cylindrus, aliter angularis figura labetur. Quod quidem Chrysippus ille fatetur fati cælestis magnus assertor: ergo similiter præsens hæc aut illa constitutio cæli his hac hora nascentibus, atque illis, communiter tum in corpore calorem, tum in animo vehementiam illatura videtur. Sed in hoc quidem natura parentum, loci, temporis, nutrimenti frigida humidaq; imminentē cæli vim temperat, & conuertit forsitan ad oppositum: in illo autem eorūdem calida siccaq; natura, moderatam quodammodo qualitatem cęlitus venientem producit in nimiam. Rursum tum proprię variæq; naturę generantium atque nascentium, tum leges consuetudinesq; diuersę impulsum tam animi quàm corporis talem cęlitus descendentem varia inter se graduum modorumq; sorte distinguunt. Quo factum est, quemadmodum sępe diximus, vt non tam pro agentis natura præsertim remoti, quàm pro conditione propinquiorum agentium, & denique pro affectione materiæ, ac dispositione loci sæpius effectus soleant exoriri. Quid plura? Radius solis idem aliud aliterq; agit si ex recto quàm si ex obliquo percutiat: si per aerem serenum quàm si per caliginosum transeat. Caliginosum vero aerem non tam cęlestia q̃ terrestria reddūt, item aliud agit si ceram quàm si lutū aggrediatur: hanc enim liquefacit, hoc exiccat. Rursum si glaciem quàm si crystallum: illam aliquando fundit, hoc vero nunquam. Si niuem in cacumine montis quàm si in concauo montis inuadat. Illam enim tardius admodum, hanc citius liquefacit. Licet & hic sæpe videre in eodem cacumine niuem eodem delapsam tempore: qua parte ad meridiem vergit, citius admodum extillare: qua vero ad septentrionem, durare diutius, quamuis pars à parte vix cubito distet, tantum efficit vel breuis discrepantia situs. Denique radius si ad breue tempus agat, sępe caligines congregat: si ad longum, disgregat. Et aliter per aperta, aliter per concaua facit, & alijs quidem eodem tempore prodest, alijs vero vel in eodem loco nocet. Tantum vero superiorum vires mutantur ex loco atque materia, vt cum ad motum lunę aquę plerunque crescant atque decrescant, non tamen omnes id aquę faciant: nam & mare non vbique id patitur aut æque, atque vbi maxime videtur id obseruare, vento sępe contrario impeditur excrescere. Sunt proprię locorū sub quolibet sidere qualitates, aliæ quidem palustrium, aliæ vero campestrium puriorum, aliæ autem domesticorum collium, aliæ vero syluestrium. Item pro varietate caloris, frigoris, siccitatis, humoris, ventorum, vaporum, fluminum, vallium qualitates longe diuersæ, quodcunq; sidus immineat.

immineat. Vnde & differentes ætatum termini, & variæ corporum habitudines, diuersi ingeniorum captus proficiscunt. Quocunque momēto nascātur, multi simul nati, quia diuersis in locis habitāt, non simul ægrotāt. Multi non simul nati, ex vēto & nebula & vapore simili simul ægrotant: & quocunque tēpore nati sint, & in quacunque ætate sint cōstituti, simul in morbos incidūt: qui in regionē contagiosam pariter cōfluxerunt. Profecto quamuis vniuersales superioresque causæ vim habeant in effectibus amplā, intimā, diuturnam: mediæ tamen causæ potissimumque propinquæ ad proprias euentuum qualitates quam plurimū ac ferè totū possunt. Quo fit, vt effectus eis admodum similiores euadant: communissimi enim influxus causarum longinquiorum persequentes causas gradatim determinātur atque distinguuntur: sic viuifica cæli virtus communiter fauens omnibus nascituris, in diuersis plantarum & animalium speciebus ad eas ipsas species definitur. In singulis quoque sub specie ad proprietates contrahitur singulares. Actiones deinde passionesque naturales rerum tales potissimum aut tales singularia indiuiduorum principia imprimis, & specialia insuper potius quàm communissima vbique sequuntur, præsertim quando principia communissima sunt æquiuoca, ac genere ab effectibus diuersissima: Talia esse cælestia nemo negat. Cæterum ne quis forsan obijciat, quicquid est in secundis causis, à primis inesse: ac deinceps quicquid in tertijs reperitur tribui penitus à secundis, atque ita nihil vllo modo à sequentibus causis prouenire, quin similiter à superioribus quoque proueniat: memento causæ sequentis naturam non solum esse superiori similem, quatenus habet inde: sed etiam dissimilē, quatenus extra processit: neque solum degenerauit inde, sed insuper aliud quiddam & qualitate quadam propria differens iam euasit: sicut radius in cælo mulcens, in terra vorans: item in cęlo nitens, in nube rubens: vt nō mirum sit, aliquid hinc subinde fieri tale, quale proprie nō prouenit inde. Itaque multa per causas cælo inferiores effici talia passim atque talia, qualia non efficiuntur à cælo Memento rursum has sub luna causas sortiri vires à vita mundi nō solum per cælestia, sed etiam proxime per vegetalem animæ vim vbique vigentem: sicut & animalis vita multa dat pedibus manibusque per membra præcipua, multa etiam per seipsam, & quæ dat per membra præcipua etiam transformantur in illis. Memento denique ex omnium causarum concursu consurgere vim, quæ proprie reperitur in nullis: sicut ex confluxu materiarum & qualitatū materia quędam noua, qualitas' ve resultat. Neque vero negabit omnino sub necessarijs contingentia legitimus ille Platonicus qui sub vnitate multitudinem, sub statu motum cōtemplatur rite nascentem: atque res ipsas ab vnitate statuque simplici per certam multitudinem mobilitatemque longo graduum tractu ad innumerabilem fermè numerum & incertam mobilitatem denique peruenire: in quo quidem amplissimo graduum differentium ordine decus bonumque vniuersi consistit. Quamobrem singulæ singulorum motiones & passiones, quæ in multitudinem mobilitatemque infinitæ multiplicem variantur, non possunt per vires motionesque cælestes, quæ certo numero definitæ sunt, & ordine certo procedunt: ita vt continue variantur, distribui proprie atque duci: nisi forte quispiam ita deliret, vt singulos etiam delirantium & ludentiū puerorum motus, quouis momento singulis cælestium assignet influxibus: vt nec aliter moueantur manus, pedes, digiti, labia, oculi, sensus, imaginatio momento quolibet, quàm cælestis ille decernat influxus. Sic ad illius normam innumerabilium locustarum saltus describatur, muscarumque volatus, & offensiones quælibet illatæ quibuslibet. Sed profecto nō omnia fiunt prorsus & compelluntur à cælo, imò & cælum opera actionesque elemētorum & mixtorum plantarumque & animalium non efficit sine illis: atque ignis sub quolibet sidere calefacit, & generat ignem proprietate naturæ: neque sub vllo sidere frigefacit, vel generat aquā, cæteraque similiter. Quamobrem quomodocunque se cælum habeat continue naturalia quælibet, tā non viuentia quàm viuentia pro natura sua impulsu, occasione, indigentia, imaginatione ita potius agunt, aut ita huc potius, aut illuc manifeste feruntur. Atque hæc omnia quod sint viuantque communiter, & agere communiter mouereque possint, ac moueri habent cælesti fauore: quod autem in tali specie & singulari proprietate sint, à genitoribus habēt atque loco: & quia talia taliter agunt. Quod vero tot tales' ve in vniuerso sint species, tum ex idealibus diuinæ mentis prouenit speciebus, tum ex rationibus animæ seminalibus. Ipsa enim specialis distinctio rerum neque casu accidit, cum semper ordinatissima sit: neque ex materia fit prorsus informi, cum ipsa sit mira formositas subiecto formato præstantior. Neque vel ex mobili cælestium habitudine, ipsa enim est immobilis ac prorsus æterna: vel ex cælestibus formis duntaxat atque figuris. Cum & in cælo species ita describi non possint, & multæ sint rerum species incorporeæ, & formalis ipsarum ordo artificiose directus ad finem ab intelligentia quadam præscribente finem debeat proficisci.

Confirmatio contra cæleste fatum per Alexandrum, Enomaum, Diogenianum, Ptolemæum.

Cap. II.

Alexander Aphrodisius in libro de fato ad Antonium Chrysippi opinionem de fato refutat, multisq; argumentis ostendit, nihil aliud esse fatum vel fatale, quàm quod natura fit, & ostendit præter naturam etiam fieri nonnulla. Cum interdum accidat impedimento quodam naturam detineri. Cum ergo præter naturam quædam fiant, profecto si natura fieri est fato fieri, fient etiã præter fatũ. Atque ita subdit: Videmus corpora humana ægrotationibus alijs aliud secundum particularem eorum naturam esse subiecta. Scimus quinetiam naturalem eiusmodi corporum habitudinem diligenti norma viuendi, & medicorum arte, & deorum consilio in melius verti: quod similiter animo quoque accidit. Nam præter naturalem inclinationem eius quam complexione corporis habet, exercitio atque doctrina sæpe fit melior. Vnde cum physiognomon Zopyrus turpia quædã de Socrate & à virtute ipsius aliena dixisset, & à multis idcirco derideretur, respondit Socrates: Non errat Zopyrus. Talis enim natura forem, nisi naturam philosophia superauissem. Huiusmodi ergo sunt illa quibus natura præest. Quæ naturalia nihil à fatalibus differũt: à fortuna vero ea fiũt, quæ nullo modo intenduntur. Quando alterius gratia quædam fiũt, & aliud accidit quod ab initio nec sperabat quidem: vt si quis agrum fodiens thesaurum reperiat, cũ huiusgratia non foderet: quæ certe non aguntur fato. Sunt autem causæ quædam hominibus prorsus ignotæ. Nõ nulla enim suspensa collo morbos quosdam curare dicuntur, in quibus nullam certã habemus causam. Excantationes etiam maleficæq; artes quam causam habeant incertum est. Sed præter hæc nonnulla sunt, quæ ad vtrũlibet contingentia nominantur, quę fato fieri omninò negamus: vt mouere pedem, leuare supercilia, tacere, loqui, cæteraq; huiusmodi prorsus innumerabilia, quæ fieri fatis nullo modo dici possunt: quod enim fatale est suscipere contrarium nequit. Præterea consilium hominis omnino vanum esse nõ debet, esset autem frustra si quæcunque agimus, necessario faceremus. Proculdubio autem id præter animalia cætera homo possidet, vt non similiter atque illa phantasiam vbique sequatur: sed rationem habeat, qua facienda dijudicet, cuius quidem vsu quæ in phantasiam inciderunt examinans. Siquidem examinando probat, phantasiæ concedit: atque ad agendum deinde mouetur. Sin autẽ improbat, illa reijcit expellitq;, obtemperans rationi. Itaque de his solũmodo quæ agere possumus vel non agere, deliberare solemus: ac si quãdo consilio nõ maturo, sed cupiditate præcipiti aliquid perpetremus: postea nosipsos temeritatis sprætiq; consilij crimine accusamus, & omnes temere aliquid agentes vituperamus, hortamurq; consilio vti: quasi nobis insit agẽdi potestas. Quod autem opinio quæ de fato habetur, falsa penitus sit, inde patet: quod etiã opinionis eiusmodi autores & docẽt, & discunt, & hortantur, & consulunt. Increpant etiam castigantq; suos tanquam propria voluntate peccantes: quare vel secundum ipsos nulla est hæc fati necessitas. Libertas igitur nostra natura omnibus inest, plura tamen non esse nostræ potestatis concedimus: Vt quæ natura vel fortuna fiũt, quę nullus subiecta fatis dicere prorsus audebit. Hæc Alexander. Similia ferme tradit Enomaus philosophus contra Chrysippum, concludens animalia bruta proprio quodam appetitu, quolibet momento vtcunque cõtingit moueri, potius quàm necessaria quapiam serie causarũ. Multoq; magis homines proprio consilio viuere. Qui etiam multas ex causis quo minus concurrant ad effectum conficiendũ sua possint industria permutare. Confirmat eadem Diogenianus philosophus in libro contra Chrysippum, probatq; non omnia fieri necessaria quadam serie causarum ineuitabiliter concurrentium: sed & alia insuper propria quadam & singulari natura, alia vero fortuna, alia consilio nostro, alia volũtate deorum. Confirmat Ptolemæus & sæpe alibi, & in Quadripartito, dicens: effectus & à deo in cælestia, & à cælestibus inter se indissolubili quadam serie proficisci: sed à cælestibus aduersus inferiora non semper ineuitabiliter & ordine cælitus inchoato. Permutari enim & impediri posse tum naturis inferioribus aliquando repugnãtibus, tũ arte simul atque consilio. Tum vero in libro de iudicijs inquit, homines non semper sequi generales instinctus cęlitus institutos propter particulares locorum generantiumq; naturas, & propter consuetudines varias, atque regionum occasiones ad quædam proprie prouocantes vel adiuuantes.

Confirmatio superiorum per Bardesanem Syrum perq; alios & per Marsilium ipsum.

Cap. III.

Bardesanes Syrus quem tradunt astronomia Chaldæorum omnium sapientissimum extitisse, longo quodam dialogo disputat: bruta quidem ferri singulatim ad propria quædam instinctu naturæ. Homines autem præter naturalem instinctum possidere mẽtem, & orationem quæ à mente profertur, cuius munere non omnino natura ferantur: vnde varia fit hominum vita. Non victus vnus more brutorum, non vestitus idem, non mores similes atque leges, non cupiditas rerum simplex: sed pro arbitrio fit varijs electio differẽs, ac vitæ institutio varia. Hinc ergo probat non natura passim hominem ferri, quoniã vna in omnibus sit

bus sit

bus sit natura: studia vero diuersa. Narrat subinde lōgo quodam ordine q̄ diuersæ leges mōresq; sint gentibus, quibus actiones quædam prohibeantur, vel etiam permittātur. Quæ quidem institutiones seruentur ab eis quacunque hora nascantur, & ad quamcunque transmigrauerint regionem. Neque vlla positione siderum aut in genesi, aut in loco regnante aliter agere compellantur. Quasi firmior sit ad viuendi normam in legibus & moribus, quàm in sideribus autoritas. Subdit vero post multa hunc in modum. Oēs Iudæi Mosaica lege octaua die pueros circūcidunt: nec alicuius stellæ vi ad talia cōpelluntur, nec regionis natura coguntur, nec alienis moribus vnquam vt aliter faciant adducuntur: profecto vbicunq; sunt, legem suam seruant. Quod necessitate natiuitatis fieri nullo modo potest: non enim possibile est, eandem natiuitatem Iudæos omnes habere: vt simul nati similiter octauo die sanguinem fundant, vel septimo quoque die pariter conquiescant. Quid autem dicemus de Christianorum secta, qui in omni orbis parte: imò vero in omni ciuitate reperiuntur, & vbicunque sint vt alienis legibus moribusq; viuant cogi non possunt. Nec genetriaca necessitate, aut principis alicuius imperio compelluntur, vt quæ nephanda magister eorum duxit, facienda putent: sed paupertatem, labores, ignominiam, cruciatus intolerabiles sufferunt. Proinde si oīa potestatis essent nostræ, nos essemus vniuersum: sin vero nihil possemus, aliorum essemus instrumenta, neque voluntate nostra quicquid ageremus: deo autem volente nihil impediri potest. Illius enim potestati cuncta subduntur. Qui vnicuiq; naturæ præcipuum aliquid est largitus, homini autem illud dedit eximium, vt libertate voluntatis atque iudicij vteretur. Ostēdit inter hæc vanum esse terrarum quidem orbem in septem climata partiri, & alium planetarum dicere, in alio climate dominari: quorum virtute passim sint conditæ leges. Nam & si terrarum orbis septem partibus diuidatur, in singulis tamen partibus multas, nec septem solummodo, septem planetarum instar: nec rursum duodecim, ad duodecim numerum signorum: nec triginta sex, ad numerum triginta & sex facierum: sed innumerabiles legum asserit differentias inueniri. Quarum institutionibus alij aliter viuant ad quamcunque commigrauerint regionem. Eadē omnino eisdem pene verbis confirmat Clemens sectator apostolorum, confirmat experientia morum. Vbi enim impune peccare licet, etiam modestiores peccant: vbi vero & quando acrius animaduertitur in peccantes, etiam qui naturaliter instigātur ad scelera, cohibentur. Sæpe etiam pro maiori minori've occasione, commoditateq; magis minus've peccatur, vel etiam recte agitur. Confirmāt eadem Aristoteles & Plutarchus potissimum autoritate Lycurgi quem tradunt ostendere volentem, quantum præ cæteris lex & cōsuetudo & educatio valeat, catulos geminos eiusdem partus educauisse. Qui quatenus à Lycurgo dissimiliter educati fuerint, eatenus euaserint inter se dissimiles. Quod si educatio in brutis superat paritatem genesis & parentum, multo magis in hominibus superare potest. Iam vero quantum consuetudo & diligentia valeat longa narratione Plutarchus ostendit, vbi scribit multos natura semper infirmos diligētia solum senium impleuisse. Mitto quid de Phyleta poeta, & Mecœnate scripserit cæterisq; permultis. Aristoteles profecto scribit Herodicum quendam literatum virum, sed admodum valetudinarium, sola victus diligentia centum annos impleuisse. Qua de re Plato etiam testis est in Repu. Sed quid opus est testibus? Et nos cognouimus similes, & miros medicinæ & diligentiæ fructus sæpius experti sumus. Atq; ex diuersa consuetudine, educatione, disciplina diuersitatem plurimam in corporibus moribusq; & ingenijs proficisci. Et quod physici omnes comprobant, compertum habemus in plurimis consuetudinem ipsam alteram esse naturam. Consuetudinem vero scimus nō quadam naturali necessitate constare: sed vel legibus publicisq; moribus, vel exēplo & disciplina priuata, vel fortuna & occasione quadam, vel proprio quodam consilio opinioneq; prouenire: aut etiam ex his omnibus congregari. Sæpe quinetiam consuetudo regionis & tēporis & alicuius præstantioris exemplum, musicos facit multos & poetas vel oratores atque pictores, vel etiam venatores potius quàm certa natiuitas. Et quando natiuitas inchoat, non tamē absoluitur, nisi pro facultate nascentium, & regionis & temporum. Sæpe militaris vel regia domus milites efficit atque reges potius quàm natiuitas. Imitatione bonorum multi quotidie fiunt boni, mali vero imitatione malorum, quocunque sidere nati fuerint: sicut ex contagione per vnum multi subinde languent, non tam stellis quàm veneno contagionis infecti. Quid plura? Quantum possit facultas regionis & hominum institutio declaratur ex eo quòd nullum sidus piscatores facit & venatores, vbi nulla facultas, nulla consuetudo piscandi est atque venandi. Atque vicissim omnes ferme sub quolibet sidere nati piscantur atque venātur: vbi & occasio & vsus id & indigentia præstat. Quando & vbi consueuerūt homines animalibus vesci, animalia prorsus innumerabilia quotidie ante institutum à natura tempus interimuntur. Contra vero, animalia eadem consenescunt, sub quocunque sidere nata dicantur. Similia de frugum pomorumq; deuastatione contingere, quocunque tempore coaluerint, pro

consuetudine hominum atque libidine, non pro fatali serie licet argumentari. Obseruo equidem quotidie terminos aspectusq; planetarum, quid' ve portendant diligenter exploro. Mitto quod in die (vt dicitur) infortunato prospera multis eueniunt: in die fortunato, accidunt multis aduersa. Et quolibet momento certantes, alij quidem superant, alij superãtur. Certe infelices astrologorum dies sæpe serenissimi sunt atque placidissimi, felices sæpe cõtra: ego vero expertus sum tum corporum tum animorum qualitates potius ad aeris differentias, q̃ ad differentes stellarum aspectus aliter atque aliter affici. Tandem compertum habeo, notatos planetarum effectus pro diuersitate regionum atque hominum longe differẽtes euadere. Si pluuia promittatur, alibi quidem pluit multum, alibi parum, alibi nihil ad differẽtias regionum. Si designentur discordiæ vel libidines, alij quidem ad hæc vehementius incitantur, alij vero remissius, alij minime: neque tantum id pro corporum naturali varietate, sed etiam pro ætatum diuersitate: imò etiam pro differentia educationis & disciplinæ consuetudinisq; & occasionis differenter contingere video. Vt denique certus sim euentus é cælo quotidianos non ita prorsus sicut cælitus destinati videntur expleri, sed aliter passim aliterq; contingere. Si quid vero ad discrimen eiusmodi momenti est, ex ipso nascendi momento, in quo qualitas é cęlo certa nobis dicatur infusa. Assero similiter illam non potuisse ad exactam cęli normam examussim in nobis exprimi: quippe cum ad confundendam hanc expressionem multa sub cælo tum ab initio, tum quotidie propriam adhibeant efficaciam vel passionem. Quæ sane sicut singula naturam habent longe à cælestibus differentem, sic & cuncta congressionem progressionemq; non omnino cælestibus ordinibus congruentem. Confluunt igitur sub cælo multa inuicem sæpe aliter quàm ordo cælestis conciliaret. Quemadmodum & sæpe aliter animæ rationales agunt, quàm summa dei ratio dictet. Concurrunt & plurima contingenter velut pulchritudo in homine simul atque eloquentia. Nullum enim ordinem duo hæc inuicẽ habent. Ex quo patet, ex nulla vnquam determinata causa confluere simul. Ex hoc tamen concursu persuasio vulgo contingit vberior, quod quidem pulcher homo sit, ex certa causa fieri potest: item quod eloquens, ex causa certa, quamuis alia. Quod autem ambo sint simul, ex quorum congressu facilius nascitur persuasio, ex nulla videtur determinata causa fieri, alioqui ordinem haberent inuicem necessarium. Nunc vero pulchro accidit fortuito, vt sit eloquens atque é cõuerso. Neque quia pulcher aut albus, ideo necessario eloquens, neque vicissim. Hunc ergo similesq; concursus velut fortuitos in causam determinatam referre nõ potes. Falsum est igitur omnia ex determinata quadam causa proficisci. Falsum quoque est, posita alicuius determinata quadam causa, illud mox necessario perfici. Cadit enim ex diuersis passim impedimentum ex inferioribus tum inter se sibi repugnantibus, tum aduersum cælestia cælestium ordini resistentibus, duriusq; cedentibus, atque confundentibus, cum casu inuicem confluentibus. Accedit ad naturalia permutanda tam animalis motus quàm rationalis naturæ consilium, aut vnius, aut etiam plurimorum, siue consentiant inter se siue dissideant. Quamobrem cum falsa sint illa duo, quibus potissimum assertores fati nituntur, constat non omnia fato, id est necessaria causarũ serie cælitus dependẽtium prouenire. Iuuat autem præsentem disputationem autoritate quadã prophetica simul regiaq; concludere. Apud Synesium Platonicum rex Aegyptiorum idemq; vt ille ait Propheta, rerumq; peritissimus diuinarum, cum imperium Osiri filio traderet: admonet eũ vt Typhonem fratrem é medio tollat, sic dicens: quasi pestem quandam & fatũ iniquum fratrem tuum si recte sentis remouendũ cura, vt tuum Aegyptiorumq; omniũ fatum aduersum occupes, & consilio ne inuadat prohibeas: Licet enim ac fieri potest.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE PROVIDENTIA, I. ARGVMENTVM.

Ordo in mundo non contingit casu.

Asum in illis quæ possunt aliter se habere tãtum ponere consueuimus. Possibilitas aũt in rebus aliter se habẽdi, solum prouenit ex indeterminata natura materiæ ad aliud semper & aliud dilabẽte. Nõ aũt ex natura formæ semper ad aliqd certũ determinãte: sed in ordine vniuersi est, & materia prima, quę nõ est ex materia

materia, & formæ in seipsis naturaliter subsistentes, quæ etiam ex materia esse non possunt. Neque igitur hæ substantiæ, neque harum secundũ seipsas distinctio casu fieri possunt. Forte enim indiuiduorum quorundam distinctio, per solam molis diuisionem inter se distinctorũ, sorte quadam potest contingere. Distinctio vero ipsarũ inter se specierum, quæ formalis est, omnino fortuna quapiam contigisse non potest. Oportet autem res ab initio vnà cum speciali distinctione fuisse productas: siquidem in vniuerso sunt multa, quæ nec ex seinuicem generãtur, neque ex aliquo rursum communi, quandoquidẽ nõ conueniunt in materia. Neq; igitur formalis ipsa distinctio, neque productio rerum vllo casu potuit euenisse: præsertim quia causa per se existens prior est, quàm illa quæ est per accidens. Cum igitur posteriora plurimum à causa per se determinata procedant, nefas dictu est, priora à causa fortuita prouenisse, fortemq; mobilissimam rerum stabilium fuisse principium, cum tamen contra fieri necesse sit, idest mobilia semper à stabilibus regi ducíq; & in suis motibus ordinari. Præterea cum alibi probatum sit ab intellectu diuino fieri vniuersum, quod patet ex artificiosissimo rerũ ordine intelligentię proprio, necesse est communem vniuersali formam tum ab intelligentia dei excogitari, tum à voluntate constitui, quam nullus frustratur euentus. Quoniam igitur mundi forma non est præter agentis intentionem, merito neque forte contingit. Cum vero forma totius consistat in distinctione atq; ordine partium, neque ipsa rursum distinctio rerũ potuit esse fortuita: denique quod optimum est in opere, rite finis operis est iudicandum. Optimum vero mundi totius in mutuo partium ordine collocatur: ordo autẽ esse sine distinctione non potest, per eiusmodi ordinem mundus in sua integritate quæ optimum ipsius est constituitur. Ordo itaque partium vniuersi earumq; distinctio tanquam optimum, productionis ipsius est finis. Quamobrem ordo distinctioq; rerum casu contigisse non potest.

Mundanus ordo non prouenit ex materia.

SI specierum distinctio non resultat casu, sequitur vt nec etiam ex materia. Cum enim hęc sit determinata sit naturaliter ad quàmplurima, siquid inde prodeat, fortuito profluit. Præsertim si nulla introducatur agentis superioris intentio. Si dixeris materias esse diuersas, proptereaq; formas inde varias proficisci, confiteri cogeris materias cum imperfectissimã essendi conditionẽ habeant, merito non ex seipsis, sed à principio superiore pẽdere. Ideoq; & quòd sint, & quòd distinctæ sint, aliunde sortiri: atque ita primam mundo distinctionis causam nõ esse materias. Præsertim quia multa sunt & inter se distincta, quorum nullum ex materia cõstat: atque ipsa materia à rebus immaterialibus nõ per aliam materiam segregatur. Accedit ad hæc quòd agens quodlibet cum per formam agat, formam intendit velut finem. Non igitur introductæ in vniuerso sunt formæ materiæ gratia: sed & materia vt formæ naturales sint, & materiæ ita passim afficiuntur & ita, vt formæ sint tales. Distinctio vero rerum secundum speciem est per formas: hæc ergo distinctio non ad materiam tanquam ad primam causam referri debet, sed materia prorsus ad formas: quæ quidem à causa per formam agẽte & intendente formam aliter aliter vt mouetur. Et merito, cũ materia vilior sit quàm forma, nõ formæ ad materiam velut ad finem, sed vicissim materia refertur ad formas, dũ videlicet ab ipsa agentis supremi forma, & fit, & mouetur, & certis vbiq; modis afficitur. Distinctio itaque in vniuerso formalis non ex conditione materiæ primum, sed ex autoris intentione procedit. Quicquid vero vel materiam sequitur, non tam ad formale quàm ad deforme declinat: Vel materiæ quantæ diuisionem, id specialem non variat formam.

Mundanus ordo non est ex diuersitate principiorum.

SI quis rerum diuersitatem admirans propterea primorum agentium diuersitatem inducat velut causam, considerare debet, vtrum agentia inter se diuersa ordinem vllum inuicẽ habeant nec ne? Si quem communem habent ordinem, hunc ex vno quodam superiore possident, à quo sunt illa & distincta sunt, & sunt vnita, ad quod rerum omnium distinctio tandẽ redigitur ut in causam: ac si agentia illa ordinem nullum habere dicantur, & casu concurrẽt, & nullus in rebus perpetuus ordo seruabitur.

Ordo rerum non accidit tantum ex successione rerum, sed ex unius intentione.

SVnt qui multiplicium rerum diuersitatem nequeant ex vna mox causa deriuare: sed existiment gradatim crescere multitudinem ex vno quodam in duo, è duobus interum in tria deinceps, aut quatuor: ex eo videlicet quòd prima causa omnino sit simplex, prorsusq; vna, faciatq; vnum, quod non potens causæ puritati actuiq; se prorsus æquare, in potẽtiam actúq; dilabitur. Sed hæc opinio effectibus quidem singulis causas determinatas assignat: toti vero rerum diuersitati non potest vnam causam assignare: sed totam ex concursu omnium causarum opinabitur resultare, atque ita fortuita quadam sorte contingere. Proinde quod in vniuerso est optimum, scilicet commune totius bonum in ordine cunctarum partium & distinctione consistens, in optimam eorum quæ sunt causam, est referendum. Distinctio itaq; & dis-

positio rerum, non exequentium duntaxat gradibus causarum, sed ex primæ causæ prouidentia proficiscitur. Sed quis non videat esse nefas, hoc ipsum quod in cūctis est optimum in defectum quendam redigere causarum? quatenus videlicet causa sequēs à prioris causę simplicitate degenerat. Iam vero si integra dispositio mundi, quæ in partium cunctarum ordine collocatur, sicut ordo in distinctione consistit. Si inquam eiusmodi dispositio tāquam vltima forma mundi optimumq; munus maximeq; formale, finisq; omnium, rite causæ primę respōdet, merito huic dispositioni sequentes post deum causæ seruiunt: non igitur hæc velut fortuito ex causarum sequentium paulatim actione resultat. Sed ad hanc constituendam vel cōseruandam causæ sequentes agunt quicquid agunt, velut ad finem ipsis à causæ primę mente præscriptum. Qua quidem in mente si rerum est dispositio designata, certę res omnes necessario sunt descriptæ: ac si efficacissima illic intelligētia est, possunt complurima simul inde prodire, prę sertim quia diuina virtus & per vnum actum agere quāmplurima potest, & velut immensa non definitur ad vnum. Quo ve simplicior ex eo (vt ita dicam) vnita magis & fortior, & ad plura procreanda potentior. Denique cum multa sint, quæ propter miram essentiæ suæ simplicitatem perfectionemq; non possunt aliunde quàm à prima causa proxime proficisci, necessarium est rerum inter se distinctarum dispositionem ex primę causæ prouidentia sequi. Huius intelligētia cum plurima possit, & quæ potest intelligat: ita demum opus sibi facit persimile, si multiplex variumq; confecerit, opus que ipsum in plurimis immensam causæ copiam reprę sentat, quam in vno vel paucis reprę sentare nō potest. Et cum in deo tū bonitas sit, tum diffusio bonitatis, in opere nimirum diuino aptissime refertur deus, si bonū, & in substantia fuerit, & eminus diffundatur in alia. Quę quidem diffusio fieri nequit, nisi rerum diuersitas & inæqualitas insit: inęqualitas inquam secundum speciem, sic enim perfectissima in mundo multitudo erit, maximeq; formalis, si species quāmplurimæ fuerint.

Fines rerum & motionum declarant res diuina prouidentia fieri, disponi, moueri.

PRoinde apud medicos cæterosq; physicos exploratū est, sublata finis assignatione nō posse vlla in re dispositionum motionumq; naturalium causas assignari. Tota igitur & naturæ dispositio, & scientiæ ratio peritura est, si naturalibus effectibus certus finis nō fuerit destinatus. Multa sane reperiuntur in quolibet, quæ & superuacua erunt & onerosa: imò nec fieri poterunt, nisi certi cuiusdam finis moueantur intentione: qua partes qualibet in re inuicē partibus seruiant, & partes cunctæ obsecundent ipsi formę, bonoq; totius. Dic cedo, cur nam durioribus plantis vimina non nascantur: sed tenerioribus germinent? nisi quia hæ tantum indigent sustentaculo, cui per vimina vinciantur. Sic natura neque superuacua patitur, neq; caret alicubi necessarijs: sic vimen quasi manus vltra porrigitur, ea potissimum parte, qua situm fuerit sustentaculum. Quod quatenus non offertur, vimen explicatur in longum. Cū primum id datur, vimen huic sese protinus implicat: nonne hic mentem, & manus, & oculos natura videtur habere? Dic age cum finis ipse cæteras moueat causas, ideoq; omnes quodāmodo antecedat, vt in arte consilioq; apparet: vbi nam finis in natura præcedit, ad quem naturalia destinantur? Sane cum in materia non præcedat, antecedit in motore materiæ. Finē vero præponere his quæ diriguntur ad finem, ordinemq; seruare perpetuū rationis est proprium: est igitur summa in motore materiæ ratio naturalium. Quæ si in quolibet toto partes iubet inuicem seruire partibus, & ad totius bonum reuocat vt ad finem, multo magis quælibet passim tota & accommodat inuicem, & tāquam vniuersi partes ab bonum vniuersi perducit, nec vsquam patitur accidere vacuum. Atque huius deuitandi gratia tanquam finis intentione passim mirabilia facit, mouetq;, & sistit præter naturæ modū impetus naturales, tanquam dux longe natura superior. Mitto nunc quàm mirabiliter ad animantis bonum transferat præter elementorum conditionem deorsum leuia, grauia sursum, & quàm mirifica quęlibet arte figuret. Mitto quanta cautione aquam quæ proprio elementorum ordine terrā totam obrutura videtur, cohibeat penitus operire terram: ob hoc ipsum duntaxat, vt plurimæ in terra rerum species generentur. Mitto q̄ opportune omnibus quæ gignuntur mēbra instrumētaq; & necessaria passim oīa sint prouisa, varijsq; diuersa modis munita diuinitus, atq; etiā vltra necessitatem quàm mirabiliter exornata. Summatim vero cum in arte consilioq; finis nihil sit aliud q̄ terminus aliquis ad quem potissimum mouetur agentis intentio, & in quo denique conquiescit. Certe naturalibus motibus similiter præscriptus est finis. Non enim vel fiunt quęlibet ex quibuslibet, vel mouenť ad quælibet, vel q̄uolibet fiunt atq; mouentur. Sed certis omnia modis, semperq; similiter, vtpote quæ neque coaggeranť temere, neque fortuna vagantur. Sic calor ratione summa mouentis congruum sibi locum petiť vbi seruetur, fugit ineptum, fugit & frigus, quandoque etiam præter proprię naturæ modum, ne contrarijs extinguatur. Cum igitur naturalium motus certum vbique petant terminum in quo quiescant, similiterq; rerum naturalium compositiones, ex quibus certi motus eduntur, certi gratia termini dis-

mini dispositæ sunt, consequens est, naturalia quanto artificiosius quàm artificia diriguntur ad finem, tanto præstantiore quadam arte fieri moueriq; quàm artificia. Atque sicut ars in nobis absolutissima nihil consultat amplius, sed agit quasi modo naturæ, sic naturalem diuinamq; artem & si ratione finisq; gratia faciat, nullis tamen rationis discursibus indigere, quibus ars consummata non egeat, præsertim si ars humana nō extra ut nunc dicatur tractare materiam, sed intus diuinæ artis more agitare fingatur.

Quomodo mundus hic à superno fiat atq; degeneret, qualis sit mundus intelligibilis. Cap. I.

QVod in primo capite dicitur, si deus mundum aliquando fecit nouum, ergo antea consultauit, utrum & quomodo faceret, non consequitur. Tantum vero consequens est, cogitari à nobis posse, deum ita consultauisse. Quod cogitari nō licet, si ponatur mundū nunquam initium temporis habuisse. Secundo nota primam essentiam vitamq; & mentem, quod & idem est, esse mundi causam scilicet efficientem & exemplarem, finalem vero esse bonum. Fieri vero inde mundum, quoniam mundus est ipsa, sicut ex igne fit ignis. In mundo corporeo aliud est ordo formalis, aliud dimensio atq; motus. Si ergo dimensionē motūq; subtrahas, ordinem vero relinquas, mentem contemplaris mundi huius artificem: in qua quidē sunt formarum omnium gradus, siquidem est ordo formalis: sed quoniam non est ibi motus & tempus, præsenti formæ neque quicquàm abijt in præteritum, neque deest aliquid in futurum. Rursus quoniam non est dimensio, per quam pars alia solet à parte distare, in qualibet parte sunt cunctæ: ideoq; forma quælibet est omniformis, quàmuis aliter atque aliter. Non enim aufertur formalis ipsa distinctio, quàmuis dimensio tollatur & tempus: nam & ubi dimensio est & motus, multæ qualitates admodum differentes simul sunt in eodem, & in qualibet eius parte sunt cunctæ. Cum igitur in mundo intellectuali in vnoquoque sint omnia, ideoq; nihil alicui desit, merito nullus est ibi motus, nullus ab alio in aliud impetus, nulla vel iniuria vel generatio noua. Non enim patitur vnitas continentis, alia illic alijs esse contraria: quinetiam si contraria forent, non tamen hoc in illud faceret impetum, cum nullis aliquid desit, & vnumquodque sit prorsus in actu, ut ex eo nihil effici possit. Omnino vero quia proprium cæli corporei motus est, incorporei vero status, merito sicut cælum hoc quò magis mouet, eò magis in terris agit & generat: sic & illud quò verius permanet, eò verius, & hoc facit totum, & in hoc omnia facit.

PLOTINI ENNEADIS III. LIBER II. DE PROVIDENTIA I.

Dispositio mundi fit à prouidentia diuinæ mentis, non præcedente per tempus uel consultante, sed antecedente per ordinem causæ, & exprimente mundum modo sigilli naturalis & firmi.

CAPVT I.

VOD essentiam compositionemq; uniuersi committere casui atq; fortunæ irrationale sit, propriumq; hominis neq; intellectum neq; sensum habentis, perspicuū est etiam ante quamlibet rationē. Quanq̃ & de hoc ipso multæ sufficientesq; adductæ sunt rationes. Oportet autem à principio disputationem assumētes considerare modum ipsum quo hæc omnia fiant factaq; fuerint, præsertim cum in quibusdam quasi non recte fiant, accidat de totius prouidentia dubitare, unde nonnullis contigit prouidentiam omnino negare. Nonnullis aūt affirmare mundū fuisse à malo artifice cōstitutū. Missam impræsentia faciamus prouidentiā illā quæ in singulis faciēdis est ratio quædā ante opus describēs quo pacto oporteat fieri, & quo nō fieri quicq̃ eorū quæ facere nō expediat: item quomodo nobis adsit aliquid uel non adsit: quam uero uniuersi prouidentiam appellamus, hanc impræsentia supponētes, quæ deinceps se-

quuntur congrue connectamus. Si igitur mundum ex quodam tempore cũ prius non fuisset factum arbitraremur, eandem prouidentiam poneremus, quam & in singulorum effectione posuimus, præuisionem uidelicet quandam ratiocinationemq; dei, deliberantis qua conditione potissimum fieret uniuersum, & qua ratione quàm optime quoad fieri posset, construeretur. Quoniam uero mundum hunc arbitramur esse quidem semper, nunquàm uero non esse, merito prouidentiam consequenter mundo assignare debemus. Hoc ipsum quòd secundum mentem sit, mensq; sit ante ipsum non quasi præcedens tempore, sed quoniam hic est à mente, priorq; natura mens est quàm mundus, causaq; mens existit mũdi, ac uelut principalis forma atq; exemplar, mundi inquam huius uelut imaginis per exemplar illud existentis, eodemq; modo inde perpetuo subsistentis. Est autem modus eiusmodi: Ipsa mens entisq; natura mundus est & uerus, & primus, à seipso nõ distans, neq; conditione ulla diuidua debilis, neq; ob defectum ullum etiam in partibus indigens: quippe cum nulla pars sit à toto secreta: sed tota ipsius uita, totaq; mens in uno uiuens simulq; intelligens, etiam partem reddat ut totũ, & omne sibimet amicum, ubi aliud non est ab alio segregatum, neq; aliquid solitarium, uel à cæteris destitutum: quo fit, ut alterum nõ noceat alteri, neq; etiam si sit contrarium. Cum uero ubiq; sit, perfectumq; ubiq;, nimirũ permanet, nec mutationem ullam prorsus admittit: neq; enim aliud illic agit in aliud, nam cuius gratia in aliud agat, cum nihil desit omnino? Cur enim ratio illic faciat rationem, uel intellectus alium intellectum? nunquid ex eo ꝙ per se possit aliquid facere? At uero ita non omnino se bene prius haberet, sed eatenus tentaret facere, moueretur q; quatenus in se nõnihil deterius esset. Omnino uero beatis satis est consistere in seipsis, idq; quod sunt duntaxat existere. At negotiari non satis est tutum, sed negotiantes cogit digredi à seipsis. Vsqueadeo uero beatum est illud mundi huius exemplar, ut non faciendo maxima faciat, penes que seipsum permanendo non parua perficiat.

Quomodo mundus hic à superno fiat, atque degeneret. Cap. II.

QVo autem modo hic mũdus procedit ex illo? Profecto sicut ex semine quolibet simpliciore, multiplex vbique naturaliter pullulat germen, illius quidem fœcunditas in hoc euadit progressio plurima. Virtus illius ingens in hoc fit ampla dimensio: actus ille vegetus hic transit in motum, & in tempus æternitas. Ex distantia igitur tum formæ, tum situs discordia surgit, ex diuisione vero accidit indigentia, ex vtrisque appetitus, & motus, & impetus. Cum enim tota natura sit à bono, ideoq; nulla eius intentio sit ad malum, sed ad bonum, nimirum res naturales non odio inter se agunt vt destruant alienum, sed indigentia & amore sui, vt se aliunde seruent atque reficiant. Cum vero natura in vnoquoque genere prima, tanquàm fœcundissima per se faciat in eo genere quæ sequuntur, multo magis essentia vitaq; prima nullo præter essentialem vitam adminiculo indiget, quo rerum essentias generet atque vitas, sed eo ipso proprie quo ipsa est viuitq;, cætera illinc essentiam sortiuntur & vitam. Quòd si per intelligẽtiam quoque & voluntatem dicatur efficere, nihil propterea illinc adiungitur, nam intelligentia & voluntas illic est ipsa natura: quatenus ergo natura facit, necessitate facit: quatenus vero natura illic intelligentia est, facit & voluntate. Cum vero & per naturam voluntariam, & per voluntatem naturalem agat, nimirũ inquisitione consilioq; non indiget ad agendum. Proinde si illic essentiam & intelligentiam ratione distinxeris, ab essentia videbis materiam huius mundi profluere, & ab intelligentia formam, & sicut essentia illic cogitatur ordine quodam intelligentiam antecedere: ita & hic materiam cogitabis præcedere formam. Sed enim antequàm intelligentia illa formam præbeat mũdo, corpoream lõge

ab ipsa

ab ipsa distantem propinquam sibi exhibet incorpoream. Ex vita videlicet sua inter essentiã & intelligentiam quasi media animam mundi procreans, vitam vegetalem intelligentiæ cõpotem, mediam quoque inter materiam formamq; corpoream, sicut illic vita inter essentiã & intelligentiã obtinet mediũ: atque hæc ipsa ratio est seminaria mũdi, & quasi quoddã diuinæ intelligentiæ verbum, quo verberata materia mundanum suscepit ornatum. Tu vero vbi legis, intellectus infundit materiæ rationẽ, expone intellectum, non tantum ipsum simpliciter intellectũ, sed intellectum etiam animalem, intellectu videlicet primo formatum, ab illo enim per hunc, & ab hoc illius virtute pullulat in materiam potẽtia genitalis, ab vtriusq; essentia dependentem. Similiter dici solet, Sol generat naturalia, quod tamen cum lumine facit inde manante: atque ibi lux solaris & lumen simul hæc efficit per calorem. Comparat vero intellectum vtrunque masculo, generat enim vt separatus à genito. Seminalem vero mundi naturam virtute seminariæ masculi, vtraque enim intrinsecus agit. Mundum vero genitæ proli: vtrobique enim inter se iam distributa sunt membra & partes iam repugnantes, quæ in semine simul erant, neque pugnabant. Constat quidem mundus ex necessitate, idest materia & defectu ex materia contingente. Item ex intelligentia, idest formali ordine intelligentiam referente. Resoluitur in partes velut intimas, idest in materiam rationemq; seminariã & formalem. Ipsa vero animæ intellectualis essentia non est pars intima mundi, sed præsidet.

Mundus hic ex intelligibili nascitur, ex unito dispersus, ut animal ex semine, dum materia ab intellectu primo simul & animali rationem accipit seminalem. CAP. II.

B illo itaque mundo uero prorsus & uno mundus hic depẽdet, iam nõ uere unus, multiplex ergo in multitudinemq; diuisus, in quo aliud ab alio distans, alienumq; prouenit. Neque amplius hic uiget amicitia solum, sed propter distantiam discordia nascitur. Atque in ipso defectu alia iam necessario aliis aduersantur, nõ enim pars ulla sibiipsi sufficit, sed dum salutem sibi quæritat aliunde, bellum illi infert, ex quo seruatur. Factus est autem non ratiocinatione quadam cõcludente faciendum esse, sed necessitate quadam faciente, ut secunda natura primam comitaretur: non enim intelligibilis mundus talis erat ut rerum esse posset extremum. Primum nanque erat, potestatemq; habebat quàmplurimam, imò uero totam, & hanc quidem ad aliud faciendum, procul ab ea cura quæ agere quærat: alioqui id suapte natura minime habuisset si forte quæsiuerit: neque ex sua esset essentia, sed foret uelut artifex non habens à seipso quod faciat, sed tanquàm aduentitium comparans perdiscendo. Intellectus igitur infundens sui aliquid in materiam, immobilis ipse quietusq; consistens, omnia fabricauit: id autem est ratio ab intellectu profluens. Sane quod ab intellectu defluit ratio est, effluitq; semper quandiu intellectus ipse in rerum ordine permanet. Quemadmodum uero in ratiõe inserta semini, simul omnia in eodemq; sunt, nihilq; cum alio pugnat, aut dissidet, aut impedit, atque interea aliquid fit in mole. In qua quidem alibi est pars alia, & aliud impeditur læditurq; ab alio: sic utique ex uno intellectu ratione'que ab ipso manante, pullulauit hoc uniuersum à seipso iam distans. Atq; necessario alia quidem nata sunt amica inter se atque salutaria, alia uero inimica atque perniciosa. Et partim quidem uolentia, partim uero nolentia inuicem se disperdunt, ipso'que interitu generationem mutuam operantur, atq; simul harmoniã unã in his talia patientibus agentibusq; faber instituit, dũ singula propriũ quiddã sonant, ratio uero in ipsis consonantiã cõtemperantiãq; ordinis unã per uniuersa cõstituit. Est enim id uniuersum nõ

quemad-

quemadmodum illic intellectus & ratio, sed intellectus ipsius rationisq; particeps. Quapropter indiguit consonantia, intellectu uidelicet simul necessitateq; concurrente, & hac quidem ad id quod deterius est trahente, in priuationemq; rationis deflectente, quippe cum ipsa careat ratione, intellectu autem necessitati interim dominante. Intelligibilis enim mundus solum ratio est, neq; fieri potest alter talis, ut sit ratio solum. Quod siquid aliud post ipsum factũ est, oportuit minus illo euadere, neq; amplius rationẽ, neq; rursus quandã duntaxat materiã, alioqui ordine caruisset. Prodiit itaq; mixtũ, & profecto illa in quæ mũdus desinit materia est & ratio: illud uero unde exorditur & regitur, anima est mixto pręfecta, quam quidẽ laborare non est putãdum: quippe cum ipsa uelut præsentia gubernet facillime totum.

Quatuor post bonum mundi, intellectualis, animalis, seminarium, sensibilis, & quomodo processio fiat atque iudicium. Cap. III.

Si quid in mũdo cõsiderando te offenderit, noli deũ incusare, quasi de mundi constructione non bene consultauerit & elegerit: non enim consilio indiget, sed facit sufficiẽter ipsa natura. Neq; naturã rursus accuses in primo rerũ principio, est enim ipsa bonitas, & bonitate opus proxime facit simpliciter optimũ, intellectualem videlicet mundũ, & hunc quidem proposito primo: si enim bonitate facit, facit & voluntate: concurrit nanque in primo cum bonitate voluntas. Vult ergo intelligibilẽ mundũ prima (vt ita dixerim) voluntate: animalẽ vero mundũ qui deinceps ex intelligibili sequit, necessitate quodãmodo vult. Necessitate (vt ita dixerim) consequẽtiæ: non enim latet ipsum ex opere primo sequi secundũ, neq; rursum reprobat, sed non probat vt primũ: similiter intellectualis ille mundus nõ cõsilio, sed natura generat animalẽ, cũ vero natura eius intelligẽtia sit, & intelligentia sit volũtas, dum natura facit & volũtate, prima inquam animalẽ mundũ, consequẽter aũt & seminariũ in natura mundũ, quẽ nouit ad animalẽ necessario sequi. Eadem ratione animalis mũdus .i. intellectualis anima, naturali quadã intelligẽtia & voluntate vitã generat, naturãq; genitalẽ, mundum .s. seminariũ, vestigiũ vltimũ diuinorũ. Necessitate vero consequẽtiæ generat & sensibilem ad seminariũ consequentem: consequentẽ inquã ex seminario vtẽte ad hunc efficiendũ ipsa dũtaxat vita, non aũt intelligẽtia vel volũtate qua caret. Ita enim viuẽdo facit sicut & anima intellectualis, & intellectus primus agit intelligẽdo: atq; vicissim sic naturaliter intellectus intelligẽdo facit, & more naturæ sicut natura viuẽdo generat, & ordine intelligẽtiæ fabricat. Tu itaq; noli ex mũdo sensibili mirabilẽ ipsius boni, vel intellectus puri, vel intellectus animalis dignitatẽ prorsus ęstimare atq; perpẽdere, sed ex sensibili cõiecta seminarij dignitatem, ex hoc naturã animę, ex anima excellentiã mentis, ex mente deniq; bonũ. Tum vero in mundo sensibili contẽplando, ne in partes figas intuitũ, sed conspice totũ, neq; ad partes totũ referas, sed partes ad totũ. Neque opus hoc exigas simpliciter optimũ, sed optimũ quatenus capit gradus, mundiq; iam quarti natura post bonũ. Notabis interea vbi mũdus loqui fingit, quandoquidẽ sunt in infimo globo mũdi multa viuentiũ genera, esse quoque superne multa per totum pro dignitate & amplitudine spatij virtute magnitudineq; ingentia. Quorũ prima deos nominat, sequentia dæmones, tertia particulares animas, quæ trãsferuntur in dæmones: & vbi ponit populos dæmonũ, ostendit per totũ supra nos mundũ greges esse dæmonũ distributos, habereq; duces suos qui stellas sequãtur vt reges: nã & corpora dęmonum supra nos vbiq; sequũtur motu proprio stellarũ motus, similẽq; vbiq; agũt chorẽã. Imitãtur & stellas pro viribus, magnitudine, figura, modoq; agendi: & vt stellæ agunt intuitu radiorũ imaginationẽ sequentium efficacẽ. Notabis insuper ætherẽ esse aerẽ ignitũ, itẽ omnia ex bono pẽdere, quandoquidẽ omnia bonũ appetunt. Deniq; ipsam simpliciter vitã esse ipsam simpliciter mentẽ, vbi dicit intellectualem naturã duntaxat totã habere vitã. Sic ergo conijcies, quoslibet rerum gradus eatenus esse vitæ participes, quatenus intellectualẽ aliquid habẽt. Mundum vero à deo fieri non per consilium sed naturã, sic confirmat Porphyrius in Timæo: Artes quidem instrumentis indigent, quoniam nec omni materiæ præsunt, nec dominantur omnino, & extra laborant: potentiæ vero naturales quoniam & perfectiores sunt & intimæ ipso tantum fere esse agunt quicquid agunt. Sic omnes, sic & anima semper essentiali vita nutrit, auget, generat, spirat, sentit, & reliqua. Ipsa quoque imaginatio præpotens solo quodam suo actu varijs statim corpus qualitatibus afficit atque motibus. Quinetiam (vt tradũt Theologi) dæmones imaginationibus suis absque alio instrumento vel actu passim mirabilia faciunt,

cilunt,subito prout volunt,efficacissimos inde radios emittentes, ac sæpe motibus imagina-tionis suæ formas extra mirabiles ostendentes, eis qui talia inspicere valeant. Multo magis mundi opifex ipso esse,idest ipso intelligere substantiam exhibet vniuerso. indiuiduus vide licet mundo diuiduo: cui enim mirum ex incorporeo corporeum propagari? Siquidem ex minimo sæpe minime vastum pullulat animal,tot,tantis,tam diuersis inter se membris inde compositum:atqui & in semine paruo ratio ipsa seminalis nō est parua, dum efficit magna. Neque rursum magna, dum tota in qualibet seminis particula viget, sed ratio quidem seminalis materia indiget: ratio vero diuina nullo indiget, sed fabricat omnia, dumq; in natura propria permanet,omnia producit & mouet. Hucusque Porphyrius.

Mundus corporeus procedit ab intelligentia diuina modo naturæ, & quàm optimus fieri potest, si totus ipse consideretur. CAP. III.

Eq; potest quispiam huic mundo quasi non pulchro iure detrahere,uel quasi non optimus sit omnium,quæ esse cum corpore possint. Neq;rursus causam per quam mundus est,incusare. Primo quidem cum ex necessitate sit mundus, neq; rationis consilio sit constructus, sed à natura præstantiore secundum naturam opus sibi simile generante. Deinde neq; etiam si consilium in causa fuerit,mūdus dedecori est autori. Ille nanq; totum quiddam fecit pulchrum prorsus atq; sufficiens, sibiq;met amicum. Præterea partibus suis tum maioribus, tum minoribus æque conueniens. Quisquis igitur in partibus uituperat totum, stulte uituperat:siquidem tum partes ad ipsum totum comparando decet considerare num consonent accommodenturq; toti,tum ipsum totum considerando ad minimas quasq; particulas nequaq̃ decet aspicere,alioqui id nō foret hominis mundum uituperantis,sed quaidam mundi partes ab aliis seorsum accipientis. Quemadmodum si quis totius animalis pilum solum uel digitulum pedis intueatur,negligens mirum totius hominis spectaculū contemplari. Et per Iouem perinde ac si quis omissis omnino cæteris animantibus,accipiat abiectissimum:uel genere quodam toto dimisso uelut humano Thersitem adducat in medium. Quoniam uero quod factum est, mundus simul est totus, si mentis aures ad hunc conuertere libeat, forsan audies ita clamantem:Me proculdubio fecit deus,atq; ego inde factus sum, perfectus ex cunctis animalibus constitutus, mihi ipsi sufficiens, mihi penitus satisfaciens,nullius indigus. Quoniam omnia sunt in me animalia simul atque plantæ,cunctorum natura generabilium: dii quàmplurimi, dæmonum populi bonorum, exercitus animorum, homines uirtute felices: neque enim terra sola ornata quidem est plantis omnibus & omnigenis animantibus, neque tantum usque ad mare potestas animæ se diffudit. Aer autem totus & æther,totum'que cælum anima uitaq; caret. Verum animę illic quoq; sunt omnes bonæ, uitam stellis suppeditantes, reuolutioniq; cælesti ordinatissime simul atque sempiterne. Adde & ad imitationem mentis in circuitum agitatæ,sapienter circa idem semper, nihil enim quærit extrinsecus. Præterea quæcunq; in me sunt appetunt quidem omnia bonum,singula uero pro facultate propria consequuntur. Dependet enim totum ab illo cælum,tota quinetiam anima mea. Præterea dii qui in partibus meis regnāt,itē animalia omnia simul & plātę. Deniq; si quid etiā esse in me uidetur

in ani-

in animum. Tum uero alia quidem essendi tantum participia esse uidentur, alia uero uiuendi, alia magis sentiendi: alia iam rationem habent, alia totam deniq; uitam, non enim æqualia passim in rebus non æqualibus requirere decet: neq; ut digitus uideat exigendum, sed oculo id est assignandum, digito uero aliud quiddam desiderandum. Id autem esse arbitror, ut sit digitus, propriumq; officium peragat.

Quæcunq; uidentur mala uel circa corpora, uel circa animas reformantur in bonum. Cap. IIII.

DVm elementum hoc suis alicubi partes cæteris mutuat elementis, interim aliunde partes ab aliis mutuatur, ideoq; elementorum globi nihil mali subire videntur. Similiter in compositorum dissolutione malum mundus ipse non patitur: nam vel elementa iūs suas reuertuntur in sphæras, vel compositum aliud generatur, atque generatio ipsa dū partes carpit ab elementis, formis ea nouis exornat: perpetua vero hæc generationis vicissitudo est necessaria mundo. Cum enim mundana materia & possit & debeat innumerabiles ad perfectionem suam compositorum formas accipere, neque valeat omnes eodem tēpore capere, quia neque materia de qua fiunt innumerabilibus compositis simul suppetit, neq; spatium capit, neque tam diuersa concurrunt, factum est vt commutatione perpetua capiat, dum & cælum similiter innumerabiles motu figuras induit, vires'que sortitur nouas, quas nec simul nec manens velut repugnantes admittere potest, atque interea motu confert ad inferiorem materiam naturaliter transformandam. Hac itaque ratione transmutatio tū localis, tum formalis, & in cælo, atque sub cælo, ad optimum cōfert habitum vniuersi, ideoq; censetur & bona: præsertim quia totius mundi ordo tanquàm optimū vniuersi regula quædam est, qua censere singula debeamus vt bona, quatenus conferre ad ordinem videantur. Ordo vero videtur exigere, vt quę constructa sunt ab alio, atque tunc ex aliorum destructione constructa quandoque destruantur ab alio, vicissim ad alia construēda. Quicquid interea vel nascitur vel contingit erga aliqua noxium atque malum, non aliter euenire permittitur, nisi ad alia atque plura sit conferens atque bonum, ac nisi rite compleat ordinem vniuersi. Præterea totius ordo requirit, si ex potestate primorum mirabili procul exuberante, plurimi sequentiū gradus eueniunt, atque à primorum vnitate statuq; stabilia mox oriuntur, vt deinceps processione dependentiaq; crescente status ipse cum motu misceatur, fiantq; statim essentiæ per se mobiles, antequàm ad res ab alio mobiles descendatur. Cum enim motus deriuetur ex statu, merito motus ipse ex status ipsius distinctione distinguitur. Itaque sicut multa per aliud stabilia reducuntur ad alia quodammodo per se stabilia: sic & quæ mouētur ab aliis, in illa quæ motum ex seipsis habent, denique resoluuntur. Tum vero in ipso per se mobilium ordine esse oportet superiora in communi quadam potentia cōstituta, eisq; succedere inferiora permulta particularem nacta potentiam. Cum enim processio rerum continua esse debeat, nihilq; vacuum in hac successione relinqui, merito post vniuersalia simul atque per se mobilia, priusquàm ad eorum opposita particularia, scilicet ab alioq; mobilia descendatur, interponuntur aliqua, quæ particularia quidem sint, idest particularem sortita potentiā, sed naturam habeant per se mobilem. Atqui res eiusmodi ob particularem naturæ conditionem in quandam habitudinem quandoque contrahi possunt: sed propter ipsam ex se mobilem facultatem solui quandoque ex omni propria habitudine possunt. Affert quoque particularis naturæ conditio alternam quandam per partesq; attingentem vitæ vicissitudinem, motu interim ad hæc libero conferente, vt aliàs proprium retineant habitum, aliàs superiorē, aliàs inferiorem habitum sortiantur: vtrinque facile vergere possunt naturæ medium obtinentes, vicibusq; alternis explent quæ superiora communioraq; tractu quodam vnico complectuntur. Interea vero circulari hac motionū vicissitudine gaudet vniuersi natura. In hoc aūt genere substantiarum particularium per seq; mobilium ponuntur animæ, quas Plotinus ait vicissim corpora permutare, id est animæ hominum inferiorumq; dæmonum, aerem hūc habitantium turbulentum. Habitare quidem hic quoque animantes oportuit rationales, neq; tamē singulatim habitare semper intellectuales naturas in regione propter mixtionem atq; discordiam vitæ, & intelligentiæ felicitatiq; repugnante: hinc ergo confirmant Platonici vicissitudinem animarum. Et quoniam animabus eiusmodi obtigit prouincia durior, atq; etiā ad deteriora procliuior, merito compensatum est prouidenter, vt quandoque possint nō solum ad gradus proxime superiores, sed ad alios etiam altiores, idest ad cęlum vsque transcēdere. Putant eiusmodi animas deposito corpore tam terræ quàm aeris turbulēti, ad tempus in aeris corpore purioris inter æthereos dæmones computari, atque etiam cum cælesti corpore quod extra generationem positum dicitur à Plotino collegas effici vniuersalis animę, idest

idest cælestium animarum. Denique si cæleste insuper corpus quasi deponant, non tam cum cælesti anima, q̃ cum ipsa animarum idea, quam omnem appellãt animam, vitam agere. Appellat hic Plotinus vitam prorsus immobilem, scilicet omnem intellectualem vitam, siue mẽtis primæ, siue sequentium. Vitam vero mobilem cõmuniter animales effectus, siue in discursione rationali imaginariaq;, siue in genitali ministerio positos. Proprie vero vim genitalem hic vitam nominat mobilem, quæ ex ipsa superioris vitæ cõsistentia ita iugiter effluat, tanq̃ eius spiraculum, sicut ex anima hic nostra motus impulsu vitalis. Genitalem eiusmodi facultatem ex anima mundi primum, & ex animabus simul sphærarum omnium mundanarum infusam materiæ, eiq; dominantem, appellat rationem mundanam caducorum animaliũ genitricem. Quorum quidem animalium formas ait in superiori cęlo. i. intellectuali consistere. Vnde per seminariam rationem ita venerint in materiam, sicut plerique dicunt rerum terrenarum formas, è formis cælestibus per lumina inde huc emicãtia proficisci. Nam neque formas ex hac informi materia, neque ordinem ex inordinato casu, neque stabilem tenorẽ ex natura prorsus instabili prouenire putandũ. Sed vt redeamus ad ordinem vniuersi, cui tanq̃ optimo quicquid quomodolibet consonat, bonum est iudicandum, talis ordo requirit, vt animæ particulares, ac per se mobiles, tanq̃ in motione liberæ, & tanq̃ non solum intelligentiæ, verumetiam generationi cognatæ alterne possint eligere tum intelligibile, tum sensibile bonum. Atque hæc ipsa alterna electio bona est vniuerso, in quo ita explentur vtraque ministeria simul, & opera proueniunt naturalia, dum animæ sensibile bonum intelligibili eligendo præponunt. Vbi anima quicquid eligit, eligit ratione boni, & si minus bonum maiori præferre eligenti sit malum, vniuerso tamen est bonum, præsertim quia statim electioni eiusmodi rependitur consentaneũ: vt quæ ad deteriora vergit, afficiatur quoq; deterius, deterioremq; subeat vitam. Qui sane status ideo censetur bonum, quoniã iustitiæ naturalis ordini consonat. Euadit & animæ bonum quatenus animi delinquentis angustiã ad pœnitentiã quãdoq; prauæ electionis adducit. Sic igitur diuinæ prouidentiæ bonitas malum subito nascẽs transformat in bonum, idq; tum in corporum, tum in animorũ motionibus mirabiliter efficit. Contingit forte ex hac aqua fieri aerem, vel ex hoc aere aquam. Postq̃ vero vel aquę illius materia susceperit leuitatẽ, vel aeris materia grauitatem, non contingit fortuito, vel illã materiam iam ad aeris locum ascendere, vel hanc ad aquæ descendere situm: sed forma iam insita naturaliter & necessario loca congruentia petũt lege naturæ legeq; diuina, quam naturæ lex perpetuo sequitur. Similiter animas proprij arbitrij facultate contingit ad talia primũ, vel talia vergere, deinde frequentius ad eadem inclinari, demũ facto iam habitu, ad illa ferunt quasi natura legeq; naturali simul atq; diuina, talemq; ita vitam, aut talẽ denique sortiuntur. Qui vero sancit naturæ legẽ, non quasi consultando ex trangressione legis & ordinis, adductus est ad sanciendã legẽ & ordinẽ statuendũ, sicut homines plerunq; solent. Ante enim ipsam primam simpliciter legẽ, quæ & primus ordo est, nulla est trãsgressio legis, neq; potest ordo primus ex priuatione ordinis procreari, eã. s. conditione, qua conditores apud nos legum, ex legis naturalis transgressione admonentur ad leges populis conscribendas: sed ipsa essentialis forma tum diuinæ mẽtis, tum deinde naturę lex est, atque omniũ ordo. Quicquid igitur ob impotẽtiam ab optimo hoc ordine deficit, statim eodem ordine in malum cadit à bono, in malum inquam sibi, sed mundo bonum, quatenus ita demum & illuc cadit, sicut & quo totius ordo requirit: malum vero cuiusque proprium non esse aliud quàm defectum eiusmodi. Ita Proclus Dionysium (vt arbitror) secutus Areopagitam explicat. Malum neque est in rebus intellectualibus, nam proximæ sunt ipsi bono: neque in animabus corporibusq; vniuersalibus, vniuersalis enim forma & autoritas est propria bono. Reliquum est igitur, vt malum in particularibus sit animabus atq; corporibus, neque tamen in horum essentijs ex deo natis, neque rursus in naturalibus horum viribus: nam ex deo quoque dependent. Horum igitur actionibus duntaxat accidit malum, sed quantum spectat ad animas, non in actionibus quidem earum rationalibus, omnes enim appetunt bonum. Neque rursum in actionibus earum ratiõe carentibus, hæ nanque natura feruntur, sed in quadam earum inter se incongruitate, quam asymmetriam. i. incommensurationẽ vocant: quantum deinde spectat ad corpora, malũ non est in forma, vult enim materiæ dominari: neque iterũ in materia, nam appetit exornari, sed in quadã materię ad formã ineptitudine. Vnde concludit, malum omne præter subsistentiam esse, & quicquid denique sit subito surrepens, sub boni conditione diuinitus colorari. Existẽte quidem generatione necessario id quoque subesse, ad mundanam conducens perfectionem, sed diuina prouidentia omnia superante, bonaq; volente in bonum mirifice conformari. Ac si aliorum destructione quasi mala, vtitur ad aliorum constructionem quasi bonam & restitutionem mundi tanq̃ optimã, multo magis defectu quodã animę vti mirabiliter ad perfectũ. In capitis huius calce notabis tres habitus in malũ cõtracti causas, primã quidẽ inclina-

tionem illam, qua etiam ante præsentem vitam cœpit anima ad vitã eiusmodi vergere, paulatimq; propensior. Secũdam, corpus sic affectum, vt animam ad talia prouocet, & statim ab initio incautam, & deinceps gradatim assuefactam. Tertiam, subitum sensibilium occursum per sensus in animam, sic aut sic afficientem illam, antequàm ratio vel animaduertat, vel mature deliberet, & omnino ipsam in consultando animi negligentiam. Sequitur autem necessario pœna: nam electio ipsa motioq; peruersa & peccatum est, & pœna, acriter affligens animam, donec prouidentia more medici per afflictionis eiusmodi stimulos animã sanet, dum sic ad habitus peruersi odium prouocat, pœnitentiamq; electionis iniquæ, atque vicissim ad contrariæ electionis amorem: similiter electio recta & præmij simul est & virtutis exordium. Vtrunque vero fieri Proclus ait opera diuinę prouidentiæ intus agentis, sanumq; animũ oblectantis, insanum vero mirabiliter affligentis.

Nusquàm est purum malum, nam & circa corpora & circa animas miscetur bono.

CAPVT IIII.

Emo admirari debet quòd ignis & ab aqua extinguat, & ipse alia sępe consumat: etenim aliud quiddam hunc ad suum esse perdũxit, nec iniuria à seipso non productus ab alio quoq; corrumpitur. Quinetiam in esse suum ex alterius corruptione processit, atq; interitus ipsi sic se habenti nihil infert iniquum. Item pro extincto igne alius aliquando uiget ignis: profecto in cælo incorporeo unumquodq; permanet. In hoc autem cælo totum quidem uiuit semper, & quæcunq; honoranda sunt & præcipua permanent. Animæ uero uicissim corpora permutãtes, aliàs quidem in alia fiunt specie: & quoties anima potest, extra generationem posita, unà cum uniuersa anima uiuit. Corpora uero secundum speciẽ atq; singula secundum tota, siquidem ex ipsis & animalia erunt & nutriẽtur: uita enim hic est mobilis, illic autem immobilis. Oportebat sane motum ex immobili natura prodire, atq; ex uita in seipsa uigente alterã manare quasi spiraculum quoddam uitale quodammodo iam instabile, quod quidem expiratio quædam sit uitæ quietæ. Animalium præterea mutui inter se impetus atq; cædes necessario accidunt, non enim nata sunt sempiterna. Nata uero sunt quoniam ratio totam materiam occupauit, in seipsa omnia possidens, quæ quidem in superno illic cælo consistunt: alioqui unde nam uenissent, nisi illic existerent? Proinde mutuæ hominum inter se iniuriæ ab ipso forsan boni appetitu proficiscuntur, quando uidelicet bonum consequi non ualentes aberrant, alios'que inuadunt. At uero qui egerunt iniuste, pœnas luunt, tum quia ex actionibus prauitatis reportant animam deprauatam, tum quia certo quodam ordine in locum transmittuntur deteriorem: nihil enim potest unquàm quod in uniuersi lege ordinatum est effugere. Non est autem ut quidam putat ordo propter præuaricationem ordinis institutus, neque lex propter legis transgressionem. Quo uidelicet propter deteriora fiant illa, nobisq; appareant: imò uero propterea quòd ordo hic est aduentitius, & quoniam ordo est, transgressio ordinis habet locum: atque propter legem & rationem, & quia existit ratio, accidit legis rationisq; transgressio. Non ita tamen ut quæ meliora sunt, deteriora fecerint, sed quia quæ indigent, debent'que meliora suscipere, sæpe uel suapte natura, uel fortuna, uel impedimento aliunde illato accipere nequeant. Quod enim ordine utitur aduentitio, id forsitan non assequitur uel

tur uel

tur uel interiori uitio, uel propter aliud quiddam ab alio accidens. Multa quoq; ab aliis patitur, aliis quidem nolentibus, alioq; tendentibus. Animalia uero quæ per seipsa spontaneum habent motum, tum quidem tendunt ad meliora, tum uero ad deteriora labuntur. Quærere autem ab ipsomet inclinationem lapsum'ue ad deteriora forte non decet: exiguum nanque ad habendum momentum ab initio datum, eadem'que uia procedens erratum & plus & maius assidue reddit. Adest quinetiam corpus, atque ex necessitate concupiscentia inest. Præterea quod primo subito'que occurrit, neque statim animaduertitur atque deprehenditur, electionem quoq; ad illud efficit, in quod quis primo fuerit inclinatus. Sequitur tamen sub diuino iudicio pœna: neque iniustum est, animum qui talis est factus, affectioni suæ consentanea pati: neque requirendum est eos fore felices, qui nihil dignum felicitate fecerunt. Boni autem soli felices sunt: nam ob idipsum sunt & dii beati.

Confirmat eadem. Vbi nota gradus ad felicitatem, & Synesii sententiam de prouidentia. Cap. V.

INtellectibus quidem tanquàm stabilibus, ipsiq; bono propinquis, cõuenit vt sint felices: animabus autem tanquàm mobilibus remotioribusq; competit, vt felices efficiantur, sed quia per se mobiles, vt sua opera tales fiant. At vero animabus communioribus beatitudo breui quadam opera comparatur: animabus autem particularibus operosa felicitas obtigit. Ipsę quidem se beatas, sed longo tempore laboreq; reddunt: cumq; omnes quandoque id assequi possint, de conditione nostra nefas est conqueri. Neque rursum licet de prouidẽtia diuina propter aduersa diffidere. Audi Synesium Platonicum hac de re diuine loquentem. Aduersa etiam quæ præter merita nobis videntur accidere, plurimum conferunt ad noxium affectum, quo caducis afficimur extirpandum. Fortunis certe eiusmodi apud eos qui mentẽ habent, prouidentia confirmatur, quibus & qui mente capti sunt, diffidere de prouidẽtia solent: nullus enim relinquitur animę locus quo materiam fugiat, sic in patriam reuersura, si in nullum hic malum inciderit. Quapropter existimandum est inferioris prouinciæ præsides, vulgares adinuenisse prosperitates, tanquàm animabus insidiaturas. Itaque hinc emigrãtibus animabus obliuiosum contingere potum, alius dixerit: ingredienti certe hanc vitam animæ potum obliuionis affert, sors quædam vitæ suauis & blanda. Hæc ille. Proinde necesse est ordine rerum ita currente plerisque non aliter aduersa contingere, quàm in concentu aliquid quodammodo dissonare: sed quemadmodum quod in concẽtu secundum partẽ dissonare videtur, interea toti consonat. Sic penitus & in ordine mũdi, in quo præter cætera quę diximus aduersitas, siue in corpore, siue in fortuna, bonis quidem exercitatio est atque profectus, malis vero punitio atque purgatio: quinetiam ipsa prauitas eatenus confert ordini, quatenus non solum ordinate punitur, verumetiam iustitiæ materiam præbet, & iuris exẽplum. Ac dum graui tandem miseria premitur, tum cæteros deterret à vitijs, tum comparatione declarat quanta sit in virtute felicitas. Poc hæc animaduerte mala, nec vllam in supernis mundi rectoribus ideam habere, nec ex vlla illorum intentione procedere, sed ex longissimo ductu bonorum contingere tandem vbi deficit bonum. Quàmuis autem hæc ita quasi sorte contingant, erat tamen ab initio in rectorum intentione, & in naturæ virtute quomodolibet contingentibus bene vti, ac passim informia reformare.

Confirmat eadem, docens nullum posse de prouidentia conqueri, & unde sit malum.

CAPVT V.

SI igitur animis quoq; hoc in mundo datur facultas ad beatitudinem consequendam, non licet de hac regione conqueri, quòd aliqui non sint felices, sed eorum imbecillitatem potius criminari, quòd strenue certare non ualeant, ubi uirtutis prẽmia proposita sunt. Quis enim iuste conqueratur eos, qui nondum facti sunt diuini, uitam non habere diuinam? Proinde paupertas & morbus, bonis quidẽ uiris momenti nihil habent, malis uero utilia sunt. Quinetiam necesse interdum est ægrotare, cum corpora habeamus. Nec utilia hæc sunt omnino ad or-

dinem ipsum communem ac plenitudinem uniuersi: nempe quemadmodū corruptis quibusdam ratio ipsa mundi rerum artifex ad aliorum utitur genituram. Nihil enim usquàm effugere potest, quin ab hac ipsa comprehendatur, sic & deprauato corpore, & anima passionibus eiusmodi languida, quæ morbis prauitateq; occupata fuerunt, mox sub alia serie & ordine comprehenduntur. Et alia quidem ipsis conferunt patientibus, sicut paupertas atq; morbus. Prauitas autem utile quiddam affert ad uniuersum, facta uidelicet iuris ipsius exemplū, multaq; ex se utilia pariens. Reddit enim animos uigilantes, efficitq; ut diligenter excogitent, qua uia potissimū à præcipitio prauitatis ualeant declinare. Facit rursus, ut quantum bonum uirtus sit, comparatione malorum uitiosos animos affligentium cognoscamus. Neque propter hæc facta sunt mala, sed dictum est ipsam mundi artificem rationē malis postquàm facta sunt, opportune admodum uti solere. Id autem maxime potestatis est, malis etiam bene uti ualere: posse quinetiam rebus quæ informes iam factæ sunt, uti ad formas alias generandas: omnino uero malum existimare debemus boni defectum. Necesse est autem hic boni defectum accidere, quoniam est in alio. Ipsum itaque aliud, in quo bonum est, cum diuersum sit à bono, infert boni defectum: id nanque non erat bonum. Quapropter ut Plato inquit, impossibile est mala penitus extirpari, quoniam & alia aliis inferiora sunt ad ipsam boni naturam, & alia diuersa sunt à bono, subsistentię suæ causam inde sortita, taliaq; euaserunt, propterea quòd à bono remotissima prouenere.

Confirmat eadem, mouet dubia. Cap. VI.

QVoniam pro natura suscipientis vnumquodque recipitur, constat bonis quæcunq; cōtingunt bona tandem euadere, malis vero mala: tenim cum & homo sit ipse animus, Ac totum animi bonum in virtute consistat, totum vero malum in prauitate, consequens est, vt homini per virtutem absolutam beato, sequētia extra animum commoda vel incommoda, nihil ipsius bono addant aliquando aut demant. Similiter vt homini, idest animo per vitium confirmatum misero, sequentia nihil boni afferant, & mali nihil auferant. Decentius tamen plerisque videbitur, bonis quidem contingere prospera, malis aduersa: vt ita saltem præclara bonorum augeantur opera, malorum vero publica scelera comprimantur. Sed antequàm ad hæc respondeatur, considerabis vniuersum vsque ad minima quæque sic ab intelligentia dependere, vt intellectualis prouidentiæ virtus & actio vsque ad minima se diffundat, nihilq; relinquat non ordinatum.

Confirmat eadem, & mouet dubia. CAP. VI.

AD id uero quod uidetur præter dignitatē sæpe contingere, quando uel boni mala, uel mali bona reportant, recte utique respondebitur, nihil uel bono malum accidere, uel malo contingere bonum. Cæterum quæri potest, cur nam multa præter naturam bono homini accidant, multa uero naturæ consentanea prauo contingāt. Qua enim ratione recta distributio hæc esse potest? Verum si quod secundum naturam est, neque felicitatis quicquàm addit bonis, neque mali quicquàm demit prauis, atque quod præter naturam non demit quicquàm bonis. Quid nam interest, sic ne, aut sic potius se habere, quemadmodum neque si malus quidem pulchro sit corpore, bonus uero deformi. Veruntamen decorum atque consentaneum, & quod pro dignitate dici potest, modo illo

potissime

potiſſime fieret, quo nunc minime fit. Optimæ uero prouidentię erat ita instituiſſe. Præterea malos quidem eſſe dominos principesq́; ciuitatum, probos autem ſeruos minime decuit, neque etiam ſi hæc uel bono uel malo nihil addant, profecto princeps iniquus iniuſtiſſima patrat facinora. Quid uero quòd ſceleſti in prælio ſuperant, aduerſusq́; captiuos turpiſſima quæque committunt. Hæc omnia dubitare compellunt qua ratione regnante prouidentia fiant, & ſi ad ipſum totum ſpectare debet quiſquis eſt aliquid effecturus. Veruntamen partes quoque quod eis expediat aſſequi debent: præſertim ubi animatæ ſunt, uitamq́; habent, præcipue ſi rationem. Deniq; probabile eſt prouidentiam ſe per cuncta porrigere, idq́; eius officium eſſe, ut nihil prorſus alicubi negligat. Quamobrem ſi totum hunc mundum ab intellectu dependere concedimus, uirtutemq́; mentis ſe per omnia fundere, conandum eſt omnino, quo pacto ſingula hæc bene ſe habeant demonſtrare.

Dat principia reſpondendi. Cap. VII.

Noli hoc in mundo qui non primus mundus eſt, ſed quartus, longeq́; à primo degenerat, abſolutam pulchritudinē primi mundi deſiderare. Noli rurſum in actionibus animarum rationaliū, quæ tanq̄ ex ſe mobiles actionū ipſæ ſuarum taliū videlicet aut talium principia ſunt, incuſare deum, tanq̄ talium proprie cauſa ſit actionū. Noli quoq; animas arbitrari ex ipſa natura mundi cōpelli, vt actionē vitāq; talem eligāt aut talē. Cum enim animarū eſſentia ſit natura mundana ſuperior atq; prior, non ex mundo, ſed ex ipſis accidit, vt in mundo viuant, magis'que minus'ue afficiantur ad mundum. Noli denique ab animabus cum natura corporum iam nimium coeuntibus, ſublimium animarum perfectionem prorſus exigere. Caue ne quia minus ordinatum genus hominum videatur, neges vſque ad homines diuinam prouidentiam prouenire, quam etiam infra hominem ad minima quæque deſcendere decet artificioſiſſima horum omnium diſpoſitio ſimul & motio, quæ non aliter effici poteſt, quàm à ſeminaria vitaliq́; ratione diuinæ ipſius oculo mentis: quemadmodum & in animali à ſimili quadam ratione naturæ, non ſuperiora tantum mediaq́; ſed etiam infima membra fiunt atque reguntur.

Dat principia reſpondendi. Tractat quoq; de conditione huius mundi à primo degenerante, & de libero animarum arbitrio. CAP. VII.

PRincipio nos latere nō debet, quando pulchritudinē in mixto quærimus, non eſſe omnia exigenda, quæ pulchritudo continet in natura non mixta, neque in rebus ſequentibus primas eſſe quærendas, ſed quandoquidem mundus habet corpus, concedendum ab ipſa natura corporis, uniuerſo nonnihil accidere. Item ab ipſa ratione eatenus expetendum, quatenus mixtum ſuſcipere poteſt, quaſi ſatis fuerit factum, ſi nihil ex his quæ poteſt capere deſit. Quemadmodum ſi quis in terris hominem pulcherrimum contempletur, nec tamen oportere exiſtimet hunc ipſi qui in mente eſt homini eundem fore: ſed ſatis ab autore factum putet, ſi hominem hunc quàmuis in carnibus, neruis, oſſibus ſit, tamē ratione complexus eſt, uſq; adeo ut hæc quoq; pulchra reddiderit, effeceritq́; ut ratio ſuper materiam ſe diffunderet. His itaque conceſſis deinceps ad quæſita progrediendum. Forte enim in his admirandum prouidentiæ munus, mirabilemq́; potentiam mūdi huius artificem inuenire poterimus. Profecto circa illas animarum actiones, quæ in ipſis animabus collocantur, quando agunt deteriora, uelut quando iniquæ animæ alias lædunt, uel quando iniquæ iniquas, niſi forte quiſpiam prouidentiam prauitatis earum cau-

sam esse uelit, nō decet ab ipsa prouidētia rationē facti retractationēq; exigere, quin potius causam referre in eligentē: dictū nanq; est, aīas quoq; oportere proprias motiōes habere. Itē nō animas solū nūc esse, sed iā animalia. Præterea nō esse mirandū, quādo tales quędā sunt, uitā quoq; talē habere cōgrue cōsequentē. Nō. n. ex eo ꝙ mūdus erat huc uenerūt, sed ante mundū habuerūt, ut mūdi quādoq; forēt, mūdana curarēt, sistēdi causæ forēt, gubernarēt, efficerēt, quocūq; id modo facerēt, siue pręsidēdo ex se nōnihil attribuētes, siue immergēdo se dederēt, siue alię quidē sic, alię uero aliter id efficerēt: nō. n. id agit̄ impræsentia, sed qūocunq; se res habeat prouidentiā nō esse culpādā. At qn̄ quis cōsideret malorū cōparationē ad cōtrarios, uidelicet bonos quidē esse pauperes, malos autē diuites: ac plerūq; deteriores plus admodū in his possidere, quæ humanæ naturæ necessaria sunt. Itē dominari, & ciuitates gentesq; occupare, quid nā dicet? An forte prouidentiā usq; ad terras minime peruenire? Veruntamē cū cætera ratione fiāt omnia, testimonio idipsum est ad terrā usq; descēdere. Etenim aīalia & plātæ, rationē, & animā, uitāq; participāt: forsan hucusq; peruenit quidē, sed nō dominat̄. Verū cū uniuersum hoc unū aīal sit, perinde id se haberet ac si quis dicat, caput quidē facieq; hōis à natura fieri, rōne uidelicet seminaria superāte, reliquū uero aliis quibusdā attribuat causis, siue fortuitis, siue etiā necessariis, ideoq; esse deteriora, uel etiā ob naturę imbecillitatē talia ꝓuenire. At uero neq; sanctū ē, neq; piū cōcedere hæc nō pulchre disponi, uñ opificiū simul atq; opificē criminari cogaris.

Respondet dubitationibus superioribus, & tangit opiniones nouas. Cap. VIII.

Dubitationibus responsurus, nequis miretur non esse inter nos in terris ordinem, qualis in summis absolutissimum, ait genus humanum non summum animaliū esse, sed medium inter bruta deosq;, id est dæmones. Ideoq; errare, quāmuis hoc ipsum ad ordinē vniuersi pertineat, vt natura media vtrinq; mixta, & mobilis per seipsam, tum seruet aliquādo medium, tum vtrinque ad extrema se vertat. Inter hæc vt exprimeret rerum nostrarum exiguitatem, ait terram ad vniuersum esse quasi punctum, vel quasi stellam quandam minimam reliquarum. Forte vero tangit hic Pythagoręorum quorundam opinionem, putantiū terræ globum circunfusum aqua, si prospiciatur ex ampliore cęlo, apparere quasi lunam solis radijs verberatā: quæ quāuis stellæ modo continue moueatur, non deprehendi tamē à nobis, quoniā simul moueatur & cælum & sidera consequenter. Sic ergo in qualibet stella esse aliquid solidi, rursumq; liquidi perspicuiq;, sicut in stella terrena, & forsitan fusci nōnihil sicut in luna, sed è longinquo minime apparere. Totum vero spatium esse simile aeri, globumq; vndique vnum, stellis quasi mundis vbique refertū, moueri stellas progressione propria, qualis eiusmodi animalia decet, plenasq; habitatoribus esse, sicut stella terrena. Alias tamē alijs pręstantiores esse, & præstātioribus habitari. Post hæc obseruabis nouū Plotini responsum, non esse in bonis animi numeranda, sola quæ ad contemplationē & temperantiā & iustitiā pertinent, sed etiā quæ ad omnem peritiā ingenio, & consuetudine, & dexteritate constantē. Itaq; qui hoc genere boni præstantiores sunt, iustum est in eis, quæ hoc proprie comparantur, superare alios in hoc ipso inferiores, atque inde plus aliquid reportare: atque vicissim qui contemplatione, temperantia, iustitia, his pręstantiores sunt, æquum est hos similiter in reportandis proprijs virtuti suæ præmijs superare, horum quidem præmia sunt diuina, illorum vero caduca. Iuste vero punitur interea & illorum effrenata voluntas, & horum otiosior vita sępius necessaria negligens. Denique non posse per hęc & similia ad summū prouidentiā iustitiamq; defendi, si solā præsentē hanc agamus vitā, neq; in alia, vel ex alia vita, vel alibi, quæ hic frequenter, & impræsentia præmio vel supplicio desunt, valeant compensari.

Respondet dubitationibus. CAP. VIII.

Eliquū est, ut quæramus quō hæc recte se habeāt, ordineq; teneant, uel si quo pacto nequaq̄, uel potius haud male. Omnis aūt animalis suprema quidē scilicet caput, & facies pulchriora sunt: media uero

& infima minus. Homines aũt in medio inferioriq; sunt: at in sublimi cælũ, diiq; cęlestes: & mũdi plurimũ dii tenẽt, oẽq; in circuitu cęlũ. Terra uero quasi centrũ, & uelut una quędã ex stellarũ numero. Mirant̃ profecto pleriq; hominẽ iniuste uiuere, propterea q̃ hominẽ in uniuerso existimãt apprime uenerandũ, quasi nihil oĩo sit sapiẽtius: sed reuera homo deorũ brutorumq; est medius, & ad utraq; uergit. Itaq; alii quidẽ diis, alii uero brutis similiores euadũt: plurimi aũt inter hęc obtinẽt mediũ. Qui ergo deprauati brutis qualitate propinquãt, rapiũt medios, uimq; illis inferũt: hi uero cogẽtibus sunt meliores, ab ipsis tñ deterioribus superant̃. Quatenus ipsi quoq; deteriores sunt, neq; sunt boni, neq; se ita cõparauerunt, ut pati nõ possẽt. Si ergo pueri quidã exercitauerint quidẽ corpora, aĩas autẽ ob imperitiã deteriores his habeant, ideoq; in palęstra uincant eos qui neq; corporibus neq; animis exercitati fuerint: rapiãt eorũ cibos, mollibusq; uestibus eos expolient. Quid nã uel durũ uel ridiculũ uideri debet? Cũ enim nõ rectũ sit, ut ipse quoq; legũ cõditor talia illos pati permittat, meritas pœnas ignauæ deliciosæq; uitæ luẽtes. Quippe cũ gymnasia illis demonstrata iã fuerint, ipsi uero per ignauiã & mollitiẽ & incuriam adeo suum neglexerint cultum, ut seipsos reddiderint uelut pingues agnos prædamq; luporum. His ergo qui eiusmodi scelera perpetrarũt, prima imminet pœna, ut lupi sint, & homines infelices: deinde pręscriptum est, quæ tales pati conueniat. Neq; enim datur hic factos iã malos mori: sed ad priora semper sequuntur quæcunq; secundum rationem sunt atq; naturam. Deteriora scilicet sequuntur deteriores, meliora similiter meliores. Nec talia quædã palęstra sunt, ludus nãq; habetur ibi. Oportuit enim postquam adoleuerint pueri, & utriq; cum inscitia utrosq; iã accingi, armaq; habere, moresq; pręstantiores quàm esse soleant in palæstra luctantium: nunc autem hi quidem inermes sunt, armati aũt superant. Vbi profecto nõ oportet deum ipsum pro his qui sunt imbelles pugnare, Lex enim ait, salutẽ nõ uotis, sed fortitudine in bello quærendam. Neq; decet eos qui uouẽt, sed eos qui colunt terram colligere fructus: neq; sanos esse eos, qui curam ualetudinis negligunt: neq; grauiter ferendum est, si mali quidam fructus multos accumulent, si modo in agricultura ualuerint. Præterea ridiculum est, cætera quidem ad uitam pertinentia omnia propria sententia facere, quamuis non ita (ut placet diis) efficiant: salutem uero solam à diis exigere: præsertim cũ neq; illa fecerint, per quæ dii homines seruari iubent. Quinetiam mors illis est melior quàm eiusmodi uita, qualem ipsæ uniuersi leges agere nolunt. Contrariis itaque factis, si perseuerante stultitia prauitateq; pax diuinitus custodiat̃, negligẽtiæ accusari poterit prouidẽtia, quasi permittat superare deteriora. Dominant̃ uero mali ignauia subditorũ, hoc enim iustius est q̃ illud.

Quod potentia diuina in agendo non prohibet quin cætera insuper agant præsertim rationalia. Cap. IX.

Fingunt aliqui, oẽs effectus à quibuscunq; rebus effici videantur, siue inanimatis siue animatis atq; rationalibus à causa prima sic vsurpari, vt hac duntaxat agente fiant, cęteris solummodo patientibus: nec vlla intercedat rerũ actio propria. Sic ergo sublatis rerum proprijs actionibus, inanes erunt virtutes propriæ, vel potius nullæ erũt. Similiter & essentię proprie tollent̃ è medio, sola restabit oĩno cõis cõfusaq; essentia, vel potius erit nulla post primũ: sic iterũ euẽtus qlibet etiã vilissimi & ordinis primũ expertes & mali à solo fiẽt proxime summo bono. Sic tãdẽ post immẽsum primi agẽtis actũ, nullus inde actus, actio nulla subsistet:

sed sola passio communissima & extrema, imò post actum illum subito proxima, perinde ac si ab immensa luce vel caliditate nihil lucidum calidumq; proueniat, nihil quod illuminãdo vel calefaciendo suam originem imitetur: sed opus penitus tenebrosum, opus certe dei, nullo modo diuinum: sed abiectissimum penitus erit, si ex mancipijs duntaxat patientibusq; tantum coaceruetur: neque recte deus dicetur prima causa, primum agens: si nullæ post ipsum causæ fuerint, agentia nulla. Et qui actu quodam agit efficacissimo, non agens aliqd aut actũ: sed patiens tantum aget & passionem. Denique sicut nunc vbique per res certas certos effici videmus effectus, iam hos sine rebus à deo passim statimq; resultare videbimus, ac si sol absque elementorum, mixtorum, plantarum, animalium opera omnes horum quandoq; absoluat euentus: præsertim si actio primi nullum (vt fertur) exigat subiectum, neque idcirco sit varia, quòd in varijs agat. Sed re vera deus naturas rebus dedit, actionesq; inde concessit: & merito, cum ad primũ qui est simpliciter actus, pertineat simpliciter agere: reliqua inde tamen habent vt in quodam actu consistãt, sortiuntur etiam vt aliquid agãt. Ac dum ab immẽso bono habent, vt sint pro viribus optima. bonum in alia suum operando diffundunt: sic & ipsum bonũ dum communicauit rebus similitudinem suam quãtum ad hoc vt essent, cõmunicauit etiam quantum ad hoc, vt aliorum causæ forent. nam & ipsum vt causa, eis dedit, vt essent. Procedit autem rei cuiuslibet effectus & si non tam proprie, tamen tam prope à deo, sicut à causa propria. Sicut tam propinqua est virtus solis vuæ sicut vitis, quamuis non æque sit propria, neque sit pars operis à causa propria, pars à communi, sed ab vtraque totum: q̃uis aliter ab alterutra, sicut & à principali simul atque instrumento. Consideramus igitur in quouis agente essentiam & virtutem, ipsamq; virtutem à virtute superioris agentis dependere: quatenus inde datur vel etiam conseruatur, vel admouetur ad opus. Et sicut effectus fit pariter ab essentia causæ inferioris, eiusq; virtute: sic ab hac ipsa virtute simul atque virtute superioris: itemq; superioris vlterius: & denique virtute primi æqua semper propinquitate quatenus sequens agit semper potentia præcedentis. His potissimũ rationibus affirmamus, post agens vnum communissimumq; esse multa: quæ ipsa per se insuper agant, & propria quædã proprijs virtutibus expleant, quatenus videlicet communi agentis primi virtute actioneq; ducuntur. Sicut agentia passim sub luna sua quæque per se agũt atque per solem. Quod si rebus etiam infra hominem munus id est tributum, multo magis homini datum est, per animã ex se mobilem ex se aliquid agere, & aliter sæpius atque aliter quàm si trahat ex alto. Et quẽadmodum in operibus naturalibus quod cõmunius meliusq; reperitur, ex superioribus sæpe causis est tributum, quicquid vero magis proprium minus' ve bonum, ex causis proximis est adiunctum: sic in humanis actionibus & operibus communis actus & efficax atque rectus nobis aduenit ex diuinis. Propria vero sic aut sic agendi, deteriorq; conditio ex nobis loco; cõtingit, non aliter quàm in claudo progressionis obliquitas ex curuitate cruris: sed eundi facultas ex anima. Cum igitur diuina prouidentia nõ auferat rebus naturas actionesq; proprias, quas & ipsa dedit atque conseruat, ex his autem longo tractu gradatim deficientibus, defectus & malum contingat in opere, merito non tam aufertur à prouidẽtia malum, quàm subito transfertur in bonum: sicut & à musica non tollitur vox quodammodo dissona, nec medium sæpe silentium sed vtrunque consonantiæ consummatæ gratiæq; perfecte necessarium adhibetur. Proinde si non tollit è medio prouidentia malum, merito nõ aufert inde fortunam minus quàm malum contrariam prouidentię bonitati. Eo enim ipso quòd prouidẽtia sub se constituit longum ordinem causarum, superiores causæ ampliori virtute præditæ longius latiusq; quàm inferiores agunt. Quousque vero naturalis virtus extenditur, eousq; duntaxat & intentio naturæ porrigitur: multa igitur in effectibus à primo longe distãtibus eueniunt ex virtute, actione, intentione superiorum: ad quæ non extenditur mediarum intentio causarum, quandoquidem non eatenus potentia propagatur. Talia itaque cum præter intẽtionem inferiorum causarum fiant, ex intentione tamen superiorum, nimirum his quidẽ fortuita sunt, non illis, adeo vt etiam quæ prodigiosa dicuntur, tanquam præter naturæ particularis intentionem & ordinem contingentia interea superiorum ordinũ propositumq; sequãtur. Non tollit igitur prouidentia casum, ne interea longum perdat ordinem causarũ: non tollit malum, ne interim bonorum auferat amplitudinem: imò vero ne variarum dirimat ordinem specierum Quæ dum proprijs inter se differentijs distinguuntur, gradibus quoque bonitatis pariter seiunguntur: auferet igitur mirabilem variarum copiam specierũ, quisquis diuersos gradus auferet bonitatis. Ex longa vero graduum bonitatis productione malum postremo suboritur, vbi aliquid vel à bono etiam proprio iam deficit, vel deficere potest, Si diuinæ prouidentiæ bonitas non tollit malum, si eiusdem ratio non perdit casum: certe neque libertas eius nobis aufert libertatem: imò si prouidentia regit fatum, non vult fatis cogi animos ad peccandum, ne ipsa demum sit causa peccatorum, Si quo deus pacto sit reliqua compulsurus

pulsurus immensa certe potentia, rerum impellet potentias: vt diuinitus actæ agant vbique
diuine. At vero quoniam diuina potestas dum agit omnia suo mõ, non prohibet quin agant
& ipsa interim, & suo modo agant: certe neque diuina scientia dum proprias rerum naturas
considerat, sua res proprietate priuabit. Nam & hæc vna cum potestate, quę & existit eadem
rerum omnium ita causa est, vt proprijs prędítæ sint naturis. Causa est vt intellectuales ratio
nales'que naturæ ad diuinam similitudinem in agendo se ducant, potius quam trahantur.
Causa est, vt naturæ inferiores dissimilioresq; deo aliunde quidem potius in agendo ducan-
tur: sed pro sua interim proprietate ducantur, ne sub ordine dei naturarũ institutoris res cõ-
tra naturas suas vbiq; trahantur, ne'ue perpetua quędã sit violentia, vbi oĩa sunt mirabiliter
ipsius boni voluntate disposita, bonumq; non violente sed naturaliter appetunt. Reuocat au-
tem ad deum animas prouidentia, ingeniosas quidem ad admirandum ornatu & ordine re-
rum: tardiores autem ad amandum saltem commoditate mirifica. Omnes tanquam medicus
atque pater curans atque castigans.

*Præter actionem dei cætera etiam agunt præsertim homines, qui interim omnibus modis à proui-
dentia prouocantur ad deum.* CAP. IX.

NOn oportet autem ita prouidentiam esse, ut nos oĩno nihil simus,
alioqui si prouidentia ipsa sit oĩa, ipsaq; sola, non erit amplius pro-
uidentia. Cuius enim ulterius prouidentia foret? Profecto sola di-
uinitas esset. Nũc uero diuinitas quidem est, seq; confert ad aliud: non tamẽ
ut ipsum aliud auferat, sed accedẽs exempli gratia ad hominem, seruat in eo
quod est esse hominem. Id autem est seruare prouidentiæ lege uiuentem:
quod quidem est agentem quæcunq; lex ei præscribit. Præscribit autem ho-
mines qui boni facti sint, manere deinceps uitam bonam etiam post obitum
constitutam: malos autem contrariam. Nefas autem est existimare eos qui
euasere mali, seruatoribus aliis custodiri, dum ipsi desides uotis duntaxat cõ
fidunt. Quamobrem neq; fas est deos uita propria intermissa malis negotia
singula dispensare: neq; etiam decet probos uiros aliam agẽtes uitam huma-
no principio meliorem deterioribus gubernandis incumbere, quandoqui-
dem neq; hi aliquando curauerunt, qua uia boni aliorum principes fierent,
meditantes qua ratione ipsis id adsit. Sed inuidẽt etiam si quis sponte bonus
exoriatur, quoniam plures facti iam essent boni, si hos præsides statuissent:
Humanum itaq; genus factum animal quidem, non tamen rerum omnium
præstantissimum, sed medium obtinens eligensq; ordinẽ: simul tamen quo
in loco positum est, prouidentiæ beneficio perdi nequaquam dimittitur:
sed ad superna reuocatur assidue, omnibus ubique machinis, quibus diuini-
tas utitur, uirtutem continue reddens potentia præualentem. Quo quidem
factum est, ut genus humanum rationalem nunquam amiserit facultatem:
imò particeps & si non summopere sapientiæ sit mentisq; & artis, atque iu-
stitiæ, quam singuli inter se exercent. Atque ubi iniuria nonnullos affici-
unt, se iuste id agere opinantur. Esse nanque eos iudicant dignos qui ab ipsis
afficiantur iniuria. Homo profecto tam pulchrum opificium est, quàm pul
chrum esse potest, atq; ita in mundo constitutus est ut sortem habeat potio
rẽ q̃ cætera quæ in terra sunt animalia. Qñquidẽ animalia etiã inferiora hoĩe
terrę afferẽtia ornamentũ prudẽs nemo uituperat. Ridiculũ nãq; foret, si qs
animaliũ naturæ detraheret, ꝙ hominẽ mordeãt, quasi deceat homines secu
ra prorsus ignauia uiuere. Necessarium est aũt hęc etiam esse. Atq; utilitates
quæ ab illis prouenire possunt partim per se euidẽtissimæ sunt, partim uero

si minus

ſi minus manifeſtæ ſunt, temporis longitudo demõſtrat: adeo ut nihil in eis uel quoad ſe, uel etiam quoad homines fruſtra ſit. Riſu uero dignum eſt, ſi quis propterea improbet, quòd pleraq; animaliũ agreſtia ſunt: quippe cum homines etiam ſint agreſtes. Quod ſi multa nõ parent homini, ſed diffidentia reluctantur: nihil mirum uideri debet.

Animæ rationales neq; à ſuperioribus neq; ab inferioribus ad actiones turpes omnino coguntur. Cap. X.

CVm in ſuperioribus dixerit, homines eſſe ſub prouidẽtia liberos, deinceps dubitat qua ratione intelligendum ſit, quod ſępe dicitur à Platone: homines non ſponte fieri malos. Si enim ita ſit, ad peccandum cogi videntur, ſiue cælo, ſiue alio fatali intimoq; inſtinctu, ſiue ſeminali ratione cogantur. Reſpõdetur quando peccant voluntarie moueri ad actionẽ, quam elegerunt: quamuis non voluntarie cadãt in peruerſum habitum, qui clam ſenſimq; ex frequentibus actionibus inoleſcit: ſic & à voluntate motum exordiũtur, & quatenus ita diu progrediuntur, neceſſitate in habitum eiuſmodi prolabũtur: atque ex habitu tali, in tale ſupplicium neceſſario transferuntur. Quod homines non ex corporibus inferioribus ad agendum vbique trahantur, patet quando eligunt, atque peragunt quæ & præter & contra inferiorum conditionem eſſe ratio comprobat. Quod rurſum nec à ſuperioribus vel corporibus vel eorum rectoribus compellantur, liquet ex eo quòd ſæpe contra ſuperiorum dignitatẽ ordinemq; peruerſe agunt atque peruerſa Similiter motum ad virtutes ex rationali proprioq; principio homines agunt, atque ſi quando connumerãtur actionũ principia plura, ſemper in ipſo principiorum agentium numero facultas ipſa rationalis habetur.

Quamuis habitus mali non ſint uoluntarij, actiones tamen uoluntariæ ſunt. CAP. X.

T uero ſi homines inuiti ſunt mali, talesq; ſunt nolentes, nullus uel inferentes iniuriam criminabitur: uel eos qui patiuntur, quaſi per ſeipſos talia patiantur. Sane ſi neceſſe eſt ita fieri malos, ſiue motu cæleſti, ſiue principio quodam deinceps afferente quæ conſequuntur, naturaliter id ita ſe habet. Atqui ſi & ratio ipſa hæc efficit, quonam pacto ſic non facit iniuſta? Forſan uero dicuntur non ſponte peccare, quoniam peccatum ipſum non ſit uoluntarium. Id autẽ non prohibet quin ipſi ex ſeipſis agant, ſed quoniam ipſi faciunt, idcirco & ipſi peccant: alioqui nec ipſi quidem peccauiſſent, ſed ipſi non eſſent actionum talium autores. Quod autem dicitur eos neceſſitate malos fieri, non ab extrinſeco accipiendum eſt duntaxat: ſed quoniam communi quadã conditione peccãt. Quod item de motu cæleſti dicitur, non ſic accipiendum eſt, quaſi nihil in noſtra poteſtate ſit poſitum. Etenim ſi ab extrinſeco duntaxat cuncta fierent: certe ita fierent, ſicut autores ipſi uolebant: quapropter homines cõtraria ipſis minime patrauiſſent: atqui nec homines forent impii, ſi dii hæc omnia perpetraſſent. Nunc autem id ab ipſis procedit hominibus, dato uero principio, quod conſequitur inde, peragitur: comprehenſis uidelicet ad conſequẽtiam cunctis quoq; illis quæ principia ſunt: principia uero ſunt & homines. Mouentur igitur ad honeſta ſuapte natura, quæ quidem ſpontaneum eſt principium.

Præter corporum qualitates eſt ubiq; incorporea uita rationaliter omnia regens, atq; hæc uniuerſalis natura naturis particularibus dominatur. Cap. XI.

QVæritur in vndecimo capite, vtrum ſinguli rerum exitus ex fatali quadam corporearum duntaxat cauſarum connexione proueniant: neque ſit alia præterea prouidẽtia. Eſſe vero præter cauſas corporales vitam quãdam vbique rebus infuſam certis omnia rationibus naturaliter fabricantẽ, & alibi & in Theologia ſatis oſtendimus. Hęc enim corporeis qualitatibus toto (vt fertur) impetu proruentibus certos imponit modos: conciliat repugnantia, formas figuraſq; certas incertis per ſe vagiſq; materijs imprimit, ex non viuentibus viuentia facit. Atq; ſicut ars fabricat extra: ſic ipſa velut ars naturalis, ideoq; facilius &

felicius fabricant intus. Mouet & intus stupidas per se plantas & ignauissima quæque animalia statutis temporibus mirisq; modis ad speciem propagandam. Instruit quoque intus plantarum tum radices ad humorem, tum fructus & folia ad calorem sagaciter eligẽdum. Grauia quoque & leuia ad rectas lineas geometrice mouet, & abiectissima quæque animalia vaticinijs, sagacitate, artibus naturalibus opportune ad necessaria dirigit: rationibus sæpe humanam superantibus rationem, ducuntur nanque diuinitus: est enim hæc spiraculum quoddã verbumq; animæ mundi viuaciter rationaliterq; materiam verberans atque figurans: duosq; habet terminos. Nã & ab intellectuali substãtia ipsius aīæ pẽdet, & desinit in materiam: quatenus ergo in materiam desinit, ratio dicitur simpliciter seminalis: quatenus autem ex intellectu siue animæ proprio, siue per hunc ex primo procedit: ratio dicitur intellectualis atque legifera. Rursum prout seminalis est corporea facit, prout legifera gradus quosdã mutationum accomodat motibus animarum. Sane quantum seminalis simul est atque legifera, totũ gradibus suis disponit ordinem vniuersi. Tot inquam gradibus, quot & ipsa impressa prius est ab intellectuali principio, cuius ipsa quasi sigillum est, materiam imprimens examussim. Hæc vniuersalis natura est, ex cuius intẽtione sunt multa quæ præter naturæ particularis intentionem sæpe contingunt: sic vbi genitalis in quouis animali virtus tanquã mascula vbiq; masculum nititur procreare, velut in suo genere perfectissimum: interim vniuersalis natura quandoque vult fœminam, vt ex masculo atque fœmina animalibus propagatis perfectius sit vniuersum. Sic, vbi res quælibet seipsam suaq; duntaxat intendit cõtinuare, vniuersalis natura intendit interim ex hac resoluta aliam deinceps aliamq; componere bono consulens vniuersi. Sic dum singula sub qualibet specie sibimet potius ex natura propria quàm speciei consulerent: hæc clam impellit, vt speciei vel magis vel æque ac sibi prospiciant, ac diligẽtius ex se natis quàm sibi prouideant, vtpote quæ non tam propria qualitate quàm prouidẽtia vniuersali ducantur: sic vbi proprie duntaxat species naturaliter ex speciebus proprijs nascerẽtur, hæc ex equina & asinina specie muli speciem procreat: ac ne propagatio fiat ex mulis ipsa prohibet, dum natura particularis mulos quoque instrumẽtis genitalibus armat. Sic denique tum composita quælibet, tum compositum vniuersum ex disparibus longeq; dissimilibus vult esse refertum, mirabili variarum formarum copia ditans. Ex quibus omnibus malum videtur, id est alicubi minus bonũ admittere, sub maiori gradatim bono vniuersalis gratia boni.

Ratio mundi artifex dispares in mundo uoluit gradus ad mundi perfectionem. CAP. XI.

Trum autem naturalibus quibusdam necessitatibus consequentiisq; ita singula fiunt? & utcunq; fieri potest, recte fiunt? Forsan uero non ita, sed ipsa ratio dominans hæc omnia facit: atque ita uult. Et quæ mala dicuntur, ipsa rationaliter agit nolens æque bona omnia esse. Quemadmodum enim artifex nõ oĩa quæ in animali sunt efficit oculos: ita neq; ratio fecit omnia deos. Verum alia quidẽ esse deos statuit, alia uero dæmones sequenti natura: post hæc autẽ homines, animaliaq; deinceps. Neq; id quidem inuidia, sed ratione intellectualem habente uarietatem. Nos autem sic affecti sumus, sicut imperiti picturæ, qui pictorem damnant quòd non ubiq; pulchros æque colores posuerit. Pictor autem unicuiq; parti quod eam decebat attribuit: ciuitates quoq; bene institutæ non æqualiter in omnibus disponuntur. Præterea quisnam comœdiam tragœdiamq; uituperet? quòd omnes in ea non sint heroes, sed intersit & seruus, & rusticus aliquis rudiori uoce pronuntians. Poema tamen non erit pulchrum, si quis inde tollat deteriores, quod'ue ex cunctis impletur.

Natura uniuersalis quia est omniformis, uniuersum facit omniforme: neq; cogit animas. Cap. XII.

SI artifices qui qualitatibus aduentitijs agunt, & qualitates similiter agunt: solent tamen seipsos quodammodo facere: quatenus artificis imaginatio imaginariusq; spiritus in imaginẽ formatur equinam, antequã faciat equũ. Si rursum naturalia quæ per qualitates efficiũt naturales, faciunt quoq; seipsa, suam foras propagantia formã: si cælũ insuper per lucis motionisq; qualitatem agens in elementis agit cælum, cælestibus videlicet dotibus

elementalia donans. Nimirum & ipsa natura hæc omnia regens, cum non eiusmodi qualitatibus agat: sed ipsa natura in efficiendo mundo efficit semetipsam. Facit igitur omniformē, quoniam ipsa est vniformis: omniformis inquam ex omniformi intelligentia profluēs. Ea videlicet conditione, vt formæ rerum in hac ipsa natura lōgius inter se discrepent, q̄ in mente, tum quia longius ab vnitate discedit: ideoq; neque ppotis est, vt mens inter se conciliare sua: tum quia cum sit inferior potestate, pluribus formarum plurium ad agēdum indiget adminiculis: tum denique quoniam seipsam est accōmodatura materiæ, in qua innumerabilia pro innumeris pereuntibus restituenda sunt. Ideoq; & ipsa natura in quamplurimū distracta est sub intelligentia numerum, multa igitur in materia mundi ex propria potius ipsius naturæ conditione, quàm ex ipsa mentis proprietate resultant, in quibus nefas est diuinam mentem quasi proximum artificē incusare. Notabis rationales animas non cogi ab hac ipsa mūdi seminaria ratione in deteriorem prolabi sortem: siquidem & ipsæ quasi animæ mundanæ collegæ partem suam, id est autoritatem munusq; in opificio mundano proprium possidēt. Mouentur igitur sursum deorsumq; cardine proprio non quidem à natura mundi compulsę, sed opportune cum ipsa natura potius conspirante: quæ quidem animabus ita vel ita mundo se seipsas aptantibus, tales & ipsa rite tales ve sedes sortesq; coaptat.

Ratio seminaria mundi omniformis emicat ab omniformi natura intellectuali. Neque cogit animas se immergere mundo. CAP. XII.

SI igitur ipsa ratio seipsam materiæ prorsus accommodans hæc omnia fecit, idipsum existēs quale est quiddam scilicet dissimilibus constans partibus, tale quidem existens ex eo quod est ante ipsum: certe id quod factum est, ita factum nihil aliud potest habere se pulchrius. Ratio uero ex omnibus similibus penitusq; conformibus atq; proximis fieri minime debuit. Atq; hoc quidem mūdo non est culpandus autor, cum eiusmodi ratio rerū artifex quidem sit omnia, sed in parte qualibet differens. Sin autem extra seipsam in mundum alia introduxisset uelut animas, compulissetq; præter earum naturam cum opificio mundano congruere, ac plurimas in deterius. Quanam ratiōe id recte factum fuisset? Sed profecto putandum est animas quoq; quasi partes ipsius existere, rationemq; non faciendo deteriores accommodare mundo: sed ubi conuenit expeditq; ipsis pro dignitate disponere.

Quo ordine prouidentia puniat, & quomodo agat. Cap. XIII.

POst hæc descendit ad Platonicam & Pythagoricam Aegyptiamq; sententiam, omnium rerum vicissitudinem esse. Ideoq; delicta quæ prouidentia in vna non punit vita, in alia vita talionis pœna punire. Quo sensu Origenes euāgelicum illud accepit: Qui ferit gladio, gladio perit. Sed hoc ille viderit. Talem quoque puniendi conditionem Cabalistæ Hebræorum doctores comprobant putantes animas hominum sæpius in hanc vitam sub figura tantum humana reuolui, atque ita curabilia peccata purgari: sed ter tantum huc posse reuerti. Hæc enim ad probationem sufficere, & quæ his vicibus purgata fuerit merueritq;, beatiorē fieri quàm ante descensum: quæ vero prorsus abiecerit rationē, restare semper in gradu quodam ad rationem inferiore, id est in ipsa imaginatione affectuq; brutali. Addūt ne quis suum excuset peccatum, omnes tunc animas affuisse quando deus dedit Moysi legem. Perpetuā vero periodum non satis probant: transformationem enim eiusmodi vsque ad finem mundani motus posse fieri arbitrantur, quem sequatur æterni sabbati quies, æternaq; beatitudo bonorum. Huc Dauidis illud tendere iudicant: Immaculatorum hæreditas in æternum. Itē: Sancti in æternum conseruabuntur. Sed ad Plotinum regrediamur. Quod omnes hominū actiones habitusq; obseruentur à prouidentia, & ordine certo pro meritis disponantur: confirmat ex eo quòd prouidentia multo etiam inferiora nobis, imò & infima quæque diligentissime curat, ordinatissimeq; disponit. Si qua enim à summa prouidentia negligi debuissent, res certe vilissimę debuissent. At vero in his non minus admirabile apparet quàm in pretiosissimis artificium tum ad necessitatem spectans, tum etiam ad ornatum: imò etiam tāto potentia artificis & diligentia maior, quanto magis materia hæc locusq; ordini repugnare videtur. Ordinem vero in vniuersa mundi materia & actionibus mundanorum constitui semper atque restitui à diuinitate iudicat non per consultationē aliquā, qua ordo quæratur: sed per ipsam

eius essen-

lus essentiam, quæ ipse sit ordo. Diuinitatem hic intellige non solum intellectum diuinũ, sed etiam intellectualem mundi animam: atque insuper intellectuale huius seminariumq́; spiraculum in mundi materiam. Quod autem de rerum vicissitudine dictum est, natura quodammodo monere videtur in vipera: quando filij nascentes matrem necant, quæ patrem eorum necauerat coeuntem. Hinc forte significatur, quo sensu leges antiquę parricidas culeo inclusos cum vipera suffocant. Et profecto quemadmodum prouisum est, vt innocuum animalium genus facileq́; ab alijs deuorandum, multiplicetur quoque facillime: sicut genus pestiferum, difficilius habeat incrementum.

Omnium rerum uicissitudo est. CAP. XIII.

Spernendum pręterea non est, quod dici solet: nõ decere semper spectare pręsentia, sed pręteritos quoq; circuitus atq; futuros. Inde nãq; iuste pro dignitate rependitur; dum commutatio fit ex dominiis in priori uita, in seruos in uita sequẽti: si modo improbi fuere domini, & profecto ita mutari his hominibus expedit. Præterea si diuitiis abusi sunt, in pauperes transferuntur; ubi bonis quidem esse pauperes non est inutile: item qui iniuste quempiam occiderunt, iniuste similiter occidentur. Iniusti quidem quo ad eum spectat qui interficit: iuste uero quo ad eum pertinet qui necatur. Sane qui patietur ita in idem cõducet unà cum illo qui ad hæc perpetranda fit promptus, quę illum pati decebat. Nemo putet quempiam temeraria sorte fieri seruũ, neq; casu quodam fore captiuum, neq; absq; ratione uiolari corpus. Sed quondam ille perpetrauit aliquando quæ impræsentia patitur. Et qui olim extinxit matrem, in posterum extinguetur à filio, aliquando natus fœmina. Et qui uitiauerat mulierem, ortus deinde mulier uitiabitur. Hic oraculum illud de Adrastia, id est diuinarum legum ineuitabili potestate. Eiusmodi nanq; ordinis institutio proculdubio Adrastia est, ac reuera iudicium & iustitia sapientiaq́; miranda: Coniectare licet talem in uniuerso semper ordinem esse, ex his quæ quotidie uidentur in mundo. Vbi certe ordo quidam talis per omnia uel minima quæque percurrit: arsq́; apparet ubique miranda non in diuinis solum, sed in his etiam quæ facile quis ob exiguitatem sperni à prouidẽtia iudicarit. Qualis utique est in abiectissimis quibusq; bestiolis artificiosa stupendaq́; uarietas, quinetiam usque ad plantarum fructus & folia ars eiusmodi se propagat. Vbi mirari licet quàm pulchræ sint formæ, quàm facile opportuneq́; florescãt, quàm sine labore naturæ uaria speciosaq́; pullulent. Neq; semel ita facta sunt, statimq́; fieri desiuere: imò uero semper ita fiunt, dum superiora secundum hæc non omnino similiter perferũtur. Quæcunq; igitur per uices alias atq; alias traducuntur, non temere permutantur, non casu figuras alias induunt, imò uero sicut & mundi decor expetit, & diuinas potentias agere decet. Agit nanque diuinitas omnis ut propria fert natura. Fert autem diuina natura secundum suam duntaxat essentiam. Essentia uero eius pulchrum iustum'que unà in suis actionibus explicat. Nisi enim ibi hæc essent, nusquam esse possent.

Artificiosa naturæ opera sunt à prouidentia modo artis naturæq́; agente. Item mentes nõ sunt proprie huius mundi partes. Cap. XIIII.

Solemus ex operum actionumq; qualitatibus, qualitates virtutum in agentibus coniectare. Hac ratione calefactoriam humificamve' virtutem sic in sole luna've, sicut in igne & aqua per opera actionesq; deprehendimus. Cum igitur naturæ opus & summatim talē sit semper, taliterq; fiat, quale semper & qualiter ab arte prouidētiaq; fieri gubernariq; solet: merito coniicimus inesse naturæ atque præesse artificiosam prouidentemq; potestatem, non ambigentem, non fatigabilem, non vacillantem: siquidem non minus continue opus recte gēritur, nusquā aliquid retractatur, nunquā solitus ordo deseritur: & profecto cū nulla vnquā discursio rōnis humanę quāuis summa, possit absolutū naturaliū artificiū vel opera vel excogitatione penitus assequi, signū hinc habemus, id opus non cogitationis discursu tētari, sed intellectu prorsus absolui. Intellectu inquā rationis discursu superiore, saltē quāto id opus extat superhumanæ artis opus. Intellectu rursum non quærente, sed agente potius tenore naturę, siquidem nō aliter agit, q̄ soleat quodlibet naturaliter agens: intellectu proculdubio stabili, alioqui nullus foret in rebus status, vnio nulla, nullus ordo rerum actionumq; perpetuus seruaretur. Intellectu deniq; naturalibus intelligentiis omnia simul facilius feliciusq; intelligente, intelligendoq; faciente, q̄ sol radiis vniuersum & singula simul contueatur & agat. Intelligentiæ huius tum absolutæ tum animalis spiritus verbumq; natura est, & verberatu suo singula generans atq; mouens: & suo rursum significatu, intelligentibus interpretans artificis intelligentiæ notiones. Hac interim conditione prolatum, vt in voce hac longius inter se singula disiungantur, quàm in notione loquentis. Illic enim propter mirabilem vnitatem in qualibet notione comprehenduntur & omnes: hic autem ob discrepantiam longiorem nō pariter in re qualibet sunt penitus omnes, ideoq; & hic & in mūdo nec in partibus est totius perfectio requirenda, nec in parte alia proprietas alterius exoptanda: sed potius admiranda naturæ potestas atq; sapientia, quòd per tot gradus, tamq; dispares, tam ordinate seipsam adeo propagauerit. Post hæc obscurum huius capituli calcem sic intellige. Homines dæmonesq; secundum vitam corpoream partes sunt vniuersi. Rursum secundum actionem rationalē sunt aliquid quodammodo particulare, quia discursio dum motu per plura prius posterius've distrahitur, aliàs ad aliud proprie se determinat: secundum vero mētem simul sunt vniuersum, quia mēs habet omnia simul, nec est ad aliud potius q̄ ad aliud definita, nec affectionē habet mundo contiguā. Deniq; sicut in cælo stellæ, sic mentes in dęmonibus hominibusq; lucent, excellentiusq; munus q̄ vt partes habent. Neq; tamen horum mentes etiam si vt partes considerentur, derogant vniuerso. Eatenus enim excellentes habentur, quatenus ipsi totius mēti, & intellectuali totius ordini similes iudicantur.

Quanto naturalia opera rationalibus disposita sunt mouenturq; quàm nostra, tanto præstātior ratio ducit illa quàm nostra. Item non est in partibus ipsa totius perfectio requirenda, nec in parte altera alterius proprietas exigenda. CAP. XIIII.

Habet igitur ordo sic institui secundum mentem, ut absque rationis discursione consistat: atque ita consistat, ut si quis perfectissime discurrere ualeat ratione, supra modum stupeat, totum sic esse dispositum, ut non aliter ratio inuentura fuerit atque factura. Quale semper animaduertitur in singulis quoque naturis effici: semper inquam intellectualis formæ plus habens quàm uel concipiat rationis ordo uel pariat. In quolibet igitur eorum quæ fiunt genere non licet rationem effectricem incusare: nisi quis existimet unumquodque oportere ita esse factum: ut ea quæ non sunt facta, sed sempiterna sunt, tum in genere intelligibili, tum sensibili: in quo nonnulla etiam sunt sempiterna: requirens uidelicet cumulum boni quàmplurimum, neque putans speciem unicuique attributam per se sufficere: ueluti si naturam culparet in homine quòd cornua ei non dederit. Neque considerans fieri non potuisse, quin ratio per omnia se diffuderit. Oportuisse tamen in maiori minora etiam contineri, partesq; in toto, neque posse æqualia esse: alioqui partes minime fore. Supernum quidem omne est omnia, inferiora uero non singula omnia sunt: atque homo quatenus unusquisque pars

quædam

quædam est, non est omnis. Quod sicubi in partibus quibusdam aliquid quõque aliud sit, quod quidem non sit pars, per hoc & illud est omne. Nec exigẽdum est, ut quilibet singulatim quatenus id proprie est summum sit uirtutis adeptus, alioqui non ultra pars foret. Non tamen pars dignitate excellẽtius exornata quasi per inuidiam toti detrahit. Totũ nanq; efficit pulchrius, quatenus dignitate magis excellit: talis enim fit, quatenus toti fit similis, & quasi cõcessa sit esse talis, atq; ita simul ordinata, ut & secundum hominis locum in eo nonnihil effulgeat, non aliter q̃ per diuinũ cælum stellæ coruscent. Hinc uero talis quædam oritur excogitatio, uelut si statua quędam ingens atq; pulchra, siue aĩata, siue arte Vulcani ficta, habeat quidem micantes in facie stellas, alias insuper & in pectore: atq; ita dispositas, ut decorem rite conficiant.

Ipsa uniuersi ratio seminaria quæ naturæ uniuersalis est, habet in se præsignata etiã quæ mala dicuntur, & hæc uniuersi bono conformat. Item omnia mundana ludorum more inania sunt. Cap. XV.

Rerum defectus atq; interitus rebus inuicem à rebus illatos existimat non solum ex materia materialiumq; conditione contingere, ordinem nanq; perpetuum habent: verũ etiam ex ipsa naturæ vniuersalis intentione, ex cuius proposito est gradatim res deficere, dum dispares constituit gradus: est vel alijs interire, dum ex pręsentibus vult formare futura: vt in finitum deinceps quem semel nequit rerum numerum consequatur. Quatuor inter hęc de ratione seminali, id est de vniuersali natura notabis. Primum quidem hanc generabilium omnium efficiens esse principium. Secundum, hanc esse hæc omnia, quatenus semina complectitur omnium. Tertium, singula quæ gignuntur per eam fieri sigillatim, videlicet secundum ipsius efficacem exemplaremq; virtutem. Quartum vniuersam naturalium dispositionem inter se vicissitudinemq; esse in ea præscriptam, atque ita foras exprimi quemadmodum est intus impressa, adeo vt nihil extra prouidentiam relinquatur. Nam & quod contingenter venit in opere non est ipsi rationi contingens, sed & præsignatum iam, & mirabiliter ordinatum. Tangit inter hæc opinionem putantium animas omnium animantium posse à præsentibus corporibus separari, neque in animam vniuersi resolui: sed in sua proprietate subsistere, iterumque ad corpora remigrare: Tangit & opinionem dicentium brutorum animas, quæ ex anima profluunt vniuersi, in eandem quoque refluere: omnino vero putat multam vniuerso inesse vitam, multam inquam, id est potentem atque multiplicem secundum varias rationalium substãtias animarum, quæ quidem omnes passim vitas corporeas ex se propagent, ipsaq; propagine quasi ludos animalia faciat: Alioqui si nulla illinc animalia fierent, tum materia omnis vita careret, tum vita iam in alio quàm in materia, id est in suo fonte consistens, quasi sterilis videretur & impotens. Rata quidem Plotini sententia est, irrationalem vitam qualiscunque & vbicunque sit, à rationali vita qualiscunque sit, & quomodocunque fiat ita procedere, sicut imperfectum necessario à perfecto dependet. Profecto quemadmodum in corpore naturaliter lucido tria cõsideras. Primo formam ipsam, id est, lucem. Secundum vero, actum eius in se, dum micat. Tertium actionem extra se procedentem, dum illuminat aliquid, vbi illuminare pendet ex micare, hoc similiter ex lucere: ita sensualẽ vitam existimato ex vita rationali, hãc ex intellectuali pendere. Ratio enim motus quidam est ab intellectuali substantia quasi luce in seipsa conuersus in semetipsam, quasi ex luce micans. Sensus autem quasi lumen est quædã processio foras Proinde sicut à corporibus effluunt imagines quæ sunt quasi corpora: sic ab animabus quæ efficaciores sunt q̃ corpora profluunt imagines animales: quæ sunt quasi animæ, ex quibus simul atque accommodatis sibi corporibus, animalia fiunt. Et quoniam hæc ludicra sunt, ideo quicquid ad hæc attinet commodi vel incommodi, nihil plus ad bonum malumue momẽti habet, quàm quod affert opinio nos decipiens atque perturbans.

In naturæ uniuersalis intentione sunt mala necessaria totius bono. Ideoq; toti bona. Item in hoc mundo uanitas uanitatum, & omnia uanitas. CAP. XV.

Ingula igitur in seipsis considerata ita se habere uidentur. Horum uero complexio tum quæ facta sunt, tum quæ perpetuo fiunt instantiam dubitationemq; patitur: tum circa mutuã animalium brutorum uoracitatem, tum circa hominum impetus

 aduersus

aduersus homines. Item propter perpetuum bellum, quod quidem neque sedari potest neque facile tolerari: præcipue si ipsa mundi ratio ut hæc ita se haberent effecerit, atque ita bene se habere dicantur. Non enim ulterius ita dicentibus illa ratio suffragatur, dicens quoad fieri potest hæc habere se bene, causam'que esse materiam, ut quæ sic habent, inferiori habeant conditione. Neque posse mala funditus extirpari, siquidem sic oportuit se habere: atque ita bene. Neque accedens materia superat, sed inuecta est, ut ita fieret Imò uero & ipsius materiæ causa ratio erat hoc pacto. Principium itaque ratio est: Et omnia ratio. Et quæ fiunt, per ipsam fiunt: & quæ in generatione simul inter se ordinantur, ita penitus se habent. Quænam igitur perpetui naturalis'que belli in animalibus & hominibus necessitas est? Forsan uoragines animalium mutuæ ideo necessariæ sunt, quia sunt quædam uicissitudines animalium: quæ quidem etiam si nullus interimat, ita semper manere non possunt. Quod si quo in tempore oportet obire, tunc obire sic oportebat, ut aliis quoq; ex ipsis proueniret utilitas, cur nam decuit inuidere? Quid uero, si quæ deuorata sunt, quandoque alia renascuntur? uelut si in scena persona quæ fingitur interfecta, mox figuram mutet, alterius'que personam induens regrediatur in scenam. At dixerit forte quispiam, non uere hunc esse mortuum. Verum si mori est permutare corpus non aliter quàm permutare uestem in scena, aut si mors est corpus omnino deponere: quemadmodum in comœdia exitus ex ludo postremus, ubi tamen quis in posterum quandoque sit rediturus ad ludum, quidnam mali secum affert eiusmodi animalium inuicem commutatio? Quæ profecto multo melior est, quàm si uel nata ab initio non fuissent. Tunc enim uitæ orbitas esset, & impotentia quædam uitæ in alio existentis: nunc autem cum multa in uniuerso sit uita, omnia facit uariat'que in uita, neque continere se potest quin pulchra semper efficiat animalia quasi ludicra ualde grata conspectu. Hominum uero arma uicissim illata, cum & mortales sint, & decenti quodam ordine pugnent eorum more qui in pyrrhichiis armatorum tripudiis ludunt, plane declarant & omnia hominum studia ludos esse: & obitum non esse durum existimandum. Occumbentes autem in prælio breuiusculo quodam tempore anticipare mortem in senectute futuram, abeundo quidem uelocius, sed uicissim aliàs redituros. Proinde si uiuentes fortunis expolientur, facile animaduertere poterunt, eas neque antea quidem fuisse suas, ipsis'que raptoribus deridendam fore possessionem, quandoque ab alio uicissim expoliandis. Quinetiam si nullus abstulerit, deteriorem fore possessionem quàm expoliatis iactura fuisset. Quemadmodum uero in theatri scenis, similiter & in uita contemplari debemus cædes, obitus, expugnationes urbium, rapinas, & prædas, tanquam omnia transmutationes quædam sint, figurarum'que uices alternæ. Ficti quoque fletus passim atque ululatus. Etenim in singulis uitæ humanæ actibus, non ipsa quæ intus est anima, homo'que uerus: sed exterior hominis umbra lamentatur & eiulat,

cæteraq;

cæteraq; agit omnia in terra uelut ampliori quadam ſcena: in qua quidem multæ animarum umbræ reſultant, multa'que ſcenarum ædificantur umbracula. Talia itaque ſunt hominis opera, qui ſola inferiora externa'que uiuere nouit, neque animaduertit in ſeriis quoque fletibus quaſi ſe ludere. Soli nanque probo ſerio ſtudēdum eſt officiis ſtudio dignis. Alius autem homo nihil aliud eſt quàm ludus: illi uero in rebus quoque ludicris ſtudioſe ſerioq; agunt, qui res ſtudio dignas, & quomodo ſtudendum ſit ignorant, ipſiq; ridiculi ſunt. Si quis autem unà cum illis ludens talia patiatur, agnoſcat ſe in puerorum ludos incidiſſe deponens qua indutus eſt perſonam. Ac ſi Socrates quoq; ludat, ludet certe Socrate duntaxat externo. Meminiſſe inſuper oportet non eſſe faciendum argumentum quòd hæc mala ſint, ex eo quòd in eis lugeatur & eiuletur. Quoniam pueri quoq; in rebus non malis deflent atq; lamentantur.

Quid ſit ratio ſeminaria mundi, quomodo agat. Item de quatuor gradibus plenitudinis. Item quomodo rationes rerum in communi ratione contrariæ ſint. Cap. XVI.

SI omnia ex intentione quodammodo ſunt vniuerſalis naturaliſq; rationis, videntur oīa naturaliter rationabiliterq; fieri. Ideoq; nec aliquid fieri contra naturam, neque peccari. Ad hæc autem ſoluenda ita conſiderandum, ſicut nocte ex ſole lunaq; ſolari non duo lumina deriuantur, ſed vnum emicat lumen: ſolare quidem non parum, ſed lunare magis. Et quatenus inde ad noſtra deſcendit, iam euadit deterius quàm lunare: ſic ex ipſo intellectu atque ex anima illinc intellectuali iam facta, prodit ratio ſeminalis vniuerſaliſq; natura, iā quidem vtroque deterior, & animalis ſane plus quàm intellectualis exiſtens. Atque in materia rurſum ab vtroque degenerans, qua quidem res naturales tanquā lunari lumine coaleſcūt. Hæc quoniam ex animali ſubſtantia pendet eſt vita quædam: quoniam ex intellectuali depēdet non diſcurrente, eſt ratio non diſcurrens. Quoniam eſſentialis ratio eſt, rationaliter agit: per eſſentiam uidelicet, etiam ſi quod agit minime ſentiat, tametſi imaginatio eam operis comitatur. Quoniam actio eius ex ſe penetrat in materiam motio nūcupatur. Agit vero & mouet omnia. Non agit inquam velut ignis proprie determinatū aliquid, & impetu toto: ſed varia primum, & moderamine certo, ad certum finem, & terminum figuramq; & tempus, & varie varia, varia inquam primo. Non ſicut ignis, qui varia quoque facere poſſit per accidens vel conſequenter atque per aliud. Mouet quoque non loco ſimpliciter vt impellēs, quod mouere ſoleat non formando Mouere autem eius eſt formare, non alterationis tātummodo, ſed etiam magiſq; rationis artiſq; tenore: ibi enim ars eſt ipſa ratio, ibi ratio eſt ipſa natura. Inde corpus ita naturale mouetur, quemadmodum tripudiator ab ipſa tripudiandi arte aīo ipſius inſita: præſertim ſi fingatur hæc ars non quæſita quandoque, ſed ita naturaliter inſita, vt ibi ſit ipſa natura. Quot ſane modos formaſq; in ſe ars ipſa complectitur, tot modis atque figuris mouet intrinſecus ipſa ſaltantem. Vtrum vero ratio hæc naturalia mouendo formans, ac viciſſim formando mouens ſit forma & quaſi qualitas: aut quaſi motio aut actio quædā? Eſt vtique velut vtrunque. Eſt enim actus eſſentialem formę poſſidēs firmitatem, & efficaciam motionis. Eſt quaſi qualitas quædam ſine accidente. Eſt motio ſine tranſitu. Eſt vita, id eſt ſubſtātialis vigor ex anima in materiam, actuſq; perennis viuaciter omnia & rationaliter agēs. Agit autem complurima, imò & contraria primum: ipſa enim complurima ac fermè contraria ſimul. Hic tu multitudinem ſiue plenitudinem quadruplicem intelligito: Intellectum purum, intellectum animalem, animam naturalem, naturam materialem. Intellectus quidem purus ſub ipſa ſtatim vnitate adeo ſibimet euadit vnitus, vt ipſe formaliter conſiſtēs omnia, in quolibet ſui ſit totus: ideoq; ipſius omnia in ipſo ſui quolibet comprehenduntur. Igitur penes ipſum partes cunctæ ſunt in qualibet non per potentiam ſolum, ſed per actum. Differunt vero formaliter, quoniam per actum alium atque alium & aliter atque aliter, ſiue magis etiam atque minus. Intellectus vero animalis ſiue anima intellectualis plenitudo quidem eſt & multitudo penitus vniuerſa, quamuis non vnita penitus. Ideoq; & ſi partes eius cunctæ comprehendantur in qualibet, tamen non tā actu quàm potentia continentur. Anima naturalis quæ eſt vniuerſalis ratio puraq; natura, eſt inſuper plenitudo multitudoq; tota, ſed lōgius ab vnitate diſcedens: non tota hæc amplius in ſui quolibet continentur, nec actu inquam neque po-

 tentia,

tentia. Hinc ergo fit, vt partes quædam contrariæ sint quibusdam: siquidem altera iam alteram non possit admittere. Natura tandem materialis, id est corporea machina in tantā videt multitudinem contrarietatemq; distracta, vt aliud non solum iam non admittat aliud, sed etiam accessu disperdat. Quod sane exitium in ipsis naturæ superioris partibus non accideret, ad quam regredientes dicamus eam ipsa sui diuersitate originem iam esse quodammodo diuersitatis & pugnæ inter mundi partes exortētis: sic mūdus hic positus dicit in maligno, nec pacem habere, nec dare alicui pacem: dæmonemq; potentem mundi huius principem esse q̄ proximum. Concludamus itaque cum in vniuersali natura vnitas iam longius ab ipsa superiorum vnitate degeneret, simulq; degeneret plenitudo, adeo partes à partibus discrepare iā atque deficere, vt quod adest alijs, interim desit alijs: itaque inter se ferme pugnaturæ iam videantur, vt quod sibi deest vendicent aliunde, dum singulæ cupiunt euadere totum, totumq; ipsum non est adeo potens, vt contrarietatem ex se prorsus expellat. Vnde fit vt mūdus subinde corporeus neq; contrarietatem neq; mutuā à rebus perniciem possit expellere: interea tamen vniuersalis ipsa natura tanquam superioris intelligentiæ verbum musica ratione prolatum oppositas inter se voces suas virtute proportionū reddit amicas. Atq; ita tota sic est vnū, vt musica tota, totaq; tragœdia ex contrarijs in vnum conciliata concentum atq; decorem. Similis autem est ipsa ratio mundi regina potius rationi musicæ quàm poeticæ. Poetica enim res personasq; accipit aliunde factas, neq; necessario conficitur ex contrarijs: musica vero ipsa profert tonos, necessarioq; contrarios: neq; enim concentus est, nisi ex grauibus & acutis, ex intensis atq; remissis, ex ascendentibus atq; descendentibus: imò etiam ex discordibus & concordibus componatur. Neq; igitur concentus ipsius ratio est communis, nisi ex rationibus horum oppositorū inter se oppositis similiter ipsa constet. Eodē pacto rationem seminariam mundi ex contrarijs rationibus intellige cōstitutam, per quas ipsa formas producat in mundo contrarias. Hæc enim formalis inter se discrepantia cum neq; ex se inuicē, neq; ex materia neq; casu proueniat, nimirū examussim exprimitur ex formulis in rōne contrarijs. Formæ quidem ideales in mēte cōtrariorum non sunt cōtrariæ, imò in oppositis sæpe cognoscūtur opposita. Formulæ vero seminales in natura effectrices contrariorum contrariæ sunt. Nā in semine ignis esse semen aquæ non pōt, sicut nec ignis in aqua. In mēte diuina ideam ipsam identitatis, & ideā alteritatis, statusq; & motus esse memento. Intellectuales subinde substantias ad identitatem statumq; potius q̄ ad opposita referas: rationales vero potentias ad ideam potiùs alteritatis & motus, præsertim vltimā rationem, materię iam contiguā. Sic vtiq; mētis officium in vnione consistit magis, rationis autem magis in descriptiōe versatur: neq; posset esse ratio nisi multiplex admodum, suisq; in partibus intra se contraria. Ratio inquā seminaria mundi, & infima diuinorum: in qua tanta partium discrepantia deprehenditur, quāta diuinis obtingere potest, ideoq; cum extrema in diuinorum genere illic dissidētia sit merito ibi nomen contrarietatis accepit. Proinde cum identitas statusq; ad perfectum magis attineat, alteritas vero motusq; magis ad imperfectum, merito quatenus ab ipsa identitatis statusq; idea descenditur: eatenus gradatim res ideæ participes minus habent identitatis & status. Contra verò quanto longius ab idea alteritatis motus've descendit, tāto res inde participes plus alteritatis, id est diuersitatis in seipsis, mobilitatisq; admittunt. Alteritas igitur atque diuersitas rationi seminariæ mundi inserta diuinitus reddit eam maxime alteram intra se atq; diuersissimam diuinorum. Cum vero rōnis huius conditio præcipue spectet ad ipsam alteritatis ideā, illiusq; uis in hac longe præualeat: dum idea illa seu vis eiusmodi rationem hanc in diuersitatem propagat extremam, videtur hæc ipsa ratio non aliter propagare seipsam, quàm plantæ radix in stipitem atq; ramos & reliqua. Quæ tamen id agit quodam vegetalis vitæ vigore. Et profecto quæ vita carent non intus agere, sed extra videntur efficere: viuētia vero intus etiam in seipsis, multoq; magis vita interius agere & intra se ex vno quodam in multa gradatim propagare seipsam. Atque ita ratio seminaria mūdi vita quidem, sed diuinorum vniuersaliumq; vltima, videtur sub ipsa videlicet diuersitatis idea seipsam in se per diuersa articulatim contrariaq; diffundere.

Quid sit ratio seminaria mundi. Quomodo agat. Item de quatuor gradibus plenitudinis. Itē quomodo rationes rerum in communi ratione contrariæ sint. CAP. XVI.

Aeterum si hæc recte dicuntur, quonam pacto prauitas ulterius erit? ubinam iniustitia? ubi erratum? Qua enim ratione si omnia rite decenter'que fiunt fieri potest, ut qui agunt, iniuste faciant, & aberrent? Et quo pacto infelices erunt, si non agunt iniuste, si non

si non aberrant? Item quomodo alia quidem secundum naturam, alia uero præter naturam esse dicemus? Siquidem quæcunq; fiunt agunturq;, naturali quodam ordine transigantur. Et nunquid impietas contra deum ulla esse poterit? quippe cum talis sit qui facit, taleq; quod fit, uelut si quis poeta mimum interserat fabulis poetam ipsum mordentem atque reprobantem. Rursus ergo quid nam ratio sit, planius explicemus, probemusq; eam merito esse talem: est igitur hæc ipsa ratio. Audeamus id eloqui, forte enim sic assequemur. Est inquam ratio hæc non syncera mens, non mens ipsa, non animæ puræ genus, dependens uero ab hac & quasi fulgor ex ambabus, mente uidelicet atque anima: ab anima inquam affecta secundum mentem. His utiq; generantibus rationem hanc uelut uitam, quæ quietam quandam in se habeat rationem. Omnis uero uita est actus, uel uita uilissima. Actus inquam non quemadmodum agit ignis, sed ipsius actus etiam si nullus adsit sensus, motio quædam est minime temeraria. Quodcunque uero sit quod præsentem participat rationem, subito rationabiliter euadit affectum, id est formatur. Quasi actus qui est secundum uitam, formare queat, atque ita mouere tanquàm formet: quamobrem actus eius artificiosus est, ceu si quis tripudio moueatur. Tripudiator enim uitæ sic artificiosæ persimilis est, atque ars mouet ipsum, & ita mouet, propterea quod ipsa uita talis quodammodo sit. Talia itaque dicta sint, ut planius cognoscatur, qualis sit etiam qualiscunque uita. Procedens igitur hæc ratio ex una mente una'que uita, ex ambabus scilicet plenis, non est uel uita una, uel mens quædam una, neque est ubique plena, neque tradit seipsam quibus impertit totam atque omnem. Cum uero partes in se oppositas inter se habeat, ideoq; indigas, certe belli seditionisq; profert originem. Atque ita est una omnis, si non sit unum: facta enim sibimet per partes hostis, sic unum quiddam est & amicum, perinde ac si fabulæ tragicæ siue comicæ ratio una sit totius, multa in se prælia continens. Fabula quidem ipsa cuncta quæ dissident, in unam concordem redigit temperantiam, ceu pugnantium dispositionem omnem conficiens. Ibi autem ex una ratione distantium dissidentiumq; pugna deducitur. Quapropter quispiam harmoniæ ex pugnantibus, resultanti magis assimilabit, perquiret'que cur nam in rationibus ipsis repugnantia comprehendantur. Si & hic acutum & graue faciunt ipsæ rationes, conspirant'que in unum, cum harmoniæ rationes sint in ipsam uidelicet harmoniam, quæ alia est ratio maior, cum ipsæ minores sint & partes, profecto uidemus similiter in uniuerso contraria, album, nigrum, calidum, frigidum. Item alatum, non alatum: pedatum, non pedatum: rationale, irrationale: singula uero animalis unius uniuersi sunt partes. Iam uero totum se cum ipso consentit, partibus passim inter se pugnantibus, secundum rationem uero totum. Itaque necesse est hanc quoque rationem unam ex rationibus contrariis unam esse, adeò ut oppositio talis constitutionem ipsi & quasi essentiam afferat. Etenim nisi esset multiplex, non esset & omnis, non esset & ratio. Ratio uero existens, differens est

etiam ad ſeipſam, maximaq; differentia contrarietas eſſe uidetur. Quapropter ſi alterum quiddam omnino eſt, ipſum uero alterum agit aliquid, non tamen alterum minus, ſed magis alterum efficit, ſequitur ut alterum quiddã ad extremum efficiens neceſſario contraria faciat, perfectaq; erit ratio, ſi modo non ſolum differentia quædam, uerum etiam contraria multa efficiat ſemetipſam.

Decreſcente à ſuperioribus ad inferiora uirtute ſuppletur numero. Itẽ quomodo humana notata ſunt, ordinanturq; in prouidentia intellectuali atque naturali. Cap. XVII.

Natura plura continet in ſe rerum ſemina, quàm mens ideas. Cum enim naturæ ſeminisq; virtus ſit debilior, non poteſt in vno ſemine comprehendere, perq; vnum facere quęcunque idea poſſidet, poteſtq; vna: ergo per plura ſemina diſtribuitur, ideæ vnicæ vigor virtutisq; debilitas numero compenſatur. Eadem ratione materia in plures perducitur ſub vnoquoque ſemine formas. Accedit ad mundi huius innumerabilẽ multitudinem dimenſio ſemper diuiſioni ſubiecta, motusq; ſingula variãs, ac rerum inter ſe cõmixtio multiplex, congeriesq; virtutũ, munerumq; ex ſingulis vbique ſuperioribus cauſis neceſſitate prouenienſ. Denique ne rerum mutabilium ſpecies aliquando pereant, ſubſtantijs numerus ſingulorum tum ſucceſſione, tum ſimul vltra permanẽtium multitudinẽ diuinitus augetur. Proinde in tanta rerum turba, ob maximam diſcrepãtiam diſſonantiamq; alijs alia noxia veniũt, & propter indigentiam ex aliorum deſtructione ſe tueri, ſeruare, recreare conantur. Interea vero aduerſus multitudinẽ diſſenſionẽq; tantã, prouidentia ſingulis amorẽ, & ad ſeipſa, & ad totum vehementẽ inſerit: quo & ſingula paſſim inſinuata ſingulis inuicẽ vniantur, & denique toti. Poſt hæc dubitatur, vtrum boni mali'ue homines ſint in ipſa rationis vniuerſalis forma præſignati, & quomodo. Reſpondetur autem longo comœdiarum exemplo: Sicut hiſtriones proprias figuras, & voces, & geſtus, & ingenia ſua ſecum afferunt, præter illa quæ mãdat poeta, qui prudẽter ſingulis officia locaq; cõgrua ꝓ ſingulorũ proprietate diſtribuit: ſic rationales animas etiã ante corpora hæc ſuis quibuſdã inclinatiõibus tales euadere, ſiue tales. Subinde rationem mundi talia illis accommodare corpora, & quatenus illę perſeuerãt & proſequuntur, tales quoque fortunas, & denique ſedes. Ex hac aũt vtrinque diſparitate, mutuaq; interim proportionũ congruitate mundũ eſſe pulcherrimũ atq; iuſtiſſimũ. Totum vero hoc inuentũ ſimiliter habemus ab Origine: ſimiliaq; de angelis vel nõ labentibus, vel minus magis'ue labentibus feruntur à multis. Tu vero vbi mundana ratio nominatur, intellige ſæpe cum virtute ſeminaria intelligentiam animæ mundanæ coniũctam, à qua ſeminalis aſſidue natura dependet, regiturq; ad normam. Proprios igitur & antecedentes animorum motus, non in ſeminario, ſed intellectuali potius libro eſſe præſcriptos, neque tamen inde compulſos. Scripti enim ſunt tales vbique, quales & ipſi ſunt, ideſt ex fontibus proprijs oriundi: ſortes item fortunasq; & ſedes præſciri inde, ſimul atque pro meritis deſtinari. In ſeminario autem exceptis antecedentibus animorum motibus, reliqua quæ rite ſequuntur, eſſe non intellectualiter, ſed naturaliter efficaciterq; impreſſa. Sicut ergo ſeminarium intellectuali congruit, ſic notionibus quæ ſunt ibi, formulæ in ſeminario efficaces: quo fit vt ſeminarium conſequentia ſemper aptet antecedentibus animorum motibus, quàmuis non ſibi, ſed intelligẽtiæ notis. Sicut in arte potentia motrix exequitur ad vnguem quæ non ipſa quidem, ſed imaginatio nouit. In antecedentibus quidem anima ſemper agit proprie, deus vero communiter: in conſequentibus autem anima viciſſim communiter operatur, proprie vero deus atq; natura. Oportet autem propriam aliquam ineſſe animis actionem, præter tractum ex vniuerſo pendentem: alioqui ſi nullam haberent propriam actionem, non poſſent de vniuerſi principio, fine, forma, ac de rebus hoc mundo præſtantioribus aſſequi rationem, imò vero & res omnes oportet in ipſo vniuerſi tractu nõnihil proprietatis habere. Sic enim & ipſæ proprias naturas aſſerunt, & principium quod omnia facit, ita potiſſimum efficit ſibi ſimilia, ſi facientia facit, nam ipſe facit effectione. Si igitur actio ipſa omnium eſt origo, probabile eſt, quæ oriuntur inde agentia fore, atque vt habeant in quod agant, fore etiam patientia, fore quoq; materiam paſſionum præcipuum fundamentum.

In diuina prouidentia præſcripta ſunt & quæ nos agimus, & quæ ſubinde patimur.

Vm igitur talis ſit, qualem ipſa omnino in ſe per uniuerſa reddit, multo magis quæ fiunt contraria facit, quo magis iam diſtare coguntur. Sane minus unum eſt ſenſibilis mũdus, quàm ratio ſua: ideoq;

ideoq; magis est multiplex, contrariisq; refertus. Præterea uiuendi appetitus est in singulis uehementior, amorq; in unum rapiens est ardentior. Quę uero amant, sæpe amata corrumpunt boni proprii auiditate, quando uidelicet corruptioni obnoxia sunt. Amor quinetiam partis erga totum trahit ad ipsum quicquid potest. Sic itaque & boni & mali quasi ab eadem arte cuiusdam saltantis tripudio per contraria perducuntur. Cuius quidem alteram partem bonam, alteram dicemus esse malam. Atque ita pulchre se habet, sed enim nulli uidebuntur amplius esse mali: forte uero nihil hinc prohibet aliquos esse malos, sed forsan sequetur ex seipsis non fieri malos. Fortassis etiam malis hinc uenia dabitur, nisi quibus danda sit uenia, & quibus nō ipsa ratio faciat: faciat uero ratio, ut talibus quibusdam non ignoscatur. Cæterum si pars quidem eius alia uir bonus est, alia uero malus, plures in eo partes obtinet malus. Sed certe ita fit quemadmodum in fabula, ubi alia quidem histrionibus poeta constituit, aliis autem pro eorum natura utitur. Non enim ipse facit ut alius uirtute primus sit in ludo, alius uero secundus, alius denique tertius: sed concedens suas cuique rationes, deinceps assignat ordinem unicuique prorsus accommodatum. Sic itaque unicuique destinatur locus, tum bonum, tum malum maxime decens. Itaque uterque secundum naturam atque rationem ad utrunque progreditur prout decet, locum quem elegerat obtinens. Deinde pronuntiat atque agit alius quidem uerba opera'que prophana, alius uero contraria. Erant enim histriones sic aut sic affecti, etiam ante ludos inde mores suos fabulis inserentes. In scenicis quidem hominum actibus poeta singulis distribuit rationes: hi uero penes se, & ex seipsis habent, quòd recte, quòd'ue non recte agant, est enim munus illis ultra uerba poetę. Sed in ueriori poemate, quod referunt homines secundum partem, naturam habentes effingentem anima subornatur. Et quemadmodum histriones à poeta subornantur accipientes personas, uestes, croceos amictus, laceros'ue pannos: sic sub mundano poeta personatus animus fortunas haud temere subit. Hæ nanque secundum rationem sunt, eas'que opportune subiens, fit mundanæ tragœdiæ uel comœdiæ concors, seq; infert actibus rationi'que uniuersæ consentientem. Deinde quasi pronuntiat actiones, & cætera quæcunque anima ingenio etiam proprio faceret quasi aliquam cantilenam. Et quemadmodum uox atque figura ex se quoque pulchra est aut turpis, atque uel decus poemati uidetur adiungere, uel uitium uocis immiscens non facit ut fabula sit diuersa iam atque fuerat, ipsa uero inconcinna uidetur. Poeta uero fabulæ autor respuit hunc pro dignitate uituperans optimi iudicis officio functus, alium autem ad maiores promouet dignitates, atque si habeat ad acta quædam præstantiora: at alterum ad deteriora si possit. Eadem profecto ratione anima ingrediens in hoc uniuersum mundi poema, se'que ipsam scenicorum ludorum efficiens partem, secum'que afferens ut gestus bene transfigat aut male. Item in ipso introitu annexa ordini reliquorum, cætera'que omnia seorsum à se, suis'que officiis nacta, pro dignitate

pœnas

pœnas honoresq; reportat. Adest prẹterea aliquid talibus histrionibus, utpote in ampliori loco quàm sub mensura scenæ subornatis: prẹsertim cum autor uniuersi hos autoritate donauerit, maiorq; sit potentia ad multas morũ, gestuum, locorum species comparandas. Definiunt igitur honoris & ignominiæ modum, ex eo quoq; quod ipsi in honore dedecoreq; agẽdo communicant. Vbi uidelicet habitationes singulæ singulis accommodatæ sunt moribus, adeo ut rationi ipsius uniuersi consentiant, accõmodato uidelicet uno quoq; secundum iustitiæ iudicium suis ubiq; sortibus. Sicut chorda in cythara quælibet proprio conuenientiq; loco & ordine tenditur pro ipsa ratione sonandi, qualis uidelicet ad hoc ipsum facultas unicuique suppetit. Etenim in toto decorum pulchrumq; uiget, si quilibet ubi decet disponitur, sonas quidem mala in tenebris atque tartaro, in his enim pulchrum est ita sonare. Proinde id totum ita demum pulchrum est, non si quodlibet sit ut lapis: imò si unusquisq; tonum conferens proprium, ad unam prorsus harmoniam rite conducat, uitam ipse quoq; resonans, minorem tamẽ inferioremq; & à perfectione remotiorem. Quemadmodum neq; in fistula uox unica satisfacit, sed minor præterea debiliorq; requiritur ad totam fistulæ consonãtiam prorsus conficiendam, quoniam in partes inæquales diuisus est concẽtus, & inæquales quidem singuli inter se sunt toni. Perfectus autem ex cunctis concentus unus efficitur: etenim uniuersa ratio una est, distribuitur autem in ea quẹ non sunt æqualia. Vnde diuersa sunt totius loca, partim meliora, partim deteriora: tum animẹ non æquales inæqualibus locis ita cogruũt. Ex quo hic efficitur, ut loca dissimilia sint, animæq; inẹquales, atq; dissimiles loca dissimilia nanciscantur, quasi secundum quasdam fistulæ uel alterius instrumenti dissimilitudines, habitent quoq; loca pro animarum uarietate inter se differentia, concinentes quolibet in loco proprios quidem cantus, sed tum locis singulis, tum uniuerso cõcordes. Verum quod à quauis anima male sibiipsi canitur, bene toti concinitur. Item quod ipsis præter naturam accidit, secundum naturam uniuerso contingit, neq; tonus minor concinit minus toti quàm maior, neq; canẽs sibimet ineptius, totum ob hoc reddit ineptius. Sicut neq; plebeius quidam prauus ciuitatem iustis legibus institutam reddit deteriorem, si modo alio hoc exemplo uti nunc expedit. Necessarius enim est & praui usus in ciuitate rebus aliquando ita poscentibus, talisq; homo recte locatur.

De ordinibus, speciebus, differentijs animarum, & quomodo singula in diuina prouidentia designata sunt.

Caput XVIII.

PLato in Timæo distribuens ordines animarum, ad tres potissimum gradus vsque produxit, ob eam vt arbitror rationem, quòd in anima vel elementa ex quibus cõponitur, vel potentiam, vel actionem eius consideramus. Rationem elementorum in gradus tres commode distribuimus. In primo siquidem animarum ordine, idem statusq;, diuersum motumq; superant: in secundo æquantur: in tertio fit ad primũ vicissitudo: similiter per tres gradus essentia atq; esse percurrit in eis. Rursum quantum spectat ad vires, in primo intellectus præualet, in secundo ratio, in tertio tandem imaginatio. Quantum spectat ad actiones, in primo est actio omnino vniuersaliter prouidens, scilicet omnibus omnia: in secundo vniuersaliter, quodammodo scilicet vel omnibus quædam, vel quibusdam omnia: in tertio vero particulariter, scilicet quædam atque quibusdam. In primo gradu sphærarum ponimus animas, in secundo stellarum, in tertio dæmonum atque hominum. Tum vero in ipsis dæmonum & hominũ

hominum animabus tot species Timæus ponit, quot stellæ sunt in cælo, specie inter se differentes, quibus ordine respondeant in sphæris subinde suis species totidem dæmonicarum humanarumq; animarum. Sed hoc interesse forsitan arbitrabitur, quòd in specie stellæ quauis stella sit vnica: sed in speciebus subsequentium animarum plura sint in qualibet singularia. Plura item in qualibet animarum humanarum specie, quàm in quauis specie dæmonum: semper enim deinceps minor virtus maiori quodam numero compensatur. Cogita in qualibet idea naturam, in cuius virtute sint mille dotes (vt ita dixerim) vel effectus ad multiplicem vniuersi ordinem bonitatemq; pertinentes. Speciem præterea stellarem velut perfectissimam habere in se indiuiduum perfectissimum, ideoq; totam in se capiens speciem & ideam, cunctasq; speciei ideæq; actiones absoluens. Speciem vero dæmonicam velut minus perfectam, indiuiduum quoque perfectum minus habere, quod quidem nequeat solum varias ideę speciei dotes explere: ideoq; perplura hic indiuidua varij speciei & ideæ implentur effectus. In specie tandem humana, plura etiam quàm in dæmonica oportet indiuidua esse, per quæ variæ ideæ speciei dotes distribuãtur: plurimiq; conficiant animi quæ nec vnus nec pauci explere valerent. Esse præterea plures humanarum species animarum Platonicus inde coniectat, quòd tanta est in hominibus discrepantia, vt alij diuini, alij bruti, alij videantur humani. Neque tanta vel circa animam, vel circa corpus diuersitas in alia vlla animalium specie reperitur. Neque tutum esse Platonici putant, incredibilem animarum diuersitatem solum in diuersitatem corporum terrenorum referre velut in causam: præsertim quoniam qui corporibus simillimi sunt, sæpe ingenio sunt & moribus dissimillimi, ac sæpe vicissim. Pręterea quòd hic illo aliquanto ingenio sit velocior aut tardior, iracundior quoque vel mitior, & similia: ad has corporeas qualitates quodammodo referre quis poterit? Quod autẽ alij seorsum ad scientias artesq; alias natura propensiores sint & admodum aptiores, nullus ex corporũ differentijs asseuerare valebit: quippe cum artes sæpe scientiæq; eiusmodi non tam ad corpoream quàm ad incorpoream videantur spectare naturam. Mitto mathematicas & physicas disciplinas, & gubernandi prudentiam, mirasq; versutias artium, in quibus alij ab alijs natura longissime discrepant. Certe quòd hic natura videatur esse Theologus, iste Propheta, ille miraculorum autor, legumq; conditor æternarum, alij vero nequaquàm, qui non multum ab his corpore differunt, non potest causam ex corporibus assignare: neque proprijs inquã, neque ergo communibus, quæ per propria duntaxat instructura nostros animos videãtur. Quamobrem animas hominum Platonici specie colligent subalterna, in qua multæ sint species (vt ita loquar) specialissimæ, multa quoque sub specie qualibet indiuidua, adeo vt animæ quædam inter se naturaliter simillimæ & amicissimæ sint, aliæ vero contra. Omnino vero singulæ species animarum ad congruas suorum dæmonum species, & ad similes stellarũ species rediguntur. Sic solares animæ ad solares dæmones atque Solem, Venereæ ad Venereos atque Venerem, cæteræq; similiter. Hactenus differentias tractauimus animarum, quas Plotinus hic primas asseruit, quæ videlicet ex ipsa primum natura sunt, vel secundum specialem, vel secundum singularem sub specie sua proprietatem. Secundo differre putat ab alijs alias, postq̃ motu libero forte etiam ante corpus aliter atq; aliter surgere vel inclinari cœperunt: vbi & illud euenit vt eadẽ anima diuersis temporibus per varias sui vires operetur & viuat, vt non solum euadat alijs, sed etiam sibiipsi dissimilis. Tertio diuersitatem in animabus ex corporibus putat accidere, primo quidem ex corpore spiritali, deinde solido. Permultum enim interesse ex qua parte mundanæ sphæræ spiritale velamen sibi familiare sortitus sit animus, siue cæleste, siue æthereum, siue aereum sortiatur: vbi & referre q̃plurimum sub quali stellarum cursu figuraq; susceperit, multa enim & varia in eiusmodi corpora ex supernis influere, & in animam inde transfluere. Augeri vero eiusmodi differentiam ex dæmonibus varijs, tunc acceptis ducibus animarum aliter aliterq; ducturis. Neq; parum adhibere momenti ad quasdam differentias animarum. Hæc demum solida corpora, genesimq;, & tempus, & locum. Quartam denique differentiam animabus accidere vult ex varia educatione, consuetudine, disciplina. Totam vero eiusmodi differentium animarum distributionem per inæquales gradus & partes esse vult in ipsa intellectuali ratione mundi descriptam. Totam quinetiam distributionem corporum variorum, & fortunarum, & terminorum congruentem proportione quadam differentijs animorum in ratione seminali putat esse signatam, singulaq; hunc in modum opportune singulis coaptari. Subdit prouidentiam non posse congrua officia, præmia, supplicia reddere proprietatibus animorum, nisi has quoque in se penitus complectatur. Sicut neque poeta competentes histrionibus singulis personas & gestus, nisi naturales & proprias eorum teneat facultates. Vtrobique igitur tam antecedentia quàm cõsequentia partes prouidentiæ sunt & humanę similiter & diuinę. Sed antecedentia pręcipuè prima, non tam in seminario, quàm in exemplari intellectuali quę diuinæ prouidentiæ libro

sunt

sunt partes: vbi leguntur etiam quæ non omnino efficiuntur inde, sicut & prouidentia solet humana. Consequentia vero partes sæpe etiam sunt in libro prouidentiæ seminario, vbi imprimuntur & exprimuntur inde quæ intelligũtur in altero. Adeo vero per antecedentia semper riteq; consequentia ordinata sunt singula, vt quando ex inordinata libidine committitur adulterium, statim tum in libro naturæ ex coitu consequatur ordinata propagatio prolis, tum in ipso intelligentiæ libro ex perturbata concupiscentia, deterioriq; electione deinceps ordine debito consequatur perturbata adulteri vita, conditioq; deterior. Sic ergo natura pariter intelligentiaq; quæcũque vel male vel forte videntur accidere, communi quodam consensu suis ordinibus implicant. Ita vero animorum iniqui mores & opera mala partes rationis mundanæ dicuntur, ipsamq; rationem cum his malis fertur habere communionem. Non quoniam proprie trahantur hæc inde, sed quoniam ibi ab alijs facienda notatur, & facta plectuntur: itaque cum prouidentia consideretur tanquam exemplar omniũ atque opifex, peccata quidem sunt partes eius, prout est exemplar, potius q̃ vt opifex. Pœnę vero peccatuum vtraq; conditione sunt partes: vtrum vero mala ibi proprium quantum mala sunt exẽplar habeant, an ex ipso potius exemplari bonorum dijudicetur, opportunius alibi pertractatur. Conclude iam, prouidentiam non vegetalem solum more plantæ, verumetiam intellectualẽ artis & prudentiæ more, sed naturalis, vsque ad minima se diffundere.

Differentiæ animarum & confirmatio superiorum. CAP. XVIII.

Nimæ autem meliores uel deteriores, partim quidem ob alias causas, partim uero uelut ab initio non omnes æquales. Hæ nãque competenti proportione uniuersę congruũt rationi, siquidem & in ratione, & in animarum genere in partes inæquales facta est distributio. Reputare oportet animo secundos ac tertios ordines animarum. Rursus eandem animam non secundum easdem sui partes semper agere, sed & iterum hoc modo dicendum, multa enim explicationis gratia præsens disputatio postulat. Considerandum ergo nunquid forsitan non oporteat eos introducere histriones, qui aliud quiddam pronuntient, præter illa quæ poeta conscripserat. Quasi conscriptio poetæ ex seipsa imperfecta sit, illi uero quod reliquum erat suppleant, implentes ipsi locos, quos forte uacuos poeta reliquerat, quasi mimi futuri sint non mimi: sed enim autoris poetæ potius partes sint, qui præuiderit, quæ mimi pronuntiaturi sint, ut ita reliqua & deinceps quæ sequuntur rite connectere ualeat. Cũcta enim quæ deinceps in uniuerso sequuntur, & quæ ad mala opera consequuntur, rationibus rite constant, & secundum rationem dispensantur ubique, uelut quando ex adulterio atque stupro per rapinam commisso, filii naturali ordine generantur, & interdum forte uiri præstantiores. Et quando urbibus opera malorum subuersis, ciuitates aliæ excellentiores constituuntur. Si ergo absurda est illa introductio supplentium animarum, hæ uero & mala & bona faciunt, detrahemus enim rationi bonorum autoritatem efficiendorum, adimentes illi omnem prorsus communionem, quidnam prohibet? Histrionum quoque gesta partes asserere, sicut fabulæ in comœdia, sic & ipsius quæ in uniuerso est rationis. Atque hic tum quod honeste, tum quod turpiter fit includi, adeo ut in singulos histriones sic ab ipsa ratione progressio fiat, quo perfectius est mundanum hoc artificium, omniaq; ab ipso, ipsius'que ratione comprehenduntur. At uero malorum hinc effectus, cuius nam gratia concedetur? Atqui & animæ diuiniores nihil amplius esse uidebuntur in uniuerso, sed partes erunt rationis omnes.

Atq;

Atq; uel ipsæ rationes omnes erũt animæ, uel cur nam aliæ quidem rationes erunt animæ, aliæ uero rationes tantum: cum tamen uniuersa ratio sit anima quædam.

Confirmatio primi libri atque secundi, quòd deus faciat, intelligat, curet singula. Cap. XIX.

OPeræpretium est quæ & in hoc & in sequenti libro de prouidentia transfiguntur, ita breuiter confirmare. Cum esse vbique sit per formam, & quatenus habetur forma, eatenus habeatur & esse, atq; vicissim, merito coniectamus essentiam primam, formam quoque existere primam. Formam vero primam oportere putamus simplicissimam esse pariter atque communissimam, quatenus entia omnia superat, & concipit atque parit. Simplicitatem vero vniformem, communitatemq; omniformem ita demũ possidet, si sit intellectus: præsertim quoniam ad intelligẽtiam pertinet, tum composita resoluere penitus in simplicia, tum res singulas sub vniuersalissima comprehendere forma. Prima igitur essentia, est prima forma: prima vero forma, primus est intellectus. Quòd si essentia illic re ipsa & intellectus est idem, nimirum & esse atq; intelligere illic est similiter idem. Tum vero sicut essentia talis passim aut talis in suo genere prima, sequentia facit non alio addito, sed eo tãtum ipso quod talis: ceu sol lucẽdo illuminat, ignis calefacit vbique calendo: sic ipsa simpliciter essentia simpliciter essendo omnia procreat entia. Ac si causa est, vt omnia esse simpliciter habeãt, est insuper & in causa, vt omnia esse tale habeant atque tale: nam esse tale ex ipso simpliciter esse dependet. Atque formalis ipsa communisq; distinctio talium atque talium non ex materia, sed ex ipsa prima omnium forma vniformi simul & omniformi procedit. Hæc igitur quatenus essendo efficit omnia, eatenus facit intelligendo: siquidem penes ipsam intelligere non aliud est quàm esse. Quòd si intelligendo facit omnia, nimirum & faciendo intelligit omnia: intelligit inquam nõ solum quædam omnibus communissima, sed etiam vnicuique propria, quibus vnumquodque in suo esse actuq; perficitur: alioqui confuse nimium intelligeret, minimamq; intelligentiam possideret, ac res potius in potentia, & hac quidem remota & confusa cognosceret quàm in actu. Accedit, quòd si actio ipsius propria intelligẽtia est, tanquàm eminentissima amplissimaq;, simul & intima, quousque agit, eousque prorsus intelligit, atque econuerso. Agit autem in singulis etiam atque minimis peragendis, siquidem entis primi per singula quomodolibet entia certis ordinibus consequẽtia amplissimus est influxus, & quæ post ipsum agunt, ipsius vbique virtute mouentur & agunt: aguntur vero vbique non species ipsę rerum quę æternæ sunt, quæ deus ipsæ sunt, sed indiuidua. Aut ergo deus nihil extra se intelligit atque agit, quod est falsum: aut agendo singula intelligit eadem, quæ nusquàm fierent, nisi prius intelligerentur à deo, sicut non fiunt à sole, nisi quæ prospiciuntur à sole. Intelligit itaque deus ipse singula, non distractus in plurima sed collectus in semetipsum, quẽ intuendo velut totius exemplar, & causam causarum perq; causas omnium causam contuetur & omnia, & contuendo curat & prouidet, quatenus ad finem singula dirigit atque bonum: quandoquidem sub ipsa ipsius boni forma omnia procreauit ad bonum. Quòd autem quàm facilime cuncta tam diligentissime curet, inde probatur, quoniam ab ipso deo res habent, non vt sint tantum, sed etiam vt causæ sint: nam & vt sint inde habent, prout ipse est causa. Si igitur illinc habent, vt sint causę inde quoque possident officium causæ proprium. Hoc autem est conseruare pro viribus, & curare quod facit. Quamobrem si à causa prima causæ omnes hanc habent proprietatem, quantum causæ quædam sunt, merito hanc habet illa potissimum, vt omnia curet & singula, quatenus maxime causa est, & causa singulorum, quæ quidem nisi singulatim custodiantur, non custodientur vnquàm communia quæ conseruãtur in singulis, non conseruabitur totum, quod necessario constat ex partibus. Non excoletur vniuersalis ordo totius, qui in gradibus vsque ad minima descendentibus necessario cõstat. Qui sane ordo, quæ distinctio, cum certum perpetuum'que habeat ordinem, ideoq; casu nequeat esse, sed ex alicuius agentis intentione procedat, neque tamen ex intentione agentis necessitate naturæ: cuius intentio determinatur ad vnum potius quàm ad multa quatenus sint distincta, merito ex quadam intelligentis intentione procedit, non intelligentiæ cuiusdam causæq; particularis omnes enim eiusmodi in numero distinctorum operum computantur. Ex intentione igitur intelligẽtiæ primæ maximæq;, communis prouenit vniuersalis distinctio rerum: illa enim ab alijs per se distinguitur, cæteraq; inter se suæ notionis norma distinguit, & quatenus distinctissime nouit, distinctissime curat. Denique si prouidere ex abundanti prouidentis bonitate procedit, & ad bonum gubernata perducit, merito ad causam optimam causarum spectat exactissime singulis prouidere.

Confirmatio eorundem. Item quòd deus certe sciat etiam contingentia, neque tamen libertas inde tollatur arbitrij. Cap. XX.

PRouidere deum rebus maxime, tanquam maxime suis quousque videt nō dubitamus: videre quoque deum res, quatenus certis causarum, vel deinceps agentium, vel è conspectu necessario concurrentium ordinibus consequuntur afferimus: siquidem ita quoque philosophi multa nonnunquam procul admodum futura quasi sint præsentia vident. Vident hæc inquam in causis, quas ipsi nec agunt, neque connectunt. Multo itaque magis prospicit deus quid ex causis, quid ex causarum proprietatibus, quid ex earum conspiratiōe proueniat: siquidem ipse videndo causas efficit, easq; donat proprietatibus, & connectit in vnum. Ac si philosophi quanto sagaciores sunt, tanto citius ex præsentibus vel causis, vel indicijs absentia colligunt, & quamuis temporali quadam rationis discursione nitantur, tamē futura quasi statim redigunt ad præsentiam. Profecto æternæ mentis indiuiduus ille stabilisq; omnino totusq; simul intuitus vniuersam rerum distantiam, vel localem, vel etiam tēporalem, ictu quodam indiuisibili præsentarioq; complectitur, vt quæ inter se distātia sunt atq; futura, illi penitus proxima sint atque præsentia: itaq; nec tam in causis, q̄ in seipsis contueatur effectus. Iam vero ex hoc ipso quod euentus non in causis tantum, neque tanq̄ futuros aspicit, sed præsentes, sequitur vt vbi philosophi dum contingentes in futurum euentus aucupantur, ambigunt, deus ipse non ambigat: nam quæ contingentia dicimus, hæc quandiu adhuc futura sunt, possunt ex causis non exire. Cum vero primum præsentia sunt, non exisse non possunt, neque valent etiam dum sunt non esse. Neq; in ipsis contingentibus quatenus sunt ad præsens, datur esse pariter atq; non esse, sed esse duntaxat q̄uis in futurū possint non esse: quare necessariorum iam conditionem sortita videntur. Deus ita firmiter contingentia tenet, quandoquidem vt præsentia videt, vt quæ sunt naturaliter necessaria: nam & quilibet certus est esse fieriq; contingentia hæc intuens impræsenti, quæ olim, vtrum imposterum forent, erat incertus. Præterea sicut ex causa necessaria effectum secuturum certo sciri potest: ita ex causis contingentibus quoties comprehenduntur cunctæ, sciturq; vtrum impediantur alicunde nec ne. Cū vero deus tanq̄ & exēplar, & effector, & motor omniū omnia cōprehendat, ita certus est ex contingentibus, sicut ex necessarijs exitum secuturum, imò iam sequi. Neq; vero mutabilia intelligit mutabiliter, neq; diuisibiliter diuisibilia cernit: sed pro indiuidua sui immobiliq; natura simul firmiterq; tenet distracta etiā in seipsis atq; circūuaga, sicut sæpe visus indiuiduo quodam ictu multa conspicit quæ mouentur, neq; rursum quæ naturaliter mutabilia sunt, propterea firma redduntur, quod ille firmiter comprehendat, sicut neq; immaterialia fiunt, ex eo quod ille immaterialiter (vt ita dixerim) cōplectatur: nam & ipse intelligentia sua idest actione sua tam contingentibus ipsam contingentiæ sortem imponit, q̄ necessarijs necessitatis exhibet legem. Atqui & intelligentiæ voluntatisq; nostræ motus quoslibet q̄uis liberos firmissime tenet: intelligit inquam eos, nam essentia prima sicut omnibus quomodolibet essendi causa est, sic intellectualibus quomodolibet rite intelligendi atq; volendi. Directos itaq; motus intelligit tanq̄ ipse quoq; mouens, obliquos autem tanq̄ ex opposito deficientes à rectis. Intelligit & certo motus, qui in seipsis videntur incerti, siquidem singulos fieri iam nō fore videt: æternitati nanq; ita semel totum tempus est præsens, sicut & centro totus pariter circunferentiæ tractus. Et q̄uis qui nunc ita voluntate mouetur, possit aliter deinceps aliter'ue moueri, ille tamen de hoc non aliter atque aliter opinatur. Singulos nanq; motus eorumq; modos ab initio semel anticipans mutabilem progressionē indiuiduo penes seipsum cardine firmat. Quod autem plerique sic argumentari solent, si certus est deus animam id acturam, anima necessario id efficiet, non consequitur. Siquidē ille certus est animam id facturam, imò vero id libere facere, præsentia enim cernit in se quæ futura sunt rebus. Cum igitur præsentes iam cernat euentus, non licet rursum interrogare, vtrum possit animus electionem suam interea permutare, postq̄ deus animum sic viderat electurum. Non enim cadit interea tempus, vbi non electurum viderat, sed videt potius eligentem. Neque tu rursum obijcias, si deus firmiter videt eligere, ergo compulsus eligit: quid enim prohibet animum sua interim voluntate facere, quod deus firmiter natura sua cernit animum operari, atque vt libera faciat voluntate, deus ipse sua semper instituit volūtate. Denique quod argumentari nonnulli consueuerunt, necessarium est id animum facere, si deus facturum scit ita vel facere. Similiter argumentari possemus, si homo dicatur idem scire. Et vtrobique necessitas non tamin consequente, q̄ in consequentia ponitur, neq; in re ipsa, sed in argumentāte deprehenditur, & conditionalis quædam necessitas hæc est non absoluta. Conditionalis autem absolutam trahere secum minime consueuit.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE PROVIDENTIA II. COMMENTARIA.

Quomodo machina mundi congruat cum natura, & natura cum intelligentia diuina, quae etiam fortunam ordinat. Caput I.

PER haec dubitationes soluimus, quae in huius libri fine mouentur, atque secundum aggredimur de Prouidentia librum. Profecto sic animae rationales in prouidentia designatae sunt partes, non partes inquam naturae vel machinae corporalis, sed partes, idest participes prouidentiae, atque in gubernando collegae. Hinc & motus conceduntur deteriores, postquam semel nonnulla concessa minoribus est autoritas. Quoniam vero dicit seminariam vniuersi naturam esse animam quandam, memento sicut vocalis oratio distincte significans non solum ex intellectuali notione procedit, verumetiam est notio quaedam: sic seminarium mundi viuum & omniformae ex ipsa mundi anima pullulans animam quandam esse. Ac si dicitur instrumentum vel intelligentiae purae, vel animalis intelligentiae, tale est profecto, cui motor ipse suus non tantum praebeat motum, sed etiam opificij formam: est enim cognatissimum instrumentum, suoque subest opifici non tanquam manus, sed tanquam imaginatio, vel imaginarius spiritus practicae rationi. Subdit in libro secundo, rationem eiusmodi bona simul & mala complecti: si enim in hac rerum habitus primo designati sunt, priuationes quoque consignatae sunt consequenter. Si meliora descripta, etiam deteriora & in longum progrediendo, deterrima quoque conscripta, non ita solum vt peragantur inde omnino peiora, sed vt tanquam inchoata vel designata, tandem per corporeas causas siue conditiones expleantur in mundo. Cuius quidem vniuersi gradus omnes & ordines, ita sunt in mundana ratione conscripti, vt non ipsa ratio primum eos in se construxerit: sed tota potius vna cum suis eiusmodi partibus expressa fuerit ex intellectuali sigillo, dum tamen euaderet subinde deterior. Multa enim in hoc ipso mundanae rationis ordine coaptantur ad vnguem motibus animarum. Quae sane congruitas non ex hac ipsa ratione tantum animabus subdita, sed etiam multoque magis ex intelligentia quadam animabus superiore praescita simul & praedestinata videtur. Quemadmodum vero in seminario mundi neque totum partes generat, neque pars ab initio partem, sic & corporea mundi machina ex seminario germinat simul tota, neque partes generat suas, ex quibus ipsa componitur, neque inter partes necessarias eius alia procreat aliam: ita neque stella facit stellam, nec ignis ab initio terram, neque homo leonem. Hinc efficitur, vt nulla pars mundi penitus subsit alijs, sed potius toti respondeat: ita vero totum vna cum partibus prodijsse ex suo semine mundum, semenque ex mente similiter, testatur plantarum animaliumque generatio, vbi non pars efficit partem, sed partes simul vna cum toto paulatim ex semine pullulant. Ex quo etiam patet partium cunctarum atque totius rationes in semine contineri similiterque rationes mundi totius in natura, naturaeque in anima & animae prorsus in mente. Proinde ait totum machinae seminarium esse actum & quasi spiritum totius animae mundi: similiterque partes in eo esse actus quosdam, & quasi spiracula quaedam partium animae propriarum. Simili quodam ordine totum hunc mundum seminarij totius actum esse, partesque partium: Cum vero congruat vndique machina seminario, & hoc animae mundi, & anima menti, sequitur vt in machina ad mentis nutum omnia dispensentur. Probabile quoque est particulares animas tanquam animae mundanae sorores atque collegas, secundum motus circuitusque suos animae mundanae penitus consonare, adeo vt vices electionum actionumque quas agunt animae, accommodentur vbique vicibus animae mundi in naturalibus peragendis. Qua quidem connexione ad certas animarum electiones, actiones, vitas, certae quoque in vniuerso sortes fortunaeque, & corpora certa, exitusque consimiles rite respondent. Inter haec ne quis opinetur difficilem esse deo mundi totius curam, propterea quod innumerabilia in hoc sunt atque contraria, subdit omnia quantumcunque diuersa in vnam congredi formam, qua facillime vni pareant autori. Si in mixtis elementa contraria in formam desinunt vnam, si in plantis & animalibus membrorum contrariae qualitates vnam admittunt viuentis formam, idque vtrobique fit naturae particularis officio, cui nam mirum videri debet, partes mundi contrarias in vnam coire formam, licet nobis occultam: coire inquam naturae vniuersalis opera, quam & naturae particulares vbique sequuntur. Si redigas igitur opera singula ad singulas vbique naturas, easque subigas vniuersali naturae, & hanc connectas intelligentiae, intelligentiam vnitati, plane cognosces intelligentiam ex vno cardine rerum, vno quodam nutu cardines omnes, sequentiaque deinceps mira facilitate mouere: mouere inquam intelligendo, atque ita singulis prouidere. Explavero quae

Vero quæ ex prędicamentorum ordine Plotinus adducit ad multitudinem generatim in vnũ deniq́ue redigendam, perſpicua ſunt. Inter hæc notabis argumentum hoc eſſe, quòd ipſum vnum ſit omnium principium, quòd omnia vel contraria in vniuerſo rediguntur in vnum, ſcilicet præter naturam ſuam in vnum ab vnitate coacta. Notabis qua ratione ipſum eſſe in cauſam reſoluas ſuperiorem, ſiue enim dicas ens id ex eſſentia corporis & eſſe, ideoq; in ſimplicius reſoluere cogeris: ſiue dicas eſſe id tanquàm actum, redigis in eſſentiam veluti fundamentum: ſiue dicas eſſentiam hanc primum imperfectam, vides niſi ſuſcipiat actum. Itaq; ſuper hanc vnum ipſum, id eſt ineffabilem ſimplicitatem eſſe cognoſcis, à qua depẽdeat eſſentia, actusq; eſſentiæ. Ait ipſum vnum & diffundi per omnia, & colligere cũcta, quaſi per membra neruus, qui dum videtur diſtrahi, cõtrahit: ipſum nanque vnum quatenus ſimpliciter eſt vbique, in vnum colligit omnia. Quatenus aũt inde tale vnũ fit, atque tale videtur eſſe diffuſum, ſed tale interim atque tale ad ipſum ſimpliciter vnum neceſſario religatur. Neque ita reperitur in cunctis vnum ipſum, ceu ſpecies vna in ſingulis, vel genus vnum in ſpeciebus: ſed ſecundum prius atque poſterius, magisq; & minus, ferme ſicut in numeris paſſim vnitas numeralis. Proinde Plotinus ipſum ſimpliciter vnum proxime quaſi deriuat in vnum ens, intellectum videlicet vnum, autorem mundi proprium atque rectorem. Qui ex multitudine in ſeipſo concepta multiplicem conficiat mundum, atque ex vnitate in ſe ſuam multitudinem ſuperante, multa mundi membra in vnum colligat animal. In quo ſane quicquid eſt, tum ex natura communi pars quædam eſt totius, tum ex natura inſuper propria eſt aliquod totum, propriamq; adhibet actionem, præter communem ex vniuerſo paſſionem cunctis illatã. Ex quo apparet deum mira actionis ſuæ potentia actiones à rebus proprias nõ auferre: à rebus inquam vel minimis, ceu ab igne vel equo, multoq; minus à præſtantioribus auferre, ſcilicet ab animabus non conditione naturæ determinatis ad vnum ſed ad plurima ſe viciſſim oppoſitaq; vertentibus, idq; pro natura ſua per diuerſa mobili facientibus, ſed interim ordinante deo quales vbique ſe animi reddiderunt, tales eis ſemper redduntur euentus.

PLOTINI ENNEADIS III. LIBER III. DE PROVIDENTIA II.

Qualis ſit uniuerſalis natura, & quàm facilis prouidentia, ubi multa rediguntur in unum.

CAPVT I.

Vid ergo de his dicendum exiſtimamus? Forte & mala ſimul & bona ratio uniuerſa cõplectitur, cuius hæc quoque ſunt partes. Non enim uniuerſa ratio hæc gignit, ſed unà cum his exiſtit tota. Ipſius nanq; animę uniuerſæ actus ſunt rationes, partium uero partes. Cum uero una differentes habeat partes, ſimili quadã proportiõe rationes diſtribuuntur: quapropter & opera quæ ultimæ geniture ſunt, ſimiliter diſponuntur. Concordes uero inter ſe ſunt animæ, conſona quoq; ſunt opera: conſona inquam ita ut unum quiddam ex ipſis uel contrariis cõſtruatur. Cuncta enim ex uno quodã fonte manantia, in unum quoq; cõfluunt neceſſitate naturæ. Quamobrẽ uaria germina uel contraria deniq; facta ex eo quòd ex uno pullulãt, in unũ deniq; ordinẽ contrahũtur. Quàmuis enim in ſingulis animalibus ceu in equorũ genere pugnent inuicẽ, quis inter ſe mordeãt, quis certatim agãt, æmulatiõeq; iraſcãtur, ſimiliterq; homines agãt, cũctæ tamẽ hæ ſpecies in unũ congregãdæ ſunt animaliũ genus: deinde & inanimata ſecundũ ſpecies iterũ: deinde in unũ nõ animal. Poſt hęc ſimul ſi placet, ad ipſum eſſe: poſtremo ad ipſum qđ eſſe unicuiq; tribuit. At rurſus hinc explicãs diuidẽdo deſcẽde, atq; cõtemplare unũ ipſum quaſi diſcerptũ, propterea quòd per omnia currat, ſimulq; cuncta uno quodã ordine cõplectatur, adeò ut uelut unum animal ſit multiplex atq; diſtinctum, unoquoque

corum

eorum quæ in ipso sunt agente quod naturæ ipsius est proprium, existente tamen in uniuerso uelut igne quidem comburente: equo autem equi operá peragēte. Homines uero ita ut natura instituti sunt singuli munera propria exequūtur: differentesq; differentia. Sequuntur autem secundum naturas opera, rursusq; uiuere tam bene quàm male.

Nihil contingit casu, nam prouidentia minima quæque ordinat. Cap. II.

COnsidera primum totam mundi machinam circumfusam terris, esse in omni dispositione motuq; semper ordinatissimam. Secundo, terrena omnia plurimū ordinatissime nasci atq; procedere. Tertio, terram ad reliquum mundum esse velut punctū. Per hęc quarto concludes, in hoc puncto molis immensę, ab ipsa mole concluso mirabiliter ordinata, nihil non ordinatum posse relinqui, vt etiam quę interdū casu quodā fluitare videntur, certo scias penes ordinē vniuersi suo quodā ordine nō carere, penes ordinatorem inquam mūdi totius intellectū. Ordo nanq; nasci semper ab intelligentia consueuit, illius enim nutu simplici prorsusq; immobili, machina ex tā diuersis mobilibusq; cōgesta, ordinatissime cōspirat & regitur. Præterea cū in qualibet gubernatiōe quatenus maior gradatim maiorq; in gubernatore intelligentia est atq; potestas, eatenus minus aliquid fortuito illic accidat, certe si summa quędā potestas & intelligentia gubernat mundum, totumq; omnino subest illi, nullus vsquàm relinquitur temeritati locus. Accidere nanq; gubernatori casus solet inopinatus vel alienus, quia vel non omnia conspicit, vel nō omnibus dominatur, soletq; casus ab externis incidere. Vniuersum vero sub vnius diuinę mētis imperio cōspectuq; cōprehenditur, vt nihil subterfugere præuaricariq; possit: præsertim quia sicut vita mūdi est in qualibet parte tota, sic & intelligentia in hoc viuēte corpore, tota simul vbiq;. Neq; tractat extrinsecus materias alienas, nec in plura distrahitur, sed suam agitat intus, atq; ex vno cardine totā, tamq; facile regit intelligendo, q̄ vita viuēdo viuificat, q̄ corpus agit essendo. Quod enim in corpore est esse per formā à vita intelligentiaq; susceptā: id quidē est in vita viuere, id rursum in intellectu est intelligere. Ex tota quidē intelligentia, tota profluit vita: ex vniuersa rursum vita similiter corporis vniuersi cōmunis emicat forma. Simili quadā proportiōe diuersæ in machina formæ ex varijs prosiliūt in vita seminibus: differētia semina ex differētibus in intelligētia notionibus inseruntur. Notiones igitur intellectus ipsius per semina rerū vsq; ad singulas perueniunt formas, atq; sicut semen vnum dum plures singulorū generat formas, non confuse, sed distincte agit in singulis, alioqui singula non perfecte formaret: sic & vna intelligentię notio, vbi per plura semina vitæ plurimas insuper formas in singulis exprimit, non indefinite quidem sed determinate agit in singulis, alioqui ageret imperfecte, neq; actio eius & virtus vsq; ad ipsas vitæ naturalis actiones proprias perueniret. Tametsi necesse est superioris amplioris q; semper causæ virtutem actionemq; vltra ministerium inferioris longe lateq; procedere: quo efficitur, vt primæ ipsius essentiæ virtus & actio quæ intelligentia est per singula protendatur. Tum vero si dixeris effectus passim singulares in rebus ex ꝓpriis duntaxat formis & virtutibus prouenire, meminisse debes virtutes vbiq; formasq; proprias quæ ad formalem pertinent ordinem vniuersi, ex primo rerum ordinatore procedere, penitus'que seruari atque moueri. Cum igitur in formis & virtutibus ipsis exitus singuli cōprehendantur, necessarium est per virtutes saltem formas'que ipsas singulos vbique effectus ad ipsum virtutum & formarum omnium largitorem, & seruatorem atque motorem penitus pertinere. Virtutes inquā & formas siue speciales, siue etiam singulares: nam & in singulis Physici dotes mirabiles inuenerunt, quæ sæpe cæteris sub eadem specie minime conceduntur. Denique si quod Platonici putant, & astrologi nescio quomodo confitentur, lux in cælo sensus est: atque radios passim ex luce protendere est singula persentire, sentiendoq; facere, & faciendo sentire. Nihil'que vel sub terra latet, quod non sentiatur inde, latentibus vbique radijs, alioqui non generarentur etiam sub terra cælestia, nimirum & intelligentiæ primæ radii per omnia protenduntur, & quatenus seipsos ad singula vsque deriuant, procreant vbique singula, perspiciunt'que procreando, quandoquidem & procreant intuendo. Perinde atque si dicas, & stellas aspectibus facere singula, & struthium oua mirabiliter intuendo fouere, pullos'que formare. Cum igitur nihil vsquàm diuinum lateat intellectum, & ordo sit intelligentiæ proprius, nihil vsquàm in hoc intelligentiæ opificio potest accidere, quod non ab ipso totius ordinatore sit ordinatum, etiam antequàm accidat, & subito veniens, annexum cæteris consequenter, & in ordinem vniuersi redactum. Qui sane ordo ita demum absolutissimus est, si minima quæq; prouidentissime sint ordinata: ita rursum excellentissimus, si non solum ex ordinatis, verumetiam ex ordinatoribus compleatur. Plures igitur in hoc ordina-

tores sub primo gubernata dispensant, virtute legibusq; primi, cuius tanquam potentissimi virtus & actio per omnes sub ipso gubernatores, atque vltra propria eorũ munera se prorsus amplificat. Itaque sicut multa quę nobis fortuita sunt, eadem gubernatoribus sunt prouisa: sic & nonnulla extra gubernatorum intentionem veniunt, quæ sunt ex prouidentia primi, cui nihil vsquam accidit improuisum. Quippe cum ad perfectissimum & optimum intellectum consummatissima pertineat prouidentia: ea vero est quæ nihil ignorat, nihil improuisum esse permittit. Omnino vero casus inopinati nobis, qui ex diuersarum inter se causarum confluxu contingunt: siquidem ab aliqua causa ordinantur, non à causa quadam reguntur agente tantum more naturæ: causa enim simpliciter naturalis, cum per vnam agat formam determinatur ad vnum. Nequit igitur euentus inopinati causas plures inter se dispersas, nec vllum inuicem per se habentes ordinem ad vnum effectum ipsa per se redigere. Cohibere vero multiformes in vnum causas potest causa sola cognitionis munere fungens: quæ multas in se concipiens formas, merito & rerum multiformium est principiũ, & difformes causas in vnam euentus alijs inopinati formam mirifice congregat. Hinc Proclus in Timæo fortunam definiens inquit, non temerariam esse vel cæcam, sed esse diuinam vel dæmonicam potestatem, in vnum exitum diuulsas causas congregantem. Ideo Plato vbi in epistolis fortuitum quendam tractat euentum, post fortunæ nomen subito dæmonis nomen adduxit. Itaque sæpe dæmones occulta quadam persuasione hominem hunc hac via, illum vero illa in locum eundem mittunt. Quo illic occurrentes sibi inuicem, aut tertio euentum pariãt improuisum illis, superis vero prouisum. Interdum quoque superi non tam diuersos ad vnũ aliquid ipsi mouent, quàm motis per se illis ad aliquid ipsi interim vtuntur ad aliud, inopinatum quidem hominibus, superis vero prospectum. Proinde siue moueant primum superi nostros animos, siue per se motis vtantur, dęmones quidem superiores ratione potissimum agunt in rationem persuadendo simpliciter atque tranquille. Inferiores autem imaginatiõe plurimum atque spiritu, in spiritum imaginationemq; nostram perturbationes aliquas suscitando, & vtrique consequenter agunt in voluntatem, deus autem directe agit in voluntatẽ. Denique quomodocunque & vndecũque in casus inopinatos incidimus vel prosperos vel aduersos, contingentia nobis semper meritis nostris consentanea sunt, vel præsentibus, vel præteritis, vel futuris, & conferunt nobis quidẽ quandoque, vniuerso semper. Sic enim deus vniuersi temperat harmoniam, vt si quis totum orbis spatium, & in eo singula, totumq; tempus vno conspicere possit intuitu, perspecturus sit vnicuique iusta rependi, aliaq; passim alijs ita sonare, vt toti potissimum omnia consonent.

Prouidentia diuinæ mentis præsens omnibus nihil relinquit in mundo fortuitum. CAP. II.

Casus igitur atq; fortunæ autoritatẽ bonæ uitæ non habent, consequũtur autem hæ quoq; quatenus pręcedentibus est consentaneum: tum uero annexæ rerum consequentiæ ordinatæ procedunt. Connectit uero cũcta ipsum principale, quòd omnia ducit, conferentibus ad idem his, quæ utrinq; uergunt secundum naturam, quẽadmodum in exercitu fit ducente quidem imperatore, conspirantibus autẽ qui ordine certo commilitant. Totus nanq; mundus prouidentia quadam imperatoria est institutus, cernente actiones & passiones, & quæ adesse oporteat alimenta, arma, machinas, & profecto quotcunque ex his inter se connexis conspirantibus'ue consequuntur sunt præuisa, ut quodcunque ex his euenit, locum ubi bene situm sit nanciscatur. Procedunt quidem omnia ab exercitus duce sagaci quadam solertiq; ratione, quàmuis etiam externa sint, ab eoq; aliena, quæ hostes sunt illaturi. Quòd si tam illi quàm huic exercitui similiter imperare ualeret, imò uero si maximus imperator esset, cui subiecta sint omnia, quid nam ulterius ordine carere posset? quid'ue connexione uacaret?

Quamuis singula sint in prouidentis dei mente signata, tamen animus agit libere. Item uniuersum oportuit dispares gradus habere. Cap. III.

Penes effectorem ipsum & exemplar mundi primum sicut numeratæ sunt animæ, numerata & corpora: sic quales animæ sint ab initio, similiter & qualia corpora. Rursum quales

quales animæ quæque se reddant, atque deinceps quales eis pro meritis rependendæ sint sortes, cuncta igitur & quid agant & quomodo, & quid patiantur, & quomodo in ipso prouidentiæ ordine comprehenduntur. Quod quidem humanus animus ita vel ita moribus affectus progrediatur, in causa est, quoniam ita cepit quandoq; vel ita. Quod autem sic inceperit causa est duntaxat quia sic atq; sic incipere potuit. At vero q̃d vtrunq; potuerit, non potes in aliã resoluere causam. Hæc enim ipsius est natura, scilicet vita libere mobilis atq; rationalis. Si quis aũt vlterius perquirat causam cur aĩa sit ab initio talis, nõ aliter erit ridiculus q̃ si perquirat, cur aĩa ipsa sit anima: aut cur ignis ipse sit ignis. Sane cur ignis ascẽdat & penetret, & dissoluat, causam assignabis: quoniã leuis sit, & subtilis, & calidus. Sed perscrutari quare sit hoc ipsum, nihil aliud est q̃ cur ignis sit ignis inquirere. Vnaquæq; rerũ species ab æterno certis est intrinsecus terminis definita. Cũctæ itaq; species sic ab æuo in seipsis determinatæ nihil aliud esse videntur, q̃ certæ quædam determinationes, quibus intelligentia prima constat primũ: & quasi partibus discernitur in seipsa, adeo vt mens ipsa sit definitiones eiusmodi intellectuali necessitate naturæ. Similis subinde in vegetali natura sequitur dispositio rerũ. Similis & in machina mundi ex causa non consultante quidem ac per consilium eligente, sed ita naturaliter in se affecta ita naturaliter germinante. Dispositio eiusmodi specierũ in natura est ipsa natura, in machina similiter est ipsa machina mundi. Quærere igitur cur mundus tot tamq; disparibus rerum gradibus constet, est inquirere, quam ob causam mundus ipse sit mundus. Quemadmodum si quis quærat, cur planta vitam habeat & non sensum, & radices habeat atq; ramos. Cur animal sensum habeat, nec rationem: cur pedes atq; caput. Quare homo humanã intelligentiam, non diuinam. Optare autem plãtam quidem esse animal, & animal esse hominẽ, & hominem esse deum: nihil aliud est, q̃ deum relinquere solum, mundumq; destruere. Perinde atq; si quis pedem velit esse manum, hanc oculum esse desideret: sic & singulatim membra disperdet & deniq; totum. Verum vt ad conditionem nobis magis propriam descendamus: homo non debet conqueri quod ab initio præstantior non sit effectus, quãdoquidem ita satis habuit: atq; vt nonnulli probant, ipse se quodammodo præstãtiorem potest efficere, quod homine inferiora non possunt: itaq; habet quandam in se principij rationem. Siquidem bonũ quiddam potest addere bono, quod habuit ab initio. Quod vero ita possit ex eo conijcimus, quia potest & in peius aliquando labi, quod inferiora non possunt: deus autem non fecisset humanam speciem, quæ plantis & brutis est melior, talem: vt in peius prolabi posset, nisi fecisset & talem, vt possit in melius proficisci, quippe cum sit primo bono propinquior. Inter hæc vero quod ait exemplar vniuersi ipsumq; vniuersum esse cuncta digesta per gradus, memento cum in prima puraq; forma non possint multa esse, nisi differant: neq; differre queant, nisi formaliter: illic dupliciter inter se distingui, tum varijs formarum modis quasi per latitudinem, tum diuersis formarum gradibus quasi per longum. Nempe quia mens processione quadam sub bono suam accepit formã, ideo & in seipsa similiter procedendo varios suæ formæ gradus induit velut vultus. Hinc efficitur vt in mundo quoq; deinceps per gradus impares processio fiat, aliaq; consequenter alia faciant; vel propagentur in alia. In dispositione rursum plantarum atq; animalium partes gradibus inæqualibus digeruntur. Sed dispositio talis in mundo ideo dicitur non esse simpliciter optima, quoniam lõgissime distat à bono. Cui proximus est mundi faber primus: cui subijcitur anima mundi, huic subditur mundi ratio seminalis. Ex qua simul ac mundi corpore animal fit mundanũ. Rationi subijcitur corporea mundi forma. Eiusmodi vero ratio non fit animata. i. viua dicitur, vt est anima mundi: imo in hãc ita desinit ipsius animæ vigor, vt in teporem calor, ac lumẽ similiter in pallorem. Simili quadam proportione degenerant à viuis vbiq; in se manentibus vitæ quædã inde corporibus dedicatæ, siue in sphæris stellisq;, siue dæmonibus & hominibus id cogitetur. Vbique vero superius in natura naturaliter inferiori prouidet, & quanto superius, tanto prouidet magis: ac prouidendo firmius permanet in seipso. Nã ex hac ipsa firmitate sua prouenit perpetuus prouidentiæ tenor, dum videlicet non afficitur, non inclinatur in alia: sed exuberat.

Quamuis singula sint in prouidentis dei mente signata, tamen animus agit libere. Item uniuersum oportuit dispares gradus habere. CAP. III.

ETsi ego dominus sum ad hæc uel illã potius eligenda, in ipsa tamen electione cum uniuerso nostra ordinantur, quoniam natura nostra non est aduentitia uniuerso, sed in eius ordine numeratus est talis quidam aut talis: At unde nã talis? Duo utiq; sunt quę in pręsentia regrunt. Quorũ alterũ quidẽ est, utrũ in effectore qui-

cunq; ille ſit, referre oportet cauſam, per quam unuſquiſq; talibus affectus ſit moribus: an in ipſum genitū, an forte cauſa nulla ſit aſſignada. Quemadmodum neq; in generatione plantarū, cauſam per quā nō ſentiat deſideramus: neq; in cæteris animalibus, cur non ita ut homines ſe habeant. Idem nanq; id foret, ac ſi quare homines dii non ſint quæramus. Nempe cū in his neq; ipſa neq; effectorem iure criminemur, cur nam in hominibus reprehēdamus ꝙ nihil maius humana ſpecies habeat. Forte naturam culpabit quiſpiam, ꝙ homo poterat excellentius quiddam eſſe: quod ſi à ſeipſo aliquid inſuper cōparante id conſequi poſſe iudicet, accuſare debet hominem non autorem. Sin autem non à ſeipſo, ſed extrinſecus ab effectore aliquid inſuper additum fuiſſe deſideret, ſtultus erit qui plus quàm ſit datū efflagitauerit: perinde ac ſi in cæteris animalibus plantiſq; ſupra modum naturæ deſideret. Non enim oportet inquirere, num hoc minus quàm illud habeat. Sed nunquid hoc ſatis quod naturaliter habere expedit habeat, non enim æqualia eſſe oportuit omnia. Nunquid igitur inæqualis rerum diſtributio facta eſt dimetiente ratione per electionem quandam decernentem non omnia æqualia eſſe debere? Nequaquam uerum ſic fieri naturaliter habuit: pediſſequa enim eſt ratio hæc alterius animæ, pediſſequa & anima ipſa mentis. Mens autem nō unum aliquid horum eſt, ſed cūcta: cuncta uero ſunt multa, multa rurſus cum ſint nec eadem: nimirum alia quidem prima, alia uero ſecunda, alia deniq; tertia dignitate oportuit eſſe. Quinetiam quę fiūt animalia, non animæ ſolū ſunt, ſed animarum decrementa quædam quaſi in exile quiddam iam procedentium. Nam ratio animalis quamuis ſit animata, per aliam tamen animam dicitur animata: nō per illam à qua ratio manat. Quin & uniuerſa hæc ratio iā quaſi decreſcit, dum in materiam inclinatur: & quod ex ipſa gignitur, prouenit imperfectius. Conſidera precor quanto iam interuallo diſtat ab origine quod eſt factum, & tamen quantum adhuc ſit admirandū: neq; tamen ſi tale quiddam eſt quod gignitur, etiam quod ante ipſum eſt, omnino tale putandum. Nēpe omni effectu omnino præſtantius eſt, extraq; cauſam extat: magiſq; mirandū, quòd aliquid edidit poſt ſeipſum, taliaq; ipſius ueſtigia ſunt. Quod ſi plus tradidit quàm res capere poſſent, magis etiam id approbandū. Vnde appareat culpam omnem in effectus reiiciendam: prouidentiæ uero munus abundantius eſſe.

De intellectu & ratione & imaginatione. Cur homines non ſemper utātur ratione. Cur anima fiat deterior. Quod non tranſit in beſtias. Cap. IIII.

IN ſequenti capite conſiderabis iterū geminam eſſe rationem mundi communem. Primā quidem adeſſe mundo velut artificem. Secundam vero ineſſe velut formam per quā velut cognatam artifici etiā artifex videatur mundo coniunctus. Artifex quidem præſidens eſt intellectualis ipſa ſubſtantia, inſidens vero velut forma eſt ratio ſeminalis, qua coire intellectus cum materia mundi videtur atq; generare. Reliquam Plotini ſententiam ſummatim ita collige. Duo ſunt in anima noſtra actionum principia liberarum intellectus & ratio, quorū opera poteſt anima præter idipſum quod habuit ab initio progredi, ſed intellectu quidem profecit ſubito, factuſq; eſt animus ſtatim ex humano diuinus: ratione vero proficit tempore, deficitq; ſimiliter: vt vel ſit hūanus, vel diuinus fiat & dæmonicus atq; ferinus. Adſunt quidem omnibus hominum animabus ſemper intellectus & ratio, ſed non omnes ratione viuūt: intellectu quinetiam pauciſſimi. Multi enim imaginatione viuūt potius atq; ſenſu, in quorum imaginationem rationis ipſius ſcintillæ vel raro micant, vel etiam quandoq; non micāt, cum

imaginatio

imaginatio potius ad oppoſita conuertatur. Quemadmodum & intellectus communiter in rationem humanam præterquàm in beatis vix ſcintillare videtur. Adeſſe quidem intelligentiam & rationem propriam animabus humanis etiam non vtentibus non diffidet, quicunque cognouerit intelligentiam quoque rationem que communem vbique vigere, rebusq; quam minimis eſſe præſentem. Interea notabis intellectum non eſſe adeo ſeparatum, quin ſit pars animę. Item ſicut ignis ſemper calet, ſic intellectum intelligere ſemper, & potentiam animę in diſcurſione poſitam diſcurrere ſemper quocunque modo diſcurrat, ſiue per ratiões ſiue per imagines, more etiam ſomniantis. Potentiam ſimiliter vegetalem aſſidue vegetare. Præterea dum anima viuit in homine, tum mentem tum rationem eſſe aliquid hominum: quamuis non vtraque ſemper actu redundet in homines, atque mens rarius admodum quàm ratio fulgeat. ſi quando vero anima ſit in brutis, neque mentem neque rationem aliquid vult eſſe brutorum ſed imaginationem tantum vegetationem que cum eis communicari poſſe. Quod autem non ſolum intelligentiæ communiter, ſed etiam rationis quandoque fulgor in animabus micare minime videatur: in cauſa eſt, vel peruerſa nimium corporis compoſitio, tum inepta frequenter ingenio, tum perturbatiõi parata, vel forte ipſa ratio ſeminalis animæ iam diu in habitum cõuerſa brutalem, atque ſubinde corpus in materia prout fert opportunitas ſibi brutale conformans: ſi modo potentia genitalis primam corpori qualitatem affert, vt anima tunc non talis euadat omnino quale nanciſcatur & corpus. Sed tale ſibi fingat corpus, qualem iam naturam ipſa ſibi conceperit, vt merito in ſe facta deterior in deteriorem vitam transferatur & ſortem. Poſt hæc quatuor cauſas obſeruabis, quibus anima noſtra deterior quandoque poſſit euadere. Primam, quia poſita eſt ab initio poſt ſecũdum ordinem animarum. Secundam, quoniam momentum ab initio minimum longius paulatim cadendo fit maximum. Tertiam, quia dum anima cum alia quadam vel anima vel re forte concurrit; vel potius dum in anima affectio quædam prior cum poſteriore congreditur; ex tali quodam congreſſu vis noua reſultat, nouumq; inde facit effectum: ſicut eſt in aliarum rerum commixtione compertum. Quartam, quia præcedentes actiones in vita præterita, talem habitum inchoauerunt vitæ præſenti. Verum vbi Plotinus velle videtur, rõnem aię ſeminalẽ ex actionibus antecedẽtibus adeo degenerare, vt ipſa potẽtia genitalis quæ erat in propria hominis ſpecie, fiat iam in ſpecie bruti cuiuſdam. Atque ita hæc brutum eiuſmodi concipiat vel accipiat: intellige totum ſub conditione dictum. id eſt ſi quando ipſa naturalis potentia in ſe ſpeciem mutare poſſit, conſequenter ad talem ſpeciem transferri ferinam: ſed certe non poſſe ratio nobis oſtendit. Primo quidem quia cum rei nullius eſſentia propria eſſentialisq; potentia quandiu exiſtit, poſſit ipſum eſſe alterius ſpeciei proprium, actumq; illius eſſentialem quandoque ſubire. Certe nec hominis anima rebus multis longe præſtantior adeo poteſt à ſpecie ſua cadere, vt ſpeciem induat aliorum atque nonnunquam deteriorum. Secundo, quia cum dicat Plotinus alibi, ipſum intelligere atque ipſum vegetare eſſe prorſus ſubſtantiale, neque permutari intelligentiam per actiones animæ: conſequens eſt, vt fateatur neque potentiam vegetalem per actiones aliquas permutari. Quod experientia patet. Non enim per habitum morum prauum ipſa fit praua, vel fit bona per bonum. Et ratio ipſa demonſtrat accidentis ipſum mobile non permutare ſubſtantiam permanentem: præſertim ſi oriatur intrinſecus. Quamobrem ipſa vegetalis eſſentia nunquam ex ſua ſpecie per accidentales imaginationes brutis quodãmodo ſimiles in bruti ſpeciem tranſmutabitur: neque per ſe ſpeciem deſeret propriam, ſiquidem ipſa ſit ſempiterna. Sed habitus quidam ferinus potius contrahetur, in ipſis imaginationis actibus atque affectibus: habitus inquam potentiam rationalem afficiens imaginationi videlicet ſæpe conſentiẽtem. Qui ſane habitus velut nimium alienus diu animam à diuinorum contemplatione, & vita locoq; detorquet. Tertio, cum transferri animum in vitam ſortemq; deterrimam putent purgationis gratia, quo malefacta retractet præteritorum pœnitentia ductus, aditus omnis pœnitẽtiæ clauditur: ſi rationalis ipſa ſpecies præcipitatur in brutam. Accedit ad hæc quod in genere noſtro tam diuerſi ſunt gradus, vt figuram corporis non oporteat iuſtitiæ vel cõgruentiæ gratia commutare. Quandoquidem ſub hac ipſa figura homines ſunt humani & bruti (vt ita dixerim) atque dæmonici. Si hactenus Plotinus ſentiat, à Timæo Pythagorico, non diſſentiet, & ab Ariſtotele forſan non diſſidebit, nec improbabitur ab Hebræis. Hi nanque omnes facile concedent animam noſtram per corpora duntaxat hominum poſſe reuolui: brutis vero nequaquam accommodari: accommodari vero dæmonicis poſſe figuris. Nam habet & ab initio ſpiritale corpus corporibus dæmonum quàm ſimillimum.

De intellectu & ratione & imaginatione: Cur homines natura ſemper utãtur ratione. Cur anima fiat deterior: Quod non tranſit in beſtias. CAP. IIII.

Si homo

I homo esset simplex, simplex inquam si id solum esset quod habuit ab initio, atq; secūdum idipsum ageret, patereturq;, procul dubio querelæ omnis occasio procul abesset: quēadmodum in cæteris animalibus compertum habemus. Nunc autē uituperatio locum habet tantum in homine malo, idq; forsan non absq; ratione. Nō enim solum id est quod est factus, sed principium aliud habet liberum: neq; tamen extra limites prouidentiæ & rationis uniuersæ peruagans. Non enim ab his nostris superiora illa dependent, sed micāt meliora peioribus, idq; perfecta prouidentia est: atqui & ratio altera quidem est efficiens, altera uero his quæ fiunt meliora coniungens: & illorum quidem ordo prouidentia est desuper agens, hæc autem à superiori prouidētia est: altera certe ratio illi rationi connexa, totusq; ex ambabus contextus efficitur, omnisq; prouidētia. Homines igitur principiū aliud possident, non omnes tamen omnibus quæ habent utuntur: sed alii quidem alio utuntur principio, alii uero alio, uel aliis atque peioribus. Adsunt autem illa quoq; principia etiā in eos non operantia, neq; tamen ipsa in se procul ab actu torpētia. Agit enim quodlibet suū opus, sed interdum in hos minime operantur. Interogabit forte quispiā, quare cū adsint, non operentur? An forte non adsint. Quanquam omnino adesse fatemur, nihilq; esse ab his destitutum: forsan uero his non adesse dicendum, in quos non agunt. Cur igitur non in omnes agunt? siquidem & hæc eorū partes existunt. Dico autem tale principium, in aliis quidem aīalibus, non ipsorum est hoc principium: in hominibus autem, nequaquā in omnibus. Nunquid igitur non in omnibus, non tantum id principium. Sed cur non solum? In quibus autem solum, & secundum hoc uiuere conuenit, secundū uero alia quatenus cogit necessitas: siue enim cōpositio talis est, ut quasi in turbulentum præcipitetur: siue concupiscentię superent, similiter causam in subiectū ipsum reiicere necessarium est. Verum primum quidē uidebitur non amplius in ratione esse causam, sed potius in materia: atq; ita non ratio, sed materia dominabitur. Deinde subiectum, ut formatū est: uel potius subiectū principio ratio est, & quod ex ratione factum, existensq; secundum rationē. Quapropter non materia dominabit, deinde formatio sequetur. Quinetiā quòd talis sit, poterit quis causam in præcedentem uitam referre, quasi ratio ex antecedentibus facta sit debilis, si cum ratione cōferatur superiore. Quippe cū anima facta sit infirmior, deinde illustret. Tum ratio ipsa dici debet in seipsa habere etiam materiæ rationem, quam quidem materiam sibi operabitur secundum seipsam, materiam fingens, uel nacta cōcordem. Ratio enim seminaria bouis non in alia quàm bouis materia est. Vndē & in alia etiam animalia inquit animam destinari, quippe cum anima facta sit alia, ratioq; euaserit iam diuersa, ut bouis anima fiat, quæ homo antea fuerat: quapropter iustitiæ ipsius iudicio fit deterior. Sed à principio cur deterior anima facta est, & quo modo aberrauit, sæpe dictum est non omnia esse prima, sed quæ secunda tertia'ue sunt, deteriorem quàm superiora habere naturam. Item exiguū inclinationis momentum satis efficit, ut rectum transgrediamur. Præterea com

plexio

plexio alterius cum altero quasi quædam commixtio est ad tertium quiddã ex utrisq; conficiendũ. Neq; quod erat, hic imminuitur: sed quod minus est, factum est ab initio minus: atq; est quod factum fuit secundum naturã suam minus. Ac si quod inde consequẽs est patitur, pro dignitate patitur. Accedit ad hæc quòd ad præcedentem uitam referenda computatio est: nam ex illis quæ in illa facta sunt atq; concepta, sequentia deducuntur.

Quod oporteat esse diversos rerum gradus. Quod prouidentia dispenset singula geometricæ proportionis æqualitate. Quod fatum seruit prouidentiæ. De libero arbitrio. Cap. V.

Diuina mens sicut formales in se rerum rationes habet speciebus gradibusq; distinctas, non enim aliter in pura forma quàm formaliter potest esse distinctio: sic in mundo distinctionem eiusmodi configurans, non æqualem vbique seruat numerum: vt quotvt res & quales in se res hæc habet, totidem talesq; habeat illa: alioqui vna quædam forte sufficeret, superuacue forent reliquæ, noui nihil addentes, factæq; viderentur plures dimensionis potius sectione vel accidente quodam quàm essentialis differẽtia formæ. Quas ergo res deus non æquat inter se numeris atque ponderibus, saltem congruitate proportionis adæquat. Vt si progrediaris in longũ, videas creaturã primam, vigore superare secundã proportione dupla. Præterea secundã sicut per duplã superatur à prima, per duplã similiter tertiã superare: atq; deinceps tertia quartã. Similibus &q; proportionibus quibus naturæ naturas superãt, cognosces actiones naturarũ & passiões vicissim excedere actiones aliarũ atq; passiones. Si rursum digrediaris in amplum, videbis si comitantia creaturã primã vel circũstantia excedantur ab ea sesquialtera ratione, vel potius sesquitertia: simili proportione quæ circũfusa sunt creaturis sequentibus superari. Nõ igitur arithmetica, sed geometria potius æqualitate prouidentia gaudet: hæc enim est iustitiæ propria, qua ciuilis prudentia domum & ciuitatẽ gubernat & regnum, Cui quidem prudentiæ Plotinus diuinam prouidentiam comparauit: itẽ poeticæ simul & musicæ. Denique & sæpius & libẽtius vegetali comparauit naturæ, animal plantamq; regenti. Natura enim instrumentum est prouidentiæ: Hac igitur comparatione docet: sicut animal vnumquodque vna dispensatur vbique natura, membris infimis tam præsente quàm summis sic & mundanum hoc animal vna prouidentia regi singulis vbique pręsente. Inter hæc obseruabis in mundo singula, sicut in animali membra vltra communem cõditionem vires quasdam & actiones proprias possidere. Item quàm facile in quolibet animali partes propter communem naturam cum partibus sensu simul & passione communicãt, tam facile singula in mundano hoc animali tanquam membra propter naturæ vnius cõmunionem compati consentireq; inuicem, non solum quę situ propinqua sunt, sed etiam quæ inter se longissime distãt: sicut enim ex capite ad pedes, sic ex mundi summis ad infima motio statim & affectio prosilit. Seminariam vero mundi vitam, qua velut forma totum hoc vnum est animal, vocat fatum: cuius explicatio quędam est series causarum motionumq; cælestiũ. In qua explicatione Atropos nominatur aliquando firmamentum, Cloto vero volubilis admodum regio planetarum, Lachesis vero quod sub lunam per sortes inde traducitur. Vniuersa igitur hæc dispensatio & dispositio rerum vbique simpliciter prouidentia est, sed quoniam dependet à mente, & vbique mentis nutu peragitur, prouidentia nominatur. Quoniam vero per naturam animæ vegetalem, & subinde per cęlestia proficiscitur, nominatur & fatum. Quæcunque igitur fiunt fato prouidentia fiunt, quamuis multa insuper faciat prouidentia, quæ fati terminis non clauduntur: quęcunque videlicet ad intellectualia pertinent, & quę similiter intellectuales ipsę substantiæ faciunt. Non aliter vero dependet fatum à prouidentia quàm à lumine calor: vbi quę facit calor, facit & lumen, neque vicissim: mirabiles enim latent in lumine, quę non sunt in calore virtutes. Similiter spiritus dependet ab anima, nihil absque anima faciens, aliquid sine spiritu faciente. Hactenus communia rerum actionumq; principia posuit, prouidentiam atque fatum. Propria vero motionum principia sunt efficaces vbiq; naturę, pręsertim rationalis anima non vniformis tantum, non determinata prorsus ad vnum, sed multiformis & ad diuersa seipsam consultando deriuans. Quicquid igitur venit ex fato proprie pariter'que ex prouidentia venit. Quod autem ex rationali natura fit proprie, non fit ex prouidentia proprie, quamuis quodam influxu communi. Quòd si consilium ad finem optimum electissima procedat via, id sane dum fit ab anima, secundum ordinem proficiscitur, quem & ipsa prouidentia seruat: alioqui neq; à prouidentia fit, neque secundum primas prouidentię regulas. Et quomodocunq; nostrę res fiant, neq; prouidẽtiam latent, neq; negliguntur ab ea, sed inserunt ordini prouidentię, perq; ipsas prouidẽtię regulas, in habitu semper atq;

per atq; loco pro meritis congruo disponuntur. Recti quidem motus per primas, obliqui vero per secundas prouidentiæ regulas digeruntur. Non aliter quàm natura faciat in corpore viuo, dum sanitatem custodit membris: perditamq; alteratione restituit, humores quosq; suis locis accommodans atq; purgans. Quod autem nos præuaricemur interdum ordinem prouidentiæ, vel solum ex ignorantia nostra contingit propter negligentiam contingente, dum negligentius consultamus, vel etiam ex procliuitate sensus atq; naturæ oblectamentis exter nis nimium concedentis. Tametsi quę nobis offeruntur extrinsecus non tam pro natura sua, quàm pro qualitate nostra nos mouent: veruntamen ex occursu sæpe certi hominis ad homi nẽ certũ, siue rem quampiã nouũ aliquid occultumq; cõtingit vel in vtroq; vel alterutro saltẽ, ob causam nobis ignotam, prouidentiæ notam, siue id accidat ex nostris vbique proprietatibus foras etiam emicantibus, suoq; confluxu proprietatem tertiam generantibus: siue nostrorum potestate dæmonum, siue stellarum influxu in nobis & ex nobis aliter atque aliter confluentibus, quod mirabiliter feliciter'que ex Socrate contigisse multis Plato in Theage testatur.

Quod oporteat esse diuersos rerum gradus. Quod prouidentia dispenset singula geometricæ proportionis æqualitate. Quod fatum seruit prouidentiæ. De libero arbitrio. CAP. V.

PRocedit igitur prouidentia ab initio ad finem desuper se diffundens, nec æquali secundum numerum portione, sed secundum comparationem quandam proportionis aliter distribuit alibi. Quemadmodum in uno quodam animali à principio ad extremum rite connexo, membrum quodlibet munus proprium possidet; & melius quidem actionem habet præstantiorem: deterius autem inferiorem sibi conuenientem. Patitur quoq; proprias passiões tum sibimet, tum ordini ad aliud directo conuenientes. Iam uero sua quadam conditione pulsata, sicq; sunt uocalia resonant: alia uero silentio patiuntur, mouenturq; consequentia. Proinde ex cunctis tonis, passionibus, actiõibus una animalis quasi uox uitaq; & actus efficit. Etenim partes inter se diuersæ diuersas habent & actiones: aliud nanq; pedes agunt, aliud oculi, aliud cogitatio, aliud intellectus. Vnum uero ex cunctis, & prouidentia una: at fatum à deteriori quodam sumit exordium. Quod autem est superius solũ prouidentia est. Omnia enim quæ in mundo intelligibili sunt, ratio sunt superq; rationem, nempe intellectus & anima pura. Quod uero deinceps quatenus inde prouenit, prouidentia est: & quatenus est in anima pura, & quantum inde in animalia propagatur. Ratio utiq; in partes inæquales distributa progreditur, idcirco neq; facit æqualia, sicut & in quolibet animali. Quod uero deinceps ita se habet consequentia quidem comitantiaq; prouidentiam sunt quæ fiunt si quis diis accepta facit: amica enim deo est prouidentiæ ratio. Colligantur itaq; eiusmodi quoq; opera: fiunt uero nõ prouidentia, sed facta iam uel ab hominibus, uel à quouis alio, siue animali, siue inanĩato: siquid deinceps optimũ est, ab ipsa prouidentia comprehenduntur, ut uirtus ubiq; superet: dum uidelicet qui errauerant permutantur, errataq; corriguntur: nõ aliter quàm in corpore uno per prouidentiam animalis custodem sanitas adhibeatur. Deinde sectione uulnereq; accidente ratio rursus dispensans singula deinceps coaptet atque conglutinet, morboq; sublato restituat sanitatem. Hinc fit, ut mala sequentia sint, & quadam necessitate sequentia: & secundum causas apud nos, non prouidentia quidem compulsos: sed ex nobis dum coaptamus quidẽ nostra operibus prouidẽtiæ, à prouidentiaq; profectis: sed nõ possumus quod deinceps se-

ceps ſequitur connectere ſecundum prouidentiæ uoluntatem, imò annecti mus ſecundum uoluntatem eorum qui agunt, uel ſecundum aliud quiddam eorum, quæ in uniuerſo ſunt: nec ipſo quidem ſecundum prouidentiã agente uel faciente in nobis aliquam paſſionem. Non enim idem facit quodlibet accedens ad quodlibet, ſed quod idem eſt, aliud facit ad aliud: ſicut pulchritudo Helenæ erga Paridem quidem aliud egit, Idomeneus autem aliter eſt affectus: atq; intemperatus intemperato, pulcher pulchro propinquans, aliud efficit: temperatus autem pulcher temperato pulchro aliud, ipſeq́; idẽ aliud aduerſus intemperatum: intemperatusq́; uiciſſim aliud aduerſus ipſum. Iam uero quod ab intemperato fit, neq; à prouidentia, neq; ſecundum prouidentiam proficiſcitur. Quod uero à temperato fit, non à prouidentia quidem agitur, quoniam fit ab ipſo: ſecundum prouidentiam tamen agitur, rationi nanq; prouidentiæ conſentaneum eſt. Quemadmodum quod quis ſanitati conferens agit, ipſe quidem agit, ſecundum tamẽ medici rationem: id nanq; & medicus ex arte tradidiſſet, quantum uel ad ſalubria uel ad inſalubria pertinet. Quod autem quis ſanitati facit aduerſum, ipſe quidẽ facit: ac præter medici prouidentiam agit.

Quo conſequentiæ ordine poßint ex bonis præuideri mala. Quomodo in præſentibus ſint futurorum ſigna.
Cap. VI.

SI mala non ſunt ſecundum prouidentiæ ordinem, carere videntur ordine. Itaque præuideri non poſſe videntur, præuidentur tamen à multis. Quomõ igitur præſagiri poſſunt, quoniam vel conſequuntur tandem ad ipſum ordinem prouidentiæ: vel ſi diuulſa contingant, inſtituto prouidentię ordini mirabiliter inſeruntur. Proinde cum à primo ad vltimũ gradatim diuiſio multitudoq́; creſcat, ideoq́; in mundo corporeo ſit extrema diuiſio, neceſſe eſt, quod in mundis ſuperioribus eſt non materia quidem ipſa, ſed quaſi quiddam materiale: dum ad actum eius abſolutiſſimum comparatur: à quo non reipſa, ſed quadam ratione diſtinguitur, id in mundo corporeo iam eſſe materiam, & à natura formæ tum re ipſa, tum longiſſime ſeparari: itaque informe per ſe remanet atq; malum. Vides ergo quo potiſſimum ordine conſequentiæ mens videre præuidereq́; poſſit ex forma materiam, ex bono denique malum. Præterea prouidẽtiæ ordo conſtituit varios in mũdo habitus qualitatũ, qui naturali fœcũditate longa deinceps propagatione procederent: ex hoc progreſſionis ordine coguntur multa lõgius à ſuo fonte diſtare, ideoq́; deterius ſe habere. Vides itaq; qua prouidentiæ ſerie ex habitibus prænoſci priuationes poſſint atq; defectus. Quemadmodum vero & ipſe mũdus & res in eo ex formoſo conſtant atque deformi, perfectionesq́; naturarum paulatim deſinunt in defectus: ſic & omnium actiones. Itaque ex ipſo actionum recto vigore longius deſcendente præſentiri poteſt obliquitas earundem atque defectus. Sed tale præſagium ex principijs extrema proſpiciens ad deum pertinet atque diuinos: cæteri vero non per cauſas quidem latẽtes, ſed per indicia quæ palam cauſas comitantur, futura præuident in præſentibus. Perinde atque ille qui ſæpe quæ facturus in poſterum ſit amicus, per eius literas iam certior eſt effectus. Præſentes nanque rerum cauſæ in quibus futuri continentur effectus agunt aliquid paſſim quaſi ſcribendo venturis quodammodo congruens: ex quo ſagaces quaſi legendo futura pręſagiunt. Cum enim omnia hæc animalis vnius mũdani ſint membra, merito ſuperiorum membrorum motus inferiora membra motibus ſuis frequenter vel ſequũtur vel imitantur, atque in ſuperioribus inferiorum pręferuntur indicia. Quibus ſæpe comparatione quadam proportionis potius quàm efficacia rationis futuri cognoſcuntur euentus: ſic igitur auſpex ita prædicit, volauit hunc auis in altum, illi vero contra: hic igitur altius extollet, deprimetur ille. Similiter augur garritu auium lætiore, lætiora promittit: Triſtia triſtiore minatur. Similiter aſtrologi ſolent altitudinem dignitatis per planetarum altitudinem deſignare. Poſt hæc notabis iterum ſicut ratio ſeminaria mundi eſt vna quędam vita ex multis congeſta ſeminibus, quę nec facit ipſa, ſed ſic affecta proceſſit: nec aliud ibi generat aliud, ſed conſpirant: ita mundum hunc vnà cum membris ſuis inde velut vnum animal pullulare, neque ipſum facere membra, ſed fieri. Neque membra hęc illa facere, ſed mouere, viciſſimq́; moueri:

 & ſingula

& singula non vtcunque, sed pro natura sua pati vel agere & significare alijs suo quodā pacto, & ab alijs ita significari.

Quo consequentiæ ordine ex bonis præuideri mala. Quomodo in præsentibus sint futurorum signa. CAP. VI.

VNde nam igitur uates etiam deteriora prædicunt? & astrologi præter cætera uaticinia hæc quoque pronuntiant? Profecto ex eo, quòd contraria omnia simul contexta sunt ceu forma atque materia, uelut in animali composito: quale est & mundus. Itaq; qui formam rationemq; contemplatur, formatum etiam cōtemplatur. Nō enim intelligibile animal similiter atq; compositum animal intuetur, sed rationem animalis in composito deteriora formantem. Cū igitur uniuersum hoc sit aīal, qui ea quæ fiunt in ipso uidet, uidet etiā ex quibus fiunt: prouidentiamq; in ipso regnantē, quæ quidē ordine per cuncta procedit & quæ sunt & quæ fiunt: hæc autem & uiuentia sunt, quorum actiones affectionesq; & ratione superatæ sunt, & necessitati permixtæ: mixta igitur contemplatur, & quæ continue permiscētur. Atque ipse quidem prouidentiā seorsum ab eo quod secundum prouidentiam est, discernere nequit, uel rursus quod subiectū tradit ex se, ei quod fit in ipso. Sed enim hominis est id agere, uel sapientis cuiusdam atq; diuini: aut potius solius dei munus hoc esse quis dixerit. Non enim uatis officium est, quam ob causam aliquid fiat cognoscere, sed sic fore tantum prænuntiare: arsq; præsagiendi lectio quædam est naturalium literarum ordinem indicantium, nec usquam ad inordinatum aliquid declinantium, sed præcipue motu mundano id testificante, in lucemq; producente, etiam priusquam in rebus ipsis appareat quales sint, quot'ue patiantur. Concurrunt nanque in idem tum hæc unà cum illis, tum uicissim cum his illa, simul ad constitutionem perpetuitatemq; mundi interim conferentia. Atq; secundum quandam analogiam, id est proportionis comparationem significantia cætera his qui talia diligenter obseruant. Quandoquidem alia insuper uaticinia analogia quadam efficiuntur. Non enim oportet omnia uicissim ab omnibus dependere: assimilari autem inter se quodammodo debuerunt. Idq; forsan est quod dici solet, analogia omnia contineri: est autem tale quiddam analogia, quemadmodum se habet melius ad id quod melius, sic uicissim deterius ad deterius: ceu sicut oculus ad oculum, sic & pes comparatur ad pedem: tanquam alterum aduersus alterū. Iam si placet, quod est uirtus ad iustitiam, id uitium ad iniustitiam. Si igitur in uniuerso regnat analogia, nimirum licet uaticinari: ac si illa in hæc agunt, sic utique agunt, ut quæ in omni sunt animali inuicem operantur, nō quia alterum generet alterum, simul nanque gignuntur, sed quia quali natura præditum est unumquodq;, tali quadam ratione patitur quod est naturæ propriæ cōsentaneum. Et quia hoc quidem tale quiddam, & tale quiddam hoc similiter: sic enim & ratio una est.

Quod in prouidentia dei actio artificiosa & naturalis est eadem, quæ gubernat mundum sicut uita plātam. Cap. VII.

Neq; vero

NEq; vero audiendi sunt qui cauillantur: si est prouidentia, ergo non est malum. Sin vero malum non est, non est igitur prouidentia. Imò ex hoc ipso quòd optimum ipsum agit prouidendo, & agendo prouidet, agit curatq; aliquid minus bonum. Gradatim vero per bonum minus atque minus peruenitur in malum. Tolle malum, sustuleris prouidentiam: prouidentiam videre desideras? Memento dotes quæ sunt in inferioribus distributæ esse in superiore collectas: sic astronomi calorem, humoremq; per Martē seorsum lunamq; dispersum, agnoscunt in Ioue coniunctum. Mentem diuinam credis esse natura & arte superiorem. Nam & naturam illius instrumentum esse non negas, & artem putas æmulam vtriusq;. Artē cognoscis intelligere quidem quæ fabricat, quandoquidem facit intelligendo, sed extrinsecus fabricare. Naturam fateris agere quidem intus, sed absque propria intelligentia facere. Vtrunque igitur imperfectum esse deprehendis: vnde redigere cogeris ad perfectū, quod & intelligendo fabricet intus, & intelligat similiter fabricando. Sic diuinam prouidentiam apprehendis, vbi in vna re sunt coniuncta, quæ in rebus sunt duabus, id est natura & arte disiuncta. Vbi in vna prorsus eademq; potentia colliguntur, quæ in anima tua per duas potentias diuiduntur. Per aliam quidem potentiam intelligis atque disputas. Per aliam interim corpus alis, singulaq; in corpore generas & dispensas. Quapropter neque generas quæ intelligis, neque vicissim intelligis quę tu generas. Mentem vero diuinam cogita eodem prorsus actu, quo & quomodo intelligit pariter generare, atque vicissim. Sicut lucere atq; calere quæ per duas qualitates sunt in igne, sunt in sole per vnam: sic intelligere atq; generare in te duo sunt actus per geminas quoque vires, in deo sunt vnicus actus. Cui subest & intelligentia quædam animæ mundi artis instar, & vegetalis animæ mundanæ potentia loco naturæ. His vero subest mundi corpus sic animatum, ita rectum, vt corpus animalis & plantæ. Conspirant enim tria hęc inuicem: diuina mens, anima mundi, natura. In quibus omnia mundana sic insunt, vt totum comprehendatur in quolibet: horum igitur conspiratio radix mundani arboris nominatur, siue radicalis vigor per arborem totus vbique diffusus. In arbore vero mundano res iam ita sunt differentes, vt à radice stipes. Ab hoc rami multi, ab his surculi plures, ab his folia pomaq; cōplurima: in quibus quamuis extremis, radicis vigor ipse seruatur aptus ad propagandum. In his igitur considerare licet primum mundana omnia quantumcunque disiuncta inter se videantur, inuicem tamen esse cōnexa, eidemq; subnexa principio. Deinde facile inter se in actione passioneq; posse communicare. Præterea facillime regi ab eodem omnia vbique manente, & in vnum articulatim ad nerui modum cuncta penitus connectente.

Quod in prouidentia dei actio artificiosa & naturalis est eadem, quæ gubernat mundum, sicut uita plantam. CAP. VII.

PRæterea quoniam meliora sunt in mundo, idcirco sunt quoq; deteriora. Quo enim pacto deterius aliqd in opere multiformi esse potest, nisi sit & melius? uel uicissim quomodo melius, nisi sit & peius? Quamobrem non debemus in meliori deterius causari, sed potius quod est melius approbare: quoniam deteriori sui nonnihil impertiat. Omnino autē quicunq; deterius è mundo tollendum censent, tollunt ipsam etiam prouidentiam. Cuius nam amplius prouidentia erit? Non enim suiipsius: non etiam melioris. Quandoquidem dum supernam prouidentiam nominamus ad id eam quod inferius est referimus. Ipsum nanq; in quod omnia rediguntur principium est in quo sunt omnia simul, & omnia totum. Procedunt autem ex hoc iam omnia, intus ipso manente, ceu ex una radice in seipsa conquiescente in multitudinem iam diuisam plurima pullulant, singula illius similitudinem præferentia. Aliud autem in alio hic iam est factum: suntq; alia quidem propinqua radici, alia uero longius procedētia diuiduntur, ac uelut usq; ad ramos atq; ramusculos, fructusq; & folia, & alia quidem semper manent: alia uero fiunt semper fructus & folia. Et quæ semper fiūt superiorum rationes possident in seipsis, quasi exiguæ quædam arbusculæ esse uelint. Ac si generarent antequam putrescerent, propinquum solūmodo generarent:

ipſa uero quaſi uacua ramorum ſpatia rurſus ab ipſa radice replētur, aliterq; natura ſe habent. Ex quibus patiuntur extrema ramorū, adeo ut ex ipſo propinquo paſſio ſolum contingere uideatur. Quod autem ſecundum principium eſt, hoc quidem patitur, hoc uero facit. Principiū uero eſt ipſum quoque connexum. Procul enim progredientia, alia iam in alia inter ſe agunt: ex principio autem ab eodem. Ceu ſi fratres inuicem aliquid agant facti ſimiles, utpote qui ex genitoribus eiſdem orti fuerint.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRUM DE PROPRIO CUIUSQUE dęmone.

ARGUMENTUM.

Summa libri. Item de dæmonibus. Et de dæmone proprio.

SVmma libri huius de ſuo cuiuſque dæmone, dęmonici potius quàm diuini eſt eiuſmodi. Anima cum ſit omnia, motumq; habeat naturaliter liberum, nimirū poteſt & intra ſe in proprias omnium ſimilitudines formare ſeipſam, atq; ſubinde talia ſibi animalium & plantarum corpora conformare. Si igitur more plantæ vixerit, format poſt hanc vitā plantæ corpus, in quo vegetalis potentia tantum agit. Senſus autem eiuſmodi vitæ pręſidet tanquam dæmō, non vt agens, ſed vt aſſidens ſpeculator. Similiter ſi anima viuens vt beſtia fiat denique beſtia, ſenſum cum vegetali duntaxat exercens, rationalis huic poteſtas imminet otioſa, & tanquam dæmon aliquis obſeruator. Qui vero ratione vnà cum ſenſu viuit, mētem habet more dęmonis aſſiſtentem: qui denique viuit mente deum pro dęmone videtur habere præfectum. Hac in re Plotinus Timæum ex parte ſequutus eſt dicentem poteſtatem præſtantiorem animæ eſſe ducem hominis atque dæmonem. Sequutus eſt & carmina Pythagorica, quæ deum obſecrant, vt quo dęmone vtamur oſtendat. Deinde declarant vnicuique ineſſe pro dæmone quandam naturę propriæ diuinitatem, quę pandere nobis poſſit occulta. Hinc ergo Plotinus & Iamblichus Aegyptiorum ſententia intellectum vnicuique ſuum præficiunt tanquàm dæmonē rationis ſemper omnia ſpeculantem. Ad hunc vero librum componendum eſt adductus vt narrat Porphyrius magica Aegyptij ſacerdotis opera, qui & profitebatur ſuum cuiq; dæmonem oculis demonſtrare. Et demonſtrauit Plotino pluribusq; pręſentibus non dęmonem Plotini, ſed deum. Quippe cum Plotinus non tam ratione quàm intelligentia viueret, nitēs videlicet intuitu plurimum potius quàm diſcurſu, neque perturbationes amputans, ſed extirpans. Quamobrem & in hoc libro non ſolum docet qualis cuiuſq; ſit dęmon: verumetiam exhortatur ad deum pro dæmone conſequendum. Hactenus libri ſumma. Eſſe vero præter animæ partes alios inſuper extraneos dęmones tum q̄plurimos, tum duces hoīm Plato ſæpe declarat, omnesq; Platonici. Et ipſe Plotinus alibi, & in libro de amore potiſſimum. In hoc autem libro pręcipue dęmones introducit, qui ſint partes animę: quoniā & ab alijs nōdum fuerat diſputatum. Et pro gradibus eiuſmodi dęmonum diuerſi nobis externorum dęmonum gradus habentur. Vbi enim ſecundum imaginationem vita diſponitur, externus dęmō noſter eſt aereus in aere videlicet infimo: ac per imaginationem noſtram imaginatione ſua nos agitans. Vbi vero ſecūdum rationem viuitur, dęmon foris in aere medio ratione ſua rationem verſat humanam. Vbi denique intellectualis eſt vita, dęmon ex aere ſummo per intelligentiam aſpirat intelligentię: atque id non tam electione faciunt quàm more naturę. Nam & in nobis intellectualis lucis excogitatio imaginationem naturaliter mouet ad ſenſibilem lucem imaginandam. Et imaginatio in ſomno mouet ſenſus, & in vigilia frequenter affectus modo naturæ. Atque viciſſim paſſio mouet ſenſum, ſenſus imaginationem, hæc naturaliter rationem: ſimiliter dæmones viribus ſuis noſtras aſſidue pulſant. Sed excellentior ordo dæmonum agit occultius admodum atque tranquillius ad intelligentiam aſſidue reuocans. Qualis vtique dæmon videtur duxiſſe Plotinum, ideóque appellatus eſt deus: qualis eſt dęmon ipſe Socraticus. Solent enim præſtantiſſimi quique dæmones deorum nomine nuncupari. Quemadmodum & infimi dij appellatione dęmonum deſignari. Eſſe quidem in aere dæmones in Theologia ſatis aſſeueramus, vt & vbiq; animalia ſint pręditа ratione: & in aere potius q̄ in terra, tanto pręſtantiora ſimul & grandiora, q̄to aeris ipſe globus eſt amplior atq; pręſtantior, & vitę pręſertim rationali cognatior. Quod enim prius eminentiusq; viuit in nobis

cogitationiq;

cogitationiq; obsequitur, spiritus est aereus. Ingentia igitur rationaliaq; in aere animalia degunt. Figura quoq; rotūda, qualem figura hæc aeris exigit. Sensus & in toto corpore totus, & pro natura aeris acutissimus: motus ratione simili velocissimus, motionis ordo fermè qualis in stellis. Dæmones igitur stellæ sunt aerei cæli, circuitus stellarum cælestium pro viribus imitantes ab ortu ad occasum, atq; vicissim, statutis vbiq; temporibus progredientes quoque regredientesq;, ac tum ad septentrionem vergentes, tum ad meridiem, tum etiam velut in augem ascendentes, tum iterum descendentes ordine certo: præsertim dæmones super aerē turbulentum. Neque electione duntaxat in nos agunt vt diximus, sed plurimū stellarum instar ipsa natura, radijsq; suis quamuis occultis, tamen admodum efficacibus. Quos quidē magus qui congregare sciuerit, poterit & videre, cęterisq; mōstrare: sicut & solis radij eues tigio post occasum qui per se minime discernuntur, aliquando certis vaporibus congregati: statim sub ruboris vel palloris forma videntur. Et flamma nonnunquam in meridie accēsa procul in ligno non cernitur, adhibitis vero lignis apparet. Videtur itaque sacerdos Aegyptius dæmonis Plotinici radios congregasse, atq; (vt Porphyrius testis est) præsentium oculis ostendisse, siue colens dæmones hoc eorum munere tunc impetrauerit, siue vaporem certum dæmonibusq; cognatum infuderit aeri: quo certo modo radij dæmonis congregati patuerint. Sed qua nā forma cōiecit magus Plotini dæmonē esse supremū? qa videlicet nō difformi quodā instar iridis fulgore venit, sicut infimi solent dæmones in aere mixto: nō pallore iterū vel rubore, sicut medij nonnunquam consueuerunt: sed lumine puro penitus atq; clarissimo, quod æthereorum cælestiumq; dæmonum duntaxat est proprium. Verum si Plotini dęmon est altissimus, quomodo familiariter eum ducit? Quomodo magus ille radios illius attingit? Quamuis potest dæmon eminus quoque habitans iactu sensualium radiorum, & aliquid verborum more significantium pulsare, pulsandoq; videre spiritum hominis intimum, ac videndo quasi loquendo significare aliquid & afficere. Memento tamen à summis ad infima passim extendi catenas: itaque à singulis stellis certos dæmonum ordines stellarum pedissequos certis affici modis, atque similiter animas à dæmonibus, à suis vbique suas. Sunt ergo plures in qualibet sphæra tam infra lunam, quam super lunam. Dęmones Saturnij sub Saturno, Iouijq; sub Ioue, cæteriq; similiter: atque inter Saturnios alij etiam in eadē sphæra præstātiores alijs: similiterq; Iouij, quemadmodum inter homines solet accidere. Plotinum igitur atque Socratem præstātissimus inter aereos ducit dæmon, ductus videlicet à quodā inter ęthereos præstātissimo ducto similiter ab aliquo inter cælestes dæmones optimo. Socrates igitur atque Plotinus continuata serie mouentur à summo. Sed nunquid vnusquisque tantum in eadem sphæra mouetur ab vnico? Forsitan non ab vno. Quamuis enim dæmon quilibet amplissimam impleat regionem, ideoq; etiam si non mutet locum, tamen multis in locis possit oberrantem hominem obseruare, atque more stellæ vbique attingere radijs: tamen non est probabile, quando quispiam ab oriente vsque ad occidentalem plagam peregrinatur: dæmonem natura longe præstantiorem, velut addictum alicui pædagogum peregrinantis hominis vestigia sequi. Quid ergo? Aut si vnicus dæmon sit, est vbique secundum Iamblichum: itaque non cogitur mutare locum: aut si non est simul vbique, non dęmon tātum vnus id est numero vnus, sed etiam vnus specie vnicuique præsidet: sic solares dæmones Solari præsunt homini. Qui quocūque iuerit, in Solarium dæmonum proprie venit imperium: ipse inquam & vnusquisque solaris. Similiterq; Venerei passim incidunt in Venereos. Sunt tamen inter Solares dæmones differētiæ quędam. Nam dotes cunctę Solis, quas & Sol possidet vnus, in Solares dęmones multos se orsum distribuuntur. Similes quoque sunt & plures inter Solares homines differentię, adeo vt aliquis plebeus homo quamuis quocunque pergit suos reperiat duces, id est plebeos: alibi tamen reperit minus, alibi magis accommodatos. Accommodatissimū vero penitus qui vnicus est in regione certa nanciscitur. Hinc efficitur, vt alius sit fortunatior alibi & in alio similiter opere, vbi videlicet suus dęmon potentior est, & in quo prę cæteris efficacior. Sequitur insuper, vt qui ad certum opus singulariter nati sunt, plurima etiam super ętatem sine pręceptoribus, sine ministris excogitent mirabiliter, atque peragant suis videlicet instructi dęmonibus. Tum vero pręter spem suam & aliorum opinionem opportune incidant in tempora, in regiones, in personas, in materias, in instrumenta, in facultates, quibus rite suppeditantibus, opus ipsum expleant naturaliter destinatum. Quorum sane inter se diuersorum confluxum non naturalis causa, sed dæmonica ad vnum connectit euentum, ad præcognitum sibi finem singula dirigens: interea cælo ministrans pariter atque suppeditans, ministrans inquam media semper ad finem intelligentię cælesti præcognitum: suppeditans insuper propriam efficaciam ad id peragendum. Quod sępe non facit cęlestis motio, sed significat. Vnde nonnunquam astrologus ex certa dispositione cęlestium, velut ex signo prænūtiabit quę certus dęmon dispositioni accommodatus eiusmodi agit vtcunque potest in nobis, & vtcunq; pos-

sumus nos efficimus. Postquam videlicet è multis annis ille cęlestium aspectus euanuit, etiā si non reuertatur ad idem. Ex quo apparet illum nostra potius significasse quàm facere. Sed iam ad Plotini verba pergamus.

Quomodo intellectus producit animam, anima naturam, natura materiam. Cap. I.

CORpora omnia semper aliquid agunt, & agendo, foras nonnihil emittunt. Simplicia quidem ábsque intima mutatione sui. Cum enim vniformia sint, parsq́; teneat partē, nihilq́; intus habeant alienum, merito nihil effluit substantiæ foras: sic ignis calorē præstat & lucem non diminutus. Similiter aqua frigus, qualitatemq́; præstando, generant subinde substantiam: composita vero contraria ratione vapores quodam detrimento sui foras emittūt. Multo magis intellectus & anima aliquid semper ex se propagāt: intellectus animam, anima vitam sensualem atque vegetalem, quam possumus appellare naturā, sed intellectus quidē simplicis more corporis procreat animam non mutatus: anima vero corporis instar compositi producit mutata naturam. Omnino vero intellectus & anima & natura substantiam primo generant, deinde in substantia qualitatem: hoc enim excellētioris agentis est proprium, primo generare substantiam: deinde illam conuersam ad genitorem tanquam intuendo miris afficere modis. Sed quonam pacto anima naturam mota producit? Non quidem mota discursu, non enim accidentali suo suum gignit essentiale: sed ipsa intus alteritate regnāte ex intellectuali potestate sui in sensualem & naturalem desinit facultatem longe ab intellectu diuersam. Quemadmodum in composito corpore vapor ipse suus ad eiusdem circunferentiam se diffundit, alteratione quadam non lædente substantiam. Vapor autem vlterius foras euolans quodam detrimento substantiæ repræsentare videtur eam animę passionem, qua nonnunquam potentiam vegetalem vltra seipsam, vltra spiritale corpus naturaliter sibi familiarissimum ad corpora composita promouet. Tunc enim non quodammodo mota, sed vere mutata, id est cum quadam dignitatis suæ iactura infimæ generationis opus aggredit. Et qualiter in se mutata est, tale corpus pro viribus sibi concreat ex materia. Memento inter hæc, ipsam mundi animam si conferatur cum mente diuina, generare quodammodo motam quemadmodum exposuimus. Si conferatur cū anima nostra, generationem explere nō mutatam, id est, à principalibus actionibus suis nullo modo distractam. Vbi vero dicitur à natura materiam procreari, intellige ab vniuersali natura, quæ mundanam animam comitat. Tametsi quælibet intellectualis anima, vt vult Plotinus, nisi materiam repererit procreatam, procreatura videtur. Materiam hic appellat vltimum vniuersi, subiectam ipsi naturæ, quę est vltimum diuinorum. Quæ ex materia prorsus indefinita fingit corpora, formas desuper adhibens: sicut & ipsa, & anima atque mens prius tanquam quodammodo indefinitæ fuerunt quàm in formam propriam prouenirent: sed nunquam prorsus indefinitæ. Quāuis tales excogitentur, quatenus ad actum absolutissimum referuntur.

PLOTINI ENNEADIS III. LIBER IIII. DE PROPRIO CVIVSQVE dæmone.

Mens sine alteratione sui generat, anima quodammodo mota gignit. CAP. I.

SVnt quæ subsidentem actum sum manendo producant. Anima uero mota dicitur generare sensum in actu subsidente, atq; naturam: & ad plantas usq; procedere. Naturā enim subsidentem habet etiam dum est in nobis, sed tanquam pars dominatur: quando uero plātis inseritur ipsa præualet tāquam sola relicta. Ipsa igit nihil generat, imò generat, sed prorsus ab ea diuersum. Nō enim ulterius post hanc uiget uita, sed quod factū est iā uita caret. Quid ergo? Forsan sicut quicqd ante hoc est genitū, informe genitū est: formatū uero est cōuersione quadā ad genitorē, quasi sic inde nutritū. Similiter & hic quod gignit, nō amplius est aīę species: nō enim uiuit ulterius, sed est qddā ꝑrsus indefinitū, siue indefinitas quędā.

In superio-

In superioribus quidem est interminata natura, sed in specie quadam consistit, nō enim est prorsus indefinita, sed quatenus ad suam refertur perfectionem. Quod aūt hic indeterminatū dicitur, indefinitū est omnino, & indefinitas ipsa. Quæ quidē dum perficitur, corpus euadit, accipiens formā potentiæ suæ accommodatā, participationē uidelicet generantis & nutrientis, idq; in corpore solum superiorum est extremum, in ipso inferioris extremo.

De transmigratione animæ, & quòd non transit in bestias. Cap. II.

QVid ipse Plotinus quondam de transmigratione animæ senserit, nisi forte poeticus sit ut Plato, legentibus eius scripta declarant. Nos autem optamus eum quod & plerunq; philosophi solent diligentius meditatum, si modo id senserit in hunc saltem modū mutauisse sententiam. Quam non tam rationis necessitate, quàm consuetudine gentis & seculi subijsse videtur: quanquàm hominis anima quodammodo in seipsa mutetur, nunquàm tamen vltra certos humanæ speciei terminos transmutatur. Quod & Iamblicho placuisse videtur, dicenti animam in qualibet transmutatione suam speciem conseruare: quandoquidē eius motus exordium habet ab ipsa, & agitur intra seipsam. Quæ quidem vbi dicitur esse omnia, intelligenda est esse omnia non quolibet modo, sed suo, idest speciei propriæ proprio. Noli itaque dicere, anima si est omnia per potentiam naturalem, ergo quandoque fit omnia: nunquàm enim anima ipsa fit forma corporea, siue corpus, quia videlicet anima nō est quomodolibet eiusmodi forma vel corpus: sed proprie secundum ipsum vitę modum. Ita neque fit bestia, quoniam anima non est simpliciter animal, sed modo duntaxat humano. Praeterea cum videamus certos effectus non ex quibuslibet causis, sed certis oriri, calida ex calentibus, vuas ex vite, ex leone leonem: ideoq; vicissim certas rerum species non quoslibet effectus procreare, sed proprios. Nimirum neque ex natura hominis genitali, quæ certa quædā est ab initio species & humana, bouem aliquando fieri sperare debemus, nisi forsan ipsa natura speciem per se aliquando mutet, atque ex humana fiat quandoque bouina, quod quidem effici nequit. Cum enim per se mobilis & sempiterna dicatur, nunquàm transmutatur ab alio, sed neque etiam sponte speciem deseret propriam: quandoquidem hanc sibi singula semper conseruare nituntur. Iam vero ob hoc ipsum quòd genitalis ipsa humana natura non potest esse bouina, contingit vt nec homo bouem, nec bos procreet hominem: longius enim distat à natura natura, quàm effectus naturæ huius ab illa. Omnino vero aliæ rerum species in alias degenerare non solent, nisi & amittant interna, & admittant rursus externa, & in commixtionem veniant, itaque paulatim desinant esse quod erant, quod animæ nostræ contingere Platonicus non concedet. Concedet autem proprietatem hominis genitalem, à proprietate genitali brutorum non aliter specie discrepare, q̄ humana species à ferina. Accedit ad hæc quòd cum anima dicatur talis fieri siue talis apud Plotinum per electiones actionesq; suas: si suæ sunt, humanæ sunt: non igitur per eas speciem transibit humanam. Deinde vanum est dicere animam prauis actionibus mācipatam, euadere bestiam ratione captam, quoniam ipsa ratione nulla prorsus vtatur. Non enim rationis acumen otium penitus agit in prauis, imò negotiatur assidue quàmuis circa spectacula sensus, & imaginationis obiecta vel comparanda vel deuitāda plurimum diuerset. Quid vero in causa est vt praui acutiores plerūq; efficacioresq; q̄ boni in suis operibus videantur, nisi potentiæ rationalis acumē pariter & effectus? Quamobrē si iniquus animus post hanc vitā in terrenū corpus est iterū transferēdus, non in brutū, sed in hominē reuertetur rationis solertia similiter abutentē, huc enim similitudinis necessitas ipsa videtur adducere. Nam & Plotinus ipse manifeste fatetur hominem non secū dum vnam tantum: sed secundum omnes animæ vires agere. Purgabitur vero quandoque, nam ita prouidentia dispensante in tales aliquando propter scelera calamitates incidet, vt vitæ turpiter actæ pœniteat, communi interim disciplina & dæmone cohortante. Denique neque voluptuosus vllus fiet aliquando planta sensibus destituta. Quasi vero voluptuosus homo sensuum negligat actiones, atque hūc in modum orbata sensibus arbor euadat, imò nullus sensibus magis vtitur, quàm intemperans. Si ergo sit iterum ad terrena corpora retorquendus, non in plantam, sed in hominem reuertetur, quem violentum sensuum suorum imperium adeò solicitet, vexet, excruciet, perdat, vt tandem vitæ voluptuosæ pertædeat, legibus interim & numinibus ad vitam reuocantibus meliorem. Mitto quòd iniquorum molliumque animæ hinc illuc transmittuntur à deo, vt quæ voluptate peruersa perpetrauerunt, aliquando curis & doloribus puniantur. Qui vero puniendis omnem adimit rationis actū, curas immensas & innumerabiles adimit: qui tollit sensum, aufert cū sensu dolorē. Animas vero purgari memēto non solū in terrenis corporibus, sed aereis, quam punitionem in

Theologia planius aperuimus. Proinde neque te moueat quod inquit Plato, animam omnem totius inanimati curam habere: non enim inde sequitur, quamlibet animam quibuslibet insinuari corporibus, quod & Plato fieri posse negabit. Profecto si rationalis anima non solū terrenum corpus regit & mouet, sed aereum etiam & cæleste: si in superioribus quandoque viuit sedibus, si varia gerit munera, similia quoque cælestium prouidentiæ, ita satis inanimati totius curam habere videtur, variasq; intra se induere species, propriam non mutando naturam, sed aliorum sibi similitudines vendicando, si modo essentia fuerit sempiterna. Merito igitur Timæus Locrus negat animas humanas in bestias pertransire. Negat etiam ex homine mox in hominem transmigrare, vtpote qui in corporibus aereis putat eas interea viuere: atque ita animi vexatione purgari. Cruciatus vero sensibiles siue in corpore viuente fiant, siue in aqua, vel igne, dicit esse confictos, vt terreantur illi qui ad virtutem persuasionibus non ducuntur. Nempe sic affecti homines spiritalia etiam supplicia non intelligūt, scilicet mœrorem animi agnoscentis se summo bono priuatum, angustiamq; imaginationis, comitantis tunc ipsam animi pœnitentiam, quando in aereo corpore vitæ huius peccata luuntur. Has vtique pœnas Timæus ipse reseruari peccantibus non negabit: putat enim animas nostras esse inter se differentes & immortales, Pythagoricus enim est, & à Platone summopere cultus. Ait quinetiam deum nostras animas ex eisdem viribus ratiōibusq;, atque mūdi animam absoluisse: atque alias ab alijs stellis demisisse sub lunam: rursum naturam animæ supremam ex identitate constare. Oportet igitur ex Timæi sententia dicere, hominis animā quæ peccando in rationem peruersam imaginationemq; vehementiorem prolapsa est, post obitum mox in aereo corpore, quod nunc etiam possidet, eadem ipsa cogitationis peruersitate vehementiaq; torqueri inter infimos dæmones, similibus animam stimulis subpungentes. Quousque tantæ angustiæ causam recognoscens, fuisse auersionem ipsam ab intellectu, paulatim reuertatur ad ipsum, quod tunc per pauciora distracta, planius quàm nunc animaduertere potest: atque ita gradatim in sublimiorum dæmonum ordinem eleuetur, & ad ipsas denique stellas vnà cum cælesti corpore, quod possidet ab initio vnaquæque ad illā, vel cuius ordinem à principio sortita est, vel cui reddidit viuendo se similem. Vbiq; vero proprietatem conseruat humanam, est enim homo terrenus, est aereus, est & cælestis, est insuper Solaris, & Martius. Vbique autem homo est ipsa rationalis anima, corpus certo modo viuificans: in cælo quidem cæleste tantum, in aere aereum per cæleste, in terra per vtrūq; terrenum. Tandem vero certa post secula per quādam tum contemplationis remissionem, tum generatiōis intentionē animā deinceps per eosdē gradus dęmonū aereorūq; hominū relabi, postremo ad terrenum hominem descendere forte Timęus existimabit, ac post hominis obitum non in bestias animam hanc præcipitari animæ mundanæ germanam, compotemq; cælestium, neque mox rursus in hominem æque terrenum: opportunius enim in aereo corpore purgari, aptiusq; ad supera reuocari. Semper autem ad corpus habitumq; vitæ redire simillimum, siue apud nos siue supra nos reuoluatur, donec redeat prorsus ad idem, nō enim quodlibet ad quodlibet proficiscitur. Interea vero in terris quidem dormitare, nec facile superiora recolere, sed supra terram euigilare, pristinumq; sui statum animaduertere: vt per omnia secula quasi vitæ vnius ætates rationalis animi persona sit eadem. Hęc equidem coniecto forsan sensisse Timæum, quæ mihi inter Platonicorum opiniones probabiliora videntur. Secundo vero loco probarem inter Platonica, quę in superioribus adducebam, animam scilicet humanam de homine terreno in terrenum transmitti rectius quàm in bestiam, quod nonnulli tradunt tandem Porphyrio placuisse: tametsi ex hac opinione verisimile est in aereo etiam corpore inter terrenas vitas degere vitam. Proclus præterea vnà cum communi Platonicorum schola negat intellectualem animam ferino corpori admodum alieno sic accommodari posse, vt ei quandoque in vita communicet. Communicare vero cum brutis aliquando putant in quadam similitudine vitæ, idq; sensisse Platonem. Mitto nunc vtrum ex hac ipsa sentētia dicendum sit nec ne, animam similem brutis effectam, ad tempus gratia pœnæ inter illa versari. Atque etiam per talem imaginationem suam imaginationibus talium bestiarū ita forsan insinuari, sicut plerique tradunt inferiores dęmones corpora ingredientes humana imaginationibus se nostris inserere, easq; mouere: ferme sicut Auerrois intellectum tradidit animabus infusum, siue aliter se res habeat. Nam vbi Daniel propheta tradidit Babyloniæ regē ob grauissima scelera inter boues diuinitus fuisse translatum donec purgatus resipisceret: interpretantur Hebręi imaginationem regis illius diuinitus fuisse peruersam, vsqueadeo vt bouem se factum opinaretur, grauiterq; doleret, quemadmodum solet magus, vel atra bilis efficere. Quid si talis quoque apud Platonem est transitus animarum? Talis & apud Timæū: cuius sentētiam cum modo exponerem, ambiguus exponebam. Nam videtur etiam omnē in terrenum corpus animarum reditū negauisse, nisi forte sit reditus vltimus, posuisse vero

varia

varia peccata varie purgari per afflictionem spiritus stimulatam à dæmonibus exploratoribus sub iudicio Nemesis. Denique ipse nos Plato monuit ne temere quamlibet animam cuilibet corpori iungeremus, cum inquit in Phædro, non posse in hominem venire animam quæ sit propria bruti forma, quæ nunquàm diuina perspexerit: quasi significet, nec ipsam hominis animam in ipsam bruti formam posse descendere, quàmuis in similitudinem quandam commerciumq; forte descendat. Quoniam vero de brutorum animabus sæpius hic fecimus mentionem, opportune hic quæritur, si omnis vita sit immortalis, contrariamq; non accipiat, sed effugiat mortem, vt Numenio placet atque Plotino. Si rursum progredientium animalium animæ & immortales sunt, & quodammodo rationales, vt vult Porphyrius, ac ferme similiter Iamblichus, quid nam de his dicendum? Dicemus forsan ex eorum sententia vel fingemus, animas bestiarum imaginationem habentium, ideoq; motum proprium possidentium, in seipsis subsistere separatas à corpore, numerumq; habere ab initio certum, & vnam quanque in sua specie de corpore in corpus insinuari, species vero confundere nunquàm. Atque interea donec solidum in sua specie corpus opportunius nanciscatur, in aereo suo corpore viuere: habent enim ipsæ suum quoque spiritum, in quo nonnihil artis & vaticinij munere dæmonum, quibus dedicantur, sortiri Porphyrius arbitratur. Animas autem proprio carentes motu, & imaginationis expertes, concharum scilicet marinarum atque plantarum viuificationes quasdã ex anima mũdi potius esse q̃ animas, sicut in pilis animalium ex anima totius solet accidere, easq; in mundi vitam postremo resolui. Vbi vero Plato animas infra nostram mortales appellat, exponent illi quos modo dicebam. Non ita mortales, vt pereant, sed quia prorsus aliunde dependent, & ad mortalia tantum affectum & actum habere videtur. Post hæc vbi ait, animam esse vniuersum tum intelligibile, tum sensibile, semperq; per intellectum agere in mundo intelligibili æterno quodam idearum intuitu, dissonare videtur tãta diuinitas animæ ab eo quòd in brutum cohibeatur & plantam. Tametsi dictum hoc quodammodo temperat, vbi non vult ex hac ipsa substantia, sed ex quodam eius influxu & corpore certo animal & arborem coalescere, intellectu interim ab opere proprio non cessante: cessante tamen rationali tum actu, tum habitu atque facultate, quod non facile nos admittimus. Maxime enim est animæ nostræ propria rationalis ipsa facultas, igitur tanquàm maxime naturalis summopere permanet. Denique naturam genitalem animaduertes esse quendam intelligentiæ terminum, vt quod in ipso sui summo est intellectuale, sit in eiusdem infimo genitale: quemadmodum quod est in summo lux, fit calor in infimo: atque radius visualis ex aue quadam emicans fit genitalis in ouo. Et quemadmodum radius eiusmodi visualis non ab externo prorsus vllo, sed solum dependet ab oculo, ideoq; nec extinguitur quãdo nõ effulget extra, sed desinit extrinsecus agere: ita genitalis quoque natura se habet, ex intellectuali substantia & intus micans, & foras emicans. Quæ & restat in ipsa intellectuali substãtia extra non emicans, quando totus animus vertitur ad oppositũ, sicut radius visualis quando auertitur oculus retracto radio potius quàm extincto.

Transmigratio animarum. CAP. II.

PRoinde quod dicitur à Platone, anima omnis totius inanimati curã habet, in hac anima potissimum habet locum, aliæ uero se aliter habent. Per totum itaq; cælum reuoluitur, aliàs in aliis speciebus, siue in sensuali specie, siue rationali, siue etiam uegetali. Pars enim eius dominãs consentaneum sibi peragit munus, cætera uero torpẽt, extra nanq; relicta uidentur. In homine autem non superant quæ deteriora sunt, sed simul existunt: neq; tamen quod melius est superat semper, nã hæc quoq; locũ in eo suum habẽt. Quamobrẽ & tanq̃ sensuales uiuunt, adsunt enim & instrumẽta sensus. Multa quoq; ab hoĩbus fiũt quasi plãtis, corpus siquidẽ ceu plãta ab intrinseco augeť & gigniť. Quapropter oĩa in agẽdo cõmunicãt, secundũ uero id quod melius est, tota species homo cẽsetur. Aĩa tandẽ corpore migrãs id ipsum quo abũdauit euadit. Itaq; ad superiora cõfugiendũ, ne in sensualẽ speciẽ delabamur, simulachris uidelicet sensibilibus obsequuti. Ne'ue in uegetalẽ uitã præcipitemur, mãcipati libidine generãdi, & irretiti suauitate saporũ,

sed ad

sed ad intellectuale, ad intellectum, ad deum totis uiribus assurgēdum. Quicunq; igitur proprietatem seruauerunt humanam, homines iterum renascū tur. Quicunq; uero solo usi sunt sensu, bruta animalia redeunt: ita tamen, ut qui sensu præcipue unà cum ira, animalia fera exoriantur, atq; in his differē tia, differentiam quoq; talium afferat. Qui uero sensu per concupiscentiam uoluptatemq; usi sunt, salacia & ingluuiosa animalia reuertantur. Verum si non tam sensu unà cum his, quàm sensus degeneratione uixerint, unà cum ipsis plantæ repullulant. Solum nanq; uel maxime in his uiguit uegetale, omnisq; illis cura fuit, ut in plantas commutarentur. Proinde qui musicis mo dulis nimium deliniti uixerunt, in cæteris nō deprauati, animalia musica renascuntur. Et qui sine ratione regnarunt, fiunt aquilæ, nisi prauitate alia sint infecti. Qui absq; sapientia confidentius sublimia tractant, in cælum sępe su spicientes, mutantur in aues, altiora semper uolatu petentes. Qui ciuilē uirtutem consecutus est, homo reuertitur: sed qui ciuilem uirtutem haud satis est assecutus, in ciuile animal apem, uel similia se transformat.

Dæmones nostri sunt aliquid ipsius animæ, præsidens uidelicet potestas potestati animæ qua uiuimus. Itaq; secundum uitæ differentias sunt in nobis dæmones differentes. CAP. III.

Quis nam igitur in his dæmō esse dicetur? quis itē deus? nū qui in his præcipue operatur? quod enim operatur, unūquenq; ducit tanq̄ ibi sit principale. Nūquid igitur id dæmon est, qui sortitus est uiuentem? non forte: imò uero quod est super ipsum, quod quidem pręuidet quasi quietum, quod uero est post ipsum agit, nosq; sumus potissimum id quod agit. Ac si tanquàm sensuales agimus atq; uiuimus, ipsa ratio nostra est dæmon: sin autem ratione uiuamus, dæmon est quod est ratione superius, dæmon inquam præsidens negotiosum alteri concedens offi cium. Recte itaque dicitur apud Platonem, uos dæmonem eligetis: prę̄fectū nanq; nobis secundum uitæ genus eligimus. Cur nam igitur ipse ducit? Forsan non datur ducere uita perfunctum, sed antea quidem poterat quando ui uebat. Vita uero perfunctum alteri oportet concedere actionem, utpote qui actualem sui uitam iam deposuerit. Hic igitur uult iam ducere, & qui supera uit uiuit ipse, alium & ipse dæmonem habens: si autem ingrauescat, more uidelicet deteriore præponderāte dat pœnas. Hac quoq; ratiōe prauus labitur in deterius, declinante scilicet eo quod in homine agit per uitæ similitudinē in ferinam uitam. Sin autem obtemperare posset superiori ipsius dæmoni, superior fieret illius uita uiuens, atq; præscribens sibiipsi præsidē, ipsam præstantiorem sui partem qua ducitur: atq; ultra illum insuper alium, quousque ad supremū progrediatur. Est enim anima multa, imò omnia, tum superiora, tum rursus inferiora, usq; ad omnem uitæ gradum. Nempe unusquisque nostrum intelligibilis mundus est, ac per inferiora nostra huic mundo con iungimur, per superiora uero quæ ad intelligibilem mundum pertinent, intelligibilem mundum attingimus, permanemusq; in sublimi per id quod in nobis est prorsus intelligibile. Per id autem quod eius est ultimum, alligamur inferiori, quasi defluxum quendam ab ipso ad inferius demittentes,

imò

imò potius actum illius ipso minime diminuto.

Anima nostra attentione regit corpus & sentit, anima mundi sine attentione. Cap. III.

PRoclus quidem animam per esse suum quod est viuere, atque est sempiternũ, semper viuificare corpus ait cæleste saltem animę cognatissimum, Plotinus autem putat animam ab hoc etiam actu aliquando cessaturam, quod & hic & alibi sæpe declarat, idq; cum denique fieri quando ratiõalis ipsa potentia vna cum imaginatione ad intelligentiam tota conuertitur: nam & sæpe nimia speculationis intencio remittit in nobis naturę genitalis effectũ, atque vicissim, quod mundi animæ non contingit: siquidẽ potestas eius est naturaliter amplior, & admodum efficacior, corpusq; nacta est obediens penitus, & in tuto locatum, quod tam facile fit ex animæ vita viuens, quàm facile præsentia ignis aer gignitur. Pertinere vero forsan videtur ad prouidentiam compensare quandoque animam summa quadam quiete tandiu apud nos fatigatam. Concedatur hoc Plotino, dummodo & illud ipse concedat, animam quæ tantum eleuari possit super materiam, totumq; supergredi cælũ, & animæ cælestis officium, nunquàm ad brutum coerceri vel arborem. Sed cum in anima mundi nulla sit intẽtio circa corpus, nunquid ibi vllus est sensus? Est certe, sed nihil sentit externum: sunt enim in ipsa quæ sentit, neque sentiendo distrahitur. Sensus enim illic vnicus est & intimus, neque sentire se sentit, nihil enim alieni accidit, nihil noui. Omnino vero sentiri ab anima necesse est corpus coniunctissimum animæ prorsusq; cognatum: sed sicut alere, ita sentire corpus suum nõ habet animaduersionem huius actionis adiunctam.

Natura uegetalis sempiterna est. Anima mũdi sine attẽtione regit corpus & sentit. CAP. IIII.

SEd nũquid actus animę ad inferiora demissus semper est in corpore? nequaq̃: si enim ad superna conuerti timur, simul ille cõuertit. Quid ergo de actu eiusmodi siue parte aĩæ mundi dicemus? Nũquid ea ad superiora cõuersa, hęc quoq. hinc auertitur? Profecto nõ cõsensit omnino hęc anima parti ipsius infimæ, neq; ꝓcessit, neq; descendit: sed illa manente mundi corpus annectitur, ac uelut accẽditur, lumineq; perfunditur: cumq; mundus in tuto sit collocatus, ideoq; minime perturbetur, merito animam non perturbat. Quid ergo? Nihil'ne sentit omnino? uisum quidẽ nõ habet mundus Timæus inquit, quoniã neq; oculos: non habet auditũ, ideoq; nec aures, neq; nares, neq; linguã. Habet'ne igitur cõsensionem quandam quodãmodo quæ in seipso sunt percipientẽ? qualẽ in nobis nos experimur? At forsan cum semper secundũ naturã in eo cuncta se similiter habeãt, quies in eo est q̃tum spectat ad sentiendũ, neq; uoluptas inest. Adest igit & uegetale quasi non adsit, & sensuale similiter, uerum de mundo quidem alibi. Impræsentia uero quantum attigit dubitatio, dictum fuerit.

Quomodo animæ uariæ uarios dæmones sortiantur, quomodo eos mutent, quomodo cum eis in generationem ueniant. Cap. IIII.

IN sequenti capite memento animam sortiri dæmonem talem aut talem propter talẽ quandam electionẽ eius atq; motionẽ, non propter electiones singulas, sed speciem electiõis ad quandam vitæ speciem dirigentis, neq; mutare dęmonem q̃diu vitę speciem omnino nõ mutat. Quatenus igitur vitam agit Veneream, dæmonem tenere Venereum. Ac si abstineat q̃doq; lasciuis amoribus, tamen q̃diu facile peragit amare, q̃uis honeste, speciẽ dęmonis non permutat, adhuc enim Venereũ habet, sed præstantioris inter Venereos ordinis. Similiter si à mercatura conferat se ad literas, dæmonem seruat Mercurialem q̃uis superiorẽ. Si à religiõe ad militiam genus dęmonicũ mutat & ordinẽ, nam à Iouiali trãsit in Martiũ, ex quo animus tunc primũ infortunatus euadit. Cõtra vero si à militia ad religionẽ veniat, subit ex Martio Iouiũ, nisi pergat ibi quoq; contentiosus esse, vnde neq; est admodũ fortunatus. Plurimi vero q̃cumcunq; in hoc corpore vitæ modũ mutare aliquãdo videantur, nonnihil tamẽ conditionis antiquę conseruant, ideoq; nondũ antiquum dęmonem penitus exuerunt. Proinde per ea quę sequuntur, apparet affectionem animæ primam, siue naturalem, siue electoriam, multũ corpus afficere, vt malus animus mala, bonus bona, ex quolibet sibi dato corpore postremo reportet, similiterq; referat ex fortunis. Quamobrem non mutatur dæmon, neque differt propter corporum fortunarũq; differentias, quatenus ipse mos animę speciẽ seruat antiquã,

quo prorsus

quo prorsus in oppositum permutato, mutatur & dæmon, & cum dæmone reuera fortunā, fortuita enim nobis ipse disponit. Denique summa penes animæ qualitatē est autoritas, quādoquidem pro differentia qualitatis animæ talem quendam induimus dæmonem, & exuimus, ac per dæmones plurimum fortuita dispensantur. Quod si vel Porphyrius dicat secundum stellam in figura genesis dominantem, vel Iamblichus secundum totam tunc regnantē harmoniam mundi differentes animabus distribui dæmones, intellige cælestem motum atq; conspectum distributionis eiusmodi, non tam causam esse quàm signum: nam animæ hominum atque dæmonum sicut natura sunt ante cælestium motiones, sic ante motiones tales, in se iam ipsæ sunt tales. Ideo Timæus ait, animas per affectiones suas prius elegisse sortes, formasq; vitarum palam obiectas: deinde dæmones accepisse: tertio motiones attigisse fatales, atque attigisse per vehicula sua, scilicet cælestia earū corpora, cælestibus influxibus motionibusq; contigua. Cælestem itaque lyram cogita pulsante Phœbo varios in horas concentus efficere, animas autem omnes cum anima Phœbea sic esse concordes, vt quales ipsæ in se iam sunt, talibus potius q̃ talibus concentibus moueantur, veniantq; aliæ alias in choream saltaturæ. Ex tali itaque cælestium harmonia, qua tangitur anima præcipueq; mulcetur, cognoscimus qualis ipsa sit, qualemq; per se sortita sit dæmonem, quid'ue actura sit in chorea potissimum, & quomodo saltatura: vbi plurimum procedit ex anima, non parum quoque ex harmoniæ cælestis conditione contingit. In tota vero hac disputatione memento non posse vel rerum nostrarum conditionem, vel Platonicorum verborum ordinem rite teneri, nisi per externos dæmones interni quidam sint atque vicissim, aliq; aliis proprie coaptentur. Item potentiam affectionemq; animæ, quæ proxime est sub intimo dæmone, versari inter vitæ præsentis opera, propriumq; esse operum effectorem, dæmonem vero velut aurigam effectoris huius atque rectorem. Atque hanc ipsam effectricem negotiosamq; potentiam, neque supra dæmonis vires agere quicquàm, neque rursus æqualia dæmonis dignitati.

Anima secundum mutationes suas mutat dæmonem, quem præcipuum habet intimum, id est potestatem animæ proxime præsidentem negotiosæ potentiæ. CAP. V.

PRoinde si anima illic eligit dæmonem atq; uitam, quomodo ulterius actionis alicuius domini sumus? Forsan quæ illic electio dicitur, subobscure indicat electionem affectionemq; animæ communiter & ubiq;. At si electio animæ domina est, eaq; pars superat quam ex superioris uitæ actis promptiorē habet, non ulterius corpus mali alicuius causa animę est dicendū. Si enim ipse mos prærogatiua quadam antecedit corpus, idq; quod elegit habet, & dæmonem (ut Plato inquit) non commutat, nimirum neque bonus hic fit, neq; malus. Forte potentia quadam est uterque, actu uero fit. Quid ergo dicendum, si quando qui probos habet mores in corpus incidat malum? atq; uicissim malis imbutus moribus bonum corpus aliquando nāciscatur? Forsan possunt magis minus'ue quæ ad animam utranq; pertinēt, utraq; corpora sic aut sic afficere. Quandoquidem & aliæ externæ fortunæ totam prorsus electionem nequaquàm transgrediuntur: quando uero dicitur primo quidem sortes extare, deinde uitarum exempla proponi, post hęc fortunas sequi: rursus ex præsentibus propositisq; uitas eligi secundum mores, hæc inquam omnia autoritatem potius tribuunt animabus ad mores suos quæ data sunt componentibus. Quòd igitur hic dæmon non omnino extrinsecus sit, sed ita se habeat quasi neq; colligatus, neq; rursus proprie operans: sit autem noster quoniam de anima & aliquid animæ dici possit, neque tamen noster, qua ratione nos tales quidam homines sumus, uitam talē sub nobis habētes, testimonio nobis esse possunt quæ in Timæo tractantur, quæ quidem si hac ratione accipiantur, nulla sequetur dissonantia: si autem aliter dæmon accipiatur, dissonantia quædam sequitur. Rursus quòd ait dæmonē esse eorum quæ quis elegerit expletorem, id quoq; cōsonat: nobis nanq; prę-

sidens

sidens non sinit longe inferius ad id quod est deterius prolabi, sed illud agit solum quod sub ipso est, neq; superius ipso, neq; æque æqualiter: nō enim potest aliud fieri, quàm qua ratione existit.

De uiro & dæmone optimo. Quomodo dæmon ducat animam ad iudicium, & quòd animæ possint ad sidera peruenire. Caput VI.

Post hæc ait illum esse præcipue probum, in quo vires imaginationis ratiōisq; prorsus intellectu formatæ sunt, adeò vt tota vita secundum intelligentiā peragatur: vbi non præest vitæ dæmon aliquis, sed ipse deus, scilicet tum diuinus intellectus, tum intellectualis vnitas, quæ est intelligentiæ quasi aurigæ caput, tum ipsa simpliciter vnitas deus ipse deorum. Tum vero ait animam nostram non formari semper intelligentia, quoniam statim ab initio ob operosam generationis fabricam actus potentiæ vegetalis supra modum intenditur, ad quem & similia præcipitatur imaginatio: circa quam & similia negotiatur & ratio, hæc vero intelligentiæ sunt opposita. Veruntamen etiam antequàm discursibus rationis vtamur, appetimus ipsum verum naturaliter atque bonum, per ipsam scilicet cognoscēdi potētiam. Cum vero hæc non appetat aliquid prorsus incognitum, inest saltem mēti veri boniq; forma naturaliter insita: regit autem animam dæmon, non quidem simpliciter optime, sed optime pro præsenti ipsius animæ qualitate. Post hanc in terreno corpore vitam dæmon tam intimus quàm externus animam ad iudicium ducit, scilicet in suo quodam aereo corpore cōstitutam, antequàm ad corpus terrenum redeat: dæmon dico alius quatenus alia tunc in anima species sit viuendi, alioqui dæmon est idem. Est autem accommodatissimus purgatorio iudicio status in aereo corpore, ibi enim est afflictio spiritus in peccantibus, ac propter minorem distractionem facilior occasio pœnitentiæ, expectaturq; profectus quidam in anima, & futuri status electio. Quamobrem animā in bruta transmittere vbi sit imaginatio stupida, nihil aliud est vt diximus, quàm claudere potentiæ locum. Inter hæc te iterū admoneō ridiculum esse, animam, siquidem possit à toto se eximere mundo, in bruti vel plantæ angustias coerceri. Probabilius dixisset vnà cum Proclo, nec infra hominis formam descendere, nec extra corpus ire cæleste, sed hoc assidue retinere: cæleste dico non quodlibet vendicare sibi, sed habere ab initio proprium. Saltem vero si liberari animam ab vniuerso quandoque posse Plotinus existimat, suspicatus quoque fuisset, posse illic perpetuo viuere, quòd Porphyrium opinatum aliquando tradunt. Quod & in Phedone poteris suspicari cum audis, sine corporibus in æternum viuunt: nam si quando vltra conditionem peruenerit huius mundi, mutabilem non videtur vitam vlterius mutatura. At si mutaturam dicas, ne dicas simul extra cæleste corpus existere: nam & mirum est animam in cælo sidera, imò omnia contemplantem appetere nostra, nisi forte tunc ita contingat, sicut libido sępe clam stimulat hominē speculantem: id vero contingere duntaxat animæ potest, quatenus est mundo connexa, cuius gratia sit generatio. Est autem annexa saltem per cæleste corpus ab ea semper vita donatum, alioqui non appeteret generationem quandoque mundanam infra lunam, anima iam posita super lunam. Peruenire vero animam ad cælestia posse probatur ex eo, quòd si omnes intellectuales animæ sine medio exprimuntur ex intellectu diuino exemplari mundi, atque exprimuntur ex toto, non enim ille diuiditur: nimirum exemplari toto impressæ procedunt. Sunt igitur totus ille mundus & iste, non quomodolibet inquam, sed modo potius animali. In nostra igitur anima vires quædam sunt animæ mundanæ conformes, itaq; stellis quæ sunt circa illam quodammodo congruentes, vt non mirum sit qui contemplatione præcipua viuunt, ad Saturnum denique proficisci: qui ciuilitate, ad Iouem: qui magnanimitate, ad Martem: reliqui'ue similiter. Potissimum si tales fuerint ab initio, notabis genitalem naturā esse simul cum animæ essentia sempiternam, etiamsi eius intermittatur effectus: esse & in se indiuiduam, quàmuis per corpus videatur esse diffusa, sicut per aerem indiuisibile lumē. Quòd enim indiuidua sit apparet, quia tota seminaria virtus in qualibet viget guttula seminis, vbi ex vno seminis iactu plurima generantur. Et tota prorsus vita est in qualibet plantæ parte, vbi pars amputata vitam seruans iterum coalescit, vniuersali interim conferēte natura. Memento rursum qualitatem animæ propriam, dæmonemq; ipsi domesticum ingredi fatū, quando mutabile corpus ingreditur, ac pręter communē patiendi conditionē propriam quoque efficaciam possidere, vt nō tantum patiatur in fato, sed agat: siquidē sors externa plerūq; similis euadit dissimilis, dum moribus dissimilibus accidit. Atque contra animis inter se similibus similes euadunt sortes, inter se valde dissimiles: est autem anima in fato ratione corporis, cælestis quidem vt agens, reliquorum vero magis vt patiens. Collocatur vero à fatali reuolutione cæli iam mobile corpus ingressa, in quadam conditione fortunæ secundum certum ordinem, electionis scilicet conceptionisq;, & infusionis, & ortus.

Anima uiuens intelligentia, pro dæmone habet deum. Dæmon non cogit animam. Item mutari potest pro mutatione animæ. Item de iudicio animarum. Item quomodo repetunt sidera, ac uicissim relabuntur in fatum: in quo non patiuntur tantum, sed etiam aliquid agunt. CAP. VI.

Vis nam igitur probus est, quid'ue agit? Forte probus est in quo id quod est melius operatur, alioqui non esset probus si dæmonem haberet secum cooperantem, intellectus enim in hoc agit: aut igitur dæmon ipse est, aut secũdum dæmonem, atq; dæmon huic est deus. Nunquid igitur etiam super intellectum? siquidem id quod super intellectum est, ipsi dæmon existit. Sed cur non ab initio statim hoc munere quis fruitur? Forsan ob perturbationem, ab ipsa generatione uehementer illatam. Adest tamẽ etiam ante rationis discursum intimus quidam motus, ea quæ sibi consentanea sunt appetens. Nunquid omnino corrigit dirigitq; prorsus ad optimum? Forsan haud omnino, siquidem anima sic est affecta, ut in his utiq; talibus ipsa quoq; talia quædam existens, hanc habeat uitam, & hanc electionem atq; propositum. Præterea hic dæmon de quo uerba facimus deducere animam ad inferos dicitur, neq; idem omnino manere, nisi forte anima rursus eadem eligat. Ante id uero quomodo se habet? Dicitur utique adducere ad iudicium, in eandem figuram peruenire post quendam generationis exitum, quam ante generationem quandoque habuerat. Deinde tanquàm ab alio quodam principio medium id temporis spatium, quod inter præcedentem & sequentem generationem fluit dæmon, animabus pœnam luentibus imminet: ac forsan nõ tam uita tunc illis est, quàm iudicium atq; pœna. Quid uero? animabus bruta ingredientibus corpora, minus'ne aliquid quàm dæmon adest? Forsan malus dæmon, uel fatuus & ignauus. Sed animabus ad superiora progressis quid nam numinis adest? Profecto ex earum numero aliæ quidem in mundo sensibili adhuc uitam agunt, aliæ uero iam extra mundum. Et quæ in mundo sensibili, aliæ penes solem, uel alium quemlibet planetarum: alię uero in firmamento, singulę uidelicet quatenus hic actiones suas ratione direxerant. Putandum enim est in anima nostra mundum esse non tantum intelligibilem, sed etiã dispositionẽ quandam ipsi animæ mundi conformẽ. Cum igitur illa in sphærã inerraticã atq; etiã erraticas secundũ uires differẽtes distributa sit, nimirũ & nobis uires inesse uiribus illius cõformes & a singulis uiribus actiones proprias emanare. Tum uero animas quæ hinc illuc abierunt, ad stellã accedere conuenientem potissimũ mori atq; potentiæ, quibus in operãdo ac uiuẽdo maxime usi sumus, taliq; deo & dæmoni cõgruentẽ: ubi anima uel hoc ipso eodẽ utetur, uel quodã huic potẽtiæ præsidẽte: considerandũ uero est, quid nã id melius sit. At animas extra sensibilẽ mundũ profectas, existimandũ est naturã dæmonicã transcẽdisse, omneq; generationis fatũ, omneq; huius mũdi necessitatẽ q̃diu in mũdo intelligibili habitat. Prętérea retraxisse secũ essentiã quoq; illã quæ in ipsa est cupida generãdi. Quã si quis dixerit esse essentiã illã, quã Timęus inqt circa corpora partibilẽ fieri, cõmultiplicantẽ uidelicet seipsam cõdiuidentẽq; corporibus, recte utiq; dicet. Diuidit aũt nõ magnitudine quidẽ, idẽ nãq; in omnibus totũ, rursusq; unũ: atqui ex uno animali semper multa

gignun-

gignuntur, hac scilicet natura ita diuisa quemadmodum & ex plantis, nam & hæc natura est circa corpora diuisibilis. Et quando manens in eodem continuat uitam, sicut in plantis: ubi uero discedit, priusquàm discedat iam dedit uitam, sicut in truncatis arboribus, uel animalibus mortuis, ubi ex putrefactione ex uno multa nascuntur. Arbitrandum quoque est conferre ad idem uirtutem quoq; eiusmodi influentem ab uniuerso eandemq; hic existentē. Rursus autem si reuertatur huc anima, uel eūdem, uel alium assumit dæmonem secundum uitam quam actura sit. Ingreditur igitur primum unà cum hoc dæmone quasi cymba id uniuersum, deinde natura huius qui à Platone fusus dicitur mūdanus atq; fatalis, cōprehendens animā uelut in naue, certo quodam ordine collocat in quadam sede fortunæ. Circunducente uero mūdana reuolutione quasi uento animam in naue sedentem, uel etiam deambulantem, multa uariaque contingunt spectacula. Item transmutationes & casus, quemadmodum in ipsa naui, uel iactatione nauis, uel ab ipso qui mouetur impetu proprio, quem quidē habet, ex eo quòd in naui modo quodam suo se habet: nō enim similiter in eisdem quilibet agitatur, aut uult aut agit. Fiunt ergo aut differentia differentibus, uel ab eisdem, uel à differentibus incidentibus, aut eadem fiunt aliis, quàmuis differentia sint quæ incidunt, tale enim quiddam est agitq; fatum.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE AMORE COMMENTARIA.

Omnis potentia tum cognoscendi, tum generandi respuit turpe, nititur ad pulchrum, quoniam omnis ex prima pulchritudine proficiscitur atque mouetur. Cap. I.

Arbitror equidem magnanime Laurenti, te non longam de amore disputationem à Marsilio tuo nunc exacturum, tum quia multa de hoc in Symposio disputauimus, tum maxime quoniam tu plurima de amore diuinitus inuenisti, elegantibusq; carminibus cecinisti, ergo summa sequar fastigia rerum. Omnis ptestas animæ siue rationalis siue naturalis, ideo amore perpetuo nititur ad pulchrum attingendum atque generandum, quoniam potestas eiusmodi ab ipsa pulchritudine proficiscitur, ideoq; in seipsa retinet formam pulchritudinis insitam, perpetuumq; ad ipsam uelut ad finem amoris instinctum. Hanc utique causam quisquis ignorat, non potest amorum naturas, & amantium passiones exprimere. Profecto diuinus intellectus est forma prima, puraq; prorsus & omniformis: intellectus animalis est forma quidem secunda, sed similiter omniformis: natura est forma tertia pariter omniformis, suisq; ducta principiis, eò spectat assidue, ut informitatē materiæ formis operiat mirabiliter & exornet. Siquid ergo deforme sub natura contingit, sic accidit præter intentionem ipsam dei primā atq; naturæ, sicut quod deforme cōtingit in artificio, accidit præter omnē artis intentionem. Sicut ergo naturalis, sic & rationalis ubique potestas à prima pulchritudine ducēs originem, turpe quidē respuit uelut dissonū: pulchrum uero pro uiribus adsciscit uelut consonū pulchram formam generare conatur, suamq; in ipsa naturam perpetuo conseruare. Sed potētia rationalis parturit in animo pulchritudinem, naturalis autē pulchritudinem in materia parit, & utraq; pulchrū pro uiribus in quo generet, subiectum naturaliter optat, ita demum aptius pulchritudinem creatura.

PLOTINI ENNEADIS III. LIBER V. DE AMORE.

De amore illo qui passio quædam est, quid sit, unde sit, quot habeat species.

CAPVT I.

Peræpretium est de amore considerare, utrũ deus quidam sit, uel dæmon, uel passio quædã animæ: an potius partim quidẽ deus quidam siue dæmon, partim uero sit passio quædã. Præterea quale potissimũ, quid'ue horũ quodlibet sit dicendum Percurrere quoq; expedit cum aliorum hominũ hac de re opiniones, præcipue philosophicas, tum uel maxime Platonis diuini sententiã, qui multis in locis multa de amore conscripsit, neq; solum passionẽ quandam animis influentẽ esse dixit, uerumetiã dæmonem appellauit amorẽ: deq; huius generatione disseruit, quo pacto & unde sit genitus. Principio ferme nullus ignorat amatoriã passionem influere animabus concupiscẽtibus pulchro se alicui cõmiscere, appetitũq; eiusmodi partim esse penes tẽperatos, iam factos ipsius pulchri domesticos, partim uero in turpẽ quandam desinere actionẽ. At unde affectus uterq; proueniat deinceps philosophice contemplari debemus. Si quis igitur principium eius ponat, antiquam ipsius pulchri insitam animabus appetitionem, notionem, cognationem, & quandam sine rationis actu cognationis perceptionem: is à ueritate causæ (ut arbitror) minime aberrabit. Nempe quod turpe est, id naturæ est deoq; contrariũ, natura enim pulchrum spectans agit. Spectat autem determinatum, quod quidem in boni ordine collocatur: indeterminatum uero turpe est, ordinisq; contrarii: sed origo naturæ inde dependet à bono atq; pulchro. Quisquis autem aliquo delectatur quasi cognato, ad imagines quoque eius quasi affines afficitur. At si quis hanc sustulerit causam, deinde qua ratione, quas'ue ob causas passiones amatoriæ oriantur explicare non poterit. Neq; etiam in amoribus Venereã poscentibus mixtionem, nam & hi in pulchro quodam procreare percupiunt: quandoquidem dictu perabsurdum est, naturam pulchra uolentem facere, uelle in turpi aliquo generare. At enim illis qui ut hic generent incitantur, sufficit quod hic pulchrum est assequi, quod quidem in imaginibus adest atq; corporibus: siquidem principale exemplar iis minime adest, quod quidem causa ipsis est pulchri etiam huius amandi. Proinde penes illos qui ab hoc pulchro in superni pulchri reminiscentiam reuocantur, pulchrum hoc uelut imago diligitur: at penes illos qui minime recordantur ob ignorantiam passionis, nostra hæc uera pulchritudo censetur. Ac si temperati sint, inita cum hoc pulchro familiaritas uitio caret: lapsus uero intemperantium in Veneream mixtionem est peccatum. Proinde qui puro pulchri amore afficitur, sola pulchritudine est contentus, siue recordetur, siue non recordetur. Qui autem ammixtam insuper habet aliam quoq; concupiscentiam immortalitatis in re ipsa mortali pro uiribus comparandæ, hic in

genera-

generatione perpetua perseuerantiaq; sempiterna pulchrũ quæritat. Ac dũ secundum naturam progreditur, serit generatq; in pulchro: serens quidẽ in sempiternum, in pulchro autem propter quandam ipsius pulchri cognationem. Etenim ipsum quoque sempiternum est pulchro cognatum, naturaq; sempiterna primum pulchrum est, & quæ ab ipsa fiunt, pulchra omnia fiũt. Quod igitur generationem non optat, sufficiens & contentus ipso pulchro magis esse uidetur: quod autem appetit generare, pulchrum quidem nititur gignere ob indigentiã quãdam, unde apparet nequaquàm sibiipsi sufficere. Existimat autem in faciendo, tunc demum pulchrum aliquid se facturum, si in pulchro genuerit. At uero qui præter legem, præterq; naturam generare contendunt, à naturali quodam impetu cursum exordiuntur, sed naturalem transgressi uiam per lubrica delabuntur, prolapsi'que iacent, ignorantes quo amor ducebat eos, & quorsum generationis appetitio tendat: item qua ratione imagine pulchri sit utendum, ignorantes denique ipsum pulchrum. Profectò qui pulchra corpora non commixtionis gratia diligũt, ob id ipsum quòd pulchra sunt, amant. Rursus qui amorem sequuntur mixtum, erga mulieres inquam, quo perpetuitas generatione seruetur, neque ab hoc usquàm aberrant, hi pulchritudinem perpetuitatem'que simul exoptant, atque temperati sunt ambo, quàmuis aliis præstantiores alii. Et qui præstantiores, partim quidem pulchritudinem hanc nostram quasi eis sufficientem colunt, partim uero pulchritudinem quoque ipsam, qui scilicet recordantur, neque tamen pulchritudinem hanc aspernantur, utpote qui existiment hanc esse effectum quendam ludumq; illius. Hi ergo absque turpitudine uersantur in pulchro, alii uero per pulchrum in turpe labuntur, appetitus enim boni sæpe labitur & in malum, atque hę quidem sunt animæ passiones.

Duplex mundi anima, duæ Veneres, amores duo, qui non passiones, sed existentiæ quædam sunt.

Caput II.

CVm videamus eatenus in nobis intelligentiam perfici, quatenus & actus intelligendi & intelligenda res à materia, conditionibusq; materiæ segregatur, coniectare licet primum ipsum simpliciter intellectum esse alienissimum à materia. Præterea & intellectualem animam inde proxime genitam, ideoq; summopere intellectualem non posse coire cum materia in communem vnius compositi formam, est enim hæc & intellectus quidam, & simpliciter anima. Vita vero ex hac subinde nata velut anima quædam, & natura simpliciter, potest iam in vnum cum materia congredi. Intellectualem itaq; animam illam in mundo primam Venerem appellamus, vitam vero mundo illinc prorsus infusam, Venerem appellato secundam. In vtraq; perpetuus viget amor circa diuinę mentis pulchritudinem incitatus, tũ in prima ad pulchritudinẽ similẽ in se generandã, tum in secunda ad pulchritudinẽ in materia pro viribus exprimendam. Putat vero Plotinus ex mente Platonis intellectualem mundi animam dum intrinsecus agit circa deum, intelligendo illum atque volendo concipere in se ipsa non imaginarium quiddam, sed naturale aliquid & subsistens (vt arbitror) Christianæ trinitatis in hoc mysterium imitatus. Existimat autem sicut lucere atque calere duo quædam sunt in igne, sed vnum denique sunt in sole: sic cognoscere atque amare in potentia rationali esse diuersa, sed in substantia intellectuali actum vnum existere. Cum vero actus eiusmodi in anima mundi sit intimus & circa intimum, efficacissimusq;: hinc effici penes seipsam prolẽ huic actui congruã. Quæ quoniã ex intelligẽtia nascitur, sit intelligibile quiddã: quoniã ex amore procedit, sit aliquid amatoriũ, imò sit amor ipse subsistẽs ex actu quodã amãdi productus. Nam cũ illic idẽ sit existere prorsus & agere, nimirũ sic intus agendo existẽtia quædam producitur intus. In qua quidẽ producta sit eadẽ quę est, & producentis essentia, hoc ipso differens, quod in illo quidem propagans est, in hoc autem inde est propagata. Differt insuper

relatione quadam, siquidē existētia hęc amatoria hoc ipsum quod est amantis est & amati. Differt præterea quòd in existentia propagante ponitur potius ipsa visio pulchri, in existentia propagata voluptas ipsa potius circa pulchrum.

De duplici Venere, de amoribus geminis, qui uelut aliquid subsistēs generātur in Venere. CA. II.

Irca uero amorē illū imprimis uidetur philosophandū, quē deū affirmāt nō solū cæteri, uerū etiā Theologi, atq; Plato frequēter, amorē Veneris dicēs, officiūq; illi attribuēs, ut dux pulchrorum sit puerorum, instigatorq; animarum ad supernā pulchritudinē attingendam, aut saltē instinctum ad illā iam natum exaugeat. Huc adducenda sunt quæcunq; in Platonis cōuiuio pertractātur, ubi scribitur in Veneris natalibus amorē ex indigentia copiaq; progenitū. Videtur pręterea disputatio præsens de Venere nonnihil exigere, utrū uidelicet ex Venere, an potius unà cum Venere amor natus esse dicatur. Et primo quidē quæ nā sit Venus, deinde quō se habeat, an ex ipsa, an simul cū ipsa, an potius quodāmodo amorem habeat ex seipsa simul unaq; cum ipsa progenitum. Dicimus itaq; duplicem esse Venerē, alterā quidem cælestē cæli stirpē asseuerantes, alterā uero ex Ioue & Dione natā, humanorū cōiugiorum ducē, hæc ipsa cominus attingentem. At illā sine matre & ante cōiugia, quoniā nuptiæ in cælo non fiant. Illam sane cælestē quā ex Saturno. i. intellectu genitā dicunt, necesse est esse animā diuinissimā proxime ab ipso intellectu inuiolabili inuiolabilē natā, superneq; permanentē, utpote quæ ad hæc mundana descendere neq; uelit, neq; etiā ualeat, propterea quod ea prorsus natura prædita est, quæ ad inferiora non inclinatur. Necesse inquā est eam esse substantiā quandā separatam & essentiā materiæ nullo modo participē. Qua de causa subobscure dixerūt sine materia esse ubi sine matre esse dixerunt, quam quidē deum potius quàm dæmonem merito nominare debemus: quippe cum syncera puraq; sit, & in seipsa consistens. Quod enim ex mente proxime nascitur, ipsum quoq; est purum, utpote quod ualidissimum est secūdum seipsum intellectus ipsius propinquitate, ingenitumq; habeat appetitum ad seipsum in genitore stabiliendum: genitore inquam potente ipsum sufficienter apud superos detinere. Quo fit, ut nunquàm anima illa decidat, quæ euestigio pendet ex mēte, idq; munus habet multo magis quàm lumen soli circūfusum, perpetuo ex ipso prodeat & referatur in ipsum. Sequens igitur continuo Saturnum, ac si uelis patrem etiam Saturni Cælium, actum suum reflexit ad ipsum, seq; illi conciliauit, & amorem amādo progenuit, cumq; hoc ipso amore suspicit ipsum, atq; huius animæ actus substantiam essentiamq; producit. Tum uero utrūq; illuc intuetur, tum ipsa genitrix, tum genitus pulcher amor, substantia quidem ad aliud pulchrum semper intenta, habensq; esse hoc ipso in medio, scilicet inter desiderantem atq; desideratum. Et profecto desiderantis est oculus prębens quidem amanti ut per ipsum cernat amatum, præcurrēs autem ipse, & antequàm illi præbeat facultatem uidendi per instrumētum, ipse iam spectulo siue spectamine plenus. Prior quidem inquam non tamē similiter contemplatus, ex eo quòd sistit quidem illi spectamē, ipse uero uelut fructu uescitur uisione pulchri ipsi mirifice circunfusa.

Confirmatio superiorum. Cap. III

Si gra-

SI grauida mulier sæpe ob miram imaginationis affectusq; vehementiam naturali quadã fœtum afficit qualitate, ob hoc ipsum quia sic matri cõnexus: si rursum motio similis animi in proprio corpore subitas exprimit qualitates. Quid mirum ex vehementia simili substãtiale aliquid in ipsamet anima nasci? præsertim in ipsa intellectuali anima vbi actio vehementiaq; & affectio non aduenticia est, non mobilis, sed naturalis penitus atque firma. Et ipse qui videt gaudetq; & appetit efficacissimus est, & obiectum eius est potentissimum, influitq; potenter. Confirmantur hæc ex eo quod si vbique accidentalia rediguntur ad quædã substãtialia proportione quadam congruentia sibi, necesse est & amores qui passiones quędam aduenticiæ sunt ad substantiales amores rite referri. Post hæc notabis iterum duas mundum habere animas oportere, alteram quodãmodo separatam, quæ corpori præsit velut artifex: alteram vero coniunctam, quæ illinc insit corpori, velut forma. Separatam quidẽ oportet adesse, tum quia talis quędam ex intellectu puro proxime micat, tum quia mixtus artifex non absolute imperat artificio. Oportet insuper animam mundo inesse cõiunctam, tum quoniam anima prima fœcunda est ad hanc ex se generandam, tum quoniam oportet mundum esse compositum perfectissimum: itaq; necesse est habere formam suę materiæ perfectissimã id est, viuentem atque sensualem. Non fit autem vnum in mundo ex intellectuali anima proprie atque materiæ (vt vult Plotinus) quoniam intelligentia per actionem affectumq; in oppositum materiæ tendit, sicut neq; fieri vnũ putat in nobis: siquidem nec in nobis intellectualis anima communicat cum corpore in passionibus corpori proprijs neq; corpus cum anima tali in actionibus ad eiusmodi animam proprie pertinentibus. Licet tamẽ dicere intellectualem animã tum in mundo esse mundanam, tum in nobis humanam, atq; ex ea simul & animali vnum ideo confici, quoniam ex illius influxu simul atq; materia fit vnum animal sensuale: cui & illa semper inspirat vitam absq; continuo illius spiritu perituram. Has vtique geminas in mundo animas, iterum geminas Veneres esse memento, quas gemini similes comitentur amores. Memento quinetiam amorem in secunda hac mundi anima non tantum per vim genitalem generare totam in mũdi materia pulchritudinem, sed etiam per efficacem imaginandi potentiam: tum diuinam suspicere formam, tum ad eandem & mundum & quæ sunt in mundo pro viribus prouocare.

ESse uero substantiam essentiamq; ab essentia emanãtem minorem quidem generãte, existentẽ uero simul, negare non licet. Etenim aĩa illa essentia est nata et actu qui super ipsam est: essentia inquã uiuẽs, et ab ipsa entiũ essentia pendẽs, illudq; suspiciens, quod prima essentia est: uehemẽterq; suspiciens. Atqui & primũ ipsius spectaculũ uel spectamen idipsum est. Quod quidẽ tanquã suum bonũ spectat gaudetq; uidens, atq; ipsum uisum tale est, ut quod intuetur nõ negligenter intueatur: adeo ut ipsa uelut uoluptate intẽtioneq; ad ipsum uisionisq; uehementia aliquid generetur ab ipsa, tum ea, tum spectaculo dignum. Quamobrem tum ex eo quod intentissime agit circa spectaculum, tum ex eo quod quasi ab ipso spectaculo defluit, imbutus oculus uelut uisio quædam cum simulacro natus est amor. Qui forte ob hoc dictus est ἔρως, quoniã ab ὁράσεως id est uisione substantiam habet: quando & amor qui passio est ab hoc habet instinctum. Siquidem amor qui essentia est antecedit amorẽ qui non est essentia: atqui & passio ἐρᾶν id est amare dicitur: siquidem amor ipsam huius habet, simpliciter autem amor nõ appellatur. Amor itaq; supernæ animæ talis existit, suspiciẽs ipse quoq; sublimia, tanquã animæ illius pedissequus: atq; ex illa penesq; illã genitus, deorumq; contemplatione cõtentus. Cum uero animam illam separatam esse dicamus, aĩam inquam primo cælum illuminantem: nõ iniuria hũc etiam amorem separatum esse fatebimur. Et si animam ipsam maxime cælestem esse diximus. Quemadmodũ optimum nostrum esse in nobis asserimus, attamen separatum etiam affirmamus. Illic ergo tantum sic ille amor, ubi est inuiolabilis anima. At quoniam oportuit animam

etiam mundi huius esse, ideo comitatur hãc iam alter amor, qui est & huius oculus ex appetitu simul atq; ipsa natus. Cum autẽ huius mundi sit hæc Venus, neq; solum anima, neq; simpliciter anima, merito amorem rursus genuit hoc in mundo regnantem. Qui iam unà cum Venere coniugia nuptiasq́; attingit, tum uero quatenus & ipse desiderium attingit supernum: eatenus iuuenum sursum prouocat animas, atq; animam ipsam cuius est collega, ad superna conuertit, quantum & illa in eorum memoriã potest naturaliter prouocari. Omnis nanq; anima bonum appetit, etiam quæ mixta est alicuiusq; facta. Quippe cum hæc anima deinceps illam sequatur, emanetq́; ab illa.

Duo amores cuilibet animæ naturaliter insiti quasi duo sunt dæmones. Cap. IIII.

AMores qui tanquam noui quidam animorum motus à rebus quę extrinsecus offeruntur quotidie incitantur à nobis tanquam notos leuiter attigit. Diligentius vero prosequitur substantiales amores, id est essentiales perpetuosq́; instinctus ad pulchrum animę naturaliter insitos & assidue quamuis nec eligas nec aduertas trahentes ad ipsum. Quorũ alter in ipsa cognoscendi, alter in generandi potentia naturaliter est insertus. Et quoniam velut præfectus ducit animam, & more prouidentiæ regit appellatus est dæmon. Quãuis præstantior amor appelletur & deus. Dicitur autem hos anima generare, non quidem quotidie, sed ab initio quãdo pro natura sua partim ab æuo sibi tradita, partim ab electiõe vitæ quandoq; contracta instinctus eiusmodi concipit ad seculum regnaturos. Quorum occulto quodã nutu quotidie plures in nobis suscitant affectus atq; cõceptus. Quos sane nec externa duntaxat spectacula, nec præsens affectio corporis, nec noua consultatio porrigit: & profecto perpetuus quidam uitæ tenor plurimum directus ad vnum. Præsertim quãtum spectat ad vitæ speciem scientiasq́; & artes, naturalesq́; facultates vnicuiq; proprias ab eiusmodi dęmone regitur: recto interim ab externo quodã sibi congruo dæmone. Congruunt & rationales animæ omnes per eiusmodi suos amores cum mũdanæ amoribus animæ, quatenus & ipsæ sunt animæ mundanæ sorores. Quæ simul amoresq́; sui ita dependent ab aĩa mundi & illius amore, non quia inde sortiantur essentiam, sed quoniam ad motionis illius exordia quasi concinnendo motiones proprias ordiuntur, perq́; proprios fines ad finem deniq; mouentur illius.

Væri potest nunquid anima quælibet amorem talem in essentia substantiaq́; possideat? Forte uero cum anima totius habeat amorem hunc & constituat, nihil prohibet hominũ animas habere similiter atq; constituere. Et insuper cæterorum omnium animalium animas. Forsan hic amor est dæmon, quem tradunt quemlibet comitari, scilicet essentialis cuiusq; amor. Hic utiq; facile erit, qui cupiditates inserat naturales: quatenus quælibet anima naturaliter appetit, dum quælibet pro natura sua consentaneum sibi gignit amorem, quoad dignitatem essentiamq́; pertinet. Vniuersa igitur anima amorem habeat uniuersum, particulares autem unaquæq; suum. Quatenus autem quælibet se habet ad uniuersam ab ea uidelicet minime segregata, sed in ipsa comprehensa, adeo ut una sint omnes: eatenus & unusquisq; amor ad uniuersum se habet amorem. Comitatur rursus particularis amor particularem animam, & magnus ille amor animã uniuersam: & qui in toto est, ubiq; uiget totus per uniuersum. Rursusq; unus hic euadit in multos, et pro arbitrio apparet ubiq;, figuratus partibus suis, seq; ipsum in imagine quadam si placet ostendens. Putandum uero est Veneres quoq; in mundo esse permultas quasi dæmones unà cum amore nascentes, ex uniuersa quadam Venere profluentes: quæ quidẽ sigillatim unà cum amoribus propriis ab illa dependeant. Siquidẽ anima est mater amoris, Venus autem est anima: amor uero est actus animæ bonum desiderantis.

siderantis. Cum igitur amor eiusmodi unamquanque ducat ad ipsam boni naturam: amor quidē sublimioris animæ deus est, qui animam semper cum illo coniungit. Amor autem animæ iam permixtæ dicendus est dæmon.

De dæmonibus. Cap. V.

Oportere vero dæmones esse medios inter stellas & homines, in Theologia satis ostendimus: vt sphæra quælibet supra nos hac nostra præstantior longe'que amplior rationales habitatores habeat suæ sphæræ conformes, sicut habet & nostra. Nam & ignea quædam animalia esse comprobat Apuleius hoc Aristotelis testimonio: In fornacibus ardentibus quædam animalia propria visa sunt volitare pennulis apta, quæ totum æuum suum diuersantur in igne: cum eo exoriuntur, cum eo pariter extinguuntur. Profecto quod primum ab ipsa viuifica substantia, id est anima vitam accipit, solus est ignis. Est enim ignis inter corpora proximus animæ: quoniam excellētissimus, efficacissimus, mobilissimus. Hinc efficitur, vt fouente calore singula viuant, non fouente non viuant. Secūdo per ignem aer igni proximus vitam sortiri videtur, & pabulum esse caloris: per hæc duo subinde subtilis aqua vicinior aeri, per hanc similiter terra subtilis: per hæc quatuor inuicem congregata, corpus ex quatuor nō iam vaporibus, sed materijs crassioribus compositum atque solidum. Licet autem vbique quod prius est atque simplicius à sequente composito'que resoluere. Sunt igitur animalium rationalium quinque genera. Prima sunt, quorum corpora solus est ignis. Ac si visibilis ignis stellæ sunt, quos antiqui deos nominant: si inuisibilis, dęmones Orpheus ignēos vel cælestes appellat. Qui in planetarum circulis stellarum vicem teneant sub planeta duce, non enim decet ab innumeris animalibus quæ sunt in firmamento, mox ad vnicum infra descendere. Secunda quorum corpora sunt ignis & aer optime mixtus. Hos dæmones idem æthereos vel aereos nominat. Sunt & animalia tertia, in quibus ignis & aer cum subtili quadam aqua componitur: quos dæmones iam nominat aqueos, qui quandoque paulo densiores facti, aspici possint. Neque desunt quarta, quæ tribus iam dictis subtilem adhibeant terram, quasi quendam terræ vaporem. Hi ab Orpheo terreni dæmones appellantur, qui & aliquando paulo vlterius condensati etiam valeant attrectari. Hos etiam nuncupat subterranēos, quoties videlicet subeunt terræ cauernas. Quinta sunt hominum quasi infimorum dęmonum corpora, in quibus præter dæmonicam illam ex quatuor subtilibus mixturam qua dæmones sumus: quæ in nobis spiritus est, primoq; viuit & sentit, mixtura solidiorum est adiuncta. Spiritum vero primo viuere atque sentire, patet ex eo quòd retracto à membris spiritu, mox sensus & motus membra deserit: ideo'que & vita. Cum vero quod prius cognatius quē accipitur firmius teneatur, probabile videtur, animas eiusmodi posteriora gradatim dimittēre corpora, prioribus interim diutius reseruatis: vt quæ fuerūt in corpore solido, diutius postea sunt in tenui, in quo pariter erant, & in quo potissimum sentiebant. Quod & propter cōgnationem facile cedit animæ connectenti: quo vero sublimius simpliciusq; corpus est, eò tardius videtur ab anima deserendum: cælelte vero nunquam. In omni siquidem genere quod primo fit particeps, semper est particeps. Et merito vita sempiterna vbi semel sempiternum corpus ipso suo esse naturaliter animauit, nunquam desinit animare. Solis igitur hominum animabus inferiorum'que dæmonum datum est corpora caduca mutare, quia composita sunt ex dissonis: & ideo solubilia, tum quoniam propter corpus eiusmodi & locum & ministerium à beatitudine distrahuntur. Nefas autem est animas rationales ad contemplationem absolutam naturaliter institutas, diutius illa carere. Quando igitur ad finem perueniunt, in æthereo & cęlesti corpore multa secula viuunt. Quod enim est ex intentione specierum, earum'que principij potissimum, id quàmplurimum est, & maxime diuturnum. Cęlestes quidem dæmones & æthæreos verisimile est & sempiternos esse, & perturbationis expertes, propter naturæ simplicitatem puritatem'que loci. Aqueos autem terrenos'que esse quidem longęuos non autem indissolubiles. Habere & perturbationes animi fermè tales, quales & nos habemus: Vicinitas enim regionis atque naturæ morum affert similitudinem. E duobus primis nihil effluit vnquam. Quare nec opus est nutrimento, sed duntaxat cantibus & figuris luminibus'que delectantur, coluntur'q;, & ita nobis conciliantur, illis præcipue temporibus, quibus ea sidera regnant, quę & illi sequuntur. E duobus sequentibus cum effluat aliquid, instaurare necessārium est: sed in quibus nihil est terreum, satis odor facit conciliatq; aromatum atq; florum exhalatioq; liquorum. Postremi dęmones odoribus & vaporibus indigent crassioribus, qui ex sanguine carnibusq; mittūtur, maxime coctis, & à nobis assumptus. Quare si Porphyrio credis, dices: hos induxisse nos ad animalia deuoranda, vt ipsi penes nos atque è visceribus nostris haurirent sugerentq; sæpe concoctum sibiq; competens ab animalibus alimentum. Est autem eis insita quædam attrahendi sugendiq; facultas qualis membris inest

bris inest

bris inest animalium radicibusq; plantarum, nos autem eos tali quodam nidore ad nos allicimus. Vnde vt ait Porphyrius: Homines ventri dediti vasa fiunt dæmonum immundorum. Quamuis enim dæmones si quo indigent nutrimento, vt ait Iamblichus, id absq; nostra opera sibi passim suppeditare possint: tamē probabile est, posse quasdam illecebras ab homine illis offerri, & incontinentes dæmones incontinentibus hominibus commisceri. Superbi vero superioribus dæmonibus agitantur. Nam primum esse in eis superbiam Porphyrius ait: adeo vt nihil vehementius optent quàm supremos à nobis deos existimari, & pro illis maximè coli. Atque princeps eorum potissimum id contendat, vt deus primus omniū habeatur. Incitare nos ad corporis huius oblectamenta, quibus ipsi in nobis ferme similiter oblectentur. Irritare ad contentiones & prælia, quibus & ipsi inter se aliquando confligantur, & aerem conflictu conturbant, & assidue gaudere mendacio: nos autem illis non posse resistere, nisi quatenus superiorum dæmonum inspirationi mentem diligenter exponimus, sobrij castiq; viuimus, ac deo nos suppliciter commendamus. Sola enim puritate, sanctimonia, pietate genus humanum à potenti malorum dæmonū incursu defendi. Hinc & Democritus orabat, vt bonos dæmones obuios haberet: vtpote qui vt Plutarchus ait, existimaret multos dæmones esse malos: omnes vero appellabat idola in aere grandia inter se emittentia voces, & longæua difficileq; solubilia. Dæmones vero multos esse malos, qui & homines sub prætextu bonorum fallant Iamblichus asserit: sed eos bonorum numinum pręsentiam subito fugere, atque ita legitimum religiosum non posse decipere. Hęc ab Aegyptijs atque Chaldæis. Proinde Plotinus ait dæmonicas animas idcirco ad corpora procliuiores existere, quoniam in eis materia quædam regnet intelligibilis. Hæc autē non solum est ipsa natura formabilis: hæc enim & superioribus inest, sed intima quædam essentię dispositio: in qua nec identitas alteritatem superat, neque status motum, neq; natura communis particularem, neque agēdi facultas potentiam patiendi, per quam sane dispositionem essentia talis tum corpori etiam caduco, tum animi perturbationi videtur accommodari. Ob hanc rationem, quod & Iamblichus asserit: dæmones prouidentiam non vt dij communem habent, sed singuli ad actiones proprias atq; prouincias.

Confutat eos qui dicebant amorem ipsum qui à Platone appellatur magnus dæmon, esse mundum.

CAP. V.

Aterum quænam dæmonis & communiter dæmonum natura est, de qua in conuiuio scribitur à Platone? Natura inquā & aliorum dæmonum, & ipsius amoris. Quemadmodum uidelicet ex indigentia simul atq; copia ex consilio nata in Veneris natalibus ortus est amor. Quisquis opinatur mundum hunc à Platone esse amorē nominatum: non autem amorem esse aliquid mundi natumq; in mundo, argumentis pluribus conuincetur. Primo quidem Plato mundum appellat beatum deum seq; ipso sufficientem: Amorem uero hunc neq; deum, neq; sufficientem dicit, sed semper egenum. Deinde necessarium est, siquidem mundus est ex anima corporeq; compositus: anima uero mundi sua Venus est, principalem amoris partem esse Venerē. Aut si mundus est ipsa mundi anima, sicut & homo est hominis anima, necesse est amorē esse Venerem. Præterea cur nam amor quidem existens dæmon, est & mundus: cæteri uero dæmones qui ex eadem essentia sunt, non sunt & ipsi mundus? Atq; mūdus erit hæc ipsa dæmonibus cōstitutio. Itē ubi amor dicitur pulchrorū dux puerorum, quonam modo id mundo conueniet? Deniq; amorem ait sine stramentis & tegmine, sine calceis, absq; domicilio peruagari. Quę quidē mundo nullo modo possunt nisi aride nimium ineptéq; attribui.

De origine dæmonum. Cap. VI.

QVod vero Plotinus in capite sexto dicit: dæmones ex ipsa totius aīa generatos, atq; Porphyrius in libro de abstinentia dicit: dæmones ex tota aīa pullulasse, ne intelligas substantias ipsas animarum quæ sunt in dæmonibus, ex anima mundi creatas. Imò vero animam hic totam, accipe illam paterā siue deam, ideamq; cōmunem, ex qua Timæus præter

mundi aĩam, seorsum sphęrarũ aĩas, iterumq; aĩas dæmonum hoĩm've asserit esse productas. Nam & Proclus ait in Alcibiade, dæmones à dea viuifica generatos, à qua generãtur & aĩæ. Vult quoque Plotinus, & ab ipsa mundi, & à qualibet anima rationali, suam quandam irrationalem animam emanare, quam nominat dæmonem. Eiusmodi vero dæmones & si suas sequuntur animas, tamen sub communi quodam influxu animæ mundanæ gignuntur ab eis: nam in illius prouidentia est præcipue, vt ipsius naturæ subseruiãt tot talesq; naturæ ad dispositionem vniuersi complendam. Omnino vero qualescunq; sint dæmones, ideo pendere dicuntur ab anima mũdi, quoniam eorum animas ipsa mundi anima per vitales vires infusas materiæ velut escas corporibus alligat. Inter hæc intelligibiles deos ponit, id est ideas & intellectuales cælestium animas. Item sensibiles deos, scilicet stellas. Post eas dęmones qui sunt inuisibiles, siue in cælo sint, siue sub cęlo. Quamuis ipsam dæmonis appellationem ad eos qui sub luna sunt proprie transferant. Corpora dęmonum in superioribus quidem descripsimus ratione quadam liberiore per quam à plerisq; Platonicorum haud longe discederemus. Possumus autem ratione forsitan magis physica dicere, corpora dæmonum sublunarium plurimum esse composita. Nam & elementa in globum vnum vndiq; commiscentur, erit igitur necessario ignis in eis: per hunc enim vita motusq; viget. Erit & aer ignis pabulum: nec solus cũ solo: ne subito dissoluantur. Esto insuper aqua tenuis, nec sine terra subtili, alioqui minimam habebit sub igne stabilitatem. Oportet sane spiritalia dęmonum corpora sicut & spiritus noster esse admodum temperata: vt sint illius vitæ nobilis susceptacula. Oportet igitur in eis tyrannicam ignis voracitatem ita domari, vt & trium numero & horum quidẽ quantitate maiore vnius tyranni rapacitas refrenetur. Non potest autem terra illic esse multa, nec etiam aqua plurima: sit ergo quàmplurimus aer. Secundo loco humor aqueus tenuissimus. Tertio, ignis sed admodum rarus, ne forte sit edax. Quartum teneat subtilissima terra locum. Et quis dæmones omnes sint propemodum temperati, aliqui tamen temperatissimi sunt. In cæteris autem elementum hoc aut illud paulo magis excellit, erunt igitur complexiones eorũ quinque fermè sicut & nostræ: temperata videlicet, & quatuor non adeo temperatæ, stellis quidem subditæ consimilibus, & præsidentes instinctu quopiã naturali hominibus complexionis eiusdem.

De amoris origine, atq; dæmonibus. CAP. VI.

VErum quidnam de amore, deq; ipsius generatione dicẽdum est? Profecto exponẽdum est quid sit amoris mater Penia, id est indigentia, quid've pater Porus, id est affluentia, & qua ratione parentes eiusmodi amori conueniant. Constat autem oportere parentes eiusmodi cæteris quoq; dæmonibus conuenire, siquidẽ oportet naturam essentiamq; dæmonum omniũ qua rõne dæmones sunt, unam esse: nisi forte secundũ nomen commune dicantur habere. Consideremus igitur quomõ deos à dæmonibus distinguamus: quãuis enim sępe dęmones etiam deos esse dicamus, in præsentia tamẽ sic accipiamus: sicut quando dæmonũ genus genusq; deorũ tanq̃ aliud aliudq; inter se discernimus. Deorũ itaq; genus esse passionis expers dicimus & putamus. Dæmonibus autem passiones adiungimus, dicentes etiam sempiternos esse, sequẽti post deos gradu iamq; generi humano propinquos, medios inter deorũ hominumq; genus. Consideratione igitur dignum est, qua ratione dæmones extra passionẽ non permanserint, sed ad deterius natura descenderint. Quærendum etiam est, an nullus in mundo intelligibili dæmon sit: ac rursus, num in hoc mundo dæmones tantum sint: deus autem in mundo intelligibili solum. Forsan potius hicquoque dii sunt, & mundus (ut dici solet) deus est tertius: & usque ad lunam unusquisque est deus. Præstat sane nullum in mundo intelligibili dæmonem appellare, quinetiam si ibi ponatur ipse dæmon, esse deum existimare. Et qui in mundo sensibili sunt usque ad lunam dii uisibiles, deos appellare secundos, post atque secundum deos intelligibiles, sic dependen-

dependentes ab illis, ut ſplendores à ſtellis. Dæmones autem quidnam eſſe dicemus? Forte cum anima infuſa ſit mundo, dæmonem cuiuſq; animæ nuncupabimus uniuſcuiuſq; ueſtigium: Dico autem animæ infuſæ mundo, quoniam purior anima gignit deum: eiuſq́; amorem deum iam eſſe diximus. At quærendum eſt, primo quidem cur nam non omnes dęmones ſint amores: deinde quo pacto hi quoq; nõ ſint à materia liberi? Forte dæmones quidem illi ſunt amores qui gignuntur ex anima bonum pulchrumq́; deſiderante. Nempe omnes quæ hoc in mundo ſunt animæ, hunc gignunt amorem. Reliqui uero dæmones ab anima quidem generantur & ipſi: ab ipſa inquã mundi totius anima, ſed aliis quibuſdam eius uiribus generantur ad uſum uidelicet uniuerſi, implẽtem diſpenſantemq́; ſingula toti. Oportebat enim ipſam totius animam ſufficienter toti mundo præeſſe, atq; ſuppetere, generantem uires dæmonum ipſius toti congruas, atq; conferentes. Verum quonam pacto & cuius materiæ dæmones participes ſunt? Non enim corporeæ, alioqui animalia ſenſibilia forent. Nam & ſi corpora aerea ignea'ue accipiunt, oportet tamen naturam ipſorum prius etiam differentem eſſe, ut particeps quoque corporis fiat. Quod enim omnino purum eſt, non repẽte corpori commiſcetur, quamuis opinẽtur multi eſſentiã dæmonis, quatenus dæmon eſt, unà cum quodam uel aereo uel igneo corpore eſſe. Verum cur nam eſſentia quidem dæmonum commercium habet cum corpore: deorũ uero eſſentia nullum, niſi quædã ſit cauſa in ea quæ miſcetur conferens mixtioni. Quęnam igitur cauſa? Intelligibilẽ oportet materiã ponere, ut quod illius eſt particeps, per illam in hanc quoq; corporum materiam ueniat.

De amore ſubſiſtente, & de intelligentiis in nobis æternis. Cap. VII.

IN capite ſeptimo, vbi dicit, ratio igitur & cætera: intellige pro ratione vim ſeminariam ab intellectu animali fluẽtem in animam, velut patrem in matrem. In qua gignit amorẽ tum ex copia ſua, tum ex quadam animæ indigentia mixtum. Item amorem ponit perpetuũ, tum in intellectu animali ad pulchrum intelligibile contemplandum, tum in natura ad generabile pulchrum. Et vtrunque amorem eſſe aliquid arbitratur eſſentiale atque ſubſiſtẽs, quoniam ab anima per ipſam eſſentiam eius exiſtant. Amores autem qui nuper excitari ſolent, cum non ab ipſa anima ſimpliciter ſint velut agente, ſed contingant in ea iam quaſi patiente ab externis in corpore: non ſubſiſtẽtes dęmones've appellat, ſed paſſiones. Poſt hæc animaduertes intellectum ipſum omnium communem, atque intellectum vniuſcuiuſq; proprium inter ſe longe differre. Rurſum potentiam cognoſcendi quæ non habet in eſſentia ſua ipſum quod cognoſcendum eſt ſecundum illius eſſentiam, ſed quandam eius imaginem eſſe fallacem, certã vero eſſe quę ipſum in ſe habet obiectum. Quod ſi non tanquam imaginarium habet potentia eiuſmodi, ipſummet exiſtit obiectum. Cognitio igitur perfectiſſima qualis eſt intellectus, eſt res ipſæ quæ dicuntur obiecta: imperfectiſſima vero ſicut ſenſus, nec eſt quæ ſentienda ſunt: nec habet, ſed ad illa ſe vertit. Cogitatio vero & ſi nõ eſt illa quæ cogitat, habet tamen, id eſt notiões eorum, ſiue ex ſeipſa proprie, ſiue ab intellectu ſuo hauriat pro arbitrio. Si mundum contempleris intelligibilem, illic non ſolum vniuerſus intellectus eſt vniuerſum intelligibile, ſed etiam in quauis idea intellectus certus eſt intelligibile certum. Præterea intellectus vniuſcuiuſque animæ proprius eſt ſuum ipſum intelligibile. Differt tamẽ & in hoc ab ipſo ſimpliciter communiq; intellectu: ſiquidem non eſt ipſe vniuerſum ſimpliciter intelligibile, eſt enim ipſum ſuo quodam pacto. Habet igitur intellectus noſter vniuerſalium rerũ intelligentiam, ſimiliumq́; amorem: quoniam ipſum vniuerſum intelligibile & habet pariter & exiſtit. At quoniam hic exiſtit hoc ipſum non tam ſimpliciter quàm ſuo quodam pacto, id eſt, non prorſus efficaciſſimo modo: ideo in ſpeciali qualibet notione non omnino diſtincte comprehendit ſingula, quę mens diuina comprehendit. Oportet enim intellectum ad rationẽ ſe imaginationemq; conuertere, vt particularia diſtincte cognoſcat. Quòd autẽ pręter intellectum communem ſint & alij non ſolum diſcurſione, ſed ſtatu perpetuo cognoſcẽtes: à primo diſtincti,

diſtincti, ita confirmari uidetur. Intellectus primus cũ ſit multitudo prima, merito eſt in plures intellectus naturaliter propagabilis. Eſt in eo diuerſitatis idea, eſt etiã identitatis idea, longeq; potentior. Quoniã igitur ſub diuerſitate in plures intellectus diſtribuitur diſcurrentes, merito & in plures ſub identitate deriuatur ſtabiliter cognoſcentes: ſed in ijs inde naturaliter propagatis ita ratio diſcurrens ſubnectitur intelligentię ſtabili, ſicut in prima mente ipſã diuerſitas uel alteritas identitati ſubnectitur. Progredi uero in multitudinem infinitam intelligẽdo, id eſt intelligere ſingula datˀ intelligentiæ noſtræ rationis adiũctæ imaginationisq; miniſterio. Cętera quæ de amore dijsq; diſputantˀ, in libro de amore ſatis confirmaſſe uidemur.

De compoſitione amoris atq; diſtinctione, & de intellectu. CAP. VII.

Lato igitur in amoris generatione Porum inquit fuiſſe nectare ebrium, quando nondum eſſet uinum, quaſi amor ante mundũ ſenſibilem ſit progenitus. & Penia mater eius participauerit naturam ipſam intelligibilem, non autem naturæ intelligibilis ſimulacrum inde uelut apparens, ſed illic interfuerit commixtaq; ſit uelut ex ſpecie & indefinitate quadam. Quam quidem habẽs anima anteq̃ conſequatˀ bonum, uaticinans autem aliquid eſſe bonum, ſecundum indefinitũ intermi natumq; ſimulacrum ſeu uiſum, amoris ſubſtantiã peperit. Ratio igitur nõ in ratione, ſed in appetitu indefinito & ſubſiſtentia debili iam facta, reddidit quod inde genitum eſt, neq; perfectum neq; ſufficiens, imò indigum: utpote quod ex appetitu quodam indefinito & ratiõe non ſufficienti genitum eſt. Eſt autem ratio hæc nequaquam pura: quippe cũ in ſe habeat appetitum interminatum, irrationalem, indefinitum: nunquam enim implebitur quãdiu in ſe habebit rei indeterminatæ naturam. Depẽdet autem ab anima, cum ab illa uelut principio prodeat. Mixtura uero quædam eſt ex ratione non quidem in ſeipſa manente, ſed infinitati permixta: ſiquidem non ipſa ratio, ſed quod micat ex ipſa, infinitati miſcetur. Eſt itaq; amor uelut aſilus quidam indigus ſuapte natura, ideoq; etiam potitus iterum eſt egenus. Non enim naturam habet quæ poſſit impleri. Quippe cum mixtura quędam ſit, mixtura uero talis propterea quòd non poſſidet, non impletur: ſolum enim reuera impletur quod ſuapte natura iam eſt plenum. Quod autẽ ob inſitam indigentiam concupiſcit, etiam ſi ſubito impleatur minime retinet: quandoquidem ingenioſa amoris induſtria ab indigentia proficiſcitur, facultas comparandi ſiue ſuppeditandi ob ipſam rationis naturam ineſſe uidetur. Oportet etiam omne dæmonum genus tale quiddam ex talibusq; conſtitui, horum nanq; quodlibet ad quod ordinatum eſt, eiuſdem comparandi, ſuppeditãdi, appetendi naturam habet: atq; hac ratione eſt amori cognatum, ipſumq; nõ plenum, ſed alicuius boni particularis auidum. Quo efficitur, ut & qui hic boni ſunt, quem habent amorem, ipſius ſimpliciter ueri boni habeant, neq; quendam duntaxat amorem. Qui uero ſecũdum alios dæmones ordinati ſunt, ſecundum alium alium'ue dæmonem diſponantur: quem ſimpliciter habuerant, otioſum iam dimittentes: operantes autem ſecũdum alium dæmonẽ, quem elegerunt ſecundum partem animæ cum illa concordem quæ operatur in ipſis. Qui uero mala cupiunt prauis iam conceptis cupiditatibus, oẽs in ſe amores impediſſe atq; ligaſſe uidentur. Quemadmodum rectam quoq; rationem, ſi qua innata eſt, malis aliquando contractis opinionibus occupare conſueuerũt: quamobrem amores qui natura inſunt atq; ſecundum natu-

ram boni sunt: & inferioris quidem animæ amores, dignitate potentiaque inferiores sunt: superioris autem, superiores. Omnes deniq; in essentia collocati: qui autem præter naturam accidunt, passiones quædam sunt aberrantium: neq; essentia ullo modo, neq; subsistentiæ ullę essentiales: quippe cũ non ab ipsa anima facti sint, sed uitium animæ comitentur: generãtis uidelicet similia quædam pro affectu habituq; cõtracto. Probabile uero est omnino uera quidem bona, quæ agit anima quoties secundum naturam agit in rebus ratione determinatis essentiã esse: alia uero animam ex seipsa nõ agere, ideoq; nec aliud quicquam esse quàm passiones: sicut & intelligentiæ falsæ se habẽt, non habentes sub seipsis essentias, quales habent reuera intelligentiæ ueræ, sempiternæ, determinatæ: habentes simul intelligere, intelligibileq; & esse: non solum in eo quod simpliciter se habet: sed etiã in unoquoq; circa ipsum reuera intelligibile, & intellectum in unaquaq; specie. Quinetiam in unoquoq; nostrum constat pure inesse intelligentiã atq; intelligibile, nec simul quidem, & nostrum id atq; simpliciter: unde amor nobis inest ad simplicia quoque & uniuersalia tendens. Quippe cum tales etiam intelligentiæ insint, ac si cuiusdam particularis adsit intelligentia, secundum accidens adesse uidet. Quemadmodum de proprio hoc triangulo intelligit quis rectos angulos duos habere, quatenus triangulum ipsum simpliciter habere duos rectos intelligit.

De Ioue, & hortis eius & Venere, & Poro, & Penia, & amore. CAP. VIII.

CAEterum quis nam hic est Iupiter? in cuius hortos Plato Porum dicit ingressum. Quid'ue hi horti sunt? Venus quidem ut iam cõuenimus, anima est: Porus autem omnium ratio. Reliquum est quid Iouem, quid'ue Iouis hortos significare uelit, aperiamus. Iouem profecto esse animam nullo modo dicendum, cum iam animã esse Venerem cõcesserimus. Imò uero Iouem à Platone hic nominatum debemus accipere, ex Phędro quidem magnum illum ducem, quem scilicet describit in Phędro: alibi uero quem tertium ponit deũ. Sed planius in Philebo, quando dicit in Ioue esse regiam quidem animam: regiũ insuper intellectum. Si ergo Iupiter magnus est intellectus & anima, atq; in numero disponẽtis causarum, disponi uero secundũ id quod excellentius est oportet, & ob alia multa: & quia causa est, causaq; regia atq; ducens: si inquam ita est, Iupiter quidẽ secundum intellectum erit: Venus autem quæ ipsius est, & ex ipso, atq; cum ipso, secundum animam collocabitur, scilicet secundum speciosum splendidumq;: & secundum id quod in anima est, syncerum, innocuum, delicatum: ex quibus omnibus anima Venus cognominatur. Etenim si secundum intellectum quidem in deorum numero masculos iudicamus, secũdum uero eorundem animas solemus fœminas nominare: quippe cum cuilibet intellectui cohæreat anima, merito hac insuper ratione aĩa Iouis erit Venus. Præsertim cum huic rationi sacerdotum quoq; theologorumq; testimonia suffragentur. Hi nempe pro eodem accipiũt numine Venerem atq; Iunonem, ac stellam in cælo Veneris stellam Iunonis appellant.

Confirmatio superiorum. CAP. IX.

POrus igitur cum sit ratio quædam eorum quæ in mundo intelligibili intellectuq; sunt, ratio inquã iam latius explicata: nimirum circa animam fit atq; in anima. Quod enim in intellectu collectum est, neq; ab alio manat in ipsum, id iam in Poro inde ebrio significat aduentitiam plenitudinem. Quod autem illic est, implens nectare Porum, quidnam est? Profecto est ratio à superiori principio defluens ad inferius. Quamobrem ab intellectu in anima ratio hæc concipitur, quãdo Venus nata dicitur, ac dũ concipitur in Iouis hortos fluere iudicatur: hortus uero oĩs est splendor & copiæ decus. Refulgent uero Iouis horti ratione, ornamentaq; Iouis sunt splẽdores ab ipsius intellectu in animam emicãtes. Quid enim aliud Iouis horti significare possunt? quàm imagines splendoresq; ipsius: quid rursus splendores ornamentaq; Iouis sunt, nisi rationes ab ipso fluentes? simul autem rationes dicuntur Porus, id est affluẽtia felix, thesaurusq; diuitiarum pulcherrimarum iam palam et perspicue refulgentium. Iam uero idipsum est ebrium nectare fieri. Quid enim aliud apud deos est nectar, quàm quod deus aliquis haurit. Quod autem menti subest, mentis haurit rationem: mens autem ipsa iam satura cõquiescit. Cumq; iam possideat, merito ebria non euadit: quippe cũ nihil habeat peregrinum. Ratio uero proles est mentis post mentẽ subsidens, nec amplius sui ipsius existẽs, sed in alio iacẽs: in horto Iouis (ut fertur) & tũc quidem, quando Veneris natalia celebrantur, id est nascente Venere. Oportet autem fabulas si modo futuræ sint fabulæ nec procul à uero, temporibus quæ narrant diuidere, multaq; à seinuicem segregare: quæ simul quidem sint tempore, ordine uero & potentia discrepent. Quãdoquidem & rationes atq; sermones inducere generationes ingenitorum consueuerunt, & quæ simul existunt discernere: atq; postquam pro uiribus docuerunt, intellecturis connectere quæ diuiserant iã concedere solent: connexio uero summaq; nostra in præsentia est eiusmodi. Anima cum mente simul existens, & ab ipsa mente subsistens: rursus rationibus hinc imbuta, ipsaq; pulchra pulchris admodum exornata, affluentiaq; luxurias: adeo ut in ea iam splendores uarios liceat contueri pulchrorumq; omnium simulachra, id inquã totum Venus ipsa censetur. Rationes autem omnes in ea appellãtur Porus, id est affluentia felix, à superno nectare profluens: at uero splendores in ea quatenus in ipsa uita micant, Iouis horti dicũtur. Vbi & Porus iacere traditur, his iam grauatus quibus iam fertur imbutus. Cum uero uita in ordine rerum micat, imò uero semper ea micante dii conuiuio discumbere iudicantur: utpote qui eiusmodi quadam felicitate fruantur. Amor autem necessario ita semper extitit quandiu & anima, ex appetitu animæ ad præstãtius bonumq; profectus. Est autem res quædam mixta, particeps quidem indigẽtiæ, quatenus affectat impleri: neq; tamen expers copiæ, quatenus residuũ eius quod habet exposcit: si enim expers boni foret omnino, nunquam bonum appeteret. Quamobrem ex affluentia simul atq; penuria narratur exortus: quinetiã defectus appetitusq; simul atq; memoria rationum conspirantes in anima, actũ erga bonum qui amor dicitur genuerunt. Mater autem eius est Penuria, quoniam

appetitio semper est indigentis. Materia uero est ipsa Penuria, quoniam materia omnium est egena: quinetiam indeterminata natura appetiōis uergentis ad bonum declarat idipsum quod appetit, quatenus appetit magis uicem habere materiæ: neq; enim forma neq; ratio adhuc in eo quod bonum appetit, qua ratione appetit, esse uidetur. Quātum tamen ad seipsum spectat, species tantum est permanens in seipsa, simulq; affectans accipere naturā suam bonum adhuc accepturam, comparat ad occurrens bonum iam quasi materiam. Amor deniq; sic est materiæ particeps, talisq; dæmon ex anima, quatenus bono quidem quodammodo caret, sed appetit procreatus.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM QVOD INCORPOREA NON PATIANTVR.

Summa libri.

SVmma libri huius est asserere rem incorpoream pati non posse. Rem quidē incorpoream appellat, quę vel nullam in sua ratione quantitatem includit, quamuis eam extrinsecus accipere valeat, hæc autem materia est: vel quantitatem prorsus excludit, hæc autem est mens & anima. Præterea passionem esse vult mutationem, quæ substantiam perdere valeat, siue diuisione contingat, qualis accidit quantitati rebusq; necessariam habentibus quantitatem: siue contingat alteratione, qualis accidit contrarijs inter se qualitatibus: atq; insuper formis, quas necessario qualitates eiusmodi comitātur. Igitur tā materia prima, quàm anima res est incorporea: neque quantitatem neque qualitatē eiusmodi propriam sibi vendicans, ideoq; à passione seiungitur. Ac multo magis anima quàm materia. Anima enim non solum formas nō admittit perniciosas: verumetiam nec nouas aliquando qualescunq; sint formas videtur accipere. Multa igitur in sequentibus de immutabili animę rationalis essentia, deq; partibus eius: nonnulla insuper de essentia prima, plurima de illius opposito, id est de prima materia disputantur, quatenus id denique cōfirmetur, rem incorpoream esse passionis expertem.

Anima neq; patitur, neq; formas qualitatesue suscipit. Item de duplici imaginatione.

IN prima igitur libri parte quę capita quinque continet, ostendit animam non esse passioni subiectam. In secunda deinceps ostendet simile aliquid de materia. Quantum vero ad primam spectat, animaduertes nullam incidere à corporibus impulsiōem vel qualitatem in potentia animæ cognoscentem. Siue enim inciderit modo quodam naturali, & vt ita dicam materiali, confundetur cognitio & discretio protinus, & iudicium, siue imaginali quadā conditione saltem id eueniet, vt corpora forment animam: quod dictu nefas. Nam ad animā tanquam superiorē spectat formare corpora, non inde formari. Omnino vero omnis cognitio & affectus animæ etiam ad corporalia vergens, est actio quædam animæ circa talia: neq; interim patitur inde. Neq; enim conuenit cum corporibus in materia, qualis communio solet aliquam passionis vicissitudinem in agente committere. Quid igitur est sentire? Est quidē in anima hoc ipsum, scilicet adhibere seipsam, & expedire vim suam circa illa ad quæ habet essentiam consentaneā, & naturaliter aptā. Recordari quoq; similiter est expeditissime hoc ipsum efficere. Nulla igitur potentia cognoscendi per nouas formatur imagines, sed intellectus quidem actu semper est illa ipsa quæ cognoscit. Ratio vero & phantasia ex eo statu in quo sunt secundum potentiam illa quæ ab ipsis excogitata sunt, actu quandoque fiunt illa, quæ secundum actū in intellectu sunt semper. Sensus exterior percipit sentienda, nō accipit. Vegetatiua nutrit, mouetq; neq; nutritur interea vel mouetur. Hæc omnia cōfirmat Porphyrius ostendēs quando anima dicitur pati, hanc ipsam passionem non esse alterationem vllam in natura vel aliqua qualitate, sed accommodationem quandam & affectionem animæ ad rem hāc aut illam. Esseq; id aliquam actionem animæ circa externa, sed angustam: quādo scilicet suæ potentiæ affectusq; amplitudinem ipsamet contrahit ad angustum. Concluditq; Porphyrius, omnes animæ qui dicunt motus, nō esse proprie motus in aīa, sed in corpore. Et in anima quidē esse actiones, in corpore vero eosdē fieri passiones. Addit, actus vegetatiōis & sensus atq; memoriæ non

viæ non imaginales esse, sed ita quodammodo naturales, vt calefacere, calere, illuminare, lucere. Eadem Plotinus existimat. Notabis interea virtutem communiter in anima duplicem. Alteram quidem velut priuatam, scilicet alicui partium animæ propriam. Hæc autẽ est, vt quęlibet rite suum officium peragat: alteram vero quasi publicam, scilicet vt cunctæ partes inuicem rite concinant, à mente regatur ratio: huic irrationales subinde vires obtemperent, inter quas concupiscentia subsit audaciæ. Neutra virtus est velut qualitas animæ impressa sicut subiecto similiter neq; vitium, sed est potius velut motus & actus, horumq; vacatio. Siqua vero in nobis est qualitas vel aliunde impressa per modum naturæ imaginis ve vel actionibus acquisita: eiusmodi quidem non est in anima, sed in corpore potius, sic proprie, aut sic affecto. In quo & formationes passionesq; fiũt, dum anima vegetat, sentit, afficitur, atq; iudicat. Nulla deniq; in anima mutatio fit nisi progressio à potentia quædam in actum, atq; hæc quidem non ab alio motore, sed ab ipsamet anima: neq; rursus in actũ qui adueniat quasi qualitas, sed qui prodeat velut actio. Siqua vero pars animæ passiua dicitur, non subiectũ aliquid passionibus corporalibus intelligitur, sed principium passionum. Animaduertes iterum duplicem in nobis imaginationem, primam quidem in anima rationali discursionis & iudicij cõpotem, similem quodammodo rationi. Secũdam vero ab hac impressam in anima seu vita in nobis ratione carente: quæ sane imaginatio nõ tam discursione vtitur, quàm fertur instinctu quamuis intimo, sed circa corporis passiones, quæ tãquam communis sensus principium est sensuum reliquorum. Ponit quandoq; Plotinus per translationem quãdam imaginationem in parte etiam vegetali, quæ neq; fit discursio per formas, sicut prima: neq; intuitus formæ, vt secunda. Sed formæ intus vigentis expressio in seipsa perq; hanc impressio in materiam: vbi naturalis actio est tanquam imaginatio quædam substantialis agens, nequaquã imaginando. Hic quoq; notabis à facultate animæ vegetali facultatem concupiscendi irascendiq; pullulare, quemadmodũ ab intellectu naturaliter ratio profluit: & subinde imaginatio prima, à qua profluit & secunda.

PLOTINI ENNEADIS III. LIBER VI. DE IMPASSIBILITATE INCORPOREORUM.

Anima sentiendo & uiuificando passiones corporis ipsa non patitur. CAP. I.

SI sensus dicamus nõ esse passiones, sed actiones iudiciaq; circa passiones: quæ quidem passiones circa aliud quiddã fiant uelut forsan circa corpus tale, iudiciũ uero fit in anima: neq; ipsum passio sit, alioqui oporteat aliud quoq; iudicium esse, atq; per infinitum progredi. Si inquam ita dicamus, nihilominus et hic dubitare continget: utrum iudicium ipsum qua ratione iudicium est, nihil habeat illius in se de quo iudicatur: an formam eius quandam, quam si habeat iam passum fuisse uidebitur. Licet tamen dicere de his quę formationes sensuum uel ipsius intelligentię nuncupantur, longe aliter fieri quàm à plerisq; existimetur. Quod pręcipue in intelligentiis ipsis apparet, quæ quidem ipse quoq; sunt actiones, potentes aliquid absq; passione cognoscere. Omnino uero nostra tum ratio tũ uoluntas optat: ne aĩa talibus conuersionibus mutationibusq; subdatur, quales sunt calefactiones frigefactionesq; corporũ. Oportet quinetiã de parte aĩæ quæ passiua dicitur diligẽter considerare, utrũ hanc quoq; immutabilẽ fateamur, an soli huic passionem aliquam cõcedamus. Sed de hoc in sequẽtibus, nunc uero priorum dubitationes discutiamus. Ambigitur sane quo nam pacto immutabile possit esse etiam quod est ante passiuũ atq; sensum, et omnino quodcunq; sit aĩæ, quandoquidem prauitas in ea fiat: et falsa sæpe opinio ignorantiaq; contingat. Rursus conformitas et difformitas dũ gaudet, mœret, irascitur, inuidet, æmulatur, affectat, quiescit nusquã, quolibet incidente

mouetur,& permutatur. Verũ si anima corpus est,habetq; magnitudinem, difficile est imò etiã impossibile,eã impassibilẽ immutabilemq; ostẽdere in quouis eorũ,quæ circa ipsam dicunt accidere. Sin aũt est essentia magnitudinis expers,oportetq; dotẽ illi incorruptibilẽ nõ deesse: cauendũ est, tales illi concedere passiones:ne forsan inscii eam esse corruptibilẽ concedamus. Tũ uero siue numerus siue ratio (ut solemus dicere) eius essentia est, quonã pacto passio ulla numero uel rationi continget? Sed potius rationes irrationales & impassibiles passiones in ea fieri est putandum,atq; hęc à corporibus in eam translata,per oppositionem accipienda sunt singula: & secundum analogicam proportionem quasi traducta:adeo ut anima habens hęc non habeat,& patiens non patiatur:& quis talium modus sit,cogitandum.

Quid uirtus,quid prauitas:& quod non sint uelut qualitates in anima,sed ut actus. CAP. II.

Rincipio de uirtute uitioq; dicendum,quidnam fiat,quando uitiũ inesse animæ dicitur. Etenim sæpe solemus dicere, oportere, à uitioso auferre nõnihil,quasi sit aliquid in ipso mali. Itẽ adhibere uirtutẽ atq; ornare,& honestatẽ pro turpitudine præcedẽti adducere. Nunquid igit si dicamus uirtutẽ esse consonantiã quandã,uitiũ uero dissonantiam: opinionem antiquis consonam in medium adducemus? ac præterea ad id quod quærimus admodũ conducemus? Si enim uirtus est hoc ipsum,scilicet partes animæ esse secundum naturam inter se cõcordes,uitiũ uero esse discordes:nihil utiq; aduentitium, nihil aliũde nobis adueniet: sed pars quælibet qualis in se est concentum ingredietur,neq; ingredietur in dissonantiam sic se habens:quemadmodum tripudiatores saltantes,& inuicem concinentes : & si non iidem sint , & solus qui canens , cæteris non canentibus:et quolibet secundum se cantante. Non enim oportet concinere solum, uerumetiam quemlibet quantum ad se pertinet musica propria rite cantare: adeo ut & illic in anima consonãtia sit,quando pars quælibet quod sibi est cõsentaneum peragit. Oportet sane ante consonãtiam ipsam aliã uniuscuiusq; partis uirtutẽ esse uel aliã prauitatem,ante mutuã dissonantiã. Quonã igitur præsente quælibet pars est mala? Forsan prauitate præsente. Quo rursus bona? præsente uirtute,in parte quidem rõnali si quis inscitiã esse prauitatẽ eius cõfiteatur. Inscitiã inquã per negationem scientiæ nullius ob hoc præsentiã afferret:at quando falsæ quoq; opiniones insunt,quę quidem potissimum faciunt prauitatem:quidnam prohibebit,aliquid illic intus fieri,atq; ita ipsam animæ partem fuisse iam in qualitatem aliquam permutatã. Præterea irascẽdi natura nonne aliter affecta est,quãdo meticulosa est:aliter aũt quando est fortis. Itẽ uis cõcupiscendi quãdo intẽperata est, aliter est disposita, q̃ qñ est temperata. Forte uero ubi quodlibet uirtute præditũ iudicatur, agit tunc secũdum eam essentiam, qua quod est existit: idq; esse dicimus rationi obtemperare. Et facultas quidem rationalis ab intellectu regitur, reliquæ uero à ratione. Forte etiam ratiõi obtemperare est quasi uidere, dum uidelicet quod obtemperat uidetq;,non figuratur quidem,sed intuetur:actuq; existit quando uidet. Sicut uisus et potentia et actu existens una eademque essentia est: actus autem non est alteratio, sed simul ad id se adhibet ad quod essentiam

habet ac-

habet accommodatam atq; cernit,& procul à passione cognoscit. Quinetiã ratiocinandi facultas ita se habet ad intellectum atq; uidet, & potentia intelligendi tale quiddam est, nõ quòd intus impressiones uelut à sigillo suscipiat, sed habet quod uidet, rursusq; non habet. Habet enim ex eo quod cognoscit, non habet autem propterea quòd nihil à spectaculo illatũ illic imprimitur, ut forma fieri solet in cera. Meminisse uero oportet memoriã quoq; nõ esse quandã formarũ impressarum custodiã, sed facultatẽ quãdam animæ ita seipsam excitantis, ut & quod non habet habeat. Quid ergo? Nonne alia erat, antequàm ita recordaretur,& alia rursus quando iam recordatur? Si tibi placet aliam dicere, ne tamen dicas alteratam, nisi forte quis alterationem nominet quandam ex potentia in actum progressionem: at tamen nihil ibi est adiunctum, sed quod naturaliter facere potest id efficit. Omnino uero rerũ immaterialium actiones non ita fiunt, ut uires ipsæ quæ agunt interim alterentur, alioqui & interirent, sed potius efficiant permanendo. Quod aũt agẽs patiatur agendo, rerum quæ cum materia sunt conditio esse solet: sin autem quod immateriale est patiatur, non habet quo maneat, quemadmodũ in aspectu uisione quidem agẽte, oculus est qui patitur. Opiniones autem quasi uisiones quædam sunt. At irascendi natura quo nam pacto timida? & quo pacto fortis? forte timida quidem est, propterea quòd uel non aspicit rationẽ, uel rationem aspicit iam malam, uel indumẽtorum uitio uelut defectu uel labefactatione armorum corporeorum, uel agere prohibetur, uel nõ incitatur: fortis autem est si contra fiat, in quibus nulla alteratio est, nulla est passio. Rursus uis ipsa concupiscendi quoties agit sola, affert intemperantiam: Omnia enim interdum agit sola, neq; tunc adsunt reliqua, quibus licet quandoq; præsentibus uicissim exsuperare, ipsiq; mandare. Ipsum uero quod in uidendo uersatur interim aliud agit, neq; enim agit omnia, sed uacat alicubi, propterea quòd alia quædam quoad potest contueatur. Forsan uero plurimum mala corporis habitudo huius est prauitas, uirtus autem habitudo cõtraria: quapropter nulla utrinq; animæ facta est adiunctio.

Anima non est subiectum corporalium passionum, sed principium. CAP. III.

QVærebatur aũt quomodo cõformitates, difformitates, dolores, iræ, uoluptates, concupiscẽtiæ, metus, non sint permutationes interiora mouentes. Oportet sane de his quoq; ita distinguere, negare quidẽ alterationes earumq; uehementes sensus nobis accidere, est omnibus manifesta negare. Oportet igitur id concedentes quidnam sit quod transmutatur inquirere. Profecto si talia quædã de anima cõcedamus, uidebimur simile quiddã admittere. Perinde ac si animã esse rubeã uel pallidã concesserimus, minime aduertẽtes, propter animã quidẽ eiusmodi passiones accidere, sed circa aliud quiddã, quod compositũ sit uersari. Iam uero ipsa uerecundia in anima in quadã turpitudinis opinione consistit, quoniã uero ipsa corpus continet, quod quidẽ, ne in uerbis erremus, dicendũ est esse in ipsa anima continente, neq; idem esse cum inanimato corpore. hoc inquam ex ipsa animæ uerecundia in sanguine permutatur, præsertim si facile mobile fuerit. Præterea timoris principiũ est in aĩa, pallor aũt in corpore,

dum sanguis ad interiora relabitur. Item in uoluptate sensibilis ipsa manifestaq; diffusio atq; dilatatio fit in corpore. Quod uero tunc fit in anima, non est passio: similiter etiam de mœrore dicendum. Quandoquidem & in affectu concupiscendi principium quidem appetendi in anima existēs uelut initio latet: quod autem inde procedit, sensus ipse iam percipit. Iam uero quādo dicimus animā libidinibus & discursionibus rationis opinionibusq; moueri, nequaquàm intelligimus eam in his iactari, sed ex ipsa fieri motiones: quandoquidem & uiuere motum esse dicentes, non intelligimus alterationē esse. Nempe uniuscuiusq; partis actio naturalis uita est à seipsa minime distans. Summa deniq; horum sufficiens erit eiusmodi: Si neq; actiones, uitas, appetitus, esse alterationes quasdam admiserimus, neq; memorias esse formulas quasdam impressas animo, neq; phantasias esse configurationes uelut in cæra descriptas concesserimus, consequens erit absq; controuersia confiteri, animam in omnibus quæ actiones motionesq; nominantur, eodem modo se ipso subiecto essentiaq; habere. Tum uirtutem & prauitatem non sic in anima fieri, ut uel album & nigrum, uel calidum & frigidum circa corpus, sed eo quo diximus modo animam ad utrunq; per omnia simpliciter opposita se habere.

Confirmatio superiorum, atq; de duplici phantasia. CAP. IIII.

Onsiderandum uero de parte animæ, quæ passiua dici solet, tametsi de hac quoq; nonnihil est dictum, ubi de passionibus omnibus, quæ uel in ipsa irascendi uel concupiscendi natura nascūtur, qua ratione fierent pertractauimus. Verūtamen aliquid insuper de hoc ipso dicendum. Primo quidem definiendo quid nam hoc ipsum sit, quod passiuum in anima nominatur: dicitur itaq; id patibile, circa quod passiones uersari uidentur: hæ uero sunt quas uoluptas dolor'ue sequitur. Passionum uero aliæ quidem ex opinionibus oriuntur, ceu cum quis opinatus se iam moriturum metuit, aut bonum sibi mox affuturum gaudet: ubi certe opinio quidem est in alio, perturbatio uero incitatur in alio. Aliæ autē passiones quodammodo tales sunt, ut improuiso exorientes, in eo quod naturaliter opinari potest, gignant opinionem. Opinionem quidem permittere opinantem interim immobilem permanere iam diximus. Inopinatus autem metus accedens, si repetatur altius ab opinione, rursus trahit exordium, uelut perceptionem quandam præbens parti animæ metuenti: quid enim hic facit ipse metus? perturbationem aiunt concitationemq; in existimatione expectationeq; mali. Phantasiam profecto esse constat in anima, tum primam quā appellamus opinionē, tum eam quæ ab hac nascitur, neq; ulterius est opinio, sed circa id quod est inferius, quasi opinio quædam exilis & obscura, & indiscreta quædam imaginatio, qualis inest naturæ, uelut actio quædam quatenus unumquodq; facit, ut dici solet absq; officio phantasiæ. Sensibilem uero perturbationem inde sequentem patet in corpore fieri, ceu tremorem, concussionem, pallorem, uocis impedimētum: non enim in parte animæ ulla talia fiunt, alioqui corpoream nominabimus. Nam si qua

pars

pars animæ talia pateretur, non etiam in corpus talia peruenirent: quippe cũ id ipsum cuius officium est hæc mittere, non amplius peragat missionem, propterea quòd à passionibus iam oppressum sit, & ab seipso distractũ. Proinde patibilis pars hæc animæ non corpus quidem est, sed species aliqua, in materia tamen: tum concupiscendi facultas, tum uis nutriendi, augendi, generandi, quæ quidem concupiscibilis patibilisq; speciei radix est atq; principium. Nulli uero speciei perturbatio uel passio debet accidere, sed permanere quidẽ ipsa, materia uero eius passionẽ subire quoties mouẽtis illius præsentia passio surrepit: non enim quod uegetale est, quãdo uegetat, uegetat, neq; quando auget augetur, neq; omnino cum mouet, mouetur ea motione qua mouet, sed uel nullo modo, uel alia quadam ratione motionis uel actionis moueri dicitur. Oportet itaq; ipsam speciei naturam esse actum, & præsentia facere, ceu si harmonia chordas seipsa moueret. Erit igitur quod patibile in anima nuncupatur, passionis quidem causa, siue ab ipso fiat motio passionis ex sensuali uidelicet phantasia, siue etiam seorsum à phantasia. Considerandum id præterea nunquid opinione desuper ordiente, ipsum quidem in harmoniæ specie maneat, causæ uero mouendi musico comparentur, deinde quæ per passionem impulsa sunt chordas referant. Nam & ibi nõ harmonia quidem patitur sed chorda, neq; rite chorda mouetur, uel si musicus uelit, nisi id harmonia dictauerit.

Purgare animum non est qualitatem aliquam auferre, sed affectum actumq; dirigere. CA. V.

QVid nam igitur concedẽdum nobis est animã philosophiæ studio reddere passionis expertem, siquidem nec ab initio quidem patitur. Forte quoniam ab eo quod patibile dicitur uelut imaginatio quædam in eam incidens, quæ deinceps sequitur passionẽ perturbationemq; infert, ipsiq; perturbationi coniugatur opinabilis imago mali. Eiusmodi passionem ratio philosophica præcipit extirpare, neq; permittere ullo modo alicubi pullulare: quasi ubicunq; nascatur, anima nondum prospere ualeat, ubi uero non germinet, sana sit. Quippe cum imaginatio, quæ passionis causa nondum inciderit: uelut si quis molesta somniorum uisa excutere cupiens, animam reuocet ad uigiliam. Aut si passiones accidisse dicat ab his quæ extrinsecus sentiuntur, passiones eas animæ esse dicens. Sed quæ nam animæ purgatio erit, cum nullo modo inquinata sit anima? Aut quid nam erit eam à corpore separare? Forsan purgatio quidem erit animam relinquere solam, neq; permittere ut unà cum aliis commercium habeat, aut respiciat aliud, aut rursus opiniones habeat alienas, quæcunq; sit opinionum (ut dictum est) passionumq; conditio, aut simulacra inspicere, uel ex ipsis parere passiones. Si autem ad superiora ab inferioribus conuertatur, quid nam prohibet hanc esse purgationem, atq; etiam separationem animæ quandam, anima uidelicet nondum adeo corpori mancipata, ut facta sit corporis, quæ quidem quasi lumen est turbido non immersum, quàmuis etiã impatibile sit, quod turbido est infusum? Eius aũt quod patibile dicitur, purgatio quidem est suscitatio quędam ab intuitu absurdorũ passim simulacrorum

chrorum: separatio uero est haudquaq; præcipitari, uel imaginationem ad infima detorquere. Est iterũ separare ipsum, illa è medio tollere, quibus sublatis quodammodo id segregatur, quando uidelicet nõ permittitur iacere in spiritu ob uoraginem turbulento, ne forte sit carnibus suffocatum, sed id in quo est rite extenuatur, ne ipsi forte recalcitret.

Quod in uera essentia continetur uita & intellectus. Item de uno quod est super essentiam, & de uno quod est infra eam.

IN capite sexto notabis, ens verum esse illud quod omnino est ens, idest cui non deest aliquid ad perfectionem essentiæ necessarium. Essentia vero perfecta actum intimũ & perennem suipsius includit, idest vitam, atque hunc quidem exigit maxime intimum. Talis autem est si intelligentia fuerit, hæc enim est vitæ reflexio in essentiam. Ex prima ergo essentia velut ex radice pullulat in seipsam vita simul & intellectus, sed germen eiusmodi eatenus ex ea nascitur, quatenus fœcunditatem habet ex ipso bono, communem dico ceu vitis ex sole. Vt autem fœcũditas hæc ad vitam proprie intellectumq; distinguatur, ex ipsamet essentia prouenit, ceu ex vite factum est, vt virtus solis determinetur ad vuam. Munera igitur viuendi intelligendiq; & similia ex ipso quidem bono, velut principio communissimo atque fine, ex ipsa vero essentia prima profluunt, velut ex radice propria & quadam potestate formali. Proinde verum ens veramq; essentiam Plotinus hic non solum accipit ens ipsum, omnium caput entium, sed etiam omnem formam habẽtem esse suum, atq; existere in essentia propria, ideoq; à materia separabilem. In qua propterea nulla est potentia & procliuitas ad non esse, nulla miscetur aliena natura, nihil deest ad suam existentiam necessarium, potentia speciei redacta est semper in actum: in qua rursum vnà cum essentia pariter vita & intellectus includitur. Eiusmodi sunt intellectus omnes & intellectuales animæ, in genere veri entis connumerata. Nam formæ sensibiles inseparabiles à materia, entia non vera dicũtur ob contrarias earum quas hic diximus rationes. Cum vero materia longius admodum à prima rerum forma distet, q̃ formæ sensibiles, atque hæ non vere entia nuncupentur, nimirum ipsa vere non ens appellari à Plotino & Porphyrio cõsueuit. Quoniam formale in seipsa nihil includit, sed prorsus excludit: esse vero formæ munus est, siquidem essentia prima idem est quod prima forma naturaliter omniformis. Huc adducenda sunt quæ de ipso vno in Parmenide tum negantur, tum iterum affirmãtur: & quæ in sophiste de ente similiter atque non ente. Vnũ ergo tribus præcipue modis accipies, aut quod cum ente videtur æquari, aut quod ente superius est, aut quod est inferius. De vno quidem quod enti æquale est, præcipue de ipso ente primo, omnes rerum species proprietatesq; affirmãtur: est enim fons entium omnium, & exemplar. De hoc ergo dici solet, est idem & alterum, stabile, mobile, æquale, inæquale, magnum, paruũ, atque similia: sunt enim illic ideales omniũ rationes. De vno autem supremo hæc similiter negantur omnia, est enim illic non horum forma, sed causa. De vno tandem infimo, idest materia, omnia hæc æque negantur: nihil enim habet in seipsa formale.

Formæ separatæ uel separabiles à materia dicuntur entia uera, coniunctæ uero materiæ necessario dicuntur entia non uera, materia deniq; dicitur uerum non ens. CAP. VI.

DIctum iam satis arbitror quemadmodum existimandũ sit passionum omnium expertem esse essentiam ipsam intelligibilẽ, quæ quidem omnis in speciei ordine collocatur. Quoniam uero materia quoq; aliquid incorporeum est, quamuis alia ratione, inuestigãdum est de hac iterum quonam pacto se habeat. Vtrum passiua (ut fertur) commutabilisq; per omnia, an potius hanc quoq; esse oporteat à passiõe remotam. Et quomodo dicatur à passione seiũcta. Principio ad id perductis, deq; natura materiæ qualis nam sit tractaturi, asseuerare debemus entis naturam essentiamq; & esse, non ita se ut multi opinantur habere. Est enim ens quod re uera ens quis possit dicere (ut ita dixerim) enter ens. Hoc autem est quod omnino ens est, id uero cui esse ipsius deest nihil. Cũ uero perfecte sit ens, nihilo indiget quo sit atq; seruetur, sed ipsum aliis quæ uidentur esse, ut esse uideantur est causa. Si hæc uera sunt, necessarium est ipsum in uita esse;

atq; uita perfecta. Alioqui si in hoc ipso deficeret, nequaquàm ens magis foret: id autem intellectus est, sapientiaq; perfecta. Itaq; determinatum est atque definitum, ac penitus absolutum: neq; quicquàm illic in potentia est, quod non iam in tanta quadam potentia sit, alioqui defectum aliquem pateretur. Quamobrem sempiternũ est, eodem modo se habet semper, nihil aliquando suscipit, nihil in ipsum infertur aliquando: si quid enim susciperet, præter seipsum acciperet aliquid, id uero non ens. Oportet autem omnino ens existere. Venire igitur ipsum in esse oportet penes se omnia possidens, & simul omnia unumq; omnia, si modo per hæc definimus ens, oportet aũt ita: alioqui ex ipso ente intellectus & uita non emanarent, sed hæc enti aduẽtitia forẽt. Neq; tamen ex non ente esse poterunt, atq; ipsum quidẽ ens uitæ mentisq; erit expers. Quod autem non uere ens est hæc habebit, sicut oportet hæc esse in deterioribus, ipsoq; ente posterioribus. Quod enim existit super ens, enti quidem hęc largitur, neq; tamen his ipsum indiget. Si igitur ens tale est, necesse est ipsum neq; corpus esse, neq; quod corporibus est subiectum, sed corporum subiectiq; esse oportet in non esse uersari. Atqui quonam pacto natura corporum, & quomodo materia non est ens? In quibus hi montes lapidesq; sunt, totaq; terra solida, & quæcunque aliis resistere possunt? Profecto quæ percutiuntur coacta impulsibus esse ipsorum essentiam confitentur. Si quis ergo dixerit, quonam igitur pacto quæ neq; collidunt, neq; uim inferunt aut sufferunt, neq; resistunt, neq; uidentur omnino, scilicet anima & intellectus, entia sunt, & entia uere? Nos contra dicemus: Inter ea quæ sunt corpulenta magis terra quiescit, sed magis mobile est, quod minus est ponderosum, atque huius ipsius quod sublimius est, id quoq; mobilius: iam uero ignis mobilissimus est, iamq; naturam fugit corpoream, Verum (ut arbitror) quæ magis sibiipsis sufficiunt, minus alia turbant, minoremq; molestiam afferunt. Quæ uero magis ponderosa terrenaq; sunt, quo magis deficiunt caduntq;, neq; seipsa possunt attollere, hæc utique ob debilitatem cadentia ipsa ruina quasi inertia collisionem cæteris uidentur inferre. Quandoquidem corpora quæ uita carent, in proximum quenq; molestius incidunt, uehementiusq; percutiũt atque lædunt. Animata uero ut pote quæ magis ens participant, quò magis esse possident, eò magis innoxia proximis obtingere solent. Proinde motio quæ quasi uita quædam est corporibus, uel imitatio uitæ magis adest quibus corpulentiæ minus inest. Quasi defectus entis id cui accidit magis, corpus magis efficiat. Rursus ex his quæ dicuntur passiones, manifestius cognosci potest, quod magis corpulentum est, magis esse passibile, scilicet terram magis quàm cætera, & reliqua simili ratione. Alia nanque cum diuiduntur, in unum subito redeunt, nihilo prohibente. Quando uero quod terrenum est scinditur, diuisæ inter se portiones semper separatæ permanent, tanquàm quibus naturalis deest ualor, quæ ex paruo impulsu sic manent, sicut impulsa sunt atq; periere: sic & quod maxime corpus factũ est, tanq̃ maxime in nõ ens prolapsum, reuocare seipsum in unum minime ualet. Ponderosę igitur uehementesq;

concussio-

concussiones ruinæ quædam sunt, quibus alia ruendo uicissim agunt in alia. Cum uero debile incurrit in debile, ualidum est aduersus illud, atq; nō ens in non ens incurrens. Hæc itaq; dicta sunt aduersus illos, qui tantum in genere corporum entia collocant, adducti uidelicet impulsionum concussionūq; testimonio. Item imaginationibus per sensum factis, ueritatis fidem testificantes: qui similiter atq; somniantes affecti sunt, dum quæ uident reuera esse putant, cum sint insomnia: sensus enim munus est animæ dormientis: quantum nanque animæ est in corpore, tantum profectò dormit. Vera autem experrectio atq; uigilia est uera à corpore, non unà cum corpore resurrectio: quæ enim fit cum corpore transmigratio quædam est à somno in somnum, quasi à lecto trāseatur in lectum: sed uera omnino est, quæ à corporibus surgit omnino. Quæ quidem cum naturam habeant animę repugnantem, pro essentia quoq; habent oppositū. Testatur id præterea generatio ipsorū, & fluxus, atq; interitus: quæ quidem ab ipsa natura entis alienissima sunt.

Conditiones materiæ mirabiles quas reperi etiam apud Porphyrium, & de uanitate materiæ, formarumq; apparentium in materia. CAP. VII.

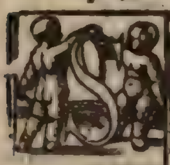

Ed iterum reuertendum est, primò quidem ad subiectam materiā, deinde uero ad illa quę in materia esse dicuntur. Ex quibus perspicue cognoscatur tum materiam esse passionis expertē, tum neq; materiam, neq; illa reuera existere. Est igitur incorporea, quoniam corpus posterius est atq; compositum, & ipsa unà cum alio cōplet corpus: sic enim eandem appellationem secūdum incorporeum genus sortita est, quoniā utrūq; scilicet ens atq; materia à corporibus diuersa sunt. Cum uero materia neq; anima sit, neq; mens, neq; uita, neq; species, neq; ratio, neq; etiam terminus, est enim indefinitas quædā. Rursus neq; potestas, quid enim faciat? Sed hæc omnia subterfugiat, nimirum neq; entis appellationem sortiri debet, sed merito non ens nominatur. Neq; tamen ita non ens dicitur, ut motus uel status non ens dici solet, sed reuera nō ens simulacrum & imaginatio molis, appetitioq; substantiæ siue subsistentiæ. Stans quidem non in statu, secundum se inuisibile, & uidere uolentem effugiens, & quando quis non uidit, tunc quodammodo præsens: quando uero quis intentius inspicit non perspectum. Rursus in seipso contraria semper apparens, paruū, magnum, minus, magis, deficiens, superexcedēs, simulacrum, neq; manens, neq; rursus aufugere ualēs. Neq; enim uel hoc unum ualebit, quippe cū ualorem ab intellectu nullum acceperit, sed in defectu totius entis factum fuerit. Quapropter in qualibet sui denominatione mentitur & fallit: nempe si magnum excogitetur, interim paruum est: ac si magis, est & minus. Atque ens quod in eius imaginatione occurrit, non ens est, uelut ludicrum quiddā fugiens, adeò ut quæ in ipso fieri uidentur ludicra sint, simulacra in simulacro, profectò sicut in speculo, ubi alibi quidem situm est aliquid, alibi uero apparens: & quod uidetur impletū, nihil habens, apparens uero omnia. Quę ingrediuntur & exeunt imitamina entium atque simulacra circa simulacrum informe: & quia informe, ideo ibi uisa. Videntur quidem in subiectam

materiam

Materia incorporea

Materia nō ens

materiã nõnihil efficere, faciunt uero nihil, utpote quæ debilia fluxaq; sunt, neq; soliditatem ullam habent, siue ullam repercutiendi uirtutem: atq; cum materia nullam quoq; soliditatẽ habeat, penetrãt in eam nõ diuidentia, ut imagines in aquam: uel forte perinde ac si quis in id quod uacuũ dicitur quasi formas immittat. Iam uero si talia forent quæ inspiciuntur, qualia illa à quibus ueniunt in materiam, forsan quisquis attribuerit his uim quandam eorum quæ mittunt in materiam uere peruenientem, non iniuria pati ab illis materiam suspicabitur. Cum uero alia quidem sint quæ repræsentantur, alia uero quæ uidentur intus, ex his quoque intelligere licet falsam esse materiæ passionem: quippe cum falsum sit quod intus uidetur occurrere, nec ullam ad effectorem similitudinem habeat: inualidum itaque atque falsum, & in falsum similiter incidens, uelut in quodam insomnio, uel aqua, uel speculo, proculdubio materiam impatibilem restare permittit, quàmuis in his quæ modo dicebamus, similitudo quædam sit his quæ apparent, ad illa quæ referuntur.

Quale sit illud ad quod passio pertinet, & quod non pertinet ad materiam.

CAP. VIII.

Omnino uero quod patitur esse oportet tale, ut in cõtrariis sit potentiis qualitatibusq; eorum quæ accedunt & inferunt passionẽ: ei nãq; quod inest calido, alteratio fit ab eo quod frigefacit. Rursus præsenti humido alteratio à desiccante contingit: atq; alterari subiectum dicimus, quando ex calido frigidum fit, uel ex arido humidum. Testatur id & illa quæ ignis corruptio dicitur, mutatione in elementũ aliud accidente: non enim dicimus materiam corruptam esse, sed ignem. Quapropter & passiones circa idem sunt, circa quod & interitus: uia enim ad interitum est susceptio passionum, atq; huius perire est, cuius & pati. Materiam uero corrumpi est impossibile, in quid enim & quomodo resoluatur cogitare non possumus.

Dubitatio.

At uero cum materia in seipsa suscipiat caliditates, frigiditatesq; quàmplurimas & qualitates prorsus innumerabiles, per easq; distincta sit, & quasi cognatas habeat, inuicemq; commixtas: non enim singula sunt seorsum, ipsa uero relicta uelut media, quo nam pacto qualitatibus in commixtione mutua inuicem patientibus non & ipsa quoq; compatitur? nisi forte quis eam extra illas omnino posuerit. Attamen quicquid in subiecto est, ita subiecto adest, ut ex se tradat subiecto nonnihil.

Responsio. Quod materia neq; uere neq; uera suscipit, neq; patitur, quid ue sit id quod patitur.

CAP. IX.

Animaduertendum est quod dicitur adesse alterum alteri, atq; in alio aliud esse, non uno duntaxat modo nobis accipiendum, sed aliquando ita se habere, ac si quid unà cum præsentia sua melius uel deterius illud permutatione quadam afficiat: quod quidem in corporibus præsertim uiuentibus est manifestum. Aliquando uero ali-

quid alicuius præsentia siue susceptiōe melius fit aut deterius, seorsum à passione, quemadmodum de anima dicebatur. Aliquando etiam id tale est, uelut si quis ceræ figuram adhibeat, ubi neque ulla passio est, per quam aliud quiddam cæra fiat quando adest ei figura, neque rursum defectus aliquis ceræ accidit deleta figura. Tum uero lumen neq; figuram quidem illuminato permutat. Lapis quinetiam frigefactus nonnihil à frigefaciente habet, lapis nihilominus interea permanens, nihil tamen nactus præter frigiditatem. Proinde quid nam linea patitur sub colore? Quid'ue planum? Forsan uero subiectū corpus pati dicetur, quis à colore quid nam pati potissimū designabitur: non enim dicendū est pati esse aliquid adesse, uel ornari forma. Si quis autem dixerit specula omniaq; perspicua ab his quæ ibi apparent imaginibus nihil perpeti, exemplum certe afferet opportunum: nam & quæ in materia sunt, imagines sunt, & ipsa materia magis etiam quàm specula est à passionibus aliena. Fiunt ergo in ipsa caliditates & frigora, neque tamen calores materiam calefaciunt: calefieri enim & frigefieri in eo consistit, quòd qualitas subiectum ex alia qualitate traducit in aliam. Inter hæc autem consideratione dignum foret, num forte frigus nihil aliud sit quàm absentia quędam priuatioq; caloris. Concurrentes autem in materia qualitates, plurimæ quidem earū in seinuicē aliquid agūt, quæ uidelicet inter se contrariæ sunt. Quid enim odor aliquis in dulcedinem agat? aut color in figuram? aut quod in alio genere est, in genus aliud agat? Vnde quis potissimum credat, posse in eodem esse aliud atq; aliud, uel aliud in alio, ipsa uidelicet sui præsentia nihil nocente cui uel in quo adest aut inest. Quemadmodum igitur quòd læditur, non à quolibet læditur, ita neque quod permutatur & patitur, à quolibet mutatur & patitur: sed enim contraria tantum à contrariis patiuntur, cætera uero à cæteris non mutantur: nempe quibus nulla contrarietas est, hæc à nullo contrario patiuntur. Quamobrem necesse est, si quid patitur, id non esse materiam, sed compositum, uel omnino multa simul existere. Quod autem solum est ab aliisq; natura secretum, simplexq; omnino, à nullo pati potest, sed omnibus inter se agentibus uelut medium potest subesse. Sicut in eodem habitaculo nonnullis seinuicem percutientibus habitaculū ipsum nihil patitur, & forte neque etiam qui in eo est aer. Congredientia igitur inter se quæ in materia sunt agant, quæcunque in seinuicem naturaliter agere possunt. Ipsa uero materia multo fit à passione remotior, quàm quælibet qualitates in ea, quæ ex eo quòd non sint cōtrariæ à seinuicem minime patiuntur.

Confirmatio superiorum, quòd materia de statu suo minime moueatur.

CAP. X.

AC cedit ad hæc quòd si materia patitur, oportet eam ex passione aliquid reportare, uel passionem ipsam uel aliter affectam esse, quàm antequàm in ea passio fieret. Ingrediente igitur alia post illam qualitate, haud ulterius materia erit quod suscipiet eam, sed materia qualis. Sin autem & ipsa qualitas desinat relinquens sui aliquid propte-

propterea quòd materiam iam affecerat, adhuc multo magis aliud subiectũ fiet, atq; hac conditione procedens, aliud quiddam quàm mera materia subiectum erit, scilicet uarium quiddã & multiforme: quapropter non amplius erit commune omnium susceptaculum. Quippe cum iam impedimentum ad multa quandoq; uentura in seipso conceperit, neq; ipsa materia amplius permanebit, neq; igitur incorruptibilis erit. Quamobrẽ si oportet esse materiam, quemadmodum ab initio fuerat, ita semper oportet eandem esse, nẽpe hanc permutatam fuisse dicere, non est eam seruare materiã. Præterea si omnino quod alteratur, oportet permanens in eadem specie, in accidentibus alterari, neq; tamen permutari substantia, si inquam manere oportet quod alteratur, & quod in eo patitur, non est id quod permanet, necesse est alterũ è duobus accidere, uel alteratam materiam à seipsa discedere, uel non discedẽtem minime alterari. Si quis autem dixerit alterari quidem eam, sed nõ qua ratione materia est alterari, primo quidem secundum quid alteretur, explicare non poterit: deinde confiteri cogetur sic quoque ipsam materiam non alterari. Quemadmodum enim in cæteris quæ species sunt, fieri non potest ut secundum essentiam alterẽtur, quippe cum illorum essentia in hoc ipso consistat: sic quoniam esse materiæ est esse qua ratione materia est, nõ licet eam quatenus materia est alterari, sed est necessarium permanere. Et sicut illic species ipsa immutabilis est, ita & hic necesse est immutabilem esse materiam.

Quomodo formæ ueniant in materiam, secundum Timæum per modum imaginum in speculum.

CAP. XI.

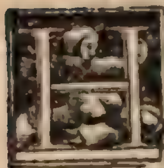

Hinc Platonem ita excogitãtem recte dixisse arbitror, ubi inquit, imitamina uero entium ingredientia egredientiaq; materiam. Neq; enim ab re ingredi & egredi expressisse putandum, sed nos in exponendo cautos reddere uoluisse, quo uidelicet pacto species participare materia possit. Hinc & apparet Platonicam illam dubitationem, qua quæritur, quonam pacto materia fiat particeps specierum, non illuc tendere, quo multi priores existimarunt, scilicet quomodo species ueniant in materiam, sed potius quomodo sint in ipsa. Reuera enim mirabile uidetur esse, quomodo præsentibus his materiæ speciebus, permaneat ipsa eadem nullam ab his accipiens passionem: præsertim cum quæ ingrediuntur in eam, à seinuicem patiantur. Sed enim ex Platonica sententia putandũ est ea quę materiam ingrediuntur, priora inde expellere, esseq; in cõposito passionem, neq; in omni composito, sed in eo cui opus est accedente forma uel recedente, & quod per alicuius quidem absentiam defectum in constitutione propria patitur, per præsentiã uero perficitur. Materia uero neq; plus habet quicq̃ in natura sua quolibet accedẽte, neq; enim tũc accedẽte illo, id quod est efficitur: neq; rursus ullo recedente minus habet quicq̃, perseuerat enim quod ab initio fuerat. Illis profecto utilis necessariaq; est exornatio, quæ ornamẽto & ordine indigent: atq; potest ornatus absq; trãsmutatione fieri, uelut quando ornamentum alicui circundamus. Sin autẽ sic aliquid exornetur

ut insitum habeat ornamentum, oportebit quod exornatur permutari ex eo quod prius erat turpe, diuersumq; fieri, atq; ita ex turpi euadere pulchrum. Si igitur materia existens turpis, facta est pulchra, non est ulterius id ipsum turpe quod antea fuerat. Quapropter dum sic exornatur, amittit esse materiam, præsertim si non secundum accidens turpis esse censetur. Quod si ita sit turpis ut ipsa sit turpitudo, ornamenti particeps fore non possit, rursus si ita sit mala ut malum ipsum sit, nullam unquàm boni partē acciperet. Quapropter non ita participatio fit, ut pleriq; putant, quasi patiente materia: sed alia quædam ratio est, uidelicet apparendi. Forte uero & hoc modo dubitatio illa soluetur, qua perquiritur quo nam pacto si mala sit, appetat bonum: quippe cum ipsa participatione non desinat esse quod erat. Si enim hac conditione participatio fiat, ut maneat eadem minime alterata sicut dicimus, sed quod est, sit & semper, non amplius mirabile uideri debet, etiamsi mala sit participare bonum, non enim à seipsa discedit. At quoniam necessarium est participare, iccirco quodammodo quandiu est, participat: ex eo autem quòd permanet id ipsum quod est, participationis modo ipsam seruante, non læditur in essentia ab eo quòd ita tradit. Videtur profecto non minus ob hoc esse mala, quoniam semper id quod est permanet: si enim reuera fieret particeps, & uere permutaretur à bono, non esset per naturam mala. Quamobrem si quis materiam dicat esse malam, sic utique uera loquetur, si pati eam à bono negauerit: id autem idem est ac si omnino impassibilis affirmetur.

Confirmatio superiorum, & quòd materia neque afficiatur aliquo modo in natura sua per formas, neque patiatur, neque diuidatur. CAP. XII.

Lato autem idem de materia cogitans, participationemq; in ea non ita fieri iudicans, quasi in subiecto fiat species formaq; inseratur, ita ut unum fiat compositū, simul uidelicet transmutatis & compatientibus, & profecto non ita se dicere studens asseuerare, cupiens quinetiam declarare quomodo ipsa impassibilis perseuerans species habeat, indagauit impassibilis participationis exemplum, præter quod non facile foret ostendere, quæ nam potissimum sua præsentia subiectum idem permanere permittant, dubitationes multas mouit, dum quo cupit peruenire contendit, atque præterea studuit asseuerare in rebus sensibilibus uacuitatem quidem esse substantiæ, locum uero uerisimilitudinis, & imaginis esse quàmplurimum. Proponens igitur materiam sub figuris passiones corporibus animatis inferre, ipsam quidem nullam ex passionibus iis habentem, stabilitatem eius hoc pacto significauit. Ad argumentandum prouocans, nullo modo materiam ipsam ab his figuris pati uel permutari. In his quidem corporibus figuram aliam ex alia commutantibus, forte aliquis alterationem dicat fieri, ipsam uidelicet figuræ mutationem, dicens alterationem eiusmodi æquiuocam esse. Cum uero materia neque figuram neque magnitudinem habeat ullam, quo nam pacto quis figuræ aduentum, quomodocunque fiat, alterationem uel etiam æquiuoce dicat? Si quis igitur

hic ea

hic ea lege utatur, & ſingula dicat, qua declaret ſubiectam naturam nihil ſic ut putatur habere, à ratione minime aberrabit. Veruntamen quonam modo habet? Si neq; tanquàm figuras placet habere, ſed Platonica propoſitio quoad fieri poteſt ſignificat, tum materiæ naturam eſſe paſſionis expertem, tum præſentiam in ea formarum eſſe duntaxat apparentem, uelut imaginũ non præſentium. Forſan uero prius adhuc de impaſſibili eius conditione tractãdum, docendumq; oportere conſuetis nominibus ad eius paſſionem quodã modo deſignandam adduci, uelut quando deſiccatam eandem & ignitã, uel humefactam excogitamus (ut Plato inquit) & quæ deinceps, & aeris atque aquæ formas ſuſcipientem. Quod enim ſubditur à Platone, materiam formas aeris & aquæ ſuſcipere, tum temperat minuitq; quod dictum fuerat, materiam eſſe ignitam & humefactam, tum oſtendit materiam in eo quòd formas capit, non formari, ſed formas eſſe ita ut ingreſſæ ſunt. Item quòd dictum eſt ignitam, haud proprie fuiſſe dictum, ſed magis ſignificatum, quòd facta ſit ignis. Non enim idem eſt omnino ignem fieri, atque igniri: nam igniri quidem ab alio fit in quo quidem contingit pati, quod autem pars eſt ignis igniri non poteſt, alioqui perinde id ſe haberet, ac ſi quis ſtatuam dixerit per ipſum æs proceſſiſſe, uel ignẽ per materiã fuiſſe progreſſum, atq; etiã ignire materiã. Atqui & ſi ratio ipſa accedẽs agere id dicat, quo nã modo materiam ignire dicetur? An forſan in figurã? At enim quod ignitur, ex ambobus iam conſtat. Quomodo igitur ex ambobus, ſi non eſt factum ex ambobus unum. An forte quàmuis factum ſit unum, non tamen è duobus habentibus inuicem paſſiones, ſed in alia quædam agentibus. Nunquid igitur ambobus agentibus? uel potius altero efficiente ut alterum minime fugiat. At quando corpus diuiditur quomodo fieri poteſt, ut materia ipſa non diuidatur: & cum ipſum patitur dum diuiditur, quomodo non & ipſa eandem ſuſtinet paſſionem. Forte uero nihil prohibet eadem ratione materiã ipſam corrumpere, dicentes uidelicet quo nam modo corrupto corpore materia non corrumpitur? Profecto etiam dicendum foret quod patitur, & diuiditur tantum quiddam eſſe magnitudinemque exiſtere: ei uero quod non eſt magnitudo, neq; etiam magnitudinis paſsiones ineſſe. Et omnino ei quod non eſt corpus, paſsiones corporis non accidere. Quapropter quicunq; materiam pati poſſe fatentur, corpus quoq; eam eſſe confiteri coguntur.

Quòd naturalia non ſint entia uera, & quòd materia dicatur non ens, & inſtar ſpeculi uideatur habere formas, quas non habet ueras.

INter hæc vbi ait naturalia non tam eſſe reuera, quàm eſſe uideri, introducit Epicuream quandam obiectionem, qua contenditur res quę corpulentę ſunt ſolas veram eſſentiam poſſidere: idq; è duobus patere pręcipue, tum quia ſoliditate ſua diuidenti reſiſtunt, tum quia vehementer obiecta percutiunt. Reſpondetur ad primum, corpora eiuſmodi dura dũ videntur reſiſtere, diutius percutienti ſunt expoſita, ictumq; expectant, propterea quòd ineptiſſima ſint ad fugam, ac propter eandem ad motum ineptitudinem inefficacemq; naturã, poſtquàm diuiſa ſunt in partes, in priorem formam redire non poſſunt: corpora vero ſubtiliora vbi cedere percutienti videntur, propter mirabilem efficaciam ſubterfugiunt celerrime paſſionem, atque ob eãdem ſimiliter efficaciam ſubito redeunt in ſeipſa. Denique cum motus in rebus ſit actio quędam, vitęq; plurimum interioris indicium, & vbique ſit vitę veſtigium, & quæ minime corpulenta ſunt, promptiſſima ſint ad motum, conſequens eſt qua-

tenus ad incorpoream naturam res accedunt, eatenus ad vitam motionis & efficaciæ compotem, ideoq; ad essentiam accedere veram, corpulenta vero ab essentia cadere. Qua in parte respondetur similiter ad secundum, scilicet corpulenta, quando in aliquid incidunt lędere grauius, non quia firmiora sint, sed quoniam sint prorsus infima, adeò vt se sustinere nō valeant: ideoq; ipsa sui ruina casuq; proxima quæque lædant. Nam & qui ad equitatū ineptissimi sunt, hi equos premunt potissimum atque defatigant, & languentia corpora gestantibus onerosissima esse solent. Post hæc memento materiam quidem esse inanem essentiæ primæ vmbram, formas vero materiales esse vanas imagines idearum, quæ in prima continentur essentia, nullam habentes cum illis similitudinem in natura, quàmuis in effectu repræsentandi similitudinem aliquam videantur habere. Atque ideo materiā instar speculi, dum vel solas imagines accipit, vel forte nec istas quidem accipit, sed videtur accipere, reuera nihil pati: pręsertim quoniam materia in aliud cum ipsa sit vltimū, resolui non potest, ideoq; nec pati. Huic sane nulla formarum contraria est, cum omnibus æque naturaliter est exposita: à nulla igitur pati potest, quandoquidem nec quæ in materia fiunt quælibet à quibuslibet, sed à contrarijs patiuntur. Item materia ex præsentia formę nullam sibi propriam qualitatem contrahit vel virtutem, & iccirco non patitur, alioqui iandiu facta esset familiariter multiformis, ideoq; nō foret amplius subiectum communissimum ab omnibus æque formabile. Iam vero si in qualibet alteratione ipsam subiecti substantiā permanere oportet, qualitatibus interim permutatis, multomagis in transmutatione mundana necesse est materiam permanere. Denique cum substantiale aliquid in nihilum resolui ipsa naturæ bonitas minime patiatur, substantiæ vero simplices nequeant in aliud quandoque resolui, merito neque formæ simplices in se subsistentes, neque materia simplex perire aliquādo pati'ue possunt. Materia vtique cū sit malum, idest maxime distans ab ipso bono, non sic appetit bonum, vt naturale aliquid inde sibi vendicet, sed vt quādam imaginariam inde vestem induat atque fallat, & quò magis in sua informitate permanet, eò magis est mala, siue malum: neque calefit materia, sed cō positum. Ipsa vero calorem sustinet, mox depositura calorem quasi vestem minime permutata natura. Rursum quando diuiditur aliquid quantitas, & quod hanc sequitur diuiditur, non materia quæ quantitatem natura præcedit. Atqui quemadmodum in processione colorum, postremum, idest nigredo, nihil habet primi, idest albedinis: sic materia vltimum in ipso entium descensu, nihil vel intra se possidet simile primo, vel in facie suscipit aliquid de natura primi, sed imitamina quædam duntaxat inania. Atque propter extremam ad primum diuersitatem, nullum ex imaginum illius præsentia saporem entis sibi familiariter vendicat vel odorem, vt ad quaslibet formas in posterum aduenturas, quantumcunque repugnent prioribus, ipsa sit ad capiendum æque parata. Maxime vero inter hęc id obseruabis quod ait naturalia si cum diuinis comparentur, non maiorē habere substantiā, quàm imagines corporū in speculis apparentes: nec aliter hæc à diuinis perpetuo dependere, quàm imagines ab obiectis. Huc Salomonis illud tendit, omnia vanitas: huc illud Pauli: videmus nūc per speculū in ænigmate. Sed quoniā nunc & corpora videmus, & speculū, à quibus, in quo imagines omnino dependēt, ideo ipsam in se imaginū deprehēdimus vanitatē, alioqui nisi videremus illa, hāc redarguere nō possemus. Sed quæ imagines sunt, esse res veras arbitraremur: sicut & nūc quæ natura lia nominantur veras esse substantias opinamur, quoniā neq; diuina, neq; materiam aspicere possumus, à quibus, in quā ceu simulacra ab obiectis in speculū prosiliunt atq; resiliūt. Profecto vel sicut putāt physici imagines rerū ipsæ sunt in speculis, vel sicut perspectiui tradunt nullæ in speculis sunt imagines, sed radij rerū in speculū incidunt, atq; inde si ijdem reflectantur ad oculum. Quod accidit vbi ad pares angulos reflectuntur, tunc res ipsæ per eiusmodi suos radios ita oculis redduntur, vt tamen sensus ibi fallatur, putans alibi se res videre quàm videat. Quomodocunq; vero res se habeat, qualis est comparatio speculi ad res visibiles atque visum, talem esse Plotinus vult atq; Porphyrius materiæ ad res diuinas & sensum. Quam sane materiam velut ipsi enti prorsus oppositam, existimant radios actusq; primi entis & mentis, non quidem intus admittere, sed ceu densum quoddam, & propter diuersitatem entibus inuium repercutere protinus actus eorum. Atque hac ipsa quasi reuerberatiōe apparere sensibus quasi sensibilia, quæ in seipsis intelligibilia sunt, adeò vt putemus in materia nos inspicere quæ in primo ente intellectuq; sunt, atque inde mouent animum vt cognoscant. Deniq; quoniam ipsa entia vel ideæ dum in materiam agunt, neq; de natura sua quicquām amittūt, neque de statu mouētur, neq; in proportione vel affectu conueniūt cū materia, ideo quod dari videtur inde velut inane debilissimumq; materiali semper hac indiget sede. Atque interim materia hæc quia nec verum aliquid accipit vnquam, neque qualecunque videtur accipere ob naturalem falsitatem vere accipit, ideo impletur nunquam, sed semper affectans transmutationi perpetuæ præbet occasionem.

Confirmari

Confirmantur superiora, & probatur quòd materia se habet ad formas & ad mentem diuinã sicut speculum ad imagines, atq; ad spectacula. CAP. XIIII.

D præterea probare illos decet, qua ratione materiam dicãt speciem aufugere. Quo enim pacto saxa cæteraq; solida ipsam cohibentia fugiat? Non enim interdum quidem fugere, interdum uero non fugere dicent. Si enim uoluntate propria fugit, cur nõ fugit & semper? Sin autem necessitate manet, non datur tempus in quo non in aliqua specie sit. Sed enim causa propter quam non eadem species semper materiam quamlibet contineat, quærenda est magis in his quæ ipsam ingrediuntur. Quo nam igitur pacto fugere dicitur? Nunquid natura eadem atq; semper? Id autem quidnam aliud erit, quàm eam nunquam à seipsa discedẽtem sic habere speciem, quasi nunquã habeat. Alioqui non habebunt illi qua rõne probabiliter quod dixerant tueantur. Appellat præterea Plato materiã susceptaculum generationis omnis atq; nutricem. Profecto susceptaculum atq; nutrix aliud quiddam est q̃ generatio. Quod autem alteratur, in generatione uersatur. Et cum susceptaculum atq; nutrix generationis generationẽ præcedat, alterationem quoq; præcedit. Sane quod susceptaculũ nutrixq; dicitur, seruat materiam impatibilem: seruat similiter quod scribitur materiã esse illud in quo apparet unumquodq; fieri, rursusq; inde abit. Item quod appellat eam locum atq; sedem. Deniq; quod recta ratione dicit eam esse quasi formarum locum, non passionem describit circa materiam, sed alium quendam desiderat modum. Quis nam hic modus est? Profecto cum naturã eiusmodi nullum esse oporteat entium, sed omnẽ entium essentiam effugisse, omninoq; esse diuersam: rationes enim quædam entia sunt, reuera existentes, necessarium est eam hac ipsa alteritate salutem quã sortita est, conseruare: ideoq; non solum nõ posse entia capere, uerumetiam si quod sit entium imitamen: huius quoq; familiaritatis expertem esse: sic enim duntaxat, est ab entibus omnino diuersa. Alioqui, si qua cum specie intimam contraxerit familiaritatem, certe unà cum ipsa aliud quiddam facta, amittet iam illam diuersitatem: nec ulterius omniũ locus erit, imò uero nullius erit amplius receptaculũ, cum tñ esse dicatur cuiuslibet pariter receptaculũ. Oportet aũt tũ formis ingredictibus eandã permanere materiã, tũ egredictibus impatibilẽ: ut & intret aliquid semper & exeat. Intrabit aũt quod ingredit, tũ ipsum ut si mul uerũ, tũ in aliqd minime uerũ: ideoq; neq; ipsum etiã erit uerũ. Sed nunquid uere accipiet? At quonã pacto uere accipiet ab eo, cui nullo mõ fas est, ueritatẽ participare, propterea q̃ sit ipsum falsum. Forsan igit falso procedit in falsum, similiterq; se habet: atq; imagines obiectorũ apparẽtes in speculo, q̃diu illa permanent è cõspectu. Etenim si entia ex uniuerso sustuleris, nihil penitus uel momento apparebit unquã eorum quæ nunc in mundo uident. Speculũ quidem apud nos ipsum quoq; perspicitur, est enim & ipsum species aliqua. Quod uero in mundo est quasi speculũ, cum nulla sit species, ipsum nullo modo uidet: alioqui oporteret ipsum prius secundum seipsum cerni. Verum tale quiddam patitur, quale illuminatus aer, qui tunc etiã oculis est occultus, quoniam absq; illuminatione uideri non poterat. Hanc igitur ob

causam quę apparẽt in speculis, uel nullo modo, uel minus esse credunt, quoniã illud in quo sunt manifeste discernit: & ipsum quidẽ manet, hęc uero discedũt. Materia uero minime cernitur, siue habeat formas, siue nõ habeat: sin aũt contingeret illa manere à quibus implẽtur specula, & ipsa quidẽ nõ uiderentur, nemo utiq; diffideret, quin uera sint quæ uidentur in speculis. Siue igitur est in speculis aliquid, in materia quoq; similiter sensibilia sint: siue nihil est in speculis, sed duntaxat apparet: similiter quoq; in materia dicẽdum est apparere, cuius quidem apparentiæ assignanda causa est entiũ ipsorum substantia, quã entia quidem semper uere participant: non entia uero, non uere. Quandoquidem nõ oportet sic ipsa se habere: quemadmodum habuissent, si ipsa ente ipso non existente, fuissent.

Confirmantur eadem, & quòd materia non impletur, sed semper affectat noua, quia non accipit res ueras: neq; uere accipit quod uidetur accipere. CAP. XIIII.

Vid ergo? Nisi materia esset, nihil'ne omninò subsisteret? Nihil prorsus, præter entia: sicut neque imago sublato speculo uel eiusmodi quopiam. Quod enim sic natura comparatum est, ut sit in alio, illo non existente fiat nunquam: hæc enim ipsa imaginis natura est, in alio esse. Siquid enim à causis ipsis decederet, id profectò esse posset, etiam si non esset in alio. Cum uero ipsæ quidem maneant, si quid inde appareat alibi, oportet aliud quiddam esse, sedem suggerens reuera non uenienti: quod quidẽ sui præsentia & audacia & quasi procacitate atq; indigentia quasi urgeatur urgeatq; ad capiendum: decipiatur tamen non capiendo reuera, ut indigẽtia perseuerans semper efflagitare compellat. Postquã enim semel subsistit (ut tradit fabula) semper affectat, qua quidem in re natura eius, boni expers ostenditur. Affectat uero nõ illa quæ largitor habet accipere: uerum sat habere uidetur, si qualecunq; sit, nonnihil accipiat: adeo ut hinc ostendat diuersum esse quod in materia nobis apparet. Nomen quoque ipsum Penia, id est inopia materiam nõ impleri declarat. Quoduero dicitur cum Poro Peniam congredi, non significat illam cum ipso ente uel saturitate cõgredi, sed cum re quadam artificiosa atq; mirabili. Id autem est cũ quadam imaginis sese ostentãtis astutia: cum enim impossibile sit esse omnino entis expers, quodcunq; & quomodocunq; extra ens ipsum sit: nam hæc entis natura est entia facere, cumq; omnino non ens misceri cum ente non possit, certe nõnihil mirabile prouenit: nempe & participat non participãs, & ipsa propinquitate nanciscitur aliquid: quamuis suapte natura conglutinari non ualeat. Relabitur igit uelut ab aliena natura quod accepit, uelut Echo à locis lenibus atq; planis. Quod'ue non manet ibi, id & apparet ibi, atq; inde uenire: sin autem materia sic participaret, acciperetq;, ut quidam forte putaret, profectò quod accedit ad eam uelut imbibitum penetraret. Nunc uero apparet imbibitum non fuisse, sed permansisse illam prorsus eandem nihil adeptam, sed instar sedis cuiusdam repercutientis inhibuisse processum, esseq; receptaculum concurrentium in idem ibiq; inuicem commixtorum. Neq; aliter hic fieri, quàm ubi nonnulli ad solem cupientes ignem accendere, lenia quædam solidaq; opponunt: quæ & aqua implent, ut flamma ab eo

quod

quod intus contrarium est, cohibita non pertranseat, sed extra cōsistat. Hac itaq; ratione materia causa generationis euadit, & quæ componuntur in ipsa hoc modo constituuntur.

De ratione seminali quæ est in anima, quòd nō miscetur cum materia, ac de uanitate materiæ formarumq; sensibilium. CAP. XV.

IN his quidem quæ ignem sub sole circa se congregant, utpote quæ ab igne sensibili flammam accipiunt, ipsa quoq; id habēt ut sentiantur. Itaq; apparent, quoniam quæ ibi conficiūtur, extrinseca sunt, positaq; deinceps & proxima, seq; contingunt: terminiq; illic duo proculdubio sunt. Ratio uero seminaria in materia, aliter habet, ut sit extra materiam. Naturæ nanq; alteritas sufficit, duplici non indigēs termino, sed multo magis quàm terminus quilibet alienus uim retinet repugnantem commixtioni ob alteritatem essentiæ cognationis omnis expertem. Causaq; in se consistendi hæc ipsa est, quoniam neq; quod ingredit ipsa fruitur: neq; ipsa uicissim fruitur ueniente, sed quemadmodum opiniones imaginationesq; in anima non miscentur, sed abit unaquæq; rursus, uelut sola quod est existens, nihil uel secum trahens, uel sui relinquens, quoniam ammixta non fuerat: habetq; quod extra dicat, nō propterea quod secus adiaceat, neq; aspectu tanquam diuersa à fundamento, sed ratione discernit. Hic igitur imaginatio, simulacri cuiusdam locum obtinens, cum tamen anima naturaliter nō sit simulacrum, quamuis in multis uideatur ducere, & pro arbitrio ducere, comparatur nanq; ad animam proportione quadā uelut materiam: quamuis inquam ita sit, non tamen obscurat occulitq; animā, quippe cum propriis quibusdam animæ actionibus frequenter excutiatur: neque unquam efficit uel etiam si tota per totam se diffuderit, ut anima penitus delitescat, quamuis interdū quodammodo talis appareat. Habet enim anima in se actiones, rationesq; repugnantes, per quas accidentia repellantur. Materia uero, cum sit longe inualidior anima, nihil habet entium seu uerum siue etiam falsum aliquando proprium: neq; habet quicquam, per quod appareat, quippe cum in omnium solitudinem sit reiecta: fit autē causa cæteris ut appareant, neq; ipsa tamen uel hoc saltem potest dicere: hic ego sum, quāuis minime uidear. Sed si quando inueniat ipsam ratio quædam profundior hāc ex aliis entibus assecuta, clamat eam esse nonnihil ab omnibus entibus destitutum: & cum ea quæ entibus posteriora sunt uideant esse, id per hæc omnia tractum ut appareat ea sequi, rursumq; non sequi.

Quantum anima materiam supereminet. Et quomodo certa quantitas materiæ sequatur modum cuiuslibet speciei in materiam uenientis.

QVando lignum hoc esse dicitur extra lignum illud, seiuncta sunt duo hæc inter se non multū, quoniā per terminos externos tantū: specie vero coniuncta sunt inuicē. Magis ergo ignis est extra aquā, nō solū enim exterioribus terminis, sed qualitatibus contrariis disiunguntur. Quoniā vero & genere conueniunt & materia, possunt quādoque miscēri. At anima toto genere à materia separatur, ideoq; quamuis materiam penetret, longius tamen est extra materiam. Ideoq; formas quas anima mundi ab intellectu diuino nacta, nititur per seminariam virtutem in materiam vbiq; traducere, materia secum conciliare non potest; neq; miscere sibi, quāuis illæ inuicem misceantur. Tum vero materia sicut suapte natura formarum oīm expers, ita etiā quātitatis: hæc enim est forma quædam. Et quoniā quātitas est postrema formarum, idcirco certa quędā quātitas & figura rebus secundū speciei formæq; præcipuæ modū

à mente

à mente & anima destinatur. In formalibus igitur rationibus specierũ in mente & anima existentibus inclusa est atq; definita certa quantitas & figura quæ vnamquanq; speciem comitatur. In ratione quidem hominis formali vel equi decreta est hominis quãtitas aut equi. Expeditur autem quantitas hæc in effectum ob efficaciam rationis vbique formalis, motumq; eius quendam in actione, atq; propter processionem formæ naturalis emanãtis ab ea. Hac igitur efficacia, motione, processione super materię faciem producitur in molẽ ipsa materia: tantam videlicet quantam exigit ipsa forma, tum mundana mundo, tum humana homini, tũ leonina leoni. Et sicut vnà cum qualibet specie propria venit quantitas in materiam, sic & abit vnà cum specie, & ad nouæ deinceps speciei aduentũ noua fit quãtitas, sicut & qualitas propria speciei: producitur autem quantitas in materia secundum distantiam, ex quantitate virtutis agentis motuq; formali. Materia quidem ob suam debilitatem nequit eiusmodi deuitare motum vel absq; tali quadam distractiõe suscipere formas. Aĩa vero quoniam & ipsa forma quædam est, speciesq; subsistens: ideo cunctas rerum species in eodem quasi centro complectitur. Formas enim illas forma hæc accipit modo formę. Formarum vero modus est, vt tum vnaquæq; velut simplex, in quolibet sui collecta sit tota: tum cunctæ in qualibet facillime cõcludantur. Hinc rursus efficitur, vt ratio nostra possit formas tum absque multitudine numerali in ipsa speciei vnitate comprehendere, tum à quantitatis dimensione secernere. At materia cum extensione quadam semper accipit formas, quoniam ad motum formæ super eã diuinitus procedentis vbiq; protrahitur, natura eius interim libenter protractioni cedente, parataq; cuilibet vbique moli: quoniam propriam sibi nullam possidet molem. Ac dum in dimẽsionem per totum extenditur mundi spatium, non diuiditur in materias plures, sed vnica restat atque continua, tum quia non est obnoxia passioni, tum quia non in vita, sed libens potẽstatem sequitur extendentem, & ab vna extenditur ratione ad vnam vniuersi formam. Hæc vtique quasi mundi mater est, ac minus etiam est quàm mater. Pater autem est Mercurius ille antiquus, quem esse volunt tum seminariam mundi rationem in ipsa animæ mundanæ natura, tum etiam rationem omnium idealem in mente diuina. Et reuera idealis ipsa ratio pater est vniuersi. Seminalis autem ratio mater, quatenus commercium habet aliquod cum materia, desuperq; repletur. Materia vero matrix & locus est potius generationis atque susceptaculum. Tu vero memento in planeta Mercurio esse tum donum contemplationis à mente diuina, tum actionis à natura mundi: atque hinc ab eo dari ingeniũ vel contemplationibus vel actionibus & artibus aptum, vel quandoque strenuum ad vtrunque. Si Saturnum trino sextili've aspexerit, vel eius domicilium occupauerit, fauet contemplationi potissimũ. Si Martem aspexerit, aspirat potius actioni. Si Iouem, vtrique feliciter afflat officio. Si Venerem intuetur, suauitatem ingenij eloquijq; simul ornatumq; designat.

Quomodo ratio formalis atque seminalis, quatenus exhibet materiæ formas, eatenus adhibet quãtitates & figuras formarum comites. CAP. XVI.

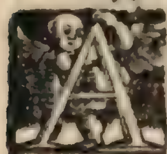

At qui accedens ratio quædam, atq; extendens quatenus uult materiam, efficit quantam, scilicet esse quãtam ex seipsa materiæ adhibens, nequaquam per se habenti, sed neq; id etiam factæ, alioqui quantum in ea quantitas ipsa esset. Si quis igitur speciẽ hanc abstulerit, neq; erit amplius subiectum ipsum quantum: neq; etiam apparebit. Verum si sit quod factum est quantum, homo uel equus, & unà cũ equo, magnitudo equi proueniens equo etiam discedente, discedit. Si quis autem dixerit equum in magna quadam tãtaq; mole fieri, & magnitudinem permanere, dicemus non equi magnitudinem, sed magnitudinem molis ibi manere. Si tamen hæc moles ignis est uel terra, certe abeũte igne, uel terra, magnitudo ignis uel terræ discedit. Quamobrẽ neq; figura neq; magnitudine materia fruitur, alioqui aliud ex igne non fiet, sed illa ignis permanens, nunquã fiet ignis. Quandoquidẽ & nunc tanta ut uidetur effecta, quantus est hic mũdus: si desinat esse cælum & quæ in ipso sunt omnia, unà cum his omnis etiã magnitudo ab ipsa recedet, simulq; omnes aliæ qualitates, atq; relinquet deinde quod erat, conseruans nihil prorsus eorum quæ prius ita fuerant circa ipsam. Quanquam quibuscunq; contingit aliquorum præsentia pati, eisdem

quoq;

quoq; licet abeuntibus illis accepti aliquid retinere: quæ uero non patiuntur, minime retinent. Quemadmodum aer lumen nactus, nihil luminis abeunte lumine retinet. Si quis aũt miretur quomõ fieri possit, ut quod nõ habet magnitudinem, fiat magnũ: obiiciemus similiter quo pacto fiat, ut quod non habet calorem, fiat calidum. Non enim idem est in materia, esse materiam, atq; magnitudinem esse: siquidem immaterialis est magnitudo, quemadmodum immaterialis etiam est figura: ac si materiam conseruamus, participatiõe quadam eam omnia sortiri dicemus. Vnum uero aliquid omnium est magnitudo: in corporibus quidem cum cõposita sint, est & una cum aliis magnitudo, non tamen determinata. Quoniam in ipsa corporis ratione includitur etiam magnitudo: in ipsa uero materia neq; etiã indeterminata magnitudo includitur, quippe cum non sit corpus.

Materia nullam habet ex se quantitatẽ, sed ad eã protenditur sub efficaci igressu formæ in ipsam.

CAP. XVII.

Sed neq; etiam magnitudo ipsa erit, species enim est ipsa magnitudo, neq; est ad suscipiendum parata: quinetiã secundũ seipsam magnitudo existit. Ac si materia neq; etiã imitationes entiũ familiariter sibi potest conciliare, certe neq; hoc pacto est magnitudo. Sed quoniã uult quod in intellectu uel anima sitũ est, esse magnũ: ideo tradidit his quæ procedendo quasi imitari uolunt desiderio eius uel motu erga ipsum facultatem quãdam ad passionem earum in alio quodã imprimendam. Magnũ itaq; in processu imaginationis siue apparentię currens in amplum, efficiensq; ut ipsum materię paruũ in hoc ipsum magnũ concurrat, fecit ut illud appareret magnũ etiam coextensione nõ repletũ. Falso enim magnum hoc est, quando nõ habẽdo hoc ipsum ut sit magnũ, ad illud extẽsum quasi coamplificat extẽsione. Cũ enim entia oĩa in alia uel in aliud agãt ipsorum apparentiã speculare & unumquodq; efficientiũ simili quadam ratione sit, faciatq; magnum, qua & totum, concurrit uniuscuiusq; rationis magnum post ipsum aliquid: uelut equi uel alterius cuiuscunq;. Extat præterea ipsum magnum, & uniuersa quidem apparẽtia specularis fit magnum, uidelicet ad magnum ipsum effulgens. Quælibet uero portio fit magnum quiddam. Atque simul omnia apparuerunt ex uniuersa spetie, cuius est magnum: atq; etiam ex qualibet, & quasi extensio facta est, & ad omne & omnia. Atque in specie id esse coacta, & in mole quantum potentia fecit, quantum potentia ferebat: unde contigit ut quod est nihil, rursus in apparẽdo sit omnia. Idcirco & color qui ex non colore procedit: & qualitas quæ apud nos ex non qualitate contingit, denominationem nacta sunt ab illis æquiuocam: & magnitudo ex non magnitudine, uel æquiuoca magnitudine. Vbi certe illa considerantur media inter ipsam materiam ipsamque speciem: & apparent quidem quoniam inde quodammodo micant, fallunt uero quoniam id in quo apparent, non existit. Quælibet uero in magnitudinem protenduntur, tracta uidelicet uirtute eorum, quæ hic apparent: locumque sibiipsis efficiunt. Fit uero tractus per oĩa non uiolentia ex eo quòd materia est uniuersum. Vnumquodq; uero trahit per eam quam habet potentiam, habet uero inde: & quod

materiam

materiam facit magnum, ut uidetur, id agit imagine ipsius quod magnũ est, hic apparente: atq; id est quod apparens dicitur, quod hic est magnum. Materia uero coacta concurrere uel in qua hęc concurrere coguntur, simul tota & ubique semetipsam præbet. Materia enim est & huius uniuersi materia, neque est aliquid. Quod autem ex seipso nõ est aliquid, potest & per aliud rursus contrarium fieri: & postquam factum est contrariũ, neq; etiam illud est: alioqui tantum in hoc ipso consisteret.

Materia sicut non habet ueram formam, ita nec ueram magnitudinem. Et quomodo ad efficacem motum formæ uenientis in eam ipsa in dimensionem producitur, non tamen distractam, sed continuam. CAP. XVIII.

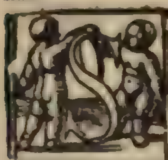

SI quis igitur intelligẽtiam magni possideat, quæ quidem potentiam habeat, per quam non solum in seipsa sit, uerumetiam quasi extra prodire ualeat, nanciscaturq; naturam quandam in intelligente non existentem, neq; uel speciem habẽtem, uel aliquod magni uestigium, uel alicuius omnino, quidnam per potẽtiam eiusmodi faciet? non equum, non bouem: hæc enim aliæ faciẽt causæ. Forsan quoniam à magno uelut patre prodit, non potest aliud quiddam id magnum capere: hoc autem habebit imaginarium. Huic itaq; nequaquam ita consecuto magnum, ut ipsum magnum fiat in natura sua, quantũ potest apparere magnũ, iam reliquum est: hoc autem est non deficere. Atq; si passim propagetur, nõ quasi in multa disertum progredi, sed cognatas in se partes habere: & nusquã prorsus abesse. Neq; enim fieri poterat, ut in parua mole, æquale etiam magni simulacrum esset, cum sit imago magni: sed quatenus illius spe concupiuit, accessit: currensq; quoad potest unà cum suo concurrente deseri non ualente, effecit magnum illud quod non magnum: neq; sic quidem ut appareat magnum, & quod uidetur in mole magnum. Materia uero interim suam conseruat naturam utens hoc magno ueluti uestimento, quod quidem induta est quando concurrebat cum ipso: dum uidelicet currens illud ducebat ipsam. Quod sane si quando exuerit, permanet rursus eadem, quæ & ante penes seipsam erat, scilicet tanta, quantam species præsens reddit eam. Proinde anima entium species habens, cũ ipsa quoq; sit species simul possidet omnes: cum etiam species quælibet tota simul secum ipsa sit. Quinetiam sensibiliũ species quasi reflexas in ipsam accedentesq; uidens nõ sustinet unà cum multitudine capere, sed mole ab his subtracta discernit: non enim potest aliud q̃ quod est fieri. Materia uero cum nullam habeat excutiendi potentiam, nullam enim habet actionem, cumq; sit umbra, perpeti sustinet quodcũq; uult causam in eam aliquid effectura: quinetiam quod ex ratione quæ ibi est procedit, iam uestigium habet, eius quod est faciẽdum. Quod enim in phantasia uel apparentia quadam imaginaria, ratio mota, uel motio à ratione depẽdens, partitio est: alioqui si unum idemq; esset omnino, nullus ibi fieret motus, sed permaneret. Atqui materia nequit species simul omnes ut anima intus accipere, alioqui una quædam esset earum. Cum uero hanc oporteat oĩa capere, neq; tamen indiuidue capere, necessarium est eam locũ omnibus existentem per omnia progredi, omnibusq; occurrere: & uniuerso passim interuallo suf-

uallo sufficere,quoniã ipsa nullo spatio cohibet,sed exposita est futuro: quonã igitur pacto fieri põt,ut ingrediens aliquid, nõ prohibeat alia,quæ simul cõcurrere nequeũt? forsan non erat unũ aliquid primũ:quod & si erat,id ipsa erat species uniuersi. Quapropter cuncta quidẽ simul, in parte uero quodlibet. Viuentis enim materia distributa est simul cum uiuentis ipsius partitione:sin minus,nihil utiq; præter rationem fuisse effectum.

Quomodo materia ex qualitate formarum non fiat qualis,ideoq; nec patiatur. Et quomodo in conceptione formarum minus etiam quàm fœmina ualeat. CAP. XVIII.

Væ igitur materiã intrant quasi matrẽ nihil penitus eam lædũt, sed neq; utilitatẽ aliquam afferũt: nõ enim impulsus horum ad eam attinent,sed potius inuicẽ:quoniam & potentiæ sunt ad cõtraria,non ad subiecta:nisi quis forsan subiecta unà cum his quę sunt in eis collecta consideret. Calidum enim sedat frigidũ, & nigrum offuscat album:uel si commiscentur,aliam quandam ex ipsis conficiunt qualitatem:patiuntur ergo quæ commiscentur. Pati uero penes illa est, non amplius esse quod erant. Tum uero in aĩabuspassiones quidem circa corpora sunt, dum secundum qualitates insitasq; uires alteratio prouenit. Cum uero constitutiones ipsæ soluuntur,aut congrediuntur,siue transponũtur præter naturalem constitutionem,passiones quidem sunt in corporibus:in animabus autem cognitiones sunt uehemẽtiores passiones percipientibus: sin minus, non cognoscunt:materia uero permanet, nam & abeunte frigore & ueniẽte calore nihil patitur:non enim ipsi horũ quicq̃ uel amicũ est proprie uel inimicũ. Quamobrẽ nomẽ eius maxime propriũ est susceptaculũ atq; nutrix: at uero qua nã ratione mater etiã est appellata? Nihil enim hæc generat: uident autẽ matrẽ illi hanc appellare,quicunq; matrem quoq; erga genitos habere uicem materiæ arbitrantur,quasi suscipiat tãtum,nihil uero tribuat genitis:quandoquidem &quantum corporis est in nato,habetur ex nutrimento:si quid autem mater tribuit genito,non qua rõne materia est, sed qua species dare censetur:sola enim species est fœcunda, natura uero altera sterilis. Hinc prisci,ut arbitror,sapientes in sacris mysteriis id subobscure significantes,antiquum Mercurium introducunt instrumentum generationis ad operis effectum semper habentem:generantem uero in sensu declarãtes esse intelligibilem rationem,sterilitatem uero materiæ semper idẽ manentis: ostẽdentes per illa quæ circa ipsam sterilia disponuntur. Introducunt enim matrem omnium,quam utiq; sic prædicant,accipiẽtes uidelicet principium secundum subiectum,imponentesq; nomen eiusmodi,ut quod uolunt planius indicent,scilicet materiam non esse matris omnino persimilem : idq; penes illos qui absolutius,quis modus sit in his intelligere student. Neq; dũtaxat rerum superficie sunt contẽti:his inquam id procul quidem pro uiribus tamen demonstrauerunt sterilem esse materiam,neq; omnino fœminam esse,sed ea ratione fœminam,qua proprie suscipit. Quantũ uero spectat ad generandum nullo modo,quia quod hucusq; peruenit:neq; fœmina sit,neq; gignere ualeat,uerum sit omni gignendi potẽtia separatum , quæ quidem potestas ei tantum qui permanet masculus,inest.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE AETERNITATE ET tempore, COMMENTARIA.

Quid æternitas, & ubi sit. Quid sempiternitas. Quid perpetuitas. Quomodo se habeat æternitas ad tempus.

AEternitatem Platonici primũ ponunt in prima mente, deinde in mẽtibus alijs, tertio in corporibus: quatenus in eis stabile aliquid reseruatur. Similiter tempus primũ in anima prima, deinde in cæteris animabus, tertio in corporibus: quatenus in his reperitur & motus. Quæritur quidnam in mente prima, primoq; ente sit æternitas. Certe ibi sunt quinque entis genera vel elementa, scilicet essentia, motus, status, identitas, & diuersitas. Sunt & rerũ species quæ nominantur ideæ, humanitas atque similia. Genera quidem entis de se inuicem minime prædicãtur, ipse nanque status neque motus est, neque est mobilis: identitas neque diuersitas est, neq; diuersa: hæc enim opposita sunt. Essentia quoque ipsa in primo sui signo nullum habere videtur oppositorum, ideæ quinetiam de se inuicem non prędicantur: nam idea leonis, nec est idea hominis, nec humana. Aeternitas autem ita de omnibus quæ ibi sunt prædicatur, vt quodlibet eorum sit æternum. Aeternitas itaque neque aliquod genus entis est ibi, nec idea quędã. Est enim cunctis commune donum, cætera vero illic inter se distinguuntur vel secundum proprietates incommunicabiles, atque (vt ita dixerim) singulares sicut inter se ideæ: vel oppositione quadam, vt motus, & status, identitas & diuersitas. Aeternitas sane & si cunctis est cõmune donũ, adeo vt etiã ipsi motui & ipsi diuersitati & multitudini illic existentibus competat: hæc enim omnia sunt æterna, tamen secundum ipsum statum, ipsam idẽtitatem, ipsam vnitatem præcipue designatur: à quibus illic & cætera possidentur: neque putandum est ęternitatem esse proprie ipsum statum. In formali enim ratione æternitatis tria pręcipue continentur: status scilicet & sempiternitas, quasi dicas ipsum semper: & identitas siue vnitas siue (vt ita dixerim) indistantia. Ipse vero status non necessario hæc in sua ratiõe comprehendit, nõ comprehẽdit ipsum semper: possumus enim cogitare stare quidem aliquid, sed non semper: non complectitur necessario vnitatem siue vnum, potest enim in multitudine permanere: itẽ motus opponitur statui, non autem opponitur sempiternitati. Quid enim prohibet quod mouetur, moueri semper? Atqui sempiternitas ipsa & si non sola sit tota æternitatis ratio, est tamen in illius ratione potissimum. Cum itaque motus statui potissimum opponatur: non tamẽ aduersetur sempiternitati, quæ est in æternitate potissimum: nimirum non est idem penitus æternitas atque status, qui à cæteris illic quodammodo discretus est: æternitas vero cunctis est æque communis. Est enim æternitas vigor quidam ipsius essentialis intellectualisq; vitæ, semper quidẽ ipse vigens æque, simulq; sua omnia possidens, nec amittens sui aliquid, nec nouum aliquando munus acquirens: vigorem eiusmodi quæcunque ibi sunt æque sibi vendicare videntur. Interea meminisse debes sempiternitatẽ simpliciter esse quasi genus aliquod perseuerantiam seu vitam significans, principio fineq; carentẽ: sub qua duæ sunt species, quarum prima est æuum, scilicet æternitas, quæ est vita vel perseuerantia infinita permanens simul tota. Secunda perpetuitas siue ipsum tẽpus, scilicet perseuerantia infinita per partes successione progrediens. Vnde vt ait Proclus: vtrunque mensura quædam est, tempus temporalium atque mobilium, æternitas æternorum: sed tempus crebra repetitione, & quasi numerãdo metitur: æternitas autem semel adhibita & coaptata mẽsurat. Propria æternitatis ratio appellatioq; non tam essentia vel intelligentia est quàm vita, est ergo vita: Sed quanta? Infinita profecto vt à parte qualibet tẽporis differat. Rursum qualis? Certe tota simul vt à toto tempore differat. Est igitur æuum vita infinita tota simul: & vt breuius cõplectamur, vita iam infinita, tempus autem vita procedẽs per infinitum: ipsum quidem æternitatis esse præsens omnino fixum est velut centrum, ideoq; sufficit vnum. Cum enim nunquam prętereat, non est opus aliquo succedente: quod vero præsens in tempore dicitur, cum subito transeat, præsente alio indiget successore, ne tota temporis natura perdatur: quæ ex infinitis sibi inuicẽ succedẽtibus momentis paulatim coaceruatur: ideoq; si qua eius essentia est, ea ex esse miscet, atque non esse, dum pręsens inter præteritum futurumq; quæ non sunt interuenit: & vtcunq; potest æmulatur ipsum ęui pręsens per aliquod iugiter sui præsens adhibẽs seipsum ad stabilem ęui pręsentiam, neque tamen stabilitur. Ideoq; quam non potest consequi permanẽdo, saltem succedendo consequitur, vt per plura momẽta infinite procedens se pro uiribus ad infinitatem ęui fixam simplicemq; adæquet, dum vnum permanens (vt ita dicam) ęui momentum velut centrum innumerabilia momenta temporis velut puncta quędam in circũferentia perpetuo percurrentia è conspectu pariter sibi pręsentia contuetur, atque complectitur. Distant quidem inter se extra centrum lineę atq; puncta: in centro colliguntur in vnum. Similiter &

liter & momenta temporis, & temporalium rerum progressiones inter se quidem distāt, sed in æternitate temporis temporaliumq; principio ita rediguntur in vnum, vt vna sit præsentia omnium, & vita eadem, vnusq; conspectus. Inter hæc vbi Plotinus de toto perfecto loquitur, memento omne totum ve quod in arte reperitur atque natura, esse communem quandā formam, post partes singulas ibi sequentem, & ex partibus resultantem. Non est igitur eiusmodi totum per se totum, sed per partes: & per illud quod partes inuicem congregauit, nec igit est primo totum. Primo itaq; totum est, quod est forma & substantia quædam simplex in seipsa generans, si quas habitura sit partes. Et quia generat eas, ideo quodāmodo præcedit eas: & quo signo antecedit partes, est penitus indiuidua. Iam vero quoniam indiuidua est, ideo dū partibus se inserit singulis, inserit vbiq; se totum: atq; hoc ipsum est absolute totū, quod reseruatur in quolibet sui totum: talis vtiq; diuina mens est ad ideas, talis vniuersa natura vitalis ad semina rerum. Talis æternitas mentisq; primæ vita ad omnem sui præsentiam, manens semper in vno atq; ad vnum: in vno quidem sui ipsius esse actuq; præsenti. Ad vnū item quod super essentiam est bonum amando, & agendo se conferens: manens inquam, quoniam quicquid expedit habere, iam habet. Manens item per infinitum, neque tamen ipsa illic infinitudo est quantitas aliqua præter vitam. Cum enim ipsa entis primi vita, quæ primus intimusq; est actus illius, quantitatem quamlibet antecedat: si qua ponatur in ea durationis & perseuerantiæ q̄titas. Nihil propterea intelligas additum indiuiduæ illius vitæ præsentis simplicitati.

De conformitate intellectus ad æternitatem. Item quid non sit tempus, scilicet quod non sit duratio in corporali motu, uel mensura similis, aut mancetus, aut consecutio comesq; corporei motus.

VBi Plotinus post disputationem de æternitate profundam, descendit ad tempus: considerabis qua ratione probet mentis æternitatem, propterea quòd æterna tangat intelligendo: siquidem intelligere est quodammodo tangere. Cum enim sensus omnes tactu quodam rem percipiant sentiendam, multo magis supremæ vires animæ ratio intelligentiaq; cognoscendo tangunt, præsertim quia res penetrant earum intima discernendo, quod nō efficit sensus. Atqui & obiecta earum efficacius veniunt ad tangendum, imò nec venire necesse est, quæ nusquam absunt. Cognatio igitur intellectus ad propria & æterna eius obiecta maior est quàm cognatio sensus ad sentienda: cognatio inquam intelligentiæ mutua, quatenus enim tangit, tangitꝰ atq; vicissim: sicut igitur sensus est, agitq; in tempore, sic intellectus in æuo. Ratio vero tanquam media est in vtroq;, nam & æterna tangit & temporalia: medium quidē eiusmodi esse potest, nam & cælum est in vtroque: per substantiam in æuo, per motum actionemq; in tempore. Debet quinetiam vniuerso eiusmodi medium nō deesse, vt inter res supernas quæ tam actione quàm essentia sunt æternæ: atq; inferiores, quæ vtrinq; sunt temporales, sint rationales animæ: per essentiam quidem in æuo, per actionem vero motumq; in tempore. Proinde notabis id admodum placere Platonicis, animam ratiōalem eatenus seipsam accommodare foris tum his, tum illis gradibus vniuersi, tum æternis, tum temporalibus, tum etiam medijs, quatenus in eosdem intus seipsum expedit gradus sibi quodammodo naturaliter insitos, q̄emadmodum & corpus nostrum varijs seipsum modis loco cuilibet aptat, prout varijs seipsum figuris modisq; componit. Tēpus est aut ipse motus, aut aliquid proprium motioni, scilicet vel intimum motionis spatium, vel mensura eius, vel comes. Tempus non esse motum patet, ex eo quòd motus omnis peragitur tempore, quasi aliud quiddam sit tēpus in quo motus agitur, aliud ipse motus. Præterea si corpus quod nūc mouetur, paulo post moueri desinat: deinde moueatur iterum: interceptus quidem erit motus, tempus vero non intermissum. Sicut enim cogitamus quandiu motum fuerit, sic & quandiu quieuerit: atque eadē perpetuitate temporis tum vices motionum, tum media quies agi mensurariq; poterūt, ac si desinat moueri corpus ab alio mobile adhuc superfore tēpus saltē in motore per se mobili possumus cogitare: quare naturā tēporis supra motū corporis quærere debeamus. Item in motu velocissimo plurimum est de motu ipsiusq; natura, sed de tempore minimum, in motu tardissimo fit vicissim: quippe cum aliud sit tempus atque motus. Denique propria quidem temporis sunt breuitas atque longitudo, propria vero motus intensio atque remissio, quæ declarantur celeritate quadam & tarditate prouentus. Quorum vero propria inter se differunt, discrepant ipsa similiter: probabilius est igitur tempus esse aliquid ad motum propriè pertinens, quàm ipsum propriè motum. Dices forsan esse spatium, non quidem loci, quod est extra motum sed durationis atque perseuerantiæ, quæ est intima motui: quasi proprium interuallum & ductus tractusq; & progressio motus. Ad hæc obijci duo possunt. Primum quidem totidem esse eiusmodi interualla motibus intima, quot sunt & motus, tempus autem vnū esse debere mensuram quasi communem, cuius vsu quodam motus omnes quantumcunq; inter se diuersos metiri aliter aliterq; possimus. Secundum vero, durationem eiusmodi, non aliud videri quàm motum: ipsam scilicet motionis continuitatem, qua sublata nō erit motus si factus

subito fuerit. Et profecto hęc est summa proprietas vel natura motus sicut dimensio extensa per locum, aut est ipsum corpus, aut corpori maxime propria. Atq; ipsa duratio motibus intima non est vbiq; sed in hoc motu seruatur atq; illo. Tempus autem esse cogitamus vbique, atque durationem & perseuerantiam quamlibet motionis tempore metiri solemus. Vnde vi detur tempus esse interuallum aliquod mensurale, & præter interuallum proprium motionis: nec tamen ad locale pertinens interuallum. Proinde quæremus de externo eiusmodi interuallo siue ductu, quidnam sit naturaliter in seipso, ante hunc mensurationis effectum: prius enim in se hoc ipsum quod est debet existere, quàm aliquid metiatur. Quæremus itē nunquid metiatur quietē, & quo pacto: eatenus enim quiescit aliquid, quatenus mouetur & aliud. Tria quædam proposita sunt de tempore ab his qui dicūt tempus esse aliquid motionis. Primum quidem esse spatium durationemq; motus, de quo satis est dictum. Secundum vero esse mensuram quandam durationis eiusmodi. Tertiū esse aliquid comitās siue consequens. Sed redeamus nunc ad mensuram, ad quam paulatim modo descendimus: compulimusq; respondere, quidnam sit in se antequam metiatur: & vtrum externa mensura sit, vel intima, & quæcunque sit: quomodo metiatur motum similiter & quietem. Addimus insuper quomodo mensura numeralis esse dicatur, quasi sit ex vnitatibus congregata. Probabilius autē est tempus ob ipsam eius continuitatem simpliciter mensuram quādam appellare quàm numerum. Atqui si mensura quædam est, ergo est quantitas quædam qualiscunq; sit, siue quantum quiddam motum demetiens, quatenus cum motu concurrit. Hic ergo quæretur qua conditione cum motu concurrat: & cur potius metiatur motum, quàm mensuretur à motu. Solemus enim tantum tempus ex tanta motione metiri, atque deprehendere tempus ex actione nō minus quàm econuerso. Summatim iterum dubitatur, an tempus sit motus ipse quadam magnitudine mensuratus: an potius magnitudo quædam motum metiens, an tertium quiddam, quod magnitudine vtatur ad motum dimetiendū, & omnino de hac ipsa magnitudine mensurali poterit dubitari: tanta enim est in se, sicut & motus est tantus. Nunquid igitur sicut motus per eam censetur tantus, ita & ipsa per superius aliquid existit tanta? Denique quidnā sit prius quàm metiantur (vt diximus) inuestigare licebit. Similes quædam dubitationes exoriūtur, si tertia de motu opinio admittatur: dicens tempus esse aliquid, quod comitatur motum. Cogimur autem ponere tempus ipsum esse aliquid, etiā si nullus animus electione vtēs metiatur tempore motum. Generat enim anima mūdi tempus naturali quodam suo intimoq; motu, nulla ad hoc vtens electione.

Aeternitas est in mente diuina: Tempus in anima mundi, quo agitur mensuraturq; mundi motus.

IN mente quidem diuina non est tempus proprie, sed idea quædam temporis velut exemplar conceptum illic ad quandam æui similitudinem, imitantem quidem æuum: sed interim diuersitate degenerantem. Tempus autem proprie est in anima mundi, in ipsa eius vegetali natura, & imaginatione rursum quodammodo naturali, assidue comitante naturam. In hac inquam gemina facultate animæ actio ad generanda & imaginanda mundana, ob debilitatem non simul tota peragitur, sed gradatim modo alia oritur, modo alia ordinata quidem sed dissimilis: atque nunc ad hæc vertitur, nunc ad illa secundum prius posterius've procedens. Processio quidem deinceps secundum gradus eiusmodi, motus est: continuitas autē & longitudo processionis est tempus. Iam vero si qua ratiōe longitudo corporis ab ipso corpore differt, eadem differt & tempus à motu: longitudo inquam motionis à motione. Atqui & hæc ipsa longitudo ita se ad æternitatem habet, sicut linea se habet ad pūctum: præsertim si fingere liceat, ex quodam puncti motu procedere lineam, punctumq; produci. Putat verò Plotinus, sicut ex virtute cuiuslibet animæ suo quandoque semini insita pullulat corpus proprium: sic ex naturali animæ mundanæ potentia intus afflante materiam, corpus pullulare mundanum, idq; in anima velut quodā mundi loco contineri regiq;, & moueri ad ipsum animæ motum. Moueriq; temporaliter, certisq; temporum interuallis ad tempus ipsum motionis quæ fit in anima, & ad certa illius temporis interualla: siquidem anima illa per intimum sui motum creauit in seipsa tempus, & vnà cum hoc motu simul & tempore produxit mūdum in tempore mobilem. Vnus vero est mundi locus, anima mundi: vnum & vbique tempus, siquidem & anima hæc motum exercet vbiq; vitalem: sed regitur interea motus quidem mundanus ab ipso animæ suæ motu. Hic autem ab intellectu proprio & æterno, ille tandem ab intellectu diuino primaq; ipsius æternitate.

PLOTINI ENNEADIS III· LIBER VII·
DE AETERNITATE ET TEMPORE.

Procemium ad æternitatem & ad tempus.

Vm æternitatē & tempus diuersa inter se esse dicamus; & illam quidem circa naturam sempiternam esse, hoc autē circa id quod fit: idq; uniuersum uersari existimamus nos quasi sponte ex naturaliq; ingenio, & subito quodam intelligentiæ intuitu manifestum quendā circa hæc habere instinctum nostris animis penitus insitum, eadem uidelicet de his semper dicentes, passimq; nominantes: at uero quando conamur propius ad hæc accedere, & absolutius explicare, in dubitationes incidimus: atq; priscorum de his sententias alius alias, forsan uero & aliter easdem accipientes, in his deniq; immoramur, satis nobis factum existimantes, si interrogati referre antiquorum sententiam ualeamus: atq; ita hæc ulterius inuestigare desinimus. Profecto putandū est quosdam antiquorum feliciumq; philosophorum ueritatē adinuenisse: operæpretium uero est deinceps inquirere, quinam potissimum ueritatem assecuti fuerint, & qua ratiōe præcipue nos quoq; eadem cognoscamus. Prius autem de æternitate quærendum, quidnam ipsam esse censeant, qui diuersam à tempore iudicant. Cognito nanq; illo quod loco exemplaris habetur, forte planius illius imago, quod tempus nominant, cognoscetur: si quis aūt antequam cōtempletur æternitatem, quid sit tempus imaginetur, accidet & hoc forsan huic per reminiscentiam quandā hinc illuc progredienti, cui tempus assimilatur agnoscere: siquidem hoc ad æternitatem similitudinem habeat.

Quidnam sit æternitas, quòd sit in prima essentia, & sit aliquid eius: nec tamen sit proprie status.

CAPVT I.

Vidnam igitur æternitatem esse dicendum? Num forte intelligibilem ipsam essentiam: quemadmodum si quis tempus esse dicat cælum totum atq; mundū, id nanq; de tempore fertur nonnullos existimasse. Cum enim quiddam maxime uenerandum æternitatem esse imaginemur atq; intelligamus, maxime uero uenerādam esse naturam intelligibilem iudicemus: neq; utrum horum uenerabilius sit, discernere ualeamus. Et quod his superius est eiusmodi appellationibus describi non debeat, iure quis forsan naturam intelligibilem æternitatemq; pro eodem accipiet. Rursus & mundus intelligibilis & æternitas in seipsis eadem complectuntur: at uero quando altera in altero dicimus, & intelligibilia in æternitate locamus, & quando intelligibile quodlibet enuntiamus æternum, quemadmodum in Timæo, ubi scribitur: si exemplaris natura æterna est, in his inquam æternitatem aliud quiddam esse, quàm naturā intelligibilem affirmamus: esse tamen circa illam, uel in illa, uel illi adesse fatemur. Quod autem utrunq; iudicatum est uenerandum, non necessario eadē inter se esse demon-

strat. Forte enim horum alterum quod sit uenerandū habet ab altero: quod rursus additum est ab utroq; eadem contineri, exponēdum est naturam quidem intelligibilem continere sua quælibet, sicut partes: æternitatē uero cōplecti simul totum, non sicut partem: sed quoniā eiusmodi omnia per ipsam dicuntur æterna. Sed nunquid secundum statum illic existētem iudicare debemus æternitatem? quemadmodum & hic tempus secundum motum excogitare consueuerunt. Sed merito quis imprimis de ęternitate perquiret, utrū idem esse cum statu dicamus: neq; forte simpliciter, sed cum statu, qui circa essentiam esse censetur. Si enim cum statu idem est, primo quidem statū nō dicemus æternum, sicut neq; æternam æternitatem: ęternum enim est quod æternitatis est particeps. Deinde quo nā pacto motus erit æternus? sic enim foret & stabilis. Præterea status ipsius notio quomō ipsum semper in se habebit? Dico autem non ipsum semper in tēpore, sed quale potius intelligimus, quando dicimus sempiternum. Sin autem in ipso essentiæ statu continetur ipsum semper, sane reliqua rursus entis genera ab æternitate iam segregabimus. Accedit ad hæc quòd æternitatem non in statu solum oportet, sed in uno etiam intelligere: quinetiam indistantię munus æternitati seruandum, ne forte idem omnino sit cum tempore. Status autem qua ratione status est, neq; unius neq; indistantis in se intelligentiam continet: proinde de æternitate prædicamus in uno manere. Participat ergo statum, nec ipse status erit.

Aeternitas est in prima essentia per modum uitæ & status & identitatis, ac reuera est interminabilis uitæ tota simul & perfecta possessio. CAP. II.

QVid ergo potissimum idipsum erit, per quod totum diuinum mundum esse dicimus æternum atque sempiternum? Quid'ue sempiternitas est: siue idem ipsa quoque cum æternitate est, siue secundum ipsam extat æternitas. Forsan secundum unum aliquid æternitatem excogitare debemus: unum inquam è multis collectum, uel intelligentiam unam uel naturam, siue quæ illic sunt consequentem, siue simul existentem, siue intus inspectam. Cuncta hæc inquam in illam redacta, unam quidem existentem: quæ etiam multa sit, multa'que possit. Profecto qui potentiam multiplicem contuetur, secundum hoc aliquid quidem quod subiecti uicem habet, essentiam nominat: quatenus uero uitam inspicit, nominat motum. Deinde & statum, quatenus eodem prorsus modo se habet. Alterum uero & idem qua ratione hæc multa sunt simul unum: sic utique componens rursus in unum, in unam inquam uitam solam, contrahensq; in ipsis alteritatem, & contuens interminabilem actionis identitatem, neq; unquam aliud, neque ex alio in aliud, intelligentiam aut uitam pertranseuntem: sed eodem modo se semper habentem, & procul à distantia consistentem. Cuncta hæc inquam contemplans contemplatur æternitatem, uidens certe uitam manentem in eodem, totum pręsens semper habentem: neque nunc quidem hoc aliquid, postea uero aliud, sed omnia simul: neq; nunc quidem altera, posterius altera, sed indiuiduum finem. Vbi sicut in puncto simul

cto simul omnia sunt, nondum in fluxum progredientia, sed ibi in codẽ; id est, in seipso manente, nec aliquando permutato, sed in præsenti semper cõsistente. Quoniam nihil ex eo præteriit, nihil rursus in eo futurum; sed hoc ipsum quod est, semper existit, adeò ut æternitas sit nõ subiectum, sed quod ex ipso subiecto uelut effulget secundum ipsam identitatem quam de possessione non quidem futura, sed iam præsente sibiipsi uendicat, promittẽs uidelicet ita se habere, neq; unquàm aliter habiturum. Quid enim imposterũ huic quod nunc non sit, contingat? Neq; rursus futurũ aliquando, quod non est impræsentia: neq; enim est aliquid à quo in pręsens quandoq; perueniat. Illud enim non aliud quicquàm, sed hoc ipsum esset, quod quidem non est futurum, quod nunc ex necessitate non habeat: neque circa seipsum habet, quod dicitur ipsum erat. Quid enim est quod erat ipsi atque pręteriit? neque rursus accidit quod dicitur. Quid enim erit in ipso? Relinquitur igitur in ipso esse, hoc ipsum quod est esse. Quod igitur neque erat, neque erit, sed est duntaxat, id stabiliter habens esse, propterea quòd neque permutatur in futurum, neq; est à pręterito permutatum, est æternitas. Est itaq; ipsa circa ens in ipso esse uita simul tota & plena, & ubiq; prorsus indistans æternitas, ipsa quam quærimus.

Aeternitas in essentia prima non accidens, sed ut essentialis proprietas eius, & illa essentia est uere totum ipsum atq; omne. Item quò differat esse æternorum, & esse temporalium. CAP. IIII.

NEque profectò putandum est æternitatem extrinsecus illi naturæ contingere, sed esse illam, atq; ex illa, simul'que cum illa. Inspicitur enim ex ipsa penitus insita, quoniam & reliqua omnia quæcunque dicimus illic esse inspicientes uelut intima, dicimus ab essentia, & simul cum essentia omnia esse: nam quæ primo sunt consistere oportet primis, & primis inesse. Quoniam & pulchrum in ipsis est, atque ex ipsis: similiter'que in eis est ueritas. Et partim quidem totum ipsum est uelut in parte, partim uero uelut partes in toto: tanquàm id reuera sit omne non ex partibus congregatum, sed ipsum partes generans, ut & hac ratione reuera sit omne. Veritas quinetiam illic uigens, non est consonantia quædam erga aliud, sed ipsius cuiusque est proprie, cuius est & ueritas. Oportet sane id omne uerum, si modo uere sit omne, non solum esse omne quatenus est omnia, uerumetiam ipsum omne sic habere, ut nihil sibi desit. Quod si ita sit, neque erit ei quicquàm: si enim erit, hac ex parte prius deficiebat, non igitur antehac erat omne. Præter naturam uero huic accidere nihil potest, nihil enim patitur: si ergo nihil ipsi fiat, certe neque futurum est aliquid, neq; erit, neque fiebat, aut est factum. A' rebus quidem generalibus si abstuleris ipsum erit, cum in perpetua acquisitione uersentur, subito non esse contingit: rebus autem quæ non sunt tales, si ipsum erit adiunxeris, accidit è sede ipsius esse labi: manifestum enim ex hoc fuerit, ipsum esse non esse illis innatũ, si fiat ex eo quòd futurum sit, & factum fuerit, & sit imposterũ faciendũ. Videtur enim in rebus generalibus id potissimũ essentia esse, scilicet tractus quidã ab ipso esse, ex generationis initio, quousq; ad tẽporis extrema

 perue-

perueniat, quãdo non sit ulterius, idq; ipsum quod dicitur est, in eis existere. Ac si quis quicquàm ex hoc ductu circũcidat, uita comminui: quapropter & esse diminui, & uniuerso quidem esse eiusmodi oportet quousq; sic erit. Quã obrem ad ipsum esse futurum natura festinat, neq; uult quiescere. Quippe cũ esse sibi hauriat, dum aliud quiddam atq; aliud agit, mouetur q; in orbẽ quodam essentię desiderio. Itaq; esse nobis in his sic est inuentum, inuenta & causa motionis ad semper esse, futuri adminiculo properantis. Primis autem rebus atq; beatis neq; desiderium inest futuri: iam enim totum sunt, & quicquid habere uitæ debent, iam totum possident, ideo nihil quærunt, quoniam his nihil est futurum: neq; igitur illud eis accidit, in quo est futurum. Ipsa igitur absoluta entis essentia & tota, quę & non discerpatur in partes, sed in partibus suis tota sit, & in nullo deficiat, nihilq; sibi desit, & cui nihil omnino quod nõ ens dicatur possit accidere. Non enim solum entia omnia oportet omni totiq; adesse, sed etiam nihil aliquãdo non entis accidere. Hæc inquam proprietas ipsiusq; natura æternitas est, id est æuum: æuum enim ab eo quod est semper, est dictum.

Aeterna quadam potentia ipsam contemplamur æternitatem, quæ est infinita quædam uita simul tota. CAP. IIII.

D ita potissimum se habere cognoscitur, quãdo quis mentẽ ad aliquid adhibens potest de ipso dicere, imò uero cernere ipsum tale, ut nihil prorsus circa id factũ aliquando fuerit; alioqui non semper ens existeret, uel non semper aliquid ens totum. Nunquid iam sempiternum est? nisi natura quoq; insit eiusmodi, ut de eo procul dubio credi possit, ita nec aliter ulterius se habere, adeo ut si rursum id respexeris, sis tale similiter inuenturus. Quid uero si quis nunquàm ab eius contẽplatione destiterit, sed assidue perseuerauerit, naturam admiratus, possitq; in defessa quadam natura perseuerare: forsan confugiens ipse in æternitate ibidem sistit pedem, nusquàm omnino declinans, ut similis æternusq; sit, dum eo quod in ipso est æternum, æternitatem æternumq; contemplatur. Si igitur quod ita se habet est æternum, & semper ens, quod quidem in naturam alteram minime labitur, uitam quam habet totam iam possidens, neq, accepit quicquàm, neq; accipit, neq; est accepturum: quod ita inquam se habet, est procuIdubio sempiternum. Sempiternitas autem est talis quædam subiecti constitutio, ex eo & in eo simul existens: æuum uero, id est æternitas, subiectum unà cum eiusmodi constitutione ibi micante. Quamobrem uenerandum aliquid est æuum æternitasq;, idemq; cum deo: siquidem ad insita dictat intelligentia. Dictat autem idem esse huic deo, quem entis & uitæ nomine nũcupamus. Atqui recte dici potest æuum siue æternitas esse deus fulgẽs proferensq; in lucem seipsum qualis potissimum est secundum esse: esse inquam incõmutabile penitus atq; idem, & ita firmiter in uita consistens. Neq; uero mirari quisquã debet, quod ipsum dicamus ex multis: quodlibet enim eorum quæ illic sunt, multa dicitur ob potentiam infinitam. Quando & infinitum ibi dicitur, quia nullo modo deficiat, & hoc quidem præcipue quoniã è suo nihil amittat. Ac si quis æternitatem ita descripserit, scilicet uitam iam

infinitam, ex eo quòd sit uniuersa, nihilq́; amittat, cum nihil uel præterierit uel sit futurum, alioqui iam tota non esset: is profectò proximè ad definitionem eius accedet. Quod enim deinceps subditur, scilicet totã esse, nihilq́; amittere, expositio quædam est eius quod dicebatur. s. uita iam infinita.

Aeternitas est actus primæ mentis in uno, & circa unum simul totus. Atq; est ipsum esse præsens tantum, siue ipsum reuera ens. In quo quod ipsum semper dicitur necessario continetur.

CAP. V.

QVoniam uero natura talis omni pulchritudine pollens, atq; sempiterna circa ipsum unum extat, ab illo & ad illud, nullo modo ab ipso digrediens, sed manens circa illud semper, atq; in illo, secundumq́; illud uiuens, iccirco dictum est à Platone non temere, sed præclare admodum profundaq́; sententia, scilicet æternitas manet in uno. Vt uidelicet non solum ipse eam in unum quod in ipsa est redigat, sed etiam ipsa entis uita circa ipsum unũ similiter se reducat. Hoc itaq; est quod quærimus, quod'ue ita permanet est æternitas: id nanq; ipsum & id ita manẽs & hoc ipsum permanens, quod quidem est actus uitæ manentis ex seipsa ad illud atq; in illo, neq; in essendo, neq; in uiuendo mentitur, absque controuersia est æternitas. Nam uere esse est nunquàm non esse, neq; aliter esse. Id autem eodem modo esse, hoc uero sine diuersitate esse: aliud igitur aliud'ue nõ habet. Neq; tu igitur in uera eius contemplatione distantiam finges, neque extrinsecus explicabis, neq; adiunges, neq; protendes. Neq; igitur uel prius, uel posterius in eo quicquàm accipies. Quòd si neq; prius neq; posterius penes ipsum fingi potest, sed ipsum quod dicitur est, uerissimum est omnium quæ de illo dicuntur, imò est id ipsum, atq; ita est ut essentia sit & uita: in his inquam nobis succurrit rursum, quod dicimus æuum. Quando uero dicimus ipsum semper, item ipsum non aliquando quidem ens, aliquando uero non ens, putandum est id declarationis gratia dici. Quoniam ipsum semper forte non præcipue dicitur, sed assumptum ad ostendendum incorruptibile, animum potest reddere uagabundum per quendam in plura exitum & prouentum. Item significat rem nunquàm deficientem, forsan uero præstabat id tantum ens dicere. Verum quemadmodum ens nomen est essentiæ ipsi sufficiens, attamen quia generationem quoq; esse multi putarunt essentiam, opus fuit disciplinæ gratia ipsum semper adiungere: non enim aliud quiddam est ens, aliud uero semper ens: sicut neq; aliud est philosophus, aliud uero philosophus uerus. Veruntamen quia nonnulli philosophiam simulant, adiunctũ est philosophus uerus: sic & enti ipsum semper, & ipsi semper adiungitur ens, adeò ut dicatur ἀεὶ ὤν, idest semper ens, unde dicitur αἰών, idest æuum. Quapropter sic accipiendum est ipsum semper cũ ente, ut uerè ens nobis significet. Profectò colligendũ est ipsum semper ad indistantem potentiam demonstrandã, quæ pręter id quod habet nullius indigeat, habet autem omne: omne igitur est & ens, atq; per omne nullius indigũ. Eiusmodi uero natura nõ est hac quidem ex parte plena, alia uero uacua. Quod enim in

tempo

tempore est, quàmuis perfectũ uideatur uelut corpus aliquod sufficiens animæ, per animam est perfectum, indigetq; alicuius quandoq; futuri, utpote cui tempus illud quo indiget, desit. Quapropter simul cũ illo siquando presens immineat atq; concurrat, imperfectum existens, hac utiq; ratione ens æquiuoce perfectũ esse dicetur. Quod uero tale est ut neq; futuro egeat, neq; redigatur in tempus aliud mensuratum, neq; infinitum & infinite futurum, sed quicquid expedit esse, iam habet, id profecto est, quod intelligentia nostra desiderat, cui quidem esse non aduenit ex aliquo tanto, sed ei adest etiam ante quodlibet tantum. Decet enim ipsum cum neq; tantum aliquod sit, omnino nihil tantum aut tantum attingere, ne uita eius iam diuisa naturam ipsius penitus indiuisibilem perdat: sed sit tum per uitam, tum per essentiam indiuiduum. Quòd autem dicitur in Timæo mũdi artifex bonus erat, refert ad intelligentiam uniuersi, significãs in eo quòd ponit aliquid super uniuersum, non intelligendum hoc ex quodam tempore. Quamobrem neq; mundum initium aliquod temporale esse sortitum: quippe cum ipsa quę essendi huic est causa, id quod dicitur prius, adhibeat. Veruntamen postquàm id declarationis gratia dixerat, dictionem hanc, idest ipsum erat, redarguit in sequentibus, quasi id in rebus æternis non recte dicatur.

Anima per suum quiddam æternum, tangit æternitatem, & per temporale tempus. Item quot sint opiniones de tempore. CAP. VI.

Væ hactenus dicimus, nunquid alienis testificamur? & tãquàm de alienis uerba facimus? At enim quomodo id fieri posset? nã quæ intelligẽtia in nobis fieri potest, nisi tangamus? Et quo nam pacto alienis, intelligẽdo possemus attingere? Oportet itaq; nos æui, idest æternitatis participes esse. Sed quo nam pacto, cum simus in tẽpore? Iam uero qua conditione potissimum in tempore, & qua in æternitate liceat esse, notum erit planius cum iam quid sit tempus, fuerit adinuentũ. Profecto descendendum nobis est ab æuo, ad indagationem temporis atq; tempus. Ibi quidem erat ad superna progressio, nunc uero loquimur iam descendentes, neq; tamen nimium, sed ita quemadmodũ descendit & tempus. Principio si nihil omnino de tempore ab antiquis beatisq; uiris dictũ esset, oporteret nos ab initio, quod sequitur deinceps connectentes æuo, dicere quæ de hoc uideantur, studentes ipsius notioni iam partæ opinionem nostram accommodare. Nunc uero necessarium est imprimis accipere, quæ maiori cũ ratione dicta sunt, considerantes sicui illorum nostra sententia consonet. Ante omnia forsan sẽtẽtias aliorum de tempore debemus in tria membra distinguere: tẽpus enim aut ipse motus est, aut id quod mouetur, aut aliquid motionis. Dicere autem tempus esse statum, uel ipsum stabile, uel aliquid stationis procul admodum foret ab ipsa tẽporis notione. Quippe cum identitatẽ minime patiatur, ideoq; cum statu atq; stabili cõgruere nequeat. Eorũ uero qui tempus esse motũ opinãtur, alii quidẽ motum omnẽ esse dicẽt, alii uero uniuersi motũ. Qui aũt ipsum mobile esse tẽpus affirmãt, sphęrã totius

adducent in medium. Proinde qui tempus aiunt esse aliquid motionis, partim interuallum, siue spatium, siue durationem motus, partim mensuram, partim aliquid motum comitans, siue motum omnē, siue potius ordinatū.

Tempus neq; est motus, neq; duratio corporei motus. CAP. VII.

Empus quidem esse motū est impossibile, neq; si cunctos simul motus accipias, ex cunctis quasi unū efficiens, neq; si motū duntaxat ordinatū: nam motus uterq; fit in tēpore. Siquis uero motus dicatur non in tēpore fieri, multo lōgius ab hoc insuper aberit, ut sit tēpus, quasi aliud quidē sit, in quo motus agitur, aliud uero sit ipse motus. Cū uero sint & alia quæ dicantur dictaq; sint, id sufficit, atq; sufficiet, quòd uidelicet motus desinere potest atq; intermitti, tempus uero nequaq̄. Siquis aūt uniuersi motū dixerit nō intermitti, attamē & hic motus, si modò circuitū ille dicat, in quodā fit tēpore: atq; in idē quandoq; reuertitur, non in eo quidē spatio quo dimidiū eius impletur. Et hic quidem motus est dimidius, ille uero duplus, dum uidelicet uterq; motus est uniuersi, tum qui ab eodem redit in idem, tum qui duntaxat peruenit ad dimidiū. Præterea quòd dici solet motū extimæ sphæræ uehementissimū celerrimumq; esse, idē quoq; confirmat, uidelicet aliud esse sphæræ motum, aliud uero tempus. Velocissimus enim omnium est, qui breuiori tēpore maius maximūq; spatium peragit, alii tardiores, qui scilicet tēpore longiori, partem eiusdē spatii consequūtur. Si ergo tempus non est motio sphæræ, neq; etiā erit ipsa sphæra, quæ quidem propterea quòd mouetur, existimata est esse tempus. Sed nunquid tempus est aliquid motionis? Profecto si motionis interuallum esse dicatur, primo quidem obiiciemus, non idem esse motionis cuiuslibet interuallum, neque etiam si motus sint uniformes: uelocius enim & tardius motus etiam qui fit in loco peragitur. Et fieri quidem potest ut utraq; interualla uno quodam tertio mensurentur, quod rectius admodum quis dixerit esse tempus: utrius autem horum motuum interuallum erit tempus? Imò uero cuius nā eorum, cum infiniti sint: si uerò ordinati motus spatiū tempus esse putetur, certe neq; omnis quidem eiusmodi motionis, hæ nanq; multæ sunt: quo efficietur, ut simul etiā multa sint tempora. Sin autem uniuersi motus spatium, siquidem spatium quod inest motui, quid nam aliud quàm ipse motus erit? Tantus tamen. Tantum uero istud, uel loco mensurabitur, quoniam scilicet tantus est locus quem percurrit, & spatium quidem id erit, hoc autem non tempus, sed locus erit, uel spatium siue interuallum dicetur ipse motus habere ob eius continuitatem, atq; ex eo quòd non repente desierit, sed perpetuo prorogetur. At uero id nihil aliud erit quàm multitudo, siue amplitudo aliqua motionis. Ac si quis ipsam intuitus motionem, multam esse pronuntiet, ceu siquis calorem esse dixerit multum, neq; hic quidem tempus apparet, neq; nobis occurrit, sed motio iterum atq; iterum instar aquæ iterum iterumq; fluentis. Et interuallum quidem in ea perspectum, repetitaq; rursus effluxio, erit numerus sicut duitas atq; trinitas. Spatium uero siue interuallū

perti-

pertinebit ad molem. Sic itaque & multitudo motionis erit ut denarius, uel tanquàm inspectum uelut in mole motionis spatium. Quod quidem non habet temporis notionem, sed erit eiusmodi tantum in tempore factum: alioqui tempus non erit ubiq;, sed in motu solum quasi subiecto, acciderĕq; rursus tempus dicere motionem. Non enim extra motionē est spatiū siue duratio motionis, sed est motio ipsa non simul tota uel momento peracta: quando uero dicitur facta non subito, si aliquid factum subito fieri dicatur in tempore, quæremus, quo nam differat non subito factum, ab eo quod subito atque momento. Num forte differat ex eo quod agatur in tempore: quamobrem & durans motus, & ipsius duratio siue interuallum non est ipsum tempus, sed impletur in tempore. Si quis autem motionis interuallum esse tempus affirmet, non quidem ipsius proprium motionis, imò secundum quod ipsa extensionem habet, quasi cum illo concurrens, nondum tamē quid hoc sit est explanatum, cōstat enim id esse tempus, in quo factus est motus. Hoc autem erat quod ab initio quærebamus, quid nam existens sit tempus: quoniam & hoc perinde se habet, ac si quis interrogatus quid est tempus, respondeat, interuallum motionis in tempore. Quid igitur est hoc interuallum, quod ille appellat tempus, qui hoc extra motionis interuallum ponit? Etenim rursus & qui in ipso motu temporale collocat interuallum, hic quietis spatium ubi nam collocet dubitabit: quatenus enim mouebitur aliquid, eatenus quiescit & aliud, atque dices utriusque tempus idem fore, quàmuis aliter alterum spectet & alterum. Quid nam igitur est, quam'ue naturam habet hoc interuallum? Locale quidem esse nequit, quandoquidem & hoc extrinsecus adest.

Tempus non est mensura corporei motus insita motui, nec ut mensura continua, nec ut numerus.

CAP. VIII.

Onsiderandum est deinceps qua ratione tempus esse queat numerus motionis, siue mensura, quod quidem forte probabilius esset ob ipsam continuitatem dicere. Principio hic quoque similiter ambigetur atq; de interuallo, utrum uidelicet omnis similiter motus numerum uel mensuram tempus dicere debeamus. Quo enim pacto numerabit quispiam inordinatum inæqualem'que motum, aut quis nam numerus siue mensura, aut secundum quid potissimum sit mensura. Sin aūt eodē numerabit, metietur'ue utrunq; motū & omnino quemlibet, siue uelocem siue tardum, erit quidem numerus & mensura, ceu si denarius & equos & boues pariter metiatur, aut si qua humidorum & siccorum eadem sit mensura. Si itaq; mensura talis est tempus, iam quidem quorum sit tempus est dictum, scilicet motionum: ipsum uero quid sit, nondum est explicatum. Quod si quemadmodum denarius etiam absq; equis acceptus intelligi potest tanquàm numerus, atq; etiam mensura in se est mensura naturam habens propriam, etiamsi nondum metiatur, sic se habere oportet & tēpus, cum sit mensura: si inquam tale tempus est in seipso, qualis & numerus,

quo nam

quo nam ab hoc numero differet, qualis est denarius uel alius quilibet ex unitatibus congregatus. Sin aũt mensura quædam continua est, certe quantũ aliquid existens mensura erit uelut cubitalis aliqua magnitudo: erit itaq; magnitudo uelut linea quædam cum motione concurrens. At enim ipsa concurrens quo nam pacto id quo cũ unà cõcurrit metietur? Cur nam potius alterutrum q̃ alterutrũ metiatur? Probabilius aũt poneretur non in motu quo libet, sed in eo qui cum concurrit. Id aũt cõtinuum oportet esse, quatenus & concurrens motus tenorem continuabit: neq; extrinsecus quod metitur, ponere decet, neq; seorsum, sed simul mensuratum motum. Proinde quid nam id erit quod metitur, nunquid motus quidem mensuratus erit, magnitudo uero mensurans? Et utrum horum tempus erit? Num mensuratus motus, an potius metiens magnitudo? Profecto tempus erit uel motus magnitudine mensuratus, uel magnitudo mensurans, uel quiddam tertium magnitudine utens uelut cubitali mensura ad metiendum quantus sit motus. At in his omnibus, quod probabilius esse diximus supponendum est, æqualem scilicet esse motum: absq; enim æqualitate atq; etiam unitate motus etiã ipsius uniuersi, magis profecto quàm motus eà uacillat opinio, quæ tempus quomodocunq; mensuram esse putat. Si aũt tempus sit motio mensurata, à quanto scilicet mensurata, quemadmodum si oportuit mẽsurari motũ, non à seipso oportuit mensuram assumere, sed ab alio quodam accipere: ità opus est si quam motus præter seipsum mensuram aliam habeat, atque ob hoc indiguimus mensura continua ad ipsum dimetiendum: ita inquam magnitudini quoq; ipsi mensura opus erit, ut motus esse possit quantus fuerit mensuratus, postquàm uidelicet illud secundum quod mensuratur, tantum fuerit aut tantum. Atq; ita tempus erit numerus ille magnitudinis comitantis motum, non autem magnitudo ipsa simul cum motu currẽs. Qualis autem hic numerus sit, nunquid ex unitatibus constitutus, & quomodo metiatur, necessario dubitandum. Quandoquidem si quis etiam inueniat quomodo, nõ tempus inueniet metiens, sed tempus proprie tãtum. Id autem nequaquàm idem est atq; ipsum tempus, aliud nanq; est tempus dicere, aliud tempus tantum enunciare: nam antequàm tantum sit, definiendum est quid hoc ipsum sit, quod est & tantum. Sed nunquid numerus motum extrinsecus metiens erit tempus? Non sic acceptus, ut denarius unà cum equis, sed potius ut denarius in equis. Quis igitur hic numerus sit, non est dictũ, qui & antequàm metiatur est id ipsum quod est quemadmodum ipse denarius. Nunquid hic est qui secundum prius & posterius motionis discurrendo metitur, at hic secundum prius atq; posterius metiens, nondum qualis sit, nobis apparuit. Verũtamen quod secundum prius posteriusq; metitur, siue signo quodam uelut puncto, siue quouis alio metiatur, omnino secundũ tempus dimetietur. Erit ergo tempus id motum metiens per prius atq; posterius, cõnexum tempori, tempusq; attingẽs quo metiri queat. Aut enim prius posterius'ue secũdum locum quis accipit, sicut in principio stadii atque sequentibus, aut certe non

locale prius atq; posterius, sed temporale accipiendum: est enim omnino id ipsum quod prius dicitur, tempus desinens in id quod pręsens, quod uero posterius, tempus similiter exordiens à pręsenti. Tempus igitur aliud est quàm numerus, per prius posterius'ue dimetiens motionem, non solum quamlibet, uerum etiam ordinatam. Præterea cur nam numero quidem adhibito siue secundum mensuratum, siue secundum metiens, potest enim idem forte & metiens & mensuratum esse, at cur inquam adhibito numero tempus erit? Motu uero iam uigente, atque priori prorsus posterioriq; circa motum proueniente, nōdum erit tempus? Perinde ac si quis dixerit magnitudinem quanta est non esse, nisi quis quanta sit magnitudo deprehenderit. Item cum tempus sit dicatur'que infinitum, qua nam conditione erit numerus circa ipsum? nisi forte quispiam partem aliquam temporis seligens metiatur, in quo quidem contingit esse, etiam antequàm mensuretur. Quid autem prohibet esse tempus antequàm sit anima metiens? nisi forte quis generationē eius dixerit ab anima proficisci. Per ipsam tamen mēsurationem nullo modo necessarium est ipsum ab anima fieri: existit enim quantum est, etiamsi nullus dimetiatur. Ad id uero quod dicebatur tempus forsitan esse quod magnitudine utitur pro mensura, si quis adducat id esse animam, obiiciemus id nihil ad notionem temporis pertinere.

Tempus non est aliquid consequens ad motum corporis. Item procemium ad tractandum quid sit tempus. CAP. IX.

DIcere autem tempus esse quandam motionis consecutionē, non est q d hoc ipsum sit docere, neq; etiā dicere licet, priusq̃ quid est quod cōsequitur, explicetur: illud enim tempus forsan esse posset. Considerādum uero est de hac ipsa consecutione siue prius fiat, siue posterius, seu simul, si modo talis quædam est consecutio. Quomodocunq; enim dicatur, in tēpore dicitur: ideoq; si id tempus sit, tempus dicetur consecutio motionis in tempore. At quoniam nequaquàm quid non sit, imò uero quid sit tempus inuestigamus, dictaq; de hoc multa sunt ante nos à multis. Vnde si quis singulas opiniones discurrat, historiam sit potius narraturus: & quatenus percurrendo licet, nonnihil de his est dictum: ac licet & dicentem tempus esse motionis uniuersi mensuram, ex dictis refellere, & alia insuper ad discussionem adducere, quæ modo de motus mensura dicebātur. Præter enim inæqualitatem, cætera omnia licet adducere, quę & ad ipsos congrue afferentur: cum inquam res ita se habeat, reliquum iam est, quid tēpus sit, planius explicare.

Quid sit tempus, scilicet perseuerantia quædam in motionibus animæ mundi, ad æternitatis imitationem. CAP. X.

OPeræpretium est reuocare nos iterum ad naturam illam quam in æuo esse in superioribus dicebamus, naturā inquam immutabilem simulq; totam, & uitam iam infinitam, prorsus indeclinabilem, & in uno ad unūq; consistentē. Tempus aūt nondū erat,

aut

aut saltem non erat in illis. Secuturum uero ratione quadam posterioris atq; natura. Supernis itaq; quietem in seipsis agentibus, quomodo principio tempus exciderit, siquis intelligere cupiat, haud forsan ad hoc explicandum, musas quæ forte nondum erant, opportune uocabit. Fortassis etiã opportune, si quidem tunc etiam erant musæ: & quomodocunq; sit, tempus ipsum iam factum quis forsan inueniat, quatenus factũ est atq; iam manifestũ. Dicat aũt de hoc ipso hunc in modum, priusq̃ ipsum prius oriretur, posterioriq; indigeret, simul cum ipso in ipso ente conquiescebat tempus nondum existens: sed in illo ipsum quoq; quietem agebat. Natura uero quædam in multas pronior actiones, & sui iuris esse, sibiq;met imperare percupiens, atq; eo quod præsens est plus aliquid habere semper eligens, iã & ipsa quidẽ agitata est, & simul effluxit tempus deinceps semper atq; in posterum, neq; per idem, sed in alterum rursusq; alterum. Nosq; ex hoc motu longitudinem quandam processionis effectam excogitantes, tempus iam fingimus æternitatis imaginem. Cum enim esset potentia quædam animæ inquieta, uolens uidelicet quod illic inspectum est transferre semper in aliud, non sustinuit totum sibi collectum simul adesse. Sed quemadmodum ratio seminalis explicans seipsam ex quodam quieto semine, discursionem in plurimum, ut putat, agit, disperdens interea ipsum quod dicitur plurimum partitione quadam, & pro uno quod in se existit expendens consumensq; unum in seipso non manẽs, in debiliorem progreditur longitudinem: sic & ipsa quam dicebamus animæ natura, mundum fabricata sensibilem superioris illius imitatione, agitatum motu, non qui ibi sit, sed similis potius motui qui sit ibi: motu inquã affectante imaginem illius referre, primo quidem seipsam reddidit temporalem, pro æuo id iam reportans. Deinde operi quoque facto dedit ut tempori iam seruiret, quippe cum totum hoc esse in tempore compulisset, discursiões uidelicet huius omnes in ipso complexa. In illa enim agitatũ, neq; enim est alter uniuersi locus quàm anima: nimirum & in eius tempore est agitatum. Actionem nanq; suam adhibens aliam post aliam, deincepsq; iterũ aliam, genuit unà cum actione ipsum deinceps consequens simulq; procedit cum cogitatione alia post illam, quod non erat ante, quandoquidem neque cogitatio talis quicquàm fuerat operata. Iam uero uita præsens non est omnino similis præcedenti: simul ergo alia uita & quatenus alia aliud quoq; nacta est tempus. Distantia itaq; uitæ atq; protractio tempus sortita est, perpetuaq; prorogatio uitæ sempiternum habet & tempus, & uita pręterita tempus habet præteritum. Siquis ergo dicat tempus esse actum animæ in transitorio quodam motu ex alia uita in aliam perpetuo procedentem, forsan nonnihil afferre uidebitur. Si enim æuũ est uita in statu & in eodẽ similiq; habitu permanens, iamq; infinita, atque oportet tempus esse æternitatis imaginem: quemadmodum & hic mundus est mundi illius imago, certe loco uitæ quæ illic uiget, alteram oportet uitam hic asserere in quadam animæ mũdanæ potentia, tanquàm illius æquiuocam. Et pro intellectuali motu, ali-

cuius partis animæ motum. Item pro identitate habitu'que simili atque manente, uicissim quod non permanet in eodem, sed aliud semper aliud'que exequitur. Rursus pro indistanti proprietate, atque uno unius iam simulacrum in quadam successione continua unum possidens. Præterea uice illius quod infinitum est, iam'que totum, quod in infinitum, secundum quod deinceps sequitur, perpetuo sese propagat. Denique pro eo quod simul est totum, uicissim quod per partes est futurum, semperq; futurum totum: sic enim imitabitur illud quod totum iam existit, collectumq; simul, iamq; immensum, si uidelicet uelit esse suum in continua essendi consecutione sortiri: ita nanque esse illius potissimum imitabitur. Oportet autem nequaquàm extra animam tempus accipere, quemadmodum neq; æuũ ibi, extra ipsum quod ens appellatur. Neq; rursus consecutionem esse, neq; posterius quicquàm: quemadmodum neq; ibi, sed intus inspectum aliquid quod & insit, simulq; sit, sicut illic & æuum.

Confirmatio superiorum. CAP. XI.

Considerandum est ex his quæ dicta sunt, tẽpus esse naturã eiusmodi, scilicet longitudinem talis uitæ in mutationibus procedentem æqualibus, & similibus clam leniterq; progredientibus: longitudinem inquam, continuitatẽ actionis habentem. Quod si rursus fingeremus uim eiusmodi quodammodo retrahi, cessareq; ab hac uita, quam nũc agit interminabilem nunq̃q; cessaturam, propterea quòd sempiternæ cuiusdam animæ actio est, non ad seipsa, non in seipsa, sed in effectione generationeq; uersatam: si fingamus inquam eam non amplius operantem, sed actionem eiusmodi desinẽtem, partemq; hanc insuper animæ ad superna, & æuum stabileq; cõuersam, quid iam erit ulterius præter æuũ? Quid amplius aliud atq; aliud, omnibus in uno manentibus? Quid ultra prius aliquid uel posterius aut longius? Qua rursus conditione anima ulterius se ad aliud conferet? Nisi forsan in id in quo est, imò uero neq; in hoc ipsum: alioqui discessisse prius oportuit, ut in id se conferre ualeret. Quandoquidem neq; ipsa sphæra esset, quæ non prius quàm tempus existit, nam hæc quoque in tempore est atq; mouetur: atq; etiam si stet operante illa, quantus sit status eius, metiemur quoad ille æternitatis status exterior perseuerat. Si igitur desistente hinc illa prorsusq; unita, tempus e uestigio tollitur, cõstat huius initium motionis ad hęc, atq; hanc uitam tempus efficere. Quamobrem dictum est in Timæo tempus simul cum hoc uniuerso factum, quoniam anima tempus unà cum hoc uniuerso progenuit: nã in eiusmodi actione hoc quoq; uniuersum est genitum, & hæc quidem tempus est, hoc autem in tempore. Si quis autem dixerit dici etiam tempora à Platone motus astrorum, meminisse debet Platonem dixisse hæc esse facta ad ostensionem distinctionemq; temporis, atq; ut mensura nobis sit manifestior. Cum enim non liceret animæ tempus ipsum determinare uel metiri penes se partes singulas tẽporis, inuisibilis atq; incomprehensibilis, pręcipue apud homines numerãdi

prorsus

prorsus ignaros, diem effecit & noctem, per quæ liceret duo quædam ex hac diuersitate percipere, unde cogitatiõem numeri dicit exortam. Deinde percipientes quantum ab ortu rursus ad ortum peragitur, habere potuimus quãtum temporis spatium, æquali existente specie motionis. Quatenus ad hoc ipsum uelut innixi intuitum figimus, & quasi mensura utimur tali quodam, mensura inquam temporis: non enim tempus ipsum mensura est. Quo enim modo metiretur, & quid nam diceret metiēs? An de aliquo diceret hoc tantum est, quantum ego sum. Quis nam igitur est qui dicitur, uel dicit ego? An secundum quem fit mensuratio? Nonne igitur in se existit aliquid, ut metiri queat, neq; tamen mensura. Motus igitur uniuersi mensuratus secundum tempus erit. Ac tempus non erit mensura motus secundum id quod est, sed per accidens, uidelicet existens aliud quiddam prius, quanta sit motio patefaciet. Tum uero motus unus acceptus in tanto tempore sæpe numeratus, in notitiam adducet quantum temporis præterierit. Quapropter si quis dixerit motum reuolutionemq; metiri quodammodo tempus quantum potest, tanquàm in suo quanto quantum temporis ostendentē: quippe cum neq; accipi aliter, neq; intelligi ualeat; is profecto à decenti declaratione non aberrabit. Quod igitur à circuitu mensuratur, idest declaratur, tempus erit, non genitum quidem ab ipso circuitu, sed demonstratū: atq; ita mensura motus, esse uidetur quod mensuratum est à motu determinato, mensuratumq; ab ipso, tanquàm ab eo diuersum. Quandoquidem si & mensurans aliud esset, & aliud utiq; mensuratum, mensuratum uero per accidens: atque ita dictum fuisset perinde ac si quis dixerit quod mensuratur à cubito, magnitudinem esse, non dicēs tamen quid ipsum sit, definiens magnitudinem. Rursus uelut si quis cum nequeat ipsum motum ob naturam eius indeterminatam planius explicare; dicat motum esse quod mensuratur à loco: accipiens enim quis locum quem motio pertransiuit, tantam esse motionem diceret, quantus & locus.

Tempus non est reuolutio, sed declaratur ab ea. Item mundus eiusq; motus agitur ab ipso animæ mundanæ motu. CAP. XII.

Empus igitur ipsum reuolutio patefacit, in quo uidelicet reuolutio ipsa peragitur. Oportet autem tempus ipsum nõ amplius solum id habere, ut in eo aliquid trāsigatur; sed etiam atq; prius id ipsum quod est existere, in quo mouentur cætera, & quiescũt æqualiter atq; ordinate, & à quodam ordinato in notitiam emicare; neq; tamen inde fieri, siue quiescente illo, siue etiam agitato, magis attamen agitato: siquidem motus ad notitiam consecutionemq; temporis magis q̃ quies conferre uidetur: planiusq; patere potest, quantum aliquid motum fuerit, q̃ quantum steterit. Quamobrem eò adducti sunt, ut dicerent tempus esse mẽsuram motus, pro eo quòd forsan dicere uelint, motu mensuratum. Proinde adiungendum quid in se existens motu mensuretur, neq; solum dicendũ quòd accidens ei conueniat, & id quidem permutato dicendi modo. At forsan

 san

ſan illi non permutata ratione dictum ab eis accipi uoluerunt, nos aũt nõ intelligimus: ſed manifeſte dicentibus illis, menſuram ſecundum menſuratũ, eorum ſenſum minime conſecuti ſumus. Cauſa uero ob quam minime intelleximus, hæc ipſa eſt. Quoniam ſcriptis ſuis, quid nã in ſeipſo ſit tempus, ſiue menſurans, ſiue menſuratum denominetur, nequaquàm explicant, ac ſi plane cognoſcentibus, auditoribusq; ſuis hæc illi ſcripſerint. Plato autem neq; menſurans aliquid neq; menſuratum ab aliquo, eſſentiam temporis eſſe dixit: ſed ad ipſum patefaciendum mundi reuolutionem minimum quiddam eſſe ſortitam, ad minimam quandam tẽporis portionem, adeò ut hinc cognoſci poſſit, quale ſit tempus & quantum. Volens tamen eius eſſentiam indicare, unà cum cælo natum eſſe inquit; eſſeq; ad æuum imaginem mobilem exemplaris æterni, quoniam non permaneat tempus, uita uidelicet non manente, cum qua concurrit atq; cõuoluitur. Natum uero unà cũ cælo dicitur, quoniã eiuſmodi uita cælũ facit; unàq; uita cælũ operatur & tẽpus: quare ſi poſſet eiuſmodi uita in unũ omnino cõuerti, protinus ceſſaret & tempus, quod hac in uita uerſatur. Ceſſaret & cælũ ea uita priuatũ. Siquis aũt uitæ inferioris & motionis huius, ipſum prius poſteriuſue accipiens, hoc ipſum eſſe tempus affirmet, aſſerens hoc aliquid eſſe, motus autem uerioris naturam prius poſteriusq; habentis neget aliquid eſſe, admodum ridiculus erit. Quippe cum motui cuidam inanimato concedat prius atq; poſterius, ac præterea penes ſe tempus habere: motui autem, per quem & hic imitatione quadam naſcitur, minime id concedat, à quo tamen ipſum prius atq; poſterius primo manauit, cum ſit motus efficax per ſeipſum: & quẽdmodum actiones ſuas generat ſingulas, ſic & continuam producat ſucceſſionem, ſimulq; cum genitura, tranſitum quoque efficiat actionum. Cur nam igitur motum quidem hunc uniuerſi reducimus in illius ambitum, & in tempore uerſari fatemur? Non tamen & motum animæ in ſe uigentem, perpetuaque diſcurſione progredientem: forſan quia quod ſuper hunc motum extat, æternitas eſt, neq; concurrens cum motione, neq; ſimul extendens, aut extẽſa. Primus igitur ille motus reſpicit tempus & generat, ſimulq; cum ſua poſſidet actione. Quo igitur modo tempus eſt ubique? Quoniam uidelicet anima uitaq; illa motusq; uitalis à nulla uſquàm mundi parte abeſt, quemadmodum & talis in nobis uita partem noſtri deſerit nullam. Si quis autem obiiciat, tempus in quadam non ſubſtantia, ſiue non exiſtentia uerſari, mentiri enim circa ipſum eſſe, quemadmodum de deo dicitur, mentiri nos circa ipſum erat & erit: ſic enim erat & erit, ut illud in quo quis dicat ipſum fore, quid nam dicemus? Verum ad hæc alia quædam ratio diſputandi requiritur. Hoc autem animaduertendum eſt in præſentia ad ea quæ dicta ſunt, quòd quando quis circa hominem qui mouetur conſiderat, quantum proceſſit, quantus quoque ſit motus agnoſcit, & quandò motum uelut per crura progreſſum iudicat, ſimul motionem ipſam ante hunc progreſſum in homine cogitat, uidelicet fuiſſe tantam, ſiquidem in tantum uſque corporis progreſſionem

regendo continuauit. Corpus quidem motum tanto tempore, rediget in motum proprie tantum: hæc enim causa est, & in huius tempus: hunc uero motum in ipsum animæ motum, qui secundum æqualia produxerat interuallum. Ipsum itaq; motum animę in quid potissimum referemus? Certe in quodcunq; referre uolueris, in aliquid desines prorsus indistās: hoc igitur hic existit primo, ipsumq; est in quo cætera continentur: ipsum uero nō amplius est in alio, non enim habere potest quo comprehendatur: hoc igit primo regnat. In anima quoq; totius similiter se res habet. Num igitur & in nobis est tempus? Forsan in omni anima tali, & uniformiter est in omni: & omnes quodāmodo sunt una. Quapropter nō dispergetur tempus, quandoquidem neque æternitas quæ secundum aliud in uniformibus cunctis existit.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE NATVRA ET CONTEMPLATIONE, & VNO. COMMENTARIA.

Naturalia fiunt à uita quadam agente per rationes quasi contemplatiuas, sibi infusas ab intellectu diuino.

PHilosophi quondam nonnulli simpliciter naturales, putabāt naturalia omnia à qualitate quadam elementali motuq; generari, ac talia prouenire vel talia pro virtute qualitatis, quæ in agente vigeret, & pro efficacia motus inde in materiam desinentis: nec in his præesse rationem vllam modo intimæ artis agentem. Plotinus autem corporales qualitates, & motus duci vult ab incorporea forma non subiecta motibus, sed præsidente, quam vocat naturam vniuersalem atque primam: formam dico substantialem, atq; vitalem, quæ nec ulla sit corporum qualitas, vt possit omnes pariter procreare: nec solo impetu motus agat, vt disponere possit omnia moderamine certo: sed agat sua quadam ratione formali, & naturali quadam arte. Perinde ac si artificiosa ratio, quæ est accidens in artifice, sit aliquid per se subsistens, quamuis intra materiam: atque ita suapte natura agat artificiose, vt artifex artificiose agit electione. Imò sic naturali arte agat artificiose, sicut ignis naturali calore naturaliter calefacit. Huic ergo viuæ naturaliq; rationi parēt qualitates & motus, vt instrumēta: tametsi absque motu corporeo, corporeum edit motum, & sine qualitate ignis generat ignem: ac sine manifesto semine passim viuentia generat, vtpote quæ essentiales in se habeat, & viuas omnium rationes. Quod satis in Theologia nostra probamus, & ita in præsentia breuiter confirmamus. Super nutritionem & augmentum, quę sunt generationes quædam, est ipsa simpliciter generatio, quæ in his omnibus reseruatur. Cum igitur hæ generationes quædam, vitarum quarundam, vel quorundam viuentium opera sint, nimirū ipsa simpliciter & prima communisq; generatio, est opus simpliciter vitæ, vitæq; communis, omniū regentis mundum. Atque cum in mole mundi non sint certa vbique semina corporalium manifesta, profecto in ipsa totius vita sunt semina, & propriæ rationes seminum rerumq; sensibus apparentium. Natura enim quæ sine electione facit, insita forma facit: & certas vbiq; formas certis necessario formis, id est rationibus seminalibus: quibus sane tanquam principijs atque regulis motus omnes, qui per se indeterminati sunt, certo quodam tenore definiat: & qualitates quæ toto impetu agūt, quicquid agunt, & cohibitæ sunt naturaliter in angustum; librata quadam moderatione ducat ad opus, & id quidem multiforme, vniformi tamen ordine. Nec aliter certum vbiq; finem spectet, in his quæ ipsa non vident finem, quàm ars soleat, & consilium. Ars hæc viuens atque naturalis omnes in se secundum actum naturales continet formas, non aliter quàm ars humana possideat artificia. Materia enim quæ in potentia formabili semper est ad omnes, nō aliter ad actum perducitur omnium, q̄ per vitam materiæ quidem præsidentem, seu cognatam in se oēs actu comprehendentem. Natura quidem hęc artifex omnium, neq; materia quadam tali vel tali neque ipsa simpliciter materia ad suam indiget existentiam, ipsa enim materiam quotidie talē reddit, atq; talem materiamq; expedite mouet imperio, iā vero nec qualitate hac vel illa materiæ indiget ad suā simpliciter actionē.

Potest enim qualitates absq; qualitatibus generare, quippe cum ipsa sit commune principiũ
ad omnes pariter generandas: ac si generat passim viua sine seminibus manifestis, magis po-
test qualitates elementales per semina sua tantum sine elementorum talium ministerio pro
creare. Quod si vtit materia qualitatibus certis affecta, non quidẽ necessitate, eiusmodi qua-
litatibus vtitur, sed per accidens. Quod sane confirmatur ab illis qui in generatione resolu-
tionem fieri vsque ad primam materiam arbitrantur: proinde memento naturam eiusmodi
esse verum generationis vbique principium. Forma nanque materialis quia formarum est
vltima, formale nihil proprie generat: quod enim in aliquo genere postremũ est, nihil gignit
in eo. Est ergo materialis forma nõ tam generationis principium quàm affectio quędam ma-
teriæ inducta desuper ab occulto principio speciem generãte: quod autem nihil generet, con
firmatur ex eo, quia generatio ad vitam pertinet, hæc autem vita caret: vita vero carere cõ-
stat ex eo, quoniam oportet essentiam vlterius proficisci quàm vitã: nec tamen vsque ad ma
teriam procedit essentia, siquidem neque forma. In qualitatẽ igitur essentia desinit, & id qui-
dẽ intrinsecus desinit, ergo vita in naturã similiter super materię qualitatẽ. Natura quidẽ hęc
incorporea est: quod enim corporeũ est, si mouet quicq̃, interea & mouetᷣ: mouetur inquã eti
am in substãtia. Primũ vero mouens est, q̃d substãtia permanet, vt perpetuũ continuare queat
in motu tenorẽ. Si tamen est motor intimus familiarisq; velut forma quædã, qualis est ipsa na
tura: oportet dũ mouet, etiã quodam pacto moueri per modũ quendam potius sui alium at-
que alium: non per essentiam aliquando declinantem. Denique sicut in quolibet animato nõ
qualitas elementalis, sed vitalis quædam ratio principium est eorum quę in corpore fiunt, &
super & contra qualitatum eiusmodi modum: sic in vniuerso viuente, id est mundo, non ele-
mentalis qualitas aut motus, tam pulchra, tam diuersa, sed ratio quędam viua dispensat. Quã
Plotinus ait in seipsa per essentiam permanere, quamuis in affectiõem actu aliam vicissim ex
affectione mutetur. Neque à materia dependere pariter, & ab anima: sicut & corporea quali-
tas, sed ab anima tantum, velut perennem actum animæ, vergẽtem erga materiam: ideo qua-
litatem Plotinus corpoream appellat accidens, quoniam vtrinque depẽdeat: vitam vero ab
anima communicatam corpori, non accidens corporis: neque rursum animę accidens, sed es
sentialem actum animæ, quasi medium inter verum accidens, veramque substantiam: quæ
vsque ad intellectualem progreditur animam. Siquidẽ virtutem aliquam habet, qua seipsam
quodammodo sustineat, & conseruet, & in seipsa proficiat: quo quidem munere omnes intel
lectuales essentiæ per se & ex se subsistere dici solent. Sed vt ad naturam redeamus, id est vitã
ab anima dependẽtem, in hac sunt rationes omnes formarum naturaliũ productrices, ipsaq;
in ea ratio quælibet non notio quædam est, ex argumento vel indagine quandoque conce-
pta: sed essentialis proprietas atque actus essentiæ non differẽs ab esse tali quodam atque ta
li. Est igitur in natura seminalis quędam ratio, eius quod inde gignitur: quę quamuis sit actus
essentialis naturæ ipsius, ipsumque suum esse tale: tamen translatiõe quadam nominatur in-
tuitus non acquisitus aliquando, sed naturaliter illic affixus: non quærens aliquid, sed ab ini-
tio possidens, neque animaduertens in se aliquid, sed quasi stupidus, qualis in attonitis esse so
let: ac forte talis quidam sensus, qualem nonnulli plantis attribuebant. Nam & hæc est cõmu
nis vniuersi planta per suũ quendã quietũ substãtialemq; sensum sua vita fruens, naturaliaq;
concipiens. Atque hunc sine strepitu sensum, id est sine distractione sui ad aliud, Orpheus na-
turæ tribuit in hymno naturæ. In natura quidem intueri nihil aliud est, quàm esse tale, & tale
quiddam facere: & quoniam quasi quodam intuitu & spectamine facit, ideo quod gignitur
in materia, spectaculum dici potest. Atque ita insuper spectamen appellari naturę, vt solemus
in puero dicere: signum hoc huic ingenitum, est quædã concupiscẽtia & imaginatio matris.
Omnino vero neque in intellectu neque in natura est vlla cognitio vel notio vel intuitus sic
ab esse differens, sicut differre solet intuitus, qui consideratio dicitur, qualis est in illis, qui rẽ
ipsam quam spectant, non possident naturaliter. Intellectus autem & natura quæ à substan-
tia intellectuali dependet naturaliter possident, imò sunt illa ipsa quæ intuentur, & faciũt in-
tuendo. Quem quidem essentialem efficacemq; intuitum, appellat seminariam rationem. Pri
mam quidem rationem ponit in ipso simpliciter intellectu: Secundam, in anima intellectuali,
quam primam nominat animam. Tertiam in natura, quam secundam animã nominat. Quar
tam in materia, id est materialem formam. Formæ quidem rerũ primę in ipso sunt intellectu,
suntq; ibi contemplationes vel cõtemplamina quædam. Dicimus autem contemplamina vel
spectamina, notiones omnium, siue conceptus ibidem resultãtes interea, dum intellectus sei-
psum cõtemplatur, & spectat. Secundæ vero formæ ab intellectu cõtemplante in animam in
tellectualem naturaliter exprimuntur, suntq; hic etiam contemplamenta quædam. Tertię im
primuntur hinc in naturam. Quę cum ex amussim ex contemplationibus exprimantur, sunt

& ipsæ

& ipsæ contemplationes quædam ne toties dixerim contemplamina. Quartæ tandẽ ex ipsis contemplatiuis naturæ conceptibus, concipiuntur in materia mundi. Et quoniam prædictas contemplationes sequuntur ordine quodam & imitantur & ad vnguem, contemplationes quædam nominari possunt. Artificia sane ad visum spectantia dici solent intelligentiæ quædam ingeniaq; artificis: multo magis soni musici, magis insuper cantus. Quoniam cogitationem expressiorem affectumq; viuum secum ferunt, maxime verba siue prolata siue scripta. Formæ igitur naturales in primis id habent, vt & appellentur, & sint intelligentię quædam, conceptusq; expressi ipsius intellectualis naturæ, siue naturalis intelligẽtię. Natura enim ipsa rerum artifex, est potestas quædam viua intellectualis animæ, figurans materiam non alienam vt ars, sed suam: neque sicut ars extrinsecus, sed intrinsecus: neque electione tali, sed essentia tali ac sine instrumẽto, atque semper. Iam vero in hoc differt à geometra puluerem figurante, quoniam hæc & intus, & sine instrumento electioneq; facit: perinde sicut geometra dum vehementer, & affectu quodam figuras imaginatur, spiritum eius intimum imaginatione mouet, atque figurat. Fingit vero Plotinus quatuor hæc: intellectum, animam intellectualem, naturam, materiã, esse quasi vitra quatuor subinde disposita: ipsasq; primi intellectus intelligentias inde velut à sole radios per animam, naturam, materiam pertransire, quasi continua quadam conformitate, vt quodammodo dici possint ijdem radij, eædemq; intelligentię in sequentibus, & postremis, qui in præcedentibus esse, sed deinceps gradatim à priori dignitate deficientes. Cum vero contemplatio intellectus primi, atq; deinceps cõtemplatio quædam in anima & natura naturalium fit principium, nimirum & finis omnium est contemplatio: quam & intellectualia perpetuo possident, & in eiusmodi fine feliciter conquiescunt, quam & rationalia quærunt: vt in ea quandoque quiescant, quam & sensualia per actum continuum sentiendi pro viribus imitantur, quam & quę generant omnia: tum in ordine motus, tum in pulchra genituræ forma referre conantur. Denique diuinæ prouidentiæ contemplatio ad exactissimam dirigit omnia pulchritudinẽ, dum in tota dispositione rerum nõ minus, imò plus ornamento q̃ necessitati consulitur. Ex quo quidem ornamento mirabili mentes excitat ad ipsam diuinæ mentis artem inueniendam, & eiusdem pulchritudinem contemplandam.

PLOTINI ENNEADIS VI. LIBER VIII.

DE NATVRA ET CONTEMPLATIONE, & uno.

PROOEMIVM.

SI antequam agamus serio, quasi per iocum dicamus, omnia contemplationem appetere, & ad finem eiusmodi uergere, non rationalia tantum animalia, sed etiã ratione carentia. Quinetiam naturam plantarum, & terram deniq; hæc omnia generantem. Item contemplationẽ oĩa consequi, quatenus naturalis cuiusq; habitus capere põt: alia uero aliter contẽplari & consequi, & alia quidẽ reuera, alia uero per imitationẽ imaginẽq; attingere: si inquã ita dixerimus, nunqd nouũ hoc præter opinionẽ adductũ quisquã à nobis accipiet? Forsan cũ tale quiddã inter nos & ad nos agat, periculũ nullũ subibimus, dũ in re nostra ludemus: nũquid & nos iocãtes ludẽtes'ue in pręsentia contẽplamur? An forte & nos & oẽs quicũq; iocant & ludũt, hoc agũt, huiusq; appetitiõe iocant: uideturq; siue puer aliquis, siue uir ludat, aut serio studeat, contẽplationis gratia hic quidẽ studere, ille uero ludere atq; iocari: tum quęlibet actio ad contemplationem intendere studium: & necessaria quidem actio longius speculationem ad externa protrahere, actio uero liberior breuius quidẽ educere. Simul aũt ipsa quoque speculationis desiderio fieri, sed hæc quidẽ opportunius in sequentibus.

Nunc

Nunc uero de terra,& arboribus,& omnino de plantis consideremus,quę nã horum speculatio sit,& quo pacto quæ inde fiunt atq; gignuntur in speculationis actionem redigere ualeamus. Deniq; qua ratione natura quam imaginationis rationisq; expertem dicunt, contemplationem habeat in seipsa: & quæ facit per contemplationem quam ipsa non habet, efficiat: & quo pacto perficiat.

Natura in se manens per rationes seminales format materiam sine electione & instrumento.

CAPVT I.

Vod igitur hic neq; manus sint, neq; pedes, neq; aliquod instrumentum,uel aduentitium, uel cognatum: materia uero opus sit in qua faciat quam'ue ponat in specie, fermè unicuique constat. Neque uero putandum est,naturam sic suum opus efficere uelut impellęndo atque premendo:qualis enim impulsio siue pressura uarios omniformesq; colores & figuras efficere potest. Quandoquidem neq; cæræ fictores formatoresq; similes,quos puparios nominant, quos'ue intuentes aliqui putauerunt naturæ ipsius opificium esse persimile, facere colores possunt, nisi hos aliunde operibus suis adhibeant.Operæpretium erat cõsiderare quẽ admodum in artium eiusmodi tractatoribus oportet intus aliquid permanere,secundum quod permanens per manus opera fabricent,similiter esse tale aliquid in natura,quod quidem sit potestas quædam permanens & absq; manuum ministerio fabricans:permanens inquam tota,non enim indiget aliis quidem uelut manentibus,aliis autẽ quasi motis. Materia nanq; est id quod ibi mouetur,in ipsa uero potestate mouetur nihil, alioqui quod mouebitur non erit primo mouens:neq; id erit ipsa natura,sed ipsum quod in toto consistit immobile.Obiiciet aliquis rationem quidem immobilem permanere, naturam uero esse à ratione diuersam,atq; moueri. Ac si totam dicant, similiter erit & ratio:Sin autẽ aliquid eius immobile,hoc ipsum & ratio erit. Etenim speciem oportet hãc esse,non autem ex materia specieq; cõponi. Quid enim huic opus sit calida frigida'ue materia?Siquidem subiecta fabricationi materia id secum affert,siue fit eiusmodi:uel potius etiam prius quàm induat qualitatem,tangitur ratione. Non enim accedere oportet ignem,ut materia fiat ignis,sed rationem:quod quidem perspicuum est argumẽtum,in animalibus atq; plantis seminales rationes esse omnium effectrices,naturamq; existere rationem:quæ uelut ipsius prolem alteram generat rationem,dum uidelicet subiecto quidem tradit aliquid,permanet tamen interim in seipsa. Ratio igitur secundum formam uisibilem extrinsecus edita, ultima iam est, uitaq; carens:ideoq; nec potest aliam ulterius facere rationem. At ratio uitã habens penes formæ factorem,&quasi soror:atq; ipsa eandem potentiã possidens rationem gignit in effectu postremam.

Rationes seminales in natura sunt quasi contemplationes quædam impressæ desuper ab intellectuali contemplatione.Et ideo quæ natura fiunt & contemplatione fiunt, & contemplationes quædam sunt.

CAP. II.

Quo nam

QVonam igitur modo facit?&faciens quomodo contemplationem aliquam ad quam attingit? Profecto si manēs agit, & in se manens: atq; est ratio, est utiq; contemplatio. Actio nanq; fieri secundum rationem solet, diuersa uidelicet existens à ratione. Ratio uero assistens & præsidens actioni, nō est actio: si igitur non actio est, sed ratio, nimirum est contemplatio quædam. Iam uero in uniuersa ratiōe postrema quidem ratio ex contemplatione procedit, atq; ita contemplatio dicitur, quasi per cōtemplationē ipsam concepta atq; percepta. Ratio uero omnis hac superior alia quidem se aliter habet. Et altera non est tanquam natura, sed uelut anima: altera uero in natura est, atq; est ipsa natura: sed nunquid hæc etiam ex contemplatione contingit? Ex contemplatione oīno: sed si ipsa quoq; seipsam quodammodo contemplata sit. Est enim contemplationis effectus, & contēplati cuiusdam. Quomodo autem ipsa speculationem habet? Speculationē quidem ex ratione proficiscentem nō habet: dico autem profectam ex ratione, ipsam uidelicet de his quæ in se sunt considerationem. Sed cur nā sua nequaquam considerat? Cum sit uita quædam & ratio potentiaq; efficiēs. An forte quia considerare est nondum habere: hęc autē si habet, nimirum ex eo quod habet & efficit. Ipsum igitur esse ipsi quod est, id certe est eidem & facere: & quantumcunq; est, idipsum est & faciens. Est autem contemplatio quædam, & (ut ita dixerim) contemplamen: ratio enim est. Quatenus igit contēplatio est atq; contēplamen & ratio, eatenus facit, qua uidelicet ratione hæc existit. Effectio igitur contemplatio quædam esse iam nobis apparuit, nēpe est contemplationis effectus, speculatione manente: neq; aliud aliter'ue agente, sed propterea quod ipsa contemplatio sit, faciente.

Plenitudo rationum seminalium in natura est quasi sensus quidā, quo natura & seipsa fruitur & spectat res generandas: quæ sunt quædam spectamina ipsius naturæ dependentis à speculatione superna.

CAP. III.

SI quis autem hanc interroget, cuius nā gratia faciat, si modo interrogantē audire uelit & dicere, respondebit: non oportebat interrogare me, sed te decebat silentio intelligere, quemadmodū & ego sileo, nec eloqui consueui. Quid ergo te oportuit intelligere? hoc inquā in primis quod gignitur meum spectamē esse, interea me tacente, naturaq; genitū contemplamen, meq; ex contemplatione quadā eiusmodi natam nō iniuria naturā habere spectaculi cupidā. Proinde id quod in me uicē contēplantis habet, ita cōtemplamen efficere: sicut & geometræ spéculando describūt. Veruntamen nō scribente me, sed speculāte hinc lineas corporū uelut excidētes interim emanare. Profecto matris meæ genitorūq; in me seruatur affectio, illi nanq; ex contemplatione ducunt originē: generatio quoq; mea à speculatione deducitur. Etenim dū illi nihil agunt, sed rationes sunt maiores, ac se speculantur: ego genita sum. Quorsum hæc? Naturā scilicet esse aīam prioris animę geniturā ualidius uiuentis, qetā speculationē in se habentē, neq; ad superiora neq; etiam ad inferiora uergētem. Hæc utiq; stans in eo in quo est, uidelicet in suiipsius statu & quasi consensu, per hanc

cognitio-

cognitionem consensumq́;,quod post ipsam est, quoad eius natura fert nouit:neq;perquirit ulterius,sed contemplamen iam splendidum gratiosumq́; perfecit. Ac si quis cognitionem quandam aut sensum ei tribuere uelit, non qualem in cæteris dicimus sensum uel cognitiõem attribuere debet:sed perinde ac si quis somniantis cognitionem cum cognitione cõferat uigilantis. spectamen nanq; suum contemplans conquiescit,spectamen inquam in ea factum,ex eo quod in seipsa secumq́; ipsa permaneat:sitq; spectamen ipsum quietaq; perspectio,obscurior tamen atq; debilior. Altera enim hac est efficacior ad intuitum,hæc autem imago est cõtemplationis alterius. Hac itaq; ratione quod ab ipsa genitum est,prouenit debilissimum,quoniam debilitata perspectio spectamen debile parit. Quandoquidem & homines cum debiliores fiũt ad contemplãdum,speculationis & rationis umbram, id est actionem aggredi solent. Cum enim ad contemplãdum facultas minime suppetat,neq; ob debilitatem animæ spectaculum sufficienter percipere ualeant, ideoq́; nec impleantur,cupiant tamen ipsum cernere: cõfugiunt ad agendũ, ut ibi saltem uideant,quod discernere mente non poterant. Quoties itaq; faciunt,& ipsi uidere id uolunt,& speculari atq; sentire,& alios secum etiã contueri:quando proposita est eis actio,quoad fieri potest,ut ipsi putant. Profecto inueniemus ubiq; effectionem actionemq́; esse uel debilitatem contemplationis,uel consequentiam. Debilitatem quidem,ubi prçter id quod est actum,nihil habeas:consequentiam uero,si aliud super id melius effecto opere habeas,quod speculeris. Quis enim cum uerũ ipsum contueri possit, præcipuo quodam studio ad imaginem ueri se conferat. Testantur hoc hebetissimi quiq; puerorum,qui cum ad discẽdum speculandumq; ineptissimi sint, in artes actionesq; delabuntur.

Intellectualis anima mundi plena semper ex diuinorum contemplatione, inde grauida parit naturam similiter fœcundam rationibus quasi speculatiuis,& tali speculatione generat omnia.

CAPVT IIII.

Vm uero iam de natura dixerimus, quo pacto generatio est contemplatio quædam,deinceps ad animam hac superiorem pergamus ita dicentes:nempe huius contemplatio ingeniumq́;discendi cupidum,quærẽdiq; studiosum:ac præterea stimulus quidam ex his quæ cognouit parturiens iam plenaq; fœcunditas effecit,ut ipsa per totum contemplamen effecta,alterum contemplamẽ efficeret. Quemadmodum ars quoq;facit,quando iam plena est,procreans uidelicet alteram quasi artem paruam in puero addiscente,imaginem omnium acquirẽte,aliter tamen hæc habente uelut obscura debiliaq; & spectamina quædã ab initio non ualentia sibiipsis patrocinari. Rationalis itaq;pars eius illa superna penes superna impleta semper atq; illustrata ibi permanet : pars uero altera participat eius quæ in prima participatione participauit, procedit enim uita semper ex uita. Nam actus per omnia currit,& nusquam abest:progressa tamen concedit

concedit priorem sui partem, ubi quodammodo dereliquit monere: nam si prorsus amiserit primam, non amplius erit ubique, sed in quod desinit tantum, neque tamen æquale est procedens conquiescenti. Si igitur oportet per omnia fieri, neq; restare locum, ubi nõ sit actio eadem: & quod prius est, semper est aliud quàm posterius. Procedit autem actus ex contemplatione uel actione, sed tandem ex contemplatione, quãdo uidelicet actio nondum erat, nam ante contemplationem esse non potest: si res inquam ita se habet; necessarium est debiliorem quidem alteram esse altera: omnem uero contemplationem esse, adeo ut quæ actio secundum contemplationem uidetur esse, non aliud sit, quàm debilissima contemplatio quædam. Oportet enim semper quod gignitur quodammodo quidem cõgruere genere, euadere tamen infirmius, quippe cum exile fiat paulatim ipso descensu. Suauiter quidem & quiete procedũt omnia, quoniã contemplatione uel actione extrinsecus apparente non indigent. Anima quidẽ ipsa ẽ summa specula contemplatur, & quod ita contemplatur, utpote quod surgit exterius: neq; eodem modo cũ eo quod ante ipsam, certe quod post ipsam efficit: contemplatio certe contemplationem gignit. Neq; enim habet terminum cõtemplatio ipsa uel etiam cõtemplamen, ob hoc autem & procedit & per cuncta progreditur: Quid enim prohibet, quo minus per omnia diffundatur? Quandoquidem & in omni anima idem est contemplamen, non enim est magnitudine circunscriptum: non tamen in omnibus eodem modo, quapropter neq; modo eodem in qualibet animę parte. Hinc utiq; apud Platonẽ animę auriga quod uidit, equus impertit: hi uero inde accipiunt, utpote qui quæ uiderunt affectant, uniuersum enim non acceperunt. Quod si affectantes agant, eius gratia quod desiderant agent: id autem est contemplamen ipsum atque contemplatio.

De fine intellectualis naturæ. Et quod in cognitione uera idem est cognoscens & cognitum. Et de gradibus uitæ & intelligentiæ, & quod intellectus primus est omnia, & perfecte totum.

IN capite libri quinto sextoq; notabis vitæ intellectualis finem esse non simpliciter & quomodolibet habere bonum, sed bonum habitum intelligere. Nam & hoc ipsum ibi est habere, scilicet intelligere. Hæc enim est actio intellectualis naturæ propria, & præcipua ratio possidendi: item bonum nobis non sensibile quidem, sed intelligibile esse summum. Quoniam hoc solum nobis est intimum, maximeq; quietum, idemq; est tandem cum ipsa cognoscendi potentia. Præterea memento potentiã cognoscendi in ipso cognitionis actu vnũ quodãmodo fieri cum obiecto. Et quo magis fit vnum, eo perfectiorem esse cognitionem, atq; vicissim: & vbi perfectissima est, imò vbicunque vera, ibi vnum idemq; esse reipsa cognoscẽtem potentiam atque cognitum. Intellectus igitur & intellectualis omnis essentia sicut est omnia semper actu, ita & cuncta semper intelligit: rationalis vero natura animæ omnia quidem est, sed non semper in actu omnia. Et quatenus actu se confert in aliquam intra se latẽtium rationem, eatenus fit ipsa ratio. Perq; hãc intelligit quæ in huius virtute comprehenduntur: & intelligendo fit illa. Summatim re vera cognoscere aliquid non est aliud, quàm hoc ipsum esse vel fieri. Denique cum diuinus artifex ipsa contemplatione sui faciat omnia, & facta prouocet ad seipsum pro viribus imitandum, nimirum omnia contemplatiuum vel contemplabile aliquid appetunt, atq; moliuntur: siue intelligendo, siue sentiendo, seu etiam agendo, atque generando. Prętereà in capite septimo cognosces iterum omnem potentiam intellectualem, esse idem cum re intellecta. Et in ea intelligere ab esse non discrepare, quia in genere cognitionis est summa: potentiam vero rationalem fieri cum re cognita idem, sed intuitum sensus ex-

rerioris atq; naturæ vergere ad externum. Item primam formam ob summam eius ad motũ efficaciã esse primam vitam: & ob efficaciam intimam, suiq; ipsius compotem esse intelligentiam primã. Sicut ergo per oẽs rerum gradus procedit forma à prima forma per essentiam facta, sic & uitã intelligentiamq; procedere, vt forma quælibet dici queat vita, & intelligentia quædam. Deniq; intellectum primũ sicũt vniformis est, propterea quòd sit in eo genere primus: sic & omniformem fieri, propterea quòd contẽplando seipsum propter fœcunditatẽ intelligẽtiæ sub varijs sese formis cõcipiat. Veruntñ in qualibet forma intra se cõcepta cõmunẽ totius agnosci formã. Ideoq; esse totũ quiddã perfecta rõne totũ, quia totũ conseruet in singulis: idq; habere, quoniã sit vnicissimũ: ex eo quòd vnitati diuinæ sit proximum, à qua tñ degenerat. Quoniã in eo rõnes rerũ formales discrepant inter se rõne formali, perq; gradus deriuantur à superiori quodammodo ad inferius, & à meliori similiter ad deterius. Cõclude in quolibet genere quod est primo totum esse perfecte, & ideo in qualibet sui parte totũ: sic ens ipsum, sic ipsa vita, sic intellectus. Quod vero sic est totum non ita componitur ex suis velut quod ex partibus essentiam mutuatur, sed ipsa sui essentia esse dat partibus: atq eiusmodi totum quod se propagat in sua, quod've in singulis conseruatur totum dicitur infinitum: nam infinite quicquid ab eo acceperis, consequuntur & reliqua.

Quod finis sit cõtemplatiua vita. Item quòd in anima sunt rationes rerum, & cum ipsa in eas actu se profert, tunc in reuera cognoscit. CAP. V.

ACTio igitur cõtemplatiohis cõtemplaminisq; gratia fit, quapropter agentium finis cõtemplatio est: nempe quod recta uia consequĩ non potuerunt, id quasi per ambages capessere moliũtur. Idem quoq; prouenit, qñ quod cupiunt assequuntur. Quod quidem adesse uolebãt: non ita quidem ut non cognoscãt, sed ut agnoscant iam acquisitum, & in aĩa pręsens inspiciant, uelut spectandi gratia ibi situm. Quoniam & boni gratia semper agunt: hoc autem non ut extra eos sit positum, & in se minime habeat, sed ut quod ex actione bonũ sit, ipsi possideant. Sed hoc ubi nam? Certe in anima: quapropter actio rursus in contemplationẽ ipsam relabiẽ: quod enim quis aĩa capit, quæ ratio quædã est, quid nã aliud est, q̃ ratio silens, & quo magis ratio, eo magis silens, atq; uicissim. Tunc enim & quietem agit, & utpote plena nihil ultra requirit, atq; contẽplatio in eiusmodi habitu constituta ob ipsam possidendi fiduciam intrinsecus cõquiescit. Et quo certior fides, eo quietior cõtemplatio: quæ quidem potius in unũ redigit animam. Et hac quidẽ ratione cognoscẽs ipsum quatenus cognoscit, iam enim serio agendũ est, in unũ cum re cognita prouenit. Si enim duo sint, hoc quidẽ aliud, illud uero aliud erit, quapropter uelut adiacens quiddã esse uidebiẽ. Atq; idipsum duplex nondũ uerã cõtraxit familiaritatem, uelut qñ rationes existẽtes in anima nihil agunt. Quocirca rationem oportet nõ externũ aliquid esse, sed animo addiscentis uniri, quousq; propriũ iam inueniat: anima igitur qñ rationi familiaris euadit atq; afficitur, simul profert, & expedita iam prodit in actũ. Quod enim habebat prius, animaduertit atq; ipsa in promptũ expeditiõe, quasi altera sit à seipsa, & ab illo altera fuisse cognoscitur, & excogitãs aspicit aliud tanquam & ipsa sit aliud: quanquam ipsa etiam ratio est, & tanquã intellectus, sed aliud intuens. Non enim plena est, sed ab eo quod est superius deficit, aspicit tamen & ipsa quiete, quæ profert: quæ enim non protulit, nondum profert: quæ uero profert ex defectu quodam in consideratio nem promit, quod habet animaduertens. At in rebus agendis iam externis

quæ in-

quæ intus habet accommodat, atq; ex eo quòd magis possidet quàm natura, possidet & quietius: & ex eo quòd plus habet, speculatiua magis existit. Rursus ex eo quod non perfecte habet, cupit magis habere perspectæ rei perceptionem, speculationemq́; ex cōsiderationis discursione prouenientem. Cū uero priorem reliquerit habitum, & in alia pertrāsiuerit, deinde regressa iterum contemplatur, parte eius hactenus derelicta. At altera permanēs in seipsa minus id efficit. Quamobrem probus animus iā ipsa ratio est effectus: & quod penes seipsum est, aliis quoq; demōstrat, ad seipsum uero uisus. Iam enim hic ad unum est collatus & ad quietum non solum quoad externa pertinet, sed quoad seipsum: & intus deniq; cuncta.

Confirmatur quod omnia fiunt à contemplatione, & ideo sunt contemplationes quædam. Et quicquid agunt contemplationis gratia faciunt. CAP. VI.

Vemadmodum igitur partim per se constat, partim ratio indicauit, omnia ex contemplatione contemplationesq́; sunt, tum uere existentia, tum ex his genita his uidelicet contemplātibus, ipsa facta iam contemplamina uel sensui, uel cognitiōi, uel opinioni passim se offerentia. Actiones præterea in cognitionem diriguntur ut finem: appetitio quoq; affectat cognitionem. Generationes insuper à contemplatione trahentes exordium in speciem specimenq́; aliud desinunt fabricandum. Et omnino singula causarum efficientiū imitamina passim spectacula speciesq́; efficiunt, factæ quoq; substantiæ uelut entiū imitamina declarant efficientes causas spectare tanquam finem: non effectiones, nō actiones, sed opificium ipsum, ad hoc ipsum ut contuentibus sit spectaculū: quinetiam cogitationes hoc ipsum uidere percupiunt, atq; etiam prius ipsi sensus, quorum finis cognitio est. Rursus ante hæc ipsa natura specimen in se rationemq́; possidens, aliam præterea generat rationem. Proinde cōstat, cum ipsa omnium prima in contemplatione consistant, cætera omnia contēplationem ipsam necessario cupere. Siquidem finis omnibus propositus est, quod est & principium. Iam uero & quando animalia generant, rationes intus seminales stimulant ad gignendum: idq́; totum contemplationis actio est, stimulusq́; affectās multas iam species fabricare, uariaq́; spectacula, & implere rationibus omnia, & quasi perpetuo contueri. Facere enim ut sit aliqd est speciem quandā efficere, id aūt est contemplatione oīa prorsus implere. Præterea errata tum in his quæ gignuntur, tum in his quæ aguntur, nihil aliud esse uidentur, quàm contemplantium casus & diuersio quædam ab ipso contemplationis obiecto. Artifex quinetiā iners ei similis iudicatur, qui deformes faciat formas. Deniq; amatores ipsi in eorū numero præcipue sunt, qui in aspiciendo uersantur: & ad speciem impensius properant.

In cognitione uera cognoscens & cognitum idem est, aut fit idem. Item prima forma est idem quod uita, & intelligentia prima: ideoq; hæc pariter per cuncta procedunt. Item intellectus necessario est uniformis atq; omniformis. CAP. VII.

DE his quidẽ ita sit dictũ:cũ uero cõtẽplatio ab ipsa natura se attollat ad animã,& ab hac in mentẽ,semperq; cõtẽplatiões magis proprie familiaresq; euadãt,uniãturq; cõtẽplantibus,& in aĩa per uirtutẽ iam perfecta,in idẽ iam subiecto redigant quæ cognoscunt,utpote quæ ad ipsum properẽt intellectũ: certe in hoc ipso intellectu iã ambo sunt unũ, non per acquisitã quandã familiaritatẽ,ut in anima prestantissima fieri consueuit,sed potius per essentiã: atq; ex eo quòd idẽ ibi est esse atq; intelligere. Non enim illic amplius hoc quidẽ aliud,illud uero est aliud: alioq rursus aliud quiddam erit,in quo non ulterius aliud erit &aliud. Oportet igitur in hoc ambo esse reuera unum,id autem est contemplatio uiuens,nõ quidem quasi contemplamen in alio:quod enim in alio uiuente est,non est in seipso uiuens. Si ergo uiuet aliquod contẽplamen,& (ut aiunt) intelligimen,oportet ipsum esse uitã non uegetalẽ,nõ sensualẽ,nõ animalẽ aliã:intelligẽtiæ nanq; quodãmodo sunt & aliæ. Sed hæc quidẽ uegetalis intelligẽtia,hæc aũt sensualis,alia deniq; animalis. Quo igitur modo intelligentiæ sunt? Quia uidelicet sunt rationes,& omnis uita est intelligentia quædã: sed alia tenuior alia, sicut &uita. Quę uero clarior est &ualidior,uita prima est,&intellectus primus & unus:intelligentia igitur prima uita quoq; prima est,atq; secũda uita intelligentia quoq; secunda:uita deniq; ultima postrema intelligẽtia est. Omnis itaq; huius generis uita etiam intelligentia iudicatur,sed uitæ quidẽ differentias forsan dicere homines possent:intelligentiarũ uero non dicunt,sed aiũt alias quidẽ esse intelligentias,alias uero omnino non intelligentias esse, quoniam nullo modo quid ipsa uita sit quærũt Sed illud præterea significandũ, sermonem hunc nostrum rursus uelut sorte quadam ostendere, res oẽs contemplationes existere:si ergo uita uerissima secundum ipsam intelligẽtiam uita est:hæc autem cum uerissima intelligẽtia idem est, nimirum uerissima intelligentia uiuit. Atq; contemplatio & eiusmodi contemplamen uiuẽs est atq; uita,& hęc duo sunt simul unum,unum igitur ens ipsa duo. Quanam igitur ratione unum hoc est multa? Forte quoniam non contemplatur unum. Nam & quando unum intuetur, non contuetur ut unum, alioqui non fieret intellectus:sed incipiens quidem ut unũ non permanet ut incepit,sed clã quodammodo factus est multiplex,quasi iã grauidus: euoluitq; seipsum uolẽs omnia possidere. Cui forsan satius extitisset,id minime exoptare. Ex hoc enim secundus euasit,non aliter quàm circulus seipsum explicãs factus est & figura & planum quiddam circũferentiaq; & centrum ac lineæ,&alia quidem sursum,alia uero deorsum. Meliora quidem unde procedit exordium, reliqua uero deteriora:illud enim à quo processio fit non erat tale,quale id à quo & in quod proceditur. Neq; rursus illud à quo simul atque in quod tale erat, quale ipsum à quo tantum progressio inchoatur:& aliter quidem mens,non unius alicuius mens, sed omnis: omnis uero existens est & omnium. Oportet igitur intellectum tum omnia, tum omnium existẽtem,partem quoq; talem habere,ut unaquæque omne sit,atque omnia. Sin minus,partem aliquam

quam quæ intellectus non sit, habebit: atq; ex his quæ non sunt intellectus, coaceruabitur, eritq; fortuitus quidam aceruus, expectans ab omnibus adminiculum, quo intellectus euadat. Quapropter & sic est infinitus, ac siquid ab eo manat intus, non comminuitur: uel quod ab ipso est, quoniã id quoq; est oĩa, uel ille ex quo prodit intrinsecus; quoniã nõ erat ex pluribus cõpositio.

Intellectus etiam primus est necessario multiplex, & est omnis, igitur ante ipsum est principium omnium, quod non est omnis, sed super omnia.

HAec in octauo consideranda videntur, ratio nanque intellectus hæc ipsa est quod moueatur & illuminetur atq; formetur: intelligibilis aũt ipsius proprietates oppositæ sunt. Item in ipsa intellectus ratione nõ necessario includitur, vt sit ipsum intelligibile: nulla enim necessitas prohibet esse aliquem intellectum, etiamsi intelligatur à nullo, vicissim nec ad rationem intelligibilis necessario pertinet, quod intellectus existat. Intellectualis nanque potentia in ambitu obiecti sui comprehendit materialia simul & spiritalia, atq; inter hæc cõtinet quæ intelligunt, & quæ non intelligũt. Intellectus igitur atque intelligibile distinguuntur inter se quadam ratione formali, eiusmodi vero distinctio distinctioni quæ secundũ rem appellatur, proxima est. Hęc ipsa vero secundum rem distinctio postrema est, illa itaque forma prima, in qua intellectus cum intelligibili copulatur, non est vnitas simplicissima. Non est igitur primum vniuersi principium, quod simpliciter vnum est atq; simplicissimum. Quemadmodũ quicquid est in aliquo genere primum, in eodem est necessario simplex: esse vero intellectũ quadam necessitate multiplicem, ideoq; non primum, sic etiã confirmatur. *Si* intellectus est summa cognitio, habet secum intelligibile coniugatum. i. re ipsa idem, q̃uis non ratione idem. Item ipsum quod primo & secundum se intelligibile est, hoc habet & consequenter, vt sit etiã intellectus: tale enim intelligibile est forma separata subsistens, ideoq; in se reflexa reportat intelligentiam. Res vero materialis si appellatur intelligibile, talis euadit, quatenus trãsformatur in aliud, vel per aliud intelligitur consequẽter. Cum igitur intellectus atq; intelligibile seinuicẽ comitentur, adeò vt quod est alterutrũ, sit & alterũ, atque hæc differũt ratione formali, necessario intellectus primus est multiplex, neq; summũ vniuersi principiũ. Dubitatur deinceps hunc in modum. Principium ipsum quatenus est extra genus intelligentię videtur esse sibimet ignotũ: & quatenus super intelligibile genus extat, cognosci nullo modo potest. Respondetur ad hæc, ipsum præstãtiore quadã ratione q̃ cognoscẽdo seipso frui: atq; animã eo frui excellentiore forsan cognitione q̃ intellectuali, vel potius eminentiore quodã pacto q̃ cognoscendo. Non enim intellectus simpliciterq; cognitio in nobis est summum, sed vnitas boniformis per quam prima fruimur vnitate simul & bonitate: sicut & per luminosum sensum sensibili fruimur luminoso. Sicut ergo qui studet vehementer imaginari, à motu cessat & sensu, & qui penitus intelligere, imaginationem sedat: ita qui optat attingere quod super naturam intellectualem intelligibilemq; existit, omne prorsus intelligibile pertransire debet, & intellectum proprium posthabere, silentiumq; intelligentiæ prorsus imponere, redactus videlicet in aliquid supprimum, per quod fruatur vniuersi primo. Conclude, aliud atque aliud, aliter atque aliter seipso frui. Corpus quidem animalis frui seipso per sensum, rationẽ vero non per sensum, sed per melius aliquid semetipsa frui. Intellectum quoque non per aliquem rationis discursum, sed per aliquid eminentius suipsius fieri compotem: similiter vnũ ipsum atque bonum per aliquid intelligẽtia cognitioneq; sublimius seipso frui. Proinde si ab imperfectis ad perfecta gradatim est ascendendum, certe super imaginationem quæ per aliqua rerũ genera tantũ, & lõgo insuper tempore discurrere solet, ponẽda est ratio per omnia discurrens, ac tempore ad hoc indigens breuiore, & vbi est perfectissima, quàm breuissimo. Super hanc intellectus, omnia semper sine tempore consecutus, qui si perfecte habet in se videtq; omnia, non habet illa confusa, sed distincta synceraq;, non intuetur obscura, sed clara discernit atq; distincta. Super hunc igitur hac necessitate multiplicẽ primũ est vniuersi principium, quod neq; est duntaxat vnum aliquid omniũ, alioqui non haberet ad omnia potestatem, nec omniũ principiũ esse posset, neq; etiam est ita omnia tantũ, vt non sit vnũ atq; simplex, hoc enim primũ est. Vbiq; vero prius est vnitas multitudine, & cõposito simplex. Neq; rursum est vnũ pariter atq; omnia: si enim hoc ab aliquo concedatur, ita distinguimus. Aut est cũcta summatim, aut potius singulatim: si summatim. i. q̃ ibi sit vna quædã forma cũ multitudine, aut hæc vna forma est ante multitudinẽ, atq; ita hæc ipsa duntaxat principiũ est, neq; opus est, ad hoc vt sit principiũ ei multitudinem adhibere. Aut vna hæc forma est cum multitudinę simul, atq; ita non est principiũ omniũ, quandoquidẽ ante omia nõ existit. Aut formã

hæc vna post omnia ponitur, quo nihil dictu videtur absurdius. Sin autem accipiatur alterū illud disiunctionis membrum, scilicet quòd principium illud omnium sit ita omnia, vt de vnoquoque oculis demonstrato discurrendo per singula, sit verum dicere, hoc est principiū, sequetur vt quodlibet sit principium. Cum vero principium sit necessario vnicum, vnica res erit in vniuerso: vel vicissim principia totidem, quot res esse ponuntur.

In primo intellectu est multitudo, & est omnia. Principium autem omnium non est omnia, sed super omnia. CAP. VIII.

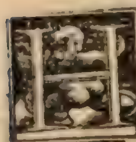

HIc igitur talis existit ideóq; non primus, sed esse oportet aliquid ipso superius, cuius gratia superior habitus nobis est sermo, idq; propterea quoniā multitudo semper est uno posterior, hic aūt numerus est. Numeri uero principium est unitas, & talis numeri principium, quod ita est unum Hic utiq; & intellectus est, & intelligibile simul: itaq; simul est duo. Si autem duo, oportet aliquid super duo hæc accipere. Sed quid nam hoc est dicendum? nunquid intellectus tantum? At cuilibet intellectui est intelligibile coniugatum, ac nisi ibi sit coniugatum, nec etiam intellectus erit. Si igitur nec intellectus, sed duo hæc effugerit, consequens erit, ut quod his duobus est prius, sit intellectu superius. Verum quid nam prohibet hoc esse intelligibile tantum? Id ipsum uidelicet quoniam & intelligibile coniugatum semper habet & intellectum. Si ergo neq; intellectus neq; intelligibile est, quid nam erit? Illud certe à quo intellectus & cum intellectu simul intelligibile. Quid hoc igitur, & quale ipsum excogitabimus: etenim uel intelligens aliquid erit, uel non intelligens: si intelligens, erit & intellectus: si non intelligens, seipsum etiam ignorabit, nihilq; esse uidebitur uenerandum. Non enim si dicamus hoc esse ipsum bonum atq; simplicissimum, propterea manifestum aliquid & perspicuum afferemus, q̄uis uerum quandiu non habuerimus, in quo potissimum dum de eo loquimur excogitationis nostræ figamus intuitum. Præterea cū cognitio aliorū per intellectū & intellectu fiat penes illos, uidelicet qui intelligens aliquid cognoscere possunt, hoc ipsum naturā intellectus exuperās, quoniā intuitu simul collecto percipietur. Respondebimus ad hæc, uidelicet quodam in nobis illius quoad fieri potest persimili: est enim in nobis illius aliquid, uel potius nō est in rebus aliquid, ubi non sit, quibus inest illius participandi facultas. Profecto ubicunq; admoueris aliquid quod possit accipere, inde aliquid reportabis: quemadmodum siqua uox desertum quoddam occupet, uel unà cū deserto etiam homines. Tunc enim in quacunq; parte accommodaueris aures, uocem totam hauries, rursusq; non totam. Quid nam igitur est quod intellectum adhibentes accipimus? Forsan uero intellectum oportet uelut à tergo se flectere, & cum utrinq; uultū habeat, seipsum à tergo relinquere: ac si bonū ipsum sit inspecturus, operā dare, ne omnino sit intellectus, ne'ue sit illa quæ intelliguntur omnia. Est enim ipse uita prima, quæ quidem est actus in quadā discursione per omnia: discursione inquā non quæ discurrat quotidie, sed quę discursum semper impleuerit. Si igitur uita est atq; discursio, habetq; omnia non confuse quidem, sed exactissime: alioqui si indistincte habuerit, habe-

habebit & imperfecte, neceſſe eſt illum ab alio dependere, quod quidem nō amplius in diſcurſu uerſetur, ſed diſcurſionis principium ſit, principiū uitæ, principium mentis, atq; cunctorum: principium nanq; non eſt omnia, ſed omnia potius à principio ſunt: ipſum uero neq; omnia eſt, neq; aliqd omniū, ut omnia generet, neq; ſit multitudo, ſed principiū multitudinis. Eo nanq; quod genitum eſt ubiq; ſimplicius eſt quod generat: itaq; ſi hoc genuit mentem, neceſſario eſt mente ſimplicius. Si quis autem putet, ipſum bonum eſſe unum & omnia, aut erit omnia ſecūdum unumquodq; omnium ſingulatim, uel cuncta ſummatim. Quod ſi cūcta ſimul accumulata, omnibus poſterius erit: nam ſi omnibus prius extiterit, alia quidem erunt omnia, aliud uero & ipſum præter cuncta. Sin autem ſimul ipſum atq; omnia ſint, non erit initiū: oportet tamen ipſum eſſe principiū, & ante omnia, ut & oīa ſint poſt ipſum. Sin uero dicatur ipſum eſſe ſingulatim ſecundum omniū unūquodq;, primo quidem quodlibet cuilibet erit idem, deinde cūcta ſimul, nec unq̄ ulla diſcretio. Atq; ita etiam ipſum nihil eſt omnium, ſed potius ſuper omnia.

Ipſum bonum eſt ſuper eſſentiam, uitam, intellectum, neque intellectu poteſt attingi.

CVm in gradibus viuentium videamus, conſummatiſſimū vitæ gradum eſſe tandem vitam intellectualem, cōijcere poſſumus, primam in toto rerum ordine ſimpliciter vitam eſſe ipſum ſimpliciter intellectum. Siue igitur vt vitam conſideras, eſt motio quædam ad terminum, ideoq; ad aliud, vt ad bonum: ſiue vt intellectum accipis, eſt motus aliquis ad verum, vt ad bonum. Vtroque igitur pacto eſt dependens aliquid, neque contentum eſt eſſentia ſua, cuius vita & intellectus exiſtit: ſed quærit aliquid eſſentia melius, ideſt ipſum bonum, quod neque vita ſecundum formam, neque intellectu indiget, quo annitatur ad bonū, quandoquidem eſt ipſum bonum, cui nec vlla opus eſt actione: ſiquidem omnis actio eſt ad bonum, circa quod verſatur. Quod quidem cum ſuper intellectum & intelligibile prorſus exiſtat, nomina vero ex intellectus conceptione imponi ſoleant, nullum proprium habet nomen. Appellatur autem bonum, quoniam inde omnia efficiuntur, & facta perficiuntur: appellatur & vnum, quoniam interea ſupereminet omnibus, neque mouetur, dum hæc inde procedunt, alioqui nihil alicubi permaneret: neque diuiditur in partes, alioqui ceſſaret vnum ipſum, quo ſublato mox omnia perderentur: neque omnino multiplicatur in formas, alioqui admixtionem vel adiunctionem patiens, non eſſet amplius vera vnitas & immenſa ſimplicitas. Si per arbores per animalia, per animam, per mentem proceſſeris, inuenies quod in vnoquoque horum ſimpliciſſimum eſt maximeq; vnum eſſe omnium potentiſſimum, reliquorumq; principium. Similiter vniuerſum ad vnitatem rediges potentiſſimam, de qua nihil vlterius prędicabis, cum primum concepiſti vnitatem ipſam vel bonitatem: alioqui ſiquid prętereaprædicaueris, compones, & minues componendo reddesq; indigum, & poſterius. Noli ergo huic intellectionem addere, alia enim eſt ratio intelligentiæ, alia boni: non enim æquè vtrunque cuilibet conuenit. Intelligentia igitur adiuncta bono congeriem cōficit, neque igitur illic adhibebis ideas, quæ concipiuntur intelligentia, differuntq; inter ſe abſolute ratione formali, præſertim contrariarum rerum oppoſitarumq; ideæ quod patet ex ordine vniuerſi inde ſecundum eſſentiam formamq; geniti. Quæ enim in hoc opificio re ipſa differūt & ſubiecto, hæc in opifice omnium intellectu abſolute formaliq; differunt ratione: alioqui hic ordo formarum vel inordinato quodam caſu conſiſteret, vel ex materia prorſus informi procederet. Diſtinctiones vero formales & abſolutas adhibere primo Platonici vetant. Prohibent etiam poſt vnitatem vel bonitatem adhibere vitam aut eſſentiam, quorum nixus non quieſcit in ſe, ſed contendit ad bonum. Iubent primum illud ſuper eſſentiam atque eſſe ponere, ſicut materiam quæ ex oppoſito vltimum eſt ſub eſſentia & eſſe iudicant collocandam. Ideoq; ſicut in attingenda materia deſcendendum eſt ſub omnibus intelligentiæ conceptibus qui formales ſunt, ſic ad attingendum illud ſuper omnes eiuſmodi conceptus eſt aſcendendum. Neque mobili vel multiplici vel formali intelligentiæ actu attingi poſſe putandum, quod ſuper motum multitudinemq; & formam mirabiliter extat.

Principium uniuersi est unum ipsum super ens, quod neque mouetur, neque diuiditur, neque multiplicatur ullo modo, quando ab eo rerum multitudo procedit.

CAP. IX.

QVid ergo est? Profecto potestas omnium: quæ quidem nisi esset, neque cætera forent: neque enim intellectus esset, qui prima est omnisq; uita. Quod enim super uitam extat, uitæ causa est: actus enim uitæ, qui omnia est, non est ipsum primum, sed ex principio uelut fonte profunditur. Cogita fontem principium aliud non habentem, fluminibus uero se totum tradentem, nec tamen fluminibus ullis exhaustum, sed in se quiete manētem: flumina uero ab ipso fluentia, antequàm aliud aliò fluat, adhuc unà manentia, & quasi iam cognoscentia, quo ab ipsis fluxuri sint riuuli. Aut cogita arboris ingentis uitam, sese per totam arborem propagantem, manente principio, neq; diuiso per totam, sed uelut in radice fundato. Hoc utiq; præbet quidem totam arbori uitam atq; multiplicem, ipsum uero manet nequaquàm multiplicatum, sed multiplicis uitæ principium, neq; mirabile est ita esse. Forte etiam est mirandum, quomodo multitudo uitæ ex nō multitudine sit, neq; fuisse multitudo possit, nisi ante multitudinem fuerit, quod nulla est multitudo. Nam principium in uniuersum nequaquàm diuiditur: alioqui si diuidatur, perdetur protinus uniuersum. Neq; unquàm fuisset factum, nisi principium in seipso permaneat, sitq; ab hoc toto diuersum: quapropter reductio ubique fit in unum. Et in quolibet quidem unum est, ad quod reducitur: atq; hoc uniuersum, in unum quod ante ipsum, non simpliciter unum quoad quis ad ipsum perueniat simpliciter unū, hoc autem non ulterius refertur ad aliud. Proinde si ipsum arboris unum, idest principium permanens, si animalis unum, si unum animæ, & unum insuper acceperis uniuersi, accipies ubiq; potentissimum atq; uenerandum. Sin autem unū ipsum eorum quæ uere sunt, idest principium, fontem, potestatem acceperis, nunquid diffidemus? nihilq; existere suspicabimur? Certe nihil horum est, quorum est principium, est & tale, ut de ipso nihil prædicari queat, non ens, non essentia, non uita, propterea quòd super hæc omnia sit. Sin autem ipsum esse inde auferens, illud apprehenderis, protinus obstupesces. Et dirigens te in illud, & assequens, atque in ipsius sedibus conquiescens, uno potissimum simplici'que intuitu iam conspicias. Conspicatus autem, magnitudinem eius auspicaberis per illa quæ post ipsum sunt, atque per ipsum.

Ipsum bonum est pater, cuius filius est intellectus, semper à patre plenus, huius autem intellectus est imago mundus.

QVemadmodum aliud est uisus, aliud uero lumen, ad quod capiendum est oculus institutus, etiam siquis oculus fingatur ab æterno lumine plenus, sic aliud est intellectus, aliud uero uerum ipsum atque bonum, ad quod naturaliter intellectus annititur, differtq; ab illo etiam intellectus ipse, qui propter propinquitatem boni semper bono plenissime fruitur. ipsi itaque bono sicut & lumini nihil opus est uisu. Iam uero si quis posset totius mundi uisibilis ornatum totum uno simul intuitu contueri, supra modum admiraretur, ac uelut ex imagine quadam facilius mundum intelligibilem opificem huius suspicaretur, sed ad-

modum

modum pulchriorem. Rursum si quis conspiciat illum, in quo nihil informe, nihil deforme, nihil immoderatum, vel vitæ vel intellectus expers. In quo totus splendor, & in splendore purissimo totus ordo naturæ facilius coniectaret, quis pater eius, & qua ratione tantum talemq; genuerit filium, intellectum quidem purum, & omnium plenitudinem pater penes se generans ab æterno, intellectu plenitudineq; superior.

Intellectus est inferior bono, atq; ita per hunc coniectamus bonum, sicut per hunc mundum conijcimus intellectum. CAP. X.

PRæterea & hac ratione considera, quoniam intellectus est uisus quidam, uisus inquam uidēs, ideo est quædam in actum iam profecta potentia. Erit igitur in eo aliud quidem materia, aliud uero forma, sicut & uisio secundum actum: materia inquam intelligibilis. Siquidem & uisio secundum actum duplicem habet proprietatem: ante igitur quàm uideret, unum aliquid erat. Vnum ergo duo factum est, & duo unum: uisioni quidem ab obiecto sensibili plenitudo, & sua quædam perfectio prouenit. Mentis uero uisui bonum est id quod implet: si enim intellectus esset ipsum bonum, quid nam uidere uel omnino agere oporteret? Alia enim circa bonum & propter ipsum bonum actionem habent, ipsum uero bonum nullo penitus indiget: quamobrem nihil ipsi erit præter ipsum. Cum ergo bonum pronuntiaueris, nihil ulterius addas excogitando: siquid enim adiunxeris, statim id cui aliquid addidisti, suapte natura declarabis egenum. Iccirco neque adiungere debes intelligentiam, ne sic adiungas aliquid alienum, duo'que reddas intellectum scilicet atque bonum: intellectus quidem bono, bonum autem intellectu non indiget. Itaque mens bonum consequens, boniformis fit, perficitur'que à bono, dum uidelicet species quæ est in mente procedit à bono, atque efficit boniformem. Quale uero inspicitur in mente ipsius boni uestigium, tale quoque exemplar decet excogitare, existimantes scilicet ueritatem eius per impressum in mente uestigium. Hoc itaque uestigiū impressum est intellectui, per quod uideret & possideret: quapropter in intellectu quidem est appetitio, est semper appetens, est semper & consequēs. Ipsum uero bonum neq; desiderat quicquàm, quid enim desideret? Neque consequitur aliquid, nunquàm enim desiderauit, neque igitur est intellectus: in hoc enim est appetitio, & quædam ad ipsius speciem applicatio. Intellectus sane pulcher est, omnium'que pulcherrimus in lumine puro splendore'que simili constitutus, entium'que naturam in se comprehendens: cuius quidem noster hic mundus pulcher, umbra est & imago, ille uero superior mundus in omni claritate positus est. Vbi nihil intellectu uacans, nihil tenebrosum, nihil immoderatum, sed in seipso beatam agit uitam. Quem si quis aspexerit, protinus obstupescet, præsertim si quatenus oportet illi seipsum insinuet, iurisq; illius euadat. Nempe quemadmodum qui cęlum diligentius suspicit, stellarumq; splendorem impensius contuetur, protinus autorem mundi cogitat atque perquirit: sic oportet & eum qui mundum intelligibilem intuetur, cernit, admiratur, effectorem eius diligenter inquirere, quis nam ille sit, qui talem mundum intelligibilem genuit, uel ubi, uel quo-

modo talem genuit filium, intellectum puerum purum atq; formosum, filium inquam à patre plenum. Iam uero pater ille summus, neq; intellectus est, neq; filius aut puer, sed intellectu puero q; superior. Nam post ipsum intellectus & puer, alimonia & intelligentia indigens, qui & proximus est ei, quod nulla re indiget, neq; intelligentia eget. Plenitudinem uero & intelligentiam ueram filius habet, quoniam habet primo. Quod uero superius est, neq; indiget, neq; habet: alioqui ipsum non esset bonum.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, DE DIVERSIS CONSIDERATIONIBVS AD autorem mundi & ad ipsum bonum pertinentibus. COMMENTARIA.

Propositio prima, quòd mundi autor sit intellectus primus, ipsius boni filius.

Ouem præcipue in hoc libro considerationes apparẽt. Prima est de autore mũdi, vbi siquis viam Iamblichi Procli q; sequatur, exponet Timæi dictum illud de opifice mundi, scilicet quot ideas intellectus intelligit in ipso viuente, totidem species cogitauit mundi opifex in mũdo disponere. Exponet id inquam ita: Tres scilicet saltem esse diuinas substantias inter principium primum, id est ipsum bonum atque mundum. Quarum prima secundum formam suam, essentia sit boni particeps, ac insuper vitæ intellectus q; causa. Secunda vero secundum formam sit vita, particeps quidem essentiæ: intellectus autem formalis causa. Tertia denique per formam sit intellectus, vitæ quidem particeps, & causa mundi: primum nominabit Cælium, secundum vero Saturnum, tertium denique Iouem: tanto q; superiorem Saturno Cælium, & Ioue Saturnum existimabit, quanto superior prior'que essentia est quàm vita, & vita quàm intellectus. Esse vero essentiam superiorem vita, quatenus amplius se diffundit, & vitam, propter similem amplitudinem esse mente superiorem. Dicet itaque intellectum formalem, Iouem q; esse proximum mundi fabrum, intellectuales ideas mundanarum rerum in se habẽtem: quas quidẽ ideas acceperit ab intellectu vitali, scilicet à Saturno, in quo ideæ sint intellectuales, & intelligibiles æque. Quas Saturnus habeat ab intellectu essentiali, scilicet ab ipso Cælio, in quo intelligibiles duntaxat sint ideæ. Sic igitur Timæum interpretabitur. Prouidẽtia Iouis excogitauit tot in mundo species fabricare, quot animaduertit Saturnium intellectum ideas contemplari in ipso viuente, id est in Cælio, qui essentia sit causa vitæ. Apud Plotinum vero non tres substantiæ, sed vna tantum substantia est illa quæ nominatur essentia vitaq; prima & intellectus primus: vita enim prima nihil aliud est quàm intimus perpetuus q; vigor & actus essentiæ formæ q; primæ efficacissimæ omnium ad agendum. Primus quoque intellectus est reflexio quędam in seipsam vitę primę potissimum secum ipsa constantis. Illã ergo substantiam Plotinus appellat intelligibile primum, quatenus viua est atque fœcunda, potest q; in seipsa concipere intellectum, conceptum q; mouere, penitus q; formare. Appellat item hanc substantiam intellectum, quantum spectat ad vitalem eius actionem à se exortam in se reflexam: appellat rursum cogitatiuum aliquid quodammodo, quoniam statuit quæ vidit intus distribuere foras. Proinde putat in ordine rerum exoriri motum ante diuisionem, ideo'que intellectum prorsus immobilem, motu inquam fluente, non posse in plures intellectus imparticipabiles propagari: genus autem animæ suapte natura mobilis in animas plures multiplicari. Et quoniam genus hoc est intelligentiæ particeps, ideo in hoc intellectum in plures intellectus participabiles propagari, quatenus genus animæ in plures animæ species propagatur. Existimat quoque intellectum mundi opificem animam generare, tum ipsam mundi animam, tum reliquas communes sphęrarum stellarũ q; animas, tum denique particulares animas dęmonum videlicet atq; hominũ. Et quoniã ad genus animæ tan-

mæ tanq̃ mobile, atque mulaplicabile distributio præcipue pertinet, iccirco vult intellectũ illum ædificatorem mundi per ipsam mundi animam primo creatam, perq; communes animas collegas eius distributiones per gradus suos mundanorum animalium peregisse.

Propositio secunda. Quomodo anima potest colligere se in proprium intellectum, & per hunc intellectu formari diuino. Sunt & in hoc Capitulo tres aliæ propositiones, duæ de anima, & una de deo.

HActenus consideratio prima, quæ intellectum mundi opificem declarauit. Secunda vero consideratio tractat quomodo anima in vniuersum hunc intellectum transferre se possit, videlicet si anima quemadmodum multiplices sensus colligit in vnum imaginationis sensum: sic imaginationes inter se longe diuersas in vnam colligat communem regulam rationis. Deinde varios rationis nostræ discursus ad stabilem redigat intelligentiæ normam, intellectu pro viribus tota formetur suo, per quem vniuerso formabitur intellectu totius opifice mundi. Potest autem id in gradibus vitæ fieri, quandoquidem fit idem in ipsis scientiæ gradibus. Propositionibus mille constat geometria, & à priori posterior necessitate deducitur, ideoq; sequentes antecedentibus comprehenduntur, omnesq; continentur in prima. Anima quidem nostra per facultatem rationalem ex potentia transferens se in actum, atque vicissim: si totam geometriam habet, potest quidem habere propositiones omnes eius potentia quadam atque habitu, dum aliquam earum habet in actu. Intellectus interea etiam noster in qualibet considerata secundum actum, considerat per eundem actũ, & possidet omnes. Studendum est igitur vt rationalis nostra facultas pro viribus intellectui se conformet: quo in statu notiones omnes sequentes eodem actu, quo & primam contueatur in prima. In tertia consideratione Plotinus existimat mundi animam, quia semel atque potentissime animalem vitæ formam in se complexa sit totam, & inde totum corpus, locumq; penitus occupauerit, non posse vel in se mutare vitæ formam, vel extra se corpora permutare, similiter'que se habere putat sphærarum & stellarum omniumq; cælestium animas, quoniam vniuersalem ab initio firmiter sortitæ sint prouidentiam. Animas vero particulares, particularem nactas prouidentiæ modum, quales sunt dæmonum plurimum atque hominum, vicissitudine quadam explere quodammodo perpetuam illam prouidentiam superiorum: & quatenus in seipsis de hac vitæ forma mutantur in aliam, eatenus corpora sedesq; mutare, vnde videntur ad corpus locumq; accedere, mutatione videlicet prius in se facta. At mundi corpus accedere videtur ad ipsam mundi animam, illa enim in habitu suo firmiter permanente corpus hoc ab initio sic affectum inde viuificatur, sicut ætheris perspicua regio semper illuminatur à Sole. Dicuntur autem & particulares animæ descendere quandoque ab anima, scilicet mundi, quoniam ab vniuersali prouidentia formaq; vitæ, quam simul cum mundi anima quandoque possident, labuntur in propriam, non enim firmiter possiderunt. In quarta consideratione animam nostram in tres diuidit formas, scilicet intellectualem, & rationalem, & ratione carentem: putatq; animam quandoque ad totam intellectualem sui transferri formam, atque tunc habitare cum intellectu diuino, quandoque illinc in se descendere, idest in formam rationalem huius animæ propriam. Quandoque vero hinc in formam ratione deteriorẽ, vnde simulacrum sui promit, vitam videlicet communicatam corpori: cui quidem vitæ subest, & vltimum omnium simulacrum, id est materia, quam anima per vegetalem sui potentiam prima propinquitate sua format corporea qualitate, certa'que figura, deinde mox per hanc affectionem quasi escam allicitur naturaliter ad viuificandum corpus hoc, certo iam modo dispositum. In quinta consideratione ita notabis. Sicut in circulo datur punctum in seipso quod est centrum, & punctum in toto ambitu & qualibet eius parte, procedens ab eo quod in seipso est, imò quasi ipsum vel propagatio eius. Item sicut est vnitas in quolibet numero eius'que parte fluens ab vnitate quadam extra numerum in se simpliciter cogitata: sic in tota rerum essentia est vnitas quædam essentiæ fundamentum, & cuiuslibet conseruatio, procedens ab vnitate diuina, super essentiam in se manente, atque ita implente omnia, quatenus præsentia vbique sua ex se procreat vnitatem quandam in qualibet re creanda superessentialem cuiuslibet essentiæ productricem atque seruatricem. Iam vero quia vnitas hæc est præstantior quàm essentia, cõijcimus hanc vbicunque est, præsentia vnitatis diuinæ fieri atque conseruari.

De intellectu etiam nostro quomodo est semper in actu.

Ll ij Sexta

Sexta consideratio est de anima simul atque mente, hunc in modum. Natura oculi diaphana, idest tralucida, fit potissimum à natura Solari, & iccirco lumen naturaliter appetit, facileq; impletur lumine Solis, similiter diaphana in cælo natura proficiscitur à cælesti quodam lumine, secundum ordinem vniuersi antecedente diaphanum, emananteq; ab intellectuali lumine. Et confestim dum emanat diaphanum producente, producturumq; implente: vnde cælum fit quasi oculus cælestis animæ, hoc diaphano simul atque lumine cuncta prouidentis. Eodem pacto diuina mens suo lumine rationalem generat animam, quasi materiam sub illo diaphanam, impletq; illam perpetuo lumine: quo anima semper tum seipsam intelligit à mente illuminatam, tum mentem semper illuminantem. Id autem agit perpetuo intellectus noster, animæ caput. Rationalis vero facultas ad hunc quoque se habet, quasi visus ad lumen, non quidem semper, sed aliquando rationaliter intellectum. Quando igitur homo per rationem quodammodo seipsum intelligit, si modo perfecte intelligit, agnoscit interea se intelligentem esse: ergo & intellectualem, qua sic intelligat se habere naturam. Hæc ipsa (vt ita dixerim) intellectualitas, est intelligentia quædam, non tam in motu posita manifesto, quàm in statu nobis occulto: quinetiam per rationalem intelligentiam contemplator intelligit in seipso ante intellectualitatem esse vitam atque essentiam. Ad quas intellectualitas ipsa posterius accedit, vt actus: actus inquam ex quadam essentiæ vitæq; fœcunditate progenitus. Vnde necesse est hanc ipsam essentiam atque vitam esse in se eminentiorem quandam intelligentiam. Probat quidem Plotinus hic animam ex intelligentia sui noua habere prius æternam suiipsius intelligentiam, quæ sit essentia vitaq; fœcunda, ideoq; habere in se intelligibilia firma actu ibi perpetuo intellecta: cuius intelligentiæ imago quædam fit discursio rationis quando peruenit ad summum. Vnde & intelligentia nominatur, nos idem sic aliter confirmamus. Tria sunt in ordine rerum ad cognitionem nostram peruenientia: singulare quiddam, idest hic homo, & species communicata singulis, idest homo: item idea hominis super singula. Quoniam vero tria hęc essentiali quodam ordine à priori in posterius disposita differunt, vires quoque propriæ cognoscentes hæc, similiter inter se differunt. Singulare quidem imaginatio iudicat, speciem vero communem singulis ratio colligit & discernit, ideam autem intellectus agnoscit. Quoniam vero idea longius differt à specie extra quam existit, quàm species ab indiuiduo, in quo seruatur, ideo intellectus à ratione longius quàm ratio ab imaginatione distat. Veruntamen intellectus inest animæ, alioqui non possent animus augurari ideas esse per rationem, nisi ratio id ageret per insitam nobis ab intellectu virtutem. Et quia ratio singula resoluit ad vniuersale, & corpus ad incorporeum, sine imaginationis nostræ subsidio, imò ea inuita quę retrahit ad oppositum: ideo intellectus absque motu argumentoq; rationis semper intuetur ideas, semper inquam. Nam si non peruenit ad illas imaginatione argumẽtationeq; noua, aut nunquàm peruenit, aut semper habet. Merito cum anima sit media inter æternitatem atque tempus, essentia enim eius fixa est, & antecellit motum ab ea dependentem: consentaneum est, vt eius essentiæ fixæ, eo ipso signo, quo præcedit motum vis actioq; insit prorsus immobilis, & stabiliter intuens. Quippe cum hic intuitus ab essentia & virtute stabili ad ideam omnino stabilem vergens, vtrinque stabilitatem sibi vendicet. Sicut ergo in anima ex eo quod sub æternitate est, conuenit imaginatio mobilis: sic ex eo quod super tempus, competit intellectus immobiliter agens. Actus quidem intellectus omnino immobilis est, actus autem imaginationis omnino mobilis, actus denique rationis est mixtus, neque posset anima esse congruum vniuersi medium, nisi tria hæc in se possideret.

Quomodo deus est super motum, & statum, & cognitionem. Item de eo quod in actu est, & quod in potentia.

Septima consideratio probat in primo omnium principio nullum esse motum, nedum fluentem, sed nec etiam metaphoricum, qui est actus tendens ad aliud: non enim tendit in aliud, quod est primum penitus atque vltimum. Probat nec ibi esse statum, scilicet quietem ad quam tendit motus, oppositam motioni. Omnino vero nec quiescit in alio quod non mouetur ad aliud, neque proprie quiescit in se quod est ipsa simplicitas. In ea enim eiusmodi distinctio nulla cadit, per quam distingui solet quiescens, tum à quiete, tum etiam à sede in qua quiescit. Iam vero motus à statu vim habet, dum à stabilitate motiuæ virtutis suum seruat tenorem: status autem ab vnitate, stare enim nihil est aliud quàm vnitatem propriam conseruare. Vnitas igitur ipsa & motum antecedit & statum. Antecedit igitur & actum intelligentiæ, qui motus quidam est à potentia intelligendi ad verum intelligibile tanquam bonum. In omni ergo intelligẽte, etiam si seipsum intelligat, distin-

distinctio talis consideratur: in primo autem nulla est considerata distinctio. Denique alia quidē ratio est existentiæ, alia prorsus intelligentiæ: non enim quicquid existit, intelligit. Primo quidem principio existentia cōcedetur, si addatur intelligentia, tum compositio fiet, tum constabit existentiam ipsam sibimet ad perfectionem minime sufficisse: quandoquidem intelligentia indiguerit, per quam tenderet ad profectum. In octaua consideratione notabis conditionem actus formalis, potentiæque formabilis inter se opponi, adeo vt potētia hæc accipiat actū, actus vero qua rōne actus est, potentiā non recipiat: vbi ergo actus est solus vt in primo sempiterna res est. Quoniā nulla ibi ad aliā formā potētia latet: item vbi potētia tota formabilis, trāslata est in naturā formæ, adeo vt forma illic nullo modo ad naturā potētiæ retrahat, res etiā est sempiterna: præsertim quia potentia illic totum habet actum quemcunque potest cupique habere: quales sunt intellectuales essentiæ, ignisque cælestis. Ignis autem sub cęlo inter inferiora perfectius est, quatenus maxime est in actu: quod apparet ex efficacia formæ, & ex motu perpetuo, & quoniam non tolerat mixtionem. Quoniam vero materiam habet sub actu, nec eo contentam, non est semper. Nona consideratione memineris, ipsam intelligentiā non esse bonum ipsum simpliciter primum atque vltimum, alioqui esset simpliciter expetenda: nunc autem conditione quadam eligitur. Eligis enim cognoscere, si modo cognoscas bene feliciterque: & quod tibi tanquam bonum sit profuturum. Item ipsum bonum nō habere sui ipsius agnitionem: tum quia aliud hæc est, aliud ipsum bonum: tum quia si ante agnitionem sibi sufficit, non est addenda: sin minus, non erat ipsum bonum. Quo autem pacto deus neque cæcus sit, neque ignorans: etiā si ei cognitio non addatur, super quam Dionysius quoque Areopagita eum collocat, in quinta sexta've Enneade opportunius explicabimus.

PLOTINI ENNEADIS III. LIBER IX.

DE DIVERSIS CONSIDERATIONIBVS ad autorem mundi & ad ipsum bonum pertinentibus.

Mundi faber est intellectus primus, ideas in seipso contemplans, considerationem unam continet.

CAP. I.

Ens (ut scribitur in Timæo) ideas in eo quod uiuens est insitas intuetur. Hinc mundi artifex cogitauisse dicitur in hoc mundo includere, quæ mens in eo quod uiuens siue animal est, cōtemplatur. Nunquid igitur inquit, iam species esse super mentem? Easque iam existentes, mentem inspicere. Principio igitur ipsum quod uiuens uel animal dicitur, quærendum est: num forte non sit intellectus, sed ab intellectu diuersum. Quod enim contemplatur, est intellectus. Ipsum igitur uiuens, non intellectus quidem, sed intelligibile potius nominabimus: dicemus'que intellectum extra se habere quæ cernit. Quocirca simulacra quædam, non res ueras habebit: si modo uera illic existunt. Illic enim & ueritatem esse ait, in ipso scilicet ente, ubi ipsum unumquodque regnat. Forsan uero quamuis alterum sit utrunque, non tamen inter se segregata sunt, sed solum quatenus aliud hoc est quàm illud. Deinde nihil prohibet, quantum pertinet ad id quod dicitur, ambo unū existere: solum uero per intelligentiam inter se diuisa: siquidem solum ipsum se habet ut ens, id'que partim quidem intelligibile, partim etiam & intelligens. Vbi enim dicitur, intellectus intuetur ideas, non significat omnino

in alio contueri, sed in seipso intelligibile possidere. An forte nihil prohibet, ipsum intelligibile esse etiam intellectum, sed in statu, unitate, quiete: naturam uero intellectus inspicietis, intellectum illum in seipso manentem esse actum quendam ab illo manantem, qui suspicit illum. Et dum eum suspicit quasi illum euadere, intellectumq; illius existere, quatenus intelligit ipsum. Ac dum illum intelligit, ipsum quoq; intellectum & intelligibile aliter esse, propterea quòd imitatur. Hoc igit est quod excogitat, quæ ibi cernit, in hoc mundo facere animalium genera quatuor. Videtur tamen ibi Plato ipsum excogitantem modo quodam occulto tanquam diuersum à duobus illis inducere. Aliis uero uidebitur, tria hæc unum existere: ipsum quod est uiuens, & intellectus, & qui excogitat: an forte sicut in multis, ille proponit aliter: hic uero aliter intelligit esse tria. Iam uero duo dicta sunt. At tertium quid nam est? Quod deliberauit inspecta ab intellectu spectacula in ipso uiuēte posita operari, facere, distribuere. An forte possibile est modo quidem alio intellectum esse distributorem, alio uero modo distributorem non esse mentē: qua enim ratione ab ipsa mente procedunt quæ diuiduntur, ipsam diuidentē esse: qua uero ipsa permanet indiuisa, quę uero ab ea sunt, diuiduntur: ipsæ scilicet animæ animam esse in animas plures distributricem. Quamobrem tertii cuiusdam inquit esse partitionem: atq; in tertio, cui assignatum est cogitationis officium: non autem est mentis officium cogitatio, sed munus animæ partibilem actionem habentis in natura partibili.

Tres continet considerationes de anima: quomodo ascēdat ad deum, & quomodo descendat ad corpus. CAP. II.

Roinde sicut tota quędam una scientia in propositiones siue notiones singulas distibuitur, neq; tamen secatur, uel in segregatas distrahitur portiones: sed habet unumquodq; in potentia totū, ubi idem est principium atq; finis: sic profecto seipsum comparare oportet, ut principia sibi insita & fines sint & tota: atq; omnia deniq; in ipsum naturæ optimū redigantur. Quando enim unusquisq; hoc ipsum euasit, iam illic habitat: nempe in hoc ipso sui optimo, quando ei se iam insinuauit, protinus attingit & illud: uniuersa quidem anima nusquam facta est, neque progressa. Neq; enim erat quo progredi posset, sed proximū ei corpus effectum, participauit eam: ideoq; anima nō est in corpore, neq; id Plato usquam dixit: sed corpus in animam est aduectum. Cæteræ uero animæ habēt unde ueniant, ab anima enim ipsa ueniunt: habēt præterea ad quod & descendant atq; pertranseant, habent & unde regrediantur. Anima uero totius superiorem semper habitat regionem, ubi quidem esse ipsius animæ fert natura: quod uero subest uniuersum, ita subiecta propinquitate uiuificatur: sicut perspicuum corpus Soli subiectum illuminatur. Illustratur quidem particularis anima, cum ad superius confugit: enti enim ipsi illic occurrit: quando uero labitur ad inferius, in non ens delabit: id uero agit quando descendit in in semetipsam, affectās enim seipsam ex alto in se recipere, quod post ipsam

sequitur

sequitur, iam facit suum, uidelicet simulacrum: quod & nō ens appellamus. Quasi enim delabitur per inane & indeterminata illic euadit: atqui simulacri huius simulacrum indefinitum est, penitusq́; obscurum. Est enim rationalis omnis intellectualisq́; naturæ penitus expers, & ab ipso ente longissime distans: interea uero quasi per mediā domesticam habitat sedem. At rursus inferiora prospiciens quasi secundo quodam oculorum iactu simulacrum format, & hoc opificio delectata intrat in ipsum.

Quinq; habet considerationes de deo, quomodo est super omnia, & in omnibus. Et de intellectu semper in actu. Et quod deus est super intellectum.

CAP. III.

Vo igitur modo ex uno multitudo progreditur? Quoniam ipsum unum est ubiq;: neq; enim alicubi tātum est, neq; ubi non sit, locus est ullus, implet igitur omnia: iam igitur multa, potius autem iam omnia speciesq́; omnes: si enim ipsum esset ubiq; tantum, ipsum esset omnia. At quoniam etiam nusquam est, fiunt quidem per ipsum omnia, quoniam est ubiq;: diuersa uero ab ipso, quoniā est & nusquam. Cur nam igitur ipsum non solum est ubique, sed præterea nusquam? Nempe quia oportet super omnia unum esse, quamobrem necesse est ipsum implere & facere cuncta: neq; tamen omnia hæc esse quæ facit. Tū uero animam ipsam oportet quasi uisum esse, huic autem uisibile esse mētem. Visum inquam indeterminatum antequam uideat, natum uero ad uidēdum atq; intelligendum, talemq́; esse ut ad mentem materia sit. Qñ intelligimus nosipsos, inspicimus naturā intelligentem: alioqui circa intelligentiā mentiremur. Si ergo intelligimus, ipsiq́; nos intelligimus: profecto naturam existentem intellectualem intelligimus. Quamobrem ante hanc intelligentiam, altera intelligentia est, quasi quieta: nempe & essentiæ intellectio est, & intellectio uitæ, idcirco ante hanc altera quædam est essentia uidelicet atq; uita: hæc itaq; nouerunt quotcunq; sunt actus. Quod si intellectus ipsi sunt actus, sic in intelligendo se consistentes: ipsi uero nos intus intelligibile possidemus. Intellectio uero nostrum, fert imaginem. Primum omnium principium, potestas est motionis & status: ideoq; super hæc existit. Quod uero secundum est, quiescit circa ipsum atq; mouetur. Ad secundum autem pertinet intellectus, aliud nanq; existens, ad aliud intelligentiam dirigit: illud uero non habet intelligentiam. Quod enim est intelligēs, duplex iam est, seq; ipsum intelligit: ob idq́; etiam est egenum, quoniam non in substantia, sed in actu intelligendi, proprium habet bonum. Cum eo quod in actu est, congruit illud quod ex potētia prodit in actum: quod quidem idem est semper, quandiu est. Quapropter similiter est & perfectum, atq; eiusmodi quiddam corporibus quoq; conuenit, uelut igni: non potest tamen semper esse: quoniam cum materia est, quod autem actus est neq; est compositum, semper est. Potest autem quod actu est, idem quoq; secundum aliud quiddam in potentia esse. Sed neque dii in sublimi ad entia incumbentes, primum ipsum sunt: Mens autē entia est, ubi est & motus & status: iam uero ipsum primum circa

aliquid

aliquid aliud non uersatur, sed cætera circa ipsum cõquiescentia permanẽt & mouent. Motus enim appetitio est, illud aũt nihil appetit. Quid enim appe tat quod est summũ? An igit̃ neq; seipsum quidẽ intelliget? Forsan qua rõne seipsum habet, omnino etiã dicitur intelligere. Forte etiam potius, nõ ob id quod seipsum quid habeat, dicit̃ intelligere: sed ob id quod suspiciat primũ. Est aũt hęc actio prima & ipsa intelligẽtia. Si igitur hęc prima est, nullã opor tet esse priorem: quod igitur hãc præbet, super hanc existit. Post illud igitur intelligentia sequitur, nõ enim est ipsum primo uenerandum, intelligentia. Neq; igitur intelligentia quælibet ueneranda, sed duntaxat intellectio boni. Itaq; super intelligẽtiam est ipsum bonũ: an igitur nec etiam seipsum animaduertet? Quid ergo? Est'ne bonum antequam seipsum aĩaduertat? An nondum est bonum? Si enim bonum est, iam est ante animaduersionem ipsum bonum: si autem animaduersio facit bonum, non est ante hanc ipsum bonum: quapropter nec ipsa erit, cum non sit boni. Quid ergo? An neque etiam uiuit? Forte nõ est dicendum uiuere: siquidem ipsum prębet uitam. Quod autem seipsum animaduertit atq; intelligit, secundum obtinet gradum: animaduertit enim ut tali quodam actu sibiipsi cohæreat. Oportet igitur si apprehẽdit seipsum, contigisse quodammodo ut se nequaquam apprehenderet: & ut suapte natura imperfectum sit, sed intelligendo perficiatur. Tollenda igitur ab ipso bono suiipsius apprehensio, adiunctio nanq; omnis ablationem inducit atq; defectum.

MARSILII

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM I. ET II. DE ANIMA.

ARGVMENTVM.

Intellectus primus est essentia prima, à quo & in quo sunt semper intellectus alij. Item quomodo anima sit indiuidua simul atq; diuidua.

Voniam quæ hic Plotinus de anima differit, alibi latius petractauimus, pręsertim in primo & tertio & septimo Theologię libro, ideo hic breuiter attingemus. Generatio semper contendit ad esse. Primo quidem ad esse nudum, deinde ad esse viuum, post hæc ad esse quod dicitur sensuale, denique ad esse intellectuale tanquàm summum, vbi anima intellectualis ad corporis descendit cõmercium. Eiusmodi vero est ordo essentiæ vel essendi in generatiõis gradibus acquisitus. Super hunc ordinem extat ordo essentię in æternis gradibus vniuersi, in quo summum tenet velut principium ipse simpliciter intellectus. A'quo intellectus animalis in generatione descendens summum tenet in toto generationis ordine tanquàm finis: non quidem simpliciter generatione factus, sed accommodatus corpori ad prouidentiam totius explendam. Est autem ipse simpliciter intellectus vbique totus. Sunt & in eo non solum per ideas, verumetiam per proprias (vt ita dixerim) existentias intellectuales animę, secundum intellectualem sibi propriam facultatem, etiam dum sunt in corpore. Quemadmodum lineæ à centro ad circunferentiam vsque productæ, non discedunt à centro dum attingunt circunferentiam: & radij non relinquentes solem interim terrena contingunt. Atque sicut lineę radijq; extra prominentes inter se loco distant, in ipso tamen principio sunt loco simul: sic animæ apud nos secundum corpora situ distantes, ibidem sunt omnes secũdum intellectum in mente diuina: secundum intellectus inquam suos, illic inter se differentes: sicut & linearum radiorumq; termini inter se sunt alij, etiam vbi centrum solemq; cõtingunt. Hinc effici vult Plotinus, vt intellectus prophetæ hominis abstracti, etsi in oriente tantum videatur esse, prospiciat tamen quæ fiunt in occidente: atque ex vno quodam loco miraculosum aliquid agat in alio, & cogitatione affectioneq; sua clam moueat alios: quia videlicet intellectus omnes in se inuicem & vbique sunt. Quandoquidẽ sunt semper in mente simplici diuina, tota semper vbique præsente: qua quidem præsentia & deus percipiat preces, & homines cum deo familiarissime colloquant. Esse quoque vult intellectus eiusmodi familiares hominum dæmones, assiduosq; duces singulis singulos attributos. Nam externi dæmones forte nõ adeo possunt singuli hominibus singulis adhiberi. Censet Platonem vbi ait in Timęo animam componi ex essentia quadam indiuidua, itemq; diuidua circa corpora, primam essentiam intellexisse intellectualem animæ potestatem nunq̃ ad corpora declinãtem: secundam vero illam animæ naturam, quæ corpori se prorsus accommodat. Quæ tamen interim indiuidua dicitur: quoniam & anima corpori copulata quantumcunque membra corporis inter se distent, ipsa à seipsa non distat: quippe cũ eadem in quolibet membro sit tota: ita vero se habere vtranque (vt diximus) animæ facultatem, tum in anima nostra, tum etiam in anima mundi. Cæterum cum dicat intellectum & mundi & hominis omnibus sui corporis membris esse præsentem, itemq; diuinum intellectũ partibus mundi cunctis adesse, cur non ex hoc saltẽ dicitur ita per corpus esse diuisus vt anima? Quia videlicet intellectus quilibet sua præsentia nihil tribuit corpori nisi per animam, vt videatur adesse potius quàm inesse. Pręterea intellectus ęque se habet in qualibet corporis portione, vt videatur penitus indiuisus. Anima vero aliam sui vim actioneq; in hoc membro, aliam in alio exercet: vitamq; & sensum atque motum per diuersos gradus corporis sui membris accommodat, itaque diuisa quodammodo videtur in corpore. In secundo hic de anima libro notabis Endelechiam illam Aristotelicam, qua anima dicitur actus & perfectio corporis, accipi posse etiam apud Aristotelem non solum pro forma, & anima à corpore inseparabili, sed etiam pro ea quæ sit à corpore separabilis. Proinde considerabis quod proprie diuiditur, id in substantia diuidi: quod vero mouetur, posse moueri quidem proprie, secundũ accidentia eius & qualitates atque modos, interim tamen substantia permanere, ideoq; diuisione potius quàm motu attingi substantiam atque lædi. Cum vero in ipso rerum descensu bonum quidẽ exordiatur à summo, malum've à minimo, merito descendendo rem proprie mobilem prius quàm proprie diuisibilem reperimus. Igitur sub intellectu diuino qui & indiuiduus est penitus & immobilis, inuenimus animam indiuisibilem quidem, q̃uis proprie mobilem: deinde formã qualitatemq; corpoream vndique mobilem atque diuisam: demum

Platonis in Timæo dictum de anima, quomodo intelligendum.

Endelechia apud Aristotelẽ quomodo accipienda.

corpus, quod & huius diuisionis origo est, ac velut iners aliunde mouetur. Quando vero animam diuisibilem dicimus, nō proprie vt de corpore atque etiam qualitate, sed improprie loquimur, intelligentes non quidem sectam secundum corporis sectiones vt qualitas, sed accommodatam corpori mobili diuisoq;, viresq; suas & actus & dona alijs membris aliter distribuere. Notabis interea molem formamq; corpoream natura sua penitus dissipabilem, tum in nobis tum in mundo non posse aliter colligari quàm ab anima quæ non sit æque diuisa, sed in qualibet parte sit tota. Item mundi animam quatenus in se multitudinem habe. viriū atque formarum, quodammodo esse mobilem, accōmoda: ā ad corpus mundi viuificandū. Accommodatam inquam ab ipsa mente diuina immobili quidem omnino, habente tamen multitudinem in se formarū: q̄uis non vsque ad minima differentium, ibi sicut in anima differunt. Item quatenus & in mente diuina primum & deinde in anima mundi regnat vnitas vigetq; simplicitas eminens, inde ratione quadam intellectuali sapienterq; omnia regi. Concludē quinque hic rerum gradus: Ipsum bonum, vnum in se tantum est: diuina mēs, vnum multa: anima tum mūdi tum nostra, vnum in se est atque multa: qualitas formaq; corporea quælibet, multa in se est & vnum: corporis ipsa moles nō vnum iam secundum se, sed multa censetur. Reliqua in Theologia (vt diximus) exponuntur.

PLOTINI ENNEADIS IIII. LIBER I.

DE ESSENTIA ANIMAE, SVMMATIM.

IN mundo intelligibili regnat essentia uera, cuius præstantissimum est intellectus. Animæ autem & illic adsunt, inde nanq; uenerunt & hunc in mundum. Ille quidem mundus animas habet absq; corporibus: hic autem iam corporibus insitas diuisasq; per corpora. Illic sane simul est intellectus omnis, neq; discretus neque diuisus. Simul & uno in mundo sunt animæ, nec ex ullis locorum interuallis distantiam patiuntur: intellectus igitur indiscretus indiuisusq; est semper. Sed anima illic quidē indiscreta indiuisaq; uiuit, habet uero naturā diuisionis cuiusdam capacem: eius nanq; partitio est, illinc abesse atq; distare, corporibusq; coniungi. Quapropter non iniuria esse dicitur circa corpora diuisibilis, ita enim abest & distat, partitionemq; nonnullam admittit. Quodammodo igitur etiam impartibilis est. Non enim illinc tota discedit, sed etiam superest ipsius aliquid quod ad inferiora non uenit, cuius natura nullam subire potest partitionem. Quod igitur in Timęo dicitur, animam essentia quadam indiuidua & quadam circa corpora diuisibili esse compositam, idem est atq; si diceretur, animam essentia quadam constare, partim quidem apud superos permanēte, partim uero ad inferiora uergente, quę quidem simul & inde pendeat, & se interim ad hęc usq; propaget, non aliter quā ex centro linea protendatur. Ad hęc uero profecta hac insuper parte: euidenter totius seruat naturam. Nam & hic non solum partibilis est, sed etiam impartibilis: siquidē quod in ipsa diuisum in partes dicitur, modo quodam indiuiso est diuisum. Per totū enim se corpus fundens, nec diuisa quidem ex eo quod tota est per totum, interim ex eo quod in toto est, dicitur esse diuisa.

DE ESSENTIA ANIMAE, II.

Necesse est animam esse mediam inter intellectum diuinum & corporis qualitatem. Item animam esse in qualibet corporis parte totam. Rursum de gradibus uniuersi.

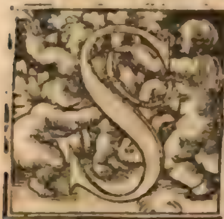

I quærentes, quæ nam animæ essentia sit, ostenderimus eã neq; corpus esse, neq; rursum in rebus incorporeis harmoniam: item quod dicitur de endelechia idest actu quodam perfectioneq; corporis prætermiserimus, quasi (ut uerba sonant) minime uerum, neq; quid ipsa anima sit declarans. Præterea si affirmauerimus eam naturæ intelligibilis esse sortisq; diuinæ, forsan manifesti nonnihil de huius essentia in medium adduxerimus. Attamen operæpretium est ulterius progredi. Iam igitur per sensibilem & intelligibilem naturam facta sit distributio, animaq; ipsa in mũdo intelligibili fuerit collocata: In præsentia uero posita quidem sit in eo mundo. Sed alia quadam uia huius naturæ proprium indagemus. Dicimus itaq;, alia quidem esse primo diuisibilia & suapte natura dissipationi subiecta. Talia uero esse, quorũ pars nulla idem est uel alteri parti uel toti, & in quibus pars necessario minor est omni atq; toto. Talia utiq; sunt sensibiles magnitudines atq; moles, quorum quodlibet proprium occupat locum, neq; possibile est idem simul pluribus in locis existere. Alia uero quædam est essentia uicissim huic opposita, nullo modo partitiõi subiecta, partium expers, ideoq; etiã impartibilis: interuallum autẽ neq; etiã per excogitationem accipiens: non indigens loco, rebus nullis inhærens, uel secundum partes, uel etiam secundum tota, utpote quæ quasi cunctis simul incumbat rebus: non quidem ut sustineatur ab eis, sed quoniam cætera seorsum ab ipsa esse neq; ualeant neq; uelint: Tum essentia eiusmodi semper eodem modo se habet. Commune omnium gradatim sequentiũ firmamentum, & quasi in circulo centrum, à quo omnes ad circunferentiam lineæ ductæ continue, nihilominus ipsum conquiescere in seipso permittunt: habẽt quidem ab eo generationem atq; esse, punctiq; ipsius participes sunt, quibus omnibus indiuiduum est principium: procedunt tamen alio, inde interim non disiunctæ. Cum itaq; sit hoc primum indiuisibile, & in ordine intelligibilium entiumq; principale, ac rursus sit & illud in ordine sensibilium penitus diuisibile, super sensibile quidem & prope ipsum atq; in ipso alia quædam natura est, partibilis quidem, sed non primo sicut corpora, partibilis tamen in corporibus his effecta, adeo ut sectis corporibus secetur simul & species quæ illis inest: sit tamen quodammodo tota in qualibet partium diuisarum. Species inquam eadem facta iam plura, quorũ quodlibet omnino distat ab alio, quippe cũ species facta sit penitus diuisibilis: quales sunt colores & qualitates omnes, omnisq; forma, quæcunq; potest tota in multis simul esse distantibus, nullam habens partem, idem aliquando patiẽtem, quod patiatur & alia: quamobrem hoc insuper omnino diuiduum uidetur esse ponendum. Præterea ultra naturã illam prorsus indiuisibilem alia est essentia proxima

inde nascens, habens quidem indiuiduũ munus ab illa, sed progressione quadam inde facta ad naturam alteram properans media euasit ambarum, naturæ scilicet impartibilis atq; primæ, rursusq; naturę partibilis circa corpora & corporibus inhærentis. Neq; omnino ita se habet ut color & qualitas omnis, quæ quidem multa simul implet, quodammodo existens eadem in molibus corporũ multis. Attamen qualitas quæ in parte alia est, omnino distat à qualitate quæ iacet in alia, quatenus & moles ibi distat à mole. Et quamuis magnitudo sit una, tamen quod in singulis partibus dicitur idem, nullam prorsus habet ad compatiendum communionem: quoniam hoc ipsum idem alterum est, & alterum: passio enim quædam est hoc ipsum idem, non tamen & ipsa eademq; essentia. Quam uero in hac natura dicimus esse penes impartibilem essentiam, ab ipsaq; procedentem, & essentia est, & corporibus iungitur: circa quę diuidi hanc quoq; contingit. Neq; tamen id ante patitur quàm corporibus seipsam tradat. Quando igitur corporibus adest, quamuis adsit maximo passimq; distanti, tamen toti seipsam accommodans una interim esse non desinit. Neq; ita unum est, ut corpus est unum. Corpus enim continuatione quadam unum est: partes uero aliud inter se sunt & aliud, & alibi disponuntur. Neq; rursus sic una est, ceu qualitas una. Profecto natura hęc partibilis simul atq; impartibilis, quam esse dicimus animam, nō sic una est quasi quoddam continuum, aliam partem aliamq; habens: sed partibilis quidem est, quoniam partibus omnibus eius in quo est seipsam communicat, impartibilis autem, quoniam tota est in omnibus & in qualibet portione ipsius est tota. Quicunq; uero hoc planius inspicit, magnitudinemq; & potestatem animæ rite considerat, intelliget quàm diuinus, quam'ue mirandus animæ sit thesaurus, atq; naturarum super cæteros thesauros existentium. Quippe cũ magnitudine uacans uniuersæ magnitudini adsit. Et alicubi existens ibi iterũ non existat: non alio quodam, sed prorsus eodẽ: adeo ut & diuisa sit in partes, & iterum non diuisa Potius autem ipsa neq; diuisa sit, neq; diuisa fiat. Manet enim secum ipsa tota: sed circa corpora dicitur esse diuisa: quippe cũ corpora nequeũt diuisibilitate propria indiuisibiliter eam accipere. Quo efficitur, ut partitio non animæ quidem passio sit, sed corporum.

Confirmantur superiora. Item quomodo fiat sensus, & passio, & iudicium.

QVod autem oporteat talem esse naturam animæ, quod'ue præter hanc nequeat esse anima: Sed necessarium sit, animam neq; impartibilem tantum, neq; partibilem duntaxat existere: imo oporteat ambo hunc in modum esse, per hęc nobis esse poterit manifestum. Principio si talis esset, qualia corpora, aliam partem aliamq; habens, profecto parte altera patiente pars altera in sensum patientis minime perueniret. Sed illa quidem anima uelut quæ est in digito quasi altera & in se ipsa existens passionem ibi sentiret. Multæ quoq; forent animæ nostrum quemlibet gubernantes. Quinetiam hoc uniuersum non una quædam anima, sed diuersæ potius inter se & innumerabiles animę regerent: quod enim de continuitate aliquis afferat, nisi prorsus conducat, redigaturq; ad unum, uanum esse uidetur. Non enim admittendum est, quod pleriq; seipsos deci-

pientes aiūt: sensus uidelicet ipsos peruenire ad ipsum animæ principale gradatim cōtinuata quadam successione. Primo quidem dicere partem animæ principalem inconsiderate proponitur. Nam quo pacto diuident, & hoc quidem aliud, illud uero aliud affirmabunt: & principale aliud potissimum designabunt? Qua enim quantitatis norma utrunq; discernent, qua'ue differentia denotabunt? ubi & qualitas una est, & continua moles? Præterea utrū principale solum, an & partes aliȩ sentient? Quod si solum dicant, ita demum sentiet, si sensibilis passio occurrerit principali propria in sede locato. Sin autem in aliam inciderit animæ partem sensus expertem, pars eiusmodi non traducet passionem eandem ad principale, nec omnino sensus efficietur. Tum uero si passio accedat ad principale, uel in partem eius incidet, ideóq; hac sentiente reliquȩ nequaquàm sentient, alioqui fuerit superuacuum, aut certe multæ innumerabilesq; sensuū perceptiones erunt atq; dissimiles. Alicubi enim quasi dicetur: equidem primo patior: alibi uero ego nunc sensi alterius passionem, & ubi potissimū illata sit passio, sensus quilibet ignorabit præter primum. Vel forsan pars animæ omnis æque falletur, putans ubi ipsa est ibidē & passionem esse factam. Quòd si non principalis solum pars, uerumetiam omnis alia sentit, cur nam hæc quidem principalis sit, hȩc uero nequaquàm, cur'ue oporteat ad illam peruenire sensum? Et quomodo quȩ ex multis confluunt sensibus, uelut auribus atq; oculis unū quiddam cognoscere poterūt? Sin autem anima unum prorsus extiterit, tanquàm impartibile prorsus, & unum in seipso consistens, & omnino multitudinis partitionisq; naturam effugerit, certe corpus nullum apprehensum ab anima animabitur totum: sed anima quasi circa centrum cuiuslibet se stabiliens residuam prorsus molem relinquet inanimatam. Oportet igitur sic unum & multa, & partibile simul atq; impartibile esse animam: neq; diffidere, quasi impossibile sit, unū idemq; simul multis adesse. Nisi enim hoc admiserimus, natura omnia continens & gubernans nusquàm erit: quæ quidem simul complectitur omnia, & sapientia ducit: multitudo quidem existens, quandoquidē & entia multa: una quin etiam existens, ut unum sit quod continet: profecto per unū eius multiplex uitam partibus suppeditat omnibus: per unum uero eiusdem impartibile ducit etiam sapienter. Quibus uero non inest sapientia, unum ibi illic principale hoc imitatur. Hoc igitur est quod diuine licet obscure, dicitur à Platone hunc in modū: Mundi artifex ex essentia impartibili, eodemq; se modo semper habente, & essentia quæ circa corpora fit partibilis, tertiam quandam ex ambabus commiscuit essentiæ speciem. Est igitur anima unum hunc in modum, atq; multa: species autem quæ sunt in corporibus, multa simul & unū: corpora uero, multa solum: deniq; quod supernum est, duntaxat est unum.

IN LIBRVM, DE DVBIIS ANIMAE I. ARGVMENTVM.

Quòd animæ nostræ differant ab anima mundi, neq; sint ab ea. Cap. I.

Rimus de dubijs animæ liber septem præcipuas continet quæstiones. Prima quærit, Vtrum animæ nostræ sint ex anima mundi, siue vt partes eius, siue vt quidam effectus ab ea. Secũda, Quomodo anima insinuetur corpori, scilicet qua proprietate, quo ordine differenti, qua lege iustitię. Tertia, Vtrum anima extra corpus viuens, discursu quodam rationis vtatur. Quarta, Quo pacto in anima dicatur impartibile aliquid simul atque partibile. Quinta, Vtrũ anima aliquo modo sit in loco, & qua conditione sit in corpore. Sexta, Vbi sit anima quando seorsum est à corpore. Septima, Vtrum animæ hinc seiunctæ humanarum rerum reminiscantur: & simpliciter de memoria atq; reminiscentia. Suspicabitur forte aliquis, animas nostras esse quasdam mundanæ animæ partes, idq; ex tribus Platonis dictis asseuerabit. Primo quidem quod in Philebo videtur innuere: quemadmodum corpora nostra mundani corporis partes sunt, sic & animas animæ. Deinde & quod in Republica & in Phædro pariter & in Timæo sentire videtur, animas nostras sequi totius mundi circuitum, & inde mores fortunasq; accipere. Postremo quod in Phædro dicit, animam quoque nostram totius inanimati curam habere. Videtur autem communis hęc cura duntaxat ad mundi animam pertinere. Videtur insuper verisimile, homines intra mundum genitos vitam à mundo sortiri, & quasdam totius vitæ portiones habere. Hanc equidem suspicionem in Theologia, vbi contra Auerroem agitur, pro viribus è medio sustuli. Atque hic ad eandem similiter extirpãdam inprimis vnà cũ Plotino sic agamus. Pręstantior est forma quàm materia, & totum partibus: igitur si datur totum materiale, datur & formale totum. Item si totum ex partibus, ergo & totum ex totis. Cum enim vniuersum summa ratione optimeq; sit constructum, merito quicquid optime se habere ratio vera concludit, iam extat in vniuerso: nam & inde ratio id coniectat. Totum materiale dicitur sicut lignum: nam etsi multiplicatur in partes materiali diuisione, non tamen multiplicatur in formas. Totum formale est arbor, in multas enim diuiditur formas inter se perspicue differentes. In hoc quoque toto formali verum inest materiale totum: nam ex eo quod in formas particulares distinguitur differentes, etiã in materias quodãmodo differentes, formis scilicet proprijs differentibus. Cum igitur mundus sit totum absolutissimũ, certe & formale totum est, totumq; ex totis. Non erit autem totum ex totis nisi multa sint in eo non solum differentia formis sicut in arbore, sed etiam secundum existentiam quoq; disiuncta & actionibus segregata: sicut cantores in choro, vbi vnusquisque, & communi officio cum cæteris ad idem congruit, & interea proprius est & suiiuris existit. Oportere autem mundum hunc esse verum totum ex rebus vere totis, non solum eius perfectio postulat, sed etiam exemplaris imitatio exigit: nam & illud totum est ex totis. Illic enim in vnoquoque aliter aliterq; sunt omnia: sed in hoc insuper mundo localem quoque rerum disiunctionem adducit operis huius conditio dimẽsioni locoq; & motui temporiq; subiecta. Denique vbi perfectiores sunt partes, perfectius est & totum. Partes vero perfectiores sunt, quę existentiam propriam propriumq; habent officium. Sic ergo & totum magis formale est, vbi partes magis sunt formales: hæ vero ibi formales magis, vbi magis formis atque existentijs siue substantijs & actionibus distinguuntur. Ad hoc autem vt totum sit vere vnum, satis profecto facit ordo cunctorũ, vnus ab vno pariter & ad vnum. Ex his apparet, non esse probabile, hanc mundi machinam vnicam duntaxat habere animam. Sed probabilius esse plures adesse animas, & animalia plura præter mundanam animam animalq; mundanum. Atqui & in nobis esse propriam animæ nostræ substantiam ab ipsa mundi anima differentem inde cõcimus, quod proprium noster animus liberumq; possidet arbitrij motum: qua de re in Theologia de libero dispucãtes arbitrio satis egimus. Alioqui si pars totius foret, subito totius impetu raperetur, neque foret discursionis rationalis & consilij compos, neque aberrare posset, quando quidem anima mundi errare non potest. Liberum vero in nobis arbitrium Plato in decimo de Republica, & in Phædro atque Timæo absque dubio ponit: & Aristoteles vbique confirmat. Omnino vero ponere nostras animas esse partes animæ mundi, nihil aliud est, quàm dicere, hanc animam tuam esse ipsam totam mundi animam, meamq; similiter: illa enim diuidi nequit in varias portiones, sed tota indiuiduaq; & eadem prorsus est simul vbique. Cũ vero mea nũc & tua inter se, omnino repugnẽt actiõibus opiniõibusq; & affectibus & habitibus, non possunt eadem anima eademq; mẽs existere. Præterea si animus meus est quoquomodo pars animę mundi, non habet propriam existentiam, nec insuper propriam actionem. Nõ igitur reflectitur in seipsum, neque seipsum potest animaduertere, imò & tanq̃ pars quæpiã angustissi-

gustissima nō poterit mundum totum cogitatione complecti neque percurrere, neque super hunc mundum animāq; ipsius aliquid cogitare. Considera corpus humanum: non est hoc cō tinua quædā portio machinæ, sed secundum propriam seiunctum est figuram simul & motionem. Cum vero anima & præstantior sit quàm corpus, & figuræ huius motionisq; origo, ni mirum non quasi continua est mundanæ animæ portio, sed substantiam possidet propriam. Iam vero neque facta est ab ipsa mundani corporis anima: quod enim ipsa facit, mobili facit proprietate: ideo'que mutabilem adeo facit essentiam, ut nequeat immutabile quicquàm attingere. Animus vero noster & motum resoluit in statum, & mobilia subijcit immobilibus. Denique cum animus noster sit quædā intellectualis essentia, merito fit proprie ab ipso simpliciter intellectu, à quo nascitur & anima mūdi, quę & ipsa similiter intellectus quidam est, scilicet animalis. Hinc efficitur, vt anima nostra possit similiter atque anima mundi fieri compos intelligentiæ, & ad illa quæ super mundum sunt æterna consurgere. Reliquę autem animæ præter intellectuales, vel exoriri vel pendere à mundi anima possunt.

PLOTINI ENNEADIS IIII. LIBER III.
DE DVBIIS ANIMAE I.

Quam necessaria sit consideratio de anima: & quomodo aliqui suspicantur, nos uiuere duntaxat ex uita mundi.

CAP. I.

Peræpretium est considerare, utrum omnes de anima dubitationes soluendæ sint, an potius in dubitationibus ipsis lucrum nobis sit collocandum. Nulla profecto res est, de qua diligentius & diutius inuestigare tractareq́;, quàm de anima debeamus: cum ob alia multa, tum etiā quia ad utraq; cognoscenda conducit, scilicet tam ad ea quorum est ipsa principium, quàm ad illa ex quibus efficitur. Sic ergo parebimus deo, præcipienti: Cognosce teipsum. Præterea cū cætera omnia perscrutari inuenireq; studeamus, merito quid nam sit hic in nobis inuestigator, imprimis inuestigabimus: præsertim cū id ipsum, quod in ipsis contemplationis spectaminibus amabile iocundumq́; est, consequi exoptemus. Est enim & in uniuerso intellectu ipsum geminum: quapropter rationabiliter in particularibus intellectibus hoc quidem ita magis, illud uero aliter se potius habet. Considerandum insuper erit, quomodo deorum susceptacula fiant. Verum id quidē opportunius indagabimus, postquàm quo pacto anima sit in corpore, quæsiuerimus. Nunc uero iterum ad illos regrediamur, qui aiunt nostras quoq; animas ex ipsa uniuersi anima esse. Forte enim nobis obiicient, non esse sufficiens argumentū, quo minus nostræ sint partes illius, quod dicitur animas nostras eousq; procedere, quousq; anima mundi se fundit, quod'ue traditur intellectuales dotes habere persimiles, etiam si id illi concesserint: esse nanq; dicent partes toti plerunq; conformes. Afferent præterea Platonem ipsum in medium, quasi id opinantem, ubi probans animatum esse mundum, inquit: Quemadmodum corpus nostrū pars est corporis uniuersi, sic & animam nostram esse totius animę partem. Item quod dicitur & euidenter ostenditur, sequi nos totius mundi circuitū, & inde mores fortunasq; habere. Rursus nos intra mundum genitos, merito ab ipso continente animam nostram accipere. Præterea quemadmodum unaquæq; pars nostri à nostra anima suscipit, ita & nos simili ratione cum simus partes ad totum, ab ipsa totius anima tāquàm partes accipere. Postremo quod scribitur, omnis anima totius inanimati curam habet, idem prorsus significare:

quasi præter ipsam mundi animam nihil usquam animæ relinquatur. Hæc enim est quæ totum curat inanimatum.

De duplici anima, & quòd animæ nostræ non sunt partes animæ mundi. Cap. II.

IN capite secundo notabis, imperfectum quodlibet in quouis genere reducendum esse ad perfectum aliquid in eodem genere positum, per quod reducatur ad perfectum aliquid supra genus: ideoq; animam ratione carentem velut imperfectam, quæ & pars compositi est & instrumentis addicta corporeis, reducendam esse ad rationalem intellectualemq; animam, sui iuris & in se perpetuo consistentem: idq; faciendum esse tum in nobis tum in dęmonibus & stellis sphærisq; & mundo. Quę opinio valde consonat cum Peripateticis, duos in cęlis motores rite locantibus, quorum alter corpori mobili sit coniunctus, vt forma mobilisq; sit motor: alter autem sit motor quodammodo separatus immutabilisq; & primum motionis principium atque finis. Proinde Platonici quidam non legitimi, qui dicebant hominum animas esse partes animæ mundi, interea fatebantur ipsam mundi animam esse substantiam indiuiduam, sempiternam, vnam, simplicem, vbiq; totam. Et propterea consequenter addebãt, quamlibet hominis animam esse animæ mundanę conformem, totam'que simul & eadem attingentem quæ tangit & anima mundi. His vtique positis, non possunt animã mundi in nostras ita secare, sicut vel magnitudo quædam in particulas, vel numerus in vnitates diuidi solet: sic enim illa quæ dicitur totius anima, eiusmodi diuisione periret, neque restaret vna. Non possunt insuper illam in has diuidere, sicut calor totius corporis in partes caloris membrorum diuidi videtur. Nam animam illi substantiam esse volunt in corpore non extensam. Atqui calor ipse non proprie secatur, sed dimensio in qua est calor: ideoq; vniuscuiuslibet mẽbri calor ipse communis potius est calor in parte corporis, quàm pars caloris. Veruntamen diuisionem per accidens quodammodo patitur, quatenus per extensionem corporis æqualiter est extensus. Anima vero non ita: Nam absque vlla extẽsione sua dimẽsioneq; dimensionibus adstat, vt diuisibilia quæque distantiaq; perfecte connectat in vnum. Neque possunt rursum distribuere mundi animam sic in nostras, vt scientia tota in suas distribuitur notiones. Nam siue nulla sit præter notiones tota quædam scientia, ita non erit vsquàm vna cõmunis anima, siue sit præter illas vna quædam, nõ erit accommodata mundo, sed eminens. Afferent denique, sic nostras animas dici animæ mundanę partes, perinde ac si quis dicat, animam nostram in manu vel pede, esse partem totius animę nostrę. Sic itaque diuidentes nihil diuidũt, & omnino diuisionis vocabulo abutũtur: vna enim eademq; anima membro cuilibet adest vbique tota simul, quæ cunctas in se animales potentias habet vbique, q̃uis alias per aliamẽbra velut instrumenta actiones exerceat, passiones quidem sunt in membris. Iudex autẽ sensibilium passionum tandem vnus est, vnum exhibens de diuersis comparando iudiciũ, tum imaginatione, tum etiam ratione. Sic inquam fit in nobis. Non potest autem omnino similiter fieri & in mundo, in quo si vnica singulorum fingatur esse anima, poterũt quidem diuersi homines diuersa pati: sicut nunc in quolibet nostrum instrumẽta diuersa, sed vnicum denique iudicium adhibebitur, eadem opinio, intelligentia eadem. Hæc enim ad iudicium pertinent passionis expertem, si modo verus sit passionum rerumq; iudex: & ideo extat in se à patientibus quodammodo segregatus, ideoq; vnicus, neque per varia instrumẽta diuersus. At vero cum contraria in hominibus inter se iudicia sint, propriæ nimirum intelligentiæ sunt, propriæ quoque substantiæ sint animarum: siquidem non per instrumenta, sed per intimam substantiæ facultatem officium rationale peragitur.

Non potest anima mundi in plures diuidi partes, sicut corpora uel dimensiones & numeri, & corporum qualitates. CAP. II.

AD hęc igitur id primo dicendum, quòd illi ponẽtes animas esse conformes, propterea quòd eadem attingere concedantur, interim idem commune genus admittentes, clam efficiunt, ut aliæ animæ non sint partes unius: sed probabilius inferrent unã eandemq; esse, & quamlibet uniuersam existere: Vnam uero efficientes, ad aliud quiddam redigent. Quod quidem non huius amplius uel illius, sed nullius ipsum existens, siue mundi, siue alterius, ipsum quidẽ agit quicquid & mundi & cuiuslibet animati uita facere iudicatur. Recte nanq; se habere uidetur, non omnem animam alicuius esse, quippe cum essentia sit: sed extare aliquã,

quæ

quæ nullius prorſus exiſtat. Eas uero quæcunq; alicuius eſſe dicũtur, fieri ali quando ſecundum accidens, ideſt alicuius euadere. Forſan uero in his accipiendum planius, quomodo pars dicatur, modum quidem partium in corporibus apparentẽ, ſiue uniforme ſit corpus, ſiue difforme, dimittere decet: illud duntaxat ſignificantes, Quando in corporibus conſimilium partium pars nominatur, ſecundum molem, non ſecundum ſpeciem eſſe partem: ſicut in albedine poſſumus iudicare. Albedo enim quę eſt in parte lactis, nõ eſt pars albedinis quæ in toto lacte: ſed partis quidem eſt albedo, non autem pars eſt albedinis: ſiquidem albedo nõ eſt quantum aliquid, ſed per ſe omni no magnitudine carens. Et id quidem ita ſe habeat. At quando in rebus quæ non ſunt corpora, partem dicimus, uel ita ut in numeris accipimus partem, ſicut binarius dicitur pars denarii. Sit autem in numeris tantum puris id dictum. Vel ſicut circuli & lineæ pars dici ſolet, uel tanquàm propoſitio ſiue notio dici pars ſcientiæ conſueuit. In unitatibus quidem atq; figuris neceſſarium eſt quemadmodum & in corporibus, minui tum totum ipſa per partes diuiſione, tum minores toto partes ſingulas eſſe. Hæc enim cum ſint quanta, & ſuum eſſe in ipſo quanto poſſideant, non idem quantum exiſtentia, neceſſario maiora fiunt atq; minora. Hac certe conditione pars in anima dici non poteſt: non enim in ea ita quantum eſt, ut tota quidem ſit ceu denarius, pars uero ut unitas Contingent profecto & alia abſurda permulta, & procul dubio decem, non ſunt aliquid unum. Præterea uel unaquæq; unitatum erit anima, uel anima ipſa ex cunctis inanimatis conſtituetur. Accedit ad hæc, quod pars totius animæ conceſſa eſt uniformis exiſtere. At in continuo nõ neceſſarium eſt, partem eſſe talem, quale exiſtit & totum, ſicut circuli uel tri anguli partes. Aut certe nõ omnes particulæ ſimiles ſunt, in quibus licet par tem accipere, ceu triangulos in triangulis. Sed in his accidit per uaria permu tatio. Animam uero uniformem eſſe fatentur. Item in linea pars quidem ha bet ut linea ſit, ſed hic quoq; magnitudine differt. Verum in anima, ſi differentia magnitudine ſumitur, partialis uidelicet animę ad totam animã quan tum quiddam erit & corpus: quippe cum differentiam ipſam qua eſt anima, à quanto ſuſceperit. At omnes conceſſæ ſunt eſſe ſimiles atq; totæ. Conſtat præterea, neq; ita eſſe diuiſam, ut magnitudines diuiduntur: neq; illi etiam totam ſecari in partes confiterentur: alioqui totam ipſam ſunt funditus perdituri: & ſiqua ab initio fuerat uniuerſa, iam nomẽ erit ſolum. Ceu ſiquis uino in multa diſtributo, quod ſingulatim eſt in poculo, uini totius dixerit eſſe partem. Sed nunquid ita pars in anima ſumitur, ſicut propoſitio quædam pars totius ſcientiæ nuncupatur? Ipſa quidem ſcientia tota nihilominus inte gra permanente, partitione uero ſic ſe habente uelut prolatio quædã actusq; cuiuſq;. In hac quidem re, unumquodq; totam in potentia ſcientiam habet: hæc uero nihilominus eſt interea tota. Quòd ſi hoc pacto pars in anima & uniuerſa & cæteris cenſeatur, profecto anima uniuerſa, cuius partes aliæ ſunt eiuſmodi, non erit alicuius anima, ſed penes ſe ipſa conſiſtet: neq; igitur erit anima mundi. Sed hæc quoq; erit quædam earum quæ in parte ponuntur.

Partes

partes ergo omnes unius uniformes penitus existentes. At quomodo hæc quidem mundi anima, illa uero partium mundanarum?

Multæ sunt præter mundi animam intellectuales animæ, quæ non externis terminis, sed internis inter se distinguuntur. Cap. III.

IN capite tertio atque deinceps quod iterum repetitur, non posse fieri vt anima in mūdo sit vnica, rursus ita confirmo. Prouidentia summa totius ad summum vniuersi decorem in ordine consistentem varia rerum genera fore cōstituit, et innumerabilia iterum indiuidua. Inter hęc vero velut valde distantia diuersas in quolibet genere species esse voluit, amans præ cæteris copiam specierum, velut rerum admodum perfectarum. Quod si in generibus inferioribus anima ordinem q̄plurimum digessit in generibus specierum, cur non & in natura genereq; animæ parem copiam affectauerit, similemq; graduum ordinem per differentes animarum species disposuerit? Quandoquidem & animæ ipsius natura propter conditionem eius quodammodo cōpositam mobilemq; accōmodatamq; corporibus, multiplicabilis sit propagabilisq; per corpora. Et ipsa quinetiam natura mentis, quæ compositionem aliquam non excludit, imò includit aliquam, in mentes valeat plurimas deriuari? Sed de mirabili mentium numero in primo Theologiæ satis est dictum, per quem confirmatus sit & numerus animarum. Denique solum primum ipsum vniuersi principium propter summam primi simplicitatem, naturarum in se numerum non admittit. Reliqua sub hoc genera rerum, scilicet mentis, animę, naturę, corporis, & recipiunt numerum specialem, & tam habent tanquā ad commune totius bonum maxime pertinentem. Non potest autem animæ ipsius natura primum tenere in rerum ordine gradum, neque secundum, sed necessario tertium, quod nostra satis Theologia probat. Non cogitur itaque esse vnica, neque debet rursum, neque denique potest. Pręterea cum Plato animam mundi asserat esse semper in corpore, eandemq; semper agere vitam, nostras autem aliquando à corporibus separari, atque separatas in diuersa proprietate subsistere, & differenti inter se conditione viuere, & secundum electiones proprias sortiri rursum differentia corpora, ac denique pro arbitrio dissimiliter viuere, & pro vitę dissimilitudine discrepantes post obitum sortiri viuendi gradus. Quis nam Platonicus animam poterit vnicam suspicari? Enimuero si quis aliquādo suspicetur more Auerrois esse vnicum in cunctis hominibus intellectū, nos vtique non similiter aduersus eum sicut de anima dubitabimus, nec principaliter obijciemus, quo nā pacto alius quidem intellectus sit in corpore, alius autem extra corpus. Item quomodo in corporibus tam diuersis possint esse omnino consimiles intellectus, vt modo de anima dicebamus. Animæ nanque tanquàm declinantes ad corpora præter intimas inter se differentias differunt quoque per actiones varias circa varia corpora, perq; corporum ipsorum diuersitatem. At siquando intellectus qui separatiores sunt quàm animæ, actionesq; proprias absque corporeis peragunt instrumentis, probaturi simus inter differre, non ad corporum actionumq; eiusmodi varietatē confugiemus, sed ad diuersas potius intelligentiæ species modosq; intelligendi admodum discrepantes intellectionesq; & habitus in eodem tempore inter se repugnātes, quæ vnico simul intellectui inesse non possint. Sicut enim in primo intellectu differentiam inter multas notiones eius nō aliter assignamus quàm ex formalium intus proprietatum diuersitate: sic assignaturi intellectuum aliorum inter se differētias, eas ex intimis proprietatibus afferemus. Decet enim multas esse mentium & intelligentiæ species, si tam diues est natura corporum mentibus longe deterior, vt multæ sint species metallorum, plures plantarum, plurimæ animalium: vnde appareat & dæmonum & mentium qualescunque sint, esse complurimas. Quinetiam animæ ipsius naturā, quæ indiuisibilis substātia est perpetuoq; in seipsa subsistens, nō decet ita in plures animas distribuere, iterumq; plures in vnam quandoque confundere: sicut aquam multam partimur in partes, easq; rursus confundimus in eādem. Neq; debemus iterum sic vnam in plures animam deriuare, sicut lumen à sole vnum in plura domicilia per fenestras quodā modo distribuimus, paulo post in idem penitus resoluendum: lumen enim visibile accidentis more dependet omnino, nec propriam retinet subsistētiam Longe vero diuersum est ab hoc luminis intelligibilis intellectualisq; genus: non accidens quidem, sed substantia prorsus absolutissima. Ideoq; si differentes inter se gradus habet, eos non extrinsecus accipit, sicut accidētales formæ, sed intrinsecus, proq; differentibus proprietatibus eius multas admittit (vt ita dixerim) subsistentias, easq; specie distinctas in eodem genere seruat confusionis expertes. In hoc sane intellectualis substātialisq; luminis genere rationales animas collocabis, & quomodo differant inter se cognosces: neque vnquàm confundantur in vnam vilio1um more liquorum. Cognosces nec esse tales ad mundi vitam, qualia sunt vestigia quædam vitę in animalibus ex planta nascentibus: siquidem & vitam vniuersi actione percurrunt affectuq;

trascendunt: neque finges eas nihilo ab anima mūdi differre, quasi sint quædam propagines eius per mundi corpus. Nec aliter anima mea à tua differat, quàm quia differunt inter se corpora, per quæ facta fuerit propagatio: nec aliter vtraque differat ab anima mūdi, quàm quia illa quidem sit radix planta' ue prima, hæ vero sint ex illa propagines. sic enim intellectualis ipsa Socratis anima post obitum in mundi animam (vt fingitur) resoluenda, dum propriam perdiderit existentiam, esse omnino desinet, quando accesserit ad esse perfectum. Quod quidem intellectualis natura non patitur, non externis ad distinctionē suam terminis indigens, vt liquores atque lumen: sed velut exactior, intimis in species suas & existentias terminis distributa. Probatum satis in Theologia fuerit, rationalem animam quatenus intellectualis est, tantò perfectius se habere, quantò lōgius seipsam à corpore separauerit: perfectius inquam se habere ad propriam sui substantiam peculiaremq; proprietatem. Cum vero summopere à corpore separetur in obitu, tunc sane necesse est propriam huius animæ substantiam esse perfectā. Vnde fingere liceat nemini, mentes singulas in vnā quandoq; cōfundi, subitoq; disperdi.

Non licet fingere, esse unicam tantum in cunctis hominibus mundi animam: sicut dicimus in cūctis hominis unius membris, eße unam hominis animam. CAP. III.

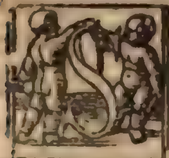
Ed nunquid ita partes hic accipiendę sunt, ac si quis in uno quodam animali dicat animam, quæ est in digito, partē esse totius animæ quæ est in toto animali. At uero hic sermo uel nullam efficit animam extra corpus esse, uel omnē non in corpore, sed extra corpus mundi illam quæ mundi anima dicitur. Consideratione quidē id dignum est, sed in pręsentia quasi per imaginem est agendum. Si enim totius anima omnibus particularibus seipsam præbeat animātibus, atq; ita quę libet scilicet anima pars dicatur: nā si diuisa esset, nequaquàm unicuiq; se præberet, profecto eadem ubiq; tota erit, una inquam & eadem in multis simul existens. Sic autem nequaquàm obtineretur aliam quidem animam esse totam, aliam uero partem, in his præsertim quibus eadem adsit potētia: quandoquidem & ubi aliud alteri officium est, aliud uerò alteri, uelut oculis atq; auribus, non aliam animę partem oculo, aliam auribus adesse dicendum, nā aliorum est diuisio talis: sed prorsus eandem, quamuis alia in utrisq; potentia se exerceat, sunt enim in utrisq; omnes: sed propterea quòd differentia sunt instrumenta, differentes quoq; apprehensiones fieri est putandum. Omnes tamen specierum esse, atq; in speciem redigi omnino potentem, formari per omnia. Patet uero hoc ex eo etiam, quod necessarium sit omnia in unum deniq; peruenire. Naturam uero instrumentorum, per quæ peruenitur, cōstat non posse cuncta suscipere. Et passiones quidem instrumentis fieri differentes, iudicium uero ab uno eodemq; agi uelut iudice, tum quæ dicuntur, tum quæ aguntur, pariter aduertente. Verum quod unū ubiq;, dictum est indifferentibus etiam actionibus. Quod si uelut sensus duntaxàt ibi sint, non licet unumquodq; ipsorum intelligere, sed potius illam: si autem propria intelligentia sit, nimirum quęlibet in seipsa consistit. Quando uero & rationalis sit anima, atq; ita rationalis dicatur ut tota: quod dicitur pars, non pars quidem totius, imò idem erit omnino.

Confirmantur superiora, & docetur quomodo fiat distinctio in intellectu, & quomodo debeat in anima fieri: & quomodo aliqui fingant distingui ad tempus animas, iterumq; confundi. Cap. IIII.

Vid ergo dicendum erit: si modo ita sit una, quando quispiam hinc nos percontabitur: primo quidem dubitans, nunquid ita possit esse simul in omnibus unum: deinde quādo anima in corpore sit, quomodo & alia sit extra corpus. Forte enim cōsequēs

erit,

erit, omnem in corpore ſemper eſſe, præſertim animam uniuerſi: non enim ſicut noſtra, corpus relinquere dicitur: & ſi nonnulli aiunt, hoc quidem derelicturam, non tamen omnino extra corpus fore. At ſi omnino extra corpus erit, quo nam pacto hæc quidem deſeret, hęc uero nequaquàm, cum ſit eadē? In ipſo quidem intellectu qui alteritate diſtinguitur in ſeipſo, ſecūdum partes præcipue inter ſe, ſimul tamen exiſtentes ſemper, ſiquidem eſſentia ipſa impartibilis eſt, nulla unquàm talis incidet dubitatio. At uero in anima, quę circa corpora dicitur eſſe partibilis, hoc ipſum quod dicitur unum, eſſe omnes, multis nos dubitationibus implicat. Niſi quis ipſum quidem unū in ſeipſo firmauerit, in corpus minime decidens: deinde omnes ab illo tam totius animam quàm alias, uſq; ad certum quiddam uelut ſimul exiſtentes, atq; unam ex eo quòd nullius proprii fiant, eſſe dixerit. Terminis uero ſuis ſuſpenſas ſimulq́; conſpirantes penes ſuperna, interim huc & illuc dirigere ſe atq; porrigere, inſtar luminis, quod quidem in terra iam eſt per domicilia diſtributum, neq; tamen à ſeipſo diſiunctum, ſed eſt nihilominus unum. Et animam uniuerſi ſemper ſupereminere, propterea quòd nō accidat ei deſcenſio neq; degeneratio ad inferius, neq; conuerſio ad ſequentia. Noſtras uero minus excellere, ex eo quòd certa pars eis in mundo ſit aſſignata, & ad inferiora ſe flectant ob naturam corporis cura & ſolicitudine indigentem. Iam uero mundi anima per infimam eius partē ſimilis eſt ingentis arboris animæ, quæ ſine labore atq; ſolicitudine gubernat plantā. Infimum uero animæ noſtrę ita ſe habet, uelut ſi in putrefacta arboris parte puſilla quędam animalia generentur. Sic enim ſe habet animatū corpus in uniuerſo. Alia uero anima conformis ſublimi parti animę uniuerſi ita ſe habet, uelut ſiquis agricola animalibus in planta genitis curandis incumbat, & in planta colenda ſolicitetur. Aut forte ſiquis dicat, ſanum quidem hominem & cum aliis ſanis concurrentem eſſe penes illa, quibus ſeipſum uel agendis uel ſpeculandis addixerit: ęgrotantem uero & in curando corpore occupatū, dicat penes corpus ipſum eſſe, & iam ipſius corporis eſſe factum.

Intellectuales animæ non per accidētalia, ſed per eſſentialia propria inter ſe diſtinguuntur. Et quomodo multæ animæ dicuntur eſſe una, atq; ab una. Cap. V.

CVm enim primus intellectus & eſſentia prima ſit idem, merito intellectus omnes ſunt eſſentiæ ueræ: ideoq́; ueris inter ſe differentijs diſtributę, id eſt non per accidens, nec terminis acceptis extrinſecus, ut diuiſæ continui partes, & ipſæ inter ſe moles & plurimū materiales formæ, ſed pro dignitate eſſentiarum ſuarum in ſe ſubſiſtentiū proprijs intimiſq́; differētijs & terminis diſtinguuntur. Verius enim diſtinguitur hoc ab illo, ſi diſcrepet proprietate formali, quàm ſi materiali diuiſione, uel accidente, uel loco. Quilibet igitur intellectus eſſentiam ſuam & eſſe poſſidet in ſua quadam intima prorſus identitate & (ut ita loquar) alteritate. Identitate inquam, prout eſt ſimpliciſſima forma à ſua ſimplicitate nunq̃ cadens: alteritate rurſum, prout ęiuſmodi forma per ſeipſam talem uelut per ſuam proprietatem à re qualibet alia, & à quolibet alio diſtinguitur intellectu. Quòd ſi primo & per ſe diſtinguitur, permanet ſemper procul à confuſione diſcretus. Cogita in mente diuina magnam animam, id eſt ideam animarum intellectualium generalem, in qua conceptæ ſint & ſpecies animarū: & illa idea quidam intellectus eſt ibi, & hę ſpecies ibi quidam ſunt intellectus. Diſtinguuntur autem illic inter ſe ideales intellectus eiuſmodi non quidem exiſtentijs differentibus, unica enim hactenus ſubſtantia eſt: ſed ratiōe quadā & proprietate formali. Eſſentiales aūt eiuſmodi proprietates ſi cogitātur extra prodire, diſtinguūtur ſubito magis, diſtinguūtur igit̃ exiſtētijs: adeo enim intus ſunt efficaces, ut foras agāt nō accidētale aliquid, ſed ſubſtātiā, ſubſtātiaſq́; diuerſas pro rationū diuerſitate formaliū. Subſtātiæ quidē eiuſmodi ē proximo prodeuntes

deuntes ab intellectu primo intellectuales imprimis existūt. Quoniam vero & ipsæ sunt admodum efficaces ad concepum videlicet intimum, ideo vnaquæque proprietatem quandā exprimit in seipsa ex intellectuali iam animalem, magisq; in plura distinctam: sicut vel a scintilla radius emicat, vel ab intimo imaginationis verbo simpliciore verbū in prolatione multiplicius iam mobiliusq; producitur. Prodeunt igitur ex vna ideali anima foras animæ multæ, tum mundi, tum etiam aliorū: quę etsi differentes substantię sunt, sunt tamen inter se quodammodo vnum triplici potissimum ratione, tum quia sub eadem idea cunctæ, tum quia locis & temporibus minime disiunguntur, tum etiam quoniam per intellectuales suos quælibet apices vno eodemq; secundum actum formantur intellectu diuino, eundemq; cūctæ perpetuò contuentur: mitto quòd ad eundem naturaliter omnes conferunt vniuersalis prouidentiæ finem.

Quomodo intellectus humani profluant ab intellectu diuino inter se distincti, atq; ita permaneant: ac totidem in seipsis, & quasi sub se naturas concipiant animales. CAP. V.

Ed qua nam ulterius ratione hæc quidem tua est, hæc uero huius, illa deniq; erit illius? An forsan huius quidem est secundū ipsius infimum, non aūt huius, sed illius potius per supremum? At uero sic Socrates quidem erit, quando in corpore ipsa Socratis anima fuerit: interibit autem, quando maxime erit in optimo. Sed certe entium nullum perit: quandoquidem & intellectus sibi non pereunt: quoniam non sunt conditione corporea in unum secti, sed ibi permanet unumquodq; in alteritate, seruans ipsum idem, quod ipsius est esse. Sic itaq; deinceps & animæ suspensę illinc, secundum quemlibet intellectum & rationes quædam intellectuum existētes magisq; explicatæ quàm illi, quasi iam multum quiddam ex pauco factæ, & contiguæ pauco, impartibiliori illorum cuilibet diuidi iam uelle uidentur: neq; tamen ad summum partitionis progredi posse. Seruantes enim ipsum idem simul & alterum, manet unaquęq; unū, & simul unum cunctæ. Dictum profecto iam est, quantum spectat ad disputationis summam, omnes animas ex una deduci: ex una inquam multas eodem tenore cum intellectu, diuisas eodem ordine atq; etiam non diuisas. Atqui ratio una mentis est anima illa quæ permanet, & ab ipsa rationes partiales immaterialesq; sicut & ibi.

Quomodo anima quælibet rationalis est oīa: & quomodo differāt inter se species rationaliū animarū. VI.

Summum omnium principium propter summam tum simplicitatem est super omnia, tum potestatem mox efficit omnia. Intellectus igitur eius filius est primum omne, ideoq; est omne perfecte: & iccirco quęlibet eius idea est omnes ideę. Anima igitur ab idea propria naturaliter & proxime profluens secum contrahit omnia: quęlibet igitur intellectualis anima est vniuersum. Id totum rursus ita confirmo. Primum in quolibet genere & simplicissimum ibi est, & ibidem cōtinet omnia. Cum igitur intellectus ipse primus sit prima forma, merito & vniformis est, & omniformis existit: itaque omnis rationalis anima quatenus intellectualis est, non solum forma simplicissima est, sed etiam est omniformis & omnia: omnia inquam actu, sicut & intellectus ipse est actu omnia. Quatenus autem anima non tam intellectualis iam quàm animalis euadit, retinet quidem munus idem quo sit adhuc omnia: sed minus perfecte retinens est iam in potentia vniuersum: & merito, quando deus eam rerum mediam collocauit, eam ex omnibus temperauit. Temperauit autem ita diuersas species animarum, vt anima quæ mundi vniuersalis vita foret, ad intellectum semper conuerteretur vniuersalem, atque vniuersaliter insuper & insuper attentissime. Vnde factum est, vt vniuersalem semper totius gereret prouidentiam, atque hanc potestate mirabili, ideoq; & facilitate mirifica: siquidem potestas omnis venit ex alto. Animæ vero reliquę post hanc cælestes ad intellectum quidem vniuersum conuerterentur, nec tamen adeo vniuersaliter nec attentione pari, ideo prouidentiam neque tam vniuersalem agunt, neque etiam tam potentem. Inferiores tandem his animæ ita constitutę sunt, vt aliquando ad intellectum se verterent vniuersum: atque tunc siue magis siue minus vniuersaliter vel attente. Ideoq; aliàs cum vniuer

ſali magis concurrerent prouidentia, aliâs vero minus, minus quoque potenter. Item vt aliquando non iam ad vniuerſum quàm ad proprium ſe flecterent intellectum, minusq́; perfectæ forent quandoque ad rationem, vbi & perfecte minus: interdum ad imaginationem q́; plurimum laberentur deterrimæq́; euaderent. Denique rationalis anima quando in ſe explicat vniuerſum, ad vniuerſalem animæ mundi admittitur prouidentiam. Quando vero in ſe gradatim ab vniuerſo munere cadẽs ad partem muneris ſeſe dirigit, particularem gradatim ſubit curam, corpusq́; proprium magis induit, magisq́; laborat.

De differentijs animarum, quatenus magis minus'ue conuertuntur ad intellectum tã uniuerſalem quàm particularem, et quatenus ad uniuerſum uel ad uniuerſi partem. CAP. VI.

SEd cur nam anima quidem mundi, quæ conformis dicitur eſſe cum aliis, fecit mũdum: anima uero uniuſcuiuſq́;, nequaquàm: præſertim cum & quælibet in ſe omnia cõplectatur? Poſſe nãq; in multis eſſe ſimul, iamq́; exiſtere, dictum eſt. Nunc uero illud eſt declarandum. Forte enim & quomodo idem in alio atq; alio partim quidem hoc, partim uero illud aut agit aut patitur, aut ad utrunq; ſe habet, ex his cognoſcetur. Forſan uero ſecundum hoc ipſum conſiderare ſatius eſt, quo nam pacto & quam ob cauſam illa fecit mundum, aliæ uero partem aliquam mundi gubernant. Forte nihil mirum uideri debet, homines eadem ſcientia præditos, alios quidem pluribus, alios uero paucioribus dominari. Quæret forte quiſpiam, quam ob cauſam res ita ſe habeat. Reſpõdebit & aliquis, eſſe maiorem quoq; differentiam animarum, quatenus hæc quidem nõ diſceſſit ab uniuerſa, ſed ibi conquieſcens corpus circa ſe continuit: aliç uero corpore iam facto, & iam exorſa, dominanteq́; earum ſorore anima, gradatim nactæ ſunt ſortes: quaſi illa iam his parauerit domicilia. Neq; deeſt alia differentia, per quam hæc quidem uniuerſum ſuſpiciat intellectum. Aliæ uero particulares potius intellectus uidelicet unaquæq; ſuum. Forſan uero hæ quoq; facere totum poſſent: uerum cum illa iam fecerit, nõ datur ulterius his facultas, poſtquàm illa primum iecerit fundamenta. Sed eodem modo quiuis ambigeret, ſi forte quæuis alia primo fabricauiſſet. Satius autem eſt dicere, præcipuam animç principali ob id potentiam & fabricam conuenire, quod magis ſupernis adhæreat: animabus enim illic attentius incumbentibus potentia maior exoritur: conſeruantes enim ſeipſas in tuto illic fundamẽto, facillime faciunt: potentiæ nanq; maioris eſt, non pati in his quæ facit, permanet uero poteſtas ex alto. Manẽs itaq; in ſeipſa, facit iam conſequenter aliis accedentibus: aliæ autem quæ acceſſerunt uel proceſſerunt in profundum deceſſiſſe uidentur. Forte quod in eis plurimum eſt deorſum tractum, ſecum traxit & illas, adeo ut per cogitationes etiam deſcendiſſe iam uideantur. Quod enim in Timæo dicitur de ſecundo tertioq́; ordine animarum, exponendum eſt, alias quidem ſupernis propius inhærere, alias uero diſcedere longius, quemadmodũ & apud nos accidit. Non enim quçlibet animç ſimiliter ad ſuperna ſe habent, ſed aliæ quidem ſuperis uniuntur, aliæ uero deſiderio prope accedunt, aliæ deniq; minus id aſſequuntur, quatenus eiſdem uiribus non utunt. Sed hæ potentia utuntur prima, iſtç ſecunda, illæ deniq; tertia, cum tamen uires omnes unaquæq; poſſideat.

Reſpondetur ad dubia, & probatur, rationales animas non eſſe ex anima mundi. Cap. VII.

Plato

PLato probaturus in Philebo mundum esse animatum, inquit: Vnde nam haberet corpus nostrum quod ex partibus elementorum componitur animam, nisi mundus qui ex totis componitur elementis, animam possideret? Idest, intellectus mundi faber nō adeo fuit imprudens, vt nobis daturus animam, non daret & mundo: præsertim quia mundi animā per vniuersalem influxum præparatura erat materias animalium seminales ad animas proprias vndecunq; suscipiendas, ideo corpus nostrum habet & animam intellectualem nō aliunde quàm mundus, idest ab eodem mundi fabro: & animam sensualem plurimum ab anima intellectuali nostra, conferente ad hoc imprimis anima mundi. Timęus quoque rationales animas non ab anima mundi, sed ab eodem autore à quo & illam, & ex generibus consimilibus asserit constitutas. Neque has esse vel illam vel partes vel vires illius, sed esse à deo in diuersis speciebus gradibusq; dispositas: vnde & has labentes in corpora errantesq; introducit & exeuntes, quod animæ mundi cōtingere nequit. Ait autem in Phædro, Quoties particularis anima, quę & vniuersum est in potentia, extra corpus hoc ad vniuersalem se formā actu cogitando amandoq; conuerterit, hanc quoque ad vniuersalem mundi prouidentiam admittendam, cęlesti videlicet corpore ab initio prędiṫam: siquidē & in corpore caduco philosophus contemplator ciuilisq; idem pro viribus experitur. Proinde sicubi Plato videtur innuere, animas sequi cælestem motum, ibidem atque alibi, subdit etiam, posse non sequi. Probatum est quinetiam posse prudentia, arte, moribus, cęlestium influxibus repugnare. Ex quo apparet, siqua in nobis est vita pedissequa corporis, perq; hoc fato seruiens, hanc ab anima etiam mundani corporis posse pendere. Sed eam in nobis animam quæ corporeis incitamentis mundanisq; resistit impulsibus altius quàm à mundo descendere. Atqui & si intra mundū geniti sumus, aliunde tamen animam habemus superiorem, quæ metitur & mundum. Nam & fœtus in aluo aliam accipit animam præter matris animam, & aliunde habet animam q̄ à matre.

Responsiones ad dubia, probantes quod animæ nostræ non sunt ex anima mundi. CAP. VII.

DE his dictum sit hactenus. Quod autem in Philebo dictum suspitionem inducit, ne forte animæ omnes sint mundanæ animæ partes, non id quidem sibi uult quod aliquis opinatur, sed quod tunc ei potissimum conducebat, scilicet animatum esse mundum. Hoc enim comprobare studens inquit, absurdum esse, cælum inanimatum dicere: cum nos qui corpus mundani corporis partem habemus, animam habeamus: quo enim pacto pars animam habuisset, si totū esset inanimatum? Sententia uero Platonis liquet potissimum in Timæo, ubi facta iam anima mundi deinceps aliæ oriuntur in eadem patera, qua in illa commixtæ eiq; conformes. Differentiam uero illarum per secundos tertiosq; gradus assignat. Quod autem in Phædro dicitur, omnem animam totius inanimati curam habere, quid mirum? Nam quid aliud corporis naturam gubernat, format, ordinat, facit, nisi anima? Neq; dicendum est hanc quidem naturaliter id facere posse, illam uero nequaquam. Vnde subdit: Perfecta igitur existens anima ipsa scilicet uniuersi elata sublimius, neq; immersa, sed (ut ita dixerim) supernatans agit in mundum: & quæcunq; perfecta sit, similiter dispensabit. Pręterea ubi animam fractis pennis quasi ruentem inducit, euidenter eiusmodi animam asserit ab anima mundi esse diuersam. Proinde quod adductum fuit, animas sequi circuitum uniuersi, moresq; inde ducere & inde pati, nullo modo significat nostras animas esse partes. Potest enim anima ex natura locorum aquarumq; & aeris, multa cælitus imminentia propulsare. Habitatio quoq; & urbana consuetudo complexionesq; corporum cælestibus resistunt influxibus. Ac si dixerimus, nos inclusos in uniuerso habere aliquid à mundi anima uitæ, & à cælesti circuitu pati, induximus tamen econtra, animam quoq; alteram his omnibus resistentem, ipsaq; resistentia

se esse alteram manifeste monstrantem. Ad id uero quod dicitur, nos intra mūdum genitos esse, respondemus similiter, in aluo materno fœtum aliam habere animam quàm maternam, scilicet animam, quæ ingreditur aliunde.

Quomodo animæ differant, & quomodo sint immortales in propria forma restantes. Et quomodo anima mūdi ubiq; præsens omnibus conducat ad uitam. *Cap. VIII.*

IN octauo capite hęc in primis considerabis: Ad hoc ipsum vt animæ nostræ tum inuicem tum etiam cum anima mundi adeo consentiant, quòd consimili sæpe afficiātur instinctu, & impulsus aliquis facile ab alijs fluat in alias, & particulares animæ clam moueātur ab vniuersali, non est vtique necessarium, animas nostras esse ab anima mundi progenitas: satis enim ad hanc consensionem & quasi compassionem facit communis ipsa tum animæ mundanę tum aliarum ex eadem mente diuina eademq; generali animarum idea similisq; processio. Proinde quatuor præcipue sunt humanarum differentiæ animarum. Differunt quodammodo secundum corporum differentias, quando motus magis minus'ue concitatos pro differētia sanguinis bilis'ue & spiritus habere uidentur. Differre dicuntur ex præcedenti vita, si verum sit, hanc animam ad actiones, illam ad contemplationem nunc promptiorem existere quoniam hæc quidem ante ortum negotiosissimam egit vitam, hęc vero prorsus contemplatiuam. Differre quoque Platonici putāt quodammodo specie naturaliter ab initio: siquidem sub eodem genere proximo humanę sint animę, differant autem inter se specialibus quibusdam etsi q̄minimis potest fieri differentijs, quibus à summo quodam gradu per secundum tertium'ue & quartum distribuantur. Differre denique putant, quòd q̄uis quælibet rationalis anima sit vniuersum, potest tamen libero quodā motu aliter atque aliter se afficere, prout alia se vertit ad vitam contemplatiuam, alia ad actiuam, alia ad voluptuosam. Et quæ ad contemplandum se conferunt, aliæ hanc formam contemplationis eligunt, aliæ præ cæteris illā: & quam elegerunt mox induunt quasi naturam. Quanquàm vero anima quęuis est omnia, eiusmodi tamen quasi paritas non efficit animas inter se sine vllo discrimine pares. Est enim in mente prima communis idealisq; animarum ratio non indiuidualis quidem duntaxat, sed admodum generalis, varios inter se possidens animarum idealium gradus, quorum numerum sequitur par numerus animarum & similis ordo. Et quemadmodum in mēte diuina hæc quidem idea est aliter omnia & aliter illa, sic anima hæc omnia aliter est quàm illa, & aliter suo vititur vniuerso. Rationi præterea consentaneum est, composita ex quatuor elementis posse in elementa pura resolui. Ac si elementa deteriora nequeant omnino seorsum à præstātioribus esse, saltem alicubi præstantiora seorsum à deterioribus in sua puritate consistere. Similiter compositum ex materia formaq; tanquàm geminis elementis, resolui quodammodo in materiam puram, & omnino redigi ad formam aliquam per se puram, quæ per se & in se consistat absque materia, q̄uis materia nequeat procul ab omni forma cōsistere, sicut elementum (vt dixi) formale à materiali procul existit, q̄uis econuerso non accidat. In genere formarum eiusmodi intellectuales animæ numerantur. Eiusmodi quidem forma est essentia simplex, esse suum per se possidens in seipsa, in qua & esse suū idem est atq; essentialis vnitas eius. Contra vero compositorū essentia sese habet: nempe in hac aliud est essentia simul atq; esse, quę consistunt in multitudine, quàm vnitas: quæ prout est vnitas, multitudinem non admittit: atque esse ibi sequitur vnionem, quam vnitas antecedit. Quorsum hæc? Vt intelligas, ipsam animæ formam, cuius esse idem est quod & essentialis vnitas eius, esse prorsus indissolubilem, quemadmodum est indissolubilis vnitas: præsertim quia si esse vbique in rebus est per formam, sequitur vt forma simplex in seipsa subsistens, esse suum semper in seipsa cōtinuet. Præterea si forma simplex non mixta materiæ perdenda sit, in nihilum redigetur: si generanda, ex nihilo generabitur. Id autem physica per se ratio non cōcedit: est igitur anima sempiterna. Pręsertim quia si de aliquo sit fingenda, neque tamen ex vllo queat materiali, cogetur deus eam eius autor de sua substantia procreare: vnde cogetur esse mutabilis, pręsertim siquando faciat quod ante non fecerat. Hęc ergo Plotinus significat, vt animam asserat sempiternam. Quæ quantum affirmanda sint, in Theologia nostra satis est dictum. Inter hæc animaduerte formas eiusmodi vnamquāque esse in se vnum quiddam numero, ab alijs non per accidens, sed per se distinctum: per se inquam, quoniam animæ non accipiunt numerum ex numero corporum vel corporalium qualitatum: quasi vna mundi anima per diuersas affectiones corporum propagetur in multas. Iam vero quælibet anima ita per se subsistit semper vnum numero, sicut in sua essentia suum habet esse: atque esse suum idem est quod & vnitas eius. Sicut ergo essentia simpliciter animæ tanquàm simplex & in seipsa cōsistens, sempiterna est, sic & quodlibet singulare illius esse: siquidem esse suum est solum in ipsius essentia. Item sicut esse est sempiternum, sic & vnitas quælibet numeralis; siquidem illic idem est esse quod

Animarū humanarū differentiæ quatuor.

esse quod & vnum aliquid esse. Non enim per externa, sed per interna distinguitur essentia simplex, permanens in seipsa, vt nemini liceat somniare, nostras animas personalibus quandoque dimissis proprietatibus in generalem quandam animam confundendas. Res quidem corporeæ ex materia formaq; compositę vnitatem speciei perpetuã successione conseruant, vnitatem vero numeralem propriamq; nequaq̃. Atqui neque specialem conseruarent in se vnitatem, nisi ab anima generationis fonte perpetuo hanc haurirent. Anima igitur tanquàm longe præstantior vnitatem in seipsa quælibet numeralem propriamq; retinet semper, non solummodo specialem: imò sicut per ipsam composita quæ dissoluuntur similibus temporibus redeuntibus, similia prorsus & eadem specie reuertuntur: sic anima mutans quodammodo in seipsa formam uelut præstantior corpore ad eandem numero quandoq; redit: & ad idem corpus eandemq; personam. Posthac vbi quæritur, quomodo forma simplex intellectualisq; anima siue mundi siue nostra dicatur aliquando infinita, respondetur, Non quia in infinitum diuidi queat, sed quia sine fine vigeat, & vbique & semper agere possit. Sic igit nec anima mundi vel in animas diuiditur infinitas, vel qualitatis corporeę more distẽditur, quatenus moles mundi protendit, sed vnica permanet: & quantumcũque corporis ex ea quicq̃ potest accipere, ipsa ubiq; integra uegetat. Animæ quoq; nostræ sicut non fiunt numero totidẽ, ex tot corporeis portionibus atq; qualitatibus: sic neq; protẽduntur in molem & more albedinis extenduntur extensa materia: sed & totidem sunt, quot proprietates intimæ: & quantum molis ad earum præparatur influxum, tantum formant in diuiduo quodam & ubique toto perpetuoq; vigore. Neq; secatur anima nostra in plures animas, siue propter diuersa membra, siue membro quolibet amputato: sicut nec anima mundi ipsa in se vel diuiditur, vel fit plures animæ, partibus inter se mundi diuisis. Hæc enim vna permanens, quantũcunque disiungatur pars mundi viuens hæc ab alia, tamen tota simul est in vtraque. Est & in medio propter continuitatem materiæ primę, imò & essentiæ quintę, quæ est proprium animæ susceptaculum. Inter hæc si cui Plotinus videtur in plantis & animalibus ex putrefactione genitis non aliam ponere animam quàm mundanam, tu caue ne facile id concesseris: id enim ipse videtur in libro de animę immortalitate refellere. Dices ergo, ipsam mundi animã omnibus quidem talibus esse pręsentem neque cogi hanc ipsam plures fieri animas propter sectiones plures atque animãtes: sed intereanon hanc solam his esse vitam, quãuis ipsa vitas in his generet atque animas. Quæ quidẽ animæ si à Platonicis aliquibus, & ab ipso Plotino alicubi dicantur esse secundum proprias substantias sempiternæ, non tunc primum ab anima mundi generabuntur: sed vniuersali illius instinctu genitis infundentur. Poterit & aliquis dicere, omnem quidem vitam esse perpetuam: sed animas, siquæ sunt tales, proprio motu carentes, non tam in se quàm in cõmuni post obitum vita subsistere. Quę vero proprios edunt motus præsertim si liberos, propriam quoque formam per seipsas perpetuo cõseruare. Semper vero memẽto, præter vitas animantiũ proprias subesse cunctis cõmunem uim ex mundi anima vegetalem in arbore mundano totam vbique vigentem, quæ & præparet materias proprias proprijs animabus, & tempore certo conseruet, & in vnum uiuentia cuncta cõciliet. Hunc Pythagorici, referente Sexto Pyrrhonio, esse dicunt spiritum in modum animæ rebus cunctis infusum, qui homines conciliet cæteris animãtibus, conciliatos aliunde numinibus. Hoc iam uigente cõmuniter, accedit in nobis ad fœtum rationalis anima: atq; sub hoc cõmuni lumine ipsa deinceps lumen propriæ peculiarisq; uirę diffundit in corpus. quod & in obitu ipsa secum contrahat proprium, quẽadmodum & mũdi anima suum atq; cõmune conseruet.

Anima unitatem retinet numeralem.

Quomodo animæ differant: & quomodo sint immortales in propria forma restantes. Et quomodo anima mundi ad uitam omnibus conferat. CAP. VIII.

Tq; hæc quidem ita nobis soluta impræsentia fuerint. Præterea hoc ipsum quod animę inter se compatiantur, rationes nostras impedire non debet. Nempe cum ex eadem omnes ex qua mũdi anima profluant, nimirum compatiuntur & inuicem. Iam uero dictum est, tum unam esse, tum multas: dictum quoq; de differentia partis ad totum: dictum deniq; de animæ differentia, & nunc summatim quoq; dicatur. Dicimus itaq; pręter corporeas differentias animas inter se differre, tum in moribus maxime, tum in cogitationis officiis, etiam ex præcedentibus uitæ alterius institutis. Nam in Republica scribitur à Platone, secundũ uitas antecedentes ab animabus sequentes eligi uitas. Siquis autem omnino

Animarum differentiæ.

animæ ipsius naturam consideret,hic quoque posuit differentias,ubi gradus secundos tertiosq; disposuit. Præterea dictũ est, omnes animas esse omnia, secundum uero quod operatur in ipsa,quamlibet esse:hoc autem est aliam quidem in actione uniri,aliam in cognitione,aliam appetitu: atq; insuper ex eo differre,quod alia aliæ intuentur,& quæ intuentur,eadẽ sunt& fiũt. Plenũ quoq; munus atq; perfectum conuenit animabus,neq; tamen omnibus idẽ, sed ita se habent,ac si uniuersa earũ coordinatio uaria esse dicatur:una enim est ratio uniuersa,multiplex atq; uaria,uelut animal aliquod animale atque multiforme.Quod si ita est & coordinatio est,neq; entia sunt à seinuicem pe tus disgregata,neq; quicquàm temere factum in ipso entium ordine alicubi reperitur,neq; etiam in corporibus:iccirco & consequens est extare quẽdam numerum consequentẽ. Nam & consistere oportet entia,ipsaq;intelligibilia eadem esse, & unumquodq; esse numero unum: sic enim de unoquoq; hoc aliquid dicitur. Vbi enim in genere corporum naturaliter fluunt singula,ut pote quæ aduentitiam speciem sortiuntur,nimirum esse secundum speciem hic perpetuum imitatione quadam entium reperitur.At penes entia utpote quę non ex compositione sunt,ipsum esse est in eo quod est numero unum, quod quidem existit etiam ab initio,neq;fit quod ante non erat,neq;quod est non erit: quoniam &si quid erit quod ipsa faciat,certe non ex materia faciet. Quod si ita est,oportet aliquid etiam ex seipso essentiale adiungere: quapro pter hoc ipsum circa illud permutatio erit,si nunc plus facit aut minus. Præterea quæri potest,cur agat nunc,neq; eodem modo semper? Atqui & quod factum est non erit sempiternum : siquidem plus admittit & minus : anima uero tale quiddam posita est. Quomodo igitur infinitum erit,si firmabitur? Forsan potentia infinitum,quoniam infinita est ipsa potentia, nõ tanquàm quæ diuidenda sit in infinitum,quando & deus non est terminatus. Sic itaq; se habent & animæ : non enim per terminum alienum est quælibet id quod est uelut tanta,sed ipsa quantũ uult existit : neq; unquàm adducitur,ut extra hoc ipsum digrediatur,sed profluit quidem per totum:quod ex ipsa ita natu ra comparatum est,ut per corpora in corpora currat: neq; tamen à seipsa distrahitur,quãdo inest & in digito manus simul & pede. Sic utiq; & in uniuerso in quodcunq; percurrit,in alia atq; alia uelut parte plantę:& secta parte ali qua restat in planta priori,& in eo quod ab ipsa separatum est:unum nãq; est uniuersi corpus,& tanquam in uno est ipsius ubiq;. In putrefacto autem animali si plura ex ipso animalia oriantur, illa quidem non ulterius totius animalis anima est in corpore:non enim habet tunc sibi proprium susceptaculum,neq; etiam periit. Quæ uero ex putrefactione apta sunt ad animalium genituram,partim quidem horum, partim etiam illorum accipiunt animã, quippe cum anima ipsa nusquam desit:cum tamẽ aliud hanc accipere possit, aliud nequeat:& quæ ita uiuentia fiunt,nõ cogunt plures animas esse, depen dent enim ab una,quatenus illa permanet una. Quemadmodum & in nobis quando aliqua amputantur,pro quibus alia pullulent, ab illis quidem abest anima: his autem sese adhibet, quatenus una permanet : in uniuerso autem

permanet

permanet semper una. Quæ uero in uniuerso sunt, alia quidē uitam retinēt, alia uero nequaq̄: cum tamen interea eædem perseuerēt ipsius animæ uires.

Quot modis insinuetur anima corpori: Et qualis sit anima mundi, & quomodo faciat mundum & dimensionem eius. Et quomodo sit ubiq;. Cap. IX.

IN capite libri nono, ubi secunda incipit quæstio, quomodo insinuatur anima corpori, animaduertes duobus inprimis id fieri modis. Nam aut ab incorporeo statu, aut à corpore uenit in corpus. Et hoc quidem secundum diuisionis membrum in quatuor iterum membra diuiditur. Nempe aut à liquido corpore transit in liquidum, aut à liquido in solidū, aut à solido in aliud solidum, uel à solido rursus in liquidum. Vbi notabis si quādo ex Plotini sententia omne corpus exuere possit, excogitare posse semper extra corpus esse uicturam: quod & Plato in Phędone significat, & Porphyrius atq; Iamblichus suspicantur. Sin autem ut ait Proclus, semper est in aliquo corpore, poterunt consequenter fingi uicissitudines corporum sempiternæ. Vt autem cognoscas quomodo anima tua, imò prius quomodo mundi anima suo insinuetur corpori, cogita in anima mundi uim intellectualem eius, in summo ceu lumen: rationalem in medio, ut splendorem: uegetalem in infimo, ut calorem. Præterea circa eius essentiam considera duo. Primum, prout ipsa aliud quiddam est quàm illa tria. Secundū prout tribus iam illis est insignita. Iam uero quo momento est aliud, quodammodo obscura est, & deformis, & frigida: obscura quidem, nondum habens intelligentiæ lucem: deformis item, nondum rationis spelndorem possidens: frigida deniq;, non adhuc adepta uegetalis naturæ fomentum. Ex hac ergo essentia sic egena cogita prodire primam mundi materiam prorsus egenam & omnino tenebrosam, deformemq; & frigidam: sed interim ab essentia quatenus tribus iam illis est insignita, contemplare mundi materiam prodeuntem protinus exornari: Per intelligentiam quidem formis penitus permanentibus: per rationem uero formis, quæ moueantur stabiliter: per uegetalem deniq; formis, quæ mobiliter moueantur: Ita tamen ut quæ intelligentia rationeq; procedunt, tam naturaliter inde profluant quàm naturaliter quæ uegetali natura nascuntur. Atqui sic anima mundi prædita in mundo formando exemplar præcipuum (ut Timæus innuit) non mobilem & quasi generabilem spectat naturam uel rationem, si modo sit ratio mobilis: sed intellectualem potius formam omnis generationis expertē, siue sit animalis intelligentia, siue prima. Cogita rursum animam quatenus mobilis est intrinsecus, naturaliter anniti, ut eatenus moueatur extrinsecus: ex hoc ergo nixu materiam iam natam statim longe lateq; protendi, adeo ut ex animæ motu micante foras, dimensio materiæ sit exorta, simul & mundi motus. Sic ergo locus inde simul nascitur, atq; tempus: locus, quem habitet anima uegetando: tempus, quo locum, idest corpus moueat uegetando. In exemplari primum intellectuali destinata est idealiter certa tum mūdi tum mundanarum dimensio rerum: ad quam sane destinationem tanta suborta est ad motū formalis efficacia in uegetali natura: quæ pro mensura tali tantam mundo quantitatem exhibet, tantasq; mundanis, quanta simul & quantæ præsignantur in ipsa mentis idea. Potest autem anima per essentiam suam tota simul adesse parti cuilibet mundi tam grandis: quoniam & tantus hic est factus, quantum ipsa processit quæ procedendo fecit. Et ipsa quidem anima neq; dimensio est, neq; qualitas extensa dimensione: sed indiuiduum quiddam, non tanquàm aliquis dimensionis terminus alicubi in dimensione signatus: sed inde solutum in se consistens, extra totum quantitatis genus in quodam plus quàm substantiæ genere, molem totam longissimo naturæ uirtutisq; supereminens interuallo. Vnde hoc ipso indiuiduo sui totam undiq; molem possidet, neq; totum possidetur ab ipsa.

Secunda quæstio. Quot modis insinuetur anima corpori. Et qualis sit anima mundi. Et quomodo faciat mundum, & dimensionem eius: & quomodo sit ubiq;. CAP. IX.

Værendum est præterea, quomodo anima insinuetur corpori: non enim minori hoc admiratione & inuestigatione dignum esse uidetur. Duplex autem modus est per quem anima corpus ingreditur. Vnus quidem fit, anima iam coniuncta corpori atq; uel solida corpora commutante, uel ex corpore aereo siue igneo in terrenū perueniente: quam multi non nominant commutationem corporum, quoniam occultum est unde insinuatio ueniat. Alter uero modus est, quo anima ex incorporeo in corpus quodlibet labitur: quod quidem primum animę cum corpore commercium est. Operæpretium est imprimis de hoc lapsu conside-

Circa animæ mundi essentiam duo cōsideranda.

Anima duobus modis corpus ingreditur.

pſu conſiderare, quæ nam tunc paſſio fiat, quando anima pura adhuc omnino à corpore uiuens, corporis ſibi primum adſciſcit naturam. Forſan uero decens eſt, à totius anima exordiri: imò & neceſſarium de hac ipſa conſequi ueritatem, adeo ut ingreſſum eius animationemq; corporis planioris doctrinæ gratia inchoare uerbis aggrediamur. Quandoquidem nullum unquàm fuit tempus, in quo non animaretur hoc uniuerſum. Neq; potuit unquam abſente anima corpus ſubſiſtere, neque materia unquàm informis exiſtere ualuit. Licet tamen hæc inter ſe cogitatione quadam uerbis'que diſcernere: omnem nanque compoſitionem cogitatione licet uerbis'que reſoluere. Iam uero ita ſe ueritas habet. Niſi corpus ſit, anima nequaq̃ progredietur: nō enim eſt locus alius, ubi ſe queat naturaliter propagare. Quod ſi progreſſura ſit, ædificabit ſibi locum, corpus igitur generabit. Cum uero ſtatus eius in ipſo ſtatu corroboretur, ceu lumen plurimum in ſummis effulgens, interim quaſi in ipſis ignis extremis umbra reſultat: quam quidem proſpiciens anima poſtquam ſubſtitit, formauit ipſam. Nefas enim erat, aliquid animæ proximum eſſe rationis expers. Ideoq; in eo quod deinceps factum eſt, exile nimium & obſcurum ſuſceptum eſt etiam quod & umbratile dicitur. Factus itaq; mundus tanquàm ędificium quoddam ſpecioſum longeq; uarium non eſt ſeparatum ab effectore, neq; rurſus ſe illi commiſcuit: ſed totus ubiq; exiſtimatus eſt cura & diligentia dignus, adeo ut ſibi quidem id conducat ad ipſum eſſe pulchrumq; eſſe, quoad poterat eſſe ipſum participare: autori uero non commixto hoc idem ſit innoxium. In excelſis enim permanẽs reſidet. Nempe mundus ſic eſt animatus, ut non tam ipſius quàm ipſi habeat animam: ſuperatus non ſuperans, habitus quoq; non habens. Iacet enim in anima id ſuſtinente, neq; quicquàm in eo animæ ipſius eſt expers. Quemadmodum in aquis rete quaſi madefactum uita, neq; tamen potens naturæ ipſius in quo eſt euadere: ſed rete quidem extento iam mari ſimul extenditur, quatenus ipſum poteſt: nequit enim unaquæq; partium alibi quàm ubi ponitur eſſe. Anima uero tanta tamq; ingens eſt naturaliter, quoniam non determinatur ad tantum: itaq; poteſt uno quodam eodemq; corpus omne complecti. Et quacunq; illud extenditur, ibidem eſt & illa. Ac niſi eſſet illud, nulla animæ cura foret ad magnitudinem occupandam: eſt nanq; in ſe quæcunque eſt. Tantum enim eſt uniuerſum, quatenus occupat ipſa. Et mundo determinatur quantum, inquantum procedens ipſum habet ipſam conſeruatricem: tum umbra tanta eſt, quantà eſt & ratio pendens ab anima. Ratio autem talis erat, ut tantam efficeret magnitudinem, quantam ſpecies ipſius magnitudinem effici uoluit.

Quomodo anima mundi agit in ſeipſa: atq; ita naturaliter gignit mundum ſic omniformem, ſicut omniformis eſt ipſa. Cap. X.

CAput decimũ docet, quẽadmodum ſummus aer ſubeſt lumini lumen vero ſoli, ſemper tamen ſimul ſunt ab æuo: ſic mundi animã intellectui diuino ſemper, intellectũ deniq; bono. Item mundum ſemper naturaliterq; pullulare ex ſeminaria ſuæ animæ poteſtate ſicut viuens quodlibet ex ſemine ſuo. Hęc enim inde uim eiuſmodi nanciſcuntur. Cum uero natura particularis in quolibet uiuente non egeat ad motum generationemq; conſilio uel machinis ullis, multo minus his vniuerſalem egere naturam. Hanc inſuper facere mouereq;

omnia

omnia facilitate mirabili: cum enim ex ea pendeat tota mundi moles eiusq; forma, nihil usquã ei posse resistere: præsertim quia inde omnia sub sequenti serie ita dependent, ut agentia uel leuissimo primum nutu pulsata, mox omnia moueantur, atq; ad actionem primi mouentis finemq; conducant. Proinde quæ non uiuunt, foras & in alienam tantum materiam agunt, in seipsis uero torpent: quæ uero uiuunt, agunt etiam in seipsis, aguntq; perpetuo. Anima ergo uiuendi principium, mundana præcipue, agit semper atq; potissimum in seipsa, prout intelligentia eius, hinc quidem suam rationem format, inde suam quoq; naturam. Atqui & ratio naturaliter secum ipsa discurrit, & omnia turget, gestitq; seminibus rerum omnium, etiam corporum diuinorũ: Ex quo quidẽ intimo rationaliq; per rationes rerum seminales motu nascitur forma rationalis mundi similiter omniformis, forma inquam animæ quamsimillima. Si enim generantia quæ sequuntur, sibi similia generare contendunt: nimirum uniuersalis & proximus hic mundi genitor mundum sibi generat quamsimillimum.

Anima mundi generat mundum, non electione, sed naturali fœcunditate: plena rationibus, plenum formis similibus rationum. CAP. X.

Cum hæc cõsiderauerimus, oportet rursus ad id reuertẽtes quod semper ita se habet, entia cuncta simul accipere, uelut aerem, lumen, solem uel lunam: & lumẽ solemq; rursus omnia simul, habentia tamen ordinem primorum secundorumq; & tertiorum: & hic animam semper consistentem, cõsiderare. Deinde prima, & quæ deinceps uelut ignis ultima in posterius, primo uidelicet ex extremo uelut umbra ignis considerato: deinde hoc etiã simul illuminato, adeo ut species quasi superferatur in id adhibitum, quod primo factum erat prorsus obscurum, ipsumq; uestiat: ornatum uero est secundum rationem, ipsius animæ potestate, habentis scilicet per totã seipsam uim, qua per ratiões exornet. Quemadmodũ & in seminibus rationes fingunt formantq; uiuentia, quasi exiguos quosdam mundos. Quicquid enim attingit animam, sic inde perficitur, prout essentia animæ naturaliter sese habet. Hæc autem facit nõ aduentitia quadam sententia, nec consilium considerationemue expectans; sic enim non per naturam, sed per artem faceret acquisitã. Nam ars ipsa posterior est, atq; imitatur umbratilia debiliaq; imitamina, fabricans ludicra quædam paruiq; momenti, multis ad simulacra fingenda machinis utens. Anima uero per ipsam essentiæ potestatem sic est domina corporum, ut hæc non aliter fiant atq; disponantur, quàm ipsa perducat: quippe cum ea etiam quæ ab initio fiunt, ipsius uoluntati nequeant reluctari. In rebus nanq; sequentibus ob mutua passim impedimenta sæpe materia sic impeditur, ut formam non recipiat propriam, quam uidelicet uolebat ratio in paruo quodam seminario delitescens. Ibi uero cum uniuersa etiam forma inde fiat, & quæ fiunt, ordinem simul habeant: nimirum quod efficitur, absq; labore impedimentoq; prouenit pulchrum. Constituta uero sunt in ipso alia quidem deorũ delubra, alia hominum domicilia, alia aliis accõmodata similiter. Quid enim potius debuit ab anima fieri, quàm ea ad quæ facienda uim habet? Ignis nanq; propriũ est, calida facere, & cuiusdam alterius, frigefacere. At animę opus partim quidem ex ipsa in aliud, partim etiam in seipsa: in rebus quidẽ inanimatis quod est ex ipsis, quasi consopitum iacet in eis: quod autem tendit in aliud, potest nititurq; quod inde pati potest, sibi simile reddere. Iam uero id omnibus est commune, ad ipsam sui similitudinem in agendo contendere. Animæ uero opus, & quod est in ipsa, uigilans quiddam est & efficax: & quod tendit in ali-

ud, est

ud,eſt perſimile. Efficit ergo ut & alia uiuant,quæcunq; per ſe non uiuunt:taliq; uita uiuant,quali uiuit & ipſa. Hæc igitur uiuens in ratione, tradit & corpori rationem,uelut ſuæ rationis imaginem. Etenim quantum uitæ impartit corpori,uitæ eſt imago:ſimulq́; formas impartit corporeas,quarũ poſſidet rationes. Habet autem & deorum rationes,& omnium : quapropter hic quoq; mundus omnia poſſidet.

Magica trahit uim proprie ab anima mundi dijsq́; mundanis,per hæcá ſuperioribus. Ca. XI.

Animæ natura ductu facilis.

AT qui mihi uidentur ueteres ſapientes quicunq;optabant ſibi adeſſe deos, ſacra ſtatuasq́; fabricantibus in ipſam uniuerſi naturã mentis aciem direxiſſe, atq; inde animaduertiſſe naturã animæ ubiq; ductu facilem admodum pronamq́; eſſe,omniumq́; facillime poſſe capi:ſiquis fabricauerit aliquid,quod facile ab ipſa pati poſſit, patiendoq́; portionem aliquam ab ipſa ſortiri. Facile uero patiens eſt,quod qualicunque modo imitationi aptum eſt, uelut ſpeculum ſpeciem quandam arripere potens. Etenim uniuerſi natura omnia mirabili quodam artificio fabricat ad illorum imitationem,quorum in ſe poſſidet rationes : cumq́; ſic unumquodq;fiat,certe ratio in materia,quæ ſecundum rationem materia ſuperiorem formata eſt,coniuncta eſt illi deo,ſecũdum quem genita fuit,& in quem ſuſpexit anima,habuitq; dum faceret. Proinde neq; poſſibile erat hic aliquid fieri diuinitatis expers,neq; rurſus illam ad iſta deſcendere: illa ſiquidem mens ipſa eſt ceu ſol diuinus ,qui nobis eſto rationis exẽplar: proxima uero huic ſuccedit anima,ſuſpenſa intellectui manenti manens. Dat enim hæc terminos ſuos ad ſolẽ hũc uergentes eiuſmodi ſoli,efficitq; per ſe uelut mediam,ut illic iterum ſequentia religentur:uelut interpres tum eorũ quæ inde huc deducuntur,tũ eorũ quæ hinc illuc reducuntur, quantũ per animã recurrit in mentem. Neq; enim longe ſemotũ aliquid eſt ab aliquo,rurſusq; ſemotum per differentiam quandam & mixtionem:ſed eſt in ſeipſo,neq; tamen ſecundum locum:&quodlibet ibi conſpirat ſimulq́; permanet & diſtinctum. Dii uero hi ſunt,quatenus ab illis nunquam deſtituuntur, atq; animæ prodeunti ab initio ſuſpenduntur : animæ tamen uelut inde hucuſq; ſeſe diffundendo quodammodo iam abeunti. Hac autem ratione quatenus & ſunt, & quòd reſpicere dicuntur ad intellectum,diuini dicuntur:ipſa uidelicet anima non alio quàm illuc ſemper ſuſpiciente.

De deſcenſu animæ,Dionyſio,Ioue,curriculis uitarũ, ordine mundi,conſonantia uniuerſi. Cap. XII.

HIc naturam ipſam, ideſt uegetalem animæ mundanæ potentiam apellat Dionyſium, cuius membra ſunt rationes rerum ſeminales in ipſa natura: quæ quidem membra quando per generationem quaſi procedunt in materiam,hic magis inter ſe diuiſa,iam à Titanibus,ideſt dæmonibus geniturę pręfectis diſcerpta uidentur: quaſi membra Oſyridis, ideſt uiuificæ prouidentiæ dilaniata à Typhone ,ideſt dæmonum geneficorum duce. Animæ igitur in diuino quodam mundo uiuentes,aliquando per imaginationem,quæ in eis erat ultimum,proſpexerunt formas in materia mundi iacentes,quæ ſunt imagines Dionyſij,eiusq́; membrorum in materia quaſi ſpeculo. Proſpexerunt vero eas forſan intuendo recto quodã aſpectu in naturam, atq; inde aſpectum in materiam deflectendò. Quorſum vero ſe ita conuertit imaginatio , illuc ſtatim ratio ſe diuertit ab intellectu: & vtraq; non aſpiciendo ſolum, ſed amando Amor eiuſmodi extitit deſcendendi principium , atq; poſt caſum etiam permanendi: quoniam prouincia hæc indiget aſſidua noſtræ rationis attentione. Sed intellectus interea quem non tangit affectus eiuſmodi, ſe in mundo ſuperiore ſeruauit immotum. Benignitas vero Iouis inſtituit curricula temporum in hac quidem laborioſa vita,fore breuia: in

vita

vita vero apud superos, longa: longissima tandem, apud supremos. Revertuntur aūt animæ nostræ quandoq; ad animæ mundanæ gradum, vbi prouidentiam eius publicam contemplētur, & facilitate gubernationis propriæ circa corpus tunc suum & circa suam prouinciam imitentur Præterea mundi anima quasi mundanus Apollo canit quidem in natura, pulsat aūt in cælo lyram: In natura rationum omnium euolutio statutis temporibus atq; reuolutio, uniuersalis est concentus ex multis cantibus modulisq; compositus: In cælo similiter, perpetua quædam dispositio stellarum atq; motionum, sonus est Apollineus, ad perpetuā cantus illius concordiam institutus. Siquis igitur dispositionem continuam illius cantus inspiceret, in ea statim cœlestes sonos contueretur, & quasi iam (ut proprie loquar) audiret. Animæ quinetiā nostræ progressiones suas tum in descensu, tum in hac habitatione, tum in ascensu quasi tripudio concordi saltantes cantui mundano sonoq; coaptant. Cum enim ab eodem patre proficiscantur à quo & anima mundi: eiusq; germanæ sint & prouinciam eius inhabitent: nimirum ad cantum sonumq; illius ipsæ saltant: non impulsæ quidem inde sed uolentes & naturaliter simul atq; libenter ipsæ mundanæ mundanum ordinem æmulantur. Hinc efficit, Vt per cælestia progressiones humanas & si non vbiq; quasi per causas saltem quasi per signa quædam cōiectare quis ualeat. Præsertim quia uniuersalis naturæ cæliq; forma exemplari quadam ratione continet quæcunq; geruntur intra mundum: siue ab ea ipsa siue à seipsis siue quomodolibet aliunde ducantur. Habitant vero animæ aliquando extra cæleste corpus: aliquando in cœlesti puro: aliquando subcælesti. Et quatenus anima diuersum intra se habitum induit diuersam foris induit & figuram. Itaq; aliquando in hominem cælestem uenit: aliquando in aerium: alias in terrenum: atq; hic rursum quatenus minus magis'ue inde degenerat in hominem, uenit vel diuinum vel humanum vel quasi ferinum. Nempe ita nos Plotini verba emendare solemus: Nam rationalem animam bouini corporis vel suilli formam aliquando fieri à Platonicis non est receptum. Neq; etiam ab ipso Plotino concedendum erat, cum proposuisset mutationem in anima ab imaginatione principium habuisse, quæ in essentia speciē mutare non potest. Tot quidem intellectus in humana specie esse quot sunt & animæ receptum est. Intellectum vero nostrum in diuinis restare felicē, dum rationalis potentia quasi ad terram præcipitata sit miserrima: Ab Iamblicho quidem non uidetur penitus dissidere: à Porphyrio tamen Plotini discipulo spretum est: à Proclo reprobatum dicente, tantam fore potentiam beatissimæ apud deum mentis, ut uim sibi coniuguam & simillimam rationem sit interim retentura quatenus ipsa minima declināuerit. Et in hac uita nos minime peccaturos, Neq; cōsentire uidetur stomachum infirmissimum fore quandiu firmissimum iecur extiterit. Subdit Porphyrius casum animæ nō ab imaginatiōe vel natura sed ab intellectu, cœpisse. Nō enim trahi ab inferioribus superiora, sed vim illam superiorem agere pro mensura quadam uirtutis suæ. Itaq; intentionem agendi quandoq; in ea remitti: atq; eatenus intendi uirtutis inferioris actum, idest imaginationis atq; naturæ, cum anima vndiq; otiari non possit. Contra vero remitti rursum inferiorum actus quando superiorum actus intenditur. Vbi vero dicit intellectum agere pro mensura uirtutis suæ sic emendandus est, vt quando intellectus apud deum est beatus agat non tam virtute sua quām diuina sub cuius forma iam agit. Itaq; animam semel ita beatam putandum est nunquam inde discessuram. Cætera illi uiderint. Nobis vero sat fuerit narrauisse: id potius probaturis, quod Theologi nostri potissimum comprobauerit.

De differenti animarū descensu. De misericordia Iouis erga animas. De consonantia mūdi. XII.

Ominum uero animæ ipsorum simulacra tanquam Dionysii prospicientes in speculo, illic extiterunt desuper properantes: neq; tamē à principio suo intellectuq; disiunctæ: neq; enim unà cum intellectu descenderunt, sed peruenerunt quidem usq; ad terram: at interim caput earum extat etiam super cælum. Contigit tamē eis iccirco discedere longius, quoniam media earum potentia curare diligētius cogitur: quippe cum id ipsum in quod descendunt, cultu prorsus indigeat. Iupiter uero pater laborantes animas miseratus, earum uincula quibus laborant solubilia fabricauit: atq; ita intermissiones laborum certis tēporum interuallis instituit, in quibus liberæ uiuerent à corporibus: ut ipsæ quoque ibi quandoq; forent, ubi est mundi anima semper circa hæc solicita nunquam. Quod enim iam habet mundus, hoc sibi sufficit atq; sufficiet, secundum rationes perpetuę

ones perpetuo consistentes in temporibus rite peractum, perq́; certa curricula temporum in idem perpetuo restitutum: per mensuras uidelicet uitarum definitarum, in quibus hæc unà cum illis secundum illa in illorum consonantiam rediguntur. Dum hæc omnia peraguntur sub una quadã ratione inuicem ordinata, quantum ad descensus ascensusq́; animorum cæteraq́; omnia pertinet. Quod autem in animabus consonantia sit ad ordinem uniuersi, ita tamen ut non tam dependeant quàm in descendendo seipsas accõmodent, unamq́; concordiam cum mundana reuolutione conficiant, id nobis argumento esse potest, quòd astrorum figuris earum fortunę, uitæ electiones significantur: quod'ue dictum est, uniuersum harmonice concentum unum edere, & per musicas consonantias id totum potius quàm per alia, ab antiquis licet obscurius, est designatum. Id autem nequaquam sic se haberet, nisi mundus secũdum illa faceret pateretúrq; singula in statutis reuolutionũ & ordinum uitarumq́; curriculis, per discursionum genera quibus discurrũt animæ, aliàs quidem illic, aliàs uero in cœlo: aliàs autem ad inferiora conuersę. Intellectus autem omnis semper est in excelsis, neq; unquàm è sua sede delabitur, sed firmiter omnis in alto consistens, nonnihil per animam ad hæc usq; demittit. Anima uero è proximo magis secundum speciem inde uigentem afficitur, traditq́; sequentibus, alia quidem eâdem semper conditione, alia uero aliàs aliter, uagabundam uarietatem certo quodam ordine retinẽs. Descendunt uero non semper æqualiter, sed aliquando quidem magis, aliquando uero minus: etiamsi ad idem se conferant genus. Proinde ad suum quæq; paratumq́; delabitur pro affectionis suæ similitudine: quatenus enim illic similis huic aut illi iam euasit, deinde fertur hæc quidem in hominem, hæc uero in brutum, hoc aliaq́; in aliud.

In animabus ad uniuersi ordinem est consonãtia.

Intellectus in excelsis semper est.

Animæ quomodo descẽdant.

Lex, Iudiciũ, Iustitia uniuersi ducit intrinsecus animos tũ sponte tũ necessitate ad suũ quenq; terminũ. XIII.

Sicut aliquis lactucam porrigens allicit anserem per exteriorẽ sensum: ita Magus sensum interiorem allicit per nonnulla sensus interioris amica: atq; ita libens hic mouetur sicut & anser. Ita rursus diuina prouidentia uoluntatem omnemq́; affectum animi ad terminũ trahit sibi conuenientem, uidelicet per affectionem certam in animo secũdum actiones suas & electiones iam conceptam: qua & ita volens & tam vehementer ad terminum iustum fertur sortemq́; competentem, quemadmodum aliquis clam magia raptus. Mouet enim deus animam non solum interius quàm ars, sed etiam quàm natura: atque certis temporibus, sicut natura solet. Animæ igitur ab initio sponte sua agentes, & sic agendo factæ tales, demum statutis à deo temporibus non solum sponte, sed etiam necessitate legis intimę ad sortem decretam iuste perueniunt. Est autem in vniuerso lex, iudicium, iustitia. Lex quidem in mente diuina, ipsa scilicet rerum omniũ dispositio: iudicium in mente animæ mundi, ad diuinę legis normam singula decernente: iustitia in uoluntate eiusdem ita volente & ita singula exequente, sicut iam est iudicatum. Animas ergo transfert, impuras quidem deorsum, per impuritatem suam illuc inclinantem: quemadmodũ natura vniuersalis mouet ad centrum grauia per propriam grauitatem: puras autem sursum vicissim per puritatem suam eodem quoque vergentem, sicut & natura le'uia sursum per propriam leuitatem. Hac interim summula licet interpretari quæ Orpheus in tribus hymnis canit de lege, iudicio, iustitia dei: & quæ Plato in quarto Legum imitatus Orpheum, de lege diuina iudicioq́; definit.

Lex diuina animis insita, ducit eos tã spõte q̃ necessario ad terminos affectiõi eorũ cõuenientes. XIII.

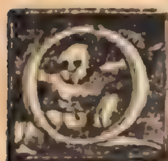

Vod igitur de ineuitabili lege diuinoq́; iudicio dicitur, sic in natura consistit continente atq; imperante, ut unumquodq; procedat ordine ad quod factum est unumquodq; simulacrum prę electionis affectionisq́; principalis. Estq́; illa uniuersa animæ

species

ſpecies illi congrua & propinqua, erga quod in ſe concepit affectionem: ſpectatq; ad illud, quod tunc mittit quo oportet & introducit, non quidē ut eat tunc in corpus uel in corpus tale, ſed quando pręſcriptus iam inſtat terminus, animæ uelut ultro deſcendunt quo oportet & intrant. Stat enim ſua cuiq; dies. Qua denique imminente, quaſi citante precone labuntur, corpusq; ſibi congruum intrant. Atque fermè perinde ſe habent, ac ſi Magorum uiribus tractibusq; potentibus moueantur atq; ferantur. Præterea ſic ſe habēt, ſicut in quolibet uiuentis totius perficitur diſpenſatio, mouens ſcilicet certo quolibet tempore atq; producens, uelut pilos, & barbam cornuaq; ſimiliter, & certo quodam tempore ad talia quædam impetus atq; uigores. Item flores in plantis nequaquam antea germinantes, cæteraq; in his ſimiliter ordinatis quibuſdam regulis diſtributa. Procedunt autem animæ neq; ſponte omnino, neq; compulſæ. Neq; enim ſponte procedere ita his tribuitur, quaſi conſulto dicantur eligere: ſed tanquam natura proſiliant, ceu ſolemus Venereas primū concupiſcentias, uel ad honeſtas aliquas actiones inſtinctu quodam potius quàm rationis conſilio prouocari. Verum ſemper tali cuidā tale quiddam ineſt fatale: item tali cuidam hoc momentum, tali uero momentū illud prouenit fato decretum. Proinde intellectus mundo ſuperior fatale habet illic aſſidue permanere, quatenus & huc aliquid inde demittere: tū uero ſingula communi ſubiecta legi gradatim inde mittūtur. Inſita nanq; eſt unicuiq; norma communis, ipſaq; lex nequaquàm accipit ab extrinſeco ſui muneris abſoluendi potentiam: ſed ea prorſus conditione tradita eſt, ut ipſis utentibus inſit eam paſſim circunferentibus: tum uero quādo imminet tempus, quod fieri lex ipſa decreuit, agitur tunc ab eis qui intus legē habent, adeo ut legem ipſi perficiant, utpote eos circumagentem, & propterea quod fundatur in eis, decreta ualidius peragentem, quaſi ſuo illos pondere prægrauantem, dum & ſtudiū ſtimulumq; intrinſecus incutit quo illuc proficiſcantur, quo potiſſimum proficiſci lex intima dictat.

De connexione huius mundi ad ſuperiorem; & Prometheo ſtatuisq; loquentibus. Cap. XIIII.

MVndanæ ſphæræ intimas habent animas, & propria hinc imprimis vitalia dona, per quas quidem animas perq; animales dotes velut per media quædam ſortiuntur intellectualia quędam dona cōſequenter ab intellectibus indiuiduis ſuarum ducibus animarum, per quos inſuper nonnulla etiam diuina munera nanciſcuntur ab ipſis diuinæ mentis ideis: quibus (vt Plotinus putat & Iamblichus) inſeparabiliter coniuncti ſunt intellectus, vt non mirum ſit, diuinum mundum illum mundo huic vndique eſſe prorſus infuſum. Poſt hæc animaduertes, naturalem quandam prouidentiam in vitali animę mundi partere gnātem ſub Promethei cognomento, ex luto ideſt materia prima ſtatuas, ideſt res naturales effingere. Atq; eſſe huic opificio partim quidem alligatā, partim quoq; ſolubilē: nec eſſe hic Epimetheo, ideſt temeritati locum. Item rebus naturalibus non ſolum vires animales ineſſe, ſed dotes etiam quaſdā intellectuales atque diuinas, & omnia numina huic opificio aliquid ex ſe conferre: opificio inquam non vniuerſo tantum, ſed etiam vnicuique. Alludit inter hæc Plotinus ſtatuæ fictilis vocem nactę mentione ad magos pręcipue illos, qui loquentes ſtatuas conſtruebant, in quibus nec proprie quidem vllæ ſtatuarum animę, nec ſidera loquebantur, ſed dæmones ab eodem ſidere ducti, ſub cuius imperio ſtatuæ fingebantur. Arbitror etiam in puero illo Regis filio quo die natus eſt locuto, vt teſtaē Haly, qui & interfuiſſe ſe dicit, non coniunctionem planetarum quatuor in eius horoſcopo concurrentium formauiſſe verba, nec etiam infantis animam verba vaticiniumq; feciſſe de paterni regni calamitate paulo poſt ſecuta, ſed dæmonem potius illic fuiſſe locutum: dæmonem inquam Mercurialem. Nam in octauo librę gradu horoſcopo, qui & terminus eſt Mercurij, Mercurius ipſe cum Venere Io

ueq; & Marte fertur fuisse coniunctus. Sed non licet vlterius in præsentia digredi: imò neq; licet tenorem ab initio librorum exponendorum hactenus continuatum vltra seruare: si enim longa similiter argumenta, imò & commentaria seorsumq; ab ipsis Plotini capitibus disposita prosequamur, & confusa cotinget interpretatio, & opus excrescet in immensum. Satis euagati sumus, satis multa iam diximus: sat igitur erit deinceps breues quasdam annotationes, vt in Theophrasto fecimus, Plotini capitibus interserere.

De connexione huius mundi per superiorem: & donis deorum descendentibus in opus mundanum. CAP. XIIII.

Vm hæc ita se habeant, mundus hic habens lumina multa, illustratusq; ab animabus, exornatur in priores aliter per priores alios mundos uel ornatus, alium habens ab alio: tum ab illis diis, tum ab aliis mentibus tradentibus animas. Tale quiddam uerisimile est per fabulam indicari dicētem: Postquàm Prometheus fœminam effecisset, deos quoque alios eam adornauisse. Huc tendit quod ibi traditur, terram aquæ fuisse permixtam. Item figmento illi humanam uocem adhibitam. Præterea speciem deas repræsentantem, tum Venerem & Gratias aliquid impartisse, donumq; aliud alium, nomenq; ex dono donatoribusq; cunctis accepisse Pandoram. Omnes enim hoc figmentum aliquo munere donauerunt: figmētum inquam à prouidentia quadam iam formatum. Quod aūt Epimetheus ei donum dederit nullum, quid nam aliud significat, quàm acceptionem electionemq; doni intelligibilis esse præstantiorem? Ligatus autem est formator ille, quoniam opus suum quodammodo uidetur attingere. Sed eiusmodi uinculum fit extrinsecus, & ab Hercule soluitur: quoniam ei facultas inest per quam etiam quodammodo sit solutus. Sed hoc quidem pro arbitrio quiuis accipiat. Id uero constet, per hæc, scilicet dotes desuper in mundum uenientes, ostendi: quocirca his quę in superioribus dicta sunt, consonare uidentur.

Promethei fabula.

De animarum descensu, transmigratiōe, differentijs, fato, arbitrio, prouidentia. Et quomodo prouidentiæ ordo tanquàm latissimus connectit sibi fatum pariter & arbitrium. Cap. XV.

Rocedunt autem animæ à mundo intelligibili declinantes, primo quidem in cælum, ibiq; corpus accipientes, per ipsum iam in corpora magis terrena labuntur, quatenus progrediuntur in longum. Et aliæ quidem à cælo in corpora inferiora, atq; uicissim: aliæ uero ab aliis in alia transeunt, quippe cum his facultas non suppetat ad se hinc attollendas propter pondus atq; obliuionem, plurimum trahentes secum, quo grauante per inferiora præcipitentur. Differentes autem inter se animæ fiunt, uel ob diuersitatem corporum, quibus insinuātur: uel etiam ob fortunas, uel rursus educatiōes: uel ipsæ pręterea ex seipsis differentiam secū ferunt: & omnino uel per hęc omnia uel per aliqua discrepant. Proinde aliæ omnino fato hic dominanti succumbunt: alię autē tum fato cedunt, tū sui iuris uiuunt. Sunt & quę quotcunq; necessaria sunt, sustinenda cōcedunt. Possunt tamē quęcunq; sunt proprii muneris sibi propria reseruare, uiuentes scilicet secundū aliam quandam constitutionem legum, cuncta simul entia complectentē, & alteri se regulæ cōmittentes. Contexta uero hęc est ex omnibus quæ hic sunt ratiōibus atq; causis. Item motibus animarū & legibus

legibus inde pendentibus, consonans uidelicet illis & exordia inde suscipiens, & illis consequentia cuncta contexens: tum uero seruans ea omnia inconcussa, quæcunque ad illorum habitum seruare se possunt. Cætera uerò qua fert natura propria circunducens, adeo ut in descendentibus causa sit: propterea quòd ita se habent, ut hæc quidem hic atq; ita ponantur, illa uero ibi & aliter collocentur.

CVm mundus supercælestis atque etiam cælestis sit ordinatissimus, necessario ordinatus est etiam sublunaris, in quo cum inferiora homine sint ordinata, ergo multo magis humana. Singula igitur hominibus contingentia iuste diuinitus dispensantur.

Caput XVI.

SVpplicia igitur quæ iuste inferuntur iniquis, attribuenda sunt ordini, prout decet omnia perducenti. Quorcunq; uero præter iustum bonis accidunt, ut pœnæ, inopiæ, morbi, forsan ob prioris uitæ delicta contingunt: hæc enim contexuntur, atque etiam portenduntur: quo fit, ut & ipsa secundum rationē fieri uideantur. Nunquid hæc secundū rationes naturales minime fiunt, neq; inter illa quæ principaliter intenduntur sunt collocanda, sed ex illis potius consequentia? Velut si cadente casa, qui sub ea erat interimatur, qualiscunque sit. Vel si duobus quibusdam ordine quodam motis, aut etiam uno, quod offenditur, frangatur uel pessundetur. Forsan uero hoc ipsum quod iniustum dicitur, neque malum est patienti, & ad totius seriem est conducens. Forte neque iniustum est, cum ex antecedentibus iuste singula dispensentur. Non enim putandum est, alia quidem ordinem inter se habere, alia uero hinc omnino ad placitum licentiamq; deflecti. Si enim secundum causas & consequentias naturales, & rationem unam unumq; ordinem oportet omnia fieri, nimirum & quæ minora sunt, coordinata esse atque contexta putandum. Itaq; quod tanquàm iniustum ab alio infertur in aliud, ipsi quidem agenti est iniustum, neq; est extra causam atq; crimen. Coordinatum uero in uniuerso nimirum non est in hoc iniustùm, neq; etiam iniuste infertur in patientem, sed ita decebat. Quod si bonus est qui patitur, in bonum deniq; desinit quicquid patitur. Existimandum certe est, communem hunc ordinem uniuersi non esse diuinitatis iustitięq; expertem, sed exactissima quadā ratione quod conuenit unicuiq; reddere, causas tamen in se latentes habere, ideoq; ignorātibus, occasionem criminandi præbere.

SIcut summum aeris primum omnium ignitur ab infimo ignis: sic cælum summum corpus primo animatur ab anima, quæ est vltimum diuinorum. Item ipsum bonum est quasi centrum: Mens, lumen inde micans atque permanens: Anima, lumen de lumine se mouens. Corpus per se opacum illuminatur ab anima. Sed animæ in cælo securæ illuminãt, sub cęlo non absque cura.

Cap. XVII.

QVod autem animæ à mundo intelligibili in cælum primo descendant, ex his coniectare licebit. Si enim cęlum in genere sensibili præstantissimum est, merito intelligibilium ultimis est quamproximum: inde igitur cælestia primum animantur atq; accipiunt, utpote quæ ad capiendum sint admodum aptiora. Corpus uero terrenum & ultimū est, minorisq; animæ minusq; naturaliter potest parti-

cipare: utpote quod ab incorporea natura remotissimum est. Omnes profecto illustrant cælum, traduntq; quasi plurimum primumq; sui globo cælesti: cætera uero posterioribus illustrantur. Quæ autem descendunt, plurimum aliud & aliter inferiusq; collustrant: ipsis uero non expedit in longum adeo corruisse. Est utiq; aliquid uelut centrum, penes hoc autem circulus ab ipso micans. Præter hæc & circulus alius, lumen de lumine. Vltra hæc insuper non amplius luminis circulus, sed iam luminis indigus alieni, propriæ lucis inopia. Sit autem hic rhombus siue potius sphæra talis, quæ quidem à gradu accipiat tertio: Cui proxima est, eiusq; propinquitate refulgeat. Ingens itaque lumen illuminat permanens, atque secundum rationem splendor ab ipso procedit. Reliqua uero unà collustrant, partim quidem manentia, partim uero se longius deflectentia, perlustratione subiecti. Deinde cum illa quæ illustrata sunt cura indigeant plurima, quemadmodum nauigiis fluctuantibus gubernatores impensius nauibus regendis incumbunt, suiq; ipsorum obliti, uix animaduertunt se in eo discrimine constitutos, ut unà cum naufragio submergantur: Sic & animæ tales à seipsis discedunt quàmplurimum, deinde arctius detinentur fascinationis uinculis alligatæ, naturæ uidelicet cura deuinctæ. At si tale foret quoduis animal, quale est uniuersum, habens uidelicet corpus perfectum & sufficiens, & extra passionum discrimina constitutum: profecto anima quæ corpori adesse dicitur, non adesset, sed præberet ei uitam, interea omnino permanens in excelsis.

ANimæ secundum Plotinum atque Iamblichum quandoque sunt extra omne corpus, & tunc potentia rationalis est adeo efficax & expedita, ut quæ sibi porrigũtur ab intellectu, comprehendat cũcta sine tempore, uel saltem q̃ breuissimo. Item animæ inter se cõuersantes in cælis sine sermone, quasi per nutus mutuo se intelligunt: sed in corporibus aereis animæ atque dæmones uoces formant. Cap. XVIII.

POst hac quærendum est, utrum anima discursu rationis utatur antequàm descendat in corpus, & post discessum. Forsan uero discursio rationalis cõtingit dum corpus habitat; quippe cum in ambiguitate posita sit, curisq; solicita & quasi iam eneruata: discursu nanque rationis egere ad uitæ ueritatis'que sufficientiam ex quodam mentis detrimento contingit. Quemadmodum & consultatio rationis in artibus accidit, quando artifices ambigunt, tanquam à perfecto deficientes: at ubi nihil difficultatis defectusq; opponitur, statim ars superat atque agit. Verum si animæ illic absque ratiocinatione uiuunt, quomodo amplius dicentur rationales? Respondebit forte quispiam, ob id rationales dici, quoniam possunt, si quando expediat, rite considerare. Oportet autem ratiocinationem accipere talem. Quandoquidem siquis ratiocinationem accipiat tanquàm dispositionem actionem'que stabilem, semper ab intellectu manantem in animabus'que existentem, & quasi quandam inde coruscationem, sic utique illic animæ discursu quodam rationis utentur. Non tamen (ut arbitror) uti illic uocibus est putandum, quamdiu locum prorsus intelligibilem incolunt. Quando uero corpora in cęlis habent, non utuntur

ibi

ibi sermonibus, qualibus apud nos ob indigentiam uel ambiguitatem uti cõsueuerunt: & cum certo quodam ordine secundumq; naturam singula illic agant, merito nec imperant aliquid neq; cõsultant. Cognoscunt uero mutuo inter se sua per reciprocam conscientiæ notionem: quando & hic multa etiã in tacentibus intuitu solo percipimus. Ibi uero omne corpus est purum, & quilibet habitantium totus est uelut oculus. Nihil ibi est occultum, nihil fictum, sed prius quàm alteri quicquàm dixeris, intelligit alter. In aere uero incolentes tum dæmones tum animas, nõ absurdum est uocibus uti: animalia nanq; talia sunt.

Vita sensualis est conflata ex proprietate indiuidua atq; diuidua. Dicitur enim diuidua circa corpus, quia singulis partibus eius se accommodat: dicitur etiam indiuidua, quia singulis adest tota. Ratio vero ac mens dicitur simpliciter impartibilis, quia corporeo instrumento non vtitur, & propterea separata. Cap. XIX.

Trum uero in anima secundum idem dicatur partibile & impartibile, quasi duo hæc inuicem contemperata sint: an potius alia ratione, & secũdum aliud hoc quidem impartibile, illud autem partibile prædicetur, tanquàm deinceps diuersæ partes dispositæ sint: sicut hanc rationalem, illam irrationalem nuncupare solemus, manifestum nobis erit, postquàm quid potissimum utrunq; dicamus, explanauerimus. Principio impartibile apud Platonem simpliciter est acceptum, partibile uero non simpliciter, sed animam inquit circa corpora fieri diuisibilem, neq; tamen fuisse factam. Profecto naturam corporis considerare decet, qualis & quemadmodum ad uiuẽdum indigeat anima: quod'ue necesse sit ubiq; per corpus animæ uim inesse, totiq; prorsus adesse. Omne quidem sensuale oportet, si modo per totum sentiat, iam quodammodo diuidendum peruenisse per totum, existens quidem ubiq; non iniuria dicitur esse diuisum: apparens uero ubiq; totum, non omnino diuisum dicitur, sed diuisibile circa corpora fieri. Siquis autem dicat in cæteris sensibus non esse diuisum, sed in tactu solum, respondendum erit in alijs quoq; ita diuidi, siquidem corpus est quod accipit, minus tamen quàm in tactu. Quinetiam uim animæ uegetalẽ & auctricem simili ratione distribui, atq; si circa iecur concupiscentia, circa uero cor iracundia uiget, rationem in his esse persimilem. Sed forsan non accipit hæc in illa permixtione. Forsan uero & alio pacto, & ex aliquo accepto rum ibi hæc oriuntur. Ratio autem & intellectus corpori seipsa nõ tradũt: horum nanq; opus per instrumentum corporis non perficitur: id enim impedimento futurum est, siquis in meditationibus hoc utatur. Quamobrem utrum inter se impartibile scilicet & partibile diuersum est, neq; tanquàm in unum conflata uidentur: sed tanquàm totum quoddam ex partibus, utrisq; uidelicet puris, perq; potentiam separatis: Si tamen & quod circa corpora fit partibile, à sublimiori potentia impartibilem habet dotem, potest utiq; hoc idem impartibile partibileq; pariter esse, tanquàm tum ex hoc ipso, tum ex uirtute quadam desuper in ipsum ueniente conflatum.

Anima non est in corpore sicut in loco vel vase, nec vt pars in toto, vel totum in partibus, nec vt qualitas in subiecto, nec vt species in materia. Sed corpus est in anima, vt in viuificante, comprehendente, mouenteq; stabili. Cap. XX.

Eliquum est ut exponamus, utrum hæ aliæq; partes animæ sint in loco, uel hæ quidem omnino non in loco, aliæ uero in loco sint: & ubi, & quomodo, uel nulla omnino pars sit in loco. Siue enim non assignemus singulis animæ partibus locum quendam, nusquam uidelicet aliquid collocantes: sic utiq; nihilo magis eam intra corpus quàm extra censebimus: ideoq; corpus inanimum relinquemus. Neq; assignare poterimus, qua ratione fiant opera illa, quæ per instrumenta corporea peragunt. Siue quibusdam animę partibus describamus situm, quibusdam uero nequaquàm, sane quibus non descripserimus, eas nequaquàm in nobis collocare uidebimur, adeo ut non totam animam nostram in nobis esse uideamur existimare. Omnino autem nullam animæ partium, neq; totam rursus animam debemus in corpore uelut in loco ponere. Locus enim comprehendens est, & corpora continens. Et ubi unumquodque diuisum iacet, sic ibi iacet, ut non totum esse queat in quolibet: anima uero non est corpus, neq; comprehensa est potius quàm comprehendens. Neque tamen sic ut in uase est in corpore, sic enim corpus inanimatum relinqueretur: siue tanquàm uas, siue tanquàm locus animam contineret. Nisi forte anima dicatur in seipsam esse collecta, & traductione quadam à se in uas aliquid sui transmittere: atq; ita quantum uas participauit, tantum animæ iam erit detractum. Locus autem, qui principaliter locus dici solet, incorporeum quiddam est, non corpus. Quapropter quid nam anima indigebit? Præterea corpus non per seipsum, sed per quendam sui terminum animæ propinquabit. Multa insuper alia obiici possent his, qui tanquam in loco animam in corpore collocant: nam & locus semper unà cum locato ferretur. Et quærendum supererit, quid nam sit, quod secum locum ipsum unà circunfert. Quinetiam si locus interuallum quoddam esse definiatur, multo minus anima in corpore erit uelut in loco: interuallum enim siue spatium necesse est esse uacuum, corpus autem non est uacuum: sed forsan uacuum illud dicitur in quo est corpus, quapropter in uacuo corpus erit. Rursus anima non est in corpore quasi subiecto. Quod enim in subiecto est, passio quædam est eius in quo est, uelut color atq; figura: anima uero est aliquid separabile. Sed neque ut pars in toto: anima enim non est pars corporis. Siquis autem dicat, animam esse uelut partem in toto uiuente, dubitatio eadem nobis instabit, quomodo in toto sit quæsituris. Non enim quemadmodum in uase uini uinum, aut uas inerit. Neque qua conditione aliquid permanet in seipso. Sed neque sic etiam ut in partibus totum, ridiculum nanque est, animam quidem totum dicere, corpus uero partes. Proinde neq; tanquàm species in materia, species enim in materia inseparabilis est: atque iam existente materia, species posterior aduenit: at anima speciem efficit in materia, ut pote quæ aliud quiddam est quàm species. Quod si animam non factam quidem speciem, sed separatam esse dicant, nondum manifestum erit, qua conditione sit species hæc in corpore: atq; erit anima penitus separata. Verum si hæc ita se habent, quo nam pacto apud omnes anima esse in corpore prædicatur?

catur? Profecto cum non anima quidem, sed corpus aspectui pateat, uidêtes utiq; corpus & animatum esse cõiectantes, propterea quòd moueatur & sentiat, haud ab re animam haberi à corpore dicimus: itaq; consequenter & animam esse putamus in corpore. Verum si anima uideretur atq; sentiretur, existens aliquid uita plenum, corpusq; undiq; uita complectẽs, & usq; ad extrema æqualiter sese porrigens, nunquam esse animam in corpore fateremur. Sed potius in eo quod principalius est, esse quod non sit principale, & in continente contentum, & fluens in eo similiter quod non fluit.

Anima non proprie inest, sed adest corpori: non tamen vt gubernator naui, vel virtus gubernatoria infusa gubernaculo. Cap. XXI.

Vid autẽ dicemus, siquis interroget, quomodo anima adsit corpori, & ipse quidem modum hac de re nullum adducat in medium? Item si quærat, nunquid tota anima simul insit, an pars alia potius aliter? Postquàm igitur nullus eorũ qui dicti sunt essendi in aliquo modus adhuc nobis probatur uelut animæ conueniens erga corpus: Dicitur autem sic esse in corpore, uelut gubernator in naui: dicendum est id recte dictum esse, quantum spectat ad eam ipsam animæ facultatem, per quam ualeat à corpore separari. Neq; tamen modum nobis exponet potissimum exoptatum. Nam si tanquam nauigator accipiatur, secundum accidens aderit gubernator: sin autẽ ut gubernator duntaxat, quomodo id conueniet? Non enim in tota naue est, sicut anima est in toto corpore. Sed nunquid ita dicendum: Sicut ars instrumẽtis inest, uelut in gubernaculo, si forte esset gubernaculum animatum, adeo ut gubernatoria uirtus intus sit artificiose mouens? Sed in hoc saltem differentia est, quoniam ars eiusmodi ab extrinseco pendet. Si igitur secundum illud gubernatoris exemplar gubernaculo seipsum insinuantis animam collocemus in corpore uelut in instrumẽto naturali, mouet enim sic ipsum quocunq; placuerit, nunquid ad quæsitum plus aliquid reportabimus? An forsan iterũ ambigemus quomodo insit huic instrumento? Atqui etsi modus hic diuersus est ab aliis, adhuc tamẽ planius inuenire & accedere propius exoptamus.

Anima adest corpori separabiliter, sicut lumen aeri. Corpus est in anima, sicut aer in lumine. Mens & ratio non adsunt corpori, quia cum eo non communicant in agendo. Sensus & vegetalis potentia adsunt, quia & hæc per corpus agunt, & corpus indiget eis, neq; tamẽ à corpore sustinentur. Cap. XXII.

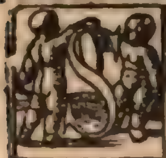

Ed nunquid dicendum est, sic animam inesse corpori, ut ignis, idest lumen inest aeri? Etenim hoc dum adest aeri, non adest: ac per totum pręsens nulli miscetur, & manet quidem ipsum. Aer uero transfluit. Et quando extra illud fit in quo est lumen, abit protinus nihil retinens: quãdiu uero est sub lumine illustratur. Quapropter recte hic licet dicere, aerem esse in lumine potius quàm in aere lumẽ. Ideoq; Plato in ipsa mũdi generatione dici noluit animã in corpore positã esse, sed corpus in anima collocatũ. Aitq; aliquid esse ipsius animæ, in quo sit corpus: aliquid rursus, in quo corpus nullũ, quãtũ uidelicet ad eas uires animæ pertinet, quibus corpus minime indiget. Eadẽ quoq; ratio est de cęteris animab⁹.

Profecto putãdum eſt, reliquas animæ uires corpori non adeſſe: eas autem quibus eget, adeſſe: atq; ſic adeſſe, ut neq; in partibus, neq; in toto corpore ſitæ ſint. Et ad ſenſum quidem, ipſam ſentiendi uirtutem toti ſentienti adeſſe: ad actiones uero edendas, iam uires alias aliis. Dico autem hunc in modum.

Qvælibet vis animę eſt in qualibet parte corporis tota, ſicut anima: ſed dicitur ibi agere, vbi ſibi ſeruit inſtrumentum: & ibi principaliter, vbi inſtrumẽtum habet principium. Sic ergo ſentiendi mouendiq; actus attribuitur capiti, vnde videlicet deriuantur nerui instrumenta, ſenſus & motus. Sic iracundiæ actus circa cor, vbi inſtrumentum eius, ſcilicet ſanguis igneus. Sic nutritio circa iecur, vbi ſanguis aerius eſt, inſtrumentum eius. Actus vero rationis & ſi non habet communionem cum corpore, attribuitur quodammodo capiti: quoniã imaginationis actus eſt rationi propinquus, eiusq; fit particeps. Cap. XXIII.

Cvm animatum corpus ſit ab anima illuſtratum, aliam corporis partem dicimus aliter hinc accipere. Atq; ſecundum inſtrumẽti aptitudinem ad opus ferentem ſecum uim ad opus accõmodatam: ſic nominari potentiam quidem in oculis, uiſualem: in auribus, auditiuam: in lingua, guſtandi: in naribus olfaciendi compotem: cõpotem uero tangendi, ponere ſolemus in toto. Ad hanc enim perceptiõem corpus totum uelut inſtrumentum animæ ſubminiſtrare uidetur. Præterea cum inſtrumenta tactus in primis ſint neruis, ad animalis motum uim habentibus, atq; hic uis eiuſmodi ſe accommodet, exordiãtur autem à cerebro nerui, nimirum ſentiendi proſequendiq; initium totiusq; penitus animalis hic potiſſimum collocarunt, hinc ad alia deriuantes: ubi uidelicet inſtrumẽtorum principia ſunt, ibidem quod his uſurum eſt, collocantes. Satius uero fuerat illic principium operationis illius potentiæ ponere. Vnde enim mouendum erat inſtrumentum, ibi oportebat quaſi fundari uim illam artificis congruam inſtrumento: imò uero non potentiam, ubiq; enim potentia uiget. Ibi autem eſt principium actionis, ubi eſt initium inſtrumenti. Cum igitur ſentiendi proſequendiq; uirtus in anima ſenſuali atq; imaginatrice ſupra ſeipſam habeat rationem quaſi ad inferius propinqua, nimirum ubi hæc eſt in ſupremo, ibidem poſita eſt ratio ab antiquis in ſumma animalis totius arce, ipſo uidelicet capite: nõ quia ratio ſit in cerebro, ſed in hoc ſenſuali, per quod quaſi medium ratio poni uidetur in cerebro. Senſuale quidẽ hoc oportuit attribuere corpori, & illi membro potiſſimum, quod actionẽ eiuſmodi ſuſcipere poſſet. Rationem uero nullo modo cum corpore communicantẽ communicare prorſus oportuit illi, quod eſt animæ ſpecies, animæ inquam potentis à ratione nonnihil accipere: quod enim ſenſuale eſt, quodammodo etiã eſt & iudex: & quod imaginale eſt, uelut intellectuale uidetur. Quinetiam impetus atq; proſecutio phantaſiam rationemq; ſequũtur. Illic igitur rationale eſt, non quidem ut in loco, ſed quoniam quod eſt ibi, quodammodo rationis fit particeps. Quo autem pacto ibi ſit ſentiendi uirtus & alia ſimiliter, dictum eſt. Proinde cum uegetalis & augẽdi nutriendiq; natura nuſquã deſit in corpore, nutriat uero ſanguine, & ſanguis nutritorius ſit in uenis, initiumq; uenarum & ſanguinis ſit in iecore, unde uis eiuſmodi nititur haud ab re hic concupiſcens animæ portio eſt à ueteribus collocata. Quod enim gignit & nutrit & auget, hoc atq; hæc neceſſe eſt cõcupiſcere. Cum uero tenuis, leuis,

leuis, acutus, purus sanguis sit instrumentum iracundiæ congruum; huius fons, uidelicet unde sanguis eiusmodi ad æstum iracundiæ profluit, ipsum scilicet cor, iracundiæ designatum est habitaculum.

ANima quia est substantia incorporea in se existens, nõ determinatur ad aliquem locũ, nisi per inclinationem & actionem circa illum. Soluta igitur è corpore terreno, si nullã retinet inclinationem eiusmodi, nusquàm terrarum est, & vbique: nisi forte sit in sphæra superiore per inclinationem ad illam. Sin autẽ inclinationem adhuc retinet ad terrena, circa hæc reuoluitur cum corpore spiritali, in quo & corporea patitur. Præterea sicut apud astrologos nonnulli fatum suum etiã nolentes implent, dum ignari aliquid eligunt per quod incidunt clam in fatum: sic omnes animæ diuinam implent in se legem, eligendo aliquid ex quo in latentem incidunt legis diuinæ sententiam. Cap. XXIIII.

POst hæc quærendum est, ubi nam anima sit, postquàm à corpore fuerit separata. Profecto hic quidem non erit, ubi non sit quod eam quomodocunque suscipiat. Neque enim in eo moras trahere potest, quod non est ad eam capiendam naturaliter aptum, nisi aliquid ipsius habeat, quod amentem animam trahat ad ipsum. Est autem in illo, si habet aliud, sequiturq; illuc, ubi id naturaliter esse & fieri potest. Cum uero plurimus sit & unusquisq; locus, oportet differentiam tum ab affectione animæ proficisci, tum etiam ab ipsa iustitia iudicio'que rebus omnibus dominante. Nunquam enim effugiet quisquam, quod ex iniustis actionibus pati decet. Lex nanque diuina ineuitabilis est, simul in seipsa continens facultatem iam quicquid iudicatum fuerit, faciendi. Fertur autem & ipse patiens ad quæ pati decet ignorans, instabili quidem motu passim erroribus circumactus: sed tandem uelut per multa defatigatus ob ea quibus renitebatur, in locum incidit sibi conuenientem, uoluntario quodam motu inuoluntariam subiens passionem. Edictum uero est in lege, & quantum, & quousque oporteat pati. Ac tandem iterum unà concurrit tum remissio pœnæ, tum potestas ex locis illis effugiendi, id'que potentia quadam harmoniæ omnia continentis. Proinde animæ corpus habentes, habent etiam ut tormenta corporea patiantur: Animæ uero quæ puræ sunt, nihilq; ullo pacto corporei secum trahunt, nullo prorsus situ corporeo cohibentur. Si igitur ad nihil eiusmodi designantur: neq; enim ullo modo corpus habent, ibi procul dubio sunt, ubi essentia ipsumq; ens atq; diuinum in deo consistens: hic inquam & unà cum his atque in hoc ipso anima eiusmodi habitabit. Sin autem adhuc requiras ubi, quærendum tibi similiter erit, ubi nam sint & illa. Id uero perquirens, neq; oculis neq; tanquam corpora quærito.

IN intellectu non est reminiscentia, quia nihil noui illic accidit vel extrinsecus vel intrinsecus, quod conseruandum sit atque recolẽdum. Nec vlla de potentia in actum ibi fit cõmutatio: Sed recordationis officium ad animam pertinet. Cap. XXV.

OPeræpretium est de memoria similiter perscrutari: Nunquid animæ cum ex his locis abierint, recordentur. An aliæ quidem reminiscantur, aliæ uero nequaquam. Et rursus, nunquid omnium, an potius aliquorum memoriam habeãt: Atq; iterum, utrũ semper meminerint, an forte ad tempus, scilicet emigrationi q̃ proximũ. Verũ si recte hac de re quæsituri sumus, imprimis accipiẽdum est; quid sit hoc

ipsum

ipſum quod recordatur. Dico autem non quid ipſa memoria ſit, ſed qua in re potiſſimum naturaliter eſſe ſoleat. Quid enim memoria ſit,& alibi dictũ eſt,& ſæpius prędicatur. Sed exponendum eſt diligentius, quid potiſſimum natura ſit ad memoriam inſtitutum. Si autem tota memorię facultas eſt aduentitii cuiuſdam ſiue diſciplinæ ſiue paſſionis, profecto reminiſcentia rebus quæ paſſione uacant, neq; ſubiiciuntur tẽpori, minime conuenit: ideoq; memoria circa deum uel ens & intellectum ponenda non eſt, nihil enim eis accidit: neq; tempus circa ens eſt, ſed æuum. Neq; prius aliquid ibi eſt & poſterius, ſed eſt ſemper uti ſe habet permanens in eodem, nullam prorſus admittens mutationem. Quod autem in eodem ſimiliq; eſt ſemper, quomodo utetur quandoq; memoria? Quippe cum neq; habeat, neq; teneat diſpoſitionem aliam poſt aliam quam prius habuerit: uel intelligentiam aliam poſt aliam ſortiatur, ut ita in alia quidem maneat, alterius uero meminerit quam prius habuerat. At uero quid nam prohibebit, hunc intellectum aliorũ mutationes cognoſcere, ipſum interim nõ mutatum, uelut ipſos mundi circuitus? Forſan quia aliud quidẽ prius, aliud uero poſterius, ſic intelliget, ſequens ſcilicet agitatæ rei mutationes. Præterea meminiſſe, aliud quiddam præter intelligentiam eſt: Atq; ipſas ſui intelligentias recordari non eſt dicendum. Non enim proceſſit ut contineat, ne forſan abeat; alioqui ita etiam metuet, ne ipſa ſui eſſentia à ſeipſo diſcedat. Sed neq; etiam animam dicendum eſt ea conditione meminiſſe, quemadmodum ſi dixerimus eorũ quæ innata poſſidet meminiſſe. Sed poſtquam hic eſt, habere quidem illa, neq; tamen ſecundum ipſa nunc operari, & maxime huc longe profectam. Veteres aũt operari iam ſecundum illa quæ habebat, memoriam & reminiſcentiam appellaſſe uidentur: ideoq; hæc altera quædam eſt memoriæ ſpecies: quapropter tempus memoriæ huic minime conuenit. Sed forſan circa hæc non tam conſiderate quàm facile leuiterq; nos gerimus. Fortaſſis enim quiſpiam dubitabit, ne forte non illius animæ ſit memoria reminiſcentiaq; eiuſmodi, ſed alterius uilioris, uel etiam huius compoſiti animalis. Prętere a ſiue alterius animæ ſit, ambiget, quando & quomodo quæ recordatur acceperit: Siue animalis, ſimiliter etiam dubitabit. Quamobrem inueſtigandum eſt, quid nam in nobis potiſſimum ſit memoria præditũ, quod etiam ab initio quærebamus: & ſiue anima recordetur, quæ nam uis ſiue pars animę: ſiue animal ipſum utatur memoria, quemadmodum & ſentiens id ipſum eſſe quibuſdam apparuit, quærendum erit, quis nam ſit modus, quid'ue ipſum animal ſit dicendum. Item utrum ipſum idem ſeuſibilia intelligibiliaq; & alia quęuis percipiat, an aliud hæc, & aliud accipiat illa.

Animal eſt vnum quiddam, non vnum dico factum ex tranſmutatione ambarum partium in aliquid tertium, ſed ex tranſmutatione corporis in formam actumq; animalem. Ad hoc vnum commune pertinet effectus ſentiendi fermé ſicut & vegetandi. Sed effectus memorię, ideſt conſeruandi & recolendi, ad animam proprie pertinet ſtabilem, non ad corpus inſtabile, quod eſt obliuionis occaſio. Nam & multa per memoriam ſeruantur & ſuggeruntur, quę nunquàm cum corpore ſunt percepta. Cap. XXVI.

Si

I igitur animal est utrunq; simul, in sensibus secundum actum, oportet ipsum sentire etiã aliquid eiusmodi esse. Quapropter & commune dicitur, quemadmodum texere atq; terebrare: ut secundum artificem quidem anima in sentiendo se gerat, secũdum uero instrumentum se habeat corpus. Dum corpus quidem patitur & ministrat, anima uero suscipit corporis ipsius formationem, uel eam quæ fit per corpus, aut saltem iudicium quod ex corporis passione peregit. V bi certe sensus sic communis actio diceretur: sed memoria non sic cogeretur esse coniuncti. Quippe cum anima susceperit iam figuram, atq; uel custodiat, uel abiecerit eam. Nisi forte quis memoriam quoq; commune quiddam esse coniiciat, ex eo quòd complexionibus quibusdam corporum tum memores, tum obliuiosi fieri soleamus. V erum dici quidem potest, corpus uel impedire uel non impedire recordatiõis effectum: sed nihilominus ipsum memoriæ munus esse ipsius animæ proprium. Iam uero meminisse disciplinarum, quomodo non ipsius animæ, sed cõiuncti potius esse dicetur? Si autem animal sic est utrunq; simul, ut alterum quiddam ex utrisq; proueniat, primo quidem absurdum erit, neq; corpus, neq; animam dicere animal. Non enim permutatis utrisq; diuersum quiddam animal est: neq; rursus ita commixtis, ut anima in animali sit quadam duntaxat potentia. Atqui & hac rursum conditione meminisse nihilominus ad animam pertinebit. Quemadmodum in contemperatione quadam ex uino melleq; confecta, siquid superest dulcedinis, gustumq; delinit, id ipsum habet ex melle. Quid ergo? Si ipsa quidẽ meminit, sed ex eo quòd est in corpore, ideoq; nec est pura, imò tanquã sic iam aut sic affecta sensibilium figuras potest imprimere, ac uelut sedem in corpore stabilire ad capiendas formas atq; seruandas. Sed primo quidem eiusmodi figuræ non sunt magnitudines: deinde neque tanquam sigillares impressiones, neq; reuerberationes uel figurationes quædam. Quoniam neque ibi est impulsio, neque fit sicut in cęra fieri consueuit: Sed modus alter qualis est intellectio, etiam in rebus quæ sentiuntur. At in intelligendo quænam impulsio uel impressio dici poterit? Aut quid opus est corpore uel etiam corporea qualitate, qua cum intellectio peragatur? Quinetiam necessarium est eam suorum motuum meminisse, sicut eorum quæ desiderauit, quæ'ue consecuta est, uel minime consecuta. Neque dum ad corpus usque peruenit, quod tanquam desiderabile nobis propositum est. Quo enim pacto corpus de illis dicere poterit, quæ ad ipsum non peruenerunt: aut qua ratione unà cum corpore animus recordabitur, quod nullo modo natura corporis cognoscere potest? Verum dicendum est, quædam in animam ipsam desinere, quęcunque per corpus ueniunt: quædam uero animæ solius existere: si modo necesse est animam ipsam aliquid esse, & naturam eius quandam opus'que existere. Si uero hoc, insuper desiderium eius proprium, desideriiq; memoriam: quamobrem consecutionis quoque & inanis uoti reminiscentiam. Quandoquidẽ & ipsius natura in eorũ genere quæ fluunt, non numeratur. Nisi enim ita se habeat, neq; cõsensum neq; consequentiã animo cõcedemus:

mus: neq; conspirationem, & quasi suimet conscientiã. Nisi enim anima hęc suapte natura possideat, certe in corpore non acquiret. Sed profecto quasdã actiones habet, quarum executio corporis indiget instrumentis, & harum omnino uires secum affert: quarundam etiam uirium secum affert & actiões. Quantum uero ad memoriam pertinet, corpus impedimento est: quandoquidem & nunc ex quorundam adiunctione contingit obliuio, sed in ablatione & purificatione quadam memoria sæpe nobis emergit. Dum uero anima sola est, necessarium est, si natura corporis accesserit mobilis atq; fluens, non memoriæ causam, sed obliuionis inferre. Quapropter & Letheum flumen esse hoc potest existimari. Memoria igitur ad animam pertinet.

Opinio quasi poetica, esse geminas in homine animas per substantiã inter se differentes. Rationalem quidem ab ipso mundi opifice. Irrationalem uero à mundi uita. Cap. XXVII.

Tranq; sempiternam esse, ac post obitum posse rationalem esse apud deos: & interim irrationalem, quæ est eius idolum, apud homines, & hanc reminisci rerum in hac uita gestarum: plurimum quidem passionum suarum, minus autem rerum ad rationalem animam pertinentium. Item in homine, non dico tẽperato, sed continente uel incontinente, ambas simul animas cõmigrare, rerumq; humanarum memores esse: facilius quidẽ, quatenus uiuunt in aereo corpore, difficilius autem, si terrenum corpus quandoq; recipiant. Probabilius forte foret dicere, unam nobis inesse animam, atq; ex hac uitalem uim, uel actum uiuificũ corpori huic influentem, appellari quasi alteram animam: quæ ideo dicitur ab uniuersi uita fieri, quia ex nostra profluit sub uniuersæ uitæ uirtute. Cæterum quærendum est, utrius animæ conditio sit memoria. Altera siquidem anima diuinior appellatur, secundum quam nos sumus: altera uero ab uniuerso dependet. Forsan dicendum est utriq; memoriam conuenire: sed alteram quidem memoriam esse propriam, alteram uero cõmunem. Et quãdo coniuncta sunt utraq;, simul omnes esse memorias: sin aũt separentur, si modo utraq; sint & maneant, alterã animam sua quidem diutius conseruare: quę uero ad nostrã pertinent, breuius. Hæc uero est, quę idolũ appellatur. Simulachrum igitur Herculis apud inferos existimãdum nobis est, ut arbitror, recordari omnium quæ acta in uita fuerunt, eius enim potissimũ uita hęc erat. Aliæ uero utrunq; simul existentes, nihil plus dicere habuerũt, quàm quę ad hanc uitam spectant: & ipse utrunq; simul factæ hæc ipsa nouerunt: uel præterea siquid quodammodo pertinet ad iustitiam. Hercules autem ipse segregatus à simulachro quid nam dixerit, nondum est dictum. Quid nam igitur anima diceret altera segregata quandoque solaq; uiuens? Nam anima quidem cum hac simul tracta recolit quæcunque fecit passusq; est homo: Procedente uero tempore sub ipsa morte aliorum quoque recordationes ex antecedentibus uitis suboriuntur, adeo ut horum nonnulla per negligentiam dimittantur. Facta enim aliquando à corpore purior, & illa quæ hic non habuit in memoria, recolet. Accedens uero ad aliud corpus, excurrit profert'que externæ uitæ negotia, & quæ nuper obmiserat, item multa superi-

periorum. Cum uero longioribus temporum curriculis aduentitia multa contingant, semper in obliuione uersabitur. At anima quæ sola iam euasit, quid nam meminerit? Forsan uero prius nobis inuestigandum est, ad quam potissimum animæ uim memoria ipsa pertineat.

Potentia sensitiua aliud quiddam est quàm potentia concupiscendi vel irascendi. Atque hæc vtraque excitatur à sensu: & ex frequēti incitamento acquirit inclinationem propensiorem, quæ tamen non est memoria: memoria enim ad sensum pertinet atque rationem. Cap. XXVIII.

Nunquid eo meminimus, quo sentimus & quo discimus? An etiam quo concupiscimus, concupitorum, & quo irascimur, singulorum ad iram pertinentium reminiscimur? Non enim aliud quidem frui dicet quispiam, aliud uero meminisse eorum quibus aliud fruebatur. Vis ergo concupiscendi suis aliquando potita deliciis, siquando desideratum ei rursus occurrerit, mouetur iterum per memoriam. Cur enim neq; alio quouis obiecto, neq; aliter quàm ita mouetur? Quid ergo prohibet, quo minus ei sensum quoq; talium tribuamus? Et sensuali similiter concupiscentiam, per omniaq; similiter: adeo ut secundum id quod præualet, quodlibet nominetur. An forte sensum singulis aliter attribuimus? Velut uidit quidem uisio, non autem ipsa concupiscendi natura. Incitata uero hęc est à sensu, quasi succedente quadam traductione, non ita quidem ut hæc dicat qualis omnino sit sensus, sed absque animaduersione propria patiatur. Eadem ratione in his quæ spectant ad iracundiam, uisio quidem uidit iniuriantem, animositas autem irritata est. Quemadmodnm si pastore lupum prospiciente gregibus imminentem, irritetur canis, non ipse quidem intuitus, sed impetu quodam uel strepitu lacessitus. Etenim concupiscendi quidem natura olim potita est: retinetq; eius quod factum est, insitam sibi notam non tanquam memoriam, sed uelut affectionem quandam & passionem. Aliud uero est quod consecutionem patientis animaduertit, penesq; se rei gestæ memoriam possidet. Huius uero argumentum est, memoriam scilicet sæpe non cognoscere quæ uis ipsa concupiscendi participauit, quamuis adhuc in hac ipsa resideant.

Quādo in sensu memoriā ponimus, hāc in sensu interiore, idest imaginatione locamus: hæc enim absentia repetit & conseruat. Et vbi hęc potentior est, memoria etiam est validior: præsertim si corporis qualitas & meditatio conducat ad idē. Cap. XXIX.

Nunquid igitur sensuali uirtuti memoriam dedicabimus? atq; idem sentiendi compos nobis erit, quod & memoriæ compos. At si & animæ simulachrum meminerit, ut dicebamus, duplex sensuale in nobis erit: ac si sensuale non sit memor, sed quoduis aliud: sic etiam quodlibet aliud saltem dupliciter erit memor. Præterea sensuale si etiam ad disciplinas pertinet retinendas, etiam cogitationes ipsas persentiet: uel aliud potius ad utraq; pertinebit. Num igitur animaduersorium commune ponentes, huic amborum memoriam concedemus? Verum si unum idem'que animaduersorium est sensibilium atque intelligibilium, nonnihil forsitan diceretur: sin autem bifariam distribuitur, nihilominus duo quædam erunt.

Quod si utriq; animæ attribuamus ambo, quatuor inde fient. Omnino autem quę nam cogit necessitas, ut quo sentimus, eodē etiam meminerimus, eademq; uirtute ambo perficiamus: & quo cogitamus, eodem cogitationum etiam recordemur. Quandoquidem non iidem homines in excogitando memoriterq; retinendo potentissimi sunt. Et qui æque ualent sensu, non æque memoria ualent. Atque alii sensibus magis admodum uigent, alii uero magis memoria pollent, cum tamen ad sentiendum non sint admodum perspicaces. Sed rursus si est utrunq; diuersum, oportebit quoq; aliud esse, quod meminerit quæ sensus ante perceperat: atq; illud oportet sentire, cuius & meminisse debebit. Forte uero nihil prohibebit commemoranti uirtuti sentiendi actum, esse actum quendam imaginandi: atque ipsi imaginali naturæ, quæ & diuersa sit, memoriam conseruationemq; congruere: hoc enim est in quod sensus desinit: sensuq; cessante, huic adest interea uisum. Si igitur penes hoc absentis imaginatio residet, certe memoriam habet: ac si ad breue permanet, exiguam habet memoriam: sin autem prorogatur in longum, hi magis memoria pollent, hac uidelicet potestate ualidius se habente, usqueadeo ut non facile peruertatur, notas'que memores amittere compellatur. Imaginalis ergo uirtutis memoria est, taliumq; est meminisse. Differentes uero ad reminiscendum animos esse dicemus, uel ob illius uires se differenter habentes, uel ob frequentiam actionum aut uacationem, uel ob corporeas complexiones, quæ'ue adsint, quæ'ue desint: & quæ permutatæ permutent, aut contrà: siue etiam quæ quasi perturbent. Sed de his alibi dicendum esse uidetur.

Imaginatio duplex.

SVnt in nobis imaginationes geminæ: una in uita irrationali, altera in anima rationali: atque illa est summum sensuum, hęc infimum cogitationum: suntq; contiguæ, & ad utranq; pertinet animaduersio. Sicut ergo sæpe nonnulla uidemus, nec tamen animaduertimus nos uidere, nisi huc imaginatio sensualis intendat, & nisi in hanc uisio ipsa resultet: ita nec intelligere, neque cogitare nos animaduertimus, nisi actiones eiusmodi quoquo modo attingāt imaginationem sibi cōtinuam, & in ea quasi resultent. Ad hanc quoque imaginationem perueniunt & sensuum & imaginationis inferioris actus, atque in hac ipsa rationalis memoria collocatur.

Cap. XXX.

VErum quid nam cogitationum meminisse dicemus? Num has quoque imaginatio ipsa conseruat? Verum si omnem intelligentiam imaginatio sequeretur, forsan hac imaginatione manente uelut quadam cogitationis imagine, sic utique rei cognitæ memoria erit: sin minus, aliud indagandum. Forsan uero ratione ipsam intelligentiam comitante traductio & susceptio quędam in imaginationem memoria erit. Ipsa enim intelligentiæ notio, siue (ut ita dixerim) intelligimen, impartibile est, ac nondum quasi processit foras, sed permanens intus latet. Ratio uero explicans & educens ex ipsa intelligentiæ notione in imaginandi uirtutem, ipsum quod dicitur intelligimen, uelut in speculo demonstrauit: eius'que animaduersio ita fit & permanentia atque memoria. Quamobrem cum anima semper ad intelligentiam moueatur, quoties in hoc resultat, fit in nobis animaduersio. Aliud enim est intelligentia, & aliud intelligentiæ ipsius animaduersio. Et intelligimus quidem semper,

non

non tamen semper animaduertimus. Id autem inde contingit, quoniam id quod suscipit, nō solum intelligentias, uerum sensus etiam aliunde suscipit, idq; uicissim.

SI animæ nostrę duæ locis inter se separentur, duas habebunt imaginationes manifestas atq; memorias: quatenus vero sunt simul, inferior præstantiori cedit in corpore forman do, sicut lumini maiori minus lumen. Et ideo non sunt hic animalia duo, quia superior anima est quasi inferioris forma: atq; hæc sub illius forma actuq; naturaliter agit in corpore. Præterea quamuis imaginatio memor naturaliter sit in vtraq;, tamen quando vna frequentius imaginatur atque validius, altera vel vacat vel ita remisse agit, sicut sæpe visus quasi nō videt, imaginatione interim circa aliud attentius laborante. Decet autem, vt naturale est, & fit communiter, imaginationem inferiorem superiori cedere. Quæ quidem superior quia cō prehendit intelligibilium notas simul et sensibilium formas, declarat in nobis animal esse vnum: & quando egreditur corpore, si alteram sibi educatione subegerit, vilia quidem mandat obliuioni, honestiora resumit. Cap. XXXI.

VErum si imaginationis memoria est, utraq; uero anima meminisse dicitur, duæ quædam erunt imaginandi uirtutes. Profecto si separatæ inter se animæ sint, geminas habeant: cū uero in eodem sint apud nos, quomodo duas habebunt, & utri earum fiet impressio memor? Si enim utrisq;, geminæ semper imaginationes erunt: nō enim dicendum est ad alterā quidem intelligibilium, ad alteram uero sensibilium memoriam pertinere: sic enim duo prorsus animalia erunt inter se commune nihil habentia. Si ergo utrisq; impressio fit, quæ nam differentia est? Præterea quid obstat, quo minus id agnoscamus? Forsan quando altera consentit siue consonat alteri, quippe cum imaginationes nō sint seorsum: siquidem tunc animæ potioris expressio superat, unū prouenit phantasma, idest uisum, quippe cū uelut umbra tunc alterum comitetur, minusq; lumē maiori cedat: quando uero pugna fit atq; discordia, tunc & altera emicat per seipsam, latet autem quod est in altera: quoniam & omnino latet nos duplicitas animarum: In unum enim ambæ conspirauerunt, alteraq; obfunditur. Emicuit igitur altera, uiditq; omnia, & alia quidē habet excurrēs siue egressa, alia uero dimittit ad alteram, uidelicet pertinentia. Quemadmodū solemus cum uilioribus aliquando conuersari, si deinde nos ad præstantiorum consuetudinem traducamus, exigua quædam priorum contubernalium memoria retinere, plura uero sequentium ac meliorum.

IN vtraq; anima post obitum, humanorum memoria remanet: sed in inferiore, cum perturbatione, præsertim quando superiori non prorsus obtēperauerit: in superiore vero sine perturbatione, præsertim quando talia parui penderit. Item in corpore aereo, reminiscimur mortalium quàm plurimorum: in cælesti, pauciorum: extra cælum, paucissimorum. Recordari vero illic pauciorum non prouenit ex debilitate memoriæ, sed ex attentione circa meliora, negligente deteriora: nisi quatenus hæc per illa conspiciuntur. Cap. XXXII.

QVid uero dicemus de amicis & filiis, atque coniuge: item de patria, similiterq; de aliis, quorum uir probus honeste recordaturus esse putabitur? Forte illud quidem, idest animę simulachrū cum perturbatione quadam reminiscitur singulorū. Hic autem absq; perturbatione horum memoriam retinebit: perturbatio enim forsan & ab initio erat in illo. Atq; etiam urbani quidam affectus in anima præstantiore sunt, quatenus cum altera commercium habuit. Decet autem deteri-

orem animam appetere etiam officia melioris memoriter retinere, præsertim quando ipsa quoq; modesta est. Potest enim & à principio fieri melior, & educata sub meliore proficere: hanc autē oportet libenter obliuioni mandare deterioris animæ nugas. Fieri quoq; potest, cum altera proba sit, ut altera quæ sit natura deterior, per uim à meliore coerceatur, et profecto quatenus cōtendit ad supera, plura ex his ab hac quoq; obliuioni mandantur. Nisi forte tota eius uita hic quoq; talis extiterit, ut optima duntaxat memoriæ cōmendauerit. Quandoquidem & hic præclarum est, se ab humanis studiis segregare, idq; est absolutæ uirtutis officium. Quocirca & necessario rectum est talium memoriam posthabere. Quapropter siquis probū animum esse dicat obliuiosum, hac utiq; ratione recte loquetur. Fugit nanq; à multis, & in unum redigit multitudinem, infinitum prorsus incertumq; dimittens. Sic enim neq; uiuit cum multis, sed leuia hæc existimans, paucis quibusdam & his quidem uix retentis, secum habitat: quandoquidem etiam dum hic habitat, quoties ad supera se conferre contendit, cætera prorsus obmittit. Cum igitur illuc ad summum peruenerit, ex his pauca recolit. Cum uero est in cælo, retinet plura. Iam uero Hercules ille uirili in cælis sua fortitudine gloriabitur? Ille uero superior talia etiam paruipēdet, in locum augustiorem iam profectus, & in ipso intelligibili receptus mundo: & profecto superior Hercule, utpote qui sacratiora sapientum certamina strenue exercuerit, & abunde peregerit.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRUM, DE DUBIIS ANIMAE. II. ANNOTATIONES.

Nima corpus omne vel cæleste quandoque exuta, & mente diuina tunc formata, attentissime diuina conspicit simul cuncta sine discursu: ideo dicitur non recordari rerum humanarum non quia ignoret inferiora, dum omnes inferiorū causas contuetur, ac se perfectissime possidet: sed quia negligentissime repetit minima, quando est in maximis attentissima. Ac etiam quia nō repetit per modum discurrentem atque mutabilem, quemadmodum solet humana recordatio fieri. Contuetur autem & per intellectum & per rationem, quęcunque cognoscit vno quodam intuitu sine motu, quoniam conspicit per vnam dei formam. Veruntamen per ipsam seriem idearum habentem gradus non tēpore, sed ordine inter se distinctos, discernit alia aliis ordine ibi esse priora. Quòd autem aliquis apud nos attentissime cogitans aliquid, nequeat interim aliud perspicue cogitare, accidit cum ex debilitate potentiæ, tum etiam ex eo quod non cogitat principium aliorum. Ibi vero potentia & validissima est, & omnium principia cōtuetur. Ergo & in illis omnia simul: præsertim quia à motu ac tempore iam est penitus separata. Anima denique postquàm mente diuina ideisq; formata fuit, attingit ipsum vnum mente ideisq; superius: & tamen adhuc inde conspicit omnia. Potestas enim ipsius vnius cum primum in alio, id est mente vel anima percipitur, in plurima deriuatur. Cap. I.

PLOTINI ENNEADIS IIII. LIBER IIII.

DE DVBIIS ANIMAE II.

Nima igitur ad diuinum mundum profecta, & in illa essentia constituta quid nam dicet? quorum'ue memoriam conseruabit? Forte consequens est, eam illa contemplari in quibus est, & circa eadem agere: alioqui ibi non esse. Num ergo eorum quæ hic sunt nullo modo reminiscetur? Velut quod philosophata fuerit: quod'ue etiā hic habitans superiora illa suspexerit. Forsan si fieri nequit, ut quando quis intentissimus intelligit aliquid, aliud quicquàm agat interim contempletur'ue aliud præter illud: atque in ipsa intellectione non includitur actus aliquis, per quem se intellexisse cognoscat: sed posterius aliquem dicere id contingit, quod quidem significat hunc iam permutatū: non licebit ei qui pure mūdo intelligibili fruitur memoriam eorum, quæ hic sibi quandoq; acciderint reuocare. Atqui si quemadmodum apparet, intelligentia omnis est temporis expers: quippe cum quæ ibi sunt, non uersentur in tēpore, sed in æternitate consistant, impossibile est illic esse memoriam, non solum nostrarum rerum, sed etiam quarumlibet aliarum. Est enim unumquodq; præsens: quoniam neq; discursus, neq; ab alio in aliud transiens permutatio. Quid ergo? Non erit diuisio desuper in species, uel ab infimo ad uniuersale atque supernum? Quod profecto dicitur desuper, non sit ibi actu secretum in intellectu omnia actu simul habente: in anima uero ibi existente cur non erit? Sed quid nam prohibet hunc quoq; intuitum totum unà collectum fieri simul rerum similiter collectarum. Nunquid igitur ita fit tanquàm simul alicuius intuitus? uel ut intellectiones simul omnes complurimorum? Cum enim spectaculum ipsum ibi sit uarium, consequens est uariam quoq; & multam simul intelligentiam fieri, intelligentiasq; multas, tanquàm sensus multos in uultum unum eundemq; directos, ubi uidelicet oculus simul nares, & oculos, & cæteras faciei particulas contuetur. Sed quando unum aliquid diuidit & euoluit, quid dicemus? Forsan in intellectu id esse distinctum, ibiq; tale quiddam magis innixum quendam esse atq; firmamentum. Quod autem prius dicitur & posterius in speciebus existere, non per distantiam temporalem: non enim prioris intelligentia posteriorisq; fit tempore, sed quodam potius ordine: uelut si arboris ordo exordiens à radicibus & usque ad summa perueniens, apud contuentem non aliter quàm ordine prius habeat atq; posterius: siquidem plantam simul omnem conspicit. At quando in unum inspicit, si multa omniaq; habet, quo nam pacto aliud quidem primum habet, aliud uero deinceps. Forsan uero potestas ipsa quæ una est, sic erat una, ut & multa esset in alio, neq; secundum intellectionem unam omnia: Intelligentiæ nanq; non secundum unum illic se habēt per omnem tamen ibi potentiam perpetuo permanentē, adeo ut in aliis efficiantur multa. Iam enim illud utpote non existens ipsum unum, potest multorū in seipso prius non existentium naturam suscipere.

ANnima in hoc quidem corpore dum attentior est ad aliud, seipsam interim non cognoscit: quia & potentia hic eius debilis est, & quod cogitatur ab ea, non est principium animæ. Sed quando diuinum mundum contemplatur, utpote quę & corroborata est & principia sui cōspicit, seipsam habitumq; suum & gesta prorsus agnoscit. Anima in hoc corpore ad imaginationem & per hanc ad sensibilia plurimū est conuersa: Sed post obitum si in corpore viuat aereo, ad rationem postremo tota conuertit, perq; hāc ad intellectum suū semper omnia consuentem, & in discursu interim temporali versat. In corpore vero cælesti ratio quasi effecta est intellectus & suus atq; cōmunis, prętermissoq; discursum ad intuitū fermè redegit. Hic ergo & quatenus ingenitas sibi repetit formas agnoscit seipsam: & quatenus se, formas quoq; vicissim: ipsa enim est ipsę formę. Anima deniq; extra cęlum sic formata est diuina mente eiusq; ideis, sicut corpus anima viribusq; animę: & sicut ignitū ferrum igne, videt igitur agitq; per ideas diuinæ mentis quasi per vires quasdam suæ formæ: igitur & actu stabili & cognoscens ibi principia sui, agnoscit profecto seipsam. Cap. II.

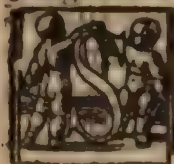

SEd hæc quidem ita se habeant. Nunquid autem in memoriam sui reuertitur? Forte neq; sui ipsius reminiscetur: neq; quod ipse sit qui contemplatur, uelut Socrates aut alter aut quod sit mēs uel anima: quo enim modo circa hæc quispiā memor erit? Siquidē quando & hic contēplatur, præsertim acerrime, non conuertitur tūc per intelligentiā ad seipsum, sed habet quidē seipsum: actus aūt eius ad illud fit & illud, quasi materiā seipsum exhibens. Formatus uero secundū id quod spectatur ab eo, & ipse quidē tūc in potentia sese habens. Tunc enim ipse est actu aliquid quando nihil intelligit: uel forsan si duntaxat ipse sit, nimirū uacuus erit omnium, quando nihil intelligit. Sin aūt ipse talis est ut omnia sit, quando seipsum intelligit, cuncta simul intelligit. Quamobrem ita constitutus & intuitu quidē in seipsum, & seipsum actu cernēs, cuncta simul habet inclusa. Intuitu uero quodā in omnia seipsum similiter habet inclusum. Verū sī sic agit, permutat intelligētias, quod in superioribus negabamus. Nunquid ergo dicendū, in ipso quidem intellectu hoc ipsum eodē modo se semper habere: sed in anima tanq; in extremis mundi intelligibilis constituta, id mutationis posse contingere: quando & reuocare se ad intima datur. Siquid enim circa permanens ipsum efficitur, oportet ipsum quandā ad permanēs habere mutationē, quippe cū non æque permaneat. Forte uero neq; mutationē illic fieri est dicendū, quando à rebus suis ad seipsum uergit, & quando à seipso uicissim. Omnia nanq; ipse est, atq; secundū ambo per aliam animā in mundo intelligibili permanēs id ipsum pariter quod aliud dicitur atq; aliud erga seipsam, & erga illa quę fundātur in ipsa. Aut certe in mūdo intelligibili pure diuēs ipsa quoq; habet stabilitatē. Est enim & ipsa quæcunq; est. Quandoquidē & cū in eo est mūdo, necesse est ad unionē peruenire cū intellectu; si modo cōuersa est: cōuersa enim nihil patitur intermediū. In intellectū ergo profecta cū eo contēperat, & contēperata mox unitur, ex hoc tamē minime dissoluta: sed unū ambo sunt atq; duo. Sic itaq; se habēs minime permutabit, sed ad intelligētiā immutabiliter se intēdet, simul habēs suimet cōscientiā siue cōsensum, utpote quę unū iā simulq; idē cū mūdo intelligibili sit effecta.

ANima extra cælum in mundo diuino constituta dicit esse vnū, quoniā agit duntaxat per intellectū. Descendit tandem in corpus cæleste, quādo suā ipsam in se explicat multitudinē, agens iam videlicet per intellectū, rationē, imaginationē. Tunc & sui rerūq; quarū ita fermè iam reminiscit, quemadmodū apud homines cōsueuerat scilicet, cum per rationis agitationē quis ibi celerrimā, tū per imaginationis formationes atq; simulacra. Plurimū

vero

vero interest, qualia cũ affectu cogitat animus. Nam cũ formas ipse suas in se latẽtes producendo in actum cogitet, nimirum euadit illa ipsa quę cogitat, locumq; & conditionem eis conuenientem subinde sortitur.

Cap. III

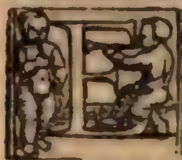
Gressa uero inde, quasi ipsum unũ ulterius minime sustinens, sed sui proprietatem amãs affectansq; esse alterum, tanquàm quasi emicans iam procumbensq; procliuius memoriam, ut uideatur, suiipsius assumit. Memoria uero, si superiorum sit continet adhuc animam ne longius prolabatur: sin autem nostrarũ rerum sit recordatio, ad nostra præcipitat. Sed cęlestium reminiscentia gradum sistit in cælo. Omnino autẽ cuiuscunq; meminit idipsum est atq; efficitur. Est enim meminisse, uel intelligere, uel imaginari. Hęc autẽ ipsa imaginatio nõ in eo cõsistit q̃ habeat aliquid, sed quòd uideat disponaturq;, talisq; fit ipsa. Quod si sensibilia cernit, quatenus ea prospicit, eatenus & profundũ habet. Cum enim habeat omnia secũda quadã cõditione, neq; sic quidẽ perfecte fit & oĩa: cumq; rerũ confiniũ sit & uelut in cõfinio posita, nimirũ trãsfertur in ambo.

Anima in mundo supercęlesti cõtemplans diuinæ mentis ideas, per ipsam mentẽ uelut diaphanũ luminosum cernit ipsum bonum uelut Solem: atq; dum per principia sui uidet seipsam, nimirum & se cognoscit intelligentẽ esse, & seipsam prorsus agnoscit. Sed per eũdem penitus actũ eiusdẽq; potentię, diuina suam naturã actionem propriam contuetur. Ideo non proprie dicit seipsam suũq; actum & uitã priorem animaduertere, quia non utitur rationis discursu atq; imaginatione, in quibus recordatio & animaduersio consueta versatur. Sed cum primũ inde uenit in cęlũ, & post in aerẽ, duo hæc exercet. Omnino vero formę rerum in potentia animæ cognitrice non sunt accidentia quædã sic animæ adiacentia, ut in tabella sunt literæ: sed rationes, proprietates, vires quędam essentiales, sicut rationes seminales membrorum qualitatumq; corporalium in potentia vegetali: & sicut proprietates plantæ totius in semine. Anima igitur semper est hæc omnia: sed aliàs quidem potius in potẽtia quadam, aliàs vero magis in actu. Est autem anima magis res ipsæ diuinę, si per solum intellectum agit in ipsis, quàm si interim per rationis quoq; discursum vel imaginationis figmenta idipsum animaduertat: hæc enim distrahunt.

Cap. IIII.

Nima igitur in mundo intelligibili ipsum quoq; bonũ uidet per intellectum: neq; enim intellectus eam impedit, quo minus ad ipsum usq; percurrat. Quoniam quod est mediũ, non est corpus, ut ex hoc ualeat impedire: quàmuis & mediũ in corporibus permittit sępe à primis ad postrema descẽdere. Proinde si anima seipsam dedat inferioribus, pro ipsa memorię imaginationisq; proportione reportat protinus quòd affectabat: Iccirco memoria etiam quando rerum est optimarum, non est optima. Memoriam uero oportet accipere nõ solũ in eo quòd quispiam se recordari persentiat, sed etiã in eo quòd impræsentia sit affectus secundum priorum affectuũ cogitationumq; similitudinẽ. Fieri enim potest, ut qui non animaduertit aliquid se habere, habeat id penes se ualidius q̃ si agnosceret. Si enim agnoscat, forte tanquàm aliud quiddã habebit, ipse uidelicet tanquàm alius quidã existẽs: qui uero non cõsiderat se habere, uidetur id ipsum esse quòd habet: quę quidem affectio uehementius afficit animam longiusq; inclinat. At si digressa iam ab ipsa regione diuina, refert quoquo modo memorias, habuit & ibi uis ipsa in se memoriam, sed actus illorum quodammodo memoriam obfuscabat: non enim dicendum est, uelut adiacentes ibi figuras fuisse: ne forte absurdum quid inde contingat. Sed erat potentia in actum postea emittenda. Quando ergo actus ille circa

intelligibilia uigere solitus, desinit, agnoscit iam anima, quæ antequàm illic esset cognouerat.

ANima in hac vita potest cognoscere diuina, non per imaginationem, nec etiam per rationem sumentem ab imaginatione principia, sed per intellectum, & rationem principia sumentem ab intellectu, quando anima per rationem surgit in mentē velut in speculam. Quamuis autem memoria communiter dicta in imaginatione versetur, tamen memoria quædam in ratione etiam & intellectu consistit. In anima supra cælum actus intelligentiæ cōsuetum rationis & imaginationis occupat vsum: sed in cælo resurgit vsus eiusmodi, per quem reminiscitur humano quasi modo, humanæ quondam vitæ rerumq; humanarū. Nam hæc supra cælum modo quodam eminentiore prospexit. Agnoscūt igitur in cælo se inuicem animi, amici præsertim atque quondam noti: cum per ipsos motus affectusq; viuidos animorum, tum per corpora quæ ibi habere possunt, figuram homini similem in materia liquida, cedente multo magis animo quomodocunque formatori, quàm terrena materia nūc affectibus animæ: tum vero si corpora illic orbicularia sint, differentia tamen erunt indifferētibus signa indiciaq; differentium animorum, siue in figura vt diximus, siue magnitudine, qualitate, motu, gestu, nutu, luce: quemadmodū fit in oculis ex affectibus animorum, & in varijs nubibus figuræ differentes atque colores. Sunt qui velint cęlicolas inter se voces edere: nam & cælos posse sonare, saltem vero mutuis inter se nutibus colloquentur: recordantur vero in cælis diuinorum magis quàm humanorum, lapsæ vero in aerem econuerso. Possunt autem & quando in cælo & quādo in aere sunt, propter motum naturaliter liberum, & ibi per multa secula gradum sistere, & altius inde regredi. Denique quid nā prohibet optima quadā electione in superioribus semper esse? Nihil apud Porphyriū & Iamblichū atq; Iulianū. Ca. V.

QVid ergo? nunquid eadem ipsa cōmemorandi potentia nobis nūc illa reducit in actum? Forsan si non reducit eadem, id agit, qua non uidimus memoria: si autem eadem repræsentat, agit hoc eodē quo & ibi uidimus. Hoc enim est quod excitatur in nobis, quoties incitamur ad illa: atq; hoc ipsum est, quod in his quæ dicta sunt uidet. Non enim similitudine quadam & imaginaria conditione utentem illa oportet ostendere, neq; ratiocinatione principia aliunde sumente: Sed licet de intelligibilibus (ut dicitur) & hic existenti idem dicere, eo ipso uidelicet, quòd ad illa suspicienda uim possidet. Idem nanq; excitantes oportet quæ illic sunt contemplari, quod etiam excitare illic oportet. Quemadmodum siquis speculam ascendens eminentissimam, oculis illinc intentis ea prospiciat, quæ nemo alius eorum qui unà cum ipso non ascenderunt. Cum ergo appareat ex ratione memoriam initium à cælo ducere, ubi anima superiorem iam reliquerit regionem, nihil mirum est, si illinc in cælum profecta residensq;, multarū quę apud nos fiunt rerum memoriam recipit, qualiū uidelicet dictum est, agnoscitq; multas ante cognitas animas: siquidem necesse est eas habere circa se corpora similibus in figuris. At si figuras mutent orbicularesq; efficiant, per ipsos mores modosq; unicuiq; proprios agnoscere uidebuntur: non enim id absurdum est uel mirum. Esto quidem ut passiones omnes procul abiecerint, mores autem nihil prohibet reseruare. Quod si etiam confabulari liceat, sic quoq; mutuo se agnoscent. At quando ab intelligibili mundo labuntur, qua nam conditione se habent? Forsan memoriam iterum suscitabunt, minus tamen quàm ille circa eadem: alia nanque habebunt quorum reminiscantur: atq; longius deinde tempus integram multorum obliuionem afferet. Verum si in mundum sensibilem iam delapsæ hic in generationem cadunt, quod nam tempus memoriæ dabitur, forte non necessariū est in pro-

fundum

fundum omne præcipitari. Fieri enim potest, ut cõmotę iam animæ ad certumq; progressæ spatium pedem sistant; neq; quicquam prohibet emergere inde rursus & regredi, antequàm ad imum generationis locũ præcipitentur.

CONseruatricis memorię ministerium necessarium est vbi pręterire aliquid rursumq; accedere potest vicissim pręteriturũ. Animis ergo cęlestibus nõ videtur memoria necessaria. Neque enim discurrunt vt nouum aliquid vel inueniant vel inquirant. Ca. VI.

Nimas igitur discurrentes seq; uarie permutantes uti memoria, facile quiuis potest asseuerare: memoria nanq; eorum est, quæ facta sunt quæ'ue præterierunt. Animæ uero quæ in eodem penitus conquiescunt, quarum nam rerum reminiscentur? Humana uero ratio siquidem in animis siderum quidem omniũ, sed præcipue solis & lunę requirit memoriam, hinc simili quadam conditione ad animã uniuersi se transferet, ac tandem audebit negotiosam in ipso Ioue memoriã collocare. Hæc uero perquirens, considerabit præterea cogitatiões ratiocinationesq; eorum, siquæ sunt, quales præcipue sint. Iam uero si neq; quicq̃ requirunt neq; ambigunt: nulla enim re indigent: neq; discũt quæ antea ignorauerint, quę nã ratiocinatiões uel argumẽtorũ subiunctiões uel excogitationes in eis erũt? Sed neq; solicite de machinis cõsultabũt quibus humana & oĩo terrena disponãt. Altera enim ratio est qua superi munifice uniuersa dispẽsant.

ANimis cælestium corporum rectoribus non est necessarium recordationis obsequium, vel in cognitione, vel vita, vel motu. Suspiciũt quidem diuina intuitu nunq̃ interrupto; vbi animaduertere quidẽ possunt se videre, nõ tñ est opus repetere se vidisse, cũ ibi nõ sit ipsum vidisse, sed videre nunq̃ intermissum, nunq̃ igr̃ resumendũ. Similis est & eorũ vita semper eadẽ, similis & motus perpetuus in eorũ corporibus atq; continuus, ideoq; vnuiuscuiusq; illorũ semper vnus quis nobis multiplex vel accidat vel videat. Prospiciunt res quoq; mutabiles intuitu quopiã non mutato, sicut & quispiam eadem inspectione ad aliquã horæ partem continuata cernit deambulantẽ in rectum, aliter alterq; mutatum, prospectu videlicet non mutato: quo quidem si iudicauerit, illum hic esse, ibi fuisse, illic fore, mutationes eiusmodi non propterea in visione contingent, quin spectaculo cõtingere iudicent. Cap. VII.

QVid ergo? Nonne deum se uidisse reminiscuntur? an potius semper uident quandiu nõ uident, nõ licet eis dicere se uidisse: alioqui hæc eorum conditio foret, qui aliquando uidere desiuerint. Quid ergo neque etiam recordantur se heri uel anno superiore terram circumcurrisse, neq; se heri & iandiu uixisse, & ex quo tempore uiuant? Quinimò semper uiuunt. Quod uero semper idem est semper & unum. Quod autẽ in motione dicitur heri & anno superiore, perinde se habet, ac siquis impetum motumq; uno pede factum partiatur in multa, unumque motum ipse alium aliumq; esse multosq; confingat. Hic etenim unus est motus, penes uero nos mensurantur ut multi: diesq; alii, quoniam & noctes intercidunt. Illic autem cum unus sit dies, quomodo poterunt esse multi? Quapropter neq; superior annus. At uero obiiciet aliquis, non unum, sed aliud itemq; aliud interuallum esse, aliamq; esse & aliam zodiaci portionem. Cur igitur non dicat cælestis anima, hanc iam præterii partem, nunc uero aliam occupo? Pręterea si humana prospiciunt, quomodo non etiam uideant mutationes humanas, atq; alios nunc homines esse? quod si ita, etiam ante alios extitisse aliaq; negotia? Ex quo fit ut habere memoriam uideantur.

Anima

Anima cuiuslibet stellæ cõtemplans ideas principiaq; rerum omnium, habet semper in se certam vniuersi noticiam, siue intellectualem hanc siue rationalem appellare volueris: atque interea per corpus cęleste suum corporalia sentit. Sed quod minima quęque sentiat, interea nec per imaginationem animaduertit. Ideoq; nec in memoria collocat: cũ quia hæc omnia altius iam comprehendit, tum quia apud ipsum nullius sunt momẽti, tum etiam quoniã tandiu iã omnia sentit, vt nihil vltra sensum moueat tanquàm nouũ: veruntamẽ per imaginationem animaduertit ea particularia se sentire, quæ vniuerso sunt apprime necessaria, vt stellæ cælestia elementa. Profecto cum propositum sit cęlestibus animus, non per hanc quidem solum partem vel hucusque tantum vel tandiu dũtaxat moueri, sed contemplari, & simpliciter semperq; moueri. Et cum quolibet in momento earum motio sit perfecta, sintq; animæ illæ certæ pręscriptum in seipsis ordinem vniuersi ita proculdubio euasurum, nulla nimirum eas cura tangit de parte quapiam loci vel temporis aut motus, vel de re vel de quauis re mutabili: itaque neque dum talia sentiunt, imaginationem attentionemq; talibus adhibere coguntur. Nota circularem cæli motum nec esse alterationem, quia nõ mutat formam: nec esse localem, quia non mutat locum: sed esse vitalem, idest proprium vitæ interioris actum pariter & indicium. Nam agere in se moueriq; ex intimis proprium est viuentium: cęlestium vero motus est eiusmodi, quemadmodum in animalibus pulsuum cordisq; motus, nutritioq; in plantis. Cap. VIII.

Forsan uero non est necessarium uel quotcunq; aliquis intuetur commendare memorię, uel illa quæ omnino ex contingenti sequuntur, imaginatione colligere. Item quorum in animo intelligentia cognitioq; rerum certior insidet, siquãdo res eiusmodi sensibus offerantur, non necesse est eos intellectuali notitia prætermissa in id quod particulare sensibileq; obiicitur, intueri: nisi quis opere ipso dispenset aliquid, quod tametsi particulare sit, tamen in ipsa notione totius præcipue includatur. Dico autem de quolibet hoc pacto. Principio nõ esse necessarium, ut quæ uidet aliquis collocet in seipso, quando enim nihil interest, uel nullius est apud ipsum momenti, tunc sensus absq; electione nostra eorum quæ uidentur differẽtia motus, ipse quidem solus id patitur: Anima uero interim id non excipit intra seipsam: quippe cum ea ipsa uisibilium differentia neq; curę sit nobis, neque ad necessitatem uel utilitatem aliam sit collatura. Iam uero quando quis omnino ad seipsum agit, uel ad alia quædã, tunc rerum eiusmodi pręteritarum memoriã minime retinet, quando neq; præsentium quidẽ percipit sensum. Quinetiam non est necessarium ea quæ omnino ex contingenti proueniunt, in imaginatione locari: ac si locentur, non ita collocari, ut custodiantur atq; obseruẽtur: sed eiusmodi rei figuram non afferre consensum, percipere quiuis poterit, si modo quod dicitur, sic acceperit. Dico autem hunc in modum: Si nunquàm principale nobis propositum fuerit, partem aeris hanc impræsentia deinde illam diuidere, dum loco mouemur, uel etiam magis pertransire: profecto nunquam in deambulando hoc ipsum obseruantes cogitaremus. Quandoquidem nisi præcipue nobis decretum esset, tantum prorsus certæ cuiusdam uiæ peragere, liceret autem per aerem nobis percurrere, nũquam curæ nobis foret in quo potissimum stadio terræ sumus, uel quantum iam spatii peregerimus: tum uero si moueri quidem nos oporteret, neq; tamen ad tempus proprie tantum, sed moueri solum. Item neq; actionem aliam prorsus ullam referre soleremus ad tempus, certe nunquàm in memoria tẽpus aliud aliudq; excogitaremus. Id uero ex eo patet potissimum, quoniam quando cogitatio uniuersum id

quod

quod agitur in se habet, confiditq; ita prorsus ut habet effectum iri, haud ulterius singulis quæ fiunt sese adhibet. Præterea quando quispiam idem semper agat, frustra nimirum singula sui operis obseruabit. Si ergo stellæ dum feruntur, sua quædam agunt officia: neq; mouentur, ut hæc ipsa pertranseant, quæ prætergrediuntur, opusq; ipsarum neq; est aspicere quæ pertranseunt, neq; etiam præterire: atq; ipse transitus accidentalis est illis, circa maiora interim occupatis: denique per eadem semper similiq; tenore discurrunt: nimirum apud eas tempus discreta quadam mensura minime computatur, ac etiamsi distinguatur, non necessarium est uel locorum quæ prætereunt, uel temporum memoriam retinere: præsertim cum uitam semper eandem penitus habeant, quando & circa eundem locum perpetuo reuoluuntur, adeo ut earum motio non tam localis quàm uitalis esse uideatur. Quippe cũ animal unum agat in semetipsum in statu quidem quantum pertinet ad externa, in motu uero per uitam in ipso propriam peruigentem. Proinde si quis cælestium motum choreæ similem esse dicat, si modo choreæ aliquando desinenti, tota quidem progressio motionis perfecta erit à principio ad finem usque continuata: imperfecta uero unaquæque erit in parte dinumerata. Sin autem tali choreæ comparetur, quæ sempiterna sit, perfecta semper erit: si autem perfecta semper, non habebit tempus in quo perfecta sit quandoque futura, neque etiam locum, quapropter neque sic etiam appetitum: ideo'que neque temporali neque locali conditione dimetietur: itaque neque horum memoria ulla continget. Præterea ea ratione magis etiam nobis ratio cõfirmabitur: quód scilicet illi uitam agunt beatam in sui ipsorum animis uitam inspicientes, atq; ipsa suarum animarum ad ipsum unum conspiratione, & à se in totum cælum collustratione, tanquam fides in lyra motæ concorditer melodiam in naturali quadam harmonia mirifice concinunt. Atque ita totum cælum uoluitur, partes'que eius ad ipsum, agitatur quidem ipsum aliter & alia aliter, quàmuis ad idem: quippe cum positio quoque illis sit alia, atque uita omnium magis etiam una sit atque persimilis.

Rector mundi Iupiter per unam simplicemq; sui formam omniformem, virtute infinitam infinitorum effectricem videt & efficit infinita, non duobus quidem actibus, sed quo actu videt, eodem efficit, atque vicissim. Absurdum vero foret dictu, eum notitiam rerum ex rebus ipsis colligere. Nam per notitiam res antecedentem, res efficit. Neq; posset infinita comprehendere, si notitiam ex infinitis aucuparetur. Nunc vero non aliter per unam sui formam cõspicit infinita, quàm si Sol per unam sui lucem radios innumerabiles micantes inde conspiciat.

Cap. IX.

IVpiter autem exornans omnia, & moderans & disponens, semper animam regiam mentemq; regiam possidens; & qua ratione unumquodque fiat prouidentiam, & in ea quæ fiunt imperium, item ordine singula certo disponens: præterea circuitus multos euoluens, multos'que inceptos iam ad finem usque perducens, cur non in his omnibus memoriam habeat, recordatus scilicet quot & quales reuolutiones actæ iam fuerint? Rursus'que quemadmodum in posterum

fiant

fiant machinans, & coniiciens, & excogitans: atq; ita maxime omnium memor erit, eoq; magis quò & sapiētior architectus. Quantum igitur ad ipsam reuolutionum memoriam pertinet, etiam per seipsum dubitationem affert plurimam: uidelicet quantus sit numerus, & utrum comprehendatur. Si enim definitus sit, temporarium dabit principium uniuerso: sin uero infinitus, non comprehendit ille rector quot eius opera sint. Nisi forsan dicatur eum in notitia uitaq; unà semper existere, atq; ita infinitum illic esse: & illic consistere unum, nō quidem per cognitionem extrinsecus incidentem, sed re ipsa consistens: quippe cum ipsum sic infinitum semper maneat simul totum, potius autem comitetur conspiciaturq́; non aduentitia notione. Nam quemadmodum infinitum suæ uitæ cognoscit, sic etiam actionem diffusam per uniuersum infinitam esse, præsertim cum sit una, neque tamen ob hoc ipsum, quòd ad uniuersum se conferat.

ORdo vniuersi qui paulatim euoluitur, in materia simul totus est immutabilisq; in vtroque Ioue: tum in primo, qui est intellectus purus, mūdi artifex segregatus: tum in Ioue secundo, qui est intellectualis anima, dux mundi coniunctus. Neuter itaque Iupiter cogitatione discurrit ambiguo more de rebus agendis, præsertim quia anima æterno quodam intuitu suspicit vniuersi ordinem in primo Ioue, tenetq; firmum, totamq; mundi materiā subiectam habet, & intrinsecus eam agitat, ex vna sui vita quasi ex vno cardine cūcta facillime versans, vt merito nihil eius actioni resistat, nulla incidat ambiguitas. Cap. X.

Exornator duplex.

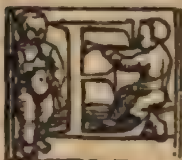

EXornator autem est duplex. Nam alterum quidem uelut artificem dicimus, alterum uero ut animam uniuersi. Et quando nominamus Iouem, aliquando mundi artificem intelligimus, aliquando uero totius mundi ducem. Profecto ab ipso totius architecto quicquid prius dicitur & posterius, procul segregare debemus, unicam ipsi & immutabilem temporis'que expertem uitam attribuentes. At mundi uita quæ hoc ipsum ut ducat in se naturaliter habet, inquisitionem adhuc rationemq́; uidetur exigere: nunquid & ipsa uitam suam in ratiocinatione non habeat, neque in perquirendo quid nam potissimum sit agendum. Iam enim inuentum ordinatum'que est, quid faciendum sit, non quidem per hæc ipsa quæ ordinantur: quæ enim ordinantur, hæc ipsa sunt quæ gignuntur: quod uero hæc agit, est ordo. Id autem est actio animæ dependentis à sapientia permanente: cuius quidem imago est ordo, qui uiget in anima. Cum uero non permutetur illa, necessarium est, hanc quoque non permutari: non enim aliquando quidem illuc suspicit, aliquando uero non suspicit: alioqui si intermiserit, protinus ambiget. Sed enim una est anima unum'que opus. Quod enim ducis unius obtinet dignitatem, semper exuperat, neque aliàs quidem superat, aliàs superatur. Vnde nam plura illic sint, adeo ut pugna illic oriatur, uel ambiguitas. Iam uero gubernator unus semper affectat idem. Quid enim in causa sit, ut aliud rursus'que aliud concupiscat, ita ut in plura distractus ambigere compellatur? Quinetiam etsi existens una mundi anima quoquo modo permutet, tamen non dubitabit. Non enim ex eo quòd mundus multa & partes & oppositiones habet ad partes, ob hoc tamen ambiget quomodo disponatur.

Neq;

Neque enim ab ultimis, neque à partibus exorditur: ſed à primis incipiens & à primo uia quadam ab impedimentis omnino remota per omnia ſe diffundit & ornat. Atque ob hoc ipſum dominatur & ſuperat, quoniam ipſa eadem in eodem opere permanet & ad idem. Sin autem aliud uelit & aliud, unde nam aliud concupiſcet? Deinde ſic affecta quid potius ſit agendum ambiget, atq; ita debilitabitur eius officium in agendo, ſiquidem ratiocinando in agendi ambiguum diſtrahatur.

QVa proportione ſingulę naturæ partium ſingularum in quolibet viuente dependẽt ab vna quadam viuẽtis totius natura communi, eadem omnes mundanorum naturæ ab vna communi totius mundi natura. Sicut ergo viuentis cuiuſque natura in ſe continens naturaliter ſeminales partium effectuumq; naturalium rationes, nec laborat neque conſultat in agendo, neque trãſmutatur dum diuerſa producit, præſertim quoniam agit ex intimis, nec ex multis velut partibus inchoat opus, ſed ex vno velut omnium cardine cũcta deriuat. Ita neque natura mundi cõſultat in opere, vel laborat, vel permutatur: quippe cum ſic ad opus ſe ſuum habeat, ſicut naturam particularem ad ſuum ſe modo dicebamus habere atque etiam multo præſtantius, præſertim quia inſtrumẽtum eſt æternæ infinitæq; ſapiẽtiæ ductum ſemper ad eadem viciſſim eodemq; tenore, totiq; materiæ præſidet. Ars quinetiã quãdo per habitum naturæ ſimilem denique agit ſine conſultatione vel electione, vel attentione iam agit: imò vero ſi tunc ad attentionem eiuſmodi redeat, impeditur ſæpius & aberrat, quaſi attentio talis non pertineat ad naturam.

Cap. XI.

ESt enim gubernatio mundi tanquàm animalis unius. Sed hæc ipſa gubernatio animalis partim tractat extrinſecus atq; partes, partim uero ab intrinſeco regit atq; principio. Medicus quidẽ incipiens ab extrinſeco per parteſq; procedens, incedit ſæpe dubius atque conſultat: natura uero cum ab intimo ducat principio, conſultatione non indiget. Oportet autem mundi totius gubernationem atque gubernatorem in diſpenſando non medici, ſed naturæ more procedere: multo uero magis illic ſeruari ſimplicitatem, quò magis ibi intus comprehenſa ſunt omnia, uelut animalis unius membra. Omnes nanque naturas una natura complectitur: reliquæ uero ſequuntur dependentes inde & prodeuntes, atque ita quaſi pullulantes, quemadmodum naturæ ramorum ab ipſa arboris uniuerſæ natura. Quæ nam igitur ratiocinatio, uel numeratio, uel memoria? Cum adſit ſapientia ſemper & agat & dominetur, atque ſemper eodem tenore gubernet: Non enim ex eo quòd uaria ſunt & diuerſa quæ fiunt, putandum eſt etiam effectorem cum ipſis eorum quæ fiunt mutationibus habere communionem: quatenus enim uaria ſunt quæ fiunt, eatenus effector ipſe eodem tenore conſiſtit. Multa enim ſunt quæ gignuntur in uno quoque etiam animalium naturaliter, neque ſimul omnia. Diuerſæ quidem ætates & in certis temporibus germinationes certæ, uelut cornuum, barbæ, papillarum: item augmenta certa floreſque ætatis. Rurſus præſcripta propagatio prolis qua generantur alia; prioribus interim ſeminariis rationibus nequaquam deficientibus, ſed aliis præterea genitis: quod quidem ex eo patet, quòd in animali inde genito eadem ſeminaria ratio tota'que ſeruatur. Iam uero operæpretium eſt aſſerere, eandem ſapientiam hic uigere, atque hanc eſſe uniuerſalem, uelut mundi ſapientiam conſiſtentem: multam

quidem ac uariam: rursusq; simplicem animalis unius omniũ maximi, quæ quidem ex ipsa operũ multitudine non euadat uaria, sed una ratio sit simulq; omnia: alioqui nisi sit omnia, non erit ipsa, sed potius quædam posteriorum & partium sapientia.

Cogitatio per plura deinceps ordine currens est motus aliquis absoluta noticia carens, atque ob indigentiam, ueritatem, sapientiamq; appetens consummatã: ideo discursio eiusmodi, vel consultatio, vel electio non pertinet ad mentem vel animam mundi rectricem, possidentem ab æuo habitum sapientiæ plenum & integram, cum idearum tum rationum seminalium plenitudinem. Qua quidem plenitudine res futuras anticipat in præsentibus, & quibus modis sint futuræ discernit. Quarum ipsamet est opifex, sola totius suæ materiæ dominans, nec impedimentis obnoxia: ideoq; nec solicita, vel ambigua, vel inquirens, sed natura sua omniformi vniuersum sibi conformans. Cum vero hæc ipsa natura sit intelligentia & voluntas, merito non consilio tractat mundi materias, sed sapientia firma tum naturaliter tum etiam voluntarie fabricante. Cap. XII.

Forsan uero quod eiusmodi est quispiam naturæ opus esse fatebitur. Sed cum in uniuerso sapientia sit, necessario rationis quoque discursiones & memoriam esse putabit. Verum id quidem hominum est, sapere in non sapiendo ponẽtium, putantiumq; idem esse inquirere sapientiam atq; sapere. Nam ratione discurrere quid nã aliud est, q̃ appetere sapientiam, inuenire, ueramq; rationem mentis uere cõpotem. Qui enim ratiocinatur, similis est pulsanti citharã absolute pulsationis gratia, atq; meditanti ad habitũ consequendũ, & omnino discenti gratia cognoscẽdi. Ratiocinator enim id quærit addiscere, quod qui iam habet, est sapiens: quapropter in statu quodã & stabili est sapiẽtia. Testatur id & ipse ratiocinator. Nam cũ primũ inuenit quod optabat, cessat ratiocinari, & in sapientia ipsa positus conquiescit. Si igitur ipsum mundi ducẽ uicẽ habere discẽtium arbitremur, nimirũ rationis discursiones dubitationesq; illi & memoriam tribuemus, cõferenti uidelicet præterita cũ præsentibus & futuris: sin aũt ita potius se habere putemus, quẽadmodum qui cognoscat in statu quodam suum terminũ possidente, merito sapientiã ei potius cõuenire censebimus. Præterea si futura nouit, absurdum enim esset id negare: cur non etiam quomodo futura sint, teneat? Quod si quomodo etiam futura sint nouerit, quid nam amplius opus est ratione peruestigare, ac præterita cũ præsentibus cõparare? Rursus cognitio futurorum, si modo ei concedatur adesse, non utiq; talis erit, qualis inesse uatibus cõsueuit, sed qualis effectoribus ipsis certo scientibus ita fore. Id uero est omniũ autoritatem habentibus, quibus nihil hæsitans, nihil contingit ambiguũ: & quorum sentẽtia cui semel assensit, perpetuo acquiescit. Eadem igitur illic est sapientia de futuris, quæ & de præsentibus secundum statum: id autem est à rationis inuestigatione remotum. Ac nisi futura cognoscat, quæ ipse facturus sit, neque etiam sciet facere: neque ad aliquid spectans efficiet: sed quod forte inciderit, aget: id uero nihil aliud est, quàm casu facere. Permanet igitur qua ratiõe faciet. Ac si permaneat, qua ratiõe faciet, certe nõ faciet aliter quàm designet, quod in eo existit exẽplar. Vno itaq; tenore & eadẽ semper faciet ratione. Non enim nũc quidem aliter

aliter

aliter'ue in posterum: alioqui quidnam prohibebit ab instituto procul errare. Sin autem opus ipsum se differenter habebit, non à seipso quidem hanc differentiam possidebit, sed quatenus seminariis seruiet rationibus: hæ uero ab effectore dependent: quapropter opificiũ seriem ipsam sequitur rationũ. Effector itaq; nullo modo cogitur aberrare, aut ambigere, aut negotiis laborare: quemadmodum nonnulli opinati sunt, putantes gubernatiõem omnium esse laboriosam. Profecto laborare in opere disponendo, nihil aliud esse uidetur, q̃ alienas materias pertractare, idest materias quibus minime dominetur. At quando quis operi dominatur, & solus imperat, qua nã re indigeat, nisi seipso & propria uoluntate, id est aũt sapiẽtia propria: penes enim hunc ita se habentẽ uoluntas est sapientia. Nihil itaq; huic deest ad fabricandum, quando neq; sapientia huic est aduentitia, sed est ipsemet nulla unq̃ re aduẽtitia utens: igitur neq; ratiocinatiõe neq; memoria, hæc enim aduẽtitia sunt.

Mens diuina idearum suarum sigillo imprimit formas animæ mundi adeo vehemẽter, vt non solum figuret supremum animæ, idest intelligentiam, sed etiam medium eius idest imaginationem: & vsque ad infimum eius, idest naturam formarum notas inurat. Formæ siue ratiões rerum seminales in natura sunt vltima quędam vestigia diuinorum, ideo cognitione carent, quàmuis vita non careant: aguntq; in materiam sicut ignis atque similia. Et artificiose quidem, quoniam sunt viuæ quædam expressiones diuinæ cuiusdam intelligentiæ, atque huius verba loquentis. Natura dum agit in materiã pati dicitur non à materia, sed ab anima. Anima vero non tam patitur à mente, q̃ se agit ad ipsam. Cap. XIII.

Ed quo nã eiusmodi sapientia differet à natura? Hoc sane, quòd sapientia quidem primum, natura uero est ultimum. Natura enim sapientiæ imago est: Cumq; postremum animę sit, ultimã quoq; in se rationem habet desuper emicantem. Quemadmodum si dum profundior cera imprimitur, usq; ad alteram eius superficiem penitus figura pertranseat, ubi quidem figura superior perspicua sit: postrema uero uestigium sit obscurum. Ideoq; natura nihil nouit, sed efficit tantum: Tradens enim absq; electione sequenti quod habet, corporeo materialiq; subiecto largitur, talemq; duntaxat actionem habet: quemadmodum & calidum proximo suam exhibet speciem, debilius calidum reddẽs. Hanc ob causam imaginationem natura non habet. Intelligentia uero est imaginatione præstantior. Sed imaginatio inter naturalem figuram intelligẽtiamq; est media: natura enim nullius rei animaduersionem cognitionemq; habet. Imaginatio uero rei peregrinę cognitionem: dat enim imaginanti ut quę patitur, & agnoscat. Hæc autem ipsa progenies atq; actio ex ipso agente dependet. Itaq; mens quidem possidet, anima uero totius semper accipiebat, semperq; accepit: idq; ei uiuere est: & quod in ea apparet, fulgetq; semper est ipsius animæ intelligentis agnitio. Quod autem ab ipsa in superficiem materiæ micat, est natura, in quam entia desinunt, uel ante ipsam, quæ quidem id ipsum præcedit quod apparet. Atq; hæc sunt ordinis intelligibilis ultima: iã enim post hæc sunt quædam entium imitamina. At natura in materiam agens interim patitur aliunde: anima uero hac superior simul'que proxima, faciendo non patitur: mens denique superne consistens in corpora materiam'ue non agit.

NAtura vniuersalis, id est viuifica quædam virtus, animæ mundanæ omnium plena seminum adest corporibus omnibus ex se genitis: non tanquàm qualitas quædam his permixta factaq; horum propria sicut calor aeri, sed tanquam actus animæ quodammodo separatus, separabiliterq; pręsens, sicut aeri lumen. Natura quidem se habet ad animā sicut lumen ad Solem: Forma vero materialis ad naturam sicut calor ad lumē ex lumine genitus in materia. Cap. XIIII.

PRoinde corpora quæ gigni à natura dicuntur, elemēta quidem ex hoc ipso uel hoc ipsum sunt corpora. Animalia uero & plantæ nunquid ad naturam ita se habent, ut eam quasi adiacentem habeant in seipsis? Quemadmodum & aer habet lumen: quo quidem abeunte, aer nihil luminis retinet: sed seorsum quidem extat lumē, seorsum quoq; remanet aer, quasi permixtio his facta non fuerit. An potius ita fit, sicut in igne & calefacto quodam fieri consueuit? Nam abeunte hinc igne, calor aliquis permanet, aliud quiddam existens præter calorem in igne uigentem, euadensq; iam quædam passio calefacti. Profecto formam quidem, quam natura præstat formato, existimandum est alterā quandam præter naturam ipsam, speciem esse. Restat uero quærendum, nunquid etiam aliud quiddam habeat quasi medium inter formatum ipsamq; naturam. Nā quæ potissimum differentia sit inter naturam, atq; eam quam in mundo posuimus sapientiam, satis est dictum.

ACtio animæ mundi intima non tempore trāsigitur paulatim, sed momento tota simul impletur. Extima vero, id est processio quædam virtutis illinc in mundum & ipse mūdi actus temporis successione peragitur. Ipsa igitur propria huius animæ actio non est in tempore, sed tempus generat in materia. Cap. XV.

ILlud autem circa hæc omnia quæ modo diximus, dubitari facile potest. Si enim æternitas quidem est circa mentem, tempus autem circa animam, siquidem diximus naturam temporis circa animæ actionem uersari, & ab ipsa pendere: quo nam modo fieri potest, ut diuiso tempore pręteritumq; habente, non simul & actio diuidatur, conuersaq; ad præteritum in anima mundi memoriam faciat. Iam uero in æternitate quidem, identitatem, in tempore autem, diuersitatem collocare debemus: alioqui æternitas idem erit & tempus: si modo actionibus animę mutationem auferamus. An forte animas quidem nostras cum mutationem admittant, tum aliam, tum indigentiam tanquam in tempore esse dicemus? Animam uero totius generare quidem tempus, neque tamen esse in tempore. Sed esto quidem non sit in tempore. Quid nam igitur in causa est, ut ipsa generet tempus, nō autem æternitatem? Forte quoniam quæ generat, non sunt sempiterna, sed tempore comprehensa: quando neq; ipsæ quidem animæ sunt in tempore, sed passiones earum qualescunque sint, atq; opera. Sempiternæ nanque sunt animæ, atq; tempus posterius est. Et quod est in tempore, minus est tempore. Oportet enim quod in tempore est, à tempore comprehendi: quemadmodum ille inquit, quod in loco est atq; numero.

FOrmæ rerum quę in materia distant inter se loco, in anima mundi distant differētia tantum inter se formali. Item quę in materia priora sunt inter se tempore atque posteriora

in

in anima solo quodam ordine discrepant, quo aliis alia cedunt potius quàm succedant. Est enim anima per essentiam omniformem ordo quidam specialis & firmus futuri ordinis vniuersi exemplar pariter & effector: & quantum in se est, efficere potest simul omnia, si materia posset simul omnia capere. Moueri quidem dicitur anima hæc ad bonū, qua ratione per mediam mentem ad illud appetendo conuertitur. Mens vero in bono quiescere, quoniam nullo ad id medio vtitur. Mundus vero circa animam, imò intra animam tempore voluitur. Plotinus in libro de Tempore etsi non ponit tempus motumq; in anima mundi superiore: ponit tamen in anima eiusdem inferiore, idest in vestigio superioris atque natura: non quia formas acquirat vllas vel amittat, sed quia formæ in ea quædam quasi è somno statutis temporibus prodeunt in vigiliam.

Cap. XVI.

Aeterum si in ea designatum est hoc post illud, & prius atq; posterius suorum operum: & si ipsa facit in tempore etiam annuit in futurum. Si autem hoc ita se habet, annuit etiam in præteritum. Forsan uero potius in his quæ fiunt, & prius est & præteritum, in ipsa uero nequaquàm: sed rationes omnes simul, ut diximus. Quæ quidem non simul sunt in operibus tempore, quando neq; etiam loco simul. Quamuis in ratiōibus simul loco sint uelut manus & pedes in seminario: in rebus autem sensui patentibus hæc loco seorsum disposita sunt. Etsi in seminario alia quadam ratione separata dicuntur, ideoq; prius etiam alia ratiōe. Profecto quod seorsum dicitur, alteritate quadam seorsum esse censebitur. Quod autem prius dicitur, quo nam pacto? Nisi ordinator ipse sic imperet. imperans uero edicet idipsum, scilicet hoc esto post illud. Nam cur non simul omnia erūt? Sed certe si aliud quiddam ordinator esset atq; ordo, sic res ageretur quasi dicendo: sin autem imperator ipse præsidens, ordo primus existit, non dicit ultra, sed facit tantum hoc post illud efficiens. Si enim dicat, spectans ordinem dicet: quapropter aliud quiddam sic erit præter ordinem. Qua igitur ratione est idem? Quoniam ordinator nō est materia simul atq; species, sed species ipsa duntaxat: atq; potestas & actus secundus post mentē erit anima. Quod autem dicitur hoc post illud ipsis operibus accidit, habere simul omnia nō ualentibus. Venerandum enim quiddam est & anima talis, scilicet qualis & circulus centro accommodatissimus statim post centrum adauctus interuallumq; indistans. Sic enim singula disponuntur, ac siquis ipsum bonum pro centro posuerit, mentem uero uelut immobilem circulum adhibuerit: sed animam uelut mobilem addiderit circulum, motum in quam per appetitum. Mens enim proxime subitoq; bonum habet atq; concepit: anima uero id quod etiam est superius, appetit. At mundi sphæra habens animam ea conditione appetentem, nimirum qua ratione naturaliter appetere potest, mouetur. Sic uero natura comparatum est, qua corpus ualeat naturaliter idipsum, extra quod est, appetere. Hoc autem est circunfundere sese illi, & undiq; circuncurrere: quo efficitur, ut moueatur in orbem.

IN anima mundi non est ambigua cōsultatio temporalisq; discursio: quia quod optimum est in ea, ab æuo semper cæteris suis viribus dominatur. Est tamen in nostra: quoniam è multis partibus viribusq; nostris nunc vna tunc alia dominatur. Item quia & ignorantes sumus, tum etiā quoniā plurimis indigemus, tum denique quia plurimæ nobis ab externis incidunt passiones. Vis in nobis rationalis etsi non est ipsâ natura debilis, ac etiamsi nō sit cæca, tamē ab irratiōali aliquādo superaī. Et quia hęc quieta est, illa vero turbulēta. Et quia hæc est vnica, illa vero multiplex. Homo pessimus similis est populari gubernationi pessimę: minus vero malus, populari minus malæ. Bonus, optimatum gubernationi: optimus, regno.

Pessimum forsan diceret aliquis similem esse tyranno. Cap. XVII.

T quo nam modo non etiã in nobis intelligentiæ illæ quæ sunt ipsius animæ atq; rationes ita se habent? Sed hic secundum tempus est posterius, quæstiones'que hic oriuntur. An quia multa sunt in nobis quæ dominantur atq; mouentur, neq; unicum imperat? An etiam quia aliud atq; aliud ad usum atq; ad præsens succurrit, non definitum in seipso, sed ad aliud semper atque aliud extrinsecum pertinens? Itaq; & consilium aliud, quod & pro temporis opportunitate, quando necessitas postulat, nobis adest: præterea tum hoc tum illud extrinsecus accidit. Quinetiam ex eo quod multa dominantur in nobis, necessarium est multas quoq; imaginationes accidere & peregrinas & nouas, aliis circa alia: unde & alia impedimento sunt aliis ad motionis actionisq; expeditionem. Quando enim uis concupiscendi mouetur, suboritur eiusmodi nobis imaginatio, quæ quasi quidam sensus nuntiat defertq; passionem, requirens scilicet ut animus obsecundet concupiscentiæ, eiq; ad uotum suppeditet. Tum uero animus sic affectus, necessario in controuersiam trahitur, siue obsecundet & suggerat, siue repugnet. Atqui & uis irascendi irritans ad iniuriam propulsandam, quoties incitatur, eadem nobis infert. Proinde indigentiæ passionesq; corporis uarias nobis opiniones inducunt. Rursus ignoratio bonorum defectusq; inueniendi, quod in iudicando definiat, ubi animus huc atque illuc distrahitur, atque ex horum commixtione alia resultantia ad idem pertinent: tametsi quod optimum est in nobis, alia opinatur quàm communis ipsius defectio opinionum'que diuersitas. Ab eo autem quod est optimum recta ratio in nostrum commune traducta ob hoc ipsum degenerat, quod in ipso commixto debilis iam euadit, cum tamen suapte natura non sit debilis. Sed quemadmodum in plurima contionis turba uel consultor omnium optimus in orando non persuadet, sed deteriores potius ex ipso interturbantium uociferantium'que numero superant: ille uero sedet quietus, nihil impetrare potens, utpote qui tumultu deteriorum est superatus. Est enim in quouis deterrimo commune quiddam, & ex cunctis coaceruatus homo deterrimæ cuiusdam gubernationis more. In homine autem medio sic se habet, quasi in ciuitate, in qua quiddam aliquanto melius dominatur: ubi profecto popularis quædam gubernatio est non omnis expers obedientiæ. At in homine etiam meliore uitæ species est optimatum gubernationi persimilis: quippe cum ipsum iam quod in homine commune dicitur aufugiat, melioribusq; obtemperet. In optimo denique etiam à communi se separante unus est princeps, à quo quidem in alia ordo profertur. Quasi duplex in nobis sit ciuitas: quarum altera quidem sit superior, altera uero sit inferior, ad superioris similitudinem exornata. Dictum est autem, in ipsa quidem anima mundi unum idem'que semper & similiter imperare: in aliis uero se aliter rem habere, huiusq; rei assignatæ sunt causæ. Sed de his hactenus.

Sicut

Sicut ex Sole micat lumen ab eo inseparabile, quod non fit aeris propria qualitas: sed à lumine generat calor propria iam aeris: sic ab anima nostra emicat viuificus actus: qui non fit quidem propria corpori qualitas, sed generat vitale aliquid in corpore factum iam corpori proprium. Anima quidem substãtia est & vita. Actus ille suus inseparabilis, substantiale aliquid est & viuificũ. Qualitas hinc tributa corpori, accidẽtale quiddã est & quasi vitale. Actum illum appellamus idolum animę, in quo sensus est vegetalisq; natura. Qualitatem vero illam imaginem animę nominamus & vmbram. Ex hac & corpore fit compositũ, in quo voluptates doloresq; sunt corporales: quarum passionum sensus ad idolum animamq; perueniunt, passiones vero nequaquàm. Superior comparatio magis propria fuerit, si idolum animę ab anima non seiunctum comparauerimus radio visuali ab oculo non disiuncto. Qui siquando ab oculo rubente processerit, ruborem aspicienti procreabit in oculo: cui similem esse dixeris vmbram animę in corpore resultantem. Cap. XVIII.

Reliquum est inuestigare, utrũ corpus habeat aliquid in seipso, atq; ita anima præsente uiuat, ut iam propriũ aliquid in se possideat: an quicquid habet, sit ipsa natura, idq; sit quod se communicat corpori, ipsa scilicet natura duntaxat. Forsan uero corpus ipsum, in quo anima est atq; natura, non oportet esse tale, quale prorsus inanimatum, uel qualis aer illuminatus, sed tanquam calefactus aer. Sic utiq; animalium plantarumq; corpora quasi umbram animæ in se habent. Itaque dolores uoluptatesq; corporeæ circa corpus tale uersantur. Nobis uero talis corporis cruciatus uoluptasq; eiusmodi in cognitionem peruenit passionis expertem: nobis inquam, idest alteri animæ: quasi corpus eiusmodi nõ alienum à nobis sit, sed nostrum. Quapropter & nobis curæ est, quasi sit nostrum. Neq; enim hoc ipsi sumus: neque ab hoc nos segregati, sed dependet ex nobis hoc, nobisq; appendet. Nos autem per id quod est principale censemur: nostrum uero simul & hoc est aliter. Quamobrem tum dolore afflicti, tum uoluptate permulcti eiusmodi corporis curam habemus: & quo ipsi debiliores sumus, eo diligentius & curamus: & tanto colimus accuratius, quanto minus ab eo nos segregamus. Sed hoc ipsum quod in nobis est pręstantissimum, quo & homines sumus, quasi in corpus tale submergimus. Profecto putandum non est, passiones eiusmodi omnino ad animam pertinere, sed ad corpus tale & commune quiddam atq; coniunctum. Quando enim unum aliquid est duntaxat, quasi sibi ipsi sufficit. Velut si corpus solum sit atque inanimatum, quid nam patietur? Si enim diuidatur, non tam ad ipsum quàm ad unionem quæ in eo est, passio eiusmodi pertinet. Anima quinetiam sola diuisionem passionem'que patitur nullam: & ita se habens, totum hoc aufugit. At uero quoties duo quædam unum esse contendunt, atque ita unione utuntur extranea, nimirum sæpe ex eo quòd unum permanere non permittuntur, doloris initium subeunt. Dico autem duo, non si duo in unum corpora coeant, una enim in his est natura: sed quando diuersa natura cum diuersa natura alioq; genere commercium inire conatur: & quod deterius est, à meliore aliquid suscipit: neq; ipsum quidẽ potest accipere, sed eius duntaxat uestigium. Atq; ita id totum duo est, fitq; unum: euadens profecto medium inter id quod erat ante, atq; id quod assequi nequit, iam in difficultate positum: quippe cum commercium infelix

instabileq; inierit: semper in diuersa distractum. Siquidem sursum uicissim deorsum'ue reuoluitur. Ac cum ad inferiora delabitur, suum nuntiat cruciatum: & cum aliquanto uergit superius, communionis suscitat appetitum.

Passio dissolutiua vel voluptas instaurativa non fit in sensu & anima: sed in corpore, per animæ præsentiam quasi vitaliter iam affecto: in sensu autē & anima fit perceptio passionis illius minime patiens. Duobus quasi nodis anima cum corpore deuincitur. Vnus quidem vergit ad animam, idest viuificus eius actus emicans erga corpus. Alter vero declinat ad corpus, idest qualitas ipsa quasi vitalis per hunc actum infusa corpori, itaque corpus sic affectum atque sic alligatum animæ, ad animam pertinet, fitq; nostrum. Id ergo curamus: & quando motio huic incidit dissolutoria vel instauratoria, passionem hanc sensu percipientes, ad ipsam vel vitandam inclinamur, vel prosequēdam. Si in anima sentiente fieret peremptoria passio, & impediretur sensus atque iudicium: & in quo membro præcipue fit passio, non discerneret. Anima enim indiuidua simul est in quolibet tota. Si igitur patiatur ipsa passio vbique totam ani nam occuparet.

Anima cum corpore duobus deuincitur nodis.

Cap. XIX.

ID igitur est quod traditur de uoluptatis dolorisq; natura. Vbi dicitur dolorem esse quandam dissolutionis perceptionem, dū uidelicet corpus animæ expoliatur imagine: uoluptatem uero perceptionem in animali: ubi rursus imago animæ instauratur in corpore, ibi quidem passio est. Cognitio uero in anima sensuali, uidelicet ipsa uicinitate passionem persentiente eiq; nuntiante, in quod sensus deniq; desinūt. Illud quidem est cruciatum, cruciatum inquam idest passum, uelut in sectione, secto quidem corpore, diuisio spectat ad molem: afflictio uero ad molem, quæ non solū sit moles, sed eiusmodi moles. Similiter de combustione dicendum. Anima uero sentit quasi per contiguam animaduertēs uicinitatem. Tota uero passionem sentit ibi nascentem: ipsa quidem minime patiens. Sentiens nanq; tota, illic esse pronuntiat passionem, ubi percussio fit & afflictio. Sin autem pateretur ipsa, cum tota in uniuerso sit corpore, neq; diceret, neq; renuntiaret ubi potissimum passio inferatur: sed pateretur quidem dolorem tota, & undiq; penitus angeretur: neq; iudicaret, neq; declararet locum passionis determinatum: imò uero ubicunq; est, ibi etiam diceret: est autem ubiq;. Nunc uero contra contingit. Nam dolet digitus, & dolet homo ob id ipsum, quoniam hominis digitus angitur. Dicitur autem homo dolere digitum, quemadmodū & homo glaucus per colorem in oculo glaucum appellatur. Illud itaq; quod patitur, etiam cruciatur. Nisi quis forte una quadam notione cruciatum unà cum sensu statim consequente comprehendat. Ita uero comprehendens, id plane significat, scilicet dolorem esse quodammodo, dolorem non latere sensum. Veruntamen nullo modo dicendum, sensum ipsum esse dolorem, sed doloris perceptionem. Cum uero cognitio sit, nimirum esse passionis expertem, ut & cognoscat plane, & syncere denuntiet. Nuntius enim in passione positus, dum occupatus est passione, uel nihil omnino nuntiat, uel falsus nuntius aduenit.

Sicut in corpore leui est stimulus ad ascēsum, in radice ad humorem, in folio ad calorem: sic in corpore per animam quasi vitaliter iam affecto insurgunt naturalia quædam incitamenta: pro indigētia quidem, ad impletionem: pro repletione, ad euacuationem: pro alteratione nimia, ad oppositam. Natura interim vegetalis, quæ vitalem in corpore affectionem genuit & conseruat, patiente tali corpore, laborat dum conatur, & agit intentius circa conseruandam vel instaurandam affectionem in corpore naturalem. Quo quidem conatu dicitur concupiscentia illa quæ exordiebatur in corpore tali, adolescere in natura. Dum vero

natura hæc agit obnixius, peruenit perceptio passionis in sensum, atque hinc ad imaginationem atque iudicium. Cap. XX.

Onsequens est præterea, corporearum cupiditatum principium fieri ex eo quod ita est commune, & tali quadam natura corporea. Neq; enim corpori quomodocunq; se habenti attribuendum est initium appetendi & impensius prosequendi. Neq; putandum est animã ipsam affectare salsa uel dulcia, sed potius id quod corpus quidem est: nititur autem non solum corpus esse, sed plus sibi quàm anima uendicat motionum, atq; ob uendicationẽ eiusmodi in multa transferri compellitur. Quapropter ita quidem affectum salsa, ita uero dulcia concupiscit: item humefieri, rursusq; calefieri, quorum nihil sibi curę futurum est, si solum fuerit. Quemadmodum uero illic ex dolore cognitio nata est, animaq́; studens ab inferente passionem corpus abducere, uertit in fugã. Quod etiam admonuit quod primo sustinuit passionem, dum ipsum quoq; in ipsa contractione quodammodo fugeret. Ita & hic sensus quidam perdiscit, & anima quæ prope est, quam utiq; naturam dicimus uestigium uitæ corpori tribuentem. Igitur natura quidem concupiscentiam reportat iam adultam, uelut finem concupiscentiæ in tali corpore iam exorsæ: sensus autem imaginationem, per quam anima iam cuius est prosequi: uel prosequitur atq; suggerit, uel repugnat & abstinet. Neq; consentit uel exordienti concupiscentiam, uel ei quod post eiusmodi exordium concupiscit. Verum cur nam duas concupiscentias ponimus? Non autem solum tale quoddam corpus esse quod appetat. Profecto si aliud est natura, aliud uero corpus tale à natura iam effectum: est enim natura antequàm tale corpus efficiatur, cum ipsa corpus efficiat tale, fingens ipsum atq; formans: necessarium est neq; animam ipsam inchoare cupiditatem, sed tale quoddam corpus quod & patitur talia quædam: & quando dolet, contraria eorum quæ patitur appetit, tum ex languore oblectamentum, tum saturitatem ex indigentia. Naturam uero ceu matrem quasi coniectantem desideria patientis conari, necesse est dirigere, & ad seipsam id reuocare, ac remedia languoribus quæritantem ob inquisitionem eiusmodi, cum patientis cupiditate coniungi, atq; ita affectionem hanc ab illo ad animam penetrare. Quamobrem dicet quispiam, corpus quidem tale appetere suapte natura: forsan uidelicet quantum spectat ad appetitionis properationis'que incitamentum: naturam uero ex alio, & propter aliud affectare: at animam uelut aliam esse quæ uel obsequitur, uel potius aduersatur.

INcitamentũ ad cõcupiscenda oblectamẽta corporea nõ oritur in ipsa animę virtute cõcupiscẽte, sed in corpore tali, idest per animã affecto vitaliter. Id sanè cõijcimus: Primo, quia cum in corpore tali sit indigentia simul atque passio, merito appetitus hinc incitãtur. Secundo, quoniã quatenus aliter se habet corpus tale pro differentia ætatũ, valetudinis, habitus, loci, tẽporis, eatenus diuersi surrepũt appetitus. Virtus aũt concupiscẽdi in anima permanẽs nõ permutat̃. Tertio, quia nonnunq̃ in tali corpore stimulus aliquis est ad aliqud, ad q̃d nõ statim vis ipsa concupiscẽdi se dirigit. Quarto, si etiã mox ad hoc intẽderit, nõ tñ animus semper hoc admittit. Quinto, surgit sæpe in corpore deprauato stimulus ad aliquid naturæ

minime consentaneum, vt ad cinerem comedendum: quod natura corporeæ habitudinis moderatrix non adsciscit, neque coaptat corpori, neque sibi. Denique nec impletur nec euacuatur, nec quomodolibet alteratur vis ipsa concupiscendi animæ in sua eius've idolo, sed corpus tale. Hinc igitur non inde appetitus ad talia suscitantur. Cap. XXI.

Esse uero corpus tale circa quod sit principium appetendi, testantur insuper differentes ætates. Alii nanq; sunt appetitus corporei puerorum, adolescentum alii, aliiq; uirorũ: item bene uel male ualentium, dum ipsa concupiscendi uirtus eadem interea permanet. Constat itaq; corporeum quiddam esse, corpus inquã tale, quod dum modis plurimis permutatur, incitat similiter quamplurimos appetitus. Declaratur idẽ, quod non ubiq; in huiusmodi incitamentis simul excitatur omnis concupiscentia: cum tamen corporea incitatio sæpe ad finẽ usq; perduret. Præterea quòd & antequã ratio id deliberet, sæpe animus non uult comedere aut bibere, dum ad hæc concupiscentia uehemens impellit, quãtum est in tali quodã corpore. Quinetiam quòd natura sæpe id ad quòd tale corpus incitat uel adsciscit, non adsciscit ipsa, neq; uult in naturæ sedem adducere, quasi oblectamentum eiusmodi naturæ non congruat: & quasi naturæ ipsius sit statuere, quid naturæ consentaneum sit, quid non consentaneum. Siquis autem ad prius illud obiiciat, sufficere corpus aliquando factum differens, differentes concupiscentias uirtuti cõcupiscendi suggerere: Haudquaquam dicit sufficienter, quantum spectat ad id quòd alio patiente, hæc ipsa uirtus aliter alterius causa cupiditates habeat differentes: quando neq; ipsa est, cui ex necessitate suggeritur. Non enim ad ipsam uim concupiscendi pertinet nutriri, uel calefieri, uel humefieri, uel permutari, uel euacuatiõe leuari, uel saturitate repleri: sed ad tale corpus hæc omnia pertinent.

TErra cum animalia generet sitq; animalis mundani membrum & necessarium & minime contemnendum, est animal intellectuale atque diuinum, habetq; sensum. Nam in anima vis iudiciaria viget, quæ cõiũcta corpori suo percipit & iudicat sui corporis passiones: id autem est sentire. Quanq̃ Plotinus & multi vnicuique elementorum suam tribuunt animam. Poterit tamen aliquis forsan non absurde dicere, sphęras quidem cælestes, quia & immutabiles sunt, & permanent in seipsis inuicem non confusę, animas inter se distinctas habere. Elementa vero quoniam compositi gratia instituta sunt, & in seipsis permutantur, & inuicem confunduntur, suntq; in globum vnum redacta, numerisq; competentibus in formam vnam concorditer colligata, vnicam cunctorum animam possidere, vni eorum materię complexioniq; humorum quasi quatuor prorsus accommodatam, vigentem in aere & igne q̃plurimum. Per hæc in aqua simul atque terra, cuius virtute vitalem vim composita etiam illa reportent: in quibus elementorum portiones simili quadam ad totum proportione ligãtur: in terra quidem & aqua, animalia manifesta: in aere vero dæmones, habentes corpora connexa similiter, quàmuis tenuia nobisq; occulta. Cap. XXII.

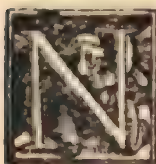

NVnquid etiam in plãtis aliud quidem est quod quasi proprium earum corporibus inseratur, aliud uero quod suppeditet: quod in nobis quidem dicitur concupiscendi uirtus, in illis uero dicitur uegetalis. Forsan uero in terra quidem est eiusmodi uirtus, cum anima sit in ipsa: in plãtis autẽ est quod ab hac uirtute procedit. Opportune uero quispiam prius interrogabit, quæ nam anima sit in terra. Vtrum ex ipsa uniuersi sphæra, quam Plato solam primo animare uidetur, uelut fulgor aliquis micet in terram: an potius dicendum sit, Platonem terræ animã tribuere, qualem stellis: ubi rursus ait, terram esse primam antiquissimamq;

deorum

deorum omnium, qui cælo clauduntur. Quo enim pacto terra poterit iudicari dea, nisi habuerit animam? Vnde contingit, ut difficile sit inuētu, qua res hęc ratione se habeat: atq; maior uel certe non minor ex Platonis dictis ambiguitas oriatur. Sed certe imprimis quo nam pacto sententiam rationi consentaneam inuestigare poterimus? Principio terram habere animam uegetalem, per ea quę ex ipsa nascuntur, coniectare quis poterit. Quòd si animalia etiam multa ex terra generari uidentur, quid nam prohibet eam esse animal iudicare? Cum uero tam ingēs animal sit, neque exigua quędā mundi portio: cur non etiam habere mentem, atque ita deum esse dicamus? Iam uerò si quamlibet stellā esse dicimus animal, quid prohibet terram quoque, cum sit totius animalis pars, animal confiteri? Non enim putandū est eam extrinsecus quidē ab aliena anima contineri, intrinsecus uero animam non habere, quasi ipsa sola animam habere propriam nequeat. Cur enim ignea quidē possint, terrenum uero non possit? Nempe utrunque corpus est: neq; ibi sunt uenæ, nerui, carnes, sanguis, humor. Tametsi terra est maiori admodum uarietate munita, ex omnibusq; corporibus constituitur. Siquis autem obiiciat, quòd inepta sit ad motum: id quidem dicere quis poterit ex eo duntaxat, quòd è loco proprio non moueatur: quęret & aliquis, quomodo terra sentire possit. Quæremus & nos similiter, quo pacto sentire possint stellæ. Iam uero neque carnium est sentire: neque omnino tribuendum est animæ corpus, ut inde sentiat: sed corpori potius anima tribuēda, ut sit corpus, atq; seruetur. Profecto cū anima uim iudiciariam habeat, habet & facultatē, per quam dum spectat in corpus, de passionibus illius ualeat iudicare. Quę nam uero passiones sunt terræ? Quorum'ue iudicia? Præterea plantæ quatenus terrę aliquid sunt, non sentiunt. Quorum nā igitur sunt sensus? Et per quę fiunt? An forte non audendum est asserere absq; instrumentis fieri sensus? Itē ad quē usum sensus terræ conducit? Non enim ad cognitionē. Sufficit enim forte cognitio, quæ consistit in sapientia, quibus ex actu sentiendi nulla est prouentura utilitas. An forte hoc quispiam nō concesserit. Est enim & præter utilitatem in rebus quæ sentiuntur cognitio quædam à Musis non aliena: uelut Solis & siderum reliquorū, cęliq; & terrę spectaculū: hęc enim spectare per seipsum etiam est iocundum. Hoc igitur in sequentibus erit cōsiderandum: Impræsentia uero rursus inuestigandum, num insint terræ sensus, & quorum animalium sit sentire, & qua id rōne fiat. Forsan uero necessarium prius est, quæ sunt dubitata resumere, & communiter intelligere. Nunquid absq; instrumentis sensus effici ualeat: et num utilitatis gratia instituti sint sensus, etiam siquid aliud ex his accidat præter usum.

SEntire nō est simpliciter cognoscere sensibilia, sed per passiones siue impressiones quasdam factas vel à rebus sentiēdis prope animam, vel ab anima circa eas. Anima ab omni corpore separata sicut in se viuit, sic ad se conuersa per formas sibi insitas à diuinis diuina cognoscit, per'que illa velut principia comprehendit & sensibilia. Neque tamen hoc est senure: nequit enim sentire tunc corporalia: quia nullam habet cum eis proportionem, per quam impressio vlla, vel expressio inter hanc & illa fiat. Sed quando corpori coniuncta

coniuncta est, spiritu vtitur vt instrumēto quodam medio inter eam atque externa, proportionem inter vtraque facientia, in quo qualitates vel passiones extrinsecus venientes in speciem spiritalem puramq; euadunt animæq; propinquam, adeo vt per hanc anima formas excitet sensibilium in se latentes, quæ quidem excitatio est sentire. Id vero totum diligentius in libro Theophrasti de Anima vnà cum Prisciano & Iamblicho declaramus. Cap. XXIII.

Sserendum est itaq; , sensum circa sensibilia esse perceptionem in anima uel animali: perceptionem inquam in uirtute adhærentem corporibus qualitatem percipiente, speciemq; illorum sibi quodammodo figurante. Si ita est, uel anima sola in seipsa permanēs sensibilia, aut cum alio potius apprehendet. Sola uero & in seipsa uiuens quo nam pacto poterit? Dum enim in seipsa est, similiter quæ in seipsa sunt percipit, solaq; intelligentia utitur. Quod si tunc & alia percipit, oportet prius etiam hæc habuisse, siue similem his effectam, siue congredientem alicui aliquando facto persimili. Similem quidem his eam effici in seipsa manentem, est impossibile. Qua enim conditione signum simile possit lineæ fieri? Quando neq; intelligibilis quidem linea sensibili lineæ congruere ualeat. Neque ignis uel homo intelligibilis, sensibili, uel igni uel homini: siquidem neq; ipsa quidem natura quæ generat hominem, in idem cum homine genito concurrere ualet. Iam uero si anima secum ipsa uiuens possit sensibile intueri, inde mox in cognitionem intelligibilis dirigetur, subterfugiente eam sensibili, non habentem uidelicet quo excipiat ipsum. Quandoquidem & cum anima uisibile quiddam prospicit eminus: quàmuis maxime tanquàm species in animam ueniat, tamen quod exorditur penes animam uelut impartibile, desinit in subiectum colorem atq; figuram, quantū id sit ibi discernens. Non igitur oportet sola hæc adesse, scilicet quod extrinsecus est, & animam, sic enim nulla hic passio fieret: sed oportet tertiū quiddam esse, quod sit passurum, id autem est, quod accipiet formam. Oportet itaque hoc unà cum sensibili in quadam passionis communione, & in una materia conuenire: & hoc quidem pati, aliud uero quiddam cognoscere passionem, talemq; fieri passionem, ut seruet quidem nonnihil efficientis, non tamen sit idem. Verum id quod patitur tanquam medium quiddam inter passionis autorem atq; animam, habere passionem inter sensibile & intelligibile mediam: quod quidem congrua utrinque proportione inter se extrema conciliet, sit'que acceptor simul & nuntius: quippe cum commode reddi possit utrique consimile. Cum enim cognitionis alicuius instrumentum sit, oportet neq; cognoscenti, neque cognoscendo idem esse, sed facile admodum utriq; simile fieri: externo quidem obiecto propterea quòd patiatur, intimæ uero uirtuti, quia species quædam sit eiusmodi passio. Quamobrem si recte loquimur, oportet sensus per instrumenta corporea fieri. Hoc enim & ei consequēs est quod diximus, animam si omnino sit extra corpus, nullum sensibile percepturam. Instrumentum uero necesse est aut totū corpus esse, uel membrum aliquod ad certum opus determinatum, uelut in tactu atq; uisu uidemus accidere. Tum uero facile quiuis aspiciet artificum instrumenta media inter iudicantes atque iudicata, significantiaq; iudicanti subiectarum

rerum

rerum proprietatem. Regula enim accommodata rectitudini, tum quæ eſt in animo, tum quæ eſt in ligno, recteq; in medio poſita, iudici dat iudicandi operis facultatem. Alterius uero diſputationis eſſet inquirere, utrum coniungere prorſus oporteat inſtrumēto id quod eſt iudicandum: an etiam per aliquod medium procul à re ſentiēda diſtante fiat ſenſus, ceu ſi ignis ſit procul à carne medio nihil patiente. Vel ſicut ſi uacuum quiddam ſit medium inter uiſum atq; colorem: nunquid uideri poſſit inſtrumento præſente potentię. Conſtat autem ſenſum ad animam pertinere in corpore duntaxat uiuentem, atque per corpus expleri.

CVm animam corpori coniunctam neceſſario conſequatur ſenſus, animæ ſphærarum, ſtellarum, mundi, ſentiunt. Mundus ſentit per aliam ſui partem, viciſſim partē aliam: itē per totum partes. Præterea totius habitudinem quaſi quodam ſui conſenſu ſentit. Per ampliſſimam ſphæram præcipue quaſi per oculum intus omnia cōtuetur. ſi enim tu per oculum tuum, quoniam animatus eſt & diaphanus atque lucidus, q̄plurima vides, ac per radiū eius ad cæleſtia procedentem cæleſtia ſuſpicis: cur non & mundus per cæleſtem oculum ſuum viuum, perſpicuū, lucidū, radiosq; ſuos ad omnia diffundētem, omnia cernat? XXIIII.

SEd nunquid utilitatis ſolius gratia tributus à natura ſit ſenſus, ita eſt indagandum. Profecto ſi animæ, dum ſola uiuit, ſenſus minime conuenit, ſed unà cum corpore adhibentur & ſenſus, nimirum propter ipſum corpus ex quo & ſenſus prodeunt, ac propter corporis ſocietatem datus eſt ſenſus: ſiue ex neceſſitate aliqua conſequatur, dum quicquid patitur corpus, modo ſit paſſio uehemens, ad animam uſque pertranſit: ſiue prouiſum ſit, quo uidelicet caueatur, antequàm paſſio uſqueadeo inualeſcat ut perdat: uel priusq̄ nimis propinquet, quod paſſiōem infert. Quod ſi ita eſt, gratia uſus dati ſunt ſenſus. Etſi enim ad notitiam dati ſint, non ei qui cognitionem poſſideat ita ſunt dati, ſed ignaro ob infortunium, & obliuioſo ut quandoque reminiſcatur: ſic utique ei qui neque egeat, neque obliuiſcatur, minime fuerint attributi. Verum ſi id ita ſe habeat, non ſolum conſiderandum erit nobis de terra, ſed de omnibus ſtellis, præſertim de toto cælo atque mundo: partibus enim ad partes, quibus & pati contingit ſecundum præſentem rationem ſenſus quoque conueniet. Toti uero ad ſeipſum, quisnam ſenſus inerit? Cum ad ſeipſum paſſionis ubique ſit expers. Etenim ſi oportet aliud quidem eſſe ſentientis inſtrumentum, aliud uero præter inſtrumentum id eſſe quod ſentitur, uniuerſum uero eſt & totum: nimirum non erit in eo aliud quidem per quod efficiatur ſenſus, aliud uero quod ſenſu percipiatur. Cæterum oportet ei conſenſum quidem ſuiipſius quendam tribuere, quemadmodum & nos quendam noſtri conſenſum in nobis habemus: ſenſum uero qui ſemper intendatur in aliud, minime. Quoniam & nos quando præter habitum naturalem aliquid ſingulatim in corpore noſtro percipimus, accedens quiddam ab externis tunc attingimus. Verum quemadmodum in nobis non ſolum externorum eſt apprehenſio, uerum parti etiam erga partem: quid nam prohibet mundum etiam per inerraticam regionem erraticam intueri, per'que hanc proſpicere terram, & quæ in terra ſunt contueri. Quòd ſi hæc differentes ab aliis paſſiones

nes habent, nihil prohibet differentes quoq; sensus habere. Præterea uisionem inerraticæ regionis non solum esse secundum seipsam, uerumetiam hanc ipsam regionem esse quasi oculum, ea quæ uidet totius animæ nuntiantem. Etsi enim passiones alias non admittit, quid tamen obstat quo minus uideat tanquàm oculus, cum sit lucidum quiddam & animatum? Sed hic obstare Plato uidebitur, dicens cælum oculis non egere. Verum & si nihil relictum est extra uidendum, ideoq; non eiusmodi indiguit oculis, attamen intus inest quod uideatur, nihilq; prohibet uidere seipsum. At si quis obiiciat, non expedire sensum, quia uanum sit seipsum cernere: esto quidem non ex principali quodam consilio mundus sic uiuendi gratia constitutus: sed enim ita natura comparatum, id quoq; necessario consequatur, ideoq́; nihil obstabit quin per corpus eiusmodi perspicuum uideatur.

ANimæ sphærarũ stellarumq́; & anima mundi humana uident atque audiunt: sed interim talia se sentire minime sentiunt: quoniam imaginatio ad quam talis animaduersio pertinet, intentissima semper est ad intelligentiarum notas in se fingendas. Etsi sentire se nostra forsan non animaduertunt, tamen precantibus benefaciunt, qualicunque sensu & occulto quodam naturæ consensu. Hæc Plotini sententia est inter obiectiones ex textu mendoso. Dicet fortasse quispiam, imaginationes cælestium animarum adeo efficaces esse, vt vel intelligibilium notas deriuent in sensibilia, atque ita intrinsecus quodammodo sentiant vel simul valeant tam sensibilia quàm intelligibilia miris quibusdam modis imaginari. XXV.

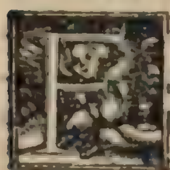

FOrte uero non satis est adesse instrumentum per quod agatur, ad hoc ut uideat omninoq́; sentiat: sed oportet animã sic se habere, ut quodammodo sensibilibus annuat. Animæ uero ipsi conuenit, ut semper penes intelligibilia sit: ac si fieri possit ut sentiat, non propterea id ei conueniet, quòd intelligibilibus ipsis incumbat: quando & nos dum impensius intelligendis incumbimus, latent interea uisiones sensusq; alii, & omnino si intendimus in aliud diligenter, cętera latent. Quinetiam si alia sui parte partem aliam apprehendere studeat, uelut si seipsum perspiciat, superuacuum id quidem etiam in nobis erit, ac nisi alicuius gratia id agatur, erit uanum: tum spectare aliud tanquam pulchrum, patientis est atq; indigentis. Olfactum uero atq; auditum, gustumq; liquorum distractiones quasdam & ductus quosdam animæ circum ad exteriora tendentes quispiam ponat: Solem autem stellasq; alias per accidens uidere atq; audire. Quòd si per utraq; ponat conuerti, non erit absurda positio. Verum si conuertantur, etiam rerum meminerint humanarum. Forte enim absurdum foret, nisi recordentur eorum, quibus sedulo benefaciunt: alioqui nisi sint memores, quomodo benefacient?

SPhæræ mundi stellæq́; sensus habent, & preces nostras exaudiunt. Cælestia visum quidem habent, & si specie differentem à nostro visu, generali tamen natura conuenientem, natura scilicet viua, perspicua, lucida. Dicuntur & auditum habere, sed genere quodam ab auditu nostro longe diuersum: quia videlicet audientium exaudientiumq́ue more sæpe vouentium preces impleant. Inter omnes mundi partes quasi vnius animalis membra dicitur esse communio quædam vel contiguitas, vel continuitas, aut vnio, cuius quidem quinque fundamenta videntur. Primum est vna omnium vbique materia: secundum, concordia qualitatum. Nam sicut elementa quàmuis discordia, quibusdã tamen proximis inter se qualitatibus concordia sunt: sic & rerum omnium gradus siue componantur ex elementis siue non componantur, quàmuis inter se differentes, tamen concordibus vicissim terminis se contingunt,

contingunt. Tertium, spiritus vbique vnus. Nam sicut cælum vnus est spiritus in excelsis: sic intra cælum vnus inde spiritus vel cælestis omnino, vel cælo simillimus omnibus est infusus quo & cælitus regantur omnia, & anima mundi inferioribus quoque corporibus per spiritum coniungatur, & omnia per hunc viuentia coalescant: spiritum intellige spiritui nostro consimilem. Quartum est vna natura genitalis omnia fouens per spiritum sequentibus colligata. Quintum, anima mundi vbique vna per naturam spiritui cæterisq; cõnexa. Per hãc igitur vnionem fundamentis quinque constãtem vehementissimus quisque motus siue vouentium peruenit ad celestia, siue celestium peruenit ad vouentes: pręsertim si non solum anima mundi, sed etiam diuinæ omnes sunt vbique pręsentes, quàmuis alicubi potius actiones suas quandoque declarent: quod velle videntur Plotinus Porphyriusq; & Iamblichus. Pręsentissimus autem singulis adest primus ipse deus omnium potentissimus imperioq; latissimus. Anima terræ sensus omnes exercet per spiritũ ibi quasi cælestem & cælestiũ radijs illustratũ suiq; naturæ subiectum, & terrena regentem, præterea preces exaudit. Cap. XXVI.

COgnoscunt & uota nostra uelut secundum quendam contactũ certamq; habitudinem cunctorum ubiq; contemperatam, eademq; ratione procedunt effectiões. Quinetiam in magorum artibus totum peragitur in contiguum. Hæc autem in uiribus quibusdam consistunt, se inuicem mutua quadam cõpassione sequẽtibus. Si uero id ita se habet, cur non & terrã sentire dicamus? Sed quos nam huic sensus attribuemus? Primo quidem cur non tactum? siue parti ad partẽ, sensu uidelicet ad ipsum principale traducto: siue totum ipsum ignem & alia sentiat. Nam & si terrenũ corpus ineptum est ad motum, non est tamẽ immobile. Sentiet autem nõ minima quæq;, sed magna. Sed cur ista sentiet? Forte quoniã necesse est præsente hic anima, motus maximos non latere. Obstat uero nihil ob hoc etiam terram habere sensum, ut uidelicet quæ ad homines pertinẽt bene disponat, quatenus scilicet ad ipsam humana officia pertinẽt. Disponet aũt bene quasi quadam cõpassione siue consensione. Neq; prohibet quicq̃ audire precantes, precibusq; annuere: neq; tamẽ qua ipsi cõditione solemus. Aliis quoq; sensibus uti ad seipsam atq; alia uelut circa odores atq; sapores aliis notos. Forte olfactu liquorũ uti expedit ad animaliũ prouidentiã atq; culturã, item ad corporis proprii cultũ: non tamen exigenda sunt talia, qualia in nobis sunt instrumenta. Neq; enim in omnibus animalibus eadem sunt, uelut aures nõ in omnibus, & quæ nõ habent aures, nihilominus sonos apprehendunt. Visus autem si modo huic lumine opus est, quo nam modo terrę aderit? Et si enim oculi requirendi non sunt, lumen tamen deesse nõ debet. At si postquàm concessum est uegetalem inesse naturam, consequenter est cõcedendum, hanc ipsam naturam esse quasi quendam spiritum, ideoq; illam primo sic se habere: cur nam diffidendum sit, esse rem quoq; perspicuam, cum sit spiritus. Imò uero fatendum, ex eo quod spiritus est, esse perspicuum: & cum illustretur à circulo, esse actu perspicuum: quapropter neq; ab surdum neq; impossibile putãdum est animã terræ uidere. Meminisse uero oportet, hanc ipsam non esse uilis cuiusdã corporis animam: ideoq; intelligere, esseq; deam: omnino enim oportet animã ipsam bonã semper existere.

TErram habere animam apparet ex plantis lapidibusq;, crescentibus quidẽ quandiu terræ radicitus inhærent, contrà verò nequaquam: sicut in animali dentes, vngues, pili. In plantis terræ hærentibus apparet virtutis genitalis effectus: ipsa vero virtus in eis propria nulla videtur esse: alioqui etiam auulsæ per virtutem propriam pariter coalescerent. Ve

getalis igitur ipsa virtus non tam est propria quàm communis, scilicet in anima terræ. Item masculina virtus & fœminina, idest generandi & cõcipiendi quæ in animalibus sunt discretæ, coniunctæ sunt in plantis in eodem plantæ corpore: ob hoc duntaxat, quia natura plãtæ ita est inserta communi naturę, sicut plantę corpus communi corpori. Vis autem masculina & fœminina ad naturam pertinentes coniũctæ sunt in vniuersali natura, quàmuis in aliis separatæ: Sicut visus vbi perfectus est vim perspicacem habet cum illuminante coniunctam, similiter intellectus. Sic Orpheus naturam mundanumq; Iouem marem appellat & fœminã, similiterq; Mercurius. Hac ratione aeris animam Iouem Iunonemq; appellant. Animam terræ non solum Cererem atque Vestam, sed etiam Plutonem cum Proserpina coeuntem. Coniunxit vero natura vtrunque sexum in arbore: quia nequit hæc ad aliam coeũdi gratia progredi, quàmuis alibi præualeat alter: tunc oportet plantas appropinquare. Cap. XXVII.

I ergo plãtis tribuit uim genitalem, uel uim ipsam eis præstat, uel in se quidem eam seruat, eius uero uestigium concedit plantis: atq; ita affecta iam erit planta, ut caro iam animata. Et hac conditione plantæ si genitalem qualitatem habent, inde traxerunt. Cum uero insit, præstat plantæ corpori quod est melius, quo uidelicet ab eo discrepat quod est amputatum: neq; planta est ulterius, sed duntaxat est lignum. Ipsi uero terræ corpori quid nam anima ipsius attribuit? Nẽpe non est putandum, idem esse terrenum corpus ab ipso toto decisum, atque illud quod est toti continuum: quod & lapides ipsi demonstrant, crescẽtes quandiu terræ quasi radicitus hęrent: qui si eruantur ulterius minime augentur. Quo circa putandum est, unamquanque partem quoddam in se habere uestigium: super hoc autem uniuersum uegetale seipsum diffundere, quod quidem non amplius huius est, aut illius: sed terræ totius. Deinde sensualis ipsius naturam non ultra commixtam corpori, sed incubantem. Præterea aliam animam atque mentem, quam quidem Vestam & Cererem nominant homines illi, qui oraculo ingenioq; diuino freti hæc ipsa uaticinantur.

VEgetalis genitalisq; natura animæ in complexione humorum imprimit quoddam vitale vestigium, ex quo corpus vitaliter euadit affectum. In quo quidẽ sic affecto sunt passiones animalis corporeæ perturbationumq; principia. In toto quidem voluptas corporalis & dolor. In iecore potissimum concupiscendi principium: in præcordiis maxime principium irascendi: ibi enim nutritio viget & generatio, hic autem vigor igneus. Motus autem iracundiæ aut quasi extrinsecus exordiuntur aut intrinsecus. Extrinsecus ira, quando illata foris corpori passione ad primum sensus motum feruet vigor igneus, imaginationemq; mouet, & per hanc prouoçat rationem. Intrinsecus ira, quando ratio vel imaginatio iniuriam excogitans humorem feruentem incitat. Libido quinetiam procliuitatem habet in corpore: & quandoque ex ipso corpore seminibus quasi turgido suscitatur: quandoque ex primo aspectu corpore incitato imaginationemq; mouente vel etiam rationem. Aliquando vero ex imaginatione vel etiam ratione oblectamentum excogitante corpusque mouente. Sunt autem concupiscendi & irascendi vires quasi germanæ, nam procliues ad libidinem: Sunt etiam propensiores ad iram, atque vicissim, vt non immerito Martem cum Venere poetæ coniunxerint. Cap. XXVIII.

E his quidem hactenus ita sit dictum. Regrediendum uero iã unde digressi sumus, atq; de ipsa irascendi uirtute quærendum: Nunquid sicut principium cupiditatum, doloresq; & uoluptates, non dico quæ sint sensus, sed passiones posuimus in corpore

pore certa quadam ratione iam affecto, scilicet tanquàm uiuificato, sic & initium irascendi ponere debeamus: & nunquid omnem iracundiam in toto quodam tali corpore collocare, uel potius in parte quadam corporis, uelut corde sic affecto, uel bile, non quasi uita carentibus. Item nunquid aliud sit quod tribuat animale uestigium: uel hic animositas ipsa unum quiddam sit, non dependens ab altera irascendi uel sentiendi uirtute. Ibi quidem uis ipsa uegetalis toti corpori præsens imprimit corpori toti uestigium: itaq; dolere & oblectari toti contingit, principiumq; appetendę saturitatis uersatur in toto. De ipsa uero libidine Veneris nihil est definitum. Sed esto circa membra ad munus eiusmodi conducentia. Sit utiq; locus iecoris concupiscendi principium, quoniam uegetale illic agit quàmplurimum, quod quidem iecori totiq; corpori animale præstat uestigium: ibi uero sit inquã, quoniam ibi incipit actio. Sed de iracundia quæritur, quid ipsa sit, & quæ nã anima, & nunquid ab ea circa cor uestigium imprimatur, uel aliud quiddam, motum conferentem in ipsum commune perficiens: aut hic non uestigium, sed ipsam excandescentiam prębeat. Principio igitur, quid nam sit ipsa uis irascendi, ui detur inuestigandum. Constat uero nos irasci solere, non pro his tantum quæ corpus patitur, sed pro his etiam quæ chari nobis homines patiuntur, atq; omnino eorũ causa, quæ indigne aut nobis aut nostris inferri putamus: quapropter in ipsa iracundia opus esse sensu & intelligẽtia quadam uidetur. Itaq; ad hæc aspiciens aliquis, non ex ipso uegetali, sed ex alio quopiam iracundiam ducere originem arbitrabitur. At quando affectiones quasdã corporũ procliuitas ad iracundiam sequitur, & quando sanguine bileq; feruentes sunt proniores ad iram: cõtra uero tardiores, qui bilem sanguinem'ue habent frigidiorem. Item bruta ultra corporum compositiões ex eo duntaxat quod aliquis læsurus appareat prorumpunt in iram. Rursus per hæc aliquis impetum iracundiæ ad corpoream præcipue qualitatem, idq; quod constitutionem continet animalis facile referet. Et quando iidem homines cum ægrotant ad iram propensiores sunt, quàm cum bene ualent: similiter quando ieiuni iracundiores sunt quàm saturi, patet ad corpus certo modo affectũ iram uel iræ principium pertinere, atq; bilem uel sanguinem quasi animatũ hos impetus incitare. Ideoq; tali hoc corpore patiente, repente moueri sanguinem aut bilem, sensuq; excitato imaginationẽ etiam expergisci: quæ quidem experrecta, prouocet animam cum tali corpore communicãtem eum ipsum inuadere, qui molestiam intulit. Constat quinetiam animam desuper ratione utentem tunc moueri, cum illata uideatur iniuria, etiam si affectio corporis tunc ad excandescentiã non impellat. Quasi hæc animositas naturaliter instituta sit ad declaratum hostem protinus inuadendum, & more cõmilitonis imperante ratione pugnandum. Est igitur in nobis quod absq; ratione prouocari solet, prouocatumq; deinde per imaginationem conuocare ad idem etiam rationem. Est etiam quod exorditur à ratione, desinitq; in illud quod naturaliter excandescit. Proinde ab ipsa uegetali genitaliq; natura tam irascendi quàm cõcupiscendi fomes pullulare uidetur. Quippe cum

hęc ipsa natura sic affecerit corpus, ut iocunda molesta'que apprehendat: item amaram infuderit bilem, sic'que affecto uestigium impresserit animæ, quod quidem cum in tali quodam sit circa molesta ad iracundiam irritatur, & cum ipsum male à principio sit affectum, cætera etiam nititur deprauare, & quasi sibi similia reddere. Esse uero hoc animæ uestigium alterius uestigii cognatum essentia, id nobis argumento esse potest, quòd qui oblectamenta corporea minus appetunt corpusq; negligunt, minus ad iracundiam prouocantur, minusq; irrationali passione feruntur. Arbores uero iracundiam nō habere, quàmuis naturam habeant uegetalem, mirū uideri non debet: quando neq; sanguinem, neq; bilem habent. Vbi enim hæc insunt, absque sensu æstus tantum suboritur, ac uelut offensio quædam: sensu uero adueniente, impetus iam insurgit ad id quod offenderit expugnandum. Verum si irrationalis animæ pars diuidatur in concupiscendi & irascendi uirtutem, & illa quidem sit uegetalis, uis autem irascendi sit illius uestigium circa sanguinem aut bilem, aut utrunque, non rectè è contraria parte diuisio fiet: quippe cum horum alterum prius sit, alterum uero posterius. Forsan uero nihil prohibet utrunque posterius esse, diuisionemq; eiusmodi esse duorum nascentium ab eodem. Est enim diuisio appetentium qua ratione appetentia sunt, non autem essentiæ, unde talia prouenerunt. Essentia uero illa secundum seipsam non est appetitus, sed forte perficiens appetitum, scilicet sibi coniungens actionem ab appetitu prouenientem. Denique non est absurdum dicere, uestigium animæ in animositatem excidens in præcordiis esse situm: non enim hic animam proprie, sed talis cuiusdam sanguinis fontem esse putandum.

IN corpore animato nō solum est anima & actus uiuificus animæ cōtinuus, sicut luminoso lumen in corpus suum emicans: sed etiam est quoddam vitale vestigium, quasi sub lumine calor. Calorem dico naturalem spiritumq; motibus aptum, qui ad breue restare potest in corpore post discessum animæ, & motum quendam edere. Nulla vita, nullum viuificum perit. Sed nunquid hoc vitale vestigium? Profecto ibi naturalis calor breui esse desinit, spiritus quoque naturalis cito resoluitur. Vitalis autē & animalis potest diutius superesse, & sequi animam contentus ab anima velut coagulo, futurum quasi fermentum aereo corpori post obitum congregando afficiendo'que vitaliter. Sin autem in vestigio hoc vitali cogites esse aliquid pręter calorem atque spiritum, quod ad animam lumenq; eius se habeat non vt calor, sed vt splendor resultans ex lumine animæ, id quidem non perit, sed lumen abeuntis animæ comitatur. Opinatur lumen nullo modo ab illuminato, sed tantum à luminoso pendere, idq; semper sequi vnà cum splendore quomodolibet resultante. Tangit opinionem dicentem, omnium colorum vires & quasi flosculos esse in lumine, neque perire, sed latere potius, & iterum apparere. Item lumina quæ vidētur extingui, non disperdi: sed in perspicuum aeris luciduma; eius occultum nobis obire. Denique quicquid in nobis vitæ inferioris est, nostram sequi superiorem, neque perire, vestigiumq; vitale in corpore seruari ab anima vel propria vel communi, saltem ad tempus, postquàm propria deseruerit. Cap. XXIX.

Aeterum si animatum corpus non illuminato sed calefacto corpori simile est, cur nam post alterius animæ discessum corpus nihil habet uitale? Forsan uerò habet, sed ad breue: cito enim euanescit, quemadmodum & à rebus calefactis cum semouentur ab igne, cito calor extinguitur. Cuius quidem rei inde sumitur argumen-

gumentum, quòd etiam in corporibus defunctorũ nascuntur pili, & augentur ungues: quod'ue animalia multa postquàm secta sunt, mouentur ad tempus. Quod forsan propterea fit, quia adhuc uitæ nonnihil est reliquũ: quod etiamsi cum altera anima simul habeat, non tamen id signũ erit sufficiẽs ad ad probandũ nobis, id non esse diuersum. Etenim abeunte sole, non solũ cõtinuũ ei lumen, penesq; ipsum q̃ proxime pendens, simul abit: uerũetiã splẽdor qui ab hoc dependet extra ipsum in subiectis inspectus, ab ipso differẽs, unà discedit. Sed nũquid discedit unà, an mox extinguitur? Id aũt & in lumine tali iam facto est indagandũ: atq; in uita infusa corpori, quã quidẽ esse propriam corporis arbitramur. Constat profecto nihil omnino luminis in corporibus illuminatis reliquũ fieri. Sed quæritur, utrum in suum refluat fontẽ, an disperdatur. Sed quonã pacto esse prorsus desinit? si prius erat aliquid. Et omnino quid erat? Putabit uero quispiam ipsorũ corporum à quibus est lumen, esse aliquid lumẽ, quod & color dicitur: & quãdo hæc ipsa corpora sunt caduca, pereuntibus ipsis, colorẽ quoq; lucidũ simul perdi. Ideoq; nemo perquirit igne iam extincto, ubi sit eius color: sicut neq; ubi sit figura. An forte figura quidem habitudo quædam est? sicut cõtractio manus atq; dilatatio: color uero non ita, sed sicut dulcedo se habet. Quid enim prohibet, quo minus perdito dulci corpore, dulcedo supersit, odorq; similiter destructo corpore odorato, atq; in alio quodam restent corpore, neq; sentiantur tamen: propterea quòd participantia corpora nõ sint talia, ut qualitates acceptas sensibus referant. Similiter quid obstat, lumen destructis prioribus suis corporibus remanere: nihil uero luminis, ut solebat, ad oculos alicunde reflecti? Nisi forte quis dicat, similiter se mente uidere illas etiam quæ qualitates dicuntur in subiectis nõ esse. Verum si id admittatur, admittemus etiam qualitates incorruptibiles esse: neq; subiectorum constitutionibus generari: neq; rationes quæ seminibus insunt, colores efficere: sed uelut in auibus, quarum plumæ uariæ nobis occurrunt, colores iam insitos quidem sed distractos in unum colligere. Forte etiam facere: sed insuper uti coloribus qui in aere sunt talium pleno. Esse enim in aere hæc, non tamen omnino talia, qualia cum in corporibus generantur, nobis apparẽt. Sed iam dubitatio talis hic ita iaceat. Si autem manentibus corporibus lumen inde pendet neque separatur, quidnam uetat, lumen unà cum moto corpore commoueri, tum proxime pendens, & siquod dependet à proximo: quàmuis cum abit non uideatur, quemadmodum neq; cum accedit apparet. De anima uero alibi disputabitur: nũ sequentia ubiq; præcedentia comitẽtur: an forte singula in se cõsistant, etiamsi à prioribus deserãtur, possintq; in seipsis perseuerare: an potius nulla omnino pars animæ disiungatur, sed omnes animæ una simul atq; multæ sint, & qua potissimum ratiõe. Sed quidnam dicemus de uestigio illo animæ, quod iam corpori uelut proprium est impressum? Forte si hoc ipsum est anima, præcedentis animæ comitabitur rationem: siquidem ab ipsa animæ ratione minime segregatur. Sin autem est uelut uita corporis propria, eadem hic

erit conditio, quæ & cum de imagine luminis pauloante dubitabatur. Est enim considerandum, nunquid uita absq; anima esse queat. Nisi forte id fieri possit, quatenus quædam assistat anima in aliud agens.

Hactenus in commentarijs Eustochij Secundus de Anima, atq; hic incipit Tertius: in commentarijs uero Porphyrij quæ sequuntur, Secundo coniuncta sunt.

Stellæ visum auditumq; habent, memoria vero nō indigent. Præterea preces exaudiunt. Sicut qui corpus suum opportune lumini Solis exponit, naturaliter inde fouetur: ita qui animum spiritumq; suum per votum superiorum influxibus applicat, vbique præsentibus beneficia inde reportat naturaliter influentia. Antiqui aliqui præter Solem stellas etiam adorabant. Plurimi vero præsertim Platonici atque id genus philosophi solum adorabāt inter cælestia Solem. Orationem ad Solem composuit Iulianus & Iamblichus. Solem Plato filium & imaginem summi dei visibilem appellauit. Solem Socrates orientem salutans extasim sæpe patiebatur. Orienti Soli Pythagorici hymnos lyra canebant. De cultu quidem Solis illi viderint. Deus certe in Sole posuit tabernaculum suum. Cap. XXX.

Ostquàm uero memoriam stellis esse diximus superuacuam, dedimus autem sensus, neq; uisum duntaxat, sed & auditū. Præterea preces exaudire cōcessimus, quas ad Solem dirigimus: alii uero quidam ad alias quoq; stellas: credunt enim multa precibus se ab illis impetraturos, atq; adeo facile, ut non solum iustis officiis, sed sæpe etiam iniustis patrocinentur. Cum inquam dubitationes eiusmodi incidant, impræsentia nobis diligenter considerandum. Habent enim hæc in seipsis maximas uulgatissimasq; dubitationes apud eos præsertim, qui grauiter ferunt censeri deos adiutores autoresq; operum iniquorum, tum aliorum, tum etiam amoris incontinentisq; concubitus. Itaq; & horum causa, & maxime memorię illorum gratia, de qua est à principio dictum, inuestigandum esse uidetur. Constat enim si modo faciunt quæ precamur, neq; ilico faciunt, sed imposterum, ac sæpe post longum tempus, humanas preces memoria conseruare. Prior uero ratio nobis adducta id minime cōcedebat. Sed quātum ad collata hominibus beneficia pertinebat, tale uidebatur esse, quale si à Cerere atq; Vesta, idest terra conferri dicantur: nisi quis forsan ex terra solum beneficia hominibus conferri dixerit. Conandum est igitur utraque demonstrare, & qua ratione memoriæ munus eis attribuamus, quantum uidelicet ad nos spectat, nō quantum ad ea quæ uidentur aliis, qui memoriam stellis dare non uetant: & quid de illis dicendum sit, quæ ab ipsis perperam fieri uidentur. Quod quidem philosophiæ officium est, considerare scilicet si quo modo soluere dubitationes datur aduersus cælestem deum hominibus incidentes. Item & aduersus uniuersum mundum, in quem etiam criminatio eiusmodi tendit, uelut causam iniquorum: si modo præstanda eis est fides, qui uniuersum quoq; cælum audacia arteq; humana, quasi magicis quibusdam carminibus ad uotum adduci putant. Quærendum erit insuper de dæmonibus, quo nam pacto talia subministrare dicantur. Nisi forte ex ipsa solutione priorum, solutionem quoq; horum acceperis.

Actiones aliæ quidem naturales sunt, aliæ autem artificiosæ. Naturales aut sunt vniuersi mūdi erga partes suas, aut partium ad vniuersum, aut partium vicissim erga partes. Artificiosæ actiones vel desinunt in opus arte cōstructum, vt statuaria in statuam: vel ad opus naturæ ministrant, vt medicina, agricultura, magia, cum qua similitudinem quandā habet oratoria persuasio, & poetica musicaq; lenocinia. Actiones cælestium ad inferiora non solum fiunt per calorem & aliam elementis similem qualitatem, sed per vires quasdam à nos-

tis

ris qualitatibus longe diuersas. Quòd enim differentiæ in nobis morum, ingeniorum, professionum, fortunarum per cælestia vel fiant vel portendantur, non potest referri ad differentias qualitatum cælestium similes elementis. Neque etiam consilio & electione cælestia in nos agunt singula, alioqui & illorum animi soliciti semper erunt, & quotidie ministri malorum.

Cap. XXXI.

Operæpretium est generatim actiones omnes & passiones considerare quæcunq; in uniuerso fiunt, siue natura siue arte perficiantur: & quæ natura fiũt partim ab ipso toto erga partes fieri affirmare: partim à partibus erga totũ, partim deniq; à partibus ipsis in partes. Proinde quæ aguntur arte, duobus potissimum modis aguntur: Aut enim ars sicut operis dedit initium, sic ipsa quoq; artificiosum operi finem imponit: aut uiribus insuper utitur naturalibus ad operum naturaliũ actiones passionesq; perficiendas. Vniuersi uero actiões dico, quibus totus ipse mundi circuitus in seipsum agit, aut in partes: dum enim euoluitur, tũ se ipsum certa quadam conditione disponit, tum partes suas secũ ipso componit: partes inquam, tùm quę in ipso circuitu sunt, tũ quę sunt & inde distribuuntur in terris. Partiũ itẽ ad partes actiones & passiones omnibus ferme manifestę sunt. Solis uidelicet erga cętera super habitudines & effectus, atq; etiã in terrena. Rursus quæ in aliis elemẽtis aguntur tam ab ipso q̃ à cæteris. Præterea tam eorum quæ in terris, q̃ quæ in aliis elementis mutuæ actiões passionesq; sunt, de quibus singulatim considerandũ esse uidetur: deinde artes quę ędificia construunt aliaq; opificia fabricant, in tale quiddã similiter desinũt. Medicina uero & agricultura & reliquæ generis eiusdem ministrę sunt naturæ, operibusq; naturæ quo naturaliter peragãtur, adminicula suggerũt. Cõsiderare etiam expedit, artem oratoriam atq; musicã, & quæcunq; uoluptate quadam allicit animos: quæ hoc potissimum inter se discrepant, quòd uel ad melius ducunt, uel ad deterius. Quarum in genere perquirendũ est, quot artes sint, & quam uim habeant: ac si fieri potest in his omnibus id pertractandum, quod ad præsens institutum nobis sit conducturum, & quoad fieri potest in his causæ requirendæ. Constat proculdubio ipsum mundi circuitum agere, primo quidem differenter sese disponentem, deindę etiam quæ intra se continet, & absq; controuersia terrena omnia moderantem: non tantum corporũ constitutiones, sed affectiones etiam animorũ: item unumquodq; cælestiũ in terrena & sequẽtia omnia facere. Vtrum uero inferiora hæc in superiora uicissim aliquid agant, in sequẽtibus indagabimus. Sed impræsentia quæ apud omnes aut plurimos cõprobata sunt, ita ut uidentur habere se permittentes, anniti debemus ea duntaxat quę ratiõe nitũtur afferre, modũ effectionis ab initio repetẽtes. Non enim dicendũ est, sola calida & frigida, cæteraq; talia, quæ qualitates elemẽtorũ primæ dicũtur, uel quæ ex harũ mixtiõe cõficiuntur, aliquid facere posse. Neq; rursus putandũ est, solẽ facere omnia per calorẽ, & aliũ quendam cælestiũ frigore cũcta peragere: Quid enim frigidũ sit in cælo & igneo corpore & igne nullo modo humido. Accedit ad hęc, ꝙ hac ratiõe cęlestiũ naturarũ & actionũ differentiã accipere minime possumus. Iã uero ab his multa fiũt, quæ in aliquid taliũ uelut in causam referri nõ possunt.

possunt. Quod siquis differentias morum uiribus supernis attribuat, secundum certas constitutiones corporũ uel frigoris uel caloris excessu tales effectas, quo nam pacto poterit etiam inuidias, æmulatiões, astutias in hæc ipsa reducere? Verum si & hæc ualeant fortunas certe deteriores uel meliores, diuitias, inopias, maiorum nobilitatem, generositatẽ propriam, repertos thesauros, qua nam ratione in qualitates eiusmodi referant? Nam innumerabilia quiuis enumerare potest, quæ lõge remota sint ab efficacia corporeæ qualitatis ab elementis in animalium corpora & animas uenientis. Neq; tamen consilio electioniq; stellarum & uniuersi sententiæ horumq; consultationibus attribuẽda sunt singula, quæ singulis inferioribus accidunt. Nefas enim dictu est, superos erga homines machinari, quo pacto alii quidẽ fures fiant, alii liberos in seruitutem redigant, muros suffodiant, sacrilegia patrent: alii rursus illiberales & timidi, & in actionibus passionibusq; muliebres, moribusq; turpibus deditissimi. Talia enim committere atq; machinari non solum non est deorum, sed neq; etiam hominum mediocriter honestorum: forte uero neq; etiam aliquorum est talia perpetrare, ex quibus interim nulla eis sit utilitas prouentura.

CAelum in omnia hæc inferiora agit non consilio quodam eligente talia. Vel taliter agere, neque tantum corporeis qualitatibus scilicet calefaciendo, humefaciendo, rarefaciendo vel contrà: sed naturalibus quibusdam vegetalis animę viribus. Similibus quibusdam viribus inter consilium & corporeas qualitates quasi medijs anima nostra corporis humores & membra, eorumq; figuras & qualitates quotidie reficit. Cum mundus sit vnum animal, omnia corporea duobus modis sunt partes mundi. Primo, quia singula corpora sunt quædam vniuersi corporis portiones: Secundo, quia in quolibet corpore est & ipsa mundi anima & propria quædã huius animæ virtus, efficacia, dos huic corpori distributa. Quatenus ergo corporea singula sunt animalis mundani membra facile tum à toto tum inuicem patiuntur: quippe cum etiam quæ loco inter se distare videntur sint propinqua, ob mirabilẽ naturæ vnius communionem. Cap. XXVII.

Vm igitur neq; corporeis causis neq; consiliis attribuamus illa, quæ extrinsecus in nos cæteraq; animalia, & quæcunq; terrena è cælo proueniunt: quæ nam probabilis causa reliqua nobis erit? Principio uniuersum hoc existimandum est, esse animal unum animalia omnia intra se continens, unam habens animam per singulas sui partes se diffundẽtem, quatenus quodlibet pars est eius. Pars autem eius est quodcunq; in ordine sensibile continetur: Et certe quantum ad corpus attinet, pars est omnino: quantum etiam mundanę est animę particeps eatenus & hac ratione pars mundi censetur. Iam uero quę animam hanc solam participant, undiq; sunt & partes: quę uero aliam insuper habent animam, ex hoc ipso habẽt, ne omnino sint partes. Patiũtur autem ab aliis nihilominus, quatenus uniuersi aliquid habent, & secundum illa quæ habent congrue patiuntur. Profecto uniuersum hoc quia unum est, unumq; animal, undiq; sibi ipsi compatitur: & quod remotum in eo uidetur esse, est & propinquum. Quemadmodum in uno quouis animalium ungues, cornua, digiti, & aliud quodlibet eorum quę non sunt proxime posita, sed quodam intercipiente distant. Vbi patiente aliquo nihil patitur, quod nullo sit modo propinquum. Vbi enim quæ inter se consimilia sunt, non continuantur proxime, sed interue

nienti

niente alio diſtant, tamen ſimilitudine ipſa uiciſſim compatiuntur, atq; in id quod procul eſt poſitum, neceſſe eſt peruenire effectum etiam non propinqui. At in hoc uniuerſo quod & animal eſt, & undiq; conducit in unum, nihil adeo loco remotum eſt, quin cenſeatur eſſe propinquum ob ipſam animalis unius naturam ſibimet ubiq; compatiẽtem. Quod igitur ſimilitudinẽ habet erga id quod agit, paſſionem accipit nõ alienam. Si uero agens diſſimile ſit, alienam ſuſcipit paſſionem atq; moleſtam. Neq; uero mirãdum eſt, in uno uiuẽte actionem ab alio in aliud accidere noxiam, quando & in nobis in actionibus noſtris pars alia ab alia læditur: ſiquidẽ bilis & ira aliud ut uidetur premit & pungit. Tum uero in uniuerſo eſt aliquid animoſitati biliq; quadã proportione perſimile, aliudq; ſimiliter aliis. Quinetiã in plantis alia impedimento ſunt aliis, adeo ut & perdant. Hic uero mundus non ſolum eſt unũ animal, ſed & multa conſpicitur. Quamobrem quatenus unumquodq; cum uniuerſo eſt unum, ex hoc ipſo ſeruatur: quãtum uero & multa atq; multa inter ſe concurrunt, paſſim læditur à diuerſo. Vbi certe aliud ad propriũ uſum lędit aliud, & pro nutrimento utitur alio, cum cognatũ ſimul ſit & differens. Nempe quodlibet ſibimet naturaliter conſulens, quantum cum altero congruit, accipit in ſeipſum: & quantum ſit alienum perdit beneuolentia ſui. Pręterea unumquodq; dum proprium agit opus, interea prodeſt ei quod opportune poteſt in ſe aliquid operum eius admittere. Quod autem operis impetum ſuſtinere nõ ualet, aut perdit aut afficit detrimento. Sicut quæ igne prętereunte repente areſcunt: uel ſicut animalia minora maiorum curſu raptantur ſiue calcantur. Horum uero omnium generatio & corruptio, item permutatio ad melius uel deterius ipſam animalis unius mundani uitam perficit ab impedimento remotam & naturaliter ſe habentem: quandoquidem fieri non poterat, ita ſingula ſe habere, ut ſola forent, uel ut ad ſeipſa fines eſſent, ſeq; duntaxat ſpectarent, cum partes exiſtant. Sed ad illud ſpectandum fuit uelut finem, cuius & partes ſunt. Item cum differentia eſſe deberent, merito ſingula in una uita comprehenſa non debuerunt idem inter ſe omnino proprium'ue ſui perpetuo poſſidere. Neq; fieri potuit, ut quicquàm eodem ſemper modo penitus permaneret, ſi modo permanere debuit uniuerſum ſuam habens in motu ſtabilitatem.

TOtus mundus eſt animal vnum ratione muſica ſaltans, & ſaltando conſequenter vnà ſecum omnia varians. Anima mundi habet in ſua intelligentia, cogitatione, imaginatione, natura, deſcriptas quaſi præſentes futuras omnes reuolutiones mundi ſecundum muſicas earum proportiones. Item deſignatos habet omnes euentus, qui vel reuolutiones neceſſario comitantur in cælis, vel quomodocunque ſub cælo conſequuntur eaſdem. Ad eiuſmodi muſicam deſignationem quaſi ad cantilenam ſonorumq; cõcentus per affectum ſequuntur reuolutiones in mundo quaſi geſtus quidam arte tripudiãtis. Ipſe quidem ſaltator intentione ſpectat primo inſitam ſibi muſicam, deinde per hanc membrorum mundanorum reuolutiones: tertio, per eas proſpicit quodammodo quæ inde ſequuntur, vel ſaltem ſignificantur. Poteſt & ſapiens aliquis quaſi muſicus præuidere qualia vbique quales ſequuntur reuolutiones mundi, ſicut quales geſtus membrorum ad quales ſequantur ſoni partes: prętera͞q vbi vel inepta ſuperis materia non omnino cedit, vel nimis debilis patitur ſupra modũ: Sicut & arbitrium hominis poteſt non ſequi cæli tenorem, & viciſſim humana debilitas vltra modum inde pati. Denique ſicut in chorea paſſiones quædam membrorum vel aliorum contingunt vltra geſtus artificioſos, ſic & ſimilia quædam ex tripudio mundi contingunt.

Caput XXXIII.

Cum

Vm uero reuolutio mundi nihil in se fortuitum habeat: sed ratione quadam spectante ad animal peragatur, oportuit quandam agentis ad patiens esse concordiam: & ordinem quendam in se & ad seinuicem ordinantem, adeo ut secundum quamlibet reuolutionis habitudinem, rursus reuolutioni huic subditorum, aliam aliam'que dispositionem oporteat fieri: quasi tripudium unum in chorea longe uaria faciant. In nostris profecto tripudiis explicare quis potest, utpote manifesta quæ fiunt extrinsecus tripudio consentanea, in qualibet motione singulatim aliter se permutantibus, his quę conducunt ad choream, tibiis uidelicet & cantilenis cæterisq; coniunctis Sed non similiter tenere quiuis potest & declarare partes illius qui tripudium agit secundum figuram quamlibet necessario, dum corpus certa quadam ratione comitatur & flectitur consequendo: in quo quidem aliud premitur & cohibetur, aliud relaxatur, aliud quidem laborat, aliud uero respirationem quandam in figuratione recipit differenti. Institutum sanè tripudiantis aliud interea spectat, dum reliqua consequenter ad tripudium patiuntur, & saltationi ministrant, totamq; unà perfecte conficiunt. Itaq; saltandi peritus poterit assignare, quemadmodum in tali quadam configuratione membrum id corporis altius eleuatur: id uero contrahitur, illud occulitur aliud interim humi deprimitur: dum ipse tripudiator non aliter hoc agi deliberet, sed in ipso corporis uniuersi tripudio dispositionem hanc teneat necessariam, huic parti choream peragenti. Eadem ratione putandum est, cælestia facere quæcunque faciunt, & pleraque significare: imò uero totum quidem mundum totam sui uitam agere, mouentem in se partes ingentes semperq; transfigurantem. Habitudines uero partium tum inuicem, tum ad totum, differentesq; earum positiones pręberecætera sibi consequentia quasi unum animal moueatur, ita quidem se habentia secundum tales habitudines & positiones atq; figuras, ita uero secundum tales: perinde ac si non sint autores rerũ, qui figurantur, sed figurator: neq; rursus figurator ipse aliud faciens faciat aliud: non enim facit in aliud, sed existimandum est ipsum ea omnia esse quæ fiunt, ibi quidem figuras, hic uero consequentia figuris tanquàm necessarias passiones circa animal sic agitatum: ac rursus circa ita compositum & consistens, natura & patiens & agens necessariis conditionibus in seipsum.

Corpus nostrum tanquàm mundi pars sequitur fatalem mundi circuitum: Anima quoque quatenus obsequitur corpori. Potest tamen & magnanimitate passiones corporis paruipendere, & eas arte declinare vel leuare. In varijs mundi sphęris partibus'que earum & stellis, naturaliter variæ sunt virtutes: sunt & virtutes variæ in differentibus ibi figuris ex stellis inuicem firmiter constitutis: virtutes inquam firmæ. Oriuntur & differentes deinceps virtutes in differentibus figuris, quæ inter stellas perpetua motus diuersitate contingunt. Ad has vtique virtutes tam naturarum quàm figurarum consequũtur quæ sub Luna fiunt, partim quidem velut inde necessario facta, ceu qui saltantis manucapti corripiũtur: partim vero tanquàm liberius consonantia, velut qui ad sonũ choreamq; gestiunt & canunt saltantq; libenter. Figuræ quidem cęlestes hęc inferiora significãt: naturę vero vnà cum figuris efficiunt pro dispositione materię. Multa vero figurę significant, quę non cęlitus, sed aliunde fiunt.

Cap. XXXIIII.

Vdicandum est præterea, nos quando id dũtaxat ex his quæ in nobis sunt, quod pars est corporis uniuersi tanquàm passurum illi concedimus, neq; totum quod est in nobis, illius esse censemus, tunc ab illo moderata pati. Quemadmodum prudentissimi quiq; ministrantium, partim quidem concedentes dominis, partim uero sui iuris esse uolentes, modestiora ob hoc ipsum à dominis mandata reportant: utpote qui neq; mancipia sint, neq; alieni iuris omnino. Differentiam uero figurationum necessarium erat fieri, ut nunc efficitur, propterea quòd & currunt, neq; pari uelocitate percurrunt. Proinde cum ratione ferantur, differentesq; habitus animalis euadant, ac deinde quæ apud nos fiũt illis compatiantur, rationi consentaneum est perquirere, utrum asserẽdum sit hæc illa consequi, consonantia illis: an figuras habere uires efficiẽdorum: atq; utrum figuras simpliciter, an potius horum figuras. Non enim eadem figuratio in alio rursusq; in aliis eãdem significationem uel effectum affert. Quoniam quilibet etiam per seipsum differentem naturam habere uidetur. Forte uero recte dicetur horum quidem figurationem, hæc talia esse dispositionemq; eiusmodi: aliorum uero eandem existentem in figuratione aliã. Verum si ita sit, non figuris ulterius, sed ipsis potius figuratis autoritatem dabimus, uel simul ambobus: naturis uidelicet eisdem nactis habitum differentem, sed etiam eidem solum per locum differenti alia cõcedemus. Sed quidnam dabimus? Effectiones'ne, an significationes, forte ipsi coniũcto, scilicet figurationi horum proprie ambo tum effectiones tũ significationes in multis, alibi uero significationes tantum. Hæc itaq; ratio uires quidem præstat figuris, uires & figuratis. Quoniam & saltantium ludentiumq; in chorea, habent quidem uim quandam & manus ambæ, & cætera membra: habent quoque figuræ permultam. Tertio uero in loco sunt quæ consequuntur, tum partes in tripudium assumptorum, tum ea ex quibus fiunt, uel quæ ex iis eueniunt: uelut quæ attractando confricantur, & nerui, ac uenæ compatientes.

ANima mundi in ipsa idearum serie vniuersum hoc ab æuo contemplata, vna semel cõmuni elegit electione, totum mundi cursum ita fore comprobans. Interea natura vegetalis eius imago sibi subdita absque electione sic totum transigit mundi cursum: singulæ quoque sphærarum stellarumq; animæ se similiter habent ad deum atque mundum: & vsqueadeo cum anima mundi tum voluntate tum natura consentiunt, vt omnes in mundo actiones earum recte possint animæ mundanæ actio nominari. Omnes ergo res corporeæ, sunt animalis mundani partes. Omnes rerum naturalium actiones, sunt animalis huius motus. Omnes reuolutiones mundanæ, sunt gestus & quasi sermones eiusdẽ. Nihil vel in eo, vel ex eo, est aut fit fortuitum: ad rationes enim omnia referuntur huic insitas seminales, vel altius exemplares. Singula igitur vel ordine proficiscuntur, vel statim rediguntur in ordinem. Sol mundi cor plus admodum vitæ naturalis habet atque affert, quàm cæteræ mundi partes. In hoc igitur nonnulli ipsam mundi animam posuerunt, per radios eius vsquequaque diffusam. Virtutes rerum naturalium omnes primo sunt in seminalibus rationibus naturæ communis. Hinc mox traducuntur in mundi sphæras, earũq; figuras tam volubiles quàm firmas. Hinc in rerum naturalium species, in quibus inde latẽt vires super elementa mirabiles, atque ex ipsis cæli figuris in figuras inferiores vires quoque mirificę. Habent & vultuum nostrorũ figuræ proprias quasdam alliciendi vel deterrẽdi virtutes, vnde appareat vim propriam figuris non minus quàm coloribus inesse posse.

Vo igitur modo hæ uires se habẽt? Planius enim iterum dicendum est, quidnam differẽtiæ habeat triangulus ad triangulum comparatus, quid'ue hic habeat agat'ue ad illum: & secundum quid hoc agat, & quousq;, postquam neq; corporibus neq; consiliis cælestium attribuimus actiones, non corporibus, quoniam quæ fiunt, non corporis tantum esse effectus apparuit: non consiliis, quia nefas esset deos consiliis turpia facere. Ad hanc igitur quæstionem meminisse debemus, nos supra proposuisse mundũ esse animal unum: cumq; tale sit, ipsum oportuisse compatiens sibimet necessario fore. Item secundũ rationem uitæ eius agi discursum sibimet omnino consentientem. Rursus in ipsa uita nihil esse fortuitum, sed concentum unum atq; ordinẽ. Præterea figurationes omnes secundum rationem fieri, certisq; singulas numeris. Atq; animalis mundani partes utrasq; quasi choream agentes esse proculdubio quosdam mundi ipsius actus: tum figuras quæ in eo fiunt, & figuratas ipsius partes: tum quæ hæc ipsa sequuntur. Atq; ita & hac ratione uniuersum uiuere uiresq; suas ad hoc ipsum conferre, quemadmodũ se habentes factæ sunt ab eo, qui omnia rationibus efficit. Existimandum est præterea, figuras esse quasi rationes siue sermones, aut animalis ipsius interualla modosq; numerosos, & habitus gestusq; animalis ratione perfectos: ipsa uero quæ distant & figurantur, esse alia membra, esse quinetiam animalis uires alias seorsum ab electione, tanquam animalis ipsius partes: quoniam electionis munus illic quasi accedit extrinsecus, neq; ad animalis huius conducit naturam. Vna enim electionis institutio est animalis unius, uires autem aliæ eius ad seipsum multæ. Quotcunq; uero in eo electiones sunt, eodem tendunt, quo tẽdit & una totius. Appetitus enim in his quæ in eo sunt, aliorũ est ad alia. Accipere enim aliquid aliorum student, pars uidelicet alia partem aliam, illius scilicet indiga. Quinetiam ira quædam naturalis insurgit in aliud, quando aliquid lædit. Tum uero augmentum fit ex alio, & generatio in aliam partium: ipsum uero totum in his etiam hęc quidem agit, sed ipsum bonum ipsum quærit, imò uero suscipit. Hoc igitur & optio recta, quæ passiones antecedit, exoptat: atque in idem cum hac ipsa conspirat: quoniam & in his qui ministrant aliis, multa quidem opera ad domini mandata respiciunt: appetitio uero boni eodem modo quo & dominus ipse spectat. Si ergo Sol & aliæ stellæ in hæc aliquid agunt, existimandum est Solem ipsum superna suspicere: in hoc enim uno exempli causa de aliis dictum puta. Interea uero sub ipso terrena calescere hac conditione & siquid deinceps, traductione quadã animæ quoad fieri potest: plurima enim illic est anima naturalis. Similiter & cælestia reliqua in hæc agere quasi collustrando uim suam absq; electione præstantia: atq; omnia unum aliquid ita figuratũ effecta dispositionem aliam rursusq; aliam exhibere, adeo ut ipsæ quoque figuræ uim habeant. Nam secundum ipsum quod ita uel ita se habeat, aliter agit aliter'ue agitur. Atque per ipsa figurata fieri aliquid est putandum. Ad hos enim aliud

& ad illos iterum fit & aliud: quandoquidem & figuras secundum se uires habere in rebus quoque nostris licet aspicere. Cur enim aliæ quidē figuræ cernentibus sunt terribiles, ubi etiam nihil passi antea fuerint qui terrētur: aliæ uero nihil terrent. Item alios quidem hæ figuræ, alios autem illæ perterrefaciunt. Forsan quia in illum qui sic est affectus, figuræ tales agunt, in aliū uero aliæ, non potentes in illud agere quod nō est naturaliter huic expositum passioni. Quinetiam spectaculum ita figuratū aspectum ad se trahit, ita uero non trahit eundem. Etenim siquis dixerit pulchritudinem esse quod prouocat, obiiciemus, cur nam hoc quidem pulchrum hominem hunc, illud uero alliciat illum, nisi differentia figurarum in se uim habeat? Qua enim ratione fatebimur colores quidem habere uim atq; facere, figuras uero non confitebimur? Absurdum enim prorsus dictu est, esse quidem aliquid in rerum ordine constitutum, nihil tamen habere quod possit: ipsum nanq; ens tale est naturaliter, ut agat aliquid uel patiatur: & quibusdam sane attribuendum est agere solum, aliis uero utraque. Sunt & in subiectis uires ultra figuras: atque in rebus inferioribus multæ sunt uires, quas neq; calor præstat neque frigus, sed substantiæ differentibus præditæ qualitatibus, & in specie rationibus conformatæ, uirtutis'que iam ipsius naturæ participes: quales sunt naturæ lapidum & effectus herbarum, multa nobis mirabilia demonstrantes.

SIcut uegetalis uita nostra singulis membris, quāuis aliis aliter se impertit, viresq; articulis alias aliis mirabiles inserit: sic multoq; excellentius una mundi anima omnes licet aliter alias vegetat mundi partes: atq; ipsa innumerabilium mirabiliumq; plena virtutum, quasi grauida tumensq; exundat in totū: singula quidē, sed præcipue superiora mundi membra uiribus ubiq; mirificis implens: quas nec elementares uires æmulari ullo modo ualēt, neque nos effari facile possumus. Sunt autem eiusmodi vires quasi propriæ propagines quædam animæ mundanæ per corporis vniuersi membra diffusæ, quas quidem uota supplicum opera'que magorum conciliare sibi, & quasi per insitionem quandam inserere quandoque possunt.

Cap. XXXVI.

PRofecto uniuersūm hoc quàmplurima est uarietate refertum. Huic omnes rationes insunt, huic innumerabiles uariæq; uirtutes. Nempe quemadmodum in homine tradunt aliam uim in se oculum continere, aliā uero uim ossa, & diuersa diuersam. Os enim manus hoc hanc habet uim, sed digiti os in pede possidet differentem, neq; ulla omnino pars est uirtute penitus destituta: quāuis non eadem unaquæq; pars habeat: id uero nos latet, nisi quis forte talia diligenter fuerit perscrutatus: sic certe atq; multo magis res se habet in mūdo, imò uero hæc nostra illorum uestigia sunt. Consentaneum igitur est, inexplicabilem inesse mundo atq; mirandam uirtutum uarietatem, præsertim cælestibus naturis atq; progressibus. Non enim oportuit uniuersum id esse factum uelut ædificium inanimatum, præcipue ingens atq; multiplex, ex quibusdam uelut lapidibus atq; lignis & aliis quibuscunq; placet secundum speciem numeratis, congruoq; numero ad mundanum ornamentum unà constructis: sed esse ipsum ubique uigilans, ubique uiuens, quamuis aliter alibi: neque quicquam esse posse, quod non sit & in eo. Quapropter hinc dubitatio illa solue-

tur, qua quæritur, quomodo in uiuente penitus animato sit quicquam inanimatum. Sic enim præsens ratio dictat, aliud aliter in toto uiuere. Nos autē negare id uiuere, quod inter hæc non manifeste per se moueri nobis appareet. Tametsi quoduis tale clam uiuit: & quod manifeste uiuit, ex his componitur, quæ occulte quidem uiuunt, mirabiles tamen uires animali huic largiuntur ad uitam. Non enim fieri potest, ut homo ad tot tantaq; moueatur, si uires suæ quibus mouetur, sint prorsus inanimes. Impossibile rursus, totū ita uiuere, nisi in eo singula propria uita uiuant, etiamsi non insit electio. Nam in agendo electione nō indiget, utpote quod electione antiquius est: itaq; sæpe uires partium sequitur.

Sicut membra nostra tam interna quàm externa vires ad actionem atque motum habēt ab anima nostra, sic omnia mundi membra ab ipsa mundi anima. Mirabiles supra naturam elementarem actiones in lapillis, metallis, herbis, animam esse testantur in mundo, à qua minima quæque vires vbique maximas habeant. Item quod exiguus ignis tam procul agat, tam facile cuncta in se absumat, quod luceat, habet ab anima: imò singula quod aliquid generent. Et ipse ordo motuum atque formarum ab anima regitur, cōtrariorumq; connexio, & motus cælestis machinæ tam ingentis, in quam velut animæ proximam genitalis anima potissimum propagatur: per hanc in ignem, per hunc in aerem, per hunc in cætera. At qui genitalis hæc mundi vita non electione quasi practica, nec actionis suæ animaduersione in hæc, sed ita naturaliter agit, vt Sol & ignis, imò vt & in nobis anima vegetalis. Naturalis autem actio est antiquior quàm electio practica, quamuis contemplatiua & vniuersalis ipsa excelsæ mentis electio antiquior sit, quàm actio naturalis. Cap. XXXVII.

Nihil igitur uniuerso ex suis est reiectum uel destitutum. Nempe si quis eorum qui nunc uidētur sapere de igne uel de alio quouis talium, quæ dicimus facere, indagauerit quidnam sit ipsum facere, nō prius se à dubitationibus explicabit, quàm uim ipsam efficiendi in singulis agnoscat ex uniuerso: idem'que dicat omnino de omnibus quæ sunt in usu. At nos de cōsuetis quidem neque inuestigandum quicquam neque dubitandum esse censemus. De uiribus autem insolitis dubitamus, quomodo unaquæq; se habeat, & noua tantum admiramur: admiraturi similiter quæ nunc consueta sunt nobis, si ad hæc ipsa nōdum assuefactis, eorum quispiam uires exponendas adducat in medium. Existimandum igitur unumquodq; occultam quandam in se uim habere in uniuerso fictum atq; formatū, & quodāmodo mundanæ ipsius animæ particeps ab uniuerso cōprehensum animato, animatiq; membrū: quippe cum nihil in eo sit, quod non sit pars eius. Alia uero aliis ualentiora sunt ad agendū, tum quę in terra sunt, tum quæ in cælo. Et profecto cælestia omniū ualidissima, utpote quæ expressioni natura fruuntur. Proinde multa per has uires fieri iudicandum, nulla electione ad hæc accedente, uel in his, quorum opera sæpe fieri electione uidentur: est enim actus eiusmodi uirium in his quoq; quæ nullam habent electionem. Quinetiam neq; uigoris sui traditiōe uis ipsa naturæ in suum conuertitur actum, etiam siquid ipsius animæ in effectum à causis traducatur. Gignuntur enim ab aīalibus aīalia, electione interim hæc minime faciente: neq; rursus genitore interim cōminuto, neq; conuerso tūc in actū.

Alioqui

Alioqui ipse electio ipsa foret, si eam haberet uelut generationis originem: alioqui ipsa non foret effectrix. Siquod uero animal non habet electionem, multo minus habebit, ut in seipsum conuertatur agendo.

INtellectualis anima mundi, & sphæræ cuiuslibet atque stellæ, subiunctam habet uegetalem uitam suo infusam corpori, per quam non electione, sed naturaliter generantur, mouenturq; sequentia, & beneficia capacibus conferuntur. Quicquid usquam ex eiusmodi uita profluit, uitale hinc affluit & beneficum: sed euadit alicubi noxiũ, uel quia materia non est capax, sicut infirmus ad Solis lumẽ se habet atque calorem: uel quia ex diuersorũ mixtione aliud quiddam inde resultat, ut aureum Solis lumen in nube rubrum euadit, & uiride atque fuscum. Vegetalis uita nostra uitæ superius dictæ admodum est conformis: similiter spiritus noster radijs illius tam occultis quàm manifestis omnia penetrantibus. Euadit etiã longe cognatior, quando erga uitam illam uehementer afficimur, consentaneũ illi beneficium exoptantes, atque ita spiritum nostrũ in illius radios transferentes amore, præsertim si cantum & lumen adhibemus, odoremq; numini consentaneum. Quales Orpheus hymnos mundanis numinibus consecrauit: Item cælo, incensi thuris odorem: Aetheri, feruẽtem crocum: Stellis, aromata: Soli, thus & manna: Lunæ & Naturæ aromata: Saturno & Ioui, styracem: Neptuno, myrrham: Mercurio, thus. Spiritus enim per affectum, cantum, odorem, lumen, cognatior effectus numini, uberiorem haurit illinc influxum. Cap. XXXVIII.

QVæcunq; igitur nullo mouente ab uniuerso fiunt, ab altera uita eius efficiuntur: atq; omnino quotcunq; ab ipso proueniunt: sed quæcunq; alio mouente contingunt, uelut uotis, siue simplicibus siue arte cantandi compositis, hæc sane non in quemlibet superorum, sed in eius quod fit naturam est referendum. Iam uero quæ tanquam utilia ad uitam aliumq; usum conferunt, illorum muneri attribuenda cẽsentur, quod quidem munus ex alia maiori parte in minorem aliam transfundatur: quod uero noxiũ ab illis dicitur in generationes animalium deuenire, id propterea tale est perpendendum, quòd subiectum nequeat quod salutare est, suscipere. Non enim simpliciter quod fit efficitur, sed in hoc tale, & tali quadam conditione. Tum uero oportet quod patitur atq; passurum est, subiectam quandam ac certam habere naturam. Multa quoque mixtiones ipsæ conficiũt, quolibet prosperum quiddam ad uitam in medium conferente. Accidet quoq; quiddam alicui etiam nõ conferentibus sua apte natura utilibus. Atqui & communis omniũ ordo non præstat unicuiq; ubiq; quod optat: multa etiam nos datis adiungimus. Cuncta deniq; simul contexuntur in unum, concordiamq; pariunt admirandam. Quinetiam ab aliis alia, quamuis à contrariis, prodeunt: omnia enim animalis unius sunt membra. Ac siquid eorum quæ fiunt ab optimo deficit, quasi non ad finem usq; formatum, certe non superata materia uelut à generoso degenerans, & generositate priuatum in turpitudinem labitur. Quamobrem alia quidem efficiũtur à superis, alia uero à subiecta natura in medium afferuntur, alia deniq; ab ipsismet rebus adduntur.

SVper uegetalem mundi uitã, quæ & natura & rerum naturalium seminarium appellatur, est intelligẽtia omnia latius ordinans quàm natura. Ex intentione seminarij est quæcunque ex ipso nascuntur, formosa nasci efficaciaq; ad motum: præterea solito quodam & duntaxat naturali ad suum profectum tenore procedere. Quod ergo deformia debiliaq; contingant, ob materialem quandam necessitatem: & alia interimantur ab alijs impedianturq; solitum peragere ordinem, & crescere suumq; tempus implere, ac suo uicissim semine alia propagare: id inquam totum ex nulla est intentione naturæ. Neq; igitur id contingens ordinari potest intentione naturæ, cum sit eius ordinis inimicum: ordinandum tamẽ est, omnia enim sub uno rediguntur in unum. Per intelligentiam igitur natura superiorem, accidentia

eiusmodi in ordinem reuocantur: per eandem arbitrij quoque liberi motus & effectus pro meritis ordine disponuntur: anticipantur nostræ preces, vt ait Iamblichus, & implentur nobis interim libere obsecrantibus, nec diuina voluntate mutata, nec rerum ordine perturbato. Dispositio itaque rerum latior est in mente, quàm in ipsa natura: in mente inquam non solum prima, sed etiam mundanæ cælestisq; animæ. Dispositionem uero rerum in mente, prima legem Saturni Plato nominat in Politico. Eandem in intellectu animali, legem appellat Iouis in Politico atque Legibus. Eandē in natura legē fatalem vocat in Politico & Timæo. Quoniā vero vbique firma est ineuitabiliterq; procedit, in Phædro nominat Adrastiæ legem. Tum vero quoniam simul cum lege liberam conseruat efficaciam animorum, in Legibus ait, in animis quidem existere principium actionum, in lege vero terminum: atque in Phædro Timeoq; legis edictum introducit semper cum conditione quadam hunc in modum. Si anima perpetrauerit talia quædam, reportet & talia. Quod autem inquit in Timæo, animas non prius fatales audiuisse leges, quàm vehiculis fungerentur: declarat animas ex se liberas esse, fatum vero ad corpora pertinere. Pertinet vero fatalis necessitas non solum ad corpus, sed ad vitam quoque corpoream. Qualis vtique vita in mundano cælestiq; corpore latens, non electione libera, sed necessitate fatali vim suam ad inferiora diffundit: quę quidem vis emicat inde benefica etiam à Marte, vel Saturno, stellisq; similibus. Potest tamen magus maleficam reddere non aliter atque ille, qui è concauo speculo collectos Solis radios conijcit in oppositum atque comburit. Siquis enim decem Saturni vires mundo nobisq; necessarias atque sparsas in materijs decem vna coniunctas cogat in unum, perdet eum videlicet non toleraturum in cuius perniciem congregauerit: innocens interim est Saturnus. Venus varias fœcunditatis conciliationisq; proprietates varijs passim rebus inseruit. Magus igitur materias eligens oēs virium eiusmodi quomodocunque capaces, adhibensq; regnante Venere collectas in vnum homini huic & illi, immoderatos inter eos conflat amores, Venere non peccante. Dotes quoque Iouis similiter accumulat alijs, Iouio interim animali non aduertente. Iouiale vero animal & Saturnium & Venereum appellamus stellæ corpus vegetali virtute viuum. Qualia quidem corpora excogitauit Pythagoras, vbi ait, inuocatos deos influere nobis quadam necessitate compulsos.

Saturni, Iouis, Fatalis et Adrastiæ legès.

Iouiale, Saturnium et Venereum animal.

Cap. XXXIX.

Cum igitur omnia simul ordinata sint semper, ad unumq; conducant, nihil mirum est, singula indicijs quibusdam significari: sed uirtus interea seruit nulli, attamen huius officia unà cum communi rerum ordine contexuntur: quippe cū quæ hic sunt, inde dependeant, ab his uidelicet quæ his uniuersi rebus diuiniora sunt, atq; id uniuersum particeps sit illorum. Fiunt igitur quæ in mundo fiunt, non secundum rationes duntaxat seminales: sed secundum rationes alias ampliores, quæ in se comprehendunt uires rationibus seminariis longe priores. Nō enim in seminariis rationibus inest quicquam eorum quæ præter ipsas seminarias rationes alicubi fiant, neq; rursus eorum aliquid quæ ex ipsa materia mundo conferri censentur, neque etiam quicquam eorum quæ à rebus genitis inuicem inferuntur: quin potius ipsa totius ratio rationi similis est ciuitatem aliquam exornanti, leges'que condenti, & certe cognoscenti quæ facturi sint ciues, quibus'ue de causis sint acturi, atque ad hæc omnia instituta singula disponenti, connectenti'que legibus passiones omnes actiones'que illorum: præterea merita singularum actionum præmia passim atque supplicia, omnibus interim quasi sponte in communem concordiam procedentibus. Significatio uero in natura contingit, non quidem huius præcipue ipsius gratia, ut significatio fiat: sed rebus ita dispositis atque nascentibus alia significantur ex aliis. Nempe quodcunque hic est, unum quodammodo inter se est, & unius. Itaq; ab alio cognoscitur aliud: ab effectu,

effectu, causa: ab antecedente, cõsequens: compositum ab alterutro: quoniã alterum simul alterumq; conficit. Si hæc igitur recte dicuntur, dubitationes iam illæ soluentur: & illa quidem imprimis, quæ cauendum admonebat, ne forte cogeremur fateri, deos mala facere. Huic igitur respondemus, primo quidem hæc omnia nõ electionibus, sed naturalibus necessitatibus fieri quæcunq; inde proueniunt: quasi à partibus transferantur in partes, uitamq; sequantur unius. Deinde multa rebus quæ fiunt, ex ipsismet rebus adiungi. Tertio, quæ dantur desuper, penes ipsos datores singulatim non esse mala, sed in mixtione aliud quiddã contingere. Quarto, non uniuscuiusq;, sed totius gratia dari uitam atq; cẽseri. Quinto, subiectam naturam aliud quidem accipere, aliud uero pati: neq; posse ubique ab ipso munere superari, uel uim illius propriam retinere.

Quodlibet animalis membrum vim habet ad portionem nutrimenti propriam attrahẽdam: & cor ad aromata, iecur ad dulcia, venę ad sanguinem, ad spiritum arterię, ad semen vero testiculi. Sunt & medicinę quę certos adsciscant humores, & membra quędam petere videantur. Eadem est animalis mundani condicio, in quo passim dispersa sunt, quæ rem hanc aut illam ad se rapere possint, si congregata in vnum admoueantur: per sua enim retia vel illicia homines per sua equi, & per propria similiter homines hi vel illi clam illaqueari possunt: quemadmodum oblectamentis formarum atque musicæ palam inescantur. Denique sicut ferro paleisq; compertum est, quod trahat magnes scilicet atque succinum: sic diligens & fortunatus perscrutator inuenit etiam omnibus attrahendis. Singulis enim animalis mundani membris coaguli vis est insita, connectens in unum cuncta viuum, temperate quidem suapte natura, intẽperate vero, quoties vndique congregata in aliquid transferatur, mundo nec patiente interim neque peccante. Sunt & differentes in hoc animali vires inter se à natura disiunctæ, quę frequenter à mago, coniunctæ & in membrũ hoc coniectę vel illud, violentius agant atque perdant, in his (vt dixi) non peccante mundo. Nominat Plotinus quatuor, quibus mirabilis insit virtus, scilicet qualitates specierũm occultas, & figuras, concentusq; & vota. Quippe cum qualitates illæ propagines quædam sint virium in vita mundi latentium: Et figuræ concentusque inferiores, cęlestium figuras sæpe referant & cõcentus. Votum vero motus quidam est animæ nostræ vehemens erga numen quod obsecramus. Si contrito sulphure subtilissimum eius puluerem proijcias versus ignem, ignis in longum producta flamma se puluери huic prounus applicabit. Similiter qui stellam obsecrat opportune paratus ad stellam, spiritum suum proijcit in radios stellę manifestos pariter & occultos, vbique diffusos atque viuificos, per quos vitalia sibi stellæ munera vendicat. Denique sicut omnes stellæ fixæ connexæ sunt firmamento, sic omnium stellarum numinumq; mundanorum vitæ connexę sunt vitę mundanę: cui & connexa est vita nostra, vt nõ mirum sit, vehementes animę nostrę motus effusos per communem vitam vbique vigẽtem vsque ad numina mundana produci, vicissimq; motus horum numinum per eandem vitã ad nos vsq; deduci.

Cap. XL.

MAgicos uero attractus quã nam ratione fieri dicemus? Profecto ex consensione quadam rerum in patiẽdo, ac lege quadam naturæ faciente, ut inter similia quidem concordia sit, inter dissimilia uero discordia. Item uirium multarum uarietate in unum animal conferentium. Et enim nullo alio machinante, multa ritu quodam magico attrahuntur. Veraq; uis magicæ est amicitia in uniuerso, rursusque discordia. Ac primus ueneficus (& ut ita dixerim) incantator est eiusmodi. *Magica uis.* Quæ homines obseruantes, eius inter se philtris ueneficiisq; utuntur. Nẽpe ex eo quod pleraque se mutuo naturaliter amare facile possunt, inseruntq;

amorem rebus inter se reciprocum, nata est efficacia amatoriæ artis, philtris quibusdam fascinationibusq; utentis: dum tangendas adhibēt naturas aliis alias conciliātes, insitumq́; habentes amorem: animamq; alteri alteram ita copulant, quemadmodum qui distantes inter se plantas unà coniungunt. Prçterea figuris utuntur, uires certas habentibus: Se quoq; ipsos ratione quadam propria figurantes clam ad se uires subripiūt, eoq; facilius, quòd in uno sunt, trahuntq́; in unum. Nam siquis ita figuratus esse extra mundū esse fingatur, neq; traheret quicquàm, neq; deduceret illecebris aut modulis, neq; nexibus implicaret. Nunc uero quoniam non tanquam ad alienum rapit locum, uim sortitur ut rapiat. Cognoscit certe qua conditione aliud in eodem uiuente trahatur ad aliud. Insita enim traducendi uis est carminibus cantibusq; & certo cuidam sono figuræq; ipsius agentis: nam talia quædam mirabiliter attrahunt, sicut flebiles quædam uoces, & accentus, miserabilesq́; figuræ. Trahitur uero anima, sed quo pacto? neq; enim electio neq; ratio, sed irratiōalis anima musica demulcetur. Et eiusmodi quidem ueneficia animas occupantia nemo miratur, quàmuis deliniri soleāt, etiamsi id non exigatur à musicis. Vim quoq; precibus insitam nequaquam putandū est exaudiente consilio ad exitum peruenire: qui enim alliciuntur carminibus, non ita mulcentur. Neq; quando serpens aliquis fascinat hominem, hoc ipsum qui fascinatur intelligit, neque sentit: sed iam passus se passum animaduertit. Ipsum uero animæ principale sic pati nequit. Cui uero uotum est institutum, peruenit ad ipsum aliquid ex illo, uel rursus ad aliud.

QValis est in quolibet animali perfecto textura neruorum atq; uenarum, talis in mundano est animali naturarum contextus atq; uitarum. Sicut ergo motio passioq́; pedis in nobis pertinet ad ceruicem, & ceruicis ad pedem: sic & in mūdano hoc animali motus inferiorum ad superiora proueniunt, atq; uicissim: & quasi æqualium similiter ad æqualia. Motus autem omnis uenit quidem salutaris ex alto, dummodo qualis uenit, taliter capiatur & capi possit. Neq; distantia loci prohibet, quin motus uicissim utrinque proueniant. Vbi ultra communem texturam res inferior cognatam habet cum superiore proprietatem tam acquisitam quàm naturalem. Sicut nerui motus in lyra ad neruum alterum peruenit, distantem quidem, sed similiter temperātum.

Cap. XLI.

SOl autem uel alia quæuis stella hoc ipsum nequaquàm animaduertit. Consistit uero uoti potestas in consensione quadam partis ad partem compatiendi, quemadmodum in neruo quodam tento contingit: ubi cum infima pars mouetur, mox mouetur & summa. Sæpe etiam alio quodam neruo pulsato tremit & alter, quasi persentiat ex concordia: Id'que potissimum, quoniam eadem prorsus contemperati sunt consonantia. Quod si ab alia quoque lyra motus transfertur in aliam, id etiam ex compatiente quadam consensione proficisci putandum. Igitur & in uniuerso una est harmonia: quamuis sit ex contrariis. Nam est etiam ex similibus omnibusq; cognatis, etiam his quæ contraria sunt. Proinde quæcunq; nocent hominibus, uelut animositas iracunda unà cum bile ad iecoris tracta naturam, ita prouenerunt non quasi hominibus nocitura. Quemadmodum si quis ignem ab igne rapiens læserit aliud, nequaquam machinatus ignem illucusq; procedere. Forsan uero accipiēs ille

id agit

id agit ex eo, quòd tradit aliquid quasi ex alio translatum in aliud. Quinetiam procedens ignis id agit, ubi ab eo subiecto in quod transfertur, capi non potest.

MAgi quondam multi vitæ præsentis amatores, bonorumq; corporeorum cupidi, excogitauerunt corporea sacrificia votaq; viuis stellarũ corporibus & viuo mũdi corpori consentanea, vt inde quod optabant consequerentur. Ad eadẽ corporea sacrificia dedicata stellis populũ assuefecisse videtur. Dubitabãt ergo nõnulli, vtrũ stellis ad hoc ipsum opus sit sensu, imaginatione, memoria, electione, vt vota eiusmodi impleant. Respondet Plotinus, non oportere. Nam ex viuis mundi corporibus vitalis vigor suapte natura deriuatur in alia, qui & in corpora spiritus animas, quando per votũ & cætera cõpetentia ad hauriendũ aptius exponuntur, vberius affluit, naturali .s. proprioq; influxu, etiãsi non adsit electio. Sed Plotinus viuis stellarum sphærarumq; corporibus intellectuales earundem animas anteponit à corpore quodammodo segregatas, ad quas non perueniat passio motioq; vlla per corporeas continuata naturas: ideoq; nec hauriatur inde bona eiusmodi attractu quasi magico. Idemq; Porphyrius & Iamblichus asserunt, qui vnà cum Plotino in illis voluntatem electionemq; collocant. Electionem inquam non ab inferioribus persuasam, sed ex seipsa ab æuo constituentem imitari quidem summum deum, & sequentibus omnibus prouidere, exaudire supplicum preces intellectuali vita imitantium intellectuales mundi rectores. In sacrificijs quidem votisq; corporeis ad corpora mundi directa reportant & eiusmodi bona homines etiam corpori mãcipati: bona vero diuiniora per segregatum cultum, viri tantum diuini à diuinis mundi rectoribus. Addit Porphyrius ac Iamblichus, hos etiam vltra intellectualia etiam corporalia quædam & externa bona referre officio numinum mediorum superioribus numinibus obsequentium, & eorundem tutela sæpe mala imminentia deuitare. Adiungit astrologus Abraham, religiosas animas ex applicatione ad deum cælo superiorem acquirere potestatem per quam fatalia bona quidem augeant, mala vero minuant. Proponunt Platonici intellectualibus animis mundi rectoribus intellectus puros, his intellectũ diuinum, huic patrem eius ipsum bonum. Mundanis dijs sacrificia corporea constituunt: superioribus, segregatam dedicant sanctimoniam primo, segregatissimam. Idq; cõfirmat Apollonius Tyaneus. Adorationem præ cæteris eligunt superioribus, & supremo denique consecratam. illinc enim bona ampliora referri. De illis apud Iamblichum & Porphyrium, quos nuper interpretati sumus, legere latissime poteris. Cap. XLII.

NOn igitur opus erit memoria stellis exaudiendi uoti gratia, cuius causa hæc tractauimus, neque sensibus uota illac nunciantibus: neque putandum est stellas sic annuere uotis, sicut nonnulli credũt, quasi deliberãdo: sed unà cum ipso uoto aliquid effici, ac etiam sine uoto ab ipsis, qua ratione ipsæ quoque unius eiusdem sunt partes. Iam uero uires etiam absque electione sunt multæ, & ipsæ quidem tum absq; machinatione, tum ex arte prodeunt in effectum: Quemadmodum in uno quouis animali: ubi aliud aliquid reportat ab alio, & seruatur & læditur ex eo quod ita sunt naturaliter instituta. Ideoq; artes tũ medicorũ, tũ incantantiũ, alterũ alteri cogunt suę uirtutis aliquid impartiri. Similiter uniuersum ad partes tum ex seipso munera sua sponte diffundit, tum alio attrahente ad aliquam eius partem demittit aliquid suis partibus insitum: & illuc eodem naturali uigore protractum; quippe cum qui exoptat non sit alienus. Si autem qui precatur est malus, nihil mirum est impetrare: nam ex fluminibus praui etiam hauriunt. Præterea quod largitur, quid largiatur ignorat: sed largitur tantum; interea tamen munus ipsum cum natura uniuersi connectitur. Quapropter siquis acceperit ex his quæ omnibus exposita sunt, non oportet huic necessaria lege sequi suppliciũ. Non igitur concedendũ est uniuersum pati. Forte uero principale quidem ipsius dicendũ est expers omnino passionis existere: cum uero passiones eius partibus inferũtur, in illis quidē

passionem ipsam restare. Sed cum nihil huic accidat prçter naturam, ipsum nimirum absq; passione manere. Quando & stellis quantum partes quidem sunt, passiones conuenire uidentur: ipsæ tamen cõsistere passionis expertes: tum quia electiones eis absque passionibus insunt, & corpora naturæq; earũ sunt procul à detrimento: tum etiam, quia & siquid per animam suam ad inferiora traducant, anima interim non minuitur, corporaq; eadem perseuerant. Ac siquid inde subterfluit, sensu interim non aduertente delabitur: & si quid illis accedit, clam similiter affluit.

Magica fascinatio nititur uiribus naturalibus tam cœlestium quàm inferiorum, rerum scilicet atq; uerborũ. Attingit igitur proxime spiritum nostrum, & per hunc non solum humores, sed etiam uitam irrationalem dependentem etiam ab ipso mundo. Animam uero rationalem natura uitaq; corpore a mundi superiorem, & solum à mente diuina pendentem nequit attingere, nisi quatenus cum uita inferiore consentit. Cap. XLIII.

Siquis hunc quidem succinea induat veste, illum vero paleari, ad hunc attrahet illum. Ita perscrutati magi multa passim recondita non naturalia solum, sed etiam verba quę vim suam eminus effundentia trahere valeant: multa etiam quæ ab his trahi possint, & illa quidem viro, hæc autem fœminæ clam adhibentes, fœminam ad virum rapiunt. Admouent etiam quæ seiungere possint: Sicut & nautæ suspendentes ferrum ita cum magnete librant, vt rapiatur ad Vrsam: atq; vicissim inficientes allio, raptum eiusmodi soluunt. Qua vero siderum positione quidam opportunius ad hæc vtantur, & quas fingant imagines quas'ue materias conflent, narrare non expedit: nec etiam quibus incantamentis clam alliciant. Verbis quidem præest Mercurius, cantibus vero Phœbus, incantamentis autem Mercurius cum Phœbo coniunctus. Sed vbi & qua ratione iunctus Soli, & quali stellarũ aspectu fretus vim præbeat cãtionibus: itẽ quo aspectu malefica, quo'ue benefica præstet incantamẽta, docere iustitia vetat. Forte vero sicut cæteræ materiarũ qualitatumq; mixtiones vim nouam adipiscuntur: ita certæ quædam iuncturæ verborum, & intra animam conceptæ & extra animã prolatæ, adhuc quasi viuæ vim quandoque mirabilem consequuntur, vel ex præsenti siderum positura, vel etiam ex ipsius hominis genitura, aut ex singulari quadam animæ potestate, adeo vt in effectu verborum hæc ipsa eorum iunctura processioq; in obiectum intenta sit quasi directio & applicatio virtutis intimæ ad externum: quemadmodum prægnantis cupidæ digitus genam signans, rei nimium affectatæ nota. Procedit vero in rem distantem incãtamenti vigor motu quodam non solum per aerem sibi similem propagatus, sicut in aqua semel percussa circuli: sed etiam per radios spiritus excantantis, quos quidem procul imaginatio vehemens affectusq; iaculatur. Radialis nanq; natura subito procedit in longum, secumq; producit vires eiaculantis. Imò vero res omnes infra Lunam imitatæ stellas, naturæ suæ vires & quasi vapores quosdam radiorum instar emittunt foras, quibus obiecta etiam distantia pro natura sua bene aut male frequenter afficiant: idq; faciunt, quoniam singula eiusdem sunt animalis membra mundani: quod odores ipsi declarant longius & diutius à canibus apibusq; percepti. Mitto quantam dæmones veneficijs magicisq; operibus adhibeãt potestatem: quod sane in Symposio Plato confirmat. Hos etiã magus cultorq; diligens demulcendo sibi conciliare potest, quemadmodum & abiectus mimus musicusq; puer regem illaqueat generosum. Et bestię quędam hominem quandoque fascinant. Sicut enim se habet ad hominem bestia, ad virum puer: ita vir magus ad inferiores dęmonas nobisq; propinquos. Huc forsan tendit illud Albumasar aliorumq; astrologorũ, scilicet preces vim habere quàm plurimam, quando caput Draconis medium tenet cęlum, & Iupiter vel in eo sit, vel id aspiciat: Lunaq; vel coniuncta sit cum Ioue, vel ab ipso procedens coitum cum ascendentis domino prosequatur: aut ascendentis dominus congressum cum Ioue petat, capitisq; Draconis aspectum. Putant enim sidus eiusmodi vel efficaciam prosperitatemq; spiritui nostro votisq; prębere ad dęmonas Ioui Capitiq; subditos allectandos: si modo cęlestibus his influxibus subiũgantur ex omni genere sensibilium multa, tã huic dęmoni quàm suo illi sideri competẽtia: quę & perscrutari laboriosum est, & obseruare periculosum. Tutius vero de hoc Iouiali sidere physicus aliquis opinabitur, spiritum hominis tunc bona cęlestia vehementius affectantis, beneficio Iouis cęlestibus bonis largius hauriendis exponi. Ad malignos autem spiritus loco mouendos, diuinationemq; per mortuos explendam, Ptolemęus in Quadripartito conferre putat harmoniam cęlestem, quando Luna fuerit magisterii domina, colatq; Iouis ędes, sagittarium scilicet aut pisces. Hęc ad Plotinicum illud dicta sint, vbi ait: magum quodammodo dęmonas irretire, ac per vniuersum in partes agere, atque per superiora facile inferiora

mouere,

mouere. Ego vero suspicor ne forte dæmones subdoli simulent magicis quibusdam machinis allici vel expelli. Nam Porphyrius & Iamblichus aiunt, per deum proprie perq; bonos angelos aduersus infimos spiritus imperium nos habere, qui alioqui nos fallere frequenter soleant atque lædere. Et quoniam perturbatione tanguntur, quod & Plotinus affirmat, merito Plotinus vna cum Porphyrio atque Iamblicho damnat eam superstitionem, quæ exquisitis illecebris studeat fallacibus perturbatisq; dæmonibus adulari. Qua vero ratione ex corpore mundi vbique viuo, viuis que tum stellis tum cæteris mundi partibus, naturali quodam quasi agricolarum medicorumq; more vitales carpere auras valeamus, satis in libro de Vita tertio disputamus. Platonici denique adorationem intentissimam sacrificiorum omnium efficacissimam esse putant: præsertim si ad intellectus mundo superiores, scilicet angelos dirigatur: maxime si ad deum quoque superiorem. Sed ab his similiter atque ab hoc, nihil impetrari naturali quodam cælestiq; fauore, cuius motus illuc usque non transit: sed eleuatione quadam coniunctioneq; mentis ad illos. Quæ vero in superioribus de virtute imaginationis fascinationibusq;, & de magia prætermisimus, in Theologia nostra, & libro de Amore, & libro de Vita tertio latius pertractamus.

Quærendum uidetur quo pacto uir probus magicis subduci machinis possit: Forte per ipsam animam illaqueari non potest, neque uis ipsa rationalis patitur, adeo ut hinc mutetur opinione. Quantum uero irrationale huic inest ex uniuerso, per hoc pati potest, immo uero hoc ipsum proprie potest pati: sed non id solum quando quis amoribus irretitur ex philtris. Siquidem amor ipse uiget & feruet, anima uidelicet altera consentiente alterius animæ passioni. Quemadmodum uero carminibus incantantium pars irrationalis passionem subit, sic & ipse decantator uicissim atq; recantator uires ibi resoluit. Proinde uero mortem ex his aut languores, uel quælibet corporis detrimenta absque controuersia patietur. Pars enim uniuersi ab alia parte, uel ab ipso toto facile patitur: ipse uero quisque sui iuris existens uiuit indemnis. Quod autem non subito, sed post certum tempus quod patitur suscipiat passionem, non ab ipso naturæ ordine alienum. Dæmones uero neque ipsi quidem in parte sua irrationali sunt passionibus liberi. Memoriam quinetiam atque sensus his attribuere, non erit absurdum. Tum uero demulceri eos naturaliter atque deduci, & exaudire uocantes, dæmones inquam inter alios rebus humanis propinquiores: eo'que magis erga nos affici, quo & propinquiores existunt. Quicquid enim aliqua cognatione se habet ad aliud, aliquando illaqueatur ab alio. Id enim ad quod ita se habet, quasi magicorum ritu captat atque subducit: solum uero quod tantum seipsum spectat, irretiri rapi'que non potest. Quamobrem omnis actio uita'que actiua omnis illaqueatur & trahitur: fertur enim ad illa quæ prouocant & deliniunt. Hinc illud poeticum: Magnanimi enim Erechthei populus uultu formosissimus est. Verum quidnam passus aliquis censetur certo modo ad aliud se habere? Profecto tanquam tractus nō magorum artibus, sed arte naturæ mirabiliter seducentis, aliudq; cum alio ualde conciliantis atque iungentis, non quidem loco, sed adhibitis ab initio philtris.

Vita contemplatiua, libera est: actiua, ministra actionum & rerum atque fortunæ: uoluptuosa, serua corporis. Cap. XLIIII.

Cum

CVm mens rerum contemplandarũ formas ingenitas habeat, ipsaq; met sit ipsæ formæ, merito quatenus in his contemplandis natiua voluptate se versat, eatenus libera secũ habitat. Qui vero corpus & externa curiose colit, corpori, hominibus, fortunæ seruit. Actio atque passio inter se opponuntur. Omnis igitur motus noster qui incitamentũ ex corporea humanaq; passione habuit, passio quædam est & seruitus. Denique natura ipsa vitaq; mundi quasi maga, imagines ipsius boni, veri, pulchri, vbique fingit velut escas, quibus animas huic mundo per voluptatem, auaritiam, inanem gloriam deditas fallit, & quasi mancipia detinet atque trahit.

SOla itaque contemplatio reliqua est, quæ ritu magico subduci non possit. Nullus enim attrahitur ad seipsum: Vnus nanq; existit, ipseq; est id ipsum spectaculum quod speculatur, atq; ratio non seducta: sed quod rite agendum est id agit, suiq; ipsius uitã & opus agit. Illic autem non agit animus quod suum est, neque ratio præbet exordiũ: sed initium ibi ab irrationali parte traditur, regulæq; agendi sunt à passione propositæ. In appetitu procreatiõis curaq; liberorum, manifestus apparet attractus: similiterq; in omnibus quæ suauitate quadã alliciunt appetentes. Actiones quoq; tũ quæ per irã absq; ratione mouentur, tum quæ incitantur cupiditate, ciuilis quoq; gubernationis auiditas & studium imperandi, significant dominandi cupiditatem nobis incitatam iam incitare. Tum uero studia imperandi huc potissimum tendentia, ne iniuriæ nobis ab aliis inferantur, à metu ducunt originem: quæ aũt ut ipsi plus aliis reportemus, à cupiditate ducuntur: quæ deniq; necessitati utilitatiq; seruiunt, naturæ indigentiam implere conantes, plane ostẽdunt ipsam naturæ uim nos studio uiuendi prorsus conciliantem. Siquis aũt obiiciat, actiones circa honesta uersantes non esse magico ritu deductas, alioqui contemplationem quoq; pulchrorum tali quadam conditione subduci: Respondendum est, siquis actiones honestas sequatur ut necessarias, spectans uidelicet aliud quiddam uere pulchrum, hunc nequaquàm magicis modis illaqueari. Nouit enim necessitatem, neq; ad id quod nostris inest actionibus aspicit, neq; ad alia huic uita dirigitur. Nisi forte per partem ipsius irrationalem ui quadam humanę naturæ, & naturali familiaritate nos cum uita uel aliorum uel nostra conciliante, hic irretitus esse dicatur. Videtur enim forte rationale non educere seipsum è uita, ob quãdam cum uita necessitudinem nobis maxime propriam, qua penitus occupamur. Sin autem uir rebus gerendis deditus, ipsa pulchritudine rerum eiusmodi sit contentus, ideo'que eligat actiones, hic iam deceptus ipsius pulchri uestigiis, quasi ueneficiis est irretitus, unde pulchritudinẽ rebus inferioribus insitam studiose prosequitur. Omnino enim negotiatio omnis circa id quod est simile uero, tractusq; ad hoc ipsum omnis, est quidam raptus ingenii ab his decepti ad se rapientibus. Id uero ipsa naturæ magica subductio facit. Sequi enim uelut ipsum bonum quod non est ipsum bonum, dum quis specie ipsius allicitur impetuq; irrationali prorumpit, passio quædam est ingenii clam quo nolebat attracti. Hoc aũt quid nam aliud præter raptum quendam magicum esse dicemus? Solus ergo maleficiis eiusmodi minime rapitur, qui per alias sui partes tractus, nihil talium affirmat bonum, quæ illis bona uidentur: sed solum quod ipse nouit, neq; deceptus,

ceptus, neq; sequens, sed iam possidens: hic itaq; nusquam trahitur.

Homo non solum tanquàm mundi pars quedam fataliter agit patiturq; multa, sed etiam substantiam habet propriam naturaliter quidem partim superioribus, partim inferioribus cognatam: ac libero motu potest insuper affectionem & habitum induere, tam cum superioribus q̃ cum inferioribus congruentem. Cap. XLV.

Eiusmodi habitus fit animo tandem quasi natura, cuius instinctu sub diuino iudicio fertur in sortem atque locum, aut superis aut inferis competentem.

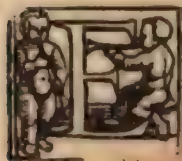

X omnibus quæ dicta sunt manifestum est, quicquid comprehenditur uniuerso singulatim, quemadmodum natura dispositioneq; præditum est, sic ad uniuersum conducere facereq; & pati. Sicut & in quolibet animali unaquæq; pars quemadmodum se natura affectioneq; habet, ita confert ad totum atque subministrat, & tali quodam ordine usuq; censetur. Tradit præterea ex se aliquid, & ab aliis accipit pro capacitate naturæ, ac uelut consensus quidam toti inest ad totũ: ac si pars quælibet esset animal, haberet utique animalis opera à partis ipsius operibus differentia. Proinde id quoq; constat, qualis sit nostra conditio: quemadmodum scilicet nos quoq; in uniuerso aliquid facimus, non solum quæ corpus erga corpus facit & patitur, uerumetiam alteram quãdam nostram in medium naturam adducimus, copulati per cognata nobis insita, cognatis extrinsecus existentibus. Nempe animabus affectionibusq; nostris efficimur, imo uero sumus contigui tum rebus infra nos proxime in loco dæmonico positis, tum rebus superioribus: cumq; sic affecti simus, nimirum quales simus latere non potest. Igitur neq; omnes eadem exhibemus, neq; accipimus eadem: quod enim non possidemus, quo nam pacto præstare possumus aliis ceu bonũ? Rursusq; natura nequaquàm boni capace quo nam modo bonum aliquid capiemus? Prauitatem igitur suam quisq; adhibens, & quis nam sit deprehenditur, & pro natura sua in id quod habet impellitur, tum apud nos, tum hinc in locum alium profectus similem, quodam
tractu naturæ. Vir autem probus accipit, dat, permutatur alia ratione, singu »
lis uidelicet translatis quo decet, tractibus naturę quibusdam quasi funibus. »
Tam mirabilem uniuersum hoc potestatem habet & ordinem, in quo qui- »
dem silenti quodam occultoq; iussu & uia, iuste omnia dispensantur sub di »
uino iudicio, cuius sentẽtiam nulli prorsus licet effugere: quam quidem ma »
lus intelligit nullus, sed fertur tantum inscius in quam potissimum decet »
partem uniuersi transferri. At uir bonus & nouit, & quo oportet accedit, & »
antequàm accedat præsentit ubi post accessum sibi necessario sit habitan- »
dum: bonaq; spe uiuit, se quandoq; cum diis ipsis habitaturum. In paruo qui »
dem animali paruæ quoq; sunt mutationes partium & consensus exigui: neque in eo partes ipsæ sunt animalia, nisi forte in nonnullis ad breue. At in eo animali in quo tam ingentia sunt interualla, & quodlibet suorum inclinationem & permutationem quandam subit, animaliaq; insunt multa, necessarium est motus translationesq; esse maiores. Videmus profecto solem, lunam, stellas omnes ordine certo transferri situmq; mutare. Non igitur dissonat rationi animas quoque ab alio loco ad alium transmutari, non eundẽ

semper seruātes morē: ordinatas deniq;, & ut affectionibus suis cōuenit, cōgrua proportione dispositas: dum uidelicet aliæ uicem quasi capitis obtinēt, aliæ uero pedum, uicem inquam congruam uniuerso: habet enim & hoc differentias ad melius atq; deterius. Siqua uero anima, neque quod hic est melius eligit, neque inquinatur deteriore, ad locum alium commutatur, & purum quem elegerat quandoque consecutura. Punitiones uero animarum tales sunt, quales partium ægrotarum: ubi aliæ fomentis alligantur, aliæ circunciduntur uel expurgantur, aliæ qualitatibus permutantur, ut sanum sit totum, singulis ubi expedit rite dispositis. Sanitas enim totius spectatur imprimis, hoc obligato, illo potius qualitatibus permutato, alio autem hinc expulso quasi hic languente: illuc uero translato, ubi minime langueat.

Animarū punitiones quales.

MARSILII FICINI FLORENTINI
IN LIBRVM, DE DVBIIS ANIMAE III. Vel, de Visione. ANNOTATIONES.

Entire est percipere corporea singulatim per instrumenta corporea. In perceptione sensuali deprehendimus externorum corporum qualitates aut actus vsque ad animam, vel circa animam quodammodo peruenire: necnon quandoque vim actumq; animę ad corporea se porrigere. Quod quidem fieri nullo modo posset, nisi anima proportionē quandā ad hæc haberet: hanc vero non habet, nisi ipsa per vim vegetalem suo quodam pacto formet manifestū corpus & præcipue spiritum: atque ita sibi conformet, vt vis eius actusq; per hoc suum corpus quasi instrumentum ad externa quandoque se porrigat, & externorum motus ad hoc veniendo quodammodo videantur ad animam peruenisse. Denique vt visus percipiat rem videndam, non opus est foris corpore medio quasi ad videndum necessario adiuuante: satis enim per se visus oculusq; natura paratus est vt versetur circa luminosum, atque hoc vicissim circa visum. Corpus vero medium siquidem opacum est impedit: sin diaphanum, hoc tantum habet, vt visioni non obstet, sicut solet opacum: absque hoc ergo forte videbitur.

CAPVT I.

DE DVBIIS ANIMAE III.
Vel,de Visione.

QVoniam uero inuestigare constituimus, nunquid uidere possimus si nihil sit medium,ceu aer aliud'ue perspicuum corpus inter oculum atq; id quod est uidendum:operæpretium est hoc ipsum impræsentia prosequi. Principio, quòd per corpus aliquod oporteat uidere & omnino sentire, iam dictum est: nam animam absq; corpore prorsus in mundo intelligibili uiuere. Cum uero sentire sit percipere,non quidem intelligibilia sed sensibilia tantum, oportet animam factam quodammodo contiguam sensibilibus,per quædam iam sibi familiaria communionem quandam ad hæc cognitionis uel passionis inire:quapropter & per instrumenta corporea eiusmodi cognitio fit. Per hæc enim quasi cognata siue continua,quasi in unum quodammodo ad ipsa sensibilia oporteret accedere,compassione quadam ad ipsa ita iam facta. Quod ergo necessarium sit contactum quendam ad illa quæ cognoscenda sunt fieri, nimirum quantum spectat ad ea quæ tactu quodam percipiuntur,nemo forsitan ambigat. De uisione uero magis ambiguum. At utrũ idem in audiendo necessarium sit,in sequentibus indagabimus. Nempe impræsentia de uisu tractãdum est, nunquid oporteat medium quiddam corpus esse inter uisum atq; colorem. Forte uero corpus ex contingenti medium incidit, sed confert nihil uidentibus ad uidendum. At si corpora quò densiora sunt ceu terrena,eò magis impediunt uisionem:quò uero tenuiora sunt media facilius peruidemus,poterit aliquis media hæc ad uidendum conferentia dicere : aut si non conferentia,saltem non obstantia uisioni: Hæc autem aliquis obstantia dixerit. Sed nunquid medium corpus passionem prius accipiat, & quasi formetur,est quærendum. Signum uero huius aliquis afferat; quòd siquis ante faciem nostram sit,uel penes colorem,aspiciens etiam uidet:id ipsum uero ad nos usq; minime perueniret,nisi passio quædam medio fuisset illata. Sed forte non necessarium est pati medium, dum quod passioni naturaliter est expositum,uelut oculus, patitur. Aut si tunc medium patitur, aliud quiddam patitur:quandoquidem neq; calamus medius inter piscem illum stupefaciẽtem nomine Narcem atq; manum patitur,quod manus ipsa patitur:tametsi hic quoq; nisi calamus in medio situs,& seta siue capillus esset,manus minime pateretur. Forte etiam hoc est ambigendum. Nam si intra rete sit, piscator patietur & stupefiet. Videtur autem hic sermo ad illas quæ dictę sunt cõpassiones,se conferre. Nempe si hoc tale ab hoc tali naturaliter uicissim pati potest,ex eo quòd similitudinem ad ipsum quandam habet, non propterea quòd inter hæc medium est, patitur si dissimile fuerit, aut certe idem minime patietur. Quòd si ita se habet,multo magis ubi nullum sit medium, patietur, quod est naturaliter obnoxium passioni: tametsi medium tale fue-

rit, ut & ipsum aliquid patiatur.

INter visum atque visibile medium per se necessarium est lumen, vel commune externumq;, vel proprium siue oculi seu obiecti natura valde lucentis: corpus autem non adeo necessarium inter hæc medium est. Visio fit potissimum, quia vel radius ab oculo visualis proficiscitur ad visibile, vel à visibili iam luminoso nonnihil procedit ad visum, vel vtroque simul pacto: & omnino quoniam tam oculus quàm visibile ita in natura mundi viuente sunt disposita, vt proprietatem habeant inuicem valde conformem, per quam à seinuicem facile moueantur, agantq; mutuo vel patiantur. Corpus igitur nec est per se necessarium ad emicantem ex oculo radium sustinendum atque perferendum, qui sine sustentaculo in rectum profluit naturaliter: nec ad lumen ita vehendum, siue sit lumen obiecti, siue sit alienum: nec etiam ad compassionem inter visibile visum'que complendam: satis enim per se mutuæ sunt exposita passioni. Denique nec necessarium est, aerem medium ab obiecto colorari figurari'que modo ceræ, per quam passionem visus subinde similiter patiatur: alioqui ad cernendum non oporteret oculum ad obiectum ipsum conuertere procul positum: satis enim foret oculum attingi à contigua nobis parte aeris iam formata. Omnino vero spiritales sub lumine visibilium species peruenientes ad oculum, absque aeris passione perueniunt. Cap. II.

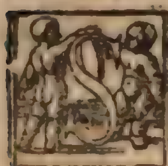

SI ergo sic uisio fiat, ut uisus ipsius lumen cum lumine medio cõiungatur usq; ad sensibile, oportet hoc medium esse lumen: atq; suppositio hæc medium id requirit: Sin autem subiectum corpus coloratum aliquo modo mediũ afficit atq; permutat, quidnam prohibet permutationẽ eiusmodi statim ad oculũ peruenire? etiamsi nullũ mediũ interuenerit? Siquidẽ nunc necessario quod interuenit, ob hoc ipsum quod interuenit prius q̃ oculus permutatur. Proinde qui dicunt per quandã uisus ipsius effusionẽ nos uidere, nulla ratione adducuntur ad mediũ afferendum, nisi forte metuant ne radius ipse decidat: sed radius naturã habet luminis, lumen aũt recte diffunditur. Qui autem insistentiam quandam in causa uisionis assignant, medio prorsus egebunt. At uero assertores simulachrorum affirmantes ea per uacuum pertransire, expeditum exigunt locũ ne peruenire prohibeãtur. Quapropter si multo minus impedietur, ubi nullum sit medium, nimirum præsentem suppositionem in controuersiam minime trahent. Præterea quicunq; cõpassione quadam fieri asserunt uisionẽ, minus utiq; uidere nos dicent, siquod medium interciderit: propterea quod hoc prohibebit impedietq; inperspectionem, dum minorem reddet compassionem Imò uero consentanea ratione dicere possumus, medium ipsum etiamsi cognatum sit atq; etiã patiens, compassionem tamẽ illam debiliorẽ facere. Nam & si corpus continuum in profundo ex accessu ignis uratur, tamen pars eius posita in profundo accessione superioris partis minus utique patietur. Verum si animalis unius partes uicissim compatientes sint, nunquid patientur minus, quia nonnihil sit medium? Forte patientur minus. Nempe mediocris euadet passio quatenus natura uoluerit: quippe cum medium interpositum inhibeat passionis excessum, nisi forte alicubi tale sit quod infertur, ut medium nullo modo id pati queat. Cæterũ si totum propterea est compatiens, quòd est unum animal: atque nos ideo patimur, quoniam in uno uniusq; sumus, cur non oporteat quando sentitur aliquid procul positum, inesse continuitatem? Forte cõtinuitatem quidem & medium

ipsum

ipſum oportet alicubi intereſſe, quia neceſſe ſit animal eſſe continuum. Paſſio uero per accidens eſt continui: alioqui omne ab omni pati fatebimur. Tum uero ſi hoc quidem ab hoc, aliud uero ab alio patitur, neque patitur idem, non erit opus ubiq; medio. Quod ſi in uiſione ſaltem aliquis opus eſſe dixerit, rationem aſſignare debebit: quādoquidem non ubiq; apparet quod procedit per aerem, inferre aeri paſſionem, ſed diuidere tantum: ceu cum lapis cadit deſuper, nihil aliud aeri uidetur accidere, niſi quod cadentem non ſuſtinet lapidem. Neque enim ueriſimile eſt, lapidem cadere per quendam circunfuſi aeris ſubingreſſum, cum deſcenſus ei ſit naturalis: quoniam ſic & ignis aſcenderet per ſimilem aeris ſubingreſſum, quod dictu eſt abſurdum: ignis enim motus ſui uelocitate pręcurrit aerem ſuccedentem. Quód ſiquis dicat ipſa uelocitate etiam aeris accelerari ſucceſſum, attamen ſecundum accidens id eueniet, neq; proprie ſurſum: quoniam & à lignis impetus fit in altum, nullo impellente creſcentibus. Atqui & nos euntes diuidimus aerem: neq; tunc circunfuſi aeris ſucceſſio nos impellit, ſed ſubſequens tantum aer quod nos uacuum reddimus implet. Si ergo aer per corporū eiuſmodi motum diſtantiam inter ſuas partes admittit, nihil aliud interea patiens, quidnam prohibet etiam abſq; diſtantia concedere ſpeciebus tranſitum ad aſpectum? Sin autem neq; perueniunt quidem uelut quodam fluxu ſpecies, quænam neceſſitas pati cogit? Atq; per ipſum ad nos uſq; paſſionem, ex eo quod ille paſſus antea fuerit, peruenire. Si enim ex eo quod aer antea patiatur ſenſus efficeretur, certe non aſpiciendo ad ipſum uiſibile cerneremus, ſed è proxima nobis aeris parte ſenſum reportaremus: quemadmodum in calefactione contingit: in hac enim non remotus ignis, ſed proximus calefactus aer calefacere nos uidetur. Sed enim paſſio hæc ad tactum pertinet. In uiſione autem non fit tactus, ideó neq; ſenſibile impoſitum oculis efficit uiſionem. Sed illuminari medium neceſſarium eſt, forſan quoniam aer eſt tenebroſus: ac niſi eſſet obſcurus, forſan lumine non egeret: quod enim tenebroſum eſt, cum impediat uiſionē, oportet lumine ſuperari. Forte uero & ob hoc ipſum res uidenda proxime admota uiſui nequaquàm cernitur, quoniam ſecū affert quandam tum ſuiipſius tum aeris umbram.

INter viſum atque viſibile non eſt neceſſarius aer medius ad hoc ipſum proprie, vt forma obiecti imprimatur deinceps per partes aeris ſuccedendo, vnde tandem imprimatur & oculo. Ratio ad hoc prima paulo ſuperius aſſignata eſt. Sequuntur duæ, quarum vna eſt eiuſmodi. Quando nocte profunda igniculum longiſſime diſtantem cernimus, non eſt putandum ex igniculo formam continuatis aeris partibus gradatim imprimi. Non enim poteſt hunc ita pingere, niſi & eaſdem partes illuminet: nec tamen illuminat eas, alioqui alia quoque multa in recto hoc ſpatio cerneremus. Ratio altera talis eſt: Si aer modo quodam ſuo, ideſt corporeo à perſona videnda pingatur, ſequetur vt exigua illa pars aeris pupillæ proxima & æqualis, id duntaxat minimum de perſona tota quod præfert, oſtendat oculo: nunc autem in qualibet aeris portiuncula totum videmus obiectum. Denique aer nihil patitur ab illa ſpecie, ſiqua mittitur ab obiecto: ſicut neque patitur ab ipſo lumine, per quod mittitur. Ab ipſo inquam qua ratione lumen: ſic enim momento adeſt & abeſt, neque remanet illuminante ſubtracto: & eſt vbique totum. Ex quo apparet, lumen neque fieri propriam aeris qualitatem, nec eſſe reuera corporeum. Proinde incorporeum hoc non tam prouenit ex corpore, quàm vita mundi. Nam & quando ad longiſſimum ſpatium ſcintillam vides, exiguum locuſtæ ſonum audis: & animalia quædam audiunt mini-

tia quæque: item apes & formicæ, mellita olfaciunt remotissima: conchæ quinetiam distantia gustant: & torpedo piscis per longam sæpe virgam stupefacit te quasi tangens, non est existimandum, præsertim in superioribus à minimo quoque obiecto longissimum spatium frangi, & materialiter affici. Sed interuenire nescio quid quodammodo spiritale, quod per tam longum spatium agat in sensum, idest actũ quendã specialẽ ab ipsa specie rei sentiendæ prouenientem. A specie inquam, non tam quia in materia sit, quàm quia à spiritali viuaq; dependet idea. Actum quoque specialem inquam & spiritalem, siue hic intra nos fiat in instrumento sensus, vt in tactu atque gustu: siue etiam extra nos in aere, vt circa visum, auditum, olfactum: siue etiam à visu proueniat in obiectum, qui sane actus in omnibus sentiendis fit vbique inter passionem etiam materialem ab obiecto in aere factam circa sensus inferiores. Fit igitur opportune tunc virtute quadam vitæ communis, cuius beneficio cuncta ligante tam facile à rebus distantibus & mouetur sensus, & corpus conforme procul patitur à conformi: quod etiam apparet in magia. Et cælestia aliaq; multa vires suas impartiunt remotissimis. Denique vita mundi communis ita sensum hunc cum hoc sensibili temperat, vt agẽte sensibili, moueatur sensus & agat: Sicut in lyra dum mouetur hæc chorda, statim & contemperata mouetur: & te clamante, paries conclamat sic expositus. De superioribus diligentius in commentarijs Theophrasti tractamus. Cap. III.

MAximum uero argumentum est, non propterea cerni sensibilium formas, quia iam aer illorum species per continuatam traductionem patiendo susceperit, quòd sub obscura nocte ignis & sidera, horumq; formæ cernuntur. Neq; afferet quispiam in aere tenebroso impressas species sic ad oculum usq; continuari: alioqui non essent tenebræ ubi ignis illuminando suam speciem traderet: quando etiam sub profundis tenebris occulentibus stellas & ignem, horumq; lumen prorsus impedientibus, interim ex specula facibusq; prospicitur ignis: atq; ex turribus quæ signa nauibus exhibent. Siquis autem in his quoque ignem transire dicat, repugnans uidelicet sensui, oportebit etiam minima quæque interim in aere cerni, neque duntaxat ignem. Si ergo tenebris in medio prohibentibus, tamen quod est ultra tenebras peruidemus, multo magis ubi nullum sit medium, discernemus. Sed hic aliquis fortassis instabit, asserens ubi nullum sit medium, uideri nihil non quidem ex eo proprie, quia desit medium: sed quoniam animalis compassio ad hæc ipsa prorsus auferatur, consensio'que partium inter se in eo quod unum totum sit consistens. Videtur enim ob id sensus quomodocunq; fieri, quoniam uniuersum hoc animal sibimet ubiq; compatitur: nisi enim foret tale, quonam pacto aliud ab aliis etiam remotissimis uires acciperet? Hoc itaq; consideratione dignum est: Si alter esset mundus, alterumq; animal cum hoc nostro nullam habens communionem, essetq; uisus aliquis in cæli dorso, nunquid eiusmodi uisus ex spatio moderato mundum alterum sit uisurus: an potius nullum huic futurum sit ad illum in agendo uel patiendo commercium? Sed de hoc tractabitur in sequentibus. Nunc uero id insuper aliquis afferre poterit testimonium, probans non propterea fieri uisionẽ: quia mediũ patiatur. Nempe si patitur aer, necessariũ est conditione corporea pati. Id aũt est uelut in cera imprimi figurã. Sic igitur uisibilis obiecti pars certa in certa parte aeris figurabitur. Itaq; pars aeris contigua uisui tanta, quanta pupilla partẽ figuræ ipsius uisibilis pro quãtitate propria accipiet atq; tradet. Nũc aũt & uidetur totum, & quotcũq; sunt in aere, tũ ex directo positi tum etiã ex obliquo, ad longum

gum uident: stantes etiam inter se à tergo, modo ne alii undiq; aliis obstent. Ex quo apparet, quamlibet aeris particulam totum uelut uultum in se inspectum habere. Id aũt nõ fit corporeæ passionis conditione, imò secundũ maiores & animales, & aĩalis unius ubiq; sibimet compatientis necessitates.

SI quod medium necessarium est inter visum atque visibile, id quidem nõ corpus est, sed lumen, vel natiuum oculo siue visibili, vel alienum. Confert autem ad videndũ non passio medij oculiq;, sed actio quædam atque lumen. Tres hic de visu tangit opiniones. Vna putat animam ita per radios visuales, sicut per capillos sese propagare vel manus, atque ita sensibile tangere, & id quidem absque reflexione. Secunda, animam non propagari per radios, sed eos quasi virgas extendere ad obiectum, eosq; ad animam inde reuerberari. Tertia, lumen figurari ab obiecto, atque ita figuratum ad oculos peruenire. Circa primam ludit, secundam deridet, tertiam reprobat. Et vbique tandem id molitur, tantam esse cõpatiendi conformitatem inter visum atque visibile, vt satis circa se vicissim moueantur & agant, etiamsi nulla passio contingat in medio: sicut neque patitur medium, vel saltem non tale quiddã patitur, quando tremente hac chorda, altera contremiscit: oscitãte hoc, oscitat ille: & imaginante aliquid amicissimo, imaginatur interdum idem & alter amicus. Cap. IIII.

SEd contiguum uisionis lumen quomodo se habet ad lumen uisioni propinquum, & usq; ad sensibile? Forte aere quidem non indiget medio, nisi forsan lumen absq; aere non dicatur. Sic autem medium hoc est secundũ accidens, ipsum uero lumen est medium minime patiens: & oĩno hic non opus est passione, sed forte duntaxat medio. Quòd si lumen non sit corpus, non est opus corpore medio. At qui forte dixerit aliquis, non ad ipsam simpliciter uisionem alieno opus esse lumine atq; medio, sed ad hoc ipsum duntaxat, ut longinqua cernantur. Vtrum igitur lumen absq; äere possit esse nec ne, in sequentibus perquiremus. Nunc autem hoc in primis inuestigemus. Profecto si lumen hoc contiguum uisui fit animatum, & anima per ipsum fertur, & in ipso uiget quemadmodum & in intimo, nimirum in percipiẽdo quoquo modo quale est uidere lumine medio non egebit: sed uisio similis erit tactui, uirtute uidelicet uidẽdi in lumine percipiẽte, dũ mediũ nihil patit, sed illac uisus ipse perfert: ubi sane quærendũ est, nunquid ex eo quod illic est interuallũ, oporteat procedere uisum: an ex eo quod in interuallo sit corpus? Ac siquidẽ ex eo ꝙ corpus in interuallo sit, si obstaculũ hoc auferat perspicietur. Sin aũt eo ꝙ simpliciter ibi sit interuallũ, uisibilis ipsius naturã oportet supponere otiosam, & oĩno nihil agentẽ. Sed enim hoc fieri nequit: tactus enim nõ solũ nuntiat atq; tangit quòd aliqd sit propinquum, sed etiã quasi passus tangibilis ipsius nuntiat differẽtias: ac nisi quid obstiterit, id etiã sentiat è longinquo. Simul enim medius aer atq; nos percipimus ignem, non expectãtes ipsi quoad aer ante fuerit calefactus. Magis ergo corpus calefit solidum, quàm aer: quapropter per aerem potius quàm propter aerem incalescit. Si igitur sensibile ad agendum uim habet, hoc autem ad patiendum, uel etiã quomodocunq; uisus, cur nam alio indigeat medio in quod uim habeat ad agendum? Id enim nihil aliud foret, quàm impedimento aliquo indigere. Iam uero quando Solis lumen accedit, non prius oportet aerem, deinde nos, sed simul illuminari: & priusquam propinquet uisui, sępe dum etiam adhuc est alibi, nos uidere contingit, quasi aer minime patiatur: dum uidelicet medium quidem

hoc nihil est passum,& lumen nōdum profectum ad quod adhibere uisum oportet. Et profecto penes hāc suppositionē difficile fuerit causam assignare, ob quam & quomodo nocte stellas ignemq; cernamus: sin autem manet quidem anima in seipsa, indiget autem lumine, uelut uirga per quam se porrigat, oportebit uiolentam fore perceptionem secundum quandam porrecti luminis reuerberationem, atq; sensibilem colorem, qua ratiōe color est, habere reflectendi uirtutem: sic enim per medium tactus efficientur. Præterea & prius appropinquauit nullo tunc interueniente medio. Sic enim deinde per medium attingere facit cognitionem, quasi memoria quadam fiat & quodam potius argumento. Nunc uero non fit ita: uerum si lumen sensibili propinquans oportet pati, deinceps uero id totum usq; ad uisum continuata traductione procedere, eadem nobis suppositio fiet atq; illa, quæ tradebat medium prius à sensibili permutari & affici, aduersus quam alibi disputauimus.

SIqua materialis passio à rebus sentiēdis affertur in medium: quia nimium diuersa est ab incorporea natura sensus: ideo & sæpe sua vehementia confundit sensum, & nunquam est accommodata causa sentiendi: nisi præter illā suboriatur spiritale aliquid vel in medio, vel saltem in instrumento sensus. Id quidem spiritale accommodatum sensui etiam apparet in voce. Quod enim vbique totum circa vocem à multis eodem momento percipitur significaturq;, spiritale quiddam esse videtur. Tale vero aliquid circa quēlibet sensum non corporea causa generat: sed procreat ipsa mundi vita in subiecto tunc opportune disposito. Est autem hoc adeo cognatum sensui, vt cum primum id circa sensum viget actu, ipse quoq; sensus ipsius actus circa id simul expergiscatur. Quemadmodum alijs hominibus alius præcipue concentus est amicus; & alius alios ad cantum excitat, atque tripudium. Quod autem ad actum huius obiecti sensibilis statim hic sensus agat, conficit eadem vbique vita mundi: hoc potissimum cum illo contemperans simulq; mouens: sicut ad talis humoris motum mouetur & imaginatio talis atque vicissim. Item ad varios Lunæ motus habitusq; varie mouentur & afficiuntur humores. Ad motum sulphuris mouetur & flamma. Quorsum intēdis dextrum oculum, intenditur & sinister.

Cap. V.

Aeterum nunquid circa sensus auditus concedēdum est aerem quidem pati primum motū,& deinceps aerem proximum ab aere primum sonante: similiterq; aerem usq; ad auditum gradatim idem pati: atq; sic ad sensum peruenire. An potius secundū accidens in his medium patitur, ob id uidelicet quod interuenit. Quod si inde tollatur, semelq; fiat sonus, duobus inter se corporibus concurrentibus, sensum in nobis huius protinus excitari. Forte uero opus quidem est pulsato aere ab initio, quod uero deinceps sequitur, aliter se habet medium. Hic enim uidetur aer dominus esse soni. Quippe cum neq; ab initio fieri queat collisorum inter se corporum sonitus nisi aer in ueloci eorum cōcursu percussus atq; excussus eiusmodi pulsum succedenti aeri tradat usq; ad aures & auditum. Verum si aer soni dominus est, huiusq; agitati pulsus est, quærendum erit secundum quid potissimum differentiæ uocum sonorumq; perpendantur. Aliter enim sonat æs ære percussum, aliter alio, aliter alia corpora inter se collidentia. Aer autem unus est, unaq; in eo pulsatio. Non enim solum per magnum atq; paruum horum differentiæ perpenduntur. Sin autem asseueretur uocis soniq; autoritas penes aerem, propterea quod pulsus illatus aeri sonum reddat: respondendum est, non qua ratione aer est, id effici. Tunc

ci. Tunc enim resonat, quando statum solidi corporis adipiscitur antequàm effundatur, manens quasi quiddam solidum. Quapropter sufficiunt hic ea quę mutuo se collidunt: dicendumq́; est collisionem pulsationemq́; eiusmodi esse sonum ad sensum usq; peruenientem. Huic uero sententiæ argumento uidentur esse soni qui in animalium interioribus fiũt, non in aere: sed parte animalis alia aliam collidente. Quales sunt quędam ossium flexiones attritionesq́; mutuæ, aere nullo interueniente. Item disruptiones quædam & sectiones. Sed de hoc quidem ita sit dubitatum, cuius quæstio similis est quæstioni de uisu superiori. Et profecto de illa atq; de hac dicendum est uim sentiendi consistere in compassione quadam consensioneq́; mutua rerum tanquàm in eodem uiuente manentium.

Lumen non ab illuminato, sed ab illuminante dependet. Similiter vita omnis nõ ab animato, sed ab anima pendet tanquàm proprius actus, & regitur: etiamsi omne foris defuerit sustentaculum. Primum corpus est cælestis ignis, prima huius qualitas est lumen. Ideo vsque adeo perfecta est, vt per modum actus potius quàm otiosæ qualitatis existat. Actus quidem tam efficax, vt per omnia sese porrigat à fonte proprio non disiunctus. Appellatur & ignis eiusmodi color. Qui vsquequaque diffusus, colores omniũ otiosos suscitat atque circumfundit. Præterea in quocunque sub cælo corpore præualet igneus quidam vigor cælesti similis. Emicat & inde lumen, quasi familiaris color. Sub præsentia Solis lumen calefacit aerem. Calefactio quidem vtroque indiget, scilicet & præsentia Solis, & aere. Hæc vero calefactio competens medium est inter lumen atque calorem. Calor sane potest etiam sine præsentia luminis in aere superesse. Ergo lumen sine aere penes Sólem existere potest. Sed calor quidem à lumine relictus in aere non multo tempore superest, quoniam est alienus. Lumen veró circa Solem semper, quia proprium: proprium enim inseparabile est. Alicuius certe proprium est lumen: non diaphani per se quidem obscuri. Ergo Solis ipsius corporisq́; Solaris. Et merito sicut est forma quędam in ordine rerum in seipsa consistens, quędam alio sustentata, sic & actus est duplex: alter quidem formę duntaxat agentis: alter insuper iacens in patiente. Lumen vero nõ fieri propriam diaphani qualitatem, alibi diximus: quia neque suscipitur paulatim, neque etiam retinetur, neque simul cum hoc inficitur, vel mouetur, neque confunduntur inter se lumina, neque igitur cum cęteris qualitatibus commiscentur. Non confundi appa ret ex eo quòd si tribus luminibus corpus vnicum opponatur. Tres in oppositũ vmbrę resultant, quoniam tria ibidem lumina sunt distincta. Pręterea si tribus cãdelis opponatur ingens tabula, in cuius medio sit foramen, tria lumina in oppositum inde resiliunt: aliud quidem in rectũ, alia duo è trãsuerso seinuicẽ intersecãtia, non confusa. Similiter mẽtes & animę cõiunctę inuicem minime confunduntur. Lumen merito neque subiecto capitur, neque commisceatur alicubi, quoniam omne lumen cęlestis luminis est imago. Illud vero animę cęlestis est actus. Sicut enim verbum emittitur ab anima velut actus imaginationis extra porrectus, in quo tria sunt: aer, motus, significatio: sic à luce intellectuali cęlestis animæ per omnia efficacissimus actus effunditur, in quo tria sunt: lumen, calor, vis occulta: & aliquo peruenit lumẽ, quo non calor: & econuerso. Vis autem in hoc actu occulta, quę in eo potissimum est, per omnia transit, facitq́; mirabilia non formaliter calefaciendo vel palam illuminando, sed speciales inserendo virtutes.

Cap. VI.

Reliquum est indagare nunquid lumen futurum sit alicubi si nõ sit aer. Velut si Sol in corporum superficie fulgeat, sed medium sit prorsus uacuum. Quod quidem nunc secũdum accidens illuminatur, ex eo quòd medium hoc corpus interuenire cõtingit. An forte propter ipsum aerem patientẽ, & alia pati: naturáq; luminis existere propter ipsum aerem: cuius quidem passio quędam sit, cumq́; sit eius passio, nimirũ non fore nisi & patiens aer existat. Sed enim lumen non est aeris ipsius primo, neq; qua ratione est aer. Est enim & uniuscuiusq; corporis ignei atq; splendidi lapillorumq́; similium color splendidus. Sed hoc ipsum quod ab illo colorem eiusmodi possidente manat in aliud, num erit? Si aliud hoc

minime

minime fuerit. Profecto si qualitas est duntaxat, & qualitas alicuius, cũ qualitas omnis sit in subiecto, necesse est lumẽ in eo cui inest corpore quærere. Si autem lumen est actus ab alio, cur nã si absit sub eo corpus, fingaturq; inane, non existet: & ad superius etiam se extendet. Cum enim intentum erectumq; sit, quid prohibet quo minus pertranseat etiam à nullo uectum, neq; alicubi præcludatur. Ac si tale est, ut cadat, deferetur ultro: Neq; enim aer neque illuminatum quicquam erit, quod hoc trahat ab illuminante, & prodire compellat. Quoniam neq; etiam accidens est, adeo ut sit prorsus in alio, uel alterius passio quædam, ita ut oporteat esse quod patiatur. Alioqui oporteret discedente eo quod illuminat, lumen in re illuminata manere. Nunc uero abit: itaq; forte progredietur. Quonam igitur? An forte locum esse oporter solum. Alioqui ita corpus Solis actum suum perdet ex ipso pendentem. Id autem est lumen. Si ita est, neq; lumen alicuius erit. Quod quidem est actus ex subiecto quodam emicans: non tamen transiẽs in subiectum: sed subiectum si forte adsit sub eo aliquid patietur. Profecto quemadmodum uita, quæ & actus est, actus est animæ: sub quo & aliquid uelut corpus, si adsit, patitur: ac etiam non præsente corpore est actus eiusmodi, ita nihil prohibere uidetur ita se lumen habere: siquidem est actus quidam corporis luminosi. Non enim nunc ipsum aeris tenebrosum gignit lumen, neq; tenebrosum ipsum terræ commixtum prorsus impurum procreat lumen. Sic enim perinde id se haberet, ac si dicatur aliquid fore dulce, si modo misceatur amaro. Proinde siquis lumen esse dicat permutationem affectionemq; aeris: dicendum huic insuper erit, oportuisse aerem ipsum in hac transmutatione aliter affici: tenebrosamq; eius conditionem iam in aliud permutatam, nõ esse amplius tenebrosam. Nunc uero aer, qualis est, permanet: utpote qui reuera nihil est passus. Atqui passiõem oẽm illius esse oportet, cuius est passio. Neq; igitur est color aeris, sed in seipso consistit. Adstat uero aer. Atq; de hoc hactenus ita sit dictum.

SIcut reliqua corpora proijciunt semper foras ex se nonnihil, scilicet vaporem uel virtutem vel imaginem: ita sidereum corpus atque simile actum suum emittit foras: & quia efficaciter ideo procul. Eiusmodi actus est lumen, attingẽs quidem externa, & interim fontem proprium non relinquens. Inter lucem prorsus intimam lucido corpori, atque calorem iam aeri factum intimum, est lumen partim quidem lucenti intimum, partim etiã extra procedens, ferme sicut sermo inter cogitationem atque fabricam. Lumen quo momẽto penetrat molle diaphanum, eodem diaphanum transuerberat vel durissimum. Incorporeũ est igitur cui duritia corporis non resistit. Veruntamen quoniam est cæleste, ideo obstaculum natura terreum etiam si minus durum sit, non capit lumen. Quoniam igitur incorporeum est, nõ debemus huic passiones corporis attribuere, id est, accedere, recedere, refluere, transfluere, contrahi, dilatari: sed potius vbi coram diaphanum exponitur lucido, statim lumẽ illic existere, illic agere: sin minus, non existere ibi, non agere. Neque tamen simpliciter esse desinere quandiu corpus est lucidum. Lumini simile est radialis actus spectaculi directus in speculum. Item vitalis actus animæ directus in corpus. Actus vitalis omnis est immortalis. Et qui ab anima nostra in corpus intẽditur, eam perpetuo comitatur. Et qui in corpus idem manat ab anima mundi, hanc quoque animam assidue sequitur.

Cap. VII.

Q Værendum est, utrum lumen eo quod illuminat abeunte, protinus euanescat: an potius recurrrat in ipsum. Forte enim ex hoc etiam ad id quod propositum fuit, proficiemus. Profecto si lumen sic insit illuminato corpori, ut propriũ iam eius eua-

ſerit:forte quis dixerit euaneſcere. Si aūt eſt actus aliquis è fonte nō effluens, alioq circūflueret,atq; intus poſſideretur,plus etiā q̃ quantū ab agente prouenerit:nimirum non deſtruetur,quatenus quod illuminat, in ſua ſubſtātiā permanet. Quando uero transfertur illud,hoc quoq; in alio exiſtit loco,nō quaſi refluxus fiat aliquis,ſiue transfluxus:ſed quia actus illius exiſtat,&adſit eatenus,quatenus nihil obſtat ad eſſe. Quoniam etiam ſi lōge maior diſtantia foret quàm nunc ſit Solis,à nobis lumē id totum Solis impleret,nullo uidelicet prohibente,neq; obſtaculo uſquam impediēte. Eſt autem actus alter in luminoſo,& quaſi uita plurima corporis luminoſi,ac uelut principium & fons agendi. Eſt &actus alter ultra terminos corporis luminoſi,qui eſt interioris imago:& ſecūdus actus à primo minime deſtitutus. Profecto res quælibet exiſtens habet actum, uelut quandam ſui ſimilitudinem. Adeo ut re ipſa exiſtente,actus exiſtat:&illa manente prodeat ad remotum: partim quidem longius,partim uero breuius:& partim debiles atq; exiles,partim quoque latentes. Quorundam uero maiores ſunt actus, procul'que funduntur. Et quando ad remota procedunt,ibi exiſtimandum eſt eſſe, ubi agens eſt & potens,rurſus'que quo currit. Proinde uidemus in animalibus, quorum naturaliter lucent oculi,lumen extra ex oculis emicare. In animalibus quoque quæ intus collectum ignem poſſident, quando ſe aperiunt, lumen in tenebris extra fulgere: & quando ſe concludunt, nihil luminis extra relinqui. Quod quidem non penitus euaneſcit: ſed aut eſt quidem,aut non eſt extrinſecus. Quid ergo,nunquid in animal ipſum regreditur? An potius dicēdum eſt extra non eſſe? Quandoquidē neq; ignis ad externa proceſſit,ſed intrinſecis ſe inſinuat. Ipſum ergo lumen nunquid ſeipſum inſinuauit? Nō forte: ſed illud tantum. Cum uero quod illuminat ſeſe occulit, corpus iam aliud obſtat,adeo ut illud ad externa non agat. Eſt igitur ipſum manans à corporibus lumen,actus quidam lucidi corporis ad externa procedens. Ipſum uero lumen omnino talibus corporibus inſitum, quæ quidem primo talia ſunt, eſt eſſentia ſecundum ſpeciem corporis primo lucidi. Quando uero unà cū materia corpus tale miſcetur,colorem exhibet: Solus autem actus non exhibet,ſed uelut colorationem quandam,utpote qui ſit alterius,& ab ipſo continue manans,à quo quidem quod abeſt,ab actu eius inſuper abeſt. Tum uero oportet omnino lumen incorporeum iudicare,quamuis ſit actus corporis. Quapropter non proprie de hoc dicitur,&præcipue uel accedere,uel diſcedere,ſed alio quodam pacto hæc ibi ſe habent: atq; eſt ipſius ſubſtantia tanquam actus. Siquidem ſimulachrum quoque in ſpeculo actum nuncupare debemus eius quod uidetur in ſpeculo, agentis in id quod pati poteſt. Vbi quidem nihil effluit: ſed ſi adſit,& illud illic apparet: atque ita ſe habet, ut ſimulachrum coloris ſic figurati. Ac ſi abit,non ulterius perſpicuum corpus habet,quod prius habebat,quando ſpectaculum ipſum agebat in ſpeculum. Proinde in anima quoque, quantum eſt, animæ prioris actus, manente priore manet & actus comitans. Siqua uero uis ſit, quæ non ſit animæ ipſius actus,ſed ex actu qualem diximus uitam iam corporis propriam, nunquid

nunquid ita ſe habet,ſicut lumen corporibus iam permixtum? Forte lumen quidem hoc reſidere dicemus:quia & quod colorem facit,eſt mixtũ. De uita uero corporis propria quid? Forte corpus hanc retinet altera uidelicet ad ſtante anima. Nihil enim expers animæ eſſe poteſt. Quando igitur corpus interit,neq; huic ſufficit,uel ipſa quæ ſuppeditauit hactenus,uel ſi qua etiam adſtet,quo nam pacto uita permanet? Quid ergo? Periit hæc? Forte neq; hæc periit:nam & hæc eſt quædam illuſtrationis imago. Solum uero dicendum eſt,ibi non eſſe.

CVm mundus ſit uniuerſum corpus atque ſenſibile, poni reuera non poteſt ſenſibile aliquid extra mundũ. Quod ſi fingas corpus aliquod extra nulla in re cum mundo communicans,non ſentietur ſenſu mũdano. Sin vero quoquo modo communicans, iam non erit extra,ſed intra. Quod patiente digito pedis,ſtatim compatiantur inguina, & hæc quidem potius quàm genua,quamuis remotiora, inde contingit: quia & in eodem animali ſunt,& præcipua inter ſe cõformia.Similiter ad paſſionem cerebri patitur ſtomachus,atque viciſſim.Simili ratione quòd ſenſus etiam longe diſtantes ad leuiſſimos ſenſibilium ſuorum motus,etiam non patiente medio annuant:efficit vna mundi inter hæc continuata natura. Sicut continuitas longiſſimi intentiq; nerui facit,vt vibrata parte vel infima,ſtatim vibretur & ſumma.Hinc quoque contingit, vt rerum ſeries cælitus imminentes & adhuc futuras imaginemur:vel occultiore quodam inſtinctu ſæpius imitemur, & amicum ad nos proficiſcentem antequam perueniat, occulto quodam ſenſu nonnunquam præueniamus. Cap. VIII.

SI corpus ſit extra cælum,& mundo huic ad illud oculus dirigatur,nihilo prohibente diſcernere:dubium eſt, utrum illud uidere poſſit:quoniã cum illo nequaquam in paſſionis communione conſpirat:ſiquidem nunc communio paſſionis rebus ineſt propter ipſam animalis unius naturam cunctis ubiq; communem. Forte ſi compaſſio circa ſenſualia ſenſibilia,ſenſus penes animalis unius naturã eſſe cenſetur,ſic mundus hic corpus illud minime cerneret, niſi forte illud corpus externum animalis huius noſtri membrum eſſe dicatur. Si enim ſit eius membrum fortaſſe perſpiciet. Verum ſi non ſit huius membrum,ſit tamen coloratum corpus,qualitateſq; cæteras habeat,quales & mũdus: ideoq; conforme ſit inſtrumento huius mundi ſenſorio,forte uiſurum aliquis opinetur. Sed neq; ita,ſi modo recta ſit ſuppoſitio. Niſi qs hoc ipſo ſuppoſitionem ſtudeat è medio tollere:afferens perabſurdum fore,niſi uiſus plane colorem præſentem intueatur:ſimiliterq; ſenſus alii circa præſentia ſibi obiecta ſua nihil agant. Nos autem dicemus unde'nam abſurdum hoc nobis appareat. Forte quoniam hic & in uno & unius nunc exiſtentes hęc agimus,atque patimur. Id ergo conſiderandum,an præter hoc ſit aliud afferendum. Quod ſi ſatis nobis facit,iam eſt demonſtratum : ſin minus, per alia iterum demonſtrandum. Quod igitur animal unum ſecum met in patiẽdo conſentiat,ſatis eſt manifeſtum. Atq; ſi quodcunq; dictum eſt unum ſit animal, iã ſufficit,parteſq; erunt unius omnia: & quatenus uiuentis unius partes erũt, inter ſe conſentient. At ſiquis aſſerat mundum hunc ſenſurum corpus illud ob quandam duntaxat ſimilitudinem,ipſa tamen perceptio ſecundum animalis naturam erit,atq; ſenſus:quoniam ad ipſum ſimilitudinem poſſidet. Inſtrumentum enim ipſius eſt ſimile. Quapropter ſenſus erit perceptio animæ per inſtrumẽta,ſimilia rebus percipiendis. Si igitur exiſtens animal ſentiat qui-

tiat quidem non ea tantum quæ in se sunt, sed similia quoq; suis: profecto qua ratione animal est, percipiet. Ipsa uero percipienda non quatenus ipsius sunt, sed quatenus similia, percipienda erunt. Sed forte potius ipsa quoq; percipienda, idcirco sic percipienda ob similitudinem erũt: quoniam ipsa eadẽ anima similia reddidit, adeo ut familiaria forent. Quapropter si autor illic sit anima omnino diuersa, certe quæ ibi finguntur esse similia, nihil ad eam pertinent: sed enim absurditas in suppositione repugnantiam esse declarat, tanquam hæc ipsa absurditatis causa sit. Nempe animam simul dicit atq; nõ animam, cognata simul & nõ cognata: similia hæc rursus & dissimilia. Quãobrem cum repugnantia in se prorsus includat, non erit rite suppositio iudicanda. Nam & supponitur in hoc animam esse. Quare & uniuersum ponit, & non uniuersum: aliudq; rursus, atq; non aliud: item nihil, atq; non nihil scilicet extra ipsum: deniq; perfectum simul & imperfectum. Itaque reiicienda est eiusmodi suppositio, quia non liceat inde consequentiam quærere, propterea quòd id ipsum quod supponitur in seipso, per illam disperdatur & pereat.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE SENSV ET MEMORIA ANNOTATIONES.

On imprimuntur sensibilum formæ in anima. Non imprimi à sensibilibus formas in anima tãquam à sigillo in cæra Boethius noster in Cõsolatione probat. Nos in Theologia & commentarijs Theophrasti. Plotinus existimat formam animę sic impressam sortiri iam obiecti sensibilis rationem: itaque si in visu impressa fuerit forma cæli, quinque absurda sequi. Primum, non oportebit oculum ad cælum ultra dirigere. Secundum, non metiemur quantum distet cælum ab oculo: imò neque distare putabimus. Tertium, non apparebit cælum oculo latius. Quartum, non cęlum videbimus: sed hanc forsan in nobis cæli formam. Quintum, non discernemus rem sensui sic impositam. Cap. I.

PLOTINI ENNEADIS IIII. LIBER VI. DE SENSV ET MEMORIA.

I sensus dicamus non tanquam formationes quasdã uel impressiones in anima fieri, consequenter omnino dicemus neq; memoriã esse disciplinarum sensuumq; conseruationem, quasi figura quædam seruetur in animo, cum neq; prius quidẽ extrinsecus sit accepta. Quapropter ad eundem sermonem utraq; pertinẽt: aut enim dicendum est fieri formas in animo easdemq; seruari, si modo memineris: aut si alterutrum negaueris, neq; alterum quidem debes admittere. Nos ergo qui neutrũ concedimus, quis nã utriusq; modus sit, inuestigare cõpellimur, quãdo quidem neq; sensibilis rei figurã in aĩo fieri dicimus & animum figurare, neq; memoriã esse fatemur impressæ aliquando permanentisq; figuræ custodiam. Quod si in sensu perspicacissimo quid eueniat, cõtemplemur: forte in aliis quoq; sensibus idem, scilicet ad alios transferentes, quod desideramus, inueniemus. Constat autem ubiq; quãdo aliquid cernimus, illic nos aspicere uisuq; attingere, ubi est ipsum uisibile positum è conspectu, quasi illic per

ceptio fiat,& anima extra prospiciat. Quod quidem (ut arbitror) indicat nullam in anima formam uel factam esse uel fieri: neq; animã ex eo uidere, φ ad mittat impressionem, qualem cæra suscipit à sigillo. Nihil enim opus foret ulterius extra respicere, si iam in se rei uidendæ speciem possideret: atq; ob hoc ipsum φ intrauerit in eam species, cerneret. Prȩterea quando animus interuallũ adhibet rei quã uidet, & quàm procul uideat, cernit, satis indicat nõ habere intra seipsum quod intuetur, alioqui cũ nihilo distaret ab ipso, non tanquam procul positum peruideret. Itẽ iudicare nõ posset per formã intus acceptã, quanta sit res externa, neq; etiã omnino esse quantã, ceu quàm magnum sit cælum: quippe cũ forma intus accepta esse tãta nõ possit. Quod uero est omniũ maximũ, si figuras eorũ, quæ uidemus, intus acciperemus, nõ liceret cernere ea ipsa quæ intuemur: sed eorum imagines atq; umbras. Itaq; continget, alia quidem esse quæ sunt in rebus, alia uero quæ nobis apparent. Omnino uero quod fertur, non posse nos rem impositam pupillæ discernere, remotam uero posse: idem quoq; multoq; magis est ad animam transferendum. Si enim rei uidendæ figuram ponerȩmus in anima, spectaculum illud quo insigniretur, minime cerneret. Oportet enim hæc duo quædam esse, quod uidet, & quod uidetur. Aliud igitur oportet esse, quod uidet figuram alibi positam: neq; positam in seipso. Quare necesse est uisionem non quidem impositæ rei esse, sed potius non impositæ: si modo futura sit uisio.

Sentire non est pati à rebus sentiendis, sed agere circa illas. Cap. II.

ANima quoniam rebus sentiendis absque proportione excellentior est, neque cum eis in materia vel natura communicat, formas ab eis nunquam suscipit: & quoniã in sentiendo recte iudicatura est, passio vero confundit iudicium, nihil patitur ab obiectis. Siqua vero passio cõtingit ab eis in corpus peruenit, atque spiritum. Quo quidem spiritu sic ab externis, aut sic pulsato vel affecto statim anima præsens affectiões eiusmodi percipit. Id vero percipere non est pati, sed potius agere .i. aliter tunc spiritum atque aliter vegetare, & innatas (vt Iamblichus ait) sensibilium formas edere. Intelligentia multo magis quàm sensus est à passione remota. Nam & interiores habet formas, nec extra conuertitur.

I ergo nõ ita fit sensus, reliquum est, quomodo fiat, inquirere. An forte de his dicit animus quæ non habet? De his profecto. Hoc enim potestatis est propriũ, non quidẽ pati aliquid, sed ualere: & opus sibi proprium exequi. Sic arbitror discernetur ab aliquo uisibile, scilicet atq; audibile: non quidem si figuræ quædam utraque sint, imò si non figuræ, neq; passiones ullæ, sed actiones circa quod naturaliter sunt institutæ. Nos autem diffidentes uim quãlibet obiectũ suũ, nisi pulsetur ab eo, posse cognoscere: interea facimus admouendo, ut patiatur proximũ non cognoscat: quod quidẽ superare debet naturæ munere animus, non superari. Eadẽ ratione de auditu etiã ẽst iudicandũ: figurã scilicet in aere fieri uelut pulsationem quandam distinctã articulatim, quasi literarũ illic scriptarum ab eo qui protulit uocem. Vim uero essentiam'que animæ, quasi figuras legere scriptas in aere, proxime illuc accedentes, quo tandem profectæ naturaliter percipi possunt. Proinde circa gustum & odoratum alia quidem passiones sunt: alia uero passionum cognitiões, scilicet sensus & iudicia passionum: quę quidem à passionibus differunt. Intelligibiliũ uero cognitio multo etiã magis passionis formationisq; est expers. Hæc enim èconuerso,

uelut ab intimo prodeunt. Sensibilia uero attinguntur extrinsecus. Ideoq; illa magis actiones sunt actionesq; præcipuæ. Ipsius enim animæ sunt. Ipsaq; anima horum quodlibet agit. Vtrum uero anima seipsam quidem duo quædam uideat & uelut alterum: intellectum autem uelut unum, & ambo, duo unum, alibi disputandum.

Meminisse & reminisci non est conseruare atq; repetere rerum formas aliquando impressas animo.

Cap. III.

QVando dicũt animam tanquam rerum incorporearum atque corporearum mediam vtrarumq; in se formas habere, non intelligimus has formas tanquam accidentia quædam iacere in anima: sicut literas in tabella, siue aliquando inscriptæ sint, siue ingenitæ. Nam animæ diuinæ natura neque nouas subit impressiones, neque rationes rerum quas habet ab initio, tam diuersas habet ab ipsa sui natura, vt accidentia referant. Sed vt alibi diximus, sicut sunt in anima naturales substantiæ vires, intellectus, ratio, imaginatio, sensus, & potentiæ vegetales: ita rerum quoque cognoscendarum rationes habet quasi vires essentiales, quemadmodum & membrorum seminales possidet rationes. Quando igitur anima aliquid meditatur, seipsam ex naturali virtute in actum naturalẽ circa idipsum educit. Quod si attentius diutiusq; meditatur idem, in hoc ipsum valentius se conformat, idque est meminisse, hinc & facilius reminiscitur.

POst hæc autem de memoria dicendum est. Et ante omnia non esse mirandum, imò uero mirandum quidem, non tamen incredibile, quod tali potestati aĩæ attribuimus. Eã scilicet nihil in se accipientẽ, ea tamẽ quæ nõ accipit, animaduertere. Animæ namq; natura est omnium ratio: ratio inquam intelligibilium, & eorum quæ illic sunt, ultima. Eorũ uero quæ sunt in uniuerso sensibili, prima. Quapropter ad utraq; uergit, & à superioribus quidem bene afficitur, atq; reuiuiscit. Ab inferioribus autem quadã similitudine fallitur, & tanquã delinita prolabitur. Cum igitur sit in medio constituta, nimirum percipit utraq;, & superiora quidem dicitur intelligere, in memoriam uidelicet reuocata, siquidem illis incũbat. Cognoscit autem propterea ꝙ quodammodo est hæc ipsa. Nẽpe nõ cognoscit ea collocãdo eadem in se uelut in sede: sed quodammodo hæc habẽdo atq; intuendo, atq; ex eo ꝙ anima hæc ipsa est obscurius, & ex habitu quodam obscuriore uelut experrecta euadit lucidius eadem, & ex potẽtia prodit in actum. Sensibilia quoq; similiter quasi coaptans hæc ipsa secum, efficit ut effulgeant, & ante oculos ponit. Quippe cum uis animæ etiã prius ad id præparata sit, eademq; parturiat. Quando igitur ad aliquid eorum, quæ offeruntur, corroboratur, diu ad idem quasi ad præsens afficitur: & quo magis corroboratur, eo diutius. Quamobrẽ pueri magis memores esse dicuntur. Quoniã non cito desistunt, sed rẽ ipsam diu ante oculos habent. Quippe cũ nondum distrahantur in multa, sed paucis uehementer incumbant. Quorũ uero cogitatio uisq; circa multa uersatur, hi quasi percurrunt, nusquãq; insistũt. Si autem formæ rerum in animo impressæ manerent, multitudo memoriã non minueret. Præterea si residerent formæ, consideratione ad reminiscendum nequaquã indigeremus. Neq; cum prius essemus obliti, subinde reminisci nos oporteret, ubi figuræ manerent. Præterea meditationes ipsæ quæ conducunt ad recolendum atq; resumendum, declarãt id ipsum quod hinc acquiritur nihil aliud esse ꝙ aĩæ corroborationẽ quandã atq; uigorẽ. Quem-

admodum exercitationes manuum aut pedum adhibitæ ad nonnulla facilius peragenda, quæ neq; in manibus neq; pedibus sitā sunt: sed ad quæ membra hæc continua quadam consuetudine promptiora redduntur. Præterea cur nam cum semel aut bis tantum audiueris, non recordaris: sed cum sæpius iam audiueris, & quod prius auditum non tenebas, deinde post longum tempus iam tenes. Non enim hoc ideo fit, quia partes figuræ prius acceperis: nam & harum recordareris: sed uelut repente hoc efficitur ex ultima quadam auditione siue meditatione id peragente. Hæc sane testantur uim animo prouocari, per quā recordamur: & quasi corroborari uel simpliciter uel ad aliquid. Tum uero quando memoria nobis suppeditat non illa solū quæ meditati sumus, sed multa etiam suggerit siue reddit, indiciis uidelicet quibusdam assuefacta: unde ex unius resumptione alia quoq; multa facilius resumuntur, quam aliam eiusmodi memoriæ causam afferre quis potest? quàm ipsam animæ uim iam esse corroboratam. Nempe rerum formæ insidētes animo debilitatem potius quàm potentiam indicarent: Quod enim formis est plurimis insignitum, cedendo factum est tale: cumq; figuræ impressio sit quædam passio, sequiturut quod maxime passum est, sit & maxime memor. Huius autem contrarium manifeste cōtingit: nusquam enim ad opus quoddam exercitatio idipsum quod exercitatur, reddit magis passiōi subiectum. Quoniā & in sensibus non quod est debile cernit uelut oculus: sed cuiuis inest uberior ad agendum. Quare senes & ad sensus debiliores & ad memoriam quoq; similiter. Sensus igitur & memoria uigor aliquis est & ualor. Proinde cum sensus non sint quædam figurarum impressiones in animo, quo nam pacto memoria esse conseruatio potest eorum, quæ nec ab initio quidem penes eam deposita sunt? Verum si memoria facultas quædam est præparatioq; ad promptum, cur non simul & subito: sed deinceps resumimus eadem? Quia uidelicet uim ipsam adhibere oportet, atq; intendere. Id enim in aliis quoq; uiribus uidemus accidere, quæ quidem ad id quod possunt, parantur efficiendum: & partim quidem subito: partim uero si seipsas ante collegerint, suum munus expediunt. Plurimum uero non iidem acuti uidentur & memores: quoniam non eadem est utriusq; potestas. Sicut neq; idem est pugil & cursor. Aliæ nanq; in alio dominantur Ideæ: tametsi nihil prohibet hominem habentem excessus quosdam animæ, quasi quædam sita relegere: neq; hominem hac parte profluentem, non esse expositum passioni. Deniq; quod constat animam magnitudini non esse subiectam, ostendit omnino quicquid est in anima non passionem esse, sed efficaciā: & omnino quæcunque sunt circa animam, mirabili quadam ratione alia se habere, q̄ suspicētur homines, qui talia nunquam diligenter indagauerunt, & aliter q̄ significent manifeste accessiones ab his quæ sentiuntur transeuntes ad eos, similitudine quadam decipientes. Vnde uelut in tabellis quibusdam siue libellis inscribuntur literæ: similiter de sensibus & memoria opinātur. Et profecto qui sic afficiuntur, siue corpus animā ponant, siue incorpoream: quot ex illa suppositione absurda sequantur, prorsus ignorant.

MARSILII

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE ANIMAE IMMORTALITATE, ANNOTATIONES.

Vnusquisq; nostrum totus est immortalis, siquidem est ipse animus immortalis. Cap. I.

Nima dupliciter se habet ad corpus, partim quidem vt substantialis quædam species ad materiam, quoniam per eius præsentiam certa quędam humorum temperatura spiritusq; vitalis in corpore nascitur: partim vero tãquam vtens ad instrumentum quantum pro arbitrio mouet corpus, atque est à corpore separabilis, & iam quodammodo separata.

PLOTINI ENNEADIS IIII. LIBER VII. DE ANIMAE IMMORTALITATE.

Trum uero immortalis sit unusquisq; nostrum, an totus intereat: an partim quidẽ sit caducus, partim uero perpetuus, qua scilicet parte ipse sit, hunc in modũ quis discere poterit ordine quodam naturæ contemplans. Homo profecto nõ est aliquid simplex omnino: sed habet animam, habet & corpus, siue tanquam instrumentum siue alia quauis conditione nobis adiunctum. Omnino uero proponendum est atq; concedendum ita potissimum utriusq; naturam essentiamq; distingui. Corpus igitur cum ipsum quoq; compositum sit, tum ratione monstratur perpetuo permanere non posse, tum sensu deprehenditur dissolui prorsus & dissipari, cum quodlibet eorum quæ in eo sunt, reuertatur ad suũ: & aliud interimat aliud, cõmutetq; in aliud, atq; disperdat. Præsertim quando anima, quæ conciliare solet, molibus iã non adsit. Atqui si corpus quodlibet relinquatur solum: nondum tamẽ prorsus est unum, cum solui adhuc possit in formam atq; materiam, ex quibus necessarium est simplicia etiam corpora esse composita. Præterea corpora omnia cum necessario habeant quantitatem, consequenter in minima quæq; redacta dispereunt. Quamobrem si corpus pars est nobis, non sumus undiq; immortales. Sin autem nostrum est instrumentum, oportet ipsum ad tempus tributum nobis, tale esse natura. Ipsum uero prĩcipale, atq; ipse homo erit utiq;, uel tale ad corpus, quale est species ad materiam: siquidem hoc ut species est ad corpus ceu materiam. Vel erit uelut utens corpore tanquam instrumẽto quodam. Vtroq; deniq; modo anima præcipue est ipse homo.

Nullum corpus, qua ratione corpus, propriam & insitam habet uitam. Anima uero habet. Igitur anima nõ est corpus: ergo neq; fit ex corpore uel corporibus, cum sit natura præstantior. Cap. II.

Corpus sua proprietate dissolubile est. Anima proprietate sua connectit corpus, conciliatq; contraria, dum certa quadam ratione commiscet. Neque igitur dissolubilis est, neque corpus, neque ex certa corporum mixtura concipit: imò vero vicissim ordinata ratio mixtionis in corporibus procedit ab anima. Erimus in hoc libro breuissimi, nã circa eadem in Theologia latissimi sumus.

Oc ipsum igitur, quod nomine animæ nuncupamus, quam potissimum naturam habere dicendum? Profecto si corpus est, omnino est resolubile. Omne nanq; corpus compositum est. Sin autem non est corpus, sed naturæ diuersæ, oportet hãc quoque naturam uel eodem modo uel alio perscrutari. Principio quærendum est,

in quod nam corpus resoluere corpus hoc, quod uocāt animam, debeamus. Nempe cum ubiq; animæ insit necessario uita, necessarium est, si id corpus quod fingitur anima, ex duobus pluribus'ue corporibus cōponatur, aut ambo uel cuncta simul, aut etiam quomodolibet singulatim uitam insitā possidere, aut hoc quidem habere uitam, illud uero nequaquam, aut neutrū hanc habere. Si igitur uni tantum insit uita, unicum hoc erit anima. Sed quodnam corpus hoc est, quod uitam possidet ex seipso? Sane ignis, aer, aqua, terra sua pte natura carent anima, & cuicunq; horum adest anima, hoc uita utitur peregina. Alia uero præter hæc nulla sunt corpora. Tum uero quicunq; præterea elementa quædam horum introduxerunt alia corpora, ea tamen esse animas non dixerunt, neq; uitam eis attribuerunt. Siquis autē dixerit nullo eorum habente uitam congressum tamen cunctorum uitam cōstituisse, absurda loquetur. Item si unumquodq; uitam habet, unum iam sufficit. Omnino uero impossibile est, confluētiam corporum uitam facere, & quæ intellectu carent, facere intellectum. Atqui nec quomodocunq; mixta hæc dicent uel intellectum uel saltem animam procreare. Oportet itaq; esse quod ordinet, mixtionisq; sit causa. Hoc igitur potius autoritatem gradumq; animæ obtinere. Iam uero nedum corpus cōpositum, sed neq; simplex quidem corpus erit in ordine rerum, nisi in uniuerso sit anima. Siquidem ratio seminalis accedens materiæ facit corpus: ratio uero ipsa non potest aliunde quàm ab anima proficisci.

Omne corpus efficit distantia partium ut parte alia patiente non statim compatiantur & aliæ. Per ipsam uero animam corpus uiuum habet, ut ad partis unius motionem passionemq; cunctæ statim commoueantur. Anima igitur nec est corpus, neq; forma distenta per corpus. Cap. III.

Non est corpus crassum, alioqui non facile penetrabit totum. Nō est corpus labile, alioqui labilissimum corpus non continebit. Non est impressa corpori forma, alioqui nec expedite corpori dominabitur ad uiuificandum, & mouendum, & continendum: & à forma præstantiore pendebit in seipsa manente, uitamq; effundente per corpus. Atque hæc ipsa forma prçstantior potius erit anima. Quç cum indiuidua sit ubiq; tota, & extra cōtraria rum qualitatum genus facile contraria inter se conciliat, & distēta dissipabiliaq; connectit in unum.

SI quis aūt non ita dicat, sed atomos uel indiuidua quædā cōcurrentia corpora animā unione cōficere: is profecto ipsa passionis consensione naturæq; copula refelletur. Quippe cum non ita fiat per totum unum uel compatiens ex corporibus non patientibus, nec ullam admittentibus unionem: ipsa uero anima sibimet compatiens est omnino. Quinetiam ex indiuiduis neq; corpus neq; magnitudo fieri potest. Præterea si corpus simplex adducat in medium, certe quantum in ipso est materiale non dicet ex seipso uitam habere. Materia enim qualitatis est expers: sed asseret potius quod in eo uicem gerit formæ uitam afferre. Si ergo speciem hanc esse dicat essentiam, certe non utrunque, sed horum alterum erit anima. Quod quidem non amplius corpus existit: non enim hoc est etiam ex materia, alioqui eodem rursus modo resoluere compellemur. Sin autem subiiciat, eiusmodi speciem non essentiam quidem esse: sed quandam materiæ passionem, reliquum erit, ut nobis assignet,

unde nam hæc paſſio uitaq; deſcenderit in materiā. Non enim ipſa materia ſeipſam format, neq; ſibimet comparat animam. Oportet igitur aliquid eſſe quod huic ſuppeditet uitam, ſiue ipſi materiæ, ſiue cuiuis corporū uita ſuppeditetur: ſuppeditet inquam foris extans corporeaq; omni natura ſuperius. Iam uero neq; corpus omnino erit ullum, niſi animæ uis extiterit, nam fluit ſemper, & in motu ipſa corporis natura uerſatur, citoq; periturū eſt uniuerſum, ſi quæcunq; ſunt ſint corpora, quàmuis etiam alicui corporum quis animæ nomen accommodauerit. Sic enim anima eadem prorſus atq; alia corpora patietur, cum eadem cunctis materia inſit: imò uero nihil alicubi fiet, ſed omnia in materia reſidebunt, ubi non adſit formator ipſe materiæ: forte etiam nec ipſa quidē materia erit omnino. Soluetur & hoc uniuerſum, ſiquis ſalutem eius corporis connexioni committat, huic attribuens ipſum animę ordinem, uidelicet uſq; ad nomina ſolum aeri cuidam & ſpiritui penitus diſſipabili, unionēq; ex ſeipſo nullā prorſus habenti. Cum enim corpora omnia ſint diuidua ſiquis alicui corporum committat hoc uniuerſum, neceſſario fateri cogetur demēs id totum eſſe, ac temere nimium agitari. Quis nam ordo eſſe poteſt in ſpiritu ceu uento quodam tantum ab anima ordinem expetente, uel ratio uel intellectus? Cæterum ſi adſit anima, hæc omnia huic protinus ſubminiſtrant ad conſtitutionem mūdi animaliumq; reliquorum: dū alia paſſim ab aliouis conducit ad totum. Abſente uero hinc anima hæc reliqua nedum ordine careant, ſed neq; omnino conſiſtere poterunt.

Stoici & Epicurei animam eſſe ſpiritum ſuſpicabantur, id eſt ſubtiliſſimum corpus: illi quidem potius igneum, hi uero magis aereum, Et utrique non quemlibet ſpiritum, ſed certa quadam proprietate affectum animam nominabant. Cap. IIII.

HAec ipſa certa proprietas & quodammodo incorporea corporeq; excellentior, non à corpore generatur, ſed à ſubſtantia penitus incorporea, quæ potius anima iudicabitur. Quæ quidem cum ad oppoſitas in corpore qualitates & motiones tam edendas q̃ regendas æque ſe habeat, merito neque certum aliquod corpus vel corporeum eſt, neque ex corpore quodam corporibus'ue dependet.

Pſi etiam naturæ corporeæ aſſertores ueritate compulſi fatentur atq; teſtantur, oportere ſpeciē quandam rerū ad animam pertinētem præcedere corpora corporibus cunctis præſtantiorē, quādo ſpiritū intelligentiæ compotē & ignem intellectualē adducūt in mediū, quaſi gradus ipſe naturæ ſummus abſq; igne atq; ſpiritu in ordine rerum eſſe non poſſit, & locū quendā quo ſtabiliatur naturaliter exigat, cū deceret potius locū quærere ubi corpora collocarent: quippe cum hæc reuera ſit in ipſis animę uiribus collocāda. Proinde ſi uitā & animā nihil aliud eſſe dicant pręter ſpiritū ceu uentū, quærendum eſt ab eis, quidnā ſibi uelit illud apud eos tritū, quādo ſ. dicunt: anima eſt ſpiritus certo modo ſe habens. Ad id enim cōfugere ſolēt, quoties naturā aliā pręter corpora efficacē introducere cōpelluntur. Si ergo nō omnis ſpiritus eſt anima, quoniā innumeri ſpiritus ſint inanimes, ſed ſpiritus quidā certo modo ſe habēs, interrogabimus utrū quod dicitur certo modo ſe habēs, & eiuſmodi habitudo res aliqua ſit, an nulla. ſi enim res nulla ſit, certe ſolus extabit ſpiritus. Quod uero adiungitur ſe habens, nomen erit ſolum. Ex quo efficietur, ut nihil aliud pręter

materiam esse concedant: animam uero & deum & similia omnia esse duntaxat nomina fateantur, sed reuera tantum corpus existere. Sin autem habitudo illa res quædam est, & aliud quiddam præter subiectum atq; materiam, quod quidem sit in materia sit tamen immateriale, propterea quòd ex materia rursus non componatur, certe non erit corpus, sed altera prorsus natura & ratio quædam. Præterea non minus ex his apparebit animam corpus esse non posse. Sic enim aut calidum esset aut frigidum, aut durũ aut molle, aut compactum aut fluidum atq; laxum: item uel nigrum uel album: similiterq; de cæteris corporum qualitatibus proponetur. Et profecto si calidum tantum est calefacit solum, si frigidum frigefacit tantum: si leue, solum eleuat redditq; leuia ubicunq; adest: ac si graue, grauat ponderosaq; facit: similiter nigrum nigra, & album alba proprie parit. Neq; enim ignis est frigefacere, neq; frigidi calefacere: uerum anima tum in aliis animalibus alia facit & alia, tum in eodem contraria parit. Partim quidem cogens, partim uero fundens atq; liquefaciens: item alia densa, alia rara, alba, nigra, leuia, grauia pariter efficit, tametsi non alia per aliam, sed unum duntaxat secundum qualitatem corporis unam fieri oporteret, atque colorem similiter, nunc uero multa pariter affert.

Anima motus effectusq; omniformes tam uegetali uirtute per rationes seminales quàm electione profert: & corpus certo quodam ordine ad certum auget terminum, permanetq; ipsa interea eadem. Item tota anima est in qualibet uel ficta portione animæ, uel uera corporis portione: totaq; uirtus animæ in qualibet seminis gutta seruatur. Cap. V.

Haec autem munera ad molem vel qualitatem corpoream pertinere non possunt, anima igitur est incorporea.

Motus autem quo nam pacto non unum tantum sed differentes asserere poterũt, cum una corporis uniuscuiusq; sit motio? Si autem causas motionum partim quidem ad electiones, partim uero ad rationes referant seminales, recte quidem hoc ipsum asseuerabunt. Sed neq; corporis propria est electio, neq; ratiões præsertim cum differentes sint: corpus autem hic unum sit atq; simplex, neq; corpus omnino rationis eiusmodi compos esse queat, nisi quantum sibi concessum est ab eo quod reddit ipsum calidum aut frigidũ. Augere uero certis temporibus & ad certum terminum, qua nam uirtute conueniet corpori? cui quidẽ naturaliter conuenit augeri, augere uero nequaquàm, nisi forte quantum in mole materiæ simul adsumitur, uelut ministrans ei quod per ipsum perficit augmentum. Etenim si anima corpus existens augeat, necesse est ipsam quoq; pariter augeri, quadam scilicet corporis similis adiunctione, si modo tanta penitus euasura sit, quantum quod augetur ab ea. Tum uero quod adiungitur aut anima erit uel inanimatum corpus: ac si anima sit, quærendum erit unde nam & quomodo ingrediatur, & qua conditione admoueatur. Sin aũt quòd adiungitur inanimatum sit, quo nam modo hoc animabitur, & præcedenti consentiet, ueni etq; in unũ? & priori anima in opinionibus congruet? Ac non potius hæc anima uelut peregrina ignorabit ea quæ altera nouit. Et quemadmodum altera nostra patitur moles, partim quidem ab ea defluet, partim etiam influet, nihilq; in nobis idem penitus permanebit. Quo nam

igitur pa-

igitur pacto in nobis erit memoria, & agnitio propriorum nũquam eadem utentibus anima? Præterea ſi anima corpus eſt, ſicut natura corporis conſueuit, in plures diſtribuitur partes, quarum nulla idem eſt atque totum. Si ergo anima tanta quædam fuerit magnitudo, quæ ſi minor aliquanto fuerit, non ulterius futura ſit anima, certe ſicut & omne quantum per quandam partium detractionem ex priori eſſentia permutabitur. Siquid autem eorum quæ magnitudine protenduntur, aliquando comminutum mole, interim idem permaneat qualitate: profecto qua ratione corpus eſt, & quantum iam euaſit alterum: qualitate uero quæ differt à quantitate idem ſeruare interea poteſt. Quid ergo dicent qui animam corpus eſſe putant? Nunquid quamlibet animæ partem in eodem uiuentis corpore eſſe animam, perinde atq; tota eſt fatebuntur? ac rurſus partis uniuſcuiuſq; partem? Quòd ſi id fateantur, nihil utiq; magnitudo ad eſſentiam animæ conferebat, tametſi conferre oportuit, ubi anima ſit quantum quiddam. Veruntamen totum ipſius animæ hic erit ubiq;, quod corpori conuenire non poteſt, ſcilicet ut queat idem totum ſimul in pluribus eſſe, atq; pars idem penitus eſſe ualeat, quòd & totum: ſin autem partium quamlibet animam eſſe negent, certe ex inanimatis apud illos componetur. Præterea ſi hunc in modum uniuſcuiuſque animæ magnitudo definita erit, neque conſequenter ad utrunque tracta, ſiue ad maius ſiue ad minus erit amplius anima. Quando igitur ex uno coitu, unoq; ſemine fœtus gemini procreantur: uel quemadmodum in cæteris animalibus etiam plures concipiuntur, ſemine uidelicet in plures particulas diſtributo, ubi unumquodque eſt totum, cur non euentus eiuſmodi eos qui diſcere uolunt admoneat, ubi pars idem eſt atque totum, hoc ipſum in eſſentia ſua conditionem quantæ molis excedere, ipſumq́ue oportere eſſe prorſus à quantitate ſemotum. Nam ita duntaxat idem permanere poteſt quanto quouis ſubtracto, utpote cui nihil opus ſit quantitate uel mole. Quippe cum eius eſſentia aliud quiddam prorſus exiſtat. Anima igitur quãtitatis eſt expers, rationesq́; ſimiliter.

Neceſſe eſt diuerſa per ſenſus uarios influentia ad intimum & unum indiuiduumq́; ſenſum redigi omnia inter ſe comparantem. Cap. VI.

NIſi ad indiuiduum denique colligantur, non poterunt comparari per iudicium prorſus eundem. Colligi uero ibi ſic apparet, quoniam colliguntur ferme ſimiliter in pupilla. Senſus hic intimus neque diuidi ad ſenſibilium diuiſionem poteſt, neque quantitate illis æquari, neque eſſe humidus, alioqui ceſſaret memoria: neque durus, periret nanque docilitas. Et omnino ſi ſit corporeus, formæ ibi rerum ſeinuicem impedient atque confundent.

Vod autem ſi anima corpus ſit, neq; ſentire nobis dabitur, neq; intelligere, neq; ſcire, neq; uirtus omnino neq; quicquam egregium nobis inerit. Ex his apparebit: ſiquidem enim ſentire quicquam debet, unum eſſe ipſum oportet, & uno quodam eodemq́; omne percipere. Et ſi per plura ſenſuum inſtrumẽta ingrediantur plura, uel multæ circa unum ſint qualitates, ac etiam per unum uideatur uariũ aliquid ceu uultus. Non enim aliud quidem uidet nares, aliud autem oculos, ſed idem cuncta ſimul. Ac ſi aliud per oculos penetret, aliud per auditum,

unum

unum tamen oportet esse ad quod perueniunt utraq;,alioqui non posset animus horum inter se differentiam iudicare,nisi intentiones sensuum sensibiliumq; in unum æque confluerent. Oportet igitur hoc esse quasi centrum, sensus uero singulos undiq; non aliter ad hoc ipsum quàm lineas à circunferentia ad centrum usq; protendi,atq; uim eiusmodi cuncta comprehendẽtem reuera unum aliquid esse. Nam si diuiduum aliquid esset,& quasi ad extrema lineæ utraq; intentiones sensuum pertinerent, aut rursus in unum idemq; concurrerent quasi medium,aut aliud ibi esset & aliud,atq; alterũ alterius tantum haberet sensum:ceu si ego aliud sentiam, tu uero sentias aliud, etiamsi unum sit spectaculum ceu uultus,aut potius in unum congregabuntur. Quod & apparet,congregantur enim & in pupillis,alioqui non possent per eas maxima quæq; uideri. Quamobrem quæ ad ipsum animæ principale proueniunt,multo magis uelut notiones quædam sunt indiuiduæ,ideoq; id quoq; erit indiuisibile:alioqui si habeat magnitudinem,unà cum re sensibili diuidetur. Itaq; pars alia sentiet aliam, nihilq; in nobis sentiendam rem totam percipiet:at enim unum est id totum, quo enim pacto diuidi potest: nam si diuidatur,nequit tãquàm æquale æquali prorsus accommodari,quoniam principale nostrum cum omni re sentienda æquale esse non potest. In quot igitur diuisio fiet,nũquid in tot secabitur,in quot partes numero quod incidit sensibile distribuitur. Et quęlibet partiũ animę particula sentiet idẽ? an forte particulæ partium sensu carebunt? at uero id fieri nequit. Sin autẽ quodlibet totum sentiat, cum magnitudo diuidi queat in infinitum, nimirum innumerabiles quoq; sensus circa unũquodq; sensibile in unoquoq; cõtingent,quasi innumerabiles in principali nostro rei eiusdem sint imagines. Præterea si corpus sit quod sentit,non alio modo sentire continget, quàm si quędam ab annulo in cęra imprimantur imagines,siue in sanguine siue in ære quodam sensibilia imprimantur. Ac si tãquam in corporibus humidis, quod & probabile est, certe tanquàm in aqua confundentur imagines, neq; memoria erit ulla. Quòd si figuræ permaneant,aut non licebit alias ibi fingi prioribus permanentibus,ideoq; sensus alii minime fient:aut si fiãt alii,priores protinus delebuntur:quapropter memoria iam cessabit. Si autem possumus meminisse,ac pręter alia sentire rursus & alia,prioribus nequaquàm impedientibus impossibile est animam esse corpus.

Principalis sensus passionum iudex passiões cuiuslibet membri subito percipit,in qua particula membri sint distincte discernit,huc oculos manusq; statim admouet. Cap. VII.

ID autem efficere nõ valeret,nisi esset vbique totus,non est ergo corporeus.

IDem præterea ex dolore dolorisq; sensu declarari potest, utpote quando quis dicitur dolere digitum: tunc dolor quidem est in digito,sensum uero doloris circa ipsum animę principale cõtingere fatebũtur,ubi pars quædam spiritus animati dolet. Principale uero id percipit, atque anima tota idem tunc quodammodo patitur. Quo nam igitur modo id accidit? Respondebunt arbitror, successoria quadam traductione: dum uidelicet primo patitur spiritus animalis circa digitum,atq; hinc deinceps ad partem continuam, rursusq; ad aliam traducitur

passio,

passio, donec ad principale perueniat. Necessarium est igitur, si primo patiens sensit, alium sensum esse secundi, si modo per successionem quandam sensus amplificatur. Tertii quoq; patiētis tertium esse sensum, multosq; sensus atq; innumeros in eodem dolore cōtingere. Ipsumq; principale postremo sentire suam duntaxat passionem. Et profecto singulos sentiendi actus non passionem quidem digiti persentire, sed eam quæ sequitur citra digitū: utputa partem digito proximam, percipere sequentem mox post digitum passionem: partem uero remotiorem passionem quoq; remotiorem, multosq; dolores accidere. Tunc certe principale non passionem quę premit digitum, sed propriam sentiet, feretq; de hac sola iudicium, cæteris omnino dimissis, digitum dolere prorsus ignorans. Si ergo sensus passionis eiusmodi per successionem fieri nequit, & corpus cum sit moles non id habet ut in eo patiente alio id persentiat aliud. In omni enim magnitudine hoc quidem aliud est, illud rursus est aliud, nimirū oportet quod sentit esse tale, ut ipsum ubiq; sibiipsi sit idem. Id autem assequi ad aliud quiddam in ordine rerum pertinet potius quàm ad corpus.

Intelligentia frequenter attingit & penetrat incorporea, formasq; separat à corporibus, fit igitur absq; corpore: intellectus ergo non est corporeus. Cap. VIII.

Cum indiuisibile non aliter q̄ per indiuisibile possit attingi, intellectus attingens indiuidua, est indiuiduus. Et vbi separatis se coniungit, est à corpore separatus: & quando cō iuncta separat, maxime separatum se esse declarat.

Quod autem anima si corpus quoquo modo sit intelligere nequeat, per hæc nobis est demonstrandum. Profecto si sentire est, animam utentem corpore percipere sensibilia, intelligere non erit per corpus apprehendere: alioqui idem futurū est intelligere atq; sentire. Si ergo intelligere est absq; corpore comprehendere, multo prius oportet ipsum quod intellecturum est non esse corpus. Præterea si sensibilium sensus est, consequenter intelligibilium est intellectio. Quod si non omnino receperint, erunt tamen intelligibilium quorundam intellectiones, & indiuisibiliū apprehēsiones in nobis. Quo nā igitur pacto intellectus si fuerit magnitudo, intelliget quòd est à magnitudine liberū? & cū natura diuidua indiuiduū apprehēdet? An forte parte quadā ipsius indiuisibili, quod quidem si ita sit, id ipsum quod intelligit nō erit corpus. Non enim opus est toto ad attingendum, nam satis est uno quodam attingere. Si ergo concedent primas intelligentias, quod & uerum est, esse rerum à corpore prorsus absolutarum, scilicet ipsius uniuscuiusq; ut dici solet abstracti, necessarium est naturam quoq; intelligentem eatenus intelligere, quatenus uel est uel fit à corpore libera. Si autem intelligentias dixerint uersari circa formas materiæ adhærentes, fatebuntur tamen eas tunc duntaxat intelligi, quando à corporibus segregantur, intellectu scilicet segregante. Non enim cum his carnibus ipse homo, uel omnino cum materia ipse circulus & triangulus lineaq; & signum, eo ipso quo à mente segregantur gradu consistunt. Quamobrem animum quoque necesse est seipsum à corpore in hoc habitu seuocare; oportet igitur neque ipsam corpus existere. Profecto ab omni magnitudine exemptum est ipsum pulchrum, ipsumq; iustū,

similiterq; horum intelligentia. Quapropter accedentia nobis impartibili quodam animi apprehendentur, atq; in hoc ipso impartibili sita manebunt. Deniq; si anima corpus sit, non uideo quomodo temperantia & iustitia uirtutes eius sint, quæ & hanc eatenus seruent, quatenus capiuntur ab ipsa.

Essentia corporea tanquàm imperfecta dependet ab incorporea perfecta, quæ quidem cum ex seipsa primoq; sit, & uiuat, semper est & uiuat, in cuius genere anima continetur. Cap. IX.

Anima quoniam in genere diuinorum est vltima, ideo cum caducis uidetur inire commercium, ex quo optimus eius habitus intermittitur. At quoniam in diuinorũ genere comprehẽditur, naturam assidue seruat, seq; potest in dignitatem pristinam reuocare.

Omnino uero necesse est alteram quandam esse naturam præter corpora, quæ esse habeat ex seipsa, taleq; esse omne quod uere ens iudicatur: quod quidem neq; fit neq; perit, alioqui cætera omnia dilabentur, neq; gignentur iterum siquando eiusmodi natura perierit, quæ profecto his omnibus salutem præbet, & ipsi etiam uniuerso seruato per animam atq; exornato. Hæc enim motus principium est, aliis exhibens motionem, mouens interim semetipsam, & uitam animato corpori præstans. Ipsa uero ex seipsa possidẽs, amissura nunquam, utpote quæ hãc habeat à seipsa. Non enim omnia peregrina utuntur uita, alioqui in infinitum progressio fiet, sed oportet naturam quandam existere primo uiuentem, quam incorruptibilem immortalemq; esse necessariũ est, utpote quæ aliis sit uitæ principium. Hoc sane in gradu omne diuinum atq; beatũ oportet consistere, ex seipso uiuens atq; existens: primo existens, primoq; uiuẽs, mutationis secundum essentiam expers, neq; oriens neq; occidens. Nam unde nascatur, uel in quod resoluatur, ac si oportet ueram huic ipsius entis appellationem inesse, non debet alias quidem esse, alias uero nõ esse. Quemadmodum color ipse per se albus, non tum quidem albus est, tum uero non albus. Si autem ipsum album esset ipsum ens, nimirum unà cum eo quòd albũ est, esset & semper: nunc uero solum hoc habet, ut sit album. At illud cui ens ipsum adsit ex seipso primoq; ens, proculdubio semper existit. Hoc itaq; primo ens semperq; ens, non decet uita carere instar lapidis aut ligni, sed oportet esse uiuens, puraq; uita frui, quantum uidelicet ipsius manet tantũ. Quod autem ex ipso miscetur deteriori, impedimẽtum quidem subire ad optima. Neq; tamen naturam suam amittere, sed antiquum habitum, quando recurrit in sua quandoq; resumere.

Duæ sunt mentium diuinarum dotes, una quidem claritas intellectus omnia cernens, altera uero optimus uitæ habitus. Eiusmodi dotes maxime consequitur animus, quando seipsum ab omni labe corporea segregans reuertitur in seipsum: ex quo apparet eum esse diuinis mentibus natura cognatum. Cap. X.

Duo sunt apud nos argumenta diuinitatis, alterum prophetia, alterum prodigiosorum operum demonstratio. Quicunque vero diuina hæc munera reportarũt, ex hoc vno duntaxat officio hæc sibi vendicauisse videntur, quòd animam à corpore reuocauerint ad seipsam: vnde constat ipsam animæ naturam per se esse cum diuinitate coniunctam.

Animam uero cognatam esse diuinioris sempiternæq; naturæ ex eo patet, quòd non sit corpus, ut nobis est demonstratum: neq; figuram habeat neq; colorem, neq; molem uel qualitatem ullo pacto tractabilem. Idem præterea per hæc licet ostendere: profecto cum nobis cõstet, omne diuinũ uereq; ens uita frui bona atque

sapiente:

ſapiente: conſiderandum eſt deinceps de anima noſtra, qualis potiſſimum ſit natura. Accipiamus uero animam nondum in corpore irrationales concupiſcentias & iras concipientem, perturbationesq; alias admittentem, ſed quæ hæc expulerit omnia, neq; cum corpore cõmercium habeat ullum, niſi quantum ſumma cogat neceſſitas. Quæ quidem anima nobis proculdubio patefaciet, uitia & mala ipſius animæ additamenta quædam eſſe & ab extrinſeco nobis iniecta. Nempe purificato iam animo ineſſe comperiuntur optima, ſcilicet ſapientia & reliqua uirtus, tanquàm familiaria. Si ergo tale quiddam eſt anima, quoties reuertitur in ſeipſam, quidnam obſtat quo minus in gradu ſit eius naturæ, quam diuini omnis ſempiterniq; eſſe fatemur. Sapientia enim utraq; uirtus cum diuinæ res ſint, non poſſunt alicui unquàm uili mortaliq; ineſſe naturæ, ſed neceſſe eſt tale quiddam eſſe diuinum: quippe cum compos ſit diuinorum ob cognationem quandam communionemq; ſubſtantiæ. Quamobrem quicũq; noſtrum ſic eſt affectus, exiguo quodã ſecundũ animam à ſupernis diſtare uidetur: in hoc uidelicet duntaxat cedens, quod eſt in corpore. Quapropter ſi uel omnes homines uel plurimi talibus eſſent præditi animis, nullus adeo foret incredulus ut aliquando diffideret animæ noſtræ naturam eſſe penitus immortalẽ. Nunc uero cum homines animam in plurimis deprehendant uitiis inquinatam, nimirum neq; rem diuinam neq; immortalem eſſe facile iudicant. Oportet autem naturam uniuſcuiuſq; conſiderare ad ipſum eius purum reſpicientes: nam quod adiunctum eſt, cognitionem eius cui eſt additum ſemper impedire ſolet. Conſidera igitur auferendo, imò uero ille ipſe qui aufert ſeipſum intueatur, ſeq; immortalẽ eſſe facile credet: quando ſcilicet ſeipſum in mundo intelligibili puroq; loco perſpexerit habitantem. Cernet enim intellectum uidentẽ non ſenſibile quicquam, neq; ex his mortalibus aliquid, ſed ui ſempiterna ſempiternum rite conſiderantem, & omnia in mundo intelligibili, ſeq; ipſum intelligibilem lucidumq; effectum: ueritate uidelicet illuſtratum, quę quidem ab ipſo bono coruſcat, quod intelligibilia omnia ueritate colluſtrat. Iam igitur huic animo dictum illud ualde conueniet: Valete uos, ego uero immortalis iam deus profectus ad diuinum, diuinæ ſimilitudini totus incumbo. Si ergo purificatio ipſa efficit, ut animus optima quæq; cognoſcat, nimirum ſcientiæ latentes intus effulgent, quæ & reuera ſcientiæ ſunt. Anima enim non extra currens temperantiam perſpicit & iuſtitiam, ſed penes ſeipſam in ſuiipſius animaduerſione, eiuſq; quod prius erat agnitiõe, uelut diuinas imagines in ſe ſitas iam intuetur, quas ante per tempus rubigine obſitas iam rite deterſit. Velut ſi aurum forte animatum foret, & quia terra obſitum, ideo nõ ſe intuens aurum, ſeipſum penitus ignoraret. Aliquando uero à ſe terram excutiens, cernensq; purum, ſeipſum admiraretur, cognoſceretq; non ſibi opus eſſe extrinſecã pulchritudine, optime ſecum agi putans, ſiquis ipſum in ſe tantum manere permittat.

Corpus animatum ipſius animæ beneficio habet ut ex ſe quodammodo moueatur, igitur anima potiſſimũ habet [illegible], igitur & uitam ex ſe habet, igitur & in ſe à corpore non dependentem: ſemper ergo uiuit etiam à corpore ſeparata.

Cap. XI.

ANimam ex se & in se moueri viuereq; etiam sine corporis sustentaculo apparet, præterea maxime quando contra inclinationes corporis sese mouet, & quando se ad incorporea transfert. Si quod vero accidentale vitæ vestigium corpori est impressum, redigendum est ad substantialem animæ vitam in se existentem, sicut calor vel pallor nubis ad lumen. Atqui vt lumen ad solem, sic anima refertur ad mentem.

Emo igitur sanæ mentis rem talem intuitus dubitabit, quin sit immortalis, cui ex se inest uita quæ interire non potest. Quo enim pacto interibit? cum non sit aduentitia, neq; ita se habeat ut calor ad ignem. Non equidem hoc ideo dico quod calorem igni aduentitium esse putem: sed quia calor non igni, sed materiæ ignis insit, ob hoc itaq; dissoluitur ignis. Anima uero non sic habet uitam, ut ibi quidē materia sit subiecta, uita uero illi accedens declaret animam. Aut enim essentia ipsa est uita, atq; est essentia talis ex seipsa uiuens, quod quidē est id quod quærimus anima, idq; sane esse immortale confitebuntur: aut resoluent uelut cōpositum, idq; rursus quousq; ad immortale perueniāt seipsum mouēs, quod nefas est mortem subire. Aut si forte uitam esse dicant, affectionem quandam materiæ accidentem, illud tandem à quo talis affectio tradita est materiæ, fateri immortale cogentur: quippe cum contrarium eius quod affert suscipere nequeat, sed re uera est una natura actu uiuens.

Anima nostra mundi animam motu rerumq; intelligentia imitans sempiterna est, sicut & illa, præsertim quoniam dum reuocando se ad intima sui res intelligit, declarat absolutas rerum formas sibi ingenitas se habere. Cap. XII.

DEnique cum anima sit forma simplex, indiuidua, non alligata materiæ, neque dissolui potest, neque diuidi neque disperdi.

Roinde si omnem animam esse caducam dicant, iandiu oporteret omnia fuisse deperdita. Sin autem aliam quidem animam esse caducam, aliam uero nequaquàm, ceu uniuersi animam immortalem, nostram uero mortalem: differentiæ huius causa illis est assignanda. Vtraq; sane motionis principium est, & utraq; ex seipsa uiuit, atq; eodem attingit eadem, intelligens tum quæ in cælo sunt, tum quæ supra cælum, & omne quod secundum essentiam est, & quid perquirens: & deniq; usque ad summum principium omnium proficiscens. Præterea ex eo quod per seipsam ex notiōibus intimis quid ipsum unumquodque sit inuenit, quodam scilicet reminiscentiæ munere, constat animam ante corpus uiuere, scientiisq; sempiternis utentem ipsam esse pariter sempiternam. Accedit ad hæc quòd omne solubile cum ex compositione susceperit esse, hac cōditione naturaliter dissolui potest, qua est & compositum. Anima uero unus est & simplex actus, & natura in uiuendo consistens, non igitur hac ratione poterit interire. Sed nunquid diuisa quandoque in partes & dissipata peribit? At anima ut demonstratum est, neq; moles est, neq; quantum quicquā. Num forte permutata, & (ut dici solet) alterata perdetur? uerum alteratio quidem cum interimit, speciem aufert relicta materia. Hęc autem est compositi passio. Si ergo nullo ex his modo corrumpi potest, incorruptibilem esse necessarium est.

Anima nostra & si est in genere diuinorum, tamen quia in eo genere ultimum tenet gradum, merito descēdit in corpus, & id quidem caducum, ad diuinum gradum iterum reuersura. Cap. XIII.

Natura

NAtura intellectus longe diuersa est à corpore: agit enim in seipsa fugiẽs interim à corporeis. Igitur inter puros intellectus & corpora sunt naturæ habentes partem quidem intellectualem partem etiam animalem, idest ad corpora sibi conformanda vergẽtem, sunt in his treis gradus. Nam in animis quidem cœlestibus intellectuale superat animale, in nostris vero vicissim: in dæmonicis æque se habent. Nihil ergo mirum est animã nostrã quamuis diuinam in corpus mortale descendere, quando in seipsa descendit ad tertia, idest sub intellectu per rationem & imaginationem ad potentiam vegetalem.

Vm igitur ipsum intelligibile sit separatũ, qua nam ratione anima procedit in corpus? Quoniam quantum intellectus est solus passionis expers in gradu intelligibilium, intellectualem solum uitam habens, semper ibi permanet. Non enim inest impetus ullus nec appetitus. Quod autem appetitum adhibet, proxime deinceps intellectũ illum comitans appetitus, adiunctione quasi iam longe progreditur, atq; exornare appetens ad exemplar eorum, quæ in intellectu nouit, ac uelut inde prægnans atq; parturiens affectat facere, & deniq; fabricat. Hoc itaq; studio seipsam anima circa sensibile protrahẽs iã gubernat, ac dũ unà cum cõmuni uniuersorũ anima gubernacula gerit, collega eius uiuẽs in cõmuni totius gubernatione tanq̃ extrinsecus præsidet superãs gubernatũ. At cum gubernare partẽ affectat, iam gubernat sola, eiq; infusa in quo uiuit, non tota neq; omnis ipsa fit corporis, sed interim aliquid possidet extra corpus: igitur naq; etiã huius intellectus est passioni subiectus. Hęc aũt aliàs quidem in corpore, aliàs autẽ uiuit extra corpus: nempe impetu quodam exorditur à primis, & ad tertia usq; progressa descendit ad nostra quodam intellectus actu, dũ intellectus ipse permanet in seipso, intereaq; p animã pulchris omnia complet, immortalis exornator per animam immortalem. Siquidẽ ipse quoq; semper existens per actum incessabilem cuncta dispensat.

Omnes animæ proprias immortalesq; uitas habent. Cap. XIIII.

QVicquid vitę ab anima nostra in nostrum corpus emicat, abeuntem hinc animã comitatur: quod uero in fœtu vitale cęlitus impressum fuerat, cęlitus cõseruatur. Circa quod & noster animus hinc impurus emigrans amore se versat, purus vero relinquit.

Væritur præterea de anima etiam animalium reliquorum. Et profecto quęcunq; inter eas tales sunt, ut à superioribus degenerantes usq; ad brutorum corpora sint prolapsę, hę quoq; necessario sunt immortales. Si aũt est alia quędã animę species, oportet hãc insuper nõ aliũde pendere, q̃ à natura uiuẽte: quippe cum ipsa etiam animalibus uitæ sit causa. Similiter & plantarũ animã se oportet habere, oẽs enim ab eodẽ principio processerunt, propriam habentes uitã: atq; hę quoq; sunt incorporeæ indiuisilesq; & essentiæ. Si autẽ oporteat animã hominis existentẽ trimembrẽ cõposito solui, & nos dicemus animas quidẽ quæ purę abeunt quod adiunctum in generatione fuerat dimissuras: alias autem concretam eiusmodi labem longis temporũ curriculis abstersuras. Dimissum uero id quod est deterius dicemus, neq; ipsum quidẽ perdi, q̃diu sit unde ducit originem: nihil enim ex eo quod ens censetur, unquàm disperditur.

Animæ defunctorum nostra hæc memoriter tenent, sentiunt, curant, maleficiunt, beneficiunt. Cap. XV.

QVandiu corpus habent qualecunque vel aereum vel ęthereũ, proprios habent & sensus. Sin omne corpus exuant, eminentia quadam intelligentię ad singula discernenda vti p sensibus iudicant: nã & imaginatio prę sertim perfecta sensus prę fert, & ratio

imaginationem agit atque sensus, & intellectus rationem atque sequentia modo quodam præstantiore.

Actenus dicta sunt quæ ad illos qui demonstrationem exigunt dicenda erãt. Quæ uero opportune dicenda sint in illis, qui fide quadam sensu permixta potius indigent, eligenda sunt ex histo ria, quæ eiusmodi rebus abundat. Præsertim ex his quæ Dii ora culis mandauerunt, iubentes indignationem animorum qui iniuria quondam sunt affecti placari, meritosq; honores reddi defunctis, tãquàm talia sen tientibus, quemadmodum & omnes erga defunctos obseruant. Animæ pręterea multæ, quæ quondam uitam egerũt humanam, deinde à corpore segre gatæ non destiterunt beneficiis humanum genus afficere: quæ profecto ua ticiniis & oraculis, tum ad alia nobis conferunt, tum etiam per seipsas demõ strant, nec aliorum animas extinctas esse.

MARSILII EPILOGVS.

Desideras magnanime Laurenti breuem tandem longæ disputationis summam, disputationis inquam de immortalitate, & in Theologia, & in præsentia in longũ iam productæ. Desiderabat & idem noster ille Bernardus, cum Veneti senatus hic orator, nos hac de re latissime disputantes audiret. Bernardus inquam Bembus, vir apprime doctus, doctorumq; patronus, atque meus in sidere genioq; frater: tibi igitur atque illi pariter hæc erit summa quatuor distincta capitibus. Primo quidem, quòd anima rebus caducis dominari potest, incitamentisq; corporeis repugnare. Secundo, quòd multa à corporibus separata frequẽter excogitat, siue res ipsas attingat per se separatas, siue separet ipsa. Tertio, quòd naturaliter æterna desiderat, ac sæpe æternorum fiducia negligit temporalia. Quarto, quòd æternũ colit deum vitæ sempiternæ gratia. Tota denique religio naturalis, homini firmissimum immortalitatis est fundamentum.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE ANIMAE DESCENSV IN CORPORA, ANNOTATIONES.

Animæ nostræ intellectuales in corpus descendunt per naturam uiuificam intelligentiæ suæ subiunctam, & corpus naturaliter adsciscentem sicut flamma sulphur. Similiter & cælestium intellectuales animæ corporibus suis per eiusmodi medium copulantur. Cap. I.

Oluit deus ad sui intellectus exemplar in qualibet mundi sphæra & in cælo & infra cælum animalia quædam intellectualia fore. Ac ne intellectus quasi per violentiam forent ad corpora protrahendi per naturam animalem, idest vegetalẽ eis adnatam quasi plantam, corporibus libenter adsciscẽdis cõciliauisse videtur.

PLOTINI ENNEADIS IIII. LIBER VIII. DE ANIMAE DESCENSV IN corpora.

Aepe quidem experrectus è corpore ad meipsum, & extra cętera positus, intraq; me receptus, pulchritudinem intueor admirandam, ideoq; tunc cõfido quammaxime sortis me esse præstãtioris. Quippe cum uitã tunc optimam agã, & in idẽ cum diuinitate conspirem, in qua etiã situs ad illam peruenio actionẽ, per quã meipsum super omne

omne aliud intelligibile iam constituam. Verum post hanc in diuinitatẽ quietem, in ratiocinationem ex mente delapsus, ambigo equidem quo nam pacto impræsentia quoq; descendam, & quomodo mihi quandoq; animã corpori seipsam insinuauerit: quippe cum talis sit qualis apparuit per seipsam, quamuis in corpore uiuat. Heraclitus igitur nobis id præcipit diligẽter inquirere, atq; ipse necessarias quasdam uicissitudines à contrariis in contraria ponit, & iter ab alto tractat ad infima. In qua quidem commutatiõne nõnulla requies uideatur, quasi intolerabilis defatigationis sit in eisdem perpetuo laborare atq; seruire. Sed in his pertractandis quasi fingens per similitudines quasdam peruagari uidetur negligens suam nobis sententiam aperire, adeo ut apud eum forsan iterum sit quærendum, quemadmodum & ipse perquirens inuenerit. Empedocles præterea cum dixerit legem extare constituentem, animas quæ peccauerunt ad hæc nostra corruere, atq; ipse sic à deo profugus, furiosæ discordiæ crediturus atq; seruiturus, tantum (ut arbitror) pertractauit, quantum Pythagoras sectatoresq; illius, tum de hoc, tum de plerisq; aliis per inuolucra quædam significauerunt, sed hic quoque propter poesim euasit obscurior. Reliquus uero nobis est Plato diuinus, qui & alia multa præclaraq; de anima tradidit, & de aduentu eius ad nostra in libris suis multa disseruit, ita ut sperare possimus nos ab eo manifesti aliquid accepturos. Quid ergo hic philosophus ait? Profecto nõ idem ubiq; uidetur dicere, ut facile aliquis sensum eius percipere ualeat. Principio sensibile totũ ubiq; contemnit, & commerciũ animæ cum corpore damnat, asserens eam hic includi uinculis, & in corpore esse sepultam. Item arcanum illud oraculum ueneratur, quo traditur animam hic in custodia quadam & carcere sitã esse. Rursus spelunca apud Platonem, sicut & antrum apud Empedoclem, uniuersum hoc (ut arbitror) nobis significat. Vbi etiam solutionem ex uinculis, & ascensum è spelunca in anima esse inquit ipsam ad intelligibile progressionem. In Phedro quinetiam alarum siue pennarum casum siue iacturam causam esse descensionis ad hæc arbitratur: ubi & circuitus quidam animam illuc profectam, iterum ad hæc nostra retorquent. Alias item animas iudicia huc diuina demittunt, & sortes & fortunæ atq; necessitates: deniq; in his omnibus aduentum animæ ad corpus criminari uidetur. Verum in Timæo de hoc uniuerso disputans, & mundum laudat, & deum appellat beatũ: animamq; ab opifice bono huic ideo traditam esse, ut mundus posset intellectualis euadere, quãdo intellectualem quidem hunc oportebat esse, sed absq; anima mundanum corpus intellectum assequi non ualebat. Igitur & ipsa totius anima hanc ob causam à deo infusa est uniuerso: & uniuscuiusq; nostrũ anima similiter ad ipsam deniq; totius mundi perfectionem. Oportebat enim quot sunt in mundo intelligibili, totidem similiaq; animalium genera in mundo sensibili contineri.

Coniunctio animæ cum corpore & si est secundum quandam animæ naturam, atq; etiam ad uniuersi perfectionem, tamen duplici ratione animis nostris obest, quia & intelligentiam quodammodo impedit, & animũ perturbationibus implet, animis uero cælestibus hæc impedimenta non accidunt. Cap. II.

 Quoniam

QVoniam per naturam genitalem coniunctio cum corpore naturalis est animæ, ideo cælestes animæ quæ hac sola potentia vtuntur ad corpus, in habitu naturali feliciq; consistunt. Cum enim earum corpora nec dissoluenda, nec externis passionibus subdita, nec vllius egena sint, facile per solā animæ suæ vim genitalē reguntur atque mouentur, nec earum contemplationē tranquillitatēq; impediunt: animis vero nostris contraria ratione accidit, & contrariū: datur tamen reditus ad superna, siquidē quādoque fit ad superna cōuersio. Ad inferiora vero labi Porphyrius ait, quādo animus quasi ager iā deprauatur, vt qui multis annis produxerit triticū, reddat denique pro tritico loliū, i. solitus notiones intellectuales edere, iam ferat imaginales. Tūc è radicibus animæ pullulat, inquit, vegetalis actus quasi germen: per quod in corpus iam porrectū anima corpori se cōglutinat. Porphyrius hic animarū lapsum casui dæmonū ab Hebræis introducto facit similem; vitio videlicet intelligentiæ vel voluntatis effectum, vnde secuta sit concupiscentia demens. Quod etiam de dæmonibus disputans Dionysius ait, qui ibi videtur dæmonas animalia ponere, sicut & Basilius plurimiq; Græci Theologi putauerunt. Tum vero si verū sit illud Damasceni, vltimos tantū angelos cecidisse, atque euaserint aīalia, valde similis erit Platonicus animarū lapsus dæmonibus apud Hebræos Christianosq; cadentibus. Proinde vbi apud Plotinū atque Proclū legis particulares animas agere particulares vicissitudines, tū ad superiora, tū ad inferiora, ne intelligas aīam totā infinita corpora mutaturā: finitæ namque sunt & paucæ vnius animæ mutationes in anno mūdi magno, atque in anno sequenti, vt aiūt, eadē penitus recurrent. Præterea nec oportet omnem animā omnes induere species, nec quālibet animā pariter ascēdere vel descēdere. Sūt enim (vt Platonice loquar) inter animas hominū differētiæ quædā quodāmodo speciales, sicut in stellis, quæ videntur aspectu cōsimiles. Differūtq; inter se animæ nostræ nō sicut pyrū à pomo persico, sed sicut à pyro pyrum. Sunt ergo determinati singulis pro natura progressus. Excellentiores igitur animæ ascendūt quidē altius, minus'ue descendunt: deteriores vero vicissim. Humanas dico animas, & ad corpora tantum humana descendere. Sic enim opinionem Platonicam moderamur, quæ erit insuper moderatior si ab Hebræis accipiatur, existimantibus ter solum animā in hominē deuenire, postremo semper fore vel miserā, vel beatā.

DVm igitur apud Platonē de anima nostra perquirimus, necessario contingit nobis simul omnino de anima perscrutari, qua nā ratiōe sic natura instituta sit, ut esset cū corpore commerciū habitura. Itē de natura mūdi, qualē potissimū hūc asserere debeamus, in quo anima posita est res dispensatura corporeas, siue spōte, seu coacta, siue alia quadā cōditione: quærendū etiā de harū rerū effectore recte'ne an aliter: & utrū præstantius agat, an sicut animæ nostræ. Quas forsan oportuit deteriora corpora gubernaturas interius penetrare per illa, si modo superare continereq; debeant: quippe cum unumquodq; corpus dissipetur, locumq; repetat propriū, sed in ipso toto omnia propria in sede naturaliter collocentur. Preterea corpora nostra plurimā solicitāq; prouidentiam exigūt, quibus multa alienáq; incidūt, quibus semper opus est multis, quibus in summa difficultate & discrimine positis omni opus est patrocinio. Corpus uero mundi cum sit perfectum, plenum, sibi sufficiens, nihil unq̄ patiens præter naturam, quasi iussu quodam breui & facili regitur: Atq; ut anima naturaliter instituta est, uelle, ita se semper habet, neq; cupiditatibus incitatur, neque perturbationibus ullis afficitur: nihil enim discedit, nihil rursus accedit. Quā obrē animā quoq; nostrā inquit Plato, siquādo cū illa perfecta uiuat, ipsam quoq; fore perfectā, seq; ipsam per sublimia collaturā, totūq; mundū gubernaturā, quando enim inde non absit, neq; se prorsus immergat corporibus, neq; sit alicuius, tunc eā quoq; uelut animæ mundanæ collegā uniuersum æqua facilitate recturā: quasi non sit animæ malum, quomodocunq; præbere corpori essendi & bene essendi potētiam. Non enim prouidētia omnis in de

terioribus

terioribus dispensandis inhibet interim prouidentē in optimo statu perseuerare. Duplex sane in uniuerso prouidentia est: communis & propria. Et communis quidem iussu quodam à solicitudine libero, regioq; imperio cuncta componit. Propria uero singulatim iam opera quadam (ut ita dixerim) manuaria opificium attractando, opificē ipsum opificij conditione implet atq; contaminat. Cum uero anima diuina eo quo dixi modo, totum cælum semper gubernare dicatur: supereminens quidem, quod deterius est: uim autem ultimam huic intus infundens, non poterit quispiā causari deum, quasi totius animā in ipso deteriori posuerit. Iam uero & hæc ipsa aīa naturali munere priuatur nunquā, ab æuo idipsum possidens, semperq; similiter habitura: quod quidem huic præter naturam ipsius esse non potest, quippe cū huic assidue semper adsit, neq; inceperit unquā. Stellarū quoq; animas eodē modo ad corpus habere se dicit, quo & totius animā. Nam & harū corpora animæ discursionibus admouet. Vbi certe stellis etiam decentem seruat felicitatem. Cū enim duo quædā sint propter quæ potissimū commerciū animæ ad corpora culpari solet: tū quia intelligentiā impedit, tum quia uoluptatibus, libidinibus, doloribus obruit animū, neutrū profecto incommodū accidit animæ, quæcunq; neq; corporis penetralibus se prorsus immerserit, neq; sit alicuius, neq; euaserit corporis: sed uicissim animæ corpus, quod quidē tale sit, ut neq; re ulla indigeat, neq; defectum alicubi patiatur. Quocirca nec animam concupiscentijs timoribusq; inficiat. Nihil enim incommodi, nihil discriminis tali corpori occurrit animo metuendū: neq; occupatio prorsus ulla ad inferiora declinans, à sublimi beataq; cōtemplatione detorquet. Imò uero eiusmodi anima semper diuinis incūbit, facultate interim nequaquam solicita, nec operosa moderans uniuersum.

Quoniam omnis natura post illam primam simplicissimam infinitum multiplicabilis est, ideo in genere intellectuali multi sunt intellectus, in genere animali multæ sunt animæ, in ordine animarū multæ sunt intellectuales: quales sunt cœlestes, dæmonicæ, nostræ. Cap. III.

Animæ nostræ præter intellectum in mundo intelligibili semper agentem, habent rationē, imaginationē, sensum, vim vegetalē: quas sane vires officijs proprijs quādoq; oportet uti. his aūt utuntur in corpore. Itaq; cōsentaneū est eas in corpora qnq; descēdere.

IN præsentia uero sermo nobis est de anima nostra, quæ fert in corpore mala omnia pati, miseramq; uitā ducere, doloribus, cupiditatibus, timoribus, cæterisq; malis oppressa: cui corpus uinculum est, atq; sepulchrum: cui mundus est spelunca & antrū. Quæ quidem sententia de anima utraque, diuersa sentiens, ueritati non dissonat: cum non sit in utraque eadem ratio descendendi. Principio cum sit intellectus omnis in ipso intelligentiæ loco, totusq; & omnis: quem mundum intelligibilem arbitramur. Item cum sint ibidem comprehensæ uires intellectuales intellectusq; singuli, non enim unus solus est intellectus, sed unus & multi; nimirū multas quoq; animas unamq; oportuit esse, multasq; ex una inter se differentes: sicut ex uno quodam genere species, partim quidem præstātiores, partim uero deteriores, & partim magis intellectuales, partim minus actu tales. Etenim illic in mente, hoc quidem est intellectus alia omnia potentia comprehendens, uelut animal ingens. Alia uero actu sunt unumquodq;

quodq; quæ potentia alterum comprehendit: uelut si qua ciuitas animata foret complectens alias animatas, perfectior quidem & potentior esset ipsa ciuitatis communis anima. Nihil tamen prohiberet, alias quoq; animas ciuitatum eiusdem esse naturæ. Vel sicut si ex uniuerso igne, alius quidẽ magnus sit ignis, alii uero parui. Est enim ipsa omnis essentia, ignis uidelicet uniuersi: imò uero aqua & omnis ignis essentia est. Opus autem animæ, quæ rationalior est, certe est intelligere: neq; tamen intelligere solum, alioqui quo differat ab intellectu, non uideo. Sed præter id quòd intellectualis est, assumẽs insuper aliud, secundum quod proprium sortitur naturam, nõ permanet intellectus. Habet autem opus & ipsa, siquidem quicquid in entium ordine numeratur, proprium opus habet. Iam uero suspiciẽs anima ad id quod ipsa superius est, intelligit: respiciẽs autem in seipsam, seruat profecto seipsam. At uero id quod inferius est iam uergens, exornat ipsum, & gubernat, & regit. Fieri non sane poterat, ut in mundo intelligibili oĩa conquiescerent. Quippe cum aliud deinceps aliudq; effici posset, quod quidẽ continue minus euaderet: necessario tamen exoriretur, quandiu quod superius est, consistat.

Intellectus diuinus impreßit intellectui nostro omniformem uniuersi formam, quæ facile in rationem uacantem indè subrutilat. Quando igitur ratio ad eam penitus se conuertit, secumq; rapit imaginationem, in eodem statu quo & mundi anima permanet. Cap. IIII.

ID est simili diuinorum contemplatione fruitur, & interim cęlum habitãs, ad vniuersalem mundi gubernationem intuitum conuertit similiter, & affectum. At quando ratio vna cũ imaginatione, vniuersali mundi forma neglecta, particularem quandam diligẽtius intuetur, & amat ardentius, iamq; & vegetalis ipsa natura eandem prorsus affectat: tũc anima facta iam angustior corpus asciscit angustum passionibusq; subiectum. Hinc igitur curis innumerabilibus solicitata vexatur.

OPortet itaq; singulas animas appetitu utentes intellectuali in ipsa ad autorem suum conuersione, habentes quinetiam facultatem ad sequentia dispensanda: quemadmodum lumen desuper quidem Soli suspẽsum, sed interim se inferioribus sine inuidia porrigẽs, oportet inquam illas indemnes illæsasq; seruari, quatenus unà cum anima tota in mundo intelligibili uitam agunt. In cælo præterea unà cum tota quasi collegas similiter gubernare: sicut & reges alii unà cum ipso rege omnium congregati ceu collegę unà cum ipso cuncta cõponunt: nec ipsi quidem è sedibus regiis descendentes. Tunc enim in eodem cum ipso rege sunt statu. Cum uero animæ ab ipso toto ad id deueniunt, ut pars quædã iam suiq; iuris euadant: quasi iam tędeat, res una cum alio gerere: singulę tũc ad se propria reuocant. Quando itaq; id diutius talis animus agit, fugiens totum, & inde discrepantia quadam iam seiunctus, nec ulterius intelligibile suspicit, pars aliqua iam euadens, nimirum solus relinquitur, & ueluti destitutus fit impotẽs, negotiisq; distrahitur. Nam parti cuidam est addictus, dum segregatus à toto uni cuidam se mancipat, omne reliquum fugiens. Et profectus conuersusq; ad unicum illud à totis omnibusq; concussum, sic itaq; à toto degenerat, & proprium quiddam circa illa quæ undiq; incidũt, distractus curat, contrectans colensq; externa: nec solũ assistens corpori, sed intra ualde progressus. Hinc igitur, sicut dicitur, animus pennis abiectis siue confractis alligatur in corpore, postquam ab incolumi innoxioq; habitu melioris

prouinciæ

prouinciæ gubernãdæ longius aberrauit. Qualis quidẽ habitus penes ipsam totius animam ante uigebat. Quod uero ante hoc est, omnino melius contingebat animo ad ipsum refugienti. Quamobrem deuinctus est animus, scilicet delapsus ab alto, & inde compedibus alligatus, & agendo sensibus utens: propterea quòd prohibetur ab initio uti mente, fertur quoq; sepultus esse, & conditus in spelunca. At cum ad intelligentiam se conuertit, solui ex uinculis iudicatur, altiusq; ascendere, quando uidelicet ex quodam reminiscentię munere ad entia contemplanda facit exordium. Habet tamen nihilominus aliquid interea supereminens. Animæ igitur necessario utranq; uicissim uitã experiuntur, tum superiorem illam, tum rursus inferiorẽ alterne ducentes: & diutius quidem uitam superiorem agunt, quę plus possunt cum mẽte uersari. Diutius uero ducunt inferiorem, quibus contrarium uel natura uel fortunis acciderit. Quæ quidem Plato clam significans, quando animarum exordia ex secunda patera diuidit, facitq; iam partes, tunc quoq; ait necessariũ fore in generationem labi, postquam tales factæ sunt partes. Vbi uero ait: deum animas serere, sic est nobis intelligẽdum, sicut quando loquentẽ & quasi concionantem deum ipsum inducit. Quæ enim in communi rerum natura sunt, hæc ipsa tractandi conditio gignit, & facit: ordine quodam succedente declarans, quæ ita semper fiunt, & quæ ita consistunt.

Deum animas serere, quomodo intelligendum.

De animę descensu Empedoclis, Heracliti, Platonis dicta consentiunt. Cap. V.

ANima quoniam diuina est, in hac regione caduca sæpe conuertitur ad diuina. Et quoniam est vltimum diuinorum, per instinctum affectumq; naturalem venit in corpus. Ideo voluntate venit, scilicet naturali, & insuper electione quadã, venit & necessitate, quoniam diuina lege necessarium est, animas quæ sic affectæ sunt, sic eligunt è vestigio deuenire. Sponte veniunt velut ad bonum: non sponte interim incidunt & in malum. Venire huc animas ad ordinem pertinet vniuersi, ad exercitationem inferiorum animæ virium, ad mali peritiam. Peccantes animæ leuius, commutatiõe puniuntur ex feliciore homine in hominem felicem minus, vel infelicem. Peccãtes vero grauius vexantur etiam à dæmonibus, quod Mercurius & Orpheus Iamblichusq; confirmant. Vir puerum atrocitate vultus personatisq; terriculamentis facile terret. Saturni Martisq; influxus atræ bilis vel croceę motibus imaginationes vexant. Saturnij quidam, Martijq; dęmones horrendis imaginationibus suis quasi vultibus personatis imaginationes peccantium miserabiliter agitant. Possunt quinetiam eas humorum motibus affligere.

On igitur inter se dissentiunt, animas in generationem seri, atq; eas ad perfectionem uniuersi descendere. Item sub iudicio, pœna atq; spelunca. Rursus necessitas & spõtanea motio. Quando quidem necessitas secũ habet etiam uoluntariũ. Præterea quod dicitur, animã in malo esse, dũ est in corpore: neq; repugnat insuper Empedoclis fuga illa errorq; à deo: neq; quod peccauerit animus, unde iudicialis pœna sequatur: neq; rursus Heracliti in fuga requies. Neq; oĩo uoluntaria descendendi cõditio, rursusq; inuoluntaria. Quicquid enim deuenit ad deterius, non sponte peruenit ad hoc ipsum: motione tamen propria uadens, & interea deteriora patiẽs, dicitur pro his quæ fecit, merita reportare. Quãdoquidem hæc pati & facere sit necessarium lege naturæ perpetuæ sempiterna. Si quis autem dicat, quod in alterius cuiusdam contingit usum, descendens scilicet ab ipso superiore, idipsum à deo mitti, is neq; ueritati neq; sibi dissonare censebitur. A quo enim principio ducunt singula, in idẽ uel extrema, quamuis mul-

uis multa sunt media, referũtur. Cum uero duplex sit peccatum, & alterum quidem in ipsa causa descendendi, alterum uero dum in hoc uitæ statu delinquitur: illud sane est hoc ipsum quod est perpessa descendens. In hoc aũt id minus est, scilicet alia ingredi corpora: atq; id quidem ocyus ex iudicio pro dignitate censente. Quod utiq; instituto factum diuino, per iudicii nomen significatur. Species uero improbitatis immoderatior maiori supplicio digna perpenditur, quadam scilicet punictium dæmonum præfectura. Sic igitur anima, quamuis diuinum quiddam sit, regiõibusq; superioribus oriũda, in corpus tamen immergitur. Cumq; deus quidam sit posterior uoluntaria quadam inclinatione, & causa potestatis, & posterioris exornandi gratia huc ita descendit. Ac si cito hinc aufugerit, nullo hinc affecta detrimento ob id potissimum iudicatur, quòd in notitiam mali peruenit, maliq; ipsius cognouit naturam: itẽ uires suas produxit in lucem, & opera effectionesq; declarauit. Quæ quidem omnia si in habitu semper incorporeo conquiescerent, & frustra forent, nunquam scilicet in actum suum prouenientia: & animam ipsam laterent quæ possident nunquam, scilicet emicantia neq; procedentia in effectum. Siquidem ubiq; actio potẽtiam patefacit, alioqui prorsus occultam & obscuram: nec existentem quidem, non uere sic existentem. Iam uero unusquisq; nunc admiratur intrinseca propter externorum uarietatem: dum qualia sint illa coniectat, per hęc quæ inde admodum uaria pulcherrimaq; proueniunt.

Anima uenit in corpus non solum infirmitate quadam in diuinis ultra consistere non ualente, sed etiam potestate naturæ fœcundæ pullulantis in germen. Forma namq; corporea est animæ fœcundæ propago. Cap. VI.

Simili quadam fœcũditate primum bonum in mẽtem exuberat omniformem. Hæc in similem mundi animam, hæc in mundum similiter omniformem. Item causæ omnes in effectus vbique suos. Denique superiorum prouidentiam imitatus animus ad inferiora se transfert quodam studio prouidendi.

I igitur oportet non solum existere unum, alioqui absconderẽtur omnia formam in illo propriam non habentia, neq; ens ullum prorsus extaret, illo scilicet in se consistente: neq; horũ entium multitudo foret ab uno natorum, nisi sequentia deinceps inde progrederentur, quæ quidem animarum ordinem sortiuntur: oportet etiam similiter animas non tantum ipsas existere, sed etiam effectus earum perspicue apparere. Siquidem unicuiq; naturæ hoc inest, ut sequens aliquid faciat, expliceatq; in lucem, uelut ex semine quodam indiuisibili, & principio in finem sensibilem procedente, dum scilicet semper quod prius est, manet in propria sede: quod uero sequitur, procreatur ex potentia ineffabili, quantum superioribus insit, quam sterilem permanere non decuit, quasi inuidia cohibitam generare, sed procedere semper, quousq; ad ultimum quãtum fieri potest cuncta progrediãtur, causa scilicet uirtutis inexhaustæ munera sua per omnia diffundentis, neq; patientis quicquam sui expers alicubi circũspicere. Neq; enim est aliquid quod prohibeat unumquodq; particeps fore boni, quatenus sua cuiusq; natura compos esse possit. Siue igitur semper fuit natura materiæ, impossibile erat eam cum esset, nequaquam participare, quod omnibus bonum, quantum unumquodq; capere potest, abũde suppeditat: siue ma-

siue materiæ ortus præcedentibus causis est necessario consecutus, neq; sic quidem oportuit eam munerum expertem esse ob ipsam eius imbecillitatē: qua censetur, antequam munera in eā desuper descendere cogitentur. Quando scilicet in seipso maneret tantum, quod uelut gratis & esse largitur. Demonstratio igitur eorum quę in mundo intelligibili optima sunt, est potissimum, quod est in sensibili mundo pulcherrimū: declaratio inquam tum potestatis illorum, tum etiam bonitatis. Nempe sic semper omnia conectuntur, tum quæ intelligibilia, tum quæ sensibilia iudicantur. Et illa quidem per se existentia, hæc autem illorum participatione esse semper accipientia, naturamq; intelligibilem pro uiribus imitantia.

Sicut aer inter ignem aquam'ue medius, illinc quidem igneus, hinc uero fit aqueus: ac uicissim ad utraq; fertur: sic animus ad diuina se habet atq; caduca. Cap. VII.

Omnia corpora sui aliquid inferioribus largiuntur, sed cælestia quidem nihil interim accipiunt à sequentibus: elementaria uero dando uicissim quoque recipiunt: similiter cælestes animę inferioribus prouidentes, inde nequaquam inficiuntur. Dæmonicæ uero quædam atque nostræ dum perficiunt corpora, quodammodo inficiuntur inde, propter curiosiorem prouidentiam, circa prouinciam duriorem. Sed loci malignitas & mundi superioris felicitatem commemorat, & admonet illum uehementius affectare.

Vm uero duplex sit natura, & altera quidem intelligibilis, altera uero sensibilis, satius est animæ in ipsa intelligibili uiuere. Necessarium tamen est eam, cum eiusmodi natura sit prædita, sensibilem quoq; naturā participare: neq; grauiter ferre debet, si nō omnino est ipsum optimum. Quippe cum medium in rebus obtineat ordinem, & diuinæ quidem sortis sit particeps, in postremo autem gradu intelligibilis naturæ posita, uelut affinis naturę sensibili, sic naturaliter instituta, ut de suis aliquid huic exhibeat, recipiat etiam hinc quoq; nōnihil; nisi propria integritate seruata gubernet: sed affectu studio'que plurimo naturæ interioris ingrediatur interna, neque cum tota anima, tota permaneat. Veruntamen potest uicissim hinc assurgere, peritiam eorum quæ hic cognouit passa'que est reportans, unde didicerit quàm beata sit apud superos habitatio, & quasi contrariorum comparatione tanquā planius meliora perceperit. Cognitio enim boni perspicacior prouenit experientia mali, præsertim ubi iudicium infirmius est, quàm ut absq; experientia mali scientiam consequatur. Quemadmodum uero intellectualis discursio quædam ad ultimum deteriusq; descensio est: non enim superius progredi licet, sed necessarium est ex seipsa agentem, neq; potentem in seipsa quiescere, necessitate naturæ legeq; ad animam usq; procedere: hic enim ei terminus est, & hac conditione sua sequentibus tradere, rursusq; recurrere: sic animæ quoq; actio est, tū ad sequentia corporea gubernando, tum ad præcedentia ipsa uidelicet entia contemplando. Expletur aūt hoc in plerisq; animis quadā uicissitudine temporum: ac tandē conuersio à deterioribus ad meliora cōtingit. Animæ uero, quæ dicitur uniuersi, cōuenit proculdubio, ut nunq̄ deteriori opere occupetur, neq; mala subeat: sed quæ sequuntur, excelsa contemplatione prospiciat, & interim superioribus semper incūbat. Quod quidem simul in ea potest impleri, muneris utriusque compote, accipiente quidem desuper: inferioribus uero sup-

ro suppeditante. Fieri nanq; non poterat, cum sit anima, quin se ad utraque propagaret.

Cum animus noster uires & actus cælestibus animis consimiles habeat, probabile est saltem intellectum nostrum sicut & illorum circa diuina semper agere, sicut natura uegetalis in nobis circa corporea uersatur assidue. Cap. VIII.

VErum sicut actiones vegetales nostræ nos latent, sic & intellectuales nostræ nobis plurimum sunt occultæ, nec motus vllus in parte vegetali sensu concupiscentia factus patet nobis, nisi ad imaginationem: & per hanc ad rationem vsque perueniat. Similiter nec actus intelligentiæ se patefacit, nisi in rationē vacantem quandoque subrutilet: per'que hāc ad imaginationem similiter vacuam transferatur, vbi fieri solet animaduersio. Cælestes animæ obedientia sibi corpora solo tum naturæ instinctu, tum mentis nutu facillime regūt. Nostræ vero imaginationem quoque & rationem circa corpus id occupant, eiusmodi prouidentiam exigens. Ideo constitutum est diuinitus, vt quandoque hinc abeuntes ad cælestia reuertantur.

PRoinde si decet præter aliorum opinionē, quod mihi plane uidetur, aperte pronuntiare: anima quoq; nostra nō uniuersa corpus ingreditur, sed est ipsius aliquid in mundo intelligibili semper, aliquid autem in mundo sensibili. Quod quidē si superet, imò uero si superet atq; perturbetur, non permittit nos interim persentire, quæ supremum ipsum animæ contemplatur. Tunc enim quod intelligitur in nos descendit, quando ad sensum quendam peruenit descendendo. Non enim quicquid circa quamlibet animæ partem fit, agnoscimus prius quàm ad totam perueniat animam: ceu concupiscentia uigens in ipsa concupiscendi natura, tunc demum à nobis cognoscitur, quando uirtute quadam intima sentiendi uel etiā cogitandi, uel utraq; hoc ipsum animaduertimus. Omnis enim anima habet aliquid & inferius erga corpus, & superius erga mentem. Et tota quidem atq; totius anima sua erga corpus parte totum regit: & id quidem absq; labore, utpote quæ admodum superemineт: quoniam neq; rationis discursione, quemadmodum apud nos id ibi prouenit, sed ipso potius intellectu: sicut & ars consultare non solet. Illa enim per infimam sui partē totum prorsus exornat, sed animæ particulares atq; partis habent ipsæ quoq; aliquid supereminēs. Occupatæ uero sunt nimium ipso sensu, multorumq; perceptione incidentium contra naturā affligentiumq; & undiq; perturbantium. Quippe cum id quod ab eis curatur pars quędam sit, & indigens atque deficiens multisq; alienis aduersisq; circūfusa. Affectat quoq; multa, illecebrisq; plurimis irretitur, & ipsa uoluptate decipit. Quod uero superius est, nullo prorsus nouo oblectamento pulsatur, similemq; uitam semper agit.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, VTRVM OMNES ANIMAE VNA SINT ANIMA, ANNOTATIONES.

Plotini sententia est, mundum unam habere propriam sibi animam. Et animalia omnia suas propriasq; habere. Cap. I.

NIsi mundus haberet vnam, nō esset compositum perfectum vereq; vnum: nec reliquæ in mundo animæ ordine inter se facile conuenirent. Item nisi nos proprias haberemus, affectio passioq; & actio animalis in vno, mox ad omnes vniuersumq; pertineret. Plotinus exercitaturus ingenium circa opinionem ponentem vnicam in cunctis animam, ludit vltro citroq; aliud interea moliens.

PLOTINI ENNEADIS IIII. LIBER IX.

VTRVM OMNES ANIMAE VNA SINT ANIMA.

NVnquid quemadmodum uniuſcuiuſq; animam unam eſſe dicimus, quoniam ubique tota eſt in corpore, ac reuera hoc pacto eſt una: neque tamen alia pars eius hic, alia ibi eſt in corpore, tum in his quæ ſentiunt ſic eſt anima ſenſualis, tum in plantis tota ubique in qualibet parte ſimiliter: ita & mea & tua una anima eſt, & omnes denique anima una: atque in uniuerſo, quæ in cunctis una: non tanquam diſtributa per molem, ſed habens ubique idem. Cur enim anima quidem mea una eſt, quæ uero in mundo, non ſit una? Neq; enim moles ibi eſt, neque corpus, ſicut nec eſt in mea. Profecto ſi ex ipſa mũdi totius anima & mea eſt & tua, illa uero una eſt, has quoq; oportet unã eſſe. Si autem tũ anima mundi tum mea ſunt ex una, rurſus ſunt omnes una. Quærendum eſt igitur quæ nam potiſſimum ſit hæc una. Sed prius inueſtigandum eſt, num recte dicatur, omnes animas eſſe unam: ſicut una eſt ſua cuiuſque anima, abſurdum nanque eſt unam eſſe animam meam & animam cuiuſcunq;. Nam ſi una eſſet, oporteret utique me ſentiente alium quoq; ſentire, ac me bene uiuente, alium bene uiuere, & appetente me appetere: Atque omnino nos tum inter nos, tum cum ipſo toto undiq; paſſionibus conuenire, uſq; adeo ut patiente me, conſentiat uniuerſum. At quo nam modo, ſi una omnino ſit anima, alia quidem rationalis eſt, irrationalis alia. Item alia in animalibus, in plantis alia. Sed rurſus niſi ponamus unam, neq; uniuerſum erit unũ, neq; unum inuenietur principium animarum.

Conceſſurus reuera Plotinus animas eſſe diſtinctas, non facile cedit rationi iam dictæ, ſcilicet paſſionem animalis unius mox in aliud uniuerſumq; tranſituras. Cap. II.

DIci mallet animalium corpora neque ſibi inuicem, neque toti continua, diſtinctas animas poſtulare. Item vbi tota prorſus animalis virtus cõgregatur in vno, hanc ipſam animam ſummum in animali genere poſſidentem, merito paſſiones defectusq; in animalibus apparentes ipſam in ſe minime perpeſſuram.

PRincipio quidem ſi una ſit mea alteriusq; anima, non ſtatim ſequetur ut utræq; cum utroq; ſit idem. Nam idem in alio exiſtẽs atque alio, non eaſdem in utroq; paſſiones habebit. Sicut & homo idem in me moto & in te non moto, in me quidem moto mouetur, in te uero non moto quieſcet, neque abſurdum neque præter opinionem eſt, quod in me eſt & te, idem eſſe. Neque neceſſarium eſt me ſentiente alium quoque paſſionem eandem prorſus habere. Siquidem nec in eodem corpore manus alterius paſſionem altera ſentit, ſed anima quę eſt in toto. Quod ſi tu meam paſſionem ſis cogniturus, unum quiddam ex ambo-

bus corpus oportebit esse conflatum. Sic enim coniunctę utraque sentiet idem. Meminisse uero decet, multa interdum latere totum, eorũ etiam quæ in uno eodemq; corpore fiunt: eoq; magis quò maiorem corpus habet molem: quemadmodum in cæteris uastioribus, beluisq; similibus dicitur eueni re: in quibus patiente parte, nullus toti propter motionis exiguitatem incidit sensus. Quapropter non necessarium est uno quodam patiente perspicuum forma mox inde sensum toti omniq; contingere: at compati quidem non est absurdum, neque negandum: Sensualem uero formationem fieri non est necessarium. Proinde animam eandem in me quidem habere uirtutem, sed in altero uitium, non est mirandum. Siquidem nec est impossibile idem aliquid in alio moueri, in alio conquiescere. Non enim sic unam esse dicimus, tanquam multitudinis omnis prorsus expertem. Id sane natura sibi præstantior uendicat: sed unam simul multitudinemq; dicimus, participemq; esse tum naturæ huius quæ circa corpora fit partibilis, tum illius quæ indiuidua permanet. Vnde rursus unam esse animam consequatur. Quemadmodum uero passio quæ in me parti contigit, non necessario totum occupat, sed quæ accidit principali, diffunditur quodammodo & ad partem: sic quę ab uniuerso ad unũquenq; deueniunt, manifestiora contingunt, quippe cum singula toti compatiantur: quæ uero nobis accidunt, utrum ad totum mox pertineant, est nobis occultum.

Ludit adhuc Plotinus noster. Cap. III.

VErum sicut mutuus hominum amor vnionem significat animarum, sic & perpetua diraq; inter se odia diuersitatem. Non enim minus dissidet homo ab homine, & animal quoduis ab animali, quàm ignis ab aqua: neque minus ergo distinguitur. Magicus vero raptus magna ex parte confictus est, & quas habeat causas, in superioribus declarauimus. Alibi diximus, formalem rei cuiusdam ratiõem esse in essentias plures multiplicabilem excepta causa prima. Igi͂ sicut ratio formalis corporis, qualitatis, naturæ, in plura corpora, naturas, qualitates, distincta est, sic & animę intellectusq; in animas intellectusq; plures. Tum vero si anima excellẽtior formiliorq; est q̃ qualitas, certe prouidentia diuina constitutũ est, esse multos animarum gradus sicut & qualitatum formaliter inter se distinctos, non sicut hic calor ab illo subiecti causa, sed sicut calor à frigore, siccitas ab humore. Quod & Plotinus in fine capituli iam innuit, vbi ait, intellectus esse multos, atq; sensus ipsos iudiciales simul esse cum intellectibus, idest cum intellectualibus animis. Significat vero disputationem hanc annuere, vnam esse in cunctis corporibus animam, non rationalem quidem, sed vegetalẽ sensus cuiusdam confusi participem. Veruntamen rationalem quamlibet animam posse corpus suũ vita irrationali formare, si non sit ab anima mundi formatum.

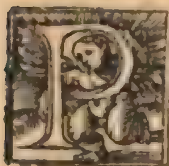

ROinde ratio dictat, nos ex opposito mutuis inuicem passionibus affici: ipsoq; aspectu misericordia tangi, atq; diffundi, rapiq; naturaliter ad amandum: & profecto consideratione dignum est, num inter nos hinc amor mutuus oriatur. Iam uero si carmina quædam ueneficiaq; magica plures in unum rapiunt, passionemq; cõmunem habitantibus etiam procul incutiunt, id totum omnino per animã unam confici posse uidetur. Atqui & sermo submissa uoce prolatus longe remotum afficit, cogitq; exaudire: quod interuallo etiã longissimo distat. Ex quibus licet cunctorũ intelligere unionem, uelut per unã animam conspirãtiũ. Sed quo nã pacto si una est aĩa, alia quidẽ ratiõalis est, irratiõalis alia, & alia uegetalis? Forte quoniã quod in aĩa impartibile est, uirtuti ratiõali est tribu-

endum in corporibus minime distributæ. Quod autem est circa corpora distributum, ipsum quoq; unum existens, sed diuisum per corpora, & sensum exercens ubiq;, ponendum est aliam esse animæ partem. Deniq; partem aliam per id quod corpora effingit & facit. Neq; uero anima minus una est, ex eo quòd plures ibi sint uires. Nam & in semine uires sunt plures, & semen unum, atq; ex hoc uno multa sunt unum. Sed cur nam non ubiq; sunt omnes? Atqui & in anima quæ in quolibet una esse dicitur, sensus nō in omnibus partibus est persimilis. Et ratio nō est in toto: & uegetalis uirtus inest, quibus sensus ipse non adest. Et simul in unum corpore seiuncta recurrunt. Si aūt uim nutriendi à toto habet atq; ab illa, cur nō igitur ab anima quoq; nostra nutriendi uim habet? Quoniā quod nutritur pars est uniuersi: quod passiua quadam conditione sensuale censetur. Sensus uero ipse iudicialis est cum quolibet intellectu: cui non opus fuit formare quod ab uniuerso formatur. Nam & formauisset utiq;, nisi oportuisset in toto hoc formante connumerari.

Opinionem dicentem cunctis inesse animam numero unam iam respuit. Tangit uero dicentem esse unam specie distinctam numero, atq; singulas esse deriuatas ex una diuisa. Cap. IIII.

HAnc quoque refutat: nam anima est substantia incorporea, indiuidua, in se consistens, Non potest igitur vna communis anima in plures deriuari, sicut vel continuū in partes, vel albedo in plures albedines diuisione continui: vel sicut ex vno sigillo plures in multis cæris fiunt impressiones.

HAec igitur ideo dicta sunt, ne quis miretur ipsam ad unum reductionem, sed enim disputandi ratio exigit quo nam modo sit una: nunquid omnes sint una tanquàm procedentes ab una, an ipsæ omnes penitus una? Quod si tanquàm ab una, nunquid illa diuisa, uel tota quidem permanente, sed nihilominus multas ex se faciente. Tum uero quomodo essentia manens ex seipsa multas efficiat. Dicamus igitur diuino imprimis auxilio inuocato, oportere profecto unam prius existere, siquidem multæ sint animæ, atq; ex hac una procedere multas. Si ergo hæc una sit corpus necessarium est hac diuisa fieri multas: & aliam omnino essentiam sic aliamq; fieri. Ac si similibus sit partibus constituta, conformes quoque fieri cunctas, speciem unam eandemq; ipso toto ferentes, molibus uero diuersas. Quod si secundum subiectas moles hoc ipsum habeant, ut sint animæ, alias inter se esse. Si autem secundum formam id potius habeant, unam specie animas esse. Hoc autem est unam eandemq; inesse multis corporibus animam & ante unam hanc insitam multis rursus aliam esse in multis non existentem. A` qua quæ in multis est una dependet: tanquàm simulachrum passim delatum, unius existentis in uno. Quemadmodum si ex uno quodam sigillo multæ cæræ figuræ eadem imprimerentur. Illo igitur modo in multa signa dispensaretur. Si autem secundo modo res se habet, incorporeum quidem aliquid anima est. Ac si passio quædam sit, nihil mirum erit, qualitatem unam ex una quadam factam multis inesse. Ac si secundum, utrunq; simul iunctum anima iudicetur: nihil id mirum fuerit. Nunc uero animam tum incorpoream esse, tum etiam essentiam arbitramur.

Animæ quàmuis per essentias inter se distinctæ sint, omnes tamen quodammodo una sunt anima tribus uidelicet modis. Cap. V.

PRimo quia omnibus præest vna animarum generalis idea, & tota singulis inest. Secundo quia quælibet anima est forma penitus omniformis: ideo quælibet anima cæteras complectitur animas. Differt tamen hæc ab illa, quoniam sub differenti actu proprietateq; hæc & illa sunt omniformes. Sicut conueniunt & differunt propositiones inter se geometricæ. Tertio quia omnes in eodem puncto esse possunt, sicut lumina imaginesque colorum absque confusione. Non esse vnicam in singulis animam aut mentem, satis in Theologia probauimus. Hæc ergo ubi sit summa. Caue suspiceris suspicari Plotinum non distingui inter se essentias animarum, id enim omnibus eius libris, & huius etiam fini aduersaretur. Quinetiam disputationem propriam fecit in hac enneade contra eos qui animam esse vnicam opinantur. Sed memento Plotinum vbique conari omnia quantum fieri potest, ad vnum quiddam redigere, seruata interim proprietate naturæ. Ad vnum quiddam dico idest ad communionem affectionis actionisq; & passionis. Vt concors in vniuerso harmonia seruetur, & traductio virtutis & actionis mutuo, facileq; per singula fiat, quod quidem fieri non posset, nisi singulæ animæ quamuis seruata essentiæ distinctione contineantur & regantur ab vna, ferme sicut virtutes omnes membrorum à virtute cordis, & à ceruice nerui. Adducit igitur multa ad vnionem eiusmodi signa, quæ vt tanquam validissima confirmet: concedere videtur etiam tanti vigoris videri posse, vt valeant adduci non solum ad talem vnionem, sed ad maiorem etiam suspicandam, quasi dicat, si posset quispiam per hęc signa suspicari vnionem essentię, quod tamen ego non probo, multo magis nos possumus per eadem signa vnionem inter animas affectionis & actionis consensionisq; & compassionis asseuerare.

QVo nam igitur modo una in multis essentia: aut enim una in omnibus tota, aut à toto unaq; sunt multæ, illa manente. Illa igitur una est. Multæ uero ad hanc referuntur ut unam, dantem se multitudini, rursusq; non dantem. Sufficit enim omnibus exhibere seipsam, & nihil ominus una perseuerare. Potest enim in omnia simul, & ab unoquoq; non omnino seiungitur. Idem ergo seruatur in multis. Neq; in hoc diffidere quisquam debet. Nam scientia quoq; tota est, & partes eius, adeo ut tota permaneat, & partes ab ipsa. Item semen est totum & partes ab eo in quas naturaliter diuidi potest: & unaquæq; totum, manetq; totum nihilo alicubi diminutū. Materia uero diuisionis præbet occasionem, attamen omnia unum. Sed in scientia quidem dicet aliquis, partem non esse totum: sed hic quoq; actu quidem pars est quod præ cæteris est expromptum, quatenus usus exigit, idq; aliis est præpositum. Sequuntur tamen & reliqua, potentia quadam ibi latentia, suntq; in parte omnia & forte hac cōditione ipsa tota dicitur, pars autem ibi quidem tanquàm actu, sed simul omnia. Est igitur præsto paratum quicquid aggredi expedireq; uelis. In ipsa uero parte inest quod dicimus præparatum: sed esse in potentia iudicatur, quatenus toti cohæret. Nec existimandum est, notionem hanc quam dicimus scientiæ partem, esse aliarum uacuā notionum, alioqui non erit notio quædam artificiosa nec scientiæ propria, sed perinde ac si puer aliquis forte loquatur. Si ergo scientiæ accommodata est, omnes potentia possidet. Sciens itaq; uir cum propensior ad hæc incumbit, uno quodam imprimis posito, deinceps per consequentiam quandā reliqua quoq; producit. Hinc & Geometra in ipsa resolutione declarat, unumquodq; præcedētia, in se cuncta complecti, per quæ agitur resolutio complecti etiam consequentia, quæ inde quodam ordine deducuntur. Verum hæc ob debilitatem nostram non creduntur, & mole corporis obscurantur. Illic autem clara omnia sunt, ac etiam unumquodq; perspicuum.

MARSI-

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, DE TRIBVS PRINCIPALIBVS SVBSTANTIIS, ideſt habentibus principij rationem.

ANNOTATIONES.

Animus in patria ſub ipſa mentis diuinæ forma potius quàm ſua uiuit & agit; ſicut corpus nunc ſub animæ forma. Sed cum primum confert ſe ad uiuendum agendumq; ſub propria forma per diſcurſionem, ſcilicet rationalem: deinceps prolabitur paulatim in diſcurſionem imaginalem, & actionem ſenſualem atque uegetalem, ut tamquaſi ſub forma corporea uiuat.

Cap. I.

Hinc poſtremo contingit vt ſe corpoream opinetur, ac de ſua diuinitate diffidens diuina nec quærat vnquàm nec veneretur.

PLOTINI ENNEADIS V. LIBER I. DE TRIBVS PRINCIPALIBVS SVBSTANTIIS, ideſt habentibus principii rationem.

Vid nam in cauſa eſt? ut animæ quæ diuinæ ſortis ſunt deiq; omnino, tamen dei patris obliuiſcantur, ignorantes & ſeipſas & illum. Principium igitur mali eſt animis audacia, generatio, prima diuerſitas: & quia uolunt ſui iuris eſſe. Poſtquàm igitur libertate hac ſiue licentia delectari cœperũt, fretæ plurimum ſuo quodam ex ſeipſis mouendi munere, & iter contrarium ineuntes, factæq; iam remotiſſimæ, iam ſeipſas illinc exortas eſſe prorſus ignorant. Velut pueri ſtatim nati à parentibus ſegregati proculq; diutius educati, & ſe & parentes ignorant. Cum igitur neq; patrem neq; ſeipſas uideant, ſuiq; generis ignorantia ſe paruifaciant, honorantes alia, & quicquid occurrit magis quàm ſe admirantes, atq; ſtupidæ hinc & admirabundæ pendentes, nimirum ſe iam longiſſime proiecerunt diſiunxeruntq; à patre atq; ſeipſis, dum ſcilicet ea à quibus nimium auerſę ſunt, parui facerent. Quamobrem extrema diuinitatis inſcitia ex inferiorum honore ſuiq; ipſius contemptu animæ uidetur accidere. Simul enim proſequitur ad miraturq; aliud, & interim confitetur ſe admirantem & proſequentem hoc ipſo deteriorem eſſe. Cum igitur deteriorem ſeipſam rebus naſcentibus occidentibusq; exiſtimet, ideoq; abiectiſſimũm quiddam maximeq; caducum omnium quæ honorat eſſe ſe putet, merito neq; dei naturam neq; potentiam animo cõcipit. Quapropter geminum ad eos qui ſic affecti ſunt ſermonem habere debemus, ſi modo conuerſuri eos ſimus ad oppoſita quædam atque prima, & uſq; ad ſummum unumq; & primum deniq; reducturi. Quiſnam igitur eſt uterque? Alter profecto qui demonſtrat quam ob cauſam anima nunc inferiora hæc honoret: quam rem alibi longe percurrimus: alter uero qui docet atque commemorat, quàm generoſa ſtirpe ſit animus procreatus, & quanta præditus dignitate. Qui certe ſermo prior eſt quàm ille, atque declaratus declarabit & illum, de quo ſane nunc eſt dicendum. Proxime enim hic ad naturam eius quod quærimus, uidetur accedere, atq; illi oppor-

tunc præponitur. Ipsum enim quod quærit est anima, cui profecto cognoscendum est, quid existens iam ipsa in se perquirat, ut discat imprimis, num ipsa uim habeat ad talia quædam inuestiganda: & nunquid eum habeat oculum, quo perspicere ualeat, & omnino num hęc conueniat indagare. Si enim aliena nobis sunt, cur nam hęc indagemus? Sin autem cognata, merito decet expeditq́; perquirere, & potest quandoq; animus inuenire.

Quanta sit mundanæ animæ dignitas ostendit ex eo, quod nisi in mundo sit ipsa, mundus nihil aliud quàm materia quædam informis erit. Cap. II.

ANima enim rerum formas gignit. Motiones omnium & actiones ipsa citat. Vitam omnibus inserit & progressum, est vbique tota. Nutu regit, atque ita se habet ad mundanum corpus accedens, sicut sol exoriens ad aerem tenebrosum. Similes anima nostra vires similemq; ferme dignitatem habet, præsertim si corporeis sordibus expurgata redierit in seipsam.

Ogitare debet imprimis omnis anima, animam ipsam animalia omnia effecisse inspirantem eis uitam: fecisse inquam uiuētia omnia, quæ nutrit tellus, & quæ mare, quæ in aere sunt, & quæ in cælo stellæ diuinæ. Anima solem, anima ingens hoc cælum exornauit, ordineq́; perpetuo ducit, existens profecto natura quædam ab his diuersa, quæ ornat, quæ mouet, quibus suggerit uitam. Ideoq́; necesse est his omnibus esse præstantiorem: quippe cum hæc & oriantur, quando anima suppeditat uitam: & occidant, quando destituit: ipsa uero sit semper, propterea quòd nunquam deserit semetipsam. Quis autem modus sit uitæ suppeditandæ, tum uniuerso, tum singulis animantibus, ita potissimum cogitetur. Consideret itaque ingentem animam alia quædam anima non paruam in considerando dignitatem adepta, à deceptione uidelicet libera, & ab his omnibus quæ cæteras animas fascinare consueuerunt. Ideoq́; in habitu quodam quietissimo constituta, non solum uero quiescat illi circunfusum corpus corporisq́; procella, uerumetiam quicquid extrinsecus ambit, undique conquiescat. Torpeat ergo terra, & mare, aerq́; & cælum. Excogitet mox in torpentem eiusmodi molem undique animam extrinsecus influentem, penitusq́; infusam & omnia penetrantem, nec aliter illustrantem, quàm solis radii obscuram caliginem illuminare soleant, nubesq́; sæpe aspectu aureas reddere: sic itaque anima cæleste corpus ingressa dedit uitam, dedit immortalitatem, torpens protinus excitauit. Hoc autem motu perpetuo agitatum sapientis animæ ductu, beatum animal est effectum: omnemq́; cælum adeptū est dignitatem, cum primum inhabitauit anima, cū prius esset corpus uita uacuum, terra scilicet atq; aqua: imò uero materiæ tenebrositas: atq; non ens, quod'ue (ut inquit ille) dii odio habent. Fiet autem clarior atq; perspectior uis animæ atq; natura, siquis in his animaduertat, quemadmodum ipsa sua uoluntate cælum complectatur & ducat. Omni nanq; huic moli quanta cunq; est, tradidit semetipsam. Vnde totum hoc interuallum tum magnum, tum paruum est animatum, ubi corporis aliud atque aliud est alibi situm, & hoc quidem sic, illud uero aliter est dispositum. Et alia ex opposito sita. Alia uero connexa, inuicem'que pendentia. At anima non ita se habet:

non enim in partes particulasq; diuisa uitam inserit singulatim, sed omnia
se tota uiuificat, totaq; ubiq; adest similis effecta patri, tum secundum ipsum
unum, tum secundum quandam per omnia amplitudinem. Et profecto cę
lum etsi multiplex aliudq; sit alibi, est tamen animæ ipsius potentia unum.
Iam uero propter ipsam hic mundus est deus: Sol quoq; deus est, quoniã ani
matus: stellæq; similiter omnes. Nos quoq; quicquid habemus egregii, ob
hoc ipsum duntaxat habemus: Orbati nanq; anima, sterquilinio abiectiores
esse dicuntur. Necessarium uero est animam ipsam quãdoquidem diis ut dii
sint causa est, antiquiorem iis deum existere. Conformis quoq; huic est &
nostra. Itaq; siquando absq; adiunctis eam consideraueris, puram inspiciens,
inuenies profecto idem ipsum quod est anima uenerãdũ, omniq; corporeo
admodũ pretiosius. Etenim sine ipsa anima forte terra sint omnia: ac si inter
sit & ignis, quid nã erit uehementia eius adurens? Et quęcunq; ex his cõposita
fuerint: tametsi aquam his aeremq; addideris, nondum tamen nactus fueris
aliquid uenerandum. Quòd si ex eo quòd animetur, prosecutione dignum
corpus euadet, cur quæso teipsum, idest animum tuum dimittis, aliud uero
quicquàm prosequeris? Sed age animam ipsam admiratus in alio, admirare
teipsum.

*Facultas nostra rationalis tanq̃ mobilis & ab otio migrans in actum atque uicissim, dependet ab intellectu no
stro stabiliter semperq; agente: atque hic tanquam proprius animæ particularisq;, dependet ab intellectu commu
ni in seipso simpliciter consistente.* Cap. III.

INtellectus noster se habet ad rationem & intellectus communis ad nostrum, sicut lumẽ
ad aerem, formaq; ad materiam. Sed ratio quidẽ quotidie formatur ab intellectu nostro,
noster autem à communi semper formatus est, semper illuminatus. Intellectus igitur com
munis excellentiam ex ipsa intellectus animalis præstantia possumus coniectare.

CVm igitur anima sit res tam ueneranda tamq; diuina, confisus
iam tali quodam uehiculo ad deum te accessurum, hoc ipso ad
illum iam ascende: neq; enim es longius uagaturus, nam neque
sunt intermedia multa. Summe itaq; quod est huius diuini diui
nius, uicinitatem inquam animæ ad supernum, post quod uicinum & à quo
est anima. Etsi enim tanta res sit quantam ratio demonstrauit, imago tamẽ
quædam est intellectus ipsius, quemadmodum uerbum in prolatione uerbi
existentis in animo. Sic ergo & anima mentis est uerbum, & tota est actus at
que uita, quam producit in alterius existentiam: uelut altera quidem est in
igne caliditas, altera quam ignis exhibet alteri. Oportet autem illic accipere
non effluentem duntaxat, sed partim quidem in ipso manentem, partim eti
am subsequentem. Quamobrem cum anima sit ab intellectu, intellectualis
existit, intellectusq; ipsius animæ in discursione uersatur. Tum uero huius
perfectio rursus ab intellectu uelut à patre atque iterum nutritore: siqui-
dem hanc primo non omnino perfectam, si cum ipso conferatur, pro-
creauerit. Itaque tum hæc ipsa substantia est à mente: tum actu ratio, &
quasi intellectuale uerbum, dum mens ipsi perspicitur: quando enim in-
tuetur mentem, tunc quæ intelligit agitq;, intus habet & propria: hasq;
solas appellare decet animæ actiones, quæcunque intellectuales sunt atque

domesticæ: quæ uero deteriores sunt, aliunde perueniunt, suntq; talis animę passiones. Intellectus igitur diuiniorem insuper efficit animam, tũ quia pater est, tum quia semper adest: nõ enim interuenit medium præter id quod alterum inter se sunt & alterum, ita tamen ut subsequatur anima, & suscipiat: intellectus autem sit tanquàm species. Pulchra uero est & intellectus ipsius materia: quippe cum sit intellectuale quiddam & simplex. Quàm igitur excellens sit intellectus, ex hoc quoq; constat, quòd excellentior est quàm anima re admodum excellente.

Mundus cum sit ab intellectu diuino, certe totus est in eo. Et quoniam ille est ens, uita, intellectus perfectißimo modo, ideo quicquid mundanum est in eo, perfectum est: atque est ens, & uita, & intellectus. Cap. IIII.

PArtes temporis pertinentes ad mundana referuntur ad totum tempus, quod passiue est in mundo: atque hoc ad tempus quod in anima est actiue, & illud ad ipsam diuinæ mẽtis æternitatem: in ipsa tamen mente differũt inter se quadam ratione formali intelligere atque intelligi, item quod intelligit & quod intelligitur: substantia tamen conueniunt. ibi rursum intelligere ipsum metaphorice est moueri: intelligi vero quasi mouere atque stare. Cũ igitur intellectus ille & omniformis sit & differẽtiam in se aliquam & quasi compositionem habeat, merito redigendus est ad superius aliquid simplicissimum.

COgnoscere idem præterea per hæc aliquis poterit, si quis mundum hunc sensibilem admiretur, intuitus magnitudinem eius & pulchritudinem, motusq; ordinem sempiterni: item deos in ipso partim quidem conspicuos, partim uero latentes: dęmones quoque & animalia, & omnes denique plantas, mox ad ipsum mundi huius principium & exemplar mundumq; ueriorem prorsus ascendat, ibiq; intelligibilia cuncta conspiciat, ac penes ipsum sempiterna in propria intelligẽtia atq; uita, horumq; omnium pręsidem intellectum prorsus intemeratum, & inæstimabilem sapientiam, & reuera uitam auream sub Saturno. Nempe Saturnus ipse intellectus est prorsus immaculatus. Omnia enim in se immortalia comprehẽdit, intellectum omnem, deum omnem, animam omnem, & hæc omnia penitus consistentia. Quid enim permutare quęrat, cum bene se habeat? quo'ue pertransire? cum penes se cuncta possideat. Sed neq; exigit incrementum, cum sit perfectissimus. Quapropter & quæcunq; sunt apud ipsum, perfecta sunt, ut sit omnino perfectus, non habens quod non sit tale. Neque quicquam in se habens quod non intelligat: intelligit autẽ non quęrendo, sed possidẽdo. Neq; peregrinam habet felicitatem, sed omnia habet in æuo. Atq; uera est æternitas quam imitatur tempus circa animam sese uersans, alia quidẽ dimittens, alia uero attingens. Etenim alia rursusq; alia sunt circa animã: nam aliquando Socrates, aliquando equus, & unum aliquid semper eorum quæ sunt, intellectus autẽ omnia. Habet igitur in eodem omnia consistẽtia in eodem, atq; est dũtaxat, semperq; præsens, nec ullo modo futurum: est enim iam tunc quicquid esse potest, neq; habet præteritum: non enim ibi quicquã præteriit, sed ibi cuncta in præsenti consistunt, utpote quæ sunt semper eadem, tanquàm quæ præsenti habitu sunt contenta. Proinde quodlibet illorũ est intellectus atq; ens: & uniuersum omnis est intellectus, ensq; omne: intellectus quidẽ propterea quòd intelligit, atq; ita ens sibi uendicat: ens autem propterea quòd intelligitur, atq; hoc ipsum quod intelligitur, intelligere & esse exhibet intellectui. Intelligendi uero causa aliud est,

quod

quod quidē enti quoq; causa est essendi. Amborū igitur simul aliud causa est: ipsa enim & simul existunt, & nunquā se mutuo deserunt: sed cum duo sint hoc ipsum unum simul est intellectus, & ens, & intelligens simul & intellectum; intellectus quidem, quatenus intelligit: ens autem, quatenus intelligitur: nō enim posset esse actus intelligendi, nisi esset (ut ita loquar) alteritas atq; identitas: sunt ergo prima, intellectus, ens, alteritas & identitas. Oportet autē motum quoq; statumq; adiungere: & motum quidem, si intelligit, statum uero ut idem: sed alteritatem, ut sit intelligens atq; intellectum: alioqui si diuersitatem hanc abstuleris, unum iam prorsus euadens silebit omnino. Oportet autem quæ intelligunt & quæ intelliguntur inter se sic esse diuersa, esse quoque idem, quatenus in eodem & cōmune unū aliquid omnibus: atqui differētia ipsa alteritas est. Hæc autem dum plura fiunt, numerum quantitatemq; faciūt, ac denique tale aliquid uniuscuiusq; horum proprietas efficit, ex quibus uelut principiis cætera quoque proficiscuntur.

Pythagorici fingunt in quadam quasi processione ipsius unius, oriri binarium in quodam binarij termino, ternarium suboriri, similiterq; deinceps. Platonici similiter de prima essentia iudicant. Cap. V.

HAec enim cū perfectissime sit, ideoq; similiter viuat, vitali quodam quasi motu progreditur intus. Cum vero progressio sit opposita regressioni vel termino, nimirum aliunde & id quidē desuper habet vt regrediatur vel terminetur: sicut cælum vt moueatur habet ab anima: vt in orbem, habet ab intellectu vel anima iam intellectuali. Terminatur aūt vitalis ille actus in intellectum, & hunc clarissimū omniformēq;, vigore scilicet interim accepto diuinitus: sicut & oculus natiuo quodā nixu aspicit, sed virtute luminis fit actu videns atq; formatus. Deniq; cū in ipso intellectu primo seipsum intelligente ratio quidē formalis ipsius intelligentis sit quasi procedentis atq; formabilis, ratio aūt intellectui sit quasi terminantis atq; formantis, ideoq; inter se opponantur, merito ibi est numerus aliquis, nō accidentalis ille quidē, sed prorsus essentialis. Estq; & illic numerus idearum ratione formali inter se differētium, si modo per eas intelliguntur & fiunt formæ rerum re ipsa inuicem discrepantiū. Ideo intellectus adeo multiplex à principio dependet penitus simplicissimo.

HIc itaque deus plurimus in anima hac existit rebus eiusmodi copulata, nisi forte hinc uelit abire. Propinquans ergo ipsi & quasi unum effecta ita perquirit. Quis nam igitur ille est qui hunc genuit, qui simplex & ante eiusmodi multitudinē, qui autor huic est, ut & sit, sitq; multiplex. Qui procreat numerum: numerus enim non est primus: nā ante duitatem est ipsum unū: secundū uero duitas quæ ab uno facta, ipsum habet definitorem, ipsa uero suapte natura est quiddam indefinitum. Quando uero definita est, iam est numerus, numerus autem ut essentia: nā & anima quoq; numerus est. Non enim moles sunt prima naturę, neque magnitudines ullæ: crassa enim hæc posteriora sunt, quæ sensus existimat entia. Iam uero nec in seminibus hoc ipsum humidum est, quod dignū æstimatione censetur, sed quod sensibus non apparet, id autem numerus est atque ratio. Qui ergo numerus illic dicitur atq; etiam duitas, intellectus est & rationes quædam. Sed indefinita quidē duitas est, quatenus subiecto consideratur. Numerus autem qui ex ipsa est atque uno, iam est species unusquisque, quasi sic intellectus ipsius essentia per species in eo factas formata iam fuerit. Formatur autem alio quidem modo ab ipso uno, alio autem à seipso, uelut uisio quæ est iam actu uidens. Est enim intelligentia uisio uidens, & ambo unum.

Deus summus absque ullo uoluntatis uel naturæ motu diuinum generat intellectum tanq̃ uerbum suum sola alteritate quadam à patre differens. Intellectus similiter immobilis uerbum suum generat, ipsam scilicet mundi animam. Cap. VI.

SI primum principium esset vllo modo mutabile, omnino mutarẽt omnia. Item si fingatur per motum quasi medium generare mentis substantiam, motum tandem generabit, sine motu accidens tam imperfectum, vt sit accidentium omnium imperfectissimũ, cum partes in se suas simul possidere nunq̃ possit. Itaque ratio dictat, sine eiusmodi accidente perfectissimam illam à deo substantiam generari, cum agentia partim natura, partim voluntate faciant, & in primo agente omnis agendi facultas contineatur: & quę in sequentibus sunt diuisa, in primo sint vnita. Nimirum deus voluntate res facit pariter atque natura: idemq; in eo natura est atque voluntas. Ab illo igitur nec per voluntatem nec per naturam mutato emicat intellectus quasi lumen: & cum primum emicat naturali quodam instinctu vergens ad patrem, idearum splendore repletur. Euadit igitur intellectus hinc absolute formatus. Similiter ad intellectum diuinum anima mundi se habet. Notabis orationem tunc efficacissimam fore, quando animus ad intellectum suum omnino se reuocans, solum se offert soli deo, ad solum videlicet illum amore flagrans.

Vomodo igitur uidet? quid'ue uidet? Et quomodo prorsus extitit & processit ab illo ut uideat? Nunc enim necessitatẽ ipsam per quam hæc fiant, animus tenet: affectat autem iterum intelligere: quod etiam inter antiquos sapientes est diuulgatum, quonam pacto ex uno existente tali, quale dicimus unum ipsum existere, habuerit unumquodq; substantiam, siue multitudo, siue duitas, siue numerus: neq; illud in seipso quieuerit, sed tanta illinc effluxerit multitudo, quanta conspicitur quidem in ordine rerum, reducendam uero censemus ad illud. Sic itaque dicendum nobis est, deum ipsum inuocantibus, nõ oratione quidem ad aures pertinente, sed animo seipsum ad deum uoti gratia impensissime reuocante: quippe cum hac tantum conditione uouere precariq; possimus, si soli accedamus ad solum. Oportet igitur dei contemplatorem in ipso penetrali uelut templo quodam, intra seipsum inquam trãquille quiescere super omnia prorsus extantem, ibiq; uelut statuas extra uniuersum constitutas, imò uero statuam primo effulgẽtem hoc modo, quo naturaliter inspici potest, inspicere. Circa omne quod mouetur oportet aliquid esse ad quod moueatur: nã si nihil eiusmodi fuerit, moueri minime affirmabimus: sed siquid post efficiens ipsum fiat, id omne ipso semper ad se conuerso effici necessarium est. Procul esto nunc à nobis generatio tẽporalis, uerba de sempiternis in præsentia facientibus: etsi quando inter loquendum generationem eis attribuamus, ratione causę ordinisq; cuiusdam generationem in medium adducentibus. Quod igitur inde gignitur, dicendum est superiore non agitato gigni: alioqui si moto illo aliquid generetur, certe id quod gignitur, non secundum, sed tertium erit ab illo post motum. Quamobrem necessarium est cum illud sit prorsus immobile, siquid secundũ post ipsum nascitur, id profecto illo neq; annuente neq; uoluntate decernente, neq; ullo pacto commoto subsistere. Quo nam igitur pacto quid'ue nobis est circa illud stabile cogitandum? Lumen undiq; circunfusum ex ipso dependens: ex ipso inquam penitus quiescente, ceu fulgorem circa solem quasi circumcurrẽtem, ex ipso semper manẽte progenitum. Iam uero res omnes quatenus naturaliter perseuerant ex ipsa sui essentia præsenteq; uirtute necessariam circa se foras na-

turā producūt ab ipsis dependentē, quę quidē imago sit uelut exēplaris scilicet uirtutis illius unde manauit. Ignis quidē ex se foras emittit calorem: nix quoq; frigus nō intrinsecus tantū cohibet, sed & aliis exhibet. Præcipue uero id res odoratæ testanť: quādiu enim sunt, nōnihil ab eis circūeffundiť, cuiº inde fit particeps quod est propinquū. Atqui quęcūq; perfecta iā sunt, aliquid generāt: quod aūt semper est perfectū, semp gignit & sempiternū, minus aūt genitū genitore. Quid nā igiť de perfectissimo est dicendū? Nunquid nihil prodit ab eo, an potius ab eo prodeūt quæ omniū maxima sunt post ipsum: maximū uero post ipsum est intellectus atq; secundū: inspicit enim intellectus illud, soloq; illo indiget, illud uero primū hoc minime indiget. Oportet profecto quod fit ab eo quod est mēte melius, esse mentē. Melius uero omniū quæ fiūt est intellectus, quoniā alia sunt post ipsum. Iā uero & anima mētis est uerbū & actus quidā, sicut mēs est dei uerbū. Verū obscurū est aīæ uerbū: quatenus. n. est imago mētis, hoc ipso ei aspiciendū est in mētē. Eadē ratiōe deū suspicit mēs imago dei, ut ita sit intellectus: uidet uero deū minime inde separata, sed qm̄ est post ipsum, nihilq́; est mediū, quēadmodū nihil mediū est inter animā atq; mentē. Omne uero genitū appetit genitorē, in cuius cōsecutione sit contentū, præcipue aūt, quādo soli sunt genitor atq; genitus: at ubi quod genuit est omniū optimū, necessario genitum ipsi cohæret usqueadeo, ut alteritate (ut ita dixerim) quadā solum uideať inde secretū.

Quemadmodum intellectualis anima dependet ab intellectu puro qui nō est anima, ita & hic intellectus emanat ab ipso bono quod non est intellectus, sed supereminet intellectum. Cap. VII.

INtellectus hic primo quidem à patre manat, tanquàm essentia viuens: mox vero naturaliter illuc aspiciens, intellectus euadit. Intellectus enim est ipsa substantialis visio ex aspectu siue affectu naturali resultās. Huius quidem pater est ipsum simpliciter vnum. Hic autem vnum essentiale siue vitale, vbi videtur esse binarius: sed aspectu addito iam ternarius. In ternario est par & impar, omnisq́; numerus. Similiter hic per aspectum siue affectum naturalem iam ternarius, simul numerus omnis efficitur: aspiciendo enim siue naturaliter asciscēdo corroboratur à patre: confirmatus viuentem essentiam suam iam comprehendit, in qua fœcunda viget virtus essentiarum omnium genitrix. Sic igitur in seipso in formas omnium se deriuat, dum suam hanc intelligēdo in se explicat potestatem. Effectus est igitur omniformis, & omnia fomento patris: qui cum nulla rerum forma definiatur, merito vel nihil agit, quod dictu nefas: aut pariter omnia, dum ex se vno super omnia existente, vnum generat omniforme. Hic Cælio genitus, Saturnus est appellatus: conceptus suos ipse deglutiēs, à Rhea, idest natura & materia segregatos. Huius filius Iupiter mundi anima, filios idest formas generat in natura, atque per hanc ad materiam postremo producit.

IMaginē uero illius esse dicimus intellectū: oportet. n. apertius explicare. Primo quidē oportere id genitū esse, seruareq́; multa in se genitoris, similitudinēq́; talē fermè ad ipsum habere, qualē lumē habet ad solē: genitorē uero illū nō esse mentē. Qūo igiť gignit mentē? Quia uidelicet genitū cōuersiōe quadā ad genitorē inspicit: hęc aūt ipsa uisio est intellectus. Quod enim percipit aliud, uel sensus est uel intellectus. Cōparari uero solet sensus quidē lineę: quod uero reliquū est in cognoscēdo circulo: uerū eiusmodi circulus est quasi partibilis: ipsum uero nō ita se habet. Forte uero hic quoq; est unnū, sed unū potestas omnium: quorꝫ igitur est potestas, hæc ab ipsa potestate uelut partita intelligentia conspicit: alioqui intellectus minime foret: quandoquidem & ipse per se habet iam uelut potestatis suæ consensum animaduertentē quantum ualeat, in quo quidē sua consistit essentia. Ipse igitur

per

per ſeipſum & definit eſſe ſibimet poteſtate quadam ab illo prorſus accepta. Vbi ſane animaduertitur eſſentiā eſſe uelut partem quandam unam eorum quæ ſunt illius atq; ex illo, & corroborari ab illo, ab eodemq; & ex eodem perfici in eſſentiā. Videt autem inde ſeipſum uelut partibili quodam ex impartibili, tum uiuere, tum intelligere, ac prorſus omnia: quoniam ille nihil eſt omnium. Ob hoc enim ab illo fiunt omnia: quoniam illud una quadam forma minime circunſcribitur: illud enim unum eſt duntaxat, intellectus autē in ordine rerum eſt omnia: ob hoc itaq; illud nihil eſt eorū quæ ſunt in mente: ſed ex ipſo cuncta in rerum ordine manant. Quamobrē hęc eſſentiæ ſunt: determinata enim iam ſunt, & unumquodq; habet iā uelut formam. Ipſum uero ens non eſt quaſi in quodam definito cōſiderandum, ſed termino quodam ſtatuq; firmatum. Status autem in rebus intelligibilibus determinatio eſt atq; forma, quibus ſuam ſubſtantiam ſortiuntur. Hic igitur huius generis intellectus puriſſimæ mentis appellatione dignus, non aliunde quàm ex primo principio naſci eſt iudicandus: atq; hunc iam genitum cuncta ſecum ſimul entia genuiſſe, uniuerſam pulchritudinem idearum, intelligibiles deos omnes. Exiſtimandum prætereа hunc eſſe plenum omnium quæ progenuit, & quaſi genita protinus abſorbentem, propterea quòd in ſe omnia complectatur, neque in materiam labi ſinat, neq; nutriri apud Rheam, quemadmodum myſteria fabulęq; de diis fingunt. Saturnum quidem ſapientiſſimū deum ante Iouem genitū, quæ generat in ſeipſo iterum cohibere: quatenus ſic & plenus ſit, & purus cum plenitudine intellectus. Poſt hęc tradunt generare Iouem puerum iam exiſtētem, ideſt purum atq; uegetum, & quaſi iam ſaturum. Animam enim generat intellectus, intellectus inquam perfectus exiſtens: quando enim perfectus ſit, oportet & generare, potentiamq; tantā non eſſe ſterilem. Sed hic quoq; quod gignitur genitore melius eſſe non poterat: cum uero foret minus, fore & illius imaginem, indefinitam quoq; ſimiliter, ſed definiri à generante atq; formari. Progenies uero mentis ratio quædam eſt, cuius ſubſtantia in excogitando conſiſtit. Id autem eſt, quod circa intellectum ſeſe uerſat, intellectusq; ipſius lumen eſt atq; ueſtigium ſemper inde dependens: inde quidem illi coniunctum, atq; ita repletum & fruens, & compos eius atq; intelligens: inde uero uiciſſim ſibi ſubdita tangens, imò uero generans, quæ quidem neceſſarium eſt anima deteriora contingere: de quibus in ſequentibus eſt dicendum. Hucuſque tandem diuina procedunt.

EX Platonis Parmenidisq; verbis probatur ipſum bonum & ſimpliciter vnum eſſe ſuperius ipſo ente atq; intellectu. Quod eſt vnū multa appetitq; bonū. Item intellectum diuinum eſſe ſuperiorem anima mundi: quoniam hæc eſt vnum & multa, quaſi iam magis diuiſa atque per participationem eſt intellectus. Cap. VIII.

HAc de cauſa apud Platonem omnia circa omnium regem triplici ordine diſponuntur, præcipue uero per prima: ſecunda deinde circa ſecundū: tertia denique circa tertium. Tum uero dicit eſſe & cauſę patrem: cauſam quidem intellectū appellans. Nam mundi artifex apud Platonem eſt intellectus: hunc uero ait animam in illa patera procreare: cum uero cauſa ſit intellectus, patrem appellat ipſum bo-

num,& quod intellectu eſt eſſentiaq́; ſuperius. Sæpe etiam ipſum ens atque intellectum appellat Ideam. Quapropter apud Platonem cognoſcere licet ex ipſo quidem bono mentem atq; Ideam, ex mente uero animam. Atqui ſermones eiuſmodi non eſſe nouos, neq; nuper inuctos, ſed quondam dictos fuiſſe licet non explicatos. Pręſentes uero ſermones eſſe uelut interpretes antiquorum: idq; teſtimoniis comprobari, aſſerentibus opiniões eiuſmodi eſſe priſcas. Quod ex ipſis quoq; Platonis libris liceat coniectare. Parmenides igitur prior opinionem eiuſmodi attigit, ubi in idem ens intellectumq; reduxit: atq; ens ipſum in rebus ſenſibilibus minime collocauit, dicens intelligere atq; eſſe idem prorſus exiſtere, idq; immobile: tametſi adiungat illic intelligere. Omnem ſane corpoream inde ſuſtulit motionem, ut eodem ſemper modo permaneat: comparat inſuper ſphęræ globo, quoniam cuncta in ſe inuoluta complectitur: & quoniã intelligentia non petitur ab extrinſeco, ſed in ſeipſo perficitur. Vbi uero in libris ſuis unũ nominat, attingit cauſam, quaſi unum hoc deprehenſum ſit eſſe multa. Parmenides autem loquens apud Platonem, exactius inter ſe diſtinguit primum ipſum unũ, quod & præcipue unum eſt ſolumq́; unum. Item ſecundum unum multa nominat. Tertium deniq; unum atq; multa. Hic itaq; ſic tres dictas confirmat naturas.

Anaxagoras, Heraclitus, Empedocles, Ariſtoteles unà cum Platone conſentiunt, primum omnium principium eſſe unum atq; ſimpliciſſimum. Cap. IX.

QVod enim omnia in mundo, quamuis diuerſa, in vnam totius formam, vnumq́; finem, effectumq; ordine certo conſpirent, inde prouenit, quod omnia ſunt, & ducuntur ab vno, cunctaq; vnum imitantur, & appetunt. Si poſito vno quodam principio, primo omnium æque ponatur & alterum æque primum omniũ, & ſuperflua erit alterius huius poſitio, & contingenter hoc etiam principium appellabitur, cum nulla aſſignari ratio poſſit, quare hoc alterum etiam principium ſit vel illud, primo poſitum. Non enim quia neceſſarium ſit, Non quia hoc ſit ab illo. Non quia hoc & illud ſint ab vno quodã tertio, omnino contingens & temeraria & diuulſa & impoſſibilis eſt multitudo quæ non eſt ab vno.

Naxagoras autem ubi mẽtem puram mixtioniſq́; expertem adducit, ipſe quoq; ſimplex ponit primum unumq́; ſeparatum. Exactam uero diſcuſſionem antiquitatis cauſa prætermiſit. Heraclitus præterea nouit unum intelligibile ſempiternum. Corpora nanque fieri ſemper inquit & fluere. Proinde apud Empedoclem diſcordia quidem diuidit: in ipſa uero concordia unum ſignificatur. Iam uero & ipſe id poſuit incorporeum. Elementa uero uicem materię obtinent. Ariſtoteles autem poſterius ipſum quidem primum intelligibile dicit & ſeparatũ. Sed ubi intelligere ſeipſum affirmat, uiciſſim facit eſſe non primum. Profecto & ubi alia quoq; multa intelligibilia producit in medium, totidem numero, quot & in cælo ſunt ſphęræ, ut ſingula ſpheras ſingulas moueant, aliter intelligibilia quàm Plato diſponit, & cum probabilem non habeat rationem, adducit neceſſitatem. Inſtabit & aliquis, nunquid recta ſic ratione dicatur inquirens. Rationabilius eſſe dicens, omnes ſphæras ordineſq́; rerum ad coordinationem unam mutuo conferentes, ad unum ſimul primumq́; conſpicere. Interrogabit & aliquis, nunquid intelligibilia multa apud Ariſtotelem ex uno primo ſint, an potius in rebus intelligibilibus multa principia ſint. Acſi

ex uno ſunt omnia congruenti quadam proportione comparâbũtur, perinde atq; in rebus ſenſibilibus inter ſe ſphæræ ſe habent, alia ſcilicet aliam cõplectente, & una tandem extrinſecus uelut dominam cõtinente. Quamobrem primũ ibi reliqua cõprehendet, mundusq́; intelligibilis erit. Tum uero quemadmodũ hic ſphęræ uacuæ non ſunt, ſed prima quidem ſtellarũ plena ſingulæ uero ſequẽtes ſtellas ſingulas poſſident, ſic & ibi mouẽtia illa, multa in ſeipſis habebunt, uerioraq́; cęleſtibus illic omnia erũt. Sin aũt unũquodq; in numero intelligibilium eſt æque principiũ, certe per contingentiã quãdã principia erũt. Et quæri poterit, quã ob cauſam cõſpirent in unũ, & ad opus unum, communẽ ſcilicet totius cæli conſentiant harmoniã. Item quo nã pacto quæ in cælo ſenſibilia ſunt, illis ſint æqualia numero. Deniq; quomodo multa ita ſint, cũ ſint incorporea, neq; materia ulla diſcernat. Quamobrẽ quicunq; ueterũ Pythagoram ſectatoresq́; eius, & Pherecydem ſuosq́; ſimiliter ſecuti ſunt, circa naturam eiuſmodi ſtudioſe uerſati uidentur. Sed alii quidẽ ſua in libris ſenſa poſteris reliquerũt. Alii uero non in ſcriptis, ſed in uiua uocis conſuetudine tradidere, aut penitus dimiſerunt.

Subſtantiam animæ ratiocinantis eſſe à corpore ſeparabilem apparet, quoniam ratiocinari poteſt etiã abſq; inſtrumento corporeo. Idq́; deprehendimus tum quando in conſilijs concludit & eligit contra incitamenta corporea, tum etiam quando in ſpeculando formas uel ſeparatas attingit, uel non ſeparatas ipſa ſeparat. Ca. X.

Am uero demonſtratum eſt, oportere ſuper ens eſſe unũ, quale deſiderabat ratio demonſtrare, quantum ſcilicet de rebus talibus demõſtrari poſſit. Eſſe autem poſt ipſum unum ens atq; intellectum. Tertio deniq; loco naturam animæ. Quemadmodum uero in ipſa natura tria hæc ſunt, quæ diximus, ſic quoq; exiſtimandum eſt, hæc nobis ineſſe. Dico autem non in rebus, quę ſenſibus offeruntur, ſeparata enim hæc ſunt, de quibus in præſentia loquimur, ſed de rebus quæ ſenſuum uires excedunt, extraq́; eos ſunt: eodemq́; modo extra, ſicut & illa in uniuerſo naturæ ordine omnino ſunt extra cælum: ſic itaq; tria quędam ſunt in homine, in homine inquam, quem Plato interiorem nominat hominẽ. Eſt igitur noſtra inſuper anima diuinum quiddam, alteriusq́; naturæ, qualis eſt uniuerſa natura animæ. Perfecta uero eſt, quæ mentem habet, ſed mens altera quidẽ in ratiocinando uerſatur, altera uim ratiocinandi ſuppeditat. Hanc utiq; ratiocinandi uirtutem animæ nullo prorſus inſtrumento corporeo ad diſcurſionem propriam indigentem, ſed actionem ſuam in puro quodã gradu ſeruantem, ut & pure poſſit ratiocinari, ſiquis ſeparatã neq; mixtã corpori & in primo illo rerũ ſcilicet intelligibili gradu locauerit, minime aberrabit. Nõ enim quærendus nobis eſt locus, ubi ponamus, ſed extra locũ omnẽ uis talis cõſtituenda. Sic enim duntaxat habere poteſt, quod dicitur per ſe exiſtere, atq; agere & extrinſecus & ſupra materiã quãdo ſola fuerit à corporea natura nihil penitus habẽs. Hãc ob cauſam Plato in Timæo deũ inquit mũdi animã etiã extra mundũ circunfudiſſe, oſtendẽs uim animæ in ipſo intelligibili permanentẽ. De anima quoq; noſtra in Phędro ait, tũ cõdere caput intra cælũ, tũ extra cælũ caput attollere. Atqui cũ in Phędõe potiſſimũ & Theetheto

ſeparare

separare animam iubet à corpore, non loco præcipit segregare. Quod enim ita separatum est, naturaliter est seiunctum. Sed monet, ne corpori animus annuat, neq; imaginationi consentiat, neq; ob commercium corporis aliene tur à mente, coneturq; si quo pacto ualeat subditam sibi animæ speciem unà secum ad superiora perducere: quod'ue ex ipsa hic est situm, quod quidē solum corporis est opifex atq; formator, assidueq; ad hoc ipsum incumbit.

Sicut in uniuerso ipsum unum est superius intellectu, & hic superior anima, sic in anima nostra ipsa animæ unitas est eminentior eius mente, hæc altior ratione. Cap. XI.

SAtis in Theologia & primis Plotini libris ipsum vnū enti & hoc animæ præposuimus. Item ostendimus in animis sicut in lineis esse suam vnitatem quasi signum quo deum vniuersi vnitatem, quasi centrum attingere possint. Præterea notiones rerum communes artiumq; regulas stabiles mentibus nostris semper inesse, per quas de similibus pro arbitrio ratiocinari possumus.

Vm igitur animus de iustis pulchris'que consultet, inquiratq;, num hoc sit iustum, nunquid hoc sit pulchrum, necessariū est, stabile quiddam iustum esse similiterq; pulchrum, unde ratiocinatio in animo ducat exordium, alioqui discurrere nunquàm posset. Ac si animus interdum circa hęc discurrit, alias uero minime oportet non naturam quidem hanc discurrentem, sed mentem in nobis esse, quæ iustum pulchrumq; semper habeat. Adesse præterea mētis principium & causam atq; deū. Illo quidem nullo modo partibili, sed penitus consistente, non in loco inquam manente, sed in seipso atq; interim in multis quoq; considerari in singulis eorum quæ capere possunt ipsum uelut aliud quiddam præter ipsa. Quemadmodum & centrum est in seipso, habent autē singula quæ sunt in circulo signum in centro suum, & lineæ huic punctum proprium adhibent. Tali enim quodam eorum quę nobis insunt, nos quoq; diuinum tangimus, congredimur, copulamur, eatenus illic innitimur atq; figimur, quatenus nos illuc intentione conferimus.

Et si intellectus noster circa diuina semper agit, non tamen animaduertimus, quoniam ratio & imaginatio nobis ad opposita diuinorum & uaria distrahuntur. Cap. XII.

Aeterum cur nam talia tantaq; possidentes nequaquàm animaduertimus nos hæc habere? Sed plurimum seorsum à talibus actionibus otium agimus. Sunt & multi qui circa hęc nihil unquàm agunt. Illa quidem in actionibus suis assidue perseuerant, intellectus scilicet & quod superius intellectu in seipso semper: sic quoque & anima uim habet immobilem siue perpetuo mobilē. Neq; uero quicquid est in anima, propterea iam sentitur, peruenit sane in nos, quando ad sensum usq; procedit. At quando agens in nobis quodlibet actionem suam non traducit in ipsam sentiendi uirtutem, nondum per totam animā se actio eiusmodi propagauit. Quare nondum agnoscimus, utpote qui unà cum sentiendi uirtute sumus id quod sumus, neque pars animæ quædam solum, sed uniuersa potius anima sumus. Iam uero unumquodque in nobis animatum quandiu uiuit, tandiu per seipsum munus efficit proprium. Sed tunc demum id nobis contingit agnoscere, quàndo mutua quędā fit traductio, & inde animaduer-

sio prouenit. Oportet igitur siquando ita præsentia nobis animaduersuri simus, uim ipsam animaduersoriam ad interiora conuertere, operamq; dare, ut ibi tota prorsus intendat. Perinde ac si quis affectans uocem unam præ cæteris haurire, à cæteris se uocibus segreget, ad uocemq; omnium optatissimã attentior porrigat aures, quando propinquet. Sic itaq; hic oportet dimissis omnibus quæ sensibus instrepunt, per'que sensus animum interpellant, nisi quantum extrema cogat necessitas, uim ipsam animæ animaduertendis superioribus aptiorem puram penitus conseruare, audiendisq; supernis uocibus paratissimam.

TRinitatem hanc principiorum maxime Platonicam & Zoroastricam confirmat Trinitas Christianorum. Ipsum enim bonum includit paterna fœcunditas. Intellectum intellectualis ipsa filij emanatio. Animam processio spiritus per voluntatis modum, & quasi motum vitalem. Præterea firmamentum refert ipsum bonum fœcunditate siderum. Intellectum Saturnus à generatione remotus & alienus. Animam Iupiter generationi fauens. Mundum Mars discordem iam atq; pugnacem. Rursus bonum Sol, intellectum Mercurius incessu Soli proximus. Animam Venus cupida genituræ. Mundum hunc Luna varia in se iam atque mutabilis. Iterum bonum ignis. Intellectum aer perspicuus & serenus. Animam aqua humorem generationi suppeditans. Mundum terra ex omnibus iam commixta. Denique singulatim fœcunda cuiusque essentia bonum. Firma essentiæ virtus intellectum. Inclinatio, motio, actio animam. Summatim circa animam, memoria fœcunda bonum. Rationis discursus, intellectum: imaginatio & affectus animam. Nihil ergo certius hac trinitate principiorũ, quia nihil maioribus & pluribus testimonijs confirmatum, merito vniuersum principiorum suorum imaginem repræsentat.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, DE GENERATIONE ET ORDINE eorum quæ sunt post primum.

ANNOTATIONES.

Sicut unitas principium numerorum non est numerus, & signum principium continui non est continuum, & lux principium caloris colorumq; non est calor, atq; colores, sic ipsum bonum entium principium non est ens aliquod, aut entia, ergo nec uita nec intellectus. Cap. I.

On enim continendo hæc omnia in se prius quasi prægnans subinde parit, sicut intellectus, anima, natura. Sed simpliciter supereminendo creat, sicut vnitas, signum, siue cẽtrum, lux. Quod autem ex ipso bono proxime procreatur, quantum ex illo manẽte statim hoc existit, ens efficitur. Quantum subito vergit naturaliter, & quasi mouetur ad illud, fit viuens. Quantum mox corroboratum inde, quasi circulo quodam conuertitur in seipsum, intellectus euadit. Similiter ex intellectu manente anima intellectualis existit, ex hac autem non manente, sed per potentiam discursiuam ab intellectu intelligibilibusq; distracta ad imaginabilia & sensibilia, profluit in a . um eius imago, vita videlicet quædam rationis expers, sensu & vegetali potentia prædita. Inter hæc quod sequitur tandiu perseuerat, quandiu quod superius extat. Anima nostra in eodem corpore eodemq; tempore agit plantam, quibus in membris tantum vegetat. Agit brutum in quibus instrumentis solum sentit. Agit hominem interim ratiocinãdo. Agit dæmonem, aut deum simul intelligẽdo. Idem rursus homo diuersis temporibus quasi sub humana persona varios eiusmodi mores exercet. In specie quoque humana nonnulli quasi plantæ vitam degunt, alij vt bruta, alij vt homines, nonnulli tanquam dij, vel dæmones. Quicunque igitur dixerint, nostras animas quæ habitum huius vel illius vitæ iam obduxerunt, reuersuras mox in hominem vel aereum vel terrenum, quasi similiter victurum, probabilius opinabuntur, quàm si humanam speciem licentius in bruta permutauerint, aut plãtas. Tanta enim permutatio & apud naturam impossibilis est, & apud iustitiam superuacua.

PLOTINI ENNEADIS V. LIBER II.

DE GENERATIONE ET ORDINE EOrum quæ ſunt poſt primum.

Pſum unum eſt omnia: rurſusq; nullum eſt ex omnibus. Principium nanq; omnium non eſt omnia. Sed illo quidem modo eſt uniuerſa, quod ibi quaſi cuncta cõcurrunt: imò uero nondũ quidẽ ſunt, ſed erũt. Quo igitur modo ex uno ſimplici, in quo uarietas apparet nulla, uel cuiuſcũq; duplicitas ſiue forma, multitudo procedit? Forſan quia nihil erat in ipſo, icirco ex ipſo ſunt omnia: atq; ut ens ipſum fiat, ob hoc ipſum unũ nõ eſt ens. Sed ens progenies eius eſt, primaq; genitura. Nempe cũ ſit perfectũ, propterea quòd nihil quęrat, neq; habeat aliud, neq; egeat: nimirum exuberauit, exuberantiaq; ipſius aliud procreauit. Quod uero inde factum eſt, in ipſum conuerſum eſt, & impletum: taleq; euaſit, ut reſpiceret in ſeipſum: intellectusq; prodiret. Atqui ſtatus quidem ipſius erga illud, ens effecit. Aſpectus autem ad ſeipſum fecit mentem. Quando igitur incumbit erga ſeipſum ut cognoſcat, ſimul intellectus atq; ens euadit: ſic itaq; ens, quemadmodum & ille, ſimilia facit ſecundũ potẽtiam profuſionis quàmplurimam. Species autem ipſius hæc quoq; eſt, quemadmodum ipſum ex ipſo ante profudit. Atq; hic ex eſſentia actus eſt anima, id utiq; ex illo manente facta. Etenim intellectus ſuperiore manente eſt effectus. Hęc autem non permanendo facit, ſed ſimulachrum commota producit. Suſpiciens itaq; illuc, unde manauit, implètur: progreſſa uero in motum alium & oppoſitum, ſuum efficit ſimulachrum, id eſt ſenſum in animalibus, naturamq; in plantis. Nihil autem à ſuo ſuperiore ſegregatur, atq; diuiditur. Quamobrem hominis quoq; anima progredi ad plantas uſq; uidetur. Modo enim quodam illucuſq; progreditur, quoniam & ipſius eſt quod eſt in plantis. Non tamen uniuerſa eſt in plantis, ſed illis inſinuata, ſic ineſt, quoniam eatenus ad inferiora proceſſit, ſubſtantiam aliam proceſſione curaq; deterioris efficiens. Quoniam & quod hoc ſuperius eſt ab intellectu dependens, intellectum permittit in ſeipſo quieſcere.

Singulis hominibus intellectus proprij præſunt. Ab his manãt potẽtiæ animæ gradatim inferiores. Inter quas ſequens ubiq; ſeruatur in antecedente. Ferme ſicut ſplendor in radio. Radius in luce. Lux in natura Solis. II.

ATqui intellectus, vnde omnes ordine animæ vires effluunt, quodammodo eſt, & quodammodo non eſt omnes. Anima tandem omnesq; vires eius, quoniam certis loci limitibus nec extenduntur, neque circunſcribuntur, facile ſunt vbique.

Roceſſio itaq; fit à principio ad poſtremum, & interea unumquodq; ſemper propriam ſedem retinere permittitur, quod uero fit, alium ſortitur ordinem, & hunc quidem deteriorem. Veruntamen unumquodque illi demum euadit idem, quod & ſequitur quouſq; proſequitur. Quando igitur anima plãtæ inſeritur, aliud quidem eſt uelut pars quædã in planta. Quod uidelicet temerariũ maxime atq; demẽs eſt, & huc uſq; digreſſum. Quando uero inſinuatur bruto, tũc ſentiẽdi

potestas dominata perduxit. At quando ingreditur hominē, tunc uel omnino in natura rationali motio prǫualet, uel ab intellectu processio quędam, ut pote quæ propriam habet mentem, uoluntatemq; ex seipsa intelligendi, uel omnino mouendi. Iam uero uicissim nobis conuertere licet: quando quis in plāta uel quædam inde propagata, uel ramos quosdam amputat, anima quæ his inerat, quo nam abit? Forte unde processerat. Sed unde natura? Nō enim distat loco. Vnum igitur est ipsi principio. Si autem radicem incideris uel cōbusseris, ubi nam erit quod in radice uigebat? In anima non alium in locum abeunte, sed in eodem quoq; esse potest. In alio autem dicetur esse, si recurrerit: Sin minus, erit in alia uegetali. Non enim cōtrahitur in angustum: quod si recurrerit, in superiore potētia residebit: sed ubi nam illa? In superiore rursus. Et illa iterum similiter usq; ad mentem, non loci cōditione. Nihil enim horum erat in loco. Intellectus deniq; multo minus est in loco aliquo collocandus: quapropter nec ipsa quoq; animæ ipsius natura. Nusquàm igitur est locorum. Verum in eo quòd nusquàm est interea sic est ubiq;. Si autem progressa quandoq; anima ad sublime, cōsistat interea prius quàm omnino peruenerit ad supremum, mediam agit uitam: atq; in illa sui parte quiescit. Hæc autem omnia ille quidem est, rursusq; non ille. Ille inquam, quoniā sunt ex illo. Non ille iterum, quoniam ille singula in seipso permanēs edidit. Est igitur in uniuerso tanquàm uita quædam ingens quasi producta in longitudinem, habentem deinceps distinctas quidem inter se partes, uniuersam tamē interea sibiipsi cōtinuam, sed aliud atq; aliud propria quadam duntaxat differentia possidentem: ubi profecto in eo quod sequitur, non destruitur antecedens. Quid ergo anima plantis inserta? Nihil'ne gignit inferius? Forte in quo est duntaxat. At uero qua id conditione fiat, considerandum nobis est, exordium aliunde sumentibus.

MARSILII FICINI FLORENTINI
IN LIBRVM, DE SVBSTANTIIS COGNOSCENTIBVS, & de illo quod superius est.
ANNOTATIONES.

Quod cogniturum est seipsum, non cogitur propterea esse adeo simplex, ut nulla prorsus in eo differētia sit. Sicut est ipsum unum. Sed ita simplex esse debet, ut in quolibet sui totum penitus includatur, eiusq; actio expleatur toto momento. Eiusmodi est intellectus. Cap. I.

Vando intellectum dicimus nosse seipsum, non diuidimus in duo, quorum alterum tantum cognoscat, alterum solummodo cognoscatur: alioqui non aliquid idem seipsum, sed aliud cognosceret aliud. Sed volumus ipsum cognoscens vnà cum cognito se quoq; complecti. Ad sensum quidem pertinet solū, quæ extra animam sunt, cognoscere. Ad imaginationem vero etiā quæ sunt in anima, idest sensuum actiones. Ad rationem præterea seipsam inuestigare. Ad intellectum denique se cognoscere. Atque huius perfecta quadam participatione etiam ad rationem quandoque se nosse.

PLOTINI ENNEADIS V. LIBER III.

DE SVBSTANTIIS COGNOSCENTIBVS, ET DE illo quod superius est.

Peræpretium est indagare, nunquid quod seipsum intelligit, oporteat in se uarium esse, ut uno quodam corũ quæ sunt in ipso, reliqua contemplatum, ita demum seipsum intelligere iudicetur: perinde acsi omnino sit simplex, nequeat in se conuerti seq; cognoscere: an fieri possit, ut etiam quod non est compositum, intelligat semetipsum. Principio quidẽ quod dicitur, aliquid propterea se intelligere posse quod compositum sit, atq; ita uno quodam suorum cognoscat & reliqua: ueluti si sensu formam nostram reliquamq; naturam corporis cognoscamus, nequaq̃ id consequitur, ut seipsum reuera cognoscat. In eo nanq; quod ita se habet, totum erit cognitum: nisi & illud quod intelligit alia sibi coniuncta, intelligat etiam semetipsum: alioqui non proueniet quod est quæsitum, ut scilicet aliquid idem seipsum animaduertat, sed ut aliud potius percipiat aliud. Asseuerãdum igitur & simplicis ipsius esse seipsum animaduertere, atq; hoc quomodo fiat, si quidem fieri possit, inuestigandum: alioqui dimittenda est opinio, per quam putemus, seipsum quippiam reuera cognoscere. Abiicere quidem opinionẽ eiusmodi haud admodũ facile est, quippe cum multa hinc secutura uideantur absurda: etenim si forte id muneris animæ nequaq̃ attribuamus, quasi non admodũ sit absurdum: ueruntamen neq; id quidẽ mentis naturæ tribuere est proculdubio absurdissimũ. Si inquam aliorum quidem notitiam habeat, sui uero ipsius notitiã sciẽtiamq; non habeat. Atqui externorum quidem perceptionem sensus, non intellectus habebit: ac insuper si uis, cogitatio & opinio. Vtrum uero intellectus horum cognitionẽ habeat nec ne, expedit indagare. Certe quęcũq; intelligibilia sunt, intellectus ipse cognoscet. Num igitur ea solum? an etiam seipsum, qui hæc ipsa cognoscit: & nunquid seipsum ita cognoscet tãtum, quoniam uidelicet hæc se nosse cognoscet. At quis nam existens ipse hæc interea nouerit, non apprehendet, sed forte sua quædam cognoscere comprehendet: quis uero sit ipse dum percipit, non percipiet. An potius & sua & seipsum nouerit? Item quis nam modus, & quousq; id fiat, est nobis considerandum.

Potentia rationalis, quæ semper in discurrendo uersatur, media est inter imaginationem & intellectum: & utrinque formas quasdam in se admittit, easq; componit & diuidit: formasq; nuper ab imaginatione ueniẽtes accommodat formis antiquis in mente uel à mente existentibus, atque in hac accommodatione intellectualis efficitur. Cap. II.

Hinc duo in nobis intellectus apparent, permanens scilicet & discurrens, qui & consequitur discurrendo.

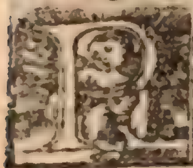

Rimo igitur de anima quærẽdum est, an tribuenda sit ei cognitio sui, quid'ue in ipsa sit tale cognoscens, & qua ratione. Sensualem quidem uirtutem iudicamus ex ipsa sui conditione solum circa externa uersari. Atqui quàmuis quæ intra corpus fiunt,

perſentiantur, perceptio tamen eiuſmodi ad illa pertinet,quæ ſunt extra ſenſum:tunc enim paſſiones quæ ſub ipſo fiunt in corpore,ſentit. Eſt inſuper in anima uirtus ratiocinandi circa imaginationes incidentes à ſenſu diiudicās, eaſq; coniungens atq; etiam diuidens. Intuetur quinetiam quaſi figuras eorum quæ ab intellectu deſcendunt, habetq; circa eas uim prorſus eandem. Aſſumit quoq; intelligentiam,utpote quod perpendat accommodetq; figuris antiquis nouas nuperq; uenientes:qua quidem in re animæ reminiſcentiam cōſiſtere arbitramur:& profecto intellectus animæ hucuſq; ſua uirtute ſe ſiſtit. Quærendum igitur, num hæc ratiocinandi uirtus in ſe conuertatur ſeq; cognoſcat:an potius id ad intellectum ſit referendum? Si enim ſuiipſius cognitionem huic animæ parti attribuamus, hanc ipſam confitebimur eſſe mentem:& quo nam potiſſimum à ſuperiore differat mente, perquirere compellemur:ſin autem nequaq̃ attribuamus,ratio nos ad illam perducet mentem, quid'ue ſit ſeipſum noſſe, conſiderabimus. Quòd ſi & hic inferiori id munus attribuerimus,rurſus inueſtigabimus, quo nam differant in ſe cognoſcendo intellectus ſuperior &inferior:nempe ſi nihilo,iam hic noſter intellectus eſt purus. Sed enim uis ipſa animæ diſcurrendi, nunquid ipſa quoq; ſe in ſe conuertit? an potius non conuertitur,ſed habet formarum notitiam,quas utrinque nanciſcitur? Ac ſane primo quærendum eſt, quo nam pacto notitiam eiuſmodi conſequatur.

Ratio nuntiante ſenſu & imaginatione iudicat obuium eſſe Socratem: ſi addit,eſſe bonum,iuſtum, ſapientē, perpendit hæc definitq; per regulas bonitatis,iuſtitiæ,ſapientiæ, quæ primo lucent in mente,atque inde ſubrutilant rationi, circa talia ſe uerſanti. Cap. III.

CVm rationis proprium ſit in motu agere,& motus tendat in aliud,merito ratio communiter circa alia potius quàm circa ſeipſam ſe voluat: ideo non eſt eius proprium ſe cognoſcere.Plerique tres in cælo ponūt eſſentias,ſcilicet in corpore materiam atque formam,& præter hoc ipſam cæli animam: & materiam ſuæ ſemper ſubeſſe formæ,corpus animæ. Similiter tres circa animam noſtram eſſentias, animam ſcilicet irrationalem rationali ſubditam,rationalem vero menti perpetuo cohærentem,quaſi cælum animæ cæleſti perpetuo copulatum.Hanc Plotinus hic opinionem uidetur attingere. Atqui & eiuſmodi copulā Theophraſtus,Themiſtius,Auerrois excogitauiſſe videntur. Poſſumus etiam Platonico magis more Plotinum interpretari,dicentes,ideo negare intellectum eſſe partem animæ,quia videlicet non ſit pars,id eſt potentia huius ſubſtantiæ, qua ratione dicitur anima. Dicitur enim anima, quatenus pertinet ad diſcurſum,ſiue per vniuerſalia, ſiue per particularia diſcurrat. Sed intellectus ipſa mera ſubſtantia eſt,cui eſt ſubnexa potentia,quæ appellatur anima.Iam vero & ipſa ſubſtantia nominatur anima ſecundum potentiam diſcurrentem.Nominatur & intellectus ſecundum ipſam ſubſtantiæ rationem: idem enim eſt eſſe atque intelligere: nō tamen idem eſſe atq; diſcurrere. Ideo ſemper intelligit æque, non tamē ſemper æque diſcurrit.

Enſus quidem uidit hominem,figuramq; eius tradidit cogitandi uirtuti. hæc autem quid nam dicit? Forte nondum ait quicq̃, ſed nouit tātum,atq; ita quiecuit. Niſi forſan ita ſecum ipſa percurrat,quis nam hic eſt. Siquidem prius aliquando in hunc inciderit, dicatq; de illo nunc, memoria utens, illum ſcilicet eſſe Socratem: ſi autem euoluat inſuper expliceetq; formam,diuidit iam quę imaginatio tradidit. Quòd ſi dicat inſuper, utrum ſit bonus:tunc per illa quæ ſenſu nouerat tale aliquid dicit. Quòd autem ſuper his dicit,à ſeipſa iam habet,regulam ſane boni penes ſe poſſidet. Bonū uero quo nam modo apud ſeipſam habet? quatenus uidelicet eſt (ut ita dixerim) boniformis: atq; corroborata iam eſt

ad

ad tale aliquid sentiendum, mēte sibi desuper rutilante: ipsum nanq; animæ purū hoc existit, accipitq; impressa à mente uestigia. At cur nam hoc ipsum non est intellectus? sed anima est quod reliquum est, totum, à uirtute sensus exorsum. Quia scilicet animam oportet in quadam rationis discursione uersari: hęc autem omnia sunt discurrentis uirtutis officia. Sed cur non parti huic sui cognoscendi munus attribuentes inquirēdi finem efficiamus? Quia uidelicet munus ei concessimus in externis considerandis, dum in plura insuper solicite distrahatur: mentis uero proprium iudicamus, seipsum sibiq; intima contemplari. Si quis autem dixerit, quid nam prohibet solicitum illud per aliam quandam animæ uim sua interdum animaduertere, is certe non ipsam cogitandi ratiocinandiq; uirtutem exigit, sed purum iam accipit intellectum. Quid nam igitur prohibet purum esse in anima intellectum, nihil sane prohibere dicemus. Pręterea num intellectum purū esse aliquid animę asseremus? Profecto non animę quidem dicemus esse, nostrum uero intellectum esse fatebimur: qui aliud quiddam sit præter ipsam cogitandi naturam ei'que superimpositum: nostrum tamen, tametsi unà cum animæ partibus hunc minime numeremus. Forsan uero nostrum affirmabimus, iterumq; non nostrum: quapropter hoc utimur, rursus non utimur. Cogitatione uero semper itaque nostrum quidem, dum utimur: non nostrum uero, quando non utimur. Sed enim quid nam uti dicendum est? An forte nos illum effectos pronuntiare iam ut ille, aut saltem secundum illum: non enim nos intellectus sumus: imò igitur secundum illum prima uidelicet discurrendi uirtute illum suscipiente. Iam uero & per sensum ipsi sentimus, nos'que ipsi sentientes sumus. Nunquid ergo sic etiam cogitamus atque cogitamur? An forte nos ipsi ratione discurrentes sumus, intelligimus'que ipsi quoque intelligentiæ notiones in ipsa cogitatione subrutilantes: hoc enim nos ipsi sumus. Actiones uero mentis ita nobis sunt desuper, sicut propria sensus nobis inferiora: sumusq; hoc ipsum animæ proprium, & quantum ad ipsum pertinet principale, duas inter uires medium, deteriorem scilicet atq; meliorem, idest sensum inter & intellectum. At sensum quidem concedere uidemur semper esse nostrum, semper nanque sentimus. De intellectu uero id est ambiguum: & quia non semper hoc utimur, & quia est separatus: separatus inquam, propterea quòd ipse non annuit ad nos, sed potius nos ad ipsum, supernę suspicientes. Sensus denique nobis est nuntius, rex uero noster est ille.

Rationalis potentia secundum quam nos sumus, dupliciter utitur intellectu, per participationem scilicet atq; formam: & utrobique cognoscit seipsam. Cap. IIII.

Per participationē quidem, quatenus formas, notiones, regulas quotidie suscipit ab intellectu: vbi tāquàm ab effectu per actiones suas cognoscit & suas vires: per vires agnoscit essentiam, atque hanc dependere illuminari'que semper à mente. Per formam vero quando post frequentem huiusmodi acceptionis vsum mentem penitus induit sicut materia formam, agit'que sub mentis ipsius actu sicut materia postquàm sæpius accepit ab igne calorem, subit denique flammam. Tunc demum tanquàm à causa ratio seipsam vnà cum mēte perfecte cognoscit. Rationem Peripatetici intellectum possibilem, mentem vero intellectum agentem nominauerunt.

Egnamus præterea nos, quando agimus secundum illum. Duobus uero modis secundum illum agimus: uel quia uelut literæ & quasi leges inde inscriptæ sint nobis: uel quia impleamur eo: aut quoniam eo præsente uidere ipsum & persentire possimus. Cognoscimus sane nos ipso tali quodam spectaculo alia per ipsum discere. Aut etiam uim ipsam eiusmodi aliquid cognoscentem eadem ipsi ui perdiscentes Aut illud quoq; nos facti. Adeo ut quod seipsum cognoscit duplex iam existat. Aliud quidem se cognoscens sit natura ipsius animę cogitatrix. Aliud uero hec natura superius: ubi scilicet qui se cognoscit secundum intellectum illum iam euasit: rursus que illo se conspicit nō tanquam adhuc hominem: sed omnino aliud quiddam factum, seipsumq; ad supernum corripientem, solumq; trahentem secū quod pręstantius est in anima. Quod & solū conceptis alis uolare ad intelligentiam potest: ut illic aliquis, quæ nouit iam deponat. Sed nunquid ipsa uis cogitandi non nouit se esse cogitandi uirtutē. externorumq; intelligentiam cumulare: Item iudicare quæ iudicat: Iudicare inquam regulis quibusdam sibi ab intellectu descriptis. Esse deniq; præstantius aliquid supra se, quod quidem nihil ultra perquirit, sed habet omnino: Verumenimuero quid nam est hoc ipsum quod se minime nouit, ignorans quale sit ipsum, & qualia sint ipsius officia? Si ergo dicit seipsum à mente pendere, & esse à mente secundū mentisq; imaginem, habentem in se omnia uelut inscripta, quemadmodmodum illic qui scribit qui ue iam scripsit, nunquid is qui ita seipsum nouit sistet gradum hucusq; progressus: nos autem ui alia freti, intellectum rursus seipsum cognoscentem perspiciemus? Vel illū sane nobiscum assumentes, quandoquidem ille quoq; est noster, uicissimq; nos illi⁹: ita demū intellectū nosq; ipsis percipiemus? Forte ita potius necessariū est, siquidem percepturi simus, quid nam sit potissimum in intellectu nosse seipsum. Tunc itaq; aliquis ipse intellectus euadit, quando reliqua sua dimittens, hoc ipso intuetur hunc ipsum, & ipso quoq; seipsum, quemadmodum & intellectus ipse contemplatur.

In eo quod rationali potentia, id est intelligentia mobili superius est, idem re ipsa est intellectus, intelligētia, intelligibile: ideo seipsum semper intelligit. Cap. V.

Supra sensum qui tantum spectat externa, est imaginatio interna respiciens: super hanc quæ aduentitia solum prospicit, extat ratio, quæ præterea domestica cōspicit. Super hāc iterum quæ ab aliis cognitis ad se denique reuertitur agnoscendam, est intellectus uicissim exordiens à seipso: ac dum se inspicit, omnia contuens, non dico rerū figuras, sed res ipsas vt verissima cognitio sit. Si seipsum tangens contingit omnia, ipse nimirum est & omnia: eodemq; prorsus actu quo se intuetur, contuetur & omnia: eodem quoq; simul agnoscit cognoscere seipsum atque omnia. Præcipue vero primus diuinusq; intellectus, nec ad aliud intelligendum conuertitur quàm seipsum, nec intelligentiam habet accidentalem: imò vero essentia eius absolute viuens intelligensq;, hoc ipso essentiali vitaliq; intelligentiæ actu fruitur semetipsa, comprehendens interea se existētem, viuentem, intelligentem, vniformem prorsus & omniformem.

Vnquid igitur intellectus altera sui parte alteram intuetur? Verū sic quidem alterum erit uidens, alterum uero uisum: hoc autem non est unum aliquid nosse seipsum. Quid igitur? Si totum tale sit, ut consimilibus partibus sit compositum, adeo ut uidens à uiso non differat: sic utiq; uidens partem illam sui sibiq; eandem, interea quoq;

se uidet: uidēs nanq; à uiso ibi nihilo discrepat. Sed primo quidem absurdum forer, intellectum ita diuidere. Nam & quomodo diuisio fiet? Non enim casu quodā est & temere diuidendus: Tum uero quis nam est qui diuidit? num forte qui in eo se ordine ponit in quo est uidere, an potius qui in eo quod est uideri? Preterea quomodo uidens ille cognoscet seipsum, dum secundum ipsum uidere, se in eius gradu constituit quod uidetur: non enim in ipso uiso inest uidere. An cognoscens ita seipsum potius tanq̃ uisum q̃ tanq̃ uidentem considerabit: ideoq; neq; omnē neq; totum seipsum animaduertet: quem enim nouit, hunc quidem uisum sed non uidentem nouit: atq; ita nō seipsum sed alium potius intuebitur. Sed nunquid per se adiunget ipsum quoq; uidētem, ut seipsum perfecte comprehendat? Verum si complectitur & uidentem, simul quoque uisa complectitur. Si igitur in ipsa perspectione perspectæ res continentur, quæritur nunquid rerum figuræ, an res ipsæ contineantur? Si figuræ tantum, res ipsæ non possidentur: sin autem hæ possidentur, certe qui eas perspicit, non ex eo quod seipsum diuiserit, habet: sed erat etiam antequàm se diuideret & contemplator & possidens. Si res ita se habet, oportet contemplationem idem esse cum ipso (ut ita dixerim) contemplabili, & intellectum intelligibili similiter idem: alioqui si non sit idem, non erit contemplatio uera. Qui enim entia dicitur possidere, figuram potius eorum habebit ab eis proculdubio differentem, quod quidem non est ueritas: ueritatem enim non alterius oportet esse, sed quod dicit, hoc & existere. Sic ergo unum est intellectus, intelligibile ens: & hoc est ens primum, primus'que intellectus entia possidens: imò uero ipse atque entia idearum. At si intelligētia & intelligibile unum est, quo nam modo ob hoc intelligens intelliget semetipsum? Intelligentia enim uelut complectetur imaginabile, uel idem unà cum ipso erit: nondum tamen constabit, intellectum perspicue se cognoscere. Cæterum si intelligentia & intelligibile idem est, actus enim quidam est ipsum intelligibile. Siquidem non potentia quædam tantum est ipsum intelligibile, neque uita uacans, neq; ibi rursus uiuere aduentitium est, uel intelligere subiecto diuerso uelut lapidi uel cuipiam uita carenti: & essentia prima est ipsum intelligibile. Si ergo inquam illic est actus, actus'que primus. nimirum & actus optimus intelligentia est, & intelligentia (ut ita dicam) essentialis. Etenim uerissima intelligentia est eiusmodi, & prima primo'que existens: ideo'que intellectus primus hæc erit. Hic enim intellectus neq; in potentia est, neq; aliud quidem ipse, aliud autem intelligentia: alioqui ita rursus ipsum eius essentiale in potentia quadam erit. Quamobrem si actus est & essentia eius actus, unum idemq; actui esse censebitur. Cum uero sit unum actui ens ipsum atq; intelligibile, unum simul erunt cuncta, intellectus, intelligentia, intelligibile. Si igitur intelligentia eius est ipsum intelligibile, atque ipse est intelligibile ipsum, nimirum ipse intelliget semetipsum. Intelliget enim per ipsam intelligentiam, quod quidem existit ipse: & intelliget intelligibile, quod est & ipse similiter.

Vtrinque

Vtrinq; igitur se prorsus intelliget, tum quatenus ipse intelligentia est, tum quatenus est ipse rursus intelligibile, quod quidem per intelligentiam hanc intelligit quæ est ipse.

Intellectus ipse cum in se permaneat, nec actione nec affectu inclinetur ad alia, merito circa se agit intelligendo seipsum: anima uero cum contrà sit affecta, contra se habet ad cognoscendum. Cap VI.

IN toto cognitiõis ordine gradum infimum tenet sensus, intellectus uero summum. Cum igitur sensus rectam in cognoscendo lineam teneat, alia tantum attingendo, merito intellectus circularem agit omnino, seipsum suaq; penitus contemplando. Ratio vero plurimum est obliqua. Formæ rerum quę sunt in mente, essentiales sunt omnino. Quæ vero illinc impressæ rationi sunt ab æuo, quasi essentiales sunt: quæ autem à mente quotidie resultant in ratione, minus adhuc essentiales existunt: quę denique in rationem ab imaginatione reddũdant, essentiales minime. Anima igitur tunc demum se cognoscit, quando inferiores formas superioribus formis accommodat.

RAtio igitur demõstrauit aliquid esse debere quod seipsum proprie præcipueq; intelligat: intelligit autem se aliter quod est in anima, aliter uero principaliusque quod est in mente. Anima quidem cognoscit seipsam, quòd sit alterius: mens uero quòd sit ipsa, & qualis ipsa, & quænam sit: & id quidem suapte natura, uidelicet in se conuersa. Videns enim entia sese uidet, atq; uidens est in actu, ipsaq; est actus: intellectus enim & intelligentia idem, & toto se conspicit totum, nõ partem parte discernit. Num igitur talem ratio demonstrauit, qualis credulam habeat actionem? Profecto sic habet necessitatem, credulitatem uero nõ habet persuasione deductam. Etenim necessitas quidem in mente, persuasio uero uersatur in animo. Quærimus utiq;, ut uidetur, persuasionẽ potius reportare, q̃ mẽte pura perspicere ueritatẽ. Atqui quãdiu in superna extitimus regione, in ipsa mentis natura sufficienter nos inde habebamus, eoq; statu cõtenti tunc intelligebamus, & in unum omnia colligentes cõtemplabamur: intellectus enim erat, qui tunc intelligebat, ac de seipso dicens: anima uero quietẽ tunc agebat, actioni officioq; mentis rite concedens. Postquàm uero huc deuenimus, uicissim animo persuasionem inducere exoptamus, tanquàm in imagine exemplar contemplari uolentes. Forsan ergo oportet nostram animam edocere qua potissimum ratione seipsum intellectus intueatur: docere inquam hanc ipsam naturam animæ, quæ intellectualis est quodammodo, ponentes eam cogitatricem, atq; ipsa denominatione latenter significantes eam intellectum quẽdam esse, uel uim quandam per intellectum, ipsumque munus ab intellectu sortiri. Hanc inquam nosse decet, se quoq; quæcunque uidet cognoscere, & nosse quæ dicit: atq; si ipsa foret illa quæ dicit, cognituram sanè ita seipsam. Cum uero adsint, uel saltem fiant ei desuper illinc unde pendet & ipsa, conuenit nimirum huic quoq; cum sit ipsius ratio quędam accipiatq; cognata, ut uestigiis sibi impressis hęc accommodans, ita demum seipsam animaduertat. Trãsferat ergo imaginem in uerum intellectum, qui sane idem est atque illa quæ uerè intelliguntur, uereq; sunt & prima: quippe cum constet fieri nõ posse, ut intellectus talis sit extra seipsum. Quapropter siquidẽ in seipso & cum seipso est, idq; ipsum quod est omnino intellectus existit: mens nanq; esse amens nunq̃ potest: merito necessarium est suiipsius notitiã huic inesse, præsertim cum hic in seipso permaneat, neq; aliud ipsius

opus

opus atque eſſentia ſit, quàm ut ſolum ſit intellectus. Non enim intellectus hic in actione uerſatur, quo quidem ex munere externa proſpiciens diſtractusq́; à ſeipſo per illa cognitionem habeat propriam externis rebus addictam. Neq; uero neceſſarium eſt, ſi forte in actione ſit conſtitutus ſeipſum animaduertere: cui uero neq; actio imminet, neq; enim affectus eſt in mente pura, nimirum abſente omni prorſus impedimento, conuerſio huic ad ſeipſum omnino directa, ipſam ſuiipſius cognitionem nõ tantũ oſtendit eſſe probabilem, ſed etiam neceſſariam. Alioqui quæ nam eius uita foret? quãdo ab actione uacet omnino, & totus in mente ſit poſitus.

Intellectus cum ad inferiora ſe non uertat, ſitq; forma prorſus in actu, ideoq́; uacare ab actione non poßit, merito circa ſeipſum ſemper agit atq; deum. Cap. VII.

VBi in ſe conuertitur, ſe quidem cognoſcit per formam, deum vero per effectum. Vbi ad deum vertitur, deum quidem quaſi per formam videt, ſe vero per cauſam. Cum potentia vegetalis ſolum agat circa inferiora, rationalis autem circa inferiora, ſuperiora ſe ipſam, merito intellectus circa ſeipſum atq; ſuperius. Quæ ab intellectu proficiſcuntur, eo in ſe manente ſecumq́; agente fiunt. Quæ vero ab anima ea quodammodo mota. Sed hæc quoniam intelligentiæ diuinę progenies eſt, ideo vel circa intelligentias diuinas ſe conuertit vbi contemplatur, vel circa regulas atque leges, quæ intelligentiarũ imagines ſunt, verſatur, vbi gubernat, vel circa corporeas formas, quę intelligentiarum vmbræ ſunt ſe verſat, vbi fabricat, ſenſibusq́; vagatur.

CAeterum intellectum in eo ſtatu intelligere deum afferre poſſemus. Quod ſiquis intellectum tunc intelligere deum confiteatur, hac etiam conditione ſeipſum quoq; cognoſcere ſtatum concedere compelletur. Etenim quæcunq; à deo habet, agnoſcet: & quæ ille tradidit, & quæ tradere poteſt. Hæc autem diſcens atq; cognoſcens, hac quoq; ratione ſeipſum nouerit. Nam & ipſe unum aliquid eorum eſt, quę data ſunt, imò uero ipſe omnia quæ data ſunt exiſtit. Si ergo cognoſcat illum, uires quoque ipſius percipiens, ſeipſum etiam agnoſcet inde factus, & quæ ille poteſt illinc accipiens. Sin autem illum clare perſpicere nequeat, quoniam forte ipſum quod uidere dicitur, ſit ipſum quod uidetur, hac potiſſimum ratione reliqua huic erit uiſio ſuiipſius atque notitia, ſiquidem uidere hoc ipſum eſt ſcilicet id ipſum exiſtere quod uidetur. Quid enim huic aliud tribuamus, per Iouem quietem. Sed mentis quies non eſt à mente alienatio, imò quies mentis eſt ſuaipſius actio ab aliis undiq; uacans. Quandoquidem cæteris quoque omnibus, quibus quies & ab aliis uacatio datur, reliqua eſt actio propria, præſertim quibus eſſe ipſum non in potentia quadam eſt, ſed actu. Vbi ergo eſſe actus eſt nihilq́; reliquum eſt ad quod ſit actus eiuſmodi, nimirum ſibimet incumbit. Seipſum ergo intelligens, ſic utique ſecum habitat, & ad ſeipſum dirigit actionem. Atqui ſi quid præterea pendet ex ipſo, propterea pendet, quòd ad ſeipſum uergit, & in ſeipſo quieſcit. Oportet enim prius apud ſe conſiſtere, deinde in aliud inſuper agere, uel aliud inde procedere ei ſimile factum. Quemadmodum & igni conuenit, ut prius quidem in ſeipſo ſit ignis, actionemq́ue ignis habeat, atque ita demum ueſtigium ſuum in aliud poſſit imprimere. Iam uero intellectus quidem actus eſt in ſeipſo. Anima uero quatenus ad intellectum uergit, quaſi habitat intus.

Quatenus autem mente egreditur, ad externa porrigitur. Aliunde igitur euadit illi similis, unde uenit. Aliunde rursus quamuis dissimilis quodammodo prodeat, tamē ibi quoque similitudinē quandā retinere uidetur, seu agat siue faciat. Nempe etiā dum agit, interea contemplatur. Et cū facit, tunc species efficit, uelut intelligentias quasdam à primis intelligentiis longo ordine ductas, adeo ut omnia intelligentiæ intellectusq; uestigia sint, secundum exemplar primum, gradibus prodeuntia, illudq; pro uiribus imitantia, propinquiora quidem magis, postrema uero imaginem quandam exiguam præ se ferentia.

Cum anima per uegetationem, sensum, imaginationem se porrigat foras: solum uero per intellectuales quasdā scintillas fiat compos in se reflectendi: constat intellectum ipsum esse lumen perpetuo in seipsum per se reflexum. Cap. VIII.

SI oculi angulum leuiter digito presseris, lumen intimum sibiipsi protinus emicabit. Multo id facilius uberiusq; efficeret, si tantum in oculo lumen haberes, quantum animalia quæ nocte uident. Similiter ad se intellectus ipse se habet. Formæ quidem in materia adeo cum materia sunt unitæ, ut opus unum, unam efficiant actiōem. Multo magis seminales formarum rationes in natura. Multo etiam magis intelligibiles in intellectu rationes unitæ sunt intellectui. Sicut radij lumini per quos intellectus & anima perspicacius sensibilia cernit quàm per sensum. Iam uero & Auicenna & Henricus Magnus Scoti præceptor, natura Platonicus intellectuales formas in intellectu uel anima, siue ingenitas illi, siue huic acquisitas non tam modo characterum, quàm habitus cuiusdam naturalis inesse putant. Quo quidē habitu animus ad hoc uel illud facile sese uertat.

Værendum est præterea, quale potissimum intellectus intelligibile uideat, qualem quoq; seipsum. Forsan uero intelligibile quidem ipsum non oportet quærere tale, qualis est in corporibus siue color, siue figura. Priusquàm enim hæc sint, existunt illa. Atqui & ratio seminibus insita hæc facientibus, non est hæc ipsa. Inuisibilia enim sunt hæc etiā ipsa natura, multoq; magis illa, eademq; est natura illorum, illaq; habentiū. Quemadmodum ratio quæ est in semine, atq; anima ipsa hæc habens. Sed hæc quidem quæ habet, nequaquàm inspicit, neq; enim ipsa genuit, sed est ipsa quoq; simulachrum, rationesq; similiter seminales. Illud autem unde uenit perspicuum est, & uerum primoq; existens. Unde & suiipsius est, & sibi uiuit: hoc autē nisi fiat alterius, & in altero, neq; manet quidem. Imagini nanque conuenit, ut quoniam alterius est, & in altero fiat, nisi forsan sit illi connexa. Quamobrem neque aspicit, utpote quod sufficiens non habeat lumen. Ac si aspiciat, quandoquidem in alio quodam factum est perfectum, non seipsum, sed aliud aspicit. Cæterum nihil horum illic est, sed uisio simul'que uisibile suum. Et tale quidem est uisibile, qualis est & uisio, uicissim'que uisio talis, quale uisibile. Quis nam igitur quale ipsum sit affirmat? Certe qui uidet, intellectus uero uidet. Quoniam & apud nos uisio ipsa cum sit lumen, imò uero lumini copulata, uidet lumen: uidet nanque colores. Illic autem non per aliud, sed per seipsam cernit, quoniam neque foras aspicit. Alio ergo lumine lumen aliud intuetur, non certe per aliud. Lumen igitur aliud aspicit lumen. Ipsum igitur conspicit semetipsum. Hoc uero lumen refulgens in anima animum illustrauit.

Hoc au-

Hoc autem est, intellectualem efficit, hoc uero est, similiter est in seipso atq; sublime lumen. Si ergo quale est uestigium luminis impressum animæ, tale multoq; etiam pulchrius, maiusq; & clarius supernum lumen existimaueris, propius iam accesseris ad ipsam intellectus intelligibilisq; naturã. Nam & hoc infusum uitam præstitit animo clariorem, uitam inquam non genitricem. Nam econtra conuertit animum in seipsum, neq; dissipari permisit, sed efficit, ut claritatem menti insitam adamaret. Neq; rursus uitam attulit sensualem. Hæc enim prospicit extra: neq; propterea certius apprehendit. Sed qui lumen illud uerorum fontem haurit quasi uidet clarius uisibilia quàmuis contraria ratione. Reliquum est igitur, ut uitæ mentis uestigium intellectualem induat uitam, ibi enim ipsa uera consistunt. Atqui uita actus'que in mente lumen est primum sibimet primo refulgens, splendorq; ad seipsum assidue micans, lucens simul & illuminatũ. Ac reuera intelligibile intelligens intellectum, sibi'quemet perspectum, neq; alio indigens quo perspiciat, sed sibimet sufficiens ad cernendum. Nempe quod uidet id ipsum est quod cernitur. Apud nos quoq; ferme illud idem, adeo ut cognitio ipsius apud nos per ipsum efficiatur, alioqui unde nam de ipso proferre possemus, quemadmodum uidelicet illud quidem tale sit, quale possit seipsum apprehendere perspicacius, nos autem idem per ipsum similiter ualeamus. Iam uero constat per argumentationes eiusmodi, nos animum ad illud attollere, animum inquam asseuerantem se esse illius imaginem, uitamq; suam circa illud imaginem esse similitudinemq; illius, & quando intelligit, formã se quandam intellectus ipsius deiq; subire. Constat rursus siquis optauerit nosse qualis præcipue sit intellectus ille perfectus & omnis primoq; se cõprehendẽs, oportere imprimis animum in mentẽ redigere, uel saltem actionem suam menti concedere, actionem inquam circa illa se uersantem, quorum in se memoriã retinet. Animo sane hæc habenti & sic affecto eũ licet demonstrare seipsum, qui per se uelut imaginem illum quodammodo ualeat intueri, ob uitã præcipue animi illud expressiori quadam similitudine referentis. Quatenus uidelicet pars animæ quædam seipsam potest ad mentis similitudinem reuocare.

Si seiunctis ab anima inferiorum uirium motibus, ipsam eius rationalem uirtutem acceperis omnibus sub intellectu intellectualibus notionibus coruscantem, subito in hac uelut imagine contemplaberis intellectum sicut in luna plena solem.

Cap. IX.

EST autem rationalis anima naturaliter etiam imago mentis, vt lumen existens proximum lucis insitæ soli à solo intellectu dependens. Quinque mundos Timæus nominat, & Plutarchus inducit. Mundus omniforme significat ornamentum. Infimus igitur mundus est qui conspicitur in materia: longe superior, qui in natura viget. Aliquanto sublimior qui in imaginatione formarũ quandoq; plenissima. Multo præstantior qui in ratione quasi speculo intellectus æmulo. Excelsus qui fulget in mente. In mundo sequente præcedentem gradatim velut in speculo speculabere, atque vicissim ex superiore inferiorem tanquàm ex specula contemplabere.

ANimam igitur ut uidetur, & quod est in anima diuinissimum cogitare debet, quid intellectus sit cogniturus. Forsan uero hac quoq; conditione id assequeris. Si primo quidem corpus ab homine, præcipue à teipso seiunxeris. Deinde animam id forman-

tem. Præsertim uero sensum cupiditatemq; & iram, & reliquas eiusmodi nugas tanquam ad mortale nimium declinantes. Sic utiq; reliquum animæ est, quod præ se ferre diximus imaginem intellectus lumen ipsius aliquod referuantem instar luminis, quod post ipsum solis globum proxime micat, circa ipsum ex ipso refulgens. Lumen profecto solis penes seipsum & circa ipsum nemo concesserit esse solem. Ex quo quidem pendēs permanet circa ipsum. Aliud autem ex alio deinceps ab antecedente continue propagatur, quousque ad nos terram'que descendat. Sed enim omne lumen etiam quod est circa solem quiuis ponet in alio, ne forte spatium quod soli subest corporis uacuum, concedere compellatur. Anima uero lumen quiddam est ex mente productum & circa mentem, menti connexum. Neque sedet in alio, sed extat prope mentem. Neque huic locus est ullus, neque enim locus est menti. Quamobrem solis quidem lumen est in aere. Ipsa uero anima talis est adeo pura, ut in seipsa cernatur, tum à seipsa, tum ab alia similiter se habente. Et ipsa quidem anima de intellectu argumentari compellitur, qualis uidelicet ille sit ex seipsa perscrutans. Ipse uero intellectus se contuetur de se nequaquàm argumentatus. Adest enim sibiipsi semper. Nos autem nobis illi'que adsumus, quando conferimus nos ad mentem. Vita nanque nobis diuisa est, multæ'que sunt uitæ. Ille uero neque alia quadam uita, neque aliis indiget, sed quas præbet non sibimet, sed aliis exhibet. Non enim deterioribus indiget, neque sibimet adhibet, quod est minus: quippe cum habeat uniuersum, neque prima rerum habet in se quasi uestigia quædam: imò uero non possidet hæc, sed est hæc ipse. Siquis autem primam animam talem habere nequeat pure prorsus intelligentem, saltem assumat opinatricem, & inde ad sublimiora conscendat. Quod si neque id quidem possit, saltem accipiat sensum latiores quasdam in se species afferentem. Sensum inquam etiam in seipso unà cum his quæ ualet, iamq; præditū speciebus. Tum si quem iuuat ad inferiora descendere, ad genitricem uim deflectat iter, & ad illa quę gignit postremo deueniat. Sed uicissim hinc ascēdat ab ultimis speciebus rursus ad ultimas, imò uero ad primas accedens.

In primo intellectu sunt formæ omnium, tum secundum essentiam eædem, tum formali ratione distinctæ.

CAPVT. X.

FOrmæ rerum quoniam ibi sunt primæ, ideo & perfectæ, modoq; perfecto. Igitur essentiales existunt. Differunt tamen ab intellectu ratione quadam. Ille enim est intellectus vnus: hæ vero formæ sunt multæ. Differunt igitur inter se ratione formali, præsertim quoniam intellectus eas tantum inspicit, atque inspiciendo distincte intelligit, facitq; omnia longius etiam inter se differentia idest re ipsa, locoq;, & tempore. Intelligentia sicut & visio est quasi nixus quidam & apprehensio atque discretio, quæ quidem tria etiam propria sunt luminis atque ignis. Intellectus igitur quatenus intelligendo conuertitur in seipsum, hæc tria erga se exercet, & omnino multiplicem se declarat. Alioqui si nulla prorsus in eo differentia sit, vel esse possit, non erit ibi quod & ad quod annitatur, nec opus applicatiōe, vel nixu. Non erit quod apprehendat, quod'ue cōprehendatur, nec opus apprehensione, vel vlla quasi partium vnione, vel suipsius amplexu. Non erit vllus discretioni locus. Hactenus Platonici. Christiani vero probant intellectum primum talem formarum multitudinem non habere, quoniam per vnam sui formam vnoq; actu intelligens omnia quatenus se varie participabilem ad omnia refert multitudinem non in seipso, sed extra disponat.

De his quidem ita sit dictum. Si autem non solum species in mente factæ sunt, alioqui non essent hæ quidem nostræ postremæ. Illic autem primæ species idest efficientes, ideoq; primæ, oportet sane tum species factas illic esse, tum pariter effectorem, amboq; unum existere. Sin minus, intellectus ille alio quodam iterum indigebit. Quid ergo? nonne quod superius est rursus egebit? Non certe: nam hoc ipsum quod est egenum, est intellectus. Sed nonne supernum illud seipsum uidet? Nequaquam: non enim indiget uisione. Verum de hoc tractabitur in sequentibus. Impræsentia uero eadem de re iterum pertractemus. Non enim paruifaciendum est, de quo nunc agitur. Asseuerandum itaque rursus hunc intellectum hoc ipso scilicet ut se uideat indigere, imò uero id ipsum assidue possidere. Itaq; primo quidem hinc id habet ut sit multiplex, deinde ut sit alterius: tum necessario ut sit uidendi compos, illius inquam uidendi, cuius & esse dicitur. Præterea ut eius essentia ipsa sit uisio. Etenim si aliud quiddam sit, oportet existere uisionem. Sin uero non sit aliud, uisio erit inanis. Oportet itaque illic plura esse quàm unum, ut ibi sit uisio, & uisionem ipsam cum uisibili congredi. Quod'ue à seipso uidetur, multitudinem quandam esse, neque penitus unum. Quod enim prorsus est unum, non habet in quid operetur, sed solum singulareq; existens quiescit omnino. Quá enim ratione operatur, aliud resultat & aliud. Nēpe si non aliud ibi sit & aliud, quid nam faciet? quo'ue procedet? Quapropter oportet quicquid agit, uel circa aliud quiddam agere, uel ipsum esse multiplex, si modo in seipso aliquid est acturum. Quod si in aliud non processerit, conquiescet: quando uero penitus conquiescet, nihil prorsus intelliget. Quamobrem necesse est intelligentem, dum intelligit, in duobus saltem omnino uersari. Atque aut duorum alterum externum esse, aut utraque in eodem, semper'que intellectionem in quadam (ut ita dixerim) alteritate uersari, & in quadam rursus identitate. Item quæ proprie præcipue'que intelliguntur ad mētem se habere tanquam eadem simul atque diuersa. Rursus'que intellectorum quodlibet identitatem alteritatem'que quandam secum simul afferre, alioqui quid nam intelliget? nisi aliud in se aliud'que contineat. Etenim si unumquodque sit ratio quædam, nimirum iam est multa. Percipit ergo seipsum ueluti uarium quendam oculum, uel aliquid uariis coloribus insignitum. Si enim uni prorsus impartibili'que se applicet, sermone ratione'que uacabit. Quid enim de hoc ipso uel dicere uel perpendere poterit? Atqui si ipsum indiuisibile oporteat se omnino indiuisibile affirmare, oportebit prius quæ ipsum non est, numerare. Quapropter sic quoq; esse multa continget, ut sit & unū. Præterea quando dicit de se, ego id sum, hoc ipsum id uel tanquàm aliud quiddam præter se profert, atq; ita mentitur, uel tanquàm aliquid sibi accidens. Et ita se multa decernit uel forte ita dicet, sum inquā, sum ego inquàm ego. Quid ergo? Aut duo quædam hic solum erunt. Itaq; dicet de se ego atq; hoc, aut necesse erit esse aliquid multiforme. Iam uero hæc tanquàm diuersa discernet, & quà ratione diuersa. Itaq; numerus hic iam, & alia multa contingent. Est igitur ne-

cessarium intelligentem aliud aliudq; accipere, atq; id quod intellectum est, uelut intelligentia ipsa discretum in se esse diuersum, alioqui nulla ipsius erit intelligētia. Sed tactus & uelut ictus quidam solum talis, ut neq; dici possit neq; dicere, & absq; intellectu (ut ita dixerim) præintelligat. Quippe cum nondum natus sit intellectus, & qui illic attingit, nondum intelligat. Oportet autem intelligentem neq; ipsum quidem simplicem permanere, præsertim quando se prorsus intelligit. Diuidit nanq; seipsum, etiam si intelligentiam silentium esse quis dixerit. Præterea quod est omnino simplex, uaria nō indiget cura, per quam sese apprehendat. Quid enim apprehendet, si quando se intellexerit? Prius enim quàm mente utatur ad seipsum intelligēdum, penes seipsum omnino quod est existit. Denique cognitio ipsa desiderium quiddam esse uidetur, & quasi inuentio quædam indaginem comitās. Quod igitur nullam ad se intra se differentiam habet, undiq; conquiescit, neq; de se aliquid inuestigat: quod autem seipsum explicat, & euoluit, nimirum est in se multiplex.

Cum in intellectu primo sit numerus multorum absolute inter se differentiū, necesse est super hunc esse principium aliud simpliciter unum idest penitus simplicissimum. Cap. XI.

Nisi in prima essentia, vita, intelligētia, inter se aliqua ratione differrent esse, viuere, intelligere, non facile in ordine rerum tria hæc tam diuersa solent, vt esse quidem maxime omnium commune sit, intelligere vero minime, viuere mediocriter. Intellectus ipse nihil aliud est, quàm visus aliquis ad primum lumen suum ita directus, vt visus corporeus est ad suum. Quantumcunque perfectione corporeus visus augeatur, semper lumine inferior erit. Similiter intellectus tandē consummatissimus à lumine suo, idest veritate ipsoq; bono videtur adhuc esse secundus. Essentia tāquàm omnium communissima ideoq; post ipsam simplicitatem prima statim ex Vnitate procedit: Ac præter ipsam essentiæ rationem præfert Vnitatis illius imaginem quodammodo ab essentia differentem. Item huius imaginis auxilio conuertitur ad ipsum vnum atque bonum, non intellectuali primum instinctu, sed naturali potius & vitali. Ante hunc conuersionis actum iam erat essentia pariter & imago. In ipso cōuersionis actu apparet Viuens. Post hunc intelligens. Dum ita conuersa suscipit ab ipso bono donum. Cumq; bonum ipsum sit super omnia se ad omnia æqualiter habens, non suscipit illinc aliquid omnium: sed pariter omnia præsertim cum sit proximum susceptaculum. Fit igitur forma hinc omniformis, ideales rerum formas habens inter se absolute distinctas. Vnde post se procedit distinctio longe maior. In eodem momēto multiformis & intellectus efficitur. Intellectus denique cum multitudinem rerum absolute differentium secum ferat, merito à simplicissimo quodam principio superiore dependet.

Ic igitur intellectus multiplex euadit, quando supernum nititur intelligere. Tunc enim nitens ad ipsum dum se illi tanquàm simplici applicare conatur, ab ipsa protinus illius simplicitate prolabitur, aliud semper accipiens in seipso multiplicatū. Quapropter exorsus quidem est inde non tanq intellectus, sed uelut aspectus nōdum uidens. Progressus aūt est inde, quod interea multiplicauit in seipso reportans. Ideoq; aliud indeterminate desiderauit, habens in se nōnihil ipsius imaginariū. Sed tandē inde procedēs reportauit aliud, quod ipse multū reddidit in seipso. Iā uero habet in se rursus quādā spectaculi ipsius figurā, alioqui nunquàm exponeretur ad hoc ipsum suscipiēdū. Sic itaq; ex uno multiplex iam euasit, Atq; ita uelut iam intellectus seipsum animaduertit, factusq; tūc est aspectus deniq; uidēs. Id aūt est tunc demū intellectus quādo possidet, & tanquàm intellectus habet. Ante hac uero desideriū tantū, & aspectus informis.

mis. Hic igitur intellectus seipsum intendit in illud: adeptus uero iam intelle ctus euasit. Semper autem afficitur efficiturq; essentia: item intellectus intelligentiaq; posteaq̃ intellexit: sed prius non erat intelligentia, quando intelligibile non haberet, neq; dum intellectus cum nondum aliquid intelligeret: Quod autem super hæc extat, horum principium est: non insitum inquam his principium, ipsum nanq; principium à quo hæc fiunt, his minime inest, sed elementa ex quibus constantur insunt: id autem à quo singula fiunt, non est aliquid singulorum, sed ab omnibus alienum: non igitur est unũ aliquid omnium, sed ante omnia. Igitur & ante mentem, nam intra mentem sunt omnia: ideoq; hac insuper ratione est supra mentem. Quinetiam si quæcunq; sunt post ipsum, omnium habent ordinem, & sic quoq; omnibus est superius, nimirum oportet nullum eorũ quibus est superius esse. Ipsum ergo mentem non appellabis, sed neq; etiam ipsum bonum, si forte ipsum bonum unum aliquid significet omnium: sin autem significet super omnia, ita liceat appellare. Quamobrem si intellectus quatenus euadit multiplex, fit intellectus, atq; ipsa intelligentia sui etiamsi ex ipso procedat, tamen uelut accedendo multiplicat, oportet quod est omnino simplex omniumq; primum, esse mente superius: etenim si intelligat, nequaq̃ superius intellectu, sed intellectus erit: præterea si intellectus erit, erit etiam multitudo.

Agit contra illos qui in primo rerum principio essentiam quidem unam ponunt, actus uero multos inter se absolute distinctos. Cap. XII.

AVt enim essentia & actus inter se differunt, aut non: si differunt, essentia secundum se imperfecta est, videlicet perficienda per actum: si nullo modo differunt, sicut actus est multiplex, quia videlicet absolute multiplex, sic & multiplex est essentia. Argumentatio hæc Plotini ad diuum Thomam Trinitatem relationibus distinguentem, nihil pertinet: Vtrum vero Scotum tangat, sui viderint & respondeant: spero enim optime responsuros. Super multitudinem necessario vnum est, ac super vnum aliquid est ipsum simpliciter vnum. Quoniam igitur essentia, vita, intelligentia est aliquid vnum, idest vna essentia, vna vita, vna intelligentia, ideo Plotinus his anteponit ipsum absolutissime vnum, quod nullo actu vel affectu medio procreet omnia, sed ipsomet simplicitatis absolutissimæ statu. Plotinus de deo negat omnem eum numerum, qui naturam multiplicat, compositamq; declarat. Relationũ vero numerus apud Christianos inuentus id minime facit. Negat certe omnem numerum, qui esse possit in entibus, & qui definiri. Numerus vero in diuina vnitate positus à Christianis non est in entibus: neque enim in prædicamentis vllis, neque in transcendentibus reperitur. Tum vero quicunque fingatur, non est ille. Neque essentiarum numerus est, neque formarum vel qualitatum vel similium. Ac si dixeris personarum, diuina id autoritate dices: verumtamen quid velis, explicare non poteris. Similiter si dicas proprietatum. Et qui inquit relatione distingui, ipsemet fatebitur, mysterium sic illud se non assequi. Item qui dixerit absolute differre, id definire verebitur. Mysterium denique diuinitati credendum. Quod & Nicolaus Græcus philosophus defendit strenue contra Proclum.

OBiiciet autẽ sic forte aliquis: Quid nam prohibet ipsum sic multitudinem esse, modo una interim sit essentia: multitudo enim non compositionẽ huic inducit, actus enim quidam ipsius sunt multitudo. Sed huic ita respondeatur: Si actus quidem eius non sunt essentiæ, sed ex potentia quadam prodit in actum, non multitudo quidem erit, sed erit nihilominus imperfectum, quantum ad essentiam spectat, anteq̃ agat: Sin autem essentia ipsius est actus, actus uero est multitudo, tam

multiplex eius essentia erit, q̃ multiplex eius est actus. Hoc autem mēti quidem cōcedimus, cui suiipsius cognitionem attribuimus, omnium uero principio minime: necessarium enim est ante multitudinē esse unum, à quo multitudo proueniat: omni nanq; numero prius est unum. Sed obiicient hic aliqui, in numero quidem ita se rem habere: quippe cum quæ ibi deinceps sequuntur unum, compositiones quædam sint: in ordine uero rerum necessarium non uideri unum existere, à quo multa proficiscantur. Sed his ita nos respondebimus: Si rerum ordini non præsit unum, multa inter se fore dispersa, aliudq; aliunde sorte quadam in congeriem concursurum. Proinde affe rent ex uno quodam intellectu in se simplici actus progredi multos: ueruntamen id quod ante hos actus existit, esse simplex asseuerabunt: deinde cognoscent actus semper existentes esse substantias quasdā siue supposita quędā: cū uero supposita quędā sint, nimirū diuersa erunt ab eo à quo procedūt, manente quidē illo simplici dū quod procedit ab eo, multitudo quædā in se euadit, pendetq; ex illo. Quòd si illo quodammodo operante actus eiusmodi inde subsistunt, illic quoq; multitudo continget: sin autem hi sunt actus primi secundum quiddam constituentes, nihil prohibet illud actibus his superius in seipso consistere: secundo autem ipsi proxime inde mananti ex actibusq; composito, actuum numerum assignari: aliud nāq; ipsum est, aliud sunt actus ab illo: quoniam illo non agente proueniunt: alioqui intellectus non erit actio prima. Non enim ipsum unum exoptauit quidem primo mētem fieri, deinde facta mens est quasi affectus eiusmodi uelut medius interuenerit inter genitorem ipsum mētemq; inde nascentem: neq; enim illic affectus est ullus: sic enim & exoptans ille imperfectus foret, & studiū eius nondum quod optat prorsus haberet: neq; rursus partim quidem uoti compos est, partim uero non compos, quippe cum nihil sit usquam ad quod flectat affectū: sed profecto si quid post ipsum substitit, manente illo in habitu proprio, substitit. Oportet itaq; ut aliud quiddam inde subsistat, illud prorsus in seipso quiescere: alioqui ante moueri mouebit, & ante intelligere intelliget, uel saltē primus illius actus imperfectus erit: quippe cū impetus aliquis tantum sit futurus. Sed ad quid nam sic ferri potest? quid'ue nuper assequi? Iam uero secundum rationem potius licet asserere actum quendam ab illo consistente profluere, sicut à Sole lumen: intellectum scilicet omnemq́; naturam intelligibilem. Ipsum uero in summo intelligibilis mundi uertice conquiescēs in eo regnare nō segregans à seipso, quod inde micat: uel lumē aliud ponemus super lumen, quod quidē semper manēdo intelligibili fulgeat: quod enim ex ipso micat, neq; segregatur ab illo, neq; rursus est idem: neq; etiam tale est, ut non sit essentia, uel quasi quiddam cæcum: sed uidet quidem cognoscitq; seipsum, primumq; cognoscens est. Illud autem quemadmodum est superius intellectu, sic est & cognitione superius: & sicut nulla re indiget, sic neq; etiam eget cognitione: sed ipsa cognitio collocatur in natura secunda. Cognitio enim unum aliquid est, illud autem unum ipsum est, non aliquid unum. Si enim unum aliquid esset, non amplius esset ipsum unū: quod
enim

enim ipsum dicitur super hoc est, quod aliquid appellatur.

Ipsi bono non est addenda intelligentia, quæ videlicet ab illo intellectu creato quasi summo, intelligi possit.

CAPVT XIII.

RAtio ipsius boni atque intelligentiæ tam diuersa est, sicut diximus, vt illud quidem sit communissimum, hæc minime: illud nihil appetat, hæc appetat bonum. Item intelligẽtiæ quidem opposita est amentia, bono malum. Non idem est penitus amẽtia atque malum: non idem igitur intelligentia atq; bonum. Quando igitur ipsi bono addis intelligentiã, rem alteram & diuersam videris, & bonum hactenus egenum iudicauisse & quasi composuisse. Hoc paradoxon, scilicet primum principium esse super essentiam, vitam, intelligentiam, à Dionysio Ariopagita frequenter asseritur. Qui addit præterea ipsum modo quodam plusq̃ intellectuali, quem superintellectualem nominat, seipso frui. Item præintelligere ineffabili quadam ratione præter & super intellectu quasi seipso fruatur per modum tactus potius q̃ visionis. Intelligentia enim visio quædam est: neque per modum aliquid de se dicẽdi, sed potius per modum simpliciter id ipsum quod est, existendi. Si qua vero conditione intelligentiæ gradibus procedendo fingi possit ipsum bonum, nõ fingatur intellectus aliquis qui intelligentiã egeat. Non intelligentia, quę sit actus ipsius intellectus circa bonum: sed potius ipsum bonum ad quod intelligentia vergit, vel forsan ipsum lumen, quod intelligentia quærit, in quod desinit intelligentia consummata: lumen quidem non in hac, sed in seipso cõsistens. Hæc ipsa claritas neque proprie quidem videns est, nec orbata visionis bono quasi cæca: sicut visio ipsa neque videt proprie, neq; cæca est. Nempe claritas ipsa visionis omnis causa multo remotior est à priuatione visus q̃ ipse visus. Neque claritas est ad intellectionis genus determinata. Quod enim est omnium causa super omnia, per nullum ex omnium numero definitur. Non ergo per essentiam, vitam, intelligentiam. Non per claritatem intellectualem aut intelligibilem, sed per claritatem ipsam simpliciter per se in se existentem, omnis potentiæ actus claritatis causam. Fingitur autem secundum potentiam efficacem potentiarum actum, actuum effectorem. Anima etsi manus pedesq; non habet, tamen quia his nõ indiget, habetq; vim horum genitricem eminẽtioremq;, neque manca dicitur neque clauda. Simili ratione neque ratio cæca, etsi non habet oculos: neque mens irrationalis, etsi nunq ratiocinatur. Momento enim possidet, quod ratio quærit tempore. Neque deus amens, etsi non habet mẽtem: est enim id totum quod mens habere conatur, imò fieri.

QVam obrem reuera ineffabile est: quicquid enim dicas propriũ aliquid dixeris. Sed enim quod est super omnia superq; mẽtem apprime uenerandam, ab omnibus segregatum, non habet uerum nomen aliud, neq; aliquid omnium: & omnino nullum est nomen eius, propterea quòd de eo nihil dicitur: sed nos quoad possumus nõ nihil de illo nobis significare conamur. Cæterũ quando sic ambigimus, dicẽtes uidelicet, sic ergo seipsum minime sentit: sic neq; seipsum animaduertit: sic neq; quid sit nouit omnino: tunc sanè decet considerare, nos quoties talia dicimus, ad opposita retorqueri. Facimus enim quantũ in nobis est, ipsum esse multum, dum ipsum inducimus cognoscendum, cognitionem'que tribuimus. Nam quando damus intelligentiã, ut egeat intelligentia facimus: atq; si unà cum ipso intelligentia sit, superuacuũ erit sibi intelligentiam adhibere. Videtur enim omnino intelligentia esse consensus quidam totius, ubi multa concurrunt in unum, quando aliquid intelligit semetipsum: quæ quidem propria præcipuaq; intelligentia est. Quodlibet uero unum ipsum aliquid est, neq; quicq̃ quærit. Sin autem intelligentia ad externa porrigitur, indiga erit, neq; intelligẽtia principalis. Quod autem est omnino simplex ac reuera sufficiens, nihilo indiget: quod uero secundo loco sufficiẽs est, sed sui ipsius egenum, hoc nimirum indiget intelligentia sui. Atqui quod est ad seipsum indigens, ipso toto reddit se sufficiens, ex cunctis nactum sufficientiã,

ſecum habitans, & in ſeipſum uergens intelligendo: quandoquidem & ipſe conſenſus multi alicuius eſt ſenſus, quod quidem nomen ipſum quoq; teſtatur. Tum intelligentia cum ſit prior, ipſum intelligentem utpote multum intus in ſe reflectit. Etenim ſi hoc ipſum ſolum dicat, equidem ſum ens, tanq̃ inueniens hoc ipſum dicit, dicitq; cōuenienter: ens nanq; multū eſt. Nam & quādo tanq̃ in aliquid ſimplex tendat, dicatq;, ſum ens, nō cōſequitur uel ſei pſum, uel ens & uerum. Non enim tanq̃ lapidem dicit ens, quando uere dicit, ſed dictione una multa pronuntiat: hoc enim eſſe quod reuera eſt eſſe, neq; tanq̃ ueſtigium entis habens appellatur, quale neq; eſt ens, ideoq; dici debet uelut imago quædam ad exemplar, proculdubio in ſe multa complectitur. Quid ergo? Num unumquodq; ipſorum nequaq̃ intelligetur? Profecto ſi ſemotum atq; ſolum uelis accipere, non intelliges. Sed ipſum eſſe in ſe ipſo multum eſt: atq; ſi aliud quiddam præterea dixeris, habet eſſe. Quòd ſi ita ſe habet, ſi quid eſt omnium ſimpliciſſimum, non habet ſuiipſius intelligentiam: ſi enim habeat, habebit quoq; quodammodo & alicubi eſſe: neq; igitur ipſum intelligit, neq; ulla alicubi eſt ipſius intelligentia.

Quoniam intellectus non excludit multitudinem, quam excludit ipſum unum, ideoq; unum ipſum tanq̃ ſimplicius eſt eminentius intellectu: conſequens eſt, ut per intellectum apprehendere & explicare ipſum minime ualeamus. Cap. XIIII.

Loquimur tamen de illo, ut Parmenides & Dionyſius ait, per negationes atque relatiōes: ipſum enim habemus quodammodo, quatenus unitatem quandam habemus mentis noſtræ caput, unitatis diuinæ characterem: qua tunc diuinam attingimus unitatem, quando mente noſtra formati ſumus, per quem hanc mente diuina à nobis alienati, facti que iam uates.

QVo igitur modo de illo nos dicimus? Certe de illo quidem aliquid dicimus, ipſum tamen minime dicimus: neq; cognitionē neq; intelligentiam illius habemus. Sed quo nam pacto de illo loquimur, ſi non habemus illud? Quia etſi non habemus illud cognitiōe, nō tamen propterea nullo modo illud habemus: ſed habemus ita, ut de eo quidē loqui poſſimus, ipſum uero eloqui minime ualeamus: quod enim non eſt, pronuntiare ſolemus: quòd autem ſit, nequaq̃: quapropter ex poſterioribus uerba de illo facere conſueuimus. Habere tamen ipſum nihil prohibet, q̃uis explicare non ualeamus. Iam uero quemadmodum hi qui diuinitus afflantur atq; rapiuntur, animaduertunt quidem ſe grandius aliquid in ſe habere, q̃uis quid illud ſit minime nouerint: ex quibus autem concitati ſunt etiam loquuntur, atq; ex his ſenſum quēdam mouentis accipiunt, cum ipſi ab eo diuerſi ſint qui concitauit: ſic & ipſi ad illud nos habere uidemur, quoties mentem puram adepti ſumus, qua freti uaticinamur. Hunc quidem eſſe intimum intellectum, qui autor eſt eſſentiæ, aliorumq; generis ordinisue eiuſdē: illum uero non eſſe hæc prorſus agnoſcimus, ſed prçſtantius quiddam eo quod ens appellamus, & amplius maiuſq; hoc ipſo quod ens, nominamus: quoniam ſuperior ille præſtantior eſt ſermone, ratione, mente, ſenſu: hæc quidem præbens, non tamen hæc exiſtens.

Ens ipſum uiuum intelligens naſcitur ab ipſo uno, ſicut lumen Soli proximum, à luce Solis intima. XV.

VErum sicut à natura nec oculos habente nec pedes, sed præstantius aliquid, oculi generantur atque pedes: sic ab ipso vno non habente propriam essentiæ, vitæ, mentis, intelligentiæ formam, sed aliquid eminentius, ista fiunt. Sed quomodo statim à simplicissimo multiplex? Quoniã quod ab ipsa vnitate creatur, est quidem aliquid, nec tamen est ipsa: vnitas est igitur multitudo quædam. Est & vnum aliquid, sed minus vnum quàm ipsa, ergò multiplex. Habet illius aliquid, simulq; ab illa degenerãs, multiplex iam euadit. Quicquid est post primum, est aliquo modo compositum atque tum ipsa sigillatim vnitate partiũ, tum mutua earũdem virtute suum esse accipit, & conseruatur in eo. Ipsum ergo primum merito est vnitas ipsa. Nec vnitatis ipsius ratio atque entis est eadẽ: vnitati enim opponitur multitudo, enti vero non ens. Nec ratio entis superior est vnitate: alioqui vnitas participatione entis foret multiplex. Nec rursum entis ratio par est vnitati: alioqui ens non fieret vnum. Est igitur vnitas ente superior, imò vero est ipsa (vt ita dixerim) supremitas atque primitas: siquidem ratio vnitatis & simplicitatis est eadem. Quò vero simpliciora in quouis genere sunt, eò priora, atque vicissim. Multitudo autem proxime nascens ex vnitate, omnium æque prima est & omniformis multitudo, & secum vnita quammaxime: ideo in qualibet eius forma cunctæ eiusdem formæ quodãmodo comprehenduntur. Est igitur diuina mens vnum omnia. Ab hac anima nascens, non tam est vnum omnia, q̃ vnũ multa. Non negat omnino Plotinus in primo esse omnia, sed esse ibi distincta, scilicet rationibus absolutis. Vnde rationibus relatiuis considerari illic distinctio potest. Sed in secundo distinctionem formarum ponit rationibus absolutis inter se differentium.

Ed quo nam modo talia præbet? Nunquid habendo hæc, an potius non habendo? Sed quæ non habet, quo nam pacto præbuit? Sin uero habet, non est simplex. Si ergo non habens hæc tradidit, quo nam modo ex ipso multitudo profluxit? Vnum quidem ex ipso simplex effluere aliquis forte concesserit: quàmuis & hoc insuper inquiretur, quomodo id etiam ex eo quod omnino unum est, ueniat. Veruntamen licet dicere sic, id ex ipso profluere, sicut ex lumine circa se emicat splendor. Sed quomodo multa sint ab eo, ultra quæretur. Sed certe quod fit ab illo, non debuit esse idem atq; illud. Si ergo non idem, & certe non melius, quid enim melius uno, uel omnino superius? Ergo deterius illo, id autẽ est indigentius. Verum quid nam est indigentius uno, nisi quod nõ unum? Hoc igitur est iam multa, desiderat tamen unum. Est igitur unum multa. Ipsum nanq; unum seruat omne quod nõ est unum: idq; omne est, quicquid est per unũ. Nisi enim fiat unum q̃uis sit ex multis, non potest aliquis id ens appellare. Tametsi possit quodlibet singulatim quod est dicere, ex eo quòd unum sit unũquodq;, sitq; in se quodammodo idem. Quod autẽ in se multa nõ habet, iam nõ participatione unius est unũ, sed ipsum unum existit, neq; de alio. Constat aũt id ipsum esse, à quo habent & reliqua unitatem: partim quidem propius, partim uero remotius. Quòd uero hoc quidẽ illi proximũ maxime in se idẽ sit, atq; sit post ipsum, patet propterea, quòd multitudo huius unũ aliquid est ubiq;. Cum enim multitudo sit, in eodem tamen existit, neq; discernere licet: quoniam & cuncta simul existunt. Quinetiam quodlibet eorum quæ sunt ab ipso, quatenus uitæ participat, est unum multa: non enim potest seipsum ostendere uelut unum omnia: ipsum uero unde hoc oritur, est unum omnia. Quoniam à magno principio ducitur. Principium nanque eius est ipsum re ipsa uere'que unum. Quod autem ex principio sequitur, ita quodammodo prægnante exuberante'que uno fit omnia, sed interim paticeps est unius: & quicquid est in eo, est omnia rursus & unum. Quæ nam igitur omnia? Nempe omnia quorum illud est principiũ.

Quomodo

Quomodo autem illud omniũ principium est? Nunquid ex eo quòd unum ipsum illa conseruat, dum uidelicet efficit, ut quodlibet eorum sit unum. An etiam quia procreauit illa? Sed quomodo? Nunquid ex eo quod prius habeat illa? Verum dictum iam est, illud ita multa futurum. Sed profecto sic habet omnia, tanq̃ nondum inter se discreta. Quæ uero in secundo sunt, ratione inter se discernuntur, actu enim cernuntur: illud autem omnium est potestas. Sed quis nam potentiæ modus? Non enim ita esse in potentia dicitur ut materia, quia capiat: patitur nãq; quod suscipit, atq; ita opposito modo se habet potentia ad id quod est efficiens. Quo igitur modo facit quæ non habet? Non enim utcunque contigit, fecisse putandum: neque etiam secum animo reputans quid facturum sit, mox ita facit. Dictum ergo iam est, si quid ex uno manat, aliud quiddam esse præter illud: aliud uero existens, non est unũ, id enim erat illud. Si autẽ non unum, duo igitur, necessarioq́; iam multa: etenim in se iam habet alterum, atq; idem, & quale, & reliqua. Atqui quod inde pendet, non esse unum ipsum, quod pertinet ad superius, demonstratũ iam forte uidebitur. Quòd autem multitudo sit, multitudo talis qualis in sequenti conspicitur, adhuc est dubitandum: atq; necessitas ob quam sequens ipsum inde procedat, est ulterius indaganda.

Quò præstantior causa est, eò plura facit. Prima igitur efficit omnia. Item in quouis genere primum est simplicissimum. Omnium itaque primum ita simplicissimum est, ut non sit certa quædam res simplex, sed ipsa simplicitas. Cap. XVI.

ITem sicut natura genitrix corporis, non est corpus: sic intellectus pater animæ, non est anima: sic bonum intellectus ipsius pater, non est intellectus, nec intelligibilis mundus, sed simplicius atq; sublimius. Similiter excellentius ente: entis enim proprietates sunt, status atque motus. Moueri autem appetitur, non simpliciter, sed ad bonum: Stare quoque non simpliciter, sed in bono. In ipso igitur ente status, motus, vita, intelligẽtia, non sunt ipsum bonum, sed aliquid boniforme, quatenus ad ipsum bonum vergunt, implentur eo, *&* in eodem summopere conquiescunt.

OPortere quidem aliquid esse post primũ, alibi nobis est dictum: atq; omnino potestatem esse, potestatem inquam inæstimabilem, idq́; ex aliis omnibus asseuerãdum esse, quoniam nihil sit uel inter infima quod non habeat potentiam generãdi. In præsentia uero dicendum est, inter illa quæ gignuntur, non patere ad superiora, sed ad inferiora processum: atq; id quidem ita, ut in maiorem gradatim multitudinem procedatur: ideoq́; principium singulorum sit ubiq; simplicius, idemq́; in se manens, dum datur in plura progressus. Quamobrẽ quod mundum sensibilem procreauit, non est sensibilis mundus, sed intellectus intelligibilisq́; mundus existit. Ideoq́; similiter quod est intelligibili mundo superius eiusq́; origo, neq; intellectus est, neq; mundus intelligendus, sed simplicius intellectu, simplicius intelligibili mũdo. Non enim multum fit ex multo, sed multum hoc ex non multo procedit. Si enim illud quoq; sit multum, principium profecto non erit, sed aliud quiddam superius illo. Colligenda itaque cuncta sunt ad ipsum quod uere sit unum extra omnem numerum & quamlibet simplicitatem, si modo reuera sit simplex, & in eo tandem sistendus nobis est gradus. Considerandum preterea qua ratione quod factum est

ab illo

ab illo ſit ratio multa iam atq; omnis, illud autem ratio non exiſtat. Quod ſi ratio non ſit, qua conditione ex non ratione ſit ratio. Et quo pacto boniforme procedat ex bono. Quid'ue illius habens, boniforme dicatur. Nunquid igitur iccirco quãdam boni formam habere cenſetur, propterea quòd habeat ſtatum quendam ſecundum eadem & ſimiliter ſe habentem. Verum quidnam hæc ad bonum conferunt? Quippe cum talem quendam habitum ſecundum eadem & ſimiliter ſe habentem tunc demum cum adſunt bona, exigere ſoleamus, atq; prius exoptemus illud, à quo nunquàm ſit diſcedendũ; propterea quòd ſit bonũ. Sin uero nõ bonum, præſtat inde diſcedere. Num igitur id nobis uelut bonum eſt exoptandũ ſcilicet eodem ſemper modo uiuere in ipſo bono ſponte manendo. Si igitur hoc eſt menti potiſſimum exoptandum ſcilicet ita uiuere, nimirum nihil ultra requirit, & cõſtat utiq; propterea experi habitum illum ſemper ſimiliter ſe habentem, quoniã ſatis pręſentia faciãt. Sed omnibus iam huic præſentibus, uiuere tãquàm ſummũ eſt expetendũ, ſic inquam pręſentibus, ut ab ipſo diuerſa nõ ſint. Si igitur omnis huic adeſt uita, uita inquam uigẽs atq; perſpicua, iam perfecta omnis in hoc anima & mẽs uniuerſa, nihilq; ipſi uel uitæ uel intelligentiæ deeſt. Eſt ergo ſibiipſi ſufficiens, nihilq; ultra deſiderat. Si autẽ nihil exigit, in ſe iã poſſidet; quod quidẽ niſi ineſſet, prorſus appeteret. Habet igitur in ſeipſo bonũ, bonũ inquam uel tale, qualem diximus uitam atq; mentẽ, uel aliud quiddam iis cõtingens. Verũ ſi hoc ſit ipſum bonũ, nihil ſane his ſuperius erit: ſin uero eſt ſuper hęc ipſum bonum, profecto huic erit bonũ, uita uergens ad illud, & illi prorſus innitẽs, indeq; ſubſtantiã poſſidens, & ad illud ſeſe prorſus intendẽs. Illud nanq; eius principium eſt. Oportet itaq; illud uita menteq; præſtãtius eſſe. Nam ita demũ ad ipſum conuertetur uita in mente uigens, utpote quæ imitatiò quædam ſit ipſius quod extat in illo, ſecundũ quod uiuit & ſequens. Conuertetur & huius intelligentia tanquàm imitatio quędam eius quod exiſtit in illo, quicquid hoc ipſum deniq; ſit.

Nec eſſentia perfecta eſt, niſi in uita, nec uita perfecta niſi in intellectu, nec intellectus perfectus niſi in ipſa uerorum omnium multitudine dependente uidelicet ab ipſo bono. Cap. XVII.

INtellectus igitur multis indiget, vt ſit abſolutus. Et vbi eſt abſolutus, eſt multiplex, igitur dependet à ſuperiore quodam per ſe ſufficiente, atque ſimpliciſſimo. Nec eſſe ſimpliciter appetitur, ſed bene eſſe, nec viuere quomodocunque, ſed bene. Nec intelligere quomodolibet, ſed bene, & bona, & ita vt tibi ſit profuturum. Nec verum ſimpliciter exoptamus. Non enim veram febrem, ſed verum bonum. Ipſum ergo bonum horum omnium finis eſt, atque principium. Finis vitæ noſtræ eſt ipſum bonũ videre per ipſum. Sed quoniam hoc eſt ſtabiliſſimum atque ſimpliciſſimum, nec rationis diſcurſu attingimus, nec actione intelligentiæ componente vel diſcernente, ſed intuitu quodam ſubito, atque ſimplici. Huius autem fruitionis ſignum nobis eſt, quando pręter ſolitum & nullo conſueto ingenii machinamento influit nobis ſubito lumen, ideſt claritas lęta, quæ eſt ſplendor quidam claritatis in ſeipſa conſiſtentis, quæ eſt ipſe deus. Influit autem, quãdo illi dediti ipſius gratia auferimus omnia, ideſt inclinationes circa omnia ab appetitu, imagines à phantaſia, diſcurſiones à ratione, intellectuales ſpecies, & compoſitiones & diſcretiones ab intellectu. De his ſatis & Plato & nos in magna Platonis epiſtola.

QVid nam igitur melius eſt uita ſapientiſſima, quæ labi, quæ errare non poteſt? Quid melius intellectu omnia cõplectente, & quid melius tota uita tota'que mente? Si reſpondeamus id melius eſſe, quod

hæc effecit, & quomodo fecit, quod'ue nihil ipso præstantius nobis occurrat, non procedet ad aliud rationis nostræ discursio, sed reuoluetur ibidem. Veruntamen altius nobis progrediēdum est, tum ob alia multa, tum etiā quia sufficientia huic ex cunctis accumulata pendet extrinsecus. Vbi profecto unumquodq; in se est indigum, tum etiam quia unumquodq; eiusdem unius est particeps, participatq; unius, utpote quod non sit ipsum unum. Quid nā igitur illud est, cuius hoc est particeps? Quod quidem efficit, ut hoc sit, simulq; sit cuncta. At enim si facit, ut unumquodq; sit, uniusq; præsentia multitudo sequentis huius euadit sufficiens, ipsum uidelicet est origo essentię omnis atq; sufficientiæ, ipsum inquam essentia non existens, sed & hac & sufficientia ipsa superius. Dic age, num satis hæc nobis faciant, liceatq; iam quæstionibus finem imponere? An potius animus adhuc nobis quasi parturiens ultra uexetur? Et certe nunc uehementius simulatur. Forsan igitur oportet animum iam nostrum parare ad ipsum ardentius concitatum, multisq; quasi parturientis doloribus agitatum. Veruntamen nonnullis iterum quasi magorum carminibus præstat opitulari, siquem modo cantu inueniamus huic partui conferentem. Forsan uero ex his quæ dicta sunt siquis incantet sæpius, id deniq; consequemur. Sed quis nam alius quasi nouus est cantus? Nempe cantus ipse supergrediens omnia uera, quorum ipsi participes sumus, aufugit protinus, siquis dicere excogitareq; uelit. Siquidem necesse est, cogitationem, ut aliquid dicat, aliud interim aliudq; assumere. Vbi certe in quadam discursione uersatur. At in eo quod simplex est omnino, nullus potest esse discursus. Sufficit autem modo quodam intellectuali illud attingere. Oportetq; attingentem ipsum dum attingit, omnino neq; posse quicquàm loqui, neq; otium habere dicendi, sed posterius de ipso ratiocinari. Credendum uero est tunc demum nos uidisse illud, quando animus repente lumen acceperit. Hoc etenim hoc inquam lumen ab ipso bono manat Hoc est ipsum bonum. Tunc certe putandum est id nobis adesse, quando tanquam deus alius inuocante aliquo domum intrans, prorsus illuminat: alioqui nisi intrauerit, non illuminat. Sic itaq; anima uacua lumine est, & uacua deo. Illuminata uero, habet iam tota quod mente petebat. Hic certe hic finis est animo uerus, lumen scilicet illius accipere, & ipsum ipso perspicere, non alterius inquam lumine contueri, sed per ipsummet aspicere, quod & suspicit. Per quod enim illuminatus est, idipsum est nobis perspiciendum. Neq; enim Solem per lumen alienū intueri solemus. Verum si quęras, qua id ratione consequi possis, omnia prorsus è medio tolle.

MARSI-

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, QVOMODO QVOD EST POST PRIMVM fiat à primo, atque de vno.

ANNOTATIONES.

Res in uniuerso inter se diuersæ concordiam, ordinem, unionem, inuicem non haberent, nisi omnes proficiscerentur ab uno. Cap. I.

Vod quidem tandem non sit vnum hoc aut illud, sed ipsum simpliciter vnũ, quod rursum propter ipsam summam simplicitatem habet vt sit primũ, sufficientissimum, potentissimum. Est autem ipsa omnium potestas, per quam cætera sunt potentia ad agendum: quæ quo potentiora, eo plura faciũt. Vnde apparet ipsam potestatem primam omnia facere, habere imperium omnium vbique latissimum, esse omnibus omnium præsentissimam.

PLOTINI ENNEADIS V. LIBER IIII.

QVOMODO QVOD EST POST PRIMVM fiat à primo, atque de uno.

Vicquid præter primum est, necessariũ est ab ipso primo pẽdere, atq; id quidem uel proxime, uel saltem per media quædam. Esseq; ordinem secundorum quorundam & tertiorum. Vbi certe quod secũdum est, reducatur ad primum: quod uero tertium, ad secundũ. Oportet enim aliquid super omnia esse, idq; simplex omnino diuersumq; ab omnibus in seipso consistens, neq; mixtũ sequentibus rursusq; alio quodam pacto, cęteris facillime pręsens. Quod & uere sit unũ, non ita quidem ut alterum quiddam primo in se sit, deinde sit & unum: sic enim de hoc unum ipsum falso prædicaretur. Id ipsum pręterea neq; sermo siue ratio neq; scientia ulla prorsus attingit, quod etiã essentia superius iudicatur. Nisi enim omnino sit simplex ab omni prorsus concursione & compositiõe semotũ, penitusq; unum, principium esse nõ poterit. Quippe cum ob ipsam summam duntaxat simplicitatem sufficientissimũ esse queat omniumq; primum. Nempe & quod nõ est primũ indiget eo, quod est ante ipsum, & quod non est simplex, his indiget, quæ in ipso simplicia sunt, ut ex eis cõstituatur. Iam uero quod tale cẽsetur, unum tantũ esse unicũq; oportet. Si enim aliud quiddã esse dicatur eiusmodi, ambo erunt penitus unũ. Non enim duo hæc esse duo quædã corpora dicimus, uel ipsum unũ primum esse corpus: siquidem nullum corpus est simplex. Item corpus omne fit, ideoq; principiũ esse non potest, quippe cũ principium sit ingenitũ. Cum igitur principium corporeum esse nequeat, sed uere sit unũ atq; unicum, nimirũ illud ipsum existit primũ. Siquid igitur aliud quiddam sit præter primum, nequaquàm erit simplex. Erit igitur unũ multa. Vnde nam igitur hoc pendet? Profecto pendet à primo. Non enim talia fortuita quadam sorte contingunt, atq; concurrunt. Neq; sic quidẽ illud omniũ esset principiũ. Quo nã igitur pacto omne aliud fit à primo? Profecto si primũ est perfectum & omnium perfectissimum, primaq; potestas, oportet esse rerũ omnium potentissimũ, cæterasq; potentias quatenus possunt, illud pro uiribus imitari. Quicquid aũt ex aliis ad perfectionem suã peruenit, cõpertum habemus, iam aliquid generare, neq; posse in seipso sterile cõquiescere, sed aliud ex se quicq; facere. Neq; id solũ in his quæ electione quadã agunt, exploratũ habemus, uerũ etiã quęcunq; absq; electiõe

nascuntur,& gignunt:& quæ carent anima,ex suis nonnihil cæteris quoq; tradere quoad possunt. Sic & ignis calefacit,sic & nix similiter frigefacit. Pharmaca etiam ueneficiaq; in aliud agunt ad naturæ suæ similitudinē. Sic omnia deniq; primū principiū imitantur ad perpetuitatē bonitatemq; cōplendam. Cum igitur sic natura comparatū sit,qua nā ratione credendū est, ipsum omnium perfectissimū,atq; primum bonū,in seipso tantū se quasi per inuidiā detinere? Aut forte seipsum propagare non posse,quod ipsa potestas omniū esse reuera cēsetur. Deniq; si nihil procedat ab illo,nō poterit esse principiū. Quamobrē oportet aliquid ab ipso fieri,si modo sit aliquid præter ipsum,fiatq; quicq̃ ab eis quæ ab ipso fiunt. Quod enim quædā ab eo proxima sint,necessitas ipsa demonstrat. Tum uero necessarium est,quod reliqua gignit,esse sequentium præstantissimum. Præterea quod proxime inde gignitur,secundumq; obtinet locum,cæteris esse præstantius.

Intellectus dependet ab intelligibili ferme,sicut uisus à uisibili,ideo non est primum. Cap. II.

TAngit hic duplex intelligibile. Vnum coniugatum cum intellectu. Alterum vero superius. Considera in oculo animalis die nocteq; per se videntis,substantiam oculi valde lucidam,& ab ea virtutem videndi pendentem. Quæ per se informis quidem est,formatur autem à substantia lucida coniugata sibi. Talem cogita intellectum etiam primum,etiam vbi se conspicit,perinde ac si oculus quidam lucidissimus digito quodammodo pressus seipsum intueatur. Iam vero in intellectu primo sua ipsa substantialis vnitas est, ipsum intelligibile suum. Vnde pendet intelligendi virtus,ad ipsum conuersa,& inde formata. Virtus eiusmodi vnà cum conuersione est indefinita duitas. Sed definita per suum intelligibile,euadit intellectus in actu & omniformis idea. Hinc quoque conuertitur per suam vnitatē ad ipsum simpliciter Vnum. Quod etiam intelligibile præstantius nominatur. Quod Plotinus hic non omnino priuat cognitione,sed intellectuali duntaxat.

I igitur qui generat,ipse intellectus esset, oporteret sane quod inde primo gignitur,esse inferius intellectu,propinquius tamē atq; similius. At quoniam quod primo gignit,est intellectu superius,iccirco quod primo gignitur,necessario est intellectus. Sed cur nam primus ille genitor non est intellectus? Quoniam intellectus ipsius actio intelligentia est,intelligentia inquam,spectans intelligibile ad ipsumq; cōuersa. Et ab eo uelut definita atq; consummata,suapte quidē natura indefinita tanquàm uisus sed ab intelligibili definita. Quamobrem sicut traditum est,ex indefinita duitate atq; uno species numeriq; gignuntur. Id autem est intellectus,itaq; non simplex est: sed multiplex compositionē quandam præ se ferens,quamuis intelligibilem,multaq; iam conspiciens. Iam uero & ipse est rursus intelligibile,sed & intelligens. Ideoq; iam est duo. Est & aliud præter hoc rursus intelligibile. Sed quo nam pacto ab intelligibili intellectus hic dependet? Nempe intelligibile in seipso cōsistens neq; sic egenum sicut esse solet,quod uidet atq; intelligit. Egenū inquā,quod intelligit, quantum ad intelligibile spectat, illud inquam in se quiescens non est quasi sensu uacuum,sed sunt ipsius omnia,& in eo & unà cū eo suiipsius omnino discernendi cōpos. Item uita in seipso; cunctaq; in eo,atq; animaduersio sui ipsummet existit,tanq̃ cum quodam sensu suiq; consensu in statu perpetuo,& intelligentia quadā aliter se habente q̃ intellectus ipsius intelligētia. Si quid igitur illo in se manēte gignitur,id prorsus generatur ab illo,quādo illud potissimū id ipsum quod est,existit. Manente itaq; illo in habitu proprio,ex ipso qui-

dem

dem quod oritur, generatur. Manente inquam, gignitur. Quoniam igitur illud intelligibile permanet, ideo quod fit, euadit intelligētia. Proinde cum intelligentia sit, idq; à quo generatur, intelligat, neq; enim habet aliud, nimirum fit intellectus tanquàm intelligibile aliud, taleq; quale illud existit, imitatio quædam & illius imago. Sed quo nam modo fit illo manente? Actus sane alter quidem est essentiæ, alter autē ex ipsa uniuscuiusq; essentia pendens: & qui essentiæ ipsius actus est, ita se habet, ut unumquodq; tale, ipsum ipse actus existat. Actus autem ab essentia manās ille est, quem necessarium est ex unoquoq; sequi differentem ab illo à quo effluxit. Quemadmodū & in igne, altera quidem caliditas est ignis essentiam cōplectens, altera uero ab ipsa procedens, exercente interim igne calorem essentiæ insitū, quatenus permanet ignis. Sic ergo illic multoq; prius, manēte quidem illo in habitu proprio ex ipsa sibi insita perfectione & comitāte intrinsecus actu, prodit actus genitus accipiens subsistentiam, utpote qui ex ingenti nascitur potestate. Nempe ex potestate potentiarum omnium maxima in esse essentiamq; processit. Illud nanq; superius est quàm essentia, omniumq; potestas existit. Hoc autē iā est omnia. Si autem hoc est omnia, nimirū illud est super omnia. Igitur & super essentiā extat. Atqui si hoc inquam est omnia, ante omnia uero existit unum non ęqualem unà cum omnibus admittens conditionem, hac quoq; ratione necessarium est illud essentia superius esse idest mente superius. Aliquid igitur est antiquius intellectu. Ipsum nanq; ens non est quasi quiddam mortuum, neq; uelut uita intelligentiaq; orbatum, ideoq; intellectus & ens est idē. Neq; enim sicut sensus se habet ad sensibilia, tanquam ad præcedentia quædam, sic se habet ad res ipsas intelligendas intellectus tanquàm similiter præcedētes. Imò uero ipse intellectus ipsę res existit, siquidem species rerum intelligendo non haurit. Vnde enim has hauriat? Sed unà cum rebus ipsis prodit, idemq; est unà cum ipsis & unum. Atq; uicissim, neq; res ipsæ quidem intelligibiles omnino sunt absq; materia scilicet sua idest intellectu.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, QVOD INTELLIGIBILIA NON SVNT extra intellectum; item de bono ipso.

ANNOTATIONES.

Sicut sensus, qui est cognitio infima, prospicit solum extima, sic intellectus, qui est cognitio summa, inspicit tantum intima. Cap. I.

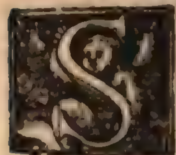

Sicut ergo in sensu sunt tantum imagines rerum, quæ sentiuntur, sic in intellectu sunt res ipsæ, quas intelligit. Alioqui si à rebus intelligēdis sit imagines accepturus, neq; res ipsas adæquabit cognitione facta per imagines rebus ipsis valde deteriores, neq; certus erit syncerum de rebus se habere iudiciū. Quandoquidem imagines in naturam suscipientis translatæ non meram afferunt obiecti naturam. Super rationem discurrentem positus intellectus stabiliter agens præsentia pro arbitrio habet obiecta. Intus itaq; possidet, nec solum principia quędam artium atq; rerum, sed etiam in principijs quæcunq; necessario inde sequuntur. Neque putare debes ipsa intelligibilia esse propositiones, & quasi dictiones quasdam, sed rationes & formas essentiales. Neque esse spectacula quædam inter se disiuncta, sed formas in vna quadam immateriali forma. Quemadmodum formæ sensibiles cunctæ in eadem informi materia. Denique formas intelligibiles multo magis vnitas esse cum intellectu, quàm sensibiles cum materia, & cælestes cum substantia cæli. Esse vero rerum formas naturaliter animus nostris infusas in Theologia latius disputamus.

QVOD INTELLIGIBILIA NON SVNT EXtra intellectum, item de ipso bono.

N fore quenquàm putamus, qui mentem ueram uereq; existentem existimet aliquando mentituram, resq; reuera non existentes opinaturam? Certe neminẽ. Qua enim ratione mẽs illa foret, siquando (ut ita dixerim) dementiret. Oportet igitur eam semper cognoscere: neq; hanc tanquàm obliuiosam aliquando quicquàm latere. Cognitionem uero huic inesse non tanquàm imaginanti uel ambigenti, uel rursus tanquàm ab alio mutuanti. Non igitur quasi per demonstrationem quandam perpendere debet. Nam & siquis nonnulla per demonstrationem comparare concesserit, idem tamen non negabit aliquid interea menti per se notum esse, tametsi ratio uera dictat huic omnia suapte natura esse perspecta. Iam uero quętrendũ est, quo pacto quispiã distinguere possit, Quæ nã sint, quæ per se naturaliter ei nota sint, quæ uero quæsita. Itẽ quæ concedent aliqui, menti per se cognita esse, unde nã dicent horũ certitudinẽ adesse mẽti? Vnde nã mens eiusmodi perspicue hinc credere poterit, ita potissimũ se habere, quoniã & circa illa, quæ sensibus offeruntur, quorũ fides certior esse uidetur dubitari solet, ne forte non tam in subiectis rebus, quàm in passionibus quibusdam naturam habeant apparentẽ. Vbi certe mentis iudicium uel saltem cogitationis exigitur. Nam & si forte concedatur naturas eorũ quę sentiuntur rebus subiectis inesse, quas percipit sensus, quod tamen cognitum est per sensum, imago quædam rei est, neq; rem ipsam sensus apprehendit. Foris enim res ipsa manet. Intellectus autem cognoscẽs & intelligibilia ipsa cognoscens, si hæc tanquàm alia quædam præter ipsum existẽtia nouit, quo nam pacto in hæc incidit? Fieri enim potest, ut in ea non incidat. Ideoq; ut non cognoscat, accidere potest. Vel forsan tunc demum quãdo incidit, statim nouit, neq; sic quidem notitiam semper habebit. Proinde siqui forte dixerint, intelligibilia esse intellectui cõiugata, reliquum erit quærere, quid nam id coniugium sibi uelit. Præterea ipsæ intelligentiæ figuræ quædã erunt, quod quidẽ si ita sit, erunt & aduentitiæ & pulsatiões quædã. Quo aũt modo figurabitur intellectus, aut quæ potissimũ taliũ erit forma? Intelligentia deniq; sicut & sensus erit perceptio externorũ: Quo igit duo hæc inter se discrepabunt, an forte in eo quod horũ alterũ minora perspiciat? Itẽ quo nã modo intellectus agnoscet reuera se aliquid percepisse. Quo'ue pacto iudicare poterit, hoc esse bonũ aut pulchrũ, aut iustũ? Horum enim quodlibet erit ab ipso diuersum, neq; in ipso erũt ipsa iudicãdi principia, quibus credat. Sed hæc quoq; extra erũt, & ueritas erit ibidẽ. Rursus intelligibilia ipsa uel sensu, uita, intellectu carẽt, uel intellectũ habẽt. Si intellectũ habẽt, in eis pariter erũt ambo, & ipsum uerũ hic existet, primusq; erit hic intellectus. Atqui & de hoc ipso quæremus, qua nã cõditione hic se ueritas habeat, & intelligibile ipsum, & intellectus. Nunquid in eodẽ atq; simul, duo aũt atq; diuersa, an alio

quodam

quodã pacto. Sin aũt ipsa intelligibilia intellectu uitaq; careãt, quid nã sint, inquiremus. Neq; enim propositiões quædã sunt, neq; regulæ, quæ dignitates appellantur: neque uelut dictiones, quę proferãtur: sic enim hæc de aliis quidem dicent aliquid, neq; ipsæ res erunt, uelut si dicant, quod iustum est, esse pulchrum: cum aliud quiddam sit iustum ipsum atq; pulchrum. Sin autem simplicia hęc esse dixerint, iustum ipsum seorsum atq; pulchrum: primo quidem ipsum intelligibile neq; unum quiddam erit, neq; erit in uno, sed unũquodq; ab aliis segregatũ. Vbi certe quærẽdum erit, ubi nam sint, & per quæ loca potissimum seorsum disposita sint. Deinde quo nam modo intellectus passim circumcurrens hęc reperiet uel inueniet, & quo pacto manebit in eis? Item quomodo in eodem perseuerabit? Præterea quam formam omnino figuramq; habebũt? Nisi forte uelut imagines quædam sitæ sint aureæ, uel ex alia quadam materia à fictore quodam uel pictore compositę. Verum si hoc ita se habeat, mens talia contuens erit sensus. Proinde qua nam ratione inter hæc hoc quidem est iustitia, illud uero potius aliud quiddam? Illud denique omnium ualidissimũ est. Nempe si quis prorsus admiserit, hæc extrinsecus esse, mentemq; ea sic se habentia contemplari, necessario sequitur, mentẽ ueritatem horum non possidere, sed in singulis contemplandis falli atq; mentiri. Vere nanq; res erunt externæ: prospiciet ergo eas, neq; ipsas habebit, sed earum imagines in cognitione eiusmodi possidebit. Cum igitur uerũ ipsum non habeat, sed ueri quasdam imagines penes se teneat, nimirum non accumulabit uera, sed falsa potius reportabit. Si ergo cognoscat se falsa duntaxat habere, proculdubio confitebitur se esse ueritatis expertem: sin autem & hoc ignoret, cumq; particeps ueri non sit, esse tamẽ se ueri compotem opinetur, mendacio iam duplo fallẽtur, longissimeq; à ueritate distabit. Ob hoc enim (ut arbitror) & in sensibus non est ueritas, sed opinio: quoniã conditio sensus in accipiendo uersatur, unde opinio δόξα græce ab accipiendo nomẽ accepit. Ideoq; præter se aliud accipit: cũ aliud sit & illud à quo possidet quod accepit. Si igitur ueritas in mẽte nõ sit, mẽs quidẽ hæc talis neq; ueritas erit, neq; reuera mẽs, neq; omnino mẽs erit. Imo uero neq; usquàm alibi ueritas habitabit.

Obiecta intellectus non sunt imagines rerum uel imaginamenta quædam, sed uere res existunt: quippe cum etiam obiecta sensus sint res quædam. Cap. II.

QVd enim intellectus præstantior & Verior est q̃ sensus, eo intellectus obiecta præstantiora ueraq; sunt q̃ sensus obiecta, vt Timæus ait. Sunt autem intelligibilia in ipsa intellectus essentia. siquidem non quærit argumentando, neq; vagatur extra, sed intro conuertitur & stabiliter intuetur quasi possidens, & ipsam vniuscuiusq; substantiã penetrat & definit. At vero per imagines rerũ non posset aliud q̃ qualitates & externa conijcere.

Gitur neq; extra intellectũ perquirere decet intelligenda, neq; fateri mẽti rerum figuras inesse, neq; eam ueritate priuare, dum uidelicet & hanc intelligibilia ipsa nescire, & ipsa quæ offeruntur intelligenda concedimus in rerũ ordine nõ existere, atq; ita mentẽ ipsam è medio tollimus. Sed necessariũ est omnia uere mẽti tribuere, si modo oportet cognitionẽ ueritatẽq; inducere entiaq; seruare: & notitiã illã qua quid sit unũquodq; cognoscit, neq; illi notitiæ acquiescere, quæ quale unũquodq; sit dũtaxat apprehẽdit, quãdo. s. solũ rei cognoscẽdæ simulacrũ ue

ſtigiumq; habemus,neq; tenemus ipſam,neq; habitamus unà,neque cum ea conſpiramus in unum. Nam illa quidem ratione mens cognoſcet, & reuera cognoſcet: neq; quicq̃ latebit eam, neq; unq̃ obliuiſcetur,neq; paſſim indagã do uagabitur: ſed erit in ea ueritas ſedesq; rerum,uiuetq; atq; intelliget. Quę quidem omnia beatiſſimæ naturę oportet ineſſe: alioqui ubi nam honorandum quicq̃ erit & uenerandum? Tum uero hac ratione neq; indigebit demõſtratione,neq; fide ſic eſſe perſuaſura. Ipſe nanq; intellectus eſt, qui ſic omnino ſe habet,ipſe ſibimet prorſus eſt manifeſtus. Et ſi quid ante ipſum ſimiliter eſt compertum,quòd ipſe ſit ab illo: item ſi quid eſt poſt illud,quòd ipſe ſit hoc ipſum,nullusq; ſibi q̃ ipſemet fide ſit dignior: & profectò exploratum habet hoc ibi eſſe uereq; exiſtere. Reuera igitur illic ipſa ueritas habitat,non alteri cuiq̃,ſed ſibimet conſonans: neq; pręter ſe aliud quicq̃ dicit atq; exiſtit: & quod exiſtit,id prorſus & dicit. Quis nam igitur redarguere poterit? & unde nam redargutionem inferet? Nempe argumẽtum quod adducetur,reuoluetur eodem quo & prior argumentator. Et q̃uis inferatur uelut diuerſum, referetur tamen ad argumẽtatoris primi propoſitum, unumq; erit omnino: Nihil enim poteſt ueritate uerius inueniri.

Sicut lux intima Soli effundit circa ſe lumen, radijs innumeris uirtutibusq; refertum: ita principium omnium omniformem penes ſe procreat intellectum: hic animam ſimiliter omniformem. Cap. III.

ILlud antiqui Cælium nominauerunt,hunc vero Saturnum,hanc denique Iouem. Omnes intellectuales animæ per intellectum ſuum ad intellectum diuinum aſcendere quandoq; poſſunt. Poſſunt quinetiam atque debent,tum per vnitatem ſuam,tum etiam per diuinũ intellectum ad principium omnium quandoque progredi.

VNa igitur hæc natura intellectus eſt,entia cuncta,eſt & ueritas. Eſt & magnus quidã deus,imò uero non aliquis deus,ſed omnis: nec indigne exiſtimat ſe hæc omnia eſſe. Natura igitur hæc eſt deus: deus inquam ſecundus, ſeipſum præferens indagantibus, anteq̃ ſuperiorem illum intueãtur: nempe ſuperior ille eminentius ſedet in præclaro hoc eius ſolio ab ipſo pendente. Decebat enim illum non in curru quodam inanimato, neq; rurſus in animæ ſtatim incedentem nobis occurrere: Sed pulchritudinem quandam inæſtimabilem ante conſpectum eius mirabiliter præfulgere,quemadmodum ante magni regis aſpectũ. Sic enim natura comparatum eſt,ut ad illum progredientibus minora prius occurrant, & maiora deinceps pręſtantioraq; gradatim ſe ultra procedẽtibus offerant: & quæ circa regem adſtant magis regia ſint, deincepsq; ſimili quodam ordine reliqua. Poſt hæc autem omnia magnus ille rex ſubito fulget: reliqui uero regem ipſum ſupplices uenerantur,quotcunq; uidelicet non prius inde retrogreſſi ſunt,q̃ ad ultimum uſq; progreſſi,ſicut illi ſolent,quibus quę coram rege præfulgent,ſatisfactura putantur. Illic ergo rex alius imperat: & qui corã ipſo deinceps occurrunt,alii profectò ſunt q̃ ille. Verũtamen rex ille ſupernus non tanq̃ alienis imperat,ſed iuſtiſſimũ naturaleq; habet imperium, habet & regnum uerum: quippe cum ipſe ſit rex ueritatis,atq; ſuapte natura ſit uniuerſi ſimul fœtus ſui,diuini'que collegii dominus, rex certe regis atq; regum: atqui & pater deorũ iuſtiori nomine nuncupatus. Quem quidem Iupiter hac quoque ratione imitatus eſt,quòd patris ſui contemplationi non penitus

nitus acquieuit, ſed ultra proceſſit ad auum, uelut ad illius actum in ipſam (ut ita dixerim) eſſentiæ ſubſiſtentiam.

Principium omnium, quod propter inæſtimabilem ſimplicitatem eminentiamq; ipſum Vnum cognominatur, neq; ullum in ſe æſtimabilem habet numerum, neq; cum rebus in aliquo conuenit. Cap. IIII.

SIqua enim conditio ſit huic cum re vlla communis, duo ſequentur abſurda: Primũ, quod hoc erit ex communi conditione & ſua quadam proprietate compoſitum. Secundum, quod hæc ipſa natura communis tanq̃ ſimplicior vniuerſaliorq́ue, erit ipſo ſuperior. Preterea nec numerum in ſe habet eſſentialem, qualẽ Plotinus excogitat in eſſentia prima, videlicet multitudinem rationum formalium abſolute inter ſe diſtinctarum etiam abſque intelligẽtiæ actũ. Nec numerum habet in ſe in quantitatis genere comprehenſum: numerum pertinentẽ ad quantitatem, qui conſtat ex vnitatibus, reducit ad ipſum Vnum proprium principiũ quantitatis, numero quouis excelſius. Numerum quoque formarum eſſentialium ad vnum ſimiliter reducit eſſentiale: hoc demum ad ipſum ſimpliciter vnum.

SAtis iam dictum eſt, aſcendendum eſſe tandem ad ipſum unũ, quod quidem uere ſit unum, neq; ſicut alia unum: quæ cum in ſe multa ſint, unius tamen participatione ſunt unum. Accipiendum nanq; eſſe unum ipſum, quod non participatione ſit unũ, quale ſolet eſſe quod non magis unum eſt q̃ multa. Dictum quoq;, mũdum intelligibilem intellectumq; magis unum eſſe q̃ cętera, nihilq; hoc eſſe propinquius uni, non tamen purum hoc unum exiſtere. Impræſentia uero contemplari deſideramus ſi quo modo poſſimus, quid nam ſit purum ipſum uerumq; unum, quod quidem non ſecundum aliud, ſed ſecundum ſe ſit unum. Operęprętium eſt igitur, hic ad unũ ipſum undiq; nos transferre, neq; quicq̃ illi ulterius addere, ſed in eo penitus conquieſcere, cauẽtes prorſus, ne uel minimo quodã ſpatio ab ipſo digrediamur, ideoq; ex uno prolabamur in duo. Sin minus caueris, duo protinus reportabis, neq; in duobus unum ipſum habebis, ambo enim poſteriora ſunt uno: unum nanq; non ſubſtinet cum alio quopiam, ſiue uno quouis, ſiue quantocũq; alio ſe uſquàm cõnumerari: neq; omnino numerari ſe patitur: ipſum enim mẽſura eſt, minime menſuratũ: neq; aliis eſt ullis æquale, adeo ut unà cum eis in aliquo congruat: alioqui cõmune aliquid erit in eo, atq; ſimul in his quæ unà cum ipſo connumerantur. Atqui cõmune illud uno ſuperius erit, tametſi nihil poteſt eſſe ſuperius. Proinde neq; eſſẽtialis numerus, neq; numerus hoc poſterior ad quantitatẽ proprie pertinens de uno prædicari poteſt: neq; eſſentialis inquã, qui eo quòd dicitur intelligere, ſemper exhibet eſſe: neq; qui ſpectat ad quantitatẽ, qui eam cum aliis unà complectitur, neq; etiãſi non cum aliis concurrat generibus, ſiquidem hic eſt ipſe numerus. Quandoquidem & natura à numero pertinente ad quantum inſita, imitans naturã numeris prioribus inditam, ipſumque uere unum reſpicientem, proculdubio ſimiliter ipſa reſpiciendo unum numerorum principium ſubſtantiam ſibi uendicat, neq; diſperdens ipſum, neq; alicubi diuidens, imò uero binario iam exorto extat adhuc unitas ipſa ante binarium: neque unitas utraque binario comprehenſa neque alterutra, eſt unitas ipſa. Cur enim uel binarius ſit ipſa unitas? uel altera binarii unitas potius quàm altera eiuſdem unitas, ipſa ſit unitas? Si igitur neque utraque ſimul neque alterutra eſt unitas ipſa, certe unitas quæ numeri eſt totius origo, ab his omnibus eſt diuerſa: ac reuera manens quodammodo

etiam

etiam non manere uidetur. Quo igitur modo unitates illæ aliæ sunt q̃ ipsa? & quo pacto dualitas quodammodo unum est? & nunquid idem unum est, quod in utraq; comprehensa unitate seruatur? Forte dicendum est, unitates utrasq; primę unitatis participes esse, sed ab illa cuius participes sunt esse diuersas: atq; dualitatē quatenus unū quiddam est, unitatis ipsius esse participē, non tamen eodem ubiq; modo. Nempe non similiter exercitus atq; domus est unum. Atq; hęc quidem eadem ratione ad continuum comparata, neque quoad spectat ad esse unum, neq; quoad pertinet ad quantū unum. Nunquid igitur aliter quidem unitates quę sunt in quinario, aliter uero quę in denario se ad unum habent: ipsum uero unum quod in quinario, ad unum quod est in denario, prorsus est idem? Forsan etiam si tota quædam nauis parua ad totam alteram sed magnam, & ciuitas ad ciuitatem, & exercitus ad exercitum comparetur, idem in his quoq; erit unum: quòd si neq; illic neq; hic etiam. Si quæ uero de his dubitationes reliquæ sunt, in sequentibus absoluentur:

Ens, essentiam, esse, procedere ab ipso uno, Græca etiam appellatio declarat, rei ipsius naturā sequens. V.

COgitare potest aliquis ens quasi compositum quiddam atque binarium, in quo essentia sit & esse, atque id quod dicitur esse ibi, actum essentię nominari. Ens ergo natum ab vno, essentiam quidem habere tanq̃ vnius vmbram: esse vero, velut vnius imaginem. Quoniam vero ipsum vnum est superius ente, ideoq; latius vltra proprietatem entis suā dilatat potentiam, factum est, vt materia, etsi propter priuationem extremam formarum ens non dicitur, tamen dicatur vna. Non enim est propter informitatem minus vnica in mundo materia. Factum etiam, vt priuatio quælibet non minus vna dicatur, quàm habitus vnus: ens tamen minus priuatio quàm habitus iudicatur. Sed hæc alibi diximus.

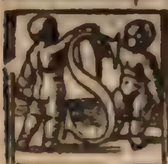

Ed ad primum illud nobis regrediendum, asseuerātibus ipsum manere semper idem, q̃uis ex illo cętera profluant. In numeris quidem manente uno, secundum ipsum fit numerus alio faciēte: in eo autem quod est super entia, manet multo magis ipsum unum: illo uero manente, non aliud secundum ipsum entia facit, illud nanq; est ad entia facienda sufficiens. Atqui quemadmodum in numeris species unitatis principii numerorum seruatur in omnibus primo quodam secūdoq; gradu, neq; singuli sequentes numeri unitatem æque participant: sic & in ordine rerum unumquodque sequentium primum habet in se illius aliquid uelut speciem. Et in numeris quidem participatio unitatis quantitatem producit in numeris: hic autem ipsius unius uestigium essentiam rebus instituit, adeo ut ipsum esse uestigium sit unius: unde hoc ipsum εἶναι, idest esse: quæ quidem denominatio est declarans, οὐσίαν idest essentiam, siquis dicat deriuari ab ipso ἓν idest uno, à ueritate forsan non aberrabit. Iam uero quod dicitur ὄν. idest ens, hoc certe primum inde micans, & quasi non longe progrediens, noluit ultra procedere: sed ad interiora conuersum constitit, ubi facta iā est essentia, existitq; essentia omnium: & qui pronuntiat hæc, quasi in sono nitēs, seipsum continet: natumq; est ὂν ἕν, idest ens unum, ipsa prolatione declarās se ab ipso ἓν, idest uno profluere. Et certe ipsum ὄν, idest ens ita pronūtiatum, id ipsum significat quoad potest: sic utiq; quod factum est οὐσία, idest essētia, atq; εἶναι, idest esse, imitantur pro uiribus autorem, ex eius uirtute manātia. Mens uero hæc animaduertens & spectaculo ipso perducta, & imitata quod nouit, uoces eiusmodi subito protulit, ὄν, εἶναι, οὐσίαν, ἑστίαν: hi nanq; soni substā-

tiam

tiam geniti conantur exprimere, ipso pronuntiatore ad id enitente, imitantes profecto quoad possunt entis ipsius originem.

Quoniam dicendo speciem uel essentiam, concipis & definis aliquid intellectu, scito id non esse rerum principium: illud enim nullo modo comprehendi potest. Cap. VI.

IPsum vnum vel vnitas nomen est à Pythagoricis adinuentum, quo principij rerum simplicitatem eminentiamq; pro viribus designarent, negantes quidem multitudinem compositionemq; & determinationem prorsus omnẽ ab ipso, nihil interim affirmantes: quod & Apollinis nomine confirmabant. Sicut sensibile genus cum sensu proportionem habet, ita intelligibilectum intellectu. Principium ergo rerum nõ habens cum intellectu proportionem, supereminet genus intelligibile, igitur est ente superius.

Sed hæc quidem ut cuiq; placet accipiantur. Cum uero essentiã genita species sit, neq; enim aliud quicq̃ quod inde gignit quispiam appellauerit: sit inquam non species quædam, sed species omnis, adeo ut nihil aliud speciei reliquum sit, necessarium est ipsum unum speciem non habere: cum uero à specie sit alienum, neque etiã esse potest essentia: oportet enim essentiam hoc aliquid esse, id autem determinatum iam est. Illud uero nõ licet tanq̃ hoc aliquid cogitare, alioqui iam non esset principium, sed illud duntaxat, quod hoc aliquid appellabas. Si igitur in eo quod inde genitum est omnia sunt, nihil eorum quæ in hoc ipso sunt, esse reuera dices ipsum omnium autorem: cumq; horum nihil sit omnino, solum dici potest esse, quod super hęc existit: hęc autem sunt entia atq; ens ipsum, illud igitur ente superius. Iam uero quod est ente superius, non dicit hoc aliquid: neq; enim ponit aliquid, neq; nomẽ ipsius dicit, sed affert solum hoc ipsum, scilicet, non hoc: id autem agens, nusquàm comprehẽdit ipsum. Ridiculum est enim moliri, immẽsam illam complecti naturam. Quisquis autẽ id molitur, seipsum uel à minimo quoque illius uestigio procul admodum amouet. Profecto quemadmodum cognoscere naturam intelligibilem cupiens, tunc demum cognoscet quod est super sensibile genus, quãdo nullam prorsus rei sentiendæ tenebit imaginem: Sic etiam qui naturam intelligibili natura superiorem contemplari desiderat, si modo intelligendum omne dimiserit, contemplabitur: per hoc inquam discens illam existere, qualis uero sit, omnino dimittens: hoc ipsum uero quod dicitur quale, significat reuera non quale. Cui enim non inest quod dicere quid consueuimus, neq; conuenit etiam quod quale appellare solemus. At nos nostris quasi cuiusdam parturientis angustiis laborantes quid potissimum dicere deceat ignoramus, & de illo quod dici non potest, dicimus atque nominamus, significare aliquid nobis ipsis quoad possumus affectantes. Forsan uero & nomen hoc quod dicitur unum, per respectum quendam ad multa negationem eleuationemq; significat. Quapropter Pythagorici quoque Apollinem secretiori quadam significatione inter se nominabant, ipsa scilicet negatiõe multorũ Si autem nomen hoc unum significatione sua ponat aliquid & affirmet, tum nomẽ tum etiã nominatũ erit obscurius, q̃ si quis nomẽ illius esse minime dixerit: nã fortè nomen id dictum est, ut indagator exordiẽs ab eo quod maxime omnium significare potest simplicitatem, eò tandem perueniat, ut hoc ipsum præterea neget, quasi quãto melius à nominãte poni potuit, impositũ

fuerit:

fuerit: neq; tamē & hoc dignum sit, quo natura illa significetur: nempe illud auditu attingi non potest, neq; ab audiente ullo potest intelligi: sed si cui patere potest, occurrit potius intuenti. Verum si intuens ipse cōtendat speciē intueri, neq; hoc tanq̃ speciem intuebitur.

Sicut per ipsum lumen & oculus est perspicax, & colores sunt conspicui, in quibus oculus uidet lumen, quod in seipso non uidet: sic per primum principium & mens intelligere potest, & uera sunt intelligenda: in quibus mens ipsius principij lumen intelligit, in seipso uero nequaquàm. Cap. VII.

Potest tamen intentionem à singulis ueris retrahere, conuertereque ad principij lumen, quo & hæc uera sunt, & hic intelligens: atque ita ipso quoquo modo tanq̃ lumine frui. Similiter si uoluntatem à singulis bonis amandis reuoces ad amandum ipsum bonum, quo & tu amas, & illa sunt amabilia, frueris statim ipso bono, uidelicet in solito quodā gaudio.

Roinde duobus modis secundum actum uidere contingit, quēadmodum accidit circa oculum. Sanè aliud quidem oculo spectaculum est, ipsius scilicet rei sentiendæ species, aliud autem illud est, per quod speciem illius uidet: quod quidem ipsum quoque ei sensibile est, diuersum certe ab ipsa specie, causa uero per quam species ipsa perspicitur, atq; existens in specie, & mox cum ea conspectum. Quapropter tunc non admodum clare perspicitur: quippe cum oculus ad illuminatum intentius sese dirigat. Quando uero nihil sit aliud præter ipsum, subito quodam totoq; simul intuitu contuebitur, q̃uis & tunc ipsum adhærēs alteri sentiet: sin autem solum ipsum sit nulli prorsus adiunctum, non poterit sensus accipere: quandoquidem solis lumen in sole ipso uigens forte sensum effugeret nisi moles ipsa solis esset subiuncta solidior. Siquis autem totum solem lumen esse dicat, id aliquis forsitan pro illius quod dicitur declaratione suscipiet. Erit nanq; lumen in nulla aliorum specie quæ uidentur, ac forte uisibile solum atq; lucidum: alia enim uisibilia non solum lumen existunt. Simili ratione mentis aspectus uidet quidem & ipse per lumen aliud, resilluminatas prima illa natura, atq; in illis reuera uidet & illud: ueruntamen ad naturam rerum illuminatarum impensius se cōuertens, minus ipsum interea cernit: at si uisas quandoq; res dimiserit, & lumen illud per quod uidet attente respexerit, lumen iam ipsum luminisq; principium peruidebit. Quoniam uero mentem oportet eiusmodi lumen non tanq̃ extrinsecum aliquid intueri, rursus ad illum oculum accedamus, qui ipse quoq; quandoq; non extrinsecū lumen nec alienum uideat, sed ante lumen externum intueatur, proprium aliquod & lucidius in sede quadam inuiolata puraq; perlucens. Aut nocte in tenebris coram se ex se prosilientem quendam aspiciat radium. Aut quando nihil uolens aspicere aliorum, seipsum cohibeat tegmine palpebrarum, atq; interim proferat ex se lumen. Vel cum premens aliquis angulos palpebrarum, lumen quod latebat intus inspiciat. Tunc sanè non uidendo uidet, & tunc maxime uidet: uidet nanq; lumen, cætera uero quæ ante uiderat, lucida quidem erant, lumen uero non erant. Sic itaq; mens se ab aliis segregans atq; cohibens ad interiora nihilq; uidens, cernit protinus lumen non in alio aliud, sed ipsum secundum seipsum solum purum ex seipso repente coruscans

Expelle ab animo tria, motum multiplicitatem, determinationem, scilicet per quam certæ cuidam rei se addicit uel cogitandæ uel affectandæ. Cap. VIII.

Statim

STatim animus factus principio proximus immobili, simplici, absoluto, impletur nouo eiusdem lumine, mox seipsum animaduertit mirabiliter solito pulchriorem. Quod sane nouae pulchritudinis lumē inspicit tanquàm intimum, subinde animaduertit hoc ipsum sibi ex principio prouenire. Vbi etiam lumen agnoscit vt extimum.

D autem ita sit, ut dubitari contingat, unde nam hoc effulgeat, utrum ab extrinseco aliquo an potius ab intrinseco: & cū discesserit, accidat dicere, intimum erat hoc, rursusq; non intimum. Sed profectò non est quaerendum unde contingat. Nempe nō datur hic unde. Neq; enim huc accedit, uel aliò rursus hinc abit, sed uel apparet nobis, uel non apparet. Quapropter non decet prosequi, sed potius requiescere, donec nobis effulgeat, ita nos ad id spectaculū praeparantibus: sicut & oculus ortū solis expectat. Cui sol ipse ex horizonte resurgens, & ut poetae aiunt, ex oceano exhibet se spectandū. Hic autē hic inquā quem sol imitatur, unde nam superne fulgebit? quid'ue transcendens nobis perspicue rutilabit? Profecto mentem desuper occupans suspicientem illuminabit. Intellectus itaq; in suspiciendo se sistet, nihil aliud quàm pulchrum ipsum spectans, seq; totū illuc conuertens, eiq; omnino se dedicans. Itaq; cōsistens ac uelut uigore repletus primo quidem seipsum respicit pulchriorem iam effectū, iamq; fulgentem: quippe cum iam sit summo propinquus. Deus autē non accedit ut forsan aliquis expectauerit, sed uenit quasi non ueniens. Apparet enim nō ueniens, sed ante superq; omnia praesens, priusquàm intellectus accesserit. Intellectus autem est proprie qui accedit, & qui discedit, discedit inquā quando non nouit ubi sit permanendum, & ubi ille permaneat, quoniam uidelicet re uera manet in nullo. Ac si posset & intellectus esse nusquàm, nō in loco duntaxat inquam, nam & ipse non est in loco, sed omnino nusquam, proculdubio illū semper aspiceret. Tametsi non aspiciens attingeret illum, sed in illo consistens, neq; id quidem tāquàm duo. Nunc uero quoniam est intellectus, ita uidet quando uidet, eo scilicet quod in ipso non est intellectus. Et profectò mirum est quonam modo adsit non accedens, quo'ue modo dum existit nusquam ob id ipsum interim sit ubiq;. Accidit sane id ex ipsa sui conditione mirari. Sed apud eum qui rem ipsam cognouerit, admirationi potius foret, siquando contratrium diceretur. Imò uero neq; potest aliter se habere, adeo ut quis uehementius admiretur. Ita uero se habet.

Quoniam omnia dependent à deo, ipse uero à nullo, ideo omnia sunt in ipso, sed ipse est in nullo; continet omnia, non continetur. Cap. IX.

QVia continetur à nullo: nusquàm est, quia vero continet omnia, omnibus adest. Sic mūdi corpus est in anima mūdi, haec in mēte, haec in bono, neq; vicissim. Sicut igitur anima tanq̄ libera singulis corporis partibus tota simul adest, ita bonū ab omnibus limitibus absolutum adest omnibus. Omnino vero quod ad suam existentiā non dependet à certo subiecto, vel loco, nec à certa natura vbiq; est & nusquàm, sicut anima, & mens, & deus.

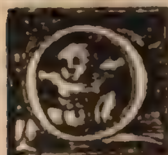

Vicquid ab alio fit, aut in suo est autore, aut in alio quopiam, si quid modo praeter autorem sit reliquum. Nam cum ab alio fiat, & ad genituram indigeat alio, nimirum ubique alio indiget, quapropter requiescit in alio. Ita igitur natura comparatū est, ut ultima passim sint in penultimis, rursusq; priora his similiter in priorib^{9}: aliudq; semper in alio, quousq; perueniatur ad summū. Summū uero prin-

cipium utpote cui nihil præsit ulterius, esse nequit in alio. Cum uero ipsum quidem non sit in alio, cætera uero superioribus insint, nimirum ipsum reliqua cuncta complectitur. Complectens autē neq; dissipatur in illa, & habet omnino non habitum. Et profecto cum habeat, nec habeatur, non datur aliquid usquàm, ubi non sit & ipsum. Nisi enim adesset, nec haberet. Rursusq; si non habetur, nec utiq; adest. Adest igitur, atq; non adest. Nempe ex eo quidē quòd non cōprehenditur, nequaquàm adest. Ex eo autē quòd est à quolibet liberum, nusquam prohibetur adesse. Si enim cohiberetur, certe definiretur ab alio, & quæ deinceps sequuntur ipsius relinquerentur expertia, & hucusq; deus ipse regnaret, neq; amplius quicquàm esset in ipso, neq; ipse in seipso cōsisteret, sed reliquis iam ipse seruiret. Quæcunq; igitur sunt in aliquo, ibi proprie sunt, cuius & ipsa iuris sunt. Quęcunq; uero non proprie sunt alicubi, talia sunt, ut non sit aliquid usquàm ubi ipsa non sint. Si enim aliquid hic non est, alius sane locus id complectitur, atq; in alio quodam est tanquàm loco. Quare falsum est, non esse id alicubi. Si igitur uerum est, non alicubi esse, & falsum, esse alicubi, ne forte sit in alio, nimirum nusquàm abest. Si autem abest à nullo, certe nō existens alicubi, in seipso erit ubiq;. Non enim aliud quidem ipsius hic erit, aliud autem erit ibi, neq; tamen totum ibi tantū. Quamobrem erit ubiq; totum. Quippe cum nullum alicubi unum habeat ipsum, neq; rursus non habeat. Nempe sic habet, ut reuera potius habeatur. Age iā hunc considera mundum. Hic profecto, si nullus alter mūdus est, est ipso superior, nō est in mundo, neq; rursus in loco. Quis enim locus sit prius quàm mundus existat? Mundi uero partes ad ipsum rediguntur, & locātur in ipso. Anima uero nō est in mundo, sed mundus in anima. Neq; enim animę locus est corpus, sed anima quidem est in mente, & corpus in anima. Mens deniq; consistit in alio, quod quidem non dependet ab alio, in quo propterea conquiescere compellatur. In nullo igitur proprie requiescit. Atq; hac ratione dicitur esse nusquàm. Vbi nam igitur alia sunt? Proculdubio sunt in eo. Itaq; nec abest ab aliis, neq; est rursus in illis, neque quicquàm est quod habeat ipsum, ipsum tamen omnia continet. Quapropter & hanc ob causam id bonum omnium esse censetur, quoniam & sunt per ipsum omnia, & referuntur ad ipsum. Refertur inquam aliud alia ratione: ideoq; alia sunt aliis meliora, quia & aliis alia sunt magis ad ipsum.

Composita in simplicia resoluuntur. Simplicia multa in unum simplicissimum. Hoc in ipsam simplicitatem. Hanc tu si quando apprehenderis, nec partem aliquam eius accipies, non enim habet partes, nec tota eius ratione totum, alioqui ipsi & tu æqualis eris. Cap. X.

APprehendes autem eam, & si non sub omni, sed sub quadam ratione eius atque virtute, tamen per vnicum simul actum atque simplicissimum percipies, quodcunq; & quātumcunq; fueris percepturus. Nam & ipse deus momento totus simul occurrit, & tu si qua in percipiendo vtaris compositione, teipsum à simplicitate protinus separabis.

VErū tu noli precor deū per alia intueri, alioqui scito te non deū, sed eius uestigium inuenturū: sed ipse tecū reputa, quid nā hoc sit potissimū, quod fas est percipere tm̄ in seipso consistens, purū, nulli permixtū. Vbi certe oīa quidē participāt ipsum, nihil tamē id habet. Profecto nihil aliud potest esse tale. Et proculdubio necessariū

est,

est, tale aliquid esse. Quis nam igitur potentiam eius omnem simul apprehendat? Siquis enim simul apprehendat omnem, quo nam ab eo differre censebitur? Accipit ergo secundum partem. Sed enim tu ipsum intuēs ictu quodam toto simul & unico contuebere, neq; tamen tibi totum renuntiabis, alioqui intellectus eris intelligens, siquid modo fueris consecutus. Deus autē te protinus aufugiet, imò uero tu deum. Cæterum quando inspicis, cōspice totum. Et cum primum hunc intellexeris, quicquid ex eo memoria cōseruaueris, bonum ipsum esse memento. Vitæ nanq; sapientis intellectualisq; causa est: quippe cum sit ipsa potestas, à qua uita intellectusq; nascitur. Nempe essentiæ entisq; est autor, quoniam est ipsum unum. Est enim simplex. Est & primum, quoniam est principiū. Ab eo nanq; omnia profluunt, ab eo motus primus exoritur, neq; tamen est in eo. Ab eo quoq; status: quoniam ipse nihilo indiget: neq; enim mouetur, neq; quiescit, cum nihil habeat, in quo requiescat, in quo reuoluatur. Nam circa quid, aut ad quid potissimum, aut in quo pręcipue uel mouebitur, uel requiescet, est enim ipse primus. Sed neq; potest definitus esse. Alioqui à quo nam poterit definiri. Neq; rursus sic est infinitus, ut immensa moles solet excogitari. Tum uero quonam progredi debet? Ac si dicatur progredi nunquid ut aliquid inde reportet, qui nullo penitus indiget. Ipsam uero infinitatem habet ipsa potestas. Neq; enim aliter est infinitus, nec aliter unquàm se habet, neq; deficiet unquàm, quandoquidem quæcunq; non deficiunt, hoc ipsum ab eo proprie habent.

Principium primum ob inæstimabilem simplicitatem, eminentiamq; qua dicitur unum nec extrinsecus nec intrinsecus est finitum. Cap. XI.

NEque quiescit neque mouetur, neque figuram habet, neq; formam: Infinitum est potestate, non quantitate. Falluntur qui corpora propter quantitatem, & maxime esse & esse maxima putant. Nam propter eandem infinite licet dicere, neque pars hęc neque illa ipsum totum est, infinite quoque dicere hæc pars in hoc est parua, & illa parua. Corpus igitur infinite non est ipsum, & est infinite paruum. Denique de ueritate rerum separatarum diffidimus, ob nimium commercium cum materia. Animæ quidem in hoc corpore somniāt, extra uigilant.

ATqui hoc infinitum ex eo dicitur infinitum, quod non sit plura quàm unum, neq; habeat aliquid ad quod suorum aliquid terminet. Profecto ex eo quòd unum est, neq; mensuratur, neq; procedit in numerum. Neq; igitur ad aliud quicq̄, neq; ad se terminatur, quoniam sic utiq; foret & duo. Neq; rursus figurā habet, quoniā neq; partes, nec habet formam. Noli igitur id mortalibus oculis indagare: tale uidelicet omnino, quale ratio probat. Noli hoc inquam confidere, ita posse cognosci, quemadmodū aliquis opinabitur, qui quæcūq; sunt esse sensibilia opinetur, atq; ita quod maxime omniū est, è medio tollat. Quæ enim forsan existimet aliquis esse quàm maxime, hęc maxime non sunt. Quod autem est quantitate magnum, id minus existit. At uero quod primū est, principium est essendi, essentiaq; præstantius. Quamobrem in oppositū nobis est opinio commutanda, alioqui destituemur à deo. Quemadmodum qui in festis solēniter celebrandis ingluuie quadā uentrē impleuerint epulis, quas intraturos ad deos nefas est delibare. Quippe qui putent alimēta uentris esse admodū certiora

ipsa contemplatione dei, cui decet solennia celebrare. Ideoq; abeunt sacrorũ expertes. Etenim in eiusmodi sacris cũ non inspiciatur deus, iam non esse putatur apud illos qui solum id esse certum existimant, quod solum carne gustatur & cernitur. Perinde ac si qui per totam uitam forte dormierint, ideoq; sola quæ uidentur in somnis credenda tanquàm certa prorsus existiment. Si quis autem eos excitet, utpote qui his quæ per apertos oculos sentiuntur, fidem nequaquàm adhibeant, subito rursus obdormiant.

Quam diuersus est intellectus à sensu, tam diuersa sunt intelligibilia à sensibilibus. Non neges esse uoces, & si non uides. Ne ergo neges esse separata, propterea quòd nec sensu nec sensuali intelligentia comprehendas. Denique scito insuper intellectum atq; intelligibile esse ipsum bonum. Cap. XII.

BOnum omnia omnino semper appetunt. Pulchrum vero nec omnia, nec omnino, nec semper. Quapropter naturali quodam iudicio bonum ipsum ipso pulchro præstantius esse censetur. Atque ita bono posterior est pulchritudo, sicut amor pulchri aduentitius est, & post naturalem appetitum boni nobis incidit. Cum vero pulchritudo sit forma quædam, ibiq; pulchritudo prima sit, vbi summa & omniformis est forma, intellectus, atque intelligibile, merito ipsum bonum superius pulchritudine, similiter intellectu intelligibiliq; excelsius iudicatur.

OPeræpretium est ad singula percipienda eo potissimum se accingere, quo singula percipi debent. Oculis nanq; alia, auribus alia, aliis similiter alia. Credendumq; est, mentem pręterea alia comprehendere. Neq; putandũ intelligere idem esse, quod audire atq; uidere. Ceu siquis aures cernere iubeat, uocesq; ideo esse neget, quia minime uideantur. Proinde cogitandũ est, eos esse illius oblitos, quod ab initio in hunc usq; diem desiderant & affectant. Omnia enim illud appetunt necessitate naturę quasi quę uaticinentur se absq; illo esse non posse. Pręterea ipsius pulchri notitia animis iam experrectis & cognoscentibus accidit. Cõtingit simul & stupor & ad amorem pertinens excitatio. Ipsum uero bonum utpote quod iam ab initio præsens est ad ingenitum appetitum etiam dormientibus adest neq; unquàm stupore occupat intuentes: propterea quòd semper adest: nec propria quadam ad hoc reminiscentia indiget. Neq; tamẽ ipsum animaduertentibus id occurrit: quoniã & dormiẽtibus imminet. Pulchri uero ipsius amor cũ primum sese offert molestias infert, quoniam oportet pulchrũ appetere cognoscendo. Atqui amor eiusmodi cum sit secundus, eorumq; qui iam intelligunt, plane indicat pulchrum ipsum esse secundum. Appetitio uero boni cum sit antiquior, neque sensibus egeat, testatur ipsum bonum antiquius & superius esse quàm pulchrum. Accedit ad hæc quod omnes existimant satis quandoq; sibi fore, si bonum ipsum fuerint consecuti, quasi tunc demum ad finem usq; peruenerint. Pulchrum uero non omnes satis sibi facturum existimant. Præterea nonnulli præsentẽ quoq; pulchritudinem paruifaciũt. Item quod pulchrũ est, sibimet potius q̃ ipsis iudicant esse pulchrũ. Quemadmodum pulchritudinem hanc nostrã proprie habẽtis eã esse censent. Tũ uero plerisq; satis sibi factũ uidetur, si uideãtur pulchri, q̃uis minime sint. Bonũ uero nõ opinione duntaxat, sed reuera cupiũt possidere. Omnes nanq; quod primũ omnium est potissimũ sibi cõparare contendũt. Quid dicemus ad hæc quod animi unà cũ pulchro quasi quodã uictorię studio certãt. Quasi & ipsum factum aliunde sit, sicut illi aliunde sunt facti. Ceu

siquis

siquis à rege posterior studeat alium quendam qui statim sequatur regem dignitatibus adæquare. Vtpote qui ab uno eodemq; atq; ille dependeat. Ignorans scilicet se quoq; à rege pendere, illum uero procedere. Causa uero erroris ea est, quòd ambo eiusdē participes sunt, unumq; ambobus est prius. Cōstat insuper ipsum bonū pulchro minime indigere, sed bono pulchrū. Proinde bonum ipsum mansuetum est, lene, placidum, delicatum. Atq; sicut operat quisque, solet occurrere. Pulchrum uero uel stupidum reddit animum, uel concitatum, uoluptatem'que cum dolore commiscet. Denique incautos sæpe animos à bono deflectere consueuit, sicut amatum sæpe à patre separat amatorem. Pulchrum nanque iunius est, bonum autem est antiquius, non quidem tempore, sed ueritate. Quod quidem potentiam quoq; priorem habet, habet nanq; omnem. Quod uero post ipsum est, non possidet omnem, sed tantam duntaxat, quanta post ipsum est & ab ipso. Quapropter pater ille huius quoque potestatis est dominus, nullo modo indigens his quæ generantur ab ipso, sed omne totum'que dimittens quod est genitum. Quoniam nulla prorsus conditione hoc indiget: sed existit prorsus idem, qui & prius quàm hoc ex se generaret. Atqui sua quoque nihil interesset, si hoc genitum non fuisset, quandoquidem & si potuisset ex illo aliud insuper generari, non inuidisset ei quoque munus essendi. Nunc uero nihil ulterius effici potest. Nihil enim reliquum est, quod iam non fuerit procreatum, cum iam facta sint omnia. At ipse deus non existit cuncta, sic enim omnibus indigeret. Sed omnia supergrediens potuit omnia constituere, atq; permittere sibiipsis omnia, ipse quidem omnia superemihens.

Entis omnia minus inter se magis'ue bona desinunt in ens aliquod maxime bonum, hoc tandem resoluitur in ipsum bonum, idest ipsam simpliciter bonitatem, ente superiorem. Cap. XIII.

QVando hanc ipsam nominas, noli cogitare duo quædam, idest rem quandam vnà cum bonitate. Alioqui principium rerum compositum erit. Eritq; non bonitas absoluta, sed bonitas quædam, & tanquàm particeps boni, refereturq; tandem ad superius bonum, non vltra participatione bonum. De essentia, vita, mente, prædicari potest aliquando malum, aut saltem non bonum, aut certe magis minus'ue bonum. Talia vero de ipsa simpliciter bonitate prædicari non possunt. Ratio igitur bonitatis ipsius & alia est, & simplicior, ideo'que prior quàm ratio essentiæ, vitæ, mentis. Noli igitur fingere deum primum contineri in communi entium ordine sub entis ratione communi. Atque insuper habere propriam bonitatē, alioqui compositus erit, nec formaliter, sed participatiōe quadam superioris simpliciorisq; boni bonus. Ipsum deniq; bonum quod ab omnibus essentijs, vitis, mentibus appetitur, eaq; perficit, atq; efficit, non est dicendum habere proprie essentiam, vitam, mentem, sicut neq; solem dicimus ea proprie in se habere, quorum in elemētis causa est, idest calorem eiusmodi & augmentum, & generationem, similesq; formas atque figuras.

CVm uero deus sit ipsum bonum non autē bonus: oportet ipsum nihil prorsus in se habere, quando nec habet bonū. Siquid enim habeat, aut bonum habebit, aut non bonū. At neq; in eo quod proprie præcipue primo bonū est, potest esse non bonū. Neq; ipsum bonū habet bonū. Si ergo neq; nō bonū neq; bonū habet, nihil penitus habet. Sin habet nihil, solum est ab omnibusq; secretum. Si igitur alia uel bona sunt, non tamen ipsum bonum uel forte non bona, neutrum uero horum habet, certe nihil habens habendo nihil est ipsum bonum. Siquis igitur huic

aliquid addit uel essentiam, uel mentem, uel pulchrum, ipsa nimirum additi one demit ab eo id ipsum, quod ipsum existit bonum. Cuncta auferens, nihilq; de hoc affirmans, neq; quicquam mētiens, quasi sit aliquid apud ipsum, rite permittit tantum quod est, dici solet, nihil eorū quæ non adsunt de ipso testificatus. Quaquidem in re errare pleriq; consueuerunt, qui cum laudare quempiam nesciant, laudatorum gloriæ detrahunt, dum ea illis adiungunt, quæ dignitate illorum minora sunt, ignorantes scilicet ueras laudes laudatis personis accōmodare. Quamobrē & nos imprimis cauere debemus, nequid posteriorum minorumq; addamus. Ac penitus obseruare, ut deus ille hęc omnia supereminens, horum causa sit, neq; tamen ille hæc existat. Iam uero natura boni non est esse uel omnia, uel aliquid omniū. Profecto si sit aliquid omnium, erit sub uno quodam eodemq; unà cum cunctis. Si autē sit sub eodem unà cum cæteris, differet utiq; ab aliis proprio quodam tantum differentiaq; & additione quadam. Erit ergo duo iam non unum, quorum alterum quidem sit non bonum scilicet quod sibi cum reliquis est commune. Alterū uero bonum, erit itaq; mixtum ex bono simul atq; non bono. Ideoq; nec pure nec primo bonum erit. At illud erit primo bonum, cuius & hoc particeps ultra communem conditionem iam euasit bonum. Hoc ergo participatione quadam bonum erit. Illud autem, cuius hoc est particeps, nullū est ex omnibus, quare nullum omnium est ipsum bonum. Verum si in ipso bonum hoc est, differētia enim est, per quam hoc compositum est bonū, necesse est hoc ab alio dependere, quod quidem simplex omnino sit solumq; bonum. Hoc itaq; uelut multiplex, ab eo pendet quod bonum est duntaxat. Quamobrem quod existit primo, bonumq; ipsum est, constat super omnia entia esse, solumq; bonum, nihilq; in se habere, sed nullis omnino permixtum. Cuncta supereminere, & causam esse cunctorum. Non enim ex malo fit pulchrum, neq; entia sunt ex malo. Neq; rursus ex aliquibus, quæ indifferentia sint: melior enim est effector effectu, est nanq; perfectior.

MARSILII FICINI FLORENTINI

IN LIBRUM, QUOD ILLUD QUOD EST SUPER ENS NON intelligat, quid ue sit intelligens primo, quid ue secundo intelligens.

ANNOTATIONES.

Intellectus & unitus est cum re intellecta pariter & distinctus. Cap. II.

I cognoscit externa foras aspiciendo, manifesta est inter intellectum intelligibileq; diuersitas. Et intellectus formam induit peregrinam. Interea tamen per hanc formam cum intelligibili intellectus unitur. Sin autem intelligit seipsum, eadem quidem est intelligentis intelligibilisq; essentia. Est tamen huius atq; illius opposita inter se ratio. Igitur distincta formaliter. Adde quòd ratio ipsius intelligibilis ratione intelligentis est superior: Sicut ratio vel luminis vel diaphani, vel luminis purioris atque minus puri. Ratio enim intellectus ad intelligibile, vbi seipsum intelligit, est tanquam inchoati cuiusdam luminis annitentis ad absolutum lumē accipiendum, cui pro viribus adæquetur.

PLOTINI ENNEADIS V. LIBER VI. QVOD ILLVD QVOD EST SVPER ENS NON intelligat: quid'ue sit intelligens primo, quid'ue secũdo intelligẽs.

Vplex intelligẽtia est: aut enim aliquid intelligit aliud, aut seipsum, quod quidem longius illam deuitat diuersitatem, per quam duo quædam euadat intelligẽdo: quod autem intelligit aliud, uult ipsum quoq; diuersitatem fugere, sed minus id ualet: habet quidem apud se quod uidet, sed à se diuersum. Verum quod seipsum intelligit, non est ab eo quod intelligitur essentia separatum, sed coexistens secum, seipsum & intuet. Vtrunq; itaq; simul ens unũ efficitur, imò uero magis intelligit, quoniam quod intelligit, habet: primoq; intelligit, quia ipsum intelligens oportet unum duoq; existere. Siue enim nõ sit unum, ideoq; aliud quidem sit intelligens, aliud intellectum, non erit utiq; primo intelligens: aliud nanq; intelligendo, intelligens primo non erit. Nempe quod intelligit non habet tanq̃ suũ aliquid, & iccirco neq; tanq̃ seipsum id habet: aut certe si tanq̃ seipsum habuerit, ut præcipue intelligat, duo hęc unum erunt. Oportet itaq; ambo unum existere. Siue unũ quidẽ non sit, rursus uero sit duo, certe quod intelligat non habebit, quapropter neq; erit intelligens: necessariũ igitur est, quicquid intelligit esse simplex simul atq; nõ simplex. Proinde siquis ab anima sursum ascẽdat, apertius cõprehendet, quod intelligit, esse tale: hic enim diuidere facile est, ideoq; facilius aliquis deprehendat duplicitatẽ. Siquis igit lumen duplex efficiat, animã quidem secundum minus purum, intelligibile autẽ animæ secundũ eiusdẽ purius, deinde faciẽs ut ipsum uidẽs æquale sit lumen lumini uiso, cũ nõ habeat ultra qua differentia separet, duo hęc esse asseret unum: quod quidem ideo sit intelligens, quoniam existit duo: at iccirco sit iam uidens, quoniam iam est unum: ille igitur intellectum sic intelligibileq; apprehendet. Quamobrem nos quidem ratione nostra ex duobus confecimus unum: illud autem contrà, ex uno existit duo: quoniam scilicet intelligit reddens seipsum duo, imò uero quia intelligit existens duo: item quia ipsum est unum, intelligere potest.

Intellectus seipsum intelligens in se multiplicitatem habet. Cap. II.

OMnis intellectus est quodammodo intelligibilis: non tamen omne intelligibile necessario est intellectus. Ratio igitur ipsius intelligibilis alia & communior & prior est q̃ ratio intellectus, intellectus igitur se intelligens diuersas in se rationes habet. Præterea cum in ipso entium ordine essentia sit etiam tempore prior q̃ intelligentia, merito in primo ente est saltem origine prior. Ipsa igitur essentia in primo origenis signo secundum seipsam nedum est intelligens nec intelligibilis actu, nisi suboriatur ei facultas intelligendi: quę sane facultas non sit intelligens actu, nisi cũ intelligibili copuletur. Conclude, Si ipsa entis essentia ad ipsam existendi perfectionem non indiget intelligentia, hanc enim pręcedit: multo minus quod est superius ente. Superius autem est illud, in quo non est prius aliquid & posterius, nec absolutarum duplicitas rationum, sicut in ente & intellectu esse comperimus.

I igitur aliud quidẽ est primo intelligẽs, aliud aũt est intelligẽs aliter, certe quod est primo intelligente superius, nõ intelligit. Intellectũ nãq; oporteret esse ut intelligeret. Si aũt intellectus

 foret,

foret, intelligibile oporteret habere: ac si primo intelligeret, habere intelligibile in seipso. Non tamen necessarium est, quicquid intelligibile est, habere in se intellectum & intelligere: esset enim non intelligibile tãtum, sed & intelligens: cumq; duo iam sit, non esset utiq; primum. Iam uero intellectus qui intelligibile possidet, nunq̃ consistere posset, si nõ esset essentia eius quod est intelligibile purum, quod ad intellectum quidem intelligibile erit, secundum uero seipsum neq; intelligẽs neq; intelligibile proprie erit: nempe quòd intelligibile dicitur, alteri intelligibile iudicatur. Atqui & intellectus suam illam uim, per quam intelligentia nititur, habet uacuam: nisi acceperit comprehenderitq; ipsum intelligibile quod intelligit, non enim absq; intelligibili habet intelligentiam: tunc itaq; perfectus est, quando iam habet. Oportet autem anteq̃ intelligat perfectam penes se habere essentiam. Illud ergo ex quo secundum essentiam perfectus existit, id ipsum est ante intelligentiam. Quamobrem nihil huic opus est intelligentia, cum ante hanc sufficiẽter exístat. Itaq; non intelligit. Est igitur supremũ aliquid, quod non intelligit: est insuper quod intelligit primo: est deniq; quod secundã quandam intelligentiam habet. Præterea si primũ illud omnium principium intelligat, aliquid illi iam aderit: nõ erit itaq; primum, sed secũdum: neq; unum, sed iam multa & profecto totidem, quot & intelliget. Quinimo si solum intelligat semetipsum, multa rursum euadet.

Quousq; fingis intellectum, ob id ipsum quòd intelligat uel se uel alia ita multiformem euadere, ut sint in eo multæ formæ inter se ex ipsa natura rei formaliterq; distinctæ, etiamsi nulla illic relatio illis accesserit, nondum principij simplicitatem adinuenisti. Cap. III.

RVrsus vbicunq; multa inuicẽ cõponuntur, atq; ex multis cõficitur vnum, eiusmodi multitudo est post ipsum vnum. Deniq; omnis multitudo quæ aliud quiddam est q̃ ipsa vnitas, & quodãmodo opponitur vnitati, necessario est post ipsum vnum, & particeps est vnius. Platonica hæc Christianis theologis non aduersant, apud quos primũ principiũ nõ habet formas plures intelligendo plura quomodocũq; intelligat: sed per vnã sui formã actu vnico se inspiciens omnia conspicit, videlicet simplicissimã formã suam considerans aliter ab aliis atq; aliter imitandam Prę terea diuina Trinitas (ut Dionysius Areopagita confirmat, & Gregorius Nazianzenus asserit) idem ibi est quod & ipsi unitas: Sane sicut lux & calor sub cęlo, quidem distincta duoque sunt: in cælo sunt unum. Quinetiam progressio & quies hic quidem diuersa sunt. Ibi autem quies in progressione versatur, & progressio in quiete, ita in diuina natura, qua ratione infinita est motus cum statu concurrit. Nam si fingas infinitam motus uelocitatem resolues in statum. Imo & tarditas atque uelocitas infinita dum in statu desinunt in vnum etiam inter se conueniunt. Virtus enim infinita omnia sibi subito vniens in se vnit & inuicem: vt non mirum sit apud Dionysium & Nazianzenum, in natura diuina id ipsum quod est unitas, ipsam quoq; Trinitatem existere: atq; uicissim. Infinitudo enim uirtutis illic & propaginem agit intimam ęqualemq; usq; in trinitatem, ut aiunt: & seruat interim unitatem. Non est igitur ibi trinitas tãquam multitudo quædã particeps unitatis: in superiorem uidelicet unitatem referenda. Est enim hæc unitas ipsa Siqua uero in diuinis distinctio est per relationem quandam agitur: vt placet plurimis Christianorũ. Propterea quod relatio soleat differentiam afferre quamminimam nihilq; componere Addunt sectatores Scoti solam multitudinem illam Deo indignam esse, quæ per potentiam & actum compositionis alicuius est causa. Illic autem multitudinem siue personarum siue Idearum non ita considerari sed omnia velùt actus quosdam componentes nihil, neque ex potentia exeuntes; imò tanquàm radios quosdam lucis ipsi luci penitus intimos, atque perpetuos, in quos lux ipsa simpliciter se propagat.

Aeterum siquis obiecerit, nihil obstare, quo minus primũ hoc idem sit & multa, respondebimus, oportere his multis unum conuenire subiectum. Nequeunt enim multa uel esse, uel unũ confice-

conficere, niſi ſit unum à quo uel in quo ſint: aut certe niſi unum ſit omnino, idq; primum præter numerum reliquis inter ſe numeratis: quod quidem in ſeipſo accipiendnm eſt. Si autem unà cum aliis ipſum ſit, oportebit hoc quidem acceptum unà cum aliis, differens tamen à reliquis, iam cæterorum congregationi permittere: ipſum uero ſubiectum cunctis nõ ulterius unà cum cęteris, ſed ſecũdum ſeipſum potius indagare: quod enim in aliis idem eſt, ſimile quidem erit huic, neq; tamen hoc erit. Verum oportet ipſum eſſe ſolũ, ſi modo ſit in aliis etiam deprehendẽdum. Niſi forte quis dixerit eſſe ipſius nihil aliud exiſtere ꝙ unà cũ aliis habere ſubſtantiã. Quòd ſi ita ſit non erit uſquàm ipſum ſimplex, ideoq; nec erit alicubi aliquid ex multis compoſitũ: nempe tum quod nequit eſſe ſimplex, ſubſtantiam non habebit: tum quod compoſitũ cenſetur ex multis, cum nuſquã ſit aliquid ſimplex, ipſum quoq; nõ erit. Nam cum unũquodq; ſimplex eſſe nequeat, neq; unũm aliquid ſimplex ſuó quodam fundamentó ſuſtineat quod ex multis dicitur conſtitutũ, ubi ſane nullum eorum ſubſtantiam habere ſecundum ſe queat: neq; etiam poſſit ſeipſum alicuius commercio adhibere, propterea quod omnino non ſit: cum igitur hæc ita ſe habeant, quo nam modo poterit aliquid ex cunctis eſſe compoſitum? Quod quidem ex his quæ non ſunt confectum fuerit, nõ dico quæ non ſint aliquid, ſed quæ omnino non ſint. Quamobrẽ ſiquid multa eſt, oportet ante multa unum eſſe. Si igitur quod eſt intelligens, multitudo quędam eſt, neceſſarium eſt ubi nulla eſt multitudo, intelligentiã quoque non eſſe: id autem eſt ipſum primum: in his igitur quæ ſequuntur illud, intelligentia erit & intellectus.

Quando bonitatem ipſam dicis, ſummam ſufficientiam prorſus intellige: igitur neq; partibus eam componẽtibus, neq; ullo prorſus eget additamento. Cap. IIII.

Eſt igitur & ſimplex in ſeipſa penitus, & nihil habet additum quod non ſit ipſa bonitas. Noli igitur vel multitudinem ibi talem fingere quæ conficiat ibi compoſitum, vel intelligentiam addere bonitati, ſic ibi diſtinctam, vt non ſit ipſa bonitas. Quandiu igitur intellectũ conſideras vt Plotinus tanꝙ Solem, in quo intelligentia ſe habeat ad naturam ſuam ſicut lux ad ſubſtantiam Solis luce priorem longeq; differentẽ, tandiu deũ ſummũ eſſe intellectum nega. Cogita potius deum tanꝙ lucem ſolam nõ in aliqua præter ſe natura, ſed in ſeipſa manentem, quam nihil vſquàm latet, quandoquidem per ipſam vbique ſunt patẽtq; omnia: ꝗuis intellectum nullum abs te intellectum, eſſe deum ſummum debeas affirmare.

PRoinde ſi ipſum bonum oportet eſſe ſimplex nulliuſq; egenũ, nullo modo intelligentia indigebit: illud autem quod ei neceſſarium non eſt, ipſi certe non aderit: quandoquidem ipſi omnino nihil adeſt: non igitur huic intelligentia ineſt prorſus ulla, quando nec aliud quicquam. Pręterea aliud intellectus eſt aliud ipſum bonum: intellectus enim boniformis euadit ex eo quod intelligat bonum. Itẽ quemadmodũ in duobus ubi unũ eſt & aliud, impoſſibile eſt hoc unũ quod eſt cum alio, unũ eſſe præcipuũ, ſed oportet ipſum in ſe unũ eſſe ſuper illud unũ, quod cũ alio copulatur: ita neceſſariũ eſt, ubi unà cũ alio aliquid unũ cõiungitur, quodãmodo accedens ad ſimplex, ſuper hoc extare ipſum ſimplex nihil in ſe habẽs eorũ quæ ſunt in eo, quod cũ aliis copulat. Vnde.n. aliud ſit

in

in alio, nisi prius existat seorsum illud, à quo fit aliud? Quod enim est simplex, fieri non potest ab alio: quod autem multiplex, aut saltem duo, necessario est ad aliud referendum. Iam uero comparare licet primū quidem ipsum lumini, secundum uero Soli, tertium deniq; Lunæ, lumen à Sole trahēti: Anima enim aduētitium intellectum habet, qui eam cum intellectualis sit colorat: Intellectus autem in seipso intellectuale lumen habet proprium: neque solum lumen est, sed hoc ipsum quod est, existit in sua essentia lucidū: quod autem lumen hoc infundit, non aliud quidem in se existens est & lumen, sed simplex lumen existit, præbens illi potētiam ut hoc ipsum quod est existat. Cur nam igitur hoc indigeat aliquo? Non enim idem est cum eo quod est in alio: aliud nanque est quod iacet in alio, quàm illud quod est penitus per seipsum ab omnibus expeditum.

Si intelligere seipsum excogitas esse tanquàm ad se reuerti, multitudinemq; sibi innatam colligere secum, scito actionem eiusmodi simplicissimo rerum principio minime conuenire. Cap. V.

SI quomodocunque intelligere putas esse studium quoddam appetēs ipsum bonum, vel tanq̄ visionem quærentem lumen, ne putes eiusmodi intelligentiam cōpetere illi quod ipsum bonum & lux ipsa infinita censetur: nec enim ipsi bono appetitus inest boni, nec luci necessaria visio lucis cupida. Sicut numeri ad vnitatem suam numeris priorem, & continua ad suam continuitatem superiorem: sic essentiæ ad vnitatem substātialem superiorem essentia referuntur. Quę si eminentior est quàm essentia, nimirum intelligentiam superat illā quæ est actus essentiæ: sin autem ipsam boni & infinitæ lucis existentiam intelligentia meliorem, appelles intelligentiam quasi causam intelligentię in se existentem, quicquid ab intelligentibus exoptatur: sic appellando forsan non aberrabis.

PRæterea quod est in se multiplex, merito seipsum quęret, optabitq; conspirare secum, seq; mutuo undiq; persentire. Quod autem est penitus unum, quo nam se conferet ad seipsum, seq; excipiet? Vbi nam sensu suiipsius intimo indigebit? Est enim idē ipsum omni conspiratione sensus omniq; intellgentia melius. Siquidem intelligentia non est primum: neq; enim primum obtinet gradum, siue quantum ad simpliciter esse spectat, siue quantum ad esse pertinet uenerandum: imò uero secundum occupat locum, nataq; est postq̄ ipsum bonum extitit: ortaq; in essentia, statim eam prouocauit ad bonum. Hæc autem prouocata iam processit ad illud, atq; nouit: idq; ipsum est intelligere, moueri scilicet ad bonum, ipsius desiderio boni: nempe desiderium intelligentiam procreauit eamq; sedulo comitatur: uisio nanq; in appetitu quodam uisus ipsius cōsistit ad uidendum alliciente. Quamobrem ipsum bonum intelligere, neq; se neque quicq̄ oportet: neq; enim pręter se est aliud quicq̄ ipsi bonum. Siquidem & quādo aliud quicq̄ præter ipsum bonum intelligit seipsum, ex eo prorsus intelligit quod est (ut ita dixerim) boniforme, & similitudinem quandam habet ad bonum, & tanq̄ bonum sibiq; euadens appetendum intelligit, & quasi imaginationem boni iam nactam. Quòd si ita se semper habeat, semper idem efficiet: quinetiam in suiipsius cognitione forte quadam cognoscit & illud: cognoscit nanq; seipsum interim ad bonum suspiciendo. Nam rursus se intelligit iam agens: actio uero omnium refertur ad bonum.

Cum omnes potentiæ appetant actus primos, id est formas tanq̄ bonum aliquid, & actus primi secundos, id est actiones, similiter tanq̄ bonum, merito principium rerum summopere ab omnibus exoptatum, actus cognominatur, forma qualibet & actione superior. Cap. VI.

infinitus

INfinitus hic actus etsi non proprie dicitur agere vel actionem rursus habere, tamē hinc aguntur, huc agunt omnia. Hunc actum ne appelles intellectum vel intelligentiam, qualem Plotinus vbique definit. Nam apud eum in intellectu vel primo aliud est naturā intelligens, aliud actus intelligendi. Item essentia, vita, intelligentia sunt ibi distincta. Rursus, differentes rerū ideæ inter se formaliter absolutaq; ratione: differentes similiter ab intelligentia per quam eas ipsa mens intelligit. Eiusmodi differentias nec Platonici nec Christiani summo competere putant. Denique summus ille non ideo se intelligit, vt sibimet se copulet quasi disiunctum: nec ideo rursus alia, vt sic inde intelligendo proficiat. Nam & melius aliquid rebus cognitione largitur: idest fruitionem sui, & meliori modo q̄ cognoscendo se fruitur: & qui deo fruuntur, per vnitatem intellectu superiorem fruūtur deo, quod & Areopagita Dionysius asserit.

SI hæc recte dicunt, intelligentia nullū in ipso bono locū habet: aliud nanq; oportet intelligenti bonū esse. Ipsum itaq; bonū ab actione penitus est expeditū. Quid enim oportet actum agere? nā omnino nullus actus iterū habet actū. Quòd si cæteris actibus qui referunt in aliud, aliquid insuper adhibemus, primo certe omniū actui, in quē actus reliqui referunt, nihil ultra fas est adiūgi, sed ipsum id quod est duntaxat existere. Talis itaq; actus esse nō potest intelligentia: nō enim habet quod intelligat, est enim primū. Rursus intelligentia non intelligit, sed quod intelligentiā habet. Duo itaq; rursus in intelligente fiunt, illud aūt nullo modo est duo. Preterea magis adhuc aliquis id cognoscet, si considerauerit quō in uniuerso ipsum intelligens certius naturā hanc geminā complectatur. Dicimus itaq; entia ipsa ut entia, & ipsum unūquodq;, & quæ uere existunt, in mūdo intelligibili esse: non solū, quia illa quidē essentia sua semp eodē modo se habēt: quæ uero sensibus offerunt, cōtinue fluūt. Forsan enim in genere quoq; sensibili nōnulla sunt quæ maneāt: sed potius, quoniā esse ipsius pfectionē penes se habēt. Oportet enim illā quę primo essentia nuncupat, non esse, quandam esse ipsius umbrā, sed esse plenū habere. Esse aūt tunc plenum est, quando intelligendi uiuendiq; speciē accipit. Simul igit in ipso entē sunt hæc, intelligere, uiuere, esse. Si ergo ens est, consequēter est intellectus: uicissimq; si intellectus est, ens quoq; existit: ibiq; intelligere simul est unà cū esse: ex quo fit, ut intelligentia iam multa sit, non unum. Necessarium igitur est, apud ipsum quod non est tale, neque etiam intelligentiam esse. Iam uero per singula in mundo intelligibili discurrendo, ibi quidem occurrit ubiq; notio gemina, scilicet hominis intelligentia atque homo: item intelligentia equi & equus: rursus intelligentia iusti atque iustum: Omnia igitur duplicia sunt: illic unum duo, illic uicissim duo regrediuntur in unum: ipsum uero primum nec est singulatim horum aliquid; neque ex omnibus quæ duo sunt, neque omnino duo. Quo autem modo ex uno duo fiant, alibi disputabitur. Verum cum illud superessentiam sit, haud ab re super intelligentiam esse censetur. Nec illud igitur absurde dicetur; si dicatur primum illud seipsum minime nosse: cum enim omnino sit unum, nihil prorsus habet in se quod discat. Sed neque etiam alia oportet ipsum nosse: melius enim quiddam atque maius tradit illis, quàm sit ipsa cognoscere; quod bonum est aliorum: potius enim tribuit, ut in eodem quoad possent, illud attingerent.

MARSILII FICINI FLORENTINI

IN LIBRVM, VTRVM SINGVLORVM ETIAM SINT IDEAE, ANNOTATIONES.

Quot numero homines naſcuntur in anno mundi magno, totidem ſeminales hominum rationes ſunt in natura uniuerſali, totidem fermè Ideæ hominum in mente diuina. Cap. I.

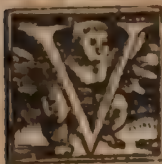

Vnaquæque etiam rationalis anima numeratas in ſe naturaliter habet, quot ex ſe vitas varias productura eſt. Verum ſicut quando dicimus omnia cæleſtia eſſe in terra, viciſſimq; omnia terrena in cælo, intelligimus omnia pro natura loci, ideſt in cælo quidem ratione cæleſti, in terra rurſum qualitate terrena: ſic quando audimus animam noſtram eſſe omnia, accipere debemus ſecundum humanæ rationaliſq; animę proprietatem. Nunq̃ igitur anima tua producet vitas ipſas figuraſq; brutis animalibus proprias, ſed humanas ſemper, q̃uis ſimiles quodammodo brutis, & quandoque dęmonibus. Paucas ergo vitarum mutationes in anno mundi magno edere anima tua poteſt, præſertim cum vitam in terris quidem breuiſſimam, ſuper terram vero longiſſimam agat. In anno autem mundi ſequente non fit vitarum mutatio, ſed eorundem omnino hominum reſurrectio. Interim homines inter ſe differunt, non per materias tantum, ſed per proprias etiam formas atque figuras, modoſq; varios genituræ. Differentia vero formalis & ordinata cum nec à materia neque caſu fiat, dependet ex formalibus quibuſdam rationibus, quæ & in natura & in mente vniuerſali conſiſtunt. Neque ſunt infinitæ numero: Finitæ enim formæ in anno mundi magno gignuntur. In ſequente vero eędem reuertuntur, cauſis eiſdem videlicet reuertentibus. Verum quo nam modo ſunt res in materia plures quàm in anima, & in anima rurſum plures quàm in mẽte? ita profecto, quia res quædam in materia inter ſe numero differunt, vel per defectum formæ ex materia alicubi contingentem, quæ forma alibi eſt perfectior: vel per quantitatis diuiſionem. Differentię vero ſimpliciter formales rationibus ſeminalibus adæquãtur. Rationes autem eiuſmodi ſunt in anima plures quàm in mente ideæ. Quoniam in natura animæ ſemper eſt abſoluta diſtinctio rationum. Mens autem minorem habet numerum idearum abſolute inter ſe differentium. Poteſt enim mens eandem ideam ad diuerſa referre per actum intelligentiæ ſimul & volũtatis, referens inquam foras aliter & aliter imitabilem: ex qua quidem relatione plura proficiſcuntur, idea interim non diuiſa.

PLOTINI ENNEADIS V. LIBER VII.

VTRVM SINGVLORVM ETIAM SINT IDEAE.

Nunquid etiam uniuſcuiuſq; eſt idea? Forſitan ſi ego & unuſquiſq; ad intelligibilem reducimur ordinem, ibi quoque eſt uniuſcuiuſq; principium. Forſan etiam ſi ſemper eſt Socrates, & Socratis anima ipſe Socrates erit, quatenus anima ſingulatim, ſic ibi Socrates & quilibet ſingulatim. Sin autem non ſemper eſt Socrates, ſed aliàs alia quodãmodo euadit anima, adeo ut animus qui nũc eſt Socrates, prius Pythagoras alius'ue fuerit, futuruſq; ſit alius, non amplius unuſquiſq; eorum qui hic ſunt eſt & ibi. Verũtamen ſi uniuſcuiuſq; anima ſeminarias rationes habet omniũ quæ exequitur atq; explet, rurſus ibi ſunt omnes. Nam fatemur, quot mundus rationes habet, totidem quoq; ſingulas animas poſſidere. Quare ſi mundus non hominis tantum, ſed ſingulorum etiam animaliũ complectitur rationes, anima quoq; rationes continet ſingulorum: quamobrem infinitus ſequetur numerus rationum, niſi certis temporum curſibus in idem reſtitutio fiat. Ita profecto infinitas ipſa finita demum erit, quando eadem mundo redduntur. Cæterum ſi quæ fiunt omnino plura ſunt quàm exemplar, cur nam

oportet

oportet, omnium quæ in una mundi reuolutione fiunt, rationes exemplà riaq; extare? Videtur enim sufficere homo unus ad omnes homines, quemadmodum & animæ numeratæ ad innumerabiles homines effingēdos. Sed enim non potest una esse ratio differentium. Neq; sufficit homo ad exēplar multorum hominum inter se differentium, non materia tantum inquam, sed quàmplurimis insuper propriis differentiis discrepantiū. Non enim hęc ita se habent, ut imagines Socratis ad exemplar, sed differētem effectionem necessarium est ex differentibus rationibus proficisci. Vniuersa uero reuolutio omnes complectitur rationes. Eademq; rursus per easdem rationes regēnerantur. Neq; uero suspicandum est, ne hinc in mundo intelligibili infinita multitudo sequatur. Tota enim illic multitudo in quodam indiuisibili cōtinetur, & quasi illinc singula prodeunt, quando agit.

Quælibet anima naturaq; particularis seminales in se rationes continet omnium, quæ inde generanda sunt, formalibus differentijs inter se distinctas. Cap. II.

Possunt autem hæc ita distingui, etiam si in eadem communiter specie computentur. Eiusmodi vero propria formarum distinctio in ipsa etiam naturæ vniuersalis intentione præscripta est. Quoniam in eiusmodi etiam distinctione ordo, decus, bonumq; vniuersi cōsistit. Materia vero nullam affert propriam formarum varietatem, sed formæ defectū. Quantitas quinetiam diuisiōe sua in rebus homogeneis facit alicubi numerum, nusquàm vero varietatem. Denique in anno mundi vno quæcunq; naturali ordine heterogenea generantur, inter se formaliter dissimilia sunt, ideo per differentes rationes efficiuntur. In sequente vero eàdem omnia per easdem rationes sub eisdem causis recreantur.

Verum si rationum masculi & fœminę mixtiones fœtus differentes efficiunt, non amplius uniuscuiusq; geniti ratio quædam erit. Et alteruter generantium, uelut masculus, non per differentes faciet ratiōes, sed per unam duntaxat, suiipsius uidelicet aut patris. Sed forte nihil prohibet, etiam per differētes efficere, propterea quòd omnes ipsi possideant, quamuis alias temporibus aliis promptiores. Quid uero quando ex eisdem genitoribus diuersi nascuntur? Forte quia non ęqualis semper fit excessus, atq; dominatio. Sed enim illud ita se habeat, si modo non tantum in apparendo differentia sit, imò aliquando quidem secundum masculum fiat excessus, aliquando uero secūdum fœminam, aut forte secūdum æqualem partem tradat uterq;: totum tamen tradatur, sitq; naturaliter insitum. Dominetur autem utriq; materiæ parti, aut alteri. Verum quonam pacto differentes fore iudicantur, qui in alia parte concipiuntur? Num quid igitur ipsa materia differētiā affert dissimiliter scilicet superata? Quod si ita sit, proles omnes una excepta præter naturam erunt. Si autem ipsa uarietas ubiq; pulchrum quiddam est, merito non una ubiq; species extat. Atqui quod secundum materiam est, deformitati soli attribuendum est. Nempe in causa ipsa rerum artifice perfectæ rationes occultæ quidem sunt, totæ uero traduntur. Sed esto quidem rationes sint differentes. Quid prætera oportet esse totidem, quot sunt quæ in una mundi reuolutione gignuntur? Si quidem fieri possit, ut eisdem adhibitis rationibus, differentes tamen extrinsecus euentus appareant. Sed profecto concessum est ita fieri, etiam ubi rationes totæ traduntur. Quæritur autem utrum ita etiam fiat, ubi rationes eædē dominantur. An igitur totidem rationes esse necessarium est? Quoniam

effectus omnino idem, in altera duntaxat mundi reuolutione reddi poteſt. In hac autem reuolutione nihil omnino fit idem.

Natura quoniam non per aliquid additum eſſentiæ, ſicut ars, ſed per eſſentiam agit, ideo in eſſentialibus rationibus uarietatem generandorum merito continet. Tota igitur ſingularum rerũ diſpoſitio in anno mundi tranſigenda deſignata eſt ab initio in mente opifice mundi, & in mente animæ mundanæ eiuſdemq; naturæ. III.

ANnum vero mundi magnum expleri pleriq; putant, quando cæleſtia omnia ad eandē prorſus, & in ſeipſis & inuicem diſpoſitionem quàm habent hodie reuertentur. Hoc ſpatium alij trigintaſex, alij triginta nouem annorum ſolarium numero, alij aliter metiuntur, aliter'ue putant.

AT quo nam pacto in multis geminis rationes differentes eſſe dicemus? Quod ſi per alia inſuper animalia quis diſcurrat, præſertim quę multos fœtus coitu uno concipiunt, quid nam dicemus? An forte unam illic eſſe iudicabimus rationem, ubi fœtus inter ſe minime differunt. At ſi ita ſit, non ulterius quot ſingula fiunt, totidem & rationes erunt, nunquid quot differentia fiunt ſingula? Differentia inquã non ex eo quòd ſecundum ſpeciem ipſam deficiant, totidem rationes eſſe cenſebimus. Verum quid nam prohibet quo minus fœtibus quoq; minime differentibus, differentes tamen rationes exhibeamus, ſiqua modo fiant prorſus indifferentia. Nēpe artifex, quamuis indifferentia faciat, interea tamē ipſum quod dicitur idem, differentia quadam accipit rationali, ſecundum quàm diuerſum facit, adhibens ſcilicet ei quod eſt idem aliquid differens. Sed penes naturam, ubi rerum diuerſitas non ratiocinatione uaria, ſed uariis tantũ prouenit rationibus, oportet ſpeciei connexam eſſe diuerſitatem. Nos autē differentiam diſcernere non ualemus. Profectò ſiquid temeritatis in generatione rerum admitteretur, ratio alia foret. Sin autem menſura definitum eſt, quot quæq; proueniant, certe quãtitas & multitudo determinata erit ipſa rationum omnium euolutione atq; explicatione, adeo ut quando finem acceperint omnia, aliud iam exordium retexatur. Quantum enim oporteat eſſe mundum, quot'ue in eius uita tranſigi debeant, conſtitutum eſt ab initio in eo qui omnium continet rationes. Nunquid igitur & in cæteris animalibus, in quibus unico partu plurima procreantur, ratiōes totidem aſſeremus? Forte non eſt timendum, ne propterea in ſeminibus rationibusq; infinita multitudo contingat. Cum anima omnia complectatur: neque etiam in intellectu uel anima turba continget innumerabilis: quippe cum rationes horum illic omnes uiciſſitudine quadam expedite quandoq; in promptum eædem ſtatutis temporibus reuertantur.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRUM, DE INTELLIGIBILI PULCHRITUDINE. ANNOTATIONES.

Pulchritudinem eſſe naturalem in intellectu etiam humano apparet, quia materiam rudem reddit pulchram.

CAPUT. I.

MARSILII FICINI FLORENTINI
IN LIBRVM, DE INTELLIGIBILI PVLCHRITVDINE.
ANNOTATIONES.

Pulchritudinem esse naturalem in intellectu etiam humano apparet, quia materiam rudem reddit pulchram.

CAPVT I.

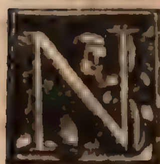

Eque solum imitatus foris opera naturalia id efficit, sed etiam vsus rationibus intimis, quando videlicet emendat quosdam naturæ defectus. Hinc concludamus, formam pulchritudinem'que in mente pręstantiorem esse quàm in nullo artis opere. Adde potentiorem, quoniam in opero quidem distracta est, in mente vero prorsus vnita.

PLOTINI ENNEADIS V. LIBER VIII.
DE INTELLIGIBILI PVLCHRITVDINE.

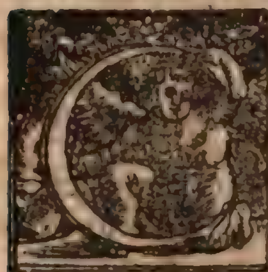

Vm fateamur animum qui mundum intelligibilem cōtemplatur, ueriq; intellectus pulchritudinem intuetur, posse quandoq; huius quoq; patrem mente superiorem animaduertere, agite iam conemur pro uiribus cernere nobisq; ipsis exprimere, quātum talia explicari possunt, qua potissimum ratione pulchritudinem mentis mundiq; illius perspicere ualeamus. Finge itaq; moles duas lapideas prope se positas, quarum altera quidem incomposita sit, & artificiosi muneris expers: altera uero per artem in statuam iam exculta, siue diuinam siue humanam: ac si diuinam, alicuius Gratiæ statua sit, uel Musæ: sin humanam, non sit hominis alicuius, sed cuiusdam potius, quem ars ex pulchris omnibus congregauerit. Lapis igitur ab arte in pulchritudinem speciei dispositus, pulcher protinus apparebit: sed non propterea quòd sit lapis, alioqui altera quoq; moles similiter formosa foret: ex eo igitur quòd speciem habeat, quàm ars adhibuit. Hanc itaq; speciem materia non habebat, sed erat hęc in excogitante prius quàm in lapidem deueniret. Erat autem in artifice, non qua ratione ille oculos & manus habebat, sed quoniā arte præditus erat. Erat igitur in arte pulchritudo hæc multo præstantior. Non enim species ipsa in arte consistens uenit in lapidem, sed manet illa quidem, alia uero ab illa interim prodit ea minor, neq; pura permanet in seipsa, neq; qualis optabat artifex: sed quatenus arti materia paruit. Si autē ars, quod est & habet, tale quoq; facit, facit autem pulchrum secundum rationem qua & agit: profecto magis ueriusq; pulchra est artis pulchritudinem possidens maiorem excellentioremq;, omni eo quod prodit exterius. Quatenus enim forma procedens in materiam iam extenditur, eatenus debilior ea fit, quæ manet in uno. Quicquid enim in se distantiam patitur, à seipso discedit. Si robur, in robore, si caliditas, in calore, si omnino potētia, in potētia, si pulchritudo prorsus in pulchritudine. Iam uero primum omne efficiens, secundum seipsum oportet præstantius esse facto. Non enim immusica musicum, sed musica facit, & musicam in sono sensibili procreat musica super sensum. Siquis autem artes contempserit, quoniam naturā imitantes faciunt, respondēdum erit, primo

quidem naturas quoq; alia imitari. Deinde artes non simpliciter quod cernitur oculis imitari, sed ad ipsas recurrere rationes, ex quibus constat, agitq; natura. Praeterea multa ex seipsis facere, & adiungere insuper aliquid, ubi quicquàm perfectioni deest, utpote quae in se habeant pulchritudinem. Deniq; Phidias ipse Iouem finxisse potest, nullum spectaculum proprie sensibus imitatus, sed imaginatus talē, qualis ipse Iupiter appareret, siquando nostris oculis occurrere uellet.

Pulchritudo in opere naturali est forma quaedam, non quomodolibet impressa materiae, sed tunc impressa ab ipsa natura, quando natura excellentius materiae dominatur. Cap. II.

Non enim hoc opus est pulchrum per materiam vel quantitatem: alioqui quod materialius, aut grandius, idem foret & pulchrius, sed ratione excellentioris cuiusdam formae quasi iam immaterialis effectae. Hinc ergo fit, ut species tūc primum quasi pulchra te rapiat, quando visum ingressa iam est ibi spiritalis effecta. Et tunc maxime, quando vehementius cogitatur. Denique species in moribus atque disciplinis, quae immaterialis est omnino, tanquàm pulchra nos capit amore. Est autem immaterialis in natura formositas naturali admodum mirabilior. Natura enim nec aduentitio quodam habitu, nec extrinsecus elaborans sicut ars, sed essentia sua intrinsecusq; dominans facilitate mira exhibet materiae pulchritudinem.

Ed impraesentia missas faciamus artes. Quorum uero opera imitari dicuntur pulchra naturaliter effecta consideremus, rationalia scilicet animalia & irrationalia cuncta; praesertim quaecunq; inter haec exactius sunt absoluta. Vbi scilicet fictor ipsorum atq; faber materiae dominatus, speciem quam optabat adhibuit. Quidnam igitur in his est pulchritudo? Non enim sanguis & menstrua, sed color atq; figura ab his diuersa aut nihil uel aliquid sine figura & inconcinnū; aut uelut quod cōtinet simplex aliquid, ceu materia. Vnde nam orta est pulchritudo Helenae, pro qua tam ingens certamē est suscitatum? unde caeterae formae Veneri similes illuxerunt? Atqui & ipsa Veneris forma unde surrexit? Aut siquis hominum ex integro pulcher, uel deus, siue eorum qui nobis ueniūt in aspectum, siue eorum qui non ueniunt quidē, habent tamen in se conspicuā pulchritudinē. Nonne igitur species ubiq; haec est, descendens in id quod nascitur ex ipso quod generat, sicut in artibus dictum est, pulchritudinem in artificia ab artibus proficisci. Quid ergo? Pulchra'ne opera quidem sunt, ratioq; in ipsa materia. Ratio uero quae non est in materia sed in agente, prima & à materia libera non est pulchritudo. Sed in unum haec ipsa redigitur. Caeterum si moles qua ratione moles est, pulchra foret, sequeretur certe rationem ipsam agentem, quoniam non est moles, non esse pulchram. Sin autem siue in parua siue in magna quadam mole sit species eadem, similiter mouet, afficit'que ui sua animum intuentis, certe pulchritudo non est magnitudini molis attribuenda. Hinc rursus ad idem sumitur argumentum. Quoniam quatenus forma est extra animum, non percipimus, neque inde mouemur. Cum uero animo iam concipitur, afficit. At uero per oculos ipsa rerum species tantum influit, alioqui non possent per angustissimum amplissima penetrare. Contrahitur uero etiam magnitudo, non magna quidē in mole, sed specie potius magna. Praeterea ipsam effectus pulchri causam

causam oportet aut esse deformem, aut indifferentem, aut pulchram. Si deformis esset, certe contrarium non efficeret. Si indifferens, cur nam pulchrũ aliquid potius faceret quàm deforme? Sed profecto natura rerum artifex tã pulchrarum, multo prius magisq; est pulchra. Nos autem cum nihil intimũ inspicere soleamus, & intima penitus ignoremus, nimirum extrinseca sequimur, ignorantes interea intrinsecus latere quod mouet, perinde ac siquis suam uidens imaginem & ignorans unde uenerit eam ipsam sequatur. Esse uero aliud quiddam quod ad se attrahit prosequentes neq; in magnitudine cõsistere pulchritudinem testimonio nobis est pulchritudo quæ disciplinis inest & officiis, & prorsus in animo, ubi certe reuera magis pulchritudo uiget, quando scilicet in animo quodam sapientiam contemplaris, & contemplatus delectaris, & amas, faciem tunc corporis non aspiciens, quæ forte non sit formosa, sed tota corporis forma posthabita, intimam pulchritudinem sequens. Sin autem nondum animus ille te mouet ut appelles pulchrum, neque etiam interiorem te intuitus, teipsò delectaberis uelut pulchro. Quapropter frustra sic affectus ueram intimamq; pulchritudinem indagabis. Sic enim non puro quodam sed turpi perquires. Ideoq; uerba de rebus eiusmodi non ad omnes habẽtur. Quod si & tu teipsum inspexeris pulchrum, hinc iam ipsius pulchritudinis reminiscere.

Pulchritudo apparens in materia est imago quædam pulchritudinis, quæ præstantior in natura uiget. Hæc autem eius imago quæ est in anima intellectuali maior: hæc tandem illius quæ prima est in mente diuina.

CAPVT. III.

FVlget autem pulchritudinis splendor ex intellectu diuino in intellectum animæ caput, quemadmodum lumen à sole semper in stellam. Subinde in virtutem animæ rationalem sicut in lunam, quatenus ad superiora conuertitur. Frustra vero quid ipsa pulchritudo sit quærit animus, qui se per eiusmodi conuersionem pulcherrimum non reddiderit. Si vero reddiderit, quandoque suam inspiciens pulchritudinem, suspiciet inde superiorem; ac per suum intellectum iam purgatum, velut per aurum quoddam quod erat in mole, diuinum intellectum velut aurum vniuersum, syncerum'que contemplabitur, aliter non quærendum. Denique prima pulchritudo est prima intelligentiæ plenitudo. Dij simpliciter intellectuales per illius participationem pulchri dij que sunt. Per eandem dij quoque cælestes, id est mundani omnes. Qui sane cælestes dij directo quodam intuitu diuina cognoscunt, humana vero deflexo prospiciunt, atque gubernant. Dij tandem simpliciter intellectuales, qui in intellectuali cælo sunt non gubernare saltem qua ratione ibi sunt; sed contemplari dicuntur. Quicquid est in cælo intellectuali, est similiter intelligibile cælum, ibi vero sunt omnia.

ESt igitur pulchritudinis ratio in natura, exemplar pulchritudinis huius quę apparet in corpore. Exemplar autem pulchritudinis naturalis est, ratio quædã in anima pulchrior, à qua profluit pulchritudo naturæ: clarior autẽ hæc est in anima proba & pulchritudine iam ipsa progrediens. Nempè exornans animũ, lumenq; prębẽs à maiori lumine, quod prima etiam est pulchritudo. Sic inquam existẽns in anima ad ratiocinãdũ inducit, qualis nã sit ratio superior pulchritudinis, quæ in nullo fit amplius, nec in alio iacet, sed in se permanet. Itaq; nec ratio quidẽ est, sed primæ ratiõis autor. Quippè cũ ratio prima sit pulchritudo quædã in anima ceu materia. Ipse uero autor intellectus est, qui & semper est intellectus, nec intellectus aliquando, quoniã ipsi nõ aliunde aduenit intellectus:

Sed quam potissimum imaginem intellectus ipsius accipiemus? Quæcunq; enim aliunde quæretur, à deteriori quodã proculdubio requiretur. Imago igitur intellectus est ab intellectu quærenda, adeo ut nõ per imaginem de ipso loquamur, sed tanq̃ de auro uniuerso aurum quoddam accipiamus indiciũ. Ac nisi acceptum aurum adhuc sit purum, aut re ipsa, aut saltẽ oratione purgemus, demonstrantes hoc à nobis acceptum, non esse aurũ uniuersum, sed aurũ quiddam duntaxat in mole. Sic itaq; ab hoc qui in nobis est intellectu iam purgato ad intellectum ipsum altius ascẽdamus. Ac si placet à diis ipsis progrediamur, inspicientes uidelicet qualis in eis sit intellectus. Dii nanq; omnes pulchri, uenusti, uenerandi, inæstimabili decore pollẽtes. Verum quidnam est, quo dii sunt tales? Est utiq; intellectus. Intellectus inquam potissimum in eis agens ut uideantur. Non enim ex eo quòd eorum pulchra sunt corpora. Nam & quibus corpora sunt, non hoc ipsum est esse deos, sed secũdum mentem hi quoq; dii sunt, non inquam ex eo quod pulchra illis adsunt corpora, dii pulchri censentur. Non enim aliàs quidẽ sapientes sunt, aliàs uero nequaquàm, sed perpetuo sapiunt mẽte, tranquilla stabiliq; & pura, intelliguntq; omnia, & cognoscũt nõ humana proprie, sed sua idest diuina, & quotcunq; intellectus ipse cernit. Deorum uero, hi quidem qui cælum habitant, otio nanq; abundant, assidue cõtemplantur, sed quasi eminus quæ in primo ipso sunt cælo, supereminenti ceruice: hi uero qui in illo sunt, quotcunq; habitationem illic sortiti sunt, contemplantur, totum illic cælum habitantes. Omnia enim ibi sunt cælum. Illic terra cælũ est. Illic mare, animalia, plantę, homines cęlũ sunt. Quicquid deniq; est illius cæli, cęleste. Dii uero illic habitantes non dedignantur homines, neq; aliud quicquàm eorum quæ ibi sunt, ob hoc ipsum quod ex diuinorum numero sunt. Omnem nanq; regionem illam discurrunt locumq́; comprehendunt conquiescentes.

Supra cælum corporeum in cælo incorporeo sunt dij duplices, scilicet intelligibiles atq; intellectuales. Illi quidem sunt ideæ, hi uero intellectus omnes æterna idearum contemplatione beati. Cap. IIII.

INtellectus diuinus sic in ideas se deriuat, vt totus conseruetur in singulis, sed sub alia in aliĳs proprietate. Nec tam dicendum est ideas esse in intellectu, quàm intellectum ipsum ipsas ideas existere, omniformem videlicet ex vniformi seipso mirabiliter prodeuntem. Si cælum similiter se deriuat in stellas, in qualibet stella & cælum est totum, & stellæ omnes, sed proprietate diuersa. Quod igitur Anaxagoras ait, quodlibet est in quolibet, non tam in mundo subcælesti, verumetiam vbi vnio minima quàm in mundo supercælesti, vbi vnio maxima. Quodammodo etiam in cælesti, vbi mediocris est vnio. Vbi vero Plotinus probat, diuinorum contẽplatores inde nunquàm discessuros, accipe quod Porphyrius & Iamblichus attigerunt, animos etiam nostros ad similem posse beatitudinem peruenire. Non commouebitur in æternum qui habitat in Hierusalem. Beati qui habitant in domo tua domine, in seculum sæculi laudabunt te.

HVc tendunt quæ à Platone in Phædro traduntur. Facilem scilicet illic superos uitam agere, ueritatemq́; ipsam eorum genitricem esse atq; nutricem, & essentiam & nutrimentum. Item illos omnia cernere, non illa quidem, quæ generationi subiecta sint, sed quæ sint in essentia. Videre quoq; seipsos in aliis. Omnia enim illic undique perspicua sunt. Nihil ibi tenebrosum, nihil obsistens. Sed omnis illic omnibus est conspicuus, intrinsecus atq; per omnia. Lumen nanque lumini

occurrit ubiq;. Quilibet in se habet omnia,&omnia rursus in alio conspicit. Cuncta igit ubiq; sunt. Omne illic est omne. Illic quodlibet est uniuersum. Splendor ibi micat immensus: quodlibet enim ibi magnũ est, quandoquidẽ & paruum illic est magnum. Ibi sol stellæq; omnes. Vnaquæq; stella sol est, & stellæ similiter omnes. Præcellit autẽ in quolibet aliud, sed interim in quouis cuncta conspiciuntur. Est ibi motus proculdubio purus: non enim procedentem confundit motum motor alienus à motu. Status etiam illic nulla mutatione turbatur: nõ enim instabili naturæ miscetur. Pulchrum præterea ipsum pulchrũ est, quoniã non iacet in pulchro. Permanet uero quilibet nõ quasi in alieno pauimento quodã, sed uniuscuiusq; fundamentũ est idipsum quod unumquodq; est, cumq; ipso concurrit quasi surgenti id ipsum unde extat: neq; ipsum quidem aliud est, sedes uero eius est aliud: nam & subiectũ intellectus est, & ipsum est intellectus. Velut siquis cogitet cælum hoc oculis manifestũ atq; lucidũ per lumen hoc suum germinare coalescereq; in stellas. In rebus quidem corporeis non prodit ex alia parte ubiq; pars alia, sed unaquæq; pars sola ipsa est. Illic autẽ ex toto quodlibet ubiq; prodit, simulq; extat quodlibet atq; totũ. Apparet quidẽ pars, inspicitur quoq; ab eo qui acute cernat & totum, ceu siquis talis sit uisu, qualis fertur fuisse Lynceus, qui intima terræ traditur radiis oculorum penetrare cousueuisse. Hanc equidem fabulam supernorum oculorum perspicaciam significasse arbitror. Existimãdum præterea eos qui illa uident, nunquàm in uidendo defatigari, neq; satietate ulla unquàm adduci ut uidere desistant: neque enim uacuitas erat in aliquo, ut deinde impletus & satur finem faciat intuẽdi: neq; hoc quidem aliud est, illud uero sic aliud, ut alteri eorum quæ sunt in eo, illa quæ sunt alterius, minime placeant. Præterea indomita illic & indefessa sunt omnia, quod'ue ibi dicitur inexplebile: propterea tale dicitur, quòd plenitudo eius nũquàm efficit, ut spernat implentem. Videndo nanq; magis assidue cernit, atq; perspiciens infinitum seipsum & quæ uidentur, naturam suam ducem sequitur. Iam uero nullius uita laboriosa est, quando est uita pura, quod'ue optime uiuit, cur nam laboret. Vita uero illic est sapientia: sapientia uero nullis argumentationibus comparata, quoniam semper tota fuit, nec ulla parte deficiens, ex quo indagine indigeret. Sed est sapientia prima, neq; ab alia sapientia pendens: atq; ipsa ibi essentia sapientia est. Neq; prius quidem intellectus ipse est, deinde sapiens. Hanc igitur ob causam nulla est sapientia maior. Atqui illic ipsa scientia mentis ipsius collega est, propterea quòd simul pullulant. Quemadmodum imitatione quadam tradunt, iudicium iustitiam'que Iouis ipsius esse collegam: omnia enim huius generis ibi uelut simulacra, imò exemplaria quædam extant, ex se & in seipsis ubique perspicua, adeo, ut horum spectaculum proprium sit plusquàm felicium spectatorum. Ipsius igitur sapientiæ magnitudinem & potentiam ex hoc potissimum considerare licet, quoniam una secum habet fecit'que entia. Nam quæ uerè sunt omnia, secuta sunt sapientiam, per'que ipsam cuncta consistunt, una'que cum ipsa sunt exorta, unum'que sunt ambo. Essentia denique

illic est sapiētia. Nos autē ad hanc ipsam cognitionē nondū accedimus, quoniam scientias esse putamus speculationes quasdam atq; regulas propositionumq; confluxum: quod quidem neq; scientiis quidem nostris est tribuendum. Siquis autem de nostris scientiis ambigat, missas impręsentia faciamus. Sed operæpretium fore uidetur, exordio hinc iterum sumpto, de illa sciētia disputare, quam illic regnantem Plato suspiciens inquit: Scientia quidem illa non alia est in alio. Quomodo uero se habeat perquirere atq; inuenire nobis reliquisse uidet, si modo appellatione eiusmodi nos dignos profiteamur.

Cum ars naturam imitetur, & natura deum: atq; ars quidem per sapientiam quandam agat, deus autem per ipsam simpliciter sapientiam: consequens est, ut natura per suam quandam agat sibi insitam sapientiam. V.

Si omnia per sapientiam suam reportant essentiam, sequitur vt sapiētia prima sit essentia prima. Sapientia per industriam comparata quæ est ars humana, depēdet à sapientia nobis innata, & naturæ sapientiam imitatur. Hæ vero tres sapientiæ quia sunt in alio, referēdæ sunt ad sapientiam primam quæ in seipsa sit, vbi videlicet sapientia ipsa est essentia. Sapientia quidem artis humanæ coaceruata est ex multis actibus meditationum atque sermonum: sapientia vero naturaliter nobis insita & sapiētia ipsius naturæ atque dei, est vna quędam forma se pręferens omniformem ceu vultus vnus, non sicut oratio vel disputatio vna. Nam ante vnum ex multis coaceruatum est vnum, quod seipsum euoluit in multa, & ante hoc ipsum simpliciter vnum.

Væcunq; uel arte uel natura fiunt, sapientia quædam facit, & ubiq; actionem sapientia ducit: sicubi uero sapientia quædam fiat, sint sanè artes eiusmodi. At artifex ipse rursus in naturalem sapientiam reuocatur, secundum quam ars & quodlibet opus agitur: secundum quam inquam non amplius ex speculationibus congregatam, sed totam unum quiddam, neq; compositam ex multis in unum, sed ab uno potius in multa se resoluentem. Siquis igitur sapientiam hanc primam esse posuerit, iam sufficiet: cum enim nō sit ex alio, neq; etiam erit in alio. Sin autem rationem quidem in natura, huius uero principium naturam esse dixerit, interrogabimus unde nam natura habeat rationem. Quòd si habere dicatur ab alio, de alio rursus illo quæremus: ac si ex seipso habeat iam ibi conquiescemus. Proinde si in mentem ipsam confugiant, ibi rursus inuestigandum, nunquid mens genuerit sapientiam. Quòd si fateātur: unde nam, quæremus. Si autem ex seipsa conceperit non potest id fecisse, nisi mens ipsa sapientia sit: Vera igitur sapientia est essentia, ac uera uicissim essentia, sapientia est: ipsaq; essentiæ dignitas à sapientia uendicatur: cōstat enim essentiam ueram à sapientia esse. Quamobrem quæcunq; esentię sapientiam non habēt, ex eo quidem quòd per sapientiam quandam factæ sunt, esentiæ sunt: ex eo autem quòd in seipsis nullam posident sapientiam, non sunt essentiæ uerę. Nemo igitur existimare debet, in mundo intelligibili uel deos ipsos uel habitatores illic alios plusq̃ felices ibi quasdam propositionum regulas cōtemplari, sed singula quæ illic esse dicuntur, uelut exemplaria quædam & spectacula pulchra intuentibus se offerre, qualia forsan imaginet aliquis in animo sapientis existere. Dico autem non simulacra depicta, sed existentia: quapropter ideas antiqui entia & essentias appellabant.

Sacerdotes Aegyptij ad significanda diuina mysteria non utebantur minutis literarum characteribus, sed figuris integris herbarum, arborum, animalium: quoniam uidelicet deus scientiam rerum habet, non tanq̃ excogitationem de re multiplicem, sed tanq̃ simplicem firmamq; rei formam. Cap. VI.

Excogitatio

EXcogitatio temporis apud te multiplex est & mobilis, dicens videlicet, tempus quidem est velox, & reuolutione quadam principium rursus cum fine coniungit: Prudentiam docet, profert res, aufert. Totam vero discursionem eiusmodi vna quadam firmaq; figura comprehendit Aegyptius, alatum serpentem pingens, caudam ore prensantem: cæteraq; figuris similibus, quas describit Orus.

Identur uero mihi sapientes Aegyptiorum, siue consummata quadam sapientia, siue naturali etiam mentis instinctu, ubi constituerunt sapientiæ mysteria nobis significare non usi fuisse figuris literarum, significaturis sermonis discursiones & propositiones quasdam, & imitaturis uoces pronuntiationesq; regularum, sed potius describentes imagines rerum singulas singularum, easq; depingentes in sacris, clam rei ipsius discursum significauisse: quòd uidelicet scientia & sapientia quædam sit unaquæque imago siue exemplar & subiectum illud spectaculum totum unà collectum, neq; sit excogitatio quædam neq; consilium: postea uero ab ipsa imagine exemplari siue sapientia simul tota, simulacrum in alio quodam fiat iam euolutum: atq; loquens in discursione quadam & causas, propter quas ita res institutæ sint inueniens, dum uidelicet dispositio rerum, quod ita bene se habeat, mouet admirationem. Hinc ait eum admiraturum sapientiã, qui considerauerit, quomodo ipsa non habẽs essentiæ suæ causas propter quas ita se habeat siue agat, sic se habere præbeat ut se habent his, quę secundũ ipsam efficiũtur. Hoc ipsum igitur quod dici potest, dispositionẽ rerũ ita ut est, bene se habere: quod quidem ex inquisitiõe uix tandem aut nullo modo fit manifestum: quòd uidelicet sic habere se res oporteat, siquis modo inueniat: hoc ipsum inquam oportet in mundo intelligibili ante omnem inquisitionem & argumentationem ita se habere atque constare. Sed accipiamus iam in uno quod loquor magno, quod omnibus quoque sit consentaneum.

Scientia dei non est argumentationi uel consilio similis, sed dispositioni potius naturali. Cap. VII.

NOn enim vel posito principio deinceps per media conclusionem colligit, vel constituto fine consequenter vias modosq; ad finem consequẽdum eligit, deinde agit sicut deliberauit. Sed quoniam ipse est suapte natura omnifariam ita dispositus, ideo naturaliter sic & agit: quemadmodum semẽ multiformiter sic affectum, prolem ita generat multiformem. Sed omniformis illa natura dei, ipsa eius intelligentia est, ideis omnibus insignita: non sicut tabella figuris, sed sicut cælum stellis, quæ & ipsæ sunt cælum. Facilime vero facit, quoniam suapte natura facit, atq; ipsa est vniuersum. Fermè similiter agit anima nostra, quãdo ad habitum se reuocat omniformem.

Vnquid putamus hoc uniuersum, quod ab aliis confitemur esse taleq; existere, eo pacto à fabro suo fuisse cõpositũ: ut ille excogitauerit apud se terrã, eamq; in medio quiescere oportere: deinde aquã terræ continuam, cæteraq; deinceps usque ad cælũ ordinate disposita: tum uero animalia omnia talesque & tot singulorum uiuentium formas, quales & quot nunc habent singula: dispositionemque tum uiscerum, tum exteriorum partium atq; membrorum: deinde sicut apud se singula disposuerat, sic aggressum fuisse opere iam ipso disponere. Sed profecto consideratio apud illũ talis esse non potuit: Vnde enim incidisset in eum qui nondũ talia uiderat? Neq; uero fieri poterat, ut ille ab alio quodã accipiẽs

fabricaret,

fabricaret, quemadmodum nunc artifices nostri fabricāt, manibus & instrumentis utentes: posterius enim manus & pedes accedunt. Reliquum est igitur, omnia in alio esse: & cum nihil se medium interponat, ipsa propinquitate ipsius entis ad aliud, uel subito illius imaginem & similitudinem emicare, siue ex ipso per se duntaxat, siue per animam ministrantē: nihil enim in præsentia interest, siue per animam proprie quandam. Sed enim cuncta hæc omnino inde manarunt, & pulchriora sunt ibi: hic enim permixta sunt, ibi uero sunt pura. Vniuersum uero hoc inde profectum à principio ad finē comprehēditur speciebus. Primo quidem materia formis elementorum; quibus & aliæ accedunt formæ, formisq; aliis similiter aliæ, adeo ut difficile sit inuenire materiam multis sub formis occultam. Quoniam uero & ipsa speciem quandam habet ultimam, omnem speciem subire facile potest: ille uero faber penes quem exemplar operis species est, omnes efficit species, & has quidem absq; difficultate & uiolentia ulla: quoniā agens ibi est uniuersum, essentiaq; & species. Quamobrem hac quoq; ratiōe facilis & sine labore fabricatio fuit, & fabrica totius extitit: sicut & ipse faber est uniuersum. Nihil igitur erat impedimenti: Et nūc etiam in fabricando libere dominatur. Et quàmuis alia passim aliis impedimento sint, ipsi tamen uniuersi fabricæ ne nunc quidem obstare quicquàm potest. Nam tanquàm uniuersum constat. Arbitror equidem si nos essemus prima ipsa exemplaria rerum essentiæq; simul & species, atq; species ipsa quę hic facit, nostra esset essentia, fabricationem nostrā absq; labore dominaturam: tametsi homo utpote quod nūc est effectus, speciem fabricat à seipso diuersam. Nunc enim factus homo, esse destitit uniuersum: at quando desinit esse homo, ut Plato inquit, ad sublimia se attollit, totumq; gubernat mundum: factus ènim totius, facit & totum. Verum ut ad institutū nostrum regrediamur, potes tu quidem afferre causam ob quam terra sit in medio posita, & cur rotunda: cur'ue obliquus circulus in certa plaga sit institutus. In mente uero diuina, non quia sic oportebat, iccirco sic deliberatum fuit: imò uero quia sic se habet sicut existit, propterea & hęc ita bene se habēt: ueluti si ante argumentationem per causas discurrētem, conclusio ipsa absq; ullis propositionibus certa consisteret. Nihil enim illic ex consequentia pendet, nihil ex consideratione fit certum, sed ante consequentiam, ante considerationem totum constat. Hæc nanq; omnia posteriora sunt, ratio, demonstratio, fides: eo enim ipso quòd existit principium, inde suapte natura hæc omnia sunt atq; ita disposita. Iam uero quòd dicitur, non esse quærēdas principii causas, sic recte dicitur: præcipue de tali quodā principio, quod est perfectum, quod idem est atq; finis; nempe quod principium simul est & finis, hoc uniuersum simul est, nulla parte deficiens.

Cum ipsa pulchritudo sit forma quedam multiformis, aspectui accommodata, merito principium primum pulchritudine superius est. Cap. VIII.

Mens diuina est primum totum, ergo in qualibet sui parte totum. Est & pulchritudo prima, igitur in quauis sui parte pulchritudo tota. Tria sunt sub ipso bono pulcherrima: mens diuina, anima mundi, mundi corpus. Quemadmodum in cælo Sol, Iupiter, Venus. Venere capti nesciunt quid patiantur: quoniam non aduertunt pulchritudinem inferiorem propter superiorem se admirari.

Hoc

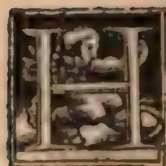

Oc igitur primo pulchrum est, est totum, est ubique totum, nē uel in parte quidē ulla sit pulchri defectus. Quid ergo pulchrū ipsum est dicendum? Non certè quicq̄ quod nō sit ipsum totū, sed uel partem habeat tantum, uel nihil ipsius habeat. Profecto nisi illud sit ipsum pulchrum, quid nam aliud id esse potest? Quod enim est ante ipsum, pulchrum esse non uult. Nam quod primo in aspectum uenit, propterea quòd species sit mentisq́; spectaculum, hoc aspectu amabile est atq; iucundum. Quamobrem Plato id nobis significari uolens, indúcit architectum mundi perfectum suum opus approbantem, ad quiddam aliquā to nostris ingeniis manifestius: per hoc ostendere uolens, ipsam exemplaris ideæq; pulchritudinē uelut amabilem. Quoties enim aliquis admirať opus ad exemplar aliud fabricatum, exemplar ipsum potissimū admiratur. Neq; mirum uideri debet, si interim quid patiatur ignoret: quandoquidem & amatores & omnino quicunq; hanc nostram pulchritudinem admirantur, ignorant se propter supernam pulchritudinem sic affectos esse: & profecto propter illam ita sunt affecti. Quòd autem ad diuinum exemplar Plato referat, quod dicit architectum mundi opus suum amauisse, ipso spectaculo delectatū, declarat, ubi dedita opera ita subiungit, ait enim delectatus quidem est opificio suo, atq; etiam magis ad exemplar, ipsum reddere simile uoluit: hoc ipso demōstrans, qualis pulchritudo sit exemplaris, propterea quòd inquit, opus hoc ex illo pulchrum esse, quia sit illius imago. Nempe nisi illud esset mirifice pulchrum inęstimabili pulchritudine pollens: quid nam uniuerso hoc oculis manifesto pulchrius esse posset? Quamobrē non rectè sentiunt, qui mundi huius pulchritudini detrahunt: nisi forte in detrahendo id sentiant, uidelicet mundum hunc non esse supernum.

Cum acceperis totam hanc simul formarum mundanarum uarietatem, statim conseruatis formis earumq; motibus dimensionem localem deme: habes ergo mundi animā penes quam in qualibet forma sunt cunctæ. Deme deinde motus, formis in statu seruatis, mentem iam diuinam habes, ubi quæuis idea omnes continet. Deniq; idearum diuersitate in lucem unicam resoluta, primum es principium consecutus. Cap. IX.

Corporeus mundus non est reuera magnus, quòniam vbiq; dependet ex paruis. Incorporeus mundus est infinitus: infinite enim licet dicere, In hac idea sunt omnes: atq; his omnibus computatis, in qualibet rursum omnes, similiterq́; deinceps. Cum essentia & pulchritudo prima sit idem, merito quatenus aliquid est particeps pulchritudinis, eatenus & essentiæ, atq; vicissim. Item cum prima essentia sit ipsa simpliciter species, nimirum speciei participatione essentiam habent omnia.

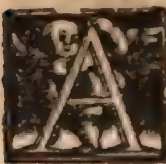

Ccipiamus igitur nostrum hunc mundum cogitatione sic sé habentem, ut pars unaquęq; maneat quidem quod est, sed singulæ sibi inuicem insint. Fingamus inquam in unum cuncta simul pro uiribus congregata, adeò ut quodcunq; singulorum prius sese oculis offert, uelut si sphęra sit exterior, continuo sequatur solis quoque spectaculum, simul'que reliquarum stellarum imago: intus'que uideantur terra, mare, animalia omnia, uelut in sphæra quadam ubique perspicua. Et deniq; re ipsa contingat cuncta in unoquoq; cōspicere. Esto igitur

in animo

in animo lucida quædam imaginatio sphæræ, in se habens omnia, siue agitata siue manentia, aut partim quidem mobilia, partim uero stabilia. Tu uero hanc animo seruans alteram præterea finge, hinc auferendo molem. Detrahe quoque locum, simul'que omnem prorsus imaginationem materiæ abs te procul expelle: neque tamen interea alteram finge altera in mole minorem. Tum uero deum ipsum inuocans qui eam fecit cuius nũc habes imaginem, suppliciter ut ueniat obsecra. Veniet ille subito, mundum ornatũq; suum secum ferẽs unà cum diis omnibus qui in eo sunt omnes. Veniet unus existens simul atq; omnes. Occurret unusquisq;, omnes unà secum ferens cõgrediẽtes in unum. Ibi sanè dii omnes uiribus quidem inter se uarii sunt, sed una illa potestate complurima omnes sunt deus unus, imò uero deus unus est omnes: neq; enim unus ipse deficit, ut omnes illi nascant. Simul uero sunt cuncti, & unusquisq; rursus seorsum est ab alio in statu quodam nullo modo distante, nullam subiectam sensibus formam præferens: alioqui alius quidẽ alibi, alius autem alibi foret: nec unusquisq; in se existeret omnis: neq; rursus illorum aliquis partes alias habet aliis uel sibiipsi: neq; iterum unumquodque illic totum est potestas diuisa, tãtaq; duntaxat existens, quot partes sunt mensuratę: imò uero est uniuersum uniuersa potestas, procedens quidem in infinitum, in infinitũ uero uirtute. Atqui mundus ille usqueadeo ingens est, ut & partes eius infinitæ rursus euadant: ubi enim esse quicq̃ dici potest, quo non ille pręcurrerit? Magnus hic quoq; mundus est, omnes'que in eo simul potentiæ sunt: sed maior insuper foret, & quantus explicari non possit, si nulla in eo corporis foret potentia parua. Etsi magnas quispiam dixerit ignis reliquorumq; corporum uires, tamen ueræ potentiæ infinitate constant, eiusdemq; ignoratione uidentur esse aliquid atq; agere, interimendo confringẽdoq;, & ad genituram animalium ministrando. Sed hęc quidem interimunt, quoniam ipsa quoq; interimuntur: & uicissim generant, quoniam generantur. Potentia uero quæ uiget illic, esse solum habet, solumq; esse pulchrum. Vbi enim pulchrum esset quicq̃ quod ipso esse priuatum foret? Vbi rursus esse potest essẽtia, si pulchritudinis præsentia careat? Dum enim tollitur pulchritudo, aufertur essentia. Quapropter esse ipsum desiderabile est, quoniã idem est esse atq; pulchrum: ac uicissim pulchrum est amabile, quoniam est & esse. Vtrum uero utrius causa sit, non expedit indagare, cum una sit utriusque natura. Hæc igitur falsa essentia corporum indiget quadam imagine pulchri extrinsecus accedente, ut & pulchra uideatur, & omnino sit aliquid. Et eatenus est, quatenus particeps facta est pulchritudinis specie ipsa constantis. Et quo plus speciosæ accipit pulchritudinis, eo perfectior. Sic enim magis ei propria fit essentia pulchra & ipsa deniq; pulchritudo.

Vnà cum Ioue idest anima mundi omnes animæ cœlestes dæmonicæq; & humanæ iam purgatæ toto fruantur mundo diuino. Cap. X.

ETsi ibi singuli cunctas contemplantur ideas, alij tamen alias attentius & auidius, ad quas præcipue cæteras quodammodo referunt. Ipsa pulchritudo ibi potissimum est vniuersus ille splendor ex cuncta idearum quasi stellarum serie micans. Tota intelligentiæ potestas nisi ardentissimus amor accesserit, hucusq; fortasse peruenit, vt pulchritudinem

illam

illam prospiciat vt externam. Accedens amor contemplantem in eam transfert, ac vicissim, vsqueadeo vt contemplator amator iam seipsum inspiciat pulchrum, imò pulchritudinem euasisse. Annuit Plotinus quod ait Plato, philosophos cum Ioue solos incedere, ab Ioue missos. Cæteri enim homines singulis proprie sunt addicti: solus philosophus vniuersum ambit, vniuersi vero anima Iupiter.

Vperioribus de causis Iupiter ipse & si aliorum antiquissimus deorum quos ipse ducit, primus incedit ad mundum intelligibilem contemplandum. Hunc deinde sequuntur cæteri dii, dæmones, animi, quicunq; hæc cernere possunt. Diuinus autem ille mundus desuper illis effulget ex occulto quodam, & ab excelso illis exoriens, illustrat omnia numina implens singula lumine. Tum uero ad se inferiores animos excitat, qui deinceps conuertuntur ad ipsum, cernere non ualentes, ceu Solem. Sed alii quidem perspiciunt erecti ab ipso eiusq; intuitum facile perferentes, alii uero turbantur, quotcunq; longius ab ipsius natura distant. Cnm uero quicunq; possunt singuli uideant omnes quidem ipsum, & quod ipsius est suspiciunt, neq; tamen specimen semper idem unusquisq; reportat: sed dum attenti conspiciunt, alius quidem splendentem cernit ipsius iusti fontem atq; naturam, alius autem abunde temperantiam intuetur, non qualem penes se homines quando habent. Imitatur enim hæc nostra quodammodo illam. Illa uero in omnibus circa omnem quasi magnitudinem ipsius se diffundens, postrema discernitur, & quidem ab illis qui spectacula iam multa perspicua peruiderunt. Proinde dii tum unusquisque seorsum, tum simul cuncti conspiciunt. Conspiciunt & animæ, quæ illic omnia uident, ex omnibusq; tales euadunt, ut ipsæ quoque cuncta à principio ad finem usque contineant. Hæ quidem illic habitant, & quantum inest eis, quod illic naturaliter ualeat habitare, & sæpe totum quod est in eis, ibidem habitat, quoties inde minime segregantur. Hæc igitur & ipse Iupiter & quicunq; nostrum unà cum Ioue hæc amat, feliciter contemplatur. Postremamq; omnium pulchritudinem uniuersam ex omnibus effulgentem, & quod pulchritudinis illius est particeps. Rutilant enim illic omnia, spectatoresq; illos splendore collustrant, adeo ut ipsi quoque pulchri prorsus efficiantur. Quemadmodum sæpe accidit his qui altissimos montes ascendunt, ubi flauum terra colorem habeat. Colore nanque illo statim inficiuntur, facti similes terræ, ad quàm ascenderant. In mundo uero diuino florens ille color ipsa est pulchritudo, imò uero quicquid ibi est, totum color est, & funditus pulchritudo. Non enim aliud quiddam pulchritudo illic extat, quasi superficie florens, uerum apud illos qui non inspiciunt totum, solum quod in superficie micat aspectui, censetur nominaturq; pulchritudo. Qui uero per totum quasi mero perfusi nectare prorsus implentur, cum per totam animã se infuderit pulchritudo, non solum spectatores euadunt. Non enim ulterius hic quidem spectator extra est, ibi uero spectaculum similiter extra. Sed qui acute perspicit, rem habet in seipso perspectam. Atqui & habens sæpe habere se nescit. Nam qui tanquàm externum aliquid aspicit, iccirco uelut ex-

ternum, quia tanquàm uisibile respicit, & quia sic uidere cōstituit. Quicquid autem aliquis intuetur ut spectandum extra uidet. Verum operæpretiū est, in seipsum iam spectaculum trāsferre diuinum, ac uelut unū prorsus inspicere, & tāquàm seipsum penitus intueri. Ceu siquis occupatus à deo, seu Phœbo, siue Musa potissimum aliqua raptus, in seipso dei ipsius intuitū iam efficiat, siquidem in seipso deum ualeat intueri.

Tres gradus in contemplatione diuina, ac tres ad eam preparationes. Cap. XI.

DEo fruiturus debet per communem dei notionem atque fidem seipsum imprimis diuina quadam similitudine conformare. Deinde tota ad deum cogitationis intentione contendere. Tertio, tota deum solum uoluntate ardenter amare: huic igitur sic affecto deus influit, vt perspicuo statim facto lumen vbique pręsens. Tum vero animus occupatus deo, quandiu adhuc deo minus est copulatus desuper afflari & impleri se persentit, & cogitat. Quando vero arctius copulatur, deum ipsum inspirantem suspicit, & qua ratione affluat iam excogitat. Denique quando deo penitus est vnitus, non vltra occupatū occupantem'ue discreta conditione considerat, sed actu potius simplici vnum aliquid intuetur. Nec intuetur proprie, aut audit, vel simili cogitatione cognoscit, imò per sensum quendam vniuersum intimum occultum fruitur seipso pariter atque deo tanquàm vno: consciusq; sibi est tunc demū se valere quàmoptime. Quę quidem conscientia sui non discreta quędam perceptio est, sed ferme idem est atq; hęc ipsa valetudo quàmoptima.

Iquis uero nostrum non potens uidere seipsum, ab illo deo penitus comprehensus, in aspectum spectamen siue spectaculum proferat, profert sane seipsum, atq; imaginem ipsius uidet factā iam pulchriorem. Dimittens uero imaginem quamuis pulchram, & unà secum conspirans in unum, nihilq; ultra secernens, unum simul existit cuncta unà cum illo deo, qui tacitus influit & quietus. Præterea cum ipso est quoad potest, atque uult. Si autem reuertatur in duo, & interea purus sit, deinceps ipsi proximus habitat, adeo ut illo rursus modo adesse quandoq; possit, siquando rursus conuertatur ad ipsum. In ipsa uero conuersione id lucri reportat. Nempe cum primum id aggreditur, sentit seipsum, quandiu est alter. Cum uero ad intima penetrauerit, possidet uniuersum, sensuq; retro dimisso, metuens uidelicet, ne fiat alter, ibi unus existit. Ac si cupiat ut alterum quicquàm cernere seipsum extra ponit. Oportet autem animum numen eiusmodi percepturum, figuram quandam illius habere, atq; ita perseuerare, dum perspicue ipsum nosse molitur, atq; ita cognoscēs, qualem quantamq; rem ingrediatur, certoq; cōfidens se rem beatissimam intraturum, sic deniq; sese prorsus immergere usq; adeo ut euadat pro spectatore iam specimen alterius ab eo perspecti, qualis inde uenit notionibus abunde refulgēs. Sed quo nā pacto erit quispiam in ipso pulchro, nisi uideat ipsum? Profecto si uideat ipsum tanquàm alterum, nondum erit in pulchro: uerū si pulchrum ipsum sit effectus, ita erit in pulchro potissimum. Si igitur uisio ad rem spectat externam, non expedit uisionem illic esse, uel ita esse ut idem cum eo quod uidetur existat. Id autem est uelut conscientia quædam sui'que consensus, cauentis ne forte si magis persentire uelit, à seipso discedat. Neque latere nos debet, malorum quidem sensus, pulsationes habere maiores, cognitiones uero minores, utpote quæ ui quadam pulsationum

onum excutiantur. Morbus enim uehementius pulsat,& excitat: sanitas autem quietior nobiscum habitans, notitiam sui exhibet planiorem, silens profecto insidet,& tranquilla tanquàm familiaris nobisq; cõspirat in unum. At morbus nihil habet domesticũ, sed est penitus alienus, propterea manifestior incidit, quia maxime diuersus nobis occurrit. Quæ uero nostra nos quæ ipsi sunt, uel absq; manifesto sensu nobis insunt. Sic uero nos habentes, maxime omnium nobismet noti sumus, quippe cum scientiam nostrũ atq; nos unum sic effecerimus. Igitur in mundo diuino quando mente scientes summopere utimur, quodammodo ignorare uidemur, sustinentes uidelicet sensus passionem, qui profecto ait nequaquàm uidisse: neque enim uidit, neq; enim talia uidere unquam potest. Quod ergo uidisse diffidit, sensus est, alter uero est qui uidit. Aut si ille quoq; diffidat, neq; etiã seipsum esse est crediturus. Neq; enim & ipse potest, quando seipsum extra posuerit, uelut sensibilẽ oculis corporis intueri.

Quicunq; intellectum suum totus ingreditur, per hunc ingreditur & diuinum: qui boni quidem ipsius filius est, pater autem animæ mundi. Cap. XII.

Generatur vero & intellectus à bono, & anima mundusq; simul ab intellectu, non consilio deliberante, sed natura fœcunda, natura vero tum in bono voluntas est, siue voluptas, tũ in intellectu primo ipsa eius intelligentia. De voluntaria creatione mundi alibi.

Dictum est autẽ, quomodo tanquàm alter id agere possit,& quomodo tanquàm idẽ ipse uidens. Ipse uero uidens siue tanquàm alter, siue tanquàm ipse idem manens, quid nam potissimum nuntiat? Nempe se deum uidisse pulchrum filium,& omnia in filio generantem, conceptumq; absq; labore in se habentem. Deus enim delectatus his quæ genuit, suosq; partus amans, penes seipsum cuncta continuit, tum suiipsius, tum suorũ splendore congratulans. Cum uero hæc omnia pulchra sint,& quæ intus permanẽt pulchriora, solus omnium Iupiter filius foras emicuit. Ex quo etiam ultimo filio uidere licet tãquàm ex quadam illius imagine, quantus sit ille pater, quanti'ue Iouis fratres apud patrẽ perseuerantes. Hic autem nõ frustra dixerit se à patre uenisse. Esse nanq; se alterum ab eo mundum, qui pulcher sit effectus, uelut pulchri ipsius imago: nefas enim esse imaginem pulchri ipsius atq; essentiæ non esse pulchram. Imitatur itaq; exemplar ubiq;. Vitam nanq; habet & essentiæ donum tanquàm imitatio quædam. Habet & pulchritudinem, quatenus inde prodit: habet etiam ut sit semper tanquàm æternitatis illius imago: alioqui quo nã pacto aliàs quidem illius imaginem præferet, aliàs uero nequaquàm? Quippe cum imago eiusmodi facta non sit per artem. Imago uero omnis natura cõstans tandiu est, quandiu manet exemplar. Quamobrem non recte sentiunt, qui mundũ hunc interiturum putant, manente diuino, atq; ita genitum opinantur, ut eius auctor quandoq; de mundi fabrica consultauerit. Hi sane, quis nam effectionis huiusmodi modus sit, neq; intelligere uolunt, neq; sciunt, quatenus diuinus ille lucet mundus, eatenus inde mundum hunc emicare: neq; defecturum unquàm, sed ex quo ille est,& reliqua insuper esse. Erat autem mundus ille semper,& erit. His utiq; nobis interea nominibus uti licet significãdi

nonnihil uoluntate compulsis.

Intellectus diuinus, qui & Saturnus cognominatur, castrat Cælium idest ipsum bonum. Cap. XIII.

Diuidit enim penes se in plures formas vniforme patris donum. Permanet vero in se absq; motu, & à commercio corporis segregatus. Nam mundanam dispensationē motus generationes Ioui idest animæ mundi concessit. Cuius natura genitalis appellatur Venus. Pulchritudo mundi corporei vmbra quædam est ad ipsam mundi incorporei pulchritudinem. Illic rursum mundanæ animæ pulchritudo imago quædam est ad miram primæ intelligentiæ pulchritudinem. Hæc tandem est primæ lucis splendor, foras exuberans.

Eus igitur ille Saturnus, qui ligatus fingitur, propterea quòd penes seipsum eodē semper habitu perseueret, qui & traditur mundi huius imperium Ioui filio concessisse, neq; enim ei consentaneum erat illud imperium dimittēti, iuniorem posterioremq; se prosequi principatum, quippe cum pulchrorum omnium plenitudinem complectatur. Saturnus inquam his obmissis patrē suum Cælium in seipso firmauit, & illuc usq; se erexit in altum. Firmauit rursus, quę deinceps inde sequuntur à filio iam exordium nacta post ipsum. Sic itaq; tenet inter utrunq; medium, tū quia alteritate quadam paterna secat, tū quia ab inferioribus abstinet in sublime consurgens, dum fingitur ab inferiori cura uinculis cohiberi, medium certe gradum obtinens, inter maiorem patrem filiumq; minorem. Quoniam uero Cælius Saturni Iouisq; progenitor, maior admodum est, quàm ut esse pulchritudo dicatur, iccirco Saturnus idest intellectus primo pulcher extat, quamuis anima quoq; sit pulchra. Ille tamen hac est pulchrior, quoniam hæc uestigiū est illius, atq; hoc ipso naturaliter existit pulchra. Pulchrior autē quando illuc intuetur. Si anima igitur uniuersi (ut notioribus aliquando uerbis utamur) & ipsa Venus pulchra est, qualis nam est intellectus? Si enim anima Venusq; à seipsa id habet, quātus nam est ille? Sin ab alio, à quo nam potissimum anima, tum accedentem, tum essentiæ naturaliter insitam pulchritudinem habet? Iam uero quoties nos pulchri sumus, propterea quod nostri iuris facti simus, sumus & pulchri: turpes uero, quando in naturam inferiorem præcipitamur. Atqui cum nos ipsos agnoscimus, pulchri sumus: turpes uero, cum ignoramus. Illic ergo pulchritudo lucet, illinc emicat pulchritudo. Sed nunquid hactenus ista sufficiūt ad diuinum mundum perspicue cognoscendum? An potius altera rursus ad idem uia nobis sic est incedendum?

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRUM, DE INTELLECTU ET IDEIS ET ENTE. ANNOTATIONES.

Animus diuinorum contemplator iam est in patria. Actiui homines & uoluptuosi sunt exules. Sed actiui facilius quàm uoluptuosi in patriam reuertuntur. Cap. I.

PLOTINI ENNEADIS V· LIBER IX.

DE INTELLECTV ET IDEIS ET ENTE.

Vm omnes homines ſtatim nati,ſenſu prius quàm mē te utantur, rebusq; ad ſenſum ſpectantibus neceſſariò prius incidant,affectumq; applicent,alii quidem eodē in habitu perſeuerantes ita uitam tranſigunt,hęc & prima exiſtimātes & ultima,& quod in eis moleſtum eſt; malum,quod uero iocundum: bonum eſſe cenſentes. Atque ita demum ſatis ſibi factum arbitrantur,ſi per omnem uitā iocunda proſequantur,& contraria reſpuant. Proinde quicunq; inter eos rationem ſibi aliquam uendicant,hanc eſſe iudicant ſapientiam,ita prorſus affecti,quemadmodum grauiores aues,quæ cum è terra multa rapuerint,quorū pondere prægrauentur,per ſublimia ultra uolare non poſſunt; quamuis à natura pennas acceperint. Alii uero aliquantum ab inferioribus eleuātur, quos ipſa animi natura melior, à uoluptate reuocat ad honeſtum. Cum uero non poſſint intueri ſupernum,ideoq;nihil aliud habeant,ubi quiescant,transferuntur unà cū ipſo uirtutis nomine ad actiones,inferiorumq; delectus,à quibus attollere ſe ab initio conabantur. Tertium deniq;genus hominum eſt diuinum,in quo quidem illi ſunt,qui & maiore potentia &perſpicacia oculorum freti,ſupernam lucem acute ſuſpiciunt, ad eamq; perſpectā ſe prorſus attollunt,inferiores nebulas & caliginem tranſcendentes, & cum tranſcenderint,ibi permanent,hęc omnia prorſus deſpicientes,nec aliter regione ſuperna,tanquàm uera &propria delectantur,quàm peregrinus poſt longos errores legitimæ tandem patriæ reſtitutus.

Quod eſt primo pulchrum,id pulchrum eſt ſeipſo,ſe toto,ſemper. Cap. II.

NOn eſt igitur prima in corpore pulchritudo. Hoc enim non per ſe totum,ſed per formā pulchrum,atque mutabiliter nec rurſus in anima. Nam hæc intellectuali participatione mutabiliterq; fit pulchra. Sed prima in intellectu primo pulchritudo eſt,ſplēdor quidam & figura boni. Plotinus apoſtoli Ioannis & Pauli myſteria ſæpe tangit,myſteriū tamen Trinitatis non tam aſſecutus uidetur,quàm perſcrutatus,& pro uiribus imitatus.

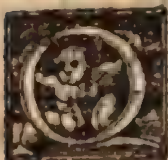

Væ nam igitur hæc regio eſt? Et quo pacto ad eam quis aſcendere poteſt? Profecto huc ille poteſt aſcendere, qui natura potiſſimum ad amandam trahitur pulchritudinem,&natus eſt re uera philoſophus. Qui ſane uelut amator circa pulchrū ipſum quodam quaſi partus labore uexatur, neq; tamē pulchritudine corporis eſt contentus. Sed ab hac confugit ad animi pulchritudinem,uirtutes uidelicet, ſcientias,officia,leges. Atq; inde rurſus ad cauſam aſcendit eorum,quæ in anima ſunt pulchrorum. Et ſiquid adhuc ſuperius extat, quouſq; tandem ad primum uſq; peruenerit,quod à ſeipſo ſit pulchrum. Quo ſane perueniens, uexari iam deſinit,prius uero nequaquàm. Verum quo nā pacto illuc aſcendet? Et unde facultas eiuſmodi dabitur? Et quæ nam potiſſimum ratio amorem hunc quaſi manu perducet ad finem? Forſan eiuſmodi ratio pulchritudo hæc corporibus indita corporibus aduentitia eſt. Hæ nanque formæ

corporum in eis sunt ceu materia. Subiectū igitur permutatur, & ex pulchro fit turpe. Vnde ratio, corpus participatione quadam pulchrum esse conuincit. Quid nam igitur illud est, quod corpus efficit pulchrum? aliter quidem id pulchrum facit præsentia pulchritudinis, aliter autem anima, quæ finxit, talemq; fingendo corpori formam adhibuit. Quid ergo? Nunquid anima suapte natura pulchrum ipsum est? Minime: alioqui non alia quidem sapiens foret & pulchra, alia uero insipiens atq; turpis. Per sapientiam igitur animo pulchritudo contingit. Sed quis nam est potissimum, qui tradit animo sapientiam? Hic profecto necessario est intellectus. Intellectus inquam, qui non aliàs quidem intellectus sit, aliàs uero expers intelligentiæ, sed uerus potius intellectus, qui hanc ob causam ex seipso sit pulcher. Sed nunquid in hoc uelut primo nobis est quiescendum? An potius super mentem quoq; progrediendum? Nempe mens ipsa nobis in altum progredientibus prior occurrit q̃ principium omnium primum, quasi in ipsius boni uestibulo constituta, omnia in seipsa nuncians & significans, uelut quædā ipsius boni figura in multitudinem potius distributa, cum illud prorsus in unitate consistat.

Formæ, quæ sunt in materia tanquam subiecto, dependent à formis, quæ sunt in anima mundi uelut eorum fonte, atq; hæ rursus à formis quæ sunt in mente prima tanquàm fonte formarum animæ. Cap. III.

SI anima suapte natura intellectualis foret, animæ tum omnes, tum pariter intellectuales forent: cum vero non sint ita, merito anima vel prima intellectualis euadit participatiōe quadam intellectus excelsioris.

COnsiderare uero debemus de hac ipsa mentis natura, quam ratio esse significat ens ipsum uerum ueramq; essentiam, imprimis asseuerantes, licet alia procedentes uia, oportere talem quandam esse essentiam atq; mentem. Sed forte ridiculum uideri potest, utrum intellectus in rerum ordine sit indagare. Forte etiam nonnulli de hoc ambigerent, ac de hoc ipso potius, num talis sit intellectus, qualem ipsi describimus. Et nunquid sit aliquis separatus, & ille quidem entia sit, atq; in eo specierum sit natura, qua de re statuimus impræsentia disputare. Cernimus itaq; omnia quæ esse dicuntur, esse composita, nihilq; eorum esse simplex, tum singula quæ arte fiunt, tum etiam quæ natura cōstituuntur. Siquidem artificia æs habent, lignumq; & lapidem: nequedum tamen ex his perfecta proueniunt, antequàm ars unaquæque agat, hæc quidem statuam, ista uero lecticam, illa deniq; domum: agat inquam suam materiæ speciem adhibendo. Quinetiam quæ sunt naturaliter constituta, præcipue quæ ex multis cōposita sunt & congesta commixtaq; dicuntur, resoluere licet in speciem cunctis compositis inditam, uelut hominem in animam atque corpus, & corpus in quatuor humores & elementa. Cum uero horum quodlibet inuenias esse compositum ex materia simul atque formante, materia enim elementorum ex seipsa est informis, inquires unde nam species materiæ adsit. Quæres quoq; de anima, utrū ipsa sit iā simplex, an potius sit aliquid & in ea, partim quidē ceu materia, partim uero uelut forma, intellect⁹ scilicet qui sit in ea: alter quidem sicut in ære forma, alter aūt uelut qui formā fecit in ęre. Eadē quoq; quispiā transferens ad uniuersum in eo similiter perueniet tandē ad in-

ad intellectum, cognoscens eum effectorem reuera totiusq; artificem: affirmabitq; subiectã huic materiã, inde formas accipictem, partim quidem ignẽ partim uero aquam aut aerẽ euasisse uel terram: has utiq; formas ab alio proficisci, id uero existere animam. Rursusq; animam quatuor membris uniuersi formam tradere: iam uero mentem ipsam animæ rationes infundere, quẽadmodum & artificum animis artes ipsæ rationes exhibent ad agendũ. Proinde mentem alteram quidem, uelut animæ speciem, mentem uidelicet secundum formam: alteram uero quæ ita formam animæ præbeat, sicut artifex statuæ formam: cui quidem menti insunt omnia quæ largitur: & quæ largitur animæ, ueritati proxima sunt: quæ uero corpus accipit, imagines iam sunt & imitationes quædam.

Super animas, quæ ex potentia in actum intelligendi procedunt, & passionem aliquam subeunt, & habent cũ deteriore commercium, est ipse intellectus actu semper intelligens, passionis expers, a corporis contubernio segregatus. Cap. IIII.

CVm ex materia rebus mutabilitas accidat, profecto nisi essent res quædam à materia segregatæ, ordo consequens perpetuaq; successio similium in transmutatione rerum conseruari non posset.

CAeterum cur nam, postq̃ ad animam usque perueneris, non potes in ea tanquàm primo quiescere, sed ulterius procedere cogeris? Quoniam primo quidem intellectus ipse aliud quiddã est meliusq; quàm anima: quod uero melius est natura prius existit. Neque enim, sicut multi putant, anima cum iam perfecta est, generat intellectum. Quod enim aliquid in potentia est, unde nam quandoque erit in actu, nisi causa quædam præsit, quæ perducat in actum? Si enim casu quodam prodiret in actum, contingere posset, ne in actum quandoque progrederetur: quamobrẽ necessarium est prima in actu consistere, neque indiga, sed perfecta: quæ uero imperfecta sunt, posteriora esse perfectis, perficique ab illis quæ genuerunt ritu quodam iureq; paterno quandoque perficientibus, quæ imperfecta ab initio genuerunt. Iam uero quod genitum est oportet ad effectorem habere primo quidem se uelut materiam, deinde uero formari. Proinde si anima passionem quãdam in se admittit, oportet autem extare aliquid procul ab omni passione semotum: alioqui omnia tempore dilabentur, oportet aliquid anima superius esse. Præterea si anima est in mundo, atque esse oportet aliquid extra mundum, hac quoque ratione necessarium est super animam aliquid esse. Si enim quod in mundo est id ipsum est quod in corpore atque materia, nimirum nihil idem permanet, si tale quiddam duntaxat extiterit: quapropter homo & reliqua non semper erunt: seminariæque rationes neque sempiternæ neque semper eædem permanebunt. Oportere igitur super animam esse mentem, ex his quæ diximus aliisq; permultis intelligere licet.

Intellectus natura perfectus per se semper intelligit, quoniam ex seipso intelligit, uidelicet in se conuersus. Est rursum talis, quoniam per essentiam ipse est hæc ipsa cuius quæ intelligit. Cap. V.

INtellectus perfectus cum sit essentia perfecta, pro obiectis habet entia quoque perfecta. Horum vero multitudo talis nec est in principio rerum primo, neque rursus in mundo: vbi & materia infimum est, & forma non est prima forma. Quoniam cum sit in alio,

dependet ab alio. Est igitur perfectorũ entium multitudo in intellectu, eam intelligente, præferum quia omnis multitudo rerum extra ipsum ab eius intelligentia proficiscitur: nec igitur antecedit nec comitatur eam, sed subsequitur sicut verba loquentem, sicut proles generantem. Virtus quidem generandi atque intelligẽdi, quæ diuersæ sunt in anima, eadem sunt in mente. Intelligendo igitur generat, imò & naturaliter existendo: sicut ignis calendo, sol lucendo, anima viuendo. Denique rationes rerum quæ sunt in anima naturaliter mobili, non sunt per se ab omni mutatione tutæ, nisi reducantur ad firmas intellectus ideas.

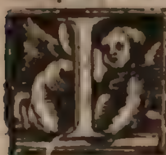

Ntellectum uero debemus accipere (si modo uera ipsius appellatione simus usuri) non in potentia intellectum, neq; ex amentia in mentem progredientem: alioqui alterum rursus superiorem inuestigare cogemur: Sed intellectum accipere decet existentem in actu perpetuo, qui & ita semper intellectus existat. Si uero intellectus eiusmodi aduentitiam non habet intelligentiam, quicquid intelligit, à seipso prorsus intelligit: & siquid habet, possidet à seipso. Quòd si à se & ex se intelligit, ipse profecto existit hęc ipsa quę & intelligit: Si enim essentia quidem eius est altera, quæ uero intelligit rursus & altera, ipsa certe huius essentia erit muneris intellectualis expers, neque amplius in actu, sed in potentia intellectus. Non decet igitur horum alterum ab altero separare, tametsi cõsueuimus rebus nostris adducti, illa quoq; inter se nostris cogitationibus separare. Quid nam igitur agit quid'ue intelligit: ut illa illũ quæ intelligit, esse ponamus. Profecto cum sit intellectus atq; ens, per uerum essendi modum entia intelligit & inducit: est igitur entia. Aut enim illa alibi existentia intelliget, aut in seipso tanq̃ existentia ipsum. Alibi quidem impossibile est: nam ubi potissimũ? Seipsum igitur, & penitus in seipso. Non enim intelligit hæc in rebus (ut multi putant) quæ sensibus offeruntur: nam unumquodque primum non est ex eorum genere quę sensibus attinguntur. Quod enim in his est tanq̃ forma, in materia est, & entis ipsius imago: speciesq; omnis quæ in alio iacet, etiam depẽdet ab alio, refferturq; ad illud, atq; est illius imago. Præterea si necesse ęst intellectum esse uniuersi huius artificem, hic certe non intelliget ea quę in eo quod nondum est existant, ut ipsum efficiat: igitur ante mundum illa oportet existere, non tanq̃ figuras impressas ab aliis, sed præcipua quædam exemplaria primaq;, & mentis essentiam. Siqui uero dicant, seminales ad id sufficere rationes, proculdubio asserẽt sempiternas: ac si sempiternæ sunt & procul ab omni passione semotæ, esse eas oportet in mente, & illa quidẽ tali, quę habitu & natura, & anima prior existat: sunt enim hęc in potentia quadã, & in illius potestate consistunt. Mens itaq; entia ipsa est, secundum uerum essendi modum, non ea quæ alibi sunt intelligens: hęc enim neq; sunt ante ipsam neq; post ipsam. Sed mens est tanq̃ legislator primus, imò uero ipsa lex ipsius esse. Recte igitur dictum est, idem sanè intelligere est atq; esse. Item sciẽtia eorum quę sunt absq; materia, idem est atq; res ipsa. Rursus inuestigaui equidem meipsum tanq̃ unum aliquid entium. Testantur idem reminiscentię: nullum nanq; entium est extra mentem, neq; rursus in loco: manent uero perpetuo in seipsis, neq; mutationem neq; interitum subitura. Ideoq; per uerum essendi modum entia esse censentur: alioqui si oriantur & occidant, esse aduentitium sortient: neq; hæc ulterius entia ipsa erunt,

trunt, ſed illud potius ens ipſum erit: nempe quę ſentiuntur participationē quadam ſunt ad ipſum quod eſſe dicuntur: quippe cum ſubiecta natura formā accipiat aliunde, ſicut æs accipit ab arte ſtatuaria formā, & lignū ab arte fabrili, dum uidelicet ars in materias tales progredit per imaginē: ipſa uero ars interim extra materiā in eodē habitu perſeuerat, habetq; uerā in ſe ſtatuā atq; lecticā. Sic ergo uniuerſum hoc in genere corporum particeps dūtaxat imaginū manifeſte teſtat entia ipſa à corporibus eſſe diuerſa: illa enim immutabilia ſunt, hęc uero mutant: illa in ſeipſis firma cōſiſtūt, loci nullius egene: illa enim nulla magnitudine protendunt, ſed intellectualē ſubſtantiā habent ſibi ſufficientē. Corpoꝝ nāq; natura alio quodā ſemper indiget ſeruatore: mens uero cum mira quadam natura ſuſtineat & conſeruet ea quæ ſuapte natura cadunt, merito ubi ipſa fundetur, deſiderare non cogitur.

Ideæ in intellectu ſunt propriæ quedam poteſtates eius, per quas ipſe eſt aliter aliter'ue definitus. VI.

Quoniam vero eadem eſt ibi intelligendi & generandi facultas, ideo illic ideæ non ſolū ita ſe habent vt variæ notiones, ſed etiam vt multæ vires ſeminales in anima: inde quidem dicūtur exemplaria, hinc vero principia rerum: rationes & ſpecies vtrobique. Proinde qualitates omnino materiales, calor, frigus, & ſimiles, nequeunt vnionem habere mutuam ſine confuſione: aut enim ſeiuncta manent, aut ſi commiſcentur, vel vna confundit alias, vel cunctæ à ſeinuicem confunduntur, adeo vt alia quædam reſultet ex cunctis. Qualitates minus materiales, vt ſapores, vniri poſſunt vt illæ cum confuſione quidem, ſed non tāta. Odores autem quaſi adhuc minus materiales vniuntur in eodem medio differentes, & aliquanto minus alter confundit alterum, confundit tamen. Voces diuerſæ magis adhuc vniuntur in medio, minusq; confunduntur, quia materiales minus. Species vero colorum etiam cōtrariorum quia immateriales ſunt, in eodem puncto vniuntur, & ſine vlla mutua confuſione diſtinctiſſime illic extant. Vnde concluditur, vnionem formarum ſine confuſione, id eſt cōiunctarum quidem & interea diſtinctarum eſſe in anima poſſe tanquàm eſſentia quadam immateriali, & multo magis in mente adhuc magis à materia ſeparata. Cum enim per diſceſſum à materia gradatim creſcat vnio formarum pariterq; diſtinctio, conſequens eſt, in mente vnitiſſimas eſſe ſimulatque pariter diſtinctiſſimas.

Ntellectus igitur ipſa entia ſit, habeatq; omnia in ſeipſo non tāquam loco, ſed tanquàm ſeipſum habens, unumq; cum ipſis exiſtens. Sunt autem illic omnia ſimul, ſed nihilo minus inter ſe diſtinguūtur. Quando & anima multas ſimul ſcientias habens, nihil tamen habet in ſe confuſum, ſed unaquæq; ſcientia quando res poſtulat ſuū munus exequitur, neq; interim ſecum alias cōtrahit. Vnaquæq; uero notio agit pura ab aliis intimis notionibus expedita. Sic igitur multoq; magis intellectus eſt ſimul omnia: rurſus'que non ſimul, quoniam illic unumquodque poteſtas quædam propria eſt. Vniuerſus uero intellectus omnia, ſicut genus ſpecies continet, & ſicut totum partes. Quinetiam uires ipſæ ſeminum huius quod modo dicebam imaginem referunt. In toto enim ſemine indiuiſa ſunt omnia, ibiq; rationes inſunt, uelut in uno quodam cētro collectæ. Sed alia illic oculi, alia manuum ſeminalis ratio eſt: quod'ue diuerſæ ſint, ex diuerſis inde genitis patefaciūt. Vires igit ſeminibus inſitę id certe habēt, ut eaꝝ unaquęq; una tota ſit ratio unà cū partibus in ſe neceſſario cōprehēſis. Iā uero quod ibi corporeū eſt materiā habet, quantū illic eſt uelut humidum: ipſa uero ratio ſpecies quædā eſt undiq;, & ratio quidem ipſa eadem eſt cū ſpecie animæ generante: quę quidē anima imago eſt animę melioris.

Hanc

Hanc nõnulli naturã uocant ſeminibus inſitã: quæ quidẽ inde exordiens ab his quæ ſuperiora ſunt, quemadmodum ex igno lumẽ: permutat materiam atq; format, non quidem per uiolentiam impellendo, neq; tanq̃ quibuſdam iam diuulgatis uectibus agitando, ſed rationem ſeminariam adhibendo.

Notiones ſenſibilium in anima nuper acquiſitæ uel editæ non ſunt ipſa ſenſibilia: abſolutæ uero intelligibiliũ notiones in potentiam rationalem uenientes ab intellectu, quodammodo ipſa intelligibilia ſunt. Cap. VII.

QVoniam videlicet intellectus eſt intimus animæ, tum proprius tum communis: in proprio quidem notiones & intelligibilia idem magis ſunt, in cõmuni ſunt maxime idem. Intellectus proprius (vt ſæpe Plotinus ait) animæ ineſt vt forma, communis autem tanq̃ agens adeſt animæ. Cum vero ipſum intelligibile ſe habeat ad intelligentiam fermè velut motor, ideoq; quodammodo antecedat, non debemus dicere intellectum fieri intelligibilia, poſtq̃ intellexerit ea, ſed potius econuerſo: præſertim quoniã alioqui intelligentiæ caſu quodam exorirentur, & quaſi quędam figmenta forent.

Roinde ſcientiæ quæ in rationali anima ſunt, quæ quidẽ ad ſenſibilia pertinent, ſi modo horum notitiæ nobis ſunt ſciẽtiæ nominãdæ, quippe cum opiniones potius deceat nominare: ipſæ inquam cum rebus poſteriores ſint, earũdem ſunt & imagines. Quæ uero ſpectant intelligenda, quæ & reuera ſcientię ſunt, ab intellectu in animam rationalem peruenientes, ſenſibile quidem nihil intelligunt: quatenus uero ſcientiæ ſunt, ſingula ipſa ſunt quæ & intelligũt, ipſumq; ab intimo intelligibile & intelligentiam habẽt. Quoniam intellectus eſt intimus, qui eſt ipſa prima, perpetuo ſecum habitans actusq; exiſtens: neq; aciem intendens quaſi non habeat, neq; acquirens aliquid ſiue diſcurrens per ea quæ in promptu antea non habuerit: nam conditiones eiuſmodi animę potius eſſe uidentur: ſed in ſeipſo penitus conquieſcit cuncta ſimul exiſtens: neq; ad id utens intelligentia, ut ſingula in ſe in eſſe perducat: nõ enim quando intellexit deum, factus eſt deus: neq; poſtq̃ intellexit motũ factus eſt motus. Quapropter quod dici ſolet, ſpecies intelligentias eſſe, ſi ita dicatur, ut poſtq̃ intellexit hoc ipſum, factus ſit uel exiſtat hoc ipſum, non recte dicitur. Oportet enim hac intellectiõe prius eſſe quod intelligitur: alioqui quo nam pacto ad ipſum procedet intelligẽdum: neq; enim ſorte quadam in ipſum incidit, neq; temere uel fruſtra contendit.

Intellectus quidẽ abſolute ſumptus eſt omnes ideæ: idea uero quælibet non eſt intellectus abſolute ſumptus, ſed intellectus eiuſmodi. Item idea quælibet differt ab intellectu ratione quadam intellectuali tantum: ideæ uero inter ſe differunt ex natura rei & ratione formali. Cap. VIII.

POtius enim licet dicere, Idea hominis eſt intellectus, & idea equi eſt intellectus, q̃ ideã hominis eſſe ideam equi: q̃uis ſub vniuſcuiuſque ideę actu cęterę ſint virtute vel conſequẽtia quadam, quemadmodum propoſitiones in Geometria deinceps diſpoſitę ſe ad Geometriam habent, atque inuicem. Pręterea cum ens naturali quodam ordine antecedat intellectum, merito neceſſaria diſtinctio entis in ſuos eſſendi modos atque in entia, quodãmodo pręcedit vſum intelligentię. Qualem ſanè diſtinctionem neque Platonici neque Chriſtiani in primo rerum principio libenter admittunt. Sicut conſideramus ibi naturam entis intelligentiamq; communem, ita in quauis idea propriam quandam entis naturam intelligẽtiamque propriam, quę ſunt quaſi duo quędam, non vt materia & calor, vt diaphanum atque lux, ſed vt calor atque calere, vt lux atque lucere, quorum vtrũque eſt actus, ideoq; re ipſa ſunt vnũ. Quámuis igitur intelligentia ſit intimus entis actus, tamen eſt actus vtrunque.

Vm igitur quod intelligitur intimum ſit, hoc ipſum intimũ unũ quiddã eſt & ſpecies & idea. Quid nam igitur hoc eſt? Sanè eſt intellectus intellectualiſq; eſſentia, & idea quælibet ab intellectu nõ diffe-

differens, sed unaquæq; est intellectus: atq; omnino intellectus quidem ipse communis est species omnes. Vnaquæq; uero species unusquiq; est intellectus. Quemadmodum tota quædam scientia cunctæ contemplationes suæ atque notiones: & notio quælibet pars est totius, non diuisa loco, sed habens unaquæq; in toto uirtutem. Hic igitur intellectus est in seipso in eodem secum habitu conquiescens, æterna omnium plenitudo. Si autem intellectus ipse cogitaretur ipso ente prior, oporteret inde dicere, intellectum agendo intelligēdoq́; generare entia atq; perficere. At quoniam necessarium est ens intellectu prius excogitare, fateri oportet, entia ipsa intelligenti imprimis inesse: actum uero intelligentiamq́; entibus ipsis accedere, quemadmodum igni iam ignis actum, adeo ut entia imprimis sic penitus insita, intellectum in seipsis uelut actum proprium habeant. Est autem ens quoq; ipsum actus. Vnus igitur utrisq; actus est, imò uero ambo sunt unum: una igitur natura ens ipsum est atq; intellectus. Quapropter entia & entis actus, & intellectus talis, unum sunt: atq; intellectiones eiusmodi species & forma actus'que sunt entis. Veruntamen à nobis talia partientibus, alia illic ante alia cogitantur: alter enim est partiēs intellectus: ille uero & impartibilis & minime partiēs, ens ipsum est, atq; omnia.

Si mens formas disponit in mundo per intelligentiam naturalem, eas ipsa formas in se modo quodam naturali complectitur. Cap. IX.

Sicut animę essentia suas uires ex ipsa fluentes: sicut natura genitalis rationes membrorum seminales: sicut species ignis lucem, calorem, siccitatem, leuitatem, raritatem: atque ita fermé ideę conueniunt inuicem atque differunt. Necesse est enim differre ideas ratione formali, ne alioqui distinctio formarum ordoq; in rebus proueniat ex materia, vel accidat ex fortuna, vel contingat ex diuersis agentibus fortuito cōcurrentibus. Sin autem deus extra se agit libera uoluntate, quod in Theologia probamus, more architecti & geometræ, rerum habet ideas.

Ed quæ nam sunt in una illic mente quæ cogitantes ipsi partimur? Oportet enim ea quiescentia proferre, ac uelut ex quadā scientia in uno manente pronunciare, atq; ita quæ insunt planius intueri. Cum igitur mundus hic sit animal, animalia cuncta complectens, & ab alio accipiat esse atq; esse tale, illud autem à quo est redigatur in mētem, necessarium est & in mente uniuersum imprimis totius exemplar extare, atq; hunc intellectum mundum ipsum intelligibilem esse, de quo Plato in Timæo inquit: Intellectus in eo quod est uiuens siue animal, ideas intelligit. Sicut enim ubi adest ratio seminaria, quæ animal quoddam est, simulq́; subest materia rationem seminariā suscepturа, necessarium est animal generari: ita cum adsit natura intellectualis omnipotentia pollens, nihilq́; impediat, quippe cum nihil inter hanc & susceptaculum se medium interponat, necessarium est hoc quidem ornari, illud autem hoc exornare. Sed enim quod exornatum est, speciem iam diuisam habet, alibi quidem hominem, alibi uero solem. Exornator ille contrà in uno quodā oīa possidet.

Quælibet idea cōmuniter & similiter est essentia uiua, intellectualis, species, actus: cæteris autē inter se proprietatibus differunt. Cap. X.

Formalia in mūdo omnia, & motus actionesq́, & effectus eorū naturali & speciali quodā ordine procedētes, proprias illic habent ideas: defectus vero formarū progressionūq; naturalium nequaquàm: sed aliunde contingunt, & per ideas formaliū cognoscuntur.

Quæcunque

Væcunq; igitur in mundo sensibili sunt tanq̃ species, inde pro cedunt, alia uero nequaq̃: quamobrem nihil eorum ibi est quæ præter naturam sunt: quemadmodum neq; quicq̃ pręter artem artibus inest. Neq; est in seminibus claudicatio: clauda nanque cōditio pedum in generatione cōtingit, ubi ratio seminaria minime superat: nempe speciei iactura casu accidit & fortuna. Qualitates autem ipsi naturæ consentaneæ, quantitates, numeri, generationes, habitus, profectus, actiones passionesq;, uidelicet naturales, & motus & status, tum uniuersali tum particulari conditione ex eorum numero sunt, quæ sunt ibi & inde proueniunt. Pro tempore autem illic regnat æternitas: sed pro loco illic ratione quadam intellectuali aliud reperitur in alio. Cum igitur illic simul omnia sint, quicquid potissimum ex illis acceperis, essentia est intellectualisq; natura & uitæ composexistit. Sic utique ibi est idem & alterum, motus & status, mobile & consistens, essentia, qualitas, & omnia prorsus essentia. Non enim in potentia, sed in actu ens est unumquodq;: quamobrē qualitas ab unaquaq; essentia non secernitur. Sed nunquid hæc sola illic sunt quæ mundo sensibili continentur, an potius & alia multa? Verum prius de his quæ artibus pertractantur, uidetur considerādum. Nam malum quidem ibi uel inde nihil: malum enim hic accidit ex indigentia, priuatione, defectu. Malū sanè est passio quædam infortunatæ materię formam minime consequentis, itemq; eius, quod materiæ simile uidetur euadere.

Artificia quæ uel solum imitatione quadam rerum motionumq; naturalium fiunt, uel etiam ab ingenio naturaliter artificioso proueniunt, non habent proprias illic ideas. Cap. XI.

SEd partim rediguntur ad ipsas naturalium ideas, partim ad ratiões rerum, numerorum, mensurarum, modorum, animo rationali ingenitas, & ab ideis similibus dependentes. Contemplatio rerum philosophica diuinam sapientiam habet ideam. Prouidentia priuatim vel publice gubernans, diuinam prouidentiam suspicit pro idea. Tempus, æternitatem.

Ed ut ad artes iam & artificia ueniamus, artes quæ sic imitatorię sunt quemadmodum pictura, statuaria, tripudium, gesticulatio manuum, cum hic quodammodo comparentur atq; consistant, & sensibili utantur exemplo, speciesque imitentur & motus: item concinnitates quas aspiciūt ad propria transferant, non recte illuc reduci posse uidētur, nisi ipsa hominis ratione. Siquis autem habitus ex ipsa concinnitate quæ animalibus inest, generatim decorum in cunctis conside ret animalibus, pars utiq; facultatis illius erit, quæ illic quoq; considerat in mundo diuino, concordiamq; omnium contemplatur. Quinetiam musica omnis circa consonantiam & modulorum numeros occupata, quatenus numerorum concentusq; rationes quasdam intelligibiles contemplatur, eodē se modo habet quo & ratio illa quę numerum ipsum & concentum in seipsa habet intelligibilem. Quæcūq; uero artes res sensibiles fabricant sicut architectus & faber, quatenus utuntur proportionibus mensurarum, initium inde & nonnihil sapientiæ illius habere uidentur. Cum uero regulas mensurarum cum materia sensibili misceant, non omnino inde dependent, nisi fortè quantum in homine sunt. Quinetiam neq; agricultura corporeis plantis afferens auxilium. Item medicina sanitatem curans humanam: rursus quæ

robur

robur,firmumq́; corporis habitum prȩſtat hominibus. Alia enim poteſtas illic uiget & ſanitas, per quam animalia omnia firmitatem habent ſufficientem. Proinde ars oratoria,& exercitus præfectura,diſciplinaq́; rei familiaris & publicæ,ſi quando in actionibus honeſtum ipſum obſeruant,ſupernamq́; conſiderant honeſtatem, ſortem ſane inde ad ſcientiam habent, ex illa quæ ibi uiget ſcientia. Tum uero geometria ad intelligibilia pertinẽs, illic eſt collocanda. Sapientia quoq; ſimiliter quæ circa ens ipſum per excelſa uerſatur. Ac de artibus quidem,artiumq́; muneribus hactenus.

In ipſa hominis rationalis intellectualisq́; idea ſummatim continetur omnis artificioſa facultas & ingenio proceſſura. Cap. XII.

OMmnes formales inter indiuidua differentiæ non contingentes ex diuerſitate materiarum vel locorum,illic ideas habent,ſed virtute quadam potius quàm actu proprio,ſcilicet quatenus in ſpeciebus ipſis,quarum proprie & præcipue ſunt ideæ, continentur varij quidam ſingularesq; formarum modi,inde quandoque pullulaturi.

Am uero ſi hominis illic eſt idea,eſt & rationalis, eſt artificioſi ſimiliter. Sunt illic præterea artes quæ mente concipiuntur, & pariuntur ut proles. Dicendum quoq;eſt,uniuerſalium ſpecies illic exiſtere,non Socratis uidelicet,ſed potius hominis, tametſi de homine præcipue conſiderandum eſt, nunquid ibi ſingularis etiam ſit idea. Singularis inquam,propterea quòd non idem eſt uel habet aliud atque aliud ſingulare. Hic quidem ſimus eſt,ille uero eſt aquilinus. Eiuſmodi uero proprietates ponendæ in hominis forma ſunt, tanquàm formarum differentiæ quædam,ſicut & animalis ſuæ differentiæ ſunt. Sed à materia proficiſci,quòd hic quidem hac conditione,ille uero illa potius ſit aquilinus. Et colorum ſimiliter differentias alias quidem exiſtimare debemus in ratione & forma conſiſtere,alias autem ex materia lociq́; diuerſitate contingere.

Res quælibet materialis ad ſuam ideam ſe habet,ut imago picturaq́; ad ſubſtantiam uiuam. Cap. XIII.

ANnimæ vero mentesq́; & conſummatæ virtutes earum extra ideã veræ res exiſtunt, quemadmodum in idea. Nec tam ȩquiuocà quàm vniuoca denominatione ſunt eadẽ. Nec differunt,vt homo pictus à viuo,ſed potius ſicut puer à viro.

Eliquum eſt indagare num ſola illic ſint, quæ ſenſibili ordine continẽtur, an etiam ſicut aliud quiddam eſt noſter hic homo, aliud ipſe homo,ſic aliud ibi ſit ipſa anima,quàm hæc anima: ſimiliter hæc mens, & ipſa mens aliud. Dicendum igitur primo quidem, non omnia quæ hic ſunt exiſtimanda eſſe exemplariũ ſimulachra, neq; animam eſſe ipſius animæ ſimulachrum. Veruntamen alteram alteri dignitate præſtare. Atq; hic quoq; eſſe,forſan uero non quatenus hic eſt,animam ipſam eſſe. Cum uero anima quælibet reuera ſit,eſſe quoque iuſtitiam quandam & temperantiam in animabus quoq; hic habitantibus, & ſcientiã prȩterea ueram,neq; imagines duntaxat neq; ſimilitudines illorum tãquàm in ſenſibili loco uerſantes, ſed eadem illa alio quodam pacto hic exiſtentia. Non enim in loco quodam determinata ſunt illa: quapropter ubi anima emergit è corpore, ibidem ſunt & illa. Mundus nanq; ſenſibilis uno tantum loco determinatur: mundus autẽ intelligibilis eſt ubiq;. Quotcunq; igitur anima talis hic habet,eadem rurſus & ibi. Quamobrem ſi ea quæ in loco ſen-

sibili esse dicuntur, intelligantur esse quæ in genere uisibilium numerantur, non solum quæ sunt in mundo sensibili, sunt & ibi, sed plura illic existunt. Si autem sic in mundo esse dicantur, ut simul & anima, & quæ insunt animæ cõprehendantur, nimirum hic sunt omnia, quæ sunt & ibi.

Multa putrefactione casu quodam præter ideas accidunt, & deformia, quoniam uegetalis animæ pars quæ est ultimum diuinorum non potest omnino materiam superare. Cap. XIIII.

NEc etiam ideas habent quæ absq; ordine certo ad finem directo nõnunquàm in unum confluunt. In ipsa hominis idea continentur artes ingeniosæ atque necessariæ. Ipsa anima est idea animæ. Huic proxima est anima penitus intellectu formata. Longius uero distat anima eadem uniuersalem quandoq; mundi prouidentiam in se fingẽs, longissime tandem eadem anima particulari prouidentiæ iam addicta.

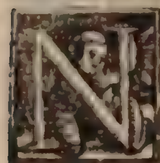

NVnquid igitur hanc naturam in genere intelligibili omnia continentem, esse principium ipsum existimare debemus? Sed quonam pacto? Quippe cum ipsum reuera principium omnino unum sit, atq; simplex, in ipsa uero entium plenitudine sit necessario multitudo, sed iterum quo nam modo natura plenitudoq; talis præter ipsum unum est ab uno? & quomodo hæc inde profluit multitudo? Qua ue conditione hæc omnia: itẽ cur intellectus hæc & unde? De his sane alibi, alio quodam exordio est dicendum: ubi uero quæritur numquid ibi sit species eorum etiam quæ ex putrefactione fiunt difficiliumq; & admodum molestorum, item sordium atq; cœni, dicendum est, quodcunq; mens ducit à primo, omnia esse optima, in quibus utiq; speciebus, hæc non insunt. Neque ex his mentem accipere, sed animã à mente quidem accipere multa, admittere insuper à materia plurima, in quibus hæc accidunt. Verum de his apertius explanabitur, si ad dubitationem illam regrediamur, qua quęritur, quomodo ex uno profluat multitudo. Iam uero constat illa composita quę temere frustraq; fiunt, nec mente, sed suo quodam impetu in hoc sensibiliũ genere confluunt, speciebus ipsis minime contineri. Pręterea quæ putrefactione fiunt, ex quadam animæ sorte contingere, tunc forsan aliud non potentis: alioqui fecisset proculdubio aliquid naturæ potius consentaneum. Facit igitur ubi & quomodo potest. Patet quinetiam eas artes in superna ipsa natura hominis contineri, quæcunq; referuntur ad illa, quæ sunt generi hominum naturalia. Priorem uero cæteris uniuersaliorem esse, & uniuersali priorem ipsam animam, aut uitam in mente prius quàm euaderet anima, ut & fiat inde hæc anima, & contingat illam præcipue ipsam animam appellare.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, DE GENERIBVS ENTIS I. ANNOTATIONES.

Multas de rerum generibus quæstiones tangit, nihil uero in hoc capite definire uidetur. Cap. I.

PLOTINI ENNEADIS VI. LIBER I.

DE GENERIBVS ENTIS I.

Etus admodum quæstio est, quot nam & quę sint quæ esse dicuntur. Alii quidem ens unum tantū, alii uero plura, sed definita, alii deniq; infinita dixerunt, horumq; singuli, alii aliud in medium attulerunt, siue unum, siue finita, siue infinita posuerint. Cum uero opiniones eiusmodi à posterioribus satis iam examinatæ fuerint, nobis sunt impræsentia dimittendę. Eorumq; duntaxat opinio considerāda est, qui discussis antiquioribus determinata quædam rerum genera posuerunt. Qui sane neq; susceperunt unū, quoniam multa etiam in rebus intelligendis esse uiderunt: neq; rursus infinita admittere uoluere, quoniam neq; id fieri posset, neq; ulla prorsus scientia foret. Finita uero, in ipsorum numerum redigētes, cū non recte possent hæc elementa dicere, quoniam subiecta sibi multa comprehenderent, nimirum hæc genera quædam potius appellarunt. Alii quidem decē, alii uero pauciora, forsan etiā non deessent, qui plura insuper nobis adducerēt. Est autem in generibus etiam differentia: nā alii genera esse principia uoluerunt: alii res ipsas totidem esse genere. Principio igitur eorum sententia, qui res omnes partiti sunt in decem, nobis accipienda uidetur, inuestigaturis nunquid decem genera esse uelint, commune nomen entis habentia, siue prædicamenta decem. Nam & ipsi fatentur ens ipsum non esse in cunctis uniuocum, & recte fatentur: imò uero illud prius interrogandum, num illa decē tam rebus intelligendis quàm sentiendis similiter insint, an potius in sentiēdis omnia: in his uero quæ ad intelligentiam pertinent, alia quidē sint, alia uero nequaquàm. Vicissim autem hæc se habere nemo utiq; dixerit: ubi certe uidetur inuestigandum quæ potissimum è numero decem intelligibili naturæ cōueniant. Et nūquid quæ illic sunt, sub eodem genere, sub quo hæc nostra sint colligenda. An potius quæ illic est, & quæ hic æquiuoce dicatur essentia. Verū si æquiuoce plura sunt genera. Si autem uniuoce, statim absurdum est, essentiā idem significare, tum in his quæ primo sunt, tum in his quæ posterius. Quippe cum non unum in eis commune sit genus, in quibus aliud quidem prius est, aliud uero posterius. Sed de rebus ad intelligentiam pertinētibus secundum diuisionem non loquuntur. Non igitur omnia omnino quę sunt diuidere uoluerunt, sed quæ maxime sunt potius dimisere.

Non facile concedendum est res incorporeas simul atq; corporeas, item formam atq; materiam, & compositum & singulare atq; uniuersale in uno substantiæ genere conuenire. Cap. II.

Værendum est iterum, nunquid hæc existimanda sint genera. Et quomodo substantia unum genus sit. Ab hac enim omnino uidetur incipiendum. Dictum quidem est, non posse genus unum substantiæ esse commune intelligibili sensibiliq; naturæ. Nam sic etiam aliud quiddam erit super intelligibilem sensibilem'que sub-

ſtantiam de utriſq; communiter prædicatum. Quod quidē neq; corpus, nec incorporeum erit. Alioqui ſiue genus illud corpus ſit, ſequetur quod ſub eo incorporeum dicitur, eſſe corpus: ſiue ſit incorporeū, ſequetur iterum, quod ſub eo corpus dicitur incorporeum eſſe. Quinetiam in his quæ hic à nobis ſubſtantiæ appellantur, quærendum eſt, quid nam commune ſit materiæ & formæ atque compoſito. Hæc enim omnia ſubſtantias eſſe aiunt, neque tamen ęque ſubſtantias eſſe. Quandoquidem forma magis quàm materia ſubſtantia dicitur, & rectè quidem. Quanquàm alii forte dicerent materiam magis eſſe ſubſtantiam. Præterea ſubſtantiæ quæ primæ dicuntur, quid nam commune cum ſubſtantiis ſecundis habebunt? Quandoquidem ſecundæ ſubſtantiæ à primis id ipſum habent ut ſubſtantiæ appellentur. Omnino uero apud eos quid nam ſit ſubſtantia explicare non datur. Neque enim ſiquis etiam proprium ſubſtantiæ nobis aſſignet, iam quid ipſa ſit aſſecutus erit. Ac forte quod tanquàm proprium ſubſtantię aſſignatur, ſcilicet quòd unum atque idem numero contraria uiciſſim ſuſcipere poſſit, ſubſtantiis omnibus conuenire uidetur.

Quas Peripatetici ſubſtantias nominant, probabilius eſt in una ſerie deinceps ab uno dependente diſpoſitas eſſe quàm in eadem natura congruere. Cap. III.

Erum nunquid unum quiddam prædicamentum eſſe, dicendū eſt, ſub quo communiter comprehendamus intelligibilem ſubſtantiam, & formam, & materiam, atq; compoſitum? perinde ac ſiquis Herculidum genus unum aliquid dixerit, non tanquàm commune quiddā ſit cunctis, ſed tanquam ab uno deſcendant. Primo namq; ſubſtantia eſt illa. Secūdo uero gradu atq; minus reliqua. Verum quid nam prohibet omnia prorſus unum eſſe prędicamentū: etenim & reliqua omnia quæ eſſe dicuntur à ſubſtantia eſſe quid prohibet? An forte reliqua quidem paſſiones quædam ipſius ſubſtantiæ ſunt? Ipſæ uero ſubſtantię alio quodam pacto deinceps diſpoſitæ ſunt. Sed enim neque dum hoc pacto in ſubſtantia gradum ſiſtere poſſumus, neq; quod eius potiſſimum ſit accipere, adeo ut ab illo ſubſtantias quoque alias capiamus. Proinde cognatæ quidem iam ita ſint inter ſe omnes quæ ſubſtantiæ nominantur, habentes aliquid præter reliqua genera. Quid nam igitur ſibi uult hoc ipſum quod dicitur quid atque quod, & ſubiectum, & non ſubiectum, neq; eſſe in alio uelut ſubiecto, neque id ipſum quod eſt, alicuius alterius ita eſſe, ſicut albedo eſt corporis qualitas, & quantitas eſſentiæ aliquid. Item motionis tempus, & motio ipſius mobilis aliquid. At uero ſubſtantia ſecunda de alio prædicatur: ſed forſan alio modo hæc de alio dicitur quàm reliqua ſoleant, uidelicet tanquàm genus, quod uelut pars quædam inſit. Sitq; ad illius in quo eſt ſubſtantiā attinens. Albedo uero ſic de alio prædicatur, ut in alio iaceat. Cæterum hæc quidem propria dicet quis ad alia: ideoq; ita congregabit in unum, & ſubſtantias appellabit. Vnum uero quoddam genus non rite dicet, neq; notionem & naturam ſubſtantiæ declarabit. Sed hæc quidem hic iam finem habeāt, ad quantitatis naturam proficiſcamur.

Numerus, continuum, locus, tempus, quæ Peripatetici in uno quantitatis genere collocant, non uidentur habere unam naturam cunctis æque communem, sed potius in communi quadam serie deinceps disponi per gradus reductos ad quantitatem primam. Cap. IIII.

NVmerus quidem solus videtur esse per se quantus, ipsaq; quantitas, in hoc ipsa vnitas vnitatem deinceps vnamquanq; definit. Ad hunc comparata dimensio, quanta sit perpenditur. Ad dimensionem locus atq; corpus.

VMerum profecto primum quantum dicunt, & omnem continuam magnitudinem, locum'que & tempus. Reliqua uero quęcunq; quanta dicunt, ad hæc omnia referunt. Sic motum quantum esse aiunt, quantū & tempus quo transigitur. Quamuis forte uicissim uideatur agendum: quippe cum tempus continuitatē à motu suscipiat. Iam uero si continuum, qua ratione continuum est, quantum esse dixerint, sequetur quod discretum est, non esse quantum. Si autem secundum accidens continuum quantum sit, quid commune ambobus erit in hoc ipso quòd sint quanta? Numeris quidem ipsis id communiter insit, ut quāti sint; tametsi hoc ipsum, quòd quanti dicantur, satis constat, nondum tamen constat quæ potissimum sit ipsa natura, per quam quanti dicūtur. Verum linea & superficies & corpus non ita dicuntur, sed magnitudines dicuntur quidē; quanta uero nequaquam: siquidem tunc demum assequuntur ut quanta dicantur, quando ad numerum rediguntur, per quem bicubitū tricubitum'ue perpenditur. Quoniam & corpus naturale cū redigitur ad mensuram, quantum quiddam iam euadit, atq; locus per accidens, nō qua locus est quantus. Oportet autem non secundum accidens quātum accipere, sed quod quantū sit per seipsum, ipsam scilicet quantitatē: quoniam neq; tres boues uelut quātum admittere decet, sed ipsum qui in eis est numerū. Boues enim tres duo prædicamenta iam sunt. Sic & linea tanta, prædicamenta duo. Tanta quinetiam superficies similiter duo quædam prædicamenta, & quantitas quidem superficiei, ipsum quantum est. Ipsa uero superficies cur nam sit quantum? Quamobrem cum iam determinata est uelut tribus lineis aut quattuor, quantum esse censetur. Quid ergo? solos'ne numeros esse quantū ipsum asseuerabimus? Verum si numeros seorsum per se existentes ad id admittimus, hi certe substantiæ iudicantur, præsertim quia secundum seipsos existant. Si autem numeros acceperimus, qui suis participantibus insunt, secundum quos numeramus, nō quidem unitates, sed decē equos, decemq; boues, primo quidem absurdum esse uidebitur, si illi substantiæ sunt, nō hos quoq; substantias esse. Deinde rursus absurdum, si metiētes subiecta, eis insunt, neq; extra sic existant, dum metiuntur, quemadmodū regulæ quædam atq; mensuræ, quando metiri uidentur. At si in seipsis interim existentes, ad metiendum accipiantur, neq; tanquàm subiectis alicubi inhærentes, nimirum neq; illa sunt quanta, quę subiecta sunt, cum per se non participent quantitatem. Ipsi uero cur nam quantum esse censentur? Mensuræ enim sunt. Mensuræ uero cur quanta sunt uel quantitas? An forsan quia in rerū ordine existentes etiam si nulli aliorum naturæ accommodentur, hoc ipsum tamen quod dicuntur, erunt, atque in ea quæ quantitas dicitur, locabuntur. Etenim unitas

ipsa eorum determinat unum. Deinde se confert ad aliud, & numerus quanta sint ibi designat, & anima utẽs numero multitudinem ipsa metitur. Dum ergo metitur, nõ quid sit unumquodq; mensurat. Vnum nanq; dicit & duo, qualiacunq; sint illa, etiam si contraria sint. Neque rursus qualem res quæq; affectionem habeat. Velut num calida pulchra'ue sit, sed quoad quantum proprie spectat. Quamobrem siue secundum seipsum, siue in participantibus numerus assumatur, non participantia quantum sunt, sed ipse. Neq; igitur tricubitum erit quantum, sed tria potius hoc ipsum erũt. Si ita est, cur nam magnitudines quoq; quantæ dicuntur? An forte quia ipsi quanto sunt proxima, & quibuscunq; adsunt, ea quanta dicimus. Tametsi non ipso principali quanto sic illa perpendimus: sed magnum quidem dicimus, tãquàm multi numeri particeps: paruum uero, quoniam pauci sit particeps numeri. Veruntamen magnum ipsum atq; paruum non censentur esse quãta proprie, sed ad aliquid. Sed etiam ad aliquid aiunt quatenus quanta esse uidentur. Considerandum tamen est de his insuper diligentius. Non igitur erit unum aliquod genus aliud, solus numerus: hæc autem secundo loco. Non ergo principaliter genus unum, sed unum prædicamẽtum congregans quoque propinqua inter se quodammodo & quæ primo & quæ secundo loco se habent. Nobis autem inuestigandum est, quomodo numeri qui secundum seipsos existunt, substantiæ sint, an forte & ipsi quãtum quiddam sint. Vtro autem modo se habeant, non unum aliquid commune illi cũ his habebunt, nisi forte duntaxat nomen.

Ipsa quantitas est quæ non per aliud quanta fit, sed per quam cætera fiunt quanta. Cap. V.

SErmo igitur & motus & tempus cum id muneris non habeant, non sunt quantitas: nec etiam in sua formali ratione quantitatem includunt, quàmuis quantitatis participia fiant.

PRoinde sermo & tempus & motus quomodo se habent ad quantum? Primum uero de sermone, si placet, interrogemus, mensuratur enim: at sermo quidem existens tantus est. Sed qua ratione sermo est, non est quantum. Vim nanque significandi habet sicut nomen atque uerbum. Materia uero eius est aer, sicut nominis atque uerbi, ex quibus sermo componitur. At uerberatio ipsa potius sermo est, neque simpliciter uerberatio, sed figuratio quædam facta uelut formans. Actio itaque potius: actio inquam significatrix. Motionem utiq; uerberationemq; huiusmodi rectius aliquis actionem asseuerabit. Opposito uero se modo habentem, esse asseret passionem, uel unamquanq; dicet alterius quidem actionẽ, alterius uero potius passionem. Aut actionem in subiectum, passionem deniq; in subiecto. Si autem non secundum uerberationem uox, sed secundum aerem uideatur accipienda, duo iam erunt, neq; unum prædicamentum, aliquid scilicet ex significante uerberatione collectũ cõsignificans illud prædicamentũ. Post hæc tempus si secundũ ipsum mensurans accipiatur, quærendum erit, quid putandũ sit esse mẽsurans. Aut enim animus aut momẽtum hic metiri uidetur: si aũt tempus secundũ ipsum mensuratũ accipiatur, esto quantũ ipsum qua ratione proprie tantũ est, uelut annuum, sed qua tempus

est,

est, natura quadam est diuersa: quod enim tantum est, aliud quidem existens, est interea tantum: non enim tempus est quantitas. Quantitas autem, etiamsi non attingat aliud, hoc tamen ipso quod est simpliciter, est præcipue quantum. Siquis autem quæcunque quanti participia sunt, quanta proprie asserat, sequetur statim, substantiam & quantum idem prorsus existere. Præterea quod dicitur æquale & inæquale, proprium esse quanti, in hoc ipso proprie accipiendum est: non tamen in his quæ participant, nisi fortè per accidens quispiam id assumpserit, uidelicet non qua ratione illa ipsa sunt. Quemadmodum tricubitum quantum dicitur quasi collectum: neque tamen in genus unum, sed in aliud quiddam unũ, atque unum quoddam prædicamentum.

Ambigit contra Peripateticos, utrum omnia quæ ipsi collocant in prædicamento relationis, in una natura generica uniuocáq; conueniant. Cap. VI.

AIt, in nonnullis quæ inuicem relatiue dicũtur, præter ipsa subiecta fieri inter se aliquid aliud, scilicet actum motumq; aliquem, vt inter scientem & scitum, agens & patiens: in plerisque vero videri nihil vltra subiecta aliud fieri vel extare præter cogitationẽ nostram illa inuicem comparantem, vt simile ad simile, æquale ad æquale. Denique nõ putat relatiua hæc & illa, atque ipsa simpliciter relatiua in eadem natura congruere.

POst hæc autem de prædicamento relationis uidetur considerãdum, siqua uidelicet cõmunio generica sit in ipso, uel alio quodam pacto ad unum quiddam communio redigens. Et de hoc ipso imprimis, utrum hæc ipsa proprie sit subsistentia siue habitudo quædam, quemadmodum dexter atq; sinister, & duplum atq; dimidiũ: uel in quibusdam quidem hæc ipsa sit, sicut in eo quod posterius modo dicebam: in eo autem quod dicebam prius, nulla prorsus existat, uel potius existat nusquàm. Quid enim existit in duplo atq; dimidio: item in superante atque superato: rursus in habitu, dispositiõe, accubitu, sessione, statione, patre quoq; & filio, domino, seruo: simili rursus atq; dissimili, ęquali inæquali, agente patiente, mensura mensurato, scientia deniq; atq; sensu? Scientia enim ad ipsum quod sciendum est, dicitur: similiter sensus ad sentiendum: nempe scientia quidem habere potest ad ipsum quod scibile dicitur unam quandã subsistentiam secundum actum erga ipsam rei sciendæ speciem: sensus quoq; similiter ad sensibile. Pręterea quod actiuũ dicit̃ ad passiuũ sic fermè se habet, & opus unũ efficere potest, & mẽsura ad mensuratũ mensurationẽ agit. Simile uero aduersus simile quid nam habet tũc effectũ? An fortè nõ habet quod tunc fiat, sed quod iam existat, ipsam uidelicet in qualitate identitatem: uerumtamen præter qualitatem in utroq; iacentem nihil adhibet, similiter nec æqualia: identitas enim in ipso quanto mutuam habitudinem antecedit. Habitudo uero quid nam aliud est pręter animi nostri iudicium, dum uidelicet comparamus quæ in seipsis existũt id quod sunt, dicimusq; hoc atq; hoc magnitudinem eandem habent, eãdemq; qualitatem: item, hic progenuit illũ, hic superat illum. Sessio quoque & status præter ipsum sedentem atq; stantem quid nam aliud habet? Habitus autem qui secundum id quod habet,

dicitur habere, ipsum potius uidetur significare: qui autem secundũ id quod habetur, quale quiddam potius est dicendum. Eadem de dispositione ratio est. Quid nam igitur præter hæc erunt quæ inuicem referuntur? Quid ultra comparationem quandam nostra intelligentia factam? Prçterea quando superans refertur ad superatum, hçc quidem tãta magnitudo est, illa uero tanta: at hoc aliud, illud uero aliud: sed comparatio apud nos est, nec est in eis. Item ubi dexter ad sinistrum, & anterior ad posteriorem, præstat forsan hæc in situ quodam cõsistere, prout ille quidem hic est, ille uero ibi. Nos autem dextrum & sinistrum excogitauimus, at in illis est nihil. Item quod prius dicitur & posterius, reuera duo sunt tẽpora: sed quod prius & posterius nominatur, in nostro est iudicio positum.

Concedit tandem in omnibus quæ inuicem relatiue dicuntur, esse ueram aliquam & mutuam habitudinem, & præter nostræ comparatiõis effectum, quæ alicubi sit firmior, infirmior alibi. Sed ualde obscurum esse dicit, quid nam sit hæc habitudo communis, & naturam uniuocam esse diffidit. Cap. VII.

Concedit relationem esse proprie nonnihil, cuius existentia siqua est, in ipsa mutua rerũ habitudine consistat: ut in habitudine bicubiti ad cubitale consistit relatio dupli ad dimidium, & uicissim.

Si igitur nihil dicimus, sed dicendo mẽtimur, nihil utiq; horum erit, sed habitudo uanum quiddam: sin autẽ uere loquimur quãdo dicimus, hic prior est illo, ille uero posterior, duo inter se tẽpora comparantes, aliud quiddam prçter subiecta intelligimus esse ipsum prius ac posterius. Similiter de dextro atq; sinistro, & circa magnitudines prçter ipsum earum quantum, habitudinem quãdam esse uolumus, quatenus hoc quidem superat, superatur illud. Iam uero si nobis etiam nihil dicentibus, nihil intelligentibus, ita se res habet, ut hoc duplum sit ad illud: hoc habeat, illud habeatur, antequàm nos id aduertamus, & æqualia inter se sint ante cognitionem nostram, & quantum ad qualitatem spectat mutuam unionem habeant, & in omnibus quæ ad aliquid referri dicimus, præter subiecta, mutua quædam habitudo consistat: qua nos iam existentem animaduertimus: similiterq; se habeat cognitio ad rem cognoscendam: qua quidem in re etiam manifestius est esse quandam ex habitudine subsistentiam: si hæc inquam ita se habent, non est ulterius inquirendum, utrum in his habitudo quçdam existat nec ne. Sed concedendum ex talium numero, in aliis quidem quandiu manent subiecta in seipsis quomodo se habebant, quàmuis inter se interim separentur, habitudinem ipsam perseuerare. In aliis autem, quando congrediuntur, habitudinem fieri. In aliis iterũ etiam manentibus desinere habitudinem uel omnino, uel alia fieri. Quemadmodum in dextro accidit & sinistro atq; propinquo: ex quibus potissimum orta suspicio est, in talibus nihil existere. Hoc itaque concesso, perscrutandum est, quid nam sit in omnibus idem: & nunquid sit ibi commune ipsum tanquàm genus, non autem accidens. Deinde postquàm in his idem aliquid inuentum fuerit, indagandum est, quam habeat subsistentiam. Iam uero dicendum est aliquid relatiuum, quod & ad aliquid nominatur, non si simpliciter dicatur alterius,

uelut

uelut aliquis animæ uel corporis habitus: neq; perinde atq; ex eo, quòd anima alicuius sit uel in aliquo: sed illa proprie dicenda sunt talia, quibus existẽtia sua non aliunde quàm ex habitudine nascitur. Existentiam uero hanc dico, non quæ subiectorum sit, sed quæ ad aliquid proprie dicitur: quemadmodum duplum ad dimidium existentiam tradit, neq; bicubito uel omnino duobus, neque cubitali uel prorsus uni. Sed his ita existentibus, ilico secundum eorum habitudinem prẹter id quod hoc quidem est duo, illud autem unum ipsum quidem duo, consequitur ut duplum dicatur & sit: ipsum uero unum assequitur, ut dimidium sit uicissim atq; dicatur. Ambo igitur unà conficiũt ex seipsis aliud esse duplum atq; dimidium: quæ quidem ad se inuicem facta sunt, eorum'que esse nihil aliud est quàm ad se inuicem esse. Duplo quidem esse inest ex eo quòd excedat dimidium: dimidio autem ex eo quòd excedatur: quapropter nõ est aliud quidem illorum prius, aliud uero posterius: sed ambo simul existunt. Quæri præterea posset, nunquid & reliqua simul existant, an quẹdam potius non simul sint, sicut de patre filioq; accidit atq; similibus: nam postquàm decessit pater, filius superest: & obeunte fratre, restat frater: quandoquidem ẹtiam solemus dicere hunc aut illum similem esse defuncto.

Communis descriptio relationis est, mutua duorum habitudo. Cap. VIII.

SEd hæc in differentibus relatiuis tam diuersa est, vt non sit vniuoca. Inter aliqua relatiua vnà cum habitudinẹ est actio quædam, vt inter generantem atque genitum: alicubi nulla, vt inter similia & æqualia.

Aeterum ad hæc quodammodò digressi sumus: inde uero imprimis quærendum est, quam ob causam hæc se dissimiliter habeant. Sed iam igitur hoc ipsum quod dicitur ad seinuicem esse declarare debent, quàm communem habeat existentiam. Profecto id ipsum commune non potest esse corpus: consequẽs est igitur, si modo est, incorporeum esse: & id quidem uel in ipsis esse subiectis uel extra: ac si eadẽ sit habitudo, uniuoca esse: sin minus, sed alia aliorũ, esse æquiuocã iudicandã: nõ enim ex eo quòd dicit̃ habitudo, statim eandẽ habet essentiã. Nũ igit̃ habitudines ita partiri debemus? Dicẽtes uidelicet, alia quidẽ habere habitudinẽ otiosam quasi iacẽtẽ, atq; simul oĩno subsistẽtiã inter se habere: alia uero unà cũ potentia simul & opere semper quodãmodo habitudinẽ possidere, & antea quidẽ paratã potentiã habuisse, deinde in congressu etiam actu subsistere. An uero summatim ita dicendum: alia quidem efficere, alia uero subsistere: atq; quod subsistit, nomen solum alteri exhibere: at illud quod efficit, etiam subsistentiam alteri tradere: tale utiq; est pater & filius, agens & patiens: habent enim quandam uelut uitam & actionem. Num igitur ita habitudinem distinguere decet: diuidere inquam, non tanquàm idem in differẽtiis aliquid & commune, sed omnino tanquàm habitudo in utroq; altera sit natura, quam dicere æquiuocam debeamus: & illam quæ efficit, nominare actionem & passionem, quasi utraque una sit motio: aliam uero ponere quæ non faciat ipsa, sed aliud quiddam sit in ambobus efficiens, uelut æqualitas, quæ æqualia faciat: æqualitate enim æqualia fiunt, & omnino identitate

titate quadam fiunt eadem: ubi autem magnum dicitur atq; paruum, illud præsentia magnitudinis, hoc uicissim paruitatis præsentia sic appellatur. Sed ubi hoc maius perpenditur illud minus, quantum ad illos qui participant ita censetur: maior quidem, actu iam apparente quæ in ipso est magnitudine: minor autem, paruitate sic apparente.

Relatio est nonnihil incorporeum, & ratio quædam quæ consistit uel in actione, ut inter mouens ac motũ: uel in specie, ut hic pulchrior illo: uel in priuatione speciei, ut turpior illo. Cap. IX.

ALiquando in specie eadem, vt similia & æqualia: aliquando in oppositis speciebus, vt dissimilia & inæqualia. Difficile est in eodem genere collocare rationes adeo diuersas: item habitus & priuationes eorum: item abstracta & concreta.

IGitur operæpretium est in illis quidem quę prius narrabamus uelut in efficiente atq; scientia, habitudinem ponere certam & efficacem, atq; actum, in actuq; rationem: in reliquis autem participationem quandam speciei rationisq; asserere. Etenim si oporteret res omnes esse tantum corpora, deceret dicere, habitudines eiusmodi quæ inuicem relatiue dicuntur, nihil esse. Si autem rebus incorporeis rationibusq; principalem tribuimus essendi prouinciam, atq; habitudines esse rationes quasdam, specierumq; participationes asseueramus, nimirum causas sic assignare consentaneum est: huius uidelicet quod duplum est, ipsum duplum causa est ut sit duplum: atq; uicissim quòd aliquid sit dimidium, causa est dimidium. Iam uero alia eadem specie, alia speciebus oppositis esse hęc ipsa quæ dicuntur. Simul igitur huic quidem contigit duplum ipsum, illi uero dimidium: huic magnitudo, illi paruitas: uel utraq; sunt in quolibet, similitudo scilicet atq; dissimilitudo: rursus idẽ & alterũ. Quapropter idẽ aliquid passim est simile simul atq; dissimile, idemq; & alterum. Quid igitur, si hic quidem turpis est, sed ille turpior: nũquid participatione speciei eiusdem sic appellantur? Fortè uero dicendum, si turpes sint omnino æquales esse inter se absentia speciei. Si autem in hoc quidem magis sit in illo uero minus, dicẽdum sic se habere, ut participatione speciei materiam parum superantis hic minus sit turpis: ille uero magis turpis, ubi species etiam minus materiam superat. Vel etiam priuatione quadam ita sunt iudicandi, siquis uelit eos inuicem cõparare, perinde ac si species illis inesset. Proinde sensus species quædam est ex ambobus: & cognitio similiter species ex utrisq; resultans: tum uero habitus erga id quod habetur, est actus quidam quasi continens tanq̃ effectio quædam: præterea mensuratio, quæ est actio metientis ad mẽsuratum, ratio quædam est. Siquis igitur habitudinem ipsam relatiuorum uelut formam quandam ratione generica tanq̃ unum quiddam ponat, haud ab re in his unum genus erit, & ubiq; subsistentia erit uelut ratio quędam. Sin autem rationes oppositę sunt, differentiasq; habent quas diximus, fortè genus unũ esse non poterit, sed ad quandam similitudinem unumq; pręedicamentum omnia redigentur. Verum siquo modo quę dicta sunt in unum redigi possint, non tamen in genus unum colligi possunt cuncta, quæ ab illis sub eodem prædicamento ponuntur: etenim negationes quoq; ipsorum in unum unà cum ipsis congregant, & quæ ab eis ita denominantur, ut ab ipso duplo hic uel

uel ille duplus. Sed quo nam pacto in unum idemq; genus tum uniuscuiusque natura, tum eiusdem negatio colligi potest: duplum & non duplum, ad aliquid & non ad aliquid: perinde ac si quis cum animal genus posuerit, ibidẽ quoq; non animal audeat collocare? Item quomodo ipsum duplum & hic duplus in eodem genere numerantur, similiterq; albedo simul & albus? cũ hoc & illud idem sic esse non possit.

Posita descriptione qualitatis apud Peripateticos, scilicet, Qualitas est id quo quale aliquid nominatur: non possunt quæcunque qualitates dicentur, sub uno quodam genere ratione uniuoca contineri. Cap. X.

NEc facile possumus explicare quid nam id secundum se sit, per quod alia denominantur qualia. Nam per potentiam pariter atque impotentiam, item per habitum æqualiter priuationemq;, quale aliquid appellatur: ac passim similiter per opposita.

Post hac autem considerare decet qualitatẽ, à qua rite qualis aliquis nominatur. Et imprimis inuestigandũ quid nam existens ipsa, alia reddat qualia. Et nunquid una eademq; existens ratione communi species exhibeat differẽtiis. An potius adeo inter se diuersæ qualitates sint, ut unum earum genus esse nõ possit. Verum quid nam commune esse potest in habitu & dispositione actiuaq; qualitate, figuraq; & forma? Quid dicam de crasso ac tenui, de pingui & macilento? Si enim ipsum commune dicamus potentiam, quæ conueniat habitibus & dispositionibus potentiisq; naturalibus, à qua id ipsum quod habet eam potest quæcunq; potest, non amplius impotentiæ cum his genere congruent. Deinde figura & quæ circa quodlibet forma est, quo nam modo potentia est? Præterea si ita sit, ens qua ens est, potentiam nullam habebit, sed quando ei quale accesserit. Ipsi uero actus essentiarum qui potissimum actus sunt, secundum seipsos agentes: & actus uirium propriarum quatenus sunt id quod sunt, ad quale sic pertinebunt. Verum secundum potentias illas quæ post essentias sunt, qualitas censenda dicetur: ceu facultas pugilis non hominis iudicatur ut homo, sed uis ipsa rationalis: quæ facultas iccirco non est qualitas, sed illa potius quam aliquis industria comparauerit: quamobrem rationalis potẽtentia æquiuoce qualitas appellatur. Erit itaq; qualitas uis quædam essentiis addita post ipsam essentiæ rationem, per quam deinde quales cognominantur. Differentiæ uero per quas inter se inuicem essentiæ discrepant, qualitates æquiuoce nuncupantur: quę quidem sunt actus potius rationesq; uel partes aliquæ rationum nihilominus ipsam rei substantiam declarantes, tametsi essentiam qualem dicere uideantur. At illæ quæ qualitates præcipue iudicantur, per quas quales efficimur, quas & notione communi potentias appellamus, forsan erunt rationes quædam & tanquàm formę, tum circa animam tum circa corpus pulchritudo quædam uel turpitudo. Sed quo nam pacto qualitates omnes erunt potentiæ? Esto sane pulchritudo & sanitas proprie qualitas. At uero turpitudo, morbus, infirmitas, impotentia, quomodo qualitas? An quia secundum hæc quoque quales aliqui nominantur. Sed quid nam prohibet quo minus qui appellantur quales, non unica ratione sed æquiuoca nuncupentur? Neq; solum modis quatuor appellentur aliqui quales, sed quolibet etiam quatuor modorũ saltẽ dupliciter appellẽtur. Forsan uero

uero non secundum ipsum agendi uel patiendi motum qualitas iudicatur: quapropter aliter quidem id quod potest facere censetur & dicitur, aliter uero patiens. Tum uero sanitatem, dispositionem, habitum, similiterq; morbum: item robur, pariterq; debilitatem appellare qualitatem consueuerunt: uerum si ita sit, non amplius commune ipsum in eiusmodi rebus erit ipsa potentia, sed oportebit commune quiddam aliud indagare: neq; rursus sic qualitates omnes æque rationes nominare licebit. Quo enim pacto morbus, qui est habitu confirmatus, ratio ulla erit? Num igitur affectiones, quæ in speciebus uiribusq; consistunt, qualitates cognominabimus, oppositas uero priuationes: ideoq; non unum genus, sed unum aliquid dicemus semper, uelut unum prædicamentum? Velut scientiam quidem speciem quandam atque potentiam: inscitiam uero priuationem & impotẽtiam appellamus. *An* forte impotentia insuper & infirmitas forma quædam est? Atq; ita & morbus & prauitas potest facitq; multa, sed male. Sed enim cum nihil aliud hæc sint q̃ ab intentione finis excidere, quo nam modo potentiæ rite cognominantur? Forte quoniam unumquodq; eorum suum quiddam agit, nõ ad rectũ ipsum spectans: nec profecto quicq̃ faceret quod minime potuisset. Pulchritudo certe alicuius uim habet: num igitur & triangulus? An forte neq; ad potentiam quidem in iudicanda qualitate decet aspicere, sed potius ad id quod aliquo modo disponitur uel afficitur. Quamobrem secundum quasdam quasi formas & characteres nobis est qualitas perpendenda: atq; in eius ordine ipsum commune omnium forma quædam est, & species in essentia quidem iacens, sed ueniens post essentiam. Sed rursus quomodo ad id se habent potentiæ perquirendum. Forte & qui natura est pugil, ex eo quod afficiat quodammodo, id ipsum habet: similiterq; qui nascitur ad aliquid impotens. Et omnino character quidã qualitas est, siue signaculũ atq; nota, ad essentiã minime pertinens. Quod aũt uidetur idẽ tũ cõferre ad essentiã, tũ accedere præter essentiã sicut calor & albedo omnisq; color, ita se habet, ut quod ad essentiã cõfert aliud sit uelut actus essentiæ: quod uero nõ cõducit, secũdo loco se habeat, sitq; ab illo, aliudq; in alio imago similitudoq; illius. Cæterũ si qualitas secundũ formationem & notam rationemq; iudicatur, quo nã pacto ad qualitatem attinent, quę impotentiam turpitudinemq; significant? Forte respondendum est, talia quædam rationes imperfectas esse, sicut patet in turpi. Sed in morbo quomodo ratio? Forte in hoc etiam rationem ponimus sanitatis, quodammodo è suo statu permotam. Forte uero non omnia hæc in ratione ponenda sunt: sufficit autem communis quædam conditio secundũ affectionem & dispositionem extra essentiam sic quodammodo se habentẽ, & post essentiam accedentem, adeo ut qualitas quędam sit subiecti. Triangulus uero eius in quo est, qualitas iudicatur: non quidem triangulus ipse simpliciter, sed & qui in hoc est, & quatenus format. Sed & humanitas forsan format, imò uero præstat essentiam.

Admißa Peripateticorum descriptione difficillimum est quæ qualitates dicuntur, inter se rite diuidere & impoßibile diuidendo eas sub eodem genere uniuoca ratione colligere. Cap. XI.

Cæterum

Aeterum si ita se habet, cur nam plures sunt species qualitatis? atq; habitus aliud quiddam est, & aliud dispositio? Non enim in manendo uel non manendo cõsistit differentia qualitatis. Sed sufficit affectio quædã, quomodocunq; se habeat, ad quale reddendum. Permanendi uero munus extrinsecus additur: nisi quis forte dixerit, ipsas quidẽ duntaxat dispositiones quasi formas imperfectas esse, habitus uero perfectos. At si imperfectæ sunt, nondum qualitates existunt. Sin autẽ iam sunt qualitates, permanendi munus, est quædã extrinsecus adiecta conditio. Naturales uero potentiæ quo nam pacto speciem aliam præstant? Si enim secundũ id ipsum quòd potentiæ sunt, qualitates existunt, profecto cõditio ipsa potentiæ non conuenit omnibus, ut est dictum. Sin aũt hominem natura pugilem, ex eo quòd certo modo sit dispositus uel affectus, qualẽ esse dicimus, nihil efficit potentia insuper addita. Quandoquidem & in ipsis habitibus potentia continetur. Proinde cur nam ille, qui secũdum naturalem potentiã pugil est, ab eo differet, qui scientia pugil euaserit. Forte qua ratiõe sunt quales, nimirum hæc non sunt differentiæ qualitatis, si hic quidem industria cõparauit, ille uero est natura sortitus, sed ab extrinseco accidit differentia: at uero secundum ipsam pugilis facultatis speciem quomodo differunt? Quinetiam si aliæ quidem ex quadam passione proueniunt, aliæ uerò nequaquàm, quam ex hoc differentiã habent? Neq; enim interest, unde qualitas oriatur: quantum inquam ad permutationem qualitatis & discrepantiã pertinet. Quærere præterea licet, etiam si quæ ex passione fiunt, partim quidem sic, partim uero aliter aliorumq; fiant, quomodo possint in eadem specie collocari. Ac si dicatur alias quidem ex passiõe fieri, alias uero facere passionem, æquiuoce simul qualitates appellabuntur. Prętereа quid nã sibi uult; quod dicitur circa unumquodq; forma. Si enim qua ratiõe species est unumquodq;, ita dicitur, id ad qualitatem minime pertinet: sin autem qua unumquodq; post ipsam subiecti speciem, pulchrum uel turpe dicitur, quale dictũ intelligatur, rationem aliquam habere potest. Tum uero asperum & lene, rarum atq; densum, non rectè qualia nuncupantur. Non enim ob quasdam inter se distantias, uel propinquitatem quandam, rarum, densum, lenitas, asperitas iudicatur. Nec ubiq; hæc ex inæqualitate positionis uel æqualitate proueniũt. Quòd si ex his quoq; proueniãt, nihil prohibebit, quo minus qualia iudicentur. Si deniq; leuis ipsius & grauis conditio cognoscatur, patebit iam nobis, ubi hæc sint potissimum collocanda. Licet præterea circa leue naturã æquiuocam inuenire. Nisi forte libratiõe quadam & ipsa pluris paucioris'ue pensatione leue aliquid perpendatur. In quo quidẽ ordine macilentũ quoq; & tenue reperitur, quod sane in alia quadã specie pręter quatuor numeratur.

Non licet qualitates Peripatetico ritu partiri. Neq; fas est qualitates corporis, animæ, mentis sub eodem genere collocare. Cap. XII.

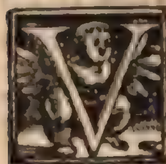
Erum siquis non ita qualitatem existimet diuidẽdam, qua nam ratione diuidere poterit? Considerãdum igitur, num deceat alias quidẽ corporis, alias autẽ animæ qualitates asserere. Deinde corporis qualitates pro sensuum distributione diuidere, ut aliæ

 ad uisum

ad uisum pertineant, ad auditum aliæ, uel ad gustum, aliæ ad olfactum, aut tactum. Qualitates autem animę quomodo partiemur? nunquid per concupiscendi, irascendi, consultandi uirtutes? Aut per differentias actionum, quę secundum eas aguntur, quoniam hæ harum sint effectrices. An secundū utile noxiūq; diuidemus? Rursusq; utilitates & damna. Similiter qualitates corporeas diuidemus per id ipsum quòd differentia faciant, uel secundū utilitatem aut damnū. Propriæ nanq; sunt eiusmodi differētiæ qualitatis: aut enim utilitas & damnum à qualitate & quali uidentur accidere, uel modum adhuc aliū & aliter indagare debemus. Inuestigandū uero quo pacto fieri possit, ut qui secundum qualitatē qualis est, in ea ipsa proprie sit qualitate. Non enim genus unū est utriusq;: item si pugil in qualitatis est ordine, quomodo non etiam in eodē sit & effector. Atq; si ita sit, quomodo non rursus & ipsum efficiens: quapropter nequaquàm oportet ipsum efficiens ad ordinē relationis traducere, neq; rursus ipsum patiens, si hic aut ille patiēs in qualitatis ordine continetur. Ac forsan præstat effectorem hic collocare, si secundum potentiam existimatur effector. Est autem potentia qualitas, sin autem secundum essentiam ipsa potentia est, quæcunq; potētia sit, neq; sic quidem refertur ad aliquid, neq; etiā ad ordinem redigitur qualitatis. Non enim efficiens ipsum ita se habet sicut maius. Ipsum nanq; maius, subsistentiam quatenus maius est, habet ad id quod minus esse perpenditur, efficiēs autem ex eo quod iam tale est, judicatur efficiens: sed forsan quatenus quidem tale est in qualitatis ordine collocatur. Quatenus uero potest in aliud, ideoq; dicitur effectiuū, inter relatiua merito numeratur. Cur igitur non etiā pugil inter relatiua censetur? Similiterq; peritia pugilis: facultas nāq; pugilis omnino refertur ad aliud. Neq; enim ulla eius consideratio est, quæ nō ad aliud referatur. Iam uero & de cæteris artibus, aut certe plurimis cogitandum est, atq; forte dicendum. Quatenus quidē disponunt & afficiunt animā, qualitates existere: quatenus autē nonnihil efficiūt, effectrices existimari, atq; ex hoc ipso referri ad aliud, & in relatiuorū ordine collocari. Quandoquidē alio quoq; modo ad aliud referuntur, prout habitus appellantur. Sed nūquid alia quædā subsistētia est secundū ipsum quod dicitur effectiuū? Cū effectiuū non ob aliud q̄ quia quale est, sit effectiuū. Forte enim aliquis in rebus animatis, præsertim cōsilio quodā utentibus, ex eo quòd declinēt ad faciendū subsistentiā esse, concedet etiā secundū effectiuæ uirtutis conditionē. In uiribus autē inanimatis, quas diximus qualitates, quid nā est ipsum effectiuū? Forte quando tali cuidā occurrit aliud, accipit ab eo, euaditq; sui muneris particeps. At si idem agit in aliud, atq; patitur, quomodo amplius effectiuū proprie ipsum subsistit? Quandoquidem & maius ipsum quod forte secundum se est tricubitum, maius & minus in concursu ad aliud euadere consueuit: sed dicet aliquis, maius ac minus participatione quadam magnitudinis paruitatisque fieri. Forte etiam hoc quod patitur simul & agit participationem quandam habet effectiui simul atque passiui. Quærendum hic quoque uidetur, nunquid qualitates, quę in hoc mundo sunt unà cum illis quæ sunt in mundo diuino sub eodem

genere

genere numerentur. Id autem erga eos dicatur, qui & ibi talia quædā ponūt. An forte ſimiliter quærendū eſt etiam ſiquis ſpecies non admiſerit. Nempe ſi interim intellectum admiſerit, habitumq́; in eo aliquem eſſe conceſſerit, interrogabitur, nunquid cōmune aliquid huic habitui ſit ſimul & illi. Conceditur ſaltem ſapientiam illic exiſtere. Atqui ſi illa æquiuoce ſe habet ad noſtram, merito inter eiuſmodi qualitates non numeratur. Si autē ſe habet uniuoce, ipſa certe notio qualitatis noſtris erit illisq́; communis. Niſi quiſpiam omnia quæ illic ſunt, eſſe affirmet eſſentias. Ideoq́; intelligētiam ipſam ſimiliter eſſe concedat eſſentiam. Verum eiuſmodi quæſtio de cæteris quoq; prędicamentis agi poteſt. Nunquid quod hic, & quod ibi eſt, diuerſa ſint genere, an potius ambo ſub eodem genere collocentur.

Quod apud Peripateticos nominatur prædicamentum Quando id eſt heri, cras, & ſimilia, tēpus proprie tēporis ue partem formali ratione comprehendi. *Cap. XIII.*

SI ergo nihil aliud ſignificat, non debent in alio prędicamento ipſum quando, in alio tempus ponere. Sin autem præter tempus ſignificat aliud, non vnum hoc iam prædicamentum erit, ſed ex pluribus congregatum.

E illo autem prædicamento, quod ipſum aliquando ſiue quādò nominant, deinceps ita cōſiderandum. Profecto ſi heri & cras & anno prẹterito, ſiue iandiu, & talia quædam tēporis partes ſunt; quid nam prohibet quo minus hæc in eodem ſint, in quo eſt & tempus. Siquidem ipſum erat, & eſt, & erit cum ſpecies temporis ſint, non iniuria in eodem in quo tempus ponitur, collocantur, tempus autē eſſe in quātitatis genere dicitur. Quapropter quid nam opus eſt nouo quodam prædicamento. Si autem dixerint, hæc non ſolum tempus eſſe ſcilicet erat, & erit: item heri, & iandiu, quæ ſub ipſo erat, ponuntur, ſubiici enim talia oportet ipſi, quod dicitur erat, ſi inquam, id ipſum dixerint non ſolū eſſe tempus, ſed aliquando tempus, ita protinus reſpondebitur. Primo quidem, ſi eſt aliquando tempus, certe eſt & tempus. Deinde ſi heri tempus præteritum eſt, compoſitum quiddam erit, ſi modo aliud quiddam ſit ipſum præteritum, aliud uero tempus. Duo ergo prædicamenta hæc erunt, neq; ſimplex aliquid. Sin autem ipſum aliquando dicant non eſſe tempus, ſed in tempore, hoc ipſum quod dicitur in tempore, ſi rem ipſam ſignificat, quaſi dicat, Socrates iandiu erat, ſane Socrates extrinſecus erit, neq; unum aliquid dicent. Verum Socrates uel actio in hoc ipſo tempore quid nam erit potiſſimum? An forſan in parte temporis. Sin autem quoniam partem temporis dicunt, & qua ratione pars eſt, exiſtimant non tempus quiddam, uel partem eius ſimpliciter, ſed præteritam temporis partem dicere, plura conficiunt. Nempe partem quatenus pars eſt, ad aliquid ſe habentem adſumunt. Atq; ipſum præteritum apud illos adiectum aliquid erit, uel idem cum ipſo, quod dicitur erat, quod eſt temporis ſpecies. Verum ſi hoc intereſſe dicant, quòd ipſum erat indefinitum ſit, ſed ipſum heri & anno ſuperiori, ſit definitum, nos quidem primo ipſum erat cōſtituemus alicubi. Deinde heri, cenſebitur ipſum erat iam definitum. Vnde ſequitur, ut heri tempus ſit definitum. Hoc autem eſt temporis quantitas, uel quantum quiddam tempus. Quapropter ſi tempus eſt in

quanti ipsius ordine constitutum, horum quodlibet erit quantum iam definitum. At si quoties dicunt heri, id dictum intelligamus, quasi id in tempore præterito definito sit factum, multo adhuc magis multa simul adducent in medium. Deniq; si oportet alia inferre prædicamēta, ex eo quod aliud sit, fiat'ue in alio, quemadmodum impræsentia de hoc ipso accidit, quod in tempore sit, uel fiat. Multa insuper alia prædicamenta eadem conditione inueniemus, quia uidelicet aliud quoquo modo existat in alio. Sed de hoc apertius in sequentibus, ubi de hoc ipso quod ipsum ubi dicitur, disputabimus.

Superuacuum est propter id quod dicitur aliquid alicubi esse nouum inferre prædicamentum XIIII.

NAm hoc ipsum vbi, proprie locus est. Siquid autem huic adiectū consideratur, non nouum prædicamentum affert, sed relationem aliquam vel substantiam.

SOlent de prædicamento, quod nomināt ubi, tractantes dicere: Vbi profecto est, ac si dicatur, in lycio est uel academia. Academia igitur lyciumq; loca sunt omnino, partesq; loci, sicut sursum, deorsum, hic, species sunt loci, uel partes. Interest autem, quod alia aliis magis determinata sunt. Si igit sursum, deorsum, mediū sunt loca, uelut Delphica regio media est, & prope medium Attica, & lyciū & reliquæ regiones, quid nam oportet ulterius præter locum quærere? Præsertim cum dicamus hæc singulatim locum significare. Si autem aliud in alio dicimus, quando dicimus ubi, non unum dicimus neq; simplex. Pręterea si quoties hunc esse hic affirmamus, habitudinem aliquam procreamus, tum huius in hoc, tum eius quod suscipitur ad id quod suscipit: cur non hoc ipsum in relatiuorum genere ponimus? Siquidem ex utriusq; habitudine ad utrunq; aliquid generat. Item nihilo differt, si Athenis habitans dicas hic sum, aut sum Athenis. Sed hoc ipsum quod dicitur hic cum signum demonstratiuū sit, locum significare concedent. Ideoq; & illud quod dictū est Athenis, designare locum confitebuntur: quapropter Athenis ad ipsum proprie locū pertinet. Rursus si Athenis idem est atq; in urbe Atheniensi esse, nimirum ultra locū, ipsum quoq; esse etiam prædicatur. Non tamen ita decebat, quemadmodū neq; pro genere qualitatis fas est assignare, qualitas est, sed qualitas ipsa duntaxat. Accedit ad hæc, quòd si oportet quod in tēpore uel loco dicitur, aliud afferre prædicamentū, præter tempus atq; locū, cur nō etiā quod est in uase, aliud inducat prędicamentū. Item quod in materia, aliud: rursus aliud, quod est in subiecto. Item quod ut pars in toto, uel sicut totum in partibus, genus in speciebus, species'ue in genere similiter aliud. Atq; ita plura adhuc nobis prædicamenta numerabuntur.

Rectius fortaße pro prædicamento poneretur effectio, aut actus, aut motus quàm facere. Ca. XV.

IN eo autem prædicamēto, quod facere nomināt, hęc cōsiderare licet. Traditur sane, post substantiā ponenda esse quę sunt circa substantiā, quemadmodū quātitas numerusq; se habent, ideoq; quantitas apud illos aliud genus asseritur. Itē quia qualitas circa substantiā est, iccirco ipsum quale genus aliud ponitur: sic itaq; cū circa eandem sit & effectio, aliud quoq; genus esse hoc ipsum facere arbitrantur, nū igitur ipsum facere ponendum est? An factio potius, à qua facere proficiscitur.

Quemad-

Quemadmodum & qualitas ponēda est, à qua fit quale similiter. An potius hic factio facere faciens, uel facere atq; factio in unū accumulanda sunt. Iam uero ipsum facere magis designat efficiētē, factio uero nequaquàm. Atqui & facere plane significat in quadā effectione uersari. Id autē est in actu se habere, ex quo efficitur, ut actus prędicamentū potius sit. Qui sane actus considerari circa essentiam affirmatur, quemadmodū ibi qualitas, qui rursum actus uersatur circa essentiam tanquam motus. Et profecto motus unum aliquod rerū genus existit. Cur enim qualitas quidē unū aliquid est circa essentiā: & quātitas similiter unū quiddā, itē relatio propter quādā alterius ad alterū habitudinē: Motus aūt, q similiter circa essentiā est, nō sit similiter unū genus?

Rectius forte pro prædicamento poneretur actus. Atq; sub eo actus alter quidem perfectus, ut habitus atque forma, alter autem imperfectus, ut motus ad habitum atq; formam. Cap. XVI.

Motus non ratione sui dicitur imperfectus actus. Quo enim momēto incipit iam actus est & motus. Sed ratione alicuius alterius post motū perficiendi. Sicut actus ac sæpe mutatio fit momento, ita motus exordiens in momento simpliciter, iā est motus. Subit vero tempus quatenus subit & quantitatem.

Iquis autem obiiciat, motum esse actum imperfectū, nihil adhuc prohibere uidebitur, actum quidē primo loco ponere, motum uero tanquàm speciem eius, & imperfectum quiddam illi subiicere: prędicando quidem de motu actū, addendo uero pro differentia imperfectum. Nam imperfectum de motu dicitur, non quia non sit actus, sed actus quidē est omnino. Sortitur aūt repetitam quandā successionem, non quidē ut motus ipse ad actū quandoq; perueniat, iam enim actus existit, sed ut efficiat aliquid, quod aliud quiddam est ultra motū. Neq; tunc motus ipse perficitur, sed res ipsa potius, ad quam motor animū intendebat. Sicut incessus statim ab initio erat incessus. Si aūt oporteat stadiū pertrāsire, necdū transactū fuerit, certe hoc ipsum quod deest, neq; incessui neq; motui deest, sed potius incessui tanto. Incessus autē erat etiam quantuscunq; fuerit, atq; iam motus. Profecto qui mouetur, iam est motus, & qui diuidit, iā diuisit. Et sicut qui actus dicitur, non indiget tempore, ita neq; etiam motus, sed motus proprie eousq; productus. Atqui si actus fit in non tempore, certe & motus qui omnino motus est atq; simpliciter. Sin autē motum dicant, iccirco prorsus in tempore fieri, quia cōtinuitatem sibi uendicet, respondebitur, uisionem quoq; non intermissam habere continuitatem, agitq; in tempore. Argumentum uero huic præbet facultas quoq; proportionis. Quæ quidem tradit, posse semper ex quocunq; motu aliud aliudq; accipere: neq; esse initiū temporis, in quo & à quo inceperit, neq; rursus motiōis exordium: sed licere semper altius motum diuidere, adeo ut cōtingat motum nuper inchoatum iam etiam ex infinito tempore processisse, ipsumq; motum similiter infinitum quantū spectat ad exordiū, extitisse. Id aūt ideo accidit, quoniam actum à motu separant. Et actum quidem fieri in non tempore dicūt, motum uero tempore indigere fatentur. Motum inquā non solum tantū proprie aut tantum, sed omnino motus ipsius naturam necessario esse quantā. Tametsi ipsi fatentur, tantū aut tantū per accidens motioni contingere, siquidē motus sit

diurnus, uel quanticunq; sit temporis. Sicut igitur actus fit in non tempore, ita nihil prohibet motum quoq; in non tempore incepisse. Tempus autem ob id motui contigisse, quoniam motus tantus euaserit. Quandoquidem mutationes quoq; in non tempore fieri conceduntur, quando dici solet, mutationem partim quidem peragi simul totam, partim uero nequaquàm. Si ergo mutatio cur non etiam motus agitur in non tempore? Assumpta uero mutatio est, non in eo quòd iā facta fuerit permutatio. Non enim mutatione illa indigebat, quæ proprie in esse quodam permutato consisteret.

Probabilius sub motu tanq̃ genere ponerent actionē & passionē, q̃ duo hæc tanq̃ predicamēta duo. XVII.

Esse relatiuū non est simpliciter esse alicuius, vel ad aliquid vergere, sed hoc ipsum quod est, ex mutua duorum habitudine confici.

Siquis autem attulerit, neq; actum neq; motum esse per se genera, sed in relatiuorum genere computari, propterea quòd actus quidem sit alicuius potētia quadam actiui, motus autem sit alicuius potentia motiui, qua ratione sit motiuum, dicendum est, Relatiua semper ipsa habitudine generari, non autem ex eo duntaxat, quòd dicantur ad aliud. Quando uero sit subsistentia quædā, quæ siue alterius, siue ad alterum sit, naturam tamen ipsam sortitur ante relationē, hic utiq; actus & motus & habitus insuper existēs alterius, nō caret interea ea facultate, per quam ante relationē sit reipsa, atq; intelligatur: alioqui sic omnia pariter ad aliud referētur, quodlibet enim habitudinē quandā ad aliquid habet. Quod quidem animæ quoq; cōtingit: iam uero hoc ipsa factio, & hoc ipsum facere, cur non in relatiuorum numerum referātur? Aut enim motus, aut actus quidam erit omnino: sin autem effectionem quidem in relatiuorū ordine collocent, ipsum uero facere genus unū constituant, quid nam prohibet quo minus & motum ad aliquid referant, ipsum uero moueri unum esse genus affirment? Atqui moueri eis diuidere licet, tanquàm unū in species præcipue duas, in ipsum scilicet facere atq; pati, non tamen sicut nunc efficiunt, dicentes uidelicet hoc quidem genus esse facere, illud autem genus esse pati.

Motus ipse non tam ut simpliciter sit, quàm ut sit longus, indiget tempore. Item non omnis actio refertur ad passionem, qualis incessus & intelligentia est. Cap. XVIII.

Præterea motus, actio, passio, sensus, intelligentia, præter id quòd sunt alicuius actus, & diriguntur ad aliquid, existunt absolute aliquid in seipsis.

Considerandum est præterea, num rite dicturi sint in ipso facere alios quidem esse actus, alios autem esse motus, & actus simul totos expleri, motus autem tales esse, quale sit & diuidere. Diuidere nanq; uersatur in tēpore: an forte actus omnes dicturi sint esse motus, uel certe cum motu. Item nunquid effectiones omnes ad ipsum pati sint relaturi, an potius quasdā absolutas affirmaturi, sicut incedere atq; loqui. Rursus num omnes impetus ad passionem relatos, motus nominaturi sint, absolutos autē, simpliciter actus, uel forsan in utrisq; pariter utrunq; collocaturi. Iam uero incedere quidem ipsum, quod & absolutum quiddam est, motum facile appellabunt. Intelligere uero, cui patiens non respondet, actum uel actionem (ut arbitror) nuncupabunt. Alioqui intelligere atq; incedere non erit aliquid facere. Verum si hæc in genere faciendi non sint, ubi

dicendum?

dicendum? Forsan uero intelligere ad intelligibile sicut & intelligentiam referent: nã & sensum ad sensibile dirigũt. Quòd si & sensum dirigũt ad sensibile, cur nõ ipsum quoq; sentire ad sensibile referãt? Atqui sensus, qui & refert ad alterũ, habitudinẽ quidem habet ad illud: sed habet interea nihilominus præter habitudinẽ aliquid, hoc ipsum scilicet actum quendã esse uel passionem. Si igitur passio præter id quod alicuius uel sub aliquo sit, est & aliquid aliud, nimirum sic & actus atq; actio: tum uero incessus cum ipse quoq; alicuius sit, sitq; pedum, atq; sub aliquo, habet tamen in seipso interim ut sit motus. Quod si ita est, intelligentia quoq; præter id quod spectat ad aliquid, id in se muneris habet, ut motus quidam sit aut actus.

Probabiliter motum ponemus pro genere: quem diuidemus in motum exorientem intrinsecus, atq; in motum extrinsecus incidentem. Cap. XIX.

PRimum quidem nominabimus actionem, siue maneat intus, siue etiam in aliud exeat: secundum uero passionem, siue quis putet hos inter se motus actionemq; & passionem re ipsa discrepare, siue tantum ratione differre.

POst hæc autem considerandum est, nunquid actus aliqui uideantur imperfecti fore, nisi tempus assumpserint, adeo ut cũ motibus unà conspirent uelut uiuere atq; uita: in tempore nanq; perfecto cõsistere uidetur suum cuiusq; uiuere. Ipsa quinetiam beatitudo actus quidã esse, non in aliquo indiuisibili consistens, sed tanquã motum quendam esse putant. Ex quo dicendum sit, utraq; motus esse: atq; motum ipsum genus unum existere. Quod quidem perspicere liceat unum secundum se genus ultra quantitatem, quę in substantia est, & ultra qualitatem, adeo ut motus similiter sit unum quiddam circa substantiam: quẽ quidem communem motum, si placet, in duas diuidas motiones: quarum aliæ quidem ad corpus, aliæ uero pertinere ad animam uideantur. Aut alię penes ipsa mouentia sint, aliæ sub aliis aliunde in ipsa perueniant. Vel aliæ ex ipsis proprie, aliæ autem ex alienis. Tum uero quæ sunt ex ipsis, actiones sint: siue in alia transeant, siue sint absolutæ: quæ uero pendent ex aliis, passiones: quamuis motus etiam in alia transeuntes, iidẽ esse uideantur atq; motus qui ex aliis pendere dicuntur. Diuisio nanq; siue penes diuidentem, siue in re diuisa consideretur, est una: sed diuidere aliud est quàm diuidi. Forsan uero neq; una quidem est ipsa diuisio quæ infertur à diuidente, & quæ in diuiso suscipitur: sed diuidere ipsum atq; diuidi, nihil aliud est quàm ex tali quadã actione & motione alteram in re diuisa succedentem fieri motionem. Aut forte non secundum hoc ipsum quod diuidi dicitur, differentia ipsa perpenditur: sed secundum aliud ex motione resultãs, uelut dolere: in hoc enim consistit pati. Quid ergo dicendũ ubi nihil doleat? Quid nam aliud nisi quo actus efficientibus in hoc existens, fit loco doloris uel passionis? Sic enim accidit, & tale quiddã est, quod dicitur aliquid facere. Atq; ita duplex uidetur esse quod facere nominatur: aliud quidem nõ in alio, aliud autem in alio collocatum. Neq; sic ulterius diuidetur, ut aliud quidẽ facere sit, aliud uero pati: sed ipsũ quod est in alio facere, occasionẽ præstitit, ut duo quædã esse hic apparerẽt, quorũ aliud sit facere, aliud cõtra sit pati. Iã uero scribendi munus quis admittatur

in alio, non affert præterea passionem sibi è contrario respondentem: quoniam nihil aliud efficit in scribendo, præter scribẽtis ipsius actum: quod quidem perinde se habeat atq; dolere. Siquis autem dixerit tale quiddam afferre præterea quale sit quod fuisse scriptum dicatur, non propterea passionem aliquam in medium introducit. Atqui & in ipso incessu, q̃uis terra subsit quę incessu calcatur, non tamẽ hic addi debet, terram aliquid inde fuisse perpessam. Sed quando quis super corpus animalis progreditur, passio iam perpenditur, dum uidelicet quiuis excogitat dolorem insuper inde prouenientem: dolorem inquam reputans, non incessum: alioqui id ipsum prius etiam perpendisset. Sic & in omnibus secundum ipsum facere unum quiddam genus, dicendum est unà cum eo quod pati dicitur & oppositum. Quod autem pati dicitur, id ipsum est quod factum est posterius: nõ quidem quod sit oppositum, perinde atq; ei quod est cõburere ipsum quod est comburi: sed passio potius dicitur atq; pati, id ipsum quod ex cõburere comburiq; uelut uno quodam existente in re ipsa resiliat, siue dolor id sit siue aliud quiddam, quasi destructio quædam. Quid ergo si quis hoc ipsum sic agat ut dolorem inferat, nonne hic quidem agit, ille uero patitur? atq; ex uno quodam actu duo conficiuntur, ubi hic facit ille patitur. Forsan uero in ipsa actione non amplius computatur doloris inferendi propositum, sed facit aliud quiddam per quod afficit dolore: quod quidem in ipso dolituro factũ, unumq; & idem existens, efficit ut aliud præterea sit dolore quodam affici. Quid igitur de illo dicendum quod unum quiddam fit priusquàm etiam dolore afficiat, uel etiam ubi dolor nullus infertur: nõne passio est illius ipsius in quod infertur? uelut audire. Sed forte ipsum audire non est passio, neq; omnino sentire ulla passio est: at dolore premi, est in passione cõstitui, quod quidem effectioni nõ est oppositum iudicandum.

Aliquam actionem passio non comitatur, ut intelligentiam atque sensum: aliquam comitatur intus, ut conterere conterentem uicissim, & calefacere mutuo frigescientem: aliquã comitatur extrinsecus. Cap. XX.

ET hoc quidem dupliciter. Aut enim actionem manifesta passio comitatur foris, vt secantem: aut occulta, vt incedentem: imò & occultissima, vt augeri, & formari corpus ab anima.

SEd esto si placet, non sit oppositum: ueruntamen cum aliud quiddam sit q̃ facere, non in eodem genere unà cum effectione locatur: uel fortè si ambo sunt motus, sunt in eodem, uelut alteratio ipsa secũdũ qualitatem motio. Num igitur quando ab ipso quali progreditur alteratio, est ibi factio atq; facere, cũ ipsum quale sit passiõis expers? Aut forte si sit à passione remotum, in faciendo uersatur: sin autem in aliud agens ueluti uerberãdo mutuo patitur, non amplius facit: an potius nihil prohibet faciendo pati. Si igitur secundum ipsum pati uelut atterere id habet, cur nam facere magis quàm pati censetur? An quia uicissim atterendo conteritur atq; patitur? Nunquid ergo quoniã mutuo agitatur, geminos circa ipsum motus esse dicemus? At quomodo duos? Num igitur unum? Sed quo nam pacto motio eadem actio simul est atq; passio: & ita quidẽ actio dicetur, quatenus ab alio manat: passio uero quatenus inde fluit in aliud, dum tamen una motio est.

An igitur motionem aliam esse dicemus: & quo nam pacto aliud quiddã disponet aut afficiet patientem alterans ipsa motio: atqui ipsum agens nõ patitur ab illo secundum idem. Quo enim pacto patiatur hoc ipsum quod facit? Nũ ergo hoc ipsum scilicet in alio motũ esse, in causa nobis est ut passio sit, quæ quidem penes effectorem passio minime fuerat? Verum si hoc quidem album efficit ceu seminaria cygni ratio, hoc autem efficitur album, nascens uidelicet cygnus: an pati dicemus cygnum in essentiam interim procedẽtem? Sin autem deinde etiam natus efficiatur albus: item si hoc quidem augeat, illud autem augeatur, auctum ipsum pati asseuerabimus? An potius in ipso quali quodam locabimus passionẽ? Præterea si hoc quidem pulchrũ facit, hoc uero fit pulchrum: an quod pulchrum efficitur pati interea confitebimur? Si igitur quod pulchrum reddit interea fit deterius uel obscuratur, uelut stannũ, aliud autem euadit melius uelut æs, nunquid æs pati dicemus, stannum uero facere? Deniq; discentem quomodo dicemus pati? uidelicet ipso efficientis actu in ipsum iam prodeũte. At uero quomodo hæc erit passio cum unus sit actus? Forte ipsa quidem non est passio. Qui autem habet, est patiens: quippe cum ipsum pati perinde tanquàm sit alicuius, accipiatur. Neque enim ex eo quòd qui addiscit, nihil ipse egerit, pati dicitur: nam discere non est tanquàm pulsari uel percuti, quippe cum in quadam apprehensione discretione'que consistat: sicut neque uidere perinde se habet atque pulsari.

Tam actionem q̃ paßionem per motum quendam uel actum definire poßumus. Cap. XXI.

SEd illud quidem agere dicitur, cuius motus ex ipso sumit exordium, siue hinc aliquid in alio fiat, siue nihil: illud vero pati, cuius motus solum incidit aliunde, siue ad deterius eat; siue ad melius: item seu ab agente separato incidat, vt verberatio: siue à coniuncto, vt alteratio in corpore ab opinione affectuq; animæ suæ, & affectus ipsi extrinsecus incitati.

QVa nam igitur notione ipsum pati proprie designabimus, non certe discernemus actu quodam, quia ab alio pendeat: siquidem qui actum susceperit, sibimet ipsum uelut proprium uẽdicauerit. Sed nunquid ubi non actus quidem sit, sed tantum passio? Quid ergo si id quod pati dicitur, melius fiat, actus autem se deterius habeat: aut si per prauitatem agat quispiam & intemperate alteri dominetur: an forte nihil prohibet actionem quidem esse prauam, passionem uero honestam. Quo nam ergo potissimum distinguemus? Nunquid definiemus ipsum facere per actum quendam ab ipso quolibet in aliud transeuntem? Pati uero per effectum aliunde in alio resultantem? Quid ergo dicemus, si ab ipso quouis extet quidem, in aliud autem minime transeat? qualis certe est actus intelligendi atque opinandi. Quid item, quando quis ex seipso protinus incalescit, siue ex cogitatione uehementi id accidat, siue irà potius, quam nullo prorsus alicubi lacessente, opinio propria suscitauerit? Forte uero ipsum facere est, siue in seipso maneat, siue in aliud agat impetus quidam ex seipso quouis erumpens. Cupiditas ergo & appetitus omnis quid nam est? Forte si appetitus incitatur ab appetibili, passio quædam

quædam est, etiamsi nullus adiecerit, à quo nam incitetur: sed ipsum duntaxat, quòd post illud fuerit excitatus. Hęc igitur appetitio non aliter se habet, q̃ si quis impulsus fuerit, uel etiam impulsu quasi præcipitatus. An igitur appetitus diuidere debemus, dicentes illos quidem actiones esse, quicunq; mẽti parent, alios autem passiones, uidelicet quòd in illis rapiatur animus atque trahatur: ipsum uero pati nõ ex eo quòd ab alio inferatur potius q̃ ex seipso: agere nanq; posset nonnihil etiã in seipso: sed quando nihil ipsum conferens alterationem sustineat, quæ quidem ad essentiam non perducat, sed deducat potius ad deterius, uel saltem ad melius non conducat: eiusmodi inquam alterationem in se passionem & pati habere dicemus. Verũ si calefieri nihil aliud est quàm accipere calorẽ atq; habere: est autẽ calefactio partim ad essentiam conferens, partim contra, nimirum idem pati erit atq; non pati. Et quidnam prohibet calefactionem esse geminam? Forte uero ipsum calefieri quãdo ad essentiam confert, tunc etiam alio quodam patiente ad essentiam confert: uelut quando ære calefacto atq; patiente essentia quædam fit, quam statuam nominant: quæ quidem ipsa non est calefacta, nisi forte per accidens. Si ergo æs euadat pulchrius ex eo quòd ipsum calefiat, uel secundum ipsam calefactionem, nihil prohibet quò minus pati confiteamur. Duobus enim modis passionem accipere solent, dicentes aut ad deterius aut ad melius ducere, uel ad neutrum.

Motus idem potest, si referatur ad agens, dici actio: si ad patiens, passio nominari. Cap. XXII.

Vbi proprie loquimur, actionem affectione distinguimus, dicentes post actionem opus inde procreatum aliud non extare, quale per effectionem fieri extareq; consueuit.

Forte igitur pati quidem accidit ex eo quòd aliquid in se motũ habeat, motum inquam alterationis, per quam quoquo modo alteretur: agere uero est uel habere in se & à seipso motum absolutum, uel edere motum à se in aliud transeuntem, qui & incipiat ab eoipso quod agere dicitur. Atqui motus quidẽ est in utrisq;. Differẽtia uero distinguens agere inter se & pati talis est, ut agere ipsum seruet, qua agere est passionis expers. Pati uero in eo quòd aliquid aliter q̃ prius afficiatur, dum ipsa patientis essentia nihil ad essentiam pertinens adipiscitur, sed aliud quiddam interea patitur, quando aliqua essentia generatur. Quamobrem idem aliquid in habitudine quadã facere est, in alia uero habitudine pati: nam penes quidem hoc consideratum erit facere, cum idem sit motus: penes autem illud erit pati, quoniam ille iam sic afficitur. Vtraq; igitur ad aliquid referri uidentur, quatenus ipsa faciendi conditio se habet ad ipsam patiendi proprietatem. Nempe aliquid idem penes hoc quidem est facere, sed penes illud pati: & utrunq; sane consideratur non tam secundum seipsum, q̃ unà cum ipso faciente atq; patiente, ubi hic quidem mouet, ille uero mouetur: & utrunq; est duo quædam prædicamenta. Atqui & hic illi tradit motũ, ille uicissim motum recipit: quapropter traditio & acceptio relatioq́; ibi cõtingit. Aut certe si ille qui accipit habet, ut dicitur colorem habere, cur non dicatur & habere motũ? Iam uero & absolutus motus, uelut incedere, habet

incessum:

incessum,& intelligere habet intelligentiam. Proinde cōsiderare operæpretium est,utrum prouidere sit facere:ac uicissim prouidētia gubernari,sit pati:in aliud enim & de alio quodam prouidētia esse uidetur. Forte uero prouidere non est facere,tametsi de alio quodam sit intelligere. Neque regi prouidentia pati est: forsan etiam nec intelligere quidem est facere: non enim in ipsum quod intelligitur sese transfert,sed potius est de ipso: neq; prorsus est effectio: neq; oportet actiones omnes esse effectiones asserere,aut quicq̄ facere. Potest autem ibi secundum accidens esse factio. Quid ergo dicendum, siquis incedens uestigia signet, nonne fecisse aliquid cōfitebimur? Sed enim ex eo quòd ille aliquid sit, uel agat,aut decernat, sequi inde ex cōtingēti quodam facere, actionemq́; per accidens,quoniam ad hoc ipsum animum minime aduertebat: quandoquidem & in rebus inanimatis etiam facere dicimus; uelut ignē calefacere,& fecisse aliquid medicinam. Sed de his hactenus.

Peripatetici rationem sufficientem assignare non possunt,cur habere quidem uestes,nouū prædicamentū faciat: habere uero qualitates in se,& habere pecunias,nō facit prædicamentū nouū. XXIII.

ITem habere vestes armaq́;,non vnum,sed duo prædicaméta significat.

Reliquum est de prædicamento quod habere nominant,disputare. Profecto si habere multipliciter aiunt, quid nam prohibet, quo minus omnes habendi modi in hoc prædicamentum pariter redigantur? Quapropter & quantū ipsum huc facile reduce tur,quoniam habeat magnitudinem: item quale eodem pariter referet,quia colorē habeat: rursus pater atq; similia, quia & pater habet filium,& filius habet patrem: atq; summatim, possessiões omnes & supellectilia quæ habētur. Si dixerint,alia quidē quæcunq; habētur, in suis illis prædicamētis esse: arma uero & calceos atq; uestes in proprio hoc habendi prædicamēto: primo quidem quæret aliquis,quam ob causam ita fiat: deinde,cur nam habēs quidem ipsa; aliud quoddam unum prædicamentum efficiat: comburens uero illa; uel diuidens, uel abscondens aut abiiciens, non aliud rursus prædicamentum, aut alia faciat. Si respondeant, iccirco prædicamentum fieri, quoniam corpori circundantur: sequetur, siquando uestis in lectica ponatur; prædicamentum inde aliud fieri, aliud'que rursus, si ueste quispiam prorsus fuerit adopertus. Quòd si prædicamentum ipsum fieri asserant secundum ipsum proprie continendi & habendi actum, profecto sic cætera omnia quæ secundum hoc ipsum habere cognominantur, huc eadem referri conditione necessarium erit: atque ad ipsum habitum illa omnia, ubicunque sit ipse habitus, redigenda erunt: nihil enim intererit, quid nam id sit, quod habeatur. Proinde si in prædicamento eiusmodi describendo non est dicendum, habere qualitatem: quoniam qualitas ipsa iam suo loco sit dicta. Rursus, nec habere quantitatem: quoniam quantitas locum suum antea obtinuerit. Item nec habere partes, quia iam substantia descripta proprie fuerit. Cur igitur dicere licet habere arma? Cum iam definita substantia fuerit, cuius in genere arma proprie continentur: nam calcei; uestes, arma, substantiæ sunt. Præterea quo nam pacto simplex aliquid est hoc

hoc ipsum, uniusq; duntaxat prædicamenti? Quando uidelicet dicimus, hic habet arma: id nanq; significat quod dicitur armari, uel armatum esse. Deinde nunquid in uiuente solum id habendi prædicamentum habet locum: an etiam si statua quædam habeat eadem? Aliter enim uiuens q̃ statua uidet̃ habere, ac forte æquiuoca quadam conditione: quoniam & quando dicimus de utrisq;, stat ille uiuens, stat & uiuenti statua, non eadem ratione stare utrũq; uolumus. Deniq; quod consistit in paucis & differentia minima, quæ nam admittit ratio generale aliud prædicamentum efficere?

Poni sic aut aliter in tali quadam figura uel loco, non uidetur nouum afferre prædicamentum præter figurã, locum, actionem, passionem, relationem. Cap. XXIIII.

Equitur postremo prædicamentum illud quod poni uel in situ quodam esse nominant, quod quidem in paucis quoq; consistit & differentia minima, ubi solent dicere, accũbere, discũbere, sedere: tametsi non simpliciter, sed modo quodam poni uel obtinere situm, prædicamentum esse nouum uelint: uelut quando dicitur, in tali quadam figura positus est: ubi aliud quidẽ est figura, positio uero ipsa uel poni, significat aliud. Et profecto cum id significet in figura quadã esse uel loco, atq; figura alibi descripta iam sit & locus, quid nam oportet ulterius prędicamenta duo in unum accumulare? Præterea si quod dicitur sedet, actum actionem'ue significat in actionum genere collocandum: sin uero passionẽ, in genere passionum: deinde quod dicitur suspẽdi, quidnam aliud significat, quàm poni sursum? quemadmodum & oppositum significat positum esse deorsũ, & aliud in medio positum. Pręterea cum accubitus fuerit in relationum genere collocatus, cur non ibidem sit & qui dicitur sursum positus: quãdoquidem cum ibi sit ipsum dextrum, ibidem est hic dexter atq; sinister. Sed de his iam satis fuerit disputatum.

Non sunt ponenda prædicamenta quatuor sub uno genere, quemadmodum plerique Stoicorum Cynicorumq; posuerunt. Cap. XXV.

Lusit hactenus contra decem Aristotelis & Architæ prædicamenta exercitandi forsitan ingenij gratia: deinceps uero seuerius agit aduersus illos, qui materiam loco principij posuerunt: deinde unà cum sequentibus sub eodem genere collocarunt.

Ost hæc autem aduersus eos qui prædicamenta quatuor introducunt, res uidelicet ipsas quadrupliciter diuidẽtes, in subiecta, & qualia, & quodammodo se habentia, & ad aliquid quodammodo se habentia: atq; unum quiddam commune cunctis attribuentes, dum uidelicet cuncta uno quodam genere complectuntur: aduersus eos inquam multa licet afferre, contra id præsertim quòd aiunt, commune genus unum omnibus conuenire: etenim inconsiderate admodum & absq; ratione introductum est apud eos, quòd solent hoc aliquid appellare: neque incorporeis corporibusq; simul accommodari potest: sed neque differentias reliquerunt, quibus hoc aliquid distinguere ualeãt. Atqui idipsum hoc aliquid aut ens est, aut nõ est: si ens esse dicitur, una quędam est è numero specierum: sin uero non ens, sequitur ens fore non ens, & q̃ plurima generis eiusdem. Hæc ergo missa in præsentia faciamus, ipsam uero diuisionem consideremus. Principio subiecta in primo gradu ponentes, ibidemq; materiam

riam anteponentes aliis absurde admodum id ipsum quod primum putant esse principium, in uno quodam ordine cum his connumerant, quæ post suum principium collocantur. Et imprimis quidem priora unà cum posterioribus in unum aliquid congregant, cũ alioqui fieri nequeat, ut in eodem genere aliud quidem prius sit, aliud uero posterius. In illis enim in quibus prius est atq; posterius, id certe quod posterius est, à priore habet essentiam. At in eis quę sub eodem genere sunt, quodlibet penes idem genus æqualitatem habet essendi. Siquidẽ hoc esse genus oportet quod in eo quod quid est prędicatur de speciebus, quandoquidem & ipsi cętera omnia habere essentiam à materia, ut arbitror, fatebuntur. Deinde ubi subiectum in numerando unicũ introducunt, non res quidem ipsas enumerant, sed rerum principia quærũt. Interest autem rerum principia, atq; res dicere. Sin autem materiam quidẽ solam ens esse uelint, cætera uero quasdã materiæ passiones, certe non oportebat entis ipsius & aliorum genus unum præponere. Sed melius forte dixissent, si hoc quidem uelut essentiam posuissent, reliqua uero tanquàm passiones illius aliquas posuissent, eà imposterum partituri. Deniq; absurdum est; quod aiunt alia quidem esse subiecta, & alia reliqua. Quippe cum unicum sit subiectum, neq; ullam in se differentiam habeat, nisi forte ita diuidi possit, sicut aliqua moles in partes. Quamuis neq; diuidere quidem liceat, propterea quòd continuam esse substantiam arbitrantur. Melius itaq; dixissent, si nõ subiecta nobis, sed subiectum introduxissent.

Materiam per se informem aliunde formabilem nefas est pro rerum principio ponere. Cap. XXVI.

PRæsertim quia omnia actum appetunt tanquàm bonum. Actum dico formam & actionem. Actus igitur ipse summus & simplicissimus, cui nihil potentiæ materialis insit, est finis ultimus & principium. Actum dico etiam forma superiorẽ: omnia enim actum aliquem appetunt ultra formam. Ridiculum est, postquàm simplicem materiam loco principii posuerunt, addere materiam inquam continuam & extensam. Hæc enim non iam foret simplex, sed cum quantitate & qualitate permixta. Denique quicquid constat ex multis, cum sit participatione unum, dependet ab aliquo, per seipsum uno, ideoq; penitus indiuiduo.

PRæ cæteris autem absurdissimum esse uidetur, materiam quę in potentia est, omnibus anteponere, neq; actum ipsum potius potentię anteferre. Neq; enim fieri potest, ut quod est in potentia ad actum aliquando prodeat, si modo id quod est in potentia ordinem in rebus principii teneat. Non enim ipsum quod in potẽtia tantum est, seipsum unquam perducet in melius, sed oportet uel ante ipsum esse, quod est in actu, atq; ita non amplius id ipsum erit principium: aut certe si simul esse dixerint infortuita quadam sorte rerum principia collocabunt. Item si simul ponant, cur non & illud præferunt? Cur'ue hoc idest materia potius quàm illud esse ens iudicatur? At si illud esse posterius asserant, quærendum erit, qua conditione id fieri possit. Nempe materia speciem minime generat, quia nec informe formosum, neq; ex eo quod in potentia solum est, id quod est actu, uel actus quandoq; procedit, alioqui prius etiam tanquàm actu quodam illic extitisset, neq; amplius subiectum apud eos illud atq; materia foret simplex. Atqui & deus apud illos materia posterior est: corpus enim est apud eos ex materia & specie constans. Ubi certe quærendum est, unde nam ei species adsit. Sin

autem etiam absq; materia deus existit, quippe cum ratio quædam sit principii obtinens proprietatem, nimirum est incorporeus, atq; principium efficax est incorporeum: quòd si etiam sine materia compositam habet essentiam, utpote qui corpus sit, consequens est ut aliam materiam quæ deo conueniat, introducant. Præterea quo nam pacto materia principium est, cum ipsa sit corpus? Fieri nanq; non potest quin corpus sit multa: atqui omne corpus ex materia & qualitate componitur. Si autem corpus hoc se aliter habet, æquiuoce materiam corpus appellant: at si communem corporis proprietatem trinam esse dicant dimensionem, certe corpus afferēt mathematicum: uerum si dimensionem triplicem cum resistentia quadam coniungant ad ipsam corporis plenitudinem, non unum aliquid dicent. Præterea resistendi proprietas quale quiddam est, uel à qualitate proueniens. Iam uero quærendum est, unde sit resistentia. Vnde distantia triplex. Quis distare compulerit. Non enim in ipsa ratione trinæ dimensionis materia continetur, neque uicissim in ratione materiæ dimensio trina: quapropter cum ita materia magnitudinis sit particeps, haud amplius erit simplex. Præterea unde nam unitas? Non enim subiectum hoc est ipsa unitas, sed unitatis participatione consistit. Operæpretium erat considerare, non posse molem omnibus anteponi, sed anteponendum aliquid à mole secretum, ipsum'que unum: atque decere ab uno exordientes in multa descendere, & ab eo incipientes quod est à magnitudine segregatum, in magnitudines deuenire, siquidem neque multa esse possunt, nisi sit unum: neque magnitudo potest esse, nisi sit aliquid à magnitudine liberum: quippe cum magnitudo ita sit unum, non ex eo quòd sit ipsum unum, sed propterea quòd unius sit particeps, & secundum quandam congressionem. Est itaque necessarium, esse ipsum quod primo præcipue'que tale est, ante illud quod fit tale secundum quandam congressionem forte etiam contingentem: alioqui quo nam pacto conuentus effici potest? Tum uero quærendum est quæ nam conueniendi conditio sit. Quod quidem si quæsiuissent forte unum ipsum quod non secundum contingentiam unum est inuenissent. Dico aut secundum contingentiam illud cui non per se inest ut sit unum, sed ab alio quodam unum esse contingit.

Materia prima si omnibus tam mouentibus quàm formis subiecta est non potest esse rerum principium.

CAPVT. XXVII.

NEc materia per se informis parit formas, nec vlla forma in materia iacens potest ex se existere, quando in seipsa consistere nunquàm potest. Nec earum principium est forma quædam materiæ mixta, alioqui non poterit dominari materiæ. Oportet vero motorem tandem efficacissimum esse ab impedimentis materialibus expeditum. Siquis vero singat materiam esse formarum principium, negaturus est eam esse subiectam, affirmaturusq; hanc per essentiam suam formas omnes existere. Ac tandem quicquid reuera est in mundo esse materiam, formas vero imaginamenta quædam. Sed reuera cum ex materia naturaliter informi effici forma non possit, multo minus vita, quæ est forma prçstantior: minime vero mens, prçstantissima forma. Denique principium materialis formç vita quçdam est non pullulans ex materia, quamuis sit infusa materiç. Atque huius vitç principium ipsa vita est, materiam longius supereminens.

Fas

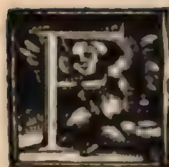
As autem erat ipsum omnium principium in sede admodũ ueneranda aliter obseruantes, nullo modo principium affirmare, quod informe sit, quod obnoxium passioni, quod uita carens, mente captum, tenebrosum, indefinitũ: atq; huic ipsius essentiæ munus adscribere. Nempe deus ipse apud illos honesti & decori cuiusdã gratia est introductus, habens essentiam à materia, & compositus & posterior, imò uero existens materia ipsa quodammodo sese habens. Proinde si materia subiectum est, necessariũ est aliud quiddam esse extra ipsam, quod quidem in eam agens adhibet eam muneribus ab ipso traditis subditã. Sin aũt & ipse qui materiæ dicitur agitator in ipsa materia sit uelut subiectus unà cum ipsa, haud amplius materiam subditam adhibebit. Sed certe non potest ipse unà cum materia esse subiectum: alioqui cui nam subiecta hæc erunt? cum non ulterius adsit aliquis qui ea faciat esse subiecta. Quippe cũ omnia in hoc ipsum quod subiectum dicitur, absumpta iam fuerint: nempe subiectum ad aliquid necessario pertinet, non quidem ad illud quod sit in ipso, sed ad illud potius quod in ipsum agat expositũ. Sane subiectũ exponitur ad illud quod non est subiectum. Si hoc igitur ad externũ: quapropter prætermissum hoc fuisse uidetur: cæterum si nihilo illi egent externo quodã, sed subiectũ ipsum per se potest omnia fieri, quasi uarie figuratũ illius more qui tripudio se ferme in omnia transfigurat, certe non amplius subiectũ erit, sed hoc ipsum potius omnia. Sicut enim tripudiator ipse non figuris subiectus est, nã gestus quidã ipsius figuræ sunt, ita neq; quã materiam nominant, subiectum omnibus erit, si ab ipsa omnia fuerint. Imò uero neq; omnino quidem erũt alia, siquidem reliqua nihil aliud sunt præter materiam ipsam quodammodo se hãbentem, quemadmodum & saltator in ipso tripudio certo seipsum modo hãbens figuræ ipse omnes existit. Sin autẽ alia non sint, nec omnino ipsa materia subiectum erit. Neq; erit materia rerũ, sed materia tantum: ideoq; nec etiã ipsa materia, ad aliquid enim materia referri uidetur. Et quod refertur ad aliquid, spectat ad aliud, atq; ex eodem genere ducitur uelut duplum ad dimidium, nec substantia quidem ad duplũ. Ens autem ad non ens quo nam modo refertur, nisi forte per accidens? Quod autem secundũ se ens existit, atq; ipsã materia tanquàm ens referetur ad ens. Si enim potentia quædã est quod est futurum, illud aũt non est essentia, neq; ipsa etiam essentia est. Quamobrem illis accidit, ut dum illos uituperant, qui ex non essentiis essentias procreãt; ipsi interim ex essentia faciant non essentiã. Mundus enim quantum mundus est, apud eos non erit essentia. Nefas autẽ dictu est, materiã quidem quæ subiectum est, essentiam esse, corpora uero nõ esse magis essentias. Multoq; magis absurdum est, mundũ ipsum essentiam nõ existere, sed aliquid solum quod pars eius est, essentiã esse. Tum uero animal non ab anima habere substantiam, sed à materia tantũ: atq; ipsam animã passionẽ quandam esse materiæ, posterioremq; materia. A quo nã igitur materia ut animaretur, accepit? Et omnino animę ipsius substantia unde nã est? Item quomodo materia subsistit atq; formatur? Nempe quando hęc ipsa fit corpora anima aliud quiddã

est quàm ipsa: etenim si aliūde quàm ab anima species proueniret, nullo modo anima fieret accedēte materiæ qualitate, sed corpora prorsus inanimata. Siquid autem materiam format & procreat animam, consequens est, ut ante animam procreatam sit & anima procreans.

Materia quanto magis sub formarum mutationibus permanet, tantò magis patitur, & idcirco est omnium infima. Cap. XXVIII.

MEns si posterior esset quàm materia, nec materiam posset transcendere, nec materialia etiam perfecte comprehendere.

VErum cum multa sint opinioni huic palam repugnantia, quæ afferri in medium facile possint, iā dictis cōtenti esse debemus, ne forte nobis etiam turpe sit contra tam apertos errores obnixius decertare. Satis uero fuerit ostendisse, qui nam & quemadmodum non ens tanquàm maxime ens affirment atq; constituant, & quod infimum est tanquàm primum collocare non dubitent. Causa uero tanti erroris hæc extitit, quoniam illi sensum uelut ducem secuti sunt, cui fidem in principiis & reliquis statuendis nimiam adhiberent. Nempe cum corpora duntaxat esse res ueras existimarent, ac deinde corporum commutationem mutuam in se inuicem formidarent, nimirum quod sub eis manet id ipsum esse ens putauerunt. Perinde ac siquis locum magis quàm corpora ens, esse putaret, existimans uidelicet locū minime destrui. Et quàmuis hic apud eos maneat, oportebat tamen non quomodocunq; manens esse ipsum ens arbitrari, sed considerare prius, quæ nam entis ueri sint dotes, quibus iam præsentibus adsit simul semper manendi facultas. Iam uero etsi umbra quędam maneat, semper aliud quiddam comitans continue permutatum, nō tamen magis erit umbra quàm illud. Atqui & ipsum sensibile unà cū illo aliisq; numero multis magis utiq; ens cum & totum sit uidebitur iudicandum, quàm unū aliquid eorum quæ continentur in ipso: sin autem & totum subiectum illud non ens, quo nam modo illud? Omnium uero maxime mirandum esse uidetur, illos qui sensui de omnibus præstabant fidem, nō etiam affirmauisse, ens ipsum sensu posse comprehendi. Sed neq; etiā recte soliditatem uel resistentiam illi tribuunt, id enim qualitas quædam est. Sin autem mente id se percipere dicant, absurda mens hæc erit, quæ materiā sibi præfecerit, uerumq; essendi munus non sibi, sed materiæ dederit. Cum igitur mens apud illos non sit ens, qua nam conditione ullam habebit fidem? cum ubiq; de his quæ præstantiora sunt, quàm ipsa loquatur & iudicet, neq; ullam cum eis cognationē habeat? Sed de hac ipsa natura subiectisq; satis etiam alibi disputatum.

Posuerant prædicamenta quatuor, scilicet subiectum primo, deinde quale, tertio quodammodo se habēs quarto quodammodo se ad aliquid habens. Cap. XXIX.

NEc ipsum quod additur quale, si simplex quiddam est, sicut esse debet, si seorsum facit prædicamentum, certe est incorporeum, quod quidem ipsi nolunt. Sin autem compositum significat, vana est diuisio, diuidens videlicet res in subiectum, atq; iterum in subiectum quale. Et omnino quando dicunt quale & quodammodo se habens, aut rem nullā addunt præter materiam, sic se habentem, aut addunt, si nullam, vnicum reuera prædicamentū erit. Si aliquam, quid nam hæc ipsa sit interrogati nunquàm explicant. Nec discernunt vnq̄ inter materiam qualem, atq; materiam quodammodo se habentem, hac videlicet discretione plura prædicamenta factura. Deniq; si nihil in natura sit præter materiam sic se habentem, mens ipsa materialis erit, neq; de materia, neq; de separatis expedite poterit iudicare.

Quæ

Væ uero qualia dicuntur apud illos, alia quædã oportet esse prę ter ipsa subiecta, quod quidem & ipsi fatētur, alioqui nunquàm ipsa uelut secunda numerauissent. Si igitur alia sunt, necesse est insuper ea esse simplicia. Si hoc, nequaquàm cõposita. Si & hoc, nec habere materiam, qua ratione sunt qualia. Si deniq; hoc, incorporea efficaciaq́; existere. Materia nanq; apud illos ad passiones suscipiendas exposita est. Sin autem qualia ipsa dicãt esse composita, primo quidem diuisio erit absurda, quæ simplicia & composita ex opposito diuidit, eaq́; in unũ genus accumulat. Deinde ob hoc ipsum quoq; non recta, quoniam in altera specierũ collocat alterum: quemadmodum siquis scientiam diuidens, alteram quidẽ asserat esse grammaticam, alteram uero grammaticam quoq; & aliquid insuper. Verum si qualia ipsa dicant materiam esse qualem, primo seminales rationes apud illos materiales quidem, neq; duntaxat in materia positæ compositum quiddam efficient: sed ante compositum ab eis factum, ex materia specieq́; constabunt, neq; igitur ipsæ species erunt neq; etiã rationes. Quod si obiiecerint, ratiões nihil aliud esse præter materiam ipsam quodammodo se habentem, ipsa uidelicet qualia esse quodammodo se habentia fatebũtur. Atq; erunt in quarto genere collocanda. Sin autem aliam quandam habitudinem introducant, interrogandum erit, quæ nam sit differentia. An uidelicet ipsum quod dicitur quodammodo se habere, in hoc gradu potius est substentia quædam. Quanquàm nisi & ibi subsistentia sit, quid nam enumerãt tanquam unum genus, uel speciem. Non enim sub eodem aliud quiddã ens, aliud uero non ens numerari potest. Cæterum quid nã est hoc, quod in materia dicitur quodammodo sese habens? Aut enim ens aut non ens iudicatur: atqui si ens, est penitus incorporeũ: sin uero nõ ens, frustra dicitur, solumq́; materia est. Ipsum uero quale nihil prorsus existit. Sed neq; etiam quod dici solet quoquo modo se habens. Id nanq; multo magis nõ ens uideri alicui potest. Quod deniq; numeratur quartum, multo minus ens esse uidetur, sola igitur materia ens: quis nam igitur hoc ipsum ait? Non enim ipsa materia, nisi forte ipsa sit mens, uidelicet quodãmodo sese habens. Tametsi hoc ipsum quod dicitur aliquo modo se habens est inanis adiunctio. Materia igitur dicit hæc, atq; comprehendit. Et profecto si recta sanaq́; diceret, mirandum foret, quo nam modo intelligat, animæq́; officia peragat, cum neq; mentem, neq; animam habeat. Sin uero insipiēter inquit, quando se id quod ipsa neq; est neq; potest esse asserit, cui nam potissimum insipiētiam hanc attribuere decet? Et profecto nulli præterquàm ipsi, si modo eloqui posset. Nunc autẽ nec ipsa loquitur, & qui talia loquitur, iccirco sic ait, quoniam hausit iam ex materia plurimum, ei quidem totus addictus etiam si solam habeat animã. Ita nempe loquitur ignorantia sui, atq; potentiæ, quæ uera de huiusmodi rebus exprimere possit.

Non recte distinguunt quale & quomodo se habens. Cap. XXX.

NAm & quale, reuera est materia quodammodo se habens, atq; vicissim quodammodo se habens, est materia qualis. Præterea, nec ipsum quodammodo se habens potest esse genus vnicum, nec quicquid est præter materiam qualem potest hoc nomine scilicet quodammodo se habens cognominari.

A uero quæ quodammodo se habere dicũtur, absurdum forsan est in loco tertio collocare, uel qualemcunq; ordinem obtinere dicantur, quãdoquidem circa materiam omnia sunt quæcunq; aliquo modo se habere traduntur. Verum differentiam eorum quæ sic affecta sunt aliquam introducēt, atq; aliter materiam ipsam quodam modo affici hoc modo uel illo, aliter autē affici reliqua, quæ quoquo modo se habere ponũtur. Quinetiam ipsa quidem qualia esse circa materiam quodammodo se habentia, sed quę proprie quodammodo se traduntur habere, circa qualia ipsa uersari. Sed enim cum ipsa qualia nihil prorsus existant, nisi materia quodammodo sit affecta, rursus quæ aliquo modo se habent, apud illos in materiam reuoluuntur, atq; circa materiã uersabuntur. Pręterea quo nam pacto id ipsum quod aliquo modo dicitur se habere, unum aliquid esse potest? cum in rebus eiusmodi multa differentia sit. Quo enim modo tricubitum atq; album redigentur in unum, cum illud quidem sit quantum, hoc uero sit quale? Itē quo pacto quod aliquando dicitur, & quod alicubi? Rursus qui fieri potest, ut omnino hæc sint quodammodo se habētia, scilicet quod heri dicitur, & quod iãdiu, & in Lycio atq; Academia? qui iterum potest effici, ut tempus sit ipsum quoquo modo se habens? neq; enim ipsum tempus, neq; quæ in tempore sunt, neq; locus, neq; etiam quæ sunt in loco id ipsum esse possunt. Proinde ipsum quod facere dicitur, esse nequit quod aliquo modo se habere uel affici nominatur, quando nec ipse quidem faciēs est ipsum quodammodo sese habens, sed potius quodam modo faciēs, aut omnino faciens tantum. Atqui & ipse patiens non proprie est quodammodo sese habens, sed potius quodammodo patiens, aut omnino ita uel ita patiens. Forsan uero quod dicitur aliquo modo se habens cum eo cõgruet, quod poni dici solet, situmq́; tenere. Item forte cum ex eo quod nuncupatur habere. Veruntamen in hoc ipso quod est habere, non proprie est ipsum se quodammodo habens, sed potius habens. Proinde nisi relationis genus unà cum aliis unum constituissent, alia utiq; ratio esset, quærentium uidelicet, siquam subsistentiam habitibus eiusmodi tradant: quippe cum passim minime tradant. Deniq; quid nam dicemus ad illud, quòd in eodem genere ponunt rem nuper aduenientem cum rebus quæ prius extiterant? Absurdum tamen est, simul in eodem genere copulare, unà cum prioribus quod est aduentitium. Oportet enim esse prius unum atq; duo, ut & dimidium esse queat & duplũ. De cæteris autem quicunq; aliter res ipsas uel rerum principia posuerunt, siue infinita siue finita, seu corporea, seu potius incorporea, uel forsan utraq; simul, licet nobis seorsum de unoquoq; perquirere, accipientibus insuper quę ab antiquis aduersus opiniones eiusmodi tractata fuerunt.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE GENERIBVS ENTIS II. ANNOTATIONES.

Solum esse uerum ens arbitramur, cui non miscetur entis oppositum, id est essendi defectus atque priuatio. Caput I.

Portet igitur id esse in sua natura integrum semperq; manere. Non decet enim falsum vna cum ente vero sub eodem genere collocare: sicut neque Socratis imaginem cum Socrate. Prosequetur quidem Plotinus deinceps entium genera Platonico more. Interpretationem vero in his Magnanime Laurenti breuissimam à Marsilio tuo nunc accipies. Audisti enim nonnūquàm, & fortè quandoque leges familiarem tuum atque meum Pierleonum, mysteria eiusmodi diuino quodam, vt cætera solet, instinctu tractantem.

PLOTINI ENNEADIS VI. LIBER II. DE GENERIBVS ENTIS II.

Ostquàm de generibus decem considerauimus, diximusq; deinde de illis qui sub uno quodam genere cuncta uelut quatuor species complectūtur, reliquum iam est, ut nostram de iis sententiam explicemus, conantes uidelicet opinionem nostram ad sententiam Platonis redigere. Si igitur unum ens oportuisset ponere, nihil opus esset inquirere, nunquid unum sit genus in omnibus: nunquid rursus genera non reducantur in unum. Et num principia sint dicenda. Neque rursus, utrum principia etiam genera sint ponenda. Neq; uicissim utrum genera ipsa eadem sint atq; principia. Neq; utrū principia quidem omnia sint & genera: genera uero non æque principia, uel uicissim: siue potius in utrisque aliqua quidem principia simul & genera: aliqua etiam genera simul atq; principia. An forte in aliis quidem omnia sint simul & alia, in aliis autem quædam simul & alia sint. Quoniam uero ens non unum ponimus, ratio'que huius sententiæ à Platone & aliis præsertim suis, est assignata, forte necessarium est de his quoque considerare: primo quidem, quem numerum & quomodo ponamus, in medium afferēdo. Cum igitur de ipso ente uel entibus indagemus, necessarium est in primis inter nos hæc ipsa distinguere, quidnam uidelicet ens ipsum dicamus, de quo in præsentia rite consideramus: quid'ue ens esse aliis uideatur: quod tamen nos non quidem quod unq̄ sit, sed quod fiat potius, appellamus. Est autem operæpretium intelligere, hæc inter se distincta, non quasi aliquod unum genus fuerit in ipsa diuisum. Neque enim fas est putare, Platonem ita distribuisse: ridiculum nanque foret, ens ipsum in unum cum non ente coniungere: uelut si quis Socratem ipsum & imaginem eius collocet sub eodem. Iam uero diuidere hac ipsa in re, nihil aliud est, quàm segregare seorsumq; disponere: & quod uideatur ens, id non ens declarare, interim demonstrando, aliud reuera ens existere. Atqui & ille qui enti ipsum semper adiunxit, tale esse ens oportere monstrauit, ut nunquàm in ipsa entis natura mentiatur & fallat. De hoc igitur ente loquentes, de hoc nimirum quasi non sit unum tractabimus: deinde, si uideatur, de generatione insuper atq; genito, mundoq; sensibili aliquid afferemus.

Ens primum est quidem unum, sed quodammodo constat ex multis, quæ & principia sunt, & genera. II.

PRincipia quidē, quoniā ipsa natura entis quasi constat ex ipsis: genera vero, quia quodlibet eorum continet sub se species gradatim multas & singula: neque confunduntur hæc in unum: seruat enim vnumquodque proprium illic actum. Neque ens ipsum appellandum est genus: neque enim diuiditur vt genus in species: neque de suis prædicatur vt genus.

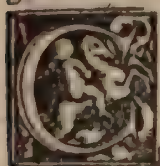

CVm igitur non esse unum dicamus, consequens est, uel numerū quendam asserere, uel infinitū. Nempe quo nam pacto dicimus non unum, nisi dicamus unum simul & multa: & unum quiddā uarium in uno multa comprehendens. Necessarium igitur est, hoc ipsum quod sic est unum, aut genere unū esse: species autē eius essentia, quibus sane multa sit simul & unum: aut genera plura quàm unum, sic tamē ut sint cuncta sub uno: aut genera quidem plura, non tamen sub alio aliud, sed unumquodq; quæ sub eo sunt, continere: siue & ipsa quoq; sint genera, quamuis angustiora, uel species sub eisq; singula, adeo ut in naturam unam cuncta conducant, atq; ex omnibus ipsa mundi intelligibilis, quod ens apellamus, substantia constet. Quod quidem si ita se habet, sequitur hæc non solum esse genera, uerumetiā principia ipsius entis existere: genera quidem, quoniam sub eis alia quædam angustiora sunt ganera, speciesq; post hæc & singula: principia uero, siquidem ens sit ex multis, & ex his totum ipsum existat. Si tamen plura quidem essent ex quibus constet, concurrentia uero tota conficeerent uniuersum, nec haberēt præterea sub seipsis alia, principia quidem forent, genera uero nequaquam, perinde ac siquis ex quatuor sensibile id componat, ex igne scilicet cæterisq; eiusmodi: hæc enim principia forent, genera uero nunquam, nisi quis forte ęquiuoca conditione genus acceperit. Quamobrem cum dicamus principia quædam, etiam esse genera, quærendum est, nunquid hæc ipsa ita dicamus genera, ut unumquodq; eorum unà cum iis quæ sequuntur ipsum, accipientes simul commisceamus omnia, totumq; conficiamus, mixtionem cūctorum inuicem facientes. Sed enim potentia quadam non actu singula illic erunt, & ipsum unumquodq; nō erit purum. Forsan uero dimittemus quidem genera, sed singula commiscebimus. Quæ nam igitur in seipsis genera erunt? An & illa in seipsis erunt atq; pura? Et quæ mixta sunt, illa non disperdent: & quo nam pacto? Sed de his in sequētibus. Nunc uero postq̄ admisimus nonnulla & esse genera, & insuper essentiæ ipsius principia, & alia quadam ratione principia esse, & compositiones quasdam illic existere, primo dicendum est, erga quæ illa genera nuncupemus, & quomodo inter se partiamur: neq; redigamus in unū quasi sorte quadam congredientia unum aliquid faciant: q̄uis multo probabilius redigerentur in unum. Profecto si fieri posset ut omnia entis ipsius species essent, & post hæc deinceps singula consequerentur, nihilq; foret extra, ita forte liceret efficere. Postq̄ uero positio talis funditus hæc ipsa tollit, neq; enim species ulterius erunt species, neq; prorsus multa congregabuntur in unum, sed omnia penitus unum erunt, ne aliud sit extra aliud, ubi illius omnia sint unius. Quo enim pacto unū euasisset multa, adeo ut species generaret, nisi esset aliquid aliud præter ipsum: nō enim ipsummet existit multa, nisi quis illud

tanquàm

tanq̃ magnitudinẽ partiatur: uerũ ita quoq; aliud erit quod ipsum diuidat. Si autẽ uel à se uel ab alio diuidatur, etiã anteq̃ diuidatur diuisum iam erit uel in diuisibile. Hac igitur ratione aliisq; de causis cauendũ est, ne genus unũ constituamus, præsertim quia fieri nequit, ut quodcũque perceperis, uel ens uel essentiam nuncupes: nam & occurrit passim, quòd non possit ens uel essentia nisi per accidens appellari, ceu siquis substantiã appellet albã: nõ enim sic ipsum quod per se album quod'ue sit album, pronuntiabit.

Multa quæ sunt in primo ente, quoniam ibi non casu concurrunt, necessario sunt ab uno. Cap. III.

RVrsus cum ibi sint genera rerum prima inter se diuersa, non possunt intus reduci ad vnum genus, quod de ipsis more generis prædicetur: sed ad vnam nõ tam causam q̃ naturam, quæ non tam constituatur ex illis q̃ constet ipsis, seq; ipsam in ipsa propaget, totamq; in singulis differentibus se conseruet. Hanc vero naturam vnam, quoniam est vnum non simpliciter sed vnum ens, redigimus ad ipsum foras simpliciter vnum velut causam.

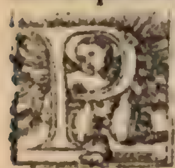
Lura itaq; dicimus esse, neq; sorte quadã fortuita plura: nonne igitur ab uno? Profecto etsi ab uno dependẽt, non tamen ab aliquo uno quod de illis in ipso esse prædicetur: ideoq; nihil prohibet unumquodq; cum non sit conforme cũ alio, ipsum seorsum genus existere. Num igitur hoc unum extra nascentia genera causa quidem existens, non tamen in eo quod quid est de aliis prædicatur? Forsan uero extra quidem est: ipsum nanq; unum desuper extat, utpote quod cum generibus minime numerantur: siquidem per ipsum alia sunt, quæ ex ęquo inter se ad hoc ipsum ut sint genera, cõnumerantur atq; discernuntur. Et quo nam pacto illud non est unà cum eis connumeratum? Sed profecto nunc entia quærimus, non quod superius extat. Hoc igitur ita se habeat. Quid uero dicemus de illo quod connumeratur? De quo nimirum aliquis admirabitur; qua cõditione unà cum suis effectibus numeretur. Sed enim si superiora illa simul & alia sub uno quodam genere numerentur, prorsus errabitur: sin autem simul cum his quorum causa est numeretur, tanq̃ ipsum quidem sit genus, & reliqua deinceps inde sequantur, & quę sequuntur ab illo diuersa sint; neq; de illis prædicetur ut genus, neq; de illis alio quodam pacto dicatur, necessarium est ipsa quoq; genera esse, habentia uidelicet & alia sub seipsis. Neque enim si tu incedendo producis incessum, ob hoc incessus ipse sub te est quasi sub genere: ac nisi aliquid foret incessu superius, uelut genus ipsius incessus, essent tamen nonnulla sub ipso, genus utique in ordine rerum ipse incessus existeret. Fortassis autem neq; dicendum est omnino unum illud esse causam reliquorum, sed reliqua potius esse uelut partes elementaq; illius, & cuncta simul unam esse naturam nostris cogitationibus distributam. Illud autem esse ob mirabilem potestatem in omnia unum, apparens multa factumq; multa: uelut si moueatur, & amplificabilis multiplicabilisq; naturæ facultas efficiat, ut unum iam non sit unum. Nos autem quasi portiones illius aliquas proferentes, eas singulatim uelut unũquodq; ponimus genus cognominãtes, ignorantes uidelicet nõ totũ simul nos cõspexisse: uerũ secũdũ partes singulatimq; proferẽtes rursus illa cõgerimus, uidelicet non potẽtes illa sic diutius detinere, tanq̃ ad seipsa interim festinãtia: quapropter rursus in totũ ea dimittimus, & unum iam fieri, imò uero unũ esse permittimus.

Sed forsan tunc demum hæc planiora fient, quando illa ipsa præcognita fuerint, quotq; genera sint acceperimus: sic enim & quo se modo habeāt, planius declarabitur. Quoniam uero de rebus eiusmodi pertractantes oportet nō negationes tantum in medium introducere, uerumetiam in ipsam eorum de quibus agitur notionem & intelligentiam penetrare: age iam sic agamus.

Cum mens & anima separatæ sint à materia & quātitate, & iccirco simplices indiuiduæq; sint, difficile inuentu est quomodo ibi unitas in se distinctam habeat multitudinem. Cap. IIII.

VNio quidem siue unitas in corporibus, post ipsam multorum compositiōem sequitur, atque est quasi quidam generationis finis: itaq; merito dependet ab unitate quadā quæ sit ante multitudinem, sitq; generationis principium. Talis quidē est in anima atq; mente vnitas, cum multitudine non facta ex multis, sed fons multorum. Hæc deniq; procedit ab vnitate quę multitudinem talem in se permixtam nullam habet.

SI cognoscere studeremus quid nam & quale potissimum esset ipsa natura corporis in toto hoc rerum ordine, nōne id primo in quadā partium suarum consideraremus? Velut in lapide cogitantes aliud quidem illic esse subiectum, aliud aūt magnitudo, aliud denique qualitas, uelut color: similiterq; in quouis alio corpore: atque inde protinus diceremus in ipsa natura corporis, aliud tanquā substantiam esse, aliud uelut quantum, aliud autem quale: simul quidem omnia, sed ratione quadam in numerum ternarium distributa, triaq; hæc corpus unum esse constaret. Quòd si motus etiam inesset substantiæ insitus, hunc quoq; cum aliis numeraremus, quæ quidem quatuor unum corpus existerent, adeo ut corpus quod est unum, ad ipsum unum suiq; naturam ex cunctis cōficiatur & pendeat. Eadem fermè ratione quoniam de substantia intelligibili deq; generibus principiisq; suis habetur oratio, considerare talia decet, generationem quæ corporibus inest auferendo, tollendo quinetiam cogitationē quæ sensu, procedit, ac moles insuper segregando: sic enim quod seorsum dicitur & quę inter se distincta sint licebit accipere tanquam substantiam quandam intelligibilem atq; ens reuera magisq; unum: in quo quidem oritur admiratio, quo nam pacto quod sic est unū, esse queat unū simul & multa: In corporibus quidē absq; controuersia concessum est idē esse unū simul multa: nam idem quoq; infinite diuiditur, & aliud ibi color est, aliud uero figura: nam ibi hæc separantur. Si quis autem animam acceperit unam indistātem, à magnitudine segregatam, item simplicissimam quantum apparebit primo cogitationis intuitu, quo nam pacto sperabit aliquis animam ipsam iterum se tanq̄ multiplicem inuenturum? præsertim cum existimauerit ad hoc ipsum se uelut simplicissimum deniq; peruenturum, quando animal in corpus diuideretur & animam: & corpus quidem facile constaret multiforme & compositū, uariumq; existere. Sed animam interea quiuis sperabat simplicissimam inuenire, atq; ibi deniq; conquiescere, quasi ad quendam processionis terminū iā peruenerit. Cū igitur hanc ipsam animā tanq̄ aliquid ex intelligibili mundo depromptam in medium produxerimus, sicut & corpus ante ex mundo sensibili introduxeramnus in medium, age consideremus iam quo nam pacto id unum sit multa, & quomodo multa unum: non unū inquam uelut ex multis compositum, sed uelut natura quædam una, quæ ipsamet sit & multa: diximus

ximus enim ſi hoc ipſum perceptum fuerit ac plane perſpectum, claram fore nobis inſuper ueritatem generum in ipſo ente regnantium.

Cum multitudo & diuerſitas in corpore animato ſit q̃ plurima, atque hæc proxime fiat ab anima genitali, merito anima etſi magis eſt unum atque ens q̃ corpus, non tamen eſt unum multitudinis expers. Cap. V.

EST igitur genitalis anima vna quædam natura, rationumq; ſeminalium plenitudo: quę rationes ita ſunt actus eius eſſentiales, ſicut radij lucis intimi. Eſt etiam in ipſa animę eſſentia multitudo: non enim habet ipſum eſſe ſimpliciter, ſed vna cum animali quadam proprietate rurſus eſſentiali.

IN primis uero conſiderandum eſt, cum corpora præſertim animalium & plantarum ita ſe habeant, ut unumquodq; eorũ multa ſit tum coloribus tum figuris, tum quãtitatis diuerſitate tum partium ſpeciebus, tum quoniam alibi aliud eſt, ab uno hæc omnia prouenire, ſiue ab eo quod omnino ſit unum, ſiue habitudine quadam omnino uniuerſi unius, ſiue ab aliquo quod magis unum ſit q̃ quod procedit ab eo, adeo ut ens quoq; magis exiſtat q̃ quod inde procedit: quò enim longius ab uno diſceditur, eò longius & ab ente. Quoniã igitur ab uno quidẽ fit corporũ conſtitutio, non tamen ab eo proxime quod omnino unũ ſit, uel ipſum unum: alioqui non adeo diſtantem faceret multitudinem: reliquum eſt ut hæc ipſa corporum compoſitio à multitudine quadam una conficiatur. Quod autem corpora facit, eſt anima: hæc igitur una quædam eſt multitudo. Verum quid nam potiſſimum eſt in anima multitudo? Profecto eorum quæ inde fiunt ſeminariæ rationes. Num igitur aliud quidẽ eſt ipſa anima, aliæ uero ſunt rationes? Imò uero & anima ipſa ratio eſt caputque rationum: actusq; ipſius ſecundum eſſentiam agentis ipſæ ſunt rationes. Eſſentia uero eſt uis ipſa ſeminalium rationum: quamobrẽ unũ hoc ita multa eſt & ſic ſe habere per ea compertũ, ex quibus agit in alia. Quid uero ſi nihil efficiat? ſed eam quiſpiam accipiat nihil prorſus efficiẽtem: progreſſus uidelicet in id ipſum quod in anima nihil facit. Sed nonne hic quoq; uires multas inueniet? eſſe nanq; ipſam facile quiuis admiſerit. Num igitur ita prorſus eſſe hãc affirmabit, ac ſi lapidem eſſe dixiſſet? Certe non ita. Iam uero & circa ipſum lapidem eſſe quidem lapidis nõ eſt eſſe ſimpliciter, ſed potius eſſe lapidem: ita & hic eſſe animæ unà cum eſſe habet & eſſe animam. Sed nunquid aliud quidem eſt eſſe, aliud uero reliquum quod animę ipſius complet eſsentiam? & hoc quidem eſt ens, differẽtia uero animam efficit? Forſan uero anima eſt quidem ens aliquod, non tamen ita ſicut homo albus, ſed ita ſicut homo ipſe eſsentia ſua tantum. Hoc autem idem eſt ac ſi dicatur, non extra eſsentiam habere quod habet.

Eſſentia & uita in anima re quidem ipſa ſunt unum, ſed differunt ratione: nam anima per eſſentiam cum multis conuenit, à quibus per uitam differt. Cap. VI.

VIta illic ſcilicet animalis, non accedit extrinſecus ad eſſentiam, ſed emicat ab eſſentia: igitur & in ipſa eſſentiæ virtute latens vita viget, & in ipſo vitæ actu manifeſtiòr explicatur eſſentia.

SEd nunquid extra quidem eſsentiam ſuam non habet illud; ita ut partim quidem ſecundum eſſe ſit, partim uero ſecũdum eſſe tale. Verũ ſi ſecundũ tale eſse & hoc ipſum tale prouenit ab extrinſeco, certe nõ totũ qua ratione eſt anima, erit eſsẽtia, imò

ſecundum

ſecundum aliquid, ideo'que pars eius erit eſsentia, ſed non eſsentia totum. Præterea ipſius eſſe quid nam abſq; aliis erit? an lapis? An potius oportet hoc eſſe eius in ipſo eſſe uelut fontem principiumq́; exiſtere: imò uero exiſtere omnia, quotcunq; exiſtit ipſa: ideoq́; & uitam exiſtere & ambo ſimul unum ſcilicet eſſe atq; uitam. Num igitur ſic eſt unum, ut ratio quædam una? Profecto unum eſt ſubiectum, & ita unum ut duo rurſus aut etiam plura quotcũq; ipſa imprimis eſt anima. Aut igitur eſſentia eſt & uita, aut habet uitã. Verũ ſi uitã habeat, ſequitur ut id quod eã habet nõ ſit ſecũdũ ſe in uita ac uiciſſim ut uita non ſit in eſſentia. At ſi alterum non habet alterum, dicendum eſt ambo unum eſſe: aut unum atq; multa, & totidẽ quot in uno intus apparent. Atqui & ſibimet unum & multa rurſus ad alia: tum uera unum quidem in ſe exiſtere, interea tamen uelut ſuo quodam motu multa ſe reddere: atqui totum eſſe unum ſed tanquam ſtudens intueri ſeipſum effici multa, non ſecus atq; ipſum ens uideatur non ſuſtinere ſe unicum permanere: utpote quod omnia poſſit quotcunq; eſt & ipſum. Iam uero contemplatio ipſa cauſa eſt ut ipſum multa iam appareat ut intelligat. Si enim unum apparuerit, nondũ uidetur intellexiſſe, ſed adhuc illud ipſum exiſtere.

In primo intellectu eſt ens, motus, ſtatus, tanq̃ tria rerum genera illic ipſa natura unum, ratione uero formali inter ſe differentia. Cap. VII.

Sicue maxima diuerſitas membrorum in animali declarat eſſe aliquam differentiam rationum ſeminalium in ſemine, ſic in exemplari mundi differre quodammodo inter ſe ens & uitam, ideſt motionem atque ſtatum, argumento nobis eſt, quòd in mundo corporeo hæc tria maxime ſeparata ſunt. Eſt autem ibi vita motio quædam eſsẽtialis intima, perpetua ipſius entis, entis actus, ens prorſus adultum. Atqui ipſum ens eſſentialiter vita eſt, vitaq́; viciſſim vitaliter eſt ens. Denique cum ſtatus motui opponatur, conijcimus illic neque ſtatum eſſe motum, nec alterutrum eſſe idem penitus cum ente.

Væ nam igitur ſunt & quot quæ intus inſpiciuntur? Profecto cum in anima eſſentiam inuenerimus ſimul ac uitam, atq; ipſa eſſentia in omni anima ſit communis, communis etiam ſit & uita, uita autem rurſus in mente, nimirum introducentes mentẽ inſuper eiuſq; uitam, ponemus unum quoddam genus, ipſum ſcilicet motũ in omni uita communem. Atqui eſſentiam ac motum primũ, qui & uita prima eſt, tanq̃ genera duo conſtituemus. Etenim ſi unũ ſint, ſeparare tamẽ ea licebit intelligentia, quod unũ eſt inueniendo nõ unũ: alioqui neq; ſeparare licebit. Aſpice & in aliis manifeſtius motionẽ aut uitã ab ipſo eſſe ſecretã: ac ſi minus in ipſo uero eſſe, ſaltẽ in umbra ipſius eſſe atq; in eo quod eſſe æquiuoce dicit. Sicut enim in hominis imagine multa deſunt, præſertim quod eſt potiſſimum, ideſt uita: ſic & in rebus quæ ſentiũtur eſſe ipſius eſse eſt umbra, utpote quod eo careat, quod eſt in eſse potiſsimũ: quod quidem eſt in principali rerum forma exemplariq́; uita. Nonne igitur hinc compertum habemus, quemadmodum ſeparare liceat eſſe ab eo quod eſt uiuere, uiciſſim'que quod uiuere eſt ab ipſo eſſe ſimiliter. Entis ipſius quidem multæ ſunt ſpecies, eſt & genus: motus aũt neq; ſub ente neq; in ente, ſed unà cum ente ponẽdus: quippe cum in eo compertus ſit, nec tanquam in ſubiecto iacere: eſt enim actus ipſius: neq; alterum eſt abſq; altero, niſi forte cogitatiõe quadam.

Atqui

Atqui duæ naturæ sunt hic una, etenim ens ipsum non in potentia est, sed in actu. Ac si utrunq; seorsum acceperis, adhuc & in ente motus, & in motu ens inesse uidebitur. Velut & in uno ente, utrunq; seorsum acceptum possidet alterum: ueruntamen cogitatio duo quędam esse dictat, & utrunq; uelut speciẽ esse unumq; duplex. Cum uero motus circa ens appareat, neq; illius naturã distrahat, imò uero ex eo potius quod illud sit perfectum, ibi adsit, semperq; natura talis in hoc ipso motiõis eiusmodi ordine perseueret, certe siquis huc statum non introducat, absurdior erit illo, qui motum minime adhibuerit. Notio enim intelligentiaq; status ipsius enti magis accommodata uidetur q̃ notio motionis. Ibi nanq; uiget quod dici solet, secundum eadem eodemq; modo & una ratione se semper habere. Esto iam & status genus unum quodammodo à motione diuersum, quandoquidem contrariũ quoq; uideri potest. Quod uero ab ente quoq; diuersum sit, ex multis quidem patere potest. Ac præsertim quòd si unà cum ente sit idem, non magis q̃ motus, cum ente poterit esse idem. Cur enim status quidem sit idem enti, motus uero nequaquàm? Quippe cum motio uita quædam sit ipsius, actusq; & essentię & ipsius esse. Sed profecto quemadmodum ab eo motum separabamus, tanquàm idẽ cum ipso, rursusq; non idem, & uelut duo dicebamus ambo, rursusq; ut unũ; eadem conditione statum quoq; segregare licet ab eo, rursumq; minime segregare, eatenus uidelicet intelligentia secernẽdo, quatenus uelut genus aliud in rerum ordine disponatur. Alioqui si statum atq; ens in unum prorsus copularemus, nullo prorsus modo differre dicẽtes, similiterq; ens unà cum motu in unum penitus conflaremus, eadem nimirum ratione statum atq; motum per ipsum ens uelut medium omnino in idem coniungeremus. Ex quo contingeret, ut motus & status unum penitus essent.

Formæ à materia separatæ uel intellectus sunt, uel in intellectu, & ibi quidem non secundum accidens, sed secundum essentiam intellectualem pariter atq; intelligibilem. Cap. VIII.

SIc intellectus primus quinq; in se concipit rerum genera scilicet ens, motum, statum, idẽ, alterum. In hoc intellectu essentia eius atque intelligentia quodammodo differunt. Alioqui in ordine rerũ inde nascentium, quatenus procedit essentia, eatenus intelligentia quoque procederet. Illic igitur actus intelligendi tãquàm motus quidam intimus innititur essentiæ siue enti uelut cardini. Innititur inquam duobus modis. Nam & inde prosilit, & illuc assidue resilit. Ens ibi essentialiter est intelligentia, & uicissim intelligẽtia intellectualiter ens existit. Præterea intelligentia & à statu quodam exorditur, idest firmo uigore mentis, & tendit in statum, idest ideam intelligentiæ terminum. Proinde præter ens, motum, statum, illic est & alteritas, quatenus hæc ibi inter se ratione aliqua distinguuntur, & rursus identitas, quatenus in eadem natura sunt omnia. Tum vero quatuor illic sequentia nõ appellantur entis species, sed actus quidam entis ipsius comites. Denique quinque illa ibi dicuntur genera entiũ, quoniam & quæcunq; sunt, ad illorum aliquod redigũtur, & illa simul cuncta in re qualibet includuntur, hac tamen ex parte principia rerum etiam appellari possunt.

Aeterum oportet tria hæc ponere, siquidem intellectus unumquodq; eorum seorsum intelligit. Simul autem intelligit, atq; ponit, si modo fuerint intellecta. Quorum enim esse unà cum materia est, horum esse non est in intellectu esse, alioqui forẽt à materia segregata. Quæ uero sciuncta sunt à materia, si intellecta sint, id ipsum eis est ipsum esse. Age itaq; contemplare intellectum purum, in eumq; penitus inspice, nõ externum, sed intimum prorsus affigens intuitum. Ecce iam

intueris illic essentiam tanquàm Vestale numen, atq; fundamẽtum. Cernis & ibi peruigil & inextinguibile lumen. Animaduertis insuper, qua ratione intellectus & in seipso quiescit, & quæ sunt simul, rite discernit, atq; distinguit. Specularis uitam præterea permanentem. Cognoscis intelligentiam nõ agentem circa futurum, sed in præsens se potius intendentẽ, imò uero habentem, semperq́; iam possidentem. Ibi certe præsens ipsum est & semper. Ibi & intelligens non externum quicq̃ prospicit, sed inspicit penes seipsum. Qua igitur ratiõe intelligit, actus ibi est atq; motus: qua uero seipsum animaduertit, essentia & ens ibi uiget. Existens enim intelligit, ac se intelligit existentẽ: atq; id ipsum quo uel in quod nititur, ens existit. Actus sane in ipsum directus non est essentia: id autẽ in quod annititur, & à quo dependet, ens iudicatur. Neq; ipsa perspectio, sed perspectum potius ens est dicendũ. Habet hæc insuper esse, quoniam & à quo pendet, & in quod tẽdit, est ens. Cum uero nõ in potentia sit duntaxat, sed existat in actu, duo illa rursus coniungit in unũ, neq; disiungit, sed facit & seipsum illud, & uicissim illud quoq; seipsum. Iam uero ens ipsum omnium est firmissimũ, in quo & reliqua cuncta fundantur, atq; quod habet, nõ peregrinum, sed ex seipso possidet in seipso. Est etiam in quod intelligentia desinit, non exordiens status, & à quo erupit, non erumpens status: non enim ex motu, nec in motum motus. Pręterea idea quidem consistit in statu, cum sit terminus intellectus: intellectus autẽ ipsius est motus. Quapropter unum omnia esse uidẽtur, & motus, & status, & quæ per tota communiter existũt, genera sunt. Vnumquodq; uero sequẽtium, ens aliquod est, & quidam status, & motus quidam: hæc utiq; tria contemplatus aliquis, dum uidelicet entis naturã inspicit, eoq; quod penes seipsum est ente, ens intuetur, & aliis similiter cernit alia, uelut motũ in illo, motu quodã suo, statumq́; statu, hæc illis accommodans, ac uelut unà confusis hæc ipsa cõmiscens, neq; disiungens, sed post aliquantam distinctionẽ, sistens illico gradũ, unde rite discernit intuitus ens, statum, motũ, tria hęc & quodlibet unũ. Hęc inquã sic aliquis contẽplatus, nonne diuersa quodãmodo inter se existimat, atq; alteritate discernit, ipsamq́; in ente alteritatem animaduertit? Tria uidelicet ponens, & quodlibet unũ. Hęc rursus in unum atq; in uno, & ad unum omnia, ideoq́; in idem colligens atq; conspiciens, identitatem agnoscit iam factam, imò iam existentem. Nonne igitur præter illa tria necessariũ est duo hæc adiungere, idem scilicet atq; alterũ. Quamobrẽ omnia omnibus quinq; genera esse consequens est, quæ & sequentibus deinde sua quędã tradant: unde & eadem & diuersa proueniant: nempe unumquodq; sequentiũ aliquid idẽ est, & diuersum aliquid. Nam ipsum simpliciter idem uel diuersum absq; adiunctione quæ per aliquid & quiddam fieri solet, in ordine generum collocãtur. Atqui & genera prima sunt, quoniã nihil de illis in eo quod quid est possumus prædicare. Licet quidem ens prædicare de illis, entia nanq; sunt: sed non prędicatur ut genus. Non enim sic de essentia prędicatur, ut ipsa ens aliquod esse dicatur. Neq; rursus ita de motu, neq; de statu: non enim hęc entis species sunt: nam entia, alia quidẽ sunt tanq̃ ipsius species, alia uero tanquàm

parti-

participantia. Neq; rursus ens horum tãquàm suiipsius generum particeps dici debet. Non enim ens ipsa transgrediuntur, neq; sunt ipso priora.

Ipsum simpliciter unum, quod est ente superius, de nullo uel generum uel entium prædicatur ut genus. IX.

QVoniam propter indiuiduam prorsus simplicitatem suam differẽtias sui nullas admittit, nullas diuisiones, adiunctiones, compositiones excipit, per quas solet genus in species deriuari. Item nec vnum quod est in ente de generibus aut entibus tanquàm Peripateticum genus vniuoce prædicari potest. Nam in horum ordine aliud deinceps alio aliter, atque aliter, ac magis minus'ue, & prius atque posterius, & ens & vnum esse censetur. Denique quemadmodum in luna quod sursum spectat, lucidum est simpliciter, quod vero deorsum, lucidum pariter, atq; non lucidum, sic & ens ab ipso simpliciter vno dependens, quatenus naturaliter vergit ad vnum, merito ens est penitus vnum, vel vnũ. Quod autem post hoc in ipso sequitur est ens vnum pariter atq; multa. Illud quidem sui prorsus vnum, vel vnitum, cum sit indiuisibile, non est genus. Hoc vero quod in eo sequitur, non nouum præter genera superius dicta genus affert.

Esse quidem hæc genera prima, per hæc aliquis ac forte per aliã potest asseuerare: esse uero hæc sola, nec alia præterea, qua nam ratione probabile fiet? Cur enim non & unum? Cur non quantum? Cur non quale insuper genera sint? Item relatio & reliqua quæ alii quidam numerauerunt. Sed quantum spectat ad unum, si accipiatur ipsum quod est penitus unũ, cui nihil aliud adhibetur, non anima, non intellectus, non aliud quicquàm, de nullo id prędicabitur. Itaq; nec erit genus: sin autem accipiatur unum, quod adsit enti, in quo ipsum unũ, ens appellamus, non erit hoc ipsum primo unum. Prętereа cum nullas in se ad se differentias unquam admittat, quo nã modo species poterit procreare? Quas nisi genuerit, genus esse non poterit. Iam uero quo nam pacto diuidere poteris. Multa enim facies diuidendo: quaprópter ipsum unũ multa iam euadet, ac si genus esse uoluerit, seipsum perdet. Accedit ad hęc, quòd si partiaris in speces, interim aliquid adhibebis: alioqui non essent in uno differentiæ, quemadmodũ ipsius essentiæ differentiæ sunt. Mens utiq; differentias entis admittit: unius autem quo nam modo possit admittere? Item ubiq; cum differentia duo quędam ponens, destrues unũ, siquidem ubiq; unitatis adiunctio quãtum prius obscurat. Siquis autem dixerit unum quod est in ente, & unũ quod est in motu atq; cęteris, esse commune, idq; unum unà cũ ente in idem redegerit, sicut ens non concessit aliorũ genus existere, propterea quòd non id ipsum quod ens est, existerent, sed alio modo entia dicerẽtur: ita neq; ipsum unum cõmune erit in illis, sed aliud quidẽ primo erit tale, aliud uero aliter. Si autẽ dixerit non omniũ genus esse, sed unum aliquid in seipso sicut & alia, ac si idẽ esse uoluerit ens atq; unum: nimirũ cum iam ens inter genera sit numeratum, nunc nomen duntaxat adducit. Quòd si unum ipsum esse alterũ dicat, utrunq; certe naturam quandã dicit, ac siquid áddat, unum aliquid affert: sin aũt nihil addiderit, rursus illud affert, quod de nullo penitus prędicatur. Si rursus unũ cũ ente cõgrediens introduxerit: respondebimus iã nos prædixisse id nõ primo unum existere: uerùm quid nã prohibet hoc esse primo? Exempto uidelicet illo, quod est prorsus unum: etenim ens post illud ens appellamus, atq; ens, primo ens affirmamus. Forsan prohibere uidetur, quoniam quod super ens existit, non est ens dicendum: alioqui non esset hoc primo ens iudicandum.

At uero quod super hoc unum ponitur, existit unũ. Præterea si unũ ab ente intelligentia separetur, differentias nullas admittit. Proinde unũ quod in ente ponitur, siue consequens illius aliquid sit, & similiter omniũ, certe posterius erit, genus aũt prius esse debet: siue simul cum ente concurrat, similiterq; cum aliis, respondebitur, genus non simul esse debere, siue forte sit prius, certe principium quoddam illius tantum erit: sin autem illius principium, non etiam genus illius. Quod si non illius, nec etiam aliorum, alioqui oporteret & ens similiter esse genus omnium reliquorum: omnino uero unum in ente uidetur propinquare quidem uni, & quasi cum ente cõcurrere. Quippe cum ipsius entis, quod quidem uergit ad unum, sit ens unum, quod autẽ est post illud, sit ens, quod quidem esse potest & multa: ubi quidem illud, cum permaneat unum, neq; diuidi uelit, certe nec fieri genus admittit.

Ipsum simpliciter unum non prædicatur ut genus de aliquo scilicet generum, aut de ideis ullis. Cap. X.

NAm quoduis genus, & quæuis idea est in se vnum aliquid multitudinis necessario particeps. Aequiuoce igitur rationeq; longe diuersa illud primum & hæc nominantur vnum. Neq; minus multitudo quàm vnum de his generibus ideisq; prædicatur. Pręterea genus varietatem in se prorsus admittit, quam non admittit ipsum vnum: quod quidem cũ sit simpliciter vnum, non est vnum genus. Tum vero vnum omnibus entibus cõmuniter inest, nec propterea eorum genus existit, sicut neque vnitas numerorum, neque punctum linearum, neq; simplex compositorum. Denique si vnum quod cum essentia congreditur, si absq; ente consideretur, non diuiditur per differentias vllas in vnum hoc, & illud: diuisio vero ratione entis accidit & in ente. Hoc igitur restat genus, qualecunque sit genus.

QVo igitur pacto unumquodq; eorum quæ entis ipsius propria sunt, est unum? Forte ex eo quod est quiddam unũ, non unum ipsum: multa enim iam est quod est aliquid unũ, sed æquiuoce unum est species unaquæq;, species enim multitudo est, quapropter unum hoc in loco se habet, sicut exercitus aut chorus. Non igitur unũ illud his inest: itaq; unum non est commune. Neq; considerari potest unum ipsum ipso ente, neq; his quæ aliquid proprie sunt illud quod est simpliciter ipsum, unũ igitur nõ est genus: quoniam omne genus ita se habet, ut de quo prædicatur, non etiã prędicentur opposita. At uero de quocũq; entis uniuersi affirmatur unum, opposita etiã affirmantur: ideoq; de quocunq; affirmabitur unũ uelut genus, de eodem iudicandũ erit nõ tãquàm genus. Quare neq; de generibus primis tanquàm genus reuera dicetur: quandoquidẽ & unũ ens non magis unũ est quàm multa, neq; quicquàm generum aliorum sic est unum, ut etiam non sit multa, neq; etiã sic de aliis posterioribus prædicabitur, quæ omnino sunt multa. Summatim uero, nullum genus totum est unũ: idcirco si unũ ipsum sit genus, desinet protinus esse unum, ipsum nanq; unum non est numerus: erit autem numerus, si genus fuerit, erit pręterea unũ quiddam in numero: nempe si genere unum fuerit, non erit principaliter unum. Pręterea sicut in numeris unum de illis non ut genus dicitur, sed inesse quidẽ asseritur, non tamen esse genus, ita neq; si unũ entibus insit, propterea genus erit uel entis ipsius, uel aliorum, uel omniũ. Proinde sicut quod est simplex principiũ quidẽ esse potest rei minime simplicis, non tamen est genus eiusdem, alioqui simplex quoq; erit quod non simplex, sic & in uno dicendum:

nempe si locum principii teneat, sequentium genus esse non poterit. Nec igitur entis genus erit, nec aliorum, sed si modo genus fuerit, eorum erit duntaxat quæ singulatim dicūtur unum, uelut siquis unum ab essentia existimauerit separādum, erit igitur aliquorum: sicut enim ens non omnium genus est, sed specierum quæ singulatim ens nominantur, sic & unū genus erit similiter specierum, quę singulatim unum appellabuntur. Quę nam igitur differentia erit aliud inter & aliud, quatenus unum erunt? quemadmodū est & entis alterius ad alterum differentia. Verum si unum simul diuiditur cum ente atq; essentia, & ipsum ens tum quia diuiditur, tum quia idem consideratur in multis, iccirco genus existit, cur non & ipsum unum cum totidem uideatur esse quot & essentia æqualiterq; diuisum, similiter genus existat? Sed profecto non est necessarium, siquid multis insit esse genus, uel eorum quibus inest, uel aliorum: nec oportet omnino, siquid commune sit, etiam genus esse. Iam uero punctum quod lineis inest, nō est genus aut earum, aut omnino. Quinetiam ut diximus, nec ipsum in numeris unum, genus est numerorū uel etiam aliorum. Oportet enim quod est commune unumq; in multis, si modo genus futurum sit, proprias admittere differentias, ac species ita conficere, & in eo quod quid est prædicari: ipsius autem unius quę nam differentię sunt? Quales nam species efficit? Quod si dicatur easdem species cōstituere quę enti quoq; conueniunt, certe idem cum ente erit, ideoq; solum hic nomē erit differens, & ens ipsum sufficere iudicandum.

Nec ens nec unum eadem ubiq; ratione omnibus insunt, sed ratione diuersa magisq; & minus gradatim, & prius atq; posterius. Cap. XI.

Rursus non est eadem omnino inter se ratio vnius atq; ratio entis. Nam exercitus nō est minus ens quàm domus, nec domus quàm continuum: est tamen minus vnum. Est aūt ratio eadem vnius atq; boni, & quatenus quodlibet particeps fit vnius, eatenus & boni, atq; vicissim. Alibi dictum est, vnū esse aliud superiusq; q̄ ens: propterea vltra esse à rebus expeti bene esse: id vero bonum vniuscuiusq; rei in vnione consistit, idest vt partes suę inuicem sint vnitę, & totum vnicum sit principio atq; fini: atq; vt res omnes tum quę magis inuicē sunt cognatę coeant, tum quę minus cognatę concilientur.

Operæpretium est considerare, quomodo sit unū in ente, & quo pacto quæ dicitur partitio, fiat: & omnino qualis sit partitio generum: item nunquid eadem, uel alia sit utraq; Imprimis igitur cogitandum, quomodo omnino unum quodlibet dicatur, atq; existat: deinde utrū similiter & in uno ente dicamus, & quomodo ibi dicatur: Iam uero unum, quod omnibus attribuitur, nō est idem, neq; enim in rebus; quæ sentiuntur, similiter se habet, atq; in his quæ intelligentia tantū percipiuntur. Sed neq; etiā ens in eis se similiter habet: nec etiam in rebus sentiendis inter se similiter inest. Non enim idem unū est in choro atq; exercitu, naueq; & domo: nec rursus idem in his atq; in continuo. Veruntamen idem omnia imitantur: sed alia quidē remotius, alia uero propinquius: atq; in mente procul dubio uerius: anima enim una est, ac multo magis mens est una, & ens est unum. Num igitur dicentes in quolibet ens ipsius, pariter & unum dicimus? Atq; sicut habet entis, sic & unius habet. An potius id quidē accidit, non tamē quatenus ens est, existit & unum. Sed fieri potest, ut quod nō minus est ens;

minus tamen ſit unũ:non enim minus ens eſt exercitus aut chorus,quàm ſit domus:ueruntamen eſt minus unũ. Videtur igitur quòd in quolibet unum eſt,id ipſum bonum magis unum aſpicere,& quantum boni conſequitur,tã tum & unum eſſe,atq; ipſum magis minus'ue ſecundum unũ,in hoc ipſo con ſiſtere. Nam unumquodq; nõ ſimpliciter eſſe uult, ſed eſſe cũ bono:ob hoc & quæ non ſunt unum,ſtudent quoad poſſunt unum fieri:& quæ natura con ſtant,id affectant ipſa natura,in idem congredientia,dum uidelicet ſibimet uniri deſiderant:non enim ſeorſum à ſe inuicẽ fieri ſingula properant,ſed in ſe inuicẽ & ad ſeipſa feſtinant. Atqui animæ omnes in unũ quidem optarent euadere,propria uidelicet eſſentia interim conſeruata. Et profectò in uniuer ſo utrinq; regnat unum. Eſt enim unum & à quo pendent,& in quod omnia tendunt. Exordiuntur enim ab uno,properantq; ad unum: in hoc enim ipſo omnium conſiſtit bonum,atq; ita in ordine rerum extitit unumquodq;. Et poſtquàm extitit,neq; conſiſteret,niſi feſtinaret ad unũ,neq; quo minus huc properet,continere ſe poteſt. Quæ igitur natura ducũtur,ita ſe habent:quæ uero arte tractantur,ita. Ars unaquæq; unumquodq; ad hoc ipſum,& quantũ ipſa poteſt,& quantum ſingula poſſunt,rite diſponit: ipſum uero ens maxi me omnium id aſſequitur, uni nanq; proximum eſt. Quamobrem alia qui- dem dicuntur tantum,quod & dicuntur,uelut homo. Etenim ſi quando di- camus,homo ille unus eſt, ad duo reſpicientes id dicimus. Quod ſi & aliter unum aliquid dicamus,adiungentes uidelicet aliquid,ita loquimur. In ipſo autem ente,dicimus totum hoc,ens unum,ac uelut unum cenſemus: oſten dentes uidelicet maximam quandam eius cum bono propinquitatem. Fit itaque unum & in ipſo,tanquam principium atque finis, non tamen eodem modo,ſed potius aliter: quapropter in hoc ipſo etiam uno prius eſt atq; po- ſterius. Quid ergo hoc ipſum in eo unum, nonne ſimiliter cunctis in parti- bus atq; commune conſideratur? Forſan uero in lineis quoque punctum eſt commune,neque tamen genus eſt linearum. Et in numeris commune unũ hoc forſan eſt,neque tamen eſt genus. Non enim idem eſt unum quod in ſe ipſo eſt,atq; unum quod in unitate eſt, atq; duitate, cæteriſq; numeris ineſt. Proinde etiam in ente nihil prohibet,alia quidẽ prima eſſe,alia uero ſequen tia: & alia ſimplicia,alia uero compoſita. Atqui ſi idem ſit unum in his quæ ad ens proprie pertinent, quia tamen non adeſt ei differentia ulla, & iccirco neq; ſpecies efficit,merito neq; genus eſſe poteſt.

Bonum etiam inanimatorum,diſcretorum,numerorum,in quadam unione conſiſtit. Item quodlibet quinq; generum eſt & in ſeipſo unum,& in participantibus non diſcerptum. Cap. XII.

Aec quidem ita ſe habeant, ſed quo nam modo in numeris bo- num eſt in eo quòd unuſquiſq; ſit unũ,cum inanimati ſint. For ſan uero commune hoc eſt in aliis etiam,quæ anima carent. Si- quis autem obiiciat omnino illos non eſſe,reſpondebimus,nos de entibus loqui inſtituiſſe,qua unũquodq; eſt unũ. Sin aũt interroget quo- modo punctũ boni ſit particeps,quæremus & nos nunquid punctũ ſecũdum ſeipſum accipiat nec ne. Ac ſi accipiat ita cõcedatq; inanimatũ eſſe,dicemus illum

illum idem quod & in aliis eiusmodi quærere. Sin autem in aliis punctum accipiat, uelut in circulo, respondebimus id quod circuli bonum est, huic quoque bonum esse, atque hoc ipsum appetere, ac per circulum illuc tendere. Sed quo nam pacto hæc genera sunt? Nunquid etiam diuisa singula? an totum in unoquoque existens eorum quorum est & genus. Et quomodo adhuc est unum? Forte genere unum tanquàm in multis totum. An igitur in his tantum quæ participant? Forte non in eis tantum, uerumetiam & secundum seipsum, & in his quæ participant. Sed forsan hoc in sequentibus manifestius erit.

Motus, status, identitas, alteritas, sunt prima rerum genera unà cum ente: quoniam actus quidam primi & intimi ipsius entis existunt. Numerus autem posterior est inde resultans, atque etiam posterior magnitudo: ideo duo hæc non sunt genera prima.

Cap. XIII.

PErquirendum est in præsentia, cur non etiam quãtitas inter prima genera numeretur, rursusq; qualitas. Sed profecto quãtitas quidem non est primũ unà cum cæteris, quoniã illa simul unà sunt cum ente: motus enim unà cum ente: cum ente inquã actu existente, ipseq; est actus eius, cũ & ipsius sit uita. Status quoq; simul in essentia ipsa cõspirat, imò uero simul his adest ipsum esse, his dico tũ alteris tum eisdem, adeo ut hæc etiã simul conspiciãtur. Numerus autẽ posterior est illis atq; seipso: & hoc ipsum quod posterius aliquid est, hãbet à priore, ac deinceps sunt in se inuicẽ, atq; posteriora primis insunt: quapropter inter prima nequaq̃ numerabũtur. Quærendũ uero, nunquid omnino numerus ipse sit genus. Nam magnitudo quidem magis etiam q̃ numerus posterior est atq; composita: in hac enim est numerus atq; linea, quæ duo quædam sunt: inest & planũ, ideoq; sunt tria. Si igitur cõtinua magnitudo à numero hoc ipsum hãbet quòd sit aliquid quantũ, cum numerus ipse non sit genus, quo nã modo magnitudo genus erit? Est autẽ inter magnitudines quoq; prius atq; posterius. Si autem commune, ambobus est hoc ipsum quòd sint quanta, considerandum est, quid nam hoc ipsum sit: & cum inuenerimus, genus posterius ponendum est, inter genera uero prima nequaquàm. Atq; si genus sit, nec inter prima, indagandum est, in quid nam potissimum primorum sit reducendum, uel in quæ potius ex illorũ numero quę referuntur ad prima. Compertum est fortasse, ipsam quanti naturã quantum aliquid designare, & quãtitatem uniuscuiusq; metiri, atq; ipsam quantum aliquid esse. Verum si commune numero atq; magnitudini est ipsum quantum, aut numerus quidem est primus: magnitudo autem est ab illo, aut omnino numerus quidem in quadam motus statusq; mixtione uersatur: magnitudo autem motus quidã est, uel saltem pendet ex motu: dum uidelicet motus in quiddam procedit in definitum: status autem sistẽs quod procedit, procreat unitatem. Sed de generatione numeri atq; magnitudinis, imò uero de substantia utriusq; eorũq; notione in sequentibus potius uidetur considerãdum: forte enim numerus quidem in primis generibus collocatur, magnitudo uero in compositione posterius: & numerus quidem stabilium est, magnitudo autem uersatur in motu. Sed de his in sequentibus, ut dicebamus.

Qualitas non est inter prima rerum genera: quoniam qualitas essentia ipsa posterior est, ei accidens absolute iam existenti. Prima uero genera essentiã illã tanq̃ actus eius intimi pariter comitantur. Cap. XIIII.

Essentijs rerum naturalium insunt naturales & intimę proprietates quędam quasi similes qualitatibus, vt ignis essentię calor, hominis facultas rationalis: quę quidem reuera actus quidam essentiales sunt potius q̃ qualitates: quę vero non ab essentia speciali nascuntur, sed aliunde contingunt, vt albedo homini, verę sunt qualitates atque passiones.

Qualitas aũt cur non sit imprimis? Profecto quoniam hæc quoque posterior est, & post essentiam nascitur. Oportet autem essentiam primam hæc ipsa genera sibi consequentia possidere: neq; tamen ex his constitui, neq; per hæc rursus compleri, alioqui foret qualitate & quantitate posterior. In essentiis quidẽ compositis constantibusq; ex multis, in quibus & numeri qualitatesq; sunt, diuersitatem ipsarum hæc efficiunt, qualitatesq; earum esse cõtingit, atq; communitatem quandam in eis licet inspicere. In primis uero generibus non decet diuisionem rerum non simplicium compositarumq; efficere, sed simplicium eorumq; quæ complent essentiam: non essentiam dicò quandam: nam essentiam quandam ex qualitate compleri forte nihil est absurdum, ubi certe ante qualitatem essentia sit: ipsum uero tale aut tale extrinsecus accidat. Essentiã uero ipsam oportet quæcunq; habet tanq̃ essentialia possidere: tametsi in aliis iudicauimus ea quidem quæ complent essentiam, æquiuoce qualia nuncupari: quæ uero extrinsecus post essentiam ueniunt, esse qualia: & quæ insunt essentiis, earundem actus existere: quæ uero post illas, illas esse iam passiões. Nunc uero dicimus illa non omnino essentiam ipsam complere, quę ad quã dam spectant essentiam: non enim unà cum essentiæ adiunctione fiunt homini inquantum homo est, ad essentiam: sed est essentia desuper priusquàm ad differentiam ueniatur, quemadmodum iam est animal anteq̃ ad rationalem descendatur proprietatem.

Sicut non est prius ignis, deinde lux eius, & calor, & siccitas atque leuitas, sed quatuor hæc simul cum ignis essentia sunt tanq̃ & proprietates & actus comites eius etiam existentis in actu: ita ad ipsum ens se habent motus eius intimus atque status, & identitas pariter & alteritas. Cap. XV.

Quo igitur modo genera quatuor essentiam complent nondũ qualem essentiam facientia, nam nequedum essentiam quandam faciunt. Quod igitur ens ipsum primum, iam est dictum, quod'ue motus non sit ens aliud nec etiã status: neq; rursus alterum neq; idem satis constat. Præterea motum hunc non afferre illic qualitatem, forsan est manifestum: si tamẽ dicatur fiet etiã manifestius. Si enim motus est actus essentiæ, atq; ens est actus, & omnino quę sunt prima sunt actus, merito motus nõ est illic accidens: sed cum sit actus potius entis reuera existentis in actu nimirũ neq; complere essentiam dici debet, sed ipsa prorsus essentia. Quapropter non accessit in posterioris alicuius locum nec in qualitatis uicem, sed ad ordinem cuiusdam simul comitantis est institutus: nõ enim prius quidem est ens, deinde uero mouetur. Neq; dicẽdum est ens prius esse, postea uero stare: status enim non est ibi passio. Quinetiam ipsum idem atq; alterum posteriora non sunt, quoniam non posterius euasit ens illud multa, sed erat iam hoc ipsum quod erat, unum multa: quòd si multa, ergo illic erat alteritas.

Quinetiam

Quinetiam si ab initio multa sunt unum, simul ibi est & identitas: atq; hæc quidem sufficiunt ad essentiam. Quando uero futurus est illinc ad inferiora progressus, tunc alia oriuntur quæ nõ amplius essentiam faciunt, sed essentiam qualem & essentiam quantam, atq; eiusmodi quædam genera quidem fiant, sed non prima.

Relatio, locus, ubi, quando, tempus, positio, habitus, actio simul cum passione, nec prima genera sunt, nec penes illa. Cap. XVI.

Aduenticia enim sunt, & compositionem defectumq; significant.

Roinde relatio accedenti cuidam propagini similis, quo nã modo inter prima constituetur? alterius enim ad alterum relatio est: nec ad seipsum habitudo est, sed semper ad aliud. Præterea quod inter prædicamenta ipsum ubi & quando numerari solet, etiam inde remotum est: nam ipsum ubi aliud in alio significare uidetur, & iccirco duo: genus autẽ esse oportet nõ compositionẽ quandam, sed aliquid unum. Nec ibi locus est. Nunc uero de iis quę entia reuera sunt, sermo nobis habetur. Considerandum uero est, nũquid ibi sit tempus: imò uero non est tempus ibi. Si autem tempus mensura sit, neq; mensura simpliciter, sed motionis duo quædam & compositũ est id totum, motuq; posterius: ideòq; nõ ibidem est æquali distributione ubi motus. Quod pręterea facere dicitur atque pati, uersatur in motu: si ergo ibi sit pati atq; agere, cũ agere similiter atq; pati duo quædam sint, merito neutrum erit simplex, neutrum igitur erit genus. Quinetiã ipsum quod habere nominant, in se duo complectitur. Item quod poni uel iacere, certo modo aliud in alio dicunt, tria comprehendit.

Bonum non est inter genera prima. Cap. XVII.

Nam siue significet primũ bonũ, est generibus eminẽtius: siue qualitatẽ posterius ẽ generibus. Quęlibet vero dicunẽ bona, nõ p vnã genericã in se naturã, sed qa à primo bono sunt, verguntq; ad ipsum. Et bonum in primo ente est vita, motusq; ipsius ad primũ bonũ.

Aeterum pulchrum, bonum, uirtutes, scientia, intellectus, cur non etiam inter prima similiter numerentur? Profecto bonum si primũ ipsum accipiatur, quod dicere solemus ipsam boni naturam, de qua certe nihil rite prædicari potest, quis nos non potentes aliter explicare, utcunq; possumus de hac ipsa natura loquamur, nullius certe genus est dicẽdũ: de nullis enim aliis prædicaẽ: alioqui unũquodq; eorũ de quibus pręedicetur illud ipsum esset quod ibi pręędicareẽ: atqui bonũ illud nõ in essentia est, sed super essentiã. Sin autẽ bonũ hic accipiatur uelut quale, dicendũ est, quale omnino inter prima non esse. Quid ergo, ipsa entis natura nonne bonum est? Sed certe aliter bonũ est, nec eo modo quo primũ: atq; sic bonũ est, neq; uelut quale, sed habens in se bonũ. Verũ & alia diximus genera in ipsa entis natura cõsistere, & ob hoc ipsũ quia unũquodq; eorũ cõmune aliquid est, in multisq; conspiciẽ, genus esse iã cõstitit. Si ergo & bonũ in qualibet essentię uel entis parte, aut saltẽ in plurimis partibus illic inspicitur, quid nam prohibet quo minus sit genus, atq; in primorũ ordine collocetur? Sed id prohibere uidetur, quoniã in cũctis partibus non sit idẽ, sed primo atq; secũdo, rursũq; tertio posterioriq; ordine disponatur: nã ita profecto bonũ quodlibet illic appellaẽ: uel quoniã aliud sit ab alio, & à priori posterius,

rursumq;

rursumq; inde posterius : aut quoniam omnia ab uno superiore dependeāt, alia uero aliter pro sua unumquodq; natura participent. Siquis autem etiam tanq̄ genus ponere uelit, posterius erit: posterius enim quàm essētia. Atqui hoc aliquid est illud esse bonum, etiamsi cum eo sit semper: illa uero esse dicebantur entis ipsius qua ratione ens est, atqui ad essentiā conferentia : hinc nempe ad illud ascenditur quod est ente superius: quādoquidem ens & essentia nequit esse non multa, sed necessarium est habere hæc in se genera numerata, esseq; unum multa. Veruntamen siquod hic bonum, idest unum in ente dicere uolebamus, non uereamur asserere actum eius ad unum ipsum natura tendentem, idq; esse bonum eius asseuerare, ut uidelicet inde sit boniforme, erit certe id bonum actus ad ipsum bonum : id autem est eius uita, id uero motus, qui sane iam unum quiddam inter genera numeratur.

Pulchritudo, scientia, intellectus, uirtus, non afferunt noua illic genera, sed ad quinque illa iam numerata quodammodo rediguntur. Cap. XVIII.

Bi uero de pulchro dicebatur, si accipiatur prima ipsa superemi nens pulchritudo, eadem uel saltem similima respondebimus illorum quę iam de bono respondimus : sin autem pulchrum intelligatur decus aliquod in idea refulgens, obiicietur, non esse id in omnibus idem: item eiusmodi fulgorem esse posteriorem. At si non aliud quàm ipsa essentia pulchrum asseueretur, iam id est in ipsa essentia computatum. Verum si pulchrum quantum ad nos intuentes pertinet assumatur, propterea quòd certa quadam nos conditione afficiat, hunc ipsum afficiendi actum motum esse constabit: atqui etsi ad illud dirigatur actus, similiter motus erit. Est & scientia ipse motus, quippe cum ipse sit entis aspectus, neq; habitus sit, sed actus: quapropter & ipsa sub motu similiter cōtinebitur. Ac si uis sub statu cōtineatur : uel etiam sub utrisq;: sin autem sub utrisq; mixtum aliquid erit. Mixtum uero posterius aduenit. Intellectus autem est ens ipsum intelligens, ipsumq; ex cunctis compositum, nec quiddam ex generibus unum : nempe uerus intellectus ens est unà cum omnibus, iamq; entia cuncta. Ens autem si solum nudumq; accipiatur, uelut genus assumitur, intellectusq; ipsius est elementum: iustitia uero & temperantia uirtusq; omnino, actus quidam intellectus omnes sunt, quapropter nō collocantur in primis, sed posteriora sunt genere, & tanq̄ species designantur.

Ambigit hic multa, nihil fermè definit. Cap. XIX.

Eliquū est inquirere, cum genera sint hæc quatuor atq; prima, nunquid quodlibet horum generum species procreet : uelut si ens in seipso seorsum ab aliis diuidatur. Forte nō ita : quoniam extra genus differentias oportet accipere, atq; esse illas entis quidem qua ens est differentias, non tamen differentias id ipsum esse. Vnde nā igitur habebit? neq; enim ex his quæ non sunt entia : quòd si ex entibus, sunt autem reliqua genera duntaxat tria, uidelicet ab his accipiet, atq; cum his adiunctis simulq; conseruatis & simul effectis: uerum hæc simul cōstituta, hoc utiq; quod ex omnibus iam confecisse uidentur. Quomodo igitur restant alia post illud quod est ex cūctis? Et quomodo genera cum omnia entia sint

species

ſpecies faciūt. Itē quomodo motus ſpecies efficit motionis, atq; ſtatus ipſe aliaq; ſimiliter? Illud ſanè in primis eſt obſeruandū, ne unumquodq; cōfundatur in ſpeciebus, neq; rurſus genus tantum ſit prædicatū, tanq̃ in illis duntaxat conſideratum: imò ſit & in illis ſimul & in ſeipſo, & mixtum rurſus purum neq; permixtum, ne ſi forte aliter cōferat ad eſſentiam, ſeipſum perdat. De his ergo conſiderare decet. Quoniam uero quod ex omnibus conſtat entibus intellectum eſſe diximus, & quemlibet intellectum, ſed ſuper ſpecies omnes & uelut partes, ens ipſum eſſentiamq́; poſuimus, nondum tamen intellectum, merito eum qui iam intellectus exiſtit, poſteriorem eſſe putamus. Atqui dubitationem eiuſmodi tanquàm ad quæſitum utilem adduxerimus: ſic enim hoc ipſo utentes uelut exemplari quodam in cognitione eorū quæ tractamus efficacius penetrabimus.

Intellectus diuinus ad ideas ſe habet quemadmodum ad propoſitiones ſuas geometria. Cap. XX.

ILle enim intellectus & exiſtit hoc ipſum quod in ſe eſt in actu, & dupliciter habet ideas, tū in actu ſimul cunctas ibi iam conſiſtētes, tum in potentia ſingulas ibi mox inter ſe diſtinguēdas. Ideæ viciſſim ſingulę quidē hoc ipſum quod in ſua proprietate ſunt, in actu ſunt: In potētia vero ſunt ipſum totū: tū vero quod eſt ibi ſuperius ad ſequētia quaſi & genus eſt & cauſa. Qua igiť ratione genus eſt, illa eſt in potentia: qua vero eſt cauſa, illa ruiſus eſt actu.

ACcipiamus igitur intellectum ipſum ita ſe habentē, ut nihil eorum quæ in parte ſunt attingat, neq; proprie circa aliquid agat, ne quidam intellectus euadat: ſed ita ſe habeat, quemadmodū ſcientia ante ſpecies quæ ſunt in parte: atq; etiam ſicut ſcientia quæ eſt in ſpecie ſuper partes quæ ſunt in ea. Vniuerſa quidem ſcientia nihil eſt eorum quæ ſunt in parte: ſed omnium eſt poteſtas, unumquodq; uero ſuum quiddam eſt in actu, & potentia inſuper omnia: atque in ipſo ſcientia, quæ uniuerſaliter ſe habet, ſimilis conditio eſt. Iam uero hæ quidem in ſpecie ſunt, quæ in ipſa tota ſecundum potentiam collocantur: quæ quidem ipſum quod eſt in ſpecie nactæ, ſecundum potentiam ſunt ipſa tota: prædicatur enim uniuerſa illa, neq; uniuerſæ particula: ipſam tamen in ſeipſa oportet integram ſimplicemq́; conſiſtere. Sic itaq; aliter quidem intellectum uniuerſum fas eſt dicere, ipſum eſſe ſuper omnia quę ſingulatim ſunt in actu, & ſuper intellectus eiuſmodi, aliter autem ſingulos ſe habere: ſingulos uero, illos qui ſunt in parte cunctis impletos. Intellectum uero in omnibus exiſtētem ſuppeditare quidem ſingulis, eorumq́; eſſe potentiā atq; illos in ſuis uniuerſalibus continere: & illos uiciſſim in particularibus ſuis intellectū habere communem, quemadmodum ſciētia quædam ſcientiā ipſam habet. Tum uero magnum intellectum ſecundum ſe conſiſtere, rurſusq; ſingulos in ſeipſis exiſtere, ipſosq; qui ſunt in parte in toto illo comprehendi, atq; totum ipſum particularibus uiciſſim ineſſe, atq; ſingulos tum in ſeipſis tum rurſus in alio, & illum in ſeipſo rurſumq; in illis. Item in illo quidem omnes, in illo inquā in ſe exiſtente, illos quidē ibi eſſe potētia, in illo uidelicet qui omnia ſimul ſit in actu, potētia uero ſit & unūquodq; ſeorſum. Rurſum illos actu quidē eſſe quod ſunt, eſſe uero & potētia totū: quatenus enim hoc ipſum quod dicuntur exiſtunt, actu ſunt illud quod dicūtur: quatenus aūt in genere illo ſunt, potentia illud eſſe conſtat: illud autem quā ratione genus eſt, potētiam

eſſe

esse omnium quæ sub ipsa sunt specierũ: neq; quicq̃ actu illorũ, sed omnia in eo uelut clam atq; quiete. Qua uero ratione est id quod est in actu ante species, esse actum eorum quæ non singulatim duntaxat se habent: oportet utiq; si modo in actu futura sint uelut in specie, actum ipsum ab illo pendentem, huius ipsius causam esse.

Intellectus primus dum se intelligẽdo omnia inter se discernit, ibidem numerum patefacit, per uirtutem immensam declarat magnitudinem: per intelligentiæ claritatem, aperit qualitatem. Cap. XXI.

PAtent igitur ibidem qualitates atque figuræ, ac per ipsam alteritatem differentiæ qualitatum figurarumq́; & omnium: per identitatem quoque communio. Cum vero contineat omnia per modum naturæ suæ, hæc vero sit prima essentia viua intellectualisq́; merito quę intus intelliguntur non sunt figmenta sed existentia prorsus viua, intellectualia singulatim. Denique sicut se habet generationis motus ad naturam genitalem, ita ratio argumentatrix ad intellectum: motus enim generationis contendit ad membra paulatim generanda, quæ simul & seminaria virtute sunt cuncta. Similiter ratio argumentando quærit entia, quæ simul omnia semper sunt in mente nunq̃ argumentante. Sicut autem apud rationem perpetua inquisitio non habentis signum est: sic penes mentem nihil inquirere, argumẽtum est iam omnia possidentis.

QVo igitur modo intellectus ipse dum permanet unum, ipsa ratiõe efficit quæ sunt in parte: id uero idem est perinde ac si quærat, quomodo ex quatuor illis ea quæ dicuntur deinceps efficiantur. Age iam contemplare in mente hac magna & prorsus inæstimabili, non multiloqua quidem mente, sed multimente multaq; intelligente, quæ quidem per omnia sit mens, mensq́; tota: nec sane ex parte, nec mens quædam. Cõtemplare inquam quo pacto illic ex ipsa omnia insunt. Numerum quidem prorsus habet in illis quæ contuetur, unumq́; est & multa: multa inquam, idest uires plurimæ, uiresq́; mirabiles, nulla ex parte debiles, sed utpote quæ puræ sint, maximæ sunt uigentesq́; ad summũ: & reuera potẽtiæ, nec ad certũ usq; terminũ duntaxat potẽtes: igit̃ infinitæ atq; ipsa infinitas, & ipsa penitus magnitudo. Hoc itaq; magnũ unà cũ essentiæ pulchritudine, suoq́; splẽdore ac lumine quæ sunt in mẽte cõspiciẽs, ꝑspicis & ipsum quale iã ibi florescẽs. Prętereà unà cũ actionis cõtinuitate intueris & magnitudinẽ tuo conspectui emicantẽ, & in sede quietissima sitam. Cum uero ibi sit unum ac duo, itemq́; tria, magnitudo occurrit ut tertium similiterq́; omne quantum. Item cũ quantũ illic & quale inspiciatur, & ambo in unum confluant & quasi fiant, merito figuram illic intueris: rursus quia ipsum alterum intrinsecus incidit, diuiditq́; & quantum & quale: iccirco differentiæ figurarum & aliæ qualitates exoriuntur. Tum uero identitas quidẽ ibi conspirans introducit ęqualitatẽ, alteritas autem inæqualitatẽ in quanto & in numero, ac prorsus in magnitudine: ex quibus circulos, & quadrangulos, & figuras ex inæqualibus constitutas: numeros item similes dissimilesq́;, & impares atq; pares. Cum enim intellectualis ibi sit uita & actus nunq̃ ulla ex parte deficiẽns, merito nihil extra se relinquit eorum quę nũc inuenimus, nullum inquam quod sit opus intellectuale relinquit, sed omnia sua potentia continet, hæc ipsa uidelicet tanq̃ essentia possidens, eoq́; pacto, quo possideat intellectus: intellectus autem intelligentia possidet, intelligentia inquam non discurrente. Iam uero nihil prætermissum est eorum quæ sunt rationes, sed est uelut ratio una, ingens, perfectà,

cta,omnes continens rationes, à primis utiq; suis ordine proficiscens, imò uero profecta iam semper, adeo ut nunquàm ibi uerum sit mentem discurrere. Nempe quotcunque passim aliquis in natura existentia argumentatione perceperit, inueniet eadem in mente absq; argumentatione consistere, adeo ut existimare liceat ens ipsum, mentem sic argumentantem facere uelut & in rationibus euenit, quæ animalia procreant. Quemadmodum enim acerrimus intellectus quàm optime argumentabitur, ita se habent omnia in rationibus argumentationem omnem antecedentibus. Quid nam igitur in formis illis superioribus esse putandum est? Quę & naturā ipsam & rationes omnes naturæ insitas antecedunt. In quibus enim essentia nihil aliud est q̃ intellectus, neq; aduentitium eis est uel ens uel intellectus, facile admodum res ipsa optime sese habet, siquidem secundum mētem ad uotum ibi sunt omnia, idq; ens quod & uult intellectus, atq; existit, ideoq; uerum atq; primū. Si enim ab alio ente dependeat, illud erit potius intellectus: cū igitur in ipso ente figurę omnes appareāt, & qualitas uniuersa. Non enim qualitas ibi duntaxat quædam est, nam neq; fieri poterat, ut esset unica, ubi inesset alteritas: sed enim multæ sunt, atq; una. Nam illic etiam est idētitas, cum inquam ens ipsum sit unū atq; multa, idq; tale protinus ab initio, adeo ut in omnibus speciebus unum similiter sit & multa, magnitudines differētes, differentes figuræ, differētes & qualitates. Neq; enim possibile neq; fas erat, esse illic aliquid prætermissum. Perfectum nanq; ibi est uniuersum, alioqui uniuersum minime foret. Cum inquam uita undique illic concurrat, imò uero simul existat ubique, nimirum omnia ex necessitate uiuentia & quodammodo animalia prouenerunt. Nam neque deerant corpora, cum & materia & qualitas non deessent. Atqui cum facta iam sint omnia semper, atque permaneant, ipsoq; suo esse in æternitate comprehendantur, sit'que unumquodque hoc ipsum quod est, seorsum, rursum'que simul sint in uno, certe ipsa omnium in uno existentium uelut conspiratio atque constitutio ipse est intellectus, qui habens quidem entia in seipso uiuens est, & animal per omnia penitus absolutum, atque hoc ipsum quod est uiuens, exhibens uero ei quod est ex ipso se uidendum, ideo'que illi factum intelligibile, dat interim ut & tale recte dicatur.

Prima essentia ex se uiua nominatur ipsum uiuens ipsumq; animal. Huius actus in se reflexus appellatur intellectus, qui in hac ipsa substantia sui uiua tot ideas inspicit, quot species fabricaturus est in mundo.

CAPVT. XXII.

SEnsus in se quidem sentit tantum, in imaginatione vero persentit insuper se sentire. Similiter imaginatio imaginatur in se. In ratione imaginari se percipit: ratio in se argumentatur. In intellectu animaduertit argumentari. Intellectus noster in se intelligit, in diuino intelligentiam suam animaduertit. Diuinus in sua essentia viua possidet & inuenit omnia. Est autem viuens hæc essentia vniformis simul & omniformis, ideo'que mundus hic inde talis intelligitur, atque generatur. Sunt vero ibi formæ rerum vsque ad species vltimas tantum multiplicatæ. In anima vero mundi inde nata multiplicatæ magis, maxime vero in natura genitali, quæ huius animę postremum est. Omnes quidem ideas appellat hic intellectus, generalem vero animarum ideam nominat, tum intellectum, tum etiam animam. Quatenus sursum aspicit vel deorsum, similiterq; animam nostram triplici ratione dignam censet triplici cognomento.

Lato igitur hoc his uerbis, quamuis obscuris, significauit: Intellectus ideas in ipso uiuente uniuerso existentes uidens, & quales & quot sint intuetur. Quandoquidem anima etiam post intellectum, quantum anima est in seipsa possidens, in eo tamen quod est super ipsam melius suspicit. Atqui & intellectus noster in se similiter habens, in superiore interim perfectius contemplatur. Nam in se quidē inspicit solum: at in superiore respicit insuper se inspicere. Profecto intellectus hic quem ideas dicimus contemplari, à suo quodam superiore minime segregatus, ex ipso quidem existēs, utpote qui ex uno sit multa, alteritatis naturam comitem habens, unus euadit multa. Cum igitur unus intellectus sit & multa, nimirum ex huiusmodi quadam necessitate multa, similiter & intellectus facit, atq; uicissim. Omnino uero non licet illic inuenire unū aliquid numero quale dicitur indiuiduum. Quicquid enim illic acceperis, occurret ut species, est enim absq; materia: quapropter id Plato obscuris inuoluens ait, essentiam discerpi per infinita deductam. Quatenus enim uelut ex genere in aliam proceditur speciem, nondum accidit infinitum. Quod enim ita procedit speciebus genitis terminatur: species uero postrema quæ in species non diuiditur magis est infinita. Atq; hoc illud est, quod dicitur à Platone: Oportet eum qui iam prope uenit ad singula, ea infinitati concedere atq; dimittere. Sed hæc quidem singula quantum in se sunt, nimirum sunt infinita, quantum uero uno quodam comprehenduntur, in numerum quendam conueniunt speciebus. Intellectus igitur habet quod post seipsum animam: quo fit, ut anima etiam in quodam numero sit, usq; ad id quod ipsius est ultimum. Hoc autem ipsius ultimum iam est penitus infinitum: iam uero eiusmodi intellectus pars existit, quamuis habeat omnia, ipseq; sit omnis, & qui ipsius sunt partes, ipsius uidelicet existentis actu partes existunt. Anima uero pars est partis, sed tanquàm actu ex ipso depēdens: quando enim ille in se ipso agit, hæc ipsa eius acta alii sunt intellectus: quando uero ex seipso quasi exterius agit, extat anima. Proinde quādo anima tanq̃ genus aut species agit, aliæ extāt animæ tanq̃ species, atq; harū duo sunt actus: nempe actus ad id quod superius est directus, est intellectus: actus autē ad inferius inclinatus, alias declarat uires secundū rationē se habentes. Vigor deniq; ultimus, materiam iā attrectat, atq; format. Atqui quod animæ postremū est, reliquū uniuersum nō prohibet in gradu superno cōsistere. Forsan uero & quod animæ infimū appellaē, est ipsius imago, neq; inde seiuncta, sed quēadmodum imagines in speculis apparentes, quandiu principale exēplar adstat extrinsecus. Sed operæpretiū est cōsiderare, quomodo tale quiddā extrinsecus esse dicaē. Profecto usq; ad illud quod proxime est super animę simulachrū, intelligibilis mūdus est, totus omnino perfectus, ex cūctis intelligibilibus cōstitutus, quēadmodum ferme se habet hic mūdus imitatio quædam illius, quoad seruare potest imaginem uiuentis illius uiuens. Sicut similitudo quædam apparens uel in pictura uel aqua, illius uidelicet, quod super aquā picturamq; esse uidetur. Proinde imitatio in pictura uel aqua, nō utriusq; simul imitatio est,

sed

ſed alterius duntaxat, quod formatum eſt ab altero. Intelligibilis itaq; mundi imago ſimilitudines quaſdam habet, non quidem effectoris illius, ſed eorum potius, quæ in effectore comprehenduntur, ex quorum numero eſt & homo, & quoduis aliud animal, uiuẽs quidem animalq; eſt & hoc & effector; ſed aliter atq; aliter. Et ambo in intelligibili mundo conſiſtunt.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, DE GENERIBVS ENTIS III. ANNOTATIONES.

Sicut in mundo intelligibili, ita in hoc ſenſibili ponenda ſunt genera rerum quinq;, nec tamen ſub uno genere componenda. Nec putandum genera hæc unà cum ſuperioribus illis in eadem natura congruere, quamuis quadam proportione conueniant. Nec animæ intellectualis ſubſtantia eſt ſub inferioribus generibus collocanda.

CAPVT. I.

PLOTINI ENNEADIS VI. LIBER III. DE GENERIBVS ENTIS III.

Ictum iam eſt de eſſentia, & quid nobis potiſſimum uideatur, & quomodo ſententiæ Platonicæ ſit conſentaneum. Oportet uero deinceps de altera natura cõſiderare, nunquid eadẽ hic genera, quæ & ibi, ponere debeamus. An hic plura ultra illa inſuper alia quædam aſſeuerãtes: an omnino hic atq; ibi diuerſa: an forte alia quidem hic ſicut & ibi, alia uero aliter ſint ponenda. Oportet tamen quando eadem hic & ibi ponimus, ſic accipere, ac ſi æquiuoce & per analogiam ideſt proportionalem quandam ſimilitudinem ita dicamus. Id autem tunc demum clarius apparebit, quãdo hæc ipſa ſingulatim cognita fuerint. Principium itaq; nobis erit huiuſmodi: cum ſermo nobis de ſenſibilibus habeatur, omne uero ſenſibile hoc mundo comprehendatur, neceſſarium nobis eſt de mundo imprimis inquirere, diuidentibus huius mundi naturam, atq; diuidendo ea ex quibus eſt conſtitutus, ſecundum genera rite diſponere. Perinde ac ſi uocem, quæ infinita eſt, partiremur, in quendam certum numerum redigentes, dum uidelicet quod illic in multis idẽ eſt, reduceremus in unũ. Deinde rurſus aliud, rurſusq; ſimiliter aliud, quouſq; in quodã numero illorũ quodlibet poneremus, quod eſt in ſingulis, ſpeciẽ appellãtes: quod uero in ſpeciebus genus eſſe dicentes. In uoce quidem ſpeciem quamlibet, ſimulq; cunctas nobis illic occurrentes in unum colligere plane liceret, ac de omnibus elementum uocale ſiue literale, uel uocẽ pariter prædicare. At uero in his quę nunc indagamus, impoſſibile eſt ſimiliter prędicare, quẽadmodum in ſuperioribus demõſtrauimus: quapropter plura genera cogimur indagare, atq; huic uniuerſo alia q̃ illic aſſignare. Quandoquidẽ & uniuerſum hoc eſt ab illo diuerſum, neq; cum illo uniuoca cõuenit ratione, ſed eſt æquiuocum & imago. Quoniam uero & hic in mixtione atq; cõpoſitione diuerſa ſunt, & aliud quidẽ corpus eſt, aliud anima, uniuerſum nanq; eſt animal, ipſa uero natura animæ in illo intelligibili mundo conſiſtens, nõ congruit in eodem ordine cũ illa quæ hic eſſentia nominatur: ideo ſegreganda eſt ipſa quidem, quàmuis ſit arduum, ſegreganda tamen à præſenti naturæ huius condi

tione, quàm impræsentia pertractamus. Ceu siquis uolens ciuitatis alicuius ciues disponere per census, & honores, & artes, peregrinos & aduenas relinquat à ciuibus segregatos. De passionibus autem quotcunq; unà cũ corpore uel propter corpus animæ accidũt, tunc demũ quomodo sint disponẽdæ tractabimus: postq̃ de his quæ hoc mũdo proprie cõtinentur, disputauerimus.

In mundo quidem intelligibili essentiam ueram ponit. In hoc autem apparentem, ac pro essentia fluentiã. Ite confutat eos, qui genera hic non recte disponunt, nondum tamen ipse disponit. Cap. II.

Rincipio de illa quæ nominatur essentia uidetur agendum, cõcedendumq; imprimis corpoream hanc naturam æquiuoce essentiam nominari, uel nullo modo essentiam nominandã, quia fluentium notio congruat, sed proprie generatiõem esse dicendam. Præterea generationis alia quidẽ eiusmodi esse, alia uero illiusmodi, dicendũ uidetur. Et corpora quidem in unum accumulanda, tum simplicia, tũ composita, & accidentia illorũ atq; consequentia, hæc quoq; interim inter se diuidendo. Aut dicendũ alicui uideri potest hoc quidem esse materiã, illud aũt speciem in materia, & seorsum utrunq; tanq̃ genus, aut ambo in unũ concilianda. Tanquàm utrunq; æquiuoce nominetur essentia siue substãtia, aut proprie generatio: uerũ quid nam cõmune materiæ simul est atq; formæ? Et quomodo materia potest esse genus? quorum'ue genus? Quoniam & mirandũ est quæ nã differẽtia materiæ sit: præterea in quo nam potissimũ quod est ex utrisq; compositũ collocare debemus. Quod si quod ex utrisq; cõstat substantia corporea sit, neutrũ uero duorum sit corpus, quo nã pacto in uno eodemq; duo hæc unà cum cõposito poni debent. Et quo nam pacto quæ alicuius elementa sunt, cum illo simul in eodem cõstitui possunt? Siquis aũt dixerit, à corporibus incipere nos debere, perinde monebit, ac si præceperit in dictionibus pertractandis à syllabis inchoandum. Quid uero prohibet, si nõ licet secundum naturam eandem partiri, saltem secũdum analogiam & proportionem quandam hæc ita diuidere, ut loco entis ipsius illic existentis ponamus hic materiam. Pro motu autem entis illius hic formam uelut uitam quandam perfectionemq; materiæ. Tum pro eo quod illic est ipsum idem atque status, hic materiæ conditionem quandam à se minime discedentem. Quinetiam alteritatis ipsius uice rerum harum diuersitatem dissimilitudinemq; quàmplurimam opposita superantem. Sed profecto materia non sic habet & accipit formam tanquàm ipsius uitam aut actum, sed ingreditur aliunde forma, nec aliquid est materiæ. Præterea species quidem illic actus est atq; motus. Hic uero motus est aliud atq; contingens: species autem status ipsius magis et quasi quies. Definit nanq; illam secundum se infinitam: quin etiam ipsum idem et ipsum alterum illic ideo sunt: quia unum illic existit ipsum idem & unum ipsum alterum. Hic autem alterum participatione dicitur, & ad aliud, & aliquid idem & aliquid alterum. Nec sicut ibi ita in posterioribus ipsum dicitur, sed idem aliquid & alterum similiter aliquid. Status autẽ quomodo assignari materiæ poterit? Quæ ad omnes distrahitur magnitudines, & formas accipit ab externis, neq; per se sufficit unà cum his alia generare. Hanc ergo diuisionem prætermittere decet.

Quæ-

Quæcunq; proprie sunt in mundo sensibili probabiliter ad quinq; genera referri posse uidentur. Ca. III.

PRimum genus sit substantia. Secundum accidens, quod in substantia. Tertium accidēs, in quo substantia. Quartum motus. Quintum relatio. In primo genere quodammodo colliguntur materia, forma, compositum. In secundo quantitas, qualitas, figura. In tertio locus, tempus. In quarto actio, passio. In quinto quàmplurima quomodocunq; relationem significantia.

QVomodo igitur distinguemus? Primo quidem ita licet: profectò hoc esse materiam, illud uero formam, aliud autem ex utrisq; permixtum: tum reliqua circa hæc esse. Atq; eorum quæ circa hæc uersantur, alia quidem tantum esse de his prædicata, alia uero esse insuper contingentia. Quinetiam contingentium siue accidentium, alia his inesse, in aliis uicissim hæc existere. Præterea alia horum actiões, alia passiones, alia deniq; consequentia. Dicere quoq; licet, materiam esse commune quiddam, in omnibusq; substantiis, neq; tamen esse genus: quoniam nullas differentias habet, nisi quis forte differentias eius accipiat ex eo, quòd materia hæc igneam, illa uero aeream subeat formam. Siquis autem ad hoc ut materia genus sit sufficere putet, quòd cõmune quiddam sit omnibus, quibus licet subesse materiam, aut forte ex eo quòd ipsa materia erga materias quodãmodo multas se habeat, sicut totum ad partes, aliter quàm proprie dici soleat, genus foret. Atq; elementum erit hoc unum, siquidem possit & elementũ esse genus. Species autem si additum ei fuerit, ut circa materiã sit, uel in materia, per huiusmodi conditionē à speciebus aliis separabitur, non tamen essentialē omnē speciem amplectetur. Sin autem speciē appellamus, id ipsum quod essentiæ sit effectiuũ, essentialemq; rationem secundũ speciem, adhuc in ambiguitatē uersabimur: nondum enim quomodo accipienda sit essentia siue substãtiã, declarauimus. Proinde si solum quod est ex utrisq; compositum, affirmetur esse substantia, duo illa substãtiæ minime erunt. Quòd si & hoc simul & illa, reliquum erit, quid nam his omnibus cõmune sit, indagare. Quæ uero solũ prædicata dicuntur, forsan in ordine relationis erũt, uelut esse causam, & elementum esse. Sed eorum quę accidentia sunt in illis, aliud est ut esse quantũ: aliud rursus ut quale, quę proprie sunt in ipsis. Sunt & quędam, in quibus illa ipsa sunt, quemadmodum locus atq; tempus: quinetiam actiones eorum et passiones se habent uelut motus. Tum uero cõsequentia, ceu locus et tēpus. Locus quidem compositorum, tempus autem motionis. Proinde tria quidē prima forsan inueniemus in unũ commune concurrere scilicet in substantiã hic æquiuoce dictam. Post hæc alia deinceps, relatio, quãtitas, qualitas, in tēpore, in loco, motus, locus, tempus, quamuis accepto semel loco atq; tempore, superuacuũ sit afferre rursus quod in tempore, quod in loco. Quapropter licebit quinq; numerare, siquidem tria prima computentur ut unum: sin aũt tria illa non computentur in unum, sic utiq; disponētur, materia, species, cõpositum, relatio, quantitas, qualitas, motus. Vel hæc fortasse relatione comprehendentur, nam relatio latius comprehendit.

Substantiæ corporeæ proprium est, ut accidentium sustentaculum sit. Ipsa uero nulli tanquàm accidens innitatur, sed sui iuris existat. Id autem solùm substantiæ proprium tribus substantijs est commune scilicet materiæ, formæ, composito. Cap. IIII.

Vid nam igitur in tribus illis cōmune eſt, quid'ue eſt quod effi
cit,ut hæc eſſentia ſiue ſubſtantia ſint. Subſtantia inquam,qua
lis in rebus inferioribus eſſe poteſt: nunquid horum quodlibet
propterea ſubſtantia eſt, quia ſit fundamentum quoddam,& ſu
ſceptaculum aliorum? At uero materia quidem ſuſceptaculū ſedeſq; ſpeciei
uidetur eſſe. Species autē non adeo uidetur eſſe ſedes:quapropter ſpecies nō
erit in ſubſtantiæ genere. Compoſitū quoq; reliquis profecto multis funda
mentū eſt,atq; ſedes:itaq; & ſpecies unà uidelicet cū materia ſubiicitur cōpo
ſitis,uel potius omnibus quæ ſequuntur compoſitum uelut quantitati,qua-
litati,motui: num forte quod ſubſtātia eſt, iccirco eſt hoc ipſum, quoniam
hoc ipſum quod dicitur,non eſt alterius? Albedo enim atq; nigredo alterius
eſt,dealbati uidelicet,uel denigrati. Duplū quoq; alterius eſt:nō dico in præ
ſentia dimidii duplū,ſed lignum duplū. Et pater qua pater alterius eſt:itē ſci
entia eſt illius,in quo exiſtit:rurſum locus terminus eſt alterius, & tēpus al
terius eſt menſura:ignis autē non eſt alterius,neq; lignum qua lignū,alteri-
us eſt:ſimiliter neq; homo,neq; Socrates,neq; omnino cōpoſita ulla ſubſtan
tia. Atqui neq; etiā ſpecies,quæ ſecundū eſſentiam eſt,alterius eſt, quoniam
nullius eſt paſſio. Non enim materię ſpecies eſt, eſt tamen pars cōpoſiti:ho
minis uero ſpecies atq; homo idem eſt. Materia quoq; pars eſt totius, atq; al
terius eſt,quatenus eſt totius: non tāquàm alterū illud exiſtat,cuius ipſa di
citur. Albedo uero hoc ipſum quod dicitur,eſt alterius: quod igitur alterius
exiſtens,illius & dicitur,nō eſt ſubſtātia. Subſtantia igitur eſt id quidē quod
certe hoc ipſum quod eſt ſui ipſius exiſtit. Aut certe ſi alicuius pars eſſe dica-
tur,compoſitū ipſum complet,dum profecto quodlibet uel utrūq; ſuiipſius
exiſtit,ſed erga compoſitum alio quodam pacto illius eſſe dicitur: aut certe
qua ratione pars eſt,ad aliud quidem dicitur:qua uero ſecundum naturā ſu-
am eſt,in eo quod ſit id quod eſt,dicitur eſſe nullius. Eſſe uero ſubiectum, ui
detur eſſe commune tum materiæ, tum ſpeciei,tū compoſito. Sed aliter qui
dem materia ſpeciei ſubiecta eſt,aliter autem ſpecies paſſionibus,aliter uero
compoſitum: uel potius neq; materia ſpeciei ſubiectū eſt: ſpecies nanq; per-
fectio eſt illius,& qua materia eſt,& qua eſt in potentia. Neq; rurſus ſpecies in
hac exiſtit:ubi enim aliquid unà cum aliquo unum aliquid conficit, non erit
alterum illic in altero,ſed ambo materia ſpeciesq; ſimul ſubiecta ſunt alteri
uelut homo,atq; aliquis homo paſſionibus quidē ſubiiciuntur,præceduntq;
actiones & cōſequentia. Videbitur itaq; ſubſtantia eſſe,à qua ſunt alia, & pro
pter quam alia,idq; eſſe circa quod ſit pati,& à quo ſit pati.

Solius ſubſtantiæ proprium eſt,ut nec uſquàm uelut in ſubiecto inſit, nec de ſubiecto aliquo tanquàm extraneum aliquid prædicetur. Cap. V.

ITem quando aliqua quæ corporeis generibus propria ſunt, in mundo incorporeo nominamus,non ſecundum rationem naturamq; eandem,ſed per comparationem & ſimilitudinem illis hæc attribuimus.

Ccipienda uero ſunt hæc de ea ſubſtantia,quæ hic eſſe dicitur. Si-
quo uero pacto ſubſtantiæ quoq; ſuperiori conueniant, forte con
gruent per analogiam quandam appellationemq; æquiuocam.

lam

Iam uero & quod appellatur primum, comparatione quadam ad illa quæ sequũtur sic appellatur: non enim simpliciter cognominatur primum, sed ad illa potius quæ sunt infima: quinetiam quæ mox sequuntur, erga illa similiter appellantur prima, quæ perinde sequuntur. Præterea quod subiectum dicitur, hic & ibi se aliter habet. Quinetiam dubitatur, utrum sit ibi passio: ac si ibi sit, aliud certe ibi atq; hic est pati. Videtur item omni substantiæ conuenire, in subiecto non esse: si modo hoc ipsum quod est in subiecto, oportet nõ esse partem eius in quo est: neq; oportet etiam unà cum eo concurrere ad aliquid unum simul conficiendum: quod enim cum aliquo conducit ad substãtiam componendam, in eo tanq̃ in subiecto esse non potest: quapropter neque forma uidetur in materia esse tanq̃ subiecto: neq; homo in Socrate, quippe cum sit pars Socratis: quod ergo non est in subiecto, substantia iudicatur. Si autem dicamus id ipsum esse substantiam, quod neque in subiecto est, neque dicitur de subiecto: adiungendum est, de subiecto inquam tanq̃ de alio quodam, ut in ea descriptione substantiæ qua adiungendo dicimus, substantiam non prædicari de alio, homo etiam comprehendatur de quodam homine prædicatus: quando enim hominem de Socrate prædico, ita dico, non tanquàm lignum album, sed tanquàm album esse album. Nam quando Socratem esse hominem dico, tunc hominem aliquem esse fateor hominem, atque de ipso homine qui est in Socrate, hominem prædico: hoc autem idem est ac si dicamus Socratem esse Socratem: atque etiam perinde ac si de animali rationali eiusmodi animal prædicemus. Verum si quis obiecerit, non esse id substantiæ proprium, quod dici solet, in subiecto nõ esse, differentiam enim ex eorum esse numero quæ in subiecto non sint: ille certe si tanquàm essentiæ partem acceperit quod bipes dicitur, hoc utique in subiecto non esse fatebitur. Quandoquidem nisi hoc ipsum bipes sic acceperit tanquàm sit essentia talis, sed intellexerit bipedalitatem, nimirum nullam dicet substantiam, sed qualitatem: ideo'que quod bipes dicitur, in subiecto iam erit. Sed neque tempus esse in subiecto uidetur, neque locus. Verum si mensura motionis de tempore accipiatur secundum ipsum mensuratum, certe & mensura erit in motu ceu subiecto, & motus in eo similiter quod mouebitur. Sin autem secundum mensurantem intelligatur, mensura erit in mensurante. Locus autem cum sit terminus continentis, in eodem erit similiter continente. Contrà uero se res habet circa hanc essentiam, de qua in præsentia disputamus, circa quam probabile uidetur uel secundum unum aliquid eorum quæ dicta sunt, uel plura, uel omnia, substantiam talem accipere, dum uidelicet ea quæ dicta sunt, materiæ & formæ & composito congruunt.

Ens non secundum eandem rationem sed diuersam quidem, quamuis per quandam similitudinem, prædicatur de substantia incorporea & corporea, atque de accidente. Cap. VI.

Substantia corporea comparata quidem ad incorpoream non habet esse ex se, sed ex illa: comparata vero ad accidentia sua, obtinet esse secundum se, & prius atque simpliciter. Accidẽtia uero sortiuntur esse per illam, posteriusq; & esse quodammodo. Fit autem hic quasi vicissitudo quædam: nam & accidens per substantiam habet simpliciter esse, & substantia per accidentia nanciscitur esse tale, vel tali quodam pacto.

Iquis autem dixerit, hæc quidem considerata fuisse circa essentiam siue substantiam: quid uero ipsa sit non fuisse dictum, forsan ulterius exigit sensibile hoc inspicere: at uero hoc ipsum est, atq; esse inspici nequit. Quid ergo? nonne ignis & aqua est essentia? essentia sit utrunq;. Nunquid ex eo quòd uideantur? Nequaq̃. An forsan ex eo quòd materiam habeāt? Neq; etiam ob hoc ipsum. Sed num quoniam habeant speciem? Neq; hanc ob causam. Sed neq; etiam propterea quòd ibi sit compositum. Quo nam igitur dicuntur essentia? ipso nimirum esse. Verum etiam quantitas est, & qualitas est. Nos uero forte dicemus, hoc ipsum est, de illis atq; his æquiuoce dici. Sed deinde quæretur, quid nā sit, hoc ipsum est in igne, & terra, cæterisq; eiusmodi? Et quæ nā differētia sit huius ipsius est, atq; illius est, quod cōuenit aliis? Respōdebit forsan hoc differre, quòd hoc quidē est, simpliciter esse significat, ensq; simpliciter: illud uero significat album esse. Quid ergo? nunquid ipsum esse quod albo est adhibitum, idem est atq; illud, cui nihil adiungitur? Nequaq̃: sed hoc quidem primo ens existit, illud autem secundum participationem graduq; secundo: nam & album enti adiunctum, ens reddidit album: & ens adiunctum albo, album ens effecit: quapropter accidens est enti quidem album, albo uero ens quoq; uicissim. Neq; ita loquimur, ut aliquis fortasse diceret, Socratem uidelicet album, & albū Socratem: nam in utrisq; Socrates ipse idem est. Forte uero album non similiter idem: ubi enim dicitur, album est Socrates, in albo Socrates est inclusus ubi uero dicitur, Socrates est albus, album est pure contingēs. Atqui & in his de quibus agimus ens album, accidēs habet album: sed ubi dicitur, album est ens, ipsum album quodammodo ens habet inclusum: & omnino quidem album habet esse, quoniā circa ens & in ente uersatur: ab illo igitur accipit esse, ens autem à seipso quidem ens existit: ab albo uero fit album, non quia sit ipsum in albo, sed econuerso, quoniam in ipso sit album. At uero cum & hoc ens quod in sensibili natura est, non à seipso sit ens, iccirco dicendum est, ab ipso quidem ente uero ens habere, sed ab ipso uere albo, esse albū accipere: quippe cum & ens illud habeat esse album secundum participationem quandam ipsius illic existentis albi: & uicissim album ipsum habeat esse, participatione entis ibi regnantis.

Et materia & forma materialis à causa separata dependent, cui forma est similior q̃ materia: ideo forma magis est ens, & essentia & substantia, q̃ materia. Cap. VII.

ICcirco nec ens, nec essentia vel substantia prædicatur de materia simul & forma tanq̃ genus vniuocum, sed tanq̃ analogum, idest proportionale genus atque comparabile. Præterea essentia minus adhuc conuenit accidentibus q̃ substantijs: nam substantiæ, scilicet materia, forma, compositum, communi quadam conditione sui iuris existunt: accidentia vero sunt mancipata substantijs. Denique materia superne dependet ex eo quòd minime ideale: forma vero ex eo quòd ideale q̃maxime cogitatur.

Iquis uero dixerit, quæcunq; hic sunt in materia, esse ab eadem habere: quæremus, unde nam materia esse atq; ens habeat. Materiam quidem non esse in rerum ordine primū, alibi diximus. Sin autem dicatur, alia non posse cōsistere nisi in materia sint, nos eiusmodi esse sensibilia confitebimur: ipsam uero materiam quæ ante

hæc

hæc est, posteriorem esse multis, & iis quæ ibi sunt omnibus, nihil prohibet: quippe cum obscurum esse habeat, minusq; esse q̃ illa quæ sunt in ea: quatenus hæc quidem rationes quædam sunt, magisq; sunt ex ente eiusq; natura: materia uero rationis omnino sit expers, & quædam rationis umbra casusq; rationis. At siquis adduxerit, eam ita esse tradere iis quæ sunt in ea, quemadmodum Socrates albedini quæ est in Socrate: dicendum est, quod magis quidem ens est, tradere posse ei quod est minus ens, esse minus: quod uero minus est ens, nũquàm magis enti tribuere. At uero si species magis ens quàm materia est, non amplius ipsum ens de utrisque uelut commune aliquid prædicabitur, neq; essentia genus erit habens sub se materiam & speciem & compositum. Verum communia quidem multa iis erunt, quæ iandiu dicimus, ueruntamen ipsum esse differens erit: quando enim magis ens circa minus ens accedit, hoc ordine quidẽ prius est, essentiæ uero gradu posterius. Quãobrem nisi æque essentia sit species atq; materia, rursusq; materia atq; species & compositum, nunq̃ essentia commune aliquid iis erit uelut genus: aliter tamẽ se habebit erga illa quæ sunt post ipsa, tanq̃ cõmune quiddã id habens ad ipsa, quod sui ipsorũ proprie sint. Quemadmodũ in ordine uitæ alia quidẽ debilis est, alia efficacior: similiterq; imaginũ hæc leuis quædã subfiguratio est, illa uero expressio absolutior. Siqsaũt gradu quodã ipsius esse exiguo metiatᶜ esse, quod uero in aliis plus est omittat, hoc rursus esse cõmune erit. Sed enim aduertendũ est, ne forte non ita sit faciendũ: aliud enim est unũquodq; totũ: sed nõ est cõmune aliqd hoc quod est exiguũ & obscurũ: sicut in uita nõ est cõmune quiddã uegetali, sensuali, intellectuali. Itaq; & hic ipsũ esse aliud quidẽ est in materia, aliudq; in forma: atq; hæc ambo ab uno quodã dependẽt, aliter eis & aliter affluẽte. Nõ solũ enim ubi secũdũ à primo est, & tertiũ à secũdo, ibi prius quidẽ illud magis est tale, posterius aũt deteriᵘ est & minus: uerumetiã si ab eodẽ ambo depẽdeant, similẽ quandã successionẽ licet inspicere. Ceu lutũ figuli magis quidẽ igne concoctũ, uas efficit siue tegula: sed erit ibidẽ & minus cõcoctũ, adeo ut uas uel tegula minime fiat. Forsan uero non ab eodẽ materia est & species, differentia enim est & in illis.

Vbi de substantia sensibili loquimur, præstat accipere compositũ q̃ materiam aut formã. Compositarũ uero substantiarũ generaliter propriũ est, ut subiecta quidem sint, neque sint in subiectis. Cap. VIII.

Svbstãtia incorporea pura substãtia est, quoniã ab accidẽtibus nõ depẽdet. Corporea vero nõ est substantia pura, quoniã ex accidẽtibus quibusdã saltẽ intimis propriisq; conficitur: alioqui non erit substantia corporea sensibilisq;, quam in præsentia quærimus.

SEd forsan decet omittere nũc in elementa diuidere, præsertim ubi de sensibili substantia disputamus, quam sensu potius q̃ ratione decet accipere, neq; ex quibus componatur adiungere: nõ enim illa substantiæ sunt, aut certe substantiæ non sensibiles. Operæpretium uero uidetur, uno quodam genere comprehendere quod commune est lapidi terræq; & aquæ, & iis insuper quæ ex his componuntur plantis scilicet animalibusq; quatenus sensibilia sunt: sic enim neq; materia, neq; forma interim nobis prætermittetur. Substantia nanq; sensibilis hæc in se habet: nam ignis & terra horũq; media, & materia sunt & forma. Cõposita uero iã sunt substantiæ multæ in unũ conciliatæ: atqui omnibus iis cõmune

est

est hoc ipsum quo ab aliis separantur: hæc enim reliquis subiecta sunt, neq; sunt in subiecto, neq; alieni iuris esse censentur: & omnino quæcunq; narrauimus tanq̃ substantiæ propria, huic rite conueniunt. Cæterum si substãtia sensibilis absq; magnitudine & qualitate non est, quo nam pacto ab hac accidentia segregabimus? Separantes enim hæc, magnitudinem, figuram, colorem, siccitatem, humiditatẽ, quid nam ulterius eam esse ponemus? hę nanq; substantiæ quales quædã substãtiæ sunt. Verum aliquid certe est circa quod hæc ipsa concurrunt: quæ simul efficiunt, ut quæ solum substantia erat, substantia talis euadat: atq; ita ignis non totus substantia erit, sed aliquid eius, uelut pars esse substantia iudicabitur. Hoc autem quid nam erit? Forsan uero materia. Num igitur sensibilis substantia cõgeries quædam est qualitatum atq; materiæ, atq; hæc omnia cõmixta simul in una materia substantia sunt? Vnumquodq; uero seorsum inde acceptum aliud quale erit, aliud uero quãtum, uel qualia multa. Tum uero quod inter hæc ita se habet, ut siquando defuerit, imperfectam relinquat essentiã, huius essentiæ pars existit. Quod aũt essentiæ iam absolutæ contingit, alium quendam proprium obtinet ordinẽ, neq; in ea includitur mixtione quæ dictam hanc essentiam conficit. Nec equidem in præsentia dico tale aliquid, dum ibi est unà cum reliquis, essentiam, siue sustãtiam esse, dum uidelicet molem unam complet tãtam proprie atq; talem: ubi uero non complet eiusmodi aliquid, esse potius qualitatem. Sed dico nec ibi quidem quicquid est esse substantiam: totum uero ex omnibus congregatum substantiam esse. Neq; grauiter ferendum est, si substantiam sensibilem ex non substantiis componamus: neq; enim id totũ uera substantia est & essentia, sed ueram potius essentiam imitatur, quæ quidem absque reliquis circa eã positis ens in se possidet, atq; ita ut alia ex ipsa fiant, propterea quòd ipsa reuera prorsus existat. Hic autẽ etiam quod pro fundamento subiicitur sterile est, neq; sufficiens ad hoc saltem ut sit ens, nedum ex eo reliqua esse reportent: sed umbra quædam est, atq; in ipsa uelut umbra pictura quædam fit, nec uerum ens, sed prorsus apparens.

Species sub genere substantiæ numerãdæ sunt uel per distinctionem corporum inter se, ceu simpliciũ, mixtorum, animatorum. Non autem dicendum, substantiam primam esse hunc hominem: secundam uero, ipsum communiter hominem. Cap. IX.

SPecies est vniuersalior indiuiduo, ergo simplicior, igitur & natura prior, quare essentia quoque perfectior: hic enim homo, idest homo talis & in tali materia, fit posterius participatione quadam specialis ipsius rationis humanę, prius quidem perfectiusq; in se existentis, deinde aliis seipsam impartiens.

HActenus de illa quæ sensibilis substantia dicitur, & uno eius genere ita sit dictum. Species autem eius quas potissimum afferre quis potest? Et quomodo diuidet? Profecto uniuersum hoc ponendum est esse corpus, in quo quidem alia magis materialia sint, alia uero organica, idest uariis prædita instrumẽtis: & materialia quidem illa uelut ignis, terra, aqua & aer: organica uero plantarum animaliũq; corpora distincta inter se per formas: deinde species terræ licet accipere elemẽtorumq; aliorum: atq; in corporibus organicis plantarum & animalium corpora per formas rite diuidere: uel etiam distinguere ex eo, quòd hæc quidem

dem terram habitantia terrenaq; sunt, illa uero ad elemētum quoduis aliud similiter pertinentia. Aut forte corporum alia leuia, alia grauia, alia media: & hæc quidem in medio mundi consistere, illa uero desuper circūfundi, illa deniq; regionē mediam occupare: atq; in unoquoq; horū corpora iam figuris inter se distincta, adeo ut corpora sint partim cælestium animalium, partim per reliqua elementa. Aut primo quidem in elementa quatuor tanq̃ species, deinde alio modo iam inuicem cōmiscere: atq; ita eorū differentias procreare secundum loca, & formas, & mixtiones, uelut quę ignea uel terrena dici solent: propterea quòd elemētum ibi tale exuberet & excedat. Quòd autē fertur alias esse substantias primas, alias uero secundas, ceu hic ignis & ipse ignis, putādum est aliter quidem differentiā inter se habere, ex eo quòd hoc quidem singulare est, illud autē uniuersale: non tamen substantiæ differentiam ullam admittere: nam & in genere qualitatis aliquid album est, & albū: item grāmatica quædā, atq; grāmatica. Præterea quid nam minus habet grāmatica ad grammaticā aliquam comparata, & omnino scientia cum sciētia quadam collata? Non enim grammatica posterius est grāmatica quadā, sed potius cum sit grammatica ipsa, est & hæc in te grammatica: quādoquidem & quæ in te est ideo aliqua est quia in te sit: ipsa uero eadem est atq; uniuersalis grammatica. Item Socrates non dedit ei qui non erat homo ut esset homo, sed homo potius id Socrati dedit: nam homo aliquis participatione hominis est aliquis homo. Proinde Socrates quid nam aliud est q̃ talis homo? Hoc ipsum uero quòd talis dicitur, quid nam confert ad id ut magis substantia sit? Si autem dicatur ob id conferre, quòd homo species tantum sit, homo uero aliquis species in materia, sequetur ut hic propterea minus homo sit: ratio enim ipsa in materia fit deterior. Sin aūt & homo nō secundū ipsam speciem tātum sit, sed sit etiam in materia, quid nam minus habebit q̃ hominis species in materia quadam existens, cum illa ipsa ratio sit huius existētis in materia quadam. Item prius natura est quod est generalius, ideoq; & species est indiuiduo prior: quod uero natura prius est, simpliciter quoque prius: quo igitur modo id minus erit? Veruntn̄ singulare nobis notius est, ideoq; nobis & prius: hoc aūt nullā in rebus differentiā efficit. Deniq; si ita se res habeat, nō una erit substātię ratio: nō enim eadē ratio est eius quod primo tale est, atq; eius quod secundo tale: neq; talia sub uno genere congregantur.

Genus substātiæ sensibilis in species diuisuri, rite per illa quæ ad sensum pertinent distinguere possumus, scilicet per qualitates siue simplices siue mixtas: item per formas & figuras atque loca. Cap. X.

POssumus etiam hoc modo diuidere, uidelicet per calidum simul atque siccum: item per siccum simul & frigidum: rursus per frigidum humidum'que simul: uel quomodocunque coniugium conficere libeat: deinde ex his compositionem mixtionem'que efficere: atque uel hic permanere in composito quiescendo, aut secundum terrenum atq; terram habitans, uel secundum formas & differētias animaliū: non quidē animalia diuidendo, sed secundum eorum corpora tanq̃ instrumenta quædā particēdo. Neq; uero indecens est differentia secundum formas adducta: siquidem neq; secundū qualitates eorum est diuisio absurda: uelut si dicatur, caliditas,

frigiditas,

frigiditas,& talia quędam. Verum ſiquis obiecerit,ſecũdum has potius corpora fieri: nos utiq; reſpondebimus,effici etiam ſecundũ mixtiones,& colores atq; figuras. Cum enim de ſenſibili ſubſtantia diſputetur,non abſurda diſtinctio erit,ſi per differentias ad ſenſum pertinentes eiuſmodi ſubſtantia diſtinguatur: non enim hæc ſimpliciter ens exiſtit,ſed ſenſibile ens eſt id totũ. Nempe etiam ipſius ſubſiſtentiam apparentem eſſe cõfluxum quendam ad ſenſum pertinentium diximus. Atqui & de huiuſmodi rebus quòd ſint,à ſenſibus fidem homines acceperunt. Sin autem infinita cõpoſitio nobis occurrat,ſecundum ſpecies animalium diſtinguere licet, uelut hominis ſpeciem in corpore exiſtentem: nam eiuſmodi ſpecies eſt hæc ipſa corporis qualitas. Neq; uero abſurdum eſt partiri per qualitates. Verum ſi hic nobis obiiciat, in ſuperioribus nos alia quidem ſimplicia,alia uero compoſita poſuiſſe: quaſi compoſitum pariter atq; ſimplex ex oppoſito partiremur, admonebimus nos ibi dixiſſe,alia materialia magis eſſe,alia uero organica potius,compoſitum non adhibentes in medium. Licet quinetiam afferre diuerſitatem inter ſimplex atq; compoſitum: nec id quidem tanq̃ pariter oppoſitorum partitione,ſed ſecundum primam diuiſionem, ab ipſo prorſus initio corpora ſimplicia ponere,eáq; deinde ab alio quodam principio ſuppoſito commiſcere, compoſitorum differentiam uel locis,uel formis fieri ſuſtinente: uelut ſi dicantur alia quidem eſſe cæleſtia,alia uero terrena. Sed de ſenſibili ſubſtantia uel generatione hæc dicta ſufficiant.

In genere quantitatis eſt proprie numerus atque continuitas uel dimenſio: reliqua ſunt in alio genere. XI.

Tempus quidem qua ratione menſura eſt atque mẽſurans, locus quoque qua continẽs eſt, in relatione ſunt: magnum & paruum, in quantitate: pulchrum, in qualitate: maius uero & minus, & pulchrius, in relatione cenſentur.

Quod uero pertinet ad quantitatem atq; quantum, ſæpe dictum eſt in numero & magnitudine ponẽdum eſſe, quatenus unumquodq; eſt proprie tantum: quod quidem cõſiſtit in rerum corporearum numero, & in quodam ſubiecti ſpatio: non enim de quantitate hinc ſeparata in præſentia diſputatur,ſed de hac ipſa quæ facit ut lignum ſit tricubitum: ſimiliter de quinario numero qui eſt in equis quinq;. Numerum ergo & magnitudinem ſolum eſſe proprie quanta prædiximus: Locum uero ac tempus in ratione quantitatis minime computari. Sed tempus quidem ex eo quòd menſura motionis exiſtimetur, in relationis ordine collocari: locum quoq; cum id habeat proprie ut corporis ſit comprehẽſor, in habitudine quadam & relatione cenſeri. Quando & motus continuus quidem eſt, neq; tamen eſt in quantitatis genere conſtitutus: magnum uero & paruum cur non in quantitate ponantur? Quod enim magnum eſt, quantitate quadam eſt magnum: atqui hæc ipſa magnitudo in relatione non ponitur. Sed maius atq; minus ad relationem merito ſpectare putantur: ad aliud enim hoc ipſum quod ſunt dicũtur, ſicut & duplum atq; dimidiũ. Cur nam igitur mons quidem ſæpe paruus dicitur, granum uero milii ſæpe magnũ? Forſan quando paruum montem dicimus, paruum ibi quaſi minorem intelligi uolumus. Si enim etiam apud illos qui hæc tractant, conceditur mon

tem appellari paruum, quatenus cum rebus eiusdem generis, idest cũ montibus comparatur, merito etiam est concessum, paruum ibi accipi pro minore. Iam uero & magnum milium nõ simpliciter iudicatur magnum, sed magnum proprie milii granum. Hoc autem perinde est, ac si tantum dicatur cũ rebus eiusdem generis comparatum. Quibus profecto naturali ratione maius appellari potest. Deinde cur non & pulchrum in relatione ponatur? Verum id minime fieri respondebitur, quia pulchrũ quidem secũdum seipsum accipiatur, sitq; quale. Pulchrius autem in eorum esse numero, quæ ad aliud referuntur. Tametsi etiam quod appellatur pulchrum uideri potest turpe aliquando, si cum alio conferatur. Qualis humana pulchritudo cũ deorũ pulchritudine comparata. Hinc utiq; illud dictum est, pulcherrima inter simias turpis erit, si cũ alio quodam genere conferatur. Sed profecto dicetur, id quidem perpulchrum secundũ seipsum considerari, sed aduersus aliud, aut pulchrius, aut turpius iudicari. Ergo & in hoc genere magnum quidẽ aliquid est in seipso, ipsa magnitudine præditum, ad aliud uero non magnum: alioqui si minus deceat ita loqui, negare cogemur aliquid esse pulchrum, propterea quòd aliud quiddã eo pulchrius nobis occurrat. Sed neq; id negare debemus, neq; igitur negandum est aliquid esse magnum, quoniã aliud quiddam ipso sit maius. Quandoquidẽ neq; maius quicquàm esset omnino, nisi esset & magnum: quemadmodum neq; pulchrius, nisi foret & pulchrum.

Productio & contractio contraria sunt. Si producitur numerus, fit multus: si contrahi tur, euadit paucus. Similiter dimensio contractione quidem parua, productione uero fit magna. Paucum igitur atq; multum contraria sunt, similiter paruum atque magnum. Cap. XII.

Sicut determinata est ratio quædam pulchri, ita calidi atque magni. Tum vero in loco est oppositio proprie relatiua, vt inter superius & inferius. Denique oratio per accidens est in genere quantitatis, per se vero est in motu.

PErmittendum igitur etiam contrarietatem existere circa quãtum. Cogitationes enim ipsę contrarietatem hic admittunt, quando magnum dicimus, & quando paruum: imaginationes contrarias afferentes, sicut quando multa, & pauca dicimus. Similia nanq; illis etiam circa pauca & multa contingunt. Multi enim domi esse dicuntur, & interim sub hoc nomine multi, esse plures intelliguntur. Id ipsum uero quod appellatur plures, refertur ad aliud, sæpe etiam ferunt esse paucos in theatro, intelligentes ibi esse pauciores. Operæpretium est omnino quando dicimus multa, intelligere multitudinem in numero plurimam. Multitudo uero quo nã pacto inter relatiua cõnumerabitur? Hoc autem idem est, ac si dicatur, multitudinem esse productionem propagationemq; numeri. Huius uero contrarium est contractio: idem uero euenit & in ipsa notione continui in longum quodammodo cõtinuum protrahente. Quantitas enim oriri uidetur, quando unum & signum progrediuntur: uerum si cito utrunque sistat gradum, illud quidem euadit paucum, hoc uero fit paruum. Sin autem processio in progrediendo nõ cito desinat, illud certe euadit multum, hoc uero fit magnum: quis nam igitur terminus est uel diffinitio? Sed quis pulchri terminus? quis uero calidi? atqui & in ordine calidi, est calidius: sed enim cali-

dius quidem refertur ad aliud. Calidum uero ſimpliciter exiſtit quale: omni no autem rationem quandam ſicut pulchri, ſic & magni eſſe decet. Quæ quidem percepta reddit magnum, quemadmodum pulchrum reddit ipſa ratio pulchri. Contrarietas igitur eſt ſecundum hæc circa quantum. Nam ſecundum locum quidem non eſt amplius contrarietas ulla, quoniã non proprie eſt in genere quantitatis, quandoquidẽ & ſi locus eſſet in genere quantitatis, nondum cõtrarium foret alicui, quod ſurſum dici ſolet, niſi eſſet id quod deorſum in uniuerſo. In partibus autẽ quod ſurſum deorſum'ue dicitur, nihil ſignificat aliud quàm ſuperius atq; inferius. Idq; ſimile eſt ei quod dicitur dextrum atq; ſiniſtrũ. Hæc aũt in relationis genere numerantur. Syllabæ uero orationiq; cõtigit eſſe quãta, & ſubiici quãtitati: uox enim quãta cẽſetur. Ipſa uero motio quædã eſt: ad motũ igit ſicut & actio omnino reducẽda uidetur.

Vnum quantitatis genus commune eſt numeris & continuis. Item unus genere numerus omnibus numeris. Vnaquæq; continuitas generalis, omnibus continuis. Cap. XIII.

SPecies numerorum accipiuntur per paris & imparis differentiam. Species continuorum per differentias inter lineam, ſuperficiem, ſolidum, ſimiliterq; deinceps.

Ontinuum profecto ab ipſo diſcreto recte diſcerni per communem propriumq; terminum definitiuum iam eſt dictum. Deinceps uero dicendum eſt in numero quidem diſcretionem fieri per imparem proprietatem, atq; parẽ, ac ſimiliter ſi ſunt rurſus utriuſq; horum differentiæ quædam. Aut forte concedenda eiuſmodi diſcretio eſt rebus iam numerum poſſidentibus: uel oportet has quidem differentias numerorum ex unitatibus compoſitorum aſſeuerare. Numerorum uero in ſenſibilibus exiſtentium, minime: ſiqua uero ratio numeros in ſenſibilibus exiſtentes ſeperet, nihil prohibebit, eorum quoq; eaſdem differẽtias intelligere: continuum uero quo nam modo diſtinguitur? Profecto ſi dixerimus hoc quidem eſſe lineam, iſtud uero planum, illud deniq; ſolidum, uel ſi hoc ad unum, iſtud ad duo, illud ad tria potiſſimum pertinere, non in ſpecies diuidere, ſed dinumerare ſolum ita uidebimur. Semper enim in numeris ſic acceptis ſecundum prius ac poſterius, commune aliquid tanquam genus non reperitur. Neq; in primo & ſecundo atq; tertio augmento cõmune quicquàm erit. Sed forte qua ratione quantũ illic eſt, eſt in eis æqualitas, neq; alia quidẽ magis quanta, alia uero minus, quamuis alia dimẽſiones in plura poſſideant, alia uero in pauciora. In numeris igitur qua omnes numeri ſunt, commune aliquid eſſe poterit. Forte enim non unitas duitatẽ, neq; duitas trinitatem, ſed aliquid idẽ, hæc omnia procreat: ſin autẽ non fiunt hęc, ſed ſunt quidem, nos autem tanq̃ fiãt, excogitamus, eſto ſane numerus minor ille prior, alius uero poſterior ſcilicet qui eſt maior: ueruntamen qua numeri ſunt oẽs redigantur in unũ. Quamobrẽ & in ordinẽ magnitudinũ, numerorũ cõditionẽ traducere decet. Separare uero licebit inter ſe lineã & planũ, atq; ſolidum, quod & appellatur corpus, ex eo quòd cũ magnitudines ſint, ſpecie differãt. Quòd ſi oportet horum unumquodq; diuidere, partiemur lineã in rectã, circularẽ, atq; obliquã. Planum uero in figuram rectilineã, & circularem. Solidum deniq; in figuras ſolidas, in ſphæram ſcilicet, & figuras habentes rectas

pro lateribus lineas: atque hæc rursus geometrarum more in triangulos & quadrangulos, rursum'que hæc in alia, & qua hæc conditione fiant, considerabimus.

Rectitudo uel curuitas adhibita lineæ proprietatem eius significat, neq; compositionem affert. Item figuræ non in genere qualitatis, sed quantitatis sunt ponendæ. Cap. XIIII.

QVando dicis triangulum esse quidem tres lineas, sed tali quodam pacto inuicem se habentes, significas hoc quodam termino inuicem terminatas: terminus vero atq; determinatio eiusmodi ad genus quantitatis potius quàm qualitatis pertinere videntur.

PRoinde quid nam rectam lineam esse dicemus? Nonne magnitudinem? Forsan uero aliquis ipsum rectum appellet qualem aliquā magnitudinem. Quid ergo prohibet eiusmodi differentiam esse, qua ratione linea est? Non enim alterius cuiusdam esse dicitur rectitudo, quàm lineæ: quandoquidem & substantiæ differentias à qualitate sæpe numero ducimus. Si igitur linea recta est quantitas quædam cum differentia simul, non est composita propter hoc recta linea ex rectitudine atque linea. Sin autem compositum aliquid est, id certe est tanquàm cum propria differentia. Triangulus præterea ex tribus lineis proprie constitutus cur non sit in genere quantitatis? An forte quia trangulus non simpliciter est tres lineæ, sed lineæ tres sic proprie se habentes. Atqui & quadratum quatuor lineæ sic se habentes esse dicitur. Quinetiam linea recta in se & quantitatem habet, & talem quendam quantitatis modum: nempe si rectam lineam non solum quantum aliquid esse dicamus, quid nam prohibet & terminatā lineā non solū quantum cognominare? At uero lineæ terminus est punctum, id uero in genere alio non existit. Quamobrem planum quoque terminatum est proprie quantum: quandoquidem lineæ terminant, quæ multo magis in genere quantitatis existunt. Si igitur terminatum planum est in genere quantitatis, id autem est triangulus, uel quadrangulus, uel etiam figura ex pluribus angulis constituta, nimirum figuræ omnes in quantitatis genere numerantur. Sin autem quia triangulum dicimus qualem, & quadrangulum qualem, iccirco in qualitatis genere collocemus, nihil obstabit quo minus in pluribus prædicamentis idem constituamus. Qua enim magnitudo est, & eiusmodi magnitudo, in genere quantitatis: qua uero talem exhibet formam, in genere qualitatis: forte etiam triangulus ipse est eiusmodi quædam forma: quid ergo uetabit sphæram quoque quale aliquid appellare? Siquis igitur eodem tenore procedat, geometriam non circa magnitudines, sed circa qualitates uersari concedet. Sed non uidetur id admittendum. Nam hæc ipsa doctrina uersari circa magnitudines iudicatur. Differentiæ uero magnitudinum non id ipsum quod sunt magnitudines, auferunt. Quemadmodum neque differentiæ ullæ substantiarum efficiunt ut substantiæ ulterius non substantiæ sint. Præterea omne planum est terminatum: non enim possibile est, esse planum aliquod infinitum. Item quemadmodum quando circa substantiam accipio qualitatem, essentialem qualitatem dico, sic & multo magis quando figuras assumo, differentiam quantitatis accipio. Deniq; nisi has tanquam magnitudinum differentias capiamus

quorum nam potissimum esse differentias arbitrabimur. Quod si magnitudinum differentiæ sunt, nimirum magnitudines differentes ex differentiis constitutæ, in speciebus ipsarum collocandæ uidentur.

Aequale & inæquale solum sunt in genere quãtitatis. Simile uero atq; dissimile proprie in genere qualitatis.

CAPVT XV.

QVodammodo etiam dicimus figuras inter se similes non tam qualitate, quàm alia quadam conditione. Substantia qua ratiõe corporea & sensibilis cogitatur congregatum quiddam est ex substantia simul & accidentibus. Considera hominem quatuor gradibus. Primo quidẽ in idea mentis. Secundo in seminali animæ ratione. Tertio in hoc nostro corpore. Quarto deniq; in pictura. Quanto deterior est quartus tertio, tanto tertius secundo, tãto rursus secundus primo.

Aeterum quo nam pacto quantitatis proprium est, quod æquale & inæquale dici solet? Iam uero trianguli similes esse dicuntur: an forte magnitudines quoque rite similes appellantur? Et quæ similitudo dicitur, non tollit quin simile atque dissimile in genere quantitatis inueniatur: forte enim hic in ordine magnitudinũ quod simile nominatur aliter sese habet, neq; perinde ac in genere qualitatis. Præterea non si propriũ dixit æquale & inæquale, propterea uetuit de aliquibus simile prædicari. Verum si dixerit simile atque dissimile duntaxat proprium esse qualis, aliter dicendum est ut prædiximus hoc ipsum in quantitate. Sin autem idem est id quod simile dicitur, in hoc etiam genere considerare nobis expedit alias utriusque generis proprietates, tum quantitatis, tum etiam qualitatis. Aut forte dicendum ipsum simile etiam in quantitatis genere dici, quatenus in ipso differentiæ sunt, in quantitatis genere dici. Communiter autem simul ordinare decet atque coniungere differentias complentes essentiam, cum eo ipso, cuius & differentiæ sunt. Præsertim quando solius illius differentia est: sin autem in alio quidem complet essentiam, siue substantiam, in alio uero nequaquam, cum eo copulanda est, cuius complet naturam. Illud autem cuius hæc substantiam minime complet, in seipso tantum est assumendum. Implere autem substantiam dico non simpliciter substantiam, sed eiusmodi. Vbi profecto hoc ipsum quod eiusmodi dicitur, non substantialem admittit adiunctionem. Operæpretium uero est animaduertere æquales quidem nos rite dicere triangulos & quadrangulos figuras'que in quauis specie, tam planas, quàm etiam solidas. Quapropter æquale & inæquale in genere quantitatis tanquàm proprium absque controuersia est ponendum. Simile uero atque dissimile nunquid duntaxat in genere qualitatis sit, cogitandum est. De ipso uero quali in superioribus dictum est, materiam quidem unà cum aliis, & aliquid commixtum quali, efficere sensibilis substantiæ complementum, uideri'que substantiam illam, quæ apud nos substantia dicitur, esse hoc quod ex multis est congregatum. Non hoc aliquid proprie, sed potius quale. Videtur enim ratio quidem ipsa uelut ipsius ignis, hoc aliquid magis significare: forma uero hæc quàm ipsa gignit magis significare quale. Atque hominis ratio hoc aliquid esse: quod autem inde in natura corporis effectum est,

cum rationis simulachrum sit, quale quiddam potius esse: perinde ac si Socrates hic qui uidetur à nobis, ipse sit homo. Sed nihilominus imago eius in pictura, ex coloribus pigmentisq; tantum constans, Socrates appelletur. Sic utiq; cum ipsa ratio sit secundum quam est Socrates, nos tamen hunc qui uidetur, Socratem appellamus. Veruntamen colores & figuras huius Socratis apparentis, eorum quæ in ipsa ratione consistunt imitationes quasdam appellare debemus. Atque hanc insuper rationem erga uerissimam hominis rationem idem perpeti iudicare. Et de his quidem ita sit dictum.

Substantia incorporea reuera hoc aliquid appellatur. Substantia uero corporea tale aliquid. Accidens autem dicitur tale, quale eiusmodi. Item qualitates animæ quatenus uersantur circa materiam & affectandam & tractandam, computantur in genere qualitatum corpori coniunctarum. Eminentiores uero in genere qualitatum separatarum.

Cap. XVI.

ITem qualitates in virtute animæ seminaria in genere coniuncto numerantur, quamuis non sint in materia, sed in anima separabili. Ipsam vero substantiam animæ nō in hoc quidem, sed in genere separatæ essentiæ collocamus.

VBi uero unumquodq; eorum quæ circa dictam uersantur essentiam seorsum consideramus, qualitatem in his existentem non debemus significare hoc aliquid dicere, neq; etiam quantitatem hoc aliquid, neque motum. Sed characterem quendam, & quod dici solet eiusmodi, & quale. Et quale quiddam hæc nobis significare putandum, ueluti pulchrum & turpe uidelicet quod est in corpore. Aequiuocum nanq; est pulchrum apud nos atq; in rebus à materia separatis. Quapropter & quale etiam est æquiuocum, quando & nigrum albumq; diuersum est: uerum quod in semine & eiusmodi ratione consistit, nunquid idem est? an potius æquiuocum ad hoc quod apud nos apparet? Et nunquid separatis annumerandum est? An potius rebus inferioribus? Atqui turpe quod est in anima, num forte iis attribuendum est? Iam uero constat pulchrum esse diuersum. Sed iterum dubitatur, num uirtus in ipso penes rationem quali consistat, an potius inter qualia hęc nostra sit computanda: sed profecto alias quidem uirtutes in qualitate hac inferiori, alias autem in ipsa superiori qualitate collocare debemus. Quando & de artibus quæ rationes quædam sunt, dubitare posset quispiam, nunquid in qualitatum nostrarum genere poni deceat. Nam & si rationes in materia esse dicuntur, pro materia tamen illis est anima: sed quando etiam cum materia sunt, quodammodo hic collocandæ uidentur: quemadmodum quæ fit ad cytharam cantilena. Est enim circa chordas, atque pars quodammodo artis est cantilena, utpote quæ uox est sensibilis, nisi forte quis eas actus quosdam potius quàm partes esse dixerit: attamen actus sensibiles sunt. Quoniam & pulchrum quod est in corpore, est incorporeum. Veruntamen cum sensibile sit, iis hoc attribuimus, quæ sunt circa corpus, corporis'que sunt. Geometriam uero & arithmeticam duplicem ponere decet. Et alias quidem huc se deflectentes in hoc qualitatis genere constituere: alias autem quæ animæ ipsius meditationes sunt, ad intelligibile illud reducere. Atqui & musicam inquit Plato astronomi-

amq; similiter se habere. Artes igitur quæ circa corpora uersantur & sensibilibus instrumentis sensibusq; utuntur, quàmuis affectiones quædam animæ sint, quia tamen sunt animæ iam inferius declinantis, merito in hoc nostro qualitatis genere numeramus. Quinetiam nihil uetat ibidem ponere uirtutes actiuas, quæ quidem sic agant, ut duntaxat ciuiliter agant, neque hinc ad sublimia unquàm animum segregant. Sed officii sui in rebus humanis perfectionem ponunt, eiusmodi'que honesta negotia non tanquàm necessaria eligunt, sed sibi ea uelut præcipua statuunt. Quamobrem pulchrum quoque quod est in seminali uirtute, multo'que magis nigrum & album, quod est ibidem, inter qualitates inferiores connumeranda uidentur. Quid ergo animam'ne talem, in qua sunt eiusmodi rationes in ordine essentiæ, quæ apud nos est, esse censebimus? At uero neque hæc quidem esse corpora diximus: sed quoniam rationes circa corpus corporum'que affectiones uersantur, iccirco in nostra hac qualitate posuimus. Cum uero sensibilem substantiam quiddam ex supradictis omnibus congregatum affirmauerimus, nullo modo in ea substantiam incorpoream statuemus. Qualitates autem animæ quamuis omnes incorporeæ sint, quia tamen in ea passiones quædam sunt ad inferiora quodammodo declinantes, iis nimirum annumerauimus: atque etiam rationes, quæ animæ alicuius existunt. Passionem nanque in duo diuisam, tum in id circa quod uersatur, tum in id etiam in quo est, attribuimus animæ: quæ quidem non corporea qualitas est, sed tamen circa corpus existit: neque tamen animam huic accommodamus essentiæ. Quoniam passionem eius affectionem'que ad corpus qualitatis generi iam concessimus: ipsam uero animam absque tali quadam affectione, seminariaq; ratione consideratam, eidem ipsi unde est attribuimus, nullam prorsus essentiam quomodocunque intelligibilem, in hoc inferiorum genere relinquentes.

Ambigit qua ratione qualitatis genus rite per differentias in suas species diuidatur, sed in hoc capite nihil ferme desinit. Cap. XVII.

SI igitur ita uidetur, diuidendum est qualitatis genus, in qualitates animæ, atq; corporis. Siquis autẽ animas omnes in supernis uelit existere, similiterq; earum proprias qualitates, licebit saltem qualitates inferiores pro sensuum distributione diuidere: assignando uidelicet, alias quidem per oculos, alias uero per aures, itẽ per tactum, & gustum, atq; olfactum, similiterq; siquæ in his etiam differẽtiæ sint. Visui quidem colores, auditui uoces, & aliis sensibus alia distribuendo. Voces autem quatenus quales sunt per dulce, asperũ, lene diuidere possumus. Quoniam uero differentias quæ circa substantiam sunt diuidimus qualitatibus, eisdemq; partimur & actus & actiones pulchras aut turpes, & omnino tales existentes, quantitatem nanque uel raro uel nunquàm partimur per differentias, quæ constituant species, imò & quantitatem qualitatibus sibi propriis partiri solemus: dubitari potest quo nã modo quispiam ipsam diuidat qualitatem. Nam qualibus potissimũ differentiis utetur in diuidendo, & ex quali

quali genere has deducet? Absurdum nanque uidetur, qualitatem ipsam qualitate diuidere: atque perinde se habere, ac si quis substantię differentias rursum dicat esse substantias. Quo nam igitur album & nigrum diuidet? Quo nam omnino colores à saporibus & qualitatibus quæ tanguntur? Quòd si per diuersa sensuum instrumenta harum qualitatum differentias assignemus, non erit in ipsis subiectis eiusmodi differentia. Atqui etiam quærendũ est, quomodo per eundem sensum differentiam qualitatum ad eũdem pertinentium discernamus? Sin autẽ ex eo diuersitas assignetur, quòd hoc quidem uisum congregat, illud aũt disgregat: atqui & aliud disgregat linguam, aliud uero cõgregat. Primo quidem & de ipsis passionibus dubitabitur, nunquid congregationes quædam disgregationesq; sint. Deinde non ea quibus hæc differunt, sic aliquis assignauerit. Siquis autem afferat, se ita in medium adduxisse illa quæ proprie possint, neq; esse ab re, per illa quæ facere possunt partiri: illud forsan erit obiiciendum, ea quidem quæ non uidentur, esse diuidenda per illa quæ proprie facere posint, uelut scientias. Hæc autẽ quæ sensui patent, cur nam per illa quæ faciunt diuidãtur? Nempe cum sciẽtias per ea quæ posunt facere distribuimus, atq; omnino per uarias animæ uires disponimus, tanquam ex his quæ faciunt, eas constet esse diuersas, possumus interea differentias earum sumere ratione, non solum circa quæ uersentur prospicientes, sed rationes ipsarum inspicientes. An forte artes quidem facile posumus rationibus quibusdam suis, notionibusque distinguere? Qualitates autem corporibus insitas quo nam modo similiter partiri ualemus? Atqui & in superiori natura interrogare licet, quomodo rationes ipsæ uarie inter se distinguantur: patet enim album à nigro differre, sed quo nam differat percontamur.

Sensibiles rerum species per differentias inter se distinguuntur, internas quidem præcipue, quodammodo etiam per externas. Ipsæ uero differentiæ non per differentias alias, sed per seipsas inuicem distinguuntur. Cap. XVIII.

Qualitates discernuntur inter se non per alias qualitates, sed vel penitus per seipsas, vel per quosdam suos existendi modos.

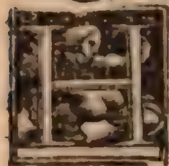

HAec autem omnia quæ modo nobis in dubium ueniebant, plane declarant, aliorũ quidem differentias esse quærẽdas, quibus inter se singula discernamus. Differentiarum uero exigere differentias neque posse nos neque ulla ratione debere. Fieri nanque non potest, ut substantiarum substantias, quantitatis quantitates, qualitatum qualitates, differentias differentiarum inuestigemus. Sed necessarium est, ubicunque fieri potest, diuidere per illa quæ sunt extrinsecus, uel per efficacem conditionem, uel per talia quædam: ubi uero hæc non suppetunt, discretio fiat, tanq̃ uiridis à pallido. Sed quoniã ab albo etiã & nigro discerni dicũt, quid nam dicemus? At uero hæc esse inter se differẽtia, sensus uel intellectus nobis enunciat, etiãsi non afferant rationẽ. Sensus quidẽ quoniã non est eius officiũ adducere rationẽ, sed indicia nobis differẽtia dũtaxat afferre: intellectus aũt simplici suo quodã intuitu discernere potest: non enim ubiq;

rationibus utitur, adeo ut de unoquoq; dicat, hoc est hoc. Est sane in ipsis intelligentiæ motibus alteritas quædam alterum ab altero diuidens, nec ipsa egens alteritate. Qualitates igitur omnes utrum differentię sint necne, quæri potest, neq; tamen ita uidetur: albedo enim & colores omnino, & quæ ad tactum gustum'ue pertinent, fieri possunt differentiæ aliorum, q̃uis species per se existant. Grammatica uero & musica quo nam modo? Forsan uero possunt ex eo quòd hæc quidem animum reddit grammaticum, hæc uero musicum: præcipue si naturaliter insint, adeo ut differentiæ specificæ fiant. Considerandum præterea, siqua differentia sit ex eodem genere ducta, aut ex alio, ac si ex eodem genere: dicēdum est, eorū quæ ex eodem genere sunt eiusmodi differentiam esse, uelut qualitates differētias qualitatum: uirtus enim & prauitas ita forte se habent. Hæc sane talis quidam habitus est, illa uero talis: quapropter cum habitus qualitates quædam sint, differentiæ hic qualitates erunt: nisi forte quis dicat, habitum quidem absq; differentia non esse qualitatem, differentiam uero proprie facere qualitatem. Verum si dulce nobis est utile, amarum uero noxium, atq; ita commode discernantur, habitudine quadam potius quàm qualitate distribuentur. Quid uero si dulce quidem crassum esse dicatur, austerum contrà subtile: forte hoc ipsum crassum quid dulce sit non explicat, sed significat aliquid quo sit dulcedo: atque eadem de austero ratio est. Itaq; considerandū est, nunquid ubiq; non sit qualitas differētia qualitatis, sicut neq; substātiæ substantia, neq; quantitas quantitatis. Dic age, num quinque à tribus per duo differant? Imò uero superant quinque tria duobus, differūt uero per duo nequaq̃: quo enim pacto per duo segregantur à tribus, cum & in tribus duo contineantur? Iam uero neq; motus à motu differt motu, neq; aliquid aliorum ab alio ita discernitur. Quantum uero ad uirtutem spectat & prauitatem, totum sane alterutrum ad totū uelut diuersum est opponendum, atq; ita seipsis inter se distinguētur. Siquis autem ex eodē genere uidelicet ex quali, nec ex alio diuidat, ex eo profecto, quòd hanc quidem circa uoluptates, istam uero circa iras, & illam circa fructus curam uersari concedat, atq; ita recte distingui prorsus admittat, consequens erit, differentias esse etiam quæ non sint qualitates.

In genere qualitatis præcipue quidem ponitur ipsa qualitas, ut pulchritudo: deinde uero qui qualitate præditus est, qua uidelicet ratione sic est affectus, ut pulcher: tertio qualitatis eiusmodi modus, ut quod aduerbio pulchre dicitur. Negationes uero qualitatum uel motus ad illas in hoc genere non ponuntur. Cap. XIX.

ACcommodandi præterea sunt qualitatis generi quemadmodū uisum est, qui per qualitates quales denominātur, quatenus circa illos est qualitas: neq; tamen eos proprie adhibere debemus, ne duo propterea uideantur prædicamenta, sed ab eis ad hoc ipsum nos seuocare debemus, à quo tales cognominātur. Quod uero dici solet nō album, si colorem significet alium, est in genere qualitatis: sin autem negatio est duntaxat res ipsas negans, uel enumeratio quædam, nihil aliud est nisi uox, aut nomen, aut oratio, quæ etiam res quædam esse uidentur, ipsumq; similiter: ac si uox quidem est, motus aliquis erit: sin autem nomen aut oratio, ad relationem uerget, quatenus hæc significandi uim habent. At

si eiusmo

eiuſmodi enumeratio non ſolum rerum eſt ſecundum genus, uerumetiam oportet & quæ dicuntur & quæ ſignificant ſingulatim genus quoddam ſignificare: dicemus profecto alia quidem res ipſas ponere ſolum has declarando, alia uero res è medio tollere: tametſi forte præſtat negationes rerum in eodem cum rebus genere non numerare: præſertim cum affirmationes quoque aliquas nequaq̃ connumeremus, ut compoſitionem ex pluribus generibus deuitemus. De priuationibus autem quid nam dicemus? Profecto ſi illa quorum priuationes dicuntur ſunt qualitates, ipſæ etiam qualitates ſunt, uelut edẽtulus aut cæcus. At uero nudus atq; ueſtitus neuter eſt proprie qualis, ſed dicitur potius quodammodo ſeſe habens, itaq; in habitudine quadam ad aliud reſpiciente locatur. Proinde paſſio quæ adhuc in patiendo uerſatur, nõ eſt qualitas, ſed motio quædam: quæ uero ex eo dicitur quód aliquis iam paſſus fuerit, paſſionemq; iam habeat permanentem, qualitas merito iudicatur: ſin autem non habeat amplius paſſionem, dicatur tamen fuiſſe perpeſſus, cẽſebitur proprie commotus fuiſſe: id uero idem eſt ac ſi dicatur, hic erat in motu. Oportet autem motum dũtaxat excogitare, tempore inde ſublato: nam neq; etiam momentum præſens ad hoc eſt aſſumendum. Præterea quod dici ſolet, pulchre uel bene cæteraq; eiuſmodi, in unam ipſam generis notionem redigere decet. Eſt autem conſideratione dignũ, nunquid ad qualitatis genus referre deceat, quod dici ſolet rubere: rubeum uero ſiue rubeſcentem nequaquàm: nam rubefieri quidem ad id genus merito non reducitur: qui enim rubefit, patitur, uel omnino mouetur: ſin autem non amplius rubefit ſiue rubeſcit, ſed iam eſt rubeus, cur non ſit qualis? non enim tempore quodam determinandus eſt ipſe qualis, ſed tali quodam potius perpendendus. Itaq; rubeum ſiue rubeſcẽtem dicentes, qualem dicimus: alioqui ſic ſolos habitus eſſe putabimus qualitates, diſpoſitiones uero nequaq̃: ideoq; calidus quidem ita qualis erit, nõ qui caleſcit: ſimiliterq; languidus proprie erit qualis, non qui labitur in languorem.

Non debemus qualitates illas duntaxat contrarias definire, quæ plurimo inter ſe qualitatum mediarum ſpatio diſtent: ſed illas ſimpliciter, quæ cum in eodem qualitatis genere ſint, in contrariam in ſpecie ſimilitudinem mutuam habent, effectusq; nobis oppoſitos afferunt. Cap. XX.

HAc ratione ſanitas & morbus, inter quę nihil eſt mediũ, contraria ſunt. Vbi media qualitas cõponitur ex extremis, non poteſt extremis eſſe contraria, vt viredo: vbi vero non componitur, poteſt, vt moralis virtus. Vbi qualitas in proportione quadam certa indiuiduaq; conſiſtit, non ſuſcipit magis atque minus, vt harmonia, temperantia, iuſticia, ſanitas. Vbi latum habet gradum, ſuſcipit, vt calor atque frigus.

Nimaduertendum eſt, ne forte non omni qualitati alia ſit contraria qualitas. Profecto circa uirtutem & uitia media qualitas extremis contraria eſſe uidetur: circa colores autem medii non uidentur ita eſſe cõtrarii. Si ergo dicatur hoc inde contingere, quia colores medii mixtiones quædam ſint ex extremis, ſane non oportebat media & extrema econtra diuidere, ſed diuidere potius coloris genus per album atque nigrum. Cæteros uero compoſitiones ex his quaſdam eſſe putare. Aut ita diſtinguere, ut unam quandam aliam qualitatem in mediis, ſiquidem ex compoſitione talem eſſe conſtet, opponeremus: ſin autem

ſin aũt media iccirco extremis non eſſe contraria dicant, quia quæ contraria ſunt, non ſolum inter ſe diſcrepant, ſed q̃ plurimum. Obiiciemus hoc ipſum quod eſt plurimum diſcrepare, inde aſſumptum eſſe, quòd eiuſmodi quędã media iam interpoſita fuerint: nam ſiquis diſpoſitionem eiuſmodi tollat, ne ſcio quo nam potiſſimum plurimam definiat diſcrepantiam. At ſi in cauſa eſſe dicant, quòd fuſcum propinquius ſit albo q̃ nigrum, id profectò nobis ſenſus ipſe nũtiat, atq; in humoribus eodem pacto uelut calidum & frigidũ, & quod neutrum eſt medium utriuſq;. Verum nos ſic exiſtimare conſueuiſſe, plane compertum habemus. Et talia nobis quiuis forte conceſſerit. At uero album atque flauum & quodcunq; aduerſus quodlibet, ſimiliter omnino inter ſe differre uidentur: cumq́; differentia ſint, qualia eſſe contraria. Non enim ex eo proprie quòd aliquid inter hæc ſit medium, cõtraria ſunt: ſed horum propria inter ſe contrarietas eſt iudicanda: iam uero inter ſanitatem atque morbum nihil interuenit medium, attamen inter ſe contraria ſunt. An forte iccirco contraria iudicantur, quoniam quæ ex alterutro fiunt, maxime differant? At quo nam modo diſtantiam plurimam ibi licet aſſerere, ubi nulla uſquàm minora ſint media: nõ datur igitur circa ſanitatem atq; morbum diſtãtiam plurimam affirmare: ex quo patet, id ipſum quod contrarium appellatur, alio quodam potius q̃ plurimo ſpatio eſſe definiendum. Proinde ſi per multum determinetur, quæremus utrum hoc ipſum quod multum dicitur, accipiatur loco pluris pauciori oppoſiti, an potius pro eo quod ſimpliciter multum: ſi primo accipiatur modo, rurſus quæ medio carent, contrarietatem protinus ſubterfugient: ſin autem ſecundo modo, cum facile concedatur cuiuis naturæ multũ diſtare, neq; tamẽ detur pluri quodam metiri diſtantiam, conſiderandum eſt omnino, quomodo cõtrarium aliquid perpendatur. Num igitur quæ ſimilitudinem quandam habent, non dico duntaxat ſecundum genus, neq; etiam omnino quòd aliis miſceantur uelut formis ipſorum plura uel pauciora: quæ inquam ita ſe habent, nonne contraria eſſe neganda ſunt? Nempe illa quibus nihil idem ſecundum ſpeciem adeſt, rite contraria iudicantur: ſed adiũgendum eſt, ut in eodem ſcilicet qualitatis genere ſint. Hinc utiq; aſſeuerare licet, & quæ ſine medio ullo contraria nobis occurrunt. Quibus profectò nihil adeſſe uidetur ad ſimilitudinẽ conferens: quippe cum nulla illic alia ſint, quæ ad utrunq; uergentia mutuam ſimilitudinem habeant uel concilient: ſed quædam duntaxat ſint, quę non habeant. Quod ſi ita ſit, quibus in coloribus communio quædam ineſt, contrarii nequaq̃ erunt. At uero nihil prohibebit, nõ omne quidem omni, aliud autem alii ſic eſſe cõtrarium, atq; in humoribus ſaporibusq́; ſimiliter. Sed de his hactenus ita ſit dubitatum. Quæri ſolet præterea, utrum qualitas magis minuſue admittat nec ne. Et profectò cõceſſum eſt, ea quæ qualitates participant, magis & minus participare. Vtrum uero ſanitas ipſa & iuſtitia hos gradus capiant, hactenus dubitatur. Si ergo harum quælibet ſuam quandam latitudinem habet, concedendum eſt, ipſos quoq; habitus eiuſmodi gradus admittere: ſin autem latitudinem nullam habet, ſed in quodam certo unaquæque to-
tum

tum possidet, nimirum nec magis nec minus admittit.

Probabilius pro genere motum ponimus q̃ transmutationẽ: quia transmutatio naturam rei mutans, aliud pro alio in medium affert. Motus autem & hoc quidem significat, & præter hoc significat etiam progressionem quã libet, priore interim natura seruata. Cap. XXI.

Trum uero motum esse genus asserere debeamus nec ne, hũc in modum possumus cõtemplari. Profecto hac conditione genus esse potest: Primo quidem, si motũ in genus aliud reducere non coueniat: deinde, si superius nihil de motu in eo quod quid est prædicetur: præterea si multas accipiens differentias, inde species pariat. Dic age, in quod nam genus potissimũ motũ redigere ualeas? neq; enim substantia est, neq; qualitas eorũ quæ motum habent: neq; etiam ad actionẽ reducere potes, nam & in passione multi sunt motus: neq; rursus ad passionẽ, quoniam multi motus sunt actiones: probabilius aũt actiones & passiões reuocantur ad motũ. Sed neq; ad relationẽ rite redigit, propterea quòd motus non suiipsius sit, nec in seipso, sed alicuius potius & in aliquo: sic enim & qualitas in relatione collocaretur: nam qualitas alicuius est, & in aliquo, & quãtitas eodẽ modo. Si ad hęc respõdeatur, illa quidẽ entia quædã proprie esse, etiamsi sint alicuius, quatenus hoc quidẽ qualitas est, illud uero quantitas: eadẽ ratione cũ motus etsi alicuius est, sit aliquid anteq̃ sit alicuius, merito hoc ipsum quod est quodãmodo in seipso proprie nobis est assumẽdũ. Omnino uero relatiuũ proprie hoc est ponendũ, nõ quod primo quidem est id quod est, deinde est & alterius: sed quod in ipsa habitudine generatur, nullo prorsus illic alio existente præter habitudinẽ, quatenus dicitur, uelut duplũ qua duplum dicitur, in ipsa ad dimidiũ comparatione generationem subsistentiamq; accipiens: & ante hoc nihil prorsus excogitatũ in comparatione duntaxat ad alterum, ut id dicatur sitq;, nanciscitur. Quid igitur hoc est? Quod alterius existens ipsum tamen est aliquid ut sit & alterius, quẽadmodũ qualitas & quãtitas & essentia: sed pręstat forsan prius asseuerare, nihil ante ipsum tanq̃ genus prædicari de ipso. Verum siquis obiiciat, transmutationem ante motum existere primo quidem aut idem dicet omnino aut genus illud apellans efficiet ut genus quoddam aliud sit pręter decem illa pręedicamenta. Deinde absq; cõtrouersia in specie quadam motum statuet: aliquidq; aliud ecõtra dispones opponet motui: atq; forsã generationẽ: eã uidelicet etiã trãsmutationem esse dicens. Motum uero nequaquam. Quid igitur obstat quo minus generatio motus sit? Si enim dicatur id obstare: quoniam quod gignitur nondum sit. Motus autem circa non ens esse non posit. Dicemus inde sequi, ut generatio nec etiam transmutatio sit. Si aũt afferatur ad idẽ, generationem nihil aliud esse, q̃ alterationem, siue permutationẽ quandam, & aliquod augmentum, propterea quòd generatio sit aliquorum: quæ permutata siue alterata & quodammodo adaucta sint: profecto qui hæc dixerit quæ generationem antecedunt adducet in medium. Generationem uero oportet in his alteram quandam accipere speciem. Non enim in eo quòd aliquid passiue quodammodo alteretur generatio gigniq; consistit, quale est calefieri atque albefieri: fieri nanq; potest, ut hæc quidem facta iam sint: nõdum tamen

generatio

generatio simpliciter ibi fuerit. Ac si quæras quid tunc dicamus fieri, respondebimus hoc ipsum quod dicimus alterari uel alteratum fuisse. At tunc demum fit generatio, quando animal fit, uel planta, uel simle, quādo uidelicet species quædam ibi suscipitur. Proinde afferre quis poterit, rationi consentaneum fore, transmutationem potius q̃ motum in specie ponere: quoniam ipsa transmutationis conditio aliud quiddam alterius loco siue pro alio significat fieri. Motionis uero natura habet & quendam ex proprio trāsitum, sicut localis motus. Siquis autem id minus uelit, saltem ipse discendi actus, uel cytharæ pulsus, uel omnino quiuis ex habitu motus erit eiusmodi: quapropter permutatio ipsa siue transmutatio cum motio quędam sit aliquid extra se ponens, potius erit species motionis.

Communis omnibus motibus est processio quædam ex potentia in actum, siue hic actus sit primus, ut forma: siue secundus, ut actio aut passio quædam. Cap. XXII.

Motus procedens in habitum naturalem, species quædam dici potest: procedens vero in habitum præter naturam, casus speciei vnius ad alterius aduentum. Est autem motus prȩsertim naturalis vitæ simillimus. Maxime vero propria motui est alteritas, idest aliter se habere quàm prius, propria consequenter & tempori.

Sed esto quidē notio permutationis siue alterationis, quatenus aliud motum sequitur. Quid igitur motum esse dicendum est? Esto itaq; motus, ut de hoc figura quadam summatim loquamur, exitus ex potentia in illud quod posse dicitur. Cum enim aliquid sit in potentia per quam in speciem aliquam prodeat, uelut quod est in potentia statua, rursusq́; aliquid in potētia qua euadat in actum, sicut progressiuum, quando illud quidem procedit in statuam, ipse processus est motus: & quando progressiuum progrediēdi actum exequitur, progressio ipsa est motus. Item saltus similiter in eo qui saltare potest, quando iam saltat. Atqui in aliquo motu, scilicet in eo qui perducit ad statuam, species efficitur alia, quam adhibet motus. In aliquo uero uelut in saltu, ipsamet saltatio simplex quædam species est potentiæ saltatoriæ, neq; quicq̃ habet post seipsam postq̃ motus ipse cessauit. Quamobrem siquis motū appellauerit speciem uigilem excitabundamq́; cæteris quasi torpētibus speciebus oppositam, quatenus alia quidem quiescunt, alia uero nequaq̃, appellaueritq́; causam cæteris speciebus, quando post ipsam nonnihil efficitur, is minime aberrabit. Siquis præterea motionem hāc de qua in præsentia loquimur, uitam quādam corporum nuncupauerit, nec ipse quidem à uero procul esse uidebitur: hūc enim motum ad mentis & animæ motus æquiuocum appellare debemus. Proinde motum esse genus non minus aliquis ob hoc ipsum sibi persuadebit, quòd neq; facile neq; forte possibile sit ipsum definitione complecti. Verum quomodo tunc motus species aliqua est? Quando labitur in deterius, uel omnino passiuus est motus? Forsan uero hoc ita fermè se habet, quemadmodum calefactio sub sole alia quidē auget alia uero minuit: atq; motus ipse commune aliquid est, & in utrisq; idem: secundū uero subiecta eam quæ apparet differentiam accipit. Sed hinc sequi uidetur, ut ægrotatio conualescentiaq́; sint idem: at uero qua motus quidem sunt, idem esse uidentur. Sed quo nam differēt? Num subiectis, an potius alio? Verum de hoc tractabitur in sequen

in ſequentibus:quando de alteratione conſiderabimus. Nunc uero animaduertendum eſt,quid nam ſit in motibus omnibus idem . Sic enim genus eſſe poterit. Sed forte dicitur multipliciter,atq; ita ſe habet, quemadmodũ ſi ens genus eſſe quis dixerit. Ad id uero de quo præcipue modo dubitabatur,dicendum uidetur,forſitan oportere,motus omnes qui ad rem ſecundum naturã ducunt,uel ſaltem in iis quæ ſecundum naturã ſunt,agunt,merito tanquàm ſpecies ponere,ſicut eſt dictum,tranſitus autẽ ad aliquid præter naturã,analogica quadã proportione iis ad quæ deducunt accõmodare. Cęterum quid nam eſt cõmune in alteratione & augmento & generatione,eorumq; contrariis? Rurſuſq; in mutatione per locũ? Quatenus uidelicet hæc omnia motus ſunt. Profecto cũctis qua motus ſunt,id potiſſimum commune uidetur: ut unumquodq; quod mouetur, non ſit poſtea in eodem,in quo antea fuerat. Neq;quieſcat,neq;otium agat omnino:ſed quatenus adeſt motus,ſemper ad aliud perducatur,comitemq; ſemper alteritatẽ habeat, propterea quod nunquàm permaneat in eodẽ. Alioqui motus protinus diſperdatur,ſi quãdo deſiuerit aliud,aliudq; ſuccedere:quãobrẽ alteritas eſt in motu, nõ ex eo quòd per actũ aliquid ſit,iamq; quies agatur in alio,ſed ita penitus ut perpetua agatur alteritas. Ex quo efficitur,ut tẽpus etiam ſemper ſit alterũ, quoniam motus ipſum procreat. Motus enim non quieſcens,ſed fluendo iugiter mẽſuratus producit tempus. Quod quidem iccirco currit unà cum ipſo motu,quaſi ab ipſo currẽte uehatur. Deniq; motibus omnibus commune eſt,eſſe proceſſum quendam atq; ductum ex potẽtia,& ex eo quod poſſibile eſt,in actũ. Quicquid enim mouetur,quocũq; motu feratur,propterea prodit in motũ; quòd potentia quædam in eo præcedit ad faciẽdum aliquid uel patiendum.

Motus eſt quaſi ſtimulus aliquis urgens ad uarios actus,modos,habitus, uariaſq; formas, qua quidem uarietate res uitæ ſimilitudinem conſequuntur. Cap. XXIII.

Virtus motrix ſicut & vita eſt inuiſibilis. Motus quiheriam per ſe inuiſibilis ex varietate deprehenditur. Dependet vero motus ex mouente & in mobile deſinit,quaſi mouentis afflatus. Vnde differentiæ motionum vtrinq; accipiendæ videntur.

Est autem motus qui circa ſenſibilia uerſatur ſtimulus quidam uel impetus ab alio in aliud urgens, & excitans,& impellẽs participem motionis, ne torpeat, neque maneat in eodem ut tali quadam inquietudine, ac uelut diſtracta circa multa ſolicitudine quandam uitæ imaginem conſequatur: neq; uero putãdum eſt, ea quæ mouẽtur,ipſum eſſe motum. Neq; enim inceſſus eſt pedes,ſed eſt actus quidam ex potentia circa pedes. Cum uero potentia non ſit uiſibilis, neceſſarium eſt ſolum pedes agentes à nobis uideri. Non pedes inquam ſimpliciter, perinde ac ſi quieſcerent,ſed pedes iam unà cum alio,quod quidem inuiſibile ſit,quia uero unà cum alio eſt,per accidens uideatur,quatenus uidemus pedes,alium deinceps,alium'que habentes locum. Neque alicubi quieſcentes: alterationem præterea ex eo quòd alteratur,ſolemus animaduertere: quoniam qualitas ibi non eadem ſentiatur. In quo nam igitur motus eſt? Quando mouet aliud, & quando ex infuſa potentia prodit in actum. Nunquid eſt in mouente? Verum ſi ita ſit,quo nam modo quod mouetur, & patitur, fiet

particeps? Nunquid ergo in eo potius quod mouetur? At si ita, cur nam cum processerit, minime permanet? Sed oportet profecto motum neq; à mouente disiungi, neque in ipso esse, sed ex seipso quidem & in aliud emanare. Neque in alio quouis, esse à motore disiunctum: imò uero ab hoc in illud uelut spiritum afflatum'que in aliud influentem. Quando igitur uis mouendi progressoria est, quasi propellit, cogitq; locum semper alium permutare. Quando uero calefactoria uirtus est, calefacit protinus, motus'que ibi est alteratio. At ubi facultas ipsa nacta materiam, occupans'que eam ædificat in habitum naturalem, augmentum est appellandum: sed quando uis alia quædam aufert, accidit decrementum, in eo uidelicet quod minui potest. Proinde ubi uirtus genitalis agit, fit generatio: at cum hæc uis minime ualet, quę uero perdere potest, exuperat, destructio sequitur, non destructionem inquam in eo quod iam factum fuerit & peractũ, sed in eo quod adhuc in progressione uersatur. Similiter conualescentia fit, ubi uis quæ potest facere sanitatem, agit atq; dominatur. Aegrotatio uero contingit, quando contraria uis contraria facit: quamobrem sequi uidetur, motum non solum esse perpendendum penes illa in quibus fit, uerumetiam penes ea, ex quibus oritur, & per quæ traducitur: motionisq́; ipsius proprietatem esse motum qualem, talemq́; in talibus esse.

Locales motus differre uidentur inter se uel per terminos oppositos, quos petũt, ut ascensus, atq; descensus, discessus, ac reditus: uel per figuram processionis, ut rectus & circularis. Cap. XXIIII.

Ed circa localem motum, quomodo sumatur differẽtia, est ambiguum, si sursum ferri contrariũ est ad illud, quod est ferri deorsum, & circularis motio motui recto contraria. Velut siquid super caput uel infra pedes proiiciatur. Potentia enim impulsoria eadem est. Nisi quis aliam esse dicat potentiam, quæ pellit sursum, aliamq́; rursus quæ deorsum, & aliter se habere motum ad superius tendentem, aliterq́; motum ad inferiora cadentem. Præsertim siquid ita naturaliter moueatur, siquidem hic leuitas quidem sit, ibi contra sit grauitas. Veruntamen commune in his idemq́; est, in proprium ferri locũ. Hic itaq; apparet penes ea quæ sunt extrinsecus accipi differentiam motionum. Nempe in circulari motu atque recto, si modo quis idem tum recte, tum circulariter agitet, quo nam modo motus differens esse potest? An forte penes processionis ipsius figuram differentia capietur? Nisi forte quispiam orbicularem motum mixtum esse contendat. Quasi non omnino sit motus, utpote qui rẽ non omnino permutet. Verũ unus deniq; localis motus in se esse uidetur, differentias duntaxat per extrinseca sumens.

Concretio & discretio sunt motus ab omnibus alijs motibus, atq; etiã à qualitatibus differẽtes. XXV.

VEruntamen circa concretionem & discretionem contingit localis motus. Item alteratio: generatio quinetiam & augmentum & condensatio, atq; opposita.

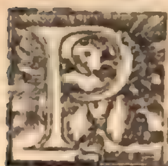

Ræterea considerandum est, quomodo concretio & discretio sese habeant. Nunquid alii motus sint præter illos quos supra narrauimus, præter generationem inquam & corruptionẽ, augmentum & decrementũ, localem motũ, alterationẽ. An forte opor-

oporteat eas ad hos motus quoquo modo reducere. An potius asserere quædam ex his motibus concretiones quasdam & discretiones existere. Si igitur concretio in eo consistit, ut aliud accedat ad aliud, & propinquet, & rursum discretio in eo ut quæ propinquauerunt, inde recedant, locales motus ita esse dicentur, dum uidelicet fit uel motus ad unum, uel recessus ab uno. Sin autem quæ mouentur ita, nancisci dicantur commixtionem quandam, & contemperationem, constitutionemq; in unum, eam inquam, quæ in eo actu cōsistit, dum aliquid constituitur, non in quodam habitu, postquàm iam est aliquid constitutum, ita profectò in aliquem motum eorum qui narrati sunt, hos aliquis reducere poterit. Exordietur enim motus ibi localis. Sed præter hunc motū aliud quiddam ibi fiet. Quemadmodum facile quiuis reperit localem motū, esse principium incremēti, sed ibi motum mox proprium quàlitatis accedere. Sic itaq; & hic incipit quidē localis quidā motus, sequitur aūt nō necessario cōcretio siue discretio: sed quando quæ sibi obuiāt, sese mutuo cōplectuntur, concretio accidit, cōtra uero discretio sequitur: sæpe uero ubi discretio fit, sequitur motus quoq; localis, aut simul ibi cōtingit, dum uidelicet passio quædā intelligitur alia circa ea quæ discernūtur, non ea ratiōe qua loco mutentur: atq; in concretione alia quædā passio constitutioq; consequitur à locali motu diuersa. Num igitur hos quidē motus in seipsis ponere decet? Alteratiōem uero ad has rite reducere? Quod enim factum est densum, iam est alteratum. Id uero idem est, ac si dicatur fuisse cōcretum: rarū quoq; factum intelligitur alteratū. Hoc autem perinde est, ac si discretum esse consideretur: quinetiam ubi uinum cum aqua miscetur, utrunq; aliud q̃ prius erat, euadit. Id autem est concretio quædam, quæ alteratione effecit: aut fortè dicendū, hic quoq; concretiones discretionesq; præcedere alterationes quasdam, ipsas uero alterationes à cōcretionibus discretionibusq; differre. Neq; enim alterationes alias esse tales, neq; rarefactionē ipsam cōdensationemq; uel esse concretionem quandam atq; discretionem, uel ex his omnino consistere: alioqui sic protinus aliquis uacuum in natura cōcedet. Iam uero nigredinem & albedinem qua nam conditione cōcesserit aliquis in concretione discretioneq; consistere? Siquis autem in his ambigat, cogetur colores omnino, & forte qualitates inde plures, imò uero omnes funditus extirpare. Si enim alterationem omnem, quam esse dicimus quandam in qualitate mutationem, quispiam concretionem discretionem'ue esse contendat, certe quod ibi fit, nullo modo qualitas est, sed restant ibi quædam uel prope posita, uel seorsum. Præterea doceri atq; discere quo nam modo potest esse concretio?

Motuum species probabilius distinguuntur per differentias internas quàm externas. Cap. XXVI.

Scilicet per uires motrices, aut inanimatas, aut animatas. Idem sic uel aliter animatas: rursus per impulsum naturæ uel artis, uel consilij.

Considerandum igitur de iis uidetur, rursusq; inuestigandum de illis, quæ dicuntur species motionis, uelut in motu locali, si modo distinctio ibi non fiat per motum ad superiora, uel inferiora, item per rectum & circularem, sicut in superioribus est dubitatum, nunquid forte distinguendum sit per motum rerum animatarum,

anima'ue carentium. Non enim similis est horum inter se motus, & rursus eiusmodi motus per motionem progrediendi, natandi, uolandi. An etiam per impulsum naturalem, minus'ue naturalē. Forte enim quis hunc in modum secundum unamquanq; speciem partietur. Hic uero modus nō extrinsecus acciperet differentias motionum. Forsan uero ipsæ harum effectrices sunt, neq; tamen absq; his existunt. Sed ipsa natura harum motionum externarumq; differentiarum principium esse uidetur. Fortassis etiam partiri motum licet ita, ut partim natura fiat, partim uero arte, partim electione. Et natura quidem incrementa & decrementa: arte uero ædificare siue domos siue naues: electione autem meditari, discere, publica gubernare, & omnino dicere atq; agere. Deniq; circa augmentum & alterationem & generationem distinguere licet per modum siue naturalem siue nō naturalem, uel etiam per subiectorum uarietatem.

Status est in rebus æternis, ubi nullus est motus. Quies autem est in rebus temporalibus scilicet quædam priuatio alicuius motus, uel motio quædam ualde tarda. Cap. XXVII.

CVm igitur quies sit priuatio quædam, non est aliquod per se genus. Motus autē non est priuatio simpliciter quietis, sed est actus efficax auferens aliquid, atq; afferens. Status in æternis non est priuatio motus, neq; enim vel ibi status fit cessante motu, vel illa nata sunt ad motum. Motus duo habet opposita, scilicet & motum qui diuersos petit terminos & quietem, maxime si quies consideretur in termino, à quo motus iam discedit.

DE statu uero, qui motui est oppositus uel de quiete, quid nam uidetur esse dicendum? Nunquid & hoc, genus unum ponendum est? An potius in aliquod genus eorum, quæ narrauimus, est reuocandum? Sed præstat forsitan statum quidem ipsum diuinis concedere, hic autem de quiete perquirere. De hac ergo quiete quid sit, imprimis inuestigandum est: atque si idem omnino esse atque status inueniatur, non recte hic requiri uidebitur. Quippe cum hic nihil penitus maneat: sed quod manere uidetur, tardiore motu feratur. Sin autem quietem aliud quiddam præter statum esse dicamus, propterea quòd status quidem sit circa rem prorsus immobilem, quies autem circa rem quidem stantem, natam uero ad motum etiam quando minime moueatur, hoc ita est distinguēdum. Nempe si quietum fieri hic assumatur, ipsum quiescere dicetur esse motum nondum cessantem, sed instantem. Sin autem hic assumatur ea quę non amplius circa id quod moueatur, existit, profecto quærendū erit, siquid apud nos sit, omnino non motū. At si impossibile est aliquid motibus simul omnibus agitari, sed oportet quibusdam motibus non moueri, ut saltem liceat dicere hoc quod mouetur esse, quid nam aliud dicendum est de illo quod non mouetur loco, sed quantum ad hunc motum pertinet, conquiescit, nisi ipsum non moueri? Sic itaq; quies erit negatio motionis. Quod autem eiusmodi est, non proprie computatur in genere: quiescit autem nō secundū alium quàm localem motū. Priuationem igitur huius tantum significat: siquis aūt interrogauerit, cur non etiam motū status ipsius siue quietis priuationē esse dicamus: respōdebimus, quia uidelicet motus aliquid secū ferēs accedit, aliudq; quiddā existit agens cōcutiensq; subiectū, & plurima faciēs atq; dispердēs. Quies aūt uniuscuiusq; nihil est pręter ipsum: sed hoc tātū significat, mo

tum

tum uidelicet non habere. Verum cur non in rebus ipsis ad intelligentiam pertinentibus, statum, priuationem motionis asserimus? Quia non licet statum motus priuationem cognominare. Quoniam non cessante motu, ipse fit status: imò uero existente illo fit motus: neq; status illic est, quia quod natum sit ad motum, quandoq; non moueatur. Sed qua ratiõe status ibi ipsum intelligibile comprehẽdit, permanet: qua uero mouetur, mouebitur in perpetuum. Quamobrem & statu cõsistit, & motu mouetur. Corporea uero natura motu quidem mouetur, & absente motu quiescit, orbata uidelicet debita motione. Præterea uidendum est, quid ipse sit status. Item quãdo ex morbo ad sanitatem aliquis peruenit, conualescit. Quam igitur huic conualescẽtiæ quietis speciem opponemus? Si enim affectionem à qua recedit, morbus ille est non status. Sin autem affectionem ad quã accedit, sanitas illa est, quę quidem non idem atq; status existit. Siquis aut dixerit sanitatem aut morbũ esse statum quendam, hic profecto sanitatem atq; morbũ status species esse concedet: quod quidem iudicatur absurdum. At si statum sanitati contingere proprie fateatur sanitas ante statum non erit sanitas. Sed de iis quidem pro suo quisq; arbitrio dicat.

EPILOGVS PRAEDICAMENTORVM.

Dictũ uero nobis in superioribus est facere atq; pati motiões esse: motiões aũt alias quidẽ absolutas esse alias uero partim effectiones partim etiã passiones. Dictum pręterea de cęteris quæ dicũtur genera ad nostra hæc referri debere. Dictum quoq; de relatione, eam uidelicet esse alterius ad alterum habitudinem: & simul ambo concurrere. Dictum denique circa relationem, quando uidelicet habitudo ipsa subsistentiam efficit, illud ipsum quod refertur, non qua ratione substantia sit, relatiuum esse. Sed qua pars aliqua, uelut manus, aut caput, uel causa, uel principium, uel elementum. Licet autem & relatiua antiquorum more diuidere, adeo ut alia quidem tanquàm effectiua sint, alia uero tanquàm mensuræ quædam. Alia in excessu defectuq; uersentur. Alia denique per similitudines atque differentias distinguantur: sed hæc iam de his generibus dicta sufficiant.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, QVOD ENS VNVM IDEMQVE simul totum est vbique.

ANNOTATIONES.

Cum anima nec habeat quantitatem, nec passio sit corporis quanti, quæritur quomodo per plurimũ quasi spatium diffundatur, siue per se ante corpus, siue unà cum corpore in ipso corpore per ipsum catenus propagetur.

CAPVT I.

PLOTINI ENNEADIS IIII. LIBER VI.

QVOD ENS VNVM IDEM'QVE simul totum est ubique.

Nunquid anima ubiq; uniuerso iccirco adest, quia corpus uniuersi sit tantum? Ipsa quidem naturam habens, qua circa corpora diuidatur: an potius à seipsa quoq; est ubique? Non quidem quatenus à corpore protrahatur, sed quia corpus reperiat illam ante ipsum ubiq; præsentem, adeo ut ubicunq; ponatur, ibi animam reperiat iam existentē, priusquàm ipsum in parte uniuersi collocaretur, totumq; uniuersi corpus in anima iam existēte ponatur. Verum si anima in tantum diffusa est antequàm corpus tantum accederet, anima inquam implens uniuersum penitus interuallum, quid nam prohibet, quo minus habeat magnitudinem? Aut quis nam modus erit, quo sit in uniuerso, antequàm fieret uniuersum, quando nondum hoc existerent. Contra uero qua quispiam conditione admiserit animam ipsam, quæ impartibilis & magnitudinis expers esse dicitur, ubiq; esse, cum nullam habeat magnitudinem. Atqui & si unà cum corpore dicatur extendi, cum tamen ipsa non sit corpus, neq; sic tamen dubitatio deuitabitur ex eo quod ipsi magnitudo secūdum accidens tribuatur. Nempe similiter aliquis hic quoq; rite perquiret, quo nam modo secundum accidens magna possit euadere. Non enim sicut qualitas, uelut dulcedo uel color per totum corpus extēditur, ita prorsus & anima. Hæc enim sunt quædam corporum passiones, ut nō mirum sit totum quod patitur corpus, passionem eiusmodi possidere, atq; nihil eiusmodi in seipso consistere: quippe cū corporis aliquid sit, & tanquam in corpore cognoscatur. Quapropter qualitas necessario tanta est, quantū est & corpus. Accedit ad hęc, quod alterius partis albedo non compatitur unà cum albedine partis alterius: atq; in albo eadem partis huius albedo secundū speciem est, atq; albedo, quæ est in altera parte, neq; tamen est numero eadem. At uero penes animam idem numero in pede est atq; manu. Quod quidem consensio animaduersioq; demonstrant. Præterea in qualitatibus quidem idem aliquid tāquàm diuisum consideratur: in anima uero idem, sed non diuisum: quod tamen propterea diuidi dicitur: quoniam undequaq; se fundit. Dicamus igitur de his iterum ab initio, inuestigantes siqua ratiōe nobis perspicue pateat, quomodo anima cum incorporea sit expersq; magnitudinis, possit in plurimum propagari: siue ante corpora, siue in corporibus eatenus protendatur. Forte enim si constiterit etiam ante corpora id fieri posse, facile admodum futurū est, in corporibus quoq; tale aliquid prorsus admittere.

Mundus intelligibilis idest ens primum est uerū, uniuersum atq; magnū, quoniam & cuncta entia est & est in quolibet sui totum. Nec est in uniuerso, & cū dicitur ubiq; esse, est ipsum quod appellatur ubiq; Mundus uero sensibilis est uere paruū quia ubiq; constat ex paruis: atq; est in mundo superiore non tanq̄ in loco cōtinente, nec tanq̄ in interuallo quodam uacuo, sed tanq̄ in efficiente, seruante, sistente, mouente, comprehendente. Cap. II.

Mvndus hic vbiq; per quamlibet sui partem attingit illum totum, ideo nō mouetur in rectum ad illum inueniendum, sed circa illum vbiq; repertum reuoluitur in eodem. Est

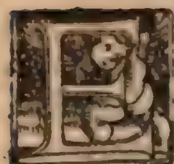
St utiq; uerum aliquod uniuersum: est etiam ueri uniuersi illius imago, ipsa uidelicet uisibilis huius mundi natura. Ipsum igitur quod reuera uniuersum est, in nullo prorsus existit, nullũ enim ens est ante ipsum: quod autẽ post ipsum extat, hoc iam necessarium est in uniuerso esse, si modo aliquid sit futurum: præsertim cum ex illo dependeat, neq; absq; illo manere ualeat uel moueri. Etenim siquis hoc in illo ponat, non tanq̃ in loco, intelligens uidelicet locum tanq̃ terminũ quendam corporis continentis quatenus contineat, uel interuallũ aliquod quod pri⁹ hoc fuerit quasi de natura uacui, atq; adhuc existat, sed affirmet hoc quasi in illo fundari atq; quiescere: in illo inquã ubiq; existente atq; id penitus cõprehendente: quisquis inquam ita posuerit, nominis huius, idest loci appellationem iam dimittens, ipsa cogitatione quod dicitur apprehẽdat. Hoc autem alterius gratia dictum est, quia uidelicet uniuersum illud primumq; & ens neq; locum quærit neq; omnino quiescit in aliquo. Cum enim undique penitus sit uniuersum, fieri non potest ut aliquo modo sibiipsi desit, sed implet semetipsum, sibiq; est æquale: nec ibi illius est uniuersum, ipsum nanq; uniuersum illud prorsus existit. Omnino uero siquid in uniuerso fundatur, aliud existens præter ipsum participat illud & cum ipso conspirat: item corroboratur ab eo, non diuidens ipsum, sed reperiens illud in seipso: & ipsum quidem illi propinquans, dum tamen illud non ponitur extra seipsum. Fieri nanque non potest, ut ens sit in non ente. Verum si non ens in ente fuerit, in ens incidit totum: non enim à seipso illud distrahi euelliq; poterat. Atqui quod dicitur uniuersum illud ubiq; esse, intelligendum est, in ipso ente existere, atq; ita in semetipso. Neq; mirum est, si ipsum quod ubiq; dicitur est in ente atque in seipso: iam enim ipsum ubiq; fit in uno. Nos autem ens ipsum esse sensibile hoc existimantes, consequenter ipsum quoq; ubiq; hic esse putamus: item putãtes hoc sensibile magnum esse, haud ab re dubitamus, quo modo illa natura per magnum hoc tantumq; protendatur. Sed reuera hoc quod magnum dicitur, paruum est: quod autem paruũ existimatur, est magnum: siquidem totũ illud per uniuersum partis uniuscuiusq; se fundit: imò uero uniuersum hoc undique suis partibus ad uniuersum illud accedens, inuenit illud ubique totum, seq; proculdubio maius. Quamobrem quasi quod ulteriori protensione nihil plus accepturum sit (sic enim forte & extra uniuersum euadere uideretur) merito penes ipsum circũcurrere uoluit: cum uero non posset uel comprehendere uel se intrò prorsus insinuare, satis sibi factum putauit, si locum & ordinem sortiretur, ubi proculdubio seruaretur ipsi præsenti propinquãs, rursusq; non præsenti. Est enim illud in semetipso, etiam siquid ei uelit adesse. Quo sane se cõferens uniuersi corpus, reperit uniuersum, adeo ut non sibi opus sit ulterius progredi, sed reuolui expediat in eodem, tanquàm hoc in quo reuoluitur, reuera sit uniuersum. Vbi certe secundum omnem sui partẽ toto illo perfruitur. Si enim illud esset in loco merito progredi illuc rectaq; uia procedere expediret, atq; in alia eius parte per aliã partẽ illud attingere, necessarioq; tum procul tũ prope esse contingeret:

Sin autem neq; procul neq; prope illic potest accidere, necessarium est totũ illud adesse si modo adsit, & profecto illorum unicuiq; totum adest, quibus neque propinquum est neq; remotum, sed proprie capere potentibus adest.

Mundus intelligibilis excellentia potestatis uires suas per omnes partes mundi diffundit: & unicuiq; parti totus adest interea superminens. Cap. III.

SIcut omnibus participare potentibus uires communicat ita uiribus suis ipse adest: atq; ubi plures impartit uires euidentius adest: vbi omnes, euidentissime. Neque sit propria alicuius forma, uel loco proprio circunscribitur. Alioquin nec ulterius uniuersum foret, nec omnibus cõmuniter esset pręsens. Corpus nõ in specie sed in quãtitate diuiditur. Ideo facta diuisione & si eadem non restat quantitas eadem tamen species remanet. Cum uero essentia, uita, mens prima sit species quantitatis expers si diuidatur secundum speciem diuisa ipsã speciem permutabit.

Vm igitur uniuersum illud dicemus ipsum adesse. An ipsum quidem in seipso consistere? Vires autem ab eo per cuncta diffundi, atq; ita illud ubiq; esse putari. Sic enim animas tanquàm iactus quosdam inde esse tradunt: adeo ut illud quidem in seipso quiescat: animas autem illinc emissas secundum animal aliud aliudq; euadere. Sed profecto quibus unum aliquid illius conceditur: propterea quòd neque ant omnem illius naturam in se conseruare: iis nimirum sic adesse dicitur, ut uis quædam adsit illius. Neq; tamen ita ut illud omnino non adsit: nã & tunc illud à sua illa potentia quàm huic tradidit, minime segregatur. Sed quod accepit, tantum apprehendere potuit, ex toto præsente. Vbi uero uires omnes communicantur, illud ipsum est euidentissime præsens: sic tamen ut simul sit etiam separatum. Nempe si huius rei species fieret, neque uniuersum esse posset, neq; ubiq; esset in semetipso consistens, sed secundum accidens, & alterius esset. Cum uero nullius sit, etiam uolentis ipsius esse, unicuiq; ipsum uolenti pro illius capacitate propinquat, neq; tamen illius euadit, neq; rursus alterius, sed desiderio adest. Neq; igitur mirandũ est sic in omnibus esse: quippe cum in nullo rursus eorum sic insit, ut euadat ipsorũ. Quamobrem neq; forte absurdum est animam dicere secundum accidẽs, ita cum corpore quodammodo simul pati. Siquidem ipsa in seipsa dicatur esse neq; materię neq; corporis facta. Sed corpus omne per uniuersum sui uelut illustretur ab anima. Nihil uero mirandum uideri debet si uniuersum illud diuinũ cũ ipsum non sit in loco adest omni quod est in loco. Contra uero & mirabile & insuper impossibile foret, si illud habens ipsum quoq; locum proprium adesset alicui quod sit in loco. Aut si adsset omnino. Atq; esset ita præsens sicut nos in præsentia dicimus. Nunc autem ratio dictat necessarium esse ut ipsum cũ non habeat locum, cuicunque præsens est adesse totum: cumq; sit uniuerso præsens, sic adesse, ut & singulis adsit totum. Alioqui aliud quidem ipsius hic, aliud autem ibi futurum, adeò ut & partibile sit & corpus. Iam uero interrogare licet quomodo partiaris. Nunquid uitam diuides? At ubi diuiseris, si totum erat uita, pars uita non erit. Sed nunquid diuides intellectum? ut hic quidem in alio, ille autem in alio sit, uerũ neuter illorum intellectus erit. An igitur ipsius ens partieris? At uero pars ita non erit ens, si totum ens extiterit. Quid ergo? siquis obiecerit & corpus diuisum habere partes, quæ adhuc ipsę

quoq;

quoq; sint corpora. Sed profecto partitio non corporis fuit, sed tanti corporis potius: & corpus unumquodq; specie factum est & dictum, qua corpus existit: hoc autem præcipue quo ad speciem pertinet, non habet proprie quantum quiddam, imò neq; etiam quomodocunq; quantum.

Vna essentia prima idest mens diuina ubique tota est similiter una mundi anima. Nec multitudo partium mundanarum impedit quo minus una sit ubique tota. Nec unitas primæ mentis & animæ prohibet quin multæ præterea mentes sint & animæ. Cap. IIII.

NEc per multa corporis eiusdem membra animà cogitur esse multiplex & partibilis, nec per multa corpora euadunt animæ multæ. Sunt enim & mentes & animę suis proprietatibus in seipsis inter se differentes, etiam ante corpora: suntq; in seinuicem naturali quadam cognatione & officij communione coniunctæ: & interea alteritate proprietatis essentiæq; distinctæ, non loco.

CAeterũ quo nam pacto fas est dicere ens atq; entia, & multas mẽtes animasq́; multas? Si ens ubiq; unum est, neq; sic unum quasi duntaxat conforme nonnihil: item si mens una, si anima una: tã etsi acceperimus aliam esse animam uniuersi, alias autẽ reliquas: hæc enim iam dictis refragari uidentur: & quæ dicta sunt, si quam forte necessitatem habent, persuasionem tamen non afferunt, quippe cum animus incredibile putet, unum ita ubiq; totum idem esse. Forte igitur præstat unũ illud totum partiri, adeo tamen ut id ipsum ex quo partitio fit, nihil inde cõminuatur: aut potius ab illo, ut rectius loquamur, aliqua generare: atq; illud quidem permittere, ut in seipso consistat: quæ uero uelut partes inde gignũtur, esse animas omnia iam complentes existimare. Verum si illud ens iccirco in se conquiescit, ex eo proprie quòd incredibile uideatur unum aliquod totum esse simul ubiq;: eadem profecto ratio circa animas similiter dubitabit: hæ nãq; in quibus corporibus totę esse dicuntur in totis, iam ita non erũt, sed aut diuidẽtur, aut si totæ permaneãt, in quadã corporis parte sic proprie conquiescẽt, atq; inde uires suas per membra diffundent. Iamq; eadem & de uiribus quæ & de anima ambiguitas orietur, nunquid uis ipsa ubiq; sit tota. Præterea aliud quidem corporis membrum habebit animã, aliud uero uim animæ solam. Sed in primis inuestigandum est quo nam modo concessis superioribus multæ sint animæ, multæ mentes, multa entia præter unum. Iam uero quæ ex prioribus profluunt, sic tamen ut non magnitudines sint, sed numeri, dubitationem similiter afferent, quo nam pacto impleant uniuersum. Nihil itaque nobis ex multitudine sic profluente perspicue compertum est ad dubitationem conferens explicandam, quandoquidem & ipsum ens esse multa concedimus alteritate quadã, sed nõ loco: simul enim est ens uniuersum q̃uis ita sit multiplex: nempe ut Parmenides ait, ens enti propinquat, ac simul est uniuersum. Quinetiã intellectus est multiplex alteritate non loco, sed simul est omnis. Nunquid & animæ ita se habẽt? Forsan & animę: quoniã illud etiã quod circa corpora partibile dicitur, impartibile rursus secundum naturam esse censetur. Corpora uero habentia magnitudinem, præsente uidelicet illis hac ipsius animæ natura: imò uero cum corpora ibi fiant, & quatenus protenduntur, secundum omnem partem natura illa animæ ipsius appareat, quæ circa corpora uersatur, sic utique circa illa animam

existi-

existimari contingit diuisibilem: nam non esse illam in partes unà cum partibus corporis distributam, sed passim adesse totam inde perspicue nobis patet, quòd & naturam unum aliquid & impartibile reuera esse sit compertũ. Neq; igitur ex eo quòd anima una sit tollitur esse multas. Quemadmodum neq; ens unum esse entia prohibet. Neq; multitudo illic uni repugnat. Neq; per multitudinem quandam uita implere corpora necessarium est. Neq; propter corporis magnitudinem existimandum est fieri multitudinem animarum: sed etiam ante corpora extare multas & unam. In ipso nanq; toto iã multæ consistunt, non in potentia quidẽ, sed in actu iam quęlibet: una enim illa tota nihil prohibet in se multas existere: multæ'que uicissim unam nihil impediunt, distant enim inter se interim non distantes, adsuntq; sibiinuicẽ non alienæ: non enim terminis ullis inter se separantur: quemadmodum neque scientiæ multæ in una quadam anima congregatæ: sed est una ipsa talis, ut in se contineat omnes: ita prorsus eiusmodi natura est infinita.

Anima mundi sicut & mens est indiuidua simul & uniuersum, ideo in mundo est ubiq; tota. Cap. V.

ANima cum non habeat quantitatem, non est minor vel maior quantitate q̃ mũdus, sed virtute, quam nec totam mundus capit. Eadem vero anima grandiori quæ & minori sufficit corpori, propter potentiæ magnitudinem.

PRoinde naturæ huius magnitudo non est secundũ molem existimanda: moles enim paruum quiddam est, casurum uersus nihilum, siquis inde detraxerit: at ex illa natura neque fas est detrahere: neq; si forte subtraxeris, ullo modo deficiet: quòd si nequaq̃ deficiat, non est metuendũ ne usquàm absit ab ullo. Quo enim modo absit ab aliquo, cum nullum patiatur defectum, sed sempiterna natura sit non fluẽs: alioqui si fluxerit eò usq; procedet, quousq; profluere possit: cum uero minime fluat, neq; enim quo fluat habet, totum iam penitus comprehendit. Imò uero ipsa est uniuersum, maiusq; aliquid est q̃ ut secundum corporeæ naturæ magnitudinem æstimetur: paruum enim quiddam rite censetur huic uniuerso tribuere, quatenus uidelicet hoc illius ferre ualet. Oportet autem uniuersum illud supernum neq; minus appellare, neq; minus ipsum secundum molem ponere, ne forte diffidere compellaris, illud tanq̃ minus posse per totum illud quod eo sit maius amplificari. Neq; enim hoc ipsum quod minus dicitur de illo prædicandum est, neq; in ipsa mensura adhibenda est uel comparanda moles ad molẽ: id nanq; perinde se haberet, ac siquis medicinę dixerit disciplinam ipsius medici corpore esse minorẽ. Neq; rursus maius illud censendum est secundum mensuram aliquã quantitatis, quando neq; in anima sic animæ magnitudo censetur corpore maior. Magnitudinem uero animæ hinc licet potissimum coniectare, quòd quando moles ipsa fit maior, anima eadem per totam illam undiq; se diffundit, quæ prius erat in mole minore. Ridiculum nanq; plurimum est futurum, siquis molem animæ etiam adhibuerit.

Quæstiones de anima mundana & nostra. Cap. VI.

QVærit ita: Si anima tantam habet magnitudinem virtutis, quantam modo dicebamus, cur non accedit etiã viuificãdo ad quodlibet corpus appositum. Respondet eam posse, modo corpus accedat ad eam, idest cõformitate formabili. Item dubitat ita: Si anima

nima mundi occupat totum, nunquid corpus propria anima animatũ habet simul suam atq; communẽ? Et subdubitat quærendo, quomodo differant ibi hæ duæ animæ. Et respondet per adiunctiones differre: quia quis hæc & illa sit anima, tamen hęc est anima eiusmodi, illa illiusmodi. Deinde confirmat animam mundi posse in corporibus remotis eandẽ esse totam, quia & in nobis anima nostra eadem simul tota in pede est & manu. Et subiungit differentes sensus & passiones non obstare, quo minus in homine sit vna anima, & in mundo vna: quia videlicet in homine quouis vnus est iudex, sic & anima mundi. Deinde interrogat: Cum duæ in nobis sint animæ, altera communis, altera propria, cur anima nostra non percipit iudicium animę mundi? Respondet: Quia ex iudicio illo non resultat in nobis compassio. Pręterea neque eadem vis animę semper quę iudicat, animaduertit se iudicare, neque vis quęlibet in eadem anima communicat alteri iudicium suum: ideo non est mirum, si nec vis animę nostrę persentit iudiciũ cõmunis animæ, neq; illa nostrę cõmunicat suũ: sed ratio in nobis aiaduertit iudicia inferiorũ in nobis viriũ. Et ratio in anima communi aiaduertit similiter suarũ iudicia. Ratio quidem nostra occupata est, & distracta circa sensibilia. Ratio vero communis animę collecta circa intelligibilia: ideo cũ circa opposita conuertantur, non communicatur iudiciũ ab altera in alteram facile. Mitto nunc quomodo per communem animam sit in nobis cõmunio quędam vitę & consensus & compassionis tum inter nos tum ad mundana & cęlestia, in qua vnione consistit vis attractionis & magicę. Tu caue ne putes Plotinum ponere vnam tãtum in cunctis animam: hoc enim illi repugnat vbique.

Vid ergo non ad aliud corpus accedit? Forsan uero corpus illud si modo possit, oportet accedere: accedens autem accipit inde & possidet quod accepit. Quid igitur? Corpus aliud animã' ne habet eãdem, possidens uidelicet interim ipsum quoq; suam quam habet animam? Quid enim differt? Profecto adiunctionibus differt. Pręterea quomodo in pede manuq; eandẽ ponimus animã, animã uero quę est in hac uniuersi parte nõ affirmamus eandem cũ anima illa quæ sit in alia eiusdem parte? Sin autem sensus differentes sunt, passiones etiam incidentes esse differentes existimandum. Alia igitur sunt quæ iudicantur, iudicans uero non aliud: nempe iudex idem in aliis & aliis iudicat passionibus: quàmuis patiens nõ sit idem ipse qui iudicat, sed hæc potius corporis talis natura: idq; perinde se habet, uelut siquis nostrum & uoluptatem iudicet, quæ fit circa digitum, & dolorem qui circa caput. Cur nam igitur altera iudicium alterius non persentit? Forsan quia iudicium illud est, non passio. Præterea neque uis ipsa quæ iudicat, dicit, iam iudicaui: sed iudicauit tantum. Quoniam neque apud nos quidem uisus auditui nuntiat, quàmuis uterque iam iudicarit, sed præsidens utrisque ratio: hæc autem est ab utrisque diuersa. Sæpe uero & ratio quod in alio iudicium est cognouit, alteriusq; passionem animaduertit. Verum de hoc alibi quoq; diximus.

Multitudo numerorum ab uno, & linearum à centro fluentium, non prohibent quo minus uel unum illud uel centrum hoc impartibile sit & unicum. Similiter anima non cogitur diuisibilis fieri, aut multiplex propter diuersa membra uel corpora. Cap. VII.

IMò sicut virtus rectrix tota est in qualibet parte ponderis, ac lumen idem indiuisibile totum in qualibet parte aeris, sic & anima.

SEd dicamus iterum, quomodo idem per omnia sit. Id autem simile est ac si quæramus, qua conditione unumquodq; multorum sensibilium sparsim undequaque dispositorum eiusdem naturæ sit particeps. Profecto constat, nefas esse unum ipsum propter rerum multitudinem in multa partiri, sed decere potius multa diuisa in unum rite colligere; quò

quod quidem ad hæc non uenerit. Sed hæc quia disiecta sunt, opinari nos cõpulerunt, illud quoq; secundum hæc quodammodo esse disiectum: uelut si quis id quod superat atq; continet unà cum eo quod continetur in partes æquales putauerit diuidendum: tametsi continere quidem potest manus corpus totum lignumq; multicubitũ, & quoduis aliud: ubi profecto uis ipsa quę continet in eo quod tenetur, ubiq; uiget: neq; tamẽ diuiditur in partes æquales simul cum eo quod manu tenetur, quamuis appareat quatenus manus attingit, eatenus esse potentiam circunscriptam: at manus interim sua quadam quantitate describitur, non quantitate corporis quod suspenditur & tenetur. Atqui si adiunxeris suspenso corpori aliam longitudinem, manusq; illam ualeat sustinere, uis ipsa regendi illud quoq; reget, nõ secta uidelicet in partes totidem quot habet & corpus. Quid ergo siquis finxerit corporeã manus molem clam è medio surripi, sed relinquat intera uim illic eandem, quę pondus antea sustinebat, eratq; prius in manu, nonne uis eadem impartibilis in toto similiter põdere per quamlibet erit partem? Præterea si exiguum quoddam lucidumq; corpusculũ pro centro alibi fixeris, eiq; maius aliquod corpus sphæricum & perspicuum circunposueris, adeo ut intimi corpusculi lumen in totocircundante perluceat, ubi non sit aliunde terra externę moli, nonne intimum lumen illud dicemus dum nihil patitur, sed permanet, per totam molem extrinsecam processisse: atq; lumẽ ibi in corpusculo paruo cõspicuum, inde totum quod circunstat, penitus comprehendisse. Quoniam uero non ex ipsa corporea mole illius centri lumen ipsum extabat: nõ enim qua corpus est possidebat lumen, sed qua corpus lucidum, per uirtutem uidelicet aliam incorpoream. Dic age siquis corporis illius molem subtraxerit, uim uero luminis ibi seruauerit, nũquid ulterius dicturus sis alicubi proprie lumen esse? Nonne potius erit æque & intus & per sphæram totam exteriorem: neq; amplius cogitationem figes, ubi erat antea positum. Neq; dices ulterius uel unde uel ubi sit lumen, sed de hoc eris ambiguus ac prorsus admirabũdus: simul autem & hic & ibi per globum lumen idem inspicies. Iam uero & circa solem potes dicere unde potissimum lumen totum aerem circunlustrat, quando uidelicet in corpus solis aciem dirigis: simulq; lumen idem ubiq; circunspicis, neq; diuisum: id uero testãtur ipsæ quæ ex lumine fiũt decisiones quædam, quæ profecto non alibi lumen reddunt, q̃ eregione unde lumen effluxerat: neq; lumen secant, neq; comminuunt. Atqui si sol ipse uirtus quædam sola foret à corpore segregata lumẽq; effunderet, neq; hinc uel alicunde prorsus exordiretur, neq; tu unde mittatur significares, sed esset omnino lumen ubiq; unum idemq; existens, neque exordiens, neque habens alicunde principium.

Anima cum sit prior omni re corporea, merito à nulla depẽdet: nullo igitur loco indiget, nulli est adicta. Ad omnem igitur locum indifferenter & æque se habet: ideo & ubique communiter est & nusquam, nisi anima quædam per proprium affectum quandoque ad aliquid proprium sese applicet. Cap. VIII.

ITem cum sit indiuidua, vbicunq; est existit tota. Quicquid igiť illã suscipit, accipiens non diuisam suscipit quodãmodo totã, q̃uis non cũctis eius viribus penitus perfruaẗ. Anima mundi sicut in corporibus ipsa non sit corpus vel passio vel forma propria corporis, ita nõ sit multiplex, nec diuidiť, neq; patiť: & quoniã mancipaẗ nulli expedita, cunctis adest.

Profecto

QVOD ENS VNVM IDEMQVE TOTVM EST VBIQVE, I. CXLV.

Rofecto quoniam lumen est corporis aliquid, unde uenerit facile potes dicere, quippe cum ubi sit corpus illud, ualeas indicare. Siquid autē expers materiæ sit, neq; indigeat corpore, quippe cum naturaliter prius sit omni corpore fundatum in seipso: imò uero tali quodam fundamento non indigens, hoc inquā natura eiusmodi prçditum non habens principium unde exordiatur, nec intra locū aliquē habitans, nec corporis alicuius existens, quo nā pacto dicere poteris aliquid eius esse hic, & illic eius aliquid esse? Sic enim & unde exordiretur haberet, & alieni iuris existeret. Reliquum igitur est asserere, siquid accipit illud, ipsa totius potentia, totum illud accipere. Nec illud propterea uel aliud quiddā, uel partibile fieri. Ei nanq; quod habet corpus quāmuis sæpe per accidens, rite tamen pati conuenit. Et hac ipsa ratione passiuum & diuisibile iudicari potest. Quandoquidem corporis aliquid est, uel tanq̄ passio, uel tanquàm species. Quod autē nullius corporis est, sed tale prorsus existit, ut corpus esse illius affectet, necessariū est tum cæteras corporis passiões in se nullas admittere; tum uel maxime diuidi nullo modo posse. Diuisio enim corporis passio est, atq; primo, & qua est corpus: si igitur qua est corpus diuisibile est, nimirū qua nō corpus est, indiuisibile prorsus existit. Qua enim cōditiōe diuides quod magnitudinem nullam habet? Si igitur quod magnitudinem habet eius quo quo modo fit particeps, quod magnitudinem habet nullā, illud percipit nō diuisum: alioqui magnitudinem illud rursus haberet. Quando igitur unum esse dicis in multis, nō ipsum multa factum dicis: sed multorum potius passionem, circum illi uni subnectis in multis ipsum simul inspiciēs. Vnum uero illud in ipsis sic accipiendum est, ut neq; uniuscuiusq; illorum, neq; cunctorum simul iam sit effectum. Sed illud quidem sui iuris sit, ipsumq; met existat: cumq; ipsummet existat sibi nusquam deesse, defectum'ue nullum admittere. Neq; rursus putandum est ipsum esse proprie tantum quantum est sensibile uniuersum ne dum tantum sit duntaxat, quanta pars aliqua uniuersi. Omnino enim neq; est ullo modo quantum. Quo igitur modo tantum proprie erit aut tantum, tanta nanq; mensura corpori cōuenit. Ei uero quod non est corpus, sed natura alia præditum, nullo modo mensura tanta est adhibenda. Cum neq; etiam tale aliquid sit: neq; igitur alicubi est ponendum: Nec itaq; hic & ibi: alioqui sæpe foret alicubi. Si igitur diuisio secundum loca conuenit, quando aliquid rei ipsius hic est, & aliquid ibi, sequitur, ut cui non conuenit alicubi esse, nullo modo partitio congruat. Quamobrem necessarium est, illud secum ipso impartibile permanere, quamuis multa illud affectent, ac etiam assequantur. Si ergo multa illud desiderant, constat totū ipsum appetere. Itaque si assequi possint, totum ipsum pro uiribus assequi. Quamobrem oportet quæ participant illud, ita illius participare, quasi non participent. Quippe cum ipsum propriū nullius euaserit. Sic enim manet in seipso totū. Simulq; in quibus inspicitur, totū permanet, & occurrit. Alioqui nisi totū ibi permanserit, neq; ipsum quidē erit, neq; res ipsç id ipsum quod optant participabunt. Sed aliud quiddam potius quod minime appetebant.

Anima prima dum se totam multis mundi partibus exhibet, neq; multiplicatur in multas animas æque primas. Hæ nanq; nihilo inter se differrēt. Neq; in partes, est enim indiuisibilis, & alioqui ubi rectura molē accedit prorsus debilitata deficeret. Cap. IX.

ACcommodat vero vires suas mundi membris, sed adeo essentiales proprięq; sunt hæ vires vt inseparabiles sint ab ea, ipsa igitur est vbiq; tota. Quinetiam si imagines duntaxat virium suarum impartit mundo, ipsa toti similiter adest, suas imagines vbiq; rectura. Deniq; sicut in nobis sic in mundo, nisi eadem vbiq; vita vigeret, non esset tam mira partium inter se, & ad totum consensio passim atq; compassio. Quæ autem de anima mundi loquimur, de intellectu diuino similiter dictum intellige.

ROinde si unum illud commune sic in multis diuidatur in partes, ut quælibet pars sit uelut ipsum totū, sequitur ut multa sint prima, & unumquodq; primū. Præterea multa hæc prima quonam discernentur? ne cuncta sint simul unum. Non enim per corpora sua separabuntur. Nam impossibile est ea corporum species esse, siquidem hæc quoq; primo illi à quo manant similia sunt. Sin autē quæ dicuntur partes in multis communis illius potentiæ sint, primo quidē non erit ulterius unumquodq; totum. Deinde quo nā modo processerunt inde diuisæ, illudq́; relinquentes? Si enim illud deserunt, constat alicubi reliquisse illud, ipsæ interim aliò procedentes. Item utrū adhuc sint hæ in illo potentiæ, quæ hic in loco sensibili factæ sunt, nec ne. Si enim ibi non sunt, absurdū est illud comminui infirmumq́; euadere, priuatum uidelicet uiribus quas prius habuerat. Absurdum impossibile rursum uires esse à suis essentiis segregatas. At si & in illo sunt & alibi, aut totæ aut partes earum hic erunt. Si partes, nimirū quæ ibi reliqua sunt, partes erunt: sin uero totæ, uel eædem quæ sunt ibi, hic quoq; sunt nullo modo diuisæ, atq; ita erit rursus ubiq; idem nullo modo diuisum: uel hæ potentiæ sunt illud totum singulatim multa iam factum, quorum quodlibet sit totum, suntq́; uires eiusmodi inter se similes: atq; ita & unà cum essentia qualibet, uis ipsa unà solum erit, ipsa uidelicet essentiam comitans. Reliquæ uero potentiæ tantū erunt. Tametsi impossibile est, uel essentiam esse absq; potentia, uel sine essentia esse potentiam. Potentia enim illic substantia est & essentia, uel maius aliquid quàm essentia. Sin aūt aliæ quędam hic potentię sunt tanq̄ minores & exiles quę inde manant, uelut si lumē ex lumine, fuscū ex claro dependeat, atq; essentiæ quædam potētiis eiusmodi coniunctæ sunt, ne forte potētia seorsum ab essentia fiat. Profecto & in eiusmodi uiribus omnino inter se conformibus necessariū est, uel eandem ubiq; inesse, uel si non ubiq; simpliciter, saltem passim eandem totam nō diuisam tanq̄ in uno quodam eodemq́; corpore. Si autem hoc, cur nō in toto insuper uniuerso. Sin aūt cōtingat infinite quālibet diuidi, nō amplius ipsa tota cōsistet, sed partitione in potentia quædā prorsus euadet. Deinde cū alia diuersis partibus aliaq; uis insit, nulla sentiendi mutua communio relinquetur. Deniq; si quemadmodū alterius simulacrum uelut & lumen debilius, ab eo unde fit segregatū non est amplius, atq; omnino quicquid ab alio ita dependet, ut sit eius imago, nequit absq; illo consistere, merito neque hæ uires ab illo profectæ ubi segregantur ab eo esse possunt. Quod si ita sit, ubicunque hæ

sunt,

sunt, ibidem simul & illud à quo gignuntur. Quamobrem ubiq; simul iterũ erit illud totum nullo modo diuisum.

Omnis intellectualis anima est expressa imago & uirtus quædam intellectus primi per essentiam immobilis, quoniam ab immobili solum existit essentia. Cap. X.

SImiliter radij solis firmi perseuerarent, si sol ipse permanserit, vbiq; sunt res & vires quæ dam ita dependentes penitus à mente, vel anima prima, sicut specularis imago. Vbiq; igitur mens prima est similiter, & anima prima. Tu vero hic & supra & infra sæpe per verba Plotini notabis plures esse mẽtium animarumq; substantias semper inter se distinctas, quàm uis inter eas vnio sit mirabilis.

SIquis autem obiiciat non esse necessarium, imaginem ab exemplari cõtinue dependere, reperiri enim imaginem absente exemplo à quo imago extiterit. Item absente igne, calorẽ in calefacto restare, primo quidem quantum ad exemplar & imaginem pertinet, respondemus. Siquis imaginem à pictore factam induxerit, exemplar ipsum imaginẽ non fecisse: sed pictorem potius effecisse illam, neq; tamen ipsius imaginem, etiã si seipsum pingere quis optauerit. Nõ enim corpus pictoris, neq; forma quam pictura illic imitatur proprie pingit: neque pictorem, sed talem quandam colorũ positionem existimare debemus talem imaginẽ facere. Sed neq; proprie hic introducta est imaginis similitudinisq; effectio, qualis potius est in aqua, speculis, umbris: ubi profecto similitudo quædam priori proprie subest, fitq; ab illo: neq; potest cum inde proprie fiat ab illo seorsum existere: hoc autẽ modo reuera debiliores quoque uires à præstantioribus superioribusq; fieri rite prorsus existimabunt. Proinde ad illud quod de igne obiiciebatur, respõdemus, calorẽ non esse ignis imaginem, nisi quis forte dixerit, in calore quoq; ignẽ esse. Si enim id affirmauerit, ita calorẽ ab igne non segregabit. Iam uero & si non subito, tamen paulopost calefactũ corpus refrigescit, igne illinc abeunte. Cęterũ siqui dixerint has quoq; uires ab intelligibili mundo huic uniuerso infusas extingui. Primo quidẽ unũ duntaxat esse immortale putabũt: animas aũt & intellectum mortalia iudicabunt. Præterea quæ ex immobili fiunt essentia, fluere nõ recte concedent: quanquàm sicubi sol ipse fingatur lumen idẽ eisdẽ locis infundet: at siquis obiiciat non idẽ prorsus infundere, ex hoc ipso sibi persuadere facile poterit, corpus solis cõtinue fluere. Quòd autẽ quæ à mundo intelligibili fiunt morti nõ sint obnoxia, animæq; & intellectus omnis sint immortales, alibi quoq; est ex pluribus confirmatum.

Anima nostra tota totisq; suis uiribus cuilibet membro adest, quàmuis alia membra uires inde alias & magis minus'ue accipiant. Similiter ad mundi partes anima mundi atq; mens diuina se habet. Cap. XI.

REs corporeæ inter se distant sæpe per exteriores terminos. Res vero incorporeæ quis per externos terminos inter se non distent, intimis tamen proprietatibis discernuntur. Sic ideæ ab ideis in mente, scientiæ à scientijs in anima intellectuali, mẽs ab anima, mẽtes à mentibus, animę ab animis. Corpus quidem corpori non facile adest, facile corpus animæ, facilius anima animæ, atq; menti facillime mentes. Facilior quidem est vnio luminis ad lumen, quàm luminis ad diaphanum. Atq; facilior hæc, quàm qualitatis ad qualitatem vel ad corpus, rursusq; ista facilior, quàm corporum inter se commercium.

CAeterum si uniuersum ipsum intelligibile est ubiq; totũ, cur non & omnia intelligibile totum accipiũt? Item quomodo in ordine intelligibili hoc quidem primum est, istud uero secundũ, & similiter alia consequenter. Sed profecto quæ ad capiẽdum paratiora

 sunt,

sunt illi præsentiora censentur. Quinetiam iudicandum est ens ipsum ubiq; per naturam entis existere, nusquam sibiipsi deficiens. Præsens autē illi fieri, quicquid potest esse præsens, & quatenus ualet, eatenus illi præsens esse, non loco, sed quemadmodum perspicuum corpus lumini. Nam in corpore turbido uel opaco participationem fieri aliter arbitrandum. Præterea quando ibi prima, secunda, tertia disponuntur non loci gradibus, sed ordini, uirtuti, differentiis gradatim accōmodandum. Nihil enim prohibet simul esse quæ differunt. Quemadmodum animam, intellectum, scientias omnes, tum maiores, tum minores. Quoniam & circa pomum idem, oculus quidē colorem uidet, olfactus autem odoris sentit suauitatem, sensusq; similiter alius ibidē aliam qualitatem, ubi tamen cunctę sunt simul, neq; re ipsa inuicem seiungūtur: sed nonne igitur intelligibile illud uariū prorsus erit & multiplex? Profecto uarium, ita tamen, ut sit & simplex, unumq; multa, ratio enim est & una simul & plurima. Tum uero omne ens est unum: nam & quòd sit alterū, ex seipso habet, ipsaq; alteritas aliquid est ipsius. Nō enim est nō entis, ipsumq; ens ita consistit, ut unum inde non sit disiunctum. Nempe ubicunq; est ens, ipsius quoq; unum sibi adest. Atq; unū ens rursus in seipso cōsistit: fieri enim potest, ut quod aliqua ratione distinguitur, simul tamē existat & adsit. Aliter autem sensibilia intelligibilibus præsentia sunt, quæcunq; sunt præsentia, & quibus propinquant. Aliter rursum intelligibilia mutuo sibi adsunt: quoniā & aliter corpus propinquat animæ, aliter eidem animæ sicentia hęret. Atque scientia est scientiæ præsens, in eodē uidelicet utraq; simul existens. Corpus autem corpori præter hæc aliter appropinquat.

Sicut multæ aures eandem uocem audiunt non diuisam, sed totam ubiq; sonantem: sic multa passim corpora mundi ab eadem mundi anima simul ubiq; tota uitam accipiunt, & multa in nobis membra uitam similiter ab anima nostra. Cap. XII.

Dicere uero corpora mundi cum primum apta sunt suscipere uitale aliquid ex anima mundi, non prohibet hæc interim habere proprias animas, quia & has accipiunt illa præparante, & animæ uicissim corpora illius uirtute uiuificant. Mundus uitæ hic nominatus significat congregationem communionemq; mutuam omnium intellectuum intellectualiumq; animarum. Anima quælibet intellectualis semper secundum totam substantiam eius est, & in mundo uitæ simul & in mundo corporeo. Quamuis hic non cunctas sui uires exerceat. Et quia semper est ibi per hunc totum excellenter existit. Et quoniam per essentiam hic extat simul, & ibi, ideo nō hæc ad corpus, sed corpus ad hanc uidetur accedere quadam uidelicet ad illam accommodatione & proprietate formabili.

SAepenumero uox per aerem sonat oratioq; uoce comprehēditur. Auris autē præsens accipit atq; sentit, præsertim in regione tranquilla, ac si auris alia in alia regionis eiusdē parte adhibeat, accedet ad ipsam uox similiter & oratio; imò uero auris ad sermonē uocemq; accedet. Oculi quoq; multi in idē spectaculū diriguntur, unde uisione omnes implentur, quāuis in proprio quodā situ sit illud spectaculū collocatū. Diuersa uero perceptio fit ibidē, quia hæc quidē auris est, ille uero est oculus. Simili quadā ratione quicquid potest accipere animā accipit, & aliud rursus atq; aliud accipit ab eodē. Est autē uox ubiq; per aerē una non diuisa, sed ubiq; tota. Quinetiam si aer tanq̄ patiens rei uidendæ formā suscipit, habet similiter nō diuisam: ubicūq; enim adhibet uisus, ibi accipit formā.

Sed

Sed hoc quidem non omnis admittit opinio: ideo uero dictum sit, ut confirmetur ab uno eodemq; participationem in multis expleri. At in uoce manifestius est quod quærimus, uidelicet in toto quodam aere, & qualibet eius parte speciem esse totã. Non enim quilibet audiret idem: nisi ubiq; oratio expressa per uocem tota prorsus existeret, atq; auditus omnis totã similiter hauriret. Proinde si tota uox per aerem totum non sic extenditur, ut hæc quidem eius pars cum hac parte aeris copuletur, illa uero cum alia simul distribuatur, cur nam minus credendũ sit animã unam esse rebus cunctis infusam quidẽ, neq; tamen unà cũ extensione rerum extensam, neq; cum rerũ diuisione diuisam. Sed ubicunq; adest, adesse totam, esseq; in qualibet uniuersi parte in partes minime distributam. Iam uero quando per corpora funditur, quomodocunq; propinquet, proportionalem quandã habet cum illa uoce similitudinẽ, quæ iam est expressa per aerem. Dum autẽ extat super corpora similitudinẽ quandam uidetur habere cũ uocante quodã atq; etiam uocaturo. Tametsi insinuata corpori, neq; sic quidem desinit uicẽ uocantis habere. Qui sane uocans & uocem habet & tradit. Sed quantum ad uocem pertinet non idẽ est omninò, cum illis ad quæ declaranda nobis est introductũ, sed nonnihil similitudinis habet. Quantum uero spectat ad animã, utpote quod est naturæ diuersæ sic accipiendum est, ut non sit aliud quidẽ animæ in corporibus, aliud uero potius in seipso, sed totũ & in se & in multis rursus appareat. Atqui rursus accedit aliud interim ad animam capiendam. Quod quidem ipsum quoq; accipit ex occulto, quod certe in aliis etiã existebat. Non enim sic præparata res est, ut pars animæ hic posita ad hoc accederet. Sed hoc ipsum quod accedere dicitur, erat in uniuerso, uidelicet in seipso, atq; in seipso existit Quamuis huc descendere uideatur: quo enim modo ueniret? Si igitur nõ accessit, apparuit autẽ nunc anima præsens, neq; ita præsens, ut participaturũ aliquid expectaret. Constat nimirũ animam in se existentem, corpori quoq; adesse. Si autẽ in se existens, huic est præsens, merito hoc accessit ad ipsam. Quod si ita sit, sequitur ut hoc cũ esset extra illud quod sic existit, ad id ipsum quod ita existit accesserit, in ipso uitæ mundo receptũ. Ipsæ autẽ uitæ mundus in seipso cõsistit, atq; sic uniuersus in semetipso, ut nõ sit in molẽ suã aliquã distributus. Neq; enim illic est moles: iam uero & quod illuc se contulit, non in molẽ se aliquã cõtulit. Particeps igitur ipsius euasit, non partis quidem alicuius, sed totius. Et si quid aliud ad mundum ascẽdat eiusmodi, particeps similiter totius euadet. Quamobrẽ si dicatur ille in his esse similiter totus, in quolibet uniuerso cõsistit. Idẽ igit unusq; numero ubiq; nõ diuisus, sed oĩno totus est præsens.

Quod in mundo corporeo est extensio quantitatis, id in mundo uitæ est potestatis excessus. Et quando ille dicitur esse hic & ibi, nullam ibi localem conditionem suspicari debemus. Sed quicquid ubicunque est, totum illum mox inuenire præsentem. Cap. XIII.

Nam per indiuiduum illum vigorem quasi glutinum omnia per se dispersa perpetuo connectuntur, neq; vigor eiusmodi cunctis imperitans est paruum quiddam, vel quasi punctum. Non enim possideret vbique totum.

Nde nam igitur extensio prouenit, quæ per totum cælum & animalia fit. Sed profecto uitæ mundus ille non est extensus. Sensus enim quo freti, quæ hic dicũtur, minime credimus, dicit nobis hic

esse & ibi. Ratio uero dictat hoc ipsum quod dicitur hic & ibi, non significare naturam illam esse hic ibiq; extensam. Sed quicquid extensum est, sublime illud participare, cum tamen ipsum in se nullam distantiã patiatur. Siquid igitur participat aliquid, constat non participare seipsum: alioqui nõ particeps quidem foret, sed illud ipsum existeret. Oportet ergo corpus quod alicuius sit particeps, non corporis effici particeps, habet enim naturã iam corpoream. Corpus itaq; non corpus participabit; neq; magnitudo igitur magnitudinem: iam enim habet. Neq; uero siquid prius etiam magnum, adiũctionem accipiat magnitudinis, participabit propterea magnitudinem. Non enim bicubitum fit tricubitum, sed subiectum potius aliam possidens quantitatem, deinde suscipit aliam. Alioqui sic duo quidem ipsa tria erũt. Si igitur quod dispersum extensumq; est in quantitatis molẽ aliud quiddam genus, uel omnino aliud participat, oportet illud cuius euadit particeps, neq; dispersum esse neq; extensum, neq; omnino quantum aliquid esse: quamobrem quod ubiq; totum ipsum adesse debet, indiuisum oportet adesse. Neq; sic quidem impartibile uelut paruum. Sic enim nihilominus erit & diuisibile. Neq; congruet uniuerso: neque cum propinqua moles augetur, idem se prorsus insinuabit: neque sic etiam quasi punctum. Non enim punctum unum est ipsa moles, sed infinita in ea sunt puncta. Quapropter & hoc infinita erit puncta, siquid habeat puncti naturam; neq; continuum erit. Itaq; neq; sic quidem congruet uniuerso. Si igitur uniuersa moles ipsum habeat, totum prorsus per omnes sui partes habebit.

Praeter unam primamq; mundi animam, oportet esse proprias animas & praestantiores, atq; deteriores non externis quibusdam localibusq; terminis, sed intimis proprietatibus inter se distinctas. Cap. XIIII.

HAs vero quasi collegas vnà cum mente regina ac duce mundi anima conspirantes appellamus vitae mundum. Sunt autẽ magis inuicem vnitae desuper vbi per intellectualem proprietatem intelligibili mundo, id est menti diuinae velut centro cunctę prorsus incumbunt. Magis vero disiunctae inuicem deinceps euadunt, vbi proprietatem rationalem magis explicant. Atq; mox per vegetalem iam regnantẽ, ad generandũ animal se deflectunt. Ex mundo vitae qui totus vnà cum omnibus suis animis semper est vbiq;, alia corpora, alias atq; aliter vitas animasq; suscipiunt. Quemadmodum & ab anima mundi quotidie varia corpora, & à qualibet anima propria similiter differentia membra, vires, actionesq; alias aliterq; percipiunt.

VErum si eadem ubiq; uiget anima, quo nam modo propria uniuscuiusq; anima est? Et quomodo haec quidẽ bona est, illa uero mala? Forsan uero & unicuiq; sufficit, & animas omnes habet, & intellectus omnes. Est enim ibi unũ ac etiam infinitũ, & omnia simul, habetq; unumquodq; discretum. Ac rursus non discretũ seorsum: alioqui quomodo inesset & infinitum? Aut ita licet dicere, naturã illam omnia simul habere omnem uitam, omnem animam, mentẽ similiter omnẽ. Vnumquodq; uero ipsorũ nullis terminis inter se disiungi. Atq; iccirco rursus unũ existere. Oportuit nanq; supernum illud non unam duntaxat habere uitam, sed infinitã, rursusq; unã. Atq; unam ipsam ita unam, quoniã simul omnes, simul inquã non congestas in unũ, sed incipiẽtes ab uno, atq; ibi unde inceperant permanentes: imò uero nec inceperũt, sed semper ita se habuerũt. Nihil enim quod fiat est ibi, neq; quicq̃ ergo diuisum. Sed diuidi uidetur ex eo duntaxat

taxat quod accipitur: quod autem illic existit, id ipsum est, quod ex antiquo prorsusq; ab initio. Quod uero fit, propinquat, contiguūq; uidetur euadere, & inde protinus depēdere. Nos autem quid? Qui nam ipsi sumus? Nunquid illud? An propinquans illi potius factumq; in tempore? Sed profecto anteq̄ hæc generatio fieret, eramus illic homines alii existētes, & alii quidam, & animæ puræ, & intellectus uniuersæ connexus essentiæ. Existentes nimirum intelligibilis mundi partes nō segregatę, neq; disiunctæ, sed totius tunc existentes. Nam neq; nunc etiam seiuncti sumus: sed nunc ad illum hominē accessit homo alius esse uolens, nosq; inueniens: nō enim extra uniuersum eramus, circunfudit seipsum nobis, illiq; se adhibuit homini, qui tunc erat unusquisq; nostrum. Perinde ac si una quadā uoce orationeq; existente alius aliunde accommodans aures audiat & accipiat, fiatq; secūdum actum auditus quidam, habens uidelicet præsens sibi illud quod agit in ipsum. Factiq; sumus simul ambo, neq; alterum duntaxat illud extitimus, quod prius eramus. Imò & alterum aliquando, quod deinde subiunximus, torpente uidelicet illo priore, & alio quodam pacto non præsente.

Si uniuersus ille uitæ mundus, id est animarum intellectualium cœtus unà cum prima mente & anima prima cōstans semper totus & indiuiduus est ubique sequitur ut nec ille usquam locali motu accedat ad corpora, sed effectu quodam, nec corpora ad illum, nisi quadam præparatione formabili: fermè sicut ignis ad proximum sulphur, uel lumen ad contiguum diaphanum, atque uicissim.

Cap. XV.

Corpora certis quibusdam modis affecta suscipiunt uitales ab anima mundi uires. Nostrum igitur sic prius affectum, & eiusmodi uires illinc nactum ulterius expositum est mundo uitæ, ut inde rationalis anima magisq; propria huic uitam quoque propriam iam inspiret, in qua perturbationes exoriuntur, quę nec prius erant in anima rationali, nec ad eam pręcipue pertinent.

SEd quo nam modo accessit, quod dicitur accessisse? Nempe cū aptitudo esset in eo, merito illud accepit ad quod erat expositum. Erat autem sic affectum, ut acciperet animā: id uero fit ita, ut non suscipiat omnem, q̄uis enim omnis sit præsens, non tamen ipsi proprie omnis: quemadmodum & animalia cætera & plantæ tantū habent quantū accipere possunt. Sicut præsente uoce orationē significāte, alia quidem præter uocis sonū orationē quoq; percipiūt, alia uero uocē pulsationemq; dūtaxat. Interea efficitur animal, quod quidem animam habet ab ipso ente sibi præsentem, per quam sanè ad ens totum redigitur, dum adest & corpus, neq; uacuum quidem, neq; expers animæ: quod certe & prius in loco iacebat anima non carente, magisq; præterea uelut prope factum est præparatione quadam. Cum uero factum sit corpus iam non solum, sed animatum corpus, & quadam quasi uicinitate uestigio quodam animę fretum, ubi profecto non accipit animæ partem, sed ab anima uis aliqua prouenit, quasi calefactio quędam uel illustratio, in ipso iam suboritur cupiditatum & uoluptatum dolorumq; genitura. Erat autem corpus animalis iam facti non alienum: anima enim ex ipso diuino quieta erat, naturæ suæ more, proq; habitu proprio in seipsa consistens. Corpus autem ob debilitatem propriam perturbatum tum sponte fluitans tum ictibus pulsatū externis, primū in ipsum animalis cōmune perstrepuit, pertubationēq; suam traduxit in totū, uelut quando senatu quodā quieta sententia cōsultante atq; sedēte uulgus incertū

tum fame concitum tum aliis querelis impulsum, concionem totam protinus interturbat. Quoties enim dum tales quietem agunt, ad illos ratio peruenit à prudente, populus ordine certo disponitur: & quod deterius est in urbe, non superat: alioqui quod deterius est, peruincit, tūc eo quod melius est uacāte: quippe cū populus perturbatus rationē nō potuerit à superiore suscipere. Atq; hæc est ciuitatis & concionis improbitas: hæc iterū & prauitas hominis uidelicet in se habentis populum uoluptatum, & libidinum timorūq; superantium, quando scilicet tali cuidam populo hominis sic affecti concedit. Alius uero in seruitutē redigit eiusmodi turbam, refugitq; ad illum qui fuerat olim, uiuitq; secundum illum, atq; ille ipse est, concedens interea corpori quęcunq; indulget tanq̄ alieno cuidam atq; diuerso. Neq; deest & qui tū sic quidē tum aliter uitam agat ex bono quodā suiipsius prauoq; cōmixtus.

Quando audimus animam nostram descendere uel ascendere, non debemus intelligere proprie loca mutare: sed descendere quidem, idest afflare uitam corpori, eiq; affici: ascendere uero contrà, scilicet nec afflare, nec affici. Cap. XVI.

ANima nostra per potentiam intellectualem semper est vniuersum: per rationalem vero & imaginalem atque vegetalem aliquando est vniuersum, aliquando pars vniuersi: quemadmodum luna vel plena vel semiplena vicissim. Quando enim nondum ad particulare hoc corpus afficitur, circa vniuersam mundi formam instar animæ mundi ratione imaginationeq; & vtcunque potest, seminalium virium amplificatione se versat. Vbi anima nostra actu quidem vniuersalis est, potentia vero particularis. Euadit autem pars vniuersi, quando ad corpus hoc vniuersi partem affectu proprio se deflectit: quo quidem in habitu particularis quidem est actu, vniuersalis vero potentia. Proinde quando anima vniuersalis euadit, nō desinit esse particularis: nam & proprietas hæc in ipsa habitus vniuersitate deprehenditur. Idolum animæ intellige vitale spiraculum animæ circa corpus, quod in nobis est geminum: alterum quidem ab anima nostra, alterum ab anima mundi. Nostrum quidem ab anima nostra separari non potest, sed ab effectu vacare: mundanum vero ab anima nostra segregari potest.

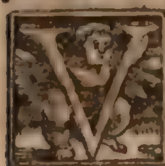

VErum si illa natura fieri mala nō potest, atq; hic est modus quo anima uenit in corpus & adest, quæritur deinceps, quis nam descensus sit, rursumq; ascensus certis temporum curriculis restitutus: quæ nam sint iudicia iustaq; supplicia animarum: quæ deniq; infusiones in corpora animalium reliquorum: Hęc enim ab antiquis optime de anima philosophatis accepimus. Et profecto conādum est præsentem sermonem aut illis consonum demonstrare, aut certe non dissonum. Quod igitur iam constitit hoc ipsum quod dicitur naturę illius participare, non esse quidem ad hæc illam descendere à se discedētem; sed potius naturā hanc in illa fieri participemq; illius euadere, quod uidelicet illi uenire animā nūcupant. Idq; sane asseuerandū est, esse naturā corporis ibi fieri, participēq; uitæ animæq; euadere. Atq; omnino hoc ipsum uenire non est secundum locum accipiendum, sed aliter, quęcunq; communionis eiusmodi conditio sit. Quamobrem descendere quidem dicendum est animam insinuari corpori, quemadmodum infundi illam corpori diximus: id autem est huic ex se aliquid tradere, ita tamen, ut anima corporis non euadat. Abire autem à corpore, id esse uidelicet corpus illius nihil participare. Existimandum est præterea, ordinem communiōis eiusmodi partibus uniuersi huius existere: ipsam uero animam uelut in extremo intelligibilis loci positam frequenter ex se

aliquid elargiri, utpote quę per potentiam est propinqua in breuioribus'que interuallis, ideoq; naturæ eiusmodi legē tribuere. Eiusmodi uero coniugium esse malum, diuortium uero bonum. Sed cur nam? Quia etsi anima non erat proprie huius, attamen quando huius fieri quomodocunq; dicitur, ex uniuerso quodammodo particularis euadit: actus enim eius non amplius est ad totum, q̃uis sit ipsa totius. Quemadmodum in illo accidit, qui cum scientiam habeat totam, secundum quandam notionem eius solum agit: bonum uero scientis ipsius erat, non per aliquam eius scientię partem, sed per totam quam possidet, agere. Iam uero anima ipsa cum mundi intelligibilis totius existeret, atq; in toto partem absconderet, quandoq; ex uniuerso prorupit in partem: quippe cum illud in quod seipsam egit, pars existeret. Quemadmodum si ignis potens comburere totum, paruum quiddam adurere compellatur, q̃uis uim possideat omnem. Vnaquęq; enim anima quando hinc est penitus segregata, non proprie duntaxat est unaquæq;: sed quando secernitur non loco sed actu, fitq; aliquid singulare, ipsa tunc portio quædam est, non amplius uniuersa: quanq̃ & alio quodam pacto uelut uniuersa consistit: quādo uero nulli proprie præsidet, prorsus est uniuersa, quippe quæ tunc potentia quadam pars esse sit iudicanda. Proinde quòd tradūt animam ad inferos proficisci, si inferorum nomen uelint occultū quiddam significare, apud inferos proficisci nihil aliud est quàm esse seorsum. Sin autem hoc nomine locum quendam designent deteriorem, quid mirum? quandoquidem & nunc ubi corpus nostrum est, & quo in loco, ibidem esse anima fertur. Verū quando iam non extat corpus, quid nam est esse animam apud inferos? Forsan uero si animæ simulacrum non prorsus euellatur, cur non ibi esse animam cogitemus ubi est animæ simulacrum? Sin autem philosophia soluat omnino, simulacrum in locum deteriorem abit solum: ipsa uero anima pure admodum in mundo intelligibili uiuit, nihilo tunc ex ipsa excepto siue foras educto: atq; ita quidem se habeat, quod ex tali quodam efficitur simulacrū. Sed cum ipsa uelut in se refulget, nutu quodam ad illa quæ hinc sunt aliena, tunc ad totum iam contrahitur, neque existit actu, neq; etiam interit. Sed de his quidem hæc dicta sufficiant: propositam uero ab initio disputationem iterum resumamus.

MARSILII FICINI FLORENTINI

IN LIBRVM, QVOD ENS VNVM IDEM'QVE EXISTENS, simul sit vbique totum, II.

ANNOTATIONES.

Naturale iudicium quod falli non potest, declarat unum deum esse ubique totum. Item naturalis omnium appetitus ad unum bonum reuocans omnia, testatur uniuersam entium naturam pendere ex uno simpliciter bono, atque per ipsum unionem mutuam possidere. Cap. I.

PRimum vero susceptaculum ipsius vnius boni est ipsum ens primum, quod quidem vnā cum ipso vnum simul totum est vbique.

QVOD ENS VNVM IDEM'QVE EXISTENS simul sit ubique totum, II.

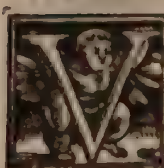

NVM quiddam idemq; numero esse simul ubiq; totum, communis indicat mentis humanæ conceptio, quando omnes naturali quodam instinctu clamant, in unoquoq; nostrum esse deũ, adeo ut unus in omnibus idemq; sit deus. Ac siquis huius præsentiæ modum ab eis minime sciscitetur, neq; contendat opinionem illam ratione discutere, ita proculdubio confirmabũt, idq; ex cogitatione propria machinati penitus conquiescẽt. Qua quidem in re in unum idemq; pari studio annituntur, neq; ullo pacto uellent ab hac unione diuelli. Iam uero principium eiusmodi omnium est firmissimũ, quòd animæ nostræ naturali spiritu sonãt: quod inquã non ex singulis est conclusum, sed ante omnia disposita singulatim nobis uenit in mentem: atq; ante principium illud, quo traditur omnia bonum appetere. Sic enim principium hoc uerum est, si omnia ad unum naturaliter properent, unũq; quodammodo sint, atq; unũ ipsum extet, ad ipsumq; appetitio dirigatur. Siquidem unum hoc procedens in partem alteram, quatenus possibile est procedere, nimirum multa & apparere potest, & quodammodo unum esse. Antiqua uero principalisq; natura & appetitio boni, quod quidem existit sui in unum reuera perducit, atq; in hoc ad seipsam studet uniuersa natura: hoc enim huic uni naturæ bonum est, uidelicet suiipsius existere, ipsamq; esse, hoc autem est esse unam. Sic uero & bonum rectè admodum dicitur proprium atq; domesticum, quamobrem nõ extra quærendum est. Sanè ubi nam esset qui extra ens hinc uel illinc excideri? Aut quo nam modo in nõ ente reperiat ipsum? Sed certe in ipso ente quærendum est, neq; ita ut sit ipsum non ens: si autem ens illud est atq; in ente, certe in seipso est in quolibet. Nõ igitur ab ente distamus, sed sumus in ipso: neq; rursus distat illud à nobis: unum ergo sunt entia omnia.

Mundus sensibilis tribus præcipue modis est dispersus, extensione diuisioneq; locali, item successione temporali: rursum mutua qualitatum contrarietate. Mundus uero intelligibilis, idest prima idearum plenitudo, nullam admittit eiusmodi diuisionem. Similiter neque mundus uitæ, idest animarum intellectualium cœtus cum prima mente eiusq; ideis mirabiliter copulatus. Cap. II.

VErum ne propter vnionem hic & supra & infra à Plotino frequentius cebratam, suspiceris nec mentes nec animas esse numero plures, attende quid dicam. Hic enim dicit vnum esse entia omnia, quæ constat non esse vnum indiuiduali essentiæ vnitate sed ex eo dicit vnũ esse, quia sunt ab vno, & ad vnũ vnitate quadam naturalis desiderij confluunt. Item, quia omnia separata quæ appellat entia, sunt in seinuicem nullis locorũ terminis prohibentibus. Item, quia inferiora inter gradus entium præcipuam actionem suam peragunt sub forma & actu superiorum. Similiter intelligit de vnione animarum rationalium cũ anima vniuersa. Item in libro de numeris dicit entia omnia vnum esse, nõ vnum vt vnitas numeralis, sed vt numerus vnus, idest millenarius. Sic ergo significat, quando dicit omnes animas vnum. Denique de mundo vitæ mirabiliter vnito cogitandum est, non per rationem ex mundo corporeo argumentantem, sed per intellectum maxime in nobis vnitum exordientem ab ipsa rei substantia: quicquid enim in illo mundo est, substantiale est iudicandum.

Vm uero rationis disputatiõisq; humanæ conditio, quæ quod hic propositum est discutiendum aggreditur, non unum aliquid proprie sit, sed diuisum quiddam, atq; ad ipsam inquisitionem corporæ

naturam

naturam accipiat, unde & principia sumit, nimirum rem ipsam diuidit essentiam eiusmodi esse iudicans, ac de ipsius unitate diffidit: quippe cum non ex propriis principiis eius inuestigationem exordiatur. Nobis autem ad ipsam de uno omninoq; ente disputationem propria ad fidem comparandam assumēda principia sunt: hoc autem est intelligibilium intelligibilia quoq; principia, uereq; essentiæ prorsus annexa. Hoc igitur uniuersum quale sit, imprimis considerandū. Est profecto in trāslatione perpetua positū, modisq; omnibus permutatur, perq; omne locis spatiū distribuitur: ideoq; non essentia quidem, sed generatio potius appellādum. Ipsum uero ens semper est indiuisum, eodem modo & secundum eadē se penitus habens, neq; oriens neq; occidens, nullum susceptaculum, nullum locum, nullam sedem habens: nō egrediens alicunde, non ingrediens rursus in aliud, sed permanens in seipso. Quamobrem quando de natura corporea disputat aliquis, merito ex hac ipsa natura & ex illis quæ huic proprie tribuuntur, argumentabitur per conuenientia ualde conuenienter, argumentationes contexens conuenientes. Vicissim uero quando aliquis de re intelligibili disputat, si essentiæ qua de agitur naturam acceperit, principia disputatiōis inde rite admodum fabricauit: non pręuaricans quidem clam in naturam alteram, quasi instituti ipsius oblitus, sed ex ipsa potius de ipsa prorsus excogitans. Vbiq; profecto hoc ipsum quod dicitur, quod quid est, pręcipuum iudicatur intelligendi & disputādi principium. Hinc igitur dici solet, eis qui recte aliquid definierint, multa iam accidentium esse perspecta. In his itaque rebus quarum totum ubiq; in eo ipso quod quid est consistit, multo magis huic inest innitēdum, ad hoc spectandum, ad hoc omnia referenda.

Mundus intelligibilis ac etiam mundus uitæ si nullam in se diuisionem admittit pertinentem ad locum, tempus, contrarietatem: nec ab ullo subiecto locoq; dependet, merito totus semper est ubique. Cap. III.

TOtus corporeus mundus mundo vitæ vbique necessario indiget, vbique igitur illo potitur. Sed vt ille huic vbique adsit, non cogitur rarefieri aut diuidi, quæ corporis passiones sunt. Adest ergo vnicuique totus fermè sicut vita vel lumen: neque cogitandus est à re vlla quasi localiter segregatus, iam enim in locum angustum redigeretur.

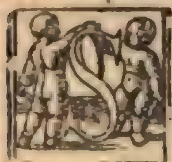
I igitur hoc ipsum intelligibile uere ens existit, eodem modo se semper habet: nunq̄ à seipso discedit, nulla circa ipsum generatio cadit, nullo clauditur loco, necessarium est ipsum ita se habens semper habitare secum, nusquam à seipso distare: non aliud ipsius quidem hic esse, aliud autem ibi: non aliquid sui ex ipso profluere, alioqui in alio iam & alio foret, ac prorsus in aliquo, nec amplius in seipso, nec à passione securum, pateretur enim si iaceret in alio: sin autem in non patiente natura consistit, non quiescit in alio. Si ergo à seipso non distans, non diuisum, non modo aliquo permutatum sit simul in multis, profecto unum totum simul ipsummet existens, atque idem sibimet ubique admittet hoc ipsum quod in multis existere dicitur: hoc autem perinde est ac si dicatur in seipso existens, rursus in seipso non esse. Reliquum est igitur ut dicamus esse quidem illud in nullo, sed alia illius participia fore, quæcunque illi ualeant propinquare, & quatenus idem ualeāt. Necessariū est igitur aut suppositiones illas eaq; principia tollere, nullāq; talē naturā prorsus admittere; aut

aut certe si hoc est impossibile, extatq; necessario natura talis atq; essentia, omnino concedere quod nobis est à principio positum, unum scilicet idem'que numero, non diuisum, sed totum prorsus existens, à nullo reliquorum quæ sunt præter ipsum, esse remotum: neq; tamen ad hoc ut omnibus adsit, diffundi passim ullo modo cogi: neq; rursus ita duntaxat adesse, ut portiões ab eo aliquæ profluant: neq; iterum ex eo, quòd ipsum quidem in se maneat totum, aliud uero quippiam ab eo factum deserat ipsum, atq; ita passim progrediat in alia: alioqui ita certe ipsum quidē foret alibi: quod itē fit ab eo, alibi quoq; foret: atq; ipsum cum iam à suis effectibus sit discretū, locum iam proprium possidebit. Licet rursus circa illa quæ ab eo manant, hunc in modum argumentari: Aut quodlibet eorum totum ipsum existit, aut pars quædam solum: ac si pars, non seruabit totius naturam, quod est utiq; dictum: sin aūt est unumquodq; totum, aut quodlibet in partes totidem partiemur, in quot & illud in quo manet, atq; ita iam est diuisum: aut certe idem ubiq; totū esse iam posse fatebimur. Hæc itaq; ratio ex ipsa re ipsa'que essentia deducta est, nec alieni quicq̄ admittit, nec ex diuersa natura aliquid accipit.

Communis omnium sententia atque ipsa ratio dictat, unumquenq; deorum ubique simul existere. Sed ut deus uniuersum simul obsideat locum, non cogitur rarefieri aut diuidi, alioqui corporeus foret, & debilitaretur & interiret: est igitur idem ubique totus. Cap. IIII.

NVllius dei virtus defectū patitur. Nusquam ergo deficit. Igitur est vbique deus. Naturalis virtus quò excellentior est, eò prouinciā obsidet ampliorē. Vniuscuiusque dei virtus eminentior est q̄ excellentissima naturæ virtus. Primi dei virtus est immēsa. Deniq; quicquid post deum sequitur, absque dei præsentia moueri & cōseruari non potest.

COntemplare si placet & hunc deum, quem nos non hic quidem esse, ibi uero non esse dicimus, sed pariter ubique fatemur. Constet sanè apud omnes de diis aliquid cogitantes, non hunc tantū deum, uerumetiam deos omnes ubiq; esse præsentes, ipsaq; ratio ita esse concludit. Si igitur est ubiq; deus, fieri nequit ut sit ubiq; diuisus: alioqui non ipse foret ubiq;, sed unaquæq; pars eius ita disponeretur, ut hæc quidem hoc in loco, illa uero esset in illo. Atqui & ipse non amplius esset unus, quemadmodum si magnitudo quædam diuideretur in multa: sic enim dissiparetur, neq; partes omnes alterius totum illud existerent. Accedit ad hæc, quòd deus ita se habens foret & corpus. At si hæc fieri nequeūt, rursus quod incredibile uidebatur compertum habemus, in uniuersa uidelicet humana natura, existimante scilicet deum esse simul ubiq;, unde constat unū aliquid indiuisum ubiq; simul esse totū. Rursus si naturam illam infinitam esse dicimus, neq; enim definitam esse concederemus: cur nam potissimū infinitam nisi quia nusquàm deficit? Quòd si deficit, nusquàm nimirum unicuiq; constat adesse: si enim adesse non posset, deficeret utiq;, foretq; aliquid ubi ipsa non esset. Iam uero etsi dicamus aliud quiddam extare post unum, rursus oportet simul esse cum ipso: & quod est post ipsum, circa illud uersari & in illud anniti, esseq; illius progeniē illi cōnnexam, adeo ut quod participat eius quod est post ipsum, illius quoq; sit particeps. Proinde cum in mundo intelligibili multa sint, graduq; illic prima, & secunda, & tertia, omniaq; sequētia uelut ad unius sphæræ centrum sint simul affixa, neq; interuallis ullis inter

se separentur, sed ibi cuncta sint simul, merito ubicunq; tertia sunt, ibidem & secunda, &prima pariter adsunt, sed rem hanc deinceps planius explicemus.

CAPVT V.

SAepe accipit pro mundo intelligibili primum ens & intellectum, cui velut communi centro insunt ideæ rerum, uelut propria quædam centra. Sæpe etiam illum accipit pro eo quod dixi, sed adiungendo illis ideis vt centris formas immateriales inde pendentes, vt lineas, quæ vt annectuntur ibi sunt vnum, vt producuntur inde, sunt multa. Et totus hic cumulus est mundus intelligibilis, magis vnum quàm cumulus formarum materialium materiæ vni annexarum, qui dicitur mũdus sensibilis. Sed intelligibilis ille magis est vnum, quia immateriales formæ propius & firmius affigũtur ideis suis, & per ideas intellectui quàm formæ materiales inchoationibus suis, & per eas materiæ. Item quia ille mundus est vnum vnitate summæ formæ, hic vero est vnum vnitate materię infimæ. Item quia hic vnionem impedit localis distantia partium repugnantia qualitatum. Tota transmutatio temporalis. ibi vero hæc impedimenta non sunt: item mundus intelligibilis cõparatur sphęræ amplissimæ, sub cuius ambitu continentur ambitus, & ad cuius centrum rediguntur centra formarum immaterialium, quasi sphęrarum sic cõcentrarum in prima forma, sicut sphęræ minores in ampliori sphæra eiusmodi vnio non prohibet essentiarũ distinctiones, sicut nec vnio formarum in materia, nec annexio linearum centris & centro, nec collectio sphærarum in sphæra.

QVod dici sæpe numero solet, sicut lineæ multæ ex uno quodam centro connexæ procedunt, similiter intelligibilia ex uno fonte procedere, intelligentiam progenitæ illic multitudinis commode studet afferre. Operæpretium uero est hoc ipsum seruantes imprimis, omnia uidelicet quę illic multa gigni dicuntur, simul existere, subdere rursus, & in circulo quidẽ licere lineas in se non omnino distinctas, tanquàm distinctas accipere. Vnum nanq; est planum: ubi autem neque secundum unum quidem planũ, est aliquod interuallũ, sed indistantes omnino uires atq; essentiæ, haud ab re omnia in centrorum modum excogitãtur in unum quodam centro sibi inuicem coniunctorũ. Vbi profecto lineæ quidem ipsę dimittantur, seruentur autem duntaxat termini linearũ centro cõtigui, ubi etiam cuncta sunt unũ. Rursus autem si lineas punctis adiunxeris, illę quidem è centris propriis suspendentur, quæ singulæ reliquerũt. Erit autem nihilominus unumquodq; centrum, ab uno primo centro minime sepáratum: ita tamen, ut dum simul cum illo sunt, sint etiã interea singula, atq; totidem quot & lineæ, quibus ipsa id concesserant, ut termini illarũ existerent. Quapropter quot ibi lineas mediũ ipsum attingit, totidem esse puncta uidẽtur. Vnum uero illa apparet simul omnia esse. Si igitur multis cẽtris similia esse intelligibilia omnia fateamur, centris inquam in unum cẽtrum redactis penitusq; coniunctis, apparentibus uero multa propter lineas, quæ quidẽ lineæ centra nõ generent, sed ostendant, profecto lineæ impręsentia nobis cõferent ad ostendendam aliquam in se proportionem ad illa quæ attingẽs natura intelligibilis, propterea multa, & ubiq; uidetur adesse.

Si consideres in prima mente ideas cunctas atq; singulas, mox in qualibet idea agnosces totam plenitudinem idearum, eius tamen ideæ distincta proprietate seruata. Item intellectualis quidem anima si plura uicissim formet corpora, una est in multis. Sed penes mundum intelligibilem, multa potius in uno sunt, uel circa unum.

CAPVT VI.

INtelligibilia profecto, cum entia multa sint, sunt simul & unum. Rursus cum unum sint, interea ob infinitam naturam sunt & multa: tum uero multa in uno & in multis unum, & omnia simul. Atqui agunt omnia

illic ad totum unà cum toto, agunt ad partem rursus cum ipso toto. Admittit uero pars in seipsa actionem primam tanquàm partis. Consequitur uero deinde totum: quemadmodum si ipse homo in hominem quendam ueniens, homo quidam euadat, existens rursus & homo. Homo quidem qui est in materia, ab uno homine qui post ideam extat, homines eosdem reddidit multos, atque est unum idem sic in multis. Quia unum aliquid idem more sigilli est in multis impressum. Ipse uero homo & ipsum per se unumquodq; & totum ipsum uniuersum nō sic est in multis, sed in eo sunt multa: imò uero sunt circa ipsum. Aliter enim albedo est ubiq;, aliter anima uniuscuiusque est in qualibet parte corporis eadem. Sic itaque & ens ipsum ubique esse est iudicandum.

Anima nostra intelligit plenitudinem idearū scilicet conuersa ad intellectum suum, neq; tamen illic per idearum imagines. Ergo ipsa per intellectū est uniuersum. Atq; ita in uniuersali rerum forma omnes animæ sunt quodammodo unum, quamuis sua quadam singulæ proprietate distinctæ. Quatenus autem ab intellectu digredimur inter se disiunguntur. Cap. VII.

PLotinus in his duobus libris non intendit probare quod non possit esse nisi vna anima, sed quod vna anima possit esse vbiq; non obstante magnitudine vel multitudine corporū. Et quod non oportet in diuersis mundi partibus animas multas ponere, quia vna communis non sufficiat vbiq; esse & regere. Quod si ponuntur multæ, propter aliam rationē ponuntur quàm propter illius vnius insufficientiam, & hæ multę sunt vnū cum illa scilicet vnione spaciȷ. Item quia agunt sub communi virtute illius. Item quia ad communem rediguntur animæ ideam. Item quia quælibet anima est omnia in se rerum semina, sicut anima mundi, & quando in se conuertitur, explicat se in omnia, & adęquatur illi, & cum illa æque gubernat, & cum mente communi æque cōtemplatur omnia, talisq; fit vnio, qualis in luminibus omnium stellarum in lumine solis. Vbi omnia sunt vbiq;, omnia æque habent vires ad cuncta regēda. Sed cætera agunt in virtute solis. Item exemplum est in quinque sensibus: qui vnum sunt: primo quia ab vno communi sensu, & ad vnum. Secundo quia in retractione à corpore quilibet eorum sentit in communi sensu. Tertio fingamus visum in sensu cōmuni sentire nō modo visibilia, sed mox etiam cætera sensibilia. Similiter auditum sentire primo sua, deinceps alia: sic & alios. Tunc quilibet esset vnum tum cum aliȷs, tum cum communi, & tamen adhuc essent distincti, tum quia quilibet potest se reflectere ad propria sicut prius, tū quia licet quilibet fundat se per omnia, tamen à proprio quodam exorditur, ac tandem redit in idem. Scito Plotinum post hos libros & post librum vtrum omnes animæ sint vna anima, composuisse tres libros de dubiȷs animæ, vbi manifeste ostendit numerum animarum.

NEmpe & nostrum ad ens ipsum reducitur. Quo & nos ipsi reducimur: ad illud ascendimus. Ab illo existimus ab initio. Intelligimus illa, non per illorū imagines. Non per figuras ullas, quas habeamus: sin autem intelligimus quidem illa, neq; tamen per imagines uel figuras, sequitur ut illa intelligamus ipsi existentes illa. Si ergo sumus scientię ueræ participes, illa sumus: non accipientes quidem in nobis ea, sed nos potius existentes in illis. Cum uero non solum nos illa simus, uerumetiam alia sint & illa, nimirum omnes illa sumus. Simul igitur unà cum omnibus existentes illa sumus. Omnia itaque unum sumus: cum uero foras prospiciamus, neque illuc, unde suspendimur, aciem dirigamus, merito nos esse unum nequaquàm animaduertimus. Perinde ac si multi uultus in orbem uno quodam uertice siue intima unaq; radice connecterentur. Siquis autem ad intima reflecti posset, siue suapte natura, siue reflectente Minerua, seipsum iam esse deum uniuersumq; conspiceret. Inspiceret inquā se primo quidē non tanquam penitus uniuersum, sed deinde nō habens ubi potissimū

sistens

sistens gradum determinet semetipsum, & quousq; sit ipse definiat, nimirũ mox prætermitteret, seipsum circunscribere, atq; ab ente uniuerso secernere. Itaq; ad uniuersum ipsum undiq; penitus perueniret. Ita tamen ut nusquã procederet: sed permaneret ibidem, ubi consistit & totum.

Mens diuina per suas ideas in materiam agit, nõ extrinsecus more artis humanæ, sed intrinsecus modo artificiosæ naturæ, nec est seiuncta secundum locũ à materia. Alioqui loco proprio deputabitur, nec mixta materiæ: alioquì minime dominabitur. Cap. VIII.

VBique vero est idea ignis, vbique ignem genitura, non diuisa, ne pereat: non extensa, ne corporea fiat. Non multiplicata numero, ne fiat innumerabilis. Vna sufficit, vna est vbique tota.

Arbitror equidem, quisquis considerauerit, qua conditione materia quodammodo species accipit, facilius quod impræsentia dicitur, concessurum, neq; ulterius uel tanquam impossibile negaturum, uel rursus quicquàm dubitaturum. Probabile nanq; necessariumq; existimo, non ita disponi naturam, ut species quidem hinc seorsum positæ sint, materia uero illinc locata seorsum, atq; desuper alicunde, illustratio quædam ueniat in materiam. Verendum est enim, ne hoc forte sit dictu ridiculum. Nempe quid nam foret, in his hoc ipsum quod dicitur procul atq; seorsum? Præterea nonne tum explicatu difficile, tum ambiguitatis plenum foret, quod de participationis conditione modo tetigimus? Sed id quidem siquãdo dicatur, facile prompteq; nimium sit adductum, quippe cũ ad huius notitiam perueniatur exemplis. Verum siquando nos illustrationẽ quandam in medium introducimus, non ita dictum uolumus, sicut in rebus sensui manifestis remota quædam à remotis illuminari uidemus. Sed quoniam quæ in materia sunt, imagines quædam sunt, ipsæ uero species exemplarium primorum obtinent ordinem, hęc ab illis emicare uidẽtur, nosq; in his illustratiõis nomine utimur, propterea quod illustrator cum illustrato minime commiscetur. Oportet uero nunc loquentes exactius, hæc nõ ita disponere, ut species ipsa hinc sit loco seorsum, deinde uelut in aqua, sic in materia ideæ fulgor inspiciatur. Sed materiam existimandum est undiq; ideam uelut attingere: rursusq; nequaquàm attingere. Atq; ita secundum se totam à specie reportare nonnihil, conferente ad id propinquitate, quatenus accipere potest nullo prorsus interueniente medio: neque rursus ita ut idea per totam discurrat materiam, siue superferatur, sed potius in seipsa permaneat. Si enim ipsa ignis idea in materia minime iacet, materiam uero nunc subiectam elementis accipiamus, ipse profecto ignis idealis materiam superans, nec inhærens ipse materiæ, formam ignis per totam ignitam materiam exhibebit. Supponatur autem ignem primum materialem, molem multã protinus esse factum. Eadem præterea ratio cæteris cõgruit elementis. Si igitur ipse ignis idealis in omnibus prorsus inspicitur, imaginem sui præbens: neq; sic quidem præbet quasi loco seiunctus, qualis illuminatio est oculis manifesta. Alioqui iam esset alicubi uniuersus hic ignis coram sensu, si modo ipse totus multæ sit partes, certe quasdam sui præbet imagines, dũ ipsius idea consistit non circunscripta loco, sed ipse loca generat ex seipso. Alioqui opor-

teret ipsum, si modo multiplex secũdum partes esset factus, à se diffugere, ut ita foret multus, sępiusq; particeps eiusdem fieret. Iam uero idea ipsa cum se cari non possit, nihil suiipsius materiæ præbuit. Neq; tamẽ quamuis unũ sit, extitit impotens ad illud quód non est in ipsius unitate formandũ. Neq; etiã compulsa est adesse sic uniuerso, ut alia quidem sui parte, partem hãc uniuersi, alia uero partem formaret illam, sed potius se tota quodlibet atq; totũ. Ridiculum nanq; foret, multas iccirco ideas ignis inferre, ut unusquisq; ignis à sua quadam idea, hic quidem ab illa, ille uero formetur ab alia. Sic enim ideæ innumerabiles essent. Præterea quo nam pacto quæ fiunt, commode partieris, siquidem ignis unus sit, atq; continuus? Tum uero si huic materiæ ignem alium adiungamus, amplificantes illum, profecto secũdum illam quoq; materiæ portionem, concedendum est, eandem prorsus ideam, eadem effecisse. Neq; enim aliam illic ideam fore quis dixerit.

Vna mundi machina & fabricata est ab una mente, & uegetatur ab una anima, tota simul ubiq; præsente.

CAPVT IX.

Sicut intra vnam sphæram multæ sunt, & vnitæ cum ea pariter, & distinctæ, sic penes vnam animam, animæ multæ. Anima mundi nec vt punctum est indiuidua, sed eminẽtius, ideo non habet certum in dimensione situm: nec rursus vnum est ex multis, sed vnitas in se explicans multitudinẽ, ideo tota potest multis & partibus & corporibus simul adesse. Nec est ab vllo disiuncta secundum locum. Cum ipsa rebus eiusmodi sit eminentior, & quantitatẽ procreet atq; locum. Deniq; cũ non sustineatur ab ipsa mundi machina, sed eam ipsa sustineat, merito viget vbiq; tota. Similiterq; intellectus mundi faber.

PRoinde si ratione aliquis omnia elemẽta iam facta in unam circularem figuram ducit, certe non est dicendum autores multos sphæram efficere, ita ut alius alibi distributus sit ad partem efficiendam: sed unam esse fabricæ causam se tota perficientem, neq; parte sui alia aliud fabricantem. Alioqui multi rursus effectores forent, nisi in unum indiuisibile totam fabricam referas, imò uero nisi unum impartibile sit sphæræ totius effector. Neq; tamẽ ita ut autor ipse diffundatur in sphærã, sed tota sphæra suspensa penitus hęreat autori: uita igitur una sphęram habet eadem. Atq; sphæra in una uita locatur. Itaq; & omnia quę sunt in sphæra, in uitam rediguntur unam: ideoq; & omnes animæ una quodammodo sunt. Vna uero sic est anima, ut rursus sit infinita. Quamobrem nonnulli animam numerum esse dixerunt: alii uero numerũ ipsum tradiderunt naturã animæ augere. Ita forsan excogitantes, quia uidelicet nusquàm anima desit, sed per omnia extet, interea hoc ipsum quod est existens. Iam uero si maior adhuc foret mũdus, nusq̃ animæ uis ipsa deficeret, quo minus per omnia rursus propagaretur. Neq; tamen per omnia curreret: imò uero uniuersum hoc in uniuersa anima foret. Tum uero hoc ipsum quod diximus augere, nõ sic accipiẽdum est, ut uerbo profertur, sed quoniã anima & si unum est, nusq̃ tamen deest uniuerso. Ipsum nanq; quod eius est unum, non tale est, ut quantũ sit, metiri liceat. Hæc enim conditio alterius est naturæ, quæ falso sibi uendicat ipsum unum, & participatione quadam duntaxat assequitur, ut appareat unum. Quod autem ueritate quadam est unum, tale prorsus existit, ut nõ sit unum ex multis accumulatum, ne forte quodam inde sublato totũ illud

unum intereat. Tale rurſus, ut nullis aliunde terminis ſeparetur, ne adhibitis ei quandoq; cæteris, uel minus euadat, ubi ſint illa maiora, uel cupiens dilatari per omnia diſſipetur: atq; ita non totum omnibus adſit, ſed per partes proprie ſuas illorum partibus appropinquet. Itaq; (ſicut dici ſolet) ubi nam gentium ſit, prorſus ignoret: quippe cum in unam continuationem conſpirationemq; peruenire nõ poſſit. Vtpote quod eſt à ſeipſo diuulſum. Si hoc igitur reuera ipſum ſibi unum uendicat, de quo ſane tãquam de eſſentia unum liceat prædicare, oportet ipſum uideri quodammodo oppoſitam ſibi naturã id eſt multitudinẽ ſua quadam potentia continere. Neq; ab externis hanc multitudinem mutuari. Sed penes ſeipſum, atq; ex ſeipſo, eſſeq; reuera unũ, atq; in ipſo uno habere hoc ipſum, ut ſit infinitũ atq; multitudo. Cum uero eiuſmodi ſit, neceſſarium eſt, ubiq; totum eſſe, unam in ſe rationem exiſtentem, item ſe comprehendentem, ipſumq; comprehenſorem, ipſummet exiſtere, adeo ut comprehendens ipſum nullo modo diſtet ab ipſo, ſed in ipſo exiſtat ubiq;, ubicunq; ſit ipſum, quod quidem à nullo eſt limitibus loci diſiũctum, neq; certe ſic ipſum eſt alterius loco diſiuncti. Siquidẽ ipſum eſt ante omnia quæ ſunt in loco: neq; iis ipſum indiget, ſed hæc illo potius egent, ut fundentur in eo. Vbi uero hęc in eo fundata ſunt, illud nequaquàm è propria ſede diſcedit, quę ſane nihil aliud eſt quàm in ſeipſo ſedere. Si enim moueatur ipſa, protinus illa perduntur. Quippe cum eorum ſublatum ſit fundamentũ, cui quidem ea ſiſtenti prius innitebantur. Atqui nec ipſum eſt adeo demens, ut à ſeipſo diſcedens diſſolutionis diſcrimen aliquando ſubeat, & cum in ſeipſo penitus conſeruetur, temere tamen infido ſe committat loco, qui proculdubio illo potius indiget, quo ſeruetur.

Hæc tria rerum principia ſunt ubiq;. Ipſum bonum, item diuinus intellectus, qui ipſa pulchritudo eſt, rurſus uita mundi. Hæc occultis tractibus ad ſe omnia rapiunt, colliguntq; in unum appetentia bonum & pulchritudinẽ atq; uitam. Cap. X.

SVperna bonitas, intelligentia, vita, eadem adeſt vbiq; tota, ſufficitq; cunctis, quoniam addicta nulli permanet in ſeipſa. Præterea ſicut oculi multi vno ſolis lumine paſſim toto fruuntur, ſic omnes intellectuales animæ vno intelligentiæ primæ lumine potiuntur, & vbiq; præſente, & nuſquàm diuiſo. In quo & cunctæ ſunt unum: vno ſimiliter bono cuncta veſcuntur abſente nuſquam. Vna quinetiam vita vbique vigente ſpirant. Vnio vero rerum in mundo corporeo diſtantiæ diſcordiæq; pleno nulla foret, niſi ſupernus ille mundus & habitatores eius vnionem mirabilem poſſiderent. Quos quidem habitatores ſecundum eſſentias interim inter ſe differre in hoc capite & in multis aperit.

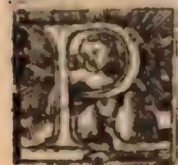
Ermanet igitur illud in ſeipſo ſapientia pollens: neque aliis unquam hæret. Reliqua uero ex eo continue pendent, utpote quę ubi illud ſit, ipſo inueniant deſiderio. Atq; hic eſt ille amor, quo pleriq; affecti ad amatæ rei fores pernoctare ferunt, amor inquã extrinſecus ſemper aſſiſtens, pulchrumq; deſiderans, ſatiſq; ſibi factum exiſtimans, ſi modo quoad poteſt aliquando potiatur. Nam & superni illius amator, ipſam quidem non accipit pulchritudinem, ſed quadam propinquitate participat. Illa uero in ſeipſa conſiſtit, multiq; unius ſunt amatores. Amantes totum, & quando habent pro uiribus totum habentes: totum enim ipſum eſt quod amatur. Quid nam igitur prohibet quo minus illud ſufficiat omnibus, dum permanet in ſeipſo? Quãdoquidem ob hoc ipſum omnibus

satisfacit, quoniam permanet; & propterea pulchrum est, quoniam omnibus totũ adest. Iam uero & ipsa intelligentia tota omnibus adest: quapropter cõmunis intelligentia est. Neq; hæc quidem intelligẽtia hic proprie, illa uero illic existit. Ridiculum nãq; aliquid erit, si loco quodam indigeat: neq; profecto sic passim se habet intelligentia, sicut albedo. Non enim corporis officiũ est intelligere: uerum si modo intelligentiæ reuera participes sumus, in unũ aliquid atq; idem secum ipso totum simul existens necessario conspiramus. Neq; sic inde accipimus, ut portiões quasdam illius percipiamus, neq; rursus ita, ut totum ego habeam, & tu habeas totum, diuisum alterutrum ab alteru tro. Id quidem conciones cœtusq; inuestigantium imitãtur: tanquam in unam concurrant intelligentiam, & unusquisq; seorsum sit ad sapientiam impotens. Cum uero in ipso cœtu ueraq; ad intelligendum copula omnes con iiciunt, conferuntq; in unum, intelligentiam generant, & inueniunt. Quid enim prohibere potest, quo minus intellectus ab alio atq; alio sit in eodem? Sed profecto quamuis intelligentes alii ad idem nobiscum congrediantur, non tamen simul congredi nobis apparent. Perinde ac siquis rem eãdem digitis simul multis attingens, aliud interim atq; aliud se opinetur attingere. Aut si eandem chordam in lyra quispiam pulset, se illam pulsare nõ uidens. Quanquam considerandum nobis erat, quemadmodum bonum animabus attingimus. Non enim aliud ego bonum attingo, aliud autem ipse, sed idem: neq; rursus sic attingimus idem, ut inde in me quidem aliud, in te uero aliud affluat, adeo ut illud alicubi superne sit sitũ, munera uero eius ad hæc nostra descendant. Sed oportet largitorem ipsum accipientibus prorsus adesse: ut reuera illinc accipiant, & qui largitur, non alienis, sed suis elargiatur: intellectualis nanq; largitio non more transmissionis cuiusdã nuntii'ue peragitur. Quandoquidem & corporibus ipsis inter se loco distãtibus munus sæpe per simile aliis simul aliisq; tribuitur. Tarditioq; & effectio fertur in idem. Quin etiã uniuersi corpus agit, ac patitur in seipso. Neq; quicquàm ab externis accedit ad ipsum: si igitur in corpus ipsum nihil extrinsecus incidit, quod tamẽ suaptenatura quasi seipsum fugit, in re certe ipsa nullam distantiam patiẽte, quo nam modo externum aliquid habet locum? Quamobrem existentes in eodem, bonũ ipsum & uidemus, & tãgimus, existentes inquam simul, illudq; nostris intelligibilibus attingentes. Et profecto mũdus illic multo magis q̃ hic est unus. Alioqui duo mundi sensibiles erũt, diuisi similiter. Ipsaq; intelligibilis sphæra sensibilis erit, si modo nõ aliter atq; hæc nostra sit unũ. Quapropter admodum unitate præstabit: aut certe ridiculosior erit. Siquidẽ necessitate quadã huic sphæræ moles consentanea sit, illa uero extensione non indigens, sese protendat, & à seipsa discedat. Deniq; quid nã illic impedimenti est, quo minus in unũ cuncta conspirent? Non enim alterũ ibi quasi nõ cõcedens locũ, repellit alterũ: quemadmodum neq; qui doctrinam contẽplatio nemq; uniuersam cõspiciunt, & omnino sciẽtias omnes in anima minime coarctatas. Siquis aũt obiiciat unionẽ hanc nõ posse in essentiis fieri, respõdebo equidẽ, tũc demũ fieri minime posse, si modo essentię uere moles extiterint.

Mens diuina sicut per indiuiduam æternitatem, quæ temporis causa est, totum tempus adæquat & superat, ita per indiuisibilem essentiam uirtutemq; infinitam totum spatium obtinet & excedit, ipsa uidelicet spatium & quæ sunt in eo ubique procreans & conseruans. C. p. XI.

SIcut enim se habet totum tempus ad indiuiduum illius statum, sic tota dimensio ad excellentem substātiæ indiuisibilis potestatem: est enim & ibi cum perseuerantię tum uirtutis immensitas, & hic imago quędam muneris utriusque.

AEterum quo nam modo quod nullam in se dimensionem habet, per uniuersum corpus attingit tāta magnitudine prædituš? Curue non dispergitur propagatione eiusmodi, cum unum idemq; per omnia porrigatur? Quod quidem sæpe in dubiū iam adduximus propensius affectantes dubitationi quandoq; finem imponere. Demonstratum est igitur sæpe iam sic se habere. Sed operæpretium est etiam persuasiones afferre, quanquàm non minimum imò uero plurimum ad persuasionem contulit illa ipsa natura, qualis uidelicet sit ostensa. Similiter que conferre uidetur, si cogitemus eam non esse uelut ingens saxum alicubi situm: atq; ubi situm est, quantum est tantundem occupans, neq; potens eosdem limites pertransire: quippe cum mensuram certam habeat quantitatis, mensuram etiam habeat potestatis in natura lapidea circunscriptæ: imò uero cum illa sit prima natura, neq; mensurata neq; determinata quanta debeat esse, hac enim natura potius altera mēsuratur, nimirum uniuersa potestas existit nullo modo tanta uel tanta. Quamobrem neq; etiam est in tempore, sed extra omne tempus existit, dum uidelicet tempus quidem per interualla continue spargitur. Aeternitas autem in seipsa eodem habitu permanet, cōtinetq; & superat, ampliorq; existit tempore per potentiam sempiternam, quàmuis hoc ipsum in plurima uideatur excrescere: ueluti si linea quædam per immensum procedere uideatur, ueruntamē semper redigatur ad signū, circaq; ipsum currat: & quocunque currit, in ea signum conspiciatur: quod quidem minime currat, sed illa potius circa ipsum se undiq; uoluat. Si ergo tempus ad illud quod in eodem permanet in essentia analogicam quandam proportionem habet: (est autem illa natura nō solum ob ipsam sempiternitatem, sed etiam propter excessum potentiæ infinita) oportet sane ad hanc quoq; uirtutis infinitatē consequēter reddere naturā quandā econtra & æque currentē, quæ quidem econtra pariter eleuetur, pendeatq; ex illa, dum uis altera secundū tēpus æque percurrit una cum uirtute manēte. Et profecto uirtus illa propterea est amplior, quoniā efficit ut ad amplitudinē suā pro uiribus uniuersum amplificetur. Quæ nam igitur hæc est, quæ naturæ huius est particeps, quoad particeps esse potest? Dum profecto natura hæc adest ubique tota, neque tamen in quolibet tota perspicitur infirmitate subiecti. Adest autem illud penitus uniuerso, non quemadmodum materialis triangulus idem quodammodo in multis numero plura, sed quemadmodum immaterialis ipse triangulus, à quo qui in materia sunt dependent. Sed cur materialis triangulus non est ubique, siquidem immaterialis ubiq; uiget? Quoniam uidelicet nō omnis materia particeps est effecta: sed & aliud quiddam habet: neque enim omnis accommodatur ad omne: quandoquidem neque

omnis illa prima ad omne se statim adhibuit, sed imprimis ad genera prima, deinde per hæc ad reliqua. Verũtamẽ natura superior æque aderat uniuerso,

Vita in mundo duplex, scilicet intellectualis & animalis: est & ab omni mole penitus expedita, & uigore uitali, efficaciaq; infinita. Ideo cunctas machinæ mundanæ partes ipsa tota impartibilis penetrat, obtinet, ac uegetat. Cap. XII.

ANima quoque tua quàmuis per vires inferiores suo corpori sit addicta, tamen per intellectum est vniuersum, per rationem vero media. Quando igitur ratio & se & vires inferiores conuertit ad intellectum, totus animus tuus fit vniuersum. Tunc de vita illa vniuersi vbique regnante non diffidis, quoniam & ipse ferme similiter es vbique. Vbique sunt & dij omnes animarum ciuitatumq; rectores, ad primum omnia dirigentes.

SEd quomodo adest? Profecto tanquàm uita una. Vita enim in animali nõ usq; ad certũ quiddã duntaxat extẽditur, ultra quod per totũ progredi nequeat, imò se fundit per uniuersum. Si quis autem quærat iterum, quo nam modo meminisse debet uim ipsam uitæ non esse proprie tantam; imò si cogitatione partiatur in infinitũ, semper occurrit uis eadem funditus infinita. Non enim ipsa uita in se materiam habet, cuius causa unà cum magnitudine molis in paruũ rursusq; paruum lapsa deficiat. Si igitur infinitatem in ea perpetuo uigentem accipias, naturam indefessam prorsusq; inuictam, nec ullo modo nec usquam in seipsa deficiẽtem tanq̃ uita prorsus exuberãtem, putas'ne quoq̃ intueri te posse, uel ad aliquid mentem affigere, ubi non reperias eam? Contrà uero tibi continget: non enim tu procedens transgredieris, neq; rursus in paruo quodam sistes gradum: quasi nõ habeat illa quod tribuat ultra, propterea quòd gradatim per parua deficiat. At si concurrere ualeas, imò uero si in uniuerso consistens nihil ultra requiras, ita demũ illius ubiq; præsentiam cõsequeris: alioqui si id nequeas aut renuas, in aliud quiddã protinus excides ac præsens decides, & id quidem nequaq̃ aduertens, propterea quòd aliò prospicias. Verum si nihil ultra quæsiueris, quò nam pacto sic affectus euades? Profecto ex eo quòd accesseris uniuerso, neq; in eius parte restiteris, adeo ut neq; tu quidem dicas, equidem tantus sum duntaxat. Nempe ubi hoc ipsum quod tantum proprie dicitur prorsus obmiseris, factus es uniuersus. Tametsi prius quoque uniuersus eras. Sed quoniam aliud insuper aliquid tibi præter & post uniuersum aderat, minor adiunctione eiusmodi euasisti. Non enim ex uniuerso tibi erat adiunctio: nam nihil illi unquàm adiunxeris, sed ex non uniuerso potius erat. Iam uero quicunq; fit aliquis, isq; fit ex nõ ente, iam est minime uniuersus. Sed tunc reuera uniuersus existit, quando non ens omnino dimiserit: tunc itaq; teipsum auges, quando dimittis alia: tunc & uniuersum tibi adest, cætera dimittenti. Dum uero es unà cum cæteris, illud tibi minime fulget. Sed enim quando fulget, nõ accedit, ut adsit: imò uero tu inde discesseras, quando non aderat. Quod si discesseras, non ab illo quidem, illud nanq; passim adest. Sed neq; etiam alio quoquam abisti. Sed dum etiam esses præsens, te ad contraria diuertisti. Eadem ratione cæteri quoq; dii sæpe cum multis sint æque præsentes, uni tamen apparent. Quoniam ille solus omniũ suspicere potest. Sed hi quidem dii prorsus omnigeni præsentes ubiq; ciuitates ad meliora conuertunt. Ciuitates autem in supernum illum deniq; conuertuntur.

tuntur: in illum tota tellus, in illum deniq; cælum, ubique penes ipſum & in ipſo perſeuerantia. Ex illo quinetiam quę uere ſunt entia ens ipſum habent, uſq; ad animam atq; uitam illi prorſus annexa. Atqui & ipſum quod ens modo dicebam, penes magnitudinem infinitam conſpirat in unum.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM DE NVMERIS, ANNOTATIONES.

Si unum ipſum bonumq; idem eſt, merito multitudo quò longius diſcedit ab uno atque unione, eò fit deterior. Igitur ſi fingatur multitudo uel infinita uel quomodolibet unitatis expers, erit ipſum malum. Cap. I.

Axime vnita ſecum ipſa eſt ſpecies quęlibet ſeparata & idea cuiuſque: quoniam eſſentia ſimplex & indiuidua eſt. Minus vnita ſecum ipſa ſpecies naturalis per corporis partes extenſa, etiam quandiu continuitatem ſuam ſeruat: ergo minus bonum. Minimum vnitatis habet multitudo diſcreta cõtingens diſſolutione cõtinui, ergo malum. Quod vero nullam vnionem ſeruare fingitur, appellatur maxime malum.

PLOTINI ENNEADIS VI. LIBER VI. DE NVMERIS.

Værendum uidetur in primis, nunquid multitudo ſit diſceſſus diſtantiaq; ab uno, ideoq; infinitas ipſa extremus ſit ab unitate diſceſſus: propterea quòd hæc ſit innumerabilis multitudo, atque ob hoc ipſum infinitas malũ ſit, noſq; mali ſimus, quando multitudo ſumus. Tunc enim quodlibet multum fit, quando non potẽs penes idem in ſeipſo manere, diffunditur & extẽditur iam diſperſum: & quãdo in ipſa diffuſione prorſus uno priuatur, fit multitudo, ubi deeſt quod partem aliam cum alia uniat: ſin autem adſit quidam conciliator, tunc quod fuſum eſt, permanẽdo fit magnitudo. Sed quid nam eſt in magnitudine mali? Profecto ſi perſentiret, pateret in ea malũ: ſentiret enim res illa ſe à ſeipſa iã procul abiiſſe: Vnumquodq; ſanè non aliud expetit, ſed ſeipſum: progreſſus autem ad externa factus, uel uanus eſt, uel certe coactus. Præcipue uero eſt unumquodq;, non quando fit multum aut magnum, ſed quãdo ſuiipſius exiſtit: ſui uero ipſius eſt, quando ſolum ſibimet annuit. Quod autẽ appetit ſic fieri magnum, ignorat quid reuera ſit magnũ, feſtinatq; quo nõ expedit, ſed extra prorumpit. Ad ſe autẽ uergere, eſt intus aſſidue permanere. Teſtatur id præcipue quod efficitur magnitudine: ſi enim extra protrahitur, adeo ut unaquæq; partium ipſius exiſtat: ſingulæ quidem partes erũt, ſed non ipſum proprie quod ab initio: ſin uerò ipſum, oportet partes omnes ad unum uerti, adeo ut illud exiſtat quando quoquo modo unum eſt, non quando magnum: quamobrẽ propter ipſam magnitudinẽ & quantum eſt in ea, à ſeipſo diſperditur. Quatenus autem habet unum, habet quoque ſeipſum. Verumtamen uniuerſum magnum eſt & pulchrum: ſed iccirco pulchrum eſt, quoniam non eſt permiſſum ad infinitatem prorſus effugere, ſed eſt unitate comprehenſum. Iam uero pulchrum non eſt magnitudine quidem ipſa, ſed potius pulchritudine: atqui iccirco indiguit pulchritudine, quia factũ eſt magnum:

magnum: quandoquidem si hoc foret ab ipsa pulchritudine destitutũ, quatenus magnum est, eatenus apparuisset & turpe: atque ita hoc ipsum magnũ pulchritudinis materia est, quoniam multum est quod indiget ornamento. Itaq; quod magnum est si à pulchritudine secernatur, magis est inornatum magisq́; turpe.

Si fingatur multitudo infinita, non erit proprie numerus. Numerus enim entium in mundo incorporeo definitus est, atque inde in mundo corporeo terminatus: neque animus numerãs facit auget'ue numeros rerum, quos fingat: sed in eo sunt utrinque naturaliter terminati. Cap. II.

QVid nam igitur dicendum est de illo qui infinitatis dicitur numerus? Sed prius quærendũ est, quomodo sit numerus si infinitus extiterit: neq; enim quæ subiecta sunt sensibus, sunt infinita, quapropter neq; qui in eis est numerus, est infinitus. Atqui neq; qui numerat, infinitatẽ ipsam enumerat: sed q̃uis dupla & tripla & deinceps similiter multiplicia cõputet, hæc certe definit: ac si ad futurũ aut præteritũ multiplicationem sumat, hæc quoq; interea definire uidet. Nũquid ergo dicendũ est, numerũ quidem non esse simpliciter infinitum, sed ita duntaxat, ut subinde semper liceat adhibere. Sed profecto non est in numerante generãdorum autoritas numerorum, sed iam determinati erant numeri ac prorsus extabant. Iam uero in mundo intelligibili sicut entia determinata sunt, sic & definitus est numerus numero entium designatus. Nos autem sicut hominem multa quędam facimus, adhibentes ei sæpe & pulchrum, & cętera generis eiusdem: ita simul cum quolibet simulacro numeri quoq; concipimus simulacrum. Et quemadmodum urbem quandam multiplicamus non existẽtem, sic fermè numeros deinceps multiplicare solemus: ac si tempora numeremus, his uidelicet numeris quos habemus, eos ipsos ad tempora iam traducimus, dum tamen in nobis numeri permanent.

Mundus intelligibilis quoniam ab ipsa unitate processit in multitudinem idearum, non est ipsum bonum, neq; inde est ibi multitudo malum, quoniam superatur ab uno. Est enim idearum omnium communis una indiuiduaq́; natura, atque idea quælibet est unita cunctis. Cap. III.

INfinitas ipsa nullum actu proprium habet esse, alioqui computata esset in genere entiũ, ibiq́; designata, igitur definita: quare nec actu iam esset infinitas. Veruntamen latet infinitudo sub termino semper aliquid terminante. Igitur siquando formas omnes quasi terminos atque fines è medio tollas, quod reliquum fingitur, infinitudo vocatur: si hanc apprehẽdis, iam terminas: sin terminas, non apprehendis infinitatem Denique si per omnia oppositorum genera pro arbitrio curras, neutrum oppositorum seorsum dedicabis infinitati: alioqui mox eam tibi finieris, rursumq́; alterutrum oppositorũ in ea poteris per negationem alterius appellare.

Ed infinitũ hoc quomodo extitit cum sit infinitũ? quod enim extitit atq; est, numero est iam comprehẽsum. Verum prius est indagandum, si multitudo reuera in uerorum entium ordine collocatur, quomodo multitudo sit malum. At uero multitudo illic est unita, neq; permittitur in multitudinem prorsus euadere: quippe cum ibi multitudo sit ens unum. Atqui ob hoc ipsum id ab uno degenerat eiq́; succumbit, quoniam multitudinem habet: & quãtum ad unum spectat, labitur in deterius: cumq; naturam illius non habeat, sed exciderit inde, merito subit defectum, sed unius ipsius uirtute penes ipsum habet aliquid honorandum. Nempe multitudo conuersa est ad unum atq; constitit: ipsa uero

ro

ro infinitas quo nam modo illic esse potest? Si enim habet esse, iam est in ordine entium definita: aut certe nisi fuerit definita, non est in genere entium collocanda: sed forsan in eorum ordine quæ fiunt, computanda uidebitur, sicut accidit & in tempore. Forte etiam etsi definitur, ob hoc ipsum est etiam infinita: non enim terminus, sed infinitum determinatur: neque aliud quicquàm medium inter infinitum terminumq; locatur, quod naturam termini subeat. Hoc utiq; infinitum fugit quidem ipsum ideam termini, sed comprehenditur extrinsecus circunuentum: fugit autem non in alium ex alio locũ, neque enim locum habet ullum: sed quando comprehensum est, tunc primum iam locus extitit: quamobrem non est putandum, motionem quę infinitati inter loquendum tribuitur, esse localem: neque aliam quandam earum quæ nominari solent, ex se illi contingere. Itaque mouetur nunquàm, sed neque rursum permanet: ubi enim maneat, cum hoc ipsum quod dicitur ubi, posterius oriatur? Videtur autem iccirco infinitati motus attribui, quoniam non consistit. Num igitur ita se habet, ut in eodem sit alte suspensa seq; uolutans? An potius & attollatur illuc & hucusq; se iactet? Nullo modo: hæc enim ambo ad eundem iudicantur locum: tum quod attollitur, non declinans quo ad eundem locum pertinet, tum etiam quod declinat. Quid nam igitur esse infinitatem aliquis cogitabit? Tunc profecto cogitabit, eam quãdo speciem intelligentia separauerit. Quid ergo tunc intelliget? Forte contraria simul & non contraria: etenim magnum illic intelliget atque paruum: fit enim ambo permanens scilicet atque motum, nam hæc ibi fiunt: sed ante quàm fiant, constat illam neutrum illorum esse determinate: alioqui iam illam determinaueris. Si ergo natura illa est infinita, atque hæc quæ modo dicebam infinite & indeterminate sunt ibi, sic ibi nimirũ utraque apparebunt. Quòd si prope illuc accesseris, neq; terminum aliquem adhibueris quo eum ualeas irretire, tibi protinus subterfugiet: neq; quicq̃ illic inuenies, alioqui iam definisses. Imò uero si cui occurreris uelut uni, subito occurrit ut multa. Tum uero si multa dixeris, iterum mentieris: nempe ubi quodlibet non est unum, neque etiam multa sunt omnia. Atque hæc ipsa infinitatis est natura, ut secundum alteram quidem imaginationem motus sit: quatenus autẽ accessit imaginatio, status. Iam uero hoc ipsum quòd ipsam per seipsam inspicere nequeas, motus quidam est casusq; à mente. Quod autem aufugere nequeat, sed circum coerceatur extrinsecus, usqueadeo ut limites non liceat trãsgredi, status quidam est iudicandus. Ex quo apparet, non solum licere motum illic affirmare, sed statum.

Quæritur, utrum unitas atque numeri in mundo intelligibili rationem propriam habeant à cæteris ideis distinctam nec ne: ac si habent, utrum præcedant ideas, & quasi sui iuris existant, an uelut pedißequi consequãtur. Ab animo quidem numerante creari non est probabile. Cap. IIII.

Va uero conditione numeri in mũdo intelligibili sint, deinceps uidetur considerandum. Nunquid tãquàm insiti cæteris speciebus, an potius semper uelutі consequẽtes. Ceu postq̃ ipsum ens tale est, ut primũ ibi sit, unitatem cogitauerimus. Deinde quoniam motus ex ipso status'que sequitur, tria iam cognouerimus, atque per singula reliquorum quemlibet numerum. An forte non ita se res habet,

ſed cum quolibet unitas quædam congenita eſt: aut in primo quidē ente unitas, in eo autem quod eſt poſt ipſum, ſiquidē illic ordo ſit, duitas. Vel & quanta eſt cuiuslibet multitudo, uelut ſi decem, decas, ideſt ipſe denarius. Aut forte non ita, ſed ipſe in ſeipſo excogitatus eſt numerus: atq; ſi ita, perſcrutandū eſt, utrum primus ſit aliorum uel poſtremus. Plato igitur cum homines dixerit ex ipſa dierum ad noctes uarietate numerum cognouiſſe, ideóq; ipſi rerum uarietati numeri notitiam attribuerit, forte res numerandas primū propter diuerſitatem facere numerum confitebitur, ipſumq; numerum in quodam animæ diſcurſu conſiſtere, quādo ab alio percurrit in aliud, tuncq; fieri numerum, cum anima numerat: id autem eſt, quando per res ipſas diſcurrēs penes ſeipſam hoc quidem aliud eſſe illud uero aliud aſſerit, utpote quæ quā diu idem aliquid cogitat, neq; quicꝗ aliud prçter illud, proprie unum aſſerat. Veruntamen quādo Plato & in uero numero dicit eſſentiam, in eſſentia numerum, rurſus ſubſiſtentiam quandam numeri in ſeipſo recipiet, neq; in animo numerante duntaxat naſci numerum affirmabit: imò uero ex ipſa circa ſenſibilia uarietate atq; diſtractione notionē numeri in animo reuocari.

Confutat dicentes unitatem & numerum non eſſe rem aliquam, ſed poſita re qualibet ſingulatim dici unum, iterumq; unum, atque hoc iterato dici numerum. Cap. V.

EX hac opinione non habemus rationem ad ſpecies numeri diſcernendas, neque ad numerum quemlibet redigendum in vnum principium numerorum: atque ipſe numerus minus etiā ꝗ accidens eſſe putabitur. Quando de homine prædicamus vnū, aliud quidem eſt vnum ibi quàm homo: nam vnum ipſum non homo, multitudinem habet oppoſitam, atque de rebus omnibus vltra hominem communiter prædicatur. Eſt ergo rebus omnibus communius & ſimplicius atque prius: prius etiā ipſo ente ratione ſimili, præſertim quia vnum ipſum prçdicabile eſt non de ente ſolum, ſed de quolibet pariter quodcūque ſuperius vel inferius ente, vel enti oppoſitum cogitaueris. Cum igitur entia quidem ad ipſum ens, numeri vero referantur ad vnum ente ſuperius, merito numeri entibus priores eſſe videntur. Igitur cum dicimus decē homines, ipſa decas nec homines ipſi eſt, nec ex eis velut accidens: alioqui non poſſet res alias æque metiri: ſed prius in ſeipſa eſt ꝗ in rebus quç numerantur vt decem. Denique ſiqui dicant vnum ipſum eſſe cum entibus coniugatum, ſiue tanꝗ accidens, ſiue tanquàm elementum eis coniugatum fuerit, adhuc ſequitur vt prius exiſtat in ſe, quàm vel cunctis communiter accidat vel accedat vt elementum.

QVæ nā igitur eſt ipſa natura numeri? Nūquid eſt quiddā conſequēs ac uelut in eſsētia quauis inſpectum, uelut homo atq; unus homo: item ens unumq; ens? & intelligibilia ſic omnia ſingulatim, atq; ita reſultat numerus uniuerſus? Verum ſi res ita ſe habeat, quomodo duitas illic eſt & trinitas? & quomodo ſecundum unum omnia perpenduntur? Quóue pacto eiuſmodi numerus in unum aliquid congregabitur? Sic enim multitudo quidem erit aliqua unitatum, nullus autem numerus redigetur in unum, præter ipſum uidelicet ſimpliciter unum. Niſi quis forte dicat, duitatem quidem eſſe rem illam, ſiue potius quod cōſideratur in illa, quæ uires duas habet implicitas, quaſi compoſitū quiddam in unum. Aut forte quales Pythagorici numeros induxerūt, qui ſane numeros ſecūdū analogiā, ideſt proportionem quandam afferre uidentur, uelut iuſtitiam quaternarium, aliterque ſimiliter alium. Illa uero conditione potius rei ipſius quæ exiſtit unum multitudini ſimul & numerū quiſpiam coniugabit, eatenus unum uelut decadem: tametſi nos non ſic ipſa decem ponimus: ſed quæ diſtant inter ſe congregantes,

gregantes, decem ſolemus dicere. Forſan uero ſic quidem decem dicimus, quando uero ex multis cõficitur unum, decadem appellamus. Quapropter eadem illic etiam ratione: cæterum ſi ita fiat, an erit ulterius ulla numeri ſubſiſtentia? cum ipſe in rebus duntaxat cõſideretur. Reſpondebit forte aliquis, nihil obſtare, & albedine in rebus duntaxat conſiderata ipſam albedinis ſubſiſtentiam in rebus ipſis rite perpendi. Quandoquidem & motu in ente conſiderato cõſtitit eſſe ſubſiſtentiam motus aliquam in ipſo ente uidelicet exiſtentis. At uero numerus non ſicut motus ſe habere uidetur. Sed quod motus ſic unum aliquid in ſeipſo conſideratum ſit, dicitur. Præterea eiuſmodi ſubſiſtentia efficit, ut numerus non ſit eſſentia, ac potius ut ſit contingens. Quamuis neque ſic quidem omnino contingens. Nempe contingens oportet antequàm contingat aliquid eſſe. Et quamuis inſeparabile ſit, eſſe tamen aliquid, & naturam aliquam penes ſeipſam, ſicut albedo. Ac de alio prædicari, hoc ipſum iam in ſe exiſtens, quod ſubinde ſit de alio prædicandum. Quamobrem ſi circa quodlibet eſt unum, neque idem eſt homo, atq; unus homo, ſed aliud unum eſt quàm homo, & commune eſt ad omnia unum & in quolibet reliquorum ita ſe habet, certe prius erit unum homine, & quolibet reliquorum, ut ſic & homo & quoduis aliorum, ut unum ſit ſingulatim aſſequi poſſit. Igitur & ante motum: ſiquidem motus ſit unum. Et ante ens ſimiliter, ut ipſum quoque ualeat eſſe unum. Dico autem non unum illud, quod ente ſuperius eſſe cenſemus, ſed hoc unum, quod de qualibet ſpecie prædicatur. Itaque ipſa decas ante illud extat, de quo prædicatur decas: atque hoc ipſum eſt ipſa decas. Non enim res illa uel in illa, in qua decas inſpicitur, decas ipſa erit. Num igitur congenitum eſt cum entibus, ſimul'que omnino cum illis eſt hoc ipſum unum? Verum ſi congenitum eſt, ſi modo tanquam accidens, ſicut cum homine ſanitas, oportet ſecundum quoque ſeipſam eſſe aliquid ſanitatem, ſimiliter'que & illud. Ac ſi unum tanquam alicuius compoſiti elementum eſſe quis dicat, oportet prius eſſe unum ipſum ſecundum ſe unum, ut eſſe & cum alio poſſit. Deinde ſi prius eſſe commixtum cum alio, quod per ipſum iam factum ſit unum, ſequetur ut falſo ſit unum, utpote quod duo ſit inde factum, in decade uero quomodo id fiat? Quid enim illi opus eſt decade, quod ſit per tantam potentiam decas? Quod ſi formabit ipſum ceu materiam, atque erit decadis ipſius pręſentia, & decem & decas, oportet prius decadem in ſeipſa non aliud aliquid exiſtentem præter decadem pure ſingulariter'q; conſiſtere.

Rerum ſpecies in prima eſſentia ordine quodam earum intelligentiam antecedunt. Sicut obiecta præcedunt actus circa obiecta uerſantes. Siquis ergo dixerit ſpecies illic ab intelligentia procreari, concedet etiam poſteriores fore. Quod eſt abſurdum. Cap. VI.

INtelligere ibi ſpeciem aliquam ſcilicet iuſtitiam, ſtatum, motum & reliqua, nihil eſt aliud quàm eiuſmodi ſpeciem declarare vel definire. Niſi definitio hæc ſit circa rem aliquam à definitiõe quoquo modo diſtinctam, vacua quædam definitio eſt, imò vero definitio nulla. Denique vnaquęq; ſpecies ibi eſt proprietas actus'q; eſſentialis vigore quodam proprio exiſtens atq; micans. Emicatio eiuſmodi inde pendens, & penes ipſam quidem extans, atq; ratione quadam differens ipſa eius intelligentia eſt.

T uero si ultra res ipsas, unum ipsum & ipsa decas existit, deinde res intelligibiles præter hoc ipsum quòd existunt id quod sunt, aliæ quidem sunt unitates, aliæ uero & duitates, & trinitates, quę nam erit illorum natura? Et quomodo constituta? Existimandum est autem generationem eorum ratione quadam expleri. Primo igitur generatim existimandum est essentiam specierum nō sic prodire ad existendum, ut intelligens ipse primo quidem singula intellexerit, deinde ipsa intelligentia illorum substātiam exhibuerit. Non enim quia cognouerit quid iustitia sit, exorta iustitia est. Neq; quoniam quid motus sit cogitauerit, subortus est motus. Sic enim oportebat hanc ipsam intelligentiam & posteriorem intellecta re esse: uelut intelligentiam iustitię iustitia ipsa posteriorem. Atqui & uicissim intelligentia prior est eo, quod procreatur intelligendo: si modo ob id ipsum extitit, quod fuerit intellectum. Sin autem iustitia idem est omnino quod & talis intelligentia, absurdum erit, nihil aliud esse iustitiam præter quandam ipsius descriptionem. Quid enim aliud est iustitiam uel motum intellexisse, quàm descriptione quadam quid utrunque sit accepisse. Hoc autem perinde se habet, ac si rei non existentis accipias rationem: quod quidem fieri reuera non potest. Proinde siquis adduxerit, in rebus à materia separatis idem esse scientiam atq; rem scitam, ea id conditione dictū accipiendum, non quidem ut scientiam afferat esse rem ipsam, neq; rationē aliquid contemplantem esse rem ipsam cōtemplatione perspectam: sed uicissim rem ipsam à materia segregatam, esse intelligibile quiddam, intelligētiamq; existere, non eam inquam intelligentiam, quæ rei ipsius sit ratio quædam, uel aliquis in hanc ipsam intuitus. Sed rem ipsam in mundo intelligibili consistentem nihil aliud esse, præter intellectum atq; scientiam. Non enim scientia illic ad rem uergit intelligendam, sed res ipsa illic efficit ut scientia illa non ita sit ab ipsa diuersa, sicut rei materialis scientia esse solet. Hoc autem est scientiam ueram ædere. Id uero rursum, non imaginē rei afferre, sed rem ipsam: intelligentia igitur motionis, motionē ipsam minime fecit. Sed ipsa motio potius fecit intelligentiam: quapropter & ipsa seipsam motiōem intelligentiam'que concepit. Motio enim illic entis illius intelligentia est. Atq; est ipse motus, quoniam est & primus. Non enim est alius ante ipsum. Est & reuera motus, quoniam alteri non contingit. Sed ipsius quod illic quodammodo moueri censetur, est actus uidelicet existētis in actu: quapropter est & essentia. Quæ quidem ab ipso ente excogitatione quadam differre uidetur. Tum uero iustitia non est iustitiæ intelligentia quædā, sed quasi mentis illius dispositio & affectio: imò uero quidam actus eiusmodi. Cuius reuera uultus est pulcher, adeo ut neq; Lucifer aut Hesperus neq; aliud quicquàm eorum quæ sentiuntur ita fulgeat. Est autem uelut intellectualis quædam statua ex seipsa tanquàm extans & emicans in seipsa, imò uero in seipsa consistens.

Si mundo corporeo materiam quidem extensam subtrahas, formas uero rerum uarias in una uiuaq; mundi forma conserues, uidebis formam unam omniformem, ibiq; formas cunctas in singulis unitissimas pariter atq; distinctissimas. Omnia in uno uiuente uiuentia.

Cap. VII.

Est

Est igitur vniuersum eiusmodi cum natura, cum intellectualis anima, cum etiam intellectus. In quo species vt res veræ sint reuera distinctæ verę intellectę ante machinationē intelligentiæ, ita distinctæ sunt actu quamuis vnitæ natura, sicut in igne lucere, micare, calere. Omnes enim species ibi sunt actu.

Ontemplari uero res illas prorsus oportet in natura una, unāq; naturam ubiq; omnia possidentem, & undiq; complectentē. Vbi profecto non quemadmodum in regiōe sensibili sit unumquodque seorsum, alibi quidem sol, alibi uero luna, alibi rursus & aliud, sed cuncta simul in uno. Hæc enim ipsius est mentis natura. Quandoquidem & anima mentem sic imitatur. Atque ea similiter quæ natura dicitur, secundum quam & sub qua singula generantur, alibi quidem aliud, dum illa simul permanet in seipsa. Quamuis autem sint omnia simul, singula tamen iterum sunt seorsum. Cernit uero intus illa, quæ in mente essentia'que sunt, idem ipse qui possidet intellectus, non aspiciens quidem, sed potius habens. Neq; rursum separans unumquodq;, discreta enim iam semper in ipso sunt singula. Apud illos igitur qui hæc nimium admirantur, fidem nobis ab iis quæ participant, comparamus: magnitudinem uero mundi illius & pulchritudinem ex amore animæ ipsius ad illum coniectare & asseuerare solemus. Quinetiam illorum amore, quæ ad animam annituntur, ob quandam eiusmodi naturam, atque etiam ex eo quod per eam illius similem aliquam ad illum similitudinem consequantur. Iam uero nefas est confiteri extare pulchrum aliquod animal, nisi ipsum animal mirabilem quandam & inæstimabilem habeat pulchritudinem. Ipsum profecto animal uniuersum est atque penitus absolutum, ex omnibus animalibus, imò uero cuncta in se animalia continens, unum'que existens simulq; totidem quot omnia sunt. Quemadmodum & nostrum hoc uniuersum, est quidem unum, est omne uisibile, cuncta quæ sunt in uisibili regione complectens.

Essentia uera est uis quædam extra molem materialem in seipsa fundata per se uiuens intellectualisq; maxime. Quod animal intellectuale uocatur, ubi numeri omnes sunt ante actum intellectualem atque uitalem.

CAPVT VIII.

Voniam igitur & animal primo est, & iccirco ipsum per se animal, est intellectus, est essentia uera, habet animalia omnia, omnem possidet numerum. Ipsum iustum, ipsum pulchrū, & cętera generis eiusdem, aliter enim ipsum hominē ibi dicimus, aliter ipsum numerum, aliter ipsum iustum, nimirū consideratione dignū est, quomodo unumquodq; eorū se habeat, quid'ue sit, quatenus in rebus eiusmodi potest aliquid inueniri. Principio igitur omnē sensum dimittere decet, & intellectum intellectu considerare. Animaduertēdum est pręterea in nobis quoq; uitam & intellectum nō in mole, sed in uirtute quadam molis experte cōsistere: ueramq; essentiam à mole similibusq; esse solutam: atq; esse uim in seipsa fundatam, nec rem quandam exilem aut debilem sed maxime omniū intellectualem atq; uitalē. Qua nihil intellectualius, nihil uitalius, nihil (ut ita loquar) essentialius esse potest. Adeo ut quod hoc ipsum attingit, quodammodo eadem consequatur. Et quatenus attingit gradatim, eatenus asse-

quatur. Nempe quod tangit propius, propinquiora: quod uero remotius remotiora reportat. Proinde si esse est appetendum, merito quod magis ens, magis est expetendū. Similiter si intelligentia simpliciter est optanda, quod intellectus est maxime, potissimum est exoptandum: eisdemq́; gradibus uita quoque est affectanda. Si ergo ens ipsum primo accipiendum est: quippe cum sit & primum, secundo intellectus, tertio animal, hoc enim omnia iam complecti uidetur. Intellectus autem secundum obtinet locum: est enim actus essentiæ. Profecto numerus ipse secundum animal existere non censetur. Iam enim & ante ipsum, erat unum atque duo, neque rursus secundum intellectum est numerus statuendus: nam ante mētem essentia unum est atque multa.

Sicut unum antecedit ens, ita numerus in ipso ente consistens antecedit entia, idest species ideales. Et merito super numerū, qui est in entibus numeratus, extat numerus in suo fonte cōsistens. Qui sane causa est, per quam ens possit in entia speciesq́; deriuari. Cap. IX.

PEr ipsum numerum qui est essentialis virtus, & actus quidam discretiuus entis destinatū est, ens non sistere in vno graduum, sed entia plura ex vno profluere, rursumq́; quot & quotis ordinibus distributa. Sed ille numerus ante entia quidem inuolutus est. Euolutus in entibus: hic substantialis numerus est. Numerus in genere quantitatis, numeri huius est imago. Entia quidem fundantur in numero, numerus in ente, ens in vno, ne protinus dissipetur.

REliquum est igitur indagare, utrum essentia sua quadam partitione numerum procreauerit, an potius numerus sit partitus essentiam. Iam uero essentia, motus, status, idem, alterum, uel ipsa numerum genuerunt, uel numerus potius ipsa progenuit. Principium uero considerationis erit eiusmodi. Vtrum possibile sit numerum in seipso consistere: an oporteat duo ipsa in rebus duabus & tria in tribus similiter contemplari, atque eadem conditione unum numeris insertum considerare. Si enim numerus in seipso seorsum à rebus numerandis esse posset, nimirum ante entia posset existere. Num igitur & ante ens numerus esse potest? Sed præstat forsitan in præsenti concedere, ens numerum antecedere: atque ex ente numerum proficisci. Verum si ens unum ens existit, atq; duo entia similiter sunt entia duo, unum quidem ens præcedet, numerus autem entia pariter antecedet. Num igitur notione quadam atque perceptione eiusmodi fit excessus? Sed profecto etiam subsistentia: ita uero considerandū quando quispiam hominem existentem intelligit unum, & pulchrum similiter unum, tunc ipsum unum posterius quodammodo in utroq; considerat. Quinetiam quando equum atq; canem, tunc & ibi duo ipsa manifeste posterius animaduertit. Verum si generes hominem, & generes equum atq; canē, uel in te existentes proferas, neq; utcunq; euenit generes atq; producas. Nonne dices in unum eundem fore, & in unum aliud transeundum, duoq́; facienda. Atq; unà tecū aliud etiam faciendum: iam uero neq; entia quidem quādo sunt facta, numerata sunt. Sed quod oporteat fieri iā cōstabat, uidelicet quod potissimum expediret. Omnis itaq; numerus entia præcedebat. At si antecedebat entia, numerus sane non erat entia, sed profecto iam erat in ente, neq;

tamen

tamen entis ipsius numerus erat. Adhuc enim ens erat unum. Sed numeri uis ipsa subsistens, ens in plura diuisit. Ac uelut impulit ipsum ad multitudinem enitẽdam: nempe uel ipsius essentia, uel actus est numerus. Atq; ipsum animal & intellectus numerus est. Forsan uero ens quidem numerus est unitus, entia uero numerus explicatus. Intellectus autem numerus in se agitatus: animal deniq; numerus comprehendens. Quandoquidem & ens ab uno progenitum, ut erat in eo, oportet ipsum sic esse numerũ. Quamobrem species quoq; ipsas tum unitates, tum numeros appellare consueuerunt, atque hic essentialis est numerus. Alter uero qui monadicus dicitur, idest ex quibusdam unitatibus congregatus, est quædam illius imago. Essentialis uero numerus partim quidem in speciebus inspicitur, easq; concreat, partim uero priusq; in ipso ente, unaq; cum ente uiget, entiaq; præcedit. Quo quidem in numero entia firmamentum habent, & fontem, & radicem atque principium. Etenim entis quoque ipsius unum ipsum principium est, atque in hoc est ens. Alioqui protinus dissipabitur: non tamen in ente fundatur unum: alioqui iam unum esset priusquàm assequeretur unum. Atque iam quod assequitur decadem, decas euaderet antequàm decadem ipsam consequeretur.

Natura primi entis cum sit post unum, necessario est prima sui origine multiplex idest numerosa. Per hos ergo numeros ita ferme ens se habet ad entia idest ideas, sicut pleriq; tradunt materiam per inchoationes formarũ secum genitas se ad formas habere. Cap. X.

Esse vero numeros ante entia patet, quia si numerus ad entia deinceps iam posita consequatur, casu quodam contigerit numerosa distinctio entium atque ordo. Præterea sicut omnia per aliud entia, ad ipsum per se ens referuntur, sic quodlibet per aliud vnum ad ipsum reducitur per se vnum, ipsum vero per se vnum non potest esse sub ente, alioqui esset necessario multiplex, scilicet ex natura entis & addita proprietate compositum. Non igitur ipsum foret per se simpliciter vnum: ens igitur est sub vno. Similiter entia sub numero disponuntur. Nam & super numerum qui est in entibus extat ipse per se existens ante entia numerus. Denique in ratione speciei vniuscuiusq; formali necessario includitur vnitas atq; numerus. Vnitas inquam quoniam in primo sui signo species indistincta per vnitatem est à seipsa & distincta pariter à quolibet alio. numerus inquam, quoniam species communem in se naturã habet cum proprietate coniunctam. Hinc sane conijcimus, vnitatem atq; numerũ, omnes præcedere rerum species, quandoquidẽ formales omniũ rationes in vnitate numeroq; cõsistunt.

Consistens igitur ens in multitudine numerus euadit, quando tanquam multiplex excitatur & surgit, & quasi præparatio quædam & pręfiguratio erat ad entia. Vbi quodammodo unitates locum habere uidentur illis expositum, quę in eis fundanda sunt. Atqui & nunc tantam dicit aliquis, uolo equidem auri multitudinem, uel etiam reliquarum possessionum. Aurum sane unum quiddam est. Ille uero uult non numerum quidem aurum facere, sed aurum potius facere numerum. Et utpote qui iam habet numerum, adhibere hunc auro studet. Adeo ut auro contingat fieri tantum. Sin autem entia quidem numerum antecederent, numerus autem deinde in eis inspiceretur dum eatenus natura numerans moueatur, quatenus numeranda multiplicantur, certe secundum contingentiam quandam tot utiq; quot nunc sunt entia forent, neque ex ullo proposito tot numero quot existunt. Si igitur tot sunt non temere profecto numerus tanquàm illa præcedens, ut tot proprie sint, est causa. Idest existente iam nu-

mero quæ facta ſunt huius ipſius ut tot ſint conditionis euadunt. Tum uero quodlibet quidem unius eſt particeps, ut ſit unum. Eſt autem ens ab ente: quãdo & ens à ſeipſo ens, unum autem à ſeipſo ſimiliter unum. Quod ſi quæ ſingulatim unum ſunt, multa ſunt ſimul unum quod eſt in eis, eſt tanquàm trinitas unum. Atq; omnia entia ita unum, non ſicut unum, quod ſecundum ſingularem perpẽditur unitatem, ſed ſicut unum dicitur millenarius, aliusq́; quilibet numerus. Iam uero & qui res iam factas mille computat numerando, non ait res ex ſeipſis mille uel decies tantum, uelut ſua quadam uoce cognominari, quaſi res ipſæ numeros ſuos colorum inſtar oſtendant. Sed ita cenſet, cogitatione uidelicet tot ſibi dictante. Niſi enim dictauerit, non cognoſcet quanta ſit multitudo: quomodo igitur ait? Certe tanquàm qui ſciat enumerare: id uero ſcit, ſi numerum ipſum nouerit. Cognoſcet autem ſi ſit numerus. At uerò naturam illam quot numero ſit ignorare abſurdum eſt, imò uero penitus impoſſibile. Proinde ſiquis dixerit bona, uel quę ex ſeipſis ſunt talia, dicet: uel bonum de illis tanquàm illorum accidẽs prædicabit. Ac ſi prima dixerit, primam ſubſtantiam introducet. Sin autem afferat ea, quibus accidit bonum, oportet extare boni naturam, ut & aliis poſſit accidere: uel cauſam ipſam, quæ & in alio faciat oportet exiſtere. Aut ipſum bonum, aut quod bonum genuit in propria natura conſiſtere. Simili quadam conditione in ipſo entium ordine, quicunque dicit numerum, uelut decadem, is aut decadem ipſam nominat ſubſiſtentem, aut forte ſi introduxerit illa quibus contingit decas, iam ipſam decadem compelletur uiciſſim in ſeipſa locare, quæ nihil aliud omnino niſi decas exiſtat. Neceſſarium eſt igitur, ſi entia decadem dicat, uel ipſa eſſe ipſam decadem, uel certe ſuper ipſa alteram conſiſtere decadem, quæ profecto nihil aliud ſit, quàm ipſa decas. Communiter autem quicquid de alio prædicatur, ab alio uenit in illud, uel eſt actus illius. Et quando tale eſt, ut non alias quidem adſit, alias uero non adſit, ſed cum illo ſit ſemper, ſi illud eſſentia eſt, eſſentia eſt & ipſum. Neq; magis illud quàm ipſum eſſentia eſt. Siquis autem eſſe eſſentiam non conceſſerit, ſaltem in quodam entium ordine, & ens eſſe concedet. Atqui & ſi res illa abſque actu ſuo poſſit intelligi, nihilominus cum illo ſimul exiſtit, quamuis apud nos cogitatione quadam illo poſterius iudicetur. Si autem nequeat ſine illo excogitari, uelut homo abſque eo quod eſt unum, profecto uel non poſterius ipſo eſt, ſed ſimul exiſtens, uel etiam prius eſt quàm ipſum, ut ipſum per illud exiſtat. Nos autem unum prius eſſe fatemur, numerumq́ue ſimiliter.

Quodcunq; ens perceperis, ſiue ſenſibile, ſiue quomodolibet intelligibile uel ideam, de hoc ſingulatim prædicatur unum. Vnum ergo cum communiter ſit in ſingulis, nulli penitus eſt addictum. Imo & ſuper unũ, quod eſt in alio ideſt in ente, atque in eius oppoſito ideſt multitudine entium, profecto unum extra aliud & multitudinem per ſe exiſtit. Cap. XI.

NEque vero hic de ipſo vno quod eſt primò ente ſuperius, proprie loquimur, ſed de vno quod in ente primo naturaliter vigens ante entium idearumq́ue multitudinem ſuo quodam ordine regnat. In quo quidem vno ſunt vnitates omnes, atque ex eis numeri certi antecedentes ideas, & de ideis pariter prædicabiles. Imò vero hoc ipſum entis v-

num ipse pariter vnitates existit. Natura igitur entis vnitatibus his fœcunda quasi seminibus iam ideas parit, numeris deinceps eas minoribus maioribus've componens: similiter & quæ ideis inferiora nascuntur. Nisi enim certis numerorum proportionibus fœcunditas entis tum penes seipsam tum extra progrediatur, aut nihil nascetur vsquàm, aut omnia temere & inordinata contingent. Vt autem intelligas quorum autoritate circa numeros & vnitatem Plotinus vtatur, audi. Pythagoras ait, numerum esse extensionem atque actum seminalium rationum in vnitate regnantium. Item numerus est, inquit primum in diuina mente cõsistens, à quo & ex quo omnia componuntur, & permanent ordine quodam indissolubili inuicem distributa. Hippasus Pythagoricus ait: Numerus est exemplar fabricæ mundanæ primum, & instrumentum mundani fabri iudiciarium. Philolaus inquit: Numerus est imperiosa quædam & ex se progenita sempiternæ mundanorum perseuerantiæ continentia. Pythagorici aiunt: Vnitas est id ipsum per quod entium quodlibet denominatur vnum: atque est ipsa vnitas numeri partiumq; infimum: A qua velut seminario radiceq; sempiterna rationes proportionesq; in vtranque partem infinite procedunt: hic quidem multiplicãdo, inde uerum diuidẽdo. Item vnitas est species specierum, omnes videlicet numeros numerorum'que rationes in se continens.

Dicet forte quispiam, decadem idest denarium nihil aliud esse q̃ tot unitates. Verum si unitatem esse concesserit, cur nam unam quidem admittet unitatẽ esse, ipsas uero decem negabit? Sicut enim una ipsa habere conceditur subsistentiam, cur nõ & aliæ? Non enim coniugari oportet uni cuidam entium unam ipsam unitatem: alioqui hoc pacto non amplius quodlibet aliorum foret unum: imò si oportet & reliquorum quoduis unum esse, nimirum unum omnibus est commune. Id autem est natura una prædicata de multis, quam & ante illud quod multis inest, oportere diximus existere per seipsam. Cum uero unitas in hoc sit, & in alio rursus inspiciatur, si modo existit & illa, non unica solum unitas subsistere iudicabitur, atq; ita erit numerus aliquis unitatum: sin autem solam illam quæ prima ponitur subsistere aliquis arbitretur, aut certe ei quod maxime ens est coexistentem, aut ei omnino quod maxime unum. Quòd si maxime enti, certe reliquæ unitates æquiuoce sic appellabuntur, neq; in eodem ordine cum prima constituentur: aut sanè numerus ex unitatibus dissimilibus congregabitur, unitatumq; ipsarum etiam qua unitates sunt, differentiæ quædam erunt. Si autẽ maxime uni illam copulari quis dixerit, cur nam egeat quod maxime unum est hac unitate ut sit unum? Si ergo hæc impossibilia sunt, necessarium est esse unum, quod quidem nihil aliud sit præter nudum unum, essentia sua à quolibet segregatum, quodcũq; singulatim unum intelligatur atq; dicatur. Si igitur unum absq; re illa quæ dicitur unum illic existit, cur non & unum aliud ibi subsistat? atq; unumquodq; seorsum unitates multæ quæ & multa unum? Si autem natura deinceps quodãmodo generet, imò uero genuerit, aut saltem nõ destiterit in uno eorum quæ genuit, ideoq; unũ quodãmodo continuum fecerit, nimirũ ubi circũscribit iam & in progressu statim sistit gradum, minores numeros procreat: si autem procedat lõgius, non in alienis quidem sed in ipsis proprie motionibus maiores instituit numeros, atq; ita singulis numeris singulas multitudines & quodlibet entium prorsus accommodat: utpote quæ recte cognoscit, nisi unumquodque cum unoquoq; numero cõgruat, uel nullo modo fore, uel exorbitans aliquid numeri rationisq; expers accidere.

Ambigitur, nunquid quod dicitur unum, sit res secundum se aliqua, an potius conceptio sola mentis circa rem aliquam facta. Cap. XII.

EST autem substantialis vnius vera notio insita menti, per quam iudicamus hoc esse magis, illum minus vnum, rursusq; non vnum.

Siquis autem ipsum quoq; unum & unitatem subsistere neget, asserens nusquàm esse unum, quod nō sit aliquid unum: ideoq; affirmans quod ipsum unum dici solet, esse affectionem quandam animæ erga quodlibet entiū. Primo quidē quid nā prohibebit, etiam quando dicit ens, hoc ipsum affectionem quandam animę nuncupare, ens'que ipsum nihil prorsus existere? Quòd si ens affirmet existere, quoniam subpungit pulsatq; animum imaginationemq; entis adducit, similiter & circa ipsum unum pulsari quotidie animum imaginationem'que subire uidemus. Præterea quærendum est, nunquid affectionem notionēq; animę tanquàm unum aut multitudinem uideamus. Quinetiam quando dicimus non unum, tunc ex ipsa quidem re nō habemus unum: dicimus enim non esse in illa re unum. Habemus igitur ipsi apud nos unum, quod sanè in animo est absq; eo quod unum aliquid appellatur. Tametsi obiiciet aliquis, habere nos unum tanquàm ab externis intelligentiam & figuram quandam accipientes, uelut aliquem mentis ex re ipsa conceptum. Qui enim eiusmodi conceptus introducentes numerum atq; unum in eorum genere collocant, tales esse asserent subsistentias, siquid taliū habeat subsistētiam: aduersum quos de rebus eiusmodi opportune disserere licet. Siquidē talem quandam uelut posteriorem à rebus ipsis passionem uel notionem in nobis fieri dicant, quale sit quod dicitur hoc & aliquid, turba, celebritas, exercitus, multitudo: etenim quemadmodum multitudo præter res illas quæ multę dicuntur nihil existit, neque rursum celebritas præter homines congregatos sacris'que gaudentes: ita neque unum præter rem unam esse aliquid asserent, quando uidelicet solum aliquid & ab aliis absolutum excogitantes, unum ipsum asseuerāmus. Adducent prætereà alia generis eiusdem multa, sicut dextrum ac sursum, horumq; opposita. Quid enim erit, ut ex eorum sententia loquar, in eo quod dextrum dicitur ad subsistentiam pertinens, nisi id duntaxat, quod hic quidem hoc in loco, ille uero in illo stat aut sedet? Item in eo quod sursum dicitur, idem accedere iudicabunt, scilicet hoc quidem positionem talem & in hac uniuersi parte potius, quod sursum nominare solemus, significare. Illud autem habere se similiter ad deorsum: aduersus hæc igitur imprimis est afferendum, in horum quolibet esse eorum quæ dicta sunt aliquam subsistentiam: non eandem tamen in omnibus, siue eorum inter se, siue ad ipsum cunctorum unum, seorsum tamen aduersus singula quæ dicta sunt est insistendum.

Quando dicitur, homo unus, aliud ibi est homo, aliud unū, cuius participatione fit unus homo. Cap. XIII.

NAm & vnum de non homine pariter prędicatur atque de homine & homo ita multitudo quædam est sicut & vnus. Vnum ipsum de homine prædicatum, non solum negatiuum est, perinde acsi tantum significet hunc hominem & non alium: nam postq̄ percepisti hunc hominem reuera esse vnum, statim iudicas non esse illic hominem alterū, qui etiā ipse in se sit vnus. Præterea tam firma est vnius ipsius natura, vt oppositum eius, idest multitudo, nec existere possit absq; vno, nec intelligi: immò & omnia quicquid sunt, vnione consistūt.

quasi vnum ipsum maxime per se existat omniumq; supremũ, sine cuius participatione nulla in nobis oritur & permanet cogitatio. Item'que cum vnitatis participatiõe multitudo etiam discreta sit aliquid vnum, & continua magis vnum, resq; indiuidua maxime vnum, certe vnum ipsum propriam possidet existentiam. Preterea Peripatetici confirmant vnum significare aliquid ipsummet sibiipsi indiuisum penitus & indistans, atque interim affirmatiuum esse, non negatiuum. Huic enim significationi oppositum aiunt esse, videlicet aliquid in se diuisum, in qua diuisione multitudo contingit vná cum priuatione, tum quia sic prior essentia definit, tum etiam quia multitudine contingente negatiue iam dicimus, neque hoc est istud, neque istud est illud. Cum igitur significatio uni opposita sit negatiua, sequitur significationẽ vnius affirmatiuam esse. Denique vnum adeo affirmatiuum est, vt & ipsum ponat multitudinem, neque vicissim. Et quemadmodum Auicenna probat in Metaphysicis, vnum ab intellectu percipiatur atq; concipiatur anteq̃ multa, q̃uis imaginationi forte aliter accidere possit.

Rincipio quòd aiunt à subiecto fieri notionẽ unius ipsius subiecti & hominis in sensu positi, uel cuiusuis animalis aut lapidis, quo nam modo rationi cõsentaneum iudicabitur: quippe cum aliud sit qui cernitur homo, aliud autem, neq; ullo modo idem sit ipsum unum: alioqui ipsa ratio cogitandi nunq̃ unũ de non homine prędicaret. Prǽterea quemadmodũ circa dextrũ atq; talia cogitatio non temere incitata, sed differentẽ intuita situm inquit hic esse uel ibi, ita & hac in re cum aliquid inspexerit, enuntiat unum. Non enim uana quædã hæc passio est, neque in re nulla unum asserit. Neq; putandum est iccirco perpendere unum, quia solũ hoc sit, neq; aliud quicq̃: nam & in eo ipso quod inquit, neq; aliud, interim aliud unum dicit. Deinde hoc ipsum quod dicitur aliud & diuersum posterius incidit: nisi enim anniteretur ad unum, neq; aliud, neque diuersum cogitatio diceret. Item quando hoc ipsum quod nominatur solum, pronuntiat, tunc unum solum inquit: quapropter dicit unum antequàm solum. Accedit ad hæc, quod ipse dicens priusquàm dicat de alio, unum existit unum, atq; id ipsum de quo loquitur, prius q̃ dicat uel intelligat aliqua circa ipsum, est similiter unum. Aut enim unum est, aut plura q̃ unũ atq; multa: ac si multa sit, necessarium est antecedere unum: siquidem & quando multitudinẽ inquit, plura uno pronuntiat: & quando exercitum multos ait, armatos in unũ ordinatos intelligit. Cogitatio sanè multitudinem non permittit multitudinem permanere: qua quidem in re patefacit unius subsistentiam, dum non exhibet unum quod nullo modo habeat multitudo: unum nanque quod resultat ex ordine, acute admodum celeriter'que perspiciens, ipsam multi naturam redegit in unum. Iam uero neque hac quidem in re de uno mentitur, & fallitur. Quemadmodum & in domo nobis occurrit quiddam ex multis lapidibus unum: magis tamen in domo unum quàm in exercitu. Si ergo unum magis est in continuo magis'que etiam in re prorsus indiuisibili, constat plane sic euenire, propterea quod ipsum unum natura quædàm est, atque subsistit: fieri enim nullo modo potest, ut in his quæ non sunt magis magis'ue sit aliquid. Sed quemadmodum de unoquoq; sensibilium, ac etiam de intelligibilibus substantiam prædicantes, principalius de intelligibilibus prædicamus, in ipso entium ordine hoc ipsum quod dicitur, magis principaliusq; ponentes, atq; ens magis in substantia etiam sensibili quàm in generibus aliis: sic & unum magis atq; principalius, tum in ipsis sensibilibus differẽs

secundum

ſecundum magis, tum in ipſis intelligibilibus inſpicientes eſſe cõſideramus modis omnibus unum,& ad ipſum unum deniq; cũcta referri. Quemadmodum uero eſſentia atq; eſſe non ſenſibile quicq̃, ſed intelligibile eſt, q̃uis ſenſibile eorum ſit particeps, ſic & unum circa ſenſibile quidem ſecundum participationẽ quandã conſideratur, intelligibile tamen eſt, & cogitatio ipſum modo intelligibili percipit: in eoq; percipiendo ab alio intelligit aliud quod non uidet, præſciuit igitur: ſi uero præſciuit, igiť & exiſtens hoc aliquid, quod idem eſt cum eo quod dicitur exiſtens. Atqui & quando aliquid unum dicit, rurſus dicit unum: ſicut quando quoſdã duos,& quando multos quoſdam. Si igitur non licet intelligere quicq̃ abſq; uno uel duobus, uel alio quodã numero, non licet dicere nõ exiſtere illud, abſq; quo intelligere uel dicere aliquid non ualemus. Impoſſibile enim eſt negare illud exiſtere, quo non exiſtente uel dicere uel intelligere nihil poſſumus: ſed illud omnino quod ubiq; neceſſarium eſt ad omnem intelligẽtiæ ſermoniſq́; generationem antecedere ſermonem intelligẽtiamq́; oportet: ſic enim ad horũ generationem efficiendã aſſumi poſſe uidetur. Quòd ſi & ad eſſentiæ cuiuslibet ſubſiſtẽtiã neceſſario confert, nullum enim eſt ens quod nõ ſit & unum, nimirum & ante eſſentiã extat & gignit eſſentiã, quamobrẽ & unum ens dici ſolet: non autẽ ens quidẽ deinde unum: nam in eo quòd ens eſt, exiſtit & unũ, ideoque multa: uiciſſim uero in eo quod unum, non ſimiliter ens exiſtit: niſi forte ipſius geniturę annuẽs ſic effecerit ipſum. Proinde quod dici ſolet hoc, in re aliqua demonſtrãda, non eſt uanum: nempe pro rei ipſius nomine dicit ſubſiſtentiam demonſtratam, & præſentiam quandam ſiue eſſentiam, ſiue aliud quicq̃ entium prę ſe ferat. Itaq; quod dici ſolet hoc, non uanum aliquid nobis ſignificat, neque eſt duntaxat cogitationis affectio in re nuſquàm exiſtente: ſed rem ſubiectã præfert, perinde acſi proprium alicuius afferat nomen.

Non eſt putandum, ipſum quod dicitur unum, relationem quandam tantum ſignificare: non enim deſinit eſſe unum, niſi per propriam paſſionem. Et quoniam moles per accidentalem diuiſionem ex uno fit duo, deſinit quidẽ eſſe unum, non tamen deſinit eſſe moles aut calor, quaſi unitas ibi aliud quiddam ſit quàm moles aut calor, atque ſimilia.

Cap. XIIII.

Signum quod primum ens prius quodãmodo vnum exiſtit q̃ ens, inde ſumitur, quia ſingula prius amittunt vnionem propriam eſſentialemq́;, mox eſſentiam, quaſi vnitas ſit eſſentiæ columẽ. Eſt aũt vnitas in rebus quidẽ incorporeis eſſentialis, in rebus vero corporeis accidentalis: atque in his quoque incorporeum quiddã eſt potius q̃ corporeũ: atque ita vnitatis tanq̃ naturę cuiuſdam pręſentia quodlibet euadit vnum, ſicut cuiuslibet qualitatis præſentia, quale. Similiter quòd aliqua duo ſint, non proprie cauſa eſt mutua propinquatio: Nam & ſegregatio interdum, ideſt diuiſio, ad idem conferre videbitur. Sed participatio dualitatis, quę & ipſa & quilibet numerus ita eſt ſpecies per ſe quędam, ſicut qualitas atque quantitas: imò magis q̃ continua quantitas, quę per numerum menſuratur. Sunt ergo ſex numerorum gradus deinceps poſiti: Primus, in primo ente ſuper ideas: ſecundus ideis ingenitus: tertius, in ſubſtantiis incorporeis: quartus, in eiuſmodi viribus: quintus, in corporibus apte connexis: ſextus, in corporibus quaſi diuulſis.

Duerſus illa uero quę à quibuſdam dicuntur unum in quadam relatione põnẽtibus, probabiliter reſpõdere quis poteſt, ipſum quidem unum non eſſe tale, ut patiente alio ipſum interea nihil paſſum è natura propria decidat. Sed neceſſarium eſt ſi ex ipſo quod unum eſt caſurum ſit, quãdam unius priuationem pati, in duo ſcilicet

uel

uel plura diuisum. Si ergo moles eadem diuisa sit duo, neq; disperditur intea rim, qua ratione moles est, cōstat plane præter subiectum in ea fuisse unum ibi præsens quod iam abiecit, partitione ipsum interimente. Iam uero quòd aliàs quidem idem ipsum adest, aliàs autem abit, quid nam prohibet quo minus ubicunq; sit, in quodam entium ordine computemus: asseramus & iis accidisse: secundum uero seipsum esse, quando tum in sensibilibus tum intelligibilibus ipsis apparet: atq; posterioribus quidem aduenit ut uelut accidens, in seipso aūt in ipsis intelligibilibus esse censetur, præcipue illorum primo, quandoquidem unum primo, deinde ens existit. At siquis obiecerit, ipsum quoque unum, dum nihil proprie patitur, sed accedente ad ipsum alio quopiam, non ulterius unum fore, sed duo, non recte dicet, non enim ipsum unum factum est duo, neq; illud cui aliquid est appositum, neq; etiā quod est appositum, sed utrūq; permanet unum sicut erat: duo uero ipsa de ambobus prædicantur, unum autem seorsum de utroq; manente. Non igitur ipsa duo suapte natura in quadam habitudine & relatione consistunt, similiter'ue dualitas. Verum si secundum congressum quendam id cōtingat, & hoc ipsum quod est in congressu consistere, idem sit omnino atq; facere duo, forsitan eiusmodi habitudo ipsa duo est atq; dualitas. Nunc autem in contraria insuper passione duitas rursus apparet: nempe uno quodam diuiso, duo fiunt: quamobrem ipsa duo neque congressus neq; separatio quædam sunt, ut ita duntaxat sint habitudo. Eadem de omni numero ratio est: quando enim habitudo ipsa est quę generat aliquid impossibile est contrariam habitudinem idem prorsus efficere, adeo ut hæc ipsa res proprie sit habitudo. Quę nam igitur præcipua causa est? Profecto causa ob quam aliquid unum est, ipsa unius præsentia est, similiter ob quam duo præsentia duitatis. Quemadmodum & albedinis album, pulchritudinis pulchrum, iustitiæ præsentia iustum: alioqui neque hæc quidem existere dicenda erunt, sed in iis quoque habitudines quædam pro causis assignandæ. Velut iustum quidem ob talem quandam ad hæc uel illa habitudinem iustum esse putandum: pulchrum uero quoniam sic afficimur, cum tamen nihil sit in ipso subiecto, quod suapte natura sic nos afficiat, neque etiam uelut aduentitium adsit ei, quod occurrit ut pulchrum. Quando igitur aliquid uides unum quod & unum dicis, omnino & magnum quodammodo est & pulchrum, & multis sic aliis modis affectum. Sicut igitur magnum & magnitudo in eo est dulce'que & amarum & cæteræ qualitates, cur non ibi sit & unum? Neq; enim putandum est, qualitatem quidē qualiscūq; sit, reuera omnē existere: quantitatē uero in ipso entiū ordine nō existere: neq; rursus dūtaxat continuā quantitatē, discretā uero nequaq̄, præsertim quia cōtinua quātitas discreta utit̄ ut mensura. Quēadmodū igit̄ magnū aliquid est pręsentia magnitudinis, sic & unū unius ipsius & duo præsentia diuitatis, cæteraq; similiter. Siquis aūt curiosius inquirat qua potissimū cōditione res unū numerūq; participēt, cōmunis erit eiusmodi quęstio cū participatione cæterarū specierū cōiter inquisita. Deniq; iudicandū est in rebus discretis aliter cōsiderari denariū intus uidelicet existentē, aliter in continuis,

continuis,aliter quoq; in tot tantisq; uiribus cõgregatis in unum. In ipsis tandem intelligibilibus aliter,ad quæ inde facile peruentum fuerit. Præterea ibi uerissimos esse numeros,non qui inspiciantur in aliis, sed qui in seipsis existant,uelut ipsum denarium:non dico quarundam intelligibilium rerum denarium,sed simpliciter ipsum.

Mundus ille diuinus ideo perfectum animal est,quia uniuersum iam possidet numerum animalium: talem uero animalium numerũ habet,quoniam numerum ipsum simpliciter uniuersum habet. Illic igitur ipse simpliciter numerus tum animalia omnia tum perfectionem huius mundi præcedit. Cap. XV.

PArit enim omniformes in se ideas,suo videlicet quodam motu,motu inquam numeroso: alioqui varia minime generaret. Nempe ens ipsum in se concipit entia, seipsum duntaxat in ea multiplicando. Cum vero non multiplicet seipsum nisi virtute numeri, merito illic entia numerus antecedit,sicut vnum est ente superius. Denique quemadmodũ Luna superne quidem vniformi lumine Solem suspicit,subter vero difformi lumine difformia generat: sic ens primum vnitate sua tanquàm vertice ipsum simpliciter vnum aspicit,numero aũt mox conitante entia numerosa speciesq; profert.

SEd iterũ ab initio post hæc iam dicta dicamus illud simul uniuersum uerumq; ens esse tum ens ipsum , tum intellectũ, tum animal absolutum,simulq; animalia cuncta : cuius quidem unitatem uniuersum hoc mundanum animal unitate sua pro uiribus imitatur:pro uiribus inquam , quoniã sensibilis huius natura ab illo uno discessit,siquidem sensibilis fore debuit. Oportet præterea supernũ illud esse numerum uniuersum: nisi enim perfectus foret numerus, defectum alicuius numeri pati posset:atq; nisi numerus uniuersus animalium esset in eo, non esset animal penitus absolutũ. Est itaq; numerus ante omne animal , & ante animal uniuersum. Homo sanè in mundo intelligibili cæteraq; animalia insunt qua sunt animalia , & rursus qua illud est animal uniuersum: nam & qui apud nos est homo,pars est uniuersi,qua ratiõe animal est uniuersum similiterq; unumquodq; qua animal est,illic existit in animali. In intellectu aũt quatenus intellectus,sunt intellectus oẽs singulatim uelut partes, quorum est etiã numerus. Neq; igitur in mente primo numerus est:quatenus est aũt in mente, ita & tot censetur, sicut quotq; actus ibi sunt mentis:& tanq̃ mẽtis, iustitia illic est atq; temperantia,cæteræq; uirtutes:item scientia,& quotcũq; intellectus possidens, reuera intellectus esse censetur. Verum si sciẽtia est in eo,quid nam prohibet scientiã in alio potius q̃ in seipsa consistere?Prohibet certe,quia sciens illic scitumq; & scientia idem simul existunt , cæteraq; similiter:quamobrẽ unumquodq; primo illic existit. Neq; accidens est ibi iustitia,q̃uis animæ qua ratione anima est,sit accidens : nam in potẽtia potius in anima hæc esse uidentur:in actu deniq;, quãdo ad intellectũ surgit habitatq; cum illo. Præter hoc aũt ipsum iam ens existit,numerusq; in eo cum quo entia generat,agitatum uidelicet secundum numerũ : atq; ita numeros existentiæ entiũ anteponẽs ad eamq; accõmodans . Quemadmodũ & ipsius unum eiusdem existentiæ est præfectum,ens ipsum copulans ad ipsum primũ:numeri uero ad primũ alia non coniungũt : sufficit enim ad hoc ens ipsum ipsi uni prorsus annexũ. Ens aũt euadens numerus secum ipso conciliat entia:diuiditur enim non quatenus existit unum,sed permanet ipsum ipsius unum.

Diuisum

Diuisum uero suapte natura, in quot utique uoluisset, animaduertit in quot prorsus diuideretur, numerūq; genuit in ipso igitur existentē. Viribus nanq; numeri diuisum est, totq; genuit, quot ipse numerus erat. Principium igitur fonsq; existendi entibus omnibus numerus ipse est primus & uerus: quapropter & hoc in mūdo singulorum generatio certis numeris agitur. Ac si alius numerus assumatur, aut gignitur aliud, aut nihil penitus generat: atq; ii quidem primi numeri sunt tanq̄ numerabiles. Qui uero sunt in aliis, iā utraq; habēt: qua enim ratiōe sunt ab his, numerabiles sunt: qua uero præter eos existētes secundū eos agūt, alia metiūtur, tū numeros, tū numerabilia numerātes. Quo enim potissimū decē dicere queant, nisi numeris penes se existētibus.

Quando homines forte decurrentes numeras, numerū ipse nouum penes te facis in genere quantitatis. Quando uero decem homines ad idem ordinatos in choro consideras, præter denarium tuum, est & in eis denarius ordinatus in genere quantitatis. Sed numerus partium in re qualibet naturaliū, essentialis est, & naturaliter in substantiæ genere collocatus.

Cap. XVI.

Essentialis quoque numerus est in anima, ex pluribus uidelicet suapte natura harmonice constituta, essentialis in mente diuina numerus: tum idearum inter se serie certa dispositarum, tum etiam partium in quauis idea suarum, tum denique super ideas numerus ipse simpliciter.

Ercontabitur nos aliquis forte deinceps hūc in modum: numeros istos quos primos nominatis & ueros, ubi nam ponitis? Et in quo potissimum rerum genere collocatis? Apud omnes sane in genere quantitatis esse uidentur. Vos etiam in superioribus mentionem de quantitate fecistis, existimantes sicut continuam, ita quoq; discretam quantitatem in ipso entium ordine statuendam. Sed rursus assertis, numeros istos entium esse primorum, uel etiam super illa. Aliosq; iterū numeros præter illos esse dicitis numerantes: quo nam igitur modo talia disponatis, nobis precor exponite. Plurima enim ex hac opiniōe dubitatio nascitur: quandoquidem & unum quod rebus sensibilibus inest, in controuersiam uenit, utrum sit quantum aliquid: an potius si unum sæpius assumatur, sit quantum. Sin autem excipiatur solum, tunc nō quantum quicq̄, sed quantitatis initium. Rursus ubi est principium quantitatis, utrum cognatū sit uel alienum: hęc ita omnia explanare nobis iure debetis. Tractandum igitur nobis his de rebus, hinc forsan exordientibus: quando sane? At primum in materia hoc sensibili pertractandum. Quando inquā alium unà cū alio accipiens duo dicis, uelut canē & hominem uel etiam duos homines, aut plures, ceu decem computans, hominumq; denarium dicens, hic numerus non est substātia, neq; etiā ut rebus sensibilibus inest: sed pure quātitas. Iam uero tu partiēs secundum unū faciensq; huius denarii partes singulas unitatis principiū efficis quantitatis. Vnus enim ex ipso decem numero, nō est ipsum per se unū. Quando uero hominem ipsum in seipso numerū quēdam dicis ceu binariū, animal atq; rationale, nō unus amplius modus hic obseruatur, sed quatenus discurris, & numeras, quantū aliquid efficis. Qua uero ratione subiecta sunt duo, & utrunq; unum, siquidem unū utrunq; complet essentiam, & in ambobus est unitas, numerum alium essentialemq; pronuntias: atq; hic binarius, nō posterius incidit, neq; solū quantitatem quandā significat extra rē ipsam,

sed quod est in essentia, continetq; ipsam rei naturã. Non tu hic efficis numerum discurrendo, dum res per se existentes prosequeris, quę quidẽ tuo numerandi actu non procreantur. Quid enim accedat alteri homini ad essentiam, quãdo cum alio quopiam numeratur. Non enim ibi est unitas aliqua, qualis in choro: sed iste denarius hominũ in te duntaxat enumerãte, existere poterit. In ipsis uero decẽ, quos numeras, siquidem nullo ordine conciliantur in unũ, neq; denarius quidem esse dicetur. Sed decem ipse facis, numerãs uidelicet, & quantũ reddens hunc ibi denariũ: at in ipso choro atq; exercitu est & aliquid extra te, præter id quod existit in te, sed quo nã modo in te? Forsan ipse numerus tibi ante numerandi actum insitus se aliter habet. Numerus autẽ resultãs ex eo quod apparet extrinsecus, ad illum qui est in te, actus est uel illorum, uel secundum illos, dũ tu uidelicet simul numeras & procreas numerũ: atq; in hoc ipso actu existentiam efficis quantitatis, quemadmodũ in gradiẽdo, motionis cuiusdam efficis existẽtiam. Quo igitur modo qui nobis est insitus, se aliter habet? Est ipse profecto nostræ essentiæ numerus: quam Plato inquit esse numeri, harmoniæq; participẽ, rursumq; numerũ harmoniamq; existere. Inquit itaq; aliquis neq; corpus esse, neq; magnitudinem. Ideoq; animam esse numerum, siquidem sit essentia, corporis quidẽ numerus essentia est, ut corpus. Numerus autem animæ essentiæ quædã est ut animæ sunt: iã uero in ipso prorsus intelligibili mundo si ipsum ibi animal plura quędã est, uelut trinitas aliqua, hęc ipsa trinitas quę est in animali, essentialis existit. Trinitas aũt quæ nondum est animalis, sed omnino trinitas in ente, principium est essentiæ. Si aũt illic enumeres, animal & pulchrum, utrunq; sane est unũ. Tu uero penes te concipis numerũ, agisq; quantitatem atq; binarium. Verũ tamen si uirtutem dixeris quædam quatuor, certe quaternarius quidã est, uelut partes uirtutis conferentes ad unũ, licetq; dicere unitatem, quaternariũ, uelut subiectum aliquod: tu uero illi quaternarium, qui in te est, accõmodas.

Corpora quidem in dimensiones, hæ uero in numeros resoluuntur. In primo igitur exemplari numeri quidem dimensiones, hæ autem corpora antecedunt. Cap. XVII.

PRofecto ante corpus naturale est ipsum simpliciter corpus: igitur & principia huius ante illius principia sunt. Dimensiones igitur quæ sunt termini corporis, item numeri qui dimensionum mensuræ sunt, ante propria rerum naturalium principia cogitantur. Quapropter & sine materia sensibili cognoscuntur: corpus profecto neq; per materiam, neq; per qualitatem proprie corpus est, sed quantitatẽ, nisi enim hæc accesserit, vtraq; est incorporea. Numeri igitur cum quantitatis principia sint, probabiliter à Pythagoricis initia corporum appellantur. Habent enim principiorum proprietatem. Siquidem primis minimisq; sunt differentijs constituti, & à simplicissima mox vnitate procedunt. Quæ quidem situm libere supereminens antecedit punctum situi consignatum, imò & ipsa superessentialis vnitas omnẽ pręcedit essentiam specie designatam. Sunt in diuinis certe figurarum ideæ, per quas & mundi sphæris & vnicuiq; speciei determinatæ figuræ sunt. Illic autem dimensio vel figura non aliter quàm destinatione quadam intelligentiæ terminatur. Linea illic hactantum ratione dicitur infinita, quoniam idealis lineæ ratio nullum habet terminum quantitatis. Alioqui non æque cum lineis quibuslibet maioribus minoribus'ue congrueret. Essentia prima imprimis consideratur viua, deinde intellectualis agnoscitur. Sed cum primum intellectualis est, simul etiã viuens intellectuale, vel intellectuale animal definitur. Numeri & figuræ prius illic inuoluta mox cum intellectuali illic animali pariter euoluuntur.

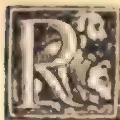
REliquum est explanare qua conditione dicatur numerus infinitus. Hę nanq; rationes numero terminũ adhibent, & forsan recte admodum,

dum, siquidem numerus sit futurus. Infinitum nanque numero aduersatur. Cur nam igitur sæpe solemus dicere numerum infinitum? An forte sicut dicimus lineam infinitam? Dicimus autem infinitam lineam, non quia sit aliqua talis, sed quia liceat maxima linea ceu linea mundi maiorem excogitare: sic & in numero. Postquàm enim quantus sit numerus, cognouerimus, licet ipsum animo duplicare, non coniungendo quidem hũc illi numerum. Quo enim pacto notionem imaginationemq; quæ tibi soli inest, cum rebus extrinsecus existẽtibus copulabis? Alioqui forte dicemus infinitam in regione intelligibili lineam. Erit enim quanta quæ linea illic erit. Verum si non est ibi eiusmodi quantitas, erit in numero infinitũ. Sed profecto infinitum ibi alia quadam dicitur ratione, non tanquam quod non liceat pertransire: quo nam modo igitur infinitũ? Forsan quia in ipsa ipsius lineæ ratiõe nullus per intelligentiam terminus additur: quid nã igitur, & ubi illic est linea? Est sane numero posterius aliquid: in ea enim inspicitur unum. Siquidem & ab uno incipit, & ad dimensionem producitur unam. Quantitas uero dimensionis non habet terminũ: sed ubi nã? Hoc igitur solum in intelligentia tanq̃ determinatrice consistit: aut etiam res ipsa est, intellectualis tamen. Omnia nanq; sic ibi sunt, ut & intellectualia sint, & quomodo res ipsa se habet. Atqui & de plano ac solido omnibusq; figuris ubi & quomodo disponãtur, illic est præsignatum. Non enim nos duntaxat figuras excogitãdo creamus. Quod sane testatur ipsa mundi figura nos antecedens, & figuræ cæteræ naturales rebus natura constantibus naturaliter assignatæ. Quę quidem necessario ante corpora sunt, tanq̃ infigurabiles ibi, primæq; figuræ. Non enim formæ quædam sunt iacentes in aliis, sed ipsę sui iuris existunt: ideoq; extẽsione nõ indigent. Nam quæ extẽsa sunt aliis sunt addicta. Vna igitur undiq; figura est in ente: discretio uero facta est uel in ipso animali seu uiuente, uel ante animal atq; uiuens. Dico aũt fuisse unumquodq; discretum, non quia protractũ aliquid sit in mole, sed quia sua cuiq; animali sit distributa figura. Proinde corporibus illic existẽtibus, suæ sunt accommodatæ figuræ, uelut igni si placet, illi pyramis illa. Quapropter & hic mundus illa imitari contendit, quamuis propter materiam assequi omnino non ualeat. Aliæ præterea figuræ secundum analogiam & proportionem quandam & hic pariter sunt & ibi. Sed nunquid in animali sunt, quatenus animal seu uiuens? An prius in intellectu figurę sunt? Sunt certe in animali: si igitur animal comprehenderet intellectũ animali prius inessent. Sin uero uicissim, prius ordine sunt in mẽte: quinimo etsi in illo penitus absoluto uiuente sunt & animæ, prius est intellectus. Sed quid nam dicemus ad Platonicum illud? Quot inquit in uniuerso uiuẽte inspicit intellectus, & quę ibi sequuntur: si ergo intellectus inspicit illud, posterior esse uidetur. Nisi forte hoc ipsum quod dicitur inspicit, ita sit positum à Platone, ut in ipsa perspectione, animalis ipsius, & animalium natura subsistat. Non enim alius est qui cernit, & qui uidetur, sed cuncta sunt unum. Ipsa'que intelligentia nudam habet sphæram. Ipsum uero animal sphæram possidet animalis.

Numerus rerum inter se formaliter differentium determinatus est in mundo corporeo per numerum idealem certum in mundo diuino: Qui tamen illic infinitus dicitur, sicut & quæuis idea: quia totã naturæ suæ uirtutisq; possidet plenitudinem, nec extrinsecus terminatur. Cap. XVIII.

PVlchritudo primę essentiæ suapte natura viuentis est intelligentia sua, conuersa semper ad seipsam, & ad ipsum bonum. Præterea omnis intellectus & animus vitam illam intellectualem reuera contemplans, ac igitur inde lumine intellectuali pariter & vitali & accedente statim amore transformatur in illam. Prima essentia nec ab vllo ente, velut à contrario patitur. Est enim totius entis causa, & omne ens eminenter, nec à non ente pati potest. Et quoniam per seipsam est, merito semper est, atq; plenissime. Pendet autem ab ipso bono, dum vitam & intelligentiam antecedit. Quamobrem viuere & intelligere nobis est appetendum, vt esse plenissimum habeamus, hoc autem, vt habeamus esse bonum. Principium denique est, quod sibi sufficit: anima quidem sibimet ad motum sufficit. Ens autem ad ipsum esse sibi satis est: ipsum vero bonum ad bonum, atq; omnia. Tria igitur principia videri possunt.

PRoinde numerus illic omnis est definitus: nos autem numero quocunq; dato maiorem fingimus. Atq; sic infinitum in numerando contingit: illic autem non potest semel intellecto numero, maior intelligi numerus: iam enim existit. Neq; relictus est ullus, neq; in posterum relinquetur, ut ipsi alius adiungatur: fas est itaq; illic etiam appellare numerum infinitum, propterea quod nõ sit mensuratus. A quo enim mensurari queat? Sed qui est, uniuersus existit, unum existens atq; simul: atqui & totus nec ullo termino comprehensus: sed qui est sibimet seq; ipso consistens. Nullum enim omnino entium termino circunscribitur, nã terminatum mensuratumq; censetur illud, quod in infinitũ prolabi cohibetur, egetq; termino. Illa uero mensuræ sunt omnia: quamobrem ibi pulchra sunt omnia, etenim qua ipsum animal est, existit & pulchrũ, uita optima prędituni, cui nihil omnino uitę desit, neq; uitam habeat morti permixtã. Nihil enim ibi mortale, nihil est moriens. Neq; rursus exilis debilisue uita est animalis ipsius: sed prima certissima habens integrum uitæ uigorem, ceu lumẽ primũ, à quo animæ quoq; & illic uiuũt, & quæ huc deueniũt, inde ducũt. Nouit aũt & cuius gratia uiuat, & ad quod uiuat, à quo uidelicet uiuit, nẽpe ex quo uiuit iterũ uiuit ad idẽ. Ipsa uero omniũ sapientia intellectusq; uniuersus adstans, & coexistens, & simul existens, melius ipsum reddit quasi colorans, sapientiamq; cõmiscens uenerabiliorẽ uenustioremq; eius efficit pulchritudinem. Quando & hic uita sapiẽs reuera est, ipsum apud nos pulchrum atq; uenerandum, quamuis obscure à nobis prospiciatur. Illic aũt pure discernitur: tribuit enim uidenti uisionem ipsam, uimq; simul qua magis & uiuat, efficaciusq; uiuens, cernat etiã perspicacius, ipsumq; quod uidet efficiatur. Apud nos enim intuitus ad inanimata sępissime flectitur, & quãdo ad animalia uertitur, tunc quod in eis est non uiuens, primum nobis occurrit, & uita quæ latet intus, iam est ammixta. Illic autem animalia uiuentiaq; sunt omnia, totaq; & pura uiuentia: ac siquid tanquam non animal illic acceperis, mox illud quoq; suam tibi uitam edit in lucem. Siquis deniq; essentiam in illis se diffundentem, eisq; præbentem uitam prorsus immobilem, rursusq; prudentiã & illis propriam sapientiam, & scientiam fuerit cõtemplatus, totã protinus naturã hanc deridebit inferiorẽ, quòd sibi essentiam cõmuni iudicio uendicet: ab illa nãq; essentia penesq; illã permanet uita, permanet intellectus: entia uero in ęuo cõsistũt, nihil inde discedit, nihil uertit, nihil dimouet ipsum. Neq;

enim

enim est ens ultra ipsum aliquod, quod illud attingat. Ac siquid foret, sub ipso proculdubio foret, & siquid foret illi contrarium, illud adhuc à contrario minime pateretur. Ens autem ipsum hoc nequaquàm effecisset ens, sed alterum super ipsum commune, essetq; illud ens ipsum. Quapropter hac ratione Parmenides recte cum unum dixisset ipsum ens, non ob aliam conditionem esse addidit impassibile, sed duntaxat, quia sit ens ipsum. Hoc enim solum ex seipso possidet esse. Quo igitur modo quis ab illo ens adimat, uel aliud quicquàm eorum quæ reuera est in actu, & quotcunq; possidet ex seipso? Quatenus enim extat, sua sibi suggerit: est autem semper, ideo sunt semper & illa. Adeo uero potentia est & pulchritudine magnum, ut ad se alliciat, rapiatq; omnia penitus ex ipso pendentia, satisq; inde putantia sibi factũ, si uel eius uestigium consequantur. Quæ sane post hoc quærunt & bonũ: esse nanque ipsum quantum spectat ad nos, est ante bonum. Hic denique mundus omnis, ad hoc ipsum ut sit, uitam sapientiamq; affectat: omnisq; anima & intellectus omnis hoc ipsum quod est, optat existere. Ipsum uero esse sibiipsi sufficit.

MARSILII FICINI FLORENTINI
IN LIBRVM QVOMODO IDEARVM EXTITIT MVLtitudo, atque de ipso bono.
ANNOTATIONES.

Deus prouidens animali non ita cogitauit, primo quidem animal inter contraria positum pati posse. Secundo opus esse sensibus, ut caueret. Tertio sensuũ instrumentis, sed uno statim intelligentiæ ictu uirtutisq; momẽto cũcta in ipso penes deum animali simul ordinatæ dispositæ sunt. Cap. I.

Ntelligentia enim virtusq; perfecta morum, ac sensum, & sensibilia mirabiliter antecedens, nec à sensu vel sensibili exorditur, nec instar mobilis alicuius ab hoc in istud, ab isto in illud ordine ducitur quasi gradibus. Sed in vno semel omnia possidet. Idea rei cuiusq; quantumlibet compositæ motibusq; distractæ, in deo simplex est, totaq; simul præsentia possidẽs quæcunq; in rebus apud nos temporibus euoluuntur.

PLOTINI ENNEADIS VI. LIBER VII.
QVOMODO IDEARVM EXTITIT MVLTITVdo, atque de ipso bono.

Vm ipse deus uel saltem deus aliquis animas in generationem demitteret, luciferos in facie oculos fabricauit, & instrumenta cætera reliquis adhibuit sensibus, præuidens uidelicet ita demum animal posse seruari, si ante uideat audiatq; singula, & deniq; tangat. Atq; ita alia quidem fugiat alia prosequatur: sed unde nam præuidit hæc deus? Non enim putãdum est, facta quondã ab eo animalia quædam, quæ carẽtia sensibus repẽte perierint. Itaq; deũ hinc admonitum ea in posterum tribuisse, quibus instructi homines & animalia cætera æque munita perniciem deuitarent. Forsan uero quispiam afferet deum antea cognouisse animal in calore & frigore cæterisq; corporum passionibus uersaturum. Itaque talia cognoscentem, ne facile animalium corpora

 perde-

perderentur, sensum attribuisse, & instrumenta quibus sensus commodius uterentur. Verum quærendum est deinceps utrum animis eiusmodi iam uires habentibus adiunxerit instrumenta, an utraque dederit. Si sensus quoq; tradidit, nō erant antea sensuales, cū tamē animæ iā tunc existerent. Sin aūt habebant, iā quādo factæ sunt animæ, factęq; sunt, ut in generationē ueniāt, certe innatū est eis ut in generationē ueniāt. Ex quo sequi uidebit, ut præter naturā sit à generatiōe discedere, & in mundo intelligibili uiuere; Itaq; factæ uident, ut alieni sint iuris habitentq; in malo; idq; prouidentia machinatur, ut custodiant in malo. Atqui & ratiocinatio dei sic se haberet; & omnino in deo ratiocinatio foret. Vnde quærendum erit, quæ nam discursionis eiusmodi principia sint: Si enim ex discursionibus aliis, oportet tādem in aliquid uel aliqua saltem ante discursionem extantia penitus peruenire. Quæ nam igitur principia sunt, aut sensus, aut potius intellectus? Verum sensus quidem nondum erat exortus, igitur intellectus. Verum si intellectus quidē est propositiones quædam, conclusio uero scientia, sequitur ut de nullo sensibili tunc fuerit consultatum. Non enim principium quidem ex intelligibili pendet, finis autem in quiddam non intelligibile deuenit. Tum uero quo nam modo contigit ante sensibile talem quendam habitum excogitationem'que incidere? Quamobrem neque animalis ullius, neque omnino mundi huius ex quadam rationis discursione prouidentia contigit. Siquidem nec omnino ulla apud deum argumentatio est, nominatur tamen interdum rationale quoddam in deo consilium, ut ita potissimum indicetur, sic ab eo singula constituta, ut sapiens aliquis in rebus posterioribus consilio faceret. Tum uero præuisio nuncupatur in deo. Quoniam ita disposuit, quemadmodum sapiens aliquis rebus posterioribus prouidisset. In his enim quæ ante argumentationem minime fiunt, argumentatio confert ob potentiæ illius infirmitatem, quæ actum argumentandi præcedit. Confert quoq; præuisio, quoniā penes eū qui præuidet non erat facultas per quā non egeret præuisione. Præuisio enim huc tendit, ut nō hoc quidē, sed illud eueniat: ubi quodāmodo timetur, nequid incidat alienū. Vbi aūt nō hoc uel illud imminet, sed hoc tantū adest, nō est ulla præuisio. Quinetiā argumētatio hoc pro illo quęrere uel assumere solet. At ubi alterū adest solū, quid nā argumētatione sit opus? Quomodo igitur illud quod est solū & unū & omnino se simpliciter habet, reuolutionē in se admittit eiusmodi? In qua hoc aliquid statuatur, ne forsitā eueniat aliud. In qua & dicat, nisi hoc fiat, accideret illud. In qua rursus addat hoc iā apparuit utile, & si hoc fiat, seruabit effectū. Si enim apud deū ita cogitaretur, igit præuidisset: igitur & ante esset argumētatus. Aqui & quod modo ab initio dicebatur, sensus ac uires ob hoc ipsum dedisse uidet. Quamuis tributio hęc utrū fiat, & quomodo fiat, dubitationē plurimā subeat. Verūtamē si oportet quālibet illic actionē esse defectus expertē, neq; fas est penes deum esse aliquid quod non sit totū & uniuersum, profecto necessariū est in unoquoq; eorū quæ dei ipsius propria sunt omnia cōtineri. Quamobrē cum & ipsum futurum sit ibi iam præsens nihil est in eo posterius. Verum quod ibi

iam

iam adest posterius euadit in alio. Si ergo futurum iam est præsens, necesse est sic esse præsens tanquam præcognitum in posterius. Idest ut nihil tunc indigeat aliquo, idest ut nihil desit omnino. Omnia igitur iam erant. Erantq; semper, & ita erant, ut posterius liceret dicere, hoc esse post illud. Nempe quando quod illic est explicatur & panditur tunc hoc post illud apparet. Qua uero ratione secum simul existit non occurrit hoc amplius atque illud, sed potius hoc uniuersum, idest causam quoq; possidens in seipso.

Duo de quolibet potissimum quæri solent: Quid uidelicet & propter quid res ipsa sit. Illud quidem explicatur definitione, hoc autem declaratur assignatione causæ efficientis atque finalis: & inuicem coniuncta sunt ambo.

Cap. II.

SEnsus quidem neutrum quærit, ratio vero quærit vtrumque seorsum, intellectus autem possidet vtrunque simul. Atque in hoc ratio simul consequitur ambo: nempe cum primum quid ipsa rei natura sit definierit, mox in ea ipsa definitione deprehendit efficientem eius causam & finalem: atque vicissim cum primũ eiusmodi causam apprehenderit, comprehendit ibidem ipsius rei naturã. Præterea in animali itum mundano cum quolibet ita mẽbra inuicẽ sunt contexta, totaq; simul prodeũt, vt quouis inspecto causa statim eiusdẽ cõspiciat, atq; ecõuerso. Multo maior in mũdo diuino est vtriusq; copula, vbi in quauis idea cæteræ sunt connexę: atq; mens ipsa quidẽ simul, & propter quid de vnoquoq; tenens idea quęlibet ipsamet existit. Deniq; ignis quidẽ quòd nascatur, quòd ita se habeat, quòd sic agat, sic patiatur, sortitur causam aliunde. Quòd autem sit hoc ipsum quod naturaliter est scilicet corpus calidum, siccum, lucidum, non aliunde reportat, sed ob hoc tantũ quòd est ignis profert hęc tria simul, atque vicissim. Hac igitur ratione quid in eius natura, & propter quid minime segregãtur. Vnde rerũ species definitionesq; solẽt a Platonicis necessarię æternęq; nuncupari.

Inc igitur aliquis non minus naturã mentis perdiscere potest, quam magis etiã quàm alia cernimus. Neq; sic tamen ut quanti sit mens uideamus. Iam uero mentem dicimus penes se habere quid unumquodque sit, propter quid autem minime. Aut si id cõcesserimus nõ tamẽ alterũ seorsum habebit ab altero. Videamus age hominẽ aut oculũ si contingat illic existentẽ tanq̃ simulacrũ aliquod & spectaculũ uel spectaculi partẽ. Tale profecto quiddã est homo illic & propter quid rursus homo: siquidẽ intellectualẽ oportet illic esse hominẽ atq; oculũ, & in eo intellectuali cõditiõe propter quid sit cõtineri: alioqui illic omnino nõ erit nisi hoc ipsum quod dicitur propter qd in seipso cõtineat. Apud nos aũt quẽadmodũ partes aliæ ab aliis quodãmodo separatæ sunt: sic & ipsũ propter qd ab eo quod qd est similiter separat: at uero illic in uno sunt omnia. Quapropter idẽ est oĩo res ipsa, & propter qd res ita se habeat. Sępe etiã in regiõe corporeã res ipsa & propter quid ad rẽ eãdẽ princs prorsus est idẽ: uelut quid est solis lunæ'ue defectus. Quid nã igit prohibet & unũquodq; tũ quid tũ propter quid esse, atq; hoc ipsũ propter quid esse essentiã cuiuscunq;? imò uero necessariũ est: unde illis qui sic quid unũquodq; sit conantur accipere, recte succedit: quod enim est unũquodq;, propter hoc & existit. Non autem dico nunc ita, quia species unicuiq; causa sit essendi, id nanq; uerum esse constat: sed quia si quãlibet speciẽ penes seipsam euoluas, statim propter quid in ea reperies: quod enim inefficacẽ & uanã essentiã uitãq; sortit, nõ omnino propter quid possidet in seipso: quod aũt & species est & mentis proprium,

quonam modo aliunde propter quid ita ſit accipere poterit? Siquis autem accipere propter quid dicat à mente certe non eſt ſeorſum: ſiquidem mens hæc ipſa ſpecies eſt. Si igitur oportet mentem habere hæc abſq; ullo defectu neceſſarium eſt: neq; ipſum quidem propter quid eis ullo modo deeſſe. Mẽs autem penes ſeipſam habet propter quid potiſſimum ſingula quæ in ea ſunt ita ſe habeant. Quæ uero in ea ſunt eadem ipſa mens exiſtit tum ſummatim tum etiam ſingulatim, adeo ut nihil eorum hoc ipſo quod dicitur propter quid factum ſit egeat, ſed ſimul & factum eſt & habet in ſe propriæ ſubſtantiæ cauſam. Cum uero non ſit temere genitum nihil prætermiſit omnino quod ad rationem propter quid ſit ita pertineat: ſed poſſidens uniuerſum habet ſimul & rationem propter quid ita bene fiat ad cauſã pertinentem. Præterea & his quæ participant ita naturam tradit ut etiam propter quid ſic eam acceperint nãciſcãtur. Proinde ſicut in hoc mũdo ex multis cõpoſito omnia inter ſe connexa ſunt: atq; in eo ipſo quod in eo ſũt oĩa ineſt inſuper propter quid ita ſit unũquodq;: quemadmodũ & in quouis corpore pars ad totum ſe habere uidetur. Vbi profecto non ſit quidem hoc primo: deinde poſt hoc & illud, ſed inuicẽ cauſam ſimul continẽt & effectũ: ſic oportet multoq; magis illic & omnia ad totã ſingulatim ſeſe habere, & quodlibet ad ſeipſum. Quam obrem ſi eiuſmodi ſimul omnium conſiſtẽtia eſt, neq; temere omniũ, oportetq́; nullo modo ſeiungi: nimirum effectus cauſas in ſe habent. Et unumquodq; tale eſt ut quaſi cauſam habeat ſine cauſa: ſi ergo cauſam eſſendi non habent, ſeipſis uero ſufficientia ſunt, etiamſi ſolitaria ſint quantum ad ſocietatem cauſæ pertinet, profecto ſunt in ſeipſis ſecum habentia cauſam. Præterea ſi nihil ibi temere eſt: multa uero in unoquoq; ſunt, & unũquodq; eſt cuncta quæ poſſidet: poteris utiq; propter quid ſit quodlibet explicare. Præerat igitur, & ſimul erat propter quid ibi, non propter quid proprie, ſed quid prorſus exiſtens: imò uero ambo ſunt unum. Profecto ſi intellectualis ipſe mentis conceptus, qua mentis eſt, talis foret, qualis imperfecta quædam genitura, nonnihil etiam ſuperflui pateretur: Si ergo cõceptus eſt perfectus in quo deficiat, aſſignari non poteſt: neq; afferri propter quid hoc non adſit. Cũ igitur adſit, potes propter quid ſit præſens aſſeuerare: in ipſa igitur ſubſtantia ipſum propter quid ſit cõtinetur. In qualibet igitur mentis notione actiõeq; totum ſimul occurrit, uelut in ea quæ ad hominem pertinet, totus ꝑfulget homo ſimul afferens cum ea ſeipſum, atq; omnia quæcũq; habet à principio ſimul poſſidens. Itaq; in promptu ſimul totus eſt poſitus, iam uero niſi ſit totus, ſed aliquid inſuper ſit addendum ad genituram id potius pertinebit. At ille ſemper eſt, quapropter eſt totus: qui uero fit homo, eſt proculdubio generabilis.

Quoniam intellectualis forma per quam deus agit, eſt ipſa natura dei, facitq́; eadem ſemper eodem modo, merito non tam conſilio quodam agit, quàm naturali quadam forma ſeipſam foras quaſi naturaliter exprimente.

Cap. III.

IN qualibet forma diuinitus procreata variæ quædã formæ ſunt, quaſi totius eſſentię partes. Propter eiuſmodi partes tota exiſtit eſſentia, & eſſentiæ gratia partes ſunt adhibitę: & cunctæ partes eiuſmodi, ipſa ſunt eſſentia. Vides igitur in formali ratione rei, quid ipſa ſit, & propter quid pariter declarari.

Quæret

Værer hic aliquis, quid nam prohibeat quo minus de illo intellectus antea consultauerit. Sed dicendum est, esse penitus secũdum illum: ideoq; nihil adimẽdum esse, nihil addendũ. Veruntamen ob ipsam suppositionẽ fingitur ille consultare atq; argumẽtari, suppositum namq; est illa fieri: atq; ita nimirum deliberatio & discursio quædam protinus adhibetur. Ex eo autem quod demonstratum est fieri semper argumentatio tollitur: non enim in eo quod semper extat, argumentatio competit. Nanq; etiam conditio hæc esset obliti, quomodo prius egerit. Deinde si melius efficit postea, opera sua prius pulchra nõ essent: sin uero pulchra erãt, eodem modo res ipsa se habet: pulchra uero sunt, siquidem sint unà cum causa: quandoquidem & nũc pulchrum aliquid est, quoniam sua possidet omnia, hoc enim & ipsa species est quòd omnia possidet, præsertim si materiã occupet: occupat aũt, si nihil ipsius reliquerit nõ formatũ: informe uero relinqueret, siqua forma deesset, uelut oculus aut quodlibet aliud. Quamobrẽ ubi assignas causam, omnia dicis: cur nam igitur oculi sunt? ut uidelicet adsint omnia. Iterũ cur nares? ut omnia prorsus adsint. Iã uero si gratia salutis tribui hæc adducas, custodẽ essentię quẽdam afferes in ipsamet existentem: id autem esse aliquid conferẽs iudicabis. Sic igitur & ante hoc erat essentia. Atq; ita causa pars est essentiæ. Ac si aliud sit hoc ipsum tamen quod est essentia ipsius existit. Omnia igitur inter se cõspirant atq; tota & perfecta & uniuersa essentia est. Atq; hoc ipsum ut bene se habeat unà cũ causa est & est in causa. Atqui & essentia, & quod quid est & propter quid est unũ esse conuincitur. Si igitur in ipsa specie uelut humana inclusa hæc conditio est, ut sensualis homo sit, & quomodo sensualis, æterna quadam necessitate perfectioneq; mentis: quæ si modo perfecta est, causas in seipsa complectitur, adeo ut nos animaduertamus in posterũ sic rẽ recte disponi: ibi enim causa unum est cum essentia complens essentiam: atq; homo illic non intellectus tantum est, cui postea dum in generationem mittitur, sentiendi uis adiũgatur: si inquam res ita se habeat, dubitatur quid nam prohibeat, quo minus ille intellectus ad hæc inclinetur. Quid enim erit hoc ipsum quod dicitur sensuale. An forte quod apprehendere quandoq; sensibilia possit? Si ita sit, quomodo nõ absurdum fuerit, ibi quidem esse sensitiuum aliquid ab æterno, hic uero deniq; persentire, actumq; illius potentiæ hic dũtaxat expleri, quando anima deterior iam euasit?

Vnaquæque res hoc ipsum quod est intrinsecus à forma speciali naturaliter habet. Qui igitur hominem definit id quod est ex anima corporeq; coniunctum, nondum rationem formalem assignat, qua homo hoc ipsum quod est existit. Cap. IIII.

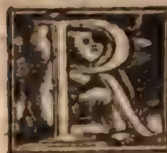

Vrsus ad dubitationem hanc enodandam, quid homo ille sit, tanq̃ ab initio nobis est assumendum. Ac forsan prius quid homo sit hic uiuens, satius est explicare: ne forte nondum omnino quid hic sit cognoscentes, tanquàm hunc iam teneamus, curiosius illum inuestigemus. Forte enim quibusdam uideri potest homo idem esse hic noster & ille. Initium uero considerandi hinc potissimum assumatur. Quærendum est sanè, nunquid noster hic homo sit ratio quædam

quædā ab anima differēs hunc hominē facientem, eiq; uitam rationisq; discursum suppeditātem? An potius ipsa anima, talis inquam anima homo sit: an deniq; homo sit anima tali quodam corpore utēs? Verum si homo est animal rationale, animal aūt est quod ex anima corporeq; componitur, definitiua hæc hominis ratio non eadem atq; anima erit. Atqui si ipsa hominis ratio est quod ex anima rationali constat & corpore: quomodo nam erit substantia sempiterna? Quippe cum ratio hæc talis hominis tunc deniq; fiat quando anima & corpus congrediuntur. Nempe eiusmodi ratio futurum significat neq; talis est quale quando dicimus ipse homo: sed potius definitioni cuidā similis: descriptioni inquam tali qualis quod quid sit non explicet. Nam neq; speciei cuiusquam est materialis: sed designat potius compositum quiddā aliquando factum. Si aūt id sit nondum inuentus est homo: quem profectò secundum rationem ipsam esse cōstat. Siquis aūt dicat rationem quidē taliū oportere coniunctum aliquid esse: quo aūt hæc ipsa in re inest secundū quod est unumquodq; non existimet afferendum, quod tamen adducendū est: & si quammaxime rationes formarum materialium cum materia sint assignandæ. Veruntamen rationem ipsam quæ facit ut homo sit homo oportet accipere apud eos præsertim qui existimant in unaquaque re rite definienda ipsum quod quid est penitus explicandum. Quid nam igitur est esse ipsum hominis? Id est perinde ac si quæramus quid est quod efficit hunc esse hominem, ita tamen ut non separatum sit, sed insit. Num igitur ratio ipsa est animal rationale? An potius hoc est coniunctum? Ipsa uero ratio rationalis animalis effectrix aliquid existens ipsa, quid nam existit? An forte in ipsa definitiua hominis ratione rationale animal ponitur pro uita quadam rationali? ideoq; homo uita rationalis erit? Sed nunquid uita sine anima? aut enim anima rationalem præbebit uitam, homoq; ipse erit non substātia quædam, sed actus aliquis animæ: aut potius anima homo erit. Verum si anima scilicet rationalis ipse homo erit, quando in animal aliud anima trāsit, quid nam prohibet adhuc hominem esse?

Homo est anima intellectualis rationalisq; simul & sensualis. Atque hæc animæ humanæ conditio ex anima ad deos nostræ characterem est expressa. Cap. V.

Quæ quidem idea primus homo est: anima verò ita sicut dixi se habens, est homo secundus. Tertius vero homo est & quasi iam non homo, animal compositum ex corpore nostro simul atque vita quadam huic infusa ab anima præcedente, in qua sensus est efficacior: in animali vero sensus obtusior. Sed humana quædam affectio, quę declarat hanc animalis vitam non ab anima tantum sphęræ, sed à nostra etiam dependere, sicut nostra diuinitus dependet semper & agit.

Portet igitur hominem aliam quandam rationem esse præter animam. Iam uero quid nam obstat adhuc coniunctum aliquid hominem esse? Animam scilicet in tali quadam ratione potissimum constitutam. Vbi profectò hæc ipsa ratio sit tanquam quidam actus eiusmodi. Actus autem absque agente esse non possit: sic enim & quæ seminibus rationes insunt se habere uidentur. Nā neq; absq; anima sunt: neque sunt simpliciter animæ. Efficaces enim rationes non sunt animæ prorsus expertes. Neq; mirari quisquam debet tales essentias rationes

qualis animę potissimũ actus sunt? Nũ forte uegetalis animæ? An potius animal facietis clarioris profecto efficaciorisq;,atq; ob hoc ipsum uiuacioris? Anima uero talis assistens uidelicet materiæ tali, utpote quæ sit hoc ipsum, tanq̃ sic affecta, etiam absq; corpore, esse iudicatur homo: quæ profecto secũdum seipsam aliquid format in corpore, & simulacrum hominis aliud quantum capit natura corporis efficit: quemadmodum & huius insuper simulacrum pictor efficere solet. Efficit inquam hominem quendam deteriorem, qui tamen & formam habet, & rationes uel mores, affectionesq; & uires debiles & obscuras: obscura denique omnia, quoniam hic non est homo primus. Atqui & species sensuum aliter, & sensus alios, qui etsi perspicaces apparent, obtusi tamen sunt & imagines quædam, si cum superioribus sensibus conferantur: ipse uero huic præsidens homo, animæ iam diuinioris existit, habentis hominem meliorem sensusq; admodum clariores. Atqui hunc forte hominem Plato definit: adiungit autem in definiendo, animam utentem corpore: quoniam anima quæ definitur homo, incubat illi animæ quæ proxime corpore utitur: diuinior autem anima secundo loco utitur corpore: quãdo enim id quod factum est sensuale iam euasit, consequitur hæc uitam tradens integriorem: imò uero non consequitur, sed quasi ipsam adhibet: non enim à mundo intelligibili distat, sed contingens assidue illum, uelut sibi suspensam tenet inferiorem, commiscẽs seipsam cum ratione ad rationem: quapropter homo hic in se obscurus fit eiusmodi illustratione lucidior.

Anima nostra sensum adeo radicitus habet, ut sensu quodam semper utatur. Cap. VI.

NAm & extra terrenum corpus per corpus aereum sentit in aere, & per cæleste corpus in cęlo: hic quidem aerea maxime, ibi vero cęlestia. Quinetiam extra cęlũ intimo quodam imaginationis sensu ipsas intelligentiæ notiones in conceptus transformat imaginabiles. Vnusquisque nostrum tres homines habet, idealem, rationalem, sensualem, qui sibi deinceps ordine sunt connexi: sed alij nostrum atque aliàs secundum alium horum trium atque alium vitam agunt: & quatenus formas viuendi mutant, eatenus commutant & dæmonas proprios præsentis vitę duces. Tum vero quæ vitam intellectualem potissimũ agũt, dęmonem sublimiorem nactę, per eum etiam deum ducem adipiscũtur. Ludit post hæc Aegyptio more Plotinus circa irrationalis animæ transmigrationem, atque etiam circa transitũ rationalis animæ in ipsam bruti naturam, quę nec ipse prorsus affirmat, nec alij Platonici cõprobant, & nos alibi confutauimus.

Ed quo nam modo in anima illa præstantiore est sentiendi facultas? Profecto sentiendi uis illa ad ea proprie quę illic dicuntur sensibilia pertinet, atq; ita ibi sensus est sicut & sensibilia: quapropter & ita sensibilem illo sensu percipit harmoniã, dum uidelicet sensualis homo sensu continetur & percipit, atq; coaptat quod sequitur ad ultimũ usq; ad harmoniã ibi uigentẽ. Quinetiã ignis hic cũ illo igne congruit, quem suo quodã sensu anima illa percipiebat: sensu inquam proportionem quandã habẽte ignis illius naturæ conuenientem: si enim essent hæc ibi corpora, hæc & ibi anima sentiret atq; animaduerteret. Iã uero homo illic uiuens talis quædã anima est hæc apprehendere potens. Vnde & posterior homo imitatio quædam illius imitatione quadam habet & rationes: atq; homo qui est in mente, hominem præfert omnes homines præcedentem: qui sane secũdo fulget homini, secundus tertio quoq; subrutilat. Haber autẽ

quodammodo

quodammodo omnes homo postremus, non factus illis sed potius adiaces: agit autē hic quidem noster ad ultimum, huic uero aliquid refulget à praecedente, illi rursus à tertio superiore suggeritur actus: atq; est unusquisq; secūdum quem & agit, q̄uis unusquisq; habeat omnes, rursusq́; nō habeat. Postq̄ uero tertia hæc uita separata est à corpore, similiterq́; tertius homo, si proxime præcedens anima consequatur, consequens uidelicet à supernis minime segregata: tunc ubicunque est ultima, præcedens quoque dicitur esse. At cum in bruti corpus traducitur, mirum uideri potest, quo nam pacto eodem transferatur & illa, quæ hominis ipsius est ratio. Sed profecto iam omnia erat: aliàs autem agit secundum aliam rationem. Quatenus igitur existit pura nequedum deprauata est, hominem uult, homoq́; existit: id nanque melius est, quod'ue est melius agit. Agit quoq; dæmones priores quidem, sed cōformes illi quæ agit hominem. Et qui ante ipsam est magis est dæmonicus: Imò uero est Deus. Nempe imitatio quædam Dei est annexus Deo dæmon: quemadmodum homo hic suspensus ad hominem illum. Non enim deus dicitur, in quem proxime homo suspensus erigitur. Differentia nanq; hic eadem est, quam & animæ inter se habent, siquidem ex ordine sint eodem. Oportet autem dæmones dicere, speciem dæmonum, quos Plato dæmones nuncupat. Quando uero comitatur animam, quę eligit iam bruti naturam, tunc quæ annexa est eratq́; animæ superiori etiam dum agebat hominem: insitam sibi seminalem animalis illius exhibet rationem. Habet enim eam: actusq́; eiusmodi deterior iudicatur.

Cū Plotinus uelit ideā hominis cū idea equi cōmisceri non posse: itē intellectū nostrū in diuinis perpetuo permanere, rationéq; ab intellectu proxime regi. Rursus diuinā animæ nostræ naturā ad inferiora nequaq̄ præcipitari, sed uicissim animā hæc ad illā, cōsequēs erat dicere, humanā speciē in equinā minime permutari Cap. VII.

NOtabis in nostro corpore vltra vitale vestigium impressum ab anima mundi, quod nimium est commune, imprimi vestigium quoque vitale propriumq́; ab anima nostra, atque hanc ab anima mundi diuersam esse, nec ab externis, sed à seipsa potius permutari: vnde consequens est, nulla eiusmodi mutatione speciē propriā prorsus exuere. Anima deniq; etiā in mundo diuino sensibus vti dicitur, quoniam corporea percipit, q̄uis ab excelsiore specula prospicere videatur.

Erum si anima iam deprauata factaq; deterior brutam fingit naturam, non erat ab initio quod bouem faceret aut equum, seminalisq; ratio equi & equus præter naturam erunt: Imò uero minus aliquid sunt, neq; tamen præter naturam. At illud quodammodo etiam ab initio equus aut canis erat: atq; si facultas suppetat, quod est melius efficit: sin minus, saltem quodcunq; potest. Anima ipsa uidelicet addicta iam ad agendum. Quemadmodum artifices, qui & si sciunt species plurimas fabricare, id postea tamen agunt, ad quod uel addicti sunt, uel quod sua quadā præparatione materia postulat. Quid enim obstat, quin uirtus animę mundi, utpote quę est ratio uniuersa, materiā quodāmodo præfiguret, prius etiā q̄ ab aīa particulari aīales potētię ueniāt, & ipsa pręfiguratio sit uelut illustrationes quędā in materiā pręcurrētes? Atq; uestigia iā eiusmodi aīa prosequēs pagēdo, singulaq; uestigia mēbratim dearticulādo, propriū

perficiat opus. Et quælibet anima potissimum id euadat, in quod inciderit, se ipsam uidelicet figurando: quemadmodum unusquisq; in tripudio atq; ludo seipsum ad mandatum sibi actum gestumq; accõmodat. Sed enim eo quod deinceps sequebatur, ducti hucusq; deuenimus: institutum uero nostrum erat inquirere, quomodo in ipso homine sit sentiẽdi facultas: & quomodo diuina illa ad generationem minime inclinentur. Iam uero nobis apparuit, & ratio demõstrauit: non illa quidẽ ad hęc aspicere, sed hęc potius ad illa prorsus anniti, inde pendere, illa pro uiribus imitari, hominemq; hunc ab illo habere uires ad illa. Quinetiam sensibilia hæc cum hoc homine coniugari, illa uero cum illo: illa enim quodammodo etiam sensibilia sunt: quæ ita nominauimus, quia corpora sunt: sed aliter quàm hæc nostra percipiuntur. Constitit insuper hunc sensum illa perceptione obscuriorem esse, quã sensum ideo nuncupauimus, quia corpora percipit: sed longe perspicaciorem esse concessimus. Atq; ob hoc quoq; hominem esse diximus sensualem, quoniam deteriori modo deterioraq; apprehendit, scilicet illorum duntaxat imagines, ut merito dici possit, hos quidem sensus obscuras intelligentias esse: intelligentias autem illas sensus admodum perspicaces.

Intellectus primus fœcunditate lucis exuberante in quàmplurimos seipsum intus naturaliter propagat radios ideales. Ex hac propagatione intellectuali simul & naturali, naturales rerum formæ foras tanquam lumina profluunt. Cap. VIII.

ILlic igitur non excogitatur equus, vt hic fiat equus: alioqui & hinc illa penderent, & notus ibi foret equus antequam notus. Tum vero multitudo illic formarũ eatenus enumerabilis esse videtur, quatenus quicquid acceperis in eo quod est post ipsum vnũ, semper occurrit vt multiplex. Plenitudo quinetiam prima quicquid habet intus omnium habet æque plenum.

Erum sentiendi quidem facultas ita se habeat: Sed quo nam pacto equus ille totus, & quodlibet illic animal ad hæc nostra non respicit? Siquidem ut hic generetur equus, uel aliud quoduis animal, intellectus ille, ipsam equi inuenerit cognitionem. Tametsi impossibile cognitu est, illum iam uolendo equum facere equũ deinde cogitauisse. Iam enim proculdubio equi intellectio extitisset, si modo equũ uolebat efficere: quapropter non datur, ut faciat illum excogitasse, sed prius equum ingenitum extitisse patet ante futurum hic equum: si ergo ante generationem erat, neq; ut gigneretur intellectus fuit, nimirum non ad hæc nostra respiciens penes seipsum habuit equum, qui ipsum ibi possidet equum. Neq; ut hæc efficeret, equum habuit atq; alia: sed erant illa quidem, hæc aũt ad illa sunt necessario subsecuta: non enim dabatur usq; ad illa duntaxat progredi, ibiq; desistere. Quis enim potestatem illam cohibuisset, manere pariter progrediq; potentem. Cæterum quæri potest, cur nam ibi sint hæc animalia. Quid enim hæc in deo? Rationalia quidem ibi sint. Tãta uero irrationalium multitudo quid nam habet honesti? Quin potius turpitudinem uidetur inferre. Patet utiq; ens ipsum unũ, oportere quinetiã esse multa: quippe cum sit post illud quod est penitus unum, alioqui post illud minime foret, sed foret potius illud. Cũ uero sit post illud, fieri nequit ut in eo quod est unũ esse superet ipsum: sed necesse est sub illo deficere. Cũ uero optimum

omnino sit unum, oportuit hoc plus esse quàm unũ: multitudo enim in defectu uersatur. Sed quid prohibet ens ipsum ad binarium usq; tantum multiplicari? Nempe quia utrunq; in binario positum tale est, ut penitus unum esse non possit. Sed necessarium est, alterum atque alterum rursus duo quædam saltem existere: rursus'que eorum quodlibet eodem pacto multiplicari. Proinde in primo binario motus est insuper atque status: est etiam intellectus, est & uita: perfectus inquã intellectus, & uita perfecta. Est igitur non tanquam intellectus unus, sed intellectus omnis, intellectus omnes continens singulatim. Multiplicatus eatenus, quatenus intellectus omnes: imò rursus & amplior. Viuit profecto mẽs illa, non ut anima una, sed ut omnes: uim'que possidens ampliorem ad singulas animas procreandas. Est & animal uniuersum, non hominem in se solum habens: alioqui solus hic homo foret.

Cum in ente primo sit primus numerus origo rerum, merito illic est omnis rerum numerus. Item cum sit prima forma, iure illic res inter se formarum gradibus differunt tanquam species. Rursus in uita intelligentiaq; perfecta idea quælibet rerum hic etiam non uiuentium uita est & intelligentia quædam. Cap. IX.

SImiliter metallorum formæ in se etiam non lucentium, in planetis suis lucent omnes varietate lucis: & animalium formæ deformium formosæ sunt in cælo. Vita illic intelligentiaq; mirabiliter efficax mouetur intra se quàmplurimum, eiusmodi motu se deriuando quasi se diuidit: nec tamen materiali quadam diuisione continui, ergo formali: plurimis interim formarum gradibus se distinguit. Atq; sicut diuisio progressioq; mũdana, sic illa deinceps in angustiora procedit: minorũ deinceps ideas intra se proferens: sed quoniã oẽs illic ideæ ex vna & in vna indiuiduaq; vita & intelligentia sunt: nimirum omnes in qualibet cõueniunt. Sicut in quauis stella sunt & aliarum vires quatenus omnes in cælo in eodẽ solis lumine congruunt, quamuis singulæ & aspectu & effectu primo proprietatem suam præferant: similiter profert & quæuis idea suam, reliquas interea continens.

AT uero sint ibi dicet aliquis animalia potissimũ honorãda. Sed quo nã pacto uiliora rursus & rõne capta? Quæ profecto propterea quòd ratione orbata sint, abiecta censentur: siquidẽ ob uirtutem rationalẽ animal honorãdum existimatur. Ac si ob naturã intellectualẽ est aliquid honorandũ, merito propter eius absentiam contemnendum. Quanq̃ difficile dictu est, quomodo sit ibi aliquid mente uel ratione uacãs: quippe cum illud in quo uel ex quo singula sunt, ratio ipsa & intellectus primus existat. Iam igitur ante illa quæ circa hæc & ad hæc dicenda sunt, in hoc ipso prorsus conueniamus, hominẽ uidelicet hic uiuentẽ. Non talem qualis ille est, esse: similiterq; nec animalia cętera, qualia hic sunt, talia illic existere: sed præstantiori quodam gradu illa prorsus accipienda. Præterea nec rationale quicquã proprie illic existere: hic enim forte aliquis ratione discurrat, illic aũt actus uiget rationali discursione superior. Sed cur nam hic homo quidẽ ratiocinatur, cætera uero nequaq̃? Profecto quia illic intelligentia in homine aliisq; animalibus differẽs est, ideoq; & hic ratiocinatio differens: insunt enim quodammodo cæteris etiam animantibus multa cogitationis officia. Cur igitur non æque rationalia sunt? Ad id uero obiiciendum est rursus interrogando: cur nec ipsi homines æque inter se rationales existant. Operępretium est considerare multas utiq; uitas, uelut motiones quasdam multasq; intelligentias, nequaquam oportuisse easdem inter se existere, sed

re,sed & differentes uitas & intelligentias similiter differẽtes, ipsasq; quodãmodo differentias magis minus'ue lucidas & perspicuas esse. Atq; quod primis est proximũ, per primas differẽtias designari: quod uero secundũ similiter per secundas,tertium quoq; per tertias. Quamobrem in ipso intelligẽtiarum ordine,aliæ quidem dii sunt,aliæ uero secundũ obtinent genus. In quo sane id continetur,quod rationale apud nos appellatur. Deinceps uero natura sequitur, quæ irrationalis nuncupatur à nobis:illic autem illud etiam ratio quædam est,quod à nobis irrationale uocatur:& quod mente uacans illic est intellectus. Quippe cum & qui intelligit equum,sit intellectus: & intelligentia equi sit similiter intellectus. Proinde si intelligẽtia ibi sola esset,nihil foret absurdum intelligentiam eiusmodi in quodam mentis expertæ uersari. Nunc autem si idem est intelligentia, ipsaq; res intellecta,quo nam pacto hæc quidem intelligẽtia est res ipsa uero intellectu priuata: alioqui sic utiq; mens ipsa faceret se amentem, sed profecto ipsa res ibi non est intellectu uacans,sed intellectus eiusmodi:est enim & eiusmodi uita. Sicut enim uita quęlibet non eo munere caret,quo sit & uita:sic neq; intellectus talis à simili abest munere,quo sit intellectus. Quandoquidem neq; intellectus secundum unumquodq; animal illic uigens ea dote priuatur,qua sit intellectus & omnium,uelut & hominis. Siquidem quamcunq; acceperis partem, hæc ipsa illic est omnia: sed forte aliter atq; aliter. Actu enim pars quædam est, sed interim omnia potest:nos aũt in singulis,quod actu existit,accipimus. Quod uero existit actu,est ultimum adeo,ut huius utiq; intellectus ultimũ equus sit. Ex qua parte desinit intellectus ille in minorem semperprogrediens uitam, suboriatur equus:ubi uero inferius desinit,& inferius animal. Vires enim illę dum explicantur,continue desuper quidem relinquũt: procedunt autẽ semper aliquid dimittentes,& in dimittendo alia semper,& alia suggerũt. Ac propter indigentiam animalis iam emicantis,ex eo quod defectum patitur adhibere aliud machinantur. Velut quoniam non est amplius ad uitam sufficientia,apparuit unguis & rostrum, apparuerunt cornua, dentes. Quapropter quocunq; mens ipsa descendit, ibidem rursus naturæ suæ sufficientia superne se recipit & emergit:reperitq; in se deficientis expositam medicinam.

Vita & intelligentia prima,& animal perfectißimum omnes quotcũq; cogitari poßunt,uitæ & intelligentiæ,& animalium gradus speciesq; continet. Cap. X.

CVm ibi prima multiplicatio sit,merito quod melius est multiplicat̃ in species:quę & vnitæ inuicem magnopere sunt,pariterq; distinctæ. In materia quidem tenebrosa formę rerum & vix inuicem vniuntur,& mox inter se confunduntur. In prima vero forma efficacissima simul atque clarissima Formæ rerum omnes vnà cum communi natura, proprietates suas mirifice seruant,vniuersumq; illic vniforme pariter occurrit & omniforme.

Ed quo nam pacto defectus illic est ullus? Quid cornua illic? Nunquid propugnaculi gratia? Profecto talia quædam ibi sunt ad ipsam per se sufficientiam perfectionemq;,tãquam animalis ipsius:prout enim animal,oportuit esse perfectum:ut mẽs, perfectum:ut uita,perfectum. Quapropter nisi hoc,attamen illud:& ipsa quidẽ differentia est,ex eo quòd aliud sit pro alio: ut ex omnibus sit animal perfectissimum, perfectissima mens, perfectissima uita: singula uero, ut singula

 quoq;

quoq; perfecta. Tū uero & si cōstat ex multis, esse rursus oportet ut unū, atq; uicissim, alioqui impossibile est ut ex multis quidē sit: multa uero illa inter se sint eadem, alioqui per se sufficiens extitisset unum. Oportet igitur cōsta re ex rebus semper specie differētibus, sicut & omne compositum: ita tamen ut singula proprie conseruent, quales sunt & formæ & rationes. Formæ nanque uelut hominis forma, ex quot differentiis cōstant, tot & præferre debēt: quamuis aliquid in cūctis sit unum. Vbi & meliora quædam & deteriora sunt inuicem, ut oculus atque digitus: sunt tamen unius eiusdem'q; membra, quorum quodlibet est toto deterius: sed ita se rem habere proculdubio præstat. Quinetiam ratio animal est, & aliud quiddam insuper, quod non idem est omnino quod animal. Virtus quoque commune aliquid in se habet & proprium, totum'que pulchrum est: ubi quod est commune, est æque commune.

Sicut corporeum cælum formas animalium inferiorum etiam uilium in se continet ratione non uili, sic intellectuale cælum totius mundi formas modo quodam præstantiore possidet quàm cælesti. Cap. XI.

QVicquid enim est vsquam ordinis atq; formę, à mente & sapiētia prima est impressum: expressius idem in se habēte. Expressiores autem illic earum rerum ideæ sunt, quæ vnà cum ordine formali vitam manifestiorem habent. Expressissimæ tandem rerum, quæ intelligentiam quoque possident, tametsi omnes in mundo species vnà cum formali munere motuq; vitale insuper & intellectuale aliquid habent, vt non iniuria omnes existere videantur. Omnes materiales formæ proxime generantur à seminariis rationibus suis in vita mundi viuentibus: hæc vero ab ideis earundem formarum in mente diuina vitam habentibus veriorem. In omnibus elementis viuentia multa elemento conformia generantur, præsente videlicet anima, quæ certe inest: & fortasse vna quatuor elementis, velut globi eiusdē humoribus insita, permanetq; semper elementis etiam permutatis, sicut lumen aere volitante. Nota intellectuales animas adesse corporibus, non tanquam addictas, sed tanquam effectrices corporalium specierum.

TRaditur præterea cælū non renuisse ullā omniū animalium formā, quarū multæ suspiciunt: qm̄ & hoc uniuersum oīa possidet. Sed unde nā accipit? Nū igit quęcūq; habet, accepit ex alto? Profecto inde habet, quæcunq; ratione facta sunt: & secundum speciem esse censentur. Sed quando habet ignem, habet & aquam, habet & plantas: quo nam pacto plātæ sunt ibi? Et quomodo ignis illic uiuit? Quomodo uiuit & terra? Aut enim uiuunt hæc ibi, aut uelut mortua iacent: adeo ut non quicquid illic est, uiuat: quid'ue omnino hæc quoq; sunt ibi. Plantæ quidem ipsi rationi facile possunt accōmodari, quoniā & apud nos planta ratio quædam est in uita consistens. Si utiq; materialis ratio plantę, secundum quā est plāta, uita quædā talis est, & anima quædam, & ipsa ratio unum aliquid: nunquid hæc ipsa est prima planta? Non profecto. Sed ante hāc est planta prima, à qua & hæc nascitur. Nam illa quidem unum quiddam est: hæc autem multa necessario'que ab uno. Si igitur hoc, oportet multo prius illud uiuere: atq; hoc ipsum esse plantam: ab illa uero hæc esse, secundo quodam tertioq; gradu pendentia, atq; secundum illius uestigia uiuere. Terra uero quomodo illic existit? Quid'ue ipsius terræ est esse? Et quæ nam illic est terra uitam habens? Forsan uero præstat prius inuestigare, quæ sit hæc infima terra, id est quid huius sit esse. Oportet utique formam hic aliquam rationem'que inesse. Certe quantum ad plantam pertinet, uiuit etiam apud

nos ra-

nos ratio plantæ. Nũ igitur & in hac terra, ipsa terræ ratio uiuit? Forsan uero si acceperimus quæ plurimum terrena sunt, genita fictaq; in terra: inueniemus in his quoq; ipsius terræ naturam. Existimandum est ergo lapidum incrementa concretionesq;, & montiũ surgentium coalescentiumq;, intus formationes proculdubio fieri, animali quadam ratione fabricante intrinsecus atq; formante: atq; hanc esse terræ speciẽ, quæ efficit terrã, quemadmodũ in arboribus se habet illa, quæ natura uocatur. Ligno uero arboris proportione quadã similẽ esse illã, quæ terra cõiter appellatur: atqui lapidẽ excisum sic se habere, ceu si quid ex arbore fuerit detruncatum. Qui uero saxum non id patitur, sed adhuc est annexum: sicut ramus nondum amputatus ex arbore uiuit; nimirum inuenientes naturã terræ insitã fabricantem, esse uitam quandã in rõne uigentem, facilius inde credemus, supernam terram multo prius esse uiuentem: atq; uitam terræ rõnalem, esse terram ipsam, primoq; terram: à qua hæc quoq; terra procedit, & uiuit. Si autem & ignis ratio quædã est in materia, cæteraq; eiusmodi, neq; spõte uel casu nascitur ignis, Vnde enim? Nempe non ex quadã (ut aliquis putet) collisione: iam enim præsente igne in uniuerso, fit attritio corporum: ubi profecto quæ inter se conteruntur corpora, ignem iam possidet. Neq; rursus materia, sic potentia ignem habet, ut fiat ignis ab ipsa. Si, inquã res ita se habet, oportetq; secũdum rationem esse quod efficit uelut formans: quid nam hoc erit? Profecto anima potens ignem efficere, id est autem uita quædam & ratio, ita tamen ut unum idemq; sint ambo. Quamobrem Plato in unoquoq; horum animam esse dicit non aliter quàm uelut efficientem, sicut hunc ignem sensibus manifestum. Est igitur & quod hic ignem efficit ignea quædam uita, profecto uerior ignis. Ignis ergo superior, cum magis sit ignis, magis uersatur in uita: igitur & ignis ipse uiuit. Eadem quoq; de cæteris, scilicet aqua & aere ratio esse uidetur. Sed cur non animata hæc quoq; sunt sicut & terra? Profecto esse etiam hæc in uniuerso animali constat, & partes animalis existere: non apparet tamen in eis uita, quemadmodum nec in terra. Argumentari uero licet animatam esse terram, ex illis etiam quę in ea gignuntur: similiter autem cõiectare licet de igne, nam in eo etiam animalia generantur, sed in aqua etiã manifestius: nec non aereæ quædam concretiones sunt animalium. Singulæ uero ignis flammæ, quæ quotidie fiunt, & mox extinguuntur, prætereũt aĩam in toto uigentem. Cumq; ignis hic nactus non fuerit molem aliquam permanentem, nimirum insitam animam non ostendit, similiterq; aer & aqua: quoniã si in constantiorẽ substantiã cohærescerent naturaliter, infusam animã demonstrarent. Sed quoniam oportuit esse diffusa, præsentem aĩam minime patefaciunt: atqui perinde elementa hæc se habere uidentur, atq; corporis uiuentis humores, uelut sanguis: caro enim habere se animam patefacit, sed hæc & sanguine cõcreta est. Sanguis tamen non exhibens sensum, aĩam non uidetur habere: quamquam inesse animam sanguini etiam necessarium est, Id tamen ideo non apparet, quoniam nihil admodum ei accidit uiolentum: sed paratissimus est facile ab anima infusa discedere. Quemadmodum in elementis tribus contin

 gere iu-

gere iudicandum. Quoniã & quæcunq; ex aere concreto magis animalia coalescunt, naturam habent ut sine passione persentiant. Quemadmodum uero aer lumen fixum & permanẽs, quatenus illud permanet, eatenus ipse præterit: sic adest undiq; globo aeris anima, rursusq; non adest: atq; in cæteris eodem pacto.

In prima uita omnium effectrice sunt omnia uiua. Et cum sit prima forma ob efficaciam uitæ mirabilem, in se ipsam penitus propagabilis, omnia ibi uiuentia formaliter distinguuntur, Cap. XII.

EST autem illa forma fermè sic omnes formæ, sicut natura Solis est omnes stellarũ uires, & lux eius radijomnes atq; colores, & uita vegetalis omnes formæ membrorum inde per rationes seminarias nascituræ.

Sed rursus ita dicemus: Profecto cum cõcedamus hunc mundũ uelut ad illius exemplar effingi, oportet illic quoq; multo prius uniuersum aĩal esse: atq; si omnino perfectũ esse eius existit esse cuncta. Iam uero cælũ illic esse aĩal, neq; his uacuũ stellis, quę in hoc cælo suspiciuntur: atq; in hoc ipso ipsum cæli esse consistere. Patet quin etiam terram quoq; illic non esse uacuam, sed multo magis ibi uiuentem, uitæq; plenã: esseq; in ea animalia omnia quæcunq; hic gradientia, & terrestria nuncupantur. Plantas insuper, uidelicet in uita fundatas: est ibi mare, est oĩs aqua, in uita & flumine non fluente: sunt aquatilia cuncta. Aeris quoq; natura uniuersi illius est portio quædam: aerea in eo sunt animalia, aeri uidelicet illi prorsus accommodata: quæ enim in ipso uiuente sunt, cur non ipsa uiuentia sunt? Siquidem & hic ita se habẽt. Quid igitur obstat, quin omne animal ibi necessario sit? Sicut enim se habet quælibet ingẽtium partium, necessario sic se habet & animalium in eis natura uiuentium, quomodocunq; se habeat. Sicut est ibi cælum, sic & habet: sic ibi adsunt quęcunq; in cęlo sunt animalia. Neq; non adesse possunt, alioqui neq; forent & illa. Qui ergo quęrit, unde nã illic animalia, uidetur quærere, unde illic sit cælum. Id est autẽ quærere, unde sit animal. Id rursus perinde est: ac si quæratur, unde uita, & uita omnis, & omnis anima, & mens uniuersa. Vbi profecto indigentia nulla, nullusq; defectus: sed omnia uitæ plena sunt, ac uelut exuberant. Est aut eorum (ut ita loquar) effluxus in uno fonte manans, non tanquam ex uno quodam spiritu, siue flatu, aut ex una quadã caliditate. Sed perinde ac si qua esset qualitas una, omnes in se qualitates possidens & conseruans: dulcedinem uidelicet simul cum odoris suauitate, uigorem uini succorumq; uires omniũ. Colores perspicuos, & quæcunq; tactu percipiuntur: sint & ibi quæcunq; aures haurire solent: uocalis omnis numerus, omnisq; concentus.

Vita mensq; prima, quoniam est omnium formarum prima, ideo simplicissima omnium, uniformisq; quãtum est; tum uero quia omnium principium est, ideo est etiam omniformis. Cap. XIII.

EST autem forma illa perfectissime forma quælibet, ideo per modum formalis actus. Est igitur omnis actus, quoniam cũ sit actus motusq; primus efficacissimusq;, nimirum oẽs in se profert actus. Item quia multitudo est vnitissima, in quolibet sui sua omnia continet. Motus omnis varietatem quandam ab hoc in illud inter hoc & illud necessario insitã habet, sed præter hanc in corpore quidem motus loco indiget atque tempore. In anima vero præter varietatem solum insuper habet tempus, in mẽte solam sine tempore varietatẽ seruat, ob mirã virtutis actionisq; potestatem. Varietas autem in motiõe & vita menteq; prima est varietas omniformis, sicut ibidẽ est vita omnis & actus. Profecto sicut radius quilibet ab amplo solis orbe in conum prosilit, atq; in præcedente latitudine sua omnes cõplectitur solis vires in

res in cono vnā præcipue ꝑfert, & vario ictu varia perficit: sic ab intellectu primo actus quilibet intellectualis progredit intus, & vbi exordiū, oēs ideas amplectit, desinit aūt vnusquisq; in vnā prorsus ideā quasi conū: quælibet em̄ idea & ab alia diuersa est, & alijs est connexa.

Bi enim neq; intellectus est omnino simplex aliqd, neq; anima ex ipso pendens prorsus est simplex. Sed uaria lōge sunt omnia, quatenus & simplicia .i. quatenus nō cōposita, quatenus principia sunt, quatenus actus existunt. Illius nanq; quod illic iudicat quasi postremum, actus uelut iam desinens, nimirum simplex existit. Illius autem quod primum ꝑpēditur, actus ipse omnes actus exi stit. Intellectus quoq; motus eodem quidem modo mouetur, & secundum eadē semper atq; similia. Non tamen illic aliquid idem, & unum quiddam uelut in parte, sed potius omnia, quoniam id rursus quod est in parte, nō est aliquid unum, sed hoc quoq; infinite diuisum. Dicere uero possumus ab aliquo ꝓcessum eiusmodi & omnino ad aliquid dirigi, uelut ultimum. Quod autem medium est uniuersum, nunquid est uelut linea quædam, uel corpus aliquod partibus consimilibus constitutum, ac minime uarium? Sed quid nam ibi hoc decoris afferret? Si enim nullam habet diuersitatem, neq; alteritas ulla illud excitat ad uiuendum, certe neque actus erit. Nihilo enim eiusmodi habitus ab ipsa actus uacatione distabit. Ac etiamsi motus sit talis, nō omnibus quidem modis, sed uno tantum pacto uita erit. Oportet autem & omnia illic & undique uiuere, neq; quicquam inesse quod non uiuat: necessarium est igitur mouerī ad omnia, imò uero fuisse iam ad omnia motum. Tum uero si omnino simplex mouetur, illud solum habet: atq; uel idem ipsum, & ita nō processit, profecitq; ad aliquid. Vel si processit atque profecit, aliud iam euasit; quapropter euasit duo. Atq; si idem hoc est cum illo, permanet unum, neq; processit: si alterum, certe cum alteritate processit, fecitq; ex eodem simul & altero unum aliquid tertium. Cum uero ex eodem atq; altero factum sit, quod est iam factum, merito naturam habet, quia idem sit simul & alterum: alterum inquam non quiddam, sed omne penitus alterum, nam & quod in eo idem est, est uniuersum idem. Cum igitur sit omne idem, & omne similiter alterum, non est aliquid eorum quæ dicuntur altera ab eo relictum. Naturā itaq; habet, quæ in uniuersum alteritate prorsus distribuat. Si ergo sunt altera omnia super ipsum, ab illis iā pati potest: sin uero nō sunt, intellectus hic omnia genuit, imò uero iam extitit omnia. Quamobrem entia esse non possunt, nisi operata mens fuerit: operata inquam aliud assidue præter aliud, & quasi peruagata omni prorsus peruagandi cōditione: peruagata inquam in semetipsa, quemadmodū intellectus uerus natus est in seipso uagari. Natus aūt est in essentiis peruagari, dum uidelicet essentiæ cū eius ambagibus æque concurrunt. Vbiq; uero ipsemet intellectus existit, peruagantiam igitur stabilem agit: peruagatio uero mentis in ipso ueritatis campo uersatur, unde nunq̄ excidit. Occupat autem totum, quippe cum sibimet ad motum suum effecerit locum: atqui & locus idem cum ipso est, cuius est locus. Preterea uarius est eiusmodi campus, ut & discurrere possit: ac nisi per uniuersum semperq; sit uarium, certe quatenus non est uarium, conquiescit. Qui si quiescit,

etiam nō intelligit. Itaq; si quicquid nec etiam intellexit: si neq; hoc, certe nec extat, intelligentia igitur est. Vniuersus uero motus illic uniuersam implet essentiam, & essentia tota, intelligentia tota uitam complexa totam, ac præter aliud semper & aliud: præsertim cum idipsum quod in eo est idem sit & aliud, adeò ut perpetuo diuidenti, aliud deinceps atq; aliud semper occurrat. Progressio uero illic omnis per uitam agitur, perq; animalia omnis: quemadmodum & iter in terris agenti quæcunq; attinguntur, terrena passim occurrunt, quàmuis diuersa sint ratione terrena: atq; illic uita quidem, per quā proceditur, eadem est. Quoniam uero quodammodo est semper & alia, nō eadem semper occurrit. Agit uero semper discursionē prorsus eandem, per illa quæ non sunt similiter eadem. Quoniam ipse quidem discursionem minime mutat, sed unàcum diuersis seruatur interea ipsa conditio eodem modo, & secundum eadem peruagandi. Nisi enim tenor ipse eodem modo & secundum eadem peruagandi, saltem circa uaria diuersetur, certe torpebit omnino: unde sequetur, quod in actu eo esse dicitur, ipsumq; actum esse nusquam. Sūt aūt & alia diuersaq; ipse, quapropter omnis ipse: & siquidem ipse, nimirum & omnis, alioqui nec ipse quidem. Si autem omnis ipse, certe & omnis, quia cuncta. Neq; quicquàm inuenitur illic, quod non ad omnia conferat: neq; aliquid usquàm ipsius, quin sit & aliud, ut existens aliud, hoc ipsum quoq; conducat: nisi enim extiterit aliud, sed penitus idem comminuet eius essentiam. Quippe cum ad communem ipsam conspirationis perfectionē, naturam propriam non accommodet.

Vbiq; in mundo per tibuq; eius uel minimis ordinata distinctio est per formas. Eiusmodi formalis ex ordinata uarietas neq; casu accidit, neq; fit à materia tenebrosa, dependet autem ab uno, quoniam cōducit in unum. Exprimitur igitur à simili formarum uarietate, uigente tam in ipsa mundi anima, quam in mente. Cap. XIIII.

SEd tam mens quàm anima in se vnum quiddam est, non quidem ex multis compositum, sed præferens in se multa, non ad externa, sed ad intima motum, ac velut ad centrum se conuoluens, ampliores deinceps formarum vniuersaliorum orbes rediges in minores, & ad species specialissimas se denique cohibens.

POssumus præterea in intellectualibus utentes exemplis qualis sit intellectus cognoscere, & quo pacto non ferat esse se unitatis instar prorsus omnis diuersitatis expertem. Licet sane si libet exempli loco adducere rationem, uel plantæ uel animalis: si enim unum aliquid sit, nec ullo modo uarium, neq; ratio quidem erit. Rursus quod inde fit, materia tantum erit: nisi uidelicet ratio ipsa sit omnia, ad hoc ipsum uidelicet, ut ubiq; in materiam incidens, nihil materiæ, idem esse permittat. Quemadmodum uultus non est una duntaxat moles, sed nares habet, & oculos: atq; nares non unicum in se quiddam habent, sed aliud, rursus & aliud, si modo futuræ sint nares. Profecto si nasus unū quiddā sit duntaxat, nihil aliud erit præter molem: atq; ita profecto in mente est infinitū, quoniā & ipsa & quicquid est in ea, uelut unum est & multa. Neq; sic intellectus est unus atq; multa, ut una domus, sed tanquam ratio in se quàmplurima, in una mentis figura, quasi circunscriptione quadam habens circunscriptiones & ambitus intus; & figurationes intrinsecas, & uires & intelligentias intus. Habens sane distinctionem non productā in rectum, sed semper ad intima propagatam.

pagatam. Quasi in uniuerso animali naturæ animalium ingentium compre hendātur, rursusq; aliæ ad minora quædam animalia deriuatæ, & ad uires deductæ minores, ubi ad indiuiduam speciem deniq; processio desinat: neq; tamen ibi rerum discretio fit antea confusarum, q̄uis in unum mirifice conspirantium. Iam uero conspiratio talis ipsa est amicitia, quæ traditur in uniuerso consistere, non quidem talis, qualis in hoc apparet mundo: imitatur enim hæc illam, ex distantibus discordibusq; concordia confluens. Vera autem amicitia est, qua sunt omnia unum, adeò ut nunquàm à seinuicem disiungantur: disiungi uero siue distare in hoc cælo res asserit.

Cum intellectus primus sit uita prima, sola intellectualis uita est uera uita. Cap. XV.

Essentia prima per actum vitalem conuersa ad ipsum bonum fit boniformis, & propter formam suā multiplicabilem, vnum boni donum in formas plurimas in se deriuat, ipsa videlicet potestate dei. Imaginari licet mentem primam, quasi vultus innumerabiles inter se varios ordine contextos in sphæram lucentes admodum atque viuos. Quod si conseruatis vultuum formis inter se varijs, actuq; in orbem quasi reflexo, distantiam inde localem dempseris, intellectum primum mox intelliges, præsertim si ipse talis imprimis euaseris, deinde inspexeris temetipsum.

Siquis igitur hanc ipsam uitam, complurimam, omnem, primā, unā intueatur, supra q̄ æstimari possit, hac ipsa gaudebit, omnē prorsus aliam aspernatus. Aliæ nanque inferiores uitæ, tenebræ sunt: uitæ inquā exiguę, obscuræ, uiles, impuræ, purasq; uitas cōtaminātes. In quas cū primū aspexeris, neq; puras cernes ulterius, neq; uiues amplius secundū illas simul omnes: in quibus nihil est omnino quin uiuat, uiuatq; pure, mali nihil admittēs. Mala enim hic tantū regnāt, quoniā hic est duntaxat uitæ uestigiū: hic nihil mentis est nisi uestigiū, illic aūt principale uiget exēplar, quod Plato nūcupat boniforme, quoniā in speciebus. i. formis bonū possidet. Aliud sane est ipsum bonū, hic aūt bonus uitam habens in cōtemplando, contēplatur aūt spectacula boniformia quæ quidē tunc ipse sibimet cōparauit, cum primum contēplatus est ipsam boni naturam. Influxit aūt in mentē ipsum bonum, non omnino sicut ibi erat, sed sicut ipsa mēs accepit: principium nanq; illud ipsum est, atq; in hāc bonum ex illo traducit. Et hęc ipsa horū effectrix omniū, id muneris habet ex illo: neq; enim fas erat intuentē illud, intelligere nihil, neq; rursus in illo spectacula cōtueri, alioqui nec ipsa quidē mens spectacula genuisset. Vim igitur ad gignendum accepit ab illo, per quam ipsis genituris penitus impleretur: tradente uidelicet illo, quæ ipsum in se minime possidebat, sed ex illo penitus uno, huic plurima cōtigerunt. Nempe mens cum non posset acceptam inde potētiam ipsam proprie possidere, in fragmenta distinxit, fecitq; ut una multa prorsus euaderet, ut ita saltem per partes ferre ualeret. Quicquid itaq; genuit, ex ipsa boni genuit potestate, idq; genitum est boniforme, ipsáque mens est bona, uarium quiddam bonum ex boniformibus constitutum. Quamobrem siquis ipsam mentem sphæræ comparet uarie prorsus atq; uiuenti. Aut siquis fingat spectaculum quoddam uultibus omnibus undiq; constitutum, uultibusq; uiuētibus ubiq; refulgens, aut forte cogitat puras animas omnes concurrentes in idem, nec ullo modo indigas, sed sua ad uotum omnia possidētes. Præterea

mentem

mentem uniuersam, illarum apicibus insidentem, adeò ut omnis illa regio splendore refulgeat: siquis inquam sic intellectũ ipsum imaginetur, ipse profecto extra quodammodo existens alius, intellectũ, ut alium intuebitur. Sed operæpretium est, omnino animum nostrum primo quidem in se intellectum ipsum spectandum fieri, deinde in se uelut factum iam ipsum spectaculum contueri.

Essentia prima cum primũ existit ex ipso bono, conuersa est ad ipsum, non tãm modo quodã intellectuali q̃ instinctu uitali, quemadmodum planta uergit ad Solem uel humorem, hic enim actus ordine quodam antecedit illũ.

Caput XVI.

SEd vbi directus in bonũ impletus illinc radio quodam lucente pariter & calente, statim omnes rerum formas, quasi colores concipit in seipso, reflexusq; conceptus suos percipiendos intellectus euasit. Denique sicut Sol visum coloresq; procreat, inuicemq; conciliat, neque ipse interim visus est vel color, sed superior: ita bonum & intellectum & intelligenda creat, mutuoq; coniungit his ipsum interim eminentius.

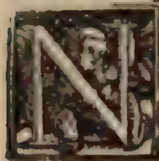

On expedit autem in hoc pulchro quàmplurimo moras semper protrahere. Oportet enim hinc animum progredi ad sublimia se propensius attollentẽ, & cum cęlum hoc dimiserit, illud quoq; dimittere, neq; ex hoc duntaxat, sed ex illo potius transcendentẽ protinus admirari, quis nam illius sit genitor, & qua ratiõe genuerit. Vnumquodq; igitur illic existens species quædam est, & quasi certa figura: cumq; illud boniforme sit propter commune quiddam in cunctis ubiq; collucens, omnia possidet boniformia. Habet igitur & ens in omnibus, habet animal unumquodq;, habet communem uitam omnibus insitam, habet fortassis & alia. Verum quid nam illud est, propter quod potissimum bona sunt, quatenus bona censentur? Ad hanc uero contemplationem imprimis forte cõducet, hinc potissimum exordiri. Num igitur quando aspexit in bonum, intellexit unum illud uelut multa, atq; cum intellectus ipse unum ens existeret, illud intellexit ut multa, illud apud se partitus, propterea quòd nequiret simul intelligere totum. Verum nondum intellectus erat, dum primo suspiceret illud. Sed nunquid absq; intellectu prospexit? Profecto putandũ est nõdum etiam uidisse illud, nam uiuebat quidem ad ipsum, totusq; inde pendebat, totus conuersus ad ipsum. Hic itaq; motus tunc impletus, cum primum ferebatur illuc, & circa illud penitus uersabat, impleuit ipsum, nec amplius motus duntaxat extitit, sed motus iam satur & plenus. Mox uero ens ipsum omnia factum est, idq; ipsum agnouit animaduertendo seipsum: ac iam intellectus euasit, imbutus quidem ut quod posset inspicere, possideret. Inspiciens uero ipsa cum lumine quodam, ab eodem prorsus accepto, à quo suscepit & illa. Quamobrem supernus ille deus traditur nõ solum essentiæ autor, sed etiam causa, ut uideatur essentia. Quemadmodum uero Sol causa est rebus quæ sentiuntur, ut sint atq; uideantur, simulq; est causa uisionis, cum tamen interea ipse neq; uisio sit, neq; etiam quæ uidenda fiunt: sic & ipsius boni natura, causa est proculdubio essentiæ atq; mentis. Est & lumen in proportione quadam analogiæ, qua uisibilia hæc, & uisus essentiam illam intellectumq; referunt, neq; est entia, neq; etiam intellectus, sed causa utrorumq;. Præbetq; menti rerum intelligentiam suo quodam lumine super entia mentemq;

temq; diffuso,impletus igitur iam factus est. Impletus autẽ erat, simulq́; est absolutus,& uidit. Initium uero eius illud extitit,quod eius antecessit impletionem. Principium uero alterum eius est uelut externum,quod impleuit,à quo uelut formatus est,dum impleretur.

Quæcunq; sunt,cum primum & q̃diu sunt,naturaliter agunt ad bonum: unde argumentamur essentiam primam ad primum bonum naturaliter agere. ipsum ergo bonum superius est essentia actuq; eius & uita & intellectu,non ergo proprie dicendum est esse,uiuere,agere,intelligere. Cap. XVII.

NEque putandum est eas in se proprie formas habere,quas tribuit intellectui,sicut nec vnitas est plena numeris,nec signum dimensionibus:neque lux in Solis centro vigẽs, radios illos in se proprios habet, qui virtute ipsius innumerabiles à circunferentia Solis emicant ab orbe desinentes in angulum. Præterea sicut neque lumen foras effusum radijs eiusmodi plenum,qualitates rerum illas in se proprias sustinet, quas per varios radiorũ ictus apud nos generat:ita neq; mẽs q̃uis in se omniformis,materialis ipsa,quas procreat formas habet. Tum vero vita quidẽ prima quasi indeterminatus informisq; essentiæ actus exoritur,qui sane directus in ipsum vnum,inde terminos ideales sibi vendicat,eosq; quamplurimos,ob conditionem suam numero iam obnoxiam,& processioni procliuem. Eodem mox momento vita fit absoluta,quo & intellectus euadit. Denique sicut intellectus se habet ad animam,ita bonum ad intellectum:quapropter quemadmodum intellectus rationem format in anima,atque ipse est à rationali discursione secretus:ita bonum species imprimẽs intellectui est à speciebus mirabiliter segregatum.

Ed quo nam modo hęc in intellectu sunt, & ipse intellectus existunt? Cum in eo non sint qui implent, nec rursus in eo fuerint qui impletur:quando enim nondũ erat imbutus,minime possidebat:sed forte non necessariũ est quod quis tribuit,in se habere. Sed oportet in rebus eiusmodi illud quidẽ quod tradit, maius existimare: quod uero traditur minus esse tradẽte, talis nanq; in ipso entium ordine generatio est. Primum enim oportet esse quod existit in actu, posteriora uero in potentia esse superiora. Iam uero quod primum est,sequentibus est superius:& quod tradit munere tradito,eadem ratione superius,nam præstantius est. Siquid igit̃ sit actu prius,id actu superius est,quapropter & uita superius. Si ergo in hoc est uita,profecto qui dedit eam,tribuit quidem uitã: ipse uero melior & honorabilior q̃ uita censetur. Habuit itaq; uitam,neq; indiguit uario largitore,ipsaq́; uita uestigium quoddam extitit largitoris,nõ illius quidem uita: nempe hæc cum primum ad suum suspiceret largitorem, adhuc indefinita erat. Postquàm uero respexit illuc, mox determinata est ab illo terminum non habente:statim enim ad unum aliquid spectans, hoc ipso determinatur,& terminum finemq; & speciem in seipsa reportat. Quę quidem species informata re iacet,formator autẽ est prorsus informe. Veruntamen terminus ipse nõ sic ibi est adhibitus,ut extrinsecus adiectus fuerit,quemadmodum magnitudini non undiq; solet apponi:sed est totius omnino uitæ illius terminus,multæ quidem infinitæq; existentis,utpote quæ à tali natura iam effulxerat. Atqui uita quidem erat, non tamen huius uita, alioqui iam determinata fuisset, quasi iam indiuidui propria: attamen determinata est, fuit ergo determinata tanquàm unius alicuius multi. Determinatum quoque est unumquodq; multorum,ac propter multam uitę conditionẽ,multa determinata sunt:rursumq́; propter ipsum terminũ sunt & unũ. Quid igitur unũ determinatũ ẽ? Sane intellectus; uita enim determinata intellectus est.

Quid

Quid rursus quod multa dicitur esse determinata? Intellectus uidelicet multi. Omnia igitur intellectus sunt, & hic quidem intellectus omnis, hi autem singuli sunt intellectus. Ipse uero intellectus omnis unumquenq; cōplexus, nunquid uelut eundem continet unumquēq;? Nullo modo, alioqui unicum contineret: si ergo multi sunt, differre inter se necessarium est. Rursus quærendum est, quomodo differat unusquisq;. Forsan uero in eo etiam quòd factus est unus suscipit differentiam, non enim idem est uniuersum & quilibet intellectus: est igitur uita quidem illic potentia omnis, uisio uero quæ inde micat, potentia omnium. Qui autem ibi gignitur intellectus, ipsa omnia prorsus apparet. Alius deniq; insidet illis, non quidē ut fundetur in eis, sed ut fundet primarum speciem specierum, ipse tamen à specie procul existēs. Atqui sic ferme intellectus se habet ad animam, uidelicet tanquàm ei lumen infusum, quemadmodum ille se habet ad intellectum. Nempe quando intellectus determinat animam reddit rationalem, eorum quæ habet ipse uestigiū exhibēs, igitur & intellectus illius uestigium est. Quoniam uero intellectus species est in differentia quadam educta multitudineq; consistens, merito ille extra formam speciemq; existit: sic enim reliquum specie format. Si autē ille species esset, intellectus deinceps ratio foret: oportuit tamen primum ipsum nullo modo multum esse, alioqui multitudo eius ad aliquid superius referretur.

Quod primo procreatum est ab ipso bono, totum penitus bonum est: sed in eo essentia quidem est inchoatio quædam ortusq; operis boni. Vita uero adolescentia boni. Intelligentia speciesq; idealis bonum illic est adultum.

Caput XVIII.

QVodlibet horum iccirco bonum est, quoniam cum sit ab ipso bono, nonnihil ipsius q̄uis adhuc ineffabile in se possidet, commune cunctis. Sicut motus linguæ, manus, pedum, ideo concinnus similiter appellatur, quoniam ab eadem musica ratione ordinem similem nanciscuntur: sed communis illa natura boni, menti admodū interior est, quàm musicus ordo membris.

Aeterum quæ sunt in mente, secundum quid potissimum boniformia sunt? Nunquid qua ratiōe species est unumquodq;? An quia pulchra sunt singula? An propter aliud quiddam? Si uero quicquid à bono prouenit, uestigium figurāq; habet illius, aut ab illo, quatenus inde descendit: quemadmodum ab igne genitum, ignis habet uestigium: & quod à dulci, similiter dulcis impressionem. Prouenit autem in intellectum ab illo & uita, nam ex actu quodam ab illo pendente extitit, atq; intellectus extitit propter illum. Item specierum inde pulchritudo descendit, omnia profecto boniformia erunt, uita, intellectus, idea. Verum quid nam commune? Non enim sufficit hoc ipsum scilicet esse ab illo ad hoc tandem, ut aliquid propterea sit in omnibus idem: in ipsis enim commune ipsum oportet inesse. Fieri nanq; potest, ut ab eodem non idem efficiatur, aut etiam quod similiter datum est in accipientibus diuersum euadat. Quoniam & aliud illud in quod munus boni traducitur, primus est actus: aliud uero ipsum est quod actui primo tribuitur. Quod autem in his resultat, aliud iam existit: aut forte nihil prohibet secūdum quodlibet quidem esse boniforme, magis tamen secundum aliud. Quid igitur hoc ipsum est, secundum quod

potissi-

potissimũ boniforme censetur? Sed forsan prius illud expedit indagare: num quid bonum sit ipsa uita, hoc ipso uidelicet quod est uita: etiamsi pura prorsus & nuda consideret. An potius uita proprie quæ sit à bono. Esse à bono nihil sit aliud quàm uitam esse talem: rursus ergo quid nam est uita talis? Nunquid uita boni? At uero non ipsius est proprie, sed ex ipso. Verum si in illa uita insit hoc ipsum, quod sit ex illo, atq; est ipsa uera uita, nihilq; ab illo profluens, uile esse dicendum: profecto & qua ratione uita iudicanda est esse bonũ, similiterq; in intellectu uero primoq; illo necessarium est concedere, illum scilicet esse bonum: & quamlibet speciem bonum esse, atq; boniforme. Si igitur ita se res habet, forte unumquodq; horum, bonum aliquod habet, siue cõmune, siue potius aliud, siue hoc quidem primo bonũ habet, illud autẽ deinceps graduq; secundo. Cum enim acceperimus unũquodq;, tanq̃ in essentia sua iam boni aliquid habens, nimirũ & ob hoc ipsum est unumquodq; bonũ. Constitit sane uitam esse bonum, nõ quidem simpliciter, sed quoniã uera uita, atq; ab illo, intellectumq; similiter bonũ, quoniam uerus sit, & inde progenitus, oportet certe aliquid ipsius eiusdem in his inueniri. Quãdo enim de rebus inter se differentibus idem aliquid prędicatur, nihil prohibet in illorum quidẽ essentia illud inesse. Simul tamen licet ipsum accipere ratiõe seorsum: quemadmodum & animal in homine simul & equo, calidum in aqua & igne. Sed ibi quidem tanquàm genus, hic autem tanquàm hoc quidem primo tale sit, illud uero posterius. Num igitur uita & intellectus & cætera singulatim uniuoce, an æquiuoce, an potius analogia quadã dicuntur bonum? An igitur inest eorum essentiæ bonum? Vel potius totũ unumquodq; bonum est? Nõ secundum unum bonũ: quomodo igitur? Nunquid uelut partes? At uero impartibile est ipsum bonum: forsan uero unum quidem est ipsum, id aũt hoc modo se habet. Etenim actus primus est bonum: idq; quod in eo determinatum est, existit bonum, itemq; ambo. Atq; id quidem iccirco bonum est, quia factum est ab eo: hoc autem, quia ornamentum est ab ipso: illud uero quoniam ambo censetur. Hęc igitur omnia ab ipso eodemq; sunt: nihilq; est idem, uelut si ab eodem uox proueniat & incessus, aliud'ue quiddam, omnia deniq; recte cõposita. Forte uero in his dicuntur similiter omnia recte disponi, quoniam ordo numerusq; omnibus inest. In illis autẽ quid nam est commune? Dicet forte quispiam in his quidem totum unumquodq;, ut recte se habeat, extrinsecus adipisci: cum differentia sint ea circa quæ ordo uersatur: ibi uero ipsa quoq; singulatim esse bonũ, sed cur nam & ipsa? Non enim hoc ipso duntaxat confidendum est scilicet hæc esse bona, quoniam sint ab illo, atque ita quiescere. Concedendum est profecto hæc cum ab illo sint, esse admodum pretiosa Sed ulterius nõ ipsa desiderat: secundum quid potissimum illorum existimetur bonum.

Bonum neque definiendum est per id quod sit appetibile, neque per id quod sit uniuscuiusque uirtus.

CAPVT XIX.

IN prima enim descriptione adhibentur posteriora bono. Atq; propter appetentium appetibiliumq; diuersitatem iudicium ueri boni restat ambiguum. In secunda adhuc superest quærendum, quare & quomodo uirtus aliqua vel virtus ipsa sit bonum.

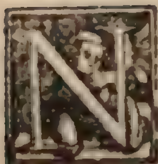

Vm igitur deſiderio atq; animæ iudicium tribuemus? Atq; huius affectui fidem penitus adhibentes, quod huic appetibile eſt, bonum eſſe cēſebimus. Propter quid autem deſideretur, nequaquàm inueſtigauimus: atq; quid unumquodq; ipſorũ ſit, demonſtrationibus explicabimus. Ipſam uero boni rationem appetitui committemus? Veruntamen multa ſic abſurda nobis occurrunt. Primum quidē, quod & bonum unum aliquid erit eorum quę ſunt circa aliud. Deinde quoniã multa ſunt, quæ appetunt, aliaq; ab aliis appetuntur: quomodo igitur ipſo appetentis affectu, utrũ aliquid ſit melius iudicabimus? Sed forte neq; ipſum quidem melius cognoſcemus ignorātes bonum: ſed nunquid bonum exiſtimabimus ſecundum uniuſcuiuſque uirtutem? Sed ita certe id in ſpeciem rationemq; reducemus, recte quidem progredientes. Poſtquàm uero illuc deniq; proceſſerimus, quid nam reſpondebimus, ſi inueſtigandũ fuerit, qua ratione hæc ipſa ſint bona? In rebus quidem deterioribus, ut uidetur, facile naturam talem cognoſceremus, quàmuis non ſyncere admodum ſe habentem. Illic autem non primo comparatione quadam ad deteriora cenſebimus. Vbi autem nihil eſt malum, ipſa uero meliora in ſeipſis exiſtũt, dubitationibus implicabimur: an igitur quoniã ratio præſens, propter quid inueſtigat, hæc autem penes ſeipſa ſunt bona, propterea dubitat? Quippe cum ibi hoc ipſum quod dicitur propter quid idem ſit atq; illud, quod quid eſt appellatur. Quoniam & ſi aliam huius cauſam afferamus, uidelicet ipſum deum, cum tamen ratio illuc uſq; nequaquàm peruenerit, ſimilis imminet ambiguitas. Sed deniq; retrahere hinc pedem tētandum nobis eſt, conantibus ſiquo pacto alia incedentibus uia occurrat aliquid manifeſtius.

Quærentibus quid ſit ipſum bonum, intellectus palam occurrit nobis ut bonum. Quoniam & per ipſum de bonis reuera iudicamus, ac malis. Et ordo ſpecierumq; rerum & uita ab intellectu procedit. Vita quinetiã adulta quàm animus optat, eſt intellectus. Cap. XX.

NEq; tamen intellectus eſt ipſum bonum: hoc enim, non illum omnia cupiunt. Iam uero animæ prius & frequentius bonum q̃ intelligentiam appetunt, neq; in hac quieſcunt, ſed in illo: cupiunt quidem eſſe, uiuere, agere, non ſub ratione eſſendi, uiuendi, agendi, intelligendi, ſed boni. Quapropter bonum ab his omnibus diuerſum eſt atq; ſuperius.

Vm igitur impræſentia diffidamus affectibus, quantum ſpectat ad aſſeuerandum quid unumquodque ſit & quale: nunquid forſan operæpretium eſt, ad alia quædam iudicia peruenire? & ad rerum oppoſitiones accedere, uelut ordinem & uacationem ordinis, contemperatum incompoſitum, ſanitatem infirmitatem, formam informitatem, eſſentiam corruptionem, conſiſtentiam euaneſcentiam. Horum nanque prima ſecundum coniugationem quamlibet quis nam dubitet quin in boni ſpecie computentur. Si res ita ſe habet, horum etiam effectiua neceſſarium eſt in boni ſorte connumerare. Atqui & uirtus, intellectus, uita anima ſapiens in boni gradu uerſantur, ideo'que ibidem ponuntur & illa, quæ ſapiens uita deſiderat. Cur non igitur dicet aliquis, gradum in mente ſiſtamus? eamq; eſſe bonum aſſeueremus? Etenim anima & uita mentis ueſtigia ſunt, eamq; affectat anima, & ſecundum illam iudicat, & iudicando ſe cōfert ad mentem, iudicans quidē iuſtitiam iniuſtitia melius, &

quamli-

quamlibet uirtutis speciem speciei prauitatis proculdubio anteponit. Constatq; illa in honore præferre, quæ præ cęteris iudicat eligenda. Sed utrum intellectum solum appetat nec ne, disputationem plurimā exigit, qua demonstretur, intellectum non esse supremum ultimumq; finem. Item nō omnia intellectum desiderare: bonum uero omnia cupere. Præterea ex eorum numero quæ intellectu uacant, non omnia possessionem mentis optare. Quæ uero mentem habent, nondum quiescere, sed bonum ulterius affectare. Deniq; intellectum quidem ex quodam ratiōis discursu: bonum uero etiā ante rationem desiderari. Quod si & uitam appetunt, & esse semper & agere, profecto hoc ipsum, non qua ratione intellectus sit, est expetendum, sed qua bonum & à bono pendet, ad bonumq; refertur. Nam & uita quidem sic est duntaxat optanda.

Vita, intelligentia, species, boniformia appetenda sunt, quoniam illa est actus circa bonum, ista actus iam determinatus à bono, hæc ipse terminus impressus à bono. Cap. XXI.

Geminam ab ipso bono hæc omnia lucem habent. Vna quidem nascēti facta est vnicuiq; propria, in alijs alia, sicut color. Altera superfertur quasi cunctis vnum cōmune lumen, alibi tamen magis gratius'ue quàm alibi fulgens. Per primam bona quidem sunt, & clā ac leuiter appetuntur. Per secundam meliora atque palam & ardenter amantur.

Vid nam igitur unum in his omnibus idemq; existens efficit unumquodq; bonum? Sic igitur audeamus asserere, esse quidem intellectum, uitamq; illam proculdubio boniformem. Expeti uero hæc etiam qua boniformia sunt: esse inquam boniformia propterea quòd uita quidē ipsius boni sit actus, imò uero actus ex ipso bono dependens. Intellectus uero actus iā determinatus existat: atq; hæc splēdore quodam desuper circunfundi, animamq; hęc ideo prosequi, quoniā inde proficiscantur. Et ad illa rursus affici quodammodo uelut ad propria quædā, nō tamen tanq̃ per se bona. Cum uero boniformia sint, neq; sic quidem contemnenda putantur. Quod enim familiare propriumq; est, nisi sit bonū, proprium quidem est, fugere tamen hoc aliquis aliquando potest. Nempe & alia quædam longe distantia, inferiusq; etiam posita appetitum ad se nonnunquàm attrahunt. Incitatur autem uehemens ad hæc amor, nō quando id solum quod sunt, existunt: sed quando iam id ipsum quod sunt existētia, aliud quiddam ex alto suscipiunt. Sicut enim in corporibus quamuis mixtum naturaliter sit intus lumen, alio tamen opus est lumine, ut palā appareat color eis infusus, idest lumen naturaliter insitum: sic supernis quoq; rebus, quamuis lumen habeant plurimum, præstantiore quodam opus est lumine, ut & à seipsis, & à quouis alio discernantur.

Absq; mirifica primi boni gratia nec amant res ullæ nec amantur. Cap. XXII.

Qvod in spectandis formosis amore nos corripit, neque materia est, neq; proportio, sed viuidus quidam fulgor ab anima in proportione refulgens. Quod iterum in excogitandis animis eorumq; virtutibus & officijs ardenti quadam beneuolentia capit, intellectualis quidam splendor est ab intellectu diuino subrutilans: quod tandem dū intellectus & intelligibilia contemplamur, nouo quodam nos accendit amore, radius est à primo bono micans, hinc quidem inflammans & excitans voluntatem, inde vero quæ cōtemplanda nobis occurrunt gratia mirifica donans. Cum vero gradatim inde omnia pendeant, sequitur vt nec etiam in sensibus & corporibus absq; influxu primi boni proprio vel amabilis vsquam gratia fulgeat, vel accendatur amor.

Voties igitur animus lumen hoc inspicit, toties ad res diuinas hoc circunfusas lumine incitatur, affectansq; lumen in his praefulgens occursu eius admodum gratulatur. Quemadmodum & qui corpora haec uidentur amare, non subiecta quidem amāt, sed pulchritudinem palam in corporibus effulgentem. Existit enim quodlibet hoc ipsum quod est in seipso. Euadit autem optabile, cum hoc bonum ipsum quasi colorat, dum uidelicet rebus quidem expetendis gratias abunde largitur, appetentibus uero infundit amores: iam uero animus cum influxū inde susceperit, mouetur, debacchatur, stimulis incitatur: atq; ita in hūc influit amor. Antea uero neq; ad mentem quidem ipsam mouetur, quamuis pulchrā. Ipsius enim pulchritudo torpet priusquàm boni lumē acceperit: ipseq; animus ex se recidit resupinus, & ad omnia torpet, menteq; pręsente ad eam dormitare uidetur. Postquàm uero inde accēsus est calor, corroboratur protinus excitaturq;, alisq; fulcitur. Ac dum ad id quod proximum est, uehemēter afficitur, ad aliud interim quasi reminiscentia quadā excellentius eleuatur. Et quousq; aliquid restat praesente superius, natura sursum attollitur, ab eo sublatus, qui infudit amorē, & intellectū quidem transcendit. Nequit aūt supergredi bonum: quoniam nihil bono superius esse potest. Si aūt in mentē defigat intuitū, pulchra quidem cernit atq; ueneranda, nondū tamen habet omnino quod quaerit: quasi enim propinquat uultui formoso quidē, nondū tamen aspectum ad se rapienti: quippe cū ea adhuc decora gratia careat, quę solet in pulchritudine refulgens allicere. Quamobrem & hic pulchritudinē esse putandū est id ipsum potius quod in proportione refulget, quàm ipsam proportionem. Idq; esse proprie quod est amabile: cur enim in facie quidem uiuentis magis pulchritudinis splendor apparet, in facie uero defuncti nec dum manifeste permutata figura uix pulchritudinis restat uestigiū? Cur iterū inter imagines, quę uidentur uiuaciores etiā pulchriores occurrūt? quàmuis aliae quaedam exactiori sint mensura compositę. Cur ipsa uiuentis forma etiam si minus cōposita sit, pulchrior tamē occurrit quauis imaginis pulchritudine? Forsan quia hoc reuera magis est expetēdum: id uero, quoniā habet animā: id rursus, quia haec quodam ipsius boni lumine est insignita. Inde uero colorata protinus excitatur, & quasi leuior attollitur altius, eleuatq; quod habet, & quatenus capere potest bonum reddit & excitat.

Primum rerum principium idem est atq; ipsum bonum. Cap. XXIII.

Nihil enim melius ipso bono: nihil similiter primo rerū principio melius. Item ipsum bonum per se sibi sufficientissimū est. Sufficere vero sibi principiū solum potest. Pręterea, malum per discessum quidem à principio crescit, per accessum vero augetur bonū: insimum ergo rerum est ipsum malum. primum vero similiter ipsum bonū. Deniq; quoniā omnia bonum appetunt, atq; eius participatione proficiunt, plane constat, ab ipso cuncta & esse & conseruari, eiusq; virtute moueri, & agere quicquid rite & naturaliter agunt.

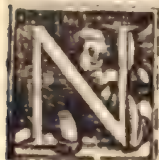
Eque uero mirari quisquàm debet, ipsum quod anima sequitur, quod menti lumen infundit, cuius uestigiū hęc passim concitat, tantam habere potentiam, dum uidelicet ad seipsum trahit animam atq; mentē, & passim reuocat ab errore, ut penes ipsum deniq; cōquiescant. Si enim illud à quo sunt omnia, nihil se melius esse patitur,

minus

minus uero bona sunt omnia, sequitur ipsum rerum omnium optimũ, bonum ipsum existere. Quinetiam si oportet ipsam boni naturã per se sibi sufficientissimã esse, nec indigam alicuius: quã potissimũ aliã ipsam quis esse reperiat, præter hanc quæ ante alia est, hoc ipsum quod existit, quando nondũ est malũ. Si aũt mala posterius sunt, in his rebus quæ nihil participant munerum diuinorũ atq; postremis, neq; mali quicq̃ est apud superos, neq; aliquid ipso malo peius, sicut neq; melius aliquid ipso bono, profecto mala cõtrario modo se habent ad primum, nihil ad cõtrarietatem habentia mediũ. Ipsum itaq; bonum, hoc prorsus existit: aut enim omnino nihil est bonum, aut si necessarium est bonum esse, hoc utiq; duntaxat, nec aliud erit. Siquis aũt obiiciat bonum omnino non esse, cogetur non esse malũ, similiter cõfiteri. Vnde sequetur res omnes ad electionem esse secundum naturam indifferentes, id autem est impossibile. Cætera uero quæ appellantur bona, referuntur ad primum, ipsum uero refertur ad nullum: cũ igitur ipsum bonum tale sit, quid nam agit? Profecto fecit mentem, fecit uitã, fecit ex mente animas, & reliqua prorsus quæcunq; rationis uel mẽtis uel uitæ participia sunt: quis nam igitur exprimere possit, quale quantum'ue bonum sit, quod horũ fons est atq; principium? Verum quid nunc operatur? Nunc certe seruat illa, quæ fecit: efficit enim ut & intelligentia passim intelligant, & uiuentia uiuant, inspirans mentem, inspirans & uitam, inspirans esse saltem, ubi accipi uita non potest.

Esse appetibile non tam est ipsa natura boni, quàm conditio quædam consequens ad ipsam boni naturam.

CAPVT XXIIII.

AMbigitur quid nam sit ipsa natura ratioq; boni, & quæ consequuntur bonum, vtrum voluptatem solam, an & aliud insuper inde reportent. Quo'ue indicio certo verũ adesse bonum discernere valeamus.

Eliquum foret inquirere, quid potissimum erga nos operetur. Sed rursus de lumine dicturi sumus: quid nã sit lumen, quo mẽs illustratur, cuius est & anima particeps. Verum præstat impræsentia hoc imposterum differentes prius inuestigare, nunquid ipsum bonum propterea quod alteri sit expetendum, bonum sit atq; dicatur. Et quod alicui est appetibile, sit & alicui bonum: quod autem omnibus appetendũ, ipsum bonum asseueremus. An potius indicium hoc boni aliquis iudicet, oporteatq; quod est appetibile, eam habere naturã, qua iure sibi appellationẽ eiusmodi uendicet. Quærendum est præterea nunquid hoc appetentia, id appetant ab eo nonnihil accipiendo, an duntaxat ipso gaudendo: & siquid accipiant, quid nam sit illud? Sin tantum gaudeant, cur hoc duntaxat, nec alio quopiam: ubi sane & hoc indagandum, num bonum per ipsius proprii rationem, an per aliud perpendendum. Tum uero nunquid bonum omnino alterius sit, an etiam sibimet bonum ipsum sit bonum. An potius cuicunque bonum sit, sibi quidem non sit bonum, sed alteri necessario: item cui potissimum naturæ sit bonum. Est enim nonnulla natura, cui nihil est bonum: neq; illud silentio prætereundũ censeo, quod forsan aliquis pertinax & contentiosus obiiciat. Quid nam ò uiri dicet sursum deorsumq; spectãdo rem uestram gloriosius exornatis? Vitam bonum dicitis: mentem quoq; bo-

num, quàmuis super hæc statuatis ipsum bonū. Dicite quæso, quid nam mēs ipsa sit bonum. Quid species ipsas intelligens, habeat bonum, dum quid unū quodq; sit, contemplatur. Fieri fortasse potest, ut horum oblectatione deceptus appellet bonum: similiter quoq; uitam tanquàm sibi dulcem existimet bonum. Qui si forte sit in eo habitu constitutus, ut nulla uoluptate tāgatur, cur nam bona hæc affirmabit? An forte bonum esse putabit, uidelicet se existere? Sed quid nam fructus ex ipso esse percipiet? Quid'ue apud ipsum intererit esse, aut omnino non esse? nisi quispiam quandam erga se amicitiam esse horum causam afferat. Adeo ut ob hanc deceptionem nobis naturaliter insitam, mortisq́; timorem, bonorum existimatio sit inducta.

Bonum materiæ quidem forma est, corpori uero anima, animæ intellectus, intellectui simul & omnibus principium omnium. Cap. XXV.

Forma materiæ actum exhibet atq; ordinem tanquàm bonum. Anima corpori uitam atq; motum: intellectus animæ uirtutē, principium intellectui actū uitalem intellectualemq; & lumen inæstimabile. Sicut naturā ignis id sequitur, ut distantia quidē illuminet, propinquantia uero etiā calefaciat: imò sicut centrū grauia trahit & sistit, ita naturā boni hęc cōditio comitatur, ut remota quidē trahat per appetitum, pręsentia uero detineat atq; delectet.

PLato igitur cum uoluptatem admisceret fini, ipsumq́; bonum neq; simplex, neque in solo intellectu poneret, sicut scribitur in Philebo, forte ambiguitatem eiusmodi sentiens, neq; ausus est ipsum bonum prorsus in uoluptate statuere, & recte quidē, neq; intellectum uoluptatis expertem, existimauit bonum ipsum esse censendū. Quippe cū non uideret in eo quod incitaret affectū: forsan uero nec ita prorsus accepit. Sed ita bonum iccirco composuit, quoniā iudicauit bonū ipsum cum naturā in se talē habeat, necessario esse delectabile, & optabile prosequēti, & delectabile consecuto: quapropter cui nō insit gaudiū, nec adesse bonū. Ideoq́; si primo desideranti non insit lętitia, nec etiā assistere bonū: neq; abre bonū ita composuit. Non enim primum ibi bonū inuestigabat, sed bonum duntaxat humanū: quod quidē omnino & alterius est, & ipsum est pariter alterum. Cum ipsum sit deficiēs, ac forte cōpositum, quamobrem quod solitarium est atq; solū, nullum habere iudicat bonū, sed alia quadā conditione excellentioriq; ratione ipsum existere bonū. Necessariū est igitur bonū ipsum expetendum esse, nō tamen quia sit appetendū, iccirco fieri bonū: sed potius quia sit bonum, ideo appetibile fieri: an igitur ultimo quidē in ordine rerū, quod præcedit, est bonū, semperq́; ascensus eiusmodi facit, ut quod superius est, sequēti deinceps adsit ut bonū, si modo ascensus à proportione analogię nusq̄ discedat, sed semper in maiora procedat. Sed gradum deniq; sistet in eo quod est supremū, ultra quod nihil reliquū est, quod superius accipi possit. Idq́; primū est ac reuera bonū, & bonum pręcipue maximum, cęterisq́; causa bonitatis. Materiæ igitur bonū est ipsa forma: si enim sensum materia nanciscatur, aduētu formæ proculdubio gratulabitur. Corpori uero bonū est anima: nā absq; anima neq; esset, neq; etiā seruaretur. At animę bonū, uirtus: iāq; etiā superius, intellectus. Intellectui deniq; bonum est illa, quam naturā primam appellare solemus. Existimandum est præterea horū quęlibet aliquid in ea facere, quorum sunt & bona. Hęc quidē adhibere ordinem & ornatū: illa

uero

uero iam uitam, alia sapientiam beneq; uiuendi dotem. Intellectui denique bonũ ipsum largiri munus quod dicimus intellectum inde uenire ac bonũ euadere, quoniam est actus ex illo. Et quoniam etiam nunc quod lumẽ apellatur inde in hunc infunditur. Quod sane quid sit in sequentibus differemus.

Quæ sensu prædita sunt, hoc potissimũ boni iam præsentis signũ habere possunt, quòd hoc ipso stabiliter delectantur, atque in eo libentissime conquiescunt, meliusq; inde se habent. Cap. XXVI.

QVemadmodum circa res sensu carentes duo hæc, scilicet inclinatio ad naturale bonũ finemq; suum, & quies in eo scilicet in fine habituq; naturali, aliud quiddam sunt præter naturale bonum: sunt enim quidam rei prosequentis actus ad bonum, uel circa bonum, uel in bono. Sic in rebus sensu præditis appetitus & uoluptas aliud quiddam sunt quam bonũ: nec uoluptas ipsa sufficit. Optabilius enim est præsente bono, quod appetimus delectari, quàm delectari similiter absq; illo.

Vm uero quod natura sentire potest, quod accedit ad ipsum, si quãdo accedit bonũ, cognoscere potest: idq; habere se, dicere. Sed quid nã dicendũ est, si forte decipiatur? Oportet profecto aliquã esse similitudinẽ qua sit deceptũ. Quod si ita sit, illud certe huic erit bonũ, à quo est & deceptũ: nã & quãdo illud aduenit, ab eo quod fefellerat iã discedit. Iãuero uniuscuiusq; appetitus & stimulus testatur esse aliquod unicuiq; bonum. Rebus quidem inanimatis ab alio fit largitio boni: in eo autem quod habet animã appetitus ipse suum prosequitur bonũ: quẽadmodum corpora naturaliter uita carentia à uiuentibus curantur atque coluntur: uiuentia uero sibimet pro uiribus prouident. Quod aut bonum aliquis iam fuerit consecutus, credi proculdubio potest, quando uidelicet se habet melius: nec afficitur pœnitentia, sed impletur, & in eo permanet, neque aliud expetit. Quare uoluptas non est per se sufficiẽs: nam qui uoluptate afficitur, non affectat idem. Nam etiamsi uoluptatem ipsam affectare dicatur, nondum tamen idem expetere cõuincetur: aliud nanq; semper est illud quo delectatur. Oportet utiq; bonum, quod aliquis imprimis exoptet, esse non passionem affectionem'ue quandam, qua qui consequitur intus afficiatur, unde & uacuus restare potest. Qui affectionem ipsam esse iudicat bonum, quando affectionem habet solam, quam similiter præsente bono alius possideret. Quamobrem nullus imprimis eliget, ita se affici non habendo bonum aliquod, sicut alter habendo: ceu gaudere quasi habeat filium, cum non habeat. Neque qui uentrem implere cupiunt, eligunt tanquàm bonum ita delectari, non comedendo quasi comedant. Neq; qui Veneri prorsus indulgent, tanquàm suum eligent bonum, ita duntaxat uoluptate perfundi, re amata nõ potiũdo, neque rem peragẽdo: perinde ac si potiantur & peragant.

Neque appetitus neque uoluptas efficit ut aliquid bonum sit, sed ipsa natura boni eminus quidem allicit appetitum, cominus autem uoluptate demulcet. Similiter nec propria quædam familiaritas causa est ut aliquid tibi sit bonum. Cap. XXVII.

NOn enim optabile salutareq; tibi est quodlibet simile vel propinquum, neque satisfacit æqualitas, sed ipsam boni naturam virtus eiusmodi comitatur, qua tanq̃ domesticum propriumq; nobis occurrat, quàmuis vbique sit natura superius. Bonum igitur vniuscuiusque se habet vbique vel tanq̃ species quædam ad subiectum, vel tanq̃ speciei principium ad speciem & subiectum.

Ed quid nam oportet contingere unicuiq;, ut quod sibi est con sentaneum habeat. Profecto speciem quandam dicemus: consentanea enim est materiæ species, & animæ species, idest uirtus. Hæc uero species nunquid ex eo quód propria est familiarisq́; illi, est & illi bonum? appetitioq́; uergit ad proprium? Forte non ita. Simile enim proprium est: atq; si uelit aliquis habeatq́; simile eoq́; gaudeat, nõ dum tamen possidet bonum. An igitur quando concesserimus esse bonum, non etiam proprium concedemus? Dicẽdum est utiq; iudicium de proprio ad ipsum præstantius ac melius referendũ esse: ad quod uidelicet aliquid est in potentia. Cũ enim in potentia sit ad aliud, illo proculdubio indiget. Illud autẽ quo uelut præstantiore id indiget, certe huic est bonum. Materia uero maxime omnium est egena, cui forma ultima conueniens & proxima est: at ultra materiam gradatim ad superiora consurgitur. Proinde si idem sibimet bonum est, multo magis est ei bonũ perfectio eius & species, quod'ue est eo pręstãtius: quod sane & sua natura tale prouenit, quoniam & ipsi bonũ affert. Sed cur nam ipsum est bonum? An quoniam sibi est maxime proprium? Nõ sane. Sed quoniam est quędam sors & portio boni. Quamobrem illis qui syn ceri melioresq́; sunt familiaritas tum ad se tum inter se magis propria inest. Iam uero perabsurdum est inquirere, cur nam aliquid cum sit bonũ sibimet sit bonũ. Quasi uero oporteat ab ipsa sui natura distare: neq; amare seipsum tanquam bonum, sed in re ipsa simplici hoc est indagandum. Nunquid ubi nullo modo inest aliud atque aliud, sit propria quædam ad seipsum necessitudo, ideo'que sibimet sit bonum? Impræsentia uero si recte hæc à nobis dicta sunt, atque ascensus gradatim præstat bonum in natura aliqua constitutum, nec appetitio facit bonum, sed appetitio surgit potius quia bonum: item aliquid in eis fit quæ nanciscuntur bonum, quod'ue ipsam boni comitatur adeptionem est uoluptas: profecto etiam si uoluptas nulla comitaretur, adhuc tamen eligendum esset ipsum bonum, ipsumq́; per se quærendum.

Materiam primam cogitamus quasi potentiam quandam informem quidem, sed naturaliter capiendæ formæ paratam. Qua igitur ratione informis est, malum est, neque proprie sic appetit bonum: qua ratione potentia parata formæ, non est malum: ac si quo modo possit appetere, sic bonum, idest formã appetit, præsertim occulto quodã suæ deformitatis odio. Cap. XXVIII.

Sicut ipsum bonum sibi & omnibus est amabile: ita si fingatur ipsum malum, nec alijs nec sibi erit amandum. Vnicuique bonum est sua quædam species, forma, perfectio, actus superne dependens: sed forma speciesq́; materiali informitati passim opponitur. Quò igitur forma est à materia separatior, eò gradatim magis species est magisq; bonum: separatissima tandem species, optimum. Ipsum vero bonum nec species vlla iam est, nec alicuius bonum, sed specierum autor pariter & bonorum.

Vod aũt ex superioribus sequitur, considerandum nunc arbitramur. Si ubiq; quod tanq̃ bonum adest, species quædam est, & species est ipsi materiæ bonum: quærendũ est, nunquid si materia uolendi aliquid compos euaserit, uelle possit solã se speciẽ fieri. Verum si hoc uoluerit, interire uolet: omnia uero bonum ipsum appe tunt. Sed forte nõ exoptabit quidem esse materia, sed esse duntaxat: id uero habens malũ suũ abiicere uolet. At uero malũ quomodo bonũ appetet? Sed

profecto

profecto neq; materiæ appetitionem attribuimus, sed suppositionem quandam adduxit conditio disputandi, attribuens quidem sensum, si modo attribui possit, seruata materia. Et sane adueniēte specie uelut insomnio quodam poni, in meliori ordine cōstitit materiam collocari. Si ergo malum materia est, quomodo res se habeat, iā est dictū: sin aūt aliud quiddā tanquam (ut ita loquar) malitia atq; ipsum eius esse, sensum accipiat, nunquid adhuc ipsum proprium familiareq; penes id quod est pręstantius erit bonū? Sed profecto nō erat malitia ipsa quę eligebat bonū, sed potius quod habebat in se malū: sin autem idem ibi sit esse atq; malū: quo nam pacto hoc bonū expetet? An forsan uideri poterit, si malum seipsum sentiat, amaturum esse seipsum? Sed profecto quo nam modo amari poterit ipsum nō amabile? Non enim in eo ipso quod proprium dicitur & domesticum, rationem boni cēsuimus collocandam. Et de his quidem nūc ita sit dictum. Verum si species ubiq; est ipsū bonum semperq; altius ascendendo, species magis occurrit, magis enim species est aīa quā corporis species: ac penes animā species magis atq; magis, & deniq; intellectus magis species est q̄ aīa, certe ipsum bonū opposita quadā ipsi materiæ uia procedit, eiq; præcipue conuenit quod purgatum est & à materia longe semotum, pro puritatis quidem gradibus unicuiq; : maximum uero bonum ipsi congruit, à quo quicquid materiæ cogitari potest, longe seiungitur. Atqui & ipsius boni natura omnem materiam fugiens, imò uero nec usquam, nec ulla conditione propinquans, proculdubio in naturam aufugit specie omnino uacantem, à qua prima species oritur. Sed de hoc in sequentibus pertractabitur.

Manifestiore solemus uoluptate moueri, dum extra perfectum corporis uel animi habitum positi restituimur in illum, q̄ ubi perfectum iam sumus habitum consequuti. Ex quo patet uoluptatem illam quæ quasi motio quædam est non esse finem perfectionemq; naturæ. Cap. XXIX.

NEmpe in habitu naturali statuq; vitæ perfecto, mobilis quidem voluptas illa desinit facta iam tranquillitas, & optima (vt ita dixerim) valetudo habitudoq; naturalis mobili voluptate constantior, verior, optabilior. Contra illos qui opinantur, nec sine voluptate nec præter voluptatem aliquid esse bonum, Plotinus asserit, esse, viuere, sentire, intelligere & similia, esse bona eligendaq;, non eo duntaxat argumento, quod communiter cum voluptate quadam manifesta contingant, sed quoniam eorum opposita tanq̄ mala naturaliter fugiantur.

Erum nisi uoluptas sequatur bonum, fiat autem ante uoluptatem aliquid propter quod & uoluptas soleat comitari, cur non bonum etiam tūc gratum amabileq; occurrat? Sed cum gratum lætumq; dixerimus, simul iam diximus uoluptatem. At si existat quidem bonum, existente uero possibile sit non esse iucundū, quid nam dicemus? Sed forsan si ita sit, etiā pręsente bono qui sensum habet, bonū non agnoscet adesse. Forte etiā nihil prohibet aliquē cognoscere quidē bonū: neq; tn̄ moueri aliter postq̄ illud habet: quod quidē maxime cōuenit admodū temperato, & nullius egeno. Quapropter nec primo exhilaratio conuenit, non solum quia simplex est omnino, sed quoniam ipsa dūtaxat adeptio quę indigentis est, uoluptate perfunditur. Sed hoc quidem tunc demum perspicue apparebit, postquā reliqua omnia purgauerimus: sermonēq; illū nobis oppositū expulerimus. Hic uero est, qui dubitat, qd nā fructus accipiat qui mentem

mentem habet ad comparandam boni sortem: si nullo prorsus moueatur affectu, dum hęc audit, propterea quòd hæc re ipsa nequaquã percipiat: siue dum audit nomen, uel aliud quoduis eorum existimat singulatim: siue aliquid sensibile quærit, bonumq; in diuitiis uel aliis eiusmodi ponit. Aduersus hunc ergo dicendum est: quando hæc despicit, interea confiteri positum esse aliquid apud se bonum: cum uero dubitet ubi potissimum & qua ratione sit positum, nimirum notioni illius apud se insitæ hæc deinceps accommodare. Fieri namq; non potest, ut qui huius ipsius omnino imperitus est & ignarus, aliquando dicat: istud aut illud hoc ipsum esse non potest. Forte etiam eiusmodi sermo ipsum bonum super mentem esse uaticinatur. Præterea si ad ipsum bonum uel ad illius proximum suspiciens non discernit, expedit saltem ex oppositis bonum excogitare: alioqui nec ignorantiam quidem malum esse fatebitur: quanquàm omnes intelligere cupiunt, omnes intelligentia gloriantur. Testantur hoc & sensus, qui ad notitiam ac uelut intelligentiam natura contendunt. Si igitur intellectus pulchrum quiddam est atque uenerandum, maxime uero primus: dic age, quid nam imagineris æstimaturum siquis genitorem patremq; mentis inspicere possit? Proinde qui esse & uiuere uerbis spernit, ipse interim contrà testatur, & omnes uerbis habet repugnantes affectus. Quòd siquis grauiter ferat uitam, is certe non ueram uitam, sed illam potius quæ morti miscetur, respuere iudicatur.

Finis intellectualis animæ est expeditus & summus actus intelligentiæ in ipsum uniuersi bonum prorsus intentum. Cap. XXX.

Actus eiusmodi beatitudo est, etiamsi nulla huic voluptas exterior adiungatur: neque tamen ipse est voluptatis expers. Ipsa enim expedita actionis integritas atque summitas, est voluptas. Tunc vero maxime & simplex vnumque existit: gaudet vero seipsa penitus ex superiori lumine iam formata. Profecto sicut summitas luminis circa speculum concauum iam est calor, ita summitas essendi iam est vita: similiter viuendi, sensus: sentiendi, imaginatio: imaginandi, ratio: rationis, intelligentia: intelligentiæ, gaudium: gaudij, bonum. Nempe ad supremum vniuersi gradum non per diuisionem, sed per vnionẽ ascẽditur paulatim. Iam vero sicut elementa eodem naturę nixu quod sibi consentaneum est petunt atque fruuntur: ita mens eodem actu, quando summus est vergit in finem vltimum tanquàm verum, & fruitur tanquàm bono. Sed de fine & intelligentia & voluptate in commentarijs Philebi latius disputamus.

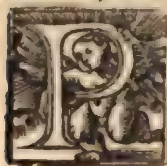
POst hæc, utrum uoluptatem bono oporteat esse permixtam, alioqui imperfecta sit uita, etiam siquis diuina eorum principium speculetur, attingentes bonum animo, inuestigare debemus. Iam uero ubi Plato bonum componere uidetur ex intellectu tanquàm subiecto, atque ex affectione quadam animæ quæ intelligentiam sequitur, ibi certe neq; finem neq; bonũ ipsum compositum esse asserit: sed illic ipse intellectus est bonum. Nos autem huius boni possessione gaudemus. Atque hæc una de bono opinio est. Altera uero opinio uel expositio est illa, quæ sic admiscet intellectui uoluptatem, ut unum aliquid ex utrisque subiectum ponat, ut nos intellectum eiusmodi comparantes siue cernentes, bonum iam habeamus. Quippe cum desertum aliquid atq; solum neq; fieri posit: neq; si posit tanquam bonum nobis sit exoptandum. Sed

quærendum

quęrendum est qua conditione potissimū intellectus uoluptati in unam na turæ conspirationem perfectionemq́; communē permisceatur. Constat pro culdubio corporis uoluptatem menti permisceri non posse, quinetiam neq; lætitiā ullā animi cū uoluptate corporis congruentem: sed profecto quam libet actionem, affectionem, uitam sequi oportet & pariter comitari, quasi aliquid superfusum, dum uidelicet alicui quidem actui naturaliter contendenti obstat impedimentum, & contrarii aliquid admiscetur, quod quidem non permittit uitam sui iuris existere. Alicui uero actionis ipse tenor purus synceru sq́; procedit, uitaq; uiget affectione serena. Hanc ob causam qui talem mentis habitum esse libentissimum & optatissimum arbitrantur, illum interea dicūt cum uoluptate misceri, idq́; apellationis proprię defectu affer re uidentur. Quemadmodum faciunt & qui alia quoq; nomina nobis amata transferunt ad diuina, quale illud est, Intellectus nectare ebrius: item, ad cōuiuium itur & pabulum: rursus apud poëtas, Iupiter ipse subrisit, similiaq; permulta. Est enim illic reuera uitæ sors libentissima amabilissimaq́; & maxime omnium exoptanda: conditioq; eiusmodi neq; fit aliquando, neq; in motu uersatur: cuius quidem causa est, quòd colorat ipsa & illustrat atq; serenat. Quamobrem Plato ueritatem adhibet mixtioni, pręponitq́; mixturę moderatorem. Ait etiam contemperationem & pulchritudinē in mixtura in pulchrum inde procedere: itaq; secundum hoc nos, & in hoc ponimus portiones: hoc autem est reuera nobis amandum: est & consequendum, quatenus ad id quod in nobis est optimum nosmet pro uiribus reuocamus. Hoc itaq; contemperatum & pulchrum & speciem ita compositam, constat esse uitā perspicuam intellectualemq́; & pulchram.

Ipsum bonum uniuersi principium, non solum mentem animamq́; procreat, sed etiam radio his infuso uelut amatorio quodam hamo assidue reuocat ad seipsum. Vbi radium tum in anima tum in mente tandem in lumen uitale gratiosumq́; conuertit: atque hæc utrobique est ipsa felicitas. Cap. XXXI.

ANima non solum per amorem diuinitus insitum, uerumetiam per rationem ad supernam pulchritudinem prouocatur: quando videlicet argumentatur, corpoream pulchritudinem tanq̄ in deformitate, distantia, mobilitate positam necessario imperfectā esse, ideoq; ab incorporea proficisci. Sic anima tandem diuina mēte formatur, vnde mox patrem diuinæ mentis agnoscit.

Vm igitur omnia ex illo facta sint pulchra, quod est ante omnia & inde cuncta refulgeāt, intellectus quidem intellectualis actionis fulgorem illinc adeptus sit, quo deinceps naturam proferēs illustrauit: anima uero uim inde accipiat ad uiuendum, plurima uidelicet uita in eam exuberāte, nimirū & intellectus illuc protinus erectus est, atq; permāsit: satis sibi factū putās, dū illi propius adstat, & anima illuc conuersa, quæcunq; potest cum primum agnouit, atq; perspexit, admodum spectaculo gaudet: & quatenus uidendi compos est protinus obstupescit. Videt aūt uelut inde pulsata, atq; illius aliquid in se habens, uelut sui cōscia simul in seipsa persentit. Atqui quodammodo iam affecta desiderare cœpit, instar eorū qui ex quadā rei amādę imagine incitant ad ipsius rei spectaculū exoptandū. Quemadmodū uero apud nos amatores se ad amati similitudinē cōfigurant, tum corpora concinniora, tum elegantiores animos pro amati

similitudinē

ſimilitudine ſtudioſe reddentes: ut quoad fieri poteſt amati temperantia aliiſque uirtutibus nihilo inferiores euadant: alioqui ab amatis uirtute præditis prorſus contemnerentur: atq; ii ſunt ex amantium numero qui amati familiaritate frui quandoq; poſſunt. Eodem pacto & anima amat quidem ipſum bonum: ſed ab ipſo eodem ſtatim ab initio prouocata eſt ad amãdum. Et profecto quæcunq; promptum habet amorem, nequaquam expectat ut ex his quę apud nos pulchra ſunt in ipſius boni memoriã reuocet: ſed amorẽ in ſe habẽs etiã ſiquod habet ignoret, aſſidue quæritat: uolensq; ad illud accedere noſtra hæc omnia deſpicit. Nẽpe cõſiderans quę in hoc mũdo pulchra uidẽtur nõ iniuria deſpicit: cũ ea in carne corporeq; iacẽtia uideat, pręſentiq; ſubiecto locoq; polluta dimenſionibus quoq; diſperſa: quę profecto & ſi pulchra dicũtur non tamen ipſa uera ſunt pulchra. Nefas enim eſt opinari ipſa quæ reuera pulchra ſunt ſeipſa qualia ſunt in corporum lutũ immergere: & fedare ſeipſa atq; diſperdere. Iã uero quãdo quę apud nos pulchra putãtur, cõſiderat in perpetuo fluxu uerſari, deprehẽdit omnino hęc quod in eis emicat, aliunde nãciſci. Poſt hæc illud prorſus attollitur, potens uidelicet quod amat deniq; cõſequi: neq; prius deſiſtit q̃ aſſequat, niſi forte quis illi extirpet amorem: ubi tandẽ & omnia pulchra & uere exiſtentia cernit, & impleta entis ipſius uita ualde corroborat. Fitq; & ipſa ipſum uere ens, habitatq; ibidem uere cõprehendẽs & proxime habitans, quod iãdiu quærit, perſpicue ſentit.

Quicquid eſt in mundo intelligibili, ſpecies quædam eſt: & ipſe totus eſt ſpecies conſtans ex ſpeciebus. Species autem unaquæque eſt aliquid intelligentia definitum: unde & altera ab altera plane diſtinguitur. Vniuerſi rurſum ſpecies conſtans ex definitis, eſt denique definita. Item in multitudine ſpecierum unus illic pulchritudinis ſplendor emicat. Cap. XXXII.

OPortet igitur & ſuper definitam illius mundi naturam peruenire ad ipſam incomparabilis uirtutis immenſitatem: & à pulchritudine quæ ſplẽdor quidam eſt in multis quaſi ſtellis aſcendere ad ſimplicem ipſius boni lucem uelut Solis: quæ q̃uis ſpecies nulla ſit, eſt tamen ipſa pulchritudinis pulchritudo. Et quoniam bonitas pulchritudoq; infinita eſt, infinitum propinquantibus accendit amorem. Hinc argumentari poſſumus animarum beatitudinem ſempiternam.

Ic iam fas eſt quærere hunc in modũ: Age dic anima ubi nam ille ſit, qui tam ingentẽ pulchritudinẽ procreauit, qui tam excellẽtem progenuit uitã, qui primã fecit eſſentiã. Cernis ò anima ipſam in omnibus & uariis ſpeciebus pulchritudinẽ coruſcantẽ. Pulchrũ quidẽ eſt ibi conſiſtere: ſed operæpretiũ eſt animũ in pulchro iam exiſtentẽ, unde nam hæc ſint, & unde pulchra fiãt, inueſtigare. Oportet ſanè ipſum pulchrorũ omniũ autorẽ eorũ nullũ penitus eſſe: alioqui ſiquid eorũ ſit pars tantũ quędã erit. Igit̃ neq; forma quędã talis eſt, neq; potentia quędã: neq; rurſus eſt cunctæ quæ ibi fiunt exiſtũtq; formę atq; potentiæ: ſed oportet ſuper omnes extare potentias atq; formas. Eſt ergo principiũ ipſum ſpecie uacans: non ita quidẽ ut indigeat forma, ſed potius à quo omnis forma intellectualis exorit̃. Quod enim factũ eſt, ſi modo fiebat, oportuit aliquid effici, ideoq; propriã accepit formã: quod aũt à nullo factũ eſt, nimirũ neq; factũ eſt aliquid. Hoc igit̃ nullũ entiũ eſt, & entia cuncta: nullũ quidẽ, quoniã poſteriora hoc entia ſunt: cuncta uero, quoniã ex ipſo naſcũtur. Cum uero facere omnia poſſit, quam in ſe habeat magnitudinẽ? An forſan erit immenſum?

ſum? Verum ſi immenſum, magnitudinem habet nullam: magnitudo enim in rebus ſolum poſtremis habet locũ. Iam uero oportet ipſum magnitudinis effectorẽ non eſſe participem magnitudinis. Quinetiã ipſa quę dici ſolet eſſentiæ magnitudo non eſt quãtitas ulla: habere proculdubio poteſt, quod poſt illud eſt, magnitudinẽ. Magnitudo uero illi⁹ eſt, nihil eo potẽtius eſſe, nihil æquari poſſe cũ illo, quo enim ex ſuis illi ęquari quis poſſit, cum nihil poſſideat idem? Præterea quod dici ſolet, deũ per omnia ſecula perq; uniuerſum ubiq; regnare, neq; ſignificat in deo menſurã, neq; uaſtã rurſus immenſitatem: alioqui quo nã pacto reliqua metiretur? Neq; igitur figurã rurſus in eo ullam fingere decet. Proinde res illa deſiderabilis, cuius neq; figuram neq; formã accipere ullam potes, ſummopere deſideranda eſt & amanda, immenſusq; illius eſt amor. Neq; enim hic finitus eſt amor, quando neq; amatũ quidẽ ipſum eſt finitũ, ſed amor huius eſt infinitus: quapropter & pulchritudo eius alia ratione ſe habet. Eſt enim ipſa ſuper pulchritudinẽ pulchritudo: cũ enim nullum ſit entiũ, quo nam pacto eſſe poteſt aliqua pulchritudo? Cum uero amabile ſit, nimirũ eſt pulchritudinis autor. Eſt itaq; pulchritudinis uniuerſæ poteſtas, ac flos ipſe pulchram efficiens pulchritudinẽ, eam nanq; generat, & genitam ſuę pulchritudinis abundantia efficit pulchriorẽ. Quamobrem pulchritudinis principium eſt, & finis. Cumq; ſit principiũ pulchritudinis, illud quidem cuius principium eſt, efficit pulchrũ. Pulchrum uero facit non in forma, ſed ipſum quoq; factum illic eſt non formatũ, & alio quodã pacto conſiſtit in forma. Quæ enim hoc ipſum quod eſt duntaxat exiſtit forma, ſedet in alio. Quæ quidem ſi ſedeat in ſeipſa aliquid ſine forma cenſetur. Quod igitur eſt pulchritudinis particeps, formatum eſt, non autem ipſa pulchritudo formatur.

Pulchritudo ipſius boni ſpecie uniuerſa ſuperior eſt. Pulchritudo intelligibilis mundi eſt ſpecies uniuerſa, itemq; pura, quoniam nihil ibi eſt informe. Nihil ita formatum, quin ipſum ſit & forma. Pulchritudo mundi corporei eſt inferior uera ſpecie, quoniam ex forma ſimul atque informi, ac etiam deformitate componitur.

CAPVT XXXIII.

OMniformis illa diuini mundi formoſitas etſi quàmplurimum admiranda, tamen definitum quiddã eſt, nec amanda ſummopere, ſed ipſa bonitas melior omni forma. Nam & in mundo diuino quamuis vnumquodq; ſit forma quædam, eſt tamen aliquid ibi ad aliud comparatum, quaſi materia. Vnde & hoc & illud eſt aliquid definitũ. Pulchritudo igitur in mundo diuino, tanquam ipſius boni ſplendor animam illic admirabundam, per amorem clam reuocat ad ipſum bonum. Pulchritudo ſimiliter in anima tanquàm ſplendor intelligentiæ per amorem ad amandum intellectum latenter inuitat. Pulchritudo in corpore velut pulchritudinis animalis imago ad deſiderandam incorpoream pulchritudinem adhortatur.

Vando igitur pulchritudo dicitur procul à tali quadam formã nobis eſt fugiendum, neq; ponenda nobis eſt ante oculos, ne ab ipſo reuera pulchro in aliquid, quod exigua participatione pulchrum dicitur, corruamus. Nempe ſpecies non formata reuera pulchra eſt, ſi modo ſit ſpecies. Et profecto quatenus à materia ſegregando in formam omnem progredieris, uelut ad ipſam in ratiõe ſeminaria formã, in qua differre aliud ab alio dicimus, quemadmodum iuſtitia & tẽperantia inter ſe diſtinguuntur, quoniam intellectus propriũ quiddam in his intelligit, profecto etſi illic omnia pulchra ſunt, tamen ex eo quod proprium aliquid

designatur, quodammodo diminuta deprehendes, etiamsi cũcta simul quæ in mundo intelligibili sunt, cõprehẽderis. Nempe si unumquodq; singulatim illic acceperis, formam unã intelligibilẽ habere uidebis. Si cuncta simul, uelut formam quandam uarietate discretã. Iam uero si hucusq; processeris, cõsiderare te ulterius oportebit, quale potissimũ illud excogitandũ sit, quod sane hoc ipso superius est undiq; pulchro & omniformi uarietate distincto, ipsum tamen nulla uarietate discretũ. Quod animus quidem appetit, neq; tamẽ cur tale quiddam appetat, unquàm exprimit. Ratio uero dictat, hoc esse reuera nobis amandũ, siquidem in eo gradu qui omnẽ speciem supereminet ipsius optimi maximeq; amandi natura consistit. Quamobrẽ quodcunq; in speciem referẽs monstraueris animo, in hoc ipso aliud quiddã semper quod formauerit, expetit. Docet itaq; ratio, quod formã habet, ipsamq; formã speciemq;, esse aliquid mẽsuratum. Id uero nec uniuersum esse, neq; per se sufficiens, neq; suapte natura pulchrum: sed & hoc esse permixtũ. Oportet igitur hæc quidem esse pulchra, sed mẽsurata. Ipsum uero quod reuera pulchrum uel potius superpulchrum nullius mensurę limite circũscribi. Si ita se habet, certe nec esse formatum, item nec esse speciẽ. Quod igitur primo est amabile, primumq; existit, omnem prorsus speciem supereminet, pulchriq; intelligibilis illic pulchritudo decorq; extat ipsa boni natura: testãtur hoc amantiũ passiones. Quandiu enim circa figuram oculis manifestam dũtaxat quis intuendo uersatur, nondum amore corripitur. Sed cum primum animus ab illa se reuocans, figuram in seipso concipit non ultra uisibilem, neq; diuiduã, amor protinus oritur. Amatum tamen adhuc intueri desiderat, ut quod in amante arescit, amati iugiter irrigetur aspectu: sin autem animaduertat transcendendum esse ad aliquid à forma remotius, illud manifestius exoptabit. Etenim quod ab inito passus est, id certe est quidam ex tenui quodam lumine incitatus ingentis luminis amor. Forma nanq; rei cuiusdam, ut ita loquar informis, uestigium est. Quæ quidem gignit formam, interim ipsa non forma. Gignit inquam formam, quando materia iam propinquat. Materia uero suapte natura necessario remotissima est: quippe cum ne postremarũ quidem formarum ullam ex seipsa possideat. Quamobrem si amabile nobis est, nõ quidem materia, sed quod specie formatum est, species autem in materia, fit ab anima, anima uero magis species est, magisq; amãda. Item intellectus magis est quàm anima species, magisq; amabilis, proculdubio primã ipsam pulchri naturam oportet super omnes formæ limites constituere.

Cum pulchritudo quælibet à quocunq; ametur semper appetatur sub ratione boni, necessarium est ipsum bonum esse pulchritudinis principium & amoris. Cap. XXXIIII.

Bonum igitur ipsum semper vbiq; præsens, cum primum illuxerit animo iam sereno mirificum accendit amorem. Quando videlicet animus formas omnes intentionesq; nõ solum imaginabiles, sed etiam intellectuales exuerit: tunc per amorem infiniti boni infinitum vnã cum bono mirabiliter copulatur, gaudio illinc ineffabili plenus. Quod quidem non solum post vitam præsentem, verumetiam in hac vita consequi quandoq; potest.

CVm ita se res habeat, haudquaq̃ admiraturi sumus ulterius, quod acerrimos amoris stimulos incitat, procul ab omni forma, etiã intelligibili esse semotum: quandoquidẽ & anima cum ardenti illius

flagrat

flagrat amore, quamcunq; formam habet in se, deponit, etiam siqua intelligibilis ipsius in ea sit forma. Fieri nanq; nō potest, ut qui aliud quoduis habet, uel circa aliud agit, aut uideat illud, aut cōgruat cum illo, atq; copuletur: sed oportet neq; mali, neq; boni aliud quicquàm in promptu habere, ut quādoq; capiat sola solum. Postquàm uero id anima feliciter consecuta fuerit, idq; ad eam accesserit, imò uero iam præsens nuper illuxerit, quādo uidelicet illa se ipsam à cæteris præsentibus reuocauerit, præparans seipsam interea ut pulcherrima fiat, similisq; euadat, apparatus autē eius atq; ornatus illis qui se rite pręparant, duntaxat est cognitus. Postquàm inquam ita se animus comparauerit, cernet in se deum ipsum subito coruscātem, nihil enim interuenit medium, neq; ibi duo quædam discernentur ulterius, sed ambo iam unum. Neq; enim quandiu adest, discernere licet. Id autem apud nos imitari solent amantes & amati mutuo redamantes, qui conflari nitūtur in unum. Iam uero animus ita defixus in deum, corpus suum nō sentit ulterius, neq; se esse animaduertit in corpore, neq; seipsum aliud quiddam esse pronuntiat, non hominē, non animal, non ens, non uniuersum. Horū nanq; prospectus inęqualis quodammodo est, atq; distractus: neq; tantum animus tunc habet otii, ut aciem ad ea conuertat, neq; uelit habere. Verum cum ipsum studiose quæsiuerit, illi præsenti se prorsus insinuat, illudq; pro seipso iam cernit, neq; tantum ei uacat, ut hunc agnoscat euentū. Quo quidem in statu nullis thesauris præsentem thesaurum commutabit. Neq; etiam siquis cælum totū elargiatur: quippe cum cognoscat, nihil esse pręstantius, nihil melius, nempe nec superius ascendere potest. Cętera uero cōtueri nihil aliud esset quàm descēdere, quamuis & illa sint excelsa, & animus ipse sublimis. Tunc demum animus iudiciū omnino uerum assequitur: tunc prorsus agnoscit hoc ipsum esse, quod olim totis uiribus affectabat. Tunc proculdubio asserit nihil esse præstātius nulla enim est ibi fallacia: alioqui in aliquid ueritate uerius licebit incidere. Quod igitur tunc dicit animus, ipse iā illud existit, dicitq; posterius: dicitq; silendo. Cumq; beata iam suauitate sit affectus, quod optime sit affectus, minime fallitur. Non enim hoc ait, quasi corpore titillante, sed iam illud effectus, quod & quondam, quando felix existeret. Tum uero cætera prorsus omnia, quibus delectari antea consueuerat, quando potentia opibus, ornamentis, formis, doctrinis, oblectabatur, agnoscit iam penitus contemnenda. Quod quidem non facile tunc deprehendere poterat, quando nondum meliora fuerat consecutus. Pręterea nihil timet aduersi, dum uel copulatur illi, uel aspicit illud: denique si contigerit alia circa animum omnia destrui, hoc ipsum libentius approbabit, ut solum sit penes ipsum, eousque iam affectionis prospere suauisq; processit.

Ipsum bonum ita est ab omni multiplicitatis mobilitatisq; suspicione semotum, ut anima illo fruens intelligentiam exuere compellatur quodammodo actioni cuidam multiplici mobiliq; consimilem. Cap. XXXV.

IN hac autem fruitione idem ipse deus est lumen, quod intuetur animus, & per quod intuetur. Euadit'que ibi visio ipsa luminis ipsum lumen. Est autem in intellectu primo intuitus atque contuitus. Ille directus in deum, inde formatur, fit'que mox naturæ suæ sic iam formatæ contuitus: illo supra seipsum deo fruitur, hoc autem seipso potitur. In anima

quoque est unitas intellectu superior, per quam deo fruitur visione quadam intelligentiam superante.

A Deo uero tunc ad uotum affectus est animus, ut intelligentiam quoq; nihilipendat, quod'ue prius eam admiratus fuerit, iam minime probet. Quippe cum intelligentiam esse motionē quandam plane cognoscat, ipse uero moueri non optet: atqui neq; etiam illum esse pronuntiat intellectum, quem cernit, quamuis animus ipse intellectus iam factus intueatur, utpote intellectu penitus occupatus, in locoq; intelligibili constitutus. At uero positus quidem in ipso, & circa ipsum habens intelligibile, nimirum intelligat. Postquam uero deum illum uidit, omnia prorsus obmittit. Perinde ac siquis domum ingressus uarie admodū exornatam, singula intus ornamenta consideret, & prius quàm dominum eius uiderit, admiretur. At postquam inspexerit dominum imaginum illarum pulchritudinem admodum superantem, utpote qui non uelut imago quædam pulchra, sed reuera pulcher occurrat, ideoq; supra modum hunc admiretur, illisq; dimissis, solum in posterum contempletur, attentiusq; oculis in eum defixis inspiciens, haud ulterius ipsa uidendi continuitate, ipsum proprie uisibile uideat, sed uisionem ipsam misceat cū uisibili, adeo ut in ipso quod prius erat uisibile ipsa iam uisio fiat. Cætera uero spectacula eum interea lateant: forsan uero similitudo hęc analogiam proportionemq; seruaret, siquidem ille qui contemplari domus occurrit, non homo, sed deus quidam foret, & hic quidem non aspectui patens, sed contemplantis mentem penitus implens. Existimandum est igitur intellectum geminam uim habere: alteram quidem ad intelligendum, per quam interna sibi conspiciat, alterā uero, qua superiora suspiciat iactu quodam intuendi & perceptione quadā, quo quidem intuitu atq; acceptione prius etiam uidebat solum, uidēdoq; accepit posterius intellectum, unumq; existit. Atqui illa quidem sane mentis uisio est, hæc autem ipsa mens est amans. Quando enim insanit nectare penitus ebria, tunc amore corripitur, seipsam in affectionem suauitatemq; beatā saturitate diffundēs. Et profecto huic satius est ebrietate hac occupari, quàm procul ab eiusmodi potu sobrie uiuere. Sed nunquid mēs illa uicissim alia prius, alia posterius contemplatur? Nequaquam: quamuis disputatio docendi gratia introducat eam quasi alternis uicibus cōtemplantem. Intellectus autem ipse semper exercet actum, quo & intelligit proprie, & rursus proprie non intelligit, sed alia quadam deum inspicit ratione. Nempe dum cerneret deum, inde fœtus in seipso concepit, eosq; iam genitos insitosq; persensit. Ac dum hos contuetur, intelligere dicitur: deum uero ea suspexit potentia, qua deinceps intellecturus erat. Proinde anima intellectum in ipsa manentem quasi cōfundens ac delens, suspicit deum. Imò uero intellectus ipsius inspicit primus, sed uisio in eam quoque traducitur, duo'que ibi unum fiunt. Ipsum uero bonum per hæc se propagans, horum'que constitutioni applicans semet ipsum, superuolat eis, & duo coniungens in unum, imminet ipsis, felicē sensum largiens contemplationemq; beatam. Præterea usq; adeo hæc attollit, ut

neq;

neq; amplius sint in loco, neq; in quouis alio, quacunq; conditione aliud esse possit in alio. Neq; enim est ipse deus alicubi: locus autem intelligibilis est in eo, ipse uero in nullo prorsus existit. Quamobrem neq; tunc mouetur anima, quoniam nec ille mouetur. Neq; igitur est anima proprie, cum neq; proprie uiuat: quoniā nec ille proprie uiuit, sed uiuendi munus excedit. Sed neq; etiam est intellectus, quoniam nec intelligit: assimilari nanq; oportet, intelligit autem non illum, quoniam nec intelligit quidem.

Scala per quam ascenditur ad principium, septem gradus habet. Primus est purgatio animi. Secundus, cognitio operum diuinorum, singulatim comparata. Tertius, contemplatio ordinis, quo opera inferiora reducuntur ad superiora gradatim. Quartus, comparatio quædam proportionalis ex ordine huiusmodi ad diuinū ordinē sese conferens. Quintus, negatio per quam cuncta quæ concipis seperes à principio. Sextus, supplex ad deum oratio, ut ipse intellectualis mundi pater te reddat mundum intellectualem actu. Ens enim potentia mundus hic ab initio. Septimus, ut cum ipse intellectualis mundus euaseris, ulterius amore boni, concitus ex statu intellectuali transformeris in bonum superius intellectu. Cap. XXXVI.

CVm bonum sit longe superius intellectu, & iccirco fruitio eius non recte dicatur intelligentia, uidetur neq; cognitio nominanda. Est enim naturalior & optabilior quàm cognitio. Appellamus tamen utcunq; possumus tum visionem propter lucem & puritatem, tum tactum propter maximam unionem. Appellatur & gustus propter suauitatē illic penitus infusam animo, nutrientemq́; salubriter, & mirabiliter in melius transformantem.

CAetera quidem perspicua sunt, dictū uero de hoc etiam est non nihil. Veruntamen nunc rursus nōnihil addendum, exordiendo quidem inde, per argumētationes autem progrediendo. Est enim ipsius boni siue cognitio siue tactus aliquid proculdubio maximum. Cuius disciplinam Plato maximam appellauit, non appellans quidem disciplinam ibi boni ipsius intuitum, sed notitiam quandā hunc intuitum præcedentem. Docent itaq; nos hoc analogiæ, idest proportionum conuenientiæ quædam. Item negationes, rursus eorum quæ fiunt ab ipso, cognitio: deniq; ascensus quidam rite gradibus procedentes. Peruenimus autē ad ipsum purgationibus, precibus, cultu animum exornante, ascensu ad intelligibilem mundum. Ibidem perseuerantia, dum uidelicet illius mūdi dapibus animus uescitur, quicunq; spectator simul spectaculumq́; euadit, tum ipse suiipsius, tum etiam aliorū. Factusq; essentia & intellectus & animal uniuersum, non ulterius ipsum extrinsecus aspicit. Sed id deniq; factus iam summo propinquat. Quod quidem summum illic est proculdubio proximum per totum prorsus intelligibilem mundum superne coruscans. Vbi certe dimissis omnibus disciplinis animus hucusq; perductus & collocatus in pulchro, usq; ad illud in quo est, intelligit hactenus. Eductus autem inde quasi unda quadam intellectus eiusdem, altiusq́; ab ipso uelut tumescente & exundante sublatus nesciens quomodo subito perspicit. Sed ipse intuitus oculos lumine complens, non efficit quidem, ut per illud interim aliud uideatur: imò lumen ipsum idem est penitus quod uidetur. Non enim est in illo, hoc quidem uisibile, hoc autem eius lumen, neq; intellectus & intellectum. Sed uiget ibi lux, hæc in sequentibus generans, concedensq́; apud se permanere. Ipsa tamen solum lux existit, generans intellectum, nec extinguitur generādo. Sed dum ipsa permanet, sequitur aliud, ex eo quòd ipsa cōsistit: nisi enim sic illa consisteret, inde aliud non subsisteret.

Cum Plotinus semel intelligentiam definierit actum reflexum essentiæ uiuæ dependentis à bono, conatuq́; eiusmodi quærentis se simul atq; causam unientisq; tum partes secum suas, tum seipsam causæ merito negat principium eiusmodi intelligentiæ adminiculis indigere. Cap. XXXVII.

Videtur quidem sicut se habet visus ad lumen, sic ad boni lucem intelligentia se habere, similiterq́; distingui. veruntamen multo magis à bono differt intelligentia quàm visus à lumine. Siquidem altitudine latitudineq́; maiore bonũ transgredi videtur intelligentiam, quàm lumen visum. Cum igitur boni ipsius intelligentiæq́; rationes adeo distinctæ sint, ideoq́; naturæ sint duæ, iure cum bonum primo dixeris, ut cõserues ipsum simplex sibiq́; sufficiens, noli intelligentiam adhibere. Quæ quidem essentiam vitamq́; sequitur: bonum vero excedit vtranq;, esse enim atq; viuere ratione & gratia boni duntaxat optatur. Neq; tamen demens deus est mente præstantior. Neq; quicquàm latet eum, per quem omnia patent.

Qvicunq; igitur disputationibus suis intelligentiam summo rerum principio tradiderunt, minorum quidem eorum'ue quæ ab eo proficiscuntur cognitionem penitus abstulerunt. Quanquam & hoc nonnullis uidetur absurdum, deum alia nullo modo cognoscere. Verum illi quidem cum nihil eo præstantius inuenirent, cognitionem illi suiipsius attribuerunt. Perinde ac si illud ex ipso intelligentiæ munere uenerabilius sit futurum, ipsumq́; intelligẽtiæ munus præstantius sit quàm principium, dũ hoc ipsum quod est duntaxat, existit. Quasi illud non dignitatem omnem præstet intelligentiæ, sed accipiat. Proinde quærendum est, quo nam potius ipse deus suam habeat dignitatem, intelligentia'ne, an seipso. Si per intelligẽtiam comparat dignitatem, certe seipso aut nullo modo, aut certe minus est uenerandum. Sin autem seipso suam possidet dignitatem, certe ante intelligentiam est perfectus, nec fit perfectus intelligendo. At siquis dixerit, quoniam deus non potentia est, sed actus, iccirco eum intelligere oportere, ita protinus distinguemus. Aut deus essentia est semper intelligens, aut actus tantum intelligendi: si essentia semper intelligens, & propterea actum nominant, duo simul afferunt, essentiam scilicet atq; intelligentiam, neq; simplex ita ponunt, sed aliud quiddam illi adhibent, sicut oculis adiungere solent uisionem secũdum actum, etiam si semper aspiciant. Sin autem in actu deum esse dicant, propterea quod actus & intelligentia sit, sequitur ut cum sit intelligentia, non intelligat, quemadmodum neque motus ipse mouetur. Sed hic aliquis ita nobis obiiciet; nonne & uos diuina essentiam & actum esse dicitis? Nos profecto talia quædam esse multa & diuersa fatemur: primum uero penitus esse simplex, eiq́; quod pendet ex alio, intelligentiam assignamus, per quam quasi suiipsius quærat essentiam, ac seipsum & effectorem. Idq́; intuendo conuersum, & ita discernens, nimirum esse iam dicimus intellectum. Quod autem neq; factum est, neq; supra se aliud habet, sed semper id ipsum quod est, existit: quam intelligendi occasionem habeat, nõ uidemus. Quam obrem Plato summum deum intellectui recte pręfecit. Intellectus itaq;, nisi intelligat, demens merito iudicatur. In quo enim natura intelligẽtiam postulat, nisi intelligat, amens iure censetur. Cui uero opus est nullum, quod nam opus aliquis huic assignans, deinde ab operis huius absentiam, iure obiicere possit ab operę & officio id uacare? Perinde ac siquis deum medendi muneris dicat expertem. Opus autem deo assignamus nullum, quoniam

facere deo non expedit: sufficit enim ipse, neq; huic ultra se aliud est quæren dum, super omnia existenti: sufficit enim tum sibi, tum aliis, dum ipse hoc ipsum quod est, existit.

Cum ipsa essentiæ ratio & alis sit & inferior q̃ ratio boni, non recte prædicatur esse de bono. XXXVIII.

ETsi bonum ob summã simplicitatem nihil de se quasi intrinsecus loquendo componit, non tamẽ sibimet obscurum est & incertum: ipsum siquidem certitudinis est origo, paterq; luminum.

PRæterea neq; uerbum quidem, est, de deo prædicare debemus, neq; enim hoc indiget: quoniam neque etiam de ipso prædicamus, deus est bonus: sed de quo prædicatur est, de eodem prædicatur est bonus: deo autem cõuenit ipsum est, non tanquam aliud de alio prædicetur, sed tanquam hoc ipsum quod est significet. Dicimus autem de ipso bonum, non aliquid assignantes illi, neq; sic prædicantes tanq̃ illi bonum adsit, sed quoniam ipsum existit bonum. Præterea cum nequaquàm existimemus de illo dicendum esse, est bonum: neq; præponendã esse illi eiusmodi dictionem, scilicet hoc aut illud, neq; tamen ipsum exprimere ualeamus, siquis omnino circa id auferat, cauendo uidelicet ne forte aliud ipsum & aliud faciamus. Profecto quasi non etiam hoc uerbo, est, indigeat, ita simpliciter bonum pronuntiamus. Verum quis nam admittet naturã eiusmodi, neq; sentientẽ neq; cognoscẽtẽ ullo modo seipsam? Quid ergo? Cognoscet saltem ego sum: sed quo nam modo, cum minime sit? An forsan dicet bonum sum? Sed rursus ipsum est ila de se prædicabit. At uero si bonum duntaxat pronuntiet, quid nam adiungere iudicabitur? Bonum sane cognoscere potest aliquis absq; hoc uerbo quod est apellatur, nisi forte bonum de alio prædicet: qui uero seipsum bonum esse cognoscit, prorsus hoc ipsum intelliget, scilicet ego sum bonum: alioqui bonum quidem intelliget, non tamen id assequetur: ut scilicet seipsum hoc esse intelligat. Oportet igitur si illic boni intelligentia est, talẽ esse, ut bonũ sum intelligat. Atqui si ipsa intelligentia bonum ipsum est, certe non ipsius, sed boni intelligentia erit: nec ipse quidem imò intelligentia erit ipsum bonum: sin autem intelligentia boni diuersa est à bono, sequitur ut bonum ante ipsius intelligentiam iam existat. Quòd si ante intelligentiã bonum ipsum est suapte natura sufficiens & certe sufficiens sibimet ad bonũ, nullo modo sui intelligentia indigebit: quapropter qua ratione bonum, seipsum nequaq̃ intelligit.

In primo rerum principio nec est intelligentia sui nec aliorum, si modo intelligentia est cognitio quædam eiusmodi habens conditiones. Cap. XXXIX.

PRimam quidem, vt vnà cum stabilitate habeat nonnihil simile motioni: secundam, vt vnà cum identitate admittat & differentiam: tertiam, vt simul componendo discernat: quartam, vt natura cuius actus intelligentia est, sit in se difformis, dum est intellectus, intelligibibile, intellectio: quintam, vt sit etiam omniformis, si modo per hanc intelligentia sit omnia perceptura. Perceptionem eiusmodi varietate plenam Plotinus in deo negat, simplicem certitudinem & claritatem lucemq; non negat. Similiter actionem prouidentiamq; à bonitate differentem forasq; declinantem negat. Sed interea omnia illinc effici vult, prouideriq; dispo ni.

SI deus non intelligit seipsum qua ratione bonum, quęri potest qua potissimum ratione. Ac respõdere quis potest, nihil aliud adesse deo, sed simplicem quendam intuitũ ipsi existere ad seipsum. Veruntamen cũ

nō ſit ibi uelut aliquod interuallum, nec differētia ad ſeipſum prorſus ulla, merito hoc ipſum quod dicitur intendi in ſe uel intueri ſeipſum, nihil aliud niſi ipſummet exiſtit. Quamobrem ubi intellectus eſt & eſſentia, recte diuerſitas accidit: oportet enim intellectum, ſiquando intellecturus ſit, diuerſitatem identitatemq; ſemper admittere. Neq; enim ſeipſum ab intelligibili diſcernet aliquando habitudine quadam diuerſæ rationis ad ipſum: neq; reliqua intelliget omnia ſi nulla diuerſitas inſit, ad hoc ut ſint ibi omnia cōferens: quinetiam abſq; ratione diuerſitatis, neq; duo quidem ibi ſaltem erunt. Prҽterea ſi intelliget, non ſeipſum intelliget tantum, ſi omnino intelliget: Quid enim obſtat, quo minus intelligat omnia? Num forte intelligere minus poterit cætera quàm ſeipſum? Omnino autem qui ſe intelligit, euadit inde non ſimplex: ſiquidem neceſſarium eſt ipſam ſuiipſius intelligentiam alicuius differentis exiſtere, ſiquid omnino ſe intelligere ualeat. Diximus autem hoc ipſum non eſſe intelligentiam, niſi ſe contueatur ut alium: Intelligens uero ſeipſum fit neceſſario multiplex, intelligibilis, intelligens, motus, & quæcunq; accōmodata ſunt menti. Præterea quod & alibi diximus, eſt impræſentia cogitandum, intelligentiam quamlibet, ſi modo futura ſit intellectio, eſſe quiddam uarium oportere: ubi uero ſimplex eademq; omnino uelut motio quædam eſt uniformis, ſi perinde ſe habeat uelut tactus, intellectualem nullam habet conditionem. Quid ergo? Neq; alia neq; ſe cognoſcet? Atq; ita dignitatem ſuam integram retinebit? Alia profecto poſteriora ſunt ipſo, eſtq; ipſe hoc ipſum quod eſt ante illa: eorumq; intellectio aduentitia eſt, neq; ſemper eadem, neq; manentium: ac etiamſi intelligat permanentia, nihilominus euadit multiplex. Neque enim dicendum eſt, poſteriora quidem illo unà cum intellectione habere inſuper & eſſentiam, illius aut intelligentias ſpeculationes quaſdam uacuas duntaxat exiſtere. Proinde prouidentiæ ratio ſatis ex eo ſeruatur, quòd deus ipſe eſt, à quo ſunt omnia. Quod aut refertur ad ipſum quo nā modo deus intelliget, niſi ſe intellexerit? Sed ita purū in ſua maieſtate perſtiterit. Plato igiť de eſſentia loquens ait: intelliget quidē eſſentia, ſed non propterea exiſtet ipſum maxime uenerandum. Quaſi eſſentia quidem intelligat. Id uero quod non intelligit conſiſtere, imprimis ualeat, uenerandum. Quibus in uerbis Plato ait exiſtere, ſiue conſiſtere: quoniam exprimere aliter non ualebat. Auguſtius autem uereq́; auguſtū & uenerandum exiſtimauit, quod intelligentiam ſupereminet.

Actionem omnem & alicuius exiſtere, & uerſari circa aliquid aliud arbitratur. Mox intelligentiam eſſe uult actionem. Deinde eſſentiam exiſtimat actionis & intelligentiæ fundamentum. Merito igitur actionem, intelligentiam, eſſentiam principio negat. Quod quidē neque ſubeſt actui, neque circa aliud ullo modo uerſatur. XXX.

SI poſita ſemel ipſa bonitate mox intelligentiam huic attribuis, aut nihilo differre putas, aut aliquo: ſi nihilo, fruſtra intelligentiam ibi nominas: ſi aliquo, cum ſummo bono miſces minus bonum. Sit ergo bonitas ipſa non intelligentia quidem proprie, ſed intelligentiæ cauſa, lux, certitudo, veritas, in ſe conſiſtēs, in quam velut ſummum optabiliſſimumq́; deſinit totus intelligentiæ nixus. Eſt denique bonitatis tanta poteſtas, vt intelligentia quæ imago prima eius exiſtit, ſit ſubſtantia prima.

QVOMODO IDEARVM EXTITIT MVLTITVDO. CLXXXIII.

Ntelligentiam circa primum esse non oportere, cognoscere quidem poterunt qui tale quiddam attigerint. Præstat autem persuasiones quasdam superioribus adhibere, si qua conditione quod uolumus, uerbis significare possimus. Oportet sane necessitatẽ cum probabili persuasione miscere. Animaduertẽdũ est imprimis, omnem intelligentiam tum ex aliquo tum alicuius existere: & profecto quę cum illo ex quo est cohæret, subiectum quidem habet illud, cuius est intellectio, atq; ipsa est uelut inhærens aliquid: & actus illius eiusdemq; potentiam implens, nihil interea generans: illius nanq; est, cuius est duntaxat tanquã eius perfectio quædam. Intelligentia uero quę cum essentia est, & per quam consistit essentiæ subsistentia, non potest in eo esse, à quo facta est, alioqui si esset in eo, nihil utiq; genuisset: uerum cum sit quædam generãdi potestas, genuit in seipsa, actioq; eius est essentia, coëxistitq; in essentia. Neque illic diuersum est intelligentia atq; hæc ipsa essentia: sed hæc ipsa natura seipsam intelligit, non tanquam diuersum aliquid, nisi ratione tantum ibi sit quod intelligitur, & quod intelligitur, & quod intelligit: quamuis multitudo quędam sit, ut sæpe iam est demonstratum. Iam uero hæc ipsa est actio prima subsistentiam generant in essentiam: cumq; alterius sit imago, tam excelsi imago est, ut sit & essentia: sin autem illius quidem foret, neq; tamen ab illo nihil in se aliud esset quàm quod foret illius: neq; in seipsa substantia foret. Cũ igitur actio hæc prima sit, & intelligentia prima, nimirũ nullã sup se uel actionem uel intelligẽtiã habet. Quisquis ergo hãc essentiã intellectionẽq; transcenderit, neq; ad essentiam neq; ad intelligentiam ultra perueniet, sed super essentiam intelligentiamq; ascẽdet ad aliquid admirandum, quod nec essentiam, nec intellectionem in se ullã prorsus admittit, sed solum purũq; in seipso consistit, nullo eorum quæ ab ipso sunt indigens. Non enim prius agens genuit actionem: alioqui iã actus existeret antequã actus exoriretur: neq; intelligens intelligentiã genuit, alioqui prius quidem intellexisset quã intellectio nasceret. Omnino uero intelligẽtia siqdẽ boni est, aliqd est bono deterius, quapropter non est ipsius boni. Dico aũt non ipsius boni, non quia bonũ intelligi nequeat, hoc enim in præsentia cõcedatur, sed quoniã in ipso bono nulla est intellectio: alioqui unum erit simul bonum ipsum, quod'ue minus est bono, idest ipsius intelligentia. Si autem aliquid deterius sit, simul intelligentia essentiaq; existit: at si bonũ ipsum prçstantius est intelligentia, simul atq; intelligibile deterius erit, nec intellectio erit in bono: sed cũ hæc sit deterius aliquid, & propterea maiestatem boni reuereatur, nimirum habitat seorsum à bono, dimittens illud, sicut ab aliis sic & ab ipsa liberum permanere. Cum uero ab intellectione sit purum, syncere admodũ hoc ipsum quod est, existit, nulla intellectionis præsentia impeditum, quo minus unum sit penitus & syncerum. Siquis aũt & hoc, intelligens simul intellectumq; confingat, & essentiam intelligentiamq; simul cum essentia conspirãtem, atq; ita illud seipsum intelligens effingere moliatur, certe alio quodã & hoc quidem superiore prorsus egebit: siquidem actus intelligentia'que uel

uel alterius ſubiecti perfectio quædam eſt: uel ſi ſit (ut ita dixerim) conſubſiſtentia quædam, adhuc ante ſeipſam quoq; aliā habet naturam, cuius uirtute huic iure conuenit intelligere. Iam uero iccirco quod intelligat habet, quoniam aliud eſt ſuper ipſam: quinetiam quando ſeipſam intelligit, tunc uelut agnoſcit quæ prius ex quodam alterius intuitu reportauit. Illud aūt quo nihil ſuperius eſt, cui nihil ineſt ex alio, quid nam intelliget, quo'ue modo ſe ipſum? Nempe ſi ad ſe conuertatur intelligēdo, quid nam quærit, quid'ue deſiderat? Nunquid quanta ſui potentia ſit metiri cōtendit: quaſi uidelicet illa extra ipſum ſit quatenus intelligit ipſam. Dico aūt ſiquidē alia quidē ſit eius potētia quā perdiſcit, alia uero qua diſcit. Sin aūt oīno ſit una, qd nā ꝑquirit?

Viſus factus eſt, & nititur ad capiendū lumē: lumini igitur nō eſt opus uiſu. Ita nec ipſi bono, cuiuſq; actu qui ad id duntaxat natura contendit ut accipiat boni lumen. Cap. XLI.

SI ipſum bonum dixeris intelligere: aut intelligendo nihil proficit, intelligit ergo fruſtra: aut proficit, nec igitur erat prius ipſum bonū. Si ſuꝑpſius intelligentia ad hoc ipſum cōfert vt intimæ partes enumerentᷣ totumq; ſibi concilietur, non eſt opus intelligentia ſimpliciſſimo. Vbi ſummū in cognitionis ordine poſuiſti primū ſcilicet intellectum, non adiūgis rationem, imaginationem, ſenſum, oculum ne & adiūgas temere, & inficias quod eſt optimū. Similiter vbi conceſſeris immenſam ſufficientiſſimi boni lucem, qui eſt intelligentiæ finis, intelligentiam huic adhibere non debes.

Idetur autem intelligendi donum naturis quidem diuinis quāuis non primis adminiculi gratia fuiſſe tributum, ac uelut oculus illis natura ſua quaſi cæcis adhibitus. Oculus autem ipſe ſi lumen ipſum foret, nequaquam indigeret ens uelut lumen aſpicere: qui autem indiget tanquam ex ſe tenebroſus, per oculum quęrit lumen. Si ergo intelligentiæ nixus quęrit lumen, lumen autem non expetit lumen, certe natura prima cum non deſideret lumen, nec etiam appetit intelligere. Huic ergo intelligentiā nō debes adiungere, nihil enim inde proficies: ac ſi uel animus uel intellectus cōtendat adiūgere, iccirco quia ipſe adminiculo ad intelligentiā indiget, adducitur ut adiungat: igitur neq; ſeipſum ſentit, nō enim hoc indiget: neq; duo quædam eſt, imò uero ſi ibi ſit intellectio, plura quàm duo erit, non enim ipſe eſt intellectio. Oportet inſuper adeſſe tertiū ipſum, uidelicet quod intelligitur. Si autem idem prorſus intellectus, intelligentia, intelligibile ſit, certe unum prorſus effecta ſeipſis penitus confundentur: ac ſi diſcernantur ut aliud ibi aliudq; ſit, rurſus primum ipſum eſſe non poterunt. Oportet igitur in optima natura conſideranda cætera omnia prorſus obmittere: quippe cum nullo indigeat adiumento. Quicquid enim adiunxeris naturam nullius egenam addendo diminues. Nobis quidem intelligentia pulchrum aliquid eſt, quoniam anima indiget intellectu: pulchrum etiam intellectui, quoniam eſſe huic eſt idem, ipſaq; intelligentia fecit ipſum. Huic igitur expedit cum intelligentia copulari, ſuiq; ipſius ſemper effici conſcium, animaduertendo uidelicet hoc ibi eſſe quòd duo illic unum ſint: ſin autem unum duntaxat exiſteret, ſibi certe ſufficeret, neque ſibi quicquam foret accipiendum. Iam uero præceptum illud, Cognoſce teipſum, illos tantum admonet, qui propter multitudinem ſibi inſitam ad hoc adducuntur, ut ſeipſos enumerent, diſcantq; quod & qualia ipſi in ſe haben-

tes

tes nondum omnia cognouerunt, uel nullum potius: neq; quid teneat principatum, neque secundum quid potissimnm ipsi existere iudicandi sint. Siquid autem sit hoc ipsum singulariter unum, excellentius est quàm si cognouerit & intellexerit senseritq; seipsum: quoniã neq; sibimet ipsum aliqd est: nihil enim in se introducit, sed proculdubio sufficit ipsum. Quãbrẽ neq; sibimet bonum est, sed cæteris: reliqua enim eo semper indigẽt, illud aũt se ipso nõ indiget, ridiculũ nanq; id foret, sic enim foret sui ipsius egenũ. Neq; igitur seipsum inspicit: oporteret enim aliquid esse fieriq; illi ob actũ ipsum respiciendi. Hæc utique omnia sequentibus facile concessisse uidetur, apparetq; nihil eorum quæ cæteris adsunt illi usquam adesse, quemadmodum neque illi adest essentia. Neque igitur intellectio: siquidem cum intelligentia concurrit essentia, simulq; sunt ambo, prima præcipuaq; intelligentia, & ipsum esse conspirans. His ergo de causis inquit Plato, neq; sermonem neq; sensum neq; scientiã haberi posse de primo: quoniam uidelicet nihil de illo tanquam accedens prædicari possit.

Tria sunt præcipua rerum principia, bonum, prima mens, anima mundi. Cap. XLII.

Sicut in anima mundi hæc ipsa mundi membra illinc genita collocari non debent, ita nec mobiles animæ discursiones affectionesq; pendentes ab intellectu sunt in intellectu ponendæ: ita denique nec intelligentiæ speciesq; rerum intellectui propriæ pendentesq; ex bono attribuendæ sunt bono.

TV uero quando circa hæc ambigis, quærisq; ubi hæc potissimũ sint ponenda, rationis discursu ad hæc denique tractus hæc ipsa quę in sequentibus existimas honoranda reiice protinus in sequentia, neque secunda primo adhibeas, neque tertia secundis adiungas: sed secunda quidem pone circa primum, tertia uero circa secundum. Sic enim singula sicut in se sunt se habere permittes, & sequentia suspendes ex illis, utpote circa illa se undique diffundentia, cum illa interim in se consistãt. Quapropter hanc quoq; ob causam recte scribitur à Platone: Circa omnium regem omnia sunt: Illius gratia omnia. Ipse causa est pulchrorum omnium. Cum omnia dicit, omnia intelligit entia. Addit & illius gratia nec iniuria, quoniam ille causa est eorum quæ quidem illum appetunt, tanquam qui ab omnibus sit diuersus: neque quicquam eorum quæ illis conueniunt, ipse habeat: alioqui haud ultra omnia forent. Siquid eorum quæ post ipsum sunt, ipsi contingeret. Si ergo & intellectus in omnium numero computatur, merito illi nec intellectus inest. Præterea ubi causam appellat deum pulchrorum omnium, ponere uidetur pulchrum in speciebus, summum uero deum super uniuersum hoc pulchrum in speciebus proprie constitutum. Proinde cum intelligibilia hæc secundo in gradu posuerit, ad hæc deinceps subnecti tertia tradit, quæ uidelicet post illa fiunt. Deinde circa tertia ponit illa uidelicet quæ nascuntur ex tertiis, nostrum hunc scilicet mundum, ex anima dependentem. Cum uero tertia, idest quæ ad animam pertinent, subnectantur ad mentem ac mens redigatur ad bonum, ita nimirum ad illud omnia certis gradibus reducuntur:

reducuntur: alia quidem proxime, alia uero proximis adhærentia: sed inter omnia longissime ab eo sensibilia distant, quæ quidem ad animam continue referuntur.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM, DE LIBERTATE ET VOLVNTATE VNIVS, ANNOTATIONES.

Voluntarium apud nos est quod ipsi uoluntate libera certaq; facimus: libera, id est violentia nulla compulsi: certa, hoc est, nulla prorsus ignorantia lapsi, circa idem reuera domini sumus. Cap. I.

PLOTINI ENNEADIS VI. LIBER VIII. DE LIBERTATE ET VOLVNTATE VNIVS.

Vnquid circa deos etiam decet inquirere, utrum aliquid in eorum arbitrio positum sit nec ne? An potius circa homines ob eorum imbecillitatem & dubiam facultatem tale aliquid quærere decet? Deos autem omnia posse concedendum est, atq; in eorum arbitrio non solum aliquid esse situm, sed & omnia posita. An forsan potentiam quidem omnem, liberumq; cunctorum arbitrium attribuere uni tantum debemus: in cæteris autem hæc quidem hoc modo, illa uero illo se modo habere? Atq; in quibusdam utraq; pariter ratione se habere licet asserere. An potius & hæc quidem inuestigenda sunt? Audendum uero & imprimis & in eo quod super omnia est, tale aliquid indagare: Qua uidelicet conditione accipiendum sit quod dici solet, in eorũ esse arbitrio positum, quamuis posse omnia concedamus. Quinetiam & de hoc quod posse dicimus, quomodo dicatur, rite considerandum: ne forte ita loquentes apud deos aliud quidem potentiam, aliud uero actum esse confiteamur: & actum quidem futurum forsitan concedamus. Sed hæc quidem in posterum differenda uidentur, ac prius idem in nobis inuestigandum, de quibus inuestigari solet, si quid in nostro sit arbitrio positum. In primis ergo quærendum, quid hoc ipsum esse dicendum sit, quod fertur esse in nobis aliquid, idest in nostro arbitrio constitutum. Quærendum inquam, quæ nam facultatis huius definitio sit: sic enim quodammodo cognoscetur, utrum & ad deos multoq; magis ad ipsum deum hæc transferre conueniat, nec ne. An potius deceat quidem attamen inuestigandum sit, quomodo sit aliquid in eorũ arbitrio collocatum, cũ in aliis tum etiã in supremis. Quid nam igitur cogitamus, quando in nobis aliquid esse dicimus? Quam'ue ob causam hoc inquirimus? Contrariis igitur (ut arbitror) agitati fortunis, & aduersis compulsi necessitatibus, perturbationumq; uehementibus incursibus raptati animũ obsidentibus, nimirum hęc omnia imperium in nos iam habere putauimus: eis'que seruientes, & quocunque trahunt præcipitati, merito in controuersiam hanc incidimus: uerentes, ne forte nihil penes nos ipsi simus, nihil'que in nostra autoritate consistat. Quasi hoc in nostro arbitrio sit futurum, quod aliquando neque

fortunis

fortunis,neq; necessitatibus,neq; perturbationibus uehementibus seruiẽtes, & agamus uoluntate,& nihil uoluntati interim aduersetur. Si autem hoc ita se habet,ratio eius quod in nostro consistit arbitrio erit eiusmodi,quod uidelicet uoluntati seruit,ac eatenus uel fit uel nõ fit,quatenus ipsi uelimus. Iam uero uoluntarium quidem est,quod & absq; uiolentia,& cum cognitione peragitur: in nobis autem,idest in nostro arbitrio est,ad quod agendum domini ipsi sumus. Atqui ambo hæc inter se sæpe concurrunt,q̃uis sit eorũ ratio differens. Nonnunquàm uero dissentire uidentur,perinde ac siquis dominationem autoritatemq; habeat ad hominẽ perimendum,neq; tamẽ id illi postq̃ egerit,sit uoluntarium,siquando quem interfecit,patrem esse nesciuerit. Forsan uero hoc ipsum quod dicitur uolũtarium, nunq̃ penes illum, qui uerum arbitrium habeat,ab ipso arbitrio dissonabit. Oportet sane cognitionem de hoc quod dicitur uoluntarium non circa singula tãtum,sed omnino simpliciterq; haberi. Dic age,cur nã si ignorat quidem illum esse patrem uel amicum,homicidium inuoluntarium iudicetur? Sin autem ignoret parari homicidium non decere, non etiam inuoluntarium censeatur. At si dicatur non existimari homicidium hoc inuoluntarium,quoniam discere hoc oportuerit,certe nõ uoluntarium est,ignorare quod discere id oportuerit, uel etiam quod prohibet ne addiscat.

Non agimus tanq̃ reuera liberi actionis'ue domini,quatenus agimus secũdum motum animi incitatum per sensus affectusq; sensuum à corporibus externis,uel etiam à corpore nostro. Cap. II.

IAm vero motu sic incitato,ratio vel nihil agit,vel ducitur à motu,vel ducit. In primo quidem & secundo gradu serui corporis & fortunæ sumus, in tertio vero dum videmur autoritate quadam corpus resq; similes gubernare, obsequimur & viuimus alienis, indulgemus necessitati,nec viuimus ea tranquillitate qua volumus: nec igitur omnino liberi dominiq; sumus.

REliquum est indagare hoc ipsum quod in nos refertur tanq̃ sit in nobis,cui potissimum attribuere deceat: aut enim impetu & appetitu quodam id constare dicemus,uelut quod ira uel concupiscentia fieri solet: aut ratiocinationi conferentis ipsius unà cũ appetitu, ut aliquid fiat, uel non fiat,id muneris tribuemus. Verum si iræ concupiscentiæq; tribuerimus,consequenter fateri cogemur pueros quoq; & bruta,ac furentes,& mente prorsus alienatos: item ueneficiis irretitos, & incidentibus imaginationibus occupatos, id arbitrii munus habere, cum tamen eorum quæ narrauimus domini esse non possint. Sin autem rationis discursioni unà cum appetitu coniunctæ arbitrium liberum concedamus,quęrendum erit, utrum ab erranti etiam rationi,an potius rationi rectæ, & appetitui recto. Quinetiam quæret hic aliquis,utrum ratiocinatio moueat appetitum, uel uicissim hanc appetitus: etenim si secũdum naturam sint appetitus,ita distinguere licet: Si tanq̃ animalis sint compositiq; ipsius,sic utiq; anima naturæ sequetur necessitatem: sin autem tanq̃ solius animæ,multa quæ nunc in nobis dicuntur cõsistere,extra id fieri uidebũtur. Preterea ratiocinatio quædam nuda affectus præcedere solet. Item imaginatio ipsa compellens, & appetitus quo necessitas postulat trahens, quo nam pacto in iis nos efficit dominos? Rursus quo

nam modo illius quo ducimur domini sumus? Quod enim indiget, impleri necessario cupiens, nimirum ei non dominatur, ad quod prorsus adducitur. Deniq; quō penes illud aliquid est arbitrii, quod & ab alio pēdet, & principiū in aliud habet: atq; inde qualecunq; sit, effectum est. Nempe secūdum illud uiuit, atq; ita uiuit, ut est formatum: alioqui si hoc habere dicatur arbitrium, inanimata quoq; idem concedentur habere: nam & ignis sicut genitus est, sic agit. At si dicatur propterea interesse, quoniam animal & anima quid agant cognoscunt, ita distinguendum erit, si sensu id cognoscunt, quæ nam conditio huic adhibetur, ad id obtinēdum, ut arbitrio agāt? Sensus nanq; præcipiēs tantum, non efficit dominum actionis. Sin autem cognitione alia pręter sensum libere aliquid agi dicatur, quæretur insuper utrum ipsa eius quod fiat cognitione, conuinceturq́; & hic cognoscere tantum, duci uero ab alio ad agendum. Sin aūt & præter appetitum ratio uel cognitio quædam facit atq; dominatur, perscrutādum est ad quid potissimū referat, & omnino, ubi & quomodo id cōtingat: atq; si ratio ipsa alium efficiat appetitum, quo hunc modo faciat assumendum. Sin autem appetitum sedando sic rationem aliquis in se consistere dicat, atq; hoc in statu liberum arbitrium collocari, certe id nō in actione uersabitur, sed in mente consistet. Quoniam quicquid in agēdo uersatur, q̄uis ratio superet, mixtum quiddam est, neq; purum id arbitrii munus habet, per quod in nobis id esse iudicari possit.

Sicut duo sunt seruitutis gradus, ita libertatis duo: unus autem est inter utranq; medius. Cap. III.

SEruus enim est qui imaginationem solam sequitur à corpore nostro vel externis corporibus incitatam. Seruus item, cuius etiam ratio imaginationi huic prorsus indulget. Liber primo qui mente viuit, sola contemplatione contentus, cæteris omnino neglectis. Liber secundo, qui siquid agit præterea, id solum legibus à cōtemplatione susceptis eligit, resq; agendas refert ad contemplandum. Ex libertate quadam & seruitute permixtus esse videtur, qui imaginationem quidem subigit rationi rectæ: sed vitam actiuam, alioqui honestam eligit tanquam finem.

DE iis ergo diligenter cōsiderandum, iam enim prope ad illud accedimus, quod de diis uidebatur esse quęrendū: quippe cum hoc ipsum quod est in nobis, idest arbitriū in uoluntatem principio retulerimus, deinde hanc in ratione collocauerimus, post hæc in ratione recta. Forsan uero decet adiungere in ratione inquam recta scientiam includente, non enim siquis recte opinatus aliquid egerit, iam arbitriū absq; cōtrouersia liberū uidet habere, nisi propter quid recte sic opinet agnouerit: sed forte uel imaginatione quadā in id quod opportunum est incidisse uidetur. Nempe cum imaginationē haud prorsus in arbitrio nostro positā concedamus, merito eos qui secundum eam agunt in statu libero minime computamus. Verum hic nos imaginationem illam accipimus, quam imaginationem proprie quis acceperit, quæ scilicet ex corporis passionibus excitatur. Vacuitas enim cibi potusq́;, itemq́; saturitas imaginationem aliter quasi aliter'que effingit, & aliquis genitali plenus semine imaginatur alia & aliter quàm exhaustus. Ac summatim secundum singulas humorum corporis qualitates, imaginationes uariæ admodum incitātur. Eos igitur qui per eiusmodi imaginationes agunt, in principio agendi libero minime collocamus.

Quapropter & prauis secundũ imaginationes eiusmodi plurima facientibus, neq; autoritatẽ agendi liberã, neq; munus uoluntariũ tribuemus. Sed illi potius qui per mentẽ agit liber ab omnibus corporis passionibus arbitriũ proculdubio liberũ concedemus, atq; ita ipsam agendi liberam potestatẽ in principium q̃ pulcherrimum reducemus, ad actum mentis præcipue referentes. Quinetiam propositiones deliberationesq; inde profectas, rursusq; appetitiones ab intelligentia excitatas reuera liberas confitebimur. Deos quinetiã hac ratione uiuentes, quicunq; mente & appetitu quodam mentem sequẽtẽ uiuunt, eiusmodi libertatem habere dicemus.

Cum ratio libertatis in libero quodam motu consistat, adq; uolendum bonumq; conuertantur, intellectus libero uoluntarioq; incedit motu, quando certus ad uerum sibi bonũ agendo ac etiam gubernando procedit. Cap. IIII.

Quinetiam si pro natura sua intelligit, vult, eligit, agit, non ideo cogi dicitur, quoniam hoc ipsum imprimis sibi voluntarium est, nec ab alienis ad hoc adducitur, neque dici debet intellectualis actio intellectuali naturæ seruire. Ibi enim actio est ipsa natura, nec ab ipso bono sibi prorsus intimo cogi: cum enim hoc ipsum quod dicitur sui iuris existere, ratione & gratia boni sit volendum maxime omniũ sui iuris est intellectus summo bono quàm proximus.

CAEterum inquiret hinc aliquis quo nã pacto quod efficit appetitu sit liberũ, cũ ad externũ aliquid appetitio ducat, permixtãq; habeat egestatẽ: quod enim appetit, ducitur, q̃uis ducatur ad bonum. Quinetiã de mente similiter dubitandũ: Nunquid uidelicet si & quod & quomodo naturaliter instituta est, agit: simul tamen libertatem & principium in se agendi dicatur habere, cum non sit in sua facultate non agere. Præterea dubitatione dignũ est, utrum quibus non conuenit actio, in eis proprie liberum censeatur arbitriũ. Iam uero & quibus actio cõpetit, necessitas infertur extrinsecus: non enim temere prorsus nullo'ue proposito fine agunt: atqui quo nam pacto libertas his seruabitur naturæ suæ penitus seruientibus? Contra uero sic obiici potest, quod aliud sequi nõ cogitur; quo nam modo seruire dici potest? Quo aũt modo aliquid dum ad bonũ fertur, potest esse coactũ? Cum appetitus ipse sit uoluntarius, si cognoscẽs esse bonum tanq̃ ad bonum proficiscatur: inuoluntariũ nãq; est abductio quędã ab ipso bono. Coactũ uero dicitur uiolẽtiaq; cõpulsum, quod fertur ad illud quod nõ est ipsi bonum, idq; proprie seruit, quod autoritatẽ nõ habet ad bonum proficiscendi: sed potentiore quodã instante à suis bonis abducitur, illi interea seruiens. Ob hanc causam seruitus improbatur, non quidem ubi aliquis nõ habeat ad malum eundi licentiã, sed ubi ad ipsum sui bonum accedere nequit, ad bonum alterius interea tractus. Vbi uero quis dicit aliquid naturæ suæ seruire, illud efficit, ut sit duo, tum uidelicet quod est seruiens, tum etiam cui seruit. Simplex uero natura, & actus unus, non habens aliud quidẽ in potentia, aliud autem in actu positum, cur non sit & libera? Hæc utiq; dici non debet proprie sic ut nata est operari: siquidẽ nec etiam hoc ipsum quod in ipsa est operari, decet dicere, quasi aliud quidem sit essentia, aliud uero sit actio, siquidem illic est esse atq; agere. Si ergo neq; propter aliud, neq; in alio est uel agit, quid obstat quo minus & libera uiuat? Etsi non decet dicere sicut alibi dici solet, hoc ipsum quod in se est. Attamen maius hic aliquid est, eo

quod dicitur in se esse: atq; ita in se esse censetur, quoniam nō est in alio, neq; alius ullus actionis eius est dominus. Sed neq; rursus essentię siquidē sit principium, & q̄uis intellectus principium aliud habeat, non tamē extra seipsum illud habet, sed in ipso bono. Atq; si secundum illud est intellectui bonum, multomagis hoc ipsum quod est in se esse atq; libertas illinc ei cōuenit. Quādoquidem & libertatem & in se esse quiuis boni gratia quærit. Si ergo secundum bonum agit, magis tunc habet hoc ipsum quod in se esse dicitur & arbitrium. Iam enim habet quod ad ipsum uergit ex ipso perspectū, ideoq; in se est, quoniam est ad ipsum. Quod quidem ei satius est, scilicet ita demum in seipso esse, siquidem sit ad ipsum.

Intellectus in contemplando uiuit liber, liberoq; decreto constituit ad contemplationem actiones omnes priuatas publicasq; referre. Cap. V.

SCit quinetiam incommoda multa quæ minus optaret, tum suis, tum corpori, tum etiam animo sępe uētura. Deliberauit & his opportuna remedia pro uiribus adhibere, vniuersa hęc in mente hactenus dispositio uoluntaria est, nec aliunde dependet. Actiones uerò quæ sequuntur indies incōmodis inuoluntarijs succurrentes, non adeo sui iuris existunt, sed quodammodo ex opportunitate dependent.

NVm igitur in intellectu puro duntaxat atq; intelligente libertas ponitur & arbitrium? An & in anima secundum intellectum operante, & secundum uirtutem agente? Iam uero si agēti hoc tribuamus, forte non quantum ad consecutionem spectat, est tribuendum, non enim consequendi nos domini sumus: sin autem ad officia sua honeste componenda id designemus, recte forte dicetur. At illud quo nā pacto in nobis esse potest? Ceu si dicatur, quoniam urget bellum, nos fortitudinis officiū exercere. Dico autem actionem eo tempore frequentatam, quo nam modo in nobis tunc esse iudicare possimus, quādoquidem nisi circumueniret præliū, nō daretur nobis actione eiusmodi uti. Similiter in cæteris actionibus uirtute compositis, uirtute ipsa uidelicet ad id quod incidit semper hoc uel illud operari compulsa. Etenim siquis optionem uirtuti dederit, utrum uelit, ut agēdi nāciscatur occasionem, aduersa nobis accidere, uelut prælia imminere, ut fortitudinis demonstret officia. Et iniurias perpetrari ut quid iuris sit definiat, litesq; dissoluat, inopiamq; premere, ut munera liberalitatis ostendat. An potius cunctis rite pacatis quietem agere, eligeret proculdubio uacationem eiusmodi actionum, nullo uidelicet apud ipsam curatione aliqua indigente. Quemadmodum si quis legitimus medicus, qualis Hippocrates, optet nullum suis medicinis egere. Si ergo uirtus in actionibus constituta opem ferre compellitur, quo nam modo purum id munus possidet, quo in ea rem ipsam omnino consistere iudicemus. Num igitur actiones quidem esse fatebimur necessarias? uoluntatem uero rationemq; actiones antecedentem affirmabimus omnino esse cōpulsam. At si ita cū in eo duntaxat quod agenda præcedit, arbitriū statuamus, nimirū extra actionē collocabimus libertatē, & quod in uirtutis autoritate consistere iudicatur. Sed quid nam de ipsa uirtute secundum habitum dispositionemq; considerata dicemus? Nonne languente animo eā accedere ad curandū perturbationes appetitusq; cōponentem.

tem. Qua igitur ratione bonũ dicimus in nostra autoritate consistere, uirtutemq; nulli seruire? Forte uero in nobis uolẽtibus eligẽtibusq; id cõsistere iu dicabimus. Forte etiã quia uirtus assistens libertatẽ, munusq; quod in nobis esse dicitur cõparat, neq; quibus seruiebamus ante, ultra nos seruire permittit. Si ergo uirtus est uelut intellectus quidã alter, & habitus animã quasi trãsformans in mentẽ: rursus hoc ipsum quod in nobis cõsistere dicitur, non ad actiones quidem declinat, sed ad mentem recipit actionibus expeditam.

Non solum intellectus sola contemplatione contentus, putandus est tanquàm liber sibi uiuere, uerumetiam ratio per uirtutem ab intellectu conceptam libera secum habitat, quatenus uidelicet pro fine non statuit rerum actionumq; exitum, sed honestatem contemplationemq; internam. Cap. VI.

INtellectus primus maxime viuit liber, vbi viuere quidem intelligere est: intelligit autẽ quemadmodum & vult. Siquidem voluntas & intelligẽtia vix ibi discernitur, sunt enim actus fere idem. Qui vergens ad bonum voluntas dicitur, attingens ad bonum intelligẽtia nominatur: quemadmodum radius in cursu se habet ad splendorẽ in reuerberatione perspectum. Si maximum bonum est maxime voluntarium, summopere viuit vt vult & liber, qui in ipso bono vitam agit.

SEd qua nam ratione id muneris ad uoluntatem supra retulimus, dicẽtes id in nobis esse, quod pro uoluntate fieret? Profecto respondẽdum est, ibi quoq; fuisse subiunctum, uel non fieret. Quamobrem si & hæc impræsentia recte dicuntur, & illa cum iis omnino consentiunt, mentem ac uirtutem esse dominas asseremus, ad easq; quod consistit in nobis atque libertatem referri decere. Cum uero duo hæc minime seruiant, putandum est mentem quidem in seipsa sedere, uirtutem uero uelle quidem in seipsa quiescere, animæ uidelicet præsidentem, ut inde sit bona: atq; hucusq; & ipsam liberam permanere, & animum inde fieri liberum. Quando uero necessariæ passiones actionesq; incidunt, his gubernãdis incũbere, neq; uoluisse quidẽ hæc accidere. Attamen in eis etiã ipsum quod in se est arbitriũ cõseruare, dum uidelicet horum quoq; curã ad seipsam refert: non enim res ipsas sequitur, quasi uelit omnino seruare periclitantem. Imò si sibi præstare iudicet hunc abiicit, iubetq; pecunias, & filios, & patriã, uitãq; proiicere, statuens. s. sibi pro fine nõ inferiorũ salutẽ, sed propriã honestatẽ. Ex quo apparet, libertatem & quod est in nobis inter res agendas, neq; ad actionis effectum, neq; ad exteram actionem, sed ad actum intimum & intelligentiam contemplationemq; uirtutis ipsius omnino referri. Hanc uero uirtutem oportet mentem quandam existimare, non connumerando cum ea perturbationes redactas in seruitutem ratione uel temperatas. De his utiq; Plato loquens ait more quodam curandi corporis, hæc usu exercitationeque corrigi dirigiq; solere. Hinc itaq; constat apertius, libertatẽ ad rem ipsam expertẽ materiæ pertinere, atq; ad hanc reduci quod est in nobis: atq; hanc ipsam uoluntatẽ esse dominam, & in seipsa consistere. Iam uero siquid ad externa præcipit, necessitate quadam adducta præcipere solet. Quotcunq; igitur ex hac atque propter hanc aguntur, consistunt in nobis: atq; extra simul & in seipsa illud est quod ipsa uult peragitq; minime impedita, idq; etiam primum est in nobis. Intellectus autem contemplator & primus, sic habet quod dicitur in seipso, quòd opus illius nullo modo consistit in alio, sed totus reflectitur ad seipsum,

opusq; ipsius est ipse, positusq; in bono, nec indigēs ultra, sed plenus pro uoluntate uiuit ad uotum. Ipsa uero uoluntas ipsa intelligētia est, sed est appellata uoluntas, quoniam secūdum intellectum uidetur existere: etenim quæ uoluntas dicitur ipsum quod secundum intellectum est, imitatur: uoluntas enim bonum uult, uere autem intelligere est in bono. Intellectus igitur habet quod uoluntas expetit, quod'ue consecuta iam ea ratione euadit intelligētia. Quamobrem si boni ipsius uoluntati dedimus quod est in nobis, quod in eo iam situm est, in quo esse uoluntas appetit, cur nō habeat quod dicitur in seipso? Iam uero siquis ad hoc pertinere nolit quod sit in seipso, excellentius aliquid est putandum.

Si anima per uirtutem intellectualem sit quandoq; libera, sequitur ut intellectus primo sit liber. Item si intellectus uitam possidet summopere liberam atque uoluntariam, quoniam ipsi bono sit q̄proximus, merito ipsum bonum est ipsa libertas. Cap. VII.

SI seruitus & fortuna circa inferiora versantur, sed libertas & ordo ad superiora pertinent, & quò quid superius eò est ordinatius pariter & liberius, certe principium omnium neque fortuitum est, neque coactum: quippe cum sit ordinis omnis, ac liberæ autoritatis origo. In quo cum tanquam summo bono sit tota voluntarij ratio, tota est & ratio libertatis. Vbi si modo essentia & actio nominari possint, non potes dicere actionē essentiæ suę seruire: quippe cum nulla sit ibi distinctio. Quapropter si quemadmodum existit naturaliter, ita & agit: vicissim sicut agit, ita naturaliter & existit. Sed de his in Theologia nostra satis diximus.

EVadit igitur anima per mentē libera ad bonum absq; impedimēto se cōferens, quod'ue propter hoc agit, consistit in ipsa: intellectus autem per seipsum liber. Ipsius uero boni natura, est ipsum quod omnibus appetendū, & propter quod habēt alia quod cōsistat in eis, quādo hoc quidē sine impedimēto cōsequi potest. Illud autē iam possidere. Ipsum itaq; omnium dominū, quę sub eo prætiosa censentur, primaq; in sede consistēs, ad quod cætera passim ascendere uolunt, pēdentq; ex illo, & ab eo uires accipiunt, per quas habere munus possint quod cōsistat in ipsis, quo nam pacto poterit aliquis ad hanc ipsam conditionem redigere, in qua est proprie quod uel in me uel in te consistere dicitur? Quandoquidem ipsę intellectus ad hanc conditionem uix quidem, & uiolentia quadam tractus esse uidetur. Nisi quis forte temerarius sermo aliūde huc iniectus afferat, naturam primam sorte quadam id nactā fuisse, ut sic se haberet, ut habet: neq; huius ipsius quod est, existere dominam. Cum uidelicet hoc ipsum quod est non sit à seipsa, ideoq; nec libertatem, nec quod in ea cōsistat habere. Quippe cum faciat uel non faciat, quod facere uel non facere est iam necessitate compulsa. Qui sane sermo aduersus in se est & incertus, omneq; uoluntarii ac liberi, eiusq; quod est in nobis naturam & rationem è medio tollit: adeò ut frustra hæc nominentur à nobis, sintq; uoces quædam nusquàm existentium rerum. Sermonis nāq; illius autor fateri cōpellitur, non solum nihil esse autoritatis in aliquo, uerumetiā se nec intelligere, neq; ullo modo cognoscere quid uox eiusmodi sibi uelit. Quod si cognoscere id affirmet, iam facile refelletur, ratione uidelicet eius quod est in nobis, congruēte cum illis, quibus nō accommodari dicebat. Ipsa nanq; rei notio nec disturbat essentiā, nec eam adauget cum alio assumendo: nō potest enim aliquid per se

facere,

facere,ac perducere quippiam ad substantiam uel existẽtiam:sed conatur nostrio meditari quid nam inter alia seruiat aliis,quid'ue habeat libertatem: nec subiiciatur aliis in agendo,sed suæ sit dominus actionis. Quod quidem munus pure conuenit sempiternis:& iis quidem,quatenus sempiterni sunt:& omnino qui bonum absq; impedimento uel iam habent, uel etiã prosequuntur. Proinde absurdum dictu est, bonum ipsum omnibus his superius tanq̃ aliud ultra seipsum bonum desiderare:tum uero nullo modo recte dicitur ipsum fortuna quadam existere. In rebus nanq; posterioribus,ac multis fortuna contingit,ipsum uero primum neq; secundum fortunam esse fas est asserere:neq; rursus suæ generationis dominum non existere,quoniam neq; genitum quidem esse potest. Præterea quando quis negat primum esse liberũ, propterea quòd ita duntaxat faciat, ut se naturaliter habet: absurdum est,si quis existimet quippiam tunc esse liberum,quãdo præter naturam facit uel operatur. Neq; uero quod unica ratione se habet,ob hoc ipsum libertate priuatur:si unicum hoc nõ ex eo habeat,quòd habere aliud cohibeatur ab alio, sed ex eo quòd ipsum proprie sit hoc ipsum: sicq; sibiipsi placeat, neq; liceat, neq; libeat aliquid excellentius esse,alioqui posset aliquis quod maxime cõpos est boni, asserere libertate priuatum:sin autem id foret absurdum, multo absurdius erit,ipsum bonum libertate priuare:quoniam bonũ, & quia permanet in seipso,nec moueri ad aliud usquam indiget:cum alia potius moueantur ad illud,nec ipsum ulla conditione indigeat aliquo. Denique cum ipsa uelut eius substantia, sit ipsa uelut eiusdem actio: neque enim hæc quidem aliud,illa uero est aliud: siquidem nec in intellectu etiam discrimen id accidit, profecto non magis secundum esse illic æditur actio, quàm secundum actionem esse consistat. Quapropter nec illi conditioni subiicitur, ut sic operetur,sicut est naturaliter institutum. Neque actio & uelut uita in ipsam uelut essentiam redigetur, sed ipsa illic uelut essentia quasi conspirans cum actione, & tanquam in unum ab æterno conflata, idem omnino conficit ex ambobus. Quod quidem & nullius sit, & suiipsius duntaxat existat.

Neq; libertatem neq; aliud quicquam uenerandum attribuere deo debemus ea ratione qua sequentibus, sed ineffabili. Cap. VIII.

Eiusmodi conditio qua aliquid sic existat & agat sicut ad hoc est naturaliter institutũ, rebus subiectis tempori proprie competit: æternis translatione quadam, essentiæ primæ abusione quadam:nã proprie dicitur ex seipsa existere. Principio nullo modo, sors vero contingens tam remota est à primo, vt vix etiam reperiatur in vltimis ordinante primo.

Nos utiq; cogitamus libertatis munus illi non tanq̃ accidens aliquod conuenire,sed à muneribus libertatis quæ attribuunt aliis subtractione uidelicet contrariorum ipsum in seipso ad seipsum excogitamus,dum minora à minoribus illucusq; transferimus: quippe cum illa quæ de illo decet loqui, consequi nequeamus: atq; ita de illo hæc loqui contingit, tametsi nihil inuenire possimus, quod rite loquamur:nedum prędicãdo de illo,sed nec ei ulla proprie ratione accommodando. Omnia nanque & pulchra & ueneranda posteriora sunt illo. Illud enim

horum omnium est principium, quamuis modo etiam alio non principiū. Cum oīa secernamus ab eo, ideoq; quod liberum arbitriū operandi, quod'ue in ipso consistere dici solet, uelut posterius aliqd seiungamus ab illo: id nāq; actionem in aliud tendētem significare uidetur. Tendentem inquā absq; impedimento: item esse & alia quæ ad idem non impedita contendāt. Omnino uero ad nullum oportet primum ipsum dicēdo referre. Est enim hoc ipsum quod existit etiam ante omnia, quādoquidē & hoc quod dicitur est, ab eo secernimus: ideoq; esse quoquo modo ad entia rite negamus. Proinde neq; sic existere id dicemus, ut est naturaliter institutū: nā & hoc posterius est. Atq; si de supernis quoq; dicatur, certe de illis quæ ex alio sunt, dicetur. Itaq; de essentia primo dicetur, quoniā nata est ex illo. Quod si in rebus subiectis tempore natura uersatur, nimirum neq; de essentia ipsa dicemus ita ut nata fuerit se habere. Neq; sane dicendum est essentiam ex seipsa non esse, sic enim & esse ipsum auferremus: & profecto non à seipsa diceretur esse, quando esse acciperet aliunde. Num igitur de summo rerum principio dicendum est, sic existere contigisse: sed certe neq; contigisse dicendum, neq; enim ipsi contigit, neq; ad aliud accidit. In rebus nanq; multis contingentia locum habet: ubi hæc quidem sunt, hoc autem his accidit. Qua igitur sorte primū ipsum euenisse potest? Neq; enim uenit, ut quærere quomodo uenerit, nos oporteat: & quæ nā fortuna perduxerit ipsum uel constituerit, quando neq; fortuna quidē erat, neq; casus fortuitus ullo modo: casus enim & ab alio accidit, & in his quæ fiunt contingere solet.

Non licet fingere, contingenter euenisse, ut hoc ipsum quod nunc omnium principium est, omnium sit principium, quasi contingere potuerit aliud & aliter affectum, fore principium. Cap. IX.

VNica enim est principij ratio: ipsa videlicet summitas, quam & infinitatē possumus nominare, quæ cum alijs pręsertim propinquioribus firmitatē necessitatemq; imponat: merito non est contingēter, sed necessario: imò est ipsa necessitas. Et quoniam primum est & ipsum bonum, ideo est & sua sponte necessitas: neq; quodlibet contingēter extitisse potuit. Neq; rursus oportuit esse, vel est determinatū hoc aut illud, sed est plus quàm vniuersa potestas, necessario pariter atq; vltro idipsum quod est existens.

VErum si quis hoc ipsum quod dici solet, contigit uel euenit, acceperit ad ipsum idem: non decet in appellatione hac immorari, sed qua ratiōe qui hoc dicit intelligat animaduertere. Quid nā igitur id sibi uult? Nunquid ipsum naturam hanc & potestatem habens, principium extitisse? Ac si quam aliam habuisset, posse etiam extitisse principium, secūdum hoc ipsum quod esset: & si forte deterius, esset tamē secundum suam potentiam operatum. Ad hæc autem obiiciendum est, fieri non potuisse: ut cum principium esset omnium, cōtingens fortuitum'ue foret: ac nedum contigisse posse deterius, sed neq; etiam bonum quidem: aliter uero bonum, uelut aliquid indigētius: sed oportet principium omnium esse sequentium præstantissimum. Ideoq; quasi determinatum quiddam, determinatum inquam, propter singularem & unicam rationem. Neq; tamen ita determinatum, & unica ratione consistens, quasi ex necessitate dico: nōdum enim necessitas erat. In his enim quę sequūtur principium, necessitas dominatur: neq; hæc quidem uiolentiam eis infert, unicum uero hoc & singulare

possidet

possidet à seipso: hoc ipsum igitur est non aliud, sed quod expediebat siue debebat esse: non igitur ita cōtigit, sed oportuit ita. Hoc ipsum uero quod oportuit dicitur omnium est, quæ oporteat principium: hoc igitur nequaquā ita est, ut contigit: non enim ut sorte incidit, extat: sed quod oportebat esse, imò uero neq; id quidem quod oportuerit esse. Iam uero decet alia expectare qd quandoq; rex illis appareat, idq; duntaxat quod existit ipse, illum prorsus asseuerare: certe non ut euenit apparentem, sed uere regem, uere principium, uere bonum. Nec secundum bonum quidem agentem, sic enim sequi alterum uideretur, sed unum hoc ipsum quod est penitus existētem: itaq; nec secundum bonum agere, sed ipsum prorsus existere bonum. Si ergo neque in ipso quidem ente aliquid est contingens, alioqui ens quiddam foret: & certe cuidam enti incideret aliquid, non tamen ipsum ens ullo modo cōtigit, neq; sorte quadam nactum est ens ipsum ita esse: nec ab alio sic esse, ens ut est accepit: sed ipsa natura entis, est ens existere; quo nam modo aliquis in eo quod ente superius extat, conditionem hanc, scilicet ita contigisse uel euenisse poterit cogitare? Quippe cū illud ens ipsum genuerit: quod quidem nō ita contigit, sed est prout est essentia ipsa existens hoc ipsum quod est essentia: & hoc ipsum quod est intellectus, alioqui simili quispiam ratione intellectum quoq; dixerit sic accidisse, perinde quasi aliud quiddā intellectus fore potuerit: præter hoc quod natura ipsius existit. Quod itaq; naturam propriam nō transgreditur, nec usquam à seipso declinat, facile quis potissimū hoc ipsum quod est, existere dixerit. Quid nam igitur dicet ille qui hoc quoq; transcenderit, summumq; inspexerit? Nunquid quemadmodum ipsum uiderit se habere ita & contigisse: sed profecto neq; sic neq; quolibet modo contigisse dicendum: imo nec omnino & simpliciter accidisse. An igitur dici potest ita solum, neq; aliter, sed dūtaxat ita? Imo uero neq; hoc ipsum quod dicitur ita uel hoc modo illi est assignandum, alioqui eo pacto circunscriberes ipsum, & hoc aliquid redderes. Nempe qui cernit illud, neq; ita debet dicere, neque non ita: alioqui aliquid ipsum ex rerum numero dixeris, quibus inest hoc ipsum, quod ita uel hoc modo dici solet. Est igitur aliud præter omnia, quæ ita & hoc modo se habere dicuntur. Tu uero cum ipsum inueneris infinitum, omnia quidem quæ sunt post illud, dicere poteris: illud autem nullum eorum esse dices. Sed tanquam uniuersam potestatem re uera sui ipsius dominam, quod'ue uult existētem: imò uero hoc ipsum quod uult in res ipsas proiicientem, dum uidelicet ipsa excellentior est omni uoluntatis actu, actumq; eiusmodi sibi subdit. Neq; igitur ipsa hoc ipsum uoluit, quod dicitur ita se habere, adeo ut id secum ipsa dixerit, neq; quisquam alius, ut ita se haberet, effecit.

Cum principium omnibus formam & terminum, ordinemq; imponat: atq; ordo rationalis sit fortunæ contrarius, merito si principium fortuitum rebus inciderit, nullus usquam ordo restabit. Cap. X.

Qvod principium vnice firmiterq; sit, maneatq; hoc ipsum quod iam existit, nec aliunde sortitur: hæc enim ipsa eius natura est. Nec vlla debilitas in causa est, vt nec aliud extitisse, nec ad aliud processisse potuerit. Esse enim & permanere immensam bonitatem atque potestatem, hæc ipsa est summa libertas pariter & potestas.

Interro-

INterrogare licet eum qui deum ait sic accidisse, qua nam conditione fieri posse existimet, ut deprehendatur, cōtingentiam esse falsam, sicubi falsa fuerit: quo'ue pacto quispiam ipsam auferat contingentiam: atqui si qua natura sit tollens è medio cōtingentiam, profecto conditio contingētis cum natura non congruet. Si enim naturam hoc ipsum quod est sorte contingere ab aliis cunctis auferentē, fortunæ committas: nusquam dabitur aliquid quod non casu proueniat. Tollit autem ab omnibus fortuitam contingentiam, ipsum principium aliorū, speciem, terminum, formam unicuiq; tribuens, neq; fas est usquā in rebus sic ratione dispositis, fortunæ seriem hanc ascribere: sed causam hic rōni assignando, sic putamus causam afferendā. In rebus autē quæ nec ex antecedenti proposito fiunt, neq; procedunt ordine consequentis, sed casu potius incidunt, fortuna uersatur. Ipsum uero rationis omnis & ordinis terminiq; principiū quo nam pacto quispiam fortuita quadam sorte constare concesserit. Fortuna certe multorum domina est, intellectum uero & rationem & ordinē generare non potest: nempe cum fortuna rationis cōtraria uideatur, nullo modo potest esse genitrix rationis. Si ergo fortuna nō generat intellectum, merito neq; quod est superius ac melius intellectu: nec enim habuisse potest unde crearet, nec ipsa erat omino, nec prorsus inest sempiternis. Quamobrem si nihil est super illud, ipsumq; existit primo, sistere in eo gradū expedit, neque ulterius de hoc aliquid dicere: sed perscrutari potius quomodo sequentia facta fuerint. De illo uero nullo modo quomodo exortum sit indagare, quoniam reuera non est natum. Quid ergo si ortum quidem non fuerit, est autem quale est, non existens proprie essentiæ dominus? Ac si non essentiæ dominus sit, sed hoc ipsum quod est existat: siquidem ipsi non exhibens existentiam, sed seipso qualiscunq; sit utens: ideoq; hoc ipsum quod est necessario sit, nec aliter unquam. Sed profecto non propterea ita se habet, quia non aliter se habere potuerit, sed quia optimum est ita se duntaxat habere: procedere quidem in melius non ubiq; uoluntarium est. Ad deterius autem uenire nequaquam ab alio prohibitum esse potest: sed quòd in deterius nō deuenerit, à seipso habet nō deuenisse: non propterea quòd cohibitum fuerit, sed quoniam illud hoc ipsum sit, quod nullo modo processit. Iam uero ad deterius deuenire non posse, nullam significat in eo qui non uenit debilitatem, sed hoc ipsum nō ire illud à seipso & propter seipsum habet: quod'ue dicitur ad aliud nusquam accedere, excellentiam in eo potestatis plane demōstrat: dum uidelicet ipsum non quidem necessitate comprehenditur, sed necessitas est & lex omniū aliorū. Num igitur ipsa necessitas sibimet prębuit existētiam? Imò uero neq; extitit quidem, quippe cum cætera quæ sunt post primum uirtute ipsius existant. Quod igitur super existentiam siue subsistentiam est, quo nam pacto uel ab alio uel à seipso extitisse uel substitisse dici debet?

Ordo mirabilis uniuersi intellectuali ratione perspectus purgatis tandem mentis oculis principium suum offert quasi incomparabilem summitatem, simplicitatem, potestatem, bonitatem. Sed tu postquam principium simpliciter tibi sic illuxerit, noli quid sit & propter quid inquirere. Cap. XI.

Si enim

SI enim quid nam sit indagaueris, ad angustiam illud tuæ intelligentiæ contrahes & compones: tibiq; protinus subterfugiet. Tum vero cum ratio principium inuenerit super essentiam, non potest vlterius indagare quid sit: siquidē eiusmodi quæstio desinit in essentiam, neq; fas est de principio propter quid perscrutari: sane quæstio hæc resoluitur in principium. Deniq; cum de eo sis negaturus essentiam, multoq; magis ad accidentia, quo nam pacto in eo contingentem sortem poteris affirmare?

HOc autem quod non proprie subsistit uel existit, quid nā esse dicendum? Sed profecto incerta mēte silentes hinc decet abire, nec quicquam ulterius indagare. Quid enim quispiam indagauerit? cum nihil pateat ulterius quo procedat: quippe cum omnis quæstio se conferat ad principium, & in tali quodam deniq; conquiescat. Accedit ad hæc, quòd omnis quæstio uel quid aliquid sit inqrit, uel quale, uel propter quid, uel utrū sit nec ne. Esse quidem rerum principium omnium, sicut dicimus illud esse, per ea quæ sunt ab illo coniectare solemus. Quæstio uero propter quid desiderans principiū aliud expetit, sed uniuersi principii nullū potest esse principium. Præterea quærere quale sit illud, nihil aliud est, q̄ inquirere quid accidat ei, cui nihil penitus accidit. Ipsum uero quid est declarat magis hoc ipsum quòd nihil de illo quærere debeamus ipsum uidelicet solūmodo possimus accipientes, atq; in eo quòd nihil ei fas sit adiungere cognoscentes. Omnino autem dubitationis huius scrupulum de hac ipsa natura in animum iniecisse uidemur, siquidem iniecerimus, propterea quòd primo quidem regionem locumq; ponamus quasi chaos, deinde pósita regione hāc naturam introducamus in locum iam uel imaginatione cōfictum, uel in natura compertū. Cū uero illud in eiusmodi locū introduxerimus, nimirū adducimur sciscitari, unde nam & qua cōditione protinus huc accesserit: & tanquam aduenam iudicantes inquirere qua ratione sit præsens, quæ'ue & qualis sit eius essentia: quasi uel ex profundo quodam huc emerserit, uel ab excelso descenderit. Quamobrem operęprētium est sublata dubitationis occasione, omnē prorsus locum ab intuitu in deum directo longe secernere, nec in aliquo ipsum ponere, siue semper in eo sit fundatus, siue aliquando uenerit: sed existentem solum sicut dicitur ex necessitate rationum existere fas est cogitare, locum uero sicut & alia posteriorem esse, oīmq; postremum. Hoc ipsum igitur uigens mirabiliter extra locum, intelligentes utcūq; intelligamus nihil penitus circa ipsum ultra possumus admouere, quasi aliqd circūdemus: neq; quantus sit metiri ualemus, neq; ipsum quantum ei contingere concedemus, neq; rursus quale sit effingemus. Neq; enim forma est circa ipsum ulla, nedum sensibilis, sed nec etiam intelligibilis aliqua. Præterea nec ei quod ullo modo ad aliud referri dicatur, licet accommodare: nam & in seipso consistit, & antequam aliud quicquam existeret, extitit. Cum igitur ita sit, quo nam modo possumus illic dicere ita id contigisse? uel quomodo audebimus id proferre, quandoquidem & alia omnia quæ de hoc dicuntur, negatione dicantur? Adeo ut non uerum quidem sit de illo dicere, ita contigit: sed contra non ita contigit, multoq; uerius: quando nec simpliciter quidem contigisse dicendum.

Summus deus rectius dicitur suapte natura libertas, quàm naturæ suæ dominus. Cap. XII.

Non enim

NOn enim actio penes eum vllo modo distinguitur à natura, ideo non debet dici in agẽdo naturæ suæ dominus: sed est vel simplicissimus actus, per quem libertas potius appellatur, vel principium finisq; actuum actionumq; omnium: vnde libertas iterum in se nominatur, dominus vero non tam sui quàm aliorum. Essentia prima per actionem suam quodammodo ab ipsa distinctam, suæ existentiæ domina dici potest. Anima vero cum nõ sit essentia ipsa simpliciter, sed essentia quædam, nequaquam dicenda est essentiæ suæ domina, quamuis quodammodo domina sui. Forma postrema corporea tanquam expers essentiæ liberum sui dominatum nullum habet. Contra vero deus per quem superiora sunt libera, dominaturq; sequentibus, libertas est simul & dominatio summa.

QVid ergo dicemus? nonne hoc ipsum quod existit? Ipsius autem esse quod est, uel ipsius quod sit ipso esse superius, nũquid ipsemet deus est dominus? Rursus animus nondum persuasus ex dictis, restat ambiguus. Ad hæc igitur in præsentia nobis est ita dicendum. Vnusquisque nostrum secundum corpus quidem est ab essentia longe remotus, secũdum uero animam, & quod maxime ipsi sumus, essentiæ participes sumus: & profecto sumus essentia quædam. Id autem est uelut quiddam ex differentia simul essentiaq; compositum: itaque nec essentia præcipue nec ipsa essentia. Quamobrem neq; sumus nostræ essentiæ domini: aliud nanq; quodammodo essentia est, aliud nos existimus: nec nos quidẽ sumus essentiæ nostræ domini, sed ipsa essentia potius est domina nostrum: siquidem hæc ipsa & differentiam adhibet. Sed quoniam nos quodammodo sumus & illud quod dominatur nobis, hac utiq; conditione nihilominus & hic domini nostrũ possumus appellari. Quod autem omnino est, id quod est ipsa essentia, neq; aliud quidem ipsum, aliud autẽ eius essentia est: certe hoc ipsum quod existit, est dominans, nec amplius refertur in aliud qua uidelicet ratione est, & qua existit essentia: etenim rursus dimissum est suiipsius dominum esse, siquidẽ quod ibi primum est redigitur in essentiam. Iam uero quod liberam facit essentiam, utpote cuius natura sit res facere liberas, riteq; liberator cognominatur, cui nam seruiet? Si modo fas est id etiam quoquo modo pronũtiare, hoc autem suiipsius essentia liberum iudicatur. Sed & hæc ab ipso libera est atque posterior, ipsum uero non habet essentiam. Si qua igitur in eo actio est ipsumq; ponimus in actione, non tamen ob hoc erit alterum à seipso: neque minus suiipsius dominus, à quo æditur actio. Quoniam non est alterũ quiddam ibi actio, alterum uero ipsum. Si autem omnino actionem in eo esse nõ concedamus, sed alia circa ipsum operantia retinere substantiam, multo minus ibi uel dominum uel dominatorem esse fatebimur: sed neq; etiam suiipsius dominum esse dicemus, non quoniam deo quicquam aliud dominetur, sed quoniam suiipsius esse dominum, essentiæ iam attribuimus. Summũ uero deum in gradu quodam excellentiore locauimus, quàm quod sibimet dominetur. Quid nam igitur est excelsius eo, qui suiipsius sit dominus? Profecto quoniam in ipso qui primo suiipsius dominus appellatur, essentia & actio duo quædam quodammodo sunt: nimirum ex actione ipsam domini præstitit rationem. Hæc autem idem atq; essentia est, propterea & seorsum factum est, ut dominus esset, suiq; ipsius dominus id est appellatum. Vbi autem non duo quidem sunt, ut unum: sed est penitus unum, aut enim solum

actus

actus est, aut omnino nõ est ibi actus, illic nec etiam recte dicitur, dominum suiipsius existere.

Quocunq; modo essentia, uoluntas, actio in deo nominari possint, penitus idem sunt. Si ergo sicut naturaliter eius essentia fert, ita deus uult & agit: uicissim quoq; quemadmodum uult & agit, sic eius natura se habet. Est igitur neq; fortuna neq; fato, sed propria uoluntate quod est. Cap. XIII.

Eatenus vnumquodq; seipsum vult, suiq; iuris existit, quatenus est cum bono. Ipsum ergo bonum penitus vt vult, existit & liberum: ac si detur optio commutandi, nunquam aliud quàm quod est se esse, sicut voliturum. Præterea cum voluntates omnium in bonum confluant, & vniantur in eo, certe in ipso bono eadem est cum bonitate voluntas, quæ nec aliud vult esse quàm seipsam. Iam vero maximopere sibi quod est placet, siquidem sola participatione boni res habent, vt sibimet ipsæ placeant. Post hæc Plotinus ait: si velle, & esse idem est penes bonum: sequitur, sicut est ipsum in se naturaliter, ita velle, atque vicissim vt vult, sic ipsum naturaliter & existere. Excogitat interim Christianorum more, deum per voluntatis actum aliquam in se producere (vt ita dixerim) subsistentiam. Alibi quoque dixit: Deum per intelligentiam in se nescio quam subsistentiã genuisse. Deniq; sicut voluntatis actũ excellentiorem voluntate concedit ipsi bono, similiter actum intelligentiæ intelligẽtia excelsiorem est proculdubio concessurus.

Caeterum si hæc quoq; nomina etsi non recte, tamen utcunq; introducere cogimur, rursus circa id quod à principio quæritur dicendum uidetur, partim quidem recte fuisse dictum: uidelicet non esse ponenda duo quædam in summo, etiamsi tantum differant ratione: partim uero impræsentia persuasionis gratia liberius uidetur esse loquendum, & à seuera intelligentiæ norma in loquendo aliquãtulum declinãdum. Si ergo summo deo actiones attribuamus, actiones autem eius tanquam uoluntati suæ accommodemus: non enim operatur nolens, actiones uero sunt ipsa uelut eius essentia, nimirum uoluntas eius essentiaq; idem penitus erit. Quod si ita, ergo ut uoluit ita prorsus existit: ideoq; non magis ut sua fert natura, ita uult & agit, quàm ut uult agitq;, sic essentia eius existit. Omnino igitur suiipsius est dominus, suum uidelicet esse proprio arbitrio possidens. Præterea ita considera, eorum quæ sunt unumquodq; bonum appetens, mauult illud, quàm quod est esse. Maximeq; tunc esse se putat, quando particeps euadit boni: & in tali quodam suum eligit esse, eoq; magis suum esse probat, quo magis habet à bono. Quasi ipsa boni natura multo prius sibimet sit potissimum eligẽda, siquidem quo maior electiorq; portio boni alteri attribuitur, eo magis eius essentia eligenda est libẽter & expetẽda, uoluntatiq; assistens, unumq; & idem uoluntati existens, neq; per ipsam uoluntatẽ ipsa subsistens. Proinde quousq; unumquodq; non habet bonum, aliud quiddam uult: quando autem habet, hac statim conditione iam uult seipsum, neque secundum fortunam eiusmodi præsentia fit, neq; extra uoluntatem ipsius essentia est. Atq; hoc ipso etiam determinatur, eoq; suiipsius existit. Si igitur hoc ipso, quodlibet se efficit ipsum aliquid, constat plane, illud seipso esse primo tale, quo & alia ut seipsis sint nanciscuntur. Simulq; cum ipsa uelut illius essentia copulari penitus uoluntatem, tanquam existendi tale: neq; licere illud accipere absq; uolendi actu sibimet hoc ipsum quod est approbãte. Itaq; concurrit deus ipse secũ, uolens ipse existere, idq; existens quod & uult: uoluntasq; & ipse unum est, atq; ex hoc non minus est unum. Quoniam nõ aliud quidem est ipse, quod uidelicet contigit: aliud autẽ, quod esse uoluisset

 existere.

existere. Quid enim uoluerit aliud præter hoc, quod nunc existit: etenim si fingamus in eius optionem adduci, ut quodcunq; uelit, efficiatur: eiq; licere naturam suam in aliud commutare: constat sane hunc nolle se aliud esse, uel extitisse. Neque quicquam in se incusare, quasi cogente necessitate idipsum quod est euaserit, propterea quod id proprie ipse sit, quod ipsemet & uoluit semper, & uult. Est enim reuera ipsa boni natura ipsiusmet uoluntas, non adeo quidem ut portio quædam illi fuerit assignata, uel propriam quandā secutus naturam, sed ipse potius uoluerit semetipsum, quoniā nec erat aliud, ad quod potius traheretur. Accedit ad hęc, quòd aliorum nullum in essentia sua rationem sibi placendi comprehendit: nonnihil etiam esse potest, quod seipsum offendat, sibiq; displiceat: at in ipsa boni substantia necessarium est electionem suiipsius & uoluntatem proculdubio contineri: alioqui nihil usquam id assequetur, ut quandoq; ualeat sibiipsi placere. Quæ quidem uel participatione quadam uel saltem imagine boni sibiipsis placere solent. Decet autem ueniam præstare nominibus, si quis de illo loquens, nominibus quibusdam minus accommodatis uti demonstrandi gratia compellatur. Quæ tamen exactior disputandi regula non admitteret, saltē uero in nomine quolibet minus congruo dictiones eiusmodi, quasi, & uelut, & tanquam, singulatim accipiātur. Si igitur bonum ipsum existit, simulq; cum eo existit electio atq; uoluntas: absq; enim his non erit: oportet autem hoc multa non esse, nimirum uoluntatem & essentiam atq; uelle redigere prorsus debemus in unū. Cum uero ipsum uelle sit ab illo, necessarium est ab illo quoq; ipsum esse sibimet adesse. Quapropter & ipsum effecisse seipsum ratio hæc inuenit: si enim uoluntas est à seipso, ac uelut ipsius opus: hæc autem idem atq; eius substantia est, profecto sic ipse se in actum edidit existendi. Quamobrem non illud est quod esse contigerit, sed potius quod ipse uoluerit.

Confirmatio superiorum. Cap. XIIII.

Singula in corporibus indiuidua possunt quidem contingenter in exitum processisse. In quibus præter specialem necessariamq; essentiam est aliquid aduēticium, anima vero intellectualis & idea quælibet vbi totum est ad essentiā, ac speciem necessariū, hoc ipsum quod existit, ex intima sui natura prodit, non fortuito quidem, sed necessario. Cum vero hæc tanquam principio proxima id bonum consequātur ab eo, ipsum imprimis id munus habet extra fortunam. Præterea in omni idea itemq; substantia vel forma ad ideam examussim expressa, hæc duo inuicem coniunguntur, scilicet quid & propter quid existat. Quapropter si diligenter inspexeris in ipsa dispositione naturæ ex partibus suis constante rationem, causamq; partium totius inuenies. Tantumq; vero munus à principio rerum habēt, idem eminentius in se habente. Alienissima vero illinc est fortuna, vbi existendi ratio causaq; intrinsecus continetur.

PRoinde considerare idem hac etiam ratione nos decet. Vnumquodq; eorū quæ esse dicuntur, aut idem est, quod & ipsum eius esse, aut potius aliud. Quemadmodū alius est hic homo, aliud ipsum esse homini: particeps tamen est hic homo eius quod est ipsum esse homini. Anima uero & esse animæ, idem est: si est anima simplex, nec de alio prædicatur. Item idealis ipse homo idem est atq; ipsum esse homini. Et hoc quidem fortuna quadam homo fieri potest: ubi aliud est

ipſum eſſe homini. Quod autem eſt ipſum homini eſſe, ſiue hominem eſſe, nunquam id fieri fortuna contingit: id eſt autē à ſeipſo eſt ipſe homo. Quāobrem ſi hoc ipſum quod dicitur eſſe homini uel eſſe hominem, eſt id à ſeipſo: neq; ſecundum formam hoc exiſtit, neq; ſic accidit eſſe, quo nā pacto illud quod ipſo homine ſuperius eſt, ipſumq́; generat hominem idealem: gignit & illud quo entia omnia continentur, ſecundum fortunam eſſe poteſt. Præſertim cum ſimplicior natura ſit eo quod eſt eſſe hominem atq; eo quod eſt ens ipſum prorſus exiſtere? Siquidem ad ſimplex ordine procedenti non licet ſecum eodem ferre fortunā. Quocirca ad illud quod eſt omnium ſimpliciſſimum, aſcendere fortuna non poteſt. Præterea in memoriam reuocandum eſt, quod & iam dictum fuit, unumquodq; uidelicet eorum quæ reuera ſunt: & ab illa natura in ſubſtantiam prouenerunt unà cum eius eſſentia habere etiam ſubſtantiæ ſiue ſubſiſtentiæ cauſam: ac ſi quid inter illa quæ ſentiuntur, eſt tale: propterea quod præcipue ab illis pendeat eſſe tale, quo efficitur, ut qui aliquid poſtea contemplatur, aſſignare poſſit propter quid potiſſimum ſingula quæ inſunt, aut ſint, aut ita ſe habeant: uelut propter quid oculus, & quam ob cauſam pedes talibus dati ſint tales. Cauſamq́; probare ualeat partem quamlibet concreantem, uniuſcuiuſq; eſſe, parteſq; ſe inuicem in ipſa cauſæ ratione iuuare. Cur nam pedes in longitudinem protenduntur, quoniam uidelicet & hoc eſt tale: & quoniā talis eſt facies, ideoq; tales ſunt & pedes, atq; omnino mutua omnium conſonantia inuicem cauſa eſt. Itē cur nam hoc eſt? Quoniam ſcilicet hoc ipſum eſt eſſe homini, quapropter unū idemq́; eſt eſſe ſimul & cauſa. Hæc autem ſic ex fonte unico profluxerūt, nullo rationis ad hæc utēte diſcurſu, ſed ſimul totū ipſum propter quid, ipſumq; eſſe protinus exhibēte. Eſt itaq; fons ipſius eſſe, ipſiuſq; propter quid eſſe dicatur, ambo ſimul præbens. Qualia uero ſunt, quæ fiunt, tale eſt illud à quo proueniūt, ſed potiori quadam ueriori q; admodum ratione, atq; ad id quod melius eſt illa quæ fiunt ſupra modum exuperante. Cum igitur nullum eorum quæ in ſe cauſas poſſident, temere uel fortuito, uel ulla ſortis conditione, ſic potius contingentis, ita ſe habeat, habeat autem primum illud quæ ex ipſo ſunt cūcta: pater rationis & cauſæ & eſſentiæ, ut ita dixerim cauſalis: quæ quidem omnia à fortuna ſunt lōge remota, erit profecto principium ac uelut exemplar eorum quæcunq; nullum habent cum fortuna commerciū: hoc ipſum uidelicet quod reuera primumq́; nullam habet cum fortuna caſuq; & ſorte commixtionē. Quippe cum ſit ſuiipſius cauſa atq; à ſeipſo, & propter ſe ſit hoc ipſum quod dicitur ipſe. Eſt enim primo ipſe, uel ſuperuere, & ut ita dixerim, ſuperenter ipſe.

Confirmatio ſuperiorum. Cap. XV.

SI vnumquodq; eatenus ſibi eſt amabile, quatenus ſit boni particeps, ipſum certe bonum, ſibimet potiſſimū, eſt amabile: ibiq; amor & amatus eſt idem. Nō eſt igitur aliud q̄ quod ſemper eſſe ſe amat: præterea tunc demum extra contingentia poſiti ſumus, experimurq; libertatem, quando cæteris omnino poſthabitis vnico ipſius boni lumini intelligentiam ſuperanti nos exponimus, ipſum ergo bonum libertas ipſa eſt extra fortunam. Deniq; cum ratio caſui oppoſita ſit, atq; à principio tota ratio vniuerſi proceſſerit: conſequens eſt ipſum nō ſolum extra caſum, ſed etiam ſuper rationem idipſum quod eſt exiſtere.

Dem præterea deus & amabile est & amor,suiq;ipsius est amor: utpote qui non aliter quàm à seipso & in seipso pulcher existit. Atqui & hoc ipsum quod dicitur simul esse secum, non aliter habere potest quàm si & quod simul inest,& qui cum est simul, unum sit penitus atque idem. Si ergo & coexistens & illud cui coexistit est unum,atq; quod ibi est uelut appetens,similiter unum est cum illo quod est appetendum:& quod illic appetibile dicitur uel appetendum,secũdum substantiam & quasi subiectum consideratur: rursus hinc nobis apparuit, appetitum & essentiam esse idem. Quod si ita se habet,constat iterum, deum seipsum efficere,suiq;existere dominum: neq; sic esse factum,ut aliud quicquã uoluerit,sed quemadmodum ipse uult. Proinde ubi deum dicimus nec quicquam in se accipere,nec ab alio capi: hac quoq; ratiõe eum ab ea conditione longius segregamus,per quam sorte quadam talis euasisse dicatur nõ solum ex eo quòd agat,seu reddat se unicum(& ut ita dixerim) solitarium,purumq; conseruet ab omnibus: uerumetiam quoniam si quando & nos in nobis naturam eiusmodi quandam inspiciamus,aliorum nihil habentem,quotcunque nobis adhærent,per quæ nobis accidere solet quicquid contigerit perpeti,casuq; uiuere,libertatem prorsus experiemur. Alia enim quæcunq; nostra dicuntur,seruiunt,fortunæq; exposita sunt,& quasi fortuito nobis accidũt. In hoc autem solo consistit suiipsius dominum liberumq; existere, per actum uidelicet quendam luminis boniformis & boni exuperãtis mentem:actum inquam uim non aduentitiam in se habentem,quæ omnem excedat intelligentiam. Huc ergo cum ascenderimus,solum id euaserimus,cæteris longe posthabitis:age quid nam de hoc statu dicemus? Profecto clamabimus nos esse tunc libertate omniq; arbitrio ualde superiores. Quis nam nos eo tempore fortunis exponet,uel temeritati faciet sortiq; obnoxios? Quippe cum ipsa uera uita tunc effecti sumus, aut in eo penitus cõstituti, quod sane nihil habet aliud,sed solũ ipsum prorsus existit. Cætera quidem si sola sint ab aliis segregata,ad suum esse sufficere nequeunt: ipsum uero principium idipsum quod est existit pariter & si segregatum. Substãtia sane prima non consistit in re non uiuente,neq; etiam in uita rationis experte,hæc enim ad existendũ debilis est: quippe cum rationis dispersio sit & natura quædam indefinita. At quatenus in rationem procedit,eatenus relinquit fortunam: quod enim ratione progreditur,nequaquam in fortuna uersatur. Nobis uero altius procedentibus,principium ipsum non occurrit ut ratio, sed quiddam pulchrius ratione: tantum abest, ut forte contingat. Est enim radix quædam rationis suapte natura,atque huc tandem omnia desinunt. Est & tanquã ingentis cuiusdam arboris ratione uiuentis principium atque fundamentum in seipso quidem permanens,tradens uero esse arbori per rationem inde susceptam.

Confirmatio superiorum. Cap. XVI.

Si deus nec est in tempore, nec est in loco, non potest hoc ipsum quod est, vel aliquando, vel alicubi contigisse. Est autem deus non tam semper quàm sempiternitas ipsa, nec proprie vbique habitat, sed ipse certe hoc ipsum est, quod à nobis appellari solet vbique.

Intellectus in deo mirus intelligibili intellectu superior tam efficaciter in se agit, vt existentiam generet in seipso. Similiter & voluntas appetente voluntate superior existentiã in se volendo producit. Cum vero nihil in deo sit præter ipsum: sic certe intelligendo ac volendo in se ipse emicat à seipso, adeo vt neq; sorte neq; aliunde vi illata, sed pro intelligentia voluntateq; sua idipsum quod est, existat: sed hæc & quæ sequuntur, in Theologia nostra diligentius explicamus.

Voniam uero fatemur, probabileq; uidetur deum & ubiq; esse & nusquam, de hoc quoq; quale sit, nobis diligẽter considerandũ, hinc rursus quod quærimus indagãtibus. Si enim nusquam est, nusquam certe cõtigit: rursus si est ubiq;, proculdubio quantus ipse est, tãtus est & ubiq;. Quapropter hoc ipsum quod ubiq; & quod undiq; dicitur, ipsemet existit: neq; ipsum ubiq; est in eo, neq; uicissim: sed ipse potius est hoc ipsum, cæterisq; largitur esse propterea quòd in eo quod ipsum ubiq; est, admittantur. Hic autem supremum obtinens ordinem, imò uero non obtinens, sed existens ipse supremus subdita habet omnia: non illis quidem ipse contingens, sed sibi cætera contingentia: imò uero cætera circa ipsum. Nec ille quidem ad illa prospicit, sed ad ipsum cuncta suspiciunt: ille autem intra se æque per totum quasi perfertur, tanquam seipsum amans puram lucem, ipse hoc ipsum quod amat existens: id est autem in subsistẽtiam se producens, siquidem actus est permanens: & quod ibi amabilissimum est, uelut intellectus existit: intellectus autem ipsius est opificiũ, quapropter opificium ipse est. Cum uero non sit opus alterius, sequitur ut suiipsius ipse sit opus. Quamobrem nõ ita est ut contigit, sed potius ut ipse agit. Præterea si ex eo maxime est, qm̃ quasi sibimet innititur, & quasi respicit ad seipsum, ipsumq; uelut esse sibi est respicere ad seipsum, nimirum quasi efficit semetipsum. Non igitur est ut contigit, sed ut ipse uult. Neq; uoluntas ibi temeraria est & uana, neq; sic accidit: cum enim optimi sit uoluntas, non est inanis atq; fortuita. Quod autem eiusmodi nutus erga seipsum quasi quædam eius actio & quies in semetipso efficiat ut hoc ipsum quod est existat, testat̃ muneris huius oppositũ, si concedatur: nempe si prospiciat, annuatq; extra seipsum, protinus quod est amittit: esse igitur hoc ipsum quod existit, est ãctio ad seipsum. Hoc autem atq; ipse est unum, ille igitur sibimet exhibet subsistentiam, unà cum ipso eius actione collata: si ergo facta non est eius actio, sed semper extitit quasi uigilantia quædam: nec aliud ibi uigilãs est, aliud uigilantia: quæ quidem superintelligentia quædam est semper uigens, profecto sic est, sicut & uigilauit. Vigilantia uero super essentiam intellectumq; & uitam sapiẽtem extat: id autem ipse est. Ille igitur actus est super intellectũ & sapientiam atq; uitam, ex eo autem hæc sunt, nec ab alio quopiam. Ab illo igitur & ex illo suum esse producitur: non ergo sicut contigit, sed ut ipse uoluit, sic prorsus existit.

Confirmatio superiorum. Cap. XVII.

IN homine quidem aliud est natura, per quam generat similem: aliud ars & prouidentia, per quam artificiosa facit. At in opifice mundi vita eadem est intelligentia simul atq; natura. Cum igitur prouida & artificiosa dispositio mundi illinc proueniat intellectuali pariter naturaliq; ratione, necesse est hanc ibi quasi formam eius existere naturalẽ. Si igitur eiusmodi mundi forma multo magis & illius procul est à casu: remotissimum deniq; à fortuna est illius formæ principium, quod pro natura & voluntate sua segregauit filium à fortuna. De-

ūque si principium aspiciat aliorsum se perdet, dum ergo se tantū respicit, seipsum quasi conseruat, atque agit: igitur ex seipso id quod est existit, non contingit ex fortuna.

PRæterea idem hac ratione probamus, singula in mundo posita, totumq; mundum sic se habere asserimus. Quemadmodum se habuisset si autor suus quasi deliberando sic elegisset, ac si præcedente consilio & argumentatione quadam id præuidente, secundum prouidētiam mundus sic esset effectus. Cum uero sic semper omnia & sint & fiant, ita profecto & semper in his quæ simul existunt: constat esse insitas rationes, in quodam quasi mentis habitu trāquilliore admodum atq; certiore firmiter permanentes: quapropter super prouidentiā illa sunt superq; electionem atq; propositum, omniaq; semper intellectuali cōditione firma perseuerant, quæcunq; in ipso ente cōsistunt. Si quis igitur dispositionem eiusmodi nominet prouidētiam, sic id accipiat: esse uidelicet super id uniuersum intellectum firmiter permanentem, à quo & secūdum quem totum id cōstituitur. Si igitur intellectus est ante omnia, principiumq; est intellectus eiusmodi: nunquam ut sorte contigit, ita se habet: præcipue cum multiplex quidem sit, sed secum ipse conspirans, ac uelut conflatus in unum. Quod enim multiplex multitudoq; ordinata simul existit, & in quo rationes omnes per totum comprehenduntur in unū, nullo modo utcunq; contigit, uel forte euenit se habere putandum: sed à natura eiusmodi procul abest fortunę temeritas, ipsaq; fortuna in quadam rationis orbitate se uersans, rationi prorsus opponitur. Si autem quod ante tale quiddam existit, ipsum omnium est principium: certe proximum est huic ita ut dictum est affecto, idq; ita dispositum, secundum illud dispositum est, eiusq; participat: taleq; existit, quale uult illud, illiusq; potestas: ille igitur deus est indistans. Vna quidē omnia ratio, numerus unus: unus autem maior genito atq; potētior, nihil illo maius, nihil est melius. Itaq; nec esse, nec esse tale qualiscūq; dicatur, ab alio accipit. Ipse igitur seipso id quod est existit, ad seipsum & penitus in seipsum: ut neq; etiam hac conditione aspiciat extra, uel ad aliud usquam: sed totus potius ad seipsum.

Confirmatio superiorum. Cap. XVIII.

Nihil extra deum licet fingere, nam deus excogitatur tanquam superessentialis potestatis, imò actus immensitas, tum comprehendens superficies omnium, tum se tota penetrans profunda rerum. Intellectus primus ad deum comparatur tanquam circulus inferior ad centrū superioris circuli sese applicans, & naturaliter inde dependens. Rursum quēadmodum lumen radijs quàmplurimis foras effusum ad simplicem & intimam solis lucem. Cum igitur intellectus sit imago quædā naturalis primi dei, sitq; totus penitus tota ratio, constat primum illud tum natura tum uoluntate rationis vniuersæ patrem, fortuitum in se nihil admittere. Denique cum tota ratio decentis, expedientis, opportuni, tanquam bona contineatur in ipso bono, merito bonum ipsum est ipsum decus & opportunum. Non igitur vtcunq; contigit, sed vt per suum naturale decus decet, naturaliter & existit.

TV ergo dum quæris, nihil extra deum quærito: sed intra deum omnia quæ sunt post deum: ipsum uero dimitte. Quod enim extra est, ipse deus existit, comprehensio omnium & mensura, aut intimum uniuersi profundum. Quod autem extra deum occurrit uelut circulo tangens illum, totumq; inde suspensum, ratio & intellectus existit. Imò uero eatenus intellectus euadit, quatenus attingit illum,

& qua ratione attingit, & qua inde depēdet, utpote qui hoc ipsum quod sit intellectus habet ab illa. Age considera circulum centrum undiq; attingentē; ideoq; à centro uim habere, & quasi centralem, & (ut ita dixerim) centriformem: ubi lineæ circuli ad centrum unicum confluentes, terminū suum centro proximum talem reddunt, quale est & illud, ad quod perferūtur, & à quo quodammodo pullulant: quod quidem præstantius est, quàm conditio linearum atq; terminorum, qui sane signa sunt linearum. Atqui hæc sunt quodāmodo quale & illud, obscura tamen atque debilia, eiusq; quasi uestigia, quod quidem & ipsa & lineas sua potestate continet atq; parit. Quæ sane lineę illud ubiq; habent, ac per lineas quale sit ipsum apparet ubiq;, & quasi euolutum & iterum non euolutum. Simili quadam ratione intellectū ipsumq; ens contemplare, genitum ex illo, ac uelut effusum & explicatum, atq; ex ipsius intellectuali natura suspensum: ideoq; intellectum eiusmodi testari cogita uelut intellectum in uno uigentem. Qui tamen non sit intellectus, est enim penitus unum. Quemadmodum neq; in circulo centrum uel linea ulla uel circunferentia est, circunferentiæ uero linearumq; pater, dum sui uestigia prębet, potestateq; permanente lineas circunferentiamq; producit, quæ quidem haud omnino inde sunt segregata, ualidissimo quodam uigore illinc effecta. Sic itaq; summum cogita deum, esse uelut exemplar primum, intellectualis potentiæ circumcurrentis, ipsius tanq̃ imaginis: deum inquam uelut intellectum in uno uigentem, cuius uigor quasi multis modis moueatur atque per multa, & ita illic intellectus euadat, dum tamen deus super mentem extat, ex suaq; potentia generat intellectum. Quæ nam igitur contingentia? quis casus? quis euentus fortuitus apud potestatem tantam atq; talem mentis procreatricem uereq́ue effectricem accidere potest? Quale enim est id quod est in mente, tale ferme cogitatur quod est in uno, quàmuis sit longe præstantius. Perinde ac si lumen longe diffusum ex uno quodam in se manente penitus perspicuo pendeat. Vbi profecto quod est diffusum alterius est imago. Illud autem unde hoc emicat, lumen est proculdubio uerum, nō tamen imago diffusa aliena est & difformis, ipse scilicet intellectus. Qui sane nullam admittit fortunam, sed quicquid singulatim est in eo, ratio quædam in se est causa, deus autem est causa causæ. Potiori itaque gradu causa deus existit, utpote summopere causa: causa inquam ratione admodum ueriore, omnes intellectuales causas, pullulaturas inde, simul in se complectens, opus'que suum generans non utcunque contigit, sed ut ipse uoluit. Voluntas autem non erat rationis expers, neque temere frustraq; ferebatur, neque ut sorte protinus incidebat, sed potius ut decebat: quippe cum nihil ibi temerarium sit & uanum. Hinc Plato ipsum appellauit decens atque opportunum, optans utcunque posset significare deum esse à sorte fortuita remotissimum, sed hoc ipsum quod est ipsum esse decens. Si autem ipsum decens, hoc existit, certe non absque ratione hoc existit. Ac si est opportunitas ipsa, cuius proprietas in sequentibus maxime dominatur, nimirum multo prius sibiipsi opportunitas adest.

Itaq; non quale accidit, hoc existit: sed hoc est potius, quod tanq̃ ipse uoluerit, siquidem decentia uelit. Vnumq; ibi est ipsum decens uel opportunum actioq; decentis: estq; decens non uelut subiectum, sed tãquàm actio prima, hoc proprie seipsam in lucẽ edens, quod & decuit. Danda est nominibus nostris uenia, nam ita de deo nos oportet loqui, postq̃ loqui de illo non ualemus ad uotum.

Confirmatio superiorum. Cap. XIX.

A Primo rerum principio multa id munus habent, vt in seipsis consistãt, multa etiam vt quasi ex seipsis existant. Illud igitur si modo dicendum est existere, summopere est existentiæ suæ dominus, omni apud intellectum cogitabili existentia longe superior.

EX superioribus igitur aliquis ad summum rerum principium prouocatus, illud ipsum accipiat: atq; ita & ipse perspiciet, q̃uis non quantum uelit exprimere ualeat. Videns autem illud in se omni sermone dimisso, affirmabit illud à seipso, id existens, adeò ut si haberet essentiam, sua sibi seruiret essentia, ac uelut emanaret ab ipso. Qui ergo id fuerit contemplatus, non audebit amplius dicere, utcunq; contingit esse, nec omnino proferre ualebit: nam si pronuntiare id ausus fuerit, stupore repente corripietur. Quinetiam hucusq; sublatus, nec poterit ubi illud sit assignare: quippe cum illud ubiq; coram animæ oculis pariter se demonstret. Et quacũq; animus defigat intuitũ, inspiciat illud: nisi forte deo dimisso, animus retro respiciat, nihil uidelicet de illo amplius cogitans. Forsan uero operæpretium est priscorum illud mysterium uerbis obscurioribus inuolutum, deum scilicet esse super essentiam, hac quoq; ratione considerare. Non solum quoniam gignit essentiam, uerumetiam quia nec essentiæ, nec sibiipsi seruit, neq; principiũ eius est essentia sua: sed ille potius principium est essentiæ, nec eam quidem sibiipsi fecit, sed hanc à se factam dimisit extra seipsum, utpote qui ipso esse non egeat, qui sane ipsum effecit. Neq; igitur secundum quod est, facit hoc ipsum quod est appellatur.

Confirmatio superiorum. Cap. XX.

CVm omnis essentia ad actum pro viribus tanquàm ad melius & superius aliquid annitatur, excogitare decet principium tanq̃ actũ essentia longe superiorẽ: est igitur omnis essentiæ dominus. Necnon si ipse dici possit & esse, certe qua ratione actus est, existere se declarat: actus inquàm non in essentia sed superior: ergo non essentiæ, vel naturę seruus, itaque liber. Et quatenus non aliunde seruatus, ipse se seruat, dicitur & generare seipsum, generatione videlicet sempiterna. Denique vbi agere & quomodocunque existere idem est, actus autem solet tanq̃ præstantius cogitari, illic certe actus considerari potest existentiã suã quasi comitem secum ferre.

QVid ergo dicet aliquis, nonne ita sequetur, deum priusquàm fieret extitisse? Si enim se facit, certe qua ratione seipsum, ibi dicitur nondum existit, qua uero dicitur facere, iam existit ante seipsum: quippe cum ipse sit quod fieri dicitur. Huic autem obiectioni respondẽdum est, omnino deum non esse tanquàm factum, sed tanquàm facientem existimãdum, effectionem eius absolutam asseuerando. Neq; talem, ut aliud quiddã ex actione illius efficiatur, sed actio eius non peragat ultra se quicquàm, sed totum hoc simpliciter extet: non enim duo quædam ibi sunt, sed penitus unum. Neq; uerendum est actionem primam absq; essentia ponere, sed hoc

ipsum

ipsum uelut substantiam affirmare debemus. Siquis autem substantiam po-suerit actione carentem, certe principium ipsum deficiens erit, imperfe-ctum'que euadet, quod tamen est omnium perfectissimum: ac si quis sub-stantiæ adiunxerit actionem, unitatem simplicem non seruabit. Quamob-rem si actus est perfectior quàm essentia, primum uero perfectissimum est, ipsum certe primum est actus: agens itaque deus, iam est hoc ipsum. Neque licet dicere priusquàm fieret extitisse, quandoquidem nō erat antequàm fie-ret, sed iam totus erat agendo. Profecto actus est essentiæ minime seruiens, qui sane actus pure prorsus est liber, atque sic à seipso ipse deus existit. Iam uero si in suo deus esse seruaretur ab alio, non ipse primus ex seipso prorsus existeret: sin autem ipse se recte dicitur continere, nimirum & ipsemet se producere iudicandus: siquidem quod secundum naturam continet ali-quid, idem & ab initio fecit. Si igitur fuisset tempus, ex quo esse cœpit, meri-to hoc ipsum quod se fecisse dictum est, ratione admodum propria esset di-ctum. Cum uero ante ipsam quoque æternitatem, hoc ipsum quod est deus extiterit, quod dicitur se fecisse, sic præcipue cogitetur, scilicet æque concur-rere, tum effecisse, tum ipsum: ibi nanque ipsum esse unà cum effectione, ac uelut sempiterna quadam generatione prorsus est unum. Similiter quod in deo suiipsius princeps nuncupari solet, si ibi duo quædam sunt, proprie ad-modum est assumptum. Sin uero unum, proculdubio princeps ibi solum est, non enim sibi subditum illic habet. Sed quo nam pacto dicitur sui prin-ceps & dominus, cum non ibi sit, ad quod dominatio referatur? Forsan ue-ro dominator ibi censetur, quantum superne consideratur. Quoniam ui-delicet nihil superius extet. Si autem nihil est superius, hoc est proculdubio primum: primum inquam nō ordine quodā, sed autoritate propria, ac pure libera potestate. Si autem pure, non licet illic accipere quicq̄ minime liberū: totum igitur libere porsus & libēter est in seipso. Quid nam igitur est ipsius, quod non sit ipse? Quid nam est ibi, quod non agat ipse? Quid deniq; illic oc-currit, quod non ipsius sit opus? Si quod enim in eo foret non opus eiusdem, haudquaquàm pure uel esset liber, uel omnia potens: illius nanq; non foret dominus, nec omnia potens, nimirum non posset illud, ad quod agendū do-minus ipse non esset.

Confirmatio superiorum. Cap. XXI.

PRincipium est optima & immensa potestas, siquis ergo fingat hanc posse vel potuisse aliter se habere impotentem finget. Sicut enim permutari ex ipso bono malum est, simi-liter ex ipsa potentia summa totaq; permutari posse, est impotentia miseranda. Ploti-nus & in superioribus & impræsentia intellectum & voluntatem intelligibili intellectu & affectante voluntate superiorem non negat deo. Proinde voluntas in deo est ipsa natura dei: sicut ergo deus consideratur ex sua natura, sic & voluntate propria prodijsse, penes quem existere & velle sunt idem. Nota posse animum tuum penes deum nonnihil attingere, sed lumine quodam desuper illustrante: te vero mox quicquid vltra succurrerit aufer-re debere.

QVæritur igitur, nū aliud facere se potuerit, quàm quod effecit? Ve-runtamen si id concesserimus, etiā negabimus facere bonum, malū certe non faceret. Iā uero non sic ibi potestas accipiť, ut & opposita

possit,

possit, sed quoniam constanti & immutabili fruitur potestate, quæ quidē potissimum est potestas, quando ab ipso quod est unum, nullo modo digreditur: nam & opposita posse, infirmitatis est omnino potentis in optimo permanere. Oportet autem effectionem eius quam dicimus, ipsam simul semelq; existere, est enim optima, & quis nam eam peruertere possit, quæ & uoluntate sit dei, & ipsa est dei uoluntas. Sed quæritur nunquid uoluntate fiat dei nondum existentis? Quid rursus dicamus illic uoluntatem? Nunquid illius in ipsa substantia nondum uolentis? & unde nam sit ipsi uoluntas? Num ab essentia nondum aliquid operante, sed in essentia uoluntas erat, ideoq; nihil ab essentia ibi diuersum: alioqui ibi aliquid extitisset, quod non tanquàm uoluntas existeret. Totum ergo uolūtas erat, nec quicquàm erat ibi non uolens, neq; igitur quod ante uoluntatem esset: principio igitur ipsa uoluntas ipse deus existit, ita igitur extat, sicut & uoluit, & quale uoluit. Tū uero quod dicitur, quod est ibi uoluntatem sequi, quod uidelicet uoluntas eiusmodi genuit, intelligendum est, uoluntatem nihil in deo amplius genuisse, hoc nāq; iam erat. Præterea quod traditur deum continere seipsum, si modo recte dicatur, sic prorsus accipiendum, quoniam uidelicet alia quidem omnia à deo penitus sustinentur: nam quadam participatione dei sunt, ad ipsumq; omnia reducuntur. Ipse uero iam est à seipso, neq; connexione uel continentia, neq; participatione uel præsentia indigens: sed sibiipsi est omnia, imò uero sibi iā nihil, utpote qui ad seipsum nequaquàm omnibus indiget. Verum tu quoties eum dices uel cogitabis, reliqua inde auferes omnia. Cum autem abstuleris omnia, ipsum uero solum reliqueris, ne quæras ultra quid addas: sed potius ne forte adhuc reliqueris aliquid, quod inde cogitatione tua nōdum satis abstuleris. Nam licet & tibi attingere aliquid, de quo aliud præterea nec dicere nec assumere ualeas. Sed illud desuper extet solum hoc ipsum quod est uereq; liberum, quoniā nec sibiipsi seruiat, sed solum ipsum sit, ac reuera sit ipsum: siquidem quodlibet aliorum est & ipsum, & insuper aliud.

MARSILII FICINI FLORENTINI

IN LIBRVM DE BONO VEL VNO. ANNOTATIONES.

Quicquid est præter primum, constat ex multis partibus aut uiribus in unam totius formam conciliatis.

Caput I.

Vatenus in sua cuiusque multitudine viget vnitas, eatenus perseuerat essentia, quæ alioqui perdita vnitate disperditur: vnitas ergo conseruat essentiam, eadem igitur & essentiam conficit atque esse. Vnitas certe in opposita sibi multitudine dominans, nec ex se existit, nec ex opposita prodit multitudine: igitur ex vnitate pura super essentiam vbique multiplicem, in seipsa simpliciter consistente. Cum dicis vnū corpus & vnus animus, vnus calor & vnū frigus, hic prædicata vnitas nec vnū corpus est, alioqui animo nō cōpeteret: nec frigus, alioqui calori minime conueniret. Simili quodam discursu inuenies ipsum vnum essentia qualibet eminentius, cuius virtute quæ magis vnius, eadem magis essentiæ participia fiunt. Præterea summa ipsius entis perfectio in identitate statuq; consistit, hæc vero in vnitate fundantur, sicut diuersitas ac motus in numero: vnitas igitur quæ causa enti perfectionis existit, est ente superior. Proinde aut ens dicis idem cum vnitate, aut ab ea diuersum, vnitatem certe identitatis fundamētum esse fateberis. Ergo si primum illud dicis, scilicet ens esse idē cum vnitate, extat certe ante

hanc vnitatem vnitas ipsa prior, per quam sit idem. Sin autem secundum dixeris, idest vnitatem ab ente distinctam, estq; vtique vnitas ipsa prius per se idem sibi quàm ab ente distincta. Atque prius erit in se absolute prima per absolutam primitatem: idest per naturam suam, antequàm sit prior, ente videlicet ad ens relata, neque licet dicere, ita ens ab vnitate distinctum, vt sit vnitate prius: nam si ab ea distingui dicatur, prius erit sibijpsi idem, idem inquam per vnitatem. Accedit ad hæc quòd nihil potest ipsa simplicitate superius cogitari, hæc autē est ipsa Vnitas: Vnitas igitur non solum est prima omnium, sed etiam est ipsa primitas, cuius ratione cętera sunt vbique priora. Per hanc & ipsum ens prius est sequentibus, per vnitatem videlicet tum coniugatam sibi, tum etiam ipso superiorem. Neque licet dicere ens in primo signo, nec vnum esse, nec non vnum, nisi enim sit vnum, idest simplicissimum, nondum in primo erit signo: quod igitur ibi sit, habere videtur per vnitatem. Cogita concurrere ens simul atque vnum: ens quidem cum sit multitudinis capax, non cogit secum esse vnum. At vero ipsum vnum compellit ens esse vel vnicum vel vnitum. Merito igitur Boethius ait: Causa & ratio entis est vnitas: & Auicenna Auerroisq; consitentur vnitatem vniuscuiusque suam esse naturam.

PLOTINI ENNEADIS VI. LIBER IX.

DE BONO VEL VNO.

Mnia entia ipso uno sunt entia, tum quæ primò entia sunt, tū etiā quæ quoquo modo in rerū ordine numerātur. Nam & quid nam forēt nisi unū forent? Siquidē priuata uno, non amplius sunt quod esse ante dicunt: neq; enim exercitus erit, nisi fuerit unum, neq; chorus, neque grex ullus, nisi similiter sint & unum. Tum uero nec domus neq; nauis erunt, nisi potiantur uno: siquidem domus unum aliquid est & nauis, quod quidem si abiecerint, nec domus ulterius erit domus, neq; nauis similiter erit nauis. Continuę igitur magnitudines, nisi insit unum, nunq̃ erunt. Cum itaq; diuidūtur, quatenus amittunt unum, esse quoq; cōmutant: quinetiā plantarum animaliūq; corpora quæ unum singula sunt, siquādo fugerint unum, in multitudinē uidelicet dissipata, essentiā statim suā quā habebant, amittēt, nec quæ prius erāt, ulterius erūt: sed statim euadēt alia, quæ quidē & ipsa sint, quatenus sint & unū. Tunc pręterea uiget sanitas, quādo corpus conciliat in unum: tunc pulchritudo floret, quādo uirtus unius mēbra cōnectit: tunc uirtus in anima regnat, quādo in unum animus, & in unā conspirat consensionē. Cum uero anima omnia perducat ad unū fabricans, fingēs, formās, simul ordinās, nunquid ad hāc usq; profecti, asseuerare debemus, hanc quidē unū rebus suppeditare? Ipsam uero iam ipsum unum existere, sed profecto quēadmodum alia corporibus suggerēs non tam est ipsa quod tradit, uelut formā speciēq; tradendo, sed alia sunt q̃ anima quæ tribuuntur ab ipsa, sic existimandū est, & si largit unū, diuersum tamē ab anima unū esse. Ipsamq; animam ad unum aspicientē quodlibet unum efficere, sicut aspiciēdo ad hominē, hominē rite fabricari: simul tamē assumēdo unà cum homine, ipsum in homine unum. Eorum sane quæ dicuntur unum, quodlibet sic est unum, sicut & hoc ipsum quod est in se habet: quapropter & minus quidem entia, minus unum possident: quo uero magis sunt, similiter sunt magis & unum. Iam uero anima cū aliud sit q̃ unum, tamen quatenus magis uerius q; est, eatenus magis possidet unū, neq; tamē unū ipsum existit: est enim anima una,

ubi unum est quasi contingens: duoq; hæc sunt, anima uidelicet atq; unum, quemadmodum corpus simul & unum. Profecto quod discretum est uelut chorus, remotissimum est ab uno: quod uero continuũ, est uni propinquius: sed anima etiam multo propinquior, unius & ipsa particeps. Siquis autẽ obiiciat animam idem esse penitus atq; unum, propterea quòd non sit anima nisi sit unum, respondebimus primo quidẽ, alia quoq; similiter, singulatim esse, simulq; existere unum. Veruntamen aliud unum esse quàm illa, non enim est omnino corpus & unum, sed corpus unius est particeps. Præterea etiam unamquanque animam in se existere multam, quàmuis ex partibus minime componatur, nam multæ in ea sunt uires: nempe ratiocinatur, appetit, percipit, siue animaduertit: quæ sane uno quodam tanquàm uinculo cõnectuntur. Tradit quidem anima alteri unum, quippe cum & ipsa sit unũ: sed unum hoc ipsa quoq; interim uelut patiens ab alio suscipit.

Quælibet essentia naturalem sibi multitudinem possidet ab initio, atq; interea est aliquid unum. Cap. II.

Singulatim discurrendo aliud quidem est hoc ens, aliud autem est hoc vnum, nam quatenus ens, est etiam multitudo quædam: qua vero ratione vnum, esse multitudo non potest. Quamobrem super singula entia aliud est ens ipsum, aliud ipsum vnum, neq; disponuntur ex æquo, ne duo rerum principia sint, neque vnum est sub ente: alioqui & vnum esset multiplex, & ens non esset vnius particeps. Ens igitur est sub vno, præsertim quoniam essentia prima atque mens est naturaliter omniformis, & ideo pura simplicitate posterior: quæ quidem pura vnitas dum per vnionem in essentia sua cuncta conseruat, declarat per vnitatẽ se omnes essentias confecisse. Præterea ipsum intelligibile amplius quàm ens esse videtur, intelligimus enim non solum entia atque esse, verumetiam non entia atque non esse, non tamen est latius vno. Nam etiam vbi discretam prorsus multitudinem cogitamus, intelligimus hanc tanquàm pluries vnum. Siquis autem ens latissimum esse dicat, concedemus quidem ad omnes species indeterminatum esse, interea tamen ad omnes determinabile: ipsum vero vnum determinabile est ad nullum, igitur simplicissimum atque primum. Item essentia, vita, intelligentia, sunt tres quædam particulares perfectiones formaliter inter se distinctæ. Ipsa igitur simpliciter perfectio, antequàm in tres eiusmodi diuidatur, indiuisa est, & ita semper permanet in seipsa. Hoc ipsum vero scilicet esse in se indiuisum, ratio est ipsius vnius perfectioq; ipsa simpliciter: est igitur vnitas ante ens & vitam, atque sapientiam. Quoniam vero perfectio simplex & bonitas idem sunt, consequitur ipsum bonum esse superius ente: itẽq; ens vel simplex est omnino, vel compositum. Si primum, ipsa ratio entis est ipsa essentialis vnitas, atque simplicitas: si secundum, essentia entis est ipsa essentialium principiorum suorum vnio: sed super vnitatem essentialem, essentialiumq; vnionem est ipsa simpliciter vnitas. Quę si ente sit posterior iam, & ipsa non vnitas est, sed multiplex, & ipsum ens in primo sui signo, nõ erit vnum aliquid. Ergo multitudo infinita vel nihilũ, siue dederis aliquod ens, siue ipsum simpliciter ens, diuisibile est in partes siue insitas, siue subiectas, & multitudinis alicuius natura capax. Ipsa vero vnitas tale nihil admittit, diuersa est igitur & superior. Ens quidem diuisione totius in entia deriuatur. Vnitas autem non diuisione, sed repetitione totius in vnũ hoc & illud se diffundit. Ens item diuisione minuitur, vnum vero contra diuisione semper multiplicatur. Denique ipsi quoque Peripatetici declarant excellentiam vnitatis, nempe docent eandem esse formæ vnitatisq; naturam, quoniam quo quidque ens est, eodem sit & vnum: ideoq; cum ex forma sit ens, eademq; vnum, merito formæ vnitatisq; naturam eadem esse. Addunt huius & illius rationem esse diuersam, cum enim proprietas quidem formæ sit per potentiam formabilem se diffundere: vnitatis vero proprietas simpliciter in se consistere, atque interim vnire cætera & intus & extra, constat rationem vnitatis non solum esse à forma, ideoq; ab essentia differẽtem, sed simpliciorem etiam prioremq;, & magis ad excelsitudinem principij pertinentem.

Eliquum est indagare, nunquid in quolibet eorum quæ singulatim sunt unum, non idem sit sua cuiusq; essentia, quod & unum. In uniuerso autem ente atque essentia idem sit essentia uel ens prorsus & unum,

unum,adeo ut qui ens ipsum inuenerit,unum quoq; fuerit assecutus. Nempe cum ipsa essentia ipsum sit unū,uelut si essentia sit intellectus,ipsum quoque unum intellectus existat. Intellectus inquam qui primo ens primoq; sit unum. Cum'que tradat aliis essendi munus,sic & eatenus largiatur & unum: quid enim aliud quispiam præter ens intellectum'que esse dixerit unum? Ipsum nanq; unum,aut idem atque ens existit. Homo enim & homo unus est idem: aut saltem quemadmodū cuiuslibet numerus quidam est,uelut si duo quædam dixeris,ita profecto de re quadam sola dicitur unum. Si ergo numerus est aliquid entium,nimirum entium aliquid est & unum, quid'ue sit, superest inquirēdum: sin autem totum hoc machinatio quędam est animi res dinumerare aggredientis atq; prosequentis, sequitur ipsum unum nihil reuera in rebus existere. Ratio tamen superior asserebat,quicquid admittit unū, esse simul amittere. Consideratione itaq; dignum est,nunquid singulatim idem sit hoc ens atq; hoc unum,similiterq; ipsum omnino ens, ipsumq; simpliciter unum sit penitus idē. Sed profecto si ens uniuscuiusq; multitudo quędam est,ipsum uero unū esse multitudo non potest, proculdubio diuersum inter se erit utrunq;. Homo igitur est & animal & rationale, partesq; multæ. Multaq; in eo uno quodā conglutinantur,aliud igitur homo est,aliud unū: siquidem homo quidem diuiduus est,unum uero penitus indiuiduū: atqui & totum ens cuncta in se omnia cōtinens magis etiam existit multa, & ab uno diuersum,participatione tamen possidet unum. Præterea ens uitam habet & mentem,nefas enim est,uita uacuū id opinari: ens igitur est & multa: Quod si ens est intellectus,sic rursum est necessario multa,idq; multo etiam magis si species comprehendit,idea nanq; non est penitus unum, sed potius est numerus aliquis,tum idea quælibet,tum uniuersa, atq; ita unum,sicut mūdus est unum: omnino autem unum quidem existit primum,sed intellectus speciesq; & ens prima esse non possunt. Quælibet enim species constat ex multis,& compositum quiddam est,ideoq; posterius. Illa enim ex quibus unumquodq; componitur,rite priora censentur. Quod autē intellectus esse neque at ipsum primum,per hæc quoq; patebit: intellectum necesse est in intelligēdo consistere. Et certe optimum intellectū,& qui non externa prospicit, necessarium est quod superius est intelligere. Nempe dum conuertitur in seipsum,reuertitur in principiū: iā uero si ipse idē est, & quod intelligit & quod intelligitur,duplex iā existit: cūq; simplex nō sit,merito nec est unū: sin aūt ad aliud aspicit,omnino ad melius suspicit atq; superius. Quod si tū ad se,tū ad præstantius figit intuitum,sic quoq; secūdum gradū tenere uidetur. Oportet sane mentem sic affectam asseuerare, ut adstet quidem bono primoq; ipsumq; suspiciat. Præterea secum habitet,seipsam animaduertens,atq; ita cūcta se esse cognoscens. Cum igitur intellectus sit adeo uarius, procul abest, ut ipsum sit unum. Quamobrem nec ipsum quidem unum esse omnia: alioqui non amplius foret unum. Neq; etiam est intellectus, sic enim rursus omnia foret: quippe cum intellectus ipse sit cuncta,deniq; neq; ens esse putandum,ens enim ipsum prorsus est omnia.

Acceſſus ad deum. Cap. III.

ANimus etiam cum propemodum accedit ad deum, ambiguitate laborat. Tum quia intellectus & ſpecies eſt, & ſpeciebus conſueuit inniti. Deus autem ſpeciem habet nullã, tum etiam quia animus tunc demum acceſſiſſe poteſt, cū ipſe factus eſt deus. Ambigit ergo mox, vtrum ipſemet ſibi, an alter occurrat: quiſquis accedit ad deum bonum ſummum vnum, diſcedat ab oppoſitis ideſt à malo, ab infimis, à multitudine, excedat etiam intellectū. Intellectus enim nō eſt ipſum ſimpliciter ens, ſed ens duntaxat intellectuale. Deus autem eſt quolibet ente ſuperior, imò & ipſo ſimpliciter ente: ſicut enim ens ſenſibile forma ſenſibili terminatur, ſic ens intelligibile forma finitur intelligibili: ſic deniq; ipſum ens ipſa entis forma determinatur. Principium vero ſuper omne determinatum extat: neq; ſtare dicitur, ne ſtare ſtatu cogatur. Nec vlla ad res habitudine facit quicquàm: ſed res ab illo fiunt quaſi non faciente, ſicut non mutato mutantur.

Vid nam igitur eſt ipſum unum? quam'ue naturam habet? Sed profecto nihil mirum eſt non eſſe id facile dictu: quippe cum neque ens neque ſpecies exprimi facile poſſit. Nempe cognitio noſtra ſpeciebus innititur. Quando uero ad informe aliquid fertur animus, cum cōprehendere nequeat, propterea quod non determinetur, neq; uelut figuretur uario quopiam figurante, protinus inde prolabitur, metuēs ne forte nihil ibi reportet. Quamobrē in rebus eiuſmodi ualde laborat, libenterq; inde ſæpe deſcendit, ab omnibus uidelicet decidēs, quouſq; ad aliquid ſenſibile proruat. Vbi quaſi in ſolido cōquieſcat: uelut aſpectus in diſcernendis ſæpe paruis defatigatus, libēter ad maiora ſe flectit. Sed quãdo animus uidere per ſeipſum ſtudet, cū ſe uideat ſolum, propterea quod cū ipſo uidendo confletur in unū, ſitq; cum illo iam unū, nimirum ex eo quod cū ipſo unū eſt, nondū quod quærit, habere ſe putat. Quoniam ab eo quod intelligitur, nō eſt diuerſus. Operæpretiū eſt imprimis eum qui circa ipſum unū philoſophaturus ſit, ita ſe cōparare: nempe cum unū ſit id quod quærimus, principiumq; omniū & ipſum bonū atq; primum, merito ab *iis quę ſunt circa* prima, oportet non eſſe remotū, nec ullo modo ad omniū extrema pręcipitari. Sed aſcendentē ad prima ſeipſum ad excelſa reducere, ab his quæ ſentiuntur, poſtremaq; ſunt. Expedit rurſus animum adhibere omni malignitate purgatum, dum ad bonum affectat accedere. Præterea in principiū ſibi inſitum ſe imprimis attollere, unumq; ex multis euadere, ſi modo principium atque unum ſit inſpecturus. Oportet igitur animum fieri tunc intellectum, ideoq; totam animam menti committere, & in ea penitus collocare, ut quæ intellectus ipſe uidet, animus experrectus accipiat, ipſoq; intellectu contempletur & unum. Sic tamē, ut ſenſum adhibeat nullum, nec etiam aliquid à ſenſu prouenięns: ſed pura duntaxat mente ipſoq; mentis primo puriſſimum contempletur. Quoties igitur ad id cōtemplandum tractus aliquis magnitudinem uel figuram uel quamcunq; molem circa hanc naturam imaginatur, huic certe ad hanc ſpeculationem dux non extitit intellectus, quoniã intellectus ſuapte natura ad hæc inſpicienda non uertitur. Sed actio talis potius eſt ſenſus ipſius opinionisq; ſenſum natura ſequētis. Oportet aūt ab intellectu accipere nuntiū, eorū quæ in eius ſunt poteſtate. Poteſt uero intellectus inſpicere uel quæ ſunt ſuper ipſum, uel ſua uel quę aguntur ab eo. Pura quidē ſunt etiã quæ ſunt in eo. Puriora uero atq; ſimpliciora quæ ſuperiora ſunt intellectu, imò uero quod eſt intellectu ſuperius: q̃obrē quod intellectu ſuperi⁹ eſt, nō

est intellectus, sed ante intellectum extat: intellectus enim est aliquid entiũ. Illud uero nõ aliquid, sed unoquoq; superius. Neq; est ens, nam ens uelut formam ipsam entis habet: sed illud est prorsus informe, ab intelligibili etiam forma secretum. Vnius nanq; natura cùm sit genitrix omniũ, merito nullũ existit illorũ: igitur neq; quid existit, neq; quale, neq; q̃tum. Præterea nõ est intellectus, nõ anima, nõ mouetur, nõ quiescit, nõ est in loco, nõ est in tẽpore: sed ipsum secundũ se uniforme, imò uero informe super omnẽ existens formã, super motũ, super statum. Hæc enim circa ens uersantur, quę quidẽ ipsum multa cõficiunt. Verum cur non stat saltẽ, si non mouetur? Quoniam circa ens quidẽ horum alterum uel utrũq; uersari necessariũ. Præterea quod stat, ipso uidelicet statu stans appellatur, neq; idem est penitus atq; status: ideoq; accidit ipsi, neq; simplex ulterius permanet. Iam uero quando ipsum esse omnium causam affirmamus, non dicimus ob hoc aliquid ipsi contingens, sed nobis potius accidens; quoniam ab eo scilicet aliquid habeamus, ipso in se interim permanente. Proinde exactissima ratione de deo loquentẽ neq; illud neq; hoc dicere fas est: sed nos uelut extrinsecus circumuagantes affectiones siue passiones ibi nostras utcunq; possumus, interpretari conamur. Et aliàs quidẽ propius ad hoc ipsum accedimus, aliàs autem incerti lõgius ambiguitate prolabimur.

Accessus ad deum. Cap. IIII.

PRincipium rerum est penitus incorporeum, immobile, vnum. Cum igitur nequeamus illud attingere per opposita, merito nec imaginatione attingimus corporalia machinante, nec mobili ratione mutabile nonnihil semper excogitante, nec intelligentia suapte natura multiplici, varium semper aliquid meditante: sed attingimus tandem vnitate quadam animæ intellectu superiorem, quando ad eam à multitudine tam intima, quàm externa penitus segregati confugimus. Tunc primum pręsentis vbique semper dei signum iam nobis perfecte præsentis habemus, præcipue trinum: nouum lumen, insuetum amorem, inæstimabile gaudium. Ad hoc consequendum duo conferũt: doctrina quidem tanq̃ via, segregatio verò dicta tanquàm animi præparatio.

ACcidit dubitatio defectusq; nobis, circa cognoscendũ deũ, præcipue quoniã neq; per quandam scientiã, neq; per intelligentiã ullam cognoscimus illum, sicut alia solemus, quæ intelligibilia nuncupantur, sed per pręsentiã quandam scientia meliorẽ. Anima uero procul euadit ab uno, neq; est penitus unũ, quãdo scientiã alicuius assumit. Sciẽtia enim ratio quædã est, ratio uero multa. Vnum ergo transgreditur in numerum multitudineq; prolapsa. Scientiã ergo necessarium est trãscendere, nec ullo modo ab eo quod est esse unum præuaricari: sed à scientia rebusq; sciendis omniq; alio pulchroq; spectaculo seuocari. Omne nãq; pulchrum & illo est posterius, & ab illo, quẽadmodum diurnum omne lumẽ à sole. Quamobrẽ summum deum Plato inquit neq; scribi unq̃, neq; dici posse. Scribimus autẽ loquimurq; de illo frequenter, ut ita saltẽ disputationibus nostris animum excitemus, & ad diuinum spectaculum dirigamus, quasi quandã ostendentes uiam uisere nonnihil desideranti. Doctrina quidẽ usq; ad uiã & iter suas uires extendit: deum uero uidere iam opus illius est, qui uidere uoluerit. Ille profecto neq; peruenit ad spectaculũ, neq; illius cõspicit lucẽ, & idcirco neq; afficitur inde, neq; affectionẽ siue passionẽ gustat in se amatoriã ex

intuitu solitam proficisci, siquando amator in amato iam conquiescat, ubi sane uerum accipitur lumen, totam illuminans animam propius accedētem: illa inquam talia non assequitur, qui molitur illuc ascendere, iis adhuc retro grauatus, tractusq; à tergo, quæ sunt inspecturis obstacula. Neq; illuc ascendit solus, sed trahit interea secum quod disiungat ab illo, uel potius nondum est omnino redactus in unum. Deus enim à nullo usquam abest, & quodammodo abesse uidetur ab omnibus, adeò ut præsens ubiq; sit, iterūq; non præsens. Nam iis duntaxat est præsens, qui capere possunt, atq; ita parati sunt, ut cum illo congruere, ac uelut ipsum attingere ualeant per similitudinem uidelicet quandam insitamq; potentiam, muneri inde tributo cognatam, quādo scilicet aīus omnino sic est affectus, sicut erat cū inde processit: ideoq; uidere iam potest, sicut ipse deus est natura uidendus. Ille inquam nondū illuc usq; peruenit, qui propter hæc obstacula inde retrahitur, uel etiam protrahit ad iter moras, quoniam desit ratio disciplinaq; illucusq; perducens, fidemq; faciens de diuinis: sed profecto quātum ad cætera spectat obstacula, seipsum quisq; in culpa iure posuerit. Nempe conari debet abesse procul ab omnibus, solusq; euadere. Quātum uero ad rationes pertinet, quibus forte minus credat, sic deniq; profecturus excogitet.

Accessus ad deum. Cap. V.

IN Theologia nostra, & libro de amore, & secundo epistolarum libro rationes diligētius assignauimus, quibus gradatim ascendendum sit à natura corporea, quæ dimēsioni, motui, numero subiecta est, ad animam dimensione iam liberam: ab anima mobili multiplicíq; ad intellectum immobilem quidem, sed multiplicem: atq; interim ab intellectu ipsius animæ proprio, ad ipsum simpliciter intellectum. Tandē ab intellectu qui necessario in se multiformis est, ad ipsum simpliciter vnum, quod non sit ens vnum, ne ita sit multiplex: siquidē ratio vnius & entis est diuersa. Ens enim & multitudinem admittit, & nihilū habet oppositum: vnum vero multitudinem non sustinet, sed respuit vt oppositam. Est igitur non ens, sed principium entis penitus absoluti, atq; interea principium specierum absolutarum: omnes enim species naturalium in primo esse, suum esse possidēt absolutum. Quando deum nominamus vnum, simplicitatem ipsam vaticinamur penitus indiuiduam, quæ super essentiam principiū est essentiæ, longe excellentius q̄ vnitas numerorum, & signum dimensionum. Profecto sicut ens continuum, atq; ens discretum ad aliquid indiuiduum resoluuntur: ita ipsum simpliciter ens refertur ad ipsum simpliciter indiuiduum.

QVicunq; res opinatur fortuna casuq; temerariò gubernari, causisq; duntaxat corporeis contineri, is ab ipso deo, uniusq; ipsius intelligentia est longe remotus. Neq; nos ad homines sic affectos uerba facimus, sed ad illos tantum, qui naturam aliam præter corpora ponunt, & ad animam saltem usq; perueniunt. His igitur expedit naturam animæ diligenter animaduertere, tum quantum spectat ad alia, tum uel maxime quēadmodum ab intellectu procedit, rationemq; inde suscipiens assequitur & uirtutē. Præter hæc aūt intellectum alterū præter intellectum ratiocinantē, qui rationalis cognominat, cōsiderare decet. Itē rationis discursiones, siue argumētationes, uelut iam in distātia quadā atq; motu. Sciētias quoq; ratiōes in anima tales, in manifesto iā positas, propterea quòd animæ infusus sit intellectus scientiarum causa: qui & intellectum uideat quasi sensibilem, quia uidelicet percipi animaduertiq; possit, intellectū inquam desuper incumbentē animę

eius

eius patrem, mundum intelligibilem, intellectum omnino quietum, & uelut quietum quendam motum, omnia in ſe habentem, exiſtentē omnia: multitudinem indiſcretam, ruſuſq; diſcretam. Neq; enim diſcernitur, ſicut rationes in prolatione ſolent, ſed tanquam rationes iam ſecundum unum quiddam excogitante. Neq; ruſus quæ in ea mente ſunt confunduntur, prodit enim unumquodq; ſeorſum, quemadmodum & in ſciētiis accidit: nempe cū omnia in quodā indiuiduo congruant, ſingula tamen ab aliis ſecernuntur. Hæc itaq; multitudo collecta ſimul, hic mūdus intelligibilis adſtat quidem primo quàmproxime: hūc ratio eſſe ex neceſſitate concludit, ſi qua ratio animam quoq; eſſe cōuincit: hoc ſane præſtantius eſt q̄ anima. Neq; tamen eſt primum: quoniam neq; unum eſt, neq; ſimplex: at ipſum unum omniumq; principium eſt proculdubio ſimplex. Proinde quod ſuperius eſt ipſo entium præſtantiſſimo, ſiquidem aliquid oportet eſſe mente ſuperius: quæ quidem eſſe uult unum, neq; tamen eſt unum ſed ſaltem eſt aliquid uniforme. Quoniam intellectus non eſt in ſeipſo diſperſus, ſed reuera ſecum ipſo conſpirat: neq; quaſi articulatim compoſitū ſe attrectat, propterea quod ſit uni quàmproximum, quamuis ab uno quodammodo ſecedēs uideatur audere, quod inquam ſuper hoc mirabiliter extat, uelut miraculum eſt ipſum unū. Quod ſane ens non eſt dicendum, ne hic quoq; ipſum unum de alio prædicetur: cui profecto nullum reuera conuenit nomen. Sin autem nominare cogamur, communi quidem appellatione unum commode appellatur. Non adeo tamē ut primo quidē aliud ſit, deinde ſit unū. Difficile ſane cognitu [illegible] hanc præcipue cauſam: cognitū uero potiſſimū ex progenie eius eſſent[illegible] pe in eſſentiam intellectus adducit: ipſius aūt unius natura talis exiſtit, ut [illegible] fons oīm optimorū, ac poteſtas entia generās, permanēs in ſeipſa, neq; diminutionē ſubiēs generādo, neq; in rebus genitis requieſcēs. Nēpe & quod ante hæc exiſtit, nominamus unū quadā neceſſitate cōpulſi, optātes uidelicet primā omniū naturā ipſo nomine inter nos deſignare, noſipſos in notionē indiuiduam adducentes, animāq; in unum redigere cōtendentes. Vbi certe nō ſic unū & impartibile dicimus, uelut ſignum & unitatē dicimus numeralem: quod enim ſic eſt unum, eſt quanti principium: quod quidem nunquam foret, niſi eſſentia, & quod ante eſſentiam eſt præcederet. Quamobrem cogitationis aciem in his defigere non debemus, ſed unitatem hanc & ſignum analogica ſimilitudine quadam unum ipſum repręſentare putandum, ob quandam ſimplicitatem multitudinis diuiſioniſq; expertem.

Acceſſus ad deum. Cap. VI.

OPpoſita quadam via accedimus in dimenſionibus numeriſq; ad indiuiduum ſuum, atque in entibus ad indiuiduum illud quod entium eſt principium: illic enim ad intimū aliquid, ac minimum peruenitur: hic autem ad extimum & ampliſſimum. Maximū inquam ſimplicitate atq; virtute, eſt enim ſimplicius ſemper qualibet apud te excogitata ſimplicitate: atq; potentius ſimiliter poteſtate. Solum ipſum vnum eſſe poteſt vniuerſi principiū, Sol[illegible] tanq; ſeipſo ſufficiens eſt omnino. Quicquid vero præter illud eſt neceſſario multiplex, qu[illegible] duplicē ſaltē patitur indigentiam, ſiquidē in eo totū eget partibus: pars itē parte partes [illegible] toto, deniq; cūcta q̄dā extrinſecus cōponēte. Iā vero ad pricipiū pertinet nihil q̄rere, nihil accipere, nihil amittere, ſolū vero vnū ipſū id munus habet, alioq vnū certe nō erit. Cū ipſum vnū negamus intelligere, ne fore multiplex cōpellamus, non negamus eſſe lucē miram intelligentiæ

ligentiæ creatricem: vel intelligentiam esse, si modo intelligentia lucem significet intelligẽtia meliorem, habentem in se, imo penitus existentem quicquid intelligẽtibus est optandũ. Nec igitur sui ipsius incertam nec aliorum, sed absque compositione atq; respectu sibi ipsi mirabili ter cæterisq; lucentem. Denique sicut alibi diximus, non aliter Plotinus quàm Dionysius Areopagita principium super intelligentiam, vitam, essentiam, esse putat.

QVo nam igitur modo dicimus unũ? Qua'ue ratione ad id potissimum accommodare intelligentiã possumus? Ita profecto, si excellẽtiori admodum ratione id asserimus unum, quàm unitatẽ & signũ asserere solcamus. Hic enim animus magnitudinẽ & multitudinẽ detrahens paulatim, in minimũ deniq; desinit: & tandẽ in aliquod residet, quod quamuis indiuiduum sit, erat tamen in re diuidua: & iacebat in alio. At ipsum unum neq; in alio, neq; in re diuidua residet: neq; sic est indiuiduum, ut quiddam minimum. Est enim omnium maximum, non magnitudine quidem, sed potentia: quapropter quando dicitur indiuiduum, indiuisibilem dicimus potestatem. Quandoquidem & quę sunt post ipsum, non secundum moles, sed secundũ uires indiuidua iudicantur. Deũ præterea infinitum noĩare debemus, nõ quasi sit magnitudo quædam uel multitudo, quã non liceat pertransire: sed quia sit potestas, quã cõprehendere nequeas: quis enim excelsum pro uiribus cogites illũ, uelut intellectum aut deũ, adhuc tamen superest admodum excellentius. Ac rursus quando illum cogitatione summopere perducis ad unum, tunc quoq; hanc abs te excogitatam simplicitate superat unitatem. Tu siquidem ad summam tuæ intelligentiæ unitatem illum pro uiribus redigebas: ille uero supra modum superat, nam in seipso permanet, nec ei unquã aliquid accidit. Præterea põt aliquis per id quod seipso sufficiẽs appellat, summã dei unitatẽ nihilominus cõprobare. Oportet enim summũ rerum principiũ nullo modo indigũ esse, sed sufficientissimum omnium, maximeq; seipso contentum: quicquid aũt non unũ est, sed multum: necessario est egenum. Quippe cũ ipsum quidem non sit unũ, sed ex multis unum euadat: itaq; eius essentia indiget unũ fieri, at ipsum unũ seipso non indiget, ipsum nanq; iam existit: quinetiam quod in se multa est, tot indiget, quod & existit. Et quodlibet eorum quæ sunt in eo, cum non in seipso sit, sed una cũ cæteris: certe indiget aliis. Ideoq; & secundũ unumquodq; & secundum totum eiusmodi aliquid esse declarat egenum. Si ergo necessarium est aliquid esse sufficientissimum esse oportet & unũ. Tale uidelicet solum existens ut neq; ad seipsum, neq; ad aliud quicquam sit egenum. Non enim quærit aliquid ut quandoq; sit, neq; rursus ut bene sit, neq; etiam ut ibi fundetur: nempe cum aliis ipsum sit tum essendi, tum bene essendi causa: merito hoc ipsum quod est, & bene est, non habet ab aliis. Quid enim sibi bene esse aliunde redundet? Quapropter huic ipsum bene esse non accidit, ipsum nanq; existit hoc ipsum. Locus item huic est nullus, nullo enim indiget fundamento, quasi se sustinere non possit: nam quod in alio fundandum est, uita uacuum iudicatur, molesq; labans, nisi forte sustineatur. Stabiliuntur & alia propter ipsum, per quem & simul extiterunt, & locum sortita sunt ubi ex ordine locarentur. Quod autem quærit locum, proculdubio est egenum: at

uero

uero principium his quę sequuntur minime indiget. Itaque principium omniũ prorsus indiget nullis. Iam uero quod indigum est propterea indigẽs iudicatur, quoniam principium appetat: si autem ipsum unum egeat aliquo quæret iam non esse ulterius unum, destructore igitur indigebit. Veruntamen quicquid indigum apellatur, boni habitus & seruatoris est indigens. Quamobrem uni nihil est bonum: neq; uoluntas igitur alicuius, sed est (ut ita dixerim) superbonum: Ipsumq; non sibimet, sed aliis existit bonum, si quid modo perticipare possit. Neq; inest intelligentia uni: ne in eo sit inde diuersitas. Rursus neq; motus est ullus. Est enim motu intelligentiaq; superius. Quid enim intelliget? An forte seipsum? Quod si ita sit, ante intelligentiam igitur esset ignorans: & intelligentia indigeret, ut se prorsus agnoscat. Quod tamen seipso sibi sufficiens esse censetur. Proinde & si neq; cognoscit, neq; intelligit semetipsum, non tamen iccirco in eo ignorantia est. Ignorantia enim contingit ad alterum, quando hoc illud ignorat. Quod autem solum est, omnino neq; cognoscit, neq; rursus habet aliquid, quod ignoret: sed cum sit unum sibimet (ut ita dixerim) unitissimum, nimirũ intelligentia sui non indiget. Quoniam neq; adhibendum illi est hoc ipsum, quod dicit esse secũ: ut ipsum unũ serues: imò uero & intelligentiam & conscientiã animaduersionemq; propriam, & suiipsius agnitionem, & aliorum perceptionem inde prorsus auferre debemus. Iam uero neque secundum conditionem intelligentis, sed potius secundum ipsum intelligentiæ actũ deum existimare decet. At intelligentia non intelligit, sed est aliis intelligendi causa. Causa uero non idem est atque quod à causa prouenit, omnium itaq; causa, nihil prorsus est omnium. Neq; igitur eam hoc bonũ quod præbet aliis, esse iudicare debemus, sed ipsum alia ratiõe bonũ cęteris bonis admodũ excellẽtius.

Accessus ad Deum Cap. VII.

Etsi deus est ubiq; perspicue tamen in summo intelligentiæ lucet. Ad hanc lucem perspiciendam formæ omnes non solum imaginabiles, sed etiam intelligibiles, tanquam nubes obstant. Has igitur omnes procul discute, diuinam lucem mente serena feliciter percepturus.

Si autem ex eo quòd deus nihil horum sit, tu propterea indefinita mentis ambiguitate nutas, age in his saltem fige mentis intuitum, ac deinceps ab his in deum tota mente recurre, neq; tamen ita, ut extra iacias cogitationis intentionem: non enim positus est deus alicubi ita ut destituat alia, sed ubicunq; est quod possit attingere, ipse deus est præsens: solum non potenti non adest. Tum uero quemadmodum in aliis non datur eum qui intelligit aliquid eiq; totus incumbit, aliud interim intelligere, sed expedit intelligendę rei nihil aliud adhibere ut ipsum intelligibile sit: similiter & hic fieri non potest, ut qui alterius cuiusquam in animo figuram habet, intelligat interea deum, dum figura suum exequitur actum. Neq; rursus animam aliis occupatam, possibile est figura cõtrarii figurari: sed quẽadmodũ materiã tradũt, esse oĩum qualitatibus uacuã oportere, si modo sit figuras oĩum susceptura: sic & multo magis animã esse oportet informẽ, si omni carere debet obstaculo: quod forsitã impedire possit, ne ab ipsa oĩum prima natura illustret, & impleat ad uotum. Si res ita se

habet,

habet, operæpretium est animum ab omnibus exteris segregatum ad intima penitus se conuertere, neque ad externum aliquid reuocari, sed iam omnia nescientē, & antea quidem affectione, tunc uero etiam speciebus, nescientem quoq; seipsum contemplationi illius incumbere, eiq; familiariter inhærere. Ac deinde quasi satis iam conuersatum si possit accedere nuntium, consuetudinem illam aliis præterea declarantem. Qua forsan & Minos quandoq; fretus, præcipue colloquio Iouis familiaris est habitus. Cuius sane colloquii memor, leges ad illius similitudinem condidit, diuino uidelicet illo commercio ad condendas leges instructus. Forsan uero animus aliquis ciuiles institutiones diuina familiaritate minus dignas existimarit, si in excelsis perseuerare maluerit. Quod quidem illi qui quamplurimum est intuitus rite uidetur accidere. Inquit ergo deum extra nullum esse, sed inesse omnibus minime cognoscentibus: ipsi nanq; fugiunt extra deum: imò uero extra seipsos. Merito igitur quem fugiunt, aprehendere nequeunt: & qui seipsos iam perdiderunt, alium indagare non ualent. Atqui & filius furore quodam extra se positus, non agnoscet patrem: qui uero seipsum didicerit, etiam unde sit iure cognoscet.

Accessus ad deum. Cap. VIII.

DEus est tanq̃ indiuiduum & immobile cētrum vniuersi, à quo & ad quod omnia pendent. Similiter intellectus diuini animiq; intellectuales inde creati sua quædam habēt cētra, idest vnitates essentiales intellectu superiores. In intellectibus ergo diuinis præter eiusmodi centrum extat orbis vnus, idest proprius intellectus: in anima vero vltra centrum suum sunt treis orbes, intellectus, ratio, imaginatio. Cētrum quidem semper copulatum est cum vniuersi centro. Intellectualis orbis perpetuo reuoluitur circa idem. Orbis autem rationalis atque imaginalis aliquando circa centrum suum atque diuinum voluitur: aliquādo quasi frāgitur, & per obliquum declinat ad alia. Interea dum similem brutis vitam agimus ratione ad deum non conuersi intellectu, saltem clam reuoluimur circa deum. Restat quinetiam affectus quidam in ratione stimulis quandoque suis reuocaturus ad deum. Cui quādo penitus copulamur, quoniam per vnitatem essentialem illi iūgimur, interius longe pleniusq; fruimur, q̃ qui re quauis cognoscendo potitur. Probabile vero est, eiusmodi copula nos cōiunctos inde minime discessuros. Copula vero est arctissima, quando incorporeum incorporeo iungitur, si modo alterum eorum formalem diuersitatem iam deposuerit, per quam vtique solam discrepabat ab altero.

Iquis igitur animus seipsum alio quodā tēpore nouerit, agnoueritq; motum eius non esse rectū, nisi forsan quando aliquam patitur fractionem: naturalem uero motum esse tanquam circularem circa aliquid, non externum quidem, sed circa centrū: centrum autem id esse, à quo circulus proficiscitur: is profecto circa hoc ipsum à quo extat, mouebit: atq; ad id se undiq; conferens, ipsum ad illud penitus applicabit, ad quod animas omnes se conferre decebat. Feruntur autem illuc deorum animæ semper: & iccirco dii sunt, quoniam feruntur ad illud: deus enim est quicquid est illi coniunctum. Quod autem procul distat, homo est: homo inquam multiplex atq; brutum. Quod igitur est uelut animæ centrum, num hoc ipsum est, quod est studiose quæsitum? Sed profecto aliud quiddam esse censendum, in quod omnia quasi centra concurrunt. Meminisse uero oportet, apellationem centri huius & circuli, secundum quandam analogiæ comparationem hic adduci: anima enim non sic

eſt circulus, ut figura, ſed quoniam in ea & circa eam eſt antiqua præcipuaq́; natura, atq; à tali quodam anima pendet, magisq́; etiã quando totus eſt animus ſeparatus. Nunc uero poſtquam pars aliqua noſtri corpore mergitur, perinde ac ſiquis in aqua pedes habeat, reliquo autem corpore ſuperet aquã, nimirum eo ipſo quod corpore non eſt ſubmerſum erecti ſublimius, per noſtrum centrum cum ipſo uelut omnium centro coniungimur. Sicut ſæpe ſolemus circulorum multorum centra, circunfuſæ & continentis ſphærę centro prorſus affigere. Si igitur animorum orbes, corporei eſſent orbes, certe quadam conditione loci, communi inniterentur centro. Et circa eiuſmodi centrum alicubi ſitum, orbes animi uoluerentur. Quoniam uero & animę ipſę intelligibiles ſunt, & illud eſt intellectu ſuperius, exiſtimandum eſt aliis quibuſdam uiribus: qua uidelicet ratione intelligens ad id quod intelligitur naturaliter, admoueri poteſt, copulam eiuſmodi confici: Atque etiam propinquius quàm intelligens, adeſſe ſimilitudine & identitate (ut ita dixerim) quadam, cognato'que copulari nullo interim ſeiungente: Corpora enim propter corpora coniungi aliis prohibentur. At incorporea, corporum obſtaculo diſiungi non poſſunt. Non igitur loco inter ſe incorporea diſtant, ſed alteritate potius & differentia quadam. Quando igitur diuerſitas hæc, & ut ita loquar, alteritas abeſt, tunc quæ propterea diuerſa non ſunt, ſibi inuicem adſunt. Illud ſane cum nullam in ſe admittat diuerſitatẽ, ſemper adeſt, nos autem tunc præſentes illi ſumus, quando diuerſitatẽ nullam prorſus habemus. Illud rurſus nõ appetit nos, ut inde circa nos uerſari cogatur. At nos illud appetimus, ideoq́; circa illud ipſi uerſamur. Iam uero ſemper reuoluimur circa idem, non tamen aſſidue aſpicimus ipſum Sed quemadmodũ cantantium chorus, quamuis circa ſummum ducẽ ſe reuoluat, diuerti tamen alicubi poteſt ab ipſo ducis aſpectu, atq; diſſonare. Sed quando ad ipſum uertitur, recte admodũ concinit, ac circa ipſum tunc ſe reuera conuertit, ita & nos ſemper reuoluimur circa deum, etiam quando inde ſoluemur omnino, neq; illum ulterius cognoſcemus. Non tamen in ipſum ſemper conuertimur, ſed quando in eum prorſus inſpicimus, tunc deniq; nobis finis optatus requiesq́; contingit. Neq; amplius diſſonamus, dum ſcilicet diuinum reuera chorum agimus circa illum.

Beatitudo animæ contemplantis deum. Cap. IX.

SIcut omnia bona ſunt à primo bono, ſic omnis amor ad quodcunq; bonum feratur, acceñſus eſt naturaliter ab eodem. Amor ergo noſter cum in nullis vſquam bonis quieſcat velut fine, pro fine vbi ſit quieturus habet idem bonum quod habuit, & principium. Quemadmodum vero appetitus ad bonum naturaliter incitatur ſic & fruitionem exigit naturalẽ, non imaginalem tantum & in cognitione quadam ſola poſitam, ſed re ipſa naturam noſtram intus afficientem, quod quidem in ſenſibus apparet, & corpore. Multo magis primi boni fruitio naturalis eſſentialisq́; nobis euadere debet, nec per modum intelligentiæ ſimplicis, ſed naturæ, vbi fruitio tanto ſit penetrantior in medullas quàm intelligentia, quãto intelligentia ſolet obiectum profundius penetrare quàm ſenſus. Igitur frui deo non tam eſt videre quàm tãgere, nec id quidem extrinſecus, ſed penitus illabi, ac diuini us affici, efficiq́; deũ ſicut qui & alimento veſcitur tandem efficitur alimentũ, vel forte viciſſim. Sed ò Plotine poſtquàm iſta conceſſeras, conſequenter & conceſſurus eras, animam in deum iam translatam inde non diſceſſuram. Et animam quæ naturaliter apta eſt, ut actu intimo conuertatur in deum, ſiatq́; deus, non eſſe aptam, vt motu proprio aliquando transferatur in brutum.

N hoc autem choro inspicit uitę fontem, fontem mentis, entis ipsius principium, boni causam, radicem animæ: quæ quidem non ita ex deo effluunt, ut eum comminuant. Non enim moles est deus, alioqui inde genita corruptibilia forent. Nunc uero sempiterna sunt, quoniam eorum principium eodem se modo semper habet, neq; in illa diuiditur, sed permanet integrum, dum producit. Quamobrem illa quoq; permanent, uelut si sole manente, permaneret & lumen. Iam uero neq; nos inde seiuncti sumus, neque seorsum uiuimus, quamuis natura corporis incidens nos traxerit ad seipsam. Simul enim afflamur inde, atque seruamur, non adeo tamen, ut ille quidem nobis tradiderit, deinde tamen distet à nobis, sed continue largiatur, quatenus hoc ipsum quod est, perseuerat, imò uero quatenus ad illum ipsi uergimus. Hic profecto bonum consistit nostrum, hinc procul abesse nihil aliud est, quàm esse minus, hic anima requiescit. Hic tantum animus à malis est liber, postquàm in locum à malis recurrerit liberum: hic uere intelligit, nec ullis est obnoxius passionibus, hic solum uiuere reuera contingit. Quod enim nunc uiuere dicitur sine deo, uestigium uitæ est supernam imitans uitam: illic autem uiuere, mentis est actus. Actus autem deos quoque generat, dum attingit deum tactu quodam occulto atque tranquillo. Generat autem pulchritudinem, generat & iustitiam, generat ipsam quoque uirtutem: hæc enim deo prægnans anima parit, atque id animo principium est, & finis. Principium quidem, quoniam inde procedit. Finis autem, quoniam illic eius est bonum. Perueniensq; illuc ipse hoc ipsum quod erat, euadit: quod enim hic est, in his quæ uersatur, casus est aliquis, atque fuga alarum'que iactura. Indicat autem illic bonum nostrum consistere, amor ipse ingenitus animo, prout amor con iugatur animis & in scriptis & fabulis. Nempe quoniã aliud animus est quàm deus, & tamen est ex illo, necessario amat illum. Iam uero cum ibi uiuit, cælestem habet amorem: hic autem communis fit atque uulgaris. Cælestis enim illic regnat Venus: hic autem uulgaris fit Venus quasi iam (ut ita dicam) adulterata. Est autem omnis anima Venus: quod quidem quamuis uerbis ob scuris indicant natalia Veneris, amorq́; simul cum Venere genitus. Animus ergo in naturali habitu constitutus amat deũ, deo cõmisceri desiderans quasi pulchram uirginitatem honesto affectãs amore. Postquam uero in genera tionem lapsus, quibusdam quasi connubiis fallitur, amoremq́; cõmutans re portat pro diuino caducũ, tunc quasi à patre seiuncta lasciuit. Sed rursus lasci uias humanas exosus, & ab his se castum eximens, ad patrem quandoq; reuer titur affectione iam beata potitus. Siquis autem affectionẽ siue passionẽ eiusmodi prorsus ignorat, hinc excogitet, ex humanis amoribus id coniectans. Quanta uidelicet felicitas æstimetur, re ardenter amata potiri: tametsi quæ hic à nobis amantur mortalia sunt & noxia, & ad imagines quasdam amores ipsi feruntur: ac tandem in contrariũ transmutantur. Quippe cũ quod secta ti sumus, amandum siue nobis amatum reuera non fuerit, neq, nostrũ bonũ,

neq;

neq; quod naturaliter exoptamus: illic autem ipſum reuera uiget amatum. Qui cum commiſceri licet, fieriq; participem, uereq; prorſus habere: quippe cum extrinſecus carnibus non tegatur. Quiſquis autem id nouit, cognouit certe quod loquor: quemadmodum ſcilicet anima tunc aliam agit uitam, atq; progrediens & iam progreſſa, & deum denique conſecuta, plane cognoſcit iam prorſus affecta, quod adſit ipſe ueræ uitæ largitor. Et profecto nullo illic eſt opus ulterius, ſed contra, cætera prorſus deponere debet, & in eo ſolo conſiſtere, deusq; fieri tantũ, reliquis penitus amputatis, quæ circum nobis adhærent. Quamobrem hinc emigrare properandũ eſt, dolendumq; nobis, quod aliqua hic ex parte alligati uiuamus: ut toto penitus animo cõplectamur deum, nihilq; reliqui ſit in nobis, quo non pariter attingamus. Iam uero in eo uiuendi ſtatu uidere licet deum atq; ſeipſum, quemadmodum fas eſt uidere, ſeipſum quidem illuminatum, intelligibili iam lumine plenum: imò uero lumen, ipſum purum, leue, ſublime, deum tunc effectum: imò uero iam exiſtentem, tunc quidem accenſum. Sin autem grauatus animus rurſus inde labatur, iam quaſi rurſus extinctum.

Fruitio dei. Cap. X.

Animus abſoluta tandem præparatione deo quàmproximus ex infinito bono virtutem attrahendi infinitam prorſus habente, amorem erga ipſum concipit infinitum: vtrinq; igitur adeo transformatur in deum, vt intuenti mox non vt animus iam occurrat, ſed vt deus. Quemadmodum ſi aer attenuetur in lumen: quod iam forte ab initio contigit igni, hinc illud Pauli noſtri: qui adhæret deo, vnus fit ſpiritus. Conceſſit quidem Plotinus intellectum noſtrum deo ſemel potitum, nunquam inde diuerti. Concedit & rationem conuerti ad intellectum, quando diſcurſione depoſita, argumentatio in ea iam ſubito fit intuitus. Conceſſurus erat & rationem ibi perpetuo contueri præſertim à corpore penitus abſolutã, quod & hic interloquendum tetigiſſe videtur.

CVr nam igitur animus ibi non permanet? Profecto quoniam nondum hinc emigrauit omnino. Erit autem & quando dabitur continuitas intuendi, cum ſcilicet corpus nullo modo intuitum perturbabit. Eſt autem qui uidit, non quod proprie perturbatur, ſed aliud quiddam. Atqui & ipſe qui uidebat tunc præcipue uacat à uiſione, quando ab ea non uacat ſcientia, quæ in demonſtrationibus coniecturiſq;, & rationis diſcurſione uerſatur. Ipſum uero quod eſt uidere & ipſe uidens, non ulterius ratio quædam eſt, ſed quiddam excellentius ratione, rationemq; antecedens. Atque ſi quo modo in ratione ſit, eſt ibi potius tãquam uiſum. Quiſquis igitur ſeipſum uidet, certe dum uidet, ſe inſpicit ſic affectum: imò uero ſibi ſic diſpoſito cohærebit, talemq; perſentiet, ſimplicem iam prorſus effectum: forſan uero neq; uidere dicendum, ſed fieri potius ipſum uiſum. Siquidem hæc duo quædam eſſe putandum, ſcilicet uidens atq; uiſum: neq; utraq; unum, tametſi ſermo hic uidetur audentior. Tunc ſane neq; proprie uidet, neq; tanquam uidens ipſe diſcernit, neque duo quædam imaginatur. Sed animus tunc tanquam factus iam alius, neque ipſe ulterius neque ſui duntaxat illuc ſe confert, eiq; ſe dedit, factuſq; totus illius, euadit protinus unum, tanquam centrum cum centro coniungens. Hic etenim concurrentia unum fiunt, tunc uero ſunt duo, quando inter ſe diſiunguntur. Sic & nos nunc dici-

mus alterum: quamobrem spectaculum hoc dictu admodum difficile est. Quo enim pacto pronuntiabit quispiam tanquàm alterum, quod dum uideret non uidebat ut alterum, sed secum penitus unum.

Fruitio dei. Cap. XI.

Virtute ipsius vnius vbique fit vnio: nec aliam ob causam similiora inuicẽ facilius vniuntur, quàm quoniam in qualitate sunt vnum. Animus ergo cum ipso principio rerũ vno tunc demum vnitur arctissime, quãdo ipse potissimum in se fit vnum: id autem efficitur, quando exutus multitudinem quæ ad imaginationem, rationem, intelligentiã pertinet, euadit sola sua vnitas, atque hac ipsa per amatorium affectum fruitur vnitate diuina, centrum ita suum cum centro copulans vniuersi. Plotinus animum sic affectum asserit intellectualem formam suam transtulisse ad vnitatem: rursusq; rationalem formam ad intellectualem similiter trãstulisse. Hinc igitur concessurus erat rationalem pro intellectuali iam habẽdam, atque hanc sicut & illam ibidem perpetuo permãsuram: præsertim cum dicat animum in statu illic immobili constitutum euasisse quasi iam statum: ac nedum naturam mobilem, sed ipsam quoque primam essentiam trãscendisse, vbi finem motibus faciat & laboribus.

Nos certe magnanime Laurenti laboribus in Plotinum nostris finem adiuuante deo nũc imponimus, sic deum omnipotentem suppliciter adorantes: Gratias tibi agimus summe deus illuminator mentium autorq; bonorum, quòd nobis præter meritum ad absoluendum opus tantũ tua gratia vires suppeditasti. Da precor clementissime deus veram lectori pio prosperitatem. Infunde præterea lumen quo vera passim discernas à falsis, ne vsquàm vel meditando vel agendo à tua voluntate dissentiat.

Oc igitur mysteriorum talium institutio indicat, ubi uetat id hominibus nondum initiatis expiatisq; patefacere: nempe tanquàm non liceat explicare, uetuit quod diuinum est alteri cuiq; aperire, nisi duntaxat illi, cui & uidere contigerit. Quoniam igitur duo nõ erant, sed ipse uidens, cum eo quod uidebatur erat unũ, tanquam non esset proprie uisum aliquid, sed unitum, siquando qui id euaserat, dum illi prorsus commisceretur, huius forte reminiscatur, habebit quidem penes seipsum illius imaginem. Erat autem & ipse unum, nullam in se ad seipsum differentiam habens, neque rursus quantum ad cætera pertinet. Non enim apud eum aliquid mouebatur. Non ira, nõ appetitus inerat alicuius animo iam ad excelsa profecto: sed neq; ratio, neq; intelligentia quædã, neq; omnino & ipsemet si modo id dictu fas esse censetur. Sed tanquam raptus, siue deo penitus occupatus in tuto quodam secessu, habituq; tranquillo prorsusq; immobili iam constitutus est ab essentia sua nullo modo declinans. Neque etiam circa seipsam se reflectens, quippe cum penitus conquiescat, & quasi ipse iam status euaserit. Iam uero neque uersatur ulterius circa pulchrum: sed ipsam pulchritudinem iam transcendit. Ipsum quoque uirtutum iam superans chorum. Perinde ac siquis sacri cuiusdam adyti penetralia iam ingressus, statuas omnes in tẽplo dispositas à tergo relinquat. Quæ quidem egressuro mox ex adyto, primæ rursus occurrunt post spectaculum illud intimum. Post'que ipsum commercium non ad statuas, non ad imagines habitum, sed ad ipsum potius quod statuæ, quod imagines repræsentant: quæ profecto spectacula quædam sequentia iudicanda sunt. Ipsum uero forsan non est spectaculum iudicandum, sed ratio quædam illic est uidendi diuersa, exitus uidelicet aliquis è seipso & diffusio quædam profectus'que mirificus studiumq; tangendi, & denique quies. Omnis'que illic excogitatio ad copulam

pulam prorſus annititur, ſiquis modo quod eſt in penetrali perſpiciat: qui uero proſpicit aliter, nihil inde reportat. Sapientes igitur prophetarum imitationes eiuſmodi diuinorum obſcuris inuoluunt, indicantes qua ratione deus ille cernatur: ſapiens uero ſacerdos myſteirum explicans inuolutum, adytumq́; ingreſſus, contemplationem ibi ueram aſſequitur: qui ſi nondum ingreſſus fuerit, tunc adytum ipſum rem quandam exiſtimans inuiſibilem, & fontem atque principium; cognoſcet admodum ut principium: at uero illud ingreſſus principium ipſum uidet, eiq́; coniungitur, ſimiliq́; ſimile percipit: nullum negligens diuinorum, quotcunque animus conſequi poſſit. Iam uero ante uiſionem ipſam, quod uiſioni reliquum eſt deſiderat. Ei uero qui omnia iam tranſcendit, reliquum eſt ipſum, quod omnia ſuperat: non enim in aliquid omnino nō ens, animę unquā natura deueniet: ſed lapſa quidem deorſum, cadet in malum, atque ita in non ens ruere iudicatur: non quia in aliquid omnino non ens præcipitari poſſit. At ſiquando contraria huic inceſſerit uia, non in aliud quidem deueniet animus, ſed perueniet in ſeipſum: atq; ita cū non ſit in alio, non iudicandus eſt propterea eſſe prorſus in nullo, ſed potius in ſeipſo cōſiſtere: eſſe uero in ſe ſolo, neq; in ente, nihil aliud eſt, q̄ eſſe prorſus in deo: fit enim & ipſe aliquis nō eſſentia ſed eſsētia quoq; ſuperior, quatenus uidelicet deo ſe prorſus inſinuat. Siquis igitur ſeipſum quādoq; uiderit id effectū, habebit utiq; ſeipſum uelut quādā illius imaginē: ac ſi à ſe ipſo pertranſeat, tanq̄ imago ad exemplar uſq; traducta, erit iam finē ipſum itineris conſecutus: at ſiquando à contemplatione ceciderit, rurſus uirtutem ſibi inſitam excitans, ſeipſumq́; prorſus exculcum animaduertens ad ſublimia iterum attolletur, dum uidelicet per uirtutem procedet in mentem, ac per ſapientiam progredietur ad deum. Hæc igitur eſt deorum & hominum diuinorum feliciumq́; uita, humanas omnino negligens uoluptates, fuga'que ſolius, ad ſolum.

(*)

PLOTINI ENNEADIS VI. LIBRI IX. & ultimi.
FINIS.

∴

MARSILIVS FICINVS MAGNIFICO PETRO MEDICI S.

CVm Idibus Nouembribus in agro Caregio unà cum Magno Laurentio Medice deambularem, multaq́; Platonis mysteria ultra citroq́; interpretaremur, decidi forte inter loquendum è sapientia in fortunam: cœpiq́; hanc acrius incusare, quòd Platoni lucem affectanti, seculis iam multis obstiterit. Tum ille: Noli, inquit, Marsili Platonem nostrum infortunatum dicere, nisi forsan me fore putes infortunatum. Sermonem quidem tūc nostrum his dictis absoluimus. Sed nunquid mortis causa deinde secutæ Laurentium liceat infortunatum existimare? simulq́; Platonis fortunam funditus corruisse? Absit, ut animum illum minus felicem putem, quem è corporis compedibus euolantem, nouo quodam applausu lætus ęther exceperit, grandiore stella in Laurentiana tecta cadente, mirisq́; flammis ex alto per Caregianos agros triduo coruscantibus. Sed biduo ante obitum Iupiter rubēte dextera sacras iaculatus arces, terruit urbem, mox orbam tanto patre futuram. Terruit hostes, graue, nequid forsan aduersus inuictam domum Medicam molirentur. Itaq; nec Laurentius heros, nec heroicus Petrus Laurentii filius ob ea quæ nuper contigerunt, minus posthac felix est iudicandus: nec propterea Plato noster infortunatus, cuius caput hactenus salutari prorsus umbra Lauri fouebatur: nunc pedes iam firmissima Petra nituntur. Plotinus deniq; manibus nunc tuis apprehensus, seniorem interea Platonem piis humeris sustinebit, teq́; duce producet in lucem.